R-7039

COMMENTARIORVM SVPER TOTVM EVANGELIVM MATTHÆI, PER SVPRADICTVM

Patrem Fratrem Alfonſum de Auendaño Beneuentanum, in ſacra Theologia Præſentatum, & Prædicatorem generalem Inſtituti diui Dominici editorum, In gloriam Dei, & ſacroſanctæ Matris Eccleſiæ obſequium,

TOMVS SECVNDVS.

MADRITI,

Apud Petrum Madrigal. 1592.

Nº 1 13-282

Biblioteca ... Número 2.227

71-2

2.a.6.4.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

R-7039

Nº 1
13-282

Biblioteca
Nº 16
Número 2.22

7 I-2

2.a.6.4.

COMMENTARIORVM SVPER TOTVM EVANGELIVM MATTHÆI, PER SVPRADICTVM

Patrem Fratrem Alfonſum de Auendaño Beneuentanum, in ſacra Theologia Præſentatum, & Prædicatorem generalem Inſtituti diui Dominici editorum, In gloriam Dei, & ſacroſanctæ Matris Eccleſiæ obſequium,

TOMVS SECVNDVS.

Del Colº de Granª

de la Compª de Mª del Predor

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

MADRITI,

Apud Petrum Madrigal. 1592.

TOMVS SECVNDVS

COMMENTARIORVM SVPER TOTVM EVANGELIVM Matthæi, editorum per ſupradictum Patrem Fratr. Alfonſum de Auendaño Beneuentanum, in ſacra Theologia Præſentatum, & Prædicatorem generalem inſtituti diui Dominici. In gloriam Dei, & Sacroſanctæ Matris Eccleſiæ obſequium.

CAPVT XIII.

IN illo die exiens ieſus de domo, ſedebat ſecùs mare, & cõgregatæ ſunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam aſcendens, ſederet. Et omnis turba ſtabat in littore, & loquutus eſt eis multa in parabolis dicens.

Hìc incipit tradi Euangelica doctrina, ea forma qua à nobis magis perceptibilis eſt, nempè per parabolas & ſimilitudines: & ideò oportet primùm intelligere quid ſit parabola, & quæ neceſsitas ſit vtendi illis, & differentia parabolarum, de earum ſenſu & intellectu. Et circa primum ſciendum eſt ex

D. Chryſ. Pſal. 48. D. Chryſoſt. ſuper Pſalm. 48. explicans illa verba: Aperiam in parabolis os meum. Parabola eſt nomen quod habet multa ſignificata. Eſt enim parabola etiam loquela, exemplar, & exprobratio, aut opprobrium. Nam primùm ex hoc quod aſſuetum erat

Hierony. Matth. 18 Hebræis per ſimilitudines loqui (vt ait Hierony. Matth. 18.) parabolæ nomen trahitur ad ſignificandum ſimplicem ſermonẽ abſq;

Pſal. 68. vlla comparatione: vt eſt illud Pſal. 68. Poſui veſtimentum meum cilicium, & factum eſt illis in parabolam, hoc eſt, in loquelam: vt

3. Reg. 9. de me ſæpè haberetur ſermo. Et 3. Reg. 9. Erit Iſraël in prouerbiũ, hoc eſt, in loquela familiari, & de eo fiet ſæpè ſermo: quia in ore hominum erit. Licèt, quia hoc frequentiùs fit in opprobrium & deriſum illius, de quo ſemper loquuntur homines, parabola ſumitur pro opprobrio: vt Pſalm. 42. Poſuiſti nos parabolam in Gentibus: & quod modò diximus de Chriſto: Factus ſum illis in parabolam, hoc eſt, in deriſum & opprobrium. Et clariùs in Paralip. 7. Domũ quam ædificaui tradam in parabolam. Et Iob. 17. Poſuit me in opprobrium vulgi. Et ex Hieremia. 24. Dabo eos in opprobriũ, & in parabolam, & in prouerbium, & maledictionẽ in omnibus locis, ad quæ eieci eos. Eſt etiam parabola oratio ænigmatica, quæ aliud quidem ſignificat, ſed id non eſt apertum ſtatim ex ipſis verbis, ſed habet ſenſum intùs latentem, cuiuſmodi erant ea quæ dicebat Sanſon Iud. 14. De comedẽte exiuit cibus, deq; forti egreſſa eſt dulcedo. Et apud Ezechielem cap. 17. Duarum aquilarũ ænigma, parabola vocatur. Quare ſententiæ graues, quæ non paſsim ab omnibus intelliguntur, parabolæ nuncupãtur, qualis illa eſt Chriſti Domini cap. 15. non quod intrat per os coinquinat hominem; quam ſentẽtiam cùm Petrus non intelligeret, parabolam appellauit. Ad eum modum accipitur quod in multis locis dicitur: Iob aſſumens parabolam ſuam, ait: quod etiam de Balaã dicitur. Et ſic etiam poteſt intelligi quod de Salomone dicitur, loquutum fuiſſe in parabolis, & intellexiſſe omnẽ parabolam. 3. Reg. 4. Licèt etiam aliquando accipiatur pro prouerbio, ſicut pa-

Pſal. 43. *Iob. 17.* *Hierem.* *Iud. 14.* *Ezech. 17.* *Matth. 15.* *Num. 23. & 24.* *3. Reg. 4.*

rabolæ Salomonis prouerbia dicũtur. Item pro figura, sicut Paulus Hebræo.11. dicebat Abraham accepisse Isaac in parabolam, hoc est in typum, atque figuram. Sumitur etiam pro prophetia: sicut Clemẽs Alexandrinus lib.2. Stromatum, ex D. Petro docet. Sic Num.23. & 24. assumpta parabola Balaam, dixit. Et Iob.27. & 29. Assumẽs parabolam suam Et Psalm. 77. Aperiam in parabolis ōs meũ. Solet etiam sumi parabola pro carmine lugubri, atque tristi, & quo solemus alicui aliquid exprobrare: sicut illud Canticum erat quod Esai. vineæ canebat cap.5. & quale cap.15. Regi Babyloniæ dicebatur: Et erit in die illa cùm requiem dederit tibi Dominus à seruitute dura, qua ante seruisti; sumes parabolam istam contra Regem Babyloniæ, & dices: Quomodò cessauit exactor, quieuit tributum, contriuit Dominus baculum impiorum, virgã dominãtium, &c. Et Abacuc.2. Nunquid nõ omnes isti super, eum parabolam sument, & loquelam ænigmatum eius? & dicetur: Væ ei qui multiplicat non sua. Et Ezech.27. Et assument super te carmen lugubre, & plangent te. Et Hieremiæ.9. Vocate lamentatrices, & assumãt super vos lamẽtum. Propriè verò parabolæ nomen sumitur, cùm collationem significat, qua res diuersæ in aliquo ostenduntur esse similes, vt cùm Regnum cœlorum comparatur fermento, & grano sinapis. Et sic definitur à Iustino martyre, in quæstionibus Christianis positis. q.6. Parabolam esse orationem, similitudinem continentẽ rei gestæ ad eam quæ futura est. Atque ita Cicero nomen hoc collationem vertit. Hieronym. verò cap. 4. Marci ait: Parabola est discrepantium rerũ sub aliqua similitudine facta comparatio, more Prouintiæ suæ. Nam parabola Græcè dicitur similitudo, quandò id quod intelligi volumus, per comparationes aliquas indicamus, vt cùm hominem durum dicimus ferreũ, ex quibus hæc poterit conflari recta parabolæ definitio. Parabola est rerum fictarum per collationem ad aliud significandum verisimilis narratio: & his proprietatibus ab alijs differt, cum quibus similitudem gerere videtur. Nam in eo quod dicitur, rerum fictarum; ab exemplo distinguitur, quòd rem gestam referre solet, vt exemplum de Dauid quod Dominus attulit ad excusandos discipulos suos, quòd die Sabbathi spicas vellerent. Differt ab allegoria, in eo quod dicitur ad aliud significandum: nam in allegoria verus semper & constans manet literalis sensus. Nam illud: Os non comminuetis ex eo, de Christo allegoricè dicitur, cuius ossa minimè confringenda erant: licèt ad literam in esu agni Paschalis seruaretur. In parabolis verò non id quod litera dicit, est literalis sensus, sed quod per illud significatur, vt iam iam videbimus. In eo verò quod dicitur, verisimilis narratio, differt à fabula, in qua non verisimilia referuntur. In id verò quod per collationem dicitur, à tropicis alijs & figuratis loquutionibus differt, quæ sine collatione enunciantur, cuiusmodi multa in Scriptura reperiũtur. Sicut, suscipiant montes pacem, & stillabũt montes dulcedinem; tange montes & fumigabunt: & aliæ multæ quæ proprijs nominibus minimè referuntur, sed per alia. Parabola verò est, cùm res proprio significata nomine alteri comparatur, & cum voce similitudinis explicatur, sicut: Fluat vt ros eloquium meũ. Quemadmodum desiderat ceruus. Qui sunt hi qui vt nubes volant. Nam in primis videmus nullam fieri collationem ad aliud, sicut in istis, quamuis ista frequentissimè confundantur: sed in eo, quòd narratio dicitur, distinguitur à prouerbio, sentẽtia, & apothegmate. Nam prouerbium, est celebre & commune quoddam dictum, scitè & pulchè enunciatum, quemadmodùm prouerbia communia, quæ inter nos passim feruntur, vt illud: Ego in portu nauigo. Et Christi dictum: Nemo potest duobus dominis seruire. Sententia verò est commune dictum ab omnibus approbatum, quale est illud: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et illud Terentianum: Obsequium ãnicos, veritas odium parit. Apothegma est dictum breue & acutum, cuiusmodi multa refert Plutarchus: in quibus dictis Hispani, signanter ex Castella, & Lusitania, celebres esse solẽt apud alias nationes. Verum est quôd hæc nomina multotiens confunduntur: nam prouerbia parabolæ nuncupantur, & apothegma, & sententia, eodem multotiens nuncupantur nomine.

Secundò videndum est, quæ sit necessitas, aut vtilitas parabolarum, ad quod diuus Thom. 1.p.q.1.art.9. respondet. Quòd quia res spirituales & immateriales cognoscũtur ab homine pro hoc statu, per comparationem & remotionem, quod docet Dionysius lib.2. de Cœlesti Hierarchia, cap.20. dicens: Quòd ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualem cognitionem rerum immate-

Ad Heb. 11. *Clemens Alexan.* *Num.23. & .24.* *Iob.27. et 29.* *Psal.77.* *Esai.5.* *Esai.15.* *Abacu.2* *Ezech.27* *Hieirem.9* *Iustinus Martyr* *Cicero.* *Hieronym.* *1.Reg.21.* *Luc.6.* *Ioan.19.* *Exod.12.* *Psal.71.* *Psal.143.* *Amos.9.* *Ioel.3.* *Deut.32.* *Psal.41.* *Esai.60.* *Matth.6.* *Luc.16.* *Teren.* *Plutarch.* *D.Tho.* *Dionys.*

rialium, non tamen perfectam: quia non est sufficiens comparatio rerum materialium ad immateriales, sed siquæ similitudines accipiuntur ad immaterialia, intelligenę sunt multò aliàs dissimiles. Quod probatur ex hoc quod in isto statu omnis nostra cognitio eorum habet à sensu, vnde nihil potest esse in intellectu, quin priùs fuerit in sensu, vel ratione sui, vel ratione alterius obiecti, quod proportionem habet cum illo. Ex his ergo conflatur ratio diui Thomæ, quæ est hæc. Nam Deus prouidet cuiq; iuxtà modum suæ naturæ: est autem proprium humanæ naturæ intelligere spiritualia per similitudines rerum corporalium: quia connaturale est homini quòd à sensu eius cognitio incipiat. Ergo necessarium ac vtile fuit homini talem modum cognoscendi tradere. Quod confirmatur authoritate diui Dionysij in cap. cœlestis Hierarchiæ dicentis: Impossibile est nobis aliter lucere Diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum circundatum, hoc est valde difficile. Sicut enim Solem in seipso aspicere non valemus, sed radios eius in montibus reflectentes cernimus; sic nec diuina ac supernaturalia in seipsis pro hoc statu videmus (cæcutiunt quippè oculi nostri, ac deficiunt in eis) sed in rebus ipsis sensibilibus, quæ nobis magis proportionatę sunt, reflexione quadam ipsa videmus. Sicut & intellectus dicitur intelligere singularia per reflexionem quãdam ad phantasmata singularium. Et secundò quia Scripturæ sacræ mysteria omnibus proponuntur, sed rudiores non possunt capere veritatem puram, nisi per similitudines rerum corporalium, ergo illis vti perutile est. Paulus enim dicit Roman. 1. se sapientibus, & insipientibus debitorem esse. Vnde per hoc Deus imbecillitati humanæ naturæ se attemperat, atque demittit, quæ huiusce modi similitudinibus ex rebus cognatis facilè ad maiora, veluti per gradus erigitur. Quod intelligens diuus Chrysostomus homil.48. in Matthæum, ait: Ad fragilitatem audientium sermo Scripturæ accommodatur, ideò non tanquàm vilem & tenuem eum despiciamus. Sic Ezechiel multis similitudinibus, quæ Iudæis conueniebant, vtitur, quamuis non ignoraret à diuina maiestate alienas fuisse. Id maximè dignum atq; gratum Deo est, quod imbecillitati humanæ naturæ accommodatum ad salutem nostrã pertinet, de quo videndus est Cyril. lib.1. contra Iulianum Augustum. Deindè mysteria supernaturalia excedunt capacitatem nostri intellectus propter suam altitudinem: ergò non possumus supernaturalia & diuina cognoscere, secundùm suum modum, sed nobis sunt proponenda secundùm modum nostrum; scilicet, per ordinem ad res materiales. Et hic est sensus illius quòd in cor hominis non ascenderunt: nam vt dicit Augustinus tracta.1. in Ioannem. Diuina mysteria quando cognoscuntur ab homine: quoniam cognoscuntur per ordinem & comparationem ad rem materialem, & per similitudines materiales, amittunt de sua perfectione, & ideò non ascendunt in cor, sed descendunt: quoniam non percipiuntur ab homine, secundùm modũ suum altissimum quem habent in se, sed secundùm modum nostrum, qui longè inferior est. Vndè D. Thom. 2. 2. quæst.23. artic.6. ad.1. dicit: Quòd ea quæ sunt infrà animam, nobiliori modo sunt in anima, quàm in seipsis: quia vnumquodque est in alio secundùm modum eius, in quo est: vt habetur in libro de Causis. Quæ verò sunt suprà animam, nobiliori modo sunt in seipsis, quàm in anima: vt patet de Deo, & Angelis. Hæ sunt rationes quæ à Theologis afferri solent.

Aliæ à sanctis Patribus adducuntur: nam erat hoc orationis genus prophetis familiare. Vndè Moyses dixit: Aperiam in parabolis os meũ. Salomon etiam multa millia parabolarum proposuit, & conscripsit. Nathan per similitudinem ouis peccatum ipsi Dauid aperuit. Esaias per similitudinem vineæ ingratitudinem illius populi ostendit. Et (vt diximus) hoc genus accommodatissimum est ad docendum simpliciores: quia vt Poëta quidam dixit:

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis commissa fidelibus.

Et Paulus ait, quòd inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Alia ratio est, vt sic suauiùs diuina carperemus: nam cùm in semetipsis ab omni sensu quàm remotissimæ sint, nisi signis sensibilibus vestirentur, insuaues apparerẽt hominibus, qui sensibus vtimur. Quare transitus ille, & ascensus à similitudinibus corporalibus ad spiritualia maximè iuuat. Sic enim & D. Hieron. tom.4. de Celebratione Paschæ, quem tractatum alij putant esse diui August. ait: Ea quæ per metaphoram dicuntur, plùs mouẽt, delectant atq; ædificãt, quàm

Dionys. *Simile.* *D. chrys.* *Cyril.* *Ad Rom.* *Psal77.* *3. Reg.24.* *2. Reg.12.* *Esai.5.* *Augusti.* *D.Tho.* *Ad Rom.* *Hieronj.*

quàm ſi proprijs verbis dicerentur: Credo enim (ait) quòd ipſe animi motus, quandiù rebus adhuc terrenis implicatur, pigriùs inflammatur: ſi verò feratur ad ſimilitudines corporales, & inde feratur ad ſpiritualia, quæ illis ſimilitudinib⁹ figurãtur, ipſo quaſi tranſitu vegetatur, & tanquàm in focula ignis agitatus accenditur, & ardentiori dilectione rapitur ad requiem & quietem. Cui rationi accedit etiam alia, quam D. Auguſt. in præfatione Pſal. 140. aſsignat, &. 2. de doctrina Chriſtiana. c. 6. dicens: Ideò multis ac varijs figuris aliquid in Scriptura exprimitur, vt varietas loquutionis faſtidium tolleret veritatis. Et propterea, teſte Hieronymo ad Damaſum Papam de filio prodigo, Deus in vna parabola vocatur Paſtor, in alia Paterfamilias, in alia locat vineã, in alia inuitat ad nuptias, diuerſis ſimilitudinib⁹ rem eandem *ſignificat. Nam, vt* Theodoretus ſermo. 2. de Prouidentia docet, vniformia ſatietatẽ pariunt. Hæc ille. Siquidẽ ſi Cantilena eadem totidem verbis ſæpè inculcetur, ferre quis poterit? Huius rei optimum affert exemplum Hierony. in Epiſt. ad Galatas. c. 6. ſuper hunc locum: Ergò dùm tempus habemus, &c. Beatus Ioan. Euangeliſta, cum Epheſi moraretur vſq; ad extremã ſenectutem, & vix inter diſcipulorum manus ad Eccleſiam deferretur, nec poſſet in plura vocem verba contexere, nihil aliud per ſingulas ſolebat proferre collectas, niſi hoc. Filioli diligite alterutrum. Tandem diſcipuli qui aderant tædio affecti, quòd eadem ſemper audirent, dixerunt: Magiſter, quarè ſemper hoc loqueris? Qui reſpõdit dignam Ioanne ſententiam: Quia præceptum Dñi eſt, & ſi ſolùm fiat, ſufficit. Ecce quomodò eadẽ repetita faſtidium generent. Varietas autẽ delectat. Quarè pulchritudo ex varietate benè cõſtituta cõſiſtit. Vnde Oſeæ. 12. dicitur: Ego viſionẽ multiplicaui, & in manibus Prophetarum aſſimilatus ſum. Nec enim vnã tantùm viſionẽ, ſed plures oſtẽdi differentes. Et in manibus Prophetarũ aſſimilatus ſum: quoniam ipſi manib⁹ ſuis multas de me figuras fabricant: vt patet in diuerſis ſimilitudinibus, quas Deo tribuunt. Alia ratio eſt, vt tenaciùs res ſacras in memoria habeamus. Nam tota memorandi difficultas in nobis ex potentijs ſenſitiuis prouenit, quarè oportebat iuuare potentias has ſenſibilibus ſignis illis proportionatis. Nam, vt author eſt Plato in conuiuio, ſicut fides in cithara per ſe ſumptę, ſonum non emittunt, niſi in cithara ipſa alijs palis ligentur & extendantur: ſic nec potẽtiæ intellectiuæ noſtræ per ſe in hoc ſtatu aliquid operari poſſunt, niſi rebus ſenſibilibus alligentur: nam omnis noſtra cognitio prò hoc ſtatu à ſenſibus pendet. Et quia varij ſunt hominum guſtus, varias oportuit etiam vt eſſent ſimilitudines, vt quilibet in illis quod ſibi plùs placet, inuenirent. Theophil. Lucæ. 8. aliam aſſignat rationem, quæ eſt hæc. Vt attentiores Dominus redderet auditores, & excitet illorum mentes ad inquirendum de his. Solent enim homines curioſiùs inueſtigare, de his quæ obſcuriùs dicta ſunt, manifeſta autem negligere, & vt indigni non intelligant quæ abſtruſiùs ſunt dicta, iuxtà illud: Nolite ſanctum dare canibus. De quo ſtatim dicemus. Ammonius quoque in præfatione prædicamen. inquit: Sæpè compreſſum atq; obſcurum diſſertum amat Ariſtoteles, non ex ſcribentis natura, ſed data opera id egit, vt legentes ingenioſiores, magiſq; idoneos redderet, & ignauos auditores ex primordijs arceret; ſiquidẽ legitimi auditores, quò ſunt obſcuriùs dicta, eò magis certãdo euincere ea contẽdunt, & ad intima myſteria penetrare. Verùm & propter prophanos rerũ inuoluẽs veritatẽ, obſcuritate perinde ac velamine vſus eſt. Hæc ille. Et Pythagoras illis ſignis voluit arcana philoſophię contegere, & à promiſcua plebe arcere, quorum nonnulla receſſet Plutarchus lib. de Inſtitutione puerorum. Gregorius in homil. 10. in Ezechielem, hanc aſsignat cauſam. Ideò plerunq; (inquit) in ſacro eloquio aliquid obſcurè dicitur, vt diſpẽſante mirabiliter Deo, multipliciter exponatur. Vnde Hieronym. in Epiſt. de Virginitate ad Euſtochium, ait: Margaritum eſt ſermo Dei, ex omni parte perforari poteſt. Præterea Auguſt. Epiſt. 59. in poſtremis verbis ait: Vtile eſt vt de obſcuritatibus diuinarum Scripturarum, quas exercitationis noſtrę cauſa Deus eſſe voluit; multæ inueniantur ſententiæ, cùm aliud alij videtur, quæ tamen omnes ſanæ Fidei concordant. Et in præfatio. Pſalm. 140. ait: Sunt in Scripturis ſanctis profunda myſteria, quę ad hoc abſcondũtur, ne vileſcãt, ad hoc quęruntur vt exerceant: ad hoc aperiuntur vt paſcant. Idem. 2. lib. de doctrina Chriſtiana. cap. 97. hanc reddit rationem, dicens: Obſcurè Scriptura loquitur, quod prouiſum eſt diuinitus, ad edomandam labore ſuperbiam, & intellectum à faſtidio reuocãdum, cui facilè inueſtigata plerunque vileſcunt.

Similes. *Auguſt.* *Hieron.* *Matth. 20.* *Ioan. 10.* *Matth. 21* *Hieron.* *Oſea. 12.* *Plato.* *Similes.* *Theophil.* *Ammon.* *Ariſtot.* *Pythag.* *Plutar.* *Gregor.* *Hieron.* *Auguſt.* *Auguſt.* *Auguſt.*

Et

Et poſt parum ſubdit: In locis apertioribus Spiritus ſanctus ſami occurrit, in obſcuritatibus faſtidia deterret. Lege Theodoretum ſermo. 1. de Prou. circa principium, in expoſitione illius loci. 1. Corint. 8. Scientia inflat, &c. Verùm in his cauẽdus eſt Origenis ſtylus, qui omnia parabolicè & myſticè interpretari nixus eſt: ipſum etiam Geneſim, & voluptatis Paradiſum: vt Hierony. refert in Epiſt. ad Pammachium, aduerſùs errores Ioan. Hieroſoly. Vndè Auguſt. lib. 8. ſuper Geneſ. ad literam. c. 7. ponit regulam: Quòd quotieſcũq; voces in propria ſignificatione non importãt ſenſum abſurdum & falſum, ſemper debent exponi in propria ſignificatione: nam aliàs nõ poterit ſtare veritas firma ſacræ Scripturæ: quia omnes fugerẽt ad ſenſum metaphoricum. Quando autem in propria ſignificatione faciunt ſenſum abſurdum, tunc confugiendũ eſt ad metaphoricum, ſicut in illo: Vicit Leo de tribu Iuda: nec enim Chriſtus ſecundùm naturam Leo eſt. Euitandum eſt etiam aliud extremum eorum, qui ſectantur morem Iudaicum, omnia in propria ſignificatione interpretãtes, etiam illa quæ ſcripta ſunt metaphoricè, & multi olim in hoc extremum inciderunt: vt dicit Hierony. ſuper Ezechiel. c. 36. De qua re vide Auguſt. lib. 3. de doctr. Chriſtiana. c. 10. 15. & 16.

Sed tertiò circà hanc parabolarũ materiam dubitare quis poterit, an ſermones illi qui in modum parabolæ contexti ſunt, quibuſq; Scriptura referta eſt, veri ſint: ita vt res illæ, de quibus parabola conflatur, aliquandò geſtæ fuerint. Verbi gratia: quòd fuerit certus paterfamilias, qui diluculò aut hora tertia prodierit in forũ, vt conduceret operarios ad colendũ vineam ſuam: & quædam mulier quæ abſconderit frumentum in farinæ ſatis tribus donec fermentatum eſſet totum; deniq; quòd iudex quidam nefanefarius, qui nec Deũ timebat, nec hominẽ reuerebatur, precibus tamen viduæ ceſsit.

Primum omnium ſciendum eſt, quòd ſiue hiſtoriæ fuerint parabolæ, ſiue confictæ ad ſignificandum; nullum tamẽ mendacium in eis ob hoc continetur. Quæ doctrina eſt diui Auguſt. lib. 2. quæſtionũ Euangeli. c. 51. Non omne (inquit) quod fingimus mendacium tunc eſt, ſed quandò id fingimus quod nihil ſignificat, eſt mẽdacium. Cùm autem fictio noſtra refertur ad aliquam ſignificationem, non eſt mendacium, ſed aliqua figura veritatis; alioquin omnia quæ à ſapientibus, & ſanctis viris, vel etiam ab ipſo Domino figuratè dicta ſunt, mẽdacia deputabuntur: quia ſecundùm vſitatum intellectum non ſubſiſtit veritas in talib⁹ dictis. Non enim homo qui habuit duos filios, quorũ minor acceptra parte patrimonij ſui, profectus eſt in regionem longinquam, & cætera quæ in illa narratione contexuntur, ita dicuntur tanquàm verè fuerit quiſquàm homo, qui hoc in filijs ſuis duobus, aut paſſus ſit, aut fecerit. Fictæ ſunt ergo iſta ad rem aliquam ſignificandam tàm longè, latèq; maiorem, & tam incomparabiliter differentem, vt per illum fictũ hominem Deus verus intelligatur. Sicut autẽ dicta, ita etiã facta fingũtur ſine mendacio, ad aliquam rem ſignificandam. Vndè etiam illud Domini, quod in fici arbore quæſiuit fructum, eo tẽpore quo illa poma nondùm eſſent: non enim dubium eſt illam inquiſitionem nõ fuiſſe veram: quinis enim hominum ſciret, ſi non diuinitate, vel tempore ſaltim, poma illam arborem non habere. Fictio igitur quæ ad aliquam veritatem refertur, figura eſt, quæ non refertur, mendacium eſt, ſic & Chriſtus finxit ſe longiùs ire apud Luc. c. 24. Ex quo colligitur fictas eſſe parabolas, & tamẽ ſine mendacio aliquo. Sed D. Damaſi in ſerm. de *his* qui in Fide obierunt, contrariam ſententiam aſſerit, dicens: Scito diuinas Saluatoris noſtri parabolas eſſe exiſtentium, ſicut in eis contentæ ſunt, & demonſtratæ, vt parabola pauperis Lazari, & diuitis Epulonis, & Abrahæ. Sed tamen ego credo non eſſe neceſſarium, quòd omnes parabolæ fuerint res geſtæ, ſed confictæ ad ſignificandum, vt D. Auguſt. modò docuit: Licèt potuit eſſe quòd ita fuerint, & Chriſtus omnia ſciens ea nouerit, & in exẽplum adduxerit. Tamen parabola de Lazaro paupere, & diuite Epulone probabiliſsimum eſt, quòd fuerit hiſtoria & res geſta: eò quòd nomen Lazari ibi ponatur, & Abrahæ, tanquàm ꝙ res vera fuerit. Ex hoc enim colligũt Patres, librum Iob hiſtoriam fuiſſe, & non parabolam, ſicut quidam temerè affirmant: eò quòd nomen Iob proprium, & patria ponitur. In hac autẽ parabola diuitis nomen tacetur, vt Euthymius ſuper Lucam cap. 59. docet: quia tales odio digni ſunt, ſcriptum eſt enim: Non ſumam nomina eorum in labijs meis. Mendici verò nomen addit tanquàm amore digni. Aiunt enim quidam ex traditione Hebræorum, quòd iuxtà illa tempora dies ille fuerit Ninenſis appellatus, & mendicus iſte

Theodor. *Orig.* *Hierony.* *Auguſt.* *Apoc. 5.* *Hierony.* *Auguſt.* *Matt. 20.* *Luc. 13.* *Matth. 13.* *Luc. 18.* *Auguſt.* *Luc. 15.* *Ioan. 11.* *Matt. 21.* *Damaſc.* *Luc. 16.* *Auguſt.* *Luc. 16.* *Euthym.*

Lazarus. Alij eum fuiſſe Nabal Carmelum dicunt, ſed merè voluntariè id fingunt. Igi-
Theophil. tur licèt Theophilactus Luc. cap. 16. dicat hanc etiam parabolam fuiſſe confictam: tamen multò probabilius eſt hãc fuiſſe hiſtoriam, & propter authoritatem Damaſceni, & propter rationes modò dictas. Nam diuus
D. Chryſ. Chryſ. hom. de duob⁹ filijs. In parabola, inquit, non ſunt dicenda nomina: parabolæ enim illæ ſunt vbi exẽplum ponitur, & tacentur nomina. Hæc ille. Cæterũ in hiſtoria
Orig. nomina propria ponuntur, ſicuti Orig. c. 1. in lib. Iob docet, cùm inquit: Neceſſario nominis Iob mẽtionem fecit Moyſes, qui libri author eſt, ne ſi hominẽ ſolummodò diceret, argumẽtum aliquod fingere exiſtimaretur. Cauendum tamen eſt, ne parabolas has fabulas appellemus (quoniam licèt fabula ex ſua primæua ſignificatione, ſignificet rem vulgatam, & veram, à fando dictam, qua ſig-
Hierony. nificatione vſus eſt Hierony. in Comment. Epiſtolę ad Philemonem, cùm Sanſonis hiſ-
Orig. toriam fabulam vocat. Et Orig. homil. 5. in Geneſ. hiſtoriam Loth cũ filiabus fabulam etiam dicit) tamen ex antiquiſsimo iam vſu fabula in malam partem accipitur, pro mendacio & fictione ad decipiendũ compoſita.
Terent. Nam apud Terentium in Andria fabulas vocat mẽdacia, quæ ipſe putabat confingere Critonem: ideò ab hoc vocabulo propter Chriſti authoritatem fugiendum eſt.

Difficultas in explicãdis parabolis ex multis oritur cauſis. Primò ex hoc q̃ ignoramus mores & cõſuetudines Paleſtinorũ, & terrę Promiſsionis, ex quibus has veriſimiles nar-
Matth. 25 rationes accepit Chriſtus, vt in parabola de decem virginibus eſt videre. Fortè enim ille mos ibi erat, quòd cum lampadibus accenſis aliæ virgines comitabantur ſponſam ſimul fortè cum ſponſo. Secundò ex hoc, quòd quædam ægrè videntur poſſe applicari ſpirituali ſenſui, imò videntur obuiare illi, vt murmuratio operariorum aduerſùs
Matth.20 patrẽfamilias, cùm inter beatos talis murmuratio eſſe non poſsit. Indignatio maioris
Luc.15. filij contra patrem, eò quòd recepiſſet minorẽ qui perditus fuerat. Et illud: Laudauit
Luc.16. Dominus villicum iniquitatis, & cætera huiuſmodi. Imò alia reperiemus in parabolis, quæ licèt ad ſenſum ſpiritualem rectè applicentur, exemplis ipſis minimè accommodari videntur, vt quòd granum ſinapis creſ-
Luc.13. *Marc.4.* cat in arborem: quòd qui ſeminat, mittat
Matth.13. *Luc.8.* ſemen inter petroſa & ſpinas. Alia etiam ſunt quæ parabolarum ſenſum difficilem reddunt, quæ nos in explicationibus ipſarũ parabolarum, Deo dante, dicemus. *Matth.13.* *Marc.4.*

Notandum præterea eſt, duo eſſe parabolarum genera. Alterum eſt argumento ſumpto per locum à ſimilibus, cuius generis ſunt ſeptem parabolæ in hoc capite poſitæ: vt ſimile eſt Regnum cœlorum theſauro, &c. Alterum eſt, argumento ſumpto per *Matth.13.*
locum à diſsimilibus, hoc eſt, per locum à minus ineſſe ad magis ineſſe affirmando, id eſt, à minori ad maius affirmando: vel à magis ineſſe ad minus ineſſe, hoc eſt, à maiori ad minus negãdo. Vt illud Matth. 6. Si fœ- *Matth. 6.*
num agri quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quantòmagis vos modicæ fidei. Et illud de iniquo iudice, *Luc.18.*
ſic enim colligit Chriſtus: Si apud iniquum iudicem valuit viduæ perſeuerãtia, quantò certiores eſſe debemus apud Deum fontem miſericordiæ poſſe valere? Et illud Luc. 16. *Luc.16.*
Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuiſtis, quod verum eſt quis credet vobis? Si in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt, quis dabit vobis?

Senſus parabolæ literalis non eſt ille, quem primò litera ſignificat, ſed eius qui *Matt.20.*
per parabolam intelligitur. v.g. in parabola patrisfamilias, qui operarios conduxit; ſenſus literalis non eſt qui parabolæ narratione continetur, ſed is eſt qui per rem ſignificatur, ſcilicet per patremfamilias, per vineam, per operarios. Cæterùm in explicandis parabolis, aduertendum eſt ad quem ſcopum illæ dirigantur, & in illo immorari conuenit, & reliqua quæ ſumpta ſunt ad eam contexendam negligere. Nam ſi vniuerſa quæ de Iob dicuntur, Chriſto tribuamus; infinita dicta abſurda quidem dictu fateri cogemur. Vndè Chryſoſt. homilia. 5. in Matth. *D. Chryſ.*
ait: In parabolis non oportet nimia in ſingulis verbis cura angi, ſed cùm quid per parabolam intendit, didicerimus; inde vtilitate collecta, nihil vlterius anxio eſt conatu inueſtigandum. Item Theophil. Luc. 16. Omnis (inquit) parabola obliquè, & figurato *Theophil.*
modo rerum quarundam naturã manifeſtat, non enim per omnia rebus illis aſsimilata, propter quas aſsumpta eſt; idcircò nõ oportet omnes parabolarum partes curioſiùs inquirere, ſed quatenùs apparent propoſito vtiles: reliquæ enim omittendæ ſunt, quaſi parabolã contexentes, & nihil ad ꝓpoſitum conducẽtes. Sic in parabola diſpẽſatoris diſſipantis

Luc.16. ſipantis bona dñi apud Luc. c. 16. faciendũ eſt: nam ſi per tenues particulas omnes exponere tentamus, quis diſpenſator, quis diſpenſatorem conſtituit illum, & à quo delatus ſit, & qui debitores, & propter quã cauſam ille quidem oleum, alius autem triticũ, & qua de cauſa centum debere dicatur: & ſi alia omnia perquiſiuerimus; obſcurum & moleſtum ſermonem faciemus: & fortaſsis ſi dubia quæ neceſſario exoriuntur explica
Moralitas re voluerimus, ridiculi erimus. Igitur tantũ vtilitatis ex preſenti parabola capere oportet, quantum poſsibile eſt. Vult Dominus hoc loco nos docere, vt benè diſpenſentur creditæ nobis diuitiæ, & primùm diſcamus quòd non ſumus domini diuitiarum, nihil enim habemus proprium, ſed diſpenſatores alienarum rerũ ſumus, quæ à Domino ſunt nobis concreditæ vt benè illas diſpenſemus, ſicut ipſe imperat. At ſi non expenderimus concreditas diuitias iuxtà mentem Domini & abuſi fuerimus illis in noſtrum luxũ; diſpenſatores ſumus accuſatione digni: volũtas enim Dñi eſt, vt vtamur datis in vſus cõ ſeruorum, non in proprias delitias. Porrò qui accuſantur & excluduntur à diſpenſatione diuitiarum, hoc eſt, qui ex hac vita emigrant, quandò ſcilicet, rationem dabimus de diſpenſatione, cùm ex hac vita migraue rimus. Igitur harum diuitiarum fratres participes faciamus, vt quandò hinc defecerimus, accipiant nos pauperes in æterna Tabernacula. Ecce perbreuis modus explicãdi parabolas. Idem docet in præfatione Ionæ, quòd quandò aliquem ſanctorum in typum Chriſti adduxerimus, non per omnia quæramus ſimilitudines: aliàs in abſurda multa irruemus, ſed quæ facili negotio Chriſto conuenire videmus, ea illi per typum & figurã applicemus: nam ſi per omnia ſimili
Damaſ. tudo teneret, vt docet Damaſcenus, iã non eſſet ſimilitudo ſed eadem res. Secũdò quoniam diximus ſcopum parabolarum oportere nos attendere, adnotare oportet quod
Hieron. ſcribit Hierony. Matth. 22. Omnes, inquit, parabolas breui ſermone Dominus compre
Matth.20 hendit, quod in opere vineæ, & in ædificatione domus, & in conuiuio nuptiali patet: quia in illis non initia ſed finis quæritur. Pa-
Marc. 12. rabola quidem nuptialis, hac clauſula finitur. Multi ſunt vocati, pauci verò electi: vineæ verò hac. Malos malè perdet, & vineã ſuã locabit alijs agricolis. Hæc ille. Et apud
Luc.18. Lucam cap. 18. Duo homines aſcendebant in templum vt orarent, vnus Phariſæus, & alter publicanus. Phariſæus ſtans hęc apud ſe orabat. Gratias ago tibi, quòd non ſum ſicut cæteri hominum, &c. Denique his verbis clauditur ſermo. Qui ſe humiliat exaltabitur, & qui ſe exaltat humiliabitur. Ecce ſcopum huius parabolæ, ad quem interpres præcipuè attendere ſolet, & in illum oculos mentis figere, vt ſic intellectum parabolæ profundiùs venetur. Aduertendum denique eſt in parabolarum explicatione, quòd maximam oportet nauare operam ad intelligendam naturam & proprietatem rei qua in illa metaphora & figura Scriptura vtitur. Et notare ſolemus illud, in quo metaphora fundatur, vt ibi. Eſtote prudentes ſi- *Matth.10*
cut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ: oportet notare ſimplicitatem columbæ, & prudẽtiam ſerpentis: alias autem proprieta
Euſebius. tes relinque. De quo videndus eſt Euſebius lib. 8. de præpara. Euangelica. cap. 3. His habitis, ſcito vltimo triplicem eſſe modum explicandi parabolas, in primis eas generaliter applicando ſpirituali rei, propter quam adducuntur, & hoc quantum ad Saluatoris intentionem explicandam conferre videbitur: & hic eſt facilior modus explicandi parabolas: Nam ſic ab alijs difficultatibus quæ in eis ſeſe offerunt explicandis, facilè expediuntur: & hoc eſt quod modò diximus, attendendo ad ſcopum & intentionem Chriſti, ac concluſionem parabolæ: nam alia videtur quaſi ad ornatum & amplificationem parabolæ potius adducta. Alter exponendi modus eſt, ſingulas partes diligenter perſcrutando quæ præcipuę ſunt, & ad intelligẽdum ſpiritualem intelligentiam applicando: & hic modus ſanctis Patribus communior eſt. Tertius modus explicandi parabolas eſt, cùm exponuntur non ſecundùm illam primam & præcipuam intentionem, ſecundùm quam à Chriſto ſunt propoſitæ, *Marc. 12.*
ſed vel allegoricè, vel accommodando eam *Matth21.*
ad mores hominum cõponendos & inſtruendo: vt in parabola illa de homine, qui vineã plantauit, præcipua Chriſti intẽtio eſt, iuſtam Iudæorum damnationem oſtendere, & ita primò de Synagoga & Iudæis intelligitur. Sed aliqui Doctores ſacri etiam de Eccleſia & fidelibus interpretãtur. Et quia omnes ferè parabolæ, quæ apud Matthæum ſunt, per anni circulum in Eccleſia leguntur, & à prædicatoribus in publico ſuggeſto exponuntur: Ideò ego quia per modum cõcionis eas exponere cogito, iſtos tres modos exponendi ſequar, nunc hunc, nunc illum

aſſumendo, ſecundùm quod diuerſis concionibus de eadem parabola habitis, diuerſa etiam dicere conabamur. Quæ omnia in hoc volumine ad omnium fidelium vtilitatem & gloriam Dei ſcripta dabimus. Nunc iam ad rem accedamus.

In illo die exiens Ieſus de domo, ſedebat ſecùs mare, & congregatæ ſunt ad eum turbæ multæ, ita vt in naviculam aſcendens ſederet, & omnis turba ſtabat in littore. Hæc conſequenter ad ea quæ ſuperiùs narrata ſunt, cõtigerunt. Nam Matth. dicit: In illo die. Tamet ſi dies pro tempore poſſet ſumi, vt frequenter ſit in Scriptura: & videtur connecti hæc parabola cum eo quod apud Lucam paulò ante dixerat Ieſus, nempè, Beatos qui audiunt verbum Dei & cuſtodiunt illud. Nec enim ſufficit quòd granum in terra ſeminetur, niſi *in ea* radicetur, & fructus bonorum operum proferat. Videns autem Ieſus turbas ad audienda verba eius conuenire, hanc eis parabolã dixit, & prius in littore maris Genezarat, vbi frequentius conueniebat Dominus, verba ad eos facere cœpit, poſteà concurrentibus turbis coactus aſcendere naviculam, & ex ea populo prædicare. Licet in hoc facto detur intelligi, quòd Dominus aliquandò deberet egredi de domo Synagogæ, hoc eſt, relinquere populum Iudæorum propter ſuam incredulitatem, & in naviculam, hoc eſt, in Eccleſiam Gentiũ aſcendere, & exinde docere Gentes. Et loquutus eſt eis multa in parabolis. Multa dicit, nam non omnia in parabolis loquebatur. Si quis fons irriguus omnibus pateat, (ait quidam Doctor neothericus) quicunque ex illo haurire voluerint, nemo fontem ſuperfluentem incuſabit, quòd ex eo mors præ defectu potus alicui obuenerit, niſi forte talis eſt, qualis

Luc. 11. *Ioann.* 12.

Simile.

Verſus.

Tãtalus à labris ſitiẽs fugientia captat.
Flumina

Id eſt, niſi forte eo tempore fontem requirat, quo occluſus eſt, aut hora iam hauriẽdi expleta eſt. Cùm Chriſtus ſit fons vitæ, & omnes inuitet, quicunque ſitiunt, vt hauriãt; nemo illum arguet quòd gratiarum irriguũ occluſerit, verùm eo tempore hauriendum eſt quo licet. Eſai. 53. Quærite Dominum dum inueniri poterit, inuocate eum dùm prope eſt. Ioann. 9. Venit nox, quando nemo poteſt operari. Nunc hauriendum, nũc Chriſtus exquirendus, & audiendus eſt, ne fortè ſi poſt huius vitæ tempus ipſum requiramus, non inueniamus. Iam verò quod neminem à ſe, nec à doctrina ſua prohibebat, facto oſtendit & verbo. Facto quidem, cùm domum eapropter egreditur, vt liberius & commodius ad eum audiendum turbę confluant. Verbo verò, cũ ſemen verbi omnibus communicari, idem omnibus dari prædicat, ſed pro varietate auditorum, aliũ & alium fructum facere concludit. Idẽ fons omnibus, ſed hi plus, hi minus hauriunt: ex eo alij ſitim releuant, alij vt hydropici adaugere videntur. Idem quippe Chriſtus, idem eius verbum, ſed pro varietate animarũ alij alijs fructum maiorem colligunt. Hinc fit vt non omnes ſalui fiant: quia nec omnes eodem animo ſalutem requirant. Hæc concluſio parabolæ ſeminis, quæ à Matthęo, Marco & Luca deſcribitur. Eſt autem hæc parabola. *Exijt qui ſeminat ſeminare ſemen ſuũ. Et dùm ſeminat quædam ceciderunt ſecùs viam, & venerunt volucres cœli & comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petroſa, vbi non habebant terram multam, & continuò exorta ſunt, quia non habebant altitudinem terræ: ſole autem orto æſtuauerunt, & quia non habebant radicem aruerunt. Alia autem ceciderunt in ſpinas, & creuerunt ſpinæ, & ſuffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimũ, aliud triceſimum. Qui habet aures audiendi audiat.*

Matth. 13. *Marc.* 4. *Luc.* 8.

Ante quàm huius parabolæ interpretationem aggrediamur, quam cum ipſo Domino explicabimus, hoc mihi ſeſe offert conſideratione digniſsimum. Quòd Chriſtus ad turbas nihil aliud in hac concione prædicauit, quàm ipſam parabolam nudam abſque interpretatione aliqua: nam illã ſeorſum abſq; turbis diſcipulis explicauit. Quomodò ergò tot poſt ſe rapiebat auditores, admirantes de verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius. Imaginemini fratres me ſuggeſtum aſcendere, & poſtquã me inſinuaui, incipere. Exijt qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum, & dùm ſeminat, &c. Et poſt recitatam totam parabolam, ſubiungere clamando. Qui habet aures audiendi audiat. Et mox è pulpito deſcendere. Quid dicere tis? Nonne me tanquàm inſanũ ſibilaretis? Ad quid ò ſtulte ſuggeſtum aſcendiſti, ſi nihil aliud quod diceres habebas? Et tamen hæc ſolummodò verba, referentibus Euãgeliſtis, ad populum habuit maximus mundi prædicator, & mundum totum poſt ſe rapiebat, ſuſpẽſoſque ac attonitos ad ſe trahebat. Quoniam erat potens verbis ſuis, quantuncunque viderentur aridis

Moralitas

aridis, talẽ vim cõferre, vt ſolis illis prolatis, vniuerſos ad ſe traheret mortales. Erat enim docens eos tanquàm poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ eorum & Phariſæi, & nos, qui talẽ vim noſtris verbis conferre non valemus: nam quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus. Et *accedentes diſcipuli dixerunt ei: Quarè in parabolis loqueris eis? Qui reſpondens, ait illis: Quia vobis datũ eſt noſſe myſteria regni cœlorum, illis autem nõ eſt datum. Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet & quod habet auferetur ab eo. Ideò in parabolis loquor eis, quia videntes, non vident: & audientes, non audiunt, neq; intelligunt: vt adimpleatur in eis prophetia Eſaiæ dicentis: Auditu audietis & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur & ſanem eos.* Diſcipuli non quærũt quarè Chriſtus Dominus in parabolis loquatur, ſed quare turbis illis in parabolis loqueretur. Nam de primo redditæ ſunt ſupra rationes, quare oportuit diuinam Scripturam in parabolis loqui. Modò autem Chriſtus Dominus reddit rationem cur turbis illis, inter quas multi erant reprobi & peſsimi, in parabolis loqueretur. Vnde reſpondit, & dixit: Idcircò illis inter quos plurimi ſunt increduli, nõnulli etiam peruerſi, in parabolis loquor: quoniam incredulis illis & peruerſis nõ eſt datum intelligere verba regni Dei, aut ſecreta doctrinæ Euangelicæ, quomodò vobis fidelibus auditoribus, id eſt, à Patre datum. Ita enim diſpoſitũ eſt à Patre, vt vobis apertius proponerentur myſteria Euangelij. Illis autem per parabolarum inuolucra tanquàm indignis, quibus ſancta nudè proponantur. Ita que ex diuino dono diſcipulis datum eſt noſſe clariùs myſteria regni Dei, quàm alijs. Id enim ſignificare voluit Deus cũ vaſa tabernaculi ſuis operculis incluſa dabantur Leuitis vt portarẽt, nec illa ex operculis ſuis poterant educere, ſed hoc ſolis ſacerdotibus licebat. Quoniam myſteria verbi Dei, alijs ſub operculis & inuolucris parabolarum proponebantur, quæ tamen clariùs diſcipulis & amicis dicebantur. Id enim voluit dicere Chriſtus cùm ſuis diſcipulis ait: Iam non dicam vos ſeruos; quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos quia omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis. *Qui enim habet, dabitur ei, & qui non habet & quod habet auferetur ab eo.* Sic debemus intelligere donum gratiæ, vt aliquid etiam tribuamus libero arbitrio. Nam habere laudabiliter, & non habere vituperabiliter, non ſunt naturę, ſed liberratis. Ille igitur dicitur habere, qui recta exercitatione vtitur habitis, ſcilicet, ingenio & appetitu, fide ac reliquis bonis, ſiue naturalibus ſiue gratuitis. Et per oppoſitum ille dicitur nõ habere, qui non vtitur vt debet donis naturalibus, ſeu gratuitis. Vtẽdo enim rectè acceptis à Deo, & ſeruatur imago Dei in homine, & ſeruatur donum gratiæ, & cætera, quæ habemus à Deo illuceſcunt in nobis: quæ omnia ruunt, cùm eis vel abutimur, vel nõ rectè vtimur. Rationi igitur conſentaneũ eſt, vt qui rectè his donis acceptis à Deo vtitur, amplius accipiat à Deo, vt non ſolũ habeat, verũetiam abundet ad effundendum alijs. Sed qui abuſu, vel odio non ſeruauit habita, meretur vt auferantur ab eo.

Eſai. 6.

Num. 4.

Sed dices: Implicatio eſt in dictis, ſi enim non habet, quomodò quod habet auferendũ eſt ab eo? Reſpondeo; plus concluditur quàm videbatur oportere. Sufficiebat quippe inferre, & illi qui non habet non dabitur ei. Hoc enim ſufficiebat propoſito, ſed maiorem intulit pœnam. Nam reprobi non ſolùm priuantur hic nouis donis, ſed etiam acceptis. Nec enim talibus ſupernaturalia dona dãtur, quinimò in naturalibus permittit Deus illos excæcari, & indurari; vt nec naturalibus bene vtantur. Sed quaſi ſi ab eis ablata fuerint naturalia, ſic ſe habeant, ſicut equus & mulus in quibus non eſt intellectus. Idem enim eſt quod Paulus ait: Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt. Nõne hoc eſt, tolli ab eis reſiduũ quod habent? *Ideò in parabolis loquor eis.* Declarauit verbis dictis in genere, quare quibuſdã datur noſſe myſteria regni Dei, quibuſdã non: quia, ſcilicet, quidam habent accepta dona rectè vtendo illis, quidã non: Modò in ſpecie de genere Iudæorum reddit rationem, quare eis in parabolis loquatur. Nam filij Iſraël omnes ſunt de genere electo, & credebatur quòd omnès in aduentu Meſsiæ eſſent ſaluandi, & præferendi cæteris. Quam erroneam opinionẽ confutat reddẽdo rationem, quare turbis Iudæorum occultet myſteria, & ſolis diſcipulis ſuis ea aperiat. Ratio autẽ eſt deſumpta eſt ex authoritate Eſaiæ cap. 6. Quia videntes non videt, & audiẽtes non audiunt

Pſal. 31.

Ad Ro. 1.

Eſai. 6.

audiũt nec intelligunt. Hoc est, vidẽtes oculis suis mirabilia diuinæ virtutis opera meq; ipsum ista facientem, & tamen cæci manent & videre nolunt, neque per fidem me agnoscere. Audiẽtes itẽ ex me omnia, quæ mihi Pater mãdauit loqui ad illos, nolunt attendere auribus cordis vt credant & obediant, neque quæ auribus corporis audiunt, mente volunt intelligere, vt impleatur in eis prophetia Esaiæ, dicentis. Auditu audietis & non intelligetis, & videntes videbitis, & nõ videbitis, id est dicere: ista faciẽtes adimpletur in eis verbum illud Esaiæ. Auditu ex terno audietis verba diuina. & tamen quia non voletis, *non poteritis ea intelligere.* Visu quoque corporali videbitis opera Dei, & non videbitis oculis mentis. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos clauserũt, ne quando videant oculis, & auribus audiant & corde intelligant, & conuertantur & sanẽ eos. Hoc est, Induratum enim & obstinatum est cor populi huius per certam malitiam, auresque obturauerunt sibi, & oculos clauserunt, ne audire possint aut videre, aut corde intelligere ea quæ Dei sunt: sicque ipsi sibi impedimenta ponunt, & obstacula conuersionis & salutis suæ quasi ad hoc ex proposito laborantes, ne quandò conuerti possint à malitia sua & sanari à miserijs suis. Dẽ enim ex certa scientia agnitã veritatẽ nolũt suscipere, sed impugnare etiã audẽt, & diuina testimonia quæ eã confirmãt, insectari gaudẽt conuitijs, dũq; planè nolunt intelligere vt credãt, quasi actũ omnẽ sibi videãtur præcludere, & cõuersionis atq; salutis per huiusmodi obstinationẽ & obturationẽ cordis sui. In crassatũ vel impinguatũ est cor populi huius. Hoc est, obtusum & crassum. Vẽtres em incrassati & impinguati nõ gignũt tenuẽ sensum. Et sicut corpora pinguia, minus sunt agilia, nec facilè mouẽtur, sic metaphoricè cor pingue seu mẽs crassa illa dicitur, quæ non penetrat, non ratiocinatur. Ioann. 12. dicitur. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias. Excæcauit oculos eorum, &c. Hoc est, propterea non poterãt credere; quia tales erant quales præuidit Esaias illos futuros, quãdò illa verba dixit: Sic modò ideò loquor illis in parabolis: quia tales effecti sunt, vt eos deinxit Esaias, & ideò relinquẽdi sunt in sua cæcitate, ne quandò videant oculis, &c. Hoc est, si quãdò, vt est illud. 2. Timoth. 2. Cũ modestia corripientẽ gos qui resistũt veritati, ne quãdò Deus det illis pœnitentiam. Hoc est, si quãdò vel fortè. Nam hæc dictio apud Græcos nõ semper est negãtis aut prohibentis cõiunctio, sed aliquandò dubitantis, valens idem quod, nũ vel, si. Itaque sensus sit. Ideò Dominus in parabolis loquutus est quibusdam, vt non intelligerent mysteria regni cœlorum, ac nõ intelligentes non crederẽt ad tempus, si quandò vel hac ratione conuerterentur, ac sanarentur, cũ scilicet, suæ incredulitatis ac obstinationis malum agnoscentes humiliarentur. Vel vt alij volunt illa coniũctio, Ne, nõ denotat causam in hoc loco, sed tantũ consequutionem & euentum. Significatur enim (vt ait Caietanus) quòd clauserunt Iudæi oculos, nõ ad horam, nõ ad mensem aut annũ, sed ne aliquandò videant, audiãt, & inde intelligant, & conuertãtur ad veritatẽ Messiæ, & sic consequẽter sanarẽtur à Deo, Et vere impletam videmus hanc prophetiã vsque hodie namq; nolũt intelligere, & dicere quæ Messiæ sunt. Negatur autem conuersio Iudæorum omni tempore, non quia semper pertinaces perseuerabunt, sed quia longissimo tempore, donec, scilicet, introeat plenitudo Gentium, & sic omnis Israël saluus fiat, non cõuertentur. Et hæc est germana interpretatio. Ex eorum quippe obduratione consequutum est, vt lõgissimo tempore nolint conuerti ad verum Messiam. *Vestri autem beati oculi quia vident, & aures vestræ quia audiunt.* Hoc est, Beati estis super alios: quia vtimini oculis mẽtis vestræ ad videndum, & quia vtimini auditu mentis ad discẽdum: vt intelligamus beatitudinem præsentis vitæ consistere in assequutione cœlestium mysteriorum. Sicut enim in alia vita beantur oculi mẽtis videndo sub Fide Dei mysteria Christi, vt Abraham qui vidit diẽ Christi & gauisus est, non tamen facie ad faciem, oculo ad oculum, vt discipuli ipsum viderunt miracula perpetrantem, & ex ore eius audiebant verba eius, interrogabant aperiri arcana, discebant mysteria toto præterito æuo velata. *Vos audite parabolam seminantis. Omnis qui audit verbũ regni & nõ intelligit: venit malus & rapit quod seminatũ est in corde eius. Hic est, qui secus viam seminatus est. Qui autem super petrosa seminatus est, hic est qui audit & continuò cum gaudio accipit illud, non habet autem in se radicem sed est tẽporalis, facta autẽ tribulatione & persequutione propter verbum continuò scandalizatur. Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum Dei audit, & solicitudo seculi huius, & fallacia diuitiarũ suffocat verbum, & sine fructu efficitur. Qui verò in terram bonam seminatus est, hic est qui audit verbum & intelligit, & fructum affert & facit, aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud verò triceſimum.*

Similes.

Ioann. 12.

Esai. 6.

2. Timo. 2.

Caieta.

Ioan.

Mos est diuinarum Scripturarum, vt docet Hieronymus in ca. 5. Esaiæ: Quæ prius per metaphoram dicta sunt, & obscurè & per parabolam, posteà exponuntur manifestiùs, vt apud Esaiam: Cùm lõgam texuisset parabolam, Vinea fui dilecto in cornu filio olei, &c. Subdit. Vinea Dñi exercituũ domus Israël est, & viri Iuda germẽ delectabile eius. Et ca. 11. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo cubabit, vitulus & leo, & ouis simul morabũtur, & puer paruulus minabit eos. Et demum prædicta referans verba addit. Quia repleta est terra scientia Domini. Volens innuere in summa pace & tranquillitate Euangelium fore prædicandum. Idem docet super cap. 19. Esaiæ. Nam cap. 14. dicit: Quomodò cecidisti de cœlo Lucifer, qui manè oriebaris, &c. Subdit quasi id declarans. Sic eueniet vt conterã Assyriũ in terra mea, & in mõtibus meis conculcẽ eum. Idẽ repetit Amos. 9. in quibus locis alia exempla similia poteris videre. Sic ergò Christus Dominus in præsenti capite facit. Ea enim quæ sub parabolis ad turbas loquebatur, seorsum discipulis declarabat. Quare, vt D. Gregor. ait, hoc Euangelium expositione non indiget, sed admonitione. Quod enim per semetipsum veritas exposuit, hoc discutere humana fragilitas non præsumit. Sequentur autem id ipsam Domini interpretationẽ, quam populo, vt intelligat, proponemus. Semen hoc (ait Dominus) est verbum Dei, seminator autẽ prædicator verbi. Hic autem Christus Dominus fuit, ideò quippè dicit: *Exijt qui seminat seminare semen suum.* Suum, ait, nec enim verbum quod ego vobis prædico, & quod Paulus prædicauit, meum est, aut illorum erat, sed Dei. Christi autem verbum est proprium: quoniam Deus est, imò ipse est Verbũ Dei. Exijt autem seminare hoc semen, quoniam ad hoc exijt à Patre & venit in mundum, vt testimonium periberet veritati, vt ipse dixit ad Pilatum. Quòd si ipsemet Deus est, qui hoc verbum venit prædicare: grande negotium, ponderosaque res debet esse hoc verbum Dei. Rex temporalis non quancũque rem suo ore ac persona iubet: sufficit dquòper ministros suos ea quæ conueniunt imperet. Cùm res magni momenti sese offert, hanc Rex proprio ore intimat omnibus. Vndè ad exaggerandum negotiũ solemnitatis dicere: Hoc Rex ipse proprio ore dixit ac imperauit. Res grandis verbum Dei est, fratres charissimi, quòd non solùm per Prophetas & amicos suos nobis prædicauit Deus, quinimò ipsemet cũ nostræ carnis habitu occultatus quasi agricola venit, vt prædicet, & in nostris cordibus seminet. 3. Reg. 14. legitur: Quòd cũ filius Regis Ieroboam infirmaretur, & vellet Rex scisciscitare Prophetã Ahiam de sua salute, non misit ad illum ex seruis suis maiores, nec proceres aut magnates, sed Reginam vxorem suam mutato habitu misit vt iret: sic enim magnitudo negotij exigebat. Idem fecit Saul cũ ad Pythonissam pergeret interrogatur⁹ de euẽtu belli, quod aduersùs Philistheos altera die commissurus erat. Sic saluti nostræ necessariũ erat verbum Dei, tantoque desiderio Deus nobis illam expetit, vt non sibi satis fuerit per Prophetas & prædicatores nobis illud proponere, sed ipse nostro habitu indutus & occultatus, verbum nobis prædicare dignatur, quod Paulus. 1. cap. ad Hebr. sic dicit: Multifariam multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis loquutus est nobis in Filio, quem cõstituit hæredẽ vniuersorũ, per quem fecit & secula. Quare Deus vt legẽ quã per Moysen populo suo dedit magnificaret, ipse in monte cum Moyse loquutus est, & de eo scribitur quòd ore ad os cum Deo loquebatur, sicut solet homo loqui ad amicum suũ, vt sic verba Moysi quasi ex ore Dei ea acciperet populus. Quod & Pau. dixit ad Thes. Cũ accepissetis verbum, non quasi verbum hominum, sed sicut est verè verbum Dei ac cepistis. Cũ ergò verbum sit semẽ Filij Dei, sic & fructum quem reddit est simile verbo Dei, quod Ioann. ait: Dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credũt in nomine eius. Et Paul. Roman. 8. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui; quos autem prædestinauit, hos & vocauit. Hoc est, illos quos verbo suo ad se vocauit, fecit conformes imaginis Filij sui. Quoniã verbum quod eos vocauit, semen est Filij Dei, & filios Dei eos facere valet, vt alio loco prolixiùs statim dicemus. Omnia quidẽ verbo suo condidit Deus: hominẽ verò verbo suo formauit, sed ad imaginem & similitudinem suam, vt per hoc ostenderet alium aliũ etiã tunc fructum in eis debere operari ver-

Moralitas seu cõcio. Hieron.

Esai. 5.

Esai. 11.

Esai. 14.

Gregor.

Ioan. 18.

Simile.

3. Reg. 14.

1. Reg. vlt.

Num. 12. Exod. 33.

1. ad Thes. 2.

Ad Ro. 8.

Ad Heb. 1

ri verbum ſuum, quod eſt facere hominem ſimilem Deo. Quare ſi in te ipſo profectum & vtilitatem ſentis ab auditu verbi Dei, ita quòd poſt concionum frequẽtiam, aut poſt lectionis aſsiduitatem, te humilem, patientem, charitateque ardentiorem, ac deuotione promptiorem ſentis: gaude & dagloriã Deo, quoniam ſignum eſt, hæſiſſe ſemen hoc in corde tuo, atque iam ſuum fructum producere: nam talis fructus ex Deo eſt: quã dò quidem ſimilem ſibi te facit, nec ab alio quàm à verbo Dei procedit: quoniã verbum eſt ſemen Dei, quòd filios ſimiles Deo generat. Nec hoc ſolùm habet verbum Dei, ex hoc quòd eſt ſemen illius, verùm etiam poteſtatem Dei communicat. Dei autem ſcliùs eſt hominem à diaboli poteſtate eripere: quoniam in terra non eſt poteſtas quæ
Iob. 41. diabolo comparetur, vt ait Iob. Si ergò quis in ore huius leonis, qui diabolus eſt, iã fuerit quaſi deuoratus, ſi tamen tantisper aurem præbet Dei verbo, per virtutem eius ab eius ore eruetur. Sic enim Dominus per
Amos. 3. Amos cap. 3. dicit: Quomodò ſi eruat paſtor de ore leonis duo crura aut extremum auriculæ, ſic eruentur filij Iſraël qui habitant in Samaria. Nam quemadmodùm potens
Simile. viribus aut manu, ſicut fuit Dauid qui dicitur manu fortis, ſi in ore leonis viderit ouẽ & per crura aut aurem, quæ extrà os apparent, conetur eam extrahere: ſic Deus per aurem, per quam intrat fides ac verbũ Dei, extrahet animas ab ore leonis. Nam & Maria Magdalena, quaſi deuorata iam erat in ore lupi, quippe quæ ſeptem dæmonia habebat; quia tamen auriculam præbuit ad audienda verba Chriſti concionantis, ab illis vitijs eruta eſt, &c. Cæterùm quoniam Deꝰ in ſuis effectibus, etiam ſupernaturalibus ſe habet tanquàm cauſa naturalis, qui etſi ſuos effectus ac operationes producat, tamẽ non à ſuis proprijs naturis retrahit res, ſicut ſolẽ videmus omnes terras ſuis radijs ferire, & tamen ſecundũ earum naturam aut diſpoſitiones, diuerſos in eis effectus producere. Ita Deus ſecundũ diuerſas conditiones aut diſpoſitiones animarum recipientium verbum Dei, ſic & diuerſos in eis fructus generat, aut multos, aut nullos, aut paucos producit. Et ſicut ſemen prius debet hærere terræ & radicari in ea, deinde fructus extra progignere: ſic verbum Dei prius in anima firmiter debet figi, & deinde fructus in operibus demonſtrare. Sed primũ propter vnã cauſam impeditur, ſecundũ autem propter duas. Pſalmiſta, Pſalm. 118. ſic dicit: In corde meo abſcondi eloquia tua vt nõ peccem
Pſal. 118. tibi. Ibi enim in corde radicata verba Dei habet iuſtus, vt habeat quid aduerſùs peccata reſpondeat. Et Sponſa dicebat: Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera
Cant. 1. mea cõmorabitur. Sic iuſtus ex verbis Dei quæ audit, aut legit, colligens ea, & in faſciculos ligans inter cordis vbera ponit, vt odore eorum confortatus aduerſùs aëreas poteſtates conualeſcat. Vt ſi caro vel diabolus petit vt fureris, vel vt blaſphemes, aut iniuriã vindices, ex faſciculo verborum Dei collige
Prou. 6. ſententias aliquas, quibus illis reſpondeas, & ab eorum inſidijs te defendas. Quare Prouerb. 6. de Lege Dei dicitur: Liga eam in cor de tuo iugiter, ibi fixam habeamus Legem Dei, & verba eius quatenùs nulla aduerſarij machinatio eam à corde diuellere queat. Igitur hic effectus impeditur per vanitatem. Nam ſi anima vanis ac inutilibus, imò & peſsimis cogitationibus dat locum, ſemperque vaga, per diuerſa cogitata tranſcurrit, nunquam verbum Dei radicabitur in illa. Et hoc eſt ſemen quòd cecidit in via. Sicut enim via omnibus tranſeuntibus patet, & & conculcatur ab eis ſemen quod ibi eſt iactum & aues cœli comedunt illud. Sic anima quæ omnibus cogitationibus patet, conculcatur ab eis verbum Dei, & ij varij cogitatus ſunt aues, quæ comedunt illud. Vnde per Ezechielem, cap. 16. ſic Dominus dicit:
Ezech. 16. Ad omne caput vię ædificaſti ſignum proſtitutionis tuæ, & abominabilem feciſti decorem tuum, & diuiſiſti pedem tuum cuiſcũq; tranſeunti. Olim in capita viarum erãt ſcorta, quæ omnes trãſeũtes admittebãt. Sic anima quę oẽs cogitationes admittit cuiuſcũq; conditionis ſint, ſiue turpes, ſiue vanæ, ſiue ambitioſæ, ſiue iracundæ, eas tamen in ſe recipit atque colligit, quid niſi domus publica meretricum facta eſt? Ad omne caput viæ ædificaſti ſignum proſtitutionis tuæ. *Has te hecho caſa publica*, quælibet mala admittens. Et abominabilem feciſti decorem tuum. Sicut enim inhoneſta mulier quãtun
Similes. cunque pulchra ſit, ſi ſe omnibus appetentibus confert, abominabilis ac fœda redditur pulchritudo eius: ſic animæ ſpecioſitas has admittens cogitationes fœdatur, atque maximè commaculatur. Vnde Sapiens dicit:
Eccleſ. 25. Omnis malitia, nequitia mulieris: ſicut enim mulier quæ turpitudini ſeruit, omnẽ aliã malitiam admittit (nam virtus mulieris honeſtas eſt, quam omnes aliæ virtutes comitantur,

mitantur, vt eam conſeruet, qua perdita & cæteræ virtutes pereunt, omniaque ſe confertim intromittunt vitia) ſic anima quæ ſe omnibus cogitatibus aperit, quaſi iam verecundia ac honeſtate perdita, omnibus ſe peccatis ſubdit: Et diuiſiſti pedem tuum omni tranſeunti. *Deslizaſtete a todos los que paſſauan.* Hoc eſt præparatam habebas voluntatem ac promptam, ad quodlibet facinus perpetrandum. Sicut qui vnum pedem ab alterovelut diuiſum habet, ſignum eſt, quòd ſit præparatus ad eundum aut currendum: ſic voluntas quæ ſe iam vitijs dedit, quaſi præparata eſt ad quodlibet malum, quod illi vel caro, vel diabolus ſuggeſsit perpetrandum. Diuiſiſti pedem tuum omni tranſeũti: pedes animæ ſunt intellectus & volũtas; intellectus animam dirigit, voluntas autem illam trahit, ſecundùm illud: Trahit ſua quemque voluntas. Ergò duo pedes debent eodem tenore ambulare. Intellectus enim debet veritatem intelligere, voluntas autem illam ſequi. Si verò intellectus rectè intelligit, voluntas autem prauè ambulat, iam diuiditur pes hic ab illo. Cùm ergò audiſti verbum Dei & intellexiſti, & intellectu illud tãquàm bonum approbaſti, ſi tamen voluntas quæ ille dicit non appetit nec proſequitur, diuiſa eſt ab intellectu, claudicat hic pes
Deut. 15. ab illo. Ideò nolebat Dominus vt animal claudum, vel quod vnum tantùm pedem haberet ſibi offerretur, nec enim placet Deo anima, quæ vno pede, hoc eſt, intellectu in quo eſt Fides, illum ſequitur, ſi altero, hoc eſt, voluntate deuiat. Si enim vnum pedem, hoc eſt, intellectum habes in Eccleſia, & illo præſens aſsiſtis concionibus; voluntatem verò in contrariam partem diſſolutam habes, iam diuidis pedem tuum, claudus es, ac vnius tantum pedis, ac proindè tanquam immundus à Dei ſacrificio arceris. Huic diabolus rapit verbum ex ore eius atque conculcat, ne in corde eius hæreat, ac figatur. Quare talis apud Iob cap. 39. Struthioni confer-
Iob. 39. tur, de quo dicitur ibi, quòd dereliquit in terra oua ſua, & obliuiſcitur quòd pes conculcet ea, aut beſtia agri conterat. Quo comparatur verbum Dei, ex quo, ſicut exouo pullus, proceduntopera bona. Qui ergò audit verbum Dei, ſed apertum habet cor, ad quælibet mala, obliuiſciturverbi Dei, & pes tranſeuntium cogitatuum illud conculcat, & beſtia agri, hoc eſt, diabolus, conterit. Venit enim malus & rapit verbum de corde eius, & ſine fructu efficitur. Oportet ergò & audire verbum Dei & impedimenta declinare, quæ illud impediunt ne cordi hæreat. Et ſicut quandò Abraham obtulit Deo ſacrificium, aues cœli deſcendebant ſuper illud, & abigebat eas Abraham ne illud de-
Gen. 15. uorarent: ſic pius fidelis debet facere, has volubiles cogitationes quæ grana hæc verbi Dei, quo Deo anima offert ſacrificium, deuorare nituntur, debet à ſe abigere atque deterrere, verbaque Dei audita ſecum ſæpe meditari ac ruminare, vt ſic figantur & radicentur in corde. Ecce primum impedimentum. Licet ego arbitrer, quòd pes qui conculcat ſemen, hoc ſit etiam peſsimorum comitatus. Quid enim tibi proderit audiuiſſe verbum Dei, ac voluntatem tuam inclinaſſe ad illud, ſi mox te iungis perditis ac vitioſis hominibus, qui te ad illicita trahentes, rapiant verbum ex ore tuo? Hunc pedem metuebat Paulus, ne ſemen qꝰ ipſe in Theſ-
2. Theſ. 3. ſalonicenſibus ſeminauerat conculcaret, cũ ad ipſos ſcribens cap. 3. dicebat. Denunciamus vobis, fratres, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre inordinatè ambulante, & non ſecundũ traditionem quam acceperunt à nobis. Videte quibus verbis hanc eis intimet iuſsionẽ. Denunciamus vobis, &c. Ecce impedimenta, ne hæreat ſemen: ſed poſtquàm hæſerit, duo alia ſunt impedimenta quæ fructum ne naſcatur impediunt, vel quia ſemen cecidit inter petroſa, & cũ radices cœpiſſet mittere granum, protinùs cũ petrarum duritiè offendit, nec potuit radicari, & exorto ſole aruit, vel quia inter ſpinas cecidit, & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Alia duo ſimilia impediunt ne verbum Dei, etiam ſi ſemel cordi hæſit fructificet & creſcat. Cùm recipitur verbum in corde peccatis aut cupiditatibus obdurato, quod ſuperficie tenùs caro eſt, ſed mox lapidea durities ſe oſtendit, non ſuccreſcet ibi verbum Dei. Vnde Dominus per Prophetã dicit: Auferam
Ezech. 36. à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum. In corde deuotione ac charitate delinito radicabitur verbum Dei. Sunt enim homines qui ſuperficiem cordis blandam habent, non nihil enim deuotionis præ ſe ferunt ac pietatis, ſed facilè hoc tranſit: quoniam mox durities apparet. Vndè ij cùm audiunt verbum Dei gaudent, blandè ac libenter ſuſcipiunt illud, ac deuotione quadã tenera aliquandò lacrymas fundunt, verum ſuperficie tenùs, hoc eſt, exorto ſole arefcũt occaſione oblata, vel lucri, vel voluptatis,

vel

vel honoris, vel alicuius alterius rei, ad quã maximè ſunt affecti, omnia illa euaneſcũt, & quaſi non fuerint deſinunt eſſe. Oportet ergo amore ac charitate delinire cor, vt penetret ad illud verbum Dei, quod etiam ignitum eſt, & potens lapidea corda emolire.

Hiere. 23. Sic enim per Hierem. cap. 23. ait Dominus:
Pſal. 118. Nunquid non verba mea quaſi ignis, & tanquàm malleus conterens petras? Et Pſal. 118. Ignitũ eloquium tuum vehementer, & ſeruus tuus dilexit illud. Ex hoc enim quòd ignitum eſt eloquium tuum, cor meum in tui amorem accendit. Nam effectus verbi Dei eſt liquefacere cor, vt Sponſa dicebat: Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus meus loquutus eſt. Durum eſt quod proprijs terminis continetur, liquidum autem quod ad terminos extraneos extenditur & ſumit figuram continentis. Lapis, etiam ſi in vaſe mittatur, ſuam figuram retinet, nec continentis figuram accipit, quod ſi ſole aut igne exuratur non effluit, ſed in ſuis terminis eſt. E cõtra cera ſole liquefit, rarefit, & ad alia ſe extendit & ſumit figuram vaſis continentis. Nam ſi ceram liquefactam in vaſe rotundo aut triangulari mittis, illam figuram accipit quæ eſt in vaſe. Homines duri & abſque miſericordia, in ſe ipſis & in ſuis terminis continentur, nec alijs quam ſibi ipſis benefacere ſciunt, nec infirmo aut pauperi miſerentur. Cæterùm miſericordes ac charitate deliniti, rarefiunt, extra ſe exeunt, & aliorum curam ſumunt. Hic enim effectus amoris eſt; amantem extra ſe rapere, vt ſuarũ rerũ oblitus in amati curam trãſeat, ſumitq; continentis formam: nam amantẽ in amatum tranſire facit, ita vt ſi ille infirmatur, doleat, egeat, aut triſtis ſit, ipſa cura amantem ſicut & amatum angat. Hoc enim eſt quod Paulus dicebat: Quis infirmatur & ego non infirmor? Sumebat figuram continẽtis & amati. Continetur quippe amans in amato, ſecundùm illud celebre Auguſtini dictum. Anima potius eſt vbi amat, quàm vbi animat. Et ad Corinthios dicebat Paulus: Cor meum patet ad vos. Ecce quomodò rarefiebat, & ad alios extendebatur igne amoris liquefactus. Itaque amor Dei cor delinit ac liquefacit profundumque reddit, vt in eo verbum Dei radicetur & locum habeat, in quo dilatentur & figantur radices. Nihil enim profundius Deo: & ideo profundum cor requirit, in quo recipiatur. Sic enim volebat Paulus nos ſcire, quæ eſſet longitudo & latitudo, ſublimitas ac profunditas Dei. Vnde & Ioannes dicebat: Maior eſt Deus corde noſtro. Et ideò dilatatum cor atque profundum exigit, vt capiat illud. Quare Paulus dicebat: In charitate radicati & fundati, vt totum cor penetret, & ſic radices mittat deorſum, & faciat fructum ſurſum, vt nullis tentatiõibus ab eius integritate vellantur, vt & ipſe Paulus de ſe promittebat. Nam ſicut terra blanda melius in ſe rorem cœli ac pluuias imbibit, ſic & anima charitate Dei & proximi delinita, commodiùs cœleſti rore perfunditur & alluitur. Cæterùm aliud impedimentum ſunt ſpinæ, quæ ſimul exortæ ſuffocant triticum. Hæ ſpinæ, interpretante Domino, ſunt diuitiæ, & curæ rerum temporalium, quæ impedimentum maximum præſtant ne ſemen in fructum matureſcat. Calorem quippè ac humiditatem, & terræ virtutem quam deberet ad ſe trahere granum quod eſt inter ſpinas, ipſæ ſpinæ ſibi ſumunt ac ſugunt, & ideò ipſæ creſcunt & granum ſuffocatur. Sic in diuitibus accidit. Curam enim quæ in verbi Dei profectu, aut in animæ bonum deberet impendi, hanc diuitiæ ſibi rapiunt, & ipſis creſcentibus minuitur fructus verbi Dei & ſuffocatur. Vnde Paulus aiebat: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli quo ſuffocantur. Quare ſeruus ille qui pro centum denarijs tenebat conſeruum ſuum, ſuffocabat eum ac dicebat: Redde quod debes. Sic mundus ac diuitiæ eius ſuffocant homines comprimentes eos vt plus acquirant, plures habeant ſeruos, equos, domos, veſtimenta, &c. Quare ſuffocatus Iudas interijt, qui cupiditati triginta aureorum ſe ſubdidit. Animam etiam hæc cupiditas conſtrictam tenet, vt ſui curam nullatenùs poſſit habere, nec tantillum aëris ſumere, vt ad cœleſtia reſpiret. Attamen tanta eſt vis verbi Dei, vt cùm in terram bonam ceciderit, multum fructum afferat, vt qui minus reddat triginta pro vno. Ecce quæ ſint impedimenta ne verbum Dei, vel figatur, vel creſcat, & fructificet in nobis. Sed ego miſereor valdè aliquibus fidelibus, quibus non hæc impediunt in eis verbum Dei: quoniam nec audiunt illud, nec meditantur, nec agnoſcunt. Hi ſunt qui vel Curiam Regum nimis auidè ſequuntur, vel negotijs & lucris adeò intricantur, vt nihil minus quàm de audiendis concionibus aut rebus ſacris cogitent. Hos ego tanquam

Canti. 5.
Simile.
Auguſt.
2. *Cor.* 6.
Epheſ. 3.
1. *Ioan.* 3.
Epheſ. 3.
Roma. 8.
Simile.
Similes.
1. *Tim.* 3.
Matth. 18
Matth. 27.

tanquàm omninò alienos à Deo exiſtimo relinquendos, &c.

Alia moralitas ſeu concio. Sed quoniam hoc Euangelium in Sexageſima canit, & prædicatur, aduertendũ eſt maximè, quanta cum diſcretione ac ſapientia Eccleſia Mater procedat, ita vt ex ea intelligatur à ſumma Dei ſapientia gubernari. Nam cùm animaduertat tempus laborioſum nobis appropinquare, nempè Quadrageſimæ, diuino quodam artificio contendit nos ad laborem illum præueniendo exhortari. Id enim nititur, vt intelligamus nos homines, non ad otium ſed ad laborem eſſe natos, & quòd ſi labores nobis iniungit, in hoc nihil aliud addit, quã id quod eſt nĩ muneris nobis cõmendare. Quare præterita hebdomada nos operarios vineæ fecit, hodie agricolas ac ſatores ſeminum facit: quoniam ad laborem
Iob. 5. nati ſumus, ſecundùm illam Sapientis ſententiam: Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volandum. Quare homo otioſus non adimplet munus ſuum. Chriſtus Dominus venit colere terram ſuæ Crucis aratro, & lancea ſicut vomere proſcindere illam, ſanguinem ſuum ſuper illam ſeminare. Quo circa hebdomada ventura ſuæ paſſionis nobis refert memoriam, vt illa conſideratio huic alteri conglutinata, nos amplius ad laborem inſtituat atque exhortetur. Igitur noſtrum munus eſt agricolas eſſe, & vineas ac terras colere. Quoniam & ſi præcipuus ſeminator Chriſtus Dominus ſit, vt ipſe in præſenti Euangelio nos docet: tamen poſtquàm functus eſt officio ſuo, gratiamque ſuam, verbum, Euangelium, atque fidem ſuam nobis reliquit: & ſemen & artem dedit, quibus & nos hoc ſeminatoris munus exercerevalerem⁹. Sic Deus cũ hominib⁹ ſe geſſit, ſicut & à principio cũ plãtis. Quas cũ primo è terra produxiſſet, fecit vt in eis eſſet ſemẽ, quo poſſent alias ſimiles ſibi plãtas gignere. Excutiẽdo quippe ex ſe ſemẽ illud, ſibi ſimiles plãtas gignũt. Sic in homine ſeminauit id q⁹ ſibi vtile erat, & neceſſarium ad conſequendum ſuum finem: nam dedit illi gratiam qua Deum conſequi poſſet: ſed poſtquàm habet ſemen inſemetipſo, generet, producat, fructificet, bonaque opera faciat, quibus vitam conſequatur æternam. Primùm enim ſeminauit in homine naturale lumen, quo per creaturas & effectus, tanquàm per gradus quoſdam ad Dei cognitionem aſcendere valeret, ſecundùm illud Pſal. 4. Multi dicunt, Quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Nam per ſigillum quod habemus in nobis luminis Dei, cognoſcitur author boni. Nihil enim aliud eſt lumen naturale, niſi ſigillum quoddã ac character hominis diuini, in anima noſtra impreſſum, quod maximam cum Deo habet ſimilitudinem. Quẽadmodùm ſigillum in cera impreſſum ſimilitudinem habet cum illo quod erat in argento ſculptum. Sed quoniam illud ſigillum per ceram tranſiuit, ibi ſuum characterem ac ſimilitudinem dimiſit impreſſam; ſic quia Deus per animam hominis tranſiuit, quæ capax eſt diuinæ ſimilitudinis ac imaginis, in ea ſuam imaginem impreſſam ac ſigillatam reliquit. Et ſic intelligo ego modò illud Geneſ. 1. Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Hoc eſt, imprimendo ſuam ſimilitudinem in rebus creatis ambulabat. Verùm in hoc diſcrimen eſt inter homines & cæteras creaturas. Quoniam in alijs creaturis nihil aliud fecit Deus quã tranſire per illas, & in eis veſtigium ſuum impreſſum relinquere, per quod intelligitur tranſiſſe per illas Deus. Sicut cùm homo per viam tranſiuit, & veſtigium ſuum ſigillatum ibi reliquit, per quod intelligimus hominem aliquem per viam illam trãſiſſe. Cæterùm in homine plus egit, nec enim quaſi per illum tranſiens veſtigium ſuum ibi reliquit, verùm ex propoſito apparet plus moræ in eo conſumpſiſſe, quaſi cum magna conſideratione imaginem ſui vultus in eo imprimere volens. Vnde dicit Pſalmiſta: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine: hoc eſt, imaginem vultus tui in nobis impreſſam habemus. Cætera enim veſtigium pedum tuorum referũt, nos verò imaginẽ vult⁹ tui portamus. Hoc eſt ergò primum granum quod Deus in homine ſeminauit, nẽpe lumẽ ac notitia naturalis Dei. Quod hic egregiè adnotauit D. Chryſ. Nã ideò dicit: Exijt qui ſeminat ſeminare ſemẽ ſuũ. Exijt qui ſeminat, ait, quia ſi diceret, iã ſeminauerat, iã ſator erat. Nã pri⁹ quã ſecundũ granũ ac ſemẽ ſeminaret gratię, iã aliud naturale ſeminauerat in homine. Attamẽ fruct⁹ illi⁹ primi ſeminis par u⁹ erat, nec ſufficiẽs totã alere ac ſatiare animã. Quare famelica adhuc remãſerat anima: quoniã illa notitia naturalis nõ erat ſuf-

Pſalm. 4.
Simile.
Geneſ. 1.
Simile.
Chryſoſt.
Luc. 8.

ficiãs ad beatificandam illam. Eapropter ſe cundum ſeminauit granum, nempè fidem, quæ altiorem, de Deo notitiã gignit ſimul cum gratia, in quibus hominem creauit; vt hoc ſemine altiores, & valentiores produceret fructus, quibus beatitudinem ſuam pertingere valeret. Nam gratia & & fides additamenta ſunt, quæ ab extrinſeco naturæ proueniunt: alterius enim generis, ac altioris ordinis hæc bona ſunt, quæ quaſi inſerta naturæ nobis protulit Deus. Vt quemadmodùm ſi in arbore quæ dicitur malus cidonius, inſereretur malum cotoneum, iam arbor illa non ſolùm mala cidonia, ſed etiam mala cotonea produceret, *No ſolo llenaria membrillos, ſino tambien melocotones*. Sic hominis natura, quæ anteà notitiam Dei naturalem ſolùm producebat, inſerta ei fide, ac gratia, iam altiorem de Deo notitiam gignit. Ideò enim à Iacobo verbum Dei inſitum dicitur, cùm ait: Suſcipite cum manſuetudine inſitum verbum, quod poteſt ſaluare animas veſtras. Fides quippe additamentum eſt ſupra naturam hominis, quæ licet ſit capax fidei, ſuper omnes tamen vires eius eſt, iuxta illam celebrem Diui Auguſtini ſententiam qua dicit: Poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem naturæ eſt hominum: habere autem gratia eſt fidelium. Præſens parabola de hoc ſecundo grano loquitur. Quoniam hoc eſt quod ipſe Dominus venit in noſtris mentibus ſeminare: ideò quippè dicit: Exijt qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum: Suum dicit, quoniam etſi lumen naturale ab ipſo ſit (author quippe naturæ & gratiæ ipſe Deus eſt) tamen lumen naturale debitum erat homini, aliàs nec homo eſſet ſi lumen hoc ei defuiſſet. Semen autem gratiæ & fidei adeò proprium eſt Dei, vt nullo modò ſit debitum homini, ſed merè gratis tribuatur ei: nam abſq; hoc natura hominis ſaluatur, ex quo colligitur non deberi ei. Quare Paul. fidem vocat donum Dei, ita quod proprijs viribus eam minimè poſsit natura producere. Cæterùm etſi hoc ita ſit, tamen neſcio quid exigat in anima, vt in ea granum hoc ſeminetur, vel ſaltem creſcat & fructus ferat, cùm videamus in multis abſque fructu ſeminari. Et hoc eſt, quod in præſenti parabola docemur. Igitur turba multa ſequebatur Ieſum, ſic enim contigit omnibus concionatoribus verbi Dei: quoniam ex omni gente ad eos confluunt, & plebs, & ſapientes, & idiotæ, alij vt diſcãt, alij vt faciant quod alios videt facere: deni que alius ſic, alius ſic ibat. Ad Chriſtũ verò Dominũ grandis turba confluebat, vt audirent eum: quoniam de beatitudine loquebatur, quam omnes homines auidiſsimè cupiunt, vt ſupra capit. 5. diximus. Quarè hoc odore omnes poſt ſe trahebat mortales. Vnde cùm Dominus dixiſſet diſcipulis ſuis. Nunquid & vos vultis abire? Reſpondit Petrus. Quo ibimus? verba enim vitæ æternæ habes. Idem contigit lictoribus quos ſacerdotes miſerunt, vt comprehenderent Ieſum, quem cùm concionantem audiſſent, & ſacerdotes dixiſſent eis: Quare non adduxiſtis eum? Reſponderunt. Nunquàm ſic loquutus eſt homo. Adeò attonitos eos tenebant verba vitæ æternæ, quæ procedebant de ore eius. Ipſe autem Dominus eſt ſeminator huius ſeminis, & tamen ſi vel non hæret terræ in qua ſeminatur, vel non fructificat, non ſe tenet defectus ex parte verbi, ſed ex parte terræ, vel quia patula erat, vel petroſa, aut ſpinis obſita. Nam verbum Dei potens eſt ad omnia, vt ſupra ex Iacob. capit. 1. retulimus, qui dicit: Cum manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum, quod poteſt ſaluare animas veſtras. Quod cecidit in via non hæſit terræ, nec radices fixit, eò quôd terra era incultat, ac dura, à tranſeuntibus cõculcata, & indurata. Hi ſunt homines peritiſsimi, ac leuiſsimi, qui nihil Chriſti præter nomen habent, nec vnquam vomere culta eſt terra animæ ſuę, aut ſulcus aliquis in ea factus eſt. Nã nec cõcionibus interſunt, nec acquieſcunt ſanis ſermonibus Dñi noſtri Ieſu Chriſti. Sed omnibus malis patent, & hoſtibus quibuſque ianuas apertas præbent, de quibus Eſaiæ. 51. dicitur. Qui dixerunt animæ tuæ, incuruare vt tranſeamus. Et poſuiſti vt terram corpus tuum, & quaſi viam tranſeuntibus. Ita enim hoſtibus ſubiecta eſt, vt quaſi per pontem per eam tranſeant, & ipſam ad terrena inclinare faciant, & tranſeuntes ſuper eam peſſundãt ac cõculcant, ita vt nulli ſemini apta ſit. Vadunt enim & veniũt ſuper eã horribiles, hoc eſt, diuerſa peccatorum monſtra: & ſic intelligit Diuus Gregorius, illud Iob. 41. quod diabolo & membris eius dicitur: Corpus eius compactum ſquamis ſe prementibus. Quoniam ſic peccatorum ſquamis compreſſi ſunt, vt non ſit locus per quem iacula, vel gladius ad feriendum eos intret. Sunt enim peccatores corpus diaboli, qui eſt caput ſuper omnes filios ſuperbiæ, ita ſic vitijs aliquandò compreſsi, vt nullus pateat locus, quo intret gladius verbi Dei ad feriendum eos, nec relinquatur, vel minima rimula, per quam anima ad cœleſtia reſpirare poſsit. Sunt enim aliquæ animæ, ita vitijs quaſi lorica quadam armatæ, vt ab omni ſe defendant virtute: vna ſquama ſit gula, cui compreſſa ſit luxuria, huic auaritia, cui & ſuperbia, & impietas, & ſic compaginatur lorica hæc peccatorum, vt nullus pateat aditus verbo Dei. Quare cùm Paulus ad veritatem conuerſus eſt, ceciderunt tanquam ſquamæ ab oculis eius. *Comenco a deſmallar la loriga*. Et peccatorum nexus confracti, ac ſoluti ſunt. Vndè his nihil prodeſt verbum Dei: quoniam reſiſtunt illi ſquamis, quibus loricati ſunt, ſed vel in ore eorum tantùm remanet, aut in auricula manſit granum, ſicut quod ſeminatur in via, non cooperitur terra, ſed in ſuperficie manet. Hinc Paulus Hebræorum. 3. nos admonet dicens: Videte, fratres, ne fortè ſit in aliquo veſtrum cor malum incredulitatis diſcedendi à Deo viuo, ſed adhortamini vos metipſos, per ſingulos dies, donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Et aues etiam cœli comedunt illud. Nam ſicut domus quæ apertas habet feneſtras, ab hirundinibus occupatur, & immunditijs impletur, quæ importuno garritu, aures audientium occupant: ſic animabus quæ apertos habent corporis ſenſus ad omnia quæ in mundo tranſeunt, contingit. Quippè leues cogitationes intrant ad eas, & quaſi hirundines eas commaculant, tantoque garritu ſtrepunt, vt ſurdas eas reddant ad verba Dei audienda, aut percipienda. Denique eſt veluti in publica via ſeminare: quoniam ſic aperta eſt talis anima, vt per multa foramina granum hoc ab ea excidat, & pereat. Quarè de talibus ait Propheta: Seminaſtis multum & intuliſtis parum, & qui mercedes congregauit miſit eas in ſacculum pertuſum. Nam anima ſic omnibus cogitationibus patula, ſi quid boni aliquandò colligit, tanquàm ex ſacculo pertuſo ſtatim ab ea cadit ac perit. Quare in Lege veteri vas quod non habebat operculum, immundum erat: vt has animas pertuſas deſignaret, quæ cùm non habeant operculum, ſed ſenſus omnibus rebus mundi apertos, immundę fiunt. Ecce primum impedimentum per quod factum eſt, vt nec ſemen radicare tur, necdaret fructum. *Aliud cecidit inter petroſa*. Ij ſunt homines, qui vitia quidem in corde incluſa habent, & cùm non ſe offerat occaſio per aliquot dies non ea produnt. Quare hi quietiùs verba Dei audiunt, & cum gaudio ſuſcipiunt ea, quoadvſque occaſio aliqua vitia quæ intus latebant, prodat. Nam cùm eos lacrymis deuotionis perfuſos videris, ſi dixeris eis vt iniuriam remittant, rem alienam etiam cum proprio detrimento reſtituant, bona ſua, ſi eccleſiaſtici ſunt, pauperibus elargiantur: iam tunc cum auaritia offendiſti, vel cum vindicta quæ celata tegebatur. Et ideò ſtatim exaruit verbum Dei, quia in duritiem peccati offendit, & ibi impeditum eſt ne radices mitteret. Quare hi apud Diuum Gregorium comparantur ericio. Dicit enim Propheta quidam. Ibi cubauit ericius. Ericius animal eſt ſpinis ac aculeis obſitum, qui blandam quidem ac mollem carnem habet: cæterùm ſi ad illud acceſſeris, mollitiem carnis abſcondit ſub aculeis, quos ſolos tunc oſtendit attrectanti, aut ad ſe accedenti. Sic iſtis hominibus, quos modò diximus, ſæpe accidit. Vidiſti tenerum eius os lacrymas per oculos effundere, cùm concionatorem audiret: accede ad eum, & attrecta eum, dic vt iniuriam dimittat, pecuniam reſtituat, concubinam pellat: & tunc videbis eum quaſi ericium aculeos oſtendentem, mollemquæ illum animum quem in concione oſtenderat, in duritiem lapidis commutantem. Vade, pater, dicet tibi, non mihi hæc inculcanda ſunt. Neſcitis monachi, in quo ſitus ſit honor hominum mei ſimilium, ego ſcio quid debeam facere; vos abite, nec mihi hæc amplius dicatis: nec enim â me ferenda ſunt, meum honorem tueri teneor, & quantò nobilior ſum, magis. Ego iam interrogaui doctos viros, & dixerunt mihi, non obligari ad hoc quod vos

Iacob. *Auguſt.* *Epheſ.2.* *Ioan.6.* *Ioan.7.* *Iacob.1.* *Eſai.51.* *Iob.20.* *Gregor. Iob.41.* *Act.9.* *Hebr.3.* *Aggai.1.* *Num.19.* *Gregor. Eſai.34. & Soph.2.* *Simile.*

dicitis. Hæc & alia multa aſperis verbis reſpondebit tibi, ita vt pudeat te ad illum iuiſſe. Hic certè non faciet fructum, ariſtam tantùm ſine ſpica in illo videbis. Fidem quidem habet integram ac rectam.

Cæterùm charitatis ſpicam, aut talium operum grana minimè in eo reperies. *Oſea. 8.* Vndè de eo dicit Propheta Oſeas, capit. 8. Culmus ſtans, non eſt in eo ſemen. Arundinem ſine ſpica in eo cernes duntaxat. Non faciet farinam. Non inuenies grana ex quibus panes bonorum operum conficias, etiam ſi molendino confeſsionis eum attriueris, ſed paleas, & quiſquilias duntaxat. Quòd autem cum gaudio talis audiuit verbum, debetur ipſi fidei, ipſi grano quod talem in ſe virtutem continet, vt etiam in mortuis ac peccatoribus, neſcio quos motus excitet, qui non nulla ſigna vitæ præſeferunt, niſi mox obliuiſcerentur. Ecce ſecundum impedimentum, cùm ſemen verbi Dei in animabus ſola fide præditis cadit.

Tertium impedimentum fuit cadere inter ſpinas, quas diuitias vocat Chriſtus Dominus. Sed quem tu vocas diuitem? Illum qui habet diuitias? Minimè gentium. Sed illum qui concupiſcit diuitias, qui totam ſuam ſolicitudinem in acquirendis aut conſeruandis diuitijs collocat. Hæc enim terra plus ſpinarum aut tribulorum, quam granorum tritici continet. *Prouer. 14* De eo quippè dicit Sapiens. Per agrum hominis pigri tranſiui, & ecce totum repleuerant vrticæ, & aperuerant faciem eius ſpinæ. Nihil aliud in eis reperies niſi ſpinas, impietatem, duritiem, immiſericordiam. Hæ enim omnes auaritiæ filiæ ſunt, vt vidimus in diuite illo auaro cum Lazaro. Sed væ mihi, imò væ mundo: quoniam huiuſcemodi ſunt ferè omnes ex illis, quos ille tanquàm Sanctos celebrat, atque adhuc viuentes, *Mich. 7.* vt ita loquar, canonizat. Vnde Miche. *Simile.* 7. dicebat: Qui optimus ex eis quaſi paliurus, & qui rectus, quaſi ſpina, de ſepe. Paliurus herba eſt, quæ pallio inhæret, hinc enim dicta eſt, quaſi pallio hærens & expilans illud. *El azebo, ò el cardo corredor.* Sic optimi qui in mundo ſunt, pallio ac rei familiari tuæ ſe iungunt, vt expilent te. Aliquid de pallio tuo hærebit pallio ſuo, ſi illi appropinquas, permanebit aliquid de re tua in ipſo, illis hærebit, ſi cum illis familiaritatem coniunxeris. Et qui rectus, quaſi ſpina de ſepe. Qui enim per ſepem ſpinarum aſcendit, partem pallij ſpinis inhærentem dimittit. Sic ſi modò tranſire cupis per ſepem iſtum ſanctorum, quos ſtulti, aut leues homines tales proclamatis, non minimam partem tui pallij ſuis adhærentem manibus relinques. *Parece que traen liga en las manos.* Sicut ſi ouis per ſepem ſpinarum tranſierit, partem ſui velleris, ibi dimittit. Ac vtinam in ſpinis ipſis non hæreat, nec poſsit ſe ab illis euellere. *plegue a Dios no queden enzarzadas las almas entre eſſas ſpinas, &c.* Per ſpinas etiam poſſunt intelligi homines duri, abſque miſericordia: nam hæc, vt diximus, ad diuitias conſequuntur. Sunt enim homines importuni, ſancti huius temporis, qui tanquam ſpinæ adhærent veſtibus, & carni, ſemper homines ſuis importunis loquelis vulnerantes, præcipuè oues, hoc eſt, mulieres, ac homines ſimplices. Charitas floribus comparatur, impietas verò ac immiſericordia ſpinis. Ecce quomodò omnia hæc impedimenta ex parte terræ ſe tenent, non ex parte ſeminis. Quodſi in terram bonam ceciderit, fructum maximum affert in patientia.

Semen eſt verbum Dei.

Alia moralitas ſem concio.

ADuertendum eſt, quòd regnum cœlorum ſemper rebus magnis, atque pretioſiſsimis comparatur, quòd ſi aliquandò minoribus rebus videatur conferri, hoc eſt, in quantum hæ minimæ virtute grandes, ac ſubſtantia plenas res continent. Comparatur in hoc capite regnum cœlorum theſaurò, margaritis, ſemini bono, quæ omnes res ſubſtantiales ſunt: confertur etiam grano ſinapis, quod res minima eſt, tamen ſecundùm quòd in ſua virtute continet arborem, ſuper quam aues cœli nidificare ſolent: quoniam regnum cœlorum magnum negotium eſt, nec in nenijs, ac parui momenti rebus conſiſtit, ſed in magnis atque pretioſis. Auro atque margaritis confertur, pani ac vino, quæ omnia ad ſubſtantiam & vitam hominis attinent. Volo dicere fratres mei, quòd negotium regni cœlorum non pura ceremonia eſt, ſed in ſubſtantia charitatis con-

conſiſtit, quam ſignificat panis: & in gaudio ſpiritus quod ex illa ſequitur, & illud ſignificat vinum. Sic enim Paulus ſpiritus fructus annumerat cum dicit. Fructus autem ſpiritus eſt charitas, pax, *Galat. 5.* gaudium. Et Romanorum. 14. Non eſt *Roma. 14* regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. Non enim in ieiunio aut abſtinentia eſcæ, & potus, ſubſtantia Religionis Chriſtianæ conſiſtit, niſi quandò hæc fiunt propter Deum: nam tunc cùm ſe intromittat charitas, iam ad ſubſtantiam regni cœlorum pertinent, ſed iuſtitia vniuerſalis virtus, qua redditur vnicuique quod ei debetur, vt parentibus honor, atque pietas, Deo debitus cultus, proximis amor, &c. Et in pace quæ filia legitima charitatis eſt: & gaudium, non carnis, ſed ſpiritus, non cuiuſcunque, ſed Sancti, qui amor eſt vndè tota hæc ſubſtantia procedit. Igitur regnum cœlorum pani ac vino confertur, quæ ſunt alimenta quibus hominis ſubſtantia nutritur, vt intelligamus quòd in ſubſtantia charitatis regni cœlorum negotium conſiſtit. Cæterùm in præſenti Euangelio de principio, vndè tota hæc machina in qua conſiſtit negotium regni cœlorum, oritur, agitur. Hoc eſt, verbum Dei. Datur nihilominus cauſa atque ratio quare cùm verbum Dei adeò fœcundum ac ferax bonorum ſit, varios ac grandes effectus producere valens: in paucis tamen eos cernamus productos. Semen igitur, vt Dominus ait, eſt verbum Dei: quoniam ſicut ex ſemine tritici, & ariſta & granum, & ſpica producitur, & ex alijs ſeminibus plantæ ac arbores naſcuntur, ſic ex verbo Dei bonorum operum fructus, atque omnium virtutum arbores ortum habent. Eſt enim hoc vnum ex maximis naturæ miraculis, quòd res tâm minima (qualis eſt cuiuſcunque arboris ſemen) tantam in ſe virtutem contineat, vt ex eo radices, truncus, rami, folia, fructus, atque totius arboris proceritas *Ariſto.* prodeat. Vnde Ariſtoteles dicit, quòd omnia principia ſunt in quantitate minima, *Pſalm. 23.* in virtute tamen magna: ſic verbum Dei quod in ſe continet Chriſtum crucifixum, qui tanquàm vermis æſtimatus eſt, origo eſt, ex quo tota hæc proceritas Chriſtianarum virtutum procedit, cuius fructus vita æterna eſt. Et quoniam plures in ſe virtutes verbum Dei continet, hinc eſt quod Scriptura ad explicandum eas, pluribus nominibus illud appellet: quia vnum quod tot bona ſignificare valeat non inuenitur. Quare vocat illud lucem, panem, vinum, medicinam, gladium, malleum, ignem: denique hodie vocat illud Dominus ſemen, quoniam omnium harum rerum effectus habet, & plures alios. Illuminat animam verbum Dei, enutrit, lętificat, medetur, iugulat in ea vitia, vt gladius, frangit eius duritiem vt malleus, & ſeminatum in corde, quaſi cœleſte ſemen omnes hos in ea producit fructus. Inſuper ſuper alia ſemina hoc habet verbum Dei, quòd cætera nihil aliud gignunt præter arborem illam, cuius in ſe virtutem gerunt, vt amygdali granum amygdalum ſolum, & eius fructum generat, & idem de nuce & alijs ſeminibus. Cæterùm verbum Dei tot diuerſorum gene- *Simile.* rum fructus generat, vt vix enumerari valeant. Si inueniretur ſemen aliquod, aut granum, quod terræ mandatum ex illo nuces, amygdala, mala punica, mala citrea, vites & aliæ multæ plantæ cum fructibus earum naſcerentur, mirabile certè eſſet videre, in re tàm minima tantam virtutem contineri. Hoc tibi mirum videtur? Verbum Dei hæc omnia habet. Quoniam cùm ſit ſemen Dei, ſecundùm virtutem illius cuius eſt ſemen, operatur. Et quia eſt virtus Dei, qui omnipotens eſt, ità & Verbum Dei omnia poteſt. Vnde Sapiens Sapientiæ. 8. ver- *Sap. 8.* bum Dei omnipotens vocat, cùm dicit. Omnipotens ſermo tuus Domine. Et Pſal- *Pſalm. 23.* mus. 32. Verbo Domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris eius virtus eorum, id eſt, ornatus, in quo & Angeli includuntur. Verbum Dei Deos facit, ſecundùm illud Ioannis. 10. Si illos dixit deos, ad quos *Ioan. 10.* ſermo Dei factus eſt. Vndè ergò ei tanta virtus? Quia ſemen eſt Verbum Dei, & in principio erat Verbum. Ab illo trahit originem Verbum Dei, qui omnium rerum principium eſt, in quo tanquàm in primo principio & cauſa, eminenter continentur omnia. Et quia Verbum caro factum eſt, hinc verbum Dei homines generat filios Dei. Rurſus quoniam verbum Dei beatos homines facit, ſecundùm illud Lucæ. 11. Beati qui audiunt *Luc. 11.* verbum Dei: beatitudo autem eſt ſtatus, omnium bonorum aggregatione perfectus: hinc eſt quòd verbum Dei om-

nia in ſe continet bona, tam corporis quàm animæ: quoniam omnia hæc in beatitudine poſsidentur. Si ergò frutices producunt fructum, vnuſquiſque iuxtà genus ſuum, nimirum malus mala, nux nuces: quia inde ortum habent, ſi verbum Dei è cœlo originem trahit, ſecundùm illud Eccleſiaſtes. 1. Fons ſapientiæ verbum Dei in excelſis, hinc erit quòd fructus quos germinat ſint vitæ æternæ ac regni cœlorum, iuxtà illud Pſalmi. 106. Seminauerunt agros, & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum natiuitatis. Natiuitas verbi Dei de cœlo eſt, tales ergò fructus profert. Hinc eſt, quòd in anima in qua hoc ſemen radicatur, & fructificat, hos omnes fructus reperies. Imò erit omnia hæc, humilis, honeſta, charitate ac miſericordia prædita, prudens, fortis, patiens, cœlum, ſol, ſtellæ, Angelus, denique Deus per participationem: quoniam omnia hæc continet in virtute ſeminis, quod in ſe habet quod eſt verbum Dei. Et vt agnoſcas huius diuini ſeminis efficaciam, ac fœcunditatem: etiam cùm non eſſet terra, nec animæ vbi ſeminaretur, in nihili ſeminatum omnia hæc quæ creata ſunt produxit. Nam cùm non eſſent cœli, illos ex nihilo condidit. Verbo enim Dei cœli firmati ſunt, & Spiritus oris eius omnis virtus eorum: terram etiam cum ſuis plantis, aquas cum piſcibus, aërem, ignem, & omnia elementa, & quæ in eis continentur: quoniam omnia ex nihilo ſolo Dei verbo condita ſunt. Cæterùm quemadmodùm, poſtquam ſemel Deus omnia creauit, requieuit die ſeptimo ab omni opere quod patrarat, ita vt iam præter animas hominum nullam aliam rem creet, ſed ipſæ res altera alteram generet, atque ad hoc virtutem eis contulit Deus, præuia tamen diſpoſitione in rebus, vt ad hoc quòd terra producat plantas, requiritur quòd ab aqua humectetur, à radijs ſolis feriatur. Sic & hoc diuinum ſemen, quod eſt verbum Dei, etiam ſi à principio ſuper nihilum ſeminatum produxerit cœlos, & Angelos, poſthac tamen prœuias exigit diſpoſitiones in animabus, in quibus ſeminatur, vt proficiat & fructus ferat. Exigitur enim cæleſtis gratiæ ſupernaturalis influentia, quam anima voluntate ſua admittat, & in corde ſuo imbibat eam: Nam, vt ait Chryſoſtomus: Nec gratia ſine voluntate, nec voluntas ſine gratia ſatis eſt: nam & terra non germinat niſi pluuiam ſuſceperit, nec pluuia fructificat niſi terra adſit, quæ fructum ferat. Supernaturalia quippè conformia valdè atque concina ſunt naturalibus. Et quemadmodùm, ad hoc quòd naturalia generentur, requiritur actiuum, & paſsiuum, vt Philoſophus docet: Sic in ſupernaturalibus requiritur voluntas recipiens & conſentiens, gratia etiam Dei prœueniens & perficiens. Ipſe enim, vt ait Paulus, dat velle & perficere pro bona voluntate ſua. Hoc tamen intereſt inter naturalia & ſuperna, quod in naturalibus poteſt extare defectus ex parte vtriuſque, tàm actiui quàm paſsiui. Poſſunt enim deficere cœleſtes influxus qui ſe habent, vt cauſæ agentes, & poteſt eſſe defectus ex parte terræ in qua ſeminatur granum, quòd vel ſit petroſa, arenoſa, vel propter ſalſuginem ſterilis, & tunc defectus extabit ex parte paſsiui. At verò in hac ſupernaturali cultura, non poteſt eſſe defectus ex parte actiui, non enim cœleſtes influxus deficiunt, nec ex parte ſeminis, quod ſemper eandem in ſe continet virtutem; totus ergò defectus ex parte recipientis extare oportet. Sic enim, ait Dominus per Prophetam. Perditio tua ex te Iſraël, tantummodò ex me auxilium tuum. Quod in præſenti parabola planè conſtat, nam tota ratio, quare ſemen ſine fructu effectum eſt, ex terra ipſa dimanauit, vel quia dura erat, & non culcata, vel quia petroſa, aut ſpinis plena. Et hoc eſt præſentis parabolæ propoſitum & ſcopus, docere nos vnde prouenìat, quòd ſemen tantæ virtutis parum in animabus vbi ſeminatur fructificet. Et cùm ex parte actiui principij, vt diximus, hoc non proueniat, relinquitur quòd totus defectus ſit ex parte noſtra. Vnde & Dominus dicit: *Exyt qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum.* Qui ſeminat verbum, ſeminat, ait Dominus: Nam ſicut qui ſeminat grana, non omnia ſimul in vno coacerbat loco, ſed ſparſim ac diuiſim ea in terram proijcit, quare aliqua ex eis in hoc ſulco, aliqua in alio cadant, non nulla ſuper petram, alia inter ſpinas à ſeminatore caſu proijciantur; ſic ſeminanti verbum Dei, hoc eſt prædicatori contigit. Nam aliquod verbum ſuper cor bonum cadit, aliquam mulierculam pauperculam tangit, quod cum gaudio ſuſcipit & ſer-

eccleſ.1. *Pſal.106.* *Pſalm.32.* *Simile.* *Gen.2.* *Chryſoſto.* *Philip. 2.* *Luc.8.*

& ſeruat. Aliud longius cadit, tangit forſan Regem, aut Prælatum: aliud ſuper Pharaonem aliquem aut auarum diuitem cadet, quæ ſunt petræ & ſpinæ, in quibus non fructificat verbum. Ceterùm Chriſti verbum ac doctrina, omnibus prædicanda eſt, non ad vnum reſtringenda.

Semen eſt, ſpargatur per ſulcos omnes, nec ob hoc contriſteris aut iraſcaris, quòd forſan in te aliquod prædicatoris verbum tetigit, ſed da gloriam Deo, quoniam meruiſti eſſe terra in qua ſeminetur verbum Dei. Imò dic: Hoc granum mihi contigit, anima mea ſulcus es, vbi cecidit, amplectere illud & ſerua, vt radicetur in te & fructificet, ne contemnas illud, ne proijcias à te, ne indures quaſi petra cor tuum: ſed in manſuetudine ſuſcipe inſitum verbum quod te poteſt ſaluare.

Iacob.1.

Aliud cecidit ſecus viam, &c. Hoc eſt, quandò verbum Dei audiunt aures quædam, quæ apertæ ſunt quibuſlibet verbis quantumuis turpibus, leuibus, detractorijs, fabuloſis, ſcurrilibus, omnibus accommodantur, quomodò ibi intrabit verbum Dei. Nam vel confertim cum alijs verbis quæ audit intrauit, & non agnoſcetur, vel ad fores ſtabit nolens pro ſua grauitate, cum tàm infami commitatu ingredi. Vnde Hieremiæ. 6. dicitur: Cui loquar, aut quem conteſtabor vt audiat? Ecce incircunciſæ ſunt aures eorum, & audire non potuerunt. Quomodò in tanto ſtrepitu audient? Ecce incircunciſæ ſunt aures eorum. Vbi Theodoretus ait: Qui ſunt ij qui incircunciſas habent aures? Illi nimirum, qui ſine vllo delectu quæcunque dicuntur audiunt, qui nihil adeò fœdum aut turpe eſt, quod ab auditu ſuo reijciendum, aut amputandum curant. Qui omnibus nugis, fabulis, mendacijs, detractionibus, obloquutionibus, & turpiloquijs aures ſemper paratas, atque patentes habent, ad diuinarum verò eloquiorum tractationem, ſi quis fortè de eis ſermonem inſtituat, prorſus occluſas. Sanam quippe doctrinam non ſuſcipiunt, ſed ad ſua deſideria coacerbant ſibi magiſtros, prurientes auribus. Sunt enim aliqui, ait Plutarchus: Cum quibus ſi de re honeſta aut ſancta, de ſacrificio aut religione ſermònes miſceatis, confeſtim faſtidiunt, oſcitant, inquieti ſunt, & vel negotium fingunt, vel alia miſcent colloquia, vel vos orant vt in aliud commodius tempus negotium illud differatis. Cæterùm ſi detrectaueritis alijs, ſi turpiloquia miſceatis, ſi de meretricibus, alcatoribus, ſcurris, loquaminijarrigunt ambas aures, nec vnquam ſatis ſatiari huiuſmodi obloquutionibus queunt. Quos ſimiles facit Plutarchus portis ciuitatum, quæ ad hoc tantùm deſeruire ſolebant, vt per illas ſtercora & immunditiæ foras educantur, vel malefactores qui publicè flagellabàtur, per illas in exilium mitterentur. Sic horum aures ſtercorariæ portæ poteruntdici, quæ nihil aliud quàm mala audiunt, ad bona quæque clauſæ tamen omninò ſunt. Neemias cap. 2. ait, quòd cùm exiſſet per portam ſtercorariam, murum omnem, qui circum illam erat, dirutum vidit. Quoniam in anima cuius aures ac portæ his parent immunditijs, nihil integrum aut rectè ædificatum videbit, ſed omnia bona diruta atque confracta. Sunt enim veluti publicæ mulieres omnibus proſtitutæ, quæ muliebrem verecundiam amiſerunt. Vnde talibus dicitur: Frons meretricis facta eſt tibi, erubeſcere noluiſti. Sunt etiam veluti domus cauponariæ quæ omnibus patent, *Almas meſoneras*, quæ omnes hoſpitio admittunt cuiuſque ſortis ſint. Et cogitationes ſunt aues, quæ granum comedunt, vt non hæreat terræ, ſecundùm illud Eccleſiaſtes. 10. Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti. Sicut enim vnguentum odoriferum, ſi muſcis morientibus repleatur, fœdum, ac horridum redditur, & quod anteà placidum naribus odorem præbebat, iam nunc horrorem potius incutiat. Sic odorifera vnguenta quæ verba Dei conficere ſolent, his cogitatibus, tanquàm muſcis mortuis fœdantur atque deſtruũtur, & omnis bonus effectus verbi Dei conſequenter perit. Abige muſcam cùm eam videris ſuper vnguenta volare, ſi turpis, leuis, aut vana ſubrepit te cogitatio, abige eã, ne perdat ſuauitatem vnguenti: quoniam tunc erit peccatũ, cùm eam conſenſeris in te manere. Muſcas aduentare non eſt in poteſtate ¡conficientis vnguenta, conſentire autem illas vnguenta fœdare, aut mortuas cadere ſuperilla, iam culpa ſua eſt. Inſurgere tentationes aut malos cogitatus, noneſt in tua poteſtate (hoc enim eſt muſcas ſuper vnguenta volare) ſi autem conſentis quòd muſca te vulneret, quòd cogitatio peſsima ex propoſito in te maneat, iam culpa incipit: quoniam ex negligentia tua id fit. Si verò mortuas muſcas con-

Hierem. 6 *Theodo.* *1.Timo. 4* *Plutarch.* *2.Eſdræ.2* *Hierem.3.* *Eccleſ.10.* *Simile.*

conſenſeris in vnguenta cadere, hoc eſt, ſi in tentationes, aut prauas cogitationes conſenſeris, iam tunc mortale peccatum eſt, & ſuauitas vnguenti perijt, & gratia amittitur. Vnuſquiſque tentantur à concupiſcentia ſua, abſtractus & illectus, ait Iacobus. Ecce volantem muſcam, cogitationes prauas inſurgentes. Deinde concupiſcentia cùm conceperit parit peccatum. Concipere peccatum eſt permittere peſsimam cogitationem ſtare in mente, incipere que vulnerare illam, vel perſeuerare in colloquio malo, hæc enim omnia mentem impręgnant, vt pariat peccatum. Sed ſubdit Apoſtolus: Peccatum autem cùm conſummatum fuerit, generat mortem. Hoc eſt, cùm omninò peccato aſſentimur, & prauis cogitationibus, iam hęc ſunt muſcæ morientes, iam anima per peccatum moritur, & tota vnguenti ſuauitas perit. Ecce ſemen quod ſecùs viam cecidit. Cæterùm etiam per viam hanc patulam illos animos ego intelligo, qui nullum ſecretum ſeruant, ſed omnia bona opera ſua omnibus innoteſcere volunt, ſed ſi orant, ſi plorant, ſi ieiunant, ſi Deus illis blandus oſtenditur, ſtatim effutiunt, publicaque omnibus eſſe volunt. Ex his præcipuè ſunt mulierculæ aliquæ, quæ plures quærunt confeſſores, vt omnes ſciant raptus, reuelationes, ac contemplationes ſuas, ſub obtentu conſiliandi. *Hazen plato de ſus buenas obras.* Horum grana aues cœli deuorant. Vanagloria tollit verbum & fructum eius ab eis. Leuis ac vanus mũdi applauſus, aër ac ventus omnia ſurripit. Hoc enim ſignum eſt te non in magno pretio habere has Chriſti erga te miſericordias ac magnificentias: ſi enim eas in pretio haberes, abſconderes vtique ac ſeruares illas: nam res quæ in pretio habentur, abſconduntur ac ſeruantur, ne quis eas videns concupiſcat & rapiat: Ideò quippe dicitur: Theſaurus abſconditus, vt iam iam videbimus. Vnde dicitur: Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Et Pſalm. 118. dicit: In corde meo abſcondi eloquia tua. Igitur granum quod in via cecidit, & hominum tranſeuntium, & auium periculo patuit. Sed quod cecidit in terram ipſam, hoc eſt, quod verè receptum eſt in anima (nam primi intus non receperunt illud:) ſi cecidit ſuper petroſa, non miſit radices, ſed ſtatim aruit. Hi ſunt homines Chriſtiani, in quibus tamen mundus, eiuſque leges ac vanitates adhuc vigent. Nam hi, ſi tantillum eorum quæ mundus ſequitur, ſeſe offert, protinùs omnia alia dimittunt. Reſpectus enim humani qui corde ſemel inhęſerunt, non parum impedimentum virtuti præbent. Nam etſi talibus verba Dei placent, ſi tamen aliud mundus exigit, Euangelio dimiſſo ad illud currunt. Benè ſibi videntur homines qui ſanctitatem pollicentur, verùm ſi contra id quod mundus poſcit loquantur, iam ab eis alienabuntur, vt fecit Herodes cum Ioanne. Contrà quos Chryſoſtomus Homilia. 25. Imperfecti ait: Quæ eſt autem iſta iuſtitia, ſanctos colere, & ſanctitatem ſpernere? Hic enim cito cedit tentationi, eſt enim velut equus de quo dicit Iob. Cùm audit ſonitum buccinæ, dicit: Vach, terram vngula fodit. Sicut enim equus quocunque ſigno dato ad bellum ſe ipſum præparat, & ferocem ſe oſtendit, & vellet protinùs curſum arripere contra hoſtes: ſic iſti adueniente tentatione, aut inuenta occaſione, confeſtim aſſentiunt, & vellent opere complere quod optant, & ſeipſos excitant ad mala: nam non habet verbum Dei in eis altas radices. Quod cecidit inter ſpinas, illud eſt quod cadit in hominibus nimis anxiè rebus temporalibus deditis. Eſt quippe negotium hominis Chriſtiani ſic arduum ac difficile, vt ſoli illi deberet per totam vitam vacare, abſque hoc quòd alijs negotijs interrumperetur, cùm ſalutis ſuæ æternæ cura ei immineat. Plato in Dialogo quodam quem refert Euſebius Pamphilus, de præparatione Euangelij. Et Theodoretus, de cu ran. Græc. affect. ait: Quod illi qui vt debet ſtudio Philoſophiæ incumbit, neſcit viam qua itur ad plateas, aut ad domos Principum, vel ad Curiam. Nec curat quid vicinus ſuus faciat, quid in ore feratur omnium: ita ſtudium veræ Philoſophiæ totum ipſum occupatum tenet. Quantò magis æternæ ſaluationis cura hominem Chriſtianum prę mere deberet, vt nihil aliud ſciret niſi Chriſtum ſuum crucifixum. Et ſicut mulier illa Treſea Thalem Mileſium reprehendit, eò quòd tam attentè in cœlos aſpiciebat, vt non viderit foſſam in quam inſcius cecidit, dicens ei. Quomodò potes quæ in cœlis ſunt ſcire, ſi ea quæ in terris ſunt non aſpicis? Sic regni cœleſtis contemplatio ſic attentum debet habere hominis animum, vt aliquandò cadat in his quæ mundus tanquàm deliramenta ac inſaniam reputat, & quæ mundi huius ſtudioſi reprehendunt.

Iacob. 1.
Iacob. 1.
Matth. 13. Luc. 11.
Pſal. 118.
Marc. 6. Chryſoſt.
Iob. 39. Simile.
Plato. Euſebius. & Theod.
Simile.

Cæterùm

Alia moralitas ſeu concio. Cæterùm, vt alia via procedamus, granũ hoc quod ſeminatur in animabus noſtris, Chriſtus eſt: nam in virtutibus quæ homini Chriſtiano infunduntur, quæ ſunt ſemina vitæ æternæ, includitur Chriſtus. Fides quippè Chriſtus eſt, & Deus charitas eſt, Chriſtus autem Deus eſt; ergo ſemen hoc Chriſtus eſt. Ne autem in nobis fructificet, impedimenta iam relata contradicunt: quæ omnia, vt iam breuiùs agamus, ad vnum videntur mihi poſſe reduci. Et hoc eſt mũdus. Non habet maiorem aduerſarium Chriſtus quàm mundũ, hæc mea opinio eſt. Diabolus ipſe non ſic aduerſatur Chriſto, ac mundus, ſæpè ſæpiùs hæc repetere ſoleo, Alcoranum Mahumeti non eſſe tàm contrarium Chriſto, ac mundus cum ſuis iniquiſsimis legibus. Et nomen hoc Satan aduerſarium ſignificans, quod per anthonomaſiam datur diabolo; potiùs mundo imponendum eſſe, qui verè aduerſarius Chriſti eſt, & verus Antichriſtus, cuius opera atq; inſtituta omninò contraria ſunt legi Chriſti. Ioan. dicit: Omne quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, hoc eſt, Venereæ voluptates: aut concupiſcentia oculorum, id eſt, auaritia, aut ſuperbia vitæ. Quod cecidit ſecùs viam, id eſt, quod cadit in hominib⁹ Veneri addictis, nihil enim ita animã ſoluit ac diſſoluit, & extrà ſe rapit ac carnis voluptates, & mulierum amores. Hoc filium illum perditum, quem Prodigum dicimus, de paterna domo eduxit, & per tot loca vagare fecit, & ad tantam miſeriam deduxit. Petræ autem ſignificant ſuperbiam: quoniam hoc vitium lapideum reddit cor ac duriſsimum. Sic vidit Zacharias impietatem in amphora pendentem inter cœlum & terram, & os eius talento plumbi occluſum. Hi ſunt ſuperbi, qui ſe inter cœlum, & terram eleuant, plùs ſe eleuãtes quàm oportet: quibus illud Propheticum dici poteſt: Superbia tua & arrogantia tua plùs quàm fortitudo tua. Hi autẽ duriores & grauiores cũ proximis ſuis ſunt, quàm ſit talentum plumbi. Spinæ autẽ auaritiam, quæ eſt pecuniarum indiſcreta cupido, ſignificant, & his omnibus mundus repletus eſt: ex quibus quodcunq; animam capiat, impedit, ne in ea radicetur, aut figatur verbum Dei. D. Auguſt. ſermone. 44. de Tempore, ait: Duas eſſe radices in corde hominum ſeminatas, per diuerſos tamen ſeminatores. Altera eſt cupiditas, quæ in ſe comprehendit omnium rerũ temporalium amorem. Hunc diabolus in corde reproborum ſeminat. Eſt enim zizania illa, quam inimicus homo ſuperſeminauit in agro patris familias, de qua Paulus dicit: Radix omnium malorũ eſt cupiditas. Altera radix (ait diuus Auguſt.) eſt charitas quam Deus in cordibus bonorum ſeminat, quæ radix omnium bonorum eſt: è diuerſo ad cupiditatem, de qua parabola hæc loquitur. Ait enim, quòd quia non habebat altam radicem (hoc eſt, charitatem, quæ altior omnibus virtutibus eſt) aruit. Hæc enim (vt dicimus) benigna eſt, omnia ſuſtinet, omnia ſuffert, &c. Et alibi ait Paulus Epheſ. 3. In charitate radicati & fundati, vt poſsitis comprehendere, quæ ſit longitudo & latitudo, ſublimitas & profundum: ſcire etiam ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti. Hoc eſt dicere: Si omnia amplexari vultis bona Dei, hanc radicem in cordibus veſtris figite. Qui ergo primam habet radicem, quomodò fructus verbi Dei percipere poterit? Vnius radix eſt carnea, alterius ſpiritus, quomodò caro fructus ſpiritus proferre poterit? Nunquid colligũt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus? Hæ ſpinæ fructum qui lætificat animam, & qui ori eius dulceſcit, quomodò dabunt? Nam & Paulus ait: Quæ ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniã qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem, & qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu & metet vitã æternam. Galat. 6. Et apud Oſeam dicitur: Seminaſtis vẽtum, & collegiſtis turbinem. Omnes res mundi optimè vento comparantur, & ſtipulæ quam ventus rapit. Qui ergo ventum hunc ſeminat, quid ſperat colligere, niſi iræ Dei tempeſtatẽ ac turbinem? Cùm ergo homines Chriſtiani fide prædíti ſunt, non abſonum videtur eis verbum Dei, & cũ gaudio audiunt illud. Cæterùm, quoniam protinùs in radice illa mũdi, quam intùs gerunt, offendit hoc ſemẽ; areſcit, & nec radicatur, nec fructum gerit. Quoniam etſi homini voluptatibus ac illecebris carnis dedito bona, quæ mundities in cœlo habet, dicantur, non ſibi falſa videntur, aut abſona: quinimò talibus verita ibus fidem adhibet, & forſan aliquod propoſitum leue cõcipit emendandi vitam: tamen cùm id exequutioni mandandum eſt, radix illa peſsima, quæ intùs manebat, contrarium omninò fructum profert. Sicut enim charitas malum fructum producere non valet, ita nec cupiditas bonum. Idem dices de auaro, quaſi audiens verbũ Dei proponit eleemoſynas elargiri: cùm id facere nititur, auaritia intùs ad nouas

Matth. 13.
1. Tim. 6.
Auguſt.
1. Cor. 13. Epheſ. 3.
Matth. 7.
Galat. 6.
Oſea. 8.
Luc. 15.
Zach. 5.
Eſai. 16.
Auguſt.

Auguſt. Pſal.9. vſuras impellit. Vnde D. Auguſt. ſuper illũ Verſum Pſal.9. In laqueo iſto quẽ obſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum, ait. Quôd mali pedes ſuos laqueis ac compedibus impeditos habẽt. Per pedem autem intelligit amorẽ: nam ſicut pes eſt radix corporis, ab illo enim tanquàm à radice videntur cætera membra erigi; ſic amor radix eſt omnium ſiue bonorum, ſiue malorum. Peccator ergo habet hunc pedẽ amoris in compedibus alligatum, ſiue mulierum, ſiue diuitiarum, aut aliarum rerum. Igitur ſicut ille qui habet pedem illaqueatum & compedibus aſtrictum, cùm educere vult pedẽ, vulneratur & dolet, quia cum impedimento offendit. Sic qui amorem habet in diuitijs, aut alijs rebus illaqueatum, cùm vult vel dimittere concubinam, vel eleemoſynam elargiri, vel alienum lucrũ reddere, offendit voluntas in amore illo quo detinebatur, & vulneratur & dolet, & ſic in ſuis laqueis dimittit eum. Iuſti verò etſi pedem ſuum in diuino amore illaqueatum teneant; tamen hoc non impedit eos, quominùs bona exequantur. Imò charitatis compedes illos promptiores ac velociores ad bona opera exequẽda reddunt. Sic enim apud Eſaiam de illis dicitur: *Eſai. 40.* Vincti manicis ad te current. Nam ideò charitas à Paulo vinculum perfectionis vocatur: *Coloſ.3.* quoniam eam habentes ad opera perfectionis ligat. Ex quo ego hanc doctrinam colligo pro Religioſis & Eccleſiaſticis viris, Quod cùm profeſsio noſtra ſit, non tantùm vt hoc granũ radicetur in nobis, verùmetiam vt alijs fructificet (recipimus enim hoc ſemen tanquàm capita, vt membris illud communicemus: nam ſeculares quaſi membra ſunt reſpectu Eccleſiaſticorum:) cùm igitur hic fructus habeat in nobis abundare: ſic vt non ſolùm pro nobis, verùmetiam pro alijs ſuperſit: ſcientes ex præſenti doctrina quàm maximum impedimentum mundus, & ea quæ in eo ſunt, ad hoc quòd ſemen hoc fructificet, præbeant: debemus totis viribus mũdum, & ea quæ in ipſo ſunt, fugere, quatenùs nihil impediat quin ſemen hoc benedictum, & nobis & alijs proſit. Quarè nunquàm mihi perſuadere poteris, quòd homines qui in ſeculi negotijs prudentiſsimi ſunt, & ad lucrandum & augendum rem familiarem ſolertiſsimi, & temporalia omnia negotia aſtutiſsimè penetrant, quòd hi ſunt ad munia ſpiritualia apti, nec tale vnquàm in Domini noſtri Ieſu Chriſti Euangelio legi. *Galat.6.* Imò modò dixit Paulus: Quæcunque ſeminauerit homo, hæc & metet. Nam qui ſeminat in carne, corruptionẽ, qui in vento, turbinem, ſi in ſpiritu, vitam æternam metet. Si ergo tu carnem ac ventum ſeminas, quomodò vitam æternam metes? Nunquàm hoc in tota vita tua ſuadebis mihi. Quoniam Chriſti Euangelium cõtrarium mihi ſuadet, ac docet. Docuit ne Chriſtus aliquando diſcipulos ſuos, vt negotia ſecularia tractarent? Minimè gentium fratres mei, ſed contraria omninò. Venerũt duo fratres quidam vice, qui inter ſe pro diuidunda hæreditate diſsidebant, ad Dominum Ieſum, & dicit ei vnus ex eis: Magiſter, dic fratri meo, vt diuidat *Luc.12.* mecum hæreditatem. Et reſpondit ei cum aliquo iracundiæ ſigno (quod ex verbis colligi poteſt) dicens: O homo, quis me conſtituit iudicem inter vos? Ac ſi diceret: Non pro diuidundis terrenis hæreditatibus veni, ſed pro largiendis æternis. Non eſt ſocietas mercatorum Genuenſium ſocietas Domini Ieſu, ſed eorum qui omnia reliquerunt, vt nudi & expediti ſequerentur ipſum. Vnde *2. Tim. 2.* Paulus. 2. Tim. 2. Nemo militans Deo (ait) implicat ſe negotijs ſecularibus, vt ei placeat cui ſe probauit. Quid mirum cùm militibus huius ſeculi, ſecundùm leges Imperatorias, ſit negotiatio prohibita, ne eos à militari diſciplina diuerteret, quantò magis hæc interdicta debet eſſe militibus Chriſti, quorũ munus eſt debellare Regnum cœlorum? ſe- *Matth.11.* cundùm illam Domini ſentẽtiam: Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Et in tantum à negotijs ſeculi ſeparare voluit Chriſtus nos, vt cùm quidam diceret illi: Magiſter ſequar te, ſed dimitte me priùs *Matth. 8.* ſepelire patrem meum; etiam ſi hoc præ- *Luc.9.* ferret pietatis effigiem. Tamẽ ei reſpondit Dominus: Sinite mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu autem veni & predica verbum Dei. Et iterum ait: Eſtote prudẽtes ſicut ſerpen- *Matth.10.* tes, & ſimplices ſicut colũbæ. Debent enim occludere aures, ne incãtationes huius mũdi audiant, & nihilominùs ſimplicitatem columbarum præſeferre. Eſt enim columba animal adeò ſimplex, vt nec victũ ſibi quærere ſciat, ſed cũ coruis comitatur, vt grana quæ illi ſuo ore diſcooperiunt, ipſæ colũbæ comedãt. Sic verus ſeruus Dei quaſi ſtultus ac ignorans, in rebus huius ſeculi debet eſſe, ita vt penè nec quid comedat ſciat quærere, ſed alijs hoc officium mandat, vt ipſe ſuæ ſaluationis negotio totus incumbat. Vnde prouerbium antiquum ortũ habuit. Bonus vir ſemper eſt tyro. Ad res huius mundi ſemper

ſemper eſt nouus, *Piſoño*. Vnde idem Do- *Luc.6.* minus ait: Filij huius ſeculi prudentiores filijs lucis in generatione ſua ſunt. In generatione ſua ait, hoc eſt, ad res huius generationis carnalis: nam in alia generatione ſpirituali prudentiores ſunt filij lucis. Ecce quomodò hæc doctrina Euangelica ſit. Igitur qui ſemen hoc, vt in alijs ſeminemus, accipimus, ſumma ope niti debemus ne in nobis pereat, fugientes eam quæ in mundo eſt, vitiorum corruptionem. Nec enim Eccleſiaſticæ dignitates ad hoc adinuentæ ſunt, vt per eas huius ſeculi bonis affluamus, & conſanguineos noſtros ditemus; ſed vt per eas Regna cœlorum nobis & alijs adipiſcamur, & vt prouentus earum in pauperum neceſſitatibus expendamus. Seminate, ſeminate pecunias, ô Epiſcopi & diuites Eccleſiaſtici, *Luc.16.* inter pauperes Chriſti, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula, Amen.

Aliam parabolam propoſuit illis, dicens: Simile factum eſt Regnum cœlorum homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. Cùm autem dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit. Cùm autem creuiſſet herba & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem ſerui patrisfamilias, dixerunt ei: Domine nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Vis imus & colligimus ea? Et ait. Non: ne forte colligentes zizania eradicetis ſimul cum eis & triticum. Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, & in tempore meſsis dicam meſſoribus: Colligite primùm zizania, & colligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Et paulò poſt ait Euangeliſta: *Tunc dimiſsis turbis venit in domum: & acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, dicentes: Ediſſere nobis parabolã zizaniorũ agri. Qui reſpõdens, ait illis: Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis, ager autem eſt mundus, bonum verò ſemen ij ſunt filij Regni: Zizania autẽ filij ſunt nequam. Inimicus autem qui ſeminauit ea, eſt diabolus, meſſores autẽ Angeli ſunt. Sicut ergo colliguntur zizania & igni comburuntur: ſic erit in conſumationem ſeculi. Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de Regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebũt ſicut Sol in Regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.*

Moralitas ſeu cõcio. Superior parabola deſumpta eſt à ſemine, quatenùs ſignificat verbum Dei: hęc parabola deſſumpta eſt etiam à ſemine bono, ſed quatenùs ſignificat bonos homines, vt ipſe Saluator etiam poſteà dignatus eſt aperire. In ſuperiori parabola redditur ratio, quarè idem ſemen verbi Dei non eundem in omnibus fructũ faciat. In hac datur cauſa, quarè in hac vita permittat Deus malos ſimul cum bonis viuere. *Simile eſt Regnum cœlorum.* Diuerſimodè accipitur Regnum cœlorum in his parabolis, nimirùm pro exigẽtia rei, cui comparatur Regnum cœlorum aſsimilatur, vt aliquandò accipiatur pro Rege cœleſti Meſsia, aliquandò pro Rege cœleſti Deo Patre, aliquandò pro doctrina Euangelica, aliquãdò pro Eccleſia fidelium, nonnunquàm etiam pro virtutibus Theologicis, Fide, Spe, & Charitate, vt in interpretatione harum parabolarum videbimus. In præſenti vel ſumitur pro Meſsia Rege, vel pro præſenti Eccleſia. Hic autem qui bonum ſemen ſeminauit in agro ſuo, Deus eſt, qui ſanctificat iuſtos, & eos in Eccleſia ſua collocat, in qua ſemper debent fulgere iuſti & qui in charitate ſunt: nam ideò dicitur pulchra ratione iuſtorum, qui in charitate ſunt, qui nunquàm ex Eccleſia deficient. Vnde Dominus Hierem. 2. dicit: Ego plantaui te *Hiérem.2.* vineam electam, omne ſemen verum. Quoniam ſemina, ex quibus generantur iuſti, in Eccleſia ſancta ſemper fuerunt. Semen ergo hoc ſunt iuſti qui in veritate Deo ſeruiunt. A principio mundi fulſit Abel, Noe poſt diluuium. In lege naturæ Abraham, & alij Patriarchę, Iob, & alij iuſti qui tunc fulſere. In lege ſcripta Moyſes, Samuel, Dauid, & alij quàmplurimi. In Euangelica Apoſtoli, Martyres, Confeſſores, Virgines, & alij multi, qui ſemper in ea altis virtutib⁹ radiarunt. Nam à bono Deo & optimo nihil mali efluere poteſt. Nemo enim dat quod non habet. Deus autem malum nec habet nec habere poteſt: quia eſt ſumma bonitas, cui repugnat malitia: ſicut impoſsibile eſt quòd caliditas ſit frigida. Aſsimilantur autẽ iuſti *Simile.* grano panis, & meritò: quoniam ſicut panis eſt verum & proprium hominis alimentum, ſine quo vita eius ægrè conſiſtere poteſt, ſecundùm illam Sapientis ſententiam: Initium *Eccleſ.39.* vitæ hominis aqua, & ſal, & panis: nam per panem vita hominis ſuſtẽtatur; ſic iuſti alimenta mundi ſunt, & panis, quibus mundus viuit, atque conſiſtit. Nam propter electos ſuſtinet mundũ Dominus: iam enim vniuerſum deleuiſſet, niſi ob orationes & reſpectus iuſtorum eos ſuſtinuiſſet: vt in præſenti

parabola

Geneſ.19. parabola manifeſtum fit: Et ſicut Sodoma ob defectum iuſtorum perijt, & quaſi fame horum panũ oppreſſam eã deſtruxit Deus. Nam ſi decem panes, hoc eſt iuſti, in ea inuenti fuiſſent, non eſſet deleta: ſic mundus tunc peribit, quandò iuſti defecerint ex eo, *Mich.7.* ſecundũ illud Micheę: Perijt iuſtus de terra, & ſanctus in hominibus nõ eſt; modò veniet *Eſai.1.& Rom.9.* vaſtatio eorum. Idem per Eſai. dicitur: Niſi Dominus Sabbaoth reliquiſſet nobis ſemẽ, hoc eſt, iuſtos, qui ſunt ſemen benedictum à Domino, quaſi Sodoma fuiſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles eſſemus. Atq; vtinã hac fame iuſtorum non capiat nos modò Deus. Heù quàm timeo, ne propter ſcelera noſtra, & iuſtorum penuriam pereat mundus, vel in vltimas anguſtias redigatur. Hoc enim *Ioel.1.* plorabat Propheta, dicens: Defecerunt alimenta de domo Dei, hoc eſt, de Eccleſia quæ eſt *domus Dei viui*. Non ſunt iuſti qui ſuſtinent mundum in ea, non ſunt panes calidi coram Domino, hoc eſt, qui charitate Dei, & proximi caleſcant. Sic etiam & in *Tren.4.* Threnis plorat Hieremias, dicens: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis, hoc eſt, Chriſtiani appetunt iuſtos, qui eos ſuis bonis exemplis dirigant; & tamen non inueniunt: quia vel nõ ſunt, vel abſconditi à facie noſtra, viuunt, quia illis non eſt mundus dignus, vt ait Paulus: vel quia mun- *Heb.11.* dus eos perſequitur propter ſuam malitiam, & ipſi malorum conſpectus fugiunt. Vnde Sapiens ait: Qui abſcondit frumẽta, hoc eſt, *Prouer.11.* iuſtos qui panes ſunt mundi, maledicentur in populis: benedictio autem ſuper caput vendentium, hoc eſt, Princeps ille maledictione dignus erit, qui ita rigidè ſe circà iuſtos habet, vt illos compellat in ſolitudines, aut in ſuas ſe recipere cellas, aut indulos, quoniam eorum non admittitur veritas. Ille autem Rex, aut Princeps benedictus erit, qui eos in publicum educit, & in angulis & montibus quærit, quorum conſilio cuncta gubernat, in honoreq; ſunt apud illũ boni. *Geneſ.41.* Ioſeph meruit Saluatoris nomen, eò quòd panem pro tempore famis ſeruauit: ſic ille hoc dignus titulo erit, qui iuſtos qui frumẽta mundi ſunt, conſeruauerit, qui virtutẽ proteget, qua mũdi penuriæ prouidebat. Famis quidem anni adſunt, atq; coram nobis ſunt; oremus Dominum, vt aliquem nobis Saluatorem ſuſcitet, qui horrea aperiat, in cœnobijs, in Eccleſijs, & vbicunq; fuerint, iuſtos quærat, & in honore habeat. Sunt ergo iuſti bonum ſemen, de quibus ſcriptum eſt. Iſti ſunt ſemen cui benedixit Dominus. Ziza- *Eſai.61.* nia autem, hoc eſt, malum ſemen (quod nos dicimus *Ioyo, ò neguilla, ò vallico*) ſunt filij nequam, qui in hac vita inter bonos mixti ſunt, quos diabolus dum oſcitarent homines, qui huius hæreditatis cuſtodes ſunt, ſeminauit, qui nec alimẽta aut ſubſtantia mundi ſunt, ſed potiùs corruptio eius, nihil vtilitatis, ſed plurimum damni per ſe afferentes, ſecundùm illud Pſal. Omnes declinauerũt, *Pſal.13.* ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſq; ad vnũ. Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis. Hos diabolus tanquàm tortores bonorũ habet, vt eos circumeuntes ſuffocent: ſic enim & Pſalmiſta dicit: In circuitu impij ambu- *Pſal.11.* lant, hoc eſt, in circuitu iuſtorum, vt eos capiant aut perdant: nam & Phariſæi hanc ob cauſam Chriſtum Dominum circunierunt. Homines autem qui ſecreta Dei penetrare non valemus, videntes malos ſic iuſtos odio habere, vellemus vt Deus eos protinùs è medio tolleret, & vel aperiretur terrra & deglutiret eos, vel certè ignis viſibiliter è cœlo deſcendens, eos conſumeret, vt Sodomam fecit, & hoc inſinuatur nobis in præſenti parabola, cùm ſerui patrisfamilias dixerunt ad eum: Vis imus & colligimus ea. Cæterùm, Deus, cuius ſapientia infinita eſt, aliter iudicat. Prudentiſsimè quippè paterfamilias reſpondit: *Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticum, ſinite vtraq; vſq; ad tempus meſsis creſcere*. Itaq; propter bonum boni ſeminis zizania permittit Deus in hæreditate ſua, hoc eſt, propter vtilitatẽ bonorum, Deus ſuſtinet malos. Nam vt docet Auguſt. *Auguſt.* talis eſt repetenda ſententia. Adeò bonus eſt Deus, vt nullo modo mala ſuſtineret ſuper terrã, niſi ſimul adeò potens ac ſapiens eſſet, vt ſapientia ac potentia ſua ſciret ex malo educere bonum. Sic enim idem diuus Auguſt. intelligit illud dictum Chriſti Domini. Neſcis quia homo auſterus ſum, metẽs *Luc.19.* vbi non ſeminaui? Ex peccato enim quod ipſe nõ ſeminauit, ſua ſapientia ſcit metere, atq; colligere fructum pro amicis ſuis. Ex ſaxo hoc duriſsimo educet Deus mel, & *Deut.32.* oleum, ſecundùm illud: Vt ſuggeras mel de petra, & oleum de ſaxo duriſsimo. Primò, Deus habet impios inter iuſtos loco pædagogorum: nam per eos quaſi per pedagogos *Similę.* Deus filios ſuos flagellat atq; corripit: ſicut & tu in domo tua ſeruum habes, qui erudiat ac corrigat filios tuos & verberibus affligat, ne ad vitia ſoluantur. Ob hoc quippè Dñs dimiſit

Ioſue.15. dimiſit reliquias Amorrhæorum, & Iebuſæorum in medio tribuum filiorum Iſraël, vt in illis erudiret eos, vt agerent vices pe- *D. Thom.* dagogorum. Nam, vt D. Thom. docet, adeò Deus ordinem vniuerſi amat, in quo ordinauit, vt vnus alteri deſeruiat, vt ab hoc ordine non patiatur, nec malus, nec diabolus ipſe deeſſe, ſed quòd vera ſit Sapientis ſen- *Prouer.11.* tentia: Qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti. Mali, qui ſtulti in Scriptura dicũtur, in ſeruitium bonorũ deputatiſunt à Deo. Nam (vt ſuprà diximus) mali ſunt corruptio terræ, & bonos quaſi cingulum oppreſſos tenẽt, ne otio torpeſcant, & ad mala labantur. Sunt enim cingulum lumbare illud, quod Dominus *Hierem.13.* Hieremiæ præcepit, vt ſub terram abſconderet, & poſteà illud corruptum inuenit, ita vt nulli vſui aptum eſſet. Sic enim contigit impijs, qui tanquàm cingulum coarctant iuſtos, cùm ipſi in rebus terrenis ſepulti ſint, *Ioel.1.* de quibus dicitur: Computruerunt ſicut iumenta in ſtercore ſuo: nulli ſunt vſui apti, quantũ eſt de ſe: quia corruptio terræ ſunt. *Simile.* Verùmtamen quemadmodùm natura per ſe non intendit corruptionem, ſed generationem: corruptionem autem per accidens, ex hoc quòd corruptio vnius eſt generatio alterius: ita Deus per ſe iuſtorum ſemen ac generationem intendit. Si autem malorum corruptionem ſuſtinet, ob hoc eſt, quia ex eorum corruptione iniuſtis virtutes generantur, ſeu augentur. Nam videntes iuſti malorum corruptionem, & finem, ipſi plùs in virtutib⁹ accendũtur. Hoc enim vult Re- *Pſal.57.* gius Propheta, cùm dicit: Videbit iuſtus vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Nam ex ſanguine corrupto peccatoris, nouus ſanguis generatur in iuſto: corruptio quippè vnius eſt generatio alterius, & ex eo quòd tot operantes iniquitatẽ cernunt, animãtur iuſti ad proſequutionem virtutis, ſecundùm illam Pſalmiſtæ ſenten- *Pſal.118.* tiam: Tempus faciẽdi Dñe: Quarè Dauid? Quia diſsipauerunt iniqui legem tuam. Item tyrannorum corrupta crudelitas, martyrum patientiam genuit, & ſic de alijs. Sicut enim *Ioſuè.9.* Gabaonitæ erant alienigenæ inter filios Iſraël, deſeruiebant tamen ad comportanda ligna, & aquam in miniſterium tabernaculi & ſacrificiorum, quæ ibi offerebantur: ſic & mali alieni à conuerſatione Iſraël, tamen etiam Eccleſiæ, ac iuſtis deſeruiunt: eò quòd materiam & occaſiones illis miniſtrant & offerunt fidei augendæ, atq; patientiæ, & charitatis, & humilitatis exercendæ, vt ſic & ipſi talia offerant ſacrificia Deo; omnia enim propter electos ait Paulus. Hæc quidẽ *2. Tim.2.* impij in hac vita efficiunt, qua tranſacta, alligati in manipulos, infernorum ignis efficiuntur cibus. Quarè in Pſalm.1. vbi nos le- *Pſalm.1.* gimus: Non ſic impij, non ſic, ſed tanquàm puluis, &c. Apud Hebræos legitur: Non ſic impij, non ſic, ſed tanquàm gluma, quam propellit vẽtus. Gluma quippè eſt pellicula *Simile.* illa tenuis, qua granum dum eſt in ſpica veſtitur, qua ab æſtu & gelu protegitur. Cæterùm in area illa eſt quam primò ventus diſpergit. Sic impij in hac vita ſuis perſequutionibus bonos protegũt à vento vanæ gloriæ, ab æſtu libidinis, à tepiditate, & frigiditate: nam eorum occaſione feruentiores in orationibus, in ieiunijs, & alijs bonis operibus efficiũtur: tamẽ in area vallis Ioſaphat quod priùs ventus exufflabit, & in fornacem inferni mittet, ipſi erunt. Et hæc eſt alia ratio, quarè impios ſuſtineat Deus in hac vita, & non ſolùm eos nõ puniat, quinimò permittat eis proſperè ac voluptuoſè viuere: quoniam illos ad æterna ſupplicia reſeruat. Quã- *Gregor. Iob.12.* ratione docet Gregorius ſuper illud Iob.21. Quoniam in die perditionis ſeruatur malus, & ad diem furoris ducetur. Interrogauerat in principio capitis, & dixerat: Quarè impij viuunt, ſubleuati ſunt, confortatiq; diuitijs? & cætera quæ ibi videbis: vbi temporalem eorum felicitatem depinxit: ad quam quæſtionem breuiſsimè reſpondet, dicens: Quoniam in diem perditionis ſeruatur malus, & *Simile.* ad diem furoris ducetur. Veluti cùm ſceleratus homo ad ſupplicium ducitur, permittur vt ei in via delicatus cibus ſubminiſtretur. Et hæretici qui cras igni tradendi ſunt, cœna opulenta pridiè paſcũtur. Quarè ergo delicijs permittũtur paſci tetri, facinoroſiq; homines? Quoniam ſtatim ſupplicium de eis ſumèdum eſt. Quid facit ei buccella dulcis? Quid quod opiparè pridiè cœnauit? Cras flammis exurendus eſt. Sic quia in die furoris ſeruatur malus, quid magnum quòd hîc permittatur delitioſè viuere? Ducunt enim in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferos deſcendunt, vt ait Iob. Ecce huius parabolæ *Iob.21.* ſenſus.

Cæterùm videtur mihi, poſſe nos modò dicere ad Deum, quod homines ij dixerunt patrifamilias, videtes zizania in medio tritici. Cùm nos etiam videamus tot errores, tot ſchiſmata, tot peccata inter Chriſtianos, qui Euangelij Chriſti dogmata profitemur: poſſumus (inquàm) dicere ad Deũ: Domine, nonne

nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo, quomodò ergo habet zizania? Et audio illũ reſpondentem: Inimicus homo hoc fecit. Et hoc quando? Dum dormirẽt homines. Propter oſtentãtiam Prælatorum, & Principum, qui cuſtodes religionis ac iuſtitiæ ſunt, qui nihil minùs curant quàm id quod principale munus eorum exigit. Dixit Chriſtus in ſuo Euangelio, vt diligamus inimicos, nec nos ipſos vindicemus, ſed ei reſeruem⁹ vindictã, qui iudex eſt & retribuit vnicuique iuxtà opera ſua: & tamen inſurgit aduerſùm hoc mundi Alcoranus, & libri ſcribuntur, quibus docentur Chriſtiani, quomodò ſe debeant habere, & vindicare ab his iniurijs. Quid hoc eſt Dñe? Nonne bonũ ſemen, &c. Inimicus homo hoc fecit, & hoc dum dormirent homines. Idem de defectu operum miſericordiæ, & alijs poteris dicere, vt ſic ferè omnia vitia, quæ inter Chriſtianos aduerſùs Euangelium ſunt intruſa, cõprehendas. Quæ omnia Hierem. cap. 7. his verbis comprehendit: Filij comportabant ligna, & patres accendebant ignem, & mulieres faciebant placentas reginæ cœli. Hoc eſt dicere. Quòd omnes peccato deſeruiunt, filij cum parentibus, & parẽtes cum filijs. Nam filij occaſiones inflammandi ignem peccati afferunt, patres conſentiunt, & non impediunt, imò ſuo malo exemplo ampliùs incendunt ignem. Nam ſi aleator, ſcortator, blaſphemus ac iurator eſt filius, ampliùs & pater. Et mulieres faciebant placentas reginæ cœli. Hoc eſt Lunæ, quæ ſignificat mutabilem mundum: quoniam nihil aliud volunt quàm viris placere, & hoc docent filias ſuas, vt ſe ornent, mundent, vt pulchriores hominibus appareant, diſcantq; placidè eorum reſpondere laſciuiæ.

Matth. 5.

Hierem. 7.

Alia moralitas.

Factum eſt ſimile Regnũ cœlorum homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. Suadet Dominus nobis bonam volũtatem, quæ ſola remuneratur. Nam per bonum ſemen intelligitur bona voluntas, à qua fructus bonorũ operum prodeunt. Docet etiam cautelam, cùm dicitur. Cùm autem dormirẽt homines. Patientiam inſtruit, cùm dicit: Inimicus homo hoc fecit. Non enim exarſit in irã. Diſcretionem, cùm ëicit: Ne fortè eradicetis ſimul & triticum. Longanimitatem etiam hîc oſtendit, quãdo dicit: Sinite vtraq; creſcere vſq; ad tẽpus meſsis. Et iuſtitiam, ibi, Colligite ad comburẽdum. Homini, id eſt, Chriſto, qui homo factus eſt; & ideò in hac parabola peculiariter dicitur; Simile factum eſt Regnum cœlorũ. Qui ſeminauit bonum ſemẽ in agro ſuo. Geneſ. 40. legitur: Eo tempore deambulabat Iſaac, id eſt, Chriſtus ad meditandum in agro per viam, hoc eſt, humilitatem, quæ ducit ad Puteum, id eſt, profunditatem Scripturæ, cuius nomen eſt Viuentis & Videntis, id eſt, in qua cognoſcitur & viuitur. Vt per agrum allegoricè intelligamus ſacram Scripturam. Vel in agro, hoc eſt, in mundo. Inclinato iam die, id eſt, ſexta ætate. Et dixit, Agro ſuo, quod non dixit in parabola præcedenti: quoniam in illa loquitur de ſermone exteriori, qui omnibus tàm bonis quàm malis proponitur: præſens autẽ parabola loquitur de verbo ac ſermone inſpirato, quod tantùm bonis inſpiratur, qui ſunt ager Domini. *Cùm autem dormirent homines*, hoc eſt, mali prælati: contrà quos Prouerb. 6. dicitur: Vſq; quò piger dormies? Et Amos. 6. Væ qui opulenti eſtis in Sion, qui dormitis in lectis eburneis, hoc eſt, mũdi delitijs, quæ nitẽt, & infrigidant ſicut ebur, tamen duræ & aſperæ ſunt. Vnde Deut. 3. legitur: Lectum Og fuiſſe ferreum. Nam voluptatum lectus ferreus & durus eſt animabus, & aliquando etiam corporib. Apoc. autem. 3. paſtori cuidã dicitur: Eſto vigilans, & confirma reliqua quæ moritura erant: in cuius ſignum Lucas paſtores vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis deſcribit. *Venit inimicus*, id eſt, diabolus, qui Satan, hoc eſt, aduerſarius anthonomaticè dicitur. Quarè nos admonet Petrus. 1. Cano. 2. cap. vt ſobrij ſimus & vigilemus: quia aduerſarius noſter diabolus, tanquàm leo rugiens circuit, quærens quẽ deuoret. *Et ſuperſeminauit zizania.* Zizania hîc ponitur pro qualibet immunditia ſegetum, quæ impedit bonum ſemen. Vnde zizania ſunt hæreſes & peccata, quæ aduerſantur Fidei & gratiæ Dei, ſecundùm quod Geneſ. 3. dictum fuerat: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum & ſemen eius. Benè autem dicitur: Superſeminari: quoniam peccatum additum eſt naturæ, quam ſine peccato creauit Deus: quoniam ipſe hominem rectum creauit. Vel ſecundùm Albertum, vitium dicitur ſuperſeminari: quoniam profundum cordis non penetrat; eò quòd cor immateriale eſt, ſicut ſemen Dei, ſed in ſenſibus illudit & ſpargit radices; cui tamẽ fundus cordis, hoc eſt, ſindereſis, ſemper contradicit. Hoc notatur Prouerb. 24. vbi dicitur, quòd agrum hominis pigri repleuerant vrticæ, & operuerant ſuperficiem eius ſpinæ. Superficiem dicit,

Geneſ. 25.

Prouer. 6.

Amos. 6.

Deut. 3.

Apoc. 3.

1. Petr. 5.

Geneſ. 3.

Albert.

Prouc. 24.

dicit. Vnde Paulus Roma. 7. dicit: Conſentio legi ſecundùm interiorem hominem: inuenio autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Et hoc eſt zizania, herba oppilationẽ cauſans, & inſanire faciens homines eam deguſtantes: quoniam ſenſus & rationem oppilat, & ad inſaniam conuertit, & ſignificat errorem contrà verbi veritatem, & inſaniam concupiſcẽtiæ carnis & mundi contrà verbi virtutem, & peruerſitatem contrà verbi ordinẽ in opere bono: quod Sapien. 12. ſic dicitur: Nequam eſt natio eorum, & naturalis malitia illorum: quoniam non poterat mutari cogitatio eorũ in perpetuum; ſemẽ enim erat maledictum ab initio: *In medio tritici.* Vt vndiq; triticum detineat & impediat. Semen enim malum Vndiq; impedit bonum: quia totum agrum inficit. *Et abijt.* Hoc eſt, ſe ad occultum retraxit. Callidè enim inſidiatur nobis dæmõ, ne deprehendamus machinas eius, *Tira la piedra y aſconde la mano.* Inſidiatur in abſcondito, quaſi leo in ſpelunca ſua. Pſalm. 9. ſic diabolus clam venit, clam ſe abſcondit, clam inſidiatur nobis, inimicitiaſq; nobiſcũ perpetuas gerit. Superficies ſenſus, per quos in opus pullulare ſeges Dei debuit, zizanijs, operuit; vndiq; malum ſemen impediens bonum, ſeminauit. *Cùm autem creuiſſet herba, & fructum feciſſet.* Herba ſancti viri, creſcit cùm proficit, fructus autẽ ſunt bona opera. Quod ſignificatur, cùm Geneſ. 41. dicitur: Septem ſpicæ pullulabant in culmo vno, plenæ atq; formoſæ. Quæ ſeptem ſpicæ ſignificant omnes bonorum congregationes, propter numerum ſeptenarium, qui eſt indefinitus. *Apparuerunt ſimul & zizania*, hoc eſt hæreſes & errores: nam vt Paulus docet 1. Cor. 11. Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis. Quod adumbratum eſt Gene. 41. vbi cum pulchris ſpicis apparuerũt aliæ ſemptem tenues ſpicæ & percuſſę vredine, deuorantes priorum pulchritudinem. Hæc zizania ſeminare ſatagebant illi, de quibus Act. 15. dicitur: Deſcenderunt quidam à Iudæa, & dicebant fratribus: quia niſi circuncidamini, ſecundùm morem Moyſi, non poteſtis ſaluari. Quod etiam ſignificatũ fuit. 3. Reg. 11. Cùm Ahias Propheta ſcidit pallium ſuum nouum, quo opertus erat in duodecim partes, & ait ad Ieroboam: Tolle tibi ſciſſuras decem. Quæ ſciſſuræ ſignificãt ſciſſam obedientiam Decalogi, quæ eſt zizania. Duæ autem remanent in domo Dauid, quæ ſunt fides informata charitate, veritas cum dilectione, fides quæ per charitatem operatur. *Accedẽtes autem ſerui patrisfamilias.* Illi nimirùm qui cuſtodiebant meſſem illam dixerunt ei. Dñe nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Gene. 25. legitur, quòd dedit Dominus conceptum Rebeccæ, Sed collidebantur in vtero paruuli. Hoc ſignificat, quòd à principio dedit Dominus filios Eccleſiæ ſuæ, ſed confeſtim inſurrexerunt hæretici collidentes & rixantes cum Chatolicis, quæ in tali afflictione ait: Si ſic mihi futurum erat, quid neceſſe fuit concipere? Hoc eſt quod modò dicũt ſerui: Nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo, &c. Ac ſi dicerent, Quid neceſſe fuit bonum ſemen ſeminare, ſi à malo ſuffoccandum eſt? *Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit.* Id eſt, diabolus, qui dicitur homo ab homine deiecto: ſicut Scipio Africanus dictus eſt ab Africa deiecta. Hieronymus autem dicit: Diabolus ideò inimicus homo dicitur: quia Deus eſſe deſijt. Vnde Pſalm. 9. ſcriptum eſt de eo: Exurge Domine, nõ confortetur homo. Vel quia voce hominis ſignificatiua, quæ ſolius hominis eſt, primas inimicitias exercuit, decipiendo voce humana mulierem. Vel quia ſub ſimilitudine rationis humanæ decepit. Vel dicitur inimicus homo hoc facere, ſecundùm Albertum: quia diabolus hoc non facit, niſi in homine & cum homine. Vnde ex conſenſu eſt inimicus; & in facto eſt homo malus. Quod ſignificant verba illa Ioan. cap. 13. Cùm diabolus iam miſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas. *Serui autem dixerunt ei: Vis imus & colligimus ea?* Eodem feruore hoc iſti dixerũt: Quo Petrus amputauit auriculam Malchi. Marc. 14. Et quo Lucæ. 9. diſcipuli dixerunt Chriſto, quando noluerunt eum recipere in vna ciuitate: Vis dicamus vt deſcendat ignis de cœlo, & conſumat illos? Et reſpondit illis: Neſcitis cuius ſpiritus ſitis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare. Vnde & reſpondit his paterfamilias: *Non: ne fortè colligentes zizania eradicetis ſimul cum eis & triticum.* Hoc videtur eſſe quod dixit Abraham ad Dominum Geneſ. 18. Abſit à te, vt hanc rem facias, & occidas iuſtum cum impio, fiatque iuſtus ſicut impius, non eſt hoc tuum qui iudicas omnem terram. *Sinite vtraq; creſcere vſq; ad meſſem.* Ecce rationem quam ſuprà tetigimus, quarè Deus permittat hanc mixtionem malorum cum bonis, propter bonum electorum. Vnde D. Auguſt. lib. 18. de Ciui. cap. 46.

Rom. 7.

Sap. 12.

1. Cor. 11.

Geneſ. 41.

Act. 15.

3. Reg. 11.

Hieron.

Pſal. 9.

Albert.

Ioan. 3.

Marc. 24.

Ioan. 18.

Luc. 9.

Geneſ. 18.

Auguſt.

cap. 46. hanc reddit rationẽ, cur Deus permittat Iudæos omnes eſſe diſperſos per orbẽ terrarũ, inter eos qui Chriſtũ colunt. Nam
Pſal.58. exponẽs illud Pſal. 58. Deus meus demonſtrauit mihi ſe inimicis meis, ne occidas eos, ne quandò obliuiſcantur legẽ tuam, diſperge illos in virtute tua, ait. Demonſtrauit ergo Deus Eccleſiæ in eius inimicis Iudæis gratiã
Rom.11. miſericordiæ ſuæ: quia, ſicut dicit Paul. Delictum ipſorum ſalus eſt gentibus. Nam ſi nõ eſſent diſperſi in omnes gentes, vt eſſent vbiq; profectò Eccleſia quæ vbiq; eſt prophẽtiarum quæ de Chriſto præmiſſæ ſunt, teſtes in omnibus gẽtibus habere non poſſet. Quòd ſi occidiſſet eos, & deſiuiſſẽt eſſe Iudæi, nõ haberet legẽ & Prophetas, per quos eos conuincimus, & noſtra ſolidamus. Ecce quarè Iudæi permittũtur à Deo propter Eccleſiæ vtilitatẽ, vt teſtimonia habeamus ab inimicis noſtris. Nam quãdo propter bonorum ſalutẽ conuenit, vt mali intereant, etiã id fit. Nam ideò Iudæi deleti ſunt de terra ſua, & de tẽplo ſuo, & de Synagogis ſuis, vt darent locũ Eccleſiæ Dei. Quod eleganter
Auguſt. Pſal.117. D. Aug. ſuper Pſal. 40. in illũ Verſ. Exarſerunt ſicut ignis in ſpinis, docet, dicens: Ibi plantata eſt Eccleſia, vbi eradicatæ ſunt ſpinæ Synagogæ: proinde verè ignis eorũ exarſit, ſicut ignis in ſpinis; & ideò tàm citò perierunt: Chriſtus autẽ viride lignum erat, & non potuit conſumi ab igne ſpinarum. Vnde poſt reſurrectionem redditum eſt illi quod merebatur. *Sinite ergo vtraq; creſcere vſque ad meſſem, & in tempore meßis dicam meſſoribus: Colligite primũ zizania, & colligate ea in faſciculos ad comburendum: triticũ autẽ congregate*
Auguſt. *in horreum meum.* Aug. ſuper Pſal. 25. in enarratione. Area eſt (inquit) hæc Eccleſia, in qua ſimul eſt palea & frumentum. Nemo quærat exire totam paleam, niſi tẽpore ventilationis deferat aream, quaſi dum non vult pati peccatores, ne præter aream inuentus priùs ab auib⁹ colligatur quàm ingrediatur
Pſal 25. in horrea. Et paulò inferiùs in illud: In Domino ſperans non infirmabor. Ille, ait, titubat inter malos, qui non in Domino ſperat. Hinc factum eſt, vt ſchiſmata fierent, trepidauerũt inter malos, cùm ipſi peiores eſſent, & quaſi nollent eſſe boni inter malos. O ſi frumenta eſſent, vſq; ad tẽpus ventilationis paleam in area tolerarent: ſed quia palea erat, flauit ventus ante ipſam ventilationem, & rapuit de area paleam, & proiecit in ſpinas. Et palea quidem inde proiecta eſt, ſed nunquid quod remanſit, frumentum ſolum eſt? Non volat ante ventilationẽ niſi palea: remanet tamen nunc frumentum & palea, ventilabitur verò palea, cùm venerit tempus ventilationis. Hæc ille. Vnde Paulus ait: *1.Cor.13.* Charitas omnia ſuſtinet, omnia ſuffert: quoniam charitas & ſuffert, & ſuſtinet peccatores. Nunquàm intelligas te verã charitatem habere, ſi peccatores ſuſtinere non valeas. ſuſtine paleas vſq; ad areæ ventilationem, ſuſtine zizania, vſque ad tempus meſsis, ſic enim & Deus facit. Quarè idem D. Auguſt. *Auguſt.* ſuper Pſalm. 30. in concione. 2. in illum Ver- *Pſal.30.* ſum: Conturbatus eſt in ira oculus meus. Vnde, ait, Iſta turbatio in iuſto, qui aliàs gaudere videtur? Conturbatur, quoniam abũdabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum, ſed permaneat, duret iuſtus, etiam in multitudine malorum: quia nec granum deficit in multitudine palearum, quouſq; poſt ventilationem mittatur in horreum, & ibi ſit in ſocietate ſanctorum, ne turbulenti aliquid pulueris patiatur. Vnde iterum diuus *Auguſt.* Auguſt. Pſalm. 4. ait: Tolera zizania, ſi triticum es: tolera paleam, ſi frumentum es: tolera piſces malos intrà retia, ſi piſcis bonus es. Quarè ante tempus meſsis etiam frumenta eradicas? Quarè antequàm ad littus venires, retia dirupiſti? *Vſque ad tempus meſsis.* Tunc enim poterit meliùs zizania diſcerni à tritico. Nam (vt ait Hieronymus) zizania à principio, dum naſcitur, & creſcit *Hieron. Simile.* herba, ſimilis videtur tritico, nec facilè tunc ab illo diſcerni poteſt. At cùm iam ad meſſem venerint, apparet diſcrimen. Eſt enim granum tritici album, zizaniorum verò nigrum. Sic peccatores in Eccleſia ſimiles apparent iuſtis: quoniam eadẽ opera externa quæ virtutem Chriſtianam præſeferunt, vtiq; oſtendunt. Cæterùm in tempore meſſis, in die iudicij differentia manifeſtatur: *Matth.13.* nam iuſti fulgebunt ſicut Sol in Regno patris eorum, vt hic dicitur: ſed facies cõbuſtæ apparebunt vultus malorum, vt ait Eſaias. *Eſai. 13.* Quarè elegantiſsimè Auguſt. Pſalm. 54. ſu- *Auguſt.* per illum Verſum: quoniam inter multos *Pſal. 54.* erant mecũ, docet, quòd mali qui inter bonos permixti ambulant in hac Eccleſia, in multis videntur ſimiles bonis, ſed in vna re deficiunt ab eis, quæ melior omnibus alijs eſt. Sunt enim cum bonis in re ſacra, in concione, in Sacramentis, in confeſsione, in indulgentijs, ſed non in charitate. Hoc autem tanti põderis eſt, quòd cùm in hoc deficiant cætera nihil valent. Quemadmodùm palea, & triticum ſimul oriuntur, ſimul creſcunt, in

in eâdem gignuntur terra, eiſdem nutriantur cœli influentijs, in eâdem area ſimul triturantur, ſimul ventilantur: cæterùm palea ad ignem vadit, triticum in horreum reconditur, nec idem eſt amborum terminus. Sic mali qui hic in eadem per Baptiſmum regenerantur Eccleſia cum bonis, ijſdem communicant Sacramentis, in eadem area vallis Iofaphat ventilandi ſunt, ſed tunc apparebit diſcrimen: quoniam ibunt
Matth.25. hi in vitam æternam, & illi in ſupplicium æternum. *Colligite primùm zizania, & colligite ea in faſciculos ad comburendum.* Gloſſa interlineal. ait: Non vnum faſcem: quia pro modo peruerſitatis ſuæ vnuſquiſque punietur. Sed videtur contradicere Eſai. qui cap.
Eſai.24. 24. ait: In die illa viſitabit Dominus ſuper militiam cœli in excelſo, & ſuper Reges terræ, qui ſunt ſuper terram, & congregabuntur in congregatione vnius faſcis in la-
Gloſſa. cum. Sed Gloſſa reſpondet: Vnus & plures erunt faſciculi: quia communiter omnes reprobi damnabuntur, licèt diuerſitas ſit in pœnis, omnium tamen vna erit pœna damni, ſcilicet, carentia diuinæ viſionis: pro criminum autem diuerſitate diuerſæ erunt actuales pœnæ, ad comburẽdum igne inextinguibili. *Triticum autem,* hoc eſt bonos, *Congregate in horreum meum,* hoc eſt, in
Matth. 3. cœleſtem gloriam: ſic enim Baptiſta Ioannes ſuprà cap. 3. prædixerat: Cuius ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, paleas autem comburet igne inextinguibili. *Tunc dimißis turbis venit in domum.* Indicans per hoc diſcipulos aliquãdo etiam debere familiaribus rebus intendere, & ſibi
Geneſ.30. vacare, vt Iacob dixit Geneſ. 30. Iuſtum eſt, vt aliquando domui meæ prouideam. Et
Sap.8. Sapien. 8. dicitur: Intrans in domum meam, conquieſcam cum ſapientia. Non enim habet amaritudinem conuerſatio eius, nec tædium conuictus illius. *Et acceſſerunt ad eum.* Deſiderio ſtudendæ & diſcendæ veritatis:
Pſal.33. ideò dicitur Pſalm. 33. Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Accedite ad eum & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur. Diſcipuli eius, à doctrinis eius imbuendi, & ideò nomen habentes diſcipulorum, dicentes, hoc eſt, inſtrui petentes. *Ediſſere nobis parabolã zizaniorum agri.* Cur de hac potiùs quærunt,
Albert. quàm de alia? Reſpondet Albertus, quia hæc continebat perfidorum reprobationem, & Gentium fidelium implicitè vocationem, ad quod plurimum valebat, Apoſtolos eſſe inſtructos & cautos: vnde de hoc plura dicit inferiùs. Explicuit autem eis parabolam zizaniorum, vt dictum eſt. Ibi autem, cùm dicit: *Colligent de Regno eius omnia ſcandala*: vocat malos ſcandala, quoniam, vt dicitur Sapient. 14. Æqualiter diſplicent Deo impius & *Sap.14.* impietas eius: & ideò ſi ſcandalum eſt impietas, & impius ſcandalum erit: nam *Matth.18.* intrà capit. 18. dicitur: Væ mundo à ſcandalis. Vnde explorat quid vocet ſcandala, cùm dicit: *Et eos qui faciunt iniquitatem.* De quibus Iob. 4. dicitur: Vidi eos qui *Iob.4.* ſeminant dolores, flante Deo, periiſſe, & ſpiritu oris eius eſſe conſumptos. *Et mittent eos in caminum ignis.* Hoc eſt, in infernum, vbi ardebũt, & nõ conſummabũtur, ſecundùm illud Malachi. 4. Ecce dies Domini *Malac.4.* venit ſuccenſa, quaſi caminus, & erunt ſuperbi, & facientes iniquitatem ſtipula: *Ibi erit fletus.* Quia præ cõtritione ſpiritus vlulabunt, vt dicitur Eſai. 65. *Et ſtridor den-* *Eſai.65.* *tium,* quia Iob. 24. dicitur: Tranſibunt ab *Iob.24.* aquis niuium ad calorem nimium. Nam contraria ſimul patientur, vel viciſsim in ſe poſt reſurrectionem has patientur ſenſibiles pœnas. Apocalip. 16. Commandu- *Apoc.16.* cauerunt linguas ſuas præ doloribus, & blaſphemauerunt Deum cœli præ doloribus & vulneribus ſuis. *Tunc fulgebunt iuſti, ſicut Sol in Regno Patris eorum.* In Sole quatuor dotes corporis glorificati intelliguntur. In claritate lucidi as: erunt enim corpora gloriosa fulgentia, vt poſteà videbimus, & hoc eſt donum claritatis: & quia Sol exiens ab Oriente ſtatim apparet in Occidente, ſignificatur in hac celeritate agilitatis dos. In hoc autem quòd lux Solis per vitrum tranſit, denotatur dos ſubtilitatis. In hoc quòd radius eius, nec armis, nec aliqua re lædi- *Sap.3.* tur, dos impaſsibilitatis. Vnde eis Sapien. 3. dicitur: Fulgebunt iuſti, & tanquàm ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Et Eccle- *Eccleſ.27.* ſiaſ. 27. cap. Homo ſenſatus in ſapientia ſua manet, ſicut Sol. *In Regno.* Vbi denotatur perfectio poteſtatis, quàm benè habebunt iuſti. *Patris eorum.* Dicitur Regnum Patris iuſtorum: quoniam ex ipſius paterno affectu habent ius ad hæreditatem patris, ſecundùm illud Coloſſen. 1. Eripuit *Coloſ.1.* nos de poteſtate tenebrarum, & dedit nobis partem ſortis ſanctorum in lumine. Nam præceſſerat, quòd tranſtulit in Regnum filij dilectionis ſuæ, id eſt, ſibi magis dilecti, in quo & nos, & electi, & di-

& dilecti, & adoptati sumus. *Qui habet aures audiendi, audiat.* Ad terrorem videntur mihi hæc verba dicta. Nam sic nos docere solemus, cùm aliquid interminamus filijs aut seruis. Arrigite aures, & audite. Auditis ne me? auditis? Sic audiat quilibet
Matth. 8. *Luc.* 13. hæc verba, ne sicut zizania in camino ignis mittatur. *Vbi est fletus, & stridor dentium.* Sic enim & ad Samuelem dixit Deus,
1. Reg. 3. cùm populo suo comminaretur mala: Ecce ego facio verbum in Israël, quod qui audierit, tinnient ambæ aures eius. Audite ergo hæc verba, & tinniant ambæ aures vestræ, cùm audieritis. Vel hoc dicitur ad manifestandum maiestatem loquentis. Nam cùm Deus loquitur, omnes creaturæ attendere debent, & audire, secun-
Esai. 1. dùm illud Esai. Audite cœli, & auribus percipe terra: quia Dominus loquutus
Amos. 3. est. Et alibi alius Propheta: Leo rugit, quis non timebit: Dominus loquitur, quis non prophetabit? Audiamus ergo verba hæc Christi Domini, & timeamus sententiam eius. Nunc reuertamur ad alias parabolas.

Simile est Regnum cœlorum grano sinapis, quod accipiens homo seminauit in agro suo. Quod minimum quidem est omnibus seminibus: cùm ante creuerit maius est omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cœli veniant, & habitent in ramis eius. Aliam parabolam loquutus est eis: Simile est Regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.

In festo sanctæ Catherinæ Senensis. Non absre hæ parabolæ duæ in festo sanctæ Catherinæ Senensis, leguntur in Euangelio Missæ ab Ecclesia. Quoniam Beata Catherina Senensis fuit ex plebeia sorte, & parentibus pauperibus nata, & tamen sic virtutibus emicuit, vt plùs honoris religioni nostræ tribuerit, quàm multi nobiles, ac doctissimi magistri, qui in ea floruerunt. Hoc est enim diuinæ sapientiæ admirabile artificium. Nam vt ostenderet mundo suam magnitudinem, ac sapientiam, in rebus minimis gaudet potiùs illam manifestare, quàm in maioribus. A principio, cùm nondùm quicquam esset, in ipso nihilo voluit Deus suam omnipotentiam ostendere. Non solùm in minimis, verùm in nihilo, quod minus minimo est: quia nihil est, & ex ipso nihilo hanc pulcherrimam totius orbis effigiem eduxit. Nam in principio Deus vtranque ex nihilo condidit creaturam, Angelicam scilicet, & humanam. In
Genes. 1. principio creauit Deus cœlum, in quo & Angelos condidit, & speciosissima luminaria collocauit, & terram, in qua campos, viridaria, aquas, & tot rerum diuersarum species posuit. Deindè postquàm in nihilo suam declarauerat sapientiam, atque potentiam: voluit in alijs rebus minimis eam manifestare, quæ etsi aliquid sint; tamen tam paruæ res sunt, vt propè nihil esse videantur. Et postquàm prima rerum indiuidua condiderat, fecit, vt & ipsa alia generarent. Et quasi in seipsis eis reliquisset exemplum alia generandi, & dixisset eis: Sic vt ego vos feci, ad similitudinẽ vestram alia indiuidua generate. Propter quod reliquit in eis virtutem, qua alia sibi similia gignerent, talemque virtutem in minimis rebus posuit, qualia sunt semina plantarum, vt in grano sinapis, quod minimum est omnibus oleribus, vt in hac parabola dicitur. Saltim in terra illa Palestinorum, vbi Christus has proponebat similitudines, ita erat: nam inter nos semina papaueris, & ruthæ minora sunt. Cùm ergo sit tàm minima res granum sinapis, virtute includit in se arborem, in qua aues cœli nidificant, & fert fructum, qui in se includit mirabiles, acutas, & subtiles proprietates, vt iam iam videbimus. Nec solùm in his minimis plantarum seminibus, hanc nobis Deus demonstrat sapientiam, verumetiam in animalibus, inter quæ sunt aliqua animacula minimæ quantitatis; & tamen maximas in se continent virtutes. Nonne vides apem animaculum paruum, deforme, infestum, contemptibile, & tamen dulcissimum mel conficit, flores colligit, aluearia ordinat, & id quod plùs homini sapit, educit. Quapropter Sapiens volẽs homines admonere, ne multum de pulchritudine glorientur, illis apem ob oculos ponit, quæ cùm sit animal deforme, tamen optimos fructus produ-
Eccles. 11. cit. Breuis, ait, in volatilibus est apis, sed initium dulcoris habet fructus illius. Alia litera dicit: Principatum dulcoris, id quod principem locum inter res dulces tenet, quod est mel. Et formica deformis bestiola, sapientiæ nobis exempla profert, atque prouidentiæ. Quarè ad eam nos mit-
Prouer. 6. tit Sapiens, cùm ait: Vade ad formicam, ô piger, & disce prudentiam, &c. Nec opera naturæ duntaxat sic composuit, sed etiam opera gratiæ taliter ordinauit. Nam ad fundandum hũc ordinem, ignorabiliora ac infirmiora

1. Cor. 1. firmiora mundi elegit, vt Paulus ait: Videte fratres vocationem vestram: quia non multi sapientes secundùm carnem, non multi nobiles, sed stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientes, & infirma mundi elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt, destrueret. Quarè in fœmineo sexu, imbecilli, fragili, inconstanti; tantam fortitudinem, constantiam, atque virtutem posuit, vt in eo omnipotentiam suam videatur ostendere voluisse: quod Ecclesia miraculo tribuit, cùm in quadam collecta dicit: Deus qui inter cætera potentiæ tuæ miracula, etiam in sexu fragili victoriam martyrij contulisti. Nonne vides virginem hanc Catherinam plebei cuiusdam hominis filiam? cui tantam sapientiam largitus est Deus, vt Ecclesiæ magistra fieret, publicèq; concionaretur ad populum, scriptaque multa ad ædificationem Ecclesiæ relinqueret, ipsamque Pontifices ad magna Ecclesiæ negotia vocarent, quæ suam miris abstinentijs afflixit carnem, omniaque huius mundi bona velut stercora respuit? Hanc enim viam omnes sancti tenuere, carnem nimirum macerare, cunctaque huius seculi parui pendere. Hoc autem Deus fecit, vt ostenderet quantum posset, nec enim id fragilitas humana valeret, nisi Deus illi præsto adesset. Quis enim existimare posset quôd in re tàm minima ac tenui, qualis
Ind. 16. est capillus, tanta fortitudo esset, qualis erat illa quam Sanson in capillis tenebat, vt omnia Philisthinorum ligamenta dissolueret, milleque viros vno impetu necaret? Non enim illam vim ex se capilli habebant, sed quia erant in capite Sansonis: nam ab illa rasi nihil potuerunt. Sic quôd fragiles mulieres tot possent ferre tormenta, mundum, carnem, ac diabolum vincere: indè illis tanta fortitudo proueniebat, quia capiti, quod est Christus, per charitatem vnita erant, à quo capite in membra talis vis deriuabatur, vt vno crine adducerent serpentem hunc alligatum. Hoc enim dice-
Iob. 40. bat Iob. 40. Nunquid illudes ei quasi aui, aut ligabis eum ancillis tuis? Delineauerat fortitudinem diaboli. Et posteà id addit, dicens: Nunquid illudes ei quasi aui, &c. Ac si diceret: Hunc tàm fortem aduersarium sic ancillis tuis sanctis mulieribꝰ subdidisti, vt quasi esset auicula quædam, sic illudant ei omnes, vires eius contẽnentes. Igitur ideò Regnum cœlorum rebus minimis assimilatur à Christo, vt in eis ostendat virtutem suam. Et quia tantum negotium, quale est quod attinet ad Regnum cœlorum, in illis claudatur. Ait ergo Dominus: *Simile est Regnum cœlorum grano sinapis.* Sed priùs, vt Lu-
Luc. 13. cas cap. 13. narrat, vt nos ad tantam rem attentos reddat, quasi exaggerando dicit: Cui
Moralitas seu cõcio. simile æstimabo Regnum cœlorum? Ac si diceret: Non possum ego illud conferre cum Regnis terrenis, quæ communiter à tyrannide incipiunt, ac potentia & iniuria, acquiruntur, crudelitateq;, ac fœuitia sustentantur. Regnum autem cœlorum humilitate ac mansuetudine incipit, & charitate ac amore coalescit, & conseruatur. Cui ergo simile æstimabo Regnum cœlorum? Est ne in terris res aliqua, vel magna, vel minima, cui conferri queat? Nunquid nosti ordinem cœli, aut pones rationem eius in terra?
Iob. 38. Ait Dominus ad Iob: Rem durabilem ac fixam in rebus mutabilitati subditis ponere, quis valebit? Verumtamen Iacob vidit scalam à terra in cœlum pertingentem, per
Genes. 28. quam Angeli descẽdebant, & ascendebant. Nam verè Deus in rebus istis terrenis, quas oculis ac sensibus experimur, altissimas res nobis collocauit, eaque nostro modo intelligendi, quantunuis rudi accommodauit, atque his corporalibus similitudinibus nobis spiritualia intelligere fecit, vt sic quasi descendentes ad nos Angeli, in cognitionem altissimarum rerum nos raperent, & erigerent. Hoc enim est quod Dominus
Oseæ. 12. Oseæ. 12. dicit: Ego visionem multiplicaui; & in manibus Prophetarũ assimilatus sum. Ego me vobis attemperaui, & quasi ad vos descendi: ferens vt me rebus vestris quantunuis minimis assimilaretis, vt per eas rursus ad me ascendere possitis. Nam nisi per visibilia inuisibilia intelligere non valemus: sic enim ait Ecclesia, vt dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilium amorem rapiamur. Cui ergo assimilabo Regnum cœlorum? *Simile est grano sinapis.* Grano sinapis, quod minimum est, nobis illud comparas, Domine? & ad hoc tot exordia & exaggerationes, quasi nõ inuenirẽs cui assimilares illud? Et tandem grano sinapis illud confers. Et propter hanc rẽ tã minimã dimittit religiosus omnia quæ habet, & habere poterat? & propter vnum granũ, quod nec passerculũ quidẽ satiat nouaculas, ignes, & gladios suffert homo Christianus? Ita fratres mei. Quoniam etsi à principio res minima apparet: tamẽ posteà grãdis arbor fit, vbi & volucres cœli nidos, &

terræ animalia vmbram reperire poſſunt. Et ita videbimus in omnibus his parabolis: quòd etſi Regnum cœlorum rebus magnis confertur, tamen quæ à principio difficultatem præ ſe ferunt. Comparatur theſauro, qui res pretioſa eſt, tamen abſcondito in agro: quia exigit vt priùs cum labore, imò & cum detrimento inter vrticas, ac tribulos quæratur. Confertur quidem pretioſis margaritis, ſed tamẽ quæ priùs ſummo cum ſtudio quærendæ ſunt. Nam Regnum cœlorum illùc in conſequutione, hîc in proſequutione conſiſtit. Hîc quærere debemus illud, illùc inuentis gaudere ac frui. Sequor autem ſi quo modo comprehẽdam (ait Paulus) hoc eſt, hîc ſequor, illùc conſequor. *Philip.3.* *Coloſ.3.*

Quæ ſurſum ſunt, quærite. Ac ſi diceret, Nunc negotium Chriſtiani eſt quærere. Mundi quidem creationem à rebus magnis ac excelſis eam exorditur Moyſes, dicens: *Geneſ.1.* In principio creauit Deus cœlum & terram. Hoc eſt, hoc corpus cœleſte tãtæ proceritatis ac magnitudinis, in quo pulcherrima luminaria collocauit, ſimul cum terra, in qua tot ſpecioſiſsimæ res continentur. Quoniam voluit Dominus ſtatim nobis magnitudinem finis oſtendere, vt ex pulchritudine rerum creatarum argumentũ acciperemus, qualis eſſet Creator, ad quem tanquàm ad finem properamus. Cæterùm in ordine gratiæ à rebus minimis & deformibus exordium ſumit: quoniam ibi oſtendere nobis voluit finem, qui magnus eſt, hîc verò media quibus talis cõſequitur finis, quæ aſpera ac minima nobis videntur. A rebus humilibus regnum cœlorum exorditur: quoniam per humilitatem conſequitur, ſecundùm illud Saluatoris dictũ: Qui ſe humiliat, exaltabitur. *Matth.23.*

Simile eſt Regnum cœlorum grano ſinapis. Grano aſſimilatur, vt oſtẽdatur eius puritas, ac fœcunditas. Semen enim debet eſſe purum & immixtum, vt ex ſe producat fructus: quoniam ex fide incipit Dei Regnum: *Hebr.11.* Nam accedentem ad Deum (ait Paulus) oportet primùm credere. Verumtamen eſt granum ſinapis, quod etſi minimum eſt omnium olerũ, tamen ſubtiliſsimum eſt, quarè contuſum in mortariolo, extendit ſeipſum, & maius fit. Eſt humoſum ac ſubtile, & ideò penetratiuum: eſt acutum & ideò mordet, propter quod humoſitates ad caput & cerebrum aſcendere facit. Ecce ergo fundamentum ac principium Regni cœlorũ: quoniam etſi parum in quantitate apparet, eſt tamen magnum & fœcundum in virtute. Quarè Sapien. 7. de illo dicitur: Quòd *Sap.7.* eſt vnum & multitiplex. Vnicus ſubtilis: vnus in ſubſtantia, multiplex autem in effectibus ac virtute. Subtiliſsimus: quoniam abditas & ſubtiles penetrat veritates. Humoſus: quoniam cerebrum aſcendens ſternutationem cauſat, qua fit euacuatio humorum viſcoſorum, & flegmaticorum, qui maximè cõglutinati ſunt. Quoniam ea quæ carnalia ſunt, quæ maximè hærent & conglutinantur animæ, ea fides per ſubtilium, ac ſpiritualium rerum conſiderationẽ euacuat, ac à ſe pellit. Et hæreticos, qui blandis ſermonibus ac aſſentationibus ſe hominibus iungunt, fides illos diſcernit & agnoſcit, ac ab Eccleſia ſternutationibus, hoc eſt, prædicationibus ac lectionibus eos deturbat, ac exterret nomine Ieſu inuocato: ſicut facit qui ſternutationem patitur. Eſt etiam penetratiuum: quoniam verbum fidei per animam dilabitur, & pertingit vſque ad interiora ventris. Pertingens quoque vſque ad *Heb.4.* diuiſionem animæ, & ſpiritus, compagum, quoque ac medullarum. Medullæ autem animæ, eius potentiæ interiores ſunt, ad quas verbum Dei ſubtiliſsimè penetrat & pertingit. Et ideò Spiritus ſanctus illud aſſimilat murenæ, cùm dixit. Murenulas au- *Cant.1.* reas faciemus tibi, vermiculatas argento. Nam per argentum, quod eſt ſonorum, deſignatur prædicatio verbi Dei, quod tanquàm murenula labitur per animæ potentias, eaſque omnes cingit, ac amplectitur. Quemadmodùm murenula per virgulam ſe in orbem voluit, ac cingit, ſic penetrat verbum Dei per cocleam illam noſtri auditus, in orbem ſe voluens, vſque dum totam complectatur animam. Eſt etiam hoc granum ſinapis acutum, ac ideò mordet: quoniam verbum Dei mordet, ac pungit cor, illudq; quaſi clauus, ac lancea transfigit, ſecundùm quod de illo dicitur Eccleſiaſtici vlti. Verba ſapientum quaſi ſtimuli: & ſicut *Eccleſ.12.* claui in altum defixi, quæ per magiſtrorum conſilium, vel Concilium data ſunt à paſtore vno. Veritas quippè Catholica ac fidelis animam transfigit, mordet, ac vulnerat, ſicut ſinapis grana. Econtrà verò hæretici qui veram doctrinam nõ docent, non pungunt corda, ſed potiùs blandis verbis, aſſentationibus liniunt & lambunt ea. Sic enim Auguſt. & Hieron. & alij Patres intel- *Auguſt.* ligunt illud Prouerb. 5. Fauus diſtillans la- *Hierony.* bia meretricis, & nitidiùs oleo guttur eius. *Prouer. 5.*

Nam

Nam ſicut meretrix alienis viris copulatur, ſic hæretici alienas doctrinas & peregrinas *Simile.* in Eccleſia adducunt. Hi autẽ mel, & oleum habent in lingua: quoniam verbis mollibus deliniunt animos, ſicut mulier adultera & procax. Fauus diſtillãs labia meritricis. Videntur enim liquefieri cum his, quibus loquũtur, & melloſa verba diſtillantes, animas ſimplices inficiunt. Et nitidius oleo guttur *Rom.16.* eius. Nam, vt Paulus ait: Per blãdos ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentum. Non ſic verba ſapientum, qui Chriſti Euangelium prædicant, ſed quaſi ſtimuli *Cant.1.* qui pungunt corda. Meliora ſunt vbera tua vino, quod ſuper vulnera effuſum mordet, & pungit. In Hebræo eſt, Amores tui. In hoc enim nos amare Deus oſtendit, quòd nos mordet, vulnerat, ac caſtigat, ſecundùm illud: *Apoc.3.* Ego quos diligo, hos corrigo, atq; caſtigo. Super vulnera illius quẽ vulnerauerant *Luc.10.* latrones inter Hieruſalẽ, & Hierico, vinum effuſum eſt: quoniam ſic verus Samaritanus noſtra curat vulnera. Scriptum quippè eſt: *Proner.27* Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis. Et ſicut claui in altum defixi, Fides quippè, ac Euangelica veritas caput aſcendit, altioremq; potentiam occupat, qualis eſt intellectꝰ; cuius obiectũ, quod eſt veritas immaterialiùs, ac abſtractiùs à materia eſt, ibiq; taliter figitur hæc veritas, vt nulla ratio humana quantunuis fortis ab illa veritate illum diuellere queat. Eſt quippè veritas fidei veluti clauus, qui ita confixit intellectum cum his veritatibus, vt quaſi captiuus in eis teneatur, etiam repug- *2.Cor.10.* nãte humana ratione. Sic enim docet Paul. Vt in captiuitatem redigamus omnẽ intellectum in obſequiũ fidei. Hoc eſt, vt ſubdamus intellectum noſtrũ his veritatibus fidei, quæ peregrinæ illi ſunt: quoniã altioris ordinis, & ex aliena regione, nempè cœleſti. Sicut captiuus in alienis regionibꝰ detinetur. Taliter ſe illis conglutinat, ac fixit, vt potiùs credat ea quæ oculis videt, & ſenſibus experitur eſſe falſa, quàm quæ fides docet. Et potiùs credet omnes demonſtrationes Euclidis, ſi poſsibile eſſet, fallere, quã quòd veritas fidei deficiat. Nam cùm in Sacramento altaris videat panis ſpecies ac figuram, ſe medium potiùs ſecare permittet, quàm affirmare quòd ibi ſit panis, etiam ſi ſic oculis ac ſenſibus appareat, ſed verũ corpus Chriſti dũtaxat. Videtis, quomodò fides ſit clauus, qui intellectum cum his veritatibus firmiter iungit. Quarè Theologi dicunt certiorem eſſe fidem cæteris habitibus. Quæ per magiſtrorum Concilia data ſunt à paſtore vno. Hæ ſunt veritates quas docet fides, & de quibus intellectum Chriſtiani hominis inſtruit. Illæ nempè quas paſtor Eccleſiæ, ſacra Concilia nobis proponũt credenda. Hæ veritates quæ de manu in manum à Patribus noſtris ad nos tranſierunt, non quæ de nouo ab hominibus nouarum rerum cupidis adinuentæ ſunt, ſed quæ per magiſtrorum Cõcilia data ſunt à paſtore vno, nempè, ſummo Pontifice, qui vnicum eſt totius Eccleſiæ caput, ac Chriſti Vicarius, qui nobis credenda proponit: nam, vt Auguſtinus ait: *Auguſt.* Euangelio non crederem, niſi me authoritas Eccleſiæ commoneret. Quæ per magiſtrorum Concilia data ſunt à paſtore vno. Vnde Hierony. ſuper hæc verba: Exceptis *Hieron.* his verbis, ait, quæ ab vno paſtore ſunt data, atq; à Concilio & conſenſu probata ſapientum: nihil tibi vendices, maiorum ſequere veſtigia, & eorum authoritate nõ diſcrepes. Ecce quid eſt Regnum Dei, hoc eſt, præſens Eccleſia ſanctorum, tanquàm granum ſinapis, quod etſi minimum ſit inter ſemina, magnas in ſe continet virtutes, magna officia exercet, tot beneficia confert. *Quod acceptum homo*, quia per voluntatem accipitur fides: nemo enim credet niſi volens. *Seminauit in agro ſuo.* Siue in Eccleſia, ſiue in anima, & fit arbor. Hoc in regione Paleſtinorum reperitur, quòd ſinapis ſit arbor magna, ita vt volucres cœli veniant & habitent in ea ac in ramis eius. Per volucres cœli multi intelligunt magnates, diuites, Reges, ac Principes terræ, qui ſicut aues cœli ſuper alia animalia, ſic iſti ſuper alios homines eleuantur. Iſti enim ad Eccleſiam venerunt, quæ ex paruis principijs ſic creuit, vt Reges & magnates ad illam venirent, atque in ea nidum ſuum collocant, & ibi in ſpiritualibus nutriuntur, licèt & ipſi in temporalibus ipſam nutriant, atque defendant. Vel mulieres principes, ac Reginæ, quæ delitiarum ac diuitiarum oblitæ, Eccleſiæ obſequio ſe manciparunt, de quibus omnibus Eſai. 49. dicitur: Et erunt Reges nutricij tui, *Eſai.49.* & Reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demiſſo adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent, *Beſaran el pie al Papa.* Sugges- *Eſai.60.* lac Gentiũ, & mamilla Regũ lactaberis: pro quo Septuaginta vertũt: De diuitijs Regũ comedes. Quod in Conſtantino, Carolo Magno, & & alijs multis viſum eſt, qui Eccleſiã Dei ſuis largitionibus ditauerũt. Vel p aues

cœli

cœli intellige contemplationi deditos, qui omnibus alijs omiſsis in templis nidũ ſuum collocant, vt ibi cõtemplationi diuinorum, adepta tranquillitate vacent. Hi enim ſunt qui Eccleſiam Dei maximi faciunt, quam carnales homines ac voluptuoſi contemnũt:
1.Cor.2. nam, vt ait Paulus, Animalis homo nõ percipit ea quæ Dei ſunt.

Iterum ſimile eſt Regnum cœlorum fermento, quod accipiens mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum. Per granum ſinapis intelligitur fides: cæterùm per fermentum, charitas, quę omnia Chriſtiani opera opportuna facit, *Sazonalas como leuadura la maſſa.* Ideò in præcedenti parabola nominauit hominem, & in hac mulierem: quoniam ad credendum oportet quòd ſit vir fortis & cõſtans, ſed poſteà per charitatem fiat mulier, non in fragilitate ſexus, ſed in ſuauitate conditionis. Debet enim verus Chriſti ſeruus blandum ac ſuauẽ, & amore
Simile. plenum ſe oſtẽdere cæteris. Sicut enim fermentũ pauliſper labitur in maſſa, totamq; breui tẽporis ſpatio penetrat ac fouet, *Vala leudãdo:* ſic charitas in animam labitur, atq; diffunditur, quoad vſq; omnes eius potentias occupet, & omnia opera eius informet.
Rom.5. Sic enim ait Paulus: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Eſt enim charitas veluti anima, quæ ſe per omnes potẽtias ac organa corporis diffundit. Hæc autem ſunt tria farinæ ſata, de quibus hîc loquitur Dominus. Diuiditur enim homo in tres partes, in ſpiritum, animam, & corpus. Charitas autem totum hominẽ, & omnes ſuas partes occupare debet: nã ſic charitatis præceptum re-
Matth. 22 *Luc.10.* citat: Diliges Dominum tuũ ex tota mente tua, id eſt, ſpiritu: & ex tota anima tua, hoc eſt, ſecundùm illam partem qua animat corpus, & gerit officium formæ: & ex totis viribus tuis, hoc eſt, corporis, membris, & organis; vt ſic verè tunc dicatur, quòd Spiritus
Bernard. ſanctus totam repleuerit domum, vt ait Bernardus: Ecce quomodò rebus minimis Reg-
2.Cor.4. num cœlorum confertur, vt ſublimitas ſit virtutis Dei, & non ex nobis. Quarè in fœminis ſuam diffundit gratiam Deus, vt ſanctiores viris eſſent, & ob hoc nos viri verecundaremur, dicentes cum D. Gregorio.
Gregor. Quid nos barbati & debiles dicemus, cùm
Ezech.3. ire ad Regna cœleſtia puellas videmus? Et ſicut animalia illa ſancta percutiebãt ſe mutuò alis ſuis: ſic virtutes fœminarũ noſtram deſidiam ac ignauiam percutiant, & feriãt, vt ſic eas ſequi non pigeat viros, cùm & ipſę ſequutæ ſint virũ omnium animarum Chriſtum Dominum.

Sed quoniam has duas parabolas de fide, ac charitate intelligendas eſſe diximus: nam in his totum negotium Regni cœlorum includitur, nempè in tribus Theologalibus virtutibus, Fide, Spe, & Charitate. Ad fidem autem, & charitatẽ ſtatim conſequitur ſpes: ideò id pauliſper ampliùs explicandum eſt. Rectè fides aſsimilatur grano ſinapis, vt diximus: quia ex illo generatur arbor, qui inter omnes plantas maiores mittit radices. Nam fides (vt diximus) ſic in anima radicatur, vt difficillimè ab ea diuelli queat: verũ in Eccleſia ſic fixa eſt, vt portæ inferi aduerſùs eam præualere nõ poſsint: nam fides eſt radix ac fundamentum religionis Chriſtianæ, ſecundùm illud Pauli: Fundamẽtum
1.Cor.3. aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Quo permanente etiam, ſi cætera pereant, ſpes adhùc eſt quod reſartientur diruta. Nam licèt omnes aliæ virtutes in viro Chriſtiano pereant, fides tamẽ permanet, quæ aliquando eum ad priſtinam dignitatem reducet.
Iob.1. Eſt quippè fides nuncius ille qui ſemper euaſit viuus apud Iob, cùm omnia bona eius diabolus cõſummaſſet. Veniebat aliquis, & dicebat aſinas perijſſe, & ipſum ſolum remanſiſſe, vt nũciaret ei: alius, cameli, & oues perierunt, & remanſi ego ſolus, vt nunciarem tibi: ignis de cœlo deuorauit tua, & remanſi ego ſolus, &c. Sic in homine peccatore, ſi gratia, ſi charitas, ſi cæteræ virtutes, ac diuitiæ ſpirituales ab inimico rapiantur, ac diruantur, manet tamen fides ſana, quæ hominẽ certiorem facit ſe talia bona perdidiſſe, & in ſummã miſeriam redactum eſſe, vt ſatagat ſe in priſtinũ reſtituere ſtatum.
4.Reg.25. Templum dirutum eſt à Perſis & theſauri eius in Babyloniam aſportati: tamen fundamenta manſerunt: & ideò poſteà à Zorobabel iterum reædificatum eſt. Sed cùm à fundamentis corruit, nec lapis ſuper lapidem manſit, vt Chriſtus prædixerat: quod factũ fuit poſt Chriſtum occiſum ab exercitu Romanorum, nunquam ampliùs reædificatum eſt. Quoniam etſi diuitias ſpirituales animæ noſtræ diabolus aſportauerit, & diruerit: ſi tamen fundamentum fidei manet, adhùc
2. Eſd. 12. *Matt.24.* ſpes eſt quòd damna hæc reſarcientur. Cæterùm ſi fides perierit, iam funditus totum ædificium interijt, nunquàm, vel ſumma cum difficultate reuiuiſcet. Hoc eſt, quod

Alia moralitas ſeu concio.

Baptiſta populo illi dixerat, oſtendens omnia bona opera in illis interijſſe, nec remanere, niſi fidem vnius veri Dei, quæ tamẽ in
Luc.3. proximo erat vt amitterent. Iam ſecuris ad radicẽ arboris poſita eſt. Hoc eſt, iam Deus minatur vobis vltimũ interitũ, quòd arbor, hoc eſt, fides ac lex veſtra à radicibus euelletur. Quod & nos modò metuere deberemus, cùm videamus flores, ac fructus huius arboris cecidiſſe. Nec enim virginum flores, nec confeſſorum fructus, nec martyrum videmus odores, nec charitas illa viget, ac miſericordia quæ olim erat; ſed omnia bona opera penè extincta videmus. Quid reliquũ eſt, niſi vt tanquàm infructuoſæ arbores radicitus excidamur, & in ignẽ mittamur? Iam enim videtur ſecuris ad radicem arboris poſita. Id enim nobis hiſcẽ diebus minatur Deus, cùm tot nationes ac Regna funditus amiſiſſe videamus fidem. Quid nos ſperare debemus, niſi quòd ſecurim eleuet Deus, & radicẽ huius arboris euellat à nobis, niſi reſipiſcamus, & fructus tali arbore dignos afferamus? Ambulantes dignè Deo, ne in vacuum fidem habere videamur, ſed illam cum dilectione faciamus operari. Igitur ideò fides arbori cõparatur: quoniam tanquàm arbor radicata eſt in Eccleſia, & ſic deberet radicari in nobis. Nullum enim aliud peccatum, fidem eradicare valet, niſi ſola hæreſis, cùm tamen charitatem quodlibet peccatum mortale extinguat. Hac ergo ratione arbori comparatur fides. Sed cur ſinapis? Propter eius proprietates. Primũ ſinapis condimentum eſt quo edulia ſapiunt, & ſuauiùs eduntur: ſic ſine fide, ait Paulus, impoſsibile eſt
Heb.11. placere Deo. Nulla virtus ſine fide Deo accepta eſt. Multæ morales virtutes in antiquis Philoſophis celebratæ ſunt. Imò Aug.
Auguſt. in libris de Ciuit. Dei docet, quòd propter virtutes morales, quas habuerunt Romani, Deus dedit illis mundi dominatum: ſed quoniam ſine fidei condimento erant, Deo minimè placebant. Et in homine Chriſtiano ſine fide viua (de qua ſemper Scriptura loquitur) nihil Deo placent opera eius, quantumuis magna, nec accepta ſunt ad beatitudinem ſine fide. Sinapis etiam, quia humoſa, fortis eſt & acuta. Sic fides robuſtam ac fortem reddit animã contra diaboli ictus. Nam
Epheſ. 6. Epheſ. 6. ait: In omnibus ſumentes ſcutũ fidei, in quo poſsitis omnia tela nequiſsimi ignea extinguere. Vide quantũ robur addat fidem habentibus: quoniam Paulus poſt caſum ab equo ſic debilis remanſit, vt ad manũ traheretur in ciuitatẽ; at poſtquã ab Anania eductus eſt, & fidei cibum accepit, confortatus eſt, & poſteà conſtanter & confidenter, vt ait Lucas, proponebat verbũ Dei. Et Apo-
Act.9. *Ioan.20.* ſtolus, qui ex fragilitate fidei anteà non credebat diſcipulis: poſtea fortiter diuinitatem & humanitatem Chriſti cõfeſſus eſt.
Hebr.11. Vnde Paul. Hebr. 11. agmina numerat ſanctorum fortitudine fidei nominatorum, qui per fidẽ vicerunt Regna, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, caſtra verterunt exterorũ, effugauerunt aciem gladij, fortes facti ſunt in bello. Imò & montes tranferre ſua fortitudine valet Deus. Nam
Matth.17. Dñs dixit diſcipulis ſuis: Si habueritis fidẽ, ſicut granũ ſinapis, dicetis mõti huic: Tranſi hûc & illûc, & tranſibit. Vel mitte te in
Gregor. mare, & faciet. Et Greg. narrat quẽdam ſanctum Epiſcopum id feciſſe. Item, quia fortis & acuta eſt, ſternutationem efficit: ſternutatio autẽ totũ corpus tremere facit. Quarè tentationes cõtra fidẽ dicuntur diaboli ſternutatio. Sic enim Iob. 41. ait: Halitus eius
Iob.41. prunas ardere facit; ſternutatio eius ſplẽdor ignis. Halitus eſt tuſis dæmonis. In tuſi ſolũ pectus patitur, in ſternutatione totũ corpus tremit. Tentationes quas hûc vſq; dæmon excitauerit, tuſis eius erant: ſolũ enim erant contra charitatẽ, bella inter Chriſtianos excitando, & prunas diſſenſionũ incendendo. Cæterùm cùm ſternutationẽ dedit, fidem extinxit in multis mundi partibus, & in ea multi tremuerunt, & naufragauerũt, vt noſtris temporibus experti ſumus: & dicitur ſplendor ignis, quoniam ignis ſplendendo comburit: hi ciſti ſub ſplendore virtutis tanquàm illuminati à Deo alios multos ſeduxerunt, quorũ corpora cõbuſta ſunt, & animæ multorũ in inferno ardent. Vide quomodò fides tremere faciat: nam & cùm Paul. corã
Act.26. Aggrippa de reb⁹ fidei diſſereret: tremor inuaſit Regem Aggrippã, & tremefactus Rex ait: In modicum me ſuades Chriſtianũ fieri. Ecce primã parabolam. Sed quoniam fides ſola non ſufficit ad ſalutẽ, niſi adſit comes
1.Cor.13. eius charitas: nã & Paul. dixerat: Si habuero fidem, ita vt montes transferã, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodeſt: vtiq; alludens ad illud quod ſtatim citauimus: Si habueritis fidẽ, vt granũ ſinapis, dicetis mõti
Matth.17. huic, &c. Tanta ergo fides ait Paul. abſq; charitate nihil prodeſt. Quid enim condimentum abſq; edulio prodeſt? *La falſa ſin el manjar.* Nihil certè: ſic nec fides abſq; charitate. Eſt enim qui fidem ſine charitate habet, vel iuſti

luti qui ſinapim ſolam ederet abſque alio cibo, non enim poſſet vitam ſic ſuſtinere: Sic ſine charitate, nec vita gratiæ, nec gloriæ conſtat. Hac ergo ratione ſubdit Dominus: *Iterum ſimile eſt Regnum cœlorum fermẽto, quod accipiens mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum.* Iterum ait, ac ſi diceret, non hoc ſolum neceſſarium eſt ad conſequendum Regnum cœlorum, vt habeatis fidem: ſed iterum oportet etiam habere charitatem. Nam ſicut comparatur Regnum cœlorum ſinapi, quæ eſt fides, ita etiam aſſimilatur fermento, quod eſt charitas. Fermentum enim eleuat maſſam, & veluti adimplet eam: ſic charitas animam ad amorem ſupernorum eleuat, & eam Deo, ſupremo omnium enti vnit: nam Ioannes ait:
1. *Ioan.* 4. 1. *Cor.* 6. Qui manet in charitate, in Deo manet. Et alibi: Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt cũ eo. *Ariſto* Hoc diſcrimen inuenit Philoſophus inter intellectum & voluntatem, quod intellectus trahit ad ſe res quas intelligit, & eas immateriales, ac ſibi connaturales efficit: voluntas verò potiùs rapitur ad ea quæ amat, & hominem extrà ſe facit, ad ea prouidenda quæ amanti conferunt. Ex quo ſequitur, quòd res inferiores perfectiori modo ſunt in noſtro intellectu quàm in ſeipſis: quoniã ſunt immaterialiter in eo, cùm in ſe materiales ſint. E diuerſo res ſuperiores imperfectiori modo ſunt in noſtro intellectu quàm in ſeipſis: quoniam nos imperfectè eas cognoſcimus, & ſub ſimilitudine materialium, cùm in ſeipſis perfectiori modo conſiſtant. Cæterùm quia voluntas rapitur ad ea quæ amat, ſi res inferiores à ſe diligit, ſeipſam vilificat & commaculat, quoniam tranſit in
Oſea. 9. naturam eorũ. Hinc enim Propheta dicit: Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerũt. Cæterùm ſi res ſuperiores amat, perfectiſsima efficitur: quoniam perfectioribus rebus ſe copulat, nam trãſit in naturam earum. *Simile.* Veluti argentũ maioris valoris eſt cũ miſcetur auro, quàm cùm mixtũ eſt ſtagno: illud enim perfectius eſt, hoc vilius. Hinc *Auguſt.* Aug. ait: Si terram diligis, terra es: ſi cœlum diligis, cœlum es. Parum dixi: Si Deum diligis, Deus es. Cũ ergo charitas nos ſupremo omniũ enti, quod Deus eſt, vniat, maximè voluntatẽ noſtram ac naturã eleuat. Vnde
Coloſ. 3. & Paulus ſuper omnia nos monet charitatẽ habere, quod eſt vinculũ perfectionis: nam amor Dei ſuper omnia creata, animã euehit, & vinculũ perfectiſsimũ eſt: quoniã perfectiſsimo enti nos vinculo perpetuo adiũgit.

Habet ſecundò fermentum, quòd reddit ſapidam maſſam: ſic amor Dei omnia dulcia reddit, cruces, & ignes, & fel. Sic enim & Deut. 33. dicitur. Inundationes maris quaſi *Deut.* 33. lac ſuggent. Aqua maris quæ amara eſt, ſibi videbitur dulcis vt lac: ſic omnia acerba pro amore Chriſti dulceſcunt, vt Iacob pauci vi- *Geneſ.* 29. debãtur dies tanti laboris, quos ferebat, præ magnitudine amoris: & ideò lex Chriſti ſuauis eſt, quia lex eſt amoris. *Quod accipiens mulier abſcondit.* Mulier eſt anima deuota, quæ abſcondere debet charitatem, hoc eſt, illam in corde recondere, donec omnes potentias, receſſusque animæ penetret. Nec enim ſufficit illã in exterioribus oſtendere, niſi intùs priùs animam occupauerit. Hæc *Matth.* 25 enim fuit fatuarũ virginũ imprudentia, quæ nõ ſumpſerunt oleũ ſecũ, exteriori lumine duntaxat comitatæ, abſq; oleo charitatis, q intrinſecus priùs animã deliniat, vaſaq; eius, hoc eſt, potentias impleat, & vnctione ſua conſecret. De filia Regis dicitur Pſalm. 44. *Pſal.* 44. Omnis gloria eius ab intus. Et cùm ſpecioſitatem Sponſę exterioris vultus deſcriberet Spiritus ſanct⁹, addidit. Abſq; eo quod intrinſecus latet. *In farinæ ſatistribus.* Hic numerus ſignificat pſeuerantiã vſq; in finẽ. Nã numerus ternarius cõſtat ex principio, medio, & fine, quib⁹ oẽs res terminãtur. Nec enim ſufficit opus bonũ incipere, nec vſq; ad medietatem perducere, niſi vſq; in finẽ perſeueres in illud. Sic enim ſcriptum eſt: Qui perſeue- *Matt.* 24. rauerit vſq; in finem, ſaluus hic erit. Tribus diebus B. Virgo quæſiuit filium ſuum, & in vltimo inuenit illum. Tribus diebus ſequuta eſt turba multa Ieſum, & in tertio abũdantiſsimè pauit eos. Nec ſolũ caput aut corpus animalis volebat Deus vt ſibi in ſacrificium offerretur, verùmetiã cauda quæ eſt vltima *Leuit.* 3. pars. Nec enim ſufficit incipere, aut mediare ſacrificium, niſi vſq; in finẽ perducas illum. Ecce quomodò ex paruis principijs magnæ res augeſcũt & creſcũt. Sic ſanctæ fœminæ in ſexu fragili cõſtitutæ, quæ præ humilitate tanquã granũ ſinapis ſe minimas fecerũt, coaluerunt fide & charitate, & arbores magnæ effectæ ſunt, ſub quarum vmbra, atq; exemplis nos, etiam ſi viri, quieſcere poſſemus. Vel in farinæ ſatistribus, id eſt, in tribus animæ potentijs, &c.

Alij per granum ſinapis Chriſtum Dominum intelligunt, in quo totum negotium Regni cœlorũ conſiſtit. Quod rectè grano ſinapis comparatur: quia tanquàm minimus in hoc mũdo habitus eſt. Et tamen in arborẽ magnam

magnã creuit, cùm in arbore Crucis ſuſpenſus eſt. Fecerat enim in paradiſo arborem pulcherrimam, & dulciſsimi fructus, cuius fructum cũ patres noſtri comederunt aperti ſunt oculi amborum. Quare modò aliam
Gen. 3. arborem condidit, cuius fructus amaritudinẽ præſefert, & oculos claudere facit, imò & lacrymas emungit. Nam ſinapis cùm guſtatur, oculos facit claudere, & lacrymas fundere. Sic arbor Crucis, in quo Chriſtus eſt, amaritudinem præſefert fellis, & aceti, oculos corporis claudit: nam illis Crucis myſteria non videntur: lacrymas emungit, quoniam ad contritionem peccatorum noſtrorum Crux Chriſti nos excitat, & Chriſtus
Hebr. 5. in Cruce lacrymas fudit, vt ait Paulus. Cæterùm ſub vmbra huius arboris omnes protegimur, & in ramis eius nidificant iuſti, in
Eccleſ. 14. Chriſti vulnera, vt colũbę per contẽplationem commorantes. Quare Eccleſ. 14. de ea dicitur: Statuet filios ſuos ſub tegmine illi⁹, & in ramis illius morabuntur. Protegetur ſub tegmine illius à feruore, & in gloria ei⁹
Eſai. 53. requieſcet. Quare Eſai. 53. dicitur: Domine quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt? Et aſcendit ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti: non eſt ſpecies ei nec decor. De Chriſto loquitur qui tempore paſſionis ſic fœdatus fuit, vt non eſſet ei ſpecies nec decor. Et tamen de ſiccitate illa quam in Cruce pertulit, ſicut virgultum aſcendit in magnam arborem, in cuius ramis & vmbra
Matth. 11. homines & Angeli proteguntur. Minimus quidem fuit & creuit in maximum: nam de eo dicitur, Qui autẽ minor eſt in regno cœlorum (hoc eſt, Chriſtus qui minor omnibus putabatur) maior eſt illo, hoc eſt, Ioãne Bap
Gregor. tiſta, quo inter natos mulierum maior non ſurrexit. Et ſicut granum ſinapis, vt ait Gregorius in prefatio. moral. ca. 2. in mortario lo attritũ profert odorem ſuum: ſic Chriſt⁹ Dominus in Cruce attritus tãtam de ſe fragratiam protulit, vt vſque ad Centurionem
Marc. 15. penetrauerit, & fecerit eum ſternutare ac dicere, Ieſus, nam dixit: Verè hic homo Filius Dei erat. Et ſic membra eius attrita ten
Rabanus. tationibus, & ſupplicijs odorem in vniuerſa Eccleſia maximum dant. Rabanus ait: Maximum granum ſinapis corpus Chriſti ſeminatum in agro, ſepultum in horto, creuit reſurgendo, ramos expandit, cùm prædicato-
Beda. res per mundum diſperſit. Beda autem ſic inquit: Poteſt in grano ſinapis humilitas Dominicę Incarnationis intelligi, quo accepto, miſit in hortum ſuum homo, quia corpus crucifixi Saluatoris accipiens, Ioſeph in horto ſepeliuit. Expandit ramos in quibus volucres cœli requieſcerent: quia prædicatores diſperſit in mundum, in quorum dictis & conſolationibus fideles ab huius mundi fatigatione reſpirarent, & factus eſt in arborem, qui ſurrexit & aſcendit in cœlum. Quare alij intelligunt hanc parabolam de extenſione Euangelij, quod cùm annunciet rem tam minimam ac contemptibilem in oculis hominum, qualis eſt Chriſtus crucifixus, qui æſtimatus eſt vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis; tamen ita in arborem creuit; vt extenderit palmites ſuos, vſque ad mare, & vſq; ad flumen propagines eius. Et in omnem
Pſal. 79. terram exierit ſonus eorum, & in fines or-
Pſal. 18. bis terræ verba eorum. Rectè autem compa ratur granò ſinapis, quod calidum eſt & acutum: quoniam verbum Dei calore caritatis incenſi prædicauerunt Apoſtoli, quo cor da hominum pupugerunt. Sed aduertendũ *Simile.* quòd vulpes abſcondit ſe in ſabulo, & extrahit linguam rubeam & ita decipit aues. Sic hypocrita abſcondit ſe in exercitio pœnitentiæ, vel in apparentia illius, & extrahit linguam rubeam, hoc eſt, oſtendit ſe tãquàm feruentiſsimus prædicator, vt indè vel gloriam humanam, vel aliquod temporale emolumentum venetur. *Aliam parabolam loquutus eſt eis. Simile eſt regnum cœlorũ fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum.* Quare his rebus tam communibus, & tàm minimis & familiaribus nobis illud aſſimilat. Ac ſi in vngue, vt dicũt, ſcriberet illud. Nam in grano ſinapis & in fermento nobis illud aſſimilat & includit. D. Dionyſius de
Dionyſ. Theolog. miſtica. c. vltim. Vel. 2. approbat dictum beati Bartholomęi Apoſtoli dicentis: Euangelium plurimum & breue eſſe: quoniam in minimis rebus quæ à principio proponuntur, poſteà plurima myſteria reperiuntur, cùm in eo mens ſe ingerat. Vel ideò ijs familiaribus rebus aſſimilatur regnum cœlorũ, vt ait Chryſoſtomus, vt vnuſ-
Chryſoſto. quiſque cognoſcat quòd in ſuo ſtatu poteſt ſaluari. Quoniam & in hortulano, & in panifico, & pictorio, in ſutore & fabro, etiam eſt regnum Dei: vnuſquiſque in ſua arte ſi
Exod. 12. voluerit inuenietillud. In Lege veteri azyma
Exod. 25. edebatur, ſed in templo panes fermentati debebant poni: quoniã poſtquàm in Eccleſia Dei per Chriſtũ ſumus Deo recõciliati,

debemus opera tempestiuè offerre Deo, & charitate attemperare. *Sazonar lascon la caridad.* Sicut fermentum farinam attemperat. Vel per fermentum Christum intelli-
ge, qui opera nostra accepta & sapida red-
Hilarius. dit. Nam, vt ait Hilarius, fermentum de fari
na est, quod aceruo sui generis virtutem acceptam reddit. Sic Christus ex nostra massa nostris virtutibus virtutem præbet, qua sint Deo acceptæ & gratæ. *Quem acceptum mulier.* scilicet, Synagoga, per iudiciũ mortis abscondit tribus diebus in sepulchro, arguens Legem & Prophetas, Euangelio dissoluj; ipse autem farinæ mensuris tribus, id est, Legis, Prophetarum, & Euangelij æqualitate coopertus omnia facit vnum, vt quòd Lex constituit, Prophetæ nunciauerunt, id ipsum Euãgelij profectibus expleatur. Fiũt namque omnia per Dei virtutem eiusdem spiritus & sensus. Et etiam quia Dominus mysterium regni cœlorum absondit sub paupertate & humilitate suorum discipulorum, qui fermentare debebant totum mundum Euangelica doctrina, & ad perfectionem perducere, quam significat numerus ternarius. *Donec fermentetur totum.* Hoc est, donec numerus electorũcõpleatur. Tũc em aduenietDño, mysteriũ regni cœlorũ ape-
Hieron. riet. Hieron. hãc parabolã ad singulos homines applicat pro ædificatione morum, vt quisque homo intelligatur granum sinapis seminare, hoc est, doctrinam Euangelicam in corde suo, cùm illam susciput & humore fidei fouet. In quo deinde ita pullulabit & crescet, vt in ramis bonorum operum eius Angeli sint quieturi, aut ramis doctrinę suę possit & alios obumbrare, ac habitandi locum præbere. *Satis tribus.* Mensura est quæ idẽ significat quod modius, de quo videndus est Budeus de Asse.

Hæc omnia loquutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis.
Aug. Hoc quod dicit, sine parabolis non loquebatur eis. Sic intelligit Aug. quòd nunquam Dominus turbis loquutus sit sine parabolis, quia, scilicet, in omni sermone ad turbas
Chrysost. immiscuerit parabolas. Rectius tamen cũ Chrysost. intelligitur significare, Dominum tunc sine parabolis hoc est, præter parabolas nihil loquutum, quamquã aliis temporibus pleraq; sine parabolis doceret turbas. Nã propter hoc dicitur, quòd seorsum discipulis suis differebat omnia. Omnia ergô
Matth.13. quæ tunc fuerat loquutus parabolæ erant quæ explicatione opus habebant. Proinde cùm primo habitũ est in Matthæo: Loquutus est eis in parabolis multa; non est intelligendum ideô dici multa quia non omnia; sed quia omnia multa erant. Multis autem loquebatur parabolis, variè vnam eãdemq; rem significans, vt inquit Hieronym. quasi
Hieron. dines paterfamiliãs inuitatos diuersis cibis reficeret, & vnusquisque secundũ naturam sui stomachi varia alimenta susciperet. *Vt impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi.* Hieronym. *Simile Psal. 77. Hieron.* in hunc locum testimonium hoc, ait, de septuagesimo septimo Psalmo desumptum est. Legi in nonnullis codicibus eo loco, vbi nos posuimus, & vulgata editio habet, Vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem, ibi scriptum esse per Esaiam Prophetam dicentem: Hinc factum est, vt Porphyrius Euangelistæ ignorantiã exprobraret, vt qui Esaię deputauerit id quod in Psalmis legebatur. Quia ergò minimè inueniebatur in Esaia, arbitror posteà à prudentibus viris esse sublatum. Sed mihi videtur in principio ita editum quod scriptum est per Assaph Prophetam dicentem. Septuagesimus enim septimus Psalmus, de quo sumptũ est hoc testimonium Assaph Prophetæ inscribitur, & primum scriptorem intellexisse Assaph, & putasse scriptoris fuisse vitium atque emendasse nomen Esaiæ cuius vocabulum manifestius erat. Sciendum est itaq; quòd non solùm Dauid, sed & cæteri, quorum in Psalmis, & Hymnis, & Canticis, descripta sunt nomina, Prophetæ sunt appellandi, Assaph, videlicet, & Iditum, Eman, Eraites, & reliqui quos Scriptura commemorat.

Sed dubitatur in quo sensu adduxerunt
Caietã. hoc testimonium Euangelistæ. Caietanus dicit, quòd trãssumptiuè: nam ad literam textus ille loquitur de similitudine gestorum, sed Euangelista mystico vtens sensu applicat ad similitudines metaphoricas, vtręque enim conueniunt in communi ratione parabolæ, seu similitudinarij sermonis. Iansenius, & Claudius, Guilields dicunt, imple
Iansenius Claudus. Guilield. tam in Christo hanc Prophetiam: quia in ipso verificata, eique competens, vt sit sensus. Adeô parabolis vsus est Iesus, vt impleretur, id est, vt quadraret in eum, ac meritò de eo dici poterit, quòd Propheta Dauid in Psal. 77. Dixi, Aperiam in parabolis os meum, &c. Vel quòd Assaph Propheta sic ipse dixerit per se, vt etiã in nomine Christi di-

sti dixerit, cuius typum gesserit, sicut multi Patres antiqui gesserunt, & in Assaph fuit figuratus tanquàm absolutissimus Doctor. Ideò enim videtur Matthæum dixisse per Prophetam, vt significaret ex intentione Spiritus sancti ad Christum pertinere hanc Scripturam, & non solùm per accommodationem. In quo sensu coniũctio, vt, accipitur vt causa, & finem denotat, & hæc melior interpretatio est quàm præcedens: nã illam tanquàm minus veram iam. c. 3. suprà
August. exposimus. August. Psalm. 77. aliter hanc sententiam exponit. Pro quo notandum, quòd in illo Psalm. describitur egressus Israelis de Ægypto, & omnia signa narrantur quæ in Exodi continentur historia. Ex quo intelliguntur vniuersa illa quæ scripta sunt parabolicè sentienda, & manifestare abscondita sacramenta. Hoc enim Saluator edicturum se promisit dicens: Aperiam in parabolis os meum. Quarè August. loco
1.Cor.10. citato, ait, parabolicè dici omnia in illo Psalmo, cùm vniuersa populo Hebræo in figura contingerent, vt ait Paulus. Vnde & nobis potius hæc cantata sunt, sicut inter cætera in hoc Psalmo dictum est. Vt cognoscat generatio altera. Sacramẽtum enim regni cœlorum velabatur in veteri Testamento, quod plenitudine tẽporis reuelaretur in nouo. Hunc ergò sensum habent hęc verba iuxtà Glossam, ac si dicat Christus: Ego qui prius loquutus sum per Prophetas, modò in propria persona aperiam os meum in parabolis, & eructabo seu de thesauro cordis mei emittam mysteria quę abscondita erant à constitutione mundi. Et licet Septuaginta legãt; Loquar problemata: pro quo nos habemus in illo Psalmo, propositiones, Hebræi autem sic legunt: Aperiam in parabola os meum, eructabo ænigmata ab antiquo, in idem tamen recidunt omnia. Nam parabola & ænigmata multotiens pro eodem sumuntur. Ænigma enim
Iud.14. dictum est obscurum & latentem habens sensum, quale fuit illud quod Sanson conuiuis proposuit, & quod Virgilius Egloga. 3.
Virgilius. his versibus quærit.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Treis pateat cœli spatium non amplius vlnas?

De quibus versibus dicitur, quòd cùm quidam quæreret ab eo, an quid arcanum in illis versibus esset conclusum, respondisse, se in illis carminibus Grammaticis om-
Asconius nibus crucem affixisse, in qua se assiduè distorquerent: cui Asconius Pedianus respondit. Mihi certè nullam crucem reliquisti: nã si non inuenero, nec quæram quidem. Est igitur ænigma dictum latentem habens sensum, in quo conuenit cũ parabola cuius sensus obstrusus & latens est, quare pro eodem sumuntur. Atque hæc est alia nota quòd noster Christus sit verus Messias, quippe de quo vaticinatum est, quod in parabolis esset loquuturus. Adimpletum est ergò illud Prophetæ: *Aperiam in parabolis os meũ.* Magna, scilicet, docturus. *Eructabo* Cũ affectu conceptum intellectus exprimens, hoc enim sonat eructatio, quæ de stomacho vapo-
Psal. 44. rem cibi emittit. Psal. 44. Eructauit cor
Psalm.18 meum verbum bonum. Et Psalm. 18. Dies diei eructat verbum. Cùm sapientia perfectis, & luce intelligentiæ fulgentibus mysterium regni Dei ostendit Deus: sed nox nocti indicat scientiam, quandò parabolis obuolutus sermo rusticã mentem quæ obscura est, instruit. *Abscondita à constitutione mundi.* Quoniam omnia quæcunque Deus dixit & fecit, loquuntur sapientiam Dei in mysterio verbi absconditam, iuxtà illud. In
Roma.1. uisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ
Psalm.18. facta sunt. Totus enim mundus Theologia est homini, dum cœli enarrant gloriam Dei,
Genes.1. & opera manuum eius annũciat firmamentum. *A constitutione mundi.* Quia ab æterno in mente paterna erãt. Et in principio creauit Deus cœlum & terram. Ab illo ergo principio reserauit Christus mysteria abscondita: nam de eo dicitur, In capite libri scrip-
Psal.39. tum est de me, hoc est, cùm dicitur: In principio creauit Deus cœlum & terram, id est, in filio, &c.

Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrum illum. Iterũ simile est regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Inuenta autem vna pretiosa margarita, abijt, & vẽdidit omnia quæ habuit, & emit eam. Iterum simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti, quam cùm impleta esset educentes, & secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt. Sic erit in consummatione seculi. Exibunt Angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei, Etiã. Ait illis. Ideò omnis Scriba doctus in regno cœlorum, similis est homini patrifamiliãs, qui profert de thesauro suo noua & vetera.

In

Simile. In rerum cõmutationibus, quæ plerunq; inter mercatores occurrunt, ſi quid magnũ comparatur, id maxima quoque commutatione fit.

Verſus. *Vilius argentũ eſt auro, virtutibus aurum.*

Alia nimirùm & maior compenſatio eſt lapidum pretioſorum auri, cæterorumque magni pretij, quàm vulgarium metallorum. Quid verò non expendamus tàm pretioſum felicitatis æternæ theſaurum comparaturi? Quantò labore ſibi nonnulli ſuæ ſenectuti quietem conquirunt? Nam per totam adoleſcentiam & virilem ætatem tot ſe laboribus conficiunt, vt vitæ potius diſpendium quàm ſenectutis leuamen aliquod requirere videantur. Sed & quot periculis ſummi etiam Imperatores aliena regna conquiſierunt, quæ breui tempore, nec ſine timore & ſolicitudine retinerent. At qui illos non ſpes quietis aliqua ſtimulabat, ſed gloria. Si quidem omnis Potentatus breuis vita. Et quo quis maior eſt, eo magis à quiete ſecedit, & maioribus curis obruitur. Rex eſt hodie, & cras morietur. Verùm fumus vanæ cuiuſdam gloriæ eos demulcebat, vt nihil ſibi ſuiſque parcerent, rei ſtatim defluxuræ conquirendæ. Quid verò non debeamus magis ad tantam felicitatem conquirendam, quam Deus repromiſit diligentibus ſe? Quam nec ignis, nec gladius, nec hominum, imò nec Satanæ furor minuere poteſt. Quid hic quæſo parcamus bonis, temporibus, laboribus, corpori, animæ, ipſi etiam vitę? Hoc Chriſtus docet in hac parabola theſauri abſconditi in agro. Diſcretionem autem futuram bonorum à malis, altera ſimilitudine â ſagena miſſa in mare, & ex omni genere piſcium congreganti, exprimit. Vnde fit vt cohortetur nos ad tenẽdum felicitatis iter, & pœnarum futurarum horrore reuocet ab impiorum contubernijs & conſilijs. *Simile eſt, inquit, regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro.*

Eccleſ. 10.

Iacob. 1.

Quatuor hic continentur parabolæ, in quibus Dominus intendit cohortari nos, vt ſcopum præcipuum hominis Chriſtiani quę ramus. Hic autem regnum cælorũ eſt. Quærere quippe debemus theſaurum illum in ſinu Patris reconditum, quærendo media, quibus tantus finis conſequi poteſt. In prima parabola regnum cœlorum theſauro pretioſo confertur, nè vanas excuſationes prætexere poſſet aliquis paupertatem cauſando, quod quia non habet peculium, in hoc regni cœleſtis negotio non ſe intromittit. Quoniam in hac regni cœlorum acquiſitione, magni inueniuntur theſauri, quibus eius negotiatores locupletes fiant. Et vt cognoſcat Chriſtianus qui iam theſaurum iſtum habet, nempe virtutes Chriſtianas non ſibi datum, vt otio torpeſcat & abſcondat, vt piger ille ſeruus abſcondit talentum domini ſui, ſed vt cum hoc theſauro negotia gerat, atque plura merita lucretur. Ideò in ſecunda parabola dicit, Simile eſſe regnum cœlorum homini negotiatori. Ideò quippe theſaurus iſte illi concreditur, vt cum illo negotia vitæ æternæ gerat. Et ne exiſtimet, ſi id non fecerit, impunè laturum, ſubiungit in tertia parabola. *Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mari, &c.* Quoniam in die iudicij, hos pigros ac ignauos Chriſtianos, qui nihil ſibi hoc tãto theſauro locrati ſunt, mittet Deꝰ in caminũ ignis, vbi erit fletus & ſtridor dentium. Quos inter inutiles hędos collocabit: bonos verò inter vtiles oues, atque in theſauris ſuis recondet. Sed vt oſtendat verè eſſe aliquos in Eccleſia, qui ex hoc theſauro lucra maxima acquirunt, ſubdit in quarta & vltima parabola. *Ideò omnis Scriba doctus, in regno cœlorum ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.* Sunt enim in Eccleſia aliqui cupidi negotiatores regni cœleſtis, qui veteribus meritis noua addunt, & ſic lucra eorũ creſcunt. Hanc exiſtimo connexionem poſſe habere has parabolas inter ſe. Sed aduerte, quòd per regnum cœlorum regulariter in his parabolis præſens Eccleſia intelligitur, quæ regnum cœlorum dicitur, non ſolùm quia hic incipit regnum illud per fidẽ, quod per facialem viſionem conſummatur in patria, verùmetiam nominatur hæc Eccleſia ſicut illa regnum cœlorum: quoniã eodem Rege vtraque conſtat. Hiſpania & regnum quod dicitur, *del Piru*, multis inter ſe diſtãt leucis, cùm vaſtitatas Occeani, mareq; Surmedia ſpatia teneant. Et tamen idem regnũ vtrumque dicitur, quoniam ſub eodem Rege, ac ijsdem legibus ac conſtitutionibus gubernantur. Et tamen regnum Francię, quod conuicinum eſt noſtrum, aliud eſt ab Hiſpaniarum regno: quoniam & alio Principe & alijs ſubinde legibus regitur, atque gubernatur. Et quia Rex vtriuſq; Eccleſiæ Chriſtus Dominus eſt, quem Paulus Regem ſeculorum vocat: nam vtriuſque ſeculi, tam huius quã alterius Princeps eſt, leges eędẽ, nempe charitatis & amoris: hæc lex maximè inter beatos tenetur, quàm & præcipuè nobis

Luc. 19.

Matth. 8.

1. Time. 1.

nobis commẽdauit Chriſtus. Imò tota Lex noua in præceptis charitatis includitur. Ergò rectè præſens Eccleſia regnum cœlorũ dicitur. Atque hoc fuit quod Chriſtus Dominus ſuo viſibili Aduentu facere voluit. Transferre cœlum ad terram, & facere homines eam vitam agerent, quam beati in cœlo, quod certè conſequutus fuiſſet, ſi nos charitatis leges, quas ipſe ſtatuit ſeruarem. Voluit enim id efficere Chriſtus, quod Dominus Ezechieli Prophetæ mandauit, nempe vt ciuitatem Hieruſalem in latere deſcriberet. Sic voluit Dominus, vt dùm terrenam vitam agimus, ſecundùm illam cœleſtem viueremus. Hoc autem intereſt diſcrimen inter nos & illos. Quod cùm hæ Leges in terrena ac inſtabili carne ſcriptæ ſint, delentur & mobiles ſunt, nec ſemper eaſdẽ nec eodem tenore obſeruamus. Ibi autem ſculptę ſunt hæ Leges in immortalitatis ſtatu, vbi nec anima nec corpus vlli mutabilitati ſubduntur, ſed vno atque eodem ęterno tenore omnia geruntur. Dicitur ergò Eccleſia præſens regnum cœlorum. Licet etiã dicatur regnum cœlorum quicquid ad negotium regni cœlorum attinet, inſtrumenta ac media quibus conſequitur, ſicut dicit regium, quicquid ad Regem pertinet, vt domꝰ regia, conuiuium regium, veſtis regia: ſic regnum cœlorum cõparatur, vt fides, ſpes, charitas, gratia, & cætera inſtrumenta, quibus conſequimur illud, quę ſunt peculium hominis Chriſtiani, vt poſteà, Deo dante, dicemus. Igitur ſic intelligendo, regnum cœlorum aſſimilatur theſauro abſcondito. Ac ſi diceret, theſauro pretioſo. Hæc enim phraſis ſacræ Scripturæ eſt, vt ea quæ in pretio habentur, abſcondita vocet. Nam ibi vbi nos legimus, De abſconditis tuis adimpletum eſt venter eorum; alia litera habet, De pretioſiſsimis tuis. Quare iuſti vocantur abſcõditi: quoniam in ſummo pretio ſunt apud Deum. Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ. Nam res pretioſas in abditis domus recondimus, de quo infrà plura dicemus. In *agro* non dicit in ſara, vel culta, ſed in agro. *Vn harial*, vbi minus æſtimari poterat, quòd aliquid bonũ eſſet: terra horrida & inculta, tribulis, ac ſpinis plena, quæ potius vaſta ſylua quàm ager videbatur eſſe. Quoniã re vera bona omnia regni cœlorum, tã quæ ad præſentem vitam attinent, quàm quę ad futuram, ſub aſperis & horridis rebus deliteſcunt, & ſub quibus minus æſtimari poterat. Quis vnquam cogitare potuit, quòd ſub paupertate Deus omnes ſuas haberet diuitias? Et tamen ipſe dicit: Beati pauperes ſpiritu: quoniam veſtrum eſt regnum Dei. Cui vnquam hominum in mentem aſcendit, quòd in lacrymis gaudium, in eſurie ſaturitas includeretur? Et tamen ipſe Dominus dicit: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis: beati qui nunc eſuritis, quia ſaturabimini. Imò ſub opprobrio gloria, in morte vita, in ſpinis flores inueniuntur: quoniam beati prædicantur, qui ab hominibus exprobrantur, & qui inter ſpinas Crucis commorantur: ibi Nazarenum, hoc eſt, floridum inueniũt. Quare, vt ſupra docuimus, non debent homini Chriſtiano pauorem incutere labores, aut tentationes, nec tormenta, nec cruces: ſciẽs, quòd ſub his inueniet theſaurũ quem quærit. Sicut non deſpondit animum qui theſauri cuniculum fodit, quod interim lapides, paleas, vel carbones offendit, intelligẽs quòd ſub illis inueniet theſauros quos quærit. Vnde & Sapiens de ſapientia dicit: Si quæſieris eam quaſi pecuniam, & ſicut theſaurum effoderis illam: tunc intelliges timorem Domini, & ſcientiam Dei inuenies. Quæ ſcientia docet, quòd ſub his malis inueniuntur omnia bona Dei. Secundò dicitur abſcõditus, quia ſub carne fragili & mortali illum gerimus. Quis crederet quòd in vaſe vitreo pretioſiſsimas gemmas quis ſeruandas haberet, quæ in ferreis thecis obſeruari ſolent? Et tamen ſub vaſe iſto vitreo & fragili, quod eſt corpus noſtrum, animã incluſam gerimus, quæ ſubiectum eſt omnium pretioſorum quæ Deus habet. Hoc autem ſic Deus ordinauit, vt conſeruatio huius theſauri ſuæ gratiæ, nõ noſtræ adſcriberetur curæ, aut diligentiæ. Sic enim & Paulus ait: Habemus theſaurum iſtud in vaſis fictilibus, vt ſublimitas ſit virtutis Dei, & non ex nobis. Ex quo ſequitur, quòd theſaurum iſtum intra nos metipſos habemus. Quare D. Auguſt. Multotiens increpat homines, quòd extra ſe vagentur quærendo theſaurum iſtum, in diuitijs, in honoribus, voluptatibus: cùm tamẽ intrà nos ſit in anima, & in virtutibus à Deo infuſis, quæ in ea ſubiectantur. Quod quæris, ait, intus habes. Et alibi. Quære quod quæris, ſed non vbi quæris. Non quæras extra te bonum tuum, ſed in te: quoniam in te ſunt dona Dei, per quæ ipſum Deum qui intra te etiam eſt inuenies. Vnde Plutarchus dicit, contingere hominibus in hac re, vt illi qui vt habeat aliquam herbam ſuæ ſaluti aptam mittit Flandriam,

Ezech. 4.

Simile.

Pſal. 14.

Pſalm. 30.

Matth. 5.

Prouer. 2.

2. Cor. 4.

Auguſt.

Plutarch.

driam, & Neapolim pro ea, cùm tamẽ eam
in horto ſuo habeat, & non agnoſcat illam:
Luc.17. ſic,&c. Vnde Dominus Luc.17. dicit:Regnum Dei intra vos eſt. Et cùm diſcipuli in
die Reſurrectionis quærerent Dominum Ieſum,ait Euangeliſta, quòd reuerſi ſunt ad
Ioan.20. ſemetipſos, vt quærerent illum. Nec enim
Gregor. eſt extrà nos,ſed in nobis. Ita docet Gregorius.Et cũ perditus ille filius Deum quem
amiſerat, inuenire cœpit, ait Euangeliſta:
Luc.15. Reuerſus in ſe dixit: Vadam ad patrẽ meũ.
Optimus modus explicandi,quòd inueniſſet Deum,quippe qui nec in pecunijs, nec
in mulieribus,nec in commeſſationibus, &
ebrietatibus,vbi anteà illum quęſierat ille,
ſed in nobismetipſis eſt. Id enim dixerunt
Gen.43. ſerui Ioſeph ad fratres ſuos.Dominus Deꝰ veſter poſuit theſaurũ in ſaccis veſtris.Quoniam in ſaccis iſtis carnis noſtræ illũ gerimus. Vt hoc in nobis ingereret curam ſeruãdi corpora noſtra fragilia,vbi tantùm habemus theſaurũ: & obſeruandi ſenſus noſtros
in quibus quaſi ſub capſula vitrea pretioſiſſimam gemmam incluſam gerimus, ne corruptis ſenſibus,bona quæ intus ſunt effundantur & corrũpantur. Nam quando prętioſum aliquem liquorem in vaſe vitreo habes, veſtis illud operculis panni alicuius groſsioris, & in fiſcella ſcirpea abſcondis illũ,nè facili ictu vaſe fracto liquor ille pretioſus effundatur. Hinc in religionibus adinuenta ſunt clauſtra, crateres ferreæ,tot ceremoniæ,prępcepta,ſilentiũ, clauſura,ac cætera omnia quæ ſenſus tenent, ne effundãt ſanguinis Chriſti liquorẽ,quẽ intra ſe in anima gerũt. Tertiò dicitur theſaurus abſcõditus:quoniã ignoramus nos an illũ habeamꝰ vel non. Occultiſsimũ voluit Deus negotiũ hoc regni cœlorũ,nec nobis conſtaret de illo an in gratia Dei eſſemus,vel nõ, vt ſemper trepidi ac ſuſpecti eſſemus: ne ſi nobis id certo cõſtaret,forſan ignauia ac otio tor peſceremus:ſciẽtes iam id habere quod quę
Prouer.28. rebamus:ſed ſemper incerti,ſemper illũ pauidi quæreremus. Ideò enim Sapiẽs beatũ
Iob.9. vocat hominẽ,qui ſemper eſt pauidus. Vnde & Iob dicit: Si venerit ad me nõ videbo eũ,ſi abierit nõ intelligã. Quo loco d. Tho.
D. Thom. dicit,q̃ venire Deũ ad animã eſt, illi bene facere:abire ab ea eſt,illã in ſuis relinquere peccatis.Hoc autẽ maximũ arcanũ eſt, nec ſigno aliquo infallibili id colligi poteſt, imò multotiẽs ſigna hominem fallunt . Solent enim iuſtum tribulationes, ac tentationes magnæ affligere, quibus oppreſſus putat ſe derelictum à Deo,ſic enim affecti & tentati dicere ſolent: Propter peccata mea dereliquit me Deus. Et tamen tunc Deus maximè tibi appropinquat,permittens mala illa, tanquã res quæ tibi maximè expediunt: ij ergo venientem Deum non vident. Alij è *Pſal.143.* diuerſo quibus omnia proſperè eueniunt, quorum filij ſicut nouellæ plantationes in iuuentute ſua,filiæ eorum cõpoſitę circumornatæ,vt ſimilitudo templi,prõptuaria eorum plena,eructantia ex hoc in illud, oues eroum fœtoſæ,boues eorum craſſæ, non eſt ruina,macerie , nec tranſitus,nec clamor in plateis eorum. Ita videntes eos tantis affluere bonis,exiſtimamus Deum in illis habitare, & tamen forſan Deus ab illis auerſus eſt, &in preſenti dimittit eos his bonis perfrui, quibus æterna largiri noluit, & ij abeuntẽ Deum non intelligunt.Igitur arcanum hoc magnum eſt,nec ſigno aliquo infallibili intelligi poteſt . Nec enim proſperitas ac affluentia rerum harum, ſignum eſt, q̃ Deus ſit in nobis,nec aduerſitas aut pauperies , q̃ Deus abſit à nobis:cùm videamus etiam malis mala in præſenti euenire, & quòd Deus eorum punitionem in præſenti incipiat , vt in ęternum eam continuet. Nec etiã habere hęc tẽporalia bona,eſt certũ ſignũ quòd Deꝰ à nobis abſit, cũ multos amicos Dei diuites ac affluentes rerũ omniũ audierimus, *Hieronym. Luc.16.* vt Abrahã,Iob,Dauid, &c. Et hoc eſt,ſecũdùm Hierony. quod Sapiens voluit ſentire cũ dixit. Nemo ſcit vtrũ odio an dilectione dignus ſit,ſubdit quippe rationẽ ſtatim.Eo q̃ vniuerſa equè eueniant bono ac malo,iuſto ac impio,immolãti victimas,& ſacrificia contẽnenti.Ac ſi diceret.Euentus rerũ,ſiue proſperi , ſiue aduerſi,in hac vita nõ debemꝰ pro ſigno certo ſumere placati numinis, vel irati: quoniã hæc equè cõmunia ſunt in præſenti bonis & malis. Aliquandò quippe præſentia &futura proſperè ſuccedũt iuſto, nõnunquã omnia malè eueniũt malo. Diuites fuerũt Patriarchæ,& tñ amici Dei appellati ſunt,&Iudas pauper,qui tñ in æternum perijt.Proſperè in hac vita omnia euenerũt *Eccleſ.9.* diuiti illi Epuloni , & tamen ad infernum deſcendit: Lazarus tamen pauper & vlceroſus in ſinu Abrahę receptus eſt. Vnde omnia in futurũ reſeruãtur incerta. Ecce aliam rationem,cur regnum cœlorum aſsimiletur theſauro abſcondito . *Quem qui inuenit homo.* Res inuenta myſterium regni cœlorum eſt: quoniam Fides donum Dei eſt, nec vlla præcedentia merita illam quæſierunt:

ſierunt: gratia enim gratia eſt , & gratioſa voluntas Dei : nam ſi ex operibus
Rom.11. præcedentibus illam mereremur, iam non eſſet gratia ſed merces, vt Paulꝰ docet.Quare nullis noſtris præcedẽtibus meritis quęrimus gratiam: quoniam illam illis minimè meremur, ſed Deus ſe nobis vltrò & gratuitò quaſi inuentus oſtẽdit, & gratiam ſimul cum virtutibus Theologicis, quæ ſunt theſaurus iſte,nobis infundit . Perſequebatur
Actor. 9. Paulus Chriſti amicos, & in via inuenit ipſum . Dicitur ergò inuentam eſſe primam gratiã,quia non eſt merita. *Abſcondit.* Tacuit theſauri inuentionem. Attendite. Homo qui inuenit theſaurum iſtũ in agro alieno,in ſecreto habuit,donec ſe faceret dominũ illius hæreditatis,& poſtquã emit eam, tunc operarios conducit,vt fodiant, &educant theſaurum.Nam ſi anteà prędixiſſet, vel dominus fundi non ipſum vendidiſſet ei , vel deberet cum illo diuidere theſaurũ inuentum ſecundùm leges,vel alius forſan maiori pretio hæreditatem emiſſet. Sic qui theſaurum cœli inuenit in cordeſuo,taceat, diſsimulet, celet illud , donec ſe dominum eius faciat,hoc eſt,donec per virtutũ exercitium habitus generetur, & ſic quaſi propriam ſibi faciat virtutem.Nam ſi protinus vt in te aliquid huius cœleſtis theſauri ſentis,nempe vel deuotionem , vel inuſitatas ſpirituales voluptates effutias , & omnibus palàm eſſe velis ; veniet malus & rapiet eas de corde tuo. Eſt enim ſemen huiuſcemodi quod cecidit ſuper viam. Vnde Paulus dicens,quòd qui deberet eſſe doctus & magiſter, veteranus, & non tyro aut nouitius deberet eſſe in virtutum exercitio : ſubdit ratio-
1. Timo.3. nem.Non neophitum , ait , ne in ſuperbiam elatus , in iudicium incidat diaboli, *Caya en manos de los ladrones,* quia theſaurũ ſuum publicauit.Poſtquam autem per longum exercitium dominus factus fuerit,iam alios docere poterit, & gratiam ſibi datam in alterutrum adminiſtrare. *Et prægaudio illius vadit, &c.* Hoc fuit magnum ſignum, quòd verè inueniſſet theſaurum: quoniam ſtatim in opus exiliuit,&cupidè quæſiuit illum. Qui enim verè Deum inuenit,non tardat,non ignauus fit,ſed ad opera currit,neſcit enim tarda molimina Spiritus ſancti gra-
Ambroſ. tia,ait Ambroſius.Et Gregor.Non eſt amor
Gregor. Dei otioſus.Operatur magna ſi adeſt,ſi autem operari renuat,amor non eſt. Vnde Pau-
Galat.1. lus,ait: Poſtquàm placuit ei qui me ſegregauit ex vtero matris meæ,& vocauit per gratiam ſuam,vt euangelizaret filium ſuum in me;continuò non acquieui carni & ſanguini,ſed abij in Arabiam. Hoc eſt, Poſtquàm theſaurum iſtum mihi reuelauit Deus, confeſtim ad illum quærẽdum properaui.Hoc idem Sapiens in ſupradicta ſententia ſenti-
revidetur,cùm dicit: Si quæſieris eam quaſi *Prouer. 2.* pecuniam,&ſicut theſaurum effoderis eam; tunc intelliges timorem Domini , & ſcientiam Dei inuenies.Hoc eſt, ſi quæſieris eũ, hoc erit ſignum, quòd theſaurum iſtum ſapientiæ & ſcientiæ Dei inueniſti.Quare nõ mirum ſi timeam maximè mihi metipſi & alijs , quòd non verè inuenimus theſaurum iſtum:quoniam non illum quærimus,vel ita tepidè ac ſi nõ inueniſſemus eum,nec enim has adhibemus curas, quas iſte homo qui theſaurum inuenit : quoniam non inuenimus illum tanquàm homines,ſed veluti in- *Simile.* fantes,qui inueniunt margaritam, & protinùs proijciunt eam , aut non eſt ſibi curæ quòd alius ab eis tollat:quoniam non cognouerunt pretium eius. Homo verò qui æſtimat,cuſtodit eam,nec ſinit rapi, & ideò dicit hîc. *Quem qui inuenit homo* . Debet enim eſſe vir qui perfectè cognoſcat quantus theſaurus ſit,inueniſſe Deum. *Et vẽdidit omnia quæ habet.* Mira res! Omnia noſtra dimittere debemus Chriſtiani,qui hunc theſaurum inuenimus? Ergo omnes deberemus eſſe monachi, nec quidpiam proprium poſſet aliquis habere : ergò qui diuitias habet & eas omnes non largitur , non poterit conſequi theſaurum regni cœlorum. Attendite. Quirem familiarem tanquàm propriam poſsidetis,quòd in hoc non vult Dominus dicere, quòd omnes qui diuitias habent, eas dimittant vt ſaluì fiant , ſed vult docere nos regni cœlorum valorem , qui tantus eſt, vt etiam ſi omnia quæ habes aut habere poſsis pro illo dederis,non iuſtum pretium ſoluis. Das quidem quantum valet, ſed nondùm iuſtum pretium attingis.Nam,vt ait Grego- *Gregor.* rius,regnum cœlorum tantum valet quantum habes. Et non ſolùm huius theſauri pretium non attingis , verũ nec hæreditatem in qua eſt,iuſto pretio emis, ſed adhuc plus valet.Nam pro quacunque re, pro qua nobis theſauros regni cœlorum confert, ſi omnia noſtra daremus; adhuc iuſtum pretium non ſoluimus. Sed quonã Deus liberaliſsimus eſt; eo pretio ſe ſatisfactum fore dicit, quod nos habemus.Ideò quippe dicitur regnum cœlorum gratioſè dari: quoniam etſi aliquod pretium pro illo damus,tàm minimum

mum eſt in ſui comparatione, vt quaſi gratuito videatur conferri. Velut qui rem valentem centum, vno aſſe emeret, diceretur gratuito emiſſe: ſic cui regnum cœlorum pro calice aquæ frigidæ datur, benè poteſt dicere quòd gratuito emit. Nec enim omnia opera noſtra ad valorem regni cœlorũ pertingere valerent, niſi ex gratia & liberalitate Dei, ſecundùm illam Pauli ſententiã. *Roma.8.* Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Vnde Eſai. Venite & emite abſque argento, & ſine vlla commutatione. *Eſai.55.* Quomodò dicitur emptio, ſi abſque argento & cõmutatione ſit? Cur non potius gratuitam vocas donationem? Quoniam & ſi aliquid demus, nempe opera noſtra: collata ad id quod pro illis nobis confertur, quaſi nihil dam⁹. Quomodò ergo verũerit quod hîc dicitur, quòd vendit omnia quæ habet, & emit agrum illum. *Simile.* Dicam certè. Deus nobis ſecundùm noſtrum modum loquendi alloquitur, & quia ſic ſoletis dicere, non habere vos illud quod ſine veſtro detrimento conſumere non valetis. Nam cùm vides rẽ quæ tibi placet, dicere ſoles, Emerem ego rem hanc ſi pecunias haberem. Quid ais? Nonne quatuor habes argenteos, quibus, verbi gratia, talis res comparatur? Habeo quidem, dices, ſed pro alimento dom⁹ meæ, nequaquàm habeo, vt in alijs rebus expendere queam, niſi in cibũ mihi & filijs meis. Quia ergò non ſuppetunt tibi pecuniæ ad emendam rem illam, dicis te eas non habere. Sic id dicit Chriſtus, te habere ad emendum regnum cœlorum quod tibi ſuperabũdat, ſecundũ illud, Quod ſupereſt date pauperibus. *Luc.11.* Nec enim vult Deus, vt ea quæ tibi vel domui tuæ, vel ſtatui neceſſaria ſunt cõferas; ſed quæ ex omnibus his ſuperſunt, vt ſuprà docuimus. Nam ideò Theologi docent quod de ſuperfluo tenemur eleemoſynas conferre. In quo conſiderare debes, & Dei liberalitatem, & tuam ſtultitiam atque miſeriam. Confert tibi theſauros ſuos Deus gratuito: quoniam ſolùm à te exigit quod tibi ſupereſt, nec neceſſarium tibi eſt, nempe veſtes quas tinea conſumit, triticum quod vermes comedunt, panem quẽ canibus mittis: micas quæ de tua menſa cadunt, quibus pauper Lazarus refici deſiderabat: & tu ſtulte ac auare, pro tanta re hæc elargiri dubitas? Nullo pretio rem quæ non habet pretium potes emere, & tardas? Nonne de ea *Iob.28.* ſcriptum eſt, Neſcit homo pretium eius? Et tu nec tàm paruum pretium pro ea elargiri vis? O miſerandam hominum ſtultitiam ac ignauiam! Hoc in die Iudicij tibi erit in opprobrium maximum, & in ſpinam, & in ſingultum, quod cùm tàm paruo pretio tantum theſaurum emere potuiſſes, noluiſti. Ecce primam parabolam.

Iterùm ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas. Non otioſos ſuos quærit diſcipulos Dominus, ſed vult eos ſolicitè tractare regni cœlorũ negotiũ, quod magni ponderis eſt. Nec exiſtimet ſe Dei munera recepiſſe, vt otioſus viuat, ſed vt eis operetur opera vitæ æternæ. Hortamur vos, ait Paul. Ne in vacuum gratiam *2. Cor.6.* Dei recipiatis. Hominis autem Chriſtiani negotium non in rebus minimis eſt, ſed magni valoris ac pretij: quoniam in gemmis ac pretioſiſsimis margaritis negotiatio eius eſt: quare quidquid omittat multum perdit. *Simile.* Sicut qui in pretioſiſsimis gemmis negotiatur, vna amiſſa magnum patitur detrimẽtum: ſic quodcunque peccatum mortale magnum infert damnum homini Chriſtiano, & quodcunque opus bonum prætermittimus, margaritam magni pretij amittimus. *Inuenta autem vna pretioſa margarita* Quærebat multas margaritas, & tamen vna inuenta cum ſola illa quieſcit: quoniam quidquid homo deſiderauerit, ſiue honores, ſiue diuitias, ſiue voluptates, omnia in ſolo Deo ſimul inueniet. Eſt enim Deus pretioſum vnum margaritum, quod omnium gemmarum in ſe virtutes continet, & habet. Nam in illo ſita eſt noſtra beatitudo, quę eſt ſtat⁹ omnium bonorum aggregatione perfectus, de qua & Sapiens dicit: Venerunt autem *Sap.7.* mihi omnia bona pariter cum illa. Nam & ſi diuitiæ appetuntur in vita, quid ſapientia locupletius quæ operatur omnia? Et ſi *Sap.8.* multitudinem ſcientiæ deſiderat quis, ſcit præterita & de futuris æſtimat, &c. Vnde hæc ſola quærenda eſt. Vnum quippe ſolùm eſt neceſſarium, & Regius Propheta dicit: Vnam petij à Domino, & hanc requiram. *Pſalm.26.* *Iterùm ſimile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare.* Nec enim elegit nos, vt liberè viueremus, ſed vt legibus diuinis, quaſi retibus aſtricti eſſemus. Soluit quidem nos à laqueis peccati, ſed legibus ſuis in Eccleſia ligauit nos, ſecundùm illud Pauli. Serui fuiſtis peccati, nunc autem liberi facti eſtis *Roma.6.* iuſtitiæ.

Ex his quatuor parabolis, tres primæ pertinent ad illos qui audiunt Euangelicam doctrinam, *Aliâ moralitas ſuo concio.*

doctrinam, quarta autem prædicatores tangit, qui patresfamilias dicuntur: quoniã ſub cura prædicatoris debet eſſe noui & veteris Teſtamenti theſaurus, tanquàm dñs ac diſpẽſator præ manibus illum in quacunq; opportunitate habendo. Sed in tribus prioribus parabolis magna myſteria conſidero. Primùm valorẽ ac pretiũ Chriſtianæ vitæ: ſecundùm curã ac diligentiã qua debet quæri. Tertia autẽ parabola oſtendit qua pœna puniri debeant, qui in hoc negotio ignaui fuerint. Prior ergò parabola oſtendit, quot bona profeſsio Euãgelica in ſe cõtineat. Profiteri quippe Euangelicam vitam eſt theſaurus quidam abſconditus. Per ſingula verba huius parabolæ magnificatur huius theſauri valor, ſiue per illum intelligamus verum regnum cœlorum, quod in gaudio de viſione Dei conſiſtit, ſiue initium eius quod in hac vita fit per fidem, & alias Chriſtianas virtutes. Vtrumq; ergò theſaurus abſconditus dicitur. Theſaurus dicitur multarum rerum pretioſarum cumulatio, de illò quippe dicimus habere magnum theſaurũ, non qui vnũ argenteũ aut vnũ ſcutũ habet, ſed qui multas auri vel argentĩ monetas aut partes poſsidet. In vita Chriſtiana plures res magni pretij ſimul inueniuntur, nẽpe fides, ſpes, charitas, quæ ſunt pretioſiſsimæ gẽmæ ex India regni cœlorũ adductæ, quas & gratia cõmitatur, quæ etiã è cœlo ortũ habet, quæ eſt veluti quædã aurea ſtola albiſsimis pellibus duplicata, quæ totã perfectiſsimè animã ornat. Sunt enim virtutes humanæ acquiſiſtæ, quæ etſi ex noſtra ſint patria, noſtrisq; viribus acquiri valeant: tñ talibus adiunctæ gẽmis inæſtimabilẽ theſaurũ conficiũt. Clariùs autẽ ſumendo regnũ cœlorum proclara Dei viſione, theſaurus dicitur: quoniã multa ſunt bona, multa metalla, multa auri ac gẽmarũ donaria in vnũ coaceruata theſaurũ, de quo & ſcriptũ eſt. Infinit⁹ theſaurus eſt hominibus. *Sap.7.* Et mihi venerũt omnia bona pariter cũ illa, & quia beatitudo vt ſtatim diximus, ſecundũ Boetiũ, eſt ſtatus omniũ bonorũ aggregatione perfectus. *Boetius.* Status dicitur, quoniam firmiter ibi, & quietè cuncta bona poſsidẽtur, non tranſeunter & imperfectè ſicut in hac vita. Omniũ bonorum: quoniam nullum bonum quòd deſiderari poteſt ibi deficit, nec deficere poteſt. Ibi enim honor, gaudium, quies, ſatietas, diuitiæ, ſcientia, voluptates, deniq; quidquid deſideratur, habetur. Erit enim ibi, ait Aug. *Auguſt.* quidquid voles, & non erit quicquid noles.

Et omnia hæc ſimul, ac coaceruata poſsidẽtur, non ſucceſsiue, vt in hac vita, ſed ſimul hæc omnia bona habentur, vt perfectius ſit gaudium ac maius. *Abſcondito*, id eſt, pretioſo: quia omnia abſcondita pretioſa ſunt. Ea enim abſcondimus quæ rapi timemus, vt modo diximus, addendo, quòd hinc prouerbium Græcum ortum habuit quo dicitur. Hidria in foribus. Nã vilia vbicunq; ſe ſors obtulerit, relinquimus, cũ tamẽ pretioſa abſcondamus. Quare Hebręi virginẽ Aalmam, hoc eſt, abſconditam vocant: nam tanquàm res pretioſa in abſcondito debet ſeruari. *In agro.* Hoc eſt, in loco quodam cõmuni, & omnibus aperto ac peruio: quoniã theſaurus hic omnibus proponitur, & pro omnibus eſt, etſi multi eum participẽt, tñ non exhauritur: quoniã infinitus theſaurus eſt. Hinc illud verbũ Chriſti. Siquis vult poſt *Luc.9.* me venire. Indiſcriminatim hoc omnibus dicitur: quoniã pro omnib⁹ hic theſaurus eſt.

Quem qui inuenit homo. Inuentus dicitur hic theſaurus, quoniã tanquã caſu aliquo à bona fortuna obuenit homini. Nec em vnquã in cogitationẽ hominis aſcẽdit, q tantũ poſſet habere bonũ. Ea bona quæ caſu ac forte fortuna nobis obueniũt, pluris æſtimamus quã alia, ſicut Ariſtoteles refert de illis piſcatoribus Ionicis, qui cũ mitterent retia ad capiendos piſces, tripodem aureã piſcarunt, quod ſupra omnem ſpem ſuam euenit. Et ille alius qui fodit terram ad plantandum vitẽ, & ibi magnũ theſaurum adinuenit. Exierat Saul ad quærẽdas aſinas Cis patris ſui, *1. Reg.9. & 10.* & in regẽ vnct⁹ eſt à Samuele, q nũquã ſibi in mẽtẽ venerat. Sic & iuſto euenit, cùm ex hac vita exijt, & ad beatitudinẽ pergit. Ita magnũ bonũ eſt q ibi inuenit, vt nũquã tale cogitare potuerit. Eſt em Deus talis, vt omnẽ excedat hominũ, & Angelorũ cogitatũ. Nec em ſi homo fingeret ſibi quiquid vellet, tãtũ bonũ nũquã effingere valebit: quo- *2. Cor.2.* niã nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. *1. Ioan.3.* Et Ioan. ait: Maior eſt Deus corde noſtro. hoc eſt, deſiderio, & cogitatu noſtro. Nec em tantũ bonũ nunquã deſiderauit homo; Cũ deſiderium cognitionẽ ſequatur, & tale bonum in hac vita omnibus incognitum ſit. Et Sapiens dicat, quòd omne deſiderabile ei non valet comparari. Quare & vocare hunc theſaurum inuentum, eſt magnificare illum: quoniam tantum bonũ eſt, quod nũquã excogitauerit homo. Et ſic quaſi caſu quodã adinuenit illud. Nec in cor hominis aſcẽdit. *Ni le paſſo por el peſamiẽto al hõbre.* *Aristo.*

Non autem dicitur caſu prouenire cœlum, quòd ſine meritis tribuatur: ſed quoniã tantum bonum eſt, vt nunquã illud excogitauerit homo: Quare fortuna, & optima fortuna eſt, illud acquirere. *Homo.* Scilicet, qui ſciat
Prou. 1. æſtimare, non paruulus, qui non agnoſcat illum. Cõtra quos Sapiens dicit: Vſquequò paruuli diligitis infantiã, & ſtulti, ea quæ ſibi ſunt noxia, cupiunt, & imprudentes odibunt ſcientiam? *Abſcondit.* Non ex inuidia ſicut bona temporalia quæ tã minima ſunt, & pauca, vt ſi vnus eis abundet, alius ageat, & ſi vnus ebrius ſit, alius eſuriat. Ideò qui non habet, poteſt inuidere ei qui habet. Cæterùm ſpiritualia nõ exhauriũtur, ſed vnuſquiſq; ſecundùm propriam virtutem, hoc eſt, diſpoſitionem, & capacitatem quam efficit charitas, recipiet ex eis augmentũ: velſecundũ voluntatem Dei diſtribuẽtis in principio. Sed ideò abſcondit: quoniam tanquã rem pretioſiſsimã intelligit neceſſarium eſſe illum ſeruare & abſcondere, ne ab hoſtibus concupita rapiatur.

Et prægaudio illius vadit. Res hæc non anxiam curam ſicut res tẽporalis gignit, ſedcũ gaudio habeẽ,, & cũ gaudio poſsideẽ, & cũ nimia hilaritate cõſeruaẽ. *Et vẽdit omnia quæ habet.* Quoniã regnũ cœlorũ tanti pretij eſt, vt omnia quæ homo habet debeat pro illo dare. Imò addo modò, quòd Deus, quia ex vna parte nouit valorem, & æſtimationem regni cœlorum, & ex alia paupertatem noſtram, moderatus eſt pretiũ ſecundũ vniuſcuiuſq; poſsibilitatem, vt vnuſquiſq; ſecundũ id quòd habet, tribuat; iuxta illud Pauli.
2. Cor. 8. Si enim voluntas prompta eſt, ſecundũ id
Simile. quod habet accepta eſt, nõ ſecundũ id quòd non habet. Sicuti ſi cũ annonę penuria laboratur, magiſtratus ſtatuerẽt pretiũ tritici ſecundũ vniuſcuiuſq; facultatẽ, vt diues plus tribueret pro tritici modio, pauper minus, & pauperior adhuc minus. Sic theſauri huius pretium moderatum eſt, ſecundò vniuſcuiuſq; facultatem, ita vt diues plus teneatur elargiri in egenos quàm pauper: & religioſus plus de ſpiritualibus conferre quàm ſecularis: nam Luc. 12. dicit Dominus. Cui
Luc. 12. multum datum eſt, multum & exigetur ab eo, quẽadmodùm quis pro calice aquæ frigidæ emit eũ, & vetula illa Euãgelica duob⁹ aſsib⁹ quia plus nõ habebat, cõparauit illud.
Luc. 21. Petrus retibus diſſutis illud emit: quia ille
Marc. 6. erat totũ capitale ſuũ, nec amplius habebat,
Gregor. quòd ſi amplius habuiſſet, plus dediſſet. Denique regnũ cœlorũ (vt ſupra ex Gregorio citauimus) tantũ valet quantũ habes. *Emit eum.* Vẽdidit quidẽ omnia quæ habuit, non ad emendũ theſaurũ, ſed ad emendam hęreditatẽ in qua erat theſaurus: quoniã tãti põderis Deus eſt, vt nõ ſolũ ipſe Deus, verumetiã quidquid illũ cõtinet, ineſtimabilis pretij ſit. Ideò paupertas, patientia, humilitas, in magno habenda ſunt pretio: quoniã in illis continetur regnũ Dei. Eapropter Crux Chriſti inæſtimabilis eſt modò, quæ anteà tanquã malefactorũ ſuppliciũ contẽptibilis & maledicta erat: quoniã in illa Chriſtus crucifixus inuenitur: quapropter Inuẽtio Crucis, tanquã feſtũ magnũ celebratur in Eccleſia. Ideò etiã ſpinæ iã modò maximè inæſtimabiles ſunt: quoniã in illis inuenitur Nazarenus, qui ſignificat floridũ, hoc eſt, flos ille
Exod. 3. de radice Ieſſe. Vidit Moyſes rubũ, & diſcalciauit pedes ſuos, vt accederet ad illud. Quid facis Moyſes? Vt ingrediaris ſpinetũ, diſcalcias pedes tuos? Sic quoniã ibi eſt gloria Dei, ad quã cũ ſũmareuerẽtia accedẽdũ eſt, & ad ſpinas & cruces præparare nos debemus: iã enim ſumma veneratione ſpinæ ac labores dignæ ſunt: quoniã in illis eſt Deus. Ideò quippe iã lacrymæ, fames, perſequutio, ac opprobria pretioſiſsima ſunt: quoniã in illis theſaurus iſte habetur. Si quis vidiſſet illũ qui omnia ſua vendidit, vt agrũ coopertũ vrticis & ſpinis emeret, diceret illi. Quid facis ſtulte, vt ſpinas emas, teipſum tuis rebus exuis? Imò tu es ſtultior, qui ignoras quòd iſte nõ pro agro id dat, ſed p theſauro qui in agro eſt. Sic qui religioſum videt omnia ſua relinquere, & ingredi religionẽ, in qua quid emit niſi tribulos, & ſpinas, ieiunia, diſciplinas, clauſurã, paupertẽ, famẽ frigus, & cætera incommoda quæ ibi ſunt? Qui ſuperficie tenùs id aſpiceret, illũ tãquã inſanũ irrideret. Et tñ religioſus reſpõdebit illi. Tu poti⁹ ſtultus es, qui hæc nõ percipis. Nec emẽ ego p his omnia mea cõfero, ſed p eo q̃ int⁹ gerũt. Habẽt emẽ theſaurũ abſcõditũ in ſe, hoc eſt, Deũ & regnũ ei⁹, & ideò talẽ appeto hæreditatẽ. Tu autẽ id neſcis, qui
Simile. eo nõ gaudes ſicut ego. Quẽadmodũ qui alteri pugnũ clauſum oſtẽdit, ille, cui oſtenditur neſcit, quid ibi lateat, ipſe autẽ ſic. Quare in vltimo die vbi omnia hæc manifeſta erũt, tũc intelligẽt iniqui quid ſibi in his voluerũt iuſti, & dicent. Hi ſunt quos aliquãdò habuimus in deriſum, & in ſimilitudinẽ im-
Sapien. 5. properij: nos inſenſati vitã illorũ æſtimabamus inſaniã, & gaudiũ eorum ſine honore. Ecce quomodò cõputati ſunt inter ſanctos, &

& filios Dei. Sed nos id omnino ignorabamus. Ecce quomodò hæc parabola oſtendit nobis, quanti pretij ſit theſaurus iſte: ex qua
Luc. 19. infertur ſecundò quanta ſit diligentia negotiandum quod tantum valet.

Iterum ſimilè eſt regnum cœlorum homini negotiatori. Negotiamini dùm venio: quoniam negotium veſtrum in margaritis eſt. Bonas, id eſt, veras & fideles, non falſas, quales ſunt illæ, quas mundus quærit. Omnia quippe huius mundi bona, mẽdacia ſunt ac ſophiſtica, quæ oculis carnis lucent, cùm tamen vitreę ſint, ac fragiles, quæ facili ictu franguntur, ſicut gemmis falſis accidere ſolet. Nec enim virtutem, aut lucem propriam habent, ſed quæ facilè obnubilatur, nec virtutem veram, ſed quæ apparet. Videntur enim diuitiæ ſanare, honorare, lętificare, & tamen hoc non verè ſit, ſed ſophiſticè. Margaritæ autem, quarum eſt negotium hominis Chriſtiani, veræ ſunt, non vitreæ, ſed adamantinæ, quarum virtus ad omnia valet, quarum ſplendor cœleſtis eſt. Si ergò tanti falſas æſtimas gemmas, cur non magis veras? Si tanti vitrum, quanti
Simile. margaritum. *Inuenta autem vna pretioſa margarita.* Plures quærebat, & vna ſola inuenta quieſcit. Sieſſet margaritũ vnũ quod in ſe virtutes omniũ gẽmarum contineret, eſſet in illo ſmaragdi viror, carbunculi claritas, Adamãtis fortitudo, camafei virtus, hyacinti hilaritas, ad quid alias margaritas quærerem, ſi in vna cæterarum omnium virtutem, ac pulchritudinem haberem? quoniam ſi in ea ſola omnes alias habes, ſuperfluè illas quęreres. Sic in Deo omnia bona tanquam in cauſa vniuerſali eminenter ſunt, quid ergò Angelos aut Seraphin appetis? Si in Deo omnes eorũ virtutes ac perfectiones nobiliori ac excellentiori modo ſunt; cur nec ſolem ipſum velis, ſi Deus omnium luminum
Iacob. 1. pater ac origo eſt, vt ait Iacobus? In eo quippe omniũ ſiorũ viror, ſolis claritas ac ſtellarũ, cœli robur, ſpecioſitas Angelorũ eſt. Eſt
Sap. 7. enim ſpecioſior ſole, ait Sapiẽs, & ſuper omnẽ diſpoſitionẽ ſtellarũ. Luci cõparatus, inuenitur prior. Si ergò Deũ ſolũ habes omnia habes, nec quicquã tibi deficere poteſt.
Aug. Sic enim ait Aug. Qui te ſolũ habet, & cętera nõ habet, nihil ei deficit: ſi autẽ te nõ habet, etiã ſi cætera habeat, nihil putet ſe habere. Qui ergò Deũ habet, nihil amplius deſiderãdũ inuenit. In eo quippe appetitus noſter omninò quieſcit, nã de eo dicit Pſal-
Pſal. 147 tes. Qui poſuit fines tuos pacẽ, quoniã in illo ſine omnes alij fines finẽ habẽt. Quo habito, omnes fines habẽtur. Et pax eſt in appetitu noſtro, qui nunquã niſi in Deo quieſcit, ſecundũ illã Augu. ſententiã. Feciſti nos Dñe, ad te, & inquietũ eſt cor noſtrũ, donec
Aug. perueniamus ad te. Nã qui hãc nõ habet negotiationẽ, plures negotiationes habet. Qui hũc finẽ nõ quęrit, multos fines quęrit. Hinc mũdani in multas negotiationes diuiſi ſunt, diuitias, honores, dignitates, officia, beneficia, cathedras quærũt. Ad quos Dñs apud
Ezech. 27. Ezechiel. ait: Plures feciſti negotiationes tuas, quã ſtellas cœli. Et cũ vnũ tantũ negotiũ agere deberes, quod eſt hoc acquirendi regnũ cœlorũ, quod ſolum negotiũ dici poteſt, quod nullũ patitur otiũ, & ad quod omnia alia negotia dirigenda ſunt; plures tamẽ feciſti negotiationes tuas quã ſtellas cœli: quoniã nõ vnũ quęris, quod ſolũ quęrẽdũ eſt.

Vel ſecundò dicam vobis imaginationẽ meam. Multas quærit margaritas, & tamen cũ vnã inuenit, gaudet. Quòd etſi omnes virtutes à nobis quærẽdę ſunt, quæ ſunt margaritę, tamen ea vna quęrenda eſt à te, qua maximè indiges. Vt ſi fortè in alijs te bene geras, tamen ad libidinẽ te propenſum vides, honeſtatẽ ac continentiã obnixè, & totis viribus quære, & â Deo continuis orationibus pete, donec illã obtineas. Vende omnia quæ habes, nihil intactum relinquas, quoad vſq; illã conſequaris. Alius qui iracũdus eſt, patientiam quærat, qui impius miſericordiam, puſillanimus magnanimitatem, ſuperbus humilitatem, & ſic de omnibus alijs, &c. Vel etiam ſic dices. Nullus omnes virtutes habet in gradu heroico, curet vt in illa maximè ſplendeat, quæ ſuo magis ſtatui congruat. Vt ex lapidibus pretioſis illum precipuè quæris, quo ad tuam ſalutem maximè indiges. Qui oculis ęger eſt, camafeum quærit, debilis, adamantem; qui triſtitijs afficitur, corallum, & ſic de alijs. Sic quilibet illam virtutem in ſupremo gradu habere magis curet, quæ plus ſibi conducit. Solus Chriſtus omnes virtutes habuit in gradu heroico, & poſt illum ſua Mater, cæteri Sancti, etſi omnibus virtutibus claruerunt, ſed in aliquibus maximè ſplenduerunt. De ſingulis quippe ſanctis dicitur,
Eccle. 44. quòd non eſt inuentus ſimilis illi. Quoniam etſi aliqui ſanctiores alijs fuerunt, tamen quidam ſic ſe in aliquibus virtutibus extulerunt, vt alios omnes in illis ſuperarent, propter quas dicitur de eis, quòd non ſit inuentus ſimilis illi. Quẽadmodùm

fortè D. Franciſ. in humilitate alios excelluit, in pudicitia Bernardus, in animarũ zelo B. Dominicus. Vt Abraham in fide, Iob in patientia, Dauid in manſuetudine, Paulus in prædicatione, &c. Sic tu facere debes. Cõiugati margaritũ eſt amor mutuus, & miſericordia in pauperes. Religioſi doctrina pollentis, ſua gẽma ſit cõtemplatio, ſtudentis, ſapientia: ſacerdotis Chriſtus in Sacramẽto, qui eſt theſaurus abſconditus, de quo

Eſai.45. Eſai. dixit: Verè tu es Deus abſcõditus. Vnde quia ſacerdos capſula tãti margariti eſt, opus eſt vt omni munditia reſplendeat, & omni bono odore flagret. &c.

Alia moralitas ſeu concio.

Iterùm ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas. &c. Et ſi plura iã de hoc theſauro dicta ſint, ſed quoniam infinitus hic theſaurus eſt hominibus; ſemper eſt aliquid quod inueniamus in eo. *Sap.7.* Et quamuis profundus ſit, & abſconditus; tamen *fodiendo* ſemper grana aliqua inueniuntur auri, quo plurimum theſaurus iſte abundat. Imò ſicut in aurifodinis ipſæ glebæ aurũ ſunt; ſic in Euangelio Chriſti quod vena quædã auri, lapidumq; pretioſiorum eſt, glebæ ipſæ magnæ æſtimationis erunt,

Iob.28. iuxtà illud Iob: Glebæ illius aurũ. Præcipuè quòd Euangelium prædicari ſolet in die lucis, hoc in die S. Luciæ, quæ ſignificat lucẽ: Hæc enim nobis impetrabit oculos ac lucẽ, quibus theſaurum iſtum ac gemmas inuenire poſſumus. Lucia domina lucis confer animabus noſtris oculos, quibus cernere valeamus theſaurum iſtum ac gemmas, pro quibus tu, & vitam, & omnia quæ habebas dediſti. Omnes hæ quatuor parabolæ theſauri, margaritarum, ſagenæ miſſæ in mare, hominis ſapientis, qui noua & vetera nouit; charitatis virtutem ſignificare dico, in qua totus cenſus hominis Chriſtiani conſiſtit. Nam ad literam omnes hæ parabolæ, vt diximus, loquuntur de valore Euangelicæ doctrinæ, in qua præcipuè charitas hæc cõmendatur, quam tamen quaſi theſaurum

Eccleſ. 9. abſconditum tenemus. Quoniam nemo ſcit, vtrum odio, an amore dignus ſit, nec

Rom. 8. poteſt quiſque cum Paulo dicere. Certus ſum, quòd nec mors, nec vita, nec aliqua creatura poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hanc enim certitudinem ex reuelatione habebat Paulus. Quòd ſi nec ipſe qui habet ſcit, multo minus alij eum cognoſcent. Nam iuſtus opertum gerit hunc theſaurum, ſub rebus quæ mundo impertinentes videntur, nec enim iudicauerunt honorem animarum ſanctarum: & in quibus rebus ſuum habeat honorem iuſtus, in illis nempè quæ diuerſæ *Sap. 5.* ſunt à mundanis. Quemadmodùm qui vi- *Simile.* deret pharmacopolam ad conficiendam tiriacam quærere viperas, ſcorpiones, ac cæteras venenoſas beſtiolas, putaret illum vel le ſe, vel alios veneno perimere, & tamen fallitur: non enim quærit niſi confectionem & antidotum conficere quo veneno medeatur. Sic qui videret iuſtos res quæ videntur interimere quærere, qui cerneret ſanctos martyres ſpontè ad martyrium properare, eremitas, labores, vigilias, ieiunia, ac cæteras aſperitates, quibus vita conſumitur auidiſsimè quærere, putaret quidem illos niti ad interficiendum ſe; & tamen potius vitam in illis quærebant æternam, & virulentæ ſerpentis mederi morſibus: nam ex illis rebus tiriaca hoc cõficitur. Et ideo non ſolùm tribulationes quærebant, verùm & glòriabantur in illis, ſicut & Paulus dice- *Rom.5.* bat: Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus. Scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò ſpem, ſpes autem non confundit. Hic quieſcit iuſtus in ſpe Chriſtiana, quæ non confundit, nec verecundatur; quoniam certa ſunt ea quæ ſpes Chriſtiana promittit. Nec enim eſt veluti ſpes mundi, qui mentitur, & confuſos ac illuſos dimittit ſperantes in eum. Ideò ergò iuſti & gloriantur in tribulationibus, & eas quærunt: quoniam in illis reperiunt antidotum, & medicinam cõtra peccati virus. Itẽ Epheſ. 1. ait Paul. Non ceſſo gratias agens *Epheſ.1.* pro vobis, memoriam agens veſtri in orationibus meis, vt det vobis ſpiritum ſapientiæ, reuelationis, illuminatos oculos cordis veſtri vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis veſtræ, & quæ diuitiæ, gloriæ, hæreditatis eius in ſanctis. Opus habemus habere oculos illuminatos à Deo, ſicut habuit beata Lucia; vt ſcia mus in quo ſit ſita Chriſtianorum ſpes, & quæ ſint diuitiæ hæreditatis ſanctorum, pro quibus tot patitur iuſtus, & tam fiducialiter eam ſperat. Et quoniam qui hanc charitatem radicatam habet in corde, omnia propter illam ſpernit, nec hoc agnoſcit ſtultus: ideò dicitur, theſaurus abſconditus. Sed de hoc ſtatim plura dicemus.

Iterum ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori, &c. Supra diximus: Amor Dei non eſt otioſus: quod hoc additamento confirmo. In domo Abrahæ cum Angeli ad *Geneſ. 18.* illam

illam venerunt in figura virorum: omnes ſoliciti de eorum obſequio erant. Abraham iuit ad Saram præcipiens ei, vt acceleraret ſubcinericios panes, ipſe iuit ad armenta & occidit vitulum tenerrimum, ſerui diligenter omnia exequebantur, nam quidam lac coquebant, alij vitulum excoriabant, alij focum incendebant, alij pedes Angelorum lauabant. Denique omnes charitatis officia erga Angelos ſolicitè exequebantur: quoniam charitas Dei non ſinit otioſam eſſe animam, quam inhabitat, ſed operatur magna, ſi adeſt. Vnde Paulus dicebat: Charitas

2. Cor.5. Chriſti vrget nos. Eſt enim veluti argentum viuum, quod nunquàm quieſcit, nec animã patitur in otio viuere, ſed bonis ſemper operibus incumbere. Vnde, & Ioannes dicebat:

1. Ioan.3. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſè habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodò charitas Dei manet in illo? Ac ſi diceret: Si quis miſericordiæ operibus non vacat, ſignum eſt quòd non habet charitatem: nam ſi nec fumum, nec calorem ſentio, quomodò intelligam quod ibi ſit ignis? Ex quo ego colligo quòd mundus alijs intricatur negotijs, cùm ab hoc otioſum illum videam. *Quærenti bonas margaritas.* Sunt enim virtutes lapides pretioſi, qui animam ornant, plusquàm margaritæ ac gemmæ corpus. *Inuenta autem vna pretioſa margarita.* Cùm quæreret plures hãc vna contentus abijt. Nam hæc eſt charitas, quæ cùm maior cæteris virtutibus ſit,

1. Cor.13. (vt ait Paulus. Maior autem horum eſt charitas) omnes alias virtutes eminenter continet, ſicut cauſa vniuerſalis particulares, &

Ariſto. ſicut exagonum continet tritagonum, vt ait Philoſophus. Vnde 1. Corinthi. 13. dicitur:

1. Cor.13. Charitas patiens eſt, benigna eſt, non æmulatur, non agit perperam, id eſt, non eſt inconſtans & leuis: id enim ſignificat dictio Græca, perperam. Non inflatur, non eſt ambitioſa, quia eſt humilis: non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitatem, congaudet autem veritati, omnia ſuffert, omnia credit. Ecce virtutem fidei habet, credit enim omnia quæ credenda ſunt. Omnia ſperat. Ecce virtutẽ ſpei in ſe includit. Omnia ſuſtinet. Ecce quomodò omnes virtutes in charitate includuntur: quoniam omnibus tanquàm

Prouer. 9. domina imperat, ſecundùm illud Sapien. Vocauit ancillas ſuas ad arcem. *A la torre del omenaje.* Quoniam omnes virtutes ad Dei obſequium deducit ac dirigit. Quare ſine charitate nulla apud Chriſtianos eſt dicenda virtus, niſi largo modo loquendi: quoniam ipſa eſt forma aliarum virtutum, & facit eas eſſe acceptas Deo, & vitæ æternæ meritorias. Baptizat virtutes alias morales, & eàs facit eſſe Chriſtianas: quoniam in ſupernaturalem finem eas eleuat, & ideò dicitur eas vocare ad arcem. Eſt enim veluti lapis, *Simile.* qui dicitur Philoſophalis, per quẽ quidquid aſpicitur viride ac ſpecioſum apparet. Sic omnia opera quæ videt charitas, pulchra ſunt & meritoria, & ſicut per illum lapidem etiam ſtercora virides ſationes apparent, ſic *1. Pet.4.* vniuerſa delicta operit charitas. Eſt etiã veluti lapis Alchimicus, quo quidquid tangitur, etiã ſi cupreum ſit in aurũ vertitur. Aut *Simile.* eſt charitas veluti manus Regis Midę, de quo fingebant Poëtę, quòd quidquid manibus ſuis tangebat, in aurũ conuertebatur. Sic quidquid tãgit charitas, aurũ eſt. Nã quæcunq; opera quantũuis minima, ſi ex charitate fiunt, meritoria ſunt vitę æternæ, etiam calicem aquę frigidæ, ex charitate collatũ, participem huius meriti facit. Vnde Paul. *Roman.8.* ait: Diligentibus Deũ omnia cooperantur in bonũ. Hoc eſt, *Todo ſe les conuierte en oro.* Quoniam charitas omnia opera tua bona facit, niſi ab illa auerteris intentionẽ: ſed quæ ex illa oriuntur, vel ab ea imperantur, omnia aurũ ac margaritæ ſunt: quoniam merentur beatitudinẽ. Virtutũ imperatrix eſt, quę eas tãquàm ancillas vocat ad arcem, ad alta, ad *Prouer.9.* Deum cœli opera eorum dirigit, & ſic omnes illas eminenter continet, eò quòd omnes illi adhærent, & cõuertuntur. Hoc enim eſt quod Theologi dicunt, virtutes eſſe connexas: quoniam in charitate connectuntur omnes, in qua & includuntur, & illis illa imperat. Illarum enim vſum imperabit, cùm ad Dei gloriam, & honorem conueniens fuerit. Nam quandò opus fuerit pro Dei gloria eſſe fortem, & mortem fortiter oppetere, vel patientẽ, liberalem, ac magnificum, &c. Omnibus his virtutibus imperabit, & obedient ei tanquàm dominæ. Eſt igitur charitas margaritum hoc ineſtimabile, quod omnes alias margaritas continet. Vnde & Pro *Prouer. 8.* uerbior. 8. dicitur. Melior eſt fructus meus auro, & lapide pretioſo. Quare hac inuenta, ſtatim abijt, & vendit omnia quæ habet, & emit eam. Nam amor Dei plus omnibus rebus creatis valet. Vnde Canti. *Cant.8.* 8. dicitur: Si dederit homo omnem ſubſtantiam ſuam pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam. *Es como ſi no dieſſe nada.* Pretioſior

tioſior eſt cunctis opibus, & omne deſidera
bile huic non valet comparari. Nec enim di
Prou.3. uinus amor pretio æſtimabilis eſt. Vnde B.
Franciſ. intelligens quantum amor Dei va-
B.Franciſ. leret, indignabatur contra illos, qui ob quã-
libet rem amorem Dei obtendebant dicen-
tes: Ob amorem Dei fac hoc, vel illud. Tam
grandis quippe obſecratio eſt propter amo
rem Dei, vt niſi propter res grauiſsimas nõ
deberet talis obſecratio fieri, quas tali obte-
ſtatione obiuratus nullus negare poſſet. Vn
de cùm ego quadam vice acceſsiſſem ad tor
cular cuiuſdam agricolæ ad petendam elee-
moſynam muſti pro meo conuentu, & dixiſ
sem ei: Ob amorem Dei fac mihi hanc elee
moſynam. Reſpondit ruſticus, Ob amorem
Dei, pater mi, omnem meã ſubſtantiam dã-
bo tibi. Et libentiſsimè vas quod afferebam
adimpleuit muſto: quaſi ruſtico illi Deus
hanc amoris Dei æſtimationem reuelaſſet,
ſic loquutus eſt. Igitur hoc quod hîc dici-
tur, quòd ille vendidit omnia quæ habuit,
& comparauit hanc pretioſam margaritam,
hũc ſenſum reddit. Quod potius vita, res
familiaris, ac quæcunque homo habet amit
tenda ſunt, quàm quòd vnũ peccatum mor
tale cõmittatur, per quod amittitur charitas.
Ita quod ſi in vno põdere omnia mundi bo-
na ponantur, & in altero vnũ peccatũ mor-
tale, omnia alia potius ſunt amittenda, quã
quòd vnum mortale peccatum committa-
tur. Vbi ergò illi ſunt audaciſsimi homines
peccatores, qui ob rem nihili millia pecca-
ta mortalia committunt? Vt vnã acquiras ca
thedram, quæ nec per vnum menſem tibi
poteſt alimenta præbere, millies Deus mor
taliter offenditur, vnus dando, alter accipiẽ
do, alius peierando, nõnulli indignum, vel
minus dignum eligẽdo. Nec mihi dicas, id te
facere ad redimẽdam tuam vexationẽ: quo-
niam hoc nõ habet locũ, niſi quandò à iuſti
tia quæ iam tua eſt, iniuſtè ac violẽter te im
pediunt alij. Nunc autẽ non id contigit: quo
niam nec tantam habes iuſtitiam quantam
tu putas, nec habet locum vexationis redẽp
tio, niſi cùm à poſſeſsione rei, cuius iam ac-
quiſiuiſti ius, contra ius impediris, vel tibi
obſtarent, ne te cathedræ opponeres ad
quod habes ius. Quare ſubornare ſuffragia
non eſt congruum medium ad lucrandam
cathedram, quoniam peccatum eſt: pecca-
tũ autẽ ad nullam rẽ poteſt eſſe mediũ, niſi
ad detrudendũ hominẽ in infernũ. Quocir
ca poſtquàm negotiũ aliquod conſulueris,
ſi nullum aliud medium inueneris, niſi cum
peccato, exiſtimare debes te nullum inue-
niſſe medium: iuxtà illam celebrem. D. Au
guſt. ſentẽtiam, qua dicit. Nullum medium *Aug.*
te inueniſſe dixeris, cùm ad id peruentum
fuerit, quod ſine peccato fieri non poteſt.
Quid ergò faciesꝰ Deo negotium tuum com
menda, in manibus eius relinque illud, fi-
deris, quoniam quod tibi expedierit faciet.
Nam ex eo quòd illi credidiſti rem tuam,
ipſe vbi minus cogitaueris faciet. Sed homi-
nes nihil illi credimus, omnia nos exiſtima-
mus poſſe, & ideò etiam medijs quæ pecca-
ta ſunt, negotia noſtra tractamus, quare te-
terrimos fines ſolent habere.

Tertia parabola etiam de charitate in-
telligitur, quæ eſt ſagena. *Red varredera*, quę
omnes homines irretire ac circumligare vel
let. Qui ſi antè quàm rete hoc intrauerint,
peccatores fuerint, poſt ingreſſum eſſe non
poſſunt: quoniam charitas operit multitudi
nem peccatorum, nec ſimul cum illa poteſt
peccatum mortale ſtare. Sed àduertendum, *1.Pet.4.*
nos per baptiſmum in hanc ſagenam intra-
re, in quo regulariter hæ virtutes Theologi
cę, fides, & ſpes, & charitas, nobis infunduntur. Dico regulariter, propter adultum, qui
in peccato mortali bapti zatur, ſed quia re-
gulariter paruulis datur, qui non ponũt obi-
cem, & regulariter adulti qui baptiſmum re
cipiunt rectè diſpoſiti ſunt, ideò dicimus
quòd in baptiſmo in hoc charitatis rete liga
mur. Cæterùm ſicut piſces poſtquam rete
intrauerunt, ipſi ſe mutuo ictibus caudarum *Simile.*
ac motibus corporis feriũt, & corrumpunt,
ſic Chriſtiani poſtquàm charitatem adepti
ſunt, mutuis odijs, & ſimultatibus, ſeipſos &
illam perdunt atque corrumpunt. Quare
proijcientur foras ab ea, quando electio bo
norum per Angelos fiet, vt hic Dominus di
cit. Eſt ergò ſagena hæc charitas qua ligan-
tur homines Chriſtiani inter ſe, ſic enim
Dominus per Oſeam dicit. In funiculis *Oſea.11.*
Adam traham eos, in vinculis charitatis.
Quapropter Paulus charitatem vinculum
vocat perfectionis: quoniam nos ligat vl- *Coloſ.3.*
timo fini, in quo perfectio noſtra conſiſtit.
Tunc enim lapis melius habebit, cùm li-
gatus fuerit centro, quàm ſi eum dimittas li
berum, vt ad illud præceps vadat confrin-
gendo ſe per aërem, & per reliqua impedi-
menta, in quibus offendẽdo cõfringit. Quini
mò retia hæc, ac vincula diuini amoris expe
ditiorẽ faciunt hominẽ ad currendũ in via
Dei: quoniã illũ ab alijs impedimẽtis expe-
diũt: vnde liberiꝰ ad Deũ ꝓperat: quod Eſa.
cap.

c.45. dixerat. Vincti manicis pergent. His
Eſai. 54. cõpedibus, & vinculis celerius properabũt
ad Deum: quoniam taliavincula, alæ potius
ſunt, quibus aduolent ad Deum. Illos enim
à retibus mundi ſoluit charitas, & ab eius li-
berat curis, quibus irretiti tenebantur, vt ſic
ſine illo impedimento ad Deum velociores
aquilis pergant. Igitur amoris vincula ac re
tia, alæ ſunt quibus ad Deum volare debe-
mus, ſed intra ipſum rete, ad ea quæ in Dei
cultum, ac obſequium fuerunt: quoniam cha
ritas omnia propter Deum facit, quemad-
modùm & Seraphin illi, qui ante thronum
Eſai.6. Dei volabant amoris alis. Nã ad alia ſolum
quę non ſunt Dei, eos rete ligatos tenet.

Quarta etiã ac vltima parabola in idem
tendit. *Ideò omnis Scriba doctus in regno cœlo-*
rum ſimilis eſt patrifamilias, qui profert de the-
ſauro ſuo noua & vetera. Nam præceptũ de
dilectione Dei & proximi, vetus & nouum
eſt. Vetus quia à lege naturę dimanauit: no
uum, quia Chriſtus illud ſingulariter docuit,
vt nõ ſolũ naturali dilectione Deum dilige
remus, verũ & ſupernaturali & diuina, quæ
dicitur charitas, nempe diligere proximum
in ordine ad finem ſupernaturalem. Vnde
& Sponſa dicebat: Omnia poma noua &ve
Cant.7. tera, dilecte mi, ſeruaui tibi. Pomũ vetus eſt
amor naturalis, quę ipſa naturalis lux docet:
nouum, ſupernaturale & diuinum: q̃ nõ ita
rectè intelligebatur, quoadvſq; Chriſtꝰ Do
minus nos docuit, quomodô deberemꝰ Deũ
diligere, nõ ſolùm in quãtum eſt author na-
turæ, verùmetiam in quãtum eſt author gra
tiæ, & gloriæ, à quo ſperamus eã adipiſci: &
Simile. proximum etiã ſic deberemꝰ diligere, in or
dine ad iſtum altiorẽ finẽ. Vel dicitur no-
uum, ab effectu: quia animã renouat ac puri
ficat, ſicut ignis id quòd per illum trãſit. Eſt
enim charitas caminus ignis, *vn cryſol*, qui ani-
mas renouat ac probat, ad ſuãq; puritatem
reducit. Quare Chriſtꝰ hoc præceptũ ſuum
dicit, eò quòd ille renouauit, explicuit, atq;
in hunc ſupernaturalem modum amandi
Deum euexit. Hic eſt igitur totus Chriſtia-
norum cenſus atq; theſaurus, pro quo homo
B.Luciæ. omnia bona ſua relinquere debet, vt beata
Lucia fecit, in cuius ſolemnitate hoc Euan-
gelium legitur. Quæ & vitam, & cenſum, &
rem familiarem pro hoc Dei amore com-
mutauit. Quare ipſa Lucia dixit matri ſuę.
Quod mihi debebas dare eunti ad homi-
nem corruptorem, da mihi vt id pro Deo
incorrupto diſpenſem. Et cùm propterea
à ſponſo ſuo, coram præfecto, tanquàm
Chriſtiana duceretur, & præſes eam ad ſa-
crificia dęmonum hortaretur, reſpõdit. Ego
per tres annos non ceſſaui ſacrificare Deo
viuo quicquid habui, modò quia nihil ſuper
eſt, me ipſam offero. Faciat quod voluerit
de hoſtia ſua. Tũc Paſchaſius Prefectus, iſta
inquit, Chriſtiano homini inculcanda ſunt,
mihi autem qui principum præcepta cuſto-
dio, hæc fruſtra profequeris. Reſpondit vir-
go: Tu Principum leges attendis, ego Legẽ
Dei attendo. Tu illos times, ego Deum: Tu
illis placere deſideras, ego Deo. Tu igitur
fac quod tibi neceſſe eſt; ipſa agam quodvtĩ
le mihi cognoſco. Et plura alia miranda quę
coram Præſide reſpondit,

Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcon- *Alid mã*
dito in agro. Hic conſiderare oportet admi- *talitas ſer*
rabilem Dei ſapientiam, artificioſumq; mo *dum ad*
dum ad ſe homines trahendi. Per ea enim *concio.*
quæ homines appetunt, eos ad ſe trahere ni
titur. Erant homines auari; pecuniarũ ac gẽ
marum auidiſsimi inquiſitores, nuptiarum,
conuiuiorũ, ac reliquarũ voluptatum amato
res: & vt eos ſuis caperet laqueis, his nomi-
nibus regnum ſuum nominare ſolet. Quid
vis homo? conuiua eſſe, comedere, cœnare,
inebriare? Scito quòd regnum cœlorum eſt
prandiũ & cœna: eſt comeſtio, eſt bibitio,
& quidquid appetere volueris: nã omnibus
his rebus regnũ cœlorum comparatur. Vo-
luptates nuptiarũ appetis? Regnũ cœlorum
comparatur nuptijs. Theſauros deſideras ac
gẽmas? Regnũ cœlorũ cõparatur theſauro,
& margaritis optimis. Hoc artificio ad ſe
traxit mulierẽ illã Samaritanã, quæ cũ ſiti- *Ioan.4.*
ret, ad hauriẽdũ aquã de fonte pergebat, &
dixit illi: Si ſcires donũ Dei, & quis eſt qui
dicit tibi, Da mihi bibere; tu forſitan petiſ-
ſes ab eo, & daret tibi aquam viuam. Hanc
enim mulier illa tunc appeteſcebat. Si er-
go theſauros appetis, ſimile eſt regnum cœ-
lorum theſauro: ſi amicus es rerũ pretioſa-
rũ & negotiorũ, & manus ſemper inter ar-
gentum ac aurum traheres? ſimile eſt regnũ
cœlorum homini negotiatori quærenti bo-
nas margaritas. Sciẽdũ, q̃ anima etiã habet
ſuas cupiditates, ac deſideria ſicut corpus.
Habet enim ſuã auaritiam, ac cupiditatem
rerum quæ ſibi propriæ ſunt. Incredibile
dictu eſt, quanta auiditate intellectus deſi-
deret veritates agnoſcere, ſcire ac intellige
re res nouas, & altiſsimas veritates. Vo-
luntas etiam vellet ſemper habere præſens
aliquod bonum, vel pulchritudinem, quam
amaret, cuperet, ac in ea actionem iſtam

amandi exerceret. Et ſic poſſumus intelli-
Eccleſ.1. gere illud dictum Sapientis, Eccleſ.cap.1. Nõ ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu impletur. Acutiſsimus ille oculus animæ tantæ perſpicaciæ, ac roboris, qualis eſt intellectus, non ſatiatur viſu: ſemper enim intelligere gaudet, atq; ſcire veritates ſibi abſconditas, & occultas? Voluntas etiam (quæ velut auris eſt, quę intellectũ auſcultat) nihil enim amat, niſi quod intellectus ad aurem ei loquitur, cùm nihil ſit volitum niſi ſit prę cognitum, nunquàm ſatiatur aurem accommodare intellectui, vt ei proponat bona quæ amat, ne otioſa ſit, nec enim poteſt. Hæ duæ potentiæ ſunt illæ duæ filiæ ſanguiſugæ, de quibus Sapiens ait: Sanguiſugæ
Prou.30. duæ ſunt filiæ, dicentes, Affer affer. Anima humana, quæ hæc ſanguiſuga eſt, quæ acutiſsimè ac ſenſim creaturarũ cognitionem ſuggit, has duas habet filias, nimirũ has duas potentias, *intellectum*, & *voluntatem*, quæ in eſſentia animæ radicantur, quæ ſemper animam ſolicitant, & quadam auiditate premunt, dicentes, Affer affer. Da mihi plures veritates, quas ſciam ac intelligam, oſtende mihi bona quæ amem, doce me plura quæ intelligam, propone mihi alia quæ diligam. Quæ inſatiabilis cupiditas in eis ortum habet à ſua ipſarum natura. Sunt enim ambæ potentiæ rerum infinitarum capaces. Nam obiectum quod dicimus intellectus, non eſt res quædam ſingularis: nam ſingularia ſenſus ipſi capiunt; ſed eſt res quædam vniuerſalis, ac communis à rebus ipſis ſingularibus abſtracta, quæ non eſt limitata ad hìc & nunc, ſicut res ſingularis, ſed omnino illimitata ab his quæ eam contrahere poſſunt abſtrahens, ex quo certam infinitatem, ac illimitationem ſortitur. Idem de voluntate dices, cuius obiectũ nõ eſt hoc aut illud bonũ, ſed bonum in communi ad nullã materiam limitatũ, aut contractũ. Et quia hoc bonum ſic infinitum ac vniuerſale ſolus Deus eſt, hinc eſt, quòd nunquã hæ duæ potentiæ, intellectus, & voluntas quietantur, niſi intelligẽdo, aut amãdo Deum. Hoc appetitu accupiditate ſciẽdi diabolus primos parentes ſeduxit dicẽs eis: Eritis ſicut dij ſciẽtes bonũ
Gen.3. & malũ. Vt ergò hũc hominis appetitũ ſatiaret Deus, contulit ei hũc theſaurum, has gẽmas, has inæſtimabiles margaritas, quæ ſunt virtutes Chriſtianæ à Deo infuſæ, ſcilicet, fides, ſpes, charitas, quæ regnũ cœlorũ dicũtur: quoniã illę ſunt capitale noſtrũ ac cẽſus, quo negotiũ regni cœlorũ agimus, & quia ſunt virtutes quas nõ poſſumus viribus noſtris acquirere, ſicut cęteras morales, ſed ſunt è cœlo aduẽtitię, per ſe infuſæ à Deo, & quibus altiori ac diuiniori modò ſe nobis cõmunicat Deꝰ, quã per naturalia. Nam licet Deꝰ author ſit vtriuſq; ordinis, tã naturalis, quã ſupernaturalis: ſimilius tñ ſe nobis communicat Deus per has virtutes, quã per lumẽ naturale: nã hoc deriuatur à Deo tãquã ab authore naturæ, illę tanquã ab authore gratiæ, & gloriæ. Et quia gloria conſiſtit in ſumma cõmunicatione ipſius diuinæ naturę; hinc eſt quòd virtutes iſtę, quibus hanc cõmunicationem acquirimus, debent eſſe eiuſdẽ ordinis, vt media proportionentur fini. Quare per eas ſe nobis cõmunicat altiſsimo modo. Sunt em̃ deriuationes quædã diuinę naturę, quibus eius cõſortes efficimur, vt d. Pet. docet dicens: Per quẽ maxima &
2.Pet.1. pretioſa nobis promiſſa donauit, vt diuinę ſimus cõſortes naturę. Sicut Rex aliter ſe cõmunicat popularibus, aliter primoribus ac
Simile. amicis, illis à lõgè ſe oſtendit notitiã quandã cõmunem ſui ipſius oſtendens illis, manifeſtãs eis aliquãdò vultũ ſuũ, & nõnulli velo opertũ. Amicis verò ac purpuratis familiaribus, familiarius cũ illis tractãdo, humaniùs cõfabulãdo, ſeipſum, ingeniũ, diuitias, ac delitias eis cõmunicãdo. Sic Deꝰ vno modo in naturalibus ſe nobis cõmunicat, aliter in ſupernaturalibus. Primo modo generalẽ quandã notitiã nobis manifeſtauit, per quã intelligimus vnũ Deũ, vnũ primũ principiũ omniũ rerũ. Amor etiã naturalis nõ plus aſcendit, quã ſit hæc cognitio. In ſupernaturalibus autẽ maiora myſteria nobis reuelat, arcanorũ ſuorũ nos facit participes; introducit nos in cellaria ſua, ibique nobis præbet
Cant.1. vbera ſua, hoc eſt, ſecretiora ſui amoris arcana, ibique in nobis ordinat charitatẽ infundens eã deſuper. Igitur hac ratione hæ virtutes Chriſtianæ dicũtur theſaurus: quoniam per illas Deꝰ incipit nñas implere cupiditates, appetituiq; intellectus acvolũtatis ſatisfacere, qui ſumma auaritia appetũt rebꝰ ſuis adimpleri. Nec enim intellectui ſufficit ea quæ Ariſtoteles cognouit ſcire, nẽpe cœlorũ motus, qualitates aſtrorũ, generationem mineraliũ, definitionẽ tẽporis ac motus, eternitatẽ primi motoris: pauca hæc ſibi videntur. Vt ergo plus ſatisfaciat illi, infundit illi fidem, quæ notitiam rerũ ſupernaturalium præbet, quæ illum beatum efficere debent, quatenùs hac notitia plura intelligebat, quàm quæ lumine naturali intelligebat, atque

atque hoc theſauro in hac vita incipiat ſatiare inſatiabilem appetitum ſciendi. Ecce magnum theſaurum, auare intellectus, adimplere illo ſatiare, ſamen tuam ſciendi extingue: nam hac notitia plura intelliges, quã quæ lumine naturæ de totis viribus percipere poteras. Voluntas itidem, quæ eſt alterum os animæ etiam inſatiabile, quid vis? Amare, concupiſcere bonum? Ecce tibi infunditur charitas, qua altiſsimo modo poſſis amare ſummum bonum, omnem pulchritudinem, omnemque voluptatem. Deniq; quidquid deſiderari & amari poteſt. Quòd ſi quietis impatiens es (nec enim voluntas otioſa poterit eſſe) dabo tibi comitem ſpem; quæ te ad cœleſtia inquietudine quadam excitet, ſemperq; ebulliens ad hũc theſaurum te faciat ſalire. Ecce quomodò theſaurus iſte ſunt virtutes Theologales. Sed ex
1. Cor.13. his tribus virtutibus maior eſt charitas, vt Paulus docet: quoniam immediatiùs attingit Deum. Fides enim credit Deo tanquàm primæ veritati reuelanti ſe per Eccleſiam: itaq; credit rebus reuelatis à Deo per Eccleſiam ſuam. Spes autẽ quærit Deum ſibi, ſperatq; in eo in quantum eſt principium bonorum, quæ ſibi à Deo proueniunt: quarè non ita immediatè hæ duæ virtutes tangunt Deum. Charitas autem fertur in Deum ipſum immediatè, prout eſt in ſe. Omnes quidem tres virtutes tangunt Deũ: quoniam habent illum pro obiecto, quarè omnes ſcopum attingunt, ſed charitas medium ſcopum affixit. Aliæ quippè virtutes quaſi per latus illi adhærent: quoniam fides ſub ratione primæ veritatis: ſpes ſub ratione boni ardui beantis nos, in illum feruntur: charitas ſecundùm ſe ipſum, illum tanquàm integrum bonũ ſuum amat. Eſt enim inter reliquas virtutes ſicut aquila, quæ Solem ipſum, in ſe ipſo, indeficientibus oculis intuetur. Quarè dicitur cha
Coloſ.3. ritas vinculum perfectionis: quoniam perfectè vnit animam Deo. Vnde qui charitatem habet, integrum theſaurum habet. Sic
Rom.13. enim ait Paulus: Quòd plenitudo legis eſt dilectio. Dicitur autem charitas theſaurus abſconditus: quoniam virtus eſt ſupernaturalis, ad quam noſtræ vires naturales non pertingunt, atq; in ſecretiſsimo loco animæ noſtræ ſedem habet, hoc eſt, in corde. Vnde
Iob.28. Iob dicit: Quis eſt locus ſapientiæ, aut quis eſt locus intelligentiæ? Abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium, volucres quoque cœli latet. Quoniam nec Angeli hoc arcanum penetrant, ſolus enim Deus ſcit quis habet hunc theſaurum in corde. *In agro.* Hic ager eſt corpus, vbi anima in qua eſt iſte theſaurus, deliteſcit, ager ſpinis obſitus, in quo conſeruari theſaurus iſte abſque Dei gratia minimè poterit. Vel dicitur theſaurus iſte abſconditus in agro: quoniam effectus charitatis forſan iam non inueniuntur, in vrbibus aut in plateis, aut in domibus Regum, ſed in agro vbi agricolæ ſunt. Quoniam plùs eleemoſynarum largiuntur ex his quæ in ſudore vultus ſui colligunt, quàm proceres ac diuites mundi. *Quem qui inuenit homo.* Inuentus dicitur, quia opera ſine charitate & gratia non dicuntur quærere hunc theſaurum, quia non merentur illum. Sunt enim opera ſine luce, & abſq; luce nequit hic theſaurus quæri, nec inueniri. Quis enim in te-
Luc.15. nebris, dragma perditũ quærit. Mulier illa prudens, quæ perdiderat dragma vnum, lucernã accendit, vt quæreret illud. Hæc autẽ lucerna gratia Dei eſt, ac charitas, ſine qua nõ poteſt Deus meritoriè quæri. Quarè prima gratia gratis cõfertur, & quaſi caſu eam adinuenit homo in agro ſuo. Gratia ergo facit nos inuenire dragma hoc, in quo eſt imago Dei, quæ eſt charitas, quæ vultũ noſtrum reddit ſimillimum Deo, vt ſimus ſecun-
Cant.5. dùm gratiam imago eius. Nam dilectus dicitur candidus & rubicũdus, quia calore charitatis rubeſcit: ſic anima hoc calore rubicunda, imaginem ac vultum Sponſi refert.
1.Reg.16. Vnde Dauid amicus Dei rufus erat, & in genis rubicundus. Hoc colore cognoſcuntur
Cant.1. amici Dei. Quarè ad Spõſam dicitur: Genæ tuæ ſicut turturis, quæ auis amorem refert: ſeruat enim ſuo coniugi amorẽ indiuiduum, ita vt ſemper illum gemat, nec alteri copuletur. In genis ergo cognoſcuntur amici Dei,
Sap.7. nam ſi charitate rubent, ipſi ſunt. Quarè de charitate dicitur quòd amicos Dei cõſtituit.
Gregor. Vnde (vt docet Gregor. ſuper.1.lib.Regum) ſicut nunquàm dicis cognoſcere hominem, niſi faciẽ eius aſpexeris, ſic nec Deus amicos agnoſcit, niſi in facie, quæ eſt charitas.
Sap.7. Neminem enim diligit Deus, niſi eum qui cum ſapientia inhabitat. Quocircà fatuis virginibus, quæ oleo charitatis carebant, dici-
Matth.25. tur: Neſcio vos. Idem reſpondetur in die iudicij his qui opera miſericordiæ non exercuerunt. Sicut cortex malipunici, ita genæ
Cant.4. tuæ. Nam malumpunicum purpureis granis rubeſcit, quæ miro ordine cõpoſita mutuò ſibi ſuccum communicant. Quod & charitas in anima facit. Nam & Sponſa dicit ordi-
Cant.2. naſſe in ea Sponſum charitatẽ. Quem vultũ

desiderat Sponsus videre, cùm dicit: Ostẽde mihi faciem tuam. Igitur facies qua Deus suos agnoscit, charitas est. Eâdem ergo facie
Ioan. 13. potero ego dignoscere Christi amicos: nam & ipse dixit: In hoc cognoscent quòd mei estis discipuli, si charitatem adinuicem habueritis. Si ergo in te hanc charitatem non video, non te dicam Deo amicum. Sed dices: Quomodò eam videre poteris, quæ occulta est? Benè. Sed signa sua ac affectus habet: sicut absconditum ignem per fumum cognosco. Ieiunas frater? Benè habet. Non vitupero. Vigilas, laboras, media nocte surgis ad matutinas horas, in iubilos raperis? Bona hæc omnia sunt. Inuideo talibus operibus certè. Nihilominùs non propter hæc opera te amicum Dei iudicabo, nec agnoscam. Nec enim hæc faciem amicorum Dei reddunt, sed fucus aliquandò esse solet. Sed si diligis proximum tuum, sicut teipsum in Deo, misero compateris, tristitia alterius te afficit, prouides egeno, cùm vales; hæc signa dilectionis sunt. Faciem Sponsi referunt, iam te amicum eius agnosco. Sed proh dolor. Video te crudelem, impium, truculentum, sæuum in proximos, odio plenum, qui nec micas pauperi Lazaro tribuis, fragilesq; rationes quæris, vt te excuses ab eleemosynis elargiundis. Tereuntij non æstimo quidquid aliud egeris, si hæc nõ facies. Non ibi Cæsaris figuram cerno, non ibi Christi mei imaginem video, nõ hæc facies eius est: absq; charitate, absq; pietate, absq; misericordia, cætera omnia hypocrisis sunt. Si
2. Cor. 11. enim cum Paulo infirmareris cum infirmo, vrereris cum pusillo, si mala proximi, vt tua reputaueris, nec sumptui ob proximi necessitates parceres, nec quidquam aliud plùs in animo haberes, quàm pauperum necessitatibus deseruire: iam te tanquàm filium, & amicum Dei amplexarer. Veni, mi frater, deosculabor te: quia faciem tuam ficut faciem Christi mei cõsidero, cuius imaginem geris, cuius figuram reddis, cuius pretiosissima vnguẽta redoles. Cæterùm si nil aliud in te video, quàm similitudines quasdam fictas ostendere virtutis, nec aliud quàm visibilem apparentiam virtutis velle hominiMatth. 25 bus dare: sicut virgines fatuæ, quæ solùm id quod videbatur, in lampadibus ferebant, vt strepitum quendam nimiæ sanctitatis facias, *Y sea mas el ruydo que las nuezes*. Fictitium Christianũ, hypocrisis fermento compositum te prædicabo, non tamen verum ac
1. Cor. 13. solidum Euangelij sectatorem. Audi Paulum vociferantem, ac dicentem, etiam si velut Angelus Dei prædicet, aut oret, aut loquatur, si se velut alter Laurentius in craticula ferrea vrẽdum præbeat, & alia quantunuis heroica opera faciat: si tamen charitatem non habuerit, nil sibi cætera omnia prodesse. Hoc ergo dragma, in quo est imago Dei, quod est charitas, non industria humana, sed ex gratia ac infusione diuina habetur. O bone Iesu, charitatis ac pietatis amator, hanc quæso fidelibus tuis infunde: iam enim effusam ac perditam eam video, omnia impietate ac sæuitia plena cõfidero, sicut cùm tu Deus vltionum prædicaberis. Nunc quia iam hispidas manus Esau reprobasti, graues manus Moy si proiecisti, & cum *Exod. 17.* manibus mollibus Iacob factus homo ad nos descendisti. Manus enim tuę tornatiles (ait Spõsa) plenæ hyacinthis, qui hilaritatẽ referunt, *Cant. 5.* ac cœlestem manifestant lętitiam, atq; cum mansuetudine ac humanitate nobiscum conuersatus es: reduc eam ad nos, ô bone Iesu. O Christiana pietas, ô margarita pretiosa, ô thesaurus absconditus, ac infinitus, sine quo mundum egentem video, quo vadis? Quo fugis? In nos mane, vt & nos in Deo maneamus, & ipse in nobis. Qui ergò hunc thesaurũ inuenit, absondit: quoniam non in lingua solùm, sed intùs in corde absconditum gestat, secundùm illud Pauli: In *Ephes. 3.* charitate radicati & fundati. *Et præ gaudio illius vadit.* Nam gaudium effectus est charitatis: gaudet enim amans de bonis amici, quę cùm tanta sint in Deo, magnã in eo copiam gaudiorũ habet amans. Gaudet etiam amor ex hoc quod secum habet amicum: qui autem habet charitatem, in Deo manet, & Deus in eo. Quarè semper gaudet qui Deũ *1. Ioan. 4.* amat: quæ gaudia vsq; in æternitatem continuantur, & ibi cõfirmata in æternum manent. Sed quoniam Diuus Hieronymus vult *Hieron.* hũc thesaurũ esse Christum: aduerte quòd ideò dicitur thesaurus absconditus: quia in *Coloss. 2.* eo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi. Vnde quandò inter homines conuersabatur, dixit eis: Regnũ Dei *Luc. 17.* intrà vos est. Quarè ab homine tàm diuite, qui tot habet thesauros, non minima hæc tẽporalia petere debemus, sed æterna: nam præter Deum omnia egestates sunt, sicut ait *Augustin.* Augustinus: Omnis copia quæ Deus meus non est, egestas mihi est. Vnde Ezech. c. 4. *Ezech. 4.* præcepit Deus, vt ciuitatem Hierusalem in latere describeret: vt nos doceret quòd fortiora & ditiora huius mundi, nil aliud quàm terra

Simile. terra cocta, sicut lateres sunt. Sunt enim sicut Bõbices, hoc est, sicut serici vermes, qui postquã sericã domũ fabricauerũt, in ea moriuntur. Sic isti in delitijs suis, quas magna industria parauerũt, pereũt, & quod sibi putant esse in salutem, in exitium corporis, & animæ cedit. *Absconditio.* Quia erat diuinitas
Esai. 45. absconditа. Vnde & dixit Esai. Verè tu es
Abac. 3. Deus absconditus. Ibi absconditа est fortitudo eius. Et titulus Psal. 9. est: Pro occultis
1. Cor. 2. filij. Et ad Corinth. Nos prædicamus sapientiam in mysterio absconditam. Secundò dicitur absconditus, quia nos absondimus illum: sicut quandò Luna ecclipsatur: quia interponitur terra inter Solem & ipsam, non recipit lumen à Sole. Sic anima quæ à Christo vero Sole iustitiæ illuminari deberet, cùm terrenas curas interponit inter se, & Deum, & sub illis se absondit ac operitur: obscura vt Luna ecclipsata remanet. Obscuratum habentes intellectũ: *Quem qui inuenit homo.* Peccator qui per pœnitentiam hunc
Ephes. 4. thesaurum quem amiserat, inuenit, valdè gaudet, & quia virtutes etiam adinuenit, quę secum gaudia adferre solent. Econtrà peccatores tristes ac trepidi incedunt interiùs:
Ambros. quia secum ferunt mortem. Vnde Ambros. dicit: Iustus est gloria suiipsius, & peccator
Hierony. pœna suiipsius. Et Hierony. ait: Quot sunt crimina, tot sunt animorum tormenta. Sunt enim peccata veluti furiæ illæ infernales, quas poëtæ fingebãt, quæ sunt vermis conscientiæ, qui semper eorum corda exedit, atq; corrodit. Quod si iusti tribulationes in hac vita patiantur: ideò id est, quia per illas vult eos Deus ad istum thesaurũ reducere:
Ezech. 42. nam Ezech. 42. vidit templum, ad quod duxit eum Deus per viam Aquilonis: quia ad templum Dei per Aquilonem ventum, qui vehemẽtior est, ac tẽpestates maiores excitat, nos ducit Deus. Septuaginta addunt:
Zach. 6. Oriẽs duxit nos ad Orientẽ. Id est, Christ⁹,
Luc. 1. cuius nomen Oriens est (in quibus visitauit nos Oriens ex alto) duxit nos ad seipsum. Nam Ionatas Chaldæus vbi est, Oriens, ponit Messias. *Abijt.* A quo abijt, & ad quem? Nam omnis motus habet duos terminos, à quo, & ad quẽ. Abijt ergo à seipso ad Christum, à culpa ad gratiam, vt fiat vnum cum Christo. Abijt à mundo, vbi fallacia sunt gaudia, ad Christum, vbi vera sunt. Vnde
2. Reg. 15. Dauid fugiendo vicit filium suum Absalon,
Vsq. 18. & Psalmum cecinit, cui titulum perscripsit,
Psalm. 3. sic habentem: Psalmus Dauid, pro victoria, cũ fugeret à facie filij sui Absalon. Victoriã vocat fugam, cùm tamen fugere sit eorum, qui victi sunt: quoniam in hac pugna infirmi cum mundo & occasionibus peccandi, illustrissima victoria est fugere. Nam Absalon est noster appetitus, qui se contrà rationis imperium rebellat, sic fugere ab eius cõcupiscentijs & occasionibus, optima victoria est. Sic docet Chrysost. super hunc Psalm. *Chryst.* Et Hieronymus in vna Epistola ait: Fugere *Hierony.* in hac parte, est vincere. Hedera (secundùm Doctores) hanc habet proprietatem, quòd *Simile.* si ea fit vas & vinum infundis in eo, statim cõsumitur. Si autem aquam mittas, conseruatur. Quòd si vinum simul & aquam infundis, vinum consumitur, & aqua conseruatur. Hoc vas mũdus est, qui omnes voluptates citò consumit, & euanescere facit. Voluptas quippe per vinũ significatur: aquam autem, hoc est, labores conseruat. Fuge ergo à mundo, à diabolo, & à teipso, & appropinqua ad Christum. *Vendidit omnia quæ habuit.* Omnia potes relinquere retinẽdo, ait Gregorius. Absq; hoc quod distrahas rem tuam; relinquendo appetitum diuitiarum, sufficit ad hoc, vt tendas ad Regnum cœlorum. Si diuitiæ nos detinẽt, nequaquam hunc thesaurum: tunc docemur eas vendere, cùm id impedimentũ non præstant. Quarè vendere omnia, est non solùm illicita dimittere, verumetiam quæcunq; impedimenta Regni cœlorum relinquere. Sunt enim diuites ve- *Simile.*
luti alearum ludus, quorum numerus maior in thesera est, sex, & sub illo est mininus nũmerus; scilicet, vnum: sic diuites exterius magni apparent, cùm tamẽ sub illo numero seruulorum, ac equorum multa vilia facta lateant, nempè vsurarum, ac mendaciorũ, & alia vilissima flagitia, quæ pauperes cõmittere non auderent. Et hi comedunt filios suos, hoc est, id quod illis deberet prouenire. Vendere ergo diuitias suas, est appetitũ ab eis distrahere. Sed dices: Ego non habeo quid vendam. Si non habes (ait Chrysostо.) *Chryst.*
eme pretium gemitu. Da voluntatẽ tuam pro eo, & omnia dedisti. Ager huius thesauri fuit corpus Christi, quod opus fuit aratro crucis & vomere, & lancea proscindere, vt inde thesaurus sic emanaret.

Aduertẽdum in his parabolis, quæ in hoc capite scriptæ sunt, diuersos status Ecclesiæ esse designatos. In prioribus enim parabolis Regnum cœlorum assimilatur semini, hoc est, quòd Ecclesia in suis principijs constituta malos habuit cũ bonis admixtos. Tum ex indispositione auditorũ, tùm ex superse-

minatis

minatis à diabolo zizanijs. In hac autem parabola, quâdò Ecclesia iam prouecta est, malos habet mixtos bonis, tanquàm captos simul cum bonis. Nam pessimi Christiani, quia coactè legi subsunt, & vellent non habere legem prohibentem quæ volunt, quasi captos se esse existimant. Innumerabilis est multitudo hominum, qui Baptismo in infantia, aut timore susceptо, tanquàm captos se tenent inter Christianos: ita quòd si essent omninò liberi, taliter quòd absq; dedecore aut periculo vitæ possent exire, non expectarent Angelos, qui eos separent à bonis piscibus, sed ipsi volùtariè exirent à sagena. Et licèt sagena hæc, id est, Ecclesia, malos etiam capiat: tamen quia capit bonos propter quos omnia (vt ait Paulus) hæc electorum multitudo, quæ in ea capiuntur, laudabilem hanc sagenâ reddunt. Meliùs quippè est quosdam electos sic saluari, cum admixtione malorum, quàm nullum capere. Comparatur autem Ecclesia in vita sagenæ congreganti ex genere piscium: quoniam in hac vita permixti sunt boni cum malis. Vnde in Cant. dicitur: Nigra sum, sed formosa: Ac si diceret Ecclesia: Si me in peccatoribus, qui carnis corruptioni inseruiunt, consideratis, nigra videbor & deformis. Cæterùm si ex alia parte, qua in me sunt iusti, contemplatis, formosam me ac pulcherrimam inuenietis. Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. Nam Ismaelis, qui ibi dicitur Cedar, tentoria, cũ imbribus cœli paterent, nigra & deformia erant: sic mali qui huius mundi tempestatibus patent. Tamen pelles Salomonis, *martas zebellinas*, sunt iusti, qui & cãdore mũditiei fulgent, & charitatis calore flagrant. Vnde & alibi Sponsus de ea dicit. Quæ est ista quæ progreditur, quasi aurora consurgens. Auroræ tempus, nec omninò lucidum est, nec totaliter tenebris caret, nec omninò frigiditatem noctis retinet; nec tamen adhùc Solis ardore calet. Sic Ecclesia, in malis obscura & frigida, in bonis clara, & calida apparet. Vnde & dicitur: Pulchra vt Luna, quam modò plenam, modò vacuam videbis. Quoniam Ecclesia in bonis plena claritate, atq; pulchra videtur, sed nõ omninò perfecta: quia in multis offendimus omnes. In malis verò vacua à lumine est, & obscura, nec tamen omninò: quoniam etiam peccatores aliquandò fidei luce perfunduntur. Vide Commentaria nostra super Psalm. 118. fol. 33. Sed quid sibi vult hæc interrogatio: *Intellexistis hæc omnia?* Certè id non interrogat Dominus, quasi ignorans, sed vt ex eorum responsione commodam haberet opportunitatẽ eos docendi, quæ intelligerent reponere in fideli thesauro memoriæ, quò alijs aliquandò possint depromere. Vnde & subdit aliam parabolam, qua hæc docet. Ait enim. *Ideò omnis scriba doctus in Regno cœlorum, similis est patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera.* Hoc est dicere. Ideò quia hæc intelligitis, scitote, q̃ qui doctus in sacris literis, & in Ecclesia est, debet in abundantia multa proferre, quæ omnibus vtilia, atque accommoda sint, pro diuersitate cuiusque appetitus, ac gustus, quatenùs aĩs recentia, illis vetera proponat, pro diuersitate affectuum illorum. Hoc enim ad literam significatur per noua & vetera, quæ profert paterfamilias, cui assimilatur doctor Euãgelicus: sicut & Cant. 7. dum Sponsa dicit suo Sponso: Omnia poma noua & vetera, dilecte mi, seruaui tibi; ad literam significatur abundantia, qua cuiuis appetitui satisfaciat. Hæc autem similitudo in hoc consistit. Quòd, quemadmodùm paterfamilias diues simul & liberalis, ex abundantia diuitiarum suarum, cùm opus est, profert noua & vetera, hoc est res varias diuersorum generum: ita verus Euãgelicus doctor, è corde diuite spiritualium opum, debet in tempore suo proferre sermonem varium diuersis ingenijs accommodùm: quoniam non eadem omnibus mãdanda sunt, nunc apertè, nunc in Parabolis loquendo: sicut diuus Gregor. in pastorali docet, & Christus Dominus suo exemplo docuit. Dicitur autem prædicator Euãgelicus Scriba, nõ à scribẽdo, sed potiùs à Scripturarum sanctarum intelligentia, & enarratione, vt nos suprà capite 2. & 3. explicuimus. Additur autem doctus in Regno cœlorum, hoc est, in noua lege, ad differentiam scribarum, quos habuerunt Iudæi, qui tantùm vetera ex veteribus proferre potuerunt, vt intelligatur perfectior doctrina requiri à scriba Euangelico. Vnde per noua & vetera, nouum & vetus Testamentum intelligi potest, eò q̃ Euangelicus doctor, & ex veteris Testamẽti literis vetera: & ex Euangelica Philosophia debet de promere noua. Nam sicut homo diues diuersas habet vestes in suo vestuario repositas, ex quibus aliæ olim in vsu fuerũt, aliæ modò in vsu sunt: sic homo doct⁹, & Testamentũ vetus & nouũ scire debet, illud quod olim in vsu fuit, hoc quod modô in vsu est. Sicut Christus Dñs ex quinq; panibus & duobus piscibus nos

2. Tim. 2.

Cant. 1.

Cant. 6.

Simile.

Iacob. 3.

Cant. 7.

Gregor.

Simile.

Ioan. 6.

nos saturauit: quoniam ex quinque libris Moysi, cũ dulcedine nouæ legis, significata per piscium dulcedinem, animas nostras reficit. Nam lex noua est complementum & saturitas antiquæ. Obseruandum autẽ, hunc scribam, non comparari patrifamilias, qui proferre potest, sed qui profert: vt intelligatur, Euangelico scribę non satis esse debere quòd cor habeat plenũ spirituali eruditione, sed ex ea plenitudine alijs esse proferẽdum: nam Regnum cœlorum non in habitu, sed in actu consistit.

Et factum est cùm consummasset Iesus parabolas istas, transijt inde, & veniens in patriam suam, docebat eos in Synagogis eorum: ita vt mirarẽtur, & dicerent: Vnde huic sapientia hæc, & virtutes? Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas. Et sorores eius omnes, nonne apud nos sunt? Vnde ergo huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Patriam suam hîc vocat Nazareth, sicut Lucas. c. 4. explicuit. Mirabantur quidem rectè, animo attentè considerantes, quomodò vir ille qui fabri filius erat, & tàm pauperes haberet cõsanguineos, quem nunquàm viderant operam literis nauasse, tantam haberet Scripturarum scientiam, tot & tàm mira valeret, patrare miracula: colligentes ex hoc id non posse fieri, nisi diuina quadam & maxima virtute. Vnde Lucas dicit cap. 4. Quòd omnes testimonium illi dabant, & mirabantur de verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius. Omnes quippè intelligebãt, ea quæ dicebat rectè dicere, optimèq; explanare sacras Scripturas; sed aliqui id conuertebant in bonum, diuinam in eo admirantes virtutem, videntes gratiam in labijs eius diffusam esse; alij verò contemptui illum habebant, scientes illum ex fabro genitum, vt ipsi existimabãt, & ex paupercula muliere natum, habereq; consanguineos pauperes è media plebe, ipsumq; nunquàm literis incubuisse, & ideò tàm verba, quàm opera eius inuidebant, & floccipendebant, & scandalizabantur in eo. Vnde huic sapientia? & dicebant:

Luc. 4.

Matth. 13. Nunquid Saul inter Prophetas? Vnde Hy-
1. Reg. 10. larius ait: Huic magna, huic humilia, cernẽs
Hylarius. veritatem iudicij non capit, sed scandalizatur, quod est impediri mentis arbitrium. Sic
Esai. 8. enim Esai. cap. 8. vaticinatus fuerat, dicens: Dominum exercituum sanctificate in cordibus vestris, ipse pauor vester, & ipse terror vester, & erit vobis in sanctificationem: in lapidem autem offensionis, & in petrã scandali duabus domibus Israël, & in laqueum, & in ruinam habitantibus Hierusalem. Et offendent ex eo plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur. Ecce quomodò Christus Dñs alijs fuit in scandalum, alijs autem in sanctificationem, secundùm quod & senex Simeõ de illo prophetauerat, dicens: Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum, & in signum cui contradicetur. Hoc enim scandalum acceptum erat ab eis, non datum à Christo. Vnde Ecclesiast. 32. dicitur: In via ruinæ non eas, & non offendas in lapidem. Deberent quippè isti homines animaduertere hoc esse Dei consilium, vt semper minima mundi elegerit, vt maiora ea faceret. Sic enim vnxit Dauid in Regem, cùm pastor esset ouium, sicut ipse dicit Psalm. 77. Elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, de post fœtantes accepit eum. Et Amos Propheta fuit pastor & rusticus velicans sicomoros, & in Psalm. ait Dauid: Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperẽ. Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. Et adhùc ipsi patres Iudęorum, ac illius populi Patriarchæ, & Prophetæ, non fuerunt Reges hominum, sed pastores ouium, sicut coram Pharaone confessi sunt. Genes. 47. Viri pastores sumus, & nos & patres nostri ab adolescentia nostra. Quod videtur voluisse insinuare Moyses. Deut. 18. cùm dixit: Prophetam suscitauit vobis Deus de fratribus vestris (quos ex minimis ac egenis diuites magnos efficit Deus) tanquàm meipsum audietis. Ex quibus & ex signis, quæ videbant per eum fieri, benè poterant colligere quis esset. Sic enim dicitur Ioan. 9. Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quicquam. Hoc autem quod dicunt, fabri filium, non explicat, cuius opificij fuerit faber Ioseph, sed nos id super caput primum abundè declarauimus. Marcus dicit quod dicebant: Nonne hic est faber? Ex quo multi colligunt Christum Dominum ante suam prædicationem, exercuisse artem fabrilem, quod etiam ibi diximus. Licèt simpliciùs possit intelligi eũ vocasse fabrum: quia existimabant eum filium fabri, sicut filium sutoris, sutorem appellare solemus. Quod autem hîc dicitur fatres & sorores, iam loco citato explicuimus, quomodò in Scriptura omnes cognati vocentur fratres. Nam & Iacob Genes. 29. se vocauit fratrem Laban, cùm tamen consobrinus eius esset. *Iesus autem dixit eis: Non est*

Luc. 2.

Eccles. 32.

1. Reg. 16.

Psal. 77.

Psal. 112.

Deut. 18.

Ioan. 9.

Marc. 6.

Genes. 29.

Propheta

Propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & in domo ſua. Ac ſi diceret: Non eſt Propheta vſque contemptior, & magis inhonoratus, quàm in patria ſua, & inter notos. Sic enim Poëta de pomis perſicis dicit.

Tranſlata facta eſt melior, quæ noxia quondã
In patria: hîc nobis dulcia poma gerit.

Nam ſi homines, qui in patria ſua floccipẽduntur, tranſlati in exteras nationes magni haberi ſolent: ſicut & plantæ nonnullæ meliores fructus tranſplantatæ alibi ferunt. Sic
Geneſ.37. Ioſeph, qui à ſuis tanquàm mancipium venditus
& 41. eſt, apud exteros princeps factus eſt. Ratio autem huius eſt: quoniam ægrè nimis ſolent ferre homines ſibi æquales, & pares inter ſeipſos videre ſuperiores euadere. Cõciuilitas autem paritatem quandam dicit; cùm ſimul educatos mecum videam iam me ipſo maiores. Præcipuè ſi ex vilibus erant orti natalibus, vt Chriſtus Dominus: nam etſi ex Regali progenie, ſed iam in paupertate ſepulta. Cæterùm credo Dominum id dixiſſe, quoniã ſingularitas vitæ ſanctioris, tàm in verbis, quàm in factis, in miraculis edendis eos vehementer exagitabat contra eum. Viderant eum heri, & nudiuſtertius fabrilem artem exercere, modò autem illum aliam vitam ab illis ſingularem incipere inuidebant illi, & iraſcebantur ei, & volebant eum tenere, dicentes ipſum in furorem eſſe verſum. Et ideò dicit Chriſtus:
Marc.3. Nemo Propheta, hoc eſt, iuſtus (quia pro eodem ſumitur aliquandò in Scriptura, eò quòd Prophetæ ſingularem ab alijs vitam communiter agebant) acceptus eſt in patria ſua, & in domo ſua. Quoniam iuſti qui ſe à peccatoribus & mũdanis hominibus ſecernere volunt, & vitæ ſanctitatem profiteri, ab alijs corripiuntur, & impediuntur. Dicunt enim eis: Vt quid vis te ſingularem oſtendere? Cur non quò alij pergunt vadis? Quid opus eſt hypocriſi quadam te velle, tanquàm iuſtum ac ſanctum celebrari? Quid extrema capis? Sufficit tibi via media, qua & nos & patres noſtri ambulauimus. Quarè Dominus quos ſuos eſſe vult à conciuibus, & conſanguineis ſeparat. Nam cùm Abraham amiciſſimum ſibi facere vellet, atq; Meſsiæ arcana, & promiſſa patefacere, dixit illi.
Geneſ.12. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Et vt legem populo
Exod 14. ſuo daret, ab Ægypto eduxit eum. Moyſen
Exod.19. cum quo familiariter loqui volebat, in montem aſcendere fecit, ad cuius radices nec beſtias accedere permiſit. Quod beneficium religioſis præſtat Deus. Vtinam agnoſcamus illud, qui nos à notis & conſanguineis, tanquàm ſelecta quædam grana ſeparauit, ne nobis ad melius obſequendum Deo, impedimento forent. Nam & ipſe per Moyſen
Deut. 33. dixit: Qui dixit patri ſuo & matri ſuę, Neſcio vos, & fratribus ſuis, Ignoro illos; hi cuſtodierunt legem meam. Atq; hoc eſt quod ego vellem religioſis ſuadere, ne ampliùs ad cepas Ægypti redeant, ſed audiant id
Hierem.2. quod Dominus per Hieremiam eis dicit: Et nunc, populę meus, quid tibi eſt cum via Ægypti? *Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.* Alius Euangeliſta dicit: Non potuit ibi virtutes multas facere, &c. Cùm enim ad curationem duo concurrere debeant, fides ſcilicet, eius qui curatur, & curantis poteſtas; cùm alterũ deeſſet, imò contrarium adeſſet, non potuit fieri id propter indiſpoſitionem eorum, quod quantum in ipſo erat Domino, facile erat. Vel dicitur, Non poterat, quia nõ erat conſentaneum, ſecundùm id quod dicitur: Id nos poſſe, quod iure poſſumus. In quo ſenſu
Matth. 9. dixit Dñs Ieſus: Non poſſunt filij Sponſi ieiunare, quandiù cum illis eſt ſponſus. Sed aduerte q̃ dicit: Non fecit ibi virtutes multas, fecit tamen aliquas, ſed nõ multas. Pauca enim fecit miracula de miſericordia, ne increduli ampliùs damnarentur, aliqua tamen fecit de iuſtitia, vt inexcuſabiles iuſtè damnaret.

Cap. XIIII:

IN illo tẽpore audiuit Herodes Thetrarcа famã Ieſu. Iam ſuprà diximus hanc hiſtoriam de Herode, & Ioãne, ſubiungendam eſſe poſt miſsionem Apoſtolorum, non ſolùm ob id quòd eam Marcus, & Lucas ſubiungant ſuperioribus, ſed etiam quod ſeceſſus ille Domini, de quo capiteſequenti agitur à Matthęo, factus ſit poſt auditã occiſionem Ioannis. Alij duo factum narrant poſt reuerſionem Apoſtolorum: quoniam poſt multa à Chriſto patrata miracula, poſt populorum confluentiam ad eius doctrinam, hæc fama peruenit ad aures Herodis. Tẽpus autem

autem quo hæc fama ad Herodem peruenit, fuit poſt decollationẽ Ioannis, vt eius verba
Ioan.6. teſtantur. Conſtat autem Ioannem decollatum fuiſſe propè tempus Paſchale quo ſatiauit Dominus quinq; millia hominum ex quinq; panibus, inter quod & Baptiſmum Chriſti à Ioãne plùſquam biennium fluxit, vt ex Ioannis Euangelio patet, ſupputando numerum ſolemnitatum Paſchalium, quarum Ioannes meminit. Vnde fuit circà tempus Paſchatis tertij, vt mirum ſit poſt tantũ tempus primum Herodem de Chriſti fama
Chryſ. audiuiſſe. Ex quo Chryſoſtom. homil. 49. in Matthæ. colligit aulicorum in rebus diuinis ſocordiam & negligentiam. Non autem (inquit) otioſè tempus Euangeliſta denotauit: verùm vt ceruicem tyranni, quibus cæteros deſpiceret omnes, intelligere poſſemus. Non enim ab ipſis ſtatim miraculorum exordijs famam Ieſu, ſed poſt multum tempus percepit. Huiuſmodi ſunt certè qui in principatibus viuunt: nam quoniam faſtu rerum plurima ſibi arrogãt paruifaciẽtes cætera, rarò ea perdiſcunt. Tanto tumore aulici inflati ſunt, vt ſui ipſorum amãtes cætera omnia nugas, ac ſomnia eſſe arbitrentur. Non
Sap.2. eos religio, nõ cultus, non quæ fidẽ, Deũq;
Sap.5. ſpectant, mouere ſolent, niſi vbi tanta in anguſtia coniecti fuerint, vt quæ priùs probauerunt, mera eſſe ſomnia videant. Sic Sapiens impios proponit deſpicientes filios Dei, ſeq; de diuitijs ſuis iactantes, qui tandẽ vitam illorum, quos inſipientiæ loco ducebant, magna mercede cumulatam eſſe viſuri ſunt. Apud Herodis aulicos riſus erat Ioannes, deludebatur zelus eius: nunc ſibi ipſemet timet Herodes, cùm Chriſtum miracula facientem audit, nec ſanè hæc ad eum, niſi Ioãne, aut in vincula coniecto & breui morituro, aut ſanè mortuo perferuntur. Si quid noui dignum riſu, oſtentatione, adulatione, voluptate accidiſſet, quod aures Principis titillare potuiſſet: præcipites omnes domeſtici ſtatim illud, atq; factum eſſet ſuo Principi nunciaſſent, horũ enim plena ſunt omnia. Verùm quia de religione, cultu Dei, pœnitentia, ac fide agebatur; omnes contẽnere, aures obſtruere, os etiam occludere maluerunt, quàm Principem monere. Hoc ſanè vtinam neq; noſtris temporibus contingat, vt minus ſint qui de pietate, Dei cultu, ſubditorum regimine ſermocinentur, quàm qui de leuibus ad inſtar adulatorum Syracuſani tyranni verba faciant.

Sed aduerte, quòd hic Herodes fuit filius Herodis magni, non tamen tantæ authoritatis, ac pater. Regnum enim patris in filios diuiſum fuerat, vt ſuperiùs diximus. Hic fuit Herodes Antipas filius Herodis Aſcalonitæ, cuius tempore natus eſt Chriſtus, qui *Marc.6.* & infantes occidit. Vocatur autem à Marco Rex quoad poteſtatem, non tamen quoad titulum: ſed Matthæus vocat eum Thetrarcam, id eſt, Principẽ quartæ partis Regni. Patre ſiquidem mortuo, ita Regnum Iudeæ diuiſum eſt, vt duæ partes datæ ſint Archelao: tertia Philippo: quarta Herodi, de quo nos ſuprà cap. 3. abundè egimus. Igitur: *Cùm audiſſet Herodes Thetrarca famam Ieſu, ait pueris ſuis. Hic eſt Ioannes Baptiſta hic ſurrexit à mortuis, & ideò virtutes operantur in eo.* Lu-*Luc.9.* cas ſic ait: Audiuit autẽ Herodes omnia quæ fiebant ab eo, & hęſitabat, eò quòd diceretur à quibuſdam, quia Ioannes ſurrexit à mortuis, à quibuſdam verò quod Elias apparuit, &c. *Et ait Herodes: Ioannem ego decollaui. Quis eſt autem iſte de quo ego talia audio?* Quomodò ergo duæ Euangeliſtæ dicunt, aſſeuerantes dixiſſe Chriſtũ eſſe Ioannem, cùm Lucas dicat hęſitaſſe, quinimò potiùs
Auguſt. negaſſe ipſum eſſe. Auguſt. lib. 2. de Conſenſu Euang. cap. 43. ait. Quòd priùs quidem Herodes hęſitauerit an Chriſtus eſſet Ioannes, vt multi dicebãt: nam ipſe decollauerat illum. Tamen poſteà potuit eſſe quòd relicta hęſitatione crediderit ipſum eſſe Ioannem, ſicut à multis dicebatur: vel quòd etiam ſi ante id crediderit, non auſus fuerit coram multitudine id affirmare, quin potiùs negare voluit: ne fortè propter hoc eius opinio augeretur, & multitudo populi illum ſequeretur, ſicut & Ioannem. Nam propter hoc potiùs occidit illum. Licèt aliam rationem, quam Euangeliſta narrat, oſtenderet, ſed ſeruis ſuis, ac familiarib⁹ quaſi ſecretò confeſſus eſt, & dixit pueris ſuis, (Nõ eſt nomẽ ętatis, ſed cõditionis.) *Hic eſt Ioãnes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis, & ideò virtutes operantur in eo.* Exiſtimabat Herodes Pythagoricã illam ſententiam tranſmigrationis animarũ de copore in corpus, eſſe veram, & quòd anima Ioannis Baptiſtæ tranſlata eſſet in corpus Chriſti, quòd tanquàm deliramentũ
Hierony. irridet Hieronymus hîc, cùm vtiq; eo tempore quo Ioannes decollatus eſt, Dominus triginta eſſet annorum. Huius autem opinionis authores poſt multos annorum circulos dicant animas in diuerſa corpora inſinuari.
Plato. Plato enim in Phędro non niſi poſt mille annos à priori vita exacta tranſmigrationem hanc

August. hanc contingere arbitratur, quòd teſte Auguſtino lib.10.de Ciuit.Dei. c.30. Platonicè
Virg. dixiſſe videtur Virgilius inducens Anchiſem,hęc de animabus defunctorũ narrantẽ.
Has omnes vbi mille rotam voluere per annos,
Lętheũ ad fluuium Deus euocat agmine magno,
Scilicet immemores ſupera, & conuexa reuiſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti.
At tamẽ habuit hæc opinio locum apud Iudæos,imò & ipſos Phariſæos. Si qui quidem, vt ſcribit Ioſephus libro.2.de Bello Iudaico. cap.7. animam omnem incorruptam eſſe dicunt, tranſire autem in alia corpora ſolas bonorũ,improborũ,autẽ in terminabili ſupplicio cruciari.Animabus bonorũ extrà Occeanum dabant locum, vbi in delitijs vitam agebant.(Aliqui enim dicunt inſulas fortunatas, quæ in Occeano ſitæ ſunt, fuiſſe vbi campos Heliſæos fingebãt,)impios verò in loca tetra, & ſterilia detrudendos eſſe dicebãt.Pythagoras qui hanc tranſmigrationem docuit, dicit ſe primùm fuiſſe Euphorbum:ſecundò Callidum:tertiò Hermotimũ:
Pythag. quartò Pyrrum: ad extremũ Pythagoram. Igitur cùm hic error etiam Phariſæos irrepſiſſet, arbitrabantur animam Ioannis Baptiſtæ in corpus Chriſti tranſitum feciſſe, & ideò virtutes operari in illo. Et ita Herodes Ioannem credidit ſurrexiſſe à mortuis, non quomodò nos credimus futurã mortuorum reſurrectionem in eodem corpore quod depoſuimus: ſed quia anima ipſius aliud corpus fuiſſet ingreſſa, ſed propter merita vitæ anteactæ, credidit ad vitam reuocatam, & tum propter ea merita,tum quod ex alia vita diuinior reddidiſſet: credidit eũ qui nullum fecit miraculum prius, iam veluti diuiniorem effectum edere opera,quæ ſuprà humanas vires eſſent: ac propterea apud Mar-
Marc.6. cum dicit: Virtutes operantur in illum. Et hac occaſione accepta Euangeliſta hic narrat hanc decollationis Ioannis hiſtoriam, dicens: *Herodes enim tenuit Ioannem & decollauit eum, & poſuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris ſui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. Et volens illum occidere, timuit populum: quia ſicut Prophetam eum habebant.* Hieronymus in hunc
Hieron. locum,vetus (inquit) narrat hiſtoria, Philippum Herodis maioris filium,ſub quo Dominus fugit in Ægyptum, fratrem huius Herodis, ſub quo paſſus eſt Chriſtus, duxiſſe vxorem Herodiadem filiam Regis Aretæ: poſteà verò ſocerum eius exortis quibuſdam contra generum ſimultatibus, tuliſſe filiam ſuam, & in dolorem prioris mariti Herodis inimici eius nuptijs copulaſſe. Et tamen, vt narrauimus,ſunt qui ſcribant inuito id patre Herodis contigiſſe. Ergo Ioan. Baptiſta qui venerat in ſpiritu & virtute Eliæ: eadem authoritate qua ille Achab, & Iezabelem corripuerat, arguit Herodem, & Herodia-
3. Reg.21. dem,quòd illicitas nuptias fecerint, & non licere fratre viuente germano vxorem illius ducere: malens periclitari apud Regem, quàm propter adulationem eſſe immemor præceptorum Dei. Cæterùm Ioſephus lib.
Ioſeph. 18. antiquit.cap.10. recenſens Ioannem ab Herode incarceratum,& interfectum in caſtro Macherunta, quod in limite eſſe dicit Aretæ Arabiæ Regis, Herodiſque regionis, aliã affert cauſam huius incarcerationis, & interfectionis, videlicet, quòd ſuſpicionem rerum nouãdarum de eo cõcepiſſet,ac vereretur, ne fortè doctrinæ eius perſuaſione à ſuo Regno diſcederent,cùm viderent populum adeò illi deuotũ, & quaſi à ſuo ore pendere. Potuit tamen vtraq; cauſa tyrannum ad necem Ioannis impellere, & eius ſuſpicionem aduerſùs Ioannem creuiſſe, ex eo quod tàm liberè,tàm adulterij, quàm alicrũ criminum ipſum reprehenderet, eumq; ſuſpicionem ſuæ impietatis prętexiſſe, atque hanc tanquam notiorem ab Euangeliſta eſſe adductam. Aſſerit etiam Ioſephus hanc Herodiadem fuiſſe aliam ab ea, quàm vetus hiſtoria, ſcilicet Euſebij lib.7.c.13.dicit. Nam
Euſebius. ait Ioſephus, quòd fuit filia Ariſtoboli filij Herodis maioris ac ſoror Aggrippę maioris. Vnde cũ vetus hiſtoria ſit incerta,Ioſephi, autẽ certa hoc tenendum eſt. *Dicebat enim Ioannes Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui.* Herodes iſte ſicut pater eius, quamuis Iudæus non eſſet ex genere: tamen quia proſelytus,tenebatur legibus Iudæorũ, in quibus inhibetur concubitus cum vxore fratris.Nam Leuit.18. ſic legitur: Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis: quia
Leuit.18. turpitudo fratris tui eſt. Rurſus Leuit.20.
Leuit.20. Qui duxerit vxorem fratris ſui, rem facit illicitam: turpitudinem enim fratris ſui reuelauit,abſq; liberis erunt. Et licèt in his vltimis verbis aliqui intelligant filios eorum non eſſe habendos pro legitimis, nec in hæreditate paterna debere ſuccedere: tamen rectiùs dicetur, vt intelligatur in his verbis decretam eſſe illis pœnam mortis; nempè, quòd occidantur; nec permittatur quòd ex deteſtabili concubitu filios procreent. Ecce quanto cum rigore id vetabat lex. Et ideò Baptiſta

Baptiſta acriter, & perſeueranter hoc Regi intimabat. Verum eſt, hanc legem pati exceptionem, quandò frater relinquebat vxorem abſque liberis, tunc alius frater, vel propinquior eam debebat ducere, & ſuſcitare ſemen fratri ſuo, ita quòd filij ex tali coniugio nomine fratris mortui nuncuparentur, & hæreditatem eius adirent: quod in præſenti non habebat locum.Nam Herodes hic Philippus frater iſtius Herodis,& ſuperſtes erat,& filiam Herodiadem ex hac Herodiade, quam ſibi ſubſtulerat, frater, ſuſceperat.Quarè Herodes hic Aggrippa duplex committebat crimen, adulterij pariter & inceſtus. Ioannes autem de vtroq; crimine, & de alijs fortiter eum ar-
3.Reg.21. guebat:velut alter Helias, in cuius ſpiritu venerat, qui Achab, & Iezabelẽ Reginam tanta libertate carpebat. Licèt credendum ſit,Ioannẽ optimè in arguendo Rege proceſsiſſe,aliquandò ſecretò, aliquando ſanctiſsimis verbis eum admonendo, quod ex
Marc.6. reuerentia quam habebat ergà illum Herodes,colligitur,ſicut narrat Marcus.Dicit q Herodes metuebat Ioannẽ, ſciens illum virum iuſtum, & libenter eum audiebat, & audito eo,multa faciebat. Quomodò ergo hęc cohærent cum hoc quòd eum in carcerem mitteret,& decollaret illum, & vellet
Caiet. occidere eũ? Caietan.ait fictè eũ veneraſſe Herodẽ, vt populo videretur aſſentire, qui eum tanquã Prophetã habebat: ideò quippè eum vulpem appellat. Dñs: Ite, dicite
Luc.13. vulpi illi.Alij dicũt, q priùs quidem venerabatur Ioannem Herodes, vt Marcus refert, poſteà cùm Ioannes ſuis increpationibus inſtaret,& ex alia parte Herodias eũ vehementer incenderet; amiſſo pudore,reuerentiã,quam habebat ad Ioannem,in furorem & iram conuertiſſe. Vel poteſt dici, Herodẽ partim voluiſſe occidere Ioannem, & partim non; ita quòd fuerit in eo voluntarium permixtum, ſicut & Sapiens dicit:
Prouer.13. Vult,& nõ vult piger. Ex vna enim parte vxoris Herodiadis inſtantia & importunitas, & quòd ſuæ aduerſaretur libidini Ioannes; Regẽ ad necem eius commouebãt.Ex alia verò parte timor populi(vt ait Matth.) & ſanctitatis eius veneratio, quam refert Marcus,illum à tanto facinore detinebant. *Die autem natalis Herodis ſaltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.* Marcus dicit, magnum conuiuium præparaſſe Herodem Principibus, & Tribunis, & Primis Galileæ. Mos enim celebrandi natalia ab Ethnicis, ſeu Idolatris defluxerat, vt qui nullum poſt hanc vitam bonũ expectarẽt, ſummam in hoc ſeculo felicitatem ducerẽt; cùm tamen plena ſint miſeriarum omnia. Hinc fit, vt infantes ſtatimatq; naſcuntur, fletu perſentiãt ſe in mala multa natos eſſe. Salomon de ſeipſo teſtatur primam vocem ſimilem omnibus emiſiſſe,plorans. Eapro- *Sapien.7.*
pter meliùs ſapientes viſi ſunt ij, qui filios nuper natos lugebant,defunctos autem lætis animis in ſepulchrum inferebant, qualis & is Comicus,cuius verba Theodoretus de curandis affectis Græcorum recenſet;
Oportuit nos funeris luctu graui deflere
Natum maxima ad diſcrimina:
At mortuum qui caſſus eſt laboribus,
Deferre lato corde latis vocibus.
Perſius tamen Satiricus natalem Macrini ita comendat:
Hunc Macrine diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes apponit candidus annos.
Et hic mos ad Romanos etiã fluxerat,adeò vt tẽpore Tertulliani perduraſſe colligatur ex illius libro de Corona militis.Hieron. in *Hiero.*
Matth.ait: Nullum tamẽ inuenimus alium in Scripturis ſacris obſeruaſſe diem natiuitatis ſuæ, niſi Herodem, & Pharaonem, vt quorum erat par impietas, eſſet vna ſolemnitas.Econtrà verò iuſti natalem ſuum exhorruiſſe videntur,non modò propter miſeriarum, ſed & peccatorum, blaſphemiarumq; ingentẽ multitudinem. Sic Iob.c.3. *Iob.3.*
Pereat (inquit) dies in qua natus ſum, & nox in qua dictũ eſt: Conceptus eſt homo. Sic Hierem. Maledicta dies in qua natus *Hier.20.*
ſum,dies in qua peperit me mater mea non ſit benedicta. Maledictus vir qui annũciauit patri meo,Natus eſt tibi puer maſculus. Hanc etiam philoſophiã meditabatur Solon,cuius & hi Verſus referuntur: *Solon.*
Optima non naſci res eſt mortalibus agris,
Aut vbi natus erit ſtatim vt deſcẽdat ad orcũ.
Quod alijs verbis dicitur: Optimũ nõ naſci; aut ſtatim mori. Nos tamẽ reuereri Deum debemus,& in patientia nra poſſidere animas noſtras. Itaque Herodes diem natalis ſui celebrans conuiuium facit. *Saltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.* Filia pellicis ſaltat inuerecundè, motibuſq; impudicis carnalibus oculis placet. *Vnde cum iuramento pollicitus eſt ei dare quodcunque poſtulaſſet ab eo.* Temulentum, ac temerarium iuramentũ, & imprudens. Quarè non

Eccleſ.23. ſine cauſa admonet nos Sapiens dicens. Iurationi non aſſuescat os tuum: multi enim caſus in illa. *At illa præmonita à matre ſua ait. Da mihi hîc in diſco caput Ioannis Baptiſtæ.* Audita tali, tantaque Regis promiſſione cucurrit puella ad matrem conſulendo quid peteret: at illa nacta hac occaſione, præcepit, vt peteret caput Ioan. Baptiſtæ in diſco. *Et contriſtatus eſt Rex.* Optimè pinxit contriſtatum, nõ Herodem ſed Regem. Herodes quippe affectabat occidere Ioannem, ſed quia Rex erat exteriori ſigno officium contriſtati Regis fecit. *Propter iusiurandum autem, & propter eos qui pariter diſcũbebant, iuſsit dari.* *Luc.13.* Rectè vulpẽ iſtũ Herodem aliquando vocauit Dñs Ieſus: quoniã hæc omnia fictiones, ac ſimulationes fuerũt. Monſtrat enim Herodes ſe inuitũ coactumq; à religionis vinculo, & à reuerentia conuiuarum, tanquàm etiam ipſis teſtibus fieret iniuria ſi non ſeruaret promiſſa, vt his ſimulationibus deluſus populus, audiens quòd Herodes inuitus occidiſſet Ioànem, minus ægrè ferat Ioannis necem, & ferè excuſatum habeat Herodem. *Miſitque & decollauit Ioannem in carcere, & allatum eſt caput eius in diſco, & datum eſt puellæ, & illa attulit matri ſuæ.* Herodias accepto capite, illi illuſit, linguam acu transfodiens, quæ illicitas nuptias arguebat: quemadmodùm Fuluia capiti occiſi Ciceronis illuſit. *Hieron.* Sic enim de his ſcribit Hieronymus contra Rufinum. Ne magnoperè glorieris, ſi facias quod ſcorpiones facere poſſunt, & Chatarides fecerunt. Sic & Fuluia in Ciceronẽ, & Herodias in Ioannem: quia veritatem non poterant audire, & linguam veridicam diſcriminali acu confoderunt. Hæc Hieronymus. Sed propter hoc ſcelus Herodes iſte fuſus eſt cum ſuo exercitu, ab Areta Rege Arabiæ, *Ioſephus.* vt refert Ioſephus libr o. 18. antiquit. c. 20. & in Viennam Galliæ relegatus eſt cum ſua Herodiade, cuius filia cùm ſuper gelatum fluuium luderet, repentè gelu apertum eſt, & caput inter partes gelatas oppreſſum, corpus à capite ſuſpenſum ſubter aquas remanſit, pedibuſque veluti ſaltans mouebatur, & capi e à gelu abſciſſo ſaltando, vt peccauerat, capite capitis Ioannis *Nizephor.* pœnam dedit, vt Nizephorus narrat. *Et accedentes diſcipuli eius, tulerunt corpus eius, & ſepelierunt illud, & venientes nunciauerunt Ieſu.* Fuit ſepulchrum Ioannis in Sebaſte ciuitate, quæ quondam Samaria dicta fuit, in qua (teſte etiam Hieronymo) Heliſæus, & Abdias Prophetæ ſepulti fuerunt. *Hieron.* De Ioannis autem oſsibus, poſteà tempore Iuliani à Gentibus in Sebaſte diſperſis, & quibuſdam collectis à quibuſdam religioſis, ac capite reperto: vide Zozomenum, in hiſtoria Eccleſiaſtica libro. 7. cap. 21. & in noſtris hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro. 11. cap. 18. & inter opera Cypriani de Reuelatione capitis Ioannis Baptiſtæ. *Zozomen.* *Cyprian.* Et in gratiam eorum qui huius ſanctiſsimi præcurſoris deuotione ſingulari flagrant, adducere libet Verſus aliquos, quos noſter Mantuanus in ſepulturã eius cecinit libro. 8. de feſtis diebus: *Mantuanus.*

Tunc caput ablatum, tunc aduenere nepotes
Heliæ vinentis adhùc raptumq; cadauer
Adiunxere ſuis patribus, tumuloq; dedere,
Atq; duos inter vates poſuiſſe feruntur,
Scilicet Abdiam Carmelicolamq; Heliſeum,
Tũc ſolvernus erat, ſed in hũc trãſlata fuere
Feſta diem, quæ Sextilis vigeſimanona eſt.
Quod tũc dum Romæ regnabat apoſtata Cæſar,
Dicitur exuſtum ſeruato vertice corpus.

Sicque hoc immaniſsimum ſcelus commiſsum eſt. Contra quod cum eodem Mantuano exclamare libet, ac dicere: *Idem.*

O ſcelus immane, ò cognita nunquam
Ante hac impietas; hominũ ſanctiſsimus iſte
Traditur in ceſtæ pellex olidiſsima calcat,
Fas & iura deus mundi ludibrio habetur
Amerctrice, iocus de maieſtate triumphat,
De virtute ſcelus, de iure iniuria, ſicq;
Naturæ ſimul, ac morum ſubuertitur ordo.
Quo Deus hoc vultu vidit? Cur ſydera nõ ſunt
Hoc opus indignata? Solum cur pertulit huius
Criminis authorem? Cur non abſorbitur orcus
Illico, & ad ſtigias ſubitò non corruit vmbras?

Chryſoſt. homil. 2. in decollatione S. Ioan. Baptiſtæ: Audiſtis fratres chariſsimi (ait) quanta nata ſit de voluptate crudelitas, de libidine impietas. Allatum eſt caput Ioannis in diſco, qui ſalutaria monita dabat inceſtui. Menſa migrat in caueam: in arenam vertitur domus, fiunt de prãſoribus ſpectatores, mutatur furore conuiuium, fit cibus cædes, vinũ tranſit in ſanguinem, finis apponitur in natali; in ortu exhibetur occaſus. Conuiuium mutatur in homicidiũ, organa vertũtur in funus, tragediæ perſonãt ſeculorum. Intrat beſtia, non puella, quærit caput amputare, non ſaltare. Diſcurrit *Chryſoſ.*

fera,

fera, nõ fœmina, aſpergit iubas per ceruices, nõ capillos, anfractibus dilata mẽbra, ſeuitia creſcit augmẽtis, fit grandis crudelitate non corpore, & ſingularis ferã vſque dùm capiat prædam, fremit orẽ, dentibus frendit, ferrum non ſuſcipit ſed prodiuit nouã bellua, quæ contempta corporis præda, caput ipſa truncatur, ac peruaſit. *Sibilla Erithræa* Hanc ferocitatem ac ſæuitiã Sybilla AErithrea precinebat libro primo oraculorum his verbis

Barbarus & tandem ſaltatibus illaqueatus
Mercedi vocem hanc caſam concedit iniquæ,

Quis em̃ niſi barbarus ex Idumea gẽte Herodes? Quæ vox niſi clamãtis in deſerto, de qua ad inſtar Iſaię Sybilla promouerat? Quę ſaltatio, quæ merces iniqua? non nea omnia Euãgelio demõſtrantur? Quid verò eo ſpectaculo crudelius eſſe poteſt? Augent enim facti circũſtantiæ, quod Rex id iuſsit, quod caput profertur à puella indiſco, conuiuijs apponitur: & quis oculus tam horrendum facinus intueri poterit? non ſunt hæc conuiuia humaniora inhumaniſsimis Aſtyagis, aut Antiopophagis epulis, Aſtyages enim filium Harpago patri mãducandũ appoſuit, & ad coronam tanti facinoris extremas corporis partes, caput, ſcilicet & pedes in diſcis poſitas proferri iuſsit, vt narrat *Hiero.* Herodotus & Hieron. in Matthæ. Legimus inquit, in Romana hiſtoria Flaminium ducem Romanum, quòd accũbenti iuxta meretriculæ latus, quæ nunquam ſe vidiſſe diceret hominem decollatum, aſſenſus ſit, vt reus quidam capitalis criminis in conuiuio truncaretur, à Ceſoribus pulſum curia, quòd epulas ſanguini miſcuerat, & mortẽ quanuis noxij hominis in alterius delitias præſtiterit, vt libido & homicidium pariter miſcerentur. Quanto ſceleratior Herodes, ac Herodias, ac puella quæ ſaltauit. In pretium ſanguinis caput poſtulat Prophetę, vt habeat in poteſtate linguam, quę *Bedæ.* illicitas nuptias arguebat. Beda etiam in Marcum ait: Nihil Pharao talis veſaniæ cõmiſiſſe legitur, ſed tantùm peccantem ſibi eunuchum, in medium vita priuari iubẽs. Quò longius à veræ cultu religionis aberat, eo leuius in violatione ſuæ feſtiuitatis deliquit.

Sed nunc iam ad ea quæ ad mores attinent accedamus. Heſperum noctis nunciũ *Moralitas ſeu cõcio.* Luciferum dici obſeruant Aſtrologi, ſed vnus idẽq; Ioannes & Lucifer fuit mundũ huncingreſſus, & cũ egrederetur, ad Heſperi inſtar ſe habuit. Lucifer quidem ſolis ortum prenunciat, Ioannes verò ea propter natus eſt; & in eremum ſeceſsit, vt veri iuſtitiæ Solis Chriſti Ieſu aduentum nunciaret. At verò idem Heſperus fuit, vt enim ille ſolis occaſum, ſic Ioannes Chriſti mortem præceſsit, & infidelibus ſua morte tenebras horribiles imminere præſignauit. *ſimile.* Hoc & ille agnoſcebat: Illũ, inquit, oportet creſcere, me autẽ minui, cũ de Chriſti gloriæ & prædicationis incremẽto, & ſua morte imminente prædiceret, ſed & præuenturum ſe poſt mortem prænunciabat, cum *Ioan.3.* *Matt.11.* diceret: Tu es qui venturus es? ſcilicet per mortem ad inferos: an alium expectamus? Sed preterea duo hîc maximè cõſideranda ſunt. Alterum mors iuſti, alterum cauſa & occaſio mortis iuſti. Primum magnum malum eſt, quoniam iuſtum mori eſt ac ſi pars muri corruat, ſunt enim muri ac ſepes iuſti, qui nos ab ira Dei defendunt: nam deficientibus iuſtis, dicebat Propheta, quòd non eſſet qui interponeret ſepem: Et alius Propheta dicit. Iuſtus perijt, & factus in hominibus nõ eſt; modo veniet vaſtatio *Ezechi.22.* *Micheæ.7.* eorum. Quare D. Ambroſ. audita alicuius *Ambroſ.* ſancti viri nece, flebat, ſentiens quantum damnum mundus reciperet ex abſentia iuſtorum; quorum magna in eo eſt penuria. Vnde & Dominus noſter, audita morte Ioãnis, ſeceſsit in deſertum ad plorandam eius *Mar.6.* mortem, qui amicus eius, imò amiciſsimus fuerat. Mortem enim amicorũ flere, verę, ac ſincere amicitiæ ſignum eſt. Audi D. Aug. lib. 4. confeſ. c. 6. mortem cuiuſdam amici ſui his verbis deflentem. In me poſt *Aug.* mortem eius tædium viuendi erat, & grauiſsimus moriendi metus. Credò quo magis illum amabam; hoc magis mortem, quæ mihi eũ abſtulerat, tanquã atrociſsimã inimicam oderam ac timebam, & eam repentè conſumpturam omnes homines putabam, quia illum potuit. Mirabar enim cæteros mortales viuere: quia ille, quem quaſi non moriturum dilexeram, mortuus erat. Et me magis, quia ille alter eram; viuere illo mortuo, mirabar. Bene quidam dixit de amico ſuo, dimidium animæ meæ. Nam ego ſenſi animam meam, & animam illius vnam fuiſſe animam in duobus corporibus, & ideò mihi terrori erat vita, quia nolebam dimidius viuere, & ideò fortè mori metuebam; ne to-

tus ille moreretur, quem multum amaueram. Cæterũ (ait cap. 9.) Beatus qui amat te, & amicum in te. Solus enim nullum charum amittit, cui omnes in illo chari ſunt qui non amittitur. Et quis eſt iſte niſi Deus noſter? Te enim nemo amittit, niſi qui dimittit. Tenuit ergo Ioannem Herodes in vinculis. O hominum peſsimorum audaciam! Prophetam tenere, ſacrata eius membra ligare! Illum in carcerem mittere, qui multos ècarcere peccatorum eripiebat! Illum detinere, qui venerat in ſpiritu & virtute Eliæ parare vias ante faciem Domini! Hoc enim quid aliud quærere, quàm hanc cœlorum viam cooperire? Ne appareret Verbum, ligare vocem Verbi? Detinere ne res tàm neceſsaria in mundo, ab hominibus audiretur. Quid ſceleſtius aut damnoſius cogitari poterat? Quarè Chriſtus coram Herode tacuit, quaſi ei vellet dicere: Tu iugulaſti meam vocem, ideò quaſi mutus effectus ſum coram te. In tenebras autem lucem mittere, imò luciferum & heſperum ipſum, ne Sol quem annunciabat, videret: hoc audaciſsimum dices facinus, & grauiſsimo velle damno mundum afficere. Abſcondere lucernam ſub modio, quæ ſuper candelabrum oportebat vt eſſet (erat enim Ioannes lucerna ardens & lucens) intolerabile detrimentum erat: Et propter quam cauſam tantum ſcelus comittitur? *Propter Herodiadem: dicebat enim Ioannes: Non licet tibi habere vxorem fratris.* Iniuſta cauſa profectò: Veritatem illi intimare diuinã, & hoc lenibus ac ſuauiſsimis verbis. Nec enim cum illo egit, ſicut olim cum Phariſæis, quibus dicebat. Progenies viperarum, quis vos monſtrabit fugere à ventura ira? Sed ſimpliciter tanquàm Regi, quos Gregorius docet in paſtorali, aliter admonendos, quàm cæteri homines. Celebrabat autem Herodes diem natalis ſui: mali diem ortus ſui in hunc mundum celebrant: quoniam hîc totum ſuum bonum habent, quod cum vita conſumamatur. Boni autem potiùs diem mortis agunt: quia tunc perpetua eorum vita incipit. Vnde Sapiens dicit: Sperat autem iuſtus in morte ſua. Et Regius Propheta: Pretioſa in conſpectu Domini (inquit) mors ſanctorum eius. In die natalis occiditur ille, in cuius natiuitate multi debebant gaudere. Lunæ ortus eſt occaſus Solis, ſic impij natiuitas occiſio iuſti: quoniam à facie malitiæ ſublatus eſt iuſtus. Et alibi ſublatus eſt, ne malitia immutaret intellectum eius. Impij autem per Lunam quæ præeſt nocti, denotantur: quoniam filij ſunt tenebrarum, & quia ſcriptum eſt: Stultus, hoc eſt, peccator, vt Luna mutatur. Multitudo malorum in cauſa eſt, quod ſit penuria bonorum, & hoc merentur eorum peccata. Nam quia peruerſi difficilè à bonis corriguntur: ideò ſtultorum infinitus eſt numerus, ait Sapiens. Suffocant enim mali bonum ſemen, inter vitiorum ſuorum ſpinas: tot enim ſunt, vt bonos circuire ſuffocare, & ſuffodere poſſint. Hinc & Pſalmiſta dicit: In circuitu bonorum, ſcilicet impij ambulant. Nam Sodomitæ, & Ægyptij ſuffocare voluerunt bonos: quia generatio vnius eſt corruptio alterius. Quòd ſi nequam generatio multiplicatur, bonorum è regione minuetur. Item in die natalis & lætitiæ ſit mors, vt ſemper homo mortis habeat memoriam, iuxtà Sapientis conſilium. In die bonorum, ne immemor ſis malorum, & diſcas quòd naſci eſt mori, incipere enim eſſe, eſt incipere mori. Id enim Dominus primis parentibus dixit: In quacunque die comederis ex eo, morte morieris, hoc eſt mortalis fies, incipies mori, neceſsitati moriendi ſubijcieris. Id enim vita, via ad mortem, & viuere pergere ad illam. Quot enim diebus viuimus, tot leucis appropinquamus ad mortem quæ terminus noſtri itineris eſt. Ideò enim inter epulas hominũ, caluaries hominis defuncti olim deferebatur conuiuis eam oſtendendo, dicentes: Vide & bibe, nempè vt mortis conſideratiene ingluuiem, & luxum temperarent. *Saltauit filia Herodiadis.* Cùm ſaltatricè (ait Sapiens) ne aſsiduus ſis, ne audias illam, ne forte pereas in efficacia illius. Et placuit Herodi, imò & ſimul diſcumbentibus, vt quos vinum & epulæ in libidinem impulerant: aſpectus impudicus ſaltatricis in furorem excitaret. Eccleſiaſt. 9. Ne des fornicarijs animam tuam in vllo tempore, ne perdas te, & animam tuam, & hæreditatem tuam. Vnde cum iuramento pollicitus eſt ei (aiunt Euangeliſtæ) quodcunque poſtulaſſet, dare, etiam ſi dimidium Regni. Ab ebrietate libido, à libidine ſtultæ promiſsiones emergunt. Albertus in Matth. Hinc, ſcilicet, manifeſtũ eſt,

Luc. 1.
Luc. 23.
Ioan. 5.
Matth. 3.
Greg.
Prouer. 14
Pſal. 115.
Eſai. 57.
Sap. 4.
Eccl. 27.
Eccl. 1.
Pſal. 11.
Eccl. 11.
Geneſ. 2.
Eccl. 9.
Eccl. 9.
Albertus

eſt, quantùm Herodes à libidine poſsideretur, cuius aris talia thura obtulerit, vt & dimidium ſui Regni partem polliceatur. Turpis autem fuit cauſa iurandi. Stultus in iurando, & impius in reddendo: iſtius enim iuriſiurandi ſola libido cauſa fuit.
Chryſ. Vnde Chryſoſtomus homil. 6. in Matthæ. Tanti, ſcilicet, principatum ſuum faciebat, adeò voluptate captus erat, vt tripudijs Regna concederet. Miraris forſan, ſi tunc hæc fiebant, cùm etiam nunc poſt tantam noſtræ religionis Philoſophiam multi iuuenum adeò molles, eneruesque ſint, vt nulla iuriſiurandi neceſsitate vrgente, vel animas ſuas tripudij gratia largiantur. Nam voluptate ſemel victi, quaſi pecudes quò lupus trahit, concurrunt. Quod etiam veſanus ille tunc patiebatur, qui duo maxima mentecaptus commiſit. Nam & illam furore & tumulentia concitatam, adeò vt nil mali prætermittendum duceret, dominam fecit, & iuriſiurandi neceſsitate rem confirmauit. *At illa præmonita à matre ſua petijt in diſco dari ſibi caput Ioann's Baptiſtæ.*
Chryſ. Hic Chryſoſtomus homil. 2. de Ioanne Baptiſta. Hæc eſt (inquit) mulieris antiqua
Geneſ. 3. malitia, quæ Adam eiecit de paradiſi delitijs, hæc cœleſtes homines facit terrenos, hæc humanum genus merſit in infernum, hæc vitam abſtulit mundo, propter vnius arboris pomum. Hoc malum quod homines ducit ad mortem, hoc malum fugit Elias
3. Reg. 19. Propheta. Et cuius lingua clauis facta eſt cœli, tanquàm reus fugit à facie mulieris. Et ſermone. 17. Illa ergo criminis filia non naturæ, tàm ad matrem, quàm ad ipſam ſentinam ſui ſceleris mox currit; vt quæ fluida tota ierat, reſoluta, ſæua, truculenta reuolaret. Et vt de ipſis artibus loquar, vt tragediam nefandam caneret, quæ impleuerat turpiſsimè comœdiam. Et ſer. 174. Serpens tunc latebat in fœmina, quæ reptans greſsibus flexuoſis, læthale toto corpore virus effudit, vt diſcumbentium mentes furor, venenum corpora ſatiaret, homines verterentur in beſtias, nec vino iam tales, ſed ſanguine potarentur, nec pane rabidi, ſed carnibus veſcerentur humanis. Tales vtiq; tales reddidit, quibus adhùc fumante ſanguine, caput tunc Ioannis intu-
Pſal. 78. lit, vt illud Pſalm. Canticum ploraret. Dederunt carnes ſanctorum tuorũ beſtijs terræ, effuderunt ſanguinem eorum, tanquàm aquã. Ecce quid pariunt totis noctibus protracta conuiuia. Ecce quid generat, quod cum menſura emitur, & ſine mẽſura bibitur vinũ. Ecce quo præcipitatur caro, cùm ad luxuriæ facinus voluptatis inflammatur incendijs. Vnde Euthymius in Matth. ait: *Euthym.* Metuens ne ſi tempus illud præterlaberetur, Herodem omninò pœniteret, vbi decocto vino ad ſobrietatẽ redijſſet: vel etiam ne amicorum quidam deprecati Ioannem liberarent, ideo cum feſtinatione intrauit ad matrem, & exiuit ad Regem: Peto vt desprotinùs caput Ioannis in diſco. Petrus *Petr. Chry* Chryſologus ſermone. 173. Serpentis ger- *ſologus.* men (ait) caput hominis petit, cui ſuum caput ſententia principali ſciebat addictum, dicente Deo: Ipſe ſeruabit caput tuum, & *Geneſ. 3.* tu illius obſeruabis calcaneum. Vnde bene dixit Sapien. Eccleſ. 25. Non eſt caput *Eccleſ. 25.* nequius ſuper caput colubri, & non eſt ira ſuper iram mulieris. Et ibidem dicitur: Breuis omnis malitia ſuper malitiam mulieris. Quid Iezabele furioſius? Quæ audita pſeudoprophetarum nece, iurauit, ſe in craſtinum occiſuram Eliam Prophetam. *1. Reg. 19.* Quod Chryſoſtomus confirmat homil. 1. in *Chryſ.* decollat. Ioannis Baptiſtæ. Imò (inquit) nulla in hoc mundo ſimilis eſt mulieri malæ. Quid inter quadrupedia animalia leone fœuius? Sed nihil ad hanc. Quid in ſerpentibus dracone atrocius? Sed ne hoc quidem iuxtà mulierem malam, & linguoſam conferri poteſt. Nam & leo, & draco, in malo inferiores ſunt. Cui veritati Salomon *Eccleſ. 25.* teſtificatur, dicens: Cohabitare leoni, & draconi melius eſt, quàm cum muliere mala & linguoſa. Et ne putes Prophetam in ironia hoc dixiſſe, ex ipſis rebus diſce manifeſtiùs. Danielem leones in lacu reueriti ſunt, iuſtum verò illum Naboth Iezabel interfecit. Cetus Ionam in ventre cu- *3. Reg. 21.* ſtodiuit; Dalida autem Sanſonem circum- *Ionas. 2.* uentum illecebris: raſo etiam capite deformatum alienigenis tradidit. Dra- *Iud. 16.* cones, & aſpides cornutæ Ioannem Baptiſtam in deſerto viuentem ſubdita feritate tremuerunt. Herodias verò eidem caput abſcidit, & tanti viri mortem in pretium ſaltationis accepit. O malum ſummum, & *Geneſ. 3.* acutiſsimum diaboli telum mulier! Per mulierem Adam in paradiſo proſtrauit, & de paradiſo exterminauit. Per mulierem *3. Reg. 11.* ſapientiſsimum Salomonem in præuaricationis ſacrilegium præcipitauit. Per mulierem caſtiſsimum Ioſeph vinculis alligatum detruſit in carcerem. Geneſ. 39. Per *Geneſ. 39.* mulierem illum totius mundi lucernam

Apoc.17. Ioannem capite truncauit. Ideò Apoc. 17. ſub mulieris typo profana impiorum Synagoga exprimitur. Vidi (inquit Ioannes) mulierem ebriam ſanguine ſanctorum, & de ſanguine martyrum Ieſu. Et
Eccleſ.26. Eccleſ. 26. Fornicatio mulieris in extollentia oculorum eſt, & in palpebris illius agnoſce ur. Superbit quippè mulier ſi ſe adamari à viris intelligit. Et mulier meretrix
Chryſ. (ait Chryſoſtomus) etiam crudelis eſt. Hoc & prophanæ demonſtrant hiſtoriæ. Thomiris ſelectum Cyri caput amputauit & in vtrem ſanguine plenum deiecit, cum hac exprobatione crudelitatis. Satiare ſanguine, Cyre, quem ſitiſti, & cuius inſatiabilis ſemper fuiſti. Hoc narrat ex Trogo Pom-
Iuſtinus. peyo Iuſtin. hiſt. libro. 1. Quid Tanaquil Ferotius, quæ virum ſuum in patris necem impulit, & in corpus illius demortui exultauit, & carpentum adegit? Hoc Titus Li-
Titus Liu. uius libro. 1. Decadis primæ. Et quæ non ad nos perferuntur de mulieribus ſuos fœtus ſufforantibus, viros ſtrangulantibus, filios veneno perdentibus? Quid non æſtro percitæ contra quoſlibet aggrediantur, ſi modò rabidæ voluntati vires ſuppetant? *Da mihi indiſco caput Ioannis Baptiſtæ.* Cur non petis dimidium Regni, quod tibi promiſſum eſt? Quoniam vindictam libidinis etiam ipſi Regno anteferre non dubitas. Et certè res turpis ab amico nec peti, nec impetrari
Plutarch. debet. Plutarchus in libro de Diſcrimine adulatoris, & amici, ſic ait: In benè factis adiuuandus eſt amicus, non in malè factis, & in conſilijs, non in inſidijs, & in teſtimonijs, non in fraudibus, atque adeò infortunij participem conuenit eſſe amico, ſed non iniuſtitiæ. Nam ſi nec conſcium eſſe turpitudinis amico conuenit, quantò minùs decet illi turpiter agenti, indecorè ſe gerenti commodare operam? Quemadmodùm igitur Lacedæmonij prælio ſuperati ab Antipatro, ita cum eo rem componebant, vt impetraret quantunuis damnoſa, grauiaque, modò ne quid turpe? Sic amicus, ſi qua inciderit neceſsitas, quæ ſumptum, aut periculum, aut laborem poſtulet, cupit vocari primus, citraque tergiuerſationem, & promptè negotium in ſe ſuſcipit: tantùm vbi res cum dedecore coniuncta eſt, detractat obſequium, ſibique parci poſtulat. In
3. Eſdr.3. hoc facto videmus tres ſententias illas iuuenum apud Eſdram verificatas. Vnus enim dixit: Nil fortius vino. Ecce quid potuit vinum, vt & Regnum ſuum propter ſaltationem mulierculæ daret, & caput innocentis abſcinderet, Vnde Sapiens di- *Prouer.31.*
cebat: Noli Regibus: O Lamuel noli Regibus dare vinum: quia nullum ſecretum eſt vbi regnat ebrietas. Ne fortè bibant, & obliuiſcantur iudiciorum, & omittant cauſam filiorum pauperis. Fortior eſt Rex, dixit alius, in cuius manu vita, & mors, maximè ſi tyrannus eſt, non ſubditus æquitati iuſtitiæ. Cuius voluntas lex eſt, & dicit: Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas. Et illud quod Principi placuit pro lege habendum eſt. Nam qui Deo ſubduntur, ea ſolùm quæ iuſta, atque æqua ſunt volunt, ſecundùm illud Prouerbiorum. Cor *Prouer.21.*
Regis in manu Domini, quocunque voluerit, inclinabit illud. Sed tertius dixit: Nil fortius muliere. Quod hìc perſpicere poteris. Quod enim Rex facere non audebat, propter timorem populi, & propter reuerentiam ac pudorem, qui Ioannis ſanctitati debebatur: hoc impudica fœmina impetrauit, ac fecit. Super omnia autem vincit veritas. Quoniam illam Ioannes morte ſua confirmauit. Aduertendum tamen ac maximè deplorandum hìc eſt, quomodò iuſtus contemptui apud homines huius ſeculi habebatur, cùm videamus illum propter impudicæ puellæ choreas morti traditum. Quod & Iob dixerat: Deridetur iu- *Iob.12.*
ſti ſimplicitas, lampas contempta apud cogitationes diuitum. Et Eſaias dicit: Iuſtus *Eſai.57.*
perit, & non eſt qui recogitet in corde ſuo. Nec mirum quòd ſeruus tàm partuo pretio morti tradatur, nempè propter mulierculę ſaltationem, cùm Dominus eius triginta ar- *Matth.26*
genteis diſtractus ſit: non enim (vt Sapiens *Sap.2.*
dicit) æſtimauerunt mali honorem animarum ſanctarum. Sed quid eſt hoc quod dicit Marcus, quòd Herodes metuebat Ioannem? Quoniam virtus id habet, quod etiam inimici ſui metuunt illam. Eſt quippè Regina & domina orbis. Quarè etiam ſi in poteſtate inimicorum ſit, reueretur ab eis. *Simile.*
Quemadmodùm Rex etiam ſi captiuus ſit, tamè tanquàm Rex honoratur etiam ab his qui tenent illum, vt in Hiſpania vidimus cum Rege Franciæ fieri, & de Iulio Cæſare dicitur, quòd cùm in manus piratæ incidiſſet, & captiuus duceretur: ipſe quaſi dominus potiùs imperabat his qui ceperant eum. Et de Philoſopho illo in ſeruitutem redacto, & pretio empto, ait Hieronymus *Hieron.*
ad Paulinum, quòd maior emente ſe fuit. Sed quod ex hoc Euangelio collegit Chryſoſtomus, hoc eſt. Nimirùm plùs territum Herodem poſt mortem Iuſti, quàm dum ille viueret. Vexabat enim & flagellabat eum ſua conſcientia, ne fortè Deus vindex de tanto ſcelere pœnas expoſtularet. Tales
Iuuenalis ſunt, vt ſcribit etiam Ethnicus Poëta,

Quos duri conſcientia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit.

Ita nimirùm Chain effuſo fraterno ſanguine, eouſque concutiebatur, vt omnibus membris tremeret, & omnia illi loca ſuſpecta eſſent, adeò vt diceret: Ero vagus
Geneſ. 4. & profugus in terra. Omnis ergo qui inuenerit me, occidet me. Nam (vt ait Sa-
Sap.17. piens) ſæpè præſumit ſæua perturbata conſcientia. Et ibidem: Cùm ſit timida conſcientia, dat teſtimonium condemnata.
Et contriſtatus eſt Rex propter iuſiurandum,
Hieron. *& propter ſimul diſcumbentes.* Vbi Hieronymus ait: Conſuetudo Scripturarum eſt, vt opinionem multorum ſic narret hiſtoricus, quomodò eo tempore ab omnibus credebatur. Sicut Ioſeph ab ipſa quoque Maria appellabatur Pater Ieſu. Ita & nunc Herodes dicitur contriſtatus: quia hoc diſcumbentes putabant. Diſsimulat enim mentis ſuæ malitiam artifex, cùm triſtitiam in facie, & lætitiam haberet in mente. Scelus quoque excuſat iuramento, vt ſub occaſione pietatis impius fieret. *Propter*
iuſiurandum, &c. Non tenebatur tali iuramento: nam vt lex iuris eſt, in iniuſtè promiſsis reſcindenda eſt fides. Quarè Agefides Lacedæmoniorum Rex, cùm quis rem quandam iniuſtam à Rege ſibi promiſſam importunè poſtularet, allegans Regis pollicitationem reſpondit: Si iuſtum eſt, promiſi, ſin verò iniquum, dixi; non tamen promiſi, non enim turpis promiſsio valet. Quarè Dauid reuocauit iu-
3. Reg. 5. ramentum; quod de delenda domo Nabal carmeli fecerat: Erat enim nimis rigidum propter vnius auaritiam tot innocentes trucidare. Quapropter gratias retulit Abigail vxori eius, eò quòd iram eius mitigauerit, ne effunderet ſanguinem innoxium.

Æliam-
ralitas. Nunc aliqua, quæ fortè prætermiſimus, breuiter & ſummatim dicamus. Hic eſt
Rabanus. Ioannes Baptiſta, dicebat Herodes, & ideò virtutes operantur in illum. Rabanus hìc dicit: Hinc poteſt perpendi malitia & incredulitas Iudæorum: hic enim alienigena Ioannem reſurrexiſſe dicit, cuius tamen nullum miraculum vidit; Iudæi verò qui Ieſum tot miraculis coruſcaſſe viderunt, reſurrexiſſe negauerunt. Conſidera etiam ex hac hiſtoria, quæ ſit ratio, quarè modò non multos videamus incarceratos, quia veritatem Principibus, aut Pontificibus prædicãt, nec iugulatos multos à Principibus Chriſtianis ob hoc, ſicut Ioãnes. Nunquid quia in maioribus deſunt peccata, quæ talem mereantur reprehenſionem? Fateor hiſcè temporibus, quibus nos vitam agimus inter Principes Chatolicos, tàm ſeculares, quàm Eccleſiaſticos maximum omnis virtutis ſpecimen ſplendeſcere. Et vt cæteros omittamus, certè Hiſpaniarum Regem Philippum, & Summum Eccleſiæ Paſtorem, negare minimè poſſumus, quin magno totius honeſtatis zelo ardeant. Iuſtitiæ quippè ac religionis integritas, quæ ſunt columnæ, quibus tota hæc politiæ humanæ machina ſuſtinetur, integerrimè ab eis colitur, nec quidquàm quod huic aduerſetur in ſuis ditionibus, vllatenùs patiuntur: quæ duo cum adſint, cætera omnia leuia reputanda ſunt: nam ad hæc duo conſeruanda totã vim regiminis Principes intendere debent. Quod autem id ita ſit, experientia teſtatur. Quarè minimè hoc adulationi tribui debet, ſed potiùs gratiarum actioni, quatenùs illi gratias habeamus, *in cuius manu cor Principum eſt,* *Prouer.21.*
& illud ad hæc bona propendit. Certè Hiſpania noſtra magnas debet Deo optimo maximo referre gratias: quoniam ſemper religioſiſsimos Principes habuit, ab eo tempore quo Arriana peſtis ab his ſedibus exterminata eſt. Quos autem vel recens fama, vel præſens notitia nobis notos dedit, quales fuerunt Catholici Reges Ferdinandus, & Eliſabeth vxor ſua, Carolus V. Romanorum Imperator, Philipus II. Hiſpaniarum Rex, hos has duas virtutes, & colere, & coluiſſe egregia eorum facta teſtantur, quæ Deũ precor, vt ſemper proſperis faueat auſpicijs. Cæterùm non deſunt aliqua quæ verbi Dei prædicatores zelo iuſtitiæ accẽſi, vel carpere, vel admonere deberent, etiam cum periculo capitis noſtri: tamen id minimè videmus fieri. Quòd ſi veritas aliquandò prædicatur, eam ſic inuolutam, vel dulcibus, vel adulatorijs verbis damus, vt vix eam intueri liceat his ad quos eã dirigere deberemus. Si enim tu non vul- *Simile.*
nus infirmi ferires, ſed potiùs circumleniter tãgeres, potiùs pruritu quodá egrotũ recreares, quã dolorem incuteres. Quòd ſi vulnus ipſum vel cauterio, vel cultello ferires, iã il-

lum præ dolore vlulantem audires, & ſubcenſentem tibi. Peccata ſunt vulnera animæ, ad illa verba noſtra, veluti iacula, aut pharmacũ dirigere debemus prædicatores. Quod ſi ita faceremus nulli dubiũ quin gementes multos, & contra nos iratos audiremus: at verò non vulnera tangimus, ſed circũ circà mollib⁹ verbis ea fricamus. Quis ſuccẽſet nobis? Quis iraſcitur? Quis vel Herodes, vel Herodias contra nos inſanit? Non ſentiunt ictus noſtros, quia non directè ad vulnera eorum tendunt, ſed tanta intercapedine diſtant; vt vix vnus, aut alter illos
2. *Tim.* 4. ſentiat: ſumus enim fortè magiſtri prurientes
Ezech. 14. auribus. Quo contrà Dñs præcipit Ezechieli, quatenus aperiret peccata, & idola domus Iſraël. Apertè quippè vitia carpenda ſunt, & intus in cure ea inueſtigare debemus; quatenùs patefacta eorũ malitia, & omnibus manifeſta, non poſſint vllam ignorantiam prætexere. In cuius ſignum in lege veteri præ-
Leuit. 1. cipiebat Deus, vt animali quod offerri debebat, priùs pellis detraheretur, & ideò in partes diuideretur: quoniam peccato debemus priùs detrahere pellem ſub qua latet; deinde omnes eius malitias ac circunſtantias diuidere, vt ſic iugulare illud in conſpectu Domini valeamus. *Herodes autem metuebat Ioan-*
3. *Reg.* 21. *nem.* Ecce virtutis vim. Rex Achab ſericis indutus Eliam pellibus veſtitum metuebat, ſic Herodes Ioannem, & Phariſæi Apoſtolos. Nam poſtquàm eos flagellauerunt timidi ac dubitantes dicebant: Quid faciemus
Act. 4. hominibus iſtis? Inimica eſt virtus impio, quid mirum quòd timeat eam? *Et cùm dies opportunus accidiſſet.* Hæc eſt malorũ conditio, vt diſsimulent malum, quoadùſque occaſio ſe offerat, qua illud opere com-
Eccleſ. 19. pleant. Nam Eccleſiaſtici. 19. dicitur: Eſt qui nequiter humiliat ſe, & interiora eius plena ſunt dolo, etſi ab imbecillitate virium vetetur peccare, ſi inuenerit tempus malefaciendi, malefaciet. *Die autem natalis Herodis ſaltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Regi Herodi.* Chryſoſtom. Vbi eſt ſaltatio, ibi eſt diabolus. Nec enim Deus dedit nobis ad hoc pedes, vt cum camelis ſaltemus, ſed cum Angelis chorum faciamus. In talibus ſaltant dæmones, in talibus ſaltant dæmonum miniſtri. Vnde per quendam Prophetam talia conuiuia reprobat Deus, dicens
Eſai. 5. Eſai. 5. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia in conuiuijs veſtris, & opus Domini non reſpicitis. Obſerua. Natalis dies Herodis eſt creatio mali prælati, tunc ſaltant hiſtriones, & huiuſmodi qui dicitur filia Herodiadis, id eſt, innanis gloriæ. Recipiuntur enim propter famam, & ſic inflatur ille, vt pellis muſæ qua inflata cantant fiſtulæ. Sic etiam aduertenda Dei iudicia, quomodò in hoc mundo permittat ſuos ludibrio haberi, vt pro ſaltu impudicæ puellæ eorum vita donetur. Quoniam (vt ait Gregorius) *Gregor.*
ideò Deus ſuos ſic premit in infimis: quia videt quomodò eos muneret in ſummis. Obſerua etiam quòd diuerſa occiditur Ioannes morte à nece Domini. Siquidem huic clam amputatum eſt caput, iam aliquandò vinculis aſtricto in carcere; Chriſtus palàm ſublatus eſt in crucem, in nullo corporis membro mutilatus aut imminutus. Carceris tenebræ congruunt Legis vmbris, ac figuris; eas oportebat cedere exorienti luci Euangelicę, & imminui oportebat Legis ceremonias, augeſcere autem ſpiritualem libertatem, & aſtringere oportebat quod erat timoris, latiùs ſeſe pandere charitatẽ Euangelicam. Incarceratio, & decollatio Ioannis, figurabat minorationem famæ eius, & exiſtimationis, quam habuit apud populum, Chriſti verò in cruce exaltatio fidei profectum. Vnde ipſe Ioannes dixit. Illum *Ioan.* 3.
oportet creſcere, me autem minui. *Quod cùm audiſſet Ieſus ſeceſſit inde in nauiculam, in locum deſertum ſeorſum.* Primùm vt defleret amici mortem, vt ſtatim diximus. Secundò, vt doceret nos oportere aliquandò Principum terræ furorem declinare, maximè quia Herodes decollauit Ioannem; metuens concurſum turbæ ad eum. Plures autem ſequebantur iam Chriſtum, quàm Ioannem: vnde eadem ratio militabat aduerſùs Chriſtum. Quarè & aliquandò dixerunt ei Lucæ. 13. Exi & abi hinc, quia *Luc.* 13.
Herodes quærit te occidere. Sed aduerte quòd multi exiſtimarent ſeceſſum hunc Domini Ieſu, non fuiſſe poſt decollationem Ioannis Baptiſtæ: nam multa miracula à Chriſto edita compulerunt Herodem, & alios, vt dicerent Ioannem eſſe à mortuis ſuſcitatum. Hæc autem miracula multo tempore patrata ſunt, poſt quod ad notitiam Herodis peruenerunt. Quarè Græcè nõ eſt quod cùm audiſſet Ieſus: ſed tantùm habet: Et cùm audiuiſſet Ieſus abſque vlla relatione. Sed dicunt ſeceſſum iſtum fuiſſe poſt aduentum Apoſtolorum, quos ad prædicandum miſerat, & veniebant gaudentes, quoniam proſperè cuncta eis ſucceſſerant, & quaſi vitium vanæ gloriæ declinans

elinans feceſsit cum eis in deſertum locum ſimul, vt & daret illis tantillam requiem: quoniam turbæ concurrentes, ſic eos premebant, vt nec locum ad ſumendũ cibum darent. Quare, vt alias narrat Euãgeliſta, dixit eis: Venite & requieſcite puſillum. Docet etiam per hoc, quòd etſi viri ſpi- *Marc.* 6.
rituales aliquam requiem ſumere debeant, non debet eſſe in carnis voluptatibus, aut mundi delitijs, ſed potius in ſecreta loca ſecedendo, abſque mundi arbitrio requieſcãt aliquantulũ à tot curis. *Et cùm audiuiſſent turbæ, ſecutæſunt eum pedeſtres de ciuitatibus. Et exiẽs vidit turbã multã, & miſertus eſt eis, & curauit languidos eorum. Veſperè autem facto accẽſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes: Deſertus eſt locus, & hora iam prætereiit, dimitte turbas, vt euntes in caſtella emant ſibi eſcas. Ieſus autem dixit eis. Non habent neceſſe ire, date illis vos manducare. Reſponderunt ei Non habemus hic niſi quinq; panes, & duos piſces Qui ait illis: Afferte mihi illos huc. Et cùm iuſsiſſet turbam diſcumbere ſuper fœnum acceptis quinq; panibus, & duobus piſcibus, aſpiciens in cœlum, benedixit ac fregit, & dedit diſcipulis panem, diſcipuli autem turbis; & manducauerunt omnes, & ſatiati ſunt. Et tulerunt reliquias duodecim cofinos fragmentorum plenos. Manducantium autem fuit numerus quinq; millia virorum, exceptis mulieribus & paruulis.* Hoc miraculum etiam narrat Ioannes ca. 6. cùm tamen nullum aliud quod ceteri Euangeliſtæ ſcripſerãt, narrauerit ille. Fortè hoc fecit, vt quæ alij omiſerant, in hoc miraculo ipſe adderet. Vel certè de Euchariſtiæ ſacramento ſcriberet ea, quæ Dominus occaſione huius miraculi de eo dixerat. Chriſtus cum ſuis diſcipulis in aliam trãsmigrauit ripam ſtagni Geneſaret, prope Bethſaidam, vt Lucas
Luc. 5. refert, & turba circumiens ripam illã peruenit ad Iordanem, quo vel per pontem, vel per ipſa vada Iordanis tranſacto; pedeſtres venerunt in alteram ripam, vbi Dominus cum diſcipulis ſuis appulerat. Et ex illa ripa
Ioan. 6. multæ turbæ tunc concurrerunt ad illum: nam & Ioannes dicit, hoc contigiſſe trans mare Galileæ. Et quoniam omnes Euangeliſtæ hoc miraculum narrant, ſi quæ in eis videntur contraria, facillimè conciliantur.
Ianſenius Vnde legendus eſt ſuper hanc literam Ianſenius, quem ego in his quę ad literam attinent, ferè in omnibus ſequor: ſed nos ad myſticos ſenſus ſtatim deueniamus. Beanxau-
Beanxau. mis quidem, tom. 2. Harmoniæ Euangelicæ, hoc præludio ad hoc miraculum narran-

dũ accedit. Imagines, inquit, & picturę, nos tanquàm hiſtorię ad rerum geſtarum cognitionem perducunt. Sed & chartæ regionũ vniuſcuiuſque loci ſitum, & arcus triumphales, victorias inſignes memorant. Ea propter Euſebius Cæſarienſis, lib. 14. de præpartio- *Euſebius.*
neEuang. c. vltimo inducit Ariſtotelem, lib. 8. de Philoſophia eos præſtringentem, qui ſenſum tollebant, quaſi inutilis eſſet ad cognitionem: qualis erat Xenophon, Celophonius, Parmenides, Cene, Meliſius. Nimirum *Simile.*
ſi tu puerum domi erudieris, num primùm ab elementis, ab indiuiduis, & particularibus, eum ad vniuerſaliora deduces? Hoc ſcã num, hanc nauem, hanc proram, hunc malum, hos remos, hæc tranſtra, cæteraq, omnia quaſi digito cõmonſtrabis, ſed nec nautica ſine carta marina habent. Habent chirurgi in exemplari mortuo muſcilagines, neruos, oſſa, venas, cartilagines, arterias, ar- *Ariſto.*
chitecti figuras, doricas, atticas Et quid multa? Nihil niſi imaginibus diſcimus, adeò vera eſt Philoſoph. ſententia. Nihil eſſe in intellectu, quod non fuerit prius in ſenſu. Cedò. Quid parabolæ, & ſimilitudines à Chriſto prolatæ, niſi imagines? Quin etiam & miracula illa quæ fiebant in corporibus: ſpiritualium operationum teſtes erant. Hoc etiam ad ſacramenta extenditur. Caro tingitur, vt & anima emaculetur (inquit Ter- *Tertul.*
tulian. lib. de reſur. carnis.) Caro ſignatur, vt anima de Deo ſanctificetur. Require quis miraculorum ſenſus ſit. Ventis imperat: quia ſectis, & falſis doctrinis imperaturus erat. Mittit in Siloe, quia illuminat in baptiſmate. Et nunc miraculum in panibus facit, vt nequid de meliori Euchariſtico pane ſubdubitemus. Hoc fit, inquit Auguſtinus, *Aug.*
tract. 24. in Ioann. vt ſe Deum qui ſegetes multiplicat eſſe commoſtret. Nam & vſu illa viluerunt, quæ tamen verè ſunt miracula: Cùm maius ſit totum regere mundũ, quam quinquemillia hominum paſcere. Sed ex eo miraculo erigebat nos ad Euchariſtiæ myſterium, quod paulòpoſt promiſſurus erat. Nam cùm prouideret ſtatim atque de ſuę carnis eſu, & ſanguinis ſui potu, in Capharnaũ verba facturus eſſet, quoſdã rei difficultate permotos retrò abituros, & inquæ ſtionẽ Chriſti potẽtiã traducturos eſſe; ideò illis occurrit: Dicturi ſcilicet, erant. Quo- *Ioan.* 6.
modò poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Verùm ſtatim factum iſtud illorum ora obſtruit. Requirant, ſcilicet, quomodò potuerit quinque panes ita

multiplicare, vt quinq; millibus hominũ ſuf fecerint, & tamen duodecim cofini fragmẽtorum ſublati ſunt. Eadem, ſcilicet, hîc in panum miraculo, & ibi in Euchariſtico myſterio virtus operatur. Cæterùm præter hanc quinque panum multiplicationem, quam Matth. hoc cap. narrat, recenſet poſt modũ cap. 15. Chriſtum ſeptem panibus, & paucis piſciculis quatuor hominum millia pauiſſe, è quibus ſeptem ſportæ plenæ ſuperfuerãt. Quæ duo inſignia miracula diuerſis temporibus contigerunt, vnum ante Paſcha, alterum eodem quidẽ anno, ſed paulò poſt Pen

Amonius thecoſtem, vt Amonius obſeruat. c. 8. Harmoniæ. Quoniã, vt diximus, miraculũ hoc idem eſt cum eo, quod Ioannes. c. 6. narrat: & in animo eſt, ſi opus hoc beneuolè ſuſceptum fuerit, Deo auſpicante nobis, ſuper Ioãnem etiã Commentaria edere, vbi quæ hîc

Moralitas ſeu concio. non potuerunt ſcribi, dicantur. Ideo viſum mihi eſt per hoc miraculum breuiter pertrãſire, dũtaxat vnum proponẽs verbum, quo interim concionatores, quid in illa Dominica populo prædicent, habeant. Primò Ad

Hugo. uertendũ ex Hugone, quod in. c. præcedenti egit Euangeliſta de ſeptem parabolis, quibus quaſi ſeptẽ panibus ſpiritualibus, Dominus pauit turbas. In hoc capite agit de quinq; panibus, & duobus piſcibus, quibus corporaliter pauit eas. In quo oſtendit Dominus, quòd non ſolùm pane ſpirituali tenetur prælatus paſcere ſubditos, ſed etiam materiali, præcipuè tamen de ſpirituali. Vnde & de tali prius actum eſt. Hoc miraculũ, vt apud Ioannem eſt, Dom. 4. in Quadrageſima canitur. Hic autẽ dicit Dñs diſcipulis ſuis. *Date vos illis manducare.* Conuiuium hoc, non tanquã carnis conuiuiũ accipiendũ eſt, ſed tanquã ſpiritus mira refectio, in quo nos vult docere Eccleſia, quòd etſi aliquandò cũ ieiunia nobis indicit, videatur à nobis corporale alimentũ auferre, nõ id facere vt illud amittamus, ſed vt illud poſteà ſpirituale factum nobis reddatur in mõte ſancto cœli. Ne putes Chriſtiane te modò amittere panẽ, quẽ pauperibus porrigis, nec carnem ã qua modo abſtines in peccatorum tuorum medellã: nã cũ aſcenderis cũ Chriſto in mõtem, & ille oculos amoris ſui ſuper te fixerit, tũc melioratũ inuenies, atq; ad mẽſam Dñi ſummo cũ gaudio ac ſaturitate mãducabis. Ad hoc em Eccleſia conuiuium hoc ſplendidiſsimum quod Dñs turbis fecit, tempore Quadrageſimali iã mediãte, adducit: vt cũ iam videamur in ieiunijs deficere, tãti cõuiuij ſpe ſubleuemur, vt quod reſtat tẽpus ieiunij ſumma cũ alacritate peragamus, ſucepto Sapientis conſilio, quo nos admonet dicẽs. In die malorũ ne immemor ſis bonorũ: *Eccleſ. 11.* Ea ratione, vt ſpes boni futuri, mala preſentia tolerabilia reddat. Igitur Euangeliſta nobis enarrat, quomodò ex quinque panibus hordeaceis, & duobus piſcibus, Dñs magnam hominum multitudinem ſaturauerit. Sub hordei ſpecie nobis ſubſtantiam noſtri alimenti oſtendere voluit Dominus. Sub in euidentia Fidei, ſubſtantiam ſuorum myſteriorum demõſtrat. Sub aquæ elemento effectus ſacramentorum, ſub panis & vini ſpeciebus ipſammet Dei ſubſtantiam ſubeſſe manifeſtat. Natus eſt Moyſes, & vt mater ſua occultaret eum, ſub fiſcella ſcirpea in- *Exod. 2.* cluſit, & in fluuium miſit. Quã cũ inueniſſet Pharaonis filia, & aperuiſſet fiſcellam, inuenit ibi Moyſem, & abſtractum educare fecit. Sub iuncis enim Moyſes deliteſcebat, ſicut & ſub hordeo panis, & ſub laborib⁹ Chriſtus, ſub litera ſpiritus, inter has figuras veritas. In hoc tamen ſtat diſcrimen quod Iudæi fiſcellam non aperuerunt, atq; in literæ duritie ſteterunt, quare veritatem non inuenerunt. Carnales etiam non frangunt hunc panẽ, vt eius educant ſubſtantiam. Filia autem Pharaonis (hoc eſt Eccleſia Gentium) aperuit fiſcellam, & inuenit Moyſen. Reuoluit literã, & adinuenit Chriſtum. Aperuit figuras, & offendit veritatẽ. Deuoti ac ſpirituales Chriſti fideles panem hunc frangunt, & inueniunt ſubſtantiam. Etſi ſpeciem habeat panis hordeacei, alimentum tamen eſt animæ. Etſi pœnitentia atque ieiunium diſſipida ſint, atque aſpera, coloremque hordeaceum reddant: ſpiritu tamen aperto ſaporem, atque dulcedinem habent. Ideo cũ panibus hordeaceis, qui amari ſunt, miſcuit Deus piſces, qui dulcem ſaporem habent, & charitatem quæ omnia dulceſcere facit, ſignificant: vt cum dulcedine amoris ieiunia hæc, ac pœnitentiæ opera iocunda reddantur: Charitas enim pa- *1. Cor. 13.* tiens eſt, benigna eſt, *Es muy ſufrida.* Quare omnia alacriter operatur. Sic in Manna, quod res minima erat omnis ſaporis ac dulcedinis ſuauitas includebatur. Quoniam in religione Chriſtiana ſub Crucis Chriſti humilitate omniũ animarum alimentũ tegitur. Igitur oportet panes iſtos frãgere, & ſpiritũ à litera diuidere, ſubſtantiã à cortice ſeparare, dulce ab amaro, ſpecioſum à deformi ſeiungere. Atque hoc eſt, prædi-

catorum munus, ſpiritualem cibum, in partes diuidere, vt ex illo quod bonum & vtile vnicuiq; fuerit deducam⁹. Hoc nos agere debemus. Vos autem quodcuiq, propicius cibus eſt ad ſe trahere. Nõ omnibus omnia expediũt, nec eodẽ cibo vniuerſa animalia alũtur. Nec enim paſſer eo alimẽto quo ouis paſcitur, nec ouis eo vtitur cibo quo lupus, quod vni eſt cibus, alteri venenũ eſſet. Et inter homines diuerſos etiã guſtus inuenies, nec iſtius ſtomach⁹ fert quod illius auidiſsimè capit: oportet ergò vt quilibet ſibi conueniẽtẽ cibũ capiat, alienũq; ſuo dño dimittat. Diligenter aduertat (vt Sapiẽs docet) ea quę ſibi apponũr, vt ex eis cõuenientius ſibi ſumat. Nec enim pauperi locupletum cibus conueniet, nec mãlerũ alimẽtum bono condecens erit, vnuſquiſq; quod ſuo ſtatui decet ſumat, alios relinquẽs. Ob hoc exiſtimo parũ cõciones quas prędicatores ad populũ habemus prodeſſe: quoniã nullus quod ſibi dicitur, ſed quod alijs, aduertit. Nã quoniam ſuũ non manducat cibum, non ſibi prodeſt, ſed tanquã famelicus ſemper macilentus incedit. Geſtit pauper quia indiuites prædicator inuehitur, admonens illos, vt in pauperes ſua bona diſpertiant, nec aduertit quod ſibi dicitur pauperẽ humilem debere

Eccleſ. 1. eſſe, quoniã pauperẽ ſuperbum odio habet Deus, vt Sapiens dicit, & quod nimis impatientes ſunt, auidiq; alienorũ circunuentores ac mendaces. Hoc autem nec audiri dignantur, ſed ea duntaxat quæ alijs dicuntur. Gaudet mercator, ac dñs ſecularis, quoniam Epiſcopis ac Canonicis diximus ſtrictius obligari ad eleemoſynas elargiẽdas, ex Eccleſiæ patrimonio, quã cęteri ſeculares, nec intelligũt etiã illis dictũ eſſe, ꝙ ex ſuperfluo teneãtur etiã bona ſua in pauperes erogare. Nec fœmina quod ei dicitur animaduertit, ſed quod viro: nec vir quod ei dicimus, ſed quod mulieri. Ex quo fit quòd neuter fructũ ex ſermone reportet. Tuũ accipe cibũ, alienum dimitte. Ex concione id quod tibi dicitur auribus percipe, & ſic tibi proderit verbũ Dei. Hoc autem tanquã fundamẽto propoſito ante quam cibi deferantur, opus eſt

Luc. 11. vt menſam ponamus. Menſa Euangeliũ eſt Chriſti, imò perſona Chriſti cuius doctrina omnibus proponitur, & omnes docet. Tabula huius menſæ cedrina eſt, quæ diuinitatem ſignificat, ſecundùm illud quod Eccleſia canit. Cedrus alta libani conformatur

Inproſ. Natiuitatis Chriſti. hyſſopo. Humanitas autẽ eius linteamina erunt, & propter terrenam eius naturam, & propter candorem, & puritatem ſacratiſſimæ carnis eius; quæ omni labe peccati caruit. Vtrumq; enim habet linum, quod in terra naſcitur, & album eſt. Et quemadmodùm linum antequam ad ſuam veniat puritatem, multis percutitur ictibus; ſic Chriſt⁹ Dominus multis affectus eſt plagis, vt ex ſe ipſo edulia proferret. Menſam nuncupauit Dominum Chriſtum Dauid cùm dixit. Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſùs omnes qui tribulant nos. Hoc eſt, Chriſtum in altari nobis contra aduerſarios præparas. Et alibi: Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum. Quoniam Chriſtus lapis offenſionis, & petra ſcandali fuit Iudæis. Vt Eſaias dicit⁹: Et Paulus dicit eum ſcandalum fuiſſe Iudæis. Hic eſt lintheus ille quem Petrus vidit, quatuor ſumitatib ⁹ ſubmitti de cœlo in terram omnibus cibis, tàm mũdis quam immundis plenũ. Quoniam in Chriſto Domino noſtra carne induto, omnes cibi ſunt omnibus cõmunes, tàm pro iuſtis, quàm pro peccatoribus, tàm pro mundis, quàm pro immũdis. Submittitur quatuor ſumitatibus: quoniam à quatuor Euangeliſtis menſa hęc proponitur nobis, & per quatuor plagas terrę linteamina hæc extenduntur. Inter quos Ioannes Chiromontis, hoc eſt, ciborum diſtributoris vicẽ gerit, qui in electiori buccella cibatus eſt, cuius hiſtoriam, in enarrando iſto miraculo, quem etiam Matthęus refert, ſequi volo: quoniam altiori quodam modo eam nobis proponit Ioannes, & ſecundùm eius narrationem Eccleſia etiam nobis interpretandam cõmittit Dominica illa quarta Quadrageſimę. Ait ergò, quod poſt receſſum hunc quem narrauimus, ſubijt in montem Ieſus cum diſcipulis ſuis. Semper enim eos ad altiora promouebat. Et cũm eſſet in monte ſubleuauit oculos, & vidit magnam populi multitudinem ad eum confluentem. Subleuauit oculos Ieſus. Potius eos inclinare debebat, vt aſpiceret turbã ad ſe per valles concurrentem, ipſe quippe erat in vertice montis, populus per demiſſos valles properabat. Oportebat ergò vt potius inclinaret oculos ad videndos populos, per loca humilia venientes. Verũtamen vt Deus noſtri miſereatur opus eſt, vt oculos eleuet ad ſe ipſum reſpiciendum, vt propter ſe ipſum nobis ſuam miſericordiam tribuat. Si enim nos reſpexerit, cũm in nobis tot ſint peccata, potius iram eius prouocauimus, quàm miſericordiam. Vnde Daniel. 9. cùm oraret ad *Dan. 9.* Dominum ſic dicebat: Propter temeipſum, Domine,

Simile. *Simile.* *Pſal. 22.* *Pſal 68.* *Eſai. 8.* *1. Cor. 1.* *Act. 10.*

Domine, inclina aurem tuam & audi, aperi oculos tuos & vide deſolationẽ noſtram. Propter temetipſum ait. Vnde & ſubdit. Nec enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis; multis attende, & fac propter temetipſum. Aſpice ergò te Domine, vt miſericorditer reſpicias nos.

Marc. 6. Cùm ergò vidiſſet turbas, ait Marcus, quòd miſertus eſt eis. Ecce huius conuiuij primas dapes. *El ante de la comida*. Nempe miſericordia, & compaſsio aliorum, qui fame pereunt, cùm tamen tu lautè manduces. Sic enim & Iob aiebat. Antequàm comedam ſuſpiro. Cùm cerneret Iob ſe multitudine ciborum paſci, ad memoriam reuocabat, quot eſſent egeni ac miſeri, qui de fragmentis eius ſaturari cuperent. Vnde eorum miſertus, antequàm ipſe comederet illis mittebat enxenia, ac cibos: ſic & tu facere deberes. Et ſanctiſsimus ille vir *Tobias*, totius rectæ inſtitutionis exemplar, cùm in captiuitate poſitus in Paſchate quodam contribulibus ſuis conuiuium feciſſet, cùm luctu, & mœrore manducabat panem, memorans illum ſermonem, quem dixit Dominus per Amos Prophetam. Dies feſti veſtri conuertentur in lamentationem & luctum. Si in conuiuijs ac ſuperfluis comeſſationibus, & ebrietatibus veſtris ad memoriam reuocaretis, quomodò omnia hæc peritura ſunt, atque veſtræ delitiæ in labores conuerti, ingluuieſque veſtra in famem ac miſeriam deſinere debet, riſus veſter in fletum, & irremediabiles lacrymas, ac tormenta finietur: fortè non ita effluueretis in vitia ac voluptates carnis, ſed potius hoc timore perciti interrationis limites vos contineretis. Quod ſi attentè cõſideraretis quis fuit finis delitiarum illius auari diuitis, qui nec de micis ſuis vlceroſo Lazaro dare voluit, & aduertere tis quot ſunt in mundo Lazari, qui de reliquijs menſæ veſtræ ſaturari cupiunt, nec tamen eis porrigitis; fortè his rebus attentè perſpectis, nonnihil veſtrorum exceſſuum temperaretis. Cùm ergò veſſet multitudinem illam paſcere, communicauit id cum diſcipulis ſuis. Ecce catinum ciborum (quam nos vocamus rationem) quæ in hoc conuiuio obuenit vrbium rectoribus, gubernatoribus, Epiſcopis, ijs ſub quorum cura alij viuunt, nempe ſolicitudo eis prouidendi, ac cura quæ eos de neceſsitatibus ſubditorum premere debet.

Tob. 3.

Tobias. 2.

Amos. 8.

Luc. 16.

Exierat quidem Dominus Ieſus in deſertum locum, vt cum diſcipulis ſuis requieſceret puſsilum: & tamen cùm vidiſſet turbam famem patientem, relicta ſua, & ſuorum quiete, de eorum ſolicitus eſt paſtu, vt doceret eos ſub quorum cura populi ſunt, vt de eorum neceſsitatibus ſolliciti ſint, etiam ſi aliquandò opus ſit ſeipſos relinquere, à ſuiſque voluptatibus abſtinere, à ſomno euigilare, electo repente reſilire: tanta eos vi hæc cura premere deberet. Sed modò (proh dolor, ac hominum miſeriam!) non pro alijs officia accipitis, ſed pro vobis. Prætor ex officio quæ rit diues euadere: rectores vrbium ac ſenatores hæc officia emunt in ſui vtilitatem, ac honorem, ac è Reipublicæ cenſu redimere nituntur pecuniam quam pro illo officio contulerunt, nihil de Republica curantes. Et tamen Dominus per Eſaiam cap. 32. clamat. Ecce ad iuſtitiam faciendam regnabit Rex (vt alia habet litera à noſtra.) Hoc eſt dicere. Regnum, & Magiſtratus ad iuſtitiam faciendam ordinantur. Hæc autem eſt vnicuique tribuere quòd ei debetur, tàm toti Reipublicæ, quàm ciuibus eius. Accepit ergò Chriſtus Dñs panes, & piſces in manibus ſuis, & gratias agens, benedixit, ac fregit, & dedit diſcipulis, vt apponerent turbę. Ipſe ſuis venerabilibus manibus id fecit, vt doceret diuites, quòd aliquandò id ipſum facerent. Si domina domus aliquandò ipſa ſuis manibus pararet cibos pauperibus, optimè ac religioniſsimè factum foret, non vt videret ſi multum panis, aut carnis eis conferretur, vt circunciderent ex eo: ſed potius vt in hoc ſeipſam deuotiſsimè incitaret ad miſericoreiam, & pietatem. Hoc enim eſt, quòd Paulus diſcipulum ſuum Timotheum prẽmonebat dicens: Exerce te ipſum ad pietatem. Hoc eſt, tuis manibus opera pietatis exerce, vt te ad illam aſſuefacias. Nam ſic Abraham, & omnis domus eius, vxor, ac ſerui, in præparandis cibis Angelis miniſtrandis, qui ad ſe ſub figura virorum venerant, ſe occupauerunt, & inter Chriſtianiſsimos Reges, hoc aliquandò vſuvenit, vt certis diebus Reges ac Reginæ ſuis manibus pauperibus miniſtrent: qui mos ab Ludouico Chriſtianiſsimo Rege Franciæ, (à quo Reges illi hoc cognomen mutuati ſunt) ortum habuit. Nec hoc ſolùm deberetis facere, verùmetiam cùm ad menſam ſedetis, & aliquem cibum delicatum ſumitis, debe-

Eſai. 32.

1. Tim. 4.

Geneſ. 8.

deberetis recordari pauperis alicuius, & ab ore extrahere cibum qui tibi dulcior eſt, &
Iob. 31. ad illum mittere. Sic enim & Iob, ſeipſo teſte, faciebat. Si comedi bucellam meam ſolus, & non guſtauit alienus ex ea: *de la boca ſe lo quitaron, para darlo al pobre*. O, ſi hoc ego inter Chriſtianos aliquando viderem quas illis gratias referrem? Et hic eſt catinus ciborum qui diuitibus in hoc conuiuio obuenit, nempè, vt ex ſibi ſuperfluis pauperibus tribuat. Et hoc ſicut Chriſtus cum ſuis diſcipulis, ita & vos cum Chriſti diſcipulis communicetis, hoc eſt, cum viris ſanctis, literis & religione approbati s, habita ratione ſumptuum, & neceſſariorũ ad perſonam & ſtatum, de reliquo eleemoſynas quas debetis dare, arbitrentur & taxent:
Luc. 11. & 2. Cor. 8. quoniam ratione ſuperflui tenemini, vt Paulus ait. Veſtra abundantia illorum inopiã ſuppleat. Sic enim & natura facit. Superfluum alimenti indiuidui ad vtilitatem ſpeciei deſtinans, vt ſuprà capit. 6. explicuimus. Nec ſuperflua quę inſumis in non neceſſarijs ac honeſtis rebus, te excuſant, hæc enim omnia temperare debes. Dedit ergo Dominus diſcipulis ſuis panes, & diſcipuli appoſuerunt turbis. Ecce quid ex hoc conuiuio Eccleſiaſticis obuenit. Nempè vt ipſi pauperibus adminiſtrarent ea quæ de manu Domini receperunt. Succedunt enim diſcipulorum loco, & manus ſunt Chriſti, per quos Deus pauperibus adminiſtrat quę illis porrigit. Prouentus enim Eccleſiaſtici, prouẽtus ſunt pauperum; ſunt enim patrimonium ſanguinis Chriſti, qui pauperes hę
Luc. 11. redes reliquit, ſecundum illud: Quòd ſu-
Marc. 14. pereſt date pauperibus. Et pauperes ſemper habebitis vobiſcum. Et cum Paulum, & Barnabam alij Apoſtoli ad prædicandum miſerunt, pauperes maximè illis cõmendarunt. Tantùm vt pauperum memores eſſemus: deberent quippè Eccleſiaſtici id intra ſe dicere quod ſacerdotes templi dixerunt, cùm illis reſtitueret triginta argenteos Iu-
Galat. 2. das, quibus vendiderat Chriſtum. Non licet nobis mittere in corbonam: quia pretium ſanguinis eſt. Sic non licet prouentus
Matt. 26. Eccleſiæ, Eccleſiaſticis viris theſaurizare: quia pretium ſanguinis Chriſti eſt. Flagella quippè ſua, ac confixuræ, & alapæ meruerunt vt homines hos prouentus ſua ſacramenta adminiſtrantibus tribuerent. Quid hoc in corbonam mittis, aut in tuos conſanguineos impartiris, vel in ædificandas aureas ædes. Non hoc licèt tibi: quia pretium ſanguinis Chriſti eſt, ſed in peregrinos, ac pauperes diſtribuenda bona Eccleſiaſtica ſunt. Video aliquos impertinentiſsimos ſumptus facere, ne ſibi videatur ſuppetere aliquid quod pauperibus tribuant. Proh ſummam horum hominum cæciratem, & inſaniam! Deus illis miſereatur. Igitur Chriſti manus Eccleſiaſtici viri ſunt, & maximè Epiſcopi, per quos Deus ſuos pauperes paſcit. Et hìc eſt catinus qui eis in hoc conuiuio euenit. Sed dices: Ergò & diuitibus ſecularibus, & Eccleſiaſticis viris eadem portio prouenit? Ita verum eſt. Miſericordia quippè communis omniũ Chriſtianorum virtus eſt. Sed ſicut tu omnibus ſeruis tuis panem, & carnem pro victu tribuis; tamen plus vnis, quàm alijs, ſecundùm eorum merita & officia: Sic è menſa Chriſti omnibus hæc portio prouenit, nẽpè miſericordia, & tamen plus vnis, quàm alijs. Plus enim ad miſericordiæ opera, & ad corporales eleemoſynas tenetur diues, quàm pauper, & plus Eccleſiaſticus, quàm ſecularis: & inter Eccleſiaſticos, plus Epiſcopi, quam reliqui ſacerdotes. Ex ſuo quippè catino, & ex ſuis cibis illis tanquàm familiarioribus Chriſtus cibos impartitur. Scimus autem Chriſtum Dominum miſericordiam maximè appetere, & hic cibus delitioſus eſt illi, iuxta illud: Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Hanc ergo & ſuis familiaribus maximè commendatam vult eſſe Dominus, aliàs excluſi erunt à nuptijs Sponſi. Nam ob defectum olei virgines fatuæ repulſam paſſę ſunt: oleum autem quoniam linitiuum eſt, miſericordiam ſignificat. Oleo creditoribus ſuis debita exoluit vidua illa, ex Heliſæi conſilio. Nam ſi debita quæ Deo debes, exoluere cupis, & plenè ſatisfacere; eleemoſynis ac reliquis miſericordiæ operibus incumbere debes. Vidè Daniel Regi Babylonis ſic cõſuluit: Cõ
Dan. 4. ſilium meum placeat Regi. Peccata tua eleemoſynis redime, & delicta tua miſericordijs pauperum. Et Sapiens ait. Eleemoſyna
Eccl. 17. viri, quaſi ſacculũ cum eo. Portat enim ſecum ſacculum pecuniæ qua debita ſoluat. Portæ etiam tabernaculi erant ex lignis oliuarum: quoniam portæ cœli ſunt opera miſericordiæ, per quæ aditus ad abdita templi nobis patet. Hoc autem his qui tabernaculo deſeruiunt plus attinet. Nam & Leui. 25.
Leuit. 25. & Nu. 35. Sacerdotibus, & Leuitis deſtinantur paſcua

Oſea. 6.

Matt. 25.

4. Reg. 4.

scua quædam ad alẽda pecora, ex his terminis quæ sibi in sortem suam euenerant. Quoniam sacerdotes scire debent ex prouentibus suis aliquas partes debere destinare pro pecoribus suis alendis, hoc est, pro subditis suis prouidendis. Nec enim consanguinei ius ali quod ad prouentus Ecclesiasticos habent, sed illi duntaxat qui in suis terminis continentur, hoc est, subditi sui qui suæ parent ditioni, qui eis decimas ac primitias & cæteras oblationes soluunt.

Luc. 16. Hoc ita deberet fieri, quod si non ita fit, dolendum maxime est, & cùm eis dicetur: Redde rationem villicationionis tuæ; id clarius videbunt. Peccatores etiam ex hoc conuiuio suam deferunt portionem. Nam præcepit Dominus turbæ, vt sederent super fœnum quod erat in terra: caro autem in Scriptura dicitur fœnum: hoc enim est

Esai. 40. quod Dominus præcepit, vt Esaias clamaret & diceret: Omnis caro fœnum. Oportet ergo super carnem sedere, hoc est, illam conculcare, contemnere, atque rationi subijcere.

Luc. 19. Vnde Zacheus vt Christum Dominum posset aspicere, super sycomorum ascendit; quoniam vt peccatores digni habeantur Dei visione, opus est, vt super carnem suam ascendant, quæ sycomoro comparatur, quæ dicitur ficus insana; & amaros fructus proferens: quoniam caro insanis fertur desiderijs, & sterilis bonorum fructuum est, corruptionem autem & amaritudinem præfert. Hanc superet peccator, si Deum suum cernere cupit.

Exod. 16. Oportet ergo fœnum dimittere quod pecorum pabulum est, si Dei cibis debemus pasci: nam & filij Israel nunquam manna pasti sunt quoadvsque farina Ægypti illis defuit. Qui enim huius mundi voluptatibus pascitur, indignus est cibo regio, quem Deus suis familiaribus subministrat. Stomachus quippè repletus allijs & cepis, quẽcumque alium cibum fastidit, vt filij Israel

Num. 11. qui ollas & cepas Ægypti eructabant; dulcissimum manna fastidiebant & dicebant: Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Scriptum quippè est: Anima saturata calcabit fauum. Fœnum enim, hoc

Prouer. 24 *Simile.* est carnis delitiæ, in bestias homines conuertit; nam & equus tempore quo herbis, ac hordeo viridi pascitur, nullius est commodi, aut seruitij, sed in stabulo est edendo, & stercora fœtida egerendo & saginando se. Sic carnalis homo, sensuumque voluptatibus deditus ad nihil valet vltra; nisi vt comedat, & bibat, & adipem saginet, stercora emittat, turpitudini deseruiens, fœtidum ex se odorem proferat. Non tamen quæ sunt Dei dona cognoscit: nam scriptum est, quòd animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt. Et Dominus per Ioannem in Apocalyp. dicit: Vincenti dabo manna absconditum. Id est, illum qui carnis delitias superauerit; meis illum pascam dulcissimis ferculis. Et nomen nouum. Hoc est, honorabile nomen hominis, non bestiæ, nomen Angeli, non hominis. Apposuerunt ergò discipuli panes, & pisces turbæ & saturati sunt. Hæc est potio pauperum, patientia, & confidentia in Deum, quod illis non deerit. Hoc autem intelligo de verispauperibus, qui secũdùm spiritum patienter ferunt paupertatem, se diuinæ voluntati conformantes, qui potius os ad parietem adiungent (vt dicitur) quàm quòd rem illicitam faciant; non de illis qui etsi corpore sint pauperes, in voluntate sunt diuites & auari, qui vbicumque possent, sibi acquirerent pecunias, etiamsi furtiuè, aut iniustè eas arripere possent: non de his, inquam, loquimur, sed de primis de quibus scriptum est: Non vidi iustum de relictum, nec semen eius quærens panem. Quoniam etsi panis corporalis deficit, spiritu tamen maximè reficiuntur. Hi enim credere debent, quòd etsi homines eis deficiant, corui pascent eos, sicut Heliam pauerunt, & bis in die illi afferebant panem, & carnes, & posteà mulier vidua pauperc̃ula illum pauit, quæ non habebat nisi pugillum farinæ in hydria, & lechitum olei, quæ non defecerunt, vt haberet vnde aleret Prophetam: & in lacu leonum aluit Deus Danielem. Ecce conuiuium finitum. Deficit id quod vltimò afferri solet, & hoc debent esse gratiarum actiones, sicut & homines isti dixerunt: Quia Propheta Magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitabit plebem suam. Non debemus esse veluti muta pecora, quæ natura prona & ventri obedientia fingit, quæ non eleuant oculos in cœlum, agnoscentes omnium bonorum datorem. Sed debemus esse, vt homines, quibus os sublime dedit Deus & erectos ad sidera vultus; vt Deum benefactorem agnoscamus, atque ei semper gratias referamus. *Et superauerunt duodecim cophini fragmentorum.* Dei enim perfecta

1. Cor. 2. *Apoc. 2.* *Psal. 36.* *3. Reg. 17.* *Dan. 14.*

perfecta sunt opera. Non solùm quod sufficit, verumetiam quod abundat tri-

Iacob. 1. buit. Qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Tu nec id quod debes tribuis Deo. Sed aduerte vltimò quòd al-

Marc. 8. tera vice, vt Marcus narrat, Christus Dominus ex septem panibus, & paucis piscibus satiauit quatuor millia hominum: & superauerunt septem sportæ. Modo autem sunt quinque panes, & duo pisces, & superant duodecim sportæ. Tunc erant plures panes, & plures pisces, & minor numerus manducantium, & quæ supersunt minus sunt, nempè septem sportæ. Nunc pauciores panes & pisces, numerus edentium maior, & tamen plus est quod superest, nempè duodecim cophini. Quid hoc miraculi est? Certè vult te docere Christus, ne vnquam despondeas animum, vel constringaris aliqua necessitate quæ te impediat, ne eleemosynas facias: quoniam nouit Dominus, & pauca & multa multiplicare. Ne dicas, Nõ multum habeo rei familiaris, & tamen expensæ hodie magnæ sunt, habeo filios, & filias tradendas viris, nihil mihi superest. Eia timide Christiane, quid trepidas? Pauca Deus plus multiplicat, quàm multa; & paucioribus panibus plures satiauit, & plus superfuit, & tecum id etiam faciet, & si ex paupertate tua pauperi dederis; Deus maiorá retribuet. Scis, ò homo, quid dico tibi? Video equites ac dominos vassaliorum, quib⁹ multa milliaria aureorum singulis annis proueniunt, & tamen illos pauperes, & ratiocinijs obligatos; agricolas tamen ac rusticos, qui nihil nisi ex quotidiano sudore habent video diuites, & sibi, & filijs, & alijs superesse. Imò ipsi sunt qui plures eleemosynas conferunt, quàm diuites. Ex pauco paucum, & ex multo nihil, dicit prouerbium quoddam Hispanum; Deus autem ex pauco plura multiplicare solet. Hoc sufficiat pro hoc Euangelio, reseruantes cætera pro suo loco apud Ioannem, si Deo placuerit, vt illum interpretemur. Sed circa numerum manducantium aduertendum est, quòd in exemplaribus Græcis additur illa particula, Ferè: Manducãtium autem numerus erat fere quinque millia, nam & cæteri Euangelistæ illam addunt. Et hæc est alia nota, quod Christus noster sit

Lactãtius verus Messias. Nam vt testis est Lactantius, lib. 4. de vera Sapientia, cap. 15. Sybilla his versibus hoc prædixerat.

Inpanibus simul quinque, & piscib⁹ duobus,
Quinque hominũ millia in deserto satiabit.

Adiecit & hæc de fragmentis:

Et reliquias tollens, post fragmenta omnia,
Duodecim cophinos impleuit, in spẽ multorũ.

Quod etiam Sybilla Ærithrea primo oraculo exprimit dicens.

Ex panibus quinque, & pisce marino,
Quinque millia satiabit.

Factæ quippè fuerant manus eius velut fontes panis, & piscium. Et Ezechiel *Ezech. 34* cap. 34. hoc videtur insinuare, cùm dicit. Suscitabo super gregem meum pastorem vnum, qui pascat eum, seruum meum Dauid, id est, Christum, qui à Dauid secundum carnem originem traxit, ipse pascet & erit eis in pastorem. *Et statim iussit Iesus discipulos suos ascendere in nauiculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas.* In pluribus exem- *Moralitas* plarib⁹ legitur, Compulit discipulos suos. Oportebat enim compellere eos, vt discederẽt à Iesu: adeò tenebantur eius amore, vt nisi vi quadam compulsi non possent diuelli ab eo. Hinc verba illa Petri *Ioan. 6.* ad Dominum dicentem eis, nunquid & vos vultis abire: Quò ibimus Domine? verba enim vitæ æternæ habes. Et in *Matt. 17.* transfiguratione nolebat à tali conspectu discedere, sed nesciens quid diceret, dicebat: Domine, bonum est nos hîc esse, si vis, faciamus hic tria tabernacula. Ità Helisæus ab Helia nullatenus discedere volebat, sed dicebat: Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non dimittam te: *4. Reg. 2.* Et Psalm. 79. Non discedimus à te, vi- *Esal. 79.* uificabis nos, & nomen tuum inuoca- *Exo. 33.* bimus. Et Exodi. 33. Si non tu ipse præcedas nos, non educas nos de isto loco. Nihilominus quandoque oportet, vt Dominus suos à se diuellat, ne vel nimia familiaritas pariat contemptum, vel nimia curiositate velint indagare diuina, assidua contemplatione illi assistentes. Quod Cantico. 6. his verbis ex- *Cant. 6.* primit dicens Sponsus. Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt. Hoc est: Ne nimis curiosè in me figas oculos, sed aliquandò reuerentia quadam illos à me auerte, quasi victus à mea luce, plusquàm à radijs solis: & veluti qui me non comprehendere possis,

ſis, ceſſa à nimis curioſa indagatione
Iob.36. magnitudinis meæ, ſed cum Iob fatere,
& dic. Ecce Deus magnus, vincens ſcien-
tiam noſtram. Quoniam ſicut qui mel
multum comedit, non eſt ei bonum: ita
qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur
Prouer.25 ab ea, vt dicitur Prouerb. 25. Et Paulus.
Rom.12. Roman. 12. ait, non plus ſapere quàm
Rom.11. oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem.
Et cap. 11. Noli altum ſapere, ſed time.
Auerte ergo oculos tuos à me. Hoc eſt,
ne curioſius diuina ſcrutari coneris, ſed
quandiu es in vita præſenti, in qua diuina
cognoſcimus per ſpeculum, & in ænigma-
te, hac cognitione contentus eſto, clario-
rem vitæ futuræ relinquens. Nam ipſi
me auolare fecerunt. Hoc eſt, quia ni-
mis te video curioſum, & familiarem
mecum, egomet à te diuellor, & fugio, &
eleuor, *ne me tam curioſis oculis, & ex-
celſis circunſpicias*, ſed potius humilibus
& inclinatis: Nam ſi tu vis erga me ele-
Pſal.36. uari, ego altius auolabo. Hinc Pſalm. 63.
dicitur. Accedet homo ad cor altum, &
exaltabitur Deus. Cui ſenſui congruit
tranſlatio ex Hebræo quæ ſic habet:
Auerte conſpectum tuum à me: quia
ipſe me extulit. Ideò ergo diſcipulos ſuos
aliquando compellit Dominus à ſe diſce-
dere. *Et dimiſſa turba aſcendit in montem
ſolus orare*. In hoc docet nos poſt magna
opera edita, conſortia hominum fugere,
ne nos vana gloria deturbet, & ad Deum
tanquam principalem authorem recur-
rere: & vt nihil orationem perturbet, di-
Geneſ.22. mittit turbas. Sic enim & Abraham fe-
cit cum aſcendit in montem immolare
filium, dimiſit ſeruos, & iumenta ad ra-
dices montis, & dixit eis: Expectate
me hîc cum aſino, ego & puer illuc vſ-
que properantes, cum adorauerimus re-
Eccleſ.10. uertemur ad vos. Nam & Eccleſiaſt.
10. dicitur. Muſcæ morientes perdunt
ſuauitatem vnguenti. Oſtendit etiam in
hoc facto orationis effectum. Nam, vt
Damaſc. Damaſcenus ait. Oratio eſt aſcenſio
mentis in Deum, & ideò aſcendit in
montem Domini, & docebit nos vias
Eſai.2. ſuas. Et Eſai. 37. Leua orationem
Eſai.37. pro reliquijs quæ inuentæ ſunt. Et Pſal.
Pſal.140. 140. Dirigatur oratio mea, ſicut in-
cenſum in conſpectu tuo, eleuatio ma-
Thren.3. nuum mearum. Threnor. 3. Leuemus
corda noſtra cum manibus in cœlum.

Solus. Dimiſsis etiam intimis diſcipulis, vt liber affectus, & intentio ſimplices ſint cum Domino. Vnde ſuprà. 6. capit. dictum eſt. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum. *Orare*, non pro ſe, ſed pro his qui credebant, & crediturí erant in eum. Hinc Ioann. 17. *Ioan.17.* Dicit ipſe Dominus. Non pro eis autem rogo tantùm, ſed pro omnibus qui credituri ſunt per verbum eorum in me. Et ad Hebræos. 5. Preces, & ſupplicationes cum clamore valido, & lacrymis offerens, in omnibus exauditus eſt *Hebr.5.* pro ſua reuerentia. *Veſpere autem facto, ſolus erat ibi*. Erat quippe ſine diſcipulis. Quarè quia diſcipuli ſine illo erant, inutiliter laborabant, & in pericula magna inciderunt. Hoc autem ſignificabat, quòd facto veſpere in occaſu lucis ſuæ, hoc eſt, in paſsione ſolus erat relinquendus, vt & ipſe dixit diſcipulis ſuis. Futurum eſt, vt omnes *Ioann.16* diſpergamini, & me ſolum relinquatis. Solus etiam erat ibi orans pro nobis ad Deum: quia ſolus Chriſtus eſt, qui patri aſsiſtit Pontifex futurorum bonorum factus, vt ait Paulus ad Hebræos, cap. 9. *Hebr.9.* Solus etiam vt liberator ſuorum in paſsione, iuxta illud: Torcular calcaui ſolus, & de Gentibus non eſt vir mecum. Eſaiæ capite. 63. Cæterum ſecundùm *Eſai.63.* literam, erat ibi ſolus, vt fidem faceret turbis, quòd poſtea non nauigio peruenerit. Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus. Hîc tangitur triplex cauſa huius periculi, & tempeſtatis. Prima ex paruitate inſtrumenti, erat nauicula quæ citius ſubmergitur, quàm fortis & magna nauis. Secunda, ex impoſsibilitate declinandi: quia erant in medio maris, nec poterant ad ripam diuertere. Tertia fuit ex tempeſtate venti: quia iactabatur fluctibus. Quæ iactatio fit ex multis ventis in oppoſitum contrapugnantibus, & hinc indè procellas proijcientibus, ita quòd nauis dirigi in ventum non poſſet. Nam Danielis capit. 7. dicitur. Ecce quatuor venti pugnabant in mari magno. Et Ionæ capit. 1. dicitur. Mare ibat & intumeſcebat ſuper eos, & nauis periclitabatur conteri. Quæ ſi myſtice interpretari velis. Puſillanimes propter paruitatem

tatem periclitantur, qui autem in medio mari ſunt, hi ſunt qui ob difficultatem euadendi deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ. Ventorum autem procellæ ſignificant inſtantem, & impetuoſiſsimam tentationem: contrà quæ muniri poſcebat Pſaltes cùm dicebat: A puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate Pſalm. 54. Acſi diceret: Ab his patior iacturam, erue me, & Pſalm. 68. Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me. *Erat enim ventus contrarius illis*. Sicut Acto. 27. Ventus tryphonicus qui dicitur Aquilo contrapugnabat nauí. Et Ionæ. 1. Dominus miſit ventum magnum in mare, & facta eſt tempeſtas magna, & nauis periclitabatur conteri.

Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans ſuper mare. Quandò iam vltrà quietis tempus laborauerunt, & ex duabus cauſis erant laſſati. Primò ex longa & forti nauigatione, & ex hoc quòd non carpſerant ſomnũ ad quieſcendum. Vndè Mar. 6. dicitur, quòd tota nocte laborauerant in remigando. Sed obſeruandum hic ſecundùm Albertum, quòd ſecundum diuiſionem graduum Æquinoctialis circuli, duodecim horæ ſunt diei, & duodecim horæ ſunt noctis, ità quòd quælibet hora habet duocim gradus equales. Sed ſecundùm diuiſionem Zodiaci ſex ſunt horæ diei, & ſex horæ noctis: quia ſemper ſex ſigna ſunt ſuper Emiſpherium, & ſex ſubtus: Sex autem horæ noctis in quas diuiditur, hæ ſunt. Crepuſculum, conticinium, intempeſtum, gallicinium, antelucanum & diluculum. Sed duæ iſtarum horarum tenebras noctis permixtas habent cum lucè, ſcilicet, prima & vltima. Quatuor autem ſunt perfectarũ tenebrarum. Conticinium quidem à conticendo dictum: quia tunc frigiditate opprimente organa ſenſuum, incipiunt conticere homines. Intempeſtum autem quandò tempeſtate congrua profundiſsimus eſt ſomnus. Gallicinium autem, quandò in prima tenebrarũ diuiſione paruis motibus immutãtur animalium corpora, & ideò qui non ſolicitantur circà propria, tunc cantãt, & mouentur. Antelucanum autem dicitur: quoniam motus lucis pellere, & declinare incipit tenebras tenentes, & à tenendo dictas, & incipit ſomnus attenuari, & ſanguis ebullire ad exterius, & ſomnia apparere incipiunt. Hoc eſt, quòd Dominus Marc. 13. dicit: Neſcitis quando veniat, ſerò, aut media nocte, an galli cantu, an manè. In quarta ergo hora, ſinè vigilia, poſt mediam noctem, ſcilicet venit ad eos ambulans ſupra mare. Nempè vt ad impleretur illud Eſai. 43. Cum tranſieris *Eſai.43.* per aquam, tecum ero, & flumina non operient te. Miraculum hoc ex illis eſt quæ tota mirabilia apparent: ex qualibet enim parte miraculum eſt. Nam ex duabus cauſis impeditur corpus humanum, ne poſſit ſuper aquas ambulare. Et ex parte ipſius corporis, quia graue eſt, & ad ima tendit, & ex parte aquæ quæ fluida eſt, & non ſolida, nec corpus graue ſuſtinere valet. Si ergo à corpore ſua grauitas auferretur, aut aqua corpus ſolidum fieret; hoc quidem miraculum eſt: Tamen tunc ambulare corpus ſuper aquam, non eſſet miraculum: nam impedimenta ex parte vtriuſque ablata ſunt, ſicut quandò cæco datur viſus per miraculum; naturaliter videt poſteà, & non miraculoſè. Corpus autem Chriſti in hoc miraculo non amiſit ſuam grauitatem, nec elementum aquæ ſolidum factum eſt: quarè valdè mirabile hoc eſt: Sicuti quòd virgo remanens virgo concipiat, & pariat. Nam natura corporis fluidi, qualis eſt aqua, eſt cedere corpori graui, & circunſtare illud. Vnde hoc miraculum aliud eſt à diuiſione maris Ru- *Exod.14.* bri, & diuiſione Iordanis facta ſemel à Io- *Ioſue.3.* ſue, & iterum ab Helia, & Heliſeo. Nam *4.Reg.2.* ibi aqua ceſsit, & liberum per ſe tranſitum dedit. Et cedere quidem mirabile fuit, ſed non mirabile fuit per cedentem aquam incedere. Quarè hoc miraculum demonſtrat in Chriſto vtranque naturam. Diuinam quidem in poteſtate qua ſuper aquas mirabiliter ambulauit; humanam autem quoniam in veritate corpus humanum ſuper illas incedebat. Nec hìc dici debet aſſumpſiſſe Dominum agilitatis dotem, ſicut nec quando ex vtero Virginis prodijt, aſſumpſit dotem ſubtilitatis: adhuc enim corpus mortale in ſtatu mortalitatis ferebat. In his ergo omnibus vera, & in contradicibilia demonſtrãtur, ſed Dei ſecundum vtramq; naturam. Et ex his confutantur hæreſes Marcionis, & Manichæi, Arrij, & aliorũ, qui Chriſtum aut phantaſti cum in humanitate, aut ſimplicem creaturam, ſine Deitate mentiti ſunt fuiſſe: cum in his vtraq; natura manifeſta fiat. *Et viden-*

tes eum ſupra mare ambulãtem (quod ſupra hominem eſt) turbati ſunt dicentes : Quia phantaſma eſt. Et præ timore clamauerunt. Videntes enim eum ſupra mare ambulantem, quod ſupra hominem eſt; ſpectrum aliquod, aut terriculamentum, ex his quæ diabolus fingit ad terrendos homines, exiſtimauerunt eſſe. Orta eſt etiam hæc turbatio, quia ſicut dicitur Marc. 6. Oſtendebat ſe, acſi vellet præterire eos. Non quòd finxerit Chriſtus, ſed vt oſtenderet quales eſſent eo prætereunte. Simile eſt illud, quod quidam ex amicis Iob, cap. 4. dicit: Stetit quidam cuius non agnoſcebam vultum imago coram oculis meis, & cùm ſpiritus me præſente tranſiret; inhorruerunt pili capitis mei. Et hoc eſt, quòd dicit: *Dicentes, quia phantaſma eſt.* Quòd ſi dicas. Quarè ergo timuerunt, id quòd phãtaſma eſſe putauerunt? Dicendum, quòd putauerunt eſſe phantaſma quoad vmbram corporis, ſed non quoad rem. Quia putauerunt eſſe ſpiritum illum malignum, qui cõmouebat mare. Nam de eo dicitur Iob. 41. ferueſcere facit profundum maris, quaſi cùm vnguenta ebulliunt. *Et præ timore clamauerunt.* Sic enim apud Ionam legitur: Timuerunt nautæ, & clamauerunt ad Deũ in fortitudine. *Statimque Ieſus loquutus eſt eis dicens: Habete fiduciam, ego ſum nolite timere.* Statim ait: quoniam Deus velociter nobis adeſt, vt dicitur Eſai. 30. Statim, vt audierit reſpondebit tibi, *Habete fiduciam.* Nam beatus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. *Ego ſum.* Ideò ne paueatis: quia ego ipſe ſum. Ego ſum qui ſum. Ego ſum qui commoueo fluctus maris, & ego ipſe ſum cui venti & mare obediunt, nolite timere: ſic enim eis poſteà diſceſſurus dixit. Non turbetur cor veſtrum, nec formidet. *Reſpondens autem Petrus dixit: Domine ſi tu es, iube me venire ad te ſuper aquas.*

Marc. 6.
Iob. 4.
Iob. 41.
Ion. 1.
Eſai. 30.
Hiere. 17.
Ioan. 14.
Caietan.

Sed hic mouet Caietanus dubium. Quid nam eſt hoc, quod Petrus petit, vt certior fiat, illum qui veniebat ſuper aquas eſſe Ieſum. Nam ſola iuſſionis verba proferre, nõ erat ſignum certificans illum eſſe Ieſum: nam etiam phãtaſma poterat dicere, Veni. Oportebat ergo, vt poſt iuſſionem Domini qua dixit, *Veni*, vel Petrus ſentiret corporis ſui grauitatem eſſe ablatam, quod tamen non ſenſit, cùm poſteà videns ventum validum cœpit mergi: vel quòd mare ipſum ſolidum redderetur, quod etiam non fuit, quia à ventis agitabatur, & procelloſum tunc erat, quomodò ergo ambulauit ſuper mare? Et reſpondet Caietanus, quòd in animo Petri poſt iuſſionem Domini qua dixit, Veni; tanta ſecuritas effecta eſt, vt abſque hæſitatione aliqua ſe iactaret in mare: verbum enim illud Domini hanc in eo ſecuritatem effecit. Modus autem quo ambulauit ſuper aquas hic fuit, non quod corpus eius deſiuerit eſſe graue, ſed quod ſuſpenſa fuerit actio illa grauitatis, nec tunc habuit effectum ſuum. Quemadmodùm virtus comburendi in igne ſuſpenſa eſt, & detenta; quandó tres pueri miſsi ſunt in caminum ignis in Babylonia. Ait ergo: Domine, &c. acſi diceret. In ditione tua cuncta ſunt poſita, nec eſt qui poſsit reſiſtere voluntati tuæ, ſi tu es cui omnia obediunt, iube me venire ad te ſuper aquas: dabis enim voci tuæ vocem virtutis, & in verbo tuo potero, quod tu poteris per te ipſum. Et hæc non fuit tentatio, ſed futurorum præſignatio, quòd non ſolum vnius nauiculæ, ſed totius orbis deberet eſſe gubernator Petrus, & pro Chriſto vicarius relinquendus. *At ipſe att. Veni.* Sermo enim eius poteſtate plenus eſt, Eccleſiaſ. 8. *Et deſcendens Petrus de naucula ambulabat ſuper aquas, vt veniret ad Ieſum.* Semper enim ſingularia ſigna dilectionis ac fidei, præ cæteris Apoſtolis oſtendit Petrus. Nam alia vice cùm Chriſtus in litore eſſet poſt reſurrectionẽ, & Petrus audiſſet quòd Dominus eſt, tunica ſuccinxit ſe, & miſit ſe in mare, & alij diſcipuli nauigio venerunt, & ipſe dicebat paratum ſe eſſe, & in carcerem, & in mortẽ ire cum Chriſto, & ſerui amputauit auriculam in horto. Id enim decebat eum, qui caput cæterorum debebat eſſe. *Videns autem ventum validum, timuit. Et cum cœpiſſet mergi, clamabat dicens: Domine ſaluum me fac.* O Petre, ſecurus ambulas in præſenti ſuper fluctuantes vndas, & futurarum times à vẽto validiore procellam? Nonne audiſti per Eſaiam Dominum dicentem: Cum tranſieris per aquas tecum ero, & flumina non operient te? Diuina diſpenſatione temperauit Ieſus miraculũ, vt experiretur Petrũ, & in eo diſcerent homines propriam imbecillitatem, ac defectum in vtendo diuinis donis. Dum eius animo aſsiſteret Chriſtus, fortiter dono fidei vſus eſt, ad vnum verbum Domini iactans ſe; tantillum diuertit ſe

Daniel. 3.
Eccleſi. 8.
Ioann. 21.
Luc. 22.
Eſai. 43.

Dominus

Dominus ab eo, & iam hæſitat, iam timet. Antea non timebat fluctuantes vndas, iam modo aërẽ veretur. Nõ quòd Dñs ſubtraxerit modò à Petro donũ fidei (nam ſine pœnitentia ſunt dona Dei & vocatio) ſed ſubtraxit gratuitam aſsiſtentiam à Petri animo quoad hoc, quod reliquit illum ſibi ipſi quantum ad actum vtendi fide conceſſa: vt experiatur homo quid valeat ſibi ipſi relictus, & quomodo ad vtendum rectè donis Dei eius particulari aſsiſtentia indigeat. *Et cum cœpiſſet mergi.* Sicut prius Petrus confiſus eſt in Ieſu, & poſteà ambulauit ſuper aquas; ita, priùs amiſit in animo ſecuritatis actum, timendo, & poſteà cœpit mergi, vt intelligamus ſecundùm animæ merita aſsiſtere diuinam opem corpori. Sed quomodo dicit quod vidit ventum validum. Nonne per totam noctem inſufflauerat ventus? Verum eſt. Sed tunc venit ventus, cum noua inſufflatione quę periculoſior nautis ſolet eſſe. *Et timuit.* Sic Helias primò Achab audacter occurrens, & Prophetas Baal occidens, poſteà timens Iezabel fugit. Sic & Moyſes timuit Pharaonem & fugit, & Dauid Abſalonem. Omnes enim illi inſufflati fuerunt ſpiritu dæmonis, & cor ipſorum quaſi mare feruens quod quieſcere non poteſt, & ideò viri ſancti ab illis fugerunt. *Et cum cœpiſſet mergi.* Graueſcente periculo, vt Pſalm. 68. dicebat Dauid: Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me. *Clamauit dicens.* Imitatus Ionam qui dicebat. Clamaui ad Dominum de ventre inferi, & exaudiuit me. *Domine ſaluum me fac.* Cum Dauid videbatur dicere. Saluum me fac deus: quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam. Nam & rex Ioſaphat dicebat: Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros leuemus ad te Deum cœli. *Et continuo Ieſus extendens manum apprehendit eum.* Continuò ait. Bene Heſter. 13. ait: Si decreueris ſaluare nos, continuò liberabimur. *Extendens manum.* Nam nouit Dominus pios de tentatione eripere. 2. Pet. 2. Et Eſaiæ. 41. Protegat te dextera iuſti mei. Manum enim ſuam aperuit inopi, & palmam extendit ad pauperem. Sic etiam ſupra cap. 8, extendens manum tetigit leproſum, & mundauit eum. *Apprehendit eum.* Sicut apprehenſa manu ſocrus Simonis dimiſit eam febris. *Modice fidei quare dubitaſti?* Certè Petre, modò non habuiſti fidem tãquam granum ſinapis, quòd quanto plus teritur magis redolet. Deprehenſus es quippe Petre, qui inſipienter feruebas, minus conſtanter diligens, vt & etiam altera vice contingeret tibi. Et cùm aſcendiſſet in naui, ceſſauit ventus. Nam vt dicitur Pſalm. 106. Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ. Eccleſiaſt. 43. In conſpectu eius ſiluit ventus. Et Tobiæ. 3. Poſt tempeſtatem tranquillum facies. *Qui autem in nauicula erant.* Fuerunt autem in nauicula nautæ & fortè alij magis familiares. *Venerunt & adorauerunt eum dicentes: Verè filius Dei es.* Profitentur quòd non ſecundùm opinionem, ſed ſecundùm veritatem eſt Meſsias. Circumloquitur enim Meſſiam nuncupatione filij Dei, ſicut Nathanael in principio, cùm venit ad Ieſum dixit ei. Tu es filius Dei, vt dicitur Ioann. 1. & tamen tunc non agnoſcebat Trinitatis myſterium. Quare hæc non fuit adoratiẽ latriæ, vt quidam dicunt, ſed hyperduliæ quam Patres Angelis qui ſibi apparebant faciebant. Adorauerunt eum, vt adimpleretur illud Eſai. 45. Te adorabunt & te deprecabuntur. Et benedictio quam ſuper illam tulit Iſaac. Et incuruentur ante te filij matris tuæ.

Romãn. 11.
3. Reg. 18. & 19.
Exod. 2.
2. Reg. 15.
Eſai. 57.
Pſalm. 68
Ionæ. 2.
Pſalm. 68
2. Para. 20
Heſter. 13.
2. Petr. 2.
Eſai. 41.
Prouer. 31.
Matth. 8,
Luc. 4.
Matth. 26
Pſalm. 106
Eccleſi. 43.
Tob. 3.
Eſai. 41.
Geneſ. 27.

NVNC autem ſuper totam hanc hiſtoriam, iterum manus adhibenda eſt, exordium ſumentes à quodam viro perito, qui ſic hanc hiſtoriam enarrare incipit. Si nobis, ait, exercitum ceruorum effingeremus, cuius leo dux fuerit; fortiorem ſanè illum cenſeremus Leonum exercitu duce ceruo, vt Cabrias olim Græcorum Imperator propoſuit apud Plutarchũ in Apotecg. facit enim Ducis & Principis fortitudo, ad augendos ſubditorum animos. Hinc & maledictus populus cenſetur cuius Rex puer eſt: quod non tam ad ætatem, quàm ad ſenſum refertur. Vt Eſai. 3. minatur Dominus: Dabo pueros Principes eorum, & effœminati dominabuntur eis. Cùm priùs dixiſſet: In illa die auferet dominator Dominus exercituũ ab Hieruſalẽ, & Iuda validum & fortem, virũ bellatorem, Iudicem, Prophetam, ſenem, honorabilem vultu, & conſiliarium, & ſapientem. Ideò cap. 65. cùm Hieruſalem reparandam promitteret, adiecit. Non audietur vltra vox, fletꝰ, & vox clamoris: quoniam puer centum annorum maledictus erit. Virtus enim Principis, Prælati, patriſfamilias & magiſtri, recreat ſubditos, inferiores,

Moralitas alia.
Eſai. 3.
Eſai. 65.

riores,filios diſcipulos. Tãtùm Chriſti præ
ſentia recreatę ſunt,turbæ in deſerto, tan-
tum & ipſa valuit ad eruendos ex periculo
diſcipulos,vt nunc dicturi ſumus: Quid mi-
rum? Etſi enim nos ad inſtar ceruorũ timi-
di,& infirmi ſumus,ille tamen Dux noſter
Geneſ.49 & Leo de tribu Iuda. Vicit Leo de tribu Iu
Apoca.5. da.radix Dauid. Ceruos nõ perſequãtur ve
natores interim, id vſurpauimus ex Pſalte.
Pſalm.41 Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum,
ita deſiderat anima mea ad te Deus: ſic fe-
rebantur Apoſtoli in Chriſtum cùm perícli
tarentur, ipſe autem eos eripuit. Igitur fa-
cta panum multiplicatione, & ſatiatis quin
que hominum millibus abſque mulieribus,
& paruulis his quinque panibus, quos Chri
ſtus acceperat & benedixerat, ſublatis de-
mum duodecim cophinis fragmentorum,
turbæ *in eius confeſsionem & laudes pro*
ruperunt,adeò *vt illum ſibi in Regem con-*
ſtituere *voluerint* vt Ioann.refert, & ideò
Ioann.6. ipſe fugit in montem orare. Cyrillus Alexã
Cyrillus. dri lib.3.in Ioannẽm,cap.20.laudabilem ho
rum ſententiam affirmat;eo quòd dignum
arbitrati ſunt Chriſtum Regno, quod ipſi
Rupertus. pro ſummo honore vero Meſsię obuenitu-
rum expectabant. Rupertus verò lib. 6. in
Ioannem ſic ait. Diligentes hoc ſeculum &
ſapientes ea, quæ carnis ſunt, hoc in illo
amauerunt quod prædicto miraculo exper-
ti ſunt,poſſe ſcilicet,illum omni rerũ vber-
tate paſcere populũ ſuum, locupletari reg-
num Iudæorum, totumque diuitijs vin-
cere,vel acquirere mundum. Hunc illum
eſſe quem & Dauid exprimit Pſalm. 71.
dominaturum à mari vſque ad mare, & à flu
mine vſque ad terminos orbis terrarum. Et
udebant id tamen quinque millia homi-
num, inconſultis Principibus,ſi tamen cõ-
ſulendi eſſent, & ſecundùm Deum conſu-
lere ſcirent. At verò Chriſtus non venerat
Reges occidere,ſed Regibus iuſtam regnã-
di ſcientiam oſtendere, non regna tributis,
& vectigalibus premere, ſed quod deerat
Regibus & populis de theſauro regni cœlo-
rum vitæ æternæ donaria præbere, longè
alium debellaturus erat hoſtem quã Tybe-
rium Cæſarem, aliamque capturus beſtiã
quàm Romam,tunc temporis Iudæorũ do-
minam: & quidem Chriſtus Rex prænun-
Hiere.23. ciabatur,ſed longè alterius regni quã quod
noſtris obuerſatur oculis. Hieremi.23. Reg-
Pſalm.2. nabit rex, & ſapiẽs erit: vndè & inducitur à
Dauid Pſalm.2. Ego autem cõſtitutus ſum
rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius,
prædicãs præceptum eius. Porrò fugit quia
illius regni conditionem & maieſtatem ig-
norabant,cùm non ſit ex hoc mundo. Et
ſuper Ioannem dicit idem Rupertus. Quot *Ioann. 18*
autem ſunt qui ad inſtar iſtorum Iudæorũ, *Rupertus.*
propter ſolum temporalem cibum qui pe-
rit,currunt & rapiunt Chriſtum, & incla-
mant eum Regem ſuum iurgantes fortiter,
& eius domui quę eſt Eccleſia,vim inferen,
tes. Quantas enim turbas huiuſmodi homi-
nes Regi Chriſto, & regno eius præſenti Ec
cleſiæ fecerunt. Videas pleroſq; Sacerdo-
tes,cæterorumq; Ordinum ſacri altaris mi
niſtros, tanto tumultu & ſtrepitu officia
Dei prærripere,quantò vix ſolent Chiliar-
chi, & Centuriones, ſiuè pentharchi pro
temporalibus regni honoribus ſtrepere in-
uicemque aduerſari, & inuidere. De qua-
libus vtique tam accerrimè,quàm veraciter
poteſt dici illud Philip.2.Quia omnes quę *Philip.2.*
ſua ſunt quærunt,non quæ Ieſu Chriſti. Nã
& Chriſtus ſuo illos docuit exemplo hono-
res,diuitias, & mundi pompam iſtam decli-
nare, cùm prænoſcens turbæ voluntatem
fugit iterum in montem orare: ita nimirum
oportet eos, qui ambitione,luxuria, auari-
tia,cæterisque peccatis tentantur altum cõ
templationis rerum futuratum verticẽ ſcan
dere, & orationibus diuinam gratiam de-
precari. Hęc ille. Illi volebant illum facere
Regem terræ: ille ad cœleſtia,confugit vn-
dè erat regnum eius: nam primus homo de
terra terrenus,ſecundus homo de cœlo cœ- *1.Cor.15.*
leſtis. Vnde illi qui de terra erant,de terra
loquebantur, & terrenum illi regnum prę-
bere volebant. Tamen ille qui venit de cœ
lo,ſuper omnes eſt, & ideò ad ſuperiora cõ-
tendit,terrenis neglectis. Sic enim & ipſe ad
illos dixit. Vos deorſum eſtis,ego de ſuper- *Ioan. 8.*
nis ſum. Tempeſtas autem qua nauicula in
qua Apoſtoli ibant concutiebatur,nocte fa-
cta eſt. Nox autem propter tenebras pecca
tores ſignificat: nam propter peccata popu-
li tempeſtates ac turbationes contra Eccle- *Virgilius.*
ſiam inſurgunt: quoniam & Virgilius eglo
ga.1.noctem per tenebras depinxit dicens.
Maioresq; cadunt altis de montibus vmbræ.
Vnde Baſil.Epiſtol.89. ad Eudoxiũ re- *Baſilius.*
thorem, ità ſui temporis calamitatẽ exagge
rat. Eccleſiæ ſine paſtòribus,inquit; nauiga-
tio in nocte,fax nuſquã, Chriſtus dormit.
Quid nõ igitur timendũ eſt? Serotina igitur
hora tẽpus peccati indicat, quo inualeſcẽte
grauius quoque Deus permittit ſuam Ec-
cleſiã affigi. Sic Daniel captiuitatis Iſraẽ- *Daniel.9.*

liticæ, cauſam ſumit à Principum vitijs. Hæ
ſunt ille tenebræ, & lubricum, hæ mari in
cumbunt. hæ replent ciuitates & Reſpubli-
cas. Non defecit, inquit, de plateis eius vſu-
Pſalm.54 ra, & dolus. Et vidi iniquitatem, & con-
tradictionem in ciuitate. Et alibi, Vidi in
loco iudicij, & ecce iniquitas. Vbique te-
Eccleſ.3. nebræ, & deprauati hominum animi & mo
Euſebius. res. Euſebius Cæſarienſis. lib. 8. Hiſtoriæ
Eccleſiaſtic. Cap. 1. Iuſto Dei iudicio per-
ſequutionem Chriſtianis ſub Diocleciano
exortam dicit,quòd tunc ex multa libertã-
te; & indulgentia vitiati mores eſſent, & do-
ctrina corrupta. Serò ergo venit tempe-
ſtas: quoniam in ſerotinum tempus ſummo-
rum populi capitum obtenebratas mentes
Hieronym. indicat. Hieronym. lib. 2. Cõmentar. in
Prouerb.cap.10. Nimirum,inquit, ſicut ace-
tum dentibus & fumus oculis, ita ſacerdos
prauus in Eccleſia, per acritudinem pecca-
ti fidelium ſenſus obtundit, & ignorantium
oculos velut fumus excæcat. Hinc orta eſt
Epiphani. Andianorum ſecta teſte Epiphanio lib. 3. in
hæreſ. tom.1. hæreſ.70. Quod Andius dùm
vitia Prælatorum & Sacerdotum argueret;
extruſus & verberatus ab Eccleſia defecerit,
quaſi quæ tam indignis hominibus conſtare
nõ poſſet. Ita nox peccati, nauem Eccleſiæ
pulſabat,vt illius occaſione permulti ſcanda
lizarẽtur, alij verò recederent.

Erat nauis in medio maris. Eſt enim Eccle-
Baſilius. ſia in medio tempeſtatũ, hæreſum, ac Schiſ-
maticorũ. Vnde Baſilius lib. de Spiritu ſan-
cto. cap.30. Tempeſtatem Eccleſiarum ma-
ris procellis cõparat, in qua & omnes patrũ
termini commoti ſunt, & omne fundamen-
tum, & ſi quod eſt dogmatum munimẽtum,
id ipſum concuſſum eſt. Nimirum Schiſma-
tici & hæretici ſpumæ earum ſunt procella
2.Timo.3. rum, quas cauda ſua vehementi Satan, ſci-
licet, Princeps ſuper filios ſuperbiæ concí-
tat. Sunt enim illi cupidi, elati, ſuperbi, vo-
luptatum amatores, quorum pedes cur-
Pſalm.56 runt in ſanguinem. Dentes eorum arma &
ſagittę, & lingua eorum gladius acutus. Pro-
cellas etiam dixerim tempeſtates illas à ty-
rannis Nerone, Decio, Domiciano, cæte-
risq; barbaris excitatas, vt & de Perſis ſcri-
Theodore- bit Theodoretus affect. Grec. ſermo. 9. de le-
tus. gibus. Quod enim illi, inquit, credulitatis ge-
nus in Chriſtianos commenti non ſunt? An
non terga diripuerunt? Non manus, pedesq;
abſciderunt? Non aures naresque obtrun-
carunt. Non ad exceſſum doloris vincula ar-
ctiſsima inuenerunt? Non foueas, non locu-

los excauarunt. Eosque prius melle perun-
ctos muſcarum copia, maximisque & acu-
leatis crabronibus impleuerunt qui col-
ligatos figerent, morſibusque ab ſumerent?
Et ſi vero ſic in Chriſtianos deſpumarent,
nunquam tamen Eccleſiam obruerunt; ſed
nec hæretici quantumuis crudeles, in Eccle-
ſiam præualuerunt, imò omnes hi vt fluctus
euanuerunt. Id circo Auguſt. tom. 4. in en- *Auguſti.*
narratio. Pſalm.57. Non vos, inquit, terreant
fluuij qui dicuntur torrentes. Hiemalibus
enim aquis impleti ad tempus perſtrepunt,
mox autem decurrentes ceſſabunt. Multæ
enim hæreſes decurrunt, riui earum exſic-
cati ſunt, adeò vt vix earum memoria re-
periatur. Inter ſe enim hæc conflictantur
(ait Nicephorus, lib. 4. hiſtoriæ Eccleſiaſti. *Nicephor.*
cap.5.) non aliter quàm fluctuum commo-
tiones inſurgentes ſubinde, atq; decidentes,
in varias abeunt formas, & poſtremò vt ni-
hil earum appareat, euaneſcunt. In medio
autem horum fluctuum verſatur Eccleſia,
quod vndique inimicis obſideatur domeſti-
cis, hæreticis, qui velut genimina viperа-
rum, pectus matris vt naſcãtur rodere nitun
tur, & extraneis, ethnicis, tyrannis, & bar-
baris, infidelibus. Sic Eccleſia venit in alti- *ſimile.*
tudinem maris, adeò vt ſicut vas fluctibus
excuſſum, ſic illa modò exaltetur, probe-
betur, & laudetur; modo deprimatur, vitu-
peretur, & quaſi ignobilis habeatur: ita li-
cebit & ijs omnibus qui in Eccleſia nati ſunt, *Virgilius.*
illud Virgilianum vſurpare.

Toll mur in cœlũ curuato gurgite & iidẽ.
Subducta ad manes imos deſcendimus vnda.

Et illud Pſalmiſtæ. Exaltamur vſque in cœ- *Pſal. 106.*
lum, & deprimemur vſque ad abyſſos, ſic mi *Pſalm.92.*
rabiles ſunt elationes maris, verũ mirabilior
in altis Dominus: nec mirum, aberat enim
Ieſus, & remanſerat ſolus in terra. Aberat
nauclerus, aberat Dux nauis Chriſtus. ab-
ſẽte enim paſtore, grex: Duce, milites: Epiſ-
copo, Eccleſia periclitatur. Abſente Moyſe *Exod.32.*
Iſraëlitæ idolatrarũt. Dormientibus homini *Matth.13.*
bus inimicus homo ſuper ſeminauit zizania.
Ideò Dñs Petrũ his verbis increpauerat. Si- *Marc. 14.*
mon dormis? Quòd illi inuigilandum eſſe
doceret. Et hoc Sanè infelici tempore hæ-
reſes, latiùs ſerpſerunt, quia pauci prælato-
rum ouibus aderant, vel ſaltim pauci ſuper-
intendentium officio fungebantur, ſatis qui-
dem in proprijs commodis vigiles, ſed qui in
cauſa Dei, & animarũ ſalutẽ vtramq; in au-
rem dormirent. Nam vt ſcribit Hieronymus *Hieronym.*
in Matthęũ cap.3. ſcit Rex Aſyriorũ

diabolus, non posse se oues decipere, nisi pastores ante consopierit. *Erat enim ventus contrarius illis.* Hęc quarta est tanti periculi causa. Nam prima fuit nox. Secunda esse nauiculam in medio mari, vbi à fluctibus circumsepta non habebat fugam. Tertia absentia Christi: Quarta hæc ventorũ contrarietas, vt enim scribit Origenes in Matthęũ, iussu Domini ventus iste excitatus est, in suorum probationem. Ventus contrarius Ecclesiæ, peruersa opinio seu doctrina est, qualis est hæc quam inferunt hæretici. Nã indè Iudas illos vocat nubes turbinibus agitatas. Quid autẽ aura leuius? Quid ea mobilius, & inconstantius est? Vnde minime permanere possunt. Sic enim ait Dominus Matth. 15. Omnis plantatio quã non plantauit Pater meus, eradicabitur. Vndè Gamaliel de Apostolis mentionẽ faciens Act. 5. Si est, inquit, ex hominibus consilium hoc dissoluetur. Quid solidum in vento, qui in momento tẽporis sedatur? Quam igitur in illo nisi breuem spẽ constituere poterimus? Dicit, Et ventus cõtrari⁹: nam hoc est proprium vẽto, vt modò faueat, modò aduersetur. Clemens Alexand. lib. 5. Stromat. probat, fidem non in incertis consistere. Ad quod Numa Pythagoricus allusit, cùm primus ex omnibus hominibus posuit templum fidei, & pacis. Nã fides pacem conciliat. Sed vt tempestatem ventus in mare, sic hæresis in republica bellum, & seditionẽ concitat. In quàm rem hos versus adducit ex Timone Philasio.

Origenes. *Iudas in sua Cano nica.* *Matth. 15* *Act. 5.* *Clemens Alexandrinus.*

Perfidies hominũ resonans lis venit inanè.
Cui soror, & socia est faciens contentio cædes.

Sicut enim vbi ventus contrarius mari increbuerit, ipsum à fundo excitat, & conturbat; ita si quandò hæresis, & falsa doctrina in rempublicam arbitrantur ciues, omnes in seditiones commouebit, & status omnes perturbabit. Idem Plato in Gorgia, vel de Rethorica, nullum, inquit, tantum esse malũ hominibus arbitror, quantum est opinio falsa. Idem in dialogo, qui inscribitur Sophista, vel de ente, inducit Theodorum, & hospitẽ Cleãtem disputantem de Sophistarũ conditione, concludens Sophisticem esse artem contradicendi, quæ omnia in controuersiam deducere potest. Nam nunquàm possent iuuenibus persuadere, se esse omniũ sapientissimos, nisi præsumptuosè, & cum fastu contradicerent. Hos è bene constituta Republica abigendos concludit. Atqui, & his similes sunt hæretici, sed multo peiores. Horum quidem partes sunt in omnibus, vt quasi venti contrarij Ecclesię Patribus, interpretationibus, cõmentarijs, traditionibus aduersentur; omnibus præferant. Verùm & hoc ipso pestilentiores sunt, quòd in animas ipsas grassantur, & Deum Christumq; eius impugnant. Quærere volo ab his qui hæreticos in bene constituta republica tolerari posse opinantur, mihi respondeant. Si in mari positi tutam sibi nauigationem exoptarent, & in eorum potestate situm esset, aut ventos contrarios, aut propitios, prout ipsis libuisset, admitterent, & inducerent, vtrũ censerent aduersos ventos euocandos, aut sinẽdos esse. Atqui obstant isti, ne principes hæreticorum ora obturent, ne prophanas doctrinas ablegent. Quam prudentius verò Iouinianus Imperator, Macedonianos hæreticos pro suæ religionis exercitio supplicantes repulit, hęc verba adijciens. Contentionis studium odi, concordiæ autẽ affectatores semper amaui. Hoc narrat Nicephorus lib. 10. historiæ Ecclesiast. cap. 40. Quid autem hæc illius breuis sententia aliud sonabat, quàm hæreticos rerum publicarum perturbatores esse. Amicos autem pacis, & quietis & principis obsequentes esse Catholicos. His ventis turbatur mare, agitantur hominum mẽtes, in spumas & furorem commouentur, vt se se ad fluctuũ instar collidant, & seditionibus consumant. Hi venti naui fidelium contrarij sunt, & diuinitatis oculo qua omnia considerat. *Vidit discipulos suos laborantes in remigando,* aut corporali lumine illos intuitus est, cùm fortè non longè esset ab eis. Hic docemur quid agere debeamus, cùm videremus nauim Ecclesiæ tantis tempestatibus agitatam. Quid enim? Omnia etiam si videantur aduersari, locus, tempus, ventus, etiam si Atheistæ, & Deite, S Ruẽ K, Feldiani, & Vbiqueitarij, Martinistæ, Caluinistę, & Gorgiani, Zuingliani, Anabaptistæ, Trinitarij, Memoristę, Osiandriani, Fantastici, Seruetiani, Lodouicitani, cæteraq; hominem portenta velut venti pernicioſissimi, totum mare, totum, scilicet, orbem concutiant. Alij Angliam, alij Germaniam, alij Helueties, alij Belgiam, alij Galliam, alij Poloniam, alij Italiam conturbent, ipsi Turcę Græciam, Asiam & Africam. An ideò animos despondere, & manus remittere debemus? Etiam si Ecclesia ab hominibus velut fluctibus cõcitatis, ab his & illis ventis contrarijs vndique impetatur, & pulsetur, an ideò dicitur de nobis, illud proloquium vetus,

Nicepho.

Vna salus victis nullam sperare salutem?

Et

Simile. *Plato.*

Et si nec post tot labores nondum ad portum peruenerimus, nec ventorum, & fluctuum impetus conticescant, ideò ne desserenda nauis est, aut piratis, & siccarijs, seu saltem fluctibus committenda erit? Audiamus, quid Apostoli fecerint. Illorum officium enim nos erigit & format. Aberat Christus, medium mare ingressi erant, nox erat, ventus aduersabatur, illi tunc deficiebant? Minimè, Quinimò laborabant in remigando. Hanc etiam vnanimem diligentiam, & solicitudinem, ab omnibus maximè prælatis Ecclesiæ, Principibus, etiam Regibus, & Imperatoribus requirit Dominus, quã in nauis periculo requireremus à nautis. Nam si oborta tempestate, remiges semel manus remittant, etiam ij qui portui proximi esse videbantur, statim in altum mare vi ventorum traijcientur. Ità quoque etiamsi sua diligentia Prælati & Principes per omnia ferè superarent, adeò vt in ipso portu quies expectetur, si tamen officio defuerint, & tunc languere cœperint, facilè rursus in medias vndas impellentur. Darius quidem Xerxis pater dicere solebat; se in prælijs euadere prudentiorem, vt scribit Plutarchus in Apoteg. Cur nõ etiã omnes tot periculis cautiores euadãt? Miserũ vtiq; Horatius suæ Reipubl. statũ sub typo nauis remigio destitutę describi his versib⁹.

Simile. *Plutarc.* *Horatius.*

O nauis, referent in mare te noui fluctus,
O quid agis, fortiter occupa portum,
Nonnè vides, vt nudum remigio latus.

Isti noui hæretici in mare mergunt hanc nauim, remigesq; ac Prælati pauci iã sunt; & hi qui sunt remiges, omittũt, vt suis cupiditatibus vacent, & sic nudũ latus Ecclesię relinquunt, ni fortiter agamus; ad portum nullatenus appellemus. Quòd si ad remos concurritur, obortis contrarijs ventis; cur non, & omnes incumbere debeant, vt ad portum Christiana Retpubl. perducatur? Scio permultos esse, qui saluos se futuros arbitrãtur, si nihil & ipsi tempestate oborta faciant, & domi desides maneãt, si nec Catholicos iuuent, nec hæreticis aduersentur. Vident Rẽpub. perturbatã, commotos fluctus, aduersarios ventos, nec tamẽ aliquid faciendũ esse existimant. Considera nimirũ hîc mihi nostros remiges, permultos Episcopos, Abbates, Cõmendatarios. Perpende & hîc multos nobiles, Duces, Comites, Tribunos, Centuriones; horũ quidem est suis quemq; viribus nauim iuuare, & dirigere, quot autem eorũ in curijs Regũ, velut spongiæ sunt, suis tantum intenti, non ijs qui Reipub. pacẽ & quietem concernunt? Multi prælati canes muti sunt non, valentes latrare, multi nobiles, sed quorum manus in Ecclesię causa obrigescant: omnes ditari volunt bonis publicis, & cum aliorum detrimento, & apud semetipsos hæc loquuntur. Consumat, perdat, pereat, accidat quod volet, prævaleant hæretici, dogmata sua intendant, seditiosi grassentur, status Regni perturbetur, ego rẽ meam curabo. Omnes fauent sibi, non Reipub. Ego vero à te, ò pauper insensate, hoc vnũ ex postulo. Supposito q vt in naui, ita si m⁹ in Rep. habeãt hi, & illi multas merces, Thesauros, literas, diuitias, exurgat tẽpestas, & requirat patronus omniũ nauis, & diligentiam, non ne illum insanum iudicabis, qui responderit sibi curę nauẽ nõ esse inquapositus est. Dicat verò mihi, tantùm curæ sunt merces meæ, laboret in naui qui volet. Verum, o Stolide, naui in periculũ adducta, num etiam peribunt merces tuæ? Et illa salua nũ etiã in tuto tuę res erũt? Hoc idẽ prælatis, hoc nobilibus etiã dixerim, qui propijs tantùm commodis inuigilãt, res verò publicas despiciunt. Quid si Ecclesia aut Resp. in discrimẽ adducatur? Vbi quę cõgessisti? Vbi redditus, honores, diuitiæ, fundi? Vbi & vita tua secura erit? Orta tempestate primũ ad exonerandam nauim; merces quantumbis pretiosas, in mare deijci videmus; ità primum periclitantur diuitiæ, & honores, facta religionis, aut Reipublic. mutatione? Quam melius igitur, vtquisque operetur, & contendat, alij precibus, alij eleemosynis, alij exhortationibus, alij seueritate iustitię, vt Christaina Respub. ad portũ deducatur. Nemo est qui aliquid hac in re non possit: si gladiũ vindicem non habes, fortè habes gladiũ duplicem verbi Dei. Quòd si è minimis es, & infundo nauis istius constitutus, saltim id ego requiram à te q olim nautæ à Iona: Surge & inuoca Deũ tuũ. Porrò eorum maximè est nauem dirigere, qui Ecclesiæ & Reipub. præficiũtur. Illi nautæ, sunt & remiges, & qui primum inter eos locum occupat, gubernator & patronus est, ex cuius ore, & nutu cætera pendere necesse est. Habent Ecclesiarum præfecti remos spirituales, habent Principes remos corporales, his enim gladius verbi, cẽsuræ, exhortationes, & preces creditæ sunt. Illis gladius iustitiæ quo sæuitur in corpora, hi autẽ à dextris. & illi à sinistris remos pariter, & vnanimiter impellere: nimirũ & prelati & Prin

Esai. 56. *Ionas. 1.*

cipes ſimul contẽdere, ſimul conari, idẽ ſapere & velle, velut cor vnum, & anima vna, Reipub. ſaluti incumbere debent, nec enim in naui, nunc hi, nunc illi remos agitant, ſed ſimul omnes. His quidem remos attolentibus, attolunt, & iſti, his deponentibus, deprimunt, & iſti, nec illi contra proram, hi pro prora dimicant, ſed in vnũ omnes conſpirãt, alioquin nauim, ſua diuiſione in periculum adducerent. Ità quoq; præfectos ſpiritualiũ, & temporaliũ rerũ ſimul eniti oportet, & in vnum omnes conſpirare, vt Reip. nauis fluct⁹ ſuperet, & ad portũ perueniat. Remex Paulus Barieu Magum, velut procellã repulit. Apoſtoli remiges Phariſæorũ
Act.13. fluctus retuderunt hoc Scripturæ remo, ſcilicet, Deo Magis obedire, quàm hominibus: Remex Athanaſius & Hilarius in Arriũ, Baſilius in Eumoniũ, Clemens in Gnoſticos, Tertullianus in Hermogenẽ, Origenes in Celſum, Auguſtinus in Fauſtũ & Pelagiũ Cyprianus in Nouatũ, Vigilius in Eutychen & Neſtoriũ, Optatus in Parmenianũ, Donatiſtã, Epiphanius & Theodoretus, in veteres, & recẽtes, ſui ſeculi hæreticos, Leo cõtra Priſcillianũ, velut contrarios, ſeu etiã aduerſarios ventis impulſos fluctus decertãrũt. Remiges enim ſunt Doctores, vt quidã hoc carmine dixit:

Scripturæ remis Doctores æquora vertunt.

Egerũt, & in eos Epiſcopi, cenſuris, anathemate, excõmunicatione, ijſq; illos ab ſe reie
1.Tim.1. cerunt. Sic Paulus Himeneũ & Alexandrũ
Act.8. ſcribit ſe tradidiſſe Satanæ, vt diſcerent
Apoc.2. non blaſphemare. Ita Petrus Symonẽ magum, Ioannes Nicolaitarum ſectam à ſe interdixit. Nam hæc poteſtas, omnem hanc prælatorum diligentiam, & omnia hæc of-
Chryſoſt. ficia requirit. Quoniam (vt ait Chryſoſtom. hom. 51. in cap. 4. Matthæi) ſicut tibicen cõ-
Simile. miſſo prælio pugnantem exercitũ circũit, & bellicos cantus in tuba decantat, milites animat ad virtutem. Sic & Sacerdos perſequutione imminente, exponens populo fortiſſima martyrum, & glorioſa certamina, illum ad virtutem patientiæ vehementer accendit. Idem igitur conentur Epiſcopi, Doctores, verbi miniſtri, nullum ſchiſma, vnus
Baſilius, omnium hic ſit animus. Hac ratione Baſilius magnus cũ videret Arrianos occaſionẽ ſumpſiſſe corrumpendæ & occupandæ Cæſareæ, à diſſidio quodipſe cum Euſebio illius ciuitatis Epiſcopo gerebat, Põtica monaſteria reliquit, ſeq; vltro Euſebio reconciliauit, vnoq; impetu, & diſputationibus Arrianos confudit. Hæc Nizephorus hiſtor. *Nizeph.*
Eccleſ. lib. 77. cap. 18. Et ſicut Pontifices, paſtores, Doctores cæteriq; Eccleſiæ miniſtri idem contẽdere; ità & Principes, Duces, & Comites, omnes deniq; nobiles, Senatores, Iudices, præſides, cæteriq; quibus clauis velut remus creditus eſt, idem conari debent. Non enim ſine cauſa Princeps gladiũ portat, vindex in iram ei, qui malè agit Rom. 13. *Rom.13.*
Principes miſsi ſunt ad vindictã malefactorum, laudem vero bonorũ. Ad eos enim Da- *1. Petr. 2.*
uid Pſal. 2. dixit: Et nunc Reges intelligite, *Pſalm. 2.*
erudimini qui iudicatis terrã: ſeruite Dño in timore, & exultate ei cũ tremore, ne quã do iraſcatur Dñs, & pereatis de via iuſta.
Vnus ſit omniũ eccleſiaſticorum, & nobilium conſenſus, ſimul omnes remos ſuos attolant, ſimul deprimant: ità fiet, vt omnibus pariter contendentibus ad nauis ſalutẽ, nõ fruſtrà laboraſſe videãtur, alioquin (vt ſcribit Greg. Nazian. orat. 25. de ſe ad eos qui *Gregor.*
cathedrã Conſtãtinopolitanã illum concu- *Nazian.*
piſſe diuulgauerant) ſubuerſores & proditores potius quã præfecti dicẽtur: Nũc igitur vbi de periculis, quib⁹ obnoxij ſumus, & de noſtro officio diximus, ſequitur vt ex ipſa Euãgelica hiſtoria, audiamus, quid nobis, q̃ noſtrum eſt ſapientibus præſtet Deus. Requirẽdum eſt, videlicet, quid Apoſtolis tota nocte laborantibus ſucceſsit. Primò quidẽ vidit eos Ieſus laborantes in remigando, ipſe enim laborem & dolorem cõſiderat, vt
Pſal.9. ait Pſalmiſta: Vidiſti Dñe, neſileas, Dñe ne
Pſal. 34. diſcedas à me. Videt quidẽ omnia, ſed eos maximè qui in officio ſunt, conſiderauit &
Exod.3. Iſraelitici populi clamorem, Exo. 3. quia & ſi ad horã auxilium differre videatur (inquit
Beda. Beda in Ioannem) non patitur tamen ſuos tentari vltrà id quod poſſunt, ſed præſto eſt illorum neceſsitatibus. Scriptũ quippè eſt,
Sapien.4 Sapien. 4. Reſpectus eius in electos eius. Et
Pſal.31. Pſal. 31. In via hac qua gradieris firmabo ſuper te oculos meos. Et circa quartam vigiliã noctis, non ſtatim inquit Theophil. illis aſ-
Theophil. ſiſtit, ſed tota noctẽ ſinit in tempeſtate verſari, vt doceat fortes eſſe, & nõ in principio tentationũ ſperandã requiem. Augu. Pſal.
Auguſt. 92. Turbabatur (inquit) mare, fluctuabat
Pſal. 92. nauicula. Nauicula Eccleſia eſt, mare ſeculum eſt: Venit Dñs ambulans ſuper mare, & preſsit fluctus ſpumantes: magnas, poteſtates, ſcilicet, & Reges crediderunt Chriſto, & ſubiugati ſunt. An non etiã depreſſi, tyrannorũ inſultus? Qui tñ exiſtimantes ſe Eccleſiã deſtruere, eã ſanguine martyrũ for-

Theod. fortius ædificabant, perſimiles (ait Theo-
dor. ſermone affectionũ græcorum de legi-
ſimile. bus) perſimiles inquam, illis qui flãmam quidem reſtinguere concupiſcunt, oleum vero fatui inſtillantes ardentiorem illam efficiunt. Ac velut quando rubus ille, quem vidit Moyſes ardere, igni non eſt aſſumptus; ità nec Chriſtianos impiorum bellis petitos, illos tela hoſtilia conſumpſerunt. Sũt qui has quatuor vigilias noctis, de quibus ſuprà egimus, & de quibus hìc loquitur Euãgeliſta, in quatuor Eccleſiæ ætates diſtribuãt. Quibus nobis cõtinui ſunt, vt in bello excubię, cùm vndiq; vrgeãt & affluãt inimici. Prima quidem vigilia, tempus Apoſtolorum eſt, qua velut in iuuẽtute tenera ſenſim creſcebat Eccleſia, verùm tamen eius ſucceſsibus, & velut feliciſsimæ nauigationi turbulentiſsimi fructus obſtiterunt Scribæ, Phariſæi, Herodiani, Æſſei, Samaritæ, Sãducei, Simoniani, Menandriani, Cherintiani, Ebionitæ, Gnoſtici, Appelliani, Cerdoniani, Marcioniſtæ, Pſychici, Nicolaiſtæ, Saturniani, Baſiliani, Cainæi, Ophytæ, Valentiniani, Lucaniani, Sethoitæ, & Pſeudoapoſtoli. Tunc etiam contra illam, Barbari, Gentiles, Philoſophi, Athæi, Tyranni, contra tot fluctus, Apoſtolorum ſollicitudo, & conſtantia neceſſaria fuit. Secũ da vigilia, ſeu ætas Eccleſiæ, ad inſtar ferentis adoleſcentiæ ſe habuit, hoc fuit ſeculum martyrũ, quo Decij, Domiciani, Diocletiani, Iuliani, Valentis, & Barbararum nationum, hæreticorum quoque Montani, Praxeæ, Hermogenis, Taliani, Arrij, Macedonij, Euſtachij, Eumonij Manetis, Fauſti, Priſciliani, Nouati, Donati, Pelagij, cæterorũq; fluctus excitati ſunt, quos & ſcripturis, & conſtanti cõfeſsione retũdere opor-
Heb.11. tuit. Ideò Hebr. 11. Sancti ludibria, & verbera experti, inſuper, & vincula, & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tẽtati ſunt in occiſione gladij mortui ſũt. Hęc tẽpeſtas media nocte, id eſt, tenebris ignorantiæ, & peccatorum ingraueſcentibus contigit. Tertia vigilia ſeu virilis ætas Eccleſiæ, tempus Confeſſorum, ſeu Illuſtrium Eccleſiæ Doctorum fuit. Hoc enim tempore floreſcere, & à Barbaris Eccleſia ſaltem aliquando quieſcere cœpit. Tum verò, & hæretici, quos diximus, & alij per multi, nauem iſtam obruere conati ſunt. Vt Sabelliani, Luciferiani, Apollinares, Neſtoriani, Eutychiani, Iconoclaſtæ, & vt maiori impetu, nauis iſta cõcuteretur, Satan, ſeu Behemoth concitauit, & in hęreſim aliquam, aut Arrij, aut Donati cæterorumue allectos Scythas, Gothos, Vvãdalos. Nec defuerunt etiã Athęi, Apoſtatæ, Iudæi, noſtris etiam temporibus Vvaldenſes, Huſitę, Vvichleffitæ, Taboritæ, Berengariani, Picardiani, Adamiani, Iudabeſzanij, cæteriq; huius generis; qui ventis diuerſarum opinionum impulſi, hinc & inde nauem Eccleſiæ impeterent. Atq; vtinam, vt olim, Auguſtinus, Athanaſius, Ambroſius, Gregorius, Nazianzenus, Gregorius Nyſſenus, Baſilius, Arnouius, Fulgentius, Cyrillus Alexandrinus, Cyrillus Hieroſolymitanus, Cyprianus, Hieronymus, Leo Maximus, Hilarius, cæteriq; patres in uigilarunt; ſic & noſtro tempore ſint, qui verbo, & ſcripto, tot mõſtra impetant, ſic enim Baſil. Epiſtol. 61. ad Epiſcopos, & fra- *Baſilius.*
tres, qui in Occidente erant ſcribẽs ea quę ab Arrianis patiebantur, adaptat hanc nauis hiſtoriam: Et enim, inquit, laborat hìc fratres, & defatigata eſt, frequenti aduerſa riorum inſultu Eccleſia, quemadmodùm nauigium in medio mari, alijs poſt alios, vndarum fluctibus agitatur, niſi citò Domin⁹ pro ſua bonitate nos reſpexerit. Et hortatur Epiſcopos hic magnus Baſil. vt ſi quædam commotio ſpiritus, & viſcerum miſeratio in illis eſt, commoueantur ad auxilium. Arripite, inquit, pietatis zelũ. Hoc & in ipſa quarta noctis vigilia, in decrepita ætate, in maxima Eccleſiæ perſequutione, contra Antichriſti membra requiretur. Hoc enim (vt ex Dan.) Chriſtus Matth. 24. docet, *Dan.9.*
erit tempus quale non fuit ex eo, ex quo *Matth.24*
gentes eſſe cœperunt. Tunc Satan ſeducturus eſt quatuor orbis partes, tunc diabolus venturus eſt habens iram magnam, videns quòd modicum tempus habeat. Cæterũ quòd Chriſtus à ſolitudine, & monte in quem ſeceſſerat oraturus, ſuis periclitantibus præſto eſt; Docet etiã eos qui ſolitariam vitam profeſsi ſunt, poſſe ex eremi penetralibus, in ciuitates ſe conferre, vbi fideles inſtruant, & confirment. Id Nicephorus *Nicephor.*
hiſt. Eccleſ. lib. 11. cap. 25. duobus probat exẽplis Aphraatis, ſcilicet, & Iuliani, qui & ſi ſolitudine primum concluderentur, idem tamen fecerunt graſſantibus Arrianis; quieto enim vitæ inſtituto, gregis Chriſti ſalutem vterq; prætulit, Aphraates enim Anthiochiæ docebat, Valente Arriano Imperatore hìc etiam commorante. Et cùm relictam ſolitudinem Imperator illi exprobraret: Age, inquit, Imperator, ſi puella eſſem in

conclaui abdita, fusos manibus tractans, & lanificium meum curans, atq; aliundè fortè conspicerem flãmam exortam, & omni ex parte paternę domui circumfusam, quid me tunc facere oporteret? Dic te per Deũ oro. Nunquid ne me sic sedere, & penates patrios conflagrantes conspicere, ignemq; proserpentem expectare? An conclaui statim relicto, sursum, & deorsum currere, aquam in manibus habere, & omnibus modis flãmam extinguere conarer? Itidem cũ tu in paternam domum Ecclesiam quasi fulmen quoddam incenderis, & interiorẽ pietatem omni igne vastes; vndiq; concursamus flãmam gliscentem extinguere satagentes. Quibus vtiq; verbis prudentissime docuit, monachos necessitate postulãte, solitudine relicta, ad populum ministrandi verbi gratia se conferre posse. Ibidem refert & Nizephorus ea tempestate ab Episcopis Catholicis, Iulianum ex eremo euocatum, sic populo concionatum fuisse, & concionando miracula edidisse, vt Antiochena ciuitas prius hæresi Arriana infecta, ad fidem Catholicam reduceretur. Ira omnibus in eandem nauis salutem contendentibus; domari, & superari contrarios fluctus contigit. Quam confidentiam nobis Dominus reliquit, cùm relicta solitudine, & oratione quarta vigilia noctis venit ad suos ambulãs super mare. At verò illi, vt viderunt eum ambulantem super mare, existimauerunt phantasma esse, & exclamauerunt. Phantasma (inquit Suydas in historicis) spectrũ est, aut figura, & species alicuius rei, cuiusmodi in somnis existit. Illusionem ergo esse existimãt qualis noctu, & ex maris exhalationibus nauigantibus solet obijci. Exclamant ergo præ terrore, quòd ea species Domini sui sit, quo maximè in tanto discrimine opus habebant. Mystice verò hac visione turbari fideles, est, non omni Spiritui credere, non omni vento, aut fauori. *Et volebat eos præterire*, ait Marcus. Etiam si videamus, quòd Dominus nos præterire velit, & absq; auxilio suo relinquere, non despondeamus animum, sed tunc magis clamem⁹ ad illum dicentes. *Domine*, Salua nos perimus. Mane nobiscum, &c. *Petrus venit ad Christum ambulans super mare. Sed videns ventum validum timuit. Et cum cœpisset mergi, clamauit dicens. Domine saluum me fac.* Vt fide superamus omnia discrimina, sic cum diffidimus, minimum periculum potest nos obruere, minima tentatio, & minima hæresis nobis prævalere potest. Ardebat animi fides, sed humana fragilitas in profundum trahebat Paulum, ergo relinquitur tentationi, vt augeatur fides, & intelligat se non facilitate postulationis; sed potentia Domini conseruatum. Hoc etiam significat, quòd à principio Ecclesia ambulabat super aquas fortitudine fidei, super omnes tribulationes, & persequutiones, quas tũc patiebatur ambulabat veluti Arca Noe, vere enim tũc dicere poterit, Influctibus maris ambulaui. Verùm postquàm progressu temporis fides infirmari cœpit, ac in minoribus tẽtationibus deficere, iam videbatur mergi Petrus: quoniam videtur deficere fides eius, cùm à tot Regnis, prouincijs iã ex hausta fuerit. Sed si clamem⁹ ad cœlũ, & dixerim⁹ Domine fide plena, Salua nos: apprehẽdet manũ nostram, & ad portum salutis deducet. Quoniã ipse rogauit pro Petro, & successoribus eius, vt nunquam deficeret fides eius. Et quemadmodùm nauclerus, qui nauem ex maiori tempestate, saluam deducit, maiorẽ industriã in arte nauigãdi habet: sic Christus in maioribus Ecclesiæ periculis, suam sapientiam in gubernanda hac Petri naucula ostendit. Et sic ait Chrysost. in quodam dialogo. Prælatus ille qui in maioribus Ecclesiæ tribulationibus fortius constiterit; melior est reputandus. *Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus.* Vbi Christus, ibi securitas, vbi Satan ibi periculum, nauis ob Ionam turbatur, ob Achan totus Israël periclitatur. Et ob decẽ iustos, paratus erat Dominus parcere quinq; vrbibus. *Et cùm trasfretarent, venerunt in terram Genezaret, & cum cognouissent eum viri loci illius; miserunt in vniuersam regionem, & obtulerunt ei omnes male habentes, & rogabant eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent. Et quicumq; tetigerunt, salui facti sunt.* Cognouerunt eũ viri regionis illius, & ex fama, & quia aliquĩ interfuerunt eius prædicationibus. *Vt vel fal tem tangerent fimbriam vestimenti eius.* Non fimbriani illam legalem, qua Lex præcipiebat, vt ab alijs gentibus distinguerentur, ne videretur ex Lege conferre salutem (nec enim Lex illa illam conferebat, sed significabat duntaxat) sed per fimbriam intelligo quancumq; extremitatem vestis, quod ex modo ipso dicendi, videtur insinuare. Euãgelista enim, ait quòd rogabant, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent, hoc est, vel minimã partem saltem. Genezar autẽ erat ex altera extremitate lac⁹ Genezareth, vel

Matth.8. *Ecclesi. 24.* *Luc.22.* *Simile.* *Chrysost.* *Ionas.1.et Iosue. 7. Gen.18.* *Marc.6.*

vel Tyberiadis quasi ex oppositio Capharnaum, sed in eadem ripa, non in vlteriori. *Hieron.* Hoc autem secundùm Hieron. significat, quo modo Iesus per typum Apostolorum, & nauis, Ecclesiam de persequutione, & naufragio liberam traducat ad litus, & in tranquillissimo portu faciat requiescere. Et sicut ad ipsum portum, cùm deuenisset naui, Christus agnitus est, ità cùm Ecclesia à tempestatibus ad asylum, & securitatem deuenerit, omni falsa doctrina sopita, agnoscetur rex Regũ, & Dominus dominantium. Et tunc cùm ad portum Ecclesia Christi beneficio peruenerit, prostratis pseudoprophetis, tunc qui cõstantiores fuerint, regiones suas percurrẽt, & eos qui ob simplicitatem ab impietatis magistris seducti fuerint, ad Christum per sanam doctrinam, & conuersationem deferẽs, vbicumq; cum in fideli congregatione esse intellexerint, pro his frequentes orationes fundent, vt vel fimbriam vestimenti Christi tãgant, id est, misericordię illius guttulam assequãtur. Nã q hic fimbria; mystice à muliere Chananea mica, & à diuite guttula dicitur. Certi quippè erunt omnes, quod quæuis à Deo eis collata fuerit gratia, profutura sit ad salutem. *Et quicumq; tangebant eum, salui fiebant.* En quanta Christi virtus, vt quæ in corpus, imò & in veste redundaret: hinc probatio virtutis sanctissimarum reliquiarum. Ecce vt sanandis corporibus, virtutem vestibus suis communicabat, ità vim sanandi animas communicat sacramentis: adeò virtutem suam semper signis visibilibus exhibuit. Cæterum cùm prostratus fuerit Antichrist⁹, eorum qui exciderunt, alij partim terrore signorum, partim ruina pseudoprophetarum, partim consolatione bonorum conuertẽtur; & quasi tetigissent fimbriam Christi, extremum, scilicet militantis Ecclesiæ, salui fient, Beatus enim erit (ait Dan. cap. 12.) qui expectat, & peruenit, vsq; ad dies mille trecentos triginta quinq;. Hoc etiam fusius expãdit diuus Hyppolitus martyr sermone de Antichristo, & D. Effrem sermone de eodem Chrysost. hom. 52. operis prioris in Matth. Tangamus ergo etiam nos fimbriam vestimenti eius. Imò verò totũ Christum ipsum, si volumus. Non vestis solùm, sed corpus ipsius nobis, propositum est; non vt tangamus solùm modo, sed vt comedamus, & saturemur. Adeamus ergo Christum singuli ægrotántes magna cum fide. Nam si qui fimbriã vestimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quantò magis corrobora-

Matth.15. Luc.16. *Dan.12.* *Hyppolit⁹ Martyr.*

bimur si totum in nobis habeamus. Cùm fide autem accedere, non est, vt tantùm modo corpus propositum accipias, verum etiam multò magis, vt mundo corde tangas, & sic ad illud, vt & ad Christum ipsum accedas.

Cap. XV.

T Tunc accesserunt ad eũ ab Hierosolymis scriba, & Pharisæi dicentis. Quare Discipuli tui, transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauãt manus suas, cùm panem manducãt.

Tunc cùm videbant homines de illo maiorem indies opinionem concipere, & populi fauorem in illum maximè inclinare, vt eorum denigrarent opinionem, si possent optimates Hierusalem, Doctores, & Pontifices Ordinum ad eum accedunt, vnam maximam inurentes notam, quòd discipuli sui non seruarent Patrum traditiones, quia non lauabãt manus, cùm ad mẽsam sedebant: nec, vt Marcus clariùs explicat, loquebantur de illa manuum lotione, quæ apud homines in more est, vt ante comestionem lauent manus; sed de illis crebris lotionibus, quas Pharisæi nimis superstitiosè ab antiquis acceperant, vt inter comedendum pluries lauarent manus atq; vasa, ne ob hoc cibi, quos manducabant polluerentur. In quo apparet quanta horum cecitas fuerit. Qui cùm ab Hierosolymis Galileam vsq; perrexissent, ob hoc solũ quòd Christi Domini circa populum opinionem denigrarent, rem tam minimam illi inurunt. Nec enim trasgressionem legis illi imponũt: quoniam illa crebra lotio manuum non erat à lege præcepta aut ordinata, sed quædam ali quantulum laudabilis, ne dicam superstitiosa (quòd potius asseruerim) consuetudo, aliquorum nimis exteriora Legis cernentes, nihil de interioribus curantes. Quod Domin⁹ illis non semel imposuit. Sed quid responderit Dominus Iesus, audiamus. *Quare & vos transgredimini mandata Dei, propter traditionẽ vestram? Nam Deus dixit. Honora patrem tuum & matrem, & qui maledixerit patri vel matri morte moriatur. Vos autem dicitis, Quicumq; dixerit patri vel matri munus quodcumq; est, ex me tibi proderit. Et non honorificabit patrẽ suũ, aut matrem suam?* Clauum clauo pellit. Nec enim Pharisæi volebant scire rationẽ, quare

Marc.7.

id

id facerent Chriſti diſcipuli, ſed potius criminari eos. Quare non reſpondet ad interrogationem, ſed ad criminationem dicens, in id etiá magis eos errare, qui traditiones ſuas, anteferre non verentur mandatis Dei, cùm Deus præceperit, vt filij parentes honorent, non detectione capitis, ſed eorum neceſsitatibus occurrendo. Iſti autem Phariſæi, qui vt plurimum ſacerdotes etiam erant, ſub obtentu religionis, impediebant filios à ſubuentione parentum; docentes eos, vt ſi quid haberent, quo parentum neceſsitatibus ſubuenirent, potius id templo conferrent, dicentes parentibus, quòd etiam pro illis conferebát donum, vt & illis prodeſſet. Et hoc prouenie bat ex auaritia Phariſæorum, quoniam ea quæ templo offerebantur, in ſuos vſus deueniebant. Hoc autem erat tranſgredi legem Dei. Nam etſi verum ſit, quòd religio ſit potior virtus, quàm pietas, comparando rẽ rei, ſed in vſu aliquando melior eſt pietas. Si enim cùm pater meus indiget, id quod ille neceſſarium habet, offeram Deo, iam illud donum non placeret Deo, etiam ſi ex voto illud dedicaſſem templo. Quoniam iam quod erat materia religionis, fit materia debita pietati, & quaſi rem alienam non ſibi offerri vult Deus, cùm ipſe dixerit, Miſericordiam volo, & non ſacrificium, vt nos iam ſupra explicuimus. Sic enim & Sapiens ait: *Oſee.6.* *Eccl.* 34. Qui offert ſacrificium ex ſubſtãtia pauperis, quaſi qui victamat filium in conſpectu matris ſuę. Verbi gratia. Filius tenetur ſubuenire patri indigenti, ac per hoc bona filij cõſtituũtur debita neceſſaria pietati. Qua propter ſi filius eſt impotens ad vtrumq; ſimul, nempe ad munus Deo offerendum, & ad ſubueniendum patri, omittenda eſt oblatio, & ſubueniẽdum eſt patri. Quia Deus nõ acceptat oblationem de debitis alijs, ſiue ex pietate ſiue ex iuſtitia. Et eadẽ ratio eſſet. Si vouiſſet illam rem templo: Quoniam res illa ex eo quod deuenit ad hoc, quòd eſt patri neceſſaria, iam definit eſſe materia religionis, & efficitur materia debita pietati, quam ſicut alienam non vult Deus ſibi offerri. Quemad modùm panes Propoſitionis, quos non licebat laicis edere, tamen tranſierunt in vſus Dauid, & puerorum eius in quantum relati ad illam neceſsitatem famis, quam patiebatur Dauid, & ſui, & effecti ſunt habiles ad laicorum vſum. *1.Reg.21.* Et in hac applicatione ad vſum errabant Phariſæi, propter auaritiam ſuam; exiſtimantes, quòd quia religio eſt potior virtus, quàm pietas; ideò quem libet actum religionis potiorem eſſe quàm pietatis. Quod tamen falſum eſſe, in applicatione ad vſum oſtendimus. *Et non honorificabit Patrem ſuum, aut matrem.* Vbi clarè apparet, in præcepto de parentum honore, non ſola reuerentia, ſed officia ac ſubſidia præcipi. Quòd intelligentiæ, aliàs naturaliter pater filijs theſaurizat, & nõ è conuerſo. *Hypocritæ, benè Prophetauit de vobis ẽſaias dicens. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.* Hoc teſtimoniũ eſt apud Eſai. c. 29. ſed tamen non ſecundũ Hebræos, ſed ſecundũ Septuaginta ad literã citatur ab Euãgeliſta. Nã ex Hebræo Hierony. Sic vertit. Eò q̃ appropinquat populus iſte ore ſuo, & labijs ſuis glorificat me, cor autem eius longè eſt à me, & timuerunt me mandato hominum, & doctrinis. Et ad veritatem Hebraicã, alij ſic tranſferunt. Eo quòd acceſsit populus hic ore ſuo, & labijs ſuis glorificat me, & cor ſuũ procul remouit à me, & fuit religio eorũ erga me mandatum hominũ edoctum. Septuaginta vero ſic. Appropinquat mihi populus iſte ore ſuo, labijs honorant me, at cor eorũ lõge abeſt à me, fruſtrà autẽ colunt me, docentes præcepta hominũ, & doctrinã. Sed Septuaginta quaſi paraphraſi quadã, vt aliquando ſolent, id quod in Hebrẽo erat trãſtulerunt. Euangeliſtę autẽ tranſlationẽ Septuaginta citant, potius tamẽ ſenſum quàm verba ſequentes, quod authoritate Spiritus ſancti faciebãt. Idẽ autẽ eſt ſine cauſa, ac fruſtra. Sed quoniã ex hoc teſtimonio hæretici occaſionẽ ſumunt ſubuertendi omnia præcepta & obſeruationes Eccleſiaſticas, aduertendũ eſt. Quòd vt ipſi etiã hæretici fatẽtur, traditiones, vel præcepta hominũ dicũtur hîc, quęcunq; in Scripturis à Deo nõ ſunt apertè inſtituta, ſed ab hominib⁹ ſunt præcepta, & introducta. Nã quædã ſunt humanæ ſanctiones quę ad hominũ ciuilẽ cõuictũ pertinent, quales ſunt leges Imperatorũ, ac Principũ, ac Pontificũ decreta, quæ ad religionis profectum ordinata ſunt. Et hęc nõ tã humanæ ordinationes, quã diuinæ dicendæ ſunt, vt potè dimanantes â lege Dei, & ab authoritate eis â Deo tradita. Vnde. 1. Pet. 2. dicitur. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ, propter Deũ, ſiue Regi quaſi præcellenti, ſiue Ducibus tanquàm à Deo miſsis. *1.Pet.2.* Et Paulus ſuas leges ſtatuit in Eccleſia. Nam. 1. Corinthior. 11. præcipit, vt in Eccleſia mulieres orent velato capite, viri reuelato. *1.Cor.11.* Vt ad Cœnã Chriſti

ſti alius alium expectet, quo in communi ea peragatur, & alia nõnulla, quæ nominatim in alijs Scripturis nõ leguntur diuinit⁹ eſſe præcepta, quę etſi ab homin⁹ ſint cõſtituta, nõ tamẽ inter humana mãdata recẽſeri debent: Quoniam ex Scriptura, & Dei mãdatis originem trahunt. Inter quæ hoc mãdatum habemus à Deo, vt ſubditi præpoſitis, ſalutis eorum curam gerentibus, per omnia obediant. Nam ea quæ ab Eccleſia ſancita ſunt de ieiunijs, de feſtiuitatibus obſeruandis, de delectu ciborum, de ſacramentis recipiendis, iam quilibet prius intelligere poterit, quàm diuinis literis conuenientia ſint, quomodo eis conſonent, & ab eis originem ducant, & quomodò ſeruiant ad carnis caſtigationem, & temperantiam, aut ad fidelium vnionem, & ædificationem. Non ergò hæc præcepta hominum reprobantur, à Chriſto, ſed alia quæ nihil diuinum præcipiunt, ſed res merè humanas, quæ tamẽ duplicia ſunt. Quædam etſi non omnino mala, tamen inutilia, & friuola, & in quorum obſeruatione, nulla eſt vtilitas, quæ nihil ad pietatem conducunt, vel ad carnis macerationem, vel profectum ſpiritualem, aut ad proximorum ædificationem, qualia erant baptiſmata illa, & lotiones, de quibus *Marc.7.* Marcus meminit. Hæc erant purè humanæ adinuentiones nullam à Deo originem habentes. Alia ſunt quæ aduerſantur diuinis mandatis, qualia ſunt multa de quibus Dominus Phariſæos notat, de quibus Paulus *Tit.1.* ad Tit. 1. loquitur cùm ait. Increpa eos durè vt ſani ſint in fide, non attendentes Iudæorum fabulis, & mandatis hominum aduerſantium ſe à veritate. Ecce quæ mãdata hominum reprobat Deus. Secundò dicitur id Dominum hîc & per Prophetam voluiſſe docere, ne poneremus timorem Dei, & legem eius in humanorum præceptorum obſeruatione, poſthabitis mandatis Dei, vt iſti Phariſæi faciebant; ita quòd vt mandata hominum faciamus, omnem ſubſtantiam legis Dei, & eius mandata poſtponamus, *Hieron.* hominum placitis. Quod translatio Hieronymi. iuxta veritatem Hebraã, hoc manifeſtat cũ dicit. Timuerunt me mandato hominum. Quo ſignificatur, eos timorem Dei conſtituiſſe in huiuſmodi præceptorum obſeruatione. Non quòd præcepta Dei apertè contemnerent, ſed quòd tanto ſtudio occuparentur circa mãdata hominum, vt Dei mandata negligerent. Id etiam Septuaginta tranſlatio manifeſtè dicit, & id Eccleſia docet, primo loco habenda eſſe Dei mandata: ſecundo loco Eccleſiæ, ac prælatorum præcepta, quæ ad Dei mandata obſeruanda maximè adiuuant. Atq; vtinam hac tempeſtate hæc Phariſæorũ peſtis non vigeat, quòd multi ex Chriſti cultoribus nimis credulí hominum compoſitis verbis vtentium adeò illis credant, vt nihil aliud curent obſeruãdum, quàm quòd illi præceperint, obſeruantes regulas quaſdam rectè viuendi, ab eis illis traditas, ac ſi in illis eſſet, tota Euãgelica doctrina; poſthabitis fortaſsis Dei optimis mandatis, quæ in charitate ac miſericordia includuntur. Cùm tamen regula rectè viuendi charitas ſola ſit. *Et conuocatis ad ſe turbis dixit eis. Audite, & intelligite. Non quod intrat per os coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore hoc coinquinat hominẽ. Tunc accedentes diſcipuli eius dixerunt ei. Scis quia Phariſæi audito verbo hoc ſcãdalizati ſunt?* Offenderunt enim in lapillum iſtum ſupedaneum cauſantem caſum in illis, *At ille reſpondens ait. Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus, eradicabitur.* Quia non ſolũ ſcandalizari, ſed eradicari merentur, tanquam inutiles plantæ, nullum bonum fructum proferentes. *Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.* Nam hoc ſcandalum acceptum erat ex malitia, non datum, & ideò relinquendi erant. *Reſpondens autem Petrus dixit. Ediſſere nobis parabolã iſtam. At ille dixit. Adhuc vos ſine intellectu eſtis? Non intelligitis quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur? Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ, & hæc coinquinãt hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.* Quoniam multa circa hoc Euangelium ad docendum populum dicenda ſunt, inter ea quæ ad mores hominum componendos, etiã quæ ad literalem intelligentiam attinent, inſeremus.

Moralitas ſeu cõcio.

Et primo in id quod dicitur. *Tunc acceſſerunt ad Ieſum ab Hieroſolymis Phariſæi, & Scribæ dicentes. Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones Patrum? Non enim lauant manus ſuas, cum panem manducant:* dic. Accedũt ad Deum, & interrogant. Non benè faciũt iſti. Nec enim bonus modus eſt negotiandi cum Deo, interrogando illum. Multo enim melius Deus nouit quid agat, quidq; tibi expediat,

expediat, quàm tu ipſe, nec ab eo, qui norma bonitatis eſt, quidpiam iniuſtum procedere poteſt. Non ergò oportet illum interrogare, nec ab eo rationem exigere, cur hoc, aut illud faciat, ſed demiſsis auribus, incuruatiſque humeris patienter ferre, quidquid ille fecerit. Cur huic diuitias, tibi paupertatem, illi ſalutem, tibi morbos permiſerit. Cur huic omnia proſpera, tibi omnia aduerſa eueniant. Non opus eſt ab eo huiuſmodi rerum rationem petere, ſed tanquã eius facturæ, ſuæ voluntati ſubdi. Satis tibi contulit Deus, in eo quod ab ipſo, abſq; præuijs meritis tuis, habes. Nunquid dicet figmentum ei, qui ſe fingit, Quarè me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Nã ſicut poteſt figulus ex eadem maſſa hoc vas fingere, ad hoc quod poſsit in menſa principis apparere, atq; vt cum eo bibat rex: illud verò facere, vt inter ticiones, & ignes, cinere, vel nigredine coopertum commoretur; Etiam poterit Deus hunc hominem condere, vt inter purpuram, & byſſum, & huius mundi delitias viuat, alterum verò, vt inter ticiones, & ſtabula ſimo coopertus commoretur. Nam ſicut lutum in manu figuli, ita & nos in manu Dei, ait Dominus per Hieremiam. Quid ergo ab eo rationem ſuorum operum quæris? Serpens decepit mulierẽ, interrogando, cur præceperit illis Deus, ne ex arbore illa commederent. Inuerecunda, & audax hæc interrogatio fuit. Nam ea ſolum ratione, quòd Deus aliquid vult, illud eſſe bonum neceſſe eſt. Et eo ſolum, quòd Deus aliquid facit; iuſtum eſſe, neceſſarium eſt. Quoniam ex origine iuſtitiæ ac bonitatis, nihil prodire poteſt, quod non æquum ac bonum ſit. Humiliare ergo ſub eius potentiſsima manu, & tace, & ne ad eum interrogando accedas, ne audias, quòd iſti Phariſæi audierunt. *Acceſſerunt ergo ad Ieſum dicentes. Quare Diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones Patrum? Non enim lauant manus ſuas, cum panem manducant. Ipſe autem reſpondit eis. Quare vos tranſgredimini mandata Dei, propter traditiones veſtras? Nam Deus dixit: Honora patrem tuum, & matrem tuam, & qui male dixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis. Quicumq; dixerit patri, vel matri: Munus quodcũq; eſt ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem, & matrẽ ſuam: & irritum feciſtis mandatum Dei, propter traditionem veſtrã.* Duo nos in hoc Euangelio docet Chriſtus. Primum quòd ſi in fratre noſtro, aliquem inuenerimus defectum, quem in nobis forte non videmus, nõ ideò illum deſpiciamus: quoniam plura alia grauiora peccata in nobis erunt, quæ minimum illum fratris defectum longè ſuperabunt. Alterum eſt docere nos, quanta cura ac ſollicitudine debeamus ſeruare corda noſtra: quoniam ex ipſis omnia bona, vel mala noſtra procedunt. In hac autem reſponſione quam iſtis Phariſæis reddit Dominus, primum nobis inſinuat. Illi enim calumniari nitebãtur diſcipulos Chriſti, quia non lauabant manus ſuas, cùm ſederent ad comedendum panem. Cùm tamen ipſi interim in grauiſsimis rebus Legem Dei prætermitterent ac tranſgrederentur. Sic multi homines fratres ſuos in rebus minimis iudicant, cùm tamen ipſi in grauiſsimis ſceleribus ſint. Quòd ſi altus non lauat manus, ipſe Legem Dei irritam facit. Hanc doctrinam docet D. Gregorius dicens. Non quilibet homo omnia peccata committit, ſed ſi fortè mulieroſus eſt, non tamen latro, & ſi latro, ac fornicator, aut adulter, non tamen blaſphemus, aut auarus. Et quia hic adulter aut ſtuprator videt latronem propter furtum ſuſpendi, in illum grauibus verbis inuehitur, nec ſe conſyderat quanto peiora, & grauiora crimina commiſerit. Quòd ſi fur audiat alium ira percitum blaſphemantem, illum iam viuis flammis exuſtum velit; cùm tamen ille, criminoſior in alijs rebus ſit. Videbis homines maximis ſceleribus irretitos (hoc enim vitium in talibus frequentius eſt) & ſi viderint monachum, aut clericum, aliquid humanum committere, quod tamen vel parum eſt, vel multò minus, quàm quæ illi perpetrant, peccatum illud monachi, aut clerici proclamare, in cælum vſq; vehere, aures omnium de illo implere. Miſer, miſerrime, ac impie? Cur oculos tuos ad te non conuertis. Cur te totum non circumſpicis? Videbisq; quod multa maiora in te crimina ſint, quæ alius de te proclamare poſsit, quàm ea quæ tu de ipſo detrectas. Quòd ſi alter nec bonus monachus, nec bonus clericus eſt: tu nec boni cõiugati vitam agis, nec fidem ſeruas, & peccatum quod alter committit contra ſuum modum aut ſtatum; tu etiã, & multo grauius, contra tuum perpetras. Quid alium iudicas; cùm alius te poſſet cõdemnare? Quòd ſi alter non lauat manus, tu tranſgrederis legem Dei. Hoc idem ad literam Phariſæo illi

Rom. 9.

Hierc. 18.

Gen. 3.

Exod. 20.

Greg.

Luc. 18. illi contigit, cuius meminit Lucas. Quòd quoniam ipſe nec fur nec adulter, nec fœnerator erat, alios deſpiciebat, & iudicabat; cùm tamen ipſe aliis maioribus ſcateret delictis. Erat enim ſuperbus, auarus, cupidus non humanum, ſed Luciferinum gerens animum, aduerſùs Deum, & proximum. Et quia hoc in ſe agnoſcere non volebat, humilem publicanum, deſpicere ac iudicare contendebat. Aſpiciebat vitia quæ non habebat, non tamen cognoſcebat, quæ habebat. Ob oculos tuos pone vitia quibus ſcates, nec ea quibus cares aduertas, etſic intelliges quod etſi inte non ſit vitium illud forte, quod in proximo tuo vides, alia maiora ſunt quibus illum ſuperes. Ille enim forſan non lauat manus, & tu tranſgrederis legẽ *Num. 24.* Dei. Sunt ſimiles iſti Balaam illi qui de ſe dicebat. Qui cadens apertos habet oculos. Sunt enim ipſi in vitiorum ſentina iacẽtes, & apertos habent oculos ad videndum, & *Simile.* iudicandum alios. Ideò iſti colubris comparantur. Coluber enim per terram repens, retortas vias facit, veſtigiaq; deuia relinquit, & tamen id non videt, ſed capite eleuato graditur, huc illucq; circũſpiciens, ore aperto linguam voluens, vt in alios virus euomat. Sic iſti qui vias ſuas non rectas faciũt, nec bonum de ſe exemplum præbent; tamen vias ſuas deuias nõ vident, ſed in alios oculos figunt, acuuntq; linguas ſuas, ſic vt ſerpentes, & habent venenum aſpidum ſub labijs ſuis. Te ipſum circumſpice, oculos ad te inclina, peiora enim tibi inſunt corrigenda, quàm quæ in alijs emendare contẽdis, ſcriptum quippè eſt apud Iob. Qui in- *Iob. 22.* clinauerit oculos ſuos, ſaluabitur. Hoc eſt, qui ſe ac vias ſuas conſyderauerit, ad aliorũ facta non eleuat oculos. Et hoc eſt argumẽtũ totius Epiſtolæ ad Romanos. Erat enim contentio inter Gentiles, atq; Iudæos; Iudæis Gentibus Idolatriam, ac cætera deformia facinora obijcientibus, & ideò ſe ipſos ſuper illos extollentibus; Gentes autem Iudeis incredulitatem obijciebant, quòd noluiſſent ſuum verum Regem, ac Meſsiam recipere. Quod cernẽs Apoſtolus, vtrorumq; malefacta ob oculos ponit; docens eos, vt aliorum crimina omittant, ſuaq; conſyderent. Nam ſi Gentiles Idolatræ fuerunt, Iudæi increduli extiterunt. Et Gentiles ſolo lumine naturali prædiți, quàmplurimi ex illis legem naturalem ſeruauerunt; Iudæi verò fidei leges, ac Scripturarũ perluſtrati lumine, in legem preuaricati ſunt, in ipſaq; luce cæcutierunt. Gentes verò multa enormia facinora commiſsiſſe, gloriamq; Dei in ligna, lapides, ſerpentes, atq; quadrupedia conuertiſſe, atq; ob hoc vtroſq; habere propria ſcelera. Quibus cognitis aliorum crimina non extollerent. Quarè. c. 2. ſic ad vtroſq; *Rom. 2.* loquitur. Propter quod inexcuſabilis es, ô homo omnis qui iudicas. In quo enim aliũ iudicas, te ipſum condemnas, eadem enim agis quę iudicas. Quoniam ſi alium tãquàm peccatorem iudicas, & tu ipſe peccator es, ergò iudicando alium te ipſum condemnas, qui in eadem cum alio damnatione es. Ecce primũ quod hic docemur à Chriſto. Quòd etſi in alio aliqua peccata videamus, quibus nos caremus, non tamen illum deſpiciamus: quoniam alia peiora nobis inſunt, vt iſtis cõtigit Phariſæis. ¶ Secundùm autem quod nos docet Chriſtus, hoc eſt. Qua cura obſeruare debeamus cor, ex quo, & bona, & mala noſtra procedunt. Nam cum vidiſſet Dominus Phariſæorum cæcitatem, qui diſcipulos ſuos inſimulabant, eo q nõ lauarent manus. Conuocatis turbis dixit eis. Audite, & intelligite. Non quod intrat per os coinquinat hominem, ſed quod exit de ore. Quòd cùm diſcipuli non intellexiſſent, Dominũ interrogauerunt, quid parabola illa ſignificaret. Quibus Dominus dixit. *Adhuc, & vos ſine intellectu eſtis? Nõ intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur. Quæ autem proceduntde ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia, falſa teſtimonia, & hæc coinquinãt hominem.* Pro hac doctrina aduertenda ſunt *Simile.* duo, alterum quòd cor in Scriptura pro voluntate ſumitur. Sicut enim cor principiũ eſt vitæ, à quo vita in alia membra deriuatur, quo viuente cætera membra viuunt, illoq; deficiente homo etiam deficit & moritur: Sic voluntas, præcipua animæ potentia eſt, à qua omnes animæ motus, ac humanis opera imperãtur ac profluũt. Nihil enim humanum abſq; imperio voluntatis fit. Qua bona exiſtente, & opera omnia hominis bona ſunt. Et illa peruerſa, cetera etiam peruertuntur. Hoc eſt vnum. Secundò ſciendum eſt, quod hoc diſcrimen verſatur inter hominem, & alia animalia, quòd bruta, opera ſua abſq; vlla deliberatione, & libertate faciunt, ſed quodam inſtinctu naturæ impulſa, itaq; non habent dominiũ ſuper ſuas actiones: nam non eſt in ſua voluntate illa facere, vel non. Et ideò non ſunt capacia meriti,

meriti, vel demeriti: nec enim merentur, aut demerentur in ſuis actionibus, nec laude aliqua digna ſunt, niſi in ordine ad hominem. Cæterum in homine omnes actiones ſuæ; quæ humanæ dicuntur, hoc eſt, hominis in quantum homo, à voluntate, vel eliciuntur, vel imperantur, ita quòd ex libero arbitrio fiunt. Operatur enim tanquàm dominus ſuarum actionum, qui poteſt ea, vel facere, vel non facere: Quarè ſibi, vel admeritum, vel ad culpam imputantur. Et quatenus à voluntate procedunt laude, vel vituperio digna ſunt: Quarè de illo dicitur. Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, facere mala, & non fecit. Quis eſt hic, & laudabimus eũ? Et hoc eſt, quòd hic docet Dominꝰ, quòd ea quę ex corde exeũt, coinquinãt hominẽ. Nã opera quæ exlibera voluntate procedũt, vel ad meritũ, vel ad demeritũ imputãtur homini; Quarè in id maximè incũbere debemꝰ, quòd ad cuſtodiã interioris voluntatis refert, non tantùm de exterioribus curantes. Oportet quippè ſcire, quòd hominis Chriſtiani negotium in rebꝰ pretioſiſsimis ſitum eſt. Clauis autem tantarum mercium, voluntas eſt: quarè ea maximè ſeruanda eſt. Siquis enim in rebus viliſsimis negotiaretur, vt puta in lateribus, aut coctis, aut crudis, & luteis, nõ maximũ ſibi nocumentum eſſet, ſi aliqui lateres frangerentur, aut perirent: eſt enim materia vilis, facilèq; ſubinde reparari poteſt. Cæterũ qui in auro, argento, gemmis, & in aureis metaxis. *En madeſas de oro*, in plumarijs, & in alijs pretioſiſsimis rebꝰ; quidlibet, vel minimum, quod ex eis periret, maximum illi detrimentum eſſet, nec ita facile reparabile damnum. Quarè opus illi erit ſumma cũ diligentia illud ſeruare, nec quidquàm pati deperire ex illo, nulliq; hominum, clauem tanti theſauri credere. Audite me, ò veri Chriſti mei cultores. Merces, inquibus, ſuũ habet negotium homo Chriſtianus, in æſtimabilis pretij ſunt. Nec enim in corruptibilibus, auro, & argento, aut lapidibus, pretioſis negotium noſtrum eſt, ſed in cœlis, quæ in immenſum omnia hæc creata ſuperant. Si enim ex vna parte omnes mundi theſauros, omne aurum Arabiæ, argentum omne, orientale aurum, orientales gemmas poſueris, & ex alia, vel fragmentum quoddam cœli; maioris hoc erit valoris ac ponderis, quàm quidquid in alia poneres ſtatera. Et tantus theſaurus noſter, in manu voluntatis eſt. Illi enim omnia hæc credita ſunt, illa claues quæ vel cuſtodire, vel amittere poteſt. Mira res! quòd cùm theſaurum iſtum in Deo, quaſi in depoſito habeamus, clauis tamen eius, volũtas noſtra eſt. Omnia quippè opera meritoria quæ operamur, Deus in ſe ipſo ea cuſtodit, vt ſuo tempore præmiet, & tamen clauis eſt voluntas noſtra, in cuius manu ac arbitrio eſt, vel quòd ſeruentur, vel quòd effundantur, & pereant: nã (vt ex ſententia Domini Ezechiel pronunciauit.) In quacunq; hora iuſtus ſe auerterit à iuſtitia ſua, omnes iuſtitiæ eius obliuiſcentur. Si voluntas ſe auertit à Deo, merces omnes eius effundũtur. Quarè maximè curandum eſt, ne voluntas noſtra deprauetur. Nam quòd ad Deum attinet, fideliſsimè conſeruata tenet merita noſtra, nec ſine voluntate noſtra perire permittit. Verum ſi nos clauem (quę eſt voluntas) inimico credimus, noſtra erit culpa, ſi merces furetur. Ne des tu clauem, quæ in manu tua eſt, alteri, & non peribit theſaurus tuus. Nam Deus optima illum cura ſeruauit. Quorũ vtrunq; intelligẽs Paulus ſic ad Tim. ſcribit: Sciẽs enim nos noſtrũ theſaurum, ac depoſitum fideliſsimè habere in Deo cuſtoditum ac obſeruatum, ait; Scio quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem. Cernens autem ex altera parte quòd clauis huius depoſiti, penes nos erat, addit. O Timothee, depoſitum cuſtodi. Quid hoc miſterij eſt? Depoſitum tuũ ſemel dixiſti, O Paule, te habere apud Deum cuſtoditum, & nũc Timotheum hortaris, vt depoſitum cuſtodiat. Ità verum eſt. Nam etſi in Deo ſit depoſitum meum, tamen clauis eſt mea voluntas, quam hortor omnes vos, vt omni diligẽtia cuſtodiatis, nec eam hoſtibus veſtris concredatis. Quod etiã intelligens Moyſes, poſtquàm populum illũ admonuit, beneficiorum Dei, ac bonorum, quæ illi à Deo concredita erant; cùm ex alia parte videret, quòd in voluntatis confidentia omnia erant, ſubintulit dicens. Cuſtodi igitur te, & animam tuam ſollicitè. Ac ſi diceret. Omnem tuã ſollicitudinem ſuper te ipſum conſtitue: quoniam in manu tua, & anima tua, & omnia bona tua ſunt. In cuius ſignum, vt D. Greg. 2. Reg. c. 2. adnotauit, cum Iſboſeth cognatus Saul in domo ſua in meridie quieſceret, poſuit ancillam quãdã hoſtiariam, quæ ſeruaret ianuam, & tamen illa mundans triticum obdormiuit: quarè inimici hominis illius ingredi potuerunt, (quoniam ancilla hoſtiaria dormiebat) & ingreſſi ipſum Iſboſeth gladio confodierũt.

Eccleſ. 31.

Simile.

Ezech. 18.

1. Tim. 1.

1. Tim. 6.

Deut. 4.

Greg. 2. Reg. 4.

Quis

Quis eſt iſte Iſboſeth, qui filius cõfuſionis interpretatur, niſi homo ille, omni confuſione dignus, qui non recte domum ſuam, hoc eſt, animam cuſtodit? Ipſe dormit, & mulierẽ pro cuſtode reliquit, quę purgando triticum opprimitur ſomno. Hęc eſt caro, quæ rebus temporalibus ac corporalibus attenta, quaſi ſomno oppreſſa non videt hoſtes introeuntes in animam; ad occidendum eam, & rapiendum merces ac theſauros eius. Nõ caro fragilis ac imbecillis, quę mulieri cõparatur, debet cuſtodire animã tuã, ſed vir. Vir debet eſſe cuſtos, ratio ipſa euigilare debet, ipſa excubias agere, ipſa ſpeculator exiſtere, ne quid quod animæ merces capere, aut perdere poſſit, ad eam ingrediatur. Vndè & Sapiens dicebat. Omni cuſtodia, ſerua cor tuum: quoniam ex ipſo vita procedit. Hoc eſt, vndiq; circunda cor, ne vel minima rimula in eo ſit, per quã ſe intromittat diabolus. Quemadmodũ Phariſæo illi cõtigit, qui cũ ex omni parte videretur habere cuſtoditũ cor, quia nec per adulteriũ, nec per furtũ, nec per carnis delitias, ad illum intrare poſſet inimicus, vt ipſe dicit, tamẽ rimulã, imò & foramẽ apertũ reliquit, quod fuit ſuperbia, cum dixit, Velut etiã hic publicanus. Et nõ ſolũ obhoc tanta cura adhibenda eſt ad cuſtodiendum nos, verùmetiam quia theſaurum illũ (vt ſupra diximus) in corpore hoc fragili incluſum habemus, & ideò magna nobis ſenſuum indita cuſtodia eſt. Sicut qui habet pretioſum liquorem in vaſe vitreo, ipſum maxima cuſtodia obſeruat ne confringatur, & effundatur balſamum. Et ſicut qui vinũ optimũ, conſeruare cupit, maxima cura inuigilat, vt vaſa munda ſint, nec aliqua corruptione infecta, ne vinum quod in eis eſt aſceſcat; ſic curare debemus, ne corrumpãtur ſenſus noſtri, qui vaſa ſunt, quibus pretioſiſsimus liquor iſte ſeruatur. Vndè & Paul. dicebat 2. Cor. 11. Timeo ne ſicut ſerpens ſeduxit Euã aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri. Sciebat enim quod ex corruptione eorum inficiebatur liquor ſanguinis Chriſti, ac virtutum infuſarum, & omnia peribant. Et ſi vas confringeretur, effundebantur. Vndè alibi Paul. ait. Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt ſublimitas ſit virtutis Dei, & nõ ex nobis. Ideò id voluit Dominus, vt in tam fragili vaſculo, tampretioſæ res cuſtodirentur, vt eorum conſeruatio, non nobis, ſed Dei ſublimitati tribueretur. Item debemus multa ſollicitudine animas noſtras ab omni macula ſeuare: quoniam templum Dei ſunt, ſecundùm illud Paul. Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus ſanctus habitat in vobis? tẽplum autẽ Dei non debet prophanari, nec maculari, ſed ab omni macula, omni cura cuſtodiri. Nã in antiquo tẽplo, & tabernaculo magna ſollicitudine cauebatur, ne quid illud macularet. Quare in parte illa, quę dicebatur Sancta ſanctorũ, vbi ſemel in anno intrabat ſummus ſacerdos ad offerendum ſanguinem vituli, velũ erat quo tegebatur, & in tabernaculo cortynę, & ſaga cilicina, pelles caprarũ, ne aër, aut vẽtus, aut imber illud macularet. Si ergo tẽplũ, vbi ſanguis hircorũ ac vitulorũ fundebatur, tãta ſeruabatur cura: Animã tuã, quę ſanguine filij Dei circũfuſa eſt, quãta ſollicitudine cuſtoditã ab omni macula debes habere. Et ſi quis tẽplũ illud ſacrilegè prophanaret, tãta ſeueritate plectebatur; quantò magis qui tẽplum Dei viui contaminauerit, morte morietur. Sic enim Paul. ad Heb. argumẽtatur, dicens. Irritam quis faciens Legem Moyſi abſq; vlla cõtradictione, duobꝰ aut tribus teſtibus, moritur: quãto magis putatis, deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei cõculcauerit, & ſanguinem Teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ cõtumeliã fecerit? Hoc eſt, ille qui pretioſum ſanguinem Chriſti conculcat, ac ab anima ſua contẽnendo expellit. Dic mihi frater, ſi haberes in domo tua vas quoddam plenum balſamo, vel alio pretioſiſsimo vnguẽto, & ſeruus aliquis illum effunderet, & vas fœtida, & lutulenta aqua adimpleret, nõ ne merito ſuccenſeres illi, & domo pelleres? Iracundis verbis aduerſùs eum ageres? Anima tua plena eſt pretioſiſsimis vnguentis, ſanguine Chriſti, gratia eius, donis eius. Cur ergò per peccatum, balſamum hoc effundis, animãq; tuã immunditijs reples. Merito Deus iraſcitur tibi, à ſe propellet, verbis duris aduerſùm te aget. O ſi oculis cernere poſſet peccator, quãtũ damnum animę ſuę paret peccando, quanta iracundia ac rabie aduerſus ſemetipſum inſurgeret, qui tot ſibi dãna ſciẽs, & prudens comparauerit. Et hoc erit q̃ damnatos maximè in die iudicij torquebit, videtes ſe ſua voluntate, tot bona amiſiſſe, & in tantam calamitatẽ ſe iniecíſſe. Ecce quid in hoc Euangelio doceamur.

Iterũ autẽ aduerte q̃ magnates illius populi hanc calũniã poſuerunt diſcipulis Chriſti, & ſũma inuerecũdia ad illũ acceſſerũt, ſicut propter peccata nr̃a nobis cõtigit, quòd primates Reip. tã ciuilis quã Eccleſiaſticę, qui debebant cęteros virtutibus antecellere, & eſſe normam, & exẽplum totius honeſtatis.

Prouer. 4.

Luc. 18.

Simile.

2. Cor. 4.

1. Cor. 3.

Heb. 10.

Simile.

Alia moralitas ſer. concio.

Hi sunt qui peiora cõmittant, & mala nobis exẽplà præbeant, & potestatem suam licentiam sibi faciunt peccandi, nec est qui eis resistere possit, aut carpere. Quoniã putant legem illos non comprehendere. Nam vt Philosophus ille dicebat, Leges humanæ sunt velut telæ aranearũ, quæ animacula minima, vt muscas (verbi gratia) ligãt, maiora autem potius dirumpunt eas. Sic leges humanæ pau-
Simile. peres ac imbecilles ligant. Nam si contra eas faciũt, statim pœna legis plectũtur, diuites autẽ, & optimates, qui passim eas frangunt, impu-
Hiere. 5. niti gradiũtur. Vndè Hier. c. 5. volẽs minores ob eorum ignorantiam, ac rusticitatem excũsare, ait. Ibo ergò ad optimates, & loquar eis, ipsi enim cognouerunt viam Domini, & iudicium Dei sui. Eo q̃ regulariter quos Deus populi sui gubernatores constituit, prudẽtiores, ac sapientiores cæteris facit. Ibo ergo ad illos, qui meritò tenẽtur, alios virtutib⁹ antecellere. Sed subdit. Et ecce ipsi magis simul cõfregerũt iugũ, ruperũt vincula. Simul dicit, quoniã, quasi interse cõspirassent maiores, ita omnes magis præuaricatores legis sũt. Et ità apparet certè quòd magnates, & proceres in populis, quasi legem statuerint, vt omnes peccatores, & trãsgressores legũ sint. Sic enim viuunt, & sic operantur, quasi legibus nõ tenerentur: q̃ maximè dolẽdũ est. Quia si lex est statuta cõtra aleatores, qui ditior est has leges transgreditur, & in vna nocte multa millia ducatorũ disperdit, & posteà nec seruis mercedẽ soluit, nec debita reddit, nec cũ opus est Reipub. aut Regi vtilis esse potest. Quinimò, & vassallis ac subditis iniustissima tributa imponit. Miserãda certè res est. Non videtur diuites ac magnates interse cõuenire, nisi ad peccata quã plurima cõmittẽda ganeæ, turpitudinis, aut aleę, vel ad cõponẽdas ad perturbãdã pacem factiones. Qui enim alios corrigere deberẽt, ipsi magis indigẽt cor-
Dan. 13. rectione. Vnde & Dan. 13. dicitur. Quia egressa est iniquitas de Babylone à iudicib⁹ Israël, qui videbãtur regere populũ. Hi ergò primates accesserunt ad Iesum dicẽtes. Quare discipuli tui nõ lauant manus suas, cùm panem manducant? Magna iniquitas certè, suspendãtur pro ea. Cæci isti Pharisæi exteriora tantùm curabant, interiora verò contẽnebãt, manus ac vasa lauabant, animã autem, & cor in-
Matt. 23. ficiebãt. Vnde ad illos dicebat Dominus. Vę, vobis Scribæ, & Pharisęi hypocritæ, qui mũdatis, qđ de foris est calicis, & paropsidis, intus autem pleni estis rapina, iniquitate, & omni dolo. Et eos etiam dicit similes sepulchris dealbatis, quæ tamen intus sunt plena ossibus mortuorũ. O rẽ miserandã! quot sunt inter Christianos modò, qui corporis munditiem duntaxat curant. Cùm tamen animã immunditijs infectam habeant, nec id aut aduertant, aut curent. Quanta cura faciem, & manus lauas, & quam minima cor tuum mũdare procuras? Non est pedisequus, aut pedisequa, qui ante quam è domo egrediãtur, vestes suas nõ excutiãt, faciẽ ac manus nõ lauẽt, & in nocte cum domum redeunt, eadem cura vestes mundent à luto, & puluere, quem ex vijs contraxerunt. Cur non eadem saltem cura animam tuam coles? O homo manè, ante quã è domo egrediaris, mundans eam ab his maculis, quas in nocte contraxit fortè, cõponẽdo eam cum Deo tuo, obsecrãs, vt dirigat vias tuas in illa die? Sic enim & Dauid faciebat cum dixit. In matutinis, Domine, meditabar inte. Et trãsacto die similiter in nocte fa- *Psal. 62.*
cta illius diei ad memoriam reuocare, & lacrymis ac dolore abluere; vt idẽ Rex ac Propheta faciebat persingulas noctes lacrymis suis *Psal. 6.*
stratum suum rigans, vt ipse dicebat. Sed vnde hoc malum? à qua origine stultitia prodijt tanta, vt corpus cùm diligentia homines curent, animarum autem cultum contemnãt? Quoniam non intellexerunt honorem, ani- *Sap. 2.*
marum sanctarum. Si enim intelligeres quã pretiosa res est anima tua, & quanta diligentia curanda sit, nec diebus aut noctibus aliud cogitares. Non ne inertissima esset domina illa, quæ ancillam nimio studio coleret, ac mundaret, & ipsa absq; vllo cultu immunda ac dissuta esset? Anima domina est, caro serua, illam cole, ac mũda, ne prepostero ordine vitam agas, & ne sis his Pharisæis consimilis, qui tantùm exteriora curabant, & tamen valdè decipiebantur certe. Nec enim Deus exteriores lotiones mandabat, nisi in quantum significabant interiores, sic enim & *Esai. 1.*
apud Esaiã, alloquitur dicens. Lauamini, mundi estote. Et ne intelligerent, quòd de munditia carnis loqueretur, subiungit. Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Hoc est, totam animam mundate, intellectum atq; voluntatem purificate, hæc enim munditia est quæ placet oculis meis. Accusabãt ergo discipulos Christi, quia non lauabant manus suas. Beata gens, cuius vitã, dum malitiosè inuestigare hostes sui contendunt, nullum aliud crimen in eis inueniunt nisi quòd non lauant manus suas. Quę compositio morum! Quæ honestas! quanta animi, corporisq; seueritas eis inerat! Certè si vitæ

nostræ ratio haberetur modò, plura in nobis inuenirent crimina, quã non lauare manus. Non solùm ceremoniarum neglectum in nobis cernerent hostes, sed & legis Dei in magnis rebus pręuaricationem: quod maxima cõfusio nostra est. Nam illi pauco tempore cum Christo conuersati fuerunt, nec plurima ad huc eius miracula viderant. Nos tamen qui in gremio Ecclesiæ Christi, & nati & nutriti sumus, totq; iam mirabilia perspeximus, doctrinamq; eius quotidie in auribus nostris intonantem audimus, multo maiorem damnationem meremur, cùm inertes, ignaui, & infructuosi simus. Nec hoc solùm, sed & maximi peccatores, ita vt plures in nobis immũditiæ reperirentur quã olim post parietẽ tẽ-
Ezech. 8. pli Ezech. inuenit. Et super illud. *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadent.* Dic peccator cæce, cur confessorem cęcum, quare ignorantem quæris qui simul tecum in Baratrum cadat? Quære doctum, quære recte intelligentem, vt te illustrare in via Dei agnoscat, & valeat. Subdite cęce, cur Prælatum cęcum eligis? Elige videntem, elige sapientem, qui te velut alter Iosue in terram promissionis inducat. Sinite illos: timenda atq; tremenda sententia. Quò ibit ille, quem Deus manu sua repulit, nisi in miserias ac tenebras? Et
Psal. 87. erunt sicut vulnerati dormientes in sepulchris (ait Dauid) quorum nõ es memor amplius; & ipsi de manu tua repulsi sunt. Quoniam omne bonum creaturæ Deus est. Illum à quo se Deus auertit, in vltimis miserijs reliquit. Sic enim omnia à Dei præsentia dependent, quemadmodùm lux ista visibilis, à præsentia Solis. Si enim adest Sol, lux est, eo absente tenebræ omnia, & obscuritas. Si Deus animę tuæ adest, dies est: si abest tenebræ, & obscura nox. Auferes spiritum tuum, & defi-
Psal. 103. cient, & in puluerem suum reuertentur. Sinite illos, cæci sunt. Eo momento quo illos dimittit Deus, cæci sunt, & luce carent, hos autem Deus dimittit qui cęci volunt esse, & oculos suos claudunt, ne videant lucem. *Omnis plantatio quam nõ plantauit Pater meus cœlestis, eradicabitur.* Habet quidem Deus suas plan-
Gen. 2. tas, habet & diabolus suas. A principio enim cùm Deus condidit mundum, plantauit paradisum voluptatis in quo hominem collocauit, vt ex illo integrum ad cœlestem paradisum transferret. Paradisus hic atq; hortus Dei est presens Ecclesia Catholica, inqua ipse cum suis fidelibus residet, quæ est domus deliti-
1. Tim. 3. arũ Dei, quã & Paul. domum eius vocat. Plã-

tæ autẽ sumus omnes fideles, qui ex hoc terrestri, in illum cœlestem paradisum transplãtandi sumus. Ideò quippè præsens Ecclesia Regnum cœlorum dicitur; quoniã in ea incipit illud Regnũ, & solũ illi qui in hac Ecclesia fuerunt plantæ, & plantæ viuę ac fructiferæ, isti, inquam, soli illuc trãsferendi sunt. Igitur quia presẽs Ecclesia est plãtatio Dei, non poterit eradicari. Poterunt quidem plãtam istam ramis aliquibus spoliare, radicitus autem eam diuellere, impossibile est, nã plantatio Dei est. Id est quod Gamaliel dixit Iu- *Act. 5.*
dæis cum Apostolos prohiberent, ne prædicarent Dominum Iesum. Fuit enim consilium eius, quòd dimitterent pro tunc eos, & reddens rationẽ ait. Quoniã si ex hominibus cõsiliũ eorũ est, dissoluetur. Si autẽ ex Deo, nõ poteritis dissoluere, ne fortè & Deo repugnare videamini. Vidit Nabuchodonosor somniũ, vt Daniel narrat, Arborẽ quãdã tãtę altitudinis, atq; proceritatis, vt cacumẽ eius per- *Dan. 4.*
tingeret cœlũ, in ramis eius aues nidificabãt, sub vmbra illius animalia terræ requiescebãt: venit tamen sententia de cœlo, quæ præcipiebat arborem illam præscindi, truncũ, ramum atq; folia, ita quòd aues cœli iam in ea non nidificarent, nec animalia terræ sub vmbra eius requiescerent. Cæterum radices eius cathenis alligari, vt starent in terra, & rore cœli perfunderentur. Hæc arbor est presẽs Ecclesia, quæ est plantatio Dei, cuius cacumẽ cœlum pertingit propter fidem, quę altissimarũ, & abditarum rerum ac cœlestium notitiã parat, & propter spem Christianã, quæ nos ad cœlestia speranda euehit. Aues cœli Angeli sunt, qui in ramis Ecclesiæ quasi custodes huius plantæ residẽt, speculantes indè damna quæ illi imminent, vt ea vel præueniant, vel exterreant. Vel si vis, sint isti homines, contẽplationi dediti, qui in ramis Ecclesiæ; hoc est, in doctrina eius subleuati, ad diuina contemplanda euehuntur. Animalia terræ sunt cæteri homines qui sub obedientia, ac doctrina Ecclesiæ requiescunt, & viuunt. Hæc arbor ex sententia Dei per Angelos promulgata præscindi iubetur: Quoniam multoties ob peccata nostra, vel ob Dei secreta iudicia, permittit Deus, vt hæretici in fideles insurgant, qui Ecclesiam persequantur, ramos præscindant, hoc est, qui hanc ciuitatem, aut prouinciam ab obediẽtia Ecclesię, & à veritate Euangelij separent, & aliam similiter. Cæterum radices fixæ, & alligatæ cathenis, quæ sũt promissiones Dei, immobiles perseuerãt. Quoniam impossibile est plantam hanc

eradicari, ſed rore cœli perfunditur, quoniã ſemper fides, charitas Dei, ac gratia in ea erũt, nec fides, nec charitas ab Eccleſia Dei deficiẽt, iuxtà promiſſum illud Dñi ad Petrũ & ſucceſſores eius. Ego rogaui pro te, Petre, vt
Lucæ. 22. nõ deficiat fides tua. Quoniã nec tẽpore paſſionis Chriſti, cũ omnes Diſcipuli fugerũt, fides hęc integra ab Eccleſia Dei defecit. Firma ergo veritas ſẽper ſtat. *Omnis plãtatio quã nõ plãtauit Pater meus, eradicabitur.* Sic enim factũ eſt, & fiet, vt omnes hæreſes quæ ab hominibus aduerſus Dei veritatẽ adinuẽtę ſunt, nõ ſtabiliãtur, aut durẽt, ſed tãdẽ pereãt, et cõſumãtur, vt in Arrio, Manicheo, Neſtorio, & alijs quã plurimis hæreticis huc vſq; viſum eſt. Idẽ enim abſq; dubio, de Mahumeto, Luthero, Caluino, & alijs noſtrę tẽpeſtatis ſectarijs, ſperãdũ eſt. Romana autẽ Eccleſia, quæ à Deo plãtata eſt in ęternũ ſtabit. ¶ Aduertẽdũ tamẽ, q etſi in Eccleſia quę eſt hortus Dei, *ſunt optimæ*, & fructiferæ plãtę, ſunt etiã ſyueſtres, & abſq; fructu quã plurimæ, quæ dicũtur plãtę diaboli. Nã nõ ſolũ iuſtos capit Eccleſia, verũetiã peccatores, qui de plãtis Dei, in diaboli plãtas degenerãt. Experiẽtia enim teſtatur, & Philoſophi docẽt, q ſi arbor quæ aliàs fructifera eſt, nõ colatur, irrigetur, fodiatur, ſit arbor infrugifera, ſyueſtris, & amara. E cõtra verò infrugiferę ac ſyluestres arbores, ſi cũ diligẽtia colãtur, in frugiferas, & dulces cõuerſæ ſunt. Omnes Chriſti fideles, eo die quo per Baptiſmi ianuã Eccleſiã ingrediũtur, plãtę ſunt huius horti ac paradiſi quæ in eo coli, ac fructificare debent.
1. Cor. 3. Ideò quippè Paul. nos Dei agricultură vocat,
Marc. 8. & cæcus ille, quẽ illuminauit Dñs Ieſus, dixit ſe videre homines velut arbores, quoniã arbores, & plãtę huius viridarij ſumus. Igitur quicũq; Chriſti fidelis, cui cura nõ eſt, ſecũdũ Legẽ Dei, ſe colere, ad inſtar plãtę irrigãdo animã fletibus ac gratia Dei, quæ in ſacramẽtis cõfertur, ſed oſcitãter, ac ignauiter circa hæc ſe gerit, iã nõ Dei plãta eſt, ſed in diaboli agricultură degenerat, quoniam amaros fructus abſq; charitate producit. Quarè omnes peccatores cõmuniter omnibus inſipidi, ac inutiles ſunt. Et ideò tãquã inutiles tãdẽ excidendi ſunt, & adignẽ ęternũ applicãdi. Sic enim
Sapien. 4 de eis dicitur Sap. 4. Cõfringẽtur rami ineõſũ mati, & fructus illorũ inutiles, & acerbi ad mãducãdũ, & ad nihilũ apti; ſunt enim infrugifę plãtę, nec aliud quã folia, & ea quę apparẽt habẽtes, cũ tamẽ Dñs fructũ ex ficulnea
Matth. 21. requirat, & quia in ea nõ inuenit, maledixit illi, & aruit. Iuſti vero qui charitatis fructus fetũt Dei plãtę ſunt. Quarè impiorũ Regnũ nõ ſtabit; iuſtorũ tamẽ imperiũ in ęternũ permanebit. Quinimo tũc cũ videtur per mortẽ deficere, de nouo incipit: quoniã tũc finit tãpus, incipit tamẽ ęternitas; impiorũ autẽ Regnũ, morte finitur, & perit. Vndè Pſ. 1. de iuſto dicitur. Erit tãquã lignũ, q plãtatur ſecus decurſus aquarũ, q fructũ ſuũ dabit in tẽpore ſuo, & foliũ eius nõ defluet. E cõtra verò de malis dicitur. Nõ ſic impij, nõ ſic, ſed tãquã puluis quẽ proijcit vẽtus. Nã nõ habẽt radices altas in cœlo, ac in Deo fixas, ſed in pulue re terrę ac vanitate collocatas. Ideò de eis Sa *Pſal. 1.*
Sapien. 4. pie. 4. dicitur. Adulterinę plãtationes, nõ dabũt radices altas, nec ſtabiles fundamẽtũ collocabũt. Et Hier. 17. de iuſtis dicitur. Benedi *Hier. 17.*
ctus vir, qui cõfidit in Dño, & erit Dñs fiducia eius. Et erit tãquã lignũ q trãſplãtatur ſu per aquas, q ad humorẽ mittit radices ſuas, & erit foliũ eius viride. E regione autẽ de malis ſic dicit. Maledictus homo, qui cõfidit in homine, & ponit carnẽ brachiũ ſuũ, & à Dño recedit cor eius. Erit enim tãquã miricę in deſerto, & nõ videbit cũ venerit bonũ. Sed habitabit inſiccitate in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili. Miricę enim nõ eleuatur multũ ſuper terrã: quoniã in ſuperficie tãtũ habet radices ſuas. In terra ſalſuginis, & inhabitabili, quoniã ſũt arbores infructuoſę, atq; ſyueſtres, quę nõ hominibus ſed feris fructus ferũt. Nec enim bonis ſe vtiles prębẽt mali, ſed alijs ſibi ſimilibus improbis. Vndè nec bonis
Iob. 5. fauorẽ cõferũt, ſed malis. Hinc apud Iob dicitur. Vidi impiũ firma radice, & maledixi pulchritudini eius ſtatim. Aſſerit ſe vidiſſe iuſtũ firma radice: quoniam in oculis hominũ ſic apparẽt. Hi enim eos qui huius mũdi bona ac fauorẽ aucupãt, homines felices vocãt, & eos dicũt multas habere radices. Cũ enim impiorũ ſplẽdorẽ videant, imperia, diuitias, gloriã, inuidẽt illis, & eos beatos æſtimant, & vſq; ad mortem mirantur eos. Tunc autem miſerũ exitum eorum cernentes, relictasq; diuitias ac diffuſas inutiliter, & ſtultè; tunc illis maledicunt dicentes. Infelix, cui tantas congregauit diuitias? At vero iuſti ſapientes, & intelligẽtes, ſtatim maledicũt pulchritudini eius. Cũ alij illos mirantur, & verentur, & felices dicũt; tunc iſta tanquã miſeros maledicunt. Cũ alij illis inuident, iſti miſerẽtur. Vident enim eorũ inanem gloriã, & abſq; fundamẽto vllo, in puluere ac in ſuperficie terrę poſita. Quomodò poterit durare, aut creſcere? Maledixi pulchritudini eius ſtatim.
Vndè & alibi dicit. Humectus videtur ſcir- *Iob. 8.*
pus,

pus, antequã veniat Sol. Sicut enim ſcirpus
Simile. antequã radijs Solis perfundatur, videtur viridis, & humiditate plen⁹: exorto autẽ Sole ſtatim areſcit. Sic mali ad tẽpus honorẽ ac gloriã habere videtur. Sed orto Sole, cũ Deus hominũ illuminat oculos, vt eorũ male facta cõſyderẽt, aut cũ occaſio ſe ſe offert, quę illos oſtẽdit, ſtatim exſiccãtur, & pereũt: quoniã nõ habẽt radices altas. *Omnis plãtatio quã nõ plãtauit Pater meus, eradicabitur.* Vnde ſuo tẽpore eradicabũtur. Nõ de
Malac. 4. relinquet eis radicẽ, nec germẽ ait Prophe ta. Omnia bona ſua ſimul cũ illo interibũt, memoria enim eorũ cõparabitur cineri. Iuſtus vero tũc fulgebit, quãdò huius ſeculi
Iob. 11. lux in eo extingui videtur. Sic enim, & de eo dicitur. Et tãquã meridianus fulgor, cõſurget tibi ad veſperũ. Hoc eſt, in hora mortis. Et cũ te cõſumptũ putaueris, orieris, vt Lucifer. Quia oritur quãdo lux diei deficit. Quoniã ſunt in Deo radicati, & fundati. In
Pſal. 111. memoria quippè æterna erũt iuſti. Chriſt⁹ infructuoſis ſtatim maledicit, vt in ficulnea
Matt. 21. viſũ eſt; Cũ tamẽ nõ eſſet tẽpus ficorũ. Fuit enim factũ illud parabolicũ, in quo nos intelligere voluit Dñs, q nullo tẽpore debemus à bonis operibus vacare. Sed quacũq; hora Dñs ad nos venerit, nõ vacuos ſed plenos bonis operibus nos inueniat: Ne ſi venerit, & abſq; illis nos repererit, maledicat nobis, & exſiccemur. Ideò quippè de Iuſto
Hier. 17. Hier. 17. dicitur. Et in tẽpore ſiccitatis, non erit ſollicitus, nec aliquãdo deſinet facere fructũ, & nõ timebit cũ venerit æſtus. Hoc eſt, dicere. Iuſtus, etiã inter improbos, vbi eſt ſiccitas bonorũ operũ, facit ipſe tamẽ fructũ. Et nõ timebit cũ venerit æſtus. Etiã in perſequutionib⁹, & tribulationib⁹, in bono
Mat. 3. & Luc. 3. perſtabit. Alias areſcet etiã fides in te. Videò enim ſecurim ad radicẽ arboris poſitã, cũ tot mala inter Chriſtianos cõſydero, nec fit correctio illorũ. Nec enim in plãtis nouis fructũ videò bonũ: quoniã malè colũtur. Nã in peccatis videò vos, ô Chriſti fideles, educare filios veſtros: necdũ puella rationis vſum attingit, & iã leuitatibus, ac vanitatib⁹ indulget: & puellus balbutiẽte lingua in ipſis exordijs loquelę, iã iurare ac mẽtiri incœprat. Si aliquod bonũ videò, q ex plãtis antiquis reſeruatũ eſt, erit. Nã in nouis quia male colũtur, amariſſimos fructus inuenio.
Alia moralitas ſeu sontio. Itẽ tertio ſic incipe. In hoc Euãgelio Chriſtus Dñs cõtẽdit homines aliquos ſeductos ad veritatẽ reducere, doloſq; eorũ detegere Putabãt quippè Phariſæi omnẽ legis iuſti-

tiã in ſola exteriori obſeruantia cõſiſtere. Eoſq; ſolos ſanctos, ac iuſtos reputabãt, qui id faciebãt, nihil de interioribus curantes. Quos tamẽ Dñs ab hoc dolo educere cupit, oſtẽdẽs nõ in exteriori obſeruãtia, ſed in interiori charitate Dei iuſtitiã cõſiſtere. Sed aduertite, dñi mei. Pretioſę res, quoniã rarę ac magnę eſtimationis ſunt, nitũtur homines arte illas imitari, ſi poſſent eas, & ipſi facere, ac fingere. Ferrũ falſum, aut cuprũ *Simile.*
falſum, & ſophiſticè factũ, minimè reperitur: quoniã horũ abũdãtia eſt, nec tãti æſtimãtur apud homines. Cæterũ aurũ falſum, & lapides pretioſi falſi paſsim reperiũtur: quoniã harũ raritas eſt, & in magno pretio habẽtur, & ideò nitũtur homines, ſi poſſent per artẽ has res pretioſas cõdere, vt abũdãter habeãt, q pretioſum, & rarũ eſt. Quarè vellẽt ex cupro aurũ, & ex vitro pretioſos lapides fingere, ac gẽmas imitari. Hinc ars alchimica adinuẽta eſt. Cupiditas quippè hominũ eos perſuaſit q ex cupro poſſet aurũ verũ cõflari, q tamẽ falſum eſt, quia hucuſq; nõ eſt viſum verũ aurũ, ex cupro factũ eſſe, ſed ſophiſticũ ac falſum dũtaxat. Sed multi in amẽtiã verſi ſunt, hãc quintã eſſentiã querẽtes, vt aurũ verũ ex cupro cõflarẽt, quòd tamẽ vſq; ad præſens, vt dico, factũ nõ eſt. Virtus quidẽ, fratres mei, pretioſiſſima res eſt, ac rara. Nec enim multæ venæ, aut cuniculi huius pretioſiſſimi auri reperiũtur. Vnus enim eſt fons, à quo oritur, & hic in cœlis eſt, nẽpe Chriſtus Dñs noſter, qui fons & origo totius noſtrę iuſtitiæ eſt, atq; vera iuſtitia ab eo tãquã à fonte emanat. Cũ ergò vena hæc tã alta ſit, & tã ta intercapedine ab hominibus carnalibus diſtãs; adinuenerũt aliqui alchimicã artẽ, ad fingẽdũ virtutis ſpecimẽ, & ſimilitudinẽ, & ſuaſerũt ſibi metipſis, q poſſent eis verã virtutẽ cõdere, & ideò ſtatuerũt illã in iſtis exterioribus rebus, quas homines ſua induſtria facere poſſunt ac operari. Hoc autẽ tali arte finxerũt, tãtaq; ſimilitudine virtutis effigiẽ reddiderũt, vt niſi homines in hoc exercitio periti ac ſapiẽtes, qui cotem, & lapidẽ, in quo tactũ aurũ manifeſtatur, verũ ne an falſum ſit, habẽt, nullus alius id agnoſcere poſſit. Primi autẽ huius artis Alchimicę inuẽtores Phariſęi fuerũt. Quos tamẽ Chriſt⁹ intellexit, & q nõ erãt fideles, ac vera mercęs eorũ, ſed ſophiſtica, arteq, quadã cõficta, atq; cõpoſita, nequid ſolidũ, & verum, ſed vitreũ, atq; apparens, adducerent ad decipiẽdos homines, manifeſtauit. Vndè Paul.

1.Tim.6. 1.Tim.vlt.ait. Prophanas vocum nouitates deuita, & oppoſitionẽ falſi nominis ſciẽtię. Imponunt enim falſum nomẽ ſciẽtiæ, ac virtutis, ei quæ vera nõ eſt, ſed ab arte illa alchimiæ cõficta. Habẽt quidẽ auri, & gẽmarum ſplẽdorẽ, & odorẽ, ſed nihil amplius.

Eſai.29. Vnde hîc ei dicit Domin⁹, & olim per Eſa. prædixerat: Populus hic labijs me honorat, cor autẽ eorũ longe eſt à me. Solũ q̃ apparet habẽt. Subſtãtiã verò virtutis minimè: quia ſophiſticè hæc omnia conficta ſunt ab eis. Sic & nũc tẽporis multi ſunt in Chriſtiana Republica, qui nihil aliud habẽt virtutis, quã ſimilitudinẽ eius: cæterũ ſic induſtrioſi virtutis imitatores, ſic hiſtriones ei⁹ facti ac ſimiæ, vt omnino omnibus tales appareãt, & niſi his qui veritatẽ eius norũt, omnibus alijs iuſti ſint. Quoniã ſi in vera virtute examinarẽtur, atq; in charitate probẽtur, iã nõ aurũ ſed cuprũ, non argẽtũ ſed ſcoria

Eſai.1. apparebũt. De quib⁹ Eſai. dicit, Argẽtũ tuũ verſũ eſt in ſcoriã, vinũ tuũ mixtũ eſt aqua. Caminus enim ac cõflatoriũ in quo verũ aurum virtutis examinatur, charitas eſt. Si videris homines ad ſe & ad ſuũ cõmodũ omnia dirigentes, illorũ dic non aurum verum, ſed alchimicũ, & ſophiſticũ eſſe. Sic iſtis contigit Phariſæis, hypocritis, actoribus ac hiſtrionibus virtutis, qui in camino charitatis examinati oſtẽdebant ſcoriã, & fallaciã. Mandauerat enim Deus in quarto Decalogi præcepto, vt parentes honoremus, eis vices repẽdẽdo, quemadmodũ, & Ciconiæ dicũtur facere cũ patres præ ſenectute ſibi cibũ acquirere nõ valẽt, ipſę illis adminiſtrãt, idẽ officiũ eis in ſenectute præſtãtes, quod illis cũ in nido pulli eſſent, præſtiterũt. Sic & filij parentibus indigentibus victũ quærere, ac adminiſtrare tenentur. Et hæc eſt lex pietatis ac charitatis. Iſti tamẽ hãc Legẽ trãſgrediẽtes docebãt filios, vt id q̃ parentibus dare decreuerãt ad eorum ſuſtentationẽ, & alimoniam; tẽplo offerrent, & patrib⁹ dicerẽt, ſe etiã id pro eis offerre, vt hæc ſibi prouenirẽt bona illa, ad quos ea quæ in tẽplo offerebãtur, pertinebãt. Quo nequi⁹ excogitari nõ poterit? Nec tamẽ meliori fuco ac colore celatũ. Celabãt enim rapinã illã altiſsimę religionis virtute, ac ſimilitudine. Religio quippè cultũ offert Deo, in ſacrificijs, orationibus, ac oblationibus, qua via magnũ opus apparebat q̃ hortabãtur. Ecce argumẽtũ fallax q̃ faciebãt. Nõ ne melius eſt Deo quã hominibus obſequiũ præſtare? Melius certe. Nõ abnuo. Igitur melius erit, rẽ tuã Deo quã hominibus offerre. Diſtinguo, Hypocrita mẽdax: diſtinguo, nã Dialecticã ſcio. Quãdo id q̃ volo Deo offerre, nulli eſt debitũ, vllo modo cõcedo. Quãdo verò illud alteri eſt debitũ, vel ex iuſtitia, vel ex pietate, aut quacũq; alia valida ratione, tũc nego. Nec enim Deus ex alienis oblationes vult, nec qui tibi mãdauit honorare parẽtes, ſubuenire miſeris, debita perſoluere; mãdaſſet tibi, vt id nõ faceres, ſed tẽplo ſuo offerres, aliàs ſibi ipſi cõtrarius eſſet, cõtra id q̃ dicit Paul. Fidelis eſt Deus, ſe ipſum negare nõ poteſt. Nõ enim vult vt parẽtes, aut cõſanguineos in graui, aut extrema, aut miſera ſorte relinquas, vt ſibi offeras: quoniã charitas, quæ noſtrarũ actionũ regula eſt, id tũc exigit, & poſtulat. Quarè diuus Aug. Cùm Epiſcopus eſſet, calices & vaſa argẽtea, quæ cultui Dei dedicata erãt, præcipiebat cõflari, & diſtribui pauperib⁹, & Ambroſius ſuę Eccleſiæ argẽtũ in redẽptionẽ captiuorũ dabat. Et quãuis aliqui ob id murmurabãt, nihil ille faciebat, intelligẽs hoc poſcere charitatẽ, quæ domina cæterarũ virtutũ eſt. Et q̃ plus admiratione dignũ eſt, id eſt, q̃ ſupra. c.6. retulimus ex Hieronymo, qui in Epiſtola quadã Exuperũ Epiſcopũ recomẽdat, q̃ ſacrã Euchariſtiã in ciſtella ſcirpea habebat, & ſãguinẽ Chriſti in fictilibus vaſis cõſecrabat. Quoniã argentũ cõflauerat, vt in vſus pauperũ diſtribueret; talis enim tũc vrgebat neceſsitas. Quod ſi talis nũc inſtaret, diſtribuere in pauperes Eccleſię ditiora ornamẽta oporteret, etiã ſi cultus diuinus minus ſplẽdidè ageretur. Ecce cõflatoriũ virtutũ quid ſit. Nẽpe charitas, in qua examinata virt⁹ probatur. Quòd iſti nõ faciebãt Phariſæi; ſed potius hominibus alimẽtũ auferebãt, vt ipſi abũdarẽt. Et tamẽ Deus quod alteri debetur, ſibi nõ vult. Maritũ habes, ô mulier, cui mutua obſequia promiſiſti, cũ ille tuis obſequijs, aut adiumẽto indiget, nõ vult Deus, vt ſibi præſtes. Exi ab Eccleſia, & concione, cũ viri neceſsitas aut familię exigit, & occure illi. Hæc enim tũc eſt volũtas Dei, qui id dixit. Quos Deus cõiũxit, homo nõ ſeparet. Et tu alio tẽpore cũ ab his domeſticis neceſsitatibus vacaueris, incũbes orationi, & lectioni, aut cõcionibus, prout Deus dederit. Omnia enim tempus habẽt, & omni rei ſuũ tẽpus eſt, & opportunitas, & Deus eſt, qui ad diuerſa negotia diuiſit tẽpora: quoniam ordinatione ſua perſeuerant dies. Et tũc quãdo neceſſaria es viro tuo, meritũ q̃ tibi ex oratione prouenire

2. Tim.2.

Auguſt.

Ambroſ.

Hieron.

Matth.19

Eccle.3.

Pſal.118.

re debebat, proueniet ex obſequio, quod marito tuo prebes. Et hęc doctrina Euangelica, & veriſsima eſt, cui nullus poteſt abſq; piaculo inficias ire. ¶ Scãdalizati Iudæi ex hac Saluatoris doctrina, & quia dixerat: Ea quæ intrant per os, nõ coinquinant hominem. Cùm Diſcipuli dixiſſent ad illũ quòd ſcandalizati fuiſſent Phariſæi in illo verbo, reſpondit. *Sinite illos; cæci ſunt, &c. Omnis plantatio quam non plantauit Pater meus cæleſtis, eradicabitur.* Iã in ſuperioribus diximus Eccleſiã eſſe Dei plantationem, quæ ideò nunquã eradicabitur; & quòd radix eius eſt fides, quæ nũquã ab Eccleſia deficiet. Cæterũ propter peccata noſtra permittit De⁹, vt prouintia iſta, vel Regnũ à veritate fidei deficiat. Et hiſce tẽporibus plures hæreſes, quã vnquã pullularẽt. Et timeo quod ſecuris ad radicẽ arboris ſit poſita: cũ iã videri-

Matt.3.et Luc.3. mus hanc, & illã prouinciã, & alias, ex fide exciſas eſſe. Quarè valde timeo ne mala hæc etiã ſuper nos inualeſcant. Olim enim mitioribus nos Deus caſtigabat flagellis tã quàm filios corrigẽs. Nũc autẽ quaſi hoſtes

Thren.2. nos punit. Sic enim in ſuis Thren. Hiere. lacrymatur dicẽs. Tetẽdit arcũ ſuũ quaſi inimicus, firmauit dexterã ſuã quaſi hoſtis, & cecidit omne quod pulchrũ erat viſu in tabernaculis filię Sion. Effudit quaſi ignẽ indignationẽ ſuã. Tetẽdit, ait arcũ ſuũ quaſi inimicus. Imò & firmauit dexteram ſuã, ſuper illum quaſi hoſtis. Solebat quidẽ De⁹ populum ſuum punire, non tamẽ quaſi inimic⁹, ſed quaſi pater. Pater quippè atq; amicus ſi te percuſsit; nõ id facit, vt te occidat, & perdat, ſed vt te ſanet, & emẽdet. Vndè nõ te ad mortẽ percutit. Inimicus, vt te occidat, & perdat, te percutit. Deus quidẽ multotiens populũ Chriſtianũ plagis maximis percuſsit, & flagellis grauiſsimis, cæcidit. Verũ experientia ipſa oſtẽdebat illa flagella eſſe patris. Quoniã etſi diuturna erant mala illa, tamẽ radicẽ nõ attingebãt, nec in fide vlla erat perturbatio, ſed illa integra, in alijs gladius Domini graſſabatur. Vidimus enim mirabilẽ rẽ in Eccleſia: viginti & nouẽ ſchiſmata Eccleſiã Dei ſępe turbauerũt, & inter hæc fuit illud magnũ, quod per Quinquaginta annos durauit, quo tẽpore, duo ſimul & tres Pontifices erant, & alij huic, alij illi, alij alteri obediebãt, abſq; hoc q̃ certò conſtaret quis eſſet legitimus Pontifex. Nihilominus fides in ſua ſemper integritate perſtitit. Nec cõtra illã aliquid aduerſũ acciderat. Erãt etiam tũc tẽporis crudeliſsimi Imperatores, hoſtes Eccleſiæ ac Põtificũ, qui in illos maxime deſęuiebãt, quales fuerunt Sueuię, & Bauarię Duces, & qui dicti ſunt Enrici. Et cũ hi Imperatores bella aduerſ⁹ Põtifices atrociſsima mouerẽt: Nũquã tamẽ ſedẽ eius auſi ſunt negare. Imò vnus ex illis crudelior qui Hẽricus Æneobarbus dicebatur, cũ excommunicatus eſſet à Papa propter ſuã inobediẽtiã, nudis pedibus ſuper frigidã niuẽ gradiebatur, poſtulãs à Põtifice, à cẽſuris abſolutionẽ. Alius etiã Venetias vſq; perrexit, & ſub pedibus Põtificis ſe ſuppoſuit, ferẽs vt ipſũ calcaret. Et cũ Imperator Põtifici diceret. Nõ tibi ſed Petro: eleuãs ſe Põtifex ſanctiſsimũ pedẽ ſuper colũ Imperatoris poſuit, dicẽs. Et mihi, & Petro. O mira res! adeò perſtabat fides, vt inimicos maximos Põtificis illi tãta auctoritate ſubijceret. Et cũ etiã rebelliones, ciuiles diſſenſiones multæ fuerint etiã in noſtra Hiſpania, nũquã tamẽ fides læſa eſt. Cæterũ hac calamitoſa nr̃a tẽpeſtate qua viuim⁹, quælibet, vel minima in Republica qualibet turbatio, in detrimẽtũ fidei cedit. Nã quia Põtifex noluit rẽ iniuſtã, quã ab illo exigebat Hẽricus octauus Anglię Rex illi cõcedere, nẽpe q̃ cũ illo diſpẽſaret in matrimonio rato, & cõſũmato, q̃ legitimè cũ Catherina Ferdinãdi, & Eliſabeth Catholicorũ Regũ filia cõtraxerat, vt pellici ſuæ nuberet, protinus à ſede Romana diſceſsit, & ſe caput Eccleſię prędicare fecit: ianuãq; cũctis, hæreſibus ob hoc factũ in Regno ſuo aperuit. Tã facili occaſione ad tãtũ facinus excitatus eſt. In Gallia etiã vbi tãtũ veritas fidei viguit, vt Chriſtianiſsimorũ titulus Regibus illius prouinciæ cõceſſus fuerit. Quia cõtra Regẽ ſuũ indignati ſunt ſubditi, propterea q̃ certã pecuniæ ſummã ex Repub. cõſumpſerat, protinus in diuerſas hæreſes prolapſi ſunt, verãq; fidẽ, quã patres eorũ gloriоſiſsimè defenſauerãt, abnegauerũt. Quid de Flãdria, & Belgica dicã? Nã vel propter quædã tributa, quæ ab illis exigere volebat Hiſpaniarũ Rex, vel quia officium Inquiſitionis, q̃ eſt ſcutũ fidei, illis ſecũdũ morẽ Hiſpanię proponere volebat, cõfeſtim hęreticorũ cõcionatores aduocant, vera fide dimiſſa, varias Caluiniſtarũ, ac Lutheranorũ hæreſes amplexati ſunt. Imò ipſe Luther⁹, quia ipſi nõ cõmiſerũt Bullę Cruciatæ prędicationẽ, in Romanã Sedẽ, & in indulgentias Pontificum procaciſsimè debacchatus eſt. Atq; vtinã nõ eadẽ in nr̃a Hiſpania aliquando attingant, (quod Deus auertat)

timendum quippè iam id vbiq; gentium eſt. Spero autem in Dei miſericordia, & in optimi, & religioſiſsimi principis cura, & Pōtificum, atq; Inquiſitorum fidei vigilantia, quòd id non fiet. Vides quòd hæ Dei ſagittæ ab arcu iræ ſuæ ad cor tanquàm ad ſcopum dirigātur, cùm & fidem quæ baſis totius vitæ Chriſtianæ eſt, à tot Eccleſiæ partibus diruant. Vides quomodò ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Cùm fidem quæ radix eſt euellat, vel diuelli patiatur. Tetendit arcum ſuum quaſi inimicus. Non amici, ſed inimici iacula hæc ſunt. Non ſunt hæ ſagittæ Ionathæ, quæ in altum dirigebantur vltra Dauid, vt amicum non tangerent, aut ferirent, *no ſe paſſan por alto*, ſed in radice, & incorde nos feriūt. Vndè Hierem. 30. id dicit Dominus. Plaga inimici, percuſsi te caſtigatione crudeli, & ſequitur in Hierem. Et effudit quaſi ignem indignationem ſuam. Antea miſericordiam ſuā in nos diffundebat, nunc iram, & indignationem effundit. Stillabit ſuper eos indignatio tua, ait Propheta, nunc autem effudit illam. Tunc quaſi per guttulas ſtillabat ad nos ira Dei, nunc famem mittebat, alio tempore peſtem, alio bella, nunc omnia ſimul effundit, famē, bella, peſtes, hæreſes, omniaq; mala ſimul quaſi ignem qui omnia deuoret, adurat, atq; conſumat, quaſi infeſtiſsimos ſibi hoſtes, nos punit. Et occidit omne quod pulchrum erat viſu in tabernaculis filiæ Siō. Omnia pulchra & bona conſumpta ab hoc igne videmus. Vbi conſtantia martyrum? Vbi confeſſorū auſteritas vitæ? Vbi virginum candor? Vbi deuotio ac paupertas monachorum? Vbi vaſti eremi? Ibi enim pro hominibus Angeli reperiebantur, cōſumpta omnia, ac exterminata videmus. Vbi Aug. & Hier. qui tantis viribus defendebant fidem? Vbi Ambroſij qui fortiter Imperatoribus reſiſtebant, obquamcunq; iniuriā, quam Eccleſiæ intuliſſent. Vbi Thomas Canthuarienſis, qui ob defenſionē iurium ſuę Eccleſiæ, gladijs impiorum occubuit? Solebant eſſe munitiones ac mœnia fideliū Epiſcopi aduerſùs tēporales Reges. Iam hæc omnia conſumpta ſunt. Præcipitauit omnia mœnia eius, & diſsipauit munitiones eius. Hi enim qui tanquàm muri ſe opponere debebant poteſtatibus tēporarijs, forſitan in tēporaliū rerum obſequia præcipitati ſunt. Munitiones autē quę erant virtutū exercitia, maximè charitatis, & miſericordię, inquib⁹ fideles exerceri ſolebāt, iā penè diſsipata ſunt: Quoniā miſericordię opera, nō ea qua ſolebant diligentia fiunt. Cùm omnes ad elargiendas eleemoſynas auari effecti ſint. Et repleuit in filia Siō humiliatū, & humiliatā. Potius repleta eſt Eccſia hominibus demiſsi cordis, qui ex timore mundano puſillanimes effecti, nihil magni apprehendunt, tamē aduerſùs eos, quì candidè veritatē Euangelicā prædicant, forſitan sæuient. Quoniā veritas hodie ſuper omnes diſplicet Eccleſiaſticis viris. Ad alia autem quæ ad Eccleſiæ maieſtatē, non temporalē ſed ſpiritualem conſeruandam conueniūt, quaſi brachia confracta haberent, ſic quieſcunt, & quaſi elingues eſſent, ita ſilent, niſi Dominus huic dāno, ſecundum ſuā miſericordiam occurrerit, omnia in præcipitium ire nō ſine magno dolore videmus. Id enim comminatur Dominus vineę ſuę per Eſai. cap. 5. Et expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruſcas. Quoniā dulces deberent eſſe, & miſericordes in pauperes, & in ſubditos, & tamen impij, ac amariſsimi in omnes effecti ſunt. Id circo oſtendam vobis, quid ego faciam vineæ meę. Auferam ſepem eius, & erit in conculcationem, & ponā eam deſertam. Nō putabitur, & non fodietur, & aſcendent vepres, & ſpinæ, & imbribus cœli mādabo, ne pluant, ſuper eam. Miniſtros Eccleſiæ minatur, qui ſumus ſepes, & maceria huius vineę, qui alijs intenti curis, hanc vineā minime, vt decet colimus. Et ideò eam plenam ſpinis ac vrticis videmus. Ità quod poſſit huius tēporis prælatis illud Prouer. dici. Per agrū hominis pigri trāſiui, & ecce totū repleuerant vrticæ; & repleuerāt ſuperficiē eius ſpinę. Et nubibus mandabo, ne pluant ſuper eā imbrem. Nubes ſunt prędicatores. Qui ſunt hi qui, vt nubes volant? Nā quaſi nubes verbi Dei rore perfundunt animas. Vt fructificēt. His mādat Deus, vt nō pluāt imbrem, hoc eſt, permittit, vt nihil quod vtile eſt animabus prædicemus, ſed inania, & cōpoſita verba, quæ aures demulceāt, corda vero non irrigent, & hoc in vindictam eorum qui veritates Euangelicas ferre minime poſſunt. Nec enim poſſumus ita blandè modo loqui, cùm durities vulnerum ignem adhiberi poſtulet? Vnde & concludit Hier. vbi ſupra dicēs. Et diſsipauit Dominus quaſi hortum tentorium ſuum, & demolitus eſt tabernaculū ſuum. Multæ enim Eccleſiæ, quæ hortus deuotionis, & ceremoniarū cultus diuini videbantur, per hæreticos deſtructæ ſunt, vt apud Anglos pater. Vbi maximè olim cultus Dei floruit. Et demolit⁹ eſt, hæreditatem

Mat. 3. & Luc. 3.

Thren. 2.

Hiere. 30.

Thren. 4.

Dan. 9.

Thren. 2.

Eſai. 5.

Prouer. 24

Eſai. 60.

Thren. 2.

hæreditatem ſuam, id eſt, maximā partem Eccleſiæ per hæreticos. Obliuioni tradidit Dominꝰ feſtiuitatē, & Sabbathū. Quoniā hæretici omnes feſtiuitates delent. Et in opprobrium, & indignationē furoris ſui regē, & ſacerdotem. Quæ omnia apud hæreticos adimpleta cernimus. Dominus autem miſereatur noſtri, & radices huius arboris in hac parte hæreditatis ſuæ conſeruet, & fructus ferre faciat, ne & nos ſicut alij pereamus, & hortulus hic cum alijs diſsiperetur.

Alia moralitas ſeu concio.

Acceſſerunt Phariſæi ab Hieroſolymis ad Ieſum dicentes: Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones patrum? nō enim lauant manus ſuas, cum panem manducant; quibus Dominus reſpondit. Quare vos tranſgredimini mādata Dei, propter traditiones veſtras? Mira res! ex eo tempore quo Chriſtus Dominus, veritatem docere cœpit, ac vitia, & crimina carpere, confeſtim homines aduerſùs illum inſurgere cœperunt, ipſumq, calumnijs, ac opprobrijs perſequi, occaſionesq; quærebant, quibus eius authoritatem minuerent.

Ioann. 1. Nam vt ex Ioannis Euangelio colligitur; protinus vt Chriſtus baptizatus fuit, atque in deſerto tentatus, diſcipulos congregare cœpit, & eos docere de Regno Dei. Cæterum per annum integrum egit officium doctoris, non tamen prædicatoris, quoniam ſeorſum cum Ioanne Baptiſta, & diſcipulis ſuis vitam agebat, atq; eos docebat, nec in templo, aut Synagogis adhuc concionabatur, & tunc omnes illum tanquàm virum iuſtum venerabantur, eius modeſtiam conſiderantes, cùm in publicos conſpectus exibat pergens ad templum, & ad feſta domus Iſraël. Tamen cùm ſecundo anno à baptiſmo ſuo ſe populo manifeſtare cœpit, atque publicè hypocriſim, auaritiam, ac cætera vitia phariſæorum reprehendere, & zelo

Ioann. 2. Dei accenſus flagello quodam ex funiculis facto eiecerit ementes & vendentes de tēplo, & menſas nūmulariorum ſubuertit, & cathedras vendentium columbas, & turtures, quæ in ſacrificiorum officia vendebantur; tunc protinus aduerſùs illum inſurrexerunt, & ſermonibus odij circumdederunt

Matth. 21 illum dicentes. Quod ſignum oſtendis, quia hæc facis, & quis dedit tibi hanc poteſtatē? Ab eo etiam die illum iniquo oculo aſpicie bant, & Dominus etiam ſe ipſum ab illis ca

Ioann. 2. uebat, vt Ioannes docet cum dicit: Ipſe autē non credebat ſemetipſum illis, ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. Hæc enim eſt veritatis conditio, & tale ſubeunt periculū, qui iam prædicare nituntur: ſi enim concionatores religioſi nihil aliud quàm ea quę ad cultum Dei attinēt, agerent, ſuis nocturnis, ac diurnis horis aſsiſtentes, nec populū docere, aut carpere contenderēt, nullus certè aduerſùs nos os aperiret. Cæterum ſi flagellis cædimus homines, oues, arietes, & pecunias ſubuertimus, agricolam carpimus, & mulieres, & viros, & ſacerdotes, & magnates, & Reges reprehendimus, publicaq; voce arguimus, menſas nūmulariorum ſubuertimus, vſuras damnamus, qui eis vtuntur ad reſtitutionem obligamus, & eos abſolutionis beneficio indignos iudicamus, columbas, etiam ac turtures, quæ in ſacrificia ſunt, deſtruimus, eccleſiaſticos viros etiam corrigere nitimur, vt ſpiritualibus vacent, vt terrena negotia omittant, vt ſuis ſedibus quieſcant, vt pauperi bona ſua erogent, nec in conſanguineorum ſuorum vſum diſtribuant. Regibus etiam, ac magnatibus intimantes, ne vlli noceant, aut iniuſtitiam faciant, aut violenter ſua poteſtate freti, aliquid à ſuis ſubditis rapiant; iam tunc aperto marte nos ferient, aduerſùm nos inſurgent, multa mala criminabuntur, ac procaciter dicent: Quòd ſignum oſtendis, quia hæc facis? Quæ miracula edis? Quæ ſanctitas vitæ? Quis tibi hanc audaciam, aut libertatem conceſsit? Sed quod maius miraculum vis, quàm quod ſit qui veritatem tibi dicat, qui tanto odio perſequeris illam? Sic iſti quoniam Chriſtus prædicabat illis veritatem, nimio odio perſequebantur illū, milleque oculis eum, atque diſcipulos eius circumſpiciebant, ſi fortè inuenirent aliquid, quo illum poſsint accuſare. Et cum id attentiſsimè quærerent, inuenerunt diſcipulos ſuos manducantes panem, abſque lotione manuum, & accuſauerunt eos apud magiſtrum, imò tacitè magiſtrum in hoc accuſare volebant. Attendite, quanta ſit vis malitiæ, quæ ſic voluntatem, & intellectum obcæcat. Iſti enim viri ſapiētes erant, imò cæteris ſapientiores, & ſua prudentia perſpicere deberent, rem hanc tam facilem eſſe, vt propter eam nullus deberet in iudicium afferri. Sed quoniam malitia paſsio quædā eſt animæ, quæ illam totam occupat, id q parum, aut nihil erat, magnum ſibi videbatur. Nam cum malitia voluntatem occupet; propter propinquitatem, intellectum etiam inficit, & obcæcat: in prouerbio quippè eſt, Aliquid mali ex vicino malo; & ità intellectus à paſsione impeditus, non rectè iudicat.

cat. Sicut vnum propter eius fortitudinem cùm ad ſtomachũ dũtaxat mittatur, tamẽ propter propinquitatem, & connexitatem, meatuum, & viarum virtutem ſuam, ac fortitudinem vſque ad cerebrum extendit, illudq; occupat, vt liberè non poſsit ſuo officio vti. Sic malitia quæ voluntatem præcipuè occupat, cùm illi vicinus ſit intellectus, illum etiam occupat, ac inebriat, vt liberè non poſsit in ſuos actus tranſire, ac ſubinde non rectè iudicare. Quid dicam vobis? Affecta quippè voluntas ad vnum hominem ſtultum; facit vt intellectus iudicet, ac faciat ſtultum ſapientem, & ſapientem ſtultum, quæ eſt conuerſio impoſsibilis, imò impoſsibilior, quàm facere cœlum, terram, aut terram cœlum, ſtellas carbones, aut carbones ſtellas. *Simile.* Eſt enim paſsio veluti vitrum quoddam ob oculos poſitum, quod ſecundùm colorem quem habet facit cætera videre, ſi rubeum eſt, rubea, & omnia apparent, & ſi viridè viridia: ſic ſecundum affectum tuum iudicas omnia, vel prauè vel benè. Et quoniam ex odio opera Chriſti, Phariſæi iſti perſpiciebant, quæ minima erant, ſibi magna videbantur, imó & quæ recta praua. Quare illos Dominus hìc cæcos dicit, cùm ait: Sinite; illos cæci ſunt. Sic hodie multi ſunt homines in mundo huius conditionis, ac malitiæ, qui nihil bonum quod in proximo ſit, aut credere volunt; aut videre, ſed ſi quid vel minimũ ſaltẽ apparens malum inueniant, illud detrectant, proſcindunt, atque in æthera euehunt. Quibus ſimilem pono ſtatuam quam vidit Nabuchodonoſor, quæ ex auro, argento & ære conſtabat, pedes tamen luteos habebat; & lapis qui ſinè manibus abſciſus eſt de monte, pedes luteos tetigit, & aurum & argentum, & æs omnia in puluerem, ac fauillam comminuta ſunt. Sic ſunt iſti peſsimi homines, qui cùm in proximo ſuo ſit aurũ & argentum, hoc eſt, multa in illo bona ſplendeant, non illa tangunt; ſed ſi habet pedes luteos, ſi rem minimam, & quantumuis abſconſam, quæ reprehenſibilis videatur. (Quis enim eſt homo, cui aliquid non inhæreat luti, cum habitet domos luteas? Aut quis ſinè crimine viuit?) ibi feriunt cum lingua ſua duriore lapide, qui ſinè manibus abſcinditur. Quoniam lingua volubilis, abſque manutenentia rationis lubricè labitur in quæuis iniuſta, atque doloſa. Sic iſtis contigit Phariſæis. Nam Chriſti diſcipuli humiles erant ac ſancti, ſimplices, veraces, & abſque duplicitate malitiæ. Tamen hæc omnia relinquentes, in pedes luteos, vel manus corporis non lotas feriunt, idque tanquàm indignum facinus criminantur; & per hoc aurum, & argentum, & cætera omnia bona in nihilum redigere ſatagunt. *Simile.* Nonne vides aliquandò hominem ruſticum, ac ſtultum, & ſimplicem, qui domum Regiam, aut Principis ingreditur, vbi multa bona ſunt, quę miretur; figurę optimè depictæ, vaſa aurea, & argentea, tapetia ſerica, & aurea, & nihil horum animaduertit. Sed ſi fortè ſimia quædã ibi eſt, cum qua pueruli ludunt, dimittens optima illa, ad monſtrum illud videndum ſtupidus aperto ore properat, & accedit. Sic iſti propter malitiam ſtulti, ac ruſtici effecti, cùm in proximo ſua multa ſint ditiſsima bona, ac virtutis odorem reddentia; non tamẽ ea cernere volunt, ſed illis prætermiſsis, ſi monſtri quid appareat, vel verbum non ità cautè dictum, aut opus non adeò circumſpectè factum, illud aperto ore dilaniare, atque ridiculoſè propalare contendunt. Simile quid Paulo contigit, qui cùm vinctus Romam duceretur, & poſt maris pericula ad Inſulam Mytilenem applicuiſſet. *Act. 28.* Et Paulus ſarmentorum congregaret aliquam multitudinem, vt pyra accenſa homines calefierent, vipera à calore ſoluta, manui eius adhæſit: quod videntes homines dixerũt. Porrò, hic homo quia homicida erat, vltio non ſinit eum viuere. At ille excutiens beſtiam à manu ſua, abſque vlla læſione permanſit. Contigit aliquandò bonis, ac ſtudioſis viris, ex hoc quòd negotijs proximorum incumbunt, quòd aliqua eis hæreat vipera, aliquod peccatũ vel leue cõmittant, aut ex hoc q̃ refici volunt, nonnullamq; corpori voluptatẽ licitã indulgere ſibi, quod non ita cautè, aut circũſpectè ſolet fieri, tunc omnes proclamant illũ peſsimũ agere monachũ, quòd ridet, aut aliquod verbum non ità animaduertens ioculanter protulit, illũ maledictis proſcindunt, quòd etiã ſi clericus ſit, ludit, dicteria profert, cũ fœminis etiã gaudet loqui. At ille protinus viperã è manu excutit, peccatũ illud veniale, quod ex minori cautela cõmiſit, ſtatim agnoſcit, & à ſe expellit, & pœnitet, & cautior alio in colloquio perſiſtit, & ipſe ad ſua ſtudioſa exercitia reuertitur, cùm tu in tuis malitioſis verbis perſiſtas. Videte amore Dei quã magnus ſerpẽs erat non lauare manus diſcipulos antè comeſtionẽ, propter q̃ illos

Daniel. 2.

illos dignos Dei vindicta iam iudicabant. Nec hoc ſolum videbis in aliquibus, quòd parua crimina in alijs iudicent, ac condemnent, cùm interim ipſi maioribus irretiti ſint, vt iſtis contigit Phariſæis. Verũ quod magis mirandum eſt, ac vituperandum, quod ipſi eiſdem vitijs, quæ in alijs condemnant, inuoluti ſunt, & in ſe illa non vident, cùm in alijs vituperent. Sic enim hominibus nonnunquàm accidit, quòd ea quæ in ſe videre renuunt, in alijs detrectant. Cum Moyſes virgam à ſe proijceret, *Exod. 4.* vertebatur in colubrum, cùm verò illam in manu habebat, virga ſolummodò erat. Sic res eadem in alio proiecta ſerpens tibi apparet, cùm in manu tua virga iuſta & recta videatur, hoc eſt, in te ipſo iuſtificari vis. Sic inhoneſta mulier alias omnes fœminas inhoneſtas ſua lingua facit. Et mihi maximũ indicium eſt, quòd mulier eſt mala, quæ alias inhoneſtè detrectat. Bona enim, ac honeſta fœmina, omnes vult etiam eſſe honeſtas, dedecus ſexus ſui æſtimans, quòd mulieres aliæ malæ ſint. Eadem vitia in te parua, in alio magna videntur. Ideò etiam Nathan propheta, cùm peccatum Regis *2. Reg. 12.* Dauid vellet illi proponere, quandò adulterio homicidium miſcuit, in alio poſuit peccatum, vt rectius illud intueretur Rex. Et parabolam illam de homine qui habebat ouem vnicam in delitijs, quam alter diues occidit, vt hoſpiti pararet cœnam, recitauit. Quo audito Rex proclamauit, eum eſſe reũ mortis. Quoniam in alio idem vitium, ma- *Ezech. 1.* ius apparet, quàm in nobis ipſis. Oportet ergo, vt homines ſeipſos antè oculos ſuos habeant (ſicut animalia illa ſancta coram facie ſua gradiebantur) vt ſeipſos videant, & errata ſua cognoſcant, & alienis debitis parcant. Quid, ò Phariſæi cæci, condemnaris Chriſti diſcipulos, quia non lauant manus ſuas? Alijs maioris ponderis rebus incumbunt, in conſortio Dei ambulant, nec in rebus iſtis minimis ad quas homines attendunt, ipſi intenti erunt. Nescio an tanta cura prouidere ea quæ homines videre, aut iudicare poſſunt, ſignum ſit hominis multum ſanctitati dediti. Nam qui de Deo curat, non tanti hominum temeraria iudicia æſtimabit, vt quaſi omnem ſolicitudinem in eis euitandis ponat. Bonè Deus quomodò te Dei cultui incumbere æſtimem, ſi totum te, vt effugias malam hominum opinionem, & bonam habeas, intentum, & attentum videor? Erat quadam vice Dominus Ieſus in vna domo certi cuiuſdam hominis, & vt inijcerent paralyticum coram eo, vt illum curaret, ruperunt tectum, vt per illud dimitterent illum, & tamen dominus domus nihil de hoc curabat. Quid hoc eſt rei? nunquid domus iſta non habet dominum? Cur non clamat, quòd eruatur domus eius? Habet quidem dominum, ſed alijs maioribus rebus intentum, & ideò non curat de iſtis minimis. Habet ſecum in domo ſua Deum, cui omni ſua cura incumbit. Cur pro tantillis rebus clamabit? Sic diſcipuli Dominum ſuum habebant ſecum in comitatu, qui eos maioribus præficiebat negotijs, quomodò curaſſent tantopere de lotione manuũ? Sed *Matth. 7.* vide quid Dominus reſponderit hominibus iſtis, qui feſtucam in oculo fratris vident, & trabem quę in oculo ſuo eſt non conſiderãt. *Quare vos tranſgredimini mandata Dei, propter traditiones veſtras?* Hic cautè aduertendum eſt, ne fortè quod iſti Phariſæi, ex certa malitia faciebant, modò inter Chriſtianos aliquo modo ex zelo, non ſecundùm ſcientiam operentur. Volo dicere: cauendũ maximè eſt hìc, qui hominum mandata cuſtodiunt, & ad quorum munus ea facere cuſtodire pertinet, ne tantopere hæc hominum mandata colãt, vt Dei præcepta prætermittant, & obliuiſcantur. Lex Dei, Charitas Dei, Pax Dei, amor & concordia proximorum, hæc finis legis Dei ſunt. Hominũ præcepta, traditiones, atque obſeruantiæ, media ſunt ordinata ad hoc, quòd hæc faciliùs adimpleamus. Finis autem ſecum fert ſuam bonitatem, & ex ſe ipſo illam habet. Idem enim eſt finis, vniuſcuiuſq; rei, & bonũ eius, media autem non ex ſe bona ſunt, ſed in ordine ad finem, vt patet de potione amara, quæ quatenus conducit ad ſanitatem, quæ eſt finis intentus ab infirmo, bona eſt. Igitur qui nimio zelo hominum mandata cuſtodit, & cuſtodienda ab alijs curat; caueat ne finẽ faciat mediũ, & ex mediofinẽ. Hoc eſt ne totum ſuum conatum in obſeruationibus humanis ponat, quaſi in illis conſiſteret finis, & diuina charitatis præcepta, quaſi poſthabeat, & tanquàm media potius ad alia ordinet; quod eſſet præpoſterus ordo. Ne putet religioſus prælatus, cùm religionis obſeruantias cuſtodiri fecerit, iam functũ eſſe officio ſuo, nec aliã ſibi curã ſupereſſe. Imò quod præcipuè debet conari, hoc eſt q̃ Dei præcepta primũ cuſtodiantur. Pax & fraternus amor inter religioſos vigeat. Cæteraq; Dei præcepta obſeruentur, & deinde

vt religioſæ obſeruantiæ non pereant, ſed prout poſsibile fuerit obſeruentur, aliàs putans ſe religionem Chriſtianam conſtituere, hypocrilim potius Phariſæorum conſtituet. Scopus ſuus charitas Chriſtiana debet eſſe, & hæc omnibus alijs anteferenda eſt: & ſi vt coaleſcat & vigeat opus ſit cum alijs minoribus diſsimulare, id agat tunc. Quid enim? Bonum tibi videtur, ſi vt religioſus ſilentium ſeruet, prætermittat correctionis fraternæ præceptum? Vel ſi vt clauſtra obſeruet, verbi Dei prædicationem quandò populo neceſſaria eſt, omittat? Abſit. Sed hæc priora, illa poſteriora ſunt. Sic enim & finis erit finis, & media media. Et non præpoſtero ordine medium finis, & finis medium erit. Non debes plus ponderis de reubarbo ſumere quàm quod ad expellendã cholerã ſatis eſt. Aliàs ſi plus æquo ex illo ſumimus, in maius malum nobis cedet. Non omnes vires tuas in humanis obſeruantijs ponas; quoniã non in illis ſuma perfectionis eſt. Sed quod ſatis eſt de illis, ad melius amplectenda charitatis præcepta. Sed dices: Leges ergo humanas ac ſtatuta ſacra ab hominibus ab antiquo inſtitutas, per hoc deſtruimus. Abſit. Sed potius eas ſtatuimus. Nam tunc ſtabiles erunt, cùm legibus charitatis deſeruierint. Si enim exterioribus tantum incubueris, dicetur tibi: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum *longe eſt* ame. Imò ex interiori calore, exteriora debent incipere. Ideò enim exteriora bona ſunt, quia ab interiori charitate proficiſcuntur. Sicut ex corporis calore, quod intra veſtem eſt, ipſa veſtis calida fit, ſecundùm illud Iob: Nunquid non veſtimẽta tua calida ſunt, cum perflata fuerint ab auſtro? Poſteà tamen ipſómet calore, quem veſtis à corpore accipit, calefacit ipſum corpus. Sic corpus & ſubſtantia virtutis, charitas eſt, ac cæteræ virtutes Chriſtianæ. Exteriores obſeruantiæ, veſtes ſunt, quæ hoc corpus virtutis ornant, ſicut veſtium cultus ornat ſpeciem mulieris. Sed ab intus debet communicari calor: quoniam in tantum bona ſunt exteriora, in quantum ab interiori bonitate procedunt. Deinde ipſa exteriora opera calefaciunt, & conſeruãt, imò aliqualiter augent interiora. Nec enim conſeruabitur deuotio in plateis, nec caſtitas in choreis mulierum, nec abſtinentia in cõmeſſationibus. Ecce quid Chriſtus in hac docuerit doctrina. De munditia autẽ cordis (præter hæc quæ hîc à nobis dicta ſunt, & quæ ſup. c. 5. ſuper illud, Beati mundo corde, quoniã ipſi Deum videbunt diximus) videndus eſt Cõmentarius noſter ſuper Pſal. 118. in illum verſum: Fiat cor meum immaculatum, &c. fol. 351.

Simile.

Iob. 37.

Similes

Et egreſſus inde Ieſus ſeceſſit in partes Tyri, & Sydonis. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa, clamabat dicens ei: Miſerere mei Domine fili Dauid. Filia mea malè à dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum. Et accedentes diſcipuli: Rogauerunt eum dicentes: Dimitte illam, quia clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens ait. Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël. At illa venit, & adorauit eum dicens: Domine adiuua me. Qui reſpondit, Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa ait. Etiã Domine, Nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Tunc reſpondẽs Ieſus ait illi. O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora. Quoniam Iudæi verbis Domini offendebantur, & indignos ſe ſua præſentia oſtẽdebant; ſimulque tempus appropinquabat quo ſignificaret Dominus ſe relicturum populum illum, & ad Gentes per Apoſtolos ſuos Euangelium ſuum tranſmiſſurum. Ideò relictis illis venit in partes Tyri & Sydonis, vndè mulier hæc Chananæa egreſſa eſt. Nã Sydon primogenitus Cham celebrem illã, & antiquiſsimam Sydoniorum ciuitatem ædificauit. Marcus narrat, Cum Dominus eſſet in domo, vbi latere volebat, ibi ingreſſam eſſe hanc mulierem, & adoraſſe Dominum. Verùm ità potuit fieri, vt prius in domo intraſſet & adoraſſet eum, & non reddito reſponſo indè egrederetur Dominus, & ipſa eum ſequuta fuiſſet, clamans poſt eum, vt Matth. narrat: deindè domum ingreſſo Domino, ipſam adoraſſe eum.

Mare. 7.

Quoniam quæ ad literam attinent, ſatis aperta ſunt, aduertendũ nunc eſt, quòd pagana hæc mulier, ac infidelis in exemplum, nobis hodie proponitur, vt fideles ac Chriſtiani confundantur quòd tales ſimus, vt pagani poſsint nos docere patientiã, fidẽ, atq; perſeuerãtiã, & adeò debiles, ac imbecilles, vt fragilis fœmineus ſexus nos fortiter inſtruere poſsit. In c. 38. Exo. mãdauerat Deꝰ, vt in ingreſſu ipſo tabernaculi, fieret mare quoddã aquæ in quo lauarentur ſacerdotes, cũ ingrederentur tabernaculũ ad ſua miniſteria peragenda. Et ꝙ circũcirca mulierum ſpecula ponerentur, in quibus ſe poſſent miniſtri circumſpicere, an mundi, & rectè

Moralitas ſeu cõcio.

Exod. 38.

rectè ornati, ad miniſterium eſſent. Sic ingreſſum hunc introitum, ac veſtibulum Eccleſiæ ſuæ ſpeculis mulierum replet, & ornat Dominus; aliquas nobis proponens tantis virtutibꝰ prẽditas, vt in eis veluti in ſpeculis viri & Dei miniſtri nos circumſpicere, noſtroſq; defectus agnoſcere valeamus. Hãc Chananæam, humilitatis, ac perſeuerantiæ ſpeculum, aliam Samaritanam fidei ſpeculum, Magdalenam pœnitentiæ, Marthã pietatis exemplar, & ſpeculum. Speculis mulierum plenus eſt ingreſſus huius Eccleſiæ, in quibus aſpicere, & reſpicere nos ipſos poſsimus, imitantes tot bona, quæ in iſtis mulieribus lucent. Igitur ſacer Euangeliſta nobis narrat, quòd perteſus Dominus ſui populi incredulitatem ac perfidiam, dimiſſis illis ad terram paganorum, atque Gentilium tranſit, ad Chananæos, ſcilicet, à Tyro & Sydone, in quibus plus fidei quã inſuiſſet popularibus inueniebat. Sic enim & ipſe aliquando dixit, cùm tantã fidem in Centurione quodam perſpexit. Amen dico vobis non inueni tantam fidem in Iſraël: ideò dico vobis, quòd multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abrahã, Iſaac, & Iacob in Regno Dei; filij autẽ Regni eijcientur foras. Et per Prophetam dixit: Hirundo, & Ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui, Populus autẽ meus, non cognouit iudicium Domini. Hierem. 8. Bruta ipſa rationis expertia, tempus ſuum agnoſcunt, & obſeruant. Dei autem populus ratione prædituſ, imò & lumine fidei, illuſtratus, tempus iudiciorum Dei non agnoſcit. Populi Gentium irrationabilibus operibus, vacans abſq; lege, aut lumine fidei, tempus aduentus Dei, quaſi hariolantes cognouerunt; & populus ipſe cui, & promiſſus, & miſſus fuit, illud non intellexit: Ciconia, & hirundo præmeditantur ver, & ſubolent illud, imò quaſi vaticinantur, frigidas relinquentes regiones, vt ad eas quæ calorem habent tranſmigrent. Sic mulier iſta Chananæa, tanquàm hirundo ver legis gratiæ pronoſticabat, & ſubolebat, & ideò ex frigiditate Gentilium, ad calorem gratiæ properabat. Videbatur ſibi Sponſum audire dicentem, Iam hyems, tranſijt, imber abijt, & receſsit: flores apparuerunt in terra noſtra; nã infidelitas Gentium iam tranſibat, Nazarenus, hoc eſt, floridus iam ad eos accedebat, odores ſuæ gratiæ, in omnes ſpirans, & ſuorum miraculorum, ac doctrinæ, ad quem odorem hirundo hæc, hoc eſt, mulier iſta Chananæa venit, vt calorem fidei, ac gratiæ quæreret. Mulier Chananæa, quæ originem ducebat à puero illo Cham, procaci, ac peſsimo, & inuerecundo qui deriſit patrem ſuum Noë, cùm illum ebrium, ac nudum perſpexiſſet, & ideò maledictus eſt à patre. Iudæi autem erant ex filijs Sem, filius benedictus Noë. Nunc autẽ mulier iſta filia maledicti Cham, venit vt furetur benedictionem filiorum Sem. Nam illi iam degenerauerant, & ex benedictionis filijs, maledictionem Cham incurrebant. Ipſi enim nudauerunt patrem ſuũ Chriſtum in cruce, & irridentes illuſerunt ei, propter quod iam maledicendi erant, & benedicendæ Gentes, quæ eum receperunt, & crucem, & opprobria eius honorauerunt. Quarè eis dixit Daniel. Semen Chanaã, & non Iudã: quia degeneraſtis in peccatum Cham, maledicentes patri veſtro, & ideò maledicti eritis: Gentes autem, quæ eum benedixerunt benedictæ iuxta vaticinium Iſaac, quo dixit: Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus, & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Ad hoc ergo venit mulier hæc Chananæa, vt hãc benedictionem furetur, cõmutenturq; manus, & dextera cadat ſuper ipſam. Sic enim & Noë prædixerat: Dilatet dominus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sẽ. Quoniam licet populus ille, fauoribus ampliandus erat, tamen illis relictis propter incredulitatem illorum, ad habitandum in Gentibus deberet pergere Deus. Mira res! quòd tanta eſſet fidei penuria inter Iudæos, quòd oportet Chananæos maledictos à Deo aduenire ad ſupplendum eam. Ita contigit: Nũquàm vidiſtis ciuitates aliquas, ac populos adeò ſteriles omnium fructuum, quòd oporteat, à foris aduentare omnia, *Vocantur hi lugares de acarreo.* Sic in populo illo, tanta erat ſterilitas fidei, ac bonorum operum, vt oporteret de foris afferre illã. Sic enim & fides Centurionis, & huius mulieris, & Samaritanæ, & aliorum alienigenarum, illorũ penuriam ſuppleuit. Miſera terra, vbi virtus quæ in ea non eſt, à longè expectãda ſit, nec in ea, vel iuſtus vnus ſit, ſed oporteat ꝙ Deus, aliorum iuſtos illis mittat. Sic & aliqui populi ſunt, quibus vitia & mala à foris aduenium eis. *Vienen los pecados de acarreo.* Talis eſt Regum curia, cui cum multitudine hominum ad eam concurrẽtium multitudo etiam peccatorũ confluit. Cùm ergo Dñs ad partes Tyri, & Sydonis perrexiſſet, ingreſſus eſt domũ vnã, vt quieſceret ibi paululũ, & ta-

Matth. 8.

Hiere. 8.

Cantic. 2.

Genes. 9.

Dan. 13.

Gen. 27.

Genes. 9.

Simile.

& tamen non potuit latere, fama enim eius vbiq; diffundebatur. Nam Deus vbicunq; ſit, ſe manifeſtat. Tam magna res eſt Deus, vt in anima quam habitat, quaſi non capiẽs in ea prorumpat perſenſus, per os, per oculos, per manus, & per opera. Verũ eſt nos non poſſe certò & indubitato ſcire, an habeamus Deũ, vel non. Nam nemo ſcit, vtrũ odio, an dilectione dignus ſit. Cæterũ indicia ſunt multa, quibus coniecturari poteſt: quòd Deus ibi ſit, in prouerbio quippè eſt, quòd amor, & pecuniæ non poſſunt latere. Qui amore Dei ardet, diuitijſq; ſuæ gratiæ plenus eſt; celari minimè poterit. Nam per omnes ſenſus odor Dei ſe tranſmittit. Et in prouerbijs ait Salomõ: Nũquid poteſt quis abſcondere ignem in ſuum ſinum, vt veſtimenta illius non ardeant? Deus autem noſter, ignis conſumens eſt. Et ignis per lumẽ, per calorem, per fumum, & per multa alia ſigna dignoſcitur, vnde & Poëta quidam dixit,

Ecclc. 9.

Prouer. 6.
Deute. 4.

Quis enim celauerit ignem?
Lumine qui proprio proditur ipſe ſuo.

Et ecce mulier Chananæa à finib⁹ illis egreſſa. A finibus terræ egreſſa eſt mulier hæc, vt Chriſtum ſequeretur. Apud Sapientem eſt hæc ſententia. Sapiẽtis oculi in capite eius, oculi ſtultorũ in finibus terræ. Iuſti qui ſapientes in Scriptura vocãtur, alta reſpiciunt, in vnumq; finem, ac ſcopum oculos figunt, qui Deus eſt, ad quem omnia ſua præparãt, atq; ordinant. Peccatores autem qui nomine ſtultorum in Scriptura comprehũdũtur, habent oculos in pedibus, qui terrã terunt; & ideò multos fines in terra habent, ad multaq; oculos ſuos diuertunt. Nã iam diuitias, iam voluptates appetunt, iam in ambitionẽ rapiuntur, alioſq; diuerſos fines concupiſcũt, atq; ſic ad diuerſa reſpiciunt. Igitur quãdò Deus animam alicuius à mundo diſtractã, ad ſe trahit, euellit oculos eius à pedib⁹ eius, & in capite ſuo collocat eos, vt iam non tot terrenos fines reſpiciat, ſed ad vnum tantum ſcopũ dirigat intentionẽ, qui eſt ipſe Deus.

Prouer. 7. & Eccl. 2.

Mat. 12. et 3. Reg. 10.

Pſa. 147. Vnde & de eo dicit Pſalmiſta: Qui poſuit fines tuos pacem. *Luego le haze hazer pazes y tregnas con los otros ſines*, & q̃ vnum tantum proſequatur finẽ, qui Deus ipſe eſt. Cũ ergo mulierem hanc ad ſe trahere voluit, ab alijs finibus ſeparauit eã. Nã egreſſa de finibus Tyri & Sydonis ſequuta eſt Chriſtũ, nec illum dimiſit, donec petitionẽ ſuã aſſequuta fuerit. Sicut & Regina Sabbã egreſſa eſt à finib⁹ terræ, vt audiret ſapientiã Salomonis. Nec enim alius finis eſt, præter vnum Deũ. Hunc ſequere, ô homo, & beatus eris. Hæc ad pedes Dñi prouoluta, cũ lacrymis poſtulabat, vt ſanaret filiã eius, quæ malè à dæmonio vexabatur. Matres quædã ſunt, quæ patiuntur morbum filiarũ, *Tienen mal de hijas*, quoniam ſua leuitate illas inhonorant: ſed quædam filiæ ſunt, quæ morbum matrum habent. *Tienen mal de madres*: quoniam pudorem filiarum ſuarum vendunt, & tamen hoc impunè faciunt. Nec vnquam matres videmus, propter tãtum ſcelus punitas. Niſi fortè dicatis mihi, quod Lycurgus Lacedęmoniorum legiſlator reſpondit cuidam interroganti, Cur in legibus ſuis nõ decreuerit pœnã pro parricidijs. Reſpondit quippè: Quoniam nunquã exiſtimaui q̃ eſſet quiſpiam, qui patrem ſuũ qui ſe genuit occideret. Sic quia id ſuſpicari non poteſt, q̃ matres, quæ pudoris filiarũ debent habere curam, illum pro pretio diſtrahant, ideò non puniuntur. Sed ſi iam notum eſt, q̃ hoc ſcelus cõmittitur, oporteret vt punirentur. Igitur mulier hęc cuius filia immundum ſpiritũ habebat, ad Chriſtum Dñm accedit pro ea deprecãs. Sic etiam deberetis parentes fideles facere, cum filij veſtri, nec boni ſunt, nec vobis morem gerunt, offerre eos Deo, illumq; pro illis deprecamini, vt ſanet eos, ſpiritũq; nequã ab eis expellat. Sic enim & Iob faciebat, offerens per ſingulos dies ſacrificiũ pro ſuis filijs, ne fortè peccaſſent contra Deum. Vt & dimitteret culpas cõmiſſas & cõmittendas prohiberet. Igitur prouoluta ad pedes Chriſti mulier hæc Chananæa, ſuſpirijs, ac ſingultibus plena, lacrymis obortis dicebat: *Miſerere mei fili Dauid filia mea malè à dæmonio vexatur.* Fili Dauid à quo originem, ſecundũ carnẽ trahis, qui pijſsimus fuit Rex, & tu iure hæreditario eandem pietatẽ conſequutus es, vtere ea mecũ, & miſerere mei. Dauid filio ſuo eripienti ſibi Regnum, & volenti tollere vitam, & proprias vxores fœdanti pepercit. Et mortuum amariſsimè luxit, & inimico ſuo Sauli, eius vitam expectanti, non ſemel pepercit, ita quòd potuit coram Deo ſuam manſuetudinem proponere, atque dicere: Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius, vt propter illam Deus ſibi miſereretur. Hæc ergo tanta pietas, ad te qui filius eius es, deriuata eſt, propter quod peto vt miſererearis mei. *Fili Dauid miſerere mei.* Miſericordiam peto, non iuſtitiam, nam miſericordia, ſecurior portus eſt peccatoribus. Quoniam in iuſtitiæ

Iob. 1.

2. Reg. 18.
1. Reg. 26.

Pſal. 131.

tiæ portu procellæ ſunt, ac pericula, ibi maxima peccatoribus imminent: ſolùm iuſtis manſuetus eſt ſecundùm illud. Hæc porta Domini, iuſti intrabunt per eam. Miſericordia verò ſecurus eſt peccatoribus ſinus, portus mitis, vbi tempeſtas iuſtitiæ Dei ſilet. Adhunc vt protegar accurro, huc venio. De te audiui quòd peccatores recipias, & hoc mihi audaciam præbet, vt ad te veniam: igitur miſerere mei, quia filia mea, malè à dæmonio vexatur. Nec enim eã ferre poſſum. Terret me mille modis, oculos torquens, dentibus ſtridens, vultus in diuerſa cõmutans, agit, vlulat, clamat, plorat, ridet, quid illi faciam ignoro, niſi tu miſertus mei, dæmonium ab illa compeſcas. Tu es filius Dauid, qui admirabilis exorciſta fuit, quippè qui cytharam tangens, ſpiritum malum à Saule expellebat: fac tu cytharam & tange eam, lignum ſit crux, fides ſint ſacra membra tua, claui vero ſint inſtrumenta, quibus crudeliter membra tua extendantur. Tangantur fides flagellis, clauis, lancea, & ſpinis, vt hac ſuauiſsima harmonia territus dæmon, ab omnibus, & à filia mea recedat. Non illam præſentem fero, ſed fidem meam adduco, quã tibi plus ſcio placere. Ad te venio, qui omnia potes, qui Deus de propè, & Deus de longè es, ideò miſerere mei, quia filia mea malè à dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum. Verbum Dei ſilet. Quid hoc miraculi eſt? De Verbo Dei non dicitur, quòd manet in æternum? Non ne hoc Verbum eſt, non quod definit prolatum, ſed quod permanet natum? Quo Deus ſibi ipſi loquitur, & ad nos mittit, vt per illud etiã loqueretur nobis. Multifariè, multiſque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouiſsimè diebus iſtis loquutus eſt nobis in filio. Si ergo à Deo veniſti, vt Verbum Patris, vt loquereris nobis, cur ſiles? curtaces? cur reſponſum non reddis huic mulieri? Quis loquetur nobis, ſi tu ſiles? quis ea quæ ſunt in Patre annunciabit nobis, niſi tu qui ſemper es in Patre? Si perẽnis fons deficit, vbi extinguemus ſitim? De te quippè dicitur, Fons ſapientiæ Verbum Dei, in excelſis. O infelix mulier, cui ſoli perennis fons non fluit! Vbi Angeli potantur, & reficiuntur. Vbi omnes creaturæ ſatiantur: tu autem ibi nec aquam inueniſti tibi. Sileat tibi qui omnibus loquitur? Infelicem te dicam, ac miſeram: imò potius feliciſsimam, atque beatam, in meliorem enim ſortem tuam hoc cedet ſilentium Verbi, vt tuloquaris, & verbum tuum vim faciat Verbo Dei, vt loquatur, & operetur. Scitotè fratres mei dilectiſsimi, quòd Deus multoties tanquã ſi auarus eſſet, ſe habet, vt nos largi efficiamur, ſi letaliquandò, vt hominem ad loquendum incitet. Petita nonnunquã non cõcedit, vt deſiderium iuſtorum excreſcat, & cùm deſiderio coaleſcat amor, quo aucto & animæ capacitas augeatur, vt plus capiat bonorum quæ ſibi Deus vult elargiri. Nec enim ideò Deus diſsimulat, vt non tibi petita concedat, ſed vt plus tibi tribuat quam poſtulas. Non tamen tantum capit, quantũ ipſe præbere vult, ideò expectat, vt animæ tuæ capacitas creſcat, quæ deſiderio creſcente augetur, & maior fit. Nam, vt ait Gregor. deſideria dilata creſcunt, & cũ illis creſcit amor, quo capacitas animę dilatatur, vt plus bonorum Dei capiat. Oratio quippè ideò comparatur thuri (ſecundùm illud Pſalmi, Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in cõſpectu tuo) quoniam thus nec fumigat, nec fragrat, niſi igni ſuperponatur; ſic nec orationis odor, ac fumus odoriferus ad Deum aſcendit, niſi ex corde ignito procedat. Et hoc præſtolatur Deus, vt cor tanquàm carbo ignitus flagret, ibique comburatur thus, & ſic nares Dei bono odore afficiat, excitetque illum. Qui etſi nec dormiat, nec dormitet; habet ſe tamen aliquandò tanquàm dormiens, vt nos clamoribus, ac orationum noſtrarum odoribus, nitamur excitare illũ. Igitur id expectat De⁹, vt flãmeſcat pectus, à quo & inflãmata oratio procedat. Inſufflat Deus moras agendo, ſpirituſque eius ſuccendit ignem, & id huic mulieri contigit. Qui tacendo, ac terga vertendo huic mumulieri, plus eius animum inflãmabat, atq; ex profundo cordis clamabat poſt eum, dicens: *Miſerere mei Domine fili Dauid.* Ità quòd perteſi diſcipuli dixerunt ad illum: *Dimitte illam, quia clamat poſt nos.* Quid poſtulatis! O ſacri diſcipuli! quòd dimittat eã? Minimè faciet certè. Quis enim venator, quam ſemel accipit in venatione feram dimittet? Chriſtus Dominus animarum venator eſt: de quo dici poteſt melius quàm de Nemroth, quòd ſit robuſtus venator, coram Domino: cœpit hanc apprehendere feram, ex Gentilitatis ſylua egreſſam, cur eam à ſe dimittet? Non faciet equidem, donec omnino ſuam faciat, atq; condiat, eo modo quo ſcit velle Deum. Amat enim Deus animas, patientia, humilitate, fide, ac perſeuerantia condi-

Pſal. 117.

Hebr. 1.

Eccle. 1.

Gregor.

Pſal. 140.

Geneſ. 10.

conditas. *Dimitte eam, quia clamat poſt nos. Deſpachalda ſeñor, acabad con ella.* Ecce quã ta veritate Eccleſia Catholica docet nos indigere ſanctorum patrocinio, qui pro nobis ad Dominum intercedant. Nã ſi in carne poſiti tanta ſuis precibus à Deo impetrabant, quanto magis modo, qui cum illo in æternum regnant. Videmus enim inter mundi huius Principes quòd primores & amicos ſuos, ſic honorare ſolent, vt propter ipſorum preces, & auxilium, alijs etiã prouentus, & honores largiantur. Imò hæc eſt pars mercedis, qua remunerantur à Rege, propter ſua obſequia, vt alij intelligentes id poſſe cũ Principe, in maiori honore, ac pretio eos habeant. Id etiam cum ſuis ſanctis Deum facere minimè dubitãdum eſt: apud quem nimis honorati ſunt amici ſui, vt ait
Pſa. 138. Pſalmiſta. Sedebat Maria Magdalena ſecus pedes Domini, ſumma tranquillitate, ac gaudio audiens verbum eius, Martha autem ſatagebat circa frequens miniſterium. Quæ cõqueſta eſt de ſorore ſua, & dixit ad Domi-
Luc. 10. num. Domine nõ eſt tibi curæ, q̃ ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Dic ergo illi, vt me adiuuet. Eccleſia triũphans ſoror noſtra eſt, nos enim cum illis fratres ſumus: illa ſummi Dei contemplatione, & tranquillitate gaudet, Eccleſia militans eſt quæ militat, & circa multa turbatur, miniſterioque quotidiano deſeruit, & hæc petit à Deo, vt dicat ſorori ſuæ, vt eam adiuuet, vt Sancti fratres noſtri, qui nos præceſſerũt in præmio, intercedant pro nobis ad Dominum, & q̃ adiuuent nos eorũ merita, quos propria impediũt ſcelera, excuſet interceſsio, accuſat quos actio. Vndè & in quadam collecta dicit Eccleſia: Tribue quæſumus Dñe, omnes ſanctos tuos iugiter orare pro nobis. *Ieſus autẽ reſpondit, Non ſum miſſus*, id eſt promiſſus, *Niſi ad oues quæ perierunt domꝰ Iſraël.* De hoc poſteà plura dicemus. Cæterum cũ vidiſſet mulier ſe à diſcipulis adiuuari, iterum ante Dñm prouoluta ait: Dñe adiuua me. Non ſatis illi fuit, q̃ Apoſtoli pro ea intercederẽt, ſed ipſa etiam clamauit ad Dominũ. Vt intelligat quilibet fidelis, nõ ſufficere ſibi aliorum orationes, niſi ipſe etiã ſe adiuuare cõtenderit. Quid millies religioſis viris inculcas, Orate pro me, Aue Maria offerte pro me, aut ſacrificium miſſæ, & ipſe nec Aue Maria dicis, nec fortè credis, tuis cupiditati-
Luc. 14. et Matth. 22 bus intentus? Hoc iſti faciunt, quod illi qui inuitati ad nuptias nolebãt venire, ſed vnus dixit: Villã emi, rogo te habe me excuſatũ. Alius iuga boũ emi quinq;, rogo te habe me excuſatũ. Acſi diceret: Tu me excuſa cum Deo, tu meam age cauſam apud illum. Ego enim, nec deprecari eum poſſum, multis ſecularibus negotijs irretitus. Quendam virũ ſanctum meæ religionis agnoui, cui cum ab aliquo ſeculari dicebatur, vt adiuuaret eum, reſpondebat. Adiuua tu te, ſi vis, vt ego adiuuem te. Quidam iuuenis in eremo magnis agitabatur carnis illecebris, ità vt penè deſperaret ſuam ſalutem. Adijt patrẽ quẽdam ſenẽ, ex his qui ibi morabantur in eremo, & manifeſtauit illi, quantas carnis pateretur tentationes, vt oraret pro ſe ad Dominum, qui cùm id aliquãdiù feciſſet, adijt iuuenem, & ſciſcitatus eſt eum quomodò valeret: ipſe dixit, quòd quotidie peius. Iterũ ſenex orauit pro eo Dominum, & interrogauit iuuenẽ, ſi quietius ſe haberet, quo reſpondente, q̃ non, imò q̃ quotidie plus augebatur malum, Pater ille ſanctus Dominũ adijt, obnixèq; in oratione poſtulauit, cur iuueni illi tentationes illas grauiſſimas non remitteret: & reuelatum eſt ei, q̃ ipſe eſſet in culpa, eo q̃ non ſe adiuuaret. Imò turpes cogitationes morositate foueret. Qua propter ſanctus ille ſenex, tertiò illum quæſiuit, quomodò ſe haberet: quo reſpõdente, quòd multò peius quàm vnquã, & quòd timebat ſe indeſperationem venturum, ait ad eum ſenex. Saccum iſtum tritico plenum adiuuame, vt ſuperius ducam illum. Accepit ſaccum ſuper ſcapulas iuuenis, & aſcendebat, cumq; ille aſcendere niteretur, ſenex manibus ſuis de primebat ſaccum ſubtuſuerſum: quod animaduertẽs iuuenis ait illi: Hoc modò nunquã aſcendemus. Reſpõdit tunc ſanctus ſenex: Nec tu poteris aſcendere in cœlũ, ſi volens ego te meis orationibus ſurſum leuare, tu cogitationibus tuis conſentiens, atq; perſeuerans tua voluntate in eis deorſum de primis animã tuã, quã ego ſubleuare contendebã. Ecce quomodò opus ſit, vt nobis ſanctorũ ſuffragia proſint, vt & nos etiã nos ipſos adiuuemus. Quod & hæc mulier Chananæa fecit. Nã poſt ſuffragiũ Apoſtolorũ pro ea, rurſus illa inſtat dicens: Domine adiuua me. Cui reſpondit Dominus: *Nõ eſt bonũ ſumere panem filiorum, & mittere canibus.* Iam thus fumigare incipit, ac redolere, ià ad Dei nares aſcendere videtur, & bono orationis odore eas afficere. Iam Verbũ loquitur, quod antea ſilebat. Nã & ſi verbũ quod protulit aſperũ videatur, tamen loquì qui anteà tacebat, non malũ ſignũ benevolentiæ

lentiæ eſt. *Vndè & reſpõdit mulier. Etiã Dñe. Nã & catelli edunt de micis quæ cadunt de mẽſa dominorũ ſuorũ.* Fateor me eſſe canem, tamen ob hoc ipſum non poſtulo panem integrum, ſed micas, ac fragmenta. Iudei ſunt filij, illis multa bona præſtas, reliquias illorũ dũtaxat poſtulo, nã illis & ego ſatur, & filia mea ſalua permanebit. Vere ita eſt q̃ in Eccleſia iuſti vicẽ gerunt filiorum, peccatores canũ, non enim tu in domum tuã aliã ſeorſum ollã pro canibus paras, ſed ex fragmentis, ac reliquijs, quæ ſuperſunt de menſa filiorũ, cibantur canes. Iuſti ex pane integro, nẽpè ex diuinis donis, aluntur, impij ex micis, quæ de illorum mẽſa cadunt. Hoc eſt de bonis temporalibus, quæ iuſti à ſe abdicare nituntur, & cõtemptui habere. Ex oſſe corroſo, quod ex menſa filiorũ eijcitur, cibatur canis; ſic ex catino qui de menſa diuitis, tollitur, cibatur parаſitus & detractor, & ex ſcuto quod de mẽſa aleatorũ mittitur, alitur meretricula, de micis & reliquijs aliorũ canes huius ſeculi cibum ſibi parant. Item canis voraciſsimũ animal eſt, ac inuidũ valde. Nã ſi os corroſum, quod de menſa dominorũ eijcitur, aliquis canis arripit illud in ore gerens fugiens alios, vt ſeorſum ſibi dimittant corrodere, protinus alij canes, quaſi inuidentes, latrantes, & ringentes dẽtibus aduerſùs illũ pergunt, vt capiãt ab ore ſi poſſint. Sic cùm ex menſa Regis aliquid cadit, ſi huic aliquod officium, vel beneficium tribuatur, quod iam corroſum, à domo Regis exijt, tot penſionibus, ac tributis diminutũ; tunc oẽs alij illũ perſequuntur, inuidentes ei, Cur illi, & non mihi? plus ego laboraui, & patres mei maiora exhibuerunt obſequia Regibus. Et ſi poſſent, ab ore eius raperent illud. Canis etiã famelicus, & auidiſsimus ſibi panẽ ex ore filij, aut ex manibus rapit, etiã ſi illũ ſuis vnguibus, aut dẽtibus vulneret. Sic ſi aliquod ex tẽporalibꝰ beneficijs alicui viro probo datur, nempè Epiſcopatus, aut aliqua pinguis præbenda, aut honorificũ munus; oẽs contrà illũ inſurgunt, & ſubtrahere nituntur, murmurantes aduerſùs eũ, imò & vulnerantes eius honorẽ, ac opinionẽ, nec quieſcunt donec ex ore ab eis arripiant cibũ. Itẽ videbis canes præ rabie voracitatis, quã habẽt, ſi os in ore accipiunt, poſtq̃ iam excoriauerũt illud, & quid quid carnis habebat deglutierunt, in duritie ipſius oſsis dẽtes figere, vt ipſũ frãgãt & comedãt. Sic ſunt multi auari, qui nõ quãcũq; abũdãtia rerũ ſaturãtur, niſi in magnis ſe immergãt periculis, in quibꝰ nõ ſolũ dentes frãgãt, verũ animam, & omnẽ rẽ familiarẽ amittant. Vt videbis aliquos, qui cũ eo q̃ habent patrimonio, poterãt honeſtè vitã trãſigere, ſecundũ q̃ eorũ qualitas exigebat; nõ tamẽ hac cõtẽti medietate, ſe ipſos in tot negotia cõfundũt, vt ab eis euadere nequaquã poſſint, niſi & his quæ acquiſierant, & his quæ anteà habebãt deperditis, imò & vitã ſuſpenſione amittunt, quia cũ alienis rebꝰ fugiũt & ſe rebellãt. Idẽ dices, de alio qui in domo, & in patria ſua mediocrem vitã poterat agere: curiã ambitus & prætenſiones eius quærens, cõſumptis omnibus, pauper domũ propriã redit. Quid hoc eſt, niſi in oſsibus ipſis dẽtes frãgere, nõ cõtenti his quæ ſibi ſufficerent? Id ergo ſignificat mulier hæc Chananæa, cũ ait: Etiam Dñe, nã & catelli edũt de micis quę cadũt de mẽſa dominorũ ſuorũ. Nõ ſe poterat vltra cohibere Ioſeph, *Geneſ. 45* nec verus Chriſtus, plus diſsimulare miſericordiã ſuã, & quaſi victus ab huius mulieris humilitate, ac fide, dixit: *o mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis.* O mulier! quoniã tu, & aliæ ſimiles tui, hoc nomẽ mulieris honoratis, q̃ rẽ mollẽ, ac imperfectã ſignificare ſolebat, ià in te & cõſimilibus tuis fortitudinẽ, ac pfectionẽ magnã videtur præferre. O mulier quoniã hoc te nomine appellans, nõ vitupero, ſed potius honorẽ tribuo: quoniã poſtq̃ prudẽtiſsima illa mulier quæ mater mea eſt, Maria, virgo abſtulit maledictio-
Geneſ. 3. nẽ quã ſuper mulieres intulerat Deus; ià nõ infame, ſed honorificũ, nomẽ mulierum eſt. Et ideò ipſe mãtrẽ ſuã bis mulierẽ appellauit. In nuptijs cũ dixit: Quid mihi & tibi eſt *Ioan. 2.* mulier? & in Cruce cũ ea alloquẽs, ait. Mu-
Ioan. 19. lier ecce filius tuus: Ioannẽ Euangeliſtã inſinuãs. Talis ergo mulier, tale honorificauit nomẽ, & ideò te mulierẽ voco. Magna eſt fides tua. Quia viros tua fide ſuperaſti, prius eras minima tanquã granũ ſinapis, nũc perſeuerãtia creuiſti in arborẽ, in cuiꝰ ramis aues cœli, ego, diſcipuli mei, & Angeli requieſcunt. Magna eſt fides tua. Vide quàm magna, qm̃ montẽ vnũ ex vna parte in aliã trãſferre feciſti: Me qui mõs ſum quẽ Eſa. mõtẽ appel-
Eſai. 2. lauit, Cũ dixit. Erit præparatus mõs domus Dñi in vertice mõtiũ. Me igit̃ qui mõs ſum tua fide trãſtuliſti à populo Iudaico ad Gẽtes; nã illos in ſua obſtinatione tãq̃ à dæmonijs obſeſſos relinquens, à tua filia dæmoniũ expellere volo. *Fiat tibi ſicut vis.* Adimpleat̃ q̃ vis: tua volũtas fiat, quoniã ià orationis tuæ odor, ad meas acceſsit nares: ià illo exci-

Simile.

Simile.

tatus ſum, iam fidem tuam expertus ſum. *Fiat tibi ſicut vis*, Et ſanata eſt filia eius ex illa hora. Per omnia Deus benedictus, qui cum ſit fortiſsimus leo, ſe ab imbecilli fœmina deuinci permittat, vt oſtendat quantum virtus, ac fidei perſeuerantia cum illo valeant, Amen. Secundò ſic dices: Ex omni genere ac conditione hominum, nobis exempla in ſacra Scriptura proponuntur, virorum, fœminarum, puerorum, puellarum, ſimplicium, ſapientium, minorum, atque maiorum. Quoniam virtus commune omnium hominum bonum eſt, & quilibet eam poterit & diſcere, & docere: non enim perſonas acceptat virtus, ſed omnibus ſe communicabilem præbet. Et ratio huius eſt: Quoniam virtus eſt bonum animæ, cuius bona non minuuntur, eo quòd habeant multos poſſeſſores: ſunt enim bona indiuiſibilia, & tantæ ſufficientiæ, ac valoris, vt à multis poſſeſſa, potius augeantur quàm deficiant. Nec enim ſunt ſicut bona temporalia, quæ propter eorum inſufficientiam ſi à multis poſſideantur minus habent, & ſi vnus ebrius eſt, alius eſurit, & ideò omnes ſtudioſi poſſunt eſſe, non tamen diuites. Ingreſſus ergo Dominus Ieſus domum, voluit ibi ſecretè manere, ſed non potuit latere. Nam virtus (vt ſtatim dicebamus) ipſa ſeipſam manifeſtat: eſt quippe lux, quæ alia luce non indiget vt manifeſtetur: vt hinc diſcas virtuti incumbere, nec multùm curare, vt virtus tua manifeſtetur: ipſa enim ſe manifeſtam dabit. Imò & ipſe Deus hoc ſub ſua cura accipit, vt ſtudioſum virum palàm faciat. Nam Iob ſanctiſsimus erat vir, & eius ſanctitatis Deus præco, ac propalator fuit. Dixit enim ad Satan. Nunquid conſideraſti ſeruum meum Iob, quòd non ſit ei ſimilis ſuper terram? Simplex, ac rectus, ac timens Deum, & recedens à malo. Non potuit latere: quia virtus ſeipſam prodit. Vel non potuit latere, quoniam diuinitas quæ intra humanitatis laribula deliteſcebat, aliquando foras prodibat, & ſeipſam luce ſua manifeſtabat. Nec enim ſol radios ſuos occultare poteſt, etiamſi nubes inter illum, & nos interponantur, tamen radij ſuæ lucis per illas ad nos ſe tranſmittunt. Sic diuinitatis lumen, quæ ſub humanitate, tanquàm ſub nube tegebatur, ſecundum illud Prophetæ, Solem nube tegam; tamen per illam tanquàm per capſulam vitream diuina Maieſtas perlucebat, radijq; eius nõ nunquam foris ſplendorem dabant, quo poterat diuinitas quæ intus latebat agnoſci. Nec enim omnino maieſtas illa ſub humilitate latere potuit, quin radio vno ſuæ lucis mentem huius mulieris illuſtraret, quo ipſum credens omnia potentem, quæreret pro ſalute filiæ impetranda. Vndè ſciens, quòd in illa domo erat, acceſsit ad eum adorans ac dicens. *Fili Dauid miſerere mei, filia mea malè à dæmonio vexatur.* Obſerua. Petit ſalutem filiæ, & tamen dicit, quod miſereatur ſibi. Cur hanc miſericordiam non petit filiæ, ſed ſibi? Quoniam intelligebat, quòd ſæpe Deus peccata patrum punit in filios, & filij mala in corpore patiũtur propter crimina patrũ. Nã cùm filius ſit pars ſubſtantiæ parẽtum, caſtigando filios propter peccata patrum, eſt illos in re propria punire. In re, inquã, proprinquiori quã dom⁹, aut ager. Et ſi in his hæreditatibus, aliquando nos punit Deus, quãto maior vindicta erit in filijs, qui propinquiores ſunt? Infirmatur filius tuus, aut aliquod magnum malum ei accidit. Cõfitere peccata tua, & ad Deum conuertere, & fortè melius habebit. Imò & aliquandò permittit Deus, vt in diuerſa vitia filij prolabantur, tanquã imitatores peccatorum parẽtum, vt ipſi reſipiſcant. Tolle cauſam mali filij tui, quæ ſunt peccata tua, & auferetur effectus, hoc eſt morbus filij. Secundò ſibi petit miſericordiam pro filia: Quoniam mala filiorum tanquã propria æſtimare debemus, propter arctiſsimam coniunctionẽ ſubſtantiarum, vtriuſq. Sic Iob quotidie ſacrificia offerebat pro peccatis filiorum. Atq; ſimiliter mala proximorũ tanquã propria habere debemus, vt illis miſereamur, & eorũ neceſsitaribus tanquã ſi noſtræ eſſent prouideamus. Ideò quippè dicitur. Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum. *Filia mea malè à dæmonio vexatur (vale mal)* Quid mirũ ſi diabolo comite malè ei omnia ſuccedãt? Quòd mirabile eſſet potius ſi benè ei aliquid eueniret. Hæc enim eſt differentia inter iuſtos, & peccatores, inter illos qui in gratia, & amicitia Dei ſunt, & alios qui eius gratia, ac amicitia carent. Quoniã amicis Dei omnia cooperãtur in bonũ, ſiue proſpera, ſiue aduerſa, omnia in eius vtilitatem cedunt: nã cùm omnia propter Deũ patiãtur & faciãt, omnia merita eorũ augent. Vnde per Eſaiã dicit Dñs. Dicite iuſto. Quoniã bene, *dalde de todo*

Alia moralitas, ſeu cõcio.

Iob.1.

Similc.

Ezech.32.

Iob.1.

Matth.22.

Rom.8.

Eſai.3.

todo el parabien al juſto. Si domus ruit, ſi res familiaris perijt, ſi ſanus eſt, ſi morbo premitur, ſiue proſperè, ſiue aduerſè ei res eueniant; dicite illi quoniam bene: omnia enim in bonum cedent ei, ſi tamen firmiter in Dei amicitia perſeueret. Quoniam hæc exteriora mala nihil mali animæ inferunt, imò propter Deum perpeſſa augmentum, & renouationem gratiæ conferunt. Hoc enim eſt, quod Paulus dicebat. Propter quod non deficimus (in tribulationibus ſcilicet). Sed licèt is qui foris eſt noſter homo corrumpatur; tamen is qui intus eſt, renouatur de die in diem. Idem Salomon docebat dicens. Non contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit, ſed quaſi leo confidens abſque terrore erit. Sicut enim leo fortiſsimus animalium ad nullius pauet occurſum, vt alibi dicit Sapiens; ſic iuſtus ad nullius aduerſitatis occurſum metuit, cùm ſciat omnia ſibi in ſuum commodum euentura, etiam ſi res omnes ſuæ pereant, filij, domus, armenta, atque agri: quod in Iob perſpectum eſt. Cùm enim omnia bona ſua diripuiſſet diabolus, ſimulque, & filios interemiſſet, in hæc ſanctiſsima verba prorupit dicens. Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc, Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum. Et Tobias quibuſdam opera ſua bona improperantibus, cùm tamen & cæcus, & pauper eſſet, & diceren: illi, Vbi eſt ſpes tua, quando ſepeliebas mortuos? Reſpondit tamen eis, & dixit: Nolite ita loqui fratres: quoniam filij ſanctorum ſumus, & expectamus illam requiem quam Dominus daturus eſt eis, qui fidem integram ſeruant in illum. Dicite ergo iuſto quoniam bene: E regione verò impijs hominibus, ac peccatoribus omnia malè eueniunt, etiamſi proſpera & recta videantur. Vnde Eſaias ait. Væ impio in malum: *Dalde de todo el peſame*. Si diuitię ſuppetant, ſi Epiſcopatus pinguis ei obueniat, ſi ſanus, ſi robuſtus, ſi omnia mundi ei feliciter accidant, dicite ei: Væ impio in malum: Quoniam omnia ſibi in condemnationem cedunt. Vnde & Paulus ait: Viri peſsimi & peccatores proficiunt in peius: *Van ſiempre de mal en peor*. Malè in hac vita, ſed peius in alia. Vnde & Dominus dicebat. Quid prodeſt homini ſi mundum vniuerſum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Quod & ipſi, Sapient.5. tunc cognoſcent & dicent: Quid profuit nobis ſuperbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? tranſierunt omnia illa tanquam vmbra, &c. Quid enim illi auaro diuiti præfuerunt diuitiæ ſuæ, cùm modò æternis ignibus comburatur? Nec tamen guttulam habet aquæ qua refrigeret linguam ſuam. Quid etiam contulerunt tot fructus vberrimi alteri diuiti qui blandiebatur animæ ſuæ, atque dicebat, Anima mea habes multa bona repoſita in annos plurimos? Et dictum eſt ei: Stulte, Luc.12. hac nocte repetent à te animam tuam, & quæ paraſti cuius erunt? Rectè ergo hæc mulier dicit. Filia mea malè à dæmonio vexatur? Qui non reſpondit ei verbum. Sed egreſſus eſt inde. Audite fratres mei, mihique copiam facite, vt cum Chriſto egrediar, & dicam vobis duas egreſsiones, aut exitus quos Chriſtus Dominus fecit. Alteram à Patre æternam, alteram à matre temporalem: à Patre egreditur accipiendo ab illo idem eſſe diuinum, potentiam atque ſubſtantiam Patris. Sed hæc eſt æterna, nec vllum aliquando habuit initium temporis. De hac enim Michæas propheta dixerat, Et egreſſus eius ſicut ab initio à diebus æternitatis. Aqua egreſſione exorditus eſt Euangelium ſuum Ioannes cum dixit: In principio erat Verbum, &c. Hæc autem egreſsio inuiſibilis erat, longeque à noſtris conſpectibus, nec poterat homo in carne viuens illum in illa videre, aut ſequi. Quapropter ſecundam egit egreſsionem temporalem in terris à matre exiens homo viſibilis, indutus carne humana prothoparente edita, in qua homines illum audire, videre, tangere, atque ſequi potuiſſent. De qua & Prophe- Baruch.3. ta dixerat. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Sic & verus Chriſti fidelis ad ſui magiſtri imitationem & exemplum, duas etiam faciet egreſsiones, alteram inuiſibilem, alteram viſibilem: priorem Deo, poſteriorem verò hominibus. Prima ea eſt quæ per gratiam fit, cùm homo baptizatus renaſcitur Deo, de qua Dominus Nicodemo dixerat: Oportet vos naſci denuo. Et niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto; nõ poteſt introire in regnum Dei. Nam cũ pri

Prouer.12.

Prouer.28

Prouer.30.

Iob.1.

Eſai.3.

2.Tim.3.

Matth.16

Sap.3.

Luc.12.

Mich.5.

Ioann.1.

Ioann.3.

mò homo in carne naſcitur in materno vte
ro, natura naſcitur filius iræ cum primo
parentis peccato ſuper ſe. Cæterum cum
baptiſmi aquam accipit, regeneratur denuo
& ex filio iræ fit filius gratiæ Dei, ſpolians
veterẽ hominem cum actibus ſuis, & nouũ
induens. Veſtem pelliceam mortuorũ ani-
malium exuens, & nouum induens homi-
Eccles.3. nem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iu-
ſtitia & ſanctitate veritatis, vt verbis vtar
Pauli. Et quemadmodùm in illo ortu inui-
ſibili, quo filius à Patre egreditur, commu-
nicat eſſe, potentiam, maieſtatem, & au-
thoritatem Dei; ſic in iſto ſecũdo ortu, quo
homo à fonte baptiſmatis filius Dei egredi-
tur, cõmunicat etiam proprietates Dei, etſi
non in ipſa proprietate naturę, tamen in ſi-
militudine cum gratia. Deo enim ſimilis ef-
ficitur in iuſtitia, in mũditia, in virtutibus,
& in omnibus quæ facit aut dicit, exemplar
quoddam viuum refert ipſius Dei. Et ſicut
ibi Filius eſt vnum cum Patre; ita & hîc iu-
ſtus cum Deo, etſi nõ tam perfecta vnione,
alia tamen conſimili illi. Nam vt Paulus
ait, Qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt cum
1.Cor.6. eo. Communicat Spiritum ſanctum, qui eſt
ſpiritus Dei, ac vnio & nexus Patris & filij,
& vnitur Deo per hanc gratiam Spiritus
ſancti, qui cum ſit vtriuſque nexus, eodem
vinculo illi cõnectitur, nempe Spiritus ſan
cti gratia. Sic enim & filius à Patre popoſcit
dicens: Pe to Pater vt ſint vnum, ſicut & nos
vnum ſumus. Id eſt ad ſimilitudinem nexus
Ioan.17. noſtri, illi per charitatem Spiritus ſancti, &
nobis & ſibi ipſis connectantur. Verum vt
hanc egreſſionem faciat homo, oportet, vt
veterem Adam exuat, omniaque tempora-
lia quæ ad hunc exitum impedimentũ præ-
Geneſ.12. bent, omittat. Sic enim præcepit Dominus
Abraham dicens. Egredere de terra tua,
& de cognatione tua, & de domo patris tui.
Imo & à ſe ipſo egredi debet, vt Dominus
docuit. Siquis venit ad me, & non odit pa-
Luc.14. trem & matrem ſuam, inſuper & animam
Luc.9. ſuam; non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et
alibi. Qui vult venire poſt me, ab neget ſe
metipſum. Cæterum quoniã homo eſt ani-
mal politicum atque ſociabile, & ex eius cõ-
ditione exigit conuictum cum alijs, nec ſi-
bi ſoli natus eſt ſed etiam proximis; oportet
vt ſecundam facit egreſſionem, nempe, vt
non ſolùm coram Deo, verum etiam coram
hominibus bonus appareat, ſecundum illud
Pau. Prouidentes bona non ſolum coram
Deo, verùm etiam coram hominibus omni- *Rom.12.*
bus. Oportet enim exempla proferre, qui-
bus proximi ædificentur, vt mortificatio-
nem Chriſti in corpore noſtro etiam vi-
deant. Nec hæc ſecũda egreſſio parui æſti-
manda eſt: quoniam maxime refert videre
alios opera virtutis exercentes, ſic enim &
ego contendam eadem facere, cùm videam
alium mei ſimilem ea facientem, & intelli-
go poſsibilem eſſe homini virtutis vſum,
cùm alium perſpiciam illa vtentem. E con-
trà vero maxime facit homines in virtute
tepeſcere atque deficere, cùm paucos vi-
deant ſectatores virtutis. Duplici quippe
ratione animus mihi minuitur, primò quo-
niam videns paucos virtutem ſectantes, ſua
deo mihi, quòd non ſit multum vtile nego-
tium, cùm tam paucos ſectatores habeat.
Illud enim negotium eſſe magni lucri intel-
ligo, in quo video multos tractare; illud au-
tem non adeò vtile, in quo paucos negotia-
tores video. Sic ex paucitate ſtudioſorum
hominum caro ſyllogizat, non eſſe multi
lucri negotium virtutis. Secundò quoniam
cernens alios à virtutis onere fugere, vi-
detur mihi quòd ſolùm meis humeris illud
relinquere velint, & timore coarctor atque
exanimatus oneri ſubcumbere cogor. Si
enim ſeculares clericis virtutis onus relin-
quunt, clerici religioſis; religioſus cum ſibi
totum põdus cernit relictum, timet, & non
vult illud ſolus ſuper humeros ſuos tollere,
& ideò de relicta virtus, & quaſi à terris eli
minata cœlum petit & ad ſidera aduolat.
Nõ ſic debet fieri, ſed alter alterum noſtro
exemplo ad virtutem excitare: id enim ſig-
nificabat Dominus volens quòd cortinæ Ta
bernaculi anſulis ſibi eſſent connexæ, vt *Exod.26.*
cortina cortinam traheret. Atque ideo lex
Domini iugum dicitur: quoniam in iugo
non vnus tantum, ſed duo vniri ſolent eo
quod alterutrum debemus nos coadiuuare
ad portandum Dei iugum. Sic enim & Pau.
monet nos. Conſolemur inuicem, & alte-
rutrum ædificemur. Et Chriſtus Dominus *1.Theſ.5.*
idem docuit cum dixit. Sic luceat lux ve- *Math.15.*
ſtra coram hominibus, vt videant opera ve-
ſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum
qui in cœlis eſt. Si enim exemplo tuo ego
moueor ad benè operandum, iam glorifico
Patrem meis bonis operibus. Et quia pauci
ſunt ſectatores virtutis, non adeò in pretio
eſt. Nec eñ virtutis cultores ſunt quibus ho
nores impertiũtur, cũ tamẽ honor ſit, ppriũ
præ-

præmiũ virtutis, ſed hunc rapiunt profani,
mundani, adulatores, negotiatores, qui qui-
bus modis poſſunt mundi fauorem aucu-
pant. Et quia homines vident non virtuti,
ſed humanæ prudentiæ præmia largiri, hoc
ſequuntur negotium, cui maximè mundus
arridet. Nam etſi virtus propter ſe appe-
tenda ſit, tamen cùm imperfecti ſimus, ino
tiuo aliquo etiam ſi imperfecto ſolemus mo
ueri ad illam, & quomodocunque virtus
accipiatur poſtea illa tam dulcis & amicabi
lis eſt, vt propter ſe ipſam deinceps ab homi
nibus appetatur. Nam & D. Auguſti. in
ſuis confeſsionibus fatetur, quòd cùm vidiſ-
ſet quanta veneratione fideles honorabant
beatum Epiſcopum Ambroſium, hoc quaſi
quodam ſtimulo affectus eſt ad Chriſtianã
religionem. Nam cum homines ab imper-
fecto ad perfectum ordine naturæ progre-
diamur; prius hiſce ſenſibilibus quaſi ine-
ſcati rapimur etiam ad ipſa opera virtutum;
deinde cum iam experimentum eius fece-
rimus, propter ipſam amamus eam; opor-
tet enim noſtra etca nos attrahere. Ex quo
colligere licebit, quantum deberent princi-
pes, ac maiores virtutem præmijs ſubleua-
re: & hoc fortè potiſsimum eſſet medium
ad multos homines ſtudioſos creandos. Sic
enim & tuo exemplo excitando alios, &
virtutem honorãdo, permanebit nobiſcum
Gregorius in terris. Vnde Diuus Gregorius ad hoc
propoſitum explicat id quod Dominus pre
cipiebat in Lege, nempe quod ſemper ignis
arderet in templo: & quotidie foueretur li-
Leuit.6. gnis oliuarum ne extingueretur. Sic vt vir
tutis ignis ſemper luceat inter nos; oportet
illum honore & exemplo fouere: nam vt ait
Auguſtinus exempla ſeruorum Dei ſunt
veluti carbones vaſtatores, quæ animam
amore virtutis flagrare faciunt, & quia hi
Hiere.6. deficiunt, clamat Propheta & dicit. Defe-
cit ſuffl atorium de domo Dei, *Faltaron los atizadores de la virtud*, qui incendant & ar-
dere faciant hunc ignem. Ideò oportet ca-
put retorquere ſicut in ſacrificio turturis
fiebat, & ad præteritos patres aſpicere, at-
Leuit.1. que ad pannos illos veteres admouere ma-
Hiere.38. nus, vt cum Hieremia ab inferis ſubleue-
mur. Igitur ſi Chriſtianus hanc ſecundam
egreſſionẽ fecerit, plures poſt ſe rapiet ſuo
exemplo, ſicut & Chriſtus Dominus fecit.
Cùm ergo egrederetur Chriſtus de domo,
mulier hæc Cananea poſt eum abijt cla-
mans, vt ſanaret filiam eius. Quo exemplo
docemur non ſolùm in domo ſequi Domi-
num, ſed & per deſerta & aſpera loca vbi-
cunque ipſe iuerit. Multi enim fortè ſi
dimitterentur ſuis frui diuitijs, domus ſuæ
delitijs, in tranquilitate & pace: ſequeren-
tur Chriſtum, nulli nocerent, cui poſſent
benefacerent, rem ſacram audirent, con-
cionibus intereſſent, confeſsiones, ac com-
muniones frequentarent. Cæterùm ſi quid-
piam aduerſum illos euenerit, quo pax, ac
tranquillitas illa turbetur; protinus retro-
cedunt, animum deſpondent, cunctaque
bona quæ antea faciebant prætermittunt.
Hi ſolùm in domum ſuam ſequuntur Do-
minum, cùm tamen oporteat ex illa exire
vt Abraham fecit. Inuenies etiam alios,
qui ſi ſibi copia fieret à Deo, vt diuitias poſ-
ſint vndequaque congregare, in ſuis volu-
ptatibus expendere, honores ambire, the-
ſaurizare: in alijs omnibus ſequerẽtur illum,
fidem integram ſeruarent, ieiunia Eccle-
ſiæ obſeruarent, ſacris quotidie intereſſent,
concliones libenter audirent, indulgentias
quærerent. Quid non facerent, ſi illa illis
permitterentur? Cæterùm ſi contraria ſua-
ſeris, vt aliena reddant, iniuſta lucra dimit-
tant, pauperibus erogent bona ſua, ne in ar
ca putrefiant, aliaque eis prædicaueris quæ
omnino ſuis deſiderijs aduerſa ſunt: iam
nec conciones tuas audient, nec tibi pecca-
ta ſua confitebuntur, nec à te conſilium pe
tent, ſed alios quærent, qui cœlum illis ad
libitum ſuum promittant. Et (heu magnum
malum) inuenient eos. Id contigit iuueni *Matth.19*
illi, qui cum Dominum interrogaſſet quid
faceret, vt ſaluus fieret, reſpondit ei.
Serua mandata: Sed cùm illi dicenti ea à
iuuentute ſua ſeruaſſe Dominus dixiſſet,
Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia
quæ habes, & ſequere me, & habebis
theſaurum in cœlo; protinus cecidit vultus
eius, & abijt triſtis: erat enim multas ha-
bẽs poſſeſsiones. Sic contigit aliquibus, qui
malè partas diuitias à parentibus ſuis iure
hæreditario acceperunt, quas ſi dicas illis re
ſtituendas eſſe, non acquieſcent tibi, ſed ir-
ridebunt te. Quòd ſi dixeris bona conſcien
tia poſſe eas habere, iam tibi credent & ama
bunt te. Sacra Scriptura vituperat Reges, *4.Reg.18*
qui non abſtulerunt excelſa, & laudat Eze
chiam Regem quia ea deſtruxit. Excelſa
autem erant loca alta & amœna, in quibus
homines animi recreandi gratia Deo ſacri-
ficia offerebant. Erant veluti ſacella in lo-
cis virentibus collocata, populus autẽ prop
ter ſuam voluptatem gaudebat in illis ſacri
ficare,

ficare, Domino autem id diſplicebat. Quoniam non vult Deus, vt ſui cultus occaſione voluptati operam demus. Credo enim quã plures eſſe homines, qui vellent, & Deo ſeruire, & ſimul ſuis voluptatibus indulgere, imò quòd eadem res quæ Deo cultum offerret; eſſet vel voluptuoſa, vel ſuæ voluptatis occaſio, qualia multa modo inter Chriſtianos cernimus. Sed id eſt quod Deus abhorret. Quarè reges illi vituperantur, qui talia aut conſentiunt aut permittunt, vt populus ſibi ſubditus nimis ſit voluptuoſus, tã in veſtibus, quàm in cibis, & potibus, quàm in reliquis in quibus viget luxus. Ille autẽ rex gratus erit Deo, qui hæc à populo ſuo abſtulerit, & ea ad rationis metam moderauerit. Igitur non ſolùm in domo tua, hoc eſt faciendo voluntatem tuam, ſed etiam per loca aſpera, & tuæ aduerſa voluptati ſequi debes Chriſtum, vt mulier hæc fecit. Chriſtus autem tacebat. Non quia nolebat ſuam ei concedere petitionem, ſed vt maioris perſeuerantiæ ac meriti materiam præberet. Gaudet enim Deus maximè noſtris precibus, & vt in illis perſeueremus, differt

Simile. elargiri quod maximè deſiderat dare. Nunquam tibi accidit, quòd homo eruditus ac eloquens venit ad te alloquendum in aliqua cauſa, quam etſi tu in primis verbis percepiſti, & potuiſſes ſtatim reſpondere; tamẽ tanta voluptate perfunderis audiendo erudita ac prudentia plena verba eius, vt diſſimules, & differas reſponſum, vt illius loquelæ dulcedine perfruaris? Sic Dominus noſter Deus, tanto gaudio afficitur noſtra familiaritate ac oratione, vt etſi protinus cognouerit quid velimus; tamen vt in loquela cũ eo perſeueremus, nobis differt po-

Prouer. 8. ſtulata concedere. Sic enim & ipſe dixerat. Et delitiæ meæ eſſe cum filijs hominum. Illos audire, cum illis eſſe, ſuaque loquela ac familiaritate lætari. Tot clamores emittebat hæc mulier, vt diſcipulos iam perteſos compelleret, vt ad Dominum dicerent. *Dimitte illam quia clamat poſt nos.* In hoc docẽt ſacri diſcipuli homines nobiles, qui apud Regem primatum obtinent, vt pauperum ac miſerorum patroni ſint, eorumq; cauſas ad reges referant, eoſque ad illum introducant, vt ius ſuum ab eo expoſtulent. Certè tales magnum poterant Deo, & Reipublicæ obſequium præſtare ſi vellent. Imò & in hoc gratiſsimi etiam regi ſuo efficerẽtur, cùm tamen oppoſitum faciant, & niſi pro ſuis rebus, & cognatorum, vel eorum à quibus accipiunt munera, vel accipienda ſperant, non alloquuntur reges, nec quidquam curæ habent de pauperibus. Et certè ob hoc eos in illo loco coram regibus poſuit Deus, vt pauperum curam haberent, & eorum patrocinia gererent. Sic enim dixit Mardocheus reginæ Eſther conſobrinę ſuæ, cùm *Eſther. 4.* ex captiua ad Regnum eleuata eſt. Petens enim, vt pro populo ſuo, quem perdere Amã amicus regis cupiebat, deprecaretur, Quis, inquit, ſcit, ſi ideò ad Regnum perueneris, vt in tali tẽpore parareris? Secũdò inſtruimur in hoc, quantum nobis conferat bonorum, & Dei amicorum adiuuamen. Nam ſicut amici regis non poſſunt in eius fauore conſeruari, niſi inuicem omnes ſe adiuuẽt, vt nunc iſte pro illo ad Regem loquatur, & obſequia eius erga Regem extollat, & alius viciſsim pro iſto, ſic, vt anima in Dei amicitia conſeruetur, multũ ei prodeſt Dei amicorum de precatio, & iuuamen. Vndè & Iob aiebat. Voca ergo ſi eſt qui te reſpon- *Iob. 5.* deat, & ad aliquem ſanctorum conuertere. *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa reſpondit. Etiam Domine, nã & catelli edunt de micis quæ cadunt demẽſæ dñorum ſuorũ.* Magna hîc oſtenditur huius mulieris fides atque perſeuerantia, nec tanta eſſe poterat niſi idem Dominus, qui ex vna parte illam videbatur expellere, ex altera illi ſuppetias ferret, & intrinſecus adiuuaret. Ait quippè Sapiens. Ad locum vnde *Eccleſ. 1.* exeunt flumina reuertuntur, vt iterũ fluãt. Nam ſicut mare quod videtur omnia flumi- *Simile.* na ſorbere, & exhaurire, per ſecretas tamẽ venas ac riuulos illis prouidet de aqua, vt iterum fluant; ſic Deus qui ex vna parte exhaurire videbatur fidem ac conſtantiam huius mulieris; per ſecretas tamen venas, intus in corde illam adiuuabat, vt à ſua perſeuerãtia non ceſſaret. Denique hac perſeuerãtia quaſi victus Dominus dixit. *O mulier magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.* Felix mulier ac beata, quæ ſua perſeuerantia, ad ſe Deum ſuum attraxit. Rectè merita eſt benedictionẽ ab eo conſequi, quemadmodùm & Iacob qui per totam noctem luctatus eſt cũ Angelo, vicit eum, & noluit illũ dimittere niſi prius benedixiſſet illi. Sic mulier hæc quæ tot *Gen. 32.* horis luctata eſt cum Angelo illo magni cõſilij, & ſua perſeuerantia vicit illum, noluit eum dimittere niſi benedixiſſet prius ſibi, & filiæ ſuę. Habet enim ſe Deus quaſi victus ab homine, vt nõ vereamur illum crebrò

brò noſtris precibus excitare, importunèq; ſemper ea quibus indigemus ab eo poſcere. Tandẽ enim benedicet nobis: ſicut & huic mulieri, cuius importunis precibus dæmonium à filia ſua fugauit.

Moralitas ſeu cõcio. *Miſerere mei, Domine Fili Dauid.* Eccleſia nos docet quomodò & reſiſtere diabolo debeamus, & quo pacto ad perſeuerandum in pace & amore Dei nos habeamus. Inſtruit enim nos quomodò à diabolo fugere debeamus ad Deum, & quomodò in Deo quieſcere, cùm ad illum acceſſerimus. Nam cùm in prima Dominica Quadrageſimæ propoſuerat quo pacto diabolus hominem tentat: nunc oſtendit quomodò etiam Deus aliquandò hominem tentet, non vt ſciat quid in homine ſit, cùm ſit omniſciens, ſed vt illa occaſione virtutes in eo augeat. Proxima Dominica nos equites fecit, præbens nobis arma, quibus fortiſsimos hoſtes noſtros ſuperaremus, nempè diabolum, mundũ, atq; carnem. (Nam contra carnem ieiunium nobis iniungit: contra mundum deſertũ præbuit: & aduerſùs diabolum ſacram Scripturam oſtẽdit:) nunc autem generalem quandam, ac communem arma uram præbet, qua omnis generis hoſtes ac tentationes propellere valeamus. Et hæc eſt diuinũ ac ſupernum orationis exercitium, tantò magis omnibus neceſſarium, quantò minùs ab omnibus vſitatum; tàm potens armatura, vt omnes aliàs deſtruat & excellat. Audite, fratres mei. Condidit quidem Deus in vniuerſa ſtructura quaſdam veluti vniuerſales cauſas, quæ in ſe particularium effecta, ac virtutes continerent. Sol vniuerſalis cauſa eſt, qui eminenter in ſe cæterarum cauſarum virtutes, ac proprietates includit, illuminat, comburit, cæteroſq; ignis effectus efficit, nec tamen ignis eſt. Generat hominem, ac plantam, nec tamen homo aut planta eſt. Sic in cœlo hoc ſpirituali, quòd eſt Eccleſia hæc viſibilis, ad ſimilitudinem vniuerſalis cauſæ orationem poſuit Deus, quæ cæterarũ virtutum cauſa apparet, non quia eas generet (ſolus enim Deus virtutũ per ſe infuſarum Pater eſt) ſed quia ad acquirendum, & ad conſeruandum eas; optimum ac potiſsimum

Act. 10. medium eſt. Orante Cornelio, Angelus ei apparuit, & vt Petrum accerſeret, monuit, à quo Chriſti fidem edoctus eſt. Ecce quomodò oratio quaſi cauſa quædam, licèt remota fidei ipſius fuit. Auget fidem, licèt ipſa non ſit fides, ſed alterius virtutis actus, quæ

Luc. 17. religio dicitur; Adauge nobis fidem, dicebant vtiq; diſcipuli Dño, tanquã oratio impetret augmentum eius. Charitatem etiam conſeruat ac creſcere facit, cùm in ea maximè charitas exerceatur; cùm tamẽ ipſa, non charitaris immediatè, ſed religionis ſit opus elicitum. Humilitatem, patientiam, ſpem, cæteraſq; virtutes auctiores facit: quoniam in eius exercitio omnia virtutum opera in lucem prodeunt, operaſq; ſuas exercent. Eſt enim veluti rota maior in horologio, ad cu- *Simile.* ius motum cæteræ rotæ mouentur. Non maior eſt oratio (multæ enim aliæ virtutes præeminent) tamen cum ipſa in opus exit, cæteras etiam in opus trahit. Fides ibi credit, fiditq;, charitas etiam tunc in chorum ſalit (liqueſcit quippè cor præ amoris teneritudine in oratione.) Spes autem in alta ſe iactat, cùm in oratione animus in Deũ eleuatur: ſpe quippè tanquàm ala quadam, vſq; ad conſpectũ Dei ſe extollit oratio. In chorum hunc etiam humilitas exit, curſumque ſuum, ac opus exercet, cùm ſuam paruitatẽ, Deiq; cellitudinem fatetur. Sic & patientia expectat, & deniq; omnes virtutes oratio, quaſi in lucem prodire facit, in chorumque coram Deo, cœlitibuſq; educit, *Haze ſarao de todas las virtudes*, ibiq; mutuò ſe agnoſcunt, mutuiſq; complexibus gaudent, in chorum ſaliunt, operaſq; ſuas quęlibet edit, quòd qui in tali exercitio expertus eſt, meliùs docere valebit. Namque vt altera Rachel pulcher- *Geneſ. 29.* rima virgo, atq; à vero Iacob adamata, virtutes, veluti oues ad paſtum educit, (in oratione quippè virtutes, ex Dei colloquio paſcuntur, impinguanturq;) atque ad fontem adaquandas trahit, à cuius ore lapidẽ tollit, ſponſumq; ſuum ſibi obuiam habere meretur. Nam in oratione ad Deum fontẽ viuum anima ſitit, ſpiritumq; refrigerantem, qui aqua viua dicitur, fugit, omniaq; obſtacula tollit, quibus ab eius dulcedine impediri ſolebant. Oratio gerit vicem humidi radica- *Simile.* lis in anima. Nam humidum radicale calorem naturalem conſeruat in corpore: paſcitur quippè calor humido illo, & in eo ardet, ac conſeruatur, veluti lucerna in oleo, & in ſeipſo transfert illum, ac conuertit. Sic oratio charitatem, quæ calor ſupernaturalis eſt animæ, conſeruat: nam in ea paſcitur, lucet, ardet, ac demum in ſeipſam charitas illam, ac cæteras virtutes trãsfert, cùm omnes ibi incrementũ capere ſoleãt, reparando damna, quæ quotidianæ negligentiæ accerſſere ſolent, ſicut caloris naturalis diminutio per humidũ radicale reſarcitur. Vnde oratio eſt *Matt. 25.*

oleum quo prudentum virginum lampades lucent, ob cuius defectum extinctæ ſunt imprudentum lucernæ. Audeo dicere, penè impoſsibile eſt ſpiritualem vitam integram conſeruare abſq; orationis adminiculo. Extinguitur lucerna, vbi deficit oleum, deficiẽte oratione, lampades animæ etiam extinguũtur. Quarè te viuam lucidiorem ſole lãpadem eſſe velim, ò virtutum omnium cõſeruatrix oratio, atque in hoc templo Dei viui inter ſuſpiria, flagellaque rugientem, in altaribus, capellisque ſtrepentem, vt & animas quæ te exercent illumines, & tepidas ſuſpirando caleſcere, ardereq; facias. Et ſicut vniuerſalis cauſæ vices gerit, ſic & generalis medicina pro omnibus curandis languoribus erit, benedictaq; nulli nocua, omnibusque proficua erit. Pro carnis lenocinijs medicina erit abſtinentia, contra mundi ſtrepentia negotia deſertum, aduerſùs diabolum ſacrata lectio, contra ſuperbiam humilitas. At hæ ſpeciales medicinæ ſingularibus ægritudinibus medentur, oratio verò omnibus accommodatiſsimum anthidotum eſt. Quæ aduerſùs carnis illecebras aptior medicina quã oratio? Quæ omnia præter Deum contemnit, affligitque ſeruam ne ſuis præſtet impedimentum amoribus, mundum calcat, & omnia veluti ſtercora reputat, dæmonem fugat, ſuperbiam eliminat, denique omnia vitia in exilium agit. Quarè Paul. Epheſ. 6. Poſtquam Chriſtianum hominem Chriſtianis etiam armis induerat, pro lorica iuſtitiam, pro galea ſpem, pro ſcuto fidem, pro gladio verbum Dei porrigendo; quaſi vltimum colophonem addens ſubdit. Per omnem orationem, & obſecrationẽ orantes omni tempore in ſpiritu, & in ipſo vigilantes, in omni inſtantia, & obſecratione. Acſi aperte diceret: Singula vobis arma ad ſingulos hoſtes contuli, nunc autem accipite armaturam vnam, quæ omnium vicẽ gerit. Per omnem orationẽ, acſi oratio omnes debellaret hoſtes. Cæteris non ſemper vti poteris vtpote ieiunio, ſolitudine; hac ſemper & vbique bellare valebitis. Seiungit quippé oratio à terrenis mentem, cœleſtibusque copulat ac vnit. Nam ſicut cymba quæ funeagitur, quantò plus finem verſùs aliam ripam agimus, tantò ab alia cymbam deuiamus; ſic anima quæ in hac corporis ſcapha inter cœlũ & terram ſtat, ſi funi huic, quæ oratio eſt, manum apponimus, & à terra plus eam ſeparabimus. & tanto magis Deo eam propinquiorem reddemus. Igitur orationis virtutes, & alia quam plurima, in hac muliere Chananæa quaſi depictas videmus. Hac enim armatura, & diabolum profligauit à filia, & ad ſe Dominum Ieſum Chriſtum attraxit. Nam ex omnibus cupit Deus, vt nos vtilitatem capiamus, atq, exẽpla bonorum quæ in eis fuerint imitemur. Et licet mulier hæc pagana, atque idolatra erat; tamen fides, ac perſeuerãtia ſua digna eſt, vt imitemur illam. Debemus enim eſſe ſicut apis argumentoſa, quæ non ſolùm ex arboribus ad conficienda mella flores colligit, verumetiam ex alijs minoribus plantis & herbis, imò & aliquando ex ſpinis & tribulis. Sic anima hominis Chriſtiani veluti ſolicita apis ex omnibus commoda ſua quærere debet, & ex ipſis ſpinis elicere, quantum valebit, flores. Hoc eſt, etiam ex bonis quæ in ipſis peccatoribus, aut infidelibus viderit ſibi ſumere debet exempla ad ordinãda albearia ſua. Nam & de ſancta Cecilia canit Eccleſia, quòd tanquàm apis argumentoſa Deo deſeruiebat. Et certè ex exemplo quod nobis muliercula hæc hodie præbet, dulcia mella conficere poſſumus, ſuauesque conſiderationes elicere, ità vt poſſemus ei dicere: Mel & lac ſub lingua tua. Omnia quippè quæ loquitur dulcia & fide, ac deuotione plena verba ſunt. Hæc namque beata mulier hac ſe munijit orationis armatura, inqua perſtãs, palmam quã ſperabat adepta eſt. Audiuit Domini miracula, & quòd propè illam regionem ambulabat, & exiens à terra ſua illum quæſitum perrexit. Ecce vnum orationis effectum. Animam à terrenis diuellere, & illã Deo iungere, vt in exẽplo cymbæ ſtatim diximus. Exijt ergo magna fiducia freta, animoque pluſquàm fœmineo lacrymis plena, ad locum vbi Dominus erat. Ingreditur, ibiq; ad pedes eius prouoluta, hæc protulit verba. *Fili Dauid, miſerere mei, filia mea malè à dæmonio vexatur.* Neceſsitas quam de Deo habemus, hæc docet nos illi imponere nomina, noſtræ indigentiæ conuenientiora. Hæc illum vocat filium Dauid, Meſsiam, pium, à Gentibus ſperatum, quemadmodũ & Dauid in neceſsitate poſitus mille titulos, ac epithecta, & cognomina Deo tribuebat: Deus refugium noſtrum & virtus, adiutor in opportunitatibus, in tribulationibus quæ inuenerunt me. *Miſerere mei.* Non meam allego iuſtitiã, quoniam nullã ante te habeo, non mea merita quibus omninò careo: quoniam infidelis ſum, & peccatrix. Nam ſi ad mea opera reſpexeris, excluſa ero. Tuam allego miſericordiam ſecuram peccatoribus patronam, hanc ob oculos tibi pono, huic innitor, hæc mea iuſtitia eſt: quapropter peto vt miſereari mei: nam filia mea malè à dæmonio vexatur. Contra aduerſarium tuũ à te ſuppetias poſco, quod ſignum eſt me ad te ab aduerſario tuo perfugere velle, tuæque factionis deinceps eſſe. Regale eſt auxilium ijs qui tui volunt eſſe præſtare. Tu ergo qui filius es Dauid Regis, miſerere mei: quia filia mea malè ab aduerſario tuo vexatur. *Qui non reſpondit ei verbum.* Quid hoc eſt rei, ò bone Ieſu? Quid nouitatis hoc præfert? Es verbum Patris, & ſiles? Ipſa es miſericordia, & celas? Quomodò verum erit quod per os Dauid nobis intimare dignatus es, dicens: Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur? Quomodò ergo confuſam & verecundatam hanc dimittis mulierem, nec verbum vnum ei reddendo? Nonne tu in templis, & in Synagogis clamare conſueueras, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos? Et per Prophetam prædixeras. Et erit antequàm clament ad me, exaudiam eos. Et tu ipſe: Petite, ais, & accipietis, pulſate & aperietur vobis. Quomodò ergo hæc mulier fide plena petit, & taces, & pulſat tuæ miſericordiæ fores, & reſponſum nõ reddis ei? Perditũ ac prodigum illum filium, qui omnem ſubſtãtiam ſuam cum meretricibus deuorauerat, cùm ad te veniſſet hac intentione, vt ante pedes tuos prouolutus diceret: Pater peccaui in cœlum, & coram te, & non ſum dignus vocari filius tuus, precor te, vt facias me ſicut vnum ex mercenarijs tuis: ſic recepiſti vt obuiam ei à longe venienti exires, nec patereris, vt omnia verba ſua, quæ præparauerat dicere loqueretur, ſed intercepiſti orationem eius, & ſumma cum pietate illi pepercifti; & huic mulieri clamitanti, ploranti, poſt te currenti, quæ millies petitionem ſuam repetit, nec reſponſum quidem dignaris reddere? Quidnam myſterij hoc ſit, fateor me prorſus neſcire. Sed audite fratres mei. Ædificat enim Deus ſecundùm fundamentum quod in cuiuſque corde adinuenit. Eos quos fortes & validos inuenit maioribus difficultatibus obijcit, vt in illis eos probet, & virtutem eorum experiatur: debiles autem & qui minùs viribus præualent, in delicijs habet, blanditijſq; ſuis eos curat in officio cõtinere. Metitur quippè tentationes cum vniuſcuiuſq; viribus, vt vera ſit illa Pauli ſententia, qua dicit: Fidelis eſt Deus qui non permittit vos tentari ſupra id quod poteſtis. Veluti prudens pater qui duos habet filios; alterum validum & robuſtum; alterum imbecillem, infirmum, ac valetudinarium: primũ laboribus obijcit, in agrum, ad vineas colendas, & ad cætera negotia laborioſa peragenda mittit: infirmũ autem domi continet, delitijſq; ac blanditijs fouet. Perditum filium qui diſſutus ac pannoſus venit ad patrem, ſtola prima induit, pro illoq; occiditur vitulus ſaginatus, cùm tamen filio qui domi ſemper fuit cum eo, nec hædus permiſſus ſit, quem cum amicis ſuis ederet. Sic æternus Pater, cuius prouidentia cuncta ſuauiter diſponit, ſic omnia diſpenſat, vt fortiores laboribus perficiat; infirmiores delitijs ac conſolationibus internis in officio contineat, potentioríque maiora onera imperat. Vnde Eſai. 28. dicitur: Non enim in ſerris triturabitur git, nec rota plauſtri ſuper cyminum circuibit, ſed in virga excutietur git, & cyminum in baculo, panis autem comminuetur. Hoc eſt dicere: Non erit omnibus æqualis labor. Nam git, ac cyminum triturãtur virga, & pertica, hoc eſt, leuius quàm triticum quod fortius eſt, & ideò durius triturandũ, nempè ſerris ac rotis. Et ſic ſe habuit Dominus cũ beato Sixto, & beato Laurentio, illum enim tanquàm ſenẽ decollationis duntaxat ſententia ad ſe perduxit: Laurentius verò, qui iunior & fortior erat, maiora perpeſſus eſt. Vnde & ei beatus Sixtus dixit: Nos quaſi ſenes leuioris pugnæ curſum recipimus, te autem quaſi iuuenem manet glorioſior de tyranno triumphus, maiora tibi debentur pro Chriſti fide certamina. Et quoniam inuenit in hac muliere fortitudinem: nam etſi mulier, fortis tamẽ, quoniam ex paucis, quas Sapiens dixerat ſe inueniſſe, hæc fuit vna; ideò conſtantiam eius ac fortitudinem probare contendit. Mulier quippè ex fortitudine viri fuit condita, hoc eſt, ex coſta, & in adiutorium viri data, & ideò etiam ipſa habet ſuam fortitudinem, etſi à viro, hoc eſt, Chriſto (deſpondi enim vos vni viro) communicata. Quarè iam hoc nomen, Mulier, fortibus mulieribus tribuitur: nam & matrem ſuam in cruce mulierem vocauit, & Magdalenam poſt reſurrectionem, cùm dixit ei: Mulier quid ploras? Et hanc etiam modò mulierem nuncupat. Quarè ipſa, quia mulier fortis erat, nõ deſpondit animũ, ſed magis clamabat: *Miſerere mei, fili Dauid, &c.*

Epheſ. 6.

Simile.

Pſal. 45.

Cantic. 4.

Simile.

Matth. 11.

Eſai. 65.

Luc. 11.

Luc. 16.

Eſai. 28.

Prouer. 31.

2. Cor. 11.

Neceſsitas quippè robur addit animo, noua-
Pſal. 119. uaſq; vires, vt perſiſtat. Sic enim & Dauid
dicebat: Ad Dominum cùm tribularer clamaui. Et Dominus poſtquàm ter Patrem rogauit pro carne ſua, & nó accepit reſponſum, tertiò accedens ad orationem factus in agonia prolixiùs orabat, quaſi neceſsitas plùs illum excitaret. Sicut Dux caſtri qui
Simile. ſe ab inimicis circunſeptum videt, dum plùs infeſtatur ab illis, maiori conatu reſiſtit; ſæpiùſq; mittit ad Regem pro auxilio. Sic & anima in caſtello corporis ab hoſtibus circundata plures legatos in cœlũ mittere debet, vt ſibi Deus auxilia mittat, & tantò magis quantò plùs inimicus infeſtat. Sunt enim animæ aliquæ parum diſcretæ aut prudentes, quæ nunquàm orationi incumbunt, niſi cùm læta illis ſuccedũt, & ipſæ in tranquillitate ſunt, & cùm aduerſitas ingruerit, tacent, omniaq; remedia obliuiſcuntur. Deficiunt enim, & derelinquit eas cor ſuum, nec in tribulatione poſitæ animum habent deprecandi Deum. Inſignis quidem ſtultitia ac ignauia. Imò modò plùs clamare debes ad Deum, & inter ipſas poſitus tribulationes ad ipſum ſuſpiria, lacrymas, ac deprecationes mittere. Vnum enim verbum ex medio tuorũ dolorum, quaſi vi extractum; erit apud Deum efficaciſsimũ. Tunc enim magis hęc ſpiritus arma neceſſaria ſunt, & Angelorum auxilia poſce. Clama ne ceſſes, ne hæſites, etſi non ita feruenter, tunc videaris orare, tribulationibus attritus; tamen plùs valet tunc vnum verbum ex medio cordis protractum, quàm alio tẽpore plura verba.
4. Reg. 6. Giezi puer Heliſæi, cùm Samaria ab inimicis obſeſſa eſſet, vidit multos currus igneos, hoc eſt, Angelos, qui ciuitatem ab hoſtibus defendebãt. Furtim ab hac muliere hæc arma ſurripe, clama cum illa, perſequere Dominum, inſta importunè, & fauorem inuenies. Nonne vides, & Dauidem in medio
Pſal. 119. tribulationis clamantem? Ad Dominum cùm tribularer, clamaui. Nonne vides Dominum Ieſum inter ſanguineas guttas prolixiùs orantẽ? Nonne & hanc mulierem conſideras, dum acerbior eſt tribulatio, dum repulſam patitur, magis clamare & dicere: *Miſerere mei, fili Dauid?* Sic perſeuerauit clamans, vt diſcipulos excitaret ad deprecandum pro ea. Quod illa cernens, de nouo vires aſſumens; procidit iterum ante Ieſum, dicens: *Domine adiuua me.* Nam (vt ſuprà diximus) ſanctorũ auxilium illis prodeſt, qui etiã ſeipſos adiuuant. Id enim dixit Natham ad Berſabẽ, cùm illa vellet à Rege *3. Reg. 1.*
Dauid poſtulare, quòd filium ſuũ Salomonem Regem faceret ſuper Iſraël: Loquere tu (inquit) ad Regem, & ego tunc intrabo, & complebo ſermones. Tu virtutum initia apprehende, manuſque tuas ad opera bona applica, & tunc propitia tibi tota curia cœleſtis erit. At ille reſpondit: *Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël. Et illa: Domine adiuua me. Et Dominus: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.* Tribus vicibus per nomẽ negatiuum, Non, huic mulieri reſpondit Dominus. Primò tacendo, ſecundò dicendo diſcipulis: Non ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël. Tertiò ipſe idem mulieri dicẽdo: Non eſt bonũ ſumere panem filiorũ, & mittere canibus. Et adhùc ipſa perſeuerat pulſans: Vt ſaltem propter importunitatem, quidquid habet neceſſarium concedatur ei, vt revera factum eſt. Aduocatus noſter eſt Spiritus ſanctus ad Deum. Nam, vt *Roman. 8.*
Paul. ait, Ipſe poſtulat pro nobis gemitibus *Bernard.*
inenarrabilibus. Et Bernard. de Spiritu ſancto ait: Aduocatus noſter ad Patrem in cordibus noſtris. Officium autem aduocati eſt corrigere petitiones clientuli ſui. Tu cauſam apud iudicem agis, & ſcribis petitiones ad illum, ſed oſtendis eas aduocato tuo. Tunc enim ille corrigit eas, vel addendo quod deeſt, vel demendo quod ſupereſt: ſic homo Chriſtianus Deo ſuas porrigit petitiones; Spiritus ſanctus qui aduocatus noſter eſt, eas corrigit, vel demendo, vel addendo. Si enim id quod peto, vel aliquid eorũ quæ peto, non æternæ meæ ſaluti conuenit; id Spiritus ſanctus demit, non concedendo: quia non expedit ſaluti animæ meæ. Addit autem, cùm occaſionẽ præbet perſeuerandi in oratione, vt huic mulieri fecit. Expediebat enim vt non ſemel aut iterum, ſed multa adderet in oratione, vt nobis, & fidei, & patientiæ, & perſeuerantiæ exemplum relinqueret, & ipſa magis mereretur. Quodlibet enim verbum ſuam augebat iuſtitiam, ferens patientiſsimè repulſam à Domino, & præcipuè in vltimo verbo, in quo dixit ei Dominus: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. Ad quod mulier reſpondit. Etiam Domine: nam & catelli edũt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.* Emiſit Noe ex arca columbam, *Geneſ. 8.*
quæ cùm non inueniret vbi requieſceret pes eius, reuerſa eſt ad arcam. Iterum dimittit eam Noe, & tamẽ ipſa cum ramo oliuæ in ore

in ore, reuerſa eſt iterum ad arcam. Chriſtus Dominus â ſe repulit, ac emiſit mulierem hanc, quæ cùm non inueniret vbi requieſceret pes eius, nec etiam in diſcipulis inueniẽs requiem, reuerſa eſt ad Dominum, qui iterum aſperis verbis repulit eam, & tamẽ ipſa adhùc reuerſa eſt ad arcam cum ramo oliuæ in ore. Nam verbis pacificis, & humilitate plenis, Dei miſericordiam implorans, ad ipſum reuerſa eſt. Signum pacis ac victoriæ eſt oliua, ipſa ſua perſeuerantia vtrunque conſequitur. Tu ergo ad huius imitationẽ, in oratione perſeuera, etſi modò videatur tibi nullum ex ea protuliſſe fructum, iterum ad arcam reuertere, miſericordiam cõſtantiſsimè poſce, nam abſq; dubio ſic faciens conſequeris eam. Vnde & dixit ei Dominus: *O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis.* Hoc volebat Deus, tuam tibi petitionem concedere, ſed expectabat, vt & tu perſeuerares pulſans; & feriens hanc petram educeres oleum & mel. Vt & tu Chriſtiane, diſcas à curis corporis aliquandò ceſſare, vt petitiones tuas ad Deũ mittas, negotiaq; tuæ æternæ ſaluationis agas. O ſancte vtriuſq; perſonę Spiritus, qui aduocatus noſter es ad Patrem in cordibus noſtris, & Dominus noſter in corde Patris, hanc diuinam artem oratoriam clientulos tuos docere te petimus vt digneris: vt hoc deuotiſsimo exercitio, & fides, & charitas in nobis augeantur, & ſic conceſſa nobis gratia in præſenti, in futuro vitam cõſequatur æternam.

Alia moralitas ſeu concio.

Miſercre mei Domine, fili Dauid, &c. Miſericordiæ quas Deus hominibus contulit, & quotidie confert, multæ ſunt. Sic enim &
Pſal. 118. Pſalmiſta dicit: Miſericordiæ tuæ multæ, Domine. Mirabilis enim eſt Deus in miſericordijs, & per illas cognoſcimus aliquid illius abyſſi & pelagi ſuæ infinitæ bonitatis, quam per effectus agnoſcimus, inter quos hi qui ſunt miſericordiæ, abundant: hoc maximè quòd miſericordia magnitudinem in Deo dicit. Iuſtitia quidem manifeſtat nobis quòd ſuperior ſit, quòd authoritatem ſuper omnes habeat. Miſericordia autem declarat quod ſit benefactor, omnis expers miſeriæ. Miſereri quippè alicuius eſt eius alleuiare miſeriam, quòd qui in eadem iacet, facere minimè poteſt. Qui enim pauper eſt, quomodò pauperem ab illa miſeria ſubleuare poterit, cùm ipſe in eadem ſit? Et infirmus, quomodò infirmo medebitur? Aut ignorans, quomodò ignorantem docebit? Oportet ergo vt ſit ſapiens qui ignorantem ab illa miſeria ſubleuet, ſanus qui infirmo medeatur, diues qui pauperi ſubuenire poſsit. Igitur quia miſericordia Dei ad oẽs ſe extẽdit hominum miſerias; oſtendit non ſolùm ſuperioritatem in Deo, verumetiam omnium miſeriarum carentiam. Vnde ille dicitur:
Pſalm. 15. Deus cui nihil deeſt; ex hoc enim Pſalmiſta arguit Dominum eſſe Deum, cùm dicit: Ego dixi Domino: Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non indiges. Quarè miſericordia maximè Deum exaltat, hinc enim
Pſal. 106. Dauid dicit: Confiteantur Domino miſericordiæ eius. Hoc eſt, hæ miſericordię Deum exaltant, & dignum omnis laudis reddunt. Quid enim maius de Deo dici poteſt, quàm quòd eſt omnium miſeriarum ſubleuator? Atque ideò ſic extendit miſericordias ſuas Deus: quoniam per illas magnũ ſibi nomen
Epheſ. acquirit. Quoniam de eo dicit Paulus, quòd eſt diues in miſericordia. Nam cùm tot miſericordias creaturis communicat, acquirit ſibi hoc nomen. Quæ enim creatura eſt, vel ſumma, vel infima, quæ Dei miſericordiam non communicet? Quæ regio aut terra tàm longè diſtans, qui Barbari, qui Scithæ, qui incogniti orum, aut Indorum gens, ad quos
Pſal. 144. Dei miſericordia non peruenerit? Vnde & Pſalmiſta ait: Suauis Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Quoniam ſuper omnia opera eius extenditur, diffudit enim illam ſuper omnia opera
Eccl. 16. ſua: eſſe enim ac conſeruatio rerum, miſericordia eſt Dei. Cùm ergo miſericordia Dei omnes comprehendat, etiam ipſos peccatores ac hoſtes ſuos, imò iſti ſunt qui meliorẽ
Matt. 6. partẽ accipiunt, cui deeſſe poterit? Qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & peccatores. Omnes
Sap. 8. Dei miſericordia attingit: nam à fine vſq; ad finem attingit. Duo extrema apprehendit, nempè bonos & malos. Iuſtos miſericordia Dei in bonis operibus fœcundos facit: malos autem etiam ferit radius aliquis huius lucis:
Simile. nec enim effugere lumen Solis valemus. Nam etſi terga illi vertamus, oculos claudamus ne videamus illum, aut feneſtras occludamus, lux Solis ſic magna eſt, & ex alia parte ſic ſubtilis ac penetratiua, quòd clauſis oculis in medio viarum ſenties quòd dies ſit. Nam ipſa lux Solis per palpebras ſeſe ita ſubtiliter intromittit, vt velis, nolis, ſentias illam. Etſi terga vertis Soli, ipſe videtur q perſequatur te. Sic & peccatori contingit, quòd etſi velit, Deum fugere non valebit: nam ipſe Deus perſequitur illum. Si claudat

oculos

oculos ne videat Dei veritatẽ, ipſe per palpebras animæ ingreditur, fulgurq; quoddã ſui luminis ſentiri facit, ita vt neſcias vnde veniat, aut quò vadat. Nec enim eſt qui ſe
Pſal.18. abſcondat à calore eius. Omnia hæc in hac Chananitide muliere depicta videmus. Infidelis, à Deo maledicta, vt potè filia Cham, qui maledictus à patre fuit, quos Dominus delere præcepit, & à proprijs laribus pellere, vt illorum terram Iudæorum populo in poſſeſsionem daret. Hanc (inquam) Deus recipit, ad illã etiam Dei miſericordia pertingit, hanc Sol iſtè calefacit, ſuoſq; radios cum illa diſpertit, imò in illa Gentium Ver incipere videtur, cùm videamus ad illã Solem verum accelerare, & nouas plãtas germinare facere. Attendite, fratres mei. Venit Chriſtus Dominus vt peccatores venaretur, & ideò per deſerta pergit, vt has feras quærat, & ſuis ſagittis interficiat. Hoc mandatum accepit filius Dei à Patre, ſimile illi quod Iſaac Eſau filio ſuo mandauit, cùm
Geneſ.10. dixit ei: Sume arma tua, pharetrã & arcum, & affer mihi de venatione tua, vt comedam, & benedicat tibi anima mea. Pharetra & arcus Chriſti, verba & opera eius erant, quibus peccatores in cor feriebat, & eos venabatur, & ad Patrem trahebat. Sciebat enim hoc cibo vehemẽter delectari Deum, illiſq; benedictionem conſequebatur, qui anteà maledicti erant. Ideò ergo ad partes Tyri, & Sydonis pergit, vbi erãt filij etiam maledicti, vt illis benedictionem impetraret. Tyrus enim venationẽ ſignificat: ac ſi diceret: Iuit ad venationem ferarum, hoc eſt, peccatorum, *Salio à caça de monteria*, vt de illo veriùs, & in meliori ſenſu dicatur. Sicut Nem-
Geneſ.27. roth robuſtus venator coram Domino. Robuſtus quidem Domini venator, qui tàm feroces beſtias interemit, quales ſunt infideles, ac peccatores, & cum illis ianuas Eccle-
Simile. ſiæ ſuæ ornat. Quemadmodùm ſolent venatores ante portas ſuas capita aprorum, ac vrſorum, quos in venatione capiunt ſuſpendere, & illis veſtibula domorum ornare. Sic Dominus portas Eccleſiæ his apris ornare incipit, quæ ſint indicia ſuæ dexteritatis in capiendos peccatores. Nempè hac Chananea, alia Samaritana, Magdalena, Matthęo, Paulo, & alijs ſimilibus, quos êferitate mũdi ad manſuetũdinem ſui Euangelij traxit. *Et ecce mulier Chananea, veys leuantada la caça.* Sed aduerte. Ipſa mulier poſt Chriſtum clamans currit, cùm tamen êregione deberet eſſe, quôd venator poſt feras currere ſolet, & quàm maximo ſilentio poteſt ne excitatæ feræ fugiant. Sed myſterium hoc intelli- *Simile.*
gite, fratres, venatio hæc ea eſt quam nos dicimus, *De ojeo*, nempè cùm alij feras abigũt, vt pergant propè venatores, & ipſi ad libitum eas ſagittis ſuis trasfigãt. Sic Deus animas, Spiritus ſancti ductu ad ſe trahit, vt cùm propè fuerint, iaculis ſuis illas feriat.
Ioan.6. Nam & ipſe dixit: Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit eum. Deus enim ſua gratia homines ad hominem Chriſtum trahit, vt ipſe ſui amoris iaculis vulneret eos; quemadmodùm ad Dauid vrſos ac leones trahebat, vt ipſe interficeret illos. Id enim videtur reſponſum illud Iacob inſi-
Geneſ.27. nuaſſe, cùm dixit illi Pater. Quomodò tàm citò inuenire potuiſti, fili mi? Et ille reſpondit: Voluntas Dei fuit vt citò occurreret mihi. Deus enim animas ad ſe trahit, eaſq; à mundo abigit, vt ad Chriſtum venatorem veniant. Nec enim principiũ, nec medium, nec finis noſtræ conuerſionis à nobis eſt, ſed à Deo præcipuè. Ipſe enim incipit bona in nobis, ipſe nobiſcum ea perficit, & ad finem
Philip.2. bonum perducit. Ipſe quippè dat velle, & *Rom.9.* perficere, pro bona voluntate ſua. Et cuius vult miſeretur, & quẽ vult indurat. Quoſdã enim à ſe deterret, alios ad ſe trahit. Iudam à ſe minauit, & expulit ab ouili ouium, à quo
Matth.26 ipſe abijt, vt ait Matthæ. Igitur fera hæc ab Spiritu Dei, & Angelis venatoribus acta, ad pedes præcipui venatoris venit, vt eam ad libitum ſuum feriat & proſternat. *Et ecce mulier Chananea, &c. clamabat.* Aucupes di- *Simile.*
cunt quod cùm ad venationem ardeæ pergunt, cùm accipiter ille qui illam occiſurus eſt, emittitur contra illam, quaſi inſtinctu quodam naturali percita, ac excitata crocitare ac clamare incipit, quaſi iam mortem ſuam præuidẽs. Sic mulier iſta, cùm ſe apud venatorem qui eam ferire debebat, inuenit, clamare incipit, vt miſereatur ei. Ipſe enim debebat vitam præteritam infidelitatis in ea interimere, & nouã gratiæ ei communicare. Aduertite tamen quid hæc mulier fecerit, vt hanc Dei miſericordiam conſequeretur. Primò enim à finibus illius terrę infidelium egreſſa eſt. Per fines modò intentiones intelligimus: quoniam intentio finis eſt. Per quod inſtruimur, nequaquã ad acquirendam Dei gratiam, aut miſericordiam ſufficere dimittere actum peccandi, niſi intentionem etiam delinquendi dimittamus. Quarè valdè timeo multis peccatoribus, quî peccata ſua quidem proprio Sacerdoti confitentur;

fitentur; & actum peccati pro tunc dimittunt, intentionem tamen peccandi minimè deſerunt. Quarè nihil eis prodeſt confeſsio. Quod & ipſa experientia teſtatur. Cùm videamus illos protinùs ad eadem peccata, ſicut canis ad vomitum redire. Nam etſi hoc aliquando contingat ex vertibilitate liberi arbitrij, quo aliquando id quod modò maximè appetit, poſt paululũ odio habet homo: tamẽ videntes inertiam ac tepiditatem, qua multi ex Chriſtianis ad confeſsionis Sacramentum accedunt, cùm mox illos ad vitia eadem redire conſpiciamus; argumentum nõ minimum ſumimus, eos prauam intentionem peccandi non deſeruiſſe, nec ex finibus illis egreſſos fuiſſe, ſed peccatũ falſa quadam lacrymula cooperuiſſe, & cum ſe-
Ecb.4. ipſos ſeduxerint, exiſtimant etiam Deum ſeduxiſſe, qui tamen nec falli, nec fallere poteſt: quoniam omnia nuda & aperta ſunt in oculis eius, & non eſt creatura aliqua inuiſibilis in conſpectu eius. Non ſic debes facere, frater, ſed omninò peccatum dimittere, radicituſq; à corde tuo expellere, ne radix aliqua peccati in te maneat, qua poſteà repullulare poſsit iniquitas, ſecundùm
Hebr.12. illud Pauli: Nequa radix amaritudinis ſurſùm germinans, & per eam inquinentur multi. Id enim ſibi vult diabolus, vt aliquid præteritorum delictorum in corde ſitum remaneat, nam per illud reuiuiſcere ipſe faciet
Exod.10. peccatum. Id eſt quod Pharao Rex Ægypti volebat. Quod etſi populus ad ſacrificandũ Domino pergeret; tamen aliquid dimitteret in Egyptum, quod eum compelleret ad illùc redeundum. Nam priùs copiam fecit illis eundi in deſertum ad ſacrificandum Deo, dummodò paruulos in Ægypto relinqueret. Deinde vt ſaltim iumenta ſua ibi remanerent, quaſi impignorata pro reditu. Sic diabolus nititur vt aliquid ex præterito pec cato in corde ſemper maneat, quo veluti impignoratum remaneat ad redeundum, & illud quod ibi remanet, vocet ad ſe & trahat ad peccatum tanquàm res eius, cui & affectum remanet cor. Sed non id vult Deus quod fiat, ſed viri, mulieres, paruuli, & iumenta omnia ad ſacrificium pergant: quoniam ſolemnitas grãdis Domini eſt, ne quid in Ægypto relinquatur, quod illùc animos appellere poſsit. Nihil peccati maneat, omnia eius omninò à corde diuellantur, nec pignus, nec obſes eius in poteſtate tua remaneat, ne iterum illius occaſione ad te hoſtis tuus reuertatur. Id eſt quod frequenter efficere ſolet diabolus. Si iſte qui erat in concubinatu, & cõfiteturin Quadrageſima, & iubetur relinquere concubinam; relinquit quidem, ſed taliter q̃ vel ipſa grauida maneat, vel filium quem ei ex concubinatu peperit, apud ſe habeat, vt his veluti obſidibus, atq; pignoribus iterum ad ſuum redeant peccatum. Vel ſi hæc non ſunt, illa obligatio quam diceris habere, vt ei prouideas, hęc faciet vt & illa ad te reuertatur, vel tu ad eam. Non id oportet, ſed omnes radices has, atq; occaſiones euellere debes. Nam vaccæ *1.Reg.6.*
illæ quæ Arcã Teſtamenti à Philiſthæis ad Iudæam emiſſam portabant, relinquebant vitulos in terram Philiſthinorum, & ideò etſi properabant cum arca ad populum Dei; tamen ibant mugientes recordatæ filiorum, quos relinquebant apud Philiſthæos. Sic continget animæ, quæ aliquid ſui deſiderij in terrã peccati dimittit. Mugiet enim bos, & aliquandò recalcitrabit: nam caro ad ſua pignora, ad ſuos filios, hoc eſt, ad opera mala, quæ aliquandò peperit, redire cõtendit. Quarè paruuli etiam educẽdi ſunt de Ægypto, hoc eſt, quædam etſi tepida deſideria, vel aliqua ratio, quæ titulo honeſtatis palliatur, non vel has res paruulas permittere debes in Ægypto remanere, hoc eſt, in peccato, ne iterum ad te reuertatur, vel tu ad illud. Hinc enim & Ioſeph, nec oſſa, nec ci- *Gene.vlt.*
neres ſuos voluit remanere in Ægypto: hoc eſt, nec memoria quidem præteritæ vitæ, niſi ad deteſtandum eam in te remaneat: nam cineres memoriam ſignificãt. Sic enim tu debes in te deſtruere peccatum, quemadmodùm & Deus deſtructurus eſt peccatores, de quibus dicitur Malach. 4. Quòd *Malac.4.*
non derelinquet eis radicem, nec germen. Ita & tu non ſolùm actũ peccatorum, ſed & intentionem, deſideria, & occaſiones, ex quibus prodeunt, diuellere debes. Certè ſi ita fieret, non tàm citò ad ſemel dimiſſa peccata rediremus. Audi me, frater. Iuſtificatio *Simile.*
motus inſtantaneus eſt, qui non fit in tempore, ſed in inſtanti. Quaſi per ſaltum ab vno extremo in aliud tranſit peccator, nempè à culpa ad gratiam. Motus autem qui fit in tempore, in vtroq; termino eſt vſq; ad finem motus. Nec enim totus eſt in termino à quo, aliâs non incepiſſet motus; nec totus in termino ad quem: nam iam ceſſaſſet motus; ſed partim in vno, & partim in alio. Quemadmodùm, cùm aqua mouetur ad calorem, nec tota frigida eſt, aliâs nõ cœpiſſet alterari per calorẽ, nec tota calida, vt ignis;

nam

nam tunc iam ceſſaſſet motus, adepto termino ad quem; ſed diuiſim eſt in vtroq; nec tota calida, nec tota frigida, ſed medio modo paulatim à frigiditate ad calorem tranſeundo. Non id patitur iuſtificatio, quæ in inſtanti fit, nec patitur Deus quòd aliquid voluntatis tuæ remanſerit in peccato, aliquid in Deo; tunc enim nondum perfectus eſſet motus iuſtificationis. Sed totus in altero extremo debet eſſe. Non vt aqua tepida, ſed vt
Apoc.3. omninò calida. Sic enim & ipſe in Apocal. dicit: Vtinam frigidus eſſes aut calidus; ſed quoniam tepidus es, incipiam te emouere ex ore meo. Non ita, ſed per ſaltum tranſilire debes à culpa ad gratiam, fortiter ab vno extremo ad aliud attingendo. Sic enim dicitur:
Cant.2. En iſte venit ſaliens in montibus tranſiliens colles, ſimilis capræ, hinnuloq; ceruorum. Miratur Eccleſia in hac Quadrageſima, videns peccatores tranſilire peccatorum foueas & hiatus, rupeſq; ac montes ſaltare, omneſq; peccatorum difficultates vincere, ac veluti capreæ, ac damulæ, ab vno extremo ad aliud celeriter tranſilire, ab extremoq; peccati, ad gratiæ & amicitiæ Dei extrema ſe transferre, vt hæc mulier fecit egreſſa â finibus infidelium, & peccatorum. *Miſerere mei, fili Dauid.* Tu qui in hoc gloriaris, quòd miſericors ſis, & in hoc tuam oſtendis celſitudinem, nomenq; tuum inter homines celebras, atq; hoc odore ad te animas trahis: miſerere mei. *Filia mea malè à dæmonio vexatur.* Quid mirum quòd eam diabolus vexet, qui crudeliſſima quædã ac immanis eſt beſtia, & carnifex humani ſanguinis auidiſſimus? Qui inimicitias aduerſùs hominem profeſſus eſt. Quarè cùm illum ſub ſua habet poteſtate, nec Phaloris, nec Nero, nec Cariba, nec tyrannus aliquis inuenietur, qui ſic mancipia vexet, ſicut diabolus animas, quæ ſibi per peccatum ſubduntur. Lacerat, diruit, membra diſiungit, nec rẽ in ſuo loco dimittit quam non ſeparet, & malo aliquo afficiat. Sic enim & Dominus comminabatur, dicẽs: Tradidi eos in manus dominorũ crudelium. Quomodò non immenſos dolores in ea efficiet? Proh Deum immortalem! Quandò membrum aliquod corporis ab alio per ictum aliquẽ diſiungitur, quantum in corpore dolorem cauſat! Nam tanto conatu natura ordinem rerum amat, vt nunquàm quieſcat dolor, & naturæ ipſius gemitus, donec membrum ad locum ſuum naturalẽ redeat, & ordo naturalis, quem inter ſe partes corporis habent, conſeruetur.
Eſai.19.
Simile.

Sed ordo animæ multò pulchrior eſt, quãtò plùs naturæ artifex in ſpiritualibus ſapientiam ſuam oſtendere voluit. Et ideò animæ potentias ſuperno ordine inter ſe compoſuit, vt inferiores ſuperioribus, ſuperiores Deo ſubiectæ, atq; ſubordinatæ eſſent. Cùm autem hoſtis animæ, qui diabolus eſt, eam per peccatum intrat; omnia hæc diruit, diſiungit, & lacerat, potentias quæ in ſuis articulis inter ſe conglutinantur, diſiungit nec vllam rem in ſuo loco dimittit, ſed omnia tranſuerſa in anima ponit, ſurſum, ſubtuſq; voluẽdo. Carnem quippè quæ ſubtus rationem deberet eſſe, ſupra illam collocat, & quæ obedire tenebatur, imperium tenet, & ratio, voluntaſq;, quas Deo ſubditas eſſe oportebat, iam carnis, dæmoniſque imperio ſubijciuntur. O miſeram animã omni prorſus ordine diſiunctam! Quomodò ibi quieſcet natura, donec potentiæ in ſuo ordine redigantur? Perpetuis cruciabitur doloribus, quoad vſq; quælibet pars in ſuũ locũ reſtituatur. Quarè anima ſic dilacerata ipſa ſibi pœna eſt, nec alium exigit tortorẽ q̃ ſeipſam, ſecundùm illam celebrem B. Auguſt. ſentẽtiam, qua dicit: Iuſiſti Domine, & ita eſt, vt animus inordinatus ipſe ſibi pœna ſit. Quis maior dolor in corpore eſſe poterit, quàm membra diſiuncta tenere? Et quis maior in anima excogitari poteſt, quàm inordinatè viuere, nec potentias ſuum locum tenere? Contritio, & infelicitas in vijs eorum:
Auguſt.
Pſalm.13.
Pſal.47.
Semper enim membra confracta talis anima habet. Ibi dolores, vt parturientis: quoniam ſemper deſiderijs varijs grauida peccatoris anima ambulat, nec dolores ceſſant, donec ea in lucem & opus prodat. Benè ergo mulier hæc conqueritur ac dicit, quòd filia ſua malè à dæmonio vexatur. *Qui non reſpondit ei verbum.* Vulnerata iam eſt ardea iſta, percuſſa eſt fera, licèt in ſilẽtio, & occultè: ne ſi ictum præſentiret, fugam caperet & manus venatoris effugeret. Tacendo cor huius mulieris ferit, & ipſa veluti cerua à ſagitta herboraria percuſſa maiori conamine ad fontem pergit, & ſic feruentiùs ſequebatur Chriſtum, ita vt diſcipuli dicerẽt ad Dominum: *Dimitte illam, quia clamat poſt nos.* Venatores etiam ſunt diſcipuli: ad hoc quippè miniſterium vocauit eos Dominus, cùm dixit illis: Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum. Verùm erant in officio venandi nouitij atq; tyronnes; noui autẽ venatores vellent ſtatim interemptam, ac captam venationem: qui autem huius exercitij

citij experientiam habent; plùs voluptatis capiunt, ſi differatur exitus venationis, vt videant accipitres volare, ad ardeam accedere, & illã vel volatu, vel vnguibus, vel ore ſe defendere. Vnde & eis reſpondit Dominus: *Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus iſraël.* Sentit hunc ſecundũ ictum mulier, & ideò crocitat, & clamat, dicens: *Domine adiuua me.* Ecce orationis perſeuerantiam, multũ enim valet deprecatio iuſti
Ioan.5. aſsidua. Nec enim Deus moleſtiam ſentit, propter importunitatem noſtrarum orationum, imò id ipſe vult vt inſtemus opportunè, & importunè. Ideò quippè oratio vocatur incenſum, quod odoriferum eſt, vt intelligamus non faſtidire Deum noſtras orationes, etiam ſi importunæ ſint, imò maxi-
Pſal.140. mè placere illi. Quarè Dauid dicebat: Dirigatur, Domine, oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Ac ſi diceret. Thus redolens eſt oratio mea, nõ poteſt diſplicere tibi, ſed peto vt acceptes eam. Nonne vides effectus omnes ad ſuas conuerti cauſas, vt ab
Simile. ipſis ſemper id quo indigẽt, accipiant? Nonne vides terrã, quaſi aperto ore inhiantem, & cœlum ſemper reſpicientem, vt ab eo rorem & pluuiam recipiat, cæteraſque influẽtias, quibus fructus ſuos proferre queat? Videmus plantas, herbas, & flores Solem ſemper inſpicientes, & quaſi ipſum inſequẽtes, vt calore ſuo viuificatæ prodeant, ſuaq; pulchritudine ornent, ſuoq; odore lætificent Vniuerſum. Oculi filiorum non auertuntur à parentibus, vt eos alant, nutriant, atque ad perfectum perducant, quo poſsint vitam abſq; indigentia tranſigere. Omnes ergo effectus in ſuas videmus conuerti cauſas. Et cauſæ iſtæ, licèt reſpectu talium effectuum, cauſæ ſint; tamen reſpectu ſuperiorum ſunt effectus, ad quos ipſę etiam attendere debent. Quarè non poſſunt adeò intentè ſuis effectibus prouidere: cùm & ſibi neceſſarium ſit etiam à ſuperiori cauſa, quæ eis deſunt mendicare. Solus Deus taliter eſt cauſa, quòd nullo modo eſt effectus. Cauſa cauſarum eſt, omnium effectuũ productrix, à qua omnis patet nitas, id eſt, omnis cauſalitas in cœlo & in terra nominatur, vt ait
Epheſ.3. Paul. Qui à nullo accipit, nec mendicat, ſed
Rom.10. omnia ab eo. Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniã ex ipſo & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, vt dicitur Roma.10. Vnde totus incumbit ſuis effectibus prouidendis, cùm ipſe nullius indigeat. Pſalm.15:
Pſal.15. Ego dixi, Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non eges. Si ergo aliæ cauſæ, quæ ab alijs, & ab hac prima pendent, talẽ de ſuis effectibus curam habent, quantò maiorem prouidentiam hæc prima habebit, quæ nullius alterius indiget? Vides gallinam ſuis incubantem ouis, nec ab eis diſcedentem, vt ſuo calore foueat, atq; in pullos conuertat; multò magis Deus ſuis aſsiſtit effectibus prouidẽdis, nutriendis, perficiendis, & conſeruãdis. Nam à principio Spiri-
Simile. *Geneſ.1.* tus Domini ferebatur ſuper aquas, vel vt alia litera dicit, Incubabat, hoc eſt, fouebat, perficiebat, & conſeruabat. Si ergo omnes effectus ad ſuas conuertuntur cauſas, quæ deficere poſſunt, & de facto aliquandò deficiunt, cur non ad hanc indeficientem cauſam conuertemur, noſtraque omnia in eum proijciemus, vt ab ipſo quod nobis deficit, accipiamus? Hæc autem conuerſio per orationem fit, quæ mentem ad Deum eleuat, atque ab eo quod deſiderat poſcit. Præcipuè cùm mundus iſte deſertum quoddam ſit, cui omnia neceſſaria aduẽniunt de foris, *Es lugar de acarreo*: emporium autem vnde neceſ-
Iacob.2. ſaria ſibi vehuntur, cœlum eſt: Nam omne datum optium, & omne donum perfectum deſurſum eſt. Vector autẽ qui hæc huic deferto adducit, oratio eſt. Si quid tibi deeſt, mitte eam in cœlũ, & afferet. Deeſt tibi deuotio, ſalus, gratia, patientia, humilitas; mitte hunc vectorem, orationem dico: nam ipſa in cœlum aſcendit, cunctaq; cœleſtia perluſtrat, & onuſta ſemper his bonis deſcendit. Vnde de ſapiente muliere, hoc eſt, anima iuſti, dicitur Prouer. 31. Facta eſt quaſi nauis
Prouer. 31. inſtitoris, de longè, hoc eſt, de cœlo portans panem ſuum. Eſt enim ſcala illa quam vidit Iacob, per quã Angeli aſcendunt, atq; deſcendunt. Aſcendunt portantes orationes noſtras (vt dixit Angelus ad Tobiam. c. 12.)
Tob.12. Ante Dei tribunal, & deſcendunt afferẽtes dona, quæ per talem nuncium ad nos mittuntur. Talem veredarium mitte: quoniam ipſe veniet onuſtus omnibus bonis quibus indiges, nõ reuertetur ad te vacuus, ſed quæcunq; mandauerit, faciet, ſi tamen patienter tuleris & fortiter perſeueraueris, ſicut mulier hæc fecit. Quam cùm canem nuncupaſſet Dominus, dicens ei: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus*: non abnuit, ſed reſpondit, dicens: *Etiam Domine. Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum ſuorũ* Ac ſi diceret: Fateor me eſſe canem, & ideò non peto panem integrum; ſufficiunt mihi micæ, quæ cadunt de

de mensis diuitum. Omnes creaturæ micæ sunt, quæ ex mensa Dei cadunt. Sol vna micaest, & cœlum, & Luna, & stellæ, micæ sunt, & nos cum paupere Lazaro ad mensam diuitum adstamus, non auarorum, sed maximè liberalium; cupientes saturari de micis quæ de mensa cadunt eorum. Nam omnia bona quæ hic accipimus, relata ad ea quæ ipsi possident, quasi micæ quædam sunt. Ipsi enim clarè vident Deum, nos per fidem duntaxat credimus in eum. Illi eum ex toto corde diligunt, nos tamen imperfectè multoties deuiantes ab illo. Illi vident illum sicuti est, nos in Sacramẽto velatum. Micæ sunt hæc respectu eorum, qui panem integrum comedunt. Tamen sicut famelici canes speramus eas. Sed dices: Quis huic mulieri hanc tantam fortitudinem, & constantiam dabat? Ipsemet Christus, qui eam videbatur *repellere*. Nunquàm legistis in *fabulis Poëtarum*, quando Hercules luctabatur cum filio terræ, quoties eum in terrã prosternebat, maiores vires à terra ipsa capiebat: quoniam mater illas illi administrabat. Sic cùm videbatur Dominum hanc mulierem prosternere, ipse illi nouas vires subministrabat, quibus fortior aduersùs repellentem se, si ita fas est dicere, insurgebat. Vnde & dixit illi: *O mulier, magna est fides tua, &c.* Quasi admirans tantam eius fortitudinem hoc dicit. Et quoniam quasi violenter misericordiam suam detinebat Christus, ideò veluti impetuosè illam modò profert, dicens: *O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.* Ipse eam nobis præstet conferendo hîc nobis gratiã, & in altero seculo gloriam, Amen.

Aliâ moralitas seu concio.

Nunc autem vt alijs vicibus feci, postquàm ordinatas iam quatuor conciones hîc vobis proposui, carptim, & indifferenter nonnulla etiam scitu digna, circà hoc Euangelium attingam. Et primùm scitote multos sanctos Doctores dicere, quòd spiritus hic immundus, qui filiam huius mulieris exagitabat, erat spiritus fornicationis, & ideò Dominum ab ea fugisse; vt hoc facto doceret nos sic vitiũ hoc vincendũ esse. Nã vt Augustinus docet, omnis Christi actio nostra est instructio. Sicut enim cùm ficum arefacere fecit, quia non inuenit in eo ficus; fuit parabola in facto, per quod significabat populum Iudæorũ arefaciendum esse, quia vero Messiæ non crediderunt (scit enim Deus, insensibilibus rebus loquelam tribuere) sic in hac fuga quã videtur facere ab hac muliere, instruere nos vult, quòd sic debemus peccata carnis ac fornicationis fugere. Diuus Thomas. 2. 2. quæst. 135. art. 1. ad. 4. docet esse aliqua vitia, quæ facie ad faciem resistuntur, ac vincuntur; quædam verò quæ sic vires maiores capiunt. Vitia spiritualia, & præcipuè acidia in faciem ei resistendo meliùs vincitur, *Haziendole rostro*. Acidia quippè (quæ est nausea quædam, ac fastidium rerum spiritualium) meliùs vincitur, considerando propiùs & frequentiùs spiritualia, quæ quantò plùs contemplantur, tantò vehementiùs hominis voluntatem post se rapiunt, animamque earum dulcedine magis afficiunt. Quarè optimum remedium contra acidiam est rebus spiritualibus plùs intendere. Cæterùm vitia carnalia, dum plùs considerantur, & cogitationibus trahuntur, plùs virium illis concrescunt, magis inflammantur, & extenduntur. Quarè vitium hoc non facie ad faciem resisti potest, sed terga vertendo, atque à te quàm velociter repellendo, vt hodie suo facto nos docet Christus. Vnde & Paulus dicebat: Fugite fornicationem. Et titulus Psalm. 3. hic est. Psalmus Dauid pro victoria, cùm fugeret à facie filij sui Absalon. Fugam vocat victoriam, & ita est: quoniam pulcher ille iuuenis Absalon carnis peccata designat, à quibus fugiendo palmam cõtra ea adipiscimur. Ioseph etiam relicto pallio fugit êmanibus adulteræ mulieris, nec facie ad faciem huic hosti obuiam iri poteris. Fortissimus erat Dauid, & tamen quia vidit mulierem se lauantem ex aduerso perijt in concupiscientia eius. Terga vertit fortissimus Dux Iosue Regi Haim, deinde eleuauit clypeum in altum & vicit illum. Quoniam fugiendo à carne, & leuando orationis clypeum in altum, hunc terribilem hostem subijciemus, qui se Regem facere nititur, & ingressum terræ Promissionis impedire. Vnde Diuus Petrus dicit: Vt per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Fugiendo, & occidendo occasiones, perimitur hic inimicus. Hanc doctrinam confirmat Diuus Gregorius. 1. Reg. 6. altissimè declarando mandatũ illud, quod Dominus dedit Sauli, præcipiens illi, vt pergeret contra Amalech: quoniam impedire conatus est introitum filiorum Israël in terram Promissionis, postquam ex Ægypto educti fuerant. Mandauit enim illi Dominus, vt penitùs vniuer-

D. Thom.

1. Cor. 6.
Psal. 3.

Genes. 39.

2. Reg. 11.

Iosue. 8.

2. Petr. 1.

Gregor.

August.
Marc. 11.

vniuersam illam Gentem deleret, nec vlli sexui, aut ætati parceret, sed lactentes pueros in vberibus maternis interficeret. Amalech interpretatur populus lambens, & significat carnis libidines, quæ auidissimè has voluptates amat, & sic se in illis immergit, vt lambere illas videatur. Hæc impedimentum esse solet egredientibus de Ægypto, hoc est, de mũdo, ne dulcedinem cœlorum sentiant, & in eius contemplatione ingrediantur. Nihil enim ita solet infestare homines, qui à carnalibus voluptatibus ad spirituales se trãsferunt, quàm monstrum hoc. Oportet ergo exercitum cogere contra illud, nec enim vna virtus ad debellandum illud sufficit, sed vniuersas phalanges virtutum instruere aduersùs illud. Nam contra superbiam sufficit humilitas: aduersus iram patientia: contra gulam abstinentia; contra hoc verò vitium omnium virtutũ aciem instruere oportet. Necessaria quippè est abstinentia, disciplina, humilitas, patientia, oratio, lectio, silentium, clausura, charitas Dei, fides, spes, denique omnium virtutum exercitus congregandus est contra illud, nec relinquendus est viuus vir, aut mulier, aut lactens infantulus. Vir est immundus cogitatus, mulier caro, quæ se amplexari cum immundis cogitationibus incipit, consentireque illis, & eis se subijcere. Oportet ergo, vt vir & mulier interimantur. Pessimus cogitatus cesset, caroque castigetur, nec ei assentiat. Nec hoc solùm, sed & lactentes pueri moriantur, hoc est, initia huius tentationis, quæ veluti teneri pueri blandè se intromittere incipiunt, oportet vt etiam interimantur, & pereant. Nam si eos sinas in viros crescere, iam non poteris resistere illis. Attentè ergo respice (ait Gregorius) an infantulus iste Amalechita sit. Queniam si coniugatus es, nõnulla huius rei licita tibi erunt; si verò alterius es sortis, non licent. Amalechita est, interfice illum, quantuncunq; infantulus sit. Quemadmodùm ignis scintillam, quæ vesti tuæ inhæsit, protinùs excutis eam, ne de te dicatur quod Sapiens in Prouerbijs dicit: Nunquid potest quis habere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant? Hoc etiam lamentabatur Hieremias in suis Threnis, cùm dicebat: Sed & lamiæ nudauerunt mammas, lactauerunt catulos suos. Lamiæ dicuntur mulieres maleficæ, quas nos dicimus, *Brujas*, quæ puerulos lambunt, & suggunt. Et significant animas impudicas, quæ immundis cogitationibus pectus nudant, & aperiunt vt ingrediantur ad se, & ibi lactant eas, ac fouent, cùm illis delectantur, & immorantur. Et quemadmodùm gallina (vt paulò ante diximus) incubans super oua, ea fouet, & calefacit, vt ex illis pulli generentur, & nascantur: sic animæ nimis impudicæ, ac carnales faciunt. Fouent enim pessimas & mulierosas cogitationes, incubantes super eas, vt ex eis generetur peccatum, & in opus nascatur, & exeat. Id enim efficere solet morosa delectatio in turpibus cogitationibus: nec pudicitiam seruare poterunt, qui immundas cogitationes à se quantocius non expellunt. Sunt enim Amalechitæ infantes statim interficiendi, secundùm illud Psalm. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram, *Azibarrarlos*. In petra, qui est Christus. Item cùm populus Dei præliaretur contra Amalech, Moyses manus eleuatas cum virga habebat, & dum eleuaret manus Moyses, vincebat Israël, cùm deprimebat eas, superabat Amalech. Maximum remedium aduersùs hoc vitium est leuare manus ad Deum in oratione: nam sensuales motus animum deprimunt, oratio eleuat, & ideò tanquàm motus contrarius illi vincit talem hostem. Hur, & Aaron sustẽtabãt manus Moysi; ne deprimerentur: sic & ad subijciendum hunc hostem, oportet vt & alij suis orationibus te adiuuent: tàm importunus ac pernicioſus hostis est. Vnde & Dominus dicebat. Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, nisi in ieiunio & oratione. Et per virgam quam eleuabat Moyses, possumus etiam intelligere Christi crucem, sub cuius vmbra ardor iste inordinatus refrigeratur. Sub arbore fici confusos se inuenerũt primi Parẽtes nostri, hos bestiales motus sentientes; sed sub hac arbore potiùs vitiũ hoc confunditur & subijcitur. Vndè multi in remedium aduersus hãc tentationem quotidie crucis memoriam faciunt; per aliquam antiphonam & orationem. Et de sancta quadam moniali legitur, quòd cùm has turpes in se sentiebat cogitationes, aut motus, pollice signũ Crucis super cor faciebat, & protinùs fugiebãt ab ea. Quarè post multum tẽporis à morte, & sepultura sua, i inuen-

Simile.

Simile.

Prouer. 6.

Thren. 4.

Psal. 136.

Exod. 17.

Exod. 17.

Matth. 17.

inuentus eſt pollex integer, & incorruptus, & ſupra cor eius inuenta eſt crux ad figuram floris lilij compoſita. Operæpretium exiſtimaui huic doctrinæ etiam addere, quod ſancti Patres docuerunt nos, & experientia teſtatur. Impoſsibile fermè eſſe multum communicantẽ, & familiariter ſe habentẽ cum mulieribus, caſtè viuere. Nan quantunuis ſancta ſit, ſi frequens fiat, periculoſa valde eſt. In ore
Bernard. omnium ſententia illa Diui Bernardi eſt, Maius æſtimare miraculum, inter mulieres caſtè viuere, quàm mortuum ſuſcitare.
Hieron. Et Hieronymus in regula Monachorum tom.2.dicit: Nemo miles pergit ad bellum cum vxore. Fœminæ enim cum viris habitantes germinant ſpinas, nec inter ſcorpiones, & ſerpentes quis ingreditur ſecurus. Et in ſecunda regula, vt refert Deſtructorium vitiorum, parte.3.cap.1.dixit. Quòd tentatio illa vehemens, quam in carne ſua pertulit Paulus, ortum habuit ex hoc, quòd in comitatu ſuo ducebat beatam Techlam pulcherrimã virginem; propter quod compulſus eſt eam à ſe dimittere. Hoc etſi non tantũ veritatis habeat, prodeſt tamen ad confirmandam hanc veritatem, quôd magnum periculum ad caſtitatem ſeruandam ſit conuictus mulie-
Prouer.7. rum, quantunuis ſanctarum. Multos enim vulneratos deiecit mulier, & fortiſsimi quique interfecti ſunt ab ea: Qui timet Deum, fugiet ab ea (ait Sapiens.) Hodie multi ex his, qui ſanctitatem nimiam præ ſe ferunt, cum mulieribus frequentiſsimè tractant, vt eas ſanctas efficiant. Hoc er-
Gregor. gò eſt, ait Gregor. Regem Iſraël aduerſùs Amalechitas pugnare, prædicatores contra hoc vitium verba facere. Et ſuper illud: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ pe-
simile. rierunt domus Iſraël: Nota, quôd Chriſto contigit id, quod populo alicui qui petit iudicem inquiſitorem, vt inquirat de aliquo magno negotio, quod ibi accidit. Rex, & Senatus eius iudicẽ illùc decernũt, vt de negotio illo ad quod poſtulatus eſt, ab illo populo inquirat, addita tamen poteſtate, vt poſtquàm illud finierit, alia negotia aliorum populorum tractet. Sic populus Iudaicus hunc Meſsiam ſibi promiſsum indefeſsè poſtulauit: conceſſus eſt illi, & miſſus ad illum; addita tamen poteſtate, vt poſt illius populi negotia ad Gentes conuertendas, aliquando ſe transferret. Et ideò poſtquàm Iudæis prædicauerat; aliquandò ad loca Gentilium ſe transferebat, & ibi nonnulla negotia eorum tractabat, vel hanc Chananæam, vel aliam Samaritanam conuertendo. Sic enim ait Paulus ad Rom.15. Dico ergo Chriſtum *Rom.15.* Ieſum miniſtrum fuiſſe circunciſionis, Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum. Quoniam Chriſtus miniſtrare venerat populo Iudæorum, qui circunciſione ab alijs diſtinguebatur: ſed ex hac abundantia miſericordiæ etiam Gentibus aliquando per ſe prædicauit, & poſteà pleniſsimè per Apoſtolos ſuos. Quemad- *Simile.* modùm mulier, quæ plurimum habet lactis in mammillis, non ſolùm filium ſuum, ſed & alienum lactat. Vbera Chriſti, quæ ſunt viſcera miſericordiæ plena (de quibus Sponſa dicebat: Quia meliora ſunt vbera *Cant.1.* tua vino) adeò plena, & exuberantia veniebant, vt non ſolùm filijs ſuis, qui erant Iſraëlitæ, ſed etiam alienis, quales erant Gentes infideles, lac ſuæ doctrinæ ac miſericordiæ porrexerit. *O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis.* Chryſoſtomus *Chryſ.* ait hîc, quòd ſe geſsit Dominus cum hominibus, ſicut famoſus quidam medicus, *Simile.* qui antequàm peritia ſuæ artis manifeſta fiat, gratis curat ægrotos. Cæterùm poſtquàm iam cognita tanta eius ſufficientia eſt, magno pretio ſuas operas venit. Sic Chriſtus Dominus in mundum veniens, vt ſapientiam ſuam oſtenderet, gratis omnibus beneficia præſtabat; at poſtquàm iam cognitus erat, magni æſtimabat artem ſuam: volebat enim, vt maxima fide à ſe emerent operas ſuas. Nam & dicebat: Si- *Matth.8.* cut credidiſti, fiat tibi, hoc eſt, ſicut mihi ſoluis, ita operas meas tibi impendo. Et quia magnum pretium contulit hæc mulier (quoniam magnam fidem illi præſtitit) ideò dixit illi: *O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis.* Cùm Heliſæus Pro- *4.Reg.13.* pheta morti proximus erat, venit ad eum Rex Iſraël, & dixit illi Propheta, vt ſumeret arcum cum ſagittis, & eas iaceret contrà Syriam. Fecit id Rex Iſraël tribus vicibus, & interrogauit eum Propheta, quoties ieciſſet ſagittas contra Syriam. Respondit Rex: Ter. Et Propheta: Viuit Dñs (ait) ſi ſepties id feciſſes, ſepties percuſsiſſes Syriam, nunc autẽ ter percuties eam. Prima quidẽ gratia gratis nobis conceditur à Deo, nullis in nobis præcedẽtibus meritis.

meritis. Cæterùm augmentum gratiæ ad menſurã tuæ diſpoſitionis, ac meriti datur, ſi enim te diſpoſueris, vt tres, tres tibi gradus gratiæ augebuntur, ſi vt ſeptẽ, ſeptem. Vnde quibus Deus hæc beneficia impẽde-
Matth.8. bat, dicebat: Fiat tibi ſicut credidiſti. Quoniam ſi plùs fidei ac meritorum habuiſſes, plùs tibi tribueretur. Sed quoniam huius mulieris fides magna fuit, ad menſuram eius tribuitur quod petit. O mulier, magna eſt fides tua! Quoniam ita arcum exten-
Simile. diſti, fiat tibi ſicut vis. Solent animalia magna, atque ferocia rebus ſe minimis ſubdere, atque eas timere. Nam leo, de quo
Prouer.30. Sapiens ait, quod eſt fortiſsimus beſtiarum, muri ſe ſubijcit, & illũ timet, & elephas muſtellam. Sic leo iſte fortiſsimus de tribu Iuda, huic catellæ ſe ſubijcit, dicens. O mulier, &c. Quoniam te catellis comparaſti, hac tua tanta humilitate viciſti me: fiat tibi ſicut vis.

Et cùm tranſiſſet inde Ieſus, venit ſecus mare Galileæ. Et aſcendens in montem, ſedebat ibi. Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ, habentes ſecum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos, & proiecerunt ad pedes eius, & curauit eos, ita vt turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes, & magnificabant Deum

Moralitas Iſraël. Litera clara eſt. Spiritualiter autem multi ſunt illi, qui corpore & mente tacentes ſunt, ſicut muti à Dei laudibus, de
Ezech.3. quibus dicitur Ezechiel. 3. Eris mutus, nec quaſi vir obiurgans. Claudi ſunt, qui vno pede rectè ambulant, & alio, quia curtus ac breuis eſt, claudicant. Hi ſunt qui fidem habent ſine operibus, in via Dei vno pede ambulantes per fidem, & alio curto claudicãtes per prauam operationẽ: quibus.
3.Reg.18. 3. Reg. 18.dicitur: Vſquequò claudicatis ad vtranque partem? Nam per fidem videntur accedere ad Deum, & per prauam operationem ſeparantur ab eo. Quibus & Pau-
Tit.1. lus dicit: Qui verbis confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. Cæci etiam
Eſai.59. ſunt qui aberrant à via Dei, quibus Eſai.59. dicitur: In tenebris ambulauimus, ac palpauimus, ſicut cæci ad parietem, & quaſi abſque oculis attrectauimus. Debiles autem ſunt, qui toto corpore imbecilles ſunt, ex defectu virtutis operatiuæ. Hi ſunt qui ex deuotionis defectu debiles ſpiritu ſunt, negligenterque, ac tepidè opera
Hiere.48 Dei exequuntur, quibus dicitur: Maledictus homo, qui opus Dei facit negligenter. Et.2.Reg.4.Miphiboſeth, qui interpreta- *2.Reg.4.* tur vir confuſionis, erat debilis pedibus: quoniam peccatores, qui coram Deo, & hominibus in die iudicij confundendi ſunt, & fide & operibus debiles ſunt. Vnde per Malachiam cap.1. dicit Dominus: Si of- *Malach.1.* feratis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt? Tunc oblationem cæcam offerimus Deo, cùm abſque vlla attentione opera eius exequimur, hoc eſt, cùm in laudibus eius, aut oratione, abſque attentione animi ad id quod facimus, ſumus; imò nec intentionem fugimus in illud opus bonum, ſed conſuetudine ducimur, & rapimur ad ea. Etſi offeratis claudum, & languidum, nonne malum eſt? Claudam offerimus oblationem, cùm ſolo corpore cultui Dei aſsiſtimus, voluntas autem longè ab illo eſt. Languida oblatio ea eſt, quæ abſque deuotionis ſpiritu offertur, & quando hæc indeuotio in maioribus reperitur, conqueritur Dominus per Eſaiam, dicens: Omne *Eſai.1.* caput languidum. Sanauit etiam alios multos: quoniam (vt Lucas cap. 6. refert) vir- *Luc.6.* tus de illo exibat, & ſanabat omnes. Vt adimpleretur quod Pſalm.102. dicitur: Qui *Pſal.102.* propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus. Hoc eſt, totum te circundat, & corpus, & animam operibus miſericordiæ, quæ in te operatur.

Ieſus autem, conuocatis diſcipulis ſuis, dixit: Miſereor turbæ: quia triduo iam perſeuerant mecum, & non habent quod manducent, & dimittere eos nolo ieiunos, ne deficiant in viã. Miſericordia propriè eſt paſsio animi, & eſt triſtitiæ ſpecies; condolentia, ſcilicet, alienæ miſeriæ, velut propriæ. Sicut autem in Ieſu fuit timor, & triſtitia, ita fuit miſericordia, ad verificandum verum animum humanum in ipſo. *Et dicunt ei diſcipuli. Vnde ergo nobis in deſerto panes tantos, vt ſaturemus turbam tantam? Et ait illis Ieſus: Quot panes habetis? At illi dixerunt: Septem, & paucos piſciculos. Et præcepit turbæ vt diſcumburent ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, & piſces, & gratias agens, fregit, & dedit diſcipulis ſuis, & diſcipuli dederunt populo, & comederunt omnes; & ſaturati ſunt, & quod ſuperfuit de fragmentis, tulerunt ſeptem ſportas plenas. Erant autem qui manducauerunt quatuor millia hominum, extrà paruulos, & mulieres.*

Moralitas Summa huius miraculi eſt, q̃ Chriſtum ſincerè quærentibus, & in vocatione ſua perſeuerantibus; nunquàm defutura ſunt vitæ neceſſaria, qui tantam turbam pauit, etiam non requiſitus de cibo; imò qui omnes homines tàm bonos quàm malos paſcit quotidie, nec nunc deſeret credentes, diligentes, & ſperantes in ſe. Hîc igitur ipſo facto docuit, quòd Dauid verbis expreſsit: *Pſal.36.* Inquirentes (inquit) Dominum, non deficient omni bono. Item, Spera in Domino, & fac bonitatem. Reuela Domino viam tuam, Nouit enim Dominus viam immaculatorum. Iunior fui, etenim ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Lege totum hunc Pſalmum trigeſimũſextum. Vult igitur Chriſtus hoc miraculo docere, quod ſuprà verbis docuit: Primùm quærite Regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis. Primò hîc obſerua, quòd Chriſtus non nouos panes creauit, ſed panes multiplicauit. Habet enim Deus multa media, quibus ſuos paſcit. Conſuetum quidem medium, quo nobis vitæ neceſſaria dat, eſt labor manualis. Hoc enim medium ipſe ordinauit, & inſtituit, cùm dixit: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Hoc autem deficiente, habet Deus & alia media, quibus ſuis ſubuenire poteſt. Potens eſt enim Deus cibos creare, vbi priùs nihil erat. Sic filijs Iſraël panes è cœ- *Exod.16.* lo dedit in deſerto. Sic eiſdem aquam de *& 17.* petra produxit. Sic Sanſoni aquam dedit *Iud.15.* è dente maxilla molari aſinina. Secundò poteſt & id quod modicum eſt multiplicare. Sic olim viduæ Sareptanæ farinam *3. Reg.11.* auxit, vt per totum tempus ſufficeret ſibi *& 17.* & filio. Sic alteri viduæ oleum in vaſe multiplicatum eſt, adeò vt inde omnia debita *4. Reg.4.* perſolueret, ſic Heliſæus viginti panibus centum viros pauit. Poteſt & Deus ſine omni cibo corporali ſuos ſeruare. Sic enim *Exod.24.* Moyſen quadraginta diebus conſeruauit. *3. Reg.19.* Sic & Heliam. Hæc autem omnia ob id ſcripta ſunt, ne ſtatim diffidamus ac deſperemus, ſi labore manuum noſtrarum nos fruſtretur, cùm Deus etiam aliunde poſſet nutrire ſperantes in ſe. Sed dicis: Scio quod poſsit Deus, ſed an velit hîc dubito. Conſidera igitur præſentem hiſtoriam, & videbis, quod etiam velit. En vides quòd tacentibus omnibus, Chriſtus ipſe de cibatione verba facit. Quod quid aliud indicat, quàm ipſi curam eſſe de nobis? Id quod etiam verbis exprimit, dicens: *Miſeret me turbæ.* Prætereà addit: *Nolo eos dimittere ieiunos.* Quid hoc aliud eſt, quàm volo eos nutrire? Ad hoc facit & illud, quòd non ſemel tantùm, ſed bis turbas pauit, vt nimirùm oſtenderet ſe etiam ſuos corporaliter nutriturum. Non igitur abs re Dauid dicit: Do- *Pſal 39.* minus ſollicitus eſt mei. Et Petrus: Omnem *1.Petr.5.* ſollicitudinẽ veſtram proijcientes in eum: quoniam ipſi cura eſt de vobis. Imò Chriſtus ipſe: Nolite (inquit) ſolliciti eſſe quid *Matth.6.* manducabimus, &c. Scit enim Pater veſter, quia his omnibus indigetis. Vides omnia hæc eò tendere, ne Deo diffidamus. Neq; abs re Scriptura tantopere diffidentiam hanc excludere conatur. Quid enim non malorum hæc diffidentia gignit? Vnde obſecro tot meretrices, fures, latrones, mendacia, fraudes, imò vnde ipſa auaritia ortum habet? niſi ex hac diffidentia. Econtrà quid non bonorum ſecum adfert, quæ ab integra fide, & charitate proficiſcitur vera in Deum fiducia? Hinc enim Dei amor, oratio, pia gratiarum actio proficiſcuntur. Hanc igitur fiduciam hæc hiſtoria nobis perſuadet. Tertiò vides hoc exemplo Apoſtolorum, quàm ardua res ſit Deo fidere, maximè cùm omnia deſperata videntur. Id, inquàm, ex Apoſtolis diſcere licèt. Neque enim ipſi ſuas infirmitates, & imperfectiones ſcribere verentur. Viderant, inquàm, Chriſtum è quinq; panibus ſatiaſſe quinq; millia hominum, neque multum temporis interceſſerat, & tamen nunc in præſenti neceſsitate conſtituti, non recordantur eius miraculi, imò quaſi nihil vnquàm tale viderint, impoſsibile iudicant in deſerto loco tot homines paſcere, id enim verba ipſorum indicant. Hæc autem eſt natura tentationis, quòd aufert memoriam præteritorum beneficiorum. Sic nobis contingit. Quis enim noſtrum eſt, qui ſi vitam ante actam recogitet, non dicat? En tantopere Deus me pauit, ab hoc periculo eripuit, à tali homine præſeruauit, ad hæc bona puexit, &c. Omnes hæc dicimus, & tamen in præſenti neceſsitate conſtituti omnium præteritorum obliuiſcimur, actrepidamus, quaſi nunquàm nihil boni receperimus à Deo, vt meritò nobis dici poſsit illud, quod olim Iudæis dictum eſt. Vſquequò non credet *Num.14.* mihi populus iſte? Si hactenus te pauit, vt ipſe fateris, cur nunc dubitas? Si in omni vita tranſacta Deum bonum expertus es, cur nunc in præſenti neceſsitate, eum tyrannum iudicas? Cur non ei hunc

hunc honorem tribuis, quòd bonus ſit? Putas ne impunè feres, quòd tàm indigna de Deo ſentias? Qui nihil non agit, vt bonus agnoſcatur. An non grande peccatum eſt, Deum crudelem iudicare, cùm omnia eius, & verba, & facta clamant eum bonum eſſe? An non hoc eſt Deum quaſi blaſphemare, & mendacem facere? Igitur ideò præſentia mala immittit Deus, vt admoneat præteritorum beneficiorum, vt ſic ex præteritis beneficijs diſcamus ſperare etiã præſentia. Qui in multis adiuuit, in vno *Eſai.54.* non relinquet. Ad momentum (inquit) dereliqui te, & in miſerationibus magnis congregabo te. Quartò obſerua, quòd Chriſtus tantũ bis corporaliter pauit turbas, vt ex præcedenti, & præſenti capitibus patet, ſæpènumero autem ſpiritualiter, pane verbi ſui. Quo nimirùm oſtendit ſe magis propter animarum, quàm corporum ſalutem aduenisſe, ſimul & nos docens, maiori cura quærendum eſſe panem animæ, quàm *Matth.4.* corporis. Neque enim in ſolo pane viuit homo, &c. Verbum Dei etiam ſine pane externo poteſt vtranque vitam conſeruare, cùm interim panis corporalis ſine fide, & verbo ſumptus, nec corporis vitam diu ſeruare poſsit. Et hæc eſt allegoria huius miraculi, addendo, quòd Chriſtus bis turbas cibauit, ſed primò quinque panibus, nunc autem ſeptem. Duobus enim modis nos Deus ſpiritualiter paſcit, Lege & Euangelio. Quinque panes hordeacei ſignificãt quinq; libros Moyſi. Sicut enim hordeum ſuam quidem medullam habet ſcabro opertam tectorio; ſic Moyſis Lex ſenſum habet ſpiritualem, ſed figurarum inuolucro tectum. In Nouo autem teſtamento ſeptem panibus nos paſcit, qui ſunt ſeptem Sacramenta, præcipuè Sacroſanctum Euchariſtiæ, de quo dicitur quòd eſt panis vitæ. Et Dauid: Adipe frumenti ſatiat te. *Pſal.* 147 Et alibi: Panis cor hominis confirmet. Hic *Pſal.*103. eſt enim panis quem quotidianum, & ſuperſubſtantialẽ in oratione Dominica quotidie poſcimus, ad confirmandas, & corro- *Gene.40.* borandas animas noſtras. Et hæc ſeptem Sacramenta ſunt illæ ſeptem ſpicæ vberes, & pulcherrimæ onuſtæ granis, quæ deuorauerunt alias ſeptem tenues, & vredine percuſſas, & ſimul Ægyptum, & vniuerſum orbem, cùm fames premebat frumento optimo ſatiauerunt. Septem enim Sacramenta Eccleſiæ gratiam continent, & ea quaſi granis onuſta ſunt (cùm tamen antiqua vaſa vacua fuiſſent) & hac gratia animas ſatiant, quæ à tempore Legis veteris fame peribant: quoniam illa Sacramenta veteris Legis erant infirma, & egena elementa (vt ait Paulus) nec ſatiare poterant: *Galat. 4.* quoniam neminem ad perfectum adduxit lex. Et ſimul ſpicas tenues deuorant: quo- *Heb.7.* niam vitia comprimunt, & adiuuant infirmitatem noſtram. Vides igitur, quòd Chriſtus eſt is, qui corporaliter & ſpiritualiter paſcit. Guſtate igitur, & videte quo- *Pſalm.33.* niam ſuauis eſt Dominus, beatus qui ſperat in eo, &c. Aduerte etiam quòd cum diſcipulis conſilium ſumit de cibatione horum hominum, vt nos doceret ab alijs debere conſilia capere, ne in noſtris actionibus erremus: cùm ipſe, qui magni conſilij Angelus eſt, ad nobis præbendum exemplum id fecerit, nec deſpiciendus eſt aliquis qui vtiliter conſulere poſsit. Vnde Eccle- *Eccleſ.32.* haſt. 32. dicitur: Fili, ſine conſilio nihil facias. Conſilium cuſtodiet te, & prouidentia ſeruabit te. Moyſes cùm edoctus à Deo eſſet, tamen à Iethro ſocero ſuo conſilium accepit. Et Prouerb. 2. dicitur: Salus eſt vbi multa conſilia, & qui ſapiens eſt, audiet conſilium. Plato etiam ad Demodorum *Plato.* ait: Vulgò dicitur, conſilium res ſacra eſt. Etſi tanto honore digni habentur, qui regi ſunt à conſilijs, quantò magis Apoſtoli quos ipſe Deus conſulebat? In hoc etiam oſtenditur Dei prouidentia, quæ illas tres includit, quas Plato in diuerſos diuidebat. Nam primam, quæ ad ſummam arcem cœli pertinebat, ſummo Ioui tribuebat. Secundam quæ ad motum cœli pertinet, quo generabilia fiunt, ſecundis dijs, nempè Angelis dabat. Tertiam in hoc orbe ſublunari, in quo viuimus, dæmonijs, id eſt, ſpiritibus ſcientificis. Nos autem horum omnium prouidentiam Deo concedimus primitus; cauſis autem ſecundis illæ primæ ſubordinatis ſecundarios aliquos effectus tribuimus. Vniuerſalis autem omnium rerum *Pſal.*137. prouidentia, in Deo ipſo eſt: quoniam excelſus Dominus, & humilia reſpicit in cœlo, & in terra. Et idem Pſalmiſta ait: *Pſal.*144 Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. *Miſereor ſuper turbam.* Hanc verbis & exemplis ſemper docuit Chriſtus ſuos. Hinc tanta cura in diſcipulos exarſit erga pauperes, vt cùm *Galat.2.* mitterent aliquos ex eis ad prædicandum,

curam pauperum maximè commendabant eis, ſic enim cum Paulo, & Barnaba fecerunt, dantes eis dexteras ſocietatis ad prædicandum Euangelium, tantùm vt pauperum memores eſſent. Hinc illa vox Pauli,
2. Cor. 11. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Et illa: Ego autem libentiſsimè impendam, & ſuperimpẽdar ego ipſe pro animabus veſtris. *Etſi dimiſero eos ieiunos, deficient in via: quia ecce iam triduo ſuſtinẽt me.* Illos qui ambulant viam trium dierum ad ſacrificandum
Exod. 5. Domino cum populo Iſraël; illos, inquam, paſcit Deus Mannà ſuo. Viam enim trium dierum petebat Moyſes à Pharaone pro populo Dei, vt ſacrificarent Domino. Hæc autem via trium dierum includitur in tribus partibus pœnitentiæ, nempè in contritione, confeſsione, & ſatisfactione. Hanc qui ambulauerit, cibabitur Mannà illo cœleſti, hoc eſt, vero corpore, & ſanguine Chriſti. *Ne deficiant in via*: quoniam Sacramentum illud etiam viaticum eſt, & confortat ad peragendum iter: quemadmo-
3. Reg. 19. dùm Helias in fortitudine cibi, qui ſibi ab Angelo præparatus eſt, ambulauit vſque ad montem Dei Oreb. *Quidam enim ex eis, de longè venerunt.* De longè veniunt peccatores ad Chriſtum: quia longè à peccatoribus ſalus. Et abeunt in regionem longinquam cum filio prodigo. Sed ſi poſt multa flagitia commiſſa hanc viam trium dierum ambulant, & ad eum conuertuntur: iam
Ezech. 18. ſub cura ſua, & in ſinu ſuo ſuſcipit eos. Nam in quacunque hora ingemuerit peccator, non recordabitur ampliùs Deus ſcelerum eius. Quod in filio prodigo clarè expreſſum
Eſai. 57. eſt. Vnde Eſai. 57. dicitur: Hæc dicit excelſus &, ſublimis habitans æternitatem, & ſanctum nomen eius, in excelſo & in ſancto habitans, & cum contrito & humili ſpiritu, vt viuificet ſpiritum humilium, & viuificet cor contritorum. Creaui fructum labiorum pacem ei, qui longè eſt, & qui propè dixit Dominus, & ſanaui eum. Eſto ergo humilis in oculis tuis, tu qui de longè veniſti, & qui de propè, timeat, neque alta ſapiat, & gratias agat. *Vnde ergo nobis in deſerto panes vt ſaturemus iſtos?* Ecce imbecillitatem fidei diſcipulorum. *Et ait illis Ieſus: Quot panes habetis?* Ecce exemplo ſuo nos docet, quomodò in manſuetudine ſuſcipiendi ſint imbecilles in fide. Nam &
Baſilius. Baſilius homil. 3. in Pſalm. 14. docet, quòd non eſt exprobrandum homini conuerten-

ti ſe à peccato. Nec enim nouimus vnquàm exprobrationem in vtilitatem delinquentium aſſumptam eſſe. *Et accipiens ſeptem panes, & piſces, gratias agens fregit, & dedit diſcipulis ſuis.* Gratias agit cùm multiplicat materiam illam panum, in pauperum ſuſtentationẽ, vt tu diſcas gratias agere Deo, cùm inueneris occaſionem benefaciendi pauperi: quoniam maius tibi ex hoc lucrum accreſcit. Quemadmodùm Abraham cùm
Geneſ. 18. tres illos Angelos in ſpeciem virorum accepit, illos adorans inuitauit ad hoſpitium, dicens: Domine, ſi inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum. Vbi ſic deprecabatur, vt illi ab illo gratias hoſpitij ſuſcipere vellent, ac ſi ipſi potiùs gratiam illi præſtitiſſent. Quod rei veritas eſt. Ita enim deprecatur, ac ſi ipſe eleemoſynam in hoc eſſet accepturus. *Et dedit diſcipulis ſuis, & diſcipuli dederunt populo.* Gloſſa in-
Gloſſa. terlinealis ait, quòd ſpiritualem ſcientiam tradidit eis, & per eos alijs. Vnde diſcere
Baruch. 4 poſſumus illud Baruch. 4. Beati ſumus Iſraël: quia quæ placent Deo, manifeſta ſunt nobis. *Et comederunt, & ſaturati ſunt.* Vt ſciamus, quòd à Domino habeamus alimenta, & regratiemur ei, ne ſi peſsimè abutamur datis, indigni reddamur accipiẽdis, imò ipſis datis priuemur. Nam per Oſeam
Oſee. 2. Prophetam cap. 2. ſic dicit Dominus: Populus hic non cognouit quòd ego dedi eis frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei. Idcircò conuertar, & ſumam frumentum meum in tempore ſuo, & vinum meum in tempore ſuo. Quid eſt in tempore ſuo? Id eſt, cùm iam maturæ erunt ſegetes, & vuæ, & oleæ, & magnam vobis fructuum ſuorum copiam promittant: tunc mittam grandinem, quæ deſtruat ea, vt ab ore veſtro tanquàm ab ingratis ſumam cibum meum, quem vobis parabam. Vndè ſubdit: Et liberabo lanam meam, & linum meum, quo operiebam ignominiam eius. Vbi nota quomodò verbo liberare vtitur Deus, cùm de lana, & lino agat ſermonem. Quam obſecro patiantur, aut iniuriam, aut calamitatis miſeriam lana & linum, quia eiſdem promittit Deus liberationem? Nonne confuſæ, & quaſi captiuæ ſunt veſtes, quæ ad ſuperbiæ iactantiam, & ad impudicitiæ fomentum ab hominibus multiplicantur? Nonne captiuum poſsidet veſtimentum meretrix, & auarus? *Et dimiſſa turba aſcendit in nauiculam, & venit in finibus Magedam.* Statim poſt miracula

racula edita Chriſtus Dominus fugiebat turbam, quaſi laudes humanas declinans, & eis terga vertens. *Et venit in finibus Magedam.* Marcus dicit in partes Dalmanutha: Nam vtrunque nomen habuit regio illa. Et plures codices Marci pro Dalmanutha Magedam legunt. Sic Gloſſa, & Lyra: licèt etiam poſſemus dicere, quòd vna pars illius regionis vocabatur Magedam, & alia Dalmanutha. Sicut in hoc eodem capite dicitur Dominum veniſſe in partes Tyri, & Sydonis, id eſt, locis propinquis ambobus, tàm Tyri, quàm Sydonis. Sic modò venit in partes, quæ proximæ erant Magedam, & Dalmanutha.

Cap. XVI.

ET Acceſſerunt ad eum Phariſæi, & Saducæi tentantes eum, & rogauerũt, vt ſignum de cœlo oſtenderet eis. Malitioſè hoc ſignum ab eo poſtulabãt: nam, ſicut ſuprà poſt multiplica-
Ioan. 6. tionem quinq; panum apud Ioannem conferentes miraculum illud cum illo quod fe-
Exod. 16. cit Moyſes, cùm pluit illis Mannà ad manducandum ê cœlo, extenuabant id quod Dominus fecerat, petentes etiam tunc ſignum aliquod de cœlo: ita veriſimile eſt, & nunc hos Phariſæos audita fama miraculorum Chriſti, & ſighanter huius, quod in calce præcedentis capituli retulit Euangeliſta, de multiplicatione alia facta ſeptẽ panum, cœleſte aliquod ſignum ab illo petijſſe quo poteſtatem ſuam cœleſtẽ declararet, & ſe eſſe verum Meſsiam, vt ſi tale edere non poſſet reliqua omnia miracula eius calumniarentur, tanquàm non diuina, & ex hoc occaſionem ſumerent omnia ſua miracula extenuandi, & nihili pendendi, maximè hoc vltimum, quod iam celebre habebatur, & vt quidam recens Doctor inſinuat, ſic imaginamur Phariſæos ad eum acceſsiſſe, dicentes:

Salue Nazarene. Nos miro tenemur Meſsiæ deſiderio, & multis iam annis ipſum expectamus, nec aliud perinde habemus in votis quàm Meſsiæ aduentum, ideò prorſùs te non grauatim reciperemus, ô Ieſu, ſi certò conſtaret nobis, te illum eſſe verum Meſsiam, quem Prophetæ promiſerunt: quia ergo vides nos tuæ doctrinæ ſitientiſsimos, dociles, & promptos auditores, age, erudito, & doceto nos. Hactenùs licet per te multa edita ſint ſigna in his locis inferioribus, dum cæcis reddidiſti viſum, mutis loquelam, & claudis greſſum rectum ac ſolidum, dum dæmoniacos liberaſti, paraliticos curaſti, paucis panibus multa millia ſatiaſti, aliaq; huiuſmodi: omnia tamen quæ vidimus, ſigna terrena ſunt, & hic aguntur in infimo mundo, propter quod ſignis aliquot ſupernaturalibus, & è cœlo petitis, aut in aëre expreſsis, oſtende te illum eſſe quem multi credunt, & quĩ videri vis. Age dum, huiuſmodi ſignis confirma mentes noſtras, vt credamus tibi; hoc præſtitit noſter Moyſes, qui de cœlo fecit deſcendere Mannà, hoc Helias quĩ ignem. Hæc autem petitio, præter malitiam, quam præ ſe ferebat, arguebat etiam infidelitatem eorum, vtpotè qui ad credendum tot ſigna poſcebant: ſatis enim debilis *Simile.* eſt qui ſine baculo ambulare nequit, & tenuem viſum habere arguit, non poſſe videre abſque conſpicilijs: ſic maximam imbecilitatem fidei arguit, abſq; ſignis, & his maximis nolle credere. *At ille reſpondens, ait eis: Facto veſpere, dicitis, Serenum erit, rubicundum enim eſt cœlum: & manè, Hodie tempeſtas, rutilat enim triſte cœlum. Faciem ergò cœli iudicare noſtis, ſigna autem temporum non poteſtis.* Id eſt dicere, cùm aduenerit veſpera ex inſpectatione diſpoſitionis cæli, ſiue aëris conijcitis, & prognoſticãmini futuram eſſe ſerenitatem, quod ex rubedine cœli conijcitis: quoniam videlicet tanquàm ignem, & ad modum ignis rubicundum apparet cœlum, quod ſolet eſſe futuræ ſerenitatis naturale indicium. Rurſùs manè facto ex rutilatione cœli prognoſticantes quod futurum eſt, dicitis, Hodie tempeſtas erit, quoniam cœlum videtur rutilare, ſiue rubere, ſed cum triſtitia, & obſcuritate, vnde colligitur nubes eſſe in aëre aquoſas, aut denſas, quæ vbi ſoluentur, tempeſtatem facient, pluuiam, aut ventos, aut alia huiuſmodi, iuxtà temporis conditionem, aut qualitatem nubium: atque ita ex his tenuiſsimis indicijs fallibilibus, ac parum certis poteſtis quod nondùm eſt, ſed adhùc futurum eſt, prænoſcere & prædicere antequàm veniat. Faciem etiam cœli, id eſt, diſpoſitionem aëris noſtis

ſic diiudicare: ſi ergo ex tàm facilibus indicijs, quæ futura ſunt conijcitis, quomodò ex tàm efficaciſsimis, & apertiſsimis argumentis, quæ ex tantis, & tàm magnis ſignis factis ſumi poſſunt, non valetis colligere quis ſim ego, aut vnde venerim, & quale ſit hoc tempus nouum, & inſolitum, quod tantis fulget miraculis, & gaudet beneficijs? Tempus vtique gratiæ, & viſitationis veſtræ longè ab alijs ſeculis diſtans. Ex his proculdubiò certè conijcere poteratis me eſſe verum veſtrum Meſsiam: quarè qui his ſignis credere non vultis, ne nunc quidem crederetis, etiam ſi de cœlo ſignum vobis oſtenderem. Hoc ſic intelligit Diuus *Hieron.* Hieronymus, de ſignis, ſcilicet, primi aduentus. Faciem (ait) hoc eſt, diſpoſitionem cœli noſtis diiudicare ex obſeruata conſuetudine fallaci, ita vt diſcernatis quæ diſpoſitio cœli ſit ſignum ſerenitatis, & quæ pluuiæ ac tempeſtatis, & non poteſtis ex Scripturis infallibilibus diſcernere, & cognoſcere ſigna temporum, quæ vobis promiſſa ſunt, hoc eſt, aduenìſſe iam vobis Meſ- *Chryſ.* ſiam expectatum, neque cum eſſe. Chry- *Theophil.* ſoſtomus verò, & poſt eum Theophilactus per ſigna temporũ intelligunt ſigna vtriuſq; aduentus Chriſti: & ſigna quidem primi aduentus deberent fieri in terra: ſecundi verò in cœlo, vt ſit hic ſenſus. Sicut in cœlo aliud cognoſcitis eſſe ſerenitatis ſignum, aliud pluuiæ: ita ſi ſapientes eſſetis, de me cogitare deberetis, quòd alia ſint ſigna huius aduentus, & alia futuri. Nunc opus eſt miraculis in terris, quæ verò de cœlo fient, vſque in illud tempus reſeruabuntur, quandò veniet filius hominis in maieſtate ſua, quando Sol, & Luna obſcurabuntur. Nec abſona eſt huic noſtræ lectioni hæc Chryſoſtomi interpretatio, vbi legimus: Signa autem temporũ non poteſtis, ſupple, diiudicare. Hieronymi autem interpretatio ob id alijs præferenda videtur: quoniam conſentit alteri ſimili loco, qui apud Lucam *Luc.12.* eſt cap. 12. vbi ſimilia Dominus obijcit turbis, dicens: Hypocritæ faciem cœli & terræ noſtis probare, hoc autem tempus quomodò non probatis? Signa autem temporum, de quibus Dominus ſecundùm hanc interpretationem loquitur, ſunt, vel miracula quæ Dominus edidit: nam ſecun- *Eſai.35.* dùm Eſaię vaticinium demõſtrabant ipſum eſſe Chriſtum; nam ille dixit de temporibus Meſsiæ: tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt: tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum: & alia ſimilia: atque his operibus reſponſum dedit Dominus ſupra cap. 11. diſcipulis Ioannis interrogantibus, *Matth.11.* an ipſe eſſet Chriſtus. Ite, & dicite Ioanni quæ audiſtis, & vidiſtis. Cæci vident, &c. ſigna aduentus ſui proferens. Vel generalius ſigna temporum ſunt omnia Prophetarum iudicia, & oracula, quibus ſignificabatur tempus Meſsiæ, inter quæ præter *Dani.9.* miracula à Meſsia edenda, ſunt & alia, nempè finis Hebdomadarũ Danielis, Tranſlatio ſceptri Iudaici ad alienigenas, & id *Gene.49.* genus alia. Quarè in textu Græco vocat hypocritas hos Phariſæos, eò quòd ſimularent ſe cupere ſcire, an eſſet Meſsias, cùm tamen id ex operibus eius clarè coniectare poſſent.

Caietanus aliter interpretatur hunc lo- *Caiet.* cum legens ſic. Hypocritæ, faciem quidem cœli diiudicare noſtis, ſigna autem temporum non poteſtis ſcire, & ſic legit Hiero- *Hieron.* nymus, hoc eſt dicere: Ex præcedentibus ſignis didiciſtis diiudicare futuram pluuiam & ſerenitatem, & ſigna præſentia temporum Meſsiæ non ſolùm neſcitis, ſed nec poteſtis ſcire ob veſtram malitiam: nam ſigna temporum Meſsiæ certiora & clariora erant, quàm ſigna pluuiæ, & ſerenitatis: quarè omninò inexcuſabiles erant, & hæc etiam bona eſt interpretatio. Diuus Au- *Aug.* guſtinus libro. 1. de quæſtionibus Euangeliorum myſticè ferè hunc locum interpre- *Moralitas* tatur, dicens: Sicut ex veſpertina rubedine cœli colligitis ſerenitatem; ex matutina verò tempeſtatem: ita ex ſanguine paſsionis meæ in veſpere mundi effuſo intelligere deberetis peccatorum indulgentiam hominibus oblatam, & ècontrà ex triſti rubedine ignis præceſſuri aduentum Domini, horridam nouiſsimi diei tempeſtatem contrà peccatores. Vel dic tu ſic: quod ſicut rubedo cœli in manè ſignum eſt tempeſtatis in veſpere, & rubedo cœli in veſpere ſignum eſt ſerenitatis in manè; ita effuſio ſanguinis Chriſti in circunciſione, quæ fuit manè, ſignum exiſtit profuſionis ac tempeſtatis eiuſdem ſanguinis, quæ futura erat in veſperum vitæ Chriſti: effuſio tamen illa, quam in ſacrificio veſpertino fecit in cruce, fuit ſignum ſerenitatis, quam in die reſurrectionis acceptarum erat corpus eius. Quòd ſi naturalem rationem horum ſignorum ſcire cupis, ſcito hanc eſſe quòd nubes denſæ tactæ Sole obliquo, qualis eſt qui iam occidit,

nigritiem

nigritiem præſeferunt: quæ ergo rubicundæ ſunt, non ſunt adeò opacæ & denſæ, ſed penetrantur lumine quapropter in diè poſterum nullum indicant tempeſtatis apparatum, ſerenitatem ergo promittunt. Cũ verò oriente ſole, triſte hinc inde & nubiloſum ſe exhibet cœlum, plerũq; ſolent ad primum orientis ſolis occurſum diſpergi nubes, quæ tamen ſi denſæ ſunt, quales cum triſte cœlum eſt, non diſsipãtur, ſed excepti per eas radij ſolis videntur rutilare: poſtremo verò veſperi cum ſol cum quo tota die ſunt colluctatæ, langueſcit, cõcurrunt, denſantur fiuntque imbres.

Moralitas Et aduerte, quòd in hac malitia aduerſus Dominum Saducæi, & Phariſæi ſimul cõueniunt, cùm tamen inter ſe in opinionibus diſſiderent. Hæc eſt enim hæreticorum conditio, quòd quantumuis inter ſe contrarijs ſententijs digladientur, tamen aduerſus Eccleſiam omnes conueniunt, ſicut vulpes illę Sanſonis in caudis vnitæ erant quibus ſegetes incenderunt, ſed facies erant diuerſæ: ſingulæ enim ad ſuas foueas ire contendebant. Sic hæretici, vt hæreditatem Dei inflãment, vniuntur, licèt quilibet ſuam opinionem, & ſuum cõmodum quærat. Vnde & addidit Dominus dicens eis. *Matth. 12* *Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ.* Hæc eadem verba ſuprà capite. 12. eiſdem dixit, vt intelligamus ea quæ ad vtilitatem & correctionem pertinent ſæpius repetere, non eſſe Batalogiam, hoc eſt, inutilem repetitionem, ſed potius vtiliſsimũ. *Simile.* Nec enim qui artẽ pingendi alium docet, ſemel tantum dicit ei, ſic ducere lineas debes, ſed multotiens idem refert: ſic qui artem bene viuendi, alterum docere nititur, ſæpius eadem repetere non pigeat. Vnde *Philip.3.* & Paulus dicebat: Eadem vobis ſcribere mihi non pigrum; vobis autem neceſſariũ. Duplici ratione ſiquidem vocat eos generationem adulteram. Primò, quia generatio eſt recedens à Deo legitimo marito, *Deuter.32* quemadmodùm in Cantico à Moyſe dicitur Deuteronom. 32. Hæccine reddis Domino, populę ſtulte & inſipiens? Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es Domini Creatoris tui. Quomodo enim adultera *Simile.* mulier dicitur quæ virum legitimum, cui ſemel eſt deſponſata, deſerit; ſic generatio iſta rectè dicitur adultera quæ Deum maritum legitimum cui adhærere deberet, & cui olim in legis ſuſceptione deſponſata fuit, derelinquit. Altero modo dicitur generatio adultera, id eſt, filij adulterini, filij nothi, paternę probitatis haud quaquam imitatores, & à paternis moribus degeneres. Atque ita comparatio debet fieri ad probos patres, nempè priſcos illos Patriarchas Abraham, Iſaac, & Iacob, & qui horum fuerũt imitatores, Samuel, Dauid, Ezechias, Eſaias, & horum plerique conſimiles. Horum autem comparatione dicuntur adulterina generatio & nothi filij, cùm reſpectu aliorum quorum ſunt in malitia imitatores, non adulterini hoc modo dicuntur filij. Vnde alibi à Ioanne Baptiſta appel- *Luc. 3.* lantur genimina viperarum, vel progenies, comparatione, videlicet, ad ſimiles ipſorum patres malos, de quibus aiebat Dominus. Quem Prophetam non occiderunt *Matth.23* patres veſtri? Et vos implete menſuram patrum veſtrorum. *Niſi ſignum Ionæ prophetæ.* Per quod intelligit miraculum Reſurrectionis, quod ſignum dicitur Ionæ: quia in Iona abſorto à piſce cete, ac poſt triduum ſaluo euomito præſignatum. Sed quoniam ſententia hæc ſuprà explicatius, dicta eſt à Domino, capit. 12. & tamen nos properantes ad ea quæ mores attingebant, eo quòd Euangelium illud in quadam quarta feria Quadrageſimæ prædicaretur, breuiter illàm explicauimus; operæpretium duxi in hoc loco diutius in ea immorari. Dominus ſic ibi dicit: *Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei ſignum Ionæ prophetæ: ſicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: ſic erit, & filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Et primò aduerte, quòd per cor terræ, vel ſignificatur ſepulchrum Chriſti, vel potius infernus in quem deſcendit anima eius protinus atque à corpore ſolùta eſt: nam, vt ait Hie- *Hieron.* ronymus, infernum eſſe in corde terræ, id eſt, in medio terræ, omnes perhibent. Et ſecundo declarandum eſt, quomodo intelligendum ſit Chriſtum Dominum fuiſſe tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ, ex quo ſimul apparebit quomodo Ionas fuerit eodem tempore in ventre ceti. Difficultas autem in eo eſt: quia cum Dominus poſt horam nonam diei Veneris ſepultus fuerit, reſurrexit autem manè diei Dominicæ; inuenimus in hoc tempore tres dies, licet non integros, ſaltem vt vocant, partiales, nempè partem extremam diei Veneris, & totum diem Sabbathi, &

partem primam diei Dominicæ, sed non inuenimus tres noctes, nec totales, nec partiales, sed tantùm duas, nimirum noctem quæ præcessit diem Sabbathi, & quæ præcessit diem Dominicam: non igitur appareret quomodò fuerit Dominus tribus noctibus in sepulchro, vel in inferno. Quàm sit perplexa, & implicata hæc difficultas, declarat varietas opinionum circa eius solutionem.

Prima opinio Pauli Nidel. Primò victus difficultate quæstionis Paulus Nidel Burgensis in secunda parte summæ Paulinæ, lib. 1. & lib. 2. ait, Christum fuisse in sepulchro tres dies integros, & tres noctes, sed non constare ex Euangelijs, aut Christum mortuum esse feria sexta, aut Resurrexisse die Dominica: tantùm constat diem mortis fuisse Parasceuen, quod potest intelligi de vigilia Paschæ, & ita dicemus mortuum fuisse feria quarta, & Resurrexisse die Dominica, & mansisse tres dies, & tres noctes integras in sepulchro. Nec constat, diem Resurrectionis fuisse Dominicam, sed tantum fuisse vnam Sabbathorum. Dicamus ergo Resurrexisse eum die lunæ, & mortuum die Veneris. Verùm contra hoc est, quod & ex Euangelijs, & ex traditione Apostolorum, & vsu vniuersalis Ecclesiæ certissimum est, & diem Passionis fuisse feriam sextam, & diem Resurrectionis Dominicam.

2. Opinio Ioan. Feri Secunda opinio est Ioannis Feri, sermone. 9. de Dominica Paschæ, vbi hanc docet solutionem: Christum fuisse tribus diebus, & tribus noctibus, non actu, & re vera, sed secundùm existimationem discipulorum, quippe qui non crediderunt ipsum Resurrexisse nisi vsque ad vesperam diei *Ioann. 20.* Dominici, sicut ait Ioann. cap. 20. Cùm sero factum fuisset die illa: & vsque ad illud tempus putarunt discipuli ipsum fuisse in sepulchro, sed friuola est solutio: Dominus enim simpliciter loquitur se futurum tribus diebus, & tribus noctibus in sepulchro, & alioquin non bene accommodaretur figura Ionæ.

3. Opi. Gregor. Nizeni. Theophil. Tertia opinio est, Gregorij Nizeni oratione prima, de Resurrectione Domini, & Theophilacti super. 28. cap. Matthæ. dicentium tempus sepulturæ Domini computandum esse à nocte feriæ quintæ, cùm Christus instituit sacramentum Eucharistiæ, in quo cùm seipsum inuoluerit sacramentaliter significauit se esse tãquam mortuum. Sed per se manifestum est valde extortam, ac molestam esse hanc interpretationem.

4. Opinio Eusebij, Emyssèni, & Caiet. Quarta est, Eusebij Emyssèni, & Caietani super. 12. caput Matthæi qui computant tempus huius tridui ab eo tempore, quo Christus captus est à Iudæis in horto: tunc enim iam haberi poterat pro mortuo, vndè dixit Dominus illis: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum, sed non possunt isti applicare illud, In corde terræ, quo modo fuerit ibi.

5. Opinio Euthymij. Quinta est Euthymij dictis, Christum, quidem prædixisse se futurum in sepulchro per tres dies, & tres noctes, postea tamen anteuertisse tempus hoc à se prædictum. Nam cùm ad complendum hoc tempus oportuisset spectare noctem quæ sequebatur diem Dominicam, vt sic transactæ essent tres noctes, voluit tamen resurgere manè diei Dominicæ: quia Iudæi constituerant custodire sepulchrum per tres dies vsque ad occasum solis diei Dominicæ, sequenti verò nocte remouere custodiam à sepulchro; si autem Dominus expectasset noctem illam ad resurgendum, in qua Iudei non custodiebant sepulchrum, fuisset suspecta illius resurrectio, & probabiliter potuissent dicere Iudæi, quod falsissimè dixerunt, discipulos eius furatos esse corpus: quia tunc nulli essent custodes. Igitur vt hanc calumniam præscinderet, anteuertit tempus constitutum surgens manè diei Dominicæ. Sed nullo modo probanda est hæc interpretatio, seu fictio Euthymij. Primò, quia facit prædictionem Domini mendacem, & inanem figuram Ionæ, & arguit Christum mutasse sententiam ex accidenti; quasi verò Christus cùm prædixit tempus illud trium dierum, & trium noctium, non sciuisset quid acturi erant Iudæi circa custodiam sepulchri, & secundùm illud constituere tempus suę sepulturę.

6. Opinio Hilarij. Hieron. Augusti. Theophil. Sexta opinio, quæ commemoratur à Hieronymo in Commentario huius loci; & ab August. lib. 3. de consensu Euangelistarum, capit. 24. & à Theophilacto super. 28. cap. Matthæi, & videtur esse opinio Beati Hilarij in Canone vltimo in Matthæum, quæ talis est: Re vera Dominum esse mortuum, vel secundùm animam in inferno per tres noctes, verum tamen loco primæ noctis, debere accipi tres illas horas tenebrarum, quæ factæ sunt in morte eius ab hora sexta, vsque ad nonam, vt memorant

rant Euangelistæ, quæ tantæ fuerũt, vt dies penitus obscuratus similitudinem mortis inferret. Quæ opinio exiguam habet probabilitatem meo iudicio. Primò, quia illa obscuritas tenebrarum non potest verè dici nox nisi per similitudinem, & ita Dominus esset vsus vocabulo noctis equiuocè: nam aliæ duæ noctes sunt veræ noctes. Deinde quia non ita certum est, Dominum mortuum esse durante illo termino tenebrarum, sicut hæc opinio pro certo sumit.

7. Opinio probabilior. Septima opinio, & probabilior prioribus est: tres dies, & tres noctes eo loco significare tres dies naturales, id est vnumquemque viginti quatuor horarum, non fuisse tamen integros illos tres dies, sed, vt ita dicam, partiales, & per figuram Synedochen, quæ nomen totius accipit participans aliquam eius partem, & ita verum est, fuisse tres dies, & tres noctes Dominum in sepulchro. Hunc sensum accipit D. Hieronymus præter cæteros omnes in Comment. super hunc locum Ionæ, *Hieron.* & Augustin. lib. 3. de Consensu Euãgelistarum. cap. 24. lib. 4. de Trinitat. cap. 6. & *August.* lib. 3. de doctrina Christiana, capit. 35. & *Ioan. Cassianus.* & Epistola. 49. & Ioannes Cassianus lib. 5. de Incarnatione Domini. *Beda.* Beda in Homelia feriæ quartæ post primam Dominic. Quadragesima. *D. Thom.* D. Thomas. 3. part. 9. 52. articul. 4. Denique est ferè communis opinio, & hanc etiam nos supra capi. 12. tanquam veram docuimus. Nihilominus perspicacius re inspecta, hoc mihi se *Argumẽ. contrar.* offert argumentum cõtra hanc sententiam, & est illud quòd à principio proposuimus. Vt aliquid verè habeat appellationem totius per Synedochẽ, debet saltim aliquam eius partem habere: sed illud triduum sepulturæ Domini habet quidem partes triũ dierum naturalium, sed non habet nisi duas noctes, nec tertiæ noctis partem vllam habet; ergo. Verùm pro defensione communis sententiæ responderi potest, Christum Dominum, per tres noctes, & tres dies non voluisse significare distinctè tres dies artificiales, & tres noctes, & per illas definire tempus suæ sepulturę, sed voluisse per hãc veluti periphrasim, & circũloquutionem trium dierum, & trium noctium, exprimere tres dies naturales: siquidem dies naturalis definitur vna nocte, & vno die artificiali. Sensus igitur est; Dominum fuisse in corde terræ tres dies naturales, videlicet, vel secundùm totum, vel secundùm partem. Ad veritatem igitur dicti Domini, non oportet exquirere tres noctes, & tres dies artificiales, sed tantùm tres dies naturales.

8. Opinio. Octaua opinio, & quæ mihi magis placet, alia est. Ad cuius intelligentiam prænorandũ est, in Scriptura, & apud Iudęos duplicem fuisse vsum dierum naturalium, vnum legalem in obseruatione, & celebritate festiuitatum in occasum Solis, sicut præcepit Dominus Leuit. 23. dicens: A vespera vsque ad vesperam celebrabitis Sabbatha vestra. Altero modò dies naturalis erat in vsu apud Iudæos iuxtà communem loquendi consuetudinem, qua vtebantur in omnibus suis rebus, & negotijs agendis, & hæc dies numerabatur à media nocte ad mediam noctem, vt nos numeramus. Hoc posito, facile est respondere quæstioni positę, tres illas dies, & noctes sepulturæ Domini debere æstimari, non secundùm dies legales, sed secundùm dies, vt ita dicam, vsuales, à media nocte ad mediam noctem, sic enim reperiemus in illo triduo non solùm tres dies partiales, sed etiam tres noctes: nam sepultus est post horam nonam diei Veneris, ex quo die naturali habuit partem diei artificialis, scilicet, residuum lucis vsque ad noctem: habuit etiam partem noctis, nimirum vsque ad mediam noctem sequentem, quæ pertinet ad diem Veneris: à qua media nocte vsque ad alteram mediã noctem, quæ præcedit diem Dominicum, habuit integrum diem naturalem, artificialẽ quoque, & præterea noctem, & quia Dominus resurrexit in diluculo diei Dominici, & habuit de illo die naturali priorem medietatem noctis, quæ incipit à media nocte, & primam partem diei artificialis, quia surrexit in diluculo. Restat tamen probare hãc rationem congruentem Scripturæ, & consuetudini Iudæorum: quod paucis ostendam. Primò apparet ex eo quòd Leuit. 23. præcipitur: primò, vt festum expiationis celebretur decimo die mensis septimi: at verò paulòpost præcipitur, vt festum illud agatur die nono mensis septimi: videtur igitur repugnantia, quæ tamen tollitur secundùm prædictam dierum distinctionem. Nam festum illud secundùm diem legalem agebatur die decimo, secundùm diem vsualem die nono. His potest addi, quòd Egyptij sic numerabant

Duplex vsus dierũ Leuiti 23.

dies

dies à media nocte ad mediam noctem, vt
Plinius. tradit Plinius lib.2.capit.77. Sic etiam Romani, vt idem dicit eodem loco. Iudæi autem multas consuetudines acceperunt ab
Iosephus. Ægyptijs, vt inquit Iosephus, vtpotè quibus cum ab initio versati fuerunt, & frequẽtia agebant commercia: tempore etiam Domini nostri erãt sub Imperio Romanorum, & Herodes multa instituta Romanorum
Ianſenius. in mores Iudaicos inducere conabatur. Ianſenius cap.129. suæ concordantiæ ait, dies vsualis Iudæorum, non à media nocte, sed ab ortu solis incepisse, tum quia in exordio lib.Genes. sic numeratur dies ab ortu ad ortum, quasi priùs fecerit diem Deus,
Matt.20. deinde noctem, tum quia Iudæi numerabant horas diei ab ortu solis, vt patet in illa parabola Euangelica, Hora prima, hora nona, hora Vespertina.

Sed contra Ianſenium tria sunt argumenta validissima. Primùm quòd Ioannis .20.
Ioann.20. dicitur, quod manè prima Sabbahti cum adhuc essent tenebræ, venit Maria Magdalena ad monumentum: quibus verbis Ioannes tempus illud tenebrarum ante ortum solis appellat iam diem Dominicum:
1.Reg.21. non igitur dies incipiebat ab ortu solis. Secundùm argumentum ex. 1. Regum. 11. sic est. Venit dies crastinus, & Saul in vigilia matutina ingressus est in castra: ex quo significatur diem illum crastini cœpisse ante ortum solis, vtpote quem præcedit vigilia matutina. Tertium testimo-
Iona.4. nium est ex libro Ionæ capit.4. vbi dicitur hederam illam natam fuisse nocte, Deũ autem excitasse vermem qui die crastino ante diluculum eam corrodens absumeret: tempus autem illud antelucanum paulò inferiùs dicitur nox, quo tamen iam cœperat dies crastinus. His accedit, quod mul-
Dionysius Cyrillus Alexãdrinus. Athana. Grego. Nazianzen. ti, & admodum graues Patres, vt Dionysius, Cyrillus Alexandrinus, & Athanasius, Gregorius Nazianzenus, & alij quam plures arbitrati sunt Dominum nostrum resurrexisse paulò post mediam noctem, quorum sententia secundùm hanc opinionem nullo modo teneri posset. Et ad primum argumentum Ianſenij respondetur, in prima creatione dierum, & noctium ita fuisse, vt ipse ait, vt dies præcederet noctẽ, & primus dies naturalis mundi inciperet ab ortu solis: ex eo tamen non concluditur idem fuisse in vsu apud Hebræos, quinimo contrarium nos ostendimus. Ad secundum argumentum respondetur dupliciter. Primò, non valet: Iudæi numerabant horas diei à tempore matutino, ergo computabant dies naturales ab ortu solis: nam etiam in Italia numerantur horæ ab occasu solis, nihilominus tamen in tractãdis omnibus negotijs dies naturales computamus à media nocte. Deinde Iudæi computabant à tempore matutino horas diei artificialis, quemlibet enim diem, & quamlibet noctem in duodecim horas diuidebant, non tamen indè computabant horas diei naturalis. Summa igitur nostræ sententiæ hæc est. (Cùm dictum Domini de tribus diebus, & tribus noctibus suę sepulturæ, nec posset intelligi de diebus, & noctibus artificialibus, nam ita non sunt nisi duę noctes, nec de diebus naturalibus, computando eos, vel à vespera ad vesperam, vel ab ortu solis ad ortum, tum quia tali computatione extra celebrationem festiuitatum, non vtebantur Iudæi, tum quia hoc modo in illo triduo non reperiuntur nisi duæ noctes, nec à medio die, à meridie, scilicet, ad meridiem, quia licet ita reperiantur etiam tres noctes, tamen hic modus computandi dies, non erat vsitatus apud Iudæos:) relinquitur debere intelligi de diebus naturalibus computando eos à media nocte ad mediam noctem, sic enim in illo triduo inueniuntur tres noctes, & tres dies, & talis modus cõputandi solus vsitatus erat apud Iudæos, vt à nobis ostensum est. ¶ Ergo signũ nõ dabitur huic adulteræ generationi, nisi signum Ionæ Prophetæ. Noluit signa grandia, qualia illi è cœlo petebant, eis ostendere: quoniam superborum est alta petere, secundùm illud: Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ eius in alta surrectę: bonorum autem est humilitatis signa proferre. Ægyptiorum incantatores fecerunt quidem serpentes ac ranas, non tamen cyniphes, quæ res minimę sunt: quoniam peccatores turpia, & immunda quidem scelera committunt, non autem humilia opera in quibus humilitas eluceſcat, faciunt. Audite Dauidẽ postquã iam vnctus erat in Regem, & Gigantem occiderat, qualiter de se sentiat. Sic enim ait ad Saulem Regem. Quem persequeris, Rex Israël, culicem vnum? Quare Christus Dominus de terra dat eis signum, nempè sepulturæ, ac resurrectionis eius de sepulchro, &c. Vnde & subditur. *Et relictis illis abijt.* Nam Deus à superbis faciem auertit, & quia superbis resistit, & humilibus dat

Sũma sententiæ.

Moralitas *Prouer.30* *Exod.7.* *1.Reg.24* *Iacob.4.*

dat gratiã, & vt ab illis tolleret occasionẽ illum tanto odio prosequendi. Et *cum venissent discipuli eius trans fretum*, hoc est in vlteriorem ripam, *obliti sunt panes accipere*. Nam qui cum Deo ambulat, omnia tẽ-
Exod.19. poralia contemnit: nec enim cùm Moyses ascendit in mõtem cum Deo, secum detulit cibaria, nec eorum quidem recorda-
3.Reg.17. tus est, nec Helias cùm propter Deum peregrinaretur fugiens Iezabelis iram, de panibus cogitabat, sed ab Angelo & coruo, & vidua Dei prouidentia pascebatur, *Qui dixit illis. Intuemini, & cauete à fermento Pharisæorum, & Saducæorum: at illi dixerunt cogitantes inter se, Quia panes non accepimus. Sciens autem Iesus dixit, Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes non habetis? Nondum intelligitis, nec recordamini quinque panũ, in quinque millia hominum, & quot cophinos sumpsistis? Nec septem panum in quatuor millia hominum, & quot sportas sumpsistis? Quare non intelligitis quia non de pane dico vobis, cabete à fermento Pharisæorum, & Saducæorum? Tunc intellexerunt, quia non dixerit cauendum à fermento panum, sed à doctrina Pharisæorum, & Saducæorum.* Fermenti nomine in Scriptura significatur metaphoricè quidquid serpit, & alia inficit,
Moralitas aut ad se trahit, vnde, & in bonũ accipitur,
Matth.13. vt supra capit.13. cùm Regnum cœlorum assimilatur fermento abscondito, propter penetrationem ad bene reddendum totam farinam: hinc autem accipitur in malam partem. Et 1.Corinth.5. & ad Galat.5. quo-
1.Cor.5. *Galat.1.* *2.Timo.2.* niam mala doctrina, vt cancer serpit, & animas, velut pestis inficit, imò omnem veritatem eneruat: vnum enim mendacium sanę doctrinæ admixtum totam illam inficit ac corrumpit: nam veritas in indiui-
Aristote. sibili consistit: vnde in ea, vt ait Aristoteles, defectus est in non attingendo totaliter. Qui enim negat Christum instituisse hanc visibilem Ecclesiam, & qui negat Christum non esse in Eucharistia, aut cætera quę sunt verę fidei ipsum Christum totaliter negat: nec enim Christus est, qui non est in eucharistia, aut qui hanc visibilem Ecclesiam non condiderit: sicut qui negaret Petrum esse risibilem, ex consequenti negaret illum esse hominem: nec enim homo aliquis est qui non sit risibilis. Vel secundò pestifera doctrina Pharisæorum, & Saducæorum assimilatur fermento, propter hoc quòd occulta eleuat ad similitudinem fermenti abscõditi sub farina cõsperſa eleuantis totã massam: erat enim doctrina horum superba, quæ cor eorum inflabat, vt ipsorum vanagloria attestatur, de quibus, & alijs similibus Paulus ad Colos.2. *Colos.4.* ait: Inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus, & coniunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum: hoc est, quòd aliqui eleuantur super alios carnali superbia, ad carnales obseruantias alios instruẽtes, & propterea dixit: Inflati sensu carnis suæ, hoc est, studiosa mente carnis suæ carnali, non spirituali. Vnde & subiungit. Et non tenentes caput, ex quo totũ corpus &c. Hoc est quod isti non attendẽtes ad Christum, in quantum est caput augmenti spiritualis: nec enim quæ Pharisei, aut Saducæi docebant, ad augmentũ spirituale dirigebantur, cùm omnia essent carnales obseruantiæ atq, ceremoniæ quæ oculis hominũ apparebant, & talis erat religio de qua loquitur Paulus: fortè enim erat Gnosticorum quæ nihil solidum docebat, sed id solũ quod homines perspicere possent: nec enim Christum docebãt quatenus caput est augmenti spiritualis, quod fit ad similitudinem corporalis. Atque vtinam nunc non sint huiuscemodi Magistri in Ecclesia, qui obliti ea quæ ad charitatem Dei, & proximi pertinent, ea potiùs doceant & faciant, quę hominũ oculos in admirationem rapiãt. Licet *Hieron.* Hierony. & Hylarius per fermẽtum Pha- *& Hylar.* risæorum obseruantias veteris legis intelligant: plerumq; enim sancti Patres nõ tam quæ Christus voluit in sentẽtia dicere explicant, quàm id quod suis aut nostris tẽporibus conueniẽs sit, docendi gratia interpretantur, & vt auerterent homines à legaliũ obseruatione, per fermentum hoc volũt intelligere illa: sic enim & Paulus ad Galat.5. *Galat.5.* tales obseruantias legales fermẽtum vocat cũ dicit. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Sed dices. Quomodo cũ hoc Domini mandato stat, quod ipse dominus aliàs dixit, super cathedram Moysi sederũt *Matth.23.* Scribę & Pharisæi, omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, facite? Respõdendum tamẽ est, non hîc sermonẽ fieri de vera doctrina, quam ipsi aliquando docebant, quæ erat ex Lege, & Prophetis, sed de singularib⁹ traditionibus ac mãdatis, quæ ipsi ex auaritia, & superbia illis imponebant, & multa quę ipsis Dñi mãdatis contraria erãt: de quibus supra eos redarguit Christus. Quòd si iterũ quæras. Quomodò ergo Dñs apud Lucam *Luc.12.*

per

per fermentum hoc intellexit Hypocrisim Phariſæorum,cùm ait, Attendite à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis. Sed dico, quòd idem eſt hypocriſis Phariſæorum, & eorum doctrina:tota enim ad hypocriſim tendebat, externa, quippe tantũ docebant,per quæ apud homines ſpectabiles fiebant,nihil interim de charitate,miſericordia, ac cæteris operibus quæ nos verè
Marc.8. Deo commendant,curãtes. Etſi apud Marcum dicitur cap. 8. Cauete à fermento Phariſæorum, & fermento Herodis,ſcito quòd Phariſæi & Herodiani eiuſdem erant ſectæ,fortè enim caput eorum ſectæ erat Herodes,omnes enim tendebant ad ſolam carnis iuſtitiã,nihil de ſpiritualibus curãtes.Licet etiam per fermentum Herodis intelligere poſsimus eos,qui callidè, &occultè in-
Galat.5. fidiantur Chriſto gratiam, & veritatem ſub ſimulata Religione, & obſeruatione necantes:nam ſcriptum eſt, Modicum fermentum totam maſſam corrumpit,&.1. Corin-
Et. 1. Corinth.5. thi.5.Expurgate vetus fermentum,quod eſt hypocriſis, vt ſitis noua conſperſio ſicut eſtis azymi. *At illi cogitauerunt inter ſe,* vel diſceptabant inter ſe, vtrumque enim dictio Græca ſignificat: *Quia panes non ac-*
Albertus. *cepimus.* Potuit eſſe, ait hic Albertus,quod diſcipuli putaſſent Dominum cuſtoditum velle panem illum à ſe ſanctificatum,quo
Exod.16. pauit turbas pro benedictionis reuerentia, & pro miraculi memoria, ſicut in Exod. Cap. 16. iuſsit impleri gomor manna, & poni in arca fœderis in teſtimonium: ſed quia Dominus non de huiuſmodi reliquijs cogitauerat, ſed meliorem panem Eccleſiæ dimittere volebat,hoc eſt, panem viuum qui de cœlo deſcendit, vt det vitam mundo: ideo ſubiungit. *Quid cogitatis inter vos,modicæfidei, quia panes non habetis?* Modicę fidei, quid non niſi parua cogitatis? Nondum intelligitis potentiam meæ deitatis, nec recordamini mirabilium præteritorum quinque panum? *Tunc intellexerunt, quia non dixerit cauendum à fermento panum, ſed à doctrina Phariſæorum, & Saducæorum.* Obſerua, quod ſi doctrina peruerſa vocatur à Domino fermentum:conſequens eſt, quòd vera, & catholica doctrina vocetur panis,inde Eſai.
Eſai 22. 21.dicitur. Qui habitatis terram Auſtri cũ panibus occurrite fugienti. Terra autem Auſtri calida eſt, & luminoſa corda,& illuſtrata ſpiritu intelligentiæ deſignat.
Joſue. *Cauete à fermento Phariſæorum* Ioſue capit. 7. vbi noſtra editio habet Acham vſurpaſſe de Anathemate Hierico regulam au- *Moralitas*
ream, vertunt quidem linguam auream, & ita legit Origenes.Hierico autem,quod *Orig.*
interpretatur luna, præſens ſeculum deſignat, quod ſicut luna mutabilis eſt:cùm modo tibi plenus arrideat, & protinus vacuus te deludat. Ille autem capit linguam auream, qui adhæret falſæ doctrinæ, quæ quamuis ſit aurea omnibus coloribus rectè loquendi ornata, tamen ſi falſa, relinquenda eſt. Sic Origenes explicat illum locum Homil. 7. Quæ alia eſt ergo lingua aurea, niſi Lutheri, Caluini, Phariſæorum, & aliorum hæreticorum doctrina,quam ſi acceperis, & in tabernaculo tuo, hoc eſt, in animo tuo poſueris, peribis in æternum, nec poteris veram terram promiſsionis vnquam ingredi. Iubet enim Ioſue, verus ille Saluator noſter, & qui multos filios in gloriam adduxit, vt *Hebr.2.*
ait Paul. Anathema eſſe omne aureum, quod in Hierico fuerit inuentum. Et quemadmodum apud Ioſue ſignificatur hæreticorum dogma per linguam Hierico, ita hoc in loco per fermentum Phariſæorum. Cauete ergo à fermento Phariſæorum. Geneſ.6.dicitur, Videntes filij Dei filias ho- *Genes. 9.*
minum,acceperunt ſibi in vxores. Ex his colligimus quã damnoſum bonis ſit, cùm impijs conuerſari: Commixti ſunt inter Gentes, ait Pſalmiſta, & didicerunt ope- *Pſal. 105.*
ra eorum.Sic Iſraëlitę inter Ægyptios conuerſati, vix obliuiſci potuerunt eorum iam *Deuter.*
imbibitos mores:ob quam cauſam illis inhibitum erat, ne vnquam amicitias, maximè autem ne coniugia contraherent cum alienigenis, ne ad idolatriam inducerentur. Econtrà autem Salomõ alienigenas ducẽs, *3.Reg.11.*
per eas ſeductus eſt.Idem contingit his filijs Dei de quibus in loco prædicto fit ſermo.Hinc eſt quòd in Scriptura vbiq; mo- *Hiere.51.*
nemur vitare conſortia malorum: ſic Hieremi.capit.51.Dicit:Fugite de medio Babylonis, & ſaluet vnuſquiſque animam ſuam; *Oſea.4.*
& Oſeas cap.4.Nolite ire in Galgala, neq; in Bethanen,quæ erant loca idolorum, & *Matth.10.*
ſupra capit.10. In viam Gentium ne abieritis.Et hìc Cauete à fermento Phariſæorũ, *2.Time.2.*
nam ſermo hæreticorum, vt cancer ſerpit: vnde cum huiuſmodi, nec cibum ſumere, *2. Ioann.*
nec aue ei dicere. Irenæus narrat ſe audiuiſſe à quibuſdam diſcipulis Ioannis Euã- *Irenæus.*
geliſtæ,quod cùm ipſe Ioannes ob corporis ſalutem habuiſſet neceſsitatem in balneo ſe lauare,

ſe lauare,cùm ibi vidiſſet Cherinthum hæreticum ſe lauantem, noluit balneum ingredi, ſed ait. Abeamus hinc: non enim decet nos lauari, vbi Cherinthus lauatur. Ecce quãta cura hæretici fugiendi ſunt.

Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi,& interrogabat diſcipulos ſuos dicens.Quem dicunt homines eſſe filium hominis. Omnia
Simile. circuibat Dominus Ieſus loca, velut Sol cuncta perluſtrans, vt omnibus ſuam lucem præbeat.Hæc autem ciuitas Cæſarea, cuius hic Euangeliſta meminit,ſita eſt ad fontem Iordanis. Prius autem vocabatur Paneas,verùm poſtea Philippus filius Herodis, & frater illius Tetrarchæ qui decollauit Ioannem, in honorem Cæſaris Au-
Ioſephus. guſti Cæſaream vocauit,vt author eſt Ioſephus lib.18. Antiquitat.cap.3.Deinde Philippi Cæſarea cognominata eſt, ad differentiam eius, quam in Iudæa iuxta mare
Idem. Herodes maior magnis ſumptibus extruxit, etiam in honorem Cæſaris, in eo loco,qui prius dicebatur Turris Stratonis,vt Ioſephus lib.15.tradit, quæ poſtea eodẽ referẽte lib.20.cap.16.in honorem Neronis ab AgrippaNeronia vocata eſt. Termin⁹ verò erat Regionis Iudæorũ,vndè ſimul cum Iu-
Idem. dæis à Siris habitabatur, quæ poſtea ſeditionis inter eos cauſa fuit, vt eſt author Ioſephus lib.2.de Bello Iudaico. Hic autem procul ab Scribis & Phariſeis hãc diſcipulis interrogationẽ facit,quatenus liberius ea quæ audiuiſſent dicerent: Nec tamen quærit, quid dicant Phariſæi. Vtpotè quorum teſtimonium ob inuidiam contemnendum erat, ſed quid dicat plebs, quæ ſimplicius ea quæ Chriſti erant ſentiebat. Et licèt articulus Græcus addatur hìc huic dictioni,Filium hominis, hoc eſt,filius illius hominis, non ob hoc additus eſt tanquam ſingulari quodammodo ab alijs diſtincto, vt de ſe tanquam de magna aliqua perſona quæreret, ſed cum humilitatis gratia ſemper ſe filium hominis vocet, articulus Græcus ſolum ſignificat ipſum non loqui de quouis filio hominis,ſed certo,nempe ſe. Interrogauit ergo diſcipulos ſuos dicens. *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* Id eſt, me,quem tanquam deſpectum habet mundus, & tanquam vermem, id enim filius hominis ſignificat ibi.
Geneſ. 6. Geneſis.6. videntes filij Dei,id eſt, magnates, filias hominum, hoc, eſt plebeias. In hoc voluit nos docere Chriſtus *Moralitas*
Dominus,non eſſe contrarium virtuti,ſed illi maximè conſentaneum,curare, vt non ſiniſtram, ſed rectam de nobis homines opinionem habeant. Hoc eſt dicere, hæc nobis cura debet eſſe, vt taliter viuamus, quòd nulla de nobis iuſtè apud homines ſiniſtra ſit opinio, ſed conſilium illud accipere,quod parentes Saræ vxoris Tobiæ *Tobi.10.*
Iunioris illi dederunt, vt in omnibus ſe irreprehenſibilem exhiberet, exemplo Chriſti Domini noſtri,cui cum inſidiarentur inimici, nihil minusrectum in illo inuenire potuerunt. Quòd & Pſalmiſta affirmat di- *Pſalm.10.*
cens: Quæretur peccatum illius, & non inuenietur. Propter quod confidenter po- *Ioan. 8.*
tuit hoſtibus ſuis in facie dicere:Quis ex vobis arguet me de peccato? Quare, & Sa- *Eccle. 14*
piens nos admonet dicẽs:Curam habe de bono nomine: hoc enim magis tibi proderit, quam diuitiæ multæ, & magnæ. Reuerentior quippe habetur apud ſapientes, & probos ſtudioſus homo, quàm diues: qui enim procaciter, & inuerecunde peccare volunt, nihil curant, quid de illis homines cæteri ſentiãt. Quare ego ſoleo explicare id quod in Prouerbio Hiſpano communiter dicitur, *Meneſter es Dios y ayuda*, hoc eſt, quem timor Dei à peccato non exterret, ſaltem pudor hominum auertat: nam qui nec Deum timet, nec hominem reueretur,neceſſe eſt,vt in vitiorum multorum barathra prolabatur. Tamen ſi quid ſiniſtrum de te detrectant homines,attende apud temetipſum,ſi occaſionem illis præbes, vt talia de te dicant, & amputa occaſiones, & ceſſabit murmuratio. Si autem ipſi ex malitia ſua proferunt,Deo cauſam tuam committe: quoniam ipſe veritatem manifeſtabit; interim tamen propter Deum talia tolerare non verearis: nullus enim homo vnquam fuit, contra quem hominum linguæ non aliquid dixerint. Tamen ſi mendacium eſt nec fundamentum habet, citò corruet. Hieronymus ad Furiam ſcribens de viduitate ſeruanda ſic ait: Sanctus amor impatientiam non habet, falſus rumor citò opprimitur, & vita poſterior iudicat de priore. Hoc eſt, quòd ſi te modò vident honeſtè viuere,ex hoc colligent ſic anteà vixiſſe, ac falſum fuiſſe rumorem qui de te ſparſus eſt. Vndè & ſubdit Hie- *Hieron.*
ronymus. Fieri quidem non poteſt, vt abſque morſu hominum vitæ huius curricula quis pertranſeat, malorumque ſolatium eſt,bonos carpere, dum peccantium multitu-

multitudine putant culpam minui peccatorum, ſed tamen citò ignis ſtipulæ conquieſcit, & exundans flamma deficientibus nutrimentis paulatim emoritur. Hoc eſt, ſi tollis ligna ab igne, extinguetur ignis: ſi occaſiones aufers propter quas homines de te detrectabant, ceſſabit rumor. Quare ſubdit Hieronymus. Si anno præterito fama mentita eſt, aut certè ſi verum dixit, ceſſet vitium, ceſſabit & rumor. Hactenus Hieronymus.

Sed aduerte, quod hîc dicit Dominus. *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* Hoc eſt, illi homines qui hoc nomine iuſtè gaudent, qui verè homines ſecundum normam rationis viuentes ſunt, horũ enim iudicium æſtimare debes, aliorum verò qui ſolo nomine homines ſunt, cùm interim tanquam pecudes in voluptatibus, aut vitijs viuant, floccipendere debes: hi enim non rectum habent iudicium, vt de vera virtute illud proferre poſsint, nam & id docuit nos Dominus ſupra ſuo exemplo capit. 12. Etenim cùm illi dixiſſent diſcipuli, Scis quia audito verbo hoc Phariſæi ſcandalizati ſunt. Reſpondit eis, Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum: cæcus autem non iudicat de coloribus, album enim nigrum dicit, & nigrum album. Hi ſunt homines ſtulti, & vitijs dediti, qui nullum ſanum iudicium proferre de virtute poſſunt, contra quos Eſai. Clamat: Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum, horumenim dicta nec dant, nec auferunt, *ni quitan ni ponen.* Quid enim? Nũ quid ſol aliquid ex ſuis micantibus radijs amittit, quia oculi noctuæ aut veſpertilionis illum cernere non poſſunt? Minimè gentium. Imò id arguit maximè, & vim radiorum Solis, & imbecillitatem oculorum noctuæ, quæ ad illos pertingere non poſſunt. Multò ergo minus probus ac ſtudioſus vir amittere poteſt ſuæ bonitatis, propter improborum malitiam: quoniam malus noctua eſt, quæ Solis ſplendores ferre nequit: ſic nec bonorum opera ſuſtinet, nec ſtultus ſapientem. Apud bonos ergo quære bonum nomen qui recti probitatis iudices ſunt. *Eſſe filium hominis.* Etiam erat filius Dei, ſed quoniam hoc erat magnum, tacebat, id autem quod humilitatis inſigne præferebat, id pro honorifico titulo ſumebat: vt in hoc oſtenderet quanti homines faceret, vt ex eorum natura ac conditione quaſi ſe

Matth. 12.

Eſai. 5.

ſimile.

iactaret, & ideò poſuit Deus in ore Petri, vt ipſum filium Dei profiteretur, vt quod ipſe tacebat Deus manifeſtum faceret, inſtruens nos, vt boni, ac ſtudioſi eſſe procuremus, nec cura ſit nobis, quòd ad hominum notitiam veniat, id enim Deus ſuo tempore faciet, ipſeque præco tuorum operum aliquando erit. *At illi dixerunt ei; Alij Ioannem Baptiſtam, alij autem Heliam, alij verò Hieremiam, aut vnum ex Prophetis.* Diuerſæ de Chriſto apud hominum vulgus ſententiæ erant. nam vt Poëta quidam dixit.

Scinditur incertũ ſtudia in cõtraria vulgus.

Herodes dicebat, ipſum eſſe Ioannem Baptiſtam, exiſtimabat enim tranſiſſe animam illius in corpus Chriſti, vt ſupra diximus. Alij putabãt illum eſſe Heliam, propter zelũ, quẽ præſeferebat, cùm eiecit emẽtes, & vendentes de tẽplo, & quia expectabant præuenturum Heliam Meſsiæ aduentũ: Hieremias autẽ aliquibus videbatur eſſe, & propter puritatem vitæ, & quia exitiũ Hieruſalem prædicebat, & illud flebat, ſicut fecit Hieremias: & etiam quia ſacerdotes aliquando reprehendebat, quod familiare fuit Hieremiæ. Alij verò vtrumlibet ex Prophetis. Dicit illis Ieſus. *Vos autem quem meeſſe dicitis.* Emphaſim hæc cõtinere videtur, ac ſi diceret. Vos qui diſcipuli mei eſtis, meaque doctrina imbuti, altius quam incultũ vulgus ſentire de me debetis. Et ſic in rei veritate deberet eſſe, quòd ſacerdotes & Miniſtri Dei, tam in ſcientia, quã in moribus altiores reliquo populo deberẽt eſſe, meliùsque & ſentire, & operari quàm illi: aliàs adimpletum videremus illud vaticinium Eſaiæ. Vbi dicit. Et erit ſicut populus ſic Sacerdos: hoc eſt, quòd ſi populus ignorans eſt, ſic Sacerdotes ignorãtes ſunt, & ſi ignobile vulgus auaritia, aut alijs ſcatet vitijs, eadem etiam & in miniſtris Dñi inueniantur. Et ſicut ſeruus, ſic Dominus eius: hoc eſt, ſi mendax ſeruus, ſi ſeductor, ſi fur, id etiã ſit dominus eius. Et ſicut ancilla ſic Dña eius: id eſt, ſi ancilla impudica ſit, id etiã in dña ſua inueniatur. Infelix terra, vbi hæc ſors hominum erit, non ita debet eſſe, ſed ſicut eleuãtur cœli à terra, ſic Eccleſiaſtici viri, tam in moribus, quàm in ſcientia eleuari debent à reliquo populo: ideò quippe & habitu, & officijs à reliquo ſecernebat populo ſacerdos, vt ſciret in omnibus ſe omnino diuerſũ debere fieri ab eo, vt nec in patre, aut matre, aut alio mortuo cõtaminaret: quoniam

Eſai. 24.

Leuiti. 21.

quoniam nullo cæterorum hominum peccato debet contaminari. *Reſpondens autem Petrus dixit.* Petrus vice omnium hãc profitetur veritatem, quam nos ex eius ore etiã confitemur: quoniam maiores Eccleſiæ cauſas ad ſedem Romanam pertinet definire: nec enim quod Arius blaſphemat, aut quod Lutherus inſaniens blaterat, id verum eſt, ſed quod Petrus definit, quod Eccleſia Romana, in qua eſt Petrus, & ſucceſſores eius, docet: ipſa enim eſt colũna, & firmamentũ veritatis. In diuerſa rapiantur hæretici dogmata, hanc Chriſti inconſutilem tunicam ſcindant: nos enim id ipſum dicimus, nempè quod Eccleſia Romana dicit, nec ſunt in nobis ſchiſmata, vt inter illos, hoc eſt, hæreticos, in quibus tot ſunt ſententiæ, quot capita, & aliud Lutherus, aliud Melancthon, aliud Zuinglius, aliud Caluinus ſapit. Imò quòd maximè aduertendum eſt, vt eorum inconſtantia pateat, cùm Lutherus primus eorum magiſter extiterit, minor tamen hæreticorum huius temporis pars illum ſequitur, ſed plures magiſtri volunt eſſe contra Apoſtoli conſilium, & quilibet caput nouæ religionis vult eſſe, vt in diſcipulis ſuis glorietur. Nos autem omnes id quod Petrus ſentit ſentimus, atque ex eius ore vera fidei dogmata profitemur: quoniam hæretici proprium ſenſum ſequũtur, & ideo in diuerſos, ac varios rapiuntur errores: nos autem Petrum, & Eccleſiæ Romanæ ſenſum ſequimur, & quidquid illa affirmat, & nos affirmamus, quicquid illa negat, & nos ſimiliter negamus. Vnde à Petri ore pendentes omnes eandem confeſsionem profitemur dicentes. *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Ad differentiam deorum falſorum, qui dicuntur Dij mortui, Deus autem verus eſt Deus viuens, qui ſolus habet immortalitatem, & qui de ſe dicit, Viuo ego, dicit Dominus. Non ſat fuit Petro Chriſtum Dominum verum Meſsiam profiteri, ſed etiã ipſum naturalẽ filiũ Dei confeſſus eſt: quare nõ dixit, Tu es Chriſtus filius Dei omnipotentis, aut benedicti, ne filiatio adoptiua ex omnipotentia Dei facta ſignificaretur, ſed dixit filium Dei viui, ad explicandum quòd eſt naturalis filius Dei, vtpotè ex Deo quatenus viuente procedens: naturaliſsimum ſiquidem eſt omnibus viuentibus, quatenus viua ſunt, generare alia qualia ipſa ſunt, vt Philoſophi tradunt. Nec dixit Petrus, Tu es Chriſtus, Tu es filius Dei viui, vt Nathanael dixit,

Iacob. 3.

Eſai. 49. & Ezec. 22.

qui neſciens Trinitatis myſterium excellentias Meſsiæ accumulabat: ſed naturalẽ generationem filij continua oratione confitetur, explicando rationem gignendi in nomine viui: ex hoc enim quòd Deus viuus eſt, ei gignere conuenit, quemadmodùm, & alijs gignentibus: ſic enim, & apud Eſaiam dicit: Nunquid qui alios parere facio, ipſe non pariam? Et qui conceptum alijs tribuo, ſterilis ero? *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Ad differentiam filiorum adoptiuorum, Nos enim ſumus filij Dei mortui: oportuit enim quòd filius Dei moreretur, ex cuius latere noſtræ adoptionis, ſeu, vt ita dicam, profiliationis chirographum exijt: ſicut ex latere Adam educta eſt Eua, ſic ex latere Chriſti noſtræ nobilitatis teſtimonium prodijt, quòd ſumus filij Dei, & ex ſanguine regali Chriſti iuſtificati gratis per gratiam ipſius, & per ipſum adoptionem filiorum recipientes: quod chirographum figillis pendentibus ex plagis eius habemus, vt ex hac magis quàm ex carnali generatione gloriemur. Plus enim mihi honoris prouenit, ex hoc quòd ſum filius Dei ſecundùm hanc ſpiritualem regenerationem, quàm ex hoc quòd ſum filius Comitis, aut Ducis, ſecundùm carnalem propagationem. Solus ergo Chriſtus eſt filius Dei viui: quoniam non adoptiuus, ſed naturalis filius eſt, nec oportuit, vt ipſe moreretur, ad hoc quòd filius Dei diceretur, & eſſet: quoniam ex Deo viuente viuens Deus procedit, & tam naturale illi eſt eſſe filium Dei, ſicut Deo eſſe Deum: naturale quippè naturæ diuinæ quæ eſt in Patre, eſt filium ſibi conſimilem generare. Vnde & Angelus ad Mariam dixit: Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei: hoc eſt, hanc ipſe ſolus habebit appellationem, vt ſecundùm nomen ſuũ ſit & laus eius, acſi in noſtro idiomate diceremus, *Tendra nombradia de hijo de Dios. Reſpondens autem Ieſus dixit ei: Beatus es Simon Bariona: Quia caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus qui in cœlis eſt.* Beatitudo conſiſtit in hoc, quòd cognoſcamus Deum, ſecundùm illud: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcam te verum Deum: & ſecundũ modum cognitionis, ita & beatitudo erit, & quia hic incipit cognitio Dei per fidẽ, ideò & noſtra beatitudo hîc etiã incipit: ſed quoniam cognitio fidei imperfecta eſt, vtpote ænigmatica & obſcura, ita ſimiliter & beatitudo quam hîc per fidẽ habemus, imperfecta eſt, conſumma-

Eſai. 66.

Luc. 1.

Ioan. 17.

bitur autem & perficietur in patria, cùm & cognitio clara, & perfectissima erit. *Beatus ergo es Simon Bariona.* Duæ sunt dictiones, id est, filius Ionæ, vt intelligeremus, quòd non ad omnes Apostolos, non ad omnes discipulos, non ad omnes fideles præsens sermo dicitur, sed quòd fideles Apostolos, ac Discipulos, soli Petro summus Ecclesiæ Pontificatus tribuitur à Christo, cæteri enim Episcopi singularium Ecclesiarum constituti sunt, Petrus autem omnium: & inter fideles, nec omnes fideles, nec omnes sacerdotes summum obtinere debent Pontificatum, sed solius Petri legitimi successores, quales ex antiquissimo Ecclesiæ, & omnium fidelium consensu sunt Romani Pontifices. Sed de hoc latior sermo statim habendus est. Et etiam, vt vult Caietanus, vt intelligeremus *Caietan.* professionem Petri, qua Christum Dei filium confessus est, non esse de filiatione adoptiua, aut excellentiæ, sed de naturali intelligendam, ac si aperte diceret. Ita ego sum filius Dei, sicut tu es filius Ionę. Ad hoc enim introducit sermonem Bariona, vt sensum reuelatæ diuinæ filiationis etiam ipse Petrus in exemplo propriæ filiationis intelligat clarius.

Quia caro & sanguis non reuelauit tibi. Nam nec coniunctus erat Petrus consanguinitate aliqua cum Christo, nec ab eius consanguineis hanc confessionem accepit, sed ipse à superis tactus ex se ipso protulit, & ex diuina reuelatione ipse in illam prorupit à Patre internè edoctus, & ideo dicit, *Tibi*, quia hæc reuelatio, tunc temporis soli Petro facta est. *Caro & sanguis non reuelauit tibi.* Tota enim potestas creaturæ ad hoc mysterium pertingere nõ poterat, quinimò caro & sanguis tantis mysterijs impedimento esse solent: nam *1. Cor. 25. Gal. 1.* & Paulus dicit, quòd caro & sanguis Regnum Dei non possidebunt. Et alibi: Postquàm placuit ei qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt Euangelizaret Filium suum in me, continuò non acquieui carni, & sanguini. Sciebat enim ea potius sibi impedimento fore, ad euangelizandum diuinitatis Christi mysteria: nam ad recipiendas Dei reuelationes, ad omnia alia claudendi sunt *Exod. 3.* oculi, quemadmodùm Moyses, & Helias *3. Reg. 18.* velauerunt facies, ad Dei percipiendas re- *Deut. 34.* uelationes. Vnde & Moyses Deuter. 34. inter benedictiones quas super sacerdotes, & Leuitas immisit, sic ait: Qui dixit patri suo, & matri suæ, Nescio vos, & fratribus suis, Ignoro illos, & nescierunt filios suos; hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua, ô Iacob, & legem tuam, ô Israël. Hoc est illi qui patrem, & matrem propter Christum negauerunt. In cuius signum Melchisedech, qui erat sacerdos Dei altissimi, *Hebr. 7.* sine patre & sine matre, & sine genealogia refertur esse à Diuo Paulo. *Et ego dico tibi, Quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Tibi dico, non alijs, quia tu es Petrus, hoc est, saxum, *piedra macho*, rupes firmissima, & super hanc petram, hoc est, super me qui petra sum, vt vult Augustinus, vel super *August.* hanc firmissimam confessionem quam modo fecisti, vel super te cui Principatum Ecclesiæ meæ committo (omnes enim hos sensus patitur hic locus, vt deinceps videbimus) *Ædificabo Ecclesiam meam*, quæ quidem superædificatur Christo, qui est Deus, & homo, super quam fidem ea est, & super Petrum cui post se primatum Ecclesiæ suæ dat Christus, & ædificium Ecclesiæ super firmitatem sedis Petri, quæ est Romana Ecclesia perseuerat. *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Hoc est, nec vires hæreticorum, nec infidelium, nec peccatorum, quæ ab inferis adiuuantur, quibus per portas inferi auxilia subministrantur: denique nec hominum potestas, nec diaboli poterunt aduersùs eam præualere: aduersùs eam dicit, non dicit aduersùs diuitias, & delicias, & temporalem potestatem, sed aduersùs eam quæ cõstat ex congregatione fidelium, in vna fide, spe, & charitate: hæc enim nunquam ab Ecclesia defutura sunt, quantumuis inimicorum eius persequutiones excrescant. Imò quanto plus aduersùs eam pugnauerint, & contra temporalia plus præualuerint, tantò magis hæc bona spiritualia in ea accumulabuntur, & crescent, sicut in actis Apostolorum, & in primitiua Ecclesia visum est. Nam & de filijs Israël scriptum est, quod quantò magis eos *Ægyptij* persequebantur, tantò magis multiplicabantur, & implebant terram. *Et tibi dabo claues Regni cœlorum, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis.* In hac metaphora cla-

clauium etiam insinuatur suprema potestas collata Petro: nam sicut cùm Princeps ingreditur ad possidendam aliquam ciuitatem, claues arcis, & portarum illius vrbis conferuntur ei, in signum supremæ potestatis super illam; sic ad ostendendum quòd Petrus habet supremam potestatem super Ecclesiam, claues eius ei promittit. Et in numero plurali dicit, quoniã duæ sunt potestates eius, Petri, scilicet, & successorum eius, discernere, & definire quæ sint vera bona, & amplectenda, quæ dicitur clauis scientiæ, quæ significabatur in potestate illa quam sacerdos veteris legis habebat ad discernendum inter lepram, & lepram, & potestas iurisdictionis spiritualis, qua potest sententiam super peccata, & peccatores ferre, vel absoluendo, & pœnitentiam salutarem iniugendo, vel delinendo eos in suis vinculis peccatorum: quia sic eorum opera merentur, *Regni cœlorum*, ait, non Regni terrarum: nam & ipse Dominus dixit, Regnum meum non est de hoc *Ioan. 18.* mũdo: nec adhuc Christus accepit possessionem regni terrarum, vsque in diem iudicij, quando omnia plenè subiecta erunt ei: nũc enim multas terras cognoscimus Christo Regi rebelles: Non aliam ergo potestatem ei tribuit quàm spiritualem. Quare tota potestas Petri quam gerit in terris, est Regni cœlorum, ad gubernandum mundum in ordine ad Regnum cœlorum, in ordine ad salutem animarum, in ordine ad ea quibus Regnum cœlorum in hominibus seruatur, ac augetur: quæ constat esse bona spiritualia: quò fit vt temporalia non comprehendantur sub potestate Petri, nisi in ordine ad spiritualia. Nam si Pontifici, & Episcopis aliqua temporalis iurisdictio conceditur, non est nisi vt per illam authoritatem ad hoc melius possint ducere, aut coercere subditos, si opus fuerit, ad spiritualia munera exercenda. Si prouentus temporales habent, id est, vt melius eleemosynas facere possint, atque misericordiæ opera exercere: vt sic animos subditorum filiali amore melius sibi concilient, & etiam vt illo temporali splendore, qui oculis hominum patet, maiorem apud illos authoritatem videantur habere. Caueant tamen sibi Ecclesiastici prælati, ne nimium huic exteriori splendori confidant, & spirituale regimen ob illud obliuioni tradant: nam, vt supra cap. 5. ex Augustin. lib. de Pastore *August.* Tomo. II.

retulimus, id est splendor temporalis in Episcopo, quod oleum in lucerna. Oleum quippe lucernæ necessarium est, vt in illo linum ardeat: quòd si multum olei lucernæ infunderetur, suffocaretur in illo linum, & non luceret. Bona temporalia necessaria sunt Ecclesiasticis, vt in illis viuant, & per ea sustententur, & inter illum exteriorem splendorem qui oculis hominum patet, splẽdeat, & luceat ille qui spiritualis est: quòd si toti omninò exterioribus negotijs, aut diuitijs acquirendis incumbant, spiritualis ille fulgor suffocabitur, & extinguetur, nec vel scintilla eius apparebit, sed fumus duntaxat extinctæ lucernæ, qui oculis mentis potius officiat, quàm aliquod beneficium lucis illi ostendat. *Et quodcunque ligaueris super terram, &c.* Si propria clauium officia explicare intenderet, aperueris, & clauseris dixisset: sed vbi ad ligandum, & soluendum transit, tacitis officijs clauium; potius adiungit officia potestatis promisisse in collatione clauium, ita quòd soluere est non solùm à vinculis peccatorum, pœnarum, præceptorum, iuramentorum, votorumq, liberare; sed à nodis emergentium difficultatum circa ea quæ sunt fidei declarando absoluere. Et similiter ligare, non solùm est præceptis astringere ad ea quæ sunt Regni cœlorum, sed etiam definiendo errores, ac hæreses arcere, ne credantur. *Super terram*, ait, ad differentiam eorum quæ sunt sub terra, ad quæ iurisdictio Petri non se extendit, nempè ad eos qui sunt in inferno, aut in Purgatorio: his enim etsi valeant indulgentiæ, potius est per modum suffragij, quàm per modũ absolutionis: transierunt siquidem à foro militantis Ecclesiæ ad forum Iesu Christi regnantis in cœlo. *Erit ligatum & in cœlis.* Vt ostenderet, quòd non ad libitum ligat, aut soluit, sed tunc eius sententia tantum modo ligat, aut soluit, quando id sit ratum in cœlo, hoc est, quando sit claue non errante in terris, & per hoc aperit, Petri actiones ligando, atque soluendo pertingere ad cœlos: & ideo dicuntur claues Regni cœlorum. Ex quibus verbis colligitur præceptum confessionis. Nam si proprius sacerdos habet potestatem ligandi, atq; soluendi hũc sibi subditum; ergo ille tenebitur ad dicendum peccata sua, super quę sententia debet ferri: aliàs potestas Petri cassa est, & nullius roboris. Quemadmodùm in ciuili regimine, quia prætori datur facultas cõdẽnan-

Præceptũ confessionis.

Simile.

di, aut absoluendi reum; ex consequenti etiam datur ei potestas qua possit illum cõstringere, vt fateatur crimen, & reus etiam ex consequenti ad id tenetur: aliàs quid illi talis proderit iurisdictio. Sed hæ claues promittuntur modo Petro non conceduntur: quoniam nõdum fusæ sunt: fundi enim debent in fornace Crucis quando claui & lancea Christi membra persodient, & illo amoris igne ex illis clauis, claues hæ fusæ exeunt. Et secundò quoniam oportet, vt Petrus aptior fiat ad aperiendum Regnum cœlorum, *Sazonese Pedro*: anteà quippè nimis rigidus, ac tenax erat parcendo: quoniam septem vicibus proximo iniurias dimittere, videbatur ei magna res, per mittatur ergo, vt miserabiliter peccet, & metu vnius ancillulæ neget Magistrum suum & perneget, & cum iuramento dicat, se talem hominem non nouisse, vt peccando discat peccatoribus parcere. Experiatur quid sit peccare, vt sic discat, quid sit indulgere. Debebat esse præcipuus Petrus ex cardinibus portarum cœli; oportebat, vt celeriter moueretur ad aperiendum: & ideò conueniens fuit, vt suis proprijs lacrymis humectaretur, vt sic velociùs, & citiùs moueretur. Vndè vbi nos legimus, Domini enim sunt cardines terræ, potest ex Hebræo verti (vt à quodam perito huius linguæ audiui) humidi enim sunt cardines terræ, vt possint melius ad parcendum, & aperiendum cœlum moueri. Vndè D. Augustin. sermo. 129. de tempore: Durior Petrus erat, ait, & seuerus, ergo vt sententias temperaret, permittitur cadere in peccatũ, & totius corporis morbũ in ipso capite curat Ecclesiæ, in ipso vertice componit omnium membrorum sanitatem.

*Matth.*18

1.Reg.2.

Augustin.

Alia moralitas. *Venit Iesus in partes Cæsareæ, & interrogabat discipulos suos dicens, quem dicunt homines esse filium hominis?* Hic docet omnes, vt supra diximus, sic viuere, vt nullã occasionem demus propter quàm alij detrectent de nobis, aut minus bene sentiant: nam Seneca, loquens de illa virgine Vestali, quæ pudicitiæ periculum fecit, deam extrahens à Tyberi cum Zona, sic ait: Melius tamen cum illa esset actum, si hoc quod euenit ornamentum potius esset pudicitiæ, quã dubiæ patrocinium. Quasi damnans in hoc virginem illam, sic parum cautè vixisse, vt occasionem suspectæ pudicitiæ præbuisset, quam oportuit illo signo purgare. Nam ita candidè agere debemus vitam, vt nullam occasionem sinistrę suspicionis demus, imò sic debemus viuere, vt nullus nos contemnat quasi se superiorem nobis in moribus existimando: sic enim debemus certare in rectè viuendo, vt semper ad meliora tendamus, ne segniter agendo, alij nos despiciant, & superiores euadant. Sic enim intelligit D. Hieronym. illud Pauli ad Titum. 2. Nemo te cõtemnat. Nam ait, quòd significatio verbi Græcè, hæc est, cum quis confidens sibi se alio esse meliorem, eum despicit, sicut quidam dixit,

Seneca.

Hieron. Ad Tit 2

Scãdo per aërẽ, & pluris me noui esse quã so lẽ.

Sensus ergo est: Nemo te contemnat: id est, nemo eorum qui in Ecclesijs sunt, te segniter agente sic viuat, vt se putet esse meliorem: qualis enim ædificatio erit discipuli si se intelligat magistro esse maiorem? Vndè omnes Ordines Ecclesiastici debent satagere, vt seculares in virtute præcedant, quia vehementer Ecclesiam Christi destruit meliores laicos esse quam clericos.

1.Tim.4.

Et sic intelligit illud ad Timotheum: Nemo adolescentiam tuam contemnat. Hinc discipulis modo dicentibus varias de illo sententias apud hominum vulgus ferri, respondit, *Vos autem quem me esse dicitis?* Quasi emphasi quodam dans intelligi altiùs debere illos de se sentire quam laicos. *Respondens Petrus ait: Tu es Christus filius Dei viui.* Singulis partibus huius sententiæ ponitur articulus apud Græcos, ac si diceret: Tu es ille Christus, ille filius Dei ipsius viuentis. *Iesus autem dixit ei: Beatus es Simon Bariona.* Bar nomen Chaldaicum est, & significat filium quem Hebræi Ben, vocant, Iona autem contractum nomen est per syncopam, nam Iohana dicebatur pater Petri, vt apud Ioannem vocatur Petrus post resurrectionem, sed nunc consultò videtur sic eum nuncupasse Dominum quoniam Iona columbam significat, & Petrum voeat filium columbæ: vt ipsum à Spiritu diuino qui in columba significatur, loquentem commendaret. *Quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est.* Ac proinde iam non diceris filius Ioannis, sed discipulus illius qui verè est Filius Dei: perinde enim est, acsi quis homini plebeio in Regis aulam ascito, & singularem eius gratiam assecuto dicat, Felix tu, qui huius vel illius filius es: quoniam Rex te singulari donauit beneficio,

Ioan. 20.

Simile.

cio, diceriſque posthac Regni cancellarius, aut à thesauris, &c. Hilarius carnem, & sanguinem Christi hic intelligit, vt sit sensus: Caro mea & sanguinis non reuelauit tibi: hoc est, quod ex me cognoscis, nõ percepisti ex his quæ oculis tuis corporalibus in carne mea vidisti: sic enim habet Hilarius: Beatus hic qui vltra humanos oculos intendisse, & vidisse laudatus est, non id quod ex carne & sanguine est concurrens, sed Dei Filium cœlestis Patris reuelatione conspiciens, *Caro & sanguis non reuelauit tibi*, quoniam ad id non posset pertingere vniuersa carnis habilitas, aut potentia. Ideò quippè secundùm D. Augustin. in libr. de Trinitate præcipitur, quòd mulier velet caput suum in Ecclesia, vir autem aperto capite eret: quoniam per hominem ratio superior intelligitur, quæ aperto capite absque vllo timore ascendat quantum potest in Dei notitiam: quoniam quanto plus melius exaltare illum quantum potestis (ait Sapiens) superualebit adhuc, caro autem, quæ rationem inferiorem designat, velet caput suum, nec ascendere festinet, sed in se ipsa constricta detineatur: nec enim ad tanta mysteria pertingere valebit, sed protinus deuicta succumbet. Nàm quemadmodùm Iacob cum Angelo luctans, vt ab illo acciperet benedictionem, & nomen suum manifestaret illi, claudus remansit; sic ad mysteria supernaturalia intelligenda, opus est, vt pes rationis humanæ claudicet, nec illi innitatur qui supernaturalia nomina, & mysteria scire desiderat. *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Quomodo secundũ literam locus hic intelligẽdus sit, infra, Deo dante, dicetur.

Hilarius.

Augustin.

1. Cor. 11.

Ecclc. 43.

Genes. 32. *Figura.*

Nunc autem attende quam citò remuneret Deus; quæ sibi exhibentur obsequia. Petrus illum verum Messiam, & verum Filium Dei confessus fuerat, & protinus Christus, quasi rapiens ex ore verbum, illũ petram suæ Ecclesiæ facit. Nam Deus, præter quàm quòd dat hominibus affluenter, & centum pro vno soluit; citò dat, & ideò bis dat: de eo quippè dictum est apud Esaiam: Et velociter reddet quod iustum est. Sufficiebat quidem Petro pro suæ confessionis remuneratione, quòd illi Pater inter alios homines tantum reuelauerat sacramentum; ad quod intelligendum Aristoteles peragrasset mille regiones, noctesq; innumeras duxisset insomnes, sed quoniam Deus multò auctior est in reddendo quàm nos, addit adhuc aliud permagnificum beneficium dicens: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, &c.* Acsi diceret: Præter id quod Pater meus tibi tribuit, ego hoc tibi beneficium præsto, vt sis fundamentalis petra meæ Ecclesiæ, sic enim, & cum Baptista Ioanne se habuit supra cap. 11. Nam cùm Ioannes de illo tanquàm de vero Messia testimonium protulisset; statim ipse Dominus laudes eius coram omni populo prædicauit, illum & Angelum, & plusquam Prophetam dicens. Imò Sponsus & Sponsa in Canticis videntur inter se ludere ad statim soluendum, quod dicimus, *Al juego de luego pagar*. Nam si Sponsa Sponsum vocat fratrem, & ille illam vicissim sororem appellat: si illa Sponsum pulchrum, & decorum dicit, ille illam pulchram etiam bis nominat dicens: Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es. Si illa illũ malum inter ligna syluarum prædicat: ille illam lilium inter spinas appellat: vnde & Sponsa dicit: Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi. Et alibi. Dilectus meus mihi, & ego illi, & ego dilecto meo, & ad me conuersio eius. Id modò & Petro accidisse videmus. Imò non solùm statim retribuit nobis Dominus, sed & præuenit sæpius nos in benedictionibus dulcedinis. Quis enim prior dedit illi, ait Paulus, & retribuetur illi? *Et ego dico tibi, quòd tu es Petrus.* Secundùm opera tua, ita & nomen tuum: quia fortẽ fidei confessionem fecisti, fortis etiam vt petra vocaberis: nam & propter hanc fortem fidem vocatus est Iacob ab Angelo Israël, id est fortis, ei dicente Angelo. Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quantò magis contra homines prævalebis? Vbi & obseruare debemus, non mediocrem esse laudem, q nomine geminato appelletur Simon Petrus: honorificum quippè valdè erat apud Romanos geminum nomen accipere à rebus bene gestis, sicut Scipioni geminatum est nomen, & simul dictus est Scipio Africanus ab Africa deuicta, & Octauius dictus est Augustus ab aucta Republica. At longè illustrius illud est, quòd sanctus Petrus ab ipsa petra, quam ingenuè confessus est, nomen adipiscitur: nam petra ipse Christus est Filius Dei viui à quo Simon appellatur Petrus, quòd Christo impositus, atque innixus, cum Christo commu-

Iacob. 7.

Matth. 17

Esai. 16.

Roman. 11

Genes. 32.

communionem habet naturæ, & ſocietatẽ ſpiritus iuſtitię, & vitę, quod ſtatim magnis ſacrorum Doctorum authoritatibus comprobauimus. Hoc & ipſe Petrus docuit
1.Petr.2. quod hìc expertus eſt. 1. Petri. 2. Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum, & ipſi tanquàm lapides, viui ſuperædificamini domus ſpirituales, in ſacerdotium ſanctum offerentes ſpirituales hoſtias acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Ex hac ergo Petri confeſsione, & authoritate colligimus, quid deceat quemque fidelem & Chriſtianum hominem, videlicet, vt & ipſe Petrum agat, ſit conſtans & ſolidus, & non vacillans in fide, fiatque templum Dei per cor humiliatum, & abiectum contritumque, in quo regnet Chriſtus, vt & Deo offerat ſemetipſum hoſtiam ſpontaneam: offerat item gratias, preces, miſericordiam, & ſacrificium iuſtitiæ. Hæ ſunt in quibus eſt laus & virtus ſanctorum, imò quę Chriſtianorum officia dicuntur.
Et circa hoc obſerua, quanta ſit magnitudo ſapientiæ diuinæ, ſicut enim ſingularem arguit excellentiam in eo quod minimum eſt magna & grandia efficere; ſic excellentem arguit ſapientiam, atque grande ingenium, in vno verbo multa dicere: *Et ego dico tibi, quìa tu es Petrus*, condecens quidem eſt, vt ſicut Deus ſe magnificum in dando exhibet, ſic & ſapientem in dicendo ſe oſtendat: vndè ad oſtendendam celſitudinem Petri, vnum tantum verbum protulit, quod eſt eum dicere Petrum, in quo quid-
Simile. quid dici potuit, dictum videtur. Quoniam ſi tu vnico verbo vis explicare aliquem eſſe virum fortem, dicis, Eſt alter Hector: vt eloquentiſsimum vna voce proferas; Alter Cicero hic eſt: vt ſapientem dicas eum, alterum Salomonem eſſe profers. Quod ſi daretur aliquis homo notus, qui omnia hæc ſimul haberet, & me diceres illum eſſe, ſatis hoc vno verbo oſtenderes, in me omnia illa bona fulgere. Sic in propoſito. Quid enim eſt Petrus? petra. Quis eſt petra? Chriſtus: ſic enim, & Paulus ait: Petra autem erat
1. Cor. 10. Chriſtus. Quid ergo erit Petrus niſi alter Chriſtus? Quis tale inuenire nomen poterat, niſi ipſa diuina ſapientia quæ illud impoſuit Petro? Nam vt ſciamus propriè aliquã rẽ nominare, neceſſe eſt naturã, ac proprietates illius rei callere: in hoc quippè oſtendit Deus omnes ſcientias primo parẽti infudiſſe, quòd omnes res creatas ad eum attulit, vt illis imponeret nomina, & omne quod vocauit Adam, ait Scriptura, ipſum eſt nomen eius: hoc eſt natura, aut quidditas eius. Agnouit enim omnium rerum naturas *Geneſ.2.* ac quidditates, & ſecũdùm illas nomina rẽbus impoſuit, quæ eas ſignificarent, ſic quia Deus intellexit veritatẽ, & celſitudinẽ confeſsionis Petri, & quid per illam intus ſignificare voluerit, qui renes & cor ſcrutatur Deus, nomen rei tam occultę, & magnæ cõueniens illi impoſuit dicens: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus.* Et cùm Deus punctim res omnes attingat, vt ne quid ſuperabũdet, aut deficiat, qualem illum tunc fecit Deus, cui tale nomen impoſuerit, quod ipſum & Chriſtum ſignificabat dicens, *Tu es Petrus*. Hoc eſt alter ego. Alibi dixerat Dominus. Ne- *Matth.11.* mo nouit Filiũ niſi Pater, nec Patrem quis nouit niſi Filius. Si ergo Petrus, & Patrem, & Filium excellentiſsimè nouit, vtrique eũ ſimillimum eſſe dices, ſalua tamen ſemper excellentia Deitatis. Quare & in effectibus illi ſimilis eſt. Nam cùm exigeretur numiſ- *Matt. 17.* ma cẽſus pro quolibet capite à Romanis, dixit Dominus Ieſus Petro, vt iret ad piſcandum, & in ore primi piſcis quem attraxiſſet inueniret ſtaterẽ, Da illis, ait, pro me & te: ac ſi vna eſſet vtriuſque ſors & peculium. Et cùm offendiſſet Petrum è Roma exeuntem, dixit illi Petrus: Domine quo vadis? Et ille, Vado, inquit, Romã iterum crucifigi: quoniam crucifigendus erat Petrus, dixit ipſe Chriſtus, quòd vadit Romam crucifigi, quaſi crucifigendo Petrum, ipſum Dominũ crucifigerẽt: erat enim Petrus, velut alter Chriſtus. Item hæc ſimilitudo etiam apparet in *1. Cor.3.* principatu. Dicit enim Paulus. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Hanc ergo fundamenti excellentiam quam ipſe habet, etiam Petro communicat modò dicens: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Quod & Auguſtin. *Auguſt.* docet dicens: Petrum etiam eccleſiaſticum fundamentum Dominus nominauit: Chriſtus etiam eſt Dominus vitæ & mortis, idem Petrus, quodcunque ſolueris ſuper terram, &c. Quem vult occidit, & quem *Ibidem.9.* vult viuificat: nam ad eius imperium Ananias, & ſaphira mortui ſunt, & Dorcas, ſiue Tabita vitæ reddita. Item Dominus Ieſus ſanabat omnem languorem, & omnem infirmitatem: Petrus etiam vmbra *Ibidem.5.* ſua omnem expellebat languorem. Item cœlum Chriſtus aperuit, Petro autem claues

claues Regni cœlorum traduntur. Qui ergo cœlum claudit, & aperit, non ne dici-
Chryſoſt. tur, quòd eſt alter Chriſtus? Vndè Chryſoſtomus ait: Vide autem quibus Chriſtus deducit Petrum ad excelſam Dei intelligentiam: hæc enim ei ſe promittit daturum quę ſunt propria Dei, nẽpè claudere & aperire cœlum, ſoluere atque ligare poteſtate quadam, portis inferni obuiare, & quod tam cœleſtia, quàm terreſtria, quàm quæ in infernis ſunt eius obediant imperio. Et Leo
Leo Papa. Papa ſermone tertio de anniuerſario ſic dicit: Tu quoque petra es, quia mea virtute ſolidaris, vt quæ in poteſtate ſunt propria,
Idem. ſint tibi mecum participatione communia. Et in epiſto. 89. Hunc enim in conſortiũ diuinæ veritatis aſſumptum, id quod ipſe erat voluit nominare dicendo: Tu es Petrus. Vt æterni ædificatio templi mirabili munere gratiæ Dei, in Petri ſoliditate conſiſteret. Hinc colligere licebit quantum bonum eſt Deo ſeruire, cùm id adipiſcatur ſeruus Dei quod magnis viris non ſolùm impoſsibile, verum & inſania viſa eſt, quærere nempè, vt Dij nominarentur: id enim magna ambitione homines potentes aliquando procurarunt, & tamen hodie piſcatori huic dicit Dominus, *Amen dico tibi quia tu es Petrus*, hoc eſt alter ego, qui ſum petra. Cæterum id etiam hìc attendere debemus, quòd non ſolùm in his proprietatibus voluit Chriſtus, vt ſibi ſimilis eſſet Petrus, verumetiam in
1.Corin.11 operibus virtutum. Nam & Paulus ait: Imitatores Dei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Si ergo Petrus alter Chriſtus eſt, per omnia ei ſimilis vt ſit, oportet, hoc eſt, in liberalitate donandi delicta, in miſericordia, in patientia, in charitate & humilitate: denique ſicut ſua erat abſoluta poteſtas, ita & virtus eſſet conſummata. Duo autẽ deberet aduertere qui locum Petri in Eccleſia tenet, qualis eſt Summus Pontifex, & poſt eum alij Epiſcopi, quòd ſicut nullus exteriorũ eſt ſiue Rex ſiue Imperator, qui ſuam impedire poteſtatem poſsit, ſic nec ipſe illam impedire deberet: quoniam vox Petri fluctus quidã eſt ſublimia quęque ſubuertens, quòd ſi ſeipſum impedit, quomodo hac tanta poteſtate vteture? Quantum ad effectum quidem ſe ipſum impedire non poteſt, nec alius eũ: quoniam & ſi malus ſit, poteſtatem tamen illam
Matth.23. quã illi hìc cõtulit Chriſtus, non amittit, ſecundùm illud quod Dominus ait: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, quæ dicunt facitè, ſecundũ verò opera eorũ nolite facere. Cæterũ quantum ad finẽ, ſeipſos quã plurimi impediũt, finis enim eſt, vt ait Paulus, in ędificationem & non in *2.Corin.3.* deſtructionem. Et quantum adhũc finem ſe ipſos multotiens impediunt, cùm populus in eis non videt, in quo ædificationem capiat. Oportet enim Epiſcopum, ait Paulus, irre- *1.Tim.3.* prehenſibilem eſſe, vtpote qui alios ſoluere, & ligare debet, vt ait Origenes, & propter *Origenes.* hoc poteſtas verbi Dei non tantũ in eis eſti matur. Deberet eſſe vox eius quaſi rugitus leonis, ita quòd de eo poſſemus dicere illud *Amos. 3.* Prophetę: Leo rugiet, quis non pauebit, igitur his rationibus diceris Petrus.
Verùm & hic obſeruandum eſt, Deũ mutaſſe nomen Petro, cùm illi ſummũ cõmiſſit Pontificatum; vt oſtenderet quod in Prælato, ac Dei ſeruo, ac miniſtro nihil præteritæ vitæ remanere debet, nec aliquid quod ſuboleat mundũ, à quo tanquã ſelecti à Deo ſegregantur. Hinc Nazaræis, ideſt, Deo cõ- *Leuit. 10.* ſecratis non ſolum vinum prohibebatur, ſed quidquid erat ex vino, aut vinũ ſaperet, vel ſuboleret, vt vua, Acreta, aut acetum: quoniã qui Dei ſeruitio mancipatur, quidquid mundi vanitatem ſubolet, aut quicquid ex mundo eſt, relinquere debet. Hinc Pontifices mutant nomina, cùm ad tantũ munus efferuntur, id in eo ſignificare volentes. *Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meã.* Cũ *Figura.* populus Iſraël præliabatur cõtra Amalech, *Exod. 17.* Moyſes ſuper petram poſitus, eleuatis manibus cum virga orabat pro Iſraël, & Aarõ, & Hur ſuſtẽtabãt manus eius: quoniam ſuper hanc petram, quę eſt Eccleſia, debemus ſubſiſtere & ſtare, vt orationes noſtræ acceptæ ſint apud eum: quoniam extra illam (vt ſacri decernũt Canones) nulli vnquã potuit conſtare ſalus. Aaron autem qui erat ſacerdos, & Hur, qui & ſeculares & eccleſiaſticos referunt, brachia eius ſuſtinebant; quoniã omnes debent Eccleſiam adiuuare, vt ſemper ſtet & perſeueret. *Et portæ inferi non præ-* *Hierem.3.* *ualebunt aduerſus eam*: nam ſcriptũ eſt: Bellabunt aduerſùm te, ſed non præualebunt: portæ autem inferi ſunt peccata, & hæreſes, quibus tanquã per portas in infernũ ingrediuntur homines. *Et tibi dabo claues Regni cœlorum*: modò promittit eas, ſed non dat quoad vſque fiat ſecundùm examen, primũ enim fuit ſcientiæ, ſecundùm autẽ erit conſcientiæ: oportet enim Epiſcopos, & curam animarum gerentes quòd ſint homines, *De ſciencia y conſciencia*, & ſicut modò fides eius probata eſt, ita & charitas examinabitur,

bitur, quando poſt reſurrectionem dicetur ei ter à Domino: Petre, amas me, & in his duobus deberent examinari Epiſcopi, & miniſtri Domini. Deberent enim eſſe, & in fide ſtabiles, & in charitatis operibus
1. Petr. 3. efficaces. Debent enim ſemper eſſe parati reddere rationem de ea quæ in eis eſt fide, ac ſpe: nam labia ſacerdotis cuſto-
Malach. 2 diunt ſcientiam, & legem requirent de manu eius, quia Angelus Domini eſt. Et in Rationali iudicij, quo erat indutus
Exod. 28. ſummus ſacerdos, iubebat Deus, vt ponerent doctrinam, & veritatem, ſed ſubinde mandauat lex, vt vectes quibus Arca
Exod. 37. Teſtamenti portabatur, ſemper eſſent in anulis arcæ, nec vnquam ab eis extraherentur: ſic Epiſcopi & ſacerdotes miniſtri Domini, quorum munus eſt Deum ipſum in manibus per plateas, & vicos portare, ſemper ei per charitatis vincula inhæreāt: vt rectæ fidei, ac ſcientiæ charitatis vincula iungentes, miniſterium ſuum abſque
Hieron. vllo defectu impleant: nam, vt ait Hieronymus ſuper epiſtol. ad Titum: Si Epiſcopi tantùm vita ſit ſancta, ſibi poteſt prodeſſe ſic viuens, ſed ſi doctrina, & ſermone fuerit eruditus, poterit alios inſtruere, & contradicentes reuincere, ne alios ſeducant. *Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis, &c.* Magna quidem ſacerdotis dignitas, vt id poſsit quod nec Angeli, nec beati poſſunt, imò nec ipſa
Matth. 9. Dei genitrix Virgo, hoc eſt, dimittere peccata: nam nemo poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus, vel hi quibus ipſe hanc poteſtatem tribuerit, hi autem ſoli ſunt ſacerdotes iuriſdictionem habentes: & ſen-
Bernard. tentia Petri præcedit ſententiā cœli, quā cœlum expectat, vt confirmet eam, & ratam habeat. Quare in confeſsione generali ſimili curſu dicitur: Confiteor Deo, & Beatæ Mariæ, & omnibus Sanctis, & tibi pater, vbi quaſi equalem ſacerdotem videtur facere cum Deo, & Sanctis: quoniam poſt Deum, qui tanquam principalis cauſa peccata dimittit, ſequitur ſacerdos qui inſtrumentaliter ad eorum remiſsionē concurrit. Sancti autem ſolùm intercedendo.
Hieron. Sed illud interim aduertendum eſt, quòd Hieronymus ſuper. 44. cap. Ezechiel. docet dicens: Grandis quidem dignitas ſacerdotis, ſed grandis ruina eorum ſi peccant. Lætemur ad aſcenſum, ſed timeamus ad lapſum, non eſt tanti gaudij exceſſa tenuiſſe, quanti mœroris de ſublimioribus corruiſſe: nec enim ſolum pro noſtris delictis reddemus rationem, ſed pro omnibus quorum abutimur donis, & nequaquā ſumus de eorum ſalute ſoliciti.

Sed quoniam Euangelium hoc in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli in Eccleſia legitur, oportet ad notare hos duos Apoſtolos eſſe quibus huius Eccleſiæ Catholicæ ædificium debemus: nam poſt Chriſtum Dominum illi ædificauerunt illam, Deus illis exemplar oſtendit. Petro, dum in carne viueret: Paulo, poſt aſcenſionem eius in cœlū, manus tamen ipſi operi huic admouerunt, atque primos lapides poſuerunt, & ſic in altum cacumen eius extulerunt, vt ab vniuerſo mundo expectari poſſet. Videntur quòd fuerint ipſi Apoſtoli Magiſtri operū, quos Rex Hiram dedit Salomoni ad ædificandum templum Domini. Nam Pater hos operarios Chriſto ſuo dedit, vt per eos Eccleſiam ſuam ædificaret, ſic enim & ipſe Dominus teſtatus eſt dicens: Pater quos
Ioan. 17. dediſti mihi ſeruaui eos. Videte ne fortè ij duo Apoſtoli fuerint illi duo Magiſtri ope-
Exod. 37. rum, quos in Exodo, cap. 31. elegit Dominus ad opus tabernaculi faciendū: ait enim Dominus ibi: Ecce vocaui ex nomine Beſeleel filium Huri de tribu Iudà, & impleui eum ſpiritu Dei, ſapientia, & intelligentia, & ſcientia in omni opere, ad excogitandum quicquid fabrè fieri poteſt, ex auro, & argento, & ære, marmore, & gēmis, & diuerſitate lignorum, dedique ei ſocium Ooliab filium Acheſameth de tribu Dan. Ita & vocauit ex nomine Petrum, qui anteà dicebatur Simon, & Paulum, qui anteà dicebatur Saulus, & impleuit eos ſpiritu intelligentiæ, ſapientiæ, & ſcientiæ, vt poſsint excogitare quidquid fabrè fieri poteſt, in auro, argento, ære, & marmore, ferro, & ligno, nimirum vt in ferro, hoc eſt, duritie Gentilitatis, & in ſacræ Scripturæ auro operarentur, vtrumque populum docentes, ſapientes, & inſipientes ad Chriſtum trahentes, peccatores ac iuſtos inſtruentes, abſconditaque arcana in lucem promentes, mira atque pulcherrima efficerent opera, quibus Chriſti Eccleſia, & ædificaretur,
3. Reg. 7. & decoraretur. Sunt etiam hi duo Apoſtoli illæ duæ columnæ, quas in veſtibulo templi Rex Salomon poſuit, quas vna cathena ambas tenebat, quarum vna vocabatur Iachim, quod dicitur firmitas, altera Booz, quod intepretatur fortitudo; quoniam ſuper has duas columnas firmitas Eccleſiæ eniti-

enititur: doctrina quippè eorum eſt fortitudo eius. Iachim quæ dicitur firmitas ſignificat Petrum, propter eius fidei confeſsionis firmitatem, ſuper quam Eccleſiæ edificium innititur: ſic enim dixit Chriſtus. Super hanc Petram ædificabo Eccleſiā meā: id eſt, ſuper confeſsionem quam modo feciſti, ſic enim multi Patres interpretantur, vt ſtatim videbimus, Booz autē, quod ſignificat in robore, Paulum deſignat propter robur, quòd in prædicatione Euāgelij habuit, & fortitudinem in amore Chriſti, à quo nec mors, nec vita, nec Angeli, &c. ſeparare potuiſſent. Vna cathena ambos cinxit: quoniam propter eandem fidem ambo vno tēpore ligatiſūt; & vno die martyrio coronati, vt & mors, & vita in ambobus ſimiles eſſent, & de eis diceret hodie Eccleſia. Glorioſi principes terrę, quomodo in vita ſua dilexerunt ſe, ita & in morte non ſunt ſeparati.
Deut. 17. Hi nimirum ſunt illi duo teſtes, ex quorum ore omne verbum ſtat: nam ambo pariter hanc conteſtati ſunt veritatem quam credimus. Quare veritas duobus teſtibus omni exceptione maioribus conteſtata ſtare debet, vnde eorum ore, vel condemnabimur, vel ſaluabimur: nam ſi eis credimus ſalui eri
Geneſ. 1. mus. Sin minus damnabimur. Sunt & illa duo luminaria, quæ Deus in cœlo poſuit, luminare maius, vt præeſſet diei, & luminare minus, vt præeſſet nocti: nam Petrus Iudeis qui lucem habebant Scripturarum, prædicauit: Paulus vero Gentibus qui nocte ignorantiæ, & peccati tenebantur, vt ipſe dicit.
Galat. 2. Qui enim operatus eſt Petro in circumciſionem, operatus eſt mihi inter Gētes. Sunt ergo luminaria ſuper Eccleſiæ candelabrū poſita, & ſunt duæ oliuę propter abundantiam doctrinæ quam effuderunt, quas vidit
Zachar. 4 Zacharias Propheta: Vnde de eis dicit Eccleſia. Iſti ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra lucentia ante Dominum, habent poteſtatem claudere cœlum nubibus, & aperire portas eius: quia linguæ eorum claues cœli factæ ſunt. Ij ſunt etiam duo magiſtri, qui nos Chriſti doctrinam docuerunt, ſicut & Eccleſia dicit. Petrus Apoſtolus, & Paulus Doctor gentium, ipſi nos docuerunt Legē
3. Reg. 19. tuam Domine. Heliſęus in duodecim bobus vnus arabat: Chriſtus verus Heliſęus in duodeno Apoſtolorum numero totam terram
Pſal. 18. coluit: quoniam in omnem terram exiuit ſonus eorum; tamen ij duo Apoſtoli fuerunt duoboues, qui plus cæteris laborauerunt, vt Paulus de ſe ait. Plus omnibus la-
1. Cor. 15. boraui, & Petrus etiam maiorem ſolicitudinem habuit, quia cæteris omnibus prælatus eſt: vnde & Iob. c. 1. dicebat. Boues arabant.
Iob. 1. & aſinæ paſcebantur iuxtà illas: hoc eſt, nos ignorantes, qui ex ſuo labore vera doctrina paſcimur. Et ſicut ſacrificauit Heliſęus boues, & in ipſis aratris combuſsit eos; ſic iſti duo Apoſtoli ſe Deo immolauerunt; nam &
Phil. 2. Paulus dicebat: Quotidie immolor propter vos, & quotidie morior propter gloriam veſtram: & Petrus in aratro crucis ſe immola-
1. Cor. 15. uit, & Paulus gladio ſicut turtur iugulatus eſt, *Rebentaron arando*. Sunt & duæ illæ inau
Gen. 24. res quas ſeruus Abraham poſuit in auribus Rebeccę, id eſt, Eccleſię, quas etiam Spōſus
Cant. 1. Sponſæ ſuæ promitebat dicens: Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Aurum fuit Petrus, propter principatū quē à Chriſto obtinuit inter alios, ſicut aurum principatur alijs metallis: argentum fuit Paulus, propter ſonum vocis ſuæ, quæ per omnes intonat Eccleſias. Verum tamen argentum hoc coniunctum erat auro: quoniam ſua doctrina confeſsioni Chriſti innitebatur, & illi coniuncta erat, nec vllo modo ſeparabilis ab ea. Vnde & audacter ad Galatas dice
Galat. 1. bat. Si Angelus de cœlo aliter Euangelizaue rit, præter id quod Euangelizatum eſt; anathema ſit, ac ſi diceret. Videte quam vera mea doctrina ſit, vt ſi, per impoſsibile, Angelus aliud doceret, non deberetis ei credere, ſed à vobis tanquam excomunicatū propellere, atque deterrere. Nunquam mundus tales duos viros habuit, alter enim fuit mundi caput, alter lingua eius: alter Eccleſiam quæ eſt in terris gubernauit, alter eā docuit: nam Petrum vice ſui ſubrogauit Chriſtus, cui & hodie dicit: Tibi dabo claues Regni cœlorum: Et de Paulo dixit: Vas electionis eſt mihi iſte, vt portet nomē meū, coram regibus, & Gentibus, & filijs Iſraēl. Fuerunt formix, vel triūphalis currus, per quem Chriſtus crucifixus vniuerſam terrā deambulauit ambo hodie interfecti ſunt: cœli tamen, vt de illis triumpharent, hodiè à noſtris conſpectibus rapiūt illos auferūtque eos à nobis, tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus: vt pote qui nec illis fidem quā oportet adhibemus: ſummoque gaudio perfundūtur cœli ex eorum preſentia, vt pote quibus plus honorantur atque decorantur, quā cæteris omnibus luminaribus. In ecſtaſira autem quendam magnę admirationis rapiūtur hodie celicolæ, cùm illos tanta gloria præditos cœlos penetrare intueantur. Ad-

mirabantur cæleſtes ſpiritus vidētes Dominum Chriſtum, cum noſtrę carnis ſubſtantia ſuperiorem ab eis locum aſcendere, & dicebant. Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? Quanto maiore admiratione rapiuntur videntes puros homines (Chriſtum enim Deum, & hominē cernebant eſſe) ſuperiores illis, in meritis, & in gloria euadere, & Petrum cum ſui imperij inſignibus Paulum, verò ſtricto gladio. *Con el eſtoque deſnudo*, coram omnium Imperatore in ſupremis ordinibus collocari. Sed ſicut reſpondit eis Chriſtus. Ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum ad ſaluandū: ſic Petrus poteſtatem accepit ſaluandi animas, & Paulus pro defenſione iuſtitiæ Chriſti gladio impiorum occubuit. Terra quidē gaudet qui tales homines à ſe enutritos mittit in cœlum, quod etiam lętatur, quòd ſuis influentijs tales generauerit viros. Vnde & Chryſoſtom. ait, ſe videre cœlum, & terram in præſenti ſolennitate certamen inter ſe inire. Sed Petrus verſo capite verſus terrā crucifixus eſt, ad oſtendendum quòd caput omnis Eccleſiæ prędipuum, nempe Chriſtus in cœlis eſt, ipſe autem vice eius erat caput in terris: & ideò verſūs illas fixit caput, nā eius imperium donec duraret terra hæc, duraturum erat, donec conſumpto mundo hoc terreno, euacuet omnem principatum, & poteſtatem, vt ait Paulus. Qui Paulus magnus Apoſtolus capite plexus eſt, vt confiteretur vnum tantum caput eſſe in terra, nempe Petrum eiuſq; ſucceſſores, omneſque alios, quantumcumq; virtute inſignes illi cedere debere, nec ſe tanquam capita gerere: vnū eſt enim caput in terris, nempe ſucceſſor Petri, ſicut eſt vnum in cœlis, quod eſt Chriſtus Dominus. Datur autem poteſtas Petro in partes Cęſareæ Philippi, quam ædificauerat Philippus in honorem Tyberij Ceſaris qui erat Imperator Romanus: vt daretur nobis intelligi, quòd Imperium Petri auctius, & diuturnius deberet eſſe omni temporali Imperio: nam ſicut de Regno Chriſti dictum eſt: Regnum tuum, Regnum omniū ſeculorum. Idem de Imperio Petri dicendū eſt, & de eodem dicitur Hierem. 1. Ecce dedi te ſuper Gentes, & Regna. Ciuitas autem illa, & à Iudæis, & à Gentibus incolebatur: vt oſtenderetur ſuper vtrumque populum debere eſſe Petri Imperium. Quod in imagine illa quā in ſomnijs vidit Nabuchodonoſor apud Danielem nobis deſcriptum eſt, ſicut in ſomnij interpretatione illi dixit Daniel. Tu Rex cogitare cœpiſti in ſtratu tuo, quid poſt te futurū eſſet (hæc enim eſt regia cura, prouidere etiam in poſterū: multa etiam Deus reuelat regibus propter cōmune bonum, quod ſub illorum cura eſt, vt etiā in ſomnio Pharaonis viſum eſt ad prouidendum futurę fami quæ inſtabat:) habebat imago hæc caput aureum, pectus argenteum, ventrem ęneum, crura ferrea, ſed pedes luteos; & lapis exciſus ſine manibus à monte in pedes dedit, & illos, & totā imaginem comminuit: lapis autem ille in montem magnum creuit. In hoc deſignatur Regnum Chriſti, quod fortius, & diuturnius cæteris erit, cui omnia temporalia cedent, ſecundùm illud Pauli: Oportet illum regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus eius. Comparantur autem Regna terræ ſtatuæ: quoniam nullam conſiſtentiam habēt, quia defectibilia, & temporalia ſunt, & potius ſtatuam quàm vera Regna repręſentāt, vt pote prope diem defectura. Quatuor autem metalla illa quibus imago conſtabat, ſignificabant quatuor Regna, nempe Regnum Chaldęorum, Perſarum, & Macedoniorum, & Romanorum, quę ſunt quatuor illę beſtię quas Daniel vidit, ex quibus, & ſæuior, & ferocior fuit Romana beſtia, quæ cętera omnia Regna comminuit, & duræ ſeruituti, perduritiem ferri ſignificatę, ſubiecit, quæ & Chriſtianos crudeliſsimè perſequuta eſt. Pars autem lutea erat propter carnalia vitia, quibus maximè indulſerunt: pars ferrea propter tyrannidem quam aduerſùs Chriſtianos præcipue exercuerūt: ſed petra quæ eſt Chriſtus, qui Petro, & nomen, & officium communicauit, & ſine manibus exciſa de monte, hoc eſt, abſq; temporali potentia, tetigit vltimum Imperium, nempè Romanum, quod fuit pedes ſtatuæ: tempore enim quo Romanum Imperium in ſumma erat celſitudine ac potentia, tunc ſui Imperij ſedem in Roma collocauit, ex quo per totum mundum, & fides, & religio Chriſtiana emanauit, & principatus Chriſti per omnē terram extenſus eſt: Sic enim Paulus Romano. 1. ait. Fides veſtra annūciatur in vniuerſo mundo. Cætere enim poteſtates, ac principatus qui tunc fuerunt, huic ceſſere Imperio. Vbi enim eſt Nabuchodonoſoris ſucceſſor in Chaldęa, aut Cyri in Perſia, vel Alexandri in Græcia, aut Iulij Cæſaris in Roma. Omnia ad Imperium Petri conſummata, ac deleta ſunt, & eius Regnū ſicut lapis minimus cœpit; tamen iam vt mons magnus

Eſai.63. *Geneſ.41* *1.Cor.15.* *Dan.7.* *Rom.1.* *Pſal.144* *Hiere.1.* *Dan.2.*

magnus creuit: quoniam per vniuerſum orbem expanſum eſt, cui cætera Imperia cedunt, & coram eo ſuperbia, ac vanitas eorū conſumpta eſt, eorum durities confracta, tyrannis deuicta, inſolenſq; Gentiū Imperium infrenatum eſt; ſuum autem Regnum ab vno in alium vſque in finem mundi durabit. Quod Eſai. cap. 26. in Cantico illo cecinit dicens: Vetus error abijt, incuruauit habitantes in excelſo, ciuitatem ſublimem humiliauit, humiliauit eam vſque ad terram, detrahet eam vſque ad puluerem, conculcabit eam pes pauperum. Greſſus egenorum, hoc eſt, pauperis piſcatoris qualis fuit Petrus Princeps Romanę Sedis. Vndè & Daniel in interpretatione ſomnij illius dixit: In diebus Regnorum illorū ſuſcitabit Deus cœli Regnum, quod in æternum non diſsipabitur, & Regnū eius alteri populo nō tradetur. Comminuet autem, & conſumet vniuerſa Regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum. *Quem dicunt homines, &c.* Nunc examinat Petrum in fide, poſtea Ioan. 21. examinabit eum in charitate: quoniam hæ duę virtutes in prælato fulgere debent, nam fides ſola facit malum prælatum, ſicut ſola fides malum Chriſtianum conſtituit: vnde quaſi per exaggeratione dicimus de Chriſtiano qui ſolam fidem habet abſq; charitate, quòd non eſt Chriſtianus. *Quem dicunt homines, &c.* Grauis quidē ac difficilis quęſtio, vix enim ſcire poſſumus qui ſimus nos, ſecundùm illud Pſalm. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: & quomodo ſcire poterimus quis ſit Chriſtus. *Reſpōdens Petrus dixit: Tu es Chriſtꝰ filius Dei viui.* In ſola Petri Eccleſia veritas lucet: nam vbi non eſt Petrus, tenebrę ſunt, ſecundùm illud Eſai. Quia ecce tenebrę operient terram, & caligo populos, ſuper te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur, & ambulabunt Gentes in lumine tuo: Et Pſalmiſta ait. In lumine tuo videmus lumen: nam in lumine veritatis Eccleſię videmus lumen veritatum fidei: quod & Auguſt. in celebri illa ſententia docet: Euangelio non crederem, niſi me auctoritas Eccleſiæ cōmoueret. Petrus autē quaſi vaticinatus ſe futurum caput Eccleſiæ, hāc confeſsionem profert, dicens. Tu es Chriſtus, &c. Singula verba myſteria habent: Si enim in Cōciliorum definitionibus non eadumtaxat quæ definięda ſunt attentè perſpiciuntur, ſed ſingula verba quibus definitiones explicandæ erunt, ſumma attentione ponderantur; quantò magis in hac tam altiſsima Petri definitione ſingula etiā verba attendenda erūt. *Tu es Chriſtus.* Tu, dicit ſecundam perſonam, ſicut, Ego, primā: quia ergo Chriſtus ſecunda perſona à Patre eſt, dicit ei Petrus, *Tues*: nā Deus dicit: Ego ſum qui ſum. Et Pſal. 2. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ille autem, dicit tertiam perſonam: vndè de Spiritu ſancto dicitur: Ille vos docebit omnia: quia tertia perſona Trinitatis eſt, & alibi: Cū venerit ille Spiritus. Item, *es*, dicit eſſe ſubſiſtens, perfectum, & ęternum, ſecundū illud Pſal. Tu autem idem ipſe es: & de Chriſto dicit Paulus: Ieſus Chriſtus heri, & hodie, & ipſe in ſecula. *Tu es Chriſtus.* Chriſtꝰ dicit vnam diuinam perſonam in duabus naturis, diuina & humana: dicit Deum, & hominem ſimul, Deum ęterno Patri coęqualem, hominem vnctum plenitudine gratiæ, & ſapientiæ abſque menſura. Item dicit vtramque dignitatem, regiam, & ſacerdotalem, & in vtraque ſupremū. *Filius Dei.* Duas filiationes Chriſti fatetur, ſicut duas naturas, diuinam, & humanam; vnam filiationē æternam in qua à Patre accipit naturam diuinam, alteram temporalem, in qua à matre accipit naturam humanam pro ſalute hominum, vnus tamen in vtraque eſt Chriſtus filiꝰ hominis, & filius Dei viui: alij enim ſunt filij adoptiui, filij à bonitate Dei, de quibus Ioan. cap. 7. ait, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: Id eſt non ſunt filij Dei viui in quantum viui: quia filiatio eorum non eſt naturalis, ſed voluntaria, ſecundum illud: Voluntariè genuit nos in ipſo, ante mundi conſtitutionem. Vndè ſolus Chriſtus eſt filius Dei viui, in quantum naturale eſt viuentibus generare ſibi ſimile, ſicut non poteſt non viuere, ſic non poteſt non gignere: ęternaliter viuit, & æternaliter gignit. Vndè Eccleſia in primā horam diei iacit hoc fundamentum, cum dicit: Ieſu Chriſte fili Dei viui, miſerere nobis: vt hanc Petri confeſsionem ante omnia alia verba proferat. Quare Chryſoſtomus dicit. Nunquam per humanum os hæc veritas ſonuerat in mundo, ſolus Petrus fuit primus qui confeſſus eſt hāc veritatem, & per eam confeſſus eſt ſuū munus, atque ſuam dignitatem, & id quod ipſe confeſſus eſt omnes fideles profiteri debemus. Vndè & Dominus reſpondit ei. *Et ego dico tibi quia tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ędificabo Eccleſiam meam.* Hęc promiſsio fuit quaſi ſuæ confeſsionis remuneratio: nam licet gratia, & liberalitas Chriſti fuit ipſi ſummum

Eſai.26. *Dan.2.* *Ioan.21.* *Pſal.138.* *Eſai.60.* *Pſal.35.* *Aug.* *Exod.3.* *Pſal.2.* *Ioan.15.* *&.16.* *Pſal.101.* *Hebr.13.* *Ioan.1.* *Iacob.1.* *Chryſoſt.*

ſummum cõmittere Põtificatum; voluit tamen, vt aliquo modo videretur meruiſſe illum, vt inde maior ſibi honor accreſceret, quaſi tantum munus meritus fuiſſet: ſicut voluit quòd obedientia Abrahę fuiſſet quaſi ſimilitudo quędam meriti, propter quam promiſſus fuerit illi Meſsias: cum tamen id ſub merito propriè cadere non potuerit. Ac ſi diceret Petro. Tu dixiſti, Tu es Chriſtus filius Dei viui, & ego dico tibi: Quia tu es Petrus, &c. Beatior quippè eſt Petrus quia id videtur meruiſſe, quam quia habuit illum: quemadmodum, & Dominus reſpondit mulieri acclamanti: Beatus vęter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. Quinimo beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Beatius eſt mereri Regnum Dei, quam eſſe matrem Dei: quoniam hoc nõ cadit ſub merito, & illud eſt bonorum noſtrorum opę
Ioan. 21. rum prędium. Et ideò de Ioanne Euangeliſta dicitur quidem, Hic eſt diſcipulus ille quem diligebat Ieſus: de Petro autem: Diligis me plus his? Sed dices, non ne Domine vtilius illi fuiſſet, quòd tu diligeres eũ, quã ipſe te? Amor quippè tuus cauſa eſt omniũ
Gen. 41. bonorum, quæ à te recipit creatura. Quẽ-
Gen. 39. admodum quia Ioſeph dilexiſti, eum Saluatorem famis tempore feciſti: ſcriptũ enim eſt. Erat Deus cum Ioſeph, & erat vir in cũctis proſpere agens. Sed licet ita ſit q amor Dei erga Petrum radix eſt, & cauſa eius quem Petrus habet ad Deum, nec poterat tantus eſſe ſine Dei amore, quo illum prędenit ſecundùm illud Ioannis.
1. Ioan. 4. Non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quia prior dilexit nos; tamen voluit hanc cum Petro commutationem facere, *Iugar al trocado con el*, huiꝰ honoris quem Petrus accipit ex eo quòd eſt dilectus à Deo, vt dicatur Chriſtus dilectus à Petro, & eos titulos illi conferre, quibus ipſemet Dominus honoratur: cùm illum loco ſui in terra relinquere debet. Qua propter ſicut in remuneratione huius confeſsionis illi ſummum promittit primatum; ſic & poſt reſurrectionem quaſi in præmium dilectionis Petri promiſſum tribuit principatum: ac ſi diceret: Quia diligis me plus his,
2. Ioan. 21 paſce oues meas. *Tu es Petrus*, id eſt Petra propriùs quàm cæteri Apoſtoli, qui licet petræ fuerint fundamentales; tamen peculiariter Petrus dicitur Petra: quoniam ab ipſo poſt Chriſtum, cæteri omnes firmitatem ſuſceperunt, ſicut & cæteri Apoſtoli luces fuerunt mundi; tamen Petrus maior Lux:
Clemens. nam vt Clemens ait, ei promiſſum eſt, vt obſcuriorem orbis plagam vt Sol illuminaret, nempe Romanum Imperium. Quarè Petrus cæteris Apoſtolis collatus maior ſemper euadit: nam ſi cum Paulo conferas, in morte videbis diſcrimen: quoniam in morte Petrus Chriſto crucifixo aſsimilatur, Paulus verò Ioanni decollato: vt cognoſcatur in terra ſolùm Petrum eſſe caput, vt ſupradiximus. Ioannes verò fuit dilectus; Petrus verò diligens: Ioãnes, In principio erat Verbum, dixit: Petrus, Tu es Chriſtus filius Dei viui: idem enim ſenſus eſt vtriuſque ſententiæ. Si Ioanni matrem ſuam commendauit, Petro Spõſam: ſi Ioanni matrem ex qua natus eſt commendat, Petro Eccleſiam pro qua paſſus eſt committit: ſi Ioannem theſaurarium pretioſiſsimæ Margaritæ facit; tamen & ipſum Ioannem, & matrem ſub cura Petri reliquit. Quare tu es firmiſsima Petra, contra quam nec inferni machinæ prędualebunt, ſed omnes ad te tanquam ad tutum refugium fugient. Et ſicut Iacob ſuper Petram quieuit, & vidit ſecreta cœleſtia, ſic qui in fide tua quieuerit, arcana Dei myſteria manifeſtabuntur ei. Tu es Petra, cum qua ſi quis fidelis Dauid voluerit pugnare, quemlibet hoſtem aut Gigantem quantũuis fortem proſternet. *Et portæ inferi non prævalebunt aduerſus eam.* Bellabunt aduerſùm te, ſed non prævalebunt, nec totius orbis poteſtas, nec philoſophorum acuta argumenta, nec oratorum eloquentia, nec Cęſarum potentia, nec infernorum Principis aſtutia contra te vllatenus poterunt prędualere: quinimo, & charitas tua ita conſtans erit; vt nec mors, nec vita, nec ſuperiora, nec inferiora, nec creatura aliqua ab ea te ſeparare poſsit. Hoc eſt dicere, quod nec fides, nec charitas vnquam ab Eccleſia deficient. Et ſicut Da
1. Par. 16. uid indecens arbitrans coram Arca Dei cũ pompa regia procedere, nudus coram ea ſaltauit, officium ſerui coram Deo exercens; ſic Petrus tanquam Dei ſeruus, & mancipium ſe habuit: nam maiora à Deo dona accepit quam Dauid. Dauid enim Regẽ conſtituit Deus, Petrum verò Regem, & ſacerdotem: illum ſuum miniſtrum in ſecularibus: Petrum ſuum Vicarium in Spiritualibus: illi Regnum Deus præſtitit, huic ſummum Pontificatum: illum ſuorum myſteriorum conſcium fecit, Petrum ſui corporis ac ſanguinis miniſtrum, & conſecratorem: illũ coram Arca ſua conſtituit, Petro vero ſuam dedit crucem, in qua Deo iungeretur. Quid ergo facere debet, niſi ſe humilem ſeruum
Gen. 28.
Hierem. 1.

Dei

Dei oſtendere, & ponere os vbi Chriſtus Dominus poſuit pedes, vt deoſculetur illos. Vt ſic verſo capite ad terram, oculos verſùs cœlum haberet, vbi gaudium ac theſaurus ſuus ſitus eſt, vt exinde gratiã pro grege ſuo adipiſcatur, qua paſcua cœleſtia acquire re valeant. Et ſicut hic illum Dauidi conferimus, ſic D. Hieronymꝰ tom. 4. de vera Circunciſione, Petrũ cum Abraham confert. Alius, inquit, Abraham Petrus, neſcio an maior, certè quòd ſentio non ſecundus. Illi
Gen. 12. generatio larga promittitur, huic generatio paſcenda committitur. Ab illo iuſtificãda procedunt, in hoc iuſtificata fundantur; ita quod ille ſperat, hic accipit. Illi dicitur, Faciã te in Gentem magnam, huic, Faciam
Matth. 4 te piſcatorem hominum. Illi dicitur, In ſemine tuo benedicentur omnes Gentes, huic
Matth. 19 dicitur, Iudicabis duodecim tribus Iſraël. Illi, Vt ſtellæ erit ſemẽ tuum, huic, Tibi dabo claues Regni cœlorum: ac proinde ille fœcũditate ſeminis benedicti impletur, hic autẽ ſemen ipſum Euangelizaturus aſciſcitur. Abrahæ pro filijs claritas monſtratur aſtrorum, ſed Petro traduntur Regna cœlorum, videlicet, vt in eis ſine Petro, nec filij Abrabæ poſsint intrare. Hic ergo nõ quòd circũciſus ſit iuxtà Gentem ſuam apud Dominũ gloriatur, ſed dicit: Ecce nos reliquimus
Matth. 19 omnia, & ſequuti ſumus te. Quæ ſunt iſta omnia apud eũ, qui prędicta inſtrumenta piſcatoriæ artis nihil aliud habebat? Omnia, inquit vtique, quæ ad concupiſcentias mundus ingerit, quæ præputia poſsint dici ſi cõgregantur ad lenocinia peccati. Hæc eſt vera, & ſpiritualis circunciſio filiorum Abrahæ. *Portæ inferi non prævalebunt aduerſus eã.* Vide ſuper hoc Commentarios noſtros ſuper Pſal. 118. in illum verſum, Ingeneratione & generatione veritas tua, fundaſti terram, & permanet. Tractat. 12. fol. 197. Et adde q ideò Eccleſia comparatur terræ ſecundùm
Eccleſi. 1. illud Eccleſiaſt. 1. Generatio prætерit, & generatio aduenit, terra autem in ęternũ ſtat: quoniam terra ſecundùm ſe totam immobilis eſt, ac incorruptibilis, etiam ſi ſecundũ partes moueatur, & corrumpatur. Et ratio eſt, quia omnes eius partes æqualiter reſpiciunt centrum, quare non poterunt omnes moueri verſùs illud. Sic Eccleſia licet ſecundùm partes poſsit moueri, ſcilicet deficere, vt de facto in multis defecit; tamen quoniam tota illa centrum, hoc eſt, Chriſtum æquali veritate intuetur, illumque tanquam centrũ habet, non poterit vnquam tota deficere.

Hieron.

Simile.

Vndè Eſai. 33. dicitur. Reſpice Sion ciuitatem ſolemnitatis noſtræ, oculi tui videbũt Hieruſalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur claui eius in ſempiternum, & omnes funiculi eius non rumpentur, quoniam ſolũmodo ibi magnificatus eſt Dominus noſter. Et cap. 54. Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida. Quinimo, *Heb. 7.* & hoc addendum eſt, quod Paulus ad Hebręos, vt oſtenderet æternitatem ſacerdotij Chriſti, dicit illum cum iuramento factum fuiſſe ſacerdotem, (ſecundùm illud:) Iura-
Pſal. 109. uit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum: & ſic Petro cum iuramẽto hanc ſacerdotalem poteſtatem committit cum ait: *Et ego dico tibi quia tu es Petrus.* Multi enim tenent illum (& ego) poſitum eſſe ibi loco iuramenti, ſacerdotium autem Aarom abſque iuramento commiſſum eſt ei: quoniam non debebat in æternum durare. Ex quibus colligimus, quòd Eccleſia fundata ſuper Petrum, eſt ſancta Eccleſia Romana, quam nos colimus, & non Arrij, aut Manichæi, aut aliorum hæreticorum: quoniam contra illas iam prævaluimus, cõtra hanc autem nullus ad huc prędualuit, ſed ſemper eadem perſeuerat, ergo ipſa eſt vera Eccleſia Catholica, quàm Chriſtus Dominus ſuper Petrum fundauit. Inſuper omnes Sedes, quas cæteri Apoſtoli habuerunt, ab infidelibus deletæ ſunt, vt in Aſia, Græcia, & Hieroſolyma patet; ſola Petri Sedes permanet: quod eſt magnum argumentum illam eſſe, cui dictum eſt, portas inferi non prævalituras contra eam. Hæc pro moribus componendis, & concionibus ad populum habẽdis dicta ſufficiant. Nunc verò aliquot magnæ dubitationes circa hæc verba Chriſti ad Petrum diſſoluendæ ſunt, quæ licet à principio capitis, vt ſolemus poni deberent, tamen conſultò huc remiſimus, vt priùs totam huius Euangelij hiſtoriam texeremus.

Prima dubitatio circa literã. Auguſt.

Quæritur ergo, an ex his verbis Domini ad Petrum colligatur, Eccleſiam eſſe fundatam ſupra Petrum? Ratio autem dubitandi ſumitur ex Auguſtino, qui ſermone tertio decimo de verbis Domini, ita hunc locum interpretatur, vt dicat, Eccleſiam non eſſe fundatam ſuper Petram, id eſt Petrum, ſed ſuper Petram, qui eſt Chriſtus, ſic loquens. Tu es ergo, inquit, Petrus, & ſuper hãc Petrã quam cognouiſti dicens, Tu es Chriſtus filius

lius Dei viui: ædificabo Ecclesiam meam,
Idem. superme ædificabo te, non me super te. Idē quoque habet tracta. in Ioānem. 124. in hęc verba. Super hanc, inquit, petram ædificabo Ecclesiam meam: Petra enim erat Christus super quod fundamentum etiam ipse
1. Cor. 3. ædificatus est Petrus: fundamentum quippè aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Propter quod testimonium huius temporis hæretici, & innouatores irrident nos, quod exponentes propositam Christi sententiam, dicamus Petrum esse Petram, super quam fundata sit Ecclesia, contra Augustini explanationē, & Pauli vocem, nullum aliud
Idem. fundamentum ponentis præter Christum. Imò videtur Augustinus in primo libro Retracta. cap. 27. retractare contrariam sentētiam, si aliquando eam dixisset: Nam cùm in libro quodā, ait, dixi de Apostolo Petro, quòd in eo tanquam in Petra fundata sit Ecclesia, qui sensus etiam cātantur ore multorū, in verbis beatissimi Ambrosij de Gallo Gallinaceo hoc ipsa Petra Ecclesiæ Camente, culpam diluit: sed scio me postea sępissimè sic exposuisse quòd à Domino dictum est, Tu es Petrus, & super hanc Petrā ædificabo Ecclesiam meam: vt super hanc intelligeretur quem confessus est Petrus, dicens, Tu es Christus filius Dei viui: ac si Petrus ab hac Petra apellatus personam Ecclesiæ figuraret quæ super hanc Petram ędificatur, & accepit claues Regni cœlorum: non enim dictum est, Tu es Petra, sed tu es Petrus: Petra autem erat Christus, quem cōfessus Simon sicut confitetur tota Ecclesia, dictus est Petrus. Harum autem duarum sententiarum, quæ sit probabilior, eligat lector. Hæc ille. Alij verò sunt Patres qui per hanc Petram potius volunt intelligere confessionem istam quam Petrus professus est,
Hilarius. ex quibus Hilarius lib. 6. de Trinit. sic habet. Super hanc igitur confessionis Petram Ecclesię ædificatio est. Et post pauca loquēs de fide Petri quam hîc confessus est, Hæc, inquit, fides Ecclesiæ fundamentum est, per hanc fidem infirmæ apud eum sunt portæ infernorum: hæc fides Regni cœlestis habet claues, hæc fides quæ in terris soluerit aut ligauerit, & ligata sunt in cœlis, & soluta.
Cyrillus. Cyrillus etiā lib. 4. de Trinitate sic scribit. Petram opinor per agnominationem aliud nihil, quàm inconcussam, & firmissimā discipuli fidem vocauit, in qua Ecclesia Christi ita firmata, & fundata esset, vt non laberetur, & esset in expugnabilis inferorum portis in perpetuum manens. His adde, & Chry
Chrysost. sostom. & Theophilactum, quorum ille in
Theophil. hunc locum scribens, Petram interpretatur fidem, & confessionem. Iste verō sic habet: Quia confessus erat eum Dei filium Petrus, dixit, quòd hæc confessio quam cōfessus erat, fundamentum erit futurum credentium, ita vt omnis homo extructurus fidei domum, hoc iacturus sit fundamentum. Sed quoniam hæretici in hanc interpretationem pedibus eunt, vt à primate fugiant, quem obnixè labefactare contendūt; ideò absque dubio tenendum est, per hanc Petram Petrum ipsum esse intelligendum: quod elegantissime hic probat Iansenius.
Iansenius. Quam sententiam à Catholicis puto esse amplexandam, quę sic habet. Primum quoniam hic planus literæ contextus demonstrat. Cùm enim pronomen, Hanc, demonstret aliquam Petram de qua fuit sermo, nec de alia Petra habitus sit sermo quā ea qui dictus est Petrus, satis liquet aliam Petram nō monstrari per pronomen, Hāc. Ex mutatione autem generis, Hanc, nihil posse colligi, euidens erit, si cogitemus Christum nec græco, nec latino hæc dixisse sermone, sed lingua tūc Iudęis vulgari, nēpe Siriaca. Non enim Dominus ei imposuit nomē græcum, Petrus, sed quemadmodū patet ex
Ioan. 1. Ioanne primo capite, nomen Cephas, quod Siriacum magis est quàm Hebraicum, nisi quod à Grecis addita est litera. S. nam Hebraicè Petra dicitur Ceph: Siriacè verò Cepha: quod nomen in biblijs Chaldaicis ferè positum est, vt in Hebraicis est Selagh, vt
Psal. 39. Psal. 39. Et statuit supra Petrā pedes meos: & alijs locis etiā quibus mysticè per Petrā
Num. 20. Christus significatur, vt Num. 20. vbi dicitur Deum dedisse Iudæis aquam de Petra,
1. Cor. 10. quā Paulus interpretatur significasse Christum. Si ergò cogitemus, Christum dixisse pro Petrus; & hāc Petram, Tu es Cepha, & super hanc Cepham ædificabo Ecclesiam meam (quomodò certum est eū dixisse, vt iā patet ex Siriaco Euāgelio) nemo non mox certissimum esse videbit, nō aliud esse intelligendū per id super quod dicitur ædificandaEcclesia, quàm eum cui dictum est, Tu es Cepha. Sicut si apud nos diceretur: Tu es saxum, & super hoc saxum ædificabo: nemo intelligeret aliud significari per saxū, & per hoc saxum. Interpres autem Græcus ideò videtur mutasse genus, quoniam pro nomine proprio viri, magis conuenit masculinum

num Petrus. Hæc Iansenius mea sententia doctè, & Catholicè disseruit ¶ Accedunt ad hoc quàm plurima testimonia sanctorū Patrum, & præter ea quæ hic refert Iansenius, ex Tertulliano, & Origene, Basilio, &
Clemens Romanus. Ambrosio, hæc alia accipè. Primū Clemens Romanus in Epistola ad Iacobum, Simon Petrus, ait, verę fidei merito, & integrę prędicationis obtentu fundamentum esse Ec-
Theophil. clesiæ à Christo definitus est. Theophilactus etiam in explanatione huius loci. Remunerat, inquit, Petrū Dominus, mercedē illi dans magnam, quòd supra eum edificauit Ecclesiam. Eodem modo interpretantur
Hieron. Chrysost. Hilarius. Erasmus. Hieronymus lib. in Matth. 3. & Chrys. cap. 16. Hilarius Cano. 16. in Matthæ, hæc verba ad eundem modum exponit, quanquam eius verba Erasmus contendat pertrahere in alium sensum, adijciens in margine scholium huiusmodi. Ecclesiæ fundamentum est fides. Quibus verbis interpretari voluit
Hilarius. Hilarium, quasi sentiret, fidem esse fundamentum, & Petram, non autem Petrum. Hilarius autem apertissimè de Petro loquitur, vt legenti eius verba manifestum est. Sed vt etiam Erasmo donemus Hilarij mentem hoc loco non facile deprehendi, quid ad ea dicturus est quæ idem hac de re in exposi-
Psal. 103. tione Psal. 103. his verbis meridiana luce clarioribus scribit? Cùm Iesus quędam de passione sua loquutus ad discipulos fuisset, & Petrus tanquam indignum hoc de filio dete status esset, Petrus cui superius claues cœlorum dederat, super quem Ecclesiam ædificaturus erat, aduersùs quem portæ inferi nihil valerēt, qui quę in terris, vel soluisset, vel ligasset, ea in cœlis, vel soluta persisterent, vel ligata: hanc itaque tali conuicio detestātem hoc sacramentum passionis, tali respon
Matth. 16 so excepit. Vade postme Satana, scandalū mihi es. Tanta enim ei religio fuit pro humani generis salute patiendi, vt Petrum filij Dei primum confessorem, Ecclesiæ fundamentum, cœlestis Regni ianitorem, & in terreno iudicio iudicem cœli, Satanę conui-
Gregorius Nazianz. cio nuncuparet. Gregorius etiam Nazianzenus sermo. de Machab. Hic vocatur, ait, Petra eiq; Ecclesiæ fundamenta concredū
Caietan⁹. tur. Inter Neothericos autem Caietanus, sic explicat hanc sententiam, vt de Petro intelligatur. Ad Auguſt. tamen respondetur
Ad Augustinū respondetur. primò, quòd ipse in illo loco retractat. supracitato, non refutat nostram sententiam, imò electioni cuiusque relinquit quam maluerit acceptare, imò in alijs locis præteril-
Auguſt. lum quem ille citat, hanc nostram sententiā affirmasse videtur: nā Serm. 2. in Cathedra sancti Petri: Pro solemnitate deuotionis Petrus, ait, Ecclesiarum Princeps dicitur dicēte Domino: Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Petra dictus est, eo quòd primus nationibus fidei fundamenta posuerit, & vt saxum immobile totius operis Christiani molem compagemq; contineat. At Dominus Petra pro virtute dicitur iuxtà illud: Bibebant de spirituali consequente eos Petra, Petra autem erat Christus. Rectè ergò Petrus consortium meretur nominis, *1. Cor. 10.* qui consortium meretur, & operis, imò in hoc testimonio sibi ipsi videtur respondere Augustinus argumento illo, quòd illum dubium in hac re fecerat, nempe quod Pau lus dicit, Fūdamentum aliud nemo ponere *1. Cor. 3.* potest præter id quod positum est, quod est Christus Iesus: nam ait quod Petrus meruit consortium nominis cum Christo, vt dicere tur Petra, sicut meruit consortium operis, scilicet, vt esset fundamentum cum Christo: dicimus enim Christum fundamentum Ecclesiæ, sed post eum Petrus, imò & cæteri Apostoli: nam & Ioannes duodecim funda- *Apoc. 21.* menta ponit ciuitatis nouę Hierusalē, quæ sunt nomina duodecim Apostolorum. Et Paulus ad Ephe. 2. dicit nos superædificatos *Ephes. 2.* super fundamentum Apostolorum, & prophetarum, ita quod Christus primum, & proprium fundamentum est, sed hoc simul cum nomine Petro communicauit: vt ipse post eum etiam esset Petra, & fundamentū Ecclesię suę. Vnde D. Basilius homil. 29. Pe- *Basilius.* trus, ait, locatus in fundamento, tertiò negauit, ipse dixerat: Tu es filius Dei viui; vicissim audierat: Tu es Petra, sed non qualis Christus, Christus immobilis Petra, Petrū propter Petram. Axiomata ergo sua alijs tri- *Simile.* buit Christus, vt diues qui licet alijs det nihil sibi minuit, est enim perennis fons, hau rire licebit, non exhaurire. Item Leo Papa *Leo Papa.* sermo. 3. de Apostо. Primus Petrus est in Christi cōfessione, qui primus est in Apostolica dignitate: ideò beatus, quia Pater meus te docuit, nec terrena opinio fefellit, sed cœlestis inspiratio instruxit. Sicut ergo Pater tibi indicauit diuinitatem meam, ego indico tibi excellentiam meam. Tu es Petrus, id est, cum ego sim inuiolabilis Petra, & lapis angularis faciens vtraque vnum, & fundamentum præter quod nemo potest aliud ponere; tu quoque es Petra, qui mea virtute solidaris, vt quę mihi potestate sunt propria,

pria, sint tibi participatione communia. Super hanc Petram æternum ædificabo templum. Hæc vox vitę est: vt suos confessores ad cœlestia proueha; ita suos negatores ad inferna demergat, ideò dantur tibi claues: & licet hæc potestas clauium ad alios Principes Ecclesiæ commeauerit; tamen Petro singulariter creditur: quia cunctis rectoribus Christus præponitur. Cæterum authoritates quas afferunt aduersarij ex Hilario, Cyrillo, Chrysostomo, & Theophilacto, nec illis patrocinantur, nec nostræ intelligentiæ quæ communis est, quicquã obsunt: (nam prętęrquàm quòd in alijs locis nostrã asserant sententiam, vt ex Hilario, & Augustino iam ostendimus, & ex alijs poteris videre apud Iansenium, nempe quòd super Petram, quæ est Petrus, ædificata Ecclesia sit) etiam in his locis quos aduersarij afferũt id dicunt, in quibus interpretantur Petram fidem, & confessionem Petri, & fidem quã intelligunt esse Petram: quæ sit fundamentum Ecclesiæ, non intelligunt, quemadmodum aduersarij, fidem cuiusuis hominis aut fidem in genere acceptam, sed singulariter fidem ipsius Petri, quàm quandoque dicunt Petram, & fundamentum Ecclesiæ, aliquando ipsum Petrum, eo quòd hæc duo in idem coincidant: propterea quòd Petrus Petra sit dictus, & fundamentum ratione suę fidei solidæ. Et accipe hìc Theophilacti sententiam, per quã & alios Patres intelliges: sic enim super hunc locum dicit. Remunerat Petrum Dominus, mercedem illi dans magnam, quòd super eum ædificauit Ecclesiam: quia enim confessus erat eum Dei filium Petrus, dixit, quòd hæc confessio fundamentum erat futurum credentium. Ex quib⁹ verbis patet cũ Theophilacto, idẽ esse, Ecclesiam fundatam esse super Petrum, & super eius fidem & confessionem. De cęteris vide apud Iansenium. ¶ Iam supra cap. 10. egimus de primatu Petri supra cæteros Apostolos, modò autem etiam aduertendum est; quòd etsi singulorum fides rectè dicatur fundamentum spiritualis ædificij, quod fidelis quisque sibi ędificat per virtutum operationem; totius tamen Ecclesiæ Christianæ fundamentum nullius fides dici potest, nisi solius Petri, qui primus inter Apostolos hanc fidem in Christũ ex Patris reuelatione accepit, & professus est, quam excipiens ab eo tota fidelium Ecclesia contra omnes aduersariorum insultus fixa perseuerat. Itaque sicut Abram per suam fidem in Deum factus est Abraham, hoc est, Pater multarum gentium, quę illius fidẽ erant imitaturæ: ità Simon per suam fidem factus est Petrus, hoc est, saxum, cui inędificãda erat fidelium Ecclesia, quæ illius fidei debebat inniti, illiusque fidem exceptura ac imitatura. Quare Iansenius in hoc loco adhuc maiorem existimat hanc promissionẽ factam soli Petro, quàm cæteris successoribus suis. Successores enim, ait, sicut capita sunt Ecclesię Christianæ totius, quę illis in Episcopatu exitentibus est in terris, ita etiam sunt fundamenta, & primi lapides super quos Ecclesia in terris existens fundatur. Petrus autem non solum fuit fundamentum fidelium qui cum ipso fuerunt in terris, sed totius omnino Ecclesiæ fideliũ, qui post eum, vel crediderũt, vel crediturí sunt in Christo: vnde quamquam quæ sequuntur Petro promissa, Et tibi dabo claues Regni cœlorum, &c. æquè pertineant ad Petri successores, atque ad ipsum Petrum, vt post dicetur: hæc tamẽ promisio: Ædificabo Ecclesiam meã super te: propriè ad ipsum Petrum pertinere videtur, sicut illi proprium est nomen Petrus, & non commune cum successoribus: cuius nominis ratio explicatur his verbis. Et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Sed licet hoc in honorem sancti Petri videatur posse dici: tamẽ quia apparet nonnihil Pontificibus Romanę Ecclesiæ subtrahere, hisce prępcipue temporibus cùm hæretici totam authoritatem Pontificibus Romanis tollere nitũtur, ideò potius mihi dicendum videtur, idem in sententia illa omnibus Pontificibus dictũ fuisse Petri legitimis successorib⁹, qui & Petræ & fundamenta sunt Ecclesiæ, quibus in fidei definitionibus, non solùm pręsentes, sed etiam futuri innituntur: nam ea quæ vnus Pontifex tam quoad fidem, quàm ad mores rectè definit; omnes alios successores ligare, nullus verus orthodoxus negabit. Ergo non solùm sunt fundamentum præsentium, sed & futurorum: vt pote quos ligare suis definitionibus possunt, & ad quos eorum definitiones transeunt, & eas acceptant, & eis eorũ fides innititur. Quod & Pelagius Papa sentire videtur Dist. 21. Can. quamuis, sic definiens. Sãcta Romana Ecclesia, nõ Synodicis decretis, sed ipsa Domini voce primatum obtinuit, cùm dixit, Tu es Petrus, & super hanc Petram ędificabo Ecclesiã meã: vbi ad omnem Romanam Ecclesiam, hanc vocem dicit esse prolatam, cui Romanus Pontifex

Theophil. *Iansen⁹.* *Pelagius Papa d. 21 Can. quãuis.*

Gen. 17.

Pontifex præest, ad quem suo modo dictam affirmamus. Satis est quòd Petro singulariter demus, quòd ipse primus fuerit purus homo, qui totius Ecclesiæ fundamentum constitutus sit, & qui etiam super alios coapostolos suos, qui simul fundamenta Ecclesiæ erant, primatum obtinuerit. Vndè Leo Papa distinct. 19. cap. ita Dominus, inquit. Sacramentum ita Dominus ad omnium prædicatorum officium pertinere voluit, vt in Petro omnium Apostolorũ summo principaliter collocaret, vt ab eo velut à quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exors sit diuini mysterij qui à Petro discederet. Et d. 21. capit. In nouo. dicitur. Primus Petrus ligãdi potestatem accepit, & licet cæteri Apostoli pari consortio honorem, & potestatem acceperint, ipsum verò Petrum Principem esse voluerunt. Diuus etiam Cyprianus lib. de simplicitate prælatorum. Quanuis, inquit, Apostolis omnibus post resurrectionem parem potestatem tribuat, dicẽs, Sicut misit me Pater, & ego mitto vos; tamen vt vnitatem manifestaret eiusdem, vnitatis originem ab vno incipientem sua authoritate disposuit. Est igitur Ecclesia vna, sicut solis radij, cùm sit vnicum lumen, & sicut rami arboris multi, cùm tamen vnum sit robur eorum: riui fontis multi, sed vnitas seruatur in origine. Vnum est testimonium apud Origenẽ, in tomis super Matthęum, in tractatu ex his quæ nũc habemus, quod sic habet. Petra est omnis qui imitator est Christi, & super omnes huiusmodi ędificatur Ecclesia Dei. Si autem super vnum illum Petrum arbitraris vniuersam Ecclesiam ædificari, quid dicis de Iacobo, & Ioanne filijs tonitrui, vel de singulis Apostolis? Ioannes Bonderius in concertationes aduersùs huius seculi hæreses tit. 31. art. 4. refert hunc locum, inter eos quos Lutherani inducunt contra primatum Petri dicentes, Ecclesiam non esse in primis fundatam super Petrum, sed super singulos quosque fideles: & ad hæc addit expositionem Origenis typicam esse, & secundùm allegoriam, quæ ad confirmanda dogmata afferri non solet: idque ex eo liquere, quòd Origines portas inferni peccata, claues Regni cœlorum virtutes, interpretetur. Et nos addere possumus, quòd Origenes in multis seductus est. Nam in tractatu quodam, ex his qui nunc in Matthęum supersunt, videtur docere, quòd Ponti-

Leo Papa d. 19. Can. ita Dñs. *D. 21. c. in nouo.* *Cyprian⁹* *Similia.* *Origenes.* *Ioannes Bõderius.*

fex seu sacerdos habeat claues, sed solùm illi qui Petri sanctitatem imitantur eas habere possint. Qui error damnatus est in Concilio Tridentino Session. 14. Cano. 10. in hęc verba. Si quis dixerit, Sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi, atque soluendi non habere: Anathema sit. Itaque vt dicta hìc resoluamus, Christus ipse est Petra, & Cepha per naturam, fundamentum Ecclesiæ, ipse propriè, & per naturam, præter quod aliud nemo potest ponere, clauem Dauid illius humeris Pater cœlestis propriè imposuit; sed hæc omnia etiam Simoni comunia secum facit, Petram illum appellans, super quam fundanda sit Ecclesia, ac claues Regni cœlorum ei promittens, & demum committens.

Et tibi dabo claues Regni cælorum. Iam supra distinximus duplicem clauem; alteram scientiæ, alteram iurisdictionis, & potestatis: & prior est veluti dispositio ad alteram, ac si duæ vnius ostij essent claues, quarum vna quidem non potest ostium aperire, sed tantummodo viam parat, vt altera clauis statim ostium aperire possit. Sic enim hìc potestas ligandi, & soluendi est quasi secunda clauis, quæ seram aperit, & ostium, & discernendi scientia quasi prior clauis sit, quæ ostendit cui ostium sit aperiendum secunda claue. Licet Theophilactus, & alij per claues intelligant potestatem soluendi, & ligandi: hoc est, quæ soluunt peccata, & pœnas, vel ligant ad pœnas exoluendas: directè, vel non absoluendo à peccatis, quia non meretur pœnitens: ligant indirectè, dimittendo illum in suis peccatis. Et rectè quidem hæ duæ potestates duæ claues Regni cœlorum dicuntur, vt quarum alterà Regni cœlorum ianua aperiatur, altera verò claudatur. Potest etiam per has claues intelligi plenaria ac suprema potestas gubernandi Ecclesiam Christi, sumpta metaphora ab eo quod communis vsus habet, cùm ciuitatis potestas Regi traditur, ei claues tradere ciuitatis: & cui claues domus traduntur, ei totius familiæ ac domus committitur administratio. Vndè Esai. 22. pollicetur Dominus Heliacim filio Elchię, ministro Regis Ezechiæ, summam in aula Regis, & ciuitatis potestatem dicendo. Et dabo clauem Dauid super humerum eius, & aperiet, & nõ erit qui claudat, & claudet, & nõ erit qui aperiat. Quare secũdũ hãc potestatem cõdere leges, & alia facere, quæ ad bonã Ecclesię gubernationem cõueniũt,

Simile. *Theophil.* *Esai. 22.*

conceduntur Petro cum successoribus suis. *Et quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo.* Vincula dicuntur peccata secundum illud: Funibus peccatorum suorum quisque
Prouer.5. constringitur: præcepta etiam vincula dicuntur, quibus homines obligantur & constringuntur. Ligat ergò Pontifex, cùm peccata non absoluit indignis, vt supra diximus: soluit, cùm absoluit. Et de hoc ligandi ac soluendi modo communiter, & præcipuè intelligitur hæc sententia, quasi idem per hanc à Domino intelligatur, ac per il-
Ioan.20. lam Ioan.20. Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Secundo etiam ligat sacerdos ratione peccati, cùm satisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponit: soluit verò cùm de ea aliquid dimittit, vel per eam purgatos ad sacramentorum communi-
August. nionem admittit, vt Augustinus ait libro de vera, & falsa pœnitentia cap.10. Ligant per præcepta, cùm leges obligantes ad culpam, vel pœnam condunt, & cùm sententiam excõmunicationis aduersùs aliquem inferunt: & soluunt, cùm vel à legibus hunc dispensant, vel ab excomunicatione absoluunt.

Et tibi dabo claues Regni cœlorum. Hinc dubitari poterat, an summus Pontifex ha-
Sixtus Senensis. beat secularis Imperij potestatem. Pro quo videndus est Sixtus Senensis Bibliothecæ sanctæ lib.6. à nota. 72. in Matthæum, super hunc eundem locum, &
Turrecre. Ioannes Turrecremata presbiter Cardinalis lib.2. summæ Ecclesiæ cap.113. vbi ex-
Bernardus pendens sententiam quandam D. Bernardi ex lib.3. de consideratione ad Eugenium Papam, distinguit duplicem rerum temporalium potestatem: alteram Monarchiam, nempe eam quam Imperator in orbe exercet, & hanc dicit Papam non habere: alteram pastoralem ad spirituale regimen attinentem, & hanc super vniuersum orbem habet Pontifex in ordine ad quam etiam de temporalibus dispensare, ac precipere valet, & probat exercuisse multos Pontifices. Vide apud Sixtum Senensem loco citato. Et de priori intelligitur D.
Bernardus Bernardus in Lib. illo. 3. de consideratione ad Eugenium: nam post multa verba denique subinfert. Interdicitur dominatio, indicitur ministratio. Cui subscribe-
D. Thom. re videtur D. Thom. cùm. 2. 2. quæstion. 10. art. 2. ait. Quamuis res Ecclesiæ sint Papæ, vt principalis dispensatoris; non tamen sunt eius, vt domini, & possessoris.
Tunc præcepit discipulis suis, vt nemini dicerent: quia ipse esset Iesus Christus. Miro ordine diuina sapientia sua pandit mysteria: nam secundùm Philosophum à faci- *Aristot.*
lioribus doctrina incipienda est, nec oportet statim Christi diuinitatem publicare, vsque ad eius glorificationem, quæ fuit post resurrectionem à mortuis. Nam videntes nunc eius humilitatem ac passionem, qui crederent ipsum esse Deum, aut verum Messiam? Sed postea simul cum humilitate passionis prædicarent gloriam resurrectionis: sed sufficeret eis modò prædicare hominibus pœnitentiam, & Regnum cœlorum, & quòd ipse esset aliquis magnus vir annuntians vitam eternam, tenerentque ipsi firmiter diuinitatis confessionem, quam fecerat Petrus: tamẽ adhuc rudibus hominibus tantum pro tunc celarent mysterium: nam vt dixit *Tobiæ.12.*
Angelus Tobiæ. 12. Sacramentum Regis abscondere bonum est. Et etiam quia sciebat Dominus, quòd Iudæi illum debebant occidere, quia dicebat se Messiam, & ne tempora à Patre definita præueniret, noluit eis ante tempus hanc offerre occasionem, & ideò præcipit eis, vt nemini dicant ipsum esse Iesum Christum, hoc est, Messiam Saluatorem. Ad quod pertinet quod subiungit. *Exinde cœpit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Hierosolymam, & multa pati à senioribus, & scribis, & Principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere.* Ac si diceret. Ecce rationem quare vobis præcipio ne meam pandatis diuinitatem: quoniam oportet primum hæc pati, sed cùm à mortuis resurrexero, prædicabo gloriam meam: nam talis gloriæ Christi propalatio, & publicatio fuit præmium passionis eius, vt *Philip.2.*
Paulus docet dicens: Humiliauit semetipsum, &c. Propter quod & Deus exaltauit illum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Prius enim oportebat præcedere humilitatem passionis, secundùm illud Sapientis dictum, Gloriam præcedit *Prouer.15.*
humilitas. In quo etiam eos docet, quòd illa deberet Dominus pati propter titulum Messiæ, ne daretur illis præmatura occasio ante tempus illum occidendi, & ne videretur affectator Regni, quod præse-

præseferebat nomen Messiæ. *Quia oportet eum ire Hierosolymam.* Ibi enim decuit illum pati: quia erat locus solennis, & sacerdotum, & religionis, & Regni, &
Luc.13. vt adimpleretur quod ipse dixerat Lucæ 13. Quia non capit Prophetam perire extra Hierusalem. Et infra. 24. Hierusa-
Matt.24. lem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, &c. Nomen tamen ciuitatis significat pacem quam per passionem suam ef-
Ephes.2. fecit Christus, vt dicitur Ephesi.2. & Co-
Colos.2. lossens.2. *Et multa pati à senioribus, & Scribis, & Principibus sacerdotum.* Nam vt di-
1. Esdræ.9 citur. 1. Esdræ. 9. Manus magistratuum fuit
Luc.23. in transgressione hac prima. Et Lucæ. 23. Stabant Scribæ, & Pharisæi, & Principes Sacerdotum constanter accusantes eum. *Et tertia die resurget.* Hoc dicit, ne nimis deijcerentur discipulorum animi præ tristitia passionis, nec dubitarent de ea quam fecerant confessione deitatis. Merito Sponsa dicit: Mel & lac sub lingua tua: quoniam mel suũ, ac dulcedinem suam abscondit Deus sub asperitate laborum. Postquàm enim eos enarrauit, subdit: Post tres dies resurgam. Vndè & Ricardus dicit, quòd turbines illi, ac terræmotus, venti, & ignes qui ante portam speluncæ, vbi erat Helias absconditus, transierunt antequam Deus appropinquaret; significabant, quòd prius turbines, ac ignes tentationis quibus decoquerentur, deberent transire per portas iustorum antequam ad visionem Dei deuenirent. Sed quoniã de hoc iterum cap.20. rediturus est sermo, ad illum locum alia remittamus. *Et assumens illum Petrus cœpit increpare illum, dicens. Absit à te Domine, non erit tibi hoc.* Assumit eum retrorsum, dimittens transire alios discipulos, ne videretur genus irreuerentiæ coram alijs increpare magistrum: zelabat enim suam confessionem, & putabat filium Dei viui non debere mori. Zelabat etiam amicabilem Christi præsentiam, & abhorruit eum talia pati debere, & æquanimiter sustinere non poterat. *Absit à te Domine.* Horrentis est, quòd filius Dei intereat.
Non erit tibi hoc, & pietate & amore victus id dicebat. Hieronymus dicit, quòd *Hieron.*
in Hebræo habetur: Propitius esto tibi Domine, non erit tibi hoc. *Qui conuersus dixit Petro, Vade post me Satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.* Satan non est nomen diaboli hîc, sed significat aduersarium, hoc nomine eum repellens, tanquam qui aduersaretur Dei voluntati, quæ erat vt ipse pateretur. *Vade post me,* dicit, vt ad- *Hieron.*
notauit Hieronymus, diabolo autem dixit, Vade retro, non post me: quoniam diabolus nullatenus debebat sequi Christum. Petrus autem sic, imò & in ipsa similitudine mortis: Ac si diceret. In hoc tu meam debes sequi voluntatem, quæ est Patris mei, non ego tuam. *Scandalum es mihi.* Saltẽ quantum est ex parte tua offendiculum, ac impedimentum ponis, ne ego patiar: vel meæ carni scandalum ponis, dum horrorem mortis illi incutis, quam, relicta suæ naturæ, abhorret & fugit. Vel eum vocat nomine dæmonis: nam licet hæc suggestio non fuerit à dæmone, sed ex amore carnali quem circa Christum habebat Petrus; tamen quia diabolus id volebat, etiam si diuerso fine à Petro, nempè vt salus hominum impediretur, ideò illum nomine diaboli compellat, licet non vt diabolum significet: nam vt ait D. Gregorius in præfatio- *Gregori⁹ Simile.*
ne super Iob capit. 4. Quemadmodùm hi qui vrbem aliquam obsident, non solum viribus suis eam impugnant, verum etiam solicitant ciues qui intus sunt, vt deditionem faciant, aut ciuitatem tradant; sic diabolus aliquando domesticos nostros solicitat; vt nos ad peccandum inducant, vt in Iob, & Tobia vidi- *Iob.1. & Tob.1.*
mus. Et sic si tunc diabolus tantum mysterium intellexisset, solicitasset Petrum, & *Matth.27*
alios vt impedirent illud, quemadmodùm tempore passionis solicitauit vxorem Pilati, vt impediret eam: sed quoniam vt diximus, hæc suggestio non fuit à diabolo, sed ab effectu carnali; ideò dicit illi, *Quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum.* Non dicit dæmonum, sed hominum: quoniam humano affectu tactus id dixerat. Anteà cùm ex Dei reuelatione loquutus est Petrus, & illum fassus est filium Dei viui, illum beatum dixit, quia carnem, & sanguinem non *Moralitas*
sequebatur: nunc quia ex affectu carnali loquutus est, illum tanquam aduersarium repellit: tunc enim bona incedebat via, nẽpe spiritus & Dei, nunc carnem sequitur, & sanguinem, quæ obstant Regno Dei. Simul & perspice quid homo à Deo adiutus, quid suæ naturæ relictus sit. A Deo

adiutus Christum filium Dei fatetur, nunc suę naturę relictus, ea quæ sunt carnis capit: oportet enim Dei auxilium in quolibet opere nobis presto esse; aliàs nostra nos natura ad suos rapiet affectus: nam
Rom.8. vt dicitur Romanor.8. Qui in carne sunt, quæ carnis sunt sapiunt, nisi supernaturali Dei auxilio ad ea quæ sunt spiritus eleuentur. Vndè, vt intelligant debere discipulos sequi magistrum suum in ignominia suæ passionis, subiungit & di-
Moralitas seu cõcio. xit. *si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Si quis, ait, indiscriminatim absque acceptione personarum: vel dicit si quis; ac si diceret: Siquis est qui meam
Eccles.31. sequelam velit, rarus est enim qui id vult, sed tamen laudabilis. Quis est hic, &
Matth.20 laudabimus eum? Vndè Matthæ.20. pauci
Luc.12. electi, & Lucæ. 12. Nolite timere pusillus grex: quia pauci erant qui ipsum pastorem sequebantur quoniam sequi Christum, opus virtutis est, virtus au-
2.Cor.9. tem circa difficile versatur. Vndè in hoc verbo ostenditur difficultas huius sequelæ. *Vult*, quoniam voluntarios ac hilares datores diligit Deus, non coactos: amicos enim vult Deus, non mancipia, qui amore ducti, non terrore coacti sequantur ipsum: ipsius enim verbum est
Ioan.15. illud: Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Et alibi dixerat: In funiculis Adam
Osee.1. traham eos, in vinculis charitatis. Amore quippè nos deuinctos sibi vult, non terrore. Dulcissimus est Deus: quare propter se ipsum expetendus, & amandus, nam & Sapiens de hac sapientia quæ
Sapien.8. Christus est, sic capit. 8. Sapient. dicit. Intrans in domum meam, hoc est, in conscientia mea, conquiescam cum illa: non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tœdium conuictus illius, sed lętitiam, & gaudium. Bona exteriora, delitiæ, ac diuitiæ, & honores, vel secum multas afferunt amaritudines, vel saltem fastidium generant, vel tœdium, vel satietatem; ita quod homo id quod prius auidissime volebat, iam fastidiat, & fugiat,
2.Reg.13. vt in Amnon filio Dauid cum sorore sua
Rabanus. Thamar visum est. Vndè Rabanus in glossa dicit. Corporales delitiæ corpus grauant, spirituales verò mentem releuant, & quantò magis esuriuntur, tantò amplius comeduntur: in illis appetitus placet, experientia displicet. Augent spirituales delitiæ desiderium, & quò magis sumuntur auidius amantur.
Hæc autem verba accepit Rabanus à beato Gregorio, in quadam homilia, qui *Gregori⁹.*
eandem sententiam multò eloquentiùs dicit. Sic corporales delitiæ, cùm non habentur graue in se desiderium accendunt, cùm verò habitæ eduntur, comedentem protinus in fastidium vertunt. At contra spirituales delitiæ, cùm non habentur, in fastidio sunt, cùm verò habentur in desiderio, in illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat: in his autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parat: augent enim spirituales delitiæ desiderium in mente, dum satiant: & quantò magis earum sapor percipitur, eò amplius agnoscitur quod auidiùs ametur. Hæc Gregorius.
Seneca etiam carnis voluptatem docens *Seneca.*
contemnere, dicit. Voluptas corporalis fragilis est, & breui fastidio obiecta, quò auidius acta est, citius in contrarium recedens, cuius subinde necesse est aut pœniteat, aut pudeat quemcumque, in qua nihil magnificum, aut quod naturam hominis dijs proximi deceat. Res humilis membrorum turpium ministerio veniens, exitu fœda. Cùm igitur diuina sapientia non habeat amaritudinem in conuersatione, nec tœdium in conuictu, sed potius lętitiam & gaudium, & ideò à sapore sapientia, quasi sapida scientia nuncupetur, cur non omnes voluntariè eam amplexabimur? Filius autem sapientia est Patris, cur ergo non post illum volentes curremus? Maximè cùm voluntas ad bonum naturaliter inclinetur, Deus autem sit omne bonum, & in Christo sint thesauri sapientiæ, scientiæ ac bonitatis Dei. Non ergo ad hoc bonum sequendum, & amandum oporteret cogere voluntatem, sed ipsa sponte ad tantum bonum suum properare deberet: nam amabile quidem bonum, ait Philosophus, vnicuique autem proprium. Proprium autem bonum humanæ voluntatis est bonum vniuersale, ad *Aristot.*
quod & intellectus hominis, & voluntas pertingunt: nam singularia bona etiam cæteræ res amant, hoc autem bonum vniuersale solus Deus est. Cur ergo illum non voluntariè sequemur?

Ideò

Ideò ergò dicit, *Qui vult*, quia non coactos, sed spontaneos requirit sectatores. Quare quibusdam discipulis recedentibus ab eo, cæteris, qui remanserant, di-
Ioan.6. xit Christus. Nunquid & vos vultis abire? Nec enim quemquam in domo mea coactè viuere volo. *Post me*: Nam
Bernard⁹. (vt ait Bernardus) omnes volunt ad te venire, pauci tamen post te: vellent enim conglorificari tecum, sed non compati tibi: Vellent quidem gloriam tuam, sed abhorrent humilitatem passionis tuæ. Esse beati cupiunt, labores autem perpeti recusant. Oportet ergo, si vultis venire ad Christum, vt post illum ambuletis eius sequentes vestigia, vt Apostolus Petrus nos admo-
2.Pet.2. net dicens. Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: his ergo ait Dominus. *Si quis vult post me venire*: hoc est, formam meam ante se habens præcedentem, vt dicamus cum Paulo ad
Hebr.13. Hebræos capit. 13. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium eius portantes: Et Esai. 45. dicitur, Viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt, post
Esa.45. te ambulabunt, vincti manicis pergent, teque adorabunt, & deprecabuntur. Sunt enim aliqui qui præpostero ordine volunt, non ipsi sequi Christum, sed quod Christus sequatur eos: volunt enim quòd Deus velit quod ipsi volunt, & quòd Deus approbet quod ipsi faciunt. Hi sunt qui contractus illicitos, sed lucro plenos agunt, & volunt quòd sint liciti, etiam si contra omnia iura diuina, & humana pugnēt, nec quiescunt donec inueniant, qui eos iure, vel iniuria, per fas vel per nefas approbent, quibus potius dicet Christus quod paulò ante dixit Petro: Vade post me Satana: tu enim potius debes ire post me, non ego post te, nisi ministerio dæmonum agens te in tartara. *Venire*, non otium, sed negotium maximum est Regni cœlorum acquisitio, & ideò non otiosos quærit homines, sed in bonis operibus ambu-
Tit.2. lantes: sic enim ad Tit.2. ait Paulus: Christus dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Vn-
Hierem.51 dè per Hieremiam cap. 51. ad id nos inuitat dicens. Venite, nolite stare, recordamini procul Deum, & Hierusalem ascendat super cor vestrum. Quare Do- *Matt.20.*
minus vineæ, illos qui in foro otiosos stabant reprehendit, dicens. Quid hic statis tota die otiosi? Ite & vos in vineam meam. Non oportet otio vacare hominem Christianum, sed semper in hac vinea per bona opera laborare: vt sibi merx suo tempore auctior reddatur. Ite pedibus, & manibus in vineam meam, hoc est, affectibus & operibus satagite ad, vitam pergere sempiternam. *Venire*, ait, non ire: qui enim vadit extra domum suam vadit, ille autem dicitur venire, qui in domum reuertitur suam. Ire post Deum, & ad Deum, non est abire, sed venire: quoniam Deus domus nostra, & requies nostra est. Vndè qui in illo est, in propria domo est; qui autem ab illo abest extra suam domum, & extra suum locum est. Iudas qui à domo Dei exijt, dictus est abijsse: Tunc abijt vnus de duodecim, ait Mat- *Matt.26.*
thæus: sed filius prodigus qui in domum Patris suis reuersus est, dictus est venisse. Venit, inquit, ad Patrem suum. Vndè *Luc.15.*
Christus suprà clamauit, & dixit. Venite ad me omnes. Venire enim ad me, non *Matt.11.*
est foras exulare, sed intus exultare: venite ergo post me. Hoc est, post escas *Luc.22.*
quas vobis promitto in Regno Patris mei, vt edatis & bibatis super mensam meam in Regno meo: quemadmodùm canem *Simile.*
post te trahere soles, ostendendo cibum, quem tecum pro illo fers. Vnde cùm Dominus discipulis suis dixisset. Nunquid & vos vultis abire? Respondit Petrus. Quo *Ioan.6.*
ibimus Domine? verba enim vitę æternæ habes. Promissa vitæ æternæ tecum ducis, quomodò à te vnquam separari valebimus? Et Sponsa dicebat: Trahe me post *Cant.1.*
te, curremus in odorem vnguentorum tuorum. In odorem, non in saporem: hic enim per fidem adoramus ea bona, quæ postea gustabimus, quorum odor tantus est, vt sufficiat ad sustentandam vitam iustorum in hac vita, inter tot pericula. Vndè Cant.6. dicitur. Sicut turris Dauid nasus *Cant.6.*
tuus. Per nasum percipiuntur odores: per turrim fidem, quæ altissima est, & altissima penetrat, intelligit: est ergo odoratus rerum altissimarum, quæ per fidem nobis innotescunt; Vel turris quædam

fortissima, ac propugnaculum, quæ in malis omnibus constantes iustos tenet, ac eos à periculis protegit. Properabant ergo homines post Christum in odorem rerum altissimarum, quas illis prædicabat. *Abneget semetipsum*: hoc est sibi metipsi dicat, Non, abneget suam voluntatem, & appetitum, & cùm aliquid poscunt minus rectum, respondeat illis, Nolo, Non facietis. Abnegatio ergo hæc consistit in propriæ voluntatis abnegatione, & in carnis mortificatione: hæc enim duo impedimento solent esse animæ ne sequatur Deum factorem suum. *Abneget semetipsum*. Non solum partem sed totum se ipsum abneget, in omnibus quorum causa est ipse, quia illa vana, vel mala sunt, & induat Deum quem confessus est Petrus, vt illius voluntas tam Deo, quàm per Deum fiat, secundùm
Tit.2. illud ad Tit. 2. Abnegantes impietatem, & secularia desideria, sobriè, & iustè, & pie viuamus in hoc seculo. *Abneget semetipsum*. Obserua. Deus ea iubet quæ multum valent, licet parum sonent, ieiunare multos dies, frequentare Ecclesiam, & sacramenta: hæc quidem bona opera ex se sunt; tamen si absque interiori abnegatione propriæ voluntatis fiant, etsi multum sonant, non tamen multum valent, imò forsan nihil: abnegare tamen se ipsum, propriæ voluntati ac desiderijs obuiam ire, hæc parum sonant (surda enim aure in secretioribus animæ hæc fiunt) valent tamen non parum, imò multum: quoniam in hoc summa perfectionis Christianæ consistit, se ipsum, & omnia propter Chri-
Gregori⁹. sti amorem abnegare. Vbi & Gregorius doctrinam Domini admiratur, quàm noua, quàm alta, quàm admirabilis sit. Quis vnquàm Philosophorum, id docuit, vt homo se ipsum neget, suam deserat voluntatem, sibi ipsi quasi aduersarius irato vultu postulata neget, & dicat
Luc.9. non? Ita est fratres mei. Nam in sua doctrina, apud Lucam, ante ista verba docuerat nos Dominus omnia nostra relinquere, vt Christum Dominum nu-
Simil. di sequeremur. Quoniam cùm duo luctam ineunt, & alter eorum nudus est, alter vestitus; in hoc superior erit nudus, quòd alter habet vestes quibus alium apprehendens prosternat, nudus autem non habet: vnde alterius manus innitatur ad eum in terram proijciendum. Diabolus nudus venit ad certamen aduersùm nos (nihil enim habet: quoniam
Luc.4. propter peccatum omnibus Dei donis, præter ea quæ sibi naturalia sunt, spoliatus est; mentitus enim est cùm ad Dominum dixit, omnia illa Regna quæ illi ostenderat sua esse.) Si ergo aduersarius nudus est, & tu vestitus, iam habet vnde te comprehendat, & pro-
2.Reg.18. sternat. Nam vel per amorem rei familiaris, vel honoris, vel mulieris te apprehendens, in tartara præcipitem dabit: sic enim & Absalon capillis suspensus in quercu manens tribus lanceis est confossus: & inhonesta mulier apprehendit
Gen.39. pallium Ioseph, vt illum ad illicitum concubitum compelleret: quare pallio dimisso in manu mulieris fugit, ne tantum facinus perpetraret. Idem fecit iuue-
Marc.14. nis ille, qui amictus syndone super nudo relicta syndone in lictorum manibus nudus profugit ab eis. Quare docet Christus omnia hæc relinquenda esse à nobis, ne inimico ansam demus, qua manu nos apprehendens ad se trahat. Sed & addit Dominus, nec hæc nobis sufficere, nisi etiam nos metipsos relinquamus. *Abneget semetipsum*, ait Dominus: venerat enim Dominus ad reducendum hominem in illum statum, in quo ipse à principio illum constituerat per gratiam suam, & vt ipse homo in se destrueret quod ipse fecerat, nempe peccatum: & ideò iubet illi, vt abneget semetipsum, hoc est, quòd ipse in se ipso destruat quod est per peccatum, vt fiat quod erat per gratiam: non sit iam quod hucusque erat, sed omnino alter fiat. *Abneget semetipsum*, ita vt possit in veritate dicere, non sum ego ille qui hucusque eram, sed alter omnino dissimilis: vsqueadhuc enim eram petrus peccator, & iam non sum-is qui eram, sed petrus iustus, vt & Paulus dicebat: Viuo ego, iam non ego;
Gal.2. ac si diceret. Talis sum, vt me ipsum negare possim, si enim quæritis à me, an sim ego Saulus qui persequebatur Christum, respondebo quòd non, sed Paulus qui prædico Christum: quoniam mutatus
1.Reg.10. sum in virum alterum, desiuique esse is qui antea eram per peccatum, vt fierem

is qui debueram esse per gratiam. Quare de filio prodigo, cùm ad meliorem
Luc.15. frugem conuersus est, dicit Lucas, quòd est reuersus in se: antea enim erat alter à se per peccatum, sed per reditum ad Patris gratiam reuersus est in se, hoc est, in id quod erat quando in Patris gratia, &
Prouer.12. obedientia stabat. Vndè Prouerb. 12. dicitur: Verte impios, & non erunt, hoc est, si tu Deus peccatores ad te vertis, & conuertis, iam non erunt, id quod per pecca-
Ioan.9. tum erant, sed alij. Quo circa de cæco illo quem illuminauerat Christus, dicebant quòd non erat ille, sed alius similis ei: quia peccator ad lumen gratiæ rediens, iam non est ille qui antea erat, sed alius qui solùm in corporeis figuris illi similis est: tunc enim potero negare me ipsum, & dicere quærenti an sim ego Petrus ille vsurarius, aut adulter? non sum, sed alius similis illi in facie corporis, sed non in vultu cordis: & hoc modo intelligit hunc locum Gregorius. Vel abneget se, fugiat à se, & à concupiscentijs suis, secun-
Eccles.18. dùm illud Sapientis: Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auer-
2.Reg.15. tere: & Dauid fugiendo à facie Absa-
Iosue.8. lon vicit illum: & Iosue terga vertendo palmam adeptus est de Rege: Ahi &
Esa.48. Esai. 48. dicitur: Egredimini de medio Babylonis, fugite à Chaldæis. Et. 2.
2.Pet.1. Petr. 1. Per hoc efficiemini diuinæ consortes naturæ, fugientes eam quæ in mun-
1.Pet.4. do est, concupiscentiæ corruptionem. Sed prepriissimè abnegare semetipsum, est voluntatem suam Deo offerre atque litare, vt non in voluntate hominum, sed in voluntate Dei, quòd reliquum est viuat temporis. Id voluit Dominus ostendere
Leuit.1. nobis, cùm apud Leuit. capit. 1. primum quod instituit sacrificium est holocaustum, in quo totum animal, quod im-
Figura. molabatur in honorem Dei, cremabatur: id enim significat holocaustum, id est, totum incensum: deinde cætera instituit sacrificia pacificationis, expiationis, & alia: vt ostenderet id primum abhomine velle, vt se totum ei offerat, voluntatem ei immolando: hoc enim est abnegare semetipsum: nam tunc reliqua ei erunt accepta sacrificia, quæ absque voluntate Deo tradita nihil valerent. Vt quid enim Deo animal tuum, aut rem tuam tribuis, si tua voluntas ab
Genit.1. eo aliena est? Offer ergo te ipsum prius in holocaustum Deo, vt cætera ei opera tua placeant: nam hoc sacrificium vocat Deus holocaustum in odorem suauissimum Domino: hoc est, maximè placitum Deo. *Et tollat crucem suam*: Tollat, ait, hoc est, voluntariè accipiat, vt supra diximus. Ideò quippè apud Leui-
Leuit.1. tic. præcipiebat Deus, vt qui offerret hostiam, manus suas super illam poneret, quasi ipse manibus suis, & voluntate illam offerret. Tu ergo manus tuas in cruce extende, hostiam viuam te Deo offerens. Aliqui enim tales sunt conditionis, vt oporteat Deum ipsum manus eius capere, & in cruce quasi per violentiam figere, eos varijs tribulationibus atterendo, quas ipsi ad hæc inuiti sufferant. Hi non ponunt manus suas super hostiam, sed potius à Deo quasi coactè imponuntur. Tollat ergo crucem suam, hoc est, cruciatum qui eum pro peccati mortificatione, & carnis casti-
1.Cor.9. gatione contingit, vt Paulus. 1. Corint. 9. dicebat: Castigo corpus meum, &c. Et
Galat.6. ad Galatas. 6. De cætero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini nostri Iesu Christi in corpore meo porto. Lucas addit, Quotidie: quoniam per-
Luc.9. seueranter, ac constanter id agendum est. Quare in oratione Dominica petimus panem nostrum quotidianum, hoc est, gratiam qua roboretur; & stabiliatur cor, ad cuncta mala pro Christo perferenda. Et Iob offerebat quotidie sacri-
Iob.1. ficium pro filijs suis, intelligens id maxime necessarium esse, tam pro quotidianis delictis, quàm pro quotidianis tribulationibus perferendis. *Et sequatur me.* Perfecta imitatione virtutis: præcedere
Psal.18. enim nemo potest eum, qui exultauit, vt gigas ad currendam viam, à summo cœlo egressio eius. Concomitari etiam nemo poterit in passionibus: nam vt
Thren.1. Threno. 1. dicitur; Non est dolor similis sicut dolor eius. Nec etiam in virtutibus, quæ speciosam reddunt animam: nam de ipso dicitur Psal. 44. Speciosus
Psal.44. forma præ filijs hominum: sequatur ergo necesse est, vel abscedat. Vnde Eccles. 23.
Eccles.23. dicitur: Gloria magna est sequi Dominum. Vel secundùm Chrysostomum, sic totam
Chrysost. hanc intellige sententiam. *Si quis vult post me venire*. Si quis aurum daret, aut thesaurum præponeret, non vocaret cum violentia, sed omnes currerent homines,

multò magis quæ ſunt promouentia in cœlum. Si enim natura non perſuadet tibi currere, nec dignus es accipere: ideò non rogo, ſed ſiquis vult venire, hunc voco. *Abneget ſemetipſum.* Senſum, ſcilicet, affectum & intellectum. Chriſtus non dixit neget, ſed abneget, parua hac adiectione multam oſtendens ſuperabundantiam, vſq; ad quantum oportet abnegare ſe, vſque ad mortem exprobrabiliſsimam. *Tollat crucem.* Idem Chryſoſtom. ait. Nullus ve recundetur crucem, circumferamus eam, vt coronam: etenim omnia quæ ſecundùm nos ſunt, per crucem perficientur. Regnum, conſecratio, propter hoc in domo, in ianuis, & in fronte ſcribamus eam. Quando igitur ſuggillaris excogita cauſam, & conditionem crucis. 1. Corint. 6. Empti eſtis pretio magno. Pretium crucem dixit, nec ſimpliciter eam digito inſignire oportet, ſed prius cum multa fide. Si ita inſignaueris viſui tuo, nullus prope ſtare poterit dæmonum videns enſem in quo plagam accepit. Si enim loca horreſcimus, in quibus inciduntur damnati, excogitare debemus qualiter videat diabolus arma quibus caput eius abſcidit. Crux dæmones non terribiles, ſed contemptibiles facit. *Et tollat crucem ſuam.* Non meam, ne putes crucem Chriſti ſufficere ſine tua. Vnde Gregorius, ait, Crux tollitur, vel cum per abſtinentiam corpus, vel cum per cõpaſsionem proximi animus affligitur. Item cum ſanguis effunditur. *Et ſequatur me.* Ad hoc enim crux tollenda eſt, vt ſequamur Chriſtum: nam vt ait Chryſoſtomus, latrones, & ſepulchrorum violatores multa difficilia patiuntur: ideò cauſam adducit, vt propter eum ſuſtineas. Item vt alias virtutes adducas. Ideò dicit, *Sequatur me*: vt non ſolum fortitudinem quæ eſt in malis, ſed & ſobrietatem, & manſuetudinem, & omnem oſtendat philoſophiam: hoc enim eſt ſequi Chriſtum, vt oportet. Sunt enim qui diabolum ſequuntur, & animas tradunt propter ipſum, vos autem propter Chriſtum. *Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam, & qui perdiderit animam ſuam propter me, inuenict eam.* Hæc iam ſupra cap. 10. explicata ſunt, ibi videre poteris, licet pro nunc ſic intellige, *Qui enim voluerit*, eo quòd vitium eſt voluntarium, nam Geneſi. 4. dicitur. Subter te erit appetitus tuus. *Animam ſuam*, ab animalitate dictam. *Saluam facere*, vel in perſequutione negando ipſum Chriſtum, ne occidatur, vel in delectabilibus carnis fouendo ne triſtetur, *Perdet eam*, in gehenam ſi negat Chriſtum, & ſi delectabilia ſequitur. Iterum perdet: quia in affectu delectationis, in quo moritur, perpetuò manebit, & tunc, vt dicit Bernardus, in æternum non obtinebit, quod vult: & tamen quod non vult in perpetuum ſuſtinebit, *Vel perdet eam*, ſecundùm Albertum, quia cùm ſemina boni ſint ſparſa in anima, tantò magis bonum naturale perditur, quanto vitium adimens bonum ſæpius iteratur.

Qui autem perdiderit animam ſuam, per oppoſitum eligendo potius mortem, quàm negare me, aut ſubtrahendo illicita, aut ſuperflua delectabilia animalitati, vel certe faciendo bona, *Inueniet eam*, ſcilicet in vitam æternam: nam tunc diſperdet animalitatem, ac brutorum vitam, & inueniet ſe vitam hominis rationalis agentem, nam quò plus honeſta per rationem facimus, eò magis brutalis affectus minuitur ac perditur. Sicut Nabuchodonoſor redditur nobis ſenſus, & dicere poterimus cum eo: Senſus meus reuerſus eſt ad me, & ad honorem decoremque Regni mei perueni. Sicut enim homo euacuando naturæ bonum atque rationis, ſenſuum ſequendo cupidines, commutatur in beſtiales ſenſus & affectus; ita è regione faciendo opera rationis, & honeſtatis, paulatim redditur humanus honor, & Regnum rationis, & decoris. De Circe quadam incantatrice fingebant poëtæ, quòd dabat hominibus flores quoſdam, & herbas, quibus in belluas eos transformabat, ſed ſi in alio horto alias herbas comederent, ad humanam formam iterum reuertebantur; ſic homines qui ſenſualitatis floribus paſcuntur, belluæ fiunt: quòd ſi ex horto virtutis bona opera accipiant, & eis paſcantur, ad priorem redibunt dignitatem. Vndè & ad Nabuchodonoſor dictum eſt prius: Regnum tuum tranſibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cum beſtijs erit habitatio tua. *Quid enim prodeſt homini ſi mundum vniuerſum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* Plus enim valet bonum futuræ vitæ, quod anima per peccatum amittit, quàm vniuerſus mundus cum omnibus bonis quę continet. Quid enim prodeſt homini rationali, cuius bonũ eſt bonum rationis, imò & ſupernaturale, ſi

ſi omnia bona huius mundi habeat: quæ tamen, vt Paulus docet, ſtercora ſunt, ſi animę ſuæ cui æterna bona, vel mala expectãt, detrimentum patiatur? Vnde Abacuch. 2. dicitur: Væ qui multiplicat nõ ſua, vt quid aggrauat contra ſe dẽſum lutum? Nam humana bona non tam noſtra ſunt, quã iumentorum, quibus ſola hæc bona conceſſa ſunt: his ſi infigitur animus, impeditur virtutis profectus, & nihil aliud eſt hæc temporalia bona quærere, quàm lutum aggregare: quoniam aurum & argentum ex terræ ſcoria ſunt. Quare & Pſalmiſta dicebat: Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtãtia. *Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua?* Irredimibile quippè eſt damnum, quod anima per peccatum patitur, quacunque temporali commutatione.

Philip. 3. Abac. 2. Pſal. 68.

Pro quo notandum, quòd eſt commutatio retributionis, & eſt commutatio redemptionis: hæc commutatio datur pro anima ſaluata, ſecundùm illud Pſalm. 115. Quid retribuam Domino? Calicem ſalutaris accipiam. Calix ſanguinis Chriſti datur pro redemptione animæ quæ ſaluatur. Sed pro anima condemnata nulla poteſt fieri retributio. *Quam ergo commutationem dabit homo pro anima ſua?* Hoc eſt, quam retributionem poteſt ſoluendo dare, pro anima ſua redempta? Certẽ non ſunt condignę paſsiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Aut quam dabit pro anima perdita in inferno? Si enim daretur pro ea totus mundus, non liberaretur. Vel ſic. Quã cõmutationem dabit homo? &c. hoc eſt, nihil terrenum pro ea poterit dare: nam Ezechiel. 7. dicitur: Argentum eorum, & aurum eorum, non valebit liberare eos in die furoris Domini. Et Prouerbio. 11. Nõ proderunt diuitiæ in die vltionis, iuſtitia autẽ liberabit à morte. Et Iob, cap. 2. dicitur, Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo dabit pro anima ſua. *Quid enim prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* Certè decipimur tanquam pueri, qui gemmã pretioſam pro pomo aliquando commutant, & latro fugit gaudẽs, puerulus manet ridens & deluſus. Iocalia ſunt, quæ mundus nobis dat, pro quibus, omnibus margaritis pretioſiorem animam damus. Vnde Prouerbio. 7. Pretium ſcorti, vix eſt vnius panis: mulier autem viri pretioſam animam rapit. Et Abacuch. 3. Exultatio eorum, ſicut eius qui deuorat pauperem in abſcondito. Perpende ſingula verba. Hæc enim exultatio eſt malorum, ſicut eius qui deuorat. Quem guſtum accipit, qui edulia deuorat, ablq; hoc quod maſticando eorum ſucco perfruatur? Pauperem, ait, ſi enim eſſet dives, haberet aliquid boni quod raperet, nunc autem quidquid eſt in mundo, egeſtas eſt. In abſcondito: quia non ſecuri nec quieti fruuntur mali huius mundi delitijs, ſed quaſi qui in abſcondito malum perpetrat, multa timet, & ad quemlibet motum pauet, &, quod magis dolendum eſt, inſtar irrationalium incidunt inmuſcipulam. Nam, vt dicitur Sapient. 14. Creaturæ laqueus, ac muſcipulæ ſunt pedibus inſipientiũ. Verè enim Syrenæ ſunt carnis delitiæ, quæ blandè homines decipiunt ad mortem, à quibus tamen liberat diuina Sapientia. Et Prouerbio. 6. dicitur: Vt eruaris à muliere aliena, & à blanda lingua extraneæ. Et hoc deberet eſſe nobis admirationi, quòd animalia ſemel capta periculum effugiunt, nos totiens capti ad mortem, ipſa pericula ſequimur: quibus 2. Petr. 1. dicitur, quod talis cæcus eſt, & manu tentans obliuionem, accipiens purgationis veterum tuorum delictorum. *Filius enim hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecundùm opera eius.* Nunc oſtendit quando & quomodò hæc erunt, quãdo dabit vitam æternam his qui temporalem pro eo dederunt: erit enim in die iudicij: quomodò autem fiet, certè reddendo vnicuique ſecundùm opera ſua. *Filius enim hominis venturus eſt*: quia in forma hominis in qua iudicatus eſt, iudicabit, ſecundùm illud Ioann. 5. Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Et Act. 18. Statuit diem in qua iudicaturus eſt orbem in æquitate, in viro, in quo ſtatuit, fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis. Certitudinẽ autem aduentus ad iudicandum explicat, cum dicit. *Venturus eſt.* Quod enim venturum eſt, veniet, & non tardabit. Eſaias. 35. Ecce Deus noſter adducet vltionem retributionis, in gloria Patris ſui. Ecce maieſtas in qua veniet. Vnde Daniel. 7. dicitur: Dedit ei poteſtatem, & honorem, & Regnum: & Luc. 20. Amodò videbitis filium hominis venientem cum poteſtate magna, & maieſtate cum Angelis ſuis: nec enim eius maieſtatem decebat, vt ſolus ad tantum munus veniret, ſed cum Angelis ſuis qui coram eo aſsiſtunt miniſtrantes: Nam vt dicitur Daniel. 7. millia millium miniſtra-

Sapien. 7. Prouer. 6. 2. Petr. 1. Ioann. 5. Act. 18. Eſai. 35. Dan. 7. Dan. 7.

bant ei, & decies centum millia aſsiſtebant ei. *Et tunc reddet vnicuique ſecundùm opera ſua.* Hic eſt modus iudicij de quo Paulus,
2.Cor. 5. 2.Corinth.5. dicit: Omnes nos manifeſtari oportet antè tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſsit ſiue bonum, ſiue malum. Et Eſai. 16. Sedebit ſuper ſolium in veritate, in tabernacu-
Eſai. 16. lo Dauid iudicans, & quærens iudicium, & velociter reddens quod iuſtum eſt. Id
Sapien.6. etiam Sapientiæ. 6. dicitur: Quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab Altiſsimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur. Non interrogabit hominem tantùm, ſed opera, quæ teſtificabuntur contra hominem, ſecundùm illud
Ioan.5. Ioann.5. Opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me. Et non ſolùm opera, imò & cogitationes ſcrutabitur. Sed quoniam
Matt.24. 25. hæc forma iudicij explicatiùs infra cap.24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc omninò ieiuni in tanta re tranſeamus, accipe
Sapien.5. hanc Sapientis ſententiam ex cap.5. Sapiẽtiæ deſumptam, quæ ſic habet. Propter hoc qui loquitur iniqua, non poteſt latere, nec præteriet illum corripiens iudicium. In cogitationibus impij interrogatio erit, ſermonum autem illius auditio ad Deum veniet, & ad correptionem iniquitatum illius: quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abſcondetur. In hac ſententia explicatur hæc ſententia qua Dominus Ieſus dixit. Et tunc reddet vnicuique ſecundùm opera eius. Primò, quia nullus peccator poterit ſe in illo iudicio occultare. Secundò quòd nec iudex volet ſua facta, aut cogitatus diſsimulare: nam ait. Propter hoc qui loquitur iniqua nõ poteſt latere: quoniam finaliter, nec homines poterit latere, Deum verò nunquam: nam, &
Luc.12. Luc.12. dicitur: Quę in tenebris dixiſtis, in lumine dicentur, & quod in aure loquuti eſtis in cubiculis, prædicabitur in tectis.
2.Reg.12. Hoc nobis expreſsit Scriptura in peccato illo nefando, quod Dauid commiſit, adulterium ſcilicet, cum homicidio mixtum, & tamen vtrumque occultiſsimè perpetrauit. Nihilominus confeſtim miſit ad eum Dominus per Nathan. 2. Reg. 12. dicens: Tu feciſti abſconditè, ego vero faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſraël, & in conſpectu Solis huius. Et ſic per manifeſtã pœnam, culpam tuam palam faciam. Non ergo iniquus in vltimo iudicio celari poterit. Vnde Anſelmus in ſuis meditationibus, *Anſelm.* ſic ait. Latere erit impoſsibile, apparere intolerabile. Secundum autem, ſcilicet, quòd iudex nihil tunc diſsimulabit, ibi explicat, cum dicit: Nec præteriet illum corripiens iudicium. Vnde & Eccleſiaſtic. vltim. di- *Eccleſ.vlt.* citur: Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium, ſiue bonum, ſiue malum ſit. In eo autem quod ſubinfert. In cogitationibus impij interrogatio erit, ſermonum autem illius auditio ad Deum veniet: vtrumque probat: nã ſi cogitationes quæ latentiores ſunt in illo iudicio diſcutientur & punientur: ergo à fortiori ſermones. Interrogatio autem fiet in cogitationibus, hoc eſt, de cogitationibus, diſcutiendo, & inquirendo de illis, iuxta illud Pſalmi: Dominus interrogat iu- *Pſalm. 10* ſtum & impium. Vel ſic, quòd interrogatio fiet ſibi ipſis à ſe ipſis, vt infra dicitur cap.5. *Sapien. 5.* Impij in iudicio quærent à ſe ipſis. Quid nobis profuit ſuperbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Et ad Roman.2. *Roman.2.* Teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, aut inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut defendentium. Ex hoc autem quòd cogitationes venient ad notitiam Dei, conſequitur, quòd etiam & ſermones audiet: hoc autem erit non ad approbationem, ſed ad correptionem: quam correptionem Regius Propheta valdè vere- *Pſal.6.* batur cum dicebat: Domine ne in furore tuo arguas me, nec in ira tua corripias me. Ecce quomodò probat quòd nullum tunc malum, quantumcunque occultum, ſiuè cogitatum, ſiue prolatum latere poterit. Deinde probat, quòd iudex in iudicio non parcet, nec diſsimulabit: quoniam iudex qui ſummè zelat pro obſeruatione legis ſuæ, non præteribit iudicium contra tranſgreſſores legis: & hoc innuit cum dicit: Quoniam auris zeli, hoc eſt, Dei zelãtis audiuit omnia, & tumultus murmurationum non abſcondetur. Sed poteſt hîc quæri, an peccata per pœnitentiam condonata, ſint reuelanda in iudicio generali. Nam ſunt aliqua argumenta quæ probant, quod non. Primò, quia quod tectum eſt videri non poteſt; ſed peccata per pœnitentiam condonata, ſunt *Gloſ. Pſal 21.* tecta, ſicut Gloſſa dicit ſuper illud Pſalmi: Beati quorum remiſſę ſunt iniquitates, & *Magiſter Sententiarum.* quorum tecta ſunt peccata: & Magiſter in 4. Sententiarum, diſt. 44. cap. 7. dicit: Non irrationabiliter putari poteſt peccata hîc per pœnitentiam tecta, & deleta, illic etiã tegi alijs. Item Iacob. 5. dicitur: Quoniam chari-

charitas operit multitudinem peccatorum: ſed hoc nõ eſt dictum quoad homines: quia apud homines occulta operiuntur ſine charitate, ergo intelligitur in conſpectu Dei, & per conſequens multo magis in conſpectu omnium hominum in iudicio.

Sed in oppoſitum eſt Gloſſa ſuper illud,
1.Cor. 4. 1.Corinth. 4. Manifeſtabit conſilia cordiũ dicens, quòd geſta, & cogitata bona, &
Bernard⁹. mala nota tunc erunt omnibus. Et Bernardus tractans idem verbum dicit,

Cunctaq; cunctorũ cunctis arcana patebunt.

Anſelm. Idem dicit Anſelmus lib. de ſimilitudinibus cap. 6. & textus Apoſtol. cum Gloſſa D.
D.Thom. Thom. etiam, & multi Catholici tenent, quòd ſic: quia omnia tam bona quã mala nota erũt omnibus. Et ratio ad id cogit: nã ſic expedit ad declarandam æquitatem iudicij: nam per hoc quòd peccata bonorum ibi manifeſtãtur, apparet miſericordia Dei, quæ illis præſto fuit, vt eos à peccatis erueret, & ad bona conuerteret: manifeſtare autem bona eſt ad hoc, quòd iuſtitia Dei præmiantis ea eluceſcat. E regione autem in malis oſtenſio malorum erit ad manifeſtationem iuſtitiæ Dei, tunc punientis, oſtenſio vero bonorum ad manifeſtationem diuinæ miſericordiæ præcedentis. Manifeſtatio autem hæc peccatorum quæ boni cõ miſerunt, & à Deo eis dimiſſa ſunt, non cedit in infamiam, nec in verecundiam bonorum, ſed vt boni ob hoc gratias Deo referant, & gloria Dei ſaluantis & liberantis eos ibi manifeſtetur. Et ſic verificatur illud
1.Cor.5. dictum Pauli ſupra citatum. 1. Corinth. 5. Omnes nos oportet manifeſtari ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſsit, ſiue bonum, ſiue malum. Et per hoc reſpondetur ad argumenta in contrarium facta. Ad primum quidem, quoniam peccata dicuntur tecta quantum ad erubeſcentiam, nõ enim de eis tunc erubeſcent iuſti, non tamen quantum ad ſcientiam: quoniã manifeſta omnibus erunt peccata Magdalenæ, & Pauli: & ſic interpretari debet Magiſter, vel fortè quòd fuit contrariæ ſententiæ, in qua non eſt tenendus. Ad tertiũ per idem patet: quia non reuelabuntur ad pœnam iuſtorum, ſed ad hoc q̃ diuina miſericordia, & iuſtitia manifeſtetur: quod hoc exẽplo manifeſtatur. Si ego
Simile. debitor erã Regi in mille ducatis, & ille pro vno dipondio illa mihi dimiſit, omnib⁹ amicis meis liberalitatem illam Regis prædicare deberem, poſcẽs ab eis, vt pro me gratias Regi pro tãto beneficio referãt: ſic quia peccatum mortale pœnæ æternæ debitorẽ me conſtituerat, & mihi illud remittendo in pœnã temporalem cõmutauit, quæ nullam habet proportionem cum æterna; magis debeo optare, vt tantum beneficiũ omnibus palam fiat. Secundò, nã quilibet bonus maximè gaudebit de liberatione ſua, & proximi: ſi ergo boni ignorarent gratiam ſibi, & alijs factã, magna ab eis materia gaudij ſubtraheretur. Nec erubeſcentia hic timenda eſt: quoniã ſicut Deus poteſt facere, vt cõbuſtibile appropietur igni, abſq; hoc quòd comburatur; ſic poteſt facere quòd notitia peccatorum omnibus pateat, abſq; verecundia in alijs, & quòd tu illud ſcias, abſq; hoc quòd de illo erubeſcas: quoniam Deus poteſt ſuſpendere rerũ qualitates cum voluerit. Præterea ſi notitia multorum hominum cauſaret in te erubeſcentiam, ergo notitia vnius qui ſciret peccata tua, cauſaret in te aliquam erubeſcentiam: ſed certũ eſt, quod Deus & anima Chriſti, & Angelus qui fuit cuſtos tuus ſcient peccata tua, & tamen non cauſant erubeſcẽtiã in cœlis, vt patet: ergo. Sed ſecũdò quęritur, quę erunt iſtæ interrogationes cogitationum? Reſpondetur, quòd de tribus interrogabit te tunc iudex, maximè ſi fueris dominus, vel Prælatus, au in honore aliquo cõſtitutus: interrogabit quippè te qualiter tu vixeris, qualiter ſubiectos rexeris, & qualiter bona tibi conceſſa expenderis: quoniam ipſe omnium ſupremus iudex eſt, à quo nulla poteſt fieri appellatio, quia Altiſsimus: coram eo nulla poteſt fieri aduocatio, quia iuſtiſsimus: & coram eo nulla recipietur excuſatio, quia ſapiẽtiſsimus: nulla ſumetur dilatio, quia ſtrictiſsimus: nullius perſonæ, vel muneris acceptio, quia fideliſſimus eſt. Interrogabit ergo te primũ qualiter vixeris, ſecundũ illud ſupra citatum teſtimoniũ, ex cap.6. Sapientiæ: Præbete au- *Sapien.6.* res veſtras vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationũ: quoniã data eſt vobis poteſtas à Domino, & virtus ab Altiſsimo. Qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes veſtras ſcrutabitur. Secundò interrogabit te qualiter ſubditos rexeris, eo q̃ ex magna parte ſubditorũ malitia in caput ſuperiorũ retorquebitur: ſic enim Sap.4. dicitur: Ex iniquis oẽs filij qui naſcẽtur, teſtes ſunt nequitiæ aduerſus parẽtes, in interrogatione ſua, id eſt, tã in interrogatione parentũ, quàm filiorũ, hoc eſt, ſubiectorũ, & prælatorũ. Quare D. Auguſtin. *Auguſt.* optimis

optimis verbis nonſolùpræ latos,ſed etiam laicos dominos monet, vt curã habeãt,quomodò iuſtè,& piè ſibi ſubditi viuant, dicẽs in epiſtola ad Bonifaciũ. Quæſo,mi frater, quæſo,omnibus ſubiectis,&bonæ volũtatis in domo tua à maiore,vſq; ad minimũ,amore & dulcedinẽ Regni cœleſtis, amaritudinẽ,&timorẽ gehẽnę annũcies,&de eorũ ſalute ſolicitus,ac vigil exiſtas:quia de omnibus tibi ſubiectis qui in domo tua ſunt ratio
Luc.16. nẽ Dño reddes.Hęc ille. Interrogabit te ter tio qualiter bona tua expenderis,ſicut Luc. 16.habetur de villico diffamato apud dñm ſuũ, cui dictũ eſt.Quid hocaudio de te? Red de rationem villicationis tuæ.Et ideo debemus ſummã curã gerere harũ ratiocinationũ, ne inueniamur multũ debitores: nam
Iob.9. Iob.9.dicitur: Si repente interroget ,quis reſpõdebit ei ? Quaſi dicat,Nullus. Cæterũ de equitate iudicis,& diaboli contra nos allegationibus & calumnijs,deuotè ſcribit B.
Auguſ. Auguſ.ad ſupradictũ Comitẽ Bonifaciũ dicens: Expectatur dies iudicij, aderit æquiſſimus iudex,qui nullius potẽtis perſonã accipiet,cuius palatium auro argẽtoq; nullus Epiſcopus,nec Abbas,nec Comes corrũpere poteſt. Adſtabunt oẽs animæ, vt referat vnaquæq; ſecundũ illud ꝙ in corpore geſſit,ſiue bonum, ſiue malũ. Præſto etiã erit diabolus aduerſarius,& recitabuntur verba profeſsionis noſtrę,& obijciet nobis in faciẽ qua die peccauimus,& quo loco, & quid boni tunc tẽporis facere debebamus;& ſi tales inuenti fuerimus,exultabit ille aduerſarius in cõſpectu pijſsimi iudicis, ſuperiorẽ ſe eſſe nobis clamãs, agẽs talẽ cauſam apud talẽ iudicẽ. Habet enim tunc dicere ipſe diabolus.Æquiſsimè iudex,iudica illũ eſſe meum ob culpã: quia tuus noluit eſſe per gratiam. Tuus eſt per naturã,meus autẽ per miſeriã. Tuus ob paſsionẽ,meꝰ ob ſuaſionẽ. Tibi inobediens,mihi obediẽs:à te accepit immortalitatis ſtolã,à me pãnoſam qua indutus eſt tunicã. Tuã veſtẽ amiſit,cũ mea veſte huc aduenit. Quid apud eum impudicitia faciebat? Quid intẽperãtia? Quid auaritia? Quid ira?Quid ſuperbia? Quid cætera mẽbra,vel vitia? Dimiſit te, confugium fecit ad me, &
Pſalm. 88 meas ſorores video comitari cũ illo. Æquiſsimè iudex,iudica illũ: quia iuſtitia & iudiciũ præparatio ſedis tuæ. Iudica illũ eſſe meũ, & mecũ eſſe dãnandũ.Hæc omnia,quæ adhuc attulit,mea eſſe cognoſco,meus eſſe voluit,& mea cõcupiuit:ideo mecũ puniri debet; hæc Auguſ. Igitur non præteriet illum corripiẽs iudicium. Vltimò, vt habeas quid de hoc tremẽdo iudicio dicas,obſerua,ꝙ iudiciũ iſtud cõparatur arcui,ſicut dicit Gloſ- *Pſal 59.*
ſa ſup illud Pſal. Dediſti metuẽtibus te ſignificationẽ,vt fugiãt à facie arcus . Primo, quia antequã Deus feriat,timorẽ incutit:vn
Gloſ. de Glo.ait: Arcus meus extẽſus iã minatur, ſed nondũ ferit: quia iudiciũ nos terret,ſed
Pſal. 118. nondũ dãnat. Vndè Pſalm.A iudicijs enim tuis timui.Narratur de duobꝰ militibus, qui ex Chriſtiana deuotione ad viſitanda loca ſancta profecti ſunt,&cũ intraſſent in vallẽ Ioſaphat,vnus ex eis quaſi per iocũ adaptauit ſib vnum magnũ ſilicẽ, & ait ſocio ſuo. Volo mihi parare locũ pro die iudicij, &volens experiri,an eſſet aptus ſeſsioni iuę ,ſedit ſuper illũ, &oculos in cœlũ,vbi Dñs debet apparere leuauit , & tãtus ſubitò timor, tremor, &horror mẽbra eius inuaſit,vt vix per ſociũ ſuũ inde leuari,aut abduci potuerit. Et aſſeruit ꝙ ab illa hora , & deinceps, vſq; in diẽ mortis,nũquã iudiciũ nominare audiebat,quin tremeret,& cõcuterẽtur omnia oſſa eius. Secundò cõparatur iudiciũ ar- *Simile.*
cui: nã chorda arcus, quãtò magis flectitur atq; retrahitur,tantòmagis percuſſum ferit:; ſic quãtò magis iudiciũ legis differtur à pec catore,&quãtò diutius expectatur,tãtò gra uius iudiciũ accipiet. Vnde Rom.2. dicitur: *Roman.2.*
Tu autẽ ſecundũ duritiã tuã, & impœnitẽs cor,theſaurizas tibi irã in die irę, & reuelationis iuſti iudicij Dei. Et Valerius Maxi- *Valerius*
mus dicit: Lento gradu ad vindictã ſui diui *Maximꝰ.*
na procedit ira,tarditatẽq; ſupplicij grauita te cõpenſat.Et ſicutvidemus, ꝙ tẽſio arcus, *Simile.*
reflexio eſt à ſua naturali habitudine,& rectitudine: ita Chriſtus in iudicio,qui ex natura ſua miſericors ſit(quia filius Matris miſericordiæ ex vna parte,& ex alia filius Patris miſericordiarũ,vt dicitur.2.Cor.5.) fle- *2.Cor. 5.*
ctetur quodãmodo per arcũ rigoris,& iuſtitiæ,&emittet ſagittas diræ ſententiæ,dicẽs: Ite maledicti,in ignẽ æternũ,Matt.25. Ter- *Matt. 25.*
tiò cõparatur iudiciũ arcui : quoniam arcus ſecundũ Iſidor.li.18.Etim.c.9.dicitur: quia *Iſidorus.*
curuatur arcus,vt arceat hoſtẽ: & ſic fiet in die iudicij. Vnde Anſelm. in meditationi- *Anſelm.*
bus ſuis,ait:O anguſtię. Hinc erunt peccata accuſantia,inde deterrẽs iuſtitia,ſubtus horrẽdũ chaos inferni patẽs deſuper iudex iratus,intus conſcientia vrens,foris mundus ardens. Peccator ſic deprehenſus,in quã partẽ ſe premet conſtrictus? Vbi latebit? Hæc ille. Et ideo ante iudiciũ para iuſtitiã,vt dicitur Eccleſ.18. *Amen dico vobis, ſunt quidã* *Eccleſ.18.*
de

de hic ſtãtibus qui nõ guſtabũt mortẽ,donec filiũ hominis videãt venientẽ in Regno ſuo. Ne putarẽt diſcipuli id quod modo dixit in tẽpora loga differendũ, & ob id minus crederetur. Promittit etiam in preſenti vita poſt breue tempus ſe reuelaturũ quibuſdam ſuã gloriã & regnum ſuũ,& cũ ſolita ſua aſſeueratione promittit dicens. *Amen dico vobis.* Quod
Luc.9. Lucas quaſi exponens dictionem Hebræã Amen, vertit dicens,Dico vobis verè. Hoc autẽ variè à doctoribus intelligitur.Nã quidã intelligũt,iſtud dixiſſe Dñm de ſua Trãſfiguratione: nã eam omnes Euãgeliſtæ poſt hæc verba ſubiungunt, velut oſtendere volentes impletũ tunc fuiſſe,ꝙ his verbis Dñs fore promiſit:tunc enim quidã illic ſtantes (nẽpè tres Apoſtoli quos ſecũ ſumpſit)videruntẽũ venientem in Regno ſuo,hoc eſt,in ea claritate qua veniet ad iudicandũ,& qua cum Sanctis ſuis in æternum regnabit. Aut ſimpliciùs,venientem in Regno ſuo,hoc eſt, apparentem in gloria Regni ſui. Vnde cùm
Mar.9.& Luc.9. Marc.& Lucas dicunt, Donec videant Regnum Dei,intelligunt donec videant gloriã, & maieſtatem Regni Dei. Alij hoc intelligunt de gloria in qua ab omnibus Apoſtolis videndus erat poſt reſurrectionem,& in ipſa Aſcenſione, & hic fortè proprior eſt ſenſus: tunc enim viderunt oẽs in Regno ſuo, ſecundũ quod & Dñs ipſe eis dixerat
Matt. 26. in vltima Cœna,Amen dico vobis,non bibã amplius de genimine vitis huiꝰ,donec bibã illud vobiſcũ nouũ in Regno meo :nã & tũc dixit illis, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Tunc etiã illũ viderunt de victa morte triũphaſſe,ac glorioſo & impaſſibili corpore ſurrexiſſe,& in ipſa aſcenſio-
Act.1. ne Angeli eius dixerunt. Quemadmodũ vidiſtis eum aſcendentem in cœlũ, ſic veniet. Dixit autem, Quidã,& propter Iudã &alios qui tunc eũ ſequebantur, & poſtea reliquerunt eũ,& propter turbã, quæ adhuc ibi cũ
Marc. 8. diſcipulis ſuis ſtabat, vt Luc.& Marc. ſupra
Gregorius. dixerunt.Alij,inter quos Gregorius,dicunt hoc impletũ,cùm per prædicationem Euangelij glorioſè Chriſtus in toto orbe reſplenduit: nã cũ dicitur,Donec veniat, illo ſigno videtur innui non tã citò adimplendũ eſſe: nã prædicatio Euangelij Regnum Dei dicitur: ſic enim intelligitur illud ꝙ dixit Dñs.
Luc.11. Si ego in digito Dei eijcio dæmonia,profectò peruenit in vos Regnũ Dei,hoc eſt,Euãgelij prædicatio per me,& diſcipulos meos: nã illis præcepit Dñs,vt prædicarent adue-
Rom.5. niſſe Regnum Dei:ꝙ Paul.Rom. 5. magni facit dicens: Habeo gloriari in Chriſto Ieſu ad Deũ. Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me nõ effecit Chriſtus in obedientiã Gentium,verbis & factis,in virtute ſignorum & prodigiorũ,in virtute Spiritus ſancti,ita vt ab Hieruſalẽ per circuitũ, vſq; ad Illyricũ repleuerim Euangeliũ Chriſti. Hæc autem glorioſa Chriſti notitia per vniuerſũ orbẽ vigeſimo anno à ſua paſsione adimpleta eſt,quo tẽpore plures ex ſuis ſuperſtites fuêre.Qui autẽ ex hoc loco colligunt, Ioannẽ Euangeliſtã nõ fuiſſe mortuum,minimũ probabilitatis habent: cùm nõ in ſingulari ſit,Quidã,ſed in plurali,Quoſdãdixerit eſſe,de quo Deo dãte ſuper Ioannẽ diſputabimus : nã Eccleſia Ioannẽ tanquam cœleſtem iam agentem vitã colit.Porrò guſtare mortem,ſicut videre mortem , ſecundũ phraſim Hebræam,pro hoc quod eſt experiri mortem ſumitur , alludens forſan ad cauſam mortis , quæ nimirum fuit guſtatio eſus vetiti:nã primis parentibꝰ dictũ eſt: In quacunq; die guſtaueritis ex eo,morte moriemini. Albertus ſic hanc ſententiã expli- *Albertus*
cat,ꝙ cũ plura de ſua paſsione dixiſſet Dñs, cõfirmat modò ea quæ de reſurrectione dixerat: vt tolerabilior ſit inuitatio ad patiendum. *Amen dico vobis ſunt quidam de hic ſtãtibus,* nempè Petrus,Iacobus,& Ioannes, *qui non guſtabunt mortem*: nã mors guſtata fert mortem,ſicut quælibet res guſtata fert ſecũ ſuũ ſaporem:boni autem guſtant mortẽ, quia ſummis labijs ſolũ attingunt illã , cùm mox veniant ad vitam:iniqui autem bibunt illã,imò inebriantur ea,cũ ſemper ea cruciẽ
Hiere. 25. tur,ſicut Hierem.25.dicitur: Bibentes bibetis.Et bibite & inebriamini.

Cap. XVII.

ET Poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus Petrũ, & Iacobũ, & Ioannẽ fratrẽ eius, & duxit illos in montẽ excelſum ſeorſum , & transfiguratus eſt ante eos. Et reſplẽduit facies eius ſicut ſol, veſtimenta autẽ eius facta ſunt alba ſicut nix. Et ecce apparuerunt eis Moyſes, & Helias cum eo loquentes. Reſpondens autẽ Petrus dixit ad Ieſum: Domine,bonũ eſt nos hic eſſe. Si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi vnũ, Moyſi vnũ & Heliæ vnũ. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit

uit eos, & ecce vox de nube dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene coplacui, ipſum audite. Et audientes diſcipuli ceciderunt in faciem ſuã, & timuerũt valde, & acceßit Ieſus & tetigit eos, dixitq; eis: Surgite & nolite timere. Leuates autẽ oculos ſuos, neminẽ viderunt, niſi ſolũ Ieſum. Et deſcendentibus illis de monte præcepit Ieſus dicẽs: Nemini dixeritis viſionẽ, donec filius hominis à mortuis reſurgat. Si de gloria transfigurationis intelligitur dictum illud in calce ſuperioris capituli relatũ; cõgruè hæc hiſtoria poſt illa verba ab Euãgeliſtis texitur: vt oſtenderetur eſſe impletũ, q promiſſum erat à Chriſto. Si vero alio modo aliquo ex ſupra relatis intelligũtur, poſſumus dicere, hic voluiſſe Dñm exẽplar quoddã ſuæ maieſtatis, in qua dixerat ſe venturũ, oſtendere: vt hi quibus dixerat nõ viſuros mortem, donec viderent filiũ hominis in gloria ſua, prælibarent quẽdã, & præguſtarent futuræ gloriæ, quã poſteà pfectiſsimè fruituri erãt. Albertus ſic hoc caput cæteris annectit. *Albertus* Habitis Eccleſię fundamẽtis, nẽpè doctrina, & miraculis; nunc ea tãguntur, quorũ virtute claues faciunt q faciũt. Vnde in hoc capite tãgũtur reſurrectio & paſsio. Vel melius, quia dictũ eſt, q oẽs claues Regni cœlorum collatę ſunt miniſtris; oſtenditur hîc quale eſt Regnũ, q referant, ſicut & infine præcedẽtis capitis promiſſũ eſt. Vnde fitmẽtio de gloria reſurrectionis, quæ ſubſequitur meritũ paſsionis, & effectus, tã ſuper dæmonem impediẽtẽ, quã etiã ad libertatẽ filiorũ, quã perfectiſsimè efficiet: prius tamẽ circa litera aliqua dubia expedienda ſunt, breuiter tamẽ, cũ ad tertiã partẽ D. Tho. pertineãt, ibiq; ad lõgũ viſenda ſunt. Primò quęritur, quomodò hic Matth. dicat: Poſt dies ſex, cũ Lucas poſt octo dies ferè dicat hoc cõtigiſſe. Facilè hoc ab Auguſtino, & alijs diſſoluitur. Quoniã Lucas numerat, non ſolum medios dies, ſed etiã extremos, primũ ſcilicet, & vltimũ, qui fuit octauus. Et dicit ferè: quoniã poſt medietatẽ primi, ante medietatẽ poſtremi, id forſan cõtigit. Matthæus verò ſolos medios dies annumerauit. Secũdò quęritur, qd ſit trãsfigurari? Reſpõdeo, q eſt trãsformari. Trãsformari, eſt mutari ſecundũ quãtitatẽ, aut qualitatẽ. Nã cũ figura circa extremitatẽ corporis cõſideret (nã figura eſt quę termino, vel terminis cõprehẽditur) quæcunque mutatio circa extremitates corporis cõſideretur; transfiguratio dicitur. Vndè & Satanas hoc modo transfigurat ſe in Angelũ lucis, ſecundũ qualitatẽ; & in reſurrectione oẽs mutatabimur ſecundũ quantitatẽ, & qualitatẽ, & ſecundũ lineamenta. Et quia Chriſtus hîc eſt immutatus, ſecundũ claritatẽ corporis nouã, quã aſſumpſit: ideò propiſsimè dicit trãsfigurari. Vndè D. Hieron. ait: Quòd dicit Euãgeliſta, Trãsfiguratus eſt ante eos: nemo putet priſtinã eũ amiſiſſe formã, vel veritatẽ corporis, vel aſſumpſiſſe corpus ſpirituale, vel aëreum, ſed quomodò ſit trãsfiguratus, Euãgeliſta demõſtrat dicens. *Et reſplenduit facies eius, ſicut ſol, &c.* Vbi ſplendor faciei demõſtratur, & candor veſtiũ deſcribitur, nõ ſubſtãtia tollitur, ſed gloria mutatur, & trãsformatio ſplẽdorẽ addidit, nõ faciẽ ſubtraxit. Hęc Hiero. Ecce quid ſit trãsfigurari. Tertiò quæritur, an claritas Chriſti in transfiguratione, fuit claritas glorię. In hoc Doctores, & D. Tho. *D. Thom.* ſic reſpondent: Quòd illa claritas, ſecundũ cauſam, & eſſentiã, fuit claritas gloriæ, non autẽ ſecundũ modũ eſſendi. Nã claritas glorię in anima beata deriuatur in corpus in reſurrectione: in trãsfiguratione autẽ Dñi claritas gloriæ ex Deitate, & felicitate animæ deriuata eſt. Ex diuina quippè diſpenſatione factũ eſt, vt claritas animę à principio in corpus Chriſti nõ redundaret, quatenus incarnationis myſteriũ expleretur, q in corpore opaco, & paſsibili, & ſimili noſtris corporibus expleri debebat. Sed in trãsfiguratione permiſſa eſt anima Chriſti, ad tẽpus illã diffundere claritatẽ in corp⁹; quomodò in reſurrectione fiet. Eſt autẽ hoc diſcrimẽ q tunc illa claritas erit naturalis corporib⁹ glorioſis; nũc verò in Chřo fuit velut trãſitoria paſsio. Sicut viſio eſſentiæ diuinæ fuit in Paulo, quãdo raptus eſt ad tertiũ cœlũ, tranſitoria, quæ tamẽ beatis naturalis, & permanẽs eſt. Quod & D. Hieron. docet, ſic dicẽs: *Hieron.* Qualis venturus eſt Chriſtus tẽpore iudicãdi; talis Apoſtolis apparuit, & trãsformatus eſt Dñs in eã gloriã, in qua poſteà venturus eſt in regno ſuo. Nec mirum q viſio beata producat efficienter claritatẽ corporis beati, licet illa ſit ſpiritualis, hęc corporalis: nullum enim inconueniens eſt, q ſpiritus agat in corpus: nã Angelus in corpus agit, & anima rationalis ſpiritualis, cũ ſit forma corporis humani, illã corporeã pulchritudinẽ tribuit. Licet poſſet dici, id efficere animã beatã, in quantũ illa viſio beata eſt inſtrumẽtũ diuinæ virtutis, quæ ad animas & corpora attingit: nẽpè à fine, vſq; ad finẽ fortiter, hoc eſt, ad quęlibet extrema. Ex his aliud oritur dubiũ, an hęc deriuatio claritatis animæ, ad corpus

corpus Chriſti, fuerit miraculoſa. Nã fuit naturalis animę Chriſti, ergo nõ fuit miraculoſa. Nã redundãtia prius impedita, per miraculũ habet poſteà ſuũ curſum naturalẽ. Sed tamen hoc dicere maximæ ignorãtiæ eſt. Nam licet claritas gloriæ relata ad animã Chriſti non erat miraculoſa, ſed naturalis (ſiquidẽ anima illa erat perfectè beata) tamẽ relata ad corpus Chriſti, erat miraculoſa: nã corpus Chři erat tunc paſsibile, & cpacũ, ſicuti corpus noſtrũ, vt ſupra diximus. Quòd verò corpus paſsibile, & opacũ reſplẽdeat ſicut ſol; ingẽs miraculũ eſt. Nã quia gloria animæ nõ taliter effuſa eſt ad corpus, ſed per modũ paſsionis trãſeũtis; ideò remãſit corpus paſsibile, & mortale, ſicuti noſtrũ. Igitur vtrumq; fuit miraculũ, & q corpus Chriſti ab inſtãti ſuę cõceptionis nõ fuerit ſplẽdidũ, & q ſic fulſerit in trãsfiguratione. Sed primũ illud fuit antiquũ, & vniuerſale factũ diſpẽſatione diuina, vt locus daret paſsioni; hoc autẽ ſecundũ fuit miraculũ ſpeciale, quo præſtitũ eſt, vt corpus mortale, & opacũ ſplẽdeſceret in mõte Thabor. Quartũ dubiũ eſt, quomodò Apoſtoli potuerunt intẽdere in faciẽ Chriſti trãsfigurati: cũ illa claritas tãta fuerit, vt impediret humanũ intuitũ, *Durandus* pluſquã lumẽ ſolis. Ad q reſpõdet Durandus q Chriſtus moderatus eſt lumẽ illud, vel q verius eſt, cõfortauit viſum Apoſtolorũ, vt vi- *Henricus* dere poſſint. Quarè nõ eſt verũ, q Henricus *Gãdauẽſis* Gãdauenſis dicit, Viſionẽ illã fuiſſe imaginariã: aliàs Chriſtus nõ fuiſſet verè trãsfigurat⁹, ſed imaginariò tantum, q nullatenus poteſt ſuſtineri. Quintũ dubiũ eſt, quomodò Moyſes, & Helias illic apparuerunt in propria perſona, an in corpore proprio, vel alieno? Ad q *D. Thom.* reſpõdet D. Th. 3. p. q. 45. q in propria perſona apparuerunt. Dicitur enim, q Moyſes, & Helias adſtiterũt Dño: aliàs nõ eſſent teſtes veritatis, ſi nõ eorũ perſonę apparuerunt, ſed tãtũ imaginariæ. Quarè nõ tenẽda eſt gloſſa, ſuper caput nonum Lucæ, quæ hoc dicit: Sed Helias apparuit in ꝓprio corpore, nõ ex cœlo empyreo allato, ſed vel ex paradiſo terreſtri, ſi adhuc eſt, vel ex alio loco eminenti, in quẽ curru igneo rapt⁹ eſt. Moyſes verò apparuit in ꝓpria anima, ſed in corpore aſſumpto, ſicut ſolẽt Angeli hominibus apparere in cor- *Hieron.* poribus aſſumptis. Et licet Hiero. in hoc loco dicat, Moyſen reſurrexiſſe à mortuis in pro- *D. Thom.* prio corpore; explicãdus tñ eſt, cũ D. Th. in 3. art. q verè apparuit eius anima in corpore *Auguſ.* aſſumpto. Quod aũt ſcribit Augu. 3. lib. de mirabilib⁹ Scripturæ. c. 10. Moyſen reſuxiſſe à mortuis in ꝓprio corpore; nõ eſt tenendũ: nã vel liber ille falſò adſcribitur Auguſ. vt ait D. Th. vel q dubitãdo, & nõ aſſerẽdo illud dixeri: licet Ianſen. dicat, q in lib. 3. de Mirabilib⁹ *Ianſen.* Scripturæ. c. 10. omninò contrariã ſententiã docuerit, dicens Auguſ. vt in hoc loco ꝑdictus Doctor refert. Sextum dubiũ eſt, quomodò *Auguſ.* diſcipuli intellexerũt illos eſſe Heliã, & Moyſen: cũ nec Petrus, nec alij, ipſos vnquã viderunt, nec eorũ imagines, quæ ꝓhibitæ illi populo erãt. Ad q reſpõdetur, Veriſimilius eſſe, Petrũ eos cognouiſſe, ex colloquio eorũ cũ Dño Ieſu, inquo, aut Dñs eos ꝓprijs cõpellauerit nominibus, aut ipſimet exꝑſſerint qui fuerint. Fieri enim poteſt, vtvterq; ea diceret, per quæ Chriſti mortem ipſi facto, vel verbo prophetauerunt. Vt Moyſes quidẽ dixerit: Sic Chřm in Cruce ſuſtolli debere; quomodo in deſerto exaltauerit ipſe ſerpẽtẽ. Helias verò ſic illũ debere expãdi in crucẽ, quomodò ipſe expãſus fuit ſup mortuũ puerũ, vt illũ viuificaret; acſic illũ torrente paſsionũ pertrãſito ſubleuãdũ in gloriã, quomodò ipſe tranſito Iordane curru igneo raptus fuit in cœlũ. Vltimò quæritur quis nam fuerit hic mõs, in quo transfiguratus eſt Dñs. Cõmuniter dicitur, q fuit mos Thabor, clarus Barac, & Deboræ victoria, qui & Thaburius dicitur à Ioſepho. Æ- *Ægeſippus* geſipp⁹ Tabyriũ illũ appellat. Mõs eſt mediꝰ cãpi Galileæ in tribu Nephtalim, à parte Boreali, in aſcenſu ſublimis ad ſtadia. 30. admittens planitiẽ mirè rotundã, per ſtadia. 20. D. *2. Petr. 1.* Petr. in. 2. Cano. c. 1. nominat illũ ſanctũ: nimirũ ex reuelatione hac rara, & Sacroſancta. Lucas ait Chřm in eo aſcendiſſe, vt oraret; certè nõ ꝓ ſe, ſed ꝓ nobis, & id orauit, vt in gratiã diſcipulorũ fieret hæc trãsfiguratio. Huiuſmodi autẽ trãsfiguratio, inter alias rationes quas dicturi ſumus, ideò facta eſt, vt declararet ſe verum eſſe Meſsiã, illũ qui nõ ſolũ in ſe prædictus ſit maieſtate diuina, & perpetua felicitate; ſed etiã cõmunicatur⁹ ſit felicitatẽ omnib⁹ in ipſum credẽtib⁹. Atq; adeò Chřs hac trãsfiguratione manifeſtè cõprobat; q etſi videatur mundo & carni abiectus, contẽptus, & dãnatus; tñ ſi aperias ipſum, q fide viua fiet, videas plane eũ eſſe re ipſa quẽ aliàs ſępè verbis ſe eſſe prædicauit. Ego ſum, inquiens, lux mũdi. Ego ſum reſurrectio & vita. Ego ſũ via. Quẽ Paulus itẽ ſapientiã noſtrã, iuſtitiã, ſanctificationẽ, & redẽptionem noſtrã vocat. Et ad *1. Cor. 1.* Coloſ. 2. In quo ſunt oẽs theſauri ſapientiæ, & *Coloſ. 2.* ſcientiæ Dei. Trãsfiguratur aũt Chriſtus corã nobis, ſeu fidelibus; quãdò ꝓponitur nobis videndus, credendus, & cõcipiẽdus animo filius Dei viuentis, potẽtia & virtus eius. Corã quibus verò nõ transfiguratur Chriſtus, illis idẽ manet q iudęis, & impijs Gẽtibus, his ſtul-

titia,

Auguſt. Luc. 9.

tiæ, illis offendiculũ, vtriſq; autẽ vilis, & cõtẽpta perſona, vt Paul. dicit. 1. Cor. 1. Hæc aũt Chriſti transfiguratio, typus eius erat, quæ non ſolùm in ipſo, ſed in omnibus eius membris, & electis futura eſt. 1. Cor. 1.

Moralitas ſeu cocio. Myſterium hoc, fratres mei, his qui omnẽ ſpem ſuam in alterius ſeculi bonis ſitã habet, magni ſolatij eſt. Quoniam hodie corã quinque teſtibus omni exceptione maioribus, aliquam nobis manifeſtationem facit Dominus illorũ quę ſperamus bonorum. Radiũ quendã oſtendit nobis illius claritatis, quã iuſti tunc habebunt in Regno Patris eorũ. Initiũ quoddã, ac ſignũ illius gaudij, quod in Dei viſione cõſiſtit, atq; ſymbolũ quoddã gloriæ corporum, quã tranſacto hoc corruptionis, ac mortalitatis termino, in ſtatu immortalitatis habebunt: oſtẽditur etiã hîc fructus iuſtitiæ, quẽ colligũt illi, qui in hoc valle miſerię in lacrymis ſeminant. Seminatur corpus animale, ait Paulus, ſurget corpus ſpirituale: ſeminatur in corruptione, ſurget in gloria. Iuſti corpus hoc animale ſeminãt, illud viuũ ſubterra ſepeliẽtes cõtinua mortis cõſideratione, atq; ſicut hi qui grana ſeminãt; ſic illud in terra proijciũt, frigori, ac æſtui illud relinquentes, & vt illud prætereuntes conculcent ſi velint. Cęterũ in cãpi Ioſaphat area, illud ſpirituale colligunt, hoc eſt, ſpiritui omninò ſubiectũ; ita q̃ ſuper illud continuò perfectũ dominiũ gerat, ad libitumq; illud per aera volitãs, & vbicunq; voluerit, ferat. Quoniã tũc ſubtilitatẽ, claritatẽ, celeritatẽq;, ac pulchritudinẽ ſpiritus comunicat. Itaq; his qui carnis mortificationẽ ſequũtur, feſtũ hoc propriũ eſt: qm̃ oſtendit eis terminum, quẽ per carnis mortificationẽ conſequuntur, qui eſt immortalitatis, ac claritatis eius ſtatus. Vnde hiſtoria hæc illã doctrinam ſequitur qua carnis mortificatio docetur. Nobis dixerat paulò antè Chriſtus Dñus. Quivult venire poſt me, abneget ſe metipſum. (Hæc enim veriſsima eſt mortificatio, vt ſuperiori capite diximus, propriã denegare voluntatẽ) & tollat Crucem ſuã, hoc eſt, labores oẽs pro Chriſto ferat, & ſequatur illũ. Vt ergo oſtendat, quo iter iſtud tenderet; poſt hæc verba corã diſcipulis, quos hoc docuerat, trãsfiguratur: vt intelligas talem eſſe tunc mortificationis finem, atq; hoc eſſe iter quo illùc tendere debes, nec deſpondeas animũ, nec ceſſes, nec aliam tibi viã accipias; certò ſciens carnis delitias in præceps te ducere, quem eius mortificatio ad immortalitatem perducit. Poſt ſex dies autem hæc trãsfiguratio facta eſt: quoniã die ſeptima requieuerat Deus ab omni opere q̃ patrarat. Qui enim in ſex diebus, quibus præſens ſtatus durat, nec otioſẽ, aut ignauè vixerit, ſed ſe claris, ac bonis operibus mancipauerit, meritorijſq; actionibus incubuerit; hic in die octauo, vt Lucas dicit (qui eſt dies reſurrectionis, ſeptimũ ſequens, qui diẽ mortis iuſtorũ ſignificat, in quo requieſcunt â laboribus ſuis) reſurrectionis præmiũ accipiet: nam ibi nõ coronabitur, niſi qui hîc legitimè certauerit. Et Iacobi. 5. dicitur, Sufferentiam Iob audiſtis, & finem Domini vidiſtis. Hoc eſt dicere: Si id quod in fine conſequutus eſt Dominus Ieſus, nempè corporis gloriam, accipere vultis; oportet vt labores, ac tentationes æquo animo feratis, vt Iob fecit. Tres duntaxat ſuorum diſcipulorum ab alijs ſegregauit, coram quibus tranſiguratus eſt: nam pauci ſunt electi, qui gloria perfruantur: quoniam pauci ſunt, qui viam perfectionis in veritate ſequuntur. Nam præter hoc quòd pauci ſunt fideles, qui vetitatem Euangelicam profiteantur; pauciſsimi ſunt inter eos, qui viam Euangelicã in veritate ſequantur. Proh dolor, quot ſunt, qui hypocriſim potius quã veram virtutem ſequantur. Ferè tota Chriſtianorum vita, in exteriori cultu ſeſe exercet, cùm interim de interna, ac vera charitate, patientia, ac humilitate nulli cura ſit. Vndè & Dominus apud Miche. cap. 7. conqueritur dicens. Væ mihi, quia factus ſum, ſicut qui colligit vuas poſt vindemiam. Nam eo tempore quo iam vuæ ex vitibus auulſæ ſunt, remanent ipſæ vites folijs coopertæ, & ornatæ, cæterum nil fructus ſub ſe habent, niſi vnum aut alterum racemum, quem vel quia immaturus erat, aut ob paruitatẽ nõ viſus; vindemiatores reliquerunt. Sic ferè omnes fideles, qui vites ſunt huius vineæ Domini, quæ eſt Eccleſia, aut palmites veræ vitis, quæ eſt Chriſtus, folijs abundant, hoc eſt exteriori cultu, ac ſimilitudine virtutis ſeſe veſtiunt, intus autem omni fructu vacui ſunt. Vnus, aut alter iuſtus, qui ob eius humilitatem, aut paupertatem ab hominibus non cõſpicitur, derelinquitur ſolus: vel quia inutilis reputatur apud mundanos, quia non eorum ſequitur viam, nec eis in ſuis vanis prætenſionibus fauet: aut quia acerbus eis videtur, eò quòd eorum carpit vitia, tanquam acreſta immatura deſpicitur: quia mittit eis acreſtam in oculo, vt dicitur, veritatem eis ob oculos ponens: quæ tamen quia eorum prauæ voluntati contraria eſt, amarè ſapit illis. Quarè poſtquàm alieni, mundus ſcilicet, ac diabolus, vineam eis vindemiauerunt, ac vaſtauerunt; hos paucos, ac diſperſos racemos Dominus colligit, quos in torcular ſuæ

Luc. 9.

Iacob. 5.

Mich. 7.

ſuæ crucis premens, in cellam vinariam poſtea ſecum colligit. Sexcenta millia virorum arma capientium egreſsi ſunt ex Ægypto, duo autem ſoli ex eis terram promiſsionis intrauerũt. Ex tot milliaribus hominum, quos Dominus ad ſuam Eccleſiam ex Ægypto, hoc eſt, ex tenebris peccatorũ vocat, aut ad Religionem inuitat, pauciſsimi ſunt qui ſaluentur: quod maximè dolendum eſt. Magnum quippe negotium, ac difficillimum eſt, homines in vitam æternã intrare, propter quòd magno atq; aſsiduo auxilio Dei indigemus, vt id peragam⁹. Quod tñ nos tanquam rem minimæ æſtimationis tractamus. Petrus autẽ, Ioãnes, & Iacobus, ad hoc myſteriũ ſoli vocati ſunt. Petrus aũt ſignificat fidẽ, quã ipſe præcęteris maximè confeſſus eſt. Ioãnes charitatem refert, quia præceteris magis dilectus, quam & in ſuis ſcriptis maximè cõmendatam reliquit; Iacobus autẽ luctator dicitur, vt intelligamus, quòd hæc tria neceſſaria ſunt, ad hoc, quòd Dominum in ſua gloria videamus, nempè ſanam fidem habere ſecundùm illud Pauli, Increpa eos durè, vt ſani ſint in fide: ſimul & charitatem Dei, & proximi. Hæc enim eſt fides iuſtificans, nimirùm ea quæ per dilectionem operatur. Oportet autem luctam inire cum mundo, & diabolo, & carne ſua. Et qui hæc tria non habuerit, non videbit Regem in decore ſuo: & ideò pauci ſunt qui illum tranſiguratum vident. Nam loco fidei quam debetis Deo, vobiſcum, & cum pecunia veſtra fidem ſolũm habetis, de ea quæ ad Deum pertinet, parum aut nihil curantes. Loco Dei, & proximi charitatis, proprio ardetis amore. Vnde Dominus ait. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, ſed cõtradicentem mihi. Loco pugnæ quam cum prædictis hoſtibus deberetis habere, vobiſcum, & cum proximis veſtris belligeratis, vride omnia cædibus ac homicidijs plena ſunt. Et *tranſiguratus eſt ante eos*. Voluit vt gloria animæ ſuæ miraculoſè redundaret in corpus, ipſumq; glorioſum redderet. Nam, vt ſuprà diximus, miraculoſa fuit hęc claritas: quoniã non erat connaturalis ſtatui paſsibili, quem tunc Chriſtus gerebat. Et *reſplenduit facies eius, vt ſol*. Multò ſplendidior apparuit facies eius quàm Sol: ſed quia nullum lumen aliud excellentius quàm Sol iſis nouimus: ideò Soli cõparauit illud; quo Chriſti facies ſplenduit, *Veſtimenta autẽ eius facta ſunt alba, ſicut nix*. Imò plus quàm nix; ſed quia nulla alia res candidior niue nobis nota eſt: ideò rei magis notę nobis illum cãdorem cõparauit; nam & Marcus dicit, ſic cãdidas apparuiſſe veſtes eius, quales fullo non poſſet facere, etiam ſi multa cura vellet lauare veſtes. Hoc eſt dicere, ſic candidæ erãt, vt nulla arte humana, ac naturali tam candidæ fieri valerent. Quare ſupernaturalis candor erat ille. Et *apparuerunt Moyſes, & Helias loquentes cum Ieſu*. Moyſes legislator, Helias zelator legis: Moyſes, vt eſſet teſtis, Chriſtum Dominũ obſeruaſſe Legem eius, ſecundùm quòd ſcripta erat, & quòd eſſet verum quòd ipſemet Chriſtus protulit: Nõ veni ſoluere Legem, ſed adimplere. Helias etiam, vt teſtimonium faceret, non ſolùm quòd obſeruaſſet legem, ſed quòd ſummo zelo eam ſtuduerit obſeruãdam. Et loquebantur, ait Lucas, de exceſſu, quem completurus erat in Hieruſalem. Exceſſum vocat mortem, ac paſsionem ſuam, in quã amor exceſsit omnem metam, & paſsio omnem dolorem ſuperauit. Quis enim maior amoris exceſſus excogitari poteſt, quàm animam ſuam pro inimicis ſuis dare? Propter nimiam charitatem ſuam, ait Paulus, qua dilexit nos, cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto. Et Ioan. 3. ait. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. De exceſſu etiam dolorum ait apud Hieremias. O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite, & videte, ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus, ſed ſicut muſica in luctu, ita luctus in muſica: importuna videtur narratio. Ad quid enim in die gloriæ ac maieſtatis ſuæ de morte eius ſermonem interſerit Dominus? Præcipuè cùm tam ignominioſa fuerit. Voluit Dominus clarè oſtendere, illam deberi eſſe viam qua ad gloriam tranſfigurationis peruenire deberet, & ipſe, & nos, nempe crucem ac mortem eius, & vt nos compateremur illi, ſi conglorificari volumus cum illo: deinde, vt quantumuis nobis proſpere arrideat mundus, ne obliuiſcamur mortis, ac laboris: quoniam nullus fixus ſtatus præſens eſt, quin contrarijs euentibus pateat. Vnde & Sapiens nos admonet dicens. In die bonorum, ne immemor ſis malorũ. Ac ſi diceret. In die ſalutis infirmitatẽ cogita: in die lętitiæ, ne obliviſcaris iuſtitiã, quoniã omniũ rerũ viciſſitudo eſt, nec res mutabiles, quales ſunt præſentes, tanquam fixas, ac ſtabiles ſumas. *Illi vero dormiebant*. Alit Lucas. Mirares eſt,

Exod. 12.

Ad Ti. 1.

Esai. 40.

Luc. 9.

Ephes. 2.

Ioann. 3.

Threno. 1.

Eccleſ. 11.

eſt, quæ maximè humanam indicat fragilitatem ac miſeriam. In tanta gloria, quàdo præcipuè vigilare deberēt, vt eam apertis oculis ſpecularētur, dormiūt, & oculos claudūt. In luctu quādo Dñs pro illis vigilabat, orabat, agonizabat, atq; ſanguineum ſudorē fundebat, tunc etiā dormiebāt. Quid hoc atteſtatur, fratres mei? Quod nec ad proſpera, nec aduerſa vires habet natura nr̄a. In horto prę nimia triſtitia dormierūt, hīc etiā prę nimia lętitia dormiūt, quoniā ad vtrūq; imbecilles ſumus, nec in ꝓſperis, nec in aduerſis ſtamus. Nam nec gloria, quā præſentem habet noſtram excitat naturā, nec timor mortis eam ſic terret, quin in vtroque dormiat, deficiat, imbecillitatēq; ſuā oſtendat. Petrus tanto gaudio affectus fuit, cū ſe corā tanta cerneret maieſtate, vt quaſi extra ſe raptus, nec ſciens, nec intelligēs quid dixerit, ſic effatus fuerit. *Dñe bonum eſt nos hīc eſſe, ſi vis faciamus tria tabernacula. Tibi vnū, Moyſi, vnū, & Heliæ vnū.* Hoc (referēte Luca) tunc dixit Petrus, quādo vidit magnos illos viros Moyſen, & Heliam diſcedere à Chriſto. *Hoc autem dixit, neſciens quid diceret.* & ita in rei veritate fuit. Primò quoniam petebat quod bonum eſt duntaxat; cùm tamen Dominus ad id quod optimum eſt nos creauerit, nēpe ad ſeipſum, qui ſummum bonū eſt. Parū à Dño poſtulas, Petre, nō ſolum bona, ſed optima etiā ab eo abſq; hęſitatione poſce: quoniam ad optima bona creauit te. Et cuius erūt optima quęq; Dei, niſi iuſtorū. Cur hæc minima bona petis. Cū non ſint niſi guttulæ quædā illius abyſſi bonorū, qui nobis præparatus eſt ab origine mundi. Secūdò, neſciebat quid diceret; quoniā in hac vita quęrebat ædificare, quę
Hebr.13. tñ tranſitus ſolū eſt ad aliā. Neſcis ò Petre, quòd nō habemus hīc manentē ciuitatē, ſed futurā inquirimus, vbi quieſcem⁹, & in ęternum manebimus? Ex hoc diſces, quā alienæ ſint cogitationes hominū à cogitationibus Dei. Nam homo ea quæ ſunt carnis cogitat,
Eſai.55. Deus autē ea quæ ad ſpiritū attinēt animo verſat. Ideò per Eſai. dixit. Sicut exaltātur cœli à terra, ita exaltatæ ſunt cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Tractabat Dñs cûm Helia, & Moyſe de morte ſua, quā paſſurus erat in Hieruſalem; Petrus autē de ædificādis hīc domibs ſolicitus eſt. Extra chorum ſaltas, ò homo. Et altera vice loquutus eſt ad diſcipulos ſuos de paſſione, ac morte ſua, ipſi autem tunc petierunt ab eo ſedes ad dexteram, & ad ſiniſtrā in regno ſuo. Non id cogitabat tunc Dñs certè. *Dñe, ſi vis.* Cautè, ac auimaduertenter loquitur modò Petrus, diuinæ ſubmittens voluntati quod ipſe volebat, timens ne iterum corripe
Matth.16. retur à Domino, ſicut paulò ante contigerat illi, qui Chriſto dicēti ſe paſſurū in Hieruſalē, dixerat. Abſit à te, Domine, nō erit tibi hoc. Et quia hoc ex affectu carnali ad Chriſtū dixerat; durum accepit ab eo reſponſum. Nam dixit ei, Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi: quia non ſapis ea quę Dei ſunt, ſed quæ hominum. Ideò quaſi periculum paſſus, cautius, & humilius loquitur dicens. *Domine, ſi vis. &c.* Non tibi aduerſus eſſe volo, ſed tuæ id relinquo voluntati. Solet enim peccator cautior ex caſu reſurgere, ac humilior. Non recordamini quod Petro contigit, in vltima cœna? Quām conſtanter, & confidenter dixerit, ſe nō ſolum non negaturum Chriſtum, verùm & libentiſsimè pro eo mortem obiturum? Et tamen poſtea ter lapſus eſt negādo, & cum iuramē
Ioann.21. to pernegādo Magiſtrum ſuū. Et ideò poſt reſurrectionē, quaſi qui ex lapſu moderatior ac cautior ſurrexiſſet, cùm coram alijs interrogaſſet eum Dñs, dicens: Simon Ioannis diligis me plus his? quaſi metuens ac cauens ſibi ipſi, non auſus eſt confidenter affirmare, ſed dixit: Dñe, tu ſcis quia amo te: ſecūdo interrogatus idem reſpondit. Et ad tertiam interrogationem contriſtatus reſpōdit. Domine tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te. Nec auſus eſt dicere, quòd plus alijs Chriſtum Dominū diligeret. Ecce quomodò cautos reddat lapſus ipſe peccatores. Quare cùm ſurgis à peccato, caue, ne iterū corruas, ſed optimè vide, quibus cauſis & occaſionibus inductus es ad peccandum, & ea fuge, atq; declina: ſi in tali cōuictu, ac familiaritate, aut conſortio offendiculum tibi perſpicis fuiſſe ad peccādum, ab ea totis viribus cauere ac fugere debes: nā vt ait Hie-
Hieron. ronymus, nemo iuxta ſerpentes ſecurus carpit ſomnos, nec experiri debes vires tuas, putans te in periculo poſitū poſſe euadere: nam vt ipſe Hieronymus ait, ſatius eſt non
Idem. poſſe perire, quàm iuxta periculū non perijſſe. Sicut melius ſibi conſuluit, qui per
Simile. pōtem fluuium tranſiuit, ſecurus, quàm ille qui per ipſum flumen tranſiens vix euaſit. Vterq; trāſiuit fluuiū, ſed ille prior meli⁹, & ſecurius, iſte alius magno cū diſcrimine vitę. Sic qui occaſiones cauet, ſecuri⁹ euitat periculū, quā qui in illis poſitus magno cùm periculo vix euadit. Vnde virtutis actus nō con

cōſiſtit in experiēdo qualis ſis in periculo, ſed in cauēdo, & in fugiendo illud. Nec em debes feram in circo expectare, ſed ab ea longius abire. Aliàs inte illud Sapiētis dicet.
Eccleſ.3. Qui amat periculū, peribit in illo. Sic ergo Petrus ſuū periculū iā expertus, cautius hic loquitur dicēs. *Si vis faciamus hic tria tabernacula. Tibi vnum, Moyſi vnū, & Heliæ vnum.* Et tu Petre, & alij cōdiſcipuli quid debetis facere? Cur vobis etiā nō facietis tabernacula? Cur tui & tuorū curā no habes? Nō mirū. Qm̄ ille qui ſemel Dei amore imbutus eſt, ſui obliuiſcitur, vt aliorū curā gerat. Scit em quòd ſi ipſe de ijs quę ad Deu ptinet, curauerit, ipſe Deus ſui viciſsim curā habebit.
1.Pet.5. Scriptū quippe eſt ab ipſo Petro, quòd omnem ſolicitudinem noſtram proijciamus in Deum: qm̄ ipſi cura eſt de nobis. Vt &
Pſalm.54 Pſalmiſta dicit. Iacta ſuper Dñm curā tuā, & ipſe te enutriet. Ac ſi diceret. Si tui oblitus de Deo, & proximo cogitaueris; Deus recordabitur tui, & te nutriet ac liberabit. Deus enim tibi pauperū curā cōmiſit: quare inurbanè nimis, ac crudeliter facis, cum pauperi in Dei nomine à te poſcēti eleemoſynā, Deus, reſpondes, te adiuuet. Remittis
Simile. enim illū Deo, qui illū tibi iam cōmiſerat: Idē quippè eſt ac ſi amico tuo per ſeruū ſuū aliquid poſtulāti, reſpōderis. Det tibi herus tuus, quod me poſcit dare; ego enim nolo dare. Vide quā inſipida, ac procax reſponſio hæc ad Dñm Deū tuum ſit. *Bonū eſt nos hīc eſſe.* Tā citò Petre, vis beatitudinis bonū, qđ maximū eſt? & multa pro tāto bono prius cōmutāda ſunt. Expecta parū, vt prius crucifixus illud merearis. Pri⁹ cathenis duabus vinctus, quatuor quaternionibus militū tradaris cuſtodiēdus, prius iniurias, cōtumelias pro Chri nomine à tribunalibus portes. Protin⁹ beatus vis eſſe? nō ita cōuenit. Tm̄ qppe præmiū oportet, vt pri⁹ magnis opib⁹ recte mereaſ. Et *ecce nubes lucida obūbrauit eos.* Qm̄ lex noua lucida eſt, ſecundum illud
Pſalm.18 Pſal. Preceptū Dñi lucidū illuminās corda. Lex aūt vetus in nube caliginoſa data eſt, qm̄ vmbratica erat, ſecūdū illud Pauli, Vm
Hebræ.10 brā habēs lex futurorū bonorū, nō ipſā imaginē rerū. Nā lex noua ipſam veritatē cōtinet, quā lex vetus ædūbrabat. Et *ecce vox de nube dicens. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui, ipſum audite.* Eadē vox & in Baptiſmo intonuit. Sed tūc regenerati ſumus per Chm̄ in filios Dei, nunc aūt oſtē
Roman.8. dit nobis hæreditas, ad quā per hāc filiationē aſciti ſumus, ſecundū illud: Si filii, & hæredes. Vtrunq; aūt per Chm̄ habemus, & filiationē, & hæreditatē, & gratiā, & gloriā, meritū, & prēmiū. Secundū illud Petri.
1.Petr.1. Regenerauit nos in ſpem vtā, per reſurrectionē Ieſu Chri ex mortuis, in hæreditatē incorruptibilē, incontaminatā, & inacceſſibilē, & cōſeruatā in cœlis. Et ad Hebręos ait
Hebr.2. Paul. Per quē multos filios ad gloriā adduceret. Sed qm̄ nūc nobis Chm̄, vt Doctorē proponit, ideò dicit. *Ipſum audite.* Et hoc Patris verbo colligit, qđ Chm̄ ſit verus De⁹: qm̄ dicit. *In quo mihi bene cōplacui*, nā Deus in nullo ſibi cōplacuit, niſi in ſeipſo. Si ergo in filio ſuo gaudet, & cōplacet, ergo fili⁹ ipſemet De⁹ eſt, qui Pater, licet nō eadē perſona, ergo Chriſtus eſt iſte filius Dei.

Aſſumpſit Ieſus Petrū, & Iacobū, & Ioannem, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt ante eos. Feſtū huius myſterij, & Chri Dñi & nr̄um eſt. Quia ſeſtum capitis, oportet vt ſit etiā mēbrorum. Nā in ipſo capite manifeſtata eſt gloria corporis eius, quā ſortitus erat ꝓpter meritū paſſionis ſuæ. Et quia gloria Chriſti eſt cauſa nr̄æ
1.Cor.15. reſurrectionis, ſecūdū illud Pauli. Si Chriſtus reſurrexit, & nos reſurgemus; hinc fit, vt ſit etiā hæc feſtiuitas noſtra. Nam & nos in ſimilitudinem eius reſurgemus. Vbi & altera cauſa lętitiæ adeſt. Quoniam hæc feſtiuitas nō ſolum eſt animarum, quarum gloria in corpus debet redundare; verùmetiam & corporum, & carnis nr̄æ, quā nos tanto amore proſequimur. Quoniam illa tunc ſana, integra, immortalis, impaſsibilis, incorruptibilis, atq; pulcherrima perſtabit. Ideò quippe Marc. & Lucas dicūt, quòd poſt dies octo
Marc. & Luc.9. hoc myſteriū factū eſt: quia octaua dies Reſurrectionem ſignificat, quæ poſt ſex dies laboris quibus viuimus, & poſt ſeptimum diem, quo morimur, in octauo die ſubſequēda eſt. Vnde titulus Pſalmi. 8. eſt, Pſalmus
Pſalm.8. pro octaua, id eſt, pro Reſurrectione. vt D. Gregor. ibidē explicat. Voluit Dñs aliquā
Gregorius. nobis manifeſtationē futurorum præmiorum facere; vt ſic animos caperemus ad illa proſequenda, tanti præmij cupiditate allecti. Quēadmodum cū miſit Moyſes explo
Numer.13. ratores, qui aliquos fructus ex terra promiſſionis afferrent, quibus auidiores redderet Iudæos ad expugnādū illā. Vnde vuas, fic⁹, ac malogranata adduxerūt. Hi enim fructus dulces ſunt, & ſuauitatē cœleſtē ſignificant, præterquam quòd malum granatū coronā habet, quod ſignificat præmium: vt ſic & nos bonorum cœleſtium dulcedine afficeremur, & ad hoſtes debellādos animę quioresredderemur, nec vllū nobis obſtacu

lum pateremur, quin illud fortiter rũpẽtes, ad tantũ bonum acquirendũ properaremꝰ. Vnde Petrus, qui vnus ex exploratoribus
2. Petr. 1. huiꝰ glorię fuit hodie, hoc teſtimoniũ in .2. Epiſtola.c.1. Reddit dicẽs. Nõ enim indoctas fabulas ſequuti, (hoc eſt illas qui Metamorphoſin apud Poẽtas dicũtur, in quibꝰ fabuloſæ transfigurationes referũtur, vt patet
Ouidius. apud Ouidiũ in ſuo Metamorphoſeos) notã fecimus vobis Dñi nr̃i Ieſu Chriſti fidẽ, ac præſcientiã: ſed ſpeculatores facti illiꝰ Maieſtatis, cũ eſſemus cũ illo in mõte, hoc eſt, nos ſpeculatores facti illiꝰ Maieſtatis, & gloriæ Chriſti, ibi oculis proprijs perſpeximꝰ. Voluit Deus vt mihi videtur, faciẽ pãni, ex quo immortalitate induẽdi ſumus, oſtẽdere, vt nõ pigritemur emere illũ, & omnia quæ habemꝰ pro illo cõmutare. Nã ſi illo induti fuerimus, nec calor, nec frigus nocebũt nobis. Sũt enim hęc veſtimẽta alba ſicut nix, hoc eſt, nulla res quę oculis nr̃is obiecta eſt, cãdidior illis eſſe poteſt: ſi ergò hæc facies prima huius pãni eſt, quid erit intrinſecus, quando corpus & anima Dei gloria repleta erũt? Hos aũt diſcipulos teſtes oculares huius tanti myſterij voluit eſſe: vt potè quibus arcana ſua confidere ſolebat. Et quia Petro claues iã Regni cœlorũ promiſerat, nõnullam haberet notitiã illius Regni, cuius ianitor erat futurus. Ioãnes autem dilectus eius erat, quare ei arcanum hoc celandum non erat. Et Iacobus primus martyr ex Apoſtolis futurus erat; oportebat habere clariorẽ notitiã boni illius, pro quo pati debebat, vt ſic fixior in eius confeſsione perſiſteret, & vt Hiſpaniã nr̃a haberet vnde gloriaretur; ſciẽtes hoc quòd nõ leuiter credidimus, ſed oculari teſtimonio præbuerimus fidẽ. Secũdò, vt nos doceret, ne credamus negotia nr̃a maiora quibuſcũq; amicis, ſed paucis, & his ſelectis, ſecundũ illud Sapiẽtis. Multi pacifici
Eccleſ. 6. ſint tibi, conſiliarus aũt, hoc eſt, ille cui ſecreta tua credas, vnus de mille. Et alibi, Ne
Prouer. 25 gotiũ tuũ cũ amico tracta. Sũt enim quidã
Plinius. ſimiles Lacui Alphatitię, de quò Plinius, &
Ioſephus. Ioſephus narrant, quòd omnia grauiora &
Simile. ponderoſa, qualia ſunt plumbũ, & ferrum, ſuper vndas fert, nec ea ſubmergit, verũ leuia, qualia ſunt ligna aut plumę, protinus in eo ſubmergũtur. Sic ſunt quidam homines adeò fatui, vt ea quæ nullius momenti, aut ponderis ſunt, in ſecreto pectoris ſubmergũt, vt nõ pandãt ea: cæterũ res quę ſunt alicuius ponderis, quæ maius ſecretum poſcebant, ea in propatulo ferunt, in lingua, & in ore, vt omnibus manifeſtẽt. Sultitia grãdis eſt hæc profectò. Vnde Sapiens Eccle. Eccleſ.20.
ait. Fatuo nõ eris amicus in perpetuũ. Alij verò ſunt, qui etſi lingua ſecreta nõ pãdãt, tñ ſignis, ac nutibus ea proferunt; ita vt oẽs ea intelligãt. Similes arcæ vitreę, quam etſi Simile.
pluribus clauſeris ſeris, nõ poteris occultare quæ intus habet: quoniã vitrũ tranſparens eſt. Sic iſti vitrei videntur eſſe: omnia enim quæ celare deberẽt, & ipſo ſolo aſpectu manifeſtãt. Cõtra quos Eccleſ.27. dicit. Eccleſ.27.
Qui denudat arcana amici, fidem perdit, id eſt, *Perdit el creditò*, & nõ inueniet amicũ ad animũ ſuum. Chriſtus igitur negotia ſua quæ omnia grauiſsima erãt, his tribus fideliſsimis amicis fidebat. Et *duxit illos in mõtem excelſum. &c.* Quoniã iuſtorũ vita aſcenſui cõparatur: ſemper enim aſcendũt, & vadũt de virtute in virtutem, & aſcenſiones
Pſal 83. in corde ſuo faciunt. Ad hũc montẽ nos in-
Eſai.2. uitabat Eſai. dicens. Venite aſcendamus in mõtem Dñi, & ad domũ Dei Iacob. Et *trasfiguratus eſt ante eos*. Iã ſuprà explicatum eſt quomodò facta fuerit hæc transfiguratio. *Et reſplenduit facies eius ſicut Sol, veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix*. Imò multò plus. Per veſtimẽta iuſti intelligũtur, ſe-
Eſai. 49. cundùm illud Eſai. Viuit Dñs quia his omnibus, ſicut ornamento veſtieris. Vide autẽ quanto exceſſu ſe efferat lumẽ Solis ſuper cãdorem niuis: quoniã eo, & multo maiori humanitatis Chriſti ſplendor ſuperat aliorũ corporum beatorũ claritatem. Iuſti quidẽ, ait Dñs, fulgebũt ſicut Sol in Regno Patris eorum. Chriſtus aũt ſuper omnem Solem. Vnde Ioan. in Apocalypſi, ait. Ciuitas illa,
Apoc.21. non eget Sole, nec Luna: quia lucerna eius eſt Agnus. Qui in modũ lucernæ ſuauiter, abſq; vlla oculorum læſione ciuitatem illã illuminat. Ex quo colligere poteris, quanta luce ciuitas illa abundet. Si enim quodlibet corpus glorioſum, ſicut Sol lucebit; vide quid tot Soles facient? Et ſi ſuper hæc corporis Chriſti claritatem addideris, qui in immenſum aliorũ ſplendorẽ excedit: nulla poterit fieri cõparatio ad illius ſupernæ ciuitatis ſplendorẽ. Hæc aũt claritas, ac ſplendor corporum, ex anima redũdabit ad illa:
Simile. Nã ſicut lucerna limpida, in vitrea capſulã incluſa, foras mittit ſuæ claritatis radios: ſic animę claritas, quæ tanquã limpidiſsima lucerna, ſub vitrea corporis carne cõtinebit, ex ſe mittet tot radios ad corpus, vt tãquàm Sol ſplendeſcere videatur. *Et apparuerunt Moyſes, & Helias loquentes cũ Ieſu.* Helias viuus erat; Moyſes mortuus fuit: vt intelligamus, quòd viuorum, & mortuorum Deus

eſt. Moyſes legislator, Helias Propheta, vt ſciamus quòd ſeruare legem, & credere Prophetis debemus, ſi ad illum ſtatum aſcendere cupimus. Patris vox audita eſt, & nubes lucida obũbrauit eos. Quæ nubes e-
Simile. rat Spũs ſanctꝰ. Videtur mihi fratres mei, hoc factũ ſimile eſſe, ſicuti quando rex ad comitia cõuocat magnates regni, ac procuratores ciuitatũ, vt filiũ ſuũ vnigenitũ regni ſui ſucceſſorem iurẽt. Sic hodie Rex regũ, Deus Pater, ad comitia cogit magnates, ac procuratores vniuerſi, vt filium ſuũ vnigenitum, per quẽ fecit ſecula, heredẽ vniuerſorũ iurẽt. Auditur Patris vox dicẽtis, Hic eſt Filiꝰ meus dilectus; quaſi hoc eſſet apponere,
Pſalm.2. quid in illa congregatione iurandum eſſet. Quod antea Dauid propoſuerat dicẽs. Ego autem cõſtitutus ſum Rex ab eo. Magnates ſunt Helias, & Moyſes, alter loco omnium viuorũ, alter loco omnium mortuorum. Iurant illum quem Deus conſtituit iudicem viuorum, & mortuorum. Petrus loco totius vniuerſalis Eccleſiæ, cuius erat caput, id ipſum iurat, quod & anteà publicè confeſſus fuerat dicens: Tu es Chriſtus, id eſt. Rex, Meſsias, Filius Dei viui. Iacobus tanquã procurator totius Hiſpaniæ, cui primus Euãgelium prædicauit. Ioãnes tanquã totius Aſiæ procurator, cui tãquam Epiſcopus præfuit, deniq; viui, ac mortui vniuerſalis, ac particularis Eccleſiæ omnes illum tã quam vniuerſorum Regẽ iurant, ſummũq; Põtificẽ eſſe ſecundùm ordinem Melchiſedech, coram tota Trinitate fatentur. Pater hoc ſuo ore confirmat dicens, Hic eſt filius meus dilectus: & Spiritus ſanctus ibi aſsiſtit in nube, quaſi obũbrans eos: vt oſtenderet talẽ cõfeſsionẽ, ſine ſuo lumine nõ poſſe ab hominibus fieri. Et loquebãtur Moyſes, & Helias de exceſſu paſsionis Chri. Fuit enim exceſſus amoris, quia nõ ſolũ pro amicis, verum pro inimicis animã ſuã poſuit. Vel de exceſſu, quia amor, vt ait Dionyſius, facit extaſim, hoc eſt, animã extra ſe rapit, vt ſui oblita de amico curã gerat. Quare corpꝰ amantis debile, ac languidũ ſolet eſſe. Qm̃ anima amico intẽta, illud quaſi deſerere ſolet. Hinc vox illa Spõſæ. Nunciate ei, quia amore langueo. Et quoniã in Chriſto hunc exceſſum, ac extaſim amor debebat facere, cùm animã propter nos â corpore ſeparauit, ita quòd ex infirmitate, ac debilitate
2. Cor. 13. carnis mortuus eſt, vt Paul. ait, ideò de illo loquebãtur exceſſu. Sed cur hunc in medio glorię ſuæ ſermonẽ interſerit. Nimirum ait
Chryſ. Chryſoſtom. vt doceret, nos priùs nos oportere cõmori Chriſto, quã cõglorificari cum Chriſto. Verũ iterũ rogo. Bone Deus, ſi hominem ad tantã gloriã deſtinaſti, cur prius pateris, vt moriatur, corrumpatur, delinat eſſe, & amariſsimũ mortis calicem bibat? Si caro eius immortalitate, ac ſplẽdore & pulchritudine tãta induẽda erat, cur prius pateris illã fœtore, ac vermibus contabeſcere? Certè vt nr̃am ignorantiã inſtrueret, docens nos illã eſſe viã, qua ad tñ bonũ peruenire deberemus. Sicut emꝫ faber ęrarius cũ æreã
Simile. imaginẽ fundere nititur; prius metalla ipſa liquefieri ſinit, ex quibꝰ imago fuſilis fabricat, ita quod metalla ipſa liquefacta, & penitus ab igne aſſumpta, ipſam imaginẽ ſortẽ ac ſolidã faciat, qđ qui ignoraret, exiſtimaret illa metalla omnino perdere velle artificẽ: ſic ſupernus ille immortalium rerũ artifex facit: Vt corpus hoc mortale, paſsibile, graue, ac debile, fiat ſolidũ, & immortale, impaſsibile, ac ſanũ; oportet quòd prius corrũpatur; debilitetur, ſub terra conditũ putreſcat, ac fundatur: vt in die Reſurrectionis, omnis mali, ac doloris expers illud reaſumamus, ſecundũ illã Pauli ſententiã, Seminat
1. Cort. 15. corpus animale, ſurget corpus ſpũale: Semina:tur in corruptione, ſurget in gloria. De his ergo loquebãtur Helias, & Moyſes cum Chriſto. Et illũ in medio habebãt, atq; in illũ oculorũ aciẽ figebãt: qm̃ lex, & Prophętę Chriſtũ Dñm aſpiciebant, qm̃ ad illum
Ioann.5. omnia tendebãt. Scrutamini Scripturas,
Ibidem. ait Dñs, qm̃ ipſę teſtimoniũ perhibẽt de me. Et ſi credidiſſetis Moyſi, credęretis forſitã & mihi, de me emꝫ ille ſcripſit. Et alibi, Ne-
Luc. 4. ceſſe eſt adhuc impleri oĩa quę ſcripta ſunt in Lege. & Pſal. de me. Et Pſal. In capite libri ſcriptũ eſt de me. Qm̃ ipſe erat velut ſũma totiꝰ Legis, ac Scripturæ: ſicut emꝫ in ca
Pſal. 39. pite libri, vel capituli veluti in ſũma ſcribit
Simile. qdquid in illo cõtineꝫ, ſic Chrus erat ſũma omniũ quæ in Scriptura cõtinebãtur. Finis emꝫ legis Chrus, ait Paul. id eſt, ſcopꝰ erat in
Rom. 10. quẽ attẽdebat lex. Petrus tali gaudio veluti extra ſe factus, dixit ad Chriſtũ. *Dñe, bonum eſt nos hic eſſe, ſi vis faciamus hic tria tabernacula, &c.* Cogitabat quippe forſitã ipſe, quòd Iacobꝰ deberet eſſe in vno tabernaculo cũ Moyſe, Ioãnes in alio cũ alio, ipſe autẽ ad pedes Chriſti volebat remanere, hoc ſibi pro ſummo gaudio, & honore exiſtimans eſſe. Dicebat autẽ hoc neſciẽs quid diceret, qm̃ volebat victoriã ſine bello, gloriam abſque pœna, & vitã ſine morte, atque impedire
Simile. nitebatur Chriſti Dñi paſsionem: & ideò neſciebat quid diceret. Magna ſunt ſacræ

Scripturæ myſteria. Eſt quippe ſacra pagina, veluti quædam auri, aut argenti fodina, in qua & ipſæ glebæ terræ illius grana aurea ſunt, & ſcoria ipſa in igne purgata & in aqua lota, argenti & auri minutulas profert: ſic diuina eloquia, etiam in his quæ minora videntur, aurum & argentum emanant. Hæc enim Petri ignorantia, ac ſtultitia magnum in ſe continet Sacramentum. Per hoc enim datur nobis intelligi, quàm longo interuallo beatitudinis bonum noſtræ naturæ vires excedat. Si enim radius quidam paruus, qualis in transfiguratione illius gloriæ Dei apparuit, ſic rationem hominis turbauit, vt quaſi mente alienatus neſciret quid diceret Petrus; quid faceret plenè illa completa beatitudo, atque felicitas, qua in clara Dei viſione beati fruũtur. Certè ſic ſuperat vires noſtras, vt nullatenus animæ noſtræ potentiæ illam capere poſsint, niſi intellectus noſter lumine gloriæ roboratus, ad tantũ bonum capiẽdum eleuaretur. Sicut enim viſus noſter Solis radios videre in ipſo Sole nequit, niſi fortè aliquà re roboratus id valeat: ſic imò multo minus noſter intellectus in diuinã eſſentiam intendere valeret, niſi à lumine glorię roboraretur, vt poſsit. Vnde in hac viſione Apoſtoli dormiebant: nã quaſi deficiens natura, & tãti lumitis laſſata fulgoribꝰ, aſſomno oppreſſa eſt. Sicut qui ſuis humeris impar onus ſemel portauit, præ laſsitudine à ſomno capitur. Omnem quippe humanum captum hæc beatitudo excellit. Si enim parua hæc demonſtratio homines obruit, quid in tota ſua poteſtate faciet? Vnde Iob 26. dicitur. Ecce hæc ex parte dicta ſũt viarum eius, & cum paruam ſtellam ſermonum eius audiuimus, quis poterit tonitruũ magnitudinis eius intueri? Sed attẽde, quòd hodie in monte Thabor transfiguratur, vt ſuę beatitudinis gloriã oſtẽdat. Alia vice in mõte Caluario, in alia differenti figura transfigur abit. Hîc enim glorioſus apparuit, illic fœdus apparebit. De illo enim Eſa. dixerat: Vidimus eum, & non erat ei aſpectus, nec decor, & quaſi leproſus, & percuſſus à Deò, vndè nec reputauimus eum. In monte Thabor qui floribus, ac roſis virebat, Caluariæ mons Caluarijs, ac ſpinis ſcatebat. ille inter duos Prophetas ſtabat, hic inter duos latrones pẽdebit. Ibi vocẽ Patris ipſũ honorantis audiebat. Hîc voces carnificum ipſum blaſphemantiũ auſcultabit. Ibi veſtimentis gloriæ indutus erat; Hîc nudus & in cruce pendens apparebit. Transfigure-

Simile.

Simile.

remus ergo nos cum illo, intueamur caput noſtrum & compatiamur ei: vt eius ſanguine abluti mereamur cum illo in gloria Patris ſui transfigurari. Amen.

Aſſumpſit Ieſus Petrũ & Iacobũ, & Ioannẽ fratrem eius, & duxit illos in montẽ excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt ante eos. Iã ſupra cap. 5. aſcenderat Ieſus in montem, cũ diſcipulis ſuis: modò etiã aſcendit, ſed cũ paucioribus: nã doctrina Chriſti excellẽs eſt, ac valde difficilis, pauciſq; cognita: ſed eius experiẽtia ac dulcedo paucioribus, imò quàm pauciſsimis nota eſt. Oportet quidem Chriſti doctrinã agnoſcere, & ad hoc, aſcendendũ eſt in montẽ cũ alijs diſcipulis, vt Deus nobis illam reuelet, qm̃ altior nobis eſt: tm̃ hoc nõ ſufficit, ſed illã in nr̃is operibus experiri debemus, & eius guſtare ſaporẽ, cum his tribus diſcipulis, cũ quibus ad orandũ, in montem aſcendendũ eſt: vt nobis id cõcedatur nã hoc paucorũ eſt. Eſt aũt hãc doctrinam ſapere, eius in nobis experientiã habere, omnibus benefacere, nulli nocere, quin potius in te ipſo ſuſtinere lęſionẽ, quã alijs nocere, vel eã inferre. Hoc aũt quã paucorum eſt, audi Paulum ſic dicentem. Scięntia inflat. Hoc eſt dicere. Poteſtis quidem doctrinæ Chriſti ſcientiã habere, ſed cum illa ſimul ſuperbia intumeſcere, ac inflari, & in carnis deſiderijs, permanere. Oportet ergò ſimul cùm eius ſcientiæ ſapore experientiam habeamus. Vnde ſubinfert Paulꝰ: Charitas verò ędificat. Scientiam quidẽ didicerat Petrus, in monte prius cum alijs diſcipulis aſcendẽdo, experientiã autẽ quę in charitate accipitur, nunc in mõte Thabor cũ paucis addiſcit. Vnde mox ędificare voluit, cũ dixit. *Faciamꝰ hîc triã tabernacula, &c.* Ideò aũt vtrũq;, hoc eſt, tã ſcięntia, quàm experiẽtia in mõte diſcitur: quoniã in vtroq; difficultas magna eſt. Nã & virtus verſatur circa difficile, & qui addit ſcientiam, addit & laborem. Quare ſummo cum labore ſudandũ eſt, & ardua quędq; aſcendenda ſunt, vt hãc adipiſcamur ſciẽtiam. Id circò quippe Philoſophus obſcuriſsimè ſe ſcripſiſſe dixit, vt non niſi aptis & habilibus pateret ad ſuam ſcientiam aditus, & deinde eam ſcientiam maximè æſtimarent, quæ tanto labore, ac difficultate parta eſſet, & iterum atque iterum illi vacarent, vt tanquã habitus penè immobiliter intellectui inhæreret. Sic & in Euangelica doctrina elaborandum eſt, tam in opere, quàm in ſcientia, vt non tanquã diſpoſitio citò moueatur, ſed tanquam habitus ſumma cum difficultate

Alia Melitas ſeu concio.

Ecclęſi. 1.

Ariſtot.

Ibidem.

tate diuellatur. Et quoniam via qua ad mtẽ aſcẽditur, arcta nimis, ac ardua eſt, vt quo cunq; declines, ſiue ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram, in præcipitium feraris; ſic mediũ debes tenere in vita Chriſtiana, ne ſi in ali quod extremum declinaueris, præceps in peccatum labaris. Et *transfiguratus eſt ante eos.* Dupliciter hoc intelligi poteſt. Ante eos, id eſt coram eis, vel ante eos, hoc eſt prius quàm ipſi. Sic enim intelligitur illud, Qui poſt me venit, ante me factus eſt, id eſt prior, & anterior me. Quare in hoc ſenſu accipere poſſumus hæc verba, ſicut & Beatus Auguſtinus accipit in libris de doctrina Chriſtiana, vt dicamus. Sic oportuit, vt ſe Deus priùs transfiguraret, quàm homo, quatenus homo poſsit transfigurari? Nam ſi Deus id priùs non feciſſet, non poterat id homo facere. Volo dicere, qꝰ homo factus ad imaginẽ Dei, quũpoſtea per peccatã maculauerat, atque deformauerat: oportebat ergo, vt imago hæc in homine reformaretur & ad primam transformaretur figuram, quod minimè fieri poterat, niſi exemplar eſſet præſens. Nam cùm imago deformatur, non poteſt ad priorem redire figuram, niſi præſens ſit primum exemplar, ad quod reducenda eſt. Ergo oportebat, vt Deus eſſet præſens, ipſe enim exemplar fuit, ad cuius ſimilitudinem homo cõditus eſt. Deum autem nemo vidit vnquam, eſt enim omnium oculis inuiſibilis. Oportuit igitur vt Deus in forma viſibili transfiguretur, quatenus preſente primo exemplari, ac ob oculos poſito, imago hominis ad eius ſimilitudinẽ reformaretur. Et hæc fuit natura humana, in qua diuina natura veluti transfigurata apparuit, vt & Propheta verè potuerit dicere. Poſt hęc in terris viſus eſt, & cum hominibus cõuerſatus eſt. Et alibi, Videbit omnis caro pariter ſalutare Dei noſtri. Et ipſe Dominꝰ ad Philippum diceret, Philippe qui videt me, videt & Patrẽ meũ. Igitur ideò transfiguratus eſt, vt nos per illum transfiguraremur. Id autem quomodò factũ ſit, audi. Paulus dicit de Chriſto. Qui cum ſit ſplendor Gloriæ, & figura ſubſtantię eius: Non dicit illum figuram Dei, ſed figuram ſubſtantiæ Dei, nam aliæ imagines non ſunt figuræ ſubſtantiæ, ſed accidentiũ; ſimilatur quippè imago picta coloribus imaginis viuæ, & figuris; tamen nares illæ non odorantur, nec aures illę audiunt, nec oculi vidẽt, nec corpus illud pictum viuit. Chriſtus autem eſt figura ſubſtantiæ Dei, cui in eadem numero ſubſtantia aſsimilatur. Eſt enim eiuſdem diuinæ eſſentiæ cum Patre: nam vt idem Paulus ait, eſt imago Dei inuiſibilis. Hoc eſt, refert Deum in eo quod habet inuiſibile, & inacceſsibile, quod eſt eius ſubſtantia & eſſe: in hac ipſe inuiſibilitate aſsimilatur Deo: quia eandem inuiſibilem ſubſtantiam gerit. Ab hac ergo figura transfiguratus eſt, non eam dimittens, ſed aliam in extremitate indicens, nempe figuram humanam, in qua viſibilis apparuit, vt per illũ & nos à culpa in priſtinam gratiam transfigurararemur. Et videte quantum ab exemplari noſtro deſcieueramus, quod ipſemet imaginis pictor eam non agnoſcit, ſic quòd fatuis virginibus dixit: Amen dico vobis, neſcio vos. Et nonnullis dicẽtibus, Nõ ne in nomine tuo prophetauimꝰ? dæmonia eiecimꝰ & virtutes multas fecimꝰ, reſpõdit illis. Neſcio vos. Quid hoc miraculi eſt, quòd imaginẽ ſuãipſe artifex non agnoſcat. Non ne manũ tuã in illa agnoſcis? ſigillum, ac ſtemmata tua? Minimè quidẽ: quia ſignũ meũ, quo ego illam ſigillaui, fuit gratia, & charitas, at hæc non video. Nam argentarius in ſigno agnoſcit opera ſua, & ideò furne agnoſcatur in argento quod furatur, ſignum delet. Sic diabolꝰ id ab animabus nr̃is abſtulit per quòd poteramus agnoſci, qđ eſſemus Dei. Quid ergò faciendũ? Exẽplar hoc, nẽpe Chriſtũ, ob oculos ponamus, vt ad inſtar eius mores noſtros, ac vitam componamus. Quemadmodùm cùm vas è conflatorio nõ exiuit ad libitũ artificis, illud frangẽs iterum in conflatorium mittit: ſic debes corpus tuum frangere, & macerare, & in ignẽ mittere, quod tãdem in morte tua faciendũ eſt. Nec hoc ſufficiat, niſi etiam animã abillicitis cõpeſcueris deſiderijs, & in Chriſti amore renouaueris omnia. Eph. 4. Vt renoueris ſpiritu mentis tuæ, & ſic ſimilitudinẽ priſtinã reſtituas tibi. Nã & artifex quędã vaſa frangit, ac cõminuit ex ira, quia nõ ſecundum formã à ſe præparatã exierũt, ſed alia ad prędũ refert, vt emendata in vſu ad quẽ ipſi volebat, vtilia ſint. Sic Deus reprobos in ſuis peccatis permittit, electos aũt ſecundũ priſtinã imaginẽ emendat, vt vſui Eccleſię ſuę ſint. Nã quos preſciuit, & prędeſtinauit cõformes fieri imagini filij ſui. Reprobos autem lege ſua, quę eſt virga ferrea, comminuit, atque ad inferni parietes allidit in perpetuum. Sic enim legem ſuã vocat Pſalmiſta cũ dicit. Reges eos in virga ferrea, & tanquã, vas figuli confringes eos. Dicitur autem

Auguſti.

Matth. 25

Matth. 7.

Simile.

Roman. 8

Pſalm. 2.

Baruch. 3.
Eſaiæ. 40
Ioan. 14.
Hebre. 1.

Coloſſ.

autem lex virga ferrea, quoniam ſemper integra manet, nec vlli cedit reſpectui, nec perſonã alicuius accipit. Peſsimi aũt homines plũbeã illã vellẽt facere, vt ſuæ cederet volũtati? Refert Ariſt. qđ in inſula Lesbia
Ariſtot. ſunt lapides adeò duri, vt nullo inſtrumẽto cedant, nec frangi poſsint, vt æquales regu-
Simile. læ reddãtur. Et ideò ibi vtuntur regulis plũbeis, vt quia lapis ad regulam nõ ſe frangit, regula ad ſuam duritiem retorqueatur: ſic praui homines facere volũt, nec enim ipſi, ad regulam diuinam ſe, aut mores ſuos cõponere volunt, & ideò nituntur, vt ipſa lex Dei ad ſuam voluntatem reflectatur, nec quieſcunt donec inueniant aliquem, qui iuſtificet opera ſua, ac ſi ſecundùm legẽ Dei eſſent facta. O intolerabile malum, quod velis legem Dei plumbeã facere, vt ad tuã retorqueatur volũtatem, cùm tamen virga ferrea ſit, quæ ob nullam humanam rationẽ flecti poteſt. Nam lex Decalogi indiſpẽſabilis eſt: leges humanæ multas patiuntur exceptiones, lex diuina nullam. Contingit
Simile. his, ſicut illis, qui ad palos ludunt: nam cùm globum verſùs palos proijciunt, vt in illos ingrediens eos proſternat, ſi globus non recto itinere ad locũ vbi pali ſunt poſiti, pergit, ipſi cùm corpore faciunt quòd globus facere deberet, ſeipſos retorquentes in locũ vbi vellent globum tornatilem pergere. Sic iſti qui in operibus ſuis recto itinere non pergunt ad veritatem Euangelicam ſeruandam, ſignis ac nutibus inſinuant ſe velle, vt quò ipſi vadunt lex diuina pergeret, milleque ſophiſmata machinantur, vt confeſſores ad ſuam trahant opinionem, atque ad libitum eorum Euangelium interpretẽtur: quod deteſtandum quidem malum eſt. Audi Iob inter Dei flagella ſic dicentem. Si ſe
Iob.31. quitus eſt oculus meus cor meum. Hoc eſt, ſi fortè ideò hæc flagella merui: quia ratio mea, quæ eſt oculus meus, ſequuta eſt deſideria praua cordis mei, ea approbans, atq; iuſtificans. Nunquàm hoc feci, nec vir probꝰ id facere debet, ſed potiùs quod cor, vbi deſideria generantur, & voluntas quæ dicitur cor, regulam rationis ſequantur, & ſecundùm illas operentur: nõ autem ordine præpoſtero ratio ſequatur deſideria inutilia cordis approbando ea, & iudicando, vt tanquam ſibi conuenientia fiãt. Ideò ergo nos frãgere nititur Deus, vt conformes reddat imagini filij ſui, qui eſt imago Dei inuiſibilis, per bona opera in hac vita: nã in alia
Coloſſen.1 in ſeipſo nos transfigurabit, ſecundùm illud Ioãnis, Scimus enim quoniã cùm apparuerit, ſimiles ei erimus. *1.Ioan.3.* Alius ſenſus eſt, quòd trãs figurauit ſe coram diſcipulis ſuis, quod quomodò factum fuerit ſupra docuimus. Et *apparuerunt Moyſes, & Helias loquentes cum eo.* Quoniã & lex vetus, & lex noua, per Chriſtum interpretandæ erãt, ſecundùm ſpiritualem ſenſum, quem homines cortici literæ adhærentes ignorabant: nam litera, ait Paulus, occidit, ſpiritus autẽ viuificat. *2.Cori.3.* Quare diſcipulis ſuis aperuit ſenſum, vt intelligerent Scripturas, eo modo quò intelligendæ erant. *Luc.vlti.* Et *vox patris audita eſt, Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi benè complacui, ipſum audite.* Quoniam doctrina Chriſti multa cõtinet, ſupra mores hominũ; oportuit vt voce Patris approbaretur; quatenus homines nõ illam auderent impugnare. Tota enim doctrina Chriſti in his duobus pedibus ambulat, vt faciamꝰ bona, & patiamur mala propter Deum. Et licèt primum omnibus bonũ appareat, & noſtræ naturæ conſonum, vt faciamus bona (quod teſtatur gaudium, quo perfundimur, poſtquã benè operati ſumꝰ:) ſecundum tamen valde difficile nobis appareat, quod poſtquam hominibus bona opera præſtiteris, mala ſi ipſi intulerint ęquo animo ferre debeas. Sed tũ ipſe, cui auſcultare ſecundùm præceptum Patris debemus, id verbo, & exemplo docuit. Nam ipſe multa *Ioan.10.* mala patientiſsimè paſſus eſt ab hominibꝰ; cùm tamen multa bona opera à Patre ſuo, oſtenderit illis. Quare poſtquàm hæc verba protulit, diſcipulis ſuis manifeſtauit quanta paſſurus eſſet in Hieruſalem, à Principibus, & à Gentibus, quę tamen ipſi nõ intelligebant, & abſcõditum erat verbum iſtud ab eis. Ita arduũ ſibi videbatur, quòd propter bona eis præſtita, tot retribuerent ipſi mala Chriſto. Et cùm altera vice coram Petro hæc eadem dixiſſet; corripuit eum Petrus dicens. Abſit à te Domine, nõ erit tibi *Matth.16.* hoc. Sed reſponſum eſt illi à Domino. Vade poſt me Satana: quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominũ. Hoc eſt, Neſcis, quòd lex Dei iuſtiſsima iubeat, ſed ea quæ hominum corruptiſsimi mores ferant. Itaq; bonum pro bono referendum eſt, & ſimiliter pro malo. Sic enim & Apoſtolus do- *1.Petr.3.* cet dicens. Nolite malum pro malo reddere, nec maledictum pro maledicto. Exem- *1.Petr.2.* plo Chriſti Domini, qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur non comminabatur. Tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè.

Et

Aliamoralitas. *Et aſſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum, & Ioannem Fratrem eius.* Petrus ſignificat prælatos, Ioannes contẽplatiuos, Iacobus actiuos: nam coram his tribus transfiguratur Chriſtus. *Et duxit illos in montem.* Hic eſt
*Pſal.*188. mons Thabor, qui veniens lumen interpretatur, de quo & Pſalm. 88. dicitur: Thabor, & Hermon, in nomine tuo exultabunt. *Et transfiguratus eſt ante eos.* Græcè eſt, *Metha-morphoti*, quod ſignificat, Trãsformatus eſt. Quid autẽ ſit hæc transformatio, vel transfiguratio, per periphraſim explicat eã Lucas, dicens: Et factum eſt dum oraret, facta eſt ſpecies vultus eius altera. Et reſplenduit facies eius ſicut Sol. Eſt Scripturarum conſuetudo, cùm quippiam voluerit quod ſupra naturam eſt extollere, vt cum illo faciat huius rei comparationem, quod ſecundùm
Pſal. 118. naturã maximè tale inuenitur. Vt Pſal. 118. In via teſtimoniorũ tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitijs. Et iterum: Quàm dulcia faucibꝰ meis eloquia tua, ſuper mel
Pſalm. 8. ori meo. Et Pſal. 8. Iudicia Domini deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum. Sic quia nil eſt in natura clarius Sole, aut candidius niue: ideò cum illis fit hæc comparatio, cùm tamen multò maior fuerit, tàm lux Chriſti, quàm candor. Eſt enim ſpecioſior Sole (hæc diuina ſapientia, quæ eſt Chriſtus) & ſuper omnem diſpoſitionem ſtella-
Sapien.7. rum, luci comparata inuenitur prior. Tanta autem luce reſplenduit Chriſti corpus, vt ex illa colligeremus, quantò maius eſt lumẽ animæ: vtpotè quæ capaciùs ſubiectum eſt lucis. Quemadmodùm in faſce maius lumen eſt, quàm in ſtupa: eò q capaciùs ſubiectũ luminis eſt fax, quàm ſtupa. *Et apparuerunt cum eo Moyſes, & Helias.* Vnus mortuus, alter viuus, vt ſignificarent Chriſti mortem, & reſurrectionem, & vt nos ſimus viui Deo, mortui autẽ mundo, iuxta illud Paul. Col. 3.
Coloſ.3. Mortui eſtis, ſed vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. *Reſpondens autem Petrus, dixit:* Impropriè hìc capitur reſpõdere. Non enim quaſi interrogatus Petrus reſpõſum reddit. Sed reſpõdere dicitur, quatenùs ad id, vel ex eo, vel ſuper eo, quod cernebat, verba faciebat, vt ad rem corã ſe exhibitam reſponſio fieri intelligatur, non ad illum interrogantem, cùm nemo illum interrogauerit. Quemadmodùm, exẽpli gratia, ſi quem
Simile. videam coram me, facientẽ quod honeſtum non eſt, quod videns, dicã illi: Non bonum eſt quod facis, quodammodo reſpondere dicor, licèt nil ab illo interrogatus: quatenùs ſuper, vel ex eo quod video loquendi occaſionem ſumo. Et hic modus vitatus eſt in Euangelijs. *Domine, bonum eſt nos hic eſſe. Si vis, faciamus hic tria tabernacula, &c.* Hoc autem (ait Lucas) dicebat neſciens quid di- *Luc.9.*
ceret. Vide ignorantiam Petri. Chriſto volebat hìc facere tabernaculum, aut caſulam, quẽ cœli capere non poſſunt. Micyſi aliud, qui negauit ſe filium eſſe filiæ Pharaonis, & contempſit Regis palatium. Et Heliæ aliud, *Hebr.11.*
cuius dignus non erat mũdus: & ideò à conſpectu hominum ablatus eſt per aëra. Neſciebat ergo quid diceret: quia non habebãt *Hebr.13.*
hìc manentem ciuitatem. Sed Paulus ſciens *2.Cor.5.*
quid diceret, aiebat: Scimus quia ſi terreſtris domus huius habitationis diſſoluatur, quòd domum nõ manu factam habemus in cœlis. Et quoniam præmio ipſo ob oculos poſito, potiùs mouemur, quàm ſolis promiſsionibus, vt cùm video aureum ſcutum, magis allicior ad opus, quàm cum ſoli promiſsioni credebam. Ideò modò præmium ante diſcipulorum oculos proponitur, vt illo viſo, vehementiùs rapiamur ad illud. Nam (vt Solon ait) nulla Reſpublica contineri *Solon.*
poteſt, ſine præmio, aut pœna. Et etiam, viſo tãto theſauro, omnia pro illo alacri animo expẽdamus, ita vt dicere audaćter poſſimus, quòd religioſus quidam dixiſſe fertur. Accuſatus enim, ac grauiter à cognatis reprehenſus, quòd cautam ac aſperrimam vitam ageret, Reſpondit: Talia audiui de vita æterna, quòd non curo quantum mihi conſtet, & quid pro ea expendam. *Hic eſt filius meus dilectus.* Ipſe filius naturalis, nos adoptiui per gratiã. Ideò quippè iuſti comparantur capillis Chriſti. Apocal. 1. Quoniã *Apoc.1.*
capilli nõ ſunt de capitis ſubſtantia, ſcilicet, ex carne, aut oſſe, ſed de eius virtute. Sic ſancti nõ de ſubſtantia deitatis nati, aut geniti ſunt, ſicut filius Dei, ſed de virtute ſubſtãtiæ eius, videlicèt gratia. Vnde non natura, ſed gratia ſunt iuſti filij Dei. Volun- *Iacob.1.*
tariè enim genuit nos in ipſo, ante mundi conſtitutionem. Comparantur autem capillis albis, tanquàm lana: quoniam lana ex ouium manubijs eſt, iuſti autem tanquàm *Apoc.7.*
oues, ad dexteram erunt: dealbauerũt enim veſtes ſuas in ſanguine Agni. Et ideò per veſtes Chriſti albas, quas hodie oſtendit, intelliguntur iuſti. Vnde Ioannes in Apoc. eos indutos veſtibus albis vidit. Et D. Antonius vidit animam Pauli primi eremitæ, candidiorem niue cœlos penetrãtem, vt re-

Hieron. fert Hieronymus in eius vita. Quia non ſolùm in ſanguine Chriſti, in Baptiſmo eas dealbauerat, verùm & lacrymis pœnitentię lotas eas candidas fecerat. *In quo mihi benè complacui.* In ſecundo Adã ſibi placet Deus: quia in primo ſibi diſplicuit, cùm dixit: Pœnitet me feciſſe hominẽ. *Ipſum audite.* Con-
Deut. 18. firmat quod Moyſes eis mandauerat, dicẽs: Prophetã ſuſcitabit vobis Dominus de patribus veſtris, tanquàm meipſum audietis. *Et audientes diſcipuli, ceciderũt in faciem ſuam.* Tùm præ fulgoris magnitudine, tum præ voce: quia altitudo montis, ſolitudo, & ſilentium, & transfiguratio plena erant horrore.
Et audientes diſcipuli, ceciderunt in faciem
Prouer. 2. *ſuam.* Quia diſcipuli debent humiliari, intellectu, & affectu. Prouerb. 2. Inclina cor tuum ad cognoſcendum prudentiam. Et
Ezech. 2. Ezech. 2. Vidi, & cecidi in faciem meam.
Gregor. Vbi Gregorius ait: In quantam miſeriam cecidimus, qui ipſum bonum ferre non poſ-
Dani. 10. ſumus, ad quod creati ſumus. Daniel. enim 10. etiam dicitur: Vidi viſionem hanc grandem, & non remanſit in me fortitudo. Vbi
Hieron. Hieronymus: Quantò quis (ait) ampliora quæſierit, tantò magis ad infirma collabitur, ſi ignorauerit menſuram ſuam. *Et acceſ-*
Dani. 10. *ſit Ieſus, & tetigit eos.* Ita & Dani. 10. dicitur: Manus tetigit me, & erexit me ſuper genua.
Ezech. 2. Et Ezech. 2. Statuit me ſuper pedes meos. Quarè accedere debemus ad illum, vt tangat nos, ſicut fecit Iacob, accedens pro bene-
Geneſ. 27. dictione ad Iſaac. Geneſ. 27. *Et dixit eis: Surgite, & nolite timere. Leuantes autem oculos ſuos, neminem viderunt, niſi ſolum Ieſum.* Si enim Moyſes, & Helias perſeueraſſent cum Ieſu, vox Patris videretur eſſe incerta, cui dediſſet teſtimonium, an Moyſi, an Heliæ, an Chriſto. Licèt allegoricè, id videatur ſignificare, quòd ablata nube vident Ieſum, & Moyſen, & Heliam euanuiſſe: quia poſtquàm Legis, & Prophetarum vmbra diceſſit, quæ velamento ſuo, & Apoſtolos texerat, Chriſti veritatem vidimus. Nam Apoſtoli Iudæi fuerunt, & eis fuit reuelata Scriptura: vnde operuit cedros vmbra Dei. Sed
Luc. vlt. Lucæ vlt. aperuit eis ſenſum: quia notum lumen in Euangelio reperitur. Obſerua, quòd in hac transfiguratione ſignificatur transfiguratio corporis myſtici, in quo facies ſunt
Simile. clerici, ac religioſi: quia ſicut per faciem agnoſcitur homo; ſic per clericorum, ac religioſorum vitam deberet agnoſci Chriſtus. Et ſicut in nulla parte corporis indecentior eſt macula, quàm in facie; ſic clericis indecorum valde eſt quodcunq; peccatũ. Quarè Leuit. 12. arcebatur à ſacerdotio, qui habuiſſet aliquã maculam: Qui habuerit maculam
Leuit. 12. (ait Lex) non offerat panes Deo ſuo. Igitur hæc facies debet trãsfigurari in Solem: quoniam ſunt lux mundi. Et ſicut de Chriſto Summo Sacerdote legitur Apoc. 1. vbi dicitur: Facies eius, ſicut Sol lucet in virtute ſua (hoc eſt, in Meridie, quando plûs calet, & lucet,) ſic ad eius ſimilitudinẽ Eccleſiaſtici viri debẽt lucere, per ſcientiam diuinorum, & ardere per charitatis amorem. Si enim cor ſic immutatur, etiam in exteriori conuerſatione ac facie, hæc transfiguratio vi-
Eccleſ. 13. debitur: nam Eccleſiaſtici. 13. habetur: Cor hominis immutat faciem illius, ſiue in bona,
Prouer. 25. ſiue in mala. Et Prouer. 25. Cor gaudens exhilarat faciem. Per veſtimenta autem intelliguntur laici, ac ſeculares. Sic enim habe-
Eſai. 49. tur Eſai. 49. Viuo ego, dicit Dominus, quia omnibus his veluti ornamẽto veſtieris. Hæc autem veſtimenta debent conſui vnitate fidei, & charitatis. Quarè quicunque ſe, vel alium ſeparat à Deo, dilacerat veſtem ſuam. Debet etiam hæc veſtis ſe coaptare Chriſto per imitationem, iuxta illud Pauli: Imita-
Epheſ. 5. tores Dei eſtote, ſicut filij chariſſimi. Vnde huic veſti ſufficit, q̃ in ſe ſit alba, & munda, licèt alijs non luceat: quod tamen non ſufficit faciei, qui ſunt clerici. Imò oportet vt alios illuminent, ſicut Sol. Sed proh dolor, quomodò videmus adimpleri Eſai. vaticiniũ
Eſai. 13. .c. 13. dicentis: Obtenebratus eſt Sol in arcu ſuo. Nã quãdo Sol patitur ecclypſim, omnia abſq; colore apparent. Sic quãdo lux ſcientiæ, aut charitatis ardor, in viris Eccleſiaſticis deeſt, praua omnia videntur, & abſque virtutis colore. Alij verò ſunt qui nec imitari, nec transfigurari poſſunt. Hi ſunt qui in ſuis peccatis ſtatum fecerunt, nec ab eis iam recedere volunt. De quibus Hierem. 13.
Hiere. 13. dicitur: Nunquid poteſt Æthyops mutare pellem ſuam? Et Amos vlt. Nunquid non vt
Amos vlt. filij Æthyopum eſtis vos? Obſerua deinde ex Hugone, quòd quidam ſe figurant, alij
Hugo. defigurant, alij transfigurant. Figurant ſe mulieres, quæ ſe ſtibio, aut alia quauis re pingunt. Quibus Eſai. 57. dicitur: Ornaſti
Eſai. 57. te Regio vnguento. Tales enim videntur doctrinæ Chriſti contradicere velle, qui ſupra cap. 5. dixit: Non poteſtis vnũ capillum album facere, nec nigrum. Nam ipſi nigredinem ſuam in albedinem commutant, aut conuertunt, quaſi contradicentes Chriſto. Imò Deum, & naturam corrigere volunt, qui

qui illas, vel pallidas, vel nigras fecerit. Et quaſi vellent dicere, quòd indiget natura ipſa, ſua correctione. Defigurant ſe hypocritæ, qui exterminant facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunãtes. Alij ſe in diuerſas formas transfigurant, ij ſunt adulatores, qui tãquàm Chamaleones ſe in formas diuitum transfigurant. Quarè ſic transfigurari non eſt bonũ, ſed ſicut Chriſtus. Hoc autem per ſex dies debet fieri, qui in typo operis ſex dierum adumbrati ſunt, & per ſex perſonas, quæ huic myſterio interfuerunt. Prima die facta eſt lux, quæ deſignat cogitationem, vt homo cognoſcat Deũ, & ſeipſum, ne de illis dicatur illud Pſalmi: Neſcierunt, nec intellexerunt, in tenebris ambulant. Huic operationi adaptatur Simon Petrus, qui obediens, & agnoſcens interpretatur. Secunda die factum eſt firmamentum, & diuiſæ ſunt aquæ ab aquis. Nam etſi à cogitatione ſui incipiat vita beata, in præſenti; tamen etiam oportet ſecundò, quòd homo ſeparet cor ſuum â delitijs carnis: nam per firmamentum intelligitur cor, quod firmum debet eſſe, & ſtabile. Per aquas quæ ſub firmamento ſunt, delitiæ carnis: per eas quæ ſuper firmamentum, ſpirituales delitiæ intelligendæ ſunt. Cui operationi reſpondet Iacobus, qui interpretatur luctator: quoniam ad hoc faciendum maxima indigemus luctæ. Tertia die protulit terra herbam virentem, & facientem fructum. Per hoc autem ſignificatur recta cuiuſq; operatio, ad quã homo poſt cognitionem ſui, & delectationum carnis refrenationem, ſe accingere debet. Huic reſpondet Ioãnes, qui interpretatur gratia: nam ſicut terra ſine ſemine fructificare non poteſt; ſic nec homo ſine gratia opera meritoria exercere valet. Quarta die facta ſunt luminaria, quæ præeſſent diei, ac nocti. Oportet enim vt poſt ſupradicta cor humanum illuſtretur ſapientia, quæ eſt rerũ diuinarum cognitio, quæ per Solem ſignificatur; & ſcientia, quæ de humanis notitiam generat, quæ per lumen, & ſtellas ſignificatur. Nam poſtquàm prædicta habuerit, his
Eſai. 28. duob⁹ donis maximè ornatur. Vnde Eſai. 28. dicitur: Quem docebit Dominus ſcientiam? Quem intelligere faciet auditum? Ablatos à lacte, auulſos ab vberibus. Hoc eſt, eos qui à carnis voluptatibus ſe abſtraxerunt. Huic
Eccle. 48. reſpondet Helias, de quo Eccleſ. 48. dicitur: Surrexit Helias Propheta, quaſi ignis (hoc dicit quantum ad cognitionem de diuinis, quæ inflammat; & illuminat; & rapit animum ad ſuperiora.) & verbum ipſius, quaſi facula ardebat. Quòd dicit quantũ ad ſcientiam de inferioribꝰ. Quinta die fiunt piſces, & aues de aqua: quia habita cognitione prædicta, homo temporalia faſtidiet, & deſideret æterna. Nam auis nunquàm deſcendit ad terram, niſi propter neceſsitatem. Cui operationi reſpõdit Moyſes, qui fuit aſſumptus ab aquis. Sexta die homo factus eſt ad imaginem, & ſimilitudinem Dei. In quo ſignificatur, quòd omnia præcedentia ſecundùm rationem debent fieri. Nam in hoc homo eſt ſimilis Deo, qui omnia fecit in numero, pondere, & menſura. Huic reſpondit Ieſus: quia in filio eſt æqualitas, vt Hylar. *Hylar.*
& Auguſt. dicunt. Ergo ſi homo prædicta *Auguſt.*
hæc habuerit, trãsfigurabitur cum Chriſto, & erit facies eius vt Sol (nempè homo interior) & veſtimenta eius erunt candida ſicut
nix, id eſt, corpus. Vnde Eccleſ. 9. dicitur: *Eccleſ.* 9.
Omni tempore ſint veſtimenta tua cãdida: Vt veſtimenta ſint opera, quæ calefaciunt animam, turpitudinem tegunt, & ornant, ſicut veſtes. *Et deſcendentibus illis de monte, præcepit Ieſus, dicẽs: Nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis à mortuis reſurgat.* Prima cauſa, quarè hoc eis præceperit, fuit, ne incredibilis eſſet gloria futuri Regni, quam in illius transfiguratione oſtendit, propter ignominias paſsionum, quas in proximo erat paſſurus. Secunda, ne rudibus, & puſillis crux ſequens maius ſcandalum faceret, retrocedendo ab hac fide, propter humilitatem paſsionis Chriſti. Et quia. 25. Prouerb. *Prouer.* 25.
dicitur: Gloria Dei eſt celare verbum. Vbi
Hieronym. ait: Gloria Verbi incarnati eſt, *Hieronȳ.*
magis carnis infirmitatem, quàm diuinitatis virtutẽ oſtendere. Vnde & in ipſa transfiguratione, & ſtatim poſt eam mentionem facit ſuæ paſsionis: *Donec filius hominis à mortuis reſurgat.* Tunc enim erit tẽpus narrandi eius gloriam, cùm iam per myſterium reſurrectionis eam Pater omnibus manifeſtauerit. Scriptũ quippè eſt Eccleſ. 8. Omni *Eccleſ.* 8.
negotio tempus eſt, & opportunitas. Nam *Eccle.* 20.
& alibi dicitur: Ex ore ſtulti reprobabitur parabola: quia non dicit illam in tempore ſuo. Quoniam ſacra eloquia (ait Hieronym. *Hieronȳ.*
ibi) ſunt lecta, in quibus animæ requieſcũt; dicere autem ea opportunè, eſt veluti malis aureis ea ornare. In hoc etiam vult Dominus condemnare leuitatẽ aliquorum, qui ſi quã ſpiritualem conſolationem à Deo acceperunt, vel aliquod ſingulare donum à Deo ſortiti ſunt; protinùs omnibus manifeſta eſſe volunt.

volunt. Cùm tamen Dominus huius conditionis ſit, vt ſecretum poſcat à ſuis amatoribus, nec ſibi placeat vt quos animæ fauores faciat, ſtatim proferat. Etenim myſterium Regis abſcondere bonum eſt. Quarè Sponſa in Canticis ſemper in cellarijs, ac cubiculis ſe dicit fuiſſe cum Sponſo ſuo: quaſi omnia arcana debeant eſſe, quæ cum animabus verus Sponſus tractat. *Et interrogauerũt eum diſcipuli, dicentes: Quid ergo Scribæ dicunt, quòd Heliam oportet primum venire? At ille reſpondens, ait eis: Helias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia. Dico autem vobis, quia Helias iam venit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eum quæcunq; voluerunt. Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis.* Diſcipuli tanquàm illiterati & ſimplices, hunc aduentum Heliæ nõ ex ipſa Scriptura, ſed ex traditione ſcribarum & Doctorum intellexerant. Ex quo colligi poteſt, quantum damnum falſi doctores miſeræ plebeculæ inferre poſſunt, quæ illis credere neceſſe habet; cùm ipſa nil de ſacris Literis intelligat. Et tamen deberent facere quod hìc diſcipuli fecerunt. Interrogare homines doctiores, in quibus nulla praua opinio alicuius erroris fuerit, vt ab illis malè edocta ediſcant, & ſinceram veritatem addiſcant. Phariſæi quidem docebant populum, Heliam venturũ eſſe ante aduentum Meſsiæ, ſecundùm Malach. prophetiam ex capite vltimo: non tamẽ diſcernebant inter primum, & ſecundum aduentum. Dominus autẽ hoc diſcipulos ſuos hìc docet, Heliam quidẽ præceſſurũ eſſe vtrunq; aduentũ ſuum; ſed in priori veniſſe Heliam, non in perſona propria, ſed in ſpiritu. Et hic fuit Ioannes Baptiſta. Nam & Angelus eius prædicens natiuitatem, ſic dixerat: Et ipſe præcedet illũ in ſpiritu, & virtute Heliæ. Luc.1. In ſecundo autẽ aduẽtu ipſiuſmet Heliæ perſona veniet, vt ex ſanctis Patribus accepimus. Vnde dicit: *Helias quidem venit, & fecerunt in eo quæcunq; voluerunt.* Quoniam multoties permittit Deus malos quidquid volunt exercere in bonos; vt illos tanquàm fornax probet. Tertullianus totam hanc ſententiã de Ioanne Baptiſta intelligit, vel ſaltem poſſe intelligi, dicit: Ita q̃ nulla hìc fiat memoria de Helia Tesbyte, vt ſit hic ſenſus. Ita quidem verum eſt, iuxta ſcriptam prophetiam, debere Heliam præuenire Meſsiæ aduentum, qui omnia reſtituet. Verum hoc dico vobis, quòd Helias iſte, qui aduẽtum Meſsiæ præuenturus deſcribitur, iam venit, & non fuit agnitus. Nec obſtat huic intelligentiæ, quod Matth. dicit: Helias quidem vẽturus eſt, & reſtituet omnia. Nam tempus illud futurum ad prophetiam refertur, vt ſit ſenſus. Ita quidem verè dicit Scriptura, venturũ eſſe Heliam, & reſtituturum omnia. Quo modo etiam illa interrogatio diſcipulorum Ioannis: Tu es qui venturus es? debet intelligi. Eſt enim ſenſus: Tu ne es ille Meſsias, quẽ Scripturæ multò antè prædixerũt venturum ad populi liberationẽ? Sed vt in textu Græco priori loco, per præſens tẽpus ſit ſermo: Helias quidem venit, id eſt, Heliam oportet venire ſuo tempore, iuxta Prophetæ verbũ, Et cùm aduenerit, eius officiũ erit reſtituere omnia. Dicitur autẽ Heliam debere reſtituere omnia in ſuo aduentu, ſecundùm communem loquendi cõſuetudinem, qua eum qui pleraq; innouat, & ad ſtatũ meliorẽ reducit, dicitur reſtituere, aut corrigere omnia. Quod quidẽ accipiebant ex verbo Malach. dicentis: Vt conuertat corda patrum in filios, & parare Domino plebem perfectã. Imò nõ primùm hoc loco Ioãnes Helias nominatur, & omnia reſtituturus prædicitur; verùmetiam ab Angelo hæc ita prædicta ſunt, antequàm ille in vtero cõciperetur. Sic enim de eo Patri Zachariæ dixit Angelus Gabriel: Spiritu ſancto replebitur adhùc ex vtero matris ſuæ, & multos filiorum Iſraël conuertet ad Dñm Deum ipſorum, & ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Heliæ: vt cõuertat corda patrũ ad filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorũ, parare Dño plebem perfectam. Sic & aliàs Saluator coram turbis dixerat: Si vultis accipere, ipſe eſt Helias qui venturus eſt. Hæc Tertullianus. Cæterùm licèt hæc ſententia poſsit ſtare cum vero ſenſu literæ: tamen quia iam ex ſanctis Patribus accepimus, q̃ Helias in ſecundo aduentu ſit venturus ad deſtruendũ Antichriſtum, & aliqui id negant: ideò ſecurius erit primũ amplectere ſenſum, vt de vero Helia, qui præuenturus eſt ſecundũ aduẽtũ, intelligatur illud: Helias quidẽ venturus eſt: & de Præcurſore Baptiſta intelligatur ſequẽs, ſcilicet, Helias iam venit, quia venit in ſpiritu & virtute Heliæ. Sic enim Hieron. Chryſoſt. Theophil. ſuper hunc locum. Gregor. etiam hom. 21. in Ezech. & Auguſt. in varijs locis, locum hunc intelligunt. Imò ipſum Malachiæ teſtimonium id videtur explicare, cũ infert: Antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis. Quibus verbis ſecundus aduentus explicari ſolet in Scriptura, vt Ioel. 2. Sol conuertetur

Tob.2. *Cant.1.3. & 7.8.* *Malach. vltimo.* *Luc.1.* *Tertul.* *Malach. vltimo.* *Luc.1.* *Gregor. Auguſt.*

Malach. vltimo. *Ioel.2.* *Sophon.7.*

uertetur in tenebras, & antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis. Et Sophoniæ. 7. Iuxta eſt dies Domini magnus. Tunc intellexerunt diſcipuli, quia de Ioanne Baptiſta dixiſſet eis: Paulatim enim habiles fiebant ad intelligenda diuina myſteria. *Et cùm veniſſet ad turbam, acceſſit ad eum homo, genibus prouolutus ante eum, dicens: Domine, miſerere filio meo, quia lunaticus eſt, & malè patitur. Nam ſæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam, & obtuli eum diſcipulis tuis, & non potuerunt curare eum. Reſpondens Ieſus, dixit: O generatio incredula, & peruerſa, quouſq; ero vobiſcum? Vſquequò patiar vos? Afferte hùc illum ad me. Et increpauit illum Ieſus, & exijt ab eo dæmonium. Et curatus eſt puer ex illa hora.* Lunaticos non ſolùm naturali morbo laborare, ex hoc loco eſt euidentiſsimum (dæmonio namq; obſeſſum fuiſſe hunc lunaticum, & à dæmonio curatum, Euãgeliſta commemorat.) Lunatici itaq; non dicũtur, quaſi à ſola Luna vexati: ſed quia ſecundùm diuerſos Lunæ reſpectus, & varias Lunæ immutationes, obſeſſos homines torquent obſidentes dæmones: idq; vt creaturam Dei bonam mali dæmones hoc callido conſilio infament; quæ eſt ſanctorum plurium ſententia. Vel quòd certis tẽporibus ex Lunæ influentia cerebrum magis eſt diſpoſitum ad ſuſcipiendũ influentiam dæmonis, quàm aliò ſit tempore. Quemadmodùm hi quoq; qui naturali tantùm infirmitate laborant, ad certas quaſdam Lunæ mutationes plùs minùs torqueri ſe ſentiunt, iuxta quod ampliùs multiplicantur, vel ſurſùm trahuntur humores mali, vel iuxta quod cerebrum magis euacuatur, vel alia huiuſmodi cauſa conſimili. Quarè Marcus operationi dæmonis tribuit cadere in ignem, & aquam iſtũ lunaticũ. Nam dicit pater pueri loquendo de ſpiritu immundo; Frequenter mittit eum in ignem. Vnde non oportet dicere, & naturali morbo laborare, & ſimul fuiſſe dæmoniacum, vt dominus Caietanus vult. *Et increpauit eũ.* Per hoc conuenit falſum eſſe quòd calumniabantur Phariſæi, quòd in Beelzebub eijceret dæmonia. Si enim ex pacto cũ eis expelleret, non inuiti dæmones exiſſent, nec increpando, nec cum dominio eis imperaret Dominus. Conſtat autem reluctantes exiſſe ab hoc lunatico: cùm vt alij Euangeliſtæ narrant, diſcerpens eum exierit ab eo, ita vt mortuus crederetur puer. *O generatio mala, & peruerſa!* Peruerſum hìc dicit, non quomodolibet malum, ſed illum, qui ita tenax eſt malitiæ, vt nulla ratione ad meliorem frugem reduci poteſt. De quibus intelligitur illud Sapientis: Peruerſi difficilè corriguntur. Et quanquàm his verbis Dominus nonnullam indignationẽ, & iram oſtendiſſe videatur; ex his tamen quæ ſequuntur demonſtrauit ſe, non hominibus, ſed vitio iratum, cùm (vt adnotauit Hieronym.) ſubiecit. *Afferte hùc illum ad me.* Non enim ſic indignabitur, vt à benẽfaciendo deſiſteret, ſed ſic vt beneficijs adhùc nouis illos ab infidelitate, cui indignãbatur, amouere ſtuderet. Docens certè & nos, non hominibus, ſed vitijs indignari debere. Et quomodò id nos demonſtrare ac declarare poſſemus, fecit illum adduci ad ſe: non quia impotens erat abſens illũ curare, quod aliàs cum alijs fecerat, ſed vt turbis oſtenderet difficultatem rei, & magnitudinem mali, quam dæmones in nobis exercere cupiunt, ſi à Domino ſinerentur. *Et cùm veniſſet ad turbam, acceſſit ad eum homo, genibus prouolus ante eũ.* Venit ad turbam deſcendens de monte, vt ſe miſeris gentibus adaptaret. Id enim poſcebat Dauid, cùm dicebat: Domine, inclina cœlos tuos, & deſcende. Et alibi Pſalm. 113. Aſcendunt montes, & deſcendunt campi in locum quo fundaſti eis. Quoniam etſi Chriſtus aliquando ad alta aſcendebat: deſcendebat nihilominùs ad campos, vt turbis quæ ſecum aſcendere non valebant, benefaceret. *Genibus prouolutus ante eum.* Nam vt dicitur Philip. 2. In nomine Domini Ieſu omne genu flecti debet. Et Eſai. 45. dicitur: Mihi incuruabitur omne genu. Et Mich. 6. Curuabo genu Deo excelſo. Sed obſerua, quòd genu flexio humanitati Chriſti fit, proſtratio autẽ Deitati. Sic Magi procidentes adorauerunt puerum Ieſum, tanquàm eius diuinitatem profitentes. Nam curuamus genu in ſignum, & proteſtationem, quòd per peccatum lapſi ſumus; & erigimur ſignificãtes, quòd per Chriſtum erecti ſumus à lapſu. Proſternimur autem ante Deum, in ſignum quòd ſumus nil, & ex nihilo. Erectio autem eſt recognitio maieſtatis de nihilo in altum erigentis nos. *Dicens, Domine.* Cui ſubeſt, cũ volueris, poſſe. Sapien. 12. *miſerere.* Quia tibi proprium eſt miſereri ſemper & parcere, & Pater miſericordiarum es, & Deus totius conſolationis, qui conſolaris nos in omni tribulatione noſtra, vt dicit. 2. Corint. 1. *Filio meo.* Vis enim naturæ poſcit, vt illi ego Pater miſerear, & miſericordiam tuã illi quæram. *Quia lunaticus eſt.* Modo quo ſtatim explicui-

Ecclеſ.1. *Moralitas* *Pſalm.113.* *Philip.2.* *Eſai. 45.* *Mich.6.* *Sap.12.* *2.Cor.1.*

Albertus plicuimus. Potuit enim eſſe (ait Albertus) quòd deficiente Luna quæ mouet humidũ, oppilarentur ei viæ aurium, & venæ mouẽtes linguam, humido à capite diſcedente, & ſic redeunte mẽſe ſurdus, & mutus efficeretur. Et ſignificatur in hoc, quòd populus Iudaicus eſt ſurdus, & eſt inobediens Deo, ſe-
Eſai. 52. cundùm illud Eſai. cap. 52. Quis ſurdus, niſi ad quem nuncios meos miſi? *Et mutus.* Vt
Eſai. 56. dixit Eſai. cap. 56. Vniuerſi canes muti non valentes latrare. Vnde & comparat eos Sodomæ, quæ interpretatur muta, aſpera, diſtorta, inobediens, & ſurda. *Nam ſæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam.* Quærebat dæmon occidere infirmum iſtum per elemẽta; ignis autem, & aqua ſunt quæ citiùs hominem perimunt: nam ignis ſua actiuitate vehemẽtiſsimè, & celerrimè corpus diſſoluit; aqua verò citiſsimè vias ſpiritus occupat; ig-
Prouer. 30 nis autẽ iſte eſt vel libidinis, vel iræ, vel æſtus auaritiæ. Nam Prouer. 30. dicitur: Ignis nunquàm dicit, ſufficit. Et Iob. 37. Ignis eſt vſq; ad conſumationem deuorans, & omnia eradicans genimina. Aqua autem voluptatem
Pſal. 68. ſignificat, quæ libidinem nutrit. Pſalm. 68. Intrauerunt aquæ vſq; ad animam meam. Nam voluptates animam meam ad ſe traxerunt. Et Hierem. 3. Inundauerunt aquæ
Hierem. 3. ſuper caput meum, dixi: Perijt finis meus, & ſpes mea à Domino. Vel per ignẽ intelligo concupiſcientiam, ad quã ſequitur voluptas. Vel ſic. *Sæpè mittit eum in ignem, & crebrò in aquam.* Vt intelligatur quomodò peccator de vno in aliud tranſeat vitium, & cùm diabolus iam accepit poteſtatẽ ſuper cor pec-
Pſalm. 11. catoris, ipſum per diuerſa vitia diuerberat, vt & ſic intelligatur illud Pſalmi: In circuitu impij ambulãt. Nam iam in hoc, iam in illud vitium labũtur, & cùm iam omnia experti fuerint, iterum ad priora redeunt. Quarè
Hieronym. D. Hieronym. in Epiſt. 2. ad Marcellam ſic ait: Peccatores ſunt veluti ſcenici hiſtriones, qui plures perſonas induũt, nunc Herculis, nunc Veneris, nunc Cybelis. Sic mundani nunc ira perciti, nunc Venere lubrici, nunc cibo ſaturi, tot perſonas, quot peccata, & cogitatus in ſeipſis induũt. Vnde Pſalmiſta dicit: Domine, in ciuitate tua imagi-
Simile. nem ipſorum ad Chriſtum rediges. Quia iam non tua eſt, ſed plurimorum. Et ſicut Luna plures oſtẽdit facies; ſic peccator plu-
Eccle. 27. rimorum vitiorum imaginem gerit. Quarè Sapiens dicit: Stultus vt Luna mutatur. Et ſicut creſcente Luna, creſcit mare; ſic peccatorum actibus multiplicatis, habitus etiam vitiorum augetur. Quocircà Eſai. dicit: Im-
Eſai. 57. piorum cor quaſi mare feruens. Feruet enim deſiderijs vitiorum. *Reſpondens autem Ieſus, ait: O generatio incredula, & peruerſa.* Incredula dictis, ac factis meis; peruerſa, id eſt, in peiorem partẽ verſa. Hæc ſunt duo peccata, de quibus Oſeę. 10. dicitur: Corripiẽtur pro-
Oſea. 10. pter duas iniquitates ſuas. *Generatio mala, & incredula.* Generatio, quæ non direxit cor ſuum, & non eſt creditus cum Deo ſpiritus eius. Pſalm. 77. Peruerſa quoad mores.
Pſal. 77. Deut. 39. Generatio praua, atq; peruerſa, hæccine reddis Domino? Quouſq; ero vobiſcum? Vſquequò patiar vos? Roma. 9. di-
Roma. 9. citur: Suſtinuit in multa patientia vaſa iræ, apta in interitum. Quarè non dicit hoc Dominus, tædio victus, ſed quaſi improbans improbitates eorum, quæ poterant beneficio ingeminare triſtitiã, ſecundũ illud Pſal. 115.
Pſal. 115. Vexatus eſt Moyſes propter eos, quia exacerbauerunt ſpiritum eius. *Tunc acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum ſecretò, & dixerunt ei: Quarè nos non potuimus eijcere illum?* Acceſſerũt quidem auſu familiaritatis, quam cum illo gerebant. *Ad Ieſum.* Magiſtrum veritatis, vt adimplerẽt illud Eccleſ. 51. Appropinquate
Eccleſ. 51. ad me indocti. Et cap. 6. In omni animo tuo
Eccleſ. 6. accede ad ſapientiam. *Secretò.* Vtpotè timentes ſe, propter demerita ſua amiſiſſe gratiam curationum. Nam qui malè vtitur dono ſibi gratis conceſſo, meretur amittere illud. Vel propter verecundiam, quam incurrerant, ex hoc quòd non potuerant curare dæmoniacum illum. Vel etiam declinantes publicam correctionem ſuæ modicæ fidei. Et quia Chriſtus Dominus omnia illis ſeorſum explicare ſolebat. *Quarè nos.* Quibus, ſcilicet, claues Regni cœlorũ tradidiſti, & dixiſti, quòd portæ inferi non præualebunt aduerſùs confeſsionem noſtram: non potuimus eijcere illum? Dixit illis Ieſus: *Propter incredulitatem veſtram.* Incredulitas duobus modis dicitur. Vno modo ex parte crediti: quia non omnia quæ credenda ſunt, credit aliquis. Et ſic non fuerunt diſcipuli increduli. Secundo modo ex parte credẽtis: quia actus eius non ita fortiter inntitur primæ veritati, propter ſe, & ſuper omnia, quin aliquãtulum inniti velint humanæ rationi, & ſic fortè diſcipuli fuerunt increduli. Nam
Gregor. vt ait Gregorius: Fides non habet meritum, cui humana ratio prebet experimentũ. Hæc
Albert. dicit Albertus. Verùm ſatiùs eſt dicere, q hîc ſumitur incredulitas pro diffidentia, vel
Iacob. 1. fidei imbecillitate. Nam vt Iacob. dicit: Qui hæſita-

uerit, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur, & circunfertur. Non ergo æſtimet homo ille, quòd aliquid accipiet à Deo. *Amen quippè dico vobis, ſi habueritis fidem, ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tranſi hûc, & tranſibit.* Hoc eſt, ſi habueritis
Simile. perfectam, & feruentem fidem (nam fides per charitatem feruet) granũ quippè ſinapis, vt ſuprà diximus, tritum alta cerebri conſcẽdit, & ad ſpiritualiores ſenſus ſe confert, & corruptos humores euacuat à capite. Sic fides ſuperiorem potentiam, & magis ſpiritualem, & abſtractam occupat, hoc eſt, intellectum, & ibi, cùm perfecta, ac feruens per charitatem eſt, impedimenta quæque repellit, quæ eam non ſinunt operari. Vnde
Simile. ſicut granum ſinapis tritum acre eſt; ſic & fides omnem naturalem rationem ſuperat, conſumit, atq; in ſuum obſequium deponit, & euacuat. Quarè hîc pro magna fide, non in quantitate, ſed in virtute, ac qualitate ſumit granum ſinapis. Granum quippè ſinapis paruum eſt in quantitate, ſed magnum in virtute. Sic qui humiliter ſe ſubmittit fi-
1. Cor. 12. dei, & Dei veritati, magna poteſt, vt ait Paulus: Cùm enim infirmior, tunc fortior ſum, & potẽs. Id eſt, cùm ratio humana infirma reputatur reſpectu fidei, *Dicetis monti huic tranſi hûc, & tranſibit.* Hoc ad literam aliqui viri ſancti operati ſunt. Nam de quodam Epiſcopo, qui dicebatur Gregorius, legitur libro. 7. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ. c. 25. quòd hoc ſua fide fecerit. Reſtrictus enim
Bernard. eſt mons magnus, vt dilataretur eius Eccleſia, ad preces eius. Et ad orationes Diui Bernardi lapis quidam tranſlatus eſt, qui impediebat eius hortum. Quòd ſi de Apoſtolis non legitur hoc vnquàm feciſſe; tamen alia maiora miracula fecerunt. Nam multos ſuſcitauerunt mortuos, quod maius miraculum eſt, & ſi opus faiſſet, potuiſſent facere. Dixit enim hoc Chriſtus Dominus, quaſi gratia exempli, rem magnã, & maximè difficilem proponẽs eis, qualis eſſet mollem tàm magnam, vt eſt mons, in aliam partem mouere ſolo verbo; quod tamen virtute veræ ac perfectæ fidei fieri poteſt. Hoc & Pſalmiſta videtur præcinuiſſe, cùm dixit: Transferen-
Pſal. 45. tur mõtes in cor maris. Pſal. 45. Et Eſai. 64.
Eſai. 64. A facie tua montes defluerent, ſicut exuſtio ignis contabeſcerẽt. In quo ſenſu dixit illud
1. Cor. 13. Paulus. 1. Cor. 13. Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam: quod alij ſic verſunt: Si habuero totam fidem, hoc eſt, perfectiſsimam fidem, ita quòd nil deeſſet ad eius integritatem, & perfectionem. Auguſtinus
Auguſt. autem per montes intelligit dæmones, qui per ſuperbiam aſcendere voluerunt in montem excellum, quos tamen virtute fidei expellunt Chriſtiani. Vnde Hierem. 51. dici-
Hiere. 51. tur: Ecce ego ad te mons peſtifer, qui corrũpis vniuerſam terram. *Et nil impoſſibile erit vobis.* Secundùm illud Marci. 9. Omnia poſ-
Marc. 9. ſibilia ſunt credenti. Et Lucæ. 7. Non erit
Luc. 7. impoſsibile apud Deum omne verbum. Et ratio eſt: quia fides innititur omnipotentiæ Dei, & non rationi humanæ, quæ infirma eſt, & ideò omnia poteſt. Fidei etiam ſubiectum eſt veritas diuina, & ideo omnia vincit, iuxta illud. 2. Eſdr. 4. Super omnia vincit
2. Eſd. 4 veritas. *Hoc autem genus dæmoniorũ non ejcitur, niſi in ieiunio, & oratione.* Hic quæritur, quodnam genus dæmoniorum ſit hoc, quod vexabat puerum iſtum, ad quod expellendum, & ieiunium, & oratio exquiruntur? Caieta. & alij dicunt, per hoc genus dæmoniorum intelligi quodlibet genus malignorũ ſpirituũ. Sed certè videtur aliquod particulare genus deſignaſſe, cùm dicit ſingulariter, hoc genus. Et ideò alij dicunt, hoc deſignaſſe lunaticos, ſicut erat puer ille. Sed tamen alia genera dæmoniorum ſunt pernicioſiora, cur ergo illud genus peculiarem expoſceret medicinam? Et ideò dicendum eſt, fortè per illud genus intellexiſſe peccata aſſueta, & in naturam per conſuetudinem verſa, quæ magnam præſe ferunt difficultatem. Nam alij Euãgeliſtæ dicunt, quòd ab infantia hoc dæmonium vexabat puerum iſtum. Vnde & Sapiens dicit: Adoleſ-
Prouer. 22. cens iuxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea. Nam & Auguſt. ait: Dum
Auguſt. ſeruitur libidini, facta eſt cõſuetudo; & dum ſeruitur cõſuetudini facta eſt natura. Vnde
Eccleſ. 30. & Sapiens in Eccleſ. dicit: Curua ceruicem filij tui in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans eſt: ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illum; ne in turpitudinem illius offendas. Quarè iuuenes maximè tenentur in adoleſcentia parentibus ſuis ſubdi, nè præcipites ruant acti vehementiſsimis iuuentutis paſſionibus. De quo conſule Commentarios noſtros in Pſal. 118. tract. 2. fol. 67. in illum Verſum: In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam, &c. *Hoc ergo genus dæmoniorum* (ait Dominus) *non ejcitur, niſi in ieiunio, & oratione.* Supra hoc explicuimus. Et præter rationes, quas ibi attulimus, accipe modò alias. Nam per orationem & ieiu-

& ieiunium anima, & corpus ſanantur. Oratio quippè ſanat peſtes mentis indeuotæ, & ieiunium infectam libidinis carnem curat. Iſte autem puer, & nequitijs carnalibus, & ſpiritualib⁹ ſubiacebat: & ideò oportebat vtriq; malo mederi. Vnde & Tob. 12. dicitur: Bona eſt oratio cum ieiunio, & eleemoſyna. Nam his duobus alis volat oratio ad Deum, ieiunium eam celerem facit: nam crapula grauat animam, eleemoſyna gratam eam reddit: eò quòd cum muneribus pergit ad iudicem, quibus eum ad ſe alliciat. Deut. 16. Ideo quippè præceperat Deus: Ne appareas in conſpectu Domini Dei tui vacuus. Vnde Chryſ. & Chryſoſt. dicit: Nil eſt validius homine deuotè orante cum ieiunio, & eleemoſyna, ſi habet. Quia tũc corpus orationẽ nõ fœdat, & eleemoſyna ad exaudiendum adiuuat. Pſalm. 34. Quocircà & Pſalmiſta Pſal. 34. dicebat: Ego autem cùm mihi moleſti eſſent, induebam me cilicio, & humiliabam, id eſt, affligebam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinum meũ conuertetur. Hoc eſt, tunc animæ, & cordi meo erit proficua oratio, & in commodum meũ conuertetur, cùm ieiunio fuerit macerata caro, ne fœdetur. Eleemoſynam autem hîc non adiungit, quia non omnes habent vnde corporalem faciant eleemoſynam. Caietanus putat, quòd ex parte Caietan. expellentis dæmonia requiratur fides, & ex parte eius à quo expellitur, oratio, & ieiunium. Nos autem dicimus, quòd totum requiritur, etiam ex parte eius â quo expellitur. *Conuerſantibus autem eis in Galilea, dixit illis Ieſus: Filius hominis tradendus eſt in manus hominum, & occident eum, & tertia die reſurget. Et contriſtati ſunt vehemẽter.* Cauſam libertatis à dæmonibus inſinuat fore paſsionem ſuam: & ideò poſt hoc miraculum, de ea mentionem facit in Galilea: Quia ibi poſt reſurrectionem ſuam debebat apparere eis, Marc. vlt. vt Marci vltimo dicitur, quòd poſt Chriſti reſurrectionem venerint diſcipuli in Galileam, in locũ vbi cõſtituerat illis Ieſus. Nam ibi populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem ſuæ reſurrectionis; ſignificans quòd transfiguratione facta in homine, de vitijs ad virtutes, de virtute in virtutem, de exilio in patriam, lætus & glorioſus occurrit Dominus. *Filius hominis.* Non ex concupiſcẽtia natus, & ideò nec peccatũ ex natiuitate cõtrahens, vt dicitur. 2. Petr. 2. 2. Petr. 2. Qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Sed nominat ſe modò filium hominis, vt inſinuaret naturam, in qua pati deberet. Non enim ſecundùm diuinam, qua eſt filius Dei, ſed ſecundùm humanam, qua eſt filius hominis, paſſus eſt. Nam vt ait Paul. mortuus 2. Cor. 13. eſt ex infirmitate carnis. Et 1. Petr. 4. dicit, 1. Petr. 4. quòd Chriſtus paſſus eſt in carne. Iam autẽ tertiò paſsionem ſuam prædicit nobis, vt nunquàm à memoria noſtra excidat, ſed ponamus hos ſermones in cordibus noſtris, vt dicitur Luc. 9. & Hierem. 3. Recordare pau- Luc. 9. pertatis meæ tranſgreſsionis, abſynthij, & Hierem. 3. fellis. Memoria memor ero, & tabeſcet in me anima mea. Sed de hoc infrà latiùs. *Tradendus eſt in manus hominum.* Chriſtus Dñs traditus eſt à Patre; iuxtà illud Rom. 8. qui Roma. 8. proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illũ. Traditus eſt à ſeipſo, vt dicitur Eſai. 53. Eò quòd tradidit in mor- Eſai. 53. tem animam ſuam. Traditus eſt etiam à diſcipulo. Cùm diabolus miſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas. Ioan. 13. Traditus eſt à Iu- Ioan. 13. dæis, vt infrà cap. 26. & Ioan. 19. Propterea Matth. 26 qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ioan. 19. Sed à Patre traditus eſt in reconciliationem, à ſeipſo in hoſtiam, à Iuda Iudæis, à Iudæis Gentibus, à Gentibus in mortem. *In manus hominum.* Hoc eſt, peccatorum Gẽtium, qui miniſtri erant ſceleris; cuius inuentores fuerunt Iudæi. *Et occident eum.* Vt revera fecerunt. *Tertia die reſurget.* Hoc ſubiungit, ne abundantia triſtitiæ abſorbeantur. Vnde Oſeæ. 6. dicitur: Viuificabit nos poſt duos dies, & in die tertia ſuſcitabit nõs. Contriſtati ſunt autem Apoſtoli vehementer, propter Magiſtri ſui abſentiam, ſed poſteà in reſurrectione maximè gauiſi ſunt. *Et cùm veniſſet Capharnaum, acceſſerũt qui didragma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter non ſoluit didragma? Ait: Etiam. Et cùm intraſſet in domum, præuenit eum Ieſus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel cenſum? à filijs ſuis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Ieſus: Ergo liberi ſunt filij. Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies ſtaterem. Illum ſumens, da eis pro me, & te.* Primò ſciendum, quòdnam ſit didragma. Erat quippè genus monetæ argenteæ, cuius pondus erat duorum dragmatum. Calepinus, & Nebriſenſsis interpretantur, *Adarme*, quod idem valebat, quod apud nos vnus argenteus. Vnde didragma idem erant ac inter nos duo argentei. Hoc autem erat tributum, quod pendebant Iudæi Romanis, in ſignum ſubiectionis: quod primò dicunt

Quid ſit didragma

Calepinus Nebriſ.

dicunt impoſitum eis fuiſſe à Pompeyo, deinde ab Auguſt. ſub Præſide Syriæ Cyrino, & quod poſteà Veſpaſianus eis impoſuit, vt quilibet Iudæus ſolueret Capitolio, vt Ioſephus de bello Iudaico refert. Quarè ſtater erat moneta valens quatuor dragmas. Nam ſtater Atticus erat moneta duarũ dragmatum, licèt aliquando ſumatur pro pondere quatuor dragmarum. Sed ſtater Hebræus (qui ſecũdùm aliquos eiuſdem põderis erat cum ſiclo Sanctuarij, & cũ ſolido) eſt moneta aurea quatuor dragmarum. Ita Couarrubias ex Budeo refert. Itaq; didragma erat pondus duorum argentorũ Caſtellanorum, quilibet enim vnius dragmæ pondus habet. Et quia Petrus pro duobus ſoluere debebat quatuor didragmata (vtpotè pro ſe, & pro Magiſtro ſuo) ideò ſtaterẽ obtulit, qui quatuor dragmas apud Iudæos valebat. Hoc ſuppoſito, quidam Neoterici, inter quos Titelmanus, & Claudius Guilleildus dicunt, q̃ tributum hoc ſoluebatur, non viritim per ſingula capita, ſed quòd paterfamilias vnum ſoluebat didragma pro ſe, & aliud pro ſua familia, quod tributum erat impoſitum omnibus tranſeuntibus per ciuitatem Capharnaum, ita quòd ſi ſolus tranſiret, vnum didragma ſolueret, ſi verò cum familia, aut comitatu alterum pro illa dragma ſolueret. Aliàs ſi pro ſingulis deberet ſoluere capitibus, eſſet intolerabile onus. Nihilominùs veroſimiliùs eſt, hunc cenſum impoſitum eſſe ſingulis capitibus in ſubiectionis ſignũ, nec ita magnum tributum eſſet duos argenteos pro ſingulis capitibus ſolui, cùm modò maiora tributa ſingulis ciuibus à Principibus Chriſtianis indicuntur. Nam Dominus dixit: Da illis pro me, & te, id eſt, pro mea perſona, & tua. Aliàs dixiſſet, pro me, & meis diſcipulis. Igitur quoniam Chriſtus Dominus domicilium paternum, vel habitationem habebat in Capharnaũ, ad quam ciuitatem ex Nazareth ſe tranſtulit, vel quia Nazareth (cuius vici reputabatur incola Dominus) erat vicus Capharnaum: ideò exactores tributorum Capharnaum ab illo, & diſcipulis tributum hoc exigunt. *Magiſter veſter non ſoluit didragma?* Nam pro reuerentia tanti viri non auſi ſunt hæc ab illo petere. Sed Petrum eius diſcipulum adeunt hac intentione, vt ipſe hoc Magiſtro ſuo diceret. *Cùm autem intraſſet domum, præuenit eum Ieſus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributa, à filijs ſuis, aut ab alienis? At ille dixit: Ab alienis. Reſpondit ei Ieſus: Ergo liberi ſunt filij.* Hoc eſt dicere: Si filij Regum ſunt liberi à tributis; ergo quidam filius ſummi Regis liber erit. Nam per filios Regum non ſolùm intelligebantur filij Herodis, qui erat proximus Rex Galileæ, ſed etiam filij Cæſaris, qui erat tunc ſupremus Imperator, & Rex Regum. Et ſic rectè concluditur. Filij Regis liberi ſunt. Et ſubticuit quod ex hoc infertur. Ergo & ego liber ſum: quia filius naturalis Dei, imò & Dauidis Regis ſecundùm carnem. Nec ex hoc inferri debet liberos eſſe à tributis omnes Chriſtianos: vtpotè qui filij Dei ſunt per gratiam, & fidem, quam acceperunt in Baptiſmate. Sic enim, & infertes omnes homines liberos eſſe à tributis, quia filij Dei per creationem ſunt. Nam ad literam Dominus de filiatione naturali loquitur. Et eadem eſt ratio, ſi plures haberet filios naturales: quoniam Reges temporales à filijs naturalibus ſuis tributa non exigunt, quæ tamen accipiũt; & ab amiciſsimis quos loco filiorum habent. *Ne autem ſcandalizemus eos, &c.* Scandalizemus (ait) quoniam etiam ipſe Petrus, qui mediator hîc interfuerat, fuiſſet ſcandali cauſa, quod eſſet actiuum, datum. Nam cùm non omnes ſcirent Chriſtum eſſe filium Dei, iuſtè ſcandalum acciperent, ex eo quòd non vellet ſoluere tributa, quæ omnes alij ſoluebant. Nam cùm altera vice diſcipulis dicentibus illi: Scis quia Phariſæi, audito verbo hoc ſcandalizati ſunt. Reſpondit eis: Sinite illos, &c. Hoc ideò dixit, quia ſcandalum illud erat acceptum, non datum, ſicut fuiſſet præſens. Nec obſtat huic veritati teſtimonium Hieronymi lib. 3. in Matthæum, quod Eraſmus in annotationibus ſuis ſuper hunc locum, vt videtur malitioſè adducit, in quo ſic ait D. Hieronymus. Dominus noſter, & ſecundùm carnem, & ſecundùm ſpiritum filius Regis erat, vel ex Dauid ſtirpe generatus, vel Omnipotẽtis Verbum Patris. Ergo tributa quaſi Regum filius non debebat. Sed quia humilitatem carnis aſſumpſerat, debuit adimplere omnem iuſtitiam. Sed nos infelices, qui Chriſti cenſemur nomine & nihil dignum tanta facimus maieſtate. Ille propter eximiam charitatem, & crucem ſuſtinuit, & tributa reddidit: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quaſi filij Regis à vectigalibus immunes ſumus. Ex quo loco colligit Eraſmus, q̃ Hieronymus videatur hoc arrogantiæ tribuere, quòd Ec-

Ioſephus.

Couarrub. Budeus.

Titelm. Claud. Guilliel.

Hieron.

Eraſmus.

cleſiaſtici grauentur tributa pendere Principibus, cum hodie ſumma pietas habeatur, pro immunitate clericorum modis omnibus digladiari. Hæc Eraſmus. Cui ne pro aculeis aculeos referamus, breuiter ſeruata Euangelica modeſtia reſpondemus, Hieronymu non loqui de eo tributo, quod omnibus Principibus huius modi eorum ſubditi debent; ſed de eo tributo, quod omnes debemus Chriſto, qui cùm talis ac tantus pro nobis vectigalia ſoluerit, cur nos miſeri (inquit Hieronymus) qui Chriſti ſeruos nos eſſe profitemur, maieſtati ipſius debitum ſeruitutis tributum nõ reddimus? Quinimò aliàs locus hic Hieronymi Eccleſiaſticam immunitatem multũ confirmat. Dicit enim, Nos pro illius honore tributa nõ reddimus, ſignificans Chriſtianis Principibus, in honorem Chriſti altaris miniſtris libertatem conceſſam, & iure ac merito conceſſam, quod honor Chriſti ſic exigeret, quòdque clerici veluti filij Regis habendi eſſent. Sed quæritur cur Dominus, qui habebat loculos apud Iudam, non ſoluit ex illis pecunijs didragma? Reſpondetur, id fuiſſe, quia illas pecunias habebat ad elargiendum eas pauperibus, & noluit ex his in alios vſus tranſire: vt doceret nos, ne pecunias pauperum in noſtros vſus conuertamus, ſed ſemper illas pauperibus reſeruemus. Et ſecundò in hoc inſtruere vult ne prælati bona communitatis in ſuos vſus peculiares conuertant. Nam pecuniæ illæ, quas Chriſtus Dñs in loculis habebat, erãt etiam pro diſcipulorũ indigentijs reſeruata. Inueniſſe autem Petrum in ore piſcis, quem hamo extraxerat ſtaterem, id ſignificare videtur: Quoniam Chriſtus Dominus Apoſtolos, & diſcipulos ſuos fecerat piſcatores hominum per Euangelij prædicationem; debent homines (quos tanquàm piſces maris dixit Abacuch eſſe) ſtaterem, hoc eſt, ſtipendium, & alimenta prædicatoribus tribuere, ſecundùm illam Pauli doctrinam. 1. Cor. 9. Quis militat ſuis ſtipendijs vnquàm? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte eius non manducat? Nam & Lex dicit: Non alligabis os bobi triturãti. Nunquid de bobus cura eſt Deo? Sic homo, qui hamo Euãgelij ab ore diaboli eſt extractus, ſtaterẽ habet in ore, vt gratias ore referat, & manibus alimentum præbeat. Huic piſci, qui ſtaterem aureum habebat in ore, ſimiles illi ſunt, qui nec cogitant, nec loquũtur niſi de auro, & pecunijs acquirendis. Quarè hi opus habent Petro, qui ſtaterem ex eorum auferat ore.

Abac. 1.

1. Cor. 9.

Cap. XVIII.

IN illa hora acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicẽtes: Quis putas maior eſt in Regno cœlorum? Et aduocãs Ieſus paruulum, ſtatuit eum in medio eorum, & dixit. Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in Regnum cœlorum. Aliqui exiſtimant hanc contentionem diſcipulorum inter ſe de primatu habuiſſe ortum, ex hoc quòd Dominus pro ſe, & Petro ſoluiſſet didragma, ex hoc quod Matthæus ſubiungit. *In illa hora acceſſerunt diſcipuli, &c.* Sed tamen hoc non tàm verum eſt. Nam alij Euangeliſtæ hanc contentionem etiam commemorantes nullam mentionem fecerunt de didragmate. Et præterea quod magis vrget, quòd Dominus in domo exiſtens in Capharnaum, iuſſerit Petro ire in mare ad piſcandum illum piſcem, in quo erat ſtater, & vt ex Marco liquet, contentio hæc inter diſcipulos facta fuit in via. Nec etiam ortũ habuit ex hoc, q̃ claues Petro promiſiſſet, & quòd tres tantùm ex eis in montem duxerit: cùm id quod ibi actũ erat, ignorauerint. Sed ex hoc occaſionem ſumpſiſſe arbitror, quod Dominus de paſsione ſua, & reſurrectione loquutus eſt, cuius ante hanc contentionem meminerunt tres Euangeliſtæ: tunc enim poſt reſurrectionem æſtimabant futurum eſſe Regnum Meſsiæ, quod illi expectabant temporale. Sic enim infrà cap. 20. contigit duobus filijs Zebedæi, qui poſtquàm Dominum loquentem de ſua paſſione, & reſurrectione audierunt, æſtimantes Regnum eius tunc affuturum; petierunt duas ſedes ad dexterã eius, & ad ſiniſtram. Item in vltima Cœna rurſus ad memoriam paſsionis contentio exorta eſt inter diſcipulos quis eorum videretur eſſe maior. Ex quo eorum ignorantia ante aduentum Spiritusſancti colligitur, vtpotè qui exiſtimaſſent Regnum Chriſti temporale futurum; & eorum vanitas, qui de primatu ſic inter ſe contenderent. Quas tamen imperfectiones ſuauiſsimè Dominus Ieſus ferebat.

Luc. 22.

Sed

Sed hîc oritur dubium, nam videtur hîc apertam eſſe contradictionem inter Euangeliſtas. Nam Lucas cogitaſſe diſcipulos de primatu, ac eam cogitationẽ Dominum cognouiſſe, ait. Marcus autem dicit, eos inter ſe diſceptaſſe: & Matthæus, Apoſtolos acceſsiſſe, & interrogaſſe, quis eſſet maior. Marcus verò refert, illos vocatos fuiſſe à Domino, & interrogaſſe, quid in via loquuti fuiſſent, & illos ſiluiſſe. Sed ordo hiſtoriæ hic fuit. Priùs in via cogitatio hæc de primatu ſubijt eorum animos, & verbis inter ſe diſceptauerunt de illo: Dominus autem virtute ſuæ diuinitatis, abſq; hoc quòd præſens eſſet, vanas eorum cogitationes intellexit, & diſceptationis verba audiuit. Cùm autem veniſſent domum, interrogauit eos, quid in via tractaſſent, & illi præ verecundia ſiluerunt. Poſteà autem cùm omnes illos ad ſe vocaſſet, reſumptis vicibus interrogauerunt Dominum, quis eſſet maior in Regno cœlorum, ſcientes nil illum latere potuiſſe: & ideò mutaſſe quæſtionem. Nam in via tractauerunt, quis eorum eſſet maior, nunc præ verecundia honeſtantes quæſtionem, ſolùm interrogant, quis eſſet maior in Regno cœlorum. Et ſic ex tribus Euangeliſtis, quod vnus tacuit, alius expreſsit, quod familiare inter illos ſoleteſſet. Sed quod dicit, In illa hora, idem eſt, ac ſi diceret, In illo tempore: non enim veriſimile eſt, quòd eadem hora qua Dominus præcepit Petro, vt iret ad piſcandum hoc contigerit, cùm priùs Petrus iuiſſet, & adduxiſſet ſtaterem. Nam huic quæſtioni omnes duodecim præſentes fuerunt, vt ex Marco conſtat, qui dicit, aduocaſſe Dominum duodecim. Per Regnum autem cœlorũ, diſcipuli intellexerunt Regnum Meſsiæ; quod etſi in terris expectabant, diuinum tamẽ & cœleſte eſſe crediderunt. *Et aduocans Ieſus paruulum, ſtatuit eum in medio eorum, & ait.* Rudibus, vt tunc erant diſcipuli, opus erat, vt non ſolùm verbis, verumetiam rebus ipſis, veritas quæ illis dicebatur, ſignificaretur. Sicut olim cùm ipſi populo voluit ſignificare captiuitatem Babylonicam præcipiebat Hierem. 28. vt cathenis ligneis, deinde ferreis collum ſuum cingeret: & alia multa ſolebat Prophetis mandare, vt vel ipſis rerum ſignificationibus rudis populus intelligeret, quod verbis ſolis capere non poterat. Paruulum vel puerum minimum adhùc, & tenellum infantem (quem Sanctus Anſelmus aſſerit fuiſſe diuinum Martialem, qui fuit ex numero ſeptuaginta duorum diſcipulorum, cuius extant duæ Epiſtolæ) Nizephorus libro. 2. hiſtor. cap. 16. dicit, fuiſſe Ignatium, de quo videda eſt Gloſſa capite vnico de ſacra vnctione. *Amen dico vobis: niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in Regnum cœlorum.* Hoc eſt, quòd quales ſunt paruuli per ætatem, tales efficiamur per voluntatem. Quod dupliciter fit (vt rectè annotauit Ianſenius) nempè benè, & malè. Malè enim imitamur paruulos, dum pueriliter diſſipimus, nenias, & abſurda ſectantes, & delitijs carnis nimis blandè indulgentes. Cuius pueritiæ Paulus arguebat Corinthios, quòd ſicut paruuli circunferebantur omni vento doctrinæ, & fluctuabant: quod ad Epheſios. 4. damnat. Nam paruuli propter abundantiam humiditatis in cerebro mutabiles ſunt, & facilè in diuerſa fluctuant. Benè autem illos æmulamur, dum imitamur illorum innocentiam, & ſinceritatem, ita vt vacemus omni malitia, inuidia, dolo, ira, ambitione, atque nos hortatur Petrus in. 1. Epiſtola, capite. 2. cùm ait: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & ſimulationes, & inuidias, & omnes detractiones, ſicut modò geniti infantes, rationabiles, ſine dolo. Vtrũq; autem complexus eſt Paulus, cùm ait: Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote, ſenſibus autem perfecti eſtote. Itaq; vult docere nos, vt efficiamur ſimiles paruulis in honorũ contemptu, & ſubmiſsione. Vnde videri poteſt, Dominum, cùm requirit hìc vt efficiamur ſimiles paruulis, reſpexiſſe ad illorum quantitatem; vt ſicut illi ſunt parui corpore, ſic nos ſimus parui animo. Quarè Chryſoſtomus homil. 59. ſũper Matthæum, ait: Quando Petrus prælatus eſt, humanum quid paſsi ſunt diſcipuli; dolentes non ſolùm quia Petrus ſoluit ſtaterem, ſed quia claues Regni ſuſcepit, & beatus prædicatus eſt. Interim tamen nulla ſeculi cura tanguntur. Nos verò neque ad hos diſcipulorum defectus peruenimus, nec enim curamus, quis ſit maior in cœlis, ſed quis erit ditior in terris. Tunc Dominus. Vos quæritis, quis ſit maior, ego dico, qui ſe cæteris humiliorem non effecerit, Regno cœlorum indignum iudico. Poſuit etiam ob oculos paruulum, qui nec inuidere voluit, nec maiorem gloriam expectare. Non ergo ſat nobis eſt fortitudo, aut prudentia, niſi humilitas adſit, & ſimplicitas. Paruuli ſi verberentur, non afficiuntur odio,

Luc. 9.

Marc. 9.

Nizeph.

Ianſen.

Epheſ. 4.

1. Petr. 2.

1. Cor. 14.

Chryſoſt.

Hiere. 28.

Anſelm.

odio, nec ſi laudantur arrogantia. Ideò vt arbitror valdè paruulum ibi Dominus ſtatuit, qui nec ira, nec ſuperbia, nec inſania maculatur. Vide verò quàm poſsit homo ſuam flectere voluntatem, vt paruulus ſit.
Baſilius. Et Diuus Baſilius reſpondens ad quæſtionem.216. Ipſe Euangelij locus (inquit) nos admonet quid velit, nempè, vt excellentiam non quæramus, vt ſolent paruuli. Tunc verò Regnum Dei accipimus, vt paruuli, qui cùm diſcunt, non contradicunt, non diſputant, ſed Dei præcepta cum fide, & obedientia recipiunt. *Et qui ſuſceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me ſuſcipit.* Paruulum, vt diximus, non dixit ætate, ſed virtute. Ideò non iſtum dixit paruulum, ſed talem. Tales enim paruuli ſunt, qui illius paruuli humilitatem, & ſimplicitatem moribus exprimũt. Suſcipere autem, quod hîc dicit Chriſtus, non tantùm ſonat in hoſpitium ſuſcipere, ſed generalis videtur eſſe vox ad obſequium quodlibet, vel corporale, vel ſpirituale, vt illum dicaris ſuſcipere, quem in aliqua re adſumas. Quomodò
Rom.15. cùm apud Paulum dicitur: Suſcipite inuicem, ſicut & Chriſtus ſuſcepit vos in honorem Dei. Eſt ſenſus. Adiuuate vos inuicem, vobis inuicem proficite, vos inuicem vehere, atque promouere in bonis laborate. *Me ſuſcipit.* Id eſt, id omne mihi factum reputo. Sic enim in communi modo loquendi ſolemus dicere: Quod mihi facis, non mihi facis, ſed Deo; volentes ſignificare non tantùm nobis id fieri, ſed etiam Deo, aut non tàm nobis quàm Deo, qui illud ſit remuneraturus, aut vindicaturus tanquàm ſibi factum. Deniq; ſignificatur, ſic præmiandos fore tales ſuſceptores paruulorum, non qualiter homines ſolent præmiare, ſed ſicut Deus beneficus eſſe ſolet in eos, qui ſibi aliquod præſtant obſequium. Quarè autem tales, & ipſum Chriſtum, & Patrem ſuum (vt ait Marcus) ſuſcipere dicuntur, rationem reddit Lucas, cùm dicit: Nam qui minor eſt inter vos omnes, cordis ſcilicet humilitate, inter vos omnes, hoc eſt, qui omnium veſtrũ maximè eſt alienus à ſuperbia, & ambitione; hic eſt maior, vel vt habent Græci, hic eſt magnus apud me ſcilicet, & Patrem meum, nempè magnus in Regno cœlorũ. Et ex hac ratione patet ad quid di-
Ambroſ. ctæ ſint ſententiæ ſuperiores. Vnde Ambr. lib. 7 in Lucam, ait: Qui enim imitatorem Chriſti recipit, Chriſtũ recipit; & qui imaginem Dei, Deum. Et quia imaginẽ Dei videre nõ poteramus, facta eſt ad nos per Incarnationem Verbi præſentia; vt nobis diuinitas reconciliaretur. *Qui autẽ ſcandalizauerit vnũ de puſillis iſtis qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpẽdatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundũ maris.* Expedit ei. Intelligi poteſt impropriè ad hunc ſenſum. Dignus eſt talis vt ſupẽdatur. Vel ſic. Vtile eſt illi ad expiationẽ grauiſsimi peccati, per mortis tẽporalis ſupplicium puniri: vt mortem euadat æternã, quam cõmeruit. Vel ad hunc ſenſum. Meliùs illi fuiſſet ante ſcandalum hoc commiſſum ſupplicio ignominioſo vitam finire, quàm hùc deuenire, vt animam proximi ſcandalo ſuo perderet. Et hęc videtur conuenientior interpretatio. Proculdubiò enim, quod per ſe malum non eſt, cuiuſmodi eſt temporaliter puniri, præferendum eſt, & magis optandum eo quod eſt per ſe malum, vt eſt ſcãdalizare proximum. Mola autem aſinaria pro lapide molari accipitur. Sic enim in Græco legitur apud Marcum Lyhos milycos, id eſt, lapis molaris. Quarè autem hoc in loco dicatur mola aſinaria, duplex ratio aſsignari poteſt. Vel enim ab aſino circũagitante lapidẽ aſinaria mola dicitur, vt ſignificetur lapidis magnitudo: vel lapis inferior ille magnus immobilis, cui inititur ſuperior, qui agitatur ac teritur, mola aſinaria dicitur, quod tanquàm aſinus pondus graue ferat, propter quod etiam aſinus molaris dicitur ac inuenitur appellari, quomodò aſinum nonnunquàm appellamus hominem ad ferendum onera idoneum. Itaq; mors violenta per hoc deſignatur. In more quippè fuit olim, teſte Hierony. vt maximè *Hieron.* facinoroſi homines ligato ad collum ſaxo in profundum demergerentur. Vt intelligatur quantùm æſtimet humiles Deus, vt qui eos ſcandalizauerit, graui debeat ſubiacere ſupplicio. Et vt intelligamus non minimũ peccatum eſſe ſcandalum, cui talis decernitur pœna. *Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim vt veniant ſcandala. Verũtamen væ homini illi, per quem ſcandalum venit.* Væ mundo à ſcandalis. Hebraiſmus eſt. Ac ſi diceret. Infelix eſt mundus propter ſcãdala, & offendicula, quæ puſillis aſsiduè immittit. Pro quo nota, quòd præpoſitiones, à, vel, ab, nunc cauſam deſignant, vt in hoc loco; nunc rem aliquam præſidere rei per ablatiuum ſignificatæ, vt Ioſaphat erat à Commentarijs, id eſt, præerat Cõmentarijs. 2. Reg. 8. *2. Reg. 8.* nunc comparationem, vt Paulus ait. 2. Corint. 11. *2. Cor. 11.* Nil minus feci à magnis Apoſtolis, hoc eſt: *Luc. 18.*

Nil minus quàm Apoſtoli magni. Et illud Lucæ. 18. Deſcendit hic iuſtificatus ab illo, id eſt, præ illo, aut pluſquàm ille, vt ait Hieronymus: Itaq; mundus infelix eſt propter ſcandala. *Neceſſe eſt enim vt veniant ſcãdala.* Non abſoluta neceſsitate, quaſi Deus aliud non poſſet efficere, nec homo ſingularia illa euitare; ſed ſignificatur quid certò futurum ſit, tali loquendi modo, ac ſi dicamus. Proculdubiò ita eſt futurum, ſemper ita res ſe habebit, non eſt quòd expectes aliud. Sic enim, cùm omninò certiſsimè futurum aliquid ſignificare volumus, dicere ſolemus, Oportet te hoc agere, neceſſe eſt vt facias.
Chryſ. Ita Chryſoſtomus hîc. Vel neceſſe eſt vt veniant ſcandala, non abſoluta neceſsitate, vt diximus, ſed ex ſuppoſitione, ſuppoſita hominum praua inclinatione ad malũ ab adoleſcentia ſua. Quemadmodùm videntes hominem voracem, & intẽperatum dicimus:
Simile. Neceſſe eſt hunc ægrotare. Sic dicitur: Neceſſe eſt vt veniant ſcandala. Quomodò ſi quis conſideratis naturæ hominum inclinationibus, dicat: Neceſſe eſt vt fiant generationes, & commixtiones coniugum. Per quod nulli hominum adimitur libertas abſtinendi à coitu, quia neceſsitas illa generaliter enunciatur, nec tamen in aliquem cadit ſingulariter hominem. Sic & hîc non dicitur: Neceſſe eſt, hunc, vel illum ſcandalizari, ſed generaliter neceſſe eſt vt veniant ſcandala. Quarè hæc neceſsitas non eſt referenda ad Dei prouidentiam, & præordinationem, vt ſit ſenſus, non quòd Deus præordinauerit fieri ſcandala, aut hæreſes; ſed tanquàm qui præuidens homines relictos ſuæ libertati illa facturos, diſpoſuit illa fieri permittere in bonum ſuorum electorum. Adeò enim ille bonus eſt, vt nullum malum fieri permitteret, niſi propter bonum aliquod. Et ſic etiam intelligi-
1. Cor. 11. tur illud Pauli: Oportet & hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. Id eſt, hic eſt finis, propter quem Deus permittit fieri hæreſes. Vnde & ſubdit Dominus. *Væ autem illi homini, per quem ſcandalũ venit.* Quoniam etſi id Deus permittat, non tamen neceſsitatem imponit, & ideò liberè ſcandalizat quilibet. Quarè, Væ illi. Cæterùm ſcandala, de quibus Dominus loquitur, ſunt læſiones, irriſiones, & perſequutiones iuſtorum, mala exempla doctrinæ, & poſtremò etiam bona, & licita quædam, ſed indiſcretè, aut inopportunè facta. *Si autem manus tua, aut pes tuus ſcandalizat te; abſcinde eum, proiice abs te. Bonum eſt ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quàm duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. Etſi oculus tuus ſcandalizat te; erue eum, & proiice abs te. Bonum eſt tibi vnum oculum habentem in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.* Hoc ſuper caput quintum explicuimus. Vbi per manum, vel oculum res nobis charas, vel neceſſarias intelleximus, imò & affectus noſtros; quos omnes, ſi impedimento nobis fuerint ad ſalutem, relinquere debemus. Cæterùm, vt optimè adnotauit Caietanus, *Caietan.* ideò membra gemina, manus, & pedes, & oculos in hanc methaphoram attulit, & non caput, nec ambas manus, nec ambos pedes, ſeu oculos eruendos cenſuit; vt ſignificaret non impoſsibilia, & intolerabilia, nobis præcipere, quæ facere impoſsibile nobis, aut intolerabile eſt. Si enim quod ſcandalizat te, non potes à te ſeiungere, vel quia caput tuum eſt, vel quia non eſt membrum tuum, ita quòd in tua ſit poteſtate ſeparari ab illo, vel quia vtraque manu carere non potes; nõ inducitur tibi à Domino abſciſsio. Sed ne perplexus relinquaris, hoc tibi remedium ſupereſt, vt attendas tibi & caueas, ne ſcandalizans te, habeat effectum in te, & ne tu conſentias peccato, aut ruinæ tuæ, propter ſuaſionem alterius. *Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis. Dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis, ſemper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt.* Quoniam proprium eſt hominibus humiles, ac paruulos deſpicere, ideò monet nos ad id cauẽdum: quoniam Angeli qui ſemper Deo aſſiſtunt, eorum agunt cauſam, atque defendunt. Sed de hoc plura ſtatim. Redeamus iterum ad Euangelium.

In illa hora acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quis putas maior eſt in Regno cœlorum? Superba, & vana cogitatio hæc fuit, *Moralitas* cùm tamen Tob. 4. dicatur: Superbiam in *Tob. 4.* corde tuo nunquàm dominari permittas. *Quis putas, &c.* Benè Dominum de hoc interrogant: nam vt habetur Prouerb. 16. Spi- *Prouer. 16.* rituum ponderator eſt Dominus, qui merita vniuſcuiuſque penſare valet. *Maior eſt.* Auguſtinus docet, quòd in his, quæ non *Auguſt.* mole magna ſunt, idem eſt maius quod melius, id eſt, Quis erit dignior, aut melior. occaſione forſan deſumpta ex hoc, quod ab ipſo Domino audierant, cùm dixit: Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno cœlorum, id eſt, melior, & iuſtior.

stior. Vnde quidam Philosophus, cui pusillitas corporis à quodã viro improbo obiecta est, respondit, Non quod magnum est, bonũ est; sed quod bonũ est, magnũ est. In quo sensũ potest etiam accipi illud Iob. 1. Erat ille vir magnus inter omnes orientales. *In Regno cœlorum.* Quia (vt suprà diximus) non contendebant de Regno terreno, sed de Regno cœlorum, in quo bonum est magnum esse, licèt non sit bonum, videri sibi esse magnum. *Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum.* Aduocans, hoc est, ad sui confirmationem vocans. Nam suprà dixerat cap. 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Et Esai. 9. Paruulus datus est nobis. Paruulus autem minor est paruo, & ille est qui reputatione sui etiam paruis minor est, quale est illud. 1. Cor. 15. Ego enim sum minimus Apostolorum. Ecce paruis minor. Qui non sum dignus vocari Apostolus. Ecce minor minimis, qui paruis & minoribus minores sunt, vt ipse Apostolus ad Ephes. 3: Mihi omnium sanctorum minimo, data est gratia hæc. Suprà etiã dixit Dominus. Qui minimus in Regno cœlorum, maior est illo, nempè Ioanne Baptista, qui maximus est inter natos mulierum. *Statuit.* Hoc est, firmiter collocauit, vt à mente nunquàm excideret. Nam humilitas in imo stans, firmo stat pede, sed superbia in ventum elata elidítur. Vnde Psalm. 35. dicitur. Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris nõ mouerit me. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stãre: Non enim poterit quis in statu superbiæ firmiter stare, quin à Deo elidatur secundùm illud: Deiecisti eos, dum alleuarentur. Vnde Dani. 10. dicitur: Sta in gradu tuo. Qui est gradus pulueris & cineris. Sic enim dicitur Eccles. 10. Quid superbis terra, & cinis? *In medio eorum.* Quasi humilitas sit veluti centrum virtutis, ad quam omnes virtutes respicere debent, vt conseruentur. Sicut enim clauis, quæ est in medio ædificij, omnes alios lapides sustinet, sic humilitas conseruatrix virtutum est, sicut superbia dissipatrix. Nam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Vnde ipse Dominus Lucæ. 22. dicit, Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et Roman. 12. Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Imò humilitas virtus est, cuius centrum vbique est, circunferentia nusquàm. Vbicunque enim sit humilis, semper se corde tenet in imo, nunquàm reputat se in summo. Vnde Paulus dicebat: Fratres, ego non arbitror me comprehendisse. Vel hic: In medio, hoc est, in corde quod in medio est, sicut Dominus dixit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Nam vt Sapiens alibi dixit: Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Et dixit: *Amen dico vobis: nisi conuersi fueritis.* Conuertitur, qui se retrorsum agit, ac ponit, sicut ille qui recumbit in nouissimo loco: nam & Iordanis conuersus est retrorsum, vt Iosue. 3. dicitur: Steterunt aquæ Iordanis, descendentes in loco vno, & ad instar montis intumescentes. Nam ex hoc quòd conuersæ sunt, eleuatæ sunt, iuxta illam Domini sententiam: Qui se humiliat, exaltabitur. Quoniam nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit. Et Zachar. 1. dicitur: Conuertimini ad me, humilem, scilicet, & paruum. Qui enim conuertitur ad se, ad sui cognitionem reuertitur, sicut quando conuersus est filius prodigus, dicitur, ad se fuisse reuersum. *Et efficiamini sicut paruulus iste.* Paruuli enim mites sunt, & innocentes, iniuriarum immemores, non ambitiosi, nec libidinosi. Vnde Versus:

Credulus, incultus, simplex, placabilis, insons,
Castus, ouans, plorãs, humilis, retinẽs citò credit.

Nam de primo horum dicitur Psalm. 34. Innocentes, & recti adhæserunt mihi. Et de secundo dicitur ad Ephes. 4. Sol nõ occidat super iracundiam vestram. Tertium autem prohibet idem Paulus, cùm ad Gala. 6. dicit: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocãtes, inuicem inuidentes. Et de quinto Leuit. 25. Non quæras vltionem, nec memoreris iniuriæ ciuium tuorum. *Non intrabitis in Regnum cœlorum.* Hoc est, in gaudium Regni. Dicitur autẽ intrare, quia continuis profectibus oportet intrare eum, qui intrare desiderat. Quarè Iob. 22. dicitur: Saluabitur innocens, saluabitur autem in munditia manuum suarũ. Et Psal. 33. Quis ascendet in montem Dñi, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde, id est, tàm cogitatu, q̃ opere mundus. Nam Christus est ostium Regni cœlorũ, vt ipse dicit: Christus autem humilis est, & in ostio humili altus impingit, & redit retrò. Quarè ostium istud tàm humile, superbũ capere nequit. Vnde Christus Ioan. 14. Nemo venit ad Patrem nisi per me: vtpotè qui humilis sum. *Quicunq; ergo humiliauerit se sicut paruulus iste.* Sẽsum humilitatis docet, iuxta illud. 1. Cor. 14. Malitia paruuli estote, sensibus

Matth. 11. *Esai. 9.* *1. Cor. 15.* *Ephes. 3.* *Matth. 11.* *Psalm. 35.* *Esai. 72.* *Dani. 10.* *Eccles. 10.* *Simile.* *Iacob. 1.* *Luc 22.* *Rom. 12.* *Iob. 1.* *Philip. 3.* *Matth. 11.* *Ecclc. 19.* *Iosue. 3.* *Psal. 7.* *Zach. 1.* *Luc. 15.* *Psalm. 34.* *Ephes. 4.* *Galat. 6.* *Leuiti. 25.* *Iob. 22.* *Psal. 33.* *Ioan. 10.* *Ioan. 14.* *1. Cor. 14.*

bus autẽ perfecti estote. Et quæ stulta sunt mundi, *Hic est maior.* Id est, est, vel erit, habẽs causam, quæ facit eum maiorẽ. Maior vtiq; alijs non hic se habentibus. Nam scriptũ est Iob. 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, Et Prouer. 29. Superbũ sequitur humilitas, humilem spiritu suscipiet gloria. Et 1. Petr. 5. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in die visitationis. *Et qui susceperit vnũ paruulum talem, in nomine meo suscipit.* Qui susceperit charitatis beneficia ministrando, vt suprà diximus ex Paul. Rom. 15. Et 2. Timot. 5. Si hospitio pauperes suscepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationẽ patientibus ministrauit. *Vnum paruulum.* Vnũ dicit paruulũ. Paruus enim paruis contentus est. Et licèt aliquis plures non posset suscipere, vnũ autẽ quis non valeret? Et quoniã vicarij Christi, qui per hos paruulos intelliguntur, nõ cũ põpa seculari, aut maximo comitatu, sed soli, & paucis assueti debẽt esse, ideò non est qui excusationem præ texere possit, quominùs illos suscipere valeat. Veniunt enim in nomine Christi, in figura humilitatis, & paupertatis eius, nõ autẽ veniunt in nomine Nabuchodonosor Regis Babylonis, in cuius nomine venit Holofernes, omnia vastans, & consumens, cuius ferocitatẽ animi nemo mitigare potuit. Vnde Luc. 10. dicitur: Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Suprà. 10. Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. *Qui autẽ scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.* Sensus est. Principes amant sui similes, atq; ad suã contumeliam pertinere putãt, si quis aliquẽ magnatibus contumelia affecerit, & in se collatũ beneficiũ arbitrãtur, quod in illos fuerit collatũ. Ego mei similib⁹ delector, tantaq; apud me gratia est humilium, atq; simplicium, vt qui vnumquemuis ex his receperit, qui mihi fidunt, totiq; pendent ex me, id muneris se mihi impẽdisse sciat. Qui verò ex his vnum, qui mihi in humilitate, atque simplicitate adhærent, scandalizauerit, pœnas daturus est atrociores, quã si demergatur in mari. *Qui ergo scandalizauerit vnum, &c.* Scandalizat autẽ actiuè alterum, vt suprà dictum est, qui dicto & facto minùs recto occasionẽ dat ruinæ. Quod Rom. 14. dicitur: Hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratribus, vel scandalum. Vnde Augustinus. Auguſt. sic intelligit illud Psalmi. 49. Aduersus filium matris tuæ ponebas scãdalum. Id est, contrà pusillos, qui sunt filij matris, & non patris: quia non sunt apti ad comedendum solidum cibum in mensa patris, sed lac ad vbera matris, quibus Paul. 1. Thes. 2. ait: Factus sum paruulus in medio vestri, tanquàm si nutrix foueat filios suos. Non dicit, pariat, sed foueat, tanquàm paruulos; pusillos autem hîc vocat infirmos, & imbecilles in fide, de quibus. 1. Cor. 8. dicitur: Videte ne fortè hæc licẽtia vestra offendiculũ fiat infirmis. Hi enim lacte pascendi sunt, & blanditer educandi. Vt Esai. 66. dicitur: Ad vbera portabimini, & super genua blandietur vobis. Ideò enim dicit: *Qui in me credunt.* Vt ostẽdat imbecillitatem eorum esse in fide, de quibus dicitur Lucæ. 8. quòd ad tempus credunt, & in tempore tribulationis recedunt. Nam si fortes essent in fide, non scandalizarentur. Scriptum est Prouerb. 12. Non contristabit iustũ quidquid ei acciderit. De quibus Paul. ait: Infirmum in fide assumite. Et quidẽ secundùm consequentiam literæ dici deberet: Qui non suscipit paruulum talem in nomine meo, me non suscipit. Quæ res omne punitionum genus excedit. Tamẽ quia rudes, & insensati homines magis mouentur pœnis externis; molam potiùs & submersionem posuit: nec dixit molam collo eius suspẽsum iri. Sed expedit (inquit) huiusmodi, si hoc pateretur, nam id melius esset ei, vt ostendat grauius quoddã, & acerbius malum hunc manere. Sicut igitur superiori sentẽtia omnes nos ad beneficentiam excitare voluit, sic hæc sententia omnes nos terrere voluit, nec offendam⁹ simplices. De⁹ emẽ est, qui retribuere vult, quidquid in suos beneficij cõtuleris, & Deus itẽ est qui vindicare vult eorũ offensam. Hinc Abrahã dictum est: Benedicã benedicentibus tibi, & maledicã maledicentibus tibi. Genes. 12. Sic per Moysen dicitur. Exod. 22. Si læseritis eos, clamabũt ad me, & ego audiã clamorẽ eorũ. Idem Deut. 15. & 24. Sic & Psal. 104. ait: Nolite tangere Christos meos. Et præmiserat: Corripuit p eis Reges. Sæpè enim etiam Regna perdidit Deus ppter vnũ hominem iniustè læsum. Sic Ægyptũ puniuit propter Saram vxorẽ Abrahæ: sic & Regẽ Abimelech propter eandẽ causam: sic ppter Dinam filiam Iacob violatam omnes Sichimitæ perierũt. Sic propter vxorem Lenitæ ludibrio expositam tota ferè tribus Beniamin perijt. Sic propter Prophetas iniustè occisos Hierusalẽ deuastatur. Idem Iudæis Christus minatus est. Matthæ. 23.

Iob. 22. *Prouer. 29.* *1. Petr. 5.* *Roma. 15.* *2. Tim. 5.* *Luc. 10.* *Matth. 10* *Augustinus.* *Psal. 49.* *1. Thes. 2.* *1. Cor. 8.* *Esai. 66.* *Luc. 8.* *Prouer. 12.* *Genes. 12.* *Exod. 12.* *Deut. 15. & 24.* *Psal. 104.* *Genes. 12.* *Genes. 20.* *Gen. 34.* *Iud. 19.* *Matt. 23.*

vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, &c. Hæc Scripturæ exempla attendant hi, qui leue peccatũ iudicant pauperes opprimere. Nihilominus ſanguinem Dominus omnium Ieſus, pro redimendis illis quamlibet contemptis, quàm pro ſummis Monarchis effudit, atq; in die iudicij non minùs pro pauperculis, quàm pro magnatibus rationẽ exigit Dominus. Itaq; qui putant eſſe leuẽ iacturam, cùm expilant affligunt, reijciunt humiles, & tenues, Chriſtum ipſum qui eſt ſapientia Patris, ſtultitiæ condemnant, qui pro talibus ſeruãdis pretioſum ſanguinẽ effuderit. Vnde hoc accipe documentũ. Nulla alia re magis lucrari potes, quàm benefaciendo Chriſtianis. Stat enim ſententia hæc: Qui puerum ſuſcipit, me ſuſcipit. Nulla alia re certius tibi periculum, ac perditionẽ adſciſcis, quàm lædendo ſimplices illos. Stat enim ſententia: *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Item iſta: Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis. Hæc de his, qui externè offendunt ac lædunt Euãgelicos illos pueros. Non minùs autẽ hæc Chriſti verba ad eos referuntur, qui ſpiritualiter offendũt ſimplices, hoc eſt, qui falſa doctrina, vel peruerſa vita, alios à ſalute remorantur, aut in exitium ducunt. His enim meliùs fuiſſet cũmola aſinaria demergi in profundo maris. Vide D. Grego. libro. 1. Paſtoral. cap. 2. Per molam aſinariam (ait) ſecularis vitæ labor, & circuitus exprimitur. Nam in circuitu impij ambulãt. Per profundũ maris æterna damnatio. Qui ergo ſub ſpiritu ſanctitatis alios deſtruit verbo vel exẽplo, meliùs erat ei, vt ſub exteriori habitu hũc terrena conſtringerent acta, quàm quòd ſacra officia cæteris in culpa imitabilem demonſtrarent. Quia ſi ſolus caderet, tolerabilior eum pœna cruciaret. In eus figurã mulier quædam fragmine molæ deſuper iacta occidit Abimelech. Et vnus Angelus fortis ſuſtulit lapidem, quaſi molarem magnum, & miſit in mare, quaſi per hoc inſtruerentur, q̃ pœna debita his, qui huiuſmodi peccatis inuoluti alios ſcandalizant, hæc ſit quam hîc exprimit Chriſtus. Contra quos ſpiritualiter clamat. Væ mundo à ſcãdalis. Quòd graue autem peccatum ſit ſcandalum, ex his patet. Primò, quòd Chriſtus violentã mortem potiùs ferendam docet. Secundò, quòd Væ, exclamat, quòd plerunq; in Scriptura certã damnationem innuit. Tertiò, quia ſcandalum charitatẽ oppugnat, quæ ſuma eſt Chriſtianiſmi. Quartò, quia perdit eum, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Hinc Paul. 1. Cor. 8. Sic (enim ait) peccantes, & infirmorũ conſcientias percutientes, in Chriſto peccatis. Item Rom. 14. Noli cibo tuo illam perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Apud Ezechielem: Sanguinem huius ſe requiſiturum dicit de manu eius, cuius negligentia alius perijt. Quantò magis ab eo, qui data opera alium perdit. Væ igitur mundo à ſcandalis. Væ illud, non tàm comminantis, quàm dolentis eſt. Vnde magnitudinẽ clementiæ in Chriſto conſidera, qui non modò nullã moleſtiam ex aduerſariorum duritia capiebat; verũetiam flendo & dolendo, ac damnationem prædicendo, ad ſanã eos mentem reuocare conabatur. In hoc enim differt hoſtis à patre. Quòd hoſtis quidẽ comminando perdere conatur, quemadmodùm de Pharaone ſcribitur Exod. 15. Euaginabo gladiũ, interficiet eos manus mea. Pater verò cõminando, ſeruare conatur, & dolet, ſi quãdo pœnã infligere cogitur. Hinc Eſai. 1. dicitur: Heù, cõſolabor ego ſup hoſtib⁹ meis. Et Ezech. 6. Heù, ad omnes abominationes dom⁹ Iſraël: quia gladio, fame, & peſte morituri ſunt. Prius enim gemit vindictã, quàm eam infligat. *Væ mundo.* Id eſt. Væ prauis hominibus, ſi enim hic dicuntur mundus, ſicut & Ioan. 1. In mundo erat, & mundus eum non cognouit. Hoc eſt, praui homines nõ cognouerunt illum. Et illud Ioan. 7. Me odit mundus: quia ego teſtimonium perhibeo, quòd opera eius mala ſunt. Et illud Ioan. 15. Ego elegi vos de mundo. Ad mundum enim pertinet quidquid ſcandalizat. Veri enim lucis filij neminem ſcandalizant, imò viuunt ſine offenſione, & querela, lucẽtq; tanquàm luminaria in medio nationis prauæ, cõmendantq; ſe ad omnẽ conſcientiam hominum in cõſpectu Dei. Ex quo colligo, paucos eſſe qui de mundo non ſint; cùm paſsim apud omnes ſcandala, & praua opera conſpiciantur. *Neceſſe eſt enim, vt veniant ſcandala.* Hoc iam ſupra explicuimus. Hieron. hîc ait: Sicut neceſſe eſt ignẽ calere, niuemq; frigere; ita neceſſe eſt, vt iniquitas mundi erroribus pleni ſcandala pariat, perfectorũ verò charitas, pietatis operibus luceat. Verũtamen, q̃ nulla neceſsitas cogit humana corda eſſe iniqua, quæ tamẽ quia iniqua ſunt, ſcandala mouẽt; ideò væ illi cuius vitio veniunt. Vbi obiter notandum, q̃ ſcandalũ dicitur obex, Poſitio obicis, caſus, impactio pedis, obex in via morũ eſt omne dictum, vel factũ minùs rectũ, ad quod offendi poteſt ſpiritualis pes proximi.

Zach. 12. *Gregor.* *Pſalm. 11.* *Iud. 9.* *Apoc. 8.* *1. Cor. 8.* *Roma. 14.* *Ezech. 3.* *Exod. 15.* *Eſai. 1.* *Ezech. 6.* *Ioan. 1.* *Ioan. 7.* *Ioan. 15.* *Hieron.*

proximi. Poſitio obicis eſt ſcandalizantis operatio mala, vel affectio mentis. Caſus eſt impletio peccati, quæ dicitur Scandalum paſsiuum. *Si autẽ manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum, & proijce abs te. Bonum eſt tibi ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quàm duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Et ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Bonum eſt tibi, cũ vno oculo ad vitam intrare, quã duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis.* Hic docemur, vt prauas euitemus ſocietates, quæ nobis ſcandalo eſſe poſſent. Nam ideò Roboam maximam partem Regni ſui amiſit, quoniam iniquis adhæſit, eorumque conſilium ſequutus eſt, relictis melioribus, & antiquioribus. Vnde Prouerb. 22. dicitur. Noli eſſe amicus homini irato, nec ambules cum viro furioſo, ne fortè diſcas vias illius, & ſumes ſcãdalum animæ tuæ. Et alibi, Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit ſuperbo, induet ſuperbiã (*Veſtirſe ha de ſu librea*) & addit. *Bonum eſt tibi, &c.* Significare volens melius eſſe, vt vel ſoli, vel cum paucis amicis ſaluemur, quàm cum plurimis perdamur, quemadmodùm quiſque præſtare iudicat manu, vel pede amputato temporalem vitam conſeruare, quàm illis ſeruatis totum corpus perdere. Ideò eorum tantum membrorum meminit, quæ bina habemus, vt ſunt manus, pes, oculus; quò ſignificaret conſortium hominum quę nobis ſunt, velut altera manus, vel pes, vel oculus. Quòd ſi ſigillatim per manum, pedem, vel oculum, diuerſa intelligere placet (quoniam Marcus tres de his habet diſtinctas ſententias) per manum intelligi poterunt hi qui nobis, velut collaterales ſunt, vt amici, & vxor: per pedem miniſtri, qui vbiq; noſtri cauſa diſcurrunt: per oculum Doctores, & magiſtri. Aut per manum amici, quorum opera vtimur, per pedẽ, hi quibus innitimur, vt parentes: per oculum, chariſsimi, vt filij, & vxor. Gregorius verò libro. 6. Moralium, cap. 26. ſic explicat. Si oculus vitæ contemplatiuæ nocet, quia non vales ſumma contemplari, melius eſt tibi luſcum eſſe, vt intres in cœlum, quã cum duobus oculis cadere in infernum. Sunt enim qui addicti contemplationi eorum, quæ aſſequi nequeũt, in peruerſa dogmata cadũt. His meliùs fuerat, vt vitæ actiuæ mola, qua adſtricti in circuitu laboris verterentur, ad eorum collũ colligaretur, vt in profundum ſeculi demergerentur. Hoc itaq; experientia docet maximè his temporibus, in quibus quàmplurimi, qui volentes alta ſapere in maximos errores diſtricti ſunt. Quibus ſatius fuiſſet alia via perfectionem quærere, quàm alta conſcendentes præcipites ruere. *Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis. Dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis, ſemper vident faciem Patris mei qui in cœlis eſt.* Hic etiam explicat horum puſillorum dignitatem, quippè qui tanta polleant authoritate apud Patrem, vt pedagogos habeant Angelos, qui ſemper Dei vultum contemplãtur. Nam vt dicitur Sapi. 6. Puſillum, & magnũ ipſe fecit, & æqualiter eſt illi cura de omnibus. Et Lucas, Nolite timere puſillus grex: quia complacuit Patri dare vobis Regnum. Et prætereà quia humiles, & puſilli, etſi per ſe impotentes ſint ad vindictam ſumẽdam, & ad ſe defendendum; tamen habẽt Angelos, qui eorum cauſam agũt apud Deum, deferẽtes, & accuſantes apud illos, qui ipſis iniuriam aliquam intulerunt, & ſcandala obiecerunt. Eſſe autem Angelos deputatos ſuper res corporeas ad cuſtodiam hominum, docet D. Tho. prima parte. q. 112. & quæſt. 113. Nam in omnibus rebus, tàm humanis, quàm naturalibus poteſtas particularis gubernatur à poteſtate Regis, vel Imperatoris: & inter Angelos illi, qui ſuperiores ſunt natura, & præſunt inferioribus, habẽt ſcientiam magis vniuerſalem, & per vniuerſaliores ſpecies intelligunt; virtus autem cuiuſcunq; corporis eſt indiuiduata per materiã, & determinata ad hîc, & nunc: ſed formę immateriales, quales ſunt Angelorũ, ſunt abſolutæ â materia, & intelligibiles: ergo ſi inferiores Angeli, eò quòd habent formas magis particulares, per ſuperiores gubernãtur; multò magis corpora per Angelos regi debent. Vnde Aug. 3. de doctrina Chriſtiana, & Gregorius, 4. dialog. docent, quòd in hoc mũdo viſibili nihil niſi per Creaturam inuiſibilem diſponi poteſt. Et quia, vt Gregorius docet, omnia corporalia per ſpiritualia gubernantur. Videmus enim in corpore hominis omnia membra per oculum gubernari, & oculus ſpiritualior eſt inter alios ſenſus: oculus verò per pupillã regitur, quæ adhuc delicatior, ſpiritualiorq; eſt: omnia autem membra per animam, quæ ſubſtantia ſpiritualis eſt, licèt incõpleta: & deniq; ipſa Anima per Angelos, qui completæ ſubſtantiæ ſunt. Cęterum peculiariter Creatura rationalis, qualis eſt Homo, cuſtodia Angelorum indiget. Quoniam ſecundũ rationem

3. Reg. 12. *Prou. 22.* *Eccleſ. 13.* *Gregor.* *De Angelis concio.* *Sapien. 6.* *Luc. 12.* *D. Thom.* *Auguſt.* *Gregor.*

diuinæ prouidentiæ, mobilia, & variabilia, per immobilia gubernãtur. Videmus enim corporalia per substantias incorporales, & immobiles gubernari: nã Angeli sunt Rectores orbis, & corpora inferiora, quæ etiã secundũ substãtiam variãtur, mouẽtur per superiora corpora, quę secundũ substãtiã inuariabilia sunt. Imò & nos regulamus conclusiones, in quibus potest esse diuersitas, & variabilitas opinionũ, per principia quæ inuariabiliter tenem⁹. Affectus autẽ hominis est variabilis, ergò indiget inuariabiliũ substãtiarũ custodia. Sic enim Psal. 90. dicitur. *Psalm. 90.* Angelis suis mandauit de te, vt custodiãt te *Psalm. 33.* in omnibus vijs tuis. Et Psa. 33. Immittit Angelũ Dñi in circuitu timentiũ eũ, & eripiet *Exod. 23.* eos. Quod etiã patet ex capite. 23 Exodi. Et *Dani. 10.* ex Dani. c. 10. & Apoca. 12. & alijs locis. *Apoca. 12.* Quòd autẽ singulis hominibus singuli Angeli deputẽtur, & ex prouidentia Dei colligi potest, cuius executio est custodia Angelorũ. Nã prouidẽtia Dei aliter se habet circà res incorruptibiles, quã circa corruptibiles: quia prouidẽtia Dei præcipuè se ostẽdit erga ea, quæ perpetuò manent, ad alia quippè solũ se habet, in quantum ea ordinat ad res *Hieronym.* perpetuas. Vndè Diuus Hieronymus super hunc locũ ait. Magna est dignitas animarũ, vt vnaquęq; habeat ab ortu natiuitatis suæ in custodiã sui Angelũ delegatũ. Quod ex alio *Actor. 12.* simili Scripturæ loco colligit. Nã Actuum 12. Cum Rhode puella nũtiaret Petrũ stare præ foribus, alij dicebãt Angelũ eius esse. Cũ enim dicũtur quidam Angeli horũ, vel illorũ, significare videtur Angeli, qui illi, vel illi *Hierony.* sunt à Deo deputati. Vndè Hiero. super caput vltimũ Esaię ait. Quod autẽ vnusquisq; nostrũ habeat Angelos, multę Scripturæ docent, è quibus illud est. Nolite contemnere vnum de minimis istis: quia Angeli eorũ vidẽt quotidiè faciem Patris mei qui in cœlis est. Et puella Rhode Petrũ Apostolũ nũtiãte, alij Angelũ ipsius esse dicebãt. Origenes tamẽ ex hoc loco nõ intelligit, nisi q̃ iustis solũ Angeli sunt deputati; nã de iustis dũtaxat est hic sermo. Et proponit inquirẽdũ, an iustis deputẽtur Angeli à Sacramẽto regenerationis, hoc est, à Baptismo, an ab ortu natiuitatis; quia scilicet eos præuidit Deus fore iustos, & in suũ Regnũ prædestinauit. Sed vsus iã obtinuit, q̃ à natiuitate hominis deputatur ei vn⁹ Angelus. Ita docet D. Th. in art. 5. huius quæstionis. 113. Nã ea quæ supernaturaliter, & diuinit⁹ dãtur homini, eò q̃ est Christianus; à Baptismo ei⁹ incipiunt, sed ea quę sunt prouidentię diuinæ, quę homini in quãtũ habet naturã rationalẽ obueniũt; ex tũc exhibẽtur, ex quo nascẽdo talẽ naturã cõcepit: & tale est beneficiũ custodię, vt dictũ est. Vndè in libro de diligẽdo Deo, citatur illa D. Hieronymi sentẽtia, sic enim habetur caput. 12. Maximũ æstimo, & illud fuisse beneficiũ, q̃ Angelũ pacis ab ortu natiuitatis meæ, ad me custodiẽdũ vsque ad finẽ meũ mihi dedisti. Vndè quidã Sãctus ait. Magna est dignitas Animarũ, vt quæq; habeat ab ortu natiuitatis suę ad custodiã sui Angelũ delegatũ. Et hęc prouidẽtia diuina etiã ad reprobos se extẽdit: quoniã generalis est. Nam in plura, & grauiora, nonnunquã inciderẽt peccata, & grauius dæmones in eos desęuirent, nisi Angelus custos obstaret. Vndè singulis Prouintijs Angelos esse deputatos colligunt Sãcti, ex illo *Exod. 32.* Deuter. c. 32. secũdũ Septuaginta. Cõstituit *secundum* fines Gẽtiũ, secũdũ numerũ Angelorũ Dei, *Septuagin.* sed quoniã peculiaris est quædã Dei prouidẽtia circa electos, quos ad æternã vitã præparat; hinc Scripturę peculiariter dicũt Angelos mitti in custodiã, & protectionem iustorũ. Vndè Theophil. Omnes (inquit) homines, & maximè fideles suos Angelos habẽt. Et D. Chrysostо. intelligit, ideò dictũ *Theophil.* de Angelis pusillorũ quòd semper vidẽt faciem Dei; vt significetur Angelos eorũ esse excellẽtiores. Illo enim significari illorum præcipuũ honorẽ. Hinc fortè ortum habuit *Chrys.* illa multiplicatio deorum apud Gentes, vt alius sit qui in vtero assistat puero, alius qui in cunabulis, alius qui iã puero, alius adolescẽti, aut viro, &c. vt Augustinus refert in libro de Ciuitate Dei. Nos tamẽ vnũ, & eũdẽ Angelũ ponim⁹, à natiuitate vsq; ad mortẽ *Augus.* à Deo ad id mun⁹ deputatũ. Nã pueri in vtero materno eodẽ Angelo quo mater custodiũtur: quia puer est aliquid matris, sicut fructus in arbore pẽdens est aliquid arboris, vt probabiliter docet. D. Th. ar. 5. ad. 3. argum. *D. Thom.* Sed qm̃ Euangeliũ hoc in festiuitate S. Michaẽlis, & sanctorũ Angelorũ canitur, præter ea quę dicta sunt, est aduertẽdũ, maximè *Alia mo-* cõdecẽs, ac iustũ esse, vt homines, qui pecca- *ralitas, seu concio* tores sum⁹, Angelos veneremur in terris: qm̃ *Angelo-* ipsis gaudiũ est in cœlis, super vno peccatore pœnitẽtiã agẽte. Secũdò, qm̃ debitores illis maximè sum⁹, præcipuè vltimis trib⁹ ordinib⁹, qui ad custodiã nostri deputati sunt, qm̃ & animas, & corpora nostra magna cura custodiũt, ne in illis lędamur, iuxta id q̃ ex Psal. 90. citauimus, vbi dicitur, q̃ Angelis *Psal. 90.* suis

Deus mãdauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidẽ pedẽ tuũ. Pædagogi quippè nostri sunt, qui in manib⁹ nos portant, ne aliquã læsionẽ accipiamus. Deinde festiuitas, ac celebritas sanctorum Angelorum in Dei gloriam etiam redundat, sicut in gloriã terreni Principis cedit, quòd multos ministros habeat, & illos nobiles, atque *Prou. 14.* potentes: nam dicitur in Prouerbijs. In multitudine populi dignitas Regis, in paucitate ciuium ignominia Principis. Sic in laudem & gloriã Dei cadit, quòd tot millia Angelorum ministrantium sibi habeat, illos tanto decore, ac potestate fulgentes, ita quòd quilibet per se multorum annorũ spatia in sui contẽplatione requirat, & simul omnes nũquã videantur intellectus cõtemplationem *Aristot.* satiare. Quare Aristoteles qui in beatitudinis veræ cognitionem, proprius ad veritatẽ accessit; perfectam beatitudinem collocauit in contemplatione substantiarum separatarum, sic existimãs illas esse tot perfectionibus, ac virtutibus refertas, vt in æternum possent animam in sui contemplatione beatam, ac lætã continere. Ioan. in Apoca. scribit se vidisse Angelũ Domini sic gloria, decore, ac charitate circũdatum, vt existimaret illum esse Deum, & ideò illum voluisse *Apoc. 19.* adorare; nisi ab ipsomet Angelo prohibitus fuisset, vt innotesceret quanta sit Angelorum claritas, ac species. Si enim tam decori sunt serui, quanta erit eorum Domini gloria, ac pulchritudo? Accedit ad hoc, quòd cùm ipsi sine requie, ac fine in Dei laudibus occupãtur Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth proclamantes; iustum est, vt nos aliquando in eorum occupemur laudi- *Eccles. 15.* bus. Nam ipsi laudantes Deum, nostros in hoc defectus supplent, cùm peccatores simus, & non sit speciosa laus in ore peccatoris. Cæterũ opera quæ boni Angeli fecerũt, quibus beatitudinem quam modò possidẽt meruerũt, secretè in hoc Euangelio tãgitur. Nã volo vos scire, fratres, beatitudinẽ mercedis, ac præmij locum obtinere: præmium autẽ, aut merces, nisi pro aliquo merito non dãtur: quare nulla creatura pura hanc pos- *Aristot.* sidet beatitudinem, nisi prius aliquo actu eam meruerit. Et Arist. dixit; beatitudinem esse præmium virtutis. Quæ autẽ fuerit hæc operatio bonorum Angelorum, qua tantam felicitatem meruerint, in hoc Euangelio secretè ostenditur. Nam cùm ad Discipulorũ quæstionem Dominus paruulum in medio eorum statuisset, ostẽdens oportere nos paruulos & humiles fieri, de his loquens, mentionẽ sanctorũ Angelorũ facit dicens, quod Angeli eorum in cœlis semper vident faciẽ Patris; tacitè insinuare videtur hanc fuisse bonorum Angelorũ virtutẽ, nempè humilitatem, qua faciẽ Dei meruerunt videre, sicut & malorum fuit superbia. Pro quo scire oportet ex Diui Thomæ doctrina, in prima parte, quòd à principio, quando Deus cœlũ & terram creauit, omnia hęc loca habitatoribus repleuit, nam terrã, plantis, ac animalibus; aquas, piscibus; aërem auibus; cœlos, stellis, alios Sole, aut Luna, aut alijs planetis adimpleuit; empyreum verò cælũ, quod pro curia sua elegit, Angelicis spiritibus repleuit, qui altiores gradus cæteris terrenis creaturis sunt. Et sicut hominẽ in terrestri Paradiso cõdidit, secundũ aliquorũ opinionẽ, sic & Angelos in cœlesti. Nam sicut Paradisus terrestris est optimus locus terræ, & ideò in illo posuit hominẽ qui cæteris terrenis præest; sic empyreum cœlum melior est locus cœlorum, in quo & perfectiorem creaturam, qualis est spiritualis, collocauit. Et sicut inter animalia diuersæ species reperiuntur aliæ alijs perfectiores, sic inter Angelos contingit. Ipse illos optimis refertos virtutibus creauit, licèt inter illos alius alio excellentior sit, quilibet tamen in sua specie perfectissimus est. Sed inter cæteros, vnũ omnibus præstantem condidit. De quo Prophe- *Ezech. 28.* tę dicere solent, plenum esse pretiosissimis margaritis, ad insinuãdas clarissimas perfectiones, ac virtutes, quæ in eo fulgebant. Quod si D. Thomæ crẽdimus, Angel⁹, quãto maior est in naturalibus, tantò in supernaturalibus perfectior fuit, ita q̃ Angelus beatior in gloria, in perfectionibus naturalibus etiam præeminẽtior est. Quoniã sicut vide- *simile.* mus artificem operis lapidem delicatiùs, ac accuratiùs, quã alios polire; ex eo colligim⁹ in meliori loco ædificij se velle illũ collocare ad maiorẽ eius pulchritudinẽ. Sic omniũ artifex De⁹ Angelũ illũ, in quo plures virtutes naturales collocauerat, & manũ suã in eo delicatius posuerat, ad maiorẽ etiã gloriã elegit; & in meliori loco collocare illũ instituit, vt sic pulchritudo ei⁹ perfecti⁹ cõstaret: cũ supernaturalia dona in naturalibus fundentur. Præcipuè q̃ in Angelis, nec erat caro, nec impedimentũ aliud, quominùs totis suis viribus naturalibus, antequam beatẽtur, ferrentur in Deum, sicut in homine plura impediunt, ne toto suo conatu feratur in

in Deũ. Qua ratione inter homines, nõ qui perfectior in naturalibus eſt, in ſupernaturalibus etiã excellẽtior erit: in Angelis autẽ quia tale obſtaculũ nõ erat, toto ſuo conatu quis vehebatur in Deũ. Quare, qui maiores habuit vires naturales, fortiori vi ad Deũ ſe cõuertit, ac ideò eminẽtiorẽ locum in gloria obtinet. Huic autẽ doctrinę ex eodẽ Doctore addẽdũ eſt, Angelos, ac homines creaſſe Deũ in ſua amicitia, ac gratia: quoniã cũ illos beatitudinis cõpotes cõdidiſſet; oportuit vt ipſa principia, quibus talẽ finẽ adepturi erant, ſimul præſtitiſſet. Sic enim, & à principio orbis cõditi, fecit Deus cum omnibus vegetabilibus; virtutẽ ſimul cũ eorũ eſſe cõtulit, qua ſuos fines adipiſci valerẽt. Nã ſicut
Geneſ. 1. dicitur Geneſ. 1. Germinet terra herbã virẽtẽ, & facientẽ fructũ, cuius ſemẽ in ſemetipſa ſit ſuper terrã. Vbi & Aug. docet omnibus rebus ſuã virtutẽ contuliſſe Deũ, qua
Auguſt. ſuos poſſent aſſequi fines. Quare cũ Angelos ad beatitudinem adipiſcendã creaſſet, etiã ſi finis iſte omnes vires naturales ſuperet; tñ cõdecens fuit, vt ſimul illis infudiſſet media, quibus talẽ cõſequerẽtur finẽ. Hæc autẽ ſunt gratia, & charitas, & cæteræ virtutes per ſe infuſæ. Igitur ex his fundamentis meã facilè capietis doctrinã. Creauit Deus vnũ Angelũ præſtãtiorem cæteris, tã in bonis naturalibus, quàm in gratuitis, vt ſic & perfectius per fidẽ agnoſceret Deũ, & feruẽtius per charitatẽ ferreretur in illũ. Ille tamẽ cõtrarium fecit. Nam cùm ſe tanta perfectione conſtantem vidiſſet, cum eam protinus referre deberet in Deũ, in ſui ipſius contẽplatione, & amore potius conſtitit. Et intelligens per fidẽ, quod ſoli Deo debebatur beatitudo abſq; merito, viſum ſibi fuit iuſtũ, vt ſibi etiam propter ſe beatitudo deberetur, & quòd per ſemetipſum proprijs viribus deberet eam adipiſci, nec aliud ab eo debere exigi, quam naturalis perfectio, ac vis.
Eſai. 14. Et hoc eſt, quod dicitur voluiſſe eſſe ſicut Deus, cùm dixit, Aſcendam in cœlum, ſimilis ero Altiſſimo. Non cõcupiuit eſſe Deum (hoc enim ſatis ſibi cõſtabat impoſſibile eſſe, nec in Angelo ſapiẽtiſſimo tã craſſa ignorãtia potuit cadere) nec minus optauit non eſſe ſubditus Deo (hoc enim fuiſſet deſiderare ſe nõ eſſe, cũ optimè noſſet nullã creaturam ſubſiſtere poſſe, niſi ſub potẽti manu Dei) ſed id ſibi perſuaſit, quod deberet ipſe ſuis naturalibus viribꝰ adipiſci, id quod ſine ſpeciali, ac ſupernaturali Dei auxilio cõſequi nõ valebat. Hoc autẽ ſolius Dei proprium eſt, cui beatitudo, ac felicitas ſua naturaliſſima eſt. Sic in ſui cõtẽplatione ſe immerſit, tantumque ſibi ipſi placuit, vt gratiã Dei, quaſi ſuperfluã ſibi vilipẽdio haberet, ſibiq; dari voluit beatitudinẽ ob ſua naturalia, ſicut & Deo propter ſeipſum debita eſt. Id enim eſt, qđ B. Anſelmus dixit, ꝙ Angelus *Anſelm.* appetiuit id, ad quod peruenirẽt, ſi ſtetiſſet. Deſiderauit enim beatitudinẽ, quã cõſecutus fuiſſet, ſi modũ in appetẽdo ſeruaſſet. Hoc ergò fuit mali Angeli peccatũ, & eorũ qui illũ in peccato ſecuti ſunt. E regione verò ſanctorum Angelorum virtus humilitas fuit, ſicut in beato Archãgelo Michaële viſum eſt, & in cęteris qui illũ ſecuti ſunt. Ipſe enim cum dracone pugnãs debellauit eum, & à cœlo deterruit, ſicut Ioan. in Apocal. ait. *Apoc. 12.* Factũ eſt prælium magnũ in cœlo, Michaël & Angeli eius præliabatur cũ dracone, & nõ valuerunt, nec locus eorum inuentus eſt amplius in cœlo. Cõſiderauerũt quidẽ hi ſãcti Angeli pulchritudinem ſuã, ſed enim in Creatorẽ ſuũ mox retulerunt, nec ſibi ipſis placuerũt, ſed ad cõditorẽ ſuũ totis ſuis viribꝰ ſũt reuerſi. Híc emꝫ ludꝰ inter Deũ, & humili accidere ſolet, ſimilis luſui globi coreacei. Nã cũ ad te ab altero cũ quo ludis, mittitur globulus, teneris, ꝓtinus illũ ad eũ qui miſit referre. Nã ſi vel tãtillũ in manu detines, iã tibi ad defectũ imputatur, qui dicitur (*calẽtar la pelota*) & ſuper funem, aut lineã ſignatã debes illũ referre. Nã ſi in aliqua re offendit, perdidiſti ludũ. Sic humilis mox vt beneficiũ aliquod à Deo accepit, ad illum referre ſatagit, nec ſibi de eo placere vult, ne defectũ in hoc ludo faciat, & nec ſibi, aut ſuis viribꝰ tribuit, ne in aliqua re creata offẽdat, & etiã ad defectũ imputetur ſibi. Sed omnia creata tranſcendẽs ſuper omnia Deo gratias refert, tãquã bonorũ omniũ authori. *Iob. 31.* ſic enim & Iob dicebat. Si vidi Solẽ cũ fulgeret, & Lunã incedentẽ clarè. Hoc eſt, nec in bonis ſpiritualibus, quæ per Solẽ, nec in tẽporalibus, quæ per Lunã ſignificãtur, ſuperbiui. Si oſculatus ſum manum meam ore meo, Hoc eſt, nõ mihi retuli gratiã, ſed Deo. More hominũ loquẽs, qui ob beneficia ab alio accepta eius manus deoſculantur. Vel nõ deoſculatus ſum manum meã ore meo, hoc eſt, nõ me adoraui, ſed Deũ. Mos enim antiquis fuit, oſculando manum propriam alterum adorare. Quod eſt iniquitas maxima, & negatio cõtra Deum altiſſimũ. Deũ enim omniũ bonorũ authorẽ negare videtur, qui ſibi ea quæ ſunt Dei tribuere auſus fuerit.

fuerit. Quid enim habes quod nõ accepiſti?
1. Cor. 4. ait Paulus, ſi ergo nihil habes, quid gloriaris, quaſi non acceperis? igitur mali ſtatim puniti fuerũt, ſicut & boni cõfeſtim præmiati. Nec enim opus erat lõgius tempus expectare: qm̃ Angeli inflexibiles ſunt, immobiliterq; apprehendunt, nec vnquã à ſententia ſemel accepta recedũt: quare non opus erat illos expectare, cũ nec mali vnquã ad pœnitẽtiã reuocãdi eſſent, nec boni à ſua prima ſentẽtia retrocedere poſſint; ſicut homines qui cũ vertibilis arbitrij ſimus, facilè à bono in malũ, & è contra trãſimus. Quare nobis cõuenit, vt indutiæ dẽtur, quibus ad meliorẽ frugẽ conuerti poſſimus. Hæc ergo eſt feſtiuitas Angelorum, in qua licet B. Michaëlis feſtiuitas celebretur præcipuè; non ideò fit quod ipſe ſit
Hebr. 8. inter omnes Angelos maior, ſolũmodò enim præeſt illis, qui ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in minſterium miſſi, ꝓpter eos qui hæreditatẽ capiũt ſalutis. Sunt enim nouẽ Angelorũ ordines, vt nos docet Eccleſia. Angeli, Archangeli, Principatus, Poteſtates, Virtutes, Dominationes, Throni, Cherubin quoq;, atq; Seraphin, inter quos ordines primi dũtaxat huic mũdo deputãtur. Angeli qui curam hominũ gerunt, in particulari vnus vni deputatus, vt diximus. Archangeli, qui toti vni cõmunitati præſunt, vel populo, vel collegio, vel monaſterio. Principatus curã gerunt vnius Prouinciæ, vel Regni, inter quos Michaël principa-
Dan. 10. tũ obtinet, vt Daniel. 10. habetur, vbi dicitur. Ecce Michaël vnus de principibus venit ad ad me. Hoc eſt, maior inter Principatus, licet ſuper ſe alios ordines habeat, nempè Poteſtates, Virtutes, &c. Sed qm̃ ex his tribus ordinib, ꝰtot beneficia homines accepimꝰ, quibus & Michaël præeſt; ideò illum, & illos in Angelorum feſtiuitate celebramus. Quapropter in Hymno dicitur. Collaudamus venerãtes omnes cœli milites, ſed præcipuè Primatem cœleſtis exercitus Michaëlem in virtute conterentẽ Zabulum. Eſt enim veluti Capitaneus, & Dux illorũ Angelorum, qui ſunt milites cuſtodientes, & pugnãtes pro nobis. Sumus namq; nos oues, Chriſtus Princeps paſtorum, Angeli Paſtores minores, qui nos
Hebr. 1. à lupis, & leonibus protegũt, & veluti canes, beſtias arcent. Omnes enim ſunt adminiſtratorij ſpiritus, miſſi in miniſterium, propter eos qui hæreditatẽ capiũt ſalutis. Sũt etiã multi. Nã author naturę ea quæ ſunt perfectiora in natura, in numero etiã multiplicauit, ſicut & corpora cœleſtia, quæ pfectiora ſunt terrenis;
Iob. 25. ideò & maiora etiã in quãtitate ſũt. Sic & Angeli, quia pfectioris ſunt naturę plures cæteris ſpecieb? ſunt. Vndè & ſcriptũ eſt. Nõ eſt numerus militũ eius. Atq; plures remãſerũt, quã eciderũt: qm̃ in his quæ carnis impedimẽta nõ habent, plures ſunt qui cõſequũtur finem ſuũ, quã qui ab eo deficiũt. Sic & Da-
Dan. 7. niel ait. Millia millium miniſtrabãt ei, & decies centena millia aſſiſtebant illi. Ij ſunt illi viri fortiſſimi, qui lectulum Salomonis, hoc
Cant. 6. eſt, Eccleſiã ambiũt, ad bella doctiſſimi, dæmonijs potẽtiores: quippè quos à nobis arcẽt, ac propellũt, nã & Gabriel Dei fortitudo nũcupatur. Ij ſunt cuſtodes poſiti ſuper muros
Eſai. 62. Hieruſalem, qui die, ac nocte non tacent. Et plures ſunt quã dæmones, vt diximus; nã & Heliſeus dixit puero ſuo, Plures nobiſcum
4. Reg. 6. ſunt, quã cũ illis, cui & oſtendit multos currus igneos cuſtodientes ciuitatem. Hi autem Angeli erãt, cũ ſcriptũ ſit, Qui facit Angelos
Pſal 103. ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammã ignis. Sunt autem potentiſſimi & fortes, nam vnus illorũ cẽtum octoginta millia virorũ vna nocte interfecit ex exercitu Senacherib. Et vnus ſolus omnia primogenita occidit in terra Ægypti; quãtò magis plures ſimul. Quare ex hoc fiduciã magnam accipere debemus, vt nõ timeamus diaboli potẽtiã, aut imminẽtia quæq; mala, tales cuſtodes habẽtes. Et vt magis cõfidamus orationes noſtras Deo, & Sanctis eius cõmendari, ſicut eas ꝓ Angelos Deo
Tob. 12. præſentari, & offerri docet Scriptura. Quid ergò erit cœleſtem illã Hieruſalẽ, tot illuſtribus ciuibus, ac incolis habitatã, ac Sacrũ illud Palatiũ, tot miniſtris abũdãs intueri? Qui nullatenus, nec per momẽtũ à Dei ſacris miniſterijs deficiũt, ſemper Deo ſummas canentes laudes. Ibi Seraphin ardẽt, Cherubin lucẽt, diſcurrũt Virtutes, Dominationes imperãt, gubernãt Poteſtates, Throni fulgurãt, Archãgeli ordinãt, miniſtrãt Angeli, deniq; omnes abſq; vnius momẽti ceſſatione in ſuis integri miniſterijs perſtãt, atq; officio ſuo abſq; vlla defectione quiſq; incũbit. Quod ſi Regina
3. Reg. 10. Sabà tãtã in admiratione rapta eſt, ordinẽ, ac habitꝰ miniſtrorũ Salamonis cõſpiciẽs quãtã nobis admiratio erit, ac ſtupor, cũ tot millia miniſtrorũ ſine ceſſatione vacãtiũ Deo cõſpexerimus. Quorũ freti auxilio, vtinã ad cœleſtia tẽdamꝰ animos. ¶ Cæterũ id ꝙ dicitur, Angelos ſemper videre faciẽ Dei, ſic intelligẽdũ eſt. Quòd Angeli etiã cùm non ſunt in cœlo, ſed ad nos miſſi; nõ carẽt beatifica Dei contẽplatione, ſed vbicũq; ſint Dei perfruũtur clara viſione, atq; ratione talis contẽplationis dicũtur eſſe in cœlo. Vnde Gregorius *Gregor.* libro

libro.2.Moral.c.2.ait.Et faciē ergo Patris sēper vidēt, & tamē ad nos veniunt: quia & ad nos ſpiritali præſentia foras exeūt, & tamen ibi ſe vndè receſſerāt per internā contemplationē ſeruāt.Nunc ad literā redeamus.*Venit enim filius hominis ſaluare quod perierat.*Adhuc aliam humiliū dignitatē hīc addit Dñs.Nam non ſolū Angelos iſtis puſillis deputauit ad cuſtodiā, verūetiā ipſe filius hominis ad illos ſaluādos venit.Ac ſi diceret. Si ego filius hominis veni, vt ſaluē quod perierat, proindè qui meus eſſe voluerit cauere debet,ne quod ego ſaluaui, aut ſaluū volui,ipſe rurſum perdat. Simili enim ratione, & Paulus vſus eſt, vt nos à ſcādalis dehortaretur, dicens ad Roman.14. Noli cibo tuo illū perdere, pro quo *Rom.14.* Chriſtus mortuus eſt.Et.1.Cor.8. Et peribit *1. Cor.8.* in tua cōſcīētia frater,pro quo Chriſtus mortuꝰ eſt.Sic autē peccātes in fratres, & percutiētes cōſcīētiā eorum infirmā, in Chriſtum peccatis.Hinc vides,vnde æſtimādus ſit Chriſtianꝰ,nō ē diuitijs,aut ſapiētia, alijſq; externis,ſed quòd Angelos cuſtodes habet, quòd etiā Filius Dei propter eūdem venerit, quòd & Pater Cœleſtis eius curā habet.Hæc enim ſunt quæ in Chriſtiano cōſiderare debes.Nā & Patrem, & Filium, & Angelos offendis,cū fratrē tuū,vel minimū ſcandalizas. Hoc igitur vult Chriſtus,ſi tibi occurrerit Chriſtianus, qui auxilij tui indigeat, noli attendere humilem ipſius ſpeciem externā,ſed attendas quę modò dixi, & niſi ſaxo durior ſis ad miſericordiā præſtandam flecteris. E contrà ſi iræ, vel vindictæ cupiditas incitat te, vt *Zachar.2.* proximo malum inferas,noli attendere illam humilem proximi conditionem, ſed cogita diligenter quis ſit quem offendere paras;nēpè hic,cui Angeli ſeruiūt,propter quē Chriſtus venit;quē Deus ipſe curat,illudq, perpetuū mēti imprime.Qui vos tangit,tangit pupillā oculi mei, & ſi aliquid tibi eſt diuini timoris,abſtinebis ab iniuria proximi.Itaq; Sūma huius textus eſt,fideles sūmo in pretio habēdos,vt quibus nedū Angeli, ſed Deus ipſe miniſter:nec alia cauſa eſt,quod Apoſtoli tāta promptitudine fidelium cōmoditatibus ſeruierūt,ac pro eorū ſalute, nil non malorū ſuſtinuerunt; quàm quòd viderunt ipſos etiā Angelos,imò & Chriſtū ipſum fidelibus ſeruire.*Quid vobis videtur? ſi fuerint alicui centum oues, & errauerit vna ex eis, nonne relinquit nonaginta nouem in deſerto, & vadit quærere eam quæ errauit? Et ſi contigerit, vt inueniat eā, amē dico vobis quia gaudebit ſuper eam, magis quàm ſuper nonaginta nouem, quæ non errauerunt. Sic non eſt voluntas ante Patrem veſtrum qui in cœlis eſt, vt pereat vnus ex puſillis iſtis.*Ex hac concluſione patet ad quid Dñs hāc parabolā adduxerit,nempè,quanta cura Deo ſit vnius tātū puſilli ſalus. Ob quod cauendum ab eorum ſcandalo. Nā tanta cura Deus ſatagit perditas oues ad caulas reuocare, ſicut paſtor qui ouem perditam, & errantem quærit, eaque inuenta maximo gaudio afficitur. Cæterum quòd hīc dicitur quis gaudere ſuper vna oue reperta,magis quā ſuper nonaginta nouē ſaluis; intelligendū eſt de maiori gaudio actuali.Certum em̄ eſt maius eſſe gaudiū habituale ſuper pluribus,quā vna.Sed qm̄ de recentī bono nouū, & actuale eſt gaudiū; magis gaudere dicitur ſuper vna, quam ſuper pluribus. Sed qm̄ in Commentarijs noſtris ſuper Pſal. 118.ſuper verſū vltimū vltimi octonarij,Erraui ſicut ouis quę perierat,plurima de hac parabola diximus,ideò illuc remittentes lectorem,nec repetere ea,nec plura addere modò in animo eſt.Ad alia ergo tranſeamus. *Si autē peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum, inter te, & ipſum ſolum, ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum, ſi autem te nō audierit,adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus.* Hactenus humiles multiplici ratione cōmendauit,modò extendit doctrinā reſpectu fratrū peccātium. Scire enim oportet qualiter cū fratribus errātibus nos gerere debeamus. Poſtquā enim docuit,te non peccare in fratrē tuū,te aduerſus illum per ſuperbiā eleuādo, nec ſcandalizādo illum,aut deſpiciendo,modò docet qualiter te habere debeas, ſi frater tuus peccauerit. In te,ait,ad differentiā peccati in alium.Nam peccatum cōtra te, tuum eſt condemnare,& accuſare. Vel in te,id eſt coram te,vel ſciente te.Tunc enim,quia ſcādalizat te,peccare videtur in te *frater tuus.*Ad differētiā Ethnicorum,quorum correctio nō ſperatur, licet ſecundū ſe correctio fraterna ad omnes ſe extēdat,qm̄ actus charitatis eſt, quę etiā inimicos cōprehendit. Per accidens autē,ſi eorum correctio nō ſperatur,quod regulariter ita eſt, nō tenebimur corripere illos.Et etiā dicitur frater ad differētiā patris, contra quē nō licet proceſſum hunc fraternę correctionis proſequi,vt hīc docet Caietanꝰ. Nec enim fas eſt, nec coram teſtibus,nec coram Eccleſia proprium conuenire parentē. *Vade,* Nō expectādo ſcilicet,vt ille ad te veniat,vel obuius tibi ſit,ſed tu potius,vade ad quærendum

Caietanus.

dum eum.*Et corripe eum.* Non ſat eſt quòd indulgeas illi iniariā, & benevolè te cum illo habeas;ſed oportet etiā, vt ſalutē animæ illiꝰ queras, correctionis fraternæ adhibēdo verba. Vbi aduertēdū eſt, quòd quia præceptū hoc eſt affirmatiuū,obligat pro loco, & tēpore.Et propterea, tunc intelligitur exequendū,quādo creditur opus eſſe ad ſalutē fratris. *Inter te, & ipſum ſolū.* Vt ex modo hoc monē di colligat frater te illius ſalutem expetere. Si enim coram alijs corriperes, iam vel ipſum apud alios infamare, aut de eo te vindictam ſumere velle exiſtimaret. Sed cùm ſecretò illum admones,verbis pacificis,& benevolis, quid aliud quā charitatis tuæ erga eum opus poterit ſuſpicari. *Si te audierit,* pœnitēdo ſcilicet. Vbi oſtēditur nō oportere nos eſſe certos, q̄ frater noſter emendabitur, aut q̄ fructuoſa erit noſtra admonitio; ſed etiam, ſi de hoc dubitemus: id enim inſinuat Dominus cū dixit.*Si te audierit,lucratus eris fratrē tuum.* Vt illius ſalutem tuū lucrum eſtimes, ac non ſecus ac tuum magnum lucrum putes, & de illo gaudeas.Ideò quippè Paulus eos quos cōuerterat,gaudium ſuum, gloriam, ac diuitias nuncupabat. *Si te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos teſtes.* Sicut qui correctionem fraternā eſt facturus debet eſſe talis, qui poſsit eſſe vtilis, & cui fides adhiberi poſsit;ſic teſtes, qui adhibendi ſunt, tales oportet vt ſint, qui honorē fratris tui maximi æſtimēt, & de quibꝰ frater nō poſsit malū aliquod aduersū te ſuſpicari. Cū enim hīc ordo charitatis poti⁹quā iuſtitię ſit;maximè ad bonum proximi attendendum eſt,ne vllo modo lędatur, vel quā minimo detrimento ſuo fiat. *Vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum.* Nam ad duo hi teſtes vtiles erunt. Ad ſalutē fratris,qui forſan corā teſtibus admonitus reſipiſcet,vel ad hoc,quòd bono publico conſulatur, ſi ille non fuerit correctus, procedendo cū illis teſtibus corā Eccleſiæ iudicio,pro communi fratris, & aliorum bono. *Quòd ſi nō audierit eos.*Hinc clarè conſtat, teſtes ad correctionis actum induci, *Dic Eccleſiæ,*Nec ratio,nec vſus ſuadet congregandam eſſe Eccleſiam ad corrigēdum fratrē impœnitentem ſolius peccati in me cōmiſsi,ſed tā ratio,quā vetuſtiſsimus mos habet,vt dicatur capiti Eccleſiæ, ac per hoc appellatione Eccleſię hoc in loco, non ſolùm Eccleſia non Acephala,ſed etiā prelatꝰ Eccleſię,qui ordinarius iudex eſt impœnitentis intelligitur. *Si autem Eccleſiam non audierit.*Nam ſi eā audierit, & fratri, & Eccleſiæ ſit ſatis, ſi frater pœnitet, & reſipiſcit. Si autē Eccleſiam noluerit audire, *Sit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus* Hoc eſt, ſicut Gētilis, qui inter credētes in Deum non computatur, & Publicanus infame hominum genus apud fideles.Nā iam trina monitio preceſsit à te ſolo,à teſtibus,ab Eccleſia,&ideò iā excōmunicari poterit:ſed de hac materia videdus eſt. D.Tho.2.2.q.33. *D. Thom.*

Nunc iam ad altiora aſcendamus. Preſentis Euangelij doctrina,fratres chariſsimi, quātò Chriſtiano homini propiſsima eſt(vtpotè,cuius profeſsio,& munus leges charitatis ſunt) tantò longior ab ea in expoſitione ipſa abeſt.Et quamuis ego exiſtimē hoc præcipuè ex paruitate charitatis, qua nos inuicē diligimus,ortum habere, & quia non multū æſtimamus damnum ſpirituale proximorum, nec illos animæ occultos languores corporalibus morbis præponere nouimus;ac ideò nō ita compatimur animæ vulneribus, ſicutcorporis langoribus;ſed tamen id & iam in cauſa eſſe exiſtimo, quòd verbi Dei prædicatores,ac cōfeſſores, nō id fidelibus intimamus. Et tamen deberemus eſſe eorū excitatores, qui curis terrenis occupati horum omnium obliuiſcuntur,niſi frequenter eorum memoriam excitemus. Verū eſt,quòd materia hæc per totū anni curſum nō occurrit,niſi in vna Feria tertia in Quadrageſima, in qua Euangelium hoc recitatur. Vndè Dominus huius mādati nos memores eſſe voluit. Dico quòd Dominus hoc præceptum ad memoriam reuocauit: quoniā illud naturæ præceptū erat, ſed oblitum,ſicut & multa alia. Tamen cùm Chriſtus Dominus tanquā Sol in hunc mundum venerit, vt obliuioni tradita illuſtraret, & prauè intellecta in verum ſenſum manifeſtaret; voluit hodiè ex propoſito docere illud, & dixit. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum inter te, & ipſum ſolum.* Ad cuius intellectum notandum,quòd homo poteſt conſiderari, vel tanquam ſingularis perſona, vel tāquam huius corporis communis membrū, vt Paulus docet. Cum ergo homo peccat,vel *1. Cor.12.* contra ſeipſum peccat, vtpotè cōtra rectum proprię rationis vſū, & quia mēbrū huius cōmunis corporis eſt,cōtra ipſam etiā cōmunitatē delinquit, ſicut qui lædit digitū, & ipſi *Simile.* digito dānū infert,qm̄ nō ita benè ſe habet,cū ſit extra ſuā naturalē diſpoſitionē, & toti corpori, cui nō ita cōmodè læſus digitus officiū præſtat,ſicut cū ſanus erat. Quare Chirurgꝰ vel Medicus,cū digitū illū læſum curant, nō ſolū quid illi cōferat,ſed quid etiā toti corpori reſpicere debet. Nā tales digito poſsēt applicare medicinas, quæ & ſi vulnus illius ſanarēt,toti tamē corpori officerent. Cū igitur homo

De correctione fraterna.

homo peccator, & in ſe, & in bonũ cõmune delinquat (nã & ſibi nocet, cũ per peccatũ à ſua naturali diſpoſitione recedit, quæ eſt ſecundũ rectã rationẽ agere: & in publica cõmoda etiã peccat, qm̃ malus ciuis, nõ fic prodeſt reipub. ac bonus) duabus etiã medicinis eget, altera quę malũ illud curet, in quãtũ officit bono cõmuni, altera quæ illi medeatur in quãtũ ſibi ipſi nocet. Et in quãtũ eſt cõtra ſuũ ꝓpriũ bonũ, medetur illi per correctionem fraternã, qñ ex charitate illũ corrigo, vt emẽdetur. In quãtũ eſt cõtra bonũ cõmune medicina eſt accuſatio, & denuntiatio, qua illũ ante iudicẽ cõuenio, vt in illũ cõmunẽ vindictã exerceat. Quare maximè hæc inter ſe differũt ex parte finis. Nã finis correctionis fraternæ eſt correctio proximi particularis, vt à ſuis defectibus ceſſet, quod hic explicat Dñs dicẽs. *Si te audierit, lucratus eris fratrẽ tuũ.* Finis aut ẽ accuſationis, aut denũtiationis, potius eſt bonũ publicum, vt & reipublicæ fiat ſatis, contra quã fur, vel hæreticus deliquerũt, & cæteri timorẽ habeant, ne huiuſmodi facinora cõmittãt. Quod Paul. docet. Peccantes corã omnibus argue: vt & cæteri timorẽ habeant. Quarè hæc debet eſſe ſcelerũ publicorũ, illa & occultorũ. Hinc ſequitur aliud diſcrimẽ, differũt enim in genere virtutis: hic enim eſt actus iuſtitię, ille charitatis, quę eſt propria Chriſtiani hominis virtus. His ſuppoſitis, aſſerimus, ꝙ correctio fraterna primũ eſt præceptũ iuris naturalis, quod omnes generaliter obligat. Homo quippè inter cætera animalia politicum, ac ſociabile eſt, quod cõmunes reſpublicas cõſtituit, & non ſicut cętera animalia, quę nõ verbis, quę conceptũ animi explicẽt; ſed vocibus dum taxàt ſuas affectiones ſibi inuicẽ exprimunt: homines autẽ verbis animi cõceptiones exprimentes, monitis, ac rationibus inter ſe vitam agunt, & vnus alterum docet, atq; gubernat. Quòd autẽ hoc præceptũ ſit naturalis iuris ex hoc cõſtat, quod inter Gẽtiles in vſu fuit. Cicero quippè in libro de Amicitia docet, quòd amici ſe inuicẽ corrigere debeant, atq; monere. Quod ſentẽtia Catonis cõfirmat dicẽtis, aliquado vtiliores eſſe inimicos, quã amicos. Illi enim minis à noſtris vitijs nos deterrẽt, quod amicus nõ facit corrigẽdo. Et Seneca in ſuis Prouerbijs ait, Vitia ſi feras, facis tua. Idẽ, Etiã cõſueta vitia ſeruamus, niſi reprehẽdimus. Vnde Plutarchus in libro de differẽtia amici, & adulatoris, ait. Nihil eſt tàm proprium amici, quã de defectibus arguere. Hinc & antiquũ illud prouerbiũ dimanauit, Amicus ſpeculũ. Nã ſicut ſpeculũ abſque loquela, ſi me in ipſũ circũſpicio, admonet me, vel maculæ, vel fœditatis alicuius, ſic amicus corrigẽdo me meorũ defectuũ aduertit. Quare ſe inuicẽ, quaſi in ſpeculo amici circunſpicere debẽt, vt quos in alio errores, aut negligẽtias aſpexerit moneant. Quod fortè nobis ſignificare voluerũt duo illi Cherubin, qui in tẽplo erãt mutuò ſe circũſpicientes, & arcã Teſtamẽti in medio tenẽtes: qm̃ amici vnus ad alterũ attẽtẽ circũſpicere debet, ſilegẽ, ac Teſtamẽtũ Dei obſeruet, & inuicẽ ſe corrigãt, ac emẽdẽt. Quod etiã adũbrabant animalia illa ſancta, quæ alis ſuis alterum alterũ percutiebant: qm̃ iuſti inter ſe, alter alterũ correctione fraterna ferit. Scriptũ quippè eſt, Ferrũ ferro exacuitur: ſic homo hominẽ corrigẽdo exacuit. Sed qm̃ hoc præceptũ charitatis eſt, ad nouã legẽ etiã pertinet, in qua omnia præcepta charitatis ſũt. Nã vt Paulus docet. Omnes in vno ſpiritu, omnes in vno corpore baptizati ſumus, ita ꝙ vnũ myſticũ corpus cõſtituimus omnes fideles, cuius caput eſt Chriſtus, Nos autem ſinguli alter alterius mẽbra, vnoque vegetamur ſpiritu, ſicut mẽbra corporis, nẽpè illo qui charitatis eſt: qm̃ charitas eſt ani ma omniũ virtutũ. Sicut enim in corpore naturali manus ſtomacho deſeruiũt vehẽdo cibũ, & miniſtrãdo illi, ſtomachus autẽ manibus miniſtrat illas ſuo cibo digeſto alẽdo, pedes oculos ſuſtinẽt, oculi pedes illuminãt, ne offẽdãt. Sic in iſto corpore myſtico, pauper diuiti debet miniſtrare, diues verò debet pauperẽ alere, potẽtes, ac fortes, debiles ſuſtinere tenẽtur. Illi qui oculorũ officiũ agunt, quales ſunt ſapiẽtes, & Doctores, ignorantes docere debẽt, ſicut & antiquæ Grẽcorũ hiſtorię narrãt, Quòd duo amici, quorũ alter erat cęcus, alter claudus, cæcus claudũ ſuper humeros ferebat, claudus verò cęci veſtigia illuminabat, illi vias ac pericula quæ oculus cernebat lingua ſua oſtẽdẽdo. Sic ergo in iſta Chriſtiana republica, ita debemus alter alteri officiũ oculorum præſtare. Nã vt dicitur in Prouerbio Hiſpano. *Mas ven quatro ojos que dos.* Nec enim nobis ſoliis nati ſumus, verũetiã proximis. Ait quippè Cicero. 1. lib. de Officijs. Pręclarè ſcriptũ eſt à Platone, Nõ nobis ſolis nati ſumus, ortuſq; noſtri partẽ patria vindicat, partẽ parẽtes, partẽ amici. Atq; vt placet Stoicis, quę in terris gignũtur ad vſũ hominis omnia creari, homines verò hominũ cauſa eſſe genitos, vt ipſi inter ſe, alius alij prodeſſe poſſit. Et Spiritus ſanctus per Salomonẽ ait. Vnicuiq; mãdauit Deus de proximo ſuo. Qui aũt hoc mãdatũ negligũt, nõ Chriſtũ Dñm, ſed peſsimũ fratricidã Cain imitantur, qui malorum caput

3. Reg. 6.

Prou. 27.

1. Cor. 12.

1. Tim. 3.

Seneca.

Similia.

Cicero.

Eccleſ. 17.

Similia.

Geneſ. 4.

caput dicitur. Poſtquã enim iniquè occiderat Abel fratrẽ ſuũ interrogat⁹ à Dño, Vbi eſt Abel frater tuus? reſpõdit. Neſcio Dñe: Núquid cuſtos fratris mei ego ſum? Ita. Cuſtos debes eſſe fratris tui, niſi quod hoc impius Cain, & eius ſequaces non intelligunt. Et hoc quod ſit præceptũ diuinum, ex ipſa verborũ conſequẽtia in hoc loco colligitur. Nã poſtquã Dñs magnificis verbis dixerat, in quãto pretio apud ipſum eſſent animę noſtræ, & quòd reliquit nonaginta nouẽ oues in deſerto, vt vnam perditã recuperaret, tantaq; cura, ac labore eam quæſiuiſſet; cõcluſit ac dixit. Sic non eſt voluntas antè Patrem veſtrũ qui in cœlis eſt, vt pereat vnus de puſillis iſtis, atq; protinus intulit dicens: Si autem peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipſum ſolum. Ac ſi diceret: Hæc eſt Patris mei voluntas, vt eam curam quam ego habui ad ſaluandas animas, talem habeat vnuſquiq; de proximo ſuo, ne anima eius pereat. Et ſicut ego mandatum habui à Patre meo, vt homines perditos lucrifacerem; ſic vnuſquiſq; veſtrum curare debet, vt lucretur fratrem ſuum. Si igitur generale præceptum eſt omnes obligãs ad mortale, oportet ſcire quomodò, & quãdo obliget. Ad quod generali quadã doctrina reſpondebimus, cùm ſingularia non cadant ſub ſcientia. Primum omne peccatum mortale eſt materia huius præcepti: quia per mortale verè perditur frater, & ſi corrigis illum, lucraris. De peccatis autem venialibus nõ teneor corrigere: quoniam per illa non perditur frater, niſi quando ex veniali poſſem colligere periculum probabile peccandi mortaliter. Vt ſi iuuenem laſciuum viderim ingredientem domum alicuius meretricis, vel alterius periculoſæ mulieris. Secundò debet eſſe peccatum occultum, hoc enim verba ipſa ſonãt, cum dicitur, Si peccauerit in te, vt iam explicuimus. Occultum autem in præſentiarum dicimus, quod teſtibus probari non poteſt, ita quòd faciat fidem: & peccatũ hoc modo occultũ nõ eſt materia alterius iudicij niſi correctionis fraternæ duntaxat, ita ꝙ nulli dicere poſſum, nec iudici, nec prælato. Non diſputo modò, an ſint aliqua peccata tã nocua bono cõmuni, & tã perniciosa, vt abſq; hac correctione, publicè poteſtati, aut prælato denuntianda ſint: quoniam hoc altioris eſt diſputationis, ſed ea dũtaxat hîc docere intendo, quæ cõmuniora ſunt. Etiã in præſente dicit occultum id quod nec publicũ eſt, nec notorium, hoc eſt, quòd & ſi teſtibus probari poſsit ſi ad iudicium deferretur; tamen nec probatum eſt, nec ad iudiciũ delatum, nec publica ſententia declaratum. Et hoc etiã eſt materia correctionis fraternæ, licet non ſolius, ſed etiam denunciationis, & accuſationis. Poſſent enim talia ſcelera in iudiciũ differri. Tertiò debet eſſe peccatum præſens, nõ quod iam præteritum eſt & emendatũ: nam ſi iam correctus eſt frater, ſuperflua eſt tua correctio. Non eſt perditus, quomodo tu illum lucrari vis? Verũ eſt, ꝙ ſi præſens malum ſit leue, tamẽ timetur maius dãnum in futurum; teneris tunc illi malo maiori quantum in te fuerit obuiare: vt ſi illum leuiter iratum vides aduerſùs alterum, tamen timetur, ꝙ ſi parua illa ſcintilla nõ extinguitur, poterit magnam ſiluam incendere; danda tunc eſt opera, vt extinguatur, nec creſcat. Quartò debet eſſe ſpes aliqua emendę fratris. Nam ſi talem illum ſcis eſſe ꝙ deterior fiet, vel non proderit illi tua correctio; non teneris. Erit enim tunc oleum ſuper ignem fundere, vt plus ardeat: ſed tunc ſumendũ eſt Sapiẽtis cõſiliũ quod dicit, Vbi non eſt auditus, non effundas ſermonem. Et alibi. Noli arguere deriſorem, ne oderit te: argue ſapientem & honorificabit te. Da ſapienti occaſionẽ, & addetur ſapiẽtia. Doce iuſtũ, & feſtinabit accipere. Ac ſi diceret, Stultũ; ac procacẽ dimitte, ſapientẽ corrige qui intelligit, & iuſtũ qui ſe corrigere ſatagit. Verũ eſt, ꝙ debent eſſe probabilia indicia quibus mouearis ad ſuſpicionẽ hanc, ꝙ non accipiet correctionem tuã, aut quòd deterior fiet: nã in dubio corrigere debes. Quintò debet procedere ex charitatis viſceribus: quarè & verba ipſa blanda, ac amore plena debent eſſe. Ideò quippè dicitur. *Si peccauerit in te frater tuus*, ad inſinuandum ꝙ amore fraterno debemus fratres corripere. Samaritanus ille apud Lucã, oleũ & vinũ ſuper vulnera illius, qui incidit in latrones fudit. Vinũ mordet, oleũ linit: quoniã vulnera animarũ fratrũ, & aſperitate iudicij, & correctione charitatis debẽt curari. Et quoniam, vt diximus, correctio hæc non eſt opus iuſtitiæ, ſed charitatis, non vino, ſed oleo debes in illa vti, ità quòd totum amor ſit. Nam correctio hæc eſt quædã ſpiritualis eleemoſyna, quę corporalib⁹ antefertur: aliã, quæ ex iuſtitia eſt, iudici debes relinquere. Ipſe vinum & flagella adhibebit; tibi oleum ſufficiat modò fundere. Sextò debent aliæ circunſtantiæ generales, nempè loci, tempo

Prouer. 9.

Eccleſ. 32.

Prouer. 9.

Lu c. 10.

ris, & opportunitatis & modi concurrere: ne tibi contingat illa Sapientis ſententia qua dicit. Ex ore ſtulti reprobabitur parabola: quia non dicit illam in tempore ſuo. *Eccle.20.* Hoc autem prudentia ipſa docebit, & Deus etiam illũ qui recta intẽtione procedit. Nec hæ circunſtantiæ regula aliqua præſtingi poſſunt. *Si ergo te audierit, lucratus eris fratrẽ tuum*, nec debes vltrà procedere: nam aſſequuto fine, ceſſant media, atq; motus omnes; lucratus es animã fratris tui. O ſi ſcires quã tum lucrum feceris, plus eſt animam fratris tui lucrari, quã ſolem ipſum. Quantas diuitias exiſtimaſſes conſequuturum, ſi ſolẽ ipſum lucrareris? Pulcherrimum luminare, ꝙ gemmas, aurum, argentum, ac pretioſiſsima gignit metalla. Pretioſior multo ante Deum eſt anima vna, quàm omnia corpora cœleſtia. Et quia ſolus Deus animarum pretium ſcit, pro quibus & ſe ipſum dedit, ſolus ipſe eas æſtimare nouit. Nam, vt ait Sapiẽs: *Prouer.16* Spirituum ponderator eſt Dominus. Et ali- *Proue.21.* bi. Appendit autẽ corda Dominus, ſed alij non valuerunt iudicare honorem animarũ *Sapien.2.* ſanctarum. Tanta quippè eſt dignitas animæ, vt nec ipſe homo qui eam portat, illam agnoſcere valeat: neſcit enim quid intus por- *Pſal.138.* tet, ſecundùm illud Pſalmi: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam. Eo modo loquendi quo dicere ſolemus, cũ quis multos habet theſauros, atq; diuitias, *Fulano no ſabe lo que ſe tiene*, ſic homo neſcit quid ſecum portet. Et quia dignitatem animarum non agnoſcit, ideò non eas æſtimat homo. Deus autem in maximo pretio habet animas, vtpotè pro quibus ſuũ ſanguinem fudit & ſuam vitam expendit. Gaudent cœli, & lętantur Angeli pro vnius animæ cõuerſione ac ſalute. Perpẽde quid ille paſtor fecerit pro recuperanda oue perdita per rupes, per abrupta, per mõtes, valleſq; eam quæſiuit; inuentam ſuper humeros poſuit, atq; ad caulas gaudẽs reduxit, *Luc.15.* omnia magalia quaſi ad feſtum inuitãs, pro oue perdita quam inuenerat. Idem in mulie re illa quæ dragmam perditam inuenit videmus, & in patre illo qui perditum filium tãto gaudio recepit, & eum amplexatus eſt. Sic tu gaudare debes, quòd animam vnam tua correctione lucratus fueris, pro qua Chri- *Iacob.5.* ſtus mortuus eſt. Vnde Iacobus, ait: Fratres mei, ſi quis veſtrum errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, ſcire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorẽ ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte & operit multitudinem peccatorum. Id quod eſt proprium charitati, attribuitur huic operi charitatis, quod eſt correctio fratris, nempè operire multitudinem peccatorum. Quid *Simile.* ſi nec ſic emendauerit ſe frater? Certè vltra progrediendũ eſt, aliaque conueniẽtiora media adhibenda. Quemadmodùm peritus medicus prius faciliora tẽtat media, deinde duriora adhibet, deniq; ſi hæc nõ ſufficiunt, vſque ad ſectionem membri procedit. Dieta prius tentat infirmo medicari, deindè amara potione, ac ſlegbothomia; ꝙ ſi nec hoc prodeſt cauterium adhibet: denique ſecat & vrit. Sic tu ſi prius blãdè & chriſtianè corripiens fratrem nil feciſti, iam duriora remedia quære, illum coram teſtibus admone: hoc non profuit, dic Eccleſiæ. Si non hoc ſufficiens fuit medium, tãquam deſperans de ſua ſalute, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus: ſeca eum, diuide à conſortio reliquorum fratrum per ſententiam excommunicationis, tãquam ſeparatum membrũ putridum. Aliqui, inter quos Caietanus, di- *Caietan.* cunt teſtes non eſſe accerſendos, niſi cùm peccatum eſt publicũ ſecundò modo dicto, hoc eſt, ꝙ poſsit teſtibus probari, licet non ſit probatum: ſed conformius videtur huic Euangelio, etiam de peccato occulto intelligi. Sed ſi nec ſic correctus fuerit, dic Eccleſiæ. Hoc eſt prælato Eccleſiæ viſibilis. Eccleſia enim hæc viſibilis eſt quæ caput habet viſibile, nempè Chriſtum Dominũ, qui ſe hominibus viſibilem præbuit, ſecundùm illud. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cũ ho- *Baruch.3.* minib⁹ cõuerſat⁹ eſt. Et vicarius ei⁹ etiã viſibilis eſt. Illi ergo dicendũ eſt, qui fratri præeſt tanquam pater, non tanquam iudex: vnde tunc prælatus non poteſt in illũ animaduertere tanquã iudex, procedendo ad publicam punitionem, ſed tanquam pater dulciter & charitatiuè admonere, & aliquam ei ſecretam correctionem adhibere, ſi criminis neceſsitas id exigerit. Quòd ſi correctus fuerit, ibi ceſſandum eſt: ſin verò, excõmunicatione feriendus, vel alijs legum pœnis puniendus: iam enim tunc tranſit in aliũ ordinẽ iuris. Excõmunicatio autẽ quoddã exilium ſpirituale eſt à cõmunicatione fidelium, à qua iã iſti excluduntur, ne ſicut ſcabioſa ouis alias inficiat. Hæc ſunt quæ in cõmunibus concionibus poſſunt populo dici, nam aliæ difficultates Theologicis diſputationibus relinquendæ ſunt.

Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum. *Alia moralitas de eodem.*

O verè

O verè pulchrâ & notatu digniſsima regula, imò & neceſſaria, vt pax internos cõſeruet, charitaſque foueatur, & coaleſcat. Cũ enim vita noſtra non ſit iuſtitia, ſed iuſtificatio, non perfectio, ſed tẽdentia ad perfectionẽ, imò nil aliud quã domus quædã in qua varia genera morborum conſpiciuntur; nõ parum refert ſcire qualem te erga aliorũ infirmitates exhibeas. Pauci enim ſũt qui aliorũ vitia rectè tractare poſsint. Aut enim omninò tacemus & diſsimulamus, aut plus iuſtò *Innocẽtius* facimus. Et tamen Innocentius diſt. 83. cap. error, ſic ait: Error cui non reſiſtitur, approbatur. Negligere quippè cum poſſes perturbare peruerſos, nihil eſt aliud quàm fouere: nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui *Aguſt.* manifeſto facinori deſinit obuiare. Quare D. Auguſt. 1. lib. de Ciuitate. c. 9. egregiè docet cauſam propter quam in hac vita boni ſimul flagellantur cum malis. Nempè quia neglexerunt cum poſſent, malos corripere. Flagellantur, inquit, ſimul, non quia ſimul agant malã vitam, ſed quia ſimul amant tẽporalem vitã, non quidem æqualiter, ſed tamen ſimul, quam boni contemnere debent, vt illi correpti, atque correcti conſequerentur æternam; ad quã conſequendam ſi nollent eſſe ſocij, ferrentur, & diligerentur inimici: quia donec viuunt, incertum eſt vtrum voluntatem ſint in melius mutaturi. Quare non vtique parem, ſed longe grauiorem ha- *Ezech.33.* bent cauſam, quibus per Prophetã dicitur. Ille quidem in ſuo peccato moritur, ſanguinem autẽ eius de manu ſpeculatoris requiram. Ad hoc enim ſpeculatores, hoc eſt, populorum præpoſiti conſtituti ſunt in Eccleſijs: vt non parcant obiurgando peccata. Nec ideò tamen ab huiuſmodi culpa penitus alienus eſt, qui licet præpoſitus nõ ſit, in eis tamen quibus vitæ huius neceſsitate coniungitur, multa monenda, vel arguenda nouit & negligit, euitans eorum offenſiones propter illa quibus in hac vita, non vt debuit vtitur, ſed pluſquam debet delectatur. *Vade*, duobus pedibus compaſsionis & charitatis: tunc enim non indignabitur, ſecun- *Hiere.10.* dùm illud Hierem. c. 10. Corripe me Domine, ſed non in furore tuo, ne fortè ad ni- *Prouer.17.* hilum redigas me. Et Prou. 17. Plus profuit blanda correctio apud prudentem; quàm *2.Theſ.6.* centũ plagę apud ſtultũ. Et Paul. 2. Theſ. 6. Nolite quaſi inimicum æſtimare eum, ſed *Ambroſ.* corripite vt fratrem: vndè Ambroſ. ſuper illud Pſalm. 118. Qui timent te videbunt me & lętabantur, ait. Pleriſque iuſti aſpectus admonitio correctionis eſt, perfectioribus lætitia eſt. *Inter te & ipſum ſolum.* Ne fortè publicè correctus, & de ſuo crimine manifeſtatus humanam amittat verecundiam, & negligat corrigi, & dicatur illi illud Hiere. 3. *Hierem.3.* Frons meretricis facta eſt tibi, erubeſcere noluiſti. Item Auguſtinus ſuper epiſtolam *Auguſ.* Ioann. & habetur. 23. quæſtion. 5. capit. *23.q.5.* Non putes. Non putes, inquit, te amare tunc ſeruum tuum, quando ei non das diſciplinã, aut tunc amare vicinum tuum, quandò eum non corrigis: nõ eſt iſta charitas, ſed lãguor. Ferueat charitas ad emendandum & corrigendum. Idem Fauſto ait, Quid faciet Eccleſiæ medicina ſalutem omnium materna charitate conquirens, tanquam inter freneticos, & lethargicos æſtuans? Nunquid contemnere, nunquid deſiſtere, vel debet, vel poteſt? Vtriſque neceſſe eſt, vt ſit moleſta, quæ neutris eſt inimica. Nam & frenetici nolunt ligari, & lethargici nolunt excitari, ſed perſeuerat diligentia charitatis freneticum alligare, & lethargicum ſtimulare, ambos amare, ambo offendũtur, ſed ambo diligũtur: ambo moleſtari, quãdiù ęgri ſunt indignantur, ſed ambo ſanari congratulantur. Et in epiſtola ad D. Hieronymum idem *Idem.* Auguſtinus, ait. Neſcio vtrum Chriſtianæ amicitiæ putandæ ſint in quibus magis valet vulgare Prouerbium, Obſequium amicos, veritas odium parit; quàm Eccleſiaſticum, Meliora ſunt vbera diligentis, quàm *Terentius* fraudulenta oſcula odientis. Corripiendus *Proue..27.* eſt ergo frater, non adulandus. Non enim Chriſtus Dominus in hoc loco ait, Adulare eum, ſed corripe eum. Hactenus Auguſtin. Sed quoniam frater tuus eſt, blandè ac leniter corripiendus eſt. Vnde Hieronymus ſu- *Hieron.* per illud Prouer. 29. Qui vehementer emũ- *Prouer.29.* git elicit ſanguinem; Qui modeſtè, inquit, alloquit proximũ, gratũ accipit reſpõſum: & quaſi de vberibus de quibus lac quærebat, butyrum exprimit. Sed qui ineptoverbo rixã, & diſcordiã ex fraterno corde prouocat, quaſi neceſſariumvltra modum emũgens; ſanguinem elicit. Hæc Hieronymus. Quarè qui nimia ſeueritate fratres ſuos corri- *D. Bonauẽ.* piunt, ſimiles ſunt, ait D. Bonauent. illi qui *Simile.* patellas veteres reſiciunt, qui dum foramẽ vnum vno ictu mallei obſtruere volunt, vel multa foramina faciunt, vel patellã omninò confringunt. Quid enim aliud eſt correctio, niſi fratris fracti reparatio? Vnde Eccleſ. 21. *Eccleſ.21.* Sapiens, ait: Cor impij quaſi vas confractum. Si ergo reparaturus patellam ictum mallei

mallei temperas, quarè ad reficiendum cor peccatoris confractum, correptionem non temperas? Vitia ſiquidem animi (authore Seneca) ſicut vulnera carnis leuiter tractãda ſunt. Plus enim, ait Ambroſius, proficit amica correptio, quàm turbulenta. Tales etiam ſimiles ſunt barbitonſoribus, qui ſine aqua capillos capitis, aut barbæ radere volunt. Quid per aquam quæ barbam humectat, niſi lenitas deſignatur, quæ correptionem præire & comitari debet. Iuxtà illud quod Paulus ſcribens ad Galatas, ait: Si præcocupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, corripite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis. Volebat Apoſtolus barbam radendam humectare qui in ſpiritu lenitatis fieri præcipiebat. Grauiſsimũ ſanè eſt ab ignorante barbitonſore nouacula dẽtata, ſine aqua radi. Quid enim eſt dentata nauacula, niſi mordax, & aſpera correptio, quæ illos qui malè raduntur (ideſt ineptè & aſperè reprehenduntur) cogit cum abundantia lacrymarum faciem rigare? Noli ergo aquam dimittere in barbam radendam, lenitatem & manſuetudinem in correptione faciendà. Aufer dentes à nauacula, ideſt cõuitiũ à correptione, vt malos capitis ac barbæ pilos, ideſt exceſſus, & crimina fratris, furari potius quàm violenter auferre videaris. Qui enim iumentum ſuum onerare volunt, mollia ſupponere cõſueuerũt, ne onus ſuperimpoſitum iumẽtum lædat, dorſumquẽ eius totum excoriet. Ille etiam qui quadrigam facilè trahere vult, modulos quadrigæ vngere ſolet, vt ab equis leuius, & ſuauius trahatur. Sic tu preces, ſupplicationes, ſupponere debes, vt onus correptionis frater facilè portare ſine aliquo nocumento poſsit. Vel hinc diſcant prælati ſubditos ſuos cum manſuetudine corripere, quandò obſtinati, & rebelles non ſunt. Diſcant etiã iram in correptione ſibi ſubijcere, & nõ ab ira & indignatione ſubiectari. Quod de iuſto Malachia docet Bernard⁹, quòd ſcilicet, ira in manu eius erat. Vocata veniebat, nutu & non impetu ferebatur. Qua cum vellet vtebatur, & cũ nollet non vtebatur. Vnde Moyſes de vindicta Dei aduerſus Ægyptios verba faciens, ait Exod. 15. Miſiſti iram tuam quæ deuorauit eos ſicut ſtipulam. Nõ mittunt iram, ſed potiùs ab ira mittuntur, qui iræ ſuæ impetum ſequũtur. Mitte ergo & tu quiſquis es antè te irã tuã, exẽplo Dñi, vt non ex impetu, ſed maturo & libero cõſilio, & animi lenitate, vel parũ exequaris vindictam. Animaduerte q̃ de viro ſtulto dicit Iob: Cum apprehenderit eum gladius, ſubſiſtere non poterit. Per gladium irã intellige, qui ſtultũ apprehendere dicitur, cùm abira ſuperatur. Multò profectò melius eſt apprehendere gladium, quã à gladio apprehendi. Ideſt irã cohibere, quã ab ira ſuperari. Non te ſuperet ira, ait Iob. Hoc eſt quòd de iudice Chriſto Sapiens, ait. Acuit diram iram in lanceã Irã ſuam ille acuit, qui illam cohibet, & animo ſuo dominatur, & deliberato & pendenti iudicio fratrẽ corripit, aut vindictam in eum peccantẽ exercet. Ille verò ab ira acuitur qui non nutu, ſed impetu fertur. Modeſtia igitur & animi manſuetudo & lenitas in correptione adhibenda eſt. Ecce quid D. Bonau. doceat: Deinde prudenter, & diſcretè frater corripiẽdus eſt, & cum grano ſalis, prouidens ſcilicet pudori eius. Quarè prius ſecretè corripiendus eſt. *Corripe illum, ait, inter te & ipſum ſolum.* Perſonarum etiam ſtatus percipiendus eſt. Nã vt D. Hieron. docet, non ſanat oculum, quod ſanat calcaneum. Quare cum ſene & veterano parcius agendum eſt, vt ait Seneca. Et D. Paulus. 1. Timot. 2. Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra, vt patrẽ. Cũ iuuene verò qui blandã nõ accipit correptionem, durius agẽdũ eſt, incutiendo ſcilicet timorẽ. Vndè Auguſt. ait: Sicut meliores ſunt quos amor corrigit, ita peiores quos non corrigit timor. In his tamen etiã modus ſeruandus eſt, & de leuioribus leuius corrigendus eſt frater, ne cõtra culices cũ gladio pugnare videant. Cæterũ q̃ maximè ante oculos habendũ eſt, id erit, vt ex amore & charitate correctio procedere videatur. Hoc eſt enim q̃ Dñs ſignificare voluit Eſa. 2. (vt docet D. Bona.) cum dicit: Egredietur virga de radice Ieſſe. Nam per virgam correctio, per Ieſſe q̃ incẽdium interpretatur, amor deſignatur. Vndè virgam de radice Ieſſe exire, eſt correptionem de radice charitatis procedere. *Si te non audierit.* Sunt corda quorundam hominũ perditorum, ait D. Bonauen. ſimilia carnib⁹ veteris gallinæ, quæ nec coqui poſſunt, nec dentibus, aut vnguibus carpi, correptionem ſcilicet, nullo pacto ferentia. De quibus Salomon, ait Prou. 25. Non amat peſtilens eum ſe corrigite? Imò tales ſunt ſimiles equis ſcabioſis, quorum ſi vulnera tangas, fremere, atque calcitrare ſolent. Tales etiam diabolo ſimiles ſunt, qui corrigi non poteſt. Vnde idẽ Salomõ ait: Qui odit correptionẽ, veſtigiũ eſt peccatoris. Peccatorẽ vocans

Seneca. *Ambroſ.* *Simile.* *Galat. 6.* *Simile.* *Simile.* *Bernar.* *Exod. 15.* *Similia.* *Iob. 41.* *Iob. 26.* *Sapien.* *Hieron.* *Seneca.* *1. Tim. 2.* *Auguſt.* *D. Bonau.* *Eſai. 2.* *D. Bonau.* *Similia.* *Prouer. 25* *Eccl. 21.*

vocans diabolum per anthonomaſiam. Sicut enim veſtigium pedi omninò aſsimilatur; ſic qui correptionem non audit, diaboli veſtigium, ac expreſſam ſimilitudinem in corde ſuo habet. Arguentem autem & corripientẽ odio habere, leuis cordis magnũ indicium eſt. Vndè Sapiens, ait Eccl. 20. Non murmurauit correptus vir prudens, & diſciplinatus. Nam quemadmodũ doliũ inane, & vacuum cùm malleo percutitur maximè reſonat; ſi verò plenũ fuerit, nullũ ſtrepitum facit; ſic qui vacui ſunt diuina gratia, & ſapiẽtia, cũ corripiũtur, murmurare ſolẽt: pleni autem tacent, & ſuſtinent, imò æquo animo audiunt & corriguntur, *ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.* Vt perſpicias quã turpis res ſit peccatum, vtpotè quod tali pœna mulctetur. Nec enim quis ſeparare poterit fideles à cõmunione Sacramentorum & reliquorum fidelium, niſi ſolummodò peccatum. *Amen dico vobis quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis.* Quam poteſtatem ligandi, aut ſoluendi promiſerat Petro; hanc eandem omnibus diſcipulis cõmunicat: vt non ſolũ timeatur ſententia Petri, ſed cuiuslibet ſui prælati, ſuæque Eccleſiæ ſententiam timeat. Et ideò hæc verba exponẽda ſunt ſicut ſupra capite. 16. *Iterum dico vobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terrã de omni re quãcunq; petierint, fiet aliſs à Patre meo qui in cœlis eſt.* Hoc eſt dicere, tanta eſt poteſtas Eccleſiæ ſuper homines, cui denuntiandus eſt frater impœnitens; quòd ſi vel duobus tantũ conſentientibus impetraturi ſunt illi quidquid volẽt, multò magis totius alicuius Eccleſiæ iudiciũ ſit per timeſcendum, & quod illa voluerit à Deo ſit approbandũ. Vndè ſatis patet, poteſtatem illam ligandi, atq; ſoluendi, de qua ſupra dixit Dominus, pertinere ad totam ipſam Eccleſiam, cui frater eſt denũtiandus. Vel dic q̃ cùm iam iam declaraſſet Eccleſię, eiuſq; poteſtatem iudiciaram; declarat modò accumulando dona Eccleſiæ, poteſtatem impetrandi à Deo omnia. Idem enim eſt, acſi diceret: Dixi modo vobis poteſtatem veſtram circa iudicia, iterum dico non eandem, ſed aliam veſtram cõmunẽ poteſtatem, nempè quòd ſi duo ex vobis, ſcilicet diſcipulis meis, fidelib⁹ meis. Ideò quippè non dixit omnes, nè de vniuerſali Eccleſia duntaxat intelligeretur. Nec etiã dixit, multi, nè priuilegium hoc ad magnas Eccleſias tãtùm reſtringeretur. Sed dixit, ſi duo: vt etiam minimi numeri fidelium quanta ſit vis explicaretur. *Conſenſerint ſuper terram.* Nam ſicut ſupra declarando poteſtatem ligandi, atque ſoluendi, dixit: Quæcunque ligaueritis ſuper terram; vt intelligeremus materiam ligandi, atque ſoluendi eſſe illa quæ ſunt ſuper terram; ità declarando poteſtatem impetrandi apponit ſuper terram, vt oſtendat quòd materia huius conſenſus ſunt illa, quæ ſunt ſuper terram, hoc eſt, ſi conſenſeritis etiã ſuper terram, hoc eſt, ſi eundem ſenſum habueritis, non circa ea dũtaxat quæ ſunt in cœlis, & in inferno, vel circa credenda, ſed etiam in his quæ ſunt ſuper terram, nempè circa agenda, ſuſtinenda, patienda, & huiuſmodi occurrentia in terris. Quarè in poteſtate ligandi, atque ſoluendi reſtringit illam, ad ea ſolũ quæ ſunt ſuper terrã. Hic auget & accumulat ad poteſtatem Eccleſiæ, quòd non ſolum circa cœleſtia, ſed circa terrena conſenſus eorũ erit efficax. *De omni re.* Nulla excipitur. *Quamcunque petierint.* Hic explicatur, quòd de petitionibus fidelium loquitur quarum explicat efficaciam, ſi ex conſenſu charitatis fiant. Charitas enim fidelium qua in bonum conſentiunt, hanc vnitatem cõſenſus facit, ac per conſequens hanc vim impetrandi. *Fiet,* non dicit faciunt, quòd non de poteſtate factiua miraculorum, ſed de impetratiua tractat. *Illis,* ait, non contra illos, aut præter id quod illi intendunt. Vt intelligas non promitti exauditionẽ, niſi ſecundum voluntatem petentium, quam haberent ſi cuncta noſſent quæ Deus nouit. Nã vt ait Auguſt. Bonus eſt Dominus negans q̃ volumus, vt tribuat quod malemus, ſi omnia videremus quæ Deus videt. *A Patre meo, qui in cœlis eſt.* Pater quippè eſt à quo petunt, impetrabuntque, ſi inter ſe ex charitate conſenſerint. Grata quippè maximè Patri noſtro eſt hæc charitatis cõnexio. *Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo: ibi ſum in medio eorum.* Acſi diceret: Ideo tantam efficaciam habet petitio duorum vel plurium conſentientium in vnum: quia ego ſum in medio eorum præbens ſuæ petitioni efficaciam. Itaque ipſi iam nõ petunt, ſed ego in ipſis peto. Dicit autem in nomine meo, ad differentiam humanæ amicitiæ, aut humanæ concordiæ, quæ licet ſit laudabilis, tñ nõ gaudet hoc priuilegio diuinæ præſentiæ. Nõ ſunt enim in Ieſu Chriſti nomine vnanimes, quibus aliud viuere eſt, quam Chriſtus. *Ibi ſum in medio eorum.* Nõ dicit

Eccleſ. 20. *Simile.* *Auguſt.*

dicit, Ero, quia neſcit futurum Deus, qui æternitate ſua ſemper adeſt omnibus. Sum, ait, non in illo generali modo eſſendi, quo eſt præſens omnibus rebus; ſed ſpeciali quadam aſsiſtentia gratiæ ſuæ operans intus in eis, & extra pro eis. Non enim minus efficit cùm præſens eſt in medio eorum fidelium, qui in nomine eius congregãtur; quã cùm erat in medio diſcipulorum, cùm in carne conuerſabatur cum eis, de quo mẽ-
Ioann.17. tionem fecit Ioannis.17. cùm ait: Cùm eſſem cum eis, ſeruabam eos in nomine tuo, quos dediſti mihi ego cuſtodiui. *In medio eorũ*, ait, hoc eſt, more iudicis, qui medius eſt inter actorem & reũ, nequaquã in partem aliquam declinans. Iudex quippè in medio debet eſſe, nec propter metum aut præmium in alteram partem contra iuſtitiam declinare; tunc enim & pax & iuſtitia cõ-
Ioann.20 ſeruabuntur. Sic enim & Chriſtus Dñs poſt reſurrectionẽ ſuã ſtetit in medio diſcipulorum ſuorum, & dixit eis, Pax vobis. Circa hanc Saluatoris ſententiam aduerte, quid Diuus Gregorius dicat, & refertur de pœnitentia, diſtinct.3. capit. Septies, & de iure iurando, cap. Quemadmodùm. Vbi ſunt, ait, qui Eccleſiæ conuentum præſumunt contemnere, & venerandæ congre-
Gregorius gationi preces ſolitarias anteferrè, ſi duobus, vel tribus ſimul poſitis Ieſus in medio ſe futurum, & omnia promittit, quæ poſtulati fuerint præſtiturum, quid non dabit plurimis? Ergo ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram de corrigendis peccatoribus, vel excommunicandis rebellibus, vel per charitatis concordiam quamlibet rem, *De omni re quamcunque petierint*, ſcilicet, piè, perſeueranter, pro ſe, ad ſalutem, *Fiet illis à Patre meo qui in cœlis eſt* Habebunt enim illud, vt diximus, vel æquale tunc, vel quãdo expedierit. *Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo.* Id eſt, ad ſalutem propriam, vel alienam quærendam, vel gloriam nominis eius manifeſtandam. *Ibi ſum*
Petrus de Rabena. *in medio eorum.* Vbi Petrus de Rabena, ſic ait: Sumat medium mediator Dei, & homi num, qui in medio doctorum inuentus eſt. Medius ſtetit ad baptiſmum, medius pepẽdit in Cruce, reſurgens quoque ſtetit in medio diſcipulorum, medius etiam ad iudicium veniẽs ſegregabit hędos ab agnis. Sunt duo vel tres, ſed non congregati, qui cõtra ſe inuicem inuehuntur, inuicem mordent, & inuicem conſumuntur. Sunt congregati, ſed non in nomine Domini, quorum conſenſus in fraudulẽtia, in malitia, in vanitate, in augendis diuitijs, in cubilibus, & impudicitijs, & iniurijs ſuis vlciſcendis. In nomine Domini congregati ſunt, qui ipſius gloriã æmulantur, ipſius ſpiritu feruent, ipſum in omnibus, & per omnia fidei oculis, & mũdo corde non deſinunt intueri. Ibi prorſus in medio eſt ſe ſe omnibus offerens, omnes attrahẽs, & ſe ipſum impertiens vniuerſis. Vnde Ioan.20. capite cùm fores eſſent clauſæ, ſtetit Ieſus in medio. Item in medio quaſi communis adiutor. Lignum quippè vitæ plãtatum eſt in medio paradiſi: *Tunc accedens ad eum Petrus dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vſq; ſepties? Dixit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties.* Sumpta Petrus occaſione ab eo, quod Dominus dixerat, Si peccauerit in te frater tuus, &c. interrogat quoties debeat homo dimittere fratri contra ſe peccanti vſq; ſepties. Forſan Deum ex hominum conditione iudicans qui parci ſunt, & quaſi auari ad dimittendũ proximis cõtra ſe errantibus. Sed Dominus plus dixit, quam ipſe Petrus putarat, cùm ait: *Non dico tibi vſque ſepties, ſed ſeptuagies ſepties.* Numerus finitus pro infinito, vt ait Hieronymus. *Hieron.* Auguſtinus enim perfectionem tribuit numero ſeptenario cùm libr.11. de ciuit. Dei, *Auguſt.* cap.31. ait, quòd numerus ſeptenarius ſignificat perpetuitatem. Nã totus imparprimus numerus ternarius eſt, qui nõ habet mediũ, nec quomodo in numeros æquales diuidatur: nã vnitas numerus non eſt, ſed principiũ numeri. Totus par eſt numerus quaternarius, ex quo etiam cõſtat ſeptenarius, qui cõſiſtit ex duabus medietatibus, & quælibet ex duab⁹ vnitatib⁹, & ex his numeris impari, ac pari. Vnde pro perpetuitate ſæpè po- *Prouerb.24* nitur, & vniuerſitate, vt eſt illud, Septies in die cadit iuſtus & reſurgit, ideſt, toties quoties ceciderit, reſurget. Sic hîc toties quoties te offẽderit debes dimittere illi. Septuagies ſepties: ideſt ſepties ſeptuaginta ſepties vicib⁹, quæ faciũt quadrĩgenta nonaginta octo vices. Et hoc excedit humanũ poſſe in peccando vna die: non enim tot vicibus poterit vnus homo in vna die peccare. Vel ſecundũ Auguſt. vndecies ſeptem faciunt *Auguſ.* ſeptuaginta ſeptẽ, & per vndecim ſignificat tranſgreſsio: per ſeptuaginta ſeptẽ autẽ Decalogus: per inobediẽtiam ſeptem capitaliũ vitiorum violatus, & per ſeptem omne tempus, vt diximus: & tunc ſenſus eſt. Quòd in omni tranſgreſsione, & omni inobedientia, & omni plenitudine vitiorum, & omni tempore ſemper ſit paratus dimittere fratri delinquẽti. Et ſic nullus terminus ponitur miſericordiæ infinitæ, quam & tu imitari in
Ezech.18. tuo infinito debes. Vndè Ezech.18. dicitur: In quacumq; hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum ſuarum amplius non re-
Eccleſ.28. cordabor. & Eccleſiaſt.28. Relinque proximo tuo nocenti tibi, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluẽtur. Homo homini reſeruat iram, & à Deo quærit medellam. Ex his colligere poteris quãto maiora cõferat Deus, quàm ea quæ nos aut cogitare, aut ſperare
Moralitas poſsimus. Putabat Petrus ſe valde exceſsiſſe ſi ſeptimam offenſam peccantibus remitteret, fortè iudicans illum ſecundùm hominum conditionem, qui parci nimium ſumus ad dimittendum: & tamen inuenit illum ſic largum, ac liberalem ad dimittendũ, vt non ſolùm ſepties, ſed ſeptuagies ſepties dimittendos eſſe declaret, numerũ finitum pro infinito ponens. Simile quid Abrahæ con-
Geneſ.18. tigit, Geneſ.18. cui cũ Dominus declaraſſet ſe velle perdere Sodomitas propter eorũ nefanda crimina, Abraham cum Deo contẽdens, nõ videri ſibi æquũ q̃ perderet iuſtum cũ impio, interrogare auſus eſt Dominum, an propter quinquaginta iuſtos cæteris peccatoribus parceret: cumq; Dominus affirmaſſet. Rurſus, ſi propter quadraginta quinq; iuſtos indulgeret alijs, petijt. Annuit Dominus, & dixit quòd ſic. Rurſus Abrahã intulit. Quia ſemel cœpi, loquar ad Dominum meum, cũ ſim puluis & cinis. Delebis propter quadraginta? Non delebo, ait Dominus. Ne quæſo, inquit Abraham, indigneris Dñe ſi loquar. Si inuenero trigita, indulgebis? Indulgebo, ait Dominus, propter trigita. Quia ſemel, inquit, cœpi, loquar. Quid ſi inuenti fuerint viginti? Non interficiam propter viginti, ait Dñs. Obſecro, inquit, ne iraſcaris Dñe ſi loquar adhuc ſemel. Quid ſi inuenti fuerint decem? Non delebo propter decẽ. Ecce quomodò miſericordia Dei amplior, quã exiſtimauerat Abraham inuenta eſt. Nã cũ prius per quinq; iuſtos numeraſſet, & Dominum facilem ad dimittendũ inueniſſet, rurſus per numerũ denarium qui duplo maior eſt quàm quinarius, deſcendebat vſq; ad decem: ſic & Petro modò, vt viſum eſt accidit. Atque vt hanc Dei propenſionem, ac penè incredibilem liberalitatem ad dimittendum oſtenderet; hanc ſubintulit parabolam Dominus. *Ideo aſsimilatũ eſt Regnum cœlorum homini regi, qui voluit ra-*

tionem ponere cum ſeruis ſuis. Et cum cœpiſſet rationem ponere, oblatus eſt ei vnus, qui debebat ei decem millia talenta. Cùm autem non haberet vnde redderet, iuſsit eum Dominus venundari, & vxorem eius & filios, & omnia quæ habebat, & reddi. Procidens autem ſeruus ille orabat eum dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Miſertus autem Dominus ſerui illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit ei. Egreſſus autem ſeruus ille inuenit vnum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios, & tenens ſuffocabat eum dicens, Redde quod debes. Et procidens conſeruus eius rogabat eum dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ille autem noluit, ſed abiit, & miſit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conſerui eius, quæ fiebant, contriſtati ſunt valde. Et venerunt & narrauerunt Domino ſuo omnia quæ facta ſunt. Tunc vocabit illum Dominus eius, & ait illi Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me. Nonne ergo oportuit, & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum? Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, quoad vſque redderet vniuerſum debitum. Sic & Pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris. Prius totam communiter explicemus parabolam, vt deinde minutatim eam explicare vtilius valeamus. Rex iſte Pater eſt cœleſtis, homo debitor peccator, qui peccando fit Deo debitor, ſoli quippè Deo peccat, contra quem peccando pœnę etiam debitor fit. Cum debitoribus rationem ponit Deus: quoniam à peccatoribus vult placari, & ſuum honorem, cui per peccatum derogatur vult reſtitui. Decem millia talentorum debet: quoniam in multis offendimus omnes, & ſepties in die cadimus, propter magnitudinem, & multitudinem peccatorum, quibus Deum offendimus. Magnum quippè valde debitum eſt quo per peccatum obſtringimur Deo: tum propter grauitatem; quia peccatum contra Deum infinitatem quandam contrahit ex parte eius contra quem peccamus; tum propter frequentem iterationem, & multitudinem peccatorum. Tantò namq; eſt quod in Deũ committitur peccatum grauius omni eo q̃ in hominem committitur; quantò magis ipſius maieſtas omnibus excelſior, & in immenſum ſuperat quidquid eſt in hominib⁹. Cæterũ tãto obſtrictũ debito iubet Dñs vendũdari cũ omnibus quæ ipſius ſunt, quãdò

terribilia inferni tormenta minatur peccatori, ſi non reconcilietur per pœnitentiam, vt talibus comminationibus ei metum incutiat, ne peccata peccatis accumulet. Debitor Regis cõminatione exterritus, coram eo in terrã procumbens, ac dilationem ſupplicij petens, peccator eſt cõminationibus Dñi exterritus antè actorum malorũ agens pœnitentiã, & pœnitẽdi, vitamq; in melius commutandi indutias poſtulans. Rex precibus flexus poſtulãti dilationẽ dat & remiſſionẽ: quoniam benignus Pater cœleſtis bonitate ſupplicũ ſemper vota excedens, & tẽpus cõcedit pœnitendi, & præterita omnia peccata dimittit ei qui ſerio conuertitur ad Deum, omnia eius peccata obliuioni tradẽs. Seruus conſeruũ habet debitorem, quoniã alter alterum offendit, nec quiſquam eſt qui nõ aliquandò à proximo lædatur in aliquo, ſiue in corpore, ſiue in re, ſiue in nomine, ſiue quomodolibet aliter, debitum tamen conſerui exiguum eſt, cẽtum tantùm denariorum, cùm debitum ſerui erga Dominum, abſq; proportione maius ſit, decem videlicet, millium talentorum. Quoniam abſque proportione grauiora, & numero maiora peccata illa ſunt quibus Deum offendit homo, ſeruus Dominum, quàm ea quibus homo offendit hominem, ſeruus conſeruum. Contingit enim centũ vicibus offendi Deũ, vbi non ſemel proximus offenditur; cùm è contrario nunquam contingat, verè offendi proximum, niſi ſimul & Deus offendatur grauiùs, cuius eſt præceptum diligere, non offendere proximum: deniq; tanto grauior eſt vnaquæque offenſio qua homo offendit Deum, ea qua offendit hominem, quantò in infinitũ magis diſtat Deus ab homine, quã ab homine homo. Centum denariorum debitum ſolui poſtulat ſeruus conſeruo, quãdò pro offenſa in ſe commiſſa expoſcit vindictam. Seruus in conſeruum manus inijcit, & ſtringit apprehenſum gutture, cùm Rex nil tale in ſeruum egiſſet, ſed tantum cõminando iuſsiſſet venundari eum, &c. quoniam pro leui offenſa ſolẽt ſubindè homines multò grauiores ab inuicem vindictas expoſcere, quàm exigat Deus pro peccatis plurimis, atque grauiſsimis. Et quoniam ad vindictam ardentes ſunt homines erga ſe inuicem, cùm ſit Deus longanimus diu comminans antequam feriat, nec tam per ſe vindictam quærens, quam vindictæ cõminationem territans, vt non vltrà debita homo accumulet. Seruus rogat conſeruũ & ſolutionem pollicetur, ſed nil à conſeruo impetrat, quando is qui offenſus eſt, nullis flecti patitur precibus eius qui lęſit, quin ius ſuum extremum exigat; & vindictam quam meditatur exerceat, etiam ſi pro ſua illi pollicea-
tur is qui offendit damni reparationẽ, aut rationabilem pro offenſæ quantitate ſatisfactionem. Vbi & hoc notandum, minori humilitate flecti Regem Dominum, vbi maiori nõ flectitur homo ſeruus. Minor ſiquidem eſt humilitas, vbi ſeruus procidit ad pedes Domini, quàm vbi ſeruus procidit ante pedes conſerui. Quãtò enim perſona cui fuit humilitas æſtimatur vilior, tantò eſt humiliatio illi cui exhibetur glorioſior. Maiorem ſiquidem humilitatem monſtrat, qui etiam inferiori ſe ſubijcit, quàm qui tantùm ſuperioribus. Attamen ſupplicatione flectitur Deus à ſeruo, qua renuit flecti ſeruus à cõſeruo. Mittit ſeruus pro centum denarijs conſeruũ incarcerem, donec reddat vniuerſum debitum: quoniam pro leui offenſa plenam exigit homo vindictam, nil de ſuo volens iure concedere, vbi Deus liberaliter totum dimittit tam immenſum debitum. Triſtantur conſerui, quoniam non poteſt non vehementer diſplicere Sanctis, & Angelis, & iſta crudelitas ſeruorũ aduerſùs inuicem, qui tam liberalem erga ſe experiuntur Dominum, Domino referunt negotium: quoniam ſancti homines, & Angeli Dei pro miſeria afflictorum, & eorum qui opprimũtur; quærentium & non inuenientium à fratribus miſericordiam, orant, & diuinæ iuſtitiæ rectitudinem aduerſùm illos pauperum oppreſſores inuocant. Rex audito nuntio ſeruum vocat & condemnat: quoniã Deus in nouiſsimo die, quando clamorem exaudiet oppreſſorum, & ſanguinem eorũ exquiret ad iudicium euocabit huiuſmodi ſeuera obiurgatione. Rex ſeruum increpat: quia confuſione publica huiuſmodi homines iudex, coram adſtãtibus omnibus confundet. Ex probatur tunc ſeruo debitũ dimiſſum, cuius alioquin nunquàm mentionẽ facturus erat Dominus: quoniam peccata quæ Deus dimiſit homini, ad vltionem reuocat in eo qui noluerit proximo miſereri. Tunc iratus dicitur qui prius tantùm comminabatur, & quodammodo iram ſimulabat: quoniam in die illo implacabilis erit ira Dei, qui in hoc mundo placari per pœnitentiã poterit. Tũc iratus Rex durè loquetur ſeruo crudeli: quoniã tunc loquetur ad eiuſmodi in ira ſua, & in furore ſuo cõturbabit eos. Tũc ex probabitur

bitur eis q̃ Dñm habentes, tã admiſerendũ atq; condonandum facilem; ipſi noluerint proximis miſereri. Tortoribus tradentur, quando in ira iudicis proferetur aduerſùs
Matth. 25 ipſos ſententia. Diſcedite à me maledicti in ignem ęternũ, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius illic. Permanebunt in æternum damnati, donec reddant vniuerſùm debitum: quoniam tormenta perferent in æternum damnati: eo quòd ſecundum condignitatem rigoroſæ iuſtitiæ diuinæ, nunquam erit perfecta ipſorũ ſatisfactio, propter quod æterna patientur tormenta, & fumus tormentorum eorum aſcendet in ſecula. Hanc interpretationem ex quodam nõ contemnendo Doctore hic placuit tranſcribere: quoniam breuiter totam optimè explicat parabolam. Nunc latius illam, prout ad populũ interpretari debet, explicemus.

Moralitas ſeu cõcio, ſuper hãc parabolã. ¶ In hac parabola ſatis clare exprimitur nobis quis ſit Deus, & quis ſit homo, quanq; longo interuallo bonitas Dei ab hominum diſtet impietate. Igitur Rex iſte, qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis, Deus eſt,
1. Tim. 1. qui ab hominibus ſuorum operum rationem exactur⁹ eſt. Ipſe quippè Rex ille eſt, de quo Paulus dicit, Regi ſeculorum immortali inuiſibili honor, & gloria. Seculorum dicitur, quoniam præſentis, & futuri ſeculi Rex eſt, nec enim Rex Hiſpaniæ, aut Franciæ, aut Angliæ duntaxat eſt, ſed ſeculorum Rex dicitur, hoc eſt, omnium Regnorum tam huius ſeculi quàm alterius, tam
Apoc. 19. cœli, quàm terrę. Rex Regum, & Dominus dominantium, & Princeps Regum terræ, in quo omnium poteſtatum, & potentatuũ ſumma eſt & Imperium. Immortalem eum vocat, non enim temporalis Rex eſt, & caducus, ſicut alij Principes terræ, de quibus
Pſal. 81. Pſalmiſta dixit. Vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de Principibus cadetis. Nam ſicut moritur pauper, ita & dines, & ſicut agricola, ſic & Rex. Sed immortalis Rex eſt, qui ſolus habet immortalitatem: quoniam ſolus ex natura immortalis eſt, & non ex gratia ab alio præſtita, ſicut cæteræ res mortales. Inuiſibilem autem dicit Deum: quoniam rerum inuiſibi-
2. Cor. 4. lium, qualia ſunt ęterna, Dominus eſt. Nam vt Paulus ait, Quæ videntur temporalia ſunt, quæ autem non videntur æterna. Et quoniam rex iſte cui omnes reddere debemus rationem inuiſibilis eſt, ideò habet in hoc mundo Vicarios viſibiles, homines ſcilicet, ſicut & nos, quibus ſuas commit-
mittit vices, donec ipſe iterum viſibiliter veniat ad has exigendas rationes. Tunc enim *1. Cor. 15.* euacuabit omnem principatum, & poteſtatem, vt Paulus ait. Vndè Roma. 13. Ipſe Pau *Rom. 13.* lus dicit. Non eſt poteſtas niſi à Deo. Quæ autem ſunt à Deo ordinata ſunt, & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Et infra. Non ſine cauſa, gladium portat vindex in iram ei qui malum agit. His ergò delegauit vices ſuas, vt de his centum denariolis iudicent atq; cognoſcant, nempè de his temporalibus rebus quę minimæ ſunt: nam maiora debita, cordium cogitationes, ac deſideria, ipſe ſibi reſeruat: vt Sophon. dixit: *Sophon. 1.* Ego, ego ipſe ſcrutabor Hieruſalẽ in lucernis. Nam ſicut lucerna abſcõdita illuminat, *1. Cor. 4.* ſic Deus illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Vt oſtendat quod etiam minimarum rerum debeat rationẽ exigere, ſcrutinium vocat hoc iudicium; quoniam in ſcrutinio etiam mimina quæruntur: in iudicio diuino tam de mortalibus, quàm de venialibus rationem ſumus reddituri, nec erit cogitatio aliqua, aut verbum otioſum, de quo non debeamus rationem reddere, vt ipſe Dominus dixit. Et vt doceat quãta hoc diligẽtia debeat fie- *Matth. 12.* ri, dicit quòd in lucernis hoc ſcrutinium fiet. Nam quandò tu in domo tua ſumma diligentia aliquam rem vis quærere, accendis lucernam, & euertis domũ, & omnes receſſus eius perquiris, donec inuenias quod queris, ſicut diligens mulier illa fecit ad quærendã perditam dragmam. Sic Deus omnia inte- *Luc. 15.* riora cordis perſcrutabitur, nec quicquam occultum erit ei: Quoniam nulla creatura *Hebr. 4.* inuiſibilis eſt oculis eius, qui lucidiores ſunt quàm Sol, penetrantes vſq; ad diuiſio *Eccleſ. 23.* nem animæ, & ſpiritus, compagum quoq; ac medullarum. Hoc ergò iudiciũ filius Dei *Hebr. 4.* facit. Nil enim aliud eſt Deum rationẽ quęrere cum ſeruis ſuis, quàm iudicium iniquitatum noſtrarum facere. Et quoniam tale, ac tam integrum, ac ſeuerum debet eſſe; ideò Pſalmiſta dicebat. Non intres in iudi- *Pſal. 142.* cium cum ſeruo tuo, Domine: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. In his enim rationibus quas diligẽtius perſpectas habemus; debitores maximè nos inueniet Deus. Quarè & idem Propheta dice *Pſal. 129.* bat. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſubſtinebit? Omnes quippè iuſtificationes noſtræ tanquam pannus mẽſtruatæ. Maximè quando in oculis Domi- *Eſai. 64.* ni apparent. Quare optimum cõſilium erit,

vt nos metipsos iudicemus, ne iudicemur à Domino, sumptaq; operum nostrorũ ratione, pro posse nostro Deo satisfaciamus, ne in inmensum debito protracto soluere nimi me valeamus. *Et oblatus est ei vnus qui debebat ei decem millia talentorum.* Hinc perpendere poteris, vere Dei cultor, quãta Deo debeamus. Si enim ille qui primus casu Deo offertur, tam eximiam debet quantitatem, quid nam erit de illo quem Deus expropositò ad exigendam rationem quæ fierit? In quàm magna quantitate illum debitorem inueniet? Tot enim sunt Dei beneficia nobis exhibita, tantaq; nostra ingratitudo, ac socordia erga eum, quòd ille qui minus debet, casuque se illi offert, intanta maneat quantitate obligatus, vt nec ipse, nec omnia quę possidet, nec vita sua, nec si mille (vt ita dicam) habuisset vitas ad soluenda debita sufficerent. Imò nec adminimam debitorum partem valeret. Quid erit de illo quẽ Dominus expropositò quæret? Qui multiplicat peccata, & accumulat, & delicta quotidie auget. Hic nec perpetuo addictus inferni carceri ad plenum soluet debitum in æternum. Sed quæri hic non immeritò poterit, quid causæ sit ex qua tanta socordia in hominibus oriatur, vt ille qui primus se se offert Deo, tantæ pecuniæ debitor inueniatur, vt nec ipse vllomodo sufficiẽs sit ad soluendum? Vel si clarius vis quæstionem audire, Vndè tanta procacia ac inuerecundia in peccatore in offendendo Deum suum, vt ita effrenatè post peccata rapiatur, quòd tãtæ sit debitor quantitatis? atq; maiestatem Dei offendere audeat? qui tantæ potestatis
Psal. 103. est, vt de eo dicat Psalm. Qui respicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes & fumigant. Quam quæstionem Psalm.
Psal. 9. etiam his verbis facit. Vt quid irritauit impius Deum? Quomodò homo audet irritare ac subsanare Deum? Ad quòd & ipse respõdet subinferẽs. Dixit enim in corde suo, Nõ requiret. Hæc est vna radix ex qua tot prodeunt peccata, nempè quod sic se habet peccator, ac si nullus esset qui rationem suorum operum exigat, cùm tamen sit terribilis exactor Deus, qui vsq; ad vltimum quadrantem requirat. Hæc apud se cogitabant
Sap. 2. impij cum Sapien. 2. dicebant. Venite, fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura in iuuẽtute celeriter, vino pretioso, & vnguẽto nos impleamus, & non pertranseat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescant, nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra. Et quid ad tantas vos mouet delitias ac luxum? Nec enim, aiunt, habebit memoriam operum nostrorum. De quibus & Esai. 29. dicitur. *Esai. 29.* Væ qui profundi estis corde, vt à Domino abscondatis consilium. Quorum sunt intenebris opera, & dicunt; Quis videbit nos, aut quis nouit nos? Hi sunt qui putantes se esse sapientes stulti facti sunt. Et quasi suadentes sibi ipsis, quòd Dominus non intelligat eos. Ac si lutum diceret ei qui se finxit, Quare me fecisti sic? Homo autem lutum est in manu Domini, qui sicut illum ex luto cõdidit, ita & in lutum conuertere poterit, & nihilominùs homo aduersùs Deum extollitur, ac si nullam suorum operum rationem haberet Deus, dicens inter se. Quo- *Isal. 72.*
modò scit Deus? & si est scientia in excelso? *Iob. 22.*
Et illud Iob. Nubes latibulum eius, iuxta cardines cœli perambulat, nec nostra consideratione. Quos D. Augustinus Sermone. 20. *August.*
super Matthæum tanquàm stultos ac insanos irridet dicens. Stulte, mediocri diligentia quam tu in domo tua geris, quid famuli, filij, ac vxor, aut famulæ faciunt intelligis, & id Omnipotenti non concedis, quod tu impotẽs ac imbecillis facere potes? Qui plã- *Psal. 93.*
tauit aurem non audiet: aut qui finxit oculum non considerat? Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiã. *Psal. 138.*
Non ergò à Deo celari poteris, & si ascenderis, aut descenderis in abyssum, & si sumperis pœnas diluculo, & habitaueris in extremis maris. Hæc ergò prima radix est tantæ socordiæ. Secunda, quoniam tales cogitant non esse Deum, vel saltem sic se in operibus suis gerunt, ac si non crederẽt esse Deũ, *Psal. 13.*
Sic enim & Psalmista ait. Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Id est, sic se habet in operibus suis, ac si intus sibi ipsi diceret, Non est Deus, qui facta nostra prohibeat, aut puniat. Illos qui nõ putabant opera nostra inquirere, impios vocauit; hos autem qui dicunt, non esse Deum, stultos dicit. Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Et quid inde euenit? Corrupti sunt, ait, & abominabiles facti sunt in studijs suis, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Diuus Gregorius docet, quòd & *Gregorius.*
si peccator multis sit implicatus vitijs: tamẽ si ad huc fidẽ habet quòd Deus sit, qui hæc vetat, & punit, ad memoriamq; reuocat immania inferni tormenta; se se aliquando, vel timore saltem corripiat, ne sic liberè libidini seruiat, quin aliquando hac memoria re

primatur, nec taliter dulcescant vitia, quin hac amaritudine perfundatur. Et quoniam aliqui semetipsos tradiderunt vitijs, ne hac consideratione petulantis carnis voluptas minus sibi sapiat, amittunt fidem, apud semetipsos cogitant non esse Deum, aut prohibitorem, aut vindicatorem. De quibus, & Paulus dicit. Quidam relinquentes bonam conscientiam circa fidem naufragauerunt. Hoc est, vermem illum aut morsum
1. Tim. 1. conscientiæ extinxerũt, ne suas misceret voluptates, *Por que no les aguen sus contentos.* Et hoc fecerunt periclitãtes in fide aut penè illam amittentes, aut sic se gerentes, ac si illam non haberent. Rectè autem naufragi voce vtitur. Nam sicut cùm procella, *Simile.*
aut tempestas nauim quatit, dum gubernacula non laxantur, spes salutis ad huc est; nunc has, nunc illas merces in mare proijciẽdo: tamen si gubernacula deseruntur, nulla iam salutis spes restat. Sic in homine peccatore contingit. Nam si fides quæ gubernaculi vices gerit in eo permanet, etiã si aliæ effundantur virtutes, spes adhuc restat in eo quòd fidei veritas illum aliquandò ad portum reducet. Cæterum si hęc amittitur, cũcta iam desperanda veniunt. Sicut mercator qui creditũ amisit; nil aliud quàm crux *Simile.*
illi sperandum est: nam iam vitiorum tempestas illum in profundũ obruet. Sic enim
Prouer. 18 & apud Sapientem dicitur. Impius cum in profundum venerit peccatorum contemnit. Hoc est, contemptui habet virtutes, & quasi Deum contemnens libenter post vitia rapitur, *Alça la mano de la labor*, vitijs autẽ radicaliter hæret, atq; indissolubili quodam nexu eis copulatur, ità quod nulla res mundi illum ab illis auertere queat. Hos di-
Bernard⁹. uus Bernardus Sermon. 1. de Aduẽtu, illis cõparat qui in aquis suffocantur. Solent enim *Simile.*
huiusmodi adquamcunq; rem offenderint manum mittere, vt illa subleuẽtur aba quis, quidquid res illa sit, siue ramusculus, siue spinetũ; sicq; rem illam manu adstringunt, vt potius ferant manum abscindi quàm illam amittere. Sic hi qui iam vltimum vale virtutibus dixerunt, sic vitijs ac concupiscẽtijs suis hærent, vt nec infirmitas, nec Dei flagella, nec ipsa mors ab illis diuellere valeat. Ecce radices tam magni debiti. Quid ergò faciet peccator tantis obligatus ratocinijs? Vtiq; imitetur hominem istum, procidat ad pedes Dei. Anteà superbia elatus à collo tuo iugum Dei excussisti: & tibi ad
Hierem. 3. aptari poterit illud Hierem. A seculò confregisti iugũ, rupisti vincula, dixisti, Nõ seruiam. Nunc procide, & prosterne te, & humiliare coram Deo tuo, iugumq; eius suauissimum accipe super ceruices tuas, ac deprecare Dominum dicens. Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Agnosce *Prouer. 28*
debitum, & indutias postula. Nam qui abscondit scelera sua, non dirigetur, qui autem reliquerit, & confessus ea fuerit, misericordiam consequetur. Vndè & Dauid dice- *Psal. 50.*
bat. Iniquitatem meam ego cognosco. Satisfacere propone, dicens. Omnia reddam tibi. Nempè oculos, manus, pedes, & omnia membra mea, quibus anteà vsus sum ad peccandum, deinceps vtar ad Deo seruiẽdum: vt adimpleas illud Pauli. Sicut exhibuistis *Rom. 6.*
membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete seruire iustitiæ in sanctificationem. *Et omnia reddam tibi.* Quid habes, ô peccator, quod reddas Deo tuo? Non ne omnia bona tua ipsius Dei sunt? Quid enim habes quod non accepisti? Nam nec fortunæ bona, nec naturalia tua sunt. Si enim tua essent, non posset Deus ea à te auferre absq; iniuria, cùm tamen hodie te videam diuitem, cras pauperem, hodie pulchrum, cras deformem, modò sanum, statim debilem. Gratiæ autem dona à Deo solo sunt, nisi quòd aliquandò liberum arbitriũ tuum ad ea suscipienda concurrit secundùm illud August. Qui fecit te sine te, non salua *August.*
bit te, sine te. Nil aliud tuum video ità proprium sicut peccata. Nam perditio tua ex
Osee. 3. te Israël: & Psalmista pluries peccata, sua vocat. Peccatum meum contra me est sem- *Psal. 50.*
per. Dele iniquitatem meam. Et, Deus vitam meam annũtiaui tibi. Id est peccata mea. Cùm ergò peccator se omnino impotentem ad soluendum inueniat, debet cum Dauid dicere. Quid retribuam Domino pro om- *Psal. 115.*
nibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Hic calix passio Christi est, per quam peccatores saluamur: nam ibi soluta sunt debita nostra. Et hanc solutionem Deus libentissimè acceptat, & obligationes, ac chirographa, quæ aduersùs peccata nostra habebat, delet atq; dilacerat, & dicit. Omne debitum di- *Coloss. 2.*
mitti tibi: Delet enim q̃ aduersùs nos erat chirographum, donans nobis omnia delicta, vt ait Paulus. Somniauit pincerna Pharao- *Gen. 40.*
nis, quòd exprimeret vuas in calice Regis: quod interpretatus est Ioseph, debere ipsum in pristinum locum restitui. Nam cùm calicem hunc in Regis mensa ponimus, delicta

nostra nobis donantur, & in pristinam dignitatem restituimur.

Alia moralitas seu concio.

Simile est Regnum cœlorum homini Regi, qui voluit rationem ponere cũ seruis suis. Hic Rex homo Christus Dominus est, qui etsi sit Deus, est tamen humanatus Deus. Homo & Rex, pacificus atq; amabilis. Qui rationem exigit à seruis suis. Ipse enim constitutus est à Deo Iudex viuorum & mortuorũ, etiam in quantum homo. Sic enim plures sancti, inter quos Augustinus, & diu⁹ Thomas intelligunt illud Ioannis. Potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Vt per hominem iudicentur homines, & Deus & homo illos iudicet, qui Deũ, & hominem offendere ausi sunt. Tam exactè autem rationem hanc à nobis exiget, vt vsq; ad vltimum quadrantem rationẽ reddere debeamus. Cunctorum quippè criminum rationem tũc sumus reddituri, vt & ipsi iusti quasi in summa angustia constricti videantur. Sic enim & Iob dicebat. Verè scio quòd ita sit, & quòd non iustificetur homo compositus Deo. Si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere vnum pro mille. Et paulò post; Si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Hoc est, in illis rebus etiam, quas maiori puto me iudicio circumspexisse, debitorem me inuenio, & ex mille rebus quas à me exiget, vix vnam soluere potero. Qua propter mihi vnicum manebit remedium, vt cum seruo istoprocidens eum deprecer & obsecrem iudicem. Quarè & Petrus dicit ꝙ iustus vix saluabitur. Hoc est, quòd cum maxima difficultate reddet rationem suorum debitorum in illo die. Et sic intelligunt quidam parabolam illam virginum prudentum, quæ non voluerunt oleũ alijs comunicare dicentes, Ne fortè nõ sufficiat nobis, & vobis. Quilibet enim iustus existimabit tunc omnia opera sua necessaria sibi esse ad soluenda debita sua, nec sibi supereſſe quid alijs tribuat. *Et cum cœpisset rationem ponere cum seruis suis, oblatus est ei vnus qui debebat ei decem milia talẽta.* In propatulo ferimus peccata nostra, nimisq; manifesta omnium oculis videntur esse, cùm tam citò tot mala inueniat in nobis Deus. *Cùm cœpisset, inquit, rationem ponere.* Volo clarius dicere, fratres mei. Tam licẽtiosè ac liberè homines delicta committunt, vt non solùm Deus, qui cordium conscius, ac inspector est; verùm etiã homines qui faciem solùmodò vident, ea prospicere possint. Scripta quippè ea infronte deferunt: publica enim sunt ferè omnia crimina, quæ hoc tempore homines perpetrant. Nam (proh dolor) hac misera ætate homines, quasi pronobilitate ducunt esse peccatores. Imò iocum existimant scelera perpetrare, vt optimè de eis dici possit illud Sapientis. Quasi per risum stultus operatur scel⁹. Quarè ipsi se quasi de re grandi de suis criminibus iactant, efferũt, atq; laudant. Sunt enim illi de quibus Esai. ait. Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. De quibus dicitur, Qui lętantur, cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis; Ità quod in vultu ipso quasi scripta ferant peccata sua, & dicatur de eis illud Esai. Agnitio vultus eorum respondebit eis, *En el pelo de la ropa se les vee.* Sunt enim hodie hominum peccata veluti Ægyptiacæ tenebræ, quę palpari poterant. Virtutes, si quæ sunt, hoc tempore inter homines, sic occultas video atq; celatas, vt opus sit linceis oculis qui viscera penetrent, ad hoc quòd deprehendatur, quo in angulo cordis sitæ sunt, cùm tamẽ virtus occultari nequeat: se ipsam enim quasi Lux per sensus prodit, atq; per poros quasi sudor effluit. Sic enim dicitur; Man⁹ meæ destillauerunt myrrham primam. Hoc est, virtutes quæ myrrhæ comparantur, & quòd animã à corruptione est fœtore seruent, quemadmodum & myrrha corpora. Nam propterea olim myrrha vngebantur cadauera, ne vel corrumperentur, vel fœterẽt. Hæc ergò virtus per man⁹, hoc est, per opera destillatur, & patefit. Quarè hodie omnia veluti diuersè fiũt. Nã virtus, quæ quia Lux est, oĩbus manifesta esse deberet, sic occultatur, vt nõ sit ocul⁹ qui eã aspicere valeat. Vitia verò quæ veluti tenebræ in abscõdito esse deberẽt, omnibus palam fiant. Protinus ergò se se offert tam magnus peccator. Tange montes, & fumigabunt. Mox signa produnt, quibus agnoscatur malitia etiam in mõtibus, hoc est, in illis qui maioribus præsunt gradibus. *Qui debebat ei decem millia talentorũ.* Per denariũ numerũ intelligit diuus Augustinus Decalogum, & in quolibet præcepto debebat hic homo mille talenta. Quodlibet autem talentum centum quinquaginta libras iusti ponderis habebat. Vnde in quolibet mandato viginti quinq; millies deliquerat. Per talentum autem peccatũ intelligitur, quod grauius quolibet talento est. Sic enim Zachar. cap. 5. ait, se vidisse impietatem in amphora inclusam, cuius os talento plumbeo claude-

Prou. 10.

Esai. 3.

Prou. 2.

Esai. 3.

Exod. 10.

Iob. 9.

Cant. 5.

Augustin.

Zachar. 5.

claudebatur. Hæc est malitia in anima inclusa, atq; peccati põdere in visceribus occlusa, ita quòd nullo remedio ad eã pateat aditus, ità illam peccati plumbeum talentũ occlusam tenet. Igitur cum tantum esset debitum, non potuit seruus ille soluere. Nam homo impotens est ex se ad soluendum, & satisfaciendum Deo, nec vniuersa eius substãtia ad id valet, nisi Dei misericordia subleuetur. Potest quidem per se peccare, nõ tamen potest per se satisfacere pro peccato. Peccare valet, sed non soluere, cadere, non tamen à casu se erigere. Recordatus est quia caro sunt, ait, Psalmista, spiritus vadens, & non rediens. Qui potest quidẽ per se à Deo separari, non tamen per se ad illum reuerti. Cùm ergò nõ habuisset seruus ille vndè solueret, iussus est venũdari ipse, & vxor eius, & filij, vt vel sic saltem partem debiti soluere-t, etiam si totũ reddere non valeret. Quid autem hoc significet, audite. Nimirũ quòd Deus, non ipsum peccatorem solùm puniat, verùmetiam omnes coadiutores peccati, & delicti conscios, & consortes. Ita quòd si coniux tibi causa peccati est, vt Iezabel fuit Regi Achab, ipsa quoq; tecum punięda venit. Similiter & filij. Nã si inuitatus ad nuptias Regni cœlestis, propter vxorem negligis, vt ille qui dixit, Vxorem duxi, & ideò non possum venire; ipsa etiã plectetur vxor. Quemadmodùm ita primorum parentum peccato ambo simul plexi sunt. Vel per vxorem intellige carnem tuam, quæ tibi solet esse maximum instrumentum peccandi: per filios opera tua quę à te tanquam proles tua procedũt. Et tunc intellige, quòd corpus & animam, opera & cogitatus, membra corporis, & potentiæ animæ, simul in reprobo punienda sunt: eo quòd fuerunt in illo fomenta, & instrumenta peccãdi. Nam de eis dicitur. Descenderat in infernum cum armis suis. Hoc est, cum omnibus illis membris ac potentijs, quæ tanquã arma ad peccandum illos adiuuerunt. Sed hoc adhuc aliud in se includit mysterium. Circa quod sciendum, quòd ex peccatoribus aliqui se ipsos vendunt, alios autem Deus vendit. Beatus Petrus dicit. Qui facit peccatum, seruus peccati est. Et rationẽ huius Paulus reddit. Quoniam cui homo obedientiam præstat, illius & seruus efficitur. Qui ergò peccato ac malitiæ obedientiam dedit, ex consequenti illius seruus, & mancipium effectus est. Cęterũ sunt aliqui peccatores, qui se ipsos tãquàm manicipia peccatis tradiderunt, ac vendiderunt, ità vt quasi necessitate quadã amara duci videantur ad peccatum: quemadmodum mancipium coactè ducitur ad seruiendum domino suo, de quibus dicitur. Vę nundati sunt, vt facerent malum. Videbis homines sic pecunijs addictos, qui quasi vẽditi ac traditi eis, sic earum incremento incumbant, siue vsuris, siue rapinis, latrocinijs, aut simonijs id faciant, nihil curant. Alios intuearis sic carnalibus voluptatibus ac mulieribus deditos, vt nullus sit seruus pecunia emptus sic domino suo traditus; vt isti mulierculis quarum appetunt cõcubitu perfrui. De quibus dicit Paulus. Qui desperantes se ipsos tradiderunt impudicitiæ. Talis fuit Rex Achab, de quo. 3. Regũ. 21. Scriptura diuina testatur dicens. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venũdatus est, vt faceret malum inconspectu Domini. Qui cum esset Rex ingenio liberali ac pio, quod inuotuit cũ fames vniuersam premeret Samariam, cùm audiuisset mulierem quãdam suum proprium manducasse filium cum altera vicina sua, tunc scidit vestimenta sua, & apparuit ciliciũ quo intus indutus erat. Imò & Deus ipse suam laudauit humiliratem, cũ ad Prophetam Heliam dixit. Nõ ne vidisti Achab humiliatũ in oculis meis? Ex quo deprehendi poterat ipsum bonæ indolis ac liberali ingenio esse. Tamen vendidit se, totumq; se commisit Iezabel vxori suæ, quæ idolatra ac pessima erat, atq; eius consilio multa nefanda scelera perpetrauit. Nam & templum Baal construxit, Prophetas Domini occidit, Heliam Thesbytem comprehendere voluit, ac decollare. Innocentem Naboth dolo interfecit, vt eius potiretur vinea, aliaque nefanda crimina fecit, vt illi omnium fœminarum nequissimę morẽ gereret. Vendiderat enim se illi, totumq; eius se tradiderat pessimæ voluntati? Homines quàm plurimos offendes, aliàs probos, bonoq; ac liberali ingenio præditos, verumtamen si se alicui vitio tradunt, sic illi addictos, vt multa opera sibi omnino, suaq; cõditioni indigna eos facere videas. Cur hoc? nisi quia se peccatis illis omnino tanquam mancipia vendiderunt? Verùm isti ipsi se vendunt peccato. Cæterum alios Deus vendit. Hi sunt illi qui sic procaciter vitijs adhærent, vt Deus iam illos quasi à se auersos proiecerit, nec curam eorum iam amplius videatur habere. Licet sufficiens auxilium quo possint ad ipsum conuerti nunquam eis negauerit. De quibus dicit Paulus, quòd propter

Psal. 77.

Luc. 14.

Gen. 3.

Ezech. 32.

2. Pet. 2.

Rom. 6.

1. Mach. 1.

Ephes. 4.

3. Reg. 21.

Rom. 1.

propter eorum contumaciam in peccando tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant quæ non oportet. Ita quòd iuſto ſuo iudicio permiſerit Deus indurari corda eorum, ac veluti Pharaones fieri, quibus nec vulnera; nec plagę, nec terrores, aut exhortationes ſufficere poſſunt, vt à peccati ſeruitute redimantur. Imò ſicut tempore Antiochi Hebręi ducebãtur amara neceſsitate ad ſacrificia, ſic & iſti ad peccandum. Vndè per Moyſen dicitur. Quomodò perſequebatur vnus mille, & duo fugarent decem millia? Non ne ideò quia Deus ſuus vendidit eos? Vndè tanta imbecillitas in peccatore? Tam infirma reſiſtentia ad peccandum, quòd quęcunq; vel minima occaſio eos videatur veluti impellere ad vitia, nec vlla eis remedia valeant? Non ne quia Deus ſuus vẽdidit eos? Tradidit enim illos Deus propter eorum delicta peccatis, vt ne reſiſtere quidem valeant, ſed dæmones, & paſsiones vitiorum, ac ignominiæ dominentur eis. Sed quid hoc miraculi eſt, Domine Ieſu, vt animas quas tuo pretioſo ſanguine emiſti, vt Paulus ait, Empti eſtis pretio magno; ac à ſeruitute diaboli liberaſti, iterum eas diabolo tradas ac vendas? Quod nam precium tibi conferre poterit diabolus aut mundus q̃ tuo æquiparet pretioſiſsimo ſanguini? Poſſunt illi niſi blaſphemias, & opprobria aduerſùm te, Dñe Ieſu, reddere? Cur ergò illas illis iterũ tradis? Audite me, ô verè Chriſti fideles, & ego reſpõdebo vobis pro Deo. Scitote quod eodẽ pretio quo prius animas Chriſtus emit, ac à poteſtate diaboli redemit; eodem eaſdem illi venditas tradit. Nã animas quas ſic omittit, (& væ illis quas ſic omittit) permittit & vult, vt ſanguis ſuus, nullo æſtimabilis pretio, quo prius eas mercatus eſt, iam non illis profit, ſed ad ſe reuertatur, vt alijs vtilis ſit, quem ſibi ipſi peccator nocuũ fecit. Et quòd nec confeſsio, nec cõmunio, nec alia ſacramenta illis profint, ſed omnia ſibi in vacuum cedant, & tamen quòd alijs profint quos ipſorũ loco ſuffecit Deus. Attẽdite amore Dei. Sanguis Chriſti in animabus noſtris id proportionabiliter videtur efficere, quod ſanguis hic corporeus in corporibus ipſis efficit. Quoniã ſanguis in venis, & in corde, quæ vaſa eius ſunt, ſignum vitæ eſt, effuſus autem à venis ſignum mortis eſt. Nã ea proportione qua ſanguis effunditur, & vita ipſa minuitur. Vndè ſanguis appellari ſolet vehiculum animæ: nam in ſanguine quaſi in vehiculo quodam anima graditur; itâ quod ſimul cum ſanguine, & anima effunditur. Sic ergò de ſanguine Chriſti dices. Qui ſi incorde, & anima, & potentijs eius, intellectu ſcilicet, & voluntate ac memoria, quæ ſunt veluti animæ vicinæ, conſeruatur, ſignum ſpiritalis vitæ eſt in homine Chriſtiano, cùm ipſe Dominus dicat: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitã in vobis. Et, Qui manducat me, viuet propter me. Cæterum effuſus, calcatus, atq; contemptui habitus, ſignũ mortiferum eſt. Quod & Paulus ſeueriſsimè teſtatur ad Hebræos. 10. dicens. Irritam quis faciens Legem Moyſi, abſq; vlla contradictione duobus aut tribus teſtibus moritur: quantò magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filiũ Dei conculcauerit, & ſanguinem Teſtamẽti pollutũ duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & Spiritui ſancto contumeliã fecerit? Somnium illud quod ſupra retulimus quod vidit Pharaonis pincerna, nempè quòd putabat ſe exprimere vuam in vaſe Regis, fuit præſagium quòd deberet reſtitui in locum præſtinum. Sic ſi in Regio vaſe q̃ eſt anima, nos ſanguinem huius botri cypri exprimimus, & conſeruamus, in Dei reconciliabimur amicitia. Protinus quòd Vagao Holofernis cubicularius vidit ſui ducis ac domini ſanguinem in pauimento effuſum, intellexit Dominum ſuũ mortuum eſſe. Sic cùm nos aſpexerimus per ſolum effuſum, & conculcatum noſtri Domini ac Principis ſanguinem; colligere poſſumus animam noſtram eſſe defunctam. Sanguis Abel de terra clamabat petens vindictam: nam ſanguis Chriſti ex proprio vaſe ac calice, hoc eſt, ex corde, miſericordiam poſtulat: cæterum ex terra vbi effuſus, aut cõculcatus fuerit, iuſtitiam Dei aduerſus ingratos peccatores interpellat. Vndè & Iob clamabat. Terra, ne operias ſanguinem meum, & ne inueniat in te locum latendi clamor meus. Ea propter in Lege veteri, cũ prohiberet Deus ne carnem cũ ſanguine homines illi comederent; rationem ſubiungebat dicens. Eo q̃ anima animalis in ſanguine eius eſt. Per illud quippè ad hæc tanta myſteria volebat aperire viam, indicãs nobis, quãta huic diuino ſanguini reuerentia deberetur, nec debere nos illum à nobis effundere, aut contemnere: quoniam vita nra in illo eſt. Cùm igitur peccator hunc ſanguinem paruipendẽs diſpergat, pretiumq; tale minus habeat; hoc eodem pretio illum vendit Deus, illum in

2. Mach. 6

Deut. 32.

1. Cor. 6.

Simile.

Ioan. 6.

Heb. 10.

Gen. 40.

Iudit. 14.

Gen. 4.

Iob. 16.

Leuit. 8.

Gen. 9.

in ſuis peccatis dimittẽs, nec illi ſanguis iſte proficuus erit, & ad alios eius vtilitas tranſiet. Id enim videt ſignificare quod Dominus ad Regem Achab dixit. Canes lingent ſanguinem tuum in agro Naboth. Quoniã alij peccatores vtilitatem capient ex hoc ſanguine Chriſti, quem iſte cõtempſit. Quo circa non permiſit Deus, vt pretium illud quo Iudas vendidit Chriſtum, in ſua remaneret poteſtate, ſed illud templo reſtituit, ex quo ager Acheldemach, hoc eſt ſanguinis, empt⁹ eſt in ſepulturam peregrinorũ. Quoniam peregrini ac alienigenę, quos Dominus loco horum peccatorum ad ſe adducit, pretio illo fruuntur, quod ille deſpexit & à ſe proiecit, & hoc ad Eccleſiam redit in aliorum profectum, ac vtilitatem, & tu ſuſpenſus pereas ac deſperatus cum Iuda abſq; Dei miſericordia & pace, & tibi dicatur illud Pſalmiſt. Non ſit tibi adiutor, nec ſit qui miſereatur pupillis tuis. Omneſque maledictiones quas Pſalmiſta contra Iudam traditorem protulit, te quoq; ſimiliter comprehendant. Nec ſit tibi adiutor, nec qui recordetur tui. Væ, væ illi fratres mei, quẽ Deus ſic vendit ac peccatis tradidit, meliùs illi fuerat non naſci, quàm cum Iuda ſimiliter perire. Igitur cum ſeruus iſte ob ſuam ignauiam ac negligentiam tãtum debitum cõtraxerit, volebat illum Dominus ſuus tradere ac vendere cum omnibus bonis ſuis, niſi ipſe id intercepiſſet agnoſcens Domini ſui bonitatem, & procidẽs ad pedes eius cum lacrymis poſtulaſſet dicẽs. *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Effuderat pretium ſanguinis Chriſti ſuper terram, nũc proſternit ſe, vt iterum illum lingat ac ſumat. Proſtrat⁹ Dominus illum in horto ſudauit, & procidens peccator illum ex eo loco quo Chriſtus eum effuderat colligere ſatagit ac deſiderat. *Patientiã habe in me, &c.* Procedit ei obuiam antequam exequutio fiat, ſicut fecit Abigail cum Dauid, & ſic placauit iram eius, & propoſitum in melius mutauit. *Patientiam habe in me.* Indutias poſcit, vt poſsit ſoluere. Olim Deus fratres mei, protin⁹ vlciſcebatur ſcelera, nec interſtitia peccatoribus dabat. Nam cùm populus murmuraſſet contra Dominum in deſerto, & carnes poſtulaſſet, & ei dediſſet cotur nicum copioſam multitudinem; tamen cùm in ipſo ore adhuc carnes haberet, eos vltus eſt. Sicut & Pſalmiſta dixit. Adhuc eſcæ eorũ erant in ore ipſorum, & ira Dei incubuit ſuper eos. Nunc autẽ facilior eſt Deus ad concedendum indutias peccatoribus. Multum expectat tempus, vt ſoluendo ſimus. Anteà erat Deus velut alter Dauid vltor, ac ſanguinolentus. Mille millia hominũ in deſerto proſternens, & occidẽs. At poſtquàm fact⁹ eſt homo, & percuſſus eſt propter ſcelera noſtra à planta pedis vſq; ad verticem capitis, vt alter Iob, iam & eius patientiam imitatus multa ſcelera ſuffert, & vindictam differt. Didicit enim ex his quæ paſsus eſt compaſsionem. Vndè ei dicere iam poſſumus. Patientiam habe in me, &c. *Miſertus autem Dominus, omne debitum dimiſit ei.* Quid hoc miraculi eſt? Huc deuenerunt illę minæ quibus ſeruum minabatur præcipiens, vt omnia ſua venderentur. Et modo vna eius ſerui lacrymula ſic placatus eſt, vt & debitum omne dimittat illi. Ita eſt, dilectiſsimi fratres, ita eſt facilis Deus ad condonandum delicta propter vnum, Peccaui, innumeras delet iniquitates. Quinimo hac ratione Deus tot mala peccatori minatur, vt ijs terroribus concuſſus conuertatur ad Deum. Non infligit illi mala quæ cõminatus eſt. Ideo minatur, vt non faciat. Propterea expectat Dominus, vt miſereatur, ait Propheta. Ideo latrat canis, ne te mordeat. Cùm Iudex vult, vt reus fugiat, cum ſtrepitu intrat domum illius; cæterum cùm illum ex improuiſo vult capere, calceos panneos portat, ne vel veſtigia eius ſentiantur, & fugiat reus. Sic Deus ideò ſtrepet minis, vt in terroribus eius iram fugiamus. Volebat Deus deſtruere populum illum, & hoc dicit Moyſi. Ad quid Domine? Tu dele illum, quid opus eſt illud Moyſi denuntiare? Ideò dicit, vt nõ faciat, vt Moyſi pro populo deprecanti dimitteret illius noxam. Denuntiat Ezechiæ Regi per Eſaiam Prophetam quòd moriturus eſſet. Ad quid hoc, ſi eius volebat exitum? Ideò fecit, vt non moreretur, ſed timore mortis deprecaretur Deum, & cõſequeretur ter quinos annos vitæ. Ideò clamans ingreditur paradiſum Deus, Adã, Adam, vbi es? vt hoc ſtrepitu Adã reſipiſceret, & tegeret turpitudinem ac confuſionem ſuam. Propterea ergo mala nobis minatur Deus, ne infligat, nempè ſi nos reſipuerimus. Sic enim & Pſalmiſta ait. Multiplicatę ſunt infirmitates eorum, poſteà acceleraverunt. Nam infirmitates faciunt homines properare ad Deum. Et Propheta alius ait. Cùm feceris iudicia tua in terra, iuſtitiam diſcent omnes habitatores terræ. Sic enim & ſeruo huic contigit. Nã cùm Dominum iratum

3. Reg. 21.

Matth. 27

Pſal. 108.

1. Reg. 25.

Pſal. 77.

Eſai. 30.

Simile.

Eſai. 38.

Pſal. 15.

Eſai. 26.

iratum aduerſum ſe vidiſſet, reſipuit, & veniam petijt ac impetrauit. Sed dices. Nunquid mutatus eſt Deus? de quo ſcriptum eſt, *Malac. 3.* Ego Deus & non mutor? Minime gentium: Quoniam hæc fuit Dei voluntas. & determinatio, vt huic ſeruo petenti ſibi veniã parceret: & conſiliũ eius fuit, vt Ezechię oranti quindecim annos adderet vitæ. Hæc enim erant media à Deo ordinata, vt illis parceret. Quare poſito medio ſubſequutus eſt effectus. Vndè orationes ac bona opera hominũ magnę ſunt efficacię, media quippè ſunt à Deo ordinata, quibus ſalutẽ conſequãtur. Vndè Deus nõ mutatur, quippè cuius conſiliũ fuit tali ſaluare medio. Quod ſi exequutioni non mandaſſes, nec ſalutem conſequutus fuiſſes; quo circa tu mutaris, non autem Deus. Quòd ſi aliquo modo mutari dicitur, reſpectiue dicetur. *Similc.* Quemadmodùm abſq; mutatione columnę modò eſt mihi ad dexterã, modo ad ſiniſtram, quia ego ad dexterã illius ex ſiniſtra metrãſtuli. Sic Deus reſpectu tui dicitur mutari: quia tu potius mutatus es. Ipſe nanq; in vno ſemper perſeuerat cõſilio, quod eſt iuſtos præmiare & impios punire. Si tu à malitia ad iuſtitiã trãſis, non Deus ſed tu mutaris: ipſe enim in ſuo ſemper *Auguſt.* permanet conſilio. Et hoc eſt quod Auguſt. dicit, quòd Deus mutat opera, ſed non conſilium. Quod & ſimiliter huic ſeruo contigit. Qui tamen offendit protinus in ipſa ianua, ac veſtibulo portę quemdam conſeruũ ſuum, *Qui debebat ei centum denarios, & tenẽs ſuffocabat eum dicẽs, Redde quod debes. Et procidens conſeruus ille dicebat. Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Vidimus quomodò ſe habuerit Deus cũ homine, videamus modo quomodò ſe habeat vn⁹ homo cũ alio ſui ſimili homine. Tenẽs, ait, ſuffocabat eũ, dicens, Redde quod debes. O impia ac crudelis hominũ cõditio. Opeſsima omniũ malorum ingratitudo. Apedibus ſurgis confeſſoris, vbi tibi Deus decem millia remiſit talenta, hoc eſt, quã plurima, & immania peccata, & ſi ibi ab aliquo tui ſimili homine, vel minimam acceperis iniuriam, manibus tuis ab eo vindictam ſumis, ſuffocãs eum, nõ quieſcis, donec quomodocunq; vindices te, *Eccleſ.28.* cùm tamen ſcriptũ ſit. Qui vindicari vult, à Dño inueniet vindictam. Tenens ſuffocabat eum. Hoc ad literam ſic hodie fit. Nam ſi debitum pecuniarum eſt quod tibi proximus tuus debet, incarcerem ipſum detrudis, vt ibi fame, & fœtore pereat, nec vis illũ expectare, vt panem ſuũ, aut vinum, aut alios fructus colligat, vt tibi ſoluere poſsit debitũ. Si autem alterius generis iniuria eſt, omniũ Ordinum religioſi ſufficere non valent, vt iniuriolam tuam condones illi, quin potius ab eo vindictam expetere totis viribus niteris. Quod ſi in manus non venerit vt punias illum, vitam ſuam amarè trãſigere facis, ſemper tuam aduerſus illum iram timendo. Et hoc nõ ſolùm Deum offendit, verùm etiam homines ſcandalizat. Hoc enim refert, cõſeruos id Domino dixiſſe. Cũ enim fratres tuos tuo crimine ſcandalizas; quaſi ipſi fratres ſcandalizati coram Deo te acuſaſſent, ſic Deus in te anamaduertit. Peccata enim quæ alios ſcandalizant, maximè Deus perſequitur. Ipſe enim ſupradixit, Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim, vt veniant ſcãdala. Verumtamen væ homini illi, per quẽ ſcandalum venit. *Et dixit illi Dominus. Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me, non ne oportuit te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum?* Aduerte (vt *Chryſoſt.* Chryſoſtomus hic adnotauit) quòd antè cũ huius ſerui grande debitum vidit Rex, non illum vocauit nequam, cũ tamẽ modò quia in miſericors cõſeruo ſuofuerit, ipſũ nequã appellauit. Deindè debitũ ſuum liberaliter condonauit Dominus: iniuriam tamen proximo factã minis, & rigidè vindicauit. Qua in re nos certiores facere vult Deus, quanti nos eſtimet, cùm ſuas iniurias facilè remittat, in eas tamen quæ contra nos fiunt ſeue riſimè animaduertat. Ipſe quippè dixit. Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. *Eccleſ.28* Et Eccleſiſt. 28. Homo homini reſeruat irã, & à Dño quærit medelam. In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur. Ipſe dũ caro ſit, reſeruat iram, & propitiationẽ petit à Deo. Quis exorabit pro peccato illius. Aduerte etiam quòd eadem hic ſeruus verba dixit conſeruo ſuo, quibus ipſe miſericordiã à Domino ſuo impetrauerat, & tamen nihilli pro fuit. Quare ſimilis fuit ſeruus iſte (ait Chry- *Chryſ.* ſtomus) homini qui fluuium per pontẽ trã- *Simile.* ſiuit, & tamen pontẽ illum euertit, ne alius per eum tranſeat. Sic iſte hiſce verbis à culpa ad gratiam tranſiuit, nec tamẽ paſſus eſt, vt alius eãdem frueretur gratia per illa. *Tradit eum tortoribus, &c.* Hìc poterit tractari, quomodò peccata redeant per ingratitudinem, & quod ſeruus iſte ſuffocans alterum, mundus ſit, qui obſequentes ſibi miris ſuffocat modis, dicendo, Redde quod debes. Plus ferculorum redde, paucum enim comitatum habes,

habes, ſericis & aureis induere veſtib⁹, aliàs minor alijs exiſtimaberis. Reddè plures equos, plures quadrigas, lautiores cibos; & ſic ſuffocat, & opprimit obſequentes ſibi. Deus autem potius debita ſua remittit, vt perpendas cui magis ſeruire deceat. *Sic & Pater veſter cœleſtis faciet vobis, ſi nõ remiſeritis, vnuſquiſq; fratri ſuo de cordibus veſtris.* Hoc eſt, nõ fictè, nam Spiritus ſanctus diſciplinæ *Sap.1.* effugit fictum. Nil enim amaritudinis in cor dè manere debet. Nequa radix amaritudinis ſurſum greminãs, & per eam inquinen- *Heb.12.* tur multi, vt ait Paulus.

Cap. XIX.

ET Factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus ſermones iſtos, migrauit à Galilæa, & venit in fines Iudææ, trans Iordanem. Hæc migratio eadẽ videtur cum illa, cuius meminit Ioannes. c. *Ioan. 10.* 10. deſcribendo ſpecialiter locum trans Iordanem, vbi Ioannes baptizauerat, *Et ſecutæ ſunt eum turbæ multæ, & curauit eos. Et acceſſerunt ad eum Phariſæi tentantes eum, & dicentes. Si licet homini dimittere vxorem ſuam quacunq; ex cauſa?* Malitioſa fuit hæc interrogatio, ait Origines, nam ſi diceret quauis cauſa ſoluendum eſſe coniugium, accuſarent eum, tanquam legis violatorem. Si diceret nulla cauſa ſoluendum, accuſarẽt quod cum muliere peccatis aſſueta communicare iuberet. *Si licet homini, dimittere vxorem ſuam quacunq; ex cauſa?* Hoc eſt, an quælibet cauſa ſufficiens eſſet, ad hoc quod vir dimitte- *Deut.24.* ret vxorem ſuam. Nam Moyſes Deuter. 24. generalibus verbis vtitur dicendo. Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & nõ inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatẽ, ſcribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua. Et propterea in quæſtionem vertebatur tunc inter Phariſæos, ſicut modò inter Theologos in. 4. Sentẽt. de cauſa libelli repudij. An quælibet cauſa reddens vxorẽ ſuam exoſam viro, ſufficeret ad licitè dimittendũ vxorem. *Qui reſpondens ait illis. Non legiſtis quia qui fecit hominem ab initio, maſculum & fœminã fecit eos.* Teſtimonio Scripturæ eos docere ſatagit Dominus, vt qui quæſtionem de lege mouent, non ipſum Dominum reſpondentem, ſed legem ipſam audiant. Nam cùm nec in productione piſcium, aut auiũ cæterorum animantium, non inueniatur fieri mentio de maſculo, & fœmina, ſed de ſola productione hominis dicatur, Maſculum & fœminam creauit eos; per hoc ſignificatur, Deum ſtatuiſſe coniugium, quod in ſolo homine locum habet. Itaque hoc teſtimonio nititur probare Chriſtus Dominus, quòd Deus inſtituerit coniugium hominis, idque inter vnum, & vnam. Licet Hieronymus, & Theophila- *Hieron.* ctus ſentire velit, quòd Dominus hoc te- *Theophil.* ſtimonio probare vellet, quòd liceret viro dimiſſa vxore aliam ducere: quia dictũ eſt ſingulariter, Maſculum, & fœminam, non autẽ fœminas, quas vtique cũ viro creaſſet, ſi voluiſſet eũ vna relicta aliam ducere. Tamen potius id quod ſequitur videtur adduci à Domino ad id probandum. Sed aduertendum eſt, hoc teſtimonium, *Maſculum & fœminam creauit eos*, ad id fortè etiam adductum à Domino, vt in memoriam, reuocaret, quomodò Scriptura in hominum productione nunc ſingulariter loquatur, nunc pluraliter, eo quòd duo primi homines ex vno homine ſubſtiterunt indiſtinctione ſexuum, ita vt ex ipſa creatione monſtratum fuerit eos, & ſi duas perſonas, eſſe tamen quodammodò vnum, hominem. Vndè dicit Scriptura. Creauit *Geneſis.1.* Deus hominem ad imaginem ſuam, ad *& 2.* imaginem Dei creauit illum, maſculum & fœminam creauit eos. Et dixit. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. In Geneſi quidem legimus, quòd Adam dixerit, hæc verba: ſed quoniam inſtinctu Dei ea protulit, Deo illa attribuit Chriſtus. Nam verba quæ Dei afflatu Adam protulit, abſque dubio ipſius Dei verba ſunt. Dominus Caietanus, cùm *Caietanus* diuo Auguſtino exiſtimat his verbis voluiſſe explicare Dominum, quæ nam perſonæ ſecundùm naturam habiles eſſent ad matrimonium, quæ vero non. Et quia ſecundum naturam ſolummodò coniugium inter patrem, & matrem eſt interdictum (cùm inter fratres ac ſorores in principio fuerit habitum) ideò harum ſolùm meminit. Verum tamen, vt alijs videtur, magis apparet ſignificatum his verbis, maiorem, ac inſeparabiliorem debere eſſe coniunctionem pominis cum vxore ſua, quàm cum parentibus proprijs, idque ideò quia prima primi mariti vxor, de ipſius viri parte formata

formata est, quomodo non formatur homo deparentibus suis: Deo per hoc significare volente coniuges inter se se cohærere debere, perinde ac si vnus esset homo, & ad hoc à se institutos, vt per carnalẽ copulam vna efficerẽtur caro. Et hoc est, quòd sequitur. Et adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Adhærebit, inquit, non cuicunq; mulieri sed vxori, non cuiuscunq; sed propriæ. Vel adhærebit per amorem, diligendo scilicet eã, vt proprium corpus, & per cohabitationem ad vinculum perpetuum. Nam his verbis perpetuitas coniugij significatur. *Et erunt duo in carne vna.* Alij, inter
Titelm. quos Titelmanus, explicãt hoc ratione prolis, id quod est duo esse in vna carne, nẽpè prolis, quę ex eis cõmuniter gignit. In qua
Hieron. quodãmodo est vterq; parens. Qui sensus etiã Hieronymo tribuitur, quia dicit, Prẽmium nuptiarum est ex duobus vnã carnẽ fieri. Sed tamen hic sensus, licet verus sit, tamen non rectè coniungitur illationi quã protinus facit Christus, dicens. *Itaq; iam non sunt duo sed vna caro.* Nec ex Hieronymi testimonio talis sensus rectè deducitur, vt intuẽti patebit. Verùm apud Grẽcos per accusatiuum dicitur, Erũt duo in carnem vnam, pro eo, quòd est dicere, Erunt vna caro, seu vice vnius carnis. Et est Hebræis familiaris
2. Reg. 7. huius sermonis color, secundùm illud. 2. Regum. 7. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Id est. Ego ero ei vt pater, & ipse erit mihi vt filius. Et illud, Factus est
Gen 1. Adam in animam viuentem, pro eo quod est anima viuens. Dicuntur autem duo coniuges vna caro, non tantùm propter carnalem conmixtionem (propter quam Paulus ad hũc locum alludens dixit, Qui adhæret meritrici, vnum corpus efficitur) sed etiam ob vnam, & communem vtriusq; corporis
Caietanus potestatem. Nam sicut ait Caietanus, ponẽtes res suas in cõmuni, sunt duo seu multi in re vna cõmuni illis. Ita maris & fœminę coniugium in hoc consistit, quòd ponit carnes suas in cõmuni inter se; ita quòd sunt duo in carne vna cõmuni vtriq;. Et quia dicit simpliciter, & absolutè, Erũt duo in carne vna, non ad horam, vel ad tempus, hinc percipies non cõuenire permixtioni meretricię, adulterinę, aut cõcubinarię esse duos in carne vna. Quoniam inter tales non est communitas carnis simpliciter, & absolutè, sed secundùm quid, scilicet ad horam, & ad
1. Cor. 6. tempus. Nam si Paulus dicat. 1. Corint. 6. Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea; intelligitur quòd de facto & secundùm quid sit verum illos esse duos in carne vna, non autem simpliciter & absolutè, vt patet. *Itaq; iam non sunt duo, sed vna caro.* Hanc conclusionem infert Dominus Iesus, per quam vult declarare, non magis posse separari virum ab vxore, quàm posit in duo diuidi caro vna, ex quo secundùm diuinam institutionem iunguntur in carne vna. Et non dixit vnus spiritus, aut vnus animus sed vna caro, vt intelligamus coniugium non tollere diuersitatem personarum, non consistere in communitate animæ, aut spiritus (.Nam cuilibet coniugi proprius restat spiritus, propriusq; animus) sed in communitate carnis: quoniam neutrius caro remanet propria sed communis vtriq; reddita est; qua ratione non dico secundùm carnem, sed vna caro sunt. Et quia hi qui res suas communes habent, non sunt secundùm aliquid sui indiuisi, sed exteriorem dumtaxat rem habent indiuisam, sed qui carnes proprias habent communes, non hic aut nunc, sed absolutè, quia caro pars altera essentialis est hominis cõpositi ex anima & carne; ideò per verbum substantiuũ significantur indiuisi, dicendo, Non sunt duo sed vna caro. Ex hoc enim quod adiũgitur, Sed vna caro, significatur, ꝙ non sunt duo secundum carnem, quę est altera pars substãtialis eorum. Illi autem qui res tantum habẽt cõmunes, nõ dicuntur absolutè esse vnũ secundùm substantiam, sed secundùm res exteriores dumtaxat. *Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Quod, dicit, non quos, cùm tamen depluribus sit sermo, quia de pluribus, vt de vno loquitur, de coniungibus scilicet duobus, & de vna carne. Vel dic illud, Quod, referre coniugium, quod scilicet coniugium Deus, non homo coniunxit, instituendo communitatem corporum in duabus personis idoneis. *Homo nõ separet.* Ac per hoc respondetur directè ad quę stionem propositam à Phariſæis, Si licet homini quacunq; ex causa dimittere vxorẽ suam. Et est responsio negatiua: quia ex hoc quòd Deus coniunxit coniugium, non tantę temeritatis esse debet homo, vt separet coniunctum à Deo. Aduertendum tamen, quòd sicut duas infert Dominus conclusiones, duplici de causa significatur diuortium non licere. Quia scilicet, & est contra naturam, & contra Dei legem, & constitutionem. Contra naturam enim est, vt vna caro diuidatur: contra legem, vt

hoc distrahatur quòd Deus coniunxit. Homo, inquit, non separet. Quia Deus quod coniunxit, solus separare potest, quemadmodum & facit per mortem alterius coniugum. In Græco legitur. Quos Deus coniugauit. Nec consequitur ex hac sententia nõ licere coniugibus ex mutuo consensu se diuinis mancipare obsequijs religionem intrã
Hieron. do: non enim homo (inquit Hieronymus) sed Deus separat, qui & coniunxit. Dicunt illi. *Quid ergo Moyses mandauit dare libellum repudij & dimittere.* Legem legi obijciunt, ac si dicerent. Si Deus instituit coniugium
Deut. 24. inseparabile ab homine, quo pacto Moyses statuit legem de libello repudij? Deut. 24. *Et ait illis. Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras, ab initio autem non fuit sic.* Hoc est dicere. Non sponte sed corde vestro non credente, sed existente duro ad diuinam legem recipiendam. Per hanc duritiem intelligitur Iudæorum firmatus animus, in hoc quod volebãt, sicut aliarum nationum mariti, habere facultatem dimittendi vxorem: constat enim apud Romanos id moris fuisse. *Permisit vobis dimittere vxores vestras.* Nec enim Moyses mandauit dimittere vxores, sed hoc secundùm permissionem erat. Cæterum dato quòd vxores dimitterent, mandauit, vt darent eis libellum repudij. *Ab initio autem non fuit sic.* Ex hoc probat, quòd fuit permissio: nam ab initio institui coniuilij non fuit sic. Nec enim tunc fuit libellus repudij, nec dimissio vxoris, nec fuit sic separabile coniugium, sed inseparabile ab homine: quia à Deo factum ac institutum. Ex hoc enim quòd ab initio non fuit institutum cõiugium separabile, sed inseparabile, consequens est, vt ista nouitas declinatio quædam à lege primęua sit, ac per hoc permissio. Et sicut nec ab initio hoc nõ fuit, sic nec modò in lege noua debet esse, in qua (præter communia officia, & communem prolis educationem) est Sacramentum quod omnino indissolubile quoad vinculum facit
August. matrimonium. Quare D. Augustin. libro. 3. confessionum. c. 6. ait. Quòd non omnia omni ætati congruent, nec iustè indignantur Manichæi, cũ audiunt illo seculo licuisse iustis aliquid, quod isto non licet illis. Et quia illis aliud præcepit Deus, aliud istis, pro tẽporalibus causis; cùm eidem iustitię vtriq; seruierint. Cũ in vno homine, & in vno die, & in vnis ædibus videant aliud alij membro congruere, & aliud iam dudum licuisse, & post horam non licere. Quædam in illo angulo permitti aut iuberi, quæ in isto iustè vetentur & vindicentur. Nunquid iustitia varia est, & mutabilis? Sed tempora quibus præsunt non pariter eunt. Tempora enim sunt multa. Hic dubitantur à Theologis multa, quæ consultò illis dimittenda censeo, cum non sit mei instituti nisi ea dumtaxat, vel quæ ad sensum literalem, vel moralem pertinent enarrare. Caieta-*Caietanus* nus tamen hîc hanc mouet quæstionem, quę indecisa propter opinionum diuersitatem est. An in lege veteri diuortium cum libello repudij fuerit licitum? Et explicans suã propriam proximam sententiam asserit, nec omnino licitum, nec mortaliter illicitum fuisse. Nam quòd non fuerit omnino licitum ex parte virorum, textus hic docet, dicens esse permissionem factam Iudæis, propter duritiam cordis eorum. Permissio enim constat quòd sit malorum. Item id confirmat pena diffinita maritis dimittentibus vxores, Deuter. 24. nempè quod non *Deut. 24.* possent easdem viduas, aut repudiatas, iterum ducere in vxores. Cæterum quòd non fuerit mortale peccatum, ex ipso modo quo lex ista lata est, colligitur. Sic enim hæc lex dimittendi vxorem aut dãdi libellum repudij lata est, quemadmodum, & aliæ leges, vt ibi patet. Secundò id manifestatur ex hoc, quod Malachiæ. 2. dicitur. Quam odio *Malach. 2.* habes, dimitte, dicit Dominus Deus Israël. Nefas enim apparet tribuere Deo, dicere, Dimitte vxorem, si crimen esset. Tertiò id confirmat, quia licitum erat vxori dimissæ nubere alteri, vt patet dicto capite 24. Deuteron. Sed dices. Si quod Deus co- *Deut. 24.* niunxit homo separare nõ debet, quomodo diuortium illud lege soluebat coniugiũ? Ad quod respondetur, quòd lex ista diuortij, & si permissiua fuit, cum authoritate diuina erat facta, vt ex verbis Malachiæ, & Deuteron. patet. Ergò ostendere vult Dominus coniugium ex institutione diuina coniunctum, non directè sed cum obliquitate aliqua separatum esse in diuina lege veteri: nimirum fragilitati illius populi id Domino permittente. *Dico autem vobis, quòd quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit in vxorem, mœchatur.* Cùm Marcus dicat, hoc Dominum domi dixisse discipulis, & ex Matthæo, & precipuè ex Luca pateat id etiam præsentibus Phariſæis docuisse;

difficultas gignitur, quomodò hęc cohęreãt. Quæ tamen facilè diluitur dicendo, Dominum hæc bis dixiſſe, ſemel publicè, & ſemel priuatim. Sed ſecũdò oportet aduertere, quòd illa exceptio niſi ob fornicationẽ, non eſt referẽda ad totam orationem, ſed tantùm ad partem præcedentem, vt non ſignificetur licere ob fornicationem aliam ducere: ſed tantum ſignificetur, licitum eſſe dimittere vxorẽ ob fornicationẽ, & ſic ſit ſenſus. Quicunq; dimiſerit vxorẽ ob fornicationẽ (quòd aliter nõ licet) & aliã duxerit, męchabit. Id quod magis patet ex exẽplaribus Græcis, quæ nõ habẽt exceptionẽ, niſi, ſed quicũq; dimiſerit vxorẽ ſuã, non ob fornicationẽ. Et Euangelium Syriacum, referente Iãſenio, habet. Quicũq; dimiſerit vxorem ſuam non adulteram. Hunc autem verum eſſe ſenſum, præter Eccleſiæ Doctorũ authoritatẽ, ex eo patet, quòd reliqui duo Euangeliſtę exceptionẽ hãc, quę omitti potuit, omiſerunt, abſolutè pronuntiantes omnẽ eum adulterare, qui dimiſerit vxorẽ ſuam, & aliam duxerit, ac proindè etiam eum qui dimiſerit ob fornicationem, ſi aliã ſuperduxerit. Addit autem hanc exceptionem Matthæus, ne videretur iam Dominũ contra id quod ſupra dixerat capite. 5. nullam relinquere dimittẽdi vxorem cauſam. Et quia interrogatio Phariſæorum non ſolũ fuit, an liceret homini dimittere vxorẽ ſuã, ſed etiam in quacunq; cauſa id liceret. Quia vt ſolus Matthæus cõmemorat: ipſe ſolus hîc conuenienter narrat relictam à Dño vnam dimittendi vxorẽ cauſam: Sed quod hanc voluit Dominus eſſe cauſam ob quam liceat dimittenti aliam ducere. Quæ ſentẽtia ac interpretatio D. Hieronymi eſt. Vel poteris dicere, ꝙ exceperit Chriſtus fornicationem: quia de illa in preſentiarũ nil voluit diffinire. Quicũq; ergò dimiſerit vxorẽ ſuã, niſi ob fornicationem, ac ſi diceret, Nil modò de hoc diffinire volo, nolo me modò in hoc intromittere, ſed præter hoc quicũq; dimiſerit vxorem ſuam, & alteram duxerit, męchatur. Et licet contraria ſententia videatur eſſe D. Ambroſij ſuper primã Epiſtolam ad Corint. tamen eius ſententia in hoc recipi non debet. Nam omnium Doctorum doctrinæ aduerſa eſt, & Scripturarum authoritati, imò nec conſentit alijs ab eodem Ambroſio dictis. Nã eodẽ loco aſſerit, non licere mulieri diſcedenti ob fornicationẽ mariti, nubere alteri, cũ vtriq; conugi hac in parte idẽ ſit ius. Et ſuper Lucã docet, nullũ cõiugiũ diſſolui poſſe, niſi tãtũ fidelis cũ infideli, quod Dñs nũc dicit, Quod Deus cõiunxit, homo nõ ſeparet. Itaq; rectè ſentiũt qui cõmentariũ illũ aſſerũt nõ eſſe Ambroſij, ſed ab aliquo inſertũ ei⁹ expoſitioni, ſi modo tamẽ totũ opus cõmentariorum in Epiſtolas ſit eius: nã & de eo non ſine cauſa à quibuſdã dubitatur. Præter quã ꝙ D. Aug. qui ſcripta à diuo Ambroſio diligẽtiſsimè obſeruauit, eã in libris ad Pollentiũ, vbi hanc quæſtionẽ tractat, nõ præterijſſet, & eam ci taſſet pro ſe Pollẽtius, ſi eo tẽpore fuiſſet in libris diui Ambroſij. Vltimò hîc aduertẽdũ, quòd ſicut Dñs hac ſua doctrina hactenus habita directè prohibere voluit diuortiũ in lege veteri permiſſum; itâ & pluralitatẽ vxorum quæ tunc etiam permittebatur, vetare intendit. Ad hoc etiã valẽt Scripturę in principio Geneſis citatę. Quia enim dicit, Maſculũ & fœminam fecit eos, non autẽ fœminas, ſignificatum eſt, vnum vna cõtentũ eſſe debere. Sic quia dicit, Adhęrebit vxori ſuę, non autem vxoribus: & erunt duo in carne vna, nõ autẽ tres, aut quatuor; ſignificatur ex primęua Dei intentione, ad quam Chriſtus coniugij rationem iam reduxit, inter duos ſanctum coniugiũ eſſe oportere, quòd ex ipſius Chriſti verbis apertè conſequitur. Si enim quicunq; dimiſſa vxore aliam duxerit, męchatur, ergò nõ licet vni ſimul plures habere vxores, alioquin poſſet dimiſſa vxore aliam ſuperducere, ſi etiam retenta priori vxore aliã aut alias adiungere poſſet. Quæ collectio eſt Innocentij cap. gaudemus, extra de diuortijs. Cætera dubia circa hãc materiã, à Theologis Scholaſticis require: mihi enim hæc apparent ſatis ad literalem textus expoſitionẽ, maximè quòd ſupra Cap. 5. plura de hoc ſcripta dedimus. *Dicunt ei diſcipuli eius. Si ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit nubere,* Diſcipuli audiẽtes hãc nouã de matrimonio doctrinã, timẽt nubere. *Qui dixit illis. Non omnes capiunt verbũ iſtud.* In Græco eſt Choruſi, & ſimiliter in eo ꝙ poſt ſequitur, Qui poteſt capere capiat. Significat autẽ capere hîc, nõ propriè intelligere, ſed capacẽ eſſe, atq; intra capacitatẽ cõprehendere. Eſt ergo ſenſus. Nõ omnes comprehendere poſſunt hoc verbum, vt intra ſe capiant, & amplectantur illud. Id eſt, non cuiuſuis eſt, non quilibet ad hoc aggrediẽdum, aut ad ſtatum tam ſublimem ſuſcipiendum ſufficit: eo quòd in carne præter carnem viuere, non omnibus commune eſt. Sicut cùm dixit Dominus Iudæis

Euangeliũ Syriacum. *Hieron.* *Ambroſ.* *Innocen.*

Ioann. dæis apud Ioãnem. Sermo meus non capit in vobis. Quod nõ eſt aliud, quàm Vos non capitis ſermonem meum. Id eſt, non eũ ſuſcipitis nec approbatis. Cùm autẽ dicitur, Nõ omnes capiunt verbum iſtud, pronomen Iſtud, demõſtrare videtur id quod dicebant Apoſtoli, Non expedit nubere, verbũ iſtud ſcilicet de nõ ineundo matrimonio conſiliũ cælibatus, quòd diſcipuli attigerant. Nubere autẽ proprium eſt mulieribus, ſed in terpres illum vſurpat loco verbi Græci, quòd ſignificat nuptias inire, cõmune tam viris quam fœminis. Igitur ait Dñs. *Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt.* Non dicit, Sed qui voluerint: quoniam nõ eſt volentis neq; currentis, ſed Dei miſerentis à quo datur donũ virginitatis ſeruandę. Virginitatis enim cuſtodia intelligitur in abſtinentia à nuptijs. *Sunt enim eunuchi qui de matris vtero ſic nati ſunt.* Hoc eſt, ſunt aliqui qui abſq; genitalibus ex vtero prodeunt, vt multi naſcuntur cũ quatuor digitis tantũ. Vel per hos intelligit illos qui naſcuntur frigidi, & impotentes ad generandũ, quã nimiã frigiditatem ex defectu caloris ſufficientis in generatione cõtrahunt. *Et ſunt eunuchi qui facti ſunt ab hominibus.* Vel violẽter, vel propter infirmitatẽ. De ijs autem duobus dictis non loquitur Chriſtus. Sed de tertijs, de quibus infert. *Et ſunt eunuchi qui ſe ipſos caſtrauerunt.* Nõ membrorum abſciſsione ſed abdicatione officij generandi, ſeu potius voto virginitatis. Caſtratio enim non ſolum abdicationem vſus ſignificat, ſed etiam poteſtatis. Ea propter inſinuat votũ, quo homo ſe priuat poteſtate vtendi ſe ipſo, ad officiũ generãdi. *Propter Regnũ cœlorũ.* Hoc eſt, vt expeditius ea quæ ſunt Regni cœlorum exequãtur. Nã innupti cogitant quę Dñi ſunt, quomodo placeant Deo: coniugati autẽ ea quę hominũ penſant, quomodo cõiugi placeãt, & diuiſi ſunt per ſolicitudinẽ temporaliũ.

1. Cor. 6. Quid ad hoc teſtimonium reſpondere poterunt Lutherani, qui caſtitatis votũ execrantur? Si hocita eſſet, cur Chriſtus laudat eos, qui ſe caſtrauerunt propter Regnum cœlorum? Cur Apoſtolus. 1. Corint. 6. cælibatum & perpetuam caſtitatem ſuadet? Cur licitũ erit votum caſtitatis ſemel factum frangere? Cùm Dauid dicat. Vouete, & Dño reddite Deo veſtro. Pſal. 75. Et alibi. Tibi reddã vota tua: & Eccleſiaſt. 5. Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet enim ei infidelis, & ſtulta promiſsio, ſed quodcunq; voueris, redde. Nec hanc ſeruare impoſsibile eſt; cùm multos videamus Chriſtianos caſtiſsimè vixiſſe, imò & apud Gentiles id memorię produnt hiſtoriæ multæ, maximè Deo id nobis miſericordirer largiente. Sed quoniam id difficilè eſt, nõ id præcipit Dñs, ſed conſulit. Ideò enim ſubijcit dicens. *Qui poteſt capere capiat.* Hoc eſt, nõ præcipio, ſed vnũquenq; in ſua libertate relinquo. Non dicit qui vult, ſed qui poteſt: Quia etſi velis, te tamen ſentis minus validũ ad tantæ perfectionis munus; non es de numero eorum qui poſſunt capere. Verum eſt, ꝙ onus hoc, non noſtris viribus fidentes, ſed Dei auxilio innixi tentandum ſit, etiam ſi me viribus minus validũ ſentiam, Dei tamẽ innixus auxilio id tentare potero, dicendo nimirum cum Auguſtino. Domine da quod iubes, & iube ꝙ vis. Quarè potentiam ad continendum ſe iã habere is confidere poteſt qui ſe ſic ſentit affectum, vt ſperet à diuino ſpiritu ad ea cõmoueri; huic cõſulitur, vt quia capere poteſt, capiat. Qui autem nõ ſic ſe affectum ſentit, huic, quia nedum capere poteſt, non conſulitur, vt ſe ſe ad capiendum ingerat. Poteſt tamen talis, ſi vellet eam aſſequi potentiam, vt & ipſe de numero fiat eorũ, qui poſſunt capere. Poteſt enim eam petere, petendo autem aſſequitur: quia omnis qui petit, accipit. Vndè in expoſitione ſecunda ſuper Matthæum, quæ nomine Chryſoſtomi circumfertur, rectè dicitur. Non dixit, Nõ omnes poſſunt, ſed, Nõ omnes capiũt, id eſt, omnes quidem capere poſſunt, ſed tamen non omnes capere volunt. Quod autẽ dicit, Quibus datum eſt; illud oſtendit: quia niſi auxilium gratiæ acceperimus, nil ex nobis valemus. Quoniam autem volentibus gratia non denegatur, in Euangelio Dñs dicit. Petite, & dabitur vobis. Sic & diuus Hieronymus, His, inquit, datũ eſt à Deo, qui petierũt, qui voluerũt, qui vt acciperẽt laborauerũt. De quo ſtatim plura fortè dicturi ſumus. Ecce quę ad literã attinent: & hęc dicta ſufficiãt.

Auguſt. *Auguſt.* *Luc. 16.* *Chryſ.* *Luc. 16.* *Hieron.*

Nunc autem ad ſpirituales ſenſus tranſeamus, ſi prius adnotauerimus ea quæ in calce præcedẽtis capitis dicta ſunt, nos admonere, cuiuſdã figurę in veteri Teſtamẽto notatu digniſsimæ. Legimus enim Deum præcepiſſe Moyſi, vt faceret duas tubas argẽteas, ſimulq; deſignaſſe ad quid, & quãdo eis vti deberent. Poſt ingreſſum autẽ terræ promiſſę tubarũ vſus potiſsimum fuit in Jubilęo, de quo ſic ſcribit Moyſes. Numerabis tibi ſeptẽheb domadas annorũ, & clãges bucina, ſanctificabiſq; annum quinquageſimum, &

Moralitas *Num. 10.* *Deut. 16.*

vocabis remissionem,& reuertetur homo ad possessionem, &c. Si attendas parabolam supradictam videbis, & spiritualem annum remissionis, in quo spiritualiter remittuntur quæ illic temporaliter. An non tibi videtur annus remissionis, vbi Rex ille potens decem millia talenta simul remittit, & seruo, & ingrato, citraque omne meritum? Quòd autem ipse semel obtinuit, hoc nos quotidie obtinemus. Regnum enim Christi Regnum gratiæ, hoc est, Christus tale Regnum instituit, in quo semper presto esset gratia, semperque resurgere liceret, quantuncũq; labi contingeret, quandiu hoc Regnum staret. Et hic est verus Iubileus quem Christus attulit. Sic enim per
Esai.61. Propheram dicitur. Spiritus Domini super me, &c. Prædicare annum acceptabilem
Matth.3. Domino. Audiens enim Christus à Patre, Hic est filius meus dilectus, &c. annunciauit nobis, quòd per ipsum ad Patrem inueniamus aditum. In Christo enim est remissio, & satisfactio pro peccatis nostris, & per ipsum Patri sumus reconciliati. Nunc igitur licet cuique ad possessionem suam redire, qui domum, vel possessionem, vel semetipsum vendiderit, nunc redimere potest. Imò quod maius est, etiam si in posterum aliquid vendiderit, nunc redimere potest. Nullum peccatum tam grande, quod non inueniat remissionem. Hunc Iubileum Christus per tubas illas promulgauit, Apostolos scilicet, aliosque prædicatores, qui potissimum in hunc vsum electi fuerunt, vt scilicet prædicarent per nomen Christi pœnitentiam, & remissionem in omnes Gentes: id quod Paulus egregiè facit. Ecce
2.Cor.6. nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, &c. Imò quotiescunque alicuius Apostoli solennitatem colimus, admonemur hunc Iubileum iam proclamatum ac denuntiatum. Nemo igitur desperet. Si ad desperationem te adigit peccatorum multitudo, habes seruũ hunc cui decem millia talenta remissa sunt. Si magnitudinem peccatorum, habes Petrum negantem: si turpido peccatorum; habes Mariam Magdalenam, itemque mulierem in adulterio deprehensam. Si diuturnitas peccatorum, habes Latronem in mortis articulo resipiscentem; si relapsus in peccatum, habes hîc expressam authoritatẽ de dimittendo fratre septuagies septies. Quod autẽ hoc remissionis anno remissum non fuerit, in æternum remitti non poterit. His conuenit & tempus hoc Aduentus, quo admonemur quandò, à quo, & per quem Iubileus ille inceperit. Nõ abs re igitur Paulus nobis loquitur. Fratres, qui iam iustificati estis, & Christum induistis, hora est iam de somno surgere. Exigit hoc tempus, ne simus ignaui spiritus, ne ſtertamus, sed perficiamus quod inchoatum est. Credebamus olim salutem esse in rebus temporalibus, eramus incerti de salute ęterna, non habebamus expressam cõ donationem peccati, nunc habemus expressam condonationem peccati, habemus spiritus pignus vitæ æternæ, certum præmium est positum, certa profugia sunt proposita. Stertere illos non admodum mirum fuit, quibus non erat certa salus proposita: nos qui omnia certa habemus quid ad huc fugimus? Impius es si non credis, ingratus es, si nõ pro tot beneficijs vicissim corpus tuum impertias tua opera, ignauus si non contendas consequi. In eum modum Paulus hortatur .2. Corint. 7. Has ergo habentes pro- *2.Cor.7.*
missiones, charissimi; mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus. Et.2. Pe- *2.Pet.1.*
tri.1. Quomodò omnia nobis quæ diuinæ virtutis suæ, quæ ad vitam & pietatem donata sũt, per cognitionẽ eius qui vocauit nos propria gloria & virtute, per quẽ maxima, & pretiosa nobis promissa donauit, vt per hęc efficiamini diuinæ consortes naturę, fugiẽtes eã quę in mũdo est cõcupiscentię corruptionẽ. Subinferens, Vos igitur omnẽ curam subinferentes, &c Hęc enim si vobiscũ adsint, &c. Et cui aut nõ presto sũt hęc, cęc' est, obliuionem accipiens purgationis, &c. Quid autẽ huiusmodi hominibus expectandu sit, terribile exẽplũ serui illi⁹ nos docet, nempè quo nouissima eius peiora futura sint prioribus. Melius enim erat ei viã veritatis nũquã agnouisse, quã agnitã deserere, vt di-
citur.2.Petri.2. In hoc autẽ capite etiã ostẽ- *2.Pet.2.*
ditur, quomodo in hoc anno Iubilæi, hoc est in aduentu Christi ad priorẽ possessionẽ redimus. Nã vt hic ait Dñs, ab initio non fuit institutũ matrimoniũ, vt dissolui posit, nec vt daret libellus repudij, sed q propter cõiugẽ deberet homo relinquere patrẽ & matrẽ suã, & adhærere vxori suę, nec q plures vxores haberent viri, sed duo tãtũ incarne vna essent. Posteà autẽ propter duritiam hominum permissum fuit diuortium, & pluralitas vxorum. Cæterum in nouo Testamento ad priorem possessionem redimus. Nã nec libellus repudij pro diuortio faciẽdo, nec pluralitas vxorũ iam in vsu vnquam erit.

erit. Sed sicut ab initio masculum & fœminam fecit eos, sic & modò. *Et factum est cum cõsummasset Iesus omnes sermones hos, migrauit à Galilea, & venit in fines Iudæa.* Hactenus pluribus descripsit quæ Christus Domin⁹ in Galilęa, Tyro & Sydone, Samaria, Iudęaq; vel docuit, vel operatus est, & quomodo vbiq; ostenderit signa suæ clementiæ, & omnes inuitaret ad vitam. Nunc incipit narrare quæ Christus vltimò in Iudęa fecit, docuit ac passus est, idq; admodum ordinatè. Primo quę cis Iordanem, deinde quę in Hierico, Bethphage postremò, quæ in Hierosolymis acta sint, quibus & Euangelium suum
Moralia. concludit. Venit ergo in fines Iudeæ. Exẽplum habent prædicatores, ne in vno loco semper prædicent, ait hic diuus Thomas: Alijs in ciuitatib⁹, inquit Christus, oportuit me Euangelizare. Migrauit à Galilæa. Prædicator migret, & relinquat mundum: Nemo enim militans Deo, implicat seculari-
2.Tim.2. bus. Et nemo mittens manum ad aratrum,
Luc.9. & respiciẽs retro: aptus est Regno Dei, Vos enim de mundo non estis ait Dominus discipulis suis, Ioannis.25. Et apud Esai.c.40. iu-
Ioan.15. betur prædicator super montem ascendere.
Esai.40. Et sequutę sunt eum turbæ multæ. Sic conueniũt ex pietate, vt doceantur & infirmi sanentur. Hos deuotio pietatis, illos stimulus adduxit. *Et accesserunt ad eum Pharisæi tẽtantes eum.* Multas à Christo quæstiones interrogant, & cùm ab omnibus superati euaserint, nec tamen ad huc cessant: Nimirum stimulante eos inuidia. Natura enim inuidi est, q nõ cessat occasiones quærere, etiã si videat se nil proficere, imò quò min⁹ proficit, eò magis ardescit inuidia: id quod hîc in Pharisæis vides. Aduerte deindè quid interrogent. Magnum aliquod sit oportet, quod sancti illi in corde versant. Audi. *Silicet homini dimittere vxorem.* Nec simpliciter interrogãt, an in aliquo casu matrimonium possit dirimi, sed addũt, *Quacunque ex causa.* Vides quomodo se ipsos pro-
Simile. dant. Si quem videas assiduè medicos inquirentem, intelligis, quia infirmus est. Et sic cùm videas virum siue mulierem, de dimittendis vxoribus vel viris interrogantes; cognosce quod vir iste lasciu⁹ est, mulier meretrix. Nam in matrimonio castitas delectatur: libido autem quasi vinculo coniugij alligata torquetur. *Quod ergò Deus contũxit, homo non separet.* His verbis matrimonium summè cõmendatur. Quæ autem maior cõmendatio esse potest, quàm quod à Deo in-
stitutum tanta diligentia est? Ex hoc enim coniugalis status Deo placere probatur, q vel solum, si debitè pẽsetur, omnia matrimonij onera leuia facere sufficeret. Quid enim leue esse potest, vbi status aliquis Deo displi-
cere conuincitur? Quomodo sperare poterit *Eccles.9.*
opera suaDeo accepta esse, qui in damnabili statu est? Ecõtra quid nõ facile foret, qui scit statum suum placere Deo? Quomodò non sperabit Deo placitura opera sua, quãdò ipse Deo placet? Hinc sapiens Ecclesiast. 9. Comede panem tuum in lætitia: quia opera tua placent Deo. Perfruere vita cum vxore quam diligis cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole, omni tẽpore vanitatis tuę. Hęc est enim pars in vita, & in labore tuo quo laboras sub sole. Sed ò infelices coniuges, quorum pauciſsimi hęc attendunt, vt non mirandum sit tam onerosa esse eis omnia, ac ęrumnis plena. Deindè cùm Christus tam diligenter hîc cõiugij institutionẽ repetat, quid aliud innuit, quàm Deum ipsum maximam pro hoc statu curã gerere? Id autem & summam consolationẽ præbet coniugatis, nempe quòd Deus pro ipsis curet. Deo autem curante, quid deesse poterit? Benedictio enim Domini diuites facit, dicitur Prouerbiorum. 10. Demum & ex *Prouer.10*
hoc loco satis innuitur quomodò incõiugio viuendũ sit. Primò cùm dicitur, *Quòd Deus coniunxit, homo non separet*, cauendum admonet adulterium, & hoc est bonũ fidei. Deinde ex verbo, Relinquet homo patrẽ, & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, mutuã charitatem & obsequia persuadet, quod est aliud bonum matrimonij. Sic enim & Pau- *Ephes.5.*
lus ait. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Et Eccles.25. In *Eccles.25.*
tribus beneplacitum est spiritui meo, Vir & vxor bene sibi consentientes. Demum ex verbo, Erunt duo in carne vna, hortatur, vt alter alteri⁹ onera portet ac ferat. Sic enim Paul. Gala. 6. Hæc omnibus Christianis præ- *Galat.6.*
cipit, quantò magis coniugatis, qui vna caro sunt. Ac per id quod Christiani sunt arctius quoq; vinculũ habent. Cæterum ex hoc matrimonij vinculo grandia colligit mysteria. Paul. ad Rom. 7. dicens. Quę sub viro est mu- *Rom.7.*
lier viuente viro alligata est Legi, postquàm autẽ mortuus fuerit vir eius, soluta est à Lege viri. Quod hoc idem Dominus hoc loco docet. Sed vide quid ex hoc inferat Paulus. Itaque fratres mei, & vos mortificati estis Legi per corpus Christi: vt sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, vt fructificetis

Deo. Senſus eſt. Lex damnat, ac maledictionem infert trāſgreſſoribꝰ: ſcriptū eſt enim,
Deut. 27. Maledictus omnis, qui non permanſerit, in omnibus verbis legis. Huic maledicto omnes obnoxij ſumus, quando quidem omnes peccamus, nec quiſquàm liberatur. Quam diu vir viuit, hoc eſt, vetus homo. Cùm autē hic moritur, id quod in baptiſmo fit (illic enim ſepelitur ac nouus reſurgit) iam liberi ſumus à legis maledicto, ſicut mulier mortuo viro libera eſt: ſic alibi loquens de hoc
Epheſ. 5. vinculo ad altiora aſcendens ait. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autē dico in Chriſto, & in Eccleſia. Quibus verbis innuit eodem modo Chriſtum vnitum eſſe Eccleſiæ, quo cōiuges inter ſe vniuntur. Quam Pauli ſententiam profundius proſequentes; hęc ipſa verba quæ de carnali coniugio ſuperius dicta ſunt, ad hanc ſpiritualem vnionem quoq; referamus. Primò veriſimè hìc impletum eſt quod dicitur, Maſculum, & fęminā creauit eos. Maſculus & fœmina, & eiꝰ dem naturæ ſunt, humanæ ſcilicet, nam & Chriſtus homo eſt, licet cum hoc Deus ſit. Differunt autem ſexu. Nam Chriſtus, vt maſculus ſpiritum dat Eccleſiæ, illa, vt fœmina verbo Dei cōcipit ac parit filios, adeò que multos, vt ipſa ſecum miretur apud
Eſai. 49. Eſaiam. Quis, inquit, genuit iſtos mihi, ego ſterilis, & non pariens. Ad hoc pertinet quod ſingulariter dixit, Maſculum & fœminam creauit eos. Non enim eſt niſi vnus Chriſtus, vnus mediator Dei, & hominum, nec eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat ſaluos fieri credentes. Sicut enim per
Actō. 4. vnum hominem mors, ſic per vnum hominem reſurrectio mortuorum. Sic non eſt niſi vna Eccleſia. In cuius figura, non fuit niſi vna arca, in qua ſaluati ſunt à diluuio: vnaq; tantum mulier quæ in deuaſtatione
1. Cor. 15. Hierico viuere permittitur, nēpè ea quę exploratores Ioſue excepit. Neſcit Chriſtus niſi vnam Eccleſiam, neſcit Eccleſia niſi vnū Chriſtum. Maſculum igitur, & fœminam creauit eos. Nec minus & illud in hoc coniugio impletum eſt quod ſubdit. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem.* Quomodò autem Chriſtus reliquerit patrem propter vxorem ſuam, Paulus oſtēdit cum dicit.
Phil. 2. Cùm in forma Dei eſſet, exinaniuit ſemetipſum. Et nimirum propter amorem huius mulieris: deniq; adeò reliquit Patrem, vt diceret, Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti
Matt. 27. me. Hoc eſt dicere, q̄ ſic ſe habuit ac ſi derelictus eſſet à Patre, & ipſe dereliquiſſet eū; & ſic paſſus eſt ac ſi purus eſſet homo, cū diuinitas ibi aſcondita fuerit, & à ſua maieſtate ſuperſederit. Poſſumus ergo ſic dicere, ad tēpus reliquiſſe Patrem, dum cū hominibus conuerſatus eſt, tanquā ſi eſſet purus homo viſus eſt, vt aglutinaret ſibi vxorē. Nā & ſi patrē nunquā reliquit, ſic ſe habuit tanquā ſi nō habuiſſet Patrē Deū, cùm tanquā ſi eſſet purus homo, ſic cōuerſatus, ſic paſſus eſt. Nec enim ſimpliciter aſſumpſit Eccleſiā, ſcilicet invxorē, ſed cū ipſa omnia habere vult comunia. Hìc igitur cōſidera, quid vterq; ip ſorū habeat. Eccleſia enim ex ſe, nil ferè niſi peccatū, mortē, dānationemq;. In hoc autē Chriſtus, vt ſe verū oſtenderet ſpōſum, non aliter ſe geſsit quā ſi propria eſſent. Pōdus enim peccatorum noſtrorū quo ad infernū vſq; de primebamur, in ſe recepit, pro peccatis noſtris doluit, ſatisfecit, orauit. Id q̄ pulchrè Eſaias oſtendit dicens. Omnes enim *Eſai. 53.*
nos ſicut oues errauimus, & poſuit in eo iniquitates omniū noſtrorū. Merito igitur Paulus Epheſ. 5. dixit. Tradidit ſemetipſū pro
Epheſ. 5. ea, vt exhiberet ſibi gloriōſam Eccleſiā, &c. Et ęcontra quidquid diuinitatis, & diuitiarū habet Chriſtus (eſt autem plenus gratia, iuſtitia, & beatitudine) id quoq; Eccleſiæ comunicat. Qui enim corpus ſuū, & ſe ipſum donat, quomodo non omnia donaret? Atq; hoc eſt, quòd Paulus toties Chriſtum dicit *1. Cor. 1.*
iuſtitiā noſtrā. Sic ad Epheſ. cū Chriſtū di- *Epheſ.*
cit excitatū à mortuis ad dexterā Patris collocatum, ſtatim ſequenti capite ſubdit. Nos quoq; per Chriſtū viuificatos, & collocatos in cœleſtibꝰ; vt oſtēdat omnē ſponſi dignitatem ſponſę quoq; conferri. Cùm igitur Eccleſiam in vxorem aſſumpſerit, ſequitur, & illud, q̄ nūc vna caro ſunt, & vnum corpus. Hinc Paulus nos toties corpus Chriſti ap- *1. Cor. 1.*
pellat. 1. Corint. 1. Quod euidentius Epheſ. *Epheſ. 5.*
5. Nos, inquit, membra ſumus corporis eiꝰ, & de carne eius, & oſsibus eius. Quomodò igitur Chriſtus non diligeret, foueret, & protegeret carnem ſuā, quę nos ſumus. Nemo enim carnem ſuam odio habuit. Quis non ex animo gaudeat hoc audiens. Quod igitur Deus ſic coniunxit, nulla ſeparabit creatura. Quis nos ſeparabit à charitate gratiæ Chriſti? Hæc ſunt quæ Paulus ex car- *Rom. 8.*
nali illo coniugio collegit. Verè igitur dictum eſt, Declaratio ſermonum tuorum *Pſal. 118.*
illuminat. *Et quicunque dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, &c.* Ex hac ſententia, q̄ coniuges ſeparari non poterunt niſi obfornicationem & adulterium, ingens nobis

nobis cōſolatio præſtatur. Quod enim Chriſtus alijs coniugibus præcepit, quomodo non inſua vxore, Eccleſia videlicet, ſeruaret? Nūquā igitur Chriſtus dimittet Eccleſiam, niſi fornicata fuerit, & ſe prius ſubduxerit. Quemadmodū Iudæam propter crebras fornicationes, vel Synagogā repudiauit. Verè magna conſolatio, q̄ Deus nunquam relinquit nos niſi prius reliquerimus
Eſai. 49. eum. Vnde Eſai. 49. dicitur: Si poteſt obliui-
Eſa. 54. ſci mulier infantis vteri ſui. Et cap. 54. Ecce enim in manibus meis deſcripſi te. Et iterum, Ad punctum dereliqui te, & in miſerationibus magnis congrabo te. Iuraui vt non iraſcar tibi, fœdus pacis meæ non mouebitur. Vnde igitur ne à tanto coniuge te ſepares, quo preſente omnia habes, quo abſente nil habes. Et circa illud. *Propter duritiā cordis veſtri permiſit dimitti vxorem*, Ait Hugo, quòd ſic hodie propter duritiam ſuam multis permittitur dimittere Eccleſias de quibꝰ vixerant; ab initio autem non fuit ſic: quia antiquitus ſolebant accipi Eccleſię propter zelum animarum, & præbendæ propter zelum Dei principaliter, ſecundùm illud
Prouer. 11. Prouerbiorum. 11. Qui ſuſcipit animas ſapiens eſt. Nunc autem non propter animas ſuſcipitur Eccleſia, ſed propter diuitias, cuius ſignum eſt, quòd propter ditiorem di-
Hierem. 2. mittitur pauperior. Contra quos Hierem. 2. dicitur. Induxi vos in terrā Carmeli, vt comederetis fructus eius, & optima illius; & ingreſsi contaminaſtis terram meam. *Non expedit n ubere.* Quoniam leuius videtur cum concupiſciencijs noſtris bellum gerere, quā
Hierony. cum muliere pernicioſa. Nam, vt ait Hieronymus, ſi fuerit iracunda, ſi malis moribus, luxurioſa, guloſa, vaga, ebrioſa, iurgatrix, & maledica, ſeu quodlibet huiuſmodi, velimꝰ, nolimus ſuſtinenda eſt. Cū enim liberi eſſemus, voluntate ſubiecimus nos ſeruituti. Nā
1. Cor. 7. 1. Corinh. 7. dicitur. Vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier. *Qui dixit illis, Nō omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero ſic nati ſunt, & ſunt eunuchi qui facti ſunt*
Hieron. *ab hominibus.* Hieronym. ſuper cap. 14. Zachariæ ſuper illud, Quòd qui feſtum ſcenophegię celebrant habeant ſalices in manibꝰ ſuis, dicit, medicos docere, q̄ ſi quis florē ſalicis ſiue populi aqua mixtum biberit; & omnis in eo frigeſcet calor, & libidinis vena ſiccetur, vt non poſſet filios generare. Tales ergo feſtiuitates exercent tabernaculorum.
Moralitas *Et ſunt eunuchi qui ſe ipſos caſtrauerunt propter Regnum Dei.* Hi ſunt qui voto religionis ſe adſtrinxerūt. Circa quod notandum, quòd
Leuit. 3. Leuit. 3. duo genera ſacrificiorum ponūtur. Alterum quod dicebatur holocauſtū, quod ſignificat totū incenſum, in quo non offerebatur fœmina, nec pars aliqua illius ſacrificij alicui cedebat, ſed totum in honorem Dei cremabatur. Aliud vocabatur pacificorum ſacrificium, & alio nomine dicebatur ſalutare, in quo, & maſculus, & fœmina offerebantur, in quo minutiæ, ac inteſtina cum alijs, ſimul cum renibus cremabantur, in quo pars ſacerdotibus, & pars offerentibus cedebat. Quæ duo ſacrificia, teſte Yſi- *Yſichius.*
chio Doctore antiquiſsimo, duos ſtatus referebant, ac ſignificabant qui in Eccleſia ſunt, quorum alter altero perfectior ac melior eſt. Holocauſtum, in quo integrum in honorem Dei cremabatur animal, religioſorum ſtatum ſignificat, in quo totos ſe offerunt Deo religioſi, corpuſque ſuum, atque animam ſimul illi in ſacrificiū offerunt, nec partem aliquam nobis reſeruamus. Nam & propriam voluntatem alteri concedimus, ne nobis fortè contingat quod Ananiæ, ac Saphiræ coniugibus, qui non perfectè hoc *Act. 5.*
holocauſtum obtulerunt, partem bonorum ſuorum occultè reſeruantes: propter quod repentina morte à beato Petro interfecti ſunt, vt in Actibus Apoſtolorū legitur. Atq; ideo in hoc ſacrificio fœmina non offertur: quoniam nil debile, ac imperfectum, nec q̄ carnem ſapiat in eo debet offerri, ſed totum perfectum ac integrum, & ſpirituale in honorem Dei cedere debet. Alterum autem ſacrificium, quod ſalutare dicebatur, coniugatorum ſtatum refert, in quo & fœmina offerebatur: quoniam ſimul cū illa carnis officia exercendo offertur ſacrificium hoc. In eo offerebantur renūculi, & inteſtina; principium namque, ac vis generationis, in renibus ſiſtit, vndè per hoc ſignificatur quòd officia ipſa carnis quæ in coniungio interuenire ſolent, Deo offerri debebant, ac propter finem à Deo ordinatum exercenda ſunt, vt & coniungium ſit ſanctum, & thorus immaculatus. Minutiores autem partes animalis in illo offerebantur: quoniā ipſę paruæ res, ac minimę, quas coniugati exercere poſſunt, eleemoſynæ, orationes quas recitant, nempè Roſarium beatæ Virginis, ac eius officium, Miſſæ quas audiunt, & alia bona opera, quæ reſpectu quidem perfectorum minora ſunt, & reſpectu tot ſolicitudinum pauciora; etiam hæc Deus acceptat, ac ſibi

offerri gaudet ac poſcit. Partem enim maximam ſuæ vitæ his officijs mācipatam habent matrimonio iuncti: quoniam vt Apoſtolus dicit, diuiſi ſunt. Sic enim, ait. 1. Corinth. 7. Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, quomodò placeat Domino, mulier nupta cogitat quæ viri ſunt quomodò placeat viro, & diuiſa eſt. Et ſic de viro dicere poteris. Nihilominus ſacrificium eorum acceptum Deo eſt ac ſalutare ſimul atque pacificum: quoniam pacem inter homines componit. Nam, vt diuus Gregorius docet, in opere tabernaculi viri magna offerebāt dona, mulieres etiā ſua Iocalia Deo dabāt, quæ etiā accepta ferebat Deus. Quoniam & ſi coniugatorum ſacrificium non adeò magnum ac illud eſt quod religioſi offerunt; nihilominus etiā eorum ſtatus acceptus ac placitus Deo eſt. Religioſi autē ſunt qui ſe caſtrauerunt propter Regnum cœlorum; cùm etiam à licitis delectationibus abſtinere volunt propter Deum, quidquid perfectionis apicem impedire poteſt repellendo. Perfectio quippè Chriſtianæ vitæ in charitate conſiſtit, quæ hominē Deo conglutinat, atque coniungit, in qua vnione tota noſtra perfectio conſiſtit. Charitas quippè ſic vnit animam cum Deo, quemadmodùm corpus animæ copulatur: ex quo id manet, ꝙ anima ſit in corpore, & corpus in anima. Sic ex vnione charitatis anima vnitur Deo, & Deus animæ, ſecundùm illam Pauli ſententiam. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Corpus quidem eſt in anima, ſicut continens in contento, anima quippè continet corpus & ei vitam, ac motum ſubminiſtrat: ſic anima diligentis Deum ab eo continetur, fouetur, atque mutatur: in ipſo enim mouemur & ſumus & viuimus. Quòd ſi hoc in corpore verum eſt, multò magis in anima diligentis Deum, quæ illi per charitatem arctius inhæret. Anima eſt in corpore ſicut forma in ſubiecto, ſicut calor in aqua calida. Hac ſimilitudine poteſt dici, quòd Deus ſit in anima per charitatem: quoniam charitas eſt forma qua perficitur anima, & quemadmodùm ex vnione animæ cum corpore remanet vita, & ex diuiſione mors: ſic ex vnione animæ per charitatem cum Deo vita ſpiritualis animæ remanet: quæ vnitas ſi diſſoluatur, mortua remanebit anima, atque tali orbata vita. Hinc enim. 1. Ioann. 3. dicitur: Scimus quod traſlati ſumus de morte ad vitam: quoniam diligimus fratres. Et ſubdit. Qui non diligit, manet in morte. Itaque coniugium hoc animæ cum Deo, charitas operatur. Qui enim in charitate manet, cum Deo copulatus eſt. Vnde & Sponſa dicebat: Dilectus meus mihi, & ego illi. Ac ſi diceret: *Para en vno ſomos, porq̄ nos queremos bien.* Anima quæ Deum diligit & ipſam Deus, *para en vno ſon*: quoniam inuicem ſe ſe diligunt. Igitur cùm omnis vitæ Chriſtianæ perfectio in charitate ſita ſit, ille ſtatus perfectior erit, qui propinquior eſt charitati, magiſque adiuuat ad conſequendum, vel augendum illam. Duas autem nobis Deus reliquit vias ad conſequendam charitatem. Altera eſt regalis, & communis, *Camino carretero*, qui eſt Decalogi obſeruantia. Altera eſt conſiliorum adimpletio, quæ eſt veluti ſemita, ac compendioſior via, qua ad perfectionem peruenitur. Quæ licet prima facie horrida, ac dura appareat; his tamen qui per illam pergere incipiunt, facilior, ac planior magis ac magis videtur. Sunt enim conſilia veluti ſcutum quoddā, quod Decalogum ipſum protegit, atque defendit, vt melius obſeruetur. Sunt etiam veluti pignus, ac ſponſio quædam, qua melius reliqua præcepta obſeruentur, ſicut & Abbas Moyſes in collationibus Patrum dicebat: Ieiunia, vigiliæ, meditatio Scripturarum, nuditas, ac priuatio omnium facultatuum, non perfectio, ſed perfectionis inſtrumenta ſunt: quia non in eis conſiſtit diſciplinæ finis, ſed per ea peruenitur ad finem. Nam in religione impedimenta charitatis expellimus, & virtutes, quæ charitatem aduocant, amplectimur, ꝙ maximè ſit per obedientiæ votum. Nam, vt D. Thom. docet. 2. 2. quæſtio. 104. articul. 3. Licet obedientia non ſit maior omnium virtutum; tamen in eis quæ ad perfectionem adiuuant, inter præcipuas computatur. Perfectio quippè conſiſtit in hoc, quòd ſpretis temporalibus, homo Deo ſe comungere ſatagat: ergo virtutes illę quæ ad contemptum temporalium, quæ æterna impedire ſolent, plus adiuuant, propinquiores erunt charitati. Sed obedientia eſt huiuſmodi: quoniā quantò maior res eſt quam propter Deum ſpernimus, plus charitati tribuimus; ſed obedientia maiora propter Deum dimittit, eo quòd bona noſtra in tres diuidimus claſſes. In prima ac minori claſſe ſunt bona temporalia extrinſeca, qualia ſunt diuitiæ: media ſunt bona corporalia, vt ſunt integritas, ſalus, vita; ſuprema ſunt animæ bona,

Gregorius.

Similе.

1. Cor. 4.

1. Ioan. 3.

Cantic. 2.

Similе.

Abbas Moyſes.

D. Thom.

na, inter quæ voluntas præeminet, quæ in toto homine Reginæ partes exequitur? Et quoniam obedientia, non diuitias, non corporis bona Deo offert, ſed propriam dat voluntatem, quæ radix omnium aliorum eſt; ideò hunc primatum inter alias virtutes habet. Qui enim voluntatem propriam à ſe abdicat; radicē omniū malorū, quæ charitatē impedire ſolent aufert. Nec enim bona temporalia impedimenta charitati præſtāt, niſi quandò voluntas eis inordinatè afficitur. Radix omnium malorum (ait Paulus) eſt cupiditas. Non diuitiæ, ſed cupiditas diuitiarū, non honor, ſed eius cupiditas, charitatem impediunt. Vndè Gregorius vltimo Moral. dicit: Obedientia potior eſt victimis: quoniam per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur. Hinc Samuel dicebat: Melius eſt obedire quam ſacrificare. Qui enim voluntatem ſuam Deo tribuit; id quod ipſe Deus cupit dat. Nam ideò Dauid dicebat: In me ſunt vota tua Deus. Hoc eſt non quæ extrà me ſunt deſideras, ſed quæ intra me ſunt cupis, hoc eſt, cor meum. Nam & te audio dicentem: Fili præbe mihi cor tuum. Et ab Abraham vnigenitum filium ſuum petiiſti. Nec tamen, quia voluntatem meā alteri ſubdo, me ipſum minuo, quia priuo me libertate mea quæ potior in me eſt; quinimò libertatem ipſam perficio, illam ſubdens bono, auertenſque quantum poſſum à malo. Nil enim magis aduerſum voluntati, quam peccatum, à quo quantum mihi poſsibile eſt illam auerto. Potentia quippè peccandi, non potentia, ſed impotentia eſt. Deus enim peccare non poteſt, & tamen ſumma libertas eſt: & Apoſtoli in gratia cō firmati mortaliter amplius non peccauerunt, imò nec in ſenſu compoſito peccare potuerunt ſuppoſita gratia, & tamen libertatem minimè amiſerunt, ſed illam bono tanquam neceſsitate quadam ſubdiderunt. Hinc diuus Auguſtin. in epiſtola ad Armentarium, ait. Felix neceſsitas, quæ in meliora compellit. Non te pigeat vouiſſe, ſed magis gaude, non tibi licere quod cum tuo graui damno licuiſſet. Sed dices: Qui frangit votum quod ſemel fecit, & contra illud operatur, grauius peccat, ergo non eſt vtile vouere. Nego conſequentiam. Quoniam nō eſt culpa voti, vt ita dicam, ſed mea qui praua voluntate contra votū facio. Si enim ſuper pontem pergis qui ruinam minabatur, & confractus erat, & cadis; tunc pons fuit tui caſus cauſa. Si autem optimum ac fidelem aſcendis equum, & cadis ab eo; tua culpa fuit, qui artem equitandi ignoras. Obedientiæ votum non eſt pons confractus, ſed equꝰ velox, quò celerius cœlū petas: ſi tu ab illo cadis tua magna culpa eſt, qui te firmum in tali equo continere non voluiſti. Ecce quomodò qui religionis perfectionem vouent, ſunt qui ſe caſtrauerunt propter Regnum cœlorum. Vndè talibus eunuchis per Prophetam dicitur: Ne dicat eunuchus, Lignū aridum ſum. Qui tales, etſi carnales filios non procreent, ſpiritualia tamē opera, quæ potiora ſunt, maximè gignunt. *Tunc oblati ſunt ei paruuli, vt manus eis imponeret & oraret. Diſcipuli autem increpabant eos. Ieſus verò ait illis: Sinite paruulos & nolite eos prohibere ad me venire: talium eſt enim Regnum cœlorum. Et cùm impoſuiſſet eis manus, abiit inde.* Mos erat pueros offerre antiquioribus (ait hic diuus Tho.) qui benedicebāt & orabant pro eis, ſignificantes benedictionē à Deo eſſe. Domino offerebant experti quàm eius tactus eſſet ſalutaris. Hinc accepit Eccleſia, vt paruulis aliqua ſacramenta dentur, vt contra dæmones firmentur. Diſcipuli autem increpabant eos, non pueros ipſos, ſed offerentes illos (vt ex alijs Euangeliſtis colligitur) exiſtimantes Domino moleſtos eſſe. Diuus Hilarius, cap. 19. ſuper Matth. ait: Paruuli qui offeruntur, Gētes ſunt, diſcipuli prohibent: quia cupiunt prius Iſraelem ſaluari, vetat verò eos Dominus: quia taliū eſt Regnum cœlorum. Impoſitione enim manuum, & precatione Chriſti ceſſante etiam legis opere, accepturi erant Spiritum ſanctum. *Diſcipuli vetabant eos.* Et tamen ſcriptum eſt, noli prohibere benefacere eū qui poteſt: ſi vales, & ipſe bene fac. Herodiana crudelitas eſt naſcentē perſequi puerum, & Ægyptiacos occidere paruulos. *Ieſus vero ait illis: Sinite paruulos, & nolite eos prohibere: talium eſt enim Regnum cœlorum.* Non dicit iſtorum, ſed talium: ad ſignificandum Regnum cœlorum eſſe qualitatis exiſtentis in paruulis, nempè innocentiæ: nihil enim inquinatum intrabit in Regnum cœlorum; vel humilitatis quæ ſignificatur per paruulos, vt ſupra dixit Dominus. Niſi efficiamini ſicut paruuli. Ac ſi diceret: Quia Regnum cœlorum eſt talium, hoc eſt, innocentum quales ſunt paruuli. Et rurſus talium, hoc eſt, humilium animo, ſicut iſti ſunt paruui corpore: id enim ſignificat

1. Tim. 6.

Gregorius.

1. Reg. 15.

Pſal. 55.

Proue. 23.

Gen. 22.

Auguſt.

Similе.

Eſa. 56.

D. Thom.

Hilarius.

Proue. 3.

ficat illud, Cũ esses paruulus in oculis tuis,
Simon de Cassia. hoc est, humilis. Vnde & Symõ de Cassia, lib. 9. capit. 45. Talium, ait, est Regnum cœlorum: quoniam in Regnum Dei nemo nisi ignorans ingreditur, aut si deliquit, ad innocentiam reuersus. Ideò paruulos complexus est, indicans, neminẽ superna dignũ benedictione, nisi innocens. Sunt enim innocentes, aut qui innocentiam seruarunt, aut qui amissam per pœnitentiam recuperarunt, aut quæ in Purgatorio fiet. Et diuus Chrysosto. homil. 65. Dominus docens tremorem contemnere, manus imponit, & his Regnum pollicetur. Nos igitur si regnare volumus, studeamus eam virtutem cõsequi. Ab omnibus enim passionibus vita paruulorum libera est. Si vapulant à matre, ei accedunt, matrem licet pannosam, pro Regina non commutant, vltrà necessitatẽ nil quærunt, paruo lacte contenti sunt, rerum magnarum iacturam non dolent, nec venustatem admirantur. Faciamus ergo nos voluntate, quę faciunt paruuli natura. Hæc Dominus Pharisæorum arrogantiam odiens docuit, ne discipuli etiam in solescerent, videntes se tanto pretio haberi, simul vt versutiam fugiamus, simplicitatem sectemur. Fuit versutus Saul, Dauid verò simplex. *Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.* Ecce quomodò Dominus ceremoniarum Ecclesiæ institutor fuerit ac magister. Quarè non mirum, quòd Sacramentorum gratia per impositionem manuum in Ecclesia detur. Vnde Ecclesia paruulos suscipit ad baptizandum & confirmandum, quod hæretici insanè reprehendunt. Nam Numer. 14. *Num.* 14. dicit Dominus: Paruulos qui ignorant boni & mali distantiam, introducam in terram, *Genes.* 17. quam promisi patribus eorum. Et Gen. 17. Præcepit Deus, vt infans octo dierum circumcideretur: & puer paruulus Samuel *1. Reg.* 1. oblatus est in templum. Tetigit ergo Do- *Iob.* 19. minus paruulos. Multipliciter tangit Dominus, flagellando, secundùm illud Iob. Manus Domini tetigit me. Consolando, *Dan.* 8. vt Daniel. 8. Tetigit me & statuit in gradu meo. Beneficia conferẽdo, vt paruulos istos. *Gen.* 27. Et id quod Isaac dixit Iacob: Accede fili mi, vt tangam te, & benedicat tibi anima mea. Tangendo quippè paruulos; humiles sua *Prou.* 29. benedictione dignos esse significat. Nam, & Prouerbiorum. 29. dicitur: humilem spi- *Iob.* 22. ritu suscipiet gloria. Et Iob. 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Et ecce vnus accedens, ait illi: *Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam?* Hic adolescens diues, imò & Princeps inter Iudæos propter magnas diuitias quas habebat, non malignè interrogauit Dominum, sed sincero animo ad sequendum Dominum propenso. Magistrum eum vocat: quoniam omnis bonitatis ipse magister est. Vndè Deuteronom. 8. dicitur: Sicut homo *Deut.* 8. erudit filium suum, sic Dominus Deus tuus erudiuit te. Bonum autem illum dicit: quo- *Natũ.* 1. niam scriptum est, Bonus Dominus & confortans in die tribulationis, & sciens sperantes in se. *Quid boni faciam?* Id & Ioan. 6. *Ioan.* 6. interrogabant Iudæi Dominum. Quid faciemus, vt operemur opera Dei? *Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est Dominus Deus bonus.* Cæteri Euangelistæ aiũt, respondisse Dominum, Nemo bonus nisi solus Deus; tamen potest dici, vtrumque respondisse Dominum: quoniam & interrogans bis etiam bonum geminauit. *Vnus est bonus Deus*: quoniam bonus Deus est, bonus essentialiter, causaliter, exemplariter, & finaliter. Et sic nihil est bonum, nisi in quantum illud participat bonum, & in quantum ab illo est, & in illo diuinum bonum splendet, & ad ipsum tanquam ad finem ordinatur. Sic Exod. 33. dicitur: Ego *Exod.* 33. ostendam tibi omne bonum. Id autem, Nemo bonus nisi solus Deus, intelligitur omniquaque: omnis enim creata res admixtionem habet mali naturæ, vel moris. Quo nos docere vult; vt cùm ab hominibus laudibus efferimur, aut tanquam doctores, ac magistri ab alijs habemur, retorqueamus proprias laudes in laudem Dei. Et reuocare ad memoriam debemus, tam proprios, quàm laudantium communes defectus: nã sic nos humilitate proficimus, & Deum honoramus, in quo, & à quo est omne bonum. Nam quia ipse iuuenis Christum purum hominem arbitrabatur, & illum dicebat bonum: ideò Dominus bonitatem in Deum retorsit, quippè qui & principium & finis omnis boni est. Et vt ipsum iuuenem instrueret, ne propterea quòd mandata Dei seruasset, in superbiam eleuaretur: quia solus Deus bonus est ex se, cætera omnia ab ipso bonitatem mendicant. *Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi, Quæ? Iesus autem dixit. Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices, honora patrem tuum & matrem, & diliges proximum tuum sicut te ipsum.* His verbis Dominus & liberi arbitrij vim

vim ostendit, dum dicit, Si vis, & solam vitam æternam vere esse vitam, dum interrogatus de vita æterna, respondet. *Si vis ad vitam ingredi.* Illa enim verè vita est, & quę sola hoc nomine gaudere debet, in qua nullum habet mors locum, sed totum vita est. Ostendit etiam se nullo modo contrarium esse Legi: cùm eam iubeat impleri, imò nec alia requirit quam legis obseruantiam, cùm dicit, Serua mandata. In quo & confutatur error dicentium, opera non esse necessaria ad salutem, sed tantum fidem exigi. Qui vtique si interrogarentur, qua ratione quis vitam æternam assequatur, nollent cum Domino dicere: Serua mandata, sed tantùm inculcarẽt, Crede in filium Dei. At Dominus nunc fidem exigit, nunc opera, pro occasionis opportunitate; significans, & fidem, & opera esse necessaria ad salutẽ. Cæterum adolescens iste audiens necessariam esse mandatorum obseruantiam ad salutem, & æstimans, alia præcepta esse præter legalia, quæ ei vitæ fierent causa (audierat siquidem Christum sicut & noua quædam promittentem, ita & noua quædã præcipientem hominibus) & ideò interrogat, quæ nã essent ea præcepta quæ sibi seruanda forent. Et vt Dominus ostenderet, non de alijs, quam de illis quæ in lege scripta erant se loqui, respondendo subiungit, enumerando aliqua ex mandatis, ea scilicet, quæ sunt secundæ tabulæ, & ad proximos pertinent. Et quidem (vt diuus Augustinus. 8. de Trinitat. capit. 7. annotauit) cùm dilectio Dei, & proximi duo sint præcepta ex quibus tota lex pendet & Prophetæ, plerunque Scriptura pro vtroque vnum ponit, *Rom.* 8. siue tantùm Dei (vt est illud Roman. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bo- *1. Cor.* 5. num, & iterum. 1. Corinth. 5. Quisquis diligit Deum, hic cognitus est ab illo) siue tantùm dilectionem proximi Scriptura cõmemorat, sicut est illud, Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Chri- *Galat.* 5. sti, Galat. 5. & illud, Omnis lex in vno sermone impletur. Diliges proximum tuũ tan- *Galat.* 6. quàm te ipsum. Et ob hanc causam fortè cũ in hoc capite numerentur præcepta Decalogi, nil dicitur de præceptis ad Deũ spectantibus: nec enim vnum præceptum sine alio impleri potest, & ideò Scriptura sacra pro vtroque vnum solet ponere. Mihi videtur, quòd quia scienti legem Christus loquebatur, ea tantùm cõmemorat illi præcepta, quæ ad proximum spectabant: eo q difficiliùs adimplentur à diuitibus: nam diuitiæ solent homines aduersùs proximos indurare, vt in diuite Epulone visum est: Nõ homicidium facies, non adulterabis. Futura pro imperatiuis, more Hebræorum, ponit, vt est illud, Omnis vallis implebitur, pro impleatur. Sed ex hoc loco oritur du- *Esai.* 40. bium, quomodò si adolescens etiam præceptum hoc de dilectione proximi seruauerit (quod patet ex Luca, qui refert, quòd *Luc.* 10. intuitus illum Dominus dilexit eum) & in dilectione proximi reliqua præcepta includantur. Quomodò, inquam, potuit illi aliquid deesse? Ad quòd facilè respondetur, quòd aliud est loqui de eo qui vult ad vitam ingredi, & aliud de eo qui vult perfectionis aggredi viam. Nam volenti saluari, sufficit decem præceptorum obseruatio: volenti autem perfectionis viam ingredi, adhuc sibi consiliorũ semita deest. Quod hîc Christus Dominus ostendit. Nam cùm iuuenis respondisset (omnia hæc custodiui à iuuentute mea. Quid adhuc mihi deest.) Sub intulit Dominus. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperib⁹, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, sequere me. Quare id quod dicit, Adhuc vnũ tibi deest, non est sic accipiendum quasi vnum istud si ei defecerit, vt sine illo non posset ingredi ad vitam: sed quia iuuenis cũ dixit, Omnia seruasse illa à iuuentute, idest pueritia sua, quæ fuit, Quid adhuc mihi deest? Hoc est, quid præter ea facere possum, vt habeam vitam æternam? Respondit Dominus: Adhuc vnum tibi deest. Id etiam poteris facere, & adijcere factis, vt commodiùs vitam consequaris. Ac si quis *Simile.* ea quæ sufficerent ad negotium aliquod iam fecisset, & alius diceret illi. Adhuc vna tibi restat facienda res. Et daret consilium quo faciliùs negotium suum perageret. Nõ quòd illud necessarium esset præter id quod fecerat: sed quòd commodiùs & faciliùs & rectius per illam rem illud compleret: sic in proposito. Adhuc vnum tibi deest. Non quòd sine isto non posses habere vitam: sed quòd per istud certius & verius, & plenius sis habiturus vitam æternam. Vndè & subdit, *si vis perfectus esse.* Hoc est, si vis tibi nil deesse, quod faciat ad obtinendam vitã æternam: nam perfectum est cui nil deest. *Vade & vende, &c.* Potest tamen etiam intelligi vnum illud, quod dicit Dñs ei deesse, necessarium fuisse ad salutem, quòd cùm ipse diues esset, deerat ei cõtemptus diuitiarum, nimisq;

nimiſque afficiebatur diuitijs ſuis, vt patet ex ſequentibus, & in eis nimis confidebat. Quandiù ergo in hoc erat affectu, vnum ei deerat ad ſalutem neceſſarium, nimirum vt ſi non diuitias ſuas, ſaltem affectum hũc abijceret. Itaq; quod dicitur, Si vis perfectus eſſe, hunc habet ſenſum. Si vis nil tibi deeſſe quod ad ſalutem conſequendam ſit neceſſarium, Vade & vende omnia. Non q̃ vendere omnia ſit neceſſarium ad ſalutem; ſed quòd Dominus id conſulat ei, qui affectu illo impediebatur ab ingreſſu Regni cœleſtis. Secundùm enim hunc ſenſum, non eſt intelligendum vendere omnia neceſſarium eſſe ad perfectionem hoc modo intellectam, ſed conſilium eſſe, ac modum, quo neceſſaria illa ad ſalutem perfectio optimè habeatur. Sed licet hæc interpretatio ſit Ianſenſij; tamen quia videtur non poſſe ſtare cum eo quod Lucas refert, nempè q̃ Dominus dilexit iuuenem iſtum, quem tamen non dilexiſſet, ſi in eo talem affectũ diuitiarum, qui vitam impediret, reſpexiſſet: ideò in priori explicatione potius perſiſtẽdũ eſt. Niſi dixeris, quòd licet hic affectus diuitiarum non tãtus adhuc eſſet in iuuene iſto, q̃ impediret vitam per peccatum mortale: tamen quia tantus erat, vt iam iã proximus eſſet mortali lapſui, Dominus præuenire volens dixit, hoc ſibi ad vitam deeſſe, nempè vt talem relinqueret affectum, qui ſe propediem in mortale peccatum eſſet præcipitaturus. Sed non opus eſt his anguſtijs nos premi, cùm prima interpretatio accommodatiſsima ſit. Si vis perfectus eſſe, nimirum non perfectione abſoluta qualis in alia vita erit; ſed ea perfectione quæ in hac vita accidere poteſt, & quæ huic conueniens eſt in corpore hoc vitam agenti. In hoc autem verbo Dominus Vigilantij errorem dãnat, qui teſte Hieronymo, aſſerebat melius eſſe, ſi quis moderatè rebus ſuis vteretur, pro loco & tempore occurrens neceſsitatibus pauperum; quàm ſi ſemel omnia relinquat. Verba Hieronymi, hęc ſunt. Quod autem Vigilãtius aſſerit, melius eos facere, qui vtuntur rebus ſuis & paulatim ſtructus poſſeſsionum diuidunt pauperibus, quàm illos qui poſſeſsionibus venditis ſimul omnia largiuntur. Nõ eis à me, ſed à Domino reſpõdebitur. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Ex qua D. Hieronymi interpretatione colligitur, ipſum de conſilio, non de præcepto intelligere textũ iſtum. Verùm ex hoc loco dubium inſurgit, an perfectio vitæ Chriſtianæ conſiſtat in conſilijs, an in præceptis. Nam q̃ in conſilijs ſit, locus iſte docere videtur: ſed quòd in præceptis potius cõſiſtat, patet, quia in duobus præceptis dilectionis vniuerſa Lex, & Prophetæ pendent, vt Dominus docuit. Ad quam quæſtionem D. Tho. 2.2. q. 184. art. 3. reſpondet dicens, Perfectionem vitæ Chriſtianæ per ſe quidem, & eſſentialiter conſiſtere in obſeruatione præceptorum, non quorumlibet, ſed illorum duorum quæ peculiariter dicũtur præcepta dilectionis: quia is verè perfectior eſt, qui perfectiùs hæc implet præcepta, & perfectiorem habet charitatem; ſecundariò verò & inſtrumentaliter conſiſtit in obſeruatione conſiliorum: quia per hęc ſicut per alia præcepta promouetur homo ad obſeruationem præceptorum charitatis. Aliter tamen per præcepta, & aliter per conſilia. Nã præcepta alia à duobus præceptis charitatis ordinantur ad remouendũ ea quæ ſunt charitati contraria, cum quibus ſcilicet, charitas eſſe non poteſt. Conſilia verò ordinantur ad remouendum impedita actus charitatis, quæ tamẽ charitati non contrariãtur. Sicut eſt matrimoniũ, occupatio rerũ tẽporaliũ, & alia huiuſmodi. Vndè Auguſt. in Inchiridio dicit. Quæcunq; mandat Deus, ex quibus vnũ eſt, Nõ mœchaberis, & quæcũq; non iubentur, ſed ſpeciali cõſilio monentur, ex quibus vnũ eſt, Bonũ eſt homini mulierem non tangere; tunc rectè fiunt, cũ referũtur ad diligendũ Deũ & proximũ propter Deum, & in hoc ſeculo & in futuro. Igitur, *Si vis perfectus eſſe*, ait Dominus, *Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me.* Vt inſinuaret, q̃ perfectio non conſiſtit in abdicatione temporalium, ſed in ſequendo Chriſtum, vt ſtatim prolixius videbimus, *Et habebis theſaurum in cœlo.* Ecce quod ſupra diximus, nimirum quod baiuli qui bona noſtra, ac theſauros in cœlum tranſuehunt, ſunt pauperes. *Cùm autem audiſſet adoleſcens verbum, abijt triſtis; erat enim habens multas poſſeſſiones. Ieſus autem dixit diſcipulis ſuis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in Regnum cœlorum. Et iterum dico vobis. Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam diuitem intrare in Regnum cœlorum.* Ecce quid faciat diuitiarum amor. Hic enim affectus difficilem reddit aditum Regni cœlorum. Et quia hic præoccupauerat animum huius diuitis, abijt triſtis. Imò Origenes refert ex quodam Euan-

Hieron. *D. Thom.* *Auguſt.* *Origenes.*

Euangelio quod tunc temporis circumferebatur; quòd iuuenis hic auditis Domini verbis cœpit ſcalpere caput digito, *No le ca mia alli*. Nec enim habere diuitias, ſed eas appetere in culpa eſt. Vndè diuus Auguſtinus in Inchiridio, cap. 18. Non enim, ait, eſt incarendo difficultas, niſi cùm eſt in habendo cupiditas. Et in Epiſtola. 34. ad Paulinum, & Therasiam. Quomodò cũ ſuperflua, & terrena diliguntur, arctius adepta quàm concupita conſtringunt. Nã vnde iuuenis ille triſtis abſceſsit, niſi quia magnas habebat diuitias. Aliud enim eſt iam nolle incorporare quę deſunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa enim velut cibi repudiãtur, iſta velut membra proſcinduntur. Hic adoleſcẽs eos ſignificat qui quærunt ab alijs conſilia, quæ ſi ſibi non placẽt, contriſtantur. Nam Prouerb. 18. dicitur: Non recipit ſtultus verba prudẽtiæ, niſi ea dixeris quæ verſant in corde eius. Ideſt, niſi eis dixeris quæ ipſi volunt. Abijt triſtis: quia minoris eſt meriti relinquere poſſeſſa, quàm voluntatem poſſedendi. Scriptũ quippè eſt, Felix qui non abijt cum triſtitia ſuper menſam ſuam. Paulus ait: Seculi triſtitia mortẽ operatur. *Erat enim habẽs multas poſſeſſiones.* Eccleſ. 5. dicitur: Quid prodeſt poſſeſſori niſi quod cernit diuitias oculis ſuis. *Amẽ dico vobis, quia diues difficilè intrabit in Regnũ cœlorum.* Non quia diuitiæ ſecundùm ſe impedimenta ſint ad Regnum cœlorum, imò dantur ad hoc à Deo: & Ariſtot. dicit, Diuitias eſſe inſtrumenta beatitudinis: ſed affectus hominis nimis inordinatus ad diuitias habitas, qui valdè frequens eſt; & difficilem reddit aditũ ad Regnũ cœlorũ. Propterea enim ſcriptũ eſt. Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Vndè Hilarius can. 12. in Matthæum, ait: Quàm difficile, hoc eſt, quam rarum: non enim criminis eſt habere, ſed modum in habendo non retinere. Sed periculoſa res eſt velle diteſcere. Famulatus enim Dei rem huius ſeculi ſine vitijs nõ aſſequetur. Quare diuitibus ſpecialis difficultas occurit ad intrandum in Regnum cœlorum, vt ſtatim dicemus. Et Beda libro. 3. in Marc. cap. 10. Aliqui, inquit, habent diuitias & amant eas, & hi ſunt auari, alij non habẽt & amãt, & ij ſunt cupidi & ęrumnoſi. Alij habent & non amant, vt Abraham & Patriarchæ: alij nec habent, nec amant, ſicut ſunt viri & perfecti religioſi, qui ſunt mundo crucifixi. Vndè Salomon Eccleſ. 4. ait: Qui amat diuitias, fructũ non capiet ex eis.

Auguſ. *Prouer. 18* *Eccle. 14.* *2. Cor. 7.* *Eccleſ. 5.* *Ariſtot.* *Pſal. 61.* *Hilarius.* *Beda.* *Eccleſ. 4.*

Fieri tamẽ poteſt, vt qui amat diuitias, exutis cupiditatis retinaculis, per gratiam Dei ianuam intret cœli. Nam & Dauid cor diuitijs non appoſuit. Dicebat enim Pſal. 61. Vnicus & pauper ſum ego. Nec Abraham qui Deum filio ſuo prætulit. Sapiens autem in Prouer. dicit: Qui feſtinat ditari non erit innocẽs. Et licet ſi beatus ſit dives qui poſt aurum non abijt, tamen quis eſt hic, & laudabimus eum, vt dicitur Eccleſiaſtic. 31. *Et iterum dico vobis.* Acſi diceret: *poco he dicho, mas oſ digo. Facilius eſt camelum perforamen acus tranſire, quam diuitem intrare in Regnum cœlorum.* Aliqui per camelũ intelligunt animal illud gibboſum & magnum, & tunc eſt hyperbolica locutio, quæ frequens eſſe ſolet in ſacra Scriptura, in quo nil aliud intelligi voluit, quam eſſe valdè difficilè, vt dives obtemperet Euangelicæ doctrinę, pro qua etiam poteſt ſumi Regnum cœlorum. Sic Geneſ. 7. hyperbolicè dicitur, Rupti ſunt omnes fontes abyſſi, & cataractę cœli aperte ſunt: ſic enim dictum eſt ad inſinuandam inundationis magnitudinem, quæ tanta fuit, vt fundamentũ cœli videretur ſecundũ vulgarem opinionem diſsipatum, & cataractę cœli, quæ ſunt feneſtræ, aut viæ occultæ, per quas de cœlo aëreo, ſecundum plebis opinionẽ pluuia venit, viderentur aperte. Suſpicatur enim plebs ſtulta, quòd aperti is illis feneſtris deorſum funditur pluuia, & illis occluſis continetur. Item Deut. 9. hyperbolicè dicitur, Vt poſsideas ciuitates ingentes, & in cœlum vſque munitas. Item Num. 13. Vidimus, aiunt, ciuitates pertingentes vſque ad cœlos. Vidimus viros, & eramus ſicut locuſtæ corã eis. Quod ſi in toto rigore ſumatur, vt dicat impoſsibilitatẽ, cùm prius tantùm difficilè dixerit, Fortè dicendum eſt difficilem eſſe aditum diuiti in Regnum cœlorum, ea ratione, quę dicta eſt, nempè quia difficilè eſt eũ abſtrahi ab amore diuitiarum, nec eis ſępe abuti; impoſsibile verò, tum quia quandiù manet confidẽs in diuitijs non poteſt ingredi, tum quia non ſua virtute, ſed ſola Dei gratia, eaq; efficaci & potente poteſt à fiducia, amore, ac abuſu diuitiarum abſtrahi. Sed melius eſt dicere, eſſe hyperbolicam loquutionem, pro eo q̃ eſt valdè difficile, vt modò diximus. Sicut Eccleſ. 22. dicitur: Arenã, & ſalem, & maſſam ferri faciliùs eſt ferre: quam hominem imprudentem. Quo aliud non ſignificatur quam difficillimũ eſſe ferre hominis inſipiẽtiam. Sic cùm dicitur, Prouer. 17. Expedit magis

Pſal. 61. *Geneſ. 7.* *Deut. 9.* *Num. 13.* *Eccleſ. 22.*

magis vrsæ raptis fœtibus occurrere; quam fatuo confidenti sibi in stultitia sua: hyperbolicè significatur omninò non expedire, sed homini periculosum esse occurrere vel-
Hiere. 13. le stulto. Et illud, Si potest Æthyops mutare pellem suã, & Pardus varietates suas. Et vos potestis benefacere, cum didiceritis malum. Non quod absolutè istud sit æque impossibile, atq; illa, sed hyperbolica loquutione significatur istud admodum esse difficile. Ac quemadmodùm etiam in proposito, non tàm significatur impossibilitas,
Luc. 10. quàm difficultas. Quod patet clarius ex Luca. Qui cum dixisset, quàm difficile qui diuitias habent in Regnum Dei introibunt; pro probatione huius subdit. Facilius est enim, camelũ per foramen acus transire Non ergo hac sententia nisi magna significatur difficultas, quæ per præcedentem sententiam significatur. Quàm difficile qui pecunias habet, ad cuius probationem hæc à Luca adduntur. Alij per camelum, non animal, sed funem potius nauium, quo anchora alligatur, intelligunt. Dicitur enim & funis ille camelus à Græcis, methaphora ab animali desumpta: propter ipsius grositiẽ, & tortuositatem. Non quod possibiliùs & faciliùs sit funem talem trãsire per foramẽ acus, quã ipsum animal: sed quòd aptior videtur comparatio funis cum acu, quàm ani-
Albertus Caietan. malis cum acu. Alij, inter quos Albertus, & Caietanus, per camelum intelligũt quidem funem; tamen per foramen acus volunt intelligere portas ciuitatis Hierusalem. Nam in muro Hierusalẽ propter bella finitima magnæ portæ conclusæ fuerunt, & paruulæ portulæ apertæ, quæ foramen acus propterea quod strictæ erant, vocabantur, per quas animalia oneraria, nisi depositis sarcinis introire non poterant. Sic nec diues intrare poterit arctam cœli ianuã, nisi saltem onera diuitiarum deponat affectu. Hoc autem nulla autoritate fulcitur. Quare verisimiliùs est, Dominum de animali, quod camelus dicitur loquutum fuisse, quòd cum maximum sit & tortuosum, aptè cũ foramine acus cõparatur quæ minimũ est, nec tortuositatem admittens, in quo difficultas, de qua loquitur, maximè exaggerat, ipsaq; cameli cũ diuite cõparatione pulchrè significatũ est, diuites in modum camelorum onustos esse diuitiarum sarcina, ac veluti gibbo quodã inæqualitatis coram Deo deformatos esse. Et proindè non posse per angustam, & arctam portam, quæ ducit ad vitã, intrare, nisi, vt diximus, sarcinas affectu deponant. Vel sic, Facilius est camelum, &c. hoc est, quemcũq; peccatis onustum. Nam camelus licet magnum sit animal; tamen quasi adhuc vellet esse maius, habet gibbũ in dorso, in quo significatur peccatoris superbia, & maximè diuitum. Sic enim Paulus Timotheum in-
1. Tim. 6. struẽs, ait: Diuitibus huius seculi præcipe, non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo. Deũ viuũ, & indiecientem incertitudini diuitiarum opponit. Hinc Prouerb. 11. dicitur: Qui confi-
Proue. 11. dit in diuitijs suis, corruet. Et. 28. Qui festi-
Idem. 28. nat ditari non erit innocens. Redarguendi tamen, & cũ imperio monendi sunt diuites, ne superbè supra se efferãtur. Ideò quippè in veteri legi gibbosi à sacerdotio arcebantur: quoniã non superbos, sed humiles minĩstros vult Deus. Itẽ super camelũ sine ligamine iacet sarcina: sic super peccatores peccatũ. Ipsi enim assueti peccatis, sic se præparant ad onus illorũ portandũ, sic se coaptãt, vt absque ligamine, aut industria aliqua diaboli, ipsi super se talia onera portẽt, atq; sustineant. Multos enim peccatores inuenies qui absq; vllo diaboli adiumento peccent: transit enim iã consuetudo in naturã, & potest dici naturalis malitia illorũ. Natu-
Sapien. 12 ralia autem nõ indigent arte, sed per se sustinentur. De quibus per Prophetã dicitur:
Osea. 10. Ephrain vitula docta diligere triturã. Idest, quę nullo agricolę conamine, ipsa se gratis iugo subdit. Camelus etiã facilè ad terrã inclinatur, nec sursum respicere potest propter gibbũ, sic impij peccatorum sarcina grauati. De quib⁹ dicitur: Oculi stultorũ in fi-
Eccles. 2. nibus terræ. Vndè mulierẽ per infirmitatẽ
Luc. 13. deorsum corpore inclinatam, solus Dñs erigere potuit. Hi sunt mystici illi cameli qui
Esai. 60. Esai. 60. promittũtur ingressuri portas Hierusalẽ, cũ dicitur. Inundatio camelorũ operiet te, Dromedarij, Madiã, & Ephra. Quẽ-
Hieron. admodũ & in hoc loco, & in Esaiã adnotauit Hieron. qui in Esaiã scribens, & hãc sententiã tractans, Facilius est camelũ, &c confirmat eam intelligentiam quam vltimo loco adstruximus, dicẽs. Difficultatem rei propo-
August. suit, non impossibilitatem. D. August. lib. 2. de Quæstione Euangelica. c. 47. & post eũ
Gregorius. diuus Gregor. libro. 35. Moral. cap. 12. Per diuitem intelligunt omnem cupidum, & huius seculi dilectorem, per camelum autẽ ipsum Christum: quia humiliatus, in se onera nostra sustinuit. Et tunc sensus est, facilius esse Christum pati pro dilectoribus seculi,

seculi: quàm delectores seculi ad Christum posse conuerti. Per acum enim intelligunt passionem ipsam pũgentẽ, per foramẽ acus passionis angustias. Vel per foramen acus intellige fidem vulnerum Christi, qui in ad-
Cant. 2. uentu primo perforatus est, & in secundo perforabit ad modũ acus. Vnde Cantic. 2. dicitur. Colũba mea in foraminibus petræ. Hoc est, quòd anima peccatoris in vulneri-
Esai. 2. bus Christi, qui est petra, fellem peccati deponit, & fit colũba. Et Esa. 2. Ingredere in pe-
Exod. 26. trã, & abscõdere in fossa humo à facie timoris Domini. Exod. 26. legitur, quòd cortynæ templi factæ sũt opere plumario, hoc est cũ acu (*fue labor de aguja*) per quas significantur prælati protegentes, & ornantes Ecclesiam, qui facti sunt boni opere acus Chri-
D. Hilar. sti, hoc est lanceę & clauorum opere, quæ velut acus corpus suum perforauerunt, & per eius passionem genus humanum iustitiam assequutum est. D. Hilarius Cano. 19. ait. Camelus Gente significat vestimento Baptistæ assuetas. Camelus verberibus obedit, ieiunij est patiens, oneri succũbit: ita & Gentes. Acus est prędicatio Euangelij, per quam corporum vulnera assuuntur, dissuta vestium retexuntur, mors ipsa cõpungitur. Per hoc ergò Euãgelium facilius Gẽtes intrãt, quã opulentia gloriantis in lege. *Auditis autem his, Discipuli mirabantur valdè dicentes. Quis ergò poterit saluus esse? Aspiciẽs autem Iesus dixit illis. Apud homines impossibile est: apud Deum autẽ omnia possibilia sunt.* Audientes Discipuli difficultatem penè impossibilem dixerunt. Quis ergo poterit saluus fieri? Hoc est, quis diuitum saluabitur? Vel sic generaliter id dicunt: qm̃ ferẽ omnes homines, vel sunt diuites, vel appetunt esse diuites, & non diuitiæ, sed appetitus diuitiarum rem hanc difficilẽ facit, vt statim dicemus, & ideò generaliter dicunt, Quis pote-
Luc. 2. rit saluus fieri: sed tamen Deo omnia possibilia sunt. Nam vt Angelus Gabriel dixit. Non erit impossibile apud Deũ omne verbũ quod mẽte cõcipi potest. Et Gene. 18. dicitur. Nũquid Deo quidquã difficile erit? Ex quo intelligimus necessariũ esse Dei specialissimũ auxiliũ, vt saluemur, contra Pelagiũ, Quapropter etiam si nostris viribus diffida-
Philip. 4. mus, Dei tamẽ implorandũ est auxiliũ, etiã in rebus impossibilibus nobis, vtpotẽ cui nil est impossibile. Sic enim & Paulus ait, Omnia possum in eo qui me cõfortat, *Tunc respõdens Petrus dixit eis. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Ie-*
sus autem dixit illis. Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israël. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum; centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Ecce nos reliquimus omnia, &c. Occasione sumpta ex præcedentibus Christi verbis, hanc suo & Discipulorum nomine Petrus interrogationem facit. Ac si dicerer. *Moralitas seu concio.* Nos hoc accepimus consilium, vt omnia propter te bona nostra relinqueremus. Quem ergo thesaurum, aut quam pro-
Origen. pter hoc mercedem habituri sumus? Vbi Origenes ait. Quænam hæc omnia sunt, quæ reliquisse cum suis condiscipulis se iactat Petrus? Nunquid thesauros magnos, aut opulenta prædia dimiserunt? Nunquid Mileuitanum Ducatum, aut Indorum aurum & argentum? dissuta retia, cymbam, aut nauiculam dirutam certè, arundinem cum seta & hamo, capsulamque vermiculis plenam. Quomodo ergo ausi sunt dicere se omnia reliquisse? Cur ergò hæc tanti æstimas, Petre, vt propter ea thesauros à Christo promissos velis? Attendite. Minimum quidem erat, quod Petrus, & alij Discipuli reliquerant: magna tamen fuit voluntas, ac promptitudo animi, qua ea dimiserunt: quoniam si plura habuissent, eadem voluntate, ac facilitate qua cætera abiecissent. Deus autem non tam pensat quantum, quàm ex quanto. Nam Deus, non eadem mensura metitur quæ sibi donantur, qua homines. Duabus mensuris homo metitur ea quæ alteri donat. Alteram habet in se ipso, hoc est voluntas, & amor, & ad eius mensuram ea quæ amico porrigere debet, ponderat. Quare qui multum diligit, multum porrigit. Altera mensura est exterior, qua ea quæ donat metitur, nempè vel modium tritici, vel libram argenti? Igitur homo qui beneficia ab altero recipit, non internam mensuram voluntatis attendit, sed externam, quæ dummodò cumulata sit, nil ad eum de voluntate magna, vel parua pertinebit. Tribue multum illi, quoniam siue volens, siue inuitus id facias, nihil ille pensi habebit. Deus autem è diuerso procedit. Nec enim tam externa opera, quàm internam recipit voluntatem, quasi magna sit, etiam si

minima offeras, magna tamen in conſpectu
Luc. 21. eius apparebunt. Quod in oblatione viduæ illius apparuit. Quæ & ſi duo tantum minuta intulit in gazophilatium: quia tamen ea magna præſtitit volũtate, vt ſi plura habuiſſet, plura obtuliſſet; ideò acceptabilior fuit eius oblatio quam aliorum. Quoniam Deus pius reſpicit voluntatem, quã externa munera, & ſi volũtas ei placet, quodcũq; munus obtuleris acceptabit. Quod in oblatione
Geneſ. 4. duorũ fratrũ Cain ſcilicet & Abel, clarè patuit. Ait quippè Scriptura. Reſpexit Dñs ad Abel, & ad munera eius: ad Cain autẽ, & ad munera eius non reſpexit. Prius excepit Abel, deinde munera eius: qm̃ id quod prius reſpicit, facies eſt animę, quę voluntas eſt. Abel quippè prius cor ſuũ dicauit, deinde munera obtulit: & ideò Deo placuerunt. Cain verò cor ſuũ ſibi reliquit, & tãtũ exterius munus Deo præſtitit: & ideò repulſam
Ambroſ. paſſus eſt. Plus tribuit (ait D. Ambroſ.) qui arborẽ ſimul & fructus, quã qui tãtum fructus præſtat. Arbor & radix omnium operũ noſtrorũ volũtas eſt; fructus autẽ ſunt opera. Qui ergo volũtatẽ ſimul cũ operibus offert, plus tribuit, quã qui opera, ac munerat dumtaxat confert. Magis volo fontem, quã riuos ex illa fluentes. Da mihi fontem, & tibi ſint riui. Da mihi auri minam, & tu accipe glebas. Fons eſt cor, ac voluntas; hãc Deus ſibi elegit. Fortitèr reſpondit Quintus Fabius Maximus quibuſdam populi Romani ſubiecti; qui cùm ei munera magna auri, ac argenti offerrẽt; magnanimitate quadam reſpondit, dicens. Populus Romanus, non tàm aurum, quàm auri Dominos vult. Deus Optimus Maximus, non tã tua, quã teipſũ
2. Cor. 12. quærit. Sic enim & Paulus ait Nõ enim veſtra quærimus, ſed vos. Et ipſe Dominus per Salomonem ait. Fili præbe mihi cor tuum.
Geneſ. 14. Id etiam Abraham dixit Regi Sodomorũ. Da mihi animas, cætera tolle tibi. Id etiam tibi dicit, cùm ait, Fili prębe mihi cor tuum,
Prouer. 23. cętera tibi ſint. Qui enim hoc offert Deo, facilè cętera omnia ei cùm opus fuerit donabit. Igitur quia Petrus & alij eius condiſcipuli cor ſuum, ac voluntatem Deo obtulerant; ideò dixit, eos omnia reliquiſſe: quia omnium rerum voluntatem à ſe abdicauerant. De quo infra latius dicemus. *Et ſequuti ſumus te.* Parũ fuiſſet omnia reliquiſſe, niſi id propter Chriſtum feciſſent, vt illũ promptiores, & expeditiores ſequerentur, alioquin & Philoſophi multi ſuas res dimiſerunt, non tamen propter Chriſti ſequelam: & ideò nil illis profuit. Origenes Thebeum *Orig.*
quendam hæc feciſſe cõmemorat, quòd omnem ſuam ſubſtantiam tradiderit populo Thebanorũ, propter libertatem animę ſuæ, & exemplum vitę facilioris, vt ſe beatum oſtenderet gentibus, nec indigentẽ hoc mũdo. Et Craton Philoſophus docuit Diſcipulos ſuos facultates ſuas vendere & contẽnere, ſed nõ docuit ea pauperibus elargiri, ſed potius ad captandã hominum laudẽ inutiliter diſpergere. *Ieſus autem dixit illis. Amen dico vobis, quòd vos qui ſequuti eſtis me, &c.* Nõ dixit, Quòd vos qui reliquiſtis oĩa (vt optimè adnotauit Hieronymus) ſed qui ſequuti eſtis me. Nec enim perfectio in abdicatione *Hieronym.*
rerum teporaliũ conſiſtit, ſed in Chriſti ſequela per charitatẽ. Perfectio quidẽ hominis Chriſtiani in vnione ad Deum ſita eſt, vt proximè diximus, quoniam perfectio cuiuſcunque rei in hoc quod ſuo principio cõiungatur cõſiſtit, & quantò propinquior, & ſimilior quælibet res ſuæ cauſæ fuerit, tãtò perfectior eſt, vt patet in calore, qui tantò perfectior eſt, quãtò plus actiones ignis imitatur, vtpotè quifortius comburit, perfectior eſt in genere caloris. Omniũ autẽ rerũ principiũ Deus eſt, cui cætera omnia aſsimilari cõtendũt, & pręcipuè homo qui ad hoc fuit cõditus, vt Deo per gratiam & gloriã vniretur. Quia igitur charitas hanc vnionẽ ſupernaturalẽ facit, quia hominẽ Deo iungit (habet enim excellẽtiſsimi vim amoris, quæ facit ex duobus vnũ) ideò in illa hominum, ac
Angelorũ perfectio conſiſtit. Quare Paulus *Coloſſ. 3.*
charitatẽ vinculum perfectionis vocat: qm̃ tanquam nexu quodã animã Deo iungit, ac ligat, in quo perfectio noſtra conſiſtit. Nos enim conglutinat Deo tanquàm cauſæ ſupernaturali, quæ nobis, & gratiam, & gloriã debeat conferre, ac ideò eſt virtus per ſe infuſa & ſupernaturalis, ac proinde nec viribꝰ noſtris acquiſibilis. Et hoc eſt ſequi Chriſtum. Nam licet charitas nos ei coniungat, tamen ſemper ipſe præcedit, longèq; nos ſemper ſuperat, & quantũcunq; nos poſt illũ properemus, ſemper ipſe antecellit nos. Hinc Spõſa ipſũ ſalientẽ contẽplatur, cũ dicebat. En iſte venit ſaliens in mõtibus, tran- *Cant. 2.*
ſiliens colles: Similis capræ, hinnuloq; ceruorũ. Quis poterit apprehendere illũ? Quare & ipſa Sponſa dicebat. Trahe me poſt te; curremus in odorem vnguẽtorum tuorum. *Ibidem. 1.*
Hoc eſt, quantumcunq; curramus, nũquam ante te ibimus, imò nec compares ambulabimus, ſed ſemper poſt te curremus. Id enim

eſt

Gene. 33. eſt quod Iacob Eſau fratri ſuo dixit, & nos Deo poterimus dicere. Præcedat Dominus meus, & ego paulatim ſequar veſtigia eius. Quocirca propter hanc rationem iuſti qui Chriſtum ſequi contendunt, omnia ſua dimittunt, quò illum expeditius, ac celerius ſequi valeant, ſcientes diuitias grauare valdè animam, & quaſi compedibus, ac cathenis ipſam ligatam tenere, ne poſſet ſequi factorẽ ſuũ. Hinc enim Hebræi diuites, gra-
Gene. 13. ues, ac põderoſos appellãt. Nã vbi nos legimus (Abrahã autẽ erat diues valdè) Hebræi dicũt, Erat nimis grauis, quaſi diuitię grauedine quadã animas impediãt, ne poſsint curre in Chriſti ſequelã. Ob hoc igitur eas à ſe abdicãt iuſti: quò celerius poſt eũ currãt. Hoc typice expreſsit animal illud, q̃ Eze-
Ezech. 1. chiel vidit, habẽs quatuor facies Hominis, Vituli, Leonis, atq; Aquilæ. Quod animal Chriſtũ Dñm exprimebat, qui fuit Aquila ſecundùm diuinitatẽ, & homo ſecundùm humanitatem, & fuit homo in conuerſatione, Vitulus in Paſsione, Leo in Reſurrectione, atque Aquila in Aſcẽſione. Rotæ autẽ quędam animal iſtud ſequebantur quocunque pergebat, ita quòd eleuabantur à terra, & deprimebantur, cum vel animal in terra ſiſtebat, vel ab ea reſurgeret, & eleuaretur. Rotæ autem hæ iuſtos referunt, qui poſt Chriſtum totis viribus pergunt, ſeipſos tanquam rotas celeritate quadam impellentes, vel tentationibus proiecti, aut deuotione, & amore impulſi, tanquam Rotæ in huius mundi circulo rotantes, in obedientia mandatorum Dei, in religione, vel extra celeriter ambulantes, quocunque ſpiritus eos propellat: nam ſpiritus vitæ erat in Rotis, id eſt gratia, & Spiritus Sanctus, qui eos impellit.
Eſt enim gratia (ait Auguſtinus) anima ani- *Auguſt.*
mæ, vita ſpiritus. Et non reuertebantur, cũ incederent animalia illa. Sancti quippè qui Chriſtum ſequuntur, minimè retrocedunt: quoniam nec ipſe Dominus vnquã reſpexit retrò, ſed ſemper faciem ad labores conuertit, vultumque ſuum integrum illis præbuit. Obſtirmauit faciem ſuam contra Hieruſalem (ait Euangeliſta quidam) vbi vt pate-
Luc. 9. retur pgebat. Quare & de animalibꝰ ſanctis etiã dicitur, quod vnuſquiſq; corã facie ſua gradiebatur, vultũ ſcilicet oſtendẽdo laboribus. Vel dicimur Chriſtum ſequi: quia in hac vita illũ cõprehendere non valemus. In hac quippè via per fidem ambulamus, non per ſpeciem. Hic ſequimur illic conſequimur. Hæc vita eſt via: illa terminus. Hic

motus: in illa quies eſt. Sic enim & Paulus ait. Sequor autem, ſi quomodo comprehen- *Philip. 3.*
dam, Et alibi. Sic currite, vt comprehendatis. *1. Cor. 9.*
Vos ergò qui ſequuti eſtis me, ait Dominus, apprehendiſtis me. *Et in regeneratione, cũ ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes iudicãtes duodecim tribus Iſraël.* In regeneratione, hoc eſt, in vltima reſurrectione, quæ dicitur propriæ carnis regeneratio: nam eadem caro quæ nunc eſt, regenerabitur. Et ſicut homo in ventre *Simile.*
matris ſuæ, prius habet formam imperfectã embrionis, quàm perfectam hominis aſſequatur figuram & ſpeciem: ſic corpus cùm moritur, ſeminatur corpus animale, fœdum, corruptibile, infirmum, ſurget autẽm ſpirituale, hoc eſt ſpiritui facilè obediens, ſubtile, *1. Cor. 15.*
glorioſum, incorruptibile, ac fortè, vt ait Paulus. *Cum ſederit filius hominis, in ſede maieſtatis ſuæ.* Hic coram Rege nullus ſedet, & ſi quis ſedet datur ei ignobile Scabellum: ibi ſedebitis coram Dei maieſtate, ſuper duodecim ſedes. Et ſicut ipſe ſedet in ſede Maieſtatis ſuæ, ſic & ipſi coram illo ſedebunt: quoniam in eo quo ipſe quieſcit, quieſcunt & illi. Ille in maieſtatis ſuæ comprehenſione quieſcit, in cuius viſione ipſi quietem accipiunt. *Iudicantes duodecim tribus Iſraël.* Magnus honor eſt in hac vita eſſe iudices, ac miniſtri Regum, qui ſimul cum illis iudicant eorum inferiores, ac ſubditos. Cæterum Sancti ſimul cum Deo iudices Regum erunt, ac Imperatorũ. Iudicabunt Sancti nationes, & dominabuntur populis (ait Sapiens) & regnabit illorum Rex in perpe- *Sap. 3.*
tuum. Liber apertus eſt (ait Ioannes, & Da- *Dan. 7.*
niel) hoc eſt Dei ſcientia, & libri aperti *Apoc. 20.*
ſunt) hoc eſt Sancti: quoniam in eorum vita ſuam legent condemnationem reprobi. Illic enim quid nõ fecerint, & quid facere deberent videbunt. Condemnat autem iuſtus mortuus viuos impios, ait Sapiens. *Et omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.* Hoc non debet, vt iacet ad literam intelligi. Nec enim centum patres, aut matres eſt recepturus, qui vnum pro Deo reliquerit. Sed ſic intelligendum eſt. Dabitur ei res vna, quę pluſquã centum patres, aut matres proſit. Nã ſi propter Deũ vnum patrẽ carnalẽ dimiſit: ipſum Deũ loco Patris accipiet, qui plus ei quam centum patres, imò quam mille valebit. Hinc Pſalmiſta ait. Quoniam *Pſal. 26.*

pater meus & mater mea derelinquerũt me,
Matth. 6. Dominus autem assumpsit me. Hinc & ipse Dominus nos admonet, vt in oratione nos ipsum Patrem inuocemus, dicẽtes. Pater noster. Et alibi Hiere. 3. Et nũc inuoca me, Pater meus es tu. Si dimittis matrem, ipse pro mille matribus erit. Nũquid obliuiscì potest mulier infantis vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui, ait Dñs per Esaiã. Et per Oseam dicit. Et ego quasi nutriens Ephrain: portabã enim in brachijs meis. Quod si dimiseris filios propter Christum, Scias quòd ipse poterit tibi dicere, id quod Helcana dixit Annę vxori suæ, quæ flebat, eò quòd non habebat liberos. Nunquid non ego melior sum tibi, quàm decem filij. Quod si filius fructus est vẽtris tui, quis dulcior fructus quàm ille quẽ opera tua pro Christo facta parient tibi? Et si in filijs memoria tua perseuerat, memento quod scriptũ est, In memoria æterna erit iustus. Memoria quippè filiorũ in pronepote finitur. Si relinquis vxorem, ipse est sponsus & spõsa. Exierũt obuiam Sponso, & Sponsæ. Donaria quippè nobis tribuit tanquã sponsus, voluptatibusq; ac delitijs implet sicut spõsa. Dimisisti fratres, ipse caro & frater noster est. Vade & dic fratribus meis. Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum dixit Dominus Magdalenæ. Et quia diuidit nobiscum hæreditatem, hoc est Regnum cælorum. Quare Paulus cohæredes nos vocat Christi. Verum si agrum, aut domum reliquisti, domũ non manufactam habes in cœlis. Hoc est, ipse Deus, qui solus non est factus. Secundò sic intellige. Cẽtuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Hoc est, duplex accipiet prẽmiũ, hìc in prẽsenti seculo centum pro vno accipiet, & vitã æternam possidebit in alio. His enim qui thesauros suos in pauperes distribuunt, duplex occurrit merces. Quoniam in præsenti seculo ea Deus illis multiplicat, & in futuro vitã confert æternã. Domino quippè fœneratur, qui miseretur pauperi. Et vbi nos legim⁹, Tota die miseretur & commodat, legit Augustinus. Tota die fœneratur. Et ideò quotidiè lucratur. Atque hoc restat diuiti remedium vt salu⁹ fiat, nẽpè vt in eleemosynas bona sua distribuat. Hoc enim, ait Chrysosto. facit pietas, quòd impossibile possibile reddit. Si dicitur, impossibile esse diuitibus intrare in Regnũ cœlorũ; sed si eleemosynas facit, facilè intrabit. Et si dicitur, Facilius est Camellum, hoc est funem intrare per foramen

Hierem. 3.
Esai. 49.
Oseæ. 11.
1. Reg. 1.
Psal. 111.
Matth. 5.
Genes 37.
Ioan. 20.
Roman 8.
2. Cor. 15.
Prouer. 19.
Augustin.
Chrysost.
Simile.

acus, si infila redigas funẽ, & quodlibet poterit per foramen acus ingredi. Sic si in pauperes distribuas diuitias tuas, partem huic hospitali, partim huic cœnobio, aliud illi pauperi in cibum, alij in dotem, & sic poteris intrare per angustam Paradisi portam. Vel tertio centuplum accipiet: quia in comparabiliter valet plus quod accipit, secundũ illud quod Genc. 26. dicitur. Seminauit Isaac in terra illa, & inuenit in ipso anno centuplum. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, &c.* Pauca propter Christũ omiserunt Discipuli, ea tamen facilitate, ac volũtate, vt si plura habuissent, eadem facilitate etiam ea reliquissent. Philosophi dicunt ita inter se connexas esse virtutes, ac ligatas, vt qui vnam habuerit, reliquas omnes habere necesse sit, quòd si non in actu, saltem in habitu. Quod est dicere, si studiosus non omnia opera virtutum exercet in actu: habet tamen sufficientem dispositionem in anima ad ea exercenda, cùm sese obtulerit occasio, aut possibilitas ad tale opus virtutis exercendum. Verbi gratia. Pauper studiosus liberalis est, ac magnificus, non quidem in actu, quoniam non habet possibilitatem ad hęc exercenda, deficit quippè ei materia taliũ virtutum, quæ sunt diuitiæ, quas si habuisset magnificus, ac liberalis esset. Sic Discipuli pauca quidem reliquerunt, habebant tamen in anima eam dispositionem, ac vim, vt si plura habuissent, ac maiora etiam reliquissent. Quare de eis dicitur, Beati pauperes spiritu, hoc est, qui in voluntate omnia paruipendunt. *Amen dico vobis, &c. In regeneratione cũ sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, & vos, &c.* In regeneratione, hoc est, in illo immortalitatis statu, ac Regno, sedebitis super sedem, &c. nam in hoc temporali, caduco, ac propè diem perituro Regno, parùm id æstimandum est. *Sedebitis & vos.* Magna quidem res. Nam in hoc mundo, cùm in præsepio esset Christus, nec coram illo Reges sederunt, sed potius procidentes adorauerunt eum: sed ibi, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ; & ibi Discipuli super duodecim sedes sedebunt coram eo. Ante eius conspectũ fugit Cœlũ, tremunt Potestates, adorãt Dominationes, antè cuius Thronũ, Reges coronas è suis capitibus deponunt, Seraphinque trementes alas colligunt; ibi coram eo sedebunt iusti, super duodecim sedes; per quas vniuersitas iudicãtium significatur, simul cũ Christo, tanquam assessores

Genes. 26.
Aliamoralitas. seu concio.

eius

eius vniuersas iudicantes gentes. Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum. Sic honorabitur quemcunque voluerit Rex honorare. Sic enim clamabat Aman coram Mardocheo. *Et omnis qui reliquerit, &c. centuplũ accipiet.* Hoc est, bona spiritualia, quæ in immensum excedũt tẽporalia. Quare apud Lucam spirituales fructus numero centesimo comparantur. Nota excessum quem numerus centesimus facit vnitati: quoniam hunc bona spiritualia supra temporalia efficiunt. Vnitas quippè non est numerus, sed principium numeri: numerus autem centesimus est omnium numerorũ maior, quoniam illic finitur omnis numerus, & de nouo incipit vnitas, aut dualitas. Sic bona temporalia non absolutè bona sunt, sed initia quædam figuræ bonorum. Quis tu hìc, aut quasi quis hic, dixit Deus vni diuiti. Spiritualia autem bona verè bona sunt, quæ omnem adimplent mensuram bonorum. Vide ergò quantum tibi conferatur præmium: nam ob ea quæ nil sunt, ea quæ omnia bona sunt tibi præstantur. Quare sic intelligit D. Augusti. illud Pauli. Tanquam nil habentes, & omnia possidentes; quia licet non habeamus temporalia quę nil sunt; habemus tamen spiritualia quæ omnia in se continẽt bona. Nam qui dona hæc Dei habet, ipsum Deum habet, in quo omnia continentur bona. Vnde habet centum patres, matres, atque patres, &c. quia Deus omnium horum vices superbundanter adimplet. Et aduerte quòd duo prẽmia hìc promittit Christus diuitibus, qui benè suas diuitias distribuunt; alterum in præsenti seculo, alterum in futuro; & tamen sufficiebat diuitibus quòd Dominus eos doceret diuitiarum cõtemptum, & ab earum seruitute liberaret eos, præter hoc quòd etiam eis præmia æterna promitteret, vt propter primum beneficium duntaxat ei semper parere tenerentur. Sicut satis erat populo Israël quòd illum Dominus ex captiuitate Ægyptiaca liberasset, vt sẽper suis esset adstrictus obsequijs: præter hoc quòd etiam eis terram fluentem lac & mel pollicitus esset. Promittit ergo diuitibus Deus quòd eos faciet suarum diuitiarum dominos; cùm illos eas contemnere docet, atque à se facilè abdicare cum oporteat. Imò quòd illum faciet persequutorum dominum, eò quòd illas paruipendeat propter ipsum Christum. Vnde Marc. 20. dicitur. Qui reliquerit patrem aut matrem, &c. cum persecutionibus: quoniam omnium horũ dominabitur, sicut populus Israël qui ex captiuitate omnium diuitiarum Ægypti dominus effectus est, ipsumque spoliauit cum dimisit eum: sic, cùm quis hæc omnia reliquerit, tunc eorum dominus efficietur conferendo ei in hac vita gratiæ donum, qua omnia contemnere valeat, & in alia gloriam, in qua in pace cum Deo requiescat.

Psal. 127.
Hester. 6.
Luc. 8.
Similc.
Esai. 22.
Augusti. 2. Cor. 6.

Euangelium hoc in festis sanctorum Monachorum legitur in Ecclesia, qui relictis omnibus Christum sequuti sunt. Et in festo sancti Antonij, qui auditis verbis Domini quæ dixit adolescẽti postulanti quid faceret, vt saluus fieret, respondit, Vade, vende omnia quæ habes, &c. Id opere executus est, & protinus omnibus abdicatis eremum petijt, vbi sanctissimè pluribus annis vixit; atque idem fecit beatus Franciscus. Et quidem tales verba hæc dicere potuerunt, quæ Petrus Domino dixit. Ecce nos reliquimus omnia, &c. Nam & si retia dissuta dumtaxat, & nauiculam paruam reliquissent: tamen quia voluntatem, ac desiderium omnium rerum dimiserunt, illamque soli Deo subdiderunt, ideò verè dicere potuerunt se omnia reliquisse. Voluntas quippè ac desiderium sunt retia, & nauicula, quæ sic irretitos, ac cõstrictos miseros mortales in huius seculi insanis aquis tenent. Retia quidem sunt hominum vana, ac inutilia desideria, quæ infinitas res veluti grãde rete comprehendere solent. Quot enim, & quàm diuersa desideria irretire solẽt? Iam diuitias superfluas desideras, & vt eas acquiras, mare, ac terras circuibis, alterius poli incolas, Græcos, ac Scythas, barbaraſque gentes, tumentique Oceano proximas non relinquis. Omnia hæc in hoc rete comprehendere satagis. Quòd si te honoris desiderium, quod ambitio dicitur, occupat, quot retia tendis? Quot fauores requiris? Amicorum Regis, Curialium, Consiliariorũ, vel eorũ qui eis familiares sunt, Fœminarũ potentiũ, aut earum quæ pulchritudine sua alios allicere solẽt, ambiẽs suffragia, munera tribuens, nec mendacijs, ac adulationibus parcens. Bone Deus, nullum lapidem immotum relinquẽt, vt officia, ac dignitates quas appetunt consequantur. Rete non paruum est desiderium carnalium voluptatũ, quæ multa fila consuit, multos inuenit modos, vt hac fœmina fruatur, illam aliam seducat promissis, mendacijs, periurijs, lenonibus eas sollicitans, omnia tentans, omnia periclitans, vt cupita voluptate

Alia moralitas, seu concio.

fruatur. Magnum rete desiderium hominis certè. Et tandem hæc omnia quæ irretita in desiderij sui retibus habet, in nauiculam voluntatis effundit, quæ hæc omnia recipit, amat, talibusq; desiderijs assentitur, sibiq; in illis placet, atq; eis irretita, ac impedita nonunquam tanto pondere pressa submergitur. Hæc ergo retia, hanc nauiculam Petrus cũ suis socijs omiserat, nẽpè horũ bonorũ desideria simul cum voluntate, imò reficiunt retia sua aliquãdo homines: qm̃ cũ voluntas hęc bona, vel has voluptates fastidit tanquam defessa dimittit: carnales homines tunc quasi reficientes dissutam taliũ rerum cupidinem, eam fouere nituntur, ac confouere, & suscitare mille rebus inuentis, quibus appetitum suscitent, vt vires reparent, & iterum ad voluptates piscandas redeant. Hinc de istis Propheta dixit. Vt iniquè agerent laborauerunt. Quoniam se ipsos ad malum, etiam si minus apti sibi videtur, inuitant. Igitur qui harum rerũ desiderium, ac voluntatem reliquit: potest in veritate dicere se omnia reliquisse. Hoc em̃ ęnigma quoddam est, quod diuus Ambrosius docet dicẽs. Omnia potes relinquere retinendo. Quid hoc mysterij est, aut quę res est retinendo omnia relinquere omnia? quis Ædipꝰ hoc ænigma ediſſeret? certè modo dicto id poterit fieri, nempè hæc omnia àvoluntate eradicando ne illi inhæreãt, nec cor eis apponendo, sed superponẽdo. Tunc enim eas res possidet quasi non possideret. Si enim illis non es affectus, facili negotio eas â te abdicabis. Qui habent vxores tanquã non habentes sint, & qui vtuntur hoc mũdo, tanquã si non vtantur. Si enim ab his rebus alienã habes voluntatem, sic eas habes tanquã si non haberes, cũ eas cũ opus fuerit dimittere non formidabis. Cæterum quoniã actus exterior est bonę voluntatis manifestatiuus, hinc fit quod multis viris perfectis non sat sibi visum est voluntatem à diuitijs auertere, verũetiã eas opere ipso abdicare, vt sic manifestum fieret eas radicitus dimisisse, vt ad Abraham dicit Deus. Nunc cognoui quòd timeas Deũ. Hoc est ppere ipso feci agnoscere timorem Dei, quem intus gerebas, cũ non dubitaueris immolare mihi filium tuum. Secundò id faciunt iusti intelligentes id quod D. Augustinus dicit. Nimirũ quod bona tẽporalia habita auidius cõcupiuntur. Crescit amor numi, quanta ipsa pecunia crescit, & vt tale euadant periculum à se ea abijciunt. *Quid ergo erit nobis?* Hæc cura deberet angere animũ cuiuslibet Christiani. Quid erit mihi in illa æterna vita? quid ibi net de me? præsens quippè vita tanquam dies externaque prętereijt. Imò & ipsi impij hoc agnoscũt, cũ dicant. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Et Paulus de vita pręsẽti ait. Donec hodie cognominatur inter vos, id est, donec præsẽs vita durat. Quid hoc stultitiæ, tantam adhibere diligẽtiam pro vno die, tantamque ignauiam, ac socordiam pro æternitate habere? Vel quid erit nobis, quò mihi eundum est? Quem finem tenere debeo, an bonorum, an reproborum? Tantam nauare operam in vita, & nihil de termino cogitare? Hæc sanctos cura anxios sollicitos tenebat, ita vt corporum obliti, ea dumtaxat quę sunt animæ cogitarent. *Et omnis qui reliquerit fratrem, aut sororem, aut matrem.* Iam supra diximus, quòd amor facit diuisionem, sed vt maiorem faciat vnionem. Gladium veni mittere in terram. Veni enim separare filium aduersus patrem suum, &c. Et amor comparatur morti, vbi dicitur, Fortis est vt mors dilectio. Mors quippè diuisionem facit animę & corporis, quæ ita vnita sunt, vt multi Philosophi existimauerint simul cum corpore animam perire, ac si vna tantùm res essent, & tamen eas mors diuidit. Verum mors in diuisione terminum facit, amor verò diuidit, vt magis vniat. Amoris quippè effectus est vnionem facere amantis cum amato. Hinc amplexus adinuenti sunt, ad significandum desiderium quo appetit amans sibi vnum facere amantem. Vndè Paulus ait. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Nam ob hoc solum debent separari filij à parentibus, mariti ab vxoribus, cùm scilicet impedimento tibi sunt ne Deo coniungaris. *Centuplum accipiet.* Attulit fructum alium centesimum, &c. Et vt tot facias numeros, oportet, vt aliquid à te proijcias. Qui chartis ludunt, aliquando chartam aliquam à se proijciunt, vt aliqua eis inhæreat quę plures numeros faciat. Sic & tu debes facere. Aliquandò figuram à te dimittere, hoc est, nihil in pulchritudine tua confidere, sed potius eam fœdare, si occasio tibi ruinæ est. Aliquandò ensem vindictæ, auri cupiditatem, vasa voluptatis proijce, vt plus meritorũ acquiras. *Multi autẽ erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.* Hoc est, multi primi erunt nouissimi, & nouissimi erunt primi. Dixerat Dñs, quòd qui reliquisset patrem & matrẽ, &c. centuplũ esset accepturus, ex quo

Hierem. 9. *Ambros.* *1. Cor. 7.* *Genes. 22.* *Augusti.* *Psalm. 89.* *1. Cor. 15.* *Matth. 10.* *Cant. 8.* *Simile.*

quo sequeretur quòd melior esset conditio diuitum, & generaliter eorum quiplurareliquerunt, quam qui pauca dimiserunt: vndè multi antecellerent Apostolos, qui pauca, vel ferè nulla reliquerunt: ideò ad obuiãdum huic intelligentiæ hanc subiungit sententiam, in qua hoc docere voluit. Quòd multi nouissimi in hac vita, quoad res, honores, & reliqua temporalia, erunt primi in alia vita, & è conuerso multi primi honoribus, & reliquis rebus temporalibus affluẽtes, erunt nouissimi in alia vita: quia non censum, sed affectum, non quantum, sed ex quanto offertur, pensat Deus. Vel dic quòd hoc loco hanc parabolam adijcere voluit Dominus, vt doceret suas promissiones iam ante positas generaliter factas esse omnibus, quicunque eius verbis fidem haberent, & præstarent obedientiam, nulla habita ratione Gẽtis, aut carnalis originis. Posset & generalius pars ista ad omnes accommodari, si generaliter loquendo multos dicamus ex ijs, qui prius videbantur, vel ad tempus fuerunt primi, postmodum fieri nouissimos, & è contrario, propter quorundam peccatorum conuersionem, & aliorum iustorũ auersionem. Vel intellige de Gentibus quæ præfectæ sunt Iudæis, qui primi fuerant, vt ipse Dñs Luc. 13. dixerat peculiariter Iudæis. Nescio vos vnde sitis. Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor dẽtiũ, cũ videritis Abraham, Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas, vos autẽ expelli foras. Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbẽt in Regno Dei, & ecce sunt nouissimi primi, & sunt primi qui erãt nouissimi. Et Paulus Ephesiorum. 2. In Christo Iesu, vos qui aliquando eratis longè, facti estis propè. Et inter vocatos qui prior est reputatione sui, fit nouissimus retributione: quia omnis qui se exaltat humiliabitur. Et hoc intendit instruere per totũ sequens capitulum.

Luc. 13. *Ephes. 2.*

Cap. XX.

IMILE Est Regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo manè conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa horam tertiam vidit alios stantes in foro otiosos, & dixit illis. Ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum autem exijt circa sextam, & horam nonam, & fecit similiter. Circa vndecimam verò exijt, & inuenit alios stantes, & dicit illis. Quid hìc statis tota die otiosi? Dicunt ei. Quia nemo nos conduxit. Dicit illis. Ite & vos in vineam meam. Cùm serò autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo. Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos. Cùm venissent ergò, qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem primi arbitrati sunt quòd plus essent accepturi. Acceperunt autem, & ipsi singulos denarios. Et accipientes murmurabant aduersùs patremfamilias. Hi nouissimi vnã horã fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus? At ille respondens vni eorum dixit. Amice, non facio tibi iniuriam. Nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade. Volo autem, & huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi quod volo facere? Aut oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Parabola hæc subiuncta videtur ad explicandam hanc vltimam sententiam à Domino propositam in præcedenti capitulo. Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Nam Græca exemplaria coniunctionem habẽt causalem subiunctã, sic dicendo. Simile est enim Regnum cœlorum homini patrifamiliàs. Et in duobus codicibus Latinis manuscriptis sic etiam inuenitur. Colligitur etiam ex hoc, quod in fine parabolæ repetendo sententiam, cui explicandæ seruit parabola, dicitur. Sic erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Quare idem est sensus huius sententiæ in vtroque loco, nempè is quem ex Luca in calce præcedentis capituli adduximus. Quo circa scopus præcipuè intentus in hac parabolæ propositione à Domino videtur esse, vt ex ea benignitate de qua agitur in parabola patris familias, nempè quòd ij, qui in vineam laboraturi venerant nouissimi, sic facti sunt primi, vt & prius, quàm alij mercedem reciperent, & maiorẽ, quã vel ipsi, vel alij existimauerũt; qui verò primi venerãt, sic facti sũt sine omni iniustitia nouissimi, vt & postremo loco

mercedem ſuam reciperẽt, & minorem acciperent quã ſperauerũt: ex hac, inquã, benignitate intelligam⁹, etiã in nouiſsimo die, cũ finis eſſet huius diei, in quo operari licet in vinea Dñi, ex Dei benignitate futurũ; vt qui hic reputati ſunt nouiſsimi, tunc præferãtur his qui habiti ſunt primi in vinea Dei laborantes, vtque è diuerſo ſine omni iuſtitia, ac iuſta querimonia, qui hic primas tenere viſi ſunt, tunc poſtremas teneant. Hoc eſt, vt Apoſtoli, & abiecti homines, Scribis & Phariſeis præferantur, Gentiles Iudæis, qui & primo vocati fuerunt à Domino, & primas partes in vinea Dei, & Regno cœlorum ſibi vindicauerunt. Quare hunc parabolæ Scopum attendentes, id quod ad illum refertur etiam attendendum eſt, reliqua verò, quæ ad complementum ſimilitudinis allata referuntur, non ita anxiè quærenda ſunt. In parabolis enim (ait D. Chryſoſtomus, hoc loco, & alibi) non oportet nimia ſingulis verbis cura perangi, ſed cùm quid per parabolam intendat didicerimus; inde vtilitate collecta, nil vlterius anxio eſt conatu inueſtigãdum. Igitur cum dicitur, Simile eſt Regnum cœlorum, idem eſt, ac ſi diceretur, ſimile quid accidet in Regno cœlorum, quale eſt quod fecit quidam pater familias. Quare hic Regnum cœlorum pro eo quod propriè ſignificat hic ſumendũ eſt, nempè pro illo Regno Chriſti, quo partim in terris regnat per fidem, & partim in cœlis per gloriam. Hoc eſt pro Eccleſia partim in terris militãte, partim in cœlis triũphante. Vtrumque enim ſtatum oportet nomine Regni cœlorum hìc comprehendi: quia operari pertinet ad ſtatum præſentem, merces autem ad futurum. Secundò pro parabolæ intelligentia aduertẽdum eſt, apud Iudæos horarum inium incepiſſe ab ortu Solis, ita vt exorto Sole prima inciperet, deinde ſecunda & tertia &c. Parabola verò refertur, ac ſi in Æquinoctio accidiſſet. Nam qui vndecima hora vocati ſunt, paulò ante Solis occaſum laborauerunt. Et quemadmodum noctem in quatuor vigilias diuidebant; ita diem in quatuor partes præcipuas præſcindebãt (ſcilicet) Mane, tertiam, ſextam, & nonam. Denarius verò numiſma erat apud Romanos, quod vnius diei laboribus reſpondebat. An autem dragmam valeret Atticam vel tres ſolidos, parum refert. Et illud, An oculus tuus nequam eſt? ſic poteſt intelligi. An tu propter meam bonitatem moueris erga cooperarios inuidia? Nũ- *Chryſoſto.*

quid mea bonitas, & liberalitas tibi fieri debet in occaſionem inuidiæ, & murmurationis erga proximum tuum? Sed melius eſt, vt oculus hìc ſumatur pro oculo inuido, & illiberali. Ac ſi diceret, Si tu maleuolus es, & inuidus; ego certè non tui ſum ſimilis, ſed bonus ſum, liberalis, & beneficus. Rectè autem per oculum malum intelligitur inuidia, quæ non æquis oculis aſpicere patitur inuidum bona proximi. Quem malum oculum Marc. capite. 7. cum reliquis malis expreſsè commemorat dicens. Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blaſphemia, &c. Apud Hebreos quippè oculus bonus pro animo liberali, & benefico ponitur, malus pro prauo, & inuidenti: eò quòd oculus inuidi, vt diximus, ex alterius felicitate torqueatur. Prioris exẽplum habetur Prouer. 22. Vbi pro eo quod interpres noſter rectè vertit, Qui pron⁹ eſt ad miſericordiam benedicetur; Hæbrea habent, Bonus oculo, vel bonus oculus benedicetur. Hoc eſt, is qui commouetur facilè etiam ad miſericordiam flectitur conſpecta alterius miſeria. Vndè ſequitur, De panibus eius dedit pauperi. Poſterioris exemplum eſt Prouerbiorum. 23. Nam vbi nos legimus, Ne comedas cum homine inuido, Hebræa habent. Ne comedas cibum oculi mali. Illud autem, Erunt nouiſsimi primi, & primi nouiſsimi: multi enim ſunt vocati, pauci verò electi, ſic cohærent. Nam ſecunda eſt prioris addita ratio, quia quamuis multi fuerint vocati, hoc eſt vniuerſus ille populus Iſraël: tamen pauci ex eis fuerunt electi, & ideò nouiſsimi quales fuerunt Gentiles, qui fuerunt electi, præcedunt multos ex illis in Regnũ Dei. Vel dic, quòd ex parabola fortè colligi poterat, omnes homines eſſe electos, quoniam omnes omni hora vocati ſunt ad vineam, & omnes eodẽ ſunt donati præmio; quaſi reſpondens taciturnæ obiectioni, ait Dñs. Ne putetis ad hoc adductam hanc parabolam, vt oſtendatur omnes homines eſſe electos, quinimò dico vobis q etiam ex ipſis vocatis pauci ſunt electi. Caietanus verò ſic exponit. Erunt nouiſsimi primi, quod non beatior erit qui plura reliquit, ſed quẽ gratia Dei priorem conſtituet. Nã hæc parabola ad hoc ordinatur (ſcilicet) ad aperiendũ quòd gratia Dei, abſq; iuſtitiæ præiudicio, non datur ſecundùm opera, labores, tempo- *Marc. 7.* *Prouer. 22.* *Prouer. 23.* *Caietan.*

temporalia bona, & ſimilia, ſed ſecundùm diuinam voluntatem, vt nec Apoſtolos, qui omnia reliquerunt, nec illos qui modicum operãdi tẽpus adepti ſunt, poſthabeamus in gratia Dei, nec illos qui multũ laborãt, aut multa largiuntur, in eadẽ gratia ꝓponamus. *Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.* Ac ſi diceret: Nõ miremini ſic diſponi differentiã electorum: nam quemadmodùm inter multos vocatos ex gratia Dei aliqui ſunt electi, ita inter ipſos electos per eandem Dei mirabilem diſpoſitionẽ nouiſsimi erunt primi. Vnde repetit illud aduerbium, Si, hoc eſt, eodem modo, quo inter vocatos hæc eſt differentia, quòd gratia Dei & iuſtitia interuenientibus, pauci ad vitam æternã eliguntur: ita inter electos ſit hæc differẽtia, vt tandẽ nouiſsimi fiant primi, &c. Dici nihilominùs poteſt. In hac parabola id vult docere, quid valeat eius gratia ſupra noſtra opera. Nec enim opera noſtra ex ſe digna ſunt ſupernaturali præmio, vt cum tàm ſuperno præmio æqualitatem iuſtitiæ conſtituant. Gratia autẽ nulli debita eſt: nam ſi ex operibus eſſet gratia, iam non eſſet gratia, ſed merces, vt Paulus infert. Igitur ſi gloria ſine gratia non adipiſcitur, gratia autem prima nulli debetur, ſed merè gratuito confertur; nemini facit iniuriã Deus, ſi huic nouiſsimo tantam confert gloriam quantã primo. Quoniam huic tantam contulit gratiam, vt in breui temporis ſpatio tantũ mereretur, ſicut alter in maiori tempore, ſecundùm illam Sapientis ſententiam ex. 4. cap. Sapien. qua dicit: Conſummatus in breui expleuit tempora multa. Verbi cauſa. Ponamus hominem quẽdam iuſtum, qui per quinquaginta annos Dei obſequio dicatus ſanctè & religioſè vixit, & cõferamus illũ cum Latrone, qui breuiſsimo tẽpore in Cruce audire meruit à Domino: Amen dico tibi, hodie mecũ eris in paradiſo; potuit eſſe vt ambo ante tribunal Chriſti poſiti, tantam mercedem acciperet latro, ſicut ille alter. Et tamen non potuit iuſtam contra Deum querimoniam habere: quoniam voluit Deus tantã gratiam huic in illo breuiſsimo tempore conferre, qua merita tot annorum alterius adæquaret. Et cùm hæc nulli ſit debita; nulli faciet iniuriam, ſed licuit ei facere quod voluit. Et hic eſt optimus, & altiſsimus ſenſus, quem Dñs Caietanus proſequitur. Sed antequàm ad prolixiora accedamus, hanc breuiſsimam præter modò dictam interpretationem accipe. Hic paterfamilias Deus eſt, qui tanquã *Rom. 11.* *Sap. 4.* *Caietan.*

Pater cuncta iuſtitia, ac ſuauitate gubernat, ſecundùm illam Sapientis ſententiam: *Sap. 14.* Tua autem, Pater, prouidẽtia ab initio cuncta gubernat. Vinea autem Domini, vel anima, vel Eccleſia ſua eſt, ſicut poſtea prolixiùs dicemus. Chriſtianos autem locat ad laborem huius vineæ, ſpe mercedis quam in vita æterna nobis collaturus eſt. Venit primò manè, & hora tertia, & meridie, & ad veſperum: quoniam etſi Deus per ſingula momenta oſtium animæ noſtræ pulſet, & per Ezechielem prædixerit, Quòd in qua- *Ezech. 18.* cunq; hora peccator peccatũ ſuum fleuerit, conſequetur veniam: tamen efficaciter non ſemper peccatorum corda tangit, ſed certis temporibus, quãdo ſibi bonum eſſe videtur. Quarè aliquos, ſtatim in prima ætate, vt ad vſum rationis perueniunt, ad ſe efficaciter conuertit, alios in media ætate, alios in vltima, vt Latronem & alios: tamen ſecundùm exigentiam temporum, nunc plures, ac efficaciores prædicatores, ac ſanctos mittit, nunc pauciores, ac minùs efficaces adiutores legat. Inuenit eos in foro expectantes conductorem: quoniam Deus illos maximè, qui fide ac ſpe prædíti ſunt, ad ſe trahit per charitatem. Alios autẽ vidit otioſos, & conduxit in vineam ſuam: quoniam Deus non eis duntaxat, qui auiditate quadã gratiam ſuam expetunt, eam tribuit; verumetiam illis qui peccatis animam ſuam non occludunt, ne ad eos intret gratia Dei. Sed adueniente nocte, hoc eſt, termino vitæ cuiuſq;, aut fine mundi in particulari, aut vniuerſali iudicio; præcepit procuratori domus ſuæ (hic eſt Chriſtus, qui conſtitutus eſt à Deo Iudex viuorum, & mortuorum) vt vnicuiq; operariorum mercedem ſuam ſoluat, incipiens à nouiſsimis. Hoc eſt, quòd multi eorum, qui poſtremi ad Deum conuerſi ſunt, morte præueniente citiùs præmiantur quàm alij, qui primi venerant, ſed ſeriùs obierunt. Sed alij videntes hos denarium accipere, exiſtimauerunt ſe plùs accepturos fore. Non quòd inter ſanctos poſt hanc vitam ignorãtia aliqua ſit, cùm omnes veritatem ipſam aſpiciant clarè, ſed ſecundùm rationem inferiorem, quæ non eſt illuſtrata gratia ac ſuperno lumine, ſic poterat videri, quòd quia plùs laborauerant, plùs etiam debuerant accipere. Id autem non ſic apparet ſuperiori rationi, quæ lumine fidei perfuſa myſteria fidei penetrat, ac intelligit. *Et murmurabant aduerſus patremfamilias.* Non eſt murmur, inuidia, aut contentio inter ſan-

ter sanctos; sed etiam loquitur hic Dominus secundùm quod poterat iudicare aliquis, qui non plenè opera Dei intelligit. Respondit autem eis Dominus, efficaciter concludens: Quoniam ipse nemini facit iniuriam, eò quòd vnicuiq; tribuit secundùm quod opera exigunt, & hic vnicuiq; quod suum est confert, hoc est, quod suis operibus debetur. Si alteri plus tribuit, nõ huic iniuriam irrogat, vtpotè cui nihil quod ei debebatur, abstulit: si alteri forsan plùs gratiæ cõtulit, quia ipse voluit, & ꝓpter causas quas ipse solus nouit (si tamẽ voluntatis Dei est aliqua causa, sed ipsa omnium rerũ prima ac principalis causa) si, inquam, huic plùs gratiæ tribuit, quæ opera eius sic intensi meriti fecerunt, vt adæquarent alterius, qui plùs laborauerat opera; nulli iniuriam facit, vt dictũ est: quia prima gratia nulli debetur, sed gratuito cõfertur. Hoc autem est intelligendo parabolam figillatim, de singularibus personis. Idẽ autem sensus erit, si illam de vniuersali Ecclesia intelligamus, quæ à primo iusto, vsq; in finem vna & eadẽ perseuerat, & in diuersis staribus, ac tẽporibus, semper Deus operarios conduxit in eam. Nouissimi, qui ad hanc Ecclesiam venimus, Christi cultores (qui in Ecclesia, quæ modò est, Christiani dicimur) sumus. Præcesserunt enim nos, qui in lege naturæ, & scripta in veteri Dei cultu vixerunt. Vnde Ioãnes nobis dicit: Filij, nouissima hora est. Et alibi: Nos sumus in quos fines seculorũ deuenerunt. Et propter abundantiam gratiæ, quam effudit in nos abundè, per lauacrum regenerationis, & renouationis, & per cætera Sacramenta, quæ in nulla alia lege sic copiosa fuit; etsi iugum quod portamus suaue sit & leue: plùs tamen meremur quàm illi, qui in lege illa onerosa, & graui plùs nobis laborauerunt. Nam Dominus discipulis suis, Ioannis. 4. cap. dixit: Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis. Quarè vnus Christianus iustus collatus cum vno iusto Iudæo, qui plùs laborauit portãs onera legis quàm ille, nihilominùs continget quòd maiorẽ mercedem ille Christianus accipiat, qui tamẽ non tantùm laborauit, propter abũdantiorem gratiam quam in Sacramentis recepit. Citiùs etiam quàm illi præmiamur; eò quòd Christianus statim post mortem mercedem accipit, nisi ipse impedimentum præstet, quod tamen illis non contingebat. Ideò non possunt murmurare aduersùs patremfamilias: quia totum hoc est gratia Dei, vt diximus.

1. *Ioan.* 2. 1. *Cor.* 10.

Ioan. 4.

Ecce sensum parabolæ sic communiter explicatum. Nunc eo modo, quo proponi populo hæc parabola solet, eam applicemus, altissimè priùs eam sic exponendo; & quia in Septuagesima prædicatur, sic incipies.

Moralitas seu concio.

An non licet mihi quod volo facere? Videtur mihi, fratres charissimi, hoc sacrum tempus, quod ex hac die Ecclesia nouis modis celebrare incipit, esse Vigiliam quandam ꝑ toto Quadragesimæ ieiunio, quod instat, vt ab hoc die ad illud incipiamus præparari. Hodie quidem nos operarios esse ostendit, Dominica sequenti agricolas, vt doceamur laborem non esse à nobis alienum, sed ita proprium ac operarijs fodere, & agricolis arare & seminare. Ob oculos etiam nobis præmium ac mercedem ponit: vt facilis nobis efficiatur labor tantæ mercedis spe subleuati. Sensus autẽ huius parabolæ abditissimi sunt. Intendit quippè inter alia Christus Dominus in ea ostendere libertatem summam, quam gerit in suæ familię gubernatione, quam præcipuè homines constituimus. Et hanc libertatem specialiter manifestat in effectibus gratiæ, quorũ nullam aliam vult reddere rationem quàm meram voluntatẽ suã, dicẽs: *An nõ licet mihi facere quod volo?* Nulla certè alia ratio est, sed sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Hunc ad se trahere; illum dimittendo, huic auxilio efficaci succurrere, quod alteri minimè præstat, absq; alicuius maiori vel minori merito, sicut in rei veritate contingit, quòd ad primã consequẽdam gratiam nulla præcedunt merita: caput erit obtundere rationes quærere, cùm nulla alia sit, nisi mera ac Dei efficax voluntas, gratia ac liberalitas sua, quã cùm nulli debeat, placuit ei potiùs huic, quàm alteri eã præbere: quia sic apud se ab æterno disposuit, ac irridens nos liberè respondebit, quærentibus: *An non licet mihi facere quod volo?* Et hæc est sufficientissima ratio. Quarè D. Paulus, cùm ad hanc difficultatem peruenit; nullam se rationẽ aliam fatetur inuenire, nisi se in incomprehensibilem mysteriorum Dei altitudinẽ rapere, & post grandem tantæ rei contẽplationem, quasi extra se raptus repentè clamans, ait: O altitudo diuitiarũ sapientiæ, & scientiæ Dei! q̃ incõprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! Quarè magnitudo huius mysterij me etiam quasi raptum, ac suspensum tenebat, timiduſq; non audebam illud populo propalare. Verùm cùm aduertissem in hoc Do meo videri iniuriam facere,

Rom. 11.

facere, quasi tantæ libertati, ac potentiæ inuiderem: ruptis silẽtij ostijs, illud iam mundo manifestare decreui. Hoc quippè mysterium potentiam ac maiestatem Dei nimis extollit ac magnificat. Quod ex sua sola voluntate tàm magnum, tantæq; molis negotium pendeat, quale est Regni cœlorũ largitio. Hoc Ioseph um Iacobi filium celeberrimum in mundo fecit, quòd sua voluntate alimenta hominibus dabantur, cùm fames totam opprimeret terram. Ideòque omnes gentes illum timebant, & reuerebantur, ita vt fratres eius illum adorarent super terram; quòd fame inualescente, ipse solus alimenta præberet hominibus, idq; in sua sola esset potestate constitutum. Hoc etiam Dei maximè authoritatem extollit, ac potentiam magnificat, quòd animarum alimentum ac cibus, sine quo viuere nequeunt, in eius sit voluntate constitutum, in quo præeminet alijs creaturis. Solus enim Deus gratiam, & gloriam dare potest, quæ animæ alimenta sunt, nec in hoc ab aliquo dependet: nam Ioseph us superiorem Pharaonem habebat; Deus autem maiorem se habere non potest, sed totum hoc gratiæ negotium sola mera sua volũtate peragit, cùm solus ipse conferre queat. O altitudo diuitiarum potentiæ, & maiestatis Dei! in quo infinita eius potestas maximè lucet & fulget, quod in sua sola situm sit potestate, æternum Regnum cœlorum cui placuerit cõferre, absq; hoc quòd quis possit ei dicere: Cur ita facis? Nam etsi nulli auxilium sufficiens ad hoc quòd conuertatur, neget (quinimò vt D. Thom. 4. contra Gentes docuit, & efficax etiam reprobis offert, si illud admittere vellent) nihilominùs in sua situm sit potestate, illud cui placuerit præstare, atq; hunc, illo omisso, ad Regnũ cœlorũ eligere. Quod optimè Deus expressit, cùm Prophetam Hieremiã misit in domum figuli, vt ibi loqueretur illi. Nam cùm ibi venisset, vidit figulum ex eadem massa facere aliud vas ad bibendum, & ad mensam pro honore collocandum, & aliud vt feces reciperet, alijsq; vilioribus ministerijs deseruiret, & inter titiones, & ignẽ comburetur, deformare. Aspexit q; illum, cùm volueret lutum in rota, vasq; aliquod nõ sibi placeret, aliquando ad rotam illud reducere & emendare, aliquando illud proijcere, & parieti iratus conglutinare, & ibi illud relinquere lutum hærẽs. Quid in hoc docere nos vis, ô bone Deus? Vtiq; vt intelligas, ô homo, quòd sicut lutum in manu figuli, ita tu

Genes. 42.

Hiere. 18.

Ibidem.

sis in manu mea. Et quòd non debeas à me auferre libertatẽ circa te, quam habet figulus erga lutũ. Ego enim te ex luto plasmaui, ac ideò in voluntate mea situm est quidquid ex te mihi placuerit facere. Quòd si hunc volo parare, vt sedeat mecum in mensa mea, ibiq; mecũ in summo honore sit, vt in Paulo feci, atq; in hoc deseruiat, vt in eo mea refulgeat misericordia: alium assumere volo, vt in eo mea manifestetur iustitia, sitq; interitiones, & ignem inferni, vt Pharaonẽ illum mea gratia fouens, alium suæ relinquẽs malitiæ: non hoc mihi poteris ad culpam imputare, sicut nec figulo, vt idem faciat in valis, quæ fingit ex eadem massa luti. Et si hunc volo, quia à mea desciuit voluntate, ad parietes inferni allidere, vt cũ Iuda feci, illum iterum ad normam à qua excidit, reducere, vt cum Petro operatus sum, id sciatis in mea esse situm potestate, ac voluntate, nec vlli in hoc vel minimã iniuriam irrogare, sed hunc iusto iudicio me punire, alterum gratia mea & misericordia saluare velle. Hoc enim meę est potestatis, ac magnitudinis. Hinc enim & Paulus ait: An non habet potestatẽ figulus luti, ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Hæc ergo mirabilis Dei libertas in effectibus gratiæ in præsenti Euangelio nobis manifesta fit. Circa quod asserendum est, ꝙ Deus in effectibus suis libera ac voluntaria causa est, in hoc sensu quòd operatur quomodò & quãdo vult, nec in hoc ab aliqua causa pendet. Nec enim sic philosophandum est de Deo, ac de Sole, & Luna, quæ cùm vniuersalissimæ causæ sint, tamen naturaliter, & ex necessitate operantur. Nec enim quando vult Sol illuminat & calefacit terram, aut Luna infrigidat, sed naturaliter id faciunt, nec aliter facere valent, nisi Deus aliter disponere voluerit. Necessariò enim ignis cõburit, aqua infrigidat, & cætera elementa suos effectus producunt. Deus autem in omnibus effectibus suis liber est. Nam in actionibus illis ad intra, quæ in diuinis illis personis extãt, nempè in actione illa, qua Pater generat Filium, vterque Spiritum sanctum spirat, nec causa, nec effectus interueniunt, sed simplicissimæ quædam ac perfectissimæ actiones sunt. Cæterùm in actionibus illis, quæ effectus dicuntur, & sunt, cum libertate se habet Deus. Nam quãdo voluit, condidit mundum, & iterum quando ipsę videbitur, destruet illum. Item causæ ipsæ secundùm Dei voluntatẽ suos producunt effectus. Nam

Rom. 9.

quandę

quando ipse vult, Sol illuminat, & quando ipse vult, radios retrahit, & mundum in tenebris tenet, vt in Domini passione fecit, & sic in alijs omnium causarum effectibus liberè procedit Deus. Tamen in his quæ sunt gratiæ, plùs hãc summam libertatem ostendit. Nam in naturalibus tanquàm causa naturalis se habet Deus, ac si necessariò, & non liberè operaretur. Regulariter quippè semper cum Sole, cœlo, igne, & cæteris causis concurrit. Et hæc est Dei iustitia, quæ in omnibus eius effectibus splendet, de qua
Eccles.1. Sapien. dicit, Quòd effudit illã super omnia opera sua. Hoc est dicere. Iam quòd Deus mundum sua voluntate creauit ac condidit, & nihil absq; suo generali concursu moueri potest, aut conseruari; ipsemet Deus seipsum obligauit ad conseruandum ordinem illum, & iustitiam *hanc debitam non tàm creaturis*, quàm ipsi Deo, qui hæc condidit; ac proinde in suo ordine conseruare sibimetipsi debet, secundũ illã Pauli sentẽtiã: Fide-
2.Tim.2. lis Deus, seipsum negare non potest. Hoc est, cùm Deus iustus ac verax sit, & ipse sic ordinauit fieri: sibi debet talem ordinem illæsum seruare, quòd sine ipsius concursu fieri non potest, vt Soli lucem, cœlo motum, terræ virtutẽ, animalibus deniq; quo alantur, præstet. In ordine autem gratiæ totum est gratia. Conferre gratiam, est gratia, conseruare gratiam, est etiam gratia, nullum enim debiti nomen ibi est. Nec etiam ille modus iustitiæ, quam modò diximus, ibi interuenit; sed cuncta ex gratia, misericordia,
Rom.11. & liberalitate Dei procedũt. Quis eĩ prior dedit illi, ait Paulus, & retribuetur ei? Nec enim vlli aliquid debet Deus, nisi ex mera voluntate sua, ex qua cuncta hæc gratiæ bona procedunt. Bona, & mala, vita, & mors,
Eccles.11. paupertas, & honestas (hoc est diuitiæ) à
1.Reg.2. Deo sunt. Dominus mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat, & subleuat. Cuncta hæc ex Dei voluntate procedunt, & quòd hîc in sublimitate spiritus sit alium sibiipsi relinquendo, quod in præsenti parabola depictum sic accipite.

Simile est Regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo manè conducere operarios in vineam suam. Regnum cœlorum, vt à principio statuimus, Ecclesia vtraq;, tàm militãs quàm triumphans est: quoniam vtraq; vna est, hoc dempto, quod in præsenti seculo totam se in merendo occupat, in futuro autem fruendo eo quod per bona opera hîc meruit. Sed quoniam præsens Ecclesia ori- *Simile.*
ginem ab ea quæ in cœlis est, ducit, nomine eius nuncupatur, eo modo loquendi, quo qui è Roma origenem trahit Romanus dicitur, & qui è Toleto Toletanus. Radicem autem ac originem suam in cœlo habet Ecclesia, hoc est Christũ. Ioannes in Apocalypsi vidit Ecclesiam Dei descendentem de cœlo tanquàm sponsam ornatã viro suo. Ex nobilibus natalib⁹ potest dici quòd orta sit hæc Ecclesia. Si Iesus dictus est Nazarenus, quia in illa ciuitate nutritus est; cur hæc Ecclesia nõ dicetur Regnum cœlorum, si ab ea originem trahit, & eius influentijs nutritur? Igitur negotium huius Ecclesiæ eo modo contingit, sicut cuidam patrifamilias, qui exijt primo manè conducere operarios in vineam suam. Hic paterfamilias Deus est, qui vtriusq; familiæ moderator est, tàm terrenæ, quàm cœlestis, secundùm illam sententiam Iob ex cap. 34. qua dicitur: Quem *Iob.34.*
constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quẽ fabricatus est? Quem *1.Tim.1.*
Paulus etiam Regem vtriusq; seculi nominat, apud quem totius imperij ac regiminis summa est: *Qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam.* Ecclesia quæ Regnum cœlorum dicitur, mox vinea nuncupatur, hic vinea dicitur præsens Ecclesia, quæ tamen in cœlo paradisus appellatur: quoniam hîc operandum est: vt ibi pro mercede gaudia recipiamus. Hîc tristari oportet, vt illîc gaudeamus. Nam tristitia nostra (vt ait Do- *Ioan.16.*
minus) vertenda est in gaudium, & labor in otium commutabitur. Ideò etiam dicitur vinea, cuius fructus vinũ est quod lætificat cor hominum: ad insinuandum quòd labores, quos in hac vita patimur, gaudium, & lætitiam æternam merebũtur. Exire autem primo manè, significat quòd Deus gratia sua nos præuenit. Nec enim nos in hoc negotiũ Regni cœlorum intrare possemus, nisi Deus ipse sua gratia nos præueniret, atq; anticiparet. Sic enim illud Iob ego intelligo, cùm *Iob.7.*
dicit: Visitas eum diluculò. Licèt etiam in hoc instruamur, quanta cura Deus nostræ salutis negotia tractet. Videtur enim somnum, & quietem sibiipsi surripere, vt super nostra negotia vigilet. Quòd si illi possibile esset, absq; dubio faceret. Fecit enim cùm potuit, nempè cùm homo factus noctes ducebat insomnes, vt de nostra salute cogitaret; vt cùm peccator è somno suo euigilet, *Simile.*
omnia parata, Dei gratia præueniente, inueniat. Eo modo quo diligẽs ac solicita mulier manè

manè assurgens; omnia quæ necessaria sunt viro suo parat: vt cùm ipse è somno suo pi-
Prouer.31. ger euigilauerit, ea omnia pro volũtate sua inueniat. Ita enim & de illa dicit Sapiẽs: De nocte surrexit, deditq; prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis. Sic bonus Deus cum peccatore facit, vt dum ipse vitijs indulget, Deus diluculo consurgat, vt ei paret remedia. Et quãdo plùs somno suæ voluptatis opprimitur: tunc Deus solicitius ea quæ ad salutem suam conferunt, quærat: tunc ei præparet prædicatorem, confessorem, consultorem, qui illum à peccato excitet; vt cùm ipse euigilauerit, omnia hæc parata inueniat. O maxima erga nos pietatis dignatio, quando peccator dies ac noctes in peccatis suis transigit: tunc tu, ô bone Deus, primô diluculò surgens eius quæris salutem ac correctionem, & in serò ipse sua negotia peracta inuenit. Hoc est quod multoties
Hiere.7. per Prophetas suos Dominus intimat, dicẽs:
Psal. 45. Et misi ad vos seruos meos Prophetas per
Cant.7. diem, consurgens diluculò, & mittens. Et Psalm. ait: Adiuuauit eam Deus manè diluculò. Et Cantic. 7. Manè surgamus ad vineas. Hæc est Dei inspiratio, quæ in ipsius hominis diluculò ipsum vocat ad vineam suam. Puerulum per Baptismũ ad se trahit, alterum ad religionem inuitat. Manè surgamus ad vineam. Deus manicat vt te vocet: tu diluculô surge, vt eius vocationi respondeas. *Qui exijt primo manè.* Hic Dei exitus effectus amoris est. Proprium enim amoris est extasim facere. Amor quippè amantem extra se rapit, vt relictis proprijs, amati
D.Diony. negotia peragat. Quem effectũ amor etiam in Deo facit, secundùm illam D. Dionysij Theologi celebrem sententiam, qua sic dicit: Audendũ est & hoc pro veritate dicere, quòd ipsa omnium rerum causa aliquando extra se fit ad omnia exteriora prouidenda. Vt & per hoc discat Christianus, quòd si fortè amat proximũ suum, negotia propter eius salutẽ relinquere debeat. Exeat extra se à suis delitijs ac concupiscentijs prodeat, ea aliquando relinquat: vt proximi sui ne-
Genes. 18. cessitatibus cõsulat. Non sibi soli, sed etiam alijs vtilis sit, exẽplo Patriarchæ Abraham, qui ad portã domus suæ in ipso feruore diei sedebat, vt præstolaretur peregrinos, & eos in hospitium reciperet. Propter quod Angelos meruit in hospites habere, qui magna domui suæ promissa referrent. In quo illi damnantur homines impij, qui ianuis clausis intra domum suam cõmorantes sibiipsis, & suis delitijs indulgent, nec quidquam de aliorũ necessitatibus cogitant. Aperi ianuã, ô diues, & pauperẽ recipito hospitio. Vide quis per portam tuam transeat: & si nudus est, vesti illum: si famelicus, pasce illum: si infirmus, curã habe de illo: ne claudas portam transeunti, nec domus tuæ, nec cordis tui. Audi Ioannem dicentem: Qui habet *1.Ioan.3.*
substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodò charitas Dei manet in illo? Videquomodò dicat, Clauserit. Et Iob dice- *Iob.31.*
bat: Si despexi prætereuntem, eò quòd non haberet indumentum, & absq; vestimento pauperem, si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est. Charitas quippè non claudit, sed aperit viscera, & arcam, & crumenam, & exijt. Amoris exitus hic fuit, in quo Deus ad nos, & propter nos exiuit. *Conducere operarios in vineam suam.* Cùm Paterfamilias exiuit ad forum, & hos homines inuenit ibi: nec erant operarij vineæ suæ, nec nõ erant, sed indifferenter se habebant. Si enim Paterfamilas eos cõduxisset, fuissent operarij, sin autẽ minimè. Cùm homo in huius mũdi forum per natiuitatem carnis ingreditur, non statim operarius est vineæ Domini: quia non confestim ingreditur ordinem gratiæ, quoniam gratia nõ est homini naturalis, sed supernaturaliter addita. Quarè suæ relictus naturæ, dum Deus illum nõ vocat, nec conducit, nec operarius est vineæ, nec non est, sed indifferenter se habet. Potest quidẽ esse, si Deus illum elegerit: quoniam habilis ac capax est gratiæ, quod nõ habent bruta, nec lapides. Hoc quippè est hominem ad imaginem Dei esse conditum: habere habilitatem & capacitatem, vt Deus in illo esse possit, tàm per gratiam, quàm per gloriam. Habet quippè intellectũ, qui adiutus lumine fidei potest Deũ agnoscere in hac vita, quatenùs est obiectum supernaturale, & in alia confortatus lumine gloriæ ipsam Dei essentiam potest videre. Habet etiam voluntatem, quę gratia, & charitate imbuta, in hac vita & in alia potest Deum supernaturaliter diligere. Verũtamen fides hæc, ac charitas, non sunt homini naturales, sed additæ suæ naturæ, & veluti sculpturæ quædam ac gemmæ, quæ in animæ suæ potentijs, tanquàm in aperturis quibusdam sculptæ sunt, *son esmaltes puestos en estos encaxes, que Dios en su alma puso capaces del*, secundùm illam celebrem
D.Aug. D. Augustini sententiam non semel à nobis adductam,

adductam, qua ſic dicit: Poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, naturæ eſt hominum, habere autē gratiæ eſt fidelium. Itaq; operarios iſtos in foro eſſe, ſignificat capacitatem, quam habet homo ad ordinem gratiæ, & ſi illam nō ingrediatur quoadúſq; Deus eum vocet ad illam. In verbo autem, Conducere, oſtenditur liberum arbitrium, quo Deus ſua volūtate Deo aſſentitur. Nec enim per vim, tanquàm mancipium illum ad laborem vineæ perducit; ſed tanquàm liberum locat illum, vt ſua voluntate, licèt ſpe præmij allectus, ad illum pergat: vt perhdi confundantur hæretici, qui nos tanquàm ſtipites exiſtimant debere trahi ad Deum.

Hiero. 31. Quoniam etſi Propheta dicit: Conuerte nos, Domine, ad te, & conuertemur; alibi tamen dicit Dominus: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Deus vocat: ſed homo reſpondet. Præuenit nos Deus ſua gratia, ſed nos per liberum arbitrium aſſentimur illi.

Cant. 6. Et ſi Sponſa in vno loco dicit: Dilectus meus mihi, & ego illi; in alia etiam dicit: Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi. Hos enim motus, exitus, ac reditus, oportet quòd ſint in amore: quoniam ſi Deus me vocat, ego reſpondere illi debeo, & etiam vocare illum. Itaque liberè homo reſpondet Deo. Et hoc eſt conductum laborare in vinea Dei ex denario diurno, hoc eſt, qui decem denarios, ſiue minutos, aut aliud genus monetæ valeret. Et ſignificat præmium iuſtorum, quod eſt æterna beatitudo. Nam quemadmodùm denarius numerus vltimus eſt omnium numerorum: nam cùm ad denarium numerum accedimus, deinde ad vnitatem redimus; vndecimus enim numerus decē & vnum ſunt, & duodecimus decem & duo: vnde denarius numerus omnes alios numeros in ſe claudit. Sic beatitudo eſt vltimum omnium bonorū, quod in ſe cætera omnia bona claudit, ſicut denarius alios numeros. Eſt enim beatitudo omnib⁹ numeris abſoluta, vtpotè,

Boëtius. quæ ſecundùm Boëtium, eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus. Quinimò ſicut ex numero denario alij emanant numeri, & ipſe in omnibus alijs numeris participatur: ſic bonū beatitudinis origo eſt omnium bonorum, ex cuius participatione cætera omnia bona ſunt. Quid enim eſt beatitudo, niſi Deus? Et quæ ſunt omnia vera bona, niſi quædam huius ſummi boni participationes? Guttæ quædam, quę ex illo profundiſsimo abyſſo ſtillātur, & in quo cætera omnia bona tanquàm in cōpendio quodam continentur. In hoc denario eſt imago Cæſaris impreſſa: quoniam præmium iuſtorum eſt, imaginē Dei in ſeipſa proſpicere, quam hic in vmbra & pictura videmus. Atq; hoc conuenientiſsimum fuit, vt in ipſa mercede eſſet depictū præmium: vt hoc vires adderet ad operandum. Ac ſi Pater ipſe familias, *Simile.* cùm homines iſtos mittebat ad operandum in vineam ſuam, oſtendiſſet eis præmium, dicens: Aſpicite, Hoc vobis pro mercede donare debeo: laborate. Sic fides nobis hìc repræſentat imaginē quandā præmij, quod ſumus recepturi. Ac ſi diceret: Simile huic debet eſſe præmium, Imaginem ſcilicet pulcherrimam Dei, quā ſub vmbris in hac vita nobis fides oſtendit. Vt ſi fingamus, quòd quando Saul promiſit filiam ſuā in vxorem *1. Reg. 17.* ei qui Philiſthæū occidiſſet; oſtenderetur Dauid in quadam tabula ad viuū picta Michol, & diceretur illi. Huic ſimillima eſt virgo, quam accepturus es in ſponſam, ſi Philiſthæum deuiceris. Sic fides ſuis vmbris tanquàm in tabula ac ſpeculo quodā ænigmaticè nobis quandam ſimilitudinē ac imaginem præmij, quod ſumus accepturi, oſtendit, vt ſic promptiores ad operādum reddamur, & vt ſic vmbra veritatis cupiditatem nobis generet. Vocatur autē denarius diurnus: quoniam in beatitudine omnia ſunt in luce, nam tenebræ in ea non ſunt vllæ, ſed ipſe Sol iuſtitiæ eos ſemper in lumine tenet, nec dies ibi ad veſperam declinabit. Hæc ergo eſt merces operariorum in vinea Dei. Nec tamen hoc ſufficere videbatur, ſed diligens hic Paterfamilias hora tertia, hoc eſt, inter horam nonam & decimam ad forum iterum reuerſus eſt, & inuenit alios ibi eſſe, & eodē pacto cum eis inito, miſit eos in vineam ſuam. Et iterum alios otioſos vidit, & ſimiliter miſit in vineam ſuam. Non omninò otioſi erant homines iſti, aliquid enim in foro agebant; ſed quoniam ſola ea opera, quæ pro conſequendo Regno cœlorū fiunt, digna ſunt hoc nomine, & cætera otioſa ſunt, vtpotè, quæ ad finem non conducunt, ideò otioſos illos dicit: quia nondum laborauerant in vinea. Nullum quippè aliud negotium exiſtimet ſe habere Chriſtianus, præter hoc quod ad ſalutem eius æternam ordinatur. Cætera enim non negotia, ſed negotiola ſunt, vt ſuprà me dixiſſe memini. Ideò quippè dicitur ſimile Regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas: quoniā in rebus magni momēti oportet quòd occupetur verus Chriſti cultor,

tor, ac ſapiens. Prætereà quia anima ſine charitate otioſa eſt, ſola enim charitas otio-

Ambroſ. ſitatem neſcit: de illa quippè dicit Ambroſius, Neſcit tarda molimina Spiritusſanctí

Gregor. gratia: & Gregorius de illa dicit, quòd operatur magna, ſi adeſt, ſi autem operari renuat, amor non eſt. Charitas manus præbet Chriſtiano, ſine qua, ac ſi abſq; manibus eſſet, nihil quod meritorium ſit operabitur. Quid faciet ſine manibus homo? Nihil omninò certè. Da mihi in arte pingendi quantuncunq; perfectiſsimum, ſi tamen non ha-

Simile. bet manus, quid faciet? Et ſi calamum, colores, & cætera omnia ſuæ artis inſtrumenta habeat, quid faciet? Et ſi dicis ei, Cur non operaris? Reſpondebit vtiq;, Quia non habeo manus. Quia manus in homine ſunt or-

Galat. 5. ganum organorum. Sic homo ſine charitate. Nam fides per dilectionē operatur, ait Pau-

1. Cor. 13. lus. Qui etiam docet, quòd & ſi inſtrumenta ad operandum abundēt, vt ſi linguas hominum habeat, & Angelorum, & ſi prophetiam, & ſcientiam, & nouerit myſteria omnia, & ſi fidem habuerit, ita vt mōtes tranſferat: ſine charitate tamen nil illi omnia inſtrumenta illa proſſunt: quoniam caret manibus, quibus operetur. Igitur quia operarij iſti nondum ordinē gratiæ per charitatem intrauerant, otioſi dicuntur, quantuncunq; alia opera agerēt. *Circa vndecimam verò, cùm iam ſol ad occaſum accederet, alios vidit in foro, & dixit: Quid hìc ſtatis tota die otioſi? Reſponderunt: Quia nemo nos conduxit.* Nunquàm deficit peccatori excuſatio aliqua ad excuſandas excuſationes in peccatis. Samaritana illa dixit: Non habeo virum. Paraliticus alius, Non habeo hominem. Nunc autem id non poteritis dicere Chriſtiani. Prædicatores quippè habetis qui vos ad vineam conducant. Et multò minùs religioſi id dicemus, qui tot habemus voces quotidiè, quibus ad laborē vineę inuitamur. Si tamen ego nulli aſſentio, ſed in mea otioſitate maneo, væ mihi erit. *Et acceperunt ſingulos denarios.* In eadem moneta fit ſolutio omnibus beatis: quoniam omnibus pro mercede datur Deus. De Hieruſalem quippè cœleſti

Pſal. 123. ait Pſalmiſta: Cuius participatio eius in id ipſum. Vnum quippè bonum eſt, quod omnes beati participant, nempè Deus, in cuius clara viſione beantur. Quarè ex parte obiecti vna eſt omnium beatitudo, nimirùm ipſe Deus. Diſcrimen autem ex parte beatorum videntium Deum ſtat: quoniam vnus excellentiùs, quàm alius huius viſionis fit particeps. Ac ſi Rex militibus omnibus ſol- *Simile.* ueret ſtipendium in pecunia eiuſdē metalli, hoc eſt, omnibus in ſcutis aureis ſolueretur debitum, ſed aliquibus daretur ſcutū maioris ponderis auri, quàm alijs. Vt ſi vni daretur ſcutum valens quatuor, alteri valens decem, alteri centum vel plus. Sic Deus omnibus beatis in auro illo puriſsimò ſuæ eſſentiæ mercedē ſoluit: quoniam omnes Deum ipſum vident. Cæterùm huic plùs valet hoc aurum, quàm illi: quoniam excellentiùs, ac meliùs, & altiùs hanc diuinam viſionē communicat. Sicuti omnes ſtellæ ex eadem So- *Simile.* lis luce participant, & ex ea lucēt: & tamen aliquæ alijs lucidiores ſunt: quoniam plùs de luce Solis illis communicatur, quàm alijs. Sic beati omnes ſplendoribus illius Solis, qui eſt eſſentia diuina, fulgent; nam ideò radij illius Solis vocātur ſplendores ſanctorum, verùm vnus alio plùs fulget: quia magis de illa luce participat. Hinc Paul. ait: Stella *1. Cor. 15.* differt à ſtella in claritate. Vel vt D. Thom. *D. Thom.* docet. Sicut omnes huius populi vicini eo- *Simile.* dem fonte potantur: tamen vnus alio plùs aquæ recipit: quia maioris capacitatis habet vas, quod plùs aquæ capit, quàm aliud. Sic in beatitudine omnes eodem fonte potantur & ſatiantur, nempè ex diuina viſione, de qua Pſalmiſta præcinebat, dicens: Sitiuit *Pſal. 41.* anima mea ad Deum fontem viuum, cæterùm vnus alio plùs haurit; quia capacius habet vas, hoc eſt, animam. Quam maiorem capacitatem facit charitas & lumen gloriæ, quod illi reſpondet. Dilatat quippè charitas animam, vt plus de Deo capiat, ſi ita fas eſt loqui. Hinc enim Dominus per Pſalmiſtam dicebat: Dilata os tuum, & implebo *Pſal. 80.* illud. Lumen autem gloriæ fortiorem reddit intellectum, vt longiùs proſpicere valeat, pluraq; de illa immenſitate luminis intelligat. Ecce vnitatem, & diuerſitatem præmij beatorum. Sed inuidebant operarij alij alijs. In beatitudine nulla eſt inuidia, quilibet enim ſuo præmio contentus eſt. Tamen ait Chryſoſt. quòd in hoc ſignificatur magni- *Chryſoſt.* tudo præmij, quæ tanta eſt, vt ſi inuidia locum poſſet habere, alter inuideret alteri de tanti boni maiori communicatione. *Et murmurabant aduerſus Patremfamilias.* Hæc murmuratio (vt paulò ante diximus) ſecundùm rationem inferiorem, quæ altiſsimas cauſas ignorat, conſiderari debet. Secundùm quam videretur alicui iniuſtum fuiſſe, quòd homines veteri Legi ſubditi (quæ grauis erat: nam manus Moyſi, ait Scriptura, erant *Exod. 17.* graues)

graues) poſtponantur hominibus Nouæ Le-
Cant.5. gis, quæ ſuauis eſt. Nam manus Chriſti ſunt tornatiles, hoc eſt, leues & faciles, & quòd iſti, & melius & prius præmium accipiant. Illi enim vincti in lymbo detinebantur, iſti
Simile. autem mox ad cœlum volãt. Et ſicut ſi contingeret duobus merces, aut præmium ab aliquo dari: ſed tamen huic confeſtim, vt perfecit opus, alteri vero tranſacto priùs anno, poterat hîc alteri dicere citiùs fuiſſe, quàm ipſe præmiatus. Nam etſi ambo mercedem acceperunt: hîc tamen protinùs ab
Hebr.11. opere perfecto accepit, ille poſt annum. Sic nobis & illis contingit. Vnde Paulus ait: Hi omnes teſtimonio fidei probati defuncti ſunt, nondum acceptis promiſsionibus: Deo pro nobis meliùs aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur. *Amice, non facio tibi iniuriã, &c. Multi enim ſunt vocati, &c.* Hoc eſt, in voluntate Dei eſt electos à multitudine ſemouere. Igitur in hac parabola, datur nobis intelligi quanta ſit Dei libertas in ſuis operibus, & maximè in his quæ ſunt gratiæ, quæ abſq; vllius dependentia in manu ſua ſunt; vt ex hoc homo maximum
Philip.2. timorem ac reuerentiam erga Deum accipiat, adimplens illud Pauli: Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini. Et intelligens totum ſuum bonum in manu ac voluntate Dei ſitum eſſe; illi ſe ſubijciat, illi ſe ſubſternat, ac timeat valde illum offendere,
Gene.47. à quo omnia ſua bona pẽdent. Inualeſcebat fames ſuper terram, & oppreſsi Ægyptij venerunt ad Ioſeph atq; coram eo prouoluti dixerunt: Salus noſtra in manu tua eſt, tantummodò reſpiciat nos Dominus noſter, & læti ſeruiemus Regi. Sic cùm videamus orbem in perpetua fame propter peccatum, & quòd in vno ſolo Ioſeph, hoc eſt, Chriſto Domino noſtro, tota mundi redemptio eſt; quid agendum, niſi coram eo proſterni, ac dicere ei: Salus noſtra in manu tua eſt. Et
Pſalm.30. illud Pſalm.30. In manibus tuis ſortes meæ;
D. Aug. vt legit Auguſtinus, qui dicit, quòd ſors non cadit ſub merito, ſed bona fortuna, ſors bona cecidit huic, & mala fortuna illi. Sic gratia & electio Dei bona ſors eſt, quæ non cadit ſub merito, ſed in manu Dei ſunt hæ ſortes, qui eas educit ac prodit, huic albam, illi nigram tribuens. (Nigra quippè ſors reprobis omnibus cadit) vel eas dat bonis effluentes,
Pſalm.61. his quibus vult. Hinc idẽ Pſalmiſta Pſal.61. ait: Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? Quarè? Quoniam ab ipſo ſalutare meum. Nam & ipſe Deus meus, & Saluator meus, adiutor meus non emigrabor. In Deo ſalutare meum, & gloria mea, Deus auxilij mei, & ſpes mea in Deo eſt. Crebra hæc repetitio; manifeſtatio affectus eſt. Sicut ille qui *Simile.*
alicuius ope indiget, multa ei inculcat verba, dicens: Tu es mea protectio. Quem ha- *Pſal.120.*
beo protectorem, niſi te? Tu es meus protector, &c. Vt hoc ſcientes nunquàm oculos à manibus Dei auertamus, ſed cum Dauid dicamus: Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri. Quòd ſi dixeris: Væ mihi, ſi tota ſalus mea in alienis manibus eſt. O miſer! quoniam eſt in manibus Dei, in quibus ſecurior erit, quàm in tuis proprijs. Tuæ quippè manus terrenæ ſunt, Dei autem cœleſtes, quæ fabricatæ ſunt Auroram, & Solem. Illæ quæ propter te clauis in Cruce affixæ ſunt, de
Bernard. quibus ait Bernardus, quòd affluunt miſericordiæ viſceribus, nec foramina deſunt, per quæ fluant. Vnde Pſalmiſta Pſalm.30. *Pſal.30.*
aiebat: In manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum. Nam nemo rapiet eum de manu tua. Atq; vtinam ei placeat, qui noſtram ſalutem in manibus ſuis aſſumere voluit, atq; nos ad vineam ſuam aſciſcere; talem nobis conferre gratiam: vt premij etiam mereamur fieri participes, quod nobis in æterna beatitudine elargiendum eſt.

Aliamſi-militudo. *Simile eſt Regnũ cœlorum homini patrifamilias, &c.* Præſens parabola cõtinet commutationem quandam, ac contractum, qui inter Deum & homines ſit. In quo Deus à nobis poſcit labores, & promittit quietẽ, nempè quòd ſi ſicut veri operarij in vinea Domini, opera noſtra impendamus, ipſe viciſsim æternam nobis requiem præſtabit. Quod ſic in hac parabola deſcribitur. *Simile eſt Regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo manè conducere operarios in vineã ſuam.* Hic Pater familias Deus eſt, cuius eſt terra, & plenitudo eius. Miror equidem quomodò non dedignetur Deus vocari Pater tã iniquę ac inobedientis familiæ, qualis eſt hominum qui ſic tepidè ac negligẽter eius incũbimus obſequijs. Sed non confunditur, ait Paulus, *Hebr.11.*
vocari Deus eorum. *Qui exijt primo manè.* Tanquã ſi ei neceſſarij eſſemus, ſic diluculò ad quærendos nos conſurgit, vt nobis benè faciat: cæterùm quandò nos punire neceſſe eſt, vſq; ad veſperã expectat. Quando primi noſtri Parẽtes inobedientiæ peccatũ com- *Genes.3.*
miſerunt, & ſi primo manè id factum eſt: tamen vſque ad veſperam poſt Meridiem

Deus vindictam eorum diſtulit, imò & lentè deambulando ad eos puniendos veniebat, & aura faciem eius detinebat, quaſi impediens illum, ne ad vindictam properaret. In quo Dei miſericordia deſignatur, quæ Deum quaſi pigrum & lentum ad vindictam in nos exercẽdam reddit. In hoc enim oſtenditur nobis quantò promptior ſit Deus ad benefaciendum, quàm ad puniendum; illud citò, hoc tarde exequitur: indutias nobis tribuens, expectans, vt per bona opera delicta noſtra mundentur, & eius euitemus iudicium. Verùm aduertendum hîc eſt, duabus vicibus nos fuiſſe vocatos, altera è foro ad vineam, altera è vinea ad mercedem: ad vineam nos vocat Pater, ſed ad mercedem Filius. Sic enim dixit Paterfamilias procuratori domus ſuæ, hoc eſt, Pater filio ſuo. *Voca operarios, & redde illis mercedẽ.* Quoniam Pater æternus eſt, qui nos in operarios vineæ ſuæ elegit, vult tamen, quòd filius ſuus ſoluat nobis mercedem, vt copioſior ſit. Pater nunquàm expertus eſt labores noſtros, nec fodit, vnquam vineam, nec ſudorem vnquam paſſus eſt, filius omnia mala noſtra eſt expertus (nam per omnia ſimilis fratribus effectus eſt, excepto peccato, vt ſacra Concilia generalia definiunt.) Et Paulus docet
Hebr.4. nos habere Pontificem, qui poſsit compati, tentatum per omnia. Fodit quidem in hac vinea, imò manus & pedes foſſæ ſunt, & apertæ, & latus ſimiliter, vt foderet vineam ſuam. Habet & caput ſpinis obſitum, purgando vineam ſuam ſudore ſanguineo ex maximo labore, quem ſumpſerat,
Pſal.9. perfuſus eſt. Et quoniam ipſe laborem & dolorem noſtrum conſiderat, vt expertus eſt; voluit vt ipſe eſſet noſtrorum laborum
Simile. æſtimator & præmians. Sic ſe nobiſcum habuit hac in re Dominus noſter, ac ſi velles ſoluere alicui opus quoddam, quod fecit tibi, ſi taxatores & æſtimatores operis faceres conſanguineos, ac amicos ſuos; euidens eſſet ſignum te velle ſummo in pretio ſoluere illi opera ſua. Si ergo Pater æſtimatorem operum noſtrorum, ac laborum facit filium ſuum, qui caro, & frater noſter eſt, ipſumque vult, vt ſoluat nobis mercedem: euidentiſsimum ſignum eſt, quòd vellet, vt copioſiſsima ſit. Ipſe quippè conſanguineus noſter eſt ex noſtro genere, ac patria, aduocatus, atque patronus noſter ad Patrem, qui in maiori, imò in ſummo
Simile. pretio taxauit opera noſtra. Rex quidem conuocat ad prælium, ſed Dux ſtipendia ſoluit: quoniam ipſe nouit qui fortiter, aut ignauiter ſe in prelio geſſerit. Sic Pater nos ad militiã eligit; ſed Chriſtus eſt noſter Dux qui laborem & dolorem noſtrum conſide-
2.Cor.15. rat, & nouit omnia opera noſtra, ſiue bona, ſiue mala: quoniam iudex noſter debet eſſe, & ideò ipſe debet ſoluere ſtipendium, & reddere vnicuique, prout geſsit in corpore, ſiue bonum, ſiue malum. Et licèt Deus non eſſet noſtrorum laborum præmiator, ipſimet ſecum adferunt mercedem quando pro Deo ſunt. Nam bonorum laborum glorioſus eſt fructus, ait Sapiens. *Sap.3.*
Vidit Moyſes gloriam Dei in rubo, qui *Exod.3.*
licèt arderet, non tamen comburebatur. Rubus hic ſpinoſus labores noſtros ſignificat, qui etſi vulnerent, non tamen perimunt, pungunt quidem, ſed non exanguinant, feriunt, ſed non conſumunt, ſecundùm illam Pauli ſententiam, qua ſic di- *2.Cor.4.*
cit: In omnibus tribulationem patimur, ſed nõ derelinquimur: humiliamur, ſed non confundimur: deijcimur, ſed non perimus, hoc eſt, ardet rubus, ſed non comburitur. Viſi ſunt oculis inſipientium mori: illi au- *Sap.5.*
tem ſunt in pace. Igitur in hoc rubo, in his laboribus, ibi eſt gloria Dei. Tantum enim ſolatium à Deo accipiunt ſancti in medio laborum ſuorum, vt confidenter, ac verè dixerit Paulus: Non ſunt cõdignæ paſſio- *Rom.8.*
nes huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Miſsi ſunt tres illi pueri apud Danielem in fornacem ignis ar- *Daniel.3.*
dentis, ſed tamen non comburebantur, ſed Angelus Dñi deſcendit cum Azaria, & ſocijs eius in fornace, & excuſsit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quaſi ventum roris flantem. Et non tetigit eos omninò ignis, nec contriſtauit, nec aliquid moleſtiæ intulit. Imò & Rex Babylonis, inter illos tres vidit aliũ quartum ſimilem filio Dei. Nam Deus ſe in medio laborum pro ſe laborantium intromittit, vt illos in laboribus fortiores faciat, tantamque eis tribuit conſolationem, vt ferè pro præmio laborum ſuorum ſufficeret. Nec hoc tamen Deo videtur ſufficere, ſed æſtimatorem noſtrorum laborum Chriſtum fratrẽ noſtrũ conſti tuit, quo in ſublimiori eos collocet pretio. Quod ſancti intelligentes maximè aduerſùs eos indignabuntur, qui eis impedimẽto fuerunt, ne pro Chriſto Dño laborarent, & dicent: Tunc *Sap.5.*
ſtabũt iuſti in magna conſtãtia aduerſùs eos

qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerunt labores eorum. Vxor contra maritum clamabit, eò quòd illi impedimento fuit ne ieiunaret, vel alia bona opera exerceret. Filius contra patrem querelam aſſumet: quia illum ne religioſus fieret impediuit. Amicus de amico conqueretur: quia ne faceret eleemoſynam ſuaſit. Stabunt igitur in magna conſtantia, nec ab hac querimonia deficient. Quarè cùm Dominus videat quantum lucrum omittant homines, qui propter eum non laborant; acriter eos reprehendit, dicens: *Quid hîc ſtatis tota die otioſi* (*Mano ſobre mano.*) Eſſe otioſum, vt ſuprà diximus, eſt nihil operari, quod ad vitam æternam conferat. Nam illi qui tunc erant in foro, nõ omninò otioſi erant: vendere enim poterant, aut emere, aut ſeducere, aut mentiri; nihilominùs otioſi erant, quia nihil boni in vinea Domini tunc agebant. Vnde Pſalmiſta ſic interrogans ait: Quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animã ſuã. Quam in vano recipit: qui non operatur animæ opera, hoc eſt, ea quæ ſecundùm rationem rectam, ac legem Dei ſunt. Videbis enim homines aliquos, quibus ad hoc ſolum deſeruit anima, ac ſi eſſet ſal conſeruãs ne corrumpatur corpus. Nullam enim animæ operationem habent, ſed omnia opera eorum carnalia ſunt. Audi quid peſsimi homines dicant: Laſſati ſumus in via iniquitatis, ambulauimus vias difficiles, Sapien. 5. Et tamen quia non in ordine ad vitam æternam operabantur: labores eorum vani effecti ſunt. Ille ergo, ait Bernardus, recipit in vano animam ſuam, qui nimis auidus bonorũ præſentiũ; æterna ac permanentia obliuiſcitur. Vanum quippè, ait Philoſophus, illud eſt quod non conſequitur ſuum finẽ: quarè idem eſt vanum & otioſum. Sic vitem infructuoſam, otioſam ac vanam dicitis eſſe in vinea veſtra; ideò ſuccidite illam, & facitis illam cibũ ignis. O homines ignaui ac pigri, qui nil boni in hac Domini vinea operamini, otioſi eſtis, in vanum animas veſtras accepiſtis, & in combuſtionem eritis, & in cibum ignis. Et ſicut ille paterfamilias, qui ſicum infructuoſam in horto ſuo vidit, præcepit hortulano vt ſuccideret illam, & in ignem mitteret: ſic ſtat ſententia contra te, vt quid enim terram boni operarij occupas? Succidaris ergo oportet, & in ignem æternum cum dæmonibus cremeris. Rectè ergo tales à Domino reprehenduntur. *Quid hîc ſtatis tota die otioſi*. Hîc. In loco laboribus addicto, ac periculis maximis expoſito, vis tu requiem, atq; delitias? Videris mihi te velle id quod Rex Achab affectauit, nempè vineam Naboth in hortum delitiarum fodere. Sic tu vbi debebas fodere ac laborare in hac Eccleſia militante, vt fructum afferres in patientia: vis in otio, atque in delitijs viuere, hortum ex vinea fodere. Si hîc tanquàm in vinea laboraueris: poſteà in paradiſum delitiarum tranſplantaueris. Poſuit Deus hominem in paradiſo, vt operaretur, & tu vis in vinea otioſè viuere. Hîc. In vinea Domini, ſua Cruce perfoſſa, ſuo ſanguine irrigata, ſuis manibus culta, ad quam ſi Deus multos infideles adduxiſſet, iam magnum ſuorum laborum fructum attuliſſent: & tu in ea, ô homo, otioſus ac ignauus viuis? Succidaris ergo oportet, & in ignem inferni cremeris. In vinea otioſus es, quæ plùs laboris quàm quælibet alia hæreditas exigit. Quid diceres, ſi hi qui in vltima hora ad vineam venerunt; protinus ligones à ſe abijcerent, atque poſt vitem ſterterent ac dormirent, nil operis in vinea facientes? Vide ergo quòd nos ſumus, in quos fines ſeculorum deuenerunt, & quibus Ioannes dicit: Filioli, nouiſsima hora eſt. Non vt dormiamus, aut vt otio torpeamus, ad vineam Domini vocati ſumus nouiſsimi: ſed vt noſtro maximo labore priorum merita adæquemus, imò & ſuperemus. Nihil loci eſt nunc ſegnitiei, atque ſocordiæ, ſed potiùs maximæ ſolertiæ, atque labori. Iuuentutem ac virilitatem in otio ac torpore, imò in vitijs quàmplurimis tranſegiſti, cur in ſenectute, cùm iam ad Occaſum pergis, & in nouiſsima hora es conſtitutus, non operaris in vinea? Quomodò mercedem cum operarijs accipies, & non potiùs cum negligentibus punieris? Maledictus puer centum annorum, cuius oſſa plena ſunt vitijs adoleſcentiæ ſuæ, & cum eo in puluere dormient. Hîc, in via otioſus ſedes? ſi eſſes iam in termino rectè ſuſtinerem, ſed in via ferri non poteſt. Non quieſcit lapis etiam ſi in ſummo ac pulcro ædificio ſitus ſit, quoad vſque perueniat ad centrum, & ſuo pondere ſemper nititur illùc deſcendere: & quieſcis tu extra centrum tuum quod Deus eſt, in quo ſolo omnia requieſcunt & manent? Feciſti nos Domine ad te, ait Auguſt. & inquietum eſt

3. Reg. 21.

Iob. 20.

Simile.

S. Ioan. 2.

Auguſt.

eſt cor noſtrum, donec perueniamus ad te. Quomodò ergo violentiam ipſam in naturam cõuertimus, & vbi inquieti deberemus eſſe tanquàm qui pergunt ad certum, ac ſi illùc peruenifſemus deſitantes quieſcimus, nihil minùs curãtes quàm de Deo. Quid aurum in ſterquilinio facit? Quid anima inter vitia commeratur? Cur non ad centrum ſuum properat? Quid viator in hoſpitio expectat? Cur non aſcendit equum ad peragẽdum iter in patriã? Quid anima in corpore ſopita dormit? Aut in mũdo ſui oblita commoratur? Neſcit quòd nõ habet hîc manentem ciuitatem, ſed quòd futuram inquirere debet, vbi otio, atque delitijs perpetuò vacabit? Hîc, vbi naſcitur homo ad laborem, ſicut auis ad volandum. Hîc, vbi Dux noſter ante nos vadit, cur iners miles illũ non nititur ſequi? Hîc, cùm appropriat merces, cur ad illam non currimus? Audi Paulum clamantem, & dicentem: Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Nunc propior eſt noſtra ſalus quàm credidimus. Et alibi: Et tantò magis, quantò magis videritis appropinquãtem diem. Hinc Leo Papa ait: Animetur miles: quoniam vocatur ad palmam. Paulus autẽ currebat, ſi quo modo comprehẽderet. *Statis*. Qui ſtat non ambulat, ſed quieſcit. Homines pigri ad opera bona exequenda ſtant, nec ambulant, aut pergunt ad vitam æternam. Sicut cùm vides hominẽ in hoſpitio ſtantem, dicis ei: Quid hic agis, ô homo ſtans? Cur non pergis? Cur non peragis iter tuum? *Tota die*. Si in aliqua parte diei fuiſſes otioſus, ſuſtineri poterat, ſed tota die non debet tolerari. Quòd in aliquã partem vitæ otioſitati te dederis, ſuſtineri poterat, ſed per totam vitam otio torpere, intolerabile malum eſt. Si iuuentutis manè vitijs dediſti, cur etiam ſenectutis veſperam peccatis conſumes? Cùm ego conſidero quoſdam ſenes plenos dierum, ſic attẽtos, ſic ſolicitos ſuarum rerũ, ſic modò maiora appetere, ac petere, ſicut in iuuentute facere ſolebant, & parum aut nil de negotio ſuæ ſalutis curare; vellem eis ſic dicere, ſi poſſem: Quid hic ſtatis tota die otioſi? Nonne vides appropinquantẽ noctẽ, hoc eſt, diem mortis tuæ? Cur nõ laboras in vinea? Præteribit enim citò dies, & cũ nihil operatus fueris, nihil etiam mercedis accipies. *Tota die*. Si eſſet noctis tempus, quando omnes quieti membra componunt, benè factum fuiſſet; ſed in die, quando oportet operari, ſumma id. ſtultitia eſt. Operamini dũ dies eſt, ait Dñs: venit nox, quando nullus poterit operari. Nox verò quieti, dies labori dicatus eſt; ſic vita merito, mors præmio. Operamini in vita: vt in morte mercedẽ accipiatis. Operamini dum dies eſt. Grana quæ formica congregat in æſtate, in hyeme comedit: & mella quæ apis æſtiuo tẽpore conficit, edit poſteà in gelu. Sic quæ ſeminauerit homo in hac vita: hæc metet in alia. Nam & de iuſtis dictum eſt: Euntes ibant, & flebant mittentes ſemina ſua. Venientes autem, venient cum exultatione: portãtes manipulos ſuos. *Otioſi*. Cùm tàm magnum ac tantum negotium habeatis, otioſi viuitis. Propter minimam partem terræ, quæ palmo concludi poteſt, totã vitam, & totum conſumitis patrimonium litigãdo: & propter cœleſtem hæreditatem, quę auro & gemmis ſcatet. (Sunt enim plateæ eius aureæ, & fundamenta ex lapidibus pretioſis) nihil facitis, ſed otioſi ſtatis. Nolite ſic facere. *Sedite & vos in vineam meam, & quod iuſtum eſt dabo vobis*. Vinea hæc ſancta Eccleſia eſt, ſocietas hęc Chriſtianorum, quam Dñs propria manu plãtauit. Sic enim Exod. 15. dicitur: Introduces eos, & plantabis in mõte habitationis tuæ ſanctuarium tuum, Dñe, quod firmauerant manus tuę. Et alibi: Ego plantaui te vineã electam, omne ſemen verum. Hanc vineã Deus ſic in magno habet pretio, q racemum vnũ plùs de ea æſtimet, quàm totã Legis Veteris vindemiã, vt Iud. 9. dicitur: Melior eſt racemus Ephraim, vindemijs Abiezer. Et in Pſalmo dicitur: Diligit Dñs portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Plùs æſtimas tu vineam, quam proprijs manibus, & proprio ſudore plantas, quàm eam quæ alieno labore ſata eſt. Multum laborauit Dñs in huius vineæ plantatione, multo ſudore ſudatũ eſt in ea. Ipſe enim ſingulas vites plantauit, ſuper quãlibet vitem ſuum ſudorem ſanguineum effudit: nec enim corruptibilib⁹ auro & argento (ait. 1. Petr. 1.) ſed pretioſo ſanguine filij eius redempti ſumus. O vinea ſic à Deo æſtimata, ab hominibus autem contempta. Sic enim eam dilexit Deus, vt eius amore poratus, quaſi ebrius fact⁹, velut alter Noe ſe nudari permiſit, atq; ſic ligno Crucis affigi. Adeò, vt poſteà quaſi amoris querelas aduerſus vineam ſuam pronunciando, dicebat: Ego te plantaui vineam electã, quomodò conuerſa es mihi in prauum vinea aliena? Sed pro hominũ incredibilẽ ingratitudinem! O rẽ maximis deplorandã ſingultibus! Quòd plãtauerit hãc vineã Deus tãta

Iob. 5.

Rom. 13.

Hebr. 10.

Leo Papa.

Ioan. 9.

Similе.

Exod. 15.

Micheæ. 2.

Iud. 9.

Pſal. 86.

1. Petr. 1.

cura,tantóq; labore,& alius colligat fructus eius,quos ipſe iure cædere debuiſſet. Manibus ſuis eam plãtauit,quas ſanguine tinctas, atq; perforatas ex tanto labore portat: ſua Cruce tanquàm vomere coluit,ſuo ſanguine irrigauit illam, caputq; ſpinis obſitum habet, vt eam à tribulis ac ſpinis mundaret: pedes etiam cruore reſperſos fert, propter hoc quòd per illam tranſiuerit: & cùm tempus eſſet fructuum, quãdo eas colligere debebat; extraneus, imò & hoſtis vindemiat eã. Quid faceres,ô homo, ſi hæc res tibi aliquando contigiſſet? Sex continuos annos in plantatione vineæ tuæ conſumpſiſti, impendia, & labores feciſti, & cùm iam iam fructus colligere deberes; alter pecora ſua miſit in eam, & comederunt fructum laborum tuorum. Triginta & tres annos in hanc vineam tranſegit Chriſtus, vt eam coleret, atq; plantaret: & tẽpore colligendi fructus, pecora aliena in ea inuenit, quæ vaſtauerunt fructus eius. Hinc Eccleſiaſt.33. dicebat Dominus: Et ego nouiſsimus euigilaui, quaſi qui colligit racemos poſt vindemiatores. Et Mich.7. Mich.7. etiã dicitur: Væ mihi, quia factus ſum, ſicut qui colligit racemos vindemiæ in Eſai.1. Autumno. Et Eſai.1. etiam dicitur: Regionẽ veſtram coram vobis alieni deuorãt. Vultis vt clarè loquar vobis: Scitote, fratres mei, Quilibet ex vobis,cuiuſcunq; ſortis aut conditionis eſt; vna vitis huius vineæ eſt, quam Dominus noſter in ea plantauit,ipſe à vobis exigere fructus nititur, nempè dilectionem Dei, & proximi, eleemoſynarũ largitionẽ, ac cætera bona opera, quæ Chriſtianã pietatem redolent: ſed cùm hæc opera quærere venit paterfamilias vineæ, cõtraria omninò inuenit. Loco fraterni amoris,odia,inuidia, diſſenſiones, ac prælia. Loco eleemoſynæ, furta,latrocinia, & reliquas impietates. Et ipſe quaſi qui colligit racemos poſt vindemiatores venit,quærit in vinea,ſi fortè mũdus iſte nequam poſt ſe relinquit aliquos iuſtos oblitos, & ignotos, qui huiuſmodi fructus ferant. Hinc Dauid clamans, dicebat: Pſal.78. Deus,venerunt Gentes in hæreditatẽ tuam, Pſal.79. polluerunt templum ſanctum tuum. Exterminauit eam aper de ſilua; & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Venit enim Mahumetus lutuoſus aper, vitijs inuolutus, & maximam partem huius vineæ vindemiauit. Venit Lutherus, qui ferociter etiam eſt in eã debacchatus, & quilibet quod poteſt rapit ex ea. Vnus tollit Chriſtum, alius eius Sacramenta,alius opera, alius ieiunia, alius Eccleſiæ obedientiam, ac primatum Petri. Reſpice,Domine, de cœlo, & vide, & viſita vineam illam, & vites, quæ remanent, non qualem debent referunt fructum,ſed poſſumus cum Propheta dicere: Non eſt vua in vitibus. Et expectaui vt faceret vuas: & fecit Hiere.8. Eſai.5. labruſcas. Quoniam calorem, virtutem, ac curam, quæ Dei obſequio debebantur, in mundi cultum, ac ſeruitium impenditis, & Deo amara opera,tepida, inuoluntarij,abſq; deuotione vlla conſertis. Et quod magis deplorandum, ô bone Deus, quòd ipſi vineatores, paſtores, ac prælati, quibus huius vineæ cura commiſſa eſt, ipſam vindemiant, atq; deuaſtant: ita quòd eis dici poteſt,quod per Prophetam dicitur. Vos depaſti eſtis Eſai.3. vineam meam. Quoniam ipſi comedunt, & bibunt, & diuites fiũt,& ſuos etiam conſanguineos ditant, nec illis vlla im.inet cura alia, etiam ſi vinea Domini deuaſtetur, nec quòd cola ur, fodiatur, nil ad eos. O incredibilem hominum ſocordiam, atq; infidelitatem, penè hominum ignorantium Chriſtum. Ite ergo vos in hanc vineã. Eſtis enim vos palmites huius vitis, quæ eſt Chriſtus. Si huic inſeramini viti, fructus magnos germinabitis: pauper cum patientia, diues cum eleemoſyna, ſuperbus cum humilitate. *Et quod iuſtum fuerit, dabo vobis.* Mira res, quòd iuſtum pretium operum noſtrorum ſit Regnum cœlorum. Quanti debet homo ea æſtimare, cùm tantum valeant, nempè ipſum Regnum Dei. Si margaritũ eſſet tale, quod *Simile.* eius pretium eſſet totum Regnum Caſtellæ, quanti æſtimares illud? Cur non in magno pretio habet opera ſua meritoria Chriſtianus, quorum valor eſt Regnum Dei? Lapil- *Simile.* lus qui per ſe nil valeret, tamen ſi annulo aureo ſculpatur, illius pondere venditur: ſic opera noſtra, quæ ex ſe nihil valerent ad meritum: ſi tamen meritis Chriſti inſerantur, illorum mẽſura ponderantur. Quoniam ſicut illa Chriſti merita Regnum cœlorum nobis meruerunt: ita opera quæ ego eius innixus meritis ac gratiæ operor, ipſam vitã æternam merẽtur. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Quoniam præſens parabola *Alia moralitas ſeu concio.* Dominica in Septuageſima prædicatur, aduertendum eſt, quòd tali tempore Eccleſia exterioribus ſignis humani generis caſum flere incipit, relictis gaudij ſignis, obortis lacrymis, deplorat miſeram noſtrorum parentum ſortem, qui ex tanta felicitate in tantam miſeriam prolapſi ſunt: quia relicto rationis imperio, inferiori ſe ſubdere appetitui

tui maluerunt. Sed tamẽ in hoc opere Dei, miſericordia ſplendet maximè: quoniam in ipſa quam eis infligit vindicta, propter peccatum; remedium miſcuit, quo ab illo exire *D. Aug.* valerent. Hinc enim celebris illa magni Auguſtini ſententia ortum habuit, qua dicit, quòd ſumma iuſtitia Dei, eſt ſumma miſericordia: quoniam & in ipſa vindicta, qua malum punit, eius vtilitatem ac bonum intendit. Nam cùm propter hæc temporalia, & caduca peccator Deum derelinquere audeat, tot miſeros caſus illi euenire permittit, amara multa illis miſceri, vt propter illa peccator in cognitionẽ veri boni deueniat, illis neglectis quæ tot habẽt admixta mala. Vnde & Oſeæ.2. loquẽs Dominus cum illo, *Oſeæ.2.* qui Deo neglecto concupiſcentijs ſuis operam dabat, ait. Et dixiſti: Vadam poſt amatores meos, qui dant panes meos mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum. Propter hoc ecce ego ſepiam vineam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas non inueniet, & ſequetur amatores ſuos, & non apprehẽdet eos, & ſequetur eos & non inueniet, & dicet: Vadam & reuertar ad virum meum priorem: quia benè mihi erat magis tunc quàm nunc eſt. Hoc eſt dicere. Pro eo quòd contempto vero bono poſt concupiſcentias tuas abire ſtatuiſti, ecce ego in ipſis tuis voluptatibus tot incommoda ponam, tot amara miſcebo, vt ab eis fugere, & ad me redire compellaris. Sepiam viam tuam ſpinis, hoc eſt, in ipſis plateis, callibus, in quibus vt tuis indulgeas voluptatibus ambulas; tot mala interponã, vt vulneratus ab eis abſcedas. Ibi enim æmulus tuus te cũ gladijs expectabit, quibus percuſſus in domũ diſcedas. Tot impedimenta collocabo, vt eis intercluſus deſideria tua minimè conſequi valeas. Quod quotidie peccator experitur. Nec inuenies ſemitas tuas. Hoc eſt, omnia negotia perdes, nec ea rectè tractare ſcias, ſed in medijs adinueniendis erres. Quarè iniquos ac vanos fines tuos cõſequi omninò non valebis, & ſic ab ipſo mundo repulſam paſſus in te reuerſus dicas: Vadam, & reuertar ad virum meum priorem, quia benè mihi erat magis tunc, quàm nunc eſt. Nam cùm nihil ex omnibus, quæ volebas conſequutus fueris præter labores, ærumnas, ac miſerias; experientia ipſa conuictus intelliges bonum tibi eſſe, minimũ eſſe in domo Dei, quàm habitare in tabernaculis peccatorũ, ac cũ filio *Pſalm.83.* *Luc.15.* prodigo reſipiſcẽs dicas. Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo. Vadam ad patrem meum, &c. Vides quanta ſit Dei miſericordia, vt etiam ipſam vindictã, quã malis infligit, in ipſorum commodum vertat. Sic ex primorũ Parentũ vltione ac punitione, quæ fuit nos in doloribus, ac miſerijs punire, id etiam vtilitatis capimus, vt eiſdem pœnis admoniti ad æterna præmia, quæ amiſeramus, potiùs anhelemus. Nec hoc ſolũ, verùm & hanc nobiſcũ miſericordiam fecit. Quod cùm propter peccatũ maledictionem incurrimus, vt in ſudore vultus noſtri veſceremur pane noſtro, quapropter oportebat vt operarij eſſemus; conducit nos in vineam ſuam, vt loco mercedis reſtituat nobis locũ, quem per peccatũ amiſeramus. Quarè tria dicemus. Primũ, quomodò omnes operarij ſimus. Secundũ, quænam ſit hæc vinea, in qua fodere ac laborare debeamus. Tertium, quæ ſit merces, quæ huic nro labori debeatur. Iob.c.7. ait: Militia eſt vita hominis ſu- *Iob.7.* per terrã, & ſicut dies mercenarij dies eius. Quoniam nihil in hac vita nouimus, quod nõ laboribus plenũ ſit. Omnis actio præſentis vitæ laborioſa eſt. Comedere, bibere, dormire, ambulare, ludere, laborare eſt. Viator qui fatigatus de vinea comedit, bibit, & dormitum vadit, non q̃ hæ actiones nõ ſint laborioſæ id facit; ſed quia minoris oneris ſunt quã iter peragere, & quod min⁹ eſt malũ, reſpectu maioris mali p̃ bono habetur. Veluti *Simile.* qui amphorã aquæ in vna manu portat, & quia defatigatur illa manus in alterã trãsfert pondus; non id facit q̃ illud non ſit etiam laborare: ſed quia minor aliquantulum labor, ideò pro quiete illũ aſſumit, & ſic eſt in omnibus alijs humanis actionibus. Homo naſcitur ad laborẽ, vnde omnes ſumus mercenarij, Reges, & Põtifices, pauperes, & diuites, maiores, atq; minores. Nam ſicut auis ad volandum; ſic homo ad laborandũ natus eſt. Poſuit Dñs hominem in paradiſo, vt operaretur; non ergo illum à paradiſo exulem fecit, vt haberet alium paradiſum, ſed vt laboraret, & operaretur. Et pro maledictione ac- *Geneſ.2.* cepimus panẽ noſtrũ cũ ſudore comedere. *Geneſ.3.* Quarè ſtultorũ eſt in loco laboris otium ac requiem quærere. Eorum nempè, de quibus Iob dixit: Qui eſſe ſub ſentibus delitias pu- *Iob.30.* tant. Iuſti verò ac ſapientes in ærumnis, ac miſerijs ſe vident eſſe, & ideò gemunt. Sic enim ait Iob. Ideò Gigantes ſub aquis ge- *Iob.26.* munt. Hoc eſt, ſub huius vitæ laboribus, qui omnes homines ſubmerſos tenent.

Cant.7. Et de talibus Spiritus sanctus ait in Cant. Oculi tui sicut piscinæ in Hesebō. Hoc est, habent oculos quasi fontes, præ lacrymis continuis, quas fundunt. Facti quasi Heraclitici, semper plorantes. Quarè & Bernardus ait, sic accidere bonis ac malis in hac vita, veluti cuidam mulieri, quæ in carcere peperit filium. Infans cùm nunquàm liberiorem ac meliorem vitam cognouerit, sic lætatur in carcere, ac si in hortis esset. Mater verò, quæ aliā meliorē vitā experta est, nunquàm à lacrymis cessat. Ludit infans ac ridet: mater verò gemit ac suspirat. Praui homines, ac mundani, qui nil futurorū bonorum considerant, nec spirituales delectationes experti sunt, & nil aliud nisi bona præsentia norunt: hæc pro bonis habent, in quibus nutriti sunt, quamuis mala referta omnia. Boni tamen ac penè cœlestes homines, qui supernaturalia bona per fidem ac contemplationem norunt, qui eam hîc habent experientiam illorum, quam hîc contingere fas est: nullum temporalium bonum æstimant, sed tanquàm mala respuunt, ac deflent, solummodò ad æterna alpirantes. Sumus ergo, siue velimus, siue nolimus omnes homines in hac vita operarij. Sed cuius rei? Vineæ certæ, quæ inter alias hæreditates plûs laboris exigit, vt fructum ferat. Si aratro semel aut bis proscindis terrā: triticum tibi abūdanter gignit. Sed vinea plures exigit culturas. Arare, fodere, molire, purgare, amputare, aperire, operire, & in aliquibus locis rigare, in alijs stercora mittere. Sed quæ nam est vinea hæc? Vtique anima tua. Hanc fodere, colereque curato, hanc plantare optimis arboribus virtutum, hanc molire sacculo & ligone pœnitentiæ, & rigare lacrymis, purgareq; oportet. Væ miseris, qui tantam curam impendunt hæreditatibus plantandis, atq; colendis: animas verò suas negligunt, incultas, atq; imparatas relinquunt. O mira res! quocunq; vadis, tecum defers vineam tuam, quocunq; tempore, quocunq; loco tibi presto est vinea tua, & tempus culturæ omni tempore, nec opus est Ver, aut Æstus operire; & tamen negligis illam colere. Felix qui omnibus relictis huic solo intendit officio, colere conscientiam suam, purgare ipsam, vt multum fructum afferat coram Deo, & hominibus, vt ait Greg. Vulgò dicitur: Oculus dñi impinguat equum, & optimus fimus, vt hæreditas ferax sit fructuū, sunt dñi vestigia. Et ita est, q̄ plùs faciunt decem mercenarij, præsente dño, quàm viginti ipso absente: nam Prouerbium Hispanum dicit, *Donde no anda su dueño, anda su duelo.* Quod tamen magnum malum est, accipere stipendium, & non impēdere seruitium. Apostolus quippè *Ephes.6.* ait: Non ad oculum seruientes. Nec minùs displicet Deo quorundam Christianorum crudelitas, qui laboribus & sudoribus proximorum non condolentes, quasi essent iumenta, sic eos ad opera acuūt, sic increpant, vt compellant eos, penè iecora emittere fodiendo. O quantū placet Deo, quando Dñs miseretur & condolet laborātibus, & ait ad illos, Remittite ex labore, nolo vt tantā impendatis operam, aut satigemini, quiescite modicum, refrigeramini modicum, sed pro viribꝰ sufficit labor, & ex hoc minuite! Verè reputaretur ei hoc ad iustitiam, qui fecerit hoc coram Deo, quia signum charitatis est plùs diligere proximum, quàm pecuniam. Attamen vt non penitùs dormiant, iustum est dñm assistere operarijs suis. O operarij! ô laborātes! adstat Dñs desuper de cęlo omnes circunspiciens, & notans omnes labores nostros. O quomodò signat eos in libro suo! Labora viriliter, nec multum cures *Psal.9.* signare tu labores tuos: quoniam laborē, & dolorem ipse considerat. Capillus (inquit) de capite vestro nō peribit. Hoc est, nec vna cogitatio bona de corde vestro peribit. Memoratæ sunt omnes cogitationes vestrę bonæ, & bona desideria, & omnia opera, & sermones scripta sunt in libro Domini, & per vnum Aue Maria, æternum tibi in gloria præmium parat. O Deus meus! quis nō laborabit? Quis non pro tanto præmio animā suam ponet in laboribus continuis? Præsens *Cant.vlt.* est Dominus vineæ (nam ipse dicit: Vinea mea coram me est semper) & nos excitat, sicut paterfamilias operarios suos. Quomodò vociferaris, quomodò clamas intùs, intùs in corde nostro. Filij, eia, properate, laborate, quoniam adueſperascit, & inclinat iam dies. Celeriter opus perficite, quia appropin quat nox, & tēpus breue restat, velociterq; transit, nec vt mercedem lucremini, restat deinde locus, aut tempus: nam Angelus clamat apud Ioannem, & iurat per Viuētem in *Apoc.10.* secula seculorum, quia vltrà iam non erit tempus. Operamini (inquit) dum dies est: *Ioan.9.* venit nox, quādo nemo poterit operari. Sic *Simile.* se habet sicut & paterfamilias, cùm præsens est. Et cū abest, suos præpositos dimittit ibi, quos vocamus, *Cachicanes*, qui eadem operarijs inculcant verba. Sic Deus prædicatores,

Gregor.

res, qui homines ad labores inuitamus, dicentes: Breue tempus est laboris, & magnum præmij: modicus labor, magna retributio: momentaneū est quod cruciat: æternum est quod delectat. Audi magnum prædicatorem Paulum dicentem: Momentaneum hoc & leue tribulationis nostræ, *2. Cor. 4.* supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operabitur in nobis. Hæc de vinea, & operarijs. Dicamus nunc de labore qualis debeat esse. Solet dici, nullum laborem, aut culturam sic alijs hæreditatibus prodesse, sicut prodest vineæ. Vsque adeò, vt duplicata cultura, duplicet fructus. Et narratur de quodam patre, qui habebat tres filios, & quatuor mille vites: dedit mille filiæ in dotem, & auxit laborem vineæ, & tantum vinum habuit de tribus millibus vitibus, quantum de quatuor millibus solebat accipere. Et experientia ipsa testatur, si vinea benè culta sit, quàm magnas vites inflatis botris refertas habeat. Et per oppositum in vinea negligenter culta, vites exiles, razemi pauci, vuisque minutis, ac paucis semipleni, ipsæq; vuæ acerbæ ac immaturæ solis animalibus comestibiles extant. Vides quantùm interest inter vineam, & vineam propter culturam? Plùs interest inter animam, & animam. Anima sancta mortificationibus sanctis, ac exercitio virtutum culta, quàm vberes fructus bonorum operum, desideriorum, ac cogitationum, quàm dulces charitatis vuas gignit, quantis viridibꝰ frondibus abūdat, hoc est, exterioribus etiam virtutis exemplis ornata, quàm feruida, quàm læta in Dei obsequio persistit. Alia verò anima inculta, nullum bonum fructum germinat, nisi labrusca dæmonibus dūtaxat edendas, de cætero sterilis bonorum operum. Vnde & Propheta *Oseæ.8.* dicebat: Culmus stans, non est in eo germen, quod etsi fecerit, alieni comedent illud. Vnde tanta disparitas animarum? Non quidem ex terra, quia eadem est: omnes quippè animæ æquales sunt à natiuitate in specie sua, & æqualis gratia paruulis datur in Baptismo. Disparitas ergo prouenit ex differenti cultura. Eandem ergo culturam, quam facis vineæ tuæ, exhibe animæ tuæ. Triplex exhiberur cultura vineæ. Aperire vites, vt pluuiam imbibere valeant: secundò illam molire: tertiò amputare super effluentes palmites, ac nimia terræ feracitate luxuriantes. Id animæ tuæ præsta. Aperi illam, vt inde ipsa recipiat imbrium spiritualium charismata, gratiarum, & bonorū cœlestium. Aperta est coram Deo conscientia tua, quando prompta est in omnibus obsequi Deo, & pro nullare, quantuncunque magna, ab ipso per mortale peccatum deuiare. Hinc iusti campi vocantur in Scriptura, cùm dicitur: Et campi tui replebuntur vbertate, hoc est, corda iustorum, quæ veluti campi aperta sunt ad cœli rorem recipiendum, semper ad æterna inhiantes. Et per oppositum nil sic impedit cœlestem pluuiam, ac imbrem, quantū mortale peccatum, per quod clauditur cor, & induratur ad Deū, ne eius gratiam, ac charismata accipiat, præponens temporale bonū Deo. Hinc Sponsa: Pessulum ostij Sponso aperuerat, vt ad se intraret. Hoc est, cordis duritiem, quam peccatum mortale in anima efficit. Idem est pessulum aperire, ac peccatum amouere. Væ miseris idolatris, qui Deum relinquunt, & sibi alium Deum confingunt. Nunquid idolatra est, qui relicto vero Deo, adorat idolū? & nō est idolatra, qui relicto Deo, adorat nummū, vel honorē, vel ventrem? Idolatria enim est, illum habere pro Deo suo, quem super omnia diligit, supra omnia quærit, quem omnibus præfert. Sicut enim olim quilibet habitus habebat Deum suum, ita modò quilibet peccator habet Deum suum. Væ miserum, cuius Deus venter est, & gloria in pudendis est. Væ misero, cui & si non idolum ex auro; tamen certè ipsum aurum Deus est: quid enim refert, quia non figuratur? Huiusmodi conscientias suas Deo clauserūt. Disce, ô homo, in tuo opere, qualis sis in animo tuo. Ex corpore accipe magisteriū. Nonne vides cor tuum inferiùs clausum ad terram, & angustum, & superiùs apertum ad cœlum, & amplum? Nunquid hoc casu factum est, ita vt non magis ex corporeo corde animi cor formare discas? Sit anima tua cor tuum, ab imis claude, ad superiora aperi, imitare vasculum corporei cordis, dilata os cordis tui, vt Deus totum occupet illud. Angustum sit ad terram, vt habens victum, *1. Tim. 6.* & quibus tegaris, his contēctus sis. Est quædam herba, quæ dicitur Heliotropium, Hispanè, *el tornasol*, cuius flos cum Sole nascitur, & cum Sole clauditur, & quòcunque se vertat Sol, semper sequitur ipsum. Talis debet esse humana voluntas ad Deum, quidquid contingat. Vbi fuerit Deus, ibi sit voluntas tua; semper intenta quid ipse velit, quid ipse præcipiat. Secunda vineæ *Simile.*

cultura

cultura eſt, illam emolire. Quid proderit tibi Dei dona ſuſcipere, niſi in eis viriliter profeceris? Non poteris autemhoc, niſi cordis tui duritiem emolias, & carnẽ tuam aſsiduè perfodias. Attende Apoſtolum in Epiſtola hodierna optimũ operarium, quomodò colat, quomodò fodiat vineam ſuam, id eſt, carnem. Caſtigo (inquit) corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Sicut enim terra non foſſa induratur, & protinùs malas herbas gignit: ita caro malas cogitationes, & turpia deſideriâ emittit, niſi aſsiduè effodiatur ſacculo pœnitentiæ, & ligone abſtinentiæ. Ne leues huiuſmodi inſtrumẽta à carne, nec à corde tuo. Sic enim & vineæ ſolẽt frequentiſsimè fodi, & iterum fodi, & arari. & moliri, & purgari. Hinc Apoſtolus per ſingulos dies (ait) adhortantes corda veſtra: vt nõ obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Tertia vineæ cultura eſt putatio, oportet enim ſapienter reſecare vitia, tollere omnẽ ſuperfluitatẽ ab anima omnium deſideriorum, & voluptatum, & delitiarũ, & gaudiorum abũdantiam; dimittere ſolùm palmites ſpirituales ad fructũ. Impoſsibile enim eſt, vt pluribus intẽtus terrenis abundet in cœleſtibus. Non ſolùm palmites aridos, id eſt, vitia, ſed etiam palmites virides, id eſt, licitas mundi delectationes amputare debemus ab anima: vt in paucis ſpiritualibus collecta virtus meliùs poſsit generare bonorum deſideriorũ vberes fructus. Et quoniam magna difficultas eſt in reſecandis vitijs; oportet acuta falce contritionis diligentiſsimè illa amputare. ¶ Solẽt etiam vineæ propter beſtias circundari, & in aliquibus regionibus ex palmitibus ipſis cõficiunt manipulos, ex quibus ſepiunt ipſas vineas. O homo! tu fac ſimiliter. Oſtendam tibi mirum modum, quo ex ipſiſmet vitijs amputatis animæ tuæ firmiſsimum murum ſtruas contra diabolum. Vt ſi in aſpectu, aut colloquio illius mulieris peccas, ſemel ac iterum, aut ex illius hominis familiaritate iam expertus es occaſionem tibi oriri peccandi: ex his experientijs manipulos cõfice, & ijs ſepi animam tuam, ne iterum per illam viam ingrediatur fera peſsima in vineam tuam. Experientia enim mali reddit cautum hominem, ad expellẽdum illud malum. Quatuor ſunt quæ ſolent nocere vineæ, ſcilicet, herbæ, vermes, nempè eruca, & brucus, gelu, beſtiæ. Iſta etiam quatuor nocent animæ. Primum voluptatum & mundanorum gaudiorum herbæ. Impoſsibile eſt enim hominem

1. Cor. 9. Simile.

Hebr. 3.

his mundanis gaudijs nimis immerſum, ſpiritualibus fructibus abundare. Pinguedo ſpiritus non compatitur ſecum corporum delitias. Et ſicut herbæ fructus vineæ deſtruunt, ſic delectationes ſpiritum exhauriunt. Vermes ſunt terrenarum operũ curę, lites, ſolicitudines, anxietates, quæ animæ pinguedinẽ corrodunt, nec ſinunt eam germinare ſpirituales fructus. Gelu comburens miro modo eſt carnalis concupiſcientia, quæ ſpiritum gelat, & carnem inflat, quæ non ſolùm folia, verùm & radicẽ conſumit, fructuſq; ipſos exſiccat. Libido quippè omnia deuorat, etiam ipſas radices virtutum. Vnde & Iob de ea dicit: Ignis eſt vſq; ad conſummationem deuorans, & omnia eradicans genimina. Beſtiæ ſunt dæmones, qui fructus etiam immaturos dentibus comminuunt, & deuorant, & de iſtis Sponſa clamat vineatoribus, cuſtodibuſq; vinearum, hoc eſt, Epiſcopis, & prædicatoribus. Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. Capiuntur, cùm producuntur, quando earum inſidiæ populis deteguntur, ne furtim deglutiantur. Hæc & vitanda ſunt à nobis, & cauenda: nam tempeſtas grandinis, quæ ſolet aliquando, maturis iam fructibus euenire, & illos perdere: hæc à nobis noſtris viribus vitari non poteſt, opus eſt pulſare cãpanas, inuocare orationibus Deum, ne nos demergat tempeſtas tribulationis, & tentationis, quæ plures etiam perfectos perdidit. ¶ Sed tempus eſt, vt de ipſa mercede loquamur, ſi priùs hoc diſcernamus. Quomodo ſi noſtra vinea eſt in qua laboramus, nempè anima noſtra, à Deo noſtri laboris mercedem expetimus? Mercenarijs quippè ideô datur merces, quia in alieno laborant: ſuam autem propriam colenti & purganti vineam, quis mercedem exhibeat? Tu autem propriam excolis vineam, quomodò à Deo mercedem petis? O miſericordia! ô magnificientia Dei noſtri! In proprio laboramus, & à te mercedem ſuſcipimus. Quis vidit vnquàm tale? Noſtros profectus, tuos putas cultus, officia noſtra, tua reputas ſeruitia. Quid enim ad te attinet, quòd ego bonus ſim? Si fueris iuſtus, quid dabis Deo? ait vnus ex amicis Iob: Et ſi fueris bonus, tibi erit, Deo enim quid confers? Habet enim ille Angelicos exercitus, propter quod Dominus Deus Sabbaoth nuncupatur, quorum comparatione vermiculus ipſe es. Non eget laudibus tuis, imô nec Angelicis. Quantis retro

Iob. 31.

Cant. 3.

Iob. 35.

tro ſeculis ipſe ſolus fuit, antequam conderet mundum? Nullis indiget laudatoribus: quia ſibi ſufficit laus ſua, quia ſine omni laudatore ipſe ſibi laudabilis eſt. Nihil ergò ad eum pertinet quod boni ſimus. niſi quia cũ optimus ſit, & ſummum bonũ; ipſe ſua bonitate vult omnes nos eſſe bonos ſimiles ſibi. Propter quod æternam nobis repromiſit mercedem. Quiait. O homo, eſto bonus, & accipe cœlum, nõ quia egeo te, ſed quia diligo te: ideò ad me attinet ſalus tua, non propter honorem, ſed propter amorem, quia diligo te, & cupio vt videas me. Et licet labores in tua propria vinea; tamẽ mercedem ipſe retribuit, & illam magnam. Grãdis certè labor eſt colere vineam, & cultam à tot periculis cuſtodire. Sed nunquid abſq; mercede? Non vtiq;. Et quænã eſt iſta merces? Quis dicere valeat? indicibile eſt, & omnem excedit cogitatũ. Nunquid non ineffabile, non incogitabile? Quia in cor hominis non aſcenderunt, quę præparauit Deus diligentibus ſe. Vtiq; nõ otioſis, ſed propter ipſum laborantibus. Auguſtinus vltimo de Ciuitat. ingenuè fatetur ſe neſcire hęc proloqui, ſed quoniam promiſi dicam (inquit) vt potero, experiri enim magis vellem, quã dicere. Grãdis operarius fuit in vinea Domini Abraham, qui relicta domo parentum peregrinus fuit omni tempore vitę ſuæ habitans in caſulis. Ideò petens à Domino ſuorũ laborum mercedem, ait. Domine Deus me⁹, quid dabis mihi? Ecce propter te egreſſus ſum de terra mea, reliqui domũ meam, patriam & hęreditatem. Nunquid fruſtra? Nunquid ſine præmio? Domine Deus, quid dabis mihi? Nunquid mercenarius tuus ero, & præmium non habebo? Similiter alius magnus operator fuit Dauid, qui pręliatus eſt pręlia Domini, & zelauit pro domo Iſraël, & à Deo petit mercedem dicẽs. Quid enim mihi eſt in cælo, aut à te quid volui ſuper terram? Dediſti quidem mihi Regnum, honorem, diuitias multas, hæc quę à te non petij, non volui, non optaui; ſed pro iſtis meis laboribus non accipio mercedem hanc. A te enim quid volui ſuper terram? Sed quid mihi eſt in cœlo oſtende, vt libentius laborem. Defecit (inquit) caro mea, & cor meum: quia non illud reficiunt, nec implent. Deus, ait, cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Deus, & hic in æternum. Vnde Auguſtinus ait. Grandis es tu Domine, grandis eſt merces tua, nec enim eſt alia merces tua niſi tu Domine Deus in æternum. Non auro, nec argento, non terra, nõ cœlo, non ſyderibus, non Angelis præmiantur labores tui; ſed in Deo habes mercedem tuam. Es ne hac ſolutione contentus? Omnino non me ſatiaret Deus (ait Auguſtinus) niſi mihi daret ſeipſum. Quid eſt tota terra? Quid eſt totum cœlum? Et quid eſt quod in ęternum datur? Non pro hora, non pro die, non pro anno, non pro centum annis, vel pro mille annis, ſed in ęternum. Res tunc dicitur plus valere, quando eſt perpetua, ſicut ducatus perpetui redditus emitur quadraginta. Quare ergo pro vno Ducato dãtur triginta, vel quadraginta? Vtique quia perpetuus eſt. Quid valet Deus perpetuus? Auguſtinus pro vna hora qua quis fruatur Deo, centum, vel mille tormentorum annos ſuſtinendos eſſe cenſet. Imò credo beatos centum annos inferni ſuſtinere libenter, ſi à gloria ſepararentur, & haberent perfectam illius memoriam, vt vna die iterum Deo fruerẽtur. Quid igitur erit illud perpetuò poſsidere. Ita etiã ad Abraham Deus reſpõdit. O amice Abrahã, ego merces tua magna nimis. Dabo meipſum, Dabo (inquit) tibi omne bonũ. Quidquid deſiderari poteſt, in me eſt. Diuitię, delitię, honores, gloria, quies, pax, gaudium, lætitia, ſatietas, plenitudo, ſapientia, virtus. Pete quidquid volueris, in me inuenies, imò vltra quàm ipſe velis deſiderare: omniũ bonorum pelagus ſum. Hoc eſt quod Apoſtolus ait, quòd erit Deus omnia in omnibus. Quomodo hoc quòd Deus ſit totus in omnibus, benè intelligo. Eſt enim totus in Petro, totus in Paulo; nec enim partes habet, quarũ vna ſit in toto beato, & alia in alio. Sed quomodo erit omnia in omnibus? Vtiq; quia erit guſtui ſapor, & olfactui odor, ventri plenitudo, auditui melodia, intellectui ſapiẽtia, tactui voluptas, voluntati gaudium, denique omnia omnibus potentijs, ac ſenſibus in gloria; quam mihi & vobis præſtare dignetur. Amen.

Auguſt.

Pſal. 52.

Simile.

D. Aug.

Geneſ. 15.

ad Col. 3.

Et aſcendens Ieſus Hieroſolymam, aſſumpſit duodecim Diſcipulos ſuos ſecretò, & ait illis. Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, & Scribis. Et cõdemnabunt eum ad mortẽ, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die reſurget. Hoc contigit cùm Dominus pergèbat in Hieruſalem ad Paſcha illud, in quo debebat pro nobis acerbiſsimam mortem pati. Quarè tunc præcedebat eos, vt ait Marcus, cùm tamen alijs vicibus aliqui Diſcipuli præcedere

Mart. 10.

cedere ſolebant illum. Et in ſpecie modò dicit quæ paſſurus erat, quæ aliàs in genere dixerat, nimirum quòd interficiendus eſſet, modò & genus mortis, & præcedentia mortem explicat. Nec tamen dicit, quòd traderetur ſit ab aliquo Diſcipulorum ſuorum: quoniam tunc nondum in animum id induxerat Iudas. Aduertendum tamen, quòd cùm inquit Mathæus, Tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum; tertium horum (ſcilicet) crucifixio fuit petita à Iudæis, duo autem prima, nempè illuſio, & flagellatio, fuerunt effectus ſubſequuti traditionem Iudæorum. nõ autem procuratiab eis. Et proindè propoſitio. Ad, in duobus illis prioribus denotat cõſecutionem effectus, non intentionem tradentium Principum, ac Scribarum: quoniã hi non niſi crucifixionem eius petierunt.

Marc. 10. *Luc. 18.* Vndè Marcus, ac Lucas quę ſequuta ſunt traditionem Iudæorum ſic explicant. Et illudent ei, Gentes ſcilicet, & conſpuent eum, & flagellabunt eum, & poſtquam flagellauerint, occident eum. Sed quoniã hæc hiſtoria bis legitur in Eccleſia, nempè Dominica in Quinquageſima, & Feria quarta, poſt ſecundam Dominicam in Quadrageſima, ad vtrumque propoſitum in gratiã concionatorum explicanda eſt. Et primò ſic incipe. ¶ Breuiter hic Dominus ſuæ paſſionis nobis memoriam facit, & clarè ea pronunciat quę paſſurus eſt, & nihilominus id Diſcipuli intelligere non valuerunt. Capere quippè non poterant, quomodò per has ignominias ac dolores Chriſtus eſſet conſequuturus ſuæ reſurrectionis gloriã. Et ideò Diuus Gregorius dicit. Protinus narratur illuminatio vnius cæci, & apud Mathæum duorum; nam quia carnales adhuc Diſcipuli non valebant capere verba myſterij, venitur ad miraculum, vt eos ad fidem cœleſtia facta ſolidarent. Et certè hoc vnum inter alia mirabile videtur, quod cùm Dominus pergeret in Hieruſalem vt pateretur, & ea quæ paſſurus erat, acerbiora, & duriora, & ignominioſiora debebant eſſe, quàm ea, quæ nunquam homo in carne viuens aliquando paſſus eſt: nihilominùs hæc quæ abiectiſsima erant, aſcenſum vocat, cùm dicit. Ecce aſcendimus Hieroſolymam. Itaque mortem ſuam aſcenſum vocat ad cœleſtem Hieruſalem. Longè alia eſt loquela Dei, quàm loquela hominum, ſicut & aliæ ſunt cogitationes eius à cogitationibus noſtris. Sicut enim exaltantur cœli à terra, (ait Dominus per Eſaiam) ita exaltatæ ſunt cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Nam quales ſunt cogitatus; tales & ſermones qui illos exprimunt. Cùm ergò cogitationes hominum terrenę, ac carnales ſint, tales ſunt etiam & ſermones illius. Et cùm ſenſus hominis carnalis per quos gubernatur, non aliud bonum, aut malum agnoſcat, præter id quod modò experitur; hinc fit quòd illa ſibi ſit gloria, quam ipſe cùm mundo æſtimat, & illa ignominia, quàm homines iudicant talem. E regione verò Deus qui per altiora iudicat principia, in hoc veram gloriam & honorem conſtituit, in quo ſecundum veritatem conſtunt, & eodem modo loquitur. Et quoniam paſſiones & mors Chriſti via ſunt ad veram exaltationem, quę ſit in gloria cœleſti: ideò à fine eas denominat, exaltationem eas vocans, eo modo loquendi, quo potio amara, aut phlebothoma, & cauterium ſanitas nuncupantur, quia ad ſanitatem diriguntur. Concitatur ſtomachus, dolet venter, amareſcit lingua, poſtquam hauſtli paſſionem, & alius dicit tibi, Gaude, quia hæc omnia ſalus ſunt. Torqueor ad mortem, & dicis mihi hæc eſſe ſalutem. Ita eſt? quoniam dolores iſti via ſunt ad ſalutem, & ideò ſic eos voco. Ille alius qui fodiendo, arando, colendo terram penè ſpiritum exhalat, ſi quæreris ab eo quid agat, vtique reſpondebit, ſe vitam ſuam ſibi acquirere. Quòd ſi dixeris. Perdis vitam laborando, & dicis illam acquirere? Sic. Quoniam ſic vitam ſuſtentat acquirendo victum. Sic iuſtus, qui dum in carne viuit, oppreſſus, abiectus, ac mille modis affligitur viuit, ſi hęc propter Deum patienter ſert, aſcendere dicitur, etiam ſi oculis hominum deſcendere videatur. Illi enim gradus ac paſſus ſunt, quibus in cœlum aſcenditur. Vnde in Pſalterio Dauid, quindecim Pſalmi ſunt, qui dicuntur Canticum graduum, quos concinebant illi qui aſcendebant in templum Hieruſalem, & per tribulationes incipiunt dicendo. Ad Dominum cùm tribularer clamaui, & exaudiuit me. Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua. Aſcendis & ploras? Elenaris & tribularis? Ad Deum pergis & gemis? Ita certè. Quoniam hi gradus ſunt per quos aſcenditur ad Hieruſalem. Quapropter gratias tibi Domine refero, milleque vicibus gratias ago; quoniam huic graui, ac oneroſo ſubiecto, qua-

Moralitas ſeu concio. *D. Greg.* *Eſai. 55.* *Simile.* *Pſal. 119.* *Pſal. 118.*

qualis eſt homo, corpore hoc ponderoſiore terra & arena onuſtus, quod fortiter ad terram illum inclinat, tuæ gratiæ alas, ac fauoris tui celeritatem tribuiſti, quibus ſubleuatus ſic altè volat, vt Aquilæ volatus exuperet, nec accipiter tanta velocitate ad prędam auolet, quantum ipſe ad cœleſtia ſubleuatur. Quòd Aquila volet, quis mirabitur? ſed quòd bos in aëra tanquam Aquila vehatur, hoc omnibus prodigium appareret. Quod Angelus cœleſtia petat, nil mirũ eſt, alis plenus, ſubtiliſsimus ſpiritus, qui omnia corporalia velociſsimè tranſcẽdit: Sed quòd homo huic oneri mortali iunctus, ac conglutinatus (de quo ſcriptum eſt, corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitãtem) quod iſte aſcendat, volet, in altumq; ſe iactare valeat, atq; ſalire, hoc certè valde mirabile eſt. Hac ratione D. Tho. docet in. 1. parte. quòd Angeli perfectiores in natura, etiam in gloria ſunt maiores: quoniam totis ſuis viribus ſe in Deum conuertunt, nec enim carnẽ habebãt qui illorum conatum impediret, ſicut homines habemus. Quarè ſuſpicor, quòd in die iudicij, plus ſplendebit Dei gloria in hominũ, quàm in Angelorum ſalute. Nã quòd res tam grauis in tam excelſum aſcenderet locũ, quæ machinę id facere poterũt? In difficultate dicimus quòd ſita eſt gloria, & maior apparet difficultas in hominum, quàm in Angelorum ſaluatione. Quarè illa in maiorem cedet gloriã. Angelus in ipſo cœlo empyreo creatus fuit, quid mirũ ꝙ in illo ſemper maneat, imò quòd ab illo loco ceciderit, mirabilius apparet. Homo verò qui in terra conditus eſt, conterendo glebas, onuſtus ligone & aratro, quòd iſte cmù deberet deſcendere aſcendat, miraculum mirandum apparet. Difficultas quippè in aſcendendo eſt. Nam *facilis deſcenſus Auerni: ſed reuocare gradum, Superaſq; euadere ad auras, hoc opus hîc labor eſt*. Has ergò omnes difficultates gratia Dei ſuperat, quæ hominem corporis põdere preſsũ adalta aſcẽdere facit. Quarè iuſtorum vita aſcenſus vocatur. Beatus vir cuius eſt auxiliũ abs te (ait Regius Propheta) aſcẽſiones in corde ſuo faciet. Auxilium gratiæ ſuæ ipsũ aſcẽdere ad ſupera facit. Quare Eccleſia quotidiè in præfatione nos admonet dicẽs. Sursũ corda. Et de iuſtis dicitur quòd aſcendũt. Aſcẽdit Moyſes in montẽ. Aſcendit Abrahã & aſcẽdit Helias. Et de animalibus ſanctis dicitur, quod erant pennata. Ad Spõsã quoq; Spiritus Sãctus ait. Surge, propera amica mea, Colũba mea, in foraminibus petrę. Ea velocitate qua colũba ad feneſtras ſuas aſcẽdit, pperat etiã anima iuſti, ad cœleſtia. Verberat aërem fortiter columba alis ſuis, nec alia auis eſt, quæ tam magnum ſonitum faciat quatiendo aërem alis ſuis ſicut Columba facit. Sic & iuſtus ſtrepens flagellorum ictibus, ſingultibus, ſuſpirijs, ieiunijs percutiendo aërẽ, ac vanitatẽ huius ſeculi ad ſupera volat. Vnde Paulus quæ ſurſum ſunt (ait) quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, nõ quæ ſuper terram. Ac ſi diceret, nõ ad Solem, aut Lunam, aut ad Angelos, aut Cherubin aſcẽdere niti debetis: ſed vſq; ad dexterã Dei, vbi Chriſtus eſt ſedẽs, veſtrum volatum iactare debetis. Id ipſum illũ facere videbatur cũ ad Philipenſes. 3. dicebat. Fratres, ego nõ arbitror me cõprehẽdiſſe. Ac ſi diceret. Nondum meũ volatũ finiui, nec terminũ meũ adhuc attigi: quoniam altiſsimus eſt. Vnũ autem (id eſt quod ad rẽ attinet, hoc eſt) quæ retrò ſunt obliuiscens, ad ea verò quę priora ſunt, extendo meipſum, ad deſtinatum perſequor, ad brauium ſupernæ vocationis. Alludit ad modum, quò ſe habẽt illi qui currunt ad apprehendendum præmiũ, quod velocius currenti appoſitum eſt, qui non reſpiciunt ad id quòd iam currendo pertranſierunt, ſed ad id quod pertranſeundum reſtat. Sic iuſtus non reſpicit bona quę iam fecit, ſed quę facienda reſtant attendit. Currere, aſcendere, volare: hoc nititur. Ad priora extẽdens meipſum, hoc eſt, ad apprehendendum præmium me iacto, totis meis viribus ad illud me proijcio. Sicut qui currit in ſtudio ad apprehendendum brauium toto corpore ſe proijcit, vt apprehẽdat illud imò antequã appropinquet, extẽdit corpus & manus, vt colligat premiũ ibi appoſitũ: ſic iuſtꝰ corpus & manus ad accipiẽdũ præmiũ extẽdit. Et hoc eſt, Ad priora extẽdo meipſũ, vel ad priora, id eſt, ad ea quæ ſunt ante me extẽdo meipſũ, iuſtꝰ quippè retrò honores, diuitias, & voluptates dimittit, & ob oculos tãquam ſcopum Deũ ipſum ponit, ita quòd cùm ipſe fugiat omnia hæc, ipſa tamẽ illum ſequuntur. Quoniam iſta quæ propter Deum dimittit, cumulatim & perfectiora poſteà in Deo ipſo adinuenit. Hoc diſcriminãtur iuſti & peccatores. Quoniam iſti auidiſsimè poſt honores, voluptates, diuitias, ac cætera bona temporalia currunt: quę tamen longè fugiunt ab eis. Ea omnia ob oculos tanquam ſcopum ponunt, & tamen longè

Virgilius. *Pſal. 83.* *Exod. 19.* *4. Reg. 2.* *Ezech. 1.* *Cant. 2.* *Sap. 9.* *D. Thom.* *Ad Col. 3.* *Ad Phil. 3.* *Simile.* *Simile.*

ſe

ſe ab eorum conſpectu eleuant: ita quòd ferè per totam vitam ſuam, nec ſemel ea contingere queant. Sed iuſti hæc poſt ſe dimittũt, & ipſi ſolum Deum reſpiciunt, & ideò hæc omnia ſequuntur illos tamquam vmbra corpus. Sed cùm Deum, quem ipſi quærunt apprehenderint, hæc omnia conſequũtur illos, & in Deo ipſo longè meliorata contingunt: quoniam in Deo ipſo, & honores, & diuitiæ, & voluptates multò melius, quàm in ſeipſis inueniuntur. Sed quoniam hæc in Deo celſitudinẽ quandam ſortiuntur, oportet quòd homo ad ea eleuetur & extendatur, & ideò dicit, Extẽdo meipſum. Hoc eſt, ſupranaturam meam aſcendo. Supranaturale quippè eſt homini Deum in ſeipſo cõtingere, vt ſupra vires ſuas eſt tam altam viſionem apprehendere. Nam vt Dñs Chriſtũ qui ſemper præcedit nos aſſequamur; opus eſt corrigam extendere vt dicitur (*dar de ſi el hombre*) & magis, ac magis benè operari, plus hodiè quã heri, & melius cras, quàm hodiè: vt ſic aliquo modo contingere Chriſtum queamus, qui ſemper tanquam Aquila ſuper nos volat, ideò quippè dicitur, Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & Aquilæ. Et titulus Pſalmi. 34. eſt, Idithũ. Vbi grãde adinuenit myſteriũ Auguſtin⁹. Idithum quippè interpretatur tranſiliens eos, & hoc Chriſtum Dñm refert, qui ſemper præcedit nos & antecedit, & ſuper nos volitat & eleuatur. De quo Pſalmiſta dicit. Et aſcendit ſuper Cherubin & volauit: volauit ſuper pennas ventorum. Hinc & Sponſa dicit. En iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliẽs colles. Ad brauium ſupernæ vocationis in Chriſto Ieſu, per Chriſtũ ſic altè aſcẽdimus, & ipſe nobis alas gratię ſuæ conferre dignatur. In cuius ſignum in lege veteri præcipiebat Deus, ne per gradus aſcenderent ad altare, quaſi in hoc innuẽs, quòd in illa lege non habebatur ea plenitudo gratię quę in noua, qua poſſent aſcendere in cœlũ. Neminẽ enim ad perfectũ adduxit Lex, nec alas ad tãtã celſitudinẽ dabat. Lex aũt noua iã præcepit nobis, vt cãtem⁹ Cãticũ graduũ, vt Auguſtinus dicebat. Aſcẽdenti ad cõuallem plorationis, & cantanti Canticum graduum dederat ſagittas acutas. Quãdò enim cõuerſus eſt ad Dominum, hoc Canticum graduum aſcendẽs à peccatis ad gratiam canebat. Et Paulus ad Galat. ſcribens. c. 4. dicebat. Nos ſub elemẽtis mũdi eramus ſeruientes. Qui in veteri lege degebãt ſub elemẽtis mũdi erant, eo quod ſubijciebãtur ceremonijs illis, ac ſacrificijs quæ ex rebus elementalibus conſtabãt. At vbi venit plenitudo tẽporis, miſit Deus filium ſuum natum ex mulíere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Vt homines ab elementis mundi, quibus in lege veteri ſeruiebant, ad altiora ſubleuaret. Nam & ſi modò ſacramentis viſibilibus ſubijcimur, quę ex quatuor elementis cõſtant: tamen nõ nos ſubmerſos ſub ſe tenent elementa, quinimò ſupra illa nos eleuat gratia, quæ in illis nobis confertur, & ſuper omnia creata nos aſcẽdere facit. Vnde de Chriſto Dño ſcriptũ eſt, ꝙ poſtquã baptizatus eſt, confeſtim aſcẽdit de aqua. Et ſic eos qui baptizantur cõfeſtim ab aquis eleuant eos baptizãtes. Iã enim alæ cõferũtur illis, quibus ſuper omnia creata volent. Vt adoptionẽ filiorũ Dei acciperemus. Recepi quippè vt ſit filius Dei, & hæres Regni cœlorũ, quod eſt ſuper omnes res creatas. Igitur optima ratione Dñs mortem ſuam aſcenſum vocat, cùm dicit. *Ecce aſcendimus Hieroſolymam.* Et Lucas ait. Et conſũmabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per Prophetas de filio hominis. Nam per ipſum hanc conſummatã perfectionem accepimus ad vitam æternã, vbi finis noſter ſitus eſt. Ipſe enim eſt via per quã pergimus ad Deũ, & ſcala illa myſtica Iacob, per quã aſcendimus ad patriam. Ideò quippè dicitur à Paulo Finis Legis Chriſtus. Non ob hoc ſolũ ꝙ ipſe eſſet ſcopus, ad quẽ dirigebatur, & aſpiciebat Lex: verũetiã quia finis & cõſũmatio Legis fuit, quã adimpleuit in ſua perfectione ponens. Nẽpè ducẽs nos per illam ad finẽ noſtrũ, & cõſummatam perfectionẽ noſtrã. Tũc enim res eſt in ſua vltima perfectione, cũ conſequuta eſt finẽ ſuũ. Chriſtus quippè hãc cõſummatam gratiam cõfert nobis, qua in finẽ noſtrum vltimũ collocamur. Quarè ſolus ipſe dicere potuit, Cõſummatũ eſt, hoc eſt, imperfecta perfeci, & hominẽ in ſua cõſummata perfectione collocaui. Id eſt etiã quod Paulus. Hebr. 12. docet. Aſpiciẽtes (inquit) in authorẽ fidei, & cõſummatorẽ Ieſũ. Quoniã non ſolũ in nobis per Chriſtum incipit iſta Dei cognitio per fidẽ; verumetiã perficitur. Infundit quippè fidẽ, quæ cognitionẽ obſcuram & ænigmaticam parit, & confert gloriam, in qua perficitur illa cognitio, & fit clara. *Tradetur enim Gẽtibus, &c.* Ecce gradus quibus ad cœleſtẽ Hieruſalẽ aſcẽditur. Flagella, cruces, iniuriæ. Aſcẽſum eius fecit purpureũ, reclinatoriũ aureũ, vt ad reclinatorium

Luc.17. *Pſalm.34.* *D. Aug.* *Pſal.17.* *Cant.2.* *Exod.20.* *Hebr.7.* *D. Aug.* *Ad Gal. 4.* *Matth.3.* *Ad Galat. 4.* *Luc.18.* *Geneſ.28.* *Ad Rom. 10.* *Ad Heb. 12.* *Cãnt.6.*

torium aureum aſcendamus (quod ſignificat diuinitatis clarã cognitionem, in qua requieſcunt animæ ſanctorum) oportet, vt per hos gradus purpureos aſcẽdamus. Per liuores, per viuices, per flagella, ſanguinea vulnera, per ieiunia, paupertatem, perſecutiones, labores. Nõne ſic oportuit pati Chriſtũ (ait Dominus) & ita intrare in gloriã ſuã? Quarè cùm illum inimici eius deijcere voluerunt, amplius ſubleuarũt. Pueri illi qui irridebãt Heliſeũ dicẽtes. Aſcẽde calue, aſcẽde calue, opprobriũ quidem ex vna parte offerebant illi, caluum illum nuncupantes: cæterum ex alia parte eleuabãt illum dicẽtes, quòd aſcẽderet. Sic Chriſto Domino contingit, qui dicitur caluus, eò quòd in monte Caluario occiſus eſt, (Nam ſic intelligit Auguſtinus pluriũ pſalmorũ titulũ, qui ſic dicit. In finẽ pro filijs Chore, hoc eſt calui, cuius filij ſumus Chriſtiani, in monte Caluario per mortẽ eius geniti, ac viuificati: In mõte ergò illo Caluario, in quo illum opprobrijs maximis afficiebãt dicẽtes, non ꝙ aſcẽderet, ſed quòd deſcẽderet, Deſcẽdat de cruce, & credemus ei; ibi illũ potius ſubleuabãt, & ad cœlũ vſq; vehebãt. Aſcẽſus ergò ad thronũ Salomonis purpureus eſt: nec enim per delitias & carnis voluptates aſcẽditur; ſed per hos gradus per quos aſcendit Chriſtus. Hinc & Paulus in ieiunijs multis, in frigore, & nuditate, & in magnis laboribus exercebatur, vt aſcenſum hũc perficeret. Ipſi verò nil horũ intellexerũt. Difficile quippè poterat capi; quomodò ad aſcenſum eſſet via per deſcenſum, cũ ſint omnino contrarij motus aſcẽſus atq; deſcenſus. Quarè in confirmationem huius veritatis illuminãtur cæci, vt in fine huius capitis videbimus. ¶ Sed quoniam vt diximus hoc Euangeliũ in Quinquageſima prædicatur, quo tẽpore Chriſtiani in potationibus, ebrietatibus, & luxurijs occupãtur, poterit quæri, cur in talibus diebus Eccleſia paſſionis Chriſti mentionem facit; cum videatur extra chorum ſaltare. Nam de paſſione & morte loqui, cùm tempus lætitię inſtat, importuna narratio videtur. Sed attendite, ꝙ Chriſtus Dominus quotieſcunque fecit mẽtionem Diſcipulis ſuis ſuæ paſſionis, hoc videtur intendiſſe, nempè ſua illis gaudia temperare, imò inficere, amaritudinem in illis miſcere, ne de temporalibus rebus nimis gauderent. Nam poſtquam in capite. 16. Petro claues Regni cœlorum promiſiſſet tanquam capiti, & cæteris Diſcipulis etiam quos cum illo fecit ſacerdotes, ne tanto donio & gaudio eleuarentur, ſtatim dixit eis quæ pati deberet in Hieruſalẽ. Item in trãſfiguratione, cùm tanto gaudio affecti remãſerint Diſcipuli, vt Petrus diceret ſe velle ibi manere: tunc Moyſes & Helias loquebãtur de exceſſu quem completurus erat in Hieruſalẽ. Hoc eſt, de paſſione & morte eius, & poſteâ ipſis Diſcipulis idem dixit. Et cũ capite præcedẽti Diſcipuli dixiſſent ad eum. Ecce nos reliquimus omnia, &c. & Dominus illis promiſiſſet duodecim ſedes; confeſtim in hoc capite dicit eis. Ecce aſcendimus Hieroſolymam. &c. Idem intendit Eccleſia, immittere vobis metũ inter veſtras delitias ac gaudia, ne effrẽnati eas ſequamini. Sic enim Iob. c. 37. dicebat. Sẽper enim quaſi tumẽtes ſuper me fluctus, timui Deũ. Et Paulus ad Philippenſes. 2. ait. Itaq; fratres mei, cũ timore & tremore veſtram ſalutem operamini. Hic enim timor hominẽ proſperũ, & beatũ in via virtutis reddit: verũ quippè eſt, quod per Sapientem dicitur. Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Hinc enim apud Scythas (teſte Strabone) mos hic in conuiuijs eorũ fuit, vt cũ potus cõuiuis porrigebatur, vnus præibat cum caluario hominis defũcti, & dicebat. Vide, & bibe. Ne multũ potui indulgeas; conſidera te moriturũ. Hinc & Sapiens nos admonet dicẽs. In die bonorũ, ne immemor ſis malorũ. Hac ergò ratione Eccleſia hanc memoriam mortis Chriſti inter noſtra gaudia immiſcet, ne plurimũ eis fidam⁹, ſed noſtrorũ peccatorum memoriam habentes, potius ad lacrymas quã ad riſum moueamur: Chriſtus enim propter ſcelera noſtra attritus eſt. Sed hæc conſideratio illis dũtaxat, qui per verã fidem Chriſti paſſioni affecti ſunt, prodeſſe valebit. Sed & de cæco ſimul mentionem facit; vt hinc percipiamus cæcitatem noſtram. Nam cũ ad triſtitiam & pœnitentiam (cuius tempus inſtat) nos præparare deberemus: tunc longius ab illa deuiamus, & ad cõtraria ferimur. Cæcus, fratres mei, in meridie cũ Solis micatus plus ſplendẽt, nil videt, ſicut nec quando nox tenebris ſuis occupat lucem, ſic cæcus eſt in meridie ſicut in media nocte, etiam ſi radij Solis eius oculos feriant, nihil magis reſpicit. Sic & nos, ò Chriſtiani, ita cæci ſum⁹ in meridie, ſicut in medijs tenebris. Sic carnales ſumus cum Eccleſia ad ſpiritualia nos reuocat, ſicut quando caro noſtra ſuas à nobis delitias exigebat, Vnde Eſa. c. 59. ait. Impegimus in meridie, ſicut in medijs tenebris. In meridiana luce quando

Luca.24. *4. Reg.2.* *D. Aug.* *Matth.27.* *3. Reg.34.* *2. Cor.6.* *Matth.16.* *Iob.37.* *Ad Phil.2.* *Prouer.28.* *Eccl.11.* *Eſai.53.* *Similc.* *Eſai.59.*

quando Eccleſiæ lumen oculos noſtros fortius ferit: tunc minus & nos videmus. Cùm nos à cæcitate noſtra vult eripere, tunc plus luti ſuper oculos ponimus. Cùm nos ſanctiores efficere ſatagit, tũc nos magis efficimur peccatores. Impegimus in meridie quaſi in tenebris. Cũ maiorem nobis lucem adminiſtrat Eccleſia, minùs videmus. Percutit oculos noſtros luce, & nos nihil ad illam mouemur. Triſtitiã nobis repreſẽtat, & nos ad voluptates & luxuriem præcipites ferimur. Et vocabit Dominus in die illa ad luctum, & *Eſai. 22.* caluitium, & ad cingulum ſacci, & ecce gaudium & lętitia, occidere vitulos, iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Comedamus, & bibamus, cras enim morimur. Et cras ieiunabimus. Quid huic cũ illo rei eſt? Quæ cęcitas? quæ inſania homines Chriſtianos per hos dies capit, quòd Quadrageſimæ tẽpore properãte, in quo ieiunare debetis, nunc plus commeſſationibus, & ebrietatibus, ſimul & in pudicitijs indulgeatis, & operam detis. Nonne inſanus tibi vi- *Similo.* deretur citharœdus, qui coram Rege debet poſt horã pulſare fides, ſi priꝰ ad pilã luderet, quo ludo manus maximè impeditur, ne poſteà (vt decet) pulſare valeat fides? Debes poſt triduũ ieiunijs vacare, & reuocas modò carnem tuam, & ad contraria ducis. Quomodò tũc ieiunare valebis? Quia haſtiludiũ, vel perendie exercere debent, prius equos propè parietẽ rectos currere docent, quatenus poſteà à tela ipſa lignorum non deuiẽt. Nã ſi illos per plateas & cãpos currere facerẽt, nequirẽt in quo die haſtiludium exercere deberent, illos recto itinere iuxtà telam ducere. Debes cras, aut perendiè certamen cũ diabolo inire, inquo corpus gerit vicẽ equi, & anima equitis, Si corpus tuum hiſce diebus tã proximis certamini, per plateas & coquinas currere, ac circumire facis, longeq; à recta ratione deuias, quomodò poteris illud tẽpore prælij per rectam viam ducere? Scio equidem hoc eſſe in vanum verba proferre: ſic iam peſsima inter Chriſtianos conſuetudo pręualuit. Sed tamen pijs animis cõſido aliquod emolumentũ præſtabunt, ne à recto deuient carnẽ ſuam, vt hora certaminis preſto ſit. ¶ Aſſumpſit autẽ duodecim Diſcipulos ſuos ſecretò Dñs. Vt intelligamus q̃ res magni momenti quæ ad ſalutem animæ conferunt, non omnibus ſunt propalandæ, ſed paucis & his electis, ne ſint nobis impedimẽto ad bonũ. Hinc Sapiẽs ait. Noli cõſiliari *Eccleſ. 37.* cũ ſocerò tuo, & à zelantibus te abſcõde cõſiliũ. Omnis enim cõſiliarius prodit cõſiliũ, ſed eſt cõſiliari⁹ in ſemetipſo. Et alibi amici *Eccleſ. 6.* ſint tibi plurimi, cõſiliarius aũt vn⁹ de mille. *Geneſ. 30.* Hinc Iacob à Laban ſocero ſuo & à filijs ad terrã ad quã Dñs vocabat eũ, pperare vetabatur. Solẽt emꝫ tales ſecundũ carnẽ cognati his quæ sũt ſpiritui cõmoda aduerſari. Quarè nõ ſolũ hæc cũ illis nõ ſunt tractãda, verũ longius repellẽdi, ſi impedire vellẽt. Sic enim & Dñs cũ Petro fecit. Qui amore carnali affectus ad Chriſtu, illũ à morte ſua impedire nitebatur dicens. Ablit à te Dñe, non *Matt. 16.* erit tibi hoc. Dñs autem illũ repulit inquiẽs. Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi: quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. Hæc pro Dominica in Quinquageſima. ¶ Sed quoniam in feria quarta poſt *Alia mẽ ralitas ſeu contio.* ſecundam Dominicã Quadrageſimæ ſimul cũ ea quod ſequitur cantantur; ideò totũ ſimul deinceps abſoluendum eſt. Sequitur enim in hiſtoria. *Tunc acceſſit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filijs ſuis, adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei. Quid vis? Ait illi. Dic vt ſedeant ij duo filij mei, vnus ad dexteram tuam & vnus ad ſiniſtram in Regno tuo. Reſpondens autem Ieſus dixit. Neſcitis quid petatis. Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? Dicunt ei, Poſſumus. Ait illis. Calicẽ quidem meum bibetis, ſedere autem ad dexteram, vel ad ſiniſtram non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à Patre meo.* Circa primã partem huius Euangelij aduerte, quòd Dominus breuiter ſuam narrat paſsionem, & tamen acerbiſsima fuit. Compendiosè ſua refert tormenta, & tamen plura & maiora fuere, quàm vnquàm homo in carne viuens paſſus eſt. Quomodo ergò ſic breuitèr, & compendiosè ea refert Dominus. Quoniã pauca videbantur præ magnitudine amoris, & ideò ſic narrat, ac ſi ferè nulla fuiſſent. Æſtu, & gelu vrgebatur Iacob, quatuor- *Geneſ. 31.* decim annis ſeruiens pro Rachel vxore ſua: & tamen ait Scriptura, quòd videbantur ei dies pauci præ magnitudine amoris. Sic Do- *Geneſ. 29.* minus quoniam ſummo amore hæc pro hominibus patiebatur, quaſi pauca ſibi viderẽtur incõmoda, ſic compendiosè & tenuiter ea refert, vt in hoc hominum duriſsimos cõdemnaret mores. Si enim rem, vel paruam pro amico tuo feciſti, millies illi eam commemoras eleuans eam, & ex minima magnam faciens. Quaſi exprobans illi beneficia tua, & cũ nec duos argenteos ei contuleris, magni facis quod dediſti dicendo, te rem tuam familiarem cũ illo cõſumpſiſſe. Ratio autem

autem huius diſcriminis eſt. Quoniam tu ea quæ facis amore proprio metiris, & ideò quidquid alteri confers etiam ſi minimum ſit, quia amor proprius à te fuiſſe ablatum cõſiderat, multũ æſtimat quidquid à te ipſo tollis. Deus verò qm̃ propter nos homines, & propter noſtram ſalutẽ paſſus eſt, etiã ſi multa fuere quæ pertulit; tamẽ quia ea ex amore hominũ, pcedebãt, pauca & quaſi nulla videbãtur. Atq; hinc colligo ego quã paruus amor ſit quem erga Deũ habemus. Nam quãcunque rẽ etiã minimã, quã pro eo facimus, aut patimur, iã quaſi rem magnã æſtimamus. Eleemoſynã paruã pauperi dediſti, rem ſacrã aliquãtula deuotione audiſti, iniuriolã patienter tuliſti, iã putas te Deũ mille titulis promeruiſſe, & magnam ſuper eum obligationem intuliſſe. Nec attendis miſer quãtã illi debeas, & quãm parua retribuas. Sic Phariſæus ille tumidus faciebat, exprobans Deo opera propria, & quaſi magna eſſent coram eo iactans ea. Attende miſelle, qm̃ multò maiora tibi contulit Deus, & tamen quaſi parua eſſent ſic ea refert. Et quòd Dñs ipſe te docuit, quòd poſtquã feceris omnia quę ipſe præcepit, dicas. Seruus inutilis ſum, quod debui facere feci. Secundò memo- *Luc. 17.* riam paſsionis ſuę modò & ſæpè facit Dñs Chriſtus, vt intelligamus quòd nũquam ex mente excidebat, quòd pro hominibus pati deberet, & quaſi ſecum de hoc gauderet, ac voluptate afficeretur, ſępius ea per memoriã voluebat. Vinea mea coram me eſt ſemper, *Cant. 8.* ait ipſe Dñs. Hoc eſt, mors mea qua per ſanguiñis effuſionem, quaſi qui calcãt torcular in vinea, remediũ generi humano afferre debeo. Quarè quinquies Dominus memoriam ſuæ paſsionis fecit. Primò Matth. 16. Quãdò poſtquã interrogauerat Diſcipulos ſuos, Quẽ *Matt. 16.* dicũt homines eſſe filium hominis: & poſtquã Petrus illũ confeſſus eſt filiũ Dei viui; cœpit Ieſus oſtẽdere illis, quia oportebat illum ire Hieroſolymã & multa ibi pati. Secũda poſt Transfiguratione, Matthæi. 17. Vbi *Matt. 17.* eum interrogauerunt de aduentu Heliæ, & ipſe reſpondit, Helias iam venit, & fecerunt in eum quæcunq; voluerunt: Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis. Et tertiò ibidẽ cùm eſſet in Galilæa dixit Diſcipulis. Filius hominis tradendus eſt in manus hominum, & occident eum, & tertia die Reſurget. Quartò capite. 20. in Euangelio hodierno. Quintò infra capite. 25. biduo ante paſsionem, cum *Matt. 20. & 25.* dixit. Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Hoc autem vacare myſterio minimè credendum eſt. Sed in his quinque vicibus, quibus Dominus memoriam ſuæ paſsionis fecit, voluit docere nos, quàm nobis neceſſaria fuerit mors, ac paſsio eius, & quanta nobis immineat neceſsitas crucifigendi quinq; ſenſus noſtros cũ ipſo Chriſto in Cruce, vt ait Paul⁹ ad Rom. 6. Vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruat corp⁹ peccati. Hoc eſt, *Ad Rom. 6.* tota molis & vis peccati. Et qm̃ peccati fortitudo eſt in carne, & carnis vis in quinque ſẽſibus ſita eſt; oportet vt hos ſẽſus per quos mors intrat in animã, & eã affligunt, atq; in captiuitatẽ redigũt, cũ Chriſto in cruce affigamus, ne amplius aduerſum animam inſurgere audeant. Quod adumbratum fuit in il- *Ioſue. 10.* lis quinque Regibus, qui impediebant populo Dei ingreſſum terræ promiſsionis; quos tamẽ viuos cœpit Ioſue, & in cauernam incluſit & os eius grãdi lapide obturauit. Deinde à ſpecu illos eductos præcepit, vt principes filiorum Iſraël pedes ſuper colla eorum ponerent. Demum in patibulis ſuſpendi eos mandauit. Sic quinque ſenſibus noſtris, qui tyrannicè occupare hominis Regnum contendunt, vt anima illis ſubſit, ac obediat, & impedimento nobis ſunt ad ingreſſum terrę promiſsionis, hoc eſt, Regni Cœlorũ, bellum ſemper indicentes animæ, & aduerſantes ei (nam vt ait Paulus, Caro concupiſcit aduer- *Galat. 5.* ſus ſpiritum) primũ ergò carceri illos mancipare oportet, atq; occludere, & ſub cuſtodia tenere ne ad illicita egrediantur. Nimirum ſi oculus illicita intueri vult, aut manus aliena ſurripere, vel pes ad ſanguinem properare, detinere illos, occludere, ne ad id perpetrandum egrediantur foras, & pactum cũ illis ſtatuere ſub pœna indita, quã ſi trãſgreſi fuerint, plectãtur. Sic enim & Iob faciebat, Pepigi (ait) fœdus cũ oculis meis, vt *Iob. 31.* ne cogitarem quidem de virgine. Nec hoc ſufficit, ſed ſuppeditare illos, ac conculcare colla eorum, quę aduerſùs animam eriguntur, & denique cruci illos affigere; quotidiè memoriam paſsionis Chriſti renouando, & ſic victor aduerſùs eos euades. Hac ergò ratione his quinq; vicibus Dominus memoriã ſuæ paſsionis fecit, vt cum illo ſenſus noſtros eius cruci affigamus. Sũt enim aliqui, qui ſolũ carnẽ crucifigunt. Hi ſunt illi qui ieiunijs & verberibus affligunt carnẽ ſuam. Sed hoc non ordinant ad refrænanda vitia carnis. Ieiunant quidem, ſed peierant, mentiuntur, dolo decipiunt fratrem ſuum, & alia tetra facinora perpetrantur, & iſti omnino igno-

ignorant quid sit crucifigere veterem hominem. Frustrà laborant. Nam vt ait Gregorius, in homilia primæ Domi. Quadrage. In vanum atteritur caro, si à suis cupiditatibus animus non refrenatur. Alij autem sunt qui bonis operibus simul incumbunt, vitia comprimunt, virtutum opera exercent: & hi carnem simul cum vitijs crucifigũt. De quibus Paulus ait. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerũt, cum vitijs & concupiscẽtijs. Et hi verè cum Christo crucifiguntur. Nam & hoc ipse voluit, veterem hominem cum actibus suis in cruce interimere, vt amplius non seruiamus peccato. Hi autem quã rarissimi sunt. Nam & cum Christo duo latrones crucifixi sunt, & tamen vnus perijt, alter solus salutem consequutus est. Quoniã vnus carnẽ dumtaxat, alter etiã vitia sua affixit cruci, & sic ex omnibus ieiunantibus Quadragesimam & alia ieiunia, quam paucissimi fructũ reportabunt, qm̃ pauci erunt qui vitia simul interimant. Ecce quid in hac suæ passionis commemoratione voluit nobis ostendere Christus. ¶ Sed cũ hæc verba suis Discipulis dixisset, ait Euangelista, quòd *Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi*, vtpotè à filijs suis subornata, *Adorans & petẽs aliquid ab eo. Qui ait. Quid vis? Ait illi. Vt sedeãt hi duo filij mei, vn⁹ ad dexterã tuã, & ali⁹ ad sinistram in regno tuo.* Hoc est in honorabiliori loco ab alijs decem ponẽ illos, in Regno Messiæ quod expectamus, & intelligimus quòd incipiet post resurrectionem tuã. Attendite hominum inane ingenium. Duo dixerat illis Dominus. Alterum quod passurus esset in Hierusalẽ, quàm ingentia tormenta, quæ delubria, quę damnaꝫ Alterum quòd post hęc tertia die resurrecturus esset, in qua resurrectione ipsi putabãt Regnũ tẽporale Messiæ incepturũ. Illi ergò duo Discipuli de primo nil curauerũt, vtpotè, quòd mala multa secum præ se ferebat: secundum autem quod bona multa videbatur significare, illud appetunt & postulãt. Hęc est enim hominum iniusta conditio, ea quę sibi bona videntur volunt, quod si opus est, vt aliquid patiantur ad ea habenda, id minimè approbant. Cœpit sic Dominus prædicare. Pœnitẽtia agite. Appropinquabit enim Regnum cœlorum, Hoc vltimũ omnes appetimus, de primo tamen nullus curat. Sic quod dicitur p multas tribulationes oportet nos introire in Regnũ Dei. Itẽ dicit tibi cõtionator quã patiens, quàm misericors sit Deus, præstabilis super malitia, & indulgens in peccatores: sed simul etiam suã intimat iustitiã tibi, vtpotè quod nullũ peccatũ inultum reliquit, quòd terribiles peccatoribus habeat pœnas reseruatas, seueritatẽq; iudiciorũ suorũ, apponit: & tamẽ peccator, id quod sibi maximè cõfert, accipit, alia obliuiscitur. Misericordiæ Dei innixus non cessat peccare, & oblitus iudiciorum Dei absq; vllo timore perpetrat mala. Idẽ dices de hæreticis, qui cùm audiãt passionis Christi sufficiẽtiã ad omnia mũdi delenda delicta, sed q̃ oportet nostris bonis operibus merita Christi nostra facere; hoc neglecto, primũ docẽt & credunt. Similiter quia Paul⁹ de his qui prẽsunt dixit, q̃ sũt duplici honore digni, hoc est, q̃ ex populi sudoribus alãtur; dicit etiam quãta illis insit obligatio rectè viuẽdi, & q̃ debẽt esse irreprehẽsibiles, hospitales, literis sacris maximè eruditi, &c. Primũ expetũt, secundũ negligũt. Sic filij Zebedęi fecerunt. Neglecta quippè passione ad resurrectionis gloriã dumtaxat anhelãt. Sed his omnib⁹ respõderi poterit, q̃ Dñs his Discipulis dixit, Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicẽ, quẽ ego bibiturus sũ? Ac si diceret, Stult⁹ est q̃ petit gloriã sine laboribus cõsequi, nec salutẽ sine potatione amara. Si eñ intrare debes Regnũ cœlorũ, pœnitẽtiæ calicẽ pri⁹ sumere debes, & si De⁹ est misericors, etiã & iustus est & iustitiæ ei⁹ opera patienter tolerare debes, si misericordiã eius desideras cõsequi. Idẽ & respõderi poterat his q̃ in Curia Rẽgũ cãdidatorũ officiũ exercẽr, Episcopatus, vel Cõmẽdatorũ prouẽtus, aut alia officia ambiẽtes. Potestis bibere calicẽ? Hęc officia sua onera habẽt & suas amaritudines. Nec eñ esse Episcopũ id solũ est, q̃ tu putas, scilicet, habere tot annuos, puẽtus, viginti, vel quinquaginta millia ducatorũ; sed habet suũ calicẽ ac on⁹, nẽpè curã animarũ gerere, p̃ eis expẽdere vitã si opus fuerit, omnib⁹ esse benè viuẽdi speci mẽ, & q̃ tãto in virtutib⁹ & charitate excellat prælat⁹ subditos, sicut pastor excellit oues sua pauperib⁹ libẽter elargiri, & alia multa quæ tm̃ mun⁹ necessariò exigit. Si dixeris te hæc omnia posse facere, superb⁹ es valdè, qui tã magna de te præsumis. Si dicas te id nõ posse, ergo nescis quid petas: quia nõ potes bibere calicẽ tuo annexũ muneri. Quod si Cõmẽdatarius vis esse, scias hos, puẽtus ab Ecclesia fuisse succisſos, vt tu deſẽderes illã ab infidelibus & paganis, & simul religios⁹ esses, ac miles, crucẽq; quã extra geris, intus insignitã haberes in corde. Ideò quippè è suo ore hęc sibi dẽpsit Ecclesia, vt te nutriret ad sui

D. Gregor.

Ad Gal. 5.

Ad Ephe. 4.

Matth. 3.

Actor. 14.

Ioel. 2.

1. ad Tim. 5.

Ad Tim. 3.

si id non feceris, sed potius in vitijs hos prouentus expẽderis, crucẽq; veluti insterquilio voluptatum portes; iã nescis quid petas; quia nõ bibis calicẽ qui tuũ officium consequitur. Similiter si prętor aut iudex esse vis, si nõ habes zelũ magnum iustitiæ, & pectus ferreum ad resistendũ iniquitatibus, iã nescis quid petas. Sic enim & Sapiẽs ait. Noliquęrere fieri iudex, nisi valeas virtute irrũpere super iniquitatẽ. Potestis ergo bibere calicẽ, quẽ ego bibiturus sum? Dicũtei. Possum⁹. Omnia quippè ambitio pręsumit, nec mortẽ veretur, dum modò quod ambit habeat. Ait illis. Calicem quidem meum bibetis. Tres calices porrigit Christus suis. Primus est balsami, quod quia rarũ est, significat innocentiã, quam pauci cõsequũtur. Nõ enim est innocens aliquis qui faciat bonum, & non peccet & ideò hunc calicem solus Christus Dñs, & mater sua biberunt. Secundus est fellis, quẽ pro peccatoribus sumpsit Christus Dñs in cruce. Qui ergo primum innocentiæ nõ hauserit, hunc secundũ pœnitẽtiæ bibat. Hunc enim Christus Petro post negati⁹nẽ propinauit, cũ respiciẽs illũ, fecit illũ intelligere peccatũ q̃ fecerat; Et egressus foras fleuit amarẽ. Eundẽ & Magdalenę dedit, quando lacrymis rigauit pedes eius. In cuius signũ datũ est vinũ myrrhatũ Christo ante quã patibulo affigeretur, sed non accepit. Vt doceret nos quòd ipse per se nõ indigebat pœnitẽtia, vt pote qui peccatũ nullũ fecerat, sed postea in cruce, vbi pro peccatoribus patiebat, calicẽ fellis gustauit, simul cum aceto: quoniã pro me bibebat illũ. Sed tamen dimisit nobis aliquid in spongia, vt in hoc nos instrueret, nõ sic labores nostros ipsũ super se assumpsisse, vt omnino nos liberos ab illis faceret, sed aliquã partẽ etiã nobis reliquisse. Nimirũ, q̃ ego etiã debeo, q̃ potuero facere, & ei⁹ sequẽdo vestigia, meos suis laborib⁹ iũgere, vt proficui sint, bibere etiã partẽ huius calicis; & in me adimplere, quod ipse cœpit. Nõ q̃ sua satisfactio sufficiens pro omnibus nõ fuerit, sed quòd eam quã ipse fecit cõmunẽ omnibus, mihi meis bonis operibus applicare debeo, sicut cõmunẽ solis calorẽ mihi debeo facere proprium applicando illum mihi meis actionibus, qui bus possem illum in me recipere, nẽpè accedẽdo ad illum. Sic enim & Paul. ad Colloſ senses 1. dicebat. Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea. Hoc est, consumo calicem fellis, quem ipse mihi dimisit propinãdũ. Et hoc adimplẽdo ea opera omnia quæ debeo facere, vt mihi prosit calix, quẽ ipse mihi prægustatum dimisit. Oportet enim scire Fatres mei, q̃ Christus Dñs est noster stomach⁹, nos autẽ mẽbra ei⁹. Et sicut in stomacho cibus recipitur, ibi decoquit, & quodlibet mẽbrum suggit ex illo q̃ sibi sufficiẽs est, mẽbrũ autem paralypsi emortuũ nil ex eo suggit: quia nõ habet calorẽ, quo trahat. Sic in Christo Dño, omnia nr̃a merita, & omnis nr̃a satisfactio tãquam in stomacho est decocta, nos nr̃s operibus & actionibus ex charitate factis, ex illo sugere debemus merita ac satisfactionẽ, vnuquisq; prout maiore charitati caluerit. Nam mẽbrũ qd absq, charitate est, nihil ex eo sugere valebit. Tertius calix est sanguinis quẽ ipse bibit, & fere omnes eius Apostoli & martyres, & quẽ in præparatione animi quilibet Christianus bibere debet; quãdo scilicet, oportuerit; de hoc ergo calice, dicit eis Dñs. *Calicem quidem meũ bibetis.* Nã Ioannes venenum hausit, & alter matyrio coronatus est. *Sedere autẽ ad dexteram meã, vel sinistrã, nõ est meũ dare vobis sed quibus paratũ est à Patre meo* Quoniã Regnũ cœlorũ, nõ datur intuitu cõsaguinitatis, aut affinitatis, sed propter merita. Est quippè margaritũ q̃ nõ dat, nisi ei qui legitime certauerit. Nã vt dicit Paulus. Omnes currunt in stadio, sed vnus accipit brauium. Hoc est, ille qui melius curr it. Vndè & Christiani omnes hoc præmiũ expectamus; nõ tamẽ omnes accipiemus illud, sed ille qui bonis actionib⁹ properauerit ad illud. Dicit ergò, Hoc nõ est meũ dare vobis, id est, Sic cõmissum est mihi à Patre meo dare hominibus Regnũ cœlorũ, vt non omnibus indiscriminatim illud cõferã, sed electis illis quib⁹ paratũ est à Patre meo. Hoc est, eis qui margaritũ hoc bene operanti à Patri meo paratum, bonis operibus currẽdo apprehẽderint. Operarijs quippè dũtaxat, iussit Dñs vineę mercedẽ dare, vel sic, Nõ est meũ dare vobis, quia vt ait. Leo Papa, Regnũ cœlorũ est in potestate accipientis. Est quippè veluti præmiũ positũ super arborẽ altã, ad quã si quis quasi serpẽdo ascẽderit, apprehẽdit illud. Sic & Regnũ cœlorũ in altũ positum est, ad quod manibus pedibus queniri debemus ascẽdere, vt apprehẽdamus. Nã si quæ sieris cuius est præmiũ illud, quod est super arborem positum: dicã tibi illud esse illius tantũ qui apprehenderit illud. Sic interroganti cuius est Regnũ cœlorum: respõdeo, Illi⁹ quimeritis suis accesserit ad illud. Eius qui manibus, & pedibus serpens ad illud

Esai. 53.

Ad Col. 1.

Similes.

Eccles. 7.

2. ad Tim.

1. Cor. 9.

Mat. sup. 5. Leo Pap. simile.

Matt. 11. lud apprehendendum aſcenderit. Ideò quippè dicitur quòd Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Sic & bona Eccleſiæ (quæ dicitur Regnum cœlorum) non debent intuitu affinitatis, aut cõſanguinitatis conferri, ſed eius debent eſſe qui plura merita ad ea habuerit. Vbi & aduertendum eſt, quòd etiam poſtquã Dominus examinauerat diſcipulos ſuos an eſſent apti ad bibendum calicem, & ipſi reſpondiſſent ꝙ ſic, adhuc dixit eis, non eſt meum dare vobis. Ac ſi diceret & ſi digni ſitis hoc honore, non tamen eo intuitu, quia conſanguinei mei eſtis, debet vobis conferri. Sic in Eccleſiaſticis beneficijs, & ſi conſanguinei tui digni ſint, non tamen hac ratione quia conſanguinei, ſed quia digni ſunt, conferre eis debes beneficia Eccleſiaſtica. Sed proh dolor! quantam in hoc corruptionẽ videmus. *Sed quibus paratum eſt à Patre meo.* Audi ò homo ſtulte. Expectant te illa bona æterna, parataq; ſunt tibi ab origine mũdi, & tu ſtas, nec properas ad illa, nugęq; nugarum te detinent. Si te expectaret Venetorum ciuitas, cùm omnibus ſuis theſauris, nõ ne te expedires, vt citò ad illos habẽdos pergeres? Cur theſauros infinitos illius Hieruſalem cœleſtis contemnis? Prætipuè cùm ea quæ te detinent nullius ſint valoris, aut momenti, quia ſunt hæc temporalia ac caduca bona.

Alia moralitas ſeu concio. ¶ *Neſcitis quid petatis.* Hos duodecim vocat Chriſtus, & illis, ſuæ paſſionis myſteria pãdit: vt minus ſcandalizẽtur in ea re qua iam ab ipſo Domino prędicti eſſent. Iacula quippè præuila minus feriunt. *Et aſſumpſit duodecim diſcipulos.* Inter quos etiam tunc Iudas adfuit: quia nondum malum conceperat, & ideò Dominus à ſocietate non repulit, vt

D. Tho. hîc ait D. Thom. Nam Deus iudicat ſecundùm præſentem iuſtitiam, ac ſi futura minime ſciret. Quod ſi hodie bonus es, & amicitiam cum illo ſeruas, etiam ſi ſciat quòd cras ſis vẽditurus eum; faciet etiã ille amicitiam tecum, & ſicut ad amicum ſe geret tecũ. Sic ſe habet modò cùm Iuda. Vndè cum illo, & reliquis vndecim hoc negotium ſuæ paſſionis tractauit. Eſt quippè hoc negotiũ paſſionis, ac ſanguinis Chriſti ſic magnum, vt non deberet cuilibet credi auditui. ſed illis dumtaxat qui amiciſſimi eſſent ac inter cæteros

Simile. ſelecti. Sicut tu liquorem pretioſum quem habes, non cuilibet vaſi cõmittis, ſed pretioſori quem habes, & capſulas ipſas in quibus tuas gẽmas habes, pictas tenes, & ſericis pãnis inuolutas, vt in ipſis vaſis ac capſulis pretioſitas rerum innoteſcat. Sic liquor ſuauiſſimus ſanguinis Chriſti, & pretium mortis eius, non omnibus credi debent, ſed electis & in maximo pretio habitis. Id enim & Dominus docuit ſuprà cum dixit. Nolite ſanctũ dare canibus, nec mittatis margaritas vãs ante porcos. Ideò etiam dicit Paulus, quòd Philoſophis ac Principibus huius mundi nõ ſunt credita hęc myſteria paſsionis Chriſti; quoniam non erant vaſa electa adhunc theſaurum capiẽdum. Alijs generationibus, ait, non eſt agnitum filijs hominum. ſicut modò Apoſtolis eius reuelatum eſt. Vt in hoc etiã nos inſtrueret Dominus, quantam prouidentiam, ac diſcretionem debeat homo ſeruare, in ſuorum ſecretorum reuelatione, vt prouideat, caueat, cui cõmittat. Nec enim ſolũmodo magiſter noſter Chriſtus docuit nos ſanctos eſſe ac Chriſtianos, verum etiã prudentes, & cautos. Et vna pars prudentiæ eſt agnoſcere quibus tua credas ſecreta. Nec enim eadem omnibus credenda ſunt. Quædam omnibus credenda ſunt. quædam paucis & ſelectis; quędam etiam nullis. Sint pauci noſtri maiores conſiliarij, & hi ſumma cũ conſideratione electi, ſecundum illam Sapientis ſententiam qua ait. Amici ſint tibi plurimi, conſiliarius autem vnus de mille. Duodecim ergo ſelectis ab alijs Dñs ſuę paſſionis myſteria pãdit, nec ſemel aut bis, ſed multoties: vt oſtẽderet quanti ponderis hoc myſteriũ fuit. Quippè paſsio Chriſti ſacrificiu vnum eſt, ſed hoc tale ꝙ omnia alia in ſe incluſerit ac imbiberit ſacrificia. Et ſic intelligitur illud Pſalm. Memor ſit Dñs omnis ſacrificij tui. Per vniuerſalẽ terminũ illud nominat, vt oſtẽdat ꝙ etſi ſit in re vnũ ſingulare ſacrificiũ: in virtute tamẽ vniuerſaliſſimũ eſt, cõtinẽs in ſe omniũ ſacrificiorũ virtutẽ. Quare quando hoc ſacrificiũ oblatum eſt: Cætera omnia ſacrificia ceſſauerunt. Cùm olim ſũmus Sacerdos ingrediebaꝰ poſt velum Propitiatorij, vt offerret incenſum, & aſpergeret ſepties ſanguinẽ ante Propitiatoriũ; cætera omnia tunc ceſſabant ſacrificia, populus illum expectabat foras vt cõſũmaret illud. Erat enim figura huius noſtri ſacrificij, ꝙ ſummus ſacerdos Chriſtus non per ſanguinem vitulorũ, aut hircorũ obtulit, intrans ſemel in Sancta æterna redemptione inuenta. Quarè iam omnia alia ſacrificia ceſſant, nec aliud iam expectãdũ eſt ſacrificium: quoniam omnium ſacrificiorũ virtutes hoc cõtinet. Quare ſuperuacua, imò inutilia iam alia ſacrificia forent: quoniam

Eccleſ. 6. *Matth. 7.* *1. Cor. 2.* *pſal. 19.* *Leuit. 16.* *Ad Heb. 9.*

ſolum ipſum virtutem habet, & nullum aliud. Vndè & in Eccleſia pro viuis & mortuis offertur, eo quòd virtus eius ſic longa, & vniuerſaliſſima eſt, vt ad omnes pertingat. Et hoc eſt iuge ſacrificiũ Eccleſiæ, nec aliud habet: quoniam tanquam corpus vmbręſucceſſit, illi ſcilicet, ſacrificio quod iuge vocabatur, in quo duo agni quotidie im-

Nu. 28. et Dan. 11. molabantur, vnus manè, alter veſperi. Et quoniam nullum aliud ſacrificium in Eccleſia ſancta agnouimus: ideò huius memoria frequentanda eſt, eo quòd vnicum ac vniuerſale remediũ, ac medicamen omnibus, ac pro omnibus eſt. Simul medicamentum, ac holocauſtum ad ſanandas omnes infirmitates, purgandas iniquitates exiſtẽs,

D. Cypr. vt ait Cyprianus in quodã ſermone. Conuenit etiam huius ſacrificij frequentare memoriam, eo quòd paſsio Chriſti ſit omnium virtutum exemplar, itã quòd quæuis res optima ab hoc exemplari quod eſt Chriſtus

1. Pet. 2. in cruce exprimi debet. Vndè & Petrus ait. Chriſtus paſſus eſt pro vobis, vobis relinquens exemplum non vnius, aut alterius virtutis; ibi enim exemplar quoddam omnium virtutum nobis oſtenſum eſt. Ibi charitas in excellentiori quo potuit gradu manifeſtata eſt, moriendo ſimul proſuis crucifixoribus orando. Commendat autem cha-

Rom. 5. ritatem ſuam, ait Paulus, Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, ſecundùm tempus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Ibi obedientia emicuit, maximũque eius nobis expreſſum eſt exemplum,

Ad Phi. 2 Nam, vt ait Paulus, factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Humilitas autem quę maior excogitari poteſt, quàm quæ ibi oſtenſa eſt. In humilitate iu-

Eſai. 53. dicium eius ſublatum eſt (ait Eſaias ſecundùm Septuaginta traſlationem.) Ac ſi diceret, *De puro tenerle en poco no le guardara ſu juſticia.* Patientia autem talis ac tanta, vt

Eſai. ibidem. oui compararetur ab Eſaia, cùm dixit. Tãquam ouis ad occiſionem ductus eſt, & non aperuit os ſuum. Qui cùm malediceretur non maledicebat, ait Petrus, cùm pateretur non cõminabantur. Quarè Eccleſiai nCollecta Dominicæ Ramorũ petit, vt mereamur patiẽtiæ ipſius habere documenta. In quo etiam eius oſtenditur manſuetudo. Ecce quomodo paſsio Chriſti omnium virtutum ſit exemplar. Vobis reliquens exẽplum, vt ſequamini veſtigia eius. Nam cuiuſuis virtutis in eo veſtigia inuenietis, illo ſuo ſanguine tincta, per quæ intrepidè iter agere poſsitis. Ideò ergò toties hæc memoria repetenda eſt, nec vnquam nauſeam, aut faſtidium generat, ſed nouam ſemper conſolationem deuotis animis confert. *Et filius hominis tradetur ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.* Cur tot pati debet pœnas ac calamitates? Quoniã patitur propter culpas quibus tales correſpondent pœnæ. In hac vita quodlibet delictum ſuam habet determinatam pœnam, in iure. Latro flagellis cæditur, adulter decollatur, ſed non flagellatur. Parricida corio inſuitur, ſed hæc pœna adultero non decernitur: quoniam quilibet eorum pro ſuo ſingulari delicto patitur, quod ſuam etiam habet determinatam pœnam. Chriſtus autem paſſus eſt pro ſingularibus delictis omnium, & ideò omnes pœnas cuilibet delicto decretas patitur. Nam tanquam latro flagellatur, tanquam homicida ſuſpenditur, velut adulter exanguis fit, tanquam percuſſorem manum ſuam clauo affigunt, tanquam blaſphemum linguæ, incaſtraturam exfelle, & aceto oris eius imponunt, tanquam pyratam lancea illum configunt: denique omnium delictorum vindictam ſuſtinet. Quoniam omnium peccatorum pœnas ſuper ipſum poſuit Pater. Ideò quippè hic dicitur filius hominis, quaſi totus addictus ſeruitio hominis (Hebraiſmus nãq; eſt) ſicut dicit filius mortis, qui eſt addictus morti, filij nuptiarum, qui nuptijs ſunt dicati, ſic filius hominis qui totus eſt dicatus hominibus. Nobis datus, nobis natus. Ideò enim dicit Paulus ꝙ formam

Ad Phi. 2 ſerui acceperit. Nãſe homini ſeruũ facit, ferẽs alapas, flagella, & opprobria propter hominẽ. *Et tertia die reſurget.* Tandem omnia hæc mala in maximum bonũ cedẽt, *todo ha de parar en bien*, Mel, & lac ſub lingua tua, di-

Cant. 4. cebat ei Sponſa. Quoniã ſub illis verbis quæ tantam aſperitatẽ ſub ſe ferebant: hîc ſuauiſſimus ſermo latebat. Flagellabit, ait, illudetur, conſpuetur, & crucifigetur. Videaſperitatem: ſed tertia die reſurget: videſuauitatem ac dulcedinem. Simile fuit ſuæ prædicationis thema. Pœnitẽtiam agite, ait: vide aſperitatẽ: appropinquabit enim Regnũ cœlorum: videſuauitatem. Mel, & lac ſub lingua tua. Sic enim ſua temperat Deus. Latet inter labores requies, ſub morte vita, ſub paupertate diuitię, inter lacrymas riſus, ſub hoc horrore quem præſeferre videtur Euangelium, latet mel, & lac: quoniam omnia in bonũ terminantur, ac finiũtur, in reſurrectione, in gloria. Ideò Eſai. dicit. Dicite

Matth. 3. *Eſai. 35.*

Rom.8. iuſto quoniam benè. Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Eo modo quo dicitis feciſſe benè infirmo potionē amara, aut ſecationē mēbri, quoniā etſi dolorem præſeferebant: tamen quia ceſsit in ſuam ſalutem, dicemus, *Que le fue bien con la purga.* *Tunc acceſsit ad eum mater filiorum Zebedæi.* Hieronym. libr. 3. ſuper Matth. Tomo. 9. ait. Quòd cum filij Zebedæi, Ioannes ſcilicet, & Iacobus audierunt Chriſtum de ſua reſurrectione loquentem, & dicentem quòd poſt mortem ſuam deberet à mortuis reſurgere, & ipſi forſan tunc detinebantur in illa ignorantia, quòd Regnum Meſsiæ futurum eſſet temporale (erat enim hæc ignorantia generalis etiam apud ſapientes illius populi: confundebant nanque duos Chriſti aduentus, alterum in carne mortali adā ſufferend mortē, alterum in carne immortali ad Regnandum ſuper omnes, illi autem ambos in vnū confundebant, & omnia teſtimonia Scripturæ, & Prophetarum, quæ de ſecundo aduentu Meſsiæ loquebantur, de primo interpretabātur, & quæ de Regno ſpirituali Prophetę vaticinati ſunt de Chriſto, ipſi de tēporali intelligebant.) Quarè cum Apoſtoli de reſurrectione ſua loquentem Dominum audierunt, viſum eſt illis, quòd tunc deberet incipere Regnum ſuum temporale in Hieruſalem, & ideò matri ſuæ ſuaſerunt, vt hanc petitionem ei proponeret, in qua videbatur quādam effigiem æqualitatis cum Chriſto illos appetere. Ecce hominum carnalium conditionem. Tūc enim ſe inſinuāt, cùm aliquod emolumentum ab aliquo elicere putant. Cùm pauperem te conſanguinei proſpexerint, deſpicient te, & quaſi omnino ignotum te habebunt: ſed cum tibi proſpera afflauerint, turmatim limina tua ingredientur, & te adorabunt. Cùm Moyſes deſpectam vitā agebat in Ægypto Pharaoni, & principibus eius exoſus, nec ſocer, nec affines eius ad illum viſendum pergebant, ſed cùm illud tot millibus hominum Imperantem audierunt, & mirabilia quæ fecit in Ægypto nouerunt, quomodò Pharaonem, & exercitum eius in mari rubro ſuffocauerit, & populum ſuum ſicco pede tranſegerit; protinus ſocer & affines ad eum in deſerto properauerunt. *Prouer. 9.* Vndè Prouerb. 9. dicitur. Fratres hominis pauperis oderunt illum, inſuper & amici procul receſſerunt ab eo. Et anteà dixit. Diuitiæ addunt amicos plurimos, à paupere autem, & ſi quos habuit, ſeparantur. Etiam proximo ſuo pauper odioſus erit: amici verò diuitum multi. Hinc Iephte Iudi. 11. dixit. Fratribus ſuis. *Iud. 11.* Non ne eieciſtis me de domo patris mei, & odiſtis, & nunc veniſtis ad me? Nam viderunt eum Principem factum in Iſraël. Triſti vultu quidem hi Domini diſcipuli audierunt eum de ſua paſsione loquentem: ſed cū de reſurrectione ſermonem habuit, quia proſpera hæc eis videbantur, arrexit animos eorum hic ſermo, & ad maiora iā aſpirabant. Sed ſic res ſe habent. Patienter ferendum eſt. Sed aduerte quòd Dominus an tequam promittat ſe facturum aliquid, interrogat quid velit. Ait enim. Quid vis? Quoniam homines prudentes nil debent polliceri, niſi prius intellexerint iuſtum fore. Quòd ſi promiſerint, & iniuſta fuerit petitio, reuocanda eſt promiſsio. Non *Matt. 14.* ſic fecit Herodes Rex, ſed puellæ ſaltanti promiſit cum iuramento, vt quodcunque petiuiſſet daret illi, nec poſteà reuocauit promiſſum, etiam ſi petitio iniuſtiſsima fuit. Salomon tamen rex matri ſuæ dixit, *3. Reg. 2.* vt peteret quod vellet: tamen cùm poſteà cognouit non expedire quod petebat, reuocauit promiſſum. Sed Chriſtus Dominus, & cautior regibus, & ſapientior Salomone, ante quā polliceatur, vult de petitione certior fieri. Nam licet ipſe omnia nouerit, tamen habebat ſe ad modū aliorum hominum, vt nobis prudentiæ, ac ſapientiæ præberet exē plū. *Dic vt ſedeant hi duo filij mei, &c.* In hac diſcipulorū ſtulta petitione docemur, quid natura valeat, quid verò gratia queat. Quā *Exod. ſi-* pauca poſsit ex ſenatura, & ad quam magna *rè per totū* illam eleuet gratia. Elegit Dominus parum *librum.* poſt diluuium populum quendam ſtultiſsimū, & ingratiſsimum, durę ceruicis, & peruicacem: ita quod nec Moyſes manſuetiſsimus vir illum ferre valeret, imò illum ſtultum appellabat, dicens. Hęccine reddis Domino, populе ſtulte & inſipiens? Et alibi. Gens abſq; conſilio eſt, & ſine prudentia, & infideles filij. Et ipſe Domin⁹ dixit. Certo quòd popul⁹ iſte durę ceruicis ſit. Videte maximam huius gentis ſtultitiam. Nondum quinquaginta dies tranſacti fuerant à die qua eos eduxit Dominus de terra Ægypti, in ſignis & prodigijs magnis: & quia De⁹ detinuit in mōnte Moyſen quadraginta diebus, protinus rebellauerunt cōtra Dominum, & fecerunt vitulum in Oreb, & adoraberunt ſculptile, & dixerunt. Hi ſunt dij tui, Iſraël, qui eduxerūt te de terra Ægypti.

Quis

Quis vnquam tam inſignem ſtultitiam cogitare potuit? Gens vana & ſtultiſsima, quomodo potuerunt credere, quòd vitulus ille quē ipſi ſuis manibus finxerāt, fuerat illis Deus, qui eos eduxerat in tot mirabilibus de terra Ægypti. Et ad Aaron dixerunt. Fac nobis Deos qui præcedant nos. Ecce maiorem ſtultitiam. Ipſe debebat facere Deos eis, qui præcederēt illos, illos Deos factos manibus ſuis volebant quòd eſſent duces eorum. Talem ergo gentem conſultò videtur elegiſſe Deū, vt oſtenderet diuitias gratiæ ſuæ. Nempè quòd non propter eos, nec propter eorum merita, tot ſigna in eis feciſſet. Sed vt in hoc eius gratia ac liberalitas manifeſtaretur, ꝙ ê tam ruda, ac ſtulta gēte, tot Prophetas, tot ſapientes, tot electos, & inter eos Dominū Chriſtum eduxiſſet. Diſcipulos etiā inſipientes elegit, quales hodiè videmus: Erant enim heri piſcatores, & hodie appetunt eſſe reges. Nuper arundinem habebant in manu, & iam ſceptrum volunt tenere. Vt in hoc ſua luceret ſapientia ac omnipotentia, quòd eo tempore quo mundus plus ab eo diſtabat, per homines ſic ſtultos mutaret omnino, & ad ſe conuerteret. Secundò vt manifeſtaretur ſuæ gratiæ effectus; quantum homines quantumuis electos eleuet, quomodò eos immutet in melius, & maiores omni opinione faciat. Ecce diſcipulos iſtos ſtultiſſimos, ſua gratia ac ſpiritu ſapiētiſsimos fecit, ex piſcatoribus prædicatores cōſtituit, atq; ex peccatoribus iuſtos, & ex vanis, & ambitioſis humiles, & omnium temporaliū contemptores; ità quod hi qui modò reges eſſe ambiebant, poſteà ceruices gladio regū ſuppoſuerunt. Ecce quid gratia Dei poſsit. Infirma mundi eligit Deus, vt confunderet fortia, & ſtulta mundi, & ea quæ non *1. Cor. 1.* ſunt, & ignobilia, vt ait Paulus, vt de omnibus triumpharet Deus. De humana ſapientia, de humana fortitudine, de carne & ſanguine, & omnia ſubiecta faceret. Quarè cum infirmitate humanam fortitudinem vicit, & cum ignorantia ſapientiam, & cum nihilo id quod magnum eſt. Nam ea quæ non ſunt, elegit, vt confunderent ea quæ ſunt. O Dei gratia, quantum creata omnia antecellis! O Dei ſapientia noſtram vincens ignorātiam, quomodò te manifeſtā facis. *Neſcitis quid petatis. Poteſtis bibere calicem.* Inter alias ſtultitias quas hæc petitio continebat, hæc vna fuit: quoniam volebant ante victoriam triumphum, ante laborem quietem, gloriā ſine meritis, ſtipendiū ſine militia, coronam ſine lucta. Hoc autem prepoſterus ordo eſt. Primū oportet quòd ſis victor quàm triumphator. Superior euade in lucta, & poſteà dabitur tibi corona. Nam Iacob qui luctator *Gen. 32.* dicitur, prius luctam vicit, quàm acceperit benedictionē. *Dicunt ei. Poſſumus.* Ecce quid ambitio facit. Omnia ſibi poſsibilia videntur. *Calicem quidem meum bibetis, ſedere autem, &c.* Quomodo id dicit, cùm ſit iudex viuorum & mortuorum, & de quibus ſuis dicat, Ego vitam æternam do eis? Sed intelligitur, vt ait D. Tho. 4. cōtra Gent. c. 8. ſicut ipſi intelligebant, nēpe hoc titulo quo vos poſcitis, nimirum propter conſanguinitatē, non hoc titulo dare debeo, ſed propter merita. Vel nō eſt meū dare vobis, qui elati & ambitioſi videmini, & veſtri ſimilibus. Sed prior interpretatio melior eſt. *Sed quibus paratum eſt à Patre meo.* Hoc eſt, electis & prædiſtinatis ad hoc præmium à Patre meo. *Ioan. 10.* *D. Tom. 4. cōtra Gen. c. 8.* *Matt. 25.* Poſsidete paratum vobis Regnū, dicitur eis. *Eſai. 64.* Et apud Eſaiam dicitur. Oculus non vidit, Deus, abſq; te, quæ præparaſti diligētib⁹ te.

Iterum aduerte alia circa totum Euangelium. Tradēdus dicitur principibus ſacerdotū. Hoc bonum ſignum erit, Dñe Ieſu. Nā ſacerdotes pij erūt, vncti enim ſunt pect⁹ oleo ſancto, ꝙ ſignificat vnctionem miſericordiæ, qua ſacerdotum pectus conſecrādū eſt. Sed tamen hoc ita deberet eſſe verum: ſed ſciēdū eſt id ꝙ B. Antonius dixit, & diuus Aug. poſt eū. Sicut non vidi meliores quàm qui in religione profecerūt, ſic nec deteriores quàm qui in religione defecerūt. Sic inter cōſecratos Deo, qui nō ſunt valde boni, ſunt valde mali. Id enim ſignificabant ficus quos Hierem. vidit in templo. Duos chalathos ficorū, in vno erant fici valdè boni, & in alio fici valde mali, ita vt comedi nō poſſint. Religioſi ac ſacerdotes boni, valdè boni ſunt, mali autē, valdè mali ſunt, quod experientia vtinam non teſtaretur. Sed quomodo hi diſcipuli in Chriſti ſchola pertrieniū edocti, ſic vani & ambitioſi euaſerunt? Hoc primum nos docet, ne ſi inter religioſos ac ſacerdotes aliqua quę mūdi huius ſunt redolēt perſpexerimus, multū ſcandalizemur. Nec enim tā facile eſt patriæ in qua nati ſumus mores deſerere. Præcipuè cū nil aliud in mūdo hoc videam⁹, niſi huiuſmodi vanitatū amatores. Et ſecūdò, vt intelligam⁹ nō ita facilē eſſe virtutem, vt nos eſtimamus, nec ſic repente acquiri poſſe. Per tres cōtinuos annos diſcipuli iſti in Dñi ſchola verſati fuerāt (nā hi primi fuerūt quos ad ſe accerſiuit;

Aliamolitas ſeu concio.

D. Anſt. *D. Aug.*

Hier. 24.

& hic erat vltimus annus, in quo scilicet Christus passus est. Cùm igitur tres cõsumpsissent annos sub Christi Domini disciplina, in quo hoc solùm à Deo discendum docebat, quòd scilicet mitis esset, ac humilis corde, & nihilominus in hanc vanitatem proruperunt, vt vellent consortes, imò & coęquales esse in Regno cum Christo. Quomodo credam tibi, qui hodie mundanus, profanus, ac scandalosus eras, quòd iam cras maxima præfulgens sanctitate euasseris? Hodie peccator, & cras prædicator, hodie profanus, & cras sanctus magnus, non bene cohærent: Deus quippè in super naturalibus ad modum naturalium procedit, quòd si hodie plantasses arborem, & cras daret fructum, iam miraculum esset, sed oportet paulatim ab imperfecto ad perfectum procedere. Sic qui extemplò de peccatore sanctus effectus est, miraculosa certe talis esset cõuersio, sicut fuit illa Pauli, ac Magdalenę. Et ideò Ecclesia cõuersionem sancti Pauli celebrat, tãquam sanctam, & miraculosam.

Psal. 91. Iustus vt palma florebit, ait Psalmista, & tamen palma post centum annos primum fructum profert. Et de virtute in virtutem dicuntur iusti progredi; & per gradus ad thronum Salomonis ascendebatur. Et nihilominus inquolibet gradu erãt duo leunculi depicti: quoniam non solùm paulatim de vna virtute in aliam, quasi per gradus ascendendum est: verũ etiam in qualibet virtute sunt duæ difficultates, quas designabant illi duo leunculi, vnus ad dexteram, alius ad sinistrã (qui sunt duo extrema inter quæ consistit virtus) quæ debellanda sunt antequam ad gradum illius virtutis ascendamus. Hoc autem in momento minimè fieri potest, sed vtinam post multos annos laboris id assequamur. Ecce duos discipulos Christi post tot dies in schola eius edocti, qui iã humilitatis magistri deberent esse, in hanc tamen prorumpunt vanitatem, vt matri suæ suaderẽt hanc tam vanam ac stultam petitionem à Domino postulare. Et astutè matrem ad id munus subornant; eo quòd matres tenerius solent diligere filios, & maiora his cõmoda desiderare, deinde maior eis reuerentia ad hiberi solet quam viris, & plus eorum petitiones apud viros valẽt. Sicut & Adonias

3. Reg. 2. Bersabee matrem Salomonis subornauit, vt peteret à Rege Abisaag Sunnamitidem in vxorem, eo quòd affectaret Regnum Salomonis. Cùm ergo Dominus de sua passione loquutus discipulis suis fuisset, tunc

3. Reg. 10. accessit ad eum mater filiorum Zebedæi. Tunc ait, vt discamus quod supradiximus quàm alienæ sint cogitationes Dei, à cogitationibus hominum, vt Esaias dixerat. Tractat Dominus de sua passione, illi autem de sua gloria. Ille cogitabat quid pro illis passurus esset, illi autem quid ab illo essent in suo Regno accepturi. Orabat Dominus in vigilia suæ passionis sanguineo sudore perfusus: illi autem dormiebant. Nam quã dò Deus maiorem nostri curam gerit; tunc nos minus curamus de illo. Imò quod peius est, quando ipse plus de meis cõmodis ac bonis cogitat, tunc ego maiora aduersùs eum peccata committo. Ecce quid interfit, inter Deum & hominem. *Tunc ergo accessit ad eum mater filiorum Zebedæi adorans, & petens aliquid ab eo.* Hoc est, adorans, quia petens: nam, Et, pro, Quia, frequenter sumitur in Scriptura. Vt est illud. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, & Verbum caro factum est. Hoc est, quia Verbum *Ioan. 1.* caro factum est. Ideò ergò adorat mulier hæc, quia petit. Hæc enim est hominum barbaries ac conditio, quòd cum à te aliquod emolumentum expetunt, tunc te adorant, atq; magnis ceremonijs tractant. Cæterum tergo verso de te detractãt, atq; indigna multa proferunt, nihil enim aliud præter suum cõmodũ volunt: nam & Sapiens ait. Est amicus socius mensę, sed in tempore tribulationis recedit. Quoniã ipse nil præter cibum volebat suum. Quarè Paulus ad Tim. prædixit, quòd in nouissimis tẽporibus instabũt *Sap. 6.* *2. ad Tim. 3.* tempora periculosa, erunt homines sine affectione, sed amantes se ipsos. Nam ob id solùm alium diligunt, quia sibi proficuum esse existimant. Sine fœdere, *fementidos sin verdad. Quid vis?* Sciebat quidem Christus quid illa vellet; sed tamen voluit, vt ipsa suã petitionem proferret, quatenus ex ipsius ore condemnaret illam. Paralytico illi qui *Ioan. 5.* iacebat in lecto suo expectans aquæ motum; ipsi Dominus obtulit salutem, dicens, Vis sanus fieri? Quoniam hoc bonum & optimum erat, & bona ipse Deus docet nos postulare. Cæterum quoniam huius mulieris petitio vana erat, noluit Deus ore suo eã profferre, sed expectauit, vt ipsa diceret, & sic ex verbis suis condemnaret illã. *Dic vt sedeant hi duo filij mei.* Stulta ac vana petitio. Nec enim res huius seculi sic debent expeti, aut quæri, ac si inillis requiescere deberemus; cùm momẽtanea omnia sint. Cur Cathedram aut Episcopatũ tãta anxietate

quæris,

quæris, ac si perpetuò tibi duratura hæc forrent, cùm propediem ea potius dimittere debeas? *Ante à ti de defensillar, y ensillar à otro luego.* Non hîc sedes nobis necessaria est, sed baculus, vt potè qui peregrini, & hospites sumus super terram. Festinemus ingredi in illam requiem, ait Paulus. Docet nos *Ad Heb. 4.* Paulus, vt quanta valeamus celeritate ad cœlestem Hierusalem properemus, & tu quæris hic sedilia, quibus insideas, ac quiescas. Viam mandatorum tuorum cucurri, *Psal. 118.* ait Psalmista. Currentes, non sedentes nos vult Dominus in hac vita. *Vnus à dextris, &c.* Sic enim & ij qui regibus amici singulares sunt, lateribus eorum adhærent, vt nullus aliùs prior accedat, & ipsi illum quasi circundatum in medio teneant. Sic intelligit diuus Gregorius illud Iob. De late- *D. Greg. Iob. 15.* ribus eius aruina dependet. Aruina quippè ex iecoris pinguedine generatur, & ipsa ipsum iecur irretitum habet. Sic isti ex regum diuitijs impinguãtur, & tamen ipsos reges seductos ac irretitos suis mendacijs tenent, quos deberent maximè reges declinare ac fugere. *Nescitis quid petatis.* Ita est q isti homines mundani, qui hæc temporalia tanta solicitudine quærunt & poscunt, nesciunt quid petant. Existimant se aliquid boni petere, & potius malum sibi poscunt. Putant se petere ouum, & postulant scor- *Luc. 11.* pionem. Et panem existimant petere, cùm tamen gladium potius efflagitent, ad illicẽ potius & vmbram acurrunt, quam ad veritatem. Bona enim huius vitæ non vera, sed *Simile.* vmbra, ac illices sunt. Occurrit perdix ad illicem, & delusa in rete ac foueam cadit. Bona hæc imitantur illa vera bona, ipsa tamem illices sunt, *Reclamo de codornices*, ad quæ acurrentes carnales homines irretiti ac il- *1. ad Tim. 6.* lusi remanent. Vndè Paulus dicebat. Qui volunt diuites fieri, incident in tentationem, & in laqueum diaboli, quia ad vmbrã, & similitudinem accurrunt, veritate relicta. Rectè ergo dicit eis Dominus. *Nescitis quid petatis.* Qua propter Christi Domini discipuli, ne hoc eis verbum diceretur, petebant à Magistro suo, vt eos doceret orare, *Luc. 11.* dicentes, Domine, doce nos orare. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Calicem quidem meum bibetis, &c.* Meum dicit, quoniam Christus proprium calicem bibit, hoc est sanguinem suum, vt in hoc doceret Ecclesiæ suę prælatos, vt suo sudore atq; sangui ne sibi cibum quærerent. Hoc est, prouẽtus Ecclesiæ qui eis à fidelibus ministrantur suo labore ac ministerio mererentur. Taliter enim debent munus suum exequi, vt de eis verè dicatur, Dignus est operarius cibo suo. Aliàs si ipsi vacant otio ac delitijs, nihilomi- *Luc. 10.* nus vberes prouentus rapiunt: iam non ex suo sudore aut labore, sed subditorum viuerent, & oues expilantes, & excoriantes ipsi pellibus vestirentur, & pauperes algerent frigore. Quo quid peius excogitari potest? Deberent quidem isti illã piã rationẽ secũ voluere, quam sanctus Rex Dauid, cùm esset in castris aduersus Philistæos dixit. Nam cùm desiderasset aquã ex fonte Bethleem, & essent castra Philistheorum inter ipsum *2. Reg. 23.* & vicum Bethleem, tres viri fortes per media castra Philisthinorum maximo cum periculo vitæ suæ transeuntes; situlam aquæ ex fonte Bethleemitico Regi obtulerũt. Quã cùm vidisset Rex, & periculum virorum illorum perpendisset, dixit. Num sanguinem virorum istorum, & periculum animarum eorum bibam? Propitius sit mihi Dominus, non faciam hanc rem. Et libauit eam Domino. Hoc est, coram altare Domini eam effudit. Hoc perpendere deberet bonus prælatus, aut sacerdos, vidẽs horrea sua, & cellaria sua frumẽto ac vino ex sudore subditorum abundare, sic intra se sibi ipsi dicere deberet. Nũ sanguinem, sudorem, ac periculũ horum virorum comedam, aut bibam, aut ludam, & alienarum animarum periculum ad libitum expendere debeo? Nam quia earum ego curã suscepi, ex sudoribus suis mihi super abundantem victum suppeditant. Propitius sit mihi Dominus, non faciã hanc rem. Et libare debet ea omnia Domino. Quod tunc faciet, cùm in pauperum victum, ac piarum rerum subsidium ea expenderit. Nam quod in nomine eius alijs tribuimus, illi damus. *Calicem quidem meum bibetis.* Ad differentiã calicis mundi, ac diaboli, qui etiam suos calices habent, quos propinare miseris mortalibus contendunt. Nam Ioannes in Apocalypsi vidit mu- *Apoc. 17* lierem sedentem super bestiam, & habebat calicem eleuatum in manu sua, exterius aureum, intus autem veneno, & abominationibus plenum, & ad illum mortales omnes inuitabat. Nam bona ad quæ mundus nos prouocat, sophistica sunt, ac mendacia, exteriusq; tantum bona apparẽt. Intus quippè plena sunt abominationibus, virulẽtisq; confecta venenis, *son pildoras doradas.* In Christi autem calice èdiuerso ea quæ apparẽt, aspera videtur, sed quę intus cõtinet,

optima sunt. Potio quidem amara videtur, tamen integram salutem vtiq; homini confert. Calix suus, sui sunt labores, passiones ac mors, quas etiam & sui ad eius imitationem patiamur. Sed tamen horum laborum finis ac terminus gloria sempiterna est, secundùm illam Pauli sentẽtiam. Omnis disciplina, in præsenti quidem videtur esse nõ gaudij, sed mœroris: posteà autem fructum paccatissimum exercitatis reddet per eam. Iustitiæ hic est calix ille quem in maximo pretio habebat Ioseph, quem tamẽ in sacco Beniamin patris sui vterini fecit vt poneretur hac lege, vt in cuius sacco inueniretur, ille seruus Ioseph permaneret. Quoniã hic calix sanguinis passionis, ac mortis Christi, non omnibus propinatur, sed his dumtaxat ad quos maximam charitatem habet Christus Dominus, & talis verè seruus erit eius, cui seruire regnare est. Quarè his duobus discipulis, tanquam maximè dilectis ait: *Calicem quidem meum bibetis*, Hoc est, signũ quo maiores Dei amici signantur, nempè Thau illud quo apud Ezechielem electi iubentur in fronte signari. Signum enim seruorum Dei est, cùm Christum in passionibus suis imitantur. Nam vt ait D. Paulus. Omnes qui piè volunt viuere, in Christo Iesu persequutionem patiuntur. *Sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram.* Id est non debeo dare his titulis qui sanguinem, aut carnem subolent, sed spiritualibus titulis, hoc est meritorum ratione, sicut & bona Ecclesiastica conferri debent. Væ illis qui titulo cõsanguinitatis ea prębent. Nam in hos tot maledicta congerit Psalmista, cũ ait. Pone illos sicut Oreb, & Zeb, & Zebeæ, & Salmana. Quos sic debes ponere, Domine Deus? Qui dixerunt, Hæreditate possideamus sanctuarium Dei. Eos scilicet, qui eo quòd consanguineus suus est Episcopus, volunt ipsi potiores, & pinguiores prębendas illius Ecclesiæ quasi hæreditario iure possidere. Vel quod peius esset, si quia pater suus hanc habuit præbendam, & ipse eandem vellet. Qui tamen abusus iam ab Ecclesia abijt. Ideò quippè de Melchisedech sacerdote dicitur quòd erat sine patre, sine matre, sine genealogia. Sic enim se debet gerere sacerdos, ac simil horum habere, & precipuè in prouidendis prębendis. Non ergò hoc titulo Regnum cœlorum cõfertur, sed propter merita. Quibus, inquit, paratum est à Patre meo. O verè magna res Regnum cœlorum, quæ non casu, aut fortuna confertur, sicut bona temporalia: sed propter merita tribuitur iustis. Et hoc mihi maxima in hoc exilio consolatio est, cùm video indignos ad maiora munera promoueri, & optimos quosq; obliuioni traditos. Cùm video seruos in equis, & Dominus ambulantes super terram vt serui, Tunc ad supera os conuerto, & dico. O Regnum cœlorum, præmium meritorum, in quo non nisi digni præmiantur, & qui dignior plus præmij accipit, in quo non cæca fortuna, sed clara meritorum notitia diuidit præmia. Valeat cum suis stultijs mundus, mihi Regnũ illud arridet, in quo non casus sed iustitia recta dominatur.

Quartò circa hoc Euangelium aduerte, quòd ideò Dominus toties suæ passionis memoriam agit, vt insinuaret nobis quanta voluntate pateretur. Nam cùm tanto ante tẽpore nouerit, & valens præuenire, & euitare noluit, signum est se voluntariè pati. Quinimo properabat coram discipulis suis, cùm ad passionem iret ad Hierusalem, ita vt discipuli stuperent, videntes illum sic celeriter ante eos ire, vt ait Marcus. Sic enim in spiritu illum properãtem aspiciebat Spõsa, cum dicebat. Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles, similis capreæ, hinnuloq; ceruorum. Caprea est acutissimi visus, hinnulus lętus salit in montibus. Sic Christus Dominus suo acutissimo visu, tam longe præuidebat omnia quæ passurus erat, & nihilominus lætus properabat ad illa. *Tradetur enim Gentibus, &c.* Vide visus acumen, singula enim quæ pati debebat, aspicit, & sic velociter vadit, quòd discipuli illum consequi non valebant. Vnde dicitur, quòd discipuli nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis. Nam vt ait Bernardus. Lingua amoris ei qui non amat, barbara est. Qui enim experientia non nouit, ad quanta & quàm magna amor impellat amantem, credibile ei videbitur, quòd quis pro alio ea pati velit, quæ hîc Christus retulit. Et quia discipuli adhuc vim amoris non intellexerunt (nondum enim Spiritum sanctum acceperant, qui amor est) ideò non poterant animo concipere, quòd quis sic amore possit impelli, vt & pro inimicis pati non dubitaret. Et ideò verba quæ hoc sonabant non intelligebant, nec penetrabant: Christus autem qui vim amoris experiebatur, singula memoriter refert, quæ propter homines passurus erat: vt potè

qui

Ad Heb. 12. *Psal. 82.* *Gen. 44.* *Ezech. 9.* *2. ad Tim. 3.* *Ad Heb. 7.* *Eccles. 10.* *Aliamo-ralitas seu concio.* *Marc. 10.* *Cant. 2.* *D. Bern.*

qui hæc semper coram oculis habebat. Voluit enim duriora mortis in se experiri, vt faciliora nobis relinqueret. De vnicornio legitur, quòd ipse prius quàm cætera animalia ad fontes accedit, vt bibat, cornu suo aquas mundificat à veneno, quod serpentes per noctem in illis reliquerãt, quatenus alia animalia, absq; periculo ad bibendum accedant. Sic Christus Dominus (qui dicitur dilectus quẽadmodũ filius vnicorniũ) ipse prius calicem mortis, ac passionis bibit, & quod in eo mortiferum erat, expulit, vt iã homines illum propinare non vereantur. Quarè post Christi mortem martyres quasi ad epulas ad necẽ properabant. Hinc amicos & consanguineos suos, ad hunc calicem inuitat dicens. *Potestis bibere calicem, &c.* Et vnus ex eis cæteris magis dilectus, cùm veneni calicem cepisset, nil illi nocuit. Hoc tamẽ mysterium adhuc discipulos latebat, quod tamen ipsi posteà, & verbo, & opere prædicauerunt. Posteà sequitur petitio filiorum Zebedæi, quam Christus repulit tã quam stultam dicens. *Nescitis quid petatis.* Non tam facilè est nosse quomodò debeamus orationes nostras ad Deum mittere. Rethorica hæc diuina est, cuius præcepta, nec Cicero ipse vnquam somniauit. Spiritus sanctus magister eius est. Nam quid oremus (ait Paulus) sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus sanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Ipse est qui pro nobis orat. Non quòd Spiritus sanctus sit qui oret: quoniã oratio est inferioris ad superiorem: Spiritus sanctus nullum habet superiorem, cùm sit Patri, Filioque coæqualis, sed quòd habitans in nobis, facit nos postulare, & mouet nos ad postulandum, & docet simul quid, & quomodò debeamus postulare. Ipse petitiones facit, & patroni nostri officium exercet. Ipse enim docet nos omnem veritatem: & id quod petere debeamus, quod nos nescimus. In hoc sensu quoniam licet homo Christianus sciat quod in communi debeat petere beatitudinem: tamen media quibus ipse illam debeat consequi, omninò ignorat, an vitam monasticã profitendo, vel potius matrimonij se vinculo ligando, an vacando literis, vel militiæ. sicut Paulo contigit, qui existimauit quidẽ sibi expedire, vt Angelus Satanæ ab eo discederet, propter quod ter Dominum rogauit: & tamen dictum est ei, quòd virtus potius in infirmitate perficiebatur. Hoc ergo quod nos ignoramus, id docet nos Spiritus sanctus. Vndè & præmiserat Paulus ipse: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram: In quo adiuuat illam? In hoc quoniam quid oremus, sicut oportet nescimus: ipse autem Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilib⁹. Quoniam nos nescimus quò tẽdant nostri gemitus, ipse autem Spiritus ipsos dirigit ad nostram maiorem vtilitatem. Nam ego in communi peto à Domino, vt dirigat vias meas in suum obsequium, & meã æternam salutem, & peto aliquando ad hoc salutem corporis, vel aliquid huiusmodi, sed in ordine ad illum finem. Ipse autem Spiritus dirigit illa ad id quod magis nobis expedit, quod nos omninò ignoramus, vt in die iudicij videbimus. Et ideò dicuntur gemitus isti inerrabiles, & ineffabiles, quia ea quæ ignoramus non loquimur, nec narramus. Grandis ergo res est homini Christiano scire orare, cùm tantum ac talem magistrum habeat oratio, nempè ipsum Spiritũ sanctum. Quarè ipsi discipuli hanc intelligentes difficultatem, dicebãt Magistro suo. Domine doce nos orare, sicut Ioannes docuit discipulos suos. In hac ergo schola Christi, cuius Magister est Spiritus sanctus hæc diuina rethorica docet, propter cuius ignorantiam multorum orationes repulsam patiuntur, sicut & hæc discipulorum petitio, & dicitur illis. Nescitis quid petatis. Ideò & ab ipso Deo petendum est, vt nos doceat, quid ab ipso debeamus postulare. Necessaria quidem est homini Christiano oratio, vt anima eius viuat, sicut respiratio, vt corpus eius vita fruatur. Hinc Psalmista dicebat. Os meum aperui & attraxi spiritum. Hoc est, Aperui os meum in oratione, quatenus per illam halitũ & spiritũ, quo anima mea viuit, ad me traham. Corpus viuit per respirationem; & anima per orationem. Corpus viuit aperiẽdo os & respirando: anima aperiendo cor & orando. Dicitur autem animæ halitus oratio: quoniam etsi vita animæ sit charitas simul cum gratia quæ illam comitatur: tamen oratio est quæ conseruat, imò & auget charitatem & gratiam. Vita quidẽ hominis in consonantia, ac proportione humorum cum naturali calore consistit: respiratio tamen hanc consonantiam, & hunc calorem conseruat. Sic vita animæ in consonantia virtutum cum charitatis calore persistit: oratio autem respiratio, atq; halitus est, quo hæc in anima sustinentur? Sicut enim corpus flegmatis ventosis plenum, nõ potest diu in vita persistere, eo quòd flegmata

f 5

Simile. *Ad Ro. 8.* *Ioan. 16.* *2. Cor. 11.* *Luc. 11.* *Rom. 8.* *Psal. 118.* *Simile.*

mata illa reſpirationem impediunt: ſic anima quæ his varietatibus, ac curis adimpletur, non poteſt in vita gratiæ per multum tempus durare. Suffocant enim variæ hæ ſolicitudines animas ac corda; ita vt penè reſpicere ad cœleſtia eam non ſinant. Igitur ſic eſt animæ neceſſaria oratio, ſicut corpori reſpiratio. Nam oratio miſericordiã Dei ad nos trahit, qua viuimus, ac conſiſtimus in
Pſal.63. vtroq; homine. Etenim Pſalmiſta orationẽ ſimul cum miſericordia iungit. Ait enim. Ne auertas orationem meam & miſericordiam tuam à me, ac ſi diceret, ſi orationem non auertis, nec miſericordiam quidem auferes: quoniam media oratione conſequimur miſericordiam. Ecce quantæ ſit neceſſitatis, ac vtilitatis oratio. Et quantò neceſſarior eſt, tantò oportet, vt fiat ſicut debet, ne repulſam patiatur, vt hæc huius mulieris petitio. Quæ primùm non eſt exaudita: quia non pro ſe, ſed pro alijs orabat: oratio autẽ quæ pro alijs fit, non ſemper exauditur: eo quòd illi pro quibus fit, obſtacula ponant, vel indignos ſe reddendo peccando, vel omnia alijs relinquendo, cùm ipſi interim nil de bonis operibus curent, ſed temporalibus curis ſe totos tradãt. Debet enim homo qui libero gaudet arbitrio, ſe ipſum adiuuare, atq; ad ſua commoda perſe ipſe concurrere. Infantibus qui vſum liberi arbitrij non habent, applicat Eccleſia voluntatem ſuã, atq; pedes ſuos: ſed poſtquã iã rationis vſus fuerit compos homo, ipſe ſua voluntate con-
ſimilitudo. currere debet. Sic enim & aues cũ ſuis pullis facere ſolent. Cũ enim in nido pulli ſunt, nec valent alis ſuis per aëra volare, pater ac mater eis alimenta ſubminiſtrant. Verùm cùm iam alis ſuis aërem percutere poſſunt; dimittunt eos, imò cogunt vulnerantes ore, vt ex nido ad quærendũ victum exeãt. Sic Eccleſia his qui adhuc libero arbitrio præteneritudine ætatis non vtuntur, merita Chriſti abſque proprijs actibus applicat: cũ tamen iam hunc vſum attigerint, ipſi ſibi victum debẽt quærere. E nidulo prodeant, alas voluntatis extendant, & ad cœleſtia per iuſta deſideria volitẽt. Ieiunijs, orationibus, & alijs bonis operibus ſibi merita acquirãt. Ne ergo putes, quòd tibi aliena oratio proſit, niſi te ipſum bonis operibus adiuuaueris. Quid dicis mihi, Pater ora pro me? Dicam tibi, Vade & tu fac ſimiliter. Alioquin minis ac terroribꝰ te excitabo, ne otio torpeas, & nihil facias. Hæc ergo ratione repulſa fuit hæc petitio: quia non pro ſe, ſed pro alijs orat, quæ non ſemper exauditur. Secundò excluſa fuit, quoniam ſuam potius voluntatem exequi volebant quam Dei. Nam, vt Marcus refert, ſic dixerunt Chriſto Domi
Marc.10 no. Volumus, vt quæcumq; petierimus, facias. Volebãt, vt Deus faceret quod ipſi vellẽt: & tamen non ſic debet fieri: ſed nos debemus facere id quod Deus vult. Non approbat Plato in quodam dialogo, benedictiones illas quibus mutuò ſolent homines ſalutare, icum dicunt. Deus det tibi quod deſideras, cùm tamen non ita debeamus dicere (ait Plato) ſed ſic. Deus det tibi, vt deſi-
Plato. deres, quod ipſe vult. Non quod Deus adimpleat voluntatem tuam, ſed potius, vt concedat tibi adimplere ſuam. Quoniam Dei voluntas eſt omnis boni regula. Id docuit nos Chriſtus Dominus, cùm in vigilia ſuæ paſſionis orans dixit: Verũtamen nõ mea,
Matt.26. ſed tua fiat voluntas. Nam periculoſum val-
Eccleſ.8. dè eſt velle hominem propriam explere vo-
D.Bonau. luntatem. A voluntate tua auertere, ait Sapiens & D. Bernardus dicit: Tolle propriã voluntatem, & non erit infernus. Et in tantum hoc eſt verum, q̃ multoties bona opera ſuum valorem ac meritum amittunt: quia
Eſai. 58. fiunt propria voluntate. Sic enim apud Eſaiam patet: dicebant enim aliqui ad Dominum. Quarè ieiunauimus & non aſpexiſti, humiliauimus animas noſtras, & neſciſtis? Quibus à Domino reſpondetur: Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra. Voluntas quippè, quæ Dei voluntati non conformat, auerſa eſt: quia à regula omnis boni deuiat? Confunderis in voluntate tua, ait
Oſeæ.10. Dominus per Oſeã Prophetam. Quare Incarnata Sapientia ſic nos docuit, Patrẽ noſtrum orare: Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra. Quoniam voluntas tua ſemper
Matth.6. bona eſt, mea autem non ſemper eſt bona, niſi cùm tuæ conformis eſt voluntati. Quoniam voluntas ſemper eſt boni (ſecundùm
Ariſtot. illam Philoſ. ſententiam) Bonum eſt quod omnia appetunt. Voluntas aũt Dei eſt regula omnis boni, & quæ inclinationem ad bonum cæteris tribuit voluntatibus; quarè tu illi debes conformari, non illa tibi, aliàs erit præpoſterus ordo velle volũtatẽ Dei ad tuã retorquere. Ac ſiquis vellet non opus quod facit regulæ, ſed regulam ipſam ad opus po-
ſimile. tius reflectere. Dic mihi, cùm tu ad coriariũ pergis, vt faciat tibi calceum, num dices illi, Fac mihi pedem iſtum ad menſuram calcei an non potius è diuerſo, Fac mihi calceũ ad menſuram & æqualitatem huius pedis? Nec

Nec lapidum ſculptori dicis, Fac hanc regulam ad menſuram huius lapidis, ſed potius, vt lapidem polliat ad menſuram regulæ. Sic ergo, ſi Dei volũtas eſt omnium voluntatum regula, non illam ad tuam voluntatem flectere debes, ſed potius tuam voluntatem ad illam dirigere. Hæc enim fuit horum diſcipulorum ſtultitia, cùm dicunt, Domine volumus, vt quodcunq; voluerimus facias. Quarè dictũ eſt eis. Neſcitis quid petatis. Potius debuiſſent dicere: Dñe volumus,
D.Auguſ. vt gratiam nobis tribuas, qua poſſimus exequi quod tu velis. Hæc enim erat D. Auguſ.
Matth.8. petitio: Domine da quod iubes, & iube quod vis. Sapienter quidem leproſus ille, qui à Domino poſtulauit ſanitatẽ, quaſi hanc audiſſet doctrinã, dixit: Domine, ſi vis, potes
Act.9. me mundare. Et Paulus poſtquã ſe Deo dederat, protinus dixit: Domine quid me vis facere? Caue ergo ne ob hoc tua oratio repulſam patiatur. Timeo enim certè, q̃ multorum orationes ideò à Domino repellantur: quia in eis non Dei voluntatem, ſed tuã potius quæris: & fortè id habes in intentione, licet verba aliter ſonent. Quod ſi dicas mihi. Quid tibi cum intentione mea, quæ ſoli Deo aperta eſt? Reſpondebo tibi: Ego non iudico intentionem tuam, ſed per effectus quos video, coniecturam mihi ſumere licet. Si enim poſtquàm ab oratione ſurgis ſic te tuam exercere voluntatem video, vt anteà, quid magnum ſi id appetiuiſſe in oratione cenſeam? Es homo cupidus diuitiarũ, ac vanitatis, & nihilominus orationi deditus, ſi poſt tot orationis exercitia, ſic cupidum rei, ſic vanitatis amatorem, imò plus te inuenio, quid dicam tibi? Hunc fructum ex oratione reportas? Id ergo volebas. Sed quia oras, id tibi licere vis. Delitiarum es amator, & orationem pro ſcuto ſumis. Dicis enim, quòd ſi ieiunas, non potes orare prædibilitate capitis, & ideò vel Eccleſiæ ieiunia, vel tuo ſtatui conſueta dimittis. Dicis, oua & piſcatum obſtare valdè contemplani, & ideò contra Eccleſiæ præcepta in diebus vetitis carnes comedis. Quid vis, vt dicã tibi; mi frater, niſi hanc veridicam ſententiam? Si ieiunium tuæ obſtet orationi, aut piſcatum tuæ contemplationi obeſt, ne aduerſùs Eccleſiæ ſtatuta vllo modo facias, ſed tunc contemplationem omitte, & Eccleſiæ præcepta ſerua. Quoniã habes præceptum ieiunandi, non tamen contemplandi. Et non oportet rem tam ſacram, qualis eſt oratio, pro ſcuto tuæ cupiditatis, aut gulæ accipere. Hæc hîc ideò moneo, ne fortè his temporibus aliqui hiſce in rebus decepti ſint. Dei & Eccleſiæ præcepta obſerua frater mi, ne obtentu orationis velis aliena ſurripere, ratiocinia non ſoluere, nec tuis reddere ſtipendia clientulis. Hæc enim opor- *Matth.23.*
tet facere, & illa omittere. Et licet oratio ſanctiſsima res ſit, mediumq; maximè ad perfectionem acquirendã accommodatum: tamẽ non in illa ſita eſt perfectio, ſed in charitate, quam oratio & fouere & augere ſolet: ſed ſi in te illam extinctam videã, nec fruſtrum panis pauperi propter Deum porrigere, quid vis dicam tibi, mi frater? niſi q̃ te ipſum decipis, & vulgus quaſi peſtrigiator ludificas. Epiſcopus ſi orationi, ac contemplationi vacat, bene facit: verùm id cõmodi ex ea debet deducere, vt plus pauperibus porrigat, theſaurizetque, non conſanguineis, ac hæredibus ſuis, ſed hæredibus Chriſti, qui ſunt pauperes; etiam ſubſtrahendo aliquid ex ſuo cibo, potu, aut ſplendore domus, magnam animarum curam gerat: cùm infirmis infirmetur, cum his qui ſcandalizantur, vratur, aliàs parum illi fidei adhibebo, etiam ſi totas noctes in oratione tranſigat. Orationem ergo deſtruimus per hoc? Abſit; imò illam ſtatuimus, & in ſuo gradu collocamus. Ad hoc enim oratio ordinari debet, vt charitas coaleſcat; & iuſtitia ſeruet. Quod ſi id nõ fit, parũ proderit oratio. Iunge ergo orationi eleemoſynam, mundi contemptum, iuſtitiæ obſeruantiã: & tunc ex fructibus cognoſcemus arborẽ. Alias dicam tibi. Neſcis quid petis, cum ſine charitate propter ſolam orationem ſanctitatis tibi nomen vſurpare velis.

Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & conſummabuntur omnia, quæ ſcripta ſunt de filio hominis. Tradetur enim Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die reſurget. Eccleſia Chriſti imitatrix, ſicut ipſe multoties ſuæ paſſionis memoriam facit, ita & ipſa ſæpe noſtris auribus ipſam ingerit: ſcit enim nullum aliud remedium à ſerpẽte percuſsis reſtare, niſi in hunc ſerpentem æneum (hoc eſt, in Chriſtum, cuius caro ad ſuſtinenda ſupplicia quaſi æ̃nea *Num.13.*
fuit) in ligno ſuſpenſum fide viua aſpicere. Vel ideò ſerpenti æneo comparatur: quaniam multoties noſtris debet auribus inſonare. Æs quippè ſonorum eſt; Chriſtus autẽ crucifixus debet ab omnibus prædicari? Vt nunquã à noſtra memoria excidere queat. Nullum enim vulnus virulentus hic ſerpẽs no-

Alia moralitas ſeu concio.

nobis infligere poterit, contra quod in Chriſto crucifixo medicamentum non inueniatur. Si enim te ſuperbia percutere fatagit, humilitatem Chriſti in Cruce conſidera, & quæ ſit ſuperbia, quantũuis magna, tanta humilitate retũdet. Si cupiditate diuitiarũ te adoritur; vide Chriſtũ in Cruce ſuis veſtibus ſpoliatum, & ſuper eas ſortes mitti. Si *Eſai. 53.* ambitione te præcipitem dare nititur, illũ reſpice cum iniquis deputatũ, & nouiſsimũ virorum, opprobrium hominũ, & abiectionem plebis. Quod ſi carnis voluptatibus ac delitijs emolire voluerit; Chriſtum attende ſpinis obſitum, clauis confixum, & ſputis oblitum, felle & aceto potatum; atq; his clauis cõfige carnes tuas, & ſuis flagellis corpus tuum cinge, & ſic victor euades. Denique cùm iam iã de te triumphare videatur diabolus: hoc ſanguine Chriſti expelles illũ, ſicut corde piſcis cremato diabolus à do- *Tob.6.* mo Raguelis expulſus eſt. Si enim cor Chriſti in Cruce crematũ cõſideremus, ipſumq; *Moralitas* tormentis exenteratum. Si fumus tanti ardoris corda noſtra incenderit; iam diabolus cum tota ſua vitiorum phalange fugabitur. Quinimò fel huius piſcis animas noſtras illuminabit, ſicut oculos Tobiæ. Neceſſaria *Matt. 16.* igitur eſt paſsionis Chriſti memoria. Quarè cùm Chriſtus Dominus transfiguratus eſt corã diſcipulis ſuis, & oſtendere voluit exẽplar quoddam gloriæ corporis, de paſsione cũ Moyſe & Helia loquebatur. Oſtendere volens, quòd gloriã ſui corporis per paſsionem ſuam mereri debuit. Eadem ratione, & Eccleſia hanc memoriã tot vicibus repetit: *Cantic. 4* quod Spiritus ſanctus his verbis, Cantic. 4. explicat dicẽs: Sicut vitta coccinea labia tua Sponſa, & eloquiũ tuum dulce. Labia quippè Eccleſiæ, quæ ſæpius memoriam ſanguinis Chriſti refert, quaſi ſanguine eius tincta apparent; & ideò vittę coccineæ comparantur, perfuſa ſanguine Chriſti, quem ſuis ſer- *Pſal. 119.* monibus effundere videtur. Quare eloquiũ ſuũ dulce dicitur: quoniã de paſsione Chriſti eloqui, eſt de ſummis amoribꝰ loqui. Sermones autem amatorij dulciores ſunt. Sed quoniã hæc loquela familiarior eſt viris perfectis, qui Apoſtolis ſucceſſerunt; ideò Spi- *Optima explicatio.* ritus ſanctus ſubdit. Sicut fragmẽ mali puni ci, ita genę tuę. Genę ſunt, in quibus pulchritudo faciei plus ſplẽdet: quare homines perfecti per illas ſignificantur, & qui charitate præſtatiores ſunt, quales ſunt qui in religione morantur, qui grana hæc rubea luggere debent: nẽpè tot liuores, flagella, alapas, ſpinas, clauos, crucẽ. Grana ſunt hæc huius mali punici, quæ ſuggere debet per meditationem & amorẽ verus Chriſti cultor: vt ſic rubeæ genæ hæ Eccleſiæ appareant. Nec *1. Cor. 2.* enim aliud debet ſcire, niſi Chriſtũ & hunc crucifixum. Nunquam ergo beneficiũ hoc à memoria noſtra excidere debet, ſed Sa- *Eccleſ. 23* piẽtis conſiliũ accipere, quo nos admonet dicens: Gratiam fideiuſſoris tui ne obliuiſcaris: poſuit enim pro te animam ſuã: ſed tamen poſt hæc ſequitur ſtulta petitio filiorũ Zebedæi, de qua iã plura ſupra dicta ſunt. Et in Euangelio ſequitur: *Et audientes decem indignati ſunt de duobus fratribus. Ieſus autẽ vocauit eos ad ſe* (nempè decem, duo enim iã erant propè illum) *Et ait: Scitis quia Principes gentium dominantur eorum, & qui maiores ſunt, poteſtatem exercent in eos. Non ita erit inter vos, ſed quicunq; voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter, & qui voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus. Sicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam redemptionẽ pro multis.* Senſus horum verborum hic eſt. Diuerſus modus debet eſſe viuendi inter veros Chriſti diſcipulos, ab illo quem mundus ſequitur. Nam inter mundanos contenditur & pugnatur, vt hic ſuperior in tẽporalibꝰ alijs ſit, & ob hoc leges tàm humanæ, quàm diuinæ contẽnuntur. Hinc enim tyrãnica illa vox emanauit. (Si ius violandum eſt, amore regnandi violandum eſt) ſed inter veros Chriſti diſcipulos, quales ſumus Chriſtiani omnes qui eius profitemur Euangelium, non ſic fieri debet: ſed qui maior eſt, debet contendere vt ſit minor. Et hæc debet eſſe contentio inter Chriſti diſcipulos, vt ego minor altero ſiam. Nam hæc eſt ſuperioritas & celſitudo Chriſtiana. Dictum quippè à Domino eſt, quòd *Luc. 14.* qui ſe humiliauerit exaltabitur, & qui ſe exaltauerit humiliabitur. Exemplo Chriſti *Matt. 20* Domini, qui non venit miniſtrari, ſed miniſtrare. Nam licet paſſus ſit, vt ſibi à mulieribus miniſtraretur victus: tamen non ad hoc *Matt. 26.* venit, ſed vt ipſe miniſtraret nobis ſpiritualia, præcipuè prædicando per vicos & ciuitates Galileæ, & Iudeæ. Et etiam in tem poralibus, cùm panem & piſces turbis miniſtrauit, & diſcipulorum pedes lauit. Et dare animã ſuã, hoc eſt, vitam ſuam, redemptionẽ pro multis: nã pro libertate noſtra ſe ſeruũ, vſq; ad mortẽ declarauit. *Pro multis.* Quantum ad ſufficientiam quidem multitudo hæc comprehendit multitudinem humani generis: quantum verò ad libertatis fructum,

ctum, comprehendit multitudinem electorum: ſecũdum illud Eſaiæ teſtimonium. Si *Eſai. 53.* poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum. Sed hinc hęc conſideratio oritur, quomodò inter Chriſti diſcipulos talis contentio potuit eſſe, & quòd duo ſic ambitioſè primatum peterent; & quòd alij ob hoc de duobus fratribus indignarentur. Quomodò in viris ſanctis à Chriſto humilitatis magiſtro edoctis, tam inanis cogitatio cadere potuit. Certè in hoc quam periculoſum ſit ſuperbiæ vitium deſignatur; quãq; omnibus ſe intermiſcens actionibus, quãq; audaciter viros quantumcunque perfectos adoriatur. Homines multos inuenies, qui videntur iam vale omnibus vitijs dixiſſe. Caſti quippè ſunt, nec auaritia, aut alijs vitijs percuſsi, miſericordes in pauperes, deuotione prompti, nec pigritia in operibus bonis torpẽtes: & nihilominus cũ his omnibus ſuperbi, elati, ambitioſi, opinionis vulgi cupidi. His hominibus ſcatet orbis. Videmus enim multos, quorum nullius mali rumor ſonat, tamen his vitijs ſic refertos, vt omnes alios longè exuperent. Sunt homines qui peccata honorifica appetunt, honorifica dico apud homines, nam apud Deum quodlibet peccatum deteſtabile eſt. Volo dicere, quòd ſunt aliqui qui non minima, ſed magna peccata gaudent committere, quæ apud homines magnitudinem quandã præſeferunt. Abacuch Propheta dicit, quod eſt ali- *Abac. 1.* quis cibus electus. Quem locum explicans *D. Greg.* D. Gregor. ait: Quod ſunt quædam peccata à Diabolo ſelecta, qualia ſunt peccata ſuperbiæ, quæ propria diaboli ſunt. Cibus electus eſt eſca eius, ait Iob. Hęc autem eſca *Iob. 33.* eius electa ſuperbia eſt. Videbis animalia *Simile.* quædam quæ venantur animacula minima, muſcam ſcilicet, aut ciniphem, & tamen timida ſunt, & à catis fugiunt & abſcondunt ſe. Quædam autem magna rapiunt animalia, & tamen neminem timent, ſed ſecuri cũ præda volant, vt aquila & leo. Sic homines aliquos inuenies, qui ſi vel minimum cõmiſerint peccatum aliqua occaſione oblata, & fragilitate humana contractum: tamen ſtatim timore percutiũtur, & iam ſe deuorandos à diabolo arbitrantur, & protinus ad cõfeſſorem pergunt, nec audent vel vnam noctem cum tali peccato dormire. Alios tamẽ *Iob. 9.* videbis qui magna perpetrant ſcelera: & tamen ac ſi nullum haberẽt iudicem, ſic ſecuri ſunt, quibus & illud quod de diabolo dicitur poterit accommodari, & dici de illis. Facti ſunt, vt nullum timerent. Imò & cum Deo contẽdere volunt. Peccauit Adã, *Gen. 3.* inductus ab vxore, inobedientię quoddam peccatum comedens de ligno vitæ: & tamẽ protinus abſcondit ſe ſub ficu, & præ timore, ac verecundia deliteſcere ibi volebat. Peccauit Lucifer grande ſuperbiæ peccatũ, æqualem ferè ſe volens facere Deo: & nihilominus arrecta frõte aduerſùs ipſum Deũ roborari nitebatur. Tumidus ille Phari- *Luc. 14.* ſæus ſuperbè alios deridebat, & cõtra Deũ ſuperbiebat: & tamen ore ad os cum Domino loqui non verebatur, opera ſua ob oculos illi ponens ac commemorans, quaſi ex probans Deum benefacta ſua. Publicanus autẽ, qui minora multum peccata commiſerat, à longè ſtabat nec oculos leuare audebat, ſed percutiebat pectus ſuũ dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Hoc enim ingeniũ eſt ſuperborum, vt cũ Deo contendere præſumant, & cum prædicatoribus, ſi fortè eorum vitia carpere velint. Quaſi nullus eſſe poſsit, qui eos de peccato arguere audeat. Quarè vitiũ hoc perfectiores aggredi ſolet. Et ideò huius peccati maximè nos animaduertit Deus: quoniam hoc eſt quod ipſe magis perſequitur. Cętera quippè vitia, etſi aduerſa ipſi Deo ſunt, aliquid tamen aliud immediatiùs aſpiciunt, vtpotè auaritia pecuniam, luxuria carnis voluptates, gula delitias ciborũ, &c, etſi ad hoc conſequatur Dei contemptus: cæterum ſuperbia ipſum Deũ immediatè reſpicit, ipſiq; in ſe ipſo bellum inferre nititur, atq; facie ad faciem cum eo contendere. Quod ſic explicat Iob. Tetendit aduerſus Deum manum ſuam, & contra *Iob. 15.* Omnipotentem roboratus eſt. Et diabolus, qui eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ dicebat, Eſai. c. 14. In cœlum conſcẽdam, ſu- *Eſa. 14.* per aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſimilis ero Altiſsimo. Et de Antichriſto tantæ ſuperbiæ imitatore dicit. Paulus. 2. Tim. 2. *2. Ad Ti.* Quòd in templo Dei ſedebit, oſtendens ſe 2. tanquam ſit Deus. Cùm ergo ſuperbum ipſi Deo bellũ inferre non pudeat: Deus quaſi contra pugnando, & tanquam ſe defendẽdo aduerſus eũ agit. Vndè dicitur: Deus *Iacob. 4.* ſuperbis reſiſtit. Reſiſtitur autẽ illi, qui aduerſùs me pugnat, meq; de turbare contendit. Vndè Iob. 40. quaſi docens modũ quo *Iob. 40.* cõtra ſuperbos pugnare ſolet Deus, ait: Diſperge ſuperbos in furore tuo, & reſpiciens omnem arrogantem humilia. Reſpice cunctos ſuperbos & confunde eos, & contere impios in loco ſuo, & facies eorũ demerge in fo-

Fictio Poë tarum. in foueã. Ex quo antiqui Poëtæ ſumpſerũt fabulam, quòd gigantes qui erant in terra, Iapetus, ſcilicet, & alij, voluerunt ipſi Ioui bellũ inferre, ipſumq; à cœleſti ſolio depellere, monteſq; ſuper montes erigebant, vt aſcendentes in cœlum ipſum Iouem præcipitem darent: ſed Iupiter fulminibus eos deturbauit conflagrauitque. Ecce raticnem, quarè Deus plus odio perſequatur ſuperbiam quàm cætera vitia. Quod & in Dauid apertè monſtrauit. Nam duo peccata legimus commiſiſſe Dauid contra Dominũ qui bus eius iram prouocauit. Alterum fuit adul
2. Reg. 11. terium cùm Berſabee ſimul cum homicidio
2. Reg. 18. viri ſui Vrię. Huius autem facti malitia clarè conſtat. Alterum fuit cum numerare fecit populum ſibi ſubiectum. Hoc autem potius prudentis Principis diligentia videtur, vt ſciret numerum eorum, qui ſuæ curæ erãt commiſſi: & tamẽ peccatum ſuperbiæ fuit, qua intumuit cor eius, cùm ſe tot milliũ vi-
Iob. 31. deret Imperatorem eſſe, ac dominũ. Et hoc vitiũ ſic deteſtatur Dominus, vt nec in corde illud aſpicere vellet. Nam & Iob ob hoc dicebat. Si lætatum eſt in abſcondito cor meum. Fuit autem hoc peccatum, licet ſuperbiæ, non adeò magnum. Nam cùm poſteà Scriptura mentionẽ facit Dauidis, nullum aliud recenſet peccatum præter illud Vriæ Ethæi. Vndè quidã dicunt non fuiſſe mortale, ſed veniale peccatũ, in quo ſuperbia ſe intermiſit. Sed vt oſtenderet Deus quantum illa odio haberet; primum peccatum quod tam atrox erat ac fœdum nõ fuit alio damno punitum, quàm morte illius infantis, qui ex iniquo congreſſu cum Berſa-
2. Reg. 12. bee natus fuit, & cùm ad verba Prophetæ dixiſſet Dauid, Peccaui Domino; protinus reſponſum eſt ei. Dominus quoq; tranſtulit à te peccatum tuum. Cæterum quoniam alterum peccatum, etſi leuius fuit, tamẽ ſuperbiæ, dirè illud Deus vltus eſt. Nec enim fat fuit q̃ Dauid agnoſceret peccatum ſuũ, & ſe committeret Dei voluntati, eligens potius ab eo caſtigari, multis eius miſericordijs fidens, quàm alienorum manibus tradi: hæc enim omnia Deum videbantur obligare, vt illi parceret. Et nihilominus tribus diebus peſte percuſſus populus ſeptuaginta millia hominũ deleta ſunt. Sic ergo oſtendit Deus quanto odio ſuper alia vitia ſuperbiam perſequitur. Quarè maximè hanc ſuis diſcipulis virtutem commendat, cùm & in hoc loco dicit. *Reges gentium dominantur eorũ, & ci Vos autem non ſic. Sed qui maior eſt inter vos, fiat ſicut minor.* Crede mihi, frater, humilitas maximè placet Deo, & qui ſe humiliauerit exaltabitur. *Luc. 14.* Qui in profundo puteo fuerit, ſtellas in meridiè videbit: ſic qui in profundo cordis ſe humiliauerit, luce cœli perfruetur. *Simile.* Quid ſuperbis, terra ac cinis? *Eccleſ. 10.* Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram Domino: ſunt enim corã Deo, veluti lucerna ante ſolis micatus poſita, cuius lux in tantis *Eſai. 40.* ſplendoribus minimè videtur: vnde coram Deo columnæ cœli contremiſcunt. Et vigin ti quatuor ſeniores coronas ſuas ante Dei *Iob. 26.* thronum proijciunt. Quoniam coram Deo nec poteſtas vlla eſt, nec imperium, ſed om *Apoc. 4.* nia ſub pedibus ſubijcienda ſunt. Cur ergo vermiculus coram Deo intumeſcere audet? Curin templo, vbi Deus eſt, maieſtatẽ præ ſe ferre vult, quaſi cum Deo de æqualitate contendat? Mira res! Angeli tremunt, & homunculus tumet? Chriſtus venit miniſtrare, & tu vis vt ab omnib⁹ tibi miniſtretur. Ridiculũ eſt, vt vbi ſe humiliat maieſtas, eleuetur egeſtas. ¶ Sed vltimò ſuper hæc verba aduerte, quòd Chriſtus Dominus dicitur miniſter in hoc loco, & alibi. Nã Paulus il- *Rom. 15.* lum vocat miniſtrum circunciſionis, quod eſt nomen ſecum inferioritatam præ ſe ferens. Nam cæteri Reges habent pro fine ſuũ commodum & honorem; Chriſtus autem ſubditorũ. Et ideò dicitur miniſter eorum: quoniam illorum commodis deſernit. Quare ad alios Reges dicitur: Audite ergo *Hiere. 17.* Reges, qui placetis vobis in turbis nationũ. Hoc eſt, qui ſuperbitis in tot nationibus, vt Auguſtin. ait: Sed Chriſtus Ieſus Regnum *D. Augu.* ſuum in aliorum cõmodis deſtinauit. Nam quidam Philoſophus ſapienter dixit, Reg- *Quidãphi* num nil aliud eſſe quàm ſeruitus quædam *loſoph.* ſplendida. Vnde & Petrus monet prælatis *1. Petr. 5.* ne dominentur in clericum, ſed forma ſiant gregis ex animo. Hinc Auguſtin. lib. 19. de *D. Aug.* ciuit. Dei. cap. 14. ait: Quòd iuſti imperan- *libr. 9. de* tes ſeruiunt eis, quibus videntur imperare. *ciuit. Dei* Non enim dominandi cupiditate imperant, *cap. 14.* ſed officio conſulendi, nec principandi ſuperbia, ſed prouidendi miſericordia. *Et egro dientibus illis ab Hierico, ſequuta eſt eum turba multa. Et ecce duo cæci ſedentes ſecus viam audierunt, quia Ieſus tranſiret, & clamauerunt dicentes: Miſerere noſtri Domine fili Dauid. Turba autem increpabat eos, vt taccrent: at illi magis clamabant dicentes: Miſerere noſtri Domine fili Dauid. Et ſtetit Ieſus & vocabit eos & ait. Quid vultis, vt faciam vobis? Dicunt illi, Domine vt aperiantur oculi noſtri.*

Miſertus autem eorum Ieſus tetigit oculos eorũ, & confeſtim viderunt, & ſequuti ſunt eum.
Mar. 10. Marcus vnius tantum cæci meminit. Verũ dicendum eſt, ſicut ſupra de dæmoniacis duob⁹ diximus, q̃ quia vnus ex his cæcis erat notior alio, ideò illius dũtaxat fecit mẽtionem Marcus. Nam & nomen proprium
Luc. 17. illius ſcribit. Alij dicunt, alium fuiſſe cæcũ cuius meminit Lucas, alium cuius Marcus mentionem fecit: & Matthæum amborum ſimul meminiſſe, & præterea Euangeliſtæ non fuerunt multũ anxij omnia nobis enarrare miracula Chriſti, ſed ea quæ tantũ ſufficerent ad manifeſtandam Chriſti diuinã potentiam. Quare vnus vnum, alius plura miracula narrant. Potuit enim eſſe, vt prius vnũ, deindè plures cęcos illuminaret. Hi au
D. Aug. lib. 2. q. Euã. c. 48 tem duo cæci (vt Auguſtin. lib. 2. q. Euang. capite. 48. docet) qui illuminati ſunt poſt egreſſum à Hierico (quòd mortalitatem, & mutabilitatẽ ſignificãt) id oſtendunt quòd Chriſtus ante ingreſſum Hierico vnum illuminauit cæcum, & poſt egreſſum duos. Quoniam antequàm fieret homo, vnum illuminauit populum, nempè Iudaicum, poſteà verò duos, Iudaicum ſcilicet, & Gẽtilicum, Iſti cæci petierunt quòd aperirentur oculi eorum, quod idem eſt cum eo q̃ alius cæcus interroganti Domino quid vellet reſpõdit, Domine vt videam. Quoniam viſio eſt to-
1. Ioann. 3. ta merces. Scimus enim, ait Ioannes, quòd cũm apparuerit, ſimiles ei erimus. Videbimus enim eum ſicut eſt. Cui & reſpondit Dominus. Reſpice. Nam in hoc tota felicitas ſita eſt, in videndo Deum. Intellectu quippè apprehenditur Deus, licet ad voluntatem fruitio huius apprehenſionis deriuetur. Apprehendere tamen Deum in quo noſtra felicitas conſiſtit, intellectu fit, qui eſt altior potentia quàm voluntas. Quoniã obiectum eius, quod eſt verum vniuerſalius eſt, atque à materia abſtractius, ac propterea ſpiritualius, ac ſubtilius quam bonum quod ſubſtractius eſt, & eſt voluntatis obiectũ. Manu quippè colligimus poma, quibus guſtus delectatur. Intellectus manus
Cant. 5. eſt qua pomum hoc cœleſtis paradiſi carpimus, quod eſt Deus, quo habito voluntas delectatur. Id enim dicebat Sponſa. Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus eius. Hoc eſt, cum triumphũ aduerſus hoſtes adepta fuero, merces mihi erit apprehendere Deum per intellectum, & frui eo per voluntatem. Hos ergo oculos Deus cęco tribuit, vt ipſum videat, quos ſuis clientibus deſiderabat Paulus, cum Epheſiorũ 1. dice- *Ad Eph. 1.* bat. Non ceſſo gratias agens pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis, vt Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis veſtri, vt ſciatis quæ ſint diuitiæ hæreditatis eius in ſanctis. Quare huius beatitudinis animaduerſio oculos cęcorum *1. Reg. 14.* aperit, ſicut Ionathę guſtanti vnius montis mel aperti ſunt oculi. Sic ſi deſiderio vel cogitatione mel mõtis cœleſtis prægustauerimus, aperientur quidem oculi noſtri. Melli comparatur guſtus ille cœleſtis: quoniã nil dulcius melle inuenitur, & nulli rei quantumcunque ſapidæ guſtus illæ cõparari poteſt. Vnde cùm Spõſa omnia mẽbra Spõſi *Cant. 5.* alijs rebus aſſimilaret, de guſtu nihil dixit niſi hoc ſolùm. Guttur eius ſuauiſsimũ. Ac ſi diceret. Non inuenio rem cui vllo modo guſtus tuus, ò Sponſe, aſſimilari poſsit. Id ſolùm dicere valeo quod ſuauiſsimus ſuper omnia ſuauia eſt. Quare de Sanctis dicitur exultationes Dei in gutture eorũ. Hoc eſt *Pſal. 84.* in guſtu qui per guttur tranſit. Et de tali viſione dicitur Eccleſiaſtici. 1. Non ſatiabitur oculus viſu. Quoniam nunquam Dei viſio *Eccleſ. 1.* faſtidium generat, etiamſi in æternitate duret. Caſsianus autem in tertia collatione, *Caſsianus.* quæ eſt Abbatis Pafuntij, ait, quòd quando tranſijt Ieſus ad cæcos, diuinæ prouidentiæ, & dignationis eſt gratia, quòd vociferantur, & dicunt. Miſerere noſtri; fidei ipſorum, & credulitatis eſt opus. Deus quippè ſua nos gratia præuenit, per fidem & amorem nos ei reſpondemus, & ſic à cæcitate cordis liberamur.

Cap. XXI.

IT Cum appropinquaſſent Hieroſolymis, & veniſſent Bethphage ad montem Oliueti, tunc Ieſus miſit duos diſcipulos dicens eis: Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea, ſoluite & adducite mihi. Et ſi quis aliquid vobis dixerit, dicite, quia Dominus his opus habet, & cõfeſtim dimittet eos. Hoc autem factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion, Ecce Rex tuus venit tibi

tibi manſuetus. ſedens ſuper aſinam & pullum filium ſubiugalis. Euntes autem diſcipuli fecerunt ſicut præceperat illis Ieſus. Et adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt, Plurima autem turba, ſtrauerunt veſtimenta ſua in via. Alij autem cœdebant ramos de arboribus, & ſternebant in via. Turba autem quæ præcedebat, & quæ ſequebatur, clamabant dicentes: Oſanna fili Dauid. Benedictus qui venit in nomine Domini. Oſanna in excelſis.

Dubiũ. 1. literale. ¶ Primum hîc in dubium verti poteſt quod Marcus & Lucas dicunt miſiſſe Dominũ diſcipulos cum appropinquaſſet Bethaniã, Matthæus verò, cũ appropinquaſſet Bethphage. Nam cùm veniſſet Bethphage & ad montem Oliuarum, iam Bethaniã pertrãſierat; cum Bethphage, & mons Oliuarum vicinior fuerit ciuitati Hieruſalem, quã Bethania, in qua præcedenti nocte Dominus pernoctauerat. Sed dicendũ primò Marcũ & Lucam dixiſſe, Dominum hoc feciſſe, cũ appropinquaret Bethaniã, hoc eſt, cùm non longè ab illa diſceſsit: propinquus ſum enim ego loco àquo paruũ ſpatium diſceſsi. Quẽadmodum & multi intelligunt illud quod dicit Lucas, Dominum curaſſe cæcum, cùm appropinquaſſet Hierico, hoc eſt, cum non multum ab eo diſceſsiſſet. Aut dicendum, ꝙ Marcus & Lucas præpoſterè dicunt, cùm appropinquaſſet ad Bethphage, & Bethaniam, videlicet, ſic intelligendo, cùm appropinquaſſet ad Bethaniam, & deinde appropinquaſſet ad Bethphage montẽ Oliuarũ. Erat autem Bethphage, villula in mõte Olieti qui Sabbathi habebat iter, à Hieruſalẽ, vt dicitur, Act. 1. Hoc eſt, diſtabat à Hieruſalẽ mille paſſus, cùm Bethania quindecim ſtadijs abeſſet. Hoc eſt, duobus ferme millibus paſſuum. Hæc autẽ Bethphage erat villa ſacerdotum, à qua ſolebant deducere ſacrificia, ibi ea in promptu habentes. *Tunc mittit duos diſcipulos, &c.* Aliqui (inter quos Chryſoſtom. in Imperfecto citans Hilariũ) exiſtimant hos duos diſcipulos fuiſſe Petrũ, & Philippum, licet veriſimilius ſit fuiſſe Petrum & Ioannem, qui poſteà fuerunt iuſsi parare agnum Paſchalem, ſed parum hoc refert. Sed quid ſibi vult factum hoc tã nouum Saluatoris? Ingredi ſic ciuitatem Hieruſalem, cùm anteà ſolis diſcipulis ſuis comitatus & pedes ſolebat intrare. Crediderim, Dominum voluiſſe nunc ſpecimẽ quoddam ac exemplar ſui regni hominibus oſtendere, quatenus crucifixoribus ſuis excuſationis omninò cauſa tolleretur, & credentibus in eum firmaretur fides. Et quia ſemper maxima cum minimis coniunxit Dominus, quatenus humilitatis virtus nunquam deſſeri videretur, ſed inter ipſa maiora ſplendeſceret: ideò humili aſello inſidens ciuitatem intrauit. Prætulit autem Regni ſui non minima inſignia: nam tanquam dominus miſit pro iumentis illis, quæ tanquam vero domino conſeſtim dominus eorum conceſsit. Nec enim verũ eſt, vt quidam dicunt, quòd iumenta illa erant communia, vt veherent pauperes vſque ad Hieruſalem, cùm expreſſe dicat habuiſſe Dominum iumenta illa. Vnde id volens ſignificare Saluator, dixit abſolutè. Dicite quia Dominus his opus habet. Hoc enim erat vnum ex nominibus diuinis quibus populus ille nominabat Deum, Adonai, ideſt Dominus. Cæteri enim huius, aut illius rei ſunt domini; Deus autem abſolutè omniũ rerum eſt Dominus, non limitatè huius, aut illius, Dominus vniuerſorum tu es. Et in ſignum quòd ipſe omnium eſſet Dominus, dixit diſcipulis ſuis, quòd audio hoc verbo, Dominus his opus habet, domini dimiſſuri eſſent eos, tanquam reddentes vero Domino rem ſuã. Oſtendit etiam hoc Regnum ſuum, ex hoc quod linguæ & corda hominum & puerorum à Spiritu ſancto mota ſunt, vt illum acclamarent Regem ſuum, ex ſemine Dauid Regis. Celebre quippè erat apud omnes, Meſsiã ex ſemine Dauid eſſe venturum. Hæc enim omnia non minima ſui Regni inſignia erant. Præterea quãta authoritate vendentes, & ementes eiecit de templo, vt oſtenderet ſuam regiam potestatem ſuper omnes. Sed quoniam ipſe Pilato dixit Regnũ ſuũ non eſſe de hoc mundo, hoc eſt, non conſtare hiſcè rebus quibus regna huius mundi perſiſtunt, nempè multitudine ſatellitum circumeũtiũ corpus Regis, armis ſuis protegentiũ illud, copioſo numero equorum, currilium, & aliarum rerũ, regium ſplendorem præſeferentiũ: ideo nõ equo, aut curribus inſidẽs, ſed humili aſello ſedens, ſtrato, non ſericis faleris, ſed diſſutis ſuorum diſcipulorum veſtibus ciuitatem intrat, paupere turba puerorum concomitatus, non haſtas in manibus, ſed ramuſculos ferentes, vt vel ſic confirmaret ꝙ præcedenti capite docuerat, non ipſum ſicut cæteri Reges, ad imperandum veniſſe, ſed potius, vt humilitatis magiſter ad miniſtrandum, & vt animam ſuam daret redẽptionẽ pro

Deciſio dubij & reſpõdetur. 1.

Reſpond. 2

Act. 1.

D. Chryſo. in Imperfecto, citans Hilarium.

Marc. 11.

Ioan. 18.

Dubium. pro multis. Dubitari hic ſolet an Dominus ſuper aſinam tantum ſederit, an ſuper pullum duntaxat, vel ſuper vtrumque. Et quidem Ianſenius ſequutus Euthymium in

Ianſen. ſententia. caput centeſimum decimum ſuæ cõcordiæ tenet, quòd ſuper pulum ſolũmodo ſedens peregit iter illud: aſinam autem adduci iuſſit, vt ſequeretur pullum ſuum. Hoc argumento conuictus quod in tam breui ſpatio, non opus erat duo cõmutare iumenta quibus veheretur. Sed communior & probabilior ſententia eſt, quòd ſuper vtrumq; ſederit viciſsim. Tùm propter Matthæi teſtimonium dicẽtis ſuper vtrumq; animal diſcipulos poſuiſſe veſtimẽta ſua, nec valet ad Græca nomina recurrere, cũ Latina id clarè ſignificent, nos autem non Græcam verſionem, ſed Latinam modo ſequimur quæ vulgata dicitur. Tum etiam quod prophetia Zachariæ expreſſè id aſſerat dicens. Ecce Rex tuus venit tibi ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis. Nec opus eſt, id per ſinedochem dictum fuiſſe (vt aiunt Ianſenius, & Euthymius) nam quod planè, & abſq; figura, abſq; vllo inconuenienti intelligi poteſt: non opus eſt per figuratã loquutionẽ interpretari. Et ad Iãſenij rationem reſpondetur. Quòd propter myſteriũ ſignificandum, quòd ſtatim dicturi ſumus (nempè quòd Dominus ſuper duos populos Gentilicum, ſcilicet, & Iudaicũ per agnitionem ſuæ veritatis feſſurus eſſet) ſuper ambo iumenta ſedet. ¶ Sed de voce illa, O ſanna, primo ſciendum, quòd Matthæus ſic refert. Turbæ autem quæ præibant, & quæ ſequebantur clamabunt dicentes, O ſanna, filio Dauid benedictus qui venit in nomine Domini, O ſanna in Altiſsimis.

Marc. 11. Marcus cap. 11. addit hoc quòd etiam turbæ dicebant: Benedictum quod venit regnum patris noſtri Dauid, O ſanna in excelſis.

Luc. 19. Lucas autem cap. 19. adhuc addit ſuper hæc quòd dicebant, Pax in cœlo, & gloria in excelſis. Quoniam ſine dubio omnia hæc clamauit turba illa. Sed quod vnus Euangeliſtarum tacuit alius addit. Sed propter hæc verba, licet non nulli dicant dictionem hanc, O ſanna, ſignificare gaudium & triũphum, ſicut apud Romanos Imperatori triumphanti dicebatur, *Io triunfe*, ſic peculiaris illa vox erat populo Hebræorum cùm triumphum, vel hymnum, aut laudem velent alicuit præcinere. Quarè modò palmas in manibus ferebant pueri Hebræorum, in ſignum triumphantis Chriſti. Alij, inter quos Hilarius, dicunt hãc vocem ſignificare redemptionem domus Iſrael; ſic refert D. Hierony. in 3. tomo ſuorum operum, in epiſtola ad Damaſum, quòd tamen dicit abſq; vlla probabilitate aſſertum eſſe, ſed tamen ſciendum eſt, quòd vt exiſtimat Auguſt. libr. 2. de doctrin. Chriſt. capit. 11. dictio hęc, O ſanna, ſimplex eſt, & eſt interiectio quędam lętantis, & petentis aliquid, ſicut hęc dictio Racha, eſt interiectio ſignificans animum iratum, & apud nos dictio, O, explicat animum optantis, & deſumpta eſt ex Pſal. 117. quẽ omnes Hebręi fatebantur loqui de Chriſto. Sed quia interpres Latinus non habuit vnã dictionem ſimplicẽ qua hic affectus indicaretur, trãſtulit ſic in ſupradicto Pſalmo. O Domine ſaluũ me fac, ô Domine bene proſperare. Benedictus qui venit in nomine Domini. Vbi in Hebręo eſt O ſanna. Alij dicunt legendum eſſe Hoſianna, ſed tamen vtrunque reperitur in Hebręo O ſanna, & Hoſianna, ſed eſt dictio compoſita, vt Hieronymus loco modo citato refert, ex verbo, Hoſiath, quod ſignificat ſaluifica, & anna, vel na, quę eſt interiectio deprecantis, vt apud nos, o, vel vtinam. Et ideò ſeptuaginta in predicto pſalmo tranſtulerunt. O Dñe ſaluũ me fac, vbi & interiectionis notã, & verbi ſignificationẽ trãſtulerũt. Et poteſt etiã dici O ſanna. Ait idem Hieron. media lit. I. eliſſa ſicut ſolemus facere in verſibus Vergilij quando pro, me ne incepto deſiſtere vitã, ſcandimus, menincepto, & quia incõpoſitis ſemper aliqua litera demitur. Itaq; apud plures cõuenit ꝙ ſit verbũ optãtis, & deprecantis ſalutẽ. Imò Ianſenius addit, ꝙ apud Hebręos repetebatur hoc verbũ in feſto tabernaculorũ, ſicut apud nos in litanijs repetitur hęc ſentẽtia libera nos Dñe. Coaceruabant, quippè nomina Dei, & dicebãt. Propter te Dñm dominorũ, & ſuccinebat, O ſanna. Propter te Deũ deorũ, O ſanna. Et deinde recenſebãt magnũ acerbũ eorũ, quę Deo tribuũtur dicẽtes. Propter veritatẽ tuã, O ſanna. Propter teſtamentũ tuũ, O ſanna. Poſt hęc enumerabant magnam congeriẽ earũ rerũ, quas ſaluari cupiebant, vt teplũ electum, O ſanna. Mortẽ moriac, Ho ſanna. Et ſic etiã ſuas litanias concinebant. Eſt ergo verbũ ſignificans, Salua nos. Sed ſecundò aduertẽdum eſt, quod apud Hebręos verba primę coniugationis ſignificant actionem, eadem verba in tertia cõiugatione ſignificãt facere illã actionẽ, v. g.

D. Hilar.

D. Hiero. tom. 3. in epiſtol. ad Damaſ.

D. Aug. libr. 2. de doctr. Chriſt. cap. 11.

Pſal. 117.

D. Hieron.

Ianſen.

Cognoſcere in prima coniugatione, ſolum ſignificat actionem illã cognoſcendi, cæterum in tertia ſignificat facere cognoſcere, vt
Gen.22. eſt illud quòd dixit Dominus ad Abraham: Nunc cognoui quod timeas Dominum: quia eſt in tertia coniugatione, idem eſt, ac ſi diceret: Nunc feci cognoſcere, quòd timeas Deum. Sic hoc verbum, hoſiae, quòd ſignificat ſaluare, in illo Pſalmo. 117. Vnde hoc deſumpſerunt Hebræorum pueri, eſt in tertia coniugatione, & ſignificat. O Domine fac nos ſaluos fieri. Id eſt, fac nos vele ſaluari. Nam, vt ait Auguſtin. qui creauit te ſine
D. Aug. te, nõ ſaluabit te ſine te. Et in collecta quadam ſic petit Eccleſia dicens. Et noſtras rebelles ad te propitius compelle voluntates. Dicunt autem filio Dauid: nam hæc ſalus non eſt corporalis, ſed ſpiritualis. Vnde dicunt: O ſanna in Altiſsimis, id eſt, ſalua nos in cœlo, ſalutem quàm petimus altiſsima eſt & cœleſtis. Hæc autẽ altiſsima ſalus adepta, in gloriam Dei, & Chriſti Ieſu redundat. Sic enim & Concilium Tridentinũ docuit, quòd iuſtificatio noſtra eſt in gloriam Dei, & Chriſti, qui eſt cauſa meritoria iuſtificationis noſtræ, & in ratione efficientiæ inſtrumentalis. Quarè ſeniores illi quos refert Ioãnes, in Apoc. dabant gloriam Deo & Agno dicentes: Salus Deo noſtro qui ſedet ſuper thronum & Agno. Et in verſibus quos Eccleſia Dominica in Ramis canit, ſic legitur. *Gloria, et honor Deo, tibi ſit Rex Chriſte Redẽptor, Cui puerile Deus, prompſit ò ſanna pium.*

Quarè ſi dictio, O ſanna, vt aliqui volũt ſignificat etiam hymnũ eſt dicere. Hæc gloria canitur Chriſto Domino: quia ſecundũ quòd homo, & meritoria, & inſtrumẽtalis cauſa eſt noſtræ iuſtificationis. Vel ſaluatio noſtra tribuitur filio Dauid hoc eſt, homini Chriſto, ijſdẽ rationib⁹. Pro quo notãdũ eſt quòd ſicut Chriſtus aperuit Apoſtolis ſenſum poſt reſurrectionẽ, vt intelligerent ſcri
Luc.24. pturas, ita & his turbis aperuit intellectum, vt cognoſcerent quòd illud Pſalmi. 117. de Chriſto dictũ erat, *Era darle a el el ſobreſcrito del Pſalmo*, ac ſi dicerent: Filio Dauid quem te eſſe credimus, illud Pſalmi illius competit. Ideòq; tibi illud applicamus ac dicimus, Nam de te & tibi dictum eſt. Et ob hoc tam indignè hoc ferebant Phariſæi, quòd Chriſto Domino applicarent, quòd verò Meſsię ipſi intelligebant fuiſſe dictũ. Et hac ratione
D. Augu. (præter illam quã ex Auguſtino retulimus) hanc dictionẽ in propria lingua reliquit interpres. Quoniam hæc ſalus altiſsima eſt, & occulta nobis, quam quia non pertingimus in aliena lingua relinquimus, vt Alleluia, quod ſignificat laudate Deum, in lingua nobis ignota relicta eſt: quoniã nos ignoramus quæ laudatio debeatur Deo. Vide Ianſenium in caput centeſimum decimum ſuæ concordiæ, vbi plura de hac dictione, O ſanna, refert, licet ea quæ dicta ſunt veritati mihi magis conſona videantur, quæ & ex Auguſtino, Hieron. & Pagnino deſumpſimus, præterea quæ nos meditati ſumus. Aduerte tandem quam rectè dictum ſit à Pſalmiſta, quòd ex ore infantium & lactentiũ perfeciſti laudem, nã contra ea quæ Phariſæi aduerſùs Chriſtum dicebant, vt eũ opprobrijs afficerent, pueri Hebræorum concinebant, vt illum eregione illorum honorarent. Phariſæi & ſeniores dicebant maledictus eſt; pueri & turbæ clamãt, benedictus filius Dauidis: illi dicebant, Venit in nomine Belzebuch; iſti ècontra benedictus qui venit in nomine Domini. Illi non habemus Regem niſi Cæſarẽ, hi benedictus Rex Iſraël, & benedictũ regnũ eius. Illi precantur Ieſum extinctũ; iſti precãtur felicẽ Ieſu ſucceſſum. Illi triſtãtur & merẽt; iſti lætãtur & cantant laudes Deo. *Hoc autem factum eſt, vt adimpleretur, quòd dictum eſt per Prophetam dicentem: Dicite filiæ ſion ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam & pullum filiũ ſub ingalis.* In noſtra vulgata, ſic habetur, hoc teſtimonium. Exulta ſatis filia Sion iubila filia Hieruſalem, Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus & Saluator, ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ. Ioannes autem cap. 12. his verbis refert dicẽs: Et inuenit Ieſus aſellum, & ſedit ſuper eum, ſicut ſcriptum eſt. Noli timeri filia Sion, ecce Rex tuus venit ſedens ſuper pullum aſinæ. In quibus videmus Euangeliſtas more ſuo verbis paululum immutatis eundem ſenſum retinuiſſe. Nam q̃ Ioannes ait, noli timere filia Siõ perinde eſt acſi dicere, exulta filia Sion, nil tibi in poſterũ nocebunt hoſtes, nil eſt q̃ iam vllũ timeas tanto Rege veniente. Matthæus ex duobus vnũ conſtauit teſtimoniũ, q̃ facere interdũ ſolent Apoſtoli & Euangeliſtæ, vt in ſuperioribus non ſemel annotauimus. Sic Marc. c. 1. ſicut ſcriptum eſt in Eſaia propheta. Ecce ergo mitto Angelum meũ ante faciem tuam, qui præparauit viã tuam antè te. Vox clamantis in deſerto. Parate viam Domini, &c. Prior teſtimonij pars deſumpta eſt ex Proph. Malac. c. 32. ſecunda ex Eſai. c. 40. Nec hoc temere

Ianſen. in 110. ſuæ concordiæ. Oppo. Cai. ex Augu. Hieron. Pagnino. Pſal. 8.

Ioann. 12.

Marc. 1.

Malac. 3.

Eſai. 40.

facc-

facere Euangeliſtas credendũ eſt, ſed vt oſtẽdans de eadem re loqui duos Prophetas, & obſcuriorẽ locũ per apertiorẽ declarant. Celebris erat inter Iudæos locus ille Malachiæ, Ecce ego mitto Angelũ meum, &c. copulat hũc Marcus cu altero Eſai, vox clamãtis in deſerto, &c. vt ſciamus in voce clamantis in deſerto eũ intelligendũ, de quo Malachias dixit: Ecce ego mitto Angelum meum. Ita
Eſai.62. Matth. cũ Eſai. 62. ſcriptũ eſſet, Dicite filiæ Sion, ecce Saluator tuus venit, ecce merces eius cũ eo, & opus illius coram illo, q̃ notiſsimũ erat de Meſsia dici: Aſſuere eius initio voluit verba Zachariæ, vt intelligerẽtur de eodem loquuti Prophetæ, & ſciremus eũ qui per aſinã & pullũ ingreſſus eſt, non quẽpiã èminoribus regib⁹, ſed illũ ipſum eſſe de quo dixit Eſai. Ecce Saluator tuus venit, ecce merces eius cũ illo. Id eſt magnis præmijs donare poteſt ſuos, tamẽ ſi pauper videatur, & vt pauper aſino inſideat. Et opus eius corã illo, id eſt, non obliuiſcetur operis ad q̃ miſſus eſt, nempè hominũ ſalutẽ, ſed ſemper ob oculos habens illã ſedulo exequetur & perficiet, atq; cũ pullo vectus ingreditur in Hieruſalẽ, id facit, & id quærit, q̃ ſibi à Patre demãdatũ eſt, & in orbẽ venit, vt morte ſua ſaluos faciat ſuos. *Ecce Rex tuus venit tibi*, de præſenti conſtat legendum eſſe, licet alij de futuro legãt, veniet, vtrunq; enim verti poteſt. Nam Meſsiam vocabat populus ille venientẽ, & qui venturus erat, ſecundùm illud
Abac. 2. Abac. 2. Veniens veniet, & nõ tardabit. Sed
quid literalis. quæritur cur cùm Dñs ſæpę venerit in Hieruſalẽ, extremi tantum aduentus meminerit
Zachar.6. Zacharias, quo ſuper pullũ aſinæ ingreſſus eſt. Ad q̃ reſpondendũ cenſeo, ex more loquendi huiuſmet Prophetæ. Nã cũ ſup. c. 6. de quatuor quadrigijs loquutus eſt in multis cuiuſq; regni expeditionibus ac bellis, illius tantã mentionẽ fecit quo regnũ prius euertebatur, & nouum conſtituebatur. Ita ergo nunc de eo aduentu in Hieruſalẽ loquitur, quo Dñs Ieſus per mortẽ ſuã aduerſùs diabolum victor euaſit, atq; fortẽ armatũ alligans èmundo pepulit: vt ſic ſuũ inſtitueret Imperiũ, ac Monarchiã ſuper vniuerſum orbem. Hic enim fuit extremus eius aduentus è Galilæã in Iudæam, & eo animo venit, vt moreretur: ſicut ipſe capite ſuperiori diſcipulis ſuis indicauit. Iuſtus & Saluator, ait Propheta. Quæ tamen verba prætermiſit Euangeliſta tanquã non adeò conducentia ad impletionẽ prophetiæ, vt aliquando facere ſolent, ſenſum præcipuum poſuiſſe contenti.

Nam in hoc quòd dixit manſuetus, hæc omnia includuntur *Iuſtus*, vt te iuſtificet, & à peccatis omnibus liberet, ſicut ait Paulus Roma. 3. Vt ſit ipſe iuſtus & iuſtificans eum *Rom.3.* qui ex fide eſt Ieſu Chriſti, *Saluator tuus*, quia te à poteſtate diaboli ereptum, in æternæ ſaluationis partem conſtituit, *Pauper.* Matth. tranſtulit manſuetus, & nomen Græcum idem ſignificat, manſuetum & humilem. Nam Eſai. vltimo dicitur: Ad quem au- *Eſai.66.*
tem reſpiciam niſi ad pauperculum, ſeptuaginta transferunt, humilem, vbi in Hebræo eſt vocabulum vtrunq; ſignificans. Et merito humilis pauper dicitur: ſemper enim ſibi pauper atq; egenus videtur. *Et aſcendens ſuper aſinam, &c* Alij legunt aſinum, ſed cõmune fermè eſt hoc nominibus animalium, vt & maribus & fœminis dentur, tam apud Hebræos, quam apud Græcos, imò & apud Latinos. Tamẽ Mattheus expreſſè dicit aſinam alligatam, & pullum. Et poſtea. *Adduxerunt aſinam & pullum:* Quarè & ſi nomẽ Hebræũ & Græcũ ambiguum ſit ad maſculum & fœminãm: tamen dubitari nõ poteſt aſinam fuiſſe cùm Matthæus id expreſſè aſſerat, & in Zacharia dicitur, & pullam filium aſinæ: pullus autem aſinæ, non patrem ſequitur, ſed matrem. Et ſic pullus filius erat aſinæ, quàm ſequebatur: vt ſignificationi quam dicturi ſumus, & ſuprà inſinuauimus congrueret. Nempè Dominũ ſuper vtrumq; populum Iudicum, ſcilicet, & Gentilicum feſſurum eſſe, & ad ſui cognitionẽ ad doctrinã adducturum. Et prius ſuper aſinam ſedit: quia primi credentes fuêre Iudæi, deindè ſuper pullum. Quamuis ſi quis contendat prius ſuper pullum ſediſſe, deindè ſuper aſinam (quia prius intratura erat plenitudo Gentium, & poſteà omnis Iſraël ſaluus fiet, vt docet Paulus) non rem *Rom.11.*
abſurdam, aut improbabilem dicit, cui libenter etiã aſſentiar ego. Hoc eſt, aliud ſignum euidens ex ſcriptura collectum, quòd Dominus Ieſus fuerit verus Meſsias pronunciatum hoc in loco à Zacharia. Quoniam à tempore Zachariæ vſq; ad excidium Hieruſalẽ nullũ Regẽ habuerũt: qui ſic inſidẽs ingreſſus in vrbẽ fuerit, & in quo finem hæc prophetia habuerit, niſi Ieſum Nazarenum:
vt docet Euſebius lib. 8. de demonſtratione *Euſeb.*
Euang. demonſtra. 4. & lib. 9. de ſermo. 17.
Et Chryſoſtom. homil. 67. in Matthæ. Sed *D. Chryſo.*
circa hæc verba ab Euangeliſta citata, demum hic aduertendum eſt, quòd quando populus Iſraël popoſcit à Samuele pro-

pheta, vt ſibi Regẽ daret diſplicuit hic ſermo Samuelꝛ, & orauit Samuel ad Dominũ. Et ei reſpondit Dominus: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi, non enim te abiecerunt, ſed me, ne Regnẽ ſuper eos. Nam anteà, & ſi iudices erant in Iſraël, tamen præcipua cura regiminis eorum apud Deum erat, & ad ipſum Deum populus in quacunque neceſsitate accurrebat, & ipſe nominabat iudices, & conſtituebat eos, qui iudicare deberent populum ſuum. *Iudic. 8.* Vnde quandò Iudicum. 8. dixit populus ad Gedeonẽ, dominare noſtri tu & filius tuus, & filius filij tui, reſpondit eis Gedeon. Nõ dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus; ſed dominabitur vobis Dominus. Sed hanc tam ſpecialem curam, quam circa populum illum gerebat tunc Deus, iam omiſſerat propter eorum inobedientiã, & in manus dominorum crudelium eos tradiderat. Quarè comminabatur eis dicens: Dabo tibi reges in furore meo, & iudices in *Oſeæ. 13.* ira mea. Et per Oſeæ ſecundùm ſeptuaginta trãſlationem dicit illis Dominus. Quis auxiliabitur tui Iſraël. Num autem in his Prophetæ verbis, promittit illis Deus auxilium, illud ſpeciale quo ipſi quando regnabat ſuper eos protegebantur ab eo dicens. Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus. Iam iterũ regnare volo ſuper te, & reges impios *Eſai. 52.* à te auferre. Vnde per Eſaiã dicit eis. Quam ſpecioſi pedes euangelizantis pacem, euangelizãtis bona dicentis. Sion regnabit Deus tuus. Et alibi. Dabo tibi iudices ſicut à prin *Eſai. 1.* cipio. Ac ſi diceret eis. Seculum illud aureũ reſtituam tibi: quando iudices ego vocabã, & tanquam Rex proprius ego te regebam.

Moralitas ſeu concio. *Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, &c.* Hactenus quæ ad ſenſum literalẽ attinent ſufficienter exiſtimo dicta eſſe nunc ad myſticos ſenſus veniamus. Quoniam Euangelium hoc, & in prima Dominica Aduentus apud nos in Eccleſia canitur, & Dominica in Ramis apud omnes: ideò plura circa illud dicenda ſunt. Et primò verba propoſita latius exponendo aduertendum eſt, quòd in his verbis datur nobis intelligi quid Chriſtus pro nobis fecerit, & quid nos viciſsim teneamur pro illo facere. Et primum hæc verba in ipſa fronte nos attentos reddunt admonendo, quod hic qui aſello inſidens venit Rex ſit, & quoniam hoc tota mente cõſiderari debet dicitur, *Ecce*. Ac ſi diceret. Deus tu attende, aſpice, aſturè conſidera, nec te tanta res prætereat, ſed alta mente reuolue, quod hic qui animali inſidet, qui carni noſtræ animali coniunctus eſt rex eſt, & ratione diuinitatis maximus, & ratione etiã humanitatis magnus ſuper omnes alios reges terræ. Ratione quippè diuinitatis vniuerſale Dominum ſuper omnes res creatas habet, non ſicut cæteri reges quorum dominium intra certos limites continetur. Vnius quippè regnum intra Hiſpaniarum terminas dũtaxat continetur, alius Galiarũ ſolum modò rex eſt, alterius imperium Inſulis cingitur ac continetur, & hi reges, nec omnia poſſunt, nec vbicunque, nec ſemper, ſed *Prouer. 8.* ſecũdùm diſpoſitionem illius qui dixit. Per me Reges regnant, & legum cõditores iuſta decernũt. Per me Principes imperant. Hoc eſt. Ego ſũ moderator orbis, & ſummus omnium regum Imperator, ad cuius nutum Reges omnes regnant, moderantur & remouẽtur. Chriſtus autem ſecundũ diuinitatẽ abſque vlla limitatione Rex eſt, de quo dicitur, regnum tuum, regnum omnium ſeculorum, & dominatio tua in omni generatione & ge- *Pſal. 144* nerationem. Ratione humanitatis etiã rex eſt. Nã propter vnionẽ humanitatis Chriſti cum perſona verbi, data eſt ei omnis poteſtas in cœlo & in terra, atq; integrum dominium ſuper vniuerſas res creatas. Sic illum deſcribit Daniel propheta, cap. 7. & dicit *Daniel. 7.* vidiſſe illum coram antiquo dierũ, & quòd dedit illi honorem & regnum. Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrũpetur. Et ratio id nobis ſuadet. Nam ſi Reges ſolent fieri per ſubditorum electionẽ, qui cernentes in aliquo res dignas Imperio; illum ſibi in Regẽ aſciſcunt ſecundùm quod de Priamo dictum eſt. Priami ſpecies digna eſt Imperio (tantã quippè ac talem in vultu maieſtatem præſe ferebat, vt dignum illum Imperio faceret) quanto melius hoc de Chriſto Domino dicetur, de quo Pſalmiſta pſal. 44. præcinit *Pſal. 44.* dicens: Specie tua, & pulcritudine tua intẽde proſpere procede, & regna? Hoc eſt ea quæ in vultu tuo apparent ſigna te omniũ ore dignũ Imperio reddunt. Quare Ioannes in Apocalypſi, vidit illum habentem in fœ- *Apoc. 19.* more ſcriptum. Rex regum, & Dominus dominantium. Ac ſi diceret præ ſe ferebat quaſi in fronte ſcriptum quis eſſet, nimirũ Rex regum, & Dominus dominantium. Etiam ſi eo tẽpore quo inter nos conuerſatus eſt, hãc nitebatur maieſtatem tegere. Igitur Rex eſt, qui hodie ad re tergo aſelli inſidens venit. *Rex tuus*. Non quod hoc pronomen limita-

limitationem dicat ſui Regni, quòd tantum modo ſit Rex tuus (quoniam omnium Dominus eſt) ſed potius hoc Verbum magnum præſeferet amoris ſignum, vtpotè qui meus fieri voluit, qui omnium erat Imperator, vt & Regnum & Imperium ſuum meũ *D. Aug. in Pſa. 33.* eſſet. Hæc enim cambia illa, & recambia, vt ita loquar, reciproca, ſcilicet, datio & acceptio, quæ inter nos ac Deum contingunt, ex eo tempore, quo noſtræ coniunctus eſt humanitati: quæ Altiſsimè ſimul & deuotiſsimè magnus pater Auguſtinus ſuper Pſalmum trigeſimum tertium contemplatur. Accepit quippè noſtra Deus, vt viciſsim lucroſa quadam redditione nobis ſua retribueret. Contulimus ei nos fragilitatem, ac infirmitatem noſtram, ipſe verò nobis viciſsim robur, ac fortitudinem retulit. Accepit à nobis paupertatem noſtram: contulit nobis diuitias, ac Regnum ſuum. Id eſt, *Hebr. 2.* quòd Paulus ad Hebræos ſcribens nos docet, cum ait. Quia igitur pueri communicauerunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit in eis, carnem ex nobis ſumpſit: & ſuum nobis præbuit ſpiritum, humanitatem noſtram induit: ſed ſuam nobis contulit diuinitatem. Pauperiem noſtrã accepit: & ſuum nobis tribuit Regnum. Rectè ergo dicitur. *Rex tuus*. Quoniam & Regnum, & Imperium ſuum tibi contulit homo. Et hoc eſt vnum ex maximis Sacramentis, quòd in myſterio Incarnationis ineluditur, quod & Paulus ad Epheſios ſcri- *Ad Eph. 6.* bens ſe gloriatur intellexiſſe. Nempè quod ratione huius vnionis naturæ noſtræ ad Verbum, fiat quædam ſic mirabilis communicatio, inter hominẽ & Deum, quod homo diuina participet ea proprietate, quinimò & maiori, qua membra virtutem, ac influentias capitis cui vniuntur communicãt. Hoc enim fuit ſupernum Sapientiæ diuinæ conſilium, quo percipere valebimus, quid homines habeamus in Chriſto, ne ei vllo modo ingrati inueniamur. Diſplicuit homo Deo propter culpam, nec in eo vires inueniebantur quibus in Dei gratiam redire valeret: conſtituit Dominus hominem vnũ, ſic ſibi dilectum, ac amicum, in quo ſolo ſibi placeret, & ſi quis alius ei placere velet, id propter illũ hominem ſibi cõtingeret, ſecundùm quod homini illo per amicitiã propinquiõr fiet. Acſi totum Regnum in odiũ *Similè.* Regis propter proditionem deueniſſet, & volens Rex illi parcere hominem aliquem in ſuam amicitiam, ſic aſciſceret ſuper omnes quos ſic ſubleuauerat, vt omnibus publico edicto notum faceret, eos qui Regis gratiam vellent, in illius hominis amicitiam aggregarentur. Quippè propter illum omnibus parcere, & ad ſui gratiam reuocare placuerat. O Dei bonitatem adorandã! Volens enim Deus generis humani proditionem, ac inobedientiam condonare: elegit virum iſtũ Ieſum, cui tantam gratiam ſimul ac virtutes infudit, vt in omnibus illi placitus, ac gratus eſſet. Sicut & ipſe Pater in baptiſmo teſtimonium perhibuit dicens: Hic eſt filius *Matth. 3.* meus dilectus, in quo mihi benè complacui. Et de quo melius quã de Dauide dicere Deus *1. Reg. 13.* potuit. Inueni virum ſecundum cor meum. *Act. 13.* Simulq; ſtatuit, vt illi ſoli, qui homini iſti Ieſu per amicitiam copularentur: digni eſſent gratia, atq; amicitia Dei, & à proditionis pœna abſoluerentur. Nec hoc ſolũ propter Chriſtum nobis donauit; verum etiam adiecit multo maiora. Nam quia virtutẽ aut merita ad ſupernaturalia bona conſequenda, nõ habebamus ſtatuit, vt ſi huic homini Chriſto per amorẽ & gratiã vniremur, digni talium bonorum efficeremur: quoniam ipſe omnia illa nobis meruit. Et hoc eſt q̃ Paulus *Ad Eph. 1.* Epheſiorum. 1. dicebat: Mihi autẽ minimo ſanctorum data eſt gratia hæc in gentibus, Euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti, id eſt, q̃ poſsim ego homines docere quãtas diuitias, quanta merita, quantamq; gloriã habeãt in Chriſto. Quæ omnia mox declarat dicẽs: Benedictus Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtib⁹ in Chriſto. Benedicere Dei eſt benefacere, eo quòd in Deo dicere & facere paſſu pari currunt, ſecundum illud. ipſe dixit & facta *Pſal. 148* ſunt. Vnde & Sapiens dicit: Benedictio Do *Prouer. 10* mini diuites facit. Nã dicere benè alicui Dominũ eſt benefacere. Id enim per Eſaiã vult *Eſai 3.* dicere Deus, cum ait: Dicite iuſto quoniam benè. Igitur omne bonum noſtrum ſpirituale, ac cœleſte per Chriſtum obuenit nobis, ſiue gratiam, ſiue gloriam, ſiue merita, nobis conferat Deus, per Chriſtum nobis ea confert. Nã omnis benedictio cœleſtis, per hunc qui venit benedictus in nomine Domini nobis largita eſt. Vnde & ſubdit Paulus: Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati: Prima benedictio Dei, quæ eſt veluti omnium aliarum baſis, ac fundamentum, æterna electio, ac prædeſtinatio eſt, qua elegit Deus quos voluit ad ſuam gloriam, &

gratiam, atque amicitiam. Hanc ergo tam antiquam benedictionem, quæ ipſi Deo coæterna eſt, per Chriſtum habemus, vt Paulus hîc docet: Sicut elegit nos ante mundi conſtitutionem in ipſo. Ipſe enim Chriſtus eſt primus electus, & primus prædeſtinatus, in quo alij eliguntur, vt eſſemus ſancti & immaculati, hoc eſt, gratiam, iuſtificationem, munditiem, per illum etiam habemus. Quoniam ipſum dedit Pater caput noſtrum, & illi gratiam contulit, quam tanquàm caput poſſet membris ſuis cõmunicare. Quarè in ſolo Chriſto gratia eſt veluti in capite, quã & mẽbris alijs cõmunicare queat. Mirabile dictu eſt, quomodò membra naturalia à capite ſua bona communicent. Eſt in cerebro virtus ſentiendi fortior, ac vegẽtior quam in cæteris membris, & ab illo per neruos, & occultas vias virtus illa ſentiendi cæteris membris influitur. Illinc enim ad oculos videndi virtus deſcendit, ad aures poteſtas audiendi, alijs membris ſentiendi vis deriuatur. Membro autem diuiſo vel ſeparato ab ipſo capite talis virtus non communicatur: quoniam vel non eſt capitis vel eſt mortuum, aut ſtupidum, taliter quòd non poſsit capitis influentias imbibere. Multò perfectius corpori huic myſtico, cuius caput Chriſtus eſt, hæc contingunt. Chriſtus quippè eſt caput, & fons, & origo omnis gratiæ & totius animæ ſenſuum, à quo ad intellectum deriuatur virtus videndi per fidem, ad voluntatem ſpiritualium rerum guſtus, diuinarum autem rerum ſenſus toti animæ communicatur. Ei autem qui membrum huius capitis non eſt, nil horum contingit, nec membro ſtupido, aut mortuo, qualis eſt ille qui in peccato mortali eſt, etiã ſi per fidem ſolùm huic capiti inhæreat. Bonè Deus, quàm mirabilis res eſt, Solem ipſum intueri qui fons lucis eſt, radios illos aureos quos ex ſe emittit qui riui lucis eſſe videntur, ab eo tanquã à fonte manantes. Sic de Chriſto fari licet, qui fons eſt gratiæ, atque iuſtitiæ. Ideò quippè dicitur, iuſtitię, quoniam ſicut Sol eſt fons lucis: ſic & Chriſtus iuſtitiæ origo eſt: quoniam ab ipſo iuſtitia noſtra eſt. Ab eo accepimus iuſtitiam illam, qua apud Deum iuſtificamur. Ab eo riui iuſtitiæ, tanquam à fonte perenni deriuãtur, ad hunc, ad illum, ad Paulum, ad Magdalenam, ad omnes iuſtos. Hauritis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris, ait Eſaias. Totus Chriſtus fontibus ſcaturit aquę. Mille riui, imò fluuij magni iuſti

Eſai. 12.

tiæ pro omnibus hominibus profluunt ab eo. Et quemadmodùm ex primo mobili, hoc eſt, ex primo cœlo quod mouetur, deriuatur motus omnibus rebus mobilibus: ſic à Chriſto omnis gratiæ motus ortum habet. Ipſe quippè primus animarum motor eſt, per quem omnia ſpiritualia gubernantur, ſicut per cœlum omnia corporalia. Id Paulus ſentire voluit, cùm dixit: Viuo ego, iã non ego, ſed viuit in me Chriſtus. Ac ſi diceret. Vita hæc gratiæ ac iuſtitiæ, qua coram Deo viuo, non ex meis habeo, ſed à Chriſto accepi illam. Per illum hanc vitam viuo, qui fons eſt talis vitæ. Naturalem vitam in me habeo, & anima mea mihi virtutem communicat, qua hanc viuam vitam: ſed ſuper naturalem vitam gratiæ, & iuſtitiæ ſuper naturalis, hanc non ego viuo, ſed Chriſtus in me. Hoc eſt, non ex me, ſed ab eo habeo illam. Nec hoc ſolùm per hanc vnionem habemus, verùm etiam aliud, quod maximũ affert nobis honorem. Nimirum quòd caput nomine membrorum aliquando nuncupatur, & membra nomine capitis dicuntur, Eſai. cap. 61. ſic Chriſtũ nominat. Quaſi ſponſum decoratũ corona; & quaſi ſpõſam ornatam monilibus ſuis. Sponſum & ſponſam ſimul illum dicit ratione vnionis tantæ, quam cum illa gerit: ſicut omnia membra conſerta, & copulata vocamus hominẽ, ratione vnionis. Et hac ratione ſpõſum ipſum, etiam ſponſam dicunt, ſecundùm illud Matthæi. 25. Exierunt obuiam Sponſo, & Sponſæ, ſcilicet, Chriſto qui vtroque nomine ratione vnionis nuncupatur. Eodẽ modo mẽbra nomine capitis nõnunquã appellantur. Dicuntur enim Chriſtiani Chriſti ſicut Paulus ait. Sciat huiuſmodi, q̃ ſicut & ipſe Chriſti eſt, ita & nos. Ac ſi diceret: Omnes ſumus Chriſti. Hoc eſt, vncti ijſdem vnctionibus quibus vnctus eſt Chriſtus, quas nobis ipſe attulit. De quibus Pſalmiſta concinit dicens, Pſalm. 44. Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis. Quarè Petrus nos vocat regale ſacerdotium. Chriſtus autem Rex eſt & ſacerdos, ſecundum ordinẽ Melchiſedech. In cuius ſignum per montẽ venit Oliuarum, quæ ſignificant vnctionem miſericordiæ ac gratiæ, quam ratione vnionis ad noſtram humanitatem ab illo cõmunicauimus. Hinc Hierem. 11. ad Chriſtum dicitur: Oliuam vberem, pulchram, fructiferam vocauit Dominus, nomen tuum. Cui oliuę inſerere nos debemus, vt ſocij radicis, & pin-

Simile.

Ad Gal. 2.

Matth. 25

Pſal. 44.

Eccleſ. 24.

&pinguedinis eius efficiamur. Hæc ergo omnia habemus in Chriſto, atq; ideò dicitur noſter Rex. *Rex tuus.* Quoniam Rex eſt ad faciendum iuſtitiam, vt ait Eſaias. Et ipſe venit cũ poteſtate hac regia, vt faciat iuſtitiã tuã, & iuſtificet te, & Regnũ ſuũ ac diuitias ſuas tibi cõferret. Sequitur. *Venit.* Nunquid Deus venire poteſt? Mouetur Deus? Minimè. Quoniam primus motor eſt omnia mouens: ſed ipſe immobilis eſt, omnia mouens, ait Sapiens. Nã primũ alterans oportet eſſe inalterabile in illo genere motus, aliàs non eſſet primus: ſic ſi Deus moueretur, ab alio moueretur, & ſic nõ eſſet primus motor, vt acutè in ſuis Phyſicis Ariſtotel. probat. Cæterę res à Deo mouẽtur quidem, ſed ad quærendam ſuam felicitatẽ & quietẽ: nã non in ſe ipſis habent ſuã beatitudinẽ, nec in ſe ipſis quieſcunt, ſed extra ſe hæc habẽt, & ideò mouentur, vt quærant. Quarè ſi pis verſùs centrum mouetur: quoniam locus ſuę quietis eſt, quẽ pertingens ceſſabit à motu: & ideò mouetur ad illum. Cur homo ſic inquietus eſt, vt nunquã in eodem quieſcat ſtatu, ſed ſicut foliũ arboris huc illucq; rapitur, & nũc hanc rem, nunc illã appetit, niſi quia ſuum quærit bonum, in quo quieſcat, & quia illud in hac re non reperit, in alia quærit? Itaq; motus in creaturis, prouenit ex hoc q̃ in ſe ipſis non ſunt beatæ, & quærunt ſuam felicitatem & quietem ad quã tot modis mouentur. Hinc fit, vt quo plus creatura diſtat à Deo, pluribus indiget motibus, vt ſuã felicitatem conſequatur. Et quoniam homo ſecundùm naturam ſuam, plus à Deo quam Angelus ſeparatur: hinc fit q̃ plures habeat motus quàm Angelus: quoniam per diſcurſus intelligit, nunc hoc, nunc illud, & prius hoc deinde illud, & per hoc illud capit, atq; intelligit Angelus autem non motibus, ſed vnico intuitu comprehendit, q̃ homo poſt mille diſcurſus vix capit. Neceſſarius igitur eſt motus illis dũtaxat rebus, quæ in ſe ipſis non ſunt beatæ: Deus autem in ſe ipſo beatus eſt, ipſe ſua felicitas, ipſe ſua quies eſt, nec opus habet foras illam quærere, aut de alio mendicare, qui in ſe ipſo & ex ſua natura beatus eſt. Quarè nullo indiget motu, vt creaturæ aliæ. Quomodò ergo dicitur moueri, aut venire? Sed attende q̃ non venit ſibi, ſed tibi. Sic enim dicitur, Venit tibi: vt ipſe beatus eſſet non oportebat venire, aut moueri: ſed vt te tanquam errabundam ouẽ quæreret, ac ſuper humeros reportaret, ad caulas venit, immotus ſecundùm naturam diuinam manens: ſed ſecundùm humanam mouetur, in qua ad te quærendum venit. Manſuetus: ſic tibi debebat venire. Eſt quippè intolerabilis ira ſua. Nã ſi Prouer. 19. ait Sapiẽs. Sicut fremitus leonis, ita & ira Regis: quid de illo dices de quo Regius Prophęta, ait, Qui reſpicit terrã, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigant? *Se ciſcan de miedo.* Ecce quid nobis Rex iſte contulit. Quid nos retribuere illi viciſsim debemus? quæ tributa ſoluere, quæ ſeruitia præſtare, quas gratias rependere? Primũ id proteſtari fide recta debemus, q̃ turbę iſtæ, tã quæ præcedebant, quã quæ ſequebantur ei concinebant. Hoc eſt, canere ei, O ſanna fili Dauid, ideſt, ſalua nos in excelſis. Nẽpè credere illũ Saluatorẽ noſtrũ, proteſtari in nullo alio noſs ſalutem noſtram ſitã habere niſi in ipſo, & fateri cũ Petro, q̃ non eſt aliud nobis nomen relictum ſub cœlo, in quo oporteat nos ſaluos fieri præter nomẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et q̃ ipſe per Eſai. cap. 45. prædicat dicens: Deus iuſtificans & ſaluans, non eſt præter me. Qui vnum, vel alterũ faciat forſan erit: vtrunq; ſimul, nullus homo præter Chriſtum, qui iuſtificator ſimul, & Saluator noſter ſolus eſt. Hîc hæc confeſsio incipit, ſed in æternitate perficitur, vbi inceſſanter canitur. Salus Deo noſtro, qui ſedet ſuper thronum & Agno, vt dicitur Apocalyp. 7. Saluare quippè animas, Deo & Agno ſolummodo conuenit. Poſt hæc etiam debemus illum in Regem recipere, ita quòd nullum alium riualem admittamus: ſed Paulo credamus, qui ſic conſulit nobis. Nõ ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Si enim Chriſtus in te regnat, iniquè ageres, ſi peccatum etiam in te Regnum obtineret, aliàs perduellionis pœnas incurreres. Sed Chriſtus ſolus corporis & animæ tuę obtineat Regnum ac Principatum, & peccatum nullum in te ius prętendat, nec dicamus cum perfidis Iudęis, Nolumus hũc regnare ſuper nos: &, Non habemus Regem niſi Cęſarem. Sed ipſum Regem noſtrum cum his turbis acclamemus, obſecrantes eũ, vt nos tanquàm ſuos poſsideat, & dicat nobis: Ponam in te thronum meum. Felix anima in qua Rex Salomon ſuum eburneum thronum collocat, in quo verus Rex regnat, & de quo dicitur: Beatus populus cuius Dominus Deus eius, & cui Dominus exercituum dicere dignatur, Vocaui te nomine tuo, meus es tu. Ipſe ad te de monte ſuę diuinitatis deſcendit: tu ad illum aſcende,

Ariſtot. in Phyſic.

Prouę. 19.

Pſal. 103.

Act. 4.

Eſa. 45.

Apoc. 7.

Rom. 6.

Ioann. 19.

Pſal. 88.

Pſal. 32.

Eſai. 43.

recipe illum vt tuum Regem, & obuiam ei aſcendendo ad perfectiora, nouos ſpiri-
Exod. 19. tus, ac cogitatus accipiens. Aſcendit Deus ad montem Sinai, vt daret legem Moyſi, exijt ei obuiam Moyſes aſcendendo in cacumen montis. Ad te deſcendit iſte legiſlator Chriſtus (de quo Eſaias prædixerat, dicens: Ipſe eſt legifer noſter) vt legem nouam ſcriptam, non in tabulis lapideis, ſed in cordibus noſtris intimet: tu aſcende obuiam ei pergens de virtute in virtutem,
Cant. 8. vt de te illud Canticorum dici poſsit. Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto, innixa ſuper dilectum ſuum? Conglutinata dilecto aſcendit Sponſa. Ipſe ad illam deſcendit: ipſa ad illum aſcendit. Ipſe totus tibi venit:
Pſal. 44. tu te ipſum holocauſtum illi offer, in odorem ſuauitatis, vt cum Dauide dicas: Dico ego opera mea Regi. Ipſe tibi quod in ſe ipſo melius eſt contulit, nempè ſuam diuinitatem, cur tu quę meliora ſunt in te non itidem referes illi, & non quod minus eſt præ-
Mala. vlt. ſtabis? Ne te maledictio illa Malachiæ vltimo comprehendat, qua ſic dicitur. Maledictus dolosus, qui habens in grege ſuo maſculum, & votum faciens immolat debile Domino: quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in Gentibus. Ille ſic facit, qui ingenio pollet magno ad negotia mundi peragenda, & tamen ad ea quæ Dei ſunt, hebes, ac ſtupidus eſt. Vehemens nimis ad ea quæ mundi ſunt: debilis eſt & tepidus ad opera Dei. Pedes æneos videris habere ad peragrãdũ orbem vt dies fias, nec vires ad hoc vnquam, videntur tibi deficere: & tamen ad ea quæ ſunt in obſequium Dei, pedes laneos habes; ſtatim enim deficis & claudicas. Vndè & videbis homines virile ingenium ac animum ad ea quæ ſunt mundi gerere; ſed ad diuina & ſpiritualia effœminati ſunt. Nam mundi res tanquam viri ſentiunt, diuina verò tanquam mulierculæ ignorantes tractant. Nam & inter eos qui iuſtorum nomine gaudent, paucos inuenies, qui ſoliditatem vitæ Chriſtianę quærant, nempè quę in charitate cõſiſtit, ſed in quibuſdam rebus quæ deuotionem quandam mulieribus familiarem, ne dicam ſuperſtitioſam, totum pondus ſuæ religionis conſtituunt. Maledictus ergo qui habens maſculum in domo ſua, immolat debile Domino. Id eſt, ille qui in rebus parui momenti, quæ ſpeciem potius, ac vmbram virtutis, quàm veritatem referũt, more mulierculorum ſuam ſanctitatem collocat. Suſcipe ergo Regem tuum, ô Iſraël, & dic illi cum Eſai. cap. 43. Meus es tu. Ita vt dicere poſſes cum Sponſa. Dilectus meus mihi, & ego illi. Ille meus: ego ſuus. Ille meus Rex, ego ſuus ſubditus, ac vaſſallus. Ipſe meus Dominus: ego ſeruus ſuus. Ipſe meus creator: ego ſua factura. Ipſe meus Sponſus: ego amicus Sponſi, vt ſic in Regnum eius in æternum in ſecula victurus admittaris. *Eſai. 54. Cant. 6.*

Ecce Rex tuus venit tibi. Tempus Aduentus quod per quatuor hebdomadas Eccleſia celebrat, eſt tempus ſpei Chriſtianorũ (Nam licet tota vita præſens hominis Chriſtiani in ſpe filiorum Dei tranſigatur, non quidem in ſpe vana, ſed certa, & quæ non confundit: ſumus enim, *Comendadores de eſpera*: nam modò ſolam crucem gerimus, nẽpè labores ac tentationes, prouentus in patria recepturi, & ſub hac vmbra inſti ſuos labores trãſigunt in hac vita.) Licet, inquã, tota Chriſtianorum vita longa quædam ſpes dici poſsit: tamen ſpecialiter in hoc ſacro Aduentus tempore ſub quadam dulciſsima ſpe Eccleſia detinetur, vſquedum veniat expectatus dies, in quo deſideratus cũctis Gentibus, vnica omnium ſpes de Virgine in Bethleem Iudææ naſcatur. Et interim tamen totum hoc tempus expẽdimus, cum Patriarcha Iacob dicentes: Salutare tuum expectabo, Domine. Id eſt Ieſum qui ſalus noſtra eſt. Vt cũ iam natum oculis fidei in ſtabulo perſpexerimus, & ab vberibus pudoratæ puellę pendentem, in præſepio reclinatum, in vlnas noſtrę fidei illum ſuſcipientes cum ſene Symeone concinamus dicentes: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundùm verbum tuum in pace: quia viderũt oculi mei ſalutare tuum. Hoc eſt, ſalutem illam quam ſic anxij ſperabamus: iã oculi noſtri perſpiciunt, iam manus noſtræ palpant, iam cordibus noſtris fruimur. Vt ſic etiam adimpleatur in nobis parabola de muliere parturiente quæ cum parit triſtitiam habet; cùm autem peperit iam non meminit preſſuræ propter gaudium: quia natus eſt homo in mundo. Nunc veluti parturientes animæ gemunt, deſiderantes tanti filij ortum: ſed cum iam natus fuerit, cum Angelis & paſtoribus ineffabili gaudio lætamur: quia tantus homo, tamque neceſſarius natus eſt in mundo. His ergo ſe ipſam conſolatur conſiderationibus Eccleſia: ſed quoniam in rei veritate, id quod nunc repræſentat venturum, iam recepit ideò à principio veritatem ipſam nobis propo- *Aliamoralitas ſeu concio. Genes. 49. Luc. 2. Ioann. 16.*

proponit. Nam taliter ipſum venturum ſperat, quòd etiam præſentem illum nobis oſtẽdit. Nec enim veterem Synagogam imitari ſibi bonum videtur, quæ huiuſmodi ſpei, ac promiſsionis plena, cùm illam recepit agnoſcere noluit. Sed cognoſcens bona quæ recepit, etiam ſi tanquam ventura ea repręſentet, ac ſperet: tanquam præſentem nobis proponit Chriſtum. In memoriam reducẽs celebrem illum ingreſſum extremũ, quem Dominus aſinæ inſidens fecit in Hieruſalem. Per illum quaſi per quandam adaptationem ſignificare nobis volens, introitum quem in mundo fecit Dominus noſtræ coniunctus humanitati, vt ea alacritate, ac fide nos illum in animabus noſtris recipiamus, qua à turbis illis corporaliter receptus eſt. Ait ergò Euangeliſta. *Cùm appropinquaſſet Ieſus Hieroſolymis, & veniſſet Bethphage ad montem Oliueti.* Bethphage vicus erat, in quo ſacerdotes Hieruſalem prædia ſua habebant, & diſtabat ab Hieruſalem, per milliarium tantum. Erat autem milliarium ſpatium breue, quòd in die Sabbathi poterant conficere Iudæi. In quo primò oſtenditur nobis, quòd ſacerdotes propè templum debent habere præſidia, nec longè abeſſe ab eo loco vbi viget cultus diuinus, ſicut tunc vigebat in Hieruſalem, cuius illi miniſtri ſunt (Non loquor modo de reſidentia corporali, quàm Epiſcopi ac curati debent facere in proprijs Eccleſijs, & quàm malè miniſterium ſuum impleant, qui abſentes illas gubernare audeant, fructus vineæ, ac ouium fœturam accipientes: cùm tamen ipſi, nec paſtoris, nec vineatoris officia exequantur, ſed puluere fauoris humani obcæcatos habẽtes oculos, proprij miniſterij obliuiſcuntur, vt alienum exerceant. Vt ſi pictor ſtrenuus, vt coriarij artem diſceret, ſuã quæ melior eſt obliuiſceretur. Sic iſti, vt officia carnis, ac mundi peragant; munia ſua quæ ſpiritualia ſunt, ac proinde delicatiora, ac meliora, obliuioni tradunt. Nimirum animarum ſalutem æternam, & homines ad cœleſtia Regna perducere.) Non, inquam, de hac corporali reſidentia loquor tã neceſſaria à Chriſto, & Apoſtolis eius ſic cõmendata. Nauclerus nanq; in naui ipſa reſidere debet, nec in puppi ſolũ, ſed in excelſiori loco, in carcheſio debet vigilans ſtare, in manu gubernacula tenẽs. Quomodo enim illam èmedijs fluctibus eripere poterit, ſi relictis gubernaculis ipſe ad terram dormiturus pergat? Sed non hoc modo loquor de- *Simile. Simile.*

ea, ſed de illa reſidentia quæ fit ſpiritu, & anima, qua appropinquare debet miniſter Domino ſuo, iter Sabbathi quãdo magis ſeparetur, in quo nullum opus ſeruile poterat fieri. Id eſt eodumtaxat tempore à Dei miniſterio vacare debet, quod ad alendam vitam præſentem neceſſarium eſt. Et bonus religioſus Dei miniſter, ac ſeruus, iter Sabbathi peragere debet: quando nullum opus ſeruile facere licebat. Nec enim ſeruilia opera debent eſſe ea quæ ſeruus Dei operatur; ſed libera. Hoc eſt, non ea quæ attinent ad corpus, quòd eſt ſeruus ac mancipium: ſed quæ attinent ad animam quæ libera ac domina eſt. Nam vt ait Paulus, nemo militãs Deo, implicat ſe negotijs ſecularibus. Non ſe implicet, id eſt, non ſe eis ſic inuoluat, vt non facile poſsit ab eis explicari, & expediri. Item ſeculares mille paſſus ad plus ambulabant in die Sabbathi, nempè vſq; ad Bethphage, & ibi iam morabantur ſacerdotes. Nam eorum vita ſic debet excellere aliorum mores, vt quando plus ſe extendit ſecularis in opere virtutis; iam ibi ſit miniſter: ita quòd ordinarius modus viuendi ſeruũ Dei, extraordinariũ & meliorẽ ſecularis ſaltẽ adequet, ſed cũ ad maiora ſe extẽdit, nõ valeat illi alius æquiparari. *Mittens duos de diſcipulis ſuis, &c.* Hoc eſt proprium munus miniſtrorũ Dei (vt ſtatim videbimus) peccatores à peccatorum vinculis ſoluere. *Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite, quia Dominꝰ his opus habet.* Duas habuit neceſsitates Chriſtus. Altera quam refert Paulus cùm ait. Qui cum dives eſſet, pro vobis egenus factus eſt. Sed ex hac neceſsitate tunc euaſit, quando in die Reſurrectionis victor ab inferis aſcẽdit, ſpolijs principatuum & poteſtatũ dives effectus. Altera neceſsitas explicatur hodie, videlicet, harum beſtiarum, quæ peccatores referunt. Sunt enim Chriſto Domino neceſſarij peccatores in hoc ſenſu, quatenus ſanguis Chriſti illis prodeſſe poſsit, neq; fruſtra dicatur illum effudiſſe. In vniuerſa hac pompa ramorum oliuæ atq; palmarum, in tanta ſolemnitate quæ in mõte Oliueti facta eſt, indiget Dominus aſina & pullo: quoniam ſanguis ac oleum tantum, quod ſuper vulnera tua effudit, fruſtra effunditur, niſi tu aſſentiri, vellis. In tota illa pompa ac celebritate flagellorum, ſpinarum, clauorum, lanceæ, crucis, neceſſarius eſt peccatorum aſſenſus atq; voluntas, qua ſibi merita Chriſti placeant, & ea ſibi velint, tollendo obicẽ, diſponẽdo ſe ad illa, vt ſibi valeãt. *2. ad Tim. 2.* *2. Corin. 8*

Dominus his epus habet. Inter oliuas, neceſſaria eſt Domino aſina: quoniam effuſſus ſanguis nil proderit, niſi peccator illum velit acceptare: ſufficiens quidem omnibus fuit, ſed non erit efficax niſi volenti ac tollenti obicem illi. Stetit oleum cùm vaſa vacua defecerunt mulieri illi,
4. Reg. 4. cui Heliſeus mandauit, vt vaſa vacua commodata peteret à vicinis, itaque deficiente vaſe vacuo, oleum ſtetit, nec amplius eliquatum eſt. Sic totum hoc oleum ſanguinis Chriſti pro te effuſſum, & omnis Dei miſericordia erga te ceſſabit: niſi animam tuã vas vacuum ab omni ſpecie pec-
Ad Col. 1. cati effeceris. Id enim voluit dicere Paulus, cum ait. Adimpleo quæ deſunt paſſionum Chriſti. Nam licet ſufficientiſſima fuit Chriſti paſſio pro omnibus: tamen vt efficax ſit, id deeſt, vt & tu velis illam tibi, & per opera meritoria illam appropries tibi, vt fide perdilectionem operante Chriſti capitis membrum fias, à quo tanquam à capite multa bona communices. Hæc ergò in ſe adimplebat Paulus, vt paſſio Chriſti illi vtilis eſſet. Et hæc eſt neceſsitas quam Deus harum beſtiarum dicitur habere. *Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ ſequebantur clamabant o ſan-*
1. Tim. 4. *na* Omnes quot quot ſaluantur, per Chriſtum ſaluantur, qui eſt Saluator omnium hominum, maxime fidelium. Nam illi qui præceſſerunt nos in populo illo Iudaico, qui præceſsit Chriſtum, per fidem eius implicitam ſalui facti ſunt, & nos qui ſequimur per fidẽ explicitam. Vndè hoc eſt diſcrimen inter nos & illos. Quòd illi quia præceſſerunt, nec tangere, nec videre Chriſtum potuerunt, ſed ſolùm ſub illis vmbris illum imperfectiſsimè agnouerunt; nos autem quia poſt illum pergimus, & videre, &
Num. 13. tangere poſſumus illum. Huius rei typum geſsit botrus ille, quem èterra promiſsionis duo viri in palo poſitum portauerunt, vnus anteà; alter verò retrò. Qui anterior ibat, racemum nec tangebat, nec videbat, ſed ſolùm credebat ſe portare illum. Qui autem poſterior portabat, & videbat, & tangere potens erat illum, & vuam ab illo accipere ſi voluiſſet. Botrus hic in palo ſuſpenſus, Chriſtum Dominum in cruce pendentem refert, vbi tanquam in torculari expreſſus liquorem ſui ſanguinis ſuper balſamũ pretioſiorem nobis expreſsit. De quo
Cant. 4. & Sponſa dicebat. Botrus Cypri dilectus meus mihi. Quoniam omnes homines qui ſalui fiunt, per Chriſti crucifixi fidem ſaluãtur; quippè qui pro omnibus in cruce pe-
Num. 21. pendit. Sicut qui vulnerati erant à ſerpẽtibus in deſerto, aſpicientes ad ſerpentem æneum in palo ſuſpenſum ſanabantur. Sic per fidem Chriſti in cruce pendentis, ſi in illum tendimus per charitatem, à morte liberamur. Cæterum qui precedebant (hoc eſt, qui antè Aduentum Chriſti fuerunt) vix quod portabant videbant. Habebant quippè fidem dumtaxat implicitam, hoc eſt multis implicatam, ac inuolutam vmbris ac figuris, pauci ex illis explicitam ab illis vmbris fidem adepti ſunt. Quare nec illum tangebant, nec in ſuis ſacramentis eius fructum plenè percipiebant: quoniam adhuc ſanguis eius effuſſus non erat. De
Ad Heb. 11. quibus Paulus ad Hebræos, ſic dicebat. Hi omnes iuxtà fidem defuncti ſunt, nondum acceptis repromiſsionibus, ſed à longe eas aſpicientes, & ſalutantes. Quemadmo-
Simile. dum, cùm quis amicum ſibi notum à longe videt, ſignis illum ſalutat, & cum eo lætatur ſigna lætitiæ proferens. Sic iſti figuris, ac nutibus venturum ſalutabant Chriſtũ, & in eius ſpe gaudebant. Sicut de Abra-
Ioan. 8. ham dicit Chriſtus Dominus: Abraham pater veſter exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt. Nos autem qui poſt illum pergimus, videmus, credimus in illum explicita fide, hoc eſt, iam ab vmbris illis explicatum, & euolutum in ſuis Sacramentis tangimus illum, maximè in Sacramento Euchariſtiæ ſymbolo, fruimurque fructu ſanguinis eius iam effuſi. Vndè & cum Ioanne poſſumus dicere. Quod vidimus, quod audiuimus, &
1. Ioan. 1. manus noſtræ contrectauerunt. *Hoc autem factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt per Zachariam Prophetam.* Ad hoc enim venit Chriſtus, vt adimpleret omnia, & ea
Eccleſ. 36. quæ de eo ſcripta erant, vt Prophetæ ſui
Matth. 5. fideles inuenirentur. Ipſe enim dixerat non veniſſe ſe ſoluere Legem ſed adimplere: & in cruce dixit, Conſummatũ eſt, hoc eſt, Prophetiæ omnes adimpletæ ſunt. *Dicite filiæ Sion.* Filia Sion dicitur Hieruſalem: quia erat ſub monte Sion, vbi erat templum, tanquam filia ſub vmbra matris. Vndè hæc phraſis Hebræa eſt. Dicitur etiam filia Sion Synagoga: quoniam in monte Sion erat templum, & ipſa nutrita erat illis ſacrificijs, quæ ibi offerebantur, ſicut filia nutritur à matre. Dicitur etiã filia Sion Eccleſia: quoniam

quoniam eſt filia Synagogæ, hæres quippè ei⁹ facta eſt. Nã in hereditate obtinuit Chriſtum, ac fidem eius, quem Synagoga contempſit. Vndè in hæreditatem veteris Synagogæ intrauit; quam illa repudiauit. Hinc ergo filiæ Sion, id eſt, Eccleſiæ hoc bonum nuncium prædicate. *Ecce Rex tuus, venit tibi.* Rex tuus, non tyrãnus, vt tributa iniuſta rapiat, ſubditoſq; excoriet: ſed Rex humilis, qui potius venit, vt excorier ſe, & pelle ſua te contegat, & tanquam manſuetus agnus totondit vellus ſuum, vt animam tuam indueret, ac ſuo amore calefaceret, & pro te iugulatus proprium ſanguinem daret. Quarè non abſque myſterio, dum à militibus illuderetur veſte Regia indutus eſt, vt oſtenderet id in ſuo Imperio, ac Regno feciſſe, nempè ſanguinem pro ſibi ſubditis fundere, & vectigalia pro illis pendere, non accipere. Ideò & hodie acclamatur Rex, cùm ſuper humilem aſellum
2. Reg. 9. ſederet, quòd non erat regius apparatus. Sicut & Saul, cùm aſinas quæreret patris ſui, in Regem Iſraël vnctus eſt à Samuele. Sic Chriſtus tunc acclamatur Rex, quando Hieruſalẽ ingreditur, vt pro populo ſuo patiatur mortem, cùm genus humanum quærit, quòd tanquam errabunda ouis à caulis diſceſſerat. Super aſinam perrexit Balam, vt populo Iſraël, benediceret: ſuper aſinam pergit Chriſtus, vt homines benedictionibus cœleſtibus adimpleat, atque benedictionem Patris æterni eis conſequatur. *Venit.* In natura humana, ſcilicet, per hanc enim taliter erat in terra: quòd non erat in cœlo. (Nec enim tunc natura humana Chriſti in cœlis erat,) & taliter in vno loco, quòd non in alio, diuina quippè omnia etiam imaginaria loca implet, omnia occupat. Quare humanis paſsibus venit. Cui venit? *Tibi.* Tuo commodo, tuo ſeruitio ac vſui. Ideò nanque dicitur filius hominis: quia totus addictus ſeruitio hominis. Genitiuus quippè iſte apud Hebræos eſt nomen ſtudij, vt filij nuptiarum illi dicuntur, quorum ſtudium circa nuptias erat. Et ſic intellige illud, Videntes filij Dei (hoc eſt, iuſti, quorum ſtudium erat Deo placere) filias hominum, id eſt, eas quarum ſtudium erat placere hominibus, vt hiſce temporibus multas inuenies. Sic dicitur filius hominis, vtpote cuius ſtudium erat hominibus ſeruire, nobis enim datus eſt, &
Eſai. 9. nobis natus. Et paruulus natus eſt nobis, &c. Quarè ſic beneficium hoc redemptionis meæ attendere debeo, ac ſi mihi ſoli datus eſſet Chriſtus. Quoniam eadem portio mihi ex hoc beneficio contingit, ac ſi mihi ſoli datus eſſet. Vt ſi Sol mihi ſoli
Simile. creatus eſſet, omnes me venerarentur, & admirarentur dicentes. Venite videamus hominem, cui ſoli tantum lumen creatum eſt. Idem ergò eſt ac ſi mihi ſoli datus eſſet Sol, cùm nullus me impedire illius lucem ac calorem valeat, ſed ſic illam communico, ac ſi mihi ſoli datus eſſet Sol. Idem de redemptionis beneficio Philoſophari licebit. Sed de hoc alibi dictum eſt. Id enim Paulus intelligebat cum ſibi ſoli hoc beneficium applicabat, dicens. Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Ac ſi dicceret. Sic hoc beneficium reputo, ac ſi mihi ſoli præſtitum fuiſſet. Vel dicit, *Venit tibi.* Hoc eſt, cuicunque; nam nullus ab hoc excluditur beneficio, pro omnibus ſiquidem Chriſtus mortuus eſt, ſicut Iud. 6. adũ-
Iudic. 6. bratum eſt, cùm Gedeon poſtulauit à Deo vt prius ros in vellus caderet, & terra circunſtans maneret arida abſque vlla humiditate, & poſteà petijt, vt terra rore humectaretur, vellere ſicco permanente. Chriſtus Dominus ros dicitur. Hinc enim pre-
Eſai. 45. catio illa. Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum, Meſsiam nomine roris poſtulantes. Hic ros prius in vellere (hoc eſt, in populo Iudæorũ per vellus ſignificatum, eo quòd oues, ac hirci in eo ſacrificarentur) cecidit. Nam Chriſtus illis promiſſus, illis primum prædicauit verbum. Sed poſteà eo populo in incredulitate permanente, ad Gentium populos tranſmiſſum eſt verbum hoc, & nubes, hoc eſt prædicatores, rorem hunc ſuper illum emiſerunt, iuſtum hunc omnibus annunciantes. Quoniam Rex hic omnibus venit, ros hic ſuper omnes pluit, etiam ſi terra ſit ficca abſque vllo gratiæ ſucco. O permagnificũ donum! magna Dei omnipotentiæ largitas, qua ſic omnibus beneficium hoc grande largitus eſt! Ac ſi Rex haberet in ma-
Simile. nu ſua pretioſiſsimum margaritum, vt alicui illud daret; attentos omnes haberet, ac è manibus eius pendentes, expectantes cui tale donum concedi deberet. O homo, tibi donum hoc magnum, pretioſiſsima hæc gemma quæ Chriſtus eſt, tribuitur. Agnoſce tantum donum, & rependere vices non ceſſes, quantum in tua fuerit poteſtate. Si enim vſibus tuis hic Rex venit, cur tè in eius non impenderis obſequijs? Quòd

ſi Rex pro ſola vtilitate ſubditorum venit, quid magnum, quòd ipſi ſubditi in ipſius Regis ſeruitia ſe totos dedant? Sicut, & gens hæc fecit, quæ ramos ac veſtes coram hoc rege proiecerunt. Sic & nos animas, corpora, honorem, pompas, delitias, coram tanto Rege proijcere omninò debemus. *Manſuetus.* Vt & tu humilitatem ſecteris cædens pompas ac diuitias tuas, pauper, humilis, & manſuetus obiam eas ei, qui pauper, & humilis tibi venit. *Sedens ſuper aſinam.* Aſina in qua inſidebat Balam, loquuta eſt, ſic aſina hæc cui inſidet Chriſtus, operibus clamat vanitatem eſſe relinquendam, & humilitatem ac paupertatem eſſe ſequendam. Si Deus, cùm ſit Deus, pauper & humilis venit omnibus ſe inclinans, ſuper aſinam ſedens. Quæ inſania hominum hæc eſt? Qui mentium ſtupor? Quid de ſe homuncio præſumere valet? Quid tumet? Cur ventis guttura implet? Cur innititur vanitati? Cur in aere fundamenta iacit? Cùm arca Dei terram Philiſtinorum intrauit, tunc omnia idola coram ea corruerunt. Sed verus Deus noſtras ingreditur regiones, cur non coram illo ſuperbia noſtra cadit, turreſq; vanitatis noſtræ diruuntur? Cur non exuemus delitias noſtras? Carnis virorem, ſicut arbores cedentes. In maxilla aſini Sanſon mille percuſit Philiſthæos cæteros infugam, agẽs. Et aſina hæc humilitatis Domini exemplum, in qua venit fortiſsimus Sanſon, vt debellaret Philiſthæos, hoc eſt, dæmonum agmina, non valebit noſtra interimere vitia, noſtras infugam agere vanitates? *Sedens ſuper aſinam.* Animal humile, rudum, contemptibile, & in eo populus ſic veneratur Chriſtum, vt illum regem appellet ac Dominum. Ita factum eſt quia infirma mundi elegit Deus, vt confunderet fortia, & contemptibilia, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtruerent. Filia Caleb ſuſpirauit ſedens ſuper aſinam. Cui dixit Pater ſuus. Quid habes? Et illa terram, inquit, arentem dediſti mihi. Et dedit ei irriguum ſuperius, & inferius. Hoc eſt, hæreditatem quæ manale in ſe haberet quo irrigaretur, & ſimul cæli rore, ac influentijs frueretur. Humanitas Chriſti eſt hæc filia Caleb, quæ ſuper aſinam ſedens ſuſpirat, ac flet. Nam hodie videns Ieſus ciuitatem fleuit ſuper illam, vt Lucas refert. Videns animarum aridi tatem flet, humectare eas volens ſuis lacrymis. Quoniam Chriſtus prius nos lacrymis, quàm ſanguine lauit. In præſepio fleuit, coram Iudæis fleuit Lazarum mortuum, in cruce, vt refert Paulus, fleuit. Quoniam terram arentem acceperat in hæreditatem (hoc eſt, homines humore gratiæ deſtitutos) & exauditus eſt pro ſua reuerentia. Et dedit ei Pater irriguum inferius, & ſuperius, hoc eſt, ſacramenta quæ rebus viſibilibus, ac materialibus conſtant tanquam materia, quòd eſt irriguum inferius, & ſimul gratiam rectè ſuſcipientibus conferunt, quòd eſt irriguum ſuperius, vt ſic tali rore perfuſſa terra noſtra, non tribulos, aut ſpinas, ſed fructum ſaluberrimum bonorum operum ferat, quo in Regnum filij Dei transferri mereatur. ℭ *Ecce Rex tuus venit.* In hoc Euangelio inſinuatur nobis, qua deuotione, & mentis hilaritate Deum, ad nos venientem recipere debeamus. Venit enim per montem Oliuarum, & ibi obuiam ei occurrit populus. Nam oleum hilaritatem ſignificat, & oſtendit quanta mentis deuotione ac hilaritate debeamus, ocurrere Deo noſtro ad nos venienti. Nam Paulus, ait. Quòd hilarem datorem diligit Deus, & ſapiens nos admonet dicens. Fili in omni dato hilarem fac vultum tuum. Et ideò primum venit Bethphage ad montem Oliuarum. Bethphage erat villula ſacerdotum, quæ in eodem monte Oliuarum ſita erat: quoniam ſacerdotes in ipſa deuotionis pinguedine debent habitare. Et ibi primum venit Dñs: quoniã in omni opere bono debemus eſſe anteriores ſacerdotes, aliàs præteribit domos noſtras Deus, etiam ſi circuitus ipſe facere debeat. Tepidos enim animos odio habet Deus, & eos euomere; exorecupit. *Soluite & adducite mihi.* Hoc eſt primum quod debemus facere, ſi recipere Deum volumus. A peccatis ac terrenis cupiditatibus nos expedire: vt extendi poſsimus ad paſcua illa cœleſtia, & vberrima. Beſtia ad præſepe ligata non poteſt comedere, niſi id quod coram ore præſens habet (nam etſi ad alia ſe extendere velit, impedimento eſt illi capiſtrum ne valeat) ſic miſeris mortalibus contigit, qui ſuis met cupiditatibus ligantur ad præſepe mũdi huius, atque ſuæ ſenſualitatis, nec ad altiora ora ſua extendunt, aut meliores, & propriores cibos ſibi quærunt, quales ſunt cœleſtes epulæ, ad quas homines inuitamur. Sed ille quem Deus gratia ſua, ab his terrenis cupiditatibus ſoluit, illumq; à terre-

Iud.15. *Zac.9.* *1.Corin.1* *Iud.1.* *Luc.19.* *Hebr.5.* *Aliá moralitas ſeu concio.* *2. Cor.9.* *Eccleſ.35.* *Simile.*

nis amore diſcungit: ad cœleſtia Paſcua extenditur, in illiſq; guſtum capit, etiam rumpendo laqueos ac ligaturas carnis, mundi, & diaboli, ſicut Sanſon vincula Philiſtinorum fortiter dirumpebat, ſic tu carnis vincula, & ſuperfluas neceſsitates confringe, etiam vanas mundi ligaturas frange, vt ſic libera ad cœleſtia, & æterna extendatur anima, quarum Paſcuis vberrimis, vel aliquantulum paſta, eas appetat epulas quæ illam reficere poſſunt, his abiectis quæ Soli carni deſeruiunt. Et hoc tam quidè, quòd intelligẽs carnis neceſsitates animam veluti capiſtrum ligare, ne ad cœleſtia extendatur: carni ipſi iraſcatur rumpere req; vincula eius cupiat cum Paulo dicens. Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Infelix ego homo quis meliberauit de corpore mortis huius? *Quien me cortara eſte cabeſtro?* Ad hoc ergò venit Chriſtus, per ſe, & per Apoſtolorum ſuorum miniſterium, homines qui veluti iumenta ad præſepe huius mundi ligatę tenebantur ſoluere ab his curis: vt ad æterna ſe extenderent. Vnde & ait. Soluite & adducite mihi. Ad huc enim iuſti ab his curis ſoluuntur, vt in Dei obſequijs ocupentur, nam ad res mundi ligati ſunt. Ad ea quippè ad quæ mundani veluti fibula acuti ſunt: ipſi ſunt inepti: nempe ad mundi negotia peragenda. Cæterum ad ea quæ mundus veluti aranea hebes eſt, qualia ſunt ſpiritualia, ipſi ſolertiſsimi ſunt. Quarè facilè à mundanis, in huius ſeculi negotijs ſeducitur iuſtus. Mundani ergò ad munia ſpiritualia ligati ſunt, videntur enim compedes, & manicas ferreas habere ad illa, & hebetudinem in intellectu ad intelligendum ea; cùm ad mundi negotia oculos linceos aquileq; velocitatem videãtur habere. Hinc de eis dicit Chriſtus. Filij huius ſeculi prudentiores filijs lucis, in generatione ſua ſunt. Hoc & in Dauide nobis innotuit, qui cùm armis Saul, ſic ineptus ſtabat, vt nec ambulare valeret; cùm tamen cum paſtoralibus ac ruſticis ſoccis, vt hinulus curreret, *no le arma al juſto el mundo,* Regum delitias, aut auratas veſtes, vel ſuorum amicorum ſocietates: non ſibi rectè conuenire diiudicat. Melius ſe habere experitur cum ſua pauperate, ſolitudine, ac vita priuata. Quarè de iuſto Iob dicebat. Diriditur iuſti ſimplicitas. Lampas contempta apud cogitationes diuitum: parata ad tempus ſtatutum. Modò quippè irridetur iuſtus ad huius ſeculi amatoribus: quia eorum non percipit ſimulatio-

1. Cor.12. *Luc.9.* *Iob.12.*

nes, ac thecnas. Cùm tamen ſuo tẽpore apparebit lux eius, dicent impij. Hij ſunt quos habuimus aliquando in deriſum, &c. Quare ſemper mihi incredibile erit, q̃ hi qui multum de rebus huius ſeculi penetrãt ſpirituales homines dici poſſent. Scimus enim quòd prudentia carnis inimica eſt Deo. Hoc ergò vult dicere Dominus. *Soluite & adducite mihi.* Hoc eſt, ad meum obſequium dum taxat illos liberos eſſe volo: ad alia verò ligatos. Secundò dicitur etiã Dominum ſoluiſſe homines, à veteris legis laqueis, ac oneribus. Erat quippè lex illa grabis, & onerosa præceptis plena, nec vllum gratiæ conferebat auxiliũ. Quid faceret homo miſer, cui ex omni parte onera circumponuntur, & tamen nullus manus præbet ei adiutrices? Quid mirũ ſi talis homo oneri ſuccumbat? Sic in lege veteri miſeri homines oneribus, ac præceptis præmebantur, nec manus lex illa auxilia trices præbebat. Nec enim ſacramenta illa continebant gratiam, aut ex ſe ipſis conferebant. Ideò quippè vocabantur à Paulo infirma, & egena elementa. Infirma quia non adiuuabant: ægena quia diuitias gratiæ non continebant. Quarè manus Moyſi diceban tur graues. Vndè nec mirum quod oneri ſuccũberent homines, ſecundũ illud quod Petrus dixit. Quid tentatis imponere ſuper nos iugũ, q̃ nec nos, nec patres noſtri portare potuimus? Quo circa homines veluti ligatos tenebat, ac vinculis tantis aſtrictos, vt vix poſſent ad actionem aliquam ſe expedire, quæ lege nõ eſſet prohibita. Lex autem noua, ab his oneribus homines ſoluit. Eſt quippè non lex ſeruorum, ſed filiorum: quia indilectione completur. Habet & gratię auxilia magna in ſacramẽtis. Vndè in ea melius ſe poſſunt homines expedire. Quarè ad Spõſam in Cãticis dicitur. Surge & propera amica mea, & veni. Iam enim hiems tranſijt, imber abijt & receſsit flores, apparuerunt in terra noſtra. Surge per fidẽ, quæ intellectum ad ſuperna intelligenda eleuat. Fide ſtatis, ait Paulus, *la Fê nos pone en pie,* ſi recta eſt, rectè nos ad Deum dirigit. Propera per ſpẽ, nã iã ſoluta es. Spes quippè animã in vitã æternam ſalire facit. Eſt enim aqua illa viua quam Dñs promiſit Samaritanæ, per quã fit in anima fons aquæ ſalientis in vitã æternã. Nã ſpes hos motus excitat perueniendi ad Patriã quã ſperat. Veni, ad me ſcilicet, per charitatem, quæ facit animam appropinquare Deo. Iã enim hiems trãſijt. Hoc eſt veteris legis onera triſtia, iã ſoluta ſunt,

Sap.5. *Galat.4.* *Actor.15* *Cant.2.* *2.Cor.1.* *Ioan.4.*

ſunt, & flores letitiæ, & amoris nouæ legis aduenerunt. Soluite ergò & adducite mihi. Soluite homines à terrore veteris legis, & adducite ad me per amorẽ nouę quod Paulus ſic docere videtur in Epiſtola, quę prima dominica aduentus canitur dicens. Hoc ſcientes tẽpus, quoniam hora eſt iam nos de ſomno ſurgere: nunc enim proprior eſt noſtra ſalus, quàm cum credidimus. Nox præceſſit dies autem appropinquauit. Ac ſi diceret. Agnoſcamus tempora, & eis actiones noſtras accomodemus. Nam vt ait ſapiens, Omnia tempus habẽt. Alia quippè exercitia exigit hiems, alia ver. Quædam dies, & quædam nox. Nox enim quieti deputata eſt, vt homines in lectis iacentes, quieti ac ſomno componant membra, dies autem labori deputatur ac vigiliæ, non otio, aut dormitioni. Agnoſce ergo tẽpora, & diſtingue ea. Vetus lex erat vmbra ac nox, in qua homines ligati erant, ac proinde in terra iacebant: ita quod pauci mentẽ ac cogitatus, ad ſuperna eleuarent. Nos autem ſumus in die hoc eſt, in lege gratiæ, quę plena eſt luce, debemus ab illo ſomno ſurgere, nec otio torpere, ſed ad vitam properare ſempiternã. Nunc enim proprior eſt noſtra ſalus, &c. Et alibi. Tanto magis quãto videritis appropinquantem diem. Habemus enim coram oculis noſtris præmium. Velocior ſolet eſſe motus quantò magis fini propinquior eſt, vndè motus naturalis velocior eſt in fine; quàm in principio, vt patet in motu lapidis: Fortior enim eſt quantò magis appropinquat centro. Ita & nos nũc in noua lege propinquiores ſumus fini, præſens habemus præmium. Cur ergò dormiemus, & non magis ad illud properabimus? Qui theſauri venam inuenit, quantò plura grana auri inuenit, tantò auidius fodit, intelligens propè eſſe minerale quod quærit. Quarè iuſti ſe habent, vt ait Iob, quaſi effodientes ſepulchrum, gaudentq; vehementer cùm inuenerint ſepulchrum, in quo reconditus eſt Theſaurus. Si cui admortem damnato duo dies conceſi ſunt pro termino, vt in illis ſe defendat: ſi in ludo, aut alijs minoribus rebus diem & dimidium expendit, nec remanet niſi media dies, vt ſe defendat, quanta diligentia, ac celeritate tunc properabit, vt quærat cauſas pro ſe, & quomodo accuſatoribus reſpondeat. O homo peccator cui totus vite curriculus, conceditur ad allegandum pro iure tuo, & totam penè vitam prophanè, & otioſè viuendo conſumpſiſti, pauci tibi reſtant dies, vel potius momenta; in his age, ora, bonis intende operibus, vt habeas quid reſpondeas accuſatoribus tuis. Diſcurre, feſtina, nedes ſomnum oculis tuis, nec domitent palpebretuæ. Redimentes tempus, ait Paulus, quoniam dies mali ſunt. Pauci & mali, vt Iacob dicebat. Tunc redimitur tempus tranſactum, cùm bene viuitur in futurum. Hoc ergo eſt iumenta ſoluere, homines à vinculis peccatorum, & iugo legis veteris liberare. *Quia Dominus his opus habet.* Non quod Deo neceſſarij ſint mali; nam vt Sapiens, ait. Non ei ſunt neceſſarij homines impij, imò ſuperuacui ſunt atq; ſuperfluunt in mundo. Sed dicũt Deo eſſe neceſſarij impij: quoniam Deus in illis aliquando ſuam bonitatem oſtendit, nonunquam eos pro inſtrumentis ſumit ad inſtruendos, & corrigendos bonos. Pro quo immemoriam reducenda eſt celebris illa D. Auguſtini. ſententia, quòd Deus ſic bonus eſt, vt nullomodo malos tolleraret, niſi ſimul adeò ſapiens eſſet, vt de malo elicere ſciret bonum. Quarè in operibus quæ mali, & peccatores faciunt, aliud eſt quod Deus permitit, aliud quod ordinat, aliud quod vult. Id quod eſt malum permitit, quòd ex illo malo aliquod bonum proueniat ordinat: quippè ſapientia diuina malum iſtius ad bonum alterius ordinat. Sicut natura mortem cerui ordinauit, vt viueret leo. Bonum autem quod ex tali ordine conſequitur, hoc vere vult Deus. Tyranni quidem perſequebantur martyres crudeliter eos torquentes, ex qua ordine diuino patientia, & conſtantia conſequebatur martyrum. Igitur tyrannidem illorum permitebat Deus quam ad martyrum patientiam, & meritum ordinabat, & hoc bonum; eſt quod abſolutè Deus volebat. Quare illos loco fabrorum habebat Deus, vt coronas fabricarent quod apud Eſai. his verbis manifeſtat Deus dicens. Ecce ergo creaui fabrum ſufflantem in igne prunas, & proferentem vas in ſuum opus. Infornace quippè perſequutionum poliuntur, atq; fabricantur vaſa hæc honorifica Deo quæ ſunt iuſti. Tanquam aurum, inquit, infornace probauit eos. Miniſtri illi Regis Babylonis, qui ex mandato Regis incendebant fornacem, in quam tres pueri milli fuerant: in quantum mandatum Regis iniquum exequebantur peccabant quidem, ſed id Deus permittebat: quoniã illos tanquam fabros ſuos elegerat, vt coronam

Rom.13. *Eccleſ.3.* *Heb.10.* *Similc.* *Iob.3.* *Similc.* *Prou.6.* *Epheſ.5.* *Geneſ.47* *Auguſt.* *Eſa.54.* *Sap.3.*

ronam magnam meritorum tribus illis pueris fabricarent. Idem de miniſtris illis dices, qui Laurentium in craticula ferrea cremabant: quoniam ſuo ipſius gladio nouit Dominus inimicum iugulare, vt Dauid fecit Goliam. In hoc ergò ſenſu dicitur, Deum opus habere peccatoribus. *Et poſuerunt veſtimenta ſua ſuper ea, & cùm deſuper ſedere fecerunt.* Ita quod aſina & veſtimentis Apoſtolorum, & ſimul veſtimentis ipſius Chriſti ornata incædebat. Quoniam niſi peccator Chriſti indumentis veſtiatur non erit dignus, quòd Dominus in eo ſedeat, aut maneat. Hæc autem veſtes ſunt fides cum charitate formata, vndè & Paulus in Epiſtola hodierna nos admonet dicens. Induimini Dominum Ieſum Chriſtum. Niſi enim vèlut alter Iacob indumentis fratris maioris Chriſti veſtiamur: non conſequemur æterni Patris noſtri benedictionem. Veſtes autem hæc ſunt purpureæ, ſicut illum viderunt Angeli indutum: quia torcular calcauerat ſolus. Sic anima noſtra hoc ſanguine Chriſti debet rubeſcere, & illum redolere: ita vt cum Paulo dicat Chriſti bonus odor ſumus. Quatenus cùm Pater veſtimentorum filij eius fragrantiam ſenſerit, in magnificas benedictiones nobis vtiles prorumpat. Et tunc ipſe imò & tota Trinitas inſidebit in nobis, & adimplebitur illud quod ipſe promiſerat cum dixit. Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Vndè D. Auguſtinus, vt legit illud Pauli, induimini Dominum Ieſum Chriſtum, confeſtim quaſi infuſa luce, ab eo omnes dubietatis tenebræ diffugerunt. Et commota eſt vniuerſa ciuitas, & exierunt obuiam Chriſto. Aliqui exuebant veſtimenta ſua, & proijciebant in terra: in hoc inſinuantes quod multi fidelium debebant corpora ſua morti tradere ac ſepulturæ, propter eum. Nam corpora veſtimenta ſunt animæ, has veſtes martyres propter Chriſtum exuebant & in terram proijciebant. Alij cedebant ramos de arboribus, & proijciebant in viam. Nam multi delitias, ac diuitias ſuas, propter Chriſtum relinquerunt. Vel dic, quod quia rami arborum, vmbrã faciunt in via, ſignificatur per hoc, quod iam vmbras legis veteris relinquere volebant, & ad lucem veritatis venire. Vel quod vmbras peccatorum fugare iam incipiebant, & ad opera virtutis, quæ ſunt opera lucis, peruenire, ſicut Paulus in hodierna Epiſtola nos admonet cùm dicit. Abijciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis ſicut in die honeſtè ambulemus. Sicut qui in die ambulat honeſtè, ac compoſitè ambulat, & decenter: quoniam ambulat in luce; qui autem in noctè incedit nil de hoc curat, quia tenebræ operiunt eum: ſic qui in Euangelica lege viuimus decenter, ac honeſtè ambulare debemus, quia ſumus in luce: nam præceptum Domini lucidum eſt illuminans corda. Quando non erat Euangelium multa mala pro bonis apud homines habebantur, vt apud Gentiles viſum eſt, ſed poſtquam lux Euangelica emicuit nihil indecorum fas eſſe permittitur, quin luce illa dijudicetur. Vndè & Paulus dicebat ab omni ſpecie mali abſtinete vos. Tanta quippè lux eſt, in Euangelio, vt non ſolùm malum ſed & apparentia mali dijudicetur. Et ſi modo ita benè non percipitur, & peccatores audent coram hominibus apparere: ſignum non minimum eſt quod lux hæc Euangelica, iam apud nos tenebreſcit, & reddit nox. Cùm ego peccatores contemplor inuerecundè peccare, & procaciter coram hominibus in publico apparere, imò & honores & officia iuſtis debita ipſos ſibi rapere; doleo maximè ac mecum cogitans dico. Ecce quomodo tenebreſcit Sol, & obſcuratur dies; & tenebræ noctis peccati redeunt; cùm homine inhoneſtè inter alios ambulant, ac ſi non dies ſed nox intereſſet. Quarè Paulus acriter reprehendit Corinthios; eo quòd non multum æſtimabant publicum peccatorem intereos conuerſantem conſentire, & dicebat. Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis. Quare inter religioſos, vbi plus huius lucis ſplendet, qui malus eſt, abſcondit ſe ab alijs nec publicè apparere prę verecũdia audet, eo quod cæteri non rectis oculis eum aſpiciant *parece que andã corridos entre ellos*, quòd eſt ſignũ diem adhuc lucere inter illos, *o ſanna in excelſis.* Hæc verba inſtinctu Spiritu ſancti proferebant, cuius lumine intelligebant Regnum Meſsiæ non temporale, ſed potius ſpirituale debere eſſe. Quare non temporalia ſed cœleſtia potiſsimum ab illo ſperanda fore, & poſtulanda. Ipſe quippè ad Pilatum dixit: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Et quia

Simile. *D. Aug.* *Rom.13.* *Eſai.63.* *2. Cor.2.* *Ioan.14.* *Rom.13.* *1.Theſ.4* *1.Corin.4* *Ioan.18.*

ſalus

ſalus hæc cœleſtis ac ſpiritualis à Chriſto facta eſt: ideò dicunt, O ſanna filio Dauid, ac ſi dicerẽt. Hæc ſalus Chriſto debebatur, ac ideò illi acceptam ferre debemus ac dicere. Salus Deo noſtro, qui ſedet ſuper thronum, & agno, ipſi gloria per infinita ſecula ſeculorum, Amen. *Apoc. 7.*

Alia moralitas ſeu concio.

Cùm appropinquaret Ieſus Hieroſolymam, & veniſſet Bethphage ad montem Olineti, &c. Duos Domine Ieſu aduentus viſibiles Eccleſia celebrat, alterum miſericordiæ, alterum iuſtitiæ, qui ad vltimum reſeruatur diem. Primus autem aduentus miſericordiæ fuit, qui in Euãgelio nobis depingitur. Nam in hac miſericordia quam Deus mundo contulit, cùm in carne viſibili coram illo apparuit; multas ego miſericordias cõſidero, nec vnam ſolam. Et ideò dicitur veniſe per montem Olineti. Oliua enim miſericordiam refert: cùm oleum blandum ac lenitiuum ſit. Per montem ergo miſericordiarum venit: quoniam non vnam miſericordiam, ſed acerbum magnum, ac montem miſericordiarum ſecum fert. Pater miſericordiarum, vocatur à Paulo, Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. Non vnius dumtaxat miſericordiæ, ſed multarum autor eſt: quoniam in hac miſericordia, qua miſit filium ſuum nobis hominẽ factum: omnes alias miſericordias incluſit, & quaſi in compendium redegit. Sicut enim in ipſo Deo omnes perfectiones poſsibiles eminenter continentur, ac clauduntur, ſic in hac miſericordia, omnes aliæ eminentia quadam complectuntur. Vndè de eo rectè dici poteſt quod Iſaac filio ſuo dixit. Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni. Sicut enim in agro pleno herbarum inueniuntur odoriferæ flores ac ſuaues, & ſimul aſperæ, atq; inſuaues: ſic in Chriſto Domino odores ac ſuauitates cæleſtes inueniuntur, & quidquid aſperũ & inſuaue inuenitur in terra. Nam in quãtum Deus omnia bona cœleſtia ſecum adfert, in quantum homo omnibus noſtris miſerijs ſubditus fuit. Sic homini neceſſariũ erat, vt ſicut variæ, ac diuerſæ miſeriæ ſuæ erant, ſic diuerſorum generum medicinæ ei applicarentur; ac proinde multæ etiã eſſent miſericordię, quę ſuis accõmodarentur miſerijs, vt ſic nullus eſſet vulnus in eo quod curari non poſsit, nec valeret iã Propheta dicere. Incurabilis plaga tua. Has ergo hominis miſerias ſimul cum Dei miſericordijs illis applicatas, in præſenti Euãgelio inueniemus depictas, ſi attente illud audiamus. Septẽ ergò miſerias habebat homo antè Aduentũ Chriſti, quę per ſeptẽ illas mulieres ſignificabãtur de quibus Eſa. dixerat. Apprehendent ſeptẽ mulieres virũ vnũ dicentes. Panem nr̃m comedemus, & veſtimẽtis noſtris operiemur: tãtũmodo inuocetur nomen tuum ſupernos aufer opprobrium noſtrum. Oportebat enim vt omnes iſtę miſeriæ apprehẽderent Chriſtũ; quatenus opera noſtra aliquẽ corã ipſo Chriſto haberent valorẽ. Nam quanuis homo ſine Deo poſſet indui veſtib⁹ ſuis, & veſci pane ſuo, hoc eſt, nõnulla opera moraliter bona operari: tamẽ nec concipere, nec parere benedictionis fructum abſq; hoc viro nẽpè Chriſto valebat. Hoc eſt, opera vitæ æternæ meritoria, abſq; meritis Chriſti omnino ædere nequibat. Igitur prima miſeria hominis, in qua antè Chriſti Aduẽtũ ſtabat erat ſiccitas. Quoniã animę ariditatẽ marcidę ſqualebãt, abſq; rore cœleſti, aut vllo gratiæ humore. Hinc enim Dauid clamauat dicẽs: Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Expectabãt quippè homines hũc rorẽ cœli, hoc eſt iuſtũ, iſtum Chriſtũ, quẽ nubes è cœlo deberẽt pluere. Vt ergò huic miſerię ſuccurreret Dñs Chriſtus venit ſuperabũdanti aqua plenus, qua animas ariditate, acſiti deficiẽtes irrigaret. Venit Chriſtus per aquam & ſanguinẽ, ait Ioannes, nõ in aqua ſolũ, ſed in aqua & ſanguine. Vtrumq; quippè è latere Chriſti profluit: quia & de ipſo ſcriptũ erat q̃ deberet venire ſicut imber ſuper gramen, Vel ſicut imber ſe rotinus, *agua de Mayo*, qui dat ſemen ſedenti, & panem comedenti. Id eſt, qui in tempore neceſsitatis venit. Vndè Luc. cap. 19. Cum hunc ingreſſum in Hieruſalem refert, ait: quod videns Ieſus ciuitatem fleuit ſuper illam. Cæpit aridam irrigare terram cœleſti rore, per canales ſuorum oculorum effuſo. Quæ erit ſic obdurata terra, quæ hac non moliatur aqua? Quòd ita lapideum cor tali rore perfuſum, non eliqueſcet? Gutta vna aquæ lapidem cauare poteſt, & tot Saluatoris lacrymæ cor hominis perforare non ſufficient? Quia audis alterum tibi cum lacrymis narrare infortunia ſua, tu etiam lacrymas exprimis, & lacrymãtem Chriſtum reſpicis, & quaſi lapis immotus perſiſtis? Lacrymas illas cõſideras, à diuinis oculis effuſas, quę ex interno charitatis ardore prodeunt, & cor lapideũ emoliatur ſaltim, & carneũ illud ſectus iſti efficiãt, vt in illo poſsit, vel ſcint illa huius ignis diuini accẽdi. Videſ Ieſus ciuitatẽ fleuit ſuper eam. Cõtẽplare etiam obſecro ſuper abundan-

Gene. 27

Hierem. 30

Malac. 3.

Ioan. 3.

Deu. 32.

Eſai. 55.

Luc. 19.

ſimile.

abundantem miſericordiam. Nam inter homines tunc iudex compatitur reo, quando delictum multis iam tranſactis diebus commiſſum fuit; ita quòd iam plenè obliuioni mandatum eſt. Cæterùm cùm in fragranti delicto apprehẽdit eum, cùm ſuffodientem domum latronem offendit; tunc nullis expectatis iuris terminis in illum legis ſententiam exequitur. Sed, ô ineffabilem Dei miſericordiam, omnium hominum ſuperantem pietatem. Cùm homines plùs contrà Deum inſaniebant peccata, peccatis addendo, cùm idolatræ, blaſphemi, fures, homicidæ, cæteriſq; conferti vitijs erant, cùm eorum ſcelera Dei iuſtitiam maximè interpellabant, clamorq; facinorũ ad aures Dei aſcendebat: tunc cùm in eos potiùs ſeuerè animaduertere debuiſſet, eis cõpatiens lacrymas fundit. Videns Ieſus ciuitatẽ, fleuit ſuper illam. Videns iniquitatem & contradictionem in ciuitatem, hoc eſt, cùm homines inter ſe inteſtinis bellis maximè ſeuiebant. Et non defecit de plateis eius vſura & dolus, & quando omnia rapinis ac iniquitatibus plena erãt, & plateę prædonib⁹ abundabant: tunc videſ Ieſus ciuitatẽ, fleuit ſuper illã. Vt vel ſic agnoſcas quãta ſiccitate anima tua areſcebat, quanta durities cordis tui erat, quàm magna peccatorum tuorum grauitas: quoniam vt emoliretur cor tuum, vt irrigaretur ſiccitas animæ tuæ, vt peccata tua delerentur: lacrymæ ipſius Dei neceſſariæ fuerunt. Videns Ieſus ciuitatem, fleuit ſuper illam. Ecce primam miſeriam. Secunda miſeria fuit captiuitas. Anima quippè peccatoris ancilla peccati fuit, ſecũdùm illam Pauli ſentẽtiam: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Peccata quippè ſic animam vinculis ſuis ligatam tenent, vt ad nullum opus bonum moueri queat, ita vt poſtquàm Deus afflauerit illi, & ſuæ prœuenientis gratiæ rore perfuderit, adhùc ad illum conuerti non poterit, aut moueri, niſi vincula ipſe Deus ſoluerit. Sic enim & Pſalmiſta aiebat: Funes peccatorũ circumplexi ſunt me. Hanc captiuitatem in ſuis lamentationibus deplorabat Hieremias, cùm dicebat: Tradita eſt in captiuitatem filia Sion, id eſt anima fidelis, & pulchritudo eius in manus inimici. Huic ergo miſeriæ ſuccurrit hodie Dñs hac ſecunda miſericordia. Nam cùm peccatorem aſpiceret, non poſſe ſe à vinculis illis expedire etiam ſi vellet: miſit duos de diſcipulis ſuis vt illum ſoluerent, ſic enim ait Euangeliſta: Tunc miſit duos de diſcipulis ſuis, &c. vſq; ſoluite, & adducite mihi, &c. Petrum, & Ioannem Apoſtolorum principes miſit ad ſoluendũ illos: quoniam hoc eſt præcipuũ munus Eccleſiæ ſoluere beſtias, hoc eſt, peccatorum animas, & Epiſcoporum, Legatorũ, & Principũ Eccleſiæ, ſoluere beſtias, hoc eſt, peccatorum animas à peccatorũ vinculis abſoluere, captiuis portas aperire, & vitiorũ vincula confringere. Ad hoc enim duas accepit claues; alteram poteſtatis, alteram ſcientiæ, hoc eſt, iuriſdictionis & ſapientiæ, ad ſciendũ diſcernere inter lepram & leprã, quæ in his duobus diſcipulis, tanquam in typo quodam adumbratæ ſunt. Nam in Petro poteſtas, in Ioanne ſcientia deſignatur. Hoc ergo munus Principum, ac Gubernatorum Eccleſiæ eſt, in quo ſe præcipuè exercere debent: in ſoluendis, ſcilicet peccatoribus à præſepio vitiorum adminiſtrando eis Eccleſiæ Sacramenta, quorum virtute ſoluuntur. Sed proh dolor! Orem perpetuis deflendam gemitibus. Dedignantur hodie Eccleſiæ maiores miniſtri animas à peccatis ſoluere, cùm ſit proprium eorum munus. Non inuenietis qui vel vnam animam ſoluat. Nam Sacramenta adminiſtrare pudet, quod ipſis Angelis honorificum maximè videretur: cùm tamen aliena munera ſibi vſurpare non pigeat. Aliena per ſe exercent; propria alijs committunt. Alios ad propria officia ſua locant; & ipſi adexercenda aliena locantur. Saltem ne rubigine claues nigreſcerent per non vſum: deberẽt illorum officia exercere. Sed attende quid dicat. *Si quis vobis aliquid dixerit dicite, quia Dominus his opus habet.* Hoc eſt ſi fortè peccator ipſe vitijs aſſuetus reclamauerit, ac dixerit, ſe rectè habere ad præſepe vitiorũ, cibumq; illum iam ſibi feciſſe proprium, & ideò nolle ab illo ſolui: dicite illi: Quia Dñs his opus habet. Nullus habet verũ & naturale animæ Dominum, niſi ſolus Deus. Non diabolus, non mundus, non peccatum: Iſti enim non ſunt veri domini, ſed tyrannicè vſurparunt ſibi animæ dominium. Verus te vocat Dominus, nullam tibi facit iniuriam. Noli reclamare, peccator, ne à vero Dño ius ſuum tollere videaris. Sed aduerte, quòd Dominus non prœuenit eos, dicens: Si iumenta ipſa reſtiterint, & recalcitrare ceperint, nec ſe ſoluere permittãt, hoc debetis facere: quoniam nunquã id vſum eſt, q̃ beſtiæ ipſæ reſiſtant ijs, qui volũt eas è iugo ſoluere, quinimò ipſe ad hoc ſe adiuuant, inclinantes capita ſua. Sed in

Pſal. 54.

hoc peccator in ſenſibilitate bruta ipſa animalia excedit, quòd cũ præſepio vitiorum, ac diaboli ſit aſtrictus, Deo volenti illum ſoluere reſiſtat, recalcitret, hinniet, naribus perfleat, cõſiliũ danti iraſcatur, dicenti q̃ debet reſtituere, aut à concubina abſtinere, ſi vult ſaluari, cõtradicat, oranti vt iniuriã dimittas, iniuriam faciat, deniq; peiores beſtijs ipſis exiſtũt. Quòd ſi dixeris eis, Quia Dñs his opus habet: reſpondẽt, Se alium nõ cognoſcere Dominum, niſi voluntatem ac appetitum ſuum. Auaritiam, ambitionẽ, delitias ſuas. O ſtupidas mentes! O inſenſibilia corda! O plùs quàm brutalẽ amentiam! Vide à quibus, & ad quæ te reuocat Deus.

Ioelis.1. A vitiorum ſtabulo, in quo tanquã iumenta volutabaris (ſicut quidam Propheta de peccatoribus dixit: Computruerunt ſicut iumenta in ſtercore ſuo) ad atria ſua, in quibus melior eſt dies vna ſuper millias. A diaboli præſepio, à quo ſemper famelicus diſcedis, ad Dei menſam, & ad Angelorum panem. Ab aquis mortui huius mũdi, ex quibus qui biberit, ſitiet iterũ: ad aquas viuas cœleſtes, è quibus qui guſtauerit, non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam. Hæc ſecunda miſeria, ac miſericordia eſt. Tertia miſeria fuit nuditas, *Andan los pecadores en cerro*, ſine virtutum ornamentis, nam has tollit ab eis diabolus,

Luc.10. ſicut viſum eſt in homine illo, qui incidit in latrones, q̃ ſpoliauerũt fures, & ſemiuiuũ reliquerunt. Cui miſeriæ hac miſericordia occurrit Dñs, quòd Apoſtoli veſtimenta ſua poſuerunt ſuper iumenta. Nam illis veſtibus, quibus Dominus Apoſtolos ſuos decorauit, his ornat peccatores. Hæ ſunt virtutes infuſæ, Fides, Spes, Charitas, ſimul cum Gratia, & Spiritu ſancto, & alijs donis cœleſtibus, ac virtutibus, quæ has conſequuntur. Sic enim & Dominus diſcipulis ſuis dixit: Sedete hîc, donec induamini virtute ex alto. Poſſunt etiam per has veſtes Apoſtolorum ceremoniæ Eccleſiæ intelligi, quæ plurimum decoris ac ornatus Sponſæ, hoc eſt Eccleſiæ, addunt. Hæc quippè etſi non ſcripto, tamen veteſtiſſima traditione ab Apoſtolis ad nos de manu in manũ deriuatę ſunt, veſtiuntq; & ornãt Eccleſiã. Plùs vtilitatis, quàm oneris adferunt. Plùs ponderis habet pulchritudo, quàm Sponſæ addunt, quã ſit labor, quem in eorũ exercitio conſumimus. Verũ eſt, q̃ multi malè his ceremonijs vtũtur. Nam ſub his Apoſtolicis veſtibus volut ſua idola tegere. Quẽadmodùm Rachel ſub ſtramentis camellorũ abſcondit idola ſua, ſic iſti ſub his veſtibus ac ceremonijs, ſub ieiunijs, obſeruantijſq; Eccleſiæ ſua tegunt peccata, auaritiam, ambitionem, ac alias humanas cupiditates, quæ non ſibi, ſed iuſtis omninò debebantur, quibus & homines ſeducunt, & ſanctitatis ſibi nomẽ falſò acquirunt. Tamen non ideò hæ ſacræ ceremoniæ damnãdæ ſunt. Nam hoc vitium nõ eſt earũ, ſed eorũ, qui peſsimè ad ſuas mundanas intentiones illas adducũt. Illæ quidẽ bonæ ſunt, hypocrita abutitur illis. Quarè cauere quilibet debet ne has ſacras ceremonias contemnat: ne fortè aliquã ex Apoſtolorũ veſtibus rũpat; nec irreligioſè tangere præſumat, has enim illi nos docuerunt, atq; de manu in manum ab eorum ſeculo, vſq; ad nos deuenerũt. Quarta miſeria fuit vilitas, quã propter peccatũ cõtraxerat homo. Poſt peccatũ quippè contemptui eſt habitus homo: creaturæ etiam viliſſimæ aduerſùs illũ reuelauerũt, & qui antea omnibus nomina impoſuit, & ipſæ creaturę illũ tanquàm Dominum agnouerũt (proprium quippè dominorum eſt nomina mancipijs imponere, vt Rex Babylonis nomina captiuorum immutauit.) Qui ergo tanquàm dñs rebus omnibus nomina dabat: nunc ab eis fugit, & abſcondit ſe. Et mulier quæ intrepidè loquuta cum ſerpente eſt, nunc murẽ, & lacertulam fugit. Sic enim contẽptibiles poſt peccatum remanſimus omnes, vt culices bellum nobis inferre audeant. Vnde & Sapiens dicebat:

Genes.31. Miſeros facit populos peccatũ. Et Hierem.

Prouer.14 ait Thren.1. Vide, Dñe, quia vilis facta ſum

Thren.1. nimis. Et Dñs per quẽdam Prophetã dicit: Quàm vilis facta es, iterans vias tuas. Quarè & Dauid clamabat, dicens: Miſerere noſtri,

Pſal.22. Domine, Dñe, miſerere noſtri: quia multũ repleti ſumus deſpectione. Miſertus eſt ergo Dñs huius humanæ miſeriæ, quia illum indignitate omnibus Angelis prætulit: quoniam non ſuper thronos hodie ſedens Dñs ciuitatem intrat Hieruſalẽ, ſed ſedens ſuper aſinam, & pullũ filium ſubiugalis. Hoc eſt, ſuper humanã naturã, per quam alijs beſtijs ſimiles homines, ſecundùm genus efficimur.

Hebr.1. Nam, vt ait Paulus, nuſquã Angelos apprehendit: ſed ſemẽ Abrahæ apprehẽdit. Hoc eſt, hãc beſtiam id eſt, carnem noſtrã oneratam miſerijs. Nam licèt onus peccati non ſuſtulit: miſerias tamẽ quæ cõſequutæ ſunt ad peccatũ ſuſcepit, hoc eſt, q̃ vehementer Sponſa exoptabat, cùm dicebat: Quis mihi

Cant.6. det te fratrẽ meũ, ſuggẽtẽ vbera matris meę:

vt inueniam te ſolũ fortis, & deoſculer te, & iam me nemo deſpiciat, fratrẽ deſiderat eũ. Fratres enim dicuntur, qui ab eadẽ progenie deſcendunt. Deſiderabat Salomon, illius libri author, ipſum Deum fratrẽ ſuum, id eſt, filium Dauid Patris ſui, & Abrahæ aui ſui. Cupiebat vehementiſsimè legere initium Euangelij ſecundùm Matth. Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abrahã. Suggentẽ vbera matris meæ. Geſtiebat eũ videre infantulum vnius diei, in vlnis pudoratæ puellæ ſuggentẽ vbera matris, ac virginei lactis pauculas guttulas expectantem, ille per quem nec ales quidẽ eſurit. Vt inueniam te ſolum, nõ vtiq; Patrem, aut Spiritum ſanctũ, ſed filium. Aſſumptio quippè humanitatis ad filium terminata eſt, ſolus enim filius carne humana indutus eſt, non Pater, aut Spiritus ſanctus. Foris, hoc eſt, extra diuinitatis latibulũ, nobis vt appareas viſibilis. Et deoſculer te. Per oſcula mutua fit cõmunicatio ſpirituum per vnionẽ hanc mirabilem cum perſona diuina noſtræ naturæ, fuit cõmunicatio facta idiomatum, & proprietatũ. Dicitur enim homo Deus immortalis, æternus, omnipotẽs. Dicitur autẽ Deus homo mortalis, paſsibilis. Nam ibi ſolùm eſt vna perſona, & vna hypoſtaſis, ſcilicet perſona Verbi: actiones autẽ philoſophi omnes, perſonæ & ſuppoſito attribuũt, non naturæ. Deſiderium ergo Sponſæ eſt, Deũ deoſculari, id eſt, tali vnione ei vniri, vt cõmunicentur diuina humanis, & humana diuinis. Et ſic fiet, vt iam me nemo deſpiciat. Imò & Angeli ipſi iam hominẽ venerentur, maioriq; proſequantur amore. Tremunt enim videntes Angeli, verſa vice mortalium. Vnde cùm Ioan. Euangeliſt. vidiſſet

Apoc.22. Angelum, pronuſq; voluiſſet eum adorare, prohibuit eum, dicens: Vide ne feceris conſeruus tuus ſum & fratrũ tuorum. Frequentioremq; familiaritatem habent iam cũ hominibus Angeli, quam Angeli, vt patet in Nouo Teſtamento, & in multorum actibus ſanctorum. Adeò per hanc diuinam vnionẽ

Auguſt. noſtra natura prouecta eſt, vt dicat D. Aug. in lib. de Prædeſt. ſancto. Prædeſtinata eſt natura noſtra in Chriſto: tàm excelſa & tàm ſublimis euectio, vt quo altiùs attolleretur, non haberet. Sed dices: Cur Deus peccatores, qui beſtiæ ſunt, ſoluere iuberet, ſi adhùc ligati ſe inuicẽ mordere nitebantur, & inter ſe diſſidebant? Quid facient cùm ſolutos ſe viderint? Sed tamen aduerte, quòd Deus vult peccatorẽ ſolui à præſepio diaboli, ſed colũnis ſuæ Eccleſiæ ligari, ſolui à peccati, & mundi legibus, ſed ligari Chriſti mãdatis, quæ præcepta charitatis ſunt. Sic enim & Dñs per Prophetã dixerat: In funiculis Adã

Oſeæ.11. traham eos, in vinculis charitatis. Nullum enim arctius vinculum charitate, qua teneantur homines ne inter ſe diſſideãt: nam ideò illam vocat Paulus vinculũ perfectio-

Coloſ.3. nis. Soluit ergo homines à Gentilitatis iugo, vt ſubdat Eccleſię obſequijs. Quòd & Iacob

Gene.49. de Iuda vaticinatus fuerat, dicens: Alligans ad vineã pullum ſuum, & ad vitem, ô fili mi, aſinam tuam. Vitis hæc Chriſtus Dñs eſt, vt ipſe de ſe dicit: Ego ſum vitis vera. Vinea

Ioan.15. autem Eccleſia Dei, ſecundùm illud Eſaiæ:

Eſai.5. Vinea Dñi Sabbahot, domus Iſraël eſt, id eſt videntium Deum per fidem, quæ eſt in Eccleſia. Voluit ergo Dñs peccatorem ſibi ac Eccleſiæ ſuæ vnire, quod eſt & vineæ & viti eum alligare. Impoſsibile quippè eſt viti vniri, quin & vineæ vnitus ſis: quoniam vitis non inuenitur extra vineam. Non poteris Chriſto vniri, niſi etiam Eccleſiæ ſuę vnitus ſis: quoniam extrà Eccleſiam non inuenitur Chriſtus, ſed Antichriſtus. Nam extra Eccle

Matt.25. ſiam nulli vnquã potuit patere ſalus. Quarè Dñs dicit: Simile eſt Regnum cœlorum decem virginibus, quæ exierunt obuiã Sponſo, & Spõſæ. Impoſsibile quippè eſt Sponſo obuiam ire, niſi etiam Sponſam ſimul cum illo recipias: quoniam indiuiduus comes illius eſt, nec vnquã ab illa ſeparatur. Quarè

Exod.4. nec Chriſtus ſine Eccleſia, nec Eccleſia ſine Chriſto inueniri poſſunt. Sponſum ſanguinum vocat eũ Sponſa. Si ergo nec mors ab illa illum ſeparare potuit, quis valebit illos ad inuicem ſeparare? Eccleſiæ ergo ſuæ vnit populum Gentilicum ab idolatria ſeparatum. Vnde Chriſtus cum ſuis diſcipulis obuiam his iumentis venit: quoniam neminem Chriſtus recipit ſine diſcipulis ſuis, qui ſignificant fidelium cõgregationem, ex quibus Eccleſia conſiſtit. Per Eccleſiam debet peccator ingredi ad Chriſtũ, qui in illa eſt. Illa quippè eſt ianua, ipſa claues habet Regni cœlorum. Valeant ergo cum ſuis erroribus hæretici, fanatici, diaboliti, qui extra Eccleſiam Chriſtum quærunt, cùm foris inueniri nequeat, nec vitis extra vineam ſit, aut Sponſus hic ſine ſua Spõſa, nec extra hanc arcam Noe aliquis poterit ſaluus fieri.

1.Petr.3. Quinta miſeria fuit, mali habitus ac conſuetudines, quæ ex peccato relictæ ſunt. Nam beſtiæ, quas ſerui ad aquandũ vehunt, malè

Simile. ſe poſteà gerere ſolẽt, cũ illis inſidet ſeruus,

quia malè aſſuefecit eas, idem de equo, cui ignarus equeſtris artis eques inſidet. Sic male aſſuetus peccator malos habitus inducit, nec planè pedem figit: quia nõ ſimpliciter ambulat, ſed ſublimes agens oculos, ſuperbè & arroganter incedit. Quarè cùm ex prauo habitu operetur, ferè omnia opera ſua mala ſunt, & omnia abſq; merito pereunt, ſi in reatu aut actu peccati mortalis ſit. Huic miſeriæ ſuccurritur, cedendo ramos de arboribus: hi enim rami ſunt peſsimæ conſuetudines, quæ ex radice vitiorum procedũt, quarè oportet vt ſiccos ramos animæ tuæ, vel amputes, vel amputari permittas. Nam ſicut aridi arborum rami feriunt eos, qui in arbore colligere volũt fructus, & impediũt alios ne fructificent: ſic peſsimæ conſuetudines animam vulnerant, ac fructum bonorum operum cõmuniter impediunt. Oportet ergo hos ramos ſiccos cedere, & amputare. Et ad hoc venit Dominus Ieſus in mundum falcem putatoriam in manibus habens, nempè vt doctrina ac increpationibus ſuis peſsimas vitiorum cõſuetudines amputaret.

Cant.2. Ideò quippè de Lege gratiæ dicitur: Tempus putationis aduenit. Proprium tempus
2.Cor.6. amputandi vitia nunc eſt. Eſt enim tempus acceptabile: quia iam ſecuris ad radicem ar-
Matth.3. boris poſita eſt. Quod ſi pmittis vt iſti infructuoſi rami in te excidãtur; toti arbori par-
Dani.4. cet Deus, alioquin clamat Propheta, dicẽs: Succidite, ſuccidite arborem: Quarè vos, ô veri Chriſtiani, dehortor, iterumq; obnixè dehortor, vt non prædicatoribus aduerſemini, nec eius increpationibus iraſcamini: quoniam ſi non permiſſeritis, vt à vobis hos vitioſos mores amputemus: omnes aduerſùm vos clamabimus in cœlũ dicentes: Succidite, ſuccidite arbores iſtas infructuoſas, imò & damnoſas, vt quid enim terram occupant? Propter hoc enim infirmus patitur
Luc.3. ſectionem membri, nè totũ corpus corrumpatur, & pereat. Et ob hoc vos indignari debetis, his qui ſuccidere putridos mores ſuis increpationibus ſatagunt, etiam ſi vobis dolorem incutiant? Alioquin omnes ſimiliter peribitis. Falces amputatoriæ ſumus, aridos ramos excidere volumus: ſi id veſtra ſit voluntate manebitis, alioquin radicitus à Deo exterminabimini. Ad hoc enim miſit Deus
Jean.1. Ionam in Niniuẽ, vt prædicatione ſua Niniuitarum putaret vitia, & ſic ſalui fierent, vt & factum eſt. Sexta miſeria eſt horũ malorum habituum radix, quæ eſt fomes hæc peccati, hoc eſt, peſsima carnis propenſio ad terrena, quæ animã opprimit, atq; cùm ad cœleſtia eleuari nititur, illam cogit terrena cogitare, præcipitemq; è tertio cœlo ſolet illam agere, in imas terrenarum curas. Quid ergo faciendum? Debet ne fomes hic radicitus euelli? Abſit. Imò oportet q̃ maneat in nobis hic Amorrhæus, vt nos otioſos viuere nõ permittat, ſed habeamus domeſticos hoſtes, quibuſcum bella gerere quotidiana cogamur. Ob hoc enim reliquias Amorrhæorum dimiſit Deus inter filios Iſraël: vt in illis erudiret illos, remanſerunt tamen illis ſubiecti. Sic hoſtis hic noſter familiaris ac domeſticus remaneat, oportet, etiam in iuſtis viris: tamen deuictus, dedititius noſter. Hoc enim ſignificauit factum horum hominum, qui veſtimenta ſua proſternebant in via, vt illa tranſeuntes peſundarẽt. Sic cum carne hac nos debemus gerere, ſecũdùm illud Pauli: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Et ſic adimpleatur quod Dominus dixit ad Chaim: Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Et illud quod filijs Iſraël promiſſerat, dicens: Omnis terra quam calcauerit pes veſter, veſtra erit. Corpus autem noſtrum terra eſt, cui à Dño dictum eſt, Terra es. Si ergo Dominus tui corporis vis eſſe: calca illud ſpiritui ſeruire coge, & ſic tuus erit. Septima miſeria fuit, quoniam peccatum indignum hominẽ reddidit ad laudes decantandas Deo. Scriptum quippè eſt: Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Et per Pſalmiſtam dicitur. Quarè tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamẽtũ meum per os tuũ, *Para q̃ me tomas en la boca.* Nunc autem huic miſeriæ obuiam itum eſt, cùm peccatores in Dei laudibus ora ſua ruperunt. Nam turbę quæ præcedebãt, & quę ſequebantur clamabãt, O ſanna in excelſis, benedictus qui venit, &c. Intellectus eſt, qui præcedit volũtas ſequitur illum: nam voluntas eſt potentia cæca, quã tamen intellectus illuminat, *Es el entendimiento el paje de hacha que va delante.* Oportet ergo vt ambo pari paſſu currant, & in eodem pũcto ac conſonantia cantent, aliàs diſſonas & inconcinnas voces emitter, muſicaque auribus diſplicebit. Id eſt dicere. Quòd ſi intellectus rectè intelligat, voluntas etiam rectè amet. Si intellectus benè intonat, volũtas itidem benè cantet. Nam ſi rectè intelligis quis ſit Deus, & quanta illi debeas quæ ſint bona quæ tibi pparata habeat, & nihilominùs volũtas tua terrena cupit, incõcinnas voces emittis, nec in eodẽ puncto intellectꝰ & volũtas canũt.

1.Cor.9. *Geneſ.4.* *Deut.11.* *Geneſ.3.* *Eccleſ.15.* *Pſal.48.*

Nam

Nam intellectus ſuperiorẽ intonat vocem, quæ dicitur, La, & voluntas infimã, quæ eſt, Vt; vnus altè, alter ſubmiſsè cantat, nõ Dei auribus talis muſica placet. Præuolat intel-
Auguſt. Rom.1. lectus (ait Auguſt.) & ſequitur tardus, aut nullus affectus. Vnde & Paul. ait: Qui cùm cognouiſſent Deum (ecce turbã præcedentem) non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt (ecce ſequentem) Cùm ergo intellectus, & voluntas pari paſſu currant, & id quod recta fide intellectus credit; id voluntas libentiſsimè exequitur: iam ſeptimæ huic miſeriæ occurritur; & turbæ præcedentes, & ſequentes, O ſanna clamant. Sic qui præceſſerant nos ſancti primitiuæ Eccleſiæ, ſubmiſsè in verbis, altè in operibus concinebãt. Nihil enim proprium habebãt, ſed omnia ſub Apoſtolorum pedibus ponebant, & quotidie ſicut oues occiſionis morti tradebantur: & tamen, cùm ſic eleuarentur
Luc.17. in operibus ſubmittebantur in vocibus, & dicebant. Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Nos autem in concinis vocibus canimus, qui ſequimur illos: quoniam in verbis magnifici, in operibus pauperes ſumus. Nam non damus noſtra, ſed aliena furripimus, nec noſtra communia facimus, ſed aliena propria: & tamen volumus tanquàm ſancti venerari, nec prædicatori auſcultamus, nec alicui aſſentimus, vt aliter de nobis ſentiat, aut loquatur. Illi media nocte ſurgebant ad confitendum Deo, & hymnos ante Lucanos concinebãt Chriſto, vt Plinius Iunior, cùm apud Cordubam officio Prætoris fungeretur ad Traianũ ſcripſit: nunc, autem qui prouentus Eccleſiæ ex ouium fœturis accipiunt; in lectulis eburneis ac delicatis dormiunt; & alios ad hæc miniſteria mittunt. Illi pro Chriſto mortem appetebant; vos autem alter alterum occidiſtis. Quòd ſi nõ ſemper opere, ſaltem af-
1.Ioan.3. fectu: nam ſcriptum eſt: Qui odit fratrem ſuum homicida eſt. O quàm diſſonæ voces, quàm parum concors eſt muſica. Debemus ſequi prædeceſſores noſtros, & perſequimur illos; & nihilominùs eorũ præmijs nos participes eſſe ſperamus. Noſmetipſos fallimus, & mentimur in caput noſtrum. Idem de religioſis qui modò ſunt, & de his qui eos præceſſerunt poteris dicere.

Plinius Iunior.

Alia moralitas ſeu cõcio. Hæc quæ hucuſq; dicta ſunt, cõmunia eſſe poſſunt, tàm pro prima Dominica Aduentus, quàm pro Dominica in Ramis: ſed quæ ſequuntur propriora erunt Dominicæ in Ramis palmarum. *Turbæ autem quæ præcedebãt,*

& quæ ſequebantur, clamabant, O ſanna. Non inuenio in toto anni circulo diẽ ſic myſterijs abundantẽ, ſicut iſte. Nihil in eo video, quòd nõ oleum ſcaturiat, ac pinguedinem, benedictum oleũ, medicinales vnctiones in animarũ ſalutem ac medicinã. Salus autem non quæcunq; hęc eſt, ſed excelſa, cœleſtis, mõtuoſa, & alta, quã tota hæc turba poposcit. Salutẽ tribue, ſalua nos in excelſis: tamen non temporalẽ ſalutem poſcimus (hæc enim non tanto clamore digna eſt) ſed altã, ac æternam quã mons oliuarum ſignificat. Nempè ſupernam, ac lætitia ſupereffluentẽ vnctionẽ. Quid amplius in hoc ſacro die videbis? Proceſsionẽ ſcilicet, ac paſsionem: in vna lætitia, in alia triſtitia. Quod lætum eſt breue, quod triſte prolixum eſt. Omnis populus lætitia plenus, floribus coopertus acclamando Regnum Dauid, gloriam cœlis, terræ pacem precando, proſpera huic Regi augurando, ſalutem cœleſtem ab illo poſtulando, benedicentes illi, ac profitẽtes ipſum Domini vices in terris gerere. In medio autẽ tãti gaudij, tanti triumphi; fleuit Dñs Ieſus. Videns enim ciuitatẽ fleuit ſuper illam. Illi cantando, Chriſtus plorãdo incedunt. Obortis lacrymis, ac gemendo mala, quæ illi ciuitati imminebãt præueniendo deplorat. Omnia myſterijs ſcatẽt, omnia oleũ ac pinguedinem manare videtur. Cæterùm oportẽt, vt priùs oliuas in ſuis ramis conſpiciamus, deinde oleũ quod in illis eſt exprimemus. Hiſtoriam priùs referamus, quæ oliuis plena eſt, poſtea myſteria, quæ ibi cõtinentur, explicabimus. *Cùm appropinquaſſet Ieſus Hieroſolymam, & veniſſet Bethphage.* Vſque in hanc diem occultauerat ſe Dñs ab eo die quo decretum eſt à ſenioribus, vt illum occiderent. Ab illo ergo die, vt Ioan. ait, non in *Ioan.11.* palam ambulabat Dñs. Nocte anteacta cœnauit in Bethania, vbi Lazarus ab eo reſuſcitatus, vnus ex diſcumbẽtibus erat. Ibi decreuit venire in Hieruſalẽ hodie, vt fortiter occurreret morti, & ſe volũtariè pati oſtenderet, ſecũdùm quod Eſaias prædixerat, di-
Eſai.53. cens, Oblatus eſt, quia ipſe voluit. Et vt ea quæ de eo ſcripta, & adumbrata erant, omninò adimpleret, & q̃ agnus ille Paſchalis (qui in Paſchate immolãbatur, in memoriã egreſsionis ex Ægypto, quando percuſsit
Exod.12. Dominus primogenita Ægyptiorum, parcens filijs Iſraël, qui vtrunque poſtem domuum ſuarũ ſanguine agni immolatitij intingerant) agnus, inquam, ille quin que diebus antequàm immolaretur adducebatur in

ciuitatem plenus ramis & floribus, magna cum lætitia, & canticis populi. Sic Dñs qui verus eſt Agnus, qui abſtulit peccata mũdi: quinq; diebus ante mortem ſuã, cum ramis & floribus receptus eſt in Hieruſalem. In
Eſai. 53. cuius nomine & Eſaias prædixerat: Et ego quaſi Agnus manſuetus, qui portatur ad victimam. Hieruſalem autẽ Metropolis totius populi Iſraëlitici erat, in qua ciuitate Dauid ſedẽ Regni ſui tẽporalis habuerat. Ibi thronũ Regni ſui ſpiritualis voluit ponere Chriſtus filius Dauid, nam Regnũ ſuũ ſpirituale morte ſua cœpit: thron⁹ ac ſedes fuit Crux, ſecundùm quod & Pſalmiſta prædixerat:
Luc. 1. Dicite in nationibus, quia Dñs regnauit à ligno. Et tunc adimpletum eſt quod Angelus Gabriel ad Mariam dixerat: Dabit ei Dominus Deus ſedem Dauid Patris ſui, &
Geneſ. 32. regnabit in domo Iacob in æternum. Non in domo Iacob carnalis, qui dixerat: Nolumus hunc regnare ſuper nos, & non habemus Regem, niſi Cæſarem; ſed in domo Iacob ſpiritualis, qui cum carne & diabolo luctatur, & lucem videt, & à Deo benedicitur. Super hunc enim regnat Chriſtus, nunc per fidem, tunc autem per apertam viſionem. Et cùm veniſſet Bethphage miſit duos diſcipulos. Cùm liberare voluit populum ſuum à ſeruitute Ægyptiaca, duos miſit, nẽpè Moyſen, & Aaron, & ad explorandam, & peragrandam terram Promiſſionis duos miſit, Ioſue, & Caleb: ad prædicãdum duobus populis, Iudaico ſcilicet, ac Gentilico, duos etiam miſit, Petrum videlicet, & Paulum. Sic modò duos mittit, vt duos ad ſe populos trahãt, Iudaicum per aſinam aſſuetam iugo ſignificatum, vtpotè qui iugum Legis ſuper ceruices tulerat: & Gentilicum per pullum indomitum adumbratũ, qui nunquàm Legi ſubiectus fuerat. A monte autem Oliuarum mittit illos, vt ab eo loco iam vnctiones ſuas eis mitteret, quibus iugum Legis, ac peccati
Eſai. 10. computreſceret, ſecundùm quod per Eſaiam prædictum fuerat, cùm dicit: Computreſcet iugum à facie olei. Vnde & eis dicit: Soluite, hoc eſt, ab onere Legis, ac peccati eos liberate, & ad me adducite. Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite, Quia Dominus his opus habet. Dominum ſe vocat, & ab hoc Oliuarum monte ſuum Imperium cœpit: quoniam ex eo quòd oleum ſanguinis ſui ſuper vulnera noſtra effudit, Rex ſuper omnes conſtitutus eſt, & ſic acclamatur à turbis. Quarè tunc tẽpore paſſionis indutus eſt veſte Regia, & corona ſpinea redimitus: quę licèt illi ſpinea fuerit, nobis tamen roſea ac delitioſa fuit. Et ſic adimpletum eſt Zachariæ vaticinium, quo dixit: Ecce Rex tuus venit, &c. *Zach. 9.*
Ecce Euangeliũ. ¶ Myſterium hoc, vt prædiximus, oleo, ac pinguedine plenũ eſt, in quo oliua illa ſplendet, quæ de ſe dixerat: Ego quaſi oliua fructifera in domo Dei, quẽ omnes tanquã ſalutarem victimam ſpectabant: quoniam antequã ipſe veniret, gemebat Eſai. dicẽs. Vulnus, & liuor, & plaga tumens, nõ eſt circunligata, nec curata medicamine, nec fota oleo. Nã hoc oleũ deerat, vſq; ad hoc tẽpus, quandò per montẽ Oliuarum tranſiuit vnctus à Patre, qui verus Samaritanus erat, foturus oleo ac vino vulnera hominis, qui in latrones inciderat. Quarè & de eo Eſai. c. 61. dixerat: Spiritus Dñi ſup me, eò quòd vnxerit me ad euangelizandũ pau
Eſai. 61. peribus miſit me, vt mederer cõtritis corde. Et de hac petra, quæ eſt Chriſtus, dixit Iob: Et petra fundebat mihi riuos olei. Hoc ergo
Iob. 29. oleum turbæ hæ poſcebant, quod ſimul cũ virtute huius olei dicemus: Conſideremus primò Chriſtũ à monte Oliuarũ procedentem, & cũ ramis oliuarũ receptum. Hoc myſterium ſic Eccleſia hodie in benedictione ramorũ nobis pandit, dicens: Tibi in mõte Olueti oliuarum ramis via cõſtrata eſt. Tu quondã Noe in arca ſuper vndas diluuij gubernaſti, & colũbæ miniſterio per oliuæ ramum pacẽ terris reditam nunciare voluiſti. Sed & Iacob Patriarcha miniſterium gloriæ tuæ erigens lapidẽ, ex huius arboris ramis oleum benedictionis in cacumine tituli infudit; vnde vnxiſti Reges & Prophetas tuos. Tu enim es Chriſtus Dei, tibi competit fructus vnctionis & pacis; in cuius ineffabilem laudẽ Pſalmiſta cecinit. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, & exultationis præ participibus tuis. A monte Oliuarũ proceſſit cũ ramis oliuæ: quoniam à ſumma miſericordia cœpit, & per illam alias miſericordias continuauit. Summa autem miſericordia fuit, cùm homo factus eſt. Fuit enim hic mons miſericordiarum, vt ſuprà diximus: quoniam ſua humanitas mons medicinarum facta eſt, quibus montem noſtrarum miſeriarum ſanaret. Vnde hanc miſericordiam poſtulabat Dauid, cùm Pſalm. 50. dicebat: *Pſal. 50.*
Miſerere mei Deus, ſecundùm magnã miſericordiam tuam. Hanc vocat magnam miſericordiam: quoniam reſpectu huius, qua Deus homo factus nobis præſtitus eſt; aliæ miſericordiæ veluti valles apparent. Nam de illa dicitur: Mons coagulatus, mons pin- *Pſal. 67.*
guis,

guis. Et totum iter ſuũ, quo mundum hunc peragrauit, repleuit oliuis: nam tota eius vita miſericordijs fuit plena. Suffeciſſet quidẽ, vt hanc cœleſtem ſalutem homines in cœlis conſequeremur; quòd ipſe homo factus faiſſet: voluit tamen & flere, & ieiunare, & blaſphemari, & flagellari, & ſpinis pungi, & alapis cædi, Crucifigi, & mori: vt totum iter vitæ ſuæ his ramis oliuæ ſeminaretur, & ſic multiplici noſtræ miſeriæ mederetur. Ipſe etiam ſicut columba pacem nobis attulit, vt Angeli in die ſuæ natiuitatis concinebant. Paulus dicit: Pacificans
Coloſ. 1. per ſanguinem Crucis eius, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt. Et ipſe eſt lapis qui à Patre vnctus eſt, vt mederetur contritis corde, & ab ipſo tanquàm à capite
Pſal. 44. vnctiones in membra defluerent. Ideò quippè dicitur vnctus oleo lætitiæ præ participibus ſuis; quoniam ex eo omnes tales
Ioan. 1. participamus vnctiones. Nam ex plenitudine eius omnes accepimus. Sed in medio huius pompæ hîc flet Chriſtus, & cantum planctui miſcet: quoniam gaudia huius vitæ non pura ſunt, ſed mixta; plùs dolotis habent, quàm lætitiæ. Hinc enim & Sa-
Eccleſ. 2. piens ait: Riſum reputaui errorem, & gau-
Prouer. 14 dio dixi: Quid fruſtra deciperis? Et alibi: Extrema gaudij luctus occupat. Et ideò prolixior eſt luctus quàm lætitia: quia aduerſa docent homines; proſpera vanos efficiunt. Quarè Spiritus ſanctus per Salomo-
Eccleſ. 7. nem ait: Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. In illa enim finis cunctorum admonetur hominum. Ideò Chriſtus in medio lætitiæ plorat: nam ſapiens proſpera potiùs deflet, quàm aduerſa. Hinc Iob ait: Vidi impium firma radi-
Iob. 5. ce, & maledixi pulchritudini eius ſtatim. Statim dicit in ipſa firmitudine: quoniam citò defluit, & maior eſt caſus quàm fuit ſtatus, vt in ipſo Chriſto poſt quintum diem apparuit. Quoniam maiores clamores in eius opprobrium idem edidit populus, quàm modo in eius laudibus. Sed his omiſſis, plorat modò Dominus, non quidem mortem ſuam, quam ſummo gaudio ſuſtinuit;
Luc. 19. ſed illius populi caſum. Et quidem in die hac, quæ ad pacem tibi. Ac ſi diceret: Nunc pacificus recipior à vobis: ſed poſt quintum diem ad mortem meam acclamabitis, propter quod debellandi eſtis. Et ſicut Io-
Ionæ. vlt. nas indignè tulit, quòd hedera ſiccaretur, quæ illi vmbram faciebat: ſic Dominus deflet illius populi interitum, qui ſibi pro vmbra deſeruiuit. Nam de illis dicit Pau- *Coloſ. 2.*
lus, quæ ſunt vmbra futurorum: corpus autem Chriſti. Sic & Paulus dicebat: Triſti- *Rom. 9.*
tia mihi magna ineſt, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego anathema eſſe pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundùm carnem. Deflet etiam Dominus peccata futura in Eccleſia ſua, quibus rurſus crucifigendus erat. Quòd Dominus Ezechiel. 24. terribilibus verbis ſic *Ezech. 24*
nobis manifeſtat, dicens: Fili hominis, ſcribe nomen Dei huius, in quo confirmatus eſt Rex Babylonis aduerſùs Hieruſalem. Hoc eſt, diem iſtum, in quo diaboli furor confirmatus eſt in Sacerdotibus, ac Principibus Hieruſalem. Nã ab illo die ira perciti ac inuidia tabefacti ad ſe inuicem dicebant. Videtis quia nil proficimus? Ecce mundus totus poſt eum vadit. Et ad Chriſtum accedebant hodie dicentes, vt increparet Gentes, quæ illum Regem filium Dauid acclamabant, vt tacerent. Scribe ergo diẽ iſtum quem populus iſte exiſtimat ſibi pacificum fore: quoniam pax iſta, quam ipſi non agnoſcunt, in atrociſsima bella ſibi conuertenda eſt. Et dices per Prouerbium ad domum irritatricem parabolam, & loqueris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus. Pone ollam, pone, inquam, & emitte in eam aquam, coge fruſta eius in eam omnem partem bonam, femur, & armum, electa, & oſsibus plena. Pinguiſsimum pecus aſſume, compone quoque ſtrues oſsium ſub ea. Efferbuit coctio euis, & diſcocta ſunt oſſa illius in medio eius. Propterea hæc dicit Dominus Deus. Væ ciuitati ſanguinum, ollæ, cuius rubigo in ea eſt. Per partes, & per partes ſuas eijce eam, non cecidit ſuper eam ſors. Ollam dicit ciuitatẽ illam Hieruſalem, atq; malitiã eius. Carnes ſunt diuerſi ſtat⁹ populi: magnates, ciues, fabri. Pinguiſſima pecora ſunt, & proceres, & maiores, quorum oſsibus olla ſuccenditur. Quoniam omnia mala huius mundi ex maioribus ortũ habent. Sic enim & Hieremiæ. 5. dicitur: *Hiere. 5.*
Ibo ergo ad optimates, & loquar eis. Et ecce ipſi magis fregerunt iugum, ruperunt vincula. Ab illis enim ira, & odium aduerſùs Chriſtũ eruperunt. Væ ergo ciuitati ſanguinum. Ollæ cuius rubigo in ea eſt, & rubigo eius nõ exiuit ex ea. Sanguis eius in medio eius. Super limpidiſsimam petram effudit illum. Non effudit illum ſuper terrã, vt poſſit operiri puluere. Quoniã ſanguinẽ Chriſti, quẽ effudit, non operiet puluis. Clamat

Iob.16. quippè per Iob, & dicit: Terra, ne operias ſanguinem meũ, & ne inueniat in te locum latẽdi clamor meus. Et propter peccata publica, quæ inuerecũdè, & procaciter ab hominibus coram omnibus committuntur, *Son pecados que no los cubre pelo*, vt ſuperinducerem indignationem meam & vindicta vlciſcerer: dedi ſanguinem eius ſuper petram limpidiſsimam ne operiretur. Per partes & partes eijce illam. Nam priùs decem tribus perierũt, & deinde duo capti ſunt in Babylonem, & deniq; à Romanis funditus exterminati. Quòd ſi de Eccleſia id vis intelligere, vide quomodò paulatim Regna multa ab Eccleſia deficiant: quod eſt per partes eijcere illam. Et ſubdit: Væ ciuitati ſanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. Vide magnam pyram. Fames, bella, peſtes, & ſuper omnes tot ſectæ, tot hæreſes in Eccleſiæ. Hæc eſt flamma quæ carnẽ coquit, & cõburit. Et oſſa ſuccenderunt illam: quoniam ex negligentia maiorum hæc mala ortum habuerunt. Congere oſſa quæ igne ſuccendam, conſumentur carnes, & cõſumetur vniuerſa compoſitio, & oſſa tabeſcent. Nam tàm carnes, quàm oſſa illius populi conſumpta ſunt cædibus, fame, captiuitate. Et tunc Romani ollam plenam ceperunt: quoniam omnes ad diem Paſchæ conuenerant. Quod in Eccleſia etiam pluribus in locis videmus. Et ſubdit: Pone quoq; eã ſuper prunas vacuas, vt incaleſcat, & liqueſiat æs eius, & conflatur in medio eius inquinamentũ eius, & cõſumatur rubigo eius, hoc eſt, ipſam ollam ſimul ſuccenderũt: quoniam templum, vaſa, res ſacras, oĩa à Romanis deleta ſunt:

Luc.19. ppter peccatũ quod hac die aduerſùs Chriſtum commiſerunt. Et ideò videns ciuitatẽ, fleuit ſuper illam, dicẽs: Quia ſi cognouiſſes

Eſai.1. & tu. Et per Eſai. dicit: Heù conſolabor ſuper hoſtibus meis. Quod facile applicare ad Eccleſiam erit, in qua ppter peccata maiorum tot mala videmus. Peccãt maiores publicè contra Eccleſiã, cõtra miniſtros effundũt ſanguinem Chriſti, indignè Sacramẽta recipiẽtes, publicè ſacerdotes contẽnentes, & expilantes, & in profanas res hæc expẽdentes. Quòd ſi oſſa incendũt ollã, quid faciet populus? Ideò ipſa olla ardet, iam Sacramenta deleta, imagines cõbuſtas, templa diruta videmus, ſacerdotes morti dãnatos, Papam irriſum, obedientiam eius extinctã. Iam ipſa ardet olla: quid ergo faciendũ? Accipere thuribula cum Aaron, & per medias pyras tranſire, Deũ operibus charitatis placando: vt ignis furoris eius extinguatur, & clamemus ad Dñm, dicentes: Parce mihi Dñe, parce populo tuo, & ne des hæreditatem tuã in perditionẽ & opprobrium. Et nos etiam aquã, hoc eſt, pœnitentiæ opera ſuper pyram effundamus. Vnuſquiſq; ſuum titionem, ideſt, ſua peccata inde tollat. Ollam, ſi poſſumus, ab igne auferamus, ab occaſionibus malorum alter alterũ eripientes, vt ſic nõ tota ardeat olla, & omnia ſimul intereãt. Sed vltimò oportet exprimere oleũ ex his oliuis. Primùm prælatorum officium eſt populum ſoluere à ſuis ignorantijs, ac culpis, & ad Chriſtũ adducere, quia Dñs illis opus habet, vt in quib⁹ regnet, & qui ſint populus *Prou.14.* eius (Nam in multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate ciuiũ ignominia Principis) & quibus ruinas Regni cœleſtis adimplet. Hi ſuis veſtimẽtis, doctrinis, legibus, ac traditionibus populũ ignorantem inſtruere debẽt, vt dignus ſit in quo regnet Chriſtus. Sed væ illis qui cùm hæc deberent facere, & ornare iumenta Chriſto, mãſueta ea facere, & humilia, vt Chriſtũ ſedentẽ ſuper ea ſuſtineant: potiùs ea à virtutibus exornãt ſuis peſsimis exẽplis, & doctrinis, & ferociores reddunt ac tumidos, ne Chriſtũ ac Legẽ eius ſuſtinere velint. Secundò debemus attendere eos, qui hoc Chriſti viridario, quod eſt Eccleſia, veluti oliuæ, palmæ, ac arbores pulchræ virtutum fructibus plenæ floruerunt, de quibus dicit Eſai. Vocabuntur in ea *Eſai.61.* fortes iuſtitiæ. Et tunc ramos ab his arboribus cẽdimus, cùm horum imitamur exẽpla, in Abraham fidem, in Iſaac obedientiam, in Dauide manſuetudinem, in Iob patientiam imitamur, quibus obuiam Chriſto præcedamus. Vt his lampadibus oleo plenis, tanquàm prudẽtes virgines Sponſum recipiamus. Palmam ferant iudices: nam palma nulli ponderi cedit: ſic iuſtitiæ virga recta ſit, quæ nec fauore, nec pecunia inclinetur, ob nullamq; cauſam flectatur. Si alius frangit ſceptrum, aut virgam iuſtitiæ, crimen læſæ maieſtatis incurrit. Quid erit ſi ipſe qui tenes, ob humana lucra iuſtitiam frangis, aut retorques? Diuites oliuas deferant: quoniam pietas, & miſericordia erga pauperes in illis lucere debet. Eccleſiaſtici omnes flores: nam agnus paſcitur inter lilia. Os obſcenum, manus immunditijs plenæ, quomodò ſacrum Domini corpus tangere audebunt. Corpus tuum, quod eſt omnium immunditiarum ſtabulum, ac cochlea; quomodò Dei reliquarium poterit eſſe. Sternere

nere pallium in via; eſt corpus quod eſt animæ pallium mortificare, Apoſtoli ſumentes conſiliũ, quo dicit: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram. Vel pallia pedibus Chriſti ſubſternere; eſt pauperes nudos, qui ſunt Chriſti pedes, veſtire, cætera

Coloſ.3.

Iob.31. neceſſaria præbere, vt Iob faciebat cum dixit. Si deſpexi prætereũtẽ, eò q nõ haberet indumentum, & abſq; veſtimento pauperẽ. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus eſt. Et hoc in via, hoc eſt, dùm viuimus, non peracto vitæ itinere. Veſtes exuere & proſternere; eſt peſsimas relinquere cõſuetudines, iurandi, mentiendi, proximos decipiendi, & à nobis longè proijcere. Eccleſiaſtici autẽ debent præcedere alios cũ ramis bonorũ operum, & Chriſtum comitari, vt ſic minores poſt ſe rapiant, ſicut Abimelech fecit.

Iud.4. Qui cæſit ramum, & alij qui comitabantur fecerunt ſimiliter. Nam cùm hos ramos virtutum maiores in manibus habuerint, reliqua multitudo illos imitando ſequetur. Et properabunt omnes poſt Ieſum clamantes, Oſanna in excelſis. Quam ſalutẽ ipſe nobis tribuat, qui cum Patre & Spiritu ſancto in

Alia moralitas. ſecula ſeculorum regnat. Super illud autem, *Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus*. Conſiderandum eſt, quòd ad Regem maximè pertinet vt competentẽ habeat benignitatem, ſecundùm quod docet de Seneca de Clemen

Seneca. tia libro. 1. Apes, inquit, iracundiſsimæ, ac pro captu corporis pugnaciſsimæ aculeos cruẽtos effuſos in vulnere relinquunt: Sed ſolus Rex earum aculeo ſemper caret. Natura enim ei telum retraxit, & iram eius inermẽ reliquit. Ex quò hoc eſt naturale prodigium, eò magis Regibus eſt exemplum.

Polycarp⁹ Vnde Polycarpus lib. 4. cap. 8. recitat de laude Traiani, quòd ad miſerendum calamitoſis, quaſi naturali pietate agebatur inſtinctu quodam naturali. Clemens in omnes, ſeuerus in paucos; in illos videlicet quos incorrigibilitatis vitiũ fecerat virtutis extorres. Vnde cùm vnus Senatorum, qui in crimen læſæ maieſtatis lapſus fuerat, eo ignorante, ſupplicio debito plecteretur: Imperator nihilominùs iuſtitiam exercitam abſq; clemẽtia ægrè tulit, prohibuitq; ne de cætero iudicium ſimile ſumeretur, hac vſus ſimilitudine. Inſanus, inquit, eſt, qui cum lippientes

Similia. oculos habeat, eos tamẽ mallet effodere, quã curare. Res enim, ait, optima eſt, nõ ſceleratos, ſed ſcelera fũditus extirpare. Nã & vngues quamuis fuerint acriores, non auellendi penitùs ſunt ſed reſecandi. Sic etiam citharœdi, alijq; tibicines, multa diligentia ſecũ curant, quomodo aberrantis chordæ vitium cohibeant & compeſcant, eandemque alijs reddant vnanimem & conformem, facta que conſonantia ſequitur placida melodia. Quanta ſolertia neceſſe eſt Principem cogitare, qualiter iuſtitiam valeat moderari clemẽtia, & flagitioſos quoſq; correctos, magis quã fractos ad bonorũ conſonantiã reuocare. Tutius eſt chordã remitti per mãnum artificis, quàm nimis extẽdi: q uia ſicut teſtatur Seneca vbi ſuprà, verecundiã pec- *Seneca.* candi etiam in malis cauſat ipſa clementia præſidentis, & thronum facit ſtabilẽ cuiuſlibet principat⁹, vt pulchrè pertractat Ouidius libr. 2. de Triſtibus ſic dicens. *Ouidius.*

Si non peccaſſem, quid tu concedere poſſes?
Materiam veniæ ſors tibi noſtra dedit.
Si quoties peccãt homines, ſua fulmina mittit
Iuppiter, exiguo tempore inmis erit. *Prouer.10.*

¶ Vnde Prouer. cap. 10. dicitur, Miſericordia & veritas cuſtodiũt Regẽ: & clemẽtia thronũ ei⁹. Et *cũ introiſſet Hieruſalẽ, cõmota eſt vniuerſa ciuitas dicens, Quis eſt hic?* Quoniã augebatur turba laudãtiũ, quæ cœpit hos clamores à radice montis Oliuarũ, peruenit fama ad ciuitatem, & venerunt ad portam, & videntes tanta pompa, ac clamorem intrantẽ Dominũ, admirantes interrogauerunt. Quis eſt hîc, cui tãtus ab omnibus nũc honor defertur? *Populi autem dicebant. Hîc eſt Ieſus Propheta à Nazareth Galileæ.* Turbæ quæ comitabantur Ieſum hæc verba dicunt: & in Græco eſt articulus iũctus dictioni Prophetæ, & à Nazareth Galileæ, ac ſi dicerẽt. Hîc eſt ille magnus Propheta, quem dicunt eſſe à Nazareth Galileæ, cui⁹ tot mirabilia quotidiè vidiſtis & audiſtis. *Et intrauit Ieſus in templum, & eijciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & menſas nũmulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit, & dixit. Scriptũ eſt, Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronũ.* Hîc circa literam eſt dubium, an ipſa die in qua cũ hac pompa ingreſſus eſt Dominus in Hieruſalem, contigerit hęc eiectio vendentium & ementium de templo, an die ſequenti? nã Matthęus & Lucas ſic eã cõmemorãt, quaſi hac ipſa die factam: Marcus vero quaſi die ſequenti. Nam dicit, quòd intrauit in templum, & quòd eijciebat omnes ementes & vendẽtes. Et poſteà refert, quomodò pueris illum acclamantibus, Oſanna, Phariſæi indignati ſunt. Quod certũ eſt prima hebdomadæ

madæ die contigisse: idem videbis in Luca. Marcus verò illud factum commemorat cũ dixisset, Dominum altera die tunc venisse Hierosolymam. Osiander vult quòd vtroq; die id fecerit Dominus; & quia altera die nõ se correxerũt, eodem modo illos eiecisse de templo, sicut & biennio antea referente Ioãne fecerat; & Matthæum & Lucam primam primi diei; Marcum verò secundam secundi diei scripsisse. Hoc tamen nõ videtur verisimile, cùm omnes tres suam eiectionem eodem modo commemorent, ac si vna eademq; fuisset. Quare secundò dicendum, aut Matthæum cum Luca hanc eiectionem narrasse per anticipationem, vt apud Euangelistas mos est, si Marcus ordinem rei gestæ seruauit: aut contra Marcum illam narrasse, per recapitulationem; si reliqui duo ordinem seruauerunt. Augustinus existimat, Matthæum magis ordinem tenuisse, vt Marci narratio sit per recapitulationem posita. Iansenius autẽ, probabilius existimat Marcum ordinem tẽporis seruasse. Primò, quia cùm Marcus commemoret Dominum secunda die intrasse in templum, si factum hoc illa die non contigit, nihil narrasset gestum illa die, Vt quid ergò narrat ingressum? Deindè certum est ex Marco, Matthæum ea quę partim secunda die partim tertia die contigerunt, sic commemorasse, quasi omnia secunda die contigissent. Cum enim dixit Dominũ mane reuersum in ciuitatem; sic cõmemorat ficum à Domino maledictam, & discipulos, quia exaruerat admiratos, quasi vtrũq; eadem die contigerit: cũ certum sit ex Marco, Dñm ficui quidem maledixisse secũda die, at die tertia Discipulos vidisse eam aridã factã, & ob id admiratos. Itaq; sicut in hac narratione certũ est, eum coniunxisse gesta duorũ dierũ, secundi scilicet & tertij: ita omnino verisimile etiã est, in narratione eorum quæ ad primã pertinent diem, coniunxisse quędam gesta secũ de diei. Matthæus enim ita contexit hîc narrationem, quasi tantùm prima die & secunda, Dominus è Bethania profectus sit Hierosolymam in templum, nulla facta mẽtione tertiæ diei, cuius distinctè meminit Marcus: cùm omnia quæ Marcus tribus diebus distinctè gesta describit, ille sub commemoratione duorum dierum comprehendat. His rationibus motus Iansenius tenet, quòd eiectio vendentiũ & ementiũ sit facta secunda die, & quòd Marcus distinctè trium dierum gesta commemorauerit, & ordinem rerum gestarum tenuerit: sed hoc non multum refert, ideò quòd malueris elige.

Osiander. *Augustin.* *Iansenius.* *Iansenius.*

Sed iam ad moralia deueniamus. *Cũ intrasset Iesus Hierosolymam.* Non in plateam, aut in domos Principũ venit, sed in templũ, in domum Patris sui: vt primam ab eo acciperet benedictionem, vt bonæ indolis filius, cùm è via venit, primum parentes quærit, & ab illis accipit benedictionem, & vt te doceret, ò homo, qui Christum colis: vt quàm primum è via veneris, domum Dei visites, præcipuè cùm ad propriam domum iam viarum periculis deuictis accessisti, ipsi omnium Parenti gratias referens, qui te incolumẽ, & duxit, & reduxit. Vel vt D. Chrysostomus super hunc locum docet, primùm venit in templum tanquam medicus peritus, qui statim ad originem morbi accurrit. Nouerat autem Dominus, quòd sicut è templo omne bonum, ita & omne malum oriri solet. Et sic cùm Ecclesiæ ministri rectè incedimus, reliqui etiam Christiani rectè se habent. Sic è diuerso cùm nos perperam facimus, & grex etiam in præcipitium vadit. Quare Dominus ad radicem, & totius mali reipublicæ originem primo omnium accurrit. Quandò cor malè habet totum corpus periclitatur. Ecclesiastici sumus cor populi, & pulsus quò totius corporis morbus agnoscitur: si cor virus attigit, & nos in peccatis labimur: vę toti corpori, periculum enim non minimũ patitur. Hinc Esaias clamat. cap. 1. dicens, Omne caput languidũ, & omne cor mœrens: à planta pedis vsque ad verticem capitis non est in eo sanitas. Capita sunt Principes seculares, quorũ moderamur Imperio: cor sumus Ecclesiastici à quibus spiritualis vita in cęteros deriuatur. Si capita languent, & debiliter quę iusta sunt exequũtur (lãguidus enim dicitur qui debilis ex infirmitate manet) & corda mœrent, & Ecclesiastici absque deuotione & spirituali lætitia incedimus: à planta pedis vsque ad verticem capitis non erit in populo sanitas (*Estara todo el mundo hecho vn San Lazaro*) Nam à nobis hæc spiritualis lætitia in alios deriuatur. Medicus ante omnia stomacho medetur: nam ab illo totum gubernatur corpus, inordinatus quippè stomachus totum corpus turbat. Ecclesiastici omnes sumus veluti stomachus populi (nam sicut in stomacho alimẽta recipiũtur, & ipse per mẽbra illa distribuit, & quodlibet ex illo suam portionẽ accipit, atq; in suam propriam substantiã conuertit, ita quòd iecur id alimenti

Moralitas seu cõtio. *D. Chryso.* *Simile.* *Simile.* *Esai. 1.*

alimẽti quod ex stomacho accipit, in sanguinẽ cõuertit, & quod fel recipit, in choleram, quod in pulmonem venit, in flegmata: vbera autẽ illud in lac cõuertũt) sic nos qui ministerio Ecclesiæ dicati sumus, officium stomachi inter reliquos gerere debemus, & cibos spirituales coquere & cõdire, hoc est, doctrinam, quam populus debet accipere, & qua vita eius spiritualis debet nutriri. Populus autẽ debet illã suggere, & ad se trahere Conuertit autem illam quilibet in se secũdũ suam qualitatem, ac conditionem. Nam alij in indignationem & choleram indignantes prædicatori, eò quòd illos sua scelera carpit, alij in flegmata illam traducunt, suffocãtur enim aliquandò perplexitate conscientiæ suæ: Nam cùm verbum Dei audiant, intelligunt quid debeant facere: ex alia parte difficultate magna premuntur, eo quòd incommodum videtur sibi id relinquere, quod vel lucrum, voluptatem, aut honorem illis affert. Nonnulli in fel, in amaritudinem, in malencholiam, aut tristitiam conuertunt illam. Tristantur enim valdè, quòd illis dicitur id quod ipsi nollent facere. Pauci sunt qui in lac illam conuertant, hoc est, qui dulciter & suauiter accipiant verbũ Dei, & in corde suo ad suam vtilitatem seruẽt illud, & cum Dauid dicant. Quã dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori mei. Igitur cum Ecclesiastici in hoc corpore mystico stomachi vices geramus: oportet maximè quòd stomachus iste bene se habeat, confortatus, sanus, ac roboratus sit. Ideò Dominus tanquam peritus medicus id primum curandum existimat. Nã si locus ille in quo cibus decoquitur non est fide roboratus & charitatis ardore calefcat; non benè se habent mẽbra, quæ ex illo cibum suum accipere debent. Ad templum ergò primò pergit Christus: quoniam ibi origo omnis mali est. Certè si fons huius ciuitatis, ex quo omnes potamur, veneno infectꝰ inueniretur; nõ deberet Prætor ad vasa in quibus aqua ab illo defertur accurrere, sed ad ipsum fontem ex quo venenosa aqua hauritur. Sic in proposito, si Ecclesiastici venenosam doctrinam proferunt; illis tanquam fonti primo occurrẽdũ est: cæteræ enim ab illis hauriũt. Quia si fõs purgatur, & aqua quę ab illo hauritur, munda erit. Vnde apud Ezechielem præcipit Dominus Angelo vt percuteret omnes qui non habebant Thau signatum in frõte. Incipe, ait, à Sanctuario meo; quoniam ibi est initiũ mali. Inebriabo (ait alibi) in cœlo gladium meum, hoc est Ecclesiã quę dicitur Regnum cœlorum. *Esai. 34.* *Hare riça y carniceria en ella.* Si horologium inordinatè procedit, eius qui curam habet gubernandi illud culpa erit. Sic quia nos sumus populi Doctores, qui illum in ordine charitatis ac pacis componere debemus: si longè ab hoc ordine fuerit, in nos retorquebitur hæc culpa. Qui viderit arboris alicuius ramos arescere; hinc poterit colligere quòd culpa in radice sit, quæ infirma est, ac putrida. Sic si mala in populo vigent, signum est quòd radices, hoc est Prælati putrescunt. *Cùm autem venisset in templum, & vidisset ementes, ac vendentes in illo, eiecit illos, & mensas nũmulariorum euertit.* Quod biennio anteà fecerat, flagello quodam eos feriens, vt Ioan. narrauit. Nam certè necessarium est vt Deus flagellet, & quasi vim faciat in hominem qui negotijs nummorum insistit, si iam lucrum ex negotio cœpit facere, ad hoc vt dimittat eum. Sed obserua. Nõ ideò Dominus hos nummularios & negotiatores ex templo deterruit, quòd omnes reprobet negotiatores: scit enim Dominus nõ posse vitã præsentẽ transigi absq; his negotijs. Nam postquam per primorum parẽtum culpam nos Deus à felicissimo illo statu in quo nos creauerat, expulit, & in tantas necessitates coniecit: impossibile est illis omnibus occurrere, nisi hæ interueniant negotiationes. Nullus enim omnia quibus indiget habet, nisi alius ea ei adhibeat. Hinc enim & Aristoteles docuit, esse hominũ rusticorum & barbarorum, non habere vsum pecuniæ. Nã si sartor calceo indiget, & sutor nõ eget pallio, non illi solueret calceos sartor dando pallium: quoniam nec illo indiget sutor, nec eiusdem valoris est calceus ac pallium, nec sartor tot calceis indiget vt adæquent pallij pretium. Et ideò adinuenta est pecunia, quę est omnium rerum pretiũ. In quo sensu intelligi potest illud dictum Sapientis. Pecuniæ obediunt omnia, hoc est, pretio pecuniæ habentur: & hinc oritur grande periculum in cõtractandis pecunijs. Nam cùm pecunia in virtute sit omnis res, necessaria est ad vitam humanam transigendam; eò quòd omnium harum rerum pretium est. Hinc prouenit insatiabilis cupiditas cogendi vndiq; pecunias. Naturaliter quippè homo desiderat statum bonũ adipisci, in quo nullius egeat, sed omnia desiderabilia habeat. Hinc enim appetitus innatus est quem omnes habemus beatitudinis, scientes in illa nihil nobis deesse. Et cùm pecunia hãc similitudinẽ

Psal. 118. *Simile.* *Ezech. 9.* *Simile.* *Simile.* *Aristot.* *Eccles. 10.*

cum

cum beatitudine habeat, quòd in virtute omnia neceſſaria continet, eò quòd omniũ eſt pretium: hinc omnes illam auidiſsimè appetunt, atq; ob hoc pecuniarum contractatio periculoſiſsima eſt. Et hinc cũ pecunijs negotia gerere malè audit; adhæret eĩ manibus ac cordi, ſicut viſcus. Atq; ob hanc rationem illos hodiè Deus tanta aſperitate
Pſal. 70. expellit. Nam ſcriptum eſt in Pſalm. ſecundùm Hieron. trãslationẽ. Quoniam non cognoui negotiationem, introibo in potentias
Eccleſ. 26. Domini. Eccleſ. 26. dicitur. Duæ ſpecies difficiles & periculoſæ mihi apparuerunt. Difficile exuitur negotiator à negligentia, (hoc eſt alicuius culpæ) & non iuſtificabitur caupo (*El reuendedor*) à peccatis labiorũ. In tres ergò claſſes ego apud me ipſum diſtribuo ſtalum vnum negotiatorum, vt quod ſentio dicam. Aliqui ſic ſunt timoratæ conſcientiæ, & ſuæ ſalutis ſolliciti, quod omnia negotia ſua, atq; contractus iuſtiſsimos habeant, communicantes illos cum hominibus ſcientia atq; conſcientia claris, nec ab eorum conſilio, vel transuerſum vnguem deuiãtes. Etſi ego nullum horum cognoſco qui talem fecerit diligentiam: non dubito tamen quin aliqui ſint, inter Chriſti fideles, qui tàm candidè ſua exerceant negotia. In ſecunda claſſe illi ſunt qui putant quidem ſe negotia ſua ſecura cõſcientia peragere, nec eſſe vllo modo iniuſta, aut vſuraria: cæterum nullo alio fundamento fulciuntur, niſi quia ſibi ita videtur, nec vllis alijs rationibus muniuntur, quam illis quas cupido & auaritia ſimul inſuſſlante diabolico ſpiritu adinuenit, & illis ita ſecuri ſunt, ac ſi omnium Theologorũ in ſui fauorem haberent ſententiam, imò ſi Theologorum ſententia ab eis aliena eſt irrident eos, & dicunt eos ex ignorantia facti paralogizare. Si enim intelligerent qua via negotia tractarentur; nunquam ea damnarent, Atq; ideò in rebus his, plus ſcire ipſos, quàm omnes Theologi. In vltima autem claſſe, vel ſpecie ethicę, aut apoplexiæ illi ſunt, qui optimè norunt contractus ſuos illiceitos eſſe, ac vſurarios, & omni iuri tàm diuino, quàm humano aduerſari; nihilominùs ſcientes & prudentes in illis permanere volunt. De primis nihil habeo dicere, niſi hoc vnum tantùm, vt videant quibus cum negotia ſua tractent, non ſeducantur in hoc. Nec enim omnes qui confeſsiones audiunt omnia ſciunt, imò multos ex eis ignorantiſsimos reperies: ſed ſint hominis periti, & qui talem in republica opinionem apud ſapientes meruerint. Quos etiam nouerint timoratæ eſſe conſcientiæ, nec qui propter vllum reſpectum humanum veritatem occultare, aut peruertere audeant. Nam tunc etiam ſi fortè errauerint, & quod malum eſt bonum dixerit: ſecurus tamen erit in conſcientia, qui eorum conſilio quod exiſtimauerit iuſtum acquieuerit. In hoc enim medicinæ ſpirituales corporales exuperant, quòd in iſtis ſi erret medicus, exiſtimans ſe non errare periclitatur æger: in illis autem quantũlibet erret, etiam ſi ex malitia, non periclitatur conſcientia illius, qui eius acquieſcit conſilio: dum tamen alia via ipſe certè non nouerit errorem conſulentis. Licet aliqui ſic ſint importuni interrogatores, vt nũquam videantur quieſcere, quoadusq; inueniant qui ſuos approbent contractus quamtumuis iniuſtos. Et ſi Salmanticenſes Theologi illos reprouarunt, conſulant Complutenſes. Quod ſi illi ſubſcripſerint Salmanticenſibus, ad Pariſiorum Academiam mittunt. Et ſi nullus cum eis conueniat, & idiota aliquis approbauerit; illi ſuper omnes alios fidem adhibent: vt ſic verũ ſit quod Sapiens in Prouerbijs dixit. Non recipit ſtultus verba Sapientis: niſi ea dixeris quæ verſantur in corde ſuo (*Lo que quiere ſu coraçon*) *Prouer. 18.*
De ſecundis autem qui ſuam ſententiam ſequuntur exiſtimantes ſe iuſtè agere, duo dicam. Alterum, quod eſt magnum ſuperbiæ inditium, exiſtimare plus in aliena arte ſcire, quàm qui in illa eruditus eſt. Ipſi quidem inuenient hos, vel illos contractus, ad lucrũ ſuum augendum: peritorum autẽ in Theologia ſcientia erit illos, vel approbare, vel reprobare. Scriptũ quippè eſt. Ne ſutor extra crepidã. Et qui mittit falcẽ in meſſem alienã, iniuſtus eſt. Nã ego qui arte pingẽdi omninò ignoro aliquid in pictura reprobabo, ſtatũ ſcilicet, aut geſtum; quod qui in illa arte induſtrius eſt maximè laudat. Et è contra aliquid valdè approbabo, quòd peritus in arte contemnet. Sic in propoſito euenire poterit. Secũdò, quoniam in propria cauſa maximè in pecuniaria nullus eſt rectus iudex. Et quòd omnia claudit hoc quòd ſi tuo arbitrio, & ſententia erras, non excuſaris; ſi autem aliena ſententia erraueris illius ſcilicet qui ad hoc munus poſitus eſt in republica, pro excuſato habeberis, vt ſtatim diximus. Quarè nullus ſic ſuæ ſententię credat: Quoniam ſi ſeducitur propria ſententia illa illũ cras in inferno detrudet: nam, vt dicitur apud omnes, cras moriemur. De illis

illis autem quos in tertia claſſe conſtituimus, ſi qui forte ſunt, & proh dolor, ſunt multi, quorum negotia nouimus omnino vſuraria & iniuſtitijs plena, & tamẽ in illud abſq; vllo conſcientiæ timore, aut humana verecundia perſtare, de his inquam, neſcio quid dicam, niſi quod homines maximè peccatores ſunt, & qui ſcientes & prudentes in æternum damnari volunt, vel quia hoc impoſsibile eſt magnam ex ſe ſuſpitionem gignunt, quod radix in eis, hoc eſt fides mortua eſt, id eſt omnino defecit. Nã quis credet quod quis ſic inſaniat, quod ſciẽs & prudens ſibi vellit tantum malum, quantum eſt infernꝰ? Hoc impoſsibile eſt. Ergò diſcredis Deo, & exiſtimas id quod ſtultus in corde ſuo dixit, nẽpè quod non ſit Deus, vel quòd non ſit infernus, nec aliud vellis credere, niſi naſci & mori. Sed dices. Non hoc rectè infers. Nam cæteri peccatores qui in alijs vitijs peccant, etiam ſciunt ſe propter illa peccata debere damnari,, & nihilominus ea cõmittunt. Sed tamen reſpondebo tibi, quòd non ſit eadem ratio. Nam alij peccatores, cũ ſpe veniæ delinquunt ſperantes ſe peccata cras relicturos, & ſic apud Deum veniã impetraturos: hi tamen de quibus loquimur, ſic talia negotia proſequũtur, vt ea hæredibus tanquam maximum patrimoniũ relinquãt, vndè ſequitur illos nulla ſpe veniæ peccare, cùm non intendant emendare delicta. Nam
Ambroſ. vt ait Ambroſ. Nouit Deus mutare ſententiam, ſi tu noueris emendare delicta. Quarè non immeritò de his hoc idem Paul. proſe-
1. Tim. 6. quitur cum. 1. Tim. 6. dicit. Radix omniũ malorum eſt cupiditas, quàm quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerũt ſe doloribus multis. Hoc eſt multis generibus peccatorum, quæ auaritię voraginem conſequũtur (*Engolfanſe en los vicios.*) In quo videtur Paulus Hebraizare. Quoniam apud Hebræos dictio quæ ſignificat dolorem, ſignificat & peccata; eò quòd peccata multos adferant in hac vita dolores, vt & ipſi peccatores in die finalis iudicij fatentur cùm dicunt. Laſati ſumus in via iniquitatis: ambu-
ſap. 5. lauimus vias difficiles. Et præcipuè auaritia mercatorũ his ſubiecta eſt curis. Nec enim poſſunt ſua peragere negotia, niſi habeant homines quibus ea concredant, in omnibus partibus quibus negotia gerunt. Et ſi ille aleator eſt, vel mulieroſus, aut prophanus: cras totum euertet negotium, & omnem tuã pecuniam profũdet, & tanta pecunia ex illius arbitrio pendet, quod te anxium tenere neceſſe eſt. Dùm autem appropinquat tempus ſolutionis, quod nos dicimus (*pages*) ac ſi appropinquet tempus partus dolores mortis te apprehendunt, ſi ille frangit tibi fidẽ, & non ſoluat, tu nec poteris ſoluere, ſed neceſſe erit quod tu etiam fidifragus ſis, & diuitiæ tuæ ſimul cum homine ac vita intereant. Non ſolùm ergò tales errauerunt à fide. Sed & inſeruerunt ſe doloribus multis. Quarè & Deus permittit, vt negotia nõ rectè ſuccedant, & quod pauci ex his qui huiuſmodi negotiationibus vacant integrè in ſuo ſtatu perſeuerent. Plures verò in paupertate terminaſſe vitam perſpeximus, quã in ea perduraſſe proſperitate: id iuſto ſuo iudicio permittẽte Deo: vel quia iniuſta ſint negotia, vel quia id quod ex ea lucrum ſumitis in vitijs, aleis, & voluptatibus profundatis. Hinc Chryſoſt. ait. Quòd ſicut quãdo *Chryſoſt.* triticum purgatur in cribro; grana hinc & *Simile.* illinc diſperguntur, in cribro autem nihil niſi quiſquiliæ remanent: ſic mercatoribus accidit, vt grana & pecuniæ hinc & illinc diſpergãtur, ille reueletur, & nollit ſoluere viginti millia ducatorum quæ tibi debebat, alius decem millia, nauis illa ſubmergatur cũ tuis mercibus, aliam capiat Anglus pyrata, in te autem nihil, niſi peccata & peſsima cõſcientia remaneat. Quarè hoc vobis conſilium do, quòd ſi accipieritis nõ malè habebitis. Si vultis quod veſtra perſtent negotia vt anteà iuſtè illa tractate, atque ſecura conſcientia. Tunc enim Deus ſuam vobis benedictionem infundet, qua cuncta fauſtè ſuccedant & proſperà fiant.

Iterum ad eadem reuertamur. *Cùm intraſſet Ieſus Ciuitatem.* De Hieruſalem loquitur in qua magnus apparuit hodiè Dominꝰ, cum tam triumphali pompa in ea ſit ſuſceptus. Nam propter hoc Pſalmo. 95. Dicitur *Pſal. 95.* Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei noſtri in monte ſancto eius. Fœlix namq; eſt ciuitas hæc, quàm ſua præſentia viſitarit, fœlicior quã ſanguine ſuo conſecrare venit, fœliciſsima in qua gaudia reſurrectionis multis ſecum conſurgentibus oſtendit. De ea quippè dicitur Eſa. 51. Gau- *Eſai. 51.*
dium & lætitia inuenietur in ea gratiarum actio, & vox laudis. Commota eſt vniuerſa ciuitas mirans frequentiam quæ Chriſtum ſequebatur, & neſciẽs veritatem. Sed quid mirum, quod ad introitum eius ciuitas vna commoueatur, cùm Pſalmo. 95. Scriptum eſt. Mouebatur à facie eius vniuerſa terra? *Quis eſt hic.* Hoc deuota dixerũt admiratione, *Aliamoralitas.*

Matth. 8. ne, ſicut ſupra cap. 8. Quis eſt hic, qui & vẽtis imperat, & maria obediunt? Et Pſalmo
Pſal. 23. 23. Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ. Simplices dixerũt
Ioan. 9. hoc ignorando, ſicut cæcus ille Ioan. 9. Quis eſt Domine, vt credam in eum? Inuidi dixerunt hoc deſpiciendo, ſicut Ioann. 8. Alij
Ioan. 8. dicebant quod bonus eſt, alij non, ſed ſeducit Turbas. Et Luc. 7. Quis eſt hic qui etiam
Luc. 7. peccata dimittit. Deſpectiuè, quippè id dictum eſt. Sed aduertẽdum quod tali in eos exiſtente cõfuſione aſina inſtruit eos, ſicut Prophetam Balam inſtruxit vt refertur nu-
Num. 22. mer. 22. Hoc eſt ſimplex plebecula Doctores & Pontifices inſtruxit cùm dicitur. Populi autem (hoc eſt illi qui Chriſtũ comitabantur, & ſignis erant eruditi dicebant, hìc eſt Ieſus Propheta) Hoc eſt ille Prophera
Deute. 18. in lege promiſſus, de quo Deuter. 18. dicit Moyſes. Propheram ſuſcitabit vobis Deus de fratribus veſtris, tanquã meipſum audietis eum, Et qui non audierit Prophetam illum exterminabitur de populo ſuo. Idem etiam faſsi ſunt cũ Luc. 7. dixerũt. Quia Pro-
Luc. 7. pheta magn⁹ ſurrexit in nobis: & quia Deus viſitauit plebem ſuam. In hoc facto noſter verus Sanſon illo fortior, in mandibula aſini
Iud. 15. proſtrauit mille viros. Hoc eſt in confeſsione, rudis, ac ſimplicis populi, non modò mille viros hoſtes ſuos, ſed millia Scribarũ Sacerdotũ & Phariſeorum deuicit. Nam in confuſione eorum rudis populus dixit. Hìc eſt Ieſus Prophetaà Nazareth, quod ſignifi-
Hieron. cat florem, vt flos cãpi (vt ait Hieronymus) nutriretur in flore virtutum, vt ille eſſe cre
Eſai. 11. datur: de quo dicitur Eſai. 11. Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽ det. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domi-
Remigius. ni. *Et intrauit Ieſus in templum*, Docens nos (vt dicit Remigius) in omni loco primo viſitare templum Dei, ſi eſt ibi, & deindè fuſa oratione ad propria ſecedere negotia. Sic
Pſal. 5. enim & Pſalmo. 5. dicitur, Adorabo ad templum Sanctum tuum. Et Daniel orauit con
Dan. 6. tra templum à Babilone, vt cap. 6. refertur.
Hieron. *Et eiecit ementes, & vendentes de templo.* Auguſtiſsimum (ait Hieronymus) erat templũ Salomonis, confluebãt ad ipſum omnes regiones immolare tauros, columbas, & ſimilia. Ne ergô illis deeſſent hoſtiæ cogitauerũt ſacerdotes, vt in templo venderentur; ita enim cedebat in eorum cõmodum. Rurſum cogitauerunt ſtatuere numularios, quibus cautione pecuniam mutuarent, ne non ea carentes deſinerent immolare, & ſacerdotes amitterent immolanda. Quia verò prohibita erat fœneratio reperierũt aliã thecnam, vt qui ſoluturi eſſent (cum lex vſuram in numis prohiberet) eam in munuſculis ſoluerent, vt in circeribus, vbis, pomis. Nos fœneratores, Colybiſtas Græci vocant; Chriſtus verò zelo domus Dei accenſus tantam hanc fœneratorum multitudinem eiecit, & menſas numulariorum, & cathedras vendẽtiũ columbas euertit. Cathedræ erant ſedes docendi, in quibus ſedere debebant ſcribæ; ſed occupati lucris quibus inihabant, in locis illis vendentes columbas ſedebant apud ſe habẽtes columbas in caueis, & fortè alias aues ſacrificabiles vt pauperibus venderẽt: quia columbæ ſacrificia pauperum erant. Obſerua non ſolùm ipſos homines templũ Dei prophanantes eiecit; ſed & menſas & cathedras ſubuertit: vt oſtẽdat quãto odio Deus proſequatur peccatum. Quippè nõ ſolùm mala; verùm & inſtrumenta ac ſubiecta
Genes. 7. malorum deſtruat. Quarè, quandò mundum vniuerſum aquarũ diluuio ſuffocauit, quindecim cubitis fuit altior aqua ſuper omnes montes terræ, vt non ſolùm deleret terram in qua homo peccauit: verùmetiam aſcenderet vindicta illius vſquequò & peccatorũ halitus pertingere potuit. Nam peccator omnia quę tangit inficere, ac polluere videtur. Hinc olim immundus omnia quæ tan-
Leuit. gebat, immunda erant. Quarè cùm peccatũ virus peſtilens ſit, aërem etiam in quo reſpirat inficit, vndè totũ illud ſpatium ad quod halitus peccatorum pertingit mundari debet. Sicut in vltima conflagratione ignis purificabit totum illud ſpatium, quod aquæ
2. Petri. 3. prius mũdauerunt, vt Petrus in ſua Canonica docet. Et quid mirum quod Deus tanto odio proſequatur peccatum, vt non ſolùm ipſum peccatum, ſed & vaſa & ſubiecta eius deſtruere vellit, cùm & inter homines ſic contingat? Nam non ſolùm homo qui peccauit, ſed & inſtrumenta quibus peccatũ exer-
Similit. cuit iudicio ſubdantur? Perdit enim iſte enſem qua aliũ percuſsit. Frangitur aliquandò in minutas partes palus, quo alium affligiſti. Suſpendũtur interim inſtrumenta in publica furca, quib⁹ aliud facinus perpetraſti. Sicut quando annis proximè elapſis Hiſpanus quidem Cantaber Principẽ de Orange Catapulta occidit: ipſum inſtrumentum primò omnium in minutas partes publicè confractum eſt, deindè occiſor tormentis enecatus. Si in vaſe aliquo fœtidus liquor aliquo tempore fuit, & liquorem effundis, & vas

vas etiam ipſum frangis. Sic quia peccator peſsimè totum hominem inficit, & peccatũ ipſum, & vas in quo fuit deteſtatur Deus ſe-
Sap. 14. cundùm illam Sapientis ſententiam. Similiter odio ſunt Deo impius & impietas eius. Ideò ergò non ſolùm contra ementes & vẽdentes, & contra numularios ſuccenſus eſt Dominus: verùmetiam contra ipſa inſtrumenta quæ & diruit & ſubuertit. Quòd al-
Ioan. 2. tera vice fecerat flagello quodam eos percutiens, vt Ioã. c. 2. refert. Super quod Auguſt.
August. tracta. 10. in Ioan. dicit. Dominus flagellat eos, à quibus erat mox flagellandus: vt prędicator non timeat eos reprehendere, qui
Hieron. ſunt ipſi læſuri. Hiero. docet multos diſputare, quodnam maius ſit inter miracula quæ fecit Dñs. Alij dicunt ſuſcitationẽ Lazari, alij illuminationem cœcorum, & alij aliud. Ego puto, ait Hieronymus, omnibus maius eſſe, quod homo vnus illo tempore contemptibilis, & odioſus flagello vno tantam multitudinem, cum diſpendio rerum, & lucri, & honoris effudere potuit, quantã magnus exercitus armis bellicis eijcere nõ valuiſſet. Sed quoddã diuinum radiabat in facie, quod eos deterruit, ſicut & in Moyſi facie, quando de monte deſcendit. Nam &
Ezech. 43. Ezech. 43. Dicitur gloria Domini intrauit in templum Domini per portam Orientalem: & reſplenduit terra à maieſtate eius.
Et eiecit omnes ementes & vendentes. Simo-
Zach. vlt. niam hęreſim hîc damnauit. Zachar. vltimo dicitur. Non erit vltra mercator in Iſraël.
Menſas numulariorum ſubuertit. Hæ menſæ ſtabant in atrio, ſuper quas ponebantur portiones Sacerdotũ, & de immolatis, & aliæ carnes immolandæ: qua ratione dicebantur altaria, propter ſanctitatem ſacrificiorum.
Hierony. Et hac ratione Hierony. has menſas altaria
August. vocat. D. Auguſt. tract. 10. in Ioann. ait. Non magnum peccatum erat, ſi vendebatur in templo quod offerebatur in templo: & tamen eiecit vendentes. Quid ſi ebrioſos inueniſſet? Quid faceret contra iniuſtitiam, ſi licita vendentes eijcit? Si negotiationis domus templum Dei fieri nõ debet, num potationis fiet? Sed qui ſunt, qui boues vendunt, & oues? Hi ſunt qui quæ ſua ſunt in Eccleſia quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Venale habent totum: qui redimi nollunt. Emi nollunt: & vendere volunt. Bonum erat eis, ſi Chriſti ſanguine redimerentur, qui hęc trãſitoria quęrunt. Quærunt vt vendant; vt Simon ille Magus volebat emere Spiritũ ſanctum, quem poſteà venderet. Et qui dicunt, nos damus Spiritum ſanctum, ideò dicunt, vt eum poſteà vendant. Et quo pretio vendunt? Certè honoris pretio. In prætium em̃ cathedras temporales accipiunt: vt videantur ipſi vendere columbas. Caueant à flagello ex reſticulis. Columba enim venalis, non eſt. Hactenus Auguſtinus, Lucas, & Marcus & Ioan. addunt. Quòd numulariorum effudit ęs. Et hi ſignificant illos, qui ære ſonante petunt dona Eccleſiaſtica, ſicut Simon Magus fecit. Quibus reſpondetur id quod
Actor. 8. & illi reſpõſum eſt Act. 8. Pecunia tua tecũ ſit in perditionem: quia voluiſti donum Dei
4. Reg. 5. pecunia poſsidere. Et quod. 4. Regũ. 5. Eliſeus dixit ad Giezi. Quia recepiſti pecuniã, vt emas oliueta & fructeta: lepra quoq; Naman adhærebit tibi, & ſemini tuo vſque in ęternum. In qua hiſtoria duo notantur. Alterum quod damnatus eſt iſte Grezi: qui tamen nõ ex pacto accepit, ſed poſt. Secundũ quod hęredes ad quos illa pecunia per donũ deuoluta eſt lepra ſunt damnati: quia ius nõ habebat accipiendi Giezi, id quod Prophe-
Matth. 10. ta renuit, nec conferre hæredibus potuit, quòd authoritate Prophetæ non accepit. Et cathedras vendentium columbas. Columba ſignificat Spiritum ſanctum, qui vendibilis non eſt, cùm ſcriptũ ſit Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Et
Eſai. 55. Eſai. 55. Venite & emite, abſque argento, & abſque vlla commutatione vinum, & lac. Hoc eſt Sacramenta, quæ & fortitudinem gratiæ, & deuotionis dulcedinem cõferunt. Per oues autem & boues, ego intelligo eos, qui alienos labores Eccleſię vendũt. Nam bos laborioſum animal eſt, ouis autem fructuoſum & vtile. Illi ergò qui per miniſtros Eccleſiæ ſeruiunt, cùm ipſi fructus & prouentus Eccleſię otioſi in ſuis domibus percipiant: alienos labores ac vtilitates Eccleſię vendunt. Nam propter miniſterium quod præſtant illi, quos loco ſui ſufficiũt; ipſi accipiunt tot ſtipendia ab Eccleſia. Sed dices. Ego ſufficientem miniſtrũ pro me do Eccleſiæ, & quod illi tribuo ſufficiens ſtipẽdium eſt, pro labore ſuo quod Eccleſiæ meæ præſtat. Benè habet: Sed reſponderet tũc Eccleſia ſi haberet os, ac diceret. Si pro miniſterio quod mihi præſtat iſte quem loco tui mihi dediſti ſufficit ſtipendium, quod tu illi retribuis: ergô quod tu à me rapis ſuperabundat. Cur à me exigis plus iuſto? Ex ore tuo te iudico. Hoc ſufficit pro miniſterio exhibito, cur tu tot redditus pro nõ exhibito, à me colligis. Cer-
Ambroſ. tè contra ius id exigis. Vnde diuus Ambroſius

ſius totam hanc doctrinam ſic amplectitur lib.9.in cap.19.Luc.dicens. Generaliter docuit Dominus à templo Dei ſeculares abeſſe debere contractus: ſpecialiter verò numularios pepulit. Numularij ſunt, qui de pecunia Domini lucrum quærunt, neque bona malave diſcernunt. Pecunia Domini ſcilicet Scriptura eſt, quæ eſt talenta illa à Domino ſeruis diſtributa, & duo illa æra quæ ſtabulario dedit. Vulnera enim noſtra per duo teſtamenta curãtur. Tu verò quaſi bonus numularius eloquia Domini caſta, quæ ſunt argentum igne purgatum reconde, nec ſuſcipias adulteram imaginem Regis, ſciens quòd Angelus Satanas transfiguret ſe in Angelum lucis, nec ſuſcipias imminutam Regis imaginem, ſicut imminuunt Arriani, nec pecuniæ ſono aures tentes fidelium: ne tinitus æris profectum imminuat audientium. Non eijciuntur numularij boni, ſed mali: nam iubetur pecunia numularijs ad menſam offerri in parabola de talentis. Et *cathedras vendentium columbas*. Non intelligo ad literam: non enim auium nundinatores ſolij poterãt habere dignitatem. Ergò ſignificatur eos in templo Dei eſſe nõ poſſe, qui columbam, id eſt gratiam Dei nũdinantur. Venditores auium & bouũ ſunt; qui de ſimplicitate aut labore alieno, fœdi auctionatores nundinas aucupantur. Eijciũtur etiam colũbę oues, & boues: quia Iudæi eijciuntur qui erant vt columba ſeducta, & quia odit Dñs eorũ ſucceſsiones & labores. Æs effunditur vt gratia colligatur, mẽſa numulariorũ ſubuertitur, vt Dñi mẽſa ſubrogetur: & ęræ eijciũtur vt alteria erigãtur. Porrò Dñs nõ diuidijs, aut potẽtia eijci, ſed flagello. Habet Dñs virgam rectã, ſermonis ſcilicet Prophetarum rigidos, habet & flagellũ blandius, ſcilicet ſuaſiones Apoſtolicas, quibus quaſi lẽto verbere conſciẽtia flagellãtur. Funibus etiam agros metimur. Ergò flagello Dominus vtrũq; oſtẽdit, quòd vide licet funes ceciderint Eccleſiæ in præclaris, quodque Eccleſiæ funes non aliquo fine cõprehendũtur. Flagellum em̃ immenſum ſibi vendicat ſpatium: ſcilicet cũ flagellum incuruum eſt. D. Greg. lib. 4. Epiſt. & Epiſt. 99. ait. Columbas vẽdere eſt de Spiritu ſancto, quem Deus per impoſitionem manuum tribuit commodum accipere temporale. Ex quo malo vides quid ſequitur certè: quia cathedrę ſubuerſæ ſunt ita vẽdẽtiũ. Cũ enim Sacerdotalis ordo intus cæcidit, foris dico ſtare nõ poteſt. Idẽ lib. 7. Epiſt. Epiſt. 110.

Greger.

Dixit pro ſpiritualium adminiſtratione nõ poſſe quidquam accipi, nec ad dandam eleemoſynam. Poteris etiam per hos qui columbas vendunt illos intelligere, qui ſimplices puellas decipiunt, atque proſtituunt pretio illas vendentes. Ideò quippè pretium ſcorti, non poterat in templo pro oblatione recipi. *Et dicit eis. Domus mea domus orationis vocabitur.* Ex Eſai. cap. 56. deſumptum eſt hoc teſtimonium. Vbi aduertendum eſt verbum Hebræum quod interpres orationẽ vertit, ſignificare, tractare cauſam ſuam cum Deo, ſecundùm illud Sapientis conſiliũ. Cauſam tuam cum amico tracta, & adhoc cõſecratus eſt Eccleſiæ locus, in quo non eſt aliud, niſi domus Dei, & porta Cœli, vt dicitur Geneſ. 28. & 3. Reg. 28. dicitur, quod repleuerat gloria domum Domini, & ideò aliud capere nõ debuit. Sic enim & D. Auguſt. in ſua regula præcipit. In oratorio nemo aliquid agat, niſi ad quod factum eſt, vnde & nomen accepit. Antequam dicas, & dixit eis, dic. Cœpit ergò eijcere vendentes, & ementes de templo: quia per illud factum Sacerdotum Principes ſotij furum effici iebantur, ſecundùm illud Eſai. 1. Principes tui ſocij furum: omnes diligunt numera ſequuntur retributiones, hoc autem peccatum (vt inquit Chryſoſtom. grauius eſt in Eccleſia, quã in Synagoga, vbi Sacerdotes vendunt Sacramenta, & numulariorũ numerus magnus, qui vſuris Eccleſiam deſtruũt, ad fores ſtant Principum Sacerdotum, & ab eis vſurandi accipiunt authoritatem, & ideò nũc magis quã prius neceſſarius eſſe t Ieſus expellens. Hinc Hiere. 24. dicitur. A Prophetis Hieruſalem egreſſa eſt pollutio, ſuper terrã omnem. Et Ezech. 23. Ecce ego complosi manus meas ſuper auaritiã tuã quam feciſti. Et poſt pauca cõiuratio Prophetarũ in medio eius, ſicut leo rugiens capiẽtes; prędã, animas deuorauerũt, opes & pretiũ acceperũt, ſacerdotes cõtẽpſerũt legẽ meã polluerũt Sanctuariũ meũ, Principes eius ſicut lupi rapiẽtes, prędã. Nũc illud. Et dicit eis ſcriptũ eſt, & poſt dictum Auguſtini niſi ad quod factum eſt, vnde & nomen accepit adde. Pro huius autem membri explicatione opere pretium eſt ſcire hoc quod domos Deo dicatas eſſe ab alijs prophanis vſibus liberas, à veruſtiſſimis temporibus vſum habuiſſe, imò ipſa naturalis ratio id ſuadet. Iuſtum quippè eſt tàm pro beneficio creationis, quo ex nihilo nos condidit Deus, quàm pro alijs immenſis donis quæ quotidiè nobis largitur præter hoc

Eſai. 56.

Prouer. 22.

Geneſ. 28.

3. Reg. 28.

Eſai. 1.

Chryſoſt.

Hiere. 24.
Ezech. 23.

In dedicatione Eccleſiæ concio.

hoc quod omnium rerum dominium penes hominem poſuit, iuſtum inquam eſt, vt pro his donis & beneficijs Dei nobis exhibitis: vt illi etiam nos aliqua impartiamur, ex his quæ de manu eius accepimus, quibus datorem illum omnium rerum profiteamur, & quia tempora ipſe condidit, quorum nobis largitur vſum (ordinatione quippè ſua, ait

Pſal. 118. Pſalmiſta, perſeuerant dies) in quibus & nos vitam agimus: ideò tenemur ex his diebus quos nobis ad vitam conceſsit aliquos illius cultui dicare, quaſi pro munere dierum nobis collato, quo tam illi tributi loco ſoluentes. Quarè naturæ ius eſt, vt aliqui dies ſint Deo dicati, quibus illius honori & cultui vacemus, alijs prætermiſis ſeruilibus operibus, licet horum dierum determinationem hominum gubernationi reliquerit. Nã hodiè Eccleſia illos determinat & olim Synagoga plures determinauerat, præter eos quos Deus in ſua lege decreuerat, quales fuerũt dies Sabbathi, iubilei annus & alij plures, quibus in noua lege ſucceſsit Dominica dies & alij. Prętereà, quia Deus nobis largitur miniſtros, qui noſtras humanas actiones dirigant, vt cœlum, Solẽ: debitores ſumus vt & ex nobis miniſtros eligamus qui Dei ſint dicati miniſterio; ſicut olim ex duodecim tribus vnũ elegit Deus, vt ſibi perpetuò cultu dicatus eſſet, cui Sacerdotes & religioſi modò ſucceſſerunt. Deindè quia fructus terrę ipſe nobis præbet; debemus & nos ex his fructibus aliquid illi impartiri. Quarè naturæ lex poſcit vt miniſtros Dei populus alat, vel decimas & primitias tribuendo, vel alio quouis modo, quẽadmodũ & in aliquibus regnis ſunt prouẽtus deputati ad alẽdos miniſtros Regis. Caſtella quippè manipulos cataphratorum ſuſtẽrat, & Burgũdia capellã Regis, ac puerulos. Hinc poſtremò ſequitur ſi Deus totũ nobis cõtulit mũdũ, terramq; ampliſsimã inhabitationẽ nobis præbuit, in qua tã magnificas domos nobis ędificamus: iuſtũ eſt vt ex his locis partẽ aliquam Deo tribuamus, ad ædificandã illi domum, ſicut quãdò de nouo ciuitas aliqua ædificatur; primũ deſignatur locus in quo Regia domus ſtruatur: ſic oportet & loca aliqua cõſecrare vt in eis tẽpla Deo viuo omniũ ſæculorum Regi ædificẽtur. Nã Deus aliqua ſibi elegit loca, in ſignũ q̃ ſua ſit terra & plenitudo eius, & q̃ directũ omniũ rerũ dominiũ apud ipſum ſitũ ſit. Sicut cũ tu locas domũ tuam, tibi aliquam cameram, aut ticliniũ reſeruas, inſignũ q̃ dominiũ domus tuũ ſit, & alter

Similę.

Similę.

vſus tantũ eius habeat. Nos autẽ incolæ terræ ſumus, quaſi Dei feudatarij, qui dominiũ vtile terræ huius habemus, vt eã colamus & melior noſtris laboribus fiat, pulchriorq; ſuper eam noſtras domos erigentes appareat, (nam emphiteuſis idem eſt quod melioratio) directum autem dominium penes Deũ eſt. Id enim videtur voluiſſe dominum ſignificare, cùm à principio dominium omnium arborum quæ erant in Paradiſo homini tribuiſſet, ſibi vnũ reſeruauit dicens. Ex omni ligno comedes, ex ligno autem ſcientiæ boni & mali non comedes. Cur hoc bone Deus præcipis, cum huius ligni vſum vetas? Nunquid ex eius fructibus tibi alimenta carpere debes? Minimè gentium. Ex tua quippè ſubſtantia, ac ex tuo eſſe viuis. Cur hanc arborem reſeruas tibi? Certè oſtẽdere vis te eſſe Dominum vniuerſorum: & nobis locaſſe terram ad habitandũ. Quarè & Dauid dicebat. Incola ego ſum in terra, & inquilinus (vt Hebræus legit) & in ſudore vultus noſtri hoſpitiũ ſoluimus. Ideò em̃ lignũ illud reſeruauit ſibi: vt illius dominiũ agnoſceremus, nec reuelaremus aduerſus illũ volẽtes terrã pro noſtra habere, ſicut agricolæ illi fecerunt qui voluerunt vineam alienam vſurpare ſibi. Ideò ergò Deo debentur domus ab alijs prophanis vſibus reſeruatæ: quia omnium terrarum Dominus eſt, & tanquã verò Regi ſuus locus in quolibet populo debetur. Secundò, quoniam id decet Dei ſãctitudini & maieſtati. Nã res quæ ad Dei cultũ ordinatur oportet quod ſint ſegregatę à noſtris, nec cum illis miſceantur. Noſtræ quidem maculoſæ ſunt, Deo autem omnimoda ſanctitas conuenit. Hinc cura illa ortum habuit, quàm Deus multis ſęculis oſtendit, vt ſibi domum in terris fabricaret. Multis quippè annis templum illud quod poſteà Salomon ædificauit delineauit, multis myſterijs, ac reuelationibus, quas ſanctis Patriarchis oſtendit. Nam licet in illis locis in quibus illis Deus ſpecialis Meſsiæ reuelationes fecerat ædificabant Patris illi altare, ad quod concurrebant ad offerendas preces, ac ſacrificia, tanquàm ad loca ad hoc munus à Deo electa: tamen in monte Moriach, vbi poſteà ædificatum eſt Salomonis templum plura ſigna oſtendit Deus, ac maiora. Illud enim multis anteà ſignis conſecrauit, ac honorauit. In illo quippè monte mandauit Abraæ, vt ſacrificaret Iſaac filium ſuum, & tamen poſteà manum eius detinuit ne id faceret, ſed loco filij oſtẽdit ei arietem

Geneſ. 2.

Pſal. 118.

quem immolauit: vt oſtenderet quod verus Iſaac (hoc eſt Chriſtus) nõ debebat offerri in illo tẽplo; hoc enim Eccleſię reſeruabatur, in qua nullũ aliud ſacrificium offertur prẽter hoc quo in altari ipsũ Chriſtũ Dñm Deo offerimus, ſicut & ille in cruce oblatus eſt, in illo autẽ arietes & vituli immolari deberẽt, quibus hoc vnicũ ſacrificiũ figurabatur. Illic etiã vidit Dauid Angelũ euaginato ac ſanguine tincto gladio ſtantẽ, vbi & altare Dño ædificauit ad placandum eius iram: vt oſtenderet quod per ſacrificia & preces, quę Dño in templo offeruntur deberet eius ira placari, quatenus eius iræ gladium in vaginam miſericordiæ conuerteret. Cęterum præter hæc vbi plus nobis hoc myſterium tàm antiqui templi, quàm noſtri patefecit
Geneſ.28. fuit Geneſ. 28. Quandò Iacob fugiens à facie fratris ſui Eſau, peruenit ad mõtem iſtũ Moriach, & dormiens ſuper vnum lapidem inclinato capite vidit in ſomnis ſcalam illã myſticam, quę à terris aſcendens pertingebat cœlos, & Dominũ innixum ſcalæ Angelos verò aſcendentes & deſcendentes per illam, & tremebundus & pauidus euigilans dixit. Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam. Ac ſi diceret, neſciebam ego quod Dominus locum iſtum elegiſſet, ad ædificandam domum ſibi. Vndè & cùm ſcalam cerneret dixit. Quam terribilis eſt locus iſte, verè non eſt hic aliud niſi domus & porta cœli. Terribilis viſus eſt ei locus ille, ac tremẽdus. Fuit em̃ ille timor quidã reuerẽtiæ plenus, qui tẽplo Dei debetur propter aſsiſtentiam Dei maieſtatis in illo: qualis eſt ille quem Angeli & Poteſtates cõcipiunt, cũ ſe corã tãta maieſtate conſiderãt,
Iob.26. de quibus dicitur. Colũnæ Cæli pauent ad nutũ eius. Et illud quod in præfatione quotidiè canit Eccleſia. Quẽ adorãt Dominationes tremũt Poteſtates. Terribilis ergò ille locus tẽpli videbatur: quia Deo terribili ibi ſedes parabat. De quò Pſalmiſta dixit. Ter-
Pſal. 75. ribili & eiqui aufert ſpiritũ Principum: terribili apud Reges terrę. Nõ eſt hic aliud niſi domus Dei, & porta cœli. Et præcipuè in hac noſtra Eccleſia, in qua ſunt claues Regni cœlorũ, nẽpè poteſtas remittẽdi peccata per ſacramenta, quæ quotidiè in ea adminiſtrãtur. Vidit autẽ ſcalã cuius cacumẽ cœlũ tãgebat, & Angelos aſcẽdẽtes & deſcẽdẽtes per illã: qm̃ merita & orationes huius Eccleſiæ vſq; ad cœlũ aſcẽdẽt, & hoc eſt Angelos aſcẽdere, & deſcẽdere per illã ſcalã, licet prius deberet dicere eos deſcẽdere, & poſteà aſcẽdere: Nã & Angelus à terris, ad cœlos vſque aſcẽdat, oportet vt priꝰ deſcẽdat. Sed in hoc magnũ mihi videtur latere myſterium. Nã licet ita ſit ꝙ origo totiꝰ boni, quod nos in hoc exilio percipimꝰ in cœlo ſit (Illic em̃ ad nos gratia deſcẽdit, vt illuc noſtra merita aſcẽdãt, ideò quippè Paulus Eccleſiã illam *Hebr.12.*
triũphantem vocat primitiuorũ, qm̃ ab illa primum omnia bona noſtra originẽ ducunt, propter quod & ab ipſo Paulo mater noſtra vocatur illa cœleſtis Hieruſalẽ, cùm dicit ad Galat.6. Quæ autẽ ſurſum eſt Hieruſalẽ mater noſtra) igitur licet ab illa cœleſti Hieru- *Galat.6.*
ſalẽ omnia bona noſtra deſcẽdãt, & originẽ trahant tanquàm à matre: tamen vt oſtendat quantam vim habeant iuſtorum orationes, ac merita in hoc tẽplo Deo oblata, priꝰ dicit aſcẽdere, & deindè deſcẽdere, quaſi iuſtorum orationes & merita tanquam magnes quædã diuina ad ſe trahãt Angelos, ac Eccleſię dona. Et Dñm vidit Iacob innixum ſcalæ, quaſi expectantem noſtras preces, in ipſo cœli veſtibulo: vt eas recipiat. Veluti *Simile.*
cũ Rex aliquẽ bonũ nuntiũ expectat, non præſtolatur illũ in triclinio: ſed ad ſcalã vſq; progreditur, vt illic illũ recipiat. Vel cũ legatũ cuiuſdã magni Principis expectat vſque ad portã ſcalæ venit, vt illũ ibi amicabiliter excipiat. Sic contingit in orationibus, & meritis iuſtorũ. Tãti ponderis ſunt apud Deũ, tanta reuerentia & lætitia ea recipit, ac ſi magnũ reciperet Principem, aut Legatum: & ideò innixus ſcalę eas alacriter præſtolatur, vt aduenientes lætus accipiat, ac amplectetur & gaudeat. Vel dicitur innixus ſcalæ Dñs, cùm tamẽ potius debere dicere quod ſcala nitebatur illi: vt oſtendat quantæ ſit authoritatis Eccleſia, quod ipſum Dominum Chriſtum ſuſtinet, ideò dicit illum innixum ſcalæ. Veritas quippè Chriſti in Eccleſia ſuſtinetur, & ab ea pendet, & in
1.Tim.3. ea conſeruatur & eſt. Sic em̃ & Paulus Timotheo, ſcribens ait: Hęc ſcribo tibi filij Timotęe: vt ſcias quomodo oportea te conuerſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei viui columna & firmamẽtum veritatis. Nam ab
Exod.39. hac columna quæ eſt Eccleſia Romana: tota Euangelij veritas pendet. Conſecrauit autẽ lapidem illum oleum deſuper fundens, ſicut & tabernaculum, & altare, & omnia vaſa & ſupellectilem eius conſecrauit oleo Moyſes: quoniam omnia quæ ſunt in templo Domini oleum & miſericordiam redolent. In eo quippè eſt peccatorum remiſsio, in eo miſericordia peccatoribus promittitur,

tur, quos in Sacramentis vngũt oleo ſancto ſanguinis Chriſti. In eo Ieſus eſt, qui ſalus eſt mundi, ac Chriſtus qui vnctus dicitur oleo lætitiæ præ participibus ſuis: vt intelligas peccator morbidus, ac vlceribus
Pſal. 44. plenus, quod in hoc templo ſunt medicamenta quibus ſanus fias, & lauacra quibus ab his maculis emũderis, ſecundùm illud quod Propheta dixit. Erit fons patens
Zachar.13. domui Iacob, in ablationem peccatoris, & menſtruatæ. Quarè cùm Dominus Ieſus
Luc. 19. ingreſſus eſt domum Zachęi publicani dixit: Quia hodiè ſalus huic domui facta eſt. Per ingreſſum quippè Ieſu qui dicitur Saluator in templum in quo reſidet: ſalus pec-
3.Reg.8. catoribus fit. Quarè Salomon poſt templi ædificationem deprecatus Deum petebat, vt ſi peccaſſet homo, aut populus (cùm non ſit homo qui non peccet) & deprecatus fuerit in loco illo Dominus remitteret peccatum illius. Et vocauit Iacob nomen loci illius Bethel, quod ſignificat domus Dei fortis. Et quippè, eſt vnum ex decem nominibus quæ Hebræi Deo tribuunt, & ſignificat fortem: ad oſtendendum quòd Dominus in templo fortẽ auxilium præbet: ibi quippè in Sacramentis efficacia paſſionis Chriſti nobis communicatur. Et ideò dicitur Deus à Pſalmiſta adiutor fortis. Et Eſa. ait. Et fortis adiutoris tui non es recordatus. Et votum vouit ibi Iacob quod Dominum haberet pro Deo. Sed nunquid Iacob non habebat antè hoc votum Dominum pro Deo? Ità certè: quoniam nunquam idolatra fuerat. Quomodo ergò nunc vouet habere Dominum pro Deo? Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana reſpõdet ex regulis Ticonij. Quod multotiens diuina Scriptura confuſe ſcribit rem, quàm narrando ſcribere vult: deindè per partes eam diuidit, & docet. Sic in propoſito præſenti prius dicit Iacob vouiſſe habiturum ſe Dominum pro Deo: ſed mox oſtendit in ſingulari in quibus rebus id vouerit, nempè quòd haberet Dominum pro Deo, quantùm ad hoc quòd ædificaturus eſſet templũ & altare in illo loco, & quòd ſacrificia & decimas, tanquàm verò Deo illi eſſet oblaturus, quòd adimpleuit cùm poſt reditum à Meſopotamia, in illo loco erexit altaria, & obtulit ſacrificia, & filius eius Salomon illius adimpleuit votum ædificando templum in illo loco. Igitur multis retrò annis Deus hanc curam habuit, vt ſibi ædificaretur tẽplum ad habitandum cum hominibus, atque id tot ceremonijs, ac reuelationibus prius voluit celebrare. Quæ cura etiam angebat deuotiſsimum Regem *Pſalm. 31.*
Dauid, cum dicebat. Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem: donec inueniam locum Domino: ta- *1.Para.16.*
bernaculum Deo Iacob. Quod deſiderium cum explicuiſſet Nathan Prophetæ, à Domino accepit reſponſum ſibi gratiſsimum eſſe deſiderium ſuum: ædificationem tamen templi Dominũ filio ſuo Salomoni ſibi maximè dilecto commiſiſſe. Ex quò infero, quòd ſi ad ædificandum templum illud, quod non erat permanſurum tantas Deus diligẽtias fecit, & tot retrò annis id ſuis amicis reuelauit: quantà maior erat cura & diligentia adhibenda, ad ædificandum templũ hoc nouum, quod in æternum era duratu- *Hebr.12.*
rum. Nam Paul. Hebręo. 12. Bona mobilia vocat ea quę in veteri lege cõtinebãtur. De *Aggei.2.*
clarans quippè hãc Aggei authoritatem ex cap.2. Adhuc ſemel & ego monebo, non ſolùm terram, verùmetiã cœlũ, infert. Quòd autem dicit adhuc ſemel declarat mobilium translationem tanquàm factorum; vt maneant ea quæ ſunt immobilia. Et quoniam illa bona moueri debebant, & transferri in veritatem (vmbra quippè erant futurorum) ideò altare illud portatile erat, & ſemper in arca erant aſſeres in agulis poſiti ad portandum eam. (*Parece que ſiempre eſtaua de camino.*) Vndè & templum illud dirutum eſt taliter, quod nec lapis ſupra lapidem in eo permanſit, imò nec ſignum aliquod eſt oſtendens locum in quo fuit ædificatum. Igitur declarat mobilium translationem: vt maneant ea quæ ſunt immobilia, hoc eſt lex gratiæ, templum hoc viuum Dei in æternum permanſurum. Sunt enim bona nõ mobilia, ſed radicalia, quæ nec portæ inferi *Matt. 16.*
eradicare valebunt. Supra firmam petram fundata, quæ nec venti flantes, nec aquæ innundantes diruere poterunt. Quarè quaſi de rè principaliori: maior de hoc templo cum habenda eſt. (Diligit quippè Domi- *Pſal.81.*
nus Portas Syon, ſuper omnia tabernacula Iacob. Plus em̃ eſtimat Deus hoc in æternũ permãſurũ tẽplũ, quã ferculũ illud portatile, q Rex Salomõ ædificauit. Nã in hoc tẽplo in veritate habitat Deus: cũ in illo non niſi in vmbra fuiſſet. Quod & Salomõ in dedicatione illiꝰ tẽpli expreſsit. 2. Paralip. 6. cũ *2. Para. 6.*
dixit. Ergò ne credibile eſt, quod verè Deus habitet cum hominibus ſuper terrã? Si cœlũ & cœli cœlorum te non capiunt: quantùm

magis domus iſta quàm ædificaui. Sed ad-
hoc tantùm facta eſt, vt recipias orationem
ſerui tui. Nobiſcum certè verè Deus habi-
tat in propria perſona diuina noſtræ carni
vnita, mirabili & ineffabili modò in conſe-
crata Hoſtia, quæ in Eccleſia reſeruatur cõ-
ſiſtente. Ex quo colligo, quòd non ſolũ de-
bemus domum Deo fabricare ad orandum,
verùmetiam ad habitandum. Quarè pro-
priè, & abſque vlla metaphora poſſumus
cum Iacob dicere. Verè Dominus eſt in lo-
co iſto, & quod Dominus dixit ingrediens
Luc. 19. Zachæi domum. Quia hodiè ſalus huic do-
mui facta eſt; quia Ieſus qui vera ſalus eſt in
ea moratur; vbi & Zacheus & reliqui pecca-
tores cũ ſpe maxima veniæ ingredi poſſu-
mus: Quia Ieſus eſt vera ſcala Iacob, per quẽ
aſcenſum habemus ad Patrem, Ex his ergò
rectè colligitur quanta templis reuerentia
debeatur; quia ſicut domus ad orandum
Deum conſecratæ, & ad hoc quod Deus in
illis tãquam in propria domo moretur. Quarè
iure optimo Dominus hodiè ementes &
vendentes de templo deturbat, tanquã eos
qui domum Dei violabant, & in prophanos
vſus vertebãt. Et ideò rectè dicit eis domus.
Mea domus orationis vocabitur. Vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum. Nam in ſpelun-
ca latrones ſua furta recondunt & occultãt:
ſic impij & peſſimi Eccleſiaſtici, ſub obten-
tu religionis & diuini cultus iniuſtas præ-
Simile. das occultare ſatagunt. Et quemadmodũ la-
trones in latrocinando conueniunt, ſed cùm
diuidunt prædas quas fecerunt rixantur; cũ
quilibet meliorem appetat partem ſibi: ſic
inter prauos miniſtros Dei contigit. Qui in
hoc optimè conueniunt, vt Eccleſiam Dei
depredentur, & plura poſſideant beneficia,
penſiones ſibi ſtatuant, commutationes illi-
citas beneficiorum Eccleſiaſticorũ faciant:
& tamen cùm hęc diuiduntur quilibet ſibi
meliora, ac pinguiora appetat, & alium qui
ditior eſt accuſet alius, atque inuideat. Qua-
propter per quẽdam Prophetam dicit Do-
Micha. 5. minus. Nunc vaſtaueris filia latronis. Tunc
autem id erit, cùm Eccleſia huiuſmodi lupis
rapacibus ſubiecta fuerit, hoc eſt, cũ hi qui
in Eccleſia patres vocãtur his rapinis intẽti
fuerint. Quod vtinam Deus ab Eccleſia ſua
ſemper auertat. *Vos autem feciſtis illam ſpe-
lunicam latronum.* Hi ſunt de quibus Pſal-
Pſalm. 9. mo. 9. dicitur. Inſidiatur quaſi leo in ſpe-
lunca ſua. Inſidiatur vt rapiat pauperem,
Neemiæ vlt. dũ atrahit eum. Neemiæ vltimo dicitur: Re-
cordare Domine Deus meus aduerſus eos
qui polluunt Sacerdotiũ Iuſq; Sacerdotale,
& Leuitarum, & Hierem. 7. Nunquid ſpe- *Hier. 7.*
lunca latronum facta eſt domus iſta, in qua
inuocatum eſt nomen meum in oculis meis?
Ego ſum, ego vidi dicit Dominus. & Oſeæ.
6. dicitur Galaadh ciuitas operantium ido- *Oſeæ. 4.*
lum ſupplantata ſanguine, & fauces viro-
rum latronum. Galaad aceruus teſtimonij
interpretatur, & templum ſignificat, vbi a-
ceruus eſt teſtimoniorum ſcripturæ, in quo
non ſunt veri paſtores, ſed idola quædam,
ac vmbræ paſtorum, nec ingreditur aliquid
niſi per ſanguinem, & illi qui fauces ſunt vi-
rorum latronum, hoc eſt viriliter latrocinia
exercentium. Sic interpretatur Albertus *Albertus*
Magnus. Sed tamen intellige quod peſsimi
paſtores, ſi qui ſunt in Eccleſia qui talia a-
gant, etiam ſi poteſtate ſint veri paſtores,
non tamen exercent officium verorum pa-
ſtorum, cùm ſic auaritiæ ſtudeant. Et *acceſ-
ſerunt ad eum cæci, & claudi in templo, & ſa-
nauit eos.* Vt his miraculis fidem honoran-
tium confirmaret, & hoſtes confutaret. Cõ-
gruè autem ſanat cæcos, & claudos in tem-
plo. Cæcos quidem per fidei illuminatio-
nem, claudis verò virtutem prębendo, vt
ad opera fidei expeditè currerent: quo-
niam fides quæ per dilectionem operatur,
docetur & exercetur in Eccleſia Dei. Vnde
& ad Hebræos. 12. dicitur, Non claudicans *Hebr. 12.*
quis erret: magis autem ſanetur. *Videntes au-
tem Principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia
quæ fecit, & pueros in templo acclamantes, &
dicentes Oſanna fili Dauid: indignati ſunt, &
dixerunt ei. Audis quid iſti dicunt? Ieſus autem
dixit eis. Vtique nunquam auditis & legiſtis,
quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti* *Pſal. 8.*
laudem? Tabeſcente inuidia id vident Pha-
riſæi. Videbant enim Chriſti opera liuidis
oculis, qui de bono alterius vulnerabantur:
nam vt dicitur Eccleſiaſt. 37. Nequius oculo
quid creatum eſt? Hi autem erant Principes
Sacerdotũ & Scribæ, de quibus dicitur Eſ-
dræ. 9. Quod manus Principum fuerint pri- *Eſdræ. 9.*
mę in tranſgreſsione legis. Commiſcuerant
enim ſemen ſanctum cum populis terra-
rum, quod tunc fit, cùm ſemen ſanctum
verbi Dei commiſcetur cum affectu terre-
no. Vndè Diuus Bernardus ait: O bone *Bernard.*
Ieſu totus mundus videtur coniuraſſe
contra te, & hi primi ſunt qui videntur
regere populum, diligere principatum.
Cùm autem dicunt Domino, audis quid
iſti dicunt, accuſare volunt illum quaſi
ipſe id vellet, vt vſurparet ſibi nomen

Meſsiæ.

Meſsiæ. *Vtique nunquam legiſtis: quia ex
ore infantium, ac lactentium perfeciſti laudem.* Ac ſi diceret. Audio, & audire de-
beo: quia hoc per Spiritum præcepi, quan-
dò dixi. Laudate pueri Dominum, lau-
date nomen Domini. Nam teſtimonium
innocentium: non niſi veritati innittitur,
aſtutorum autem mendatio. Vos autem
perſonis quibuſdam adulamini indignis,
& vituperatis dignos. Scriptum eſt enim
Sap. 10. quòd ſapientia aperuit os muto-
rum, & linguas infantium fecit diſertas.
Tacuit autem Dominus in hoc Pſalmiſte
teſtimonio illud quod ſequitur. Vt de-
ſtruas inimicum & vltorem. Ne inimicos
Luc. 19. ſponte iratos, ad maiorem iram prouoca-
ret. Luc. capit. 19. addidit reſpondiſſe Do-
minum: Si hi tacebunt lapides clamabunt.
*Et relictis illis abij foras extra ciuitatem in
Bethaniam ibiq; remanſit. Manè autem re-
uertens in ciuitatem eſuriit, & videns ſici
arborem vnam ſecus viam venit ad eam, & nihil inuenit in ea niſi folia tantum, & ait illi. Nunquam ex te fructus naſcatur in
ſempiternum, & arefacta eſt continuò ficul-
nea. Et videntes diſcipuli mirati ſunt dicentes. Quomodò continuò aruit. Reſpondens autem Ieſus ait eis. Amen dico vobis, ſi habueritis fidem, & non hæſitaueritis: non ſolùm de ficulnea facietis, ſed & ſi monti huic dixeritis tolle, & iactate in mare fiet. Et omnia quæcunque petieretis in oratione credentes accipietis.* Mirum eſt, quomodò poſt
tam ſolemnem triumphum, quò Chriſtus
receptus eſt in Hieruſalem, non ſit au-
ſus aliquis illum hoſpitio recipere in do-
mum ſuam. Tantus eos terror Phariſæo-
rum, & Scribarum cœperat, tantum-
que timor mundanus animos terrenos oc-
cupat: vt nec ea quæ ipſa humana ratio do-
cet eos facere ſinat. Licet forſan, nec ipſe
Dominus voluerit apud aliquem hoſpita-
ri in Hieruſalem; ne propter illum alter
aliquam acciperet moleſtiam calumniatus
à Phariſæis, quod illum qui nomen Regis
ſibi vſurpauerat in domum ſuam recipiſ-
ſet. Vt nos etiam admoneret mutabilita-
tis humanarum rerum, ne multum illis cre-
deremus, cùm videamus illum quem modò
mundus applauſabiliter recipit, poſt mo-
mentum temporis derelinquere. *Manè au-
tem reuertebatur.* Dies hæc fuit vigeſima
prima dies menſis Martij more Romano.
Nam ſi verum eſt, quod octauo Kalendas
Aprilis, Crucifixus eſt Chriſtus, hoc eſt vi-
geſimaquinta die Martij, & quinta die antè
Chriſtus venit in Hieruſalem ſuper aſinam
ſedens. Sequitur quod ille fuit vigeſimus
primus dies Martij. Sed de hoc latius ſuo lo
co videbimus. Igitur cùm in ciuitatem reuer-
teretur hac die Dominus eſurijt. Hic quæ-
ritur, an purè naturalis fuerit hæc fames, an
voluntariè tunc aſſumpta. Et vtrumque po-
terit ſuſtineri. Potuit enim fuiſſe naturalis,
ſi pridiè poſt diuturnum laborem quem in
docendo cœperat, & inter turbas accepit;
parum ſibi ſumpſit, vt ipſe erat tẽperatus,
præcipuè cùm noctem illam Luca referen-
te, in ſomnẽ orãdo duxerit. Naturale quip-
pè eſt cœnã ſobriã, nocturnis deindè ſubſe
quentibus vigilijs famem, ac ſitim accelera-
re. Potuit etiam fuiſſe voluntariè aſſumpta
ſicut aliquandò conturbationem, lachry-
mas, & fræmitum ſpiritus ipſe aſſumpſit.
Conturbauit enim ſe ait Ioan. & infremuit *Ioan. 11.*
ſpiritu. Et hoc propter myſterium ſignifi-
candum, quantum ſcilicet eſuriret Synago-
gæ ſalutem. Nam totum hoc factum, ſicut
iſta res geſta fuit: non propter rem ipſam,
ſed in figuram. Itaq; ſicut parabolas verbis
compoſuit Dominus, ita & factis aliquandò
figuratiuis nos docet. Proprium namq; Dei
eſt, etiam ipſas res ad ſignificandum ordina-
re. Verè quidem egreſsio illa filiorum Iſ-
raël de facto cõtigit exſiccatio maris rubri,
ſuffocatio Pharaonis cum exercitu ſuo, &
cætera omnia quæ illi populo contigerunt,
& tamen ſimul res ille quę in veritate fie-
bant ad ſignificandã magna myſteria, tan-
quam figuræ ordinabantur, cùm Paulus do
ceat omnia in figura illis contigiſſe. Sic in
propoſito. Nam maledictio ficus manifeſtè
indicat, quod figuram componebat Domi-
nus. Arbor enim non dabat occaſionem ma
ledictionis: quia tempus ferẽdis fructus non
dum aduenerat (vt Marcus refert) ſed fuit *Marc. 11.*
talis maledictio topica: quia Synagoga per
talem ficum figurata merebatur maledi-
ctionem. Rectè quippè Synagoga per fi-
cum ſignificatur, vt pulchrè phyloſophatur
Ambroſius ſuper cap. 13. Lucę. Primùm, *Ambroſ.*
quia ficus iſta foliis tãtum redundans ſpem
fructuum promittens, & tamen non ferens
illos: Synagogam ſignificat legis diuinæ do-
ctrina & ceremoniarum ornatu exuperan-
tem & ſpem virtutis promittentem, expe-
ctatum tamẽ bonorũ operum fructũ, nũquã
præſtantem. Secũdò, quia ſicut ficus eius eſt
naturę, vt pro flore poma germinet, ſed quæ
ferè prẽter pauca ad maturitatẽ non perue-

 niunt,

niunt, quibus decidentibus alia poma ſuccedant: quæ matureſcunt; ita Iudæi quaſi primi fructus malè fœracis Sinagogę groſſi labentis ſimilitudine aruerunt, præter paucos fideles. Eis autem cadentibus è pinguedine religionis antiquæ nouus gentiũ populus emerſit. Igitur hęc Chriſti eſuries deſiderium refert, quòd Dominus habuit paſcendi ſe ſalute populi Hebræi, in cultu illo legali Deo ſeruientis: appropiatio autẽ ad ficum deſignat aduentum ipſius Domini ad percipiẽdum fructum bonorum operum in illo populo. Quia tamen hunc non inuenit fructum, ſed folia tantum (quia populus illo exteriori dumtaxat cultu Deo ſeruiebat, cum interim corda alienata eſſent ab eo, ſecundùm illud Prophetæ populus hic labijs me honorat, cor autẽ eorum longè eſt, à me eſt) ideò maledicit illi; ita quòd non ad tempus, ſed in æternum non adferat fructum.

Eſai.29.

Ianſen. Ianſenius in hac maledictione nõ intelligit Iudaicũ populũ maledictioni diuinæ perpetuo permanſurum obnoxium, nec vnquam fructum facturũ. Scimus enim quòd poſtquam intrauerit plenitudo gentium, etiam Iſraël ſaluus erit, vt Paulus teſtatur.

Rom.11. Non enim oportet omnia quæ typo conueniunt: ipſi veritati ſignificate ſimiliter conuenire, vt ſupradictum eſt. Licet melius erit cum Caietano dicere hanc maledictionem intelligi de Iudaico cultu.

Caietan. Nunquam enim fructificaturus eſt Iudaicus cultus, qui ſtatim vt maledictus eſt aruit. Maledicere quippè eſt malum facere, & hoc ſecundùm rem fuit in Chriſti morte & reſurrectione adimpletum: quia ex tunc legalia mortua fuerunt, quamuis ſecundùm apparentiam, vſque ad Hieroſolymitanum excidium tolerata fuerint. Nec illi fructus, quos aliquandò ferre debet Synagoga, tàm ſui, quàm Eccleſiæ erunt, ad cuius fidem & gremium, tunc reliquiæ illæ Iudæorum accurrent. Cæterùm vt & nos cum

Moralitas fructu factum hoc dominicum legamus; cauendum nobis maximè eſt facti huius conſideratione, ne folia tantum veluti ficus iſta proferamus. Plantati quippè ſumus in hoc Domini paradyſo, vt inſtar ficus dulces bonorum operum fructus proferamus.

Cant.2. Et tempus iam eſt horum fructuum: hiems quippè abijt, & receſſit, flores apparuerunt in terra noſtra & ecce nunc tempus

2.Cor.6. acceptabile. Quòd ſi Chriſtiano nomine, & externa Sacramentorum participatione, ac ſcripturarum lectione, & auditione contenti quibus veluti folijs quibuſdam ornamur, neglexerimus virtutum flores proferre, quos à nobis Chriſtus ſummoperè deſiderat: fiet vt illius gratia nos deſerente areſcamus, ac aridi facti deficiamur in ignem inferni. Continuò enim ad execrationẽ Domini arefacta eſt ficulnea: quia Dei gratia homines deſerente, ſine qua nihil boni poſſumus agere; neceſſariò ſequitur ſtatim in hominibus ariditas bonorũ operum. Et ſecundò aduertendum, quòd cùm adhuc non eſſet tẽpus ficorum, nihilominùs maledixit Dominus ficulneę, quoniam non habebat fructus: quia omni tempore tenemur fructus bonorum operum adferre, etiam ſi non ſit tempus Quadrageſimale, aut Iubilei. Multi exiſtimant, quòd in ipſis temporibus magis Deo dicatis ſufficiat bonis operibus vacare; non intelligentes quòd Paulus docet ad Hebræos. 3. Quòd *Hebr.3.* donec hodiè cognominatur inter nos debeamus bonis incumbere actionibus, ſecundùm illam Sapientis ſententiam qua dicit. Omni tempore ſint veſtimenta candida; & oleum de capite tuo non deficiat. Hoc eſt, non ſolùm niti debes vt anima tua non ſit denigrata aliqua macula peccati: verùm etiam oleum bonorum operum ſemper à capite tuo, hoc eſt, à mente debet defluere: alioquin ſi eiuriens Dominus, hoc eſt, ſi cupidus tuæ ſalutis, ad te venerit, & abſque fructu bonorum operum te inuenerit hanc ſuper te inducet maledictionem, vt abſque bonis operibus pereas. Terra *Hebra.6.* quippè quæ ſæpè ſuperueniens imber bibẽs non profert fructus: maledicta eſt. & cõbuſtioni proxima. Vltimò aduerte, quòd quandò Dominus huic ficulneæ maledixit, erat propè Paſcha, & tunc in terra calida, qualis erat Hieruſalem, & maximè in Oliuis montium, in quibus eſt reuerberatio Solis: iam ficus præquoqui ſunt, & præmaturi. Nam ficus duo genera pomorum emittit, præcoquas, & ſequentes quæ dicuntur groſſa. Primas ſemel emiſit, aliàs ſemper habet, Ideò ergò Dominus ficulneæ maledixit, quia præmaturas ficus non habebat, licèt haberet groſſos abſque maturitate. Vt nos doceat quod licet ſi nos inueniat plenos ieiunijs, orationibus, eleemoſynis, & alijs ſimilibus operibus: ſi tamen hæc ex calore charitatis non procedant nihil nobis proſunt vt ait Paulus, opera quippè *1.Cor.13.* abſque hoc calore regulariter Chriſtiani faciunt

faciunt etiam peccatores, hæc autem non Deo placent: nam vt ipſe per quẽdam prophetiam dixit, præcoquas ficus deſiderat a-

Michę. 7. nima eius. De quo ſtatim plura dicemus. Admirati ſunt Diſcipuli videntes ficulneam à radicibus aruiſſe, quibus dicit Dominus (quòd ſi abſq; hæſitatione credant non hęſitantes inter facile & difficile, quaſi facilia poſsit Deus facere & non difficilia) quod montibus imperabunt vt iactent ſe in mare, & fiet ſicut iam ſupradictum eſt. *Imò omnia quæcunque petieritis, in oratione credentes accipietis.* Hoc eſt, quod ea quæ petimus mentis eleuatione, (in qua nullus abſolutè petit, niſi ad quòd abſolutè petendum Spiritus ſanctus mouet) credentes accipiemus. *Et cum veniſſet ad templum, acceſſerunt ad eum, docentem Principes Sacerdotum, & ſeniores populi dicentes. In qua poteſtate hæc facis, & quis tibi dedit hanc poteſtatem?* Hieronym.

Hieron. videtur sẽtire exegiſſe Principes à Chriſto, in qua poteſtate miracula faceret, an in virtute Dei, vel dęmonum. Sed cùm de nullo homine cogitari poſſet, quòd ipſe de ſe diceret quod in virtutæ dæmonum miracula faceret, & iam pridem hæc miracula vidiſſent à Chriſto Domino fieri: non ita conſonum videtur id de miraculorum virtute petiſſe, ſed potius de alijs rebus quas die præcedenti fecerat; ingrediens Ieſus Hieruſalem ſuper aſinam tanto cum triumpho, ac gloria, eijciens ementes & vendentes de templo, prohibens ne vaſa per templum veherent; prædicabat ac docebat propria authoritate abſque Doctorum legis licentia, quòd ipſe ægrè ferebãt. Quare interrogãt Dominum, qua authoritate publicè prædicare, ac diceret auderet. Quis dederit illam ſibi. Nã videbatur hæc authoritas, in Chriſto potius vſurpata, quàm data. Idem de alijs rebus quæ tunc fecerat. Sed ſapienter Dominus reſpondens illis dicit. *Interrogabo vos, & ego vnum ſermonem. Quem ſi dixeritis mihi, & ego dicam vobis, in qua poteſtate hæc facio. Baptiſmus Ioannes vnde erat, è Cœlo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter ſe dicentes. Si dixerimus è Cœlo, dicet nobis. Quare ergo non credidiſtis illi? Si autem dixerimus ex hominibus, timemus turbam: omnes enim habebant Ioannem ſicut Prophetam. Et reſpondẽtes Ieſu, dixerũt. Neſcimus.* Et *ait illis. Nec ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio.* Non quidem congruũ videbatur vt taceret Dominus, ne videretur ſuo ſilentio conſcium ſibi authoritatis vſurpatæ fore, nec tamen loqui decebat, & fateri veritatem, quàm illi indigni erant audire, & ſine fructu audituri eſſent. Quarè prudẽter comprehendit Sapientes in aſtutia eorum. Nam ſi dixiſſent Baptiſmum Ioannis è Cœlo fuiſſe, iam ipſe Dominus ipſos ſuis verbis caperet, cũ ipſe Ioãnes, quem à Deo miſſum fatebantur, tot de eo, & tam aperta protulerit teſtimonia. Quarè ipſe nõ ſolùm in pectore ſuo: verùm inter ſe verbis contulerunt quid dicerent. Quòd teſtatur & verbum Græcum quòd id ſignificat, & verbũ hoc Euangeliſtę. Si dixerimus, quòd indicat apertæ ipſos inter ſe verbis hoc cõtuliſſe. Illud autem, quod dicunt omnes habere Ioannẽ, tanquã Prophetã, intellige tanquã Doctorẽ à Deo miſsũ. In hac em̃ ſignificatione nomẽ Prophetæ ſæpè in Scriptura ſumitur. Et reſpõderũt. *Neſcimus.* Ecce hæretiorũ ingenium. Solẽm em̃ ea dicunt quæ ſibi expedire cognoſcunt, ſiue id ſit veritatẽ abſcondere, ſiue mendacium proferre, ſiue quid aliud, nihil aliud attendunt, niſi ad id q̃ ſibi melius cõuenire videt. Et *reſpondit Dñs. Nec ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio.* Non dixit neſcio ſicut & illi, hoc em̃ eſſet mendatium loqui ſicut illi, q̃m Deus nõ *Rom.3.* eſt, vt homo vt mẽtiatur. Eſt autem Deus verax omnis autem homo mendax. Sed dixit. Nec ego dico vobis, in qua poteſtate hęc facio: q̃m nondũm tempus aduenerat. Nam quãdo id clarè eis dixit ſe eſſe Chriſtum filium Dei benedicti: tunc omnes cõdemnauerunt illum eſſe reum mortis. *Quid autẽ vobis videtur? Homo quidã habebat duos filios, & accedẽs ad primũ dixit: Fili, vade hodiè operari in vineã meã. Ille autẽ reſpondẽs ait, nolo. Poſteà autẽ pœnitentia motus abijt. Accedens autẽ ad alterũ dixit ſimiliter. At ille reſpondens ait ego Dñe. Et non iuit. Quis ex duobus fecit voluntatem Patris? Dicunt ei primus. Dixit eis Ieſus. Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in Regno Dei. Venit enim ad vos Ioannes in via iuſtitiæ, & nõ credidiſtis ei; publicani & meretrices crediderunt ei. Vos autem videntes, nec pœnitentiã habuiſtis, vt crederetis ei.* Per hãc parabolam voluit Dominus eis oſtendere quàm falsè de ſe bona exiſtimarent. Nam per filium illum qui dixit eo Domine, & non iuit, ſignificatur Phariſęorum ſtatus, qui & habitu & profeſsione ſignificabant ſe voluntatem Dei exequi, & tamen nihil minus faciebant, per primum autem qui dixit nolo, & poſteà pœnitentia ductus fuit, publicani & meretrices ſignificantur, qui cum ex modo viuendi

omninò alieni à Dei volũtate videantur, tamen pœnitentiam agentes illi ſeſe ſubmittunt, ſic iſtis Phariſæis ad literã contigi..Et ideò dicitur eis q̃ publicani & meretrices deberẽt præcedere illos: quia anteferẽdi erãt illis, & præhabendi præ illis, non q̃ illi, illos deberent ſequi poſteà, Poteſt etiam per hos duos filios intelligi populus Iudaicus, & Gẽtilis. Primus fuit Gẽtilicus: quia per legẽ naturæ fuit prius electus quã Iudaicus, qui per legẽ ſcriptam poſteà vocatus eſt. Et quia in Dei electione præelectus fuit populus Gẽtilicus, & hic prius Dei reſtitiſſet vocationi: poſteà ad prædicationẽ Apoſtolorũ pœnitẽtia ductus, venit ad vineã Dñi. Populus autẽ Iudaic⁹, qui legi ſe ſubdiderat, & ad Moyſem dixerat, omnia quæ præceperit nobis Dñs faciemus: labijs tm̃ id proferebat, cũ tamen corde & opere lõgè eſſet à Deo. Sic inter homines multimodò sũt, qui ſe ipſos magnificis verbis oſtẽdũt alijs amicos; & tñ in opere nihil præſtãt: cũ tamen alij ſint; qui etſi pauca verbis ꝓmittere videãtur magna tamẽ operibus præſtãt. Quadrat autem hæc parabola etiã in quoſdã Chriſtianos, qui, q̃ verbo promiſerũt operẽ nõ præſtant: cũ alij qui voto nõ sũt aſtricti illud perficiant, de quibus Theophil. ait. Cũ multi etiam hodiè pollicentur Deo & patri monachos ſe futuros, forte vel Sacerdotes: poſt promiſsionem autẽ negligẽtes sũt. Alij autẽ monaſticã, vel Sacerdotalẽ vitã polliciti nõ ſunt, ſicut monachi, vel Sacerdotes viuũt tamẽ dignẽ: itq; illi ſunt obediẽtes filij, qui faciũt etiam ſi nihil promiſerint. *Aliam parabolam audite. Homo erat Paterfamilias qui plantauit vineam & ſepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit ea agricolis, & peregrè profectus eſt. Cũ autem tẽpus fructuũ appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas, vt acciperẽt fructũ eius. Et agricolæ apprehenſis ſeruis ſuis alium cæciderũt, alium occiderunt, aliũ verò lapidauerunt. Iterũ miſit alios ſeruos plures prioribus, & fecerunt illis ſimiliter. Nouiſsimè autẽ miſit ad eos filiũ ſuũ dicens. Verebũtur filium meum. Agricolæ autẽ videntes filiũ dixerunt intra ſe. Hic eſt hæres, venite occidamus eũ, & habebimus hæreditatem eius. Et apprehẽſum eum, eiecerũt extra vineam, & occiderunt eum. Cũ ergo venerit Dñs vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi. Malos malè perdet, & vineã ſuã locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructũ temporibus ſuis. Dicit illis Ieſus. Nũquam legiſtis in ſcripturis, lapidẽ quẽ reprobauerunt ædificãtes hic factus eſt in caput anguli? à Dno factum eſt iſtud & eſt mirabile in oculis noſtris. Ideò dico vobis. Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur gẽti faciẽti fructus eius. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum confringetur, ſuper quem verò ceciderit conteret eum.*

Theophil.

Moralitas ſeu concio.

In hac parabola Dominus populo Iudæorum & Chriſtianorum inſinuare vult, atque oſtendere, quanta noſtra ſit ingratitudo erga illum, & quæ nobis expectet punitio, quæ tantam ingratitudinem vlciſcatur. Qm̃ grãdis ingratitudo eſt beneficium accepũ non recõpenſare, ſed maior, imò maxima eſt pro bono exhibito malũ reddere, q̃ & fecerũt Iudæi, & peſsimi Chriſtiani modò faciũt. Qm̃ Iudæi mortem illi obtulerũt ꝓpriam occidẽdo perſonã, & malus Chriſtianus in ſuis mẽbris idem facit. Vinea hæc Iudæorũ populus fuit, ſecũdũ illud Eſa. teſtimoniũ quò dicit. Vinea Dñi Sabaoth dom⁹ Iſraël eſt: & viri Iuda germẽ delectabile ei⁹. Hãc Deus ex Ægypto trãſtulit ad terrã promiſsionis, deletis Gentibus quę illã occupabãt, vt Pſalmiſta cõcinit dicẽs. Vineã ḋ Ægypto trãſtuliſti, eieciſti Gẽtes, & plãtaſti eã. Sepes ſunt Angeli cuſtodes, miſi in miniſterium, ꝓpter eos qui hęreditatẽ capiunt ſalutis. Torcular fuit tẽplum, atq; ſacrificia quæ omnia sãguine cõplebãtur, in quo ſacrificiũ ſanguinis Chriſti referebãt. Turris fuit lex, quæ peccata cõſpicere facit, & illa ſunt quæ vineã diſsipare valent, agricolę quib⁹ eã locauit Sacerdotes, ac Doctores illi⁹ legis fuerũt, quibus illam cõmiſit. Cũ autẽ tẽpus colligẽdi fructus bonorũ operũ appropinquaret, miſit ſeruos Prophetas, nõ ſemel aut bis, qui prædicationibus, monitis, ac terroribus, hũc fructũ ab eis exigerẽt. At illi alios quidẽ occiderũt, alios vulnerauerũt, alios lapidauerũt. Nouiſsimè autẽ vnicũ filiũ quẽ habebat miſit eis dicẽs. Verebũtur filiũ meũ. Illi autẽ dixerũt inter ſe. Hic eſt hęres. Ex quo colligitur, q̃ multi ex Phariſæis cognouerunt Chriſtũ eſſe Meſsiã, ſed malitia eorũ excæcauit eos. Dilexerũt enim magis gloriã hominũ, quã gloriã Dei. Et verè inter ſe coloquẽtes dicebant in domo Cayphæ poſt Lazari reſurrectionẽ. Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit in populo? Si dimittimus eũ ſic, omnes in eũ credẽt. Nã ille pro Meſsia habendus erat cui omnes crederẽt Iſraëlitæ, & ille hęres eſſet, cui omnes obedirent, & ideò decreuerũt illum occidere. Quod & opere executi ſunt: vt ipſi ſoli viderẽtur Synagogæ Dñi, atq; magiſtri. Quid ergò faciet Dñs vineæ? Malos malè perdet, & vineam

Eſa. 5.

Pſal. 79.

Hebr. 1.

Ioan. 12.

Ioan. 11.

ſuam alijs agricolis locabit, qui reddant ei fructus temporibus ſuis. Quod tunc factum eſt, quando Gentiles vocauit filijs Iſraël in ſua incredulitate dimiſsis. Cæterũm non illi duntaxat populo loquitur Deus: verũetiam nobis, qui in populo illo tanquã in typo adumbrabamur. Quarè vinea hæc præcipuè eſt Eccleſia ꝓprijs Chriſti manib⁹ plantata, & à Synagoga ad Gẽtes per Apoſtolorũ prędicationẽ trãſlata, ſicut & illi populo illi dixerũt: Vobis quidẽ oportebat primũ prędicare verbũ Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos vitæ æternæ iudicatis, ecce conuertimur ad Gentes. Quarè Paulus eos qui in Euãgelio per Apoſtolorum prædicationem crediderunt, Dei agriculturam vocat, & Apoſtolos Dei coadiutores dicit. Vineam autem illam vocat: quoniam inter omnes hæreditates vinea eſt, quę plures culturas & labores exigit ad hoc quod fructus ferat: vt intelligamus quãto labore Dñs Ieſus Chriſtus hanc plantauit vineam, vt fructuoſa fieret. Crucis aratro ſuper humeros ſuos portato eam proſcindit, ſuo diuino irrigauit ſanguine, quatenùs tali liquore delinita fructus æternæ vitæ proferret. Angeli ſunt ſepes ac muri, de quibus dictũ eſt: Super muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſtodes. Et alibi: Ero eis murus igneus, qui ſunt Angeli, de quibus dixit Pſalmiſta: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis. Quarè Heliſæus oſtendit puero ſuo ciuitatem Samariæ curribus igneis circundatam, qui erãt Angeli cuſtodes; quibus Deus mãdauit, vt cuſtodiant nos in omnibus vijs noſtris. Hi enim ſunt de quibus Cant. 6. dicitur: En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt. Diuina Scriptura, ac Euangelium dicitur turris. Nam quemadmodùm ex turri euecta beſtiæ aut homines, qui vineam damno afficere poſſunt, circũſpiciuntur: ſic Scriptura ſacra omnes dæmonum, ac vitiorum machinas pandit. Nullum enim malum, nulla dæmonis tecna quãtuncunq; occula erit, de qua non ſimus in ſacra Scriptura præmoniti. Hinc Iob cap. 33. ait: Aduerſum eum contendis: quod non ad omnia verba reſpõderit tibi. Semel loquitur Deus: & idipſum ſecundò non repetit. Ac ſi diceret, nulla ratione homo queri poteſt de Deo, quaſi non ſingulorum operum, quæ facit, reddat rationem: nam ſemel loquitur Deus, hoc eſt, in Scriptura, & Euangelio reddit iam Deus omnium operum ſuorum rationem, & cur huic in tentationem labi permittat, alterum ſtare, & alias etiam ibi manifeſtat nobis tecnas, mẽdacia, falliacíaſq; diaboli, vt euadere ea poſsimus, ſic Gregorius hunc interpretatur locum. Eſt igitur diuina Scriptura turris, quinimò turris eſt illa Dauid, de qua in Canticis dicitur, quòd eſt ædificata cũ propugnaculis mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortium. Hi clypei ſunt Scripturę ſacræ teſtimonia, quibus tanquàm clypeis contra ignea inimici tela protegimur. Omnis armatura fortium. Nam in quacunq; materia nos adortus fuerit hoſtis: habemus in Scriptura teſtimonia, quibus contra illũ muniamur. Vt verbi gratia, ſi nos circa gulam, iram, aut caſtitatem tentauerit; poterit quilibet Chriſtianus, ex his quæ in Scriptura legit, aut in concionibus audit ſibi colligere ſententias, quibus hoſtium incurſus repellat. Torcular Sacramenta ſunt, quæ Chriſti ſanguine redundant. Eſt enim in Eccleſia fons patens domui Iacob, in ablutionẽ polluti, & menſtruatæ, qui ſeptem habet ora, quibus affatim ſanguinem effudit illius racemi, qui in prælo Crucis expreſſus tot nobis attulit medicamenta. Et de his torcularibus, quæ in Eccleſia ſunt, eſt titulus Pſalmi, qui dicitur, Pro torcularibus. Et de his dicitur Prouerbiorum. 3. Vino torcularia tua redundabunt. Hunc quippè ſanguinem fundunt, qui & noſtras maculas mundat, & noſtra corda lætificat. *Et locauit eam agricolis.* Hi ſunt Eccleſiæ prælati, qui ſimul & agricolæ, & locatores ſunt. His duobus terminis prælatorum munus nobis repræſentat. Eſt quippè ſuorum officium agricolarum, quod inter omnia maioris laboris eſt, nec patitur illum quieſcere. Quid diceres, ſi videres agricolam mundas manus ac candidas ſub chiroteca tegere; odorẽ ambaris ex ſe mittere, ſuper equum falleratum incedere, comedentem ac bibentem lautè: neque vlla eum cura ſuæ hæreditatis præmeret? Profectò irrideres illã hæreditatem, atq; nihili penderes, quaſi quæ nullum fructum poſſet proferre, cùm inculta, & quaſi abſque domino ſit. Hic eſt agricola, diceres: eques ac delicatus puer mihi apparet potiùs. Agricola ſudore ac puluere aſperſus, marcidus, à Sole decoloratus duris manibus, in ſomno ac victu parcus ambulare debet; Solis ortus illum in hæreditate inueniat; veſperus illũ adhùc laborantem aſpiciat, vt vel ſic valeat cenſus, ac prouentus, quos debet ſoluere. Epiſcopi ac prælati agricolæ ſunt, quorum

Act. 13.

2. Cor. 3.

Eſai. 62.

Zach. 2.

Pſal. 103.

4. Reg. 6.

Pſal. 90.

Cant. 6.

Iob. 33.

D. Greg.

Cant. 4.

Zach. 13.

Pſalm. 8. 80. & 83.

Prouer. 3.

munus magnum laborem exigit. Si illos videris otiosos, Regũ Curias discurrere, multis fragantes odoribus, delicata edulia eructantes, noctes, ac dies stertentes: quid nam illis diceres? Hoc ne tuum postulat munus? an potiùs noctes insomnes ducere, dies in animarum cura transigere. Ne vna vitis, aut palmes ex hac Domini hæreditate, nõ corruptibilibus, auro & argento, sed pretioso
1. Cor. 4. sanguine Dñi empta pereat. Hinc Paul. dicebat: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Ac si diceret, *Echen de ver los hombres q̃ somos labradores desta viña.* Væ hæreditati, cùm agricola otiosè ac lautè viuit. Væ Ecclesiæ Dei, cùm Episcopi somno & delitijs indulgent. Magnã quippè reddituri sunt rationẽ Domino vineæ, qui eam eis locauit: locatores quippè potiùs sunt, quàm dñi. Audite,
Simile. fratres mei: Cùm agricola propriam habet hæreditatem non tanto illam labore colit: quoniam sibi soli fructus prouenire debent. Cæterùm cùm eam locatam habet: multa cura cultui hæreditatis incumbit, scit enim debere ex illa fructus expectare qui ad soluendos prouentus proprio Dño, & ad sui ipsius victum & vestitum sufficiant. Imò ex ore filiorum aliquando tollit panẽ, vt creditoribus suis soluat. Sic Episcopus debet facere, qui nõ se dñm reputare debet, sed tanquàm locator se habere. Non omnia in propriosvsus conuertere debet, sed prio Dño priùs soluat, qui est Christus, cuius hæredes
Psal. 111. sunt pauperes. Ab ore suo tollat panẽ, vt illis tribuat, vel potiùs soluat. Locatam habet vineam, nõ sibi vsurper, omnes fructus eius reddat vero Domino. Dispergat & det pauperibus: vt sic iustitia eius maneat in seculũ seculi; aliâs tanquàm iniustus hæreditate, & fructibus spoliabitur, & subinde æternas luet pœnas. Idem de quolibet Christiano cẽsendum est, qui propriam animam debet colere, tanquàm agricola vites, purgando illam à vitijs, vt fructũ ferat. Et est etiam Dei tributarius, cui de bonis suis fructus rependere debet. Tenetur enim quilibet Christianus dum potest pauperibus de sua substãtia aliquid impartiri. Quarè oportet, vt à superfluis cesset, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Imò & temporis etiam tributa Deo soluere debemus. Nec enim totum tempus consumere licet, sed redimere:
Ephes. 5. quoniam dies mali sunt; & bonam temporis partem Dei cultui tribuat Christianus. Soluat angarias temporis: magna quippè ei inest obligatio colendi vineam suã, quam si rectè caperemus, nec victus aliquando recordaremur: quoniam Dei tributarij sumus ad colendam vineam suam locati, & ipse omnia prospicit, sumusq; illi reddituri rationem vsq; al vltimum quadrantẽ: quam si non æquam reddamus, Regnum Dei à nobis auferetur, & in baratrum perpetuò retrudemur. Prælatus autem non solùm sui, sed & aliorum debet reddere rationem. Quarè hæc cura illum præmere debet, secundùm illud Pauli: Qui præest in solicitu- Ad Rom. 11.
dine: quomodò ergo delitijs vacabit? quomodò recordabitur sumere cibum? Discipuli Domini, qui hac angebãtur cura, obliti sunt panes sumere: quoniam ad maiora attendebant. *Et peregrè profectus est.* Deus vbiq; Hiere. 23. semper est præsens: quoniam cœlum, & ter- Hebr. 4.
ram implet, & nulla creatura est inuisibilis in conspectu illius. Cæterùm dicitur absentari, propter libertatem in qua homines relinquit ad operandum quæ sibi voluerint. Nam quando Dominus præsens est, non ea gaudent libertate serui, quando verò illum absentem vident liberiùs in suis actionibus se habent. Tanta hominum libertas est ad operandum, ac si Dominum præsentem non haberent, nihilominùs ipse præsens
Psal. 15. est, omnia prospiciens. Quarè prouidere debemus illum in conspectu nostro semper,
Luc. 12. ne quid operemur, quod eius oculis displiceat. Nam, vt Dominus apud Lucam dicit: Si videns seruus, quòd Dominus suus moras agit, cœperit comedere, & bibere, & percutere conseruos suos. Veniet Dominus in hora, quam ipse nescit, & ponet partes illius cum hypocritis. Sic fiet de illo prælato, qui oblitus mortis, ac iudicij: iniustè cum suis subditis se habuerit, prophanèq; vel negligenter suum munus exercuerit. *Cùm autẽ tempus fructuum appropinquasset.* Hoc tempus semper præsens est, in quocunq; enim tempore, est tempus benefaciendi. *Misit seruos suos ad agricolas, vt acciperent fructus eius.* Hi serui prædicatores sumus, qui nostris sermonibus Christianum populum exhortamur: vt fructus bonorum operũ faciant, fideque, ac charitate operentur, sobrij, iusti, ac religiosi sint. Sic enim & Paulus.
2. Cor. 5. 2. Corint. 5. ait: Pro Christo legatione fungimur, tanquàm Deo per nos exhortante: obsecramus per Christũ reconcilimini Deo. *Et agricolæ, apprehensis seruis eius, alium cæciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidauerunt.* Hodie inter Christianos saltem, non

non videmus prædicatores occisos, licèt inter hæreticos nostris temporibus passim id videamus. Tamen videmus eos exosos esse, quando populi vitia Christiana libertate reprehendunt. Experientia constat, ideò apud Episcopos odio habitos: quoniam publicè docemus residẽtiam Episcoporum de iure diuino, nec posse propter alia officia secularia, aut alterius ordinis illam relinquere. Debere etiam Episcopos bona sua largiter pauperibus erogare, nec illis relictis consanguineis ea præbere. Idem apud temporales iudices eis accidit, quando eorum ignorantiam publicè arguunt, aut personarum acceptionem in eis reprehendunt;
Mich. 5. eos liberos vocant, & nimium audaces, atq; à curia, vel diœcesi sua eos ob hæc pellunt. De hoc Micheas querebatur, dicens: Percussit maxillam iudicis Israël. Nam quantùm ad arguendum vitia publica: iudicum officium gerimus prædicatores. Tunc autem hanc percutiunt maxillam, cùm nostra verba contemnunt, cùm nostra non admittunt consilia, cùm ob hoc nobis succensent, atque nos infamare contendunt, authoritatemque nostram minuunt. Et tunc ipse filius Dei secretis eos admonet inspiratio-
Esai. 5. nibus, & ad eos inuisibiliter tunc venit. Cuius suggestionibus qui non acquiescunt, eum extrà suam hæreditatem pellunt: atque in se enecant ne in eis viuat Christus. Hæc omnia apud Esaiam cap. 5. expressa videmus sub parabola vineæ, ait enim Propheta: Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ. Ac si diceret. Hoc contingit Deo cum populo suo; quod patrueli meo accidit cum vinea sua. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. Hoc est, in loco maximè olei feraci Hebraismus quippè est. In loco sublimi olearum feracissimo. Et sepiuit eam, & lapides elegit ex ipsa. Hoc est, foras eiecit lapides, & plantauit eam electam, & ædificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea, & expectauit vt faceret vuas, & fecit labruscas. Vineam electam, hoc est, optimorum palmitum, & optimi vini feracium, quæ alibi dicitur vinea Soreth, quod erat genus electorum palmitum. Hoc & Domino nostro Christo modò contingit. Vineam suam, hoc est, Ecclesiam in loco sublimi plantauit. In altitudine quippè mysteriorum sublimium, nempè in fide sanctissimæ Trinitatis, & humanitatis Christi plantata est. Ideò à Paulo dicitur: Quæ autem sursum est, Hierusalem mater nostra. Quod testimonium etiam de præsenti Ad Gal. 4.
Ecclesia à multis sanctis intelligitur. Et locus est olei feracissimus: quoniam tota Lex noua misericordiam redolet: tota Ecclesia oleum sanguinis Christi manat; in nulla alia tanta gratiæ affluentia fuit, sicut in Ecclesia Christi. Nam quando Christus Dominus ciuitatem Hierusalem ingressus est, per montem Oliuarum ad eam venit: quando Christus ad plantandam hanc vineam venit, cumulum gratiarum ad eam adduxit, montem plenum maximis donis,
Ion. 1. secundùm illud Ioan. 1. Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis: & de plenitudine eius omnes accipimus. Vites autem & palmites optimæ, nam prima vitis fuit Christus Dominus, secundùm quod ipse dixit:
Ioan. 15. Ego sum vitis vera. Ex hac enim vite botrus ille prodijt, qui in prælo Crucis expressus totum inebriauit mundum, de quo
Cant. 1. & Sponsa dixerat: Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Cyprus enim terra vinifera est, Engaddi autem locus vbi multum vinum gignitur; locus ergo & vitis aptissimi ad ferendum fructum, quarè palmites huius vitis totum occuparunt mundum; nam in omnem terram exiuit sonus
Psal. 18. eorum. Vnde de hac Psalmista concinnit, dicens: Extendit palmites suos vsque ad
Psal. 79. mare, & vsque ad flumen propagines eius. Audi Paulum, qui fuit vnus ex his palmitibus, dicentem Roman. 5. Quòd ab Hie- Ad Rom. 15.
rusalem per circuitum, vsque ad illiricum repleuerit Euangelium Christi. Vinum autem quod exprimit vinea hæc tantæ virtutis ac fortitudinis est, vt illo inebriatæ puellæ tredecim annorum, nec mortem nec tormenta, aut tyrannorum minas sentirent. Hæc vinea quæ propter has recensitas rationes deberet optimos fructus facere, in quocunque palmite, ac propagine eius; non tamen id fecit, sed expectaui (ait Dominus) vt faceret vuas, & fecit labruscas: Iudicate ergo (ait Dominus) inter me, & vineam meam. Quid vltrà debui facere vineæ meæ, & non fecit. At cùm debuisset charitatis feruidos fructus facere, ac fortitudinis, patientiæ, humilitatis ferre racemos; potiùs fecit labruscas, hoc est, acrestam vuas acerbas. Talem hodie facimus fructum nos. Opera quippè facimus mortua absque calore charitatis, quæ ea decoquat, & apta ad manducandum faciat. Nam acresta principium est ad hoc quod sit vua;

verum-

verumtamen nondũ per calorem eſt decocta, vt in vuam matureſcat. Sic fides principium eſt Chriſtianæ religionis; verùm opera ſola fide facta, abſque calore charitatis, immatura ſunt, nec Dei guſtui placent, donec per charitatem matureſcant. Nam fides quæ per charitatem operatur, ſecundùm Paulum, eſt quæ placet Deo. Charitas quippè ſaporem operibus noſtris tribuit, eaſque dulceſcere facit, atque vim merendi illis tribuit. Ideò quippè hodie fideles ſic tepidè, ac indeuotè operantur: quoniam abſque charitatis fortitudine ferè omnia opera ſua faciunt. Ideò multi imbecilles inter vos (ait Paulus) & dormiunt multi: charitas enim eſt quæ animam roborat ad fortiter & delectabiliter operandum. Quarè de talibus Sapien. 4. dicitur: Fructus eorum inutiles, atque accerbi ad manducandum, & ad nihilum apti. Hinc per Micheam Dominus conqueritur cap. 7. dicens: Non eſt botrus ad comedendum; præcoquas ficus deſiderauit anima mea: quoniam botrus non eſt maturus, non poteſt comedi. Sic opera quæ charitate non caleſcunt, immatura ſunt: quarè præcoquas ficus deſiderat Deus, hoc eſt, opera calore charitatis decocta, aliàs conqueritur Deus, & dicit: Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas. Quandò Moyſes miſit exploratores ad terram Promiſsionis (ait Scriptura) quod erat tempus quando præcoque vuæ veſci poterant. Tunc enim eſt tempus ingrediendi in illam requiem promiſſam, hoc eſt in cœlum, quando habuerimus opera in charitate facta, his enim veſcitur Deus, immatura opera renuit. Pincerna Pharaonis in ſomnis vidit, quòd exprimebat vuas maturas in calice Pharaonis; quod fuit ſignum illum debere reſtitui in locum priſtinum in domo Pharaonis. Sic quando matura opera, hoc eſt in charitate facta, Deo obtulerimus; manifeſtum ſignum erit, nos in eius gratiam, atque in priſtinam dignitatem reſtitui. Expectauit vt faceret vuas, & fecit labruſcas. Nõ placet Deo acetum, hoc eſt, fides ſine charitatis operibus, nõ illi multum placet. Nec enim habet ſaporem illum, quo Deus libenter veſcitur, vinum decoctum vult Deus; feruore gaudet charitatis. Sic enim & Sponſa dicit: Introduxit me Rex in cellam vinariam; ordinauit in me charitatem. Vinum, non acetum ſeruatur in Dei apotheca: vbi non acreſtæ in eius cellario reclu-

Ad Gal. 5.

1. Cor. 11.

Sap. 4.

Mich. 7.

Eſai 5.

Gene. 40.

Cant. 2.

duntur, ſimò acerbas vuas deteſtatur Dominus, cùm dicit: De vinea Sodomorum, vinea eorum: & de ſuburbanis Gommorrhæ. Vua eorum, vua fellis, & botrus amariſsimus. Sodoma ſterilis, & cæca dicitur, de vineis Engaddi, & Hieruſalem; conuerſa es in vineam ſterilitatis, & cæcitatis, & cinerum. O anima cæca: quoniam fides abſque charitate eſt, veluti habere oculum claudum, quo non vteris ad videndum, ſic fides ſine charitate inutilis eſt ad merendum. Facit enim charitas, vt cognitio illa Dei quam fides nobis parit: proficiat ad merendam vitam æternam. Ergo de vinea Sodomorum, vinea eorum, & de ſuburbanis Gommorrhæ. Quoniam eadem eſt ratio ciuitatis, & ſuburbium, hoc eſt capitis, & membrorum. Et quoniam capita ſterilia opera faciunt: eadem & membra operantur. Quarè Principes Sodomorum vocat Deus per Eſaiam capita populi ſui. Quia ergo fructum maturum non ferimus, ſed labruſcas damus: talis fertur in nobis ſententia: Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.

Deut. 32.

Simile.

Eſai. 1.

Certè quotieſcunque hanc ſententiam mecum ipſe verſo, atque in animo meo voluo, horreo, timeoque ne fortè nos ſimus, in quibus executioni mandetur. An nobis auferendũ ſit Regnum Dei, quod in præſenti per fidei cognitionem incipit, & in exteras transferendum ſit gentes: quoniam nos fructum eius non facimus. Igitur præſens Eccleſia eſt vinea, vitis eſt Chriſtus, nos palmites, cui adhærere per fidem, & charitatem debemus, Pater autem eſt agricola. Nulla hæreditas tot culturas exigit ſicut vinea: nam ſi eam negligimus colere, ſyluam potiùs quàm vineã faciemus. Oportet enim rebelles reſecare inclinationes, & inutilia deſideria amputare, ne luxurantes palmites totam occupent domum ac tecta. Sic carnis ſuperbia, & contumacia talis eſt, vt ſi ea ſuis deſiderijs duci permittamus: iam totam dominabitur animam; altioreſque eius potentias occupabit, & vſque ad cœlum aſcendet ſuperbia eius. Audi quid Rex Babylonis ſuperbè dicat apud Eſaiam cap. 14. Aſcendam in cœlum, ſimilis ero altiſsimo. Et apud Ezechielem cap. 28. Rex Tyri ſic loquitur: Deus ego ſum, & in cathedra Dei ſedeo. Vide quo aſcendat malorum ſuperba, niſi cautè retundatur. Quarè ait Dominus Ioannis. 15. Omnem palmitem non ferentem, fructum purga-

Aliamoralitas ſeu concio.

Eſai. 14.

Ezech. 28

Ioan. 15.

purgabit Pater meus: vt fructum plùs afferat. Quarè vinea hæc non altis cedris, ſed humilibus vitibus plantata eſt: quæ tamen licet oculis hominum parua videatur, ante Dei oculos magna ſunt. Nam non diuites, ac magnates fuerunt eius primæ plantæ; ſed pauperes piſcatores ignobiles de media plebe aſſumpti, qui cum Paulo dicere poterant: Propter te mortificamur tota die: æſtimati ſumus tanquàm oues occiſionis. Et alibi: Tanquàm purgamẽta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema vſque adhùc. Tamen in conſpectu Domini pretioſiſsimi ſunt filij tui dilecti, quibus complacuit dare Regnum ſuum, quorum non dedignatur vocari Pater. Tamen in tantum Deo grati ſunt, in quantum huic conglutinantur viti per fidem & amorem: qui enim ab illa ſecantur, igni reſeruantur inferni. Nam ab illo ſeiuncti, non poſſunt vllum producere fructum. Vnde ipſe Chriſtus ait: Omnẽ palmitem in me nõ ferentem fructũ, tollet eum, & in ignem mittet, & ardet. Hoc nos debemus facere. Ipſe quippè optimam plantauit vineam, qualem ſuprà deſcripſimus. Et per torcular etiam tentationes intelligere poſſumus, in quibus exprimuntur boni, & à nobis poſcit fructus ſpiritus, quos Paulus Galat. 6. numerat. Et miſit alios, & alios ſeruos ad colligendos fructus, vſq; dum & proprium mitteret filium. In quo patientia, & Dei longanimitas oſtenditur: qua peccatores expectat, licèt ipſi ob hoc peiores euadant, iuxtà illud Sapientis teſtimonium, quo dicit: Quia non profertur citò contra malos ſententia: ideo filij hominum, abſque timore vllo, perpetrant mala. Et illud Iob: Dedit eis locum pœnitentiæ: ipſi autem abuſi ſunt eo in ſuperbiam. Nam à primo commiſſo delicto poterat illos punire, & in inferna detrudere. Sed expectat Dominus, vt miſereatur. Quod Paulus confirmat, dicens: Tu autem ſecundum duritiam tuam, & impœnitens cor: theſaurizas tibi iram in die iræ, & iuſti iudicij Dei. Accumulat enim peccatum peccato: ita vt in die iudicij magnum cumulum peccatorum contra ſe habeat. *Quid ergo faciet Dominus vineæ? reſponderunt ipſi, atq; dixerunt: Malos male perdet.* Ipſi contra ſe protulerunt ſententiam, ſiue in corde id dixerint, ſiue voce protulerit, de quo poſtea dicemus. In quo oſtenditur quanta iuſtificatione Deus ſua opera faciat, vt ipſi peccatores aduerſum ſeipſos ſententiam ferant, propria accuſante conſcientia, & cogitationibus accuſantibus. Quarè eorum ſententiam confirmat Dominus, dicens: *Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Per Regnum Dei, non intelligitur hic Dominus illud cœlum Empyreum, in quo Deus cum ſuis regnat; ſed intelligitur præſens ſtatus Eccleſiæ. Regnum quippè Dei conſiſtit in cognitione Dei, ſecundùm illud Ioannis. 10. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum; ſed in præſenti ſtatu incipit vera Dei cognitio per fidem, ergo & Regnum Dei intra nos eſt. Licèt ſicut notitia, quã hîc habemus de Deo, eſt imperfecta, ita & participatio Regni Dei, quæ tunc completa erit, cùm videbimus Deum ſicuti eſt. Et quod de illo Regno non loquatur, eſt manifeſtum, eò quòd illud nunquam auferetur. Ergo non ſine cauſa pertimeſco, ne in nobis ſententia hæc Dñi executioni mandetur, & auferatur à nobis Regnũ Dei, hoc eſt fides; ſicut in multis iam vicinis partib⁹ experimur, eò quòd fructus vineæ non facimus. Fructus autem præcipuus huius vineæ charitas eſt, vt Paulus ad Galat. 6. enumerat, ſimul cum pace, quæ ad illam conſequitur. Hunc enim amorem ac pacem venit Deus ſeminare in hæreditatem ſuam, vt ipſe dixit: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi vt ardeat? Quarè vinea nuncupatur, cuius fructus vinum eſt, in quo amor deſignatur. Vinum quippè forte eſt, ſecundùm illud Eſdræ: Forte eſt vinum. Fortitudo autem etiam amori tribuitur, iuxtà illud Cantic. vltim. Fortis eſt vt mors dilectio. Quocircà primum miraculum quod Dominus fecit, fuit aquam in vinum conuertere; vt inſinuaret ad id ſe veniſſe in mundum, vt calorem charitatis in hominibus accenderet frigiditate excluſa, & in amoris calorem conuerſa. Præcipuus ergo fructus huius hæreditatis charitas eſt, vt Paulus etiam docet, cùm ait: Plenitudo legis eſt dilectio. Videamus ergo, ſi fructum iſtum hodie proferimus, & inueniemus nos longè ab eo eſſe. Coaleſcit modò charitas proximorum, an proprius amor? Omnia in ſeipſos hodie homines conuertunt, nec amicitiam vllam inter illos inuenies, niſi propter proprium commodum, lucrum, aut voluptatem. Quarè in promptu videmus tempora illa periculoſa, de quibus Paulus nos

Ad Gal. 6.

Ioan. 10.

1. Ioan. 3.

Luc. 12.

3. Eſdr. 3.

Cant. 8.

Ad Rom. 13.

2. Ad Timot. 3.

nos admonuerat, dicens: Spiritus manifestè dicit: quoniam in nouissimis temporibus instabunt tempora periculosa. Erunt homines amantes seipsos, *Hechos vnos Narcisos, enamorados de si mismos*, Cupidi, elati, *Desuanecidos*, sine affectione, *Desamorados*, sine pace, *Renzilloſos*. Et Roman. 7. Sine affectione, sine fœdere, *Fementidos*, sine misericordia, quæ est charitatis effectus. Mirabile certè est quam fragili nexu hodie connectantur hominum amicitiæ, *Parecen prefas con alfileres*, facillimè quippè dissoluuntur. Hi qui hodie maximam præ se ferebant inter se amicitiam, eras se inuicem occidere nituntur, hoc est, qui semper in hoc seculo nequam audio. Si quæras vbi sunt hic & ille qui veluti fratres induidui erant, nec vnus ab alio separabatur. Audio à dicentibus: Iam soluta est eorum amicitia, maximam inter se quæstionem habuerunt. E alij duo ille, & ille quid de illis factum est? Respondetur mihi: Fuerunt maximè chari: & tamen vulnerauerunt se inuicem, & vnus alium occidere quærit. Quod si rationes indagare volo, inuenio rem parui momenti fuisse, nec sufficientem, vt tanta dissolueretur amicitia. Sed hoc quare? Quia non verò innitebatur fundamento, quale est Deus, sed erant amores ficti, fabulosi, quales sunt illi quos fabulæ narrant de Amadis, & aliorum. Igitur meritò perhorresco hanc Domini seuerissimam sententiam, ne in nobis adimpleatur, quoniam fructus huius vineæ non facimus. Vnde & Sapiens Eccles. 10. ait:

Ad Rom. 7.

Eccle. 10. Regnum transfertur de gente in gentem, propter iniustitias, contumelias, & iniurias, & varios dolos. Videamus ergo si hæc mala in mundo hodie sint, & inde colligere poterimus, si id à nobis timendum sit. Iniustitiæ abundant, superiores quidè cum inferioribus iniustè agunt, & æquales cum æqualibus etiam. Periculosum est os in cœlum ponere. Tu autem, Domine, scis, atque vtinam tu solus scires quanta hodie subditi indignè à suis superioribus patiantur: & non id experientia; & periculo nostro agnosceremus. Rex ac quilibet Gubernator minister Reipublicæ est, ab ipsa ad hoc munus electus; & propter tale ministerium illis Respublica tributa soluit. Vnde quidam Rex sapienter dixit; quòd Regnum est seruitus quædam splendida; id est dicere, Rex est seruus quidam diues, ac honoratus. Quarè tenetur ministerio, & vtilitati Reipublicæ, potiùs quàm suis commodis deseruire. Id enim interest inter tyrannum & iustum Regem; quod ille sibi, hic publicis vtilitatibus potissimè prospicit. Idem de iudice quolibet dices. Quòd si huiusce modi ministri, neglectis publicis commodis, sibi soli prospicere vellint, & vt ipsi diteſcant oues excoriare non pudeat: valitus emittunt oues, qui cœlum penetrabunt, & Dominum ad sui vindictam inclinabunt. Quòd si in particulari ea in quibus à superioribus inferiores iniustè ac crudeliter, imò & tyrannicè opprimimur, recenseremus scandalum potius esset. Quarè tacendum censeo, & coram Deo nostras effundere querimonias: quoniam ipsi cura est de nobis, & patrocinium feret his, qui iniustè patiuntur. Si autem iniustitias quas æquales æqualibꝰ faciunt enumerare vellimus: tempus nobis ad enarrandum deficiet. Superiores distributiuâ iustitiam violant, inferiores commutatiuam. Non loquor modò de vsuris, simonijs, cambijs, & de alijs manifestis latrocinijs, ac rapinis, quibus mundus abundat; hoc enim istius, aut illius peccatum est. Generaliter tamen dico, quòd omnes iustitiam cum proximis vestris violatis. Iustitia quippè est vnicuiq; reddere quod suum est: vos autem id minimè facitis, sed semper aufertis aliquid de eo quod fratri debetis. Si enim aliquod malum de eo profertis, dimidiam partem additis, suprà id quod verum est: si bona quæ in eo sunt loquimini; maiorem partem demitis, nec totum bonum quod eis debetis, confertis. Quarè Psalmista dixit: Mendaces filij hominum in stateris. *Psal. 61.* Quoniam nunquam æquũ pondus cum fratribus suis seruant. Sic in honore tribuendo, mendaces filij hominum in stateris. Idem de maioribus dices: Plùs enim æquo tribuunt honoris, quàm ille meretur, & minùs huic, & vtrà condignum aliquando illũ vlciscuntur. Ecce quomodò in omnibus iustitia non tenetur, quarè iniustitiæ abundant. Quòd si de iniurijs & contumelijs loquamur, quas etiam enumerat Sapiens inter causas transferendi Regnum de gente in gentem. Proh Deum immortalè quantæ, & quàm magnæ sunt. Nescit homo aperire os, nisi ad inferendum nocumentum proximo. In præsentia illum verbis malitiosis feris; quibus illum contristas: in absentia illius famæ detrahis. Honorem præsens aufers, & famam absens denigras. Et varios dolos.

Psal. 54. los. Non deficit de plateis nostris vsura & dolus, omnia plena sunt dolo. Pater circumuenire nititur filium, filius patrem, maritus vxorem, amicus amicum, emptor venditorem, venditor emptorem, & sic in omnibus vsu venit. Quapropter

Hiere. 9. Hierem. cap. 9. sic dicit: Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplãtabit, & omnis amicus fraudalenter incedet, & vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur. Docuerunt enim linguam suam loqui mendatium, vt iniquè agerent, laborauerunt, *Estudian para hazer mal.* Igitur si hæc ita videmus quid mirum quòd vehementer timeam, ne in nobis hæc sententia feratur, cùm causas eius in nobis inueniamus? Quod si id differt Deus, misericordiæ eius ac bonitati ascribamus, qui nos expectat vt misereatur. *Thren. 3.* Misericordiæ Dei (ait Propheta) quòd non consumpti sumus. Audio ergo Domini sententiam contra nostra delicta: eadem in me & in vobis inuenio. Prætereà video vicinas gentes huic iam subiacere sententiæ, cur non horrescam tremebunda iudicia Dei? Deus quippè his qui rectè sua misericordia vti volunt, bonus est: terribilis tamen his qui nimium in peccando contumaces sunt. Vnde in hac parabola addit

Psal. 117. Dominus: Nunquã legistis, lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Lapis quippè fundamentalis est Christus, & totius ædificij clauis. Est autem bonis, & pœnitentiam agentibus petra refugij, secundùm illud Psalmi-

Psal. 103. stæ: Petra refugium hærinaceis, hoc est, pœnitentibus qui veluti hæritij sub sentibus pœnitentiæ se abscondunt. Et. 2. Regum. 22. ait Dauid: Dominus petra mea, & robur meum. Malis autem est lapis offensionis, & petra scandali. Offendimus quidem in lapillulis: quia minuti sunt, nec eos videmus; sic in Christo in eius Cruce, & humilitate impingimus: quia humiles res sunt, nec superbia nostra eas dignatur aspicere. Qui autem ceciderit super lapidem illum confringetur, super quem autem ceciderit, comminuet eum. Est dicere, *Si da la piedra en el cantaro, mal para el cantaro; y si el cantaro en la piedra, mal para el cantaro.* Christus petra est, & tu luteum vas, si in lapidem istum offendis & peccas, væ tibi quoniam contereris: quòd si Deus aduersum te iratus te percusserit, comminuet te, & in profundum inferni detrudet. Nam cùm peccator Deum offendit quousq; illum tollerat Deus, videtur Deum sub se habere calcat enim eum; atq; eius mandata contemnit: & tamẽ potiùs ipse vulneratur, ipsi que damnum infert. Deus quippè firmissima petra est: cui tu minimè nocere valebis. Nam, vt Athanasius docet, quem- *D. Athanasius.* admodùm qui viperam in alium proijcere vult, vt illum mordeat, priùs ipse vulnera- *Simile.* tur à vipera: sic qui contra Deum, aut proximum peccat, sibi ipsi priùs virus effundit. Porrò si peccaueris, quid ei nocebis? *Iob. 35.* Et si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? Homini qui similis est tui, nocebit impietas tua. Et Psal- *Psal. 56.* mista ait: Foderunt foueam, & inciderunt *Simile.* in eam. Simile quid eis accidit, quod illi contigit, qui tauri ærei tormentum adinuenit, quem tyrannus Phalaris fecit, vt priùs ille experiretur. Sic peccator priùs in se experitur damnum quod alteri infert, cùm priùs per peccatũ animam suam vulneret, ac interimat: sicut Aman ligno illo *Esther. 7.* priùs suspensus est: quod ipse parauerat Mardocheo. Deus nihilominùs peccatores tolleret, ac fert pacienter sustinens eorum mala, quibus Deum contemnunt, calcant, & collaphys cædunt, illumque multis vijs deprecatur, vt cesset à peccato. Quod si contumaciter renuerit facere, eiusque longanimitatem contempserit; iram suam super illum voluit, atque in æterna tormenta comminuit. Id accidit peccatori cum Deo, quod Asael fratri Ioab, cum Abner *2. Reg. 2.* Principe militiæ Regis Saul. Persequebatur Asael Abner cursu velocissimo. Abner deprecabatur illum, vt desineret eum persequi, ac dimitteret se; volens illi parcere propter Ioab fratrem suum. Sed cùm illum, nec deprecantem, nec nimis terrentem vellet audire: lanceam quam tenebat in manu retorsit in illum, atque confixit eum in terra. Sic Deus cum peccatoribus se habet. Nam ille persequitur velocissimè Deum, peccata peccatis addendo: Deus autem internis inspirationibus, prædicatorum vocibus, confessoris consilijs illum deprecatur, vt cesset, dicens per Esaiam: *Esai. 1.* Quiescite agere peruersè. Tandẽ cùm peccator suis non acquiescat precibus, sed Dei abutatur patientia; iræ suæ lanceam vibrat in illum, quã illum in infernum confodit. Væ illi, quia in æternum erit ibi comminutus. Nihil enim in corpore, aut anima erit,

erit,quod non comminuatur tormẽtis. Super quem autem ceciderit, cõminuet eum.

Eſai.30. Quod Dñs per Eſai.c.30. his verbis comminatur,dicẽs: Populus ad iracundiam prouocans eſt,& filij mendaces: filij nolentes audire Legem Dei,qui dicunt videntibus:Nolite videre,& aſpicientibus(*Alas atalayas*) Nolite aſpicere nobis, quæ recta ſunt. Loquimini nobis placentia, videte nobis errores,auferte à me viã,declinate à me ſemitã, ceſſet à facie veſtra ſanctus Iſraël. Propterea hæc dicit Dominus ſanctꝰ Iſraël:Pro eo quod reprobaſtis verbũ hoc, & ſperaſtis in calũnia & tumultu, & innixi eſtis ſuper eo: propterea erit vobis iniquitas hæc, ſicut interruptio cadẽs,& requilita in muro excelſo.Quoniam ſubitò dum nõ ſperatur,veniet cõtritio eius,& cõminuetur ſicut conteritur lagena figuli cõtritione perualida,& nõ inuenietur de fragmẽtis eius teſta,in qua portetur ignisꝰ de incẽdio, aut hauriatur pau

Pſal.2. xillum aquæ de fouea. Sic etiam per Dauid ſcriptũ eſt:Reges eos in virga ferrea,& tanquàm vas figuli cõfringes eos.Hęc facili negotio, ꝓpoſito præſenti, poteris applicare.

Alia moralitas ſeu concio. Hanc parabolam Dñs Principibꝰ Synagogæ dixit, quæ tunc erat Eccleſia Dei. Nam Eccleſia à primo iuſto,qui fuit Abel, ſemper perſeuerat eadem,ſicut in hac para-

D.Greg. bola docet D.Greg.Accepit quidem illa incrementa, ſecundum diuinã diſpoſitionem in diuerſis temporibus: tamen Eccleſia vna

Cant.6. ſemper fuit & erit ſecundùm illud Cant.6. Vna eſt columba mea: & ita diffinitur cap. firmiter, de ſumma Trinit. Vna eſt ſancta mater Eccleſia. Quarè ſi illa peccata, quæ tunc commiſerunt illi, quibus Synagoga commendata fuerat; nunc committerent ſacerdotes nouæ Legis, & cæteri fideles illos imitarentur: eadem ſententia hos etiam deberet comprehendere ac illos, imò ſeuerior multum.Quoniam etſi vna ſit Eccleſia antiqua & noua,tamen perfectior multò eſt hæc quam nos habemus, ea quam priſci Patres tàm in Lege naturæ, quàm ſcripta tenuerunt. Nec enim hæc in arenoſis Iudeę locis plantata eſt, nec ſola vna ciuitas, nec vnus populus eam conſtituunt; ſed vniuerſa fidelium turba,totus mundus,omnes nationes, Barbari, Scithæ, Indi, atq; Æthyopes, multitudo magna gentiũ,omnium ſtatuum ac conditionũ. Nec Eccleſia hæc vnũ duntaxat templum habet, ſed innumerabilia; nec illa ſolùm lauacra habet,ac purificationes,quæ corpus tãtummodò abluebant:ſed Baptiſmum & Sacramenta,quæ animam â peccatis abluunt. Nec eſt in ea torcular, in quo ſolummodò ſanguis hircorum,aut vitulorum effunditur;ſed ipſius filij Dei ſanguis quotidie in holocauſtũ offertur. Vinea quã vt plantaret filius Dei habitu inuentus, vt homo,imò vt agricola ad eam venit, atque triginta trium annorum laborem inſumpſit in ea;ad cuius foſſionem ac culturam neceſſarij fuerunt claui,lancea,ſpinæ, flagella, & Crucis aratrum, mors, atq; ſepultura: & ad eam irrigãdam lacrymæ, atq; ſanguis diuinus effuſſa ſunt. Vinea quæ pro fructu homines germinat, & homines Angelis puriores,ſplendidiores ſtellis.Vinea ad cuius obſequium cœlum fabricatum eſt, omnia quæ ſimul creata pro eius delitijs facta ſunt: cuius requies Deus eſt, cuius vita Spiritus ſanctus, cuius plãtator filius Dei,cuius agricola Pater. Hæc ergo vinea eſt, hoc Regnũ quod Deus Principibꝰ Chriſtianis maximè commendauit ſimul ac vniuerſis fidelibus, non vt eius Dñi eſſent (non enim dominamur fidei veſtræ,ait Paulus) ſed vt eã quaſi *2.Cor.1.* agricolæ locarẽt, & loco tributi fructus eius Dño redderent, vnuſquiſq; ſecundùm portionem, quæ illi cõtigerit. Temporales Reges Reſpublicas in ordine ad ſpiritualia bona gubernantes, ſpirituali regimini fauorem præſtantes, atq; illius ſe dominio ſubmittentes. Eccleſiaſtici prælati ſpirituali regimini diligenter incumbentes, quòd ſecundùm Euangelicã ac Apoſtolicã doctrinam exercere debent. Cæteri fideles vnuſquiſq; in ſuo ſtatu vitam agentes,ſecundùm Euangelium Chriſti, & Eccleſiaſticas Leges,nec vnguem tranſuerſum ab illis deuiantes. Talis autem & his modis locata vinea, intollerabilis ingratitudo eſſet fructus nolle ſoluere Domino. Tunc autem reuelare ceperunt agricolæ illi,quando fructus quos vero Domino reddere debebãt, ſibi iniuſtè vſurpare conati ſunt. Tunc etiam Synagoga aduerſus Deum reuelare cœpit; cùm opera illa, quæ in gloriam, & cultum Dei dedicanda erant, in propriam gloriam, ac vanitatem conuertere volebant, tàm temporales Principes, quã qui templo præſidebant. Intromiſit ſe Rex Ozias (vt hiſtoria Regum Iuda refert) ad offerendum thus Do- *2. Paralip.26.* mino in templo, quod tamen munus ſacerdotũ duntaxat erat, cui tamẽ fortiter ſummus Sacerdos Azarias reſtitit.Quarè. 1.Paralip. 6. ſolus ille cum nomine ſacerdotis *1. Paral. 6.* recenſetur. Nã cũ ibi diuina Scriptura nomina

mina ſacerdotũ recenſeret, cũ ad Azariam venit ſubintulit. Ipſe eſt qui ſacerdotio functus eſt,in domo quã ædificauit Salomõ in Hieruſalẽ. Circa quod ſancti Doctores ac interpretes diſputant quærentes,quare huius viri dũtaxat fiat mentio cũ nomine ſacerdotis,& de eo ſolummodo dicatur,quod hoc muneri ſatisfecerit,cũ reliqui etiam ſacerdotes altari miniſtraſſent. Reſpondent in cauſa id fuiſſet: qm̃ ſolus ille inter alios auſus fuerit fortiter reſiſtere Regi Oziæ vſurpanti ſibi ſacerdotũ miniſteriũ volens offerre incenſum, ꝙ ſolius ſummi ſacerdotis munus & officiũ erat.Nec enim negotiũ illud ac miniſteriũ hominis erat profani;ſed potius Deo ad tale munus conſecrati. Non hoc miniſteriũ tuum eſt (ait Azarias Regi) nec tua dignitas ad hoc pertingit:ſacerdotũ officiũ eſt non illud tibi ſacri legè vſurpare præſumas. Hoc enim eſt fructus alienos ſibi ſurripere. Sacerdos quidẽ erat iſte,ſed veteris legis,in qua tota ſacerdotũ conſecratio pura ceremonia erat; nec enim gratia per illã conferebatur, nec poteſtas aliqua, aut character ad res ſpirituales, non ad offerendũ ſanguinem Chriſti: ſed vitulorũ & paſſerum, non addelenda animæ peccata; ſed ad tollendas tantũ corporum irregularitates. Nihilominus tanta virtute præditus fuit,vt Regi contradicere non timuerit,qui & ab officio remouere illũ poterat, imò & vitam corporalẽ ab illo auferre. Et modo in lege noua in qua ſacerdotes verè conſecrãtur,& in anima ſanctificantur, in quorum conſecratione gratia diuina eis confertur, poteſtas ſpiritualis eis datur, character ac ſignum talis poteſtatis eis imprimitur. Qui verè abſoluunt homines à peccatis,corpus, & ſanguinẽ Chriſti conſecrant,coronã tanquã Reges portant, mitrã bicorneã tanquã ſuperiores,vt terribiles inimicis efficiãtur; qua propter eos regale ſacerdotiũ vocat Pe

1.Petr.2. trus;& tamen timore mundano præpediti, non id audeant Regibus Chriſtianis dicere, quę ſacerdos ille,vel potius noſtri ſacerdotij figura,Regi præpotenti dixit, qui volebat ſibi vſurpare quod Dei erat.Cum tamẽ ad hoc deberent vti ſua poteſtate, ne ſeculares Principes, ea quæ ſunt Eccleſiæ vſurparent,nec eius infringerent priuilegia, immunitates,aut cætera quæ ad eius authoritatem magis pertinebant. Ipſi vero tacent, & ſunt velut canes muti non valentes latrare,qui fortè,nec ipſi fructꝰ vineæ faciũt, ſed in ſuos proprios vſus,ac vtilitates bona Eccleſiæ conuertunt, vt ipſi qui mundanas appetebant pompas,& in ſeculo nõ potuerunt habere,ex Eccleſiæ redditibus eas habeant,vt ſuos conſanguineos diuites faciãt: cũ tamẽ fructus,nõ ſibi ſed Chriſto,& eius hæredibus qui ſunt pauperes debeãtur, & in Dei cultũ & obſequiũ ea expẽdere oportet. Achab Rex Iſraël vineã Naboth accepit, vt ſibi ortũ & pomeriũ ſtrueret, & ex *3. Reg. 12.* peſſimo Iezabelis conſilio id fecit interfecto innocente Naboth. Id ad literam Synagoga fecit interfecto innocẽtiſsimo Chriſto: quoniam Principes eius in ſua commoda volebant vertere Synagogam. Id quidẽ infidelis Synagoga fecit; ſed tu, ô Eccleſia Dei benedicta vinea Domini, ſic bene plãtata,cùm incolæ tui deberent omnes te colere, vt plantæ veteres conſeruarentur, & nouæ plantarentur quæ ſuo tempore darent fructus ſuos,è diuerſo non Principes ſeculares ſoli ſua bona expetunt, vt ſibi hortos & pomera faciant, & in ſuos proprios vſus conuertant; verum & illi qui locum agricularum in te tenent, & qui te deberent colere, purgare, cuſtodire, augere; hi te delitiarum ſuarum hortum facere volunt. Ideò quippè prelaturas ambiunt, beneficia quærunt, prouentus maiores appetunt,ad hoc & vites & palmites tuos volunt, plures parrochos maiora diſtricta, ad hoc & augent prouentus, vt plus redditiuum, plus authoritatis habeant, plus in ſuis delitijs expendere valeant. Adiubat ad hoc ſuis conſilijs, ac importunis precibus Iezabel,hoc eſt, caro, & eius affines ac conſanguinei,amici, cliẽtuli, vt ſibi omnia ſint,nihil ſuperſit Deo,aut pauperibꝰ Chriſti. Video quidẽ fratres mei,hos qui Eccleſiaſticis diuitijs potiũtur aulas ędificare regias,villas,hortos,promeria maioricatus inſtituere,& in rebus alijs ſuperfluis ſuas expendere pecunias. Ad quid hoc? Videntur certè occaſiones quærere in quibꝰ pecunias effundant: vt nihil remaneat quod pauperibus erogetur,& hoc eſt fructus vineæ vſurpare,omnia in ſuos vſus cõuertere,vt nihil ſuperſit ꝙ vero Domino tribuatur: quod & Phariſæi volebãt. Ambitione quippè ac auaritia periti Chriſtũ Dominum occiderunt: vt ipſi Synagogæ ac plebi dominarentur, ipſi ſoli ab hominibus vocarentur Rabbi, ipſis prouentus, oblationes; ac lucra multa accederent. Et quoniã Chriſtus, qui erat Dominus vineæ, id illis ſuis acris verbis impediebat:ideò eduxerunt illũ extra

tra vineã & occiderunt. Extra portas quippè crucifixus eſt ab eis Chriſtus. Hac ergo via, auaritia ſcilicet, ac ambitione, Chriſtus à Phariſæis occiſus eſt. Atq; vtinam eadem via hodie ab hominum memoria non intereat, ſicuti videmus iam in multis populis interiſſe; & quod habeat ſe tanquam peregrinus & hoſpes ſuper terram: quærendo hoſpitium, cùm à multis iam dudum expel
Hiere. 14. latur; & in illo videamus adimpletũ illud Hieremiæ baticinium quo dicit. Et tu quaſi Colonus futurus es ſuper terram: & quaſi peregrinus & vagus declinans admanendum. Nimio flagrabat deſiderio Deus, vt cum hominibus habitaret ſuper terram, incola atque Comes in patria eorum foret; verùm eorum crudelitas ac ingratitudo id non permiſit. Nam cum triginta & tribus annis in populis Iudææ habitaſſet, & eum hominibus conuerſatus fuiſſet, hominis impij nõ tullerunt illum, ſed extra ciuitatem eiecerunt & occiderunt, occiſis etiam multis ex familiaribus ſuis: qua propter ad gentes ſe tranſtulit. Et cùm iam in vniuerſa terra receptus eſſet, impius Mahomethus illum à maiori parte terræ expullit, Lutherus etiã verum nomen eius, à noſtris vicinis regionibus exterminauit. Quare apud nos ſolũ modo manet verus Chriſtus nos enixe deprecans ne abijciamus illum. Et cûm ſe ſic conſtrictum videt: vſque ad Indos alterius poli ſe transfert; nam & nos non facimus fructus vineæ ſuæ. Principes ſeculares quã Eccleſiaſtici quomodo in his ſe habeant tã diximus: Cæteri fideles quem fructum ferant audite. Cum deberent quippè fructũ
Ad Col. 1 bonum operum exhibere, & ambulare digne Deo, vt ait Paulus, hoc eſt, fructus vineæ Dei ferre, qui ſuæ ſunt opera charitatis, non proferunt niſi mundi fructus &
Ad Gal. 5. opera carnis, quæ Paulus ad Galatas refert. Expectaui vt faceret vbas, hoc eſt, opera dulcia, ac fortia charitatis & pacis, &
Eſai. 5. fecit labruſcas, id eſt, opera amara odij & diſſenſionis. Mundum enim repleſtis iniquitatibus, blaſphemijs, periurijs, rapinis, diſſenſionibus, mendatijs, dolis, falſis teſtimonijs, atque in numeris alijs ſceleribus, itaque onuſta plauſtra peccatis, atque flagitijs in terram trahitis hodie, ô mortales,
Eſai. 5. ſic vt in vobis iactari poſsit illud Eſai. c. 5. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatum; & ſicut vinculum plauſtri peccatum. Nam ſicut plauſtrum onuſtum tra-
Simile. hitur magna vi, ita vt vix duo magni bobes illud vehere poſsint; ſic magna vi, atque ſudore hodie trahuntur peccata. Tot enim ſunt & tam magna: vt vix mundus iam illa ferre valeat, nam totum conatum, ſtudiũ, laborẽ hodie homines in peccando impendunt. In quo expendit ille rem ſuã? In peccatis cum aleatoribus, cum meretricibus, cum factioſis, ſubornando, mentiendo: ita vt nec tiruntium, in Dei obſequium expendere vellit. In quo ille vires ſuas conſummit? In peccatis certè. Percutiendo illos, occidendo alios, hos ad hæc facinora adiuuando, illos ad alia inuitando. At ꝙ ille alius ſuum ingenium applicat? In carminibus laſciuis componendis, in detrahendo proximo, in mentiendo; in decipiendo, denique in ea omnia quæ flagitia & peccata ſunt. Ad quid tanta pecunia conſumitur: in veſtimentis ſericis, ſpecioſis ſumptuoſis, in fucis in tot inuentionibus, ad hoc, vt pulchra appareas? Certè vt alios incites, ad peccandum, ad te allicias, atque trahas ad adulteria, ad ſtrupra, ad inceſta, ad ſacrilegia. Heu, heu, heu miſeros mortales, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatum ad vos. Tot modis tã quã funiculis peccata trahitis. Et ſicut vinculum plauſtri peccatum: vim omnibus inferẽdo rebꝰ, vt eas ad peccata retorqueatis. Et ſicut plauſtrum onuſtum fœno, vt
Amos. 2. dicitur Amos. 2. Fœno enim omnia hæc propter quæ peccatis comparantur. Stridebo ſuper vos ſicut plauſtrum onuſtum fœno. Tot enim ſtrepitus, tot clamores, tot bella, tot motus atque inquietudines quas homines hodie patiuntur, ad trahendũ fœnum deſeruiunt. Ad opera carnis & deſideria adimplenda, quæ conferuntur fœno,
Eſai. 1. ſicut Eſaias clamat dicẽs: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni. Omnis enim gloria carnis quaſi flos fœni eſt, quod mane exoritur & veſperi exſiccatur. Et hæc onera portat peccator in
Amos. 1. plauſtris ferreis, vt dicitur Amos. 1. propter grauitatem & pondus earum: Ob hoc enim homo rem, pecunias, vires, ac ingeniũ conſumit, ita vt vix peccator halitũ ſpirare valeat, ſic peccatis ac eorũ grauedine preſſus eſt. Væ ergo vobis qui trahitis iniquitatem, & hoc in funiculis vanitatum. Cur ille fœminã illã nobilem ac pulchrã deperit? cur illi tot munera pretioſa conferꝰ cur ingenium ſuum & alienũ in eius laudibus occupat? certè propter vanitatẽ, vt de eo dicatur, ꝙ eſt optimus curialis curioſus, optimo præ-

præditus ingenio, & ꝙ in optimo loco ſuas collocauit cogitationes, *Que es hombre de buenos penſamientos.* Quod certè maximè deteſtandum eſt: iniquiorem, & qui deteriora, & periculoſiora peccata cõmittere aggreditur meliorẽ vocatis (ò miſeri ac cœci mortales) & inter alios nobiliorẽ. Audite diabolicã & infernalem loquelã. Eum qui nobiliori homini inſidias parat, qui honeſtiorem ſolicitat mulierem; validiorem ac meliorem vocatis. Væ qui trahitis inquietatẽ in funiculis vanitatis. Idẽ & de ambitioſo dicere poteris, qui ſupra ſe onera multa portat hominũ amicorum, Reges miniſtrorũ, eorũ ſeruorũ, quibus munera largitur, quorum iniurias ac ſuperbiã ferre debet, & alia quam plurima mala quæ ambitioſus quiſq; ſuſtinet. Et quis hoc oneroſum plauſtrũ ad ſe trahit? Funiculi vanitatis, certè, vt ipſe conſequatur honorem quod appetit, & ſic alijs imperet, & honoratior ſit cæteris. Hoc autem totũ vanitas eſt, imò & vanitas vanitatum. Si ergo nec fructus vineæ facimus, nec ſoluimus, quid miramur ſi tali nos feriat, ſententia Dominus dicens: Auferetur à vobis regnũ Dei: & dabitur genti facienti fructus eius? Per regnũ autem Dei ego intelligo virtutes Chriſtianas inter quas fides fundamẽtum ac radix eſt, qua deleta nulla alia virtus quę hoc nomine apud Chriſtianos gaudeat inuenitur: quoniã, vt ait
Hebr. 11. Paulus. Sine fide impoſsibile eſt placere Deo. Terribilis hæc ſententia, & maximè timẽda, ne propter noſtra peccata Deꝰ à nobis auferat fidẽ, ſicut à conuicinis noſtris ablatam videmus. Hęc enim inter oẽs quas Deus in hac vita peccatoribus infert maior eſt, & quæ ſola vltionis nomen habere videtur. Quoniã in alijs nos tanquã pater caſtigat, in hac tanquã hoſtis nos ledere contendit. Quemadmodùm Hieremias in ſuis lamentationibus deplorat dicens: Te-
Thren. 2. tendit arcũ ſuũ tanquã inimicus, firmauit dexterã ſuã quaſi hoſtis, & occidit omne ꝙ pulchrũ erat viſu in tabernaculis filiæ Sion, effudit quaſi ignẽ indignationem ſuam. Primũ dicit tetendiſſe Deus arcũ ſuum & firmaſſe dexterã ſuã cõtra nos quaſi inimicus. Inimicus tuus cùm te percutit non hoc facit animo, vt corrigaris, ſed vt te occidat, amicus autẽ, aut pater ad hoc te percutiunt, vt emenderis: quare eorum vulnera mortalia non ſunt. Vindictas quidẽ Deus exercere ſolebat in populũ Chriſtianũ, ſed tamẽ in ipſis clarè videbatur paternas potius cor-
rectiones quã hoſtiles vltiones exercuiſſe: qm̃ & ſi ſectæ, bella, ſchimata quæ in Eccleſia vigebãt (quæ multis perſeuerabãt tẽporibus) fides tamẽ quæ radix eſt, illæſa nihilominus permanebat, cathenis conſtricta radix hæc erat, nec ad momentum quidem mutabaꝰ? Mirabile certè eſt ꝙ in Eccleſia Dei viginti nouẽ ſchimata fuerint, & in his illud ꝙ magnum dicitur (eo quod quinquaginta durauerit annis) & hiſcè temporibus duo & tres fuerunt ſimul Papæ, nec liquido conſtabat quis eſſet ſummus Pontifex, & alij hunc, alij illũ, vt verum Pontificem adorabant: & tamen nunquã fides periclitata eſt, nec vllus illius ſedẽ & authoritatem auſus eſt negare. Legimus etiam plurimos Imperatores fuiſſe qui ſummo odio, ſummos Pontifices proſecuti ſunt, & bella & exercitus aduerſus eos mouebant, & tamẽ nullus vnquam ſedem Petri negauit; quinimò vnus ex eis qui Henricus Eneobarbus dicebatur, è Sueuia crudeli proſapia ſic ex cõmunicationes Pontificum pertimuit; vt pedibus nudis ſuper niuem calcans ad Põtificem accederet, vt illi à cenſuris abſolutionis beneficiũ prẽſtaret, & ad pedes eius prouolutus ſuſtulit vt Pontifex pedem ſu-
Pſal. 90. per collum eius poneret dicens; Super aſpidem & baſiliſcũ ambulabis & conculcabis leonem, & draconem, & Imperatore dicẽte non tibi, ſed Petro Pontifex replicaret: Et mihi & Petro: & inter has ciuiles diſſenſiones fides in ſuo robore ſemper manſit. Et cũ odio proſequerentur Papas bellũ cru deliſsimũ inferentes eis, nunquã tamẽ autoritatẽ illius ſedis negauerunt, & illos Petri ſucceſſores ſemper faſi ſunt. Et cùm in multis prouincijs & ſignãter in noſtra Hiſpania bella ciuilia inſurgerent, quæ nos cõmunitates vocamus: tamen fides ſemper intacta permanſit, nec circa eã quiſquam aliquid noui molitus eſt. Hiſcè autem miſeris tẽporibus proh dolor, qualibet vel minima occaſione periclitatur fides, obedientia ve ſedi Apoſtolicæ negatur, cõculcantur ſacramenta, in numerig errores ac blaſphemię ſuſtinentur. Quid fecit Papa Regi Angliæ? Quod iniuſtũ erat negauit illi, diſſolutionẽ vnius veri matrimonij multo tẽpore continuati, & prolis generatione roborati, quod nullatenus diſſolui poterat. Et ob iuſtiſsimũ factũ ſedẽ illã Petri negauit; eſſe ſe caput Eccleſiæ in toto regno ſuo prędicari mãdauit, multaq; Lutheri dogmata amplexus eſt circa hoc, quem tamen ipſe ſuis literis

confutauerat. Apud Gallos etiam vbi fides Catholica ſic ſemper reſplenduit, quorum Reges Chriſtianiſsimorum titulum meriti fuerant: quia Rex multas expẽderat pecunias, mota eſt reſpublica ad res nouas moliendas, & protinus fidem negauerunt & hæreticiſsimi Caluini dogmata amplexi ſunt. Idẽ in Flandria nuper contigiſſe proſpeximus propter tributa quædam illis impoſita, quæ ſibi grabia videbantur, quod & nos ne in nobis accidat iuſtè timemus, tamen ſi ego confidentiam magnam in Domino habeam, quòd hoc non permittet: etiam ſi noſtra id ſcelera mereantur. Hæc vindicta, hoſtilis eſt. Sagittæ iſtæ, ad cordis ſcopum tendunt, radicẽ feriunt quæ fides eſt, non ſuper capita noſtra trãſeunt, *No ſe paſſan por alto*: veluti illæ quas Ionatas ad Dauid dirigebat: quoniam illæ ſagittæ ab amico iacta erãt. Vndè Hierem. 30. dicitur, Plaga inimici percuſite, caſtigatione crudeli. Ait ergo Hierem. Tetendit arcum ſuũ quaſi inimicus, effudit quaſi ignem indignationem ſuam. Anteà miſericordiam ſuã ſolebat Deus ſuper nos effundere, nunc iram ſpargit. Antea ſtillabat per guttas ſuper nos indignationem ſuam; nunc autem quaſi impetu quodam totam effundit. Stillabitur ſuper eos indignatio tua, aiebat Dauid: Guttas ſpargebat diuiſas, nunc fame populum ſuum affligebat, alio tẽpore peſte, alio bellis eos percutiebat. Nunc autem totam ſimul iram ſupernos quaſi ignem deuorãtem effundit. Fames & ſimul peſtis, morbi, bella, terrores, ſectæ, hæreſes, diuiſiones, domeſtica odia nos præmunt, tquã hoſtes impetu magno nos percutit. Et cecidit omne q̃ pulchrũ erat viſu in tabernaculis filiæ Siõ. Iam pulchritudo Eccleſiæ deleta videtur. Vbi nunc conſtantia illa Martyrum eſt? vbi Confeſſorum pœnitentia? Virginũ puritas? deuotio, ac paupertas Monachorum? Vbi nunc eremos illos reperies, qui pro hominibus Angelos ferebant? Ignis omnia conſummaſſe videtur. Vbi Auguſtinũ nũc quæres, qui tanto zelo Eccleſiam ab hæreticis defendebat? Vbi nã eſt alter Ambroſius qui fortiter Imperatoribus reſiſtebat, & eos extra Eccleſiæ limites propter eorũ inobedientiam abigebat? Vbi Epiſcopus ille Canthurienſis qui ob defendenda Eccleſiæ ſuæ priuilegia occubuit, & tanquam martyr in Eccleſia colitur? Hi erant muri, ac munimenta Eccleſiæ. His innixa ſubſidijs immobilis tunc fides permanebat. Hęc autem iam conſumpta, ac diruta ſunt. Subdit enim Propheta. Præcipitauit omnia mœnia eus, & diſsipauit munitiones eius. Ambitio ac ſuperbia hęc mœnia dirupit, nã illi qui Eccleſiam tanquam firmiſsimi muri munire ſolebant iam in terra iacent, ante pedes terrenorum Regum prouoluti terrã tanquam rabidi canes lingentes, quidquid voluerint Principes, conſentientes abſque hoc quod quis tanquã murus ſe illis audeat opponere. Et hoc, vt obtineant pinguiorẽ Epiſcopatum, aut dignitatem ab eis. Vndè & ſubdit Propheta, Et repleuit in filia Iuda humiliatum & humiliatam. Hoc eſt, tota Eccleſia repleta eſt his hominibus, qui ſe ipſos humiliauerunt, & propter temporalia lucra regib⁹ ac diuitibus tradiderunt. Ita quòd non inueniretur qui ſtare poſsit contra Reges ad defendendam Eccleſiam. In me quidem qui hęc & ſcribo & clamito ſuum exercebant furorem, qui nullam humanam protectionem ſpero, cùm alias nihil magnum pro defenſione Eccleſię faciant, & quia hę veritates non admtituntur, deſeuit ira Dei in vineam ſuam. Nam apud Eſai. cap. 5. poſt illa verba, expectaui, vt faceret vbas, & fecit labruſcas, ſic ſub infert Dominus. Et nunc oſtendam vobis quid ego faciam vineę meę. Auferam ſępem eius, & erit in direptionem: diruam maceriam eius, & erit in conculcationem. Et ponam eam deſertam, non putabitur, & non fodietur, & aſcendent vepres & ſpinę, & nubibus mandabo ne pluant ſuper eã imbrẽ. Muri & ſępes Religioſi, ac Eccleſiaſtici viri ſunt, quos ab Eccleſia hęretici ſuis falſis machinationibus propellunt, quare modo nec colitur, nec foditur, nec eſt vnus, aut alter, qui hoc miniſterii rectè facere velit: quare vepribus plena eſt, & Deus mãdauit nobibus ne pluant ſuper eam, hoc eſt, verbi Dei prędicatoribus: quia vel nulli ſunt, vel hi qui prędicant, aut adulantur, aut rebus minimis animum applicantes maiora contemnunt: qua propter ſubdit Hieremias dicens: Et diſsipauit quaſi hortum tentorium ſuum, & demolitus eſt tabernaculum ſuũ (nunc hanc, nunc illam gentem deſtruendo) obliuioni tradidit Deus feſtiuitates & Sabbathũ. Hoc in hęreticis videmus qui feſta Eccleſię non celebrant. Et in opprobrium, & indignationem furoris ſui regẽ & ſacerdotem. Hoc eſt, ergo omniũ terribiliũ ſententia. Auferetur à vobis regnum Dei. Quare

Hierem. 30.

2. Paralip. 34.

Eſai. 5.

Dominus

Apocal. 2. Dñs in Apoc. 2. nos admonete dicens: Age pœnitentiam, & opera prima fac; ſin autẽ veniam tibi, & mouebo candelabrũ tuũ de loco ſuo. Candelabrũ autem fidei lumẽ ſignificat, quod ſicut à Germania, Anglia, & Flandria, remouit Deus: ita & à te remouebit, & ad Barbaros, & Indos trãsferet illud, qui meliora opera faciunt quã tu. Vide. 4. Reg. 17. quam reddat Dñs rationẽ, propter quam tranſtulerit populũ Iſraël ad alienos, & deleuerit eos à facie ſua: quia verba Prophetarũ quos ad illos miſit Deus audire neglexerunt, & indurauerunt ceruices ſuas, ideò proiecit Deus illos à fide ſua, & id populo Chriſtiano applica.

4. Reg. 17

Alia moralitas ſeu concio. *Homo erat paterfamilias qui plãtauit vineã.* Hæc Eccleſia vinea vocatur: quoniam fructus quem fert ſimilis eſt fructui, quem vinea profert. Fructus vineæ dulciſsimus eſt, ſic & Eccleſiæ, de qua dicitur: Primi & puriſsimi fructus eius. Ex quib⁹ vnus eſt ſpes quę gaudiũ & lętitiã in anima operatur, ad ſimilitudinẽ vini quod lætificat cor hominis; talia quippè ſunt bona quæ Deus præparauit diligẽtibus ſe: vt ſola eorũ ſpes gaudio magno afficiat corda ſperantiũ in eo.

Prouer. 3.

Ad Ro. 12 Vnde & Paulus ait: Spe gaudentes. Nã ſpe videtur q̃ hic incipiat ſimilitudo quædã ac vmbra eorũ quæ ſperamus: quemadmodũ qui Epiſcopatũ, vel Principatũ ſperãt, ſola hæc ſpes eos lętos habet, maximè ſi aliqua innituntur certitudine ſe conſecuturos q̃ ſperant. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi: in domũ Dñi ibimur, aiebat Dauid. Nã in hac vita videtur ſpes tribui quaſi in præmiũ bonorũ operũ. Seminate vobis iuſtitiã & metite ſpẽ, ait Propheta. Ac ſi diceret: Hic erit vobis fructus ex iuſtitię operibus: nã per bonaopera certiorẽ facitis veſtrã ſpẽ. Hinc Spõſa dicebat: Sub vmbra illius quẽ deſideraueram ſedi: & fructus eius dulcis gutturi meo, q̃ enim vmbra viatori, id ſpes homini Chriſtiano in hac vita eſt. Et hic eſt fructus quẽ modo colligit iuſtus: qm̃ debet in ſpe qui arat arare, & qui triturat in ſpe fructus ſuſcipiendi, ait Paulus. Dicitur autẽ vmbra ſpes Chriſtiana: quia eſt eorũ quæ in ſe non videntur, ſed in figuris, ac vmbris dũtaxat, in quibus fides Deũ nobis oſtendit. Spes quippè eſt eorũ quę non videntur. Nã q̃ videt quis quid ſperat? ait Paul. Eſt quidẽ eorũ quæ nõ videmus: expectamus tamẽ videre. Vnde ſubinfert Paulus. Si autẽ quę non videmus ſperamus, per patientiam expectamus, nã quia ſpes Chriſtiani eſt eorum quæ per volũtatem Dei & gratiã diuinam conſequi debet; hinc fit q̃ hic per patientiã expectat, quãdò voluntas Dei fuerit illi dare. Nihilominus hunc fructum modo colligit, qui eũ gaudio afficit eleuatque deſideria ſua ad cœleſtia. Hinc Spõſa aiebat, Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Prius læuã ſub capite Sponſę habet Sponſus, fingit enim Sponſa quod Sponſus manu læua leuabat caput eius, quoniã in rei veritate ſpes mentẽ & cogitatus noſtros leuat ad Deum. In cauſa eſt ſpes q̃ iuſtus caput eleuet ad cœleſtia, nec illud depreſſum ad terrena habeat. Secundũ illud q̃ Dominus iuſtis dicit: Reſpicite & leuate capita veſtra: quoniã appropinquat redẽptio veſtra, Hoc eſt, dicere: Spes hæc quod iã bonũ veſtrũ appropinquat; debet eſſe in cauſa q̃ caput prę gaudio leuetis, nam triſtitia deprimit illud. Et deindè in alia vita dextera eius amplexabitur me; cùm me ſibi iunget illa mirabili vnione qua eſſentiam ſuã cum meo intellectu copulabit. Tunc enim erit gaudium meũ plenum. Interim ſpes me ſuſtinet, læua eius eleuat caput meũ, nam per lęuam præſens ſtatus, per dexteram verò futurus deſignatur. Hæc eſt enim aqua illa quam Dominus pollicitus eſt Samaritanæ, quę ſacit animam ſalire in vitam æternam. Hæc quippè ſpes animã ad ſuperna præ gaudio ſalire facit. Quare ſemper in Eccleſia Dei erit hæc lętitia: quoniam ſemper cauſa hęc lætitiæ in ea perſeuerabit. Vnde & Pſalmiſta dicit: Sicut lætantium omniũ habitatio eſt in te. Cõgregatio lætantiũ eſt in Eccleſia, qui hac ſpe gaudent & ſuſtinentur. Ideò enim cõparatur vineæ: quoniã fructus quos fert lætitiam cauſant ſicut vinum. Et ſæpẽ circundedit ei. Hęc ſępes quę vineam hãc ambit & munit; Lex Dei eſt decẽ illa præcepta, quę ſic totã Eccleſiã muniunt, vt nullum relinquant locum, quo poſsit fur, aut beſtia ſe intromittere. Nec enim opus vllum malum eſt, q̃ in illis Decalogi præceptis nõ ſit prohibitum, nec opus vllum bonũ, q̃ ibi non ſit mandatum. Quare qui ea ſeruauerit, vndiq; ſeptus erit. Nam quodlibet vitium quod te aggredi contendit; inuenit murũ, ac propugnaculũ quod eius obſtet ingreſſum, ſi enim te voluerit adoriri ſuggerens, vt falſum contra proximum tuum dicas teſtimonium, protinus octauum mandatum illi obuiam venit, atq; repellit, quo prohibetur ne falſum teſtimonium aduerſus proxi-

Eccleſiaſtici 25.

Ioann. 4.

Pſal. 86.

Pſal. 122.

Oſeæ. 10. Secũdum. 70.

Cant. 2.

1. Cor. 9.

Rom. 8.

Luc. 21.

Cant. 2.

mum noſtrũ dicamus. Idem de adulterio, de homicidio, & de alijs peccatis dices. Habes enim quid reſpondeas, & quo hoſtem propellas dicens, Non hoc facere debeo: quoniam prohibitũ eſt à Deo meo, & contra legem ac imperium eius facerem. Sic enim pudicus ille iuuenis Ioſeph inhoneſtę mulieri reſpondit: Quomodo poſſum facere verbum hoc, & peccare in dominũ meũ? Acſi diceret: Vetitum hoc eſt à Deo, non poſſum contra Dei prohibitionẽ ire. Ampliſsimus murus lex Dei eſt, quæ omnes aditus claudit: ita vt non ſit locus quo hoſtis ingredi valeat? Quarè numero decenario clauditur, qui omnibus numeris perfectior eſt, imò qui in ſe omnes numeros includit. Nam cùm ad decem acceſſeris deſinit numerus, & incipis ſicut à principio numerari decem & vnum, decem & duo, &c. vſq; ad viginti, vbi deſinit ſecũdum decenariũ, & protinus reincipimus ab vno, viginti & vnũ, viginti & quatuor, &c. Lex ergo Dei omnib⁹ eſt numeris abſoluta, nec ei aliquid perfectionis deficit: quare optimus eſt animæ murus. Si verò tu aliquod præceptum eius frangis, iam aditum aperis inimico: idẽ enim eſt acſi totus corruat murus. Nam ſi ſulfureis tormentis hoſtis partem aliquam muri diruit; & ſi totus murus non cadat, idẽ eſt, acſi totus murus corruiſſet: quoniã per illam partem dirutam, hoſtes ciuitatem capiant. Nam ſi idem dãnum mihi infertur per hanc partem muri dirutam, ac ſi totus corruiſſet: idem debet eſſe iudicium. Sic, ſi vnum ex præceptis tranſgrediaris, iam habet hoſtis quoad te ingrediatur: quantum ad hoc idem eſt iudicium, ac ſi omnia præcepta omitteres. Nã ſic amittis Deum per trãſgreſsionem vnius præcepti, ac omniũ. Et diabolus per vnũ mortale peccatum ſic te capit, ac ſi mille committeres, licet per multa peccata maiorẽ ei additũ pares. Et ſic intelligitur ſententia illa Iacobi, qua dicit: Qui in vno offenderit factus eſt omniũ reus, idem eſt, ac ſi in omnibus offenderes, in hoc ſenſu, quòd ſic cotemnitur legiſlator in tranſgreſsione vnius mandati, ac ſi omnia prætermitteres, licet maior contẽptus ſit in trãſgreſsione omnium quã vnius, tamẽ lex frangitur per vnius mãdati prætermiſsionẽ, & fit reus æternæ pœnæ, ſicut per trãſgreſsionem omniũ. Veluti qui vnũ anulũ cathenæ frangit totã cathenã frãgit: ſic lex Dei per decẽ præcepta tanquã decẽ anulis anectitur, qui autẽ vnũ fregerit, totã diruit legẽ: quoniã totus legis ordinẽ prætermiſit, quę omnibus ſuis partibus conſtabat. Sed ad hoc præparetur torcular q̃ paterfamilias in hac vinea fodit, q̃ ſignificat pœnitentiæ Sacramentũ. Nam licet omnia Sacramenta torcular hoc conſtruant (nam omnia muſtũ huius botri exprimũ, atq; ſtillant) pœnitentia tamen proprior peccatoribus eſt medicina. Hi quippè ruperunt murũ, diruerunt ſæpẽ, cũ legẽ Dñi tranſgreſsi ſunt. Quare pœnitentia cum lapide grandi timoris cõtritionem incitat, quæ trabes eſt huius torcularis, animam præ dolore præmens, & ita fortiter conſtringens, vt eã faciat exprimere lacrymas quibus & malitia ipſa pellatur foras. Ita vt tali põdere anima exiccetur, conſtringatur dolore, pœnitẽtia, operibus ſatisfactorijs, ieiunijs diſciplinis, eleemoſynis. Eleemoſyna quippè exiccat burſam, ieiuniũ carnis virorẽ arefacit: ita q̃ veri pœnitẽtes in ipſo aſpectu marcidi ac exiccati incedant, ſicut remanet vba poſtquã trabes ſimul cũ pondere ſaxi ſuper illã ſtetit. Et ad hoc propoſitũ intelligunt aliqui illud Pſal. 118. Factus ſum ſicut vter in pruina. Vter quippè poſtquã muſto euacuatus eſt, gelu & pruinę ſolet relinquit, vt ſic exiccetur à priſtino humore & cõſtrigatur. Sic veri pœnitẽtes facere ſolent. Euacuata prius malitia, corpus ad opera ſatisfactoria exponunt, ad ieiunium, ad gelu mediæ noctis, ad flagella: vt ſic conſtringatur quantũ licentia peccandi ad vitia ſe extenderat, & ſic exiccetur ab humore priſtino vitiorum. Et id ſaxũ timoris Dei facit excitando contritionẽ, quæ lacrymas exprimat, atq; reliquias oẽs priſtinæ vitæ arefaciat, & ſic peſsimus humor expellatur. Sic autẽ oppreſſum corpus & conſtrictum poteris, ac cæteris animalibus exponat, ſicut vinaria vbarũ, quæ ſunt reliquiæ vbæ iã expreſſę, exponuntur. Hoc eſt, corpus ſuũ omnibus laborib⁹ offerat, nec vlli parcat incõmodo, non curans an porci, hoc eſt, immundi homines conculcẽt illud, aut canes oblatrent contra illud. Verus quippè pœnitens nihil pendit carnẽ ſuã & paruã de illa curã gerit. Lapis hic timoris Dei ſic oppreſſum, ac conſtrictum habebat ſanctum Iob, quòd cogebatur dicere: Semper enim quaſi tumentes ſuper me fluctus timui Deum: & pondus eius ferre non potui. Conſidera quanto concutiatur horrore ille qui per medios fluctus in mari nauigat; cùm videt ſuperſe criſpantes aquarum fluctus, qui

Gen. 39.

Simile.

Iacob. 2.

Simile.

Pſal. 118. Simile.

Iob. 31.

qui iam iam ipſum deuorare videntur: ſic Iob iudicia Dei præ oculis habebat, & quaſi iam tempeſtas illa ignis iræ Dei ſuper illum arderet, ſic timebat Deum, & pondus eius ferre non poterat. Quid mirũ ſi Angeli qui fortiores nobis ſunt id ſuſtinere nequeãt? Secundùm illam Petri ſententiam in epiſtol. 2. capit. 2. qua dicit Angeli virtute & fortitudine cùm ſint maiores, non portant aduerſum ſe execrabile iudicium. Quid faciet homunculus, qui neccu licis morſum ſuſtinere poteſt? Igitur in hoc torculari pœnitentiæ exprimi debet, quicunque ſaluus eſſe vult. Quare elegan ter diuus Auguſtinus docet, quòd titulus Pſalmi. 83. qui incipit. Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum eſt hic. Pſalmus pro torcularibus. Acſi vellet dicere, qui in illa pulcherrima atria Domini voluerit intrare, hunc titulum ſibi præfixere debet pro torcularibus, hoc eſt, quòd prius in pœnitentiæ torculari expreſſus ſit ſi peccata habet, vel in alijs Sacramentis, in quibus etiam ſanguis Chriſti exprimitur: nam ſine titulo ſanguinis Chriſti nullũ ius adquiri poteſt ad tabernacula Dei. Hinc enim, & Paulus ait. Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidẽ in ſanguine ipſius. Hic eſt enim & titulus & ius, quo ingredimur in atria Dei. *Et ædificauit turrim.* Charitas eſt turris fide, in qua vinũ expreſſũ põdus timoris Dei ſeruatur. Aſcendit quippè homo ad altitudinẽ amoris Dei, in quo perfectio vitæ Chriſtianæ conſiſtit, cui timor ſaltem ſeruilis (vt Auguſtinus docet) hoc obſequiũ præſtitit quod ſeta ſutori. Deſeruit enim illi ad introducendum filum, quòd cùm introducitur expellit illam. Sic timor Dei eſt initium Sapientiæ. Nam confiderans peccator Dei tremẽda iudicia, ad illũ timore correptus accedit. Deindè per virtutum exercitia, Deum agnoſcens illũ propter ſe amat, eius maximam bonitatem expertus; & tunc foras mittit timorem, vt Ioãnes docet dicens: Timor non eſt in charitate: nã perfecta charitas foras mittit timorẽ. Expreſſus etiã peccator in prælo timoris: recondatur in cellario amoris. Ad hoc enim deſeruiebat turris, vt ibi recõderetur vinũ à torculari eductum. Hoc etiam maxime faciebat Sponſa, quòd à prælo timoris ad turrim amoris tranſlata eſſet cùm dicebat: Introduxit me Rex in cellam vinariam: ordinauit in me charitatem, *Alli me ordeno de amor.* In torculari ordinauit in me timorem, ſed inde tranſtulit me in cellarium amoris, & ordinauit illũ in me: hæc quippè eſt via ad amorẽ timor. Nec mireris quòd charitatem turrim appellemus: ſic enim eam vocauit Spiritus ſanctus, cùm dicit: Sicut turris Dauid collum tuum, id eſt, amor. Nam ſicut collum cætera mẽbra capiti iungit: ſic charitas totum hominẽ vnit cum Deo. Ea propter eã vocat Paulus vinculum perfectionis, cũ dicit: Super omnia charitatem habete, quòd eſt vinculum perfectionis. Quoniam facit hanc perfectiſsimam vnionem iungendo animam cũ Deo; in quo tota ſua perfectio cõſiſtit. Turris in altum eleuatur: charitas ſuper omnia creata ſublimior eſt. Super omnia (ait Paulus) charitatem habete, ſuper omnia creata debet ſe iſte amor eleuare. Cœleſtia quippè omnia penetrat, nec in ipſis choris Seraphin, aut Cherubin ſiſtit: ſed aſcendit quo altius aſcendere non valet, nempè vſque ad ipſum Deum. Turris fortis eſt amor. Quid fortiùs hoc diuino amore? de quo dicitur: Fortis eſt, vt mors dilectio. Et Paulus dicebat: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Nec mors, nec vita, &c. nec Angeli, &c. quoniam nec ipſum cœlũ hanc turrim concutere poterit. Quã fortiter munita erit anima, in qua hic diuinus amor ſplendet: quoniam nec mors, nec portæ inferi aduerſus eam præualebunt. Ex turri tota circunſpicitur vinea: quare ſpeculatores in ea conſiſtere debent, eo quòd charitas ſecũ adfert fidem, quæ omnia circunſpicit. Fides quidẽ ſine charitate poteſt eſſe, vt in peccatore inuenitur: charitas verò ſine fide conſtare minimè valet. Hæc ergo eſt turris ſpeculatorũ: eo q̃ charitas fidem excitat, vt attente circunſpiciat quæ vineæ dãnum, aut incõmodũ afferre queant, vt illis opportunis auxilijs occurrat. Hãc ergo vineã taliter ornatam, atq; munitã Deus locauit agricolis: vt redderẽt ei fructum temporibus ſuis. Et licet iſti agricolæ præcipuè ſint prælati, & Eccleſiaſtici, quibus ſpecialiter huius vineę præcipua eſt cura cõmiſſa: tamen etiã quilibet fidelis habet annexam curam animæ ſuæ, & tenetur in hac vinea quæ eſt Eccleſia fructificare. Nec enim vt otioſè viueret adductus eſt ad illã; ſed vt operaretur, & fructificaret Deo. Poſuit Deus hominẽ in paradiſo: vt operaretur. Paradiſus Domini eſt hæc Eccleſia, in quo bonis operibus ac laboribus incumbere debemus. Ad hoc quippè agricolæ locauerunt vineam, vt la-

2. Petr. 2.

D. Aug. Pſal. 83.

Ad Ro. 3.

Simile.

1. Ioan. 4.

Cant. 1.

Cant. 4.

Coloſ. 3.

Cant. 8.

Rom. 8.

Geneſ. 2.

bore ſuo colentes illam, & fructus dominò ſuo tempore opportuno ſoluerent. Agricolæ ſumus: in hac vinea laborare debemus. Nullus te prætermittat dies, ô homo fidelis, in quo aliquod opus meritorium nõ opereris. Quolibet enim die præter inter nos actus diuini amoris, aliqua opera bona etiam exterius exercere debes, ſiue eleemoſynam aliquam tribuendo, ſiue orationes aliquas recitando, ſiue aliquod aliud
Exemplũ. bonum opus faciendo. Imperator quidam Romanus dixit, quòd tunc videbatur ſibi diem illum perdidiſſe, in quo aliquem nouum amicum ſuis bonis operibus non acquiſiuiſſet, ſic fidelis quilibet illum diem exiſtimet amiſiſſe: in quo aliquem gradum charitatis, & amicitiæ Dei non acquiſierit, quod & peractus internos amoris, & per externos miſericordiæ acquiritur.
Luc. 16. Scriptum quippè eſt: facite vobis amicos de mãmona iniquitatis. Aliàs tanquam otio
Matt.20 ſum arguet te Dominus vineę dicens: Quid hic ſtas tota die otioſus? Nec poteris vanas excuſationes prætexere, quia nemo te cõduxerit: cùm à die quo nomen Deo in baptiſmo dediſti conductus ſis ad operandum in hac vinea, in qua qui non laborat defe-
D. Augu. ctuoſus eſt, ſecundùm illud Auguſtini dic-
D. Bern. tum: Qui non proficit deficit. Et D. Bernard. ait. Non progredi in via Dei, regredi eſt. *Et peregre profectus eſt.* Deus ſemper eſt præſens, per eſſentiã, potẽtiam, & præſentiam: tamẽ dicitur abſentari metaphyſicè, tàm ex parte ipſius, quàm ex parte noſtra. Ex parte ipſius, quia dimittit hominem liberum, acſi nullam eius curam haberet. Quaſi diceret: Has diligẽtias fecit Dominus in vinea ſua: & nihilominus hominẽ liberũ relinquit, vt faciat, ꝙ voluerit, ſiue reddere fructus velit, ſiue contra Dominum reuelare. Sed ex parte noſtra dicitur Dominus proficiſci: quoniam ſic ſe habet homo in operibus ſuis, acſi nullũ haberet Dominũ, ſed dicunt illud quod impij di-
Iob.22. cebant: Nubes latibulũ eius circa cardines cœli per ambulabat, nec noſtra conſiderat.
Similc. Fingunt enim impij longã Dei abſentiam, vt liberius ſuis vitijs vacare queant. Quemadmodũm, & pictores depingunt quædam in tabula, quę fingunt ꝙ de longè aſpiciuntur, & ideò parua ea faciũt. Sic peccatores fingunt Deũ, & iudicia eius, imò & mortẽ
Prouer. 7. longiſsimè diſtare: & ideò parua eis videntur vnde & contẽnunt ea. Id eſt, ꝙ mulier illa ornatu meretricio occurrens vecordi iuueni dixit: Victimas pro ſalute deuoui hodie reddidi vota mea. Idcirco egreſſa ſum in occurſum tuũ, deſiderans te videre, & reperi. Intexui funibus lectulũ meũ ſtraui tapetibus pictis exÆgypto. Aſperſi cubile meũ myrrha, aloe, & cinamomo. Veni enebriemur vberibus & fruamur cupitis amplexib⁹, donec illuceſcat dies. Nõ eſt enim vir in domo ſua abijt via longiſsima, in die plenæ Lunæ reuerſurus eſt in domũ ſuã. Sic caro hæc mer etricula rationẽ, quæ viri vicẽ gerit aliquãdo decipere ſatagit, ſuadẽs Deũ & diẽ mortis longiſsimè diſtare, & ꝙ prius mille circulationes voluet luna quã veniat: vt ſic interim cupitis fruatur voluptatibus, & ſe totũ homo vitijs tradat. Et tamẽ quando *Luc.12.*
min⁹ expectat veniet Dñs ſu⁹, & ponet partes eius cũ hypocritis, vt nos admonet Chriſtus per Lucã. *Cũ autẽ tẽpus fructuũ appropin quaſſet miſit ſeruos ſuos*, hoc eſt, prædicatores, *ad colligẽdos fructus*, hoc eſt, bona opera grandia & vera charitatis. Hoc enim eſt, ꝙ prædicatores maximè exigere debemus, licet ob hoc indignentur aduerſum nos homines. Nouiſsimè autẽ miſit filium, dicens ſecundũ Lucam. Verebuntur forſan filiũ
Luc. 20. meũ. Et cũ in Deo nõ ſit, forſan, ſed omnia nuda & aperta ſint oculis eius: per hoc ꝙ dicit forſan ſe accõmodat noſtro modo intelligendi. Vt per hoc intelligamus quanti faciat Deus ſalutẽ noſtrã: vt etiam in re dubia (ſi apud Deũ eſſet dubiũ) & ſpes aliqua
Simile. licet in certa eſſet ꝙ conuertereris ad eum miſiſſet ob hoc forſan tibi filium ſuũ. Inter homines ſic eſt modus loquendi. Quandò à te exigitur res grãdis & magni pretij, vt eã pro amico tuo expẽdas reſpondere ſoles ſi certus eſſem ꝙ hoc illis prodeſſet, certe ego hanc rẽ pretioſam periculo exponerẽ: ſed
Simile. in re incerta illã profundere nõ videtur hominis eſſe cordati. Pharmacũ parui pretij benè poteſt in re dubia periculo exponi, forſan vtile erit infirmo: ſed medicamentũ
Simile. magni pretij niſi certò ſcias ꝙ proderit in dubio nõ expendes illud. In hoc tamen tua bonitas (ô Pater Deus) omnẽ hominũ bonitatẽ in infinitum excedit, ꝙ rẽ tã inæſtimabilẽ qualis eſt vita filij tui periculo exponeres, ob hoc ſolũ ſi fortè hominũ ſaluti prodeſſet, vel nõ, ꝙ verba hęc Lucæ ſignificare videtur, forſan verebũtur filiũ meũ. Fortè benè ſe habebũt cum illo, & ad hoc periculũ illũ mittere volo. Sic ſe videtur hic ha
Simile. bere Deus, ac homo qui alterũ plus nimio diligit, & tamen improbus eſt & ingratus, & ſæpè

ſæpè malũ ꝙ bono reddit illi; & cũ vides illũ adhuc affectũ ingrato illi, & velle illi de nouo benefacere dicis illi. Cur adhuc ꝑmanes cum homine iſto ingratiſsimo? Eadẽ faciet & modò quæ altera vice fecit. Ille verò qua ſi amore ebrius reſpõdet. Ne dicas tale. Forſan hac vice reſipiſcet, & confundetur, cùm tot videat beneficia mea in ſe collata, forſan id attendet. Sic Deus cui homo ingratus tot fuerat vicibus, adhuc & filium ſuum mittere vult illi dicens, forſan verebuntur filium meum. Quòd ſi non fecerit Domine Deus, nonne præſtat quòd homo pereat, quàm quod tantus filius tali exponatur periculo? Nam ſi perierit orbis terrarum quid ad te? Dimittite me, ait Domin⁹, forſan verebuntur illum. Quòd ſi attendas in Deo nõ eſſe, fortè, ſed oĩa certiſsimè ſciri, & ſciens, & prudens miſiſſe filium ſuum, cùm cognoſceret quanta illi mala ab hominibus facienda eſſent: magis per hoc viſcera Dei tibi patebunt. Et ita fecerunt homines occidendo filium Dei, vt hæreditatem ſibi vſurparent. *Quid ergo faciet illis agricolis? Malos malè perdet, & vineam ſuam alijs agricolis locabit, qui reddant ei fructus temporibus ſuis.* Tunc ſuo tempore fructum reddet Chriſtianus, quando oblata occaſione alicuius virtutis illam exercet, vt cùm opus eſt patientia aut miſericordia, illa vtitur. v.c. cũ te alius iniuria afficit, ſi tunc patienter ſuſtinet,
1.Pet.2. iam reddis fructũ tempore ſuo. Similiter cũ fratrẽ neceſsitatem patientem videris, & illi tua eleemoſyna ſuccurreris; iam facis fructum tempore ſuo, exemplo Chriſti Domini, qui cùm malediceretur non maledicebat, cum pateretur non cominabatur hoc eſt. Exercebat patientiam cũ maximè opus
Pſal.1. erat. Et ita reddebat fructus tẽporibus ſuis. Quare de iuſto dicitur. Et erit tanquam lignum quod plantatũ eſt ſecus decurſus aquarum, quòd fructum ſuum dabit in tempore ſuo. Nulli dubium eſt, quod ad quemlibet actum meritorium indigemus Dei auxilio ſpeciali: quia ergo iuſtus appropriat adcurrentes aquas gratiarum, & prope fontẽ qui eſt Deus habitat, ideò ſuo tempore opportunos fructus facit, nunc ieiunat, audit conciones quia tempus vtriuſque eſt, alio tempore aliud opus facit, quia id tunc temporis opportunitas exigit. Cùm iniuriam patitur tacet, cùm inſtat neceſsitas eleemoſynam tribuit, & ſic de alijs. Tu autem inutilis ac ocioſe Chriſtianæ, qui virtutes quas in baptiſmo ſuſcepiſti ocioſas habes, nec vnquam vteris illis: mereris certe, vt Deus illas à te tollat, & alijs facientibus fructus earum conferat. Qua propter Deum exoremus, vt nobis ſuam gratiam ad rectè operãdum largiatur, vt dando fructus temporibus ſuis ipſe etiam præmium ſuo tempore nobis conferre dignetur, Amen.

Poteris etiam hic dicere quomodo ſit plã- *Alia matanda vinea hæc. Nempè tribus radicibus* *ralitas.*
debet quælibet vitus radicari, prima eſt fi- *Simile.*
des, nam accedentem ad Deum oportet primùm credere. Sed obſeruandum quod quẽadmodùm cùm radix in terra figitur oportet terram quæ ibi erat extrahere, ſic adhoc quod fides radicetur in anima, oportet rationes inferiores ac terrenas foras mitterè, vt ratio omnis cædat fidei, & in eius obſequiũ omnis intellectus captiuetur. Id enim voluit Dominus dicere Petro, cùm eius diuinitatem confeſſus eſt, cum ait: Beatus eſt Symõ *Matth.16*
Bariona, quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cœlis. Nec enim rationes humanas ad hæc attingere poterant. Et Paulus ait: poſtquàm placuit ei *Gal.1.*
qui me vocauit per gratiam ſuam, vt reuelaret filium ſuum in me: continuo non acquieui carni & ſanguini. Hoc eſt, protinus omnes humanas rationes, id eſt eas ad quas ratio humana pertingere poteſt extraxi, vt darem locum huic radici quæ fides eſt. Poſt radicatam tamen fidem rationes ac cõgruẽtias quærere, quibus allectus intellectus tã quam proprijs rebus, ſuauius aſſentiatur veritatibus ſupernaturalibus, & ſic in ſolatium fidelium rationibus ſibi notis videre concinnas eſſe veritates fidei, hoc laudabile eſt, vt ſic ſemper ſimus parati omni poſcenti nobis rationem reddere eius quæ in nobis eſt fides ac ſpes, vt Petrus nos docet. Verùm hæc radix ſola non ſufficit, vt huic in hæreamus viti: quia non ſuggit vitis pinguedinem. Oportet alteram radicem plantare, & hæc eſt charitas, quæ omnia merita Chriſti ſuggat, eo quod ſine charitate nulla alia virtus Deo acepta ſit. Quarè Paulus dicit. Cha- *1. Cor.13.*
ritas patiens eſt benigna eſt, &c. Ac ſi diceret. Nec patientia, nec benignitas, nec vlla alia virtus abſque charitate prodeſt. Charitas omnes alias virtutes connectere ſibi debet. Nam fides ſine charitate; eſt veluti planta in ſterili, ac frigida terra plãtata, quę nullum fert fructum maturum. Charitas ergò eſt ſecunda radix quæ totam iugit animã, & eã firmius vnit viti qui eſt Chriſtus. Quarè Paulus Epheſ.3. flecto genua mea (ait) ad *Epheſ.3.*

Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur: vt det vobis ſecundùm diuitias gloriæ ſuæ virtutem corroborari in interiori homine, habitare Chriſtũ per fidem in cordibus veſtris, in charitate radicati, & fũdati. Vult enim Paulus, quòd fides quæ eſt in intellectu, per charitatem etiam extendatur ad voluntatem quæ dicitur cor. Nam fides eſt habitus ſpeculatiuus, fiat per opera & amorẽ practicus: nam intellectus, per extenſionẽ ad opus fit practicus, vt Philoſophi dicunt, & tunc iam radices totam occupabunt terram. Quibus & tertia radix addenda eſt, nẽpè ſpes, quę tamen ſine charitate non fructificat. Hæc eſt, fiducia illa quam in Deo habere debemus: quatenus gratia ſua adiuti mereamur vitam æternam. Et hæ tres radices ſunt, illæ tres virtutes Chriſtianæ, quæ nobis in Baptiſmo infunduntur, quibus plãta hæc fidelium conſtat, & permanet. Scriptum quippè eſt, quòd funiculus triplex difficile rũpitur. Torcular facito: memoriam aſsiduam paſsionis Chriſti. Nam quemadmodum qui torcular calcant plenos muſto videmus facies, manus, pedes, veſtes, & omnia quæ habent: ſic memoria paſsionis Chriſti continua animam, & corpus adimplet. Nam ſi loquitur, de ſanguine Chriſti, ſi cogitat, ſanguinem Chriſti; ſi lacrymatur ſanguineas ſtillat guttas, ſi manum extendit ad pauperem, vt eleemoſynam porrigat, hoc in memoriam paſsionis Chriſti facit, denique omnia in hunc deſtinat finẽ. Quare rubro indumẽto triũphans cœlum intrauit, quam Angeli interrogabunt dicentes. Quare rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? Ipſe autem reſpondebit dicens. Torcular calcaui ſolus, hoc eſt, ſemper cogitatione hoc calcaui torcular ſãguinis Chriſti, & id circo rubrum eſt veſtimentum meũ. Lauaui quippè in vino ſtolam meam, & in ſanguine vbę pallium meum. Quòd eſt dicere lauaui ſtolam meam in ſanguine agni. Et debes etiam feras à vinea arcere, ne demoliantur vineas; ſicut Spõſa vulpeculas paruulas volebat capere, quæ ſunt initia malorum. Sub obtentu bonę amicitiæ multos cum fœmina miſcere ſermones: vulpes paruula eſt, interfice eam: creſcet enim paulatim in magnum malum. Idem de eo qui non vult loqui cum alio à quo aliquã accepit iniuriam, nec enim ex ódio hoc facio dicis, ſed ad euitanda maiora mala: & tamen ira creſcit in odium, & animã faciet homicidam, & ſic de alijs poteris dicere. Item aduerte quod iſti agricolæ interfecerunt homines iſtos: quia exigebant fructus. Si enim folia petiſſent, nõ iraſcerẽtur eis: Quippè illis prędicatoribus mũdus iraſcitur, qui fructus petunt, vt reſtituas aliena, vt dimittas illicitos contractus, etiam ſi tibi magna lucra pariant, Epiſcopum vt det pauperibus bona ſua non conſanguineis, vt vigilet ſuper gregem, & ſic de alijs. Si enim ſolùm exigerent, vt ſacrum audirent, vt roſarium virginis recitarent, dũmodo in his quę ipſi maximè volunt non mutires, non vtiq; ſuccenſerent tibi. Nam ſi Dominus à Phariſæis ſolùm exegiſſet, vt templi ſacrificijs aſsiſterent, orarẽt in angulis platearum, legem ſcriptam coram oculis haberent: nunquam illum occidiſſent, hęc enim folia erãt. Exigebat tamen ab eis fructus, nempè propria elargiri, aliena non concupiſcere, & his ſimilia. Ideò tãto illum proſecuti ſunt odio. Quarè ficus quæ ſola folia habebat maledicta eſt a Domino. Vndè in Cãticis dicitur. Vinea fuit dilecto in ea quæ habet populos: vir dabit pro fructu illius mille argenteos. Vir ait non mulier. Homines enim effeminati folia volunt, vir autem fructus, pro quibus mille argenteos, hoc eſt, auctum pretiũ dabit. Sed in hoc quod pater iſte familias alios, & alios ſeruos miſit, cùm hos occidiſſent illos vulneraſſent Dei erga peccatores longanimitas nobis proponitur, qua peccatores tollerat, ſemel & bis, & altera vice, vt conuertantur. Quarè comparatur Deus columbæ manſuetiſsimo animali, quæ & oua parit, & pullos procreat, & homines retorquent capita illorum, & occidunt eos, & nihilominus altera vicæ oua, & pullos procreat, & occidunt illos, & non ceſſat ſimiliter alia, & alia vice id facere. Sic bonꝰ Deus nobiſcum ſe habet. Generat enim bonam mentem ſancta propoſita in peccatore: at ille facile interimit ea, nec ideò ad his procreandis alia, & alia vice ceſſat Dominus. Imò occaſiones peccandi à nobis tollit, & facit quod Dauid, cum Saule qui cum ſterteret ibit ad tabernaculum eius, & cũ poſſet illum confodere lancea noluit, ſed lanceã, & ſcyphum tullit ab eo. Sic Deus cùm poſſet in peccatis dormientem confodere lancea iræ ſuæ, non facit, ſed ſcyphum, & lanceam tollit, hoc eſt, occaſiones peccandi aufert ab eo, ne voluptatibus, aut rixæ indulgere valeat. Hæc poſt tot iã dicta breuiter, & tumultariæ dicta ſunt: tu poteris prout

Eccleſ. 4.

Eſai. 63.

Gen. 46.

Cant. 2.

Cant. 8.

Similit.

1. Reg. 26.

prout videtur ampliare.

Sed nunc oportet aliquas literæ difficultates explicare. Nam lucas commemorat hanc ſententiam malos male perdet, &c. Chriſtum Dominum dixiſſe Matthæus autem dicit hanc Phariſæos dixiſſe. Diuus Auguſtinus putat quod aliqui eam dixerunt, & Dominus illam approbauerit. Alij dixerũt, abſit; vt Lucas refert: Sed melius D. Chryſoſtomus dicit. Prius quidẽ illos hanc protuliſſe ſententiã, non intelligentes ſe ipſos ſuis verbis condemnare, & Dominus ſuis verbis approbaſſe illam: ſed quod cùm ex verbis Domini intellexiſſent ad ipſos loqui dixiſſe, abſit. Non quod retractarent dictũ; ſed quod non conſentirent ipſis id conuenire. Ac ſi dicerent. Iuſtum eſt quod id faciat Dominus vineæ; abſit autem quod nos ſimus qui filium Dei interficiamus. Et dicit illis Ieſus. *Nunquam legiſtis lapidem quem reprobauerunt ædificantes hic factus eſt in caput anguli, à Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris?* Cùm Iudæi dixiſſent abſit probat ſuam veritatem teſtimonio Scripturæ, vt eos confundat. Et ait: Nunquam legiſtis. Velut dicit Lucas quid eſt ergo quod ſcriptum? Ac ſi diceret quomodo dicitis non hoc de vobis dici; cùm in Pſalmo illo. 117. qui de Meſsia loquitur ſcriptum ſit, quòd Meſsias deberet eſſe tanquam lapis reprobatus à vobis, qui tanquam ſtructores templi habemini quorum eſt iudicare de lapidibus coaptãdis, vel proijciẽdis? Hoc eſt, de vera vel falſa doctrina. Et quod vos deberetis repellere Meſsiam, & eius doctrinam, tanquam minus conuenientem ædificio Synagogæ: Et tamen quod hic lapis deberet in alio ædificio, nempè Eccleſiæ Gentilium, tanquam clauis ædificij admitti, & ex vtroque populo vnum connectere, & vnum ex duobus conſtruere templum: quòd non caſu ſed à Domino ex propoſito factum eſt. Quòd maximè nos miramur. Quod populus Gentiliũ qui reprobatus fuerat à Domino admitteret verum Meſsiam: quem vos proprij ſerui, & electi expuliſtis, & quod illi ad Regnum cœlorum admittantur, & vos eijciamini foras. Hoc enim eſt myſterium illud quod Paulus ad Epheſ. dicit fuiſſe hucuſq, incognitum. Quòd gẽtes eſſent comparticipes, & concorporales Chriſto. Vult ergò in hoc Dominus ordinem vẽturæ hyſtoriæ texere; oſtendendo quod ipſe quidem eſſet occidendus reprobatus ab ipſis, ſed à Deo exaltandus, & ſic ab ipſis auferendum verbum Dei, & dandum nouæ genti. Sed pro maior explicatione notandũ. Quod in hac authoritate caput ſummitur pro ſummitate, & cacumine id eſt, *fue la cima*, & vltimus ædificij lapis. Nã Chriſtus fuit finis legis, vt Paulus ait, & in ſua perfectione poſuit ædificium huius templi ſpiritualis. Nam in Hebræo eſt vocabulum, ros, quod ſignificat culmeno & faſtigiũ: quoniã ibi vbi dicitur aſcendebat Dauid cacumen montis eſt in Hebręo, ros. Igitur quandò aliquod magnum ædificium conſumatur omnes lætantur, & feſta celebrant, vt in cõſummatione templi Salomonis viſum eſt. Quia ergò Chriſtus erat conſumatio huius ædificij, qui illud in ſua perfectione conſtruebat: ideò applaudunt ei populi, vt die anteacta vidimus. Aggeus quippè totus feſtiuus ait. Magna erit gloria templi huius, quàm prioris. Templum illud materiale nunquam ędificatum eſt, in ea perfectione in qua fuit cõditum à Salomone, quando ex finibus terræ gentes, & reges properabant, vt viderent illud. Ergò non de illo templo loquitur Propheta, quòd iam omnino finitum eſt, & deſtructum: ſed de hoc templo, quòd nos colimus, nempè Eccleſia Dei cuius caput atq; conſumatio Chriſtus eſt. Et ideò læti ſuſcipimus illum. Et aduertendum quod in Hebræo fœmini nigeneris eſt relatiuũ iſtud, & videtur lapidem referre. Sed tamen familiare eſt Hebræis fœmininum genus pro neutro vſurpare quo carent, vt eſt illud, vnam petij à Domino; pro vnũ petij. Et illud in hac cognoui pro in hoc cognoui. *Et qui ceciderit ſuper lapidem conteret eum.* Tria à ſe repulſerant Phariſæi cum dixerunt abſit, nimirum quod reiecturi eſſent Chriſtum filium Dei, quòd ob id eſſent perdendi, quodque ablata ab eis vinea Domini alijs eſſet tradenda. Primum, & tertium teſtimonio Pſalmi eis probauit: nunc autem ſecundum probat ex eadem authoritate. Nam quia ſcriptura vocat Chriſtum lapidem, id efficiet quod lapis facere ſolet. Si enim vas teſteum tetigerit lapidem confringetur: ſi verò ex eminenti loco ſaxum grande ſuper vas cæciderit omnino comminuet eum, ita vt nulli vſui ſit aptum. Impingere homines ex luto conditos ſuper hunc lapidem ofendendo Chriſtum; confringit quidem animam, non tamen comminuit eam quoniã reparari poteſt; nullum enim eſt peccatum quod deleri non poſsit. Si vero iratus Chriſtus omnem iram ſuam ſuper peccatorem præcipitauerit, eos

D. Augu.

D. Chryſ.

Pſal. 117.

Epheſ. 3.

Rom. 10.

Aggei. 2.

eos taliter comminuet quod nunquam amplius reparandi ſunt. Cecidit autem lapis iſte ſuper Iudæos incredulos, cùm iratus illi populo per Romanos totum illorum genus exterminauit, & excæcari eos, & obdurari permiſit. Sed omnium maximè ſuper hos, & omnes impios cadet: quando in nouiſſimo die graui eos ſententia feriet, & opprimet, & implebitur illud quod ſimili figura
Pſal. 2. idem propheta dixit. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli configes eos, vel
Pſal. 17. comminues eos, vt alia habet litera. Et Pſalmo alio comminuam eos, vt puluerem ante
Eſai. 30. faciem venti, & Eſai. 30. Comminuetur ſicut comminuitur lagena figuli contritione peruialida: & non inuenietur de fragmẽtis eius teſta in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parũ aquæ de fouea. Et cum
Hierem. 19 Propheta Hieremias confregiſſet lagunculam in oculis Iudæorum ex præcepto domini ſic, inquit Dominus, Conteram populum ac ciuitatem iſtam: ſicut conteritur vas figuli quod non poteſt vltra inſtaurari. Diuus
D. Hier. Hieronymus in cõmenta, ſic ait. Aliud eſt offendere Chriſtum per mala opera, aliud negare. Qui peccator eſt, & tamen in illum credit cadit quidẽ ſuper lapidẽ, & cõfringitur, ſed non omnino conteritur, reſeruatur enim per pœnitentiam ad ſalutem. Super quem verò ille ceciderit, hoc eſt, cui lapis ipſe irruerit, & qui Chriſtum penitus negauerit, ſic conteret eum, vt nec teſta quidem remaneat, in qua hariatur aquæ puſillum. *Et cùm audiſſent Principes Sacerdotum, & Phariſæi parabolas eius cognouerunt quod de ipſis diceret: & quærentes eum tenere timuerunt turbas: quoniam ſicut Prophetam eum habebant.* Matthæus dicit parabolas quia duas poſuit, vt viſum eſt, cùm Marcus, & Lucas, vnam tantum poſuerint.

Cap. XXII.

IT Reſpondens Ieſus dixit iterum in parabolis eis dicens. Simile factum eſt Regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio ſuo, & miſit ſeruos ſuos vocare inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Iterum miſit alios ſeruos dicens. Dicite inuitatis: Ecce prandium meũ paraui tauri mei, & altilia occiſa ſunt, & omnia parata venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt alius in villam ſuam, alius ad negotiationem ſuam, reliqui verò tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cum audiſſet iratus eſt, & miſis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis. Nuptiæ quidem paratæ ſunt. Sed qui inuitati erant non fuerunt digni. Ite ergò ad exitus viarum, & quoſcunque inueneritis vocate ad nuptias. Egreſſi ſerui eius in vias congregauerunt omnes quos inuenerunt malos, & bonos, & impleta ſunt nuptiæ diſcumbentium. Intrauit autem Rex, vt videret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali, & ait illi. Amice quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem. At ille obmuticit. Tunc dixit Rex miniſtris. Ligatis manibus, & pedibus eius mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Multi enim ſunt vocati pauci verò electi.

Reſpondens autem Ieſus. Reſpondiſſe dicitur Ieſus, quanquam non præcedat aliqua quæſtio ſcribarum, & ſacerdotum, ſiue quia reſpondit cogitationi eorum affectantium ipſum capere, ſiue ſimpliciter, quia hanc parabolam ſuperioribus ſubiecit. Sic enim ſæpe in Euangelijs accipitur reſpondere, vt ſit ſubijcere aliquid quibuſdam præcedentibus ſiue verbis, ſiue factis. Et rectè certè hæc parabola ſuperiori ſubijcitur: quoniam idem in hoc ſignificatur quod in illa, nimirũ Regnum Dei à Iudæis propter eorũ duritiã auferendum, & Gentibus dandum. Sed & quædam apertius dicuntur quam in præcedenti parabola quędam etiam vlterius ſignificantur, quæ in illa non erant expreſſa: In illa enim ſignificatum eſt Primates Iudæorum eſſe perdendos: in hac explicatur, quòd etiam populus cum illis deſtruendus eſt, & vlterius genus vindictæ hic declaratur, nempè quod miſis exercitibus Romanorum conflagratione debebat perire illorum ciuitas. Item in præcedenti parabola expreſſum eſt quod ante Chriſti mortem Iudæi fecerunt occidendo Prophetas, & denique ipſum Chriſtum crucifigendo: in hac declaratur quod poſteà facturiſunt in Apoſtolos, & prædicatores Euangelij Chriſti. In ſuperiori etiam parabola tantum ſignificatum eſt Gentes loco Iudæorum eſſe introducendas: ſed ne ob hoc credentes ex Gentibus remiſsiores fierent explicat, in hac quod non omnes ex illis credentibus ſalui erũt. Nam qui ſine veſte nuptiali, hoc eſt, charitate inuentus fuerit, quantumcunque fidem

fidem Chriſti, & ſacramenta profiteatur in æternum peribit. Ecce quam congruè parabola hæc ſuperiori connectatur. Sed diuus
D. Greg. Gregorius dubitat hic, an hæc parabola eadem ſit cum illa quam Lucas cap. 14. commemorat. Et certè ſi attẽte perſpiciatur nõ eadem ſed omnino diuerſa eſt. In illa enim dicitur parata cœna, in hac vero prandium id quæ nuptiale. In illa vnus ſeruus ad inuitatos ſemel miſſus dicitur: in hac multi ſerui idque frequenter. In illa inuitati tantum dicuntur ſe varijs modis excuſaſſe; in hac præter eos qui neglexerunt venire, quidam dicuntur miſſos ſeruos occidiſſe. Proinde in illa excuſatores tantum expelluntur à cœna: in hac homicidæ etiam vindicantur. In illa ſeruus ad vocandum eos qui inuitati non erant bis emittitur: in hac verò ſerui ad vocandum nõ inuitatos ſemel tantum miſſi dicuntur. In illa nemo admiſſus ad cœnã eijcitur: in hac eijcitur qui venerat non indutus veſte nuptiali. Nam quamuis vtriuſque parabolæ præcipuus ſcopus ſit idem: tamen propoſito quod tunc intendebat Dominus contextus ille cõmodio erat, ſicut & præſenti propoſito præſens contextus. Tunc enim tantùm oportebat ſignificare quomodo Primates Iudæorum ſua culpa eſſent reddituri indignĩ gratia Euangelica, & beatitudine æterna, atque in locum ipſorum gẽtes ſucceſſuras: hic autem etiam alia conueniebat ſignificare quæ ſuperius dicta ſunt. Sed quoniã hęc parabola plena magnis myſterijs eſt; prius totã illã ad literã explicare conabor, ſicut â quodã nõ cõtemnendo Doctore accepi: deinde ſicut ad populũ explicanda eſt, iterũ atque iterum explanabo.

Explicatio parabolæ. Rex eſt Deus pater, filius verbum patris. Huic filio nuptias fecit pater, quandò in plenitudine temporis verbum fieri carnem voluit, & cum humana natura diuinam cõiungere in vnitatem ſuppoſiti, ſicque humanato, & incarnato verbo Eccleſiam ſanctam in Sponſam copulare. Geminæ ſi quidem in vnis videntur nuptiæ. Nam & inter naturas duas diuinam, atque humanam nuptialis quædam coniũctio facta eſt, quando in vnitatem ſuppoſiti conuenerunt, vt eſſet homo Deus, & Deus homo, ac deinde inter Chriſtum Dei filium, vt Sponſum ex parte vna, & Eccleſiam, vt Sponſam dilectam ex parte altera, propter quam ſibi deſponſandam fœdere, quæ coniugali copulandam de ſummis cœlorum ad hæc noſtra deſcendit infima. Inuitati ad has nuptias populi erant Iudæorum, qui promiſsionem acceperãt de Chriſto in mundum venturo, & de ſalute, & bonis omnibus per eum præſtandis. Hac ratione ab initio quaſi inuitati habentur ad nuptias. Inuitati autem hi fuerunt multò antè quam exhiberentur nuptiæ, quemadmodum ſolet fieri inuitatio conuiuarum, antequam paratum ſit nuptiale prãdium: quoniam multò ante Chriſti aduentũ in mundum Iudæorum populus promiſsionem de Chriſto, & afferendis mundo per eum bonis acceperant. Miſit & ſeruos ſuos vocare inuitatos ad nuptias: quoniam per Prophetas ſuos Deus populum Iudaicum, qui olim in Patriarchis repromiſsionem acceperat: non deſijt exhortari ad digne ſe præparandum in aduentum. Sponſi, vt digni eſſent futuris nuptijs earumq; fructuum in ſe ſuccipere. Prophetarum namq; exhortationibus, & comminationibus populus ille, in aduentum probatur venturi Meſsiæ. Venire nolebant inuitati: quia populus ille ſemper inobediens fuit voci Domini, & monitionibus Prophetarum noluit acquieſcere: vt nuptijs ad quas inuitati fuerant digni fierent. Ite rum miſit alios ſeruos Rex longanimis his quæ verba dicit quæ annuntient, videlicet eſſe paratas nuptias, & parata omnia, tantũ expectari conuiuas: quandò poſt Prophetas priores in plenitudine temporis miſsit Apoſtolos, quibus iuſit prædicare Regnum Dei ſub hac forma impletum eſt tempus appropinquaret Regnum cœlorum. Pœnitemini, & credite Euangelio. Prioris illi ſerui nõ iſta annuntiant: quoniam Prophetæ non ſic ad eſſe Regnum cœlorum prædicabãt, ſed tantum venturum eſſe prænuntiabant. Quòd dicit prandium meum paraui, tauri mei, & altilia occiſa ſunt venite ad nuptias, tantũdem eſt ac ſi dicat. Iam venit plenitudo tẽporis, iam exhibui quod multo antè promiſi, iam filius meus nuptias celebrare in carnem venit. Proponitur vobis paratum prandium, abundantia videlicet bonorum ſpiritualium in tempore gratiæ de plenitudine Chriſti effluentium, & ſatietas perfecta felicitatis æternę, cuius participes eſſe poſſunt quicunque vocantibus ſeruis, id eſt Apoſtolis per fidem, & obedientiam ad fidem venire voluerint. Omnia iam parata ſunt nõ eſt quod moretur quidpiam, nihil niſi expectantur conuiuæ. Olim inuitati, cum multis ſuſpirijs expectabant tempus nuptiarũ, nũc paratis nuptijs expectantur conuiuę: quoniam olim patres tantũ auditis repromiſsionibus

nibus vehementi deſiderio ad earum imple
tionem anhelabant;nunc autem vbi imple-
tæ ſunt faſtidiunt Iudęi. Quod nuntiant ſer
ui exore Domini nuptię paratæ ſunt, & om
nia parata;ipſum eſt quod prædicant Apo-
ſtoli. Impletum eſt tempus appropinquauit
Regnum cœlorum. Quod addunt venite ad
nuptias,illud eſt pœnitentiam agite, & cre-
dite Euangelio. Negligunt inuitati, & veni-
re recuſant:quoniam Iudæi prædicantibus
Apoſtolis noluerunt credere Euangelio,nõ
fuerunt allecti ſpe propoſitę cœleſtis dulce
dinis. Abeunt vnus in villam alius ad nego-
tiationem: quoniam temporalibus,& terre-
nis rebus nimium inhærentes contempſe-
runt cœleſtia,atque æterna, oculos haben-
tes defixos in promiſsiones temporales cęle
ſtia promiſſa nihil fecerunt. Non ſolùm au-
tem non obedierunt vocantibus ſeruis, ſed
in eos etiam inſurgentes iniurijs, contume-
lijs,& morte affecerũt eos:quia Chriſti Apo
ſtolos ad mortem vſq; non deſierunt perſe-
qui Iudęi plures ex eis occidentes, & inter-
ficientes. His Rex auditis ſeruos miſit adul-
tionem:quoniam videns Deus obſtinatos Iu
dæos nullo obedire Euangelio, inſuper, &
ſeruos ſuos ab illis perſecutionem pati,quo-
modo, & filium occiderant: Romanorũ exer
citum ad illos interficiendos miſsit, & eorũ
ciuitatem incendio perdendam inultionem
ſceleris. Illis digna pugnitione peremptis
ſerui mittuntur ad nouos quærendos conui-
uas qui inuitati non fuerant: quoniam Iu-
dæis indignos ſe reddentibus ad obtinendas
patrum promiſsiones, per infidelitatem, &
obedientiam iuſsit Dominus conuerti diſci-
pulos ſuos, & tranſire ad populos gentium,
qui nullam ante promiſsionem inceperant
de Meſsia, vel bonis cœleſtibus,ſicq; inui-
tati nunquam fuerant. Iſtos verò illorum lo
co ſubſtituit, vt promiſsionem acciperẽt fa-
ctam patribus,eſt quæ illorum incredulitas
facta occaſio conuerſionis iſtorum. Ad exi
tus viarum ire iubentur ſerui,qui prius tan-
tum ad inuitatos ire iuſsi fuerant: quoniam
Apoſtoli (quibus prius miſsis ad prædican-
dum præcipiebatur non abire in viam gen-
tium,nec in ciuitates Samaritanorum introi
re,ſed tantum ad oues Iſraël) ijdem poſteà
iubentur exire ad mundum vniuerſum, &
Euangelium prædicare omni creaturæ. In
exitibus autem viarum inueniuntur vocan-
di in locum Iudæorum: quoniam vagaban-
tur Gentiles in varijs erroribus atque pecca
tis vagi, & inſtabiles in omnibus vijs ſuis à
veritate,& à Deo alieni. Exeunt ad iuſionẽ
Domini in exitus viarum ſerui, illicq; vo-
cant quotquot inueniunt ad nuptias: quan-
dò in omnem terram Domino mittente exi
uit Apoſtolorum ſonus prædicationis, & in
fines orbis terræ verba eorum. Abſque diſ- *Pſal.* 18
cretione iubet Dominus vocari quicunque
inuenti fuerint, & ſic abſque diſcretione ſer
ui vocant quoſcunque inueniunt: quoniam
non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in
omni gente, & populo:qui timet Deum hic
acceptus eſt illi. Neminem reſpuit quantũ-
uis ex ſe pauper quantumuis fuerit malus;
omnes pœnitentiam volentes agere, & Euã
gelio credere obuijs vlnis excipiens. Ex his
autem ita promiſcuè congregatis nuptiæ
impletæ ſunt. Domus nuptialis eſt imple-
ta: quoniam Apoſtolica prædicatione intra
Eccleſiam congregata eſt ex gentibus tur-
ba magna quam dinumerare nemo poterat,
ex omnibus gentibus,tributus, & linguis, &
populis, qui omnes intra vnam Eccleſiam
quæ eſt nuptialis domus Dei,in vna fide, &
vna ſpe vocationis congregati, & coadunati
ſunt. Non obfuit nuptiarum celebritati
quod illi inuitati venire recuſarent, nec ob
hoc pauciores interfuerũt paratis nuptijs,
imò plures illis prioribus poſt illorum abne
gationem ſunt ingreſsi ad nuptias:quoniam
propter Iudæorum incredulitatem non mi-
nus impletæ ſunt promiſsiones Dei, neque
ideò nulli fructum aduentus Chriſti ſunt cõ
ſecuti,quia Iudæi eum aduerſati ſunt: imò
paucis Iudęis oblatas Euangelicas promiſsio
nes repellentibus:ingens gentium numerus
factus eſt earũ particeps,eſt quæ ex eis im-
pletus electorũ numerꝰ. Hucuſq; parabola
propoſito ſeruit, de Iudæorũ abiectione,&
electione gentiũ. Quod autem adijcitur de-
monſtrat,nõ omnes qui intra Eccleſiam vo-
cati ſunt ad nuptias electos eſſe ad perfruẽ-
dum nuptialibus delitijs: quoniam diſcernit
Deus qui digni ſint ad eas admitti qui repro
bari. Significatur hoc in eo qꝺ deſcribitur in-
greſſus ad videndum diſcumbentes. Conſi de
rat enim Deus merita eorum, qui intra Ec-
cleſiã vocati ſunt, & fideles habentur, videt
nũ veſtẽ nuptialẽ habeãt diſcũbẽtes in nu-
ptijs, expendit nũ vitam vocatione dignam
geramus,nũ digne ambulemꝰ vocatione qua
vocati ſumus. Vitam ſi quidem Chriſtiano
homine dignam qualem exigit Chriſti fides
veſtis nuptialis eſt, de qua Apoſtolus dicit: *Rom.* 13
Abijciamus opera tenebrarũ, & induamur
arma lucis,ſicut in die honeſtè ambulemus.

Et

Et alibi huius veſtimenti meminit cum di- *2. Cor. 5.*
cit. Si tamen veſtiti, & non nudi inueniamur. Veſtimenta enim ſordida, & pannos viles,id eſt, opera mala vult Deus nos abij-
cere qui in Eccleſia ſpiritualibus bonis per-
frui cupimus,& pro eis nuptialem veſtem,
id eſt,vitam & conuerſationem bonam aſſu-
mere. Videt Dominus in nuptijs ſuis diſcũ
bentem vnum,qui non habebat nuptialem
veſtem: quoniam non omnes intra Eccle-
ſiam vitam,& conuerſationẽ habent Chriſti
homines profeſsione dignam:ſed multi cum
ore confiteantur ſe noſſe Deum factis ne-
gant,& cum dicant ſe Chriſtianos eſſe: ta-
men & Chriſtiani nõ ſunt ſed carnales atq
mundani, qui veſtimenta illa candida
quæ in baptiſmo acceperunt commaculaue
runt ſemel abiurata peccata reſumẽtes ſicq
que in impœnitentia vitam de gentes, quo-
rum conuerſatio non in cœlis eſt,ſed in car-
ne, & mundo. Hi plane veſtem nuptijs dig-
nam non habent: quia vitam Chriſtianiſmo
dignam quem profitentur non viuunt. Ad
menſam tamen nuptialem cum alijs diſcum
buntꝰ nuptiali veſte pulchre ornatis:quoniã
ijſdem Sacramentis, & externis omnibus
bonis quę in Eccleſia ſunt ex munificentia
Chriſti vtuntur,& in externis videntur aſsi
milari cæteris;ſola diſcreti deformitate, &
difformitate habitus, id eſt ſola vita diffe-
rentes. Quod autem vnum dicit inuentum
eſſe talem mirum eſt;cùm vellit hac para-
bola Dominus concludere paucos eſſe electos
ex multis vocatis. Forſitam igitur ob hoc
vnum dixit,vt inſinuetur nobis diligẽs Dei
conſideratio ad vitam, & merita fidelium.
Qui enim in tãto numero vnum videre po-
tuit,cuius aſpectum ne vnus quidem in tan-
ta turba latere potuit: hũc admodum expar
te ſingulos perſpexiſſe neceſſe eſt; alioquin
ſubtantorum ornatu vnius facile potuiſſet
cęlari deformitas. Cùm ergo dicit vnum eſſe
deprehenſum in tanta turba, indicatur no-
bis ſecurum debere eſſe neminem, nec cui-
quam ſpem eſſe debere in aliorum meritis,
aut in eis ſe poſſe fugere iudicium ſi non pro
feſsione ſua vitam dignam ducat. Et notan-
dum quod veſte nuptiali carens homo iſte,
non ingredientem Regem præuenit ſupplica-
ndo,ſed donec ab eo palam arguatur filet
& diſsimulat. Si enim prior ipſe ſuam ag-
noſcens turpitudẽ in præueniſſet in confeſ-
ſione Regem,petiſſetq; ſuper in honoratio-
ne nuptiarum veniam, & nuptialem veſtem
ſibi reſtitui petiſſet, inueniſſet vtique gra-
tiam. Nunc autem vbi Dominum præſentẽ
videt,nec tamẽ quicquam loquitur aut ſup-
plicat:meritò depræhenſus pœnas luit. Hoc
videlicet ſignificatur quod peccator ſi prior
ipſe dicat iniquitates ſuas, iuxtà conſilium
Propheticum, ſi peccatum ſuum agnoſcat,
& confiteatur priuſquam cum eo Dominus
contendat in iudicio, inueniet miſericordiã:
quemadmodum verbum indicat Prophetę:
dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiã meã
Domino:& tu remiſiſti iniquitatem pecca-
ti mei. Si verò in præſenti tempore pecca- *Pſal.* 31
tor ſi leat à confeſsione in impœnitentia ſua
perdurans, vſque dum veniat Dominus in
hora mortis,quando cum eo contendet, &
expoſtulabit in iudicio:non erit tunc veniæ
locus,non erit excuſatio, nec vlla redemp-
tio,tunc acriter increpabit Dominus quem
ſic depræhenderit, quod nuptias ingreſſus
abſque veſte nuptiali depræhenſus fuerit:
quoniam hoc peccatori Chriſtiano ad dam-
nationem improperabitur, quod in Eccle-
ſia vitam profeſsione Chriſtiana dignã non
duxerit. Quod autem amicum vocat Domi
nus eum quem Paulo poſt ſeuera ſententia
eijciet ex nuptijs;fidei datur & profeſsioni:
vt indicet Dominus non ex odio ſed ex iu-
ſtitia procedere increpationem, & condem-
nationem. Obmuteſcit depræhenſus quo-
niam non habebunt in die iudicij impij ra-
tionabilem excuſationem qua ſe valeant
defendere. Videbunt enim ſe depræhenſos
Dei iudicio iuſto. Vel increpat Dominus
eumquẽ inuenit ſine nuptiali veſte, quoties
peccatorẽ, vel interna viſitatione interius,
vel exterius quomodocumq; increpat, vt ad
pœnitentiã adducat,qui ſi obmuteſcat ob-
ſurdeſcatque ad increpationes Dei, profer
tur in ipſum damnationis ſententia. Manus
quoque,& pedes ligantur eis qui in ſupplí-
tium mittuntur: vt ſignificetur quod in in-
ferno nulla eſt redemptio, quodq; inde non
poterunt in æternum effugere. Quemadmo *Simile.*
dum cum alicui in aquas ſumergẽdo manus
& pedes ligantur, fit hoc nec enatare poſ-
ſit,ac mortem euadere. Significatur præte-
rea quod in inferno exiſtentes nihil vltra
boni operis facere poſsint, quo Deũ ſemel
iratum placare valeant, vt educantur de te-
nebris,ſed perpetuo illic permanebunt ſub
ira eius abſque ſpe redeundi in gratiam. Qui
enim manus, & pedes habet ligatos, nihil
poteſt operis vtilis facere. Rectè autẽ illi ma
nus, & pedes ligantur ne vltra operetur:qui
donec tempus eſſet operãdi operari renuit.

Porrò

Porrò quod miniſtris Rex dicit ligatis, manibus, & pedibus proijcite eum, ſignat Angelos, vel bonos, vel malos diuinæ iuſtitiæ fore executores. Vndè & alibi dicitur tradendus reus exartoribus, vel tortoribus. Et ſeruus ille qui accepta miſericordia à Domino noluit miſereri conſerui, traditum fuiſſe deſcribitur tortoribus, quo ad vſque redderet vniuerſum debitum. Illic tenebræ erũt exteriores: quoniam in inferno tenebræ dẽſiſsimæ erunt, nec vlla lux eis lucebit in ſolatium. Illic fletus erit, & ſtridor dentium id eſt tormenta ineſtimabilia, quæ indicant fletus, & ſtridor dentium ex dolore nimio procedentes. Magni enim doloris maximè ſpiritualis, eſt inditium fletus, & magni cruciatus in corpore eſt inditium ſtridor dentium. Vel fletus ad dolorem pertinet, ſtridor dentium ad indignationem: Nam ſolent vehementer indignati ſtridere dentibus. Erit autem non ſolùm dolor maximus, ſed pariter etiam indignatio, & ira maxima aduerſus ſemetipſos, potiſsimumq; ex eo orietur quod ſe videbunt ſua propria culpa bona infinita perdidiſſe quæ conſequi potuerant, & ex aduerſo infinita mala inueniſſe quæ euadere potuerant. Huius itaque exemplo prudens quiſque præmonitus non ſatis eſſe ſibi putet quod intra Eccleſiam ſit, q̃ fidem habeat ſine operibus, quod ad vitam vocatus ſit, & vocatus venerit viuens in Eccleſia: ſed iuxta Pauli monita prouideat vnuſquiſque dignè ambulare vocatione qua illum dignatus eſt Dominus vocare opera tenebrarum abijciendo, & induendo arma lucis, ſatagat quæ iuxta Petri conſilium per opera bona certum facere ſuam vocationẽ.

Epheſ. 4.

2. Pet. 1.

Hæc eſt, genuina parabolæ huius explicatio. Super eſt aduertendum quod per altilia animalia ſaginata diuerſi generis ſignificantur, quæ ſolent pro magnis cõuiuijs prę parari, per negligentiam autem quæ hic explicatur cum dicitur illi autem neglexerunt ſignificatur incuria, & cõtemptus, ſic enim & verbum Græcum amdiſontes ſignificat, id eſt non illis cure fuit, non tanti fecerunt nuptias. Vt venire vellent. Alius in villam, hoc eſt, in agrum, alius in negotiationem ſuam, hoc eſt, emendo, & vendendo agrum, & alia occupabatur. Per bonos autem, & malos generaliter ſignificatur quæcunque conditionũ diſtinctio, hoc eſt diuites, & pauperes, nobiles, & ignobiles, ſani & infirmi, & qualeſcunque tandem fuerint. Impletę ſunt nuptiæ diſcumbentium, Genitibus pro ablatiuo, hoc eſt, diſcumbentibus; nam olim genitiuo potius vtebantur, vt apud Virgilium legitimus: implentur veteris Bacchi, id eſt vino veteri.

Virgilius.

Similè factum eſt Regnum cœlorum homini Regi qui fecit nuptias filio ſuo. Tria in hac parabola docemur, primum quantam diligentiam, ac curam adhibeat Deus, inuitando, ac vocando nos, vt ad ſuas nuptias, ac gaudia veniamus. Secundum quãta ſit ſocordia, & ignauia noſtra: qui ſic vocati venire contemnimus. Poſtremò docemur quanta ſeuerita te animaduertat Dominus in eos, qui in Eccleſia ſua alieno habitu, & conuerſatione viuãt, nec dignè ſua vocatione ambulent. Iã ſenſum huius parabolæ, vt cunque explicuimus de populo Iudæorum, quem primo per Moyſen deinde per alios Prophetas Dominus ad ſuas aſciuerit nuptias, & quomodo neglexerit, quinimo ſeuierit in illos: & tãdem Apoſtolos ſuos miſſerit, quibus ſimiliter imò & peius quam primis fecerit, quo vſque per Romanorum exercitum illos omninò deleuit. Cæterum parabola hæc ad omnes illos etiam videtur extendi, qui ad nuptias verbi incarnati vocati ſunt. Vndè dicitur. *Simile eſt Regnum cœlorum*, Id eſt præſens Eccleſia, in qua eſt cõgregatio fideliũ, quibus Regnum cœlorum in præſenti conſtat, & infuturo conſtabit. *Homini Regi.* Hominem Deum vocat, vt inſinuet eius manſuetudinem ac pietatem. Nam cùm ſcriptura vult nobis oſtendere Dei ſeueritatem, ac rigorem: leonem illum vocat, aut alio illum vocabulo appellat, quod ferocitatem præferat. Vndè Hierem. 3. dicitur, factus eſt mihi Dñs, vt leo & vrſus inſidians, & Amos. 3. Leo rugit quis non timebit? Dominus loquitur quis non Prophetabit? Sed vt nobis ſuã manſuetudinem, ac lenitatem oſtendat hominem illum vocat; nã inter cætera animalia homo lenitate, ac vrbanitate præcellit: vt per hoc doceamur quod Dominus ſingulorum ſe accommodat ingenio, nam cum malo malus, & cum bono bonus apparet. Malum dico ſecundum noſtrum modum loquẽdi, qui pœnalitates mala vocamus. Nã quia Deus malos punit, dicimus cum illis male ſe habere: cùm tamen interdum ipſæ vindictæ medicinæ ſalutares ſint. Cùm bonis, & pijs talem etiam ſe oſtendit Dominus, & his qui hominum vitam agunt hominem ſe oſtẽdit: ſicut illis qui tanquam beſtię viuunt talem etiam ſe oſtendit eis. Id enim & Pſalmiſta dicere voluit eum Pſal. 17. ait, Cùm ſancto ſanctus

Moralitas ſeu cõcio.

Hiere. 5.

Amos. 3.

Pſal. 17.

ſanctus eris, & cum peruerſo peruerteris. Hoc eſt, cum malo malè ſe habere videtur Deus, qui illum punit, & cum bono benè: quoniam beneuolè, & amicabiliter cum illo ſegerit. *Homini Regi.* Non te nomen Regis exterreat, quòd poteſtatem, & magnitudinem ſignificat: quoniam non ſolùm Rex ſed Rex, & homo eſt, nõ Rex tyrannus, ſed humanus. Beſtijs dumtaxat Rex eſt, hominibus autem homo eſt. Hoc eſt, cum impijs poteſtatem Regiam exercet, cum bonis humaniter ſe habet. Eſt quippè Rex Salomon, hoc eſt, Rex pacificus, Rex humanus, vrbanus, amabilis, amicabilis, & manſuetus. *Qui fecit nuptias filio ſuo.* Nuptiæ hęc non ſolùm filij Dei incarnationem ſignificãt (illam ſcilicet indiuiſibilem vnionem, quæ inter perſonam verbi, & carnem noſtram facta eſt, quam nec mors dirimire valebit) non ſolùm inquam hoc matrimonium ſignificant inter has duas naturas celebratũ in puriſsimo virginis thalamo, de quo Dauid cecinit dicens Pſal. 18. In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam Sponſus procedens de thalamo ſuo, verùm etiam referunt nuptias illas quæ inter animam, & Deum celebrantur, quibus, & Deus animæ, & anima Deo copulatur per gratiam, & per gloriam: Quod proprijſsimè matrimonium dicitur indiſſolubilius quam carnale, ſpecioſius, purũ, caſtum ac ſumme delectabile, quod diffuſe tractabimus Deo dante ſuper cap. 24. in parabola de decem Virginibus, in verba illa intrauerunt, cum eo ad nuptias ibi videre licebit. Ad has ergo nuptias vocat nos Deus primum per Prophetas Hier. 3. cũ dicitur: Fornicata es cũ amatoribus multis: tamen reuertere ad me dicit Dñs, & ego ſuſcipiam te. Vocame pater meus eſt, dux Virginitatis meæ *Et nolebant venire.* Nullam aliam prætexunt excuſationem, niſi hoc quod nolũt Deo vocanti reſpondere, nec Deum nec virtutem volunt. Sunt enim aliqui qui gratuitò peccant. Vndè Dauid de ſe poſt peccatum dicebat: Effuſſus ſum ſicut aqua id eſt, *Derrameme francamente*, nam nihil liberalius ac facilius effunditur ſicut aqua, & ideò Spiritus ſanctus dicitur diffundi ſicut aqua quia liberaliſsimè ſe nobis diſtribuit. Et ad Ruben poſt inceſtuoſum ſcelus dixit illi pater ſuus. Effuſſus es ſicut aqua. *Nolebant venire.* De his quippè dicit Iob, ipſi rebelles lumini fuerunt. Et alibi. Qui dixerũt Deo recedeà nobis: ſcientiam viarum tuarum nolumus, *Que dan à Dios de mano, y le dizen que ſe*

Pſal. 18.

Hier. 3.

Pſal. 21.

Gen. 49.

Iob. 24.

Iob. 21.

vaya con Dios. Ad quos per Salomonem dicit. Vocaui & renuiſtis extẽdi manũ meã, & nõ fuit qui aſpiceret. *Iterũ miſsit alios ſeruos.* Hi ſunt noui Teſtamẽti cõcionatores Apoſtoli: ſcilicet; quorũ argentea vox per totum mundũ intonuit, qui nos ad iam paratas nuptias inuitant, iã menſa parata eſt, tauri & altilia occiſſa. Quoniã vitulus ille qui in ſacrificium expiationis pro peccato offerri debebat iugulatus eſt, atq; aſſus, & decoctus in veru crucis. Iam panis in mẽſa poſitus Chriſtus, ſcilicet, in altari, & calix plen⁹ vino, hoc eſt, ſanguine ſuo. Ibi etiã eſt ſal gratię Dei, quæ ibi copioſiſsimè confertur. Venite ergo ad nuptias. Quid vanas quæritis excuſſationes. *Tauri mei, & altilia occiſſa ſunt.* Iã ſanguis Chriſti effuſus eſt, Martyres, & Virgines occiſſę ſunt, & earum ſanguine madefacta eſt terra. Quid cauſę eſt quod ad nuptias non venitis? *Et nolebant venire.* Negligentia, torpor, ignauia, contemptus, nulla alia ratio eſt quare ad has nuptias non venias. *Et abiit vnus in villam ſuam alius in negotiationem ſuã.* Nunc clarè video quam verum ſit quod Dominus dixit de diuitibus, nempè eos ſumma cum difficultate ſaluos fieri. Videmus enim in præſenti, diuitiarũm curam in cauſa fuiſſe, quod iſti tantis bonis non acquieſcerent, ſed negligerẽt illa. Ergo magnum & periculoſum onus diuitię ſunt. Inuitat nos ad nuptias & nolumus ire. Si nos ad triſtia, ad labores, ad onerоſas res inuitaret; nõ mirũ ſi reluctaremus: ſed ad nuptias nos vocat, ad voluptates ad gaudia, ad luſus, ad delectabilẽ vitam, cur ergo negligamus ire? Si ad id magnas expenſas deberemus facere, aut grandem ſubire laborem; aliqualis eſſet excuſatio, ſi noleremus ire; ſed ad iam paratam menſam, & decocta ædulia nos vocat, & nihil aliud quam velle à nobis exigitur, & quod propter temporalia acquirenda hęc contemnamus, quid miraris ſi periculoſas diuitias vocem? Vndè Dominus dicit: Beati pauperes ſpiritu. Hi enim ſunt qui ad nuptias Regni cœleſtis famelici veniunt: quoniam ea quæ poſsident ſibi ſufficere putant, & ideò alia omnia faſtidiunt. Cùm pauperem inuitas ad menſam tuam libenter vadit, vt ventrem aliquando ſatiet. *Por ſacar el vientre de mal año,* cùm diuitem autem rogas, vt manducet tecum renuit, & multis precibus eum compellere oportet: quoniam ſcit omnia domui ſuæ abundare, nec alienis mẽſis indigere. Qui in hac vita nihil aliud niſi bo-

Prouer.

Matth. 5.

ſimilẽ

nam voluntatem ac bonorum cœleſtium appetitum habent, libenter ad ea cùm vocãtur veniunt (ſciunt enim, & corpus, & animam ab omni miſeria tunc eruendã) diuites autem ea quę hic habent ſibi ſufficere putant, & ideò cętera negligunt, plura hic quę-
Luc.6. rentes quaſi ſibi ſufficientia. Vndè eis Dñs ait. Væ vobis diuitibus, qui habetis hic cõſolationem veſtram. *Et abierunt alius in villam ſuam alius in negotiationem ſuam.* Ad hęc duo redduũtur oĩa huius ſeculi bona. Vel enim quis dives eſt quia multas habet poſſeſsiones, vel hæreditates, vel quia negotiationi valde lucroſæ vacat; & vtriuſque rei cura hominem impedit ne cœleſtia multum curet. Alij vero cõtumelijs affecerũt nũcios quos ad illos inuitandos miſſerat Rex. Et hi fuerunt ſacerdotes: quoniam etſi multi peſsimi Chriſtiani aduerſus prædicatores iraſcantur fortè Eccleſiaſtici minus ferunt, vt eorum reprehendãtur mala. Quare patientia no-
Pſal.91. bis neceſsaria eſt, cum ſcriptum ſit: Benè patientes erunt, vt annuntient. *Tunc Rex miſsis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos.* Nunc per hos exercitus ego Angelos intelligo, qui ſeparabunt malos de medio iuſtorum. Nam ideò dicitur Dominus Deus Sabbaoth, hoc eſt, exercituum; quoniã Dominus eſt exercitus Angelorum. *Ite in exitus viarum.* Id eſt per totum mundum. *Et bonos & malos adducite.* Bonos & malos dicit: quoniam in hac Eccleſia iuſti cum peccatoribus mixti ſunt,
Matth.13. & ſimul gradiuntur. Nam in hoc ſeculo aſsimilatur Regnum cœlorũ ſagenæ miſſæ in mari, ex omni genere piſcium congreganti.
1.Pet.3. Quippè in hac vita granũ eſt in area, ſimul cum paleis inuolutum. Vndè à diuo Petro arcæ Noe comparatur preſens Eccleſia, quę animalia munda, & immunda continebat.
D.Greg. Sed aduertendum, vt D. Gregorius adnotauit, quod Arca Noe erat in inferioribus lata, & inſuperioribus ſtricta: quoniam admodum nauis fabricata erat. In inferioribus vbi latior erat animalia includebantur, inſuperioribꝰ vbi ſtrictior erat aues manebãt, & in medio homines, nam plures ſunt mali ac peſsimi homines qui amplã vitam ſequũtur, quam boni & iuſti qui arctam eligunt.
Eccleſ.1. In area magnos palearum tumulos videbis cum tamen granorum parui acerui videantur: nam & ſtultorum infinitus eſt numerus, & multi ſunt vocati pauci vero electi.
Matt.20. Itaque ſic diſtributi ſunt boni, & mali, vt in cœlo dumtaxat boni ſint, in inferno ſolummodo mali, in hac vita, & boni & mali ſimul commorantur. Cæterũ intrabit Rex, vt conuiuas videat, hoc erit in campo Ioſaphat cũ omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. Et vidit ibi hominem vnum non habentem veſtem nuptialem. Non quod vnus ſolus ſit malus (nam multi ſunt) ſed vt oſtenderet quanta ſit vis intuitus Dei, vt vnum etiã proſpicere valeat, nec vnus ab eius conſpectu cœlari poſsit. Quoniã oculi Domini mul-
Eccleſ.23. to lucidiores ſunt quam Sol (ait Sapiens.) Et
Prou.15. alibi, oculi Domini (inquit) in omni loco cõ-
Hcb.4. templantur bonos, & malos. Et Paulus. Non eſt (ait) creatura aliqua inuiſibilis in conſpectu eius. Hæc autem veſtis nuptialis charitas eſt. Hac quippè veſte venit ſponſus noſter Chriſtus ad nos. Quis enim eum ad vos adduxit niſi amor (ait Gregorius.) Nam cũ
Eſai.37. Eſaias Propheta de hoc vaticinaretur myſterio ſubdens dixit: zelus Domini exercituum faciet hoc. Zelus autem exardeſcens, amor eſt, hoc ergò habitu quo ipſe indutus venit ad Sponſam, debet & illa pergere ad illum.
Simile. Sic enim & apud homines vſu venit, vt quo colore vnus coniugum ad nuptias indutus venit, hoc & alter veſtiatur. Quarè anima quæ charitate Dei, & proximi exuta fuerit:
Sophon.1. non eſt præſentibus nuptijs digna. Vndè & Dominus dixit: In die illa viſitabo ſuper indutos veſte peregrina. Propria enim fideliũ veſtis fides cum charitate eſt: hæc enim eos dignos æternis nuptijs facit. *At ille obmutuit.* Nihil enim habet homo quod reſpõdere Deo poſsit. Sed ad eius præſentiam cõfuſus ſuccumbit. Ligatis manibus, & pedibus præcipit illum mitti in tenebras exteriores. Tenebræ interiores ſunt cæcitas intellectus quam in hac vita mali habuerunt iudicante peſsimè de operandis, à qua petit liberari Eccleſia cùm in letanijs dicit: Acecitate cordis libera nos Domine. Exteriores verò ſunt illæ quas patiuntur in inferno impij. Ergò ab interioribus ad exteriores tenebras pergunt, de tenebris ad tenebras currũt ligatis manibꝰ, & pedibꝰ. Verè vt ignis exardeſcit ira eius, cũ hanc profert ſententiam, cuius omnia verba expẽdenda ſunt: quoniã grauitatem iudicij præferunt. Primo ſolutas habebat manus quibus potuiſſet operari ſalutem, aderat tẽpus, & facultas, inuitabat Deus, ſed neglexit, ligentur ergo ei manus,
Ioan.9. vt amplius operari non poſsit. Venit enim nox quando operari nemo poterit. Pedes habebat ſolutos quibus effugere potuiſſet iudiciũ diuinum, iuxtà illud qui credit in me non iudicatur: ſed quia contempſit, ligentur

ei pedes ne vnquam poſsit euadere pœnam. Inter electos ſolo nomine conuerſatus eſt, eijciat ab eis. Immittis fuit erga omnes, obliuiſcatur nunc eius miſericordia (ait Iob) &
Iob.24. nemo eius vnquã recordabitur. Miſericordia Dei ipſi tota conuertatur iniuſtitiã, Virgo Maria quę eſt mater miſericordię illum obliuioni tradat, obliuiſcãtur, & eũ omnes ſancti, nec pro illo intercedere velint, ſed de ſua damnatione gaudeant. Aderat lux ſed dilexit tenebras magis quam lucem: eijciatur in tenebras exteriores, vbi in ęternum non videat lumen. Noluit lugere vbi luctus ſalubris erat, & poſt luctum conſolatio futura, lugeat in ſempiternum. Noluit contremiſcere ad verbum Dei, contremiſcat in perpetuum nunc, & ſine fructu. In hunc modum exardeſcit ira Domini, quam extinguere nemo poterit, felices qui nunc ad hæc audita contremiſcunt ad pœnitentiam hi enim ab auditione hac mala non timebunt.

Aliá moralitas ſeu concio. *Simile eſt Regnum cœlorum homini Regi qui fecit nuptias filio ſuo.* Suppoſito q̃ iã ſuprà nõ ſemel diximus finem huius parabolę eſſe prędicere reprobationem populi Iudęorum & vindictam propter incredulitatem ſuam, & introductionem populi Gẽtium loco illi⁹, ſimul cum punitione eorum qui ad Eccleſiã vocati nõ digne ſe in illa gerũt, & ſuppoſito q̃ per has nuptias, & vnio naturæ humanæ cum ſuppoſito diuino, & ſimul coniunctio Chriſti cũ Eccleſia ſignificantur: aduertendum ſuper hęc oĩa eſt. Quod per cõuiuium, hoc ad qđ Chriſt⁹ nos inuitat intelligũt bona ſupernaturalia, quę ex hac vnione cõſequuta ſũt, nępè fides, ſpes, charitas, cęteraq; chariſmata, ac bona quę nobis Chriſtus per has vniones cõtulit. Nã per illum maxima,
2.Pet.1. & pretioſa promiſſa nobis donauit De⁹ (vt ait Petrus) quę eĩa ſapida, & pretioſiſsima ædulia ſunt, nimirum conuiuium regale qđ magnificum, ac copioſiſsimum eſſe ſolet: largitus eſt quippè nobis munera Deus iuxtà magnificentiam regalem. Quemadmodum
Eſth.2. fecit Rex Aſſuerus, pro cõiunctione, & nuptijs Eſther. Sic enim & Eſai. prędixerat di-
Eſai.25. cens. Et faciet Dñs in monte hoc omnibus populis conuiuium pinguium, pinguium medulatorum, vindemiæ defecatæ. Id eſt dicere tauri mei, & altilia occiſſa ſunt. Omnia quę in monte Eccleſia nobis cõferuntur pinguia & farcinata ſunt. *At illi neglexerunt.* Heu quantum vereor ne hæc ſocordia ac negligentia animos etiam Chriſtianorum occupa-

tos teneat. Sic enim ea quæ in Euangelio nobis proponuntur audimus, ac ſi nobiſcum non loqueretur, nec aliquo modo nos tangerent, ac ſi nulla nos cura de hac re teneret, imò quaſi res ludicras ac fictitias ea videmur accipere, cũ poſtquã dicta ſint nihil de illis curemus, ſed ita vos habetis, ô perfidi peccatores, ac ſi inferni tormenta mera ho-
Gen.19. minum figmenta eſſent: Et accidit vobis qđ generis Loth apud Sodomã, quibus cum ſocer diceret, vt egrederentur è ciuitate Sodoma, quę poſt momentum conflagratione deberet perire, viſus eſt eis tanquã deliramenta loqui. Sic cum Chriſtianis prædicamus, vel ſeueritatem diuini iudicij, vel immanitatem, vel æternitatem ignis inferni, quaſi hęc fictitia eſſent, ſic nos irrident, & ridẽtes ac lętiã contione pergunt, ac ſi fabellę betularum noſtra dicta eſſent, ô prorſus miſerãdam inſaniam, ô temerariam ſocordiam, ac negligentiam, qui tanti ponderis res ſic negligitis, cuius oculos mundus ſic attonitos tenet; vt tanti momenti veritates nõ videant. Superbia quippè ſic perturbat hominem: vt ea etiam quæ in proſpectu ſuo ſunt non videat. Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitans attonitos habes oculos? Di-
Iob.15. cebat Iob. Superbia quidem ſic euaneſcit, vt reddat homines attonitos, ita vt quæ illis maximè expediunt minime videãt. Fames valida totam præmebat terram, & audiuit Iacob in terra Chanaam, quod frumenta vẽderentur in Ægypto, & dixit filijs ſuis: Qua-
Gen.42. re negligitis? Audiui quod frumenta venduntur in Ægypto. O mortales omnes vos hortor, vt attendatis fame maxima præmi mundum iſtum, nec enim quæ in eo ſunt ad ſatiendam animam valent. In cœlo abũdant omnia, ibi nec eſurietis, nec ſitiętis amplius: Quarè negligitis? Quarè ad emendos cibos qui gratis ibi dantur non properatis? Audite vocem Dei vos inuitantis, & dicen-
Eſai.55. tis: Omnes ſitientes, venite ad quas, & qui nõ habetis argẽtum, venite & emite abſq; argento, & abſq; vlla commutatione vinum, & lac. Quare negligitis? In excuſabilis hæc negligẽtia eſt. Quomodo enim nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? Vt
Hcb.2. Paulus Hebr. 2. ait. *Iterum miſsit alios ſeruos.* Hi ſunt Euangelij prædicatores. *Tauri mei, & altilia occiſſa ſunt.* Per hoc intelliguntur omnia ædulia quæ in magnis conuiuijs apponi ſolent. Sed ſpiritualiter intelliguntur omnia quę ad animarum ſalutẽ expediunt. Hoc eſt, dicere. Omnia quæ

omnibus animabus competunt: in Euangelio nobis apponuntur. Tauri quippè carnes, groſſius alimentum eſt, ſicut auium delicatius: in Euangelio autem eſt via quædã lata & ſpatioſa, per quã omnes poſſunt iter agere cuiuſcunq; ſortis, aut conditionis ſint. Hæc eſt mandatorum via quæ omnibus peruia eſt quantumcũque imperfectis, ac imbecillis. Conſiliorũ autẽ ſemita delicatior eſt, pro his qui exercitatiores in ſpiritualibus inueniũtur. Quarè qui hos cibos diſtribuũt, vt ſunt Doctores, debent cautè ſecundum vniuſcuiuſq; ſtomachi qualitatẽ eos diſpertire. Et fortè ob hanc inſcitiã multi, qui hoc nomine gaudent decipiuntur volẽtes omnes eodẽ cibo paſcere, atq; per eadem exercitia ad perfectionem perducere, quod in detrimentum magnũ animarum vergere ſolet. Si enim lactenti puello cibum durum ſubminiſtrares, occideres illũ. Nec enim dentes ad maſticãdum habet, nec ſtomachum ad digerẽdum: quare lactẽ dumtaxat talis puer paſcẽdus eſt. Sic in animabus cõtingere ſolet. Quædã enim incipiẽtes ſunt, ac tenellæ, quibus nõ eadẽ quæ exercitatioribus imperãda ſunt, nec enim omnibus eadẽ cõueniũt. Multa robuſtis bona ſunt, quę paruulos enecarẽt, & aliaviris, alia fœminis expediũt. Fœmineũ gen⁹ indoctũ eſt, ac imbecille, ad vanitatẽq; ſic procliue: vt op⁹ ſit magna cum attẽtione in ſpiritualibus illud inſtruere, ne ſi ad magna illud euexeris euaneſcat, niſi paulatim id feceris. Facti eſtis (ait Paul. Heb. 5.) quib⁹ lacte op⁹ eſt nõ ſolido cibo, perfectorum autẽ eſt ſolidus cibus, eorum qui prę cõſuetudine exercitatos habẽt ſẽſus ad diſcretionẽ boni, & mali (ſenſus autẽ animæ ſunt potẽtię.) Igitur hos ſecundos prędicatores iniurijs affecerunt, in quo (vt Chryſ. ait) eorum in diſcreta crudelitas palã fit. Nã agricolæ illi qui occiderunt, & percuſſerũt ſeruos patris familias qui fructus ab illis exigebãt nõ adeò mirum (petebãt enim ab illis pecuniã q̃ omnibus odioſum eſt) iſti autẽ nihil ab illis exigebãt, ſed eos ad vitulos ſaginatos, ad altilia, ad delicata obſonia ad nuptias, ad voluptates inuitabant, & tamen propter hoc percutere illos inſignis ac ſtulta crudelitas eſt. Sic qui prædicatoribus iraſcuntur: quia eos ad cœleſtia cõuiuia vocãt, & vt terrena deſpiciãt hortantur inſignẽ ſtultitiã faciunt. Sicut ſi ſuccẽſeres illi, qui tibi de tua patria nũcia gerit. Obſerua tria genera iniuriarum in homines iſtos exercuerunt. Tenuerunt illos, iniuria illos affecerunt, ac tertio occiderunt eos.

Cõparatio

Hebr. 5.

D. Chryſ.

Sic modo cum prædicatoribus agitur. Detinẽt quippè eos ne hoc, vel illud dicãt, nã ſi hãc dixerint veritatẽ, aiunt, offendẽt Epiſcopus: ſit illam, iraſcetur Rex, ſi aliam ſcãdalizatur populus. Hęc ergo ne dicas? Sed hoc eſt veritatẽ in vinculis conijcere ac detinere, cõtrà quos Paul. Rom. 7. ait. Reuelatur ira Dei in Euãgelio, in eos qui veritatẽ Dei in iniuſtitiã detinẽt. Dimitte liberũ verbũ Dei, quod alligari nõ poteſt (vt dicit Paul.) Permitte vt currat, atq; per omnium aures diſcurrat. De cętero fratres (ait Pau. 2. Theſ. 3.) orate pro nobis, vt ſermo Dei currat & clarificetur. Poſt hęc iniuria eos afficiunt infamãdo illos, falſa teſtimonia aduerſus eos cõponẽtes, oſcitãtias, ac fragilitates eorum in populo procaciter iactantes, ac tanquam homines inutiles nos habentes. Videtur enim illis quod prædicare Chriſti Euangelium eorum gubernationẽ impediat, quaſi poſsit eſſe aliquid rectũ quod vel vnguem tranſuerſum ab Euangelio diſciuerit. Quare tanquã purgamenta huius mundi facti ſumus: *como gente q̃ ſobramos en el.* Tertium autẽ quod eſt prædicatores perimere (præter quam quod ab hæreticis fit) inter Catholicos paratur ad hoc via, cùm tam ſeuerè iraſcatur hodie mũdus cõtra eos. Sed rex miſsis exercitib⁹ ſuis perdidit homicidas illos. Vbi aduertẽdũ eſt, quod id cõtigit populo Iudęorum, cùm miſſis Romanis exercitibus ciuitas Hieruſalem ſuccenſa, atq; vaſtata eſt. Sed tamen punitio hęc tẽporalis nõ tribuitur primo delicto, q̃ tunc cõmiſſerunt cum noluerunt venire ad nuptias (hoc enim peccatum in alia vita vindicãdum erat.) Sed ſecũdum ſcelus q̃d tunc cõmiſſerunt cum prędicatorẽ ſuum Chriſtũ, & Apoſtolos diſcipulos eius occiderunt, hoc temporali illa punitione vindicatũ eſt. Atq; vtinã hoc fidelibus nõ cõtingat, qui hęc duo cõmittunt ſcelera. (Primum nõ audire, nec accipere prędicatorum monita, ſecundum illos floci pendere, iniuria afficere) nempè q̃d reſeruando prioris vindictã in aliã vitam, ſecũdum hic viſibiliter puniatur, & mala hęc tẽporalia quę hiſce videmus ſeculis increbreſcere, fortè ob id ſcelus contingant. Sed tamẽ bonis & malis impletæ ſunt nuptię diſcumbẽtibus. Quoniam Eccleſia Dei omnes capit bonos, & malos. Ideò quippè & ipſa dicit: Nigra ſum ſed formoſa filiæ Hieruſalẽ, ſicut tabernacula cędar. ſicut pellis Salomonis. Nigra propter malos, ſpecioſa propter bonos: Sicut tabernacula cædar. Quod erat genus hominum vagum incertas habens ſędes,

Rom. 7.

2. Tim. 2.

2. Theſ. 3.

Cant. 1.

des, ſed in papilionibus habitans, qui imbribus, ac ſoli expoſitis nigredinẽ, ac fœditatẽ cõtraxerãt. Per quos mali ſignificãt expoſiti peccatis ac vitijs, quę eos nigros, ac maculoſos reddunt. Vndè & de eis dicitur: Ecce alienigena, & Tyrus, & populus Æthyopum, hi fuerunt illic. Quoniã hos omnes Eccleſia capit. Per pelles autẽ Salomonis, bonos intelligẽdas eſſe cõditiones hominum, hoc eſt, maiores, & minores viros, & fœminas. Mundus quippè non defecturus eſt, donec numerus prędeſtinatorum impleatur: & ad hoc totus mundus expectat, vt vltim⁹ electus ſit. Poſt quam enim ſacratus electorũ numerus adimpletus fuerit; feliciter mundus finietur. Sic Ioan. in Apoc. dixit reſponſum fuiſſe ſanctis, qui expectabant vindictam ab his qui ſanguinem ſuum fuderunt, vt expectarent ad huc modicum tempus: donec impleatur numerus fratrum ſuorum. Hoc autem bonum occaſionaliter accidit ex incredulitate Iudæorum: nam quia ipſi noluerunt venire ad nuptias, nec accipere verbum Dei, miſsit Dominus Apoſtolos ſuos ad Gentes, vt illis implerent nuptiæ ſicut Apoſtoli dixerunt ad Iudæos. Vobis quidẽ oportebat primum loqui verbum Dei, &c. Hinc apud Theologos habetur, quod Deus habet ſcientiam practicam de malo. Nam licet Deus non operet illud; tamen quia ſua ſapientia illud conuertit in bonum, hinc dicimus habere ſcientiam practicam de illo. Vndè ex hoc Iudæorum malo, hoc ellicuit bonum quale fuit conuerſio Gẽtium, & electorum adimpletio. Quod Paulus Rom. 11. miris modis amplificat dicens. Quod delictũ eorum diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorũ diuitiæ Gentiũ. Quia ipſi has diuitias, & epulas recipere noluerũt, miſsit Deus ad Gentes prędicatores, & receperunt illas. Verbum. Miſsit Dominus in Iacob, hoc eſt, ad Iudæos (ait Eſa.) & cæcidit in Iſraël, hoc eſt, in Gentes. Et diminutio eorum diuitiæ Gentium. Nam quia ipſi defecerunt, ex numero Gẽtium adimpletus eſt locus eorum: ita vt adimplerẽtur nuptię diſcumbentium. *Intrauit autem Rex, vt videret diſcumbentes.* Hic regis introitus iudicium vniuerſale ſignificat, in quo omnes nos ſtare oportet ante tribunal Chriſti: vt referat vnuſquiſq; prout geſsit in corpore ſiue bonum, ſiue malum. Tunc enim omnium cõſcientias ingreſſurus eſt, vt manifeſtet cõſilia cordium. Sed in hoc quod dicit amice, quomodo huc intraſti, &c. Intelligur Quod cum hominibus Chriſtianis, qui locum amicorum Chriſti in hac Eccleſia tenent erit maior diſcuſsio iudicij. Hoc enim erit diſcri-

Pſal. 86.

Prou. 4.

D. Aug. Pſal. 10.

Num. 33.

Rom. 11.

Eſai. 9.

Apoc.

Act. 13.

discrimen inter iudicium quod cum infideli habetur, & illud quod cum fideli geritur: ꝙ in hominum iudicio fertur cum conciue, aut cum hoste. Nam ad condemnandum hostē, non ea seruantur quæ ad damnandum ciuem. Nec enim fit accusatio contra hostem Reipubl. Nec scribuntur acta, nec ei datur patronus aut procurator, sed sententia mortis decernitur contra illum, vt cum contra hostes progreditur ad bellum hoc diffinitur, vt omnes moriantur, ac iugulentur cæterum cum ciue aliter proceditur: legitur quippè ei delictum suum, testibus comprobatur, indutiæ iuris dãtur, & plura alia acta fiunt. Sic Deus se habebit in iudicio cum in fidelibus, ex eo quippè quod nõ crediderũt iam hostes declarati sunt, moriantur in æternum. *Ioan. 3.* Et sic intelligitur illud quod apud Ioã. dixit Christus: Qui nõ credit iam iudicatus est. Ex eo enim quod fidem non habuit in iudicium incidit damnationis, non opus est cum illo tempus terere. Cæterum cum homine Christiano qui conciuis fuit in Ecclesia Dei, aliter proceditur. Examinatur quippè ac discutitur eius causa, quid fecit de fide, quid illi cæteræ virtutes infusſæ profuerunt, quid sacramenta, quid cõfessiones. Vndè & hinc dicit, *Amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Quid ad hoc respondere valebis? Hæc vestis nuptialis absque dubio charitas est, qua boni à malis Christianis distinguuntur. Nam fides communis vtrisque est, charitas autem habitus est decens ad conuersandum in Ecclesia, & facit hominem dignum conspectu Dei, nam charitas, & operit multitudinem peccatorũ, & amicos Dei constituit, vt *Iacob. 5.* Sapiens docet. Hinc Paulus nos admonet *Sap. 7.* dicens. Nox præcessit dies autem appropin- *Rom. 13.* quauit, abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honestè ambulemus. Nam infidelis qui in tenebris ambulat, & inter filios tenebrarum conuersatur, etiam si in honestè segerat nõ ab alijs bene prospicitur quoniam in nocte sunt. Nos autem Christiani qui in Euangelica Lege ambulamus, oportet honestè in nostris actionibus nos habere, ne alios scandalizemus, qui cùm in luce sint honesta, *Ioan. 13.* & inhonesta prospiciant. Et hæc charitas est discipulorum Christi habitus quo ab alijs discernuntur, secundum illud quod Dominus dixit. In hoc cognoscent homines quod mei estis discipuli. Si dilectionem *Apoc. 19.* ad inuicem habueritis. Et Apoc. 19. dicitur. Gaudeamus & exultemus, & demus gratiã Deo: quia venerũt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se, & datum est vt cooperiret se bisſino splendenti, & candido. Bysinum autem (ait ibi Ioannes) iustificationes sunt sanctorum, & tamen sola charitate iustificãtur. De hoc ergo interrogatur in iudicio homo fidelis, quomodo hoc habitu non fuerit indutus, & absque eo ad mẽsam Domini in altari accedere ausus sit. *Amice.* Amicum eum vocat licet solo nomine fuerit: nam vt ait Sapiens. Est amicus socius mensæ, & intempore tribulationis recedit. Et Dñs ait. Multi di- *Eccles. 6.* cent mihi in illa die. Domine Domine, &c. Et tunc respondebo illis, quia nõ noui vos. Sed dicit aliquis. Cur istum arguis Domi- *Matth. 7.* ne quia peccator est? Non ne tu malos etiã vocasti ad nuptias? Quid ergo de isto conquereris quia malus est? Bene. Sed respõdebo tibi. Ego quidẽ malos, & peccatores vocaui, non tamen vt essent mali, sed vt iustè viuerent in domo mea. Nã & ille pater familias, ociosos quidem vocauit ad vineam: non tamen, vt ociosè in ea viuerẽt, sed vt labore suo colerent eam, alias ad sacerdotẽ quendã qui ociosus videbat in tẽplo dictum est per *Esai. 22.* Esaiam cap. 22. Quis tu hic, atquasi quis hic? Hoc est, quid hic agis, si ministerium tuum *1. Thes. 4.* non imples? Et Paul. 1. Thes. 4. ait. Nõ enim vocauit nos Dñs in immunditiam, sed in sanctificationẽ. Amice ergo quomodo huc intrasti? &c. Quid pro te respondes? *At ille obmutuit.* Iusta sunt iudicia Dei quibus, & ipse reus statim conuincitur, sicut & Iob ait. *Iob. 9.* Si voluerit contendere cum Deo: non respondebit ei vnum pro mille. *Ligatis manibus & pedibus, &c.* Quoniam in inferno damnati, non habent nec habebunt manus ad se defendendum, nec pedes ad fugiendum. De quibus, & Psalmista dicit: Sicut oues in *Psal. 48.* inferno positi sunt. Tam impotens quippè animal est ouis: vt non habeat quo se defendat ab eo, qui eam ligare, ac iugulare vult. Ipse se in hac vita ligabit pedes ne in bona opera ambularent, & manus habuit solutas ad benè operandum, quia liberum semper habuit arbitrium, & noluit eo in bonum vti: ligentur ergo tunc, vt nec vellit, nec possit recte agere. Timenda certe vltio hæc maximè est, vbi in tenebris corporis, & animæ damnati stridebunt dentibus, & irremediabilibus lacrymis flebunt, & sic permanebũt in æternum, Deus qui nos ad suas nuptias vocare dignatus est: à talibus nos eripiat malis, Amen.

Nunc

Alia moralitas seu concio. Nunc carptim super totam hanc parabolam nonulla dicamus, quæ tanquam oblita omisimus. *Simile est Regnum cœlorum homini Regi.* Prius dicitur homo deinde Rex. Honores quippè ac dignitates sub hac consideratione debes homo accipere, quod sis homo sicut alij. Rex quidem, sed Rex homo, prælatus, sed prælatus homo, ne dignitate ac honore euanescas. Hanc considerationem Rex *Sap. 7.* Salomon habuit cum Sap. 7. dixit. Sum quidem, & ego mortalis homo similis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior factus est, & in ventre matres figuratus sum caro, &c. Quare quidam Lacedemoniorum Rex qui filius fuit cuiusdam figuli, inter aurea vasa, & argentea habebat coram se mensam vasorum luteorum: vt inter dignitatem regiam memor esset suæ infimæ sortis, vt sic superbiam, ac vanitatem reprimeret. *Simile ergo est Regnum cœlorum homini Regi.* Nam ad officium regale oportet quod sis homo ratione, ac sapientia præditus; in hoc quippè homo cæteris præstat animalibus. *Qui fecit nuptias filio suo.* Tres habuit Sponsas Christus, quas omnes locupletauit. Prima est humanitas sua quam immẽsis decorauit donis: ita vt sit inestimabilis. Nam licet natura humana in Christo eiusdem sit conditionis ac nostra, nempè ex eadem masa ac ijsdem miserijs subdita (nam per omnia similis fratribus effectus est excepto peccato) tamẽ tot fuit *Simile.* ornata supernaturalibus donis: vt iam æstimabili or sic quam Angelorum natura. Sicut si vilis panni pallium multis decorares gemmis, multo tegeres auro argento, ac margaritis: vt iam pannus ille tantis pretiosissimis rebus ornatus quemcunque alium quantumcunque meliorem exuperaret. Quare iã tremunt videntes Angeli, versa vice mortalium: naturamque nostram in Christo tot exornatam donis super se venerantur. Secũda Sponsa est Ecclesia hanc etiam miris modis diuitem fecit. In ea quippè potestatem, ac magisterium suum reliquit, claues Regni cœlorum illi contulit, sacramenta dimisit multisq; alijs donis illam diuitem ac speciosam fecit. Tertia autem Sponsa est anima, quam gratia sua, ac donis maximè locupletauit. Ipse enim lux ac bonum omnium ani- *Simile.* marum est. Et sicut nulla est in cœlo stella, quæ à sole non recipiat lumen suum: sic nulla anima iusta est nisi à iustitia Christi illi communicata. Ideò quippè Sol iustitiæ ipse Christus dicitur. Et sicut nullus motus fit nisi primo mobili mouente; sic nullum op⁹ meritoriũ sit nisi à Christo mouẽte, qui primus operum meritoriorũ motor est. Id enim dicit Deus pater Christo filio suo, ꝙ Rex Pharao dixit, ad Ioseph: Ego sum Pha- *Gen. 4.* rao, absque tuo imperio non mobebit quis manum aut pedem in vniuersa terra Ægypti. Hoc est, quod non opus bonum, aut desiderium absque Christo esse poterit vnquam. Contigit aliquandò quod dux deui- *Simile.* cerit Regem aliquem in bello, & vulneribus plenus victor euaserit: filiam Regis suis ornamentis expolliet, quibus vxorem propriam ornat, & ipse cum suis vulneribus manet. Sic Christus cum animabus fecit. Non dico quod humanitatem suam suis spoliauerit donis, quamuis si hoc ad tuum ornatum fuisset, necessarium nescio quid feciſſet, nam visionem beatificam non animæ suæ sed tuæ meruit. Spoliauit tamen veterem Synagogam, ac infernum, vt se tot gẽmis, ac donis ornaret: cùm tamen ipse vulneratus è victoria remansit: liuore quippè eius sanati sumus. Ad has nuptias tam solemnes omnes vocat: quia venerunt nuptiæ agni, vt dicitur Apoc. 19. Sed nolunt *Apoc. 19.* multi homines ad illas venire. Et hoc est ꝙ deplorabat Hieremias Thren. 1. cùm dice- *Thren. 1.* bat: Viæ Syon lugent: eo quod non sit qui veniat ad solemnitatem. *Vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.* Hoc est, conuenientẽ talibus nuptijs. Vult enim Deus, vt vestiamur vestibus albis, & iustitiæ vestis candida est, peccati autem sordida. Apud Za- *Zach. 3.* chariam legitur quod Iesus sacerdos magnus vestitus erat vestibus sordidis, & Satan stabat à dextris eius. Nam quatumcũque sacerdos, Papa aut monachus sis, si iustitiæ candorem non habueris, Satan tibi à dextris immorabit, vt opera tua euacuet. Nam Esther. *Esth. 4.* 4. legitur quod nemo indutus sacco, id est veste vili, ingrediebatur palatium Regis Assueri: peccatum autem est priuatio gratiæ, & iustitiæ; quarè immundus est peccator. Vnde de bonis dicit Christus. Ambulabunt *Apoc. 3.* mecum in albis: quoniam digni sunt. Sed obserua quod Rex non increpauit hominẽ istum eo quod vestem haberet sordidam, sed ob hoc dumtaxat quod habitum decentem regalibus nuptijs non haberet. Quid faceret si sordida simul vestimenta haberet? Quoniam Deus non solùm in homine fideli damnat malum quod agit, sed etiam bonum quod negligit facere. Quoniam non solum ab eo exigit præcepta negatiua, verum etiam affirmatiua. Nam licet non occi-

das, nec fureris, nec mechatus ſis: ſi tamen opera charitatis non exerces cum opus fuerit, legẽ non obſeruaſti, ob id ſolum damnaueris. Item hic homo non perturbationibus exagitabat cæteros immenſa, ſed pacificus erat, & forte aliorum nõ offendit oculos, ſed regis. Sic multi qui coram oculis hominum boni ac pacifici apparent: ante Dei oculos arguuntur. *Multi enim ſunt vocati pauci vero electi.* Nam in libro. 4. Eſdræ legitur quod ſi cut terra plus tribuit pro luto quàm pro auro: ſic plures homines in infernum mittit quam in cœlum. *Eſdræ. 4.*

Concio circa parabolã Lucæ.

Sed quoniam multi hanc parabolam eandem dicunt eſſe cum illa quam Lucas. cap. 14. ſcribit, & quia hæc cum illa ſimilitudinem ac correſpondentiam quandam habet, ideò de illa etiam nõnulla hic interſeranda iudicaui. Ait ergo Lucas: Homo quidam fecit cœnam magnã, & vocauit multos. Apud Matthæum conuiuium hoc prandium vocatur, apud Lucam cœna. Primum conuiuiũ Deus pater fecit (qui myſticè homo dicitur) quod in nuptijs ſui filij fecit, quandò cum Eccleſia deſponſauit eum. Vnde dicitur, ſimile eſt Regnum cœlorum homini Regi qui fecit nuptias filio ſuo. Secundum autem cõuiuium filius parat, qui verè, & eſt, & dicitur homo. Tunc autem hoc conuiuium faciet cùm Eccleſiam Sponſam ſuam ad ſe receperit in gloriam. Sic enim & ipſe Luc. 22. dicit. Et ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi patet meus Regnum: vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in Regno meo. Ideò autem dicit. Sicut diſpoſuit mihi pater meus Regnum, vt hinc intelligas ex eo conuiuio quod Deus pater fecit filio ſuo, cũ illum noſtræ carni copulauit tot ei dona, ac gratias tribuendo: inde redundare bona illa ad quæ nos filius inuitat. Nam vt ait Ioan. cap. 1. Vidimus eum plenum gratiæ, & veritatis: Et ex plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia. Ex gratia quippè vnionis proueniunt nobis cætera gratiarum chariſmata. Id eſt dicere quod filius nos inuitat ad fragmenta, quæ ſuperauerunt ex conuiuio quod ei Deus pater fecerat. Ex his duobus conuiuijs vnum dicitur prandium, quoniam in medio annorum notum facies, prandium autem in meridie fit. Secundum autem cœna vocatur: Quoniam in fine vitæ fiet, cũ homines trãſactis laboribus quos viuendo pertulerunt, dicit illis ſpiritus, vt requieſcant ab eis. Eſt & aliud diſcrimẽ. Quoniam in primo conuiuio Deus factus eſt homo iuſtificator: in ſecundo erit Deus homo glorificator. Factus eſt Deus homo in primo conuiuio, vt in ſecundo nos faceret Deos. Ipſe noſtras aſſumpſit miſerias: vt nos illius cõmunicaremus beatitudinem. Vndè dicit, homo quidam fecit cœnam magnam. Cœnam facit Deus; eo quod ipſe eo incipit quo homo definit. Homo paſtum diei in cœna finit: Deus autem ab ea incipit. Sic dicitur Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum, & terram, Non ſic homo ſua ædificia facit. Non enim à tecto ſed à fundamento incipit; Deus autem ab eo exorditur in quo homo ſua opera terminat: eo quod Deus finẽ maximè intendit ad quem vult, & hominem ducere, & ideò ab eo exorditur opus ſuum nempè à cœlo. Creauerat Deus hominem, vt cœli ciuis eſſet: & ideò cœlum ipſum prius creat, vt ſtatim videat finem ad quem conditus eſt. Et quia cœna hæc eſt ad quam nos præcipuè inuitat, nempè ad vltimam diſtributionem quæ fit in beatitudine, ab eo exorditur quod eſt finis hominis, vt protinus in eo generet appetitum, & famen talis cœnæ, & ad illam tanquam finem, & ſcopum ſua opera dirigat. Propter quod dicit: fecit cœnam magnam. Nec amplius addit nec dicit quid habeat cœna, quot in ea catini debeant poni: Quoniam hi numerari non poſſunt. Huiuſcemodi quippè ſunt bona hæc quæ Deus præparauit diligentibus ſe: vt nulla creata lingua explicari quæant, quoniam ea nec oculos vidit, nec auris audiuit. Fecit cœnam magnam. Magnorum quippè eſt magna facere. Tu homo quia paruus es parua etiam opera facis: Deus autem omnipotens eſt, hoc eſt, magnificẽtiſsimus, & liberaliſsimus. Dei diuitiæ non minorantur diſtributæ, quoniam infinitæ ſunt. Et præcipuè in cœna illa maximum ſe oſtendit Deus. Fecit enim cœnã magnam: quoniam in ea quidquid habet largitur: dat enim ſe ipſum. In conuiuijs quæ in hac vita nobis præparat Deus nõ ſic largus apparet: quoniam non poſſumus cùm in carne viuimus ædulia illa cœleſtia capere, nec enim ſtomachus mortalis hominis ea capere valet, & ideò dieta nos hic paſcit, quia nondum ad maiora apti ſumus. Sic enim & Dominus illis dixit. Multa habeo vobis dicere ſed non poteſtis portare modo. Et ideò etiam bona temporalia ſic parce nobis largitur, vt nõ ſẽper omnia quæ ex eis cõcupiſcimus habeamus: quatenus ſẽper cœleſtia appetam⁹, & capatiores per deſideria

Luc. 22.

Ioan. 1.

Abac. 3.

Apoc. 5.

Gen. 1.

Ioan. 16.

ria dilata ad illa efficiamur. Et in ſpiritualib⁹ præcipuus cibus quẽ nobis reliquit qui eſt corpus ſanctum ſuum, ſubalienis ſpecieb⁹ occultatũ nobis dimiſit: quatenus per hoc prandium dulciſsimum auidius anima cœnam illam altiſsimam deſideret. Hoc enim bonum prandium facere ſolet, vt nouum appetitum ad cœnam aperiat: qui enim bonum prandium confert: bonam etiam cœnam largiri debet. Cùm enim in hoc prãdio Deum occultè ſumamus, aperitur nobis appetitus, vt in cœna illum apertè comedamus. Nunc enim ad id minimè capaces ſumus, erimus tamen tunc per lumen gloriæ. Vnde & Eccleſia de hoc Sacramẽto, ſic canit. O ſacrum conuiuium, quia nõ profanum, in quo Chriſtus ſumitur, idẽ ſcilicet, qui in cœna ſumendus eſt, quem enim nunc velatum in prandio ſumimus; reuelatum in cœna habebimus. Recolitur memoria paſſionis eius, quoniã agnus ille eſt qui lactucis aggreſtibus edebatur, hoc eſt, cum luctu, & mœrore recolendo Chriſti paſſionem, quàm pro noſtris pertulit peccatis. Et melius eſt ire ad domum luctus, quã ad domum conuiuij. Mens impletur grãtia, nam ſuo modo conuiuium hoc ſatiare videtur in hac vita: quoniam in illo datur plenitudo gratiæ non ponenti obicem, quæ in hac vita animam detinet, & licet nõ plenè ſatiatam: tamen cum deſiderio & ſpe cœnæ alterius vitæ. Et futuræ gloriæ nobis pignus datur, *Quedamos prendados para la cena*. Et vocauit multos quoniam Deus omnes homines vult ſaluos fieri. Vnus dixit villam emi. Alius vxorem duxi. Alius iuga boum emi quinque. Obſerua, hi qui inuitati fuerant ad cœnam: non ideò excluduntur quo niã adulteri, fures aut blaſphemi (non enim eis hoc imputatur) ſed quia ſub prætextu rerũ temporaliũ, cœnam Domini neglexerunt. Nam quamuis temporalibus rebus incũbere debeamus quæ vita præſens exigit tamen non ita auidè illis intendere debemus, q̃ propterea Dei præcepta negligamus. Nec ſufficit diuiti dicere, ego aliena nõ rapio, nec adulter ſum, ſed his reb⁹ quas Deus mihi dedit cõtẽtus viuo & in eis meis incũbo curis. Nã ſi hæc quæ poſſides, inordinatè amas, ac curas, ita q̃ propter ea quæ Dei debes cultui omittas; iã peccaſti: Nec enim ea anteferre debes maioribus, ſed primũ quærendũ eſt regnum Dei, ſicut Salomõ prius Deo, deinde ſibi & vxori ſuę ædificauit domũ. Cùm ergo quæ Deo debes propter tẽporales curas negligis; iã indignus efficeris cœna Chriſti. *Villam emi & eo videre illam.* Ecce quid tẽporaliũ cupiditas facit. Nãhomines ſic cupidos reddit, vt nũquã ſatientur pecunijs ac diuitijs: ſed ſemper hæc cura eos anxios habeat, quomodo plures domos, agros, cẽſus ac vineas habeãt, cõtrà quos Dominus per Eſaiam clamat dicens. c. 5. Væ qui coniungitis domũ domui & agrum agro copulatis. Nec enim eos hic damnat qui vſuris & violentijs rem ſuã augent (hi enim iã dãnati ſunt) ſed eos qui auidiſsimè diuitias coacerbare nituntur, hoc enim efficit multos egere; quia multi ſine termino volunt abundare. Nã cũ bona tẽporalia minus ſufficiãt & finita ſint: ſi vnus abũdat alius egere neceſſe eſt, & ſi vnus eſt ebrius alius eſuriet. Et hoc adnotare debemus, q̃ diuina Scriptura non ſolũ vſuras, ac rapinas dãnat: verumetiam diuitias nimis auidè concupiſcere grabiter reprehendit, ita vt dicat Dñs difficillimũ eſſe, imò & penè impoſsibile diuitem intrare in regnum cœlorũ. Multa quippè inconuenientia ſecũ adducunt diuitiæ. Primũ q̃ cũ bona cœleſtia in hac vita nõ poſsint conſequi niſi per deſideriũ: quæcunq; deſiderium eorum impediunt ex cõſequenti & conſecutioni obſtant. Amor autẽ diuitiarũ impedit amorẽ ſupernorum ac diuinorum. Nã cùm homo incipit ſe in earum cura tradere, famẽq; & ſitim ſuã in eis extinguere: nullũ ei ſuppetit tẽpus ad deſiderandum æterna: quemadmodũ ſi quis inuitatur ad delicatiſsimos cibos dilationẽ nõ ferens, prius allijs, ac ponibus adimpleret ſtomachũ, ita vt nullus locus in eo remaneret optimis obſonijs, ſic qui animæ ventrẽ ac deſideriũ diuitijs occupat: quæcũq; alia bona faſtidiũt. Sicut filij Iſraël faſtidiebãt mannã, propter memoriam ceparum, ac peponum Ægypti: nã, vt Paulus docet, Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Vnde Dñs diuitibus, ait. Vę vobis diuitibus, qui habetis hic conſolationẽ veſtrã. Et ideò aliã non quæritis. Aliud incõueniens eſt, q̃ qui nimium appetit diuitias, in proximadiſpoſitione eſt ad hoc q̃ exerceat maiora mala: nã vt eas acquirat, in vſurarũ voraginẽ ac ſy moniæ baratrum quam citius præceps abibit. Hinc ſequitur tertiũ, q̃ paruipendet ſpiritualia, tãtum abeſt, vt curet de illis. Vide enim q̃ iſte primus ſic reſpondeat. *Villam emi, & eo videre illam.* Si diceret: Pergo vt poſſideam illam, ne alius prior me veniens intercipiat

Eccleſ. 7.

Similę.

1. Cor. 2.

Luc. 6.

me tollerabile videretur. Sed ob voluptatẽ ſuam abire, vt videret eã ꝙ in aliud tẽpus abſq; periculo differri poterat: hæc minima, imò & vana excuſatio eſt. Sic enim minimè habentur à diuitibus res ſpirituales, vt pro quacunq; re mundi etiam illas negligant. *Iuga boũ emi quinque, & eo probare illa.* Hæc iuga curam illam ſignificant, quã homines habent ſuorũ quinq; ſenſuum, vt eos delicatiſsimè tractẽt: quatenus delitijs, atq; voluptatibus effluant. Deploranda quidem res quod excutiat homo à ſe vnũ duntaxat iugum Chriſti, & hoc ſuauiſsimũ, & quod loco illius quinq; intollerabilia onera impo nat ſuper ſe. Omnes enim ſenſus ab illo exigunt importuniſsimè, quòd ad voluptatẽ ſuam conferunt, da ſericas, aureas, ac pretio ſiſsimas veſtes quibus induar, da pretioſa, ac delicate condita ædulia, quibus veſcar, veniant cantores cantatrices, quorum cãtu delectentur aures, veniant ſpecioſiſsimæ puellæ, quæ oculos voluptate afficiant, odorifera vnguenta quib⁹ nares gaudeãt. Prẽterea immunda quæ ad tactus delectationẽ quæritis, vt his perfruamini; magnas expenſas, ac labores ſubire debetis: hoc diuina permittente vindicta; vt qui regna cœleſtia, quæ aſſe, & calice aquæ frigidæ mercantur contẽnitis: tẽporalia non niſi magnis ſumptibus, atq; ſudoribus habeatis. Et quia iugum eius ſuauiſsimũ à cernicibus veſtris excutitis, ponderoſius aliud, atq; penè intollerabile ſubeatis. Sic enim, & Dominus præcepit Hieremiæ, cũ enim mãdaſſet illi, vt cathenas ligneas poneret ſuper colũ ſuũ, & illas Principes Hieruſalẽ rupiſſent: præcepit ei Dominus, vt loco illarũ ferreas cathenas ſumeret. Sic quia tũ ſuauiſsimũ ac leue iugum Dei à collo tuo excutis, permiſit Deus, vt loco illius ferreum iugũ mundi, ac ſenſuum tuorum ſumas, & pro vno facili quinq; grauiſsimos ſuper te ponas. Hãc enim maledictionem ſubeundã pronuntiat Dominus perfractoribus legis ſuæ cũ Deuteron. 28. dicit: Ponet Dominus iugum ferreum ſuper ceruicem tuam, donec conterarit. *Iuga boum emi, &c. Porſus dineros cõpran eſtos trabajos.* Et hoc quia id exigit tyrannicè mundus. Cùm enim plus calefaciat lãcea veſtis quẽ ſerica: quia tamen mundus hoc petit illi obſequendũ eſt: quare mundus tanquam crudeliſsimus tyrannus, homines tanquam vilia mancipia ſuis libidinibus obſequentes habet. Alius cui moderata obſonia ſufficerent, vt mundi auſpicetur gloriã, totum cenſum ſuum in magnis conuiuijs inſumit, ita ꝙ omnia impigno rata habeat, immẽſumq; ęs alienũ ob hoc cogãtur conflare. Quod ſi ab illo interroges quare ita faciat. Reſpõdebit vtiq; tibi: qm̃ ſic mundus exigit, aliàs non poſſe cũ hominibus vitã agere. Cũ tamen ei reſpõdere licebit: ſe ipſũ, & alios ſe ſe ducere, quoniã mũdus ipſemet eſt, & ſua vanitas ac inſania, quæ illũ ad tot deliramenta cogit. Proijce igitur à te tale iugũ, & experire ſaltẽ quanto faciliùs iugũ Dñi ſit. Sũma enim ſtultitia eſt, ſi alij inſaniant, ita & tu vellis cũ omnibus inſanire. *Eo probare illa.* Nõne ſufficeret aliorũ experientia, qui probauerunt ſuper ſe tollere hoc iugũ, & non valuerunt ferre illud? Nõne vides ob hoc alios pauperes in carcere vitã finire, ad extremã peruenisſe miſeriam? Alios fœdiſsimis infirmitatibus conſumptos? Alios in alias adductos miſerias? cur nõ periculũ ex alijs facis, ꝙtibi ex vſu fiet? Hoc fuit primi parentis dãnũ ꝙ voluit ipſe experiri ligni vitę poma: cũ tamen ſufficeret ꝙ vxor eius guſtaſſet. *Eo probare illa.* Malũ dãnum probare mala, & experientia tãgere illa: Non eſt bonũ contra vitia remediũ ea experiri, nec tentationẽ vincis, quia illi aliquãdo ſuccũbis, aut carni tuæ vna aut altera vice indulges. Remanet quippè in ea illius voluptatis memoria, & poſt momentũ importunius à te illam extorquere nititur. Nunquid homini guloſo dapes multas apponere, vt ſatiet appetitũ ſuũ, erit remediũ ad vincendã gulã? Aut ebrio pocula dare? Imò hoc auget appetitũ eorũ: eſt enim ligna igni ſubminiſtrare: quare præcipiebat lex, vt immunda nõ comederẽt homines, imò nec tangerent: nã mala nec guſtare, nec videre, nec tangere debemus, ſed procul ab illis ſecedere. Præcipiebat etiã ne biberent homines in vaſe in quo immũda res fuit: qm̃ in eo illius rei immũdę forſan guſtus remãſerat, & rei malæ quẽcunq; guſtũ abhorrere debemus. *Eo probare illa.* Ne id facias, nec res malas guſtui applices. In mortẽ dãnatus eſt Ionathas, quia mel ſylueſtre tantummodo in ſumitate virgæ guſtauit cõtra patris prohibitionẽ, cùm hoſtes perſequeretur. In hac vita hoſtes inſequimur, & contra carnẽ & diabolum & peccata bella gerimus: nõ debemus ergo quicquã horum malorum quæ perſequimur præguſtare, nec digito quidẽ ea tangere. Vnde Eccl. 8. dicitur: Qui cuſtodit præceptum nõ experietur quicquã mali. Hoc eſt qui vult ſeruare Dei præcepta: non

Hiere. 18. *Deut. 28.* *Leuit. 9.* *Leuit. 7.* *1. Reg. 14.* *Eccleſ. 8.*

nõ debet peccata experire. *Alius dixit vxorem duxi, & ideò non poſſum venire.* Quid hoc myſterij eſt fratres? Nunquid vxorẽ ducere malum eſt, quod cœnã Domini guſtare impediat? Nunquid non in remedium contra inordinatam carnis concupiſcentiã matrimonium inſtitutũ eſt? Verũ eſt, non id nego, Tamen ſi malè vteris illo: iam obſtaculũ erit ad cœnã. Si enim vt alia mala vitares cõiugem accepiſti, & ianuam maioribus malis aperuiſti, iam impedimentum magnum tibi erit. Nã ſi ob euitandã fornicationem matrimonio iunctus es, & vt onera eius partes & coniugi placeas maiora multa peccata commitis: iã obſtaculum tibi factũ eſt ꝙ in melius acceperas. Reubarbũ quidẽ contra choleram medicina eſt (expellit enim illã) ſed tantum eius ſumes vt enecet te. Sic matrimonium ducere contra concupiſcentiam remedium eſt; ſed multũ in hoc intendere, in venenũ conuertetur. Nec enim tantũ cõiugi attendere debes, vt religionis, ac iuſtitiæ oblitus in alia plura prolabaris peccata, vel ne ſic matrimonio vaces: vt ea quæ tenes facere ad hoc ꝙ cœnã Dñi guſtes omittas. Hinc enim, & Sapien. docet, vt mulierẽ pręſcindas de carne tua: ne ſemper te abuta tur. Hoc etiã voluit innuere Deus, cũ libellum repudij in lege veteri permiſit, vt intelligamus ꝙ vxorẽ & virum negare debemus, cũ id gloria Dei popoſcit, ne ſicut Adã audias vocẽ vxoris & pecces. Licet non debeatis totã culpã in vxorem retorquere. Nã tu, O vir in culpa es, qui neſcis vxoris tuę ſuper fluos & importunos appetitus moderare. Cur tu audis vocem eius, in is quæ ſuperflua ſunt? Neſcio quid vobis dicam? quomodo tot ſumptus in veſtitu & põpa vxorũ veſtrarum ferre poteſtis? Nullum aliud remedium ſpero, niſi ꝙ ipſa neceſsitas vos in tantas coget anguſtias, vt nõ poſsitis vltra in ſumptibus veſtris progredi, ſed ꝙ debeatis rebellare contra mundũ, & eius leges. Sicut populus Iſraël non ferens tributa quę ſuper eos Rex Salomon tullerat, rebellauit cõtra filium eius Roboã. Sic non poteritis ferre onera intollerabilia ac importabilia quę mũdus ſuper vos imponit, & rebellare cogemini cõtra illũ. Atq; vtinã id iã videãt oculi mei: vt homines ad ſanã mentẽ conuerſos videã, & ſibi & rebus ſuis citius proſpicere, ne cùm vellint minimè valeant, vt magnis ego colligo coniecturis. Sed aduerte quod hic qui dixit vxorẽ duxi, non addidit, rogote habeme excuſatum, ſicut cæteri dixerunt: quoniam

Exemplũ. *Eccleſ. 25.* *Deut. 24*

vitiũhoc ſenſualitatis homines facit turpes, in vrbanos, craſi ſenſus & craſioris intellectus. Sic enim, & Oſeæ. 4. dicitur: Fornicatio, vinũ, & ebrietas auferunt cor. Hoc eſt, illud non relinquunt liberum, ad rectè conſideranda quæ agant: Hi enim omni carent circũſpectione & vrbanitate, nec vlli lingua ſua parcit generi. Mihi perſuaſum habeo, ſi videro mulierẽ aliorum honorẽ detrahentẽ; eſſe maximã coniecturã illã potius inhoneſtã, ac turpẽ eſſe. Volunt quippe tales, cum aliarũ infamia ſuã texere turpitudinem.

Oſea. 4.

Tunc abeuntes Phariſæi conſiliũ inierunt, vt caperent cũ in ſermone. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cũ Herodianis dicẽtes: Magiſter ſcimus quia verax eſt, & viã Dei veritate doces, & nõ eſt tibi cura de aliquo (non enim reſpicis perſonã hominũ). Dic ergo nobis quid tibi videtur, licet cẽſum dari Cæſari an non? Cognita autẽ Ieſus nequitia eorũ, ait. Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cẽſus. At illi obtulerunt ei denariũ. Et ait illis Ieſus. Cuius eſt imago hæc & ſuperſcriptio? dicũt ei, Cæſaris. Tunc ait illis Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Et audientes mirati ſunt, & relicto eo abierunt. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis. Multa ſupra memini me dixiſſe de his ſectis. Pro nunc autẽ aduertendũ eſt, ꝙ licet multi exiſtiment Herodianos iſtos fuiſſe milites Herodis, qui cõiuncti erãt diſcipulis Phariſæorũ, vt poſsint accuſare illũ, & apud Herodẽ, & apud Pilatũ ſi negaſſet Cæſari tributũ: tamen quorundã ſententia eſt ſatis veriſimilis, per Herodianos ſignificari peculiarẽ quandam ſectã, quæ oppoſita fuerit ſectę Iudęę Galileę cui⁹. c. 5. Actuũ Apoſtolorũ mẽtionẽ facit Gamaliel. Hic enim Iudas in diebus deſcriptionis ſiue profeſſionis Iudæorũ; quando exijt ædictũ à Cæſare, vt deſcriberetur vniuerſus orbis, & ire præcipiebatur vnuſquiſq; ad ciuitatem ſuã profeſſionis gratia quemadmodũ Lucas meminit: hæreſim ſuſcitauit ſeditioſam; cõtendẽs nequaquã licere Iudæis deſcriptionẽ huiuſmodi profeſſionẽ quę ſuſcipere, nec aliũ debere agnoſcere Dñm præter Deum cœli; ac proinde tributũ, vel cenſum non licere illis ſoluere Cęſari. Huic hæreſi Herodiani videbantur fuiſſe contrarij dicẽtes, Omninò iuſtum eſſe tẽporalibus Dominis ſubiectos permanere eis quę tributa pendere, neq; id libertati veræ aduerſari. Nomen autẽ ſortiti ſunt ab Herode: vel quia ipſius penè tẽpore orta ſit hęc ſecta; vel quia Herodis partibus fauebat, quia à Romanis cõſtitutus fuerat Rex alienigena

Act. 5.

nigena quemadmodũ ei manifeſtè aduerſabatur illa cõtraria Iudæ Galilææ hæreſis. Simul etiã quia Hærodes ſectã iſtã, vtpotè ſibi fauentẽ fouebat, vt ſolent Principes libẽter illas fouere ſectas, quæ ſibi fabent & placentia aſſerunt, ſolẽtq; viciſsim ſectarum authores magnatum fauores exquirere defenſionis gratia, & ad eorum captandum fauorẽ loqui placentia. Dicunt autẽ iſtos Herodianos ſub Saduceis contineri, in omnib⁹ penè cum eis cõſentientes, ſed illam detributi per ſolutione ſententiã defendendã ſibi ſuper adijciẽtes, & alia nonnulla huiuſmodi. Eſſe autem ſententiã iſtã admodum probabilem vel vnicum illud probat. Quod pro illo verbo Domini apud Matthæum quo diſcipulos monet dicens: Attendite vobis à fermento Phariſæorũ & Saduceorum. Marcus ponat: Cauete à fermento Phariſæorũ & Herodis: vbi fermẽtum Herodis poſitum videtur pro fermento Herodianorum: quemadmodum Græca quædã exemplaria expreſſè habere cernimus: Cauete à fermento Herodianorũ. Vnde videtur apud Marcum idem eſſe fermentum Phariſæorum, & Herodianorũ, vel Herodis, quod apud Matthæum fermentum Phariſæorum & Saducæorũ: cùm ſit vnum, & idem verbum eodem prolatum tempore quod ponit vterque. Super illud, *Nõ enim reſpicis perſonã hominũ.* Aduertendũ quod Græca dictio, proſopon, quæ ibi ponitur, ſignificat indifferenter faciem, vel perſonã, vnde verti poteſt. Non reſpicis faciem, vel perſonã hominum, & eadẽ vtrobiq; ſententia eſt.

Matth.16 Marc.8.

Simile. Eſt autem in faciem ſiue perſonam reſpicere, cõſiderare externum aliquid illiuſq; reſpectu aliquid agere, vel dicere, quemadmodum iudex dicitur reſpicere faciem, vel perſonam, quandò cõſiderat externum aliquid ꝙ cauſa ſit & extraneũ, vt potè diuitias, nobilitatem, pulchritudinẽ, cognationẽ, munera, vel huiuſmodi quippiã; atq; ex illius reſpectu aliquid aliud iudicat, quam ſecundùm veritatem ipſa ex ſe cauſa poſtulat. Sic Doctor dicitur faciem, vel perſonam reſpicere, quando propter alicuius rei externæ cõſiderationem omittit dicere, quæ veritas & conſcientia dici poſtulant, vel aliter docent quã illa exigant.

Moralitas ſeu cõcio. *Conſiliũ inierunt Phariſæi, vt caperent Ieſum in ſermone.* Sciebant enim quod labile membrũ eſſet lingua, nam cum humiditate abundet facillimè prolabi neceſſe eſt. Vnde &

Iacob.3. Iacobus ait: Si quis verbo non offendit hic perfectus eſt vir, quoniam rem maximè difficilem facit lubricitatem linguę retinendo. Et Sapiens dicit: Beatus vir qui non eſt lapſus verbo exore ſua. Quare vt aſtuti bellige-

Eccleſ.25. ratores, imbecilliorem partem hoſtis aggrediuntur. Simul cum Herodianis, ſiue fuerint ſectatores huius ſectę quod deberent tributa dari Cęſari, ſiue exactores tributorũ (vt alij volũt) nã Herodes primus Rex alienigena, vt placeret Romanis milites ſuos inſtituit pro exactoribus tributorũ poſt reuelationẽ Iudę Galilęę. Et certè fuit malicioſiſsima, ac aſtutiſsima interrogatio hęc, an liceret cenſum ſoluere Cęſari vel nõ. Nõ ſi diceret, quod ſic incideret in odiũ populi, qui hęc tributa maximè aſpernabatur, & hoc ipſi volebãt, quod populus Dominũ Ieſum aduerſaretur, vt ipſi ſoli aurampopuli aucuparent: ſi autem reſpõderet nõ licere iã habebant magnũ crimẽ aduerſus eũ, de quo illũ apud Romanorum Prędem deferrent, & teſtes idoneos prędentes, qui fortius illũ accuſarẽt. Sed fruſtrà iacitur rete ante oculos pennatorũ, vt Sapiẽs

Prouer. 1. dicit: Quoniã ſic Sapienter illis reſpõdit: vt amplius nõ ſint auſi illum interrogare. *Et dicũt ei, Magiſter ſcimus, quia verax es, & viã Dei in veritate doces,* de vijs Dei dicit Sapiẽs: Vię

Prouer. 3. eius, viæ pulchræ: & oẽs ſemitæ illius pacificæ. Viæ Dei ſunt mandata ſemitæ, conſilia. Mãdata Dei ſunt amoris, qui omnia pulchrè cõponit, & ordinat: ſemitæ autem pacificæ: qm̃ conſilia pacem in animã faciunt, mundi inordinata confuſione relicta. Tales ergo vias ac ſemitas nos docuit Chriſtus, & in veritate, ſincerè ac candidè abſq; vlla mixtione nõdum falſitatis, verũ nec ſiniſtræ intentionis. Homines poſſumus docere has vias ac ſemitas non in veritate: quoniã, vel errores poſſumus, vel ſaltem nõ recta intentione prædicare, vtpotè mixta cũ vanitate, aut cũ alijs mundi, aut lucri intentionibus. Contra

2.Cor.2. quos Paulus docebat: Nõ ambulãtes in aſtutia, nec adulterantes verbũ Dei. Hoc eſt, nõ aſtutè doceatis, vt mundũ ſeducatis: ſed cãdidè veritatem annunciate. Nec adulterãtes verbũ Dei. Hoc eſt, non cũ alieno ſemine. Illumcõmiſcẽtes ſicut adulteræ mulieres faciunt nõ ſic vos cũ ſemine Chriſti ꝙ eſt verbũ Dei, cõmiſceatis doctrinas alienas ab eo quales ſunt hæreticorũ: nec extraneas intentiones admiſceatis, mũdi, lucri, aut vanitatis: ſed ſincerè propter Chriſtum annunciate

Eſai.1. veritatẽ, ne de vobis illud Eſai. dicatur: Argentũ tuũ verſum eſt in ſcoriã; vinũ tuũ mixtũ eſt aqua. Doctrinã quippe Chriſti argẽto ſplendidiorẽ nos in ſcoriam vertimus: quoniam

niam illam & mundo & carni ſic miſcemus, quod plus terræ quã argenti ſimilitudinem referat. Quod & per effectus ipſos colligere etiã poterimus. Tã mundus quippè remanet mundus poſt tot contiores quas hodie populus Chriſtianus audit; ſicut antea. Vinũ tuũ mixtũ eſt aqua. Nã licet Chriſti doctrina veriſsima ſit & fortiſsima, vtpotè ipſa veritas quæ omnia vincit; tamen plurimũ ex viribꝰ amittit, quia eã docemus homines imbecilles, qui ob res huius mundi fragiles eã prædicamus Chriſtus vero Dñs viã Dei in veritate docebat, & ideò inimicos ſuos fortiter impetebat, quod ipſi cognoſcentes dixerunt. *Magiſter ſcimus, quia verax es, & viã Dei in veritate doces, & non reſpicis perſonam hominis.*

Marc. Nec enim acceptor perſonarum eſt Deus. Et Marcus dicit non reſpicis in faciẽ alicuius: quoniã Deus non ex facie virtutẽ iudicat, ſed intus penetrat vſq; ad ipſam medullã. *Licet cenſum dari Cæſariã non?* Prius eius beneuolentiã captauerant verbis adulatorijs, *Auiãle traydo la mano ſobre el cerro:* vt ſic aſſentatorijs illis verbis ipſum dementarent, nec attenderet quid reſponderet. Ipſe autẽ qui nouit corda hominũ intellexit malitiam ipſorũ, & ait. *Quid me tentatis hypocritæ? oſtendite mihi numiſſa cẽſus, cuius eſt imago hæc, & ſuperſcriptio? At illi dicunt ei, Cæſaris. Tunc ait illis. Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Prudentiſsima vtiq; reſpõſio. Vide quã bonus iudex Deus ſit, qui vnicuiq; ius ſuum tribuit. Ac ſi diceret: Si filij Dei eſtis reddite Deo quæ ſunt Dei, & homini quæ ſunt hominis. Hæc eſt enim volũ-

Rom. 3. tas Dei quã Paulus docet ad Rom. 13. dicens: Reddite ergo omnibus debita: cui tributum tributum, & cui vectigal, vectigal, cui honorẽ honorẽ, & cui timorẽ timorem. Nemini quicquã debeatis. Ideò quippè dicit reddite, hoc eſt, ſoluite ꝙ debetis. Et de Deo loquendo certum eſt, ꝙ omnia quæ ei tribuimus eſt veluti debita perſoluere: qm̃ omnia ei debemus, & nihilominus ſemper eius debitores erimus. Cæſari autẽ, hoc eſt, Principibus noſtris, non mãdat Deus niſi ꝙ ſoluamus eis ꝙ debemus, hoc eſt, quod ſuum ipſorum eſt. Nã ſi ea quæ ſunt Dei, & quæ nos ſoli Deo debemus exigant; nõ tenemur dare; hoc enim non erit reddere, ſed dare, nõ ſoluere nos ſua, ſed rapere illos quæ ſunt

Deut. 10. aliena. Vnde Deuter. dicitur. c. 10. Et nunc Iſraël quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas Dominũ Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum, ac ſeruias in toto corde tuo, ac mẽte? Igitur ſi Rex à nobis exigeret quod eſt ſoli Deo debitum, hoc non deberemus ei præſtare; quoniã iniuſtũ eſt. Amor ſuper omnia ſoli Deo debetur, cultus Deo ſoli debitus Regi deferri non licet, nec obedientia quę Eccleſię ſuæ debita eſt: hæc enim omnia Dei ſunt non Cæſaris, nori ei ſoluere tenemur. Oportet enim ſcire, ꝙ ea quæ homo habet in tres partes diuiduntur. Quædam enim habet quæ ſolius Dei ſunt, alia quę ſolius mundi: ſed in tertio ordine collocantur quædã quæ cõmunia ſunt Deo ac mundo. Anima cũ ſuis potentijs ſolius Dei eſt: quoniam à ſolo Deo productibi lis per creationẽ, quare tota anima ſoli Deo debetur. Vnde infra dicitur: Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mẽte tua. Quare hic amor nec Cæſari, nec mundo debetur: ſed omnia quæ mundi ſunt ſub illo debent eſſe. Ea quæ ſunt ſolius mundi, nempè vſuræ, rapinæ, odia, vindictæ, carnis cupiditates, & alia, hæc diabolo, ac mundo dimittite: nec enim hæc Deo danda ſunt, hoc palliũ in cornibus tauri, vt dicitur, relinquendum eſt. Blaſphemum quippè eſſet hæc Domino tribuere, quod tunc fieret, cũ quis ſibi ipſi ſuaderet hæc omnia benè eſſe facta, & per illa Deo obſequium præſtare. Qui error fortè viget in quibuſdam hominib⁹, qui ſe ipſos ſuaſerunt quod ſint ſancti, & quod errare aut peccare nequeunt, & quod hæc facere rectũ eſſet: quare & rapinas ſuas, & odia, & dolos, imò & errores ſanctificare nituntur. Hic error fuit apud Phariſæos, qui parentibus ſuis neceſſaria rapiebant, & exiſtimabant ſe in hoc obſequium præſtare Deo: quia ea quæ parentibus ob eorum neceſsitatem debebãtur, Deo in tẽplo offerebant, quod Dominus illis ſup. cap. 15. improperauit. Nec enim ea quæ charitas pauperibus deſtinauit ſibi vult offerri Deus, nec ea quæ ex iuſtitia alteri debentur. Tu autẽ Phariſæe cæce, hæc tibi vſurpas ſub obtentu ſacrificij, aut oblationis, cùm tamen Eccle. 34. ſcriptũ ſit. Qui offert *Eccle.34.* ſacrificium ex ſubſtantia pauperis: quaſi qui victimat filiũ in cõſpectu Patris ſui. Videte quod obſequiũ præſtaret patri, qui in conſpectu ſuo immolaret filium eius: hoc præſtat Deo qui ea quę alicui⁹ ſũt, aut ex charitate, aut ex iuſtitia debita; Deo tribuere præſumit. Panis egẽtium vita pauperis eſt, qui de-

Eccleſ.34. fraudat illum homo ſanguinis eſt. Homicida eſt, ait Auguſt. quod ergo malum eſt mundo

D. Augu. ac diabolo dandũ eſt, ne ſanctifices illud ſub ob-

obtentu quod illud tribuis Deo: nã hoc ma-
Malac. 1. lum est. Nõne per Malachiã prophetã dicit Dñs: Si offeratis cæcum & claudum, nonne malũ est? Offer illud Regi tuo, aut Duci tuo, si receperit de manu tua dicit Dñs, Offerre quippe opera mala & imperfecta malũ est. Offer illud Regi tuo, &c. Mundus ipse hoc abhorret, & odio habet, quãto magis Deus. Quid tu, ò homo te ipsum seducere properas, vt opera tua etiã mala sanctificare præsumas, & violentiã, iustitiã voces, impietatẽ ac duritiã, sanctitatem, superbiã, humilitatem? Nã scriptum est: qui confidit in corde
Prouer. 18. suo stultus est; qui autem graditur sapienter ipse saluabitur? Qui festinat ditari, & alijs inuidet, ignorat quod egestas superueniet ei. Hęc omnia verba sapientiæ sunt, quę huiusce modi hominib⁹ dicuntur, qui multũ sibi fidentes, alios vituperant & omnia opera
Luc. 20. sua iusta esse volunt. Sicut Pharisæus ille apud Luc. c. 20. faciebat: Opera tamen tertij generis ea sunt quæ cõmunia Deo & mundo sunt, diuitiæ, corpus, obedientiæ, obseruantia, & Deo, & Cæsari tribui possunt, quę cùm Deus per suã legem à nobis nõ exigit; hoc quandò absq; præter missione legis diuinæ à Principus exiguntur tenemur ea illis dare. Cæterum quoniã nõ nobis semper licet iudicare de Regis iustitia, an iure vel iniuria ea à nobis exigat, regulariter tenemur obedire, nisi iniustitia patentissima sit. Scimus enim oẽs subditos teneri ad alendũ Regẽ, & ad suppeditandum ei sumptus quos in bellis gerendis, siue pro rebus suis, siue pro sua tuenda authoritate facit. Et non solum hoc verùm etiã tenemur maiestatẽ, ac splendorem Regium nostris sumptib⁹ tueri. Qua propter potest Rex tributa, ac vectigalia subditis suis imponere; dummodo iusta sint. Sed quia iustitia habet suã latitudinem, nec in indiuisibili puncto consistit; difficile valdè erit iudicare quando metas iustitiæ trãsgrediatur Rex in huiusmodi tributis imponendis, & ideò non temerè de his iudicandũ est, sed summa cum moderatione agendum, donec clarissimè de iniustitia ac tyrannidè Principum constet. Quod euidenter in hac historia docet nos Dominus. Nã cum sciret Romanos tyrãnide maxima, ac armorum vi suum extendisse imperiũ, nihilominus tributa eis danda censet. Nimirum docens nos, ne temerè, aut repentina, loquela in Principes nostros obloquamur: sed magna id cum cõsideratione agendũ, præcipuè vbi nõ speratur fructus; sed potius maius scãdalum timetur.

Et ideo addit. *Et quæ sunt Dei Deo*. Tanquã innuens q̃ reddere tributa Principibus etiã infidelibus, nõ obstat quin ea quæ Deo debẽtur ei reddãtur, hoc est, quæ nõ Dei seruitio, aut cultui aduersãtur. *Et audiẽtes mirati sunt & relicto eo abierunt*. Quoniã scriptũ est. Non *Prouer. 21.*
est consilium, non est prudentia, non est sapientia contra Deum. Et apud Iob. c. 12. dici *Iob. 12.*
tur: Apud ipsum est fortitudo, & sapientia, ipse nouit decipientem, & eum qui decipitur. Adducit cõsiliarios in stultum finẽ: & iudices in stuporẽ: qui mutat cor Principũ, & decipit eos. Id est frustratur consilia eorum. Deridet quippe Dñs hominum sapientiam stultitiamq; esse facilè demõstrat. Sic enim & intelligi potest illud, Prouer. 8. Ludẽs corã eo in orbe terrarum. Quia tanquã lusum, *Prouer. 8.*
ac ignorantiam, nostrã ostendit esse sapientiã. Vnde quasi irridens sapiẽtes huius mundi clamat ad illos Paul. Vbi sapiens, vbi *1. Cor. 1.*
scriba, vbi quisitor huius seculi, nõne stultã fecit Deus sapientiam huius mundi? Et alibi apud sapientiam scriptũ est. Sapientia vin- *Sapien. 7.*
cit malitiam.

Deinde super hæc verba. *Cuius est imago hæc & superscriptio*? Sic dices. Duas habet Deus imagines quæ illũ repręsentant, vna talis, & tam expressa q̃ per illã Deus cognoscit se ipsum sicuti est, & hæc est filius suus Verbum æternum, quod tanquã clara Dei notitia, atq; conceptus ab ipso procedit, & in ipso tanquã in speculo totum se inspicit Deus; est enim speculum sine macula Dei maiestatis: q̃m tota Dei maiestas in illo est. Qua propter est nomen propriũ, ac personale filij, imago, ita q̃ nec Pater, nec Spiritus sanctus imago propriè dicuntur. Quoniã ad hoc quod vna res alterius dicat imago, oportet quod ab illa originem trahat; & ei assimiletur; sicut imago Cęsaris originẽ trahit ab ipso: q̃m transumptio quædã est ipsius vultus Cæsaris, & similitudinem ob hoc cũillo habere debet ad hoc quod illũ repręsentet. Filius autẽ qui est Dei verbũ originẽ à Patre ducit, à quo tanquã à principio procedit, secundũ illud Ioan. 1. In principio erat Verbũ, *Ioann. 1.*
& cũ eo similitudinem maximam gerit; q̃m in eadẽ numero diuina natura procedit: ergo proprijssimè imago patris est. Et hoc dicimus propriũ filio Dei: q̃m ipse solus procedit à patre Deo, tanquã conceptus & notitia eius, de cuius ratione est similitudo, quare ex vitalis processionis procedit similis Patri. Et quãuis Spiritus sanctus procedit etiã similis Deo, nõ tamen hoc habet ex vi talis pro-

processionis: nã procedit vt amor, & talis processio in sui ratione nõ includit similitudinẽ, sicut notitia, aut conceptus, licet cõsequatur hæc similitudo, eo q̃ procedat in tali natura, in qua oẽs personæ sunt similes, & eiusdem omninò substantiæ. Est ergo filius imago ex-
Coloss. 1. pressa Dei, secũdũ illud Pauli de filio loquẽs: Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Q̃m meliora & optima bona à Patre accepit, sicut primogenitus meliora
Genes. 49 accepit bona parentũ. Vnde & de Rubẽ primogenito suo dixit Iacob secundũ Hebraicã lectionẽ. Ruben initiũ roboris mei. Totum enim patris robur filius per hanc generationẽ accepit. Cæterũ, quia hæc imago perfectissima est, per quã solus Deus se ipsum cognoscit; aliã voluit facere imaginẽ per quã nos agnosceremus illũ. Per illã ipse se ipsum agnoscit, aliã condidit per quã nos agnoscęremus illũ, & hæc est homo qui est translata quædã figura à Deo; in qua imago sanctissimæ Trinitatis miro quodãmodo splendet, ac si esset pictura quædã Dei, per quã & Deus ipse cognosci potest. Nã si per cæteras minimas creaturas agnoscitur Deus, cur non magis per hanc magis perfectã agnoscetur? Verũ tamen hæc imago imperfecta est, nec ad primã vllo modo accedere valet; sed ab eã infinito distat interuallo.
Simile. Nã sicut imago Regis aliter lucet in filio quẽ ex semetipso sibi similẽ genuit, aliter in numismate, sigillo aut cera. Sic imago Dei aliter lucet in filio qui est imago eius expressa; aliter in homine, in quo tanquã in numismate aut sigillo impressa est. Quod optimè nobis explicat scriptura cùm dicit hominẽ, ad imaginẽ & similitudinem Dei cõditum esse, nec enim illũ dicit imaginẽ, sed ad imaginẽ: tanquã res quæ non perfecta imago sit, sed accedens ad hoc q̃ sit imago. Habet enim aliquid imaginis Dei, sed multũ ei deficit, vt perfecta sit, & plus ei deficit quã habet. Cæterum non solũ hoc voluit Deus, q̃ homo esset imago sua, verum etiã placuit ei titulum superaddere illi
Simile. quo agnosceretur cuius esset imago. Quemadmodũ in denario nõ solum videmus Cæsaris imaginẽ, verum etiã titulum superscriptionis & stemata. Ibi enim est plus vltra, & alia insignia, vt si per figurã eo q̃ imperfecta sit non cognoscimus cuius sit imago, saltẽ per titulum & superscriptionẽ id cognoscamus. Peccator itidẽ, vt iustus quantum ad naturę substantiã imago Dei dicitur, verum tamẽ præter hoc q̃ homo est imperfecta Dei imago, peccator magis obnuuilauit eã tenebris peccatorũ decolo-
Thren. 4. ratã his immunditijs habet. Quod & Hierem. deplorabat dicẽs: Quomodo obscuratum est aurũ; mutatus est color optimus. Quare vt perfectiores imagines Dei quales sunt iusti ab imperfectis, quales sunt mali discriminentur; oportet q̃ titulo aliquo ac stemate sigillentur. Hæc autem superscriptio & nota, quã iusti ab iniustis discernuntur; est illa Pauli sententia. Fides quæ per dilectionem operatur. Hoc *Galat. 5.*
est fides & charitas: cuius stẽma est manus cũ igne. Pessimus ergo Christianus solam habet fidem, sed plus vltra requiritur. Nempè charitas qua filij Dei, à filijs nequam distinguũtur. *Ioan. 13.*
Hæc enim facies est qua Deus imaginem suã esse cognoscit. In hoc cognoscent homines q̃ mei estis discipuli (ait Dominus) si dilectionẽ ad inuicem habueritis. Hoc est per charitatẽ, quæ fidẽ viuificat. Hoc confirmat D. Gregor. *D. Greg.*
super illud primi libri Regum, vbi dicitur, q̃ Dauid erat pulcher & rufus. Hoc est: Ideò pulchram faciem habebat, quia rubicundus erat, nam rubicundus color, charitatẽ refert. Quæ quia ignis est, rufam & quasi succensam reddit faciem. Vnde & de Christo Domino, ait Sponsa. Dilectus meus candidus & rubi- *Cant. 5.*
cundus. Hanc faciem vult Deus habere suos, vt per illam illos agnoscat, & hanc ab eis exigit dicens: Ostende mihi faciem tuam: quia *Cant. 2.*
charitate rubet. Et quia fatuæ virgines hanc non ostenderunt faciem, tanquam ignotæ expulsæ sunt à nuptijs, & dictum est eis. Amẽ di- *Matt. 25.*
co vobis nescio vos. Et in hoc vult Deus, vt filio suo efficiamur similes. Nam quia in ipso agnoscitur Deus; agnoscetur, & in his qui ei assimilabimur; & cognoscet nos tanquã suos. Id enim Paulus ait Rom. 8. Quos præscIuit, *Rom. 8.*
& prædistinauit conformes fieri imagines filij sui: vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Ipse tanquã vnigenitus & primogenitus habet ius ad regnum Patris sui, nos autem tanquam fratres eius per adoptionis gratiam asciti per fidem & charitatem Christi ius ad eandem hæreditatem acquirimus. Debemus autem vultui filij eius assimilari, qui candidus, ac rubicundus est: Hoc est, debemus per charitatem rubere, & simul albas gerere mentes, quæ omnia charitas facit. Et certè hæc charitas semen illud est q̃ nos filios Dei, & Christi fratres constituit, nam dum hoc semen in nobis manet, semper illi assimilabimur tanquam filij. Atque sic intelligitur locus ille difficillimus apud Ioann. capit. 3. in quo sic ait. Omnis qui natus est ex Deo non peccat; quoniam semen ipsius in eo manet. Hoc est dicere. Quod opera quæ procedunt ex charitate & gratia, non possunt esse peccata, quia sicut

amyg-

amygdalum non gignit niſi amygdala, & triticum, niſi triticum: ſic hoc ſemen puta charitas & gratia, non poteſt alienos producere fructus. Quare quando iuſtus qui eſt in charitate peccat: opus illud quod eſt peccatum, non à charitate procedit, ſed ab alio malo principio. Hoc ergo ſemen nos filios Dei cõſtituit, & conformes imaginis filij ſui. Titulus autem eius eſt, fides cum operibus. Peccator autem etſi in naturæ ſubſtãtia imaginẽ Dei gerat; habet tamen alium titulum, & alia ſtẽmata, nempe peccata. Nam ſicut ſeruum aut mancipium tuis ſt emmatis ſigilla, vt ab omnibus agnoſcatur quod tuus ſit: ſic diabolus ſuo ſigillo animas ſignat, quo ſuas eſſe cognoſcatur, & hoc eſt peccatum. Nam, vt Ioannes in Apocalypſ. refert, peccatores habẽt characterem beſtiæ. De quibus Paulus, ait, quod habeant cauteriatam conſcientiam; hoc eſt, ſignatam ferro candenti diaboli. Et ſicut inter mancipia vnum habet diſtinctum ſignum ab alio; ſic ſecundum differentiam peccatorum, vnus ambitione alius libidine, alius alio deſignatur vitio. Cùm ergo venerit dies ille, in quo omnes ſumus rationem operum noſtrorum reddituri: cùm numiſma in quo debet eſſe imago Cæſaris, hoc eſt, animam ante faciem Chriſti portauerimus, dicet ipſe. Cuius eſt imago hæc, & ſuperſcriptio? Et ſiquidem ibi legerit fidem cum charitate, dicet. Reddite quæ ſunt Dei Deo. Si autem characteres beſtiæ legerit, reſpondebit. Reddite diabolo quod eſt ipſius. Igitur cum Paulo dicamus. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœleſtis, cum ſuo titulo ac ſuperſcriptione, vt ſic à Domino agnoſcamur & reddamur ei cuius ſumus.

simile.

Apoc. 16. & 19.

2. Tim. 4

1. Cor. 13.

Moralitas ſeu tocio.

Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. In his verbis tanquam in compendio quodã docet nos magiſter noſter Chriſtus, quomodo homo Chriſtianus ea quæ tenetur adimplere valeat, habet quippè homo duas obligationes quæ inter ſe contrariæ videntur. Tenetur enim aliquando mundi legibus & oneribus, quibus ſecundum ſuum ſtatum reſpõdere debet: tenetur & ſemper Dei legibus & præceptis obtemperare. Suæ carni obligatũ ſe videt & ſuæ animæ plus: & quodlibet horum exigere ſolet res quæ inter ſe incompatibiles ac incõpoſsibiles apparent. Scire ergo ſic vnius obligationibus occurrere, quod alijs præiudicium minimè fiat; ſcire ſic mundi, aut carnis neceſsitatibus deſſeruire, vt Dei cultui, ac legibus in nullo præiudicium paret, & ſic corporis occurrere rebus, vt animam nullo modo obliuiſcatur, hoc credo ſumma Sapientia eſt, hæc eſt omnis Chriſtiana Philoſophia, in hoc omnis difficultas virtutis ſita eſt; ſic vni cõtrario occurrere, vt alterum non deſerat; non minima certe res eſt. Et hoc eſt quod Dominus præſentibus nos docet verbis, quibus velut apophthegmatè quodam hanc diruit difficultatem cum dicit. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Hoc eſt vnicuique reddite quod ſuum eſt, & non amplius. Honor Deo debitus, tempus, locus quæ Deo dicata ſunt, ſolicitudoque in ſuis rebus exigit Deus: hæc nullo modo mundo tribuatis aut carni, quoniam hoc non eſt Deo quod ſuum eſt conferre, ſed potius auferre, & alieno Domino dare. Similiter quod carni debetur illi date: nec enim debetis illi cibum neceſſarium denegare, nec quando eget ſomno orare, & auferre ab illa quod ei debetur; tunc enim dicetur vobis. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari.* Igitur hoc nos docet Chriſtus, & hoc vobis oſtendere ipſo dante conabor ſi prius totam legerimus hiſtoriam. Conſilium inierunt vt caperent eum in ſermone. Stulti ſunt qui verbum in verbo capere ſtudent. Verbum enim incomprehenſibile eſt, in conſilium ergo eorum non intret anima mea. Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis. Homines Coloni (ait Chryſoſt.) cuius terram poſsident eius auxilio opus habent. Qui iuſtitiã retinet nullius patrocinio indiget niſi Dei: qui in diaboli iniquitatibus ambulat diaboli adiutoriũ neceſſariũ habet. Coloni enim Dei diaboli auxilium non requirunt: Colonus autem diaboli auxilium Dei etſi quærit non inuenit. Vidiſti aliquãdo euntẽ ad furtũ Deum orare, vt benè proſperetur in furto? Aut quĩ vadit ad fornicationem, nunquid ſignũ crucis ſibi ponit in fronte, vt non cõprehendatur in crimine? Quod ſi fecerit non iuuatur, quia neſcit iuſtitia Dei patrocinium dare criminibus. Vnde iſti ad Herodianos ſe contulerunt. Quale conſiliũ tales & conſiliatores. *Et mittũt ad eum diſcipulos ſuos.* Quales Magiſtri, tales & diſcipuli. Minores erant in ætate magiſtris, æquales autem in malitia (ait Chryſo.) Sicut ſcorpionis filij minores corpore ſunt parentib⁹, ſed in veneno æquales. Et catuli luporum etſi adhuc prædã exercere nõ valẽt; tamẽ ſanguine gaudẽt & morſib⁹ ludũt. Sic & iſti diſcipuli quaſi filij luporũ etiã adhuc catuli; tamẽ malitia gaudebant. *Magiſter ſcimus quia verax es.* Aſſentationibus ſimulatis Dñm aggrediuntur:

Gen. 49.

Pſal. 1.

D. Chryſo.

D. Chryſ.

D. Chryſ. diuntur: nam (vt ait Chryſoſtomus) prima hyppocritę potentia ſimulata laudatio eſt (*La primera lança del hipocrita es la liſonja*)

simile. Nam ſicut qui per vim non poteſt ad iugũ taurum ponere, prius illum blandè pertractat, frontem manibus fricat, deindè cornu eius apprehendit ac ſic ſubiugo illum mittit. Sic iſti homines videntes ſe non poſſe Dominum Ieſum vi aut ſapientia vincere; blanditijs ac aſſentationibus illum ſubdere nitũtur: exiſtimantes illum eſſe ſicut cæteri homines vanitatis filij, qui ſi adulatorijs verbis illos in cœlum efferatis, quidquid petieritis ab eis conſequemini. Sed longè à Chriſto Domino tàm peruerſa conditio, quinimò illos prudentiſsima reſpõſione confuſos dimiſit cum dixit. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &c.*

Eſai. 8. Sic enim Eſa. cap. 8. pro Dño clamatidicẽs. Congregamini populi & vincemini. Accingite vos & vincemini, inite conſilium & non ſtabit, loquimini verbũ & non fiet, non eſt conſiliũ, non eſt prudentia contra Dominum. Vbi aduertendum eſt quod iratus Dñs illis vtilis fuit, veritatemque eos

D. Chryſ. docuit. Quarè Chryſoſtomus dicit. Melior eſt Deus iratus, quàm homo propitius. Tàm bonus eſt Deus, quod iratus eſt vtilis. Si emẽ te punit, vt te ad meliorem frugem vertat facit; nec enim in ira ſua continet miſericordias ſuas. Sed iam ad propoſitum primũ reuertamur. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Conſideranda hic venit diuina Sapientia in hoc facto; Nam vt concluderet iſtam ſententiã prius numiſma petijt, deindè interrogauit eos cuius eſt imago hæc & ſuperſcriptio. Et cum reſpondiſſent Cæſaris, ait. Reddite ergõ quæ ſunt Cæſaris Cæſari. Ex hoc enim quod homo eſt imago Dei, naſcitur obligatio vt perpetuo ſeruiat & obſequatur Deo: & quia impius hanc imaginem obſcuram habet, & imaginem potius mundi, ac diaboli portat; Hinc fit vt iuſtus Deo tributum præſtet, impius autem diabolo. Circa quod aduertendum, quod vt ſtatim diximus, tàm iuſtus, quàm peccator imaginem Dei gerũt, quoniam vterq; animam habet cum ſuis potentijs, in qua eſt impreſſa imago Dei. Cæterum peccator imaginem iſtam velut informẽ gerit, iuſtus autem formatam, atq; perfectam ſuiſque diſtinctam coloribus. Imago in formis illa dicitur, quæ ſolùm habet ſignata membra & deliniata, non tamẽ perfectè depicta, nec ſuis coloribus & vmbris adornata, ſignantur oculi & brachia, & cætera membra, ſed nondùm perfectè compoſita ſunt, quod in noſtro idiomate vocatur (*El deſnudo de la imagen.*) Sic peccator conſiderari poteſt, tanquã imago quædam imperfecta Dei. Habet quidem ſignatum ſitum vbi oculos debet habere, & vbi caput debeat depingi: qm̃ habet potentias animę, intellectum ſcilicet & voluntatẽ, in quibus & fidem & ardentem charitatem habere deberet. Habet tamen oculos obſcuros abſque viuida charitate quã deberent habere: quoniam fidem quæ locum gerit oculorum in anima mortuam habet, non tamen viuam: quoniam nulli vſui illi apta eſt, nec cum ea videt quæ videnda forẽt, ſed habet illã otioſam. Habet etiã veluti pũcto quodam ſignatum locũ vbi deberet eſſe caput; nam habet voluntatẽ in qua deberet eſſe charitas, quæ eſt caput aliarum virtutum

1. Cor. 13. ſecũdũ illud Pauli. Maior autẽ horũ eſt charitas. Habet etiam ſignatos pedes & manus huius imaginis Dei: qm̃ pedibus ad Eccleſiã pergit, & ad contionem vadit, manibus etiã aliquandò eleemoſynam confert: ſed tamen quia hæc abſque charitate facit; ſine fructu omnia ſunt. Habet ergo informem hãc imaginẽ peccator, non tamen ornatam atq; veſtitam. Iuſtus autem eſt Dei imago omnibus ſuis partibus perfecta, ornata, atque veſtita, ſuiſq; coloribus decorata. Habet enim veſtẽ illam talarem, qua dignoſcuntur iuſti quod à Deo præ alijs diligantur. Hæc eſt tunica illa talaris & polymita quã fecit Iacob, Ioſeph filio ſuo, in qua dignoſcebatur quòd à patre plus cunctis liberis amaretur. Hæc autem tunica polymita & talaris (hoc eſt diuerſorum colorum vſque ad talos pendens, ſignificat veſtem nuptialem diuerſarum virtutum, qua induuntur animæ iuſtorum, vſque ad talos, hoc eſt vſque ad finẽ vitæ perſeuerantes in eis. In hac enim cognoſcuntur quod præ alijs diligantur à Deo. Habẽt etiam charitatis aurum, candorem puritatis rubicundum humilitatis colorem, ſpei etiam virorem. Secundùm illud. Candidiores niue, nitidiores lacte: rubicundiores ebore antiquo, ſaphyro pulchriores. Habet etiam altitudinem, & profunditatem. (*sus altos y baxos.*) Habent enim fidei altitudinem, & humilitatis profunditatem: habent & deuotionis vmbras, in quibus ab æſtu tentationum refrigerantur. Habent etiam paruas figuras, quaſi quæ à longè circunſpiciuntur, quas nos dicimus, *Lexos*, Hoc eſt mundi huius contemptum, quem cùm à longè reſpiciant iuſti paruus, ac nul-

Geneſ. 37.

Thren. 3.

lus ſibi videtur. Quemadmodum Paulus qui è cœlo mundum reſpiciebat quaſi nihil illum deſpexit. Verũ obſeruandum hic eſt, quod peccator nec dũ eſt perfecta Dei imago, ſed potius eſt diaboli figura. Nã in imagine informi & quę nuda depingitur totũ illud ſpatiũ vacuũ quod operire deberẽt colores ac vmbræ, & clarę deliniatę figuræ: poteſt adimpleri monſtris, & fædis figuris, aut vmbris, ſecundùm quod libitum fuerit pictori: nam loco oculorum qui ibi punctis duobus deſignati ſunt, poſſunt baſiliſci oculi depingi. Manus autẽ quæ ibi tanquã inſinuatæ erant, poſſunt ſic deliniari vt leonis potius quã hominis videãtur eſſe, totũ aliud ſpatiũ vacuũ poteſt mõſtruoſis ac fœdis picturis adimpleri. Sic peccatori cõtingit qui cũ animã rudã ac vacuã bonis picturis, hoc eſt virtutibus ac ſtudioſis operibus habeat; venit dæmõ & in ea depingit q̃ vult ſibiq; ſimilẽ illã reddit, & loco oculorũ quos Angelicos poterat habere, ſi fide viua intellectũ adimpleſſet quę cœleſtia & ſublimia videre valuit: diabolus baſiliſcos oculos depingit, quibus nõ niſi dolos videat, & per illos venena diffundat, quibus & aliena mala vidẽdo concupiſcat, cæteriſq; aſpiciẽdo eorũ bona inuideat. Manus quę hominis deberẽt eſſe, vt alijs benefaceret, potius videtur leonis, aut vrſi, vt alios colaphizet vulneret, & occidat, excoriareq;, ac rapere cũ eis valeat alios. Corpus q̃ deberet eſſe ornatum veſte polymita Ioſeph diuerſarum virtutum; plenũ eſt mõſtruoſis deformitatibus ac inutilitatibus, & vanis picturis: animã quippè plenam vitijs & turpibus deſiderijs habet, quarè cũ deberet imago Dei eſſe, diaboli potiꝰ figurã induit. Vndè in Scriptura diuina in ipſo veſtibulo ac exordio; hoc diſcrimẽ inter iuſtum & peccatorẽ inſinuatur cũ dicitur.

Geneſ.2. Fecit Deus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuã. Iuſtus quippè eſt imago Dei, peccator ſimilitudo dũtaxat. Nec em imago hęc de qua loquimur eſt, ſed ſimilitudo imaginis tm, hoc eſt ſimilitudo quædã eius quod deberet eſſe, vel eſt id quod potuit eſſe. Poterat em eſſe imago Dei: tamẽ eſt imago diaboli. Quod alio exemplo ſolemus dicere, quod

Simile. iuſtus & peccator vterq; templum Dei eſt, ac domus; qm̃ vterq; habet cellas ac triclinia (vtpotè animã cũ ſuis potentijs) quæ capere poſſunt Deũ. Habet quippè intellectũ quò eſſe vniuerſaliſsimũ quod eſt Deus intelligere valet, habet & voluntatem qua & bonum in genere amare poteſt quod eſt Deus, & memoriã qua horum reminiſcere queat. Vndè cum tres ſint animæ potentiæ, & tres ſummæ Trinitatis perſonæ ipſum Deum in ſe capere poteſt. Denique ipſum hominem fecit talem, quod Deus in illo habitare valeret, & hoc eſt illum feciſſe ad imaginem ſuam, hoc eſt (*Al talle de Dios, que cupieſſe en el Dios*) Sed eſt hoc diſcrimen quod malus eſt ipſa domus informis (*El caſco de la caſa*) iuſtus autem ipſa domus iam perfecta, quod ferè idẽ eſt exẽplũ cũ illo quod modò attulimus, licet id explicatius oſtendat. Finge q̃ te ad videndã Regiã domũ intromittit aliquis, quæ adhuc nõ habitat, nec perfecta eſt vides triclinia cameras, aulaſq; & atria abſque eo ornatu quẽ poſteà cũ Rex ad habitãdũ domũ intrauerit habere debẽt. Et cũ vides aliquã aulã, ſeu camerã, interrogas illũ qui te introducit ac dicis? Quidnam camera hæc debet eſſe? cui muneri dedicata eſt? Et dicit tibi. Hîc debet eſſe capella Regia, vt miſſa celebretur, res ſacræ agantur, diuina officia cãtẽtur, & Regia maieſtas ad ea audienda hic preſens ſit. Hic debet eſſe tabula quædam cum imagine crucifixi deuotiſsimè depicta, ſimul cũ alijs eius paſsionis myſterijs. Hoc cœnaculum grande debet eſſe aula progenitorũ (*La ſala delos linajes*) in qua ſtẽmata omnis nobilitatis debẽt eſſe ſculpta. In hoc triclinio debet habere Rex lectum ſuũ, in quo dormiat. Sic fingę q̃ ſit peccatoris anima, deberet quippè eſſe aula quędam Regis, in qua ipſe habitare nõ dedignaretur: & tamẽ habet triclinia, & cameras, ſed non illo ornatu quẽ debet habere, ad hoc q̃ Deꝰ illas inhabitet. Deberet quippè intellectus eius eſſe tabula quædam in qua Chriſtus crucifixus ſimul cũ omnibus ſuæ vitę ac paſsionis myſterijs deberet eſſe depictꝰ: nec enim aliud deberet ſcire cum D. Paulo niſi Chriſtum & hunc crucifixũ. Deberet ſua memoria fieri aula ſtẽmatũ virorũ fortiũ (*La ſala de los linajes*) nã deberet in ea habere impreſſa & ſculpta exẽpla ſeruorũ Dei, eos de mortuis viuos faciẽdo, vt de D. Auguſtino legitur, ſimul cũ ſtemmatis ſtigmatibus, ac inſignijs, quibus de mundo ac Diabolo victoriã adepti ſunt. Deberet & voluntas eius fieri triclinium in quo Deus tanquam in lecto tutus requieſceret: quoniam ipſe in Deo requieſcere deberet, & Deus in eo. Sed nihil horum impius in anima gerit, iuſtus verò ſic; Nam intellectus eius tabula quædã eſt in qua crux Chriſti depicta eſt ſemper enim eius myſteria contemplatur, illic

1. Cor.2.

illum

illum habet in preſepio iacentem, ad vbera matris Virginis pendentem, ad puteum cũ Samaritana loquentẽ, cruciaffixum, lancea latus perforatum, ſepultum, ac à ſepulchro reſurgentem, ſydera aſcendentem in nubibus ad iudicandum venientem. In memoria ſanctorum exẽpla, ac ſtemmata ſculpta habet. Ibi defixam gerit ſancti Dominici diſciplinam, B. Franciſci ſtigmata, D. Laurentij crateres, Antonij ieiunia: deniq; per illam tanquàm per aulam Regiam, & Angeli, & beati deambulant: qm̃ nũquã illos à memoria decidere patitur. In voluntate ſua ſtratum habet lectum Dño ſuo, ſuis coopertum cortinis ne puluis illum inficiat, mortificatos ſenſus & membra carnis ſuę gerens velo tecto ne quid immunditiæ ad animã tranſeat, quę eam cõmaculet, qm̃ lectꝰ veri Salomonis eſt, qui floridus eſſe debet, & ibi in Deo, & Deus in eo requieſcit, & dicit. Dilectus meus mihi, & ego illi (*Para en vno ſomos*)

Cant.2. Ego dilecto meo, & ad me cõuerſio eiꝰ. Ecce diſcrimen magnum inter vtrũq;. Sed adhuc magis cõſidera. Si in loco illo in quo deberet habere tabulam myſterijs Chriſti depictã, haberet, mõſtra, & chimeras dęmoniorum figuras ſculptas. Vbi deberent eſſe ſculpta nobilium tigri & leones eſſent; vbi lectus Regis ſtercora ac immũdities, quid diceres? Nõ hic Rex habitare poterit certè. Hæc ergò habet impius in intellectu, loco crucis Chriſti vindictas, dolos, voluptates cogitat & machinat; in memoria retinet mala quæ geſsit, vt in factis ac faciendis delectetur, in voluntate immunditias ac ſtercora; vt potiꝰ porcorum hara & draconum cauea, quàm optimi Regis lectꝰ videatur. Ecce ergò quomodò iuſtus vera imago Dei ſit atq; perfecta: peccator verò illã ob literatã gerat. Nã iuſtus virtutes Chriſtianas habet per quas fit ſimilis Deo: ſecũdùm illud. 2. Petr. 1. Per

2. Petr.1. quem maxima & pretioſa nobis donauit: vt per hoc efficiamini diuinæ cõſortes naturæ; fugiẽtes eius quæ in mũdo eſt cõcupiſcẽtiæ corruptionẽ. Quarè hic Dñs nõ ſolũ interrogauit cuius eſt imago, ſed cuius eſt imago hęc & ſuperſcriptio: qm̃ impiꝰ nõ talẽ habet ſuperſcriptionẽ, aut titulũ, q̃ ſit imago Dei ſed obliterauit eum. Alioquin manus & os eius aſpicite, & videte, ſi in verbis aut operibus ſimilitudinem Dei aliquam exprimat, imò potius mundi aut diaboli; talia em̃ loquitur aut operatur. Quarè de talibꝰ Eſa. dixit:

Eſai.3. Agnitio vultus eorum reſpõdebit eis (*En el pelo de la ropa ſe le vee al malo quien es, eſcrito lo trae en la frente*) Iuſtus verò etiam in exterioribus apparet cuius ſit imago (*En el ſobre eſcrito ſe le vee*) qm̃ indutum gerit Dñm Ieſum Chriſtum, vt Paulus de ſe dicebat. Et hinc fit quod qm̃ iuſtus imaginem & ſuperſcriptionem Dei gerit; totum ſe Deo dat; impius è contra ſecundùm imaginem ac titulũ quem portat totum ſe diabolo, carni & peccatis tradit. Cæterũ qm̃ iuſtus nõ ſolùm habet animam ſecundũ quàm ſimilis eſt Deo, verũetiam carnẽ & corpꝰ ſecũdũ q̃ eſt terræ; hinc oritur ei alia obligatio. Qm̃ nõ ſolũ Deo tenetur tributa reddere, verũetiã Cęſari, hoc eſt, nõ ſolùm diuinis rebus, verũetiam humanis incũbere debet. Animalia illa quæ *Ezech.1.* vidit Ezechiel pennata quidẽ erant: tñ manus hominũ habebant ſub pennis eorũ: qm̃ quantũcunq; iuſtus per cõtemplationem in altum volet; tñ manus hominis habet, hoc eſt carnẽ gerit cuius neceſsitatibus aliquãdò inclinari tenetur alaſq; concutere, vt illis incumbat. Non ſolùm vt Angelus operari debet, verùmetiam vt homo; nec ſolùm contẽplari, verùmetiam comedere, atq; dormire debet. Reddere ergò itidẽ debent quod eſt Cæſaris Cæſari. Nam vt Gregorius docet, a- *Cæſari. D. Greg.* liquandò filij Hieruſalem angarias & tributa ſoluunt Regi Babylonis, dùm in ſuo Regno captiui detinentur: quoniam animę bonorum dùm ſunt in corpore etiam illi ſua tributa pendere debent. Et in hoc ſita eſt difficultas quomodo reddendum ſit vni, quod debetur ei, ſine præiudicio tamẽ alterius, in quo ferè omnes erramus. Plures quippè ſũt, qui à Deo quæ eius ſunt; & ei debẽtur auferunt: vt conferant carni; quàm qui à carne demunt vt tribuant Deo. Nihilominus non deſunt aliqui homines minima diſcretione prædíti, qui carni non ſoluunt ſuum debitum tributum. Quod quidem diſplicet Deo: Rationabile obſequium veſtrũ, ait Paulus, *Rom.12.* hoc eſt (*Medido, y taſſado con la razon*) Cæterum quoniam minimum eſt quod carni debetur, maximum autem quod Deo: etiam ſi ea quæ carni debemus ſoluamus, ſupperet nobis tempus ad ſoluenda debita Deo. Quarè Dominus Ieſus prius monet, vt reddamus Cæſari quod ſuum eſt, cùm tamen deberet è contradici, reddite prius quæ ſunt Dei Deo. Deindè Cæſari quæ ſunt Cæſaris. Nam & ipſe ſupra dixit; Quærite pri- *Mich.6.* mum Regnum Dei, & iuſtitiam eius, & in exemplo illo quod Dñs adduxit de domino qui nõ dicit ſeruo ſede tu & comede, & ego ſeruiam tibi, ſed potius è diuerſo; da mihi

manducare & miniſtra mihi cibum, poſteà tu ſedebis & comedes: ſic ergò videbatur, ꝙ hic deberet fieri. Verum Dñs loquitur in hi, verbis de eò quòd videbatur fiendum; tamen tanta Deo debemus, vt ſi ad ea ſoluẽ da intenderemus prius, nullum nobis ſuppeteret tempus ad ſoluenda tributa Cæſari. Sed obligatio debita carni minima eſt, quia natura paucis contenta eſt. Expleta igitur ea tempus remanebit ad ſoluendum debita Deo. Sic ſe Deus hic gerere videtur ſicut aliquandò tu cum ſeruis tuis te habes, debes enim hodiè occupare illos in re aliqua, in qua expendere debent totũ diem, & dicis illis manè. Comedite modò & quieſcite puſillum: quoniam totum diem debetis conſumere in re quàm ego mandauero vobis. Quarè ò homo præcipis ſeruis tuis vt prius comedant & quieſcant, quàm imperata faciant? è diuerſo illis deberes dicere. Facite prius quæ ego mandauero vobis, & poſteà comedetis, & requieſcetis. Reſpondebis mihi, Domine, ſi opus quod ego illis iniungero, incipiant, non ſuppetet tempus eis ad comedendum & quieſcendum, & neceſſe eſt vt cibum ſumant. Cibentur prius quia hoc breui tempore fiet, vt poſteà poſsint per totum diẽ labori quem ego eis iniunxero incumbere. Sic modò Dominus, tenemur totam vitam in eius ſeruitio expendere, & neceſſe eſt quod caro requieſcat & cibetur: incumbite prius, ait, huic breui negotio, vt poſteà reliquũ temporis meis vacetis laboribus. Et certè ſi poſtquàm carni ſolùm neceſſaria tribuerimus, reliqua Deo demus; ad omnia nobis ſupererit tempus. Sed proh dolor, proh pudor, ò inſaniam filiorum Adæ. Commutaſtis quippè ſortes Dei, cum carne veſtra, & ſicut ſi caro ac mũdus eſſet cui plus deberetis; ſic omne tempus in eorũ ſeruitio conſumitis, Deo autẽ penè nihil ſoluitis, ac ſi ipſe eſſet cui minus debitores eſſetis. Et ad ſoluenda tributa carni veſtræ, omnes diuitiæ Indorum & Arabiæ non ſufficiunt, imò (quòd peius eſt, & plus deplorandum eſſet) tributa quæ Deo debetis Cæſari ſoluitis, tempus, curas, honorẽ, quæ Deo exhibẽda eſſent carni, ac mundo tribuitis. Cõtigit certè vobis quod Patriarchæ Iacob, cũ duobus nepotibus ſuis filijs Ioſeph. Cum enim eſſet cęcus & benẽdiceret illis; manũ dexteram, quàm deberet ponere ſuper caput maioris, qui erat ad dexteram eius, poſuit ſuper caput minoris, & ſiniſtram ſuper maiorem commutans manus, & in modum crucis ponens eas. Sic tu ò homo cæce cùm dexteram Deo deberes dare, & ſiniſtram mundo, hoc eſt, cùm meliora & fortiora in Dei ſeruitium expendere deberes, permutata ſorte potiora mundo tribuis, & quæ minora ſunt Deo, imò à Deo tollis, vt mundo tribuas. Curam enim omnem in tuis rebus ponis, & tempus in officijs carnis conſumis, & furaris hæc à Deo quæ potius illi debita ſunt. Deberes enim ſummo manè conſurgere, & feſtinanter te induere, & ad ea quæ Dei ſunt protinus euolare; & contra facis. Manè conſurgis, miſſam quam breuiſsimam audis, & qui hoc facit ſanctus eſt; & deindè cum feſtinatione ad mundi curas tranſis totum tempus in eis expendendo, ſemel in anno confiteris peccata tua & ſacrã communionem recipis: totum autẽ annum in peccatis tranſigis. Quarè cùm ſic carnis curę ac expenſæ creſcant, nihil Deo remanet. Et hinc ortum habuit hęc hominum miſeria & auaritia erga Deum: nam cùm omnia in corporalibus expendatis nihil ſupereſt ad ſoluenda tributa Deo. Patres veſtri quia Cæſari dabãt ea dũtaxat quæ ei⁹ erãt: quia carni & mundo quæ ſufficiebant dabant, ideò multa eis ſupererant quæ darent Deo, quare ipſi zenobia, hoſpitalia, capellas, & alia multa bona opera & pia fecerunt: vos autẽ quia plurima tributa mundo & carni veſtræ ſoluitis, nihil habetis quod in bonis operibus expendatis. Quinimò quæ veſtri progenitores fecerũt auferre cupitis, & lites mouetis contra monaſteria, & hoſpitalia allegantes, quòd non potuerunt ea veſtri patres illis dare, quia non erant bona libera, vel quia quintam partem cenſus excedebãt. O hominum duritiam & miſeriam. Nã quia vos tyranno dño qualis eſt caro veſtra ſubijcitis: tot tributa ferre non valentes à Deo aufertis quod ſu ũeſt, vt mũdo ea tribuatis. (*Quitaisle del altar para darle al diablo*) Nã ſi vnũ contrariorũ creſcit neceſſe eſt vt alterũ minuatur, ſicut creſcẽte calore frigus decreſcit. Si ergò carnis curę & expẽſę abũdãt ea quæ ſunt Dei minorãtur, imò & carnẽ ipsã finẽ veſtrũ facitis: qm̃ ad illã omnia quæ habetis ordinatis. Hinc Paul⁹ ait. Quorũ De⁹ vẽter eſt. Nã Deus vltim⁹ finis eſt, iſti aũt vltimũ finẽ faciũt vẽtrẽ ſuũ; & ideò illũ Deũ ſuum cõſtituũt, ad quẽ omnes ſuas curas dirigũt. Vndè & Sapiẽs dicit. Omnis labor hominis in ore ei⁹. Hoc eſt ad comedẽdũ omnẽ ſuũ laborem dirigit. Ea autem quæ vt finis amãtur ſine modò amãtur; media autem in ordine

Simile. *Genes. 48.* *Philip. 3.* *Eccleſ. 6* *Simile.*

Simile. ordine ad finẽ menſurãtur: nã Medicus nõ intendit tibi dare tot gradus ſalutis & non amplius, ſed quotquot poterit, nõ tamẽ tibi cõfert quãtũ reubarbi habẽt pharmacopolæ, ſed eã tãtũ menſurã quæ ſufficit ad expellendum peſsimum humorem. Sic Deus quia finis eſt ſine modò debet diligi: nã modus charitatis eſt ſine modò diligere vt ſtatim videbimus. Cætera omnia tãquã media diligẽda ſunt, in ordine ad iſtud mediũ menſurata. Si ergò tu carnẽ tuã cõſtitues finem tuũ ſine modò eã diliges, & cætera omnia obliuiſceris. Vndè & Propheta de talibus dicebat: Nõ eſt finis acquiſitionis eius. Imò Deũ ipsũ tanquã mediũ diligis, in quãtũ ille poteſt tibi largiri tẽporalia. Ad alia quippè illũ nõ cognoſcis; quare ſolũ propter temporalia illũ inuocas; ſicut cũ eges Medico illũ vocas, cũ autẽ ſanus es à te expellis illum & medicamina ſua. Et hic eſt peruerſus ordo filiorum Adã frui vtendis & vti fruendis, Deo vteris tanquã medio quò deberes frui: quia finis tuus eſt, & fruitio eſt finis; & mundo frueris tãquã fine, cui deberes vti vt medio. Itaq; nõ ſat tibi eſt, ꝙ ſeruũ te carni tuæ effeceris niſi etiã Deũ ipſum huic etiã miniſterio addictum eſſe velis. Reddite ergò quę ſunt Cæſaris, Cæſari. Prius tuis vult Deus neceſsitatibus ſubuenias, deindè pauperib⁹ quę ſuperſunt tribuas, q ſui ſunt. Ecce Chriſtianã Philoſophiã, ſic tranſire per bona tẽporalia vt nõ amittantur æterna; quæ nobis Deus ipſe tribuere dignetur. Amen.

Baruch, 3.

In illo die acceſſerũt ad eũ Saducæi, qui dicũt nõ eſſe reſurrectionẽ, & interrogauerũt eum dicẽtes. Magiſter Moyſes dixit. Si quis mortuus fuerit nõ habẽs filiũ, vt ducat frater eius vxorẽ illius, & ſuſcitet ſemẽ fratri ſuo. Erãt autẽ inter nos ſeptem fratres. Primus vxore ducta defũctus eſt, & nõ habẽs ſemen reliquit vxorem ſuã fratri ſuo, ſimiliter ſecundus & tertius vſque ad ſeptimũ. Nouiſsimè autẽ omniũ & mulier defuncta eſt. In reſurrectione ergò cuius erit ex ſeptẽ vxor. Omnes enim habuerũt eã. Reſpõdens autẽ Ieſus, ait illis. Erratis, neſcientes ſcripturas, neque virtutẽ Dei. In reſurrectione enim neq; nubent, neq; nubentur: ſed erũt ſicut Angeli Dei in cœlo. Iã ſupra multa diximus de differentijs harum ſectarum quæ erãt in populo illo. Saducæi inter reliquos Epicurei ſectã videbãtur colere, ſicut Phariſęi & Eſei, Platonis, & Pythagoræ dogmata in multis ſectabãtur. Et ideò Saducæi nõ agnoſcẽtes aliã vitã, niſi hanc animalẽ, ac vegetatiuã quã modò viuimus, negabãt reſurrectionem mortuorum, in qua (&ſi poſſet eſſe) exiſtimabãt iſtãc actionibus animalib⁹ quib⁹ modò viuim⁹ eſſe viuẽdũ. Negabãt etiã eſſe Angelos, aut ſpirit⁹, & ex vniuerſa ſacra Scriptura ſolos quinque libros Moyſi admittebant. Atque ideò accedunt ad Ieſum irrefragabili argumẽto quod illi putabant illum ferientes, & proponunt hunc caſum, vel quia fortè ſic contigit apud illos, vel quaſi arguẽtes ex hyppotheſi poſſibili, ac ſi dicerent. Ponamus caſum, quòd ita cõtigerit, vt vnam mulierem Septem fratres habuerint. Sed Dominus grauiſsimè reſpondit eis dicens erratis neſcientes Scripturas. Hoc eſt non admittentes eas quæ admittẽdæ ſunt, & eas quas admittitis, nec rectè intelligẽtes, nec rectè interpretantes. Erratis etiã neſciẽtes virtutem Dei ignorãtia craſſa erat vtraq; quia ſuũ ſenſũ ſequentes nõ admittebant ſcripturas, quæ admittẽdæ erãt, & ad ſuũ ſenſum illas interpretabãtur. Et ſecundò craſsiſsimi erant in hoc quod nõ agnoſcebãt infinitã virtutẽ Dei, quæ poteſt mortuos ad vitam reuocare; & qui eos ex nihilo condidit facili⁹ poterit ex eadem ipſorum materia, iterũ illos ad eãdẽ carnem reducere; & poſſe etiã ſuſtinere corpora immortalia in alio ſtatu abſq; cibo & potu, & cæteris actionibus partis vegetatiuæ & generatiuæ. Vndè & dixit eis. *In reſurrectione enim nec nubent, nec nubẽtur, ſed erũt ſicut Angeli Dei in cœlo.* Hoc eſt, viuent ea vita qua Angeli qui ſũt ſpirit⁹, qui nulli actioni animali ſubdũt. Et quia Saducæi Angelos negabãt, ideò ſoluit quæſtionẽ modò ab eis inexcogitato; ita quod nihil habuerũt quod aduerſus eius dicta replicarẽt. *De reſurrectione autem mortuorũ nõ legiſtis, quod dictũ eſt Deo dicente vobis. Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iacob? Nõ eſt Deus mortuorũ, ſed viuentium. Et audientes turbæ mirabãtur in doctrina eius.* Du biũ hic oritur: nã non videtur hac authoritate Dñm cõcluſiſſe mortuorũ reſurrectionem. Nõ em̃ ſequit ꝙ ſi animæ viuãt: Ideò reſurrectionem futurã, tm̃ quippè colligit animas eſſe immortales. Sed tm̃ reſpõdetur rectè id: Dñm cõcluſiſſe, aduers⁹ Saduceos ſaltẽ. Eſt: em̃ argumẽtũ ad hominẽ: Nã ideò ipſi negabãt reſurrectionẽ, quia negabãt animæ immortalitatẽ exiſtimãtes animã hominis deperẽdere à corpore ſicut anima bruti; ꝙ rectè ꝑ hãc authoritatẽ exeluditur: nã ſi animę ſine corpore viuũt, ergò nõ deperẽdet ab illo, ergò immortales ſũt: ꝙ aũt ſine corpore viuãt ex hac facile colligit Dñi ſentẽtia quæ habetur Exo. 3. dicitem̃. Ego ſũ Deus Abrahã, & Deꝰ Iſaac;

Baruch. 3.

Iſaac, & Deus Iacob. Nõ dicit ſui, ſed ſum. Et apud Græcos reduplicatur, Deꝰ, ſic dicẽdo. Ego ſũ Deus, Deꝰ Abrahã. Vocat autẽ animas illorũ eorũ nominibus more ſcripturarũ & Eccleſiæ; ſumendo partẽ p toto per ſynedochem. Quemadmodum dicimus ſancte Petre ora pro nobis; animã pro ipſo Petro ſumendo. Et quia anima eſt quodãmodo totũ q̃ eſt homo; vtpotè nõ ſolùm prẽcipua eſſentiæ pars, ſed ratio omnis vitæ & operũ hominis. Secũdò dicitur, quod licet immortalitas animæ nõ cõuincat Philoſophos, q̃ futura ſit reſurrectio mortuorũ: cõuincit tamẽ cultores Dei expectãtes cœleſtis patriæ beatitudinẽ perfectã: quia non eſſent perfectæ beatę animæ niſi vnitę corporib⁹ bearẽtur, maneret eñ pars ſeparata ſemper à ſuo toto. *Apoc.6.* Vndè in Apoc. acceptis ſingulis ſtolis clamãt expectãtes corpora ſua. Et ob hãc rationẽ ſcriptura *iſta* cõtinet; nõ ſolùm animas mortuorum viuentes, ſed animas colentes Deũ dicendo. Ego ſum Deus Abrahã, Deus Iſaac, &c. vt ex ipſo cultu reſurrectionis fides, quæ ex vita animatum initium habet cõpleatur. Sed tertiò dici poteſt, quod etiã apud omnes hæc ratio quãdã efficaciam habet. Nam poſita immortalitate animæ ratio exigit, quod aliquãdò corpora reſurgãt propter inclinationẽ animæ ad corpus, quæ ſi perpetuò impediretur eſſet cõtra rationem violenti: q̃m nullum violentum perpetuum eſſe poteſt ſecundùm Philoſophos. Et quod poſita immortalitate animæ ratio penè cogat, quod corpora reſumenda ſint liquet, q̃ Philoſophi ferè illi, qui animam immortalẽ crediderunt, ob hãc animæ ad corpus inclinationẽ: aut putauerunt animas poſt mortẽ alia quædã corpora aërea & ſubtiliſsima aſſumere, aut relegari rurſum in hunc mundum in alia corpora, quemadmodum ſenſit *Pythagoras.* Pythagoras, & Plato. *Plato.* Hæc autẽ inclinatio animę ad corpus manifeſtatur inui illa, quę naturæ inferri videtur, cùm anima à corpore ſeparatur. Sed vt hoc clarius manifeſtetur tali ordine procedendum eſt. Anima primũ amat Deũ, deindè ſeipſam in quãtũ eſt Dei & in quãtũ eſt Dei imago viua; ex quo ſequitur, q̃ ſi anima amat ſeipſã; q̃ vult bonũ ſibi & gaudet de bono ſuo. Deindè quia anima amat bonũ ſuũ, ſequitur q̃ amet corpus ſuũ cũ omnibus mẽbris ſuis naturali amore, ex quò ſequitur propenſio & inclinatio ad corpus ſuum: Scit enim anima quod Deus copulauit vtrumq; corpus ſcilicet cùm anima, & animam cum corpore: & q̃ alligauit corpus animę, & fecit quoddã naturale matrimonium inter ea, & cognoſcit quod corpus ſit factum propter ipſam, ex quò naturaliter ſequitur ille amor & propẽſio ad corpus. Ex hoc autem amore & inclinatione ſequitur, quod anima vult recuperare corpus ſuũ, & vult bonum ſui corporis. Secundò anima eſt principalis pars hominis & nõ totus homo, nec corpꝰ eſt homo, ſed ſimul anima & corpus ſunt homo: anima autem naturaliter deſiderat ſuã perfectionem; ergò deſiderat recuperare ſuum corpus. Quod manifeſtè probatur ex hoc, quia melius & perfectius eſt homini totum & integrum eſſe: quã animã tantũ eſſe: homo autẽ ex corpore & anima cõſtat, & ideò quia anima amat ſuã perfectionẽ amat ſuum corpus, & per cõſequẽs vult rurſus ſuo corpori copulari; nec poteſt velle contrarium: quia hoc eſt ei ex naturali inclinatione. Quod deſiderium manifeſtat oratio illa ſãctorum. Apoc. 6. Qua poſtquam ſingulas ſtolas acceperunt: optant corporum aſſumptionem. *Apoc. 6.* Et propter hanc rationem diuus Thom. in addit. ad tertiã partem. q. 75. art. 1. ad. 2. dicit, quod teſtimoniũ hoc à Chriſto Dño citatũ efficaciter ꝓbat reſurrectionem: quia anima Abrahę nõ eſt Abrahã, ſed eſt pars eius: vnde vita animæ Abrahæ nõ ſufficeret ad hoc q̃ Abrahã ſit viuẽs, vel q̃ Deꝰ Abrahã ſit Deus vniuerſis: ſed requiritur vita totius cõiuncti, quæ tunc erat inordinatione vtriuſq; partis, per potẽtiam diuinam. Quarè ex his nõ cõcludimus quod reſurrectio ſit naturalis: ſed quod ſit poſsibilis & nõ repugnet naturæ. Nam quia adhuc hęc corporum reaſſumptio nõ poteſt fieri per potentiã creatã, niſi per diuinã; ſequitur q̃d reſurrectio corporum ſit ſupernaturalis. Sed cognoſcẽtibus hoc eſſe ordinatum ꝓ potẽtiã diuinã, vt animæ Sanctorum agnoſcũt: naturaliter deſiderãt reaſſumptionẽ corporum. Sicut ſuppoſito q̃d homo cognoſcit per fidẽ ſuã beatitudinẽ cõſiſtere in Dei viſione: naturaliter appetit illã. Imò ex hoc ſequit, q̃ anima nõ ſolùm deſideret corpori reuniri, vt corpus viuat; ſed vt gaudium animæ impleat; neceſſe eſt q̃ ei reſtituatur corpus ſuum, & hoc in illa forma, & in illo ſtatu quò erit magis amabile ipſi animæ cõformius illi, & delectabilius illi; ſecundùm ſtatum ipſius animæ, in quo magis ipſa poſſit gaudere & delectari; & per cõſequẽs erit neceſſe, vt ſit plenũ gaudiũ, q̃ reſtituatur ei corpꝰ ſuum pulcherrimũ, decorũ, impaſsibile, immortale, ſubtile, agile, clarũ ſicut Sol fulgens

fulgẽs & reſplendẽs. Hoc enim ſecundũ ſtatum quem tunc habebit anima cõueniẽtius erit, & hoc Deus facere poterit. Qui eñ animã de nihilo cõdidit, & corpus de terra formauit, quã ad tãtam dignitatẽ aſcẽdere fecit, vt ex ipſa tale corpus fieret vt eſſet aptũ animæ rationali & intellectuali copulari, quæ imago eſt ipſius Dei & ſuæ beatitudinis compos: qui hęc inquam potuit, poterit & corpus ad altiorem & meliorem ſtatum ſubleuare. Et ſicut anima tunc ad excellentiorem euehitur ſtatum & dignitatem: itã & de corpore proportionabiliter cenſendum eſt. Nam ſicut anima aſcendit: ita & corpus ſuo modo ſubleuatur. Et ſicut anima mutata eſt in Deum, & in naturam Dei per volũtatem & amorem: ita fieri condecens eſt, vt corpus quantum fieri poterit in animam, & in naturam animæ commutetur; vt ſicut anima facta eſt diuina: corpꝰ fiat ſpirituale per participationem animæ. Aliam rationem etiam poſſemus adducere ad probandam hãc corporum reſurrectionem, præſupponendo animas poſt mortem progeſtis in hac vita, aut præmium accipere, & felicitatem aut ſupplicium, quemadmodum crediderunt etiam omnes Philoſophi qui animæ immortalitatem aſtruxerunt. Iuſtitiæ enim æquitas requirit, vt corpora quę cũ animabus bona malaq; geſſerunt; cum eiſdem ſimiliter, aut felicitate fruãtur, aut ſupplicijs afficiantur. Quod ſi dixeris corpus ſolummodò eſſe inſtrumentum animę, inſtrumentum autem nec prẽmiari, nec puniri debet. Reſpondeò corpus cũ anima vnum compoſitum efficere, & ideò plus eſſe quam inſtrumentum. *Ianſenius.* Cæterum Ianſenius alia via in hac ſententia procedit dicẽs, Dñm quidem ex illo Exodi loco voluiſſe immediatè probare, & concludere futuram corporũ reſurrectionẽ. Nimirũ quòd cũ Deus ſe adhuc dicat eſſe Deum Abraham, Iſaac, & Iacob; neceſſarium ſit illos, & ſi hominibus mortuos tamẽ Deo non eſſe mortuos, ſed illi tantum dormire, & adhuc viuere illi: & proindè illos aliquandò ab eo reſuſcitãdos à morte, velut à sõno. Quòd clarè Dñs apud Lucam indicauit cũ dixit. *Luc. 20.* Non eſt Deus mortuorũ, ſed viuentiũ. Ad probandum hoc ſubiunxit dicens. Omnes enim illi viuunt. Nam ſecundùm animam mortui omnes ei viuunt, ergò etiam ſecundùm corpus omnes Deo viuũt, quod Dominus ipſe indicauit, cum de filia Archiſynagogi dixit. *Matth. 9.* Non eſt mortua puella, ſed dormit. Et de Lazaro diffũcto dixit Diſcipulis ſuis. Lazarus amicus noſter dormit. Nã quemadmodum, cùm corpus dormit, habet quidẽ omnes ſenſus ſuos in ſenſu cõmuni ligatos, ità quod illorum liberum vſum non habeat: ac ſi eſſet mortuus, remanet tamẽ in corpore potentia obediẽtialis ad animam, vt quotiẽs illa excitata fuerit, & ipſi ſẽſus ſimiliter excitentur. Sic cũ anima à corpore per mortẽ ſeparatur; nulla remanet in corpore, aut vita, aut motus remanet tamen in eo potentia quędam obedientialis ad Deũ, vt quoties ab eo excitatus fuerit reſurgat, vt Lazari corpus ad vocẽ eius fecit, & omnes ad vocẽ Archangeli reſurgemus. Ideò quippè de eo ſcriptũ eſt. Qui vocat ea quæ non ſunt, tãquã ea quę ſunt. Illi ergò mortui dormiũt, q̃nitã facile eſt illi mortuũ ab orco reuocare; quàm tibi ſuſcitare dormientẽ. Igitur talis eſt Domini ferè argumẽtatio cõtra Phariſeos. Ipſe Deus etiã poſt mortẽ Patriarcharũ ſe dicit eſſe illorũ Deũ; abſurdè autẽ ſe Deum vocaret mortuorum & eorum qui omnino non ſunt, viuũt ergò hi Patriarchę ſaltẽ ipſi Deo eiq; tantũ reputãtur vt dormiẽtes. Quòd ſi verũ eſt cõſequẽs eſt eos qui hominib⁹ habẽtur mortui, aliquãdò reſurrecturos reſuſcitatos à Deo veluti à ſomno. In hũc modum ſe intellexiſſe hanc Domini ſententiam fatetur Ireneus, dùm tractans hunc locũ. libr. 4. c. 9. Sic ſcribit. Si enim Deus mortuorum nõ eſt, ſed viuorum, hic autem dormientium patrum Deus dictus eſt: indubitatè viuunt Deo, & nõ perierunt, cùm ſint filij reſurrectionis. Sic & D. Chryſoſtomus ſe intelleXiſſe oſtendit ſcribens in hunc locum, & declarãs quomodò Deꝰ dicitur Patriarcharũ tãquã adhuc viuẽtiũ Deꝰ. Quẽadmodũ (inquit) Adã quãuis viueret poſt eaquã ꝺ vetito ligno comedit sẽtẽtia tamẽ prolata mortuus erat: ſic profectò iſti etſi mortui erãt, pollicitatione tamẽ reſurrectionis viuebãt. Quomodo igit alibi dicit, vt & mortuorũ & viuorum dominẽt, nõ eſt hoc illi ſimile. Mortui nãq; hic illi qui victuri sũt appellãtur. Hęc Chryſoſt. quẽ ſequũt Theophilactꝰ, & Euthimiꝰ ei⁹ imitatores. Ex hac aũt cõtra Sadducęos Chriſti Dñi diſputatione; duplex refellit error Philoſophorũ & hęreticorũ. Cõtra Philoſophos quidẽ aſtruit fides reſurrectionis, quã illi nõ intelligẽtes omnino negabãt: nã lumine naturali cõſtare nõ poteſt, licet rationib⁹ naturalib⁹ valeat adiuuari. Poſt Philoſophos aũt & Saducæos, in ipſo naſcẽtis eccleſiæ exordio fuerũt hæretici aliqui q̃ nomine Chriſtiano gloriãtes reſurrectionẽ corpo

Ireneus. *Chryſoſt.* *Gene. 3.* *Rom. 14.* *Theophil.* *Euthimiꝰ* *1. Theſ. 4.* *Rom. 4.*

rũ negauerũt: Simonis Magi sequẽtes scholã. Hi fuerunt appellati Gnostici: eò q dicerẽt solis ipsis veritatem notã esse. Tetatur
August. eñ Augustinus Simonẽ Magũ, Basilidẽ Seuerianos, Valẽtinianos, Marcionistas resurrectionem negasse, quemadmodũ etiã patet ex Ireneo, & Tertulliano. Hi eñ nomẽ tantũ resurrectionis conseruantes, asserebãt, nõ esse nisi resurrectionẽ animarũ; qua scilicet animę eorũ qui doctrina imbuti fuissent liberati à vinculis corporalibus restituerentur saluti. Quæ videtur fuisse sentẽtia Hymenei & Phyleti, de quibus dicit Paulus. 1. Ti-
1. *Tim.* 1. & 2. *Timo.* 2. mot. 1. quod à fide exciderũt dicentes resurrectionem iam esse factam. Hîc autem eorum error confutatur: quia resurrectio corporum astruitur. Tertiò illorũ error hîc refellitur, qui confitẽtes resurrectionẽ corporum delitijs tamen carnis debere frui asserebant. Ex quibus fuit Cherintus, & qui Mahumeti sectantur errores. Quartò confutantur & illi qui post resurrectionem asserebãt terrenũ fore regnum Christi, in quo errore antè acceptum Spiritum sanctum fuerunt Discipuli eius, & hi qui millenarij dicti sũt, qui mille annis post resurrectionẽ Christũ
Matth. 20 in terra regnaturũ existimabãt. Contra hos enim omnes Saluator hîc docet; non carnalem, nec terrenum fore post resurrectionẽ statum hominum: sed talem victuros vitam qualem viuunt Angeli ex cœlo, sine nuptijs & potu, reliquisq; carnis oblectamentis. Et quia dicit in cœlo: manifestat non eos regnaturos in terram.

Moralitas Nunc aliqua quæ ad spiritus mysteria attineant circa hanc historiã dicamus. Augu-
August. stinus lib. 19. Euãg. c. 32. Septẽ viros hos qui habuerunt hanc mulierem, dicit designare viros impios, qui per septem mundi ætates fructum non potuerunt afferre iustitiæ, ex terra quæ illis erat velut vxor, quæ demum
Ambros. transibit cum illis. Diuus Ambrosius in capit. 20. Lucę hæc mulier septem viros habens (ait) est Synagoga: Nam Samaria solos quinque libros Moysi recipit, Iudæa vltra hos recipit Prophetas & Sanctos, hi ergo sunt septem viri. Sed ob perfidiam de nullo hæreditariæ posteritatis semen recepit: quarè partem cum viris in resurrectione habere non poterit. Non enim frater aliquis carnalis denuntiatus est, qui semen defuncto fratri suscitaret: sed frater ille qui de populo Iudæorum mortuo sapientiam diuini cultus asciuit, atque ex ea semen in Apostolos suscitauit, qui quasi reliquiæ Iudæorum informes adhuc in Synagogæ vtero relicti reseruari noui seminis admixtione meruerunt. Synagoga autẽ frequẽter stollã accipit signum coniugij est quasi mater fideliũ; frequenter etiam repudiatur: quia mater est perfidorũ, cui lex occidit corporalis. At si sãcta plebs septẽ libros legis velut maritos receperit, & ex eis fœcunda fuerit: habebit in resurrectione cœleste consortium.

Sed circa illud. *Ego sum Deus Abrahã, & Deus Isaac, & Deus Iacob*, aduertendũ, quòd in hac repetitione nominis Dei ad singulas. Tres personas Patriarcharũ; significata est Trinitas personarũ diuinarũ, quæ in tribus his Patriarchis videtur designari. Abrahã eñ primus fidei parẽs & filiũ suũ Isaac paratus immolare; Typum gerit Dei Patris, qui filiũ suũ vnigenitũ obtulit, p salute hominũ in Cruce. Isaac aũt ligna ferẽs humeris suis, in sui ipsius immolationem; typũ manifestẽ gessit Christi, qui fact⁹ est obediẽs Patri vs- *Philip.* 2.
que ad mortẽ: crucis lignũ in quo immolandus erat gestans suis humeris. Iacob aũt tertius in Patriarcharum numero, procedẽs ab Abrahã per Isaac: typũ quẽdam gessit Spiritus sancti procedẽtis à Patre per Filiũ. Fides autẽ resurrectionis maximè Christianis necessaria est. Per hãc eñ & minus mors timetur, & temporalis hæc vita corporis non ità amatur expectantes aliam melioris vitæ re-
Tertull. surrectionem. Vndè Tertullianus libro quem de resurrectione scripsit hunc titulum præfigit. Fiducia Christianorum; resurrectio mortuorum. Et in Symbolo Nisæno his verbis hunc articulum profitemur. Expecto resurrectionem mortuorũ, tanquàm in eo nostra sit sita fiducia: vt in hac spe caro nostra requiescat in pace.

Pharisæi autem audientes quod silẽtium imposuisset Saducæis conuenerunt in vnum. Et interrogauit eum vnus ex eis legis Doctor tentans eũ. Magister quod est mandatũ magnũ in lege? Ait illi Iesus. Diliges Dominum Deũ tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primũ mandatũ. Secundũ autẽ simile est huic. Diliges proximum tuũ sicut teipsum. In duobus his mandatis tota lex pendet & Prophetæ. Hæc Pharisæorũ interrogatio ex vana præsumptione, ac superbia processit; talia apud se cogitãtes. Et si Saducæis imposuerit silentium; non æstimet populus ob hoc nos timore perterritos, nec habere quid ipsum interrogemus. Et si vicerimus eum maiorem apud populum gloriam habebimus, vt qui Saduceos vicerit à nobis

nobis ipse superatus sit. Scribæ enim sibi placebant, quòd inuenissent duo maxima mandata in Lege, ea esse quæ ad dilectionẽ Dei & proximi pertinebãt. Hic autem sibi fortè vsurpabat hanc scientiam; quod illud de dilectione Dei super omnia inter omnes primum locum obtineret. Et cùm audiuisset
Marc. 12. ipse (vt ait Marcus) quàm sapienter Dominus Saduceis respondisset: accessit ad eum hac interrogatione experiri volẽs, an Dominus Iesus eadem, quæ ipse de maximis mandatis Legis intelligeret. Cui Dominus respondit hoc esse: Diliges Dominũ Deum tuum, &c. Et quoniam multa circa hæc duo mandata dicenda sunt, quæ ad populi ædificationem attinent: proponẽdo ea sensum literalem, & genuinum horum verborum eruemus: si priùs tamen de dilectione Dei plura dixerimus.

Moralitas seu concio. *Diliges Dominum Deum tuum; &c.* Doctrina præsens sufficit ad salutem nostram, ita quòd illa sola nos poterit saluos facere, & sine illa nullus salutem consequi valebit. Quidquid enim scriptum est in Lege, & in Prophetis, ad hũc dirigitur scopum, vt nos suadeant dilectionem Dei & proximi, qua assequuta & Legi, & Prophetis satisfeciſſe nos arbitremur, & sine horum præceptorum adimpletione nihil nos feciſſe sciamus. In his enim verbis: Diliges Deum super omnia, & proximum tuum sicut teipsum; quæ pueri prima die in schola discunt, vniuersa Christianorũ perfectio consistit. Quapropter meritò Lex Christi iugum suaue, &
Matth. 11. onus leue dicitur; cùm tota illa in amore in-
Rom. 13. cludatur. Nam qui diligit proximum, Le-
Esai. 31. gem impleuit, ait Paulus: Amor autem omnia leuia facit. Vnde Esaias ait: Dicit Dominus, cuius ignis est in Syon: & caminus ignis in Hierusalem. Quoniam in cœlo, & in terra hic ignis amoris ardet: verũtamen in cœlo est, veluti in sua sphera, atq; in proprio & naturali lõco suo: hic autẽ veluti violentus extra propriam spheram. In cœlo est hic ignis, & in terra similiter: quoniã vtrobiq; Deum super omnia diligimus: sed ille cœlestis naturalis est, hic terrenus ab illo participatur, à quo & accẽditur iste, & hic ad illum nos ducit, & eleuat. Quarè hîc in Syon est ignis; sed illîc in Hierusalem fornax ardet ignis. Quælibet res (ait Augu-
August. stinus) habet suũ proprium pondus, quod illã ad suum naturalem lõcum ducit, & impellit: & ignis locus, ac sphera sursum est. Cùm ergo ignis iste amoris ab illo sit communicatus; suo pondere illûc nos ducit vbi locus eius est. Misit Deus ignem in ossibus meis *Thren.* 1.
(ait Hieremias) & Ezechiel cap. 10. vidit *Ezech.* 10.
quomodò præcipiebatur homini illo, qui lineis vestibus erat indutus (qui erat Christus nostra vestitus humanitate, quoniam linum de terra fit) vt manus suas adimpleret prunis, quæ erant inter Cherubim, qui dicuntur incendium amoris, & illas effunderet super ciuitatem. Nam ad hoc Christus Dominus venit in mundum, vt has seminaret prunas in terram. Ignẽ veni mittere in terram (ait Dominus Iesus) & quid volo nisi vt *Luc.* 12.
ardeat? *Vino à pegar fuego al mundo.* Verùm ille ignis, qui est in cœlo semper ardet. (Est quippè in sua sphera, & Deus sua præsentia illum conseruat insufflando in beatos perpetim illum ignem, nam fluuius ignis rapi- *Dani.* 7.
dus à throno eius prodit, qui corda beatorum semper accendit) amor autem præsens, quia extra locum suum est, extingui potest, & multotiens deficit, & extinguitur, vel cum aqua, quæ significat tepiditatẽ, ac frigiditatem peccati; hinc enim dicit Sapiens: *Eccles.* 3.
Ignem ardentem extinguit aqua, vel ex defectu lignorum, quæ conseruant ignem, hoc est, quia vera doctrina deficit, & meditationes, quæ accẽdere solent hunc ignẽ, secundùm illud Psal. In meditatione mea exar- *Psal.* 38.
descet ignis. Vnde & Sap. dicit: Cùm defe- *Prouc.* 26.
cerint ligna, extinguetur ignis. Cæterũ quoniam amor imperfect⁹ huius vitę, est via qua ducimur ad perfectissimũ amorẽ patriç, nec valebimus in caminũ illum ignis, ac spherã amoris intrare, nisi priùs illum hîc communicemus: hac ratione Christus in mundum venit, vt hunc accenderet ignem, suauissimumq; hoc amoris præceptũ nobis imponeret. Quarè Euãgelista nobis narrat, quòd quidam ex Legisperitis, qui Doctoris iam gradum acceperat, licèt reprobus haberi mereretur, accessit ad Iesum tentans eum. Hoc est experiri volens quantum sapientiæ acquisiuisset. Et ait: *Magister, quod est mandatum magnũ in Lege? Et respondit Dominus: Diliges Dñm Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, &c.* Singula hæc verba attentè consideremus, fratres, & tanquàm Symbola quædam ea ruminemus: quodlibet enim horum verborum sua continet mysteria abscondita, dulcedinemque quandam, ac magnitudinem singulæ præ se ferunt dictiones. Primum quod nobis præcipitur, amor est; opus omnium humanorum operum proprius &

connaturalius homini, imò omnibus creaturis: nobilior actio ac principalior omniũ, quas homo operari poteſt, ſimul & facilior, ac ſuauior, quæ teneritudinem, ac dulcedinem quãdam præ ſe fert. Amor quippè inter paſsiones hominis primatum tenet (vt
D. Thom. D. Thom. ex Ariſt. in pri. 2. docet) & licèt amor qui hic nobis præcipitur, non ſit ex his paſsionibus corporalibus hominis, ſed altior quidam amor, qui in anima ſedẽ habet: tamen huic ſimillimus ille eſt, eò quòd in eodem ſubiecto totali vterq; amor ſubiectetur, nempè in homine, eaſdem quæ ferè aut illi maximè ſimiles conditiones ſortiatur amor hic ſpiritus, qui paſsio non eſt, ac ille carnalis, qui paſsio eſt. Igitur amor prima omnium paſsionum humanarũ eſt: quoniam eſt paſsio ex vi cõcupiſcibili prodiẽs, cuius actiones omnes alias potentias antecedunt. Quoniam vis concupiſcibilis bonũ in vniuerſali appetit, quod eſt priùs quàm limitatum & particulare bonum, quod aliæ potentiæ ſequuntur; nam generale ſemper particulari prius eſt: inter paſsiones autem, & opera huius vis concupiſcibilis prima eſt amor, qui nihil aliud eſt quàm propenſio quædam in rem amatam, tanquàm in rem ſibi proportionatam, ac maximè accommodam, ac conuenientem (nam ſi tibi conueniens ac proportionata non eſſet, non vtiq; amaſſes illam) propenſio quippè lapidis, vt deſcendat in centrum nihil aliud eſt, quàm amor ſui proprij ac connaturalis loci, qui rebus grauibus deſtinatus eſt: quòd ſi hæc inclinatio ad finem quem intendis nõ eſſet, nulla actio fieret ad conſequendum illum finem: quarè amor prima eſt inter hominis operationes, & radix omnium illarum, deſiderium ſcilicet conſequendi illud quod mihi conueniens eſt. Inde quippè ortũ habet exquiſitio mediorũ, & exequutio ſimul ad id quod amo, & mihi bonũ eſt. Hinc excitatur vis iraſcibilis, vt omnes rumpat difficultates, quæ conſequutionẽ boni amati impedire poſsẽt. Hinc & oritur odiũ omniũ rerum, quę tale bonũ prohibere mihi vellẽt, hinc gaudiũ, delectatio, ac fruitio boni amati iam habiti, & conſequuti, deniq; omniũ humanarum actionum amor radix eſt, ac principium. Illam ergo actionem à te exigit Deus, quæ tibi primò occurit, nec oportet multos motus ciere, multas circuire ambages, multos circũagere motus, vt illam quæras. In promptu quippè eſt, & in ipſo veſtibulo inuenies id cum quo factori tuo ſatisfacias. Hic eſt amor prima omnium quas operaris actionum, quæ tibi offertur. Hoc enim videtur fuiſſe votũ quod fecit Iepte, *Iud. 11.* cùm promiſit offerre Deo primum quod ex domo ſua ſibi occurriſſet, & occurrit ei vnica filia ſua: ſic tu offeras Deo oportet quòd tibi primũ occurrerit, hoc autem erit amor, vnica filia tua, hoc eſt, prima actionum tuarum. Vnde Deut. 30. dicitur: Mandatũ hoc *Deut. 30.* quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, nec procul poſitum, nec in cœlo ſitum, vt poſsis dicere: Quis noſtrum valet in cœlum aſcendere vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atq; opere compleamus, nec trans mare poſitum, vt cauſeris & dicas, Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vſq; deferre, vt poſsimus audire, & facere quod præceptũ eſt, ſed iuxtà eſt ſermo valdè in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud. Quod & Paul. Rom. 10. citat: Non autẽ *Rom. 10.* hoc dicimus, quòd charitatis actus præcedat actus aliarum virtutum, cùm actus fidei præcedere debeat, quia nihil eſt volitũ, niſi ſit prægnitum: ſed ad probandum huius præcepti facilitatem, cùm inter paſsiones ſenſitiui appetitus prior ſit amor. Itẽ actio hæc amandi nobilior cæteris eſt: nam amor non eſt niſi boni & pulchri, malum enim odio habetur: bonũ autem eſt quòd omnia appetunt, & amant. Item quia actio amoris, qui non eſt paſsio, procedit ex voluntate, quæ locum reginæ in homine tenet, vtpotè liberrima potentia, quæ nulli ſubeſt ſaltem quoad exercitium, nec quiſquã illi vim inferre poteſt, imò nec directè mouere, niſi Deus ſolus, nec alium ſuperiorem agnoſcit niſi Deum, cui immediatè ſubeſt: quæ ſic illi ſummo bono propinqua eſt, quòd nec Angeli, nec dæmones, nec cœlum, nec ſidera, nec fata illam directè mouere valeant, niſi ſolus Deus. Cùm ergo amor illius nobiliſsimæ potentiæ ſit actio; neceſſariò, & ipſa actio tali erit nobilitate prædita: quoniam opera nobiliũ, & ipſa nobilia debent eſſe, vt ſimilitudinem cum authore gerant. Item quoniam amor hic charitatis, de quo loquimur, non procedit à nuda potentia, ſed ornata ac veſtita hac Regali ac cœleſti veſte, quæ eſt charitas, quæ à Spiritu ſancto texta *Rom. 5.* eſt: nam authore Paulo: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis. Cùm ergo amor ſit Spiritus ſancti opus proprium ſuum, & ita proprium, vt idem ſortiatur nomẽ (nam etiam Spiritus ſanctus amor dicitur) neceſſariò

ſariò cõſequitur, quòd ipſa actio amoris nobiliſsima ſimul, ac diuiniſsima ſit. Hæc ergo actio eſt quã nobis præcipit Deus, & in qua totus eius legis rigor conſiſtit. Actio omniũ noſtrarum prima, quoniam non oportet nos in alijs actionib⁹ faciendis priùs defatigari, actio quæ non niſi ad bonum & pulchrum ordinatur, actio quæ ex regina potentiarũ prodit, ornata nobiliſsimo ac pulchetrimo charitatis habitu, atq; ſimul proprijſsimum Spiritus ſancti opus. Ergo ſuauiſsimũ iugum Domini, cur non facile, leue, & ſimul vocaberis dulce, cùm totum onus quod ſuper nos imponis, amor ſit, facilius opus & propriùs omnium eorũ, quæ homo poterit operari? Quis renuere imperata poterit, tanquàm grauia & impoſsibilia, cùm nihil tàm noxium, quàm amor? Quapropter Lex Chriſti, quæ amoris eſt; meritò dicitur ſuſtẽtare
Exod. 17. manus Moyſi, quæ graues erant, vt egregiè
Gregor. adnotauit Gregor. ſuper Ezechielem. Cùm enim populus Iſraël contra Amalech dimicaret; Moyſes erat ſuper petram, & habebat manus eleuatas cũ virga: & quia manus eius erant graues, nec poterat eas ſuſtinere. Hur quod ſignificat incendium, & Aaron, qui dicitur fortitudo, ſuſtinebant eas. Nam grauitatem & onera legis Hur, & Aaron ſuſtinent, hoc eſt, amoris incendium & fortitudo, nam fortis eſt vt mors dilectio. Amor enim facit inimicorum dilectionem facilem, ieiunia ſatietatem, perſequutionẽ gloriam, & deniq; ipſam mortem vitam; hæc ergo charitas omnia ſuſtinet. Sed attende quomodò hoc proponatur præceptum: Diliges, ait, in quo datur intelligi opus hoc amoris proſequendũ eſſe, non intermittendũ. *Diliges*, hoc eſt, in diligẽdo progredieris vltrà, nec retrocedes, aut ab hac actione ceſſabis vnquàm. *Diliges*, toto tempore futuro hanc proſequeris actionem; nec quieſces ab hoc motu vnquàm. Ecce opus quod in hoc præcepto nobis iniungitur. Sed id quod nobis præcipitur diligendum amabilius eſt omnibus amabilib⁹. Quem diliges? Vtiq;: *Dominum Deum tuum*. In hoc quod dicitur Dominus, intellige excellentiam amati, qua nos longiſsimè antecellit. Verùm (vt docet
Dionyſ. Dionyſius) per hoc quod Dominus nominatur, nõ intelligas quòd in ſolo dominio antecellat te, ſicut Dominus ſeruos: ſed quod in poteſtate, dominio, maieſtate, pulchritudine, diuitijs, & in omnium bonorum copia ſuperior te, & omnibus rebus ſit. Quæ omnia & illum digniſsimum noſtro reddit amore. Nam vt Sapiens dixit: Omne deſi- *Prouer. 3.* derabile huic non valet comparari, id eſt, nullum amabile illi adæquatur; ſed omne dignum amore incomparabiliter excedit, ergo incomparabilem omnibus rebus meretur amorem. Et hoc eſt D. Auguſt. argumen- *Auguſt.* tum, quod hoc comprobat exemplo. Si au- *Simile.* rum quia bonum eſt diligis; ergo quanto magis aurum, tanto plùs amabis illud. Ergò ſi dragmam auri cõcupiſcis, quia aurum eſt; plùs librã auri voles, & mille libras millies plùs amabis: quia quantus eſt exceſſus valoris, tantus debet eſſe & amoris, hæc eſt enim regula topica Ariſtotelis, ſicut ſimpli- *Ariſtot.* citer ad ſimpliciter; ita magis ad magis, & ita multum ad multum. Nam ſi bonum quia bonum eſt, amabile eſt; ergo magis bonũ magis amabile erit; ergo & infinitum bonum infinitè amabile erit. Ergo ſi Sapiens dicit, quòd Deus infinitè excedit omnia amabilia, quoniam nulla eſt comparatio inter illa & Deum ipſum; ergo Deus infinito amore dignus eſt: quoniam quantus eſt exceſſus bonitatis, quæ eſt cauſa amoris, tantus & debet eſſe in ipſo amore. Hunc ergo Dominum præceperis diligere, qui te in infinitũ excellit, non in dominij authoritate duntaxat: verumetiam in omnium quæ amorem rapere ſolent, & pulchritudine, & copia, *Deum*, non Dominum tantùm, verumetiam & Deum tuum. Hoc nomẽ, Deus, quo communiter ipſum nominamus, non explicat totum quod in Deo eſt: nullũ enim nomen de Deo nouimus, quòd comprehendat omnia quæ in Deo ſunt. Cæterùm per hoc nomen, Deus, intelligimus rem ſic grandem, vt nulla maior excogitari poſsit, hoc eſt, id quod excedit omne cogitabile. Tàm grãdis res eſt Deus, fratres mei: vt quãdo ipſe vult nominare, aut explicare ſe; videtur (ſi ita fas eſt loqui) id minimè attingere poſſe. Nam etſi Deus ſeipſum comprehendat, & ſeipſum ſibimet ſatis explicet, vt in verbo illo, quòd eſt filius ſuus ſeipſum ſibimet explicatum videt: ſed quoniam nulla creatura comprehendere poteſt Deũ: hinc eſt quòd nulli earum totaliter & omnibus modis explicari poſsit Deus. Quarè quando de rubo loquutus eſt ad Moyſen; nũc ſic, nunc alio *Exod. 3.* modo ſe appellabat, nec ſatis quis eſſet dicebat illi: Quem dicam miſiſſe Domine? dicebat Moyſes. Et Dominus ſic dices filijs Iſraël. Qui eſt miſit me ad vos. Et protinus: Vade, ait, & dic filijs Iſraël: Deus Abrahã, & Deus Iſaac, & Deus Iacob miſit me ad

vos.

vos. Et ad Pharaonem vade, & dic: Dominus Deus Hebræorum miſit me ad te, vt dimittas populũ, vt ſacrificet mihi in deſerto.
Exod.6. Et ipſi Moyſi dixit: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, & nomen meum Adonai non indicaui eis. Ecce quomodò Deus ſeipſum explicare ferè non poterat: quoniã nulla capacitas extrà ipſius Dei dari poteſt, quæ ipſum Deum comprehendere valeat. Quarè quando cum Iacob luctabatur, & petijt ab eo Iacob, vt indicaret nomen ſuum: reſpondit ei: Cur quæris
Geneſ.32. nomẽ meum, quod eſt mirabile? Verum eſt quod nomẽ hoc, Deus, ſignificat ipſum omnium rerum Speculatorem, & Prouiſorem, *Veedor y Proueedor general del vniuerſo*. Et quoniam nullus Dei effectus ſic notus eſt nobis, ſicut eſt prouidentia eius quæ omnibus rebus, quæ ſibi neceſſaria ſunt, prouidet: hinc ex iſto effectu ſic nobis noto, illi nomen damus. Hunc ergo te iubet amare Lex: Tuum prouiſorẽ, tuum benefactorem, qui ſemper ſua te prouidentia ſeruat, atque conſeruat. Cæterùm ne duo hæc tàm magnifica nomina Dei, ac Domini nos ab eius amore exterrerent, dum nobis impoſsibile videretur, quòd à tàm paruo corde quale eſt hominis, tàm magna res qualis eſt Deus, diligi valeret, cùm Ioannes dicat, Quòd Deus
1. Ioan.3. eſt maior corde noſtro, quomodo ergo infinitum in tàm finito ac limitato loco capi poterit? Ne, inquam, talis cogitatio nos puſillanimes ad amandum Deum rederet: ideò dicitur: Diliges Dominum Deum, ſed tuum. Tuus quippè Dominus iſte tã magnus eſt. Tuus Deus iſte infinitus eſt. Et in rei veritate ſic eſt. Quòd Deus propria poſſeſsio iuſtorum eſt. Habentq; iuſti certum ius ac titulum (& ſi fas eſt dicere) certum modum dominij ſuper Deum: quoniam Deus eſt merces ac præmium iuſtorum, iuxta illud
Geneſ.15. quod ipſe dixit ad Abrahã: Ego merces tua magna nimis. Sed mercenarius ius habet ad mercedem: ergo & iuſtus ad præmium. Eſt autem Deus eorum merces; ergo & ad illum habent ius. Et dicitur propria poſſeſsio eorũ: eò quòd in hac vita incipiunt poſſidere Deum per gratiam, quem in alia per gloriam in æternum poſsidebunt. Quarè iuſtus pleno ore vocat Deum, Deum ſuum,
Pſal.117. cùm dicit: Deus, Deus meus, Deus meus es tu. Et beatus Franciſcus per totam noctem nihil aliud in oratione dixit niſi hoc: Deus meus, & omnia mea, milliès id repetens: Deus tuus eſt Deus, ô beate Franciſce, & ſimul omnium. Tam magnus quippè iſte Deus tuus eſt: vt quia tuus eſt, non ideò deſinat eſſe aliorum. Omnibus quippè participem ſe facit Deus: quia omnibus in eo omnia bona ſunt, & cùm ſit totus in cœlo, in beatorum ſpiritibus eſt, & totus in terra, in cordibus iuſtorum manens. Tuam ergò rem iuberis diligere, ô homo, non alienã nam ad propria propenſior es quàm ad extranea, ſecundùm illam Philoſophi ſen- *Ariſtot.*
tentiam: Amabile quidem bonum vnicuiq; autem proprium. Et etiam dicitur, tuus, hoc eſt, tibi: nam Deum diligere tibi maximè vtile eſt; Deo quippè ex hoc nihil accreſcit. Deus ſe diligendo gaudet: amantium verò Deum gaudium ipſorum eſt. Quarè amicitia Dei etiam eſt vtilis: quoniam eminenter omnes amicitias cõtinet. Nam Philoſophus in amicitiam, honeſtam, vtilem, ac delectabilem omnes diuidit amicitias, ſecundùm diuiſionem boni in honeſtum, vtile, ac delectabile: omnes autem has amicitias eminenter continet Dei amicitia: quia omne bonorum genus etiam in ipſo eſt. Eſt quidẽ amicitia honeſta: quoniam eſt ſummi boni, & ſummæ puritatis, in qua nulla impuritas eſſe poterit: eſt enim candor lucis *Sap.7.*
æternæ, & ſpeculum ſine macula. Eſt delectabilis: quia non habet amaritudinem *Sap.8.*
cõuerſatio eius, nec tædium cõuictus illius, vt ait Sapiens: Non enim dulcis, ſed ipſius dulcedinis amor eſt, non pulchri duntaxat, ſed ipſius potiùs pulcritudinis. Eſt vtilis: *Prou.3.*
quoniam in bonum noſtrum cedit, & melior eſt acquiſitio eius auro, vt ait Sapiens: & omnia bona pariter cum illa nobis obueniunt. Ecce quem diligere præcipitur tibi. Extende ergo ſinus tuos, ô anima Chriſtiana, dilata tabernacula tua; aperi os tuum, ô cor amoris auidum: vt tantam & tàm magnam rem, qualis eſt Deus, capere queas. Si auarus ille diues, qui vberrimum annum *Luc.12.*
vidit: horrea ac celaria ſua dilatare cupiebat, vt tantos capere fructus valerent, & animæ ſuæ blandiens, ſic dicebat: Habes; ô anima mea, multos fructus in plures repoſitos annos: gaude lætare, dilatare, & fruere eis: quantò magis, anima Chriſtiana, *Geneſ.45.*
quæ annos vberrimos Ægypti capere poteſt, nempè beatitudinis bona in annos plurimos, hoc eſt, in æternitate repoſita: lætari, & gaudere deberet, & ſibi ipſi blandiens illud Eſaiæ cantare, ac dicere: Dila- *Eſai.54.*
ta locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende ne parcas; longos fac

fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida: quia magnum bonum in te capere debes, quod eſt Deus. Sed dices: Quomodò tantum bonum diligi debet? Certè *ex toto corde tuo*. Cor principium eſt motus in corpore hominis, per quod cætera mẽbra mouentur. Totũ ergo cor hoc amore adimpleri debet, vt motus & vita, quàm alijs membris communicat totum ſit hic amor, & nec pes moueatur, nec manus, nec aperiatur oculus, nec lingua loquatur, niſi hoc comite amore fiat. Vnde hoc ab Spõſa exigebat Spõſus,
Cant.8. cùm dicebat: Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuũ, vt ſignaculũ ſuper brachium tuum. Sigillum autẽ hoc debet eſſe amor Dei, quo ſigilletur cor, & opera quæ à corde procedũt. Hoc enim erit ſignum, ꝙ opus ſit Dei, ſi hoc ſignaculo ſignatũ fuerit. Nam ſi opus eſt charitatis, opus eſt Dei: quoniam hoc eſt ſigillum magnum Dei, quo omnia opera eius ſignantur. Sigillum autẽ Regium non committitur niſi amiciſsimis Regis. Vnde
Ioan.13. & ipſe Dominus dixit: In hoc cognoſcent omnes quòd mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem adinuicẽ habueritis, hoc eſt, ſi hoc habueritis amoris ſignaculum. *Et in tota anima*
Ariſtot. *tua*. Anima, vt Ariſtot. docet, origo eſt ac fons omnium potentiarum, tàm earum, quæ ſolius ſunt animæ, quales ſunt intellectus, voluntas, memoria, quàm quæ totius coniuncti ſunt, vtpotè ſenſuum, & paſsionum eorundem, quæ dicuntur coniuncti animæ & corporis ſimul. Debet ergo Deus ex tota anima diligi: quoniã nõ ſolummodò eius potentiæ, intellectus, voluntas, ac memoria, in Dei amorem dirigi debent, ſimul cum actibus ſuis: verumetiam & corporis & ſenſuum actus hoc amore comitari debẽt, ita vt nihil contra Dei charitatem fiat, & omnia ſi poſſibile ſit ad illam ſuo ordine dirigantur. *Et*
in tota mente tua. Mens dicitur à metiendo: quoniam altior potentia eſt, & partes inferiores metiri debet, vt eas in ordine & menſura contineat. Tota ergo mens hoc Dei amore debet eſſe plena: quoniam illo debet
1.Cor.10. menſurare omnia opera ſua. Siue comedamus
Rom.14. ſiue bibamus (ait Paulus) omnia in gloriam Dei faciamus. Et alibi: Siue viuimus, Domino viuimus; ſiue morimur, Domino morimur. Vita & mors hoc amore menſurentur, tàm actiones, quas viuentes facimus, quàm ea quę morituri agere debemus. Nam ſi comedis, attende quòd Deus odio habet guloſos. Si bibis, q Deus deteſtatur ebrios. Si theſaurizas conſidera, quòd Deus reprehendit auaros. Omnia ergo Dei amore menſuranda ſunt: vt Deo placeant. Ecce quem diligere debeas, & quo ordine Deus diligẽdus eſt. Quid ergo dicemus ad hæc ô Chriſti fideles? Si Deus tantùm diligibilis eſt, ſi tot in eo pulchritudines ac bona fulgent, quæ omnium corda ad ſe trahere valerent; cur homo ſic tepidè tantùm diligit bonum? Quomodò poſsibile eſſe credam, quòd tantum amoris pondus ipſum poſt ſe non rapiat? Omnes creaturæ Deum diligunt, & impetu quodam amoris illi appropinquare nituntur: inclinationes quippè illæ, quæ in ſua naturalia loca illas rapiunt: nihil aliud ſunt niſi amor quidã ac deſiderium appropinquandi factori ſuo. Et quoniam ad id nõ valent (nec enim ipſius compotes eſſe poſſunt) non illum attingũt, ſed in itinere perſtant. Tamen impetus ille amoris, qui eas in ſua naturalia loca rapit, vbi centrum ſuum ac ſpheram habent; eas duceret in Deum, ſi illius compotes eſſent. Homo verò qui compos eſt Dei, cuius centrum Deus eſt, cuius quietis locus eſt cœlũ, cur ſic tepidè mouetur ad centrum amoris, atq; dulcedinis ſuæ? Quomodò non omnes vincit difficultates? Omnia peſundat, contemnit, dilacerat: vt ſe fini tanto coniungat? Nonne vides ſaxum *Simile.*
quanto impetu ad infima deſcendat? Impedimenta omnia, quæ illius deſcenſum poſſunt obſtare comminuẽs, ſeipſum dilacerãs, vt ad ſuum perueniat centrum. Vtiq; ſic homo deberet facere, tanto pondere pergens in Deum, vt qui in ſeipſo ſaxum iſtud amoris habet, quod illum in ſuum centrum inclinat omnia dirumpere, comminuere, & peſundare deberet. Honores, diuitias, voluptates, ſeipſum etiam dilacerare: vt ad ſuum centrum cæteris prætermiſsis deueniret. Et videns ingratum hoc carnis velum ipſius curſum impedire; ipſe manibus ſuis illum rumpere ac lacerare deberet: vtpotè quòd tantum bonum impedimento ſibi eſt ne aſpiciat, & corpus tradere gladio, igni, nouaculis, flagellis, beſtijs, ac carnificibus, vt Martyres facere ſolebant: vt ſic membratim dilacerarẽt corpus, quod ſibi tanti boni obſtaculum videbatur eſſe, diſſoluerentque nubem iſtã intenſam, velumq; hoc groſſum dirumperent: vt nihil eſſet iam quod tanti luminis aſpectũ ipſi impedire valeret. Vide quanto pondere ad Deum currebat Paulus, *Rom.8.*
qui audacter dicebat: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an gladius, an perſe-

quutio?

quutio? Certus ſum, quòd nec mors, nec vita, nec altitudo, nec profundum poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Omnia tranſiliebat incõmoda, ſeipſum dilacerare cupiebat, & velum carnis ſuæ rumpere geſtiebat; vt ſic ad Deum nullo impediente volaret. Vnde & ipſe dicebat: Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Et alibi: *Philip.1.* Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? *Rom.7.* Quid ergo nos impedit ne ad tantum properemus bonum? Cur non vt ſaxa toto impetu conamur in centrum? Sed potiùs vt leues paleæ ſic lentè gradimur, vt vel aranearum tela nos detinere valeat, & quolibet vento hûc, illùcq; impellamur; & nunc honoris amor, nũc diuitiarum cupido, nũc aliud quidpiam nos à tanti boni conſequutione impediat. Si vidiſſemus rupem magnum ab aëre pendentem abſque fulcimento aliquo; tanquã miraculũ grande miraremur. O Deus meus, & omnia bona, quomodò fieri poteſt, vt anima mea à te & pro te creata, & tibi deſtinata toto pondere ad te non perueniat? Sed quòd ventus vanitatis eam pendentem detineat, & tanto orbata bono rideat, quieſcat ac lætetur? Poſsibile ne eſt, vt aliqua creatura tui compos toto impetu ad te non currat? Sphera, quæ totum contines bonum, infinitæ bonitatis centrum, qui infinita quadam vi ad te omnia rapis, quid à tanto bono creaturã tui compotem tenet? Nunc video quantũ onus peccatũ ſit, quod ſuper ceruices animarum impoſitum tanto pondere eas inclinat: vt ad ſuam nõ poſsint iam ſpheram aſcendere. Maius miraculum eſt animas nõ aſcendere ad Deum: quàm ſaxum, aut rupem non deſcendere ad centrum. Quis patienter vitam ſuam ferret, ſi clarè cerneret à quanto illum bono priuet, & quantas amittat diuitias, ô ingratiſsimum carnis meæ velum, quanto me priuas gaudio? Quis me detinet, quin proprijs te dilacerem manibus? vt ſic ad videndum Deum meum toto pondere ferar in ſeculaſeculorum, Amen.

Alia moralitas ſeu concio.

Diliges Dominũ Deum tuum, &c. Chriſtus Dominus non vt Redemptor duntaxat, verumetiam vt Legiſlator ad nos venit, iuxta illud *Eſai.33.* Eſai.33. Dominus enim Iudex noſter, Dominus Legifer noſter, Dominus Rex noſter, ipſe ſaluabit nos. Et idem Dominus *Ioan.13.* tanquàm Legiſlator dixit: Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicẽ, ſicut dilexi vos. Omnis autem prudens Legiſlator duas legum differentias condere debet: alias, quæ homines ordinent cum Deo: alias homines inter ſe componant. Quarè in omni Republica rectè ordinata ſemper hæ duæ differentiæ legum fuerunt. Nulla enim tàm barbara natio apud homines noſcitur, quæ non habuerit ſuos ſacerdotes, templa, & miniſtros cultui diuino dedicatos, & quæ ſuos honores non offerret Deo, ſiue vero, ſiue falſo ab ipſis exiſtimato vero. Chriſtus Dominus non inferior ſcientia, & prudentia cæteris Legiſlatoribus fuit, ſed multò ſuperior; meliores quippè ſtatuit leges, quam Moyſes, Tremegiſtrus, Solon, Lycurgus, ac cæteri omnes Legiſlatores, iuſtioreſq; ſuæ leges illis, quas Iuſtinianus condidit, ſunt. Quarè has duas ſtatuit legum differentias: alias quæ nos cum Deo, alias quæ cum proximo componunt. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Hac Lege maior cultus Deo exhibetur, quàm cæteris omnibus ſacrificijs, quę offerebat ille populus; ſic enim & Legiſperitus dixit: apud Marcum *Marc.12.* cap.12. hoc eſſe maius omnibus ſacrificijs, & holocauſtomatibus. Nam ex amore cordis verus Dei cultus & honos prodit. *Et proximum tuum, ſicut teipſum.* Sic enim & pacem habebitis, qui eſt alius Legiſlatoris finis, ſic homines inter ſe componere, vt pacem habeant. Nam ſi illum amas, nec occides, nec detrahes, nec odio habebis, nec illi iniuriam irrogabis, aut cõtumeliam vllam improperabis. Rectè ergo dicitur, quòd in his duob⁹ mandatis vniuerſa Lex pendet. Sunt quippè hæc duo mãdata illi duo Cherubin, qui *Exod.25. & 37. & 3. Reg.6.* in propitiatorio erant, quorum duæ alæ diſtinctas tangebant parietes, ſed aliæ duæ inuicem iungebantur: & Arcam Teſtamenti in medio habebant, & reſpiciebant ſe mutuò. Nam quamuis obiecta horũ duorum mandatorum videantur diuerſa, vtpotè Deus & homo, Creator & creatura, nihilominùs vtrunq; Teſtamentum Nouum, & Vetus in medio tenent: quoniam in eis vniuerſa Lex continetur, & reſpiciunt ſe mutuò, propter correſpondentiam quam inter ſe habent. Nam proximus propter Deum debet diligi, & Deus in proximo debet amari. Creator debet amari in creatura, & creatura propter Deum diligẽda eſt, hoc eſt, ſe inuicem reſpicere. His ergo duabus Legibus talem Rempublicã inſtituit Deus in terra, talibus moderatam inſtitutis, quæ ſi ſeruarentur nihil aliud eſſet hæc terrena Reſpublica, quàm imitatio quædam, ac expreſsio illius Angelicæ, atq; cœleſtis. Amor quippè

quippè quo beati Deum, & ſeipſos inuicem diligunt, hic eſt, qui eos ſic placidos ac pacificos retinet. Et hoc idem Deus voluit in terra inſtituere. Si enim hæc duo ſeruaremus mandata: iam non terreni, ſed cœleſtes incolæ videremur. Eapropter Eccleſia hæc, Regnum cœlorum nũcupatur, vt iam ſuprà tetigimus: quoniam eiſdem legibus moderatur quibus cœleſte, nempè amoris nexibus ac inſtitutis. Sicut Regnum Hiſpaniæ cum Regno Indorum vnũ appellatur: quoniam eiſdem legibus gubernatur vtrunque, etiam ſi locis maximè diſtent. Portugaliæ autem Regnum aliud eſt: quoniam alijs regitur inſtitutis. Si ergo has amoris Leges ſeruaremus, Angelicam vitam ageremus in terram: & vnus homo cum alio tractare eſſet Angelus cum Angelo communicare, verèq; de nobis diceretur, quòd Lycaoniæ de *Act.14.* Paulo & Syla dixerunt: Dij ſimiles hominibus venerunt ad nos, eſſetque ciuitas illa *Ezech.4.* Hieruſalẽ cœleſtis, quaſi in latere quodam depicta, ſicut Deus præcepit Ezechieli: quoniam ſimilitudo eius in hominibus in terra de Gentibus expreſſa videretur. Sed væ vobis factioſis, ſeditioſis, homicidis, ac pacis perturbatoribus, qui de cœlo infernũ facitis, & de Regno Dei regnum dæmoniorum. Sic enim amoris ac pacis Leges, quas Deus in hac Republica inſtituit, tranſgredimini, & contemnitis: quòd cùm expreſſio quædam cœleſtis deberet eſſe; inferni potiùs confuſam ſimilitudinem facitis: veſtraque Reſpublica iam non illa eſt quam Chriſtus ordinauit; ſed quam deordinauit aduerſarius Chriſti, Deiq; tabulis deletis alcoranum Mahumeti in veſtris cordibus ſcripſiſtis. Hunc autem voco mundi leges: quas ſic aduerſari video Chriſti inſtitutis ac Mahumeti alcoranum. Ait ergo Dominus: *Diliges Dominum Deum tuum.* Optimũ certè obiectum omni dignum amore, vt ſtatim diximus: *In toto corde tuo*, hoc eſt, in tota voluntate, & in tota anima, quæ ſic dicitur, quia corpus animat: ac ideò per animam intelliguntur omnes naturales ac corporales *Luc.10.* vires, quod alibi dicitur: Ex totis viribus tuis, & ex tota mente tua, hoc eſt, intellectu & memoria. Hoc autem dupliciter intelligi poteſt ſecundùm Doctores: Vel per affirmationem, vel per negationẽ. Primo modo ſic, quòd totum cor noſtrum ſic in Deum feratur, quòd nihil aliud curet aut amet, niſi Deũ, & ſic vires omnes tàm corporis, quàm animæ in ipſum rapiantur: vt nihil aliud niſi Deum meditentur, aut vellint. Et hoc modo ait Auguſtinus, non poteſt mãdatum hoc in hac vita ſeruari: quoniã corpus proprium, vxor, filij, familia, res familiaris, neceſſariò partẽ cordis noſtri amoris, & curæ ſibi vẽdicant. Quarè in tanto rigore in cœlo duntaxat hoc præceptũ ſeruatur, vbi Deus erit omnia in omnib⁹, nec quidquã eſt quod impediat ne cor totis viribus feratur in Deũ: quia nec aliud volunt, cogitant, amant, aut contemplantur, niſi ſolum Deum. Quapropter beati animalia vocãtur: quia more bru- *Ezech. 1.* torum in Deum impetu magno rapiuntur, quod in hac vita propter inſtantes neceſsitates, id ſic fieri minimè poteſt. Sed per negationem id intelligendo valebimus Deum ſuper omnia diligere in hoc ſenſu, quòd nihil cor noſtrum vellit aut diligat, quod ſit contra Deum, nec vires noſtræ ferantur in rem, quæ ſit peccatum aut offenſa Dei, nec intellectus intelligat, nec memoria meditetur aliquid quod ſit cõtra Deum. Hinc charitas oleo comparatur, quod ſuper aquam & reliquos liquores ebulliat: ſic amor Dei ſuper omnia alia debet aſcẽdere. Hinc & Sa- *Eccleſ.25* piens dicit: Timor Dei (& alia litera legit, charitas Dei) ſuper omnia ſe ſuperpoſuit; ita quòd ſi opus fuerit omnia propter Deũ dimittere, & calcare vxorẽ, filios, honorem, diuitias, vitam; dimittenda ſunt, & potiùs permittendum, quòd hæc periclitentur, ac pereant, quàm quòd Deus offendatur. *Ex toto corde tuo.* Cor ſibi poſtulat Deus: quoniam, vt ait Eſaias: Coangũſtatum eſt ſtra- *Eſai.28.* tum, ita vt alter decidat, hoc eſt, lectulus noſtri cordis ſtrictiſsimus eſt, nec poteſt Deum ſimul & peccatũ capere, ſed neceſſe eſt vt alter decidat: nam, vt Ioannes dicit: *1. Ioan.3.* Maior eſt Deus corde noſtro. Et pallium breue vtrunq; operire non poteſt. Pallium *1. Petr. 4.* vocatur charitas: quia operit multitudinem *Matth.22.* peccatorum, & eſt veſtis illa nuptialis, quæ nos reddit dignos nuptijs Agni, & quando pallium breue eſt, ſi illud ex vno latere pducis aut dilatas; aliud remanet diſcooper tum: ſic ſi ad diligendum Deum pallium charitatis protrahis mundus, & caro abſq; amore remanebunt. E contrà verò ſi ad mundum inclinas amorem Deum tuum nudum & irrefrigeratum dimittes. Sed aduertendum nullã nobis irrogare iniuriam Deũ, in hoc quod totum cor noſtrum ac amorem noſtrum ſibi vindicare vellit; quinimò maximum nobis in hoc confert beneficium. Cedò dic mihi: Quam ego tibi facerem in- *Auguſt.*

iuriam,

Simile. iuriam, ſi cùm te video velle bibere ex riuo lutuoſo, apprehenderem manum tuam, & dicerem: Non hîc bibas vbi aqua lutuoſa & fœtida eſt, veni ad fontem quæ propè eſt, vbi aqua pura, ac clara tanquàm criſtallus prodit, & illic ſatia ſitim tuã. Num ego impedio te ne bibas? Minimè gentium. Imò volo vt bibas, ſed aquas mundas, non turbidas ac lutuoſas. Non te prohibet Dominus Deus tuus, vt honores quæras: ideò quippè te honoratiorem cæteris animalibus fecit, vt honores maximos habeas. Nec vetat ne vellis ditari: quoniam tuum eſt aurum Arabiæ, tuæ Orientales gemmæ, & quidquid in viſceribus terra gignit, tibi parturit. Nec prohibet à te voluptates: quoniam maximas tibi tenet paratas delitias, & ideò à principio ſtatim te in paradiſo voluptatis collocauit. *Geneſ.2.* Quid ergo vult Deus? Vtiq; ne ex riuo fœtido has haurias aquas, ſed ex limpidiſsimo fonte, qui eſt Deus. Hæc enim omnia lutuoſa ſunt in hac vita, nec bono obueniunt cuius ſunt, ſed malus ea rapit iniuſtè. In Deo maximos honores habebis abſque vlla duplicitate, aut mendatio: nam vt ait *2. Cor.10.* Paulus: Non qui ſeipſum commendat probatus eſt, ſed quem Deus commendat: non quem mundus cõmendat. Hîc diuitiæ maximis curis annexæ ſunt, illic ſecuriſsimè & magna cum tranquillitate poſſidentur, hîc voluptates fœditatibus adiunctæ ſunt; illîc *Auguſt.* puriſsimæ & claræ hauriuntur. Vnde Auguſtinus in confeſsionibus ait: Quære quod quæris, ſed non vbi quæris. Quære honores, *Matth.6.* ſed non in mendatijs, ſed in veritate. Diuitias ſi vellis nõ vbi fures effodiunt, & furantur, & vbi erugo & tinea demoliuntur eas quæras, ſed vbi abſq; his poſſidentur curis. Voluptates puras quære, quæ in Deo ſitæ *Hiere.2.* ſunt. Vnde Dominus Hierem.2. clamat, & dicit. Et nunc quid tibi eſt cum via Ægypti, *Simile.* vt bibas aquam turbidam? Et quam tibi irrogarem iniuriã, ſi quia frigidas habes manus accederes ad me, & velles illas cũ meis confricare quas calidas ab igne cui acceſſeram habeo: ſi te potiùs ad ipſum ignem deferam, vt ibi pro libito calefacias? Ignis enim per ſe calidus eſt, manus autẽ meæ per participationẽ. Deus eſt bonus per eſſentiam: cætera per participationem ab illo. Quam ergo tibi iniuriam facio, ſi te à bonis participatis abſtraho, vt ad ipſam eſſentiam boni accedas? Si tibi guttulas aufero, vt ad abyſ- *Hebr.12.* ſum bonitatis perueniasʔ Ad caminum ignis accede, vbi perfectè calefias: Deus enim noſter ignis conſumens eſt. Quid per bona participata vagaris. Accede potiùs ad illum à quo omnia procedunt bona. Ab ipſo enim Angelus ſuam pulchritudinem, Sol claritatem, Luna ſpecioſitatem, cœlum ſuum motum, terra ſuam communicat ſtabilitatem. Quære quod quæris, ſed nõ vbi quæris, &c. Ecce vnam Cherubin alam, quæ ſupremum obiectum tangit quod eſt Deus. Aliam explicemus, quæ proximum ſignat. *Secundum autem* (ait) *ſimile eſt huic, Diliges proximum, ſicut teipſum.* Diuus Auguſt. ait, quòd in hoc *Auguſt.* præcepto ſupponitur amor ſui ipſius: nam ad hunc proprium amorem non erat neceſſarium præceptum, ad quẽ natura ipſa toto impetu nos impellit; imò potiùs freno quod nos detineat, quam calcaribus quæ nos inſtigent, indigemus. Dicit ergo Dominus: *Diliges proximum tuum, ſicut teipſum*, hoc eſt, ſimili amore dilige proximum, quo teipſum diligis: nec vult dicere Deus (vt Auguſtinus docet) quòd tãto amore diligas proximum, ac teipſum diligis. Ordo quippè charitatis exigit, quòd priùs tibi bonum vellis, deinde alijs, & quod tibi neceſſariũ eſt non teneris alteri tribuere; quinimò ſi vt extraneo eleemoſynam tribueres, tibi, domuiq; tuæ neceſſaria demeres, peccatum eſt & mortale: quoniã charitas benè ordinata à ſemetipſo procedit, & amicabilia ad alterum ex his, quæ ſunt ad nos. Igitur non eadem menſura amoris, qua te diligis, debes proximum diligere, ſed ſimili, hoc eſt, quòd quẽadmodùm non vis quòd quis tibi malum inferat, nec tu alteri nocere debes: lex autem naturalis hæc eſt, vt quod tibi nõ vis, alteri ne facias. Primum principium practicũ legis naturæ hoc eſt, quod nullus, niſi ex induſtria, ignorare poteſt. Vis vt alter tibi benefaciat, te *Luc.6.* honoret: vade & tu fac ſimiliter. Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines (ait Dominus Ieſus) & vos ſimiliter facite illis. Vel ſicut teipſum, vt intelligas facilitatem præcepti, hoc eſt aliũ, ſicut te ipſum, *Otro tu*, ſimilem tui, eiuſdem conditionis ac naturæ tecum. Vnde & per Eſaiam Domi- *Eſai.58.* nus nos hortatur ad benefaciendum proximis, dicens: Carnem tuam ne deſpexeris. Nam vt tuam debes reputare, quæ proximi eſt: cùm eiuſdem ſpeciei ſit cum tua. Vel ſicut teipſum, *Haz cuenta q̃ te amas à ti miſmo.* Cùm amor proximi in tuum commodum redundet. Circà quod aduertẽdum eſt omnes homines, & præcipuè Chriſtiani vnum corpus efficere, & adinuicem omnes eſſe membra.

Roma.12. membra. Nam vt ait Paulus: Omnes vnum corpus ſumus in Chriſto: ſinguli autem alter alterius membra. Et ſicut vnius membri bonum in totius corporis bonũ cedit (quarè tanta cura quodlibet etiam minimũ membrum procuratur) ſic hac admirabili analogia de nobis philoſophandum eſt. Nam cùm omnes ſimus alter alterius membra; alterius bonum in meipſum redundat: & malum ſimiliter mei proximi, me tangere debet. Bonum quippè pauperi eſt, quòd diues bona temporalia poſsideat, quibus ſuæ indigentiæ ſubueniat, & expedit ignoranti quod Sapiens ſapientior fiat: vt illum doceat. Imbecillis opus habet, vt fortis viuat, vt illum à violentijs malorũ defendat. Infirmo conuenit vt ſanus in ſalute conſeruetur: vt ſibi in ſua ægritudine medeatur. Sic in bellis videmus, quòd alius alium defendit. Defendendo quippè ſeipſum, & hoſti obuiã eundo: alium etiam ex conſequenti defendit, & alium defendendo, ſeipſum defendit, & pro alio pugnando pro ſe pugnat. Nam ſi vnum & alterum, & plures interficiunt hoſtes, & te etiam interficient: quoniam vires tuæ minuuntur, quæ ſimul cum alijs maiores erãt. Itaque diligere alium, eſt teipſum diligere, propter alterutrum bonum, quod ſibi inuicẽ conferunt amici. Similiter damnum proximi tui, tibi etiam cedit in malũ. Nam ſi diues indiguerit, quis tibi, ô pauper, benefaciet? Et ſi deficit ſapiens, quis ignorantem docebit? Et ſi fortis, aut ſanus pereunt, quis adiuuabit imbecillem? Quis curabit ægrotum? Quarè damnũ quod inferre vis proximo tibi infers, vt experientia conſtat. Si proximum occidiſti, vide quot mala tibi & domui tuæ ob hoc euenerunt. Patriã, rem familiarem, conſanguineos, amicos, & omnia bona amiſiſti, præter ea quæ tu ipſe in teipſo pateris. Inuidus ſibi potiùs nocet, quàm alteri. Scriptum quippè eſt: Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno: ſic triſtitia *Prouc.25.* viri nocet cordi. Prouer.25. Per triſtitiã autem inuidiam intelligit ſapiens, quæ eſt triſtitia de bono alieno. Tinea quippè ex panno naſcitur, quẽ tamen ipſa corrodit, & terebrat. Vermis ex ligno gignitur, & ipſum lignũ exedit, & conſumit. Inuidia, & mala voluntas ex corde tuo gignitur: quod tamen te priùs corrodit, & affligit. In tua domo odiũ proximi oritur: & ligna domus tuæ te- *Iob.4.* rebrat, & conſumit. Vnde & Iob.4. dicitur: Quantò magis, qui habitãt domos luteas, & terrenũ habent fundamentũ, conſumentur velut à tinea. Per terrenũ autem fundamentum humanos quoſq; reſpect⁹ intelligit. Nã quia vanus es, & te vindicare manibus proprijs appetis, teipſum omninò perdis, atque conſumis. Aliorum res minuere volunt, & proprias ſuas omnes amittũt. Aliorum pallium rumpere volũt; ſed priùs ſuum à tinea corroditur. Terebrare alienã domum nituntur, & tamen ſuam priùs diruunt. Quemadmodum qui in alium viperam proijcere fatagit, priùs ab ipſa mordetur, & veneno inficitur. Vnde Paul. Gal.5. dicit: Omnis Lex *Ad Gal.* vno ſermone completur: Diliges proximum *5.* tuũ ſicut teipſum. Quòd ſi ab inuicẽ mordetis & comeditis, videte ne ab inuicẽ conſumemini. Nam ſicut qui comedit panem per buccellas, paulatim illum conſumit: ſic ſi modò vno damno afficis proximũ, & ille te alio, & rurſus tu illum, ille iterum te damnificat; paulatim conſumemini. Iudicem peſquiſitorem quem vocatis, contrà proximum vocas; ille res tuæ ciuitatis rapiet, & alius alia vice plures: & ſic tu & conciues tui conſumemini, & ſic per Symbola vnus alterum deuorabit. Videte ergo, ne ſi ad inuicem comeditis, ab inuicẽ conſumamini. Memini me concionem hanc habuiſſe in populo quodam, in quo duæ factiones vigebant: quibus & dixi ex parte Dei, q̃ Reſpublica illa diſsipãda erat iuxtà verbũ Dñi: Omne Regnũ in ſeipſũ diuiſum deſolabitur. Quid enim ſunt cœtus ac cõcilia veſtra, cùm in ſenatum venitis, niſi corpus quoddam monſtruoſum duorũ capitum; quorum vnum alterum mordet. Vna facies duorum vultuũ, duæ contradictoriæ in vno ſubiecto, ita q̃ id quod vna affirmat, altera negat, nec vnquàm in vna re conueniunt. Corpus duorum capitum, & capita inter ſe inimica. Corpus duorum ſpirituũ ſibi inuicem aduerſantium. Albi & nigri. Guelfi, & Gibellini. Hoc ergo non laudabile, ſed vituperabile valde eſt; libet ꝓclamare aduerſus vos, & dicere: Infelix ciuitas, miſerãda Reſpublica, miſeri & incolę eius: quę diù abſq; caſu grandi ſtare non poteſtis. Igitur adimpletio Legis eſt diligere proximum ſicut te ipſum, id eſt, ea charitate & veritate, qua te ipſum amas. Nec enim inuicem diligere, eſt ſimul colloqui, & alterutrum viſitare: ſi corda hoſtilia & aduerſa ſint, amor quippè in corde radicatur. Dilige (ait) per affectionem, non per loquutionem. Iuxtà illam Ioannis ſententiam: Fratres diligamus non *1. Ioan.3.* verbo, nec lingua, ſed opere & veritate.

Nam manus nonnunquã oſcularis, quas velles cernere truncatas. Quid enim conſequẽtiæ habet ſalutare inuicẽ, & mordere inuicem? Hanc Iudæ pacem voco ego, & illam
2. Reg. 20. quã Ioab dedit. Amaſſę, dicẽs: Salue frater, & gladium per illia immiſit. Alij autẽ tanquam traditores inſidijs ſibi vindictam parant, ſicut dixit ille alter: qui cùm indutias trium dierum cum hoſtibus pactus fuiſſet, in ipſa nocte hoſtes imparatos aggreſſus fudit, & occidit illos, dicens ſe de diebus non de noctibus pactũ feciſſe. Quod factum cùm aliqui ei improperaſſent, reſpondit: Vbi leonis pellis nõ attingit, oportet additamẽtum ex vulpe illi conſuere. Volens dicere, non fortitudine, ſed aſtutia pugnandum ab ignauis, & imbecillibus. Hoc autem infamia maxima eſt, quæ tamen iam nõ tanti habetur, ſicut olim. O miſera tempora!

Alia moralitas ſeu concio. *Diliges Dominum Deum tuum, &c.* Omnis Lex diuina in amore includitur: quoniam Deus in actionibus ſuis ſe habet ad modum agentium naturalium, quæ nituntur ſuam inducere ſimilitudinem in rebus, circà quas operantur. Quarè generatio naturalis omnium rerũ generabilium quadam vi ac coactione fit. Nam vnum contrarium aduerſus aliud pugnans, contendit illud vincere, & à ſubiecto expellere, & ſuam ibi formam introducere. Quarè Philoſophi dixerunt:
Simile. Omnia ſecundùm litem fieri. Nam quemadmodùm cùm Rex alteri bellũ infert: hoc vult vt alterũ ex ſuo Regno expellat, ſibiq; vſurpet Regnum illud, & ſuum imperium ibi introducat altero expulſo: ſic res naturales generantur vnum cõtra aliud contrariũ dimicãdo, vt vno expulſo alterũ in ſubiecto illo introducatur. Exẽpli gratia. Ignis eſt calidus, terra autem frigida: ſi ignis in terram operari incipit, hoc intendit frigiditatem terræ expellere, & calorem ſuum introducere. Tantum autem poteſt increſcere calor in terra, & ad talem gradum caloris terra deuenire; vt cum illo non poſsit compati forma terræ, & introducatur forma ignis: & ſic terra vertatur in ignẽ. Corrumpetur forma terræ, & eius frigiditas, & introducetur forma ignis, & eius caliditas. Simili modo videtur Deus in operibus gratiæ procedere. Deus eſt amor, ſecundùm
1. Ioan. 3. illud, Deus charitas eſt, & per conſequens eſt ignis, & tantæ actiuitatis ignis, vt omnia in ſe conuertere velit, vt Deuteron. 4.
Deut. 4. ſcribitur: Deus noſter ignis conſumens eſt.
D. Diony. Hæc eſt enim actio Dei (ait diuus Dionyſius) omnia ad ſeipſum conuertere. Ergo cùm Deus ignis ardens ſit, homo autem terra frigida, maximè poſtquàm Deus dixit illi: Terra es & in terram ibis, hoc eſt, *Geneſ. 3.* *En eſſo que eres te conuertiras.* Operatio autem contrariorum eſt per contactum: tangit Deus terram per ſua beneficia, & incipit calefieri, tangit hominem magnis illum beneficijs afficiendo, & incipit illum ad ſuum amorem diſponere, qui ignis eſt. Beneficia quippè maxima incentiua amoris ſunt. Nam vt Philoſophus ille dixit: Qui inuenit beneficia, vincula adinuenit, quibus corda hominum caperentur, & ſic dicitur in noſtro modo loquendi, *Dadiuas quebrantan peñas.* Quarè hoc primo contactu ſuorum beneficiorum cœpit calefacere terram, ſecundùm illud Pſalm. 143. Tange *Pſal. 143.* montes, & fumigabunt, hoc eſt, ſi hominem tuis afficis beneficijs, ardebit & fumigabit, id eſt, inſignia proferet tui amoris. Et cùm Deus perſeueret terram ſuis beneficijs adimplendo, quod nec per momentum quidem à benefaciendo ceſſat: tunc demum contra hominem prævaleſcit, & illum beneficijs deuictum ad ſe trahit. Et ſicut expulſa frigiditate introducitur calor: ità expulſa inimicitia amor Dei in corde generatur. Sic enim & per Sophoniam *Sophon. 3.* Prophetam Dominus dixerat: In ignem zeli mei deuorabo terram, hoc eſt, hominem qui terra eſt, per amorem deuincere debeo, & in me illum conuertere: ſicut qui deuoratur conuertitur in eum qui deuorat. Et ad hoc venit Dominus in mundum triginta & tribus annis, terram ſuis beneficijs tangendo: vt eam per amorem in ſe
Luc. 12. conuerteret, vt ipſe Luc. 12. dixit: Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat? Semper nouis beneficijs inſufflando & incendendo illam: ideò ergo legem amoris coactiuam nobis impoſuit: vt ſic nos cogeret ad recipiendam formam ſui amoris. Hic autem amor in duo ſecatur ſubiecta diſtincta, nempè in Deum, & in hominem. Per Dei amorem cõprehenditur amor cœleſtium, & per hominũ dilectio terrenorũ: nam cœli, & terra vult Deus vt hoc amore liquefiant. Deus autem præcipuum amoris obiectũ eſt, quod omnibus rationibus amabiliſsimum eſt. Proximus verò, vel creatura hoc amore digna non eſt per ſe ipſam, niſi quantum in ea aliquid diuinum participatum ſplendet. Solus quippè Deus per ſe ſummè diligibilis eſt, cũ nihil habeat quod in ſe

in ſe nõ comprehendat omnes rationes bonitatis, & pulchritudinis, quæ ſunt amoris obiecta: creatura autem nihil boni in ſe habet, niſi quod à bonitatis fonte, qui eſt Deus communicat, & per conſequens hoc ſolum in illa diligibile eſt. Quarè amor creaturæ menſuram habet: quoniam in ea hoc ſolum quod à Deo habet, amari debet: amor autẽ Dei eſt ſine menſura; quoniam quidquid in
Cant. 5. Deo eſt ſummè bonum eſt, ac proinde ſummè diligibile. Quarè Sponſa illum totum deſiderabilem vocat: nihil enim in Deo eſt quod non appeti ac deſiderari debeat. Hinc fit quòd in amore proximi ſtatuitur modus, cùm dicitur: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum, hoc eſt, ad menſuram tuimet, ad ſimilitudinem amoris quo teipſum amas. In amore autem Dei modus iſte non ponitur, nec alius; ſed iubemur Deum diligere ex toto corde, & ex tota mente, anima, & viribus, hoc eſt, omnibus noſtris potẽtijs, quæ ſunt principia noſtrarum operationum. Potentiæ fontes ſunt, ex quibus noſtræ manãt actiones. Si ergo fons ad Deum dirigitur: & quod ex eo fluit ad Deũ tendet. Dilige ergo Deum ex tota mente, ſumendo mentẽ pro intellectu, qui eſt primus fons & radix libertatis hominis. Priùs enim res tanquàm bona ab intellectu cognoſcitur; quàm à voluntate ametur. Nihil enim eſt volitum, niſi ſit præcognitum. Et ex toto corde, hoc eſt, ex tota voluntate, quæ cæteris imperat potentijs; & ex tota anima, ex qua corporales operationes tanquàm ex radice profluunt: & ex omnibus viribus (vt alibi dicitur) quæ ſunt inſtrumenta & organa exteriora, quæ tanquàm ſecundaria principia ad corporeas operationes concurrunt, ſicut lingua ad loquendum, oculi ad videndum, pedes ad ambulandum. Quippè omnia hæc ad diligendũ Deum debent dirigi; vel ſaltem nihil cõtra Dei amorẽ operari. Imò & vocabulum He-
Deuter. 6. braæum, quod eſt in Deuter. 6. ſignificat vehementiam, hoc eſt, magna cum vehemẽtia vires tuas debes in Dei amorem ordinare. Verum eſt quod quidam Doctor Neotericus, cui ego ſubſcribere volo, ait, ſolũ primũ pertinere ad ſubſtantiã præcepti, nempè diligere Deũ ex toto corde tuo, hoc eſt, ex tota voluntate: cætera autem ad maiorẽ
Simile. expreſsionẽ, & vim præcepti adhiberi. Veluti ſi ego tibi dixiſſem: Tu debes mihi obſequi, & in mea cõmoda ferri. Et poſteà aderẽ, dicẽs: Omnia tua mẽbra, oculi, manus, & pedes mihi ſeruire debẽt. Certũ eſt omnia in illud quod primo dixi contineri. Sic in eo quod dicitur: Dilige Deũ ex toto corde tuo: cæteræ potẽtiæ includuntur, quoniã ſi voluntas in Dei amorẽ fertur cæteras poſt ſe rapit potẽtias ad motũ ſuũ. Sicut & pri- *Simile.*
mum mobile alios cœlos: cætera autẽ vim & energiam huius præcepti exprimũt. Iuſtiſſimè autẽ Deus totũ cor ſibi poſtulat: quoniam cùm Deus vnus ſit, nullã patitur diuiſionem in corde quod eum debet diligere. Quarè in præambulo Legis, antequàm præceptum hoc exprimeretur, ſic dicitur: Audi *Deuter. 6.*
Iſraël Deus tuus, Deus vnus eſt. Et poſteà dicit: Diliges Dñm ex toto corde. Ac ſi diceret: Vnus eſt Deus: ac proinde vnum cor integrum, totale, indiuiſum exigit. Nam ſi plures eſſent Dij, deberes cor tuũ & amorẽ tuũ inter illos diuidere: nunc autẽ vnus eſt Deus, vnũ ergo cor, vnum amorẽ, integrum & indiuiſum imperat: quoniam ſic ei debetur. Ideò autẽ exigit cor: quoniã principiũ eſt omnium humanarũ operationũ, & quoniam cor humanũ maximè ad amorẽ aptiſſimum eſt. Primũ id ex ipſa humani cordis complexione patet. Eſt enim calidũ & ſiccum, quas qualitates habet ignis, cui amor comparatur. Quarè non magis naturale eſt igni cõburere, quàm cordi hominis amare. Hinc quidã grauis Doctor, qui Hugo Car- *Hugo Carrenſis.*
renſis dicitur, ait: Vita cordis amor: & ideò impoſsibile eſt quòd ignis abſq; calore perſiſtat. Hinc & Pſalmiſta dicebat: Concaluit *Pſal. 38.*
cor meũ intra me, hoc eſt amore inflammabar. Ex hoc autẽ quod cor eſt calidũ & ſiccum: oritur quod ſurſum tẽdat. Calor quippè eleuat res. Nam ſi calor dominatur alicui *Simile.*
rei, ſic eam leuẽ reddit, vt ſtatim alta petat; vt in papyro combuſta videre licebit. Sic & cor alta cupit. Quod etiam confirmat continuus motus cordis, quo ſurſum tendit, ac ſaltat. Vnde & Paul. ait: Quæ ſurſum ſunt, *Ad Coloſ. 3.*
quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite. Homines autẽ cor ſuum aggrauãt, atq, ad ima propendunt: quos Dauid redarguit, dicẽs: Filij ho- *Pſalm. 4.*
minũ, vſquequò graui corde? Habemus autẽ cor ſurſum amplũ & apertũ; ſubtus clauſum & ſtrictũ: quoniam tantò illud ad ſuperiora aperire & extẽdere debemus, quãtò ad inferiora claudere & ſtringere. Hinc Eſai. ait: Mirabitur & dilatabitur cor tuũ. Et habet *Eſai. 60.*
ſemper os apertũ ad cœlũ, ad oſtendendum q; hæc quæ inferiora ſunt, nõ valent ſatiare, nec adimplere illud: ſed ſemper remanet os apertũ, hoc eſt, appetitus ac deſiderium ad maiora auidum. Hinc Bernardus ait: Capa- *D. Bern.*

cem Dei rationalem animã, quidquid Deo minus eſt non implebit. Cor ergo ſic præparatum totũ petit diuinus amor. Nam cùm illo ſit plenum cor ſtatim diffudit eum per reliquas animæ partes ac receſus. Vnde &
Ad Rom. 5. Paulus ait: Charitas Dei diffuſſa eſt in cordibus noſtris. Ideò quippè dicitur in cordibus noſtris diffundi: quoniam ex corde ad
Simile. cæteras animæ potentias deriuatur, ſicut aqua quæ per aquæductus fluit recepta in arca lapidea: inde ad plures alias partes deriuatur. Sic charitas in arca cordis recepta ad cæteras partes fluit, hoc eſt ergo primum & maius mandatum in Lege.

Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuũ, ſicut teipſum. Simile dicitur, non ſolùm quia præceptum amoris eſt, ſicut primum: ſed quia eiuſdem amoris eſt. Eodem quippè amore quo Deus diligitur, debemus & proximũ diligere, hoc eſt, amore charitatis in ordine ad beatitudinem. Nam præceptum hoc in Euãgelio poſitum, debet ſecundùm doctrinam in eo poſitam conſiderari: & amor qui in Euangelio nobis proponitur, eſt amor charitatis, qui altior & diuinior alijs dilectionibus eſt: quippè qui fundatur in cõmunicatione beatitudinis. Circà quod ſciendum, ꝙ quælibet amicitia fundatur in aliqua cõmunicatione. Amicitia enim eiuſdem familiæ fundatur in illa cõmunicatione, qua ſe inuicẽ communicant ſub eodem patrefamilias, viuentes & comedentes, & cõmoda illius familiæ expetentes. Vnde in ordine ad hoc ſe diligũt bona ſibi inuicẽ in illo ordine cõmunicantes. Amicitia militum fundatur in cõmunicatione militię, ſub eodẽ Duce, & vexillo militantes. Vnde in illo ordine ſibi inuicem cõmunicant victoriam, deſiderantes ꝙ quilibet rectè in militando ſe habeat. Idẽ & de alijs amicitijs dicendum eſt. Amicitia autẽ Chriſtianorum Angelorum, & Dei fundatur in cõmunicatione beatitudinis: quoniam Angeli & homines in illa felicitate beati erimus, in qua Deus ipſe beatus eſt. Chriſtiani autẽ homines potiſsimè propter maiorẽ familiaritatẽ quamcum Deo gerimus, nam capaces beatitudinis omnes homines ſumus: Iam nõ eſtis
Ad Ephe. 2. hoſpites & aduenę (ait Paul.) ſed eſtis ciues ſanctorũ, & domeſtici Dei. Familiares quippè ſumus Dei in ſua familia, & domo viuẽtes conciues, & cõterranei ſanctorũ effecti, cùm in hac Dei ciuitate viuamus, quę eſt Eccleſia, ſperantes & illam, in qua ipſe cum ſuis ſanctis inhabitat. Cùm ergo amicitia noſtra in hac communicatione fundetur in ordine ad illam nos debemus diligere, idq; inuicem expetere: vt ſimus tandẽ cum Deo beati, & hic nobis gratia eius ꝓueniat, quæ medium eſt ad tantum conſequendũ finem. Nam amor proximi debet à Dei amore deriuari. Hoc eſt enim quod dicitur. Secundũ autem ſimile eſt huic: quod Ezechi. cap. 8. *Ezech. 8.* vidit (vt ſuprà retulimus) prunas igneas quę erant inter Cherubin in terram mitti: quoniam amor Angelorum & cœlicolarum eſt quem voluit Dñs accendere ſuper terrã, hoc eſt, amorem illum charitatis, quæ ſignificat amorem charum ſuper omnes amores præcellentem, & pretioſiorẽ (id enim charum ſignificat, quod alijs pretioſius eſt) ſcilicèt, vt nos diligamus in ordine ad beatitudinem, ſicut & beati ſe amãt. Et ideò hoc præceptũ vocat ſuum Dñs Ieſus, cùm Ioan. 13. dixit: *Ioan. 13.* Hoc eſt pręceptũ meum, vt diligatis inuicẽ, ſicut dilexi vos. Nam quantùm ad ſubſtantiam in lege naturæ poſitum erat hoc præceptum de dilectione proximorũ: quantùm ad modũ verò eſt proprium Chriſti, vt nos inuicem diligamus, ſicut ipſe dilexit nos, hoc eſt in ordine ad beatitudinẽ: ita ꝙ bona temporalia etiam in ordine ad hunc finem eis debemus deſiderare, ſaltem quòd nullum bonum eis occaſio ſit offendendi Deum. Et ita debes teipſum diligere in ordine ad beatitudinem: quarè dicitur tibi, vt diligas proximum tuum, ſicut teipſum. Et hanc Rempublicã voluit Deus his inſtitutis amoris in terra condere, quæ maximè cœleſti eſſet ſimilis: & eius ſtatuta & leges eſſent amoris, quæ nunquàm ab hominibus abiret, ſed vt ſemp hîc ignis arderet in terra. Deus præcipiebat, vt ignis nunquã ex- *Leuitic. 6.*
tingueretur in tẽplo, quem ſacerdotes quotidie lignis oliuæ paſcerent. Oportet enim vt hic ignis amoris ſemper inter Chriſtianos ardeat, quẽ operibus miſericordiæ (quæ per ligna oliuarũ ſignificatur) debemus paſcere, ac ſuſtinere. Quomodò ergò poterit ignis conſeruari ſine huiuſmodi lignis? Aut quomodò ſuadere mihi poteris, te habere charitatem; niſi hæc eius proferas inſignia? Non video fumum, nec flammam, nec ſcintillam, quo ſigno credam quòd interſit iſte
Prouer. 6. ignis? Nunquid poteſt aliquis abſcondere ignem in ſinum ſuum, vt veſtimenta illius
1. Ioan. 3. nõ ardeant? Hinc & Ioannes ait: Si quis viderit fratrẽ ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo; quomodò charitas Dei manet in illo? Et Iob. 6. dicitur: Qui auferт

fert miſericordiam ab amico ſuo, timorem Dñi dereliquit. Ignẽ veni mittere in terrã
Luc. 12. (ait Dñs) & quid volo, niſi vt ardeat? Hoc autẽ fiet paſcendo illum lignis oliuarũ, hoc eſt, hiſce miſericordiæ operibus. O Chriſtiana pietas, charitatis filia, propria hominis Chriſtiani virtus, vbi nã es? Quò abijſti? Non enim te omnia circũſpiciendo video. Vbi ſunt miſericordiæ opera; in quib⁹ Chriſti fideles exerceri ſolebãt, tùm ignis iſte in templo Dei ardebat? Quoniam ligna tunc oliuarum erãt, quibus ignis ille paſcebatur. Modò nec ligna video, nec ignẽ lucere perſpicio, nec pietatẽ, nec charitatem intueor; ſed adimpletũ video quod de nouiſſimis tẽ-
2. Tim. 13. poribus Paulus dixit: Quòd erunt homines amãtes ſeipſos. O fidelis Chriſti cœtus nunquã pauciora opera miſericordiæ inter Chriſtianos, quã hiſce tẽporibus viſa ſunt. Quarè mihi ſatis ſuaſum habeo hypocriſim modò maximè in mũdo vigere: quoniam cũ charitatis opera non appareant, multi iuſtorum nomine gaudent; imò inuenietis nonnullos, qui nec fragmen panis pauperi vnquã porrexerunt, nec pauperes ad ianuã eius vllos intuearis, ſic illos iam à ſe profligarũt: & tamen inter magnos ſeruos Dei ab imperito vulgo numerantur: quoniã non intelligũt veram Chriſtianorũ iuſtitiam; in charitatę & operibus eius potiùs conſiſtere. Et forſan hoc prouenit ex hoc quod quidã zelum Dei habent, ſed nõ ſecundùm ſcientiam, qui nimiam adhibeant curã circà hæc exteriora opera, quæ ad ornatũ virtutis pertinent obſeruantijs regularibus plùs nimio concedentes; parũ autem aut nihil de vera religionis ſubſtantia, quæ in charitate conſiſtit, curantes. Id enim Phariſæis contigit, qui totã Legis iuſtitiam in exteriori cultu, ac ceremonijs conſtituentes, grauiora Legis reliquebant miſericordiam, ſcilicet, & iuſtitiam. Quod Dñs illis improperabat: & tamẽ hæc oportuit facere, & illa non omittere. Nam licèt omnia bona ſint; ſed maiora magis curanda ſunt. Sunt enim qui ſplendorẽ hunc exteriorem virtutis, quem homines vident plùs æquo procurantes; hæc quæ grauiora ſunt obliuiſcãtur. Atq; vtinam eis non contingat quod fatuis virginib⁹: quæ quia lampades accẽſas portabant, oblitæ ſunt oleum ſecum ſumere, & ideò à nuptijs Sponſi excluſæ ſunt. Sic fortè multis accidit, qui cùm in manibus lampades accenſas portent, hoc eſt, opera exteriora quæ hominibus apparent ſumma cura & diligẽtia faciant; oleum charitatis in vaſe cordis non habeãt, atq; ſic opera illa exteriora aduenięnte Dño extinguantur, & nihil coram oculis eius valeant: quoniam non finẽ, ſed media potiùs reſpexerunt, & media valdè remota à fine. Finis *1. Tim. 1.*
enim præcepti eſt charitas, cætera omnia media ſunt ad charitatẽ conſequendã: inter quæ quædã remotiora ſunt ab hoc fine, quã alia. Obſeruantia hæc exterior ceremoniarum, quarũ plura inter Chriſtianos, ſed magis inter religioſos obſeruantur; media quidem ſunt accõmodatiſsima ad charitatem conſequendã: conſeruãt quippè illam, ſicut cinis ignẽ, & ſicut folia fructus, & tanquàm vagina gladiũ; ſed remotiora media ad charitatem ſunt. Si omnis in eis virtutis vis conſtituatur, ita ꝙ plus nimio his attẽdẽtes mediis, de fine, qui eſt charitas, nihil ferè cogitant, ſed affligãt populum Dei in colligẽdis palleis, nec ſacrificare illum dimittant, aut ſuadeant ſacrificium iuſtitiæ, quod eſt charitas, ſicut Pharao faciebat. Timeo ne multi *Exod. 5.*
in his paralogicentur, & cùm in his quæ homines magnificiunt ſe ſanctos prædicare videant, tales ſe credant eſſe, ſeipſos in malũ ſuum ſeducentes: legant ſanctorũ acta, & videbunt, ꝙ etſi plurimũ in iſtis contulerint ceremonijs; plùs tamen charitati incumbebant, quàm illis. Non hoc dixerim quòd his ſacratis vellem detrahere ceremonijs, quas ſæpè in magno apud me pretio habeo, imò ſi quos video inter religioſos illarum cultores, illos amplector, atque ex animo diligo: ſcio enim & expertus ſum quantum vtilitatis adferant ad conſeruationem veræ religionis: ſed hoc ideò ad memoriam reuoco, vt aliquorum nimium, ac indiſcretũ zelum erga illas taxem, ne propter ea quæ media ſunt finem totius religionis obliuiſcantur. Ornamẽta virtutis hæc obſeruãtiæ, ac præ- *Simile.*
cipuè pœnitẽtiæ opera ſunt, tamẽ ſicut veſtis à corpore accipit calorẽ quẽ ipſa in ipſo corpore cõſeruat; ſic oportet vt & à charitate procedãt hæc exteriores obſeruãtiæ, à qua & calorem & meritũ auſpicentur, vt & ipſæ viciſsim ipſum charitatis calorẽ conſeruent, aliàs ſi exterius dũtaxat fiãt abſq; interiſeco charitatis ardore frigidę quædã res erũt, abſq; vllà prſus vtilitate vanitatis potiùs, quàm religionis inſignia proferentes. Hinc enim & Dñs ad Iob dixit: Nunquid *Iob. 39.*
per ſapiẽtiam tuã plumeſcit accipiter? Cùm extenderit alas ſuas ad auſtrũ? Cùm nouas plumas deſideret accipiter ſibi naſci ad auſtrum, ventum calidum extendit alas ſuas;

cuius aurā per flatus plumescit. Ceremoniæ externæ plumæ sunt, quæ corpus virtutis ornant: ergo tu alas cordis ad austrum calidum, hoc est, ad charitatem extende, vt ab illo calore hæc exteriora profluant, & nascantur. Id etiam expetebat Sponsus, cùm dicebat: Veni auster, & perfla ortū meum, & fluent aromata illius. A calore quippè charitatis, iste bonus odor exterior virtutis debet prodire. *Cant.* 4.

Secundum autē simile est huic, Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Paulus Roma. 13. dicit: Qui diligit proximū, Legē impleuit: nam non adulterabis, non occides, non falsum testimonium dices, & si quod est aliud mandatum in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum, hoc est, hic quasi in compendio quodam omnia includuntur. Nam, vt dicit idem Paulus, dilectio proximi malū non operātur; plenitudo ergo Legis, est dilectio. Non enim compatiuntur amare proximum, & malum illi inferre. Si enim proximum diligis, nec occides eum, nec detrahes, nec bona eius furripies, nec aliud damnum illi inferes. Imò & benefacies illi, cùm necesse sit: & tu valueris. Aliàs hoc esset malefacere illi, si cùm eget non illius indigentiæ occurreres. Sed quoniam non semper est in potestate hominis benefacere, sicut est malefacere; ideò prætermisso primo de hoc secundo meminit Paulus, in quo tamen & primum includitur. Ecce ergo cōcludit Paulus, quòd plenitudo Legis est dilectio, & quòd qui diligit proximum, Legem impleuit. Nam in amore proximi includitur amor Dei: quoniam proximus non debet diligi, nisi propter Deum & amores charitatis, quo diligitur Deus. Vnde licèt prius in amore Dei proximi amor includatur; tamē quia multi nesciebant ex Dei amore, proximi etiam amorem inferre: opus fuit vt clariùs specificaretur. Quemadmodùm & in principio includitur conclusio, quæ ex illo infertur: sed tamen hanc non omnes deducere valent, quoniam non sumus sicut Angeli, qui vnico intuitu principia & conclusiones vident: Nos autem prius principia, deinde per discursum conclusiones inferimus; & nec hoc omnes sciunt, nisi alius eos docuerit. Deus quidem omnis amoris fons est, & origo, atque principium, in quo omnis alius amor includitur, & à quo proximi amor tanquàm conclusio infertur. Nam qui Deū diligit, ex consequenti quidquid est Dei debet diligere; vt in Hispano prouerbio dicitur, quod omnibus notum est. Hoc autem non omnes deducere scirent, & ideò oportuit, vt specificaretur. Quarè & Ioannes Apostolus dixit: Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum, scilicet, inquantum est Dei. Et vnum præceptum illud vocat, quoniam in primo, secundum includitur. Vnde præceptum de dilectione Dei vocatur primū; & aliud de dilectione proximi secundum: quoniam à primo tanquàm à principio deducitur. Hinc fit quòd eodem amore, quo diligitur Deus, debet diligi proximus: quoniam conclusio eandem euidentiam communicat, quam habent principia, ex quibus infertur, & medium eādem bonitatem ac malitiam participat, quam habet finis à quo etiam tanquàm à principio deducitur. Ex his ergo colligimus hanc Christianam doctrinam, quam vos docere satagimus, nempè quòd si homo ametur eo amore quo Deus, non tanquàm finis, non tanquàm principium; sed tanquàm medium & conclusio: tunc amor creaturæ non poterit impedimento esse ad amorem Dei, imò illum adimplet, & extendit vsque ad locum, ad quem Sphera amoris attingere valet. Hinc Psalmista dicebat: Latum mandatum tuum nimis: quoniam vsque ad proximos extenditur, licèt propter te amandi sint. Et quia grandis hæc materia est, eam ex suis educamus principijs. Deus principium & finis omnium rerum est, & ob hoc ex iustitia debetur ei amor: nam amorē vocat Psalmista sacrificiū iustitiæ, cùm dicit: Sacrificate sacrificiū iustitiæ, hoc est, amoris, qui ex iustitia Deo tanquā primo principio, & vltimo fini debetur. Nam quòd primo voluntas diligit, finis est (ex dilectione quippè finis media diligit.) Et quòd primum intellectus intelligit, principia sunt: & amor finis participatur in medijs, sicut euidentia principij in cōclusione. Itaq; eodem amore diliguntur finis & medium; sicut eadē ratione qua diligis salutem, diligis medicinā & alia media, nempè in ordine ad salutem. Nam quomodò potionē amaram posses diligere? Nullo modo certè: quoniā ipsa per se nō est diligibilis. Quomodò ergo illā diligis? Certè amore illo quo tuam salutē amas. Hic enim & potioni amaræ, & cuilibet medicinæ cōmunicatur. Si ergo Deū tanquàm vltimum finem diligis, & cætera omnia tanquàm media, eadem dilectione qua Deum diligis, debes *Rom.* 13. *1. Ioan.* 4. *Psal.* 118. *Psal.* 4. *Simile.*

debes & cætera omnia diligere. Et tūc non poterit esse excessus in amore creaturæ: quoniam non tanquàm finis diligitur, sed tanquàm medium respectu vltimi finis, qui est Deus. Quarè nec impedimento erit ad amorē Dei: quoniam idē est vtriusq; amor, & iste quo diligo creaturam mensuratur, vt medium respectu Dei. Et ob hoc Psalmista vocat Legē Dei instrumētum musicum decem cordarum, cùm dicit: In psalterio decacordo psalam tibi. In instrumento autem musico pulsare cordas minores non impedit, quin maiores suum sonitū dent, imò ex vtrarumque pulsatione harmonia resultat; si tamen arte pulsentur. Nam qui sine musicæ notitia eas tangit, nullā musicæ proportionem facit, sed vna vox alterā impediet. Qui autem artifex est musicæ, nullā in pulsando fides dissonantiā facit, etiam si omnes simul tangat. Ars autē pulsandi hoc instrumentum decē cordarū est charitas, quæ docet Deum, vt vltimum finem amari, cætera autem vt medium. Si ergo hac scientia tàm maiores, quā minores pulsaueris cordas; nō dissona aut inconcinna erit musica, nec vna ex fidibus alterius impediet sonitū. Sic cùm Deus, & proximus hoc modo diligantur; vnius dilectio alterum nullo modo impedit. Erit enim tūc ille amor tanquā scala Iacob, per quā Angeli ascēdunt & descēdunt, nec impediuntur mutuò. Ascēdit amor ad Deū, & descendit ad creaturā: sed non sibi obstāt alterutrū, quando amor creaturæ ab amore Dei deriuatur, & inferior est illo. Hoc enim est ascendere amorē ad Deum, diligere illū tanquā vltimum finē; & descēdere ad creaturam amare illam tanquā inferiorē Deo. Quatuor autem docet D. Aug. in lib. de doctrina Christiana, ex charitate esse diligenda. Vnum quod suprà nos est, scilicet Deū: alterumq; nos ipsi sumus: tertiū quod iuxtà nos est, scilicet proximū: quartū quod infrà nos est, nempè corpus proprium. Supremū ergo diligibile Deus est: secūdo loco nos ipsos debemus diligere: & tertio id quod iuxtà nos est, nempè proximū: vltimo quod infrà nos est, quod est corpus propriū. Sed à supremo & primo amore, qui est Dei, alie debēt deriuari, & descēdere dilectiones. Deus enim, ppter seipsum debet diligi: alia omnia propter Deū. Ideò ergo dicitur mandatum de dilectione proximi secundū: quoniam in ordine dignitatis secundū locū tenet à primo, & in inferiori gradu debet esse respectu Dei, qui primus & principalius debet diligi. Dicitur etiam secundū in ordine: quoniam amor ordinatus à Deo incipit, & inde ad proximū deriuatur. Dicitur & simile primo: quoniā eodē amore quo diligitur Deus, debet & proximus diligi: nempè charitate in ordine ad beatitudinē Dei, cuius & nos participes esse possumus. Licèt etiā dicatur simile primo: quoniā id quod debet diligi in proximo similitudo Dei debet esse. Qui em diligit Deū, vbicunq; similitudinē eius repererit, amabit illā. Diuus Basil. narrat esse quoddā animal sic homini aduersum & inimicum, quod vbicūq; inuenerit imaginē ac similitudinē hominis ferociter irruit in eā, ac dilacerat, & cōminuit: si ergo odium naturale tantā vim habet, vt etiā imaginē rei odio habitæ abhorreat; cur amor naturalis, imò supernaturalis iste, de quo loquimur, quē charitatem vocamus, non hanc habebit vim vt imaginē & similitudinē rei amatæ etiam diligat? Contrariorū quippè eadē est disciplina, ait Arist. eadem ratio vtriusq; debet esse. Si ergo id valet odium naturale, cur non & amor naturalis, & supernaturalis id poterit? Idolatria in hoc amore initium habuit, vt Sapien. sap. 14. refert: Quod cū maximo amore pater filium, vel filius patrē in vita sua dilexisset, post mortē eius imaginē depingere faciebat, & quia amati effigiem præferebat, adorabat illam. Tantū valebat amor, vt imaginē dilecti, sicut ipsum dilectū veneraretur. Acerbo em luctu (ait Sapiens) dolēs pater, citò sibi rapti filij fecit imaginem; & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nūc quasi Deū colere cœpit: & constituit inter seruos sacra, & sacrificia. Sic & nos facere deberemus, habētes enim Deum nostrū absentē, qui imaginem suā in homine reliquit; illā venerari propter Deū ipsum deberemus. Cur enim amor Dei nō valebit, quod amor hominum valet? Fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinē suam. Amo ergo in illo id quod habet Dei, nempè naturā & gratiam; & amando illū tanquam imaginē non terminabitur in illo amor, sed in rem significatā transibit. Nam vt Aristo. docet. Idē est motus in imaginē, & in id cuius est imago: quoniā si imaginē Christi colo non illud lignū colo; sed id quod imago illā repræsentat, nempè personā Christi. Sicut qui imaginē Cæsaris adorat, ipsum Cæsarē in illa adorat. Sic ego diligo proximū, quia imago Dei: Deū potiùs, cuius imago est in illo diligo. Vnde semp amor meus moderatus erit. Quarè si ideò amo proximū, quia habet simili-

Psal. 143. *Simile.* *Gene.* 28. *D. Aug.* *D. Basil.* *Aristot.* *Sap.* 14. *Gene. f.* 2. *Aristot.*

ſimilitudinem cum Deo, qui maiorẽ ſimilitudinem cum illo gerit: magis diligendus eſt. Vnde cùm iuſtus magnam cum Deo ſimilitudinem gerat: quantò iuſtior, tantò diligibilior eſt. Quapropter meliores plùs ex charitate diligendi ſunt. Et maioris meriti eſt meliorem diligere quando cætera ſunt paria: quoniam actiones ex obiecto menſurantur: & quia melior melius obiectum eſt; ideò meliorem diligere maioris meriti eſt. Quarè Seraphin qui inter Angelos ardentiùs diligunt Deum, magis quàm alij, & ipſi diligẽdi ſunt. Nam inter Angelos, qui maiorem cognitionem habet de Deo, magis amat Deum. Et quia altior inter Seraphin, veluti quoddam limpidiſsimum ſpeculum; Dei cognitione ac ſplẽdore illuſtratur: hinc fit, quòd ardentiùs in profundo cordis ſui amet Deum, atque ideò perfectiùs etiam hanc Dei ſimilitudinẽ in ſe recipiat. Placuit tamen Deo ad oſtendendã ſapientiam ſuam aliam imaginem condere in viliori materia, quæ hanc longè exuperaret. Et hæc fuit B. Virgo Maria, cuius anima hanc diuinam ſimilitudinem adhûc altiùs ac puriùs quàm
D. Anſel. Seraphin recipit. De qua D. Anſelm. dicit: Decebat vt illius cõceptio hominis de matre puriſsima fieret; ea puritate qua maior
D. Bern. ſub Deo nequit intelligi. Et D. Bernar. ait, Deum hanc feciſſe imaginẽ, ſecundùm voluntatem ſuam, in qua ſuã oſtendit ſapientiam, ex qua ſpeculũ aliud purius & clarius eduxit: hoc fuit Ieſus Chriſtus filius eius, qui diuinæ perſonæ humanã copulauit naturam, vt iam non homo diuinus duntaxat vocetur, tanquàm in ſe figillum Dei ferens; ſed homo Deus vnà cũ duabus naturis perſona, tantam cum Deo ſimilitudinẽ gerit. Hinc ſummam omnium, quæ diximus, colligе. Nempè Deũ eſſe ſuper omnia diligendum. Deinde res illas, quæ cum illo ſimilitudinem gerunt. Et quia Chriſtus Dñs in quantùm homo maiorem cum illo ſimilitudinem habet; primo loco poſt Deũ diligẽda eius anima, ac humanitas eſt. Deinde Beata Virgo, poſteà Seraphin, & Angeli per ſuas Hierarchias; poſtremò homines, & inter illos meliores. *Sicut teipſum*, hoc eſt, cũ menſura & pondere. Deus abſq; menſura diligendus eſt: nam vt ait Bernard. modus diligendi Deum eſt ſine modo diligere. Quãdo
Simile. cum equo aſcendis per loca alta, laxas habenas illi: quando verò ad ima deſcendis, colligis eas. In amore Dei aſcendimus, laxemus ergo habenas amoris, nullũ enim ſubibimus periculum. In amore autẽ proximi deſcẽdimus: ideò colligendæ ſunt habenæ, ne præcipites in multa incommoda ruamus. Dilige ergo illum non ſine modo, ſed ſicut teipſum, hoc eſt, ad ſimilitudinẽ tui ipſius. Pro quo notandum, quòd diligere aliquem, eſt velle ei bonũ, & ſecundùm quod fuerit bonum quod tibi volo, talis erit & amor. Eſt autem duplex bonum: vnũ vniuerſale, quod omnibus eſt bonum, & ſemper eſt bonum; quacunq; hora, tempore momẽto, & opportunitate, & nunquàm deſinit omnibus eſſe bonum. Et hoc bonum eſt Deus. Alterũ eſt bonum particulare, quod nec omnibus, nec ſemper eſt bonum: & ideò non dicitur ſimpliciter & abſolutè bonum, ſed reſtrictè, & ſecundùm quid habet aliquid boni; ſed parũ & non omni tempore, loco aut opportunitate: & hæc ſunt bona temporalia. Qui ergo ſibi vult Deum, & bona ſua propria, qualia ſunt gratia & ſpiritualia bona, hic abſolutè & verè ſe diligit: quoniã bonũ quod ſibi vult eſt abſolutè & ſimpliciter verè bonum, imò ſummum & ſupremum bonum, ſed qui ſibi bona temporalia vult, nõ verè ſe amat: quoniam bonũ quod ſibi vult, non abſolutè bonum eſt, nec vndequaq; verũ aut integrum bonum. In hoc loco tibi erit bonum, & alibi forſan malum: nunc eſt bonũ & poſt horam non erit bonum. Nam (vt ait Auguſt.) licèt *D. Aug.* bonum ſit aurũ, licèt bonæ ſint diuitiæ; tamen non vndequaq; & omnibus. His enim qui benè illis vtuntur, bonæ ſunt; qui verò malè, malæ ſunt. Nunquid Æthyopẽ quia albos habet dẽtes, album vocabis? Minimè. Quia non dicitur albus ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, ſecundùm partem, ſecundùm dentes duntaxat. Sic bona temporalia non vndequaq; bona ſunt; ſed ſecundùm partẽ, ſecundùm aliquid & alicui, non omnibus bona. Igitur ſi diligere rem aliquã, eſt velle illi bonum; ſi bonum quod tibi vis, non eſt integrum bonum, nec plenũ: nec amor quo te diligis ex toto bonus erit. Et cùm contrariorum eadẽ ſit diſciplina; idem erit amare vnam rem, & odio habere contrariam. Qui ergo ſe diligit, non amando ſibi bona ſpiritualia, quæ verè bona ſunt; ſed temporalia, quæ ſecundùm quid & imperfectè bona dicuntur: dicetur ex conſequẽti imperfectè & ſecundũ quid ſe amare, odio autẽ ſe habere ſimpliciter. Quarè peccator, propriè loquendo, ppriùs dicitur ſe odio habere quàm ſe diligere, ſecundùm illud Pſalmi: Qui au-
Pſal. 10. tem diligit iniquitatem, odit animam ſuam.

Et

Ioan. 12. Et Ioannis duodecimo. Qui amat animam ſſuam perdet eam. Et è diuerſo qui ſibi æterna & ſpiritualia bona vult & quærit etiam ſi temporalia negligat; dicetur abſolutè & perfectè diligere ſe, & ſecundùm minimam partem ſe odio habere. Iuxtà illud quòd Dominus Ioan. 12. dicit. Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Ipſe quippè verè animam ſuam diligit; qui verum bonum illi vult, imò quòd ſolùm eſt verum bonum. Et hoc modo ſe diligebant iuſti, temporalia negligendo. Vndè
D. Bern. Bernardus clamabat, Domine hîc ſeca, hîc vre: vt in æternum parcas. Igitur ſupponit Dominus, quòd homo ſeipſum in quantùm adhæc verè bona, & tali modo debet diligere proximũ ſuũ. Et quemadmodùm ipſe ſe debet diligere, potius iacturam omnium bonorum temporalium pati, quam vnum admittere mortale peccatum, & bona Dei omnibus terrenis rebus anteferre id etiam in proximo ſuo debet velle. Et hic eſt amor Chriſtianorum, amor charitatis, amor charus, amor ſuper omnes alios amores in ordine ad beatitudinem conſequendam, quæ omnibus alijs rebus anteferri debet. Nec alium amorem poteſt ferre Deus. Nam ideò
Leuit. 10. Nadab, & Abiu, Sacerdotes filios Aarõ interfecit Deus: quia obtulerunt ignem alienum. Quicunque alius amor, alienus eſt. Iſte eſt iſte quo nos Deus amat, & quò nos inuicem amare debemus. Iuxtà illud Ioan.
Ioann. 13. 13. Hoc eſt præceptum meum vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos; ipſe autem Dominus hoc nos amore dilexit: Quarè omnia in
D. Aug. ipſum, & propter ipſum diligi debent, ſecundùm illud Auguſtini dictum. Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat, & hic Amor charitatis eſt
1. Pet. 4. veſtis illa nuptialis de qua ſupra multa diximus. Hæc enim eſt veſtis illa quæ operit multitudinem peccatorum, & de qua domeſtici ſedulæ mulieris, hoc eſt vtriuſq; Eccleſiæ militantis & triumphantis indui de-
Prouer. 30. bent. Dicitur enim Prouerb. 30. Omnes domeſtici eius veſtiti ſunt duplicibus. Hoc eſt charitate Dei, & proximi.

Alia moralitas ſeu concio. ...*Diliges Dominum Deum tuum, &c.* Homo ſoli Deo obligatur propter immenſa ab eo ſolo accepta beneficia, & quæ nullus alius niſi ſolus Deus illi ea præſtare poſſet, & à
Simile. quo per ſingula momenta conſeruatur. Sic enim dependet noſtrum eſſe à manutenentia Dei; ſicut lumen aëris à luce Solis: nã ea deficiente confeſtim aër ad ſuas tenebras redigitur. Vndè & Pſalmiſta dicit. Auferes ſpiritum tuum & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur. Quarè homo ſemper indiget Deo, & capit ab eo neceſſaria, & inceſſanter omnia quibus indiget, nec aliquis alius poteſt ſibi dare illa. Ex quibus ſequitur ꝙ homo ſoli Deo obligatur, & ſummè obligatur tanquã maximo & intimo amico, qui ei in ſuis continuis neceſsitatibus, nec deerit, nec derelinquit, eum ſcriptum ſit. Non *Ad Heb.* te deſeram, nec derelinquam. Quia ergò ho *13.* mo ſemper indiget Deo, & extremè indiget Deo, & continuò ab illo accipit: hinc fit vt ſemper ſummè obligatus ſit Deo. Quid ergò debet homo pro tanta obligatione rependere Deo? Nam omnis debitor aliquid debet & qui obligatus eſt, ad aliquid obligatur. Quoniã accepit à Deo tenetur certè retribuere Deo quidquid poteſt, quidquid habet: imò pretioſius, amabilius, deſiderabilius, nobilius quod dare poſsit, & id meliori quò valeat modò. Quarè quidquid homo habet quod dare poſsit iam eſt totum Deo debitum, & obligatum de iure naturæ. Sed cõſiderandum eſt vtrùm aliquid habeat proprium ſui ipſius homo, quod rependere poſſit Deo debitum & obligationẽ qua illi tenetur. Et dicendum eſt neceſſario quòd ſic. Nam ſi naturaliter homo cognoſcit ſe Deo ſummè obligatum eſſe propter tot bona à Deo accepta; ergò ipſa natura prouidere debuit ipſi homini aliquid proprium quò ſoluere poſsit Deo debita ſua. Aliàs obligatio naturalis fruſtra eſſet, & homo anxiè præmeret ſeipſum. Intelligens quippè ſe taliter obligatum Deo, & tamen nihil quòd illi retribueret habere, in maxima ſemper cura ac anxietate viueret. Velle enim & nõ poſſe rependere debita: ſollicitum, ac anxium redderet hominem. Naturale namque eſt homini, poſt acceptum beneficium illud recompenſare velle. Et hęc illa cura erat quæ animum Prophetæ ſollicitabat, cũ dicebat. Quid retribuam Domino, pro om- *Pſal. 115.* nibus quæ retribuit mihi? Cum igitur neceſsè ſit quod homo habeat aliquid quod poſsit rependere Deo: indagãdum eſt quidnam hoc ſit? Et primò oportet quod id ſit proprium homini, aliàs non eſſet conueniens retributio: quia nullus verè & iuſtè poteſt dare quòd non ſit verè & totaliter ſuum. Nec enim id acceptabile benefactori erit, quod alienum & non tuum ſit. Oportet ergò ꝙ habeat homo aliquid ꝙ ſit verè & totaliter ſuum, quod ſit in mera & libera ſua

potestate & dominio, & quod non possit ab eo auferri aliquo modo per violentiam ipso nolente & inuito. Cum autem hoc habuerit inueniet quid repẽdat Deo, Nam cũ Deus liberè & non coactè dederit; sed sponte, grátiosè, sine necessitate: hoc etiam modò debet ei retribui beneficium. Nempè vt id quod retribuit procedat de intimo cordis affectu. Talis autem res non potest esse aliquid extra hominem. Quia omnia quæ sunt extra hominem possunt ab illo auferri per violentiam ipso renitente: Quarè non sunt verè sua, nec in sua libera potestate constituta, & per consequens, nec ex illa fieri potest recompensatio. Vlterius, nec talis res potest esse corpus hominis, nec aliquid de eius corpore, imò nec ipsa vita corporalis. Quoniã & corpus, & mẽbra, & vita possunt ab ipso per violentiam auferri, quantumcunque renuat, aut contra nitatur: quarè hæc non possunt beneficium recompensare, quia non sũt in libera hominis potestate. Præterea quia homo debet dare id quod optimum habet Deo, hæc autem corporalia non sunt pretiosiora, & nobiliora quæ habet homo: cùm ea quæ ad animam pertinent sint meliora. Restat ergò quòd talis res sit anima, vel aliquid quod sit in anima. Nec potest esse tota anima, quia aliquæ eius partes coniunctæ sunt cum corpore, & indigent organo corporali, quare hæ partes non sunt in libera eius potestate, cùm possint cum corpore tolli ab eo. Ex quib⁹ restat quod illa pars sit nobilior & potior in animo, quæ est separata à corpore, id est à carne & organo corporali, & nullo modò sit coniuncta cum carne. Hoc autem est liberum arbitrium, quod est res nobilissima & pretiosissima in anima purum, spirituale, in quo conuenit cum Deo, qui omninò spiritualis est absque corporea materia. In libero autem arbitrio sunt duæ partes, intellectus scilicet & voluntas. Sola autem voluntas est libera & spontanea, & in ipsa est mera libertas & dominium, & imperium, nec violentia, aut coactio ei inferri potest: quia sola domina est suiipsius, & dominium ab illa procedit aliter non esset dominium. Habemus ergò rem quàm quærimus, & quàm Deo referre possumus, quæ est voluntas liberà, à qua procedit donum liberalissimum quòd merè spontaneè tribuitur. Et hoc est amor, qui solus procedit liberè, & sponte à voluntate, hunc autem sola voluntas potest dare, & primùm quod dare potest est amor. Igitur quia amor est primum donum liberalissimum, spontaneum, & voluntarium, qui nec cogi, nec auferri potest: sequitur quod nihil habeat homo quod sit verè, & propriè suum nisi amorem: qui est in ipsa sola voluntate, quæ sola Imperatricis, ac Reginæ vires gerit in homine exercens Imperium, & dominium in eo. Quarè amor est totus thesaurus hominis honorabilior, pretiosior, charior, & propinquior eorum quæ sunt in homine, & quæ dare potest. Iam ergò inuenimus rem, quàm quærebamus, & talem qualem quærebamus, quæ non est extrà hominem, sed in homine, non in corpore sed in anima: nec in tota anima, sed in nobilissima & suprema parte animæ. Ecce quid habes homo tuum, & in tua potestate, quòd retribuere possis Domino pro omnibus quæ retribuit tibi. Et quia nihil aliud tuum habes nisi amorem, & totum quod habes Deo debes: Hinc sequitur quod totum tuum amorem Deo debeas, ex iure naturæ. Quarè iure optimo totum à te exigit Deus dicẽs? Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo.

Deindè, quia ex parte Dei duo præcesserunt, nempè amor & dona eius, quę exterius, & manifestè à Deo nobis proueniunt, & hæc dona præcesit amor Dei: quia nisi ipse præcessisset, nihil datum fuisset à Deo, & per consequens nihil ab homine acceptum. Ex quò sequitur quod primum donum datum à Deo sit amor, à quo omnia alia bona processerunt; secundùm illud in charitate perpetua dilexi te: ideò atraxi te miserans. Et vlterius, quia amor amorem poscit, & amare requirit amari ex sua natura, nec aliter satisfit amori, nisi per amorem iuxtà commune Prouerbium quò dicimus (*Amor con amor se paga*) Imò conqueritur amans, nisi ei amor pro amore reddatur, hinc sit quôd Deo amanti, reddendus sit amor, & quod amore amor rependi debeat? Et quia vt diximus, amor est primum donum, & fundamentum, & radix omnium donorum conuenientissimum est, vt id quòd primò dare potest homo id tribuat Deo. Et quia Deus hanc ei radicem primò tribuit, eam & ipse illi rependere debet, & omnia per amorem illi dare. Et quia amor est nobilissimus, & pretiosior, quibuscunque externis donis absque vlla comparatione, id etiam quod pretiosior est in homine debet repen- *Hierem. 31*

rependere Deo. Et insuper amor per se sine omnibus alijs placet, & est amabilis per se, & per se acceptabilis, per se iocundus, per se dulcis, & nulla alia per se placent sine amore. Nihil amabile, nihil acceptabile, nihil iocundum, vel dulce sine amore. Nam nec timor, nec honor, nec alia dona sine amore acceptantur. Amor autem semper est acceptabilis, nũquã refutatur, nũquam displicet, quod testatur hoc ꝙ quãtumcunq; homo sit potens, diues, & plenus omni bono: semper tñ vult amari, & semper vult habere amorem, nec vnquã amorẽ refutat. Ex quo sequitur ꝙ quãuis Deus sit ditissimus, & potentissimus, & omni bono refertur, nec aliqua re indigeat; semper tamen amari vult, nec vnquã amorẽ explodit. Magna igitur & magna res est amor, qui solus per se est amabilis, per se acceptabilis, & nũquã refutabilis. Igitur sola amoris retributio est conueniens, & acceptabile donum Dei. Præterea considerandum est quod in nulla alia re potest homo respondere & rependere vicem suo creatori, nisi per amorẽ quamuis non ad æqualitatem. Nam si Deus irascitur homini, homo non irascitur Deo, sed expauescit potius & tremet. Si Deus redarguit hominem; homo non redarguit Deum. Quod si iudicat hominem; non iudicatur ab homine. Nam vt Iob dicit cap. 9.

Iob. 9. Si repentè interroget quis respondebit; aut quis ei dicere potest cur ita facis? Qui etiam si habuero quidpiam iusti, non respõdebo; sed meum iudicem deprecabor. Sed cùm Deus amat hominem, non vult aliud quam amari, & hoc solùm habeat ꝙ respondeat suo creatori. Quarè amor inter res pretiosas pretiosissima est. Sed ex æquo non potest correspondere amori sui creatoris, etiam si totus in amorem vertatur. Debet tamen totus quòd potest facere, & ex totis viribus Deum suum diligere, vt in hoc præcepto mandatur. Accedit ad hoc quod amor trãsfert amantem in naturam rei amatæ, & in dominium eius; nam res primo amata, dominatur voluntati nostræ: quarè nulla res inferior debet à nobis amari. Nec enim dignum est aut iustum quod vlla res inferior habeat dominium super rem superiorem, & quia voluntas est intellectualis & spiritualis: de natura sua est superior omni re corporali; & ideò nulla res corporalis est digna amore nostro. Quarè nec corpus nostrum, nec animalia, nec aurum, nec argentum, nec Sol, nec Luna, nec arbores, nec elementa, sunt digna amore nostro liberali, nisi in ordine ad superiora. Adde non esse æquum quod æquale dominetur super equale: sed cùm voluntas nostra sit creata, constat quòd omnis voluntas creata in quantũ est creata, est ei æqualis. Quarè nulla voluntas creata per se primò est digna amore nostro: quia tunc haberet dominium voluntatis nostræ. Cùm ergò id solùm dignum, & iustum sit quod res superior inferiori dominetur, & solus Deus superior sit, ac maior omni nostra voluntate; hinc fit quod solus Deus primò & per se sit dignus amore nostro. Quarè ex ipsa amoris natura concluditur solùm dignum esse, quod Deus ametur per se primò à voluntate nostra, & nulla alia res. Postremò voluntas quæ res à se inferiores diligit oleum & operam perdit, eò quòd nihil potest ab illis recipere; quia amorem non habent quem illi rependant, & ideò perdit suum amorem illum in illas alienando à quibus nihil potest ei retribui. Quarè paupercula & nuda manet voluntas absque suo amore. Vndè cùm solus Deus sit superior nostra voluntate, ipse illam nobilitat suo amore dignissimo; ac proindè solus ipse est dignus nostro amore, & iure illum sibi vendicat totum. Ecce quibus rationibus hic amor quem ipse exigit illi debetur.

Diliges Dominum Deum tuum. Apud Esaiam cap. 10. secundùm. 70. legitur. Verbum abreuiatum immundabit iustitiam. Nam in hoc verbo diliges Dominum, &c. tota iustitiæ plenitudo habetur. Vndè Paulus. Plenitudo legis est dilectio. Sed notandum quod amor Dei est liberalissimus, quia gratis nobis illum dat. Nam qui ex iustitia tribuit, non dat, sed soluit. Qui propter lucrum non tribuit, sed feminat vt colligat. Qui solus ex amore dat, hîc solus verè dare dicetur. Sed hunc amorem ex toto corde debemus dare. Ideò enim dicitur charitas diffusa in cordibus nostris; quia omnes cordis recessus occupare debet. Vndè & Psalmista dicebat. Vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei (*Algunos echã el amor à vn ladillo del alma, que al menor vayben, va fuera*) Non sic, sed centrum animæ debet possidere, in medio cordis mei. Inter vbera mea commorabitur dicebat Sponsa. *In his duobus mandatis, &c.* Nullus in Ecclesia sterilis esse debet, sed ad minus duo charitatis germina proferre oportet, quæ sunt amor Dei & proximi. Iuxta *Esai. 10.* *Ad Rom. 13.* *Ad Rom. 5.* *Psal. 39.* *Cant. 1.*

Cant. 4. Iuxta illud Cant. 4. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascendunt de lauacro. Omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter illos. Quem locum August. libr. 2. de doctrina Christiana cap. 6. de fidelibus exponit, qui deposito peccatorum vellere in Baptismo fructus deferunt charitatis Dei & proximi. Et notandum quod omnes affines & consanguinei sumus. Hoc probat D. Au-
D. Aug. gust. 12. de ciuitate Dei. cap. 21. &. 22. Quia
Genes. 2. Eua ex costa Adæ formata est, & dicitur, Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea. Vbi commendatur charitas, dùm omnes charitatis vinculo connectimur. Et
Terttius. ad hoc propositum idem Augustinus Epistola. 52. citat illud Terentij dictum quod magno cum applausu à populo acceptum est. Homo sum, humani à me nihil abesse arbitror. Id est nihil humani, nihil quod ad hominem alterum pertinet credo à me esse
Simile. alienum, sed reputo tanquàm proprium. Experientia patet quod aliquandò fides citharæ ita extenduntur per musicæ harmoniam; vt vna fides tacta sit causa, vt etiam alia quantumuis non tangatur habeat motum. Ita similiter si hominum corda harmonia charitatis temperata fuerint; calamitas quæ tangit vnum proximum, etiam alium ad misericordiam prouocabit, secundùm il-
Ad Cor. lud Pauli Cor. 11. Quis infirmatur, & ego nõ
ad Ephes. infirmior? Quis scandalizatur, & ego non vror. Et ad Ephes. 1. Iustum est me sentire pro omnibus vouis cordiali amore. Quod plus explicatur ex analogia membrorum in eodem corpore, vt supra iam diximus.

Congregatis autem Pharisæis interrogauit eos Iesus dicens. Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est dicunt ei Dauid. Ait illis. Quomodo ergò Dauid in spiritu vocat eum Dominum dicens. Dixit Dominus Domino meo sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si ergò Dauid vocat eum Dominum; quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere verbum, nec ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

Cùm Pharisæi & Scribæ tot quæstiones Domino Iesu fecissent; voluit ipse illos vicissim interrogare: vt his vltimis verbis quæ ad illos habuit antequàm eum caperent ad crucifigendum; illos de recta fide Messiæ instrueret. Ignorabant enim mysterium hoc quod Messias deberet esse verus filius Dei; vt simul & Iudæos nostri temporis ipsis verbis Dauid confutaret, qui pertinaciter diuinitatem in vero Messia abhorrent, & negant. Itaque cùm adhuc apud ipsum Dominum congregati essent Pharisæi interrogauit eos, cuius putarent Christum esse filium? Eisque respondentibus, Dauidis eum esse filium. Rursum quærit. Quomodò ergò Dauid eum vocat Dñm suum, idque nõ suo spiritu, aut spiritu erroris, sed per Spiritum sanctum, & in libro Psalmorum sanctorum. Qua quidem quæstione cogitandum illis reliquit Christus; amplius quid futurum quàm quod à Dauide erat accepturus nascendo. Alioquin enim absurdum esset quod eum non tantùm Dominum, sed suum Dominum vocet, cùm non sit cõueniens vt pater suum filium vocet Dñm. Sed in huius historiæ narratione Marcus & Lucas nonnihil viden-
Marc. 12. *Luc. 19.* tur discrepare. Nam Matthæus dicit ipsum Dominum interrogasse Pharisæos cuius filius esset Messias, & cùm illi dixissent, Dauid, Replicasse Dominum & dixisse. Quomodo ergò Dauid in Spiritu eum vocat Dominum. Marcus autem & Lucas asserunt hoc tantum quæsisse Dominum. Quomodo dicunt Scribæ Christum esse filium Dauid? Quæ non videtur fuisse quæstio Domini ad
Euthimi. hos Pharisæos, sed potius ad turbas à Scribis edoctas. Aliqui, inter quos Euthimius, dicunt bis dominum hanc quæstionem proposuisse, semel Phariseis, deindè turbis. Facilius tamen dici potest, cùm Pharisæi à Domino interrogarentur cuius filius esset Christus, respondisse Pharisæos quod Scribæ dicerent esse filium Dauid, & ideò Dominum dixisse. Quomodo ergò Dauid eum vocat Dominum, &c. Hoc autem tacuisse Matthæum nempè Pharisæos respõdisse id Scribas dicere, & alios duos dixisse: Quoniam non tam compertum erat ex Scriptura Christum Dauid futurum esse filium, cùm nullus sit locus qui id clarè asserat Scribæ autem fortè se iactabant sua diligentia & ingenio id ex scripturis elicuisse. Sed tamen taliter existimabant Christum esse filium Dauidis, vt totum à Dauide haberet nec aliam extraillã habuisse naturã. Quem errorem confutare vult in eis declarando quod non est filius Dauid eo modò quo ipsi intelligunt, nempè quòd nullam aliam naturam haberet, nisi eam quàm à Dauid acceperat. Nam cùm potuisset dicere. Cùm Christus filius sit Dauidis; Quomodo ergò Dauid vocat eum dominum: maluit tamen dicere. Quomodo ergò Dauid vocat eum

eum Dominum, &c. Vt intelligerent aliter esse filium Dauidis, quam ipsi crederent: Vndè expendendum illis relinquit quomodo testimonio Dauidis constet cum illorum assertione, & sublimiorem discãt de Messia, concipere opinionem. Ex hoc autem testimonio facile colligitur quod Dauid fuerit huius Psalmi auctor, ac proinde aliorum, maximè
D. Aug. eorum qui ipsius Dauidis titulum præferunt, vt docet D. August. lib. 17. de ciuit. cap. 14. id quod ipsi Pharisæi & scribæ dum tacent fateri videntur. Nam aliàs respondere possent non loquii ibi Dauidem de Christo, sed de alio aliquo. Insuper Paulus Apostolus
Ad Heb. 2. ad Hebræos cap. 2. comparationem faciens Christi ad Angelos, secundùm superexcellentia; præsentem locũ adducit, vt de Christo dictum. Ad quem (inquit) Angelorũ dictum est aliquando, sede à dextris meis quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Quasi dicat ad Christum legimus hoc dictum apud Psalmistam, ad Angelos, aut Angelorum aliquem non legimus. Quapropter vani sunt modò perfidi Iudæi, qui de alio quàm de Christo hunc Psalmum interpretari contendunt, maximè cùm ille
Psal. 113. versiculus. Tu es Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech, nec de Dauide, nec de Ezechia, nec de Abraham, nec de aliquo alio quem isti volunt potest intelligi. Imò & nomen Theragrãmaton ponitur apud Hebræos in dictione Dominus. Quarè pleriq; ex Rabinis Iudæorum hũc Psalmum de Messia intellexerunt. Colligitur etiam ex Pharisæorum silentio, Qui respondere non potuerunt, illos ignorasse Messiæ diuinitatem: alioquin vero facilè respondissent, secundùm humanam naturam esse filium Dauidis; sed secundùm diuinam esse Dominum eius. Crediderunt enim solummodo dici filium Dei Messiam secundùm quandam singularem rationem præ cæteris iustis, Quia dicitur Psalmo. 2. Dominus dixit ad me filius meus es tu. Et Psalmo. 11.
Psal. 2. *Psal. 11.* Ipse inuocabit me pater meus es tu. In quo sensu interrogauit illum Caiphas, an ipse esset Christus filius Dei benedicti, Non tamen intellexerunt, quòd secundùm naturam esset filius Dei. Sed aduertendum ex his verbis Psalmistæ reliquisse Dominum intelligendam esse Christi diuinitatem, non ex eà quòd Dauid vocat Messiam Dominum. Cùm dictio Adon qua hic in datiuo apud Hebræos vocatur Messias communis sit etiam nominibus principatum optinẽtibus, vndè eadem dictione Dauid vocat Saulem Dominum. 1. Reg. 26. Sed ex eò quòd Dauid Messiam vocat Dominum suum; vtique non sic eum vocaturus si tantùm esset ipsius filius, & quantus esset, si ex eo natus esset. Cæterũ sunt etiam in veteri Testamẽto quædam loca, in quibus Messias vocatur Deus, ad confundendos hos perfidos Iudæos. Nam Psalm. 44. Apertè dicitur Deus
1. Reg. 26. *Psal. 44.* ibi. Sedes tua Deus in seculum seculi. Vbi de Regno Messiæ fieri mentionem præcedentia & subsequentia testantur. Rursum Esai. 7. Paruulus natus est nobis, & filius da-
Esai. 7. tus est nobis, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, Princeps pacis. Item vocatur Dominus nomine Tetragrammaton apud Hieremiam cap. 23. cum dicit inter alia: Et hoc
Hiere. 23. est nomen quod vocabunt eum Dominus iustus noster. Hic enim prodictione (Dominus) Hebræi habent nomen Tetragrammaton, quòd sic est proprium Dei, vt nulli alij nunquam scriptura accommodauerit. Quòd autem additur. Sede à dextris meis. Intellige per metaphoram dictum, cùm in Deo, nec sit dextra, nec sinistra, sed secundùm diuinitatem esse inæqualitate Patris. Si enim diceret sede ad caput vel pedes; superioritas quædam, vel inferioritas designaretur; quæ nullo modò filio respectu patris competit. Si autem secundùm humanam naturam id intelligas, secundum quod Psalmista loquitur, significat super excellẽtiam quàm Deus Pater dedit Christo homini super omnem principatam & potestatem, & super omne nomen quod nominatur, non solùm in hoc seculo, sed in futuro etiam, & quia omnia subiecit sub pedibus eius sicut Paulus explicat ad Ephes. 7. Et tunc hæc dictio patris, in-
Ephes. 7. telligitur factio; quia dicere Dei facere est, Nisi per hoc intelligas dispositionem, qua Deus Pater ab eterno sic facere disposuit: vt Filium suũ hominem Christum ad dexterã suam sic collocaret; Et tunc per dexteram meliora & ditiora bona Dei intelligenda sunt, quibus super omnes alios beatos anima Christi fruitur. Quarè hæc sessio promissio facta est Christo, nec solùm ratione diuinitatis, nec solũ ratione humanitatis: sed ratione humanitatis cõiunctæ diuinitati. Quatenus enim homo Deus constitutus est supra omnem principatum accepitque nomen supra omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Cùm autem dicitur: Donec ponam,

ponam, dictio donec, accipienda eſt quemadmodum ſæpè in Scripturis, non vt excludat ſeſsionem ad dexteram, poſtquam aduenerit præſcriptum illud tempus; ſed vt tantum indicet euentum huius rei certo tempore futurum, quod ſatis declarat Paulus cum Hebræos.10.dicit. Sedet ad dexteram Dei de cæteroexpectans, donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius: id autem fiet in nouiſsimo die, quando omnes hoſtes Chriſti, qui ſiue verbo, ſiue facto dicunt illud. Nolumus hunc regnare ſuper nos, perfectè illi ſubijcientur digna de illis ſumpta vindicta. Hoc enim tropicè ſignificatur per hoc quod promittitur hoſtes eius ponēdi ſcabellum pedum eius. Gagneyus ad Hebræos 1. ait aliquandò poni pro hoc aduerbio (vt) vt eſt illud Pſalm.122. Oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri, id eſt, vt miſereatur noſtri. Sic modò, Sede à dextris meis, donec ponam, id eſt, vt ponam inimicos tuos ſub te, Hoc eſt, hac poteſtate & ſeſsione quam tibi confero fiet, vt inimici tui tibi ſubdantur. *Nec auſus fuit quiſquam ex illa die illum amplius interrogare.* Quia hactenus interrogabant non animo diſcendi ſed tentandi, & videntes ſe ſemper victos euadere; non auſi ſunt eum amplius tentare. Nam ſi ob diſcendū interrogaſſent, non ob id ab interrogando ceſſarēt; ſed magis ad id prouocarentur. Secundò id intellige de hoſtibus Chriſti, Scribis, Phariſæis, & Saducæis. Et tertiò debet intelligi de quæſtione inter docendum Chriſto propoſita. Nam mox poſtea referuntur Diſcipuli ipſum interrogaſſe, & in Domo Caiphæ poſtquam in manus inimicorum datus eſt Chriſtus multa illum interrogauerunt. Et ex eò quòd dicitur ex illa die ſatis conſtat quòd etiam poſt illam diem Chriſtus docuit in templo, nam ſi nunquam coram illis poſteà docuit quomodo poſſent interrogare illum? Non ergò quia non audiebant, ſed quia non valebant, non interrogabant, ſi autem docebat publicè in templo: ideò nō interrogauerunt, quia non auſi fuerunt.

Hebr. 10.

Luc. 19.

Pſal. 122.

Cap. XXIII.

VNC Ieſus locutus eſt ad turbas, & ad Diſcipulos ſuos dicens. *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergò quæ dixerint vobis ſeruate & facite; ſecundùm opera verò illorum nolite facere. Dicunt enim & non faciunt alligant autem onera grauia, & imponunt in humeros hominum digito autem ſuo nolunt ea mouere. Omnia verò opera ſua faciunt, vt videantur ab hominibus. Dilatant enim phylacteria ſua, & magnificāt ſimbrias. Amāt autē primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab omnib⁹ Rabbi. Vos autem nolite vocari Rabbi. Vnus eſt enim magiſter veſter, omnes autē vos fratres eſtis. Et patrem nolite vocare vobis ſuper terram, vnus eſt enim pater veſter qui in cœlis eſt. Nec vocemini Magiſter: quia Magiſter veſter vnus eſt Chriſtus. Qui maior eſt veſtrum erit miniſter veſter. Qui autē ſe exaltauerit humiliabitur; & qui ſe humiliauerit exaltabitur.*

Phariſæos quidem, ac Scribas tanquam incorrigibiles eos Dominus iam relinquebat, ſed oportebat reliquum populum admonere: ne eorum prauis moribus corrumperetur. Quapropter Diſcipulos coram turbis admonet, ne eorum imitentur peccata. Sed ne videretur per hoc præiuditium doctrinæ eorum parare, & poſsint ipſum accuſare, quod doctrinam Moyſi quàm ipſi docebāt deſpiceret, ait doctrinam eorum cum ſuper cathedram Moyſi ſedent, hoc eſt cū Moyſi legem rectè interpretantur amplectendam eſſe; corruptam verò eorum vitam fugiendam. Vndè hîc per cathedram non intelligit ſuggeſtum ex ligno factum ad hoc deſtinatum, nam vt ex Lucæ. 4. cap. conſtat Chriſtus Dominus ſtans in ſuo loco cœpit docere populum, & Eſdræ.8. Ipſi populo legem prælegit ſtans ſuper gradum ligneum, quem ipſe ſibi fecerat ad loquendū. Et Paul⁹ Act.13. Iuſus in Synagoga dicere die Sabbati ſurrexit, & ſtans loquutus eſt ad plebēs: ſed per cathedram Moyſi intelligo ego poteſtatem docēdi legem Moyſi verē, ſicut in illa veritas continebatur, quàm iſti Phariſæi & legisperiti habebant. Sicut cum alicui datur gradus Baccalauratus confertur ei poteſtas aſcendendi cathedram, hoc eſt docendi. Vel dic quod quemadmodum Pſalmo.1. Metaphoricè dicitur cathedra peſtilētię pro officio docendi peſsima: ità hic Metaphoricè dicitur Cathedra Moyſi, authoritas docendi & iubendi quæ ad cultum Dei pertinent? Quā authoritatem in populo Iudaico primus obtinuit Moyſes, & ideò ab eo nomen accepit, vt dicatur cathedra Moyſi, ſicut Romanæ Eccleſiæ authoritas dicitur cathedra Petri. Sed quoniam Euangelium hoc

Luc. 4.
Eſdr. 8.
Act. 13.
Pſalm. 1.

hoc feria tertia poſt ſecundam dominicam in Quadrageſima canitur, nonnulla ſuper illud dicenda ſunt; quæ populo prædicari poſſunt. Et primò notandū q̄ cathedra Moyſi, vt ſtatim diximus, ea eſt doctrina quam idē Moyſes docuit. & eam etiā Phariſæi docebant, licet mores diſsimiles eſſent, ſed vt dicit Gregorius q̄ verbis prædicabant impugnabant moribus, & eis illud competebat, quod Paulus de quibuſdam dicit. Confitentur quidem ſe noſſe Deum, factis autem negant. Vult in hoc magiſter noſter Chriſtus docere, quod dum Euangelicus prædicator, & Chriſtianus Doctor verā & puram Euangelij doctrinam docuerit; ea toto corde accipienda eſt, quantumcunque ipſe Doctor, aut prædicator contraria ad ea quæ docet fecerit; & ipſe Doctor ratione officij ſemper eſt æſtimādus. Quid enim refert quòd aqua quę per aquæductus in domum tuam intret in tuum commodum, per vaſa aurea, vel lutea veniat? Sit munda & pura aqua quę domum tuam intrat; nihil enim refert ſi aurea vel lutea fuerint vaſa quibus trahitur. Sic ſi tibi puram, ac veram doctrinam prędicator docet; quid tua intereſt quod ipſe peccator ſit? Terrenus in deſideriis, aut cœleſtis? dūmodo ex vaſe, nihil vino, aut aquæ mali aduenit. Solent enim vinū & aqua, & alij liquores ex vaſe ipſo infici. Si ex mea malitia nihil mali adhæret meæ doctrinæ, ſed illam puram doceo, & ſi moribus ſim diſsimilis nihil in hoc tibi noceo, me ipſum mea malitia perdet, te autē mea doctrina ſaluum faciet. Si autem malitia (quod Deus auertat) doctrinam inficit, hoc valdè timendum eſt. Quid tua intereſt quod Medicus qui cibos tibi indicit, & dietā pręcipit, ipſe ſit heluo, vel guloſus? Ipſe ſuæ gulę dabit pœnas, te autem ſua dieta ſaluum faciet. Sic in propoſito bona conſilia Prædicatoris accipe, ipſe autem in ſuis moribus ſibi videritos eius cō ſidera non manus. Cùm botrū opti ę vuæ inter ſpinas vides, ait Diuus Auguſt tracta. 47. ſuper Ioann. Cuius ſupra vt credo memi nimus: Si videris inquam vuę racemum inter ſpinas latentem; quid facere debes? botrum carpe (ait Auguſtinus) & ſpinam caue. Sic in propoſito quod bonū eſt de Doctore carpe, ſpinas verò ac tribulos ſuę malitiæ caue. Tibi bonam carpe doctrinam, illi ſuos malos mores relinque, nam in hac vita veritas quæ eſt amica Dei, inter ſpinas cōmoratur, iuxta illud Cantic. 1. Sicut lilium inter ſpinas: ſic amica mea inter filias. Ergò tu omiſsis ſpinis, flores candidos collige, ſimilis api quæ flores in ſpineto eligit ex quibus dulciſsima mella conficit. & ſpinas eius reliquit. Itaque circunda Prædicatorem ſicut apes, quemadmodum Dauid dicebat. Circūdederūt me ſicut apes. Sic em & apes ſpinetum circundant, vt ab eo flores legant ſpretis ſpinis. *Omnia ergò quae dixerint vobis facite*, Intellige omnia quæ dixerint vobis ex cathedra Moyſi, vel ex Euangelio. *Secundum verò opera eorum nolite facere*, Hoc eſt ſpinam caue. *Dicunt enim & non faciunt*, quod maximè vituperabile eſt. Monſtrum enim quoddam fingit eſſet tale diuus Bernardus, vt ſupra retulimus, illum qui habet linguam magniloquam & manus remiſſas, ſicut monſtrum eſſet homo, qui haberet linguam ſicut vlnam, & manum ſicut granum tritici: ſic ſunt, qui magna loquūtur, & parua agunt. Quod & Sapiens alijs verbis dicit cum ait. Abſcondit piger manum ſuam ſub aſcella; & laborat ſi ad os ſuum extenderit eam. *No llega la mano a la boca, no dizen las obras con las palabras* Quarè mendaces vocat huiuſmodi Dominus cū dicit. Eſai.65. Nunquid non vos filij ſceleſti ſemen mēdax: Nā cùm opera veſtra contraria ſint verbis veſtris; operibus quantùm in vobis eſt mendacia verba veſtra facitis. Sed hoc damnum meum eſt, tuum autem commodum erit, ſi ex meis verbis meliorē fructum quàm ego carpis. Cęterum quantum ego exiſtimare valeo, credo etiam in his verbis id voluiſſe Dominum. Nempè membra capiti iungere, ramos radici, & filios parentibus copulare. Eccleſiaſtici ac Dei miniſtri capita dicūtur, pręcipuè Prelati, populus autem fidelium membra: ipſi radices, nos rami, ipſi patres, nos filij. Oportet ergò vt membra capiti ſint vnita, quatenus ab eo vitam, ſenſus, ac neceſſarias influentias recipiant. Rāmos radici neceſſe eſt quòd inhęreant, vt ab illa ſuſtententur: filios ſubordinati condecet parentibus, vt ab illis alantur, & gubernentur. Dicas ergò mihi frater, ſi quando reumata à capite defluūt in ſtomachum vel fauces, & te dolore afficiunt, nunquid ob hoc ſecas à capite membra? Minimè certè, Reſiſtis ſi potes ne fluant, medicinalia remedia illis adhibens; non tamen ideò ab illo ſeiungeris: quia ſine illo corpus viuere nequit, & ab illo alia bona membra communicant (ſic in propoſito, ſi quandò aliquis malus humor à calore concupiſcentiæ liquefactus) omnes enim homines ſumus eiſdem obligati

Simile.

D. Grego.

Ad Titū. 1.

Simile.

D. Aug.

Cant. 1.

Eſai. 65.

D. Bernar.

Simile.

Simile.

obligati miſerijs) ſi inquam à talibus capitibus aliquid inordinatum deſcẽderit ad tuãque notitiam peccatum aliquod illorũ peruenerit à tali damno te protege, ne te ſuo malo exemplo inficere valeat, nec ad te malus humor ille efluat. Ceterum non ob hoc caput deſeras, à quo multa alia & ea neceſſaria bona cõmunicas, ſine quibus viuere non valebis. *Simile.* Quinimò volo vt ſcias mi frater Eccleſiaſticos, ac religioſos eſſe ſenſus, quibus vniuerſale caput quod eſt Chriſtus ſe manifeſtat, organa quibus virtus operatiua eius ſe pandit; ſicut anima indiget his ſenſibus, ac organis corporis, quibus ſuas operationes manifeſtet. Nã per oculos virtutem videndi nobis oſtendit, per aures vim audiendi, per nares odorandi potentiam declarat. Sic Chriſtus quoniam capitis & animæ huius corporis myſtici vices gerit; miniſtros habet qui ſenſuum, ac organorũ exſequũtur officia, quibus ſuas excellẽtias, ac virtutes pandũt. Nam per hos ſuam ſapientiã, per illos ſuam lucẽ, per alios ſuam fidẽ, aut miracula ædẽdi virtutẽ, aut prophetiæ donũ declarat. Sumus eñ huius animæ organa, huiꝰ capitis ſenſus, quibus ſeipſum mũdo manifeſtat. Et *Epheſ. 1.* ſic intelligẽdus eſt locus ille Pau. Eph. 1. vbi ſic dicit, Et ipſum dedit caput ſuper omnem Eccleſiã, quæ eſt corpus ipſius & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet Hoc eſt dicere, Deus Pater Filiũ ſuũ Ieſum caput ſuper omnem Eccleſiã ſuã cõſtituit: Eccleſia autẽ eſt corpus eius, in quo ſunt & organa, & ſenſus huius capitis, & hęc Eccleſia eſt plenitudo eius; eo modo loquẽdi quô nunc diximus. Nã ſicuti potẽtiæ & organa ſunt adimpletio animę (nã per ea manifeſtãtur eius virtutes, ac operationes, & tunc videtur adimpleri animo, quãdo omnibus organis ac potentijs ſuas tribuit operationes quibus ipſa ſe manifeſtat; nẽpè cũ oculo virtutem videndi tribuit, & auribus vim audiẽdi cõcedit, & ſic de alijs) Sic Chriſtus Dñs qui eſt caput noſtrũ ſuas excellentes virtutes per miniſtros ſuos manifeſtat; & tũc adimpleri videt, cũ has virtutes, ac donas ſuis miniſtris cõmunicat. Nã per illos ſeipſum pãdit, & tanquã per organa quædã ſpiritualia hæc altiora dona declarat. Qui omnia in omnibus adimpletur, hoc eſt: Ille qui omnia eſt in omnibus ſuis miniſtris ſe declarãdo adimpletur, in vno vnum, & in altero aliud manifeſtans donũ, ſecundũ miniſteria ad quæ illos elegerat. Igitur tanquã organis ac ſenſibꝰ huius capitis vult Deus, vt illis appropinquemus, & faciamus quæ docent, illis debitum tribuentes honorem. Quod ſi ipſi propter ſe nil horum mereantur; tamen ratione muneris, quod adminiſtrant & officij, quod gerunt, illos honorare debemus dicentes illis: Non tibi, ſed religioni: hoc eſt, non propter tua merita quæ nulla ſunt, ſed ratione muneris, quod exerces, & quàm repręſentas perſonam: tibi hunc honorẽ impendo. *Alligant enim onera grauia, & importabilia, & imponunt ſuper humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere.* Hoc prælatos & Reges & iudices tangit. Qui multiplicibus legibus mandatis atq; tributis, ſic ſubditos onerant; vt illos ſubcumbere oneri cõpellant. Debe- *Simile.* rent iſti facere quod baiuli, qui prius experiuntur, an poſſint onus portare, & ſi vident quod diſparſit humeris ſuis illud renuũt baiulare; ſic iſtã in ſe deberent periculũ prius facere, an ea quæ ſubditis mãdãt, poſſẽt ipſi facere, & ſi viderint id nõ valere, idem de alijs iudicium habeant. Exẽplo Chriſti Dñi de quo Eſai. cecinit dicens. Factus eſt prin- *Eſai. 7.* cipatus eius ſuper humerum eius. Hoc eſt, quôd onera principatus & regiminis ſuper humeros ſuos tulerit, non autem ſuper humeros ſubditorũ. Sicut verus paſtor ouẽ ſuper humerum ſuum portat, nec ipſe onera ſuper eam imponit. Nõ hic condemnare volumus leges iuſtas, quæ à ſuperioribus ferun tur ad bonũ reip. regimen pertinentes; multitudinẽ tamen legum, ac præceptorũ onera cautè euitare deberẽt, ne grauati ſubditi omnia potius dirumperent quã ſeruarent. *Omnia autem opera ſua faciunt, vt videantur ab hominib*ꝰ. Ac ſi diceret. Pauca aut nulla faciũt eorũ quæ ipſi alios iubẽt facere, Quod ſi alia faciũt nimirũ, vt videãtur ab hominibꝰ, vndè nec in hoc à vobis imitandi ſunt. *Dilatant enim philacteria ſua, & magnificant fimbrias.* Hoc eſt in exteriori habitu videri volebant religioſi ac ſancti. Pro quô ſciendum q̃ Deut. 6. poſt præcepta decalogi, & poſt *Deut. 6.* maximũ præceptũ dilectionis; adhortãs ad perpetuã eorũ præceptorũ recordationẽ tã dẽ intulit Moyſes. Et ligabis ea quaſi ſignũ in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos. Quod nimiũ literaliter intelligẽtes Iudei; ſcribebãt in mẽbranas verba illa: Audi Iſraël Deꝰ tuꝰ, Deus vnꝰ eſt: aut maximũ præceptũ dilectionis: Diliges Dñm, &c. aut ipſũ decalogũ (vt Hieron. vult) mẽbranaſq; has partim brachijs alligabãt, partim ligabãt in frõte, quaſi coronã capiti facientes, vt sẽper ante oculos mouerẽtur. Quẽ morẽ (ait

(ait Hieronymus) quod vſq; ad ſua tempora per Indiam. Perſiam Babyloniam ſeruabãt Iudęi. Membranę autẽ ille ſic dicẽbantur: Id eſt cuſtoditoria, vel cõſeruatoria, q̃ adhiberẽtur ad ſui ipſius, vel legis cuſtodiã, Licet & Dñs illis verbis, nil aliud voluerit, quam q̃ legis Dñi ſic recordarẽtur, tãquã rei quę in manibus, aut ante oculos haberẽt, & circũferret. Phariſæi hic philacteria dilatabãt, non contẽti ſcilicet talia circũferre quãlia plerique. Eadem de cauſa, & fimbrias magnificabant. Pręceperat enim Moyſes, vt Iudæi in quatuor angulis palliorum facerent fimbrias Iacinthinas ad diſcretionem populi Iſraëlitici, vt quomodo in corporibus circunciſio dabat ſignum Iudaicæ Gentis, ita & veſtis daret aliquã differentiam, ac veſtis huius diſcretione admonerentur, etiam diſcretã à Gentibus debere eſſe eorum conuerſationem, cogitarentq; cuius Dei qualem ſuſcepiſſent culturam obſeruandam. Vndè dicitur Num. 15. Quas fimbrias cùm viderint recordabuntur omniũ mandatorum Dei. Color enim hiacithynus ſimilis eſt colori cœli, vnde ſignificabat cœleſtem eos debere habere conuerſationẽ, ipſoſq; ſe aſtrinxiſſe præceptis Dei cœli ſeruandis. Has ergò fimbrias Scribæ, & Phariſæi, vt alijs viderentur ſanctiores, faciebãt grandiores, vt Hiero. narrat, acutiſſimas in eis ſpinas ligabant: vt videlicet interdum, & ambulantes, & ſedentes pungerentur, & quaſi hac admonitione trahe rẽtur ad officia Domini. Tertio Dominus oſtendit iſtorum apetitum vanegloriæ in externa cum hominibus conuerſationem cum ſubijcit. *Amant autem primos accubitus in cœnis, & primas cathedras in Synagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.* Hoc eſt magiſter mi. Non in merito D. Hieron. deplorat nos etiam tanquã *D. Hier.* miſeros, quod ad nos etiam Phariſæorum vitia tranſierint. Nimirum quod & apud Chriſtianos pleriq; ſanctitatis opinione verẽtur externo habitu, quodq; rebus quibuſdã fidãt, quę per ſe ſanctiorẽ nõ faciũt hominem; ſuperſtitioſa quędã potius quã religioſa nimiũ ſollicitæ procurãtes. Deus nos à talibus hominibus ſeruet, qui nil aliud curãt niſi quod hominibus appareat, & illa dũtaxat vitia declinãt quę homines magis aduertere ſolẽt, cùm interim peiora cõmittant. Ego nũquam prouauerim ſanctos, qui ſtrepitum magnum ſuæ ſanctitatis circum ferunt procurantes, quod ad mundi notitiam perueniant eorum ieiunia, & orationes, raptus, vt ſic populus rudus, ac inſipiens eos canonizet, qui nimis leuiter id facit; ſanctos multos proclamantes qui peiores his Phariſæis ſunt. Nec ſumariã quidem prius informationem expectantes. Hi ergo fictitiæ ſanctitatis ſimulatores id appetunt, quod ille poeta populo, vt placent quas faciunt fabulæ, & fictiones. Videas homines ſic attentos, ſic pauidos corã hominibus, vt omnia attẽtare circunſpicere vellint, nequid faciãt quod oculis hominum diſpliceat. Quid times hominum iudicia, ô vir fidelis? Niſi te forſan conſcientia tua accuſat, nec quieſcere ſinit? Nã Sapiẽs dicit; qui ambulat ſimpliciter ambulat cõfidenter. Tu autem qui duplex es animo, times ne mundus tuas fictiones intelligat? Perfectus autẽ vir corã Deo ambulat, *Prou. 10.* illi ſoli placere ſatagens; mundi iudicia parui pendens. Sicut Paulus dicebat: Mihi pro *1. Cor. 4.* minimo eſt, vt à vobis iudicer aut ab humano die: qui autem iudicat me Dñs eſt. Hi ſunt qui onera grauia, & importabilia, hoc eſt difficilia, imponunt ſuper humeros hominum: cùm digito ſuo nolint ea mouere. *Simile.* Nõne in nocte cœnæ Dñi, cum Chriſti fideles in memoriam flagellorum Chriſti ſe ipſos flagellant, nõne inquã, vidiſti illos qui veſte illa funebri induti, flagellãt ſuper humeros portantes alijs qui ſe flagellant lucem ferunt, cùm ipſi talia non patiantur? Sic ſunt iſti qui alios illuminant, vt pœnitentiæ opera exequantur, cùm tamen ipſi nihil tale faciant. *Amant autem primos diſcubitus inmenſa, & ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.* Politica quidem res id exigit, quod non omnes æquales ſimus, ſed nobiles ab ignobilibus diſcernãtur, clerici, ac religioſi à cætera multitudine diſcrepẽt, tã in habitu, quã in cæteris honoris inſignijs. Quare hoc nec contra legẽ Dei eſt, nec hic à Chriſto Dño interdicitur, nã ipſe Deus huius diuerſitatis author eſt, vt ex ea pulchritudo vniuerſi cõſtaret. Nam ſi Eccleſiaſtici cũ cæteris cõmunes eſſent, idemq; honor Regi, & plebeis deferretur, multũ id rectè rationi diſſonare videretur. Quod ergo hic Dñs reprobat, nõ hoc eſt, ſed appetitũ horũ tẽperat: q̃ maximũ vanę glorię ſignum præſefert. Hæc enim homines impotentes appetere ſolẽt, imò & omnia tentant, vt id aſſequantur, & credo id hac miſera ętate plꝰ vigere? Sũt enim homi

nes hodiè horum honorum, ac vanitatum cupidiſsimi, quod ego quantum conjicere poſſum ex animorum puſillanimitate procedere credo. Olim quippè patres noſtri qui nobilitatem coluerunt, in rebus grauiſsimis ſuum honorem collocabant: nempe illi plus honoris deferentes, qui præclariora facta feciſſet, nimirum qui plures Mauros, aut Saracenos occidiſſet, ſic enim & ipſi dicebant, *Mientras mas Moros, mas ganancia*, quoniam magnum lucrum reputabant præclara facinora gerere; & ideò alia omnia paruipendebant, nec attendebant, quo illum honoris titulo, an illuſtrem, magnificum, dominationis voce aut celſitudinis illum nuncupares: quare & ipſos Reges, nunc magnificos, nunc nobiles, nunc altitudinem, nunc mercedem, nunc vilius appellabant; quia maioribus intenti de his minimis nihil curabant. Nunc quia otium animos demiſſos, ac paruos fecit, & maiora obliti eſtis, in iſtis paruis rebus veſtrum collocatis honorem. Si te dominationis titulo aut celſitudinis debent vocare. Si epiſtola tibi miſſa non reſpondet tuæ vanitati, illam reſpuis, nec accipere dignaris: in rebus parui momenti honorari volens, qui in magnis iam defeciſti. *Vos autem nolite vocari Rabbi: vnus eſt enim magiſter veſter.* Nec hîc prohibet Dominus ne in mundo ſint magiſtri aut Doctores, cùm diſcipuli ſui magiſtri totius orbis futuri eſſent: & peculiare præmium, quod aureola dicitur, pro magiſtris ſpiritualibus eſt reſeruatum in cœlis. Sed quod hîc nos docere vult Dominus, id eſt, ſuppoſito quòd ipſe magiſter omnium magiſtrorum eſt, nemo auſus ſit ſibi hunc vſurpare titulum propter ſe, niſi quatenus miniſter ſummi magiſtri Chriſti Domini. Ità quod honor, & gloria ſui magiſterij, aut Doctoratus, ſit illius ſuperni magiſtri, à quo omnia didicimus, & accepimus omnes qui hoc officio in Eccleſia fungimur. Quod enim ego ſcio ab ipſo eſt, ſuamque ego doctrinam nõ meam doceo. Mea quidem doctrina falſa aut erronea fuiſſet, aut ſaltem nihil certi docerem, ſed opinabilia tantum vobis proponerem. Huius autem magiſtri ſcientia certiſsima, veriſsima, ac infallibilis eſt: quippè à prima, & infallibili veritate prodiens. *Omnes autem vos fratres eſtis.* Quare non debetis patrem vobis vocare ſuper terram: vnus eſt enim pater veſter qui in cœlis eſt. Fratres quidem ſumus omnes quantum ad animam: hanc enim omnes nos ab vno patre qui Deus eſt habemus, nec enim pater carnalis illam generat, ſed eam Deus de nouo creat, & ideò immortalis eſt. Fratres etiam ſumus quantum ad gratiam: hanc enim ſimiliter ab vno patre qui Deus eſt habemus, nec pater noſter carnalis illam nobis conferre poterit, ſed in illa ſpiritali regeneratione quæ fit in baptiſmo illam accipimus. Itaque in his rebus quæ ad ſalutem noſtrarum animarum attinent, nullum alium patrem habemus niſi Deum, nam in his ille ſolus officiũ patris exercet: quare bene dicit. *Et patrem nolite vocare vobis ſuper terram: vnus eſt enim pater veſter qui in cœlis eſt.* Ad negotia Regni cœleſtis peragenda, nullum alium parentem habetis niſi me. Quarè in Oratione Dominica ſic dicimus. Pater noſter qui es in cœlis, quaſi diceret ad hęc negotia cœleſtia te præcipue patrem volumus, & inuocamus: tanquam qui in hoc munus nullum alium in terris agnoſcamus. Vndè Eſai. 36. dicitur. Tu enim pater noſter, & Abraham neſciuit nos, & Iſraël ignorauit nos, tu Domine pater noſter Redemptor noſter, à ſeculo nomen tuum. Hoc eſt, quantum ad hæc dona cœleſtia elargienda, nec Abraham, nec Iſraël patres agnouimus, ſed te ſolùm qui ſolus elargiri talia munera vales. Igitur omnes fideles fratres ſumus vnius patris, ac matris filij: Dei ſcilicet, & humanitatis Chriſti, quæ tanto dolore in cruce nos peperit. Vndè Eſai. dicit: Attendite ad Abraham patrem veſtrum, & ad Saram quæ peperit vos: Attendite ad petram vnde exciſi eſtis, petra autem erat Chriſtus (ait Paulus) qui magnis ſuæ humanitatis doloribus, nos in filios Dei genuit. Quarè fratres ſimul cum illo ſumus: licet ipſe primogenitus ſit in multis fratribus, vt Paulus docet, nos autem adoptati in illo, & cohæredes eius, qui morte ſua ius ad æternam hæreditatem obtinuit, hæredes quidem Dei cohæredes autem Chriſti, ait Paulus. Et quemadmodum alij fratres ſub vmbra primogeniti proteguntur, ac viuunt: ſic & nos ſub vmbra Chriſti protegimur, & viuimus, qui tãquã primogenitus meliora ſibi accepit, ac obtinuit. Vndè & Propheta Hier. dicebat: Spiritus oris noſtri Chriſtus

Eſai.36.

Eſai 51.

1. *Cor.10.*

Rom.8.

Rom.8.

Tren. 4.

Chriſtus Dominus, ſub vmbra illius viuemus inter Gentes. Itaque fratres omnes ſumus. Secundum carnem quidem omnes homines ab vno parente originem trahimus, nempè ab Adam; ſed ſecundum ſpiritum altiorem originem ducimus, nempè à Chriſto ex regali ſanguine, ac diuina progenie, genus enim ſummus Dei, ait Paulus, & ſic tanquam fratres inuicem nos gerere debemus omnes Chriſtiani. Quare poſt reſurrectionem ſuam nos vocat fratres Dominus,

Matth.28 cùm ad Magdalenam dicit: Dic fratribus meis. Aſcendo ad Patrem meum, & patrem veſtrum, Deum meum, & Deum

Hebr.2. veſtrũ. Et ad Heb. ait Paulus. Propter quod non confunditur eos appellare fratres. Et quantum ad hanc fraternitatem omnes fideles æquales ſumus, eandemque propaginem habemus, eandem nobilitatem ſortimur ſigillis pendentibus, hoc eſt, Chriſti plagis confirmatam. Quarè etſi ſis ditior, ac potentior alio: meminiſſe tamen oportet quod frater tuus, ac proximus ille eſt per Chriſtum adoptatus, qui idem ius habet ad Regna cœlorum quod tu, in quo veræ ac perpetuæ diuitiæ ſi te ſunt. Si Moyſes dicere potuit

Exod.2. Ægyptio illi, qui rixabatur cum proximo ſuo. Quare percutis fratrem tuum. Quarè non poterimus fideles Chriſti alterutrum dicere, videntes aliquos fidelium inter ſe rixantes. Cur contra fratrem tuum inſurgis? Filij tantorum patrum qui vos inuicem deberetis diligere, cur ſicut hoſtes in alterutrum ſæuitis? Cur Chriſtiani tanquam pagani vos habetis? Hanc fraternitatem Chriſtus in mundo ſtatuit, imò ad eam faciendam venit in mundum: quam maxime Petrus Apoſtolus nobis commendat dicens. Fraternitatem diligite. Hoc eſt, hanc fraternitatem conſeruate. Et nobis mutuò dicere deberemus, quod Abraham dixit ad Loth. Ne ſit iurgium inter me, & te, & inter paſtores meos, & paſtores tuos:

Gen.13. fratres enim ſumus. Idem & fratres Ioſeph, ad inuicem dicebant. Ne occidamus eum: caro enim & frater noſter eſt. Si caro tua eſt, cur carnem tuam conſumis, ac percutis? Cur laceras carnem tuam dentibus tuis, vt dicebat Iob? Et ſic volo ego intelligere illud quod ſupra Chriſtus promiſit, nempè centum patres pro vno patre dare, & cẽtum fratres pro vno; quoniam omnes ſuos fideles fratres, & patres alterutrum fecit, vt talia officia inuicem exerceremus. Sed aduerſarius omnia in aduerſa commutauit: nam olim dicebatur Deus eſt homo homini, modo autem dicitur lupus eſt homo homini.

Alia moralitas ſeq. concio.

Tunc Ieſus locutus eſt ad turbas, & ad diſcipulos ſuos dicens. Super cathedram Moyſi. In calce præcedentis capitis interrogati Phariſæi, quid de Chriſto ſentirent, cuius eſſet filius, reſponderunt. Dauidis debere filiũ eſſe: & Dñs Ieſus, ex Pſal. 109. Quod & Dñs Dauidis ſit probauit. Quod ſi rectè attẽdimus ſcripturas, in eis Chriſtus nomini Dauidis appellatur, vt ſupra retulimus. Nã apud Hieremiam cap. 30. legimus. Non dominabuntur eis amplius alieni, ſed ſeruient Deo ſuo, & Dauid regi ſuo. Nimirum id de Chriſto intelligens. Et apud Ezechielem capit. 37. habetur. Ero eis Deus, & ſeruus meus Dauid Rex ſuper eos. Similiter Oſeæ quinto, dicitur: Quærent Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum. Sed obquam cauſam dices Chriſtus appellatur Dauid? Quoniam Dauid figura eius fuit, & fortè nullum alium inuenies, qui in tam multis typum Chriſti geſſerit, quod vel vno exemplo monſtrauimus eo quæ ad propoſitum conuenientiſsimo. Dauid etſi minimus inter fratres ſuos; tamen in Regem Iſraël, eſt vnctus: poſtquam vnctionem id de eo primum refertur, quod citaredus eſſet, & talis vt diceretur egregius pſaltes Iſraël. Pſaltes inquam, qui ſolam Dei laudem, & miſericordiam compoſitis Pſalmis, & hymnis cantare ſolitus erat ad citharam; quod tali fide ac deuotione agebat, vt diabolus ea ferre non poſſet. Quapropter cùm Rex Saul à ſpiritu nequam exagitaretur accerſitus eſt, vt pſaleret coram eo; quo pſalente leuius habebat Saul. Verùm cùm idem Saul videret Dominum eſſe cum Dauide, & Regnum illi obenturum ipſo excluſo, inuidia concitatus aduerſus eum lancea illum perforare conatus eſt, & deniq; aperto marte illum perſequi contendebat. Idem fert Chriſto Domino contigit, qui vnctus in Regem, & ſaluatorem primo cithara ſua, hoc eſt, prædicatione Euangelij, tam dulcem ſonum dedit, vt turbas ad ſe traheret per deſerta loca, & Petrus dixerit ei, Verba vitę eternę habes, &

Ezech.37.

Oſea.5.

Ioan.6.

Luc 11. mulier exclamauerit: Beatus venter qui te portauit: in ſuper & miniſtri qui ad eum comprehendendū miſsi fuerāt dixerunt. Nunquam ſic locutus eſt homo, dęmones ſuo ſonitu à corporibus expellebat, & quod maius eſt ab animabus: nam à Magdalena ſeptem expulit dæmonia. Vexabantur quidem, & Phariſæi à dæmonio, audiebant, & ipſi citharizantem Dominum ſimulabant ſe leuius ferre: videntes autem ex ipſis miraculis quod Dominus eſſet cum ipſo, ac per hoc timerent ne ipſis abiectis Chriſtus regnaret: iam necdum melius ferebant ſed in dies peiores efficiebantur, adeò vt ſæpius eum concionantem apprehendere conati ſint, de quibus omnibus ſatis in præcedentibus audiuimus. Nunc igitur Chriſtus videns ſe nihil proficere citharа ſua, hoc eſt, ſatulifera doctrina, vt nihil intentatum relinquat qui ad ſaluandos peccatores venerat; in hoc capite alia via ingreditur. Incipit enim palàm arguere impietatem, detegere technas, quibus populum ludificabant, & præterea ſæpe in obſtinatos vè horrendum intonare: non quo eos traduceret, ſed vt vel confuſi reſipiſcerent, aut ſaltem ex hoc alij mouerentur ne illorum errore & ipſi decepti perirent. Quæ vna ratio eſt quare Euangelium, etiam ab infidelibus eorum non abſtinet. Dixit ergo Dominus Ieſus diſcipulis ſuis coram turbis. Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi, omnia quæ dixerint vobis facite, ſecundùm verò opera illorum nolite facere. Hinc primum colliges locum, & dignitatem non ſanctum facere hominem, ſed mors, & vitam: quare diſtinct. 40. cap. 1. in decretis dicitur, quod Epiſcopum oportet eſſe ornatum, & hoſpitalem: Per ornamenta autem Epiſcopalia virtutes debent intelligi, quæ à Domino eis repromittuntur dum dicitur. Sacerdotes eius induantur *Pſal.* 132. ſalutari. Vndè in veteri teſtamento varijs veſtibus ex præcepto Domini ſacerdotes ornati leguntur: quia multis modis virtutum, debet ſplendere vita Pontificis, vt gradui conferat decorem quem ab eo non accipit: non enim loca ſed vita, & mores ſanctum faciunt ſacerdotem. Vndè ex officio, ſuſcepto non licentiam peccandi, ſed neceſsitatem benè viuendi ſe nouerint aſſequutos. Quod *D. Hier.* etiam patet ex Hieronymo ad Heliodorum qui ait. Non eſt facilè ſtare in loco Petri, & tenere cathedram regnantium cum Chriſto; quia hinc dicitur non ſanctorum filij ſunt qui tenent loca ſanctorum: ſed qui exercent opera eorum. Et Gregorius ait. Nos qui *D. Greg.* præſumus, non ex locorum vel generis dignitate; ſed morum nobilitate innoteſcere debemus: nec vrbium claritate ſed fidei puritate. Item hinc colligere licet ſæpe contingere, vt multi audientes concionatores prauis moribus in butos, conuertantur, & boni fiant ſimiles filijs Iacob, qui etiam ſi ex ancilla nati ſint, in Dei populum commemorantur, & æqualem cum fratribus hæreditatem accipiunt. Multi contra qui ſanctos prædicatores audiant, minimè tamen conuertantur; ſed in dies peiores fiant, ſimiles Eſau qui etſi ex libera natus malus tamen fuit.

Quæ dicunt facite. Tria genera prædicatorum ſunt, quidam qui dicunt vera, & faciunt ea quæ dicunt, & hi ſunt in primo genere quos dicit Apoſtolus duplici honore dignos habendos eſſe: & quos Chriſtus ſupra cap. 5. commendauit cum dixit. Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno cœlorum: Alij ſunt qui nec vera, nec bona prædicant, nec ea opere complent, quales ſunt hæretici: & hi omninò deteſtandi ſunt, & ab Eccleſia procul exterminandi, quoniam ſermo eorum, vt cancer ſerpit. In tertia claſſe illi ſunt qui *1. Tim. 2.* prædicant quidem vera, & ſalutifera admonent: non tamen ea opere perficiunt. Et hi licet ſint vituperandi, quia non faciunt quæ prædicant. Iuxta dictū cuiuſdam poetæ qui ſic habet.

Quæ culpa re ſoles ea tu non feceris ipſe,
Turpe eſt Doctori, cū culpa redarguit ipſum.

Quod & Paulus Romanor. 2. acriter *Rom. 2.* reprehendit. Qui prædicas non furandum furaris? Qui abominaris idolum ſacrilegium facis. Diogenes inter cætera præclare dicta, eos qui de virtute loquerentur, nec rectè viuerent: dicebat citharæ ſimiles quę ſono prodeſt alijs, cùm *Diogenes.* ipſa nec ſentiat, nec audiat quicquam. Cui *Simile.* dicto ſimile eſt illud quod Paul. 1. Corin. *1. Cor. 13.* 13. dixit, cum qui linguis hominum loquitur

loquitur & Angelorum, ſed charitate eſt deſtitutus: ſimilem eſſe cimbalo tinnienti, licet inquam hi vituperandi ſint: tamen doctrina eorum, vtpotè bona, amplectenda eſt, nam vt ait *D. Chryſ. ſimile.* Chryſoſtomus. Qui aurum quærunt, de telluris, aut arenæ vilitate nihil diſputant: ſed aurum in ſtercore inuentum auidè amplectuntur: Sic tu reiectis prauis moribus qui nihil ad te attinent; bonam eorum doctrinam amplectere. Si- *Virgilius.* cut & Virgilius cum Ennium Poetam legebat, qui inter peſsima carmina aliqua egregia dicebat, aiebat ſe margaritum in ſterquilinio quærere. Et ſi ego ſim malus propter meam fragilitatem; potero tamen *D. Hier.* rectè ſentire, & dicere de bono. Sic Hieronymus Scribens ad Pamachium de laude Virginitatis ait: Virginitatem in cœlum fero; non quia habeam, ſed quia magis miror quod non habeo. In genua, & verecunda confeſsio eſt, quo ipſe careo, id in alijs prædicare. Nunquid quia graui corpore terræ hæreo, auium non miror volatus? Nec columbam prædico, quia radit iter liquidum cæleres, nec commouet alas? Dicit ergo Dominus. Super cathedram Moyſi, &c. Quæ dicunt facite, &c. Auguſtinus lib. 4. de Doctrina *D. Aug.* Chriſtiana cap. 27. Illa cathedra (inquit) non ſua ſed Moyſi, cogebat eos bona dicere, etiam non bona facientes: Agebant ſua in vita ſua, ſed docere ſua, cathedra non permittebat aliena: Proſunt multis dicendo quæ non faciunt: prodeſſent pluribus ſi quæ dicunt facerent. Alioqui auditores non obedienter audiunt, eum qui ſe ipſe non audit. Vndè Apoſtolus *2. Tim. 5.* Timothæum inſtruens, ait. Nemo adoleſcentiam tuam contemnat. Et vt oſtenderet quomodo non contemneretur ſubdit, & ait. Forma eſto fidelibus in ſermone, conuerſatione, &c. Et libr. 2. contra literas Petiliani cap. 6. Malus homo (ait) de malo theſauro ſuo profert mala quæ ſua ſunt, at cum ſacramentum miniſtrat, non profert quod ſuum eſt, ſicut cum malus Verbum Dei prædicat audiendus eſt; quia non quod ſuum eſt prædicat. Et Hieronymus in Epiſtola ad *D. Hier.* Iulianum ait. Si dixeris me non facere quod moneo, reſpondeo quod athlætæ ſuis incitatoribus fortiores ſunt: & tamen monet debilior, vt pugnet ille qui fortior eſt. *Alligant autem onera grauia, & importabilia, & imponunt ea ſuper humeros hominum digito autem ſuo nolunt: ea mouere.* Hoc eſt, varia præcepta veluti in faces congerunt, ſiue ex ſcripturis, ſiue ex propria ſua authoritate: quia noua legis præceptis addiderunt; ſeuerè interim, & rigidæ quæ legis ſunt ab alijs exigentes, ac ſibi in omnibus multam concedentes licentiam. Duplicem ergo eorum malitiam oſtendit hic Dominus (dicit diuus Chryſoſtomus) & *D. Chry.* quia exquiſitiſsime ſuos auditores viuere cogunt, & quia ſibi licentiam latè viuendi indulgent, cùm econtra optimus Princeps in ſe auſterus alijs mitis eſſe debeat. Sic ſanè Catoſenior ſe omnibus *Catoſ.* peccantibus ignoſcere dicebat, præterquam ſibi ipſi: multum diſsimilis illi Menio; qui carpens alios ſibi condonabat omnia. Hinc Dominus apud Ezechie. *Ezech. 34.* capit. 34. aduerſus illos paſtores iraſcitur, qui nimiam ſibi indulgentes de Grege nihil curabant, niſi ſeuere eis imperare. Ait enim. Væ, paſtoribus Iſraël qui paſcebant ſemetipſos. Nonne Greges à paſtoribus paſcuntur. Lac comedebatis, lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis; Gregem autem meum non paſcebatis, quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis quod confractum eſt non alligaſtis, & quod abiectum eſt non reduxiſtis, & quod perierat non quæſiſtis, ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia. Et Eſai. cap. 3. ait Do- *Eſai. 3.* minus: Ad iudicium veniet cum ſenibus populi ſui, & principibus eius. Vos enim depaſti eſtis vineam meam, & rapina pauperis in domo veſtra: Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis dicit Dominus exercituum. Remittere de rigore legis debent aliquandò maiores, ne ſubditos tot oneribus obruant: exemplo Regis Aſueri, qui aliquando virgam auream inclinabat, quaſi parcens ſubditis, & rigorem legis ad eorum vires inclinans. Scriptum quip- *Prou. 30.* pè eſt, quod qui multum emungit elicit ſanguinem. Hinc Chryſoſtomus in *D. Chryſ.* imperfecto ſuper hunc locum ait. Si Deus benignus eſt, vt quid ſacerdos eius auſterus? Vbi enim pater familias largus eſt, diſpenſator non debet eſſe tenax. Vis

apparere sanctus? Circa tuam vitam esto austerus: circa alienam, autẽ benignus. Audiant te homines parua mandantem: & grandia videant facientem. Talis est autem sacerdos, qui sibi indulget, & ab alijs grauia exigit. Quemadmodum malus descriptor tributi in ciuitate: qui se releuat, & onerat imponentes. *Omnia autem opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus.* Omnia inquit: non hæc aut illa. Hoc vero expulit eos à charitate, & effecit vt in alieno certarent spectaculo. Nam quales quisquam deligit spectatores, talia etiam certamina suscipit hæc Chrysostomus hinc fit quod cùm hypocritæ non solùm qui spectat cor volunt suum esse spectatorem; sed homines qui exteriora tantum vident: ea opera dumtaxat vellint facere, quæ ab hominibus spectantur, qualia sunt externa, internis quæ Deus videt spretis. *Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias.* Non malum erat hoc facere cùm præcepta essent, verum illud reprehendit quod externè tantùm præseferebant mandata Dei, non autem interne habebant, non ob id facienda phylacteria, vt tantum viderentur: sed vt ad memoriam reuocaret præcepta Dei. Habemus, & nos phylacteria, hoc est, quæ admoneant nos officij nostri. Habet Episcopus mitram, baculum; annulum, pallium, &c. Habent sacerdotes tonsuram, vester sacras; ceremonias, totum quæ externum Dei cultum. Habent & religiosi sua peculiaria. Quid hæc aliud sunt, quam phylacteria? Hoc est, quæ admonere nos debent officij nostri. Id enim nomen significat, vt supra diximus. Verùm quàm pauci sunt, qui hoc in animo habeant: quod externè præseferunt. Magnificamus quidem externa hæc ac diligenter ostentamus: sed nihil eorum animo: gerimus, & tamen interim nobis vehementer placemus de absoluta iustitia. *Amant primos recubitus Incœnis.* Hoc tantum quærunt in prælaturis. Non cogitant de animarum salute, sed tantum vt alijs præsideant. Cæcissimi homines plusquam in cimerias tenebras commorantes, qui requiem quærunt in eo officio, quod maxima solicitudine indiget. *Et primas cathedras in synagogis.* Quid autem peius quam illic gloriam quærere aut pompam, vbi maxime omnium humilem esse oportet? Nempè in Synagogis, coram populo. Quid faciet populus, id videns, & audiens? *Et salutationes in foro, & vocari ab omnibus Rabbi.* Quasi soli sint honore digni aut ipsi soli sapiant, cùm hoc ipsi inimici sint apud Deum, quod sibi videntur maximi, & hoc ipso maximè desipiant, quod soli sapere videntur. Cætera satis supra explicuimus. *Qui maior est vestrum erit minister vester: qui autem se exaltauerit humiliabitur: & qui se humiliauerit exaltabitur.* Pluries hanc sententiam Dominus protulit, volens nobis maximè commendatam esse humilitatem. Rationem autem huius sententiæ D. Thomas redit 3. part. quæst. 49. arti. vltim. & est hæc. Quemadmodùm ille qui praua voluntate plus accipit quam sibi debitum est; meretur, vt ab eo auferatur, etiam quod suum est, & sibi debetur, sicuti Leuitic. 22. Iuuebat eum qui furatus esset ouem redderet quadruplum, & econtra ille qui bona voluntate plus tribuit ex suo quam debeat meretur, vt etiam ei retribuatur plusquam sibi debitum est. Sic quia superbus plusquam suum est, & ei debetur sibi vsurpat; meretur vt è suo auferatur ei, & sic humilietur, & deprimatur ab statu in quo erat. Humilis verò quia bona voluntate, etiam ex suo videtur auferre, & minus se æstimare quam sit; meretur vt supra se eleuetur, & maiora quam ipse existimat de se ei tribuantur, & ideò superbus deprimitur; humilis autem exaltatur. Secundo, quia natura loca vacua implet; nec ea finit vllo modo vacua esse: sic quia humilis omnibus bonis se ornat, & ea reddit Deo tanquam principio à quo bona cuncta procedunt; ideò Deus vacuum illum quod ipse in se effecit donis adimplet, à quibus cùm & ipse se euacuet, iterum alijs beneficijs illum afficit, & sic semper illum miris modis exaltat. Et hic pileæ ludus inter humilem, & Deum cõtingit, vt semper illi Deus dona tribuat: & ipse vicissim ea Deo reddat sicut supra cap. 3. docuimus. Vndè beata virgo dicit Deum sibi fecisse magna, ita vt omnes generationes eam beatam prædicarent. Et rationem reddit hanc? Quia respexit Deus humilitatem ancillæ suæ: Superbo verò quia se repletum putat nihil confert, ne redundet: imò illum (vt ait beata Virgo) dimittit inanem. Et etiam sic Deus facit, quia

D. Thom.

Leuit. 22.

Luc. 2.

operatur

operatur tanquam magnus hinc enim de
Psal. 94. eo Psalmista dicit. Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnes Deos; magnorum autem est res minimas eleuare, & magnas facere. Plus enim magnificentia ostenditur in hoc, quod rem minimam magnam facias: quam si magnam maiorem, effeceris. Nam hæc res antequam manum tuam adhiberes magna erat: sic ergo quia humilis se minimum facit, ad magnificentiam Dei spectat illum magnum efficere; superbum autem qui se magnum
Esai. 60. æstimat nihil facere. Hinc & apud Esai.
Psal. 112. dicitur: Minimus erit in mille. Et Psalmista ait. Quod Deus suscitat à terra inopem; & de stercore erigit pauperem: vt collocet eum cum principus, cum principibus populi sui. Quod in Moysi exemplo nobis constat. Quem cum Deus vellet mittere ad Pharaonem, vt mirabilia operaretur ante illum, & educeret populum suũ, & esset dux eius, & Moyses humiliter de se sentiens honorem illum renueret: Deus semper magis illum magnificabat, vsque dum diceret illi quod facturus il-
Exod. 7. lum esset Deum Pharaonis. Dum enim amplius se deprimit iustus, plus illum exaltat Deus donec illum Deum per participationem faciat, secundum illud. Ego di-
Psal. 81. xi dij estis. Rectè autem dicitur, qui se exaltauerit, hoc enim est proprium obiectum superbiæ. Nam obiectum superbi, non est honor aut gloria, sed ipsemet, & affectus studium officiumq; superbi totum tendit ad exaltandum se ipsum. *Et qui se humiliauerit per actiones humilitatis*: Quod si non intelligis quomodo actus virtutis sit humiliare se, oportet te discernere, & secundum ea quæ à Deo, & secundum ea quæ à te ipso habes, hoc est, secundum quod es tuus, & secundum quod es Dei. Id quod in te habes, & quod tuum est deijcere debes, & per hæc te humiliare: nam perditio tua ex te. Ea quæ sunt Dei magni extimare teneberis, propter ea gratias Deo
Oseæ. 13. referendo. Et ideò dicitur, qui se humiliauerit, id est ea quæ sui sunt: nam ea quæ ex Deo habebat Paulus magnis laudibus extollebat. Per quo Pharisæorum superbiam retundere vult Dominus, qui omnia sibi tribuebant. Vndè & subiungit. *Væ autem vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui clauditis Regnum cœlorum ante homines. Vos non intratis, nec introeuntes finitis intrare.* Væ, interiectio videtur esse comminantis de malis venturis, quemadmodum, heu, est interiectio dolentis, & hey, indignantis, vah, irridentis, & subsanantis. Licet autem interiectione hac consuetum sit vti in comminatione malorum temporalium: tamen Dominus noster non nisi in comminatione æternorum ea vsus est: eo quod illa sola habeat, vt verè mala quæ nec transeunt, nec desinunt, & animam in æternum cruciant: cætera enim damna temporalia, & transeunt, & sanantur. Sicut nec beatum quemquam prædicat Christus, nisi in ordine ad beatitudinem æternam: eo quod nulla alia meretur hoc nomen, nisi illa quæ in æternum permansura est. Sunt enim hæc ferè voces contrariæ in vsu scripturarum: vt quomodo sub nomine beatitudinis exprimitur æternorum bonorum promissio, ita hac interiectione indicetur æternorum malorum comminatio. Et si interiectionem velimus interiectioni opponere, euge, opponere poterimus ipsi, væ, nisi quod, euge, præsentis boni indicat gaudium, væ, futuri tantum mali damnationem. Aduertendum in super est, quod octies comminatur hoc, væ, Pharisæis in hoc capite, quasi hæc, væ, econtrario opponantur octo beatitudinibus. In hoc primo, væ, eis inculcat quod clauderent Regnum cœlorum alijs, cùm nec ipsi intrarent. Et hoc primum faciebant impedientes populum ne crederẽt in Iesum qui via, veritas, & vita est, & hostium per quod intratur in Regnum cœlorum: nec ipsi intrabant, quia nolebant in eum credere, secundum illud. Nunquid aliquis
Ioan. 7. ex principibus credit in eum. Hic enim mos est hæreticorum, vt propter carnales delitias Domini nostri Iesu Christi gloriam, & maiestatem negent secundum illud Iudæ. Hi enim carnem maculant:
Iudæ. quia Domini nostri Iesu Christi gloriam transferunt in luxuriam, dominationem eius spernunt, & maiestatem blasphemant: quia homines in dignitate constitutos, & publica fungentes potestate odio semper habent, sicut & Pharisæi Christum, quem populus tãquã Prophetã habebat; & ipse docebat & reprehendebat eos tanquã potestatẽ habẽs. Secũdò id faciebant falsas docendo doctrinas, de quibus supra in multis locis Dominus contra eos egit. Mos quippè hæreticorũ est, ipsas sacras scripturas ad suos sensus

1. *Mach.* 3. conuertere. Nam in libris Machabęorum legitur, quòd in libris ſacris quærebant Gẽtiles deorum ſuorum diuinationes. Sic & hæretici, & praui homines ſuos Deos, ibi quærunt. Volunt enim retorquere ſcripturam, vt videatur ſuis deſiderijs fauere: vt potè carnalis ſcripturam retorquet, vt delitijs carnis videatur fauere. Hinc Phariſæi quia auari erant, & nimis cupidi bonorum temporalium; ſcripturam ſacram ad hoc propoſitum interpretabantur, vt in hoc cap. videbimus. Secundò falſa docere procedebat in Phariſęis ex ſuperbia qua tumebant: exiſtimantes ſe Doctores eſſe populi ac Legis interpretes, & ſtandum eſſe ſuæ
2. *Tim.* 3. ſententiæ. Sic enim, & Paul. 1. Timot. 3. ait ſicut Iannes, & Mãbres reſtiterunt Moyſi: ſic & iſti reſiſtunt veritati, homines mẽte corrupti, reprobi circa fidem. Vndè autem reſiſtunt veritati, niſi inflatione tumoris ſui euntes in ventos, extollentes ſe
D. Aug. quaſi iuſtos, & magnos, vt ait Auguſtinus in contione ſecunda ſuper Pſalm. 36. Sed vltra non proficient, ait Paulus. Quoniam mendatium nullo innititur fundamẽto, ſed
Pſal. 36. de eis ſcriptum eſt Pſalmo. 36. Deficientes
Simile. quemadmodum fumus deficient. Nam ſicut fumus inflatur in globum: ſed dum aſcendit euaneſcit hinc & inde: quia vento innititur, & nõ habet ſtabile fundamẽtum: ſic hypocritæ ac hæretici, qui vanè, & abſque vlla ratione inflantur: facilè deficient, nec proficient vltra, nec ſtabile fundamẽtum collocabunt vt ibidem, ait Auguſtinus, ſed aduertẽdum quod Iannes, & Mambrę de quibus Paulus hic loquitur fuerunt magi illi? Pharaonis, qui reſiſtere voluerunt Moyſi, imitantes arte ſua magica non nulla opera quæ Moyſes virtute Dei faciebat. Sic hæretici atque hypochritæ imitantes aliqua bona opera, ex his quę iuſti virtute Dei faciunt; nituntur ſubuertere veritatem, & reſiſtere illi: ſed in ſigno tertio deficient hoc eſt, in educendo ſcinifes, qui quia parua ſunt humilitatem ſignificant, in qua iſti ſuperbi, ac tumidi deficiunt. Vel in tertio ſigno deficiunt: quia non in Spiritu
D. Aug. ſancto qui eſt tertia Trinitatis perſona operantur, ſicut iuſti & veraces. Nam & Auguſtinus dicit quod defectionem veritatis ſequitur mendax hypocriſis. Hinc & per
Hier. 23. Hierem. cap. 23. Dominus dicit ad Prophetas Iſraël, qui furantur verba mea vnuſquiſque à proximo ſuo vbi Cyprianus libr. 2.
D. Cyp. Epiſt. 3. ait. Hoc eſt, eum quis de Euangelica veritate furatur Domini verba, & facta, & corrumpit atque adulterat præcepta diuina. Furauerunt autem verba Dei Phariſæi: quoniam vſurpabant intelligentiam ſcripturarum ſibi, quaſi infallibiles magiſtri eſſent. Quod Dominus alibi improperat eis, quod tulliſſent clauem ſcientiæ Luc. 11. cùm tamen ſcriptum ſit apud *Luc.* 11.
Hier. 8. Hieremiam. Vere mendatium operatus eſt ſtylus mendax ſcribarum. *Vos non introiſtis.* Nec enim veniet in conſpectu eius omnis hypochrita, vt dicitur Iob. 13. *Væ* *Iob.* 13. *vobis Scribæ, & Phariſæi, hypochritæ, qui comeditis domos viduarum orationes longas orantes, propter hoc maius accipietis iudicium.* Hoc eſt, væ vobis qui comeditis domos viduarum. Per auaritiam, & crudelitatem illas opprimentes, ceu ab alijs derelictas, & ora tis dumtaxat per ſimulationem, vt videamini ſancti: cùm nihil minus ſitis, atque hac hypochriſi dementatis ditiores viduas, vt vltro ſua vobis dent Marc. 12. dicitur. *Marc.* 12. Qui deuorant domos viduarum, ſub obtentu prolixæ orationis. Hoc eſt, quod illo pallio volunt cooperire auaritiam ſuam dicentes, ſe multum pro eis orare, cùm tamen nec id faciant, nec id velint, ſed domos earum deuorare, hoc eſt feſtinanter earum ſaturari diuicijs. Vnde Lucas dicit: Simulantes longas orationes. Fingunt enim ſe multas horas in oratione conſumere, idque de ſe viduis mulieribus, & alijs prædicant, cùm nihil tale faciant. Domos poſuit pro opibus, & ſubſtantia, viduas pro inopibus, & ad rapinam expoſitis bonis, & ſimplicibus hominibus. Verbum autem deuorare, quod poſuerunt Marcus, & Lucas, denotat nimiam inſatiabilemq; cupiditatem feſtinationemq; qua has ſuas cupiditates exercent. Nam pedes eorum *prouer.* 1. ad malum currunt, & feſtinant, vt bibant alienum ſanguinem. In hoc autem dixit Dominus ſupra debere cognoſcere nos falſos Prophetas, nempe à fructibus eorum, hoc eſt, à finibus quos prætendunt. Nam fructus vltimum eſt quod de arbore expectatur. Si enim videris homines, qui poſtquam multum de religione promittunt, ac loquuntur confabulantes cum ſimplicibus de oratione, ac contemplatione: & poſteà marſupia, eorum exaurire: iam intelliges hunc eſſe fructum quem volebant, de quo ſupra cap. 6. *Ezech.* 1. diximus plura. Animalia quidem illa ſancta manus hominis ſub pennis habebant, in quo ſignificabatur ꝙ opera vitæ actiuæ ſub alis orationis & contemplationis etiam exercebãt: ipſi autẽ ſub alijs prolixæ orationis auaritiam ac cupiditatem prætendunt; ſumẽdo hominem in malam partem, pro eo quod carnales homines ſignificat, ſecundùm illud
1. *Cor.* 3. Pauli: Cùm ſit inter vos zelus & contentio,
Hiere. 2. nonne homines eſtis, & ſecundùm hominẽ ambulatis? contra quos Hierem. 2. dicitur: Quid niteris bonam oſtendere viam tuã ad quærendam dilectionem; quę inſuper & malitias tuas docuiſti vias tuas: & in alis tuis inuentus eſt ſanguis animarum pauperum, & innocentum. In alis tuis, ait, id eſt, in contẽplatione tua, ſumendo ſanguinem pro ſubſtantia & alimento: & Oſeæ. 4. ligabit eum
Oſeæ. 4. ſpiritus in alis ſuis, & confundetur in ſacrificijs ſuis. Et ſeptuaginta habent Sybillabitur in alis ſuis, poſtquàm cognita fuerit malitia ac cupiditas eius, & ſic confuſione repleAp*ocal.* 9 bitur. Apocalyp. 9. depingens hypocritas ac hæreticos Ioannes, eos dicit habere capillos, ſicut mulieres: quoniam cum mulieribus eſt conuerſatio illorum, ſi non voluptatis ſaltem turpis lucri gratia, vel quod communius eſſe ſolet vtrumq; prætendunt. Quare in lege veteri præcipiebatur ne indueretur vir veſte muliebri, nec mulier veſte virili. Hoc eſt ne vir, mollibus verbis, ac effœminatis, fœminas ſeducerent; illis inimgentes virorum opera, hoc eſt, vt relictis fœmineis vſibus, ſub obtentu contemplationis velint otioſè viuere & plus ſapere quam fœminas oportet ſapere, illas tanquam magiſtras audientes, & prædicantes eorũ opera & ſcripta miris mo
1. *Cor.* 14. dis extollentes: cùm tamẽ Paulus prohibuerit ne mulieres in Eccleſia loquãtur, ſed potius domi viros ſuos interrogarẽt, quaſi eorum munus non eſſet docere, hoc enim virorum eſt, ſed auſcultare & diſcere: Multa hic dicenda eſſent niſi ſupra in tractatu falſorũ prophetarum iam dicta eſſent, vide quæ ibi ex Chryſoſtomo ſuper hunc locum adduximus. *Propterea amplius accipietis iudiciũ.* Exa*Claudius Guillial.* geratio eſt pœnæ dicit Claudius Guillialdus, nam non dicit grauiter puniemini, ſed amplius, id eſt grauius & prolixius ſupplitiũ & pœnas luetis: quia pauperum expoliatores iniqui eſtis, qui non ſolũm impletis ventres veſtros facultatibus viduarũ quarum neceſsitatibus, magis ſubueniẽdum erat, verũ
D. Chryſ. etiam rem impiã prætextu religionis & longarum precum facitis: & Chryſoſt. in imperfect. ait: Ob id dupliciter rei, primum quidem pro eo quòd eſtis iniqui; alterum pro eo quòd figmentum aſſumitis ſanctitatis.

Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui circuitis mare & aridam; vt faciatis vnum proſelytum: & cùm fuerit factus facitis illum filium gehennæ duplo quã vos. Proſelytus Græcè aduenam ſeu peregrinum ſignificat. Nã qui ex Gentilitate veniebant ad Iudaiſmũ, hoc eſt abnegata & poſita Gentilitia religionem Iudaicã recipiebant ac circuncidebantur; hi proſelyti, aduenæ, & peregrini vernaculo Iudæorum vocabulo appellabantur. Hos ſuo malo exemplo faciebant hi Phariſæi damnabiles (hoc enim ſignificat filium gehennæ quaſi ad dictum punitioni) duplo magis quam illi erant. In hoc autem fiebant deteriores ſuis magiſtris, quod (vt vult Hie- *D. Hiero.*
ron.) quia relicta vera Dei religione quam ſemel ſumpſerant propter magiſtrorum ſuorum praua exempla, iterum ad idolatriam reuertebantur, & vt ait D. Petrus, Melius *2. Petr. 2.*
illis fuerat ſi viam veritatis non agnoſcerẽt: quam poſt agnitam retrocedere. Vel melius, dicuntur duplo peiores, quia ſolẽt diſcipuli malis moribus magiſtrorum inſtigati, præceptores ſuos ſuperare malitia. Quod modo in hæreticis noſtris temporibus experimur: cùm aliquos ſuis erroribus decipiant, quãto deteriores illis euadant. Vnde Chry- *D. Chryſ.*
ſoſtom. ſuper hunc locum in imperfec. dicit: Sic & nunc faciunt hæretici, ſacerdotes, aut promiſsionibus corrumpunt, aut minis terrent, non propter gloriam Dei, nec de ignorantia hominum dolentes: ſed aut propter auaritiam, aut gloriam vanam, vt videãtur aliquos potuiſſe corrigere. Sed qui propter Deum aliquem vult corrigere, aut qui propter vanitatem, ex ipſis actibus docentis oſtenditur. Quãdo enim ipſe in ſanctitate conuerſatur, cognoſce quoniam errantem propter Deum corrigere vult; ſi autem ipſe in malis verſatur, quomodo alium propter Deum corrigere valet ad bonum. Nunquid magis miſericors poteſt eſſe quis alteri quã ſibi? Aut qui ſe ipſum mergit in gurgitem peccatorum, quomodo alterum de peccatis valet eripere. *Facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.* Nam antea quidem non agnoſcebant Chriſtum, & ſic non iuſtificabantur iſti proſelyti, poſteà autem Phariſæi faciebant ipſos blaſphemare Chriſtum, & ſic duplicabatur in eis iniquitas. Nam antea non agnoſcentes Chriſtum, licet non iuſtificarẽtur, non tamen blaſphemabant Chriſtũ; poſteà verò non iuſtificabantur, & ſubinde blaſphemabant Chriſtum. Hæc Chryſoſto- *Chryſoſt.*

mus docet. Vnde & Eccleſiaſtici & monachi cauere debemus, ne eos quos ad religionẽ noſtris monitis aſciſcimus, poſteà noſtris prauis moribus deteriores reddamus. *Væ vobis duces cæci qui dicitis quicunque iurauerit in templo nihil eſt: qui autẽ iurauerit in auro templi debitor eſt. Stulti & cæci, quid enim maius eſt, aurum an templum quod ſanctificat aurum? Et quicunque iurauerit in altari nihil eſt: quicunque autem iurauerit in dono, quod eſt ſuper illud debet. Cæci quid enim maius eſt donum; an altare quod ſanctificat donum? Quicunque iurat in altari iurat in eo, & in omnibus quæ ſuper illud ſunt. Et quicunque iurauerit in templo, iurat in illo, & in illo qui habitat in ipſo. Et qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei; & in eo qui ſedet ſuper eum.* Cùm hic non nominet Phariſæos, & Scribas, vt in ſuperioribus, & in ſequentibus; veriſimile eſt hic ad ſacerdotes dirigere ſermonem ſuũ, quos dignitatis gratia non nominat; vt diſcamus etiam in vitijs carpẽdis honorẽ præſtare ſacerdotibus, ne ſi ſua delicta publicè arguantur, in contemptum populi eorum dignitas veniat. Nam hæc eorum videtur doctrina, in quorum vſus ea quæ offerebantur in templum tranſibant. Vel ob hoc eos vocat cæcos cùm in alijs dixiſſet hypocritas; eo quòd hæc eorum doctrina ex magna mentis proceſſerit cæcitate; cùm alia ferè facta ob quæ væ illis dicitur ex hypocriſi proceſſerint. Docebant autem illum qui iurauat per templum, vel per altare templi; ex vi iuramenti non teneri adimplendum iuramentum, vel ad ſoluendum quod iurauerat: ſi autem iurabat in auro templi; vel in dono quod ſuper altare offerebatur; tenebatur adimplere quod iurauerat, vt in hoc magnificarent dona & oblationes quæ offerebantur in templo, & homines eas pluris æſtimantes frequentiora, & maiora offerrent (omnia enim in ſuum cõmodum & auaritiam dirigebant). Et fortè huius cæcitatis hoc fuit motiuum, quod cùm in veteri lege præceptum eſſet, vt iurarent in nomine Domini; exiſtimarent iuramenta per creaturas facta nullam inducere obligationem; adeò, vt nec ea quæ per Hieruſalem, per templum, aut per altare fierent obligarent. Tamen ea quæ fierent per oblata Deo, ſiue in gaziphilatium tẽpli, ſiue ſuper altare, quod hæc immediatè Dei eſſent, & ſingulari ratione diuina eſſent magis quam templum & altare, quæ tantum propter oblationes Deo faciendas conſecrata erant. Itaque ſubſtantia templi apud iſtos erat materia re mota ſanctitatis; & ſimiliter altare tanquam vas longè diſtans ab obligatione quæ eſt ſancta: vtpotè quæ Deo offertur. Et quòd iſti exiſtimarent iuramẽtum per creaturas non obligare manifeſtum eſt ſupra capit. 5. vbi Dominus aduerſus eorum errorem ea tanquam vera iuramenta verat. Sed Chriſtus hunc eorum errorem confutat: eo quòd templum maius eſt auro, & altare munere oblato. Nam templum ſanctificat aurum: & non èconuerſo. Cùm enim non omne aurũ ſanctum ſit, ſed illud quod ad ornamentum eſt templi, conſequens eſt, vt ex templo ſanctitatem contrahat aurum, & non èconuerſo. Templum enim ipſum ſiue eum auro, ſiue ſine auro ſanctum eſt, & ſimile eſt de altari & dono; nam altare ſiue cum dono, ſiue ſine dono ſanctum eſt, donum autem ſanctificatur ex altari, quia non poterat niſi in altari offeri. Sed aduertendum, quòd iſti Phariſæi duo dicebant: Primum præferebant aurum templo, & oblationem altari in ſanctitate, & contra hoc proceſsit prima ratio. Secundùm quod dicebant fuit, quod iuramentum per altare, aut per templum erat nullum: & contra hoc militat ſecunda ratio: quia in iuramento per altare, clauditur iurare per oblationem, quæ ſuper illud offertur, & quia hoc verum eſt repetit quod dixerat. *Stulti & cæci quid maius eſt, donum an altare quod ſanctificat Dominum?* Nam qui iurat in altari, iurat in eo ſecundum quod exercet officium altaris. Conſtat autem officium altaris eſſe, quòd offerant ſuper eum Deo ſacrificia: iurans igitur in altari, iurat in omnibus quæ ſunt ſuper altare quatenus altare eſt, ac per hoc in oblationibus ſuper altare. Et idem dicit de templo: quia templum, vt templum habitaculum eſt & Domus Dei. Quod autem dicitur, & quĩ iurat in cœlo iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper eum: vult nos docere q̃ non ſolũ iurare per tẽplum & altare quæ immediatam habent relationem Dei, eſt verè iurare: ſed etiam iurare per creaturas quæ nõ immediatè, ſed per media quædam dicũtur Dei. Cœlum enim ſecundum ſe ipſum res naturalis eſt, ſed vt induit rationem ſedis diuinæ, ingreditur ordinem diuinorum, & ratione huius intelligitur aſſumi iuramentum. Et ratio huius fundatur ſuper naturam iuramenti. Nam iurare eſt inuocare in teſtem Deum, ac per hoc quicunque iurat

iurat conuincitur ex hoc quod iurat, quod Deum inuocat in teſtem. Quare per quamcunq; rem iuret vtitur illa re, vt diuina eſt, vt Dei eſt, vt Deus in illa, ſemper illã, ex illa ſeu cum illa teſtis ſit. Qua ratione iurare per creaturas eſt obligatorium, ſed de hoc ſupra cap. 5. plura dicta ſunt. *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum: & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium & miſericordiam, & fidem, hæc oportuit facere, & illa non omittere, duces cæci excolentes culicem camelum autem deglutientes.* Decimare poteſt ſumi & pro hoc quod eſt dare decimas & accipere. In hac ſecunda ſignificatione intelligit hunc
D. Hiero. locum D. Hieron. Quod Phariſæi eſſent nimis rigidi in exigendis decimis etiam de minimis, & quæ ſecundum legem non debebãtur extorquentes eas. Sed quoniam Phariſæi potius exoluebant quam accipiebãt de-
Luc. 10. cimas, vt Luc. 10. dicebat ille Phariſæus decimas do omnium quæ poſſideo, ideò in ſecundo ſenſu hic accipi debet, pro eo quòd eſt decimas ſoluere. Ex minimis enim iſti illas exoluebant, vt viderentur magni obſeruatores legis, vt per hoc viderentur dice-
D. Chryſ. re omnes, vt ait Chryſoſt. Vides quomodo omnium rerum ſuarum decimas offerre non prætermittunt: quia etiam contemptibiliũ olerum decimas dare non negligunt? Putas quomodo ſecundũ omnia Dei præcepta vita eorum eſt cõſummata, vt nec in modicis his negligere acquieſcant? Quod non erat verum, nam minimarum quidem rerũ decimas offerebant oſtendendæ religionis gratia, iudicijs autem erant iniuſti, in fratres ſine miſericordia, in Deum ſemper increduli. Hoc enim eſt quòd Dominus ſubintulit. Et relinquitis quæ grauiora ſunt legis, iudicium & miſericordiam, & fidem. Iudicium eſt in his quæ ſunt ad alterum. Facere iudiciũ eſt iuſtè ſe habere erga proximos. Nam ſecundùm Scripturæ phraſim iudicium pro iuſtitia ſumitur; quoniam in ſcripturis facere iudicium & iuſtitiam eſt iuſtè, & cum æquita-
Pſal. 118. te cõuerſari: ſecundùm illud Pſalmiſtæ. Feci iudicium & iuſtitiam, non tradas me calumniantibus me. Hoc eſt, quoniam æquè, & iuſtè cum omnibus hominibus conuerſatus ſum: petò vt non tradas me his qui iniuria afficere me volunt. *Et miſericordiam*, videlicet, in his quæ ſunt neceſſaria, licet nõ debita pauperibus ex iuſtitia, ſed ex charitate. Acſi diceret relinquitis & iuſtitiã & miſericordiam, quæ debetis proximo, alterum ex iuſtitia, alterum ex charitate. Vnde apud Lucam, cap. xi. dicit: Relinquitis charitatem *Luc. 11.* Dei & fidem, vel ſumendo eam pro veritate quæ in dictis & factis ſeruari debet, vel pro fide quæ Deo debetur: tanquam obijciens illis, quod nec Deo, nec hominibus fidem ſeruarent. Quare Lucas charitatem cũ fide iungit: tanquam vtriuſq; eſſent violatores, ac proinde eorum nem virtutis ſubſtantiam violarent, quæ in fide, quæ per dilectionem operatur conſiſtit. Sed hic quæri poteſt, an hæc minima decimare tenerentur ex præceptо legis, ſcilicet, omnia olera, *Cominos, yeruabuena, y eneldo*: hæc enim olera nomina hæc ſignificant. Nam cùm hic dicat Dominus, Oportet illa nõ omittere, videtur quod ad id tenerentur. Nihilominus dicendũ videtur, non hæc minima præcipere legẽ ſoluere. Nam Leuit. 27. exprimuntur certæ ſpe- *Leuit. 27.*
eies de quibus debebantur decimæ. Primò de pomis arborum, ſiue de frugibus; ſecundò de animalibus, quæ ſub virga paſtorum trãſeunt; tertiò de area vel de torculari in quo includitur frumentum, vinum, & oleũ; nec vllam olerum videtur facere mentionẽ. Imò apud Hebræos de ſeminibus agri dicitur quod ſoluantur decimæ, non de ſeminibus hortorum: ſed de illis, qui cum copia prouẽniunt; nam pro his minimis poterant Leuitæ habere hortos, qui ea producerent. Vnde veriſimile eſt ſecundùm legem non teneri ad ſoluendas decimas horum olerum; ſed Phariſæos harum ſolutionem veluti neceſſariam obſeruaſſe volentes videri exacti legis obſeruatores, quia Leuit. 27. & alijs locis videtur requirere decimas omnium ex ſemine terræ prouenientium. Quapropter Dominus hic ſignificare fortè voluit hoc eſſe Phariſæorum inſtitutum, non legis præceptum: ſicut & ablutionem manuum & talium. Nec obſtat, quòd Dominus dicat hæc oportuit facere, & illa non omittere: nam demõſtratiuum illa, referri poteſt non ad oleum decimationem, ſed ſimpliciter ad decimationem, vt ſit ſenſus. Antè omnia oportuit hęc grauiora legis facere: & tamen interim non omittere decimationem. Aut ſecundò oportebat poſitũ fuit pro cõueniebat, vt intelligatur Dominus olerũ decimationem approbaſſe, vt quæ legi eſſet conſentanea, & ſi non eſſet neceſſaria. Vel loquitur ſecundùm illorum opinionem; qui exiſtimabant etiam de oleribus debere dari decimas, quæ opinio non contemnenda erat. Acſi diceret: Hæc deberetis facere: deinde ſi vobis viſum fuerit,

rit, etiam minima olera decimare. Secundò quæri poterat an solutio decimarum sit de iure diuino, nisi quæstio hæc apud Theologos agitata fuisset, & quod probabilius est teneri homines de iure diuino, ac naturali, sacerdotes pascere; & ideò aliqua soluere ibi-lis. Quoad quo tam esse nunc de iure humano Ecclesiastico; sicut olim fuerit de iure diuino positiuo, licet fuerit antiquus mos soluendi decimas, vt patet ex voto quod Iacob edidit de exoluendis decimis & hostijs pacificis, & Abraham decimas soluit Melchisedech, qui sacerdos Dei erat: nam id gentibus apud quas vluebant moris erat decimas suas dijs ac sacerdotibus exhibere. Apud Romanos hic mos fuit: nam ex antiquissimo vsu locupletes ac nobiles decimas Herculi offerebant, & Lucullus quia hunc morem seruauit ditior factus est. Postea (vt Festus refert) Cyrus etiam Rex Persarum victis lydis decimam prædæ dedit ioui, vt testatur Herodotus, & Liberum patrem qui Bacchus dicitur post deuictos Scythas alios que populos magno ioui primitias obtulisse, scribit Ouidius lib. 3. factorum his verbis:

Te memorat gange totoq; Oriente subacto,
Primitias magno sepositisse Ioui.

Sed hæc relinquenda modo Theologis censeo. Id autem quod addit Dominus, hæc oportuit facere, & illa non omittere, ad id attinet quod Deus non vult etiam minora religionis, ac sanctitatis exercitia tollere; sed ne in illis sic insistamus, vt maiora obliuiscamur, potius autem maiora exercenda sunt, & hæc minora post illa habenda. Vnde Chrysostom. in imperfec. homil. 44. super hunc locum, sic ait: Quoniam à modicis quidem delictis se abstinebāt Pharisæi quæ fieri solent ex decimis non oblatis, magnā autem mala alacriter committebant, qualia sunt iniustum iudicium iudicare, in proximos suos odia exercere, in Deum incredulū esse, in causa autem Pharisæorum illorum cadunt multi & nunc, qui videntur quidem Ecclesiam honorare, pauperes consolari, in iudicio autem sedentes, aut secundùm personarum acceptionem iudicant, aut secundùm differentiam munerum inter se ipsos lites quotidianas exercent, & odia sine fine; præponentes semper auaritiam charitati; in fide autem semper infirmi sunt: quia inter Christianos, & hæreticos nullam differentiam arbitrantur, sicut & meretrix mulier adulterum ipsum putat & virum, & ipsi quidem hypocritæ sunt, & culices liquant, non dicum repellentes peccatum, & camelū glutiunt maxima & pessima cōmittentes. Nūc veniamus ad sacerdotes. Scimus quia seruare iustitiā, & facere misericordiam, & habere fidem propter gloriam suam Deus mandauit; decimas autem offerre Deo propter vtilitatem sacerdotum; vt sacerdotes quidē populo in spiritualibus obsequantur, populi autem in carnalibus sacerdotibus subministrarent. Sacerdotes ergo auaritia pleni si quis de populo decimas nō obtulisset, ita eū corripiebant quasi magnum crimē fecisset: quia decimam alicuius rei, vel saltem minimæ non obtulisset. Si quis autem de populo in Deum peccabat, aut ledebat aliquem, aut aliquid tale faciebat; nemo curabat corripere eum quasi nullam culpā fecisset; quia in Deum peccabat, & de suo quidem lucro solicitè agebant, de gloria autem Dei, & salute hominum negligebant. Et ideò dicit de eis: Væ vobis qui decimas etiā de rebus minimis exigitis à populo: & misericordiā, & iustitiam non facientes populum non admonetis. Sic enim & modo fit. Ecce enim Episcopus si debitum honorem non acceperit à præsbytero, aut præsbyter si non acceperit à diacono, aut diaconus à lectore, irascitur, & turbatur. Si autē viderit, aut Episcopus præsbyterum, aut præsbyter diaconum circa Ecclesiæ obsequium non permanentem, aut alias peccantem in Deum; neque irascitur, neq; curat: quia omnes quidem de honore suo solliciti sunt, de honore autem Dei nullus. Et portiones quisque suas secundum dignitatem suam vigilanter aspiciunt, & defendunt; & secundum dignitatem suam curam impendere circa obsequiū Ecclesiæ nō attendunt. Si populus decimas non obtulerit, murmurant omnes; & si peccantem populum viderit nemo murmurat cōtra eum. Quam compendiosè in tribus his complexus est & conditiones hominum, & quæ necessaria sunt hominibus ad salutem. Omnes enim homines, aut iudices sunt, siue spirituales, siue mundiales; aut sub iudicibus sunt, & omnibus generaliter hominibus, tàm iudicibus, quàm his qui iudicantur duo hæc necessaria sunt ad salutē, fides vera & opera bona. Dicens ergo iudicium, retigit eos qui iudicant, siue mundiales iudices, qui præsunt mundo, siue spirituales, qui præsident Ecclesijs, vt iustum iudicium iudicet. Hæc est enim eorum prima iustitia, vt si verè aut iudices mundiales loquuntur iustitiam, aut iudices spirituales si verè loquūtur iustitiā in

Ecclesia,

Genes. 14

D. Chryso.

Ecclesia, per hoc ostenditur si iustè iudicarint dicente Propheta: Si verè vtique iustitiam loquimini, rectè iudicate filij hominū. Si autem nō iudicarint iustum iudiciū, non in veritate loquuntur iustitiam, sed in labijs tantum. Dicens autem fidem, admonet omnes in fide viuere Dei. Dicens verò misericordiam, conuersationem verā omnibus prædicauit. Nam siue abstinentia à malis, siue opus bonarum rerum per misericordiam cōseruatur. Nam & non facere homini quæ pati non vult; & facere quæ sibi fieri vult, vtrumque misericordiæ est. De his etiam D. Bernard. dicit: Optimi videlicet, æstimatores rerum, qui magnā de minimis, & nullam penitus, vel paruam de maximis curam gerunt. Cadit asina & habet subleuantem; perit anima & non est qui recogitat in corde suo? Quod & Dominus Luc. 14. his verbis insinuat dicens: Cuius vestrum bos, aut asinus cadit in foueam, & non extrahit eum continuò die Sabbathi? Hanc autem filiam Abrahæ non oportuit soluere à vinculo isto die? Vbi & obseruandum est humanum ingenium cùm ad veram iustitiam ob amorē sui peruenire nequit: sibi aliqua deligit, quibus iustitiam falsò ostendit, sicut qui diligit aurum, & non habet aurum verū, falsò vtitur pro vero, *Aun con el oropel se huelga*. Rectè ergo dicit eis Dominus quod propter hæc minima reliquissent quæ grauiora sunt legis, iudicium scilicet, & misericordiam, & fidem. Vndè & Mich. 6. dicit Dominus: Indicabo tibi homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te. Vtiq; facere iudicium, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo. Cùm bonum sit quod omnia appetunt adeò quod nisi sub ratione boni nihil possit velle appetitus hominis; opus fuit indicare illi quid esset bonum appetendum. Quid enim iniquius esse potest; quam appetitu boni in malū vti. Et quia isti Pharisæi in sola exteriori iustitia bonum esse existimabāt, hoc est, in sacrificijs, quæ exterius Deo offerebāt, ideò subdit, & quid Dominus requirat à te. Acsi diceret, creatus es à Deo, & aliquod officium habeat necesse est, q̄ à te requirat qui creauit te. Hoc tibi nunc indicabo, vtique facere iudiciū, tu aliquid extra te offerebas; Deus autem quærit te offer illi cor mundum contritum, & humiliatum. Augustin. sermo. 236. de tempore. Quærebas (inquit) quid offerres pro te, offer te. Quid enim Dominus quærit à te, nisi te? quia in omni creatura terrena nihil melius fecit te, quærit te à te, quia tu perdideras te. Iudicium autem facere, idem est quod iudicare, sic enim Ioan. 5. legimus potestatem dedit ei iudiciū facere: quia filius hominis est. Et. 2. Reg. 8. dicitur: Faciebat Dauid iudiciū & iustitiam in omni populo, &. 3. Reg. 10. Et constituit te Regē, vt faceres iudicium & iustitiam. Verumtamen iudicium facere est etiam punire; nam hoc iudicium consequitur, vt Exod. 12. dicitur: Cunctis dijs Ægypti faciam iudicia. Et Psalmo. 9. Cognoscetur Dominus iudicia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Iudicia enim dicit quoniam de multis erant iudicia sumenda. Iudicare autem est ius suū vnicuiq; tribuere, hoc enim primò à peccatore exigitur: vt ipse arbiter, sedeat & se ipsum iudicet, vt non iudicetur à Domino. Iudicet se, damnet vitam priorem, reddat Deum quod suum est, compenset veteres iniurias lamentis pœnitētiæ, reddat Deo honorem, sibi confusionē & ignominiā. Sicut, ait sanctus Daniel. 9. Tibi Domine iustitia, nobis autem cōfusio faciei. Id docet D. August. serm. 236. de tempore: Si autem facias quod iusit inuenit in te iudicium & iustitiā; iudiciū primò in te ipso, iustitiam ad proximum. Vide quomodo iudiciū in te ipso, vt displiceas tibi quod eras, & potis esse quòd non eras. Iudiciū, inquam; de te ipso, in te ipso, sine acceptione personæ tuæ: vt nō parcas peccatis, nec ideò tibi placeāt, quia tu facis, nec te laudes in bonis tuis, & Deum accuses in malis tuis; hoc enim est peruersum iudicium, & ideò nec iudiciū. Cùm tibi ergo peruersus displicueris, teq; illo qui creauit adiuuante correxeris: rectus seruabis iustitiam. Puniat etiam in se voluntatem peccandi, per contritionem, & confessionem, gemitibus, atq; doloribus & operibus satisfactorijs. Sic enim, & tunc illud dicere poterit: Feci iudicium & iustitiam: non tradas me calumniantibus me. Hoc est, vnum quod Deus vult in nobis. Aliud est diligere misericordiam: nam non fauenda tantū misericordia est, sed etiā diligenda. Quod enim diligimus promptius faciemus, atque hilarius. Talem vult misericordiam Paulus cum. 2. Corinth. ait. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate, Hilarem enim datorem diligit Deus. Meritò autem post facere iudiciū, adijcitur diligere misericordiam: multū enim misericordia iuuat pœnitentiā, & quasi pennis quibusdam eam tollit in cœlum, vt docet

Chrysost.

Psal. 57.

D. Bern.

Luc. 14.

Mich. 6.

D. Aug.

Ioann. 5.

2. Reg. 8.

3. Reg. 10.

Exod. 12.

Psal. 9.

Daniel. 9.

D. Aug.

Psal. 118.

2. Cor. 9.

D. Chryſ. Chryſoſtom. homil. 5. de pœnitentia. Nam
Pſal. 40. Pſal. 40. multis benedictionib⁹ repletur vir miſericors, cum dicitur, Beatus qui intelligit ſuper egenum, & pauperem, in die mala liberabit eũ Dominus, Dominus conſeruet eũ, & viuificet eum, & beatum faciat eũ in terra, & non tradat eum in manibus inimicorũ eius. Et ſolicitum ambulare cùm Deo tuo, Hoc eſt, amicè illi adhærere & placere quod
Amos. 3. ex illo. Amos. 3. colligitur, vbi ait: Nunquid
Hebr. 11. ambulabunt duo pariter, niſi cõuenerit eis? Et Paulus Hebr. 11. Henoch, ait, antè tranſlationem teſtimoniũ habuit placuiſſe Deo. Et tamẽ in Scriptura nullum aliud teſtimonium habemus, ꝙ Henoch placuerit Deo, niſi illud. Et ambulauit Henoch cum Deo, & Paulus interpretatus eſt; illud ſuiſſe placuiſſe Deo, vt nos docuimus in cõmentarijs noſtris ſuper Pſal. 118. Et ad Abraham dixit
Gen. 17. Dominus: Ambula coram me, & eſto perfectus, hoc eſt, adhære mihi, & eris perfectus. Hoc autem cum ſolicitudine quærendũ
Hebr. 9. eſt, vt Paulus ad Hebr. 9. nos hortatur dicẽs: Cupimus autem vnumquemq; veſtrum eandem oſtentare ſolicitudinem (qualem ſcilicet, hactenus oſtendiſtis) ad expletionem ſpei vſq; in finem, vt non ſegnes efficiamini verùm imitatores eorum, qui fide & patientia hæreditabunt promiſſiones. Rectè ergo dicit eis dominus. Hæc oportuit facere quæ maiora ſunt: ſed non ob hoc illa minora omittenda ſunt, niſi quando impedimẽto fuerint maioribus. Nam iuſtus ſolicitius interiora procurat bona, nec tamen ob id abijcit exteriora, cùm de ſancta muliere, hoc eſt,
Prouer 3. anima deuota ſcriptum ſit. Quæ fiuit lanam & linum, & per linum quæ interiora veſtit bona animæ, per lanam qua exteriora cooperiuntur externæ actiones ſignificantur, vtraſq; ergo ſedula anima quærere debet. *Cæci & duces Cæcorũ excolãtes culicẽ camelum autem deglutientes.* Hoc eſt, ſummam diligentiam adhibentes ad hæc minora, cùm interim maiora deglutiatis. Solemus enim culices à phyalis remouere, vel minimo digito, vel fragmento panis: qui autem per linteũ colat vinum, vt culicem nõ deglutiat: magnam ad hoc adhibet curam. Sic iſti de minimis maximè curabãt, & nihil de magnis ſolliciti erant: ſed magna peccata per camelũ gibboſum ſignificata deglutiebant, hoc eſt, abſque vllo timore cõmittentes ea. Nam qui aliquam rem deglutit facilè eam ad interiora trajicit. Aliud eſt autem comedere peccatum, aliud eſt deglutire illud. Qui enim peccatum comedit prius maſticat illud, hoc eſt, detinet ſe timens malum perpetrare aliquibus bonis conſiderationibus, hic & hinc voluendo, & timendo, ſed tamen victus paſſione cõmittit illud: qui verò illud deglutit, aut bibit, abſque vllo metu facilè & ſubitò quælibet cõmittit facinora. Contra quos Iob *Iob. 15.* dicebat: Qui bibunt quaſi aquam iniquitatẽ, ſic ſunt qui minima curant, & maxima negligunt. Imò & deglutiunt, nam qui deglutit id facit ne fortè li in ore volum detinuerit impediatur ab ẽdendo illud: ſic qui facilè ablq; vlla conſideratione peccant, id faciunt maximo deſiderio peccandi, ne interim aliquid à fruenda voluptate eos intercipiat. Quia minima maſticant maxima deglutiunt, homines nimiũ ſcrupuloſi in rebus parui momenti, cùm de magnis peccatis nil curent, de quibus alius Euangeliſta dicit. Liquantes culicem, id enim liquamus quod in ore detinemus, vt liquefiat; id autem deglutimus, cùm cito deuoramus *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ qui mundatis quod foris eſt calicis & paropſidis; intus autem pleni eſtis rapina & immunditia.* Multa quidem Moyſes & varia de expiandis, & lauandis corporibus, veſtibus, vaſis præcepit, non tamen, vt hæc externa duntaxat quæreret Deus, ſed vt vel per externa diſcerent quãta munditia eos deceret & innocentia, qui in Dei populo coram oculis Dei verſantur. Hinc toties repetit. Sancti eſtotè: quoniam ego ſanctus ſum. Et iterum, docebitis filios Iſraël, vt caueant immunditias Leui. 19. c. 15. *Leuit. 19.* Quemadmodum enim qui ſeruo abluẽdum culicem cõmittit; omnium maximè intẽdit ac vult, vt inter nè mũdetur, etiam ſi verbis non exprimat. Sic Deus per externos huiuſmodi ritus purificationis omnium maximè quærebat mentis purificationem: quemadmodum & noſtræ ceremoniæ maximè ad id inſtitutæ ſunt; vt admoneant eorum quæ ſpiritualiter à nobis exigit Deus. Phariſæi autem ſolam literam legis ſequentes ſpiritũq; negligentes: varijs vrebantur purificationibus. Non enim manducabant, niſi lotis manibus. Hoc igitur arguit Chriſtus. *Væ, inquit, vobis qui mundatis quod exterius eſt calicis.* Quaſi dicat, Creditis vos inquinari ſi biberitis ex illo calice, & puri vobis videmini ſi calix ſimul & quod in illo eſt fraude partũ ſit, vel rapina. Nitet externè corpus, atq; interim potior veſtri pars illota ſordibus ſcatet Deo abominabilis. Si placet puritas cur nõ totum hominem purum reditis? Nonne qui corpus

corpus creauit, idẽ creauit, & animam? Verũ pareat priorem eſſe curã eius partis, quę potior eſt. Igitur hæc exterior lotio in comparatione ad interiorem vituperatur. Quid
Eſai. 3. enim prodeſt mundum habere vas, ſi quod in eo continetur ſpurcitia eſt? Si autem animam quam continebat vas corporis habebant immundam plenam rapinis, ſecundũ illud, Rapina pauperis in domo veſtra. Et
Nahũ. 2. Nah. 2. Impleuit præda ſpeluncas ſuas, & cubile ſuum rapina. Vnde dicit. *Intus autẽ pleni eſtis rapina, & immunditia:* carnalis, ſcilicet, quia dicebant legẽ non prohibere animum, ſed manum. Vnde Ezechiel. 14. dici-
Ezech. 14. tur, Fili hominis viri iſti poſuerunt immun-
Daniel. 13 ditias in corde ſuo. Et Daniel. 13. Concupiſcentia ſubuertit cor tuum. *Phariſæe cæce mũda prius quod intus eſt calicis & paropſidis, vt fiat quod foris eſt mundum.* Verbis docuit Chriſtus vbi incipienda ſit vera purificatio, nẽpè in interiori homine, in ea ſcilicet, parte qua ad imaginem Dei creati ſumus: hinc
Matth. 5. Chriſtus Matthæi. 5. Beati mundi corde, &
Eſai. 1. Eſai. cap. 1. Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis
Hierem. 4 meis. Et Hierem. 4. Circuncidite præputiũ
Ibidem. cordis veſtri. Et alibi, Hieruſalem laua à malitia cor tuum, ſed de hac cordis munditia plura dicta ſunt c. 5. & 12. *Munda prius quod*
D. Hiero. *intus eſt.* Nam, vt ait Hieron. ad Pamachium
Simile. & Occeanũ tomo. 4. Vaſa limo plena liquorem puri elementi recipere, & continere nõ poſſunt. Ager ſpinoſus niſi ante cultoris labore fuerit extirpatus, non nutrit in ſe iacta ſemina, ſed ſuffocat. Ita animus ſecularibus ſolicitudinibus plenus, & illecebris, verbum non poteſt ſuſtinere diuinum, niſi prius mundauerit cor ab eis. Non eſt fidelis medicus qui ante digeſtam putredinem ſuperducit vulneri cicatricem, &c. *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris apparent hominibus ſpecioſa, intus autem plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia. Sic & vos à foris quidem parctis hominibus iuſti, intus autẽ pleni eſtis hypocriſi & iniquitate.* Hæc eſt differentia inter iuſtos & hypocritas, quòd iuſti ornatũ ſuũ intus in anima habẽt, ſic enim
Pſal. 44. & Pſal. 44. de anima iuſti dicitur: Adſtitit regina (Eccleſia ſcilicet, bonorum) â dextris tuis in veſtitu deaurato circundata varietate. Et paulò ante dixerat. Myrrha, & gutta, & caſſia à veſtimentis tuis, à domibus eburneis. Et poſteà: Omnis gloria eius ab intus. Vides ornatum Eccleſię primò foris deaurata eſt aureis fimbrijs, & varijs intexta coloribus. Licet enim in ea variarũ fulgor gratiarum, deinde aromatibus fluunt veſtes eius bonum odorem alijs ingerunt, intus verò omnis gloria eius, in corde, ſcilicet, puro, & conſcientia bona, & fide nõ ficta. Niſi enim hęc gloria intus fuerit, tuo periculo veniſti ad nuptias: ècontrà verò hypocritarum ornatus nil aliud eſt quàm externa dealbatio. Vnde Paul. Acto. 23. dicit ad quendam hypocri-
Act. 23. tã. Percutiet te Deus, paries dealbate: Quare apud Ezechiel. cùm præcepiſſet ei Deus
Ezech. 8. cap. 8. vt foderet parietem templi, plenum abominationibus reperit illud. Secũdò differunt iuſti, & hypocritæ, quòd illi ſunt templum Dei, nam ad bonos dicit Apoſtolus.
1. Cor. 3. Neſcitis, quia templum Dei eſtis, & Spiritus ſanctus habitat in vobis? Hypocritę autẽ ſunt ſepulchra mortuorum. Tũ, quia habent animam peccatis mortuam: tum, quia nil niſi fœtidũ ex eis prouenit. Ex corde (inquit Dominus) exeunt cogitationes malę, furta, homicidia, &c. & Pſal. 13. Sepulchrum patẽs
Pſal. 13. eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant, &c. Quare & hic ſubiungit Dominus dicens. Intus autem plena ſunt oſſibus mortuorum. Per quæ ſignificatur robur ad peccandum, & duri cordis obſtinatio. Vnde Ezech. 23. dicitur: Iniquitates eorum in oſſibus eorum. Hoc eſt, habent confirmatã malitiam, obduratam & ſigillatã in oſſibus. Si-
Simile. cut quando febris & malus humor vſq; ad oſſa penetrat, confirmatus morbus & incurabilis eſt. *Et omni ſpurcitia.* Sicut Eſai. 14.
Eſai. 14. dicitur, Tu proiectus es de ſepulchro tuo: ſicut ſanie pollutus & inuolutus. Significatur etiam per hoc, quòd hac exteriori ſimulatione ſanctitatis & laude hominum, quam per illam aucupabãtur, celabant peccata ſua, non ſolùm hominibus, verùm ſibiipſis, & Deo. Exiſtimabant enim in veritate ſe ſanctos eſſe: quia alij eos tanquam iuſtos venerabantur. Quare Gregor. 4. Moral. cap. 14.
D. Greg. ait. Hypocritæ non de ſuis operibus retributiones perpetuas, ſed tranſitorios fauores quærunt, & tamen, quia quaſi ſanctos laudari ſe audiunt, eſſe ſe veraciter ſanctos arbitrantur. Et quanto ſe ex multorum æſtimatione irreprehenſibiles putant; tanto diem iudicij ſecurius expectant. De quibus dicitur Amos. 5. Væ deſiderantibus diem Do-
Amos. 5. mini. Et quia hypocritæ omnia ſua occultè faciunt, & quaſi ſub vmbra ſepulchri; tamẽ Dei opera in luce fieri debent: ſic enim D. Auguſt. explicans illud Pſalm. 18. In ſole
Pſal. 18. poſuit

posuit tabernaculum suum, ait, In manifestatione vult Ecclesiam suam non in occulto, nō velut operta, ne fortè fiat, sicut operta super greges hæreticorum. Quare cùm
Exc. 11. Dominus Lazarum suscitauit, præcepit vt lapis tolleretur; nec enim sub hominum laude, aut propria ignorantia debet delitescere peccator; sed foras per confessionē, & sui ipsius cognitionē prodire, ne se ipsum ac Deum fallere præsumat. *Sic & vos (subinfert Dominus) à foris quidem apparetis hominibus iusti: intus autem pleni estis hypocrisi, & iniquitate.* Nā licet hypocrisi in exteriori apparentia consistat, tamen si non prodit ex intentione decipiendi, hypocrisis non est.
2. Time. 3. Quare dicit eos intus plenas hypocrisi: hinc Pau. 2. Timot. 3. ait: Erunt homines amantes se ipsos, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et 1. Timoth. 4. Spiritus manifestè dicit, quòd in
1. Time. 4 nouissimis diebus discedent quidam à fide attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dęmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium. *Et iniquitate.* Vt Ezech. 7. dicitur:
Psal. 72. Ciuitas plena iniquitate. Et Psal. 72. Prodijt quasi ex ad ipe iniquitas eorum. Nam quemadmodum adeps in oculto est, ex quo crassities eliquatur; sic ex malitia quam isti gerebāt in corde, tot extrinsecus mala prodibant. Quò contrà iusti exterius horridi, interius autem nitidi sunt. De quibus in Cā
Cant. 1. tic. c. 1. Nigra sum, sed formosa sicut tabernacula cædar, sicut pelles Salomonis. Tabernacula quippè cædar intus pulchra, sed extra horrida erant: & pelles quas fecit Salomon ad tegendam arcam intus erant auratę & fulgentes gemmis & extra deformes, & rigidæ hæc omnia D. Chrysostom. homil. 45. imperfec. His verbis videtur docere super hunc locum. Meritò inquiens iustorum corpora tēpla dicūtur, quia anima in corpore iusti dominatur & regnat quasi Deus in templo, vel certè quia ipse Deus in corporibus habitat iustis. Corpora autem peccatorum sepulchra dicuntur mortuorum: quia anima mortua est in corpore peccatoris, nec enim viuens putanda est quæ nihil viuum, aut spirituale agit in corpore. Vel quia mors ipsa habitat in corporibus peccatorum. Sicut ergo sepulchrum quandiu quidem clausum est pulchrum videtur à foris, si verò fuerit apertum horribile est. Sic & simulatores bonorum quandiu quidem non cognoscantur laudabiles sunt: cùm autem cogniti fuerint inueniuntur abominabiles. Dicito mihi, ô hypocrita, si bonum est esse bonum, vt quid non vis esse quòd vis apparere? Si vero malum est esse malum; vt quid vis esse quòd non vis apparere? Nam quòd turpe est apparere, formosiùs est esse? Ergo aut esto quòd appares, aut appare quòd es: quia manifestum malum à sapientibus non facilè reprehenditur, dum insania æstimatur. Ego credo quòd illud, nam quòd turpe est apparere formosiùs est esse, debeat legi interroganter: sic num quòd turpe est apparere formosius est esse? Alias fateor me hoc dictum non intelligere. *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine Prophetarum, itaque testimonio estis vobis metipsis: quia filij estis eorum qui Prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ.* Hic meritò dubitatur, cur Dominus interminetur his qui ædificant sepulchra Prophetarum, & qui dicunt, fuissemus in diebus patrum nostrorum non essemus socij in sanguine prophetarum: cum nullum horum malum sit, sed potius bonum & optimum. Titelmanus dicit, quòd pon- *Titelmanus.*
dus maledictionis non cadit super hæc, sed suspēditur vsq; ad illa verba, & vos implete mensuram patrum vestrorum. Nam propter hoc ventura era super illos maledictio: quia malitiam præcedentium patrum erant consumaturi. Vnde & infert: Serpentes genimina viperarum. Sed hæc interpretatio duriuscula apparet, cùm litera apertè aliud videatur sonare: nam illud, væ, super omnia, quæ sequuntur cadit. Ideo dicendum cū Ian- *Ianſen.*
senio, cap. 84. concordiæ, quòd duplici intētione ædificātur sepulchra, vel in honorē mortuorum, vel in memoriam eorū qui occiderunt eos, vt sepulchra victores faciunt in locis, vbi consequuti sunt victoriam, sic Ioab congessit acerbum magnum lapidū super corpus Absalon in memoriam victoriæ *2. Reg. 18.*
suæ contra eum. Igitur Pharisæi isti per hypocrisim ædificabāt hæc sepulchra prophetarum, non ea intentione, vt honorarent eos, sed vt populus intelligeret eos non approbare facta patrum suorum. Et cùm ex alia parte ipsi re & affectu patrum suorum scelera imitarentur; rectè eis increpatur hoc factum, q̄ non recta intentione faciebat, imò videbantur consumare facta patrum suorum sepeliendo illos quos illi occiderāt.

Pri-

Primum enim est occidere, deinde sepelire; quare eos vocat progenies viperarum, quasi imitatores cædium patrum suorum, & qui impleturi erant mensuram eorum per-
Exc. 4. sequendo ipsum Dominū Iesum caput prophetarum. Et sic intelligitur Lucas qui dicit illos testimonium de se ferre quod consentirent morti prophetarum: nam se ipsos vocabant filios eorum, qui occiderunt prophetas; & familiare est filijs, patrum mores imitari. Sensus igitur est vos ædificatis sepulchra prophetarū quos occiderunt patres vestri; non ea intentione, vt illos honoretis et patrum scelus cōdemnetis, sed per hypocrisim hoc volentes quod intelligat populus, ergo non id in animo geritis. Ex alia parte vos fatemini quod estis filij illorum qui occiderunt prophetas, & tanquam progenies eorum serpentum seuitiam profertis me prophetarum magistrum, & caput occidere volentes; ergo væ vobis qui illorum peruersos imitamini mores, & facto vestro ac dicto videmini illorum approbare facta. Id autem quod dicit, & vos implete mensuram patrum vestrorum; non sic accipiendum est quasi id imperet aut præcipiat vel consulat; sed permittendo futura dicit: Et vos implete mensuram, secundum consuetum loquendi modum, quo dicimus persecutoribus nostris, facite totum quod cōcupiscitis. Vel quomodo ei qui post multam admonitionem persistit, in proposito perpetrandi mali dicere solemus. Quando quidem ita facere planè decreuisti, & ita oportet fieri; age facito, significantes deinceps non nos prohibituros. Sic intelligitur ipsum id permissurum. Sic & ad Iudam
Hiere. 25. dixit. Quod facis fac citius, & Hierem. 25. Bibite, inebriamini venite cadite. Potest etiam dici id dixisse Dominum; prænuntiatione significans omninò hoc ita futurum ab eis, per occisionem sui, & Apostolorum suorum. Sensus itaque huius sententiæ hic est. Cùm vos vestro testimonio sitis filij eorum qui occiderunt prophetas filios autem
Gene. 35. oportet parentibus esse similes; imitamini mores eorum, & quod deest malitiæ eorum, & peccatis vos superaddite, vt completa sit, & perfecta malitia patrum vestrorum. Simili modo Dominus olim dixit ad Abraham. Nondum sunt completæ iniquitates Amorrhæorum. Sic modo Iesus dicit, implendas esse iniquitates patrum. Sub mensura namque iniquitatum Iudæorum, quæ iam incœperant in patribus comprehendebatur occisio Christi, & persecutio discipulorum eius, quæ cōplere debebant isti. Et propterea dicit illis: Implete mensuram patrum vestrorum. Hoc autem licet ab ipso permitteretur, in illorum tamen malū cædere debebat quod illis ob malitiam ipsorū euenturum exclamat, quandò cum detestatione malitiæ ipsorū, & deploratione condemnationis. Ipsorum exclamando subijcit. *Serpētes genimina viperarum.* Id est progenies viperarum, hoc est, pessimorum parentum pessimi filij, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Hoc est, quomodo fugietis condemnationem inferni, aut iudicium quod mittit in gehennam? Quasi dicat. Quamuis modo ad tempus effugiatis iudicium hominum nullo tamen modo poteritis effugere iudiciū pœnæ infernalis: cùm vos præbeatis incorrigibiles, etiam post tot media per me tentata, vt qui nec beneficijs, nec miraculis, nec blandis sermonibus, nec austeris, nec minis, nec promissis corrigi positis. Aduertit hic hominum conditionem. Isti videbantur condemnare suorum progenitorum incredulitatē: eo quòd prophetas occidissent, cùm tamen ipsum omniū prophetarum magistrum occidere tractarent: sic homines aliorū errata linceis oculis vident: cùm sua multo maiora interdū non considerent. Dicebant isti: Si nos fuissemus in diebus patrū nostrorū, nō essemus socij in sanguine prophetarū: & habebant præsentem caput prophetarū, & occiderunt illū: sic nos dicimus, si Christū & discipulos eius agnouissemus administrassemus vtiq; illis: & habes præsentes pauperes, qui Christi tibi per sonam referunt, & persequeris illos, nec dū misereris eis. An non similes Iudæis sumus? Vis vt credā tibi te ministraturū fuisse Christo, si eius temporibus fuisses? Ministra pauperibus: q̄ si non facis, sed persequeris certo scias te etiam ipsum Christū persequuturum fuisse. Quid enim prodest tibi mortuos honorare, & viuentibus necessaria denegare? Hinc Chrysost. vbi supra ait homil. 45. im- *D. Chryſ.*
perfect. Qualis est virtus iustitiæ munerare mortuos, & expoliare viuentes. De sanguine miserorum tollere, & Deo offerre. Illud non est Deo offerre, sed velle violentiæ suæ socium facere Deum, vt cùm si oblatam sibi pecuniam de peccato libenter acceperit cōsentiat in peccato. Vis domum Dei ædificare? Da fidelib⁹ pauperib⁹ vnde viuant, & ædificastī rationabilē domū Dei. In ædificijs enim homines habitant,

Deus autem in hominibus habitat. Conſidera etiam circa illa verba, & ſequentia, *Serpentes & genimina viperarum*, quod nunquam legitur Dominũ ita rigidè locutũ ad Phariſæos, ſicut in his vltimis quos ad eos habuit ſermonibus: ſicut nunquàm ſic blandè ſuos diſcipulos tractauit, ſicut in vltima cœna cũ ab eis tollendus erat. Quoniam vtriſq; tàm bonis, quã malis in vltimo manifeſtat, quid in æternũ cum eis facturus ſit, nempè malos in æternũ caſtigando bonos in perpetuum præmiando. *Et vos implete menſuram patrũ veſtrorum.* Hic vides quod peccata noſtra quãtũcunq; in nobis negligantur; tamen coram oculis Dei in vnũ quaſi aceruũ cumulantur, vt menſuram ſuam compleant, id quod Paulus Rom. 2. dicit: Tu autem ſecundum malitiam tuam, & in pœnitens cor; theſaurizas tibi iram in die iræ, & iuſti iudicij Dei. Verùm nunquid immenſum accreſcit aceruus ille peccatorum? Nequaquã. Menſura enim eſt inquam coacerbamus peccata. Certum tempus præfixũ eſt quandiu tollerare vellit peccantes. Non quod Dei miſericordia ad infinita peccata, & infinitũ tempus peccãdi ſe extendere non poſsit; ſed ꝙ iuſtitia eius aliquandò exigit, ne plus iam peccatores ferat. Quandiu autẽ menſura impleta non fuerat fert; tollerat, admonet. Ne impleamus; ne addamus, nõ nunquã, & flagellis etiã cohibet. Impleta autem menſura iam irreuocabiliter incumbit iudiciũ Dei, adeò, vt ſi ſteterint Moyſes, & Samuel orantes, non exaudientur, atq; hoc iudicium dicitur conſumatio: quemadmodũ in Hieremia dicitur: cõſumationem ego faciam in cunctis Gentib⁹, & Ezechiel. c. 11. Cùm audiſſet ſententiam Domini contra Hieruſalẽ: heu, inquit, Dominus conſumationem tu facies reliquium Iſraël. Hanc autem conſummationẽ tũc faciet cùm impleta ſunt peccata: tunc autem impleta ſunt, cùm iam admoniti, nec dũ reſipiſcimus, ſed perſeueramus in peccatis, ac defendimus peccata, reluctamur Deo, contemnimus, abijcimus, deridemus, perſequimur diuinam admonitionem. Hic impletur menſura. Hoc pati, nec poteſt, nec vult Deus. Hoc eſt, peccatum in Spiritum ſanctum, quod remiſsionem non meretur. Hoc peccatum ſequitur conſummatio, id quod plurimis exemplis monſtrare poſſum. Peſſimi erant homines ante diluuium, verùm nondum impleuerant peccata, donec ipſum Noë diuinæ iuſtitiæ preconem, vt Petrus ait. 2. Petri. 2. contemnerent. Tunc ſecuta eſt conſummatio per diluuium. Sic Sodomitæ, tunc impleuerunt peccata, cum ipſum Loth nedum non audirent: ſed & affligerent. Sic Ægyptij tunc impleuerunt peccata, cùm Moyſem Dei nuntium nedum audirent, ſed inſuper totis viribus reſiſterent. Sic Chananæi tunc impleuerunt peccata, cùm ſcirent ſententiam Dei latam ſuper eos nedum non pœniterent; ſed inſuper Deo reſiſtere attentarent, ac Iſraelitas repellerent. Sic Iudæi verè impleuerunt peccata, cùm nedum Prophetas, ſed Chriſtum occiderunt, & Apoſtolos. Vnde protinus ſequuta eſt cõſummatio. Obſerua quicunque numerus peccatorum, quocunque tempore protractus, quibuſcunque circunſtantijs auctus, poteſt à Deo remitti, nec vnquam in hac vita de diuina miſericordia eſt deſperandum. Verùm cùm ad id peruenerit peccator, quòd dictum eſt, iam ipſe reſiſtit Spiritui ſancto, & à ſe remedia omnia abijcit, & ideò meretur quod illum etiã abijciat, atque repellat Deus. Et hoc eſt menſuram explere, non ſolùm obſtinatè peccare; verumetiam remedia contra peccata abijcere. *Serpentes, ait, genimina viperarum.* Quaſi dicat. Non ſolùm ex malis parentibus orti, ſed ipſi mali eſtis. Parum eſſet genimina eſſe viperarum, niſi & ipſi ſerpentes eſſetis. Nihil officit malos habere parentes, ſi malus ipſe non ſis. Iuſtitia iuſti liberauit eum. Et anima quæ peccauerit ipſa morietur dicitur Ezechiel. 18. ſubiungit vltra hoc Dominus. *Ideò dico vobis: Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & Sapientes, & Scribas, & ex eis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in ſynagogis veſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatẽ, vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare. Amen dico vobis venient hæc omnia ſuper generationem iſtam.* Ideò dico vobis, hoc eſt, verius & clarius vobis exprimere volens veſtrã malitiam, dico vobis: Ecce ego Dei filius æterna Patris ſapientia mitto in feſto Penthecoſte. Ad vos Iudæos (extendit ſermones ad omnes: nam hactenus alloquutus eſt Scribas, & Phariſæos) *Prophetas.* Nam etiã in nouo Teſtamento fuerunt Prophetæ, vt patet ex illo Actorum. 12. Erant in Eccleſiæ Antiochæ Prophetæ, & *Sapientes* circa diuina, & *Scribas.* Doctos ſcilicet in lege; iſti fuerunt Apoſtoli, & Diſcipuli Chriſti.

Rom. 2.
Hiere. 30.
Ezech. 11.
2. Petr. 2.
Ezech. 18.
Act. 13.

Chriſti. Et ex illis occidetis & crucifigetis. Chriſtum Dominum crucifixerunt, Iacobum occiderunt; Paulum quinquies flagellauerunt; omnes autem perſecuti ſunt, vt patet quando Paulus acceptis Epiſtolis à Principibus ſacerdotum omnes Chriſtianos perſequebatur. *Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram.* Vt cauſam meritoriam denotat. Obſerua, quod ſanguis alicuius dicitur, venire ſuper eum, quem vindicta petit pro effuſo tali ſanguine. Vt ſanguis Abel ſuper Chain venit: quoniam pro effuſo innoxio ſanguine diuina illum ſubſequuta eſt vltio.

Matth. 27. Id volebant dicere Iudæi cùm tumultuantes clamabant ad Pilatum dicentes: Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Hoc eſt, ſi quam tu, ò Pilate, metuis pro Chriſti condemnatione vindictam; omnem illam in nos ac liberos noſtros ſuſcipimus. E regione verò ſanguis dicitur à moueri ab aliquo, quando efficitur, vt ſuper eum non veniat vltio. Quomodo,

3. Reg. 2. 3. Regum. 2. Salomon ait ad Banaiam iubens illum interficere Ioab. Interfice (inquit) & ſepeli eum, & à mouebis ſanguinem innocentem qui effuſus eſt à Ioab, à me, & domo Patris mei. Videlicet indicare volens, quod per interfectionem Ioab perficeretur vltio de interfectione duorum innocentum Abner, & Amaſæ, quos interfecit Ioab: iamque nullum reſtaret periculum quod Dominus illorum ſanguinem à Domo Dauid exigeret, ſicut ſuper vniuerſum Iſraël venit vltio Dei ſuper ſanguinem Gabaoniſtarum quos occidit Saul, donec ſeptem ex filijs Saul affixi ſunt patibulis, in vltionem ſanguinis illorum: & tunc propitiatus eſt Dominus terræ, & à motus eſt ſanguis Gabaoniſtarum ab Iſraël. Hoc igitur eſt ſanguinem venire, hoc eſt, vltionem pro effuſo ſanguine infligi. Et hoc idem eſt ſanguinem requirere; vltionem exquirere, vel adducere pro effuſo ſanguine, vt apud Lucam dicitur: *Ita dico vobis requiretur à generatione hac.* Sed tunc oritur dubium, cur ſanguis iuſtus quem alij effuderunt debeat venire ſuper illos; cum filij non ſint puniendi pro iniquitate patrum, & iſti illam non effuderint? Ad quòd reſpondet Caietanus. Non ſignificatur, inquit, quod iſti dabunt pœnas pro Chain, & pro alijs homicidis: non enim bis punit Deus. Sed quod luent pœnam æquiualentem pœnis omnium illorum, qui iuſtos interfecerunt. Nam in hoc quod iſti interemèrunt Dominum Chriſtum, magiſtrum prophetarum, ſanctificatorem iuſtorum, quaſi omnes iuſtos, & innocentes in illo peremerunt, crimenque maius cõmiſſerunt quam illi qui alios iuſtos occiderunt. Nam patres in homines ſæuierunt: iſti in Chriſtum Deum, & hominem interficiendo illum, & omnes qui illum ſequebantur. Quare ipſe dixit ad Paulum: Saule, Saule, quid me perſequeris. In quo denotatur grauiſsimum ſcelus quod iſti occiſſores Chriſti commiſſerunt. Nam huic criminiquaſi proportionata pœna correſpondet pœna debita pro effuſione omnis ſanguinis iuſti. Quare non magna, ſed maxima eſt pœna iſta continens in ſe pœnas omnium, & cuiuſcunque occiſorum Chriſti. Vel ſecundo die cum Diuo Hieronymo ſuper Matthæ. & Beda ſuper Lucam, quod in Scriptura duæ generationes hominum computantur, bonorum ſcilicet, & malorum. Hoc eſt, quod omnes bonos ſub vna comprehendit generatione, & rurſus omnes malos ſub alia. Et proinde cùm dicit omnem ſanguinem prophetarum requirendum à generatione iſta, per generationem iſtam demonſtrari omnem quæ à principio mundi fuit impiorum generationem, cuius & Iudæi qui tempore Chriſti fuerunt pars quædam præcipua extiterunt. Ab hac autem generatione certum eſt requiri in præſenti vita, & requirendum magis in futura omnem iuſtorum ſanguinem ab illa effuſum. Sed tamen ſecundum hunc ſenſum nihil noui, & peculiare intelligi poteſt comminatum fuiſſe Dominum Iudæis ſui temporis, quemadmodum tamen voluiſſe comminare totus textus indicat. Proindè aduertendum tertio ex Ianſenio, capit. 84. concordiæ in Scripturis, quandoque dici Deum punire parentum peccata in filijs, idque tum maximè quando filij parentum impietatem non ſolùm, non fugiunt, nec ſimpliciter imitantur; ſed etiam exuperant, & conſumant: ita, vt Deus ad vindictam peccatis condignam tardus tandem peccatorum perſeuerantia, & magnitudine, velut coactus, & victus tam grauem, & ſeueram de filijs ſumat vltionem; vt non tantum eorum iniquitates vlciſci videatur: ſed & maiorũ quibus peccantibus Deus, ſic pepercerat, vt non

Act. 9.
D. Hiero.
Ianſen.

condigna omninò eis ſupplicia inferret. Sic in Amalechitis per Saulem vindicauit, q̃ eorũ patres Iſraëlitis reſtiterunt, cùm egre
1.Reg.15. derentur de Ægypto. Sic cùm completæ eſſent iniquitates Amorrhæorum Dominus illos per Ioſue deleuit introductis per illorum terram Iſraëlitis, qui non potuerunt illam terram obtinere prius quam illorum iniquitates eſſent completæ, vt dicitur Geneſ. 15. Cùm enim filij parentum ſuorum
Geneſ.15. peccata imitantes, aut etiam ſuperantes, eo maiorem vltionem diuinam promereãtur, quo magis Dei patientia, & longanimitate abutuntur; cùm quæ per huiuſmodi imitationem parentum ſuorum peccata conſument & impleant; rectè completa, & ſeueriſſima vltio diuina de huiuſmodi conſummatoribus iniquitatum ſumpta; dicitur eſſe vltio omnium iniquitatum, quas etiam parentes eorum admiſerunt. Non quòd parentes eorum non ſuam perſoluerint etiam pœnam, aut quòd filij vltionem aliquam patiantur, quam non promeruerunt, aut grauiorem quam promeruerint; ſed quod filiorum Dei bonitate abutentium tanta ſit iniquitas; vt ſicut per eã conſumment parẽ tũ ſuorũ peccata; ita in eis diuina vltio cõſummet, & ſuppleat quod parentum peccatis deerat vindicãdis. Itaque hic Dominus præmittit, *Vos implete menſuram patrum veſtrorum*. Ac tunc velut in conſummatores huius menſuræ venturum dicit omnem ſanguinem iuſtum, qui ab exordio mundi effuſus eſt. Rurſum etiam illud notandum eſt, parentum peccata non dici puniri in filijs, niſi quatenus ſunt filij cum parentibus ſuis vna generatio, & vnus populus; ita vt in ipſis filijs etiam parentes, & tota generatio dicantur puniri: quemadmodum Abraham ècontrario in ſuo ſemine accepit promiſſam ſibi terram, quatenus vnum quid cum ſua poſteritate. Nam ſiquidem filij conſiderarentur, vt ſingulares perſonæ, non ſumit Deus de illis niſi pro ſingulari eorum peccato ſingularem vindictam. Si verò conſiderentur, vt vna cum parentibus generatio; ſic generalem de eis vindictam dicitur Deus ſumere, qua non ſingulares tantum perſonæ: ſed tota etiam generatio plectitur. Quam tamen generalem vltionem, vt certo tempore Deus inferret filij promeruerunt, Dominũ autẽ loqui deIudæis ſui temporis, tãquã his quivnus erãt cũ patribus populus, patet cum dicit de Zacharia. *Quem occidiſtis inter templum & altare*. Occidiſtis, inquit, non in veſtra perſona, ſed in patribus veſtris. Itaque à Iudæis, aut potius à generatione Iudæorum quæ erat tempore Chriſti, tanquam conſumatricè peccatorum ſuorum parentum per effuſionem ſanguinis Chriſti, & Apoſtolorũ eius, & tanquam generatione vna cum Patribus præcedentibus; requiſita eſt vltio ſanguinis Prophetarum omnium: quando per Titum, & Veſpaſianum crudeliſſimo excidio perdita eſt gens Iudæorũ ſuccenſa ciuitate ſancta Hieruſalem, & alijs ciuitatibus eorum deſtructis, multiſque eorum crudeliter occiſis, ac reliquis venundatis, & diſperſis in omnes Gentes: ſed & generatione eorum tota à Deo reprobata, & in eius loco alia generatione nempè populus Gentium delecta. Tũc adimpletum eſt quòd in perſona Chriſti orat Propheta Dauid Pſal.108. *Pſal.108.* contra Iudæorum Gentem dicens: In memoriam redeat iniquitas patrum eius in cõſpectu Dei, & peccatum matris eius non deleatur. Ecce quomodo intelligi debeat hæc Domini ſententia. *Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram.* Id autem quod ſequitur. *A ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare*: ſuas habet etiam difficultates. Primùm Abel inter Prophetas computari pro certo ſumi debet: nã fuit proculdubio ſpiriru diuino afflatus, per quem, & præcognouit venturum quandoque Saluatorem mundi, quẽ & ſuo ſacrificio, & morte præfiguravit. Sed de quo Zacharia hic Dominus loquatur eſt apud ſanctos magnum dubiũ. Nec enim deſſunt qui dicant hũc Zachariam fuiſſe Ioannis Baptiſtæ patrem, quem Iudæi interemerunt inter templum & altare, eo quòd beatam Virginem poſt genitum filium Dei, in loco virginum niſus eſt in templo collocare. Erat enim locus pro virginibus in templo ſignatus. Hoc docet Baſilius in ſermone de Chriſti natiuitate, & dicit, id per traditionem, vſque ad *Baſilius.* ſua tempora increbuiſſe: vt per hoc confirmaretur admirabile illud & decantatum ſignum. Virginem quæ genuit, & virginitatẽ non corrupit. Idẽ habet Origenes ho- *Origenes.* mil.26.in Matth. Alij putant hunc Zachariã fuiſſe illum qui vnus eſt inter duodecim Prophetas. Nã hic in ſua prophetia dicitur fuiſſe filius Barachiæ, de quo Origenes affirmat in ſcripturis quibuſdã nõ manifeſtis haberi, fuiſſe occiſſum inter tẽplum & altare.

Cæte-

Cæterum vtramque hanc ſententiam re-
D. Hiero. ijcit Diuus Hieronymus, quòd neutra ſcripturæ alicuius certa authoritate fulciatur. Quare veriſimilius multò eſt, quòd hic Zacharias fuit ille ſummus Sacerdos cuius fit
2.Par.24 mentio. 2. Paralypom. 24. qui fuit filius Ioiadæ. Hic enim populum legem Domini derelinquentem acriter increpauit; & ideò ex mandato Regis Iohas lapidibus obrutus eſt à populo in atrio domus Domini. Sed huic intellectui obſtat, quòd hic Zacharias, in præfato loco dicitur filius Ioiadæ; hic autẽ dicitur à Matthæo filius Barachiæ: ſed hæc difficultas dupliciter ſoluitur. Primò dicendo cum Hieronymo, quòd Barachias ſignificat benedictum Domini, quo nomine ſanctitas ſacerdotis Ioiadæ ſignificatur, qui ſic dicebatur à populo propter inſignem eius pietatem. Acſi diceret, filius illius benedicti, acſancti viri, qui ita nuncupabatur à populo. Vel ſimplicius dixeris illum fuiſſe binomium, quod familiare erat Gentibus populi illius, & idem vocabatur Barachias, & Ioiada: ſicut pater Dauid dicebatur Ieſſe, & Eſai. Nam eodem Hieronymo teſte, pro Barachia in Euangelio Nazarenorum inuenit Ioiadæ. Locus autem inter templũ & altare erat ſpaciũ illud, quòd erat in atrio templi; inter ipſum templum, & altare holocauſtomatum, quòd erat in atrio in quo ſpacio erat lauatorium. Adhuc autem quæritur cur iſtorum duorum meminerit dominus Zachariæ, ſcilicet, & Abel, præcipuè cũ poſt hunc Zachariã multi alij prophetæ occiſi ſint? Nam de Manaſſe dicitur, quòd impleuit Hieruſalem, vſque ad
4.Reg.21. os innoxio ſanguine. 4. Regum. 21. Titelmanus ideò horum ſignanter meminiſſe dicitur, vt ſignificetur pro omnibus iuſtis cuiuſcunque conditionis, aut quocunque loco interfectis exquirendam eſſe vindictam. Abel autem, & Zacharias, & conditione, & loco diuerſiſſimi fuerunt. Abel enim ſimplex erat ouium paſtor, nec ſacerdos vllo modo erat: quoniam in lege naturæ ſacerdotium primogenituræ erat annexum. Abel autem non fuit primogenitus: ſed hoc tantum legimus, quòd iuſtus fuerit, & ex optimis Domino immolauerit. Zacharias autem, & ſacerdos, & ſacerdotis filius fuit, & prophe-
2.Par.24 ta: quoniam tanquam propheta populo prædicabat, nam de eo dicitur in libr. Paralyp. quòd ſpiritus Domini induit Zachariam filium Ioiadæ ſacerdotis, &c. Similiter in loco interfectionis diuerſi fuerunt. Nam in agro ille, hic in atrio templi fuit occiſus. Et in occiſionis modo, ſimiliter fuit diuerſitas. Quoniam ille ab vno ſuo fratre, hic à toto populo iubente Rege interfectus eſt. In his ergo diuerſitatibus diuerſas conditiones iuſtorum vult ſignificare; de quorum omnium interfectionibus expetenda eſt vindicta. Sed rectius cum Caietano, & Ian- *Caietan.* ſenio dicitur, ideò de Zacharia fieri men- *Ianſen.* tionem, quoniam hic eſt vltimus iuſtus qui in ſacris Scripturis legitur interfectus fuiſſe. Et ſecundò quoniam Scriptura in hoc Zacharia, & in Abel duntaxat exprimit petitionẽ vindictæ. In Abel enim dicitur. Ec- *Geneſ.4.* ce vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra, In Zacharia verò cùm narrat il- *2.Par.24* lum morientem dixiſſe: Videat Dominus, & requirat: quia enim de vindicta ſanguinis Prophetarum Dominus loquebatur; par fuit, vt illorum ſanguinem commemoraret, quorum vindicta petita traditur in ſacra Scriptura; vt ex his duabus vltionibus petitis intelligãtur ſimiliter petitæ vindictę omnium aliorum Prophetarum, acproinde rationabiliter, ſic dictum, vt inquiratur ſanguis omnium Prophetarum tanquam petens vindictam, à ſanguine Abel, cuius ſanguis clamauit ad Deum, vſque ad ſanguinem Zachariæ, qui moriens dixit videat Dominus & requirat. *Amen dico vobis venient hæc omnia ſuper generationem iſtã.* Iſta repetitio ſemel dicti cum particula, ita, vel, amẽ, ſignificat vehemẽtem aſſeuerationem, & rem notatu bene dignam. Sic & alibi poſtquàm confeſſus eſſet Dominus Patri, quòd abſcondita à ſapientibus & prudentibus, reuelaſſet paruulis, ſtatim *Luc. 10.* ſubiungit. Ità Pater, quoniam ſic placuit ante te. Et alibi, poſtquàm docuit Patrem Deum ſuper omnes eſſe timendum, eo quòd haberet poteſtatem corpus, & animam mittere ingehennam; mox ſubiun- *Luc. 12.* git. Ita dico vobis hunc timete. Idem in huiuſmodi vſu vult particula, ita, quòd, amen, vnde apud Lucam hoc loco dicitur. Ita dico vobis requiretur ab hac generatione. *Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui miſſi ſunt ad te; quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Dico enim vobis non me videbitis à modo, donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.* Nomine Hieruſalẽ totũ populũ Iudaicũ intelligit, cuius præcipua

ciuitas erat Hieruſalem, vbi erat templum, & tamen illa citò debaſtanda erat. Conduplicat autem nomen, vt exageraret conditionem ciuitatis, cui tot beneficia, & priuilegia donauerat. *Quæ occidis Prophetas.* Non dicit occidiſti, aut lapidaſti, ſed occidis: vt oſtendat perſeuerantiam illius gentis in occidendo Prophetas. Adhuc enim in ſua crudelitate perdurabant ipſum Dominum, & diſcipulos eius volentes occidere, vt de facto fecerunt. *Quoties volui*, voluntate ſigni nempè præcipiendo, monendo, viſitando, per Prophetas. *Congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas.* Hoc eſt, congregare non quomodocunque, ſed materno affectu more gallinæ reſpectu pullorum, *vos*, congregare protegendo, & curam maximam veſtri gerendo. Et dicêdo, Hic Dominus, quotiens volui, oſtendit quòd ſit Deus: quia omnibus præteritis temporibus id voluit. *Et noluiſtis.* Damnatur hoc loco ſtulta illa neceſsitas, in negotio ſalutis, & oſtenditur liberum arbitrium. Sed notandũ ex Caietano in hoc loco, quòd licet Deus non habeat niſi vnam voluntatem, & vnum velle quòd eſt ſubſtantia eius: velle tamen diuinum relatum ad præcepta, monita, cõſilia, prohibitiones, & ſimilia, appellatur à Theologis voluntas ſigni. Contra quàm volumus quotiens peccamus, non obediendo præceptis Dei, & de hoc velle eſt ſermo cũ dicitur. *Quoties volui, & noluiſti.* Dicit enim Deum velle, id ad quòd vt faciat tot adhibet media. Niſi enim vellet meam ſalutem; nõ me admoneret, nõ me cõſuleret, nec alia ſimilia faceret. Signum ergo hæ res ſunt, q̃ Deus meam ſalutem vellit. Cæterum ipſum diuinũ velle, ſi referatur ad illa quæ ab æterno diſpoſuit exequutioni mandari; vocatur voluntas beneplaciti, de qua ſcriptum eſt. Omnia quæcunq; voluit Dominus fecit. Et illud. Voluntati eius quis reſiſtit? *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* Hoc contigit poſt quadrageſimum annum quãdò Romani totam Hieruſalem deuaſtarunt, & deſertam fecerunt. *Dico enim vobis non me videbitis à modo donec dicatis. Benedictus qui venit in nomine Domini.* Hoc intellige non quod eum non eſſent viſuri corporaliter (nam poſteà crucifixerunt eum) ſed quòd non eſſent eum viſuri poſteà, vt prædicatorem, atque Chriſtum. Quaſi dicat: Ego poſt hac non prædicabo vobis præſens, nec in corpore, in poſterum diligẽter vos admonebo, id quòd ſignum erit derelictionis veſtræ, tã in conſcientijs, quàm in Regno. *Donec dicatis, Benedictus qui venit, &c.* Hæc conſolatio eſt per occupationem adiecta, de his qui ex Iudæis conuerterentur, & ſuſciperent Euangelium poſt mortem Chriſti. Dicere verò Chriſtum benedictum venire, in nomine Domini, eſt confiteri Chriſtum eum eſſe, qui à Domino miſſus eſt, & qui placet Domino. Certè hoc, donec dicatis, &c. Deſignat vltimũ Chriſti aduentum glorioſum, quandò conuerſi ad veritatem Iudæi dicent: Benedictus qui venit, &c. Certum quippè eſt hoc Iudæos dicturos: nam Deuteron. 4. prædictũ eſt. Nouiſsimo autem tempore reuerteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem eius: quia Deus miſericors Dominus Deus tuus, non dimittet te, nec omninò delebit, neque obliuiſcetur pacti, in quo iurauit patribus tuis. Et Oſeæ. 3. etiam dictum eſt. Quia dies multi ſedebunt filij Iſraël ſine Rege, ſine Principe, ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine ephot, & ſine theraphim; & poſt hæc reuertentur filij Iſraël, & quærent Dominum Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum, id eſt Chriſtum, & parebunt. Id eſt, reuertebuntur, ad Dominum, & ad bonum eius in nouiſsimo dierum. Et Azarias. 2. Paralyp. 15. dixit: Si dereliqueritis Deũ derelinquet vos. Tranſibunt autem multi dies in Iſraël abſq; Deo vero, & abſq; ſacerdote, abſq; doctore quoq; & abſq; lege: cum quæ reuerſi fuerint in anguſtia ſua, & clamauerint ad Deum Iſraël, & quæſierint eum; reperient eum. Hæc vaticinia in Iudæis noſtri temporis adimplentur; quòd antea nũquam ſine Principe, ſine Sacerdote, ſine lege fuerint. His aſtipulatur Paulus Roma. 11. Cæcitas ex parte contigit in Iſraël, donec plenitudo Gentium intraret: & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret. Quòd ſi de vltimo die, quo Dominus iudicaturus omnes debet apparere, id vis intelligere; tunc boni ex Iudæis clamabunt: Benedictus qui venit in nomine Domini. Mali autem videbunt in quem pupugerunt, & plangent ſe ſuper eum.

Caietan. Pſal. 134. Ad Ro. 9. Deut. 3. Oſea. 3. 2. Para. 15 Ad Ro. 11 Zacha. 12

Nunc ad moralia trãſeamus. *Ecce ego mitto ad vos, &c. vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus.* Hoc eſt, ſicut omnis iuſtitia præcedentium ſanctorũ tantũ mereri non potuit; quantum gratiæ datum eſt hominibus in Chriſto, ſic omnium peccata impiorum, tantùm mereri non potuerunt iræ, & ſupplicij; quantum Iudæis ſupervenit: eo quòd in Deum ipſum ſeuierunt. *Omnis ſanguis iuſtus.*

Moralitas ſeu cõcio.

iuſtus: ò verè graue, & horrẽdum iudicium. In Geneſ. præcipitur capit. 9. Noe, & filijs eius ne comedant ſanguinem animalium: non ob aliud quam vt diſcerent magni æſtimare ſanguinem humanum, vnde & ſtatim ſubditur. Qui effuderit ſanguinem humanum effundetur ſanguis eius. Et apud Ezechiel. capit. 11. dicitur: Plurimos occidiſtis, &c. gladiũ igitur inducã ſuper vos. Si tanti æſtimatur apud Deum ſanguis cuiuſcunque hominis, quãti æſtimatur ſanguis ſanctorum qui propter nomen ipſius occidentur? Hinc enim ſanguis clamare ad Dominum, dicitur: Et ob hoc (vt diximus) illos duos nominat Abel, & Zachariam; quoniam eorum ſanguis vindictam petebat, vt ſciremus eodem modo ſanguinem aliorum in cœlum clamare, ac iam inſtare, quia Zacharias dixit videat Dominus & requirat. *Hieruſalem, Hieruſalem quæ occidis Prophetas, &c.* In his verbis apertè ſuam dilectionem, & Iudæorum malitiam oſtendit. Primò geminando dicit, Hieruſalem, Hieruſalem. Hæc enim geminatio charitatem, & dilectionem indicat. Recogita quæ à Deo acceperis, quæ ego præſtiti, ſanctis meis non peperci, vt tibi parcerem, illorum vitam neglexi, ne tuam mortem viderem: ſi de tua morte grauiſus fuiſſem, nunquàm prophetas miſiſſem, nunquàm ego ipſe veniſſem. Deindè filios tuos colligere volui, filios, inquam, tuos non aliorum. Nã non fecit taliter omni nationi, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas. Omnium beneficiorum Dei in hanc gentem caput eſt, quòd colligere & ſeruare ipſam ſtatuerit: quare iocundiſsima hac ſimilitudine gallinæ & pullorũ eximium ſuæ charitatis affectum erga Iudæos explicat. Hæc frequens eſt Scripturæ conſuetudo, quòd ad exprimendos ſuæ erga nos charitatis affectus, ſumat ſimilitudinem à parentibus, ſiue hominum, ſiue aliorum animalium. Nam in Deuter. legitur: Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans. Expandit alas ſuas, & aſſumpſit eos, atque portauit in humeris ſuis. Sic enim Deus cum filijs Iſraël fecit. Debemus quidem rerum naturas contemplari, non vt (quemadmodum incredulæ gentes) quieſcamus in eis; ſed vt per eas Dominum noſtrum, & voluntatem eius erga nos cognoſcamus. Paulus enim ait ad Roman. 1. Inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quę facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Inuiſibile certè eſt, quòd Deus in periculis præſto nobis adſit, ac defendat nos: ſed hoc inuiſibile Dei efficitur nobis in gallina viſibile, quæ ad volãte miluo ſtatim colligit pullos ſuos ſub alas ſuas, vt eos ab impetu milui tueatur. Si Deus hãc gallinæ indidit naturam, vt nil prius, aut charius habeat, quam pullos ſuos protegere & conſeruare; quomodo Deus author naturæ omniũ creator hoc affectu erga ſuos pullos, quales ſumus homines prædituros non erit? Neque enim fieri poteſt, vt qui plantauit aurem non audiat, qui finxit oculum non conſideret: ita non fit, vt qui maternã curam erga prolem creauit, nõ ipſe quoque pluſquàm maternum affectum erga populum ſuum gerat: ſentiamus igitur de rerum natura quod ſit ſpectaculum, & ſpeculum quoddam, quo nobis inuiſibilia Dei ad eruditionem & ſalutem noſtrã intellecta proponuntur. Tradunt phyſici huic aui ſingulare ſtudium protegendi, ac prouehendi pullos ſuos in eſſe, vt qui miluo ſuum corpus obijciat pro pullis, ac vitæ ſuæ periculo pro illis animoſè, ac ferociter pugnet. Mutat propriam vocem, in lamentabilem, & quærelam, quærit, verrit, foditq; continuò quòd pullis impertiatur, glocit & perpetuò aduocat, acſi quid inuenit id minimè edit, ſed ſeruat ac præbet pullis, grauiſsimè ac mira vehementia cõtra miluum pugnat & vociferatur. Expandit ſuis pullis alas ſuas, ac ſiquis illis conſulat, benefaciat cibum, vel manu porrigat, miris modis illum ſibi gratificatum fuiſſe, ac ſummam voluptatem attuliſſe oſtendit. Sic & Chriſtus mutauit vocẽ, pœnitentiam prædicauit, omnibus ſuam ipſorum miſeriam, & peccatum oſtendit, corde propenſiſsimo verrit, & effodit in ſcriptura quærens quibus paſcamur cibos. Aduocat ſolicitè nos ad ſe dicens. Venite ad me oẽs qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Expãdit ſuper nos alas ſuas, hoc eſt, omnem iuſtitiam ſuam, omnia merita & omnẽ gratiã. Blandiſsimè apud ſe receipit, calefacit, ac fouet ſuo naturali calore, hoc eſt, Spiritu ſancto, qui per ipſum nobis donatur. Pugnat deniq; pro nobis cõtra hoſtem in cœleſtibus intentiſsimè, ac nihil omninò omittit q̃ ad alendũ, fouendũ, propugnandũ, & ſaluandum nos quoquomodò pertinere poſsit. Hæc fiunt non corporaliter, ſed ſpiritualiter. Alæ duæ, duo ſunt teſtamenta ſacræ Scripturæ, quæ expandunt ſuper nos iuſtitiam eius, & faciunt, vt

Gen. 9. Ezech. 11. Pſal. 147 Deute. 32. Ad Ro. 1. Pſal. 93. Matt. 11.

apud ipſum nos recõdamur. Propterà quod Scriptura nihil aliud nos docet, quam Chriſtum huiuſmodi gallinam eſſe, cui nos committamus. Veritas eius clypeus eſt, id eſt, ſcriptura, fide, & charitate perfecta. Formax & ſcutum eſt certa protectio cõtra omnem incurſum, & omnia pericula. Oportet igitur in verbo & ſcriptura concipere Chriſtum, & adhærere ipſi fide viua, qua non dubitemus talem nobis eſſe, qualem nos deſcripſimus. Sic certè ſub alis, atque veritate eius viuemus, atque ſaluabimur. Dicitur autẽ Chriſtꝰ velut gallina glaucitare, & ſub alas pullos congregare; quandò reuelat Verbum & vocat ad reſipiſcentiam, non ſolùm quando prædicauit & Iudæos vocauit ad pœnitentiam ne perirent; ſed id etiã multò ante egit. Glaucitauit in regno Iſraël per Prophetas, vt poſſet dicere: Laborani clamãs raucæ factæ ſunt fauces meæ: vt per pœnitentiam ſub alas venirent, & liberarentur. Et multa alia beneficia exibuit Iſraëlitis quos inuitauit ad reſipiſcentiam, vt ex hæreditate populi Dei non excluderentur. Vera gallina ipſe eſt amabiliſsima & noſtri ſupra modum ſolicita; quæ ſemper nos apud ſe colligere ſtudet, expandit alas ſuas, & aduocat, id eſt, prædicat & curat, vt nobis prædicetur vtrumque teſtamẽtum, miſſis prophetis ſapientibus, & Apoſtolis in vniuerſum orbem, ſed quid fit? Interim nos grauamur illius pulli eſſe; & oblatam gratiam negligimus? Excitemur igitur, & ſub alas Domini curramus, fide, ſpe, & charitate armati. Cæterum ſuper hæc habet gallina quod granum accipit in ore fingens illud velle deglutire, & tamẽ hoc facit ea intentione, vt pullos ad comedendum excitet & inſtruat; at quando iam pulli nutriti ſunt ipſa comedit, & ſaturatur. Sic Chriſtus Dominus quaſi ficte comedebat, hoc eſt, actiones aliquas exercebat, quæ ſibi neceſſariæ non erant, nec reuera ob eius neceſsitatem illi conueniebant, ſed potius, vt nos inſtrueret illas faciebat. Nam baptizatus eſt non quia baptiſmo egebat, qui omnium ſordes abluere veniebat: ſed vt nos ad baptiſmum inſtrueret, & hortaretur. Sic & opera pœnitentiæ exercebat, cùm tamen non proſe faceret cùm peccatum non haberet; ſed vt nos ad ea excitaret & inſtrueret. Quare & tunc gloriam animæ detinebat, ne in corpus redundaret, vt daret locũ paſſibili carni. Poſtquàm verò in omnibus edu cauit & inſtruxit filios ſuos, dedit locum animæ, vt gloriam ſuam corpori vſq; ad ſatietatem cõmunicaret. Habet inſuper & hoc gallina quod infirmatur ad pullos, ita quòd ex voce quam mutat & acuit ad pullos ſuos, & ex ſpecie quam macillentam gerit, cognoſcitur illam habere pullos. Sic Chriſtus Dominus ſic ſe habuit, vt ex vultu, ex voce, ex cura quam gerebat, cognoſcebatur illum habere filios charos educandos. Sic enim, & Paulus dicebat: Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? Et cupiebat cũ ſuis filijs eſſe, & mutare apud illos vocẽ ſuã. Et in gallina ſibi cibum ſubtrahens confert filijs, & Dominus noſter dixit: Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Perfidi ergo Iudæi hæc attendere noluerunt; nos tamen ſummo ſtudio, ac fide hæc amplectamur verba. Nobis iam adeſt Chriſtus, nos conuocat & colligit ſub alas ſuas, de quibus Pſalmiſta Pſal. 35. Filij (inquit) hominum ſub vmbra alarum tuarum ſperabunt. Omnis nobis libertatis ſpes adempta eſt, niſi ſperemus in tegumẽto alarum Domini, qui eas ob id expandit, vt nos aſſumeret. Væ pullis nõ recurrẽtibus ſub alas gallinæ huius, cùm nũquam non deſuper volitet miluus, imò leo quærens quem deuoret. Attendamus quanta charitate & affectu nobis aſsiſtat Chriſtus; nõ ſecus quam gallina pullis. Nunquã enim ceſſat nos vocare, fouere, paſcere, defendere. Timeamus demũ ne & domus noſtra deſerta à Deo relinquatur. Quid enim grauius, quã à Deo relinquiꝰ quo fugietꝰ vbi manebit? A Deo deſertus cui aſſotiabitur, niſi ei qui ab initio à Deo deſertus eſt nempè diabolus? Cùm Pſalmiſta igitur clamemus. Ne proijcias me à facie tua, &c.

Sed D. Chryſoſt. homil. 46. in imperfec. hanc gallinam dicit eſſe matrem Eccleſiam, ſic dicens: Gallina Eccleſiæ ponit ſimilitudinem, ſicut enim pulli gallinarum paſtum ſuum quærentes per diuerſa vagantur, & maternis vocibus congregantur ad ipſam, & iterum ſimiliter paſcentes diſperguntur, & iterum maternis vocibus congregantur; ſic & populus Dei carnalem voluptatem, & mundialem & concupiſcentiam ſequentes, per diuerſos vagantur errores, quos Eccleſia Mater, per ſacerdotes modò increpationibus, modo blanditijs quaſi quibuſdam vocibus congregat, & collectare feſtinat. Et quemadmodum gallina habens pullos vocando illos non ceſſat, vt aſsidua voce vagoſitatẽ corrigit pullorũ ſuorũ, ſic & ſacerdotes in doctrina ceſſare nõ debẽt, vt ſtudio & aſsi-

Pſal. 68.

Iſaiæ. 6.

Pſal. 35.

Pſal. 50.

D. Chryſo.

Simile.

& aſsiduitate doctrinarum ſuarum negligẽtiam populi errantis emendent. Et quemadmodum gallina habens pullos, non ſolùm ſuos calefacit, ſed etiam cuiuſcunque volatilis filios excluſos à ſe diligit quaſi ſuos. Ita Eccleſia, non ſolum ſuos Chriſtianos ſtudet vocare: ſed ſiue Gentiles, ſiue Iudæi, ſiue ſuppoſiti illi fuerint omnes fidei ſuæ calore viuificat, & in baptiſmo generat, & in ſermone nutrit, & materna diligit charitate. Vt autem, & hæreticis hæc eadem coaptemus. Hieruſalem hic ſemper Eccleſiam intellige quæ dicitur ciuitas pacis, cuius fundamenta poſita ſunt ſuper montes ſcripturarum. Sicut ergo illi Iudæi qui fuerant, Hieruſalem ſpiritualem ingreſſi crediderunt in Chriſtum, illi autem qui erant Hieruſalem corporalis manentes in corporali Iudaiſmo perſequebantur ſpirituales Iudæos, id eſt Apoſtolos cæteroſque ex circunciſione credentes, ſic & de iſta noua Hieruſalem, id eſt, de Eccleſia, qui ſpirituales Chriſtiani fuerunt relicta corporali Eccleſia quam perfidi occupauerant violentia, exierunt ab illis, magis autem illi exierunt à nobis. Sicut Ioan. exponit. 1. 2. Non enim illi de Eccleſia exire videtur qui corporaliter exit; ſed qui ſpiritualiter veritatis Eccleſiaſticæ fundamenta relinquit. Nos enim ab illis exiuimus corpore: illi à nobis fide. Nos apud illos reliquimus fundamenta parietum, illi apud nos reliquerunt fundamenta ſcripturarum. Nos ab illis egreſſi ſumus ſecundùm aſpectum hominum: illi autem à nobis ſecundum iudicium Dei. Vult dicere Chryſoſtomus, quod Catholici reliquerunt Eccleſias hæreticorum, & fugerunt ab eis. *Quoties volui congregare filios tuos, &c. Et noluiſti.* Quotieſcunque enim (ſicut diximus) inter hæreticos, & fideles fidei mouetur certamen; euidenter vult illos Dominus congregare ſub veritate alarum ſuarum, id eſt, duorum teſtamentorum. Quotieſcunque leguntur, apud eos verba Prophetarum, & Apoſtolorum, illi autem non quaſi domeſtici pulli gallinæ, quæ eſt Eccleſia, ſed quaſi ſylueſtres pulli ſanguinarij vulturis, aut accipitris, non ſolùm ad veritatem duorum teſtamentorum venire non acquieſcunt, ſed adhuc irruunt ſuper ipſam gallinam, id eſt Eccleſiam, & diripiunt, & diſpergunt pullos eius; & vellicant eam; toties vult eos congregare, illi autem nolunt.

1. Ioan. 2.

Cæterum quoniam Euangelium hoc in feſto ſancti Stephani Prothomartyris legitur, operæpretium erit animaduertere quod ſacra Scriptura ſolet mentionem facere eorum qui primi rerum inuentores fuerunt, tanquam digni extiterint quod eorum celebretur memoria, & præcipuè eorum, qui ea quæ ad cultum Dei attinebant inuenerunt. Vnde Gen. 4. poſtquam Moyſes retulit illos qui primitus paſtorum habitum atque munus adinuenerunt, & illos etiam qui artem pſalendi in cithara, & organo meditati ſunt: imò & illos qui malleatorum officium primi exercuerunt. Cùm de Enos faceret mentionem, ait. Hic cœpit inuocare nomen Domini. Alij quidem paſtorum officia, muſicæ artem, & fabrorum ferri adinuenerunt, iſte verò quomodo nomen Domini inuocaretur docuit. Sed quantum maiori laude dignus erit beatus Stephanus, qui primus adinuenit pro nomine Chriſti mortem oppetere? Primus enim fuit qui Deo in eadem moneta ſoluere docuit. Chriſtus enim pro homine mortuus eſt: hic fuit primus homo qui pro Chriſto mortem paſſus eſt. Saluator pro homine vitam dedit: Stephanus pro Deo ſuam vitam obtulit. Mortem enim quam dignatus eſt Saluator pro omnibus pati, hanc ille primꝰ reddidit ſaluatori, Canit de eo hodie Eccleſia. Sic autem oportuit (ait D. Auguſt.) quod prius immortalis pro mortali carnem ſumeret, vt mortalis pro immortali mortem non expaueſceret. Ideò quippè Dominus natus eſt ad moriendum pro ſeruo; vt ſeruus non timeret vitam ſuam pro Domino dare. Naſcitur in terra Chriſtus, vt Stephanus naſceretur in cœlo. Chriſtus ingreſſus eſt mundum, vt homo ingrederetur in cœlum. Sublimis ad ima deſcendit, vt ima ad ſuprema ſubleuaret. Filius Dei factus eſt homo, vt homo fieret filius Dei. Et quod Deum ad terram de cœlo traxit, hoc Stephanum à terra in cœlum euexit. Vnde diuus Fulgentius ait. Hodierno die charitas quę de cœlo ad terram depoſuit Chriſtum, ipſa Stephanum eleuauit de terris ad cœlum. Rem mirabilem nobis beatus Fulgentius dicit. Nunquid charitas duos poteſt habere motus contrarios. Vnum ſurſum alium deorſum? Quod idem amor, & Deum è cœlo demittat in terram, & Stephanum

De Sãcto Stephano concio.

Gen. 4.

D. Aug.

D. Fulg.

è terra in cœlum euehat? Quomodò tam diuerſos operatur effectus in diuerſis ſubiectis? Quod Deum humiliet, & hominem ſubleuet. Ita quidem eſt, ſed vtrunque ex eadem amoris proprietate procedit. Hãc quippè vim habet amor, quod amãtem in amatum transferat, tanta eſt amoris vis, vt poſt ſe rapiat amantem. Nam ſi aquilæ cibus eſt in terra, illuc ſe dimittit, vt rapiat eum. Quod ſi illum in nubibus poneres, illuc aduolaret, vt haberet. Cibus amantis res amata eſt, vbi hunc cibum videt illuc currit amans, vt eo cibetur. Amoris Dei eſca, homo fuit. Nam in illum amorem ſuum ab æterno collocauit, cùm ſemel dixit. In charitate perpetua dilexi te. Et iterum delitiæ
Hier.31. *Prou.8.* meæ eſſe cum filijs hominum. Si ergo res amata à Deo, hoc eſt homo, in terra erat, amans autem, hoc eſt, Deus in cœlo; & tanta eſt amoris vis, vt trahat amantem in rem amatam: conſequens erat, vt amor Deum in terram deijceret (ſi ita fas eſt loqui.) Et hoc præcipue, quia amor Dei non ſic videri poteſt in ipſo Deo, vbi infinitus eſt, & incomprehenſibilis amor, quantum in re ipſa amata à Deo, in cuius bonis ſplendet amor Dei erga illam. Nam & inter homines non ſic apparet amor Regis quem ad aliquem habet in ipſo Rege, quam in illo quem amicum habet. Nam ſi videris illum potentem, opulentum, in magna poſitum dignitate, hinc inferes illum eſſe à Rege maximè dilectum. Idem dices de amore quem pater erga filium ſuum habet. In ipſo filio videbis illam, ſi enim illum in dilitijs habet, ſi in bonis paternis melioratum perſpexeris, hinc intelliges quantum illum diligebat pater. Simili modo amor Dei impoſsibile erat in ipſo Deo intelligi, in quo omnia inuiſibilia, & incomprehenſibilia ſunt, oportuit, vt foras illũ in creatura manifeſtaret, & videntes quantis illam affecerit bonis, hinc perpendimus quanto eam amore diligat. Quarè in hominibus voluit Deus amorem ſuum oſtendere, filium ſuum hominem factum nobis tribuens: vt in eo quaſi in expreſſo quodam exemplo, & veridicea Dei imagine amorem in ipſa origine agnoſceremus. Vndè Ioan. c. 2. 1. Epiſt. In hoc (inquit)
1. Ioan.2. apparuit charitas Dei in nobis: quoniam filium ſuum miſsit in mundum, vt viuamus per eum. Igitur quoniam hunc amorem Dei in Deo perſpicere non poteramus, venit Deus in mundum, vt illum oculis carnis manifeſtum redderet. Ecce cur amor Deum, à cœlo ad terram nobis adduxit. Stephanum verò è contra è terra in cœlũ amor auexit: Quoniam res amata ab eo, quæ erat Chriſtus, iam in cœlis ad dexteram Dei patris erat. Magi illi Reges qui venerãt quærere puerum Ieſum quia in ſtabulo illum repererunt: ibi in præſepio inter fœnum, & animalia proni adorauerunt: Quoniam ibi erat res amata ab eis. Cæterum Stephanus quia amabat Chriſtum, & vidit cœlos apertos, & Ieſum ſtantem à dextris Dei, ibi illum quæſiuit, & quia ibi eſcam ſuam vidit ad ipſam auolans properauit. Ecce ergo quod Fulgentius dicit, charitas quæ de cœlo ad terram depoſuit Chriſtum, ipſa Stephanum eleuauit de terris ad cœlum. Et hoc in verbis huius Euangelij oſtenditur cum dicitur. *Hieruſalem, Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti.* In his enim verbis amorem ſuum erga nos clare manifeſtat. Nã alas ſuas expandit, vt nos ſub ſua protectione ſuſciperet. Dum Dominus noſter Ieſus Chriſtus in terra cùm hominibus vitã egit; gallinæ officium nobis cum exercuit. Cũ autem aſcendit in cœlum, veluti aquila ſe habuit prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans. Gallina quippè alas demittit, vt ſub eis eos recipiat, vt protegat, vel oua foueat, & calefaciat, aquila verò alas quatit, vt cum eis ſurſum in aera ſubleuetur, vt ſecum pullos ſuos euehat. Et quamuis videatur humilis, & deiecta comparatio hominis Chriſti cum gallina, cui homines conferre ſolent timidos atq; ignauos homines, tamen Dominus huic auiſe comparat in nobiliori bus, ac vtilioribus officijs, quæ ipſa exercet. Qui ouum conſiderat priuſquam gallina ſuper illud incubet, non putauit quod ex illo gallina prodire poſsit. Quã enim habet ouũ illud quod ſolùm cruſtam teneram habet, cũ albugine, ac vitello, cum gallina quæ carnẽ, oſſa & pennas habet ſimilitudinem? Nullã omninò profecto. Verũ ſi illud ſub alis ſuis gallina ſuſcipit fouet, calorem ſuum, ac ſubſtantiam illi communicans, paucis diebus videbis ex ouo illo pullum oriri, cũ carnibus, oſsibus, ac pennis, ità vt nullam iam cũ ouo, à quo prodijt videatur habere ſimilitudinẽ. Sic Chriſtus Dominus cum homine ſe geſſit. Qui hominem antequam eius naturam Deus ſũpſiſſet aſpexit, nũquid exiſtimaret quod ille homo ad tantam dignitatem aſcenderet,

deret, vt nomen Dei illi vllatenus ſecundum veritatem communicari poſſet? Et quod caro illa, & ſanguis imbecillis, ac fragilis iuncta Dei verbo eius vocabulo digniſsima acciperet? Et quod alas, ac pennas aſſumere deberet, non gallinæ, ſed aquilæ quibus vſque ad dexteram patris volare valeret? Quam tunc cum Deo homo ſimilitudinem habebat? Prorſus nullam, vel ſaltem minorem quam ouum cum gallina, ſi Dei magnitudinem cũ eius paruitate conferas. Deus quippè ſpiritus eſt, homo ipſa caro? Deus æternus: homo temporalis; Deus iuſtus, homo peccator. Deus immortalis, homo paſsibilis. Cæterum poſtquam illam Deum ſub alas ſuas accepit, & naturam ſuam ſuæ copulabit perſonæ, incubuitque ſuper eum triginta, & tribus annis fouendo illum, atque ſubſtantiam ſuam calorem ſuæ gratiæ, ac doctrinæ illi communicando, ſe ipſum euiſcerando, & eſanguinando, vt vitam & ſubſtãtiam homini conferret, poſtquam ſe inſtabulo quodam tanquam in gallinario poſuit, & ſuper præſepe tanquam ſuper nidum fœno, ac palleis compoſitum occubuit, ſic ſe homini communicauit, vt iam homo ſimilis Deo fiat. Iam hodiè homo Deus naſcitur, ibi ſuum illi calorem contulit ſibique iungit: ita quod iam homo nuncupetur Deus, & in eodem æſtimetur pretio. Quoniam homo ille ipſa verbi perſona eſt. Eductus pullus ex ouo non æſtimatur pretio oui, nec tam minimo pretio venditur, ſed tanquam auis ipſa quæ illum ex ouo eduxit æſtimatur. Sic homo cuius hodie natura verbo Dei copulatur: non iam tanquam purus homo æſtimatur, ſed tanquam Dei perſona adoratur, nã verbi perſona eſt. Certum eſt aliam eſſe hominis æſtimationem aliam Dei, ſi quodlibet per ſe ſumatur: vnita tamen hominis natura cum perſona Dei: iam hic homo æſtimatur ſicut Deus; quoniam vere Deus eſt, & eandem adorationem quam Deo exhibemus illi, & attributa quibus Deum ipſum æſtimamus, atque ponderamus habet etiam homo ille. Dicitur quippè immortalis, æternus, omnipotens, &c. Item ouum tenuis quædã res eſt, facile quæ frangibilis: verùm à calore gallinæ fotum in duritiam oſsium tranſit. Sic homo imbecillis qui cuilibet occaſioni ſuccumbit, quis putaret ipſum mortem. Beſtias, gladioſque ferre valere: tamẽ quia Deus illum ſub alis aſſumpſit, iam ſuperior his omnibus euadit. Ibi enim Dei fortitudinem accepit. Vndè & Iob dicebat. Pone me
Iob.17. iuxtà te, & cuiuſuis manus punet contra me. *Simile.* Blanda petra igni applicata, induriſsimum ferrum conuertitur, imò & maſſa illa ex qua fit vitrum, ſi certum in igne ei detur temperamentum durior ferro aliquando facta eſt. Sic & maſſa iſta hominis, tenuis, ac blanda, huic diuino igni ſuppoſita, durior lãceis, ac gladijs euadit. Ferrũ de terra tollit (ait Iob) *Iob.28.* & lapis reſolutus calore in ęs vertit. Lapidẽ emollit ignis: & liquefactum in duritiem æris traducit. Sic homini contingit. Quis enim æſtimare poterat quod Stephanus ex imbecilli carnis maſſa conditus, qui velut ouum in tenui teſta incluſus erat, cum lapidum turbine poterat collidere. Sed quoniam è cœlo gallina hæc fouebat illum, durior, ac fortior lapidibus quibus præmebatur euaſit. Quare de eo dicit Lucas. Stepha *Act.6.* nus plenus gratia, & fortitudine, faciebat prodigia, & ſigna magna in populo. Quis illum impleuerat gratia, & fortitudine, niſi ille qui vtraque repletus eas nobis impertiri venerat? De quo & Ioan. ait. Vidimus eũ *Ioan.1.* plenum gratiæ, & veritatis, & de plenitudine eius omnes accepimus. Sed quomodo *ibidem.* Stephanus dicitur plenus gratia, cùm Chriſtus Dominus plenus gratia à Ioanne deſcribatur? & beata Virgo Maria gratia plena, ab Angelo ſalutetur? Nunquid omnes plenitudinem gratiæ receperunt? Ita planè ſed *Simile.* vnuſq iſque ſecundum munus ad quod electus fuit, hanc habuit plenitudinem gratiæ. Quemadmodum videmus vaſſa plurima plena aqua maiora, & minora, tamẽ quodlibet horum plenum eſt aqua æquali proportione: hoc eſt, quod vas minimum ita plenum eſt ſicuti, & vas maius, licet plus aquæ maius capiat. Sic dicitur quod Chriſtus Dominus, beata Virgo, & ſanctus Stephanus pleni fuerint gratia; proportionabiliter tamen. Chriſtus enim Dominus accepit gratiam tanquam caput, vt eam membris diſtribueret. Quare habuit infinitam gratiam in genere gratiæ, hoc eſt, ad omnes effectus gratiæ. Beata Virgo plena etiam fuit gratia, quam accepit tãtam quanta ad hoc quod eſſet mater Dei decebat, vt haberet. Stephanus qui minoris capacitatis vas erat, ſecundum ſuã menſuram etiam eſt adimpletus gratia, quãta erat neceſſaria ad facienda ſigna, & prodigia magna in populo. Dicitur ergo de illo quod erat plenus gratia, & fortitudine: nam halitu, ac calore quem ab iſto Domino acceperat, qui illum ſub alas ſuas ſumpſerat oſſa, ac neruos acceperat, quibus fortiter inimicis

Similc. micis resisteret. Item gallina quando enutrit pullos suos debilis, ac macilenta est, nam nõ comedit, vt pullos suos cibet, substantiã suã, ac calorem illis communicet, vnde sic debilitata incedit, vt sola ossa, ac plumas habeat. Quare si tunc eam emere velles, nullum, aut modicum pretium inuenires pro ea. Et tamẽ si quis diceret tunc tibi. Cur istam fers gallinam, sic debilem, ac macilentam? Responderes vtique illi, quoniam hæc mihi pullos generat, ac enutrit. Nonne vides illam pullis comitatam quam plurimis? Plus enim illam ob hoc æstimo sic macilentam, quã alias quatuor pinguiores illa: quoniam plus vtilitatis quam ille mihi affert. Sic Christo Domino dum in hoc mundo ageret contigit. Qui eũ debilem, ac macilentum vidisset, opprobriũ hominum factum, non hominem sed vermẽ æstimatum, super præsepe proiectum, trementem frigore, pro lacte eiulantem, in cruce mortuũ pendẽtem, ita q̃ nec manus, nec pedes moueret, diceres illũ miserũ, ac prorsus maxime inutilẽ omniũ mortalium. Sed seduceris homo seduceris, nec enim intelligis fortitudinem eius, quæ ibi abscõdita est. Crux illa nidus est in quo suos procreat filios, in sinu lancea aperto illos colligens, & enutriẽs. Illaq; infirmitas quæ ibi oculis tuis apparet, omnium martyrum fortitudinem genuit. Puericia illa, puerulos homines facit. Mors illa, vitam omnibus tribuit. Vide pullos quos post se trahit. Hodie martyrem vnum talem, cras Euangelistam magnũ: perendie puellorum martyrum eximiã multitudinem. Altera die alium martyrem, & alia alium confessorem, qui substantiam eius suggerunt, ac fortitudinem imbiberũt, & ideò ipse debilis, ac infirmus apparet, magno tamen cum fructu, ac vtilitate. Hoc videtur mihi voluisse sentire ille Euange-
Esai. 51. licus Propheta Esai. cum cap. 51. dixit. Secundum translationem Septuaginta. In humilitate iudicium eius sublatum est, generationem eius quis enarrabit? Ac si diceret. Humilis quidem atque abiectus reputatus est: nam nec iustitiam illi seruauerunt contemnentes illum, & morti iniustissimè tradentes: videte tamen generationem eius, quos post se pullos, ac filios trahat, & nutriat: & sic non ipsum contemnetis, sed tanquam omnibus vtilissimum maximè reputabitis. Habuit igitur se Dominus in hoc mundo tanquam gallina cum suis pullis. Cæterum cum cœlos petijt, tanquam aquila se gessit. Nonne vides aquilam cùm iam pulli sui plumescunt, quomodo super eos volitet, ascendat, & descendat. Oculis immotis ipsum solis luminare aspiciat? Vt sic prouocet filios suos ad volandum atq; timorem inanem ab eis auferat, & abijciat. Sic Dominus noster Iesus super omnes auolat cœlos sedens ad dexteram maiestatis, & illinc nos prouocat, vt relicto huius carnis nidulo: illic pergat nostræ mentis intentio quo cum patre est nostra substantia Iesus Christus Dominus noster. Sicut aquila prouocans aduolandum pullos suos, & super eos volitans. Sic hodie illum vidit beatus *Deut. 32.* Stephanus cum ad illum volare vellet. Intendes in cœlum vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Quasi *Act. 6.* ex illo sublimi loco expanderet alas; vt illum prouocaret ad volandum, & quasi nutibus illum ad se vocaret atque suaderet, ne ictus aut pondera lapidum timeret: nam illi lapides deberent illum quasi põdera quædam adiuuare, vt per huius mundi impedimenta irrumperet, quatenus celerius ad ipsum in cœlos saltaret. Quarè cùm gloriam Dei vidisset omnia alia contempsit, & per turbinem lapidum irruptionem fecit. Quid mirum. Videbat enim ob oculos præmiũ, cur non ad illud rapiendum se extenderet? Animalia illa sancta quæ vidit Ezechiel, *Ezech. 1.* plena erant oculis ante & retro. Nam ad *Apoc. 4* hoc quod homo contempletur omnia quæ in Deo sunt, oportet, vt totus in oculos conuertatur: vt tantũ præmium aspicere valeat. Imò ad contemplanda Dei beneficia; oportet vt oculis plenus sit homo. Quia ergò sancti illi pleni erant oculis, & poterant agnoscere magnitudinem præmij, hinc linguas suas in laudibus eius soluebant clamantes atque dicentes. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Ex visione quippè Dei fit vt homo sui oblitus totus in Dei laudibus rapiatur. Et illi viginti, & qua *Apoc. 4.* tuor seniores proiectis phyalis, & coronis se ante thronũ posternebant. Nam sancti Dei sceptris, & voluptatibus abiectis, se ante Dei maiestatem demittunt. Sic beatus Stephanus cum oculis etiam corporeis præmium vidit, corpus, vitam & animam ante Deũ proiecit: & totus in illum raptus, illi lapides durissimi, videbãtur blandi, lapides quippè illi dulces torrentes fuerunt. In illo namque *Matth. 4* adimpletũ est quod diabolus à Domino in deserto petijt, vt lapides panes faceret. Quoniam lapides illi beato Stephano, in cibum dulcissimum, ac in diuinam substantiam ad quam

quam videndam trãslatus est conuersi sunt. Hic etiam fuit vnus effectus aduentus Christi ad nos. Aperire nobis cœlos sicut Stephano aperti sunt: quatenus visso præmio ad illud alacriter properemus. Hoc antiquis patribus concessum non est: Nec enim cœlum apertum viderunt, nec præmium ob oculos intuiti sunt, sed longò ab illis interuallo distans. Iuxtà illam Pauli sententiam qua ad
Hebr. 11. Heb. 11. dicit. Hi omnes iuxtà fidem defuncti sunt nõ dum acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspiciẽtibus, & salutantibus. Hoc est, venerantibus, à longè hoc aspiciebant bonum per fidem, ac spẽ, quã de Christo habebant. Nunc autem coram oculis præmium habentes iustum est, vt ad illud cum
Ad Heb. 12. sanctis istis properemus, illud Pauli consilium accipientes quo dicit. Ideò quę, & nos tantam habentes impositam nubem testiũ deponentes omne pondus, & circunstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: aspicientes in authorem fidei, & consumatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta.

Cap. XXIIII.

EGressus Iesus de templo ibat, & accesserunt discipuli eius, vt ostenderent ei ædificationes templi. Ipse autem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amẽ dico vobis non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur. Sedente autem super montem Olueti accesserunt ad eum discipuli secretò dicentes. Dic nobis quando hæc erunt, & quod signum aduentus tui, & consumationis seculi? Et respondens Iesus dixit eis. Videte nequis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes ego sum Christus, & multos seducent. Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorum, videte ne turbemini, oportet enim hæc fieri sed nondum est finis. Consurget enim gens in gentem, & Regnum in Regnum, & erunt pestilentiæ, & fames, & terræ motus per loca: hæc autem omnia initium sunt dolorum. Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio omnibus Gentibus propter nomen meum. Et tunc scandalizabuntur multi: & inuicem tradent, & odio habebunt inuicem: & multi pseudo Prophetæ surgent, & seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas: refrigescet charitas multorum, Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe: in testimonium omnibus Gẽtibus, & tũc veniet cõsumatio, &c.

Cum Dominus prædixisset desolationem Hierusalem audientibus discipulis, vt ad commisserationem tantæ ciuitatis tantorum quæ ædificiorum prouocarent, ostenderunt illi tam ædificia, quam donaria quæ in templo pendebant, vt refert Lucas, ne illa *Luc. 21.* perdere vellet. Dominus autem respondit eis. *Videtis hæc omnia? Amen dico vobis non relinquetur lapis, &c.* Quasi diceret. Ex omni hac structura tam ampla, tam artificiosa, & tam magnifica, quam vos modo cernitis, & admiramini, nihil remanebit integrum: sed tota disipabitur. Secundum hunc modum apud Lucam Pharisæo murmuranti, super *Luc. 7.* peccatrice lauante pedes suos respondit Dominus. Vides hanc mulierem? Oculum mihi non dedisti, hæc autem ex quo intrauit non cessauit osculari pedes meos. Quasi dicat, hæc mulier quam tu aspiciens aspernis, & condemnas, talis est, vt te amore, & beneficio erga me superet. Quando autem istud sine interrogatione dicitur minorem sonat affectum. Velut cùm Moyses filijs Is- *Exod. 14.*
traël, qui propter Ægyptios persequentes eos conterriti erant iuxtà mare dixit. Ægyptios quos nunc videtis, nequaquam vltra videbitis, vsque in sempiternum. Quod certe maiori cũ affectu sic diceretur. Videtis Ægyptios istos? Nec vnum ex eis vltra videbitis, vsque in sempiternum. Quod autem dicitur non relinquetur hic, id est, in hoc ædificio lapis super lapidem qui nõ destruatur. Secundum hyperbolem accipiendum est; vt significetur maxima, & extrema destructio, nihil quæ ex eo ædificio, quod ad rem attineret relinquendum. Nec enim verisimile est, tam fuisse curiosos, aut fortè ociosos Romanos, vt eis, vel vacauerit, vel libuerit singulos lapides ab inuicem auellere, quomodo facere solent qui veterem murum destruunt, & lapides singulos magno labore abinuicem dissoluunt, vt ex ijsdem lapidibus murum nouum construant. Nam & Iose- *Iosephus.*
phus lib. 7. de Bello Iud. cap. 18 refert Romanos quasdam reliquisse turres in Hierusalẽ, quas postea alij diruerunt, & ciuitati nomẽ aliud imposuerunt. Imò & in loco alio illam transtulerunt, vt præsenti tempore cernimus. Et quamuis Marcus dicat, vnum ex *Marcus. 13.*
discipulis

diſcipulis excitaſſe Dominum ad conſideranda templi ædificia, Lucas verò, & Matthæus pluraliter dicant diſcipulos id interrogaſſe, intelligendum tamen eſt prius diſcipulos inter ſe ſe de templo interno externo, quæ ornatu contuliſſe, deinde vnum ex eis omnium nomine Dominum aduertiſſe, aut etiam poſt huius verba alios idem dixiſſe, vel per Synedochen alios Euangeliſtas pluralem pro ſingulari ſumpſiſſe, quod familiare eſt in ſacris literis. *Poſtcà verò ſedente eo ſuper montem Oliueti, acceſſerunt ad eum diſcipuli ſecretò dicentes. Dic nobis quando hæc erunt, &c.* Marcus dicit Petrum; Iacobum, Ioannem, & Andream hanc interrogationem feciſſe. Quod intelligitur, vel quod hi ſoli tanquam Domino familiariores id quæſierunt: aut quod nomine aliorum id fecerint. Dicunt ergo. *Dic nobis quando hæc erunt, & quod ſignum aduentus tui, & conſummationis ſeculi.* Tria per ordinem interrogant, primum petunt tempus deſolationis Hieruſalem. Ac ſi dicerent quãdo hæc quemodo dixiſti erunt. Secundum petunt ſignum aduentus Chriſti ad iudicium. Et tertiò poſcunt etiam ſignum conſummationis huius ſeculi. Ad quæ tria ſuo ordine reſpondit Dominus, inchoando à tertio quæſito nempè quæ ſigna præcedent conſummationem ſeculi. Chryſoſtomus quidem hæc omnia de excidio Hieroſolymitano explicare conatur, cùm tot ſubrepſerint magi qui populum illum decipere conati ſunt, quos in multis locis refert Ioſephus, præcipuè lib. 20. antiquit. Et ſimiliter refert prælia multa, quæ vltimum Iudæorum excidium præceſſerunt, & quæ ſecuta ſunt: & ſigna magna, & terrores. Quæ omnia in libris de Bello Iudaico refert Ioſephus. Nos autem hæc omnia prolixitatis cauſa omittentes, & ad Ianſenium in cap. 121. concordiæ lectorem remittentes, Caietani potius quam aliorum interpretationem in hoc ſequemur: eo quod planior nobis, & textui conformior viſa ſit: quæ in his tribus interrogationibus quas retulimus conſiſtit. Et præmittit ſigna conſummationis ſeculi, quæ in tota mundi huius duratione contingere debent. Et primò dicit præceſſuros hæreticos quos Antichriſtos vocat, ac falſos Prophetas, deinde prælia magna, & rumores præliorum præcedere debent. Oportet enim hæc fieri, vt porè ex neceſsitate humanorum appetituũ: ſed nondum eſt finis: Quia non quælibet prælia erũt ſigna illius tremendi diei, oportet quod ſint magna. Vndè & ſubiungit. Exurget enim gens contra Gentem, &c. Et tamen nec tunc erit finis: & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræmotus per loca. Malis quæ ſibi inuicem homines inferunt. Adiungit mala quæ non ab homine proueniunt: vt intelligant, nec iſta mala futura eſſe ſigna conſummationis ſeculi: Vndè & ſubdit, hæc autem omnia ſcilicet bellum, fames, peſtis, terræmotus, & ſimilia, initia ſunt dolorum non termini. *Tunc.* Hoc eſt, inter hæc tẽpora tot viciſſitudinib⁹ ſubiecta, *Tradẽt vos*, vos in quam diſcipulos meos, in tribulationẽ. *Et occident vos, & eritis odie omnibus Gentibus propter nomen meum.* Vult enim Dominus admonere, quod nec ex malis proprijs turbentur quaſi inſtet dies Domini. *Et tunc ſcandalizabuntur multi*, hoc eſt, impingendo cadent. *Et multi pſeudo Prophetæ ſurgent, & ſeducent multos.* Supra Antichriſtos, modò pſeudo Prophetas nominat: vt in his omnes hæreſum Doctores, cum reliquis qui ſimulata ſanctitate ſeducere homines nituntur cõprehendat. *Et quoniam abundabit iniquitas.* Et magnitudine, & multitudine. *Refrigeſcet charitas multorum.* Charitas, vel amorem ipſum: vel formam amandi ſignificat: quæ eſt virtus theologalis infuſa. Amor erga Deũ, & erga proximos propter Deum. Frigere quidẽ poteſt, ac tepeſcere: ſed charitas quæ eſt amoris huius forma non compatitur ſe frigere, ſi eſt. Nam operatur magna ſi eſt, Sed hanc ipſam charitatẽ frigeſieri eſt omnino deſinere eſſe, & quod animus his oppreſsionibus, & timoribus virtus charitatem amittit; & hoc non ex quibuſcunq; cauſis, ſed ex magnis, & ex ſuper abundanti iniquitate: dicitur autem frigere: quia licet ipſa charitas virtus infuſſa amittatur, charitas tamen acquiſita quæ eſt ipſe amor hæc frigeſcit. Nam non ex intentione: ſed ex magnitudine paſsionis deficit ab amore Dei. Nam licet reſtet animus amans Deum frigidè tamen: quia non ex toto corde. *Qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* Hoc eſt, dicere. Multi ſeducentur, ab Antichriſtis, & pſeudo Prophetis. Multi magnitudine, & vſu malorum impingent, & delinquent: multi oppreſsionibus, & timoribus ſuccumbent, & amtitent charitatem: ſed qui his omnibus ſuperior euaſerit vſque in finem propriæ vitæ ſolus hic ſaluus erit. *Et prædicabitur hoc Euangelium Regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus Gentibus, & tunc veniet conſummatio.*

D. Chryſ. *Ianſenius Caietanus* *D. Greg.*

Hoc

Hoc eſt, vltimum ſignum conſumationis mundi: Euangelium Chriſti, non eſt Euãgelium ſeruitutis, ſed libertatis filiorum Dei, nec pœnarum, aut tormentorum: quoniam licet minetur pœnas aut tormenta; hæc illis dumtaxat euenient, qui illud non accipiunt: Verè enim accipientibus, regna æterna promittuntur. Nec enim virtutes abſolutè prædicantur, ſed in ordine ad felicitatem æternam. Eſt quippè Euangelium Regni non terreni, ſed cœlorum. Nam quæ in eo annunciantur, in hunc finem diriguntur: vt regnemus cum Chriſto. *In vniuerſo orbe*, non in parte aliqua. Vndè
Apoc.14 in Apocal. dicitur. Vidi alterum Angelum volantem per medium cœlum habentem Euangelium æternum: vt Euangelizaret illud ſedentibus ſuper terram, & ſuper omnem Gentẽ, & tribum, & linguam.
Apoc. 10 Et cap. 10. Oportet te adhuc Prophetare Gentibus, & linguis, & populis multis. Vndè ſubdit. *In teſtimonium omnibus Gentibus.* Ita quæ ſic prædicabitur in vniuerſo orbe, vt nulla gens exempta relinquatur, à teſtificatione Regni cœlorum per Chriſtum facta. Ita quod non ſola fama peruenìet ad omnes Gentes de Euangelio Chriſti: ſed quod ſic peruenìet ad notitiam eorum teſtimonium Chriſti per prædicatores, vt inexcuſabiles omnino omnes Gentes reddat. Et ideò dicit. *In teſtimonium illis.* Hoc eſt, ad teſtimonium perhibendum de Regno cœlorum reuelato, & aperto per Ieſum Chriſtum. Vel in teſtimonium ſalutis ſi credatur, & condemnationis ſi non credatur. Hoc eſt, enim quod Dominus in vltimis verbis teſtificatus eſt diſcipulis
Marc.19. ſuis dicens. Prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur. Hanc prædicationem noſtris temporibus adimpleri videmus, cùm tot remotis Gentibus, & ſub æquinotiali, & alio Polo vitam agentibus: per Hiſpanos Euangelium Dei prædicatum fuerit. Quod multis retro ſeculis nunquam fuit auditum: imò omnes pro comperto habuere ſub æquinoctiali non poſſe homines viuere. *Et tunc, omnibus, ſcilicet, adimpletis, & nonantè veniet conſumatio.* Non dicit cõſumatio huius, vel illius, ſed abſolute conſumatio: per quod datur intelligi quod de conſumatione ſeculi verba faciat, directè reſpondens quæſtioni diſcipulorum qua dixerunt. Dic nobis quod ſignum conſummationis ſeculi? Si omnia hæc dicta Domini colligamus, inueniemus ob oculos poſuiſſe nobis tanquam depicta omnia mala, quæ in toto tempore quo mundus duraturus eſt illi ſint euentura vſque ad eius conſumationem. Mala quidem communia præliorum, famis, & peſtium, quaſi initia æterni mali nobis habenda proponit, non tamen pro ſignis conſumationis: mala propria quæ propter nomen eius iuſti paſſuri ſunt deberi haberi, quaſi ſigna, & merita æternæ ſalutis. Multos autem Antichriſtos, ſe ductores, pſeudo Prophetas, ſcandala per quæ homines impingant, refrigeſcentem charitatem, odium Chriſtianorum; ſigna eſſe ac merita æternorum malorum. Cæterum prædicationem Euangelij apud omnes gentes pro ſigno infalibili conſumationis, ex diffinitione diuina: ſic vt diſcipuli diſcerent diſcernere inter ſigna neceſſario præcedentia conſumationem ſeculi, non tamen oſtendentia quaſi in ianuis ipſum finem mundi, & inter ea quæ illum appropinquare demonſtrant, licet non certiſsimum diem oſtendant quale erit prædicatio Euangelij in vniuerſo orbe. Cæterum quoniam omnia hæc ſigna diuus Chryſoſtomus intelligit tanquam præcedentia excidium Hieroſolymitanum aduertendum eſt, quod licet tunc temporis Euangelium hoc, non fuerit vſque ad exteras nationes quales nunc nouimus, diuulgatum: tamen ſic per totum mundum iam inſonuerat, vt poſſet dicere Paulus. Nunquid non audierunt? *Ad Ro.10* & quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum. Et ad Coloſſen. 1. Peruenit ad vos *Ad Coloſſen.1.* Euangelium, ſicut & in vniuerſo mundo confortatur & creſcit. Et Theologi dicũt, quod in excidio Hieroſolymitano iam erat facta ſufficiens promulgatio Euangelij in toto orbe: vt iam intelligeretur legalia ceſſaſſe taliter quod eſſent iam mortifera. Vndè id quod dicit hic Dominus, quod deberet fieri promulgatio Euangelij in toto orbe ſatis eſt quod intelligatur in eo ſenſu, in quo Paulus dixit. In omnem terram ſonuiſſe Euangelij prædicationem. Et vſque ad id tempus expectauit Dominus populum illum: vt iuſtior appareret punitio quam in illo exercuit. Si enim poſtquam totus mundus credidit prædicationem Apoſtolorum: ipſi adhuc increduli permanſerunt expectante longanimiter Deo eorum conuerſionem;

nem: iustissime talem à Deo meruerunt retributionem. *Cùm ergò videritis abominationem desolationis quæ dicta est à Daniele Propheta stantẽ in loco sancto qui legit intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes, & qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua, & qui in agro non reuertatur tollere tunicam suam. Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in diebus illis. Orate autem, vt non fiat fuga vestra in hyeme, aut Sabbatho: erit enim tunc tribulatio magna qualis nunquam fuit ab initio mundo vsque modo nec fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi non fuisset salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi: Tunc siquis vobis dixerit ecce hic est Christus aut illic, nollite credere. Surgent enim pseudo Christi, & pseudo Prophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia, ità vt in errorem inducantur si fieri potest etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis ecce in deserto est, nolite exire, ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vsque ad Occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur, & aquilæ.*

Sequendo Caietani sententiam quam diximus nobis magis cõsentaneam contextui; videri (licet ea quæ est D. Chrysost. non sit aspernenda) aduertendum est quod hic respõdet Dominus principali quæsito à discipulis, qui illum interrogauerunt quando futura esset desolatio Hierusalem. Quarè per notam illam illationis, ergo non inferuntur dicenda ex dictis, sed potius est accessus ad respondendum ad præcipue quæsitum. Ac si diceret. Ad propositum ergo redeuntes, cùm videritis abominationem desolationes quæ dicta est à Daniele Propheta stantem, &c. Præparate vos ad fugam: nam aliter tot mala effugere non valebitis. Sed aduertendum quod diuersis modis tota hæc ratio potest distingui. Prior est accipiendo particulam illam, qui legit intelligat, vt interiectam parenthesim, & iungendo reliqua hoc modo. Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta stantem in loco sancto (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes. Alter distinctionis modus est, vt in particula illa, qui legit intelligat, prior complectur sententia. In eo autẽ quod sequitur, tunc qui in Iudæa sunt, inchoetur noua, hoc modo. Cùm videritis abominationem desolationis quæ dicta est, &c. Tunc qui legit intelligat, supple tunc ad esse tempus implendæ illius Prophetiæ; & desolationem instare: adeinde sequitur. Tunc qui in Iudæa sunt. Hãc sequitur Titelmanus, & alij Moderni: quia magis cõsentanea videtur his quę apud Lucam leguntur, nã sic ibi legitur. Cum autem videritis Hierusalẽ circundari ab exercitu, scitote quia appropinquat desolatio eius. Tunc qui in Iudæa sunt, &c. Nihilomĩnus optimè tanquam parentesis potest Legi, quasi volens nos Dñs admonere, & cautos reddere, ne fallamur in verbis Prophetię huius, & consequenter in verbis ipsius Iesu. Videbat enim multos sub hoc abominationis nomine intellecturos simulachrum aliquod futurũ in tẽplo, sicut fuerat tẽpore Antiochi, vt legit. 1. Mach. 1. quod author illius libri interpretatus est idolũ desolationis applicando Prophetiã Danielis ad illud. Quarè quasi præueniẽdo nos monet, vt id intelligam⁹. Nec arbitror rectè dici verbũ illud additũ ab Euangelista, sed quod ab ipso Dño verè sic dictum. Et certè nisi Lucas id clarè explicuisset magnas locus iste difficultates adduxisset. Lucas tamen. c. 21. Hoc explicat de exercitu Romanorum, quem vocat abominationem desolationis Dñs. Et verè ipsa Danielis verba hoc significant. Nã non dixit. Erit abominatio in tẽplo, sed specificauit abominationẽ adiuniendo desolationis, ac si apertè dicat. Nõ dico erit abominatio, hoc est, abominandum simulachrum, & idolũ: sed erit abominatio desolationis, nã non terræmotu, nõ diluuio, nõ cœlesti igne? desolatio tẽpli erit: Sed ab abominabilibus idolatris veniet desolatio, & ruina eius. Sic explicat Chrys. in imperfec. Quod autẽ hũc docuerit sensũ Lucas, patet ex eo ꝙ eadẽ verba subiuncta hic, & ibi inuenies, nẽpe hæc. Tũc qui in Iudæa sunt fugiãt in mõtes. Quarè hæc verba Lucæ explicant hæc verba quæ Dñs apud Matthæum dixit. Imò & ex cõiunctis videtur cõuinci hic sensus. Nã tẽpus fugiendi, fuit ad literam tempus illius exercitus: & nullũ legitur tẽpus simulachri successisse quo fuerit fugiẽdũ. *Statẽ in loco Sãcto*. Verè enim exercitus Romanorũ in loco sancto steterit: nec cecidit quousq; tota ciuitas & tẽplũ desolaretur, taliter quod nũquam amplius erectum est. Nam constat ex antiquis, & Ecclesiasticis historijs; Iudęos post Titũ aliquoties conatos esse suã politiã restituere, & sub Adriano Imperatore, qui & Helius dicebat cõgregasse Iudęos multitudinem magnã sub Cocheta duce, & Hierusalẽ armis inuasisse: repulsos tamẽ ab Adriano, & deleros, qui posteà publico edicto iussit, vt nulli Iudæo ne introire quidẽ in Hierusalẽ liceret. Cuius & nomen mutauit, volens vt deinceps Helia vocaretur. Posteà Iulianus Imperator apostata, odio Christiani nominis cõcessit Iudæis, rursum vrbẽ & templũ cõdere, & administrauit sumptum; sed hæc Iudæorũ lætitia non diù cõstitit. Nam cùm cepissent fodere, agerem efferre, idque opus infinita hominum multitudine, & inaudita magnificẽtia (nam ligones & corbes ex argẽto facti erant) horrendis miraculis exterriti ab instituto, vel tandem reuocati sunt. Nam non solùm venti impetus disiecit vniuersam materiam gypsi & calcis quã parauerant; nec tantùm terræmotus ingens ædificantes exterruit: verumetiam ignis è fundamentis diuinitus erumpens, alios inflammauit, alios assumpsit: ita quòd coacti fuerint institutam ædificationẽ dimittere.

Titelm.

1. Mach. 1.

Luc. 21.

D. Chrys.

Theodor. Hoc enim narrat Theodoretus de Iudæis, & Iuliano Imperatore, vt refert Eusebius lib. 6. hist. Tripart. cap. 43. Narrat Nazianzenus passim vestib⁹ populi figuras Crucis prodigiosè impressas vsas esse. Absterriti ergo Iudæi cœlestibus signis inchoatũ opus reliquerunt: quia Deus decreuit ne politia Iudaica restituatur. Tostatus tamen, & quidã Doctor Louanienſis, qui dicitur Ioannes Heselius, existimant abominationem hãc desolationis, de qua Daniel, & hic meminit Dñs, fuisse seditiosos illos, de quibus pleraq; Iosephus lib. 4. & 5. Bel. Iudai. Qui paulò ante obsidionem, & in ipsa obsidione ipsum tẽplum abominandis polluerũt sceleribus, sanguine etiam innocentium effusso ipsum fœdantes, inter quos Zachariã quendam filium Baruch, interfectum à Zelotis in medio templi refert Iosephus libro. 5. cap. 1. subijciens cap. 2. Vetus quidem sermo ferebatur, tum demum ciuitatẽ ereptam iri, sancta quoque flammis exurenda esse lege belli, cùm seditio fuisset exorta, fanumque Dei propriæ manus ante violassent. Et ex consequenti Doctor hic Louanienſis illud Lucæ, vbi dicit: Cùm videritis ab exercitu circundari Hierusalem, non de obsidione: per Titum, & Vespasianum facta putat accipiendum, quia tunc fuisset nimis sera fuga ex Iudæa: sed de ea quæ priùs facta fuit à Sestio Floro, qui partem exteriorem ciuitatis expugnauit, & interiorem, in qua templum erat, quo seditiosi se receperant obsedit. Postmodum tamen aliqua occasione obsidionem soluit Deo, videlicet impios ad deteriora supplicia reseruante, & Christianis fugæ locum relinquente. Nam si de obsidione sub Tito sermo esset: quomodo tunc possent fugere obsessi, aut vnde pateret aditus ad fugam: Cæterùm prior interpretatio commodior est, & iam communior. Sed de intelligẽtia prophetiæ istius Danielis plura dicenda essent, nisi aliquantum ab instituto esset deflectendum. Quapropter lectorem remitto ad Cornelium Iansenium in. c. 122. concordiæ, & ad Doctorẽ Pereyram super cap. 9. Danielis, vbi summa diligentia hanc prophetiam simul cum hebdomadibus Danielis explicat. *Tunc qui in Iudæa sunt, fugiãt ad montes.* Eusebius lib. 3. cap. 5. refert Christianos, qui imminente ista obsidione Hierosolymis reliqui erãt, diuino respõso fuisse admonitos, vt trans Iordanem in oppidum quoddam Pellam nomine emigrarent, vt ita hęc tempestas nõ deprehenderet eos in Iudæa. Monet autẽ, vt in mõtes fugiant Iudæi & non in alias vrbes: nam in nulla poterant esse securi, sed in montes, vbi propter loci altitudinem, & desertionem securi videtur esse posse. *Et qui in tecto domus.* Habẽt enim in ea regione tecta plana, superq; pleraque agere, & versari solẽt. Non descẽdat ab illis: vel si descẽderit, ne immoretur in aliqua re suscipienda; sed protinùs omnib⁹ relictis ad tutiora loca se cõferat. Similiter nec qui in agro est, reuertatur in domũ pro pallio, aut pro vestimẽto; sed ita vt est nudus salutem sibi fuga paret. Væ autẽ prægnãtibus, & nutrientibus, vel lactantibus (vt est in Græco) in illis diebus: quoniã his fugere est impossibile, aut valdè difficilè: quia illæ fœtus portant in vtero, hæc in brachijs, quibus à fuga maximè impediũtur. Nam pecunias aut res abijcere pro salute facilè est: fieri autẽ leuẽ, aut expeditã ad fugam, quæ in vtero habet aut abijcere infantẽ eam quę lactat, prorsus est impossibilè, ppter naturæ vinculũ. Væ ergo illis: quia facilè simul cũ embrionib⁹ & infantibus comprehẽdentur. Orate ne fiat fuga vestra in hyeme, cùm nimirũ difficilè fugitur ob tẽporis incommoditatem. Nec; Sabbatho, quo religio vetabat vltrà mille passus iterfacere. Hæc autem omnia Dñs dicit; non quòd vellet ita fieri, cùm sui non essent ampliùs Sabbathũ obseruaturi, quãdo sapienda erat Hierusalẽ: sed his omnib⁹ exagerare voluit atrocitatẽ malorũ, quę tũc erãt ciuitatẽ illam oppressura, quę nec attẽdere ad Sabbathi religionẽ, nec ad humanas necessitates sineret, sed oĩb⁹ prætermissis

Eusebius.

Iansen.

Pereyra.

Tostat. Ioan. Hes.

Iosephus.

ad fugam deberent attendere. Dixit autem tot de fuga, vt insinuaret sola fuga posse tũc homines sibi prouidere. *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsq; modò, nec fiet.* Hæc verba ad tẽpora Antichristi referenda censet Caietanus, nõ ad vastationem Hierusalem. Tum ex eo quod hìc dicitur, nec fuisse, nec futurã esse talem tribulationem, qualis est ea de qua est hic sermo. Cum tamẽ tribulatio ab Antichristo excitanda maior futura sit & grauior. Tum etiam, quia hìc dicitur absolutè nullã carnem fore saluam, nisi breuiarentur dies illi. Ergo de vniuersali tribulatione totius carnis loquitur, & nõ de sola Iudæorum vastatione. Absolutè etiã dicitur breuiandos dies propter electos, & non propter electos Iudæorum tantũ. Tum etiam, quia mox subiungitur, statim post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, &c. Quod tamen non fuit post vastationem Iudæorũ, sed post Antichristi persecutionẽ. Quarè particula, Enim, non est pars responsionis ad secundum quæsitũ de tempore desolationis templi: sed est principium responsionis ad secundum quæsitum, scilicet, quod signũ aduentus tui, & continuatur cũ illis quæ antea dixerat de signis præcedentibus aduentum Domini glorioſum. Et Matthæus interposuit signa destructionis templi, inter ea quæ sunt cõsumationis seculi, & ea quæ sunt aduentus Iesu glorioſi: vt finita interpositione continuet ea quæ antea dixerat, reddendo rationẽ maximæ tribulationis, quę tunc erit ex multis persecutoribus, qui illo tẽpore instabunt. Verùm his non obstantibus multi alij maximæ authoritatis Doctores contrarium tenent: nempè q̃ continet Hierosolymitani excidij mala. Inter quos est D. Aug. in Epist. ad Hæsichium, nam pro ratione eorum quæ Dñs dixerat de fuga ineunda, subiungit apud Matthæum, & Marcũ. Erit enim tunc tribulatio. Quam rationẽ clariùs explicat Lucas, cũ dicit: Erit enim præsura magna super terram, & ira populo huic: vbi de populo Iudæorũ clarè videtur loqui. Si ergo loquutus fuerat de excidio Hierosolymitano, vt omnes fatentur: de eodem etiam subiũcta verba manifestè profert. Et ad argumenta respõdet Aug. loco proximè citato, q̃ & tribulatio inducenda ab Antichristo maior futura sit: tamẽ hic loquitur dũtaxat de tribulationibus, quæ populo Iudæorum obuenire deberent: Nulla enim maior populo illi quàm hęc, maximè quòd tribulatio Antichristi ab illis excitãda est: ergo illi inferent eam non patientur. Hæc ille. Possumus etiam dicere, q̃ illud, neq; fiet, in exemplaribus Græcis legitur optatiuè, neq; fiat. Vel loquitur Dominus de tribulatione vltionis, qualis nõ erit fidelium tribulatio sub Antichristo. Qualis autem, aut quãta fuerit hæc Iudæorũ tribulatio, refertur à Iosepho in libro de bello Iudaico, præcipuè lib. 6. c. 11. &. 14. &. c. 7. &. 8. lib. 7. Et Eusebius lib. 3. c. 8. Ad illud autem quod prosequitur adducit Caietanus: statim autem post tribulationem, &c. Sol obscurabitur, cùm ad id peruenerimus, respondebimus. Accipe quam malueris sententiam. *Et nisi breuiati fuissent dies illi, nõ fuisset salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi.* Abreuiatos dies (inquit Hieronymus) nõ secundùm deliramenta quorundam qui putant tẽporum momenta mutari, nec recordantur illius dicti: Ordinatione tua perseuerat dies: sed secundùm temporum qualitatẽ sentire debemus, id est, abreuiatos, non mensura, sed numero. Et quomodò in benedictione dicitur: Longitudine dierum replebo eum: sic & nunc abreuiati dies intelligũtur, ne temporum mora fides concutiatur credentiũ, hæc Hieron. Breuiabuntur ergo non quod cursu Solis celeri terminati fuerint, sicut quidam vanè dixerunt (vt refert August. ad Hæsichium) sed quod tãta futura esset tribulatio dierum illorũ: vt nisi numerum eorũ abreuiasset Deus; totus Iudæorum populus periret, absq; hoc quod nec vnus etiam superstes esset. Ex quibus, quoniam aliqui erant electi, qui scilicet tunc crediturí erant, aut qui posteà credere debebant; aut etiam qui ex his qui tunc erant nascituri, erant electi ante mundi constitutionem: ideò pauciores Deus fecit dies illos, quam eorum iniquitas merebatur. Itaq; significat quantũuis grauẽ & inauditam eorum tribulationẽ futuram: tamen minorem & breuiorẽ, quam promeruerant: Deo seueritatem suæ iustitiæ temperante propter electos. *Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hìc est Christus, aut illìc, nolite credere. Surgent enim pseudò Christi, & pseudo Prophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia: ita vt in errorem inducantur, si fieri posset etiam electi.* Nunc secundùm omnes de his quæ aduentũ suum glorioſum præcedere debẽt, loquitur. Licèt, vt Hieronymus refert, illud aduerbium temporis, Tunc, indicet tempus Hierosolymitanæ deuastationis. Nam (vt idem Hierony. habet) multi post Hierosolymitanum excidium Principes extiterũt, qui christos se esse dicerent. In tantum, vt obsidentibus Romanis tres intùs fuerint factiones. Sed meliùs (inquit) de consumatione seculi intelligitur. Itaq; aduerbium, Tunc, nec tempus Hierosolymitanæ vastationis demonstrat: neq; tamẽ solum tempus circa deuastationem seculi, quanquam illud præcipuè demõstret; sed in genere tempus post Hierosolymorũ excidium, de quo tempore sic loquitur Dominus, quasi post illud sit futurus secundus ipsius aduẽtus: vt illum semper omnes expectarent, & ad illũ se se omni pararent tẽpore. Quarè in ipsis Apostolis omnes admonet, qui post illos futuri sunt. Omnes quippè ferè Apostoli ante Iudæorum excidium mortui fuerunt: & quoniam afflictionum tempore, & quando de fidei veritate oritur quæstio maximè pseudo Christi, & pseudo Apostoli, inueniunt locum decipiendi promittentes se malorum liberatores, & veritatis Doctores: ideò subijcitur. *Et dicent vobis plerique, ecce hìc, aut ecce illìc est Christus.* Qui vos à tyrannide, aut ab errore liberet. Sed aduertendum quòd dupliciter seductores demonstrant alicubi esse Christum, & iuxta hoc dupliciter etiam totus hic locus intelligitur. Vno modo certũ aliquem hominem aliquo loco existentem affirmantes esse Christum, quomodò potissimum locus iste intelligendus est. Nam dicit: *Exurgent pseudo Christi, & pseudo Prophetæ, & dicent, Hic est Christus*, hoc est, fingentes aliquem esse Christum. Et id confestim post excidium Hierosolymitanũ extiterũt, sed posteà plures, maximè circa finẽ seculi futuri sunt. Nam, vt refert Petrus Galatinus, nõ multis annis post Hierosolymæ vastationẽ sub Adriano Imperatore, fuit quidam seductor, qui dicebatur Benchuziba, quem adiuuabat quidam pseudo Propheta, nomine Arira, qui ex scripturis conabatur ostendere se esse Messiam. Sed quia nomen Benchuziba significat filium mendacij: alij dixerunt quòd vocabatur Barchochabam, id est, filius stellæ. Et propter hoc nomen conabatur falsus Propheta ostẽdere, de illo adimpletum fuisse vaticinium Balaam, quo dicit: Orietur stella ex Iacob. Sic Eusebius cap. 6. lib. 4. Eccl. hist. sed ille cum suis sub Ruffo Iudææ præside perijt maxima accepta clade. Potest & his annumerari Mahomethes, qui se dixit magnum Prophetam, & tot seduxit, & seductos tenet miseros homines. Alij etiam quàm plurimi homines fuerunt, qui falsis signis suam confirmabant vanitatem. Sed Antichristus omnes superabit multitudine signorũ mendatium, de quo Paul. 2. Thes. 2. ait, quòd eius aduentus erit secundùm operationem Satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigijs, mendacibus, & in omni seductione iniquitatis ijs qui pereunt; eò quòd charitatem veritatis non receperũt. De quo Antichristo pseudo Propheta dicitur in Apoc. cap. 13. Magna ipsum signa operaturũ ad seducendum orbem. Sic enim dicitur: Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu eius, & fecit signa magna, vt etiam ignẽ faceret de cœlo descẽdere in terrã in conspectu hominum; & seduxit habitantes in terra propter signa quæ data sunt illi facere in cõspectu hominum, dicẽs: Habitantibus in terra, vt faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladij & vixit, & datum est illi, vt daret spiritum imagini bestię, & vt loquatur imago bestiæ. Dicuntur autem signa mendatia, vel mendatij (vt legit Auguit.) quia virtute diaboli fient, qui pater est mendatij. Vel secundùm Augustinum lib. 20. de ciuit. Dei. c. 19. non sic est accipiendum, quasi omnia illa signa sint efficienda per sensuum & phantasmatis ludificationem, vt quod non sit, esse tamen videatur. Quædam enim verè efficient per coniunctionem occultarũ causarum naturalium. Quomodò diabolus signẽ verè potest educere è cœlo, vt fecit apud Iob: maximè, quia tunc magnam accepturus est potestatem malefaciendi. Permittendus est enim operari secundùm totũ suum posse, quod est super omnem terrenam potentiam, vt dicit Iob: Sed tamen dicuntur signa mendatia, siue quia ad mendatiũ pertrahunt dum creduntur fieri virtute diuina; siue quia quãuis sint veræ res, non tamen sunt vera signa, & miracula. Quia id demũ verè est & propriè miraculum; quod fit suprà naturam, & virtute supernaturali, quæ soli competit Deo. Credent ergo homines his signis mendatij, pro eo quod dilectionẽ veritatis non receperunt, vt salui fierent. Vnde dicit: Ideò mittet illis operationem erroris, vt credant mẽdatio. Talia autẽ erunt signa, vt in errorem inducantur si fieri posset etiam electi. Eo enim non significauit quosdam electos seducẽdos; sed tantam fore illorum signorum ad seducendum efficatiam: vt & electi seducendi essent, si id esset possibile. Id autem non erit possibile obfortiorem, & efficatiorem Dei prouidentiam, & infallibilem

Caiet.

D. Aug.

Ioseph.

Euseb.

Psal. 118.

Psal. 90.

D. Aug.

2. Thes. 2.

Apoc. 13.

bilem eius prædeſtinationē. Ipſe enim ait:
Ioan. 10. Non rapiet eas quiſquam de manu mea, & nemo poteſt rapere de manu Patris mei. Vt ergo à falſis Chriſtis, & ſignorum faſſorum efficacia fideles ſibi cautè proſpicerent, ſubijcit Dñs. *Ecce prædixi vobis*, hoc eſt, cauete vobis, nam ob id vobis hæc prædixi, vt vobis caueretis. Si ergo dixerint vobis homines Ecce in deſerto eſt Chriſtus, tantū abſit vt credatis, vt ne quidē exeatis ad videndum eum. Similiter ſi dixerint eſſe in penetralibus, & abditis, ſecretiſq; locis, ne credatis. Non enim erit aduentus meus occultus, & certo aliquo conſiſtens loco, nec talis vt vnus alteri indicare eum debeat. Nam ſicut fulgur mox exiens ab Oriente apparet vſq; in Occidentem: ita erit & aduentus filij hominis ſubitus, ſcilicet, inexpectatus, gloriosus, & omnibus manifeſtus, nec in aliquo terræ loco cōſiſtens, ſed in aëre, & in nuuibus, *Alij malunt legere.* Sicut fulgor Solis, ſcilicet, qui Orientē, & Occidentē illuminat: ita clarus erit ſecundus aduēt⁹ filij hominis. Non enim erit obſcurus ſicut primus. Sed omnia exēplaria fulgur legunt, & rectè ille hic aduentus declaratur, qui erit ſubitus & inexpectatus, & omnib⁹ perſpicuus. Hęc autem admonitu, ad fideles duntaxat pertinet, qui Dñm Ieſum tanquàm verū Meſſiam veneramur. *Vbicunq; fuerit corpus, illic congregabuntur, & aquilæ.* Quia ſententia parabolicè Dñs ſignificat, ꝙ quemadmodùm vbicunq; fuerit cadauer aliquod, illūc continuò congregantur aquilæ ſagaciſſimo ſuo olfactu, cadauer vnde paſcātur à longè perſpicientes, nec indigentes alicuius demonſtratione: ita fideles celeri quodā raptu conueniendi ſunt Chriſto in ſecundo aduentu: quoniam ille eſca & cibus eſt vnde paſci & refici debent. Nec opus habebūt aliquo qui eis demōſtret ipſum Chriſtum, adeò omnibus conſpicuus erit. Tria in hac ſententia Dñs ſignificat. Primò quòd celeriter iuſti ad ipſum congregandi ſunt, nō ambulando ſuper terram, ſed in aëra, vt Paul. 1. Theſ. 4.
1. Theſ. 4. dicit: Rapiemur in nuuibus obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus. Secundò quòd opus nō ſit aliquo indicante ſuam præſentiam. Quapropter audire non debēt eos qui dicturi ſunt, ecce hīc aut illīc. Et quidem hæc duo ſunt præcipua, quæ Dominus ſignificare voluit. Sed tertiò, ſecundùm Caietanum, id etiam ſignificatur, quòd quemadmodùm aquilæ auidè congregantur ad cibum olfactu perceptum: ita etiam ſanctos ſummo cum deſiderio congregādos ad Chriſtum, tanquàm ad cibum ſuum, vnde in æternū feliciter ſunt victuri. Et quamuis vultu res etiam cadaueribus veſcantur ea quæ à longè olfaciant; tamen placuit magis aquilis iuſtos cōferre: eò quòd aquila regalis auis eſt accutiſſimi viſus, celeriſque, ac ſublimis volatus, vt eos indicaret qui regio quodam animo voluptatibus imperant, terreniſque deſpectis ad cœleſtia toto conatu rapiantur, & agilitate corporis qua donabuntur, celeriter ad illum per aëra volabūt.
D. Hilar. Diuus Hilarius intelligit hac ſententia ſignificari, in quo loco terræ ſit Dominus venturus ad iudicium, nempè quòd in eo loco, in quo paſſus eſt, & quo cadauer ipſius pependit in Cruce. Creditur enim iudicium exercendum in valle Ioſaphat, qui eſt circa
Ioel. 3. Hieruſalē: quia Ioel. 3. dicitur: Congregabo omnes Gentes, & adducam eas in valle Ioſaphat, & diſceptabo cum eis. Et hic eſt primus modus, quo ſeductores iſti oſtendunt Chriſtum. Sed altero modo oſtendunt hīc, aut illīc eſſe Chriſtum, dum in certis quibuſdam conuenticulis verum noſtrū Chriſtum habitare, & recta fide coli aſſirmant. Quemadmodùm faciunt hæretici, qui omnes ſibi Chriſtum vendicare præſumunt, atq; in ſua illum cōgregatione manere contendunt, dicentes: Ecce hīc eſt Chriſtus apud nos: ecce illīc eſt in certo orbis angulo. Quemadmodùm Donatiſtæ in quadam Africæ parte tantùm Chriſtum eſſe contendebant, eiuſq; Eccleſiam. Et nūc hæretici Germanici id ipſum nitūtur. Et Anglici ac Geneuenſes. Volūt enim Chriſtum eſſe in deſerto & in penetralibus: cùm tamē ibi non ſit quærendus Chriſtus; ſed in Eccleſia per vniuerſum orbem, ab Oriente vſque ad Occidentē diſperſa, inſtar fulguris. Albertus Pigius lib. 1. Eccleſ. Hier. c. 5. explicat *Alb. Pig.* hanc vltimā Domini ſententiam. *Vbicunq; fuerit corpus, illūc congregabuntur & aquilæ.* Sic intelligit. Nempè per illam nobis inſinuari, quo pacto quis intelligere poſsit vbi ſit corpus Chriſti myſticum, quod eſt Eccleſia, nimirum ex congregatione aquilarum: quia vbicunque illæ reperirentur, ibi Chriſti corpus eſſe non eſt dubitandum. Per aquilas autem intelligit Eccleſiæ Doctores, quotquot vnquàm fuerunt, qui in carne præter carnem viuunt, aut vixerunt: quorum conuerſatio in cœlis, quorum omne ſtudium, omnis meditatio, omniſque volūtas in Lege Domini, qui præ alijs acutiùs

tiùs cernere & ſublimiùs ſubuehi à reb⁹ terrenis potuerūt, aut poſſunt. Vbicunq; aquilæ congregentur, illīc certò eſt credendum eſſe corpus illud, cui aſſociari & conſentire, & in quo Chriſtum ac ſalutem quærere debemus. Quæ enim eſt harum aquilarū concors ſententia, idē & totius corporis ſenſus eſt. Hanc ſentētiam poſt Origenē videtur inſinuare B. Aug. ad Heſichium, & ſanctus Hieronym. in Commentarijs. Sed hic ſenſus potiùs accōmodatius eſt: prior tamen eſt conformior Chriſti Domini propoſito.

Alia moralitas ſeu concio. Iam ad ea quæ ad amores attinent accedamus. Cùm Dñs de tēplo exibat diſcipuli eius accedentes ad eum, dixerūt: Magiſter, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ. Cùm Dñs circa maiora occuparetur, vtpotè quæ ad animarum ſalutē pertinebāt: cætera omnia, quaſi parui momenti eſſent, deſpiciebat, atq; ſic ſe habebat, ac ſi nihil horum quæ oculis repræſentantur, cerneret. Quapropter opus fuit vt diſcipuli excitarent eū ad aſpiciendam magnitudinē ædificij tēpli. Certè qui cœleſtia petit parum aut nihil de his caducis curat. Igitur cū Dñs Ieſus vbiq; occaſionem ſumeret ad inſtruendū nos, ex his diſcipulorum ſuorum verbis occaſionem ſumpſit ad prædicendam vaſtationem Hieruſalem, vt ſuos in tantis malis præueniret. Cumq; montem Oliuarum aſcenderet, vbi cum ſuis ad quieſcendum pergere ſolebat; ſedentes aduerſus Hieroſolyma, & eam ex aduerſo intuētes acceſſerunt ad Ieſum, quærentes ea omnia quæ ſuprà retulimus. Ad quæ ſuo ordine (vt diximus) Dñs Ieſus reſpondit. Diuus Hilarius hæc omnia de tempore Antichriſti intelligit. Et Ioānes in ſua Canonica dicit, Antichriſtum iam eſſe in
Hilarius. *1. Ioan. 2.* mundo: quoniā omnes hæretici (vt ipſe dicit) qui ſoluūt Dñm Ieſum, ſunt Antichriſti. Quarè cū tot hæreſes aduerſūs Eccleſiam inſurgant: verè dicere poſſumus, abominandū idolū in loco ſacro iam eſſe. Hoc enim idolū eſt ille filius perditionis, & homo peccati, qui aduerſatur, & extollitur ſuprà omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendēs ſe
2. Theſ. 2. tanquàm ſit Deus, vt dicitur. 2. Theſ. 2. hi ſunt homines impij ſuperbia pleni, qui aduerſūs Dei Eccleſiam inſurgunt, dicētes ſe aliquid eſſe, cultū Dei auferentes, & ſeipſos ſuper omnes extollentes, atq; tanquā veros Prophetas haberi volentes: cùm tamē falſiſſimi & impiiſſimi mortalium omnium ſint. Talis fuit Lutherus, taleſque eius ſequaces ſpurciſſimi homines: & tamen Eccleſiā Dei impugnare auſi ſunt. Iſte eſt de quo Pro-
Zach. 11. pheta dicebat: Ecce ego ſuſcitabo paſtorem in terra, qui derelicta non viſitabit, diſperſum non quæret, & contritum non ſanabit, & id quod ſtat non enutriet, & carnes pinguium comedet, & vngulas eorum diſſoluet. O paſtor & idolum derelinquens gregem! Hic paſtor terrenus, non cœleſtis, Lutherus fuit, qui ſeipſum Saxonicum Papam fecit: & tamen derelicta non viſitauit, quoniam nihil de bonis operibus curæ ei fuit: ſed ſola fide dicebat homines ſaluari, nec vult vllū eſſe peccatū quo amittatur charitas, & derelinquatur homo à Deo, niſi infidelitas, & hæreſis ſua & ſuorum. Nec diſperſa quæret: quoniā potiùs oues ex caulis deturbat, cùm ab Eccleſiæ paſtore eas deterret, & non in vnitatem fidei congregat; ſed in diuerſa diſpergit dogmata, atq; peccata: vt vnuſquiſq; quod ſibi libuerit faciat, nec enim vlla eas aſtringit lege. Perditas oues non quærit, ſed omnes potiùs perdere nititur. Contritū non ſanabit, nec enim contritionis dolorem, aut gemitus exigit, ſed ſola reſipiſcentia peccatores iuſtificat: quarè & confeſsionē abijcit. Nec id quod ſtat conſeruat, ſed potiùs ea quæ ſtabāt diruit. Sed carnes pinguium comedet; omnes vacare libidinibus ac cōmeſsationibus & ebrietatibus docet, vt epicuri potiùs quàm Chriſti diſcipuli efficiātur, dicentes, ꝙ impij apud ſe non rectè cogitātes dixerunt: Comedamus & bibamus: cras em moriemur. Et vngulas equorum diſſoluet: *Eſai. 22.* quoniam & vim bonorū operum, & Sacramentorum virtutē diſſoluere, atq; diluere, ſatagit. O paſtor & idolū derelinquens gregem, imò diſpergens gregē. Idolū quod vitā non habet vllam, ſic tu abſq; charitatis vita fide ſola mortua gaudes, quā tamen veram omninò nō habes, ſed illā ſimul cum omnibus bonis amiſiſti. Quid ergo faciendum? Id quod Chriſtus hīc nos docet. *Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes*, hoc eſt, nos qui verā fidei cōfeſsionem profitemur (id enim Iudæa interpretatur, nēpè confeſsio) fugere oportet ab iis malis. Nam & Dñs per Zach. *Zach. 2.* Prophetā c. 2. clamoribus ad fugā nos excitat, dicens: O, ô, ô, fugite à facie Aquilonis. Ac ſi diceret, *ola, ola, ola.* Aquilo ventus frigidus eſt, qui nubes diſſipat, ſecūdū illud Sap. Vētus Aquilo diſſipat pluuias, ne ter- *Prou. 25.* rā alluāt, vt fructus ferat vitæ humanæ neceſſarios. Tales iſti hæretici ſunt, qui calorē bonorū operum auferūt, & animas in frigi-

ditate malitiæ relinquũt, pluuiaſq; diſsipãt: quoniam confeſsionem, lacrymas, gemitus, ac pœnitentiæ opera deſtruunt, quibus anima fœcundata & humectata ſolebat fructus
Zach.2. vitæ æternę proferre. Ab his ergo fugiendũ eſt. Et infra idem Propheta dicit: O Syon fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis, hoc eſt, à turbine & confuſione tot hæreſum vndiq; pullulantium fuge. Et quò fugiendum nobis eſt? In montes. In montes in alta aſcendere oportet: culmẽ ac faſtigium perfectionis attingere niti debemus: quoniam inter tot mala non ſufficit quomodocunq; benè viuere, ſed oportet optimè & perfectiſsimè viuere: quoniam ſi illos qui perfecti eſſe videbantur, & fortè aliquandò fuerunt, his occaſionibus perturbatos perſpeximus, & ad pedes huius idoli prouolutos, quantò tepidi, ac peccatores id timere debemus? Fugiamus ergo ad montes, & auxilium nobis diuinũ imploremus, quo protegamur cum Dauid, dicentes: Leuaui oculos
Pſal. 120. meos in mõtes, vnde veniet auxilium mihi.
Prouer. 6. Et Sapiens dicebat: Eruere quaſi damula de manu, & quaſi auis de inſidijs aucupũ. Da-
Pſal. 13. mula & auis eleuãdo ſe à terra fugiunt, hæc volatu, illa ſaltu. Et alibi: Montes excelſi ceruis. Optimũ refugium ſunt montes, pro illis qui à facie ventorum fugientes excelſa quærunt virtutũ culmina, ad quæ aſcẽdere nõ præualeat inimicus. Sed quoniam à peccatis alijs etiam debemus fugere, ne captiui teneamur in ipſis. Aduertendum eſt, q̃ etſi ſemper homines aſcẽdere ad virtutum culmina ſatagere debemus, his maximè tẽporibus quãdo tot mala & peccata mundũ occupant. In primitiua ſiquidem Eccleſia, habebant Chriſti fideles quãplurima, quæ eos ad virtutẽ excitabãt. Vbicunq; ſe verterent exemplũ magnorum virorum videbant. Si enim ad prælatos eleuabant oculos, omnes ſancti erant; ac miraculis corruſcabant; ſi Pontifices ſummos omnes erant martyres. Si ad religioſos ac monachos, qui tunc temporis erant vertebãt faciem, mira & incredibilia exempla ſanctitatis in eis videbant. Si Eccleſias, ac Eccleſiaſticos omnes deuotione flagrabãt. Quocunq; ſe voluerent, veros ſanctitatis magiſtros inueniebant. Nunc verò (proh dolor) omnia ſcãdalis ac offendiculis plena ſunt. Quòcũq; te vertas occaſiones peccãdi inuenies? In vijs em̃ atq; cõpitis cũ occaſionibus offendis. Quòd ſi oculos eleuas offendes in oculis mulierũ, quę ſe per feneſtras laſciuo vultu, atq; cultu inſinuãt. Si aures ad audiendũ extẽderis; ea audies quæ te ad peccandũ inſtigent. Si ad colloquiũ pgis, idipsũ inuenies. Si amicos quæris, niſi vt te ad peccandũ adiuuent ad bona opera nõ inuenies illos, ad aleas, ad ganeas, ad meretrices, ad vindictas paratos illos reperies. Si ad eleemoſynas faciendas, aut alia bona opera exercenda quæ ſieris, non inuenies vllũ. Totus mũdus ſcãdalis plenus eſt. Vnde D. Antonius illũ plenũ laqueis vidit. Quòd ſi tunc mundũ ſic illaqueatum vidit Antonius, cùm tot boni ac iuſti florebãt, in tantum q̃ fateatur Hieronymus ſe agnouiſſe pluſquàm viginti millia heremitarum tabernacula, qui procul à mundo vitã agentes totos ſe Dño conſecrabãt: quid modò dices quando tãta bonorũ penuria eſt, & peccatoribus totus ſcatet orbis? Omitto infideles, paganos, hæreticos; de Chriſtianis loquor, inter quos ſic viget peccatũ, vt quã paucos inuenias qui peccatores maximè non ſunt. Imò de peccatis victitãt. Quo ille vitã agit, atq; rem familiarẽ auget? Vtiq; vſuris, dolis, ac verſutijs magnis. Et illa mulier, de quibus victitat; ſericis ac aureis fulget indumẽtis? Certè quia peccatrix eſt, & inhoneſtè viuit. Et illa alia, quia lenocinijs vritur. Et ille, quia id in ſua domo cõſentit. Itaq; alius rapinis, alius libidinibus, alius verſutijs, alius alijs peccatis victitat. O miſerũ ac deplorãdum ſeculũ! Quid ergo facere oportet? Vtiq; fugere de medio Babylonis. Fugere de ta-
Num.6. bernaculis impiorũ, ne inuoluamur in peccatis eorũ. Declinare occaſiones, quæ etiam perfectos viros in pericula maxima rapere ſolent. Nam, vt iam ſuprà dictũ eſt, ideò ſancti tales fuerunt, quia occaſiones peccatorũ fugiebant, & Deus illos ab illis ſeparabat. Vix enim iuſtus in occaſione permanere
Prouer. 6. poterit. Nunquid enim poterit quis abſcondere ignẽ in ſinũ ſuum, vt veſtimenta illius non ardeant? Et quid amplius debemus facere? *Et qui in tecto eſt, non deſcẽdat tollere aliquid de domo ſua.* Hoc eſt dicere, q̃ ille qui per exercitium virtutũ ſupernaturalium, cũ auxilio Dei tectũ ac faſtigium perfectionis ſemel aſcẽdit, ibiq; cũ Deo moratus in altiſſimæ contẽplationis officia ſe exercuit: non deſcendat ad tẽporalia domus ſuæ tollẽda, hoc eſt, ad negotia tẽporalia vltrà modũ tractãda, nec in his de nouo occupet curis, ſed qui ſemel cœleſte mannà guſtauit, ollas, ac cepas Ægypti faſtidiat, vt omnib⁹ tẽporalibus curis expeditus, ſecuriùs poſsit hac fuga ſibi conſulere. Quando Dauid à facie Saul
1. Reg.21. exiuit

Geneſ.28. exiuit fugiens, nihil ſecũ tulit, nec gladium, nec cibũ, vt vitæ ſuæ cõſuleret. Sic quãdo Iacob à facie Eſau fratris ſui in Meſopotamiam fugit, baculum ſolummodò ferens in manu ſua iter peregit. Sed cùm poſteà à fa-
Geneſ. 31. cie ſoceris ſui fugã inijſſet: quia mulieribus filijs, ac pecoribus onuſtus veniebat: paucis itineribus illũ ſocerſuus occupauit. Quod ſi hæc damna prout oportet fideles ſentiremus: noſmetipſos obliti ad hæc euitanda, duntaxat niteremur. *Væ autem prægnantibus*, hoc eſt, illis qui pleni ſunt bonis deſiderijs, quæ concipiant, & tamen nunquã ea opere complent. Plenus eſt infernus (ait Auguſt.) bonis deſiderijs. Concipiunt quidem, ſed
4. Reg.19: nunquã pariunt. Ita vt de illis, & illud poſſit dici: Venerunt filiæ vſq; ad partum, & vires non habet parturiens. Quoniam deſideria ac propoſita, nõ efficacia, ſed nimis tepida erãt. Sed nec obſtetrices ad hoc inuenient, hoc eſt, qui eos adiuuẽt ad bona deſideria exequutioni mandanda. Quoniam ſi monachus vis fieri, omnes tibi impedimẽto erunt. Si eleemoſynas facere vellis, nec argentum ad hoc inuenies. Si autem ludere aut aliud malum facere volueris, multos inuenies adiutores. Ad quid ergo concipis, ſi nunquã parere debes? Cur pro craſtinando detineris, ſi bonum operari debes? Tempus eſt, quid diem craſtinum expectas? Contra
Sophon.2. quos Sophon.2. dicitur: Vox cantantis in feneſtra, coruus in ſuperluminari. Loquitur ad literã de vaſtatione Hieruſalẽ, qnæ tanta erit vt poſsint homines ad feneſtras canere: quoniam nullus per viam trãſibit, qui eos audiat. Et coruus erit in ſuperliminari domus: quia non inuenietur qui exterreat eũ. Sed ad propoſitum. Quia cantus corui eſt crocitare (videtur enim dicere, Cras, cras) diabolus qui coruũ imitatur, hunc cantum canit in ſupliminari, hoc eſt, in introitu, in principio alicuius boni propoſiti facit homines pro craſtinare, & de die in diem differre bona opera. Contra illud quod Sapiẽs
Eccleſ. 5. nos monet, dicens: Ne tardes, conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Nihil aliud facitis, niſi per feneſtram aſpicere virtutem, & dimittere eam, vt trãſeat. Agnoſcitis eam ex viſu, ſed nõ ex familiari conuictu. Non ergo ſufficit virtutẽ etiã bonis oculis aſpicere aut deſiderare, niſi manũ eius per opus apprehẽdatis. Sunt enim nimis tepida hæc deſideria, nõ tamen efficacia. Nec enim iudiciũ ſpeculatiuũ eſt, quod mouet voluntatem (ait D. Thom.) ſed practicum, hoc eſt, operatiuũ. Non ſufficit dicere, vellẽ, niſi dixeris efficaciter, volo. Sed obſerua, q̃ ſunt nonnullę animę ſic ſteriles, vt nec dum parere, ſed nec concipere bona deſideria valeant. Qui poſſunt cum Dauid dicere: Concupiuit anima mea deſiderare. Aliæ ſunt quæ aborſus faciunt, qui ſtatim *Pſal.* 118.
vt concipiunt parere volunt, nec expectãt vt fœtus priùs in vtero voluntatis formetur, ſed informẽ virtutẽ efficiunt. Ex quo prouenit, quòd mõſtrua pariunt; eò quòd protinùs volunt, vt mundus eorum ſanctitatem agnoſcat, ſtatim ſe mundo prodere volunt. De quibus apud Eſaiam dicitur: Ante meſ- *Eſai.* 18.
ſem totus efflоruit. Cùm tamen de iuſto dicatur, quòd fructũ ſuum dabit in tempore ſuo. *Et nutrientibus.* Animas etiam inuenies *Pſal.*1.
ſic effœminatas, & viles, q̃ pro officio habeant peſsimas cogitationes nutrire. Si turpis aut leuis cogitatio in eas irrepſerit, enutriuit illã, lactant, atq; fouent. Quod ſi fortè cogitatio illa euanuit iam illã memoria requirunt, & ſumma cum diligentia exigunt. Quid nam eſt illud, quod ego cogitabam? Mihi enim valdè delectabile erat? Et cũ inuenerit cogitationem, iterũ eam fouet, ſicut mulier lactãs filium illũ quærit, & inuentũ lactat ac nutrit; & ſic vires acquirit eundo, & ex paruo damno in magnum emergit & fortè. Quemadmodùm gallina incubans ſu- *Simile.*
per oua, ea fouet & nutrit, vſque dum in pullos ea viuificet: ſic iſti fouent ac nutriunt peſsimas cogitationes, quæ cũ priùs paruæ ac penè mortuæ ſint, nutritæ viuificantur, & in magna mala emergunt: ita vt tanquàm pulli iam os, & alas habeãt, hoc eſt, per linguas exeant, & in opus volent. Et in talibus Prouerbium illud Hiſpanũ dicatur, *Cria el cuervo ſacarte à el ojo*, hoc eſt, ſi has peſsimas cogitationes nutrueris: oculos animæ tibi eruent. Hos etiam comprehẽdit maledictio illa, quam Dñs ſuper Saul miſit: eò q̃ præceperit illi, vt pueros lactantes Amalech interficeret, & non fecit. Amalech populus *1. Reg.15.*
lãbens dicitur, & ſignificat homines carnis voluptatibus inuolutos, qui manus ſuas poſt has voluptates lãbunt, vt dicitur in Prouerbio, *Comẽſe las manos tras ellas.* De quibus & Dauid dixit: Inimici tui Dñe terrã lingent. *Pſal.71.*
Hi ergo pueri lactẽtes interficiendi ſunt, nẽpè prauę cogitationes cũ à principio teneræ ſunt, atq; in viros creſcũt, & arma cõtra animam ſuã capiãt, nec eis iam reſiſtere poſsis. Aſiâs Saulis te cõprehẽdit maledictio. Cùm tamẽ è cõtrà, qui tales cogitationes intere-

merint, beati dicantur à Pſalmiſta, cùm di-
Pſal. 136. cit: Beatus qui tenebit, & allidet paruulos ſuos ad petram. Protinùs cùm exorta fuerit praua cogitatio, illam ad petrã, qui eſt Chriſtus allidere debes, *Acibarrarlos alli*. Nam
Ouidius. principijs obſtandũ eſt. Serò enim medicina paratur. Cũ mala per longas conualuere moras. Oppoſitũ autẽ facientes deplorabat
Thren. 4. Hiere. Thre. 4. cùm dicebat: Sed & lamiæ nudauerunt mammas: lactauerunt catulos ſuos. Lamiæ monſtra quædam dicũtur, quæ habebant pedes equinos, in alijs verò fœminæ videbantur; & adeò crudeles ſunt vt filios ſuos dilacerare ſoleant. Oportet enim has paruulas cogitationes dirumpere, quæ more mulierũ blanditijs ſuis animas emolliunt. Tamen iam hæc non faciunt hæ lamiæ, ſed nudant mammas, & lactant catulos ſuos. Animæ quippè quæ has repellere cogitationes ſolebant, nõ id faciunt, ſed potiùs nudant mammas, aperiunt pectus, vt intrẽt in cor, & ibi eas foueãt ac enutriant. Quarè deplorãdi ſunt cum Hieremia. Væ enim eis à Domino hic interminatur, cùm dicitur: *Væ nutrientibus*. Si plura de his videre cupis, conſule Commentarios noſtros ſuper Pſalmum: Beati immaculati in via. fol. 491. 478. 479. in tractatu. 15. ſuper illum Verſum: Declinate à me maligni. Et ſuper illum: Quia iniuſta eſt cogitatio eorum. *Væ nutrientibus*, id eſt, his qui vitia ac ſcelera nutriunt, ac fouent, quales ſunt diuites, qui pecunias, & peccata, & peccatorem colunt & fouẽt, de quibus di-
Iob. 4. cit Iob: Huic montes herbas ferunt, hoc eſt, diuites qui tanquàm mõtes coacerbatas habent diuitias Behemot, id eſt, diabolo herbas adminiſtrant, quibus pingueſcat. Nutriunt etiam vitia adulatores, qui peccata ipſa blanda faciunt, & riſum æſtimant peccatum. Nam de illis dixit Sapiens: Quaſi per riſum ſtultus operatur ſcelus. Et alibi:
Proue. 10. Qui lætantur cùm malefecerint, & exultãt
Prouer. 2. in rebus peſsimis. Hinc peccatum iam non æſtimatur: vnde multi gratis peccant, *Pecan por pecar*, quaſi contemnentes peccatum, imò gaudent ob hoc ſolum, quia peccant: vt illi qui facilè abſque vlla neceſsitate iurant,
D. Aug. imò peierant. Diuus Auguſt. in ſuis confeſſionibus grauiter ſe accuſat, q̃ cùm adhûc puer eſſet poma quædam furatus eſt, nõ ob gulam, ſed quia in illo furto voluptatem capiebat: quoniam grauiſsima res eſt peccatũ ipſum habere pro obiecto delectationis. Væ ergo prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus. Hi ſunt etiã homines peccatis onerati, quibus ita opprimuntur, vt fugere nequaquàm poſsint. Quibus contigit id quod *ſimile.* de ſimijs narratur, nempè quòd quando ſimia filios habet & venatorem percipit venientem, filiolũ quem minùs diligit ad terga ponit, & quem plùs amat ſuper brachia, & fugit. Sed ille qui à tergo eſt collum matris ſtringit ne cadat, quarè etiam ſi illũ vellit mater à ſe ejicere, non poteſt: quia ipſe fortiter illi ſtringitur, quem amat non vult illa dimittere, & ſic in manus venit venatorum. Id cõtigit magnis peccatoribus, qui ea quæ minùs diligunt in hoc mundo, hoc eſt, peccata præterita ad terga ponũt: dilecta verò brachijs amplexãtur. Illa nolunt eos dimittere, quia per conſuetudinem iam fortiter illis inhæſerunt; hæc præſentia nolunt ipſi dimittere, quia maximè ad ea affecti ſunt: vnde oneribus præſi nequeunt fugã capere, & ſic in manus veniunt dæmoniorũ. *Orate autem ne fuga veſtra fiat in hyeme, vel Sabbato.* In hyeme ſunt dies breues, in Sabbatho non poterant iter agere, niſi certũ ſpatium, & illud breue. Hi ſunt qui pœnitẽtiam differũt vſq; ad horã mortis, de quibus dubitat Auguſtinus. Cur tantum negotium in tàm breue tempus perficere cogitas? Tranſire de hac vita in aliam: de tempore ad æternitatem, non qualiſcunque res eſt, quæ breui poſsit tẽpore peragi: ſed grauiſsima & eo val dè neceſſaria quę multas exigat præuentiones, & tranſiliendũ hunc periculoſiſsimum tranſitum opus eſt multò retrò ſpatio incipere curſum. Vel hyeme. Quando tepidus es, aut frigidus in Dei ſeruitio, non te tunc occupet mors: ſed dic cum Propheta: Cùm *Pſal.* 70. defecerit virtus mea, ne derelinquas me Domine. Vel Sabbatho, hoc eſt, in tuis feſtiuitatibus, ac delitijs, cùm proſperè cuncta ſuccedunt: cum te aura popularis inſufflat, & inflat. Miſeranda res eſt, cùm homo in medio proſperitatis huiuſmodi diſcedit. Id enim cogitandum eſt, quod Dñs dicit: Mor- *Luc.* 16. tuus eſt diues, & ſepultus eſt in inferno. Vel per Sabbathũ, quod otium ſignificat, intelligamus otioſitatẽ. Ac ſi diceret. Orate ne vos dies ille otioſos inueniat; ſed aſſumite conſilium Hiero. qui dicit: Nunquã te dia- *D. Hiero. Eccleſ.* 33. bolus otioſum inueniat. Nã multa mala do- *Ezech.* 16. cuit otioſitas, vt ait Sap. Et apud Ezech. dicitur: Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, otiũ eius & filiarũ eius. Quid enim faciet homo otioſus, niſi peſsimas nutrire cogitationes, & eas in opus malum producere? Otioſus autẽ ille

ille eſt, qui nihil boni operatur, aut in ordine ad vitã æternam. Homines huius temporis, aut omnino otioſi ſunt; aut ſi quid agunt totum temporale eſt. Tunc maximè occupati ſunt, cum lucris (& his vtinam licitis) præcipuè vacant. Aliàs nihil niſi peccata operantur. *Tunc ſi quis vobis dixerit ecce in deſerto eſt chriſtus*, hoc eſt in locis ſolitarijs, quos pedes hominum non attriuerunt. Vult dicere Dominus, vt fugiamus ab his qui nouã viam docent, tàm in moribus, quàm in conſuetudinibus, aut in doctrinis; tenentes firmitèr illud Sapientis conſilium. Ne trãſgrediaris terminos antiquos: quos coluerunt
Prouer. 22. patres tui. Vulpes nunquam per viam tritã
ſimile. incedunt; ſed per deuia ne capiantur. Sic hæretici & pſeudo prophetæ, à communi via ſe diſiungunt, & noua quædam adinueniunt itinera, quæ patres noſtri non agnouerunt; illis ergò non eſt credendum. Verbi gratia, via per quam patres qui nos præceſſerunt ambulauerunt, fuit in pœnitentijs, ac in miſericordiæ operibus intelligentes hãc eſſe viã quæ ducit ad vitã. Qui diuerſam ab
Iob. 28. iſta viam oſtendere vellit, ne credas illi: nã hanc viam (vt docet Iob) calcauit pes inſtitoris. Hoc eſt illorum qui negotium Re-
Matth. 3. gni cœlorum tractauerunt. Simile namque eſt Regnum cœlorum homini negotiatori. Inſtitores autem illi de quibus Iob loquitur
1. Hier. 18. hi ſunt, qui à longè hoc eſt ab alia vita merces congregant. Et Dominus per Hieremiã iraſcitur populo ſuo: quia non ambulauerũt per viam tritam. Vel ſi te volunt ad deſerta loca trahere, vel obſcura & ſecreta, hoc eſt, qui volunt in locis ſecretis, aut in penetrali-
Matth. 10 bus domus prædicare, ne audias eos. Nam Dominus dixit. Quod dico vobis in tenebris dicite in luce. Et quod in domo, prædicate ſuper tecta. Lux eſt Euangelica veritas, omnibus ſe prodere vult: quid tu ſecreta quæris, & diuerticula, vt illam prædices. Sa-
Proverb. 1. pientia etenim foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam. Vel ſi volunt in montibus qui propter vmbram arborum obſcuri ſunt tibi prædicare, ne audias, nec acquieſcas illis, Quoniam præceptum Domini lucidum eſt illuminãs corda, nec obſcuritatibus, ac per-
Pſal. 18. plexitatibus gaudet Euangelica veritas. Et ſic intelligit D. Hieronymus illud Pſalmi 18. vt ſupra diximus. In ſole poſuit tabernaculum ſuum. Hoc eſt Eccleſiam ſuam poſuit in luce & claritate veritatis. Non enim
D. Hiero. Matth. 5. debet abſcondi lucerna hęc ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Nec em̃ Chriſtus eſt in atrijs aut penetralibus, vel montibus; ſed in medio Eccleſiæ aperuit os ſuum. Iraq; quæcunque nouitas, vel in re, vel in modo docendi; tanquam ſuſpitioſa fugienda eſt. Quod ſi mihi dixeris. Pater, ſi doctrina quę mihi docetur ſana eſt, & communi doctrinæ conformis; quid ad rem, quod publicè, vel in ſecreto mihi dicatur? Adhuc dico tibi, quòd ſi modus docendi nouus eſt, & peregrinus: ab illo omninò fugere debes. Si veritas communis; cur non communi modò docebis illam? Quid nouis vocibus, aut locis eam perhibes? Doce eam per patrum meorum cartulam, *Por la a, b, c, de mis padres*. Nec enim ſat mihi eſt quod doctrina antiqua ſit; niſi etiam modus docendi eam, vetus ſit, *Enſeñan me por el libro de mi aldea*. Eo modo quò patres mei dicerunt illam. Nam nouitas in modo docendi; via eſt ad hoc quod & ipſa doctrina quæ docetur noua ſit. Eò quòd principium hæreſum ſuperbia eſt, ac vanagloria. Superbia autem eſt appetitus ſingularis excellentiæ. Quare iſti ſingulares eſſe volunt. Qui enim ipſo modo dicendi ſe ſingulares oſtendũt. Volũtq; vt ait Paulus magiſtri & capita vocari; principium in ſe manifeſtant, vndè ſchiſmata & falſæ doctrinæ oriũtur. Vndè Paulus ait. Sicut rogaui te, vt denuntia- *1. Timot.* 1. res quibuſdam, ne aliter docerent. Non dicit alia, ſed aliter, licet ibi includatur illud. Qui enim docere præſumit, quàm communiter docetur: in proximo eſt, vt alia etiam doceat. Nam Phariſæi qui mundi gloriam, & lucrum cupiebant; falſas doctrinas ſeminarunt. Sic Prædicatores qui ſuam & nõ Chriſti gloriam & cupiditatem quærunt, vel omninò veritatem reticebunt, vel falſa ſeminabunt dogmata, ſecundùm quod populo placere perſpexerint.

Sed circa totum hoc Euangelium vltimò aduertendum eſt, non eſſe mirum, quod eadem ſigna videantur eſſe quæ præceſſerũt vaſtationem Hieruſalem & templi: & quæ præceſura ſunt mundi finem. Quoniam excidium illius ciuitatis & templi: fuit tanquã figura & prognoſticũ, illius vaſtationis quã vniuerſus orbis pati debet. Nam quemadmodum poſt oblationem illam, ac ſacrificium, quod Dominus in cruce obtulit: cætera omnia ſacrificia quæ in templo illo offerebantur, ceſſarunt, & conſummata ſunt; Quod verbum illud quod Dominus in cruce protulit, ſignificauit cum dixit: Conſummatum eſt, ſicut adueniente luce fugantur vmbræ: &

veritate patefacta figuræ iam inutiles sunt. Et quoniam iam sacrificia illa quæ in illo templo offerebantur cessauerant; superfluũ iam atque inutile erat ipsum templum. Vndè necesse erat, vt dirueretur & periret; sicut domus absque habitatore ipsa sponte se destruit, atque diruit; quoniam nihil superfluum aut redundans debet esse in rerũ natura. Sic antè consumationem mundi, fides Ecclesiæ Romanæ ferè consumatur. Quoniam in tantam veniet diminutionem propter tot insurgentes hæreses ac persequutiones: vt vnus, aut alter inueniatur in mundo verus fidelis: quod ab obedientia Sedis Romanæ diuidendæ sunt. Sic em intelligitur illud Pauli ad Thessal. vbi ait, Diẽ Domini non instare, nisi venerit discessio primũ. Vbi in Græco est, Apostasia, hoc est scisma, ac diuisio Gentium ab Imperio Romano. Non solùm à temporali, sed præcipuè ab spirituali, vt Diuus Augustinus docet. 20. de Ciuit. cap. 23. Quoniam sicut Leo Papa in quodam sermone affirmat. Temporale illud quod olim fuit, in spirituale, quod hodiè est fuit commutatum. Igitur maximum signũ consumationis mundi hoc erit, si obedientia in Põtificem Romanum defecerit. Tũc enim fides etiam consumabitur, vel in vltimas angustias veniet: & per consequens mundus finem accipiet. Quoniam mundus propter homines est cõditus, homo verò ad gloriam æternam destinatus: quæ sine fide supernaturali consequi non potest. Hæc autẽ fides vera, in sola Romana Ecclesia est. Igitur tunc iam non erit necessarius mũdus. Sicut enim tẽplum illud antiquum iam redundabat in mundo; postquã Christus Dominus vnico sacrificio cætera omnia compleuit: ita postquàm Christus in monte Caluario mortuus est, in vniuerso mundo Hostiæ ei & sacrificia offeruntur, ac si totus mundus iam esset templum Dei. Eo modo loquendi quò sanctus Leo Papa reddens rationem cur Christus in aëre, & in mõte fuit oblatus, dicit eò fuisse, vt crux Christi non templi esset ara, sed mundi. Et ipse Dominus per Prophetam dicit, quod ab Oriente vsque ad occasum offerebatur ei sacrificium mundum: Quoniam in vniuerso orbe diuulgatur Euangelium, & offertur ei sacrificiũ altaris, quod in ara crucis semel oblatũ fuit. Igitur tũc deficiet hoc iurge sacrificiũ, cùm deficiet fides, vt iam inter hæreticos videmus. Deficiet cùm ab Ecclesia Romana quę magistra est desciuerint homines. Igitur iam non erit necessarius mundus, & ideò peribit. Cùm ergò illius templi ruina fuit velut prognosticum quoddam ruinæ totius orbis: nihil mirũ (ait Chrysostomus) si signa quæ vtrumque excidium præcesserint similia esse videantur. Multa hîc dicẽda essent de his pseudo Prophetis, nisi iam supra abundè dicta fuissent in tractatu de falsis Prophetis, capit. 7.

2. ad Thes. 2.

D. Aug.

Statim autem post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & Stellae cadent de cœlo: vt virtutes cœlorum commouebuntur. Et tunc apparebit signum filij hominis in cœlo. Et tunc plangent omnes tribus terrae: & videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli; cum virtute multa & maiestate. Et mittet Angelos suos cũ tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cœlorum vsque ad terminos eorum. Ab arbore autem fici discite parabolam. Cùm iam ramus eius tener fuerit, & folia nata: Scitis quia iam propè est aestas. Ita & vos cum videritis haec omnia, scitote quia propè est in ianuis. Amen dico vobis, quod non praeteribit generatio haec donec haec omnia fiant. Cœlum & terra transibunt: verba autem mea non praeteribunt. De die autem illo & hora nemo scit, neq; Angeli cœlorum; nisi pater solus. Sicut autem in diebus Noë, ita erit & aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, & nuptui tradentes, vsque ad eum diem quò intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis. Tunc erũt duo in agro, vnus assumetur & vnus relinquetur. Duae molentes in mola vna assumetur, & vna relinquetur. Duo in lecto; vnus assumetur, & vnus relinquetur.

Statim autem post tribulationem dierum illorum. Ex hoc loco (vt supra diximus) colligit Caietanus, quod hæc signa supra posita sunt quæ debent præcedere iudicium. Non autẽ excidiũ Hierosolymitanum, eò q̃ dicat, quòd post hæc statim venturus sit Dominus ad iudicium, non autem post illã quæ tot annis anteà præcesit. Tamen Chrysostomus respõdet, quòd cùm hîc dicitur post tribulationem dierum illorum, non est referendum ad tribulationem dierum illorum, de quibus supra dictum est: erit enim tunc tribulatio magna, &c. Sed ad tribulationem dierum, de quibus dictum est, quod exurgẽt pseudo Christi, & pseudo Prophetæ signa magna edentes, vbi Antichristi tempora potissimũ designata sunt, qui omniũ maxima edet

Caiet.

Chrysost.

edet signa & prodigia ad seducendum efficacia. Qui & tribulationem maximam fidelibus infero, non tamen hoc videtur verisimilẽ quod de alia loquatur dierum tribulatione, quàm de illa qua tũc loquebatur, quæ secundùm Chrysostomum erat tribulatio quàm passuri erãt Iudæi, inobsidione & vastatione illius ciuitatis. Quarè secundò dicitur ideò Dominum dixisse, statim, etiam si multis post annis id futurum erat: vt hoc sermone admoneret suos omni tempore expectare aduentum illum, atque ad illum se præparare, tanquàm iam instantem, & ipsorum seculo futurum. Vel ob id dicit statim post illam tribulationem aduentum suum futurum, quod post illa nihil aliud insigne sit expectandum, quàm quòd circa aduentũ suum sit euenturum, quodque nulla alia rerum mutatio insignis sit obseruanda fidelibus, quæ in consumatione fiet seculi. Ac si diceret, statim post tales tribulationes, erit iudicium. Quoniam tribulationes similes nõ interuenient inter has, & illud tempus, & ob has causas Dominus tàm suis, quàm Apostolorum sermonibus, non longè ab esse aduentum suum palàm voluit prædicari. Sic enim Petrus. 1. 4. Omnium autem, inquit, tempus appropinquauit. Et Paulus. Nos sumus in quibus fines seculorum deuenerunt, & Iacobus. Patientes (inquit) estote & confirmate corda vestra: quoniam aduentus Dñi appropinquauit. Et. 1. Ioan. 2. Filioli nouissima hora est, & sicut audistis quoniam Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt. Vndè scimus quia nouissima hora est. Ex his colligitur ob hoc etiam Dominum dixisse statim post Iudæorum deuastationẽ suum aduentum secuturum. Quod si dixeris quomodo illum (statim) tot secula intermedia suffert; iam enim fluxerunt p. ostquàm mille quingenti anni ab illa vastatione. Respondet Petrus his qui dicebant vbi est promissio, & aduentus eius. Ex quo enim patres nostri dormierunt; omnia sic perseuerant ab initio creaturæ. Vnum (inquit) hoc nõ lateat vos charissimi; quoniam vnus dies apud Dominum sicut mille anni. Alludens ad illud Psalmi. 89. Quoniã mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna quæ præterijt. Hoc est dicere quod iudicando secundum Dei æstimationem, post excidiũ Hierosolymitanum futura erat seculi consumatio; quantumuis hominum iudicium sit longeuum tempus intermedium. Sic autem cõueniebat Dominum loqui: ne oscitaremus cogitantes longè esse diem iudicij. Noluit enim Dominus certum aduentus sui tempus significare: & tamen eũ omni hora illos expectare voluit. Nam sicut post mentionẽ tribulationis Iudaicæ, subijcit Dominus. Tunc si quis vobis dixerit ecce hîc, aut ecce illîc, &c. Vbi per tunc, demonstratur totum tempus futurum post Iudæorum excidium, & maximè tempus Antichristi quasi mox sequuturum, quod tamen post multa secula erat sequuturum. Similiter nunc dicit Dominus, statim post tribulationem illam futurũ suum aduentum.

1. Petri. 4.
1. Cor. 10.
Iacobus. 5
1. Ioan. 2.
1. Petri. 3.
Psal. 89.

Sol obscurabitur, & Luna non dabit splendorem suum. Hæc obscuratio non erit naturalis, sed miraculosa, fortè per retractionem radiorum, quæ tunc non illuminabunt orbem. Sed aduertendum quod hæc obscuratio nõ cõtinget in ipsa hora iudicij, quoniam tunc omnia potius renouabuntur, & lux Lunæ erit sicut lux Solis septempliciter maior, vt Esai. 30. dicitur. Sed erit ante diẽ iudicij. Et fortè non erit per retractionem radiorum, quia nulla erit corruptio, vel naturalis qualitatis oblatio in corporibus cœlestibus quæ impassibilia sunt; quoniam sine his poterit fieri, nempè per hoc quod cœlum nubes tegatur, aut turbine. Sed ex hoc quod dicitur quod Luna non dabit lumen suum; videtur colligi debere hanc obscuritatem per retractionem radiorũ fieri. Nã ex hoc quod Sol retrahet radios; Luna non poterit dare lumen suum, vtpotè quòd à Sole recipit. Nõ desunt tamen qui dicant, inter quos Albertus Magnus, hãc obscurationem debere intelligi per aduentum maioris luminis, nempè Christi: cuius tantùm lumen erit vt splẽdor Solis, quasi nullus esse videatur; sicut lumen candelæ antè radios Solis non splendet, neque apparet lumen suum. Nam Esai. 60. dicitur. Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, neque Luna per noctem: (sed potius) surge illuminare Hierusalẽ quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est, & Apoc. 21. Ciuitas non eget Sole, nec Luna, vt luceant in ea; quia ipse Dominus illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Et Esai. 24. Erubescet Luna & confundetur Sol: cum regnauerit Deus exercituum. Sed quoniam hoc nõ poterit esse nisi in ipsa hora aduentus Christi; & hæc obscuratio debet precedere illam, & secũdùm hunc modum dicendi verè, & realiter Sol non obscurabitur, sed in suo lumine manebit, etiam si non videatur: sicut candela ante

Esai. 30.

Albert⁹.

Esai. 60.

Apoc. 21.

Esai. 24.

Solem

Solem ſuum verum lũmen habet: etſi nõ appareat: ideò primi duo modi dicendi potius amplectendi ſunt. *Et ſtellæ cadent de cœlo.* Non caſu corporali; ſed quoniam non dabunt lumen ſuum arbitramur cęcidiſſe de cœlo. Sicut communiter iudicat vulgus defeciſſe ſtellam, cùm à noſtro ſubtrahitur aſpectu. Alij per caſum ſtellarum intelligunt frequẽtes cometas, quę tunc currẽt per cœlum & deficient, vt in æſtate videmus, & videbitur nobis quod cadant, Albertus Magnus exiſtimat caſum hunc eſſe quoad effectum generationis. Nam calidum & humidum ſunt materia generationis; Sol calidũ adminiſtrare ſolet, Luna humidũ: imagines ſtellarum conferunt figuram generato. Et quo ad hos effectus qui tunc ceſſabunt, dicuntur ſubtrahere lumen ſuum & cadere de cœlo: Non enim erit tunc amplius generatio, ſed omnia formabuntur ad ſtatum collectionis iuſtorum, ad eorum gloriam & peccatorum pœnam. *Et virtutes cœlorum commouebuntur.* Ego per virtutes Angelos motores orbium intelligo, & hoc erit maius omnibus ſignum: datur enim pro ratione aliorum apud Lucam. Poſtquam enim dixit ſigna & prodigia magna apparere, in Sole & Luna, ſubdit. Nam virtutes cœlorum mouebũtur. Ac ſi diceret. Ne miremini tot ſigna in cœlo tunc apparitura: Qm̃ virtutes, quæ mouẽt cœlos commouebuntur. Quoniam tunc imprimetur eorum intellectibus hęc veritas, q mundus iam finem debeat accipere, vt vniformem hunc motum quò modò mouent hunc cœlum, tunc mutabunt in tantam velocitatem, ac diuerſitatem, vt diuerſa prodigia & ſtupenda, tàm in cœlo, quàm in terra apparere faciant. Si enim cauſæ ſuum naturalem curſum quomodocunque mutent, nouos effectus producere neceſſe erit, qui homines attonitos, ac ſtupidos reddent: hoc enim eſt quod Petrus ait. Donec veniat dies Domini magnus & terribilis, in quo cœli magno impetu tranſibunt, hoc eſt inconſueta celeritate, elementa verò calore ſoluentur, propter quod & in mixtis noua & ſtupẽda apparebunt. Quarè inter ſigna generalia conſummationis mundi, quæ apud Eccleſiaſtem ponuntur; hoc dicitur, commouebũtur cuſtodes domus, & mutabũtur viri fortiſſimi. Cuſtodes domus ſunt intelligentię motrices, quæ motui illo quò mouent cœlos mundum hunc cuſtodiunt, atque conſeruant, cùm virtus eius inde gubernetur. Commouebuntur autem: quoniam vniformitatẽ motus mutabũt, & hi viri fortiſſimi qui ſũt Angeli mutabũtur, hoc eſt timore admirationis concutientur, tot nouitates videndo. Mutabuntur etiam ex noua rerum conſideratione quas per ſpecies concreatas videre non poterant, quam viciſſitudinem cogitationum ab eis beatitudo non tollit, ſecundùm illam Auguſtini ſententiã quod Deus mouet creaturam ſpiritualem per tempora. Erit etiam in eis admiratio diuinæ virtutis, in quantum ab eius imitatione & comprehenſione deficiunt, ſecundùm illud quod B. Agnes dicebat. Cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur, & nos dicimus admirari de his, quæ noſtrã cognitionem, vel facultatem excedunt. Vbi & obſeruandum eſt, q aliqui per virtutes cœlorum intelligunt omnes Angelos, & tunc dicuntur moueri, propter admirationem nouitatis rerum quæ in mundo euenient vt diximus. Alij intelligũt Angelos illius Hierarchię ad quam pertinet miracula facere: & tunc dicentur moueri propter virtutes & miracula ſtupenda, quæ in corporibus cœleſtibus & terreſtribus operabuntur. Sed multò melius eſt per Angelos; motores orbium intelligere. Nonnulli per virtutes cœlorum intelligunt omnia ſydera & aſtra, quæ in ſcripturis dicuntur frequenter militia cœli, & virtutes, hoc eſt exercitus cœlorum, vt Pſal. 32. Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Quoniam enim homines videbunt omnes iſtas cœlorum virtutes commoueri à ſuo ſtatu; hinc trepidabunt, & trepidè expectabunt quæ ſuperuenient orbi. Quod ergò ſpeciatim dicebatur Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ de cœlo cadent; id deindè generaliter dicitur, & virtutes cœlorum commouebuntur *Et tunc apparebit ſignum filij hominis in cœlo.* Quoniam crux eſt tribunal & regale ſceptrum, quo omnium iudex ius omnibus dicit, ac imperat; ideò tanquam iuſtitiæ Dei virga, ibi tunc in aëre apparebit. Vndè & Eccleſia canit, Hoc ſignum crucis erit in cœlo: cùm Dominus ad iudicandum venerit. Licet D. Th. Opuſc. 60. art. 25. doceat q lignum crucis tunc non ſumitur pro ipſo ligno in quo ipſe fuit affixus; cùm nullũ mixtum tunc permanſurum ſit: ſed pro aliqua repręſentatione ipſius, vt appareat ſignum aliquod ſimile cruci: Hæc D. Tho. Niſi velis dicere ipſum & lignum miraculosè cõſeruandum, vſque ad illam horam. Sed de hoc myſterio ſtatim in concionibus dicemus.

Albertus Magnus.

D. Thom.

Viden-

Videndus eſt etiam commentarius noſter ſuper Pſal. 118. in tract. & octonario. 22. in illũ verſum appropinquet deprecatio mea. *Et tunc plangent omnes tribus terræ.* Zachar. 12. dicitur: Aſpiciunt ad me quem pupugerũt. Et in Apoc. dicitur, Ecce venit cũ nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt: & plangent ſe ſuper eum omnes tribus terræ. In illo loco Zachariæ deſcribitur planctus, quem ſuper mortem Regis Ioſiæ totus ille populus Iudæorum fecit, per quem (ſecundùm diuum Hieronymũ) ſignificabatur ille quem fideles, tàm ex Iudeis, quã ex Gentibus ſuper mortem Chriſti facturi erant, alij plangentes quod ipſi occidiſſent eum, alij, quod peccata ſua fuerint cauſa ſuæ occiſionis. Tamen Ioannes hunc locũ etiã intelligit de his Iudæis infidelibus, qui in nouiſſimo die õculis corporalibus aſpicient in eum quem transfixerunt exhibentem ſeſe cum vulnerum cicatricibus, & ſignificet eos qui piè & cum fructu illum per fidem aſpicere eiuſq; mortem plangere noluerunt; aliquandò vel inuitos aſpecturos illum, & inutiliter eum plancturos, ex quo intelligendum eſt vnius eiuſdemq, Scripturæ varios eſſe ſenſus etiam à Spiritu ſancto intentos. *Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli, cum virtute multa & maieſtate.* Angeli dixerunt ad Diſcipulos in die Aſcenſionis quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum, ſic veniet, viderunt autem illum aſcendentem in nube, ergò & in nube veniet, ad declarandam maieſtatem ſuam qua in illo ſecundo aduentu veniet, quemadmodum & in primò venit in magna humilitate, & ideò dicitur in virtute multa: quoniã etiam in primo aduentu habuit virtutẽ ædẽdi miracula, ſed multo maiorem in ſecundo aduentu ſecum feret. Quod & Dani. 7. prædictum fuit cùm dixit, Et ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, &c. *Et mittet Angelos ſuos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis à ſummo cœlorum vſque ad terminos eorum.* Videtur hic ordo præpoſterus prius enim congregandi ſunt homines ad iudicium ab Angelis, quàm Chriſtus Dominus deſcẽdat ad iudicandum. Nec enim iudex iudicandos expectare debet, ſed è diuerſo iudicandi iudices. Quod ſi prius Chriſtus deſcendet, nõ paruo tẽpore perſtabit ſuper nubes in aëra, Prius enim debet tuba canere, & colligi cineres, & reſurgere homines: licet hæc omnia in breuiſſimo tempore fient, vtpotè in ictu oculi, in nouiſſima tuba. De tuba autẽ aliqui tenent accipiendum eſſe metaphoricè, inter quos Diuus Gregorius, qui ait tubã ſonare, nihil aliud eſt quàm mundo filium Dei vt iudicem demonſtrare. Sed cõtra hoc eſt: quoniam vox tubæ erit ſignum aduẽtus Chriſti, & præſentia ipſa non eſt ſignum, ſed res ſignificata, ſignum ergò erit, ſeu tonitruum, ſeu alius clangor, qui ad ſimilitudinẽ tubę exprimetur, vt Iob. 26. dicitur. Quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? Vbi Gregorius ait, quem Iob tonitruum Sophonias tubam appellauit cum cap. 1. dixit. Dies tubæ & clangoris. Accedit ad hoc quod iudiciũ ſenſibiliter faciendum eſt: ergò ſigna ſenſibilia debent prędedere illud. Quidquid autem ſit de tuba vox quidẽ ſenſibilis proferẽda eſt, & tuba probabilius eſt, quod etiam canet, & miniſterio Angelorũ ſonitus ille tubæ formabitur: ſicut in monte Synai cum dabatur lex, imò erit terribilis vox, non tanquam vnius tubæ tantum, ſed tanquam multarum tubarum, & ille ſonitus tubæ reſpectu iuſtorum erit receptui canere, quaſi poſt partam victoriam vocari ad præmium, ſecũdùm illud Apoc. 5. A modo iam dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis. Reſpectu malorum erit canere claſſicum, quaſi conuocando creaturas omnes ad prælium contra malos ſecundùm illud Sapientis. Armabit creaturam in vltionem inimicorũ, & cum illo ſonitu tubæ ibit hæc vox, Surgite mortui, & venite ad iudicium. Sic enim ait Paulus in voce Archangeli, & in tuba Dei, & ſic conſiderat Hieronymus. Quã vocem etiam corpora audient, ſicut qui dormit audit vocem cum qua ſimul expergiſcitur, ſecundùm illud Pſalm. 67. Dabit voci ſuæ vocem virtutis, id eſt virtutem ſuſcitandi corpora, & audietur in cœlo, & in inferno hæc vox. Vndè Hieronymus ad Minerium & Alexandrum vox ipſa, inquit, poteſt & clamor, & vox, & tuba cenſeri: vt clamor dicatur ab effectu conuocandi Gentes iuxtà illud media nocte clamor factus eſt. Vox propter humanam articulationem & ſignificationem Imperiũ iudicis exprimẽtem: tuba propter vehementiſsimam vocis magnitudinẽ. Et eſt alluſio ad morem antiquę legis. Nam nume. 10. præcipitur, vt duabus tubis argenteis vocarentur ad prælium. Quarè veriſimilius eſt, quòd præter vocem erit in aëre ſtrepitus admodum clangoris tubæ: erit enim vniuerſale Concilium ad quod tuba vocamur. *Et cõgregabũt Angeli,*

Zacha. 12.

Apoc. 1.

Hieron.

Actor. 1.

Gregor.

Ioh. 26.

Gregor.

Apoc. 5.

Sap. 5.

1. Theſ. 4.

Hieron.

Matth. 25

Num. 10.

ſcilicet

ſcilicet electa, Collectio quippè cinerũ fiet miniſterio Angelorũ, ſubito tamẽ id eſt tẽpore imperceptibili, ſed organizatio & introductio animæ fiet in inſtanti virtute diuina, non Angelorũ: quia hanc organizationem non poſſunt facere Angeli, niſi applicando actiua paſſiuis, Tũc autem nulla erit ſeminis virtus. Id tenet Scotus, Durandus, & Sotus, & quando D. Thom. dicit quod fiet ſubitò intelligit in vltimo inſtanti temporis, quò collectæ ſunt cineres, & quando Paulus ait in ictu oculi, intelligit de collectione cinerum, quæ fiet in tempore imperceptibili, ſicut eſt ictus oculi: nam reſurrectio corporum quæ poſt futura eſt, in inſtãti fiet. Congregabunt ergò Angeli electos à quatuor ventis à ſummo cœlorum vſque ad terminos eorum. Hoc ſecundum eſt maior explicatio prioris. Dictio autem quæ eſt in Græco, tàm apud Matthæum, quàm apud Marcum non ſolùm ſignificat ſummitates, verùmetiam extremitates, id eſt dicere: Ab vno extremo, vſque ad aliud extremũ, hoc eſt corpora quæ ſunt ſub vtroque polo, aut ſub vtroque emiſpherio. Et ſignando extrema includit media; ità quod nullus ſit locus, ſiue extremus, ſiue medius, in quo non debeant perquiri corpora defunctorum. Licet alij exiſtiment per ſumma cœlorum intelligi cœlos, & per terminos ſiue extrema; terra omnis, tàm ſuperficiè tenus, quàm ſubtus: vt intelligamus, quod animæ quæ erunt in cœlo, & quæ erunt in inferno, aut purgatorio, & corpora quæ ſunt in terra, ad hanc vocem debent congregari. Sic enim & Marcus videtur ſignificare cùm dicit. A ſummo terræ, vſque ad ſummum cœli. Frequenter Dominus in ſcripturis dicit, ſe congregaturum ſuos ab omnibus mundi partibus, vt eſt illud Eſai. 43. Ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te, dicã Aquiloni da & Auſtro noli prohibere. Affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ. *Ab arbore autem fici diſcite parabolam. Cùm iam ramus eius tener fuerit, & folia nata ſcitote quia propè eſt æſtas. Ita & vos, cùm videritis hæc omnia ſcitote quia propè eſt in ianuis.* Ex germinatione ficus cum iam in ramos tenerescente protrudit gemmas ac folia quodammodo parturit, ſeu ex iudicijs certiſsimis colligitis propè eſſe æſtatem, & certi eſtis hanc non procul abeſſe: ita ex ſignis quæ prædixi futura diſcite, tum vrbis excidiũ, tum conſummationem ſeculi proximam.

Scotus. Durandus Sotus.

Eſai. 43.

Nam cùm videritis turbas, clades, peſtes, fames, ſeditiones, prauas doctrinas, ſeductores turmatim oriri & irruere in vos, Romanum item exercitum tranſportari in Siriam, & occupare terram Sanctam: iam ſcitote excidium eſſe pre foribus. Similiter cùm videritis Solem obſcurari, virtutes cœlorum commoueri, & reliqua quæ prædixi vobis fieri; certo argumento colligere poteritis, quod propinquus ſit aduentus meus, & iudicij, & conſummationis ſeculi dies immineat. Nam quemadmodum viſis in arbore fici gemmis, non protinus plenam æſtatem aduenire ſcimus, ſed prius expectamus florem deindè ficuum, incrementum, & denique ſuo tempore ficus maturas: & tunc plenam æſtatem habemus: ſic debemus agnoſcere ea quæ Chriſtus hîc prædixit, non ſimul, ſed ordine cuncta eſſe complenda. Viſis prioribus proxima continuo affutura non dubitemus, donec & poſtrema eueniant. Ita cùm Diſcipuli primum viderunt quoſdam ſe ſe extollere, & ſe Chriſtos prædicare, & multos ſeducere; cognouerunt poſt bella & rumores bellorum, non tamen deuaſtandam ſtatim Hieruſalem exiſtimauerunt, ſed prius ipſos multis agitandos eſſe perſequutionibus, & Euangelium propagandum, & deinde deuaſtandam vrbem intellexerunt. Poſteà multos pſeudo Chriſtos, & pſeudo Prophetas, & pſeudo Chriſtianos inualituros eſſe præuiderunt, deindè nihil inſignè, aut nouum quàm diem extremum, & ſigna illa horrenda admonentia illum expectarunt. Quarè per hæc omnia vniuerſaliter omnia prædicta à Domino intelligi debent. In hunc modum videtur intelligiſſe hanc locum Diuum Hieronymum ſic dicens. Sub exemplo arboris docuit conſummationis aduentum, quomodo inquit, quandò teneres fuerint in arbore ficus canticuli, & gemma erumpit in florem cortex quæ folia parturit; intelligatis æſtatis aduentum, & fauonij, ac veris introitum: ita cum hęc omnia quę ſcripta ſunt videritis, nolite putare iam adeſſe conſummationem mundi; ſed quaſi preconia & precurſores quoſdã venire, vt oſtendant q propè ſit & in ianuis. Hęc ille, obſerua Dñm multa hîc prędixiſſe quorũ aliqua antè multa ſecula contigerũt, quædã etiã hodiè experimur, & experiemur poſteà; nõnulla in extremo tandẽ die euenient. Vnde colligimus Dñm hæc

Simile.

Hieronym.

hæc prædixiſſe, vt nos omni tempore, & hora, & quocumque ſeculo prẽmunitos debere eſſe intelligamus: nam omni momento expectandus eſt Dominus, atque ideò vigilandum eſt, & inſtantiſsimè pietati ſtudendum. Id autem quod dicit, Scitote quia propè eſt in ianuis idem eſt, ac ſi diceret, (*Haze cuenta que le tencis en caſa*) Cætera cũ ad moralia peruenerimus dicemus. *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc donec hæc omnia fiant.* Nonnulli, inter quos Claudius Guilieldus, hęc omnia referre excidium Hieroſolymitanum exiſtimant, de quo præcipuè & principali intento ſermonem habebat Dominus: Cætera enim quaſi miſcuerat. Et ſic intelligendo certum eſt, quod non præteribit generatio illa tota antè illud excidium, cùm multi qui tunc viuebant viderunt illud. Sed quoniam generaliter videtur loqui dominum de omnibus quę in hoc ſermone dixerat: ideò alij dicunt de generatione illius populi Iudæorum loqui Dominum, quæ vſque in finem mundi duratura ſunt: vt tandem ad verum Regem ſuum Dauid conuertantur: Sic enim Dominus ſolet loqui populum illum vocando generationẽ hãc: vt cùm dixit filium hominis oportere multa pati à generatione hac, hoc eſt à populo Iudæorum. Et alibi, Amen dico vobis venient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Verùm contra hoc eſt, nã quorſum Dominus dixerit generationem Iudæorum nõ præterituram donec illa fierent non apparet: & multo minus apparet ſi de generatione hominum intelligatur.

Claudius.

Luc. 17.

Matth. 23.

Sed tamen obſeruandum eſt generationẽ pro ætate, vel ſeculo ſumendam eſſe. Nam dictio Græca id ſignificat, quia dicitur Neſtor tres generationes, aut tres ætates hominum vixiſſe. Eſt autem ætas, vel ſeculũ Romanis proprium ſpacium cẽtum annorum, & hoc modo dictio, dor, Hebræis nonnumquã accipit, quæ ferè verti ſolet generatio. Nam Gene. 15. Quator generationes & quater centum anni pro eodem accipiuntur. Nam cùm dixiſſet Dominus Abrahæ ſemẽ eius affligendum quadringentis annis à populo cui ſeruiturus erat: ſubiecit. Generatione autem quarta reuertentur huc: ſunt ergò qui ſic generationem intelligunt pro ætate, aut ſeculo centum annorum; & voluiſſe Dominum dicere omnia illa excepto extremo die contingere debere intra centum annos, quibus generatio illa deberet durare: nam infrà centũ annos omnia illa cõtigerunt, vtpotè prelia, fames, pſeudo Chriſti, & pſeudo Prophetæ perſecutiones variè; ſed dies extremus in quo, vel circa quem fient Solis & & Lunæ defectio, ſtellarum caſus debet ab his excipi: quia is ſoli Patri notus eſt, vt ſtatim dixit Dominus. Verum hoc licet D. Remigio aſcribatur coactè nimis videtur dici: nam abſolutè dicit Dominus, donec omnia fiant. Maximè quod id dictum eſt de pſeudo Prophetis, qui dabunt ſigna magna: circà tempora Antichriſti debet cõtingere, qui intra ſeculum illud non venit. Et ideò conuenientius nomen ætatis crediderim hîc accipi debere, pro toto tempore quod fluet inter primum & ſecundũ Dñi aduentum, quod nouiſsima dicitur mundi ætas, & à Ioanne dicitur nouiſsima hora, à Paulo verò in quos fines ſeculorum deuenerunt. Itaque Dominus vult dicere, quod illa vltima ætas, quę à prædicatione Euangelij cœpit, in qua noua & mirabilis totius orbis mutatio viſa eſt; erit nouiſsima, nec præter eam deberi alia noua orbis mutatio & ſingularis: donec omnia quæ dicta ſunt fierent. Hac enim ratione nouiſsima hora & finis ſeculi dicitur, & Petrus clamat nouiſsimum finem appropinquaſſe. Significat ergò Dominus citò omnia quę dixit euentura: quia ante finem eius, quæ tunc cepta erat ætatis; & tunc hæc omnia poſſunt referri ad omnia prædicta, vel præcipuè ad ea quæ dicta ſunt euentura in vltimo die, vel propè eum, Nec multum abeſt ab hac interpretatione ea quę eſt diui Chryſoſtomi, quã propè ſequitur Caietanus, qui per hanc generationem intelligunt ſignificatam generationem iuſtorum & fidelium: idq; ideò de ea dictum, ne metuerent Apoſtoli per prædicta pericula penitus fideles delẽdos, & prædicationem Euangelij ſupprimendam, ſed certiores eſſent religionem Chriſtianã vſq; ad ſeculi conſumationem; & nouiſsimum Domini aduentum perſeueraturam: & ne poſſent exiſtimare hæretici aliam nouam hominum generationem poſt vltimam conflagrationem incipere debere, ſicut poſt diluuium incœpit. Abſoluit itaque nos, ait Caietanus, à timore dilationis aduentus ſui, vltrà completum numerum electorum ſecundùm generationem iſtam, tàm ineſſe naturæ, quàm ineſſe gratiæ per Euangelium & Baptiſmum. Et hoc adiecit ad declarandam ſimilitudinem de arbore fici, ne putaremus plures redeuntes generationes, ſicut plures redeũt & adueniunt ætates: ſed illam ætatem:

Remigius.

1. Ioan. 2.

1. Cor. 10.

Act. 2.

Chryſoſt.

Caiet.

tem, quàm hæc ſigna conſequutura erant debere eſſe vltimam generationem. *Cœlum & terra tranſibunt; verba autẽ mea non præteribunt.* Primò quoniam reuera cœlum & terra tranſibunt, non quidem ſecundũ ſubſtantiam, ſed ſecundùm ſtatum: nã à ſtatu motus generationis & huiuſmodi tranſibunt, ad ſtatum quietis & gloriæ iuxtà illam Pauli ſententiã qua ad Rom. 8. dicit. Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Ideò enim dicit Pſalmiſta, quod ſicut opertorium debeant mutari: quia abijcient veſtimentũ corruptionis, & induent nouam veſtem incorruptionis. Hinc Eſai. capit. 65. ait. Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & non eruntin memoriam priora. Quia cœli magno impetu tranſibunt à motu ad quietem. Igitur mutabuntur cœli & terra, dùm innouabuntur. Quod Ioann. Apoc. 21. confirmat dicens. Vidi cœlum nouum, & terram nouã: primum enim cœlũ & prima terra abijt: Mutabuntur ergò omnia, ſed verbum Dei manet in æternum, nec vllo modo mutabitur, aut deſinet eſſe, iuxtà illud Prophetæ, Ipſi peribũt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent. Senſus ergò eſt, Cœlum & terra mutabuntur, vt meliora fiant, vt nonnihil perfectionis adquirant; verbum autem meum tale eſt, vt perfectius eſſe nõ poſsit, vndè & immutabile eſt, Impoſsibile ergò eſt illud non impleri. Vel dic ſecundò cum Ianſenio Chryſoſtomo & Euthimio, non quod ſignificetur hîc cælum & terram aliquando tranſitura (verè enim ſecundum ſubſtantiam nũquam tranſibunt, terra quippè in æternum ſtat, vt dicitur Eccleſ. 1. & de cœlis dicitur Pſal. 148. Statuit ea in æternum, & in ſeculum ſeculi) ſed quod prius futurum ſit, vt illa pereant, & tranſeant quæ omnium maximè ſunt ſtabilia, & quæ ſcriptura dicit forè æterna, nec perire poſſe, quàm vt tranſeant verba Domini. Vndè Chryſoſtom. Facilius (inquit) hæc immobilia deſtruentur: quã verba mea poſsint decidere: Quòd ſi tu ſubinferas, ſed illa nõ deſtruẽtur, ergò verba mea non decident. Et Euthymius ait. Hęc adeò compacta & immobilia prius demolientur: quàm excidant ſermones mei. Et hîc ſenſus maximè confirmatur, ex eò quòd Luc. 16. dicitur. Facilius eſt cœlum & terram præterire, quàm à lege vnum iota cadere. In quo ſenſu videtur accipiendũ illud quod dicitur Eſai. 54. Montes commouebuntur, & colles contremiſcent: miſericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non commouebitur. Quomodo dicendi vſus eſt. Virgil. Egloga. 1. cùm dicit.

Ante leues ergò paſcentur in aethere cerui.
Et fœta deſtituent nudos in littore piſces,
Antè per erratis amborum finibus exul.
Aut ararim Parthus bibet, aut Germania tygrim.
Quam noſtro illius labatur pectore vultus.

Vel tertio dic cũ Caietano hæc verba debere intelligi, ſecundùm ſimilitudinẽ proportionalem, hoc eſt, quod cœlum & terra quidem non tranſibunt à ſtatu ſuo, & ſimiliter verba Dei proportionaliter non tranſibunt à ſtatu ſuo. Nam ſtatus verborum prędicentium futura eſt veracitas: tranſirent autem & præterirent, ſi veracitatem perderent, ſi non adimpleretur quod ſignificant: Nam tranſirẽt à ſtatu veracitatis in ſtatum mendacij.

De die autem illa & hora nemo ſcit, neque Angeli cœlorum, niſi Pater meus ſolus. Ne erraremus ex ſignis prædictis exclamantes ꝙ per illa certitudinem temporis & horæ poſſemus agnoſcere, non autem propinquitatẽ ſolam; dicit. De die illo certitudinaliter nullus ſcire, neque Angeli notitia naturali, niſi ſolus Pater. Per hoc non excluditur filius ſecundùm diuinitatem, ſed ſecundũ humanitatem dumtaxat, & adhuc eſt ſermo de notitia naturali qua nullus ſecreta Dei agnoſcere poteſt. Nam ſolus Deus nouit ex ſua naturali notitia tempora, & momenta, quæ poſuit in ſua poteſtate: quia nullus naturali notitia cognouit conſilium Dei niſi ſpiritus Dei. Cum hac tamen veritate ſtat, quod Ieſus etiam ſecundùm quod homo ſciat notitia ſupernaturali diem illum: imò ab inſtanti ſuæ cõceptionis ſciuit illum: quoniàm fuit perfectè beatus ſecundum partem ſuperiorẽ animæ, & vidit in diuina eſſentia omnia & ſingula, quæ ſunt, erunt, & fuerunt, ſed an aliquibus ſuperioribus Angelis hæc notitia communicata ſit neſcimus. Hoc tamen certum eſt, quod naturali notitia neſciunt diẽ illum. Apud Marcum cap. 13. dicitur de die illo nullus ſcit, neque filius, quòd præter ſupradictum ſenſum intelligitur ſe neſcire ad dicendum: quia ſcire dicit ordinem addicentem. Sicut confeſſarius poteſt dicere ſe neſcire, quę in confeſsione audiuit: quia neſcit ad dicendum: & hoc noluit nobis dicere, vt ſollicitos ſemper nos haberet de die illo, ſic D. Hilarius, & Theophilactus hac pulchra ſimi-

Ianſenius Chryſoſt. Euthimi⁹ — *Eccleſ. 1.* — *Pſal. 148.* — *Virgil. Caiet.* — *1. Cor. 13.* — *Marc. 13.* — *Hilarius. Theophil.* — *ſimile.*

ſimile. ſimilitudine id nobis explicat. Sicut, inquit, patres ſæpè continent quid in manibus, dein dè autẽ dũ quærũt hoc filij, & dare ipſi nolunt, occultant dicentes, non habemus quod quęritis, & ſic plorãtes filios cõpeſcũt: ita & Dñs vt cõpeſcat Apoſtolos, ne quærãt importunè ab eo diẽ illũ, ait, Neq; ego ſcio niſi Pater ſol⁹. Ac ſi dicat illis. Ne importunè id à me quæratis, quia neque ego ſcio, hoc eſt, neq; ego id debeo vobis indicare. *Sicut autẽ in diebus Noë, ita erit & aduẽtus filij hominis: ſicut enim erant in diebus antè diluuium comedẽtes, & bibẽtes, nubẽtes, & nuptui tradẽtes, vſque ad eũ diẽ quò intrauit Noë in arcã, & nõ cognouerũt donec venit diluuiũ, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis.* Sicut eñ tunc homines noluerũt credere Noë prædicanti orbis viſitationẽ p diluuiũ, etiã ſi vidiſſent illũ fabricãtẽ arcã: ſed contẽnentes ei⁹ verba ſimilibus vacabãt vitijs, ac negotijs quibus antea, nec pœnitẽtiã egerũt, acideo incautos illos occupauit diluuium: ſic & homines improuidos dies illa inueniet, nec his ſignis viſis adhuc pœnitentiam accipient.

Tunc duo erũt in agro, vnus aſſumetur, & alter relinquetur. In his cõbinationibus ſignificatur gratia diuinę electionis, quæ tũc tẽporis cõtinget. Siquidẽ gratia diuinę electionis in hoc exprimit, quòd vtriuſq; cõbinationis, alter eligit ad Regnũ Chriſti, alter relinquitur ſibi ipſi. Per hos autẽ intelligũtur diuerſa hominũ genera, & diuerſi ſexus. Diuiditur eñ mundus in dominos & ſeruos, in his qui ex ſuis diuitijs, & in his qui ex ſuis laboribꝰ victitãt. Per quieſcẽtes in lecto, intellige diuites & liberos, qui ex laboribus aliorũ viuũt, cũ ipſi in lectis ſuis quieſcãt. Per eos qui in agro ſeminãt & in piſtrino moliũt; intellige ſeruos & pauperes. Et quia in ſecũda cõbinatione loquit de fœmini, ſintellige, ꝙ cuiuſuis ſexꝰ, cuiuſuis cõditionis, aut ſortis homines ſint; ex eis aliqui aſſumẽtur ad vitã, alij ſibi ipſis relicti in æternum peribunt. Et quia in nulla harum cõbinationũ meminit malorũ, ſed indifferẽtium: moraliter intellige, ꝙ non meritis electio, nec ẽmeritis relictio, ſed gratiæ diuinæ q; libertati totum adſcribatur. Et qñ tunc effectus huius diuinæ prædictionis videbit, ideò dicit, ꝙ tunc vnus aſſumet, & alter relinquet. Ac ſi diceret. In aliquibꝰ tunc apparebit electio Dei, & in alijs reprobatio, cuiuſuis ſtatꝰ, ſexus, aut cõditionis fuerint.

Moralitas ſeu concio. Iã ea quæ ad ædificationẽ animarum vtiliora ſunt, dicamus, maximè cùm hoc Euangelium pro prima Dominica Aduẽtus apud Romanos legatur, & pro ſecunda apud nos: quarè ſic ego cõcionem habens ad populum aliquãdò exorſus ſum. Hodiè ſancta mater Eccleſia ob oculos nobis ponit ſecundum ad uẽtum viſibilẽ, quò filius Dei in carne venturus eſt in vltimo die, cùm adimpleri debet iuramentum Angeli, quò iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum, quòd non amplius eſſet futurum tempus, aut dies. In illa ergò die, quãdo dies finiẽdi ſunt, venturus eſt Dominus ad iudicandum viuos & mortuos. In primo aduẽtu vidimus eum ingrediẽtẽ mundum humili & mãſueto aſello inſidentem ad ſaluandum omnes: tunc autem veniet in nubibus cœli, cum poteſtate magna & maieſtate, iratus, ſeuerus, terribilis: vt omnes mortales iudicet, & vnicuiq; retribuat ſecundùm opera ſua, ſiue bonum, ſiue malum. Et hic eſt vnus ex articulis fidei quem hodiè nobis Eccleſia proponit tãquam rem magni momenti, quę nunquã à memoria noſtra excidere debet. Qm̃ illius terribilis diei recordatio, magnũ nobis ad peccãdum frænum erit, ne ruptis habenis poſt vitia curramus. Quã tamẽ veritatẽ aliqui per ignorãtiã neſciuerũt: nõnulli ex malitia intelligere noluerũt. Mali quippè videtes ꝙ huius veritatis cognitio eos à peccãdo detinebat, nec ſic liberè eos in peccatis volutari ſinebat: nec eñ ſic poterant deſideria cordis ſui adimplere, ſi intus in corde hãc haberẽt veritatem fixã ꝙ Deus deberet iudex ac vindex illius nequitiæ eſſe: noluerũt illã credere, & à corde ſuo abiecerũt illã. Quarè Spiritus ſãctus, qui intima cordis penetrat, ſcit quid intus in cordibus ſuis impij cogitent & dicãt. Vndè Pſal. 9. dicit. Vt quid irritauit impius Deum? Dixit eñ in corde ſuo, Nõ requiret. Oblit⁹ eſt Deus, auertit faciem ſuã ne videat finẽ: nõ eſt Deus in cõſpectu eius. Vbi eſt nomẽ Heloim apud Hebræos, vt Chaldaica paraphraſis & Septuaginta legunt, quod ſignificat Deum iudicem, hoc eſt dicere. Nolunt ſcire quòd Deus ſit iudex omnium, cũ tamen id ſit primum quod Deus vult nos ſcire. Nam in primis verbis Geneſis cum dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terrã; eſt in Hebręo (Heloim) id eſt, iudex, nõ Adonai, nec nomen Tetragramaton, vt Hieronymus in Epiſtola ad Marcellam refert. Vidit quippè Spiritus ſanctus, cuius inſtinctu, ac inſpiramine ſacra Scriptura incœpta eſt & finita, quàm difficilè impijs foret credere Deum iudicem, quantumque carni noſtræ id aduerſaretur, vtpotè eius vo-

Apoc. 20. — *Pſal. 9.* — *Geneſ. 1.* — *Hieron.*

luptates ac inſanias reprimens: & ideò primum vocabulum quo Deum nominat oſtẽdens eius bonitatem in vniuerſi creatione, eſt illum appellare iudicẽ. Magis em̃ voluit illo ſe nomine appellari quod plus nobis cõueniret; quàm illo quo ſua vita, æternitas ac
Apoc. vl. diuina natura declararetur. Cui primo verbo, vltimum totius ſacræ Scripturæ optimè reſpõdet, vbi in vltimis verbis Apocalypſis ſic dicit. Ecce venio citò. Amen. Veni Domine Ieſu. Igitur articulus fidei eſt, hunc credere ſecundum Domini aduentum. Alij fatentur quidem iudicium Dei, negant tamen aliud debere fieri iudicium vniuerſale, præter illud particulare quod cum vnoquoque habet iudex, cùm anima eius ex hoc corpo-
D. Thom. re egreditur. Ita refert D. Thom. 3. p. q. 59. artic. 5. & in additio. quæſt. 88. artic. 1. ad 5. quod probabãt ex illo Nahum. 1. ſecũdũ trãſlationem Septuaginta. Nõ iudicabit Deꝰ bis in idipſum. Nec enim capere poterant, quomodò poſt hoc ſingulare iudicium deberet Deus ſuper eadem opera publicum habere iudicium: quatenus omnibus publicè de eiꝰ maxima æquitate conſtaret, præterquam quòd corpora in primo iudicio, nec puniuntur, nec præmiantur. Alij vſq; in diem iudicij detinebant præmia & pœnas: qui error multos olim inuaſit. Nã & Bernardus id inſinuare videtur in ſermone quodã de vigilia
Bernard. omnium Sanctorum, oſtendens animas Sãctorum ſub altare Dei cõtineri, hoc eſt ſub Chriſti humanitate protegi vſq; in diem iudicij, cùm cõpletus fuerit numerus electorũ, quandò perfectè diuinitate fruẽtur. Qui tamen error ab Eccleſia exploſus eſt; nã Dñs
Luc. 23. ad latronẽ dixit Luc. 23. Hodie mecum eris
Luc. 16. in Paradiſo. Et de diuite peſsimo dicitur, Mortuus eſt autem dives, & ſepultus eſt in
Apo. 14. inferno. Et Apoc. 14. habetur. Beati mortui qui in Dño moriuntur, amodò iam dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis: opera em̃ illorũ ſequuntur illos, hoc eſt, ſimul cum illis pergunt, vt ſtatim vel præmientur, vel puniantur. Id eſt etiam definitum in Cõcil.
Conc. Florentinum. Florentin. ſub Eugenio. 4. & cap. Apoſtolicam. de præsbyt. non baptizato, &. c. maiores. de Baptiſmo & eius effectu, & Benedictꝰ
Deut. 4. xj. in extrauaganti quadam. Nam & Deuteron. 4. præcipit Deus, ne pretium mercenarij q̃ hodie ſuo labore meruit, in alterũ diẽ differatur. Eodẽ die (ait) redde ei pretium laboris ſui ante Solis occaſum. Et Deus qui eſt Pater miſericordiarum, differet præmiũ laborum Sanctorum ſuorum, vel pœnã malorum, qui millibus, aut duobus millibus annis exactis maieſtatẽ ſuã offenderũt? Quarè & Eccleſiaſtes. 3. dicitur. Iuſtum & impiũ iudicabit Dñs: & tempus omnis rei tũc erit. *Eccleſ. 3.*
De hoc videndus eſt Cõmẽtarius noſter in Pſal. 118. tracta. 7. verſ. 4. per totum. fol. 236. *Pſal. 2.*
Licet numerꝰ ſit falſus, & dicat. 336. Et poſtquã hoc Sapientis teſtimoniũ prout ibi videbis explicaueris, in illo in quo dicitur q̃ erit tẽpus Dei, quãdò oues â dextris, & hœdos â ſiniſtris collocabit, dices, tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo turbabit eos. Et ſic ad eos iracũdo, ac ſeuero vultu dicet. O peruerſi ac praui homines, ingrati ſerui, inobediẽtes filij. Nonne vobis æquum videtur, q̃ vos in æternas tenebras ac perpetuos ignes detrudã? Quid em̃ in terra dũ vixiſtis, minoris pretij, aut æſtimationis quã Deus veſter? Me etenim p̃ vilioribus omniũ rerũ cõmutare non puduit. Nõne ego vos creaui, & ex nihilo cõdidi, atq; toto tẽpore quo vixiſtis cõſeruaui, educaui, & creſcere feci? Nĩ ſi em̃ ego manu mea vos tenuiſſem, omnino in nihilũ redacti fuiſſetis. Nonne vobis vitã meã dedi, & dilectam animam meã pro vobis in manibus quærentiũ eã liberaliter tradidi? Corpus & ſanguinẽ meũ, imò & diuinitatẽ ipſam in alimentũ vobis tribui? Nonne Sacramẽta & alia pretioſiſsima remedia p̃ veſtra ſalute reliqui? Et tñ vos propter turpiſsimas & propediẽ perituras voluptates, ac diuitias, propter aſſem, & tiruntiũ millies me vẽdidiſtis, cõtẽpſiſtis, ſanguinẽ meũ cõculcaſtis, leges meas ſpreuiſtis, proximos veſtros odio habuiſtis, filios ac ſeruos meos iniuria affeciſtis: nec vlla ſuper eorũ miſerijs flexieſtis miſericordia, neq; ſuper eorũ neceſsitatibꝰ doluiſtis. Ite, ite ergò p̃cul à me, abite, atq; recedite maledicti Patris mei, & omniũ creaturarũ, in ignẽ æternũ, qui paratus eſt Satanæ, & angelis eius. Heu miſeras aures, quæ talẽ debẽt audire ſentẽtiam. Quid tunc miſeri ſentiẽt cõſiderate, aſperrimã & acerbam audientes ſentẽtiã, à qua nulla reſtat appellatio, cùm à ſupremo omniũ tribunali lata ſit. Tunc mortis eos apprehẽdent anguſtiæ. Tunc ſtridor dentium incipiet ac tremor, tunc montibus dicẽt, Cadite ſuper nos, & collibus, operite nos. Tunc Deum omnium Dominum blaſphemabunt, oraq; ſua maledicta in Deum ponẽt, maledicẽtes diẽ natiuitatis ſuę, miſerãq; ſortẽ ſuã aſpernãtes. Hîc oculis cernẽt bona quæ amiſerũt, cauſaſq; ob quas amiſerũt, opportunitateſq; ac occaſiones quas ne pderẽt habuerunt.

rũt. Quæ opportunitates illos trementes ac vlulãtes clamare cõpellent, atq; dicere. Heu me miſerũ, ac miſerrimũ: tẽpꝰ quippè habui vt tantũ lucrarer bonũ nec dũ amitterẽ, nec volui. Tẽpus fuit, in quo me ad tm̃ bonum inuitabant, imò & obſecrabant vt acciperẽ illud, & gratis illud mihi offerebãt: & ego renui, nec volui illud. Nũc aũt in æternũ ieiunabo, & plorabo, & pœnitebo, nec tñ mihi iã proderit quicquã. Quicquid iã fecero, ſine fructu fiet. Omnia illa tranſierunt fructuſq; ille protinꝰ deſijt, nec vnquã adhuc reuertetur: & tñ in æternũ obſtupeſcẽt dẽtes mei. Quid mihi datũ eſt, p̃ quo tãtæ rei diſpendium feciẽ? Nã ſi mihi omnia regna mundi data fuiſſent, & quòd ea poſsiderem tot annis quot guttæ aquæ in mari ſunt: omnia hæc pro nihilo reputanda eſſent, collata vel minimo tormẽtorũ quæ patior. Et tñ nihil horũ mihi conceſſum eſt, ſed vmbrã cuiuſdam fugitiuæ voluptatis, quæ tanquàm vmbra tranſijt: ob quàm pondus æternorum tormẽtorum ſuper me porto. O miſera voluptas, & infelix cõmutatio, ob quæ in tam infelicẽ incidi ſortẽ. Pereat dies in qua natꝰ ſum, & hora illa in qua ſic ſeductus ſum maledictionibꝰ impleatur. Maledicẽtꝰ pater qui genuit me, & lac quod ſuxi maledictũ ſit. Maledictꝰ panis quẽ comedi, & vitam qua vſus ſum. Maledictꝰ partꝰ matris meæ, & omnia quæ ad hoc quòd ego eſſem adiuuerũt. Maledicti q̃ me nutrierũt; quia nõ benẽ erudierũt me, nec meos ſuis correctionibus mores cõponere ſatagerũt. Nec hoc eis, fratres mei ſufficiet; ſed ora ſacrilega in cœlũ ponẽt, in Deumq; ipſum horrẽda maledicta cõgerent verbis ſic p̃cipuis ac inuerecũdis, quòd ſolũ ea referre horror maximꝰ ſit, nec lingua aliqua ea proferre audeat. Maledicẽt quippè Deũ, potẽtiã, ſapiẽtiã, ac iuſtitiã eiꝰ, crucẽ & ſanguinẽ ſuũ; quia tã potẽs eſt, vt æterna inferre ſupplicia valeat, tã ſapiẽs vt nullũ ipſũ latere poſſit malũ: tã iuſtus vt tàm acerbè peccatores puniat, & nihil illis pfuerit, nec crux, nec ſãguis, nec flagella eiꝰ. Maledicent Virginem quæ illũ peperit, Angelos ac Sãctos qui ei indeſinẽter aſsiſtũt. Deniq; omnia quæ Dei ſunt sũmis proſequentur blaſphemijs. Ex alia parte alius chorus mulierũ peſsimarũ ſtabit, quæ dùm viuerẽt turpiter vixerũt, viroſq; ſuis fucis ac blãditijs ſeduxerunt; miſeros clamores horribileſq; vlulatus emittẽt dicentes. Miſeras nos, imò miſerrimas atq; infelices. Quid præteritæ voluptates modò cõferunt nobis, niſi iratum in hac hora iudicẽ habere ac offenſum? Illa omnia tãquã fumꝰ præterierũt, memoria etiã eorũ deleta eſt: & ex alia parte tãquã ſpinę (noſtra corda träsfigũt. Dilacerabũt crines, facies quibꝰ tãtã adhibuerũt curã: ſi poſſunt, vulnerabunt. Illic vellẽt veſtes vanitatis ſuę præsẽtes habere, vt quẽadmodũ ſuarũ culparũ inſtrumẽta fuerũt: ita ſimul cũ illis in gehẽnę ignibꝰ cõbureréẽt. Hic ne eſt fructus quẽ ex noſtris voluptatibus habuimus? Hic ſtupor dẽtiũ ex noſtra gula remãſit? Bonum fuiſſet nobis nõ naſci, quã offẽsũ habere iudicẽ in hac hora. Melius nobis euenſſet, ſi terra aperto ore deglutiſſet nos; ne iudicem noſtrũ offenſis irritaſſemꝰ. Infelix hora in qua deliqui, cur huius tũc nõ ſum recordata iudicij. Hic terminꝰ omniũ quę in mũdo gerũtur? Has laudes, has cãtilenas miſeri ac reprobi, in illa hora intonabũt: quãdò terra aperto ore eos deglutiet, & Angeli mittent eos in caminũ ignis; poſt quos ignis, ſulphur & ſpiritus procellarũ deſcendet, & eos perpetuis vinculis alligatos iuſtitia Dei in æternũ tenebit. Et licet prius iuſtos prẽmiaturus eſt iudex, vt videãt hoſtes ſui & cõfundanti tñ vt cũ gloria ſermonem finiamus, priꝰ dãnatorũ ſententiã retulimꝰ. Suos quippè electos, benigniſsimis oculis aſpiciet Deus, & omnes circũſpiciẽs, quaſi ad vnum ſolũ cõuerteret oculos, vnico intuitu omniũ ſimul corda ſuo amore träsfiget, & intus cõſolatoria verba eis loquens: exterius hæc ego cõſidero dicturũ eis. Vos eſtiſq permãſiſtis mecũ in tentationibꝰ ac tribulationibꝰ meis. Et *Luc. 22.* *Luc. 22.*
ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi Pater meus Regnum, vt edatis & bibatis ſuper mẽſam meã in Regno meo. Dicet etiã cuilibet illud Hier. 31. Ceſſet oculus tuus à lacrymis, & vox tua à ploratu: quia eſt merces operi tuo. Apoſtolis ac Martyribꝰ dicet. Vos eſtis *Hiere. 31.*
q̃ veniſtis ex magna tribulatione, & lauiſtis ſtolas veſtras in sãguine Agni. Venite ergò *Apoc. 7.*
vt me ipſo fruamini, q̃ pmeipſo mortẽ oppetiſtis. Illi autẽ reſpõdebũt. Nõ ſunt cõdignę *Rom. 8.*
paſsiones huius tẽporis ad futurã gloriã quę reuelabiẽ in nobis. Omnia quæ paſsi ſumus flocci pẽdimꝰ: collata quippè huic bono multò minora videnẽ. Mille annos in craticula, ait Laurẽtius, libẽter ſuſtinuiſſẽ, vt vel vna ſaltẽ hora tantis gaudijs fruerer. Cõfeſſoribꝰ aũt dicet. Vos q̃ pauperes fuiſtis, accipite Regnũ cœlorum: quia eſuriſtis, ſaturamini modò, quia luxiſtis, ridete: & quia ieiunaſtis in *Matth. 5.*
corpore, nũc corpora & animas in mea paſcite mẽſa. Ipſi aũt reſpõdebũt illud Eſa. 26.

Eſai. 26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis.
2. Cor. 4. Quarè ſublimitas virtutis tuæ fuit & nõ ex nobis. Virginibus autẽ teneris alloquẽt verbis ac dicet. Venite ad me ſponſæ, amicæ, columbæ, ſpecioſæ, ac dilectæ meæ, quæ imbecillitatem corporũ veſtrorũ, nec teneritudinẽ mẽbrorum attẽdẽtes, nec pulchritudinis veſtræ miſertæ, corpora & animas veſtras cõſecraſtis mihi, omnibuſq; carnis delitijs ac voluptatibus valedicẽtes propter mei amorẽ, abſq; viris & liberis mihi tãquã indiui duæ turtures adhęrere voluiſtis, à mũdo excluſę atque contemptæ ob veſtri cultus pulchritudinẽ. Accedite idcircò ad me, cõmunicabo veſtris meam gloriã animabus, ipſęq; veſtris corporibus animę: vt & animæ veſtræ glorioſæ & corpora ſpecioſa cõſiſtant. Quia viros mortales renuiſtis, me immortalẽ Deũ ſpõſũ accipite: filiorũ loco quos neglexiſtis, fructu operũ veſtrorũ fruimini, & in ppetuo mei amplexu permanete. Tũc & ipſæ re
Eccleſ. 51. ſpondebũt. Cõfitebor tibi Dñe Rex, & collaudabo te Deũ ſaluatorem meũ; cõfitebor nomini tuo, qm adiutor & protector factꝰ es mihi, & liberaſti corpus meũ à perditione. Et tũc omnes beati gaudijs immenſis repleti dulcia canentes cãtica, duce Chriſto Imperatore, ad cœlũ triũphãtes volare incipient.
Exod. 15. Quãdo Dñs traduxit filios Iſraël p mare Rubrũ ſicco pede, & Pharao ſimul cũ exercitu ſuo ſuffocatꝰ eſt, Maria ſoror Moyſi accepit tympanũ, quã alię mulieres in choris ſequutę sũt cãtates, atq; dicẽtes. Cãtemꝰ Dño, glorioſè em honorificatus eſt. Equũ & aſcẽſorem proiecit in mare. Fortitudo mea & laus mea Dñs: & factus eſt mihi in ſalutẽ. Accipiet beata Virgo Maria laudationis tympanũ, quã beatorũ animæ ſequẽtur vidẽtes inimicos ſuos ab igne ſubmerſos, & q illi iã promiſſionis terrã calcãt, in choris charitatis ac dilectiõnis cœlũ intrabũt cõcinẽtes. Cumq;
Eſai. 8. dux eorũ Chriſtus illos in conſpectu Patris obtulerit dicẽs illud Eſai. Ecce ego & pueri mei quos dediſti mihi, & omnibus ſuum locum in illa nobili Curia ſignauerit: tunc omnes vno ore eleuatis dulcibus vocibꝰ hoc in-
Sap. 10. tonabunt cãticum dicentes. Reddidit Deus mercedẽ laborũ Sanctorũ ſuorũ, & deduxit eos in via mirabili, & fuit illis in velamento diei, & in luce ſtellarũ nocte: quibus perpetuis cãticis illa perpetua perfruẽtur gloria, quæ nobis omnibus cõtingat exopto. Amẽ.

Alia moralitas ſeu concio. *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cũ virtute multa & maieſtate.* Sic ſeventurum in illa die nobis demonſtrat Dñs, vt terrorẽ nobis ac metum incutiat. Nã inter omnes affectus ac paſsiones hominis, timor maximè eum mouet, præcipuè ſi sẽſualis ſit. Videmus quippè bruta ob timorẽ pœnæ ab his quæ appetunt abſtinere. Nã & canis quãtũuis rabida fame crucietur; ſi tamẽ videt flagellum ſuper ſeipſum minantẽ, nequaquã cibũ audebit cõtingere. Multò magis tamẽ hic affectꝰ locum habet in homine, qui eò q maximè inter omnia animalia cognoſcitiuus eſt, meliꝰ cognoſcit grauitatem mali impendentis ſibi. Videmus em illum
similia. qui naufragium ſemel pertulit, & ſe iã penè ſuffocatum ſenſit; cùm iterum tempeſtas ingruit, maximo timore cõcuti, pallido vultu, ac horripilato capite apparere: qm præſens videt malum, in quo aliquãdò penè vſque ad mortem periclitatus eſt. Et cùm miſer reus ſententiam capitis audit, immutato colore in lacrymas erumpit, ſanguineq;, ac ſpiritibus collectis, ſic exanimatus efficitur, vt mortem ipſam ipſe præuenire videatur. Quid ergò faciet ille qui tẽpeſtatis illius reminiſcitur, non aquæ, ſed ignis, quæ orbem terræ vniuerſum inflamare debet, tanquàm nũcius quidã iræ terribilis Dei? Non vt corpora ſuffocet vt aqua; ſed vt animã in abyſſum mergat. Et qui audit quòd ſententia illa quæ illo die pronuncianda eſt, non à puro homine, ſed ab homine Deo proferenda ſit, & quòd non in corpus ſolùm feratur, ſed in animam & corpus: vt animas immortales in æternas detrudat flãmas, & q mors immortalis erit ſicut & ipſa anima quæ patitur illã: quid mirũ qui hoc animi oculis penſat, quod timeat, tremat, horror animum occupet, ſpiritibuſque collectis exanimis fiat, caroq; adeò quæ ſunt mundi deficiat, animamq; vitam ſpiritus agere ſinat, ad eamq; totis viribus tendat, vt tanta poſsit euadere
Hebræ. 10. mala? Horrendum eſt, ait Paulus, incidere in manus Dei viuentis. In manus, inquam, illas, quæ dilacerare corpus & animas valent, Angeloſque æternis ignibus tradere poſſunt. Manus, inquam, illas gra-
Exod. 17. uiores, quàm manus Moyſi; quæ vbicumq; vulnus intulerint in æternum plagæ liuor perſtabit: igitur quoniam veritas hæc maximè ad noſtram curationem præſtat, ideò illam clarè & multis verbis docet, & Eccleſia ſimilitèr multotiens nobis proponit eam. Cæterùm licet hæc veritas ſumma veritas ſit, de qua omninò nulli liceat dubitare, & veritas efficaciſsima ad coercẽdos animos à peccatis, ad vitia odio habenda, & ad timo-

rem Dei in cordibus imprimendum: tamẽ ſuſpicor certè, quòd multi ex vobis vel nõ creditis, vel nõ vt oportet cõſideratis: q initiũ omnis mali credo quòd ſit. Quarè ego ne huius culpæ particeps ſim; q mihi Deus dederit poſt longã cõſiderationẽ atq; ſtudiũ nõ tacebo. Nam & ipſe Deus magnã adhibuit curã, vt hæc veritas mundo manifeſtaretur. Quarè nõ ſatis ſibi viſũ eſt quod Prophetæ ſui illum diẽ prædicerẽt; ſed voluit vt Prophetiſſæ mulieres quas Gẽtilitas in magna habuit veneratione, etiã de illo vaticinarẽtur. Nã & Sybilla Æritrea de illo tremẽdo die prophetauit, in verſibus quibuſdam quos D. Aug. in lib. de ciui. Dei refert, & Lactãtius Firmianus in ſuis diuinis inſtitutionibus; atq; Dei nutu in manus Tarquinii Priſci deuenerũt, quos ille in Capitolio ſumma cum veneratione collocauit, vt ſic per totũ mũdũ diuulgarẽtur: imò & in Eccleſijs antiquitus carmina hæc cãtari ſolebãt, vt homi-
Eſai. 40. nibus omnis excuſatio tolleretur & adimpleret illud Eſa. 40. Nũquid nõ ſcietis? Nũquid nõ audietis? Nunquid nõ annunciatum eſt vobis ab initio? Quarè dicis Iacob & loqueris Iſraël, abſcõdita eſt via mea à Dño, & à Deo meo iudiciũ meũ trãſiuit? Nũquid ne-
Pſal. 59. ſcis, aut nõ audiſti? Et Pſal. dicit. Dediſti metuẽtibus te ſignificationem; vt fugiãt à facie arcus, vt liberent electi tui. Nã nos monitis præuenit ne in iram ſuã incidamus, ne ſuis igneis transfigamur ſagittis. Scopus aũt ſagittarũ Dei peccatũ eſt, ab hoc fugit iuſtus, ne dũ propè ſcopũ eſt, ab his Dei ſagittis feriatur. Nec em hę ſagittæ ab animo diuellẽt, ſi ſemel in ea fixę fuerint. Quarè ſẽper permanebit vulnꝰ, atq; dolor. Præterea multi ex Philoſophis hãc veritatẽ licet à lõgè odorauerũt, & q radiũ aliquẽ luminis naturalis nõ nihil ꝺ illa inueſtigare potuerũt, licèt parũ: quia nõ lumine fidei illuſtrati ſunt, quo ſolo veritas hęc nobis verè conſtat. Pythagoras,
Pythago. *Trimegiſt.* *Plato.* Hermes Trimegiſtꝰ ex Ægypto, imò & Plato clariꝰ in vno ſuorũ dialogorũ, vbi duo itinera ponit, quibꝰ animæ quæ ex huiꝰ corporis ſepultura egrediebãtur trãſibãt. Alterũ bonos ad quietẽ, alterum malos ad pœnas ducebat. erat em veluti præcipitiũ, quoddã quo animę ad inferna præcipitabãt. Peruerſi quippè ac vitioſi homines (dicebat Plato) quolibet peccato cathenas quaſdã animæ injiciũt, quibꝰ eã fortiſsimè alligãt corpori. Cũ aũt anima à corpore egrediebat, ſic torpebat, ac ille, qui poſtquã per multũ tẽpus pedes ligatos habuit, torpet pedibꝰ ac ſtupet, ita, q penè ambulare nõ queat. Sic anima cũ p totã vitam vitijs alligata fuit corpori, poſtquam ab illo migrat ſic torpet ac ſtupet, vt non poſſet ad alta cõſcendere, ſed inter ſepulchra debilis remanebat, & indè ad inferos deberet deſcẽdere. Cęterum bonorum animæ amore Dei calidæ alas quaſdã producebãt, quibus à corpore egreſſæ ad cœlos celeriter volabãt: ñ priꝰ ad iudicium Radamãti deberẽt ſtare, & ibi examinata cauſa cujuſcunq;, vel præmium, vel pœnã meritã ab illo accipere deberẽt. Verũtamẽ nõ hãc vobis iniuriã irrogare volo, vt Gentiũ teſtimonijs quæ Deum ignorauerũt vos inſtruere velim; ſed tanquã homines fide illuminatos chriſtiana chriſtianis etiã teſtimonijs quibꝰ paſsim Scriptura diuina referta eſt, hanc vobis veritatem confirmare conabor. Vnũ quippè maximè animaduertendum eſt, quòd cùm de cęteris fidei myſterijs ſacra ſcriptura figuris atq; metaphoris ſubobſcurè loqui videat: hoc tamẽ myſteriũ clariſsimis verbis proferat, vt Iob apertiſsimè de reſurrectione & de finali iudicio loquitur. Prophetæ apertiſsimis verbis de illo vaticinati ſunt. Chriſtus Dñs qui in cęteris parabolis vti ſolebat, de hoc tñ myſterio clarè loquutꝰ eſt. Epiſtola Pauli ad Theſſalonicẽſes hãc veritatẽ apertiſsimè annuntiat omnibus. In quo maximè Dei miſericordia fulget, vtpotè qui tot antè ſeculis nos de hoc tremẽdo iudicio ſigillatim præuenire dignatꝰ eſt: ne incautos nos inueniẽs illud euadere nõ poſſemꝰ. Quarè nõ ſolùm verbis ac ſcriptis; verũetiã ſignis ac operibus quotidiè nos de illo tremẽdo die admonet. Quippè omnia quæ ſecũ admirationẽ, horrorẽ, timorẽ, aut nouitatẽ adferũt; ad hoc, ppoſitũ à Deo facta sũt, vt nos ad illũ præparẽt diẽ, iudiciaq; eiꝰ maximè timeremus. Tonitrua, fulgura, incẽdia, tẽpeſtates, bella, fames, peſtes, repẽtina mors, frequentes vindictæ inuſitatæ quas in aliquos peccatores Deus exequitur, præludia quædã illiꝰ tremẽdę diei sũt; nũcij legati ac miniſtri Dei, qui nos ad iudicia ſua vocãt. Quarè Hebræi cũ Dñs ſuper mõtem Sina lege ferret, cũ vidiſſent fulgura, fumũ & flãmã ignis, audiſſent tonitrua, ſonitumq; buccinæ crepãtẽ; ſic timore pterriti ſunt; vt à ſuis nõ auderẽt tabernaculis exire, ſed operis capitibus ad Moyſẽ dixerunt: Loquere
Exod. 20. tu nobis, nõ loquat nobis Dñs: Nec em Dei præſentiã vllatenꝰ ferre valebãt. Si ergò addãdã legẽ ſic terribilis apparuit Deus, quid faciet cum aduerſùs trãſgreſſores legis aduenerit? Si miniſtri iudicis talem nobis horro-
Simile.

remincutiunt, quid patatis ipsu n iudicem facturum? Cùm classicu n canitur timet fortissimus quisq; , & pallido vultu horret: atinceptopræliò impauidus fortissimè pugnat. Econtra ignauus miles aut tyro, cũ audit sonitũ buccinæ prouocãtis, ad bellũ, impauidè magna promittit; sed conserta manu agminibus q; præstantibus primus fugit, aut arma dimittit. Sic modò cũ fortis ac bonus signa hæc videt, quæ classicũ sibi videntur canere, & illi ob oculos tremẽdũ illũ diẽ po-

Hieron. nũt; pauet ac timet, vt in D. Hiero. patet, cui semper in aures sonare videbatur vox illa tu bę dicẽtis. Surgite mortui, venite ad iudiciũ. Sed in die belli & pugnæ, hoc est in illo iudicij die; securi ac impauidi permanebũt, secundũ illã Sapiẽtis sententiam qua dicit.

Sap. 5. Tũc stabunt iusti in magna cõstãtia aduersus eos qui se angustiauerũt: aduentũ em̃ iu-

Gregorius. dicis (ait Gregorius) tãtò securiores aliquando videbimus, quãtò nũc districtionẽ illius timẽdo præuenimus. E diuerso praui homines ac ignaui, quos nũc nec mine terrẽt, nec vindictæ mouẽt; sed omnibus his spretis securi in vtramq; aurẽ dormiũt, tũc hi timidi, fic pusillanimes, sic imbecilles ac miseri erũt, vt inter montes ac rupes se absc̃oderẽt, si fugere à iudicis presentia valerẽt. Videtes

Sap. 5. turbabũtur timore horribili, ait Sapiẽs. Igitur paulò antè illum terribilem, ac tremendum diem, mare mortuis plenum erit, cãpi mortuorum ossibus redundabunt, terra sanguinẽ madida erit ex prælijs quę tunc diabolus in orbe excitabit: tot enim erũt bella & seditiones, nam exurget gens cõtra Gentẽ, & Regnum aduersùs Regnũ, Prouinciæ contrà Prouintias, domus contrà domos, frater aduersùs fratrem, & insurgent filij in parẽtes: & omnia bellis ac dirisdijs turbabuntur. Charitas quippè frigescet: & omnia malitia ac tyrannides occupabunt. Sacerdotes tunc tempotis obedientiam summo Pontifici negabunt, vt verum sit illud Oseæ. 4. Populus

Oseæ. 4. enim tuus sicut hi qui contradicunt Sacerdoti. Vbi nomen Sacerdos anthonomaticè pro summo Sacerdote illic sumitur, qui est Papa, pro famosiori quippè statu: q vtinã nostris temporibus non contingat. Reges non obedient Imperatoribus, nec Principes Regibus, nec nobiles Principibus obsequẽtur. Omnia autem ambitione ac superbia repleb untur. Prædicatores veri Euãgelij persequutiones & ignominias sustinebunt, in carceribus detinebuntur, flagellabuntur, & occidẽtur, sicut à principio, quod iam apud Anglos (heu dolor) videmus. Maxima scelera, incredibilia facinora perpetrabuntur, quæ irã Dei aduersùs orbem prouocabunt. Terra tremet, mõres mouebuntur, vt dicit Hie-

Hiere. 4. rem. 4. Cãpi sterilitate marcescent, nec dabunt fructus hominibus. Aër infectus generabit pestes, Mare sęuiet, ac intumescet, ostẽdẽs se homines deglutire velle. Sic autẽ horribiliter rugiet ac sonabit, vt homines præ timore arescãt. Orbis vniuersus turbabitur tonitruis, fulgure ac procellis. Ignis de cœlo descendet, qui terrã ac elemẽta cõsumat, vt

2. Petr. 3. Petrus ait, Elemẽta quippè calore soluẽtur. Purificabit em̃ terrã ignis ille cõsumẽs mixtã, cuius superficiem fœda faciebant, & remanebit pura, clara q; quasi chrystallus. Malos comburet, & fuscos atq; nigros faciet se-

Esai. 13. cundùm illud Esai. Facies combustæ vultus eorum (*chamuscados.*) Nã licet color faciei non immutetur, ex redundantia tamen animarum ad corpora, horribilitas quædam in eis apparebit, quæ quasi fumus erit indicans interiorem ignem. Virtutes etiam cœlorum mutabuntur, & cessabunt, & Angeli motores orbium multa noua in hoc mundo efficient. Lux Solis (vt Prophetæ & Euangelistæ testantur) conuertetur in tenebras,

Simile. & Luna in sanguinem. Hæc omnia signa erunt, quòd mundi interitus instet. Hæc omnia insaniam nostram redarguent; qui in terrenis fidimus, quæ tamẽ consumenda sunt. Hæc omnia signa mortem mundi precedẽt. Simile hoc erit, sicut cùm grauis morbus senectuti superuenit. Nã cùm membris debilibus superueniat, humores protinus distẽperat, spiritus alterat, ac relaxantur membra, torpent sensus, phantasia ac iudicium perturbatur, potentiarum ordo dissoluitur, vsque dum & ipsa anima à corpore soluta migrat. Sic in mundi termino considera. Distẽperabuntur quippè cœlorum influentiæ, ac virtutes, & postea elementa soluẽtur, & ingraues cente morbo ad caput ascendet, & oculorum acies in orbe deficiet: nam Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum: Sol autem & Luna velut mũdi oculi habentur. Et sicut in morte Christi obscuratus est Sol, sic & in morte vniuersi. Post hæc personabit tuba sic horribili sonitu, simul cum voce Archangeli, quòd in cœlo, in terra, & in inferno audietur: ad quam vocem omnes mortui resurgent, & congregabuntur in valle Iosaphat. Dãnãdi satellitibus dæmoniorũ comitati veniẽt. Iudas cum vexillo traditorũ exibit. Cain cum homicidis, Nero cum crudelibus, Herodes cum parricidis, Pilatus cũ iniquis iudicibus. Mahumethus cum Saracenis, Simon cũ Magis, Sardanapalus cũ multitudine delitiosorũ. Ex alia parte considero ego splendentia agmina iustorũ, quos Angeli lucis comitabũtur. Exibit Abrahã cũ cõiugatis, Elias cũ eremitis, Petrus cũ Apostolis, ac Sacerdotibus, Stephanus cũ Martyribus. Vel vt vult D.

Gregorius Gregorius, Petrus cum his qui ex populo Iudęorũ per suã prædicationem crediderunt, Paulus cũ his qui ex Gẽtibus cõuersi sunt, Thomas Apostol⁹ cũ Æthiopibus, Andręas cum Achaicis, Ioannes cum Asianis, Iacobus cũ Hispanis. Ex alia parte insinuabit se vexillum Christi, quod est signum crucis pretioso suo sanguine perfusum, ad cuius cõspectũ vlulabũt dãnandi. Veniet statim Iudex summa cum maiestate ac gloria, Angelorũ exercitu circundatus, gladium iustitiæ suæ habẽs in manu. Aperiẽtur libri vitæ, aperiẽtur & cõsciẽtię: & tũc manifestabuntur cõsilia cordiũ, proferetur sententia, & in momento tẽporis iusti cum Angelis ferentur in cœlũ, mali cum dæmonibus detrudentur in infernũ æternis flãmis cruciandi. Quid tunc praui homines sentiẽt, cùm turbari mũdum conspexerint? Aperiri libros, proferri à potentissimo iudice sententiam, cùm & iusti & Angeli quadam admiratione timebũt videntes seueritatem iudicis, simul q; terribilem sententiam contra illos tunc tẽporis

1. Petr. 4. prolatam? Nam si iustus vix saluabitur (ait Petrus) impius & peccator vbi parebunt? Christus Dominus debet esse Iudex, accusatores dæmones & propria conscientia, accusati omnes homines. Quòd Christus de-

Ioan. 5. beat esse iudex Prophetę, Sybillę Apostoli, & Euãgelistæ dixerunt, & ipsemet Dñs dicit. Neq; em̃ Pater iudicat quẽquã, sed omne iudiciũ dedit filio. Ratio huius est. Qm̃ iudex debet esse sapiens, bonus & potẽs. Sapiens, vt intelligat veritatẽ: bonus vt illam sequi velit, nec ab ea deuiare: potens, vt valeatillã exequutioni mandare. Christus Dominus Dei sapientia est, sic sapiens vt nec falli queat: sic bonus, vt nec fallere possit; ità potẽsq; nullus eũ euadere valeat, tantaq; simul iustitia præditus, vt nullũ bonum opus absq; præmio, nullũq; malũ absq; pœna permittat. Deindè iudex debet esse medius, æqualis, nec vlli parti cedens. Causa autem debet inter Deum & homines tractari. Si iudex purus esset homo; suspicios⁹ fieret apud Deũ, nec adeò securus: si purus Deus, tremebundus maximè apud homines. Iure optimo ergò hæc iudicatura Christo Domino debetur, qm̃ Deus simul & homo est. Sic timebatur Deus antequã homo fieret, vt omnes timerẽt iudicio eius præsentari: hoc em̃ iudicio deterrebat Psalmista peccatores cũ

Psal. 74. dicebat. Dixi iniquis, nolite iniquè agere ob hoc maximè qm̃ iudex est Deus. Quis em̃

Hier. 10. non timeat te, ò Rex Gentium, antè cuius

Iob. 26. conspectum columnæ cœli pauent, & contremiscunt? Qui respicis terrã, & facis eam

Psal. 103. tremere, qui tangis montes & fumigant, Quarè & peccatores aspiciendo, sicut cera ad ignem eos liquefieri facit. Vndè & Da-

Psal. 88. uid dicebat. Potẽs es Domine, & veritas tua in circuitu tuo. Eapropter iudicium tuum

Psal. 71. ferre non valeo. Ideò iudicium tuum Regi da, & iusticiam tuam filio Regis. Iudiciũ ergò in manus Christi Domini est, qui ex his quæ passus est didicit compassionem, qui crudelis esse non potest: quoniam agnus est: nec suspectus de iniustitia aut odio, quoniã frater noster est, qui meum maximè curat ius: quoniam Saluator meus est, atque aduocatus & pater, cuius vulnera cùm ego tacuero respõdebunt pro me, qui propter me pertulit sententiam crudelissimæ mortis iniustam; optimò ergo iure sibi vendicat iudiciũ Christus, & de illo clamant senes & dicunt. Dignus est Agnus qui occisus est accipere

Apoc. 5. librum (iudicij scilicet) & soluere signacula eius. Hoc est, aperire cõsilia cordiũ quantũcũque figillata sint. Maximus accusator tũc erit propria conscientia, quæ, etiam si diabolus cessaret, ipsa sufficeret ad condemnandũ

Roma. 2. nos, secundùm illud Pauli, Cogitationibus accusantibus, in die quo iudicabit Dominus occulta cordium. Ita quòd si omnes illum absoluunt, ipse se condemnabit: nemo enim se iudice absoluitur. Quarè vermis cõscientiæ in corda damnatorum in ęternum pascetur; corrodens viscera ac dicens. Possibile ne est te non insanum vixisse? Quod cùm facillimè posses cœlum lucrari noluisti, & tuimet non es misertus. Sic sæuus ac demens extitisti, quòd propter breuem ac fœdam voluptatem gaudia cœlorum amisisti, & inferni tormenta emisti? Nec furiæ, nec ignes, nec inferni, huic cõferri cruciatui valent, & ipsamet propria cõsciẽtia cõtra nos clamabit ad Deum. Secundus accusator erit crux Christi, quæ nos ingratitudinis arguet. Quam videntes praui in illa se damnatos videbunt, vt adimpleatur illud Zachariæ. Videbunt in quem confixerunt, & ipsa

crux per foramina clauorũ apparebit quòd loquatur aduerſùs illos: eò quòd tanti pretij participes eſſe noluerunt. Tertius accuſator erit Dæmon. Nec beneficium Dei in malos collatum omittet quod non referat, nec peccatum commiſſum quod non accuſet. Mundus etiam totus clamabit aduerſùs impios. Et non ſolũ de malis, verũetiã de bonis operibus reddenda tunc eſt ratio, ſecundũ
Pſal. 74. illud Pſalmi, Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Non ſolũ iniuſtitias, verùm
1. Petr. 4. & opera iuſtitiæ iudicare debeo. Et ſi iuſtus vix ſaluabitur, impius & peccator vbi parebunt? ſi de bonis operibus exigenda eſt ratio, quid de malis iudicandum eſt? Si Hieruſalem debet ſcrutari in lucernis, quid de Babylonia fiet? Si Deus ibi ſcrutari debet in lucernis quo animo, aut intentione, qua deuotione aut attentione rem ſacram audiſti, aut eleemoſynam prębuiſti, aut ieiunium obſeruaſti; quid de re aliena, aut honore quæ furatus es, & nũquam reſtituiſti, erit? Vndè & Dan. 7. dicitur. Iudicium ſedit, & libri
Dan. 7. *Apoc. 20.* aperti ſunt. Et Apocalip. 20. Alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, & iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erant in libris ſecundùm opera eorum. Reſpõdebit Manuale cũ libro vitæ, liber operum cum libro prædeſtinationis: opera enim eorum qui in libro vitæ ſcripti ſunt, in Manuali reperiẽtur quòd bona fuerint, & vita æterna digna, & quòd imaginem Chriſti portauerunt: ſecundùm
Rom. 8. illud Pauli, Quos præſciuit, hos prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui. Sed qui in libro prædeſtinationis non ſunt ſcripti, in Manuali repleti malis operibus inueniẽtur. Hìc conjecturare poteris in quo libro ſis ſcriptus, ſecundũ opera quæ in te inueneris, ſiue bona, ſiue mala. Nã apud Iob habetur cap. 37. Deus ſignat in manu omnium
Iob. 33. hominũ, vt nouerint ſinguli opera ſua: opera ſua debent vnicuiq; fauere, opera eẽ illorum ſequũtur illos. Quod ergò habebis remedium? Aduocatos quære, ac teſtes, qui bonum de te proferant teſtimoniũ, fidẽ rectã, patientiã, miſericordiã in pauperes: ipſa eẽ
Apoc. 5. de te bonum proferent teſtimonium, vt ferẽrũt de Thabita miſericordię operibus pleAct. 9. na, oſtendentes bona quæ illis vidua illa fecerat ad Petrum; & ideò illam reſuſcitauit. Sic erit in nouiſsimo die.

Alia moralitas ſeu concio. *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa & maieſtate.* Si quis ſermo in toto anni curſu me timiduũ atque elinguem reddit, præſens vtique eſt. Res quippè mihi maximè difficilis ac rigida apparet, me ipſum referre hanc terribilem ſententiam quam iudex omnium aduerſùm malos prolaturus eſt in illa die, cũ ego vnus ex iudicãdis futur⁹ ſim, & ignoro (vę mihi) *Simile.* ignoro, an etiam ex condemnandis. Nonne res tibi videretur grauis, ſi iudex qui duos damnatos ad mortem habet, vni eorũ præciperet, vt preco alterius eſſet, & eius delictum voce grandi perſonaret? Nam cùm ipſe eodem timore ad mortem iret, & ante ipſam mortem mortuus, nec ad aperiendum os haberet ſpiritum, quomodò ad clamores magnos edendos haberet? Certò ſcio, ſicut Iob ſciuit, quòd ego ipſe & nõ alius pro me ſiſti debeo in carne mea, in illo generali Inquiſitionis actu, ſiue iudicio, in quo Chriſt⁹ debet eſſe Præſes, Auditores, & iudices Apoſtoli, relator propria conſcientia, lictores dæmones; & neſcio, neſcio, inquam, ſi ego ex his qui relaxantur & brachio dæmoniorum tradũtur, futurus ſim: referre ego hìc iudicis illius ſentẽtiam ſeueriſsimã cõtra malos, cũ fortè futurus ſim vnus ex illis, quomodò vires ſuppetent, aut ſpiritus halituſve non me deſerent, verbaq; præciſa relinquẽs in medio itinere gelata ſubſiſtant, tanto percitus tremore ac horrore quem mihi propria conſcientia ſuggerit, quæ omnium præcipuus teſtis aduerſùm me in illo iudicio debet eſſe? Sed quoniam iam antiqui illi ſpiritus defecerũt, in quorum ore ſermo hìc poterat vos pauidos ſic, ac trementes efficere, vt in ecſtaſim quãdam raperemini, nec amplius ad peccandum vobis vires eſſent. Nos qui minimum huius ſpiritus ac fortitudinis accepimus, ſecundùm quod Deus nobis conceſſerit; ſi pręcedenti Dominica miſericordiam eius ſummis clamoribus prædicauimus, nũc maioribus, ſi poſſumus, vocibus iuſtitiã eius maximam publicauimus: quoniam non minor iuſtitia Dei, ſed æqualis cum ſua miſeri-
cordia eſt. Eſaias Propheta capit. 21. Cùm *Eſai. 21.* Dominus illi reuelaſſet quędam quæ in hoc tremendo iudicio futura eſſent, quaſi plenus ipſe hoc eſſet timore ſic ait. Viſio dura nunciata eſt mihi, corrui cùm audirem, cõturbatus ſum cum viderem, emarcuit cor meum, tenebræ obſtupefecerunt me. Si ſola figura, atque ſomnium illius terribilis diei, hæc accidẽtia, atq; effectus in Propheta effi
ciebat; quid faciet veritas ipſa clariſcõſpecta *Ioelis. 1.* luminibus? Quarè Propheta Ioël cũ de hoc die verba facere vellet, quaſi intercept⁹ magnitudine rei, & elinguis fact⁹ ferè videtur ſe

ſe neſcire loqui, ſed ait: A, a, a, diei: quia dies Domini appropinquabit, & quaſi vaſtitas à potẽte veniet. A, a, a, puer ſum ego, neſcio
Hierem. 1. loqui, dicebat Hieremias: ſic & modò Ioel, quaſi neſciẽs quid loqueretur, dicit, A, a, a, diei, nec alio nomine illũ nuncupare diem nouit, niſi vocando eũ diem Domini. Dies huius vitæ, dies noſter eſt, in quo nos noſtram facimus voluntatem. Cæterùm illa dies Domini erit, in qua ille ſuam contra noſtram adimplebit. Nunc dies tua eſt, in qua peieras, blaſphemas, furaris, & ſecurus remanes: tunc autem erit dies Domini, in qua ipſe contra te victor euadet, *Saldra con la ſuya.* Sic enim ſoletis inter vos dicere, cùm quis abſq; vllo prohibitore perpetrat mala quæ vult. Dimittite (ais) hæc eſt dies ſua, cras erit noſtra. Putas, ô homo, quòd quia Deus diſſimulat hodie tua facinora, nec vindictã vllam de eis expetit, quòd ita erit ſemper? Falleris certè in caput tuum. Nunc eſt dies tua, cùm tuam ad libitũ exequeris volũtatem: tunc autem erit dies Do-
Pſal 74. mini, cùm ipſe exequetur ſuam. Nunc tacet, tunc quaſi parturiens loquetur. Cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo, hoc eſt, quando venerit tempus meum, & dies mea: tunc vnicuiq; tribuã ſecundùm opera ſua, & malos ſic puniam, vt admirentur & ipſi. Erit enim dies illa Domini contra malos, qui in die ſua non ſunt recordati Dei. Quare Deus tantis antea ſeculis huius diei quaſi pręueniendo nos admonet, ſigniſque quibuſdam eius nobis notitiam anteponit.
Luc. 21 Nam erunt (inquit) ſigna in Sole, & Luna, & ſtellis. Et hìc illa explicat, dicens, quòd Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, &c. Iam ſuprà hæc ſigna de Sole iſto viſibili, de Luna, ac ſtellis, quæ in cœlo
Hieron *Auguſ* fient, explicuimus: nunc in alio ſenſu, quem plures Sancti ſequũtur (inter quos Hieron. & Auguſt. in Epiſt. ad Heſychium, exiſtimantes etiam ad literam de hoc loqui Dominum) illa, Deo dante, declarabimus. Intelligũt quippè hæc ſigna cœli de hoc cœlo ſpirituali, quod eſt Eccleſia, & de Sole, Luna, & ſtellis, quæ in illo ſunt. Sæpè enim Dominus Ieſus Eccleſiã hanc viſibilem, vocat Regnum cœlorum: & vita hęc quam hìc gerunt ſancti, initium quoddam eſt illius, quã in cœlis agent. Sol huius cœli Chriſtus Dominus eſt, quemadmodùm Malachias
Malac. 4 Propheta illum vocat, cum cap. 4. dicit. Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol
Simile. iuſtitiæ. Nam ſicut in cœlo materiali Luna, ac cęteræ ſtellæ, & Planetę lumẽ ſuũ à Sole communicant: ſic quidquid lucis, quidquid veritatis, ſanctitatis, aut poteſtatis Eccleſia hæc viſibilis habet, tàm in maioribus, quàm in minoribus, totum ab hoc vero Sole communicat, atque mendicat. Et ideò Luna eſt ſummus Pontifex Romanus: nam poteſtatem quam exercet, ab hoc primo Pontifice habet, qui Petro & ſuis ſucceſſoribus illam
conceſsit. Et ſicut Luna, quia à Sole mendi- *Simile.*
cat lumen ſuum, differenter illud oſtendit: nunc enim plena apparet, nũc media, modò ſemiplena; ſic Eccleſia, & Pontifex hanc lucem ac veritatẽ oſtendunt per temporum incrementa, ſecundùm quod Deus illis manifeſtare vult, & Spiritus ſanctus eos docere. Stellæ autem cæteri prælati ſunt, qui ſummo Pontifici ſubſunt: & ſunt Doctores, atq; Magiſtri. Inter quos etiam intelligere poſſumus omnes qui in Eccleſia Dei hoc miniſterio docendi funguntur, de quibus
Daniel dicit: Qui ad iuſtitiã erudiunt plu- *Dani. 12.*
rimos, fulgebunt tanquàm ſtellæ in perpetuas æternitates. Ex his ergo coniectari licebit propè eſſe diẽ Domini: quoniam Sol obſcuratur. Fides enim recta Chriſti penè in toto orbe iam deficit, & ecclypſatur. Proh dolor! Quis audiuit Solẽ iſtum totum illuſtraſſe mundum, quando vtraque Aſia, Africa, & Europa hoc illuminabantur Sole, ſuamq; fidem ac veritatem indefectibiliter tenebant: quando in vno Concilio ſexcenti congregabantur Epiſcopi ad res Fidei definiendas? Nunc autem ſic obſcuratum videmus Solem iſtum; vt vix hæc pars Europæ, quæ Hiſpania dicitur, ſuo lumine gaudeat, in qua & vidimus hunc Solem in aliquibus ecclypſari, & à nobis tantiſper remoueri. Ergo adimpletum hoc ſignũ videmus, quia Sol obſcuratur. Et quemadmodùm cùm lux *Simile.*
Solis minuitur, & in Occeanum mare ſubmergitur, ſignũ eſt noctem inſtare & accedere: ſic videntes Solis huius radios imminutos (nam vt ipſemet dixit: Cùm venerit *Luc. 18.*
filius hominis, putas ne fidẽ in terra inueniet?) & in Occeanũ mare ſubmergi: nam ad Gentes, quæ vltra Occeanũ mare ſunt, ſe ſe ſenſim tranſmittit: ſuſpicari poſſumus noctem iam, ac finẽ mundi appropinquare. Filij, nouiſsima hora eſt, totſeculis retrò dixit Ioannes. Cur nos non hoc melius dice- *1. Ioan. 2.*
mus vidẽtes ſigna, quæ finẽ mundi præceſſura prædixit Dñs? Poſſemus & nos huic *Luc. 24.*
Soli dicere, quod diſcipuli illi qui cum illo pergebant in Emaus, dixerũt, cùm intelligerent

gerent illũ longiùs velle tranſire: Mane nobiſcum Dñe, quoniam aduеſperaſcit, & inclinata eſt iam dies. O bone Ieſu, quò pergis? Cur à nobis recedis? Tecũ & lux noſtra & omne bonum noſtrum pergit, ne longiùs à nobis recedas, ne pluſquàm in cimerijs tenebris maneamus. Sed mane nobiſcum, ne Ægypti tenebris inuoluamur. Atq; vtinam ſic preces noſtræ apud illum valeãt, ſicut & diſcipulorum illorũ valuerunt. Lunam, quæ Eccleſiaſticos viros refert, etiam videmus ecclypſari. Tunc autem ecclypſatur Luna, quando terra interponitur inter Solem, & Lunam. Terra quippè groſsitie ac opacitate ſua radios Solis impedit, ne ad Lunam illuminandam tranſeant, ſed potiùs ad ſe reflectantur: quia terra perſpicua non eſt. Hoc prælatos Eccleſiæ maximo afficit damno: quia terrã interponũt inter ipſos & Deum, ne ad illos Lux Chriſti tranſitum inueniat; curis terrenis intenti honores, ac diuitias auidiſsimè ambiunt: quarè perſpicui non ſunt, ſicut corpora cœleſtia, ſed opacitate terrenarũ curarum Solis radios à ſe retorquent, ne penetrẽt corda eorũ. Murus erat inter me & eos, dixit Dñs per Ezechielem. Hinc & Hierem. 2. dicit: Sacerdotes non dixerunt, vbi eſt Dominus, & tenẽtes Legem neſciernnt me, & paſtores præuaricati ſunt in me. Illos dicunt iura præuaricatores, qui cùm ſint vnius partis aduocati, in lite quam cum alia gerit, etiam contrariæ parti patrocinium ferunt. Hoc autem maximũ crimen eſt. Ideò prælatos, ac paſtores ſuos præuaricatores vocat: quia cùm proprium eorũ munus ſit parti Dei patrocinium ferre, homines vt cœleſtia appetãt, terrena deſpiciant verbo & exẽplo admonendo: contrariæ parti, nempè mundo etiam patrocinantur, terrenos honores ac diuitias quærentes, ſuoque exemplo alios etiam ad hoc inducentes. Et cùm negotium eorum deberet eſſe Regni cœlorum, etiam negotijs ſecularibus ſic ſe immiſcent, vt ſpiritualium omninò obliuiſcantur. Hinc Paul. ait: Nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſecularibus. Ac ſi diceret. Tu qui Dei aduocatus ad ſua peragẽda negotia es, & ob hoc ab eo ſtipendium accipis, non debes contrariæ parti patrocinium ferre, te negotijs ſecularibus implicando: alioquin præuaricator eris. Præuaricatores vos accuſat Propheta, & ego cũ ipſo ante tribunal Chriſti, corã quo omnes ſtare in illo die debemus. Per ſtellas religioſos intellige, qui ſic ſimiliter à cœleſtibus ad terrena degenerant: quæ prout opportunitas petierit, poteris ampliare. Ecce hæc adimpleta ſigna. Et tunc plangẽt omnes tribus terræ. Ratio huius eſt, quã inſinuat Lucas, cũ dicit: Et in terris preſſura Gentiũ, areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ ſuperuenient vniuerſo orbi. Quæ maior anguſtia illa, quam hodie inter homines videmus? Hodie quippè homines aridi abſq; humore charitatis ſunt ad ſeipſos reſtricti, nec ad benefaciendũ alijs extenduntur: quoniam peccatis ac inordinatis deſiderijs affluũt. Hinc quippè de his tẽporibus dixit in hoc cap. Dñs: quoniã abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorũ. Pondus quippè ꝓpriorum deſideriorũ homines aliorũ obliuiſci facit, & ſolũ ſui ipſius vnũquẽq; curã agere: gignunt nãq; hęc deſideria amorẽ proprium. Hinc Paul. de his temporibus: In nouiſsimis tẽporibus (ait) inſtabunt tempora periculoſa, erunt homines ſe ipſos amantes. Cùm ergo homines ſeipſos amantes videritis, aliorũ curam negligẽtes: tunc intelligetis finem mundi in ianuis inſtare. Hoc hiſce temporibus (væ nobis) experimur. Nuſquàm enim homines plùs ſe ipſos dilexerũt, nuſquàm ſic frigidi in operibus charitatis fuerunt, nec vſquàm ſic tepidè omnia quæ pietatis ſunt exercuerunt: Quoniam ergo abũdabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Nam cùm vides infirmum frigeſcere, iam illum morti propinquum iudicas, & properas, vt oleo ſancto vngatur. Mundus friget in capite & in pedibus (quoniam tàm maiores, quàm minores in charitate frigent: à maiori quippè vſque ad minorẽ omnes auaritiæ ſtudent, ait Propheta) ergo propera, extremã ei iam affer vnctionẽ: quoniam iam mũdum morti appropinquare cernis. Sol ergo obſcurabitur, & Luna nõ dabit lumen ſuũ, ne videat iram ac indignationem iudicis, ne videat ſæuam, ac crudeliſsimã vindictã, quam tunc in homines exercere debet. Claudet oculos cœlum ne videat hominis perditionẽ, ad cuius obſequium creatus eſt: lugubri ac triſti induentur veſtimento Sol, Luna, & cætera luminaria cœli, veluti ſerui pullati veſte nigra induuntur propter patrisfamiliãs mortem. Tanta enim erit damnatorũ hominum miſeria, quòd etiam irrationales creaturæ ſigna triſtitiæ pro illis dabunt, tanquàm eorum ſorti miſertæ: licèt ex alia parte iudicem ad eorum punitionem adiuuent, illos ſuo lumine orbantes. Væ illis, qui hæc pat[i] debent

Ezech. 34.
Hiere. 2.
2. Tim. 2.
1. Tim. 4.
Ioel. 6.
mile.

debent: meliùs fuiſſet illis, ſi nati non fuiſſent. Item obſcurabuntur ac claudent oculos, ne videant abominationes peccatorum, quæ in cõſpectu Iudicis, ſanctiſsimæq; eius Matris, ac omnium cœlicolarum manifeſtabuntur. Vnde Eſai. 24. dicit: Erubeſcet Luna, & confundetur Sol, cùm regnauerit Dñs exercituum in monte Sion, & in Hieruſalem, & in cõſpectu ſeniorum ſuorum fuerit glorificatus. Vel per Solem tunc temporis intelligamus Chriſtum, qui obſcurabitur contra malos vultu iracundo deterrẽdo eos; ſicut tenebræ ſolent homines pauidos terrere: impij autẽ timidi ſunt, ſecundùm illud dictum Sapientis: Cùm ſit timida nequitia, dat teſtimonium condemnata. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, dicitur Ioel. 2. & Apocal. 6. Dicent montibus cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum. Et illud Iob: Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me? Eligerent quidẽ damnati ſubtus terrã mille ſtadijs abſcondi: vt vultum irati iudicis non viderẽt. Sed dices: Si Agnus iratus eſt, quis, eius mater erit manſueta? Minimè gentium. Nam ſi Sol conuertetur in tenebras, Luna in ſanguinem abibit. Si ſæuit Agnus, ſæuiet & ouis. Si iratus eſt Filius, irata erit & mater, nec vlla iam tũc in impios flectetur miſericordia. Adſtitit Regina à dextris tuis, in veſtitu deaurato circundata varietate. Varia atq; diuerſa induta tunc erit veſte, ab ea quam dum nobiſcum erat, portabat. Nunc enim Regina & Mater miſericordiæ eſt: tunc autẽ iram & indignationem aduerſus malos efflabit. *Et ſtellæ cadent de cœlo.* Apoſtoli aſſeſſores Chriſti etiam aduerſus prauos indignabũtur, lumenq; omne refrigerij à malis retrahent, imò clamabunt, & dicẽt auditores illi ac conſiliarij ad ſuũ diuinum Præſidẽ. Tempus faciendi, Dñe, diſsipauerunt Legem tuam, hoc eſt, nunc eſt tempus faciendi iudiciũ aduerſus eos, qui diſsipauerunt Legem tuam. Quid autem de Angelis dices? *Virtutes* (inquit) *cœlorũ commouebũtur.* Aduerſùm malos, ſcilicet, & præcipuè Angelus, qui te cuſtodiuit, tũc aduerſùm te ſtabit in magna conſtantia: quia eius monita, quæ ſecretè tibi inſpirabat, accipere noluiſti. Itaq; omnes contra impios ſtabũt, & inſtabunt. Iudex autem Chriſtus magna cum gloria ac maieſtate deſcendet, & cũ eo tota cœleſtis curia. Iudicandi autem in campo Ioſaphat ſimul cum corporibus ſtabũt: nam ad vocẽ Angeli omnes reſurgent. Conſidera quid ſentiet anima, cùm videat ſe reuerti ad corpus, quod cauſa fuit ſuæ terribilis damnationis. Furore plenæ cõtra corpus ſæuiẽt, & terribiliter illud aſpicientes, dicẽt: O miſerum corpus, propter cuius beſtiales appetitus in tot me videointruſam miſerias. Maledictum eris, terq;, quaterq; maledictum es, & in æternum eris: cùm in tot me, & te contuleris damna. Maledictæ horæ quas in tui cultu conſumpſi. Maledicti dies, quos vt tibi diuitias acquirerem tranſegi. Maledicta delicata obſonia, ac cibi conditi, quos tibi dedi: quia tanto nunc pretio ea ſoluere cogor. Nonne meliùs mihi, & tibi fuiſſet, vt cum ſimul agebamus vitã in bonis operibus laboraſſemus, vt nunc perpetua frueremur requie: quàm propter vmbram perituræ, ac fugitiuæ voluptatis æternum tormentorum põdus ſuper nos modò portare? Veni, veni, igitur, ô miſerum corpus, atq; huic infelici animę conſociare in tormentis, ſicut in vita mortali comes fuiſti in delitijs: comitare illã in malis ſuis, ſicut illa te comitata eſt in bonis tuis (ſi bona dici queunt, quæ tantorum malorum cauſa extiterunt) nunc tui vindictam ego ſumã, cùm te videã fame perire, propter tuã ingluuiem, miſerrimã ſuſtinere paupertatẽ, propter tuas diuitias iniuſtè acquiſitas, malè partas, & peiùs conſumptas: cùm te, inquam, æternis cruciari ignibus videam, propter tuas turpes voluptates ac delitias. Mecum pœnas lue, ſicut ego tecũ delitias habui, & ambo ſoluamus quòd ambo ſimul cõmiſimus. Et ſic tremens ac fremens miſerrima anima in miſerũ intrabit corpus, ex cuius conſortio horrenda quædam fœditas ac mœſtitia reſultabit, quę omnes quotquot viderint in ſtuporem, ac tremorẽ conuertant. Quarè ſe inuicẽ damnati odio habebunt, & abominabũtur, & qui ſe dum viuerent turpiter dilexerunt propter pulchrã corporis ſpeciẽ, tunc ſe immortali odio proſequentur, propter abominanda mala, quæ in ſe inuicẽ videbunt. E contrà verò maximum gaudiũ animæ beatæ erit ad corporis ſui conſortium redire, quod ſibi adiuuamẽ præbuit ad tantum conſequendum bonum. Dulce corpus, dulcis comes, dicet ei, qui ſic mihi tuas operas dum ſimul in mortali ſtatu agebamus, præſtitiſti, intra modò mecum, vt & gaudeas mecum perenniter, nũc videbis nullã tibi iniuriam tunc feciſſe, cùm te caſtigabam, flagellabam, & feriebam, cùm à te victum, veſtitum, & ſomnum aliquando auferebam, & ne poſt concupiſcentias tuas

præceps

Eſai. 24.
Ioel. 2.
Apoc. 6.
Iob. 14.
Pſal. 44.
Pſal. 118.

præceps ires deſinebam: quoniam ſic te ad tantum bonum perduxi. Benedictæ horæ quas in Dei obſequium occupauimus, benedicta pecunia, atq; panis, quæ in pauperum victum expẽdimus, quibus talẽ ac tàm opulentam hæreditatẽ, tàm paruo pretio comparauimus. Intra ergo mecum, vt perſuaris mecũ quod ambo ſimul meruimus. Cumq; felix anima corpus beati ingreſſa fuerit: tãtus ſplendor ac claritas in corpus beati ex anima redũdabit, vt nec Sol, nec Luna, nec res aliqua corporalis quantũcunq; pulchra ei poſsit cõparari. Quod in Chriſti transfiguratione viſum eſt. Tanta quippè claritas, ac pulchritudo, ex anima beata Chriſti in corpus apparuit, vt nunquàm ab illo gaudio vellet Petrus ſeparari. Cũ ergo omnes mortales in corpore & anima in campo illo coram Iudice apparuerint: tunc aperientur libri ſingulorum, & acta quæ fecit vnuſquiſq; manifeſta erunt. *Apoc.20.* Et Ioan. ait, ſe vidiſſe multos libros aperiri, & inter illos liber apertus eſt, qui dicebatur, Liber vitæ, per quẽ omnes qui illîc erant, iudicati ſunt. Liber vitæ mihi videtur eſſe cognitio ac intuitus ſuperni illius Iudicis, quem cùm quilibet intuebitur, mox in ſua propria conſcientia videbit, quidquid contra Iudicẽ illum commiſerit. Alij libri, Sancti qui ibi erunt, ſunt, in quorum vita praui videbunt in quibus ipſi defecerint. Et cùm negare minimè poſsint mali quod tot teſtibus comprobatur, accuſante propria cõſcientia, pronunciabit Iudex pro tribunali ſedendo terribilem illam ſententiam, qua prauos omnes ad perpetuos damnabit ignes. Tunc furor, tunc tremor, tunc vlulatus miſerrimi perſonabunt, quorũ nullus in æternũ miſerebitur. Heũ me miſerũ, ſi talẽ ego aduerſùm me audire debeo ſententiam! Heũ miſeras aures, ac infelices, qui talẽ contrà ſe ſentẽtiam audire merebũtur! Tunc ex illa parte, in qua erunt damnati, aperietur terra, & deglutiet omnes, poſt quos fulgura, tonitrua, & igneæ lanceæ deſcendent. Eſt ne verũ hoc? Et veri Chriſtiani creditis eſſe verum, an nõ? Ita verum eſt, vt nec minima quidẽ pars, eorum quæ futura ſunt narrata ſit vobis. Nam etſi ſingeretis Phallaris, & omnium tyrannorũ tormenta, & maiora multa excogitaretis: adhùc ſomnium eſſet totum collatum ad ipſam rei veritatem. Si ergò ſic certum eſt, & infallibile hoc, quod potiùs cœlum & terra tranſibũt, quàm iota vnũ, aut vnus apex huius veritatis prætereat, quid in hac vita oſcitantes facimus? Quis torpor, quæ inſania, quæ mẽtis inopia nos cepit? Quomodò noſtri recordamur, ſi hunc diem in memoria retinemus? Quod maius negotiũ excogitari poteſt, pro quo iſtius obliuiſcamur? Sancti qui hunc diẽ ſemper ob oculos habebãt, nec comedebant, nec dormiebant, nec quidquam huius mundi curabant, ſemper ſe præſentes ante tã ſeueri Iudicis tribunal exiſtimãtes. Semper enim quaſi tumentes ſuper me fluctus timui Deũ (ait Iob) Nam ſicut in magna tẽ- *Iob.31.* peſtate homines omnia, quæ habent etiam *Simile.* pretioſiſsima in mare proijciunt, vt ipſi incolumes euadant: ſic ſancti hanc ignis tẽpeſtatem excogitantes (nam fluuius igneus, atq; rapidus à throno Dei procedit, vt Da- *Dani. 7.* niel dicit) nihil huius mundi æſtimabãt, ſed omnia à ſe abdicabant, & in mare proijciebant, vt tantã euadere cladẽ valerent. Quid ergo faciemus viri fratres, niſi cum Dauid clamare, atq; dicere: In te Dñe ſperaui, non *Pſal.30.* cõfundar in æternum: in iuſtitia tua libera me. Duobus titulis tuũ eſt Regnũ cœlorum, ô bone Ieſu: & quia filius es æterni Patris, & ideò hęreditario iure tibi debetur, & quia per paſsionẽ tuam illud etiam mereris, niſi primo iure tuum iam omninò eſſet. Sit ergo Regnum cœlorum tuum primo hæreditario iure, & in me transfer ſecundum titulũ tuæ paſsionis, iuſtitiam ſcilicet, qua digna ac Regni cœleſtis meritoria opera mea facias. Namq; tàm clara & aperta iuſtitia prędituſ, ſpero me à tàm tremenda ſentẽtia liberari, quam contra malos proferre debes: & quod in me fauorabilis illa iuſtorũ ſententia proferetur, qua tecũ in æternum regnẽ, Amen.

Videbunt Filium Hominis venientem in nubibus cœli, cum virtute multa, & maieſtate. *Alia moralitas ſeu concio.*

Vtinam, fratres mei, ſermonẽ hunc ad nos haberet homo, quem timor Dei, & ſuorum iudiciorum ſic huic tremendæ conſiderationi aſſuefactum haberet, vt cùm eam vobis prædicaret, tanto feruore diceret, vt vos illius etiam participes faceret. Tunc enim fortè vobis vtilis talis eſſet ſermonis materia. At nunc ego, fratres, quid dicam? Qui ſecũdùm quod ex factis meis colligere poſſum, omnem timorem Dei à meo corde timeo iam expuliſſe, nec vnquàm horum iudiciorum recordor, nec in mea aliquando mẽte percurro, qp ante tremendũ illud diuini Iudicis tribunal præſentari debeam. Cùm ergo his nõ ſim aſſuefactus conſiderationibus, nec eas, vt oportet depingere, nec vĩs agglutinare cordibus valebo. Benè quippè

D. Aug.

D. Aug. D. Auguſtinus dixit, quòd hunc ſermonem ille poterat rectè facere, qui ſe iam in talibus aliquando vidiſſet anguſtijs, ſi fortè quiſquis iam ante tremẽdum illud Dei tribunal ſtetit, & expertus eſt quanta ſeueritate ac rigore omnium operũ, cogitatuum, ac verborum rationem exigat Deus, & ille poſteà Dei voluntate ad nos rediret. Ille quidem poſſet terribilem illũ diem ad proprium depingere, oſtendens quanta cura ac diligentia omnes actus noſtri, verba, ac cogitatus in libro deſcripta ſint: quam q; exacta ab omnibus illis exigatur ratio, quæ ſi per pœnitentiæ opera hic non ſunt deleta, illic ſummo cum rigore vindicabuntur: ille, inquã, qui id experientia nouit, ſolus poſſet hunc nobis oſtendere diem, quamque terribile ſit ante tribunal tanti iudicis apparere. Ego tamẽ ſic me in hoc geram, non quaſi ille qui iam in cornibus tauri (vt in prouerbio dicitur) ſe vidit, nec quaſi ille qui à maxima tempeſtate liberatus eſt. Ij enim ſic miſerè & lamentabiliter ſic propriè rem ipſam referunt, ac ſi adhûc in ipſo periculo conſtituti eſſent: non ita, inquam, me habebo (quoniam nec re, nec cogitatione in hoc me periculo vidi) ſed ero ſicut ille qui refert ea quæ nec vidit, nec expertus eſt, ſed quæ audiuit ab alio, & imperfectè ea mente percepit. Quarè & balbutiendo, & tepidè refert, nec alios, nec ſe magnitudine rei mouere valet: ita in ore meo iudicium hoc ſic aliud, ac diuerſum ab eo quod erit, videbitur, quantum differt res picta ab ea quæ vera eſt. Verum eſt, quòd veritas huius myſterij tantam ſecum affert vim, vt à quocunq; prædicetur, horrorem ac tremorem in audientibus generet. Quoniam ipſa veritas hæc ſecum affert, niſi omninò à cordibus noſtris omnem Dei, ac iudiciorum eius timorem exulare iam fecimus. Igitur præſentis ſermonis hic erit ſcopus, ob oculos vobis hunc tremendum diem repræſentare, maieſtatem, authoritatem, ac comitatum iudicis, prout Deus dederit, vobis depingere, noſtrorum operum rationẽ, quam ibi reddere debemus, diffinitiuaſq; ſententias, quæ tunc tàm bonis, quàm malis intimari debent, breuiſsimo ſermonẽ præſtringere. Cæterùm quoniam iudex in illo die, Chriſtus Dominus debet eſſe in quantum homo, ſecundùm illud Ioan. 5. Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt: ideò hanc vnam rationẽ inter alias, quæ de hoc iudicio referri ſolẽt, vobis nũc oſtendere volo, quarè hoc vniuerſale iudiciũ debeat celebrari, quæ maximè ad authoritatẽ iudicis attinet, & cuius rarò memoria fieri ſolet: quæ talis eſt. Oportet maximè, vt hoc iudicium publicum ac vniuerſale fiat, in quo omnes, & Angeli, & homines interſint, quatenùs corã omnibus detur filio ſuo Ieſu Chriſto honor, authoritas ac maieſtas, quam propter ſuam in Patrem, vſq; ad mortem obedientiam iure optimo meruit, & vt honor ille quẽ in mundo inimici eius ab eo tollere conati ſunt, corã ipſis & alijs illi reſtituatur videntibus & dolentibus illis. Attendite obſecro, fratres mei: quoniam res hæc authoritatem noſtri capitis tangit. Placuit Deo Patri ſic ſapientiæ ſuæ opera in Chriſto homine oſtendere, vt in illo videatur omnes cœli theſauros poſuiſſe: tot in eo dona cœleſtia accumulauit. Quod Paul. his *Coloſ.2.* verbis dixit: In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei abſcõditi. His tantis donis ſic Filius homo gratus extitit, vt in nulla omninò re à Patris volũtate declinauerit: ita quòd de illo multò meliùs, quàm de Dauide dixerit Dñs: Inueni virũ ſecun- *Actor. 13.* dùm cor meũ. Sicut & ipſe Pater non ſemel faſsus eſt, cũ ꝓpria voce dixit: Hic eſt Filius *Matth. 3.* meus dilectus, in quo mihi benè complacui. Opus noſtræ redemptionis, quod dedit ei Pater vt faceret, conſummauit: Regnũ electorum ipſi Deo Patri acquiſiuit (quod obſequium maximè æſtimauit Pater) & hoc totum ſuis expẽſis fecit Chriſtus: quoniam vitam & ſanguinẽ, vt hæc expleret, expendit. Cæterùm homines parui eius perſonam fecerunt, quod plenum flagellis, ſputis, alapis, ludibrijs, & opprobrijs ſaturatum, ſpinis obſitum, clauis in Cruce inter duo nequam confixerunt illum. Hic autem contemptus filij Dei vſq; in finem mundi durabit. Nam etſi Pater iam illũ ad ſe recepit, & ad dexterã ſuam collocauit: tamẽ inimici ſui qui nõ pauci ſunt, adhùc in ſua duritia permanent, & ꝓmanebũt, & minor pars orbis illũ tãquã verum Regẽ Meſsiam, ac caput ſuſcepit. Infideles quippè, pagani, ac hæretici, non illi honorẽ filij Dei tribuunt: alij omninò negantes eum, alij mẽdaciter illũ confitentes, nec illũ tanquàm omnium Iudicẽ metuentes. Imò inter ipſos fideles quàmplurimos inuenies, qui eum peierent, blaſphemẽt, ludibrio habeãt, verbis quidẽ confitentes illũ, ſed factis omninò negãtes. Ergo eius honori conueniebat, vt Pater decerneret diem, in quo omnes, ſiue inuiti, ſiue ſpontanei illum

verum

verum Filiũ Dei, ac omnium iudicẽ agnoſcerent. Paulus ad Philip. 2. ait: Humiliauit ſemetipſum Dñs noſter Ieſus Chriſtus factus obediens vſq; ad mortẽ, mortem autẽ Crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomẽ quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtiũ, terreſtrium, & infernorũ: & omnis lingua confiteatur, quia Dñs Ieſus in gloria eſt Dei Patris. Nunc autem nõ videmus hãc Chriſti exaltationem adimpletam, nondum de hoſtibus ſuis triumphauit: non enim adorant eum omnes Gentes, cùm multi ſint qui nõ agnoſcant illum, quemadmodùm & ipſe Apoſtolus dicit ad Hebr. 2. Nam cùm adduceret illud Pſalm. 8. qui de Chriſto loquitur, vbi dicit Regius Propheta: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Subinfert Paul. Nunc autem nõ omnia videmus ſubiecta ei. Sed. 1. Cor. 15. ait, hoc in die iudicij adimplendũ. Cùm tradiderit Regnum Deo & Patri (ait) cùm euacuauerit omnem principatum & poteſtatẽ. Oportet autem eum regnare, donec ponat omnes inimicos ſuos, ſcabellũ pedum eius: omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius. Cùm autem omnia ſubiecta erunt ei, præter eum qui ſubiecit ei omnia: tunc & ipſe Filius ſubiectus erit Patri, vt ſit Deus omnia in omnibus. Hoc eſt dicere: Vultis ſcire quando erunt ei omnia ſubiecta: tunc ſcilicet, quando Regnum electorum Patri tradiderit, & numerum integrum illorum corã eo præſentauerit, dicens illud Eſaiæ: Ecce ego, & pueri mei, quos dediſti mihi. Cùm euacuauerit omnẽ principatum & poteſtatem, hoc eſt, cùm mundi potentatus deſtruxerit, qui aduerſùs illum inſurgere nitebãtur, cùm iam inimicos ſub pedibus victos habuerit, quod erit in vltimo die: tunc omnia erũt ei ſubiecta, præter Patrem, qui ſubiecit ei omnia. Cùm autẽ ſubiecta ei fuerint omnia: tũc & ipſe in quantũ homo erit Patri ſubiectꝰ, vt ſit Deus omnia in omnibus, id eſt, vt regnet ipſe Deus, tàm in cœlo, quàm in inferno. Ecce quomodò Paulus docet, qꝑ in illo die hic honor deferet Chriſto homini, vt omnia ei ſubijciãtur ſimul cum hoſtibꝰ ſuis. Vnde & Dani. 7. dicitur: Aſpiciebã in viſione noctis, & ecce cũ nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & vſq; ad antiquũ dierũ peruenit, & dedit ei poteſtatẽ & honorẽ, & Regnũ, & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient. Poteſtas eius, poteſtas æterna, quę nõ auferetur: & Regnũ eius quod nõ corrũpetur. Optimè hæc Danielis prophetia, de hoc vltimo die intelligi poteſt, quãdo Filius hominis Chriſtus veniet in nubibus cœli, cum poteſtate magna & maieſtate, & tradet Patri Regnũ electorũ integrum: quod ſic placebit Patri, quòd dabit illi honorẽ & gloriã, ſic vt omnes tàm cœleſtium, quàm infernorũ illi ſubditi ſint, & de inimicis ſuis tanquàm Iudex vindictã ſumet, & Regnũ eius in æternum maneat, & poteſtas eius ſit ęterna, & Regnũ nulli corruptioni pateat. Vnde ipſe Filius dixit Patri: Ego te clarificaui ſuper terram, opus cõſummaui, qđ dediſti mihi vt facerẽ. Clarifica ergo me tu, Pater, claritate quã habui priùſquã mũdus fieret apud te. Vbi petit hanc notitiã ſuæ diuinitatis omnibus innoteſcere in die iudicij: quod quidẽ ſua ipſe meruit paſſione. Verũ locus vbi hoc clariùs & diuiniùs exprimitur, credo qꝑ ſit in Pſal. 109. qui ad literã loquitur de honore, quem Pater filio ſuo Chriſto homini tribuit: quinimò & Chriſtus ipſe Dñs ad probandam ſuã authoritatẽ illum inimicis allegauit, vt per illum eorũ confunderet incredulitatem. Nam ſuprà. c. 22. interrogauit Phariſæos, dicens: Quid vobis videtur de Chriſto? Cuius Filius eſt? Cũq; illi reſpõdiſſent, Dauid: ait eis: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dñm, dicens: Dixit Dñs Dño meo, ſede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ? Si ergo Dñm eum vocat, quomodò filius eius eſt? In hoc quippè oſtẽditur authoritas Chriſti, qui etſi ſecundùm carnẽ eſt Filius Dauidis; ſecundùm diuinitatẽ eſt Dñs eius: imò ſecundùm qꝑ homo Iudex ac ſuperior ei. Sede à dextris meis. Collocauit eum Pater in meliori loco: tribuit ei optima dona cœlorũ. Cui eñ aliquando Angelorum dixit: Sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos ſcabellum pedũ tuorũ? Ac ſi diceret. His fruere bonis, hunc accipe honorẽ, quem modõ tibi, ô dilecte Fili, cõcedo: exinde enim cõſequetur vindicta inimicorũ tuorũ, quos ſub pedibus tuis ponã. Hoc accipe modò: nam poſt hoc & vindictã tibi inimicorũ tuorũ dabo, quos ſub pedibus tuis ponã. Virgam virtutis tuæ emittet Dñs ex Sion: dominare in medio inimicorũ tuorũ. Hæc virga fuit humanitas Chriſti, qua tanquã inſtrumẽto vſa eſt diuinitas ad tot mirabilia faciẽda: ſicut Moyſes cum virga aquas conuertit in ſanguinẽ; ſic humanitatẽ ſuam cõuerter in ſanguinẽ: per quem tanquã per mare Rubrũ educti ſumus de Ægypto. Hac ergo die hanc virgã è cœlo emittit

Philip. 2. *Hebr. 2.* *1. Cor. 15.* *Eſai. 8.* *Dani. 7.* *Ioan. 17.* *Pſal. 109.* *Exod. 7.*

emittit Dñs, vt dominẽt in medio inimicorũ ſuorũ. In medio quippè aëris ſtabit Iudex vbi & hoſtes ſui, velint nolint, illum in ſua maieſtate videãt, & adimpleatur illud propheticum. Videbunt in quem pupugerunt. Vidit Zacharias Propheta Sacerdotẽ magnum Ieſum, ſordidis indutum veſtibus, ac contẽptibilibus: præcepitq; Deus, vt vilibꝰ illis veſtimẽtis exueretur, & duplicibus indueretur, cidarimq; ponerẽt in capite eius. Et quãuis hoc in die reſurrectionis Chriſti in illo adimpletum eſt, quando finitis laboribus, ac ludibrijs ſanctiſsima eius caro immortalitate induta eſt: cidaris tamẽ ſiue corona quæ dominium ſuper omnes ſignificat, hoc die coram omnibus capiti eius imponitur: quando poteſtatem illam, quam ſemper ſuper omnes habuit, exercet, & comitia omnium hominum fiunt, vt omnes ſuam intueantur poteſtatem, ac gloriam. Illìc omnes inimici ſui, qui eum dum viueret contempſerunt, ſtabunt videntes gloriam ac magnitudinẽ eius. Illìc ſtabit Iudas nouę proditionis inuentor, omniũ proditorũ dux & anteſignanus, & vel inuitus videbit illũ quẽ ipſe ſic parũifecit, iratũ ac terribilẽ aduerſùs eũ. Nam quia miſericordiam tantam tunc neglexit, ſentiat tũc ſeueritatẽ iuſtitiæ eius. Illìc & iniuſtiſsimus Pilatus apparebit, qui ſub ſuo tribunali iudicauit Chriſtum, nunc ab illo iuſtiùs ac rectiùs iudicabitur, vt adimpleatur illud Iob, vbi dicit: Cauſa tua quaſi impij iudicata eſt, cauſam, iudicium q; recipies. Illìc & ſtabũt omnes qui illũ blaſphemauerunt, accuſauerunt, manuſq; ſuas ſacrilegas in illũ iniecerũt, iratum vultum, ac ſeuerum intuebũtur illius, quem illi tanquàm nihil æſtimauerũt. Videbunt ergo in quem confixerunt, vel cui inſultauerunt, vt legũt Septuaginta. Illìc & tyranni aſsiſtẽt, qui nomẽ ſuum perſequuti ſunt, fundentes ſanguinẽ eorũ, qui illum confitebantur. Illìc & hæretici qui Euangelium ſuũ falſis dogmatibus peruerterũt. Illìc & mali Chriſtiani adſtabunt, qui Sacramẽta ſua contẽpſerũt, & indignè ſumẽtes: deniq; tunc omnes hoſtes ſui ſub pedibus eius iacebunt, & ipſe eos ſua iuſtitia cõculcabit, & irridebit iuxtà illud Pſal. 2. Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & Dñs ſubſanabit eos. Nam ſicut illi irridebant eum dum viuerẽt: nunc commutata ſorte ipſe irridebit eos. Illi quidẽ rabidè portabunt tormẽta: Chriſtus autem ridens, ac ſubſanans eos puniet. Peſsimus Chriſtianus qui verba ſacra concionatorũ contemnit, eorumque admonitiones irridet, tunc à Domino & ipſe irridebitur, quia ſanctis monitis nõ eſt ad meliorem frugem conuerſus. Vnde Prouerb. 1. dicit Deus: Deſpexiſtis omne conſilium meũ, & increpationes meas deſpexiſtis. Ego quoq; in interitu veſtro ridebo, & ſubſanabo, cùm vobis id quod timebatis aduenerit. Irridebit & ſubſanabit eos: quia à ſuis machinationibus fruſtrati ſunt. Machinatus eſt diabolus, machinati ſunt hæretici, infideles, ac peccatores cõtra Chriſtum mille fraudes, vt ſua nõ adimpleretur intentio: & tamen nihil profecerunt. Nam quidquid Deus voluit, adimpletũ eſt, & numerus electorum completus: ita vt nec vnũ iota defuit ex omnibus quæ Deus decreuerat facienda. Quia ergo tàm diabolus, quàm eius ſatellites à ſuis machinationibus fruſtrati ſunt: tunc qui habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus ſubſanabit eos, *Darles ha la vaya*, ſicut irridetur is qui cepit ædificare, & nõ potuit conſummare, vt Dominus per Lucam dicit: Dominus autẽ irridebit eũ: quoniam proſpicit quòd veniant dies eius, hoc eſt, quotidie Deus irridet peccatorem, nam cras incidet in manus illius. Ecce optimã rationem, cur dies ille futurus ſit, vt honor Chriſto Dño reddatur, quem peſsimi homines, dum viueret, ab illo abſtulerant, & omnis lingua cõfiteatur, quia Dominus Ieſus in gloria eſt Dei Patris. Quarè in nocte ſuæ paſsionis hoc illis in memoriã adduxit, cùm omnibus congregatis contra ſe Phariſæis dixit: Amodò videbitis filiũ hominis venientem in nubibus cœli. Id eſt enim quod hodie etiam dicit cum poteſtate & maieſtate, quando Dominus daturus eſt filio inimicos ſuos in manus, & adimplebitur illud: Sciens quia omnia ei tradidit Pater in manus ſuas. Et illud: Vt tradas eos in manus tuas. Quẽadmodùm cùm tu inimico tuo minaris, dicis ei: Aliquando incides in manus meas. Hac ergo die mali incident in manus Chriſti Iudicis, de quibus Paulus dicit. Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis, quæ grauiores ſunt quàm manus Moyſi. Cæterùm vt honor hic quem Pater in die illa filio ſuo dabit, magis eluceſcat; veniet Iudex tanta cũ maieſtate, vt omnes qui eum viderint obſtupeſcant. Peſtquam omnes ad vocem Archangeli, & ad ſonitum tubæ ex ſepulchris reſurrexerint, & animę ſimul & corpora omnium hominũ, nemine dempto, corã Iudice in valle Ioſaphat ſteterint: veniet Iudex cum vexillo Crucis, tuo ſanguine

Zach. 12. *Ibidem. 3.* *Iob. 36.* *Pſal. 2.* *Prouerb. 1.* *Luc. 14.* *Pſal. 36.* *Matth. 26* *Ioan. 13.* *Pſal. 10.* *Hebr. 10.* *Exod. 18.*

sanguine rubricato: & fortè insignia passionis Christi ex eo pendebunt, corona, claui, lanceá, flagella, quæ velut gemmæ apparebunt inclusę in rubicũdo pyropo, qualis erit Crux. Quòd si insignia passionis Christi ibi non apparebunt, id negari non potest, Crucem ipsam ibi venturam omnibus carbunculis rubicundiorem, quam Angeli summo cum honore ac reuerentia tunc adducent, quam fortè vsque in illum diem miraculosè conseruabit Dominus, in memoriam tanti triumphi, quem in ipsa consequutus est Dominus. Quinimò & in monumentum iustitiæ Dei, quæ talis ac tanta
2. Reg. 21. in Cruce Christi splenduit. Nam si gladius ille cum quo Dauid amputauit caput illius Gigantis Goliath, summa cum veneratione in templo seruabatur post Ephod pannis inuolutus, inter vestes sacerdotales habebatur in memoriam magnæ illius victoriæ; quam puer Dauid ex illo Gigante tulit: cur non Crux Christi, cum qua Dominus Iesus filius Dauid, cũ iuuenis trigintatrium annorum esset, caput serpentis tulit, & diabolum ac Satanã omnium potentissimum iugulauit, cuius potestati nulla in terra est similis: cur, inquã, gladius hic, qui est Crux Christi, non seruabitur in illum diem in cœlestibus, inter Angelos, ac cæteros Sanctos, qui sub tali vexillo militantes triumphi palmam adepti sunt? Quarè præter Angelorum comitatum, qui eam adducẽt, existimo ego aliquos etiam Sanctos illam comitaturos, inter quos decem millia martyrum venient, qui Crucis supplicium pertulerunt, comitantes veluti fir missimi milites sui Imperatoris vexillum, sub quo & ipsi militarunt, & stipendium ac palmã adepti sunt. Cùm ergo iusti viderint signum Crucis in aëre, gaudebunt maximè, exultabunt, ac gestient, videntes signum sub quo ipsi triumphauerunt, & per quod à peccato, & inferno liberati sunt. Malis verò causa mœstitiæ ac doloris erit, videntes virgam diuinæ iustitiæ, & tribunal iudicij sui. Vellent quidem super altissimũ illum cedrum ascendere, vt ibi ab ira, & diluuio tormentorum protegerentur, sed non illis (heũ miseros) concedetur. Optarent vtique, vt illis permitteretur ingredi in illam arcam capaciorem, quàm fuit illa Noe, vt ibi à fluuio igneo liberarentur: sed minimè id consequentur. Multi quidem voluerunt arcam Noe ingredi, sed non illis permissum fuit: solæ octo animæ ibi saluatæ sunt: nam iusti duntaxat qui pauciores sunt, per Crucis Christi mysterium salutem consequuntur. Ipsi soli super ramos huius arboris subleuati, à fluuio ignis qui mundum conflagrabit, & malos torquebit, liberabuntur.
Vidit Nabuchodonosor apud Danielem *Dani. 4.*
proceram arborem, cuius culmen attingebat cœlum, in cuius ramis aues cœli nidificabant, sub cuius vmbra animalia terræ requiescebant. Hęc est arbor Crucis, in cuius ramis soli iusti, qui sunt aues cœli, nidificant & proteguntur. Inter spinas illas, ac clauos, qui flores sunt suauissimi, sibi nidum parant. Mali verò sub vmbra illius proteguntur: nam adhùc aliqua vmbra misericordiæ illis ostendetur: eò quòd non punit eos Dominus quantum potuerat: nam semper Deus punit citra condignum: potuit enim acerbiores pœnas ad punitionem malorum decernere, quam quas ordinauit. Non ergo in ramis eius, sed sub aliquantula vmbra (in sensu quo diximus) requiescent. Verùm hæc requies nihil pœnarum, quas modò patiuntur, auferet. Sicut ergo vexillum præcedere solet Ducem, & est signum ipsius aduentus: sic signum Crucis aduentum Iudicis prænuntiabit. *Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum potestate magna, & maiestate.* Vel cum virtute multa, & maiestate. Veniet ergo Iudex sedens in nube rutila, omnibus cœlestibus choris ac hierarchijs, suo ordine comitantibus illum. Propè Iudicem beatissima Mater eius veniet, quæ olim fuerat peccatorum aduocata, nunc in iram conuersa aduersùs illos descendet. Deinde duodecim Apostoli in duodecim thronis sedentes, qui fortè etiam erunt ex nubibus cœli, vt verum fiat quod Angeli in die Ascensionis eius discipulis dixerunt, Quem- *Act. 1.*
admodum vidistis eum ascendentem in cœlum, sic veniet. Et nubes susceptt eum ab oculis eorum. Vel veniet in nube omnibus conspicuus, vt eorum errorem damnaret, qui dicebant. Nubes latibulum eius, *Iob. 22.*
iuxta cardines cœli perambulat, nec nostra considerat. In nubibus ergo, vbi tu stulte cogitabas latere ipsum, nec te videre, ibi ad iudicandum te veniet. Ipse quidem dixerat: Arcum meum ponam in *Genes. 9.*
nubibus cœli, quod sit signum fœderis, inter me & hominem. Sed hoc debebat intelligi hac cõditione, vt homines illa vindicta prima corrigerentur, & videntes arcum in nubibus recordarentur Deum habere vim, ac potestatem castigandi peccatores, iuxta illud Prophetæ, Dedisti metuentibus te *Psal. 65.*
significationem, vt fugiant à facie arcus. E cœlo nobis innuit Deus cùm arcum ponit in nubibus, vt fugiamus à facie arcus iræ suæ, Vt in prima punitione, quæ facta fuit per aquam exemplum sumamus; ne incidamus in secundam quæ debet fieri per ignem. Sed quoniam praui homines, ac peccatores illa prima vindicta non sunt correcti, quinimò, & iustitiam Dei contempserunt: ideò arcus iste iustitiæ Dei, qui est Christus, iudex veniet in nubibus cœli, in signum vindictæ, peccatoribus, qui per arcum pacis neglexerunt corrigi, atque ex se emittet sagittam acutam, atque potentem, quæ erit sententia illa quam contra malos proferet, qua corda illorum transfiget, cùm in inferno eos in æternum consuet. Nubes etiam in quibus veniet id efficient, vt radios, ac splendores Christi iudicis temperent, vt praui etiam illum videre possint, aliàs oculos eorum lux Christi, sic obtenebraret, vt in eum intendere nequirent. Quæ ira, quis dolor, quæ confusio, quanta rabies malos apprehendet, cùm videant illum iudicem suum esse, quem ipsi floccipenderunt, blasphemauerunt, illuserunt, ac mille opprobrijs affecerunt. Vi-
Zach. 12. debunt, inquit, in quem confixerunt. Cùm videant aperta vulnera illa in corpore Christi, in quibus protegi potuerunt, & noluerunt. Cùm videant propè illum Apostolum eius Thomam mittentem manum inlatus eius, quasi innuens, quòd ibi poterat ingredi homo, & quòd apertura illa illum capere posset, si ipse homo vellet intrare: & tamen ipsi id neglexerunt: iusti verò quasi veræ columbæ nidum suum in his foraminibus constituerunt, quibus Spiritus sanctus in
Cant. 2. Canticis dixerat: Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ: & ideò hij videntes vulnera Christi in eius corpore glorioso, maximo afficientur gaudio: quia vident nidos, vbi ipsi à rapacibus auibus protecti sunt, à dæmonibus, scilicet, quorum vngues præacutos vident, ad dilaceranda, rapienda & torquenda damnatorum corpora, & animas. O quantum ibi bona opera valebunt, quæ sunt testes qui nos coram iudice defendere possunt, *Testigos de abono*. Væ væ væ, illis qui hæc negligunt verba, quæ hîc dicimus, nec in suis cordibus ea imprimũt, sculpunt atque figunt, vel illicò obliuioni tradunt, nec recordantur iudiciorum Dei: nam tunc sic reperient iudicem, & eos quos tanquam patronos habebant; cõtra se durissimè conuersos. Et hoc erit, vt supra insinuauimus, obscurari Solem, Lunam, atque stellas: quoniam Sol iustitiæ Christus Deus noster conuertetur tunc in tenebras, in horrorem, pauorem, & seueritatem contra malos. Tunc non faciem hominis, aut agni in ipso videbunt; sed faciem leonis quam in illum vltimum diem reseruauerat, contra se dura minantem inuenient. Ideò quippè dies ille vocatur dies vultus Domini: quoniam tunc iram suam contra malos, & amorem suum erga bonos in vultu suo ostendet.
Nam & Iacob in vultu agnouit iram, quã *Gene. 31.*
socer suus Laban iam contra ipsum conceperat. Sic enim, & ipse suis vxoribus dixit: Video faciem patris vestri, quòd non sit mecum sicut heri & nudiustertius. Sic furorem suum contrà malos, in vultu ostendet Dominus in illa die. Vndè Psalm. 20. dicitur: Pones eos, vt cliba- *Psal. 20.*
num ignis in tempore vultus tui (hoc est, in die iudicij) Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Et *Psal. 79.*
alibi. Ab increpatione vultus tui peribunt. Hoc est, facies iudicis irati malos in infernum protudit. Econtrario verò boni, ac electi sua præsentia delectabuntur, secundùm illud Psalmi. Lætificabis eos in gau- *Psal. 20.*
dio, cum vultu tuo. Et Prouerbior. 16. In *Prouer. 16.*
hilaritate vultus regis vita: & clementia eius, vt imber serotinus. Idẽ de Virgine quæ est luna, & alijs sanctis quæ stellæ dicuntur, poteris dicere: Omnes quippè conformes stabunt, atque vnanimiter sigillabunt *Psal. 140.*
sententiam iudicis, secundùm illud Psalmi. Absorti sunt iuncti petræ (id est Christo) iudices eorum. Itaque omnis misericordia Patris misericordiarum, & Filij, & beatæ Virginis, & Sanctorum; conuertetur tunc in iram, & in furorem contra peccatores, iuxtà illam Apostoli Iacobi sen- *Iacob. 2.*
tiam: Iudicium sine misericordia, ei qui non fecit misericordiam. Et illud Iob. *Iob. 24.*
Obliuiscantur eius viri misericordes, & nemo eius recordetur amplius. Aperientur ergo libri, & omnium apparebunt defectus. Hi libri (vult Diuus Augustinus, *August.*

lib. 20. cap. 14. de ciuitat. Dei) quòd ſit quædam vis diuina, qua fiet, vt opera cuiuſcunque ipſi manifeſtentur, & coram oculis ſuis apponantur: qua vi, ac ſi librum corā ſe haberet, legat, velit nolit, quidquid fecit, quidquid cogitauit, quidquid toto tempore vitæ ſuæ loquutus eſt. Qua veritate conuictus ſua propria conſcientia intelligat quā iuſtè condemnetur à iudice. Tunc aperiet iudex os ſuum, & voce ſua tanquam tonitrui magni, & tanquam aquarum multarum his qui à dextris ſuis erunt, dicet. Veni te benedicti Patris mei, percipite Regnum quod paratum eſt vobis à Patre meo ab origine mundi. Beatæ aures quæ talem audient vocem, & opera quæ tantum bonum meruerunt. O vox ſuauis, ô vox amabilis, ô vox tali dicente digna. Benè de te dixit
Cant. 4. Sponſa, ô animarum ſanctarum Sponſe, quod eſſent fauus diſtillans labia tua, quæ bonis ſtillabant dulcedinem. Hæc vox erat
Cant. 2. quam deſiderabat audire Sponſa, cùm dicebat: Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis. Et hoc oſculum illud quod in amorem magnum prorumpens poſtulabat dicens: Oſculetur me oſculo oris ſui.
Cant. 1. E regione verò contra malos conuerſus terribilem intonabit vocem, qua & inferna ipſa miſerè tremere faciet, ac dicet: Ite
Matt. 25. maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. O tremenda vox, horribiliterque à iudice prolata, qua ſtridentes dentibus ſuis conterentur iniqui.
Apoc. 7. Ioann. Apocalyp. 7. vidit illum habentem oculos tanquam flāmam ignis, & vox eius tanquam aquarum multarum, & quòd ex ore eius egrediebatur gladius ex vtraque parte acutus. Sic ipſum reprobi viſuri ſunt. Nam ex oculis eius igneæ ſcintillæ videbuntur exire, quæ illos miſerabiliter exurant. Tantus erit furor iudicis, quòd oculi eius ignem ſcintillabunt. Vox eius tanquam aquarum multarum; tanquam cum mare rugit, cùm intumeſcit procellis, tunc enim omnes pauore concutit. Vox tempeſtatis, vox iræ, vox furoris, atque rabiei aduerſùs impios tunc perſonabit. Et in ore eius gladius biceps: quoniam hac ſententia corpus & animam reproborum feriet, atque in perpetuum vulnerabit. Tunc terra dehiſcet, & ignis ille qui purgauerat orbem, in globum quendam conglomeratus, tanquam cohors militum expectabit ſententiam iudicis. Qua prolata, magno impetu damnatos inuoluet, atque vſque ad nubes eleuauit flammas, ſimulque illos omnes in æternas comitabitur flammas: â quibus ſuos fideles Deus optimus maximus auertat. Amen.

Aliæ moralitates circa idem

Nunc ſoluta oratione quædam dicemus notatu digna, quæ fortè ordinem concionum attendentes prætermiſſa ſunt. Primò obſerua, quòd quemadmodùm quando Eliſeus exploratores quos Rex Syriæ miſit, percuſsit cæcitate, nec intellexerunt quò ibant, quoadvſque apertis diuinitus oculis viderunt ſe in medio inimicorum in Samaria eſſe: ſic modò mali homines quaſi percuſsi cæcitate ambulant; nec intelligunt quo peccata ſua illos ducant: vſque dum finita vita in illa die apertis oculis intelligent, ſe in medio hoſtium ſuorum eſſe. Item Iacob diſsimulauit peccatum Ruben filij ſui, qui polluit cubile patris ſui: tamen in hora mortis maledixit illi. Sic Deus in hac vita diſsimulat peccata hominum; cæterum poſt mortem in iudicio, tam vniuerſali, quàm particulari maledicet illis dicens: Ite maledicti, &c. Item aduerte, quòd quando infirmus incipit ægrotare, inquietudinem incipit ſentire, verùm ſi morbus mortalis eſt, quantò propinquior morti, tantò maiores anguſtias ſentit. Sic mundus, etſi ſemper bellis, peſtibus, & inquietudinibus agitetur: tamen quantò plus fini appropinquat, tantò plus nouitatibus, ſignis ac inquietudinibus, & terroribus vrgebitur, *mayores ſon las baſcas*. Sicut domus quæ interruptionibus quibuſdam cadere incipit, maiorem ſtrepitum quando cadit dat. Vide Gregor. 2. Moral. cap. 16. Si Adam timuit & fugit à facie Domini & abſcondit ſe, quando illum vocabat, vt miſericordiam faceret cum illo, quid faciet cùm illum ad iudicium, & vindictam vocauerit? Item Propheta ait de malis. Abutere eis in die occiſionis: Abuti eſt, quando quis vtitur re non ad quod deſtinata eſt, ſed ad contrarium. Deus homines ad vitam æternam deſtinauit, & vt eſſent beati creati ſunt: & quoniam mali in miſeriam debent abire, quaſi ab vtitur eis Deus, quoniam ad aliam rem à primæua ſua conditione omnino alienam eos mittit, nempè ad miſeriam, cùm ipſi ad felicitatem conditi ſint. Obſerua, quòd dies iudicij dicitur dies iræ: quia licet tunc diuina miſericordia in electis maximè apparebit, ſumitur denominatio â maiori

Gene. 49.

Simile.

Gregorius.

parte,

parte, non à meliori: quoniam plures erunt qui damnabuntur, & quia tempus huius ſeculi, potiſsimè poſt Chriſti aduẽtum, miſericordiæ deſtinatum eſt; ac proinde neceſſarium erat, vt iuſtitiæ ſuæ quoq; dies ſtatueretur, iuxtà illud Eſai. 61. Vt prædicarẽ annum placabilem Domino, & diem vltionis Deo noſtro. Nam poſt aduentum miſericordiæ, debet ſequi dies iuſtitiæ. Et Sophon. 1. Vocatur dies magnus, quoniam illi nõ ſucceſsit nox: ſed in æternũ eſt duraturus. Vnde Zachariæ vlt. dicitur: Et in tẽpore veſperi erit lux, id eſt, nunquã finietur. Quando videbatur finiri per veſperam, oriri incipit. Tunc autem reddet Deus vnicuiq; iuxta opera ſua, vt dicitur Rom. 2. hoc eſt, non ſecundùm maiorum ſtemmata, nec ſecundũ ſcientiæ altitudinem, aut venuſtatem loquelæ: ſed ſecundùm propria cuiuſq; merita. Vnde Origenes colligit, fidem ſine operibus non ſufficere. Docet autem, quòd nam ſit bonũ opus, ex illo Matt. 26. quod de ſancta muliere dictum eſt, quæ fudit vnguentũ ſuper caput Domini, bonum enim opus, ait, operata eſt in me. Qui ergo ſuper verbum fidei effuderit charitatem, & miſericordiæ opera, is bonum opus operatur, & odore bonæ famæ reficiet Eccleſiam. Ex quo etiam colligitur, nullam tunc habendam eſſe rationem perſonarum, ſed meritorum duntaxat. Nõ enim eſt apud Deum acceptio perſonarum. Nam nunc quantum ad huius ſeculi vindictas, ac correctiones, aliquo modo videtur quòd Deus reſpiciat perſonas; quoniam Num. 12. cùm cõmune peccatum murmurationis cõtra Moyſen, Aaron, & Maria cõmiſiſſent; ſola illa lepra percuſſa eſt, Aaron interim pepercit Deus, propter ſacerdotij dignitatem, vt omnes dicunt. Ideò quippè de eo dicitur Sapien. 12. Cum tranquillitate iudicas nos: & cum magna reuerentia gubernas. Tunc autem in die iudicij nullus talis reſpectus erit. Sic enim dicitur Eſai. 33. Proijcit ciuitates, nõ reputauit homines. Ac ſi diceret. Iam humana politia finita eſt: nõ oportet iam hominum qualitates reſpicere. Quod etiam pertinet ad maieſtatem iudicis, in cuius cõſpectu omnis humana dignitas euaneſcit. Non reueretur magnitudinem cuiuſquam: quia puſillum & magnum ipſe fecit: vt dicitur Sapien. 6. Sicut magnates Regni qui in proprijs locis honorantur: coram Regia maieſtate, ſicut alij aſsiſtunt. Vnde Apocalyp. 20. dicitur: Vidi mortuos puſillos, & magnos ſtantes ante thronum.

Eſai. 61. *Sophon. 1.* *Zach. vlt.* *Rom. 2.* *Origenes.* *Matt. 26.* *Num. 12.* *Sapien. 12.* *Eſai. 33.* *Sapien. 6.* *Apoc. 20.*

Et hac conſideratione beatus Petrus colligit, quòd ſi patrem vocamus eum qui ſine acceptione perſonarum iudicat: incolatus noſtri tempore cum timore conuerſemur. Erit autem ſic rectum iudicium, q̃ ea tantum ab vnoquoque iudicandorum exigentur, ad quæ tenebantur ex legis profeſsione. Qui ſolum erant ſub lege naturæ, non erunt rei trãſgreſsionis legis ſcriptæ: ijs qui legem veterem vel nouam fuerint profeſsi, iudicium erit ſecundùm eaſdem leges. Sic enim, ait Paulus Rom. 2. Qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Alia ratio rectitudinis iudicij erit bonitas iudicis, in quo nulla poterit cadere iniuſtitia. Debet enim iudex innocens eſſe. Nam ſicut oportet motorem primum liberum eſſe ab omni motu: alioquin non eſſet primus in genere mouentium, ſi ipſe quoque moueretur.: ita ſupremus iudex ab omni prorſus iniquitate immunis eſſe debet. Nã ſi eſſet iniuſt⁹, alius ſuperior iudex eſſet neceſſarius, â quo ei⁹ iniuſtitia corrigeretur. Vnde de Chriſto dicit, quòd iudicabit orbem terræ in iuſtitia. Et hac ratione probat Paulus Roman. 3. quòd Deus non ſit iniuſtus, cùm dicit: Ergo iniuſtus eſt Deus qui infert iram. Abſit. Alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum? Id eſt quomodò poſſet eſſe iudex, ſi ipſe eſſet iniuſtus. Huius integritatem iudicis in ferenda ſentẽtia ſignificabat thronus magnus, & candidus, quẽ Ioannes vidit in Apocalypſi. Nam per candorem puritatem ab omni vitio intelligi voluit. Et Daniel. 7. vidit eundem thronum tanquam flamma ignis, & rotæ eius ignis accenſus. De hoc iudice Eſai. 11. ſcribitur, quòd erit iuſtitia cingulum lumborum ſuorum. Nam per cingulum defluentia veſtimenta coaptantur, & conſtringuntur: ſic ſuperabundans bonitas diuina, cùm iudicaturus eſt orbem terræ in æquitate; quodammodò conſtringitur. Superabundabat enim bonitas, ac miſericordia Dei, & quaſi ſuperfluens hîc illîcque diffundebatur; tunc autem iuſtitia videbitur quòd reſtringat illam, colligat, atque coaptet, vt det locum iuſtitiæ diuinę, quia tunc erit tempus eius. Nam qui modo miſericordem ſe exhibet; tunc induet pro thorace iuſtitiã. Quibus verbis ſignificatur quod ſeueritas diuini iudicij nullis precibus flectetur: nam modò peccatores facilè veniã impetrant. Diximus autem, quòd propter gloriam Chriſti oportet, quòd ſit dies hic deſtinatus, nunc autem addimus, quòd propter

1. Petr. 1. *Rom. 2.* *Simile.* *Rom. 3.* *Daniel. 7.* *Eſai. 11.* *Sapien. 5.*

propter ipſum hominẽ hoc neceſſariũ eſt. Pro quo aduertendum eſt quòd homo non eſt anima ſolũ, nec corpus ſolum, nec enim eſt anima, quæ vtitur corpore, ſicut dixit Plato, nec corpus fomentatum anima adfruendum vita duntaxat, vt Epicureus dixit; ſed homo eſt vna res ex duabus iſtis compoſita, corpore ſcilicet, & anima, & hoc compoſitum eſt homo ex his duabus rebus vnitum. Hoc ſuppoſito ſciendum deindè, quòd negotia huius hominis, ſic varia ac diuerſa fuere, & ſimul ſic occulta ac celata, ſic obſcura & perplexa, vt ipſimet homines cùm quibus ea tractauerunt, intelligere non potuerint. Quare multi peſsimi homines, ac ſcelerati, tanquã iuſti in hoc mundo habiti ſunt æſtimatione & honore bonorũ gaudentes: ſicut & multi, qui coram Deo iuſti æſtimabuntur, apud homines tanquã iniqui reputati ſunt. Nam, vt dicitur Luc. 16. quòd apud homines altum eſt, abominatio eſt apud Deum. Et Prouerbior. 10. dicitur: Qui deprauat vias ſuas manifeſtus erit. Et 1. Corinth. 3. Vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit: dies enim Domini declarabit. Et 1. Corint. 4. Mihi pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die: qui enim iudicat me Dominus eſt. Hoc autem nõ decet, vt ſic occultum remaneat: ſed oportet, vt aliquãdò veritas manifeſtetur, & coram omnibus appareat. Quare neceſſe eſt, vt vnus dies ad hoc decernatur, in quo opus vniuſcuiuſque omnibus palã fiat. Hic autẽ erit dies iudicij, in quo omnes ante tribunal Domini ſtabimus; vt referat vnuſquiſque prout geſsit in corpore, ſiue bonum, ſiue malum. Deindè ſolus homo inter cætera animalia liberè operatur: quia eſt dominus ſuarum actionum, vnde poteſt ea facere, & non facere: nã de iuſto dicitur: Qui potuit trãſgredi, & nõ eſt tranſgreſſus, potuit facere mala, & non fecit. Quare ſola opera hominis digna ſunt, vel præmio, vel pœna, quia libera ſunt. In his autem operibus faciendis totus homo incubuit, vtpotè, nec anima ſola, nec corpus ſolum, ſed corpus ſimul & anima: ergo totus homo, & integer debet præmiari, vel puniri. Hoc autem non poteſt fieri, niſi cùm anima corpori reunitur, q̃ erit in die vltima: ergo tunc debet eſſe hoc iudicium vniuerſale. Deinde hoc ex parte Dei conuenientiſsimum eſt. Homo quippè ſua adiutus gratia ipſi Deo obſequutus eſt; malus verò tanta gratia potius abuſus eſt, malè operans, & Deo inobediens exiſtens. Ergo oportet, vt Deus iuxtà magnificentiã primã principalem iuſtum præmiet, dando ei tantum honoris, ac gloriæ quantum ipſe capax eſt; itidem, & malum ignominioſiſsimè puniat. Hæc autem gloria, aut ignominia, nõ tanta eſt cùm in occulto præmium, aut pœna decernuntur, ergo neceſſe eſt, vt publicè coram omnibus hæc omnia fiant. Conuenit etiam hoc ex parte Dei: quoniam iudicium hoc oſtendit Deum eſſe ſummè ſapientem, ſummè potentem, & ſummè iuſtum. Oportet enim, quòd ille qui iudex vniuerſalis omnium hominum debet eſſe; habeat perfectã, & pleniſsimã cognitionem omniũ humanorũ operũ: & quòd clarè, & apertè videat omnia opera totius humanæ naturæ. Similiter quòd cognoſcat & ſciat omnes cogitationes, & deſideria hominum, inſuper verba, & omnia interiora, & exteriora. Nam quoniam opus hominis ſecundùm intentionem facientis ſit magis præmio, aut pœna dignum, ideò neceſſe eſt, quòd ille qui debet præmiare, vel punire, perfectè & clarè cognoſcat omnes intentiones, & voluntates occultas omnium hominum. Quomodo enim aliter poſſet rectè remunerare, vel punire opera hominum, cùm omnia ex voluntate, aut intentione originem trahant? Deindè quia homines dũ viuunt, ſimul viuunt, & ſimul operantur: ideò neceſſe eſt quòd ſimul, & ſemel opera omnium hominum viuentium videat iudex, ſimul cum intentionibus, deſiderijs, ac verbis. Hæc autem cognitio non debet eſſe duntaxat præſentium, ſed etiam præteritorum: oportet enim quòd nihil obliuiſcatur, ſed omnia retineat in memoria, ita quòd nullum minimũ opus ſit, quod ſecũdum ſuũ meritum, aut demeritum non accipiat. Ex his ergo infertur quanta ſit ſapientia iudicis, qui hæc omnia ſcire debet. Nam ſi mente penſemus quanta ſapientia eſſet videre, & cognoſcere opera, cogitationes, voluntates, atque deſideria vnius hominis à principio quo libero arbitrio vti cœpit vſque in finem vitæ: & quanto plus eſſet non vnius tantùm, ſed duorum hæc omnia ſcire, & plus trium, & incomparabiliter maius millium. Si ergo cogitaueris quot millia hominum tranſierunt, quot ſunt modò, & quot erunt, quot etiam cogitationes, verba & opera horum fuerint, & quòd omnia hæc iudex iſte nouit, & ſcit, & cognoſcet tunc quid cuique de iure debeatur: colligere quidem clarè poteris quàm ſapiens iudex iſte ſit, & quòd

quòd omnes creaturas ſapientia excellat, & quòd ſine menſura, ac termino ſapiens ſit, ac proindè ſummè ſapiens, ſummè ſciens, ſummè cognoſcẽs, ac ſummè & perfectè, atque clariſsimè omnia videns: omnia quippè nuda, & aperta ſunt oculis eius, & nihil inuiſibile eſt in conſpectu eius, vt ait Paulus. Hebr. 4. Et talem iudicem exigunt opera hominis, vt rectè, & debitè remunerentur, aut puniãtur. Oportet etiam, quòd ſit ſummè potens; vt poſsit cuiq; retribuere quod ſibi debetur, ſiue bonum, ſiue malum, & vt valeat ſententiam ſuam exequutioni mandare. Et quia opera humanæ naturæ ſunt quaſi infinita, requiritur etiam infinita potentia ad remunerandum, & retribuendum vnicuiq; quod iuſtum eſt: ita quòd nihil remaneat irremuneratum, vel impunitum, aliàs eſſet aliquid inordinatum, & vacuum in vniuerſo: quod eſt impoſsibile. Poſtremò ſequitur ex hoc quòd Deus ſit iudex, quòd ſit ſummè iuſtus, vt ſupra probauimus, vt ſic vellet iuſtiſsimè, & equiſsimè dare cuilibet quod iuſtum eſt. Et quòd non ſit acceptor perſonarum, ſed ſecundùm merita, vel demerita iudicet, & quòd habeat iuſtitiam inflexibilem, & inuariabilem, inconuertibilem, & immutabilem; aliter ordo vniuerſi periret: quod fieri non poteſt. Igitur omnia breuiter colligendo dicamus, quòd homo in quantũ homo habet liberum arbitrium, per quod facit opera meritoria, ſeu demeritoria; & ideò neceſſe eſt quòd in natura ſit aliquis præmiator, vel punitor: & etiam quòd iudex ſit ſummè ſapiens, ne per ſuam ignorantiã aliquid maneat indiſcuſſum. Summè potẽs, ne per ſuam impotentiam aliquid maneat irremuneratum, ac impunitum. Summè iuſtus, ne per ſuam prauam voluntatem aliquid maneat indeterminatũ: ſed totũ quod per liberum arbitrium eſt commiſſum ſuam habeat vicem & recompenſam. Hoc autem clamat, ac petit totum vniuerſum, cuius homo principalis pars exiſtit. Opera hominum etiam hoc requirunt; qui volunt, vt ſibi rependatur quod debetur, pœna, ſcilicet, vel præmium. Ecce optimas rationes in iure ipſo naturæ fundatas, quare iudicium hoc vniuerſale futurum ſit. Hæc enim omnibus debent publicè conſtare, vt iuſtificetur Deus in ſermonibus ſuis, & vincat cum iudicatur. Pſal. 50. ¶ *Ab arbore autem ſici diſcite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, ſcitis quia propè eſt Æſtas. Ita & vos cum videritis hæc omnia, ſcitote quia propè eſt in ianuis.* Iam ſuprà quæ ad literam attinent abũde diximus. Nũc autem ex hac ſimilitudine dicere poſſumus quid pijs de afflictionibus ſuis ſentiendum ſit. Cùm arbores, ait Dominus, producunt gẽmas, agnoſcitis ex ipſis, q̃ inſtet æſtas: ſic & vos cum videritis hæc fieri, hoc eſt, cum afflictiones de quibus dixi vobis acciderint, cognoſcite Regnum Dei iam præſtò adeſſe. Regnum Dei eſt prædicatio Euangelij, Regnum Dei eſt reuelatio Euangelij de Chriſto in toto orbe terrarum: Euangelio enim regnat Deus in terra, Euangelio perueniunt credentes ad Regnum Dei. Euangelium autem tũc maxime in toto orbe diffuſum eſt, cùm Apoſtoli à Iudæa ſunt eiecti, & Eccleſia crudeliter à Iudæis diſperſa fuit. Quare Chriſtus perſecutionem quæ Apoſtolis in Iudæa accidit, aptiſsimè vocat gemmas. Ex gẽmis arborum agnoſcitur imminere æſtas, quæ tanta potentia irruit, vt nullius Monarchæ viribus inhiberi queat. Ita ex perſequutione quæ Apoſtolis accidit, Euangelium tanta potentia totum orbem inuaſit: vt nec Iudæi, nec Gentes curſum eius impedire potuerint. Itaq; perſequutio, gemma eſt, afflictio, germinatio eſt. Imperitus rerũ horum tolanus cum videt in arbore gẽmas turgidas, exiſtimat potius vlcera eſſe, qualia multa ſæpè in corpore humano enaſci ſolent, quàm germinationem fructus; vt gnarus rerũ olitor nouit eas eſſe fructib⁹ grauidas, & intelligit ex ipſis fructum per æſtatem futurũ. Sic & impij diuinarũ rerum imperiti, putant afflictiones magis eſſe perditiones, quã organa & inſtrumẽta ſalutis: pij verò intelligũt ex verbo Dei afflictiones prægnantes eſſe optimis quibuſq; fructib⁹. Vera enim ſalus, vera redẽptio, perpetuaq; felicitas hæc ſunt ſiquidẽ per gẽmas afflictionũ trãſeũt, ſeu proferuntur. Apoſtoli cũ diſcederent cæſi à cõcilio Pontificũ, & Phariſæorum; gaudebant (ait Lucas in Actis) quoniã digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliã pati. Act. 5. An nõ in hoc loco Apoſtoli, duxerunt contumeliã & perſequutiones pro gẽmis optimo fructu turgidis? Stephanus cùm lapidaretur confidentiſsimo animo in cœlum ſuſpiciens, ait, Ecce video cœlos apertos, & Ieſum ſtãtem à dextris Dei. Act. 7. Quid hoc aliud eſt, quam in gẽma lapidationis videre fructum felicitatis? Paulus vocat mortẽ lucrum. Mori mihi lucrum eſt, ergo mors hominis pij turgida gẽma eſt, quæ fert fructum cœleſtis gaudij. Quare gemmæ arboris, & corporis ſpiritali oculo aſpi-

aſpiciendæ ſunt: vt ex germinationibus diſcamus rationem noſtrarum afflictionum, & concipiamus firmam in omnibus aduerſis patientiam. Sed dices: Si afflictiones ſunt gẽmæ fructibus turgidæ, ſi afflictiones ſunt vtiles ad profectum Eccleſiæ, & ad conſequendam ſalutem, cur execramur eas? cur petimus, vt Deus liberet nos, nunc à bellis, nunc à fame, nunc à peſte, nunc ab alijs, tàm publicis, quàm priuatis malis? Cur non potius oramus, vt mala ſubindè grauiora nobis contingant? Certè nõ iuſsit nos Deus orare, vt mala augeantur: ſed vt à malis liberemur. Non iuſsit peti bellum contra pacem, ſed pacem contra bellum. Non voluit, vt petamus famem, ſed vt Deus illam auertat à nobis, & ſic de alijs huiuſcemodi. Quare Hierem. 29. dicitur: Quærite pacem ciuitatis ad quam tranſmigrare vos feci, & orate pro ea ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis. Et 1. Timoth. 2. Obſecro igitur primùm fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & caſtitate. Et in Pſalm. 9. Inuoca me, inquit, in die tribulationis. Quid, vt augeã tribulationem? Minimè omnium; ſed vt eruã te, & honorificabis me. Itaque obſequendum eſt vocationi Dei, & orandum, non vt conijciat nos in mala, ſed vt liberet nos â malo. Afflictiones enim natura ſua ſunt argumenta perditionis & interitus, à Deoque vnaquæuis afflictio, ſiue corporalis, ſiue ſpiritualis homini peccatori velut quidam iudex eſt, & concionator, quid propter peccatum ſuum, & ingratitudinem commereatur annuncians. Sunt enim incõmoda huius ſeculi ſtipendia peccati, & vnà cum peccato in orbem introierunt. Quòd autem fiant impijs inſtrumenta ſalutis, hoc non naturæ ipſorum, ſed Redẽptori noſtro Chriſto deferri debet: qui cùm ſuſceperit in ſe ſtipendia peccati abſque vllo peccato; ſanctificauit afflictiones in nobis, vt ſint credentibus in eum nuncius vitæ & via ad cœlum. Cùm igitur afflictiones natura ſua repræſentẽt perditionem, & abſente Chriſti gratia pariant adferantque ruinam, non eſt orandũ, vt contingant nobis afflictiones, ne videamur Deum præſumptione noſtri tentare: ſed ſi contigerint forti animo per fidem viuam ferendæ ſunt, & interim orandũ, vt liberet nos Deus à malo. *Cœlum & terra tranſibunt: verba autem mea non prætcribunt.* Verbum Dei iam anteà tantã ſui potentiam mõſtrauit, vt ſi nondum aduenerit nouiſsimus huius ſeculi dies quo cœli & terra mutabuntur: tamen interea temporis ſæpè numero verbũ Dei coegit cœlũ & terrã ſuo mandato cedere. Dixit quondam Helias ex verbo Dei. Viuit Dominus Deus Iſraël in cuius conſpectu ſto; ſi erit annis his ros & pluuia. Quid factum eſt? Vt verbũ Dei procederet neceſſe habuit cœlum obedire, hoc eſt, contra naturæ ordinem claudi, & negare imbrem. Promiſerat Deus verbo ſuo Ioſue victoriam de regibus Amorrhæorũ, & cũ ſol antequã victoria reportaretur ad Occaſum properaret; coactus fuit ex verbo Domini ſtare, donec vlciſceretur ſe Ioſue de inimicis ſuis. Iuſſerat Dominus verbo ſuo Iſraëlitas ab Ægypto ſecedere in deſertum, & ibi promiſerat opem ac tutelam; quare vt verbũ Domini verax maneret, neceſſe habuit cœlum manna eſui aptum pluere: ſic & terra & mare ipſi ceſſerunt verbo Dei. Mare diuiſum eſt, vt Iſraëlitę ſiccis pedibus tranſirent: terra arida, & ſicca dedit in deſerto præter naturam ſuam fontem aquę: tantùm vt verbum Dei promoueret. Quid ergo verbo Dei potentius? Quid item eo certius? Si igitur verbum irę, quod Chriſtus dixit de interitu Iudæorum, tantæ fuit firmitatis & veritatis; quantæ obſecro erit firmitatis verbũ miſericordiæ eius. *Sicut autem in diebus Noë, ſic erit & aduentus filij hominis.* Tunc homines videbant Noë fabricantem machinam illam ſic grandem, & audiebant ipſum dicẽtem ad quid fabricaret illã: imò (vt Beroſus refert) multi prædicatores fuerunt ante diluuiũ, qui homines hortabantur, vt euaderent iram Dei, quæ illis imminebat: & tamen nullus ibit ad Noë deprecans illum, vt in arca illas illum ab ira Dei protegeret. Sic modò homines vident tot ſigna tremenda, quæ iram Dei minantur, tot nouitates in orbem terrarum increſcere, audiunt prædicatores idem minitantes: & tamen nullus ab eis quærit quomodo iram Dei effugere valeat, quidue faciendo à tanta tempeſtate liberabitur.

Sicut enim erant in diebus ante diluuiũ comedentes & bibentes, nubẽtes & nuptui tradẽtes, vſq; ad eum diem quo intrauit Noë in arcã, & non cognouerunt, donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduẽtus filij hominis. Dan. 5. legitur, quòd Balthaſar Rex Babylonis erat comedẽs & bibens cũ Principibus regni ſui, & vidit articulum manus ſcribentis, Mane, Thechel, Phares. Id eſt numerauit Deus Regnum tuum, & compleuit illud: appẽſus es in ſtatera & inuentus es minus habens: diuiſum eſt Regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis. Sic erunt homines comedẽtes & bibẽtes, & articuli manus, id eſt Chriſtus veniet ad numerandum & appendendũ tẽpus & merita, & diuidet bonos à malis. *Nubentes & nuptui tradentes.* 1. Machab. 9. legitur, quòd cum filij Iambri facerent nuptias magnas cũ apparatu magno, & ambitione; ex improuiſo exijt Ionathas cum ſocijs ſuis ex inſidijs, & impetum fecerunt in illos, qui eum muſicis, & tympanis veniebant, & occidit ex eis multos, vulnerauit & perdidit, & conuerſæ ſunt nuptiæ in luctum, & vox muſicorum ipſorum in lamentum. Sic erunt homines nubentes, & nuptui tradentes, quã dõ repentinus eis ſuperueniet interitus. *Tũc erunt duo in agro, vnus aſſumetur, & alter relinquetur. Duæ molentes in mola, vna aſſumetur, & vna relinquetur. Duo in lecto, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur.* Myſticè per hos tres Ordines, ſecundùm Remigium, tres Eccleſię Ordines rectè accipiuntur deſignari. Per duos in agro Ordo prędicatorum quibus cõmiſſus eſt ager Eccleſiæ: per duos in mola Ordo coniugatorum, qui cùm per diuerſas curas nunc ad hæc, nunc ad alia flectantur, quaſi molas in circuitu trahunt. Per duos in lecto Ordo continentium, quorum requies nomine lecti deſignatur. In quibus ordinibus ſunt boni & mali, iuſti & iniuſti, & ideò ex eis quidam aſſumuntur, & quidam relinquuntur. Vel per hos tres ordines tria genera hominum, in quibus continetur hominum vniuerſitas, intellige. Hi ſunt prælati actiui & contemplatiui, de quibus dicit Ezechiel. capit. 14. Tres viri Noë, Daniel, & Iob liberabunt animas ſuas. Noë qui rexit arcam, prælatos. Daniel vir deſideriorũ, contemplatiuos, Iob dolens, illos qui in vita actiua exercent ſe ſanctis operibus, in laboribus, tàm ſuis, quàm alienis dolentes ſignificat. Lucæ etiam. 10. ſignificantur per duas ſorores, & tertium fratrem Lazarum, quibus erat amicus Dominus, & in earum domo hoſpitabatur. Nam Maria quæ ſedebat ad pedes audiens verbum Domini, contemplatiuos ſignificat: Martha quæ ſatagebat circa frequens miniſterium, turbata erga plurima actiuos refert, & Lazarus gubernator domus prælatos. Et de prælatis dicitur, quòd tunc duo erunt in agro, Eccleſiæ ſcilicet, vel cordiũ, exercentes ea vomere verbi Dei. Ager autem hic mũdus eſt, vt ſup. c. 15. & de fidelibus dicit Paul. 1 Cor. 3. Dei agricultura eſtis. *Vnus aſſumetur*, ad gloriam ſcilicet; & hic erit ille qui poteſt dicere illud 2. Cor. 2. Non ſumus ſicut quidam adulterãtes verbum Dei, ſed ſicut ex Deo coram Deo in Chriſto loquimur. Hic eſt ille qui & verbo Dei folium non admiſcet, quod eſt adultera re verbum Dei, ſeu cauponare, vt alia litera habet, nec malo exemplo quod verbis prædicat moribus impugnat; ſed ex Deo authore, & coram Deo pia intentione in Chriſto loquimur confirmante per vnctionis gratiã. *Et alter relinquetur.* Relinquetur, inquam, in terra, propter pondus peccati, & non aſcendet obuiã Chriſto in aëra, vt ſupra diximus. Et ille eſt, de quo dicitur Philipp. 1. quidam ex inuidia, aut ex contentione Chriſtũ annunciãt, ſiue per occaſionẽ quęſtus. Sicut in eodẽ agro Naboth aſſumptus eſt, & Achab, & Iezabel à canibus deuorati ſunt. Et in eodẽ agro Abel aſſumptus eſt, & munera eius, & Chain damnatus: Et Ruth. 2. dicitur: Ne vadas colligere in alterum agrũ. Quia licet duo ſint in agro: tamen ager Eccleſiæ, quantũcunq; malus ſit agricola, non eſt niſi vnus. *Duæ erunt molentes in mola.* Per molã circuitus laborũ huius mundi deſignãtur: in hos quippè, & alios quaſi circulariter agitati ferimur, & in his homines quaſi in mola cõterũtur; in his autẽ laboribus vitæ actiuę incũbentes maximè exercentur. Et dicit in genere fœminino, propter fœcunditatem: nã exẽplo ſuo alios in bonis operibus inſtruunt. *Vna aſſumetur.* Ad gloriam, ſcilicet, Martha, & qui eam imitantur, qui faciunt ſibi amicos de mamõna iniquitatis: vt cum defecerint recipiant eos in æterna tabernacula. Sic Pſalm. 127. dicitur: Labores manuum tuarum, quia manducabis: beatus es & benè tibi erit. *Et altera relinquetur.* Labore ſtulto conſumpta: quia non ad vitam æternam illũ ordinat. De quo Eccleſ. 10. ſcribitur: Labor ſtultorum affligit eos: quia neſciunt in vrbem pergere. Quia hæc quæ laborant non reponunt in theſauris: ſed expẽdunt ad vanitatem mundi. *Duo in lecto*, cõtemplationis ſcilicet, de quo Canticor. 1. dicitur: Lectulus noſter floridus. *Vnus aſſumetur.* Quia amplexibus charitatis, & dulci eloquio veritatis delectatus, in conſcientia, & religione requieſcit. Vnde Canticor. 3. dicitur: Tenui illum, nec dimittam, donec introducam in domũ matris meæ, ſcilicet, gratiæ.

Eccles. 29. — 1. Tim. 2. — Pſal. 9. — Daniel. 5. — 2. Mach. 9 — Remigius — Ezech. 14. — Luc. 10. — 1. Cor. 3. — 2. Cor. 2. — Philipp. 1. — 3. Reg. 21. — Geneſ 4. — Ruth. 2. — Pſal. 127. — Eccleſ. 10. — Cant. 1. — Cant. 3.

& in cubiculũ genitricis meæ, nẽpè ſapientiæ. *Et vnus relinquetur.* Nempè ille qui extra habet contemplationis habitum, intuſque in alienis à Deo rebus requieſcit. Quibus Eſai. 58. dicitur: Iuxtâ me diſco operuiſti, & ſuſcepiſti adulterum. *Eſai. 58.*

Vigilate ergo, quia neſcitis diem, neque horam, & quâ hora Dominus veſter veniet. Illud autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias, quâ hora fur venturus eſt, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam. Ideo & vos eſtote parati, quia qua neſcitis hora filius hominis venturus eſt. In hoc inſinuantur nobis duo, nempè periculum noſtrum ex ignota hora, & neceſsitas continuæ vigiliæ. Periculum quidem, quia ſi ſciremus horam, vigilaremus illa hora, ſicut paterfamilias ſi ſciuiſſet horam, qua fur venturus eſſet, non incurriſſet damnum. Proinde neceſsaria eſt illi continua vigilia: ſubinfert dicendo. *Ideò & vos eſtote parati, &c* Cùm inferre deberet vigilate continuè; id omiſit, ne intolerabile quid præcipere videretur: ſed eſtote parati, ad ſignificandum cõtinuam vigilantiam fore eſſe paratum. *Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore?* Quis putas eſt, &c. Quia rari ſunt qui huiuſmodi inueniantur, *1. Cor. 4.* ſecundùm illud Pauli. 1. Corinth. 4. Nunc iam quæritur inter diſpenſatores, vt fideliſ quis inueniatur. Et Prouerbio. 20. Multi *Prouer. 20* miſericordes vocantur, virum autem fidelem quis inueniet? Et Eccleſiaſt. Virum de *Eccleſ. 7.* mille vnum reperi; mulierem ex omnibus non inueni. Et quia vnus Samuel talis inuentus eſt: ideò dixit ſacerdos matri ſuæ, quæ illum in templo ad ſeruiendum Domino obtulit: Reddat tibi Dominus pro fœnore quod cõmodaſti Domino. Quare de prælatis peculiariter hîc loquitur. *Fidelis.* Conditiones boni prælati hic ponit. Prima conditio eſt fides, hoc eſt, veracitas, quòd non fallat, nec ſibi ſurripiat q̃ domini ſui eſt. *Bernard.* Vnde Bernardus, ait. Profectò fidelis miniſter eris, ſi de vniuerſa gloria Domini tui, etſi tranſeunte perte, nihil manibus tuis attrahere cõtingat. Vnde de Samuele dicitur: *1. Reg. 3.* Cognouerunt omnes à Dã vſq; Berſabee, q̃ fidelis propheta Samuel eſſet Domini: quia totum Deo, nihil ſibi attribuit. Idem de Ioſeph Geneſ. 42. legitur, & de Moyſe Heb. 3. *Gene. 42. Hebr. 3.* & de Dauid. 1. Reg. 22. *ſeruus.* Hæc eſt ſecunda conditio, ſubiectio ſcilicet, ad Dominum ſuum, vt non eleuetur, non recalcitret; ſed *1. Reg. 22.* ſe Domino ſuo humiliet, vt Chriſtus Dominus verbo & exẽplo docuit, vt Philip. 2. dicitur: Hoc ſentite in vobis quod & in Chriſto Ieſu, qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit formã ſerui accipiẽs. *Philipp. 2.*

Et prudẽs. Hęc eſt tertia conditio, vt nõ fallatur, ſed familiã Chriſti ſapienter ordinet: ſapientis quippè eſt ordinare. Vnde Prouerbio. 14. dicitur: In corde prudẽtis requieſcet ſapiẽtia: & indoctos quoſque erudiet. *Quẽ conſtituit Dominus*, Alia conditio eſt, vt non aſſumat ſibi honorẽ, niſi vocatus à Domino tanquam Aaron, vt dicitur Hebr. 5. ita quòd non munus, non ſanguis, non fauſtus ſecularis hoc munus ſurripiat: ſed electio & vocatio Dei, qui non eſt acceptor perſonarũ. *Super familiã ſuã.* Ecce gradus regiminis, ſuper alios conſtitui, ſecundùm illud Hiere. 1. Ecce conſtitui te ſuper Gẽtes, & ſuper regna. Et Pſal. 44. Conſtitues eos Principes ſuper omnem terrã. Sic Exod. 18. præceptũ eſt Moyſi, vt conſtitueret Tribunos & Centuriones, Decanos, & Quinquagenarios. Hi enim ſignificabant gradus Hierarchicos, qui in Eccleſia deberent eſſe. Vnde Act. 12. dixit Paulus: *Act. 12.* Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo cõ ſtituit vos Spiritus ſanctus Rectores, & Epiſcopos regere Eccleſiam, quã adquiſiuit ſanguine ſuo. Et ad quid cõſtituet eos? Vt det illis cibum in tempore. De vtroq; cibo loquitur, tàm corporis, quã animę. Ad vtrumque enim tenetur prælatus in tẽpore ſuo, vt det eis cibũ cuiq; neceſſarium, non flagellum. *In tempore.* Hoc eſt, iuxtà diuerſitatem temporũ cibare illos, hyeme, æſtate, veſpere, & manè. Sed quantũ ad intẽtum ſenſum; eſt paſcere animas temporibus quibus oportet: vt nullo vnquã tempore quandò opus eſt omittat prælatus dare cibũ indigentibus animabus. Nã cuiq; negotio tẽpus eſt, & opportunitas, vt ait Sapiens. Iſocrates ad Dęmonicũ *Eccle. 8.* *Iſocrates.* ſcribit, iniocundũ in omni re eſſe, quidquid intempeſtiuũ fit: Adeò in cunctis negotijs plurimũ habet momẽti tẽporis, & opportunitatis obſeruatio. Heſiodus Poëta anti- *Heſiodus.* quus dixit,

Obſeruato modũ, nam rebus in omnibus illud
Optimum erit, ſi quis tempus ſpectauerit aptũ.

Tãtã vim habet opportunitas, vt in aggrediẽdo conficiendoq; negotio præcipuũ habeat momentũ. Quarè veteres eam deã fecerunt. Nã & Eccl. 20. dicitur: Ex ore ſtulti reproba *Eccle. 20.* bitur parabola, quia non dicit illã in tẽpore ſuo. Cibũ aũt dicit verbi, exẽpli, & tẽporalis ſubſi-

Ambroſ. ſubſidij. Nam vt ait Ambroſius. Ad hoc aurũ habet Eccleſia, vt diſtribuat pauperibus. Et hic triplex cibus ſignificatur in illis tribus vicibus, quibus dixit Dominus Petro. *Ioan. 21.* Paſce, paſce, paſce. Hic itaq; erit ſenſus. Quis putas idoneitatis dignitate, eſt fidelis in intentione ſeruus, humilitatis affectione, & prudens in officij exequutione, quem cõſtituit Dominus, in officij ſuſceptione, ſuper familiam ſuam, in gubernationis manſuetudine. Non quaſi dominantes in clero: ſed forma facti gregis ex animo. Sic enim & Aſſuerus Rex ſubditis ſuis ſcripſit dicens. Volui *Eſther. 13.* nequaquam abuti poteſtatis magnitudine: ſed in manſuetudine gubernare ſubiectos. *Vt det illis cibum in tempore?* Temporali ſubſidio, & exemplo, & prædicatione. *Beatus ille ſeruus, quem cum venerit Dominus eius inuenerit ſic facientem. Amen dico vobis: quoniam ſuper omnia bona ſua conſtituet eum.* Ille ſeruus Dei felicitate gaudebit, qui vſq; in finẽ perſeuerauerit ſic faciens, ſiue ex improuiſo venerit, ſiue tardè. Quare hæc dicta etiam ad diuites applicari poſſunt. Nam ſcriptum eſt *Galat. 6.* ad Galat. 6. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maximè autẽ ad domeſticos fidei. Et Eccleſ. 9. Quodcunq; po- *Eccleſ. 9.* terit manus tua inſtanter operare, &c. *Super omnia bona ſua conſtituet eum.* Nam beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectꝰ. Et hęc eſt aureola, quę imponitur *Eccleſ. 45* capiti bonorum ſeruorum, iuxtà illud Eccleſiaſt. 45. Corona aurea ſuper caput eius expreſſa ſigno ſanctitatis. Et Prouer. 8. Beatus *Prou. 8.* qui audit me, & vigilat ad fores meas quotidie; & obſeruat ad poſtes oſtij mei.

Super omnia bona ſua conſtituet eum. In hoc non ſolùm ſignificatur præmium eſſentiale quod nomine beatitudinis eſt expreſſum, verùmetiam præmium accidentale, quod debetur officio, hoc eſt, aureola, ſecundùm *1. Tim. 5.* illud. 1. Tim. 5. Qui præſunt benè presbiteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo. Hoc enim eſt conſtituere eum ſuper omnia bona ſua, hoc eſt, gloriari, non ſolùm de ſuo bono, ſed & de bono totius familiæ Dei, quam optimè gubernauit, iuxtà illam ſententiam Daniel. cap. 12. *Dan. 12.* Qui docti fuerint fulgebunt ſicut ſtellæ firmamenti; & qui ad iuſtitiam erudiunt pluri mos, quaſi ſtellę in perpetuas ęternitates. *Si autem dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo. Moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere conſeruos ſuos, manducet autem, & bibat cum ebrioſis.*

Hîc ponuntur vitia malorum prælatorũ. Tarditas diuini iudicij eſt iſtis ratio peccandi. Et verè eſtimatur tardum iudicium: quia non niſi poſt hanc vitam apparet. Hinc Sa- *Eccleſ. 8.* piens dicit. Quia nõ profertur citò cõtra malos ſententia: ideò filij hominum abſq; timore vllo perpetrant malum. Sed alibi dicit Sa *Eccleſ. 5.* piẽs. Ne dicas, Peccaui. Et quid accidit mihi triſte? Altiſsimus enim eſt patiens redditor. Vel hoc quod dicit, Morã facit Dominus meus venire, intelligatur, quia promittit ſibi longam vitam, & euadere iudicium: cõtrà quod dicitur. 2. Machabęor. 8. Noli fru- *2. Mac. 8.* ſtrà extolli vana ſpe: quia non effugies iudicium Dei. *Et cœperit percutere conſeruos ſuos.* In hoc comprehendit peccata contra proximos, cõtra quos Eccleſiaſt. 4. dicitur. Noli *Eccleſ. 4.* eſſe quaſi leo in domo tua euertens domeſticos tuos, & opprimens ſubiectos tuos. *Manducet autem & bibat cum ebrioſis.* Hic includuntur peccata contra ſe ipſum, intemperatè bibendo. Ebrius autem dicitur, qui excedit briantem, hoc eſt, menſuram potus. Nãbrians, ait hic Albertus, eſt cyphus ſobrio *Albertus* proportionatꝰ. Et hi ſunt prelati qui de ſubditis non quærunt niſi voluptatem ſuam: de quibus dicitur Eccleſi. 20. Væ terræ, cuius *Eccleſ. 20* Rex puer eſt, & cuius Principes manè comedunt ad ebrietatem. Et Eccleſi. 38. Propter *Eccleſ. 38.* crapulam multi deliquerunt. Et Rom. 13. Nõ *Rom. 13.* in comeſſationibus, & ebrietatibus. *Veniet Dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.* Diuidet eum, id eſt, in duas partes ſecabit eum. Hîc per diuiſionem ſeu ſectionem mortem ſignificat hominis, ad differentiam aliorum animalium. Mors enim hominum eſt ſeparatio partium remanentium, ſpiritus, ſcilicet, immortalis, & materiæ. Mors verò aliorum eſt etiam animę extinctio. Ex quo apparet, quòd Ieſus his verbis trãſtulit ſermonem ab aduentu ſuo ad iudicium vniuerſale, ad mortem cuiuſcunq; & iudicium eius particulare: quoniam quantum ad incertitudinẽ, tam incerta eſt hora mortis cuiuſq; ſicut dies iudicij, & ideò idẽ nobis periculum ineſt: & quia qualis vnus quilibet in hoc ſingulari iudicio iudicabitur, talis in vniuerſali iudicio comparebit. Nam vt ait Auguſt. ad Heſychium, tunc vni *Auguſt.* cuiq; veniet dies ille, cũ venerit dies, vt talis hinc exeat qualis iudicandus eſt illo die. Vel ſic, Diuidet eum, nempè malum prelatum: quia ex duobus componitur, ex agni

vellere, & ex lupi rapacitate. Agni enim vel lus est extrà, in vice Christi quam obtinet: lupi malitia est intus in opere quod exhibet, & hæc duo diuidentur: nam malitia lupi exuretur, & vellus agni liberabitur. Persona quippè punietur, munus tamē eius sem per sanctum erit. Quæ enim cōuentio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidelis cum infidelis. Et Oseę. 10. Diuisum est cor eorū, nūc interibunt. Et hoc est, quod dicitur Daniel. 5. Mane, Tethel, Phares. Hoc est, numeratum, appensum, diuisum. Regnum enim talis prælati numeratur, vt numerus pœnarū sit secundùm numerum peccatorum. Et appenditur, vt quantitas penarum sit secundū quantitatem circunstantiarum, & præcipue intentionis. Et diuiditur ab eo, & locus liber datur meliori. *Partemq; eius ponet cum hypocritis.* Ea quę in mundo sunt diuiduntur, & vnicuiq; datur sua portio; sic in alia vita pars mali prælati, diffinitur æternitas suppliciorū cū hypocritis. Verè enim hypocritæ sunt mali prælati, statum profitentes sanctum, & facta exercentes iniqua: dum prætextu sanctitatis velare impunitare saltē volūt iniquitates suas. Vel quia aliud sunt extrà, aliud intra. Extra enim obtinent Christi locū, & intus exhibēt Pilati, vel Luciferi actū. De quibus dicitur Psal. 62, Partes vulpiū erunt. Et Iob. 24. Maledicta pars eius in terra. Et Hier. 13. Disseminābo eā quasi stipulā quæ vento rapitur in deserto, hęc est pars tua, partisq; mensuretur, Esai. 17. Rapietur sicut pulvis montium à facie venti, & sicut turbo coram tempestate. Hæc est pars eorum qui vastauerunt nos. Iob. 20. Deuorabit eos ignis qui non succenditur, affligetur relictus in tabernaculo suo, detrahetur in ira furoris Domini: hæc est pars hominis impij. *Ibi erit fletus, & stridor dentium.* Circumloquitur inferni pœnas, erit enim priuatio beatitudinis cum incōprehensibilium cruciatuum perpessione, & inquietudine conscientiæ supra omnē modum magna. Vel fletus propter fumum incendij qui solet exprimere lacrymas, licet tunc talis resolutio fortè non erit: & stridor dentium propter frigus, sicut Iob. 24. dicitur. Ad nimium calorem transibunt ab aquis niuium: sed hoc iam supra expositum.

2. Cor. 6. *Daniel, 5.* *Psal. 62.* *Iob. 24.* *Hierem. 13* *Esai. 17.* *Iob. 20.*

Moralitas seu cōcio. *Ideò & vos estote parati: quia nescitis quæ hora filius hominis venturus sit.* Quod Dominus præcipuè in hac doctrina intendit, est homines præparare ad mortem. Nihil enim nobis vtilius contingere potest, quàm quòd mors nos non incautos sed præparatos inueniat. Nihil nāq; tibi proderit rectè incepisse vitam hanc, si eam non recte finieris. Nam principium ad finem dirigitur: quòd si finis malus fuerit, nihil tibi proderit bonitas principij. In cuius signum præcipiebat Dominus, quòd in fimbria sacerdotalis vestis malogranata aurea, & cymbala argentea ponerentur. Ora vel fimbria, quæ extremum vestis est, significat extremitatem, & finem huius vitę: campanulæ quæ sonitum tristem reddunt, pœnam: malogranata quę coronam habent, premium significant. Ad insinuandum quod in vitæ nostræ extremis præmium, & pœna reperiantur. Nam in fine vitę punitur malus, & præmiatur bonus: ibi felicitas, vel damnatio hominis fita est. Hoc differt hæc vita præsens ab illa quam expectamus: quoniam totum bonum futuræ vitę consistit in hoc quod est rectè illam incipere: nam si recto pede in illam ingrediaris, hoc satis in æternum erit tibi. Præsentis vitæ bonum ècontra consistit in rectè finiēdo illam: si enim benè vitam hanc egrediaris, & finieris illam iustè: hoc tibi sufficiet perenniter. Nam Dominus seruo fideli dicit: Intra in gaudium Domini tui. Quoniam totum premium iusti in hoc consistit, ingredi semel in gaudium Dei cui seruiuit. Nam si ibi posuit semel pedes, nullam malū aliud timere poterit. Et nobis dixit supra cap. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Phariseorum, & Scribarum, non intrabitis in Regnum cœlorum. Hoc est, nullum habebitis bonum, eo quod vniuersum bonum vestrum in hoc situm est, quod est ingredi in Regnum Dei. Itaque bonum alterius vitę consistit in rectè incipiendo, huius autem in rectè siniendo: ne multum bonis fidas principijs; nam qui perseuerauerit vsq; in finem, solus hic saluus erit. Nunquid nauim dum in medijs fluctibus vadit securam dices? Nō vtiq, donec ad portū veniat, multis quippè periculis interim subiecta est. Poterit enim impetu fluctuum, aut ventorū in rupim offendere, & cōfringi: vel in arenam sistere, vel tumentibus fluctibus submergi. Oportet nauclerum vigilantem semper esse, ac prouidum, nec gubernacula vnquam è manu dimittere, ne & ipse simul cum naui pereat. Sic oportet vigilantem semper rationem gerere, quæ Naucleri vices in homine agit, & gubernacula legis Dei semper in manu habere vsq; in finem vitę, ne corpus, & anima simul in profundum pereāt. In cuius signum, & caudam animalis in sacrificium petiē

Exod. 28. *Matth. 25* *Matth. 5.* *Matt. 24* *simile.*

petit Dominus: quoniam extrema vitæ præcipuè debemus Deo immolare. Tunica polimita diuersorum colorum quam habebat Ioseph, vsq; ad talos extendebatur: quoniā vestis diuersarum virtutum qua indui debet fidelis, vsq; in finem vitę pertingere debet.

Gen. 37.

Simile. In prælijs quę homines inter se gerūt in hac vita, quidquid agunt ad vltimum cōgressum dirigunt, in quo pleno agmine vterq; exercitus dimicare debet: quoniam ibi res tota finitur, & qui ex illo victor euaserit palmā portabit, nāmq; cætera omnia quasi præludia quędam sunt ad hostium confringendas vires, vt in vltimo conflictu imbecilliores facti alijs cedant. Sic dæmonum prælia quæ nobis in hac vita mouent, præludia sunt illius vltimi conflictus, in quo nos totis viribus adorientur, vt si in priuatis prælijs superiores euaserint, in illo vltimo, & ipsi securiores manus nobiscum conferent, & nos assueti illis cedere minus resistere valeamus.

Iob. 7. Quarè rectè Iob dixit militiam esse vitam hominis super terram: quoniam semper aduersùs hunc hostem dimicare debemus, & dum viuimus semper superiores euadere, vt ipse in illa hora timidus factus à nobis fugiat. Tota ergò vita præparatio quędam debet esse ad mortem. Sic enim, & Prouer. 21. dicitur. Eques præparatur ad diē belli, Dominus autem salutem tribuit. Si enim tu te tanquā eques bellator præparaueris ad diem illum belli, Dominus tibi salutem præstabit.

Prou. 21.

Iob. 39. Et de equo dicit, Iob. 39. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & vlulatū exercitus. Nam sicut equus id natura docēte intelligit; multò melius homo Christianus, Deo demonstrante, debet à longè odorare bellum istud: multo tempore antequā mors aduenias, iam ipse debet esse præparatus, & habere in mente exercitus, quos tunc coget diabolus cōtra eum, & quos vlulatus dabūt vt illum exterreant, & in desperationem inducant. Quapropter exhortationem ducū, hoc est, prædicatorum qui sunt duces verbi, vt dicitur Actor. 14. debet dum viuit audire, & alta mēte reponere. Nam & subditur. Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta, & clypeus in occursum pergit armatis. Nam semper videtur habere presentes ictus ac missilia hostium, & sagittas quibus illum configere nituntur. Iam videtur auribus suis sonare lancearum ictus, & confractionem hastarum, gladiorum, ac scutorum strepitū, scolpetarum horribilem sonitum. Sic enim de D. Hieronymo legitur, quòd siue comedens siue bibens, semper videbatur sibi clangorē tubę sonātis audire, qua dicebatur: Surgite mortui, venite ad iudiciū. Hoc ergo nos docet hic Dominus, vt semper ad mortem præparati simus. Et sic apud Luc. cap. 12. dicit. Beati sunt serui illi, quos cùm venerit Dominus inuenerit vigilantes, per recordationem iudicij, & præparationem ad illud. Semper enim hæc cura nos angere debet. Nam & ait. *Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati sunt serui illi.* Hoc est, si in omni ætate, & omni tempore paratus fuerit. Nam per has tres vigilias tres hominis ætates intelliguntur, nempè pueritia, iuuentus atq; senectus, quamuis hîc de prima ætate, hoc est, de pueritia nullam faciat mentionem Dominus. Nam cùm tunc nondum peccatum inuaserit hominem, quia nec rationis vsus ad committēdum illud adest, non est tanta præparatio necessaria. Quamuis hac nostra tempestate (proh dolor) sic malitia præualet, vt ipsos etiā puerulos inuaserit, & maiora peccata puer decem, vel vndecim annorum perpetretur, quàm olim homo qui iam vigesimum annum expleuerat. Et hoc propter parentum incuriam, qui eos non solùm nō docent bona, quinimo & suo malo exemplo illos multa peccata ostendunt. Vix loqui scit puerulus, & iam iurare nouit: quia parentes suos audit passim peierantes, nec illum quia iurat corrigunt. Quid faciet puella, quæ matrem suam iam annosam videt colere faciē, & capillos in christas eleuare, nisi idem ipsa facere? Et si leuia, & amatoria verba audit à matre, vel quòd aures præbet ad illa, nisi eadē ipsa loqui, & appetere audire? Cęterum quoniam regulariter in pueritia non solent esse peccata, sufficit baptismus pro præparatione ad mortem. In secunda autē, & tertia ætate, hoc est, in iuuēture, & senectute, necessaria maximè est hæc præparatio. Non multum fidat teneri ætati iuuenis; aut senex putet se plus posse viuere: quoniā veniet Dominus eius in die quo non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, & ponet partem eius cum hypocritis. Et custodia in nocte quæ pro nihilo habentur eorum anni erunt (ait Psalmista) hoc est, quòd anni nostri qui pro nihilo habentur, sunt sicut custodia in nocte. Nam in ciuitatibus quæ vicinæ sunt hostibus, custodes ponuntur in arcibus, qui diuisi per vigilias noctis semper præparati sunt, ne hostes eos imparatos aggrediantur. Sic homines qui inter ipsos hoste

Act. 14.

Hieron.

Luc. 12.

Psal. 89.

Simile.

ſtes vitam agimus (nam inter dæmones, & peccatores, inter morbos, & periculavivim⁹) oportet per totam vitam cuſtodes, & vigiles habere, ità quod ratio nũquam, nec dormiat, nec dormitet, ne nos mors incautos inuadat. Quarè nec iuuenis, nec ſenex debent otio torpere. Quid ſecurus viuis, ò iuuenis? quaſi mors ętatem aut vires attendat. Tam propinquus morti es, ac ſenex, imò plus. Nã licet propter ætatem propinquior habeatur, tu tamen tuis vitijs mortem ad te vocas, & acceleras. Nam gula, ebrietate, ac luxuria naturę vires eneruas, & minuis, pluresque excitas morbos. Deinde noctium pruinas, ſolis ardores non metuens, plura tibi damna concilias. Non ne experientia videmus adoleſcentes multos fortes, ſanos, robore præſtantes, qui videbantur, vel nunquã morituros, poſt biduum breui affectos febri deceſsiſſe? Item pericula quæ temerè ſubeunt, multum eos damnificant. Hos vulnerant, illos contumelijs afficiunt, ædes alienas ſuffodiunt, aſcẽdunt noctu, ad multa magna pericula temeritate quadã ſe exponunt; quotidie audimus illum ad ianuas talis domus fuiſſe occiſum, alium flumine natando ſuffocatum, alium agitãdo taurum, alium currendo equm interijſſe, denique mortem ipſam ipſi accerſunt, vocant, imò trahunt, & accelerant. Vndè eis dici deberet illud carmen Virgilij. *Virgilius.*

O formoſe puer, nimium ne crede colori,
Alba liguſtra cadũt, vacinia nigra legũtur.

Quòd ſi aliquando reſipiſcerent, & in ſe reuerſi dicerent, Heu me miſerũ, ſi me mors in tot periculis occupaſſet, quomodò in æternum perijſſem, nolo iterum me in tantis periculis ponere, ſed ab eis totis viribus aufugere. Vndè & Sapiens Eccleſ. 7. dicit. Memorare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis. Hoc eſt, conſidera mortem propediem venturam, & hæc conſideratio te à peccatis auertet. Vel ſic, conſidera fines peccatorum, hoc eſt, quem finem habuit ille qui libidinibus vacabat, quomodò fœdis oppreſſus morbis in hoſpitali quodam interijt, & alter aleis patrimonium conſumpſit, & ſe in ſummam pauperiem redactum ſentit. Alius cùm alio rixans percuſſus interijt. Conſidera ergò hos fines peccatorum, & in æternum non peccabis. Hinc Paulus aiebat. Quem ergò fructum habuiſtis tũc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Idem poteris dicere de puella, quæ cultui faciei ſuæ multum attendit. Si videat alias mulieres, quæ fędæ ex pulcherrimis factæ ſunt, putridos dentes, faciem rugis contractam habentes, & videntes hos fructus ex illo inani labore ſuccreſcere, forſan dimittent illum. Nam ſi hunc finem mea cura debet habere, vt quid tantũ temporis in illa impendo? Iezabel illa Regina Iſraël, vxor Regis Achab pulchra, & profana mulier, quæ ſe ſtibio, ac fucis alijs depingebat; & tamen hunc habuit exitum. Præcipitata eſt ex feneſtra domus ſuæ ad quam facie fucata ſe viſendam poſuerat, & canes carnes eius comederunt relicta caluarie, & extremitatibus manuum ac pedum. Et omnes quotquot viam illam pertranſibant admirantes dicebant. Hæc eſt illa Iezabel? Sic erit de qualibet muliere quantumuis pulchra, & de quocunque iuuene, quantumuis ſpecioſo, ac forti. Quod etiam Abſalonis ſpecioſiſsimi iuuenis exitus demonſtrat, qui cùm ſe liberatum vidiſſet à ſcelere quod primò comiſsit occidẽdo fratrem ſuum, in occupando Regnum patris ſui animum induxit: exiſtimans ſicut à primo peccato, ſic ab hoc maiori poſſe liberari. Et tamen tribus lanceis perfoſſus ſuſpenſus capillis ſuis (quos aureos quaſi radios ſolis habebat) è quercu vitam finiuit. Sic & tu adoleſcens inſane cõſidera, quòd ſi de vno periculo ereptus es, ne putes aliud te euaſurum, ſed ab eo quod in te pulchrius eſt interficieris. Ille vir qui ſe de pulchritudine iactabat, & ideò mulieroſus erat, ſcabie putrida conſumptus eſt. Alius qui ſe fortem eſſe exiſtimabat nullumque metuebat, & ab hoc duello, & ab illo victor euaſit, tandem cum alio dimicans occiſus eſt. Ex eo quod in ſe pulchrius erat velut alter Abſalon ſuſpenſus eſt. Memorare ergo nouiſsima tua, & in æternum non peccabis. Ij autem qui tertiam cuſtodiunt vigiliam ſunt ſenes, qui ſimiliter ad id tenentur, nec quia mors illis differtur obliuioni tradere illam, ne illis cõtingat quod hîc dicit Dominus de ſeruo qui ſecum dicit, quòd facit moram dominus eius, & ideò percutit alios, & inebrietur. Veniet enim dñs eius extemplo, & vindictam exercebit in illo. Magnũ quippè malũ erit, vt ſenex cui ex miſericordia Dei differtur mors, vt locus illi pœnitẽtiæ relinquatur, in iuuentutis iterũ vitia declinet. Hinc Dñs dicit hîc. *Illud autẽ ſcitote, quoniã ſi ſciret pater familias, quahora fur venturus eſſet, vigilaret vtique, & non fineret perfodi domũ ſuam.* Quis tã iners eſſet cuſtos domus ſuæ, vt ſi certò ſciret furem tali hora venturum, ſomnum

4. Reg. 9.

2. Reg. 18.

Rom. 6.

Similitudo.

num ſecurus torqueret, aut ſterteret vſque ad illam horam, & tunc lentè ſurgat à lecto, & induatur, & armis muniatur? Vt verbi gratia ſi ſciret quôd hora duodecima noctis deberet venire fur, quandò illa hora ſonabat horologium, tunc pauliſper ſurgeret, & arma caperet. Duabus antea horis ſe præpararet certè, niſi omnino eſſet inſanus. Quod ſi certò ſciret venturum eſſe furem, non tamen horam qua deberet venire; tota die, & nocte in cuſtodia eſſet, ne illum imparatum inueniret, & domum ſuam diriperet. O viri Chriſtiani, quia nihil certius morte (vt ait Hieronymus) nihil incertius die mortis. Nõ datur nobis locus ſegnitiei aut ſocordię, ſed ſemper vigilantes oportet eſſe, ne nos dies illa improuiſos inuadat. Si inimicus tuus ſic tibi minaretur. In tali loco, & tali hora te expecto, vt ibi mecum ſingulare certamen ineas: ſufficeret quidem tibi tunc temporis vſq; ad illam horam quieſcere, & vſq; ad illum locum imparatus eſſe, & tunc in loco certaminis videns inimicum te expectantẽ euaginare gladium, & pallio brachiũ inuoluere, & ſic inire certamen cum illo. Tamẽ ſi ſic dixiſſet tibi. Obſeruame nam vbicũque te inuenero, quocunq; loco, & quo tũque tempore te certè totis meis viribus inuadam. Iam tunc nullum tibi quietis dabatur tempus, aut locus, ſed ſemper armatus deberes incedere, tentans enſem ſi leui motu euaginari valeret, & quemcunque à longe videres deberes exiſtimare eſſe inimicum tuum, qui ad te occidendum venit. O homines Chriſtiani, conſiderate obſecro, quòd Deus nobis mortem minatur, & ad illã prouocat, atq; laceſsit. Statutum quippè eſt omnibus hominibus ſemel mori. Et tamen nec locum nobis, nec tempus ſignauit, ſed cùm id minus ſperabamus tũc mors in ianuis eſt. Ideò oportet nos ſemper paratos eſſe, timentes, ac pauidos talem inimicum præſtolãtes, atq; in quacunq; occaſione, vel minima illam timeamus quaſi preſentem: ne vnquam nos imparatos inueniat, nec in iuuẽtute, nec in ſenectute. In cuius ſignum olim præcipiebat Deus, vt veſperè, & manè offerretur ei ſacrificium, hoc eſt, tam iniuuentute, quã in ſenectute, quæ per veſperẽ deſignatur, quãdò ſol ad Occaſum pergit, oportet Deum per ſacrificia placatum habere: quoniã neſcis quo tempore Dominus te vocabit. Quandò Deus condidit mundum & tempora, ait diuina Scriptura, quòd factum eſt veſpere, & manè dies vnus. Quoniam ſic debes tu homo facere, & diem natiuitatis cum die mortis iungere, quaſi vnus ſit vtriuſq; dies. Sæpè enim contingit, vt reuera idem ſit dies natiuitatis cum die mortis hominis; ſic & tu manè eum veſpere iunge, & exiſtima quòd dies hic qui hodie tibi cum ſole oritur, erit dies quo vita tua ſimul cũ ſole ad Occaſum perget. Si quis daret tibi centum panes, vnũ per ſingulos dies, ſi ſcires quòd in vno illorum panum eſt venenum abſconditum, neſcires tamen in quo, quàm pauidus eſſes ad ſumendum quemlibet panem, timẽs ne fortè in illo eſſet venenum quo infici deberes. Sic dedit tibi Deus hos dies in quibus viuis, ſed in vno illorum latet mortis venenum; quemlibet illorum magno cum timore debes trãſigere: ne fortè ille ſit dies, quo mors tibi propinanda eſſet. Sicut quando Rex Salomon dixit ad Semei: In quacunq; die tranſieris Cedron, ſcias te interficiendum: ſemper timeret illum diem, quo deberet torrẽtem illum trãſire: quoniam ille deberet eſſe vltimus vitæ ſuæ. Sic cum neſcias quo die debes bibere talem potum, aut comedere talem cibum, ex quibus mors tibi aduentura eſt, vel morbus quo pereas generandus: ſemper te talis timor anxium deberet tenere. Vndè quidam vir ſanctus, quotieſcunq, audiebat horologium ſonans, conſiderabat ſe iam habere vnam horam minus ex vita ſua. Ne putes quia ex hoc periculo, aut infirmitate euaſiſti, quod iã ſecurus ſis, alia quippè, & alia te inuadet: & tandem in vna illarum moriturus es. Si campum quendam ingreſſus fueris, in cuius introitu eſſent leones, & poſt illos ſerpentes, & baſiliſci, & ſtatim aqua profunda, poſt illam ignis inflammans omnes: nunquid ſi leones euaſiſti, exiſtimares iam te eſſe ab omni periculo tutũ? Nequaquam certè: adhuc enim baſiliſci tibi ſuperſunt, quos ſi euaſeris, inuenies aquam quæ te ſuffocabit; à quaſi liberatus fueris, cũ igne offendes, qui te comburet. Sic quia liberatus es dolore lateris, nunquid iam ſecurus eris? Nequaquam: Nam ex febri capitali interibis, vel ex febri ardenti. Quòd ſi morbos omnes euaſiſti, aqua te ſuffocabit, vel ignis te comburet, aut leo, vel taurus te dilacerabunt, vel alia multa pericula quæ in vita miſeris mortalibus contingunt. Vndè Amos. 5. dicitur. Dies Domini tenebræ, & non lux. Quomodò ſi fugiat vir à facie leonis; & occurrat ei vrſus, & ingrediatur domum, & innitatur manu ſua ſuper parietẽ, & mordeat eum coluber. Dicitur autẽ dies

Similitudo.

Hebr. 9.

Exod. 29.

Amos. 5.

Domini

Domini tenebræ, & non lux: quoniam illũ non poſſumus videre quando veniat ad vocã dum nos, ſi ex hac infirmitate; vel ex illa, ſi hoc die, vel alio. Sententiam capitis tulit Deus contra hominem cum dixit, In quacũque die comederis ex hac arbore, morte morieris: & omnes creaturas fecit carnifices, & exequutores huius ſententiæ. Nam aër malis humoribus nos inficit, terra nos deuorat, aqua ſuffocat, ignis conſumit, animalia cornibus, & brachijs nos petunt: deniq; omnia creata aduerſus hominem belligerare videntur, ſecundùm illam Sapientis ſententiam. Armauit creaturam in vltionem inimicorum. Sicut apud Venetos in vſu eſt, vt cùm quis hoſtis Reipublicæ declaratur, omnibus ciuibus fit copia, vt illum vbicunq; offenderint occidant. Rectè ergò Dominus nos hic admonet dicens. *Vigilate ergo, & eſtote parati: quia neſcitis quâ hora Dominus veſter venturus ſit.* Audi quid Paulus dicat. Dies ille ſicut fur in nocte veniet. Quid hoc eſt dictũ diem in nocte venire? Verum vult dicere Paulus, quôd dies ille erit dies quia manifeſtabit abſcondita tenebrarum, & illuminabit conſilia cordium. Veniet autem in nocte: quoniam non videbimus illum, ſed veniet quando de illo minus cogitabimus venturum. Cùm enim dixerint, Pax, & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ait Dominus, Vos autem fratres (ſubinfert Paulus) non eſtis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur comprehẽdat. Hoc eſt, vos filij lucis eſtis, & ſicut Virgines prudentes lampades, accenſas in manibus portatis: vt etiam ſi media nocte veniat Sponſus illum videatis venire. Quoniam non poſuit nos Deus in ira, ſed in acquiſitionem ſalutis. De electis loquitur, quibus Deus lucem præſtat, ne in tenebris illos dies illa tãquam fur cõprehendat. Ecce quid in tota hac doctrina nos doceat Chriſtus, quam ſi amplexi fuerimus, beati in ſempiternum erimus.

Simile.

1. Theſ. 5.

1. Cor. 4.

1. Theſ. 4.

Ibidem.

Cap. XXV.

VNC ſimile erit Regnũ cœlorum decem Virginibus, quæ accipientes lãpades ſuas exierunt obuiã Sponſo, & Sponſæ. Quinq; autẽ ex eis erant fatuæ, & quinq; prudentes. Sed quinq; fatuæ acceptis lampadibus, non ſumpſerunt oleũ ſecum. Prudentes verò acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus. Moram autem faciente Sponſo, dormitauerunt omnes, & dormierunt. Media autem nocte clamor factus eſt, Ecce Sponſus venit, exite obuiam ei. Tunc ſurrexerunt omnes Virgines illæ, & ornauerunt lampades ſuas. Fatuæ autem ſapientibus dixerunt. Date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur. Reſponderunt prudentes dicentes. Ne fortè non ſufficiat, vobis & nobis; ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent emere venit Sponſus, & quæ paratæ erant intrauerunt cum eo ad nuptias, & clauſa eſt ianua. Nouiſſimè verò veniunt & reliquæ Virgines dicentes. Domine, Domine aperi nobis. At ille reſpondens ait. Amen dico vobis, neſcio vos. Vigilate itaq; quia neſcitis diem neq; horam qua filius hominis veniat.

Primum cõmuni quadam interpretatione ſenſum huius parabolæ explicabimus: doctorem quendam non paruæ authoritatis imitantes. Deindè eo modo quo in concionibus ad populum proponitur, eam iterũ interpretabimur.

Decem illę Virgines, vniuerſitas eſt fidelium, qui ratione fidei, & rectitudinis eius Virgines merentur appellari, cùm infideles quatenus, nec in Deum credunt, rectius meretrices, vel fornicatrices, aut adulteræ mereantur nuncupari. Et cõuenit rectè vniuerſitati denarius numerus omninò perfectus, in quo omnes numeri ſimplices comprehenduntur; qui & aliàs frequenter vniuerſitatem, vel perfectionem deſignat, vt in Apocalypſi. Suſtinebis tribulationem diebus decem. Id eſt, omnibus diebus vſq; ad mortẽ. Qua etiam ratione decalogo præcepta ſua complecti voluit Dominus.

Apoc. 2.

Harum autem Virginum nõ omnes ſunt prudentes, ſed cumquinq; prudentibus ſunt etiam quinq; fatuæ: quia in Eccleſia fideles aliqui boni ſunt, & ſapientes: aliqui mali, & inſipientes. Habent omnes Virgines lampades, ſed in oleo eſt differentia inter ſapientes, & fatuas: quia in Eccleſia omnes fideles ſimiliter fidem habẽt quaſi lampadem, quẽadmodum & ore confitentur ſe noſſe Deũ, ſed in operibus eſt differentia. Quidã enim fidem habent otioſam, ſine operibus Deo gratis, & hi ſunt inſipientes: quoniam id q̃ fides requirit negligunt, & lampadem otioſam tenent. Alij verò fidem habent per dilectionem operantem opera bona, & Deo grata, quemadmodum Apoſtolus, ait, fidem per

Galat. 5.

Simile.

Simile.

Ioan. 5.

Matth. 6.

per dilectionem operantem eſſe illam, quæ hominem gratum faciat Deo. Hæc opera bona ſic per dilectionem facta, hoc ſunt fidei, quod oleum lampadi. Quemadmodum enim non illuminat domũ lampas, niſi oleũ in ſe contineat: ſic non illuminat domum cordis fides mortua, cui non ſunt adiuncta opera ex dilectione procedẽtia. Vel aliter, lampades ſunt ipſa externa opera, quæ fideles in Eccleſia paſsim, omnes boni atq; mali cernũtur habere (nam quod ad externa attinet, pleriq; mali, & in nouiſsimo die damnandi vidẽtur ſimiles iuſtis) oleum verò eſt, vel ipſa charitas, vel recta intentio, quæ ex charitate procedit, & directio ad Deum in omnibus externis operibus. Quemadmodũ enim oleum infuſum lampadi facit ipſam ardere, & lucere: ſic ipſa charitas, & ea quæ à charitate procedit intentio, & directio ad Deum, externa noſtra opera facit lucentia, & ardentia, vt ſint grata Deo; facitq; nos in operibus noſtris lucere, & ardere, quomodò de Ioanne, ait Dominus. Hoc oleum habent ſapientes, fatuæ non habent: quoniam inter fideles quidam ſolùm externis fidentes operibus, non curant opera ſua ad Deum dirigere, ſicq; in tenebris ſemper ambulant defectu olei; quantumuis lampades geſtent in manibus. Alij verò iuxta Apoſtoli verbum in fide ſua per dilectionẽ operãtur, & ſiue comedũt, ſiue bibũt, ſiue quid aliud faciũt oĩa in gloriã Dei faciũt. Cauẽtes (iuxtà Saluatoris cõſiliũ) ne opera ſua faciãt corã hominibus, vt videantur ab eis: ſed coram Deo omnia faciunt, qui videt in abſcondito, vt ipſi placeant, & ab eo mercedem accipiant. Omnes verò iſtæ Virgines fatuæ, æquè atq; prudentes Sponſo pergunt obuiam: quoniam fideles omnes, & boni, & mali dicunt ſe Chriſti aduẽtum expectare, & ad iudicium, vt aiunt, ſe præparant, & ad cœleſtia gaudia in eius aduentu ſuſcipiendo omnes aſpirãt. Sicut fide, ita & ſpe mortua, quæ abſq; debitis ad finem tendit mediis. Hoc oleum ſignanter dicuntur ſapientes in vaſis ſuis accepiſſe ſecum, nõ tantum in lampadibus: quoniam charitas, atq; quæ ex ipſa venit directio bona in corde eſt habenda, & à corde debet in externa opera effundi, quemadmodum oleum in vaſculo illo effunditur opportuno tempore in lampadem. Tardat Sponſus aduenire: quoniam iudicij diẽ Chriſtus Dominus tardat, vt impleatur electorum numerus, & longè vltrà quam credebatur longius differtur. Sic enim Apoſtoli atque ipſe Chriſtus loqui videbantur, quaſi ſi iam iam de proximo inſtaret dies ille iudicij, dicente Domino. Vigilate quia neſcitis diem neq; horam, dicente Ioanne, Filioli iam nouiſsima hora eſt, dicente Paulo: Nos ſumus in quos fines ſeculorum deuenerunt. Et iterum, præterit figura huius mundi, dicente Petro, Omniũ finis appropinquauit, & alia huiuſmodi: cùm tamen ad noſtra vſq; tempora ad plurimos annorum centenarios dies ille ſit dilatus, neq; adhuc videatur propinqua conſumatio ſeculi. Tardante autem ſic Sponſo, dormitauerunt omnes, & dormierunt tam prudentes quàm fatuæ: quia dum differtur dies iudicij, omnes moriũtur, tam boni quã mali, & mortem corporis nemo poteſt euadere: quoniam ſecundùm corpus vnus eſt omniũ interitus (vt ait Sapiẽs) Sicut moritur ſtultus, ſic & ſapiens, & eſt vtriuſq; æqua conditio. Dormitatio præcedit dormitionem: quoniam per dormitationem, ad dormitionem, & ſomnum perfectũ pertingitur: propter quod per dormitationem intelligi poteſt defectus ille, quo homo antè mortem incipit deficere, atq; ad mortem tendere priuſquam mors adueniat, quẽadmodum ſenibus potiſsimum videmus accidere: per dormitionem verò, ipſam mortis dormitionem. Media nocte aduenit Sponſus diu expectatus: quia die, & hora quam nemo nouit niſi Deus, ſubitò veniet ad iudiciũ Chriſtus, quando minus eum præſtolabantur homines; ſicut fur in nocte ad furandum venit hora qua minimè ſuſpicatur paterfamilias: ità & ipſe ad iudicandum aduenier. Clamor autem factus eſt, Ecce Sponſus venit, exite obuiam ei. Atq; hic clamor ab eis fiet qui cum Sponſo venient, & ab eo miſsi erunt: quoniam mittet aduenies filius hominis cum tuba, & voce magna, vt dicãt, Surgite mortui, venite ad iudicium. Ecce adeſt iudex, ſurgite depuluere mortui, & venite ad iudicium. Tunc ſurgent omnes illę Virgines: quoniam æquè boni atq; mali, omnes ſurgent à ſomno mortis corporalis, & viui reſuſcitabuntur in corporibus ſuis euigilantes. Virgines ſtatim lãpades ſuas parare incipient: quoniam ſtatim ad opera ſua in illo die quiſque conſiderationem vertet: quoniam de operibus tunc ſolum quæſtio fiet, reddet enim tunc filius hominis, vt ipſe ait, vnicuiq; ſecundùm opera ipſorum. Quomodo etiam Paulus ait, omnes manifeſtandos ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnus quiſq; quæ geſsit in corpore, ſiue bonum ſiue malum.

Matt. 24.

1. Ioan. 2.

1. Cor. 10.

1. Cor. 7.

1. Pet. 4.

Eccleſ. 3.

2. Cor. 5.

lum. Incipient parare lampades. Non quòd tunc tempus erit faciendi grata Deo opera prius facta: ſed quia conuertet ſe vnuſquiſq; tunc ad conſiderandum conſcientiam ſuam, & opera quæ attulerint ſecum: vt ſciant nũ digne poſſint Sponſo occurrere. Statim autem, vt incipiunt parare lampades, aduertũt
1. Cor. 4. fatuæ Virgines ſibi deficere oleum: quoniã dies illa Domini reuelabit omnia, & illuminabuntur abſcondita tenebrarum, & manifeſtabuntur conſilia cordium: & tunc clare videbuntur ij qui tantùm in fide otioſa, vel in externis tantùm operibus, abſq; charitate, & recta intentione habuerunt fiduciam, quòd ad occurſum iudicis illa non ſufficiãt. Agnoſcentes fatuę ſuam egeſtatem, ad ſapiẽtes recurrent poſtulantes ſibi cõmunicari oleum: quia tunc conturbati ſubitò illi qui vanam habuerunt fiduciam, cupiunt in alienis meritis ſaluari, poſtquam propria videt non ſufficere. Sapientes Virgines interim non conturbantur, ſed cum fiducia præſtolantur aduenientem iudicem: quia in teſtimonium bonæ conſcientiæ lętabuntur iuſti in operibus, quæ ad gloriam Dei fecerunt: ſcientes quòd nunc ille aduenìat, qui ea videat quæ in occulto fecerunt coram eo, quique ex authoritate, & poteſtate ſibi à Patre data pro illis in occulto factis retribuet in propatulum coram omnibus. Sapientum autem reſponſio ad fatuas, qua negant ſe poſſe cõmunicare oleum ſuum, indicat, quòd in illo die nemini prodeſſe poterunt aliena opera, vel merita: quoniam iudicabitur de ſingulis ſecundũ opera ſua, & recipiet vnuſquiſque prout ipſe geſſit in corpore. Nam licet in hac vita prodeſſe poſsit proximo opus bonum ab altero factum, vel alterius interceſsio ad conſequendam, vel impetrandam per ipſum gratiam Dei: in die tamen nouiſſimo, quando vltrà tempus merendi nõ erit, non poteſt ex alio aliquo quicquam meriti, vel ſalutis expectari: tantùm ex proprijs operibus quæ ſecum tulit quiſq; vel condẽnabitur, vel ſaluabitur. Quod etiam dicunt, Ne fortè nõ ſufficiat nobis, & vobis, iuſtorum humiliratem inſinuat, qua ipſi vix ſibi putabunt ſufficere ad ſalutem ſua merita, rigoroſam condignitatem ſpectando, nec tanti ea faciunt, vt præſumant ſe etiam alios in ſuis meritis poſſe ſaluare. Quod verò adijciunt, Ite potius ad vendentes, & emite vobis, vel tanquam per ironiam qua digni ſunt ij qui ſic in reb⁹ neceſſarijs negligenter egerunt, adiectum accipitur, vel iuxtà conſuetudinem loquendi inter homines, qui cum poſtulant aliquid quod non habent, ſic poſtulantes ſolent remittere ad eos qui eiuſmodi habere ſolent, tanquam ſi dicant, Nequaquam in nobis confidite, nihil eſt vobis ſpei à nobis. Cæterum num aliunde vobis parare poſsitis quod poſtulatis à nobis, vos videritis. Nobiſcum benè agetur, ſi hoc modicum olei quod nobiſcum attulimus nobis ſuffecerit, vt cum Sponſo ingrediamur. Illis ſine oleo manentibus, Spõſus cum ſapientibus, quæ paratas tenebant lampades lucentes atq; ardentes ad domum nuptialis conuiuij ingreditur, illis neglectis, & foras manentibus, quæ non habuerunt oleum: quoniam iuſtis ad cœleſtem gloriam, cum Deo cui ſeruierunt introeuntibus cum gaudio, iniuſti foris manebunt, & à Regno excludentur cum cõfuſione, & perturbatione maxima. Prudentibus cum Sponſo ingreſsis in nuptialem domum, ianua clauſa fuiſſe deſcribitur: quoniam Regni cœlorum aditus poſt nouiſsimi diem iudicij patebit nemini, quan dò cum patre familias erunt omnes pueri eius in cubili, & erit impletus numerus electorum, quæ tamen ianua vſque ad diem illum clauſa non fuit aduentantibus ſemper nouis hoſpitibus ſiue cõuiuis, ab Oriente, & Occidente, Aquilone, & Meridie, qui cum Abraham, Iſaac, & Iacob cœleſtibus intus lętabuntur cum Sponſo. Veniunt fatuæ ſibiq; aperiri poſtulant, ſed repulſam patiuntur tanquam ignotę. Quod dicitur ad ſignificandum fuiſſe irrationabilem, & vanam impiorum fiduciam, quomodo, vel ex fide otioſa, vel ex operibus tantùm externis ſine charitate, & recta intentione factis ſperauerunt adipiſci gloriam Regni cœlorum. Illa nanq; poſtulatio qua dicunt, Domine, Domine aperi nobis, ſignificat vanã talium hominum fiduciam, propter quod dicunt, Domine Domine, tanquam adhuc ſuam fidem proteſtantes, aut externa opera. Verùm illa reſponſio, Neſcio vos, indicat huiuſmodi fidem otioſam, aut vacua charitate opera non eſſe grata Deo, neq; æternæ vitæ meritoria. Ex quibus concluditur, ſemper eſſe vigilandum omnibus ſalutem cupientibus, & ita vigilandum quomodo docet parabola, vt nemo ſit de ſua ſalute ſecurus, ſibiq; putet omnia ſalua, ſi tantùm lampadem teneat. Nemo fidat otioſæ fidei quam Iacobus mortuã *Iacob. 2.* appellat: nemo item operibus fidat externis, quæ vt hominibus magnum quid eſſe videantur, ſine interiori charitate, & recta intentione,

intentione, & ſi laudem aliquam apud homines mereantur: certè apud Deum nihil ſunt, niſi adſit charitas, & ex ea procedens
1. Cor. 13. recta intentio. Id quod Paulus apertè teſtatur dicens. Si linguis hominum loquar, & Angelorum; charitatem autem non habeã, & cętera quę deinde in charitatis magnificã commendationem annectit.

Moralitas ſeu cõcio. *Simile eſt Regnum cœlorum decẽ virginibus.* Status vtriuſq; Eccleſiæ tam militantis quã triumphantis, eſt honorificus, & grandis authoritatis: eo quòd in illa Eccleſia omnes, in hac militante ſemper boni, ac ſtudioſi homines erunt. Agnoſcat Chriſtianus ſe inter bonos vitam agere, in quorũ ſocietate opor
Epheſ. 2. tet etiam, & rectè viuere. Iam non eſtis hoſpites, & aduenę, ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei. Ac ſi omnibus Chriſtianis diceret. Videte quomodo facti eſtis, ciues, & familiares Dei, & ſanctorum eius; non vos indignos tali ſocietate veſtris peſsimis moribus faciatis. Et ideò comparatur Regnum cœlorum in hac parabola decem virginibus: quoniam virginum ſtatus magnæ authoritatis, ac virtutis eſt in Eccleſia.

Sed pro intelligentia pleniori huius parabolæ, quæ difficilis eſt, & multæ eruditionis, & doctrinæ, oportet ſupponere eſſe tres hominum differentias in hac Eccleſia militanti (nam hæc parabola de ſolis fidelibus in Chriſto loquitur qui in Eccleſia ſumus.) Alij, qui licet nomine tenus ſint Chriſtiani, in vita tamen, & operibus nihil differunt à paganis: ità quippè viuunt, ac ſi nec fidem, nec vllam Euangelij doctrinam acceꝑiſſent. Hi ſunt illi qui iam huic mundo fidem dederunt, honoribuſq; ac voluptatibus ſic ſe copulauerunt, vt omnes cogitatus, fines, ac intentiones in eo iam poſuerint. Denique hi ſunt qui coniugium cum his rebus inierunt, & ex alia parte ſic Dei, ac bonorum cœleſtium obliti ſunt, ac ſi nullam vnquam de eis notitiam acceꝑiſſent. De qui-
1. Tim. 3. bus Paulus dicit. Spiritus manifeſte dicit, quoniam in nouiſsimis temporibus inſtabũt tempora periculoſa. Et inter alia mala quæ inter homines dicit futura, ait. Erunt homines habẽtes quidem ſpeciẽ pietatis: virtutẽ autem eius abnegantes. Apparent enim inter alios fideles, ac ſi bonorum vitam haberent: cũ nihil minus in eorũ cogitatione ſit. Hi ſunt aliqui Chriſtiani, qui ad tam miſeram ſortem deuenerũt, vt Deo omnino terga iam verterint, illiuſque obliti ſint, & Deus etiam videatur ab eis auertiſſe faciẽ, & obliuioni perpetuæ tradidiſſe eos, & à manu ſua repuliſſe, de quibus Pſalmiſta dicit. Sicut *Pſal. 87.* vulnerati dormientes in ſepulchris, quorum non es memor amplius: & ipſi de manu tua repulſi ſunt. Quaſi iam omnino deſperati, & repulſi eſſent, ſic ſe habet Deus cum illis, quia ſic ſua delicta promeruerunt. Quibus videtur dicere Deus. Diſcedite à me maledicti, qui operamini iniquitatem. Et de his Euangelium hodiernum non loquitur: quoniam tales ferè in eodem habendi ſunt gradu quo & pagani, & ſi fidem habeant, nihil vtilitatis capiunt ex ea: ſic enim ſe habent, ac ſi non haberent illam. Quare de infidelibus dicitur, Qui non credit iam iudicatus eſt. Nam contra infidelem non eſt vlla alia probatio neceſſaria: quia eius infi-
delitas cõdẽnat eum. Hæc autem otioſitas *Ioan. 3.* fidei videt eſſe quędã infidelitatis ſpecies: non ergò de his præſens parabola loquitur. Secundum genus hominum qui ſunt in Eccleſia, eſt eorum qui non otioſè credunt ſed ad vtilitatem. Proficiunt quippè in fide, & ea ad opera ſuæ ſalutis opportunè vtuntur. Deniq; obuiam exeunt Sponſo, atque vocationi ſuæ concedunt. Nam primi de quibus ſtatim diximus, neq; obuiam veniunt Sponſo, neq; vocationi eius reſpondent: ſed ſunt illi qui vocati ad nuptias ne- *Matt. 22.* glexerunt, & abierunt, alius in vineã ſuam, alius in negotiationem ſuam. Hi autem veniunt ad nuptias, faciemque ad ſupernaturalia conuertunt, in illiſque delectantur quærentes atque procurantes ea. Sed ſunt in duplici differentia. Quidam qui ſic tepidè, ac frigidè hæc opera faciunt, quòd non in veritate, & recto corde ea operantur, id ſatis ſibi eſſe putantes, ſi vulgi opinionem aucupentur, nihil de vero teſtimonio conſcientiæ curantes: de quibus dicit parabola quòd non ſumpſerunt oleum ſecum. Nihil aliud ferunt niſi lucem illam externam, illam pietatis ſpeciem, intùs autem nihil habent, ſed inanes, ac vacui ſunt. Confitentur quidem peccata ſua, ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum recipiunt, ſed totum hoc frigidè ſine ſpiritu. Denique ſine charitate Dei operantur, ſed comunem ſtylum omnium ſequentes, ne alios ſcandalizent, ſi eadem nõ faciant & ipſi, quæ cõmuniter alij facere ſolent. Et de his loquitur media pars huius parabolæ. Hi enim ſunt Virgines fatuæ, quæ ſibi ſatis eſſe putant hæc exteriora opera

facere, interius teſtimonium cõſcientiæ negligentes, atque vtinam non hæc maior pars fidelium ſit. Alij verò ſunt qui hæc in veritate tractant, negotiumque hoc ſuę ſalutis ſumma ope nituntur explere, non tantùm hominum opinionem penſantes, ſemper ad mortem ſe præparantes, ne illos imparatos inueniat. Et hæc ſolùm claſsis Chriſtianorum ſaluatur. Hi dumtaxat ad nuptias cum Sponſo ingrediuntur: nam cæteri omnes, clauſa ianua, foris manent. De his dicitur eſſe ſimile Regnum decem virginibus: ad ſignificandum ſe de illis loqui, qui ſupra cõmunem viuendi ſtatum aliqua ſingulari excellentia ſe extollunt. Numero denario eos comparat, vt omnes huius generis comprehendat: quoniam numerus denarius perfectus eſt, qui in ſe omnes alios numeros includit. Velut oſtẽdat nobis quòd Deꝰ numerum iuſtorum, ac malorum apud ſe habeat, nec eſt aliqua creatura inuiſibilis in oculis eius. Acceperunt omnes lãpades ſuas, per quas ſignificatur vera Chriſtianorum fides, quæ omnes illuminat Chriſtianos, ſicut lucerna lucens in caliginoſo loco, vt dicitur. 2. Pet. 3. *Exierunt obuiam Sponſo.* Hęc obuiatio ſignificat intentionem ſpei Chriſtianæ quę ad hoc potiſsimum dirigitur. Sperat enim aduentum Domini, in quo iuſti debẽt accipere integrum præmium, ſicut dicit Paul. ad Tit. 2. Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei. *Sponſo, & Sponſæ.* Latini codices ſic legunt, licet Græci non omnes legant, Spõſę: ſed ſenſus ſemper idem eſt. Nam qui Chriſtum Sponſum recipit, ex conſequenti recipit Eccleſiam Sponſam ſuam, quæ ſicut individuus turtur ſemper inhæret ei. Quarè qui Chriſtũ recipit, & Eccleſiam: & qui Eccleſiã recipit, ſimul & Chriſtum recipit: quoniã neuter ſine altero reperitur, neq; Chriſtus extra Eccleſiam, neq; Eccleſia ſine Chriſto. Tam indiſſolubili cõiugio copulati ſunt, vt nulla ratione diſſolui queat: ſecundũ id quod ipſe Spõſus dicit infra cap. vlt. dicens. Ecce ego vobiſcũ ſum, vſq; ad conſummationẽ ſeculi omnibus diebus. Et ipſa dicit. Tenui eũ, nec dimittam. Poſt contracta ſponſalia per fidẽ quam accepit à Chriſto Sponſo Eccleſia, nũquam hãc fidem amittet: Sed ſemper ea veraciter perſeuerabit. Et hæc eſt hæreticorũ cęcitas, qui Chriſtum extra Eccleſiam quęrunt: cum tamen ſine ipſa nullatenus poſsit inueniri. *Quinq; autem ex eis erant fatuæ.* Deploranda maximè miſeria eſſet, ſi media pars eorum qui videntur ſequi perfectionis ſemitam, perirent; verè fatui reputandi eſſent, ſi dimidia pars Chriſtianorum, aut religioſorum, à nuptijs excluderentur. Sed quod plus miſerendum eſt, ſi dimidia, vel maior pars eorum qui maiorem perfectionem profeſsi ſumus, qui præ alijs ſelecti videmur, abſq; oleo haberemus lampades, & quod de nobis recte dici poſsit illud Michęę. 7. Qui optimus ex eis, quaſi paliurus, & qui rectus quaſi ſpina de ſepe. Hoc eſt, ſi illi qui cæteris deberent benefacere, & nudos veſtire; quaſi paliurus pallijs adhærerẽt aliorum, & eorum potius bona diriperent: & hi ad quos alij tanquam ad ciuitatem refugij confugere deberent, vt eos ab impijs protegerent, & in ſuis laboribus conſolarentur: illi potius eos tanquam ſpinæ ferirent, & vulnerarent: & qui blandè alios alloqui deberent, aſperrimis eos verbis cõtriſtarẽt. Quæ maior calamitas excogitari poſſet? *Quinq; ergo ex eis erant fatuæ, & quinq; prudentes.* Quoniam iſtæ etiam in poſterum ſibi prouidere nouerunt, aliæ verò præſentibus ſibi ſat eſſe eſtimauerunt. Hoc eſt illud oleũ ferre in lampadibus quod ſufficiens erat, ad hoc quòd lampades pro tunc arderent, nihil de futuro curantes: & ideò illæ ſapientes, iſtæ ſtultæ vocantur. Ideò enim Eccleſiaſt. 4. dicitur. Melior eſt puer pauper, & ſapiens Rege ſene, & ſtulto, qui neſcit prouidere in poſterum. *Non ſumpſerunt oleum ſecum.* Volebant enim finem cõſequi ſine medio conuenienti. Volebant Sponſum recipere, & nuptijs cum illo frui: ſed non talem ſecũm apparatum adferre qualem tantis nuptijs neceſſarium eſſe cẽſere deberent. Hi ſunt Chriſtiani illi quos à principio propoſuimus, qui deſiderant quidem ſaluari, plurimaque de hoc negotio loquuntur; & ob hoc ad rem ſacram pergunt, ad audiendas conciones vadunt, ad Iubilæa, & indulgentias properant: media tamẽ efficacia quæ ſuam poſsint operari ſalutem, non apponunt. Væ nobis miſeris, qui neſcimꝰ qui nã ſint hi ſtulti, & fortè nos ſumus, & plures quàm putamus: qui fortè exiſtimantes rectam inueniſſe viã, vel quia nimis nobis fidimꝰ, vel quia ſtulti, & improuidi ſumus, foras (heu miſeris) eijciemur. *Non ſumpſerũt oleũ ſecum.* Hæc eſt charitas, & eius effectus atq; exercitia. Nã ipſa eſt oleũ quo lampas fidei fouetur. Cum qua nullus damnatur, ſine qua nullus ſaluatur. Hoc eſt clariùs dicere. Iſtæ fatuæ Virgines fidem ſine

2. Pet. 3.

Tit. 2.

Matt. vlt.

Cant. 3.

Mich. 7.

ſine operibus deferebant, vt peſsimi ſolent Chriſtiani facere: & ideò damnantur. Videbantur quidem lucem ſecum ferre (quoniam fidem habebant, Eccleſiæ dogmata credebant, Sacramenta recipiebant, conciones audiebant, Iubilæorum indulgentias conſequi ſatagebant) & tamen in interioribus animæ vaſis oleum charitatis deficiebat, atque actus, & effectus eius, qui ſunt opera miſericordiæ. Vultis lampadem abſque oleo videre? Audite Paulum. 1. Corint. 13. dicentem. Si linguis hominum loquar, & Angelorum. Ecce lumen. Quæ enim maior Lux, quàm linguis Angelorum, & omnium hominum loqui? Charitatem autem non habuero. Ecce defectum olei: factus enim ſum ſicut æs ſonans, aut ſicut cymbalum tinniens. Hoc eſt, ſtrepitum quidem facio, ac ſi opera magna facerem: cum tamen ea mortua ſint, & abſque charitatis conſona harmonia. Et ſi habuero Prophetiam, & nouerim myſteria omnia, etſi habuero omnem ſcientiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Quoniam fides ſine operibus, lampas abſque oleo eſt. Imò plus dicit. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Quod & in illo videmus Phariſæo qui dicebat, Ieiuno bis in Sabbatho, hoc eſt, in ſeptimana: decimas do omnium quæ poſsideo, Ecce lampadem: & tamen quia non habebat oleum, diſceſsit ſine iuſtitia. Denique lux lampadis eſt à fide, ardor vitę à charitate, vas olei voluntatis promptitudo ad omnia opera bona exequenda, oleum bonorum operum, charitatis, ac miſericordiæ opera. Nec enim Chriſtianorum lampas quocunque liquore fouetur: ſed hac pinguedine huius adipis, quę eſt charitas. Id enim, & Dauid poſcebat dicens. Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. Nam vt anima in vita gratiæ conſeruetur, hoc adipe charitatis impinguari debet, quem Dauid fuſis precibus poſtulabat: hoc enim oleo lampas fidei Chriſtianę ardet, ac lucet. *Moram autem faciente Spõſo dormitauerunt omnes, & dormierunt.* Dormitare non eſt dormire, ſed quædam ſomni inceptio. Tam fatuæ quàm prudentes dormitauerunt: quoniam in hac vita carnis curæ animas tam bonorum quàm malorum dormitare faciunt. Paulatim quippè in has curas ſe intromittere incipiunt, de quibus poſteà non ſic citò ſe expedire queunt, vel plus in illis quàm præcogitauerunt immorantur. Vel ſi per dormitionem vis intelligere mortem, per dormitationem intelliguntur ęgritudines quæ diſponunt ad mortem, ſicut dormitatio diſponit ad ſomnum, & dormitionem. Et erit hic ſenſus. *Dormitauerunt omnes, & dormierunt.* Hoc eſt, ęgrotauerunt, & mortuæ ſunt. Tam boni quàm mali in morbos incidunt, & moriuntur. Et hic germanior, & facilior ſenſus videtur. *Media autem nocte clamor factus eſt.* O quàm terribiles voces, ac clamores illi ſunt qui animam excitant dicentes illi, quia Dominus venit, vt exigat ab ea rationem eorum operum quæ fecit. Qui ſtrepitus, quæ tabulæ ferreæ ad Matutinas tunc illas excitabunt? Si cœli die illo magno impetu tranſibunt, vt dicitur (2. Pet. 3.) quantum in anima generabit horrorem tremor ille cœlorum? Qui tonitrui, quæ fulgura illos à ſomno expergiſcere facient? Expergiſcimini mortui, ſurgite, & venite ad iudicium. Tonitruum magnitudinis eius quis ferre poterit? ait Iob. Eia homo ſurge, expergiſcere, ante iudicem appare, redde rationem vitę tuæ, ac operum tuorum, cogitationum, loquutionum, omiſsionum, & commiſsionum, & omnium quę opere, vel cogitatione perpetratus es. Quid iudici tuo reſpondere valebis, cui ſic ingratus extitiſti? Heu mihi Domine, quid dicam, aut quid faciam, cùm nihil boni perferam ante tantum iudicem? Ingredientur ſciſſuras petrarum, & voragines terræ à facie formidinis Domini, & à gloria maieſtatis eius, dicitur Eſai. 2. Illi ſoli hunc clamorem, aut ſtrepitum non formidabunt, quorum aures illi aſſuefactæ fuerint. Et ſicut Hieronymus de ſe refert, ſiue comedant, ſiue bibant, ſiue dormiant, ſemper ſibi videntur hanc vocem audire. Surgite mortui, venite ad iudicium. Expergiſcimini homines, venite ad tantũ tribunal iudicis, qui cum poteſtate magna & maieſtate ad iudicandum nos venit. Et ab hac voce perterritus ad deſerta loca fugiebat, & ibi in rupibus, & in aperturis petrarum abſcondebatur, inter feras vitam agens: ſicut & multi alij ob eandem cauſam idem faciebant, in ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis, & in cauernis terræ.

1. Cor. 13.

Pſal. 62.

2. Pet. 3.

Iob. 26.

Eſai. 2.

Hebr. 11.

Date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtræ extinguntur. Reſpõderunt ſapiẽtes dicẽtes. Ne fortè non ſufficiat nobis, & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dũ in hac vita ſumus, Sancti adiutores noſtri ſunt, qua tranſacta, nihil nobis proderũt. Volo dicere. Dum hîc viuimus, ab his qui in alia vita ſunt poſſumus auxilium poſcere; ſed dũ coram iudice omnes fuerimus, quilibet ſuis indiget meritis. Nanq, tam ſtrictum iudicium eſt illud, quo Deus omnes iudicabit, vt corã illo poſiti ipſi ſancti, & electi putent ſua ſibi merita, ac opera ſatisfactoria neceſſaria eſſe,
Ezech. 14 nec alijs ea præſtare poſſe. Vndè apud Ezechiel. c. 14. dicitur. Si ſterint Noë, Daniel, & Iob, filium, & filiam non liberabunt. Satis enim facient ſi ſe ipſos liberare ſufficiãt. Et
Pſal. 48. in Pſal. dicitur. Frater nõ redimit, redimet
Ioan. 20. homo. Hoc eſt, Chriſtꝰ qui eſt frater noſter, & caro noſtra, vt ipſe dixit ad Magdalenã, Vade, & dic fratribꝰ meis. Si ergo Chriſtus qui omniũ Redemptor eſt tunc nos non redimet, ſed iudicabit, nec ſanguis eius tũc pectoribus proficiet; quomodò tunc nos redimet alter homo? Quare eis reſponſum eſt, vt ſibi ipſę prouiderent. Et interim *Clauſa eſt ianua.* Clauſa quidẽ eſt ianua, tam his qui introierunt, quàm eis qui foras remanſerũt. Sed diuerſo modo, nam his qui introierunt clauditur ianua, vt ſignificetur perpetuitas gaudij, à quo nunquam exibũt, nec eijcientur; quia clauſa eſt iam quantum ad hoc ianua. Nec enim eſſet perfecta beatitudo, ſi apertæ eſſent ianuæ ad excludendum eos, qui ſemel introierunt. Nam quantò maius eſt bonum quod poſsident, tantò magis eius carentiam, aut amiſsionem ſentirent. Quòd ſi vel minima ſuſpicio in eis oriretur, quòd poſſent tale bonum amittere, hoc non mi-
Apoc. 3. nimè gaudium eorũ turbaret. Vndè in Apocal. 3. dicitur. Qui vicerit, faciam eum colum nam in templo meo, & foras non egredietur
Pſal. 147. amplius. Et Pſal. Lauda Hieruſalem Dominum, lauda Deum tuum Sion. Quoniã confortauit ſeras portarum tuarum. Non ſolũ clauſit ianuam, ſed & repagula oppoſuit: vt neq; qui intus ſunt exeant, neq, qui foris ingrediãtur: quoniã illis in perpetuum nõ aperientur ianuę. Dum peccator viuit in morali peccato, clauſa eſt illi ianua cœli, ſed nõ repagulis firmata, nec æternitatis peſſulũ eſt poſitũ, vt nulla vltra in eo remaneat ſpes ingre
Luc. 16. diẽdi, imò ſi perſeuerauerit pulſans, aperieẽ ei, iuxtà illud qꝫ Dñs in Euangelio dixit de homine quodã qui erat iã in lecto quieſcẽs, & pueri eius cũ illo in cubili, & media nocte alius pulſauit portas eius petẽs ab eo tres panes, & ſic importunè pulſauit ianuas, vt aliꝰ ſurgeret è lecto & daret ei, non ſolùm tres panes, ſed quotquot habuit neceſſarios. Sic peccatori propter vnũ peccatũ mortale clauditur quidẽ cœlum. Si tamen perſeuerauerit ex corde pulſans, aperietur ei: cęterum poſt mortem repagula, & ſeras cõfirmat, ita vt amplius portę cœli peccatoribus nõ pateãt. Erit enim tũc inexorabilis Deus, nã armabitur tunc iuſtitia ſua aduerſùs malos iuxtà illud Sapien. Sumet ſcutum inexpugnabile *Sap. 5.* æquitatem. Quarè nec lacrymis, nec precibus cedet. Dũ in carne viueret Dñs noſter Ieſus, exarmatus videbatur incedere, & ideò lacrymis Magdalenæ vincebatur, & perſeuerantiæ vnius Chananeæ cedebat: & quia Publicanus percutiebat pectus ſuum aperuit illi ianuam cœli. Sed in alia vita claditur ianua, & dicitur illis, Neſcio vos: quoniam delet eos de libro vitę, & de electorum numero, & mẽdici, & egeſtate pleni, in inferno detruſi in æternum iacebunt: quia in ſolis lampadibus ferebant lucem, oculis hominum ſolum apparentes boni, cùm tamen teſtimonium conſcientiæ ipſorum vacuum omnino eſſet. Iud. 22. legitur, quòd *Iud. 22.* ad dignoſcendum qui nam deberent viuere aut mori, ex his qui vada Iordanis tranſibant, illi qui dicebant Ciboleth per, C, vel, Z, occidebantur, qui verò dicebant Siboleth permittebantur viuere. Nam per, ſim, aut Zaim, quæ ſunt literæ Hebræorum proferebatur. Sed Ciboleth per Zaim ſignificat ſpicam abſque grano, Siboleth per, ſim, eandem cum grano. Vada Iordanis ſignificant mortem, quæ vadum dicitur, non autẽ profunda aqua: quoniam omnes tranſeunt per illam. Igitur qui dicunt Siboleth, id eſt, ſpicam cum grano, viuunt. Hoc eſt, illi qui *Pſal. 125.* fidem cum operibus in aliam vitam deferũt, de quibus Dauid dicebat: Veniẽtes autẽ venient cũ exultatione portãtes manipulos ſuos. Tales erãt ſapiẽtes Virgines quę ſimul cum lampadibus ferebant ſecum oleum. Hoc eſt, non ſolùm ſpeciẽ pietatis, ſed ipſam veritatis ſubſtantiam, ac grana virtutis. Hi autem qui blandula voce dicunt, Ciboleth, tanquam ficti Chriſtiani ſolam virtutis ſpeciem habentes abſq; grano, & ſubſtantia eius quæ eſt charitas, hi tunc in perpetuum peribũt. Quarè omnes debemus bis in quo-
Exod. 30. et Leu. 24 libet die, veſpere, & manè ſcilicet, lãpades noſtri cordis requirere, vt videamus quid deſit

deſit eis, & prouideamus de illo ne extinguantur. Sic enim, & Dominus præcipiebat vt bis in die lampades templi à ſacerdotibus mundarentur, & oleo, & reliquis neceſſarijs prouiderentur: vt ſic cum Sponſo felicisſimis nuptijs fruamur in ſecula ſeculorum, Amen.

Alia moralitas ſeu concio. Auguſt. *Simile eſt Regnum cœlorum decem Virginibus.* Parabola hæc, ait D. Auguſtinus lib. 83. qq. quæſt. 59. ſolet multum quærentes exercere. Quarè requiritur, vt expoſitio omnibꝰ eius partibus conueniat: licet hoc magnum tractatum expoſcat, dicemus tamen quod Deus dederit. Per Regnum cœlorum non intelligit hîc Dominus vniuerſitatem omnium fidelium, cùm inter illos maximi ſint peccatores, qui nihil de Regno cœlorum ament, vt ſtatim diximus: ſed illã collectionem fideliũ hîc intelligit Dominus per Regnum cœlorum, qui exterius veri fideles apparent, quorum nullum agnoſcitur peccatum, ſed videntur ſe in operibus virtutum exercere, etiam ſi aliqui id non recta intentione exequantur: nam lampades accenſas portant. Eccleſia verò virgo dicitur, imò qui libet fidelium dum fidem non amittit, virgo etiam dicitur: nam vt D. Tho. 2. 2. docet duo ad virginitatem requiruntur, integritas carnis, ita vt nullam veneream voluptatem experiatur, & animæ puritatem, vt nec voluntate in illã conſentiat, nec vllo modo illam velit, aut appetat. In vita ſpirituali fides ſe habet vt corpus, charitas vt anima, & vita. Oportet ergò ſumma cum diligentia integritatem fidei ſeruare ea cura, qua patres carnales integritatem corporum filiarum ſuarum cuſtodiunt, conſilium illud ſapientis accuratè obſeruantes quo dicit. Filiæ tibi ſunt, ſerua corpus illarum. Hanc diligentiam atque curam adhibet Eccleſia, vt integritatem fidei conſeruet. Hinc Inquiſitiones adinuentæ ſunt, quæ hæreticos magnis pœnis puniant, hinc conciones, lectiones, exhortationes, argumenta, Concilia: vt corpus hoc fidei abſque corruptione ſeruetur. Hac ardebat cura Paulus cum
2. Cor. 11. 2. Corint. 11. dicebat. Deſpõdi vos vni viro
Ibidem. virginem caſtam exhibere Chriſto. Et alibi, Timeo, inquit, ne corrũpãtur ſenſus veſtri, & decidant à ſimplicitate quæ eſt in
Ad Ti. 1. Chriſto Ieſu. Et ad Tit. Increpa eos durè, vt ſani ſint in fide. Itaque tam boni quàm mali inter fideles hanc fidei virginitatem tenent. Verùm prudentes Virgines, quæ bonos ſignificant, habent illam viuam cum ſua forma, quæ eſt charitas: imprudentes autem ac fatuę, quales ſunt mali Chriſtiani, etiam ſi veram habeant fidem, non tamen cum hac perfectione, ac vita. Secundò oportet ſcire quid nam ſit lampades accipere, & obuiam ire Spõſo. Accenſis lampadibus obuiã exire Sponſo, nihil aliud eſt quàm operibus quæ exteriorẽ habent ſplendorem Spõſum præſtolari, eo modo quo ſolẽt homines principes, ac magnates lampadibus atq; lumina-
Iudith. 3. rijs recipere, vt Iud. 3. legimus quòd Holoſernem Principem militiæ Regis Nabuchodonoſor exceperũt in quadam ciuitate exeuntes obuiam ei cum lampadibus. Quod autẽ dicitur quinq; fuiſſe fatuas, & quinq; prudentes, nõ ſic intelligendum eſt, quòd dimidia pars fidelium ſaluatur, & dimidia condẽnatur: ſed quòd magna pars credentium ſalutem conſequitur, & magna pars perit. *Fatuæ non ſumpſerunt oleum ſecum.* Per hoc oleum intelligitur gratia, & charitas ſuccus ille ſpiritus qui habet Deum. Nam oleum linit, penetrat, roboratq; mẽbra ad luctam. Quarè athletę oleo vngebant membra, ſic gratia & charitas animã mollificat, vt Deum in ſe recipiat, duritiam peccati auferendo. Illam roborat, vt cũ diabolo cõgrediatur, ſecundùm illam Pauli ſententiã. Optimum eſt gratia ſtabilire cor. Quarè infuſio gratiæ in diuina Scriptura per nomen vnctionis ſignificatur, ſecundùm illud Pſal. 44. Propterea vnxit *Pſal. 44.* te Deus tuus oleo lętitię præ cõſortibus tuis. Et Eſai. 4. Spiritus Domini ſuper me, eo qꝫ *Eſai. 4.* vnxerit me. Et Zachar. 4. iuſti vocantur fi- *Zachar. 4.* lij Dei, id eſt, filij Spiritus, gratiæ, & amoris. Igitur fatuæ non ſumpſerũt oleum ſecũ; prudentes verò ſic: quoniam mali nõ habẽt intra ſe teſtimonium bonum conſcientiæ ſuæ: ſed totam ſuam fiduciam in approbatione hominum collocant, quę cõmuniter fallax eſt, & doloſa. Quod hoc exemplo manifeſtatur. Nam multi ſunt qui non tam appetunt eſſe ſapientes, quàm ab hominibus tanquam ſapientes approbari. Hi ſunt quĩ nihil aliud volunt, niſi gradum Doctoratus ſumere: literas autem contemnunt. Magiſter, ac Doctor ſum, aiunt, nihil aliud volo. *Socrates.* Contrà quos eſt Socratis ſententia dicẽtis, quòd vnuſquiſq; ità agere debet, vt qualis haberi appetit talis ſit. Sic in virtute inuenies homines, qui præter hominum approbationem nihil aliud curant, nec cõſciẽtias ſuas excutiunt, nec opera ac actiones examinant, vt quales ſint intelligant, & videant: ſed ſeipſos fallunt, exiſtimãtes ſe recto tra-

mite incedere,cùm tamen lõgiſsimè ab ſcopo,qui eſt charitas,aberrẽt. Vndè Sapiens, ait.Eſt via quę videtur homini recta,nouiſſima autem eius ducunt ad mortem:ita quòd ij nõ ſumpſerunt oleum ſecum,in hominum approbationem totam ſuam fiduciam habẽtes,coram illis tantùm lucẽtes,de quibus dicitur.Lucerna impiorum extinguetur. Et *Prou.13.* *Luc.16.* Chriſtus Phariſęis dixit. Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus , Deus autem nouit corda veſtra:quia quod hominibus altum eſt,abominatio eſt apud Deũ. *Prudẽtes verò ſumpſerunt oleum ſecum cum lampadibus.* Iuſti quoquomodo intelligunt ſe habere lucem in ſuis animabus. Approbatio quippè quæ aliquam ſecuritatem afferre poteſt, ea ſola eſt , quæ ex bona conſcientia naſcitur: bona autem conſcientia in hoc conſiſtit , ꝙ anima hoc oleo ſit delibuta. Id circo ſecum acceperunt oleum cum lampadibus:hoc eſt, intrò in penetralibus cordium , ſecundùm *Rom.5.* illam Pauli ſententiam qua dicit. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris,per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Cor irrigat,penetrat,ac delinit,ſemper pauidi ſunt, ſe ipſos aſpicientes,& reſpicientes , intẽtiones ſuas examinantes , opera ponderantes; radices eorum cautè circunſpicientes. Vos *2. Cor. 13.* ipſos tentate ſi eſtis in fide(ait Paulus.) Et *1.Cor.11.* alibi.Probet autem ſe ipſum homo.Et illud. *Galat. 6.* Probet autem vnuſquiſq; opus ſuũ, & ſic in ſemetipſo gloriam habebit , & nõ in altero. In ſemetipſo,hoc eſt,in intẽtione,in teſtimonio conſcientiæ ſuæ.Nam gloria noſtra hęc *2.Cor.1.* eſt(ait idem Paulus)teſtimonium cõſcientię *Auguſt.* noſtræ.Vndè Aug. Epiſt. 52. In luculentis, inquit, ingenijs nõ deeſt reſplendẽtia veri- *Cicero.* tatis. Cicero.2. Tuſculan. loquens de virtute ait. Quòd tunc fit maximè excellens quæ ſine venditatione populi fit. Nõ ꝙ fugiendus ſit(omnia enim benefacta in lucem ſe collocare volunt)ſed tamen nullum theatrum virtuti maius conſcientia eſt. Quòd ſi iuſti aliquando ęſtimare videantur hominum teſtimonium;id faciunt quandò homi num iudicium Dei iudicio conforme eſt. Id *2. Cor. 4.* enim eſt quod Paulus.2.Cor.4.dicebat.Abdicamus occulta dedecoris , non ambulantes in aſtutia,commendantes nos metipſos ad omnem conſcientiam hominum coram Deo.Id eſt,quæ conformis eſt ſcientię Dei. Iure ergo optimo dicit. *Prudentes acceperunt oleum ſuum cum lampadibus.*

Moram autem faciente Sponſo. Videtur quòd mors moram faciat , & homines illius obliuiſcuntur , & dormiunt tam ſapientes quàm fatui.Omnes nanq; homines peccatores ſumus atq; negligentes , nec eſt homo abſque peccato,nec infans vnius diei.Solus Chriſtus & mater eius expertes fuere peccati.Quarè omnes dormitamus , & dormimus.Media autem nocte aduenire Spõſum, id docet , quòd mors quando minus de illa cogitamus,tunc venit, & nonnunquam cùm in vtranque aurẽ dormimus. Nam dies Do- *1.Theſ.5.* mini,ſicut fur in nocte veniet. Sicut ſi Prin *Simile.* ceps aliquis inexpectatus media nocte veniret,omnes properarent obuiam ei , & penè omnes abſque apparatu conuenienti.*Tũc ſurrexerunt omnes Virgines illæ,& ornauerunt* *2.Cor.5.* *lampades ſuas.* Nam omnes Chriſtiani, tam boni quàm mali certiſsimè nouimus,omnes nos oportere ſtare ante tribunal Chriſti; vt referat vnuſquiſq; prout geſsit in corpore, ſiue bonum, ſiue malum.Ideò cum ſentiunt aduenientem mortem, omnes præparant lampades ſuas,examinantes conſcientiam, Sacramenta Eccleſię poſtulantes:vt cum luce poſsint antè iudicem apparere. Sed tunc demum mali incipiunt ſapere,intelligentes ſibi Deum deficere cum luce , atque quòd illa lux coram hominibus dumtaxat lucebat,coram Deo tamen extinguebatur. Sed ſerò ſapiũt Phryges.Et quoniam per totum ſuæ vitæ diſcurſum tepidè , ac frigidè vixerunt:etiam tunc tepidè ſe conuertunt ad Deum , nec ea efficaci voluntate quæ tunc oportet operantur: & ideò quærunt externa auxilia,nempè bonorum. Sed nec illis conceduntur,ſed reſpondetur illis à ſapientibus,Ne fortè non ſufficiat nobis, & vobis: itè potius ad vendentes , & emite vobis. Et quamuis videatur reſponſio hæc prudentũ non multum propoſito conuenire(nam etſi boni auxilium quod mali poſtulant præſtaſſent,nõ ideò illis minueretur gratia)ideò ali quibus videtur, in parabolis quas Chriſtus Dñs adduxit, non oportere ſingula verba accomodare ad propoſitum quod in ea intenditur;ſatis eſt ſcopum ipſius parabolæ attingere,& explicare. Multa enim verba in parabolis ſunt ad ſupplemẽtũ hiſtorię ſuper quam fundabatur parabola. Nam parabola eſt ſimilitudo,& ſi in omnibus teneret,non eſſet ſimilitudo iam ſed ipſa res: ſed de hoc plura ſupra cap.13.Licet igitur ità videatur, tamen prudentes his verbis dicere voluerunt,non eſſe admittendam fatuarum petitionem. Id enim accidit his qui timore ſeruili perciti conuertuntur ad Deum: quia illam

illam efficaciam quę requiritur in voluntate non ponunt;aliena auxilia expetunt:Cũ interim ipſi in ſua tepiditate permaneãt. Quarè non illis confertur quod poſcunt auxiliũ, ſed repelluntur,& dicitur illis, quòd vadant ad vendentes.Quòd licet non ad propoſitũ videatur reſponſum:tamen datur per hoc intelligi,quod nec ipſarum petitio ad propoſitum ſit.*Ite potius ad vendentes,& emite vobis.* Qui emit,pretium dat pro eo quod acquirit, quòd ſi res magnæ eſtimationis eſt,magnum etiam pretium confert.In quo docent nos diuinæ literæ,quòd gratia , & charitas adipiſcuntur dando pro eis id quod homo habet, hoc eſt,voluntatem ſuam,illam Deo, & legi eius ſubijciendo,& ideò dicuntur emi.Hinc *Prou.23.* Sapiẽs dicit. Veritatem eme,& ſapientiam *Cant.8.* vendere noli.Quod myſterium Cant.8.manifeſtat nobis Spiritus ſanctus dicens:Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuũ;vt ſignaculum ſuper brachium tuum:quia fortis eſt, vt mors dilectio,dura quaſi infernus ęmulatio: lampades eius lampades ignis atq; flãmarũ. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem,nec flumina obruent illam.Si dederit homo omnẽ ſubſtantiam ſuam pro dilectione:quaſi nihil deſpiciet eam . Encomiũ charitatis hîc canit,eam laudibus effert : eo quòd fortis ſit ac valida, lucida, ſplẽdidaq;. *Sap.6.* Clara enim eſt,& quæ nunquam marceſcit ſapientia.Eſt enim fortior morte : quia illã ſuperat,& de ea triumphat.Deuicta quippè *1. Cor. 13.* morte charitas permanet,ſecundũ illud Pauli.Charitas nunquam excidit: ſiue Prophetiæ euacuabuntur,ſiue linguę ceſſabunt. Lãpades eius ſunt lampades harum Virginum prudentum: quas nec aquæ tribulationum, nec inundationes maris , aut tormentorum extinguent.Dicuntur enim lampades ignis: quia intus per amorem ardent: flammarum quia extra per bona opera lucent. Sicut de *Ioan.5.* Ioanne baptiſta dicitur , quòd erat lucerna ardens,& lucens : quare tam magnum pretium meretur. Si dederit homo omnem ſubſtantiam ſuam pro dilectione , quaſi nihil deſpiciet eam. Subſtantia propria hominis liberum arbitriũ eſt, hoc enim eſt propriũ eius(nam nec ſalus,nec vita,nec diuitiæ ſuę ſunt,cum ab eo etiam inuito auferãtur.) Per liberum autem arbitrium dominus eſt ſuarum actionum: quarè ſua ſubſtantia eſt ſua libera voluntas,quam Deo ſubdendo hanc dilectionem mercatur,cùm meam ſubijcio Deo libertatem , quæ tunc liberior,& perfectior eſt,nam ad optimum bonum libera,

ſecũdùm illud quod Dominus per Ioannẽ *Ioan.8.* dixit. Si filius vos liberauerit,verè liberi eritis.Nã qui per propriam voluntatẽ cõmittit peccatum,ſeruus ſit peccati,quod eſt miſera ſeruitus.Sed libertas illa ſuauis eſt , ac dulcis,ſuaueq; iugum Domini reddit, ſecũdùm illud quod Dominus clamabat dicẽs. Veni- *Matth. 11* te ad me omnes qui laboratis,& onerati eſtis, & ego reficiam vos.Ac ſi diceret.Ego reddã vobis ſuaue iugum meum , & ſi mihi veſtrã dederitis libertatem , ac voluntatem, auferetur onus de humero veſtro , & iugum de *Eſai.10.* collo veſtro(vt ait Dominus per Prophetã.) Et idem. Computreſcet iugum à facie olei, *Ibidem.* id eſt,amoris Dei qui ſuauia onera facit : & quæ quaſi iugum putridum non ſentiantur. Vndè iuſto non eſt lex poſita,quantum *1.Tim.1.* ad vim coerciuam ſaltim :quoniam ſua voluntate fertur,non ex vi legis. Quarè emere oleum hoc, etiam ſi tota noſtra ſubſtantia pro illo detur , non malè eueniet nobis: quoniam ſplendorem noſtris operibus tribuit , cùm magis neceſſarium eſt;vt potè quandò acclamatur venire Sponſum , & exeunt obuiam ei. O quantum tunc eſtimat anima habere lampadem iſtam charitatis accenſam , oleo gratiæ perfuſam: vt tali apparatu ad æternas Agni nuptias ingredi mereatur. Hinc Prouerb. 31. dici- *Prou.31.* tur. Guſtauit, & vidit quia bona eſt negotiatio eius : non extinguetur in nocte lucerna eius. Hoc eſt, quandò homo in hac exercetur negotiatione , vt emat oleum iſtud charitatis , quo anima ſua , & ardeat, & luceat , dando pro eo omnem ſubſtantiam ſuam: hoc eſt,voluntatem, ac liberum arbitrium,non timeat quòd in nocte extinguatur lucerna eius. Hoc eſt , media nocte quandò aduentus Sponſi annunciatur,ardenti,ac lucenti lampade illum excipiat, & ſic introibit cum eo ad nuptias. Verũtamen fatuæ dum vadunt emere, quia reuera non vadunt efficaci motu voluntatis, venit intrim Sponſus,& clauſa eſt ianua,nempè imparatis.Poſteà autem per recapitulationem dicitur,quomodo clauſa fuerit ianua imparatis.Pro cuius exactiſsima intelligentia lege id quod habetur Luc.13.vbi ſic dicitur.Cùm *Luc.13.* autem intrauerit pater familias,& clauſerit oſtium, & incipietis foris ſtare, & pulſare oſtium eius dicentes, Domine , Dñe aperi nobis,& reſpõdens dicet vobis, Neſcio vos vnde ſitis,diſcedite à me omnes operarij iniquitatis: ibi erit fletus , & ſtridor dẽtiũ , cũ videritis Abrahã,Iſaac,& Iacob,& oẽs Pro-

phetas in Regno Dei, vos autẽ expelli foras. Et venient ab Oriẽte, & Occidẽte, & Aquilone, & Auſtro, & accũbent in Regno Dei. Et hæc eſt, interpretatio parabolę.

Alia moralitas ſeu concio.

Sed ſuper illa verba (Ite potius ad vendentes, & emite vobis) aduertendum eſt q̃ præparatio ad has nuptias eſt charitas, quæ eſt oleum quod fouet huius lampadis flammam, quæ ſemper ſine ceſſatione ſplendet. Ipſa etiam eſt, quę teſtimonium bonæ conſcientiæ confert, in quo vera gloria, & opinio ſumma cum authoritate fundatur. Ipſa eſt origo ex qua naſcitur meritum bonorum operum noſtrorum, & quæ nos facit his nuptijs, ac feſtiuitatibus dignos. Per illam ius ad æternitatem acquirimus, & ad gaudia cœleſtia. Hinc eſt quod Paulus poſt-

1. Cor. 12. quam. 1. Corint. 12. dicit, Æmulamini chariſmata meliora, ſubiungit. Et adhuc excel-

1. Cor. 13. lentiorem viam vobis demõſtro. Hac enim via peragrata omnes attingemus virtutes. Quarẽ cap. 13. explicans charitatis eminentiam ait. Si linguis hominum loquar, aut Angelorum, charitatem autem non habeam, &c. Totum hoc caput legendum eſt explicando eminentiam charitatis, cauſalitatem eius, & durationem: quoniam nunquam excidit. Secundò aduertendum eſt,

Ariſtot. quòd Ariſtoteles loquendo de iuſtitia legali, ait, ſic inter alias virtutes eminere, quòd nec Lucifer ſic admirabilis eſt ſicut illa. Imò in Prouerbio dicitur, iuſtitiam hanc omnes in ſe complecti virtutes. 5. Ethicor. capit. 1. Verumtamen hæc doctrina veriſsima eſt de vita polytica. Cæterum loquendo de vita Chriſtiana, quæ altior, ac eminentior eſt, quippè vita cœleſtis ſupernaturalis, ac diuina vita qua viuunt filij Dei, Lucifer, ac heſperus clarus quæ admirabilem pulchritudinem gignit, charitas eſt: quoniam hæc nos conſortes facit diuinæ naturæ, & in Deum nos rapit, trãsfert atque ſimiles efficit, & mirabili vinculo nos

1. Cor. 6. vnit cũ illo. Nã qui adhęret Deo, vnus ſpiritus eſt cum eo. De charitate autem dicitur. Qui manet in charitate in Deo manet, &

1. Cor. 6. et 1. Ioan. 4. Deus in eo. 1. Cor. 6. & 1. Ioan. 4. Hinc Moyſes Deut. 30. dicebat. Elige vitam, vt diligas

Deut. 30. Dñm Deum tuum, & illi adhęreas: ipſe eſt enim vita tua. Quare ad hoc præcipue attendere debemus, vt hanc conſequamur charitatem. Aliqui quidem abſtinentijs vacãt, alij vigilijs carnẽ caſtigãt, alijs vili habitu indui placet, alij orationibus incũbunt, nonnulli in operibus vitæ actiuæ exercentur, ſed forte aliqui horum his operibus quę mũdus eſtimat, ac magnifacit, intenti, non plenè aduertunt lõgè à veritate illos abeſſe, nec ſe ipſos intelligunt, quòd abſq; charitate, & recta in Deum intentione hæc opera fiãt. Quarẽ hęc opera vacua, & non plena ſunt: quibus & dicipoterat illud Apoc. 3. Non inueni opera *Apoc. 3.* tua plena corã Deo. D. Aug. mirabiliter in *August.* lib. de moribus Eccleſ. c. 1. docet facile eſſe ſimulare, difficilè verò habere virtutẽ. Et. c. 33. oſtendens quomodo in Eccleſia omnium virtutum exercitia habeãtur; ſubiungit. Charitas præcipue cuſtoditur, charitati virtus, charitati ſermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur, quo itur, & cõſpiratur in vnã charitatẽ. Sed quid neceſſe eſt Aug. citare, cũ hoc ipſum habeamus in Paulo ad Col. 3. *Coloſ. 3.* ſic dicẽte. Induite vos ergo, ſicut electi Dei, & ſancti viſcera miſericordię, benignitatẽ, humilitatẽ, modeſtiã, patientiã, ſupportãtes inuicem, & donãtes vobiſmetipſis: ſi quis aduerſùs aliquẽ habet querelã, ſicut & Dñs donauit vobis, ita & vos. Et poſt hæc ſubdit. Super omnia autem hæc charitatẽ habete: quę *Simile.* eſt vinculum perfectionis. Nã ſicut calor naturalis in corde manſionem ſuã habet, ſed ab eo in cętera membra diffunditur; ſic calor iſte charitatis diuinæ in voluntate quidẽ manet (quæ gerit vicem cordis in anima) ſed inde omnibus alijs virtutibus ſuã vim, ac virtutem cõmunicat. Cùm ergò hæc ſit vitæ Chriſtianæ ſubſtantia, oleumq; quo ante Deum anima lucet, hãc amare debemus, & exquirere à iuuentute noſtra, & quęrere eã ſponſam nobis aſſumere; amatores facti formæ atq; pulchritudinis eius. Hãc prælati doceãt ſubditos, hanc reformatores ſuadeant, hãc prædicatores laudibus ad ęthera efferãt. Vidi aliquos zelo non ſpirituali ſed carnali exagitatos, qui potius ſuam quàm aliorum vtilitatem quærentes, non pacem, non amicitias iungunt, ſed potius lites mouent, ſecreta aperiunt, & vt hunc reformẽt, exagitant potius, ac turbant, ſine miſericordia vlla aut charitate procedentes: cùm tamẽ blandè curanda ſint vulnera mentis. Nam medi- *Simile.*

1. Cor. 6. et 1. Ioan. 4. cus qui oleo roſaceo poteſt vulneri mederi, non vtitur cauterio. Idem de medico ſpirituali eſt dicẽdum. Vndè Eſai. 25. de Chriſto *Eſai. 25.* Dño dicitur, Factꝰ eſt fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione ſua, ſpes à turbine, vmbraculum ab ęſtu. Spiritus enim robuſtorum quaſi turbo impellens parietem. Et alibi Eſai. Spiritus Domini ſuper me, *Eſai. 61.* eo quod vnxerit me, ad Euangelizandum pauperibus

pauperibus miſit me, vt mederer contritis corde. Quare & ipſe Dominus diſcipulis cùm vellent ciuitatem quandam ſuccendere, dixit: Neſcitis cuius ſpiritus ſitis? Vult quippè Dominus, vt ea ſuauitate, ac dulcedine qua Deus omnia gubernat, miniſtri eius etiam ſubditos tractent. Hinc enim iu-

Zach. 4. ſti filij olei dicuntur (vt ſupra ex Zachar. 4. retulimus) quoniam filij charitatis ſunt, &

Rom. 5. ab ea totũ ſuũ eſſe ſpirituale habent. Quare hoc oleum debemus petere, vt diffundatur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctũ qui datus eſt nobis.

Alia concio in feſto S. Catherinæ martyris.

Cæterum quoniam Euangelium hoc in feſto ſanctæ Catherinæ virginis & martyris canitur ab Eccleſia Romana; dicendum, quòd hæc virgo hoc oleo maximè litata eſt, de qua tria quidem dicenda ſunt. Primùm quòd excelluit ſapientia quæ reperitur in prælatis, illa ſcilicet, quæ eſt potens

2. Timo. 2. ad exhortandum & reuincendum; cùm hæc virgo ſapiẽtes reuicerit. Paulus. 2. Timo. 2. mulierem præcipit in ſilentio diſcere, nec in Eccleſia debet permitti, vt doceat, nihilominus Deus ſua ſuperna gratia aliquas ſic extulit fœminas, vt viros in hac ſapientia ſuperarent. Præter hoc floruit virginitatis candore, qui maximè effert naturam noſtram, nam in carne præter carnem viuere, non humanum, ſed Angelicũ eſt, ait Diuus

Hieron. Hieronymus. Paulus namque. 1. Corinth. 7.

1. Cor. 7. ſic ait. Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Quæ autem nupta eſt, cogitat quomodò placeat viro. Lege D. Auguſti. de vera

Auguſt. religione capit. 3. vbi fingit ſe cum Platone congredi, aut alijs diſcipulis eius, & interrogantem de hac vita voluptatibus experta quid de illa ſentiret; reſpondere quidem non poſſe hoc ab homine fieri, niſi quem fortè ipſa Dei virtus, ac ſapientia ab ipſa rerum naturam exceptum, nec hominũ magiſterio, ſed intima illuminatione ab incunabulis illuſtratum, tanta honeſtaret gratia, tanta firmitate roboraret, tanta denique maieſtate ſubueheret: vt omnia contemnendo quæ praui homines cupiunt, & omnia perpetiendo quæ horreſcunt, & omnia faciendo quæ mirantur; genus humanũ ad tam ſalubrem fidem ſummo amore atq; authoritate conuerteret. Habuit etiã beata Catharina martyrij meritum, atque co-

Philipp. 1. ronam, de quo Paulus ad Philippenſ. 1. Donatum eſt vobis pro Chriſto, ait, non ſolùm vt in eum credatis: ſed vt etiam pro eo patiamini. Quod D. Auguſtin. libr. 3. de Ciuitat. Dei, capit. 4. mirabiliter diſſerit. Ideò quippè docet, Dominum voluiſſe corpora noſtra eſſe mortalia, vt hoc genus ſanctorum, nempè martyrum, eſſet in Eccleſia ſua. Apocalyps. 7. interrogat Ioannes An- *Apoc. 7.* gelum dicens: Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt, & vnde venerunt? Et dictum eſt. Hi ſunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine Agni. Quare in B. Catherina tres fuerunt coronæ aureolæ, ſapientiæ, ſcilicet, virginitatis, & martyrij. Quò circa perfectiſsimè ſumpſit oleum ſecum; & ita præparata eſt cum lucerna ardente, atque intrauit cum Sponſo ad nuptias felicitatis æternæ.

D. Augu.

Alia moralitas ſeu concio.

Circa illud verò *Intrauerunt cum eo ad nuptias, & clauſa eſt ianua*, duo dicenda ſunt, primum quid eſt intrare cum Sponſo ad nuptias, & ſecundum quid ſit claudi ianuam. Et quo ad primum certum eſt quòd per nuptias in præſenti loco intelligitur ſtatus bonorum, nempè vita illa quam iuſti in conſortio Dei in altero ſeculo viuunt. Status autem ille nuptiarum nomine appellatur; non ſolùm ob ſimilitudinem quam gerit cum his nuptijs temporalibus, & vilibilibus: verumetiam quoniam eſſe, & conditionem verarum nuptiarum habet. Cuius ratio eſt. Nam Deus, & Dominus noſter propter eſſe gratiæ, & multo magis propter eſſe gloriæ communicat bonis ſuum diuinũ eſſe, atque ſuperexcellentem naturam, illoſque ad ſuas diuitias, ac ſtatum admittit; & quoniam in eſſe, ac ſtatu Dei includitur eſſe omnium bonorum, quæ extra ipſum ſunt, taliter quòd in ſe omnia eminentia quadam contineat, puriora, perfectiora, pleniora quàm in ſe ipſis ſint: hinc fit quòd in ſtatu beatitudinis inueniantur omnes res creatæ, quantum ad bonum quod in eis eſt. Et ſic verificatur illud Sapien. 7. Ve- *Sapien. 7.* nerunt autem mihi omnia bona pariter cũ illa. Hinc in diuina Scriptura Regnum cœlorum, nunc diuitiæ, nunc Regnum, nunc delitiæ, nunc prandium, nunc cœna, nunc potus, nunc nuptiæ nuncupantur. Quoniã quidquid boni in his rebus eſt, totum celſitudine quadam, ac eminentia in Regno cœlorum continetur. Igitur intrauerunt cum eo ad nuptias, hoc eſt, cum Chriſto in gloriã, in qua veræ nuptiæ celebrantur; non carnales, aut temporales, ſed cœleſtes & æternæ: ibi enim in illa coniunctione cum Deo

quæ sit in gloria, inuenitur quidquid voluptatis, vtilitatis, & gaudij in nuptijs carnalibus est secluſis imperfectionibus, laboribus, oneribus, defectibuſque quibus temporalia omnia commiſcentur. Sunt enim nuptiæ illius perfectiſsimi matrimonij, quod inter Chriſtum, & probos, ac iuſtos celebratur, ac contrahitur, cuius magnam mentionem facit Paulus ad Epheſ. 5. vbi loquens de matrimonio illo, quod inter Adam, & Euam contractum fuit, ſubdit. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia. In quo apparet perfectius eſſe matrimonium ſpirituale, quàm carnale: hoc enim in mundum illud puriſsimum eſt. Verum eſt quòd Diuus Bernardus nõ vult, quòd hoc nomine ſponſę quælibet anima gaudeat, ſed illa duntaxat, cuius cum Deo delitiæ, ac amores tales ſunt, quales ſponſæ cum ſponſo, quem ſumma dilectione complectitur, tenerrimeque, ac dulciſsimè diligit, vt patet in multis locis ſuper Cantic. ſignanter ſerm. 12. Hæc enim ſola ſponſa videtur dici in Scriptura, quæ perfectiſsimè, ac dulciſsimè ſponſum ſuum Chriſtum diligit. Licet omnia hæc quæ in his locis ad hoc propoſitum docet, intelligenda ſint tantummodò de illis perſonis, quæ ſpeciali quodam priuilegio, ac gratia cum Deo confabulantur, familiariſsimeque conuerſantur: generaliter tamen loquendo omnes homines quotquot in gratia Dei ſunt, nomine etiam ſponſæ decorantur. Gratia quippè ordinat, ac conſtituit inter eos, & Deum certum quoddam matrimonij genus, arctius, & ex ſua natura indiſſolubilius, quàm carnale. Quare Paulus generaliter omnes iuſtos, qui Chriſto fidem dederunt alloquens, ait ad illos. Æmulor enim vos Dei æmulatione, deſpondi enim vos vni viro virginem caſtã exhibere Chriſto. In hoc cœleſti matrimonio, ſicut in carnali, prius fuerunt ſponſalia per verba de futuro, deinde per verba de præſenti tãdem conſummatum eſt. In iſtis nuptijs ſponſalia fuêre in veteri lege, matrimonium in lege gratiæ contractum per totum tempus præſens, conſummatio verò matrimonij erit in gloria. De quo vide ſummam Eccleſiæ, libro. 1. capit. 3. &. 33. Hoc matrimonium conſtat in vnione animæ ad Deum, inſolubilique cognitione, & per amorem: In hac vero vita, nec cognitio, nec amor poſſunt eſſe perfecta, aut conſummata. Nam cognitio eſt confuſa, & obſcura; eſt enim per fidem quæ ineuidens eſt, & per auditum de qua Paulus. 1. Corinth. 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate. Item cognitio huius vitæ eſt â procul, quia per creaturas, & non immediata: non enim videtur Deus in ſe, ſed creaturæ videntur immediatè, & imago Dei, & ſimilitudo in eis. Vndè Balaam Numer. 24. Videbo eum, ſed non propè, intuebor eum, ſed non modò. Et quia tantum Deum amat homo, quantum cognoſcit de eius bonitate, & eius bonitas eſt ſua ſubſtantia, quam imperfectè cognoſcimus: ideò imperfectè amamus. Vnde Sponſa Canticor. 5. adiurat filias Hieruſalem, dicens: Si videritis Sponſum, dicite ei, quia amore langueo. Id eſt, habeo amorem languidum, & infirmũ. Prætereà hic amor perfectus, & cognitio ſemel habita poteſt amitti, ideò vnio qua anima vnitur Deo in hac vita, eſt imperfecta, & ſolubilis, & ideò matrimonium non eſt conſummatum, ſed in animę glorificatione conſummabitur: quia cognitio ibi perficitur, & cognoſcet anima perfecta cognitione: quia erit per claram & manifeſtam viſionem, ſicut ipſe cognoſcit, licet quoad gradum in intenſione poſsit eſſe maior, vel minor in diuerſis, de quo Paulus. 2. Corinth. 13. Nunc cognoſco ex parte: tunc autẽ cognoſcam, ſicut & cognitus ſum. Et tunc videbimus eum facie ad faciem. Et. 1. Ioann. 3. Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus: videbimus enim eum ſicuti eſt. Hoc eſt, ſicut eſt in ſe ipſo, & non ſolum ſicuti eſt in creaturis extra ſe. Perfecta autem cognitione, & conſummata perficitur amor, qui conſequitur ad illã: quarè tunc amor erit perfectus, & non anteà. Nam, vt Paul. ait. 1. Cor. 3. Charitas nõ quærit quæ ſua ſunt. Quia eſt amicitia, & amicitia eſt ſemper ad alterum, & in amando amicũ conſiſtit, vt dicitur. 8. Ethico. &. 22. quæſtio. 27. articul. 1. In hac vita verò nunquã amicitia Dei eſt perfecta: quia ſemper anima amat ſe aliquantulum, & amor eius ſapit ſe amantem; in patria vero alienatur anima penitus â ſe, & per amorem fit totaliter Dei ſui, & omnium oblita. Vndè Auguſt. Bernardus, & D. Tho. dicunt, illud præceptũ de diligendo Deo, non poſſe perfectè impleri, niſi in patria: quia præcipitur, vt diligatur ex toto corde, & illucvſq; nũquã cor hominis totũ fertur in Deum, ſed aliquantulum in ſe detinetur. Et de illo ſtatu intelligit Bernardus illud. Pſal. 70. ℣ de anima dicitur, Introibo in potẽtias Domini, Domine memo-

Ephes. 5.
Bernard.
2. Cor. 11.
1. Cor. 13.
Num. 24.
Cant. 5.
1. Cor. 13.
1. Ioan. 3.
1. Cor. 13.
Aristot.
D. Thom.
Auguſt.
Bernar.
Bernar.
Pſal. 70.

memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius. Et Eſai. 11. Dicit Dominus cuius ignis eſt in Sion, & caminus ignis in Hieruſalem. Sion quod dicitur ſpecula eſt Eccleſia præſens, ſed Hieruſalem, pacifica, & Eccleſia triũphans. Ignis eſt in Sion, & caminus in Hieruſalẽ: quia charitas quæ eſt ignis in gloria eſt in camino, vbi ignis fortiter ardet & continuè ſufflatur, per continuam Dei contemplationem claram. Sed in hac vita eſt ignis extrà caminum, charitas tepida, & imperfecta. Vnde in gloria eſt charitas, ſicut ignis in propria ſphæra, vbi perfectiſsimè viget (quare & ipſum cœlum vocatur empyreũ, hoc eſt, igneum) ſed in hac vita eſt in Sion, vbi imperfectè viget, nec ſic corda accendit, exurit, atque inflammat, ſicut ibi vbi Seraphin hoc amore ardent. Circa quod diligenter notandum, quòd charitas in patria eſt in loco naturali, & extrà patriam eſt veluti extra locum naturalem: quia ſoli Deo qui ibi beat, eſt naturalis charitas, cæteris vero eſt aliena, extranea, & ſupernaturalis. Et hic eſt Theologus, & pulcher ſenſus præ dictorum verborum. Et ſumitur hæc figura ad literam ex quadam ceremonia veteris legis. Exod. 38. Nam in templo erant duo altaria, vnum vocabatur holocauſtorum, ideſt, ſacrificiorum, qui penitus ab igne conſumebantur, in quo ignis nunquam extinguebatur, ex quo cum neceſſe erat deferebatur ignis ad altare thymiamatis, id eſt, ſacrificiorum, quæ penitus non conſumebantur ab igne. Vbi erãt figurati duo Eccleſiæ ſtatus, vnus in hac vita, vbi ſacrificium animæ & cordis non conſumitur ab igne charitatis: quia, vt dictum eſt, adhuc remanet aliquid amoris proprij: alius in gloria, vbi cor fit holocauſtum, quia totaliter conſumpto amore proprio totum Deo offertur, & traditur; & ita ibi erat perfecta vnio animæ ad Deum, & omnino inſolubilis: quia ſtatus ille eſt perfectus & perpetuus, & ſolum ibi conſummatur matrimonium, & perficitur, ſecundùm illud. 1. Corinth. 13. Cum venerit quod perfectum eſt: euacuabitur quod ex parte eſt: & tunc matrimonio conſummato, anima traditur penitus ſponſo ſuo Deo, & traducitur in domum ſuam, vt ibi quietè permaneat in æternum. Et tunc nomine dotis accipiet tres excellentiſsimas perfectiones conſequentes ſtatum illum cuiuſlibet beati. Vna viſio, altera comprehenſio, tertia fruitio, de quibus Theologi. 4. Sententiar. diſtinctio. 19. q. 4. & D. Thom. add. quæſt. 95. artic. 5. & part. 1. q. 12. artic. 7. ad. 1. Tunc ibi fiunt omnia pertinentia ad nuptias, quia fit magnum conuiuium, vbi apponuntur infiniti cibi, & dapes, de quo intelligitur illud: Homo quidam fecit cœnam magnam, & illud etiam Luc. 22. Ego diſpono vobis, ſicut diſponit mihi Pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. Et Apocalyp. 14. dicitur: Beati qui ad cœnam Agni vocati ſunt. Videte quale conuiuium illud erit, vbi ipſe filius Dei erit mẽſæ prefectus, *El maeſtreſala*, vt ipſe Luc. 12. dicit: Beati ſunt ſerui illi, quos cum venerit Dominus inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quòd præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis. Ibi Angeli & beati concinis vocibus dulcia cantica canent. Erunt enim ibi inceſſabiles gratiarum actiones: quas beati omnes pro ſibi tanto collato bono Deo ſuo cantabunt, ſecũdùm illud Eſai. 51. Gaudium & lætitia inuenientur in ea: gratiarũ actio & exultatio, & vox laudis. Et Pſal. 83. Beati qui habitant in domo tua, Domine: in ſecula ſeculorũ laudabunt te. Et Apocalyp. 14. dicit Ioannes; quòd vidit turbam magnã ſequentem Agnum, cantantem canticum nouum. Nec ibi deficient choreæ virginum, ſaltationes, tripudium. Hæc ſunt accidentalia gaudia, quibus de creaturis Dei beati gaudent: & de alijs bonis quæ illi ſummo bono accumulabuntur. Ibi ſaltatur ſaltatio illa, quæ dicitur *Alta*, hæc eſt altiſsima illa cognitio omniũ rerũ, quã omnes beati habent in Deo: quæ à D. Auguſtino dicitur cognitio matutina: & illa ſaltatio, quæ apud nos dicitur, *Baxa*; hæc erit cognitio, quam beati habebunt de omnibus rebus, conſiderando illas in ſe ipſis, quæ ab Auguſtino dicitur cognitio veſpertina. Non deerunt luſus, aut lætitiarum inuentiones: Nam de ipſo filio Dei qui Patris ſapientia dicitur, legitur Prouer. 8. Delectabar per ſingulos dies, ludens coram eo, ludens in orbem terrarũ. Et hæc fortè erunt gaudiũ & lætitia, quæ ſancti habebunt; quia ſe vident à pœnis inferni liberatos, irridendo illos, qui in hac vita irriſerũt, & ludibrio habuerunt virtutem, ſecundùm illud Pſal. Qui habitat in cœlis irridebit eos: & Dominus ſubſannabit eos. Et alibi. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam: manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Ex his ergo omnibus patet, quòd ſtatus beatorum ſunt vere, & iucundiſsimæ nuptiæ; de quibus intelliguntur hæc verba thematis, Intrauerunt

Exod. 38.
1. Cor. 13.
D. Thom.
Luc. 22.
Apoc. 14
Luc. 12.
Eſai. 51.
Apoc. 14
D. Aug.
Prouer. 8.
Pſal. 2.
Pſal. 57.

cum

cum eo ad nuptias. Et notandum, quòd non dixit, admiſsi ſunt ad celebrandum nuptias, ſed intrauerunt cum eo ad nuptias: ad ſignificandam conditionem illius ſtatus beatorũ. Intrare enim dicimur in id quod eſt clauſum, cuſtoditum, & ſecretum, ſeparatum à natura omnium (eſt enim ille ſtatus ſoli Deo naturalis, & extraneus naturæ omnium creaturarum) itaque conſequi gloriã eſt ingredi in theſauros magnos rerum nunquam viſarum, intrare in regale illud veri Salomonis palatium, ex cedris incorruptibilibus fabricatum: in domum illam magnam Dei, de qua Propheta quidam dixerat: O Iſraël, quàm magna eſt domus Domini, & ingens locus poſſeſsionis eius. Et Dauid, Introibo in potentias Domini. Et infrà. Intra in gaudiũ Domini tui. Ioan. 20. Ingredietur, & egredietur: & paſcua inueniet. Et loquitur de gaudio duplici beatorum, alterum quod ex Dei viſione ſumitur, alterum quòd ex creaturarum cognitione habetur. Itaque beatitudinem adipiſci, ingreſsio quædam eſt non vulgaris, aut communis; ſed ſolenniſsima, & mirabilis, in qua ad modum triũphatoris beatus quilibet illam ingreditur requiem. Quemadmodùm in temporalibus feſtis, in haſtiludio, aut arundinum ludo, aut torneamentis, ingreditur quidem Rex & ſui cum illo; ſed ſigillatim vnus poſt alium, vt in haſtiludio; aut bini, & bini, vt in arundinum ludo, aut in partes ordinati, vt in torneamentis. Cæterum quod plus oculis placet, id eſt, cùm omnes ſimul congrediuntur, & in ludo illo exercentur, *En la folla*. Sic dùm Eccleſia hæc militans durat, multi ingrediuntur in illam requiem poſt Regem ſuum Chriſtum, & ad feſtiuitatem Angelorum admittuntur: ſed aliquandò vnus, aut alter, alijs vicibus bini, & bini, alijs multi veluti in aciem conglomerati quaſi cœlo ipſi vim inferre conantes ingrediũtur. Quare eorũ ingreſſus, ceu triũphus magnus celebratur in cœlo ab ipſo Deo, & Angelis eius, qui illos ingredientes aſpiciunt. Quæ venerabilis cohors Sanctorum veteris Teſtamenti, qui cum Chriſto Domino in die Aſcenſionis eius poſt illum cœlos ingreſsi ſunt? Quàm celebris introitus poſt hæc fuit ille beatiſsimi martyris Stephani, qui tanquam optimus in haſtiludio certator ſolus omnes penetrat cœlos? Petrus, & Paulus bini ingrediuntur. Martyres in cohortibus, legionibus, & aciebus conglomerati intrabunt, ſimiliter confeſſores ſacri, ſacrarum virginum chori, vndecim milliũ Virginum pulcherrimus chorus, decem millium Martyrum ſacrata legio: omnes hi ingreſſus celeberrimi erunt. Ille autem omnes ſuperabit, ſollenniorque erit cæteris, cùm Dominus noſter, ac dux noſter Ieſus Chriſtus, poſt mundi conſummationem, ſimul cum Sanctis omnibus æthereas penetrabit regiones, morte deuicta, palmam, ac victoriã ex hoc mundo reportantes. Lætabuntur in te (ait Eſai. capit. 9.) ſicut qui lætantur in meſſe: ſicut exultant victores capta præda, quando diuidunt ſpolia. Tunc enim (vt dicit Paulus. 1. Corinth. 15.) inſultabunt morti dicentes: Vbi eſt, mors, victoria tua? Vbi eſt, mors, ſtimulus tuus? Mirabile eſt principem, aut magnatem in curia magno cum comitatu intrantem intueri; ſed multo mirabilius erit, Regem regum omnibus comitatum beatis cœlos penetrantem cernere. Nam, vt Eſaias clamat, omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni; verbum autem Domini manet in æternum. Magnum D. Maximo hoc ſpectaculum videbatur, cùm poſtquàm bona plurima quibus beati in cœlis fruuntur, numerauerat, ſubdit. Verùm ſuper hæc omnia eſt conſociari Angelorum ciuibus, omniumque cœleſtium ſanctarum Virtutum contubernijs perfrui, & intueri agmina ſanctorum ſplendidiùs ſyderibus micantia. Quæ omnia includuntur in verbis illis, Intrauerunt. Quòd ſi etiam ponderes particulam illam, Cum eo, maiora adhuc inuenies myſteria. Nam quã dò multi ad feſta regalia ingrediuntur qui ſunt æqualis authoritatis; abſolutè dicimus, ingreſsi ſunt Comes ille, & Dux ille: quãdò autem multi vnius authoritati innixi intrant; dicimus illos ingreſſos fuiſſe cum illo Duce, aut Comite. Sic in feſtis cœlorum ſolus Chriſtus propria authoritate ingreſſus eſt tanquam primogenitus, & naturalis filius Dei, alij meritis & paſsioni eius innixi intrant, atque authoritati eius ſuffulti, ſecundùm illud Pauli Hebræo. 9. Chriſtus aſsiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id eſt, non huius creationis, nec per ſanguinem hircorum, aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in Sancta æterna redemptione inuenta. Et Eſai. 63. Torcular calcaui ſolus, & de Gentibus non eſt vir mecum. Et alibi. Saluabit mihi brachium meum

Baruch. 3.
Pſal. 70.
Ioann. 20
Eſai. 9.
1. Cor. 15.
D. Maxi.
Simile.
Hebr. 9.

Apoc. 7. meum: ſed in Apocalypſ. dicitur: Hi ſunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine Agni. Quia per merita ſanguinis Chriſti iuſti ſaluantur. Et Ioann. 3. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Vnde de ipſa Sponſa in qua intelligitur omnis multitudo iuſtorum, dicitur Canticorum. 8. Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto, innixa ſuper dilectum ſuum? *Atenida a Ju amigo*. Et hæc de prima parte quam propoſuimus.

Ioann. 3.
Cant. 8.

De ſecunda autem, vbi dicitur, *Clauſa eſt ianua*, nunc videndum eſt. Re vera in cœlo nulla eſt ianua propriè, ſed hoc eſt metaphora quædam qua nobis ſignificantur mirabiles conditiones vitæ illius beatæ qua Sancti fruuntur, & in ea etiam explicatur quies, & requies beatorum. Quandò enim fit feſtum aliquod in palatio Regio apertis ianuis, abſque vllo perſonarum delectu, maxima inquietudine, ac intolerabili ſtrepitu fit. Quare vulgare erit feſtum illud, inquietudine intrantium faſtidioſum. Sic ſunt omnes feſtiuitates Eccleſiæ militantis in hac vita, tam interiores, de quibus dicitur (Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi: & reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi) quàm exteriores, & publicæ, quas ſimul omnes celebramus. Magnæ quidem & lætæ feſtiuitates in Eccleſia ſunt, ſed tamen apertis ianuis celebrantur, & bonis ac malis abſque delectu conceditur aditus ad eas: quare quaſi confuſione quadam turbantur. De hoc enim introitu ad Eccleſiam militantem intelligitur illud quod ſupra capit. 22. dictum eſt, præcepiſſe Regẽ ſeruis ſuis, dicentẽ: Ite ad exitus viarum, & quoſcunque inueneritis vocate ad nuptias. Et egreſsi ſerui congregauerunt quoſcunque inuenerunt, bonos & malos. Hinc Apocalypſ. 8. dicitur: Factum eſt ſilentium in cœlo, quaſi dimidia hora. Vbi ſecundùm Gregorium. 3. Moral. capit. 24. & ſuper Ezechiel. homil. 14. in fine, per cœlum intelligitur cœleſtis ſtatus beatorum veliuſtorum, qui in hac vita morantur: nam in cordibus peccatorum, nec per momentum quidem fit ſilentium, ſed in cœlo, id eſt, in cordibus eorum quorum conuerſatio in cœlis eſt, aliquandò fit ſilentium, ſed dimidia hora: quoniam feſta hîc apertis ianuis celebrantur. Longè aliter in beatitudine. Nam quandò in Regia domo feſta fiunt, clauſis ianuis celebrantur, & ex Regis edicto non intrant niſi proceres, & electi. Et tale eſt feſtũ illius cœleſtis palatij, ad quod non admittuntur niſi magnates & electi, ſecundùm illud Matth. 13. Exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum. Et ita feſtum fit inſigne. Item clauditur ianua vitijs, & culpis & paſsionibus, quæ ibi omnino ceſſant, nec inquietant feſtum. Vnde dicitur Eſai. 35. Nec erit ibi leo, nec mala beſtia tranſibit per illam. Item clauditur ianua omnibus moleſtijs, & malis, quæ ibi penitus ceſſant, ſecundùm illud Apocal. 14. Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis ſanctorum, & iam non erit amplius, nec luctus, nec clamor, ſed nec vllus dolor. Item per clauſam ianuam ſignificatur ſecuritas, & æternitas gloriæ. Eſt enim vna conditio illius beatę vitæ, certitudo, & ſecuritas nunquam illam amittendi: & ita ſunt ſecuri, & ſine timore appoſitis ianuis immortalitatis, quibus ab omni malo cuſtodiuntur, iuxtà illud Eſai. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, &c. vſque, & ſecuritas vſque in ſempiternum erit. Et Pſalm. 147. Lauda Hieruſalem Dominum, lauda Deum tuum Sion. Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum. Et Eſai. 33. Oculi tui videbunt habitationem opulentam, tabernaculum q̃ nunquam transferri poterit. &c. Significatur etiam aliquid in ordine ad reprobos, hoc eſt, illud quod eſt ſummum infelicitatis eorum, nempè perpetuum exilium, & probatio beatitudinis, ita quòd damnati abſq; vlla ſpe ſalutis in æternum permanebunt: quia porta negotiandi cum Deo ſemper erit clauſa eis; & nunquam admittentur ad prædictum feſtum nuptiarum. Nec tantum malum eſſet non admitti ad feſta Sanctorum, ſi nõ haberent eorum notitiam. Hoc autem ad cumulum ſuorum tormentorum eis addetur, quòd agnoſcent, licet non diſtinctè, Sanctorum felicitatem, qua ipſi ſua culpa carent. Nam Lucæ. 16. dives ille auarus vidit Lazarum in ſinu Abrahæ. Nec ſolum id agnoſcent; verum & appetent illam: nam appetitus beatitudinis naturalis eſt omnibus, & cum ex alia parte certiſsimè ſciant illam iam ſibi eſſe impoſsibilem; furibundè vlulabunt, cùm videant ſe in deſperatis permanſuros tormentis. Nam & in hac vita cernimus, ſi feſtum aliquod in regali palatio celebratur, hi qui foris ſtant, & audiunt voces cantorum; & tripudium gaudentium, dolen-

Pſal. 75.
Matt. 22.
Apoc. 8.
Gregorius.
Pſal. 147.
Eſai. 33.
Luc. 16.

lent vehementer, quod non ſibi detur aditus ad illa. Quis dolor putabis viſcera damnatorum torquebit, cum intelligant certiſſimè Deum cum ſuis Sanctis lætari feſtiuitatibus perpetuis,& ipſis claudi ianuam? At naturali appetitu pulſabunt oſtium cœlorum quod eſt Chriſtus Dominus; & tamen non aperietur illis,ſed dicetur: Neſcio vos. Diſcedite à me omnes operarij iniquitatis, ſicut fatuis iſtis virginibus dictum eſt. Heu miſeros,millieſq; miſeros illos, qui ex inferno ſemper illo naturali appetitu clamabunt dicentes: Domine, Domine aperi nobis. Et tamen ſemper reſpondebitur illis: Neſcio
Chryſoſt. vos. Quæ vox (ait D. Chryſoſt.) plus torquebit illos, quã infernus ipſe. Vigilate itaque, quia neſcitis diem, neq; horam. Hoc eſt, ne periculo tantum bonum opponatis: ſed ſemper vigilate, vt cum Sponſo introeatis ad nuptias.

Sed aduerte, quòd ideò dicitur Dominus hora mortis venire, quia cùm anima exit â corpore, protinus intimatur illi ſententia iudicis Chriſti, ſiue per Angelum ſuum cuſtodem, ſiue per nouas ſpecies. Et quia ibi eſt Chriſtus in virtute ſententiæ, quæ illi ſuo nomine intimatur: ideò dicitur hora mortis venire Chriſtum. Et circa illud. *Ite potius ad vendentes, & emite vobis*. Aduertẽdũ, id voluiſſe prudentes virgines, nempè docere fatuas, quid debuiſſent anteà facere: vt ſuam negligentiam tunc agnoſcerent, & intelligerent quam iuſtè condemnarentur.

Sicut enim homo peregrè proficiſcens vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua. Et vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij verò vnum, vnicuique ſecundum propriam virtutem: & profectus eſt ſtatim. Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & operatus eſt in eis, & lucratus eſt alia quinque: ſimiliter & qui duo acceperat lucratus eſt alia duo. Qui autem vnum acceperat; abiens fodit in terram, & abſcondit pecuniam Domini ſui. Poſt multum vero temporis venit Dominus ſeruorum illorum, & poſuit rationem cum eis. Et accedens, qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine quinque talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. Ait illi Dominus eius: Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: intra in gaudium Domini tui. Acceſſit autem, & qui duo talenta habebat, & ait. Domine duo talenta tradidiſti mihi, ecce alia duo lucratus ſum. Ait illi Dominus eius. Euge ſerue bone & fidelis: quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: intra in gaudium Domini tui. Accedens autem & qui vnum talentum acceperat, ait: Domine ſcio, quia homo durus es; metis vbi non ſeminaſti, & congregas vbi non ſparſiſti, & timens abij, & abſcondi talentum tuum in terra. Ecce habes quod tuum eſt. Reſpondens autem Dominus eius dixit ei: Serue male, & piger, ſciebas quia meto vbi non ſemino, & congrego vbi non ſparſi: oportuit ergo te cõmittere pecuniam nũmularijs, & veniens ego recepiſſem vtique quod meum eſt cum vſuris. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. Et inutilem ſeruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium.

Volo (ſicut præcedentem parabolam) priùs iſtam ad literam explicare: vt poſteà poſsimus commodius in illam immorari. Homo hic peregrè proficiſcens, Chriſtus eſt, qui à domo ſua quam ædificauit & benè inſtituit abſceſsit, tanquàm peregrè proficiſcens. Quoniam poſt reſurrectionem ſuã, diſcipulis inſtructis, ad cœlos aſcendit, atq; ad Patrem redijt ſecum ferens humanitatem, in qua cum hominibus conuerſatus eſt: eo quòd tunc à nobis ſuam corporalem, & viſibilem præſentiam duxerit vſque ad diẽ reditus, ſiue iudicij. Non in totum ille Dominus abijt, ſed reuerſurum ſe prædixit atteſtantibus in ipſius Aſcenſione Angelis, atque dicentibus. Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis, ſic veniet, quemadmodùm vidiſtis eum euntem in cœlum. Proficiſcens autem vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua: quoniam ſtatim poſt Aſcenſionẽ ſuam miſit diſcipulis Spiritum ſanctum, *Pſal. 67.* iuxtà illud Pſalmi: Aſcendens in altum dedit dona hominibus: & per eum multiplicia dona hominibus ad vtilitatem, & conſummationem Eccleſiæ domus Dei; per quem etiam ad conſummationem vſq; ſeculi, nunquam deſinat fidelibus ſua dona largiri. Vni autem dedit quinque talenta, alteri duo, alteri vnum: quoniam alijs quidem maiora dona dantur, alijs minora, alijs plura, alijs pauciora: quemadmodùm *1. Cor. 12.* Apoſtolus, ait, Alij quidem per Spiritũ datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij gratia ſanitatum, &c. Omnia autem hæc operatur vnus atque idem Spiritus, diuidẽs ſingulis prout vult. Hæc autem dona tradidit

didit ſeruis ſuis Dominus; non tanquam dominos faciens bonorum iſtorum, vt otientur, & glorientur in eis, ſed tanquam diſpẽſatores tantùm eos conſtituit, vt negotientur in eis, & ſuo Domino lucrum adferant: quemadmodùm, ait Apoſtolus Paulus: Sic nos exiſtimet homo quaſi miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Hîc iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. Et Petrus Apoſtolus: Sicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei. Quæ autem alicui, vt diſpenſatori tantùm traduntur; non illi dantur, vt ſibi ſeruet, vt eis fruatur in otio: ſed vt ea expendat in præſcriptos vſus, ad vtilitatem eorũ pro quibus bona illa tradita ſunt ei diſpenſanda. Sic qui in Eccleſia dona quælibet acceperunt, ſciant ſibi non in eis otioſè gloriandum, aut capiendam tantam animi ſui oblectationem: ſed negotiandum eſſe in eis; & fructificandum ad Domini lucrum, id eſt, ad Dei gloriam, & proximorum vtilitatem; minimè interim neglecta propriæ animæ ſalute. Quod autem poſt commiſſa ſeruis ſuis bona peregrè abſcedere dicitur Dominus; ſignificat libertatem in qua nos conſtituit Deus, vt agere poſsimus, vel benè, vel malè, otiari, vel negotiari pro noſtri libertate arbitrij. Sic enim quandò dominus adſtat ſeruis, velut cogũtur ad opus; ipſo autem abſente liberius agunt, neque probatur ſeruorum erga Dominum fides, niſi abſente domino: nam coram adſtante domino plerunque etiam pigerrimi ſerui ad ſudores vſque laborant; eo verò abſente tunc demum cernitur quales verè ſint in animo. Sic nobis igitur quaſi abeſt Dominus: relinquens nobis plenam libertatem operandi, vel ceſſandi, vſque ad diem iudicij. Primus quinque talentis acceptis ſtudioſo lucro intendens, fideles diſpenſatores in Eccleſia ſignificat: qui agnoſcentes magna nauis dona ſibi commiſſa, ſummo ad hoc conantur ſtudio, vt non in vanum ſuam videantur recepiſſe gratiam. Hi quinque talenta ſuperlucrantur: quoniam iuxtà proportionem donorum ſuorum, ad Dei gloriam, & proximorum ſuamque ſalutem proficiunt ex illis. Seruus qui ex duobus talentis duo ſuperlucratur; alios ſignificat qui minora dona acceperunt; nihilominus iuxtà proportionem ſuarum virium quantũ poſſunt proficiũt. Seruus tertius talentum Domini abſcondens; ſignificat eos in Eccleſia, qui donis Dei acceptis otioſè viuunt, neque ea ſtudent vtiliter expendere, idque ob pigritiam, & damnandã ſocordiam: quoniam vident requiem quòd ſit bona, quemadmodũ de Iſachar habet prophetia Iacob, & in vſu donorum vident ſibi magnum ſuſcipiendum eſſe laborem. Hic ſeruus piger ſuæ pigritiæ prætexit timorem Domini, quo ſe dicit retractum ne operaretur. Ita otioſi in Eccleſia plerunque prætexunt timorem Dei, allegantes periculum quod eſt in vſu donorum, & quòd hi qui publicè aliquo officio occupantur vt aliorũ ſaluti proficiant, facilè in aliquod periculum incidunt: & minora eſſe pericula ijs qui ſibi ſolis viuunt, & qui dulci fruuntur otio. Deus, inquiunt, nimium ſeuerus eſt iudex, admodùm difficile eſt eum qui publicę vtilitati vacat non offendere, & qui in paucioribus ſe occupat offendit minus: melius eſt, vt in otio viuam & ſim ſecurus de mea ſalute, quàm ſi multos lucrer & ipſe fortè peream. Hi ſerui pigri ſunt, hi dicunt Dominum auſterum eſſe, & hac conſideratione ſe dicunt moueri ad otium. Cuſtodiunt iſti talentum, ſed in terra abſcondũt, & lucrum non faciunt: quoniam plerunque huiuſmodi videntur vitam ſatis probam ducere, & quantum ad ſe ipſos attinet, abſtinent à communibus cæterorum hominum vitijs: verùm his rebus Deo non ſatisfaciunt, cuius in vanum acceperunt gratiam: quam illis non pro ſe tantum, ſed & alijs contulerat. Poſt multum temporis reuertitur Dominus, vt rationẽ exigat: quia in externo iudicio aduenier Chriſtus, vt examinet vniuſcuiuſque opera, & fidelitatem ſingulorum ſeruorum ſuorum. Tunc ſerui vtiles, & fideles, in bonę conſcientiæ teſtimonio prodibunt confidenter, procedentque obuiam Domino, & lucrum ſuum adferent. Non quod ibi ſua iactabunt merita: ſed quia vniuſcuiuſque conſcientia monſtrabit, quæ egerit, quamve Domino fidelis fuerit. Ibi adferunt lucra ſua ſerui: quoniam (vt in Apocalypſi dicitur) opera illorum ſequuntur illos. Ibi ſeruis fidelibus fiet *Apoc. 5.* bona retributio propter lucra quæ attulerint, non propter bona quæ acceperũt: quoniam non ibi quiſquam accipiet præmium ſecundùm quantitatem donorum gratuitorum quę acceperat, ſed pro bono, & fideli vſu ex eis acquiſito: & vnicuique illic redderur non ſecundùm dona ſua, ſed (vt in Euangelio, ait Dominus) ſecundùm opera ſua. Euge (dicit Dominus) ſeruo vnicuique fideli:

Gene. 49.

fideli: quoniam eius opera approbabit, ſeruum quoque bonum, & fidelem agnoſcet. Nã omnis qui eũ cõfeſſus fuerit coram hominibus, & vſque ad mortem fidelis fuerit, hunc ipſe & confitebitur corã Patre, & Angelis. Vnde & fidelitatem commendat atque remunerat, dicens: Quia ſuper pauca fuiſti fidelis. Fidelitatem autem hanc fructus allatus probat. Super pauca, ait Dominus, ſeruum fuiſſe fidelem: quoniam quidquid donorum in hoc mundo accipimus, perexiguum eſt ſi ad immenſum illum cumulum bonorum cœleſtium conferatur. Ideò & ſubditur. Super multa te conſtituam, hoc eſt, ſuper omnia mea. Nam minus dicit, & maius ſignificat. Super omnia autem ſeruos fideles Chriſtus conſtituet, quandò eos iuxtà verbũ Apoſtoli ſuos cohæredes & Patris ſui cohæredes efficiet, ac iuxtà ſacram Apocalypſim Reges & Sacerdotes, vt regnent ſuper terram viuentium in ſecula. Atque hanc eſſe iſtam conſtitutionem ſuper omnia, indicat quod ſtatim ſubditur. Intra in gaudium Domini. Tertius ſeruus ad Dominum accedens excuſationem præmittit: quod eſſe ſolet hominis malè ſibi conſcij deprehenſi in ſcelere, & metuentis pœnam: ſic homines pigri donis Dei abuſi, vel certè non vſi accuſabuntur teſtimonio ſuæ conſcientiæ, quòd non ſatisfecerint voluntati Domini, excuſationem tamen conabuntur proferre: quoniã videbuntur iſti ſerui pigri habere aliquid honeſtæ excuſationis; eo quòd retracti videantur timore diuinæ iuſtitiæ, & conſideratione ſeueritatis eius. Hoc enim ſibi vult illud: Domine ſciebam quoniam homo auſterus eſſes. Item illud: Metis vbi non ſeminaſti, & colligis ea quæ non ſparſiſti: prouerbialis eſt ſermo ille, quo ſignificatur magna in exigendo rigiditas. Et timens abij & abſcondi talentum tuum in terra, hoc eſt, non ſum auſus collato mihi dono vti, propter pericula peccatorum, quæ in vtendo conſpexi. Addit tamen, Ecce habes quod tuũ eſt, hoc eſt, ſicut non ſum vſus benè, ita nec malè ſum vſus: quamquam non profeci alijs, caui tamen mihi ne vitijs communibus inquinarer, ſicq; velut mundum tibi tuum talentum, & integrum, ſine lucro refero. Dominus hunc ſeruum, & ignauum, & infidelem increpat: eo quòd lucrum non inuenit. Quid faceret ergo, ſi etiam ipſum talentum cum ebriosis, & adulteris dilapidaſſet, aut in quemlibet alium malum vſum inſumpſiſſet? Diligenter autem notandum, quòd ſerui pigri excuſationem Dominus ei vertit in accuſationẽ, & iuſtam condemnationem, cùm ait. Sciebas, quia ego auſterus homo ſum, &c. Quoniam videlicet timor Dei quem prætexunt pigri, & conſideratio diuinæ ſeueritatis; debebat illis eſſe potius incitamentum ad ſedulò, & ſtudioſè operandum, & fideliter expendendum commiſſa dona, quam ad ceſſandum ab opere. Si enim ita ſeuerum, & iuſtum iudicem credimus fore Dominum noſtrum, quomodò ſperabimus effugere iudicium eius, ſi infideles, & inobedientes nos inuenerit? Vnde hoc vel maximè omnes debet ad operandum incitare. Quemadmodùm Apoſtoli Pauli habemus exemplum dicentis: Væ mihi ſi non Euangelizauero: neceſsitas enim mihi incumbit. Et alibi. Græcis, ac Barbaris, ſapientibus, & inſipientibus debitor ſum. Quòd vult Dominus committi pecuniam ſuam nummularijs, & cum vſura etiam accipere; nõ aliud ſignificat, niſi quòd vult Chriſtus nos non in vacuum gratiam ſuam, & dona accipere: ſed ad lucrum ſemper intendere, vt ad Dei gloriam, & proximorum vtilitatem quæ accipimus conuertamus. Tunc enim cum vſura accipiet ipſe commiſſum talentum, quando in nouiſsimo die ex donis quæ contulit fidelibus, cumulos accipiet meritorum, atque bonorum operum. In vltionem iubet Dominus auferri talentum à pigro & dari fideli ſeruo habenti iam decem talenta: ad ſignificandum id quod frequẽter contingit etiam in hac vita. Sæpè enim is qui à Deo gratiam accepit quam otioſam ſinit, priuatur ea, & is qui acceptis gratijs benè vtitur, augeri ſibi ſua dona meretur: maioribus enim dignus eſt qui minoribus bene vtitur. In futura quoque retributione, ex impiorum, & pigrorum condemnatione augebitur gloria ſeruorum fidelium: quoniam erit illis hoc ad ſingulare gaudium, quòd tanta dignatione ſe viderint peruenisse ad gloriam æternam, vbi ſuos conſeruos vident æternis deputatos tormentis. Ad cõcluſionem autem huius tam dignæ notatu parabolæ, eſt repetenda ex priori parabola illa ſimilis exhortatio Domini, dicentis: Vigilate itaque, quia neſcitis diem, neque horam. Eſt & illud diligenter

audiendum quod ait Apoſtolus Paulus. Exhortamur vos fratres, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Et rurſum. Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim ſuo meremus non deficientes. Et iterum. Itaque fratres mei dilecti ſtabiles eſtote, & immobiles abundantes in opere Domini ſemper; ſcientes quia labor veſter non eſt inanis in Domino: Cùm (vt in alio loco dicit) mercedem ſit accepturus vnuſquiſque ſecundùm proprium laborem.

2. Cor. 6. Galat. 6. 1. Cor. 15. 1. Cor. 3.

Moralitas ſeu concio. *Domine quinque talenta tradidiſti mihi; ecce alia quinque ſuperlucratus ſum.* Hæc vltima capita Matthæi multas continent parabolas, quæ Chriſtus Dominus, cùm morti proximus eſſet populo illi prædicauit. Nam quemadmodùm candela cùm iam iam extinguitur, plus lucet, & maiores de ſe flammas emittit, celeritateq; quadam ardere videtur: ſic Chriſtus Dominus, cùm à nobis abire decreuerat per mortem; plus ardet, plus ſplendet, lucidioreſq; radios doctrinæ ſacræ emittere conatur, qua edocti ac præuenti ſimus omnium periculorum, quę nos in interitum ducere poterant. Quarè in omnibus his parabolis loquitur quaſi dominus qui iter arripere ſtatuit, & ſeruis ſuis formam qua ſe debent gerere dum ipſe abeſt relinquit. *Sicut homo peregrè proficiſcens, &c.* Homo hic Chriſtus Dominus eſt, qui verus eſt homo, ſecundùm illud: Homo eſt, & quis cognoscet illũ? Dicitur autem peregrè proficiſci: quoniam proprius locus carnis eſt terra; cœlum autem quaſi peregrinum & extraneum eſt ab ea. Et quoniam filius Dei carnem noſtrã in cœlum inferre debebat, dicitur peregre proficiſci. Et (velut deuotiſsimè hîc docet Chryſoſtom.) vocat hic cœlum regionem peregrinam & extraneam ſibi; cũ tamen ſuæ diuinæ perſonę naturalis & propria eſſet: quoniam per tempus illud, quo in terrâ conuerſatus fuerat, tanto iam erga illam amore affectus erat, ſicq; amicabiliter ac alacriter vitam in illa agebat; vt aſſuefactus illi quaſi extraneam cœleſtem regionem exiſtimaret ſibi, & tanquam ſi ſe à naturali ſua patria alienaret, peregrinam ſibi vocat habitationem cœli. Cum Chriſtus primum in terrã venit, quaſi extraneus ac peregrinus habebatur in illa (iuxtà illud Prophetæ: Et tu quaſi colonus futurus es ſuper terram, & tanquam peregrinus declinans ad manendum) poſtquam autem diſcipulos cœpit facere, & pater familias fieri, & quaſi domum componere in terris, & tanquam colonus cœpit habitare in ea; ſic ſe terræ applicuit, tantoque amore erga ſuos arſit; quòd ab illis ſeparari, etiam ſi ad cœleſtem regionem, videretur illi quaſi abalienari à ſuis, & in exteras abire nationes. Quemadmodum inter homines contingit. Nam ſi longè à patria tua ducis vxorem & habitationem tuã inſtituis; cùm in propriã pergis, quaſi extraneus videris. Sic Dominus Ieſus qui in terris noſtram humanitatem duxerat, ad patriam propriam rediens, quaſi peregrè proficiſci videtur. *Vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua.* Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum (ait Iacobus) de ſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum. Vndè & Eccleſia ſic orat dicens. Deus à quo bona cuncta procedunt. Hinc Paulus ait. Quid habes quod non accepiſti? *Et vni dedit quinque talenta.* Omnia bona quę Deus in hac vita homini ad negotiandum dedit, ad quinque rediguntur. Primum eſt ſubiectum cui gratia inſidet: nam inter has inferiores creaturas, ſola rationalis creatura qui eſt homo, capax eſt gratiæ, in quo bono includuntur omnia naturalia quæ bona ſunt, iuxtà illud Geneſ. 7. Vidit Deus cuncta quæ fecerat & erant valdè bona. Et hæc dona omnibus dantur. Bona etiam gratiæ ſub his comprehenduntur, quæ ſolis bonis vſque in finem dantur; à malis enim poſtquam data ſunt eis auferuntur. Vel intelligo gratiam quæ in ſacramentis confertur. Nam hæc ſolis dignis contingit. Super hæc bona tria alia addo. Nempè donum ſcientiæ atque ſapientiæ, & poteſtatem ſpiritualem quæ ſolis Prælatis confertur. Poſtremum & infimum bonum ſunt diuitiæ, quarum bonus vſus bonis etiam cedit in gloriam. *Vnicuique ſecundùm propriam virtutem:* Angelis quidem diuiſit Deus dona gratuita ſecundum cuiuſque naturalem virtutem, vt D. Thom. in. 1. p. docet. Itaque Angelus perfectioris naturę, perfectiorem etiam gratiam conſequutus eſt, & per conſequens perfectiorem gloriam. Angelus quippè toto ſuo conatu potuit ferri in Deum: nec enim habebat corpus hoc corruptibile aggrauans animam, quod illi impedimento eſſet, ſicut homines habemus. Quarè quia maiores habuit vires naturales, vehementius in Deum ſe conuertit, ac ideò & gratiam & gloriam maiorem adeptus eſt: licet totum hoc in voluntatem Dei referatur, cui ſic Angelorum naturam conſtituere placuit, & hunc illo perfectiorem cõdere. Hoc autẽ

Chryſ. *Hier. 14.* *Iacob. 1.* *Geneſ. 7.* *D. Thom.*

in hominibus non habet locum. Nec enim qui melioris ingenij aut conditionis naturalis est, semper vehementius in Deum fertur; quã alius qui hebetioris est intellectus: quoniam habet carnem quæ maximum ad id impedimentum præstare solet. Sed totum hominis negotium à Dei voluntate dependet, quæ hunc ad maiora munera quã illum destinat & eligit: & ideò plura illi talenta credit. Et ob hoc solùm quòd Deus id facit, iustè facit: quoniam iniustitia non potest habere locum in eo: quia sua volũtas, norma, & regula æquitatis est. Quarè sicut inter cæteros Apostolos elegit Petrum, vt Principatũ Ecclesiæ obtineret; sic præ cæteris dedit illi gratiam & virtutes, quæ ad tantum munus exercendum necessariæ erant. Et hoc totum Dominus secundùm ordinem suæ sapientiæ statuit, quòd ab æterno hunc ad hoc munus, illum ad aliud
1. Cor. 12. decreuerat. Nam vt Paulus eleganter docet, corpus hoc mysticum magnam similitudinem gerit cum corpore naturali. Et quemadmodùm in eo, nec omnia membra sunt oculi, nec omnia manus, nec omnia pedes, sed quodlibet membrum suum habet officium, sicq; ab authore suo compactum est, nec potest pesqueri, quia non sit factus oculus, quoniam non omnia membra deberent esse oculus, sed aliquod pedes: quòd autem hoc membrum fuerit pedes, & & illud oculus, ex voluntate factum est Cõditoris: in cuius manu omnes tanquã lutum
Esai. 29. in manu figuli sumus, sicut ipse per Prophetam dicit; sic in corpore mystico, quod est Ecclesia contingit. Nec enim omnes oculi, manus, aut pedes deberent esse; sed hi Prælati munus gerant, qui vicem habent oculorum in Ecclesia: alij manus, vt eas auxiliatrices alijs impendant: alij pedes vt eis seruiant. Quæ omnia per Spiritum sanctum
Ephes. 4. ordinantur, vt Paulus docet dicendo. Alios quidem dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores atque Doctores. Hæc autem omnia operatur vnus & idem Spiritus, diuidens singulis prout vult. Hæc ergò fuit talentorum diuisio. Nam Prælato dedit quinque, nempè naturam, & gratiam, vt Petro munus ipsum cùm gratijs eius scientiæ & sapientiæ; imò & subsidij temporalis contulit. Homini Christiano duo, naturam scilicet & fidem dedit: Gentili, atque Pagano vnum, nimirum solam naturam horum omnium compotem. Sed tunc quæritur quomodò dicat. Vnicuique secũdùm propriam virtutem. Vtique quoniam suppositа Dei electione, qua hunc ad hoc munus, illum ad aliud destinauit, iam officia illa illis propria fecit, & ideò secundùm illam virtutem quam illis appropriauit, diuisit illis talenta. Quemadmodũ Rex, supposito quòd hunc è vulgari homine diuitem ac magnatem fecit, iam potest illi dare officia, quæ diuitibus, ac magnatibus credi solent. Nam etsi Rex id ei præstitit sua gratia quòd esset diues; iam ille habet virtutem propriam ad exercendum munera propria diuitum. Sic quia Deus hunc ad hoc munus elegit, & illam illi tribuit virtutem; iam quasi sibi propriam fecit, vt secundùm illam prouideat illi. *Et profectus est statim.* Hoc est, reliquit hominem in libertate sua. Nam quandò dominus præsens est, non remanet in seruis libertas, ad ea quæ eis lubet facienda. Deus sem- *Matt. vlt.*
per præsens est (iuxtà illam Domini sententiam, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus) sed absentari dicitur: quoniam sic libetum dimisit hominem, ac si nullum haberet superiorem dominum: animam enim suam posuit in manibus suis. *Su alma en su palma*, Fecit Deus homi- *Eccles. 7.*
nem rectum, hoc est, dedit illi regulam & normam viuendi, nempè rationem naturalem, & legem qua rectus potest stare: & reliquit eum in manu consilij sui. Dedit ei quidem necessaria ad salutem suã habendam, reliquit tamen illum liberum, vt suo viueret, ac operaretur arbitrio. *Negotiamini dum venio.* Ne existimes Christianorum vitam esse hominum otio torpentium & ignauia: nec enim Deus nobis reliquit bona sua, vt manus otiosas in sinu haberemus; sed vt per illa cœlorum Regna lucraremur. Simile est enim Regnum cœlorum homini negotiatori. Abijt (inquit) hoc est, non otiosus stetit; sed protinus ad opus se præparauit, *Començe à poner las manos en la massa, a manejar los negocios*, & lucrari, & acquirere merita ad Regna cœlorum consequenda. Nam (vt ait Bernardus) non progredi in via Dei, regredi est. *Bernard.*
Nec enim sufficiet ad salutem, vt quietus sis absque eo quòd vlli noceas; nisi ad opera bona facienda surgas. *Abijt*, (inquit) surrexit ab otio, & abijt ad negotium, sicut Maria Magdalena sedebat quidem in domo sua; sed cùm audiuit Dominum Iesum adesse, & vocare illam, mox surrexit & abijt ad eius vocationem. Sic & quili-

Simile.

quilibet Christianus facere debet. Abijt. Eia abi, surge ab ignauia & socordia, & prepara pedes. Aperi manus, & incipe omnibus quibus poteris benefacere, & adquirere merita coram Deo. Sic enim & Dominus Discipulis suis dixit. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, vt
Ioann. 15. eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Non in hoc vocati sumus, vt temporalia augeamus, quæ in tempore citò deficiant; sed vt fructus in æternum permansuros faciamus. Vndè & alibi dicit Dominus. Operamini, non cibum qui perijt, sed qui permanet in vitam æternam. *Et operatus est*. Operatio quidem actus est potentiæ, sicut operatio visus est videre, & auditus audire; sic propria operatio hominis est secundùm rectam rationem viuere. Et recta ratio id exigit, vt qui talem habet thesaurum à Deo, tot dona, & tot talenta; non otiosè viuat, sed cum eis operetur ea quæ Domino suo placent. *Et lucratus est alia quinque*. Nullum donum suum vult Deus in nobis otiosum, sed qui quinque accepit, cum quinque operetur, & alia quinque lucretur: vt nullum videatur fuisse otiosum. Et similiter qui duo acceperat lucratus est alia duo, nec vllum absque opere habuit. Et qui vnum accepit, si vnum cum illo lucratus fuisset, nihil aliud voluisset Dominus. Nec Pagano quidem ac Gentili deerit Deus, si cum ratione naturali negotiatur, vt statim videbimus. Ex hoc autem colligere licebit, quantum bonitas in prælato debeat lucere, & quanta ad eius integram bonitatem exigantur. Habet quidem Prælatus naturam, habet gratiam, saltim illam quæ officio suo annexa est: habet scientiam (vt sit Doctor, ad minus debet habere illam) habet imperium, baculum, & mithram. Hoc est, *El mando, y el palo*. Habet & diuitias quæ ex ouium suarum fœtura sibi proueniunt. Igitur ex omnibus his quinque talentis debet rationem reddere, vsque ad vltimum quadrantem. Dico ergò, si Episcopus bonus est, mansuetus ac pius; sufficiet ne hoc illi? Minimè gentium. Nam hoc esset cum vno solummodo talento negotiari. Hoc sibi soli erit in vtilitatem, quòd bonus, quòd castus, quòd modestus sit, vel vt plurimum erit, cum natura bona & gratia negotiari, quæ sunt duo dumtaxat talenta. Erit bonus homo si aliud non habeat, non tamen erit bonus Episcopus. Si doctus est, & vel non docet, vel recta non docet; malè vtitur talento suo. Si imperio abutitur ad vindicandas proprias iniurias; iniustus quidem est; baculo ac potestate sua malè vtitur. Imò & si hæc benè exerceat; si tamen durus est ad eleemosynas elargiendas, iam ob hoc talentum postremum malè expensum strictissimam redditurus est rationem. Debet enim in veritate dicere, Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Sapient. cap. 11. Sapiens sic dicit. Omnia *Sap. 11.*
in numero, pondere, & mensura disposuisti. Quod Augustinus de rebus naturalibus interpretatur. Nam hæc creatura *August.*
tot gradus ex perfectionibus Dei participat, illa plures, alia pauciores. Petræ esse solùm, plantæ esse & viuere: animalia esse, viuere & sentire. Ecce numerum. Habet etiam quælibet creatura limitatum suum esse ac perfectionem. Ecce mensuram. Cuique rei creatæ dedit Deus pondus ac inclinationem, qua ad res sibi conuenientes ferretur. Ecce pondus. Hoc etiam fecit Deus in opere gratiæ supernaturali, vt in hoc Euangelio ostenditur. Diuisit quidem Deus gratiam, officia & dignitates in hoc corpore mystico Ecclesiæ, secundùm quod ad rectam gubernationem ac politicam vitam exigebatur. Et hic est numerus, nempè diuersa officia diuersorum ministrorum. Et hoc est, quod hic dicitur. Vni dedit quinque talenta, alij duo, alij vnum. Hæc autem munera ad suas dumtaxat actiones strinxit. Itaque limitatam gratiam cuique tribuit, ad ea nimirum solummodò munera exequenda, ad quæ ordinauerat eos. Et hæc est mensura. De qua Paulus loquitur cùm ait, Secundùm men- *Ephes. 4.*
suram donationis Christi omnes accepimus. Et hoc est quod hîc dicitur. Vnicuique secundùm propriam virtutem. Hoc est, non supra vires cuiusque, sed secundùm quod poterat vnusquisque facere, talia onera iniunxit. Dedit etiam lumen naturale quo bonum discerni potest: nempè sinderesim, hoc est, ad bona naturalia inclinationem, gratiam, fidem, ac virtutes infusas, quibus ad supernaturalia ferremur. Et hoc est pondus. Hæc sunt enim talenta & pondera, quæ animam in suum centrum

rapiunt, atque ad ſuum conſummatum bonum perducunt. Sed aduerte quòd quemadmodum cui ponderoſior inclinatio collata eſt, fortiùs etiam, ac promptiùs ad ſuum finem debet moueri; ità cui plura talenta commiſſa ſunt, maiori conatu ad perfectionem ferri debet. Nam ſicut in bilanci illa quæ plus ponderis habet celerius mouetur deorſum; ſic qui plura talenta accepit plus ponderis habet, vt promptiùs ad ea quæ ſunt virtutis opera moueatur. Quarè Epiſcopum ſanctiorem eſſe oportet clerico ſimplici, imò plusquàm religioſus, ac clericus magis quàm ſecularis, iſte plus quàm paganus. Quia ſecularis Chriſtianus duo habet talenta, nempè naturæ & gratiæ. Gentilis verò aut paganus vnum ſolùm, quod eſt naturæ. Sed attende quod dicit, Tradidiſti mihi. Ac ſi diceret. Quod iucratus ſum tuum eſt: quia tua pecunia negotium peregi. Tu enim tradidiſti mihi. Tua quippè ſunt Domine omnia, & quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi. Hinc Paulus dicit. Plus omnibus laboraui, non ego, ſed gratia Dei mecum. Tanto pondere gratia Dei, & diuinum auxilium animæ inſidet; vt illam velut rapiat ad Deum (Nam ideò appellatur hic talentum quod erat omnium ponderum maius apud antiquos.) Hinc Sponſa aiebat. Trahe me poſt te curremus. Videtur quod hæc talenta poſcebat, quorum pondere traheretur ad Deum. *Euge ſerue bone & fidelis: quia in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſituam.* Pauca ſunt bona quæ in hoc mundo à Deo accepimus, coliata ijs quæ in futuro ſeculo accepturi ſumus. Nam (vt ait Chryſoſtomus) ſic hoc eſt ac ſi de magnis aceruis tritici vnum granum tantùm tibi daretur: aut ſi ex aqua fluminis gutta ſola tibi adminiſtraretur. Sic ſunt omnia bona creata reſpectu illorum, quæ in alia vita nobis conferuntur. Pars quædam minima eſt præſens portio iuſtorum, reſpectu illius integræ ſortis, quam tunc ſunt accepturi. Hinc Paulus ait. Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem venerit quod perfectum eſt; euacuabitur quod ex parte eſt. Quia in pauca fuiſti fidelis, fruere modò multis: & quia in parte fuiſti fidelis, accipe totum. *Intra in gaudium Domini tui.*

ſimile.

Cant. 1.

Chryſoſt.

Simile.

2. Cor. 15.

1. Cor. 13.

Qui enim intrat, totus intrat. Nec enim dicitur intraſſe adhuc donum, qui mediam corporis partem habet extrà. Intra ergò totus in gaudium: quia totus homo integer tunc præmiabitur, tàm in corpore, quàm in anima, ſenſibus & potentijs. Hinc Eſai. ait. Tunc videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum. Oportet quippè dilatare cor, vt tantum gaudium capere poſsit: nam maior eſt Deus corde noſtro. Vndè intra tu. Ac ſi diceret. Tu debes intrare in gaudium: quia gaudium non poterit intrare in te, non enim capies illud. Et dicit, Intra in gaudium, non ad gaudium: quoniam non ſolum ad hoc quòd feſta cœlorum videat ingredi tur; ſed ad poſsidendum etiam Regna cœleſtia. Hîc modò intras quidem ad videndum feſta, quæ coram Rege aguntur; non tamen ingrederis tanquam in propriam domum: fideli autem ſeruo dicitur, Intra in gaudium, non ſolùm vt videas illa bona, ſed vt poſsideas, & in illa tanquam in propria bona ingrediaris. Vndè Dominus in oratione ad Patrem dixit. Pater volo vt vbi ſum ego, & hi ſint mecum. In hoc ſenſu, vt ſicut ego beatus ſum meam gloriam ac eſſentiam videndo; in hoc & ipſi etiam beati ſint. *Et qui duo talenta acceperat, lucratus eſt alia duo.* Hic ille Chriſtianus fidelis eſt, qui non ſibi ſat eſſe debet putare, quòd ſecundùm naturalem modum viuat; niſi etiam ſecundùm gratiam quam à Deo accepit operetur, ità quòd bonus homo, & bonus Chriſtianus ſimul ſit. *Acceſsit autem & qui vnum talentum habebat, & ait. Domine, ſcio quia homo auſterus ſis, & metis vbi non ſeminas, & congregas vbi non ſparſiſti; & timens abij, & abſcondi talentum tuum in terra. Ecce habes quod tuum eſt.* Hi ſunt qui ſolo lumine naturali ſunt prediti, qui tamen ſi rectè illo vſi fuiſſent, Deus illis de neceſſarijs ad ſalutem prouidiſſet, vt cum Cornelio fecit, & cum illo Eunucho Reginę Candacis Æthiopię, qui erat ſuper theſauros eius: quos Paulus dicit nullā poſſe prętexere iuſtam excuſationem. Nam cum per lumen naturale Deum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; ſed euanuerunt in cogitationibus vanis ſuis, & obſcuratū eſt cor eorū inſipiens. Et hoc eſt talentum ſub terra abſcōdere; hoc eſt lumē naturale ſub terrenis vitijs obſcuratum tenere. Hinc Iacobus ait.

1. Ioan. 3.

Ioan. 17.

Eſai. 60.

Actor. 10. & 8.

Rom. 1.

Iacob. 1.

Suſci-

Suſcipite inſitum verbum, quod poteſt ſaluare animas veſtras. Vocat illud inſitum: propter capacitatem quam habet anima hominis, vt in illa ſupernaturale lumen inſeratur. Sicut truncus arboris capax eſt, cui aliud virgultum inſeratur. Vndè & Paulus ait. Propè eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc eſt verbum fidei quod prædicamus. Diuus Chryſoſtomus, per hoc vnicum talentum intelligit fidem, quam quidam peſsimi Chriſtiani, atque vtinam non maior eorum pars, ſolam habent ſub terrenis vitijs, ac concupiſcentijs quaſi abſconditam, atque ſepultam. Sunt enim ex fidelibus quàm plures, qui acervum quendam, vel faſciculum articulorum fidei habent in angulo quodam intellectus inuolutum, atque abſconditum, nec vnquam euoluunt illud, aut explicant, vt ex eo vtilitatem capiunt. Hoc autem faciunt ne memoria rerum futurarum, quas docet fides, impediantur ne liberè in vitia ſua debacchentur. Oportet ergò ad vſuram talentum dare: nam vſura ab vſu dicitur. Sicut ergò pecunia in arca incluſa non multiplicatur, niſi negotiationi alicui exponatur; ſic nec fides niſi in ſocietatem charitatis, & aliarum virtutum illam, ad negotiationem Regni cœlorum exponamus. Oportuit te ponere pecuniam meam ad menſam, vt dicit Luc. Hoc eſt, ad menſam Scripturarum, ex Scripturis ſacris vtilitatem, ac lucrum capere: nam Scriptura diuina menſa dicitur ibi apud Pſalm. vbi dicitur. Fiat menſa eorum ipſis in laqueum, & in retributiones & in ſcandulum. Eò quòd in illa legerunt. Maledictus omnis qui pendet in ligno, & ideò maledixerunt Chriſtum in ligno pendentem, non intelligentes quia factus eſt maledictum in ligno vt tolleret ligni maledictionem. Nūmularij autem qui ad hanc menſam ſedent, de quibus fit hîc ſermo, ſunt Prædicatores & Doctores Eccleſię, cum quibus negotia Eccleſiæ & fidei tractanda ſunt, & propriæ ſaluationis opus communicandum, aliàs à Domino condemnabitur. Sicut ille qui dedit ſeruo ſuo decem ſanecas tritici vt ſeminaret illas, & ſic multiplicatæ illi redderentur; etiam ſi eaſdemmet ſanecas ſolas illi reddiderit, quoniam non eas illi dedit vt otioſas conſeruaras haberet, ſed vt in terra ſeminatæ multiplicarentur, condemnaſſe, talem ſeruum. Etiam ſi ſerues fidem integram, nec vnquam ab ejus veritate vnguem quidem tranſuerſum deſcieueris, ſi tamen fructus bonorum operū non exercuiſti, nihil tibi proderit. Nec enim ſufficit nō facere malum, niſi etiā feceris bona, *ſciebam quia homo durus & auſterus es.* Hoc eſt, inexorabilis: quia Deus nullum vitium impunitum relinquit. Nam ſi tu per pœnitentiam illud hîc non punieris, Deus in altero ſeculo caſtigabit illud. *Et autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.* Nam id quod abſque fide aut charitate fit, etiam ſi bonum videatur; bonum tamen in rei veritate non eſt: quia coram Deo nullum habet meritum. *Et date ei qui habet quinque talenta.* Nā beati in cœlo gaudium accidentale habebunt omnium bonorum, quæ in hac vita ad gloriam Dei facta ſunt. Quòd ſi peccator bono opere non fruitur, iuſti illo fruuntur. Sic enim intelligitur illud, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.

Rom. 10.

Chryſoſt.

Luc. 11.

Pſal. 68.

Deut. 21.

Galat. 3.

Apoc. 3.

Homo quidam peregrè proficiſcens vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua. Dicitur Chriſtus Dominus peregrè profectus reſpectu noſtri, à quibus ſe abſentauit, & nos tanquàm peregrini ab illo abſumus, & ille à nobis. Nam, vt ait Paulus, quandiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino. Vel ideò quia poſt reſurrectionem caro glorificata tranſit ad alium ſtatum, ſic noſtro altiorem; vt tanquam alius, ac extraneus ab iſto videatur. Quarè poſt reſurrectionem Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis tanquàm peregrinus apparuit. *Vocauit ſeruos ſuos.* Omnes vocauit Deus per creationem, ſecundùm illud Pauli. Qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quę ſunt. Et Baruch. 3. de ſtellis dicit. Vocatæ ſunt, & dixerunt, Adſumus. Porrò cum dixit, Fiat lux, & facta eſt lux. Vocat etiam omnes per lumen naturale, quo poteſt cognoſci Deus largitor bonorum, iuxtà illud Pſal. 4. Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona. Et reſpondit. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine. Vocat etiam multos per gratiam ſuam, quomodò omnes Chriſtianos vocat in Baptiſmo, vbi confertur eis hæc Dei gratia. *Et tradidit illis bona ſua.* Quoniam bonum eſt diffuſiuum ſui; Deus autem eſt ſummum bonum: & ideò effudit illud ſuper omnia opera ſua. Vndè omnia opera noſtra, participatio quædam ſunt boni diuini. Nam, vt ait Iacobus. Omne datū optimū de ſurſum eſt,

Alia moralitas ſeu concio.

2. Cor. 5.

Rom. 4.

Baruch. 3.

Geneſ. 1.

Pſal. 4.

Iacob. 1.

descendens à Patre luminum. *Et vni dedit quinque talenta.* Iam supra satis expoſuimus quęnam ſint hęc quinque talenta, licet D. Gregorius per hæc quinque talenta, quinque ſenſus intelligat. Tunc enim ſpeciale donum Dei ſunt, cùm Dominus talem alicui gratiam tribuit, vt poſsit ſenſus ſuos ſecundùm rectam rationem dirigere, atque eis dominari, & eos in officio continere. Alij duo. Hoc eſt, fidem, & operationem; fidem & dilectionem, nempè fidem illam quæ per dilectionem operatur. Et ſecundùm hanc intelligentiam, etſi in pondere plus recepit ille, cui quinque dederunt; in qualitate autem & valore, plus hic cui duo ſunt data. Plus enim valet fides cum operibus; quàm bonus vſus ſenſuum. *Et profectus eſt ſtatim.* Ad deſignandum, quòd in omnibus operibus ſuis homo ſit liber, nec cogatur à Deo. Nam licet in iuſtificatione detur prima gratia abſque meritis pręuijs; tamen adhuc in illa concurrit peccator conſentiens Deo mouenti. *Profectus eſt ſtatim.* Cur protinus abijt? Cur aliquantulum non manſit nobiſcum, vt proſpiceret quomodò negotia eius ageremus? Commiſit nobis bona ſua, nonne rectum videbatur, vt videret ſi prudenter ad ea augenda nos haberemus? Videmus enim magiſtros artium, qui nouitios & tyrones in arte illa inſtruunt, poſtquàm eos docuerunt, vt artem illam, & opus iniunctum exercere valeant; adhuc aliquod tempus expectare illos, quomodò lineas ducant, & ea quæ edocti ſunt, quomodò exequantur. Et poſteà dimittunt illos in opere, quod eis iniunxerunt. Quarè ſic non ſe habuit nobiſcum Deus? Dicam vobis fratres. In inſtrumentis quibus artes mechanicę exercentur, non eſt ars illa qua fit opus. Nec enim in ſerra eſt ars frabilis, aut in penicillo ars pictoria. Sed oportet vt diſcipulus doceatur, quomodò debeat mouere illa ad opus. Cæterum in inſtrumentis, & donis quæ Deus nobis reliquit, vt cum illis opus iſtud Regni cœlorum exequeremur, ars ipſa continetur, *En ellos eſtà la maeſtria como ſe han de menear,* & ideò non indigent alia Dei præſentia, præter eam quam in illis habet. Fides eſt magiſtra & ars huius operis Chriſtiani; charitas eſt manus, quæ opus hoc facit: illud ergò inſtrumentum, quod eſt fides, ducit manum, quæ eſt charitas: vt opera fidei exerceat. Id enim vult Paulus cùm dicit. Fides quæ per charitatem operatur. Quarè vnum ſine alio non ſufficit. Non fides ſine charitate ſatis eſt. Sunt enim hæc duo ſimul viua inſtrumenta, quæ in ſeipſis artem & Magiſterium rectè operandi continent, nec alio opus eſt, quàm eis vti, ipſa enim opus perficient, ſicut perficiendum eſt. Vnctio docebit vos de omnibus ait Ioannes. Quoniam fides doctrix eſt diſciplinæ Dei: & electrix operum illius, vt ait Sapiens. Quia ergò talia nobis inſtrumenta reliquit, in quibus ipſa ars operandi eſt; ideò datis talentis profectus eſt ſtatim: quoniam ſatis nobis prouiſum cum illis exiſtimauit, ad negotia eius peragenda. Abijt autem qui quinque talenta habebat, & lucratus eſt alia quinque: ſimiliter qui duo, &c. Abijt & operatus eſt. Abire diſtinguit ab operari. Prius abijt in domum ſuam, deindè exiuit ad opus ſuum. Primò enim abijt vt cogitaret de opere ſibi iniuncto, quomodò exequi deberet illud; & poſtquam id excogitauit, manum ad opus admouit. Nam prius fidelis ſecum debet perpendere dona quæ à Deo accepit, ſimul cum obligatione quam habet ad benè illis vtendum, & hac habita conſideratione ad opus exire. Sic enim de Diſcipulis dicitur. Abierunt ergò iterum Diſcipuli ad ſemetipſos. Hoc eſt prius ſecum præmeditati ſunt quæ agere deberent: vt ſic opus perfectum facerent. Sic & filio prodigo contigit. Prius fuit reuerſus in ſe, & dixit. Quanti mercenarij in domo Patris mei abundant panibus? ego autem hîc fame pereo? Et deindè dixit. Ibo ad patrem meum, & abijt. Memoria enim & recordatio miſericordiæ, ac liberalitatis Patris fui; fecit eum ad illum abire. Sic conſiderare dona quæ à Deo donata ſunt nobis, quæ non vt otioſa eſſent nobis illa contulit; per hoc excitabimur ad operandum per illa. Quarè me ad Eccleſiam ſuam adduxit? (deberet ſibi quilibet Chriſtianus dicere) vt otio torpeſcerem fortè? Minimè, ſed vt negotijs Regni cœleſtis vacarem. Negotiamini dùm venio. Et ſic alij qui alia dona à Deo acceperunt meditari deberent. Nam ex huiuſmodi inconſideratione prouenit, vt otioſam fidem, & & reliqua dona Dei, multi ex Chriſtianis teneant, talentum ſub terra fodiunt, vt nullius vtilitatis ſit. *Et lucratus eſt alia quinque.* Plura quàm quinque fortè lucratus eſt, ſed per hanc duplam mul-

Gregor.

Simile.

Galat. 5.

1. Ioan. 2.

ſap. 8.

Ioan. 20.

Luc. 16.

multiplicationem intelligitur fructus quem in proximo tuo facis cum donis quæ à Deo habes. Nam per hoc quòd alijs tua ſcientia, aut pietate vſui es; etiam tibi multiplicas, ac conduplicas merita. Id enim quod alijs profuiſti, in tuam etiam vtilitatem meritum cedit. Quarè qui quinque habuit talenta, quia omnibus illis proximis ſuis profuit; ſibi etiam illa multiplicauit. Nam ſi in quinque rebus illis profuit; etiam in illis quinque ſibi meritum acquiſiuit. Hinc enim Paulus dicit, Omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifaciam, *Para ganar à todos y con todos*, Nam lucrum ſpirituale quod illis acquirebam, incommodum etiam meum cedebat. Ideò quippè Iacob ex rebus ſoceri ſui Laban ditatum fuiſſe dicitur, quoniam iuſtus ex alienis rebus locupletatur. Nam quod alijs prodeſt, ſibi meritum accreſcit. Id enim & animalia illa ſancta, quæ Ezechiel vidit ſignificabant, de quibus dicitur, quòd ibant, & reuertebantur. Ibant, & redibant. Nam in hoc quòd vadunt ad commoda proximorum pertractanda, ad ſe redeunt; eadem commoda per merita ad ſe referentes. Hoc ergò ſignificat quinque talentorum multiplicatio: nempè id quod in vtilitatem proximi expendis, tibi multiplicas. Poteſt etiam per hoc duplicatum lucrum intelligi duplum præmium, quod Sancti per ſua opera conſequuntur; nempè corporis & animæ. Vtrumque enim in beatitudine ſuum accipit præmium. Hę enim ſunt diploidæ illæ, quibus domeſtici Dei induuntur, iuxtà illud quod Prouerbiorum. 30. dicitur. Omnes domeſtici eius veſtiti ſunt duplicibus. Id eſt, gloria corporis & animæ. Modò dantur eis ſingulæ ſtolæ albæ (vt in Apocalyps. legitur) hoc eſt, gloria animæ duntaxat. Poſteà autem binæ ſtolæ dabuntur eis, hoc eſt, gloria animæ & corporis. Vel ſi vis vt ſiſtamus in expoſitione Gregorij, qui per quinque talenta bonum vſum quinque ſenſuum intelligit; tunc duplicatum hoc præmium erit, quandò quilibet ſenſuum iuxtà legem Dei ex imperio voluntatis ſuum actum exercet. Quilibet etiam ſuum præmium meretur: nempè lingua cum doctrina, aut Dei laudibus, oculus cum lacrymis, manus cum eleemoſynis, & ſic de alijs: vt ſic adimpleas illud quod Paulus ad Romanos dicit dicens. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete ſeruire iuſtitiæ in ſanctificatione. Sed plus adhuc myſterium hoc examinemus. *Lucratus eſt alia quinque.* Non videtur quippè multum magnum lucrum conduplicare tantùm principale. Nam ſi negotiator quiſpiam cum mille ducatis alia tantùm millia duplicaſſet per totam vitam; non magnum certè lucrum portaſſe diceres. Sed triplicare, imò & centuplicare principale debet, vt dines fiat. Quomodò ergò Dominus iſte, qui dedit ſeruo ſuo quinque talenta, poſt multum temporis rediens ſolum alia quinque multiplicata inueniens ſic gaudet, vt magno illum ſeruum afficiat præmio? videtur paucis ſatisfieri. Sed attendite fratres mei. Hoc ſpeciale habet ſpirituale peculium, quòd dum diſtrahitur, & expenditur, augetur eius valor & creſcit pondus eius, & eodem tenore quo ipſum creſcit, creſcit etiam lucrum quod illi correſpondet. Quarè etſi cuilibet talento aliud dumtaxat talentum reſpondeat; ſed quoniam quodlibet talentum vſu creſcit, & auctum eſt tam pondere quàm valore; hinc fit, quòd lucrum ei correſpondens etiam maius fuit, & tanto præmio meruerit ditari. Exempla hoc nobis manifeſtum efficient. Si ſcutum quo tu negotiaris hanc haberet virtutem aut qualitatem, vt quo plures cum illo negotiationes ageres, plus & valor, & pondus eius creſceret, ita quòd plura grana auri ei adderentur, certum eſt, quòd eo tenore, quo valor ſcuti creſceret, augeretur, & lucrum ei correſpondens. Nam ſi quandò valor eius erat vt viginti, lucrabatur, verbi gratia, quinque; nunc quia auctus eſt per vſum vſque ad quadraginta, lucraretur decem, & cum creſceret vſque ad octoginta, viginti, & ſic proportionabiliter ſicut valor ſcuti creſceret, augeretur, & lucrum, quod ex eius negotiatione reportaretur. Igitur hoc habet peculium hoc ſpirituale, hæc talenta quæ nobis confert Deus, quòd vſu valor eorum augetur, & per conſequens lucrum. Vſu fides augetur, & roboratur: quoniam per multiplicationem actuum augetur habitus, licet ſuperna turalis meritoriè augeatur à Deo, qui infudit illum, & per opera chari-

Ezech. 1.

Prouer. 30

Rom. 6.

Simile.

ritatis charitas & gratia crescunt. Opera etiam quæ ex maiori charitate & gratia procedunt; maioris meriti sunt, & sic etiam proportionabiliter lucrum. Certum quippè est quòd si duo idem opus meritorium faciunt (v. g. largiuntur eleemosynam) & vnus ex maiori ac intensiori charitate illam largitur, si cætera sint paria, plus is, quàm alter lucratur & meretur. Nam peculium quo negotiabatur auctius erat: creuerat enim per vsum. Nam si radix sancta, & rami: & si sanctior radix, sanctiores & rami: & si sanctissima, itidem & rami: nam sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, vt Logici dicunt. Si bonum peculium, bonum & lucrum, si multa charitas quæ est radix, multum & meritum. Vidit quadam vice Dominus Iesus multos mittentes munera in gazophilatio, inter quos intuitus est viduam quandam, quæ tantùm duo minuta obtulit, & dixit Dominus illam plus alijs obtulisse: quoniam ex maiori deuotione & charitate ad Deum, & ex intensiori voluntate ea obtulit. Nam si ex eis quæ sibi necessaria erant (pauperi enim omne quod habet necessarium est) illa libentissimè obtulit, multò magis ex superfluo tribuisset si habuisset. Igitur quoniam peculium principale quo negotiabatur hæc vidua, nempè charitas, maior erat, etiam si id quod tribuit parum videbatur; meritum tamen maximum fuit. Et sic intelligitur quod Dominus dicit. Centum pro vno accipies. Nam si Deus secundùm iustitiam distributiuam præmiat; secundùm proportionem meritorum debet & præmia elargiri. Centum autem pro vno magna improportio videtur.

Rom. 11.

Luc. 21.

Matth. 19

Quomodò ergò stat eius iustitia? Ad quod tamen respondetur, quòd quia illud vnum per vsum creuit; valor eius etiam auctus est vsque ad centum. Igitur etsi videatur quòd Dominus duplo lucro contentus fuit, quod parum videtur; tamen quia duplum illud per augmentum talentorum, & peculij creuerat, erat fortè centuplicatum. Quarè huic seruo in die iudicij dicitur. Euge serue bone & fidelis. Bonus quia conseruauit datum; fidelis quia multiplicauit acceptum. Vndè Ecclesiast. 11. dicitur. Datio Dei permanet iustis, & profectus illius successus habebit in æternum. Vel fidelis, quia seruauit commissum; bonus, quia multiplicauit. Nam bonum est diffusiuum sui. Diffusum est vt lucraretur per illud. *Venit autem & qui vnũ acceperat, &c.* Postremus venit qui puniendus erat: nam Deus semper in castigando est tardus, & in præmiando citus. Cui maius præmium collaturus erat primum accessit: quoniam prius fecit bonum, quàm malum pœnæ. Et parentes nostros qui manè peccauerunt; ad vesperum puniturus venit, & lentè deambulando, quasi qui inuitus ad puniendum eos veniret. Hic qui abscondit talentum, pusillanimos significat, vt suprà dictum est. Otiosè vixit nec ad opera manus admouit: cùm tamen apud Ezechielem dicatur. Ecce hęc fuit iniquitas Sodomæ. Otium eius, & filiarum eius. Nam de anima iusti dicitur quòd panem otiosa non comedit. *Ecce quod tuum est.* Videtur his, quod sufficit malũ alicui non fecisse, & præcepta negatiua seruasse; cũ tamen præcepta negatiua seruasse; cũ tamen præcepta negati ua sint medietas legis Dei & iustitiæ, quæ duas habet partes: nempè declinare à malo, & facere bonũ. Nã lex Dei etiã habet præceta affirmatiua. Qui enim dixit, Nõ furaberis, dixit etiã, Tribue quod tibi superest pauperibus. Et qui dixit, Non occides; dixit etiam, Erue eos qui ducuntur ad mortem, hoc est, Conserua vitã proximi tui cum vales. *Tollite ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta.* Nam, vt diximus, ex operibus bonis quę mali aliquandò fecerunt, gaudiumaccidentale recipiunt beati; & satisfactoria operà eorũ quæ in gratia fecerunt, & illis ob eorum culpam non profecerunt, in thesauros Ecclesiæ cedũt ad vtilitatem bonorum. Domus Dauid, ait Scriptura, indies crescebat, domus autem Saul minuebatur. Nam pessimi & peccatores proficiunt in peius, vt ait Paulus, *Van siempre de mal en peor*, Boni autẽ indies augentur, *De bien en mejor. Ab eo autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo.* Nam sæpè fides quã habebat otiosam sapiens & doctus, ab eo aufertur, vt indocto & rustico detur. Sed obserua, quòd iste qui abscondit talentum, quandò veniebat Dominus, properauit, vt è terra talentũ educeret. Sic multi pigri Christiani nihil operantur dũ viuunt, & omnia ad horam mortis seruant, sicut virgines fatuæ fecerunt: & ideò permittit Deus, vt tunc locus illis non detur & peccent. Sapientes lampades accensas, & plenas oleo tunc habebant: quoniam iusti dum viuunt, operantur, nec eos incautos hora mortis offendit, *ya tienen hecha su mochila, y el matalotaje para passar ala otra vida*, Gregorius Homilia. 9. ait esse quosdam; qui nec magna apprehendere volunt, nec talento suo vti, sed in vitijs sepeliuntur: quia nimium sibi rigidus videtur Deus. Et tamẽ propter hoc deberent potiùs ab otio surgere ad negotium: quia rigidus exactor suorum talentorum est Deus. Vt Petrus dixit Domino: Exi à me, Domine, quia homo peccator sum. Imò quia peccator es, non deberes illũ à te repellere. *Quia in pauca fuisti fidelis.* Non enim sunt cõdignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et Sapait: In paucis vexati, in multis benè disponentur. *Cur non dedisti pecuniam meam ad mensam?* Nam si tu, homo, pusillanimis es, nec magna apprehendere audes; iungere maioribus ac perfectioribus, & cum eis societatem contrahe: vt eorum exemplo, & exhortationibus animos capias ad maiora subeunda numera.

Ecclo. 11.

Gen. 3.

Ezech. 16.

Prouer. 31.

Luc. 11.

Prou. 24.

1. *Reg.* 3.

2. *Tim.* 3.

Gregorius

Luc. 5.

Cùm autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo: tũc sedebit super sedẽ maiestatis suæ. Et congregabuntur ad eum omnes Gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis, & statuet quidem oues à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet Rex ijs, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus te: sitientem, & dedimus tibi potum? Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te? Aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te? Et respondens Rex dicet illis: Amẽ dico vobis, quandiù fecistis vni de his fratribus meis, mihi fecistis. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & nõ dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondebunt & ipsi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quandiù non fecistis vni de minoribꝰ his, nec mihi fecistis. Et ibũt hi in supplicium æternũ: iusti autẽ in vitã æternã.

Si terrores hi, quibus Dominus in præsenti sermone nos minatur, non nos ad meliorem frugem redire cogunt: nescio quam spem nostræ salutis habere possimus. Quoniam si secundùm prauitatem, ac ingenij nostri rusticitatem, nihil boni sponte ac liberaliter operamur, sed metu pœnæ, aut terrore perciti, tanquàm vilia mancipia ea agimus: cùm hodie æternis, ac innumerabilibus pœnis nos terreat Dominus, & ex alia parte perpetuis gaudijs nos inuitet: si nec vnius metus, nec alterius auiditas nos in officio tenent, & ad meliora cogunt: nescio quid erit satis vt boni simus? Si rãta nobis medicamina nõ prosunt, quasi filios diffidentiæ ferè nos habere possumus, & quasi infirmos, qui iàm omninò suæ diffidunt saluti. Hic benedicta medicamina nobis applicantur (quę sunt benedictiones istæ, quibus in die iudicij benedicendi sunt boni:) aspera etiã pharmaca nobis indicũtur (quæ sunt maledicta, quæ aduersùs impios pronunciantur.) Si ergo nec hoc, nec illud tibi prodest, nescio quod aliud remedium tibi superfit. Sed dicere tibi possumus prædicatores: Incurabilis plaga tua. Et in hoc ostendit nobis Deus superabundantem misericordiam suam: cùm tot anteà temporibus nos admonet, atq; præuenit de his quæ super nos vẽtura sunt. Iam, Domine Deus, perspicio quanto animas digneris amore, quas iam iam tuo pretiosissimo sanguine es redempturus: cùm tot nobis signa facias, nutibusq; præuenias, admoneas, atq; exhorteris, ne in irani tuã terribilem incidamus. Nam cùm sis Iudex, pro reo te manifestas: & cùm sis Dominus, seruo tuo reuelas arcana; quæ cum Angelis sint occulta, hominibus tamen aperta facis. Nec enim occidere vis, sed vitam dare: non condemnare reum, sed absoluere: non perdere hominem, sed saluare. Dedisti metuentibus te significationem (ait Regius Propheta Dauid) vt fugiant à facie arcus, vt liberẽtur dilecti tui. Ad hoc enim manicat, ad commonendum nos, vt fugiamus à facie arcus iræ suæ, quo igneas sagittas emittit, quibus anima cum inferno configitur. Vt liberentur dilecti tui, id est, ad hoc quòd electi tui tot pericula euadãt. Ob hoc ergo sic nos admonet Christus, dicens: *Cùm venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo: tunc sedebit super sedem maiestatis suæ.* Id dicit, vel quia verè sedebit iudicaturus homines pro tribunali, vt iudices facere solent; vel ad

Hiere. 30.

Psal. 59.

inſinuandam tranquillitatem ac veritatem, qua ſententias debet proferre. *Et congregabuntur ad eum omnes Gentes.* Nullus enim abeſſe poterit ab illo generali capitulo, in quo culpæ omnium hominũ audientur. Omnes enim nos ſtare oportet ante tribunal Chriſti
2. Cor. 5. (ait Paulus.) Omnes (inquit) nullus enim ab illo exemptus erit. *Et ſegregabit eos ab inuicem, ſicũt paſtor ſegregat oues ab hœdis.* Id eſt, bonos à malis ſeparabit. Nam boni oues dicuntur: eò quòd omnibus vtiles ſunt, ſicut ouis inter cætera animalia vtiliſsima eſt.
Iob. 31. Lana quippè ſua pauperes calefaciunt iuſti, ſecundùm quod dicebat de ſe Iob: Si deſpexi prætereuntem, eò quòd non haberet veſtimentum, & abſq; indumento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearũ calefactus eſt. Itẽ ouis animal manſuetiſsimum eſt, ſi tondeatur, ſi decorietur, ſi iuguletur, nec manibus, nec pedib⁹ reſiſtit, ſed patienter ſuffert. Sic iuſtus tanquam ouis ad occiſionem ducitur, & non aperit os. Mali verò hœdi dicuntur caprarũ filij, quæ animalia immunda ſunt, ac libidinoſa, aſpera, atq; ſylueſtria, auida maximè cibi: propter quem rupes, & aſpera quæq; conſcendunt. Sic praui homines inutiles ſunt, duri, ſylueſtres, libidini dediti, cupidi alienorum, nihil non tẽtant, vt diuites fiant, ſibi ſolis commoda quærunt. Tunc ergo ſegregabit hos hœdos ab ouibus; malos ſcilicet à bonis: nam tunc erit tẽpus meſ-
Matth. 3. ſis, quando in campo Ioſaphat permũdabit aream ſuam, & cõgregabit triticum in horreum ſuum; paleam autem comburet igni
Simile. inextinguibili. In nocte non ſplendet gemmarum lumẽ, ſed lapides pretioſi, & glebæ omnes vnius coloris apparent. At cùm lux Solis aduenerit, diſcernitur terra à gemmis. In hac vita, quam in tenebris agimus, non diſcernitur bonus à malo; quinimò multoties mali honore debito bonis perfruuntur. Tunc autem veniet Sol iuſtitiæ in ſplendoribus ſanctorum, & illuminabit omnia, & apparebit bonorũ gloria, & tanquàm gemmæ, ac lapides pretioſi in theſauros Regis reponẽtur, malis quaſi glebæ terræ in ſter-
1. Cor. 4. quiliniũ inferni reiectis. Vnde & Paul. ait: Nolite ante tempus iudicare, quoadu ſq; veniat dies Dñi, qui illuminabit abſcõdita tenebrarũ, & manifeſtabit cõſilia cordiũ. *Et ſtatuet oues quidẽ à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris.* In hoc miſericordia Dei ſplẽdet, quę illũ proniorẽ ad præmiandum, quàm ad puniendum facit. Nam quos præmiare debet cõſtituit ad dexterã, puniendos autẽ ad ſiniſtrã. Opera eñ quæ dextera manu exercemus, fortiùs, meliùs, & perfectiùs agimus q̃ quæ ſiniſtra operamur, in qua nec tãta vis, nec dexteritas eſſe ſolet. Deus ergo manu ſua dextera ad præmiandũ vtitur: quoniam largitur in præmiũ quidquid poteſt, nempè ſemetipſum. Cæterum ad puniendum ſiniſtra vtitur, vt qui non id ſponte ſua faciat, ſed coactus à malitia impiorum, nec totam ſuam vim in hoc applicet, cùm maiora potuerit decernere ſupplicia. Propterea nãq; Theologi dicunt, quòd Deus punit citra condignum, præmiat autem vltra condignum: quoniam maius præmium ſtatuere nõ valuit, nempè quia ſeipſum pro præmio, & mercede dat, quo maius nihil excogitari valet. Potuit autem acerbiora ſtatuere ſupplicia pro malis, quàm ea quæ ordinauit. Vel dicitur bonos ad dexteram collocare, hoc eſt, ad locum delitiarum, & fauoris. Namquos diligimus dextera amplexamur, iuxtà illud: Dextera illius amplexabitur *Cant. 2.* me. Vel per dexteram intellige optima, & electa bona, quæ Deus habet, ad quæ ſuos admittit. Sic enim & filio dicitur: Sede à *Pſal. 109.* dextris meis. Hoc eſt, in melioribus, & ſelectioribus bonis, quæ ego habeo. His igitur bonis quibus fruitur filius, fruuntur & iuſti, qui fratres eius ac cohæredes ſunt: & ideò dicitur à dextris ſuis, hoc eſt, in bonis ſuis. De malis autem non dicitur à ſiniſtris ſuis, ſed à ſiniſtris duntaxat: quoniam nihil ſuorum bonorũ perfruuntur; ſed tormentorũ, quæ ſolùm p malis ordinauit Deus. Bonos autem in bonis ſuis collocabit: quoniam illis cõmunicat ſua gaudia, diuitias, amorẽ, ſubſtantiam, & eadẽ bona, quibus ipſe perfruitur. *Tunc dicet Rex his qui à dextris eius erunt.* A præmio incipis, pijſsimè iudex? Equidem vt appareat quã ſpõtaneus ſis ad præmiandum, coactus autẽ ad caſtigandũ. Ab eo incipis operari quod tuæ magis conſonũ videtur naturæ. Ad hoc enim omnes cõdidit, vt ſuo fruerẽtur aſpectu. Quòd ſi pœnas ſtatuit, quaſi coact⁹ à malitia impiorũ fecit, id exigẽte iuſtitia ſua. Neminẽ eñ vellet Deus perire, ſed oẽs vult ſaluos fieri. A præmio incipit, vindictã in poſterũ reſeruãdo. Vel ideò priùs bonos præmiat antequã malos à ſe deterreat, vt videãt oculis ſuis bonorũ præmiũ ac gloriã, quod ipſi culpa ſua ac iniuria amiſerũt, & pudore pfuſi vlulẽt, ſtrideãt dẽtib⁹ ſuis, & rigeãt videntes corã oculis ſuis bonos ad ęterna pduci p̃mia, quę ipſi, ſi voluiſſent, potuiſ-

ſent etiam lucrati. Nec hoc parũ afficiet prauos videntes corã ſe, ad tantam felicitatẽ iuſtos vocari, cùm ipſi in tantas relinquantur miſerias. Quanto putas mœrore affectũ diuitem illum Epulonem, cùm Lazarum in ſinu Abrahæ collocatum aſpexit, & ſe in tantas prouolutum miſerias: vt nec guttam quidem aquæ haberet, qua refrigeraret linguam ſuam? Quid ſimiliter ſentiet proſper ac ditiſsimus mercator, qui vſuris ac rapinis locupletatum ſe videt, ita vt omnes propter illas honorent eum, & ad eum deprecantes pro pecunijs accedant, cùm ſe modò videat in tantam pauperiem obtruſum, vt nihil omninò conſolationis habeat? Fame cruciari, ſiti ſuffocari, igne comburi, abſq; vllo cõſolatore; & interim perſpiciat pauperes agricolas, quorũ rem omnem familiarẽ ipſe ſuis vſuris deuorauerat, in tantam felicitatẽ collocatos, tantis repletos diuitijs, vt nihil omninò illis deſit, ſed in dextera Dei conſtitutos. Væ, væ mihi, dicet, quantò meliùs mecũ actum eſſet, ſi ego miſer ille agricola fuiſſem, aut pauper ille ac vulgaris homo, de quorum rebus ego meas auxi, quàm tunc ſic diuitem fuiſſe, & nunc in tantam pauperiem, ac ignominiam detruſum. Hac ergo ratione priùs præmiabit Deus bonos, quàm puniat malos: vt confundantur mali, videntes gloriam iuſtorum. Sic
Eſai. 26. enim & apud Eſaiam dicitur: Tollatur impius ne videat gloriam Dei. Sed ſubinfert, dicens: Videant, & confundantur, & ignis hoſtes tuos deuoret. *Venite ad me.* Ad me (inquit) qui veſtra ſum quies, veſter theſaurus, veſtrum centrum, & omne bonum veſtrum. Ad me, inquam, qui ſummum bonum ſum, ſummum gaudium, ſumma pulchritudo. Non dico vobis vt veniatis ad meã domum, ad meas res, ſed ad me. Non ad Angelos vos mitto, nec ad Cherubin, aut Seraphin, ſed ad meipſum. In hac vita ſi Rex
Simile. terræ te hoſpitare facit in Curia ſua, & ex cibo Regio te paſcat; ſummam erga te ami-
2. Reg. 11. citiam in hoc oſtendit. Id enim fecit Dauid cum Vria. Cæterùm ſi in domo propria ſua te reciperet, multò maior gratia eſſet: ſi in ſuomet cubiculo, maxima: ſi in ſuomet lectulo, incredibile, nec vllus vnquam Regum terræ talẽ alicui gratiam fecit. O Dei ſumma, atque incredibilis bonitas, quanti tuos æſtimas amicos ac ſeruos. Nec enim in tua cœleſti Curia duntaxat eos ſuſcipis, ac Regio tuo cibo eos paſcis: verũ & in domo tua, in cubiculo tuo, in temetipſo eos recipis, reficis, atq; accubare facis. Tu enim es eorum domus, habitaculum, lectus, atque requies ipſorũ. Magnas delitias æſtimabat Sponſa, *Cant. 2.* quòd ſub vmbra tua requieſceret, cùm aiebat: Sub vmbra illius quem deſideraueram, ſedi: modò verò non ſub vmbra tantùm, ſed in temetipſo requieſcit ac viuit. *Venite ergo* *Pſal. 127.* *ad me benedicti Patris mei.* Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominũ. Rectè benedicti Dei dicuntur, quia oẽs benedictiones eius ipſos apprehẽdunt, omnia bona ſua illis tribuit: vt videatur quãtis illos benedictionibus repleat. *Benedicti Patris mei.* Benedicere, eſt bonum dicere, & dicere Dei, eſt facere: tunc ergo Deus ſuos benedixit, cùm ad æterna gaudia illos ab æterno prædeſtinauit, & præſciuit, & illa fuit prima benedictio, aliarum omnium benedictionũ fundamentum & radix. Tunc etiam ſecundò eos benedixit, cùm media eis contulit, quibus prędeſtinationis effectũ conſequerẽtur. Tunc demum benedictionẽ ſuam adimpleuit in eis, quando poſſeſsionem bonorum, ad quæ eos elegit, cõtulit. Vnde infert. *Poſſidete paratum vobis Regnũ ab creatione mundi.* Poſsidete (ait) quoniam bona illa pacifica poſſeſsione tenebunt in ætẽrnũ ſancti. *Paratum vobis Regnum.* O Dei maximã curam circà electos! Nam ab æterno, ex quo Deus eſt Deus hanc habuit curam, vt pararet electis ſuis Regnũ. Regnum (ait) non domum, aut agrum, aut populum, aut ciuitatem, ſed Regnum, vt Sap. 5. dicitur: Accipient Reg- *Sap. 5.* num decoris, & diadema honoris de manu Domini. Poſsidete quaſi propria, quaſi bona paterna, omnia Dei bona tanquã veſtra. Quomodò illos hæc viſio Chriſti decora & amabilis decorabit? Veluti Sol campos, ac *Simile.* prata in Vere decore ac pulchritudine adimplet diuerſis ac pulcherrimis coloribus veſtiens illos. Multò magis clara Dei viſio illos veſtimentis gloriæ decorabit, aureis ac ſericis indumentis eos veſtiens. Nam propterea vermis ſericus, qui dicitur bombex, *Pſal. 21.* factus eſt, iuxtà illud Pſalmi: Ego autẽ ſum vermis, & nõ homo; vt ſerica hæc indumẽta nobis texeret. O Domine, dicent boni, neſcimus in quo tibi ita placuimus, quòd tantis nos bonis affeceris. Quibus & Dominus reſpondebit: *Eſurini enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, &c.* O miſericordiæ opera beata ac feliciſsima! Poſsibile ne eſt, quòd tantus ſit valor veſter, vt vobis ſolis talia præmia tribuãtur, nec alia ratio allegetur pro bonis niſi voſmet, nec alij teſtes iuſtos approbẽt

præter

præter vos? Eſuriui (ait) & dediſtis mihi mãducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere, &c. O beatus calix aquæ frigidæ pro Chriſto datus, qui tantum tibi præmium acquirit. O felix panis, ô felix pecunia, quam in pauperes, aut hoſpitalia erogaſti, cùm tãto addito lucro omnia hæc bona tibi ſoluantur. Vide quomodò non amittas quod pro Deo tribuis, imò cum illo Regna cœleſtia mercaris. Poſsibile ne eſt, ô diues, poſsibile ne eſt, quòd intelligẽs ac ſciens tantũ eleemoſynam valere, taleq; præmium pro illa retribui, tenax ſis ac durus in eã elargiendo? Imò quãtum habes cùm neceſſe fuerit pro tanto bono deberes expendere. Pro cane, equo, aue, aut veſte, quæ tibi placet non dubitas millia ducatorum dare, & pro Regno cœlorũ dipondium differs tribuere? O pluſquàm cimerias tenebras! O cæcitatem inferni maiorem, cùm tantum bonum negligas gratis acquirere! O ſtulte. *Dñe, quando te vidimus eſurientẽ, & paſcimus te, &c.* Opera bona facit iuſtus, & tamen ac ſi non faceret, ſic ea negligit, ac obliuioni tradit. Nec enim ea ſic in memoria retinet, vt de illis glorietur, aut verè intumeſcat, ſed quaſi nihil fecerit, ſic ea obliuiſcitur, & ſe inutilem fuiſſe ſeruum fatetur. Nec enim eſt ſicut ille Phariſæus, qui ſigillatim ſinguła ſua opera corã Deo quaſi improperans numerabat: ſed quaſi nihil eſſet quod pro Chriſto pertuliſſet, & quaſi ea oblitus eſſet interrogabat, quando talia opera fecerit? Nec enim iuſti quid fecerint cogitant, ſed quid debeant facere animaduertunt, ſecundùm illam Pauli ſententiam. Vnum autem, quæ retrò ſunt, obliuiſcẽs, ad ea quæ ante me ſunt cõuerto meipſum. Et Iob dicebat. Verebar omnia opera mea, ſciens, quòd nõ parceres delinquenti. Et ideò quaſi nihil feciſſet, plura ſibi ſupereſſe facienda ſemper exiſtimauit. *Amen dico vobis, quandiù feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.* O quãta ſanctorum erit gloria (ait hic Chryſoſto.) cùm coram Angelis, & hominibus audient à Domino, quòd ea quæ alijs in nomine ſuo præſtiterunt, ipſi Domino contulerũt. Sed audiamus iam ſententiã, contra malos prolatam. *Diſcedite à me maledicti.* Væ mihi, Domine, & ſi à te me repellis, quò ibo? Quò ibo à Spiritu tuo, Domine Deus? Tantillũ tui perfruitus fuerat Petrus, & cùm illum inuitares, vt abiret, reſpondit: Quò ibimus, Dñe? verba enim vitæ æternæ habes. Et cùm te vidit in monte transfiguratum, à tui præſentia inebriatus dixit: Domine, bonum eſt nos hîc eſſe. Nec inde volebat diſcedere. Quomodò ergo ferre poterũt mali, in æternum à te ſeparari? Repulſiſti à te fratricidam Cain, & per totam vitã pauidus & tremebundus inceſsit. Et quid faciet miſer, quem in æternum à facie tua deterres? Quis tremor, quis pauor, quæ mortis illum apprehẽdent anguſtiæ? *Diſcẽdite à me.* A me (inquit) qui bonum veſtrum ſum, & extrà me nullum bonum eſt. Ergo ad mala, illos mittis, Domine Deus. *Maledicti.* Non dicit Patris mei, ſicut ſuprà bonos dixit benedictos Patris ſui: quoniam (vt Chryſoſt. & Orig. docent.) Deus eſt author benedictionis, homo autẽ maledictionis. Ipſe eam voluit, quæſiuit & inuenit, legem Dei præter grediendo, vt Pſalm. 138. dicitur: Maledicti omnes, qui declinãt à mãdatis tuis. Et alibi: Dilexit maledictionem, & veniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo: imbibitus eſt malus maledictionibus, atq; ab eis repletus illas patitur. Et quò illos proijcis, bone Deus? In ignem, (inquit) æternum. Quid hoc eſt mali, Domine Ieſu? Non poteſt homo nec lucernulam ignis applicatam digito ferre, & tolerabũt mali corpora, & animas in æternum exuri in ignem inferni? Et ignis talis quòd ei collatus ignis iſte, quo nos vtimur, quaſi pictus & fictus apparebit. *Æternum.* Æternum, Domine? Quid eſt æternum? Mille anni, aut duo millia, aut centũ millia? Minimè, minimè certe. Sed millia millium annorum, quæ poſtquàm tranſlata fuerint, de nouo alia millia millium incipient, & ſic nunquàm finientur. Nam pro magna ducerent felicitate, ſi poſt tot annorũ myriades finiretur pœna eorum. Sed non ita erit. Nam æternum eſt, quod non habet finem: ſicut Deus. Itaque dum Deus fuerit, erit & tormentum eorum. Sed illis tranſactis, de nouo incipient numerari, & nunquã numerus terminabitur. Poſsibile ne eſt, quòd p vno peccato mortali in ſempiternũ iuſtitia Dei puniat peccatores? Ita certè. Quoniam ſi peccator in mortali decedet, ſi plùs ei duraret vita, plùs in peccato duraret, & ſi in æternũ viueret, in æternũ peccaret. Iuſtum ergo eſt, vt quì tàm amplam habuit voluntatem peccandi, & in ſuo æterno offendit Deum, in æterno Dei plectatur à Deo. Moriantur ergo ſemper, & tamen nunquàm moriantur, ſed ſemper mortis anguſtiæ ipſos teneant. Ideò namq; in inferno dicitur, quòd ſit vmbra & imago

Philip.3. *Iob.9.* *Chryſ.* *Pſal. 138.* *Ioan.6.* *Genes. 4.* *Chryſ.* *Orig.* *Pſal. 138.* *Pſal. 108.* *Iob.10.*

imago mortis. Nam habet id quod aſperũ, ac rigidum eſt in morte: non tamen quod bonum eſt, nempè cum illa omnia finire tormẽta. Eſt enim vita cum morte, & mors cũ vita, & ex vtroq; habet quod peius eſt. Ex morte quippè accipit anguſtias, & ex vita viuere in illis abſq; vllo termino. Hinc Pſalmiſta ait: Pluet ſuper peccatores laqueos, ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarũ pars calicis eorũ. Pluet (ait) quoniam erunt multi, *Como llouidos*, vt ſolemus dicere. Laqueos, quoniam quodlibet tormentum erit laqueus vnus, quo immotus tenebitur in illo abſq; eo quòd euadere poſsit: & hæc omnia ſunt pars duntaxat ſuorum tormentorum, non tamen omnia. Calix in manu Domini vini meri plenus mixto. Si mixtum, quomodò merum? Si merũ, quomodò mixtum? Dicitur merum: quoniam pura erunt tormenta, abſque refrigerio, vt in diuite illo Epulone vitum eſt, qui guttam aquæ deſiderabat ad refrigerandum linguã ſuam, nec tamẽ inueniebat quid daret. Dicitur autem mixtum: quoniam erant plura, atq; diuerſa tormenta. Sicut oues in inferno poſiti ſunt (ait alibi.) Nam ſicut oues nõ ſe defendunt, nec poſſunt cùm iugulantur: ſic nec mali in ſuis tormentis. His ergo dicit Iudex: *Diſcedite à me.* Hæc eſt maior omnibus pœnis, imò pœna pœnarum, à Deo in perpetuum ſeiungi. Ac ſi lapis haberet intellectũ & videret ſe à centro ſuo in perpetuum diuelli, & clauis alicuius fortiſsimi ædificij fieri: illi maxima pœna eſſet, videns nunquàm ſe poſſe ab illo loco ſeparari, vt in centrum ſuum properet: ſic in aliquos claues teterrimi illius ædificij infernalis facit Dei iuſtitia, vt nunquã inde exire poſsint, vt in ſuum perueniant centrum. Et ita ait Chryſoſtomus, quòd omnes ignes inferni pariter vniti, non tantum animam cruciarent, quãtum iſta ſeparatio perpetua à Deo. Veluti ſi homo, qui ex magna peregrinatione in domum ſuam venit, nimio deſiderio accenſus videndi ſuos, cùm iam iam domui ſuæ appropinquat, à lictoribus detineretur, & in carcerẽ perpetuò detruderetur, vide quãtæ illum apprehenderent anguſtiæ. Sic cùm anima à corpore exit, & à longa peregrinatione, quam cum corpore habuit, in domum ſuã deſiderio pergere vellet, quæ eſt Deus, à dæmonibus tũc rapitur, & in inferni carcerem, clauſis ianuis, recluditur; incredibilis illi cruciatus erit. Cur Domine iſtos à te repellis? *Eſuriui enim (ait) & nõ dediſtis mihi manducare, &c.* Scriptum quippè eſt: Iudicium ſine miſericordia, ei qui non facit miſericordiam. *Domine, quando te vidimus eſurientem, &c.* Hoc eſt maius malũ in peccatore, nõ ſe agnoſcere peccatorẽ, nec culpas ſuas fateri, ſed obliuioni tradere: quomodò pœnitebit illum? Et vide quomodò mali breuiter hæc bona opera recenſent, & celeriter per illa tranſeunt, cùm boni ea ſigillatim numerent, & ſuauitate quadam in illis recenſendis immorentur. Quoniam boni gaudent in bonis operibus, & delectabiliter operantur illa: ac proinde ſic ſigillatim ea memorant: cùm tamẽ mali, quia nunquàm in eis guſtum habuerunt, celeriter ac breuiter eas commemorent. Ecce huius iudicij breuem interpretationẽ. ¶ Cæterùm quoniam in his verbis, quæ hîc dicit Dñs, quæ ſunt hæc. *Cùm autem venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli eius cum eo: tũc ſedebit ſuper ſedẽ maieſtatis ſuæ. Et congregabuntur ad eum omnes Gentes.* In his, inquã, verbis quandam formam triumphi videtur inſinuare Dominus, cũ qua veniet ad oſtendendam magnitudinem iuſtitiæ ſuæ, quæ vſq; ad illum diem erit occulta: ideò de hoc triumpho agendum eſt. In hac vita quidem miſericordia ſuper iuſtitiam triumphũ gerere videtur, ſecundùm illã Iacobi ſententiam: Miſericordia ſuperexaltat iudicium. Eò quòd nunc plures miſericordiæ diuinæ effectꝰ quàm iuſtitiæ videamus. Verũ quoniã hæ duę virtutes, miſericordia ſcilicet, & iuſtitia plùs alijs in Deo ſplendent, ſecundum illud Pſal. 24. Vniuerſæ viæ Domini, miſericordia & veritas, id eſt, iuſtitia, quæ conſeruat veritatem naturæ in rebus; & in his duabus virtutibus omnia opera Dei fundantur: nam in omnibus reperitur miſericordia, & iuſtitia, hæc cùm vnicuiq; rei iuxtà eius naturam ac conditionem tribuit: illa quia eas condidit, & in ſuo eſſe conſeruat, tribuens omnibus affluenter. His penſatis, cõueniens erat, quòd ſicut miſericordia habuit diem ſuum, in quo ſe totam oſtenderet & triumpharet: ita & iuſtitiæ ſuus ſtatueretur dies, in quo ſeipſam manifeſtaret, eiuſq; gloria, poteſtas, atq; triumphus ab omnibus videretur. Sed vt ordinatè & ſapienter procedamus, oportet ea quæ dicturi ſumus fundare ſuper doctrinam D. Thom. qui in 1. p. q. 37. art. 7. quærit, an in Deo ſit iuſtitia? Ad quod reſpondet duas eſſe iuſtitias: vna quæ dicitur commutatiua, altera diſtributiua. Commutatiua ſupponit debitum, quando

Pſal.10. *Pſal.74.* *Pſal.48.* *Simile.* *Chryſ.* *Simile.* *Iacob.2.* *Iacob.2.* *Pſal.24.* *D. Thom.*

pro

pro vna re aliam tribuo: nam talis eſt contractus, nempè do vt des, facio vt facias. Et in.ff.de verbor. obligationib. dicitur, quòd contractus eſt vltrò, citrò; obligatio, ſcilicet, & ex vtraq; parte tàm dantis, quàm accipientis, vt in emptionibus & venditionibus vſu venit. Et hanc commutatiuam iuſtitiam non ponimus in Deo: quoniam nec Deus recipit ab aliquo, nec vlli vnquàm debitor eſt, iuxtà illam Pauli ſententiam Roman. 11. *Rom.11.* Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nullus enim aliquid Deo tribuit, quod cũ ex iuſtitia obliget; quin potiùs ipſe omnibus abũdanter tribuit. Altera eſt iuſtitia quæ dicitur diſtributiua, quæ eſt propria Principis ac Gubernatoris, cuius munus eſt diſtribuere bona publica ſubditis, ſecũdùm vniuſcuiuſq; proportionem, ad totam Rempublicam, & ad alterũ. Et hãc iuſtitiam (ait D. Thom.) in Deo ponimus, qui tanquàm vniuerſi Gubernator omnibus tribuit, ſecundùm quod cuiuſq; rei conditio, aut natura efflagitat. Verbi gratia. Cœlo ſuum motum tribuit, homini animam & corpus, quia id ſua natura expoſcit: alijs rebus ſuos inſtinctus, quibus ſuos fines poſsint attingere, ad quos naturaliter inclinãtur, ſecun- *D. Dionyſ.* dùm illam D. Dionyſij doctrinam, cap. 8. de Diuin.nom. in qua ſic dicit: Oportet videre in hoc veram eſſe Dei iuſtitiam, quòd omnibus tribuit propria, ſecundùm vniuſcuiuſq; exiſtentium dignitatem. Et vniuſcuiuſq; naturam in proprio ſaluat ordine & virtute. Nam vnicuiq; rei hæc diſtributiua iuſtitia, quæ eſt in Deo, tribuit ſecundùm ſuam dignitatem ac cõditionem: vt homini rationis vſum confert, quẽ non tribuit bruto: quia id ſua natura nõ exigit. Hanc ergo iuſtitiam diſtributiuam in Deo ponimus. Sed quoniam quælibet harum iuſtitia importat aliquam rationẽ debiti: oportet (ſecundùm eundem Doctorem) ſcire dupliciter poſſe cõſiderari hanc rationẽ debiti in in Deo: vel reſpectu ſuæ bonitatis, quoniam ſic Dei bonitati conuenit: aut reſpectu creaturarum, quoniam ſic exigit eorum natura. Sed hoc ſecundum ad primum reducitur: quoniam hoc vnicuiq; rei debitum eſt, quod diuina Sapientia ordinauit quòd eſſet ſuũ, vnde totum ad Deum ordinatur, & ad implendum ordinem per ſuam ſapientiam inſtitutum. Deus autem nulli rei ordinatur, niſi ſibi ipſi, qui finis omnium rerum eſt: quarè propriè & vrbanè loquẽdo, *Hablando Corteſanamente*, non dicimus Deũ dare quod creaturę debet, ſed quod ſibi ipſi debet, qui talem ordinem ſuis creaturis ſtatuit: ſicut qui aliquam ordinauit & ſtatuit Rempublicam, ſibi ipſi debet quod in illa ſtatuit conſeruare. Hinc & Paulus dicit: Fidelis eſt *2. Tim. 2.* Deus, ſeipſum negare non poteſt. Ac ſi diceret. Quia Deus verax eſt, negaret ſeipſum, ſi hanc veritatem, quam ipſe in rebus à ſe conditis ſtatuit, non conſeruaret. Quarè licèt pro hoc ſtatu communiter dicamus, q̃ miſericordia triumphat in omnibus operibus Dei: modò tamen idem de iuſtitia dicimus: ſed quia modò plùs effectus miſericordiæ ſplendent, illi pro hoc ſtatu palmã damus. Verùm iuſtitia ſic indiuiduus eſt comes miſericordiæ, quòd in omnibus effectibus illius præſens adſit. Nam omnes effectꝰ Dei cũ iuſtitia etiam fiunt, ſecundùm illam celebrẽ B. Anſelmi ſententiam, qua dicit: *Anſel.* Cùm parcis malis, iuſtum eſt, quia bonitati tuæ condecẽs eſt. Cùm punis malos, iuſtum eſt: quia eorum meritis conuenit. Itaq; in omnibus ſuis effectibus Deus ſuã iuſtitiam ſeruat. Quinimò & addo, quòd miſericordia Dei nihil aliud eſt, quàm ſuperabundans complementum iuſtitiæ. Verbi gratia. Iuſtitia Dei exigit, quòd rebus ſecundùm quod eorum natura exigit, prouideatur: miſericordia id ſuperabundanter exequitur, vt in præmio iuſtorũ patet. Iuſtitia quipppè Dei poſcit, vt iuſtus propter bona opera ſua præmietur: miſericordia Dei excogitauit præmium ſic ſuperabundans, vt abſq; vlla proportione qualitatem operum excellat, iuxta illud Pauli, quo dicit: Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Poſtulat etiam iuſtitia, vt homini finis ſuus conſtituatur, ſicut & cæteris rebus, & ſimul media illi decernantur ad conſequendum propoſitum finem: miſericordia illi altiſsimum conſtituit finem, qualis eſt Deus, & merita ſubinde ordinat altiſsima, vtpotè gratiam, ac reliquas virtutes infuſas. Itaq; præſens miſericordia eſt veluti iuſtitiæ exequutrix, quæ ſupereffluenter exequitur id quod iuſtitia efflagitat & ordinat. Alia etiam iuſtitia eſt in Deo, qua iuſtificat homines: ſed de hac modò non loquimur, ſed de ea quæ diſtributiua dicitur, qua Vniuerſum moderatur & regit, quæ in vltima retributione maximè emicabit: nam tunc reddet vnicuiq; iuxtà opera ſua. In præmijs quippè & vindictis hæc æqualitas, ac iuſtiſsima retributio fieri debet; quæ tamen vſque ad illum diem

diem detinetur, vt vnicuiq; rei ſuũ tempus detur. Nam iuxta Sapientis ſententiam, vnicuique rei tempus eſt, & opportunitas. *Eccleſ. 8.* Nunc iuſtitia miſericordiæ cedit dans illi locum, vt plùs ſe manifeſtet: tũc miſericordia rependet has vices iuſtitiæ, & reddet ei, & dabit illi locum, vt ſe ſe coram omnibus *Eccleſ. 3.* oſtendat. Omnia quippè tempus habẽt (ait Sapiens) & ſuis ſpatijs tranſeunt vniuerſa ſub Sole. Quod alia litera his verbis dicit: Omnibus rebus tempus eſt conſtitutum. Et inter alia ſubdit: Tempus tacẽdi, & tempus loquẽdi. Nunc iuſtitia Dei ſilet, ac diſſimulat, & dat locum miſericordiæ vt loquatur: tunc, vice verſa, miſericordia obmuteſcet, vt coram omnibus loquatur iuſtitia. Hinc illud *Eſai. 42.* quod Eſai. 42. dicitur: Tacui, ſemper ſilui, quaſi parturiens loquar. Habebit ſe tunc *ſimile.* Deus, quaſi parturiens. Nam ſicut mulier occultum habet fœtum in ventre, vſque ad tempus à natura conſtitutum, vt edat illum, quem poſteà gemitibus & vocibus parit. Sic in hoc tẽpore quaſi occulta gerit Deus hominum peccata, vſq; ad tempus ab eo conſtitutum: nam tunc gemitibꝰ & clamoribus peccatorum ea in conſpectu omnium creaturarum pandet. Ne dilabaris ad peccandum, fidens quia Deus tacet modò, & diſſimulat peccata: quoniam tempore ſuo loquetur, & omnibus manifeſta ea faciet. Tunc *Pſal.2.* loquetur ad eos in ira ſua (ait Pſalmiſta) & in furore ſuo turbabit eos. Cùm accepero *Pſal. 74.* tẽpus (ait alibi) ego iuſtitias iudicabo. Nunc miſericordia habet diem ſuum, & detinet iuſtitiam: cùm autẽ venerit tempus ſuum, iuſtitia ſua exequetur munera. Tuus eſt *Pſal. 73.* dies (ait alibi Regius Propheta) & tua eſt nox. Nunc miſericordia habet interdictam iuſtitiam, tum copiam ei faciet vt operetur, *Viene agora la miſericordia pueſto entredicho à la Iuſticia, mas entonces alçarſele ha.* Vnde *1. Cor. 4.* Paul. Nolite (ait) ante tẽpus iudicare. Hoc eſt: Obſeruate tempus veſtrum ad iudicandum, ſicut & Deus expectat ſuum ad ſua propalanda iudicia. Itẽ quoniam Deus omnia propter electos diſponit & ordinat (vt *2. Tim. 2.* ait Paulus) propter illos etiam modò malos conſentit & ſuffert, vt in parabola zizaniorum agri patuit. Relicta ſunt quippè zizania vſq; ad tempus meſis, ne ſimul eradicaretur & triticum. Propter damnum ergo *Matth.13.* quod iuſti (qui granum electum ſunt) poterant recipere, ſi occaſiones illæ, quas illis tribuunt peccatores, deeſſent, tolerantur modò mali vſq; ad tempus meſis: tũc enim diuidetur granum à paleis. Quarè Pſalm.1. *Pſal.1.* dicitur: Non ſic impij, non ſic, ſed tanquàm puluis quẽ proijcit ventus à facie terræ. Vbi alia litera habet. Tanquàm gluma quã propellit ventus. Gluma pellicula illa eſt, qua in ſpica granũ veſtitur quaſi ſubucula, quę dum granũ eſt in ſpica, illud ꝓtegit à gelu, ęſtu, & inclemẽtijs cœli. Cæterũ in area illud eſt quod primò à vẽto tollitur: ſic modò mali dũ granum eſt in ſpica, hoc eſt, dũ boni in carne viuũt, ſuis perſecutionibus, ac ſcandalis eos protegunt: obligant quippè ob hoc illos, vt ab hoc mundo, & ab eius ſcandalis fugiant, & vt aſperis indumẽtis veſtiantur, & pœnitentiæ opera exerceant: verùm in area campi Ioſaphat, illi erunt primi quos tempeſtas Dei rapiet, atq; diſperdet. Igitur quoniam in præſenti impij prævalere permittuntur à Deo, & ad ſuum libitum ambulare, non poteſt Dei iuſtitia ſuum oſtendere triumphum, nec ſe omninò propalare vſq; in diem iudicij. Vnde Abachuc.1. dicitur: *Abach.1.* Propterea non peruenit vſq; ad finem iudicium: quia impius prævalet aduerſùs iuſtum. Hoc eſt: Non poteſt modò iuſtitia vſq; ad victoriam & triumphũ pertingere: propterea quòd impius ex Dei permiſſione prævalet aduerſùs iuſtum. Hoc enim ſignificat ſententia illa. Non peruenit vſq; in finem iudicium, id eſt, *No lleuará la ſuya à delante, no ſaldra con la ſuya.* Phraſis enim Hæbrea hæc eſt. Vnde verbum illud, In finem (quod eſt in titulis plurium Pſalmorũ) multi explicant pro victoria. Titulus enim Pſal. 6. eſt. In finem pro octaua. Et D. Greg. *Pſal.6.* vult quòd intelligatur de die iudicij, & de generali reſurrectione iſta octaua, id eſt, octauus dies. Nam ſex dies laboris Septimanæ, ſunt dies præſentis vitæ: Sabbathum eſt dies mortis, quando iuſti requieſcunt à laboribꝰ hebdomadæ vitæ quam geſſerunt: cui ſuccedit octaua dies, id eſt, Dominicæ reſurrectionis, in quo omnes reſurgemus & iudicabimur. Et quoniam tunc debet eſſe dies victoriæ & triumphi iuſtitiæ: ideò titulus eſt, In finem pro octaua, id eſt, pro victoria quam oſtendet iuſtitia Dei in die octauo reſurrectionis & iudicij. Imò & inſtrumentum ad quod Pſalmus ille concinebatur, quod vocabatur Saminith, erat inſtrumentum octo chordarum appropriatum ad concinenda per illud triumphalia carmina. Itaq; Pſalmus iſte, qui dicitur triumphalis, & victorioſus (quoniam de die iudicij loquitur, in quo debet celebrari triumphus iuſtitiæ)

tiæ) ſic incipit: Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Vbi loquitur de furore, atque ira, quam in illo die oſtenſurus eſt Dominus. Igitur ideò Habacuc dicit, quòd in præſenti iuſtitia non deducet vſque in finem iudicium: quoniam præualet impius contra iuſtum. Tunc autem commutabuntur ſortes, & iuſti aduerſùs impios præualebunt: & ideò perueniet vſque in finem iudicium. Sic enim &
Pſal. 48. Pſalmiſta ait: Dominabuntur eorum iuſti in matutino, id eſt, in iudicio quod manè celebrari debet, & in luce fieri, iuſti incipient dominari contra malos. Vnde Sophon. 3. dicitur: Manè, manè iudicium ſuum dabit in lucem, & non abſcondetur. Et neſciuit iniquus confuſionem ſuam. Non intelligit nunc iniquus mala quæ facit, ſed tunc cum maxima cõfuſione ſua ea videbit: nam ſcriptum eſt:
Hiere. 17. Peccatum Iudæ ſcriptum eſt ſtylo ferreo, in vngue adamantino: vngues autem extremitates hominis ſunt, vt intelligamus quòd ad extremum diem reſeruantur iniquitates impiorum. Et Eſai. 42. ſic dicitur:
Eſai. 42. Ecce puer meus, quem elegi, electus meus, complacuit in illo anima mea. Non contendet, neque clamabit, nec audiet aliquis in plateis vocem eius, donec eijciat ad victoriam iudicium. Quod teſtimonium ſuprà cap. 13. retulit Matthæ. In quo oſtenditur, quòd vſque ad diem iudicij patienter ſuſtinebit peccatores Dominus, quando triumphum, atque victoriam conſtituet iuſtitiæ: ſed tamen in corde ſuo reſeruat hominum peccata, vſque ad illum diem: nam peccatum Iudæ ſcriptum eſt ſtylo ferreo, donec
Deut. 32. eijciat ad victoriam iudicium. Nonne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis? *En ſu coraçon te la tiene guardada, y en ſus archinos*. Dies vltionis in corde meo,
Eſai. 63. annus retributionis meæ venit. Igitur dies ille ſignatus eſt pro triumpho iuſtitiæ, ſicut præſens pro miſericordia, quæ tunc cedet
Eſai. 11. iuſtitiæ, & dabit locum illi. Hinc apud Eſai. de Chriſto dicitur, quòd erit iuſtitia cingulum lumborum eius. Cingulum enim ſupereffluentes veſtes colligit, & reſtringit: ſic iuſtitia tunc faciet. Nam miſericordiam ſupereffluentem, quam mali per terram trahunt, tunc colliget, atque conſtringet: vt totus locus tunc detur iuſtitiæ, & vt fiat iudicium ſine miſericordia ei qui non fecit miſericordiam, vt dicitur Iacob. 2. Et
Iacob. 2. ſic intelligitur illud Pſalmi. 24. Vniuer-
Pſal. 24. ſæ viæ Domini miſericordia, & veritas requirentibus teſtamentum eius, & teſtimonia eius. Nunquid miſericordia non malis etiam prodeſt? Quemodò dicit Pſalmiſta, quòd erit pro ijs qui ſeruant Legem eius? Quoniam etſi tũc miſericordia etiam in illo iudicio erit: tamen quia iuſtitiæ opera tunc maximè manifeſtabuntur, quaſi abſorta à iuſtitia non apparebit. Tanto enim pondere tunc opprimet terrã iuſtitia, vt ſuauitas miſericordiæ ibi ferè non ſentiatur. Obliuiſcetur enim eius miſericordia. Igitur *Iob. 24.*
ſicut miſericordia triumphauit aliquãdo in Chriſto: ita & iuſtitia vult tunc Pater quòd in eo victrix appareat. Vtramq; namque virtutem voluit Pater manifeſtare in Chriſto. Nam in perſona Chriſti dicitur vtrunq; apud Eſai. cap. 62. Vt prædicarem annum *Eſai. 62.*
placabilem Domino, & diem vltionis Deo noſtro. Et Pſal. 88. de Meſsia loquens, ait: *Pſal. 88.*
Veritas mea, id eſt, iuſtitia mea, & miſericordia mea cum ipſo. Et in quantum homo debet eſſe Iudex, quòd per ſuam paſsionem meruit, Paulo atteſtante ad Philip. 2. cùm dicit: Quòd propter meritum paſsionis eius exaltatus eſt. Vnde ipſe Dominus Ioan. 5. *Ioan. 5.*
cap. ait: Neque enim Pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio: vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem. De hoc iudicio viſibili loquitur, quod Pater cõmiſit filio. Vnde ait: Omne iudicium dedit filio. Quoniam debet eſſe iudicium vniuerſale omnium hominum, & omnium peccatorum commiſſorum, quantumcunq; leuia aut occulta fuerint: vt omnes honorificent filium, &c. Nam (vt ſuprà diximus) tunc honor ſuus reſtituendus eſt Chriſto, quem mali ab illo abſtulerunt. Sic enim apud Iob dicitur: Cauſa tua quaſi im- *Iob. 36.*
pij iudicata eſt: cauſam, iudiciũq; recipies. Quia ergo miſericordia in homine Chriſto triumphauit: ita & in illa die iuſtitia victrix & triumphans apparebit. Et ſicut miſericordia in Deo triumphat, eò quòd in ſui ratione & modo ſignificandi includit omni carere miſeria (nam qui miſeriam aliquam debet ſubleuare, illa carere neceſſe eſt: qui enim pauperi ſubuenire debet, non debet eſſe pauper, nec ægrotus qui infirmos curat) qui ergo omnes ſubleuat miſerias (quod facit Deus) omnis miſeriæ expertem eſſe oportet, & omnipotentem eſſe: ſecundùm illud Sapien. Miſereris omniũ, quia omnia *Sap. 11.*
potes. Sic modò iuſtitia in Chriſto triumphat: quoniam illum ab omni culpa & labe liberum eſſe dicit. Nam ſicut primus motor *Simile.*
oportet

oportet quòd ſit immobilis, aliàs non eſſet primus motor, cùm ab alio deberet moueri, & primum alterans quale eſt cœlũ, oportet ꝙ ſit inalterabile: ſic primus Iudex oportet quòd ſit innocens, & ab omni macula mundus. Aliàs ſi peccatum haberet, deberet & ipſe alium habere iudicẽ ſuper ſe, qui illum de illa culpa iudicaret. Quia ergo Chriſtus omnium Iudex eſt, nullã debet habere culpam, & hoc ponit in eo iuſtitia. Quarè de illo
Pſal. 97. dicitur in Pſalmo: Iudicabit orbem terrarũ in iuſtitia, & populos in æquitate. Itaq; iuſtitia in Chriſto triumphat: quoniam ponit in eo omnium carentiam culparum, & omnium cõplementum virtutũ. Sed hic triumphus in ſuum proprium diem reſeruatur, in quo Angeli homines iudicandos debent ad iudiciũ accerſere. Nam Angelus voce magna, tanquã tubæ, quæ vſq; ad viſcera terræ penetrabit, quam & infernus & cœlum audituri ſunt, homines ad iudicium vocabit, dicens: Surgite mortui, & venite ad iudicium. Et in momento, & in ictu oculi in hac nouiſsima tuba omnes mortui vbicunque fuerint, ex proprijs reſurgent ſepulchris, & reſumptis eiſdem corporibus, in quibus vixerunt, in campo Ioſaphat apparebunt, & ibi ſtabunt expectãtes Iudicem. Et ſummo manè cùm Aurora rutilare incipiet, ſubitò aperietur cœlum, & Iudex incipiet exire cum illo tàm illuſtri ac ſplendido cœlicolarum comitatu. Et credo ego, ꝙ primi omnium exibũt Angeli inferioris Hierarchiæ, quorum miniſterium fuit homines ſingulos cuſtodire. Et ſicut quãdo Chriſtus aſcendit triumphans in cœlum, in mõte Oliueti cœpit aſcendere: ſic iuſtitiæ triumphus à mõte cœli incipiet, vbi iuſtitia reſidet. Ideò quip-
Pſal. 35. pè dicitur: Iuſtitia tua ſicut montes Dei.
Pſal. 84. Vel iuſtitia de cœlo proſpexit. A vertice ergo cœli iuſtitia veniet: quoniam ſic ſublimem habet thronum ſuum. Et cùm incipient Angeli inferioris Hierarchiæ deſcendere, forſitan venient canendo, atq; di-
Pſal. 67. cendo illud Pſal. 67. Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à facie eius. Sicut deficit fumus, deficiant: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei. Et iuſti epulentur, & exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia. Poſt illos exibunt alij Angelorum chori, atque ſuperiores Hierar-
Apoc. 14. chiæ, cantantes & dicentes: Timete Dominum, & date illi honorem: quia venit hora iudicij eius. Poſt illos Patriarchæ, atque Prophetæ confeſtim apparebunt antiquitate pleni, atque diebus, inter quos ſanctus Rex Dauid ſtabit in cithara, ac decachordo Pſalterio, canens ac dicens: Deus, iudicium tuum Regi da: & iuſtitiam tuam filio Regis.
Pſalm. 71. Pſalm. 71. Iudicare populum tuum in iuſti- *Pſal. 71.*
tia, & pauperes tuos in iudicio. Suſcipiant montes pacem populo, & colles iuſtitiam. Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem. Poſt illos Martyres, ac Confeſſores deſcendent pſallentes & dicentes: Vindica *Apoc. 6.*
ſanguinem noſtrum, qui effuſus eſt ſuper terram. Et cùm iam iam exire volet Iudex, præibit ante illum Beatiſsima Virgo genitrix ſua, ſtellis coronata, Sole quaſi pallio amicta, & Luna ſub pedibus eius, candido illo ac ſplendido choro virginum ac ſanctarum mulierum comitata, Sole ipſo rutilior, & facie verſa ad Filium iam in aëre apparentem, dicet ad illũ illud Prouerb. 31. Quid *Prouer. 31.*
dilecte mi? Quid dilecte animæ meæ? Quid dilecte votorum meorum. Aperi os tuum, & diſcerne quod iuſtum eſt. Vindica inopem, & pauperem. Veniet ſicut ſpecioſiſſima illa Regina Eſther, quæ populo ſuo po- *Eſther. 9.*
poſcit vindictam à Rege, crucem autem & ſupplicium aduerſùs Aman iniquum. Sic & hæc Regina virginum vitam æternã bonis, perpetua autem ſupplicia malis poſtulabit. Protinùs duodecim Apoſtoli apparere incipient, qui aſſeſſores iudices ſimul cum Chriſto debent eſſe ſuper duodecim ſcintillatos thronos ſedentes, qui ex ſe ſcintillas igneas ad terrorem malorum emittẽt, clamantes atq; dicentes: Ecce venit Dominator Dominus reddere vnicuique ſecundùm opera ſua. In medio eorum Iudex omnium veniet Chriſtus, ſedens in nubibus cœli, in ſolio quodam ex nubibus compacto, quod bonis quaſi Sol refulgens apparebit, malis autem quaſi ignis ac fulgura aduerſùs illos coruſcantia. Nam Daniel vidit *Dani. 7.*
illum in throno quodam igneo, cuius rotæ etiam erant igneæ. Hic erit fornix, ac triumphalis currus, in quo Triumphator iuſtitiæ tunc apparebit. In ore ſuo gladius *Apoc. 1.*
biceps ex vtraque parte acutus (quemadmodùm illum vidit Ioannes) illam terribilem ſententiam ſignificans, quam aduerſùs malos prolaturus eſt, qua & corpora, & animas eorum in æternum ſecabit, & à bonis diuidet: oculi eius tanquam ſcintillæ igneæ, zona aurea circa pectus accinctus, quæ ſignificat cingulum iuſtitiæ, quod

miſericordiæ viſcera cõſtringet tunc: ne iuſtitiæ vindictã impediat. Et quoniam triumphatores ſolent ante ſe præmittere machinas, arma, & ingenia bellica, quibus victoriã conſequuti ſunt: lignũ Crucis in quo Chriſtus triumphauit, apparebit tunc in aëre, quem magnus aliquis Angelus adducet, & ante iudicis thronum conſtituet: quod adorantes Angeli clamabunt & dicent: Crux fidelis inter omnes arbor vna nobilis, nulla ſylua talem profert, fronde, flore, germine. Dulce lignum, dulces clauos, dulce pondus ſuſtinet. Malis terrori erit Crux Chriſti, & ſignanter illis qui in illa confixerunt Chriſtum. Bonis autem erit arbor vitæ, ſub cuius vmbra requieſcunt. Sic vſq; ad mediã aëris regionem veniet iudex, ad quem electi omnes cum corporibus volabunt, ſecundùm illud Pauli: Simul rapiemur cũ illis obuiam Chriſto in aëra. Corpora tamen damnatorum in terra manebunt, nec poterunt præ grauedine ad aëra conſcendere. Tunc aperientur libri, & omniũ conſcientiæ aperientur. Nec hoc rectè explicari poteſt, ſed pro certo habẽdum eſt, quòd omnium peccata omnibus clarè manifeſta erunt. Et voce quadam dulci ac ſuaui ſententia, in fauorem iuſtorum pronunciabitur, eos benedictos Patris vocando. Erit enim vox illa, quam

Cánt.2. Spõſa auidè cupiebat audire, cũm dicebat: Sonet vox tua in auribus meis. *Venite benedicti Patris mei* (dicet) *poſſidete paratum vobis Regnum, &c.* Tunc iuſti omnes clamabunt

Cant.4. præ gaudio & dicent: Fauus diſtillans labia tua, mel & lac ſub lingua tua, & eloquium tuum dulce. Ad malos autem cõuerſus, leonis faciem, quã ad illum diem ſeruabit illis

Apoc.1. terribilem oſtendet: quia faciem hominis, quam illis priùs oſtendit, noluerũt aſpicere; & voce quadam terribili quaſi vox aquarũ multarũ, & quaſi vox tonitrui magni, illam tremẽdam aduerſùs illos fulminabit ſententiam, qua illos in æternos ignes detrudet, ex throno eius fulgura, fulmina, & igneas lanceas emittens. Leo rugiet, quis non pauebit? Quo rugitu mali omnes in tenebras exteriores mittentur perpetuis temporibus duraturas, quas Deus à nobis propter ſuæ paſſionis meritum auertat, Amen.

Et ibunt hi in ſupplicium æternũ: iuſti autem in vitam æternam. Hic locus directè pugnat

Origen. contra Origenem, & alios hæreticos, qui pœnas damnatorũ finiendas dicebant, exiſtimantes hoc pugnare cum iuſtitia Dei: quod tamen falſiſsimum eſt. Imò æquitate plenum eſt, quòd peccatum temporale pœna æterna puniatur. Nam vt arguit Diuus Hieronym. ſuper cap. 3. Ioan. ſi finienda eſſet aliquando pœna damnatorum, & in beatitudinem transferendi eſſent, quæ differentia eſſet tunc inter virginem & proſtibulum? Inter Matrem Dei, & meretrices? Idem enim erit Gabriel, & diabolus, idem Apoſtoli & dæmones, idem Martyres & perſequutores. Nam ſi tandem in æternum ſaluabuntur, & finis omnium ſimilis eſt: præteritum omne pro nihilo eſt: quia non quærimus quid aliquãdo fuerimus, ſed quid *Auguſt.* ſemper futuri ſumus. Et Auguſtinus lib. 21. de Ciuit. cap. 11. idem oſtendit, contra eos qui iniuſtũ putant, vt peccatis quamtunlibet magnis, paruo ſcilicet, tempore perpetratis, pœnã quiſquam damnetur æterna. Non enim aliqua etiam humanæ legis iuſtitia hoc attendit, vt tanta mora temporis quiſquam puniatur, quanta mora temporis vnde puniretur admiſit. Sed & humanæ leges quantùm inſe eſt, pro quibuſdã peccatis pœnas infligunt æternas. Vt cùm infligunt exilium, aut ſeruitutem perpetuam. Quod enim æternæ non ſint, ob id eſt, quia nec ipſa vita, quæ his plectitur, peragitur in æternum. Et cùm quenquam humanæ leges pro aliquo grandi crimine morte multant; non æſtimant iudicium eius iuxta moram qua occiditur, quæ perbreuis eſt: ſed potiùs, quòd talem auferunt in ſempiternum de ſocietate viuentium. Quod autem eſt de hac ciuitate mortali homines ſupplicio primæ mortis: hoc eſt de illa ciuitate immortali homines ſupplicio ſecundæ mortis auferre. Præter quam rationem indicatam ab ipſo, inueniuntur & aliæ rationes à Patribus aſsignatæ, quibus oſtenditur, quarè iuſtè pro peccato temporali quidam æterno puniantur ſupplicio. Vna eſt, quia peccauerunt contra bonum æternum, dum contempſerunt vitam æternam. Vnde eodem libro cap. 12. dicit Auguſti- *Auguſt.* nus. Factus eſt homo malo dignus æterno, qui hoc in ſe peremit bonum quod eſſe poſſet æternum. Alia ratio eſt, quia homo quantum in ſe eſt in æternum peccauit. *Gregor.* Vnde Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 44. ſuo Petro interroganti, quomodò iuſtum ſit, vt culpa quæ cum fine perpetrata eſt ſine fine puniatur, reſpondit: Hoc (inquit) rectè diceretur, ſi diſtrictus iudex non corda hominum, ſed facta penſaret. Iniquì ideò cum fine deliquerunt: quia cum fine vixerunt. Nam voluiſſent vtique ſi potuiſſent ſine fine viuere, vt potuiſsent ſine fine peccare. Oſtendunt enim quia in peccato ſemper viuere cupiunt, qui nunquam de ſinunt peccare dum viuunt. Ad magnam ergo iuſtitiam iudicantis pertinet, vt nunquam careant ſupplicio, qui in hac vita nunquã voluerunt carere peccato. Et Hiero. ferè eiſdẽ *Hieron.* verbis ſuper. c. 27. Prouerb. in illa verba: Infernus & perditio non replebuntur. Aut ideò reprobi ſine fine pœnas luunt: quia voluntatem habuerũt ſine fine peccandi, ſi naturam haberẽt ſine fine viuendi. Tertia ratio eſt, quia per peccatũ contra Deum peccatur, qui eſt infinitus, atq; ob id infinitam *Ariſtot.* meretur pœnã. Pœna enim ſecundùm Philoſophum. 5. Ethic. infligitur ſecũdùm dignitatem eius in quẽ peccatur. Eſt & quarta ratio ad idem pertinens, nempè quia culpa manet, cùm culpa nõ poſsit remitti ſine gratia, quæ poſt mortẽ non poteſt acquiri. Culpa autem manente, non debet ceſſare merita pœna. Confirmatur hæc ſententia ex *Hieron.* D. Hieron. qui ſuper. c. 26. Iob in illa verba: Saluauit te de ore anguſto latiſsimè nõ habente fundamentũ ſuper ſe, ait, quòd in hac ſententia deſcribuntur habitacula infernorum, quæ immẽſa capacitate ſui fundamentum nõ habent, & os habent anguſtum, eò quòd ſit amplũ ad recipiendum, anguſtum ad dimittẽdum: quia nullũ exire permittit. Quarè Pſalmiſta ab eo erui poſcebat, cum *Pſal.68.* Pſalm. 68. ait: Non me demergat tempeſtas aquæ, neq; abſorbeat me profundum, neq; vrgeat ſuper me puteus os ſuum. In quo autem loco ſit infernus, & quo pacto ignis corporeus poſsit habere effectum in animabus: relinquere volo modò Theologis, qui in. 45. diſt. 4. Senten. id diſputant, & Diuus Thom. in additionib. ad. 3. part. quæſt. 70. artic. 3.

Cap. XXVI.

T factũ eſt, cùm conſummaſſet Ieſus ſermones hos omnes, dixit diſcipulis ſuis: Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Tunc congregati ſunt ſunt principes Sacerdotum, & ſeniores populi in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & conſilium fecerunt vt Ieſum dolo tenerent, & occiderent. Dicebant autem: Non in die feſto, ne fortè tumultus fieret in populo. Cùm autem Ieſus eſſet in Bethania in domo Simónis Leproſi, acceſſit ad eum mulier, habens alabaſtrum vnguenti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recũbentis. Videntes autem diſcipuli indignati ſunt, dicentes: Vt quid perditio hæc? potuit enim iſtud venundari multò, & dari pauperibus. Sciens autem Ieſus, ait illis: Quid moleſti eſtis huic mulieri? opus enim bonum operata eſt in me: nam ſemper pauperes habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit. Amen dico vobis, vbicunq; prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius. Tunc abijt vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iſcariotes, ad principes Sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem vt eum traderet. Prima autem die Azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha? At Ieſus dixit: Ite in ciuitatem ad quendã: & dicite ei: Magiſter dicit, Tempus meum propè eſt, apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis. Et fecerunt diſcipuli ſicut conſtituit illis Ieſus, & parauerunt Paſcha. Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis ſuis. Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia vnus veſtrum me traditurus eſt. Et contriſtati valdè, cœperunt ſinguli dicere: Nunquid ego ſum, Domine? At ipſe reſpondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me tradet. Filius quidem hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de illo: Væ autẽ homini illi, per quem filius hominis tradetur, bonum erat

ei ſi natus non fuiſſet homo ille. Reſpondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego ſum, Rabbi? Ait illi: Tu dixiſti. Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, & benedixit ac fregit: deditq; diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Dico autem vobis, non bibam à modo de hoc genimine vitis vſque in diem illum, cùm illud bibam vobiſcum nouum in Regno Patris mei. Et hymno dicto, exierunt in montem Olueti. Tunc dicit illis Ieſus: Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Reſpondens autem Petrus, ait illi: Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquã ſcandalizabor. Ait illi Ieſus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet ter me negabis. Ait illi Petrus: Etiam ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes diſcipuli dixerunt. Tunc venit Ieſus cum illis in villã, quæ dicitur Gethſemani, & dixit diſcipulis ſuis: Sedete hic donec vadam illũc, & orem. Et aſſumpto Petro, & duobus filijs Zebedæi, cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. Tunc ait illis: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: ſuſtinete hic, & vigilate mecum. Et progreſſus puſillum, prócidit in faciem ſuam, orans, & dicens: Pater mi, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte: verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Et venit ad diſcipulos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuiſtis vna hora vigilare mecum? Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Iterum ſecundò abijt, & orauit, dicens: Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire niſi bibam illum: fiat voluntas tua. Et venit iterum, & inuenit eos dormientes: erant enim oculi eorum grauati. Et relictis illis, iterũ abijt: & orauit tertiò eundem ſermonem, dicens: Tunc venit ad diſcipulos ſuos, & dicit illis: Dormite iam, & requieſcite: ecce appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorũ. Surgite, eamus: ecce appropinquauit qui me tradet. Adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladijs & fuſtibus, miſſi à principibus Sacerdotum & ſenioribus populi. Qui autem tradidit eum, dedit illis ſignũ, dicens: Quemcunq; oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum. Et cõfeſtim accedẽs ad Ieſum, dixit: Aue Rabbi, & oſculatus eſt eũ. Dixitq; illi Ieſus: Amice, ad quid veniſti? Tunc acceſſerunt, & manus iniecerunt in Ieſum: & tenuerũt eum. Et ecce vnus ex his qui erant cum Ieſu, extendens manum, exemit gladium ſuum: & percutiens ſeruum principis Sacerdotum, amputauit auriculam eius. Tunc ait illi Ieſus: Conuerte gladium tuum in locum ſuum, omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò pluſquàm duodecim legiones Angelorũ? Quomodò ergo implebuntur Scripturæ, quia ſic oportet fieri? In illa hora, dixit Ieſus turbis: Tanquam ad latronem exiſtis cum gladijs & fuſtibus comprehendere me? quotidie apud vos ſedebam docens in templo, & non me tenuiſtis. Hoc autem totum factum eſt, vt adimplerentur Scripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli omnes, relicto eo, fugerũt. At illi tenẽtes Ieſum, duxerunt ad Caiphã principem Sacerdotum, vbi Scribæ & ſeniores conuenerant. Petrus autem ſequebatur eum à longè, vſque in atrium principis Sacerdotum. Et ingreſſus intrò ſedebat cum miniſtris, vt videret finẽ. Principes autem Sacerdotum & omne conſilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt eum morti traderent, & non inuenerunt, cũ multi falſi teſtes acceſſiſſent. Nouiſſimè autẽ venerunt duo falſi teſtes, & dixerunt: Hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduũ reædificare illud. Et ſurgens

gens princeps Sacerdotũ, ait illi: Nihil reſpõdes ad ea quæ iſti aduerſum te teſtificantur? Ieſus autem tacebat. Et princeps Sacerdotũ ait illi: Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus filius Dei. Dicit illi Ieſus: Tu dixiſti: verumtamen dico vobis, amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientẽ in nubibus cœli. Tunc princeps Sacerdotum ſcidit veſtimenta ſua, dicens: Blaſphemauit: quid adhuc egemus teſtibus? ecce, nunc audiſtis blaſphemiam, quid vobis videtur? At illi reſpondentes, dixerũt: Reus eſt mortis. Tunc expuerunt in faciem eius: & colaphis eum ceciderũt, alij autẽ palmas in faciem eius dederũt, dicentes: Prophetiza nobis, Chriſte, quis eſt qui te percuſſit? Petrus verò ſedebat foris in atrio: & acceſſit ad eum vna ancilla, dicens: Et tu cũ Ieſu Galilæo eras. At ille negauit coram omnibus, dicens: Neſcio quid dicis. Exeunte autẽ illo ianuam, vidit eum alia ancilla: & ait his qui erant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Et iterum negauit cũ iuramento, Quia non noui hominẽ. Et poſt puſillum acceſſerunt qui ſtabant: & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifeſtum te facit. Tunc cœpit deteſtari & iurare quia nõ nouiſſet hominem. Et continuò gallus cantauit. Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu quod dixerat: Priùs quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egreſſus foras fleuit amarè.

Cap. XXVII.

Mane autem facto conſilium inierũt omnes principes Sacerdotum, & ſeniores populi aduerſùs Ieſum, vt eum morti traderent. Et vinctũ adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præſidi. Tunc videns Iudas, qui eũ tradidit, quòd damnatus eſſet: pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum, & ſenioribus, dicens: Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argẽteis in templo, receſſit: & abiens, laqueo ſe ſuſpendit. Principes autem Sacerdotũ acceptis argenteis, dixerunt: Non licèt eos mittere in corbonã: quia pretium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito emerunt ex illis agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum. Propter hoc vocatus eſt ager ille, Haceldama, hoc eſt, ager ſanguinis, vſq; in hodiernum diem. Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Hieremiam Prophetam, dicentem. Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiauerunt à filijs Iſraël: & dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus. Ieſus autem ſtetit ante præſidem, & interrogauit eum præſes, dicens: Tu es Rex Iudæorum? Dicit illi Ieſus: Tu dicis. Et cùm accuſaretur à principibus Sacerdetum & ſenioribus, nihil reſpondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduerſum te dicũt teſtimonia? Et non reſpondit ei ad vllũ verbũ: ita vt miraretur præſes vehementer. Per diem autem ſolennẽ conſueuerat præſes populo dimittere vnum vinctum, quem voluiſſent: habebat autẽ tunc vinctum inſignẽ, qui dicebatur Barabbas. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quẽ vultis dimittam vobis: Barabbam, an Ieſum qui dicitur Chriſtus? Sciebat enim quòd per inuidiã tradidiſſent eũ. Sedente autẽ illo pro tribunali, miſit ad eũ vxor eius, dicẽs: Nihil tibi & iuſto illi: multa enim paſſa ſum hodie per viſum propter eum. Principes autem Sacerdotũ, & ſeniores perſuaſerũt populis vt peterent Barabbã, Ieſum verò perderent. Reſpondẽs autẽ præſes, ait illis: Quẽ vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerũt: Barabbã. Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Ieſu, qui dicitur Chriſtus? Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis præſes: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabãt, dicẽtes: Crucifigatur. Vidẽs autẽ Pilatus quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret: accepta aqua, lauit manus coram populo, dicens: Innocẽs ego ſum à ſanguine iuſti huius: vos videritis. Et reſpondens vniuerſus popu-

lus, dixit: Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Tunc dimiſit illis Barabbam: Ieſum autem flagellatum tradidit eis vt crucifigeretur. Tunc milites præſidis ſuſcipientes Ieſum in prætorium, congregauerunt ad eum vniuerſam cohortem: & exuentes eum, chlamydem coccineam circundederunt ei, & plectentes coronam de ſpinis, poſuerunt ſuper caput eius, & arundinem in dextera eius. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Aue Rex Iudæorum. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius. Et poſtquam illuſerunt ei, exuerunt eum chlamydem: & induerunt eum veſtimentis eius, & duxerunt eum vt crucifigerent. Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæũ, nomine Simonem: hunc angariauerunt vt tolleret Crucem eius. Et venerunt in locũ, qui dicitur Golgotha, quod eſt Caluariæ locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cùm guſtaſſet, noluit bibere. Poſt quam autẽ crucifixerunt eum, diuiſerunt veſtimenta eius, ſortẽ mittentes: vt impleretur quod dictũ eſt per Prophetam dicentẽ: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea: & ſuper veſtem meam miſerunt ſortẽ. Et ſedentes ſeruabant eum. Et impoſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptã. HIC EST IESVS REX IVDAEORVM. Tunc crucifixi ſunt cũ eo duo latrones: vnus à dextris, & vnus à ſiniſtris. Prætereuntes autẽ blaſphemabãt eum mouentes capita ſua, & dicentes: Vah qui deſtruis tẽplũ Dei, & in triduo illud reædificas, ſalua temetipſum: ſi filius Dei es, deſcende de Cruce. Similiter & principes Sacerdotũ illudentes cum Scribis & ſenioribus, dicebant: Alios ſaluos fecit: ſeipſum non poteſt ſaluum facere: ſi Rex Iſraël eſt, deſcendat nunc de Cruce, & credimus ei: confidit in Deo: liberet nunc eum ſi vult: dixit enim: Quia filius Dei ſum. Idipſum autem, & latrones qui crucifixi erant eum eo, improperabant ei. A ſexta autẽ hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vſq; ad horam nonã. Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicens: Eli, Eli, lammaczabacthani? hoc eſt: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quidam autẽ illic ſtantes & audiẽtes, dicebãt: Heliam vocat iſte. Et continuò currentes vnus ex eis, acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere. Cæteri verò dicebãt: Sine, videamus an veniat Helias liberans eum. Ieſus autem iterum Clamans voce magna, emiſit ſpiritum. Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo vſq; deorſum, & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumẽta aperta ſunt: & multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatẽ, & apparuerunt multis. Centurio autẽ, & qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum, viſo terræmotu & his quæ fiebant, timuerunt valdè, dicentes: Verè filius Dei erat iſte. Erant autem ibi mulieres multæ à longè, quæ ſecutæ erant Ieſum à Galilæa, miniſtrantes ei: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacóbi, & Ioſeph mater, & mater filiorũ Zebedæi. Cùm autẽ ſerò factũ eſſet, venit quidam homo diues ab Arimathia, nomine Ioſeph, qui & ipſe diſcipulus erat Ieſu: hic acceſſit ad Pilatũ, & petiit corpus Ieſu. Tunc Pilatus iuſſit reddi corpus. Et accepto corpore, Ioſeph inuoluit illud in ſindone munda, & poſuit illud in monumẽto ſuo nouo, quod excíderat in petra. Et aduoluit ſaxum magnũ ad oſtium monumenti, & abiit. Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, ſedentes contra ſepulchrum. Altera autem die, quæ eſt poſt Paraſcéuem, conuenerunt principes Sacerdotũ, & Phariſæi ad Pilatum, dicẽtes: Domine, recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit adhuc viuẽs, Poſt tres dies reſurgam. Iube ergo cuſtodiri ſepulchrũ vſq; in diem tertium: ne forte veniant diſcipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi: Surrexit à mortuis: & erit nouiſſimus error peior Ait illis Pilatus: Habetis cuſtodiam: ite, cuſtodite ſicut ſcitis. Illi autem abeuntes, munierunt ſepulchrum: ſignantes lapidem, cum cuſtodibus.

Hiſto-

Hiſtoria Paſsionis Dñi, quò ſubtiliùs declaretur, & pleniùs intelligatur, in principales aliquot partes diuiſa tractabitur. Vt primò quidquid ab omnibus Euangeliſtis proditũ eſt, ſedulò enarremus: tùm omnes queſtiones quæcũq; exorientur penitùs enodemus: poſtremò quidquid expectabit ad eruditionẽ, ad doctrinã, ſiue hiſtoriam, ſiue allegoriam, ſiue moralitatẽ curioſè tractemus. Propoſitũ em̃ mihi eſt in expoſitione huius hiſtoriæ mea facultate omninò deſeruire tantæ materiæ dignitati, meæ deuotioni ſatisfacere, & omnium vtilitati conſulere. Sed in prima parte præcipuè quæ ad literã attinent tractabuntur, licèt nonnulla typici ſenſus miſcebuntur. In ſecunda verò conciones duntaxat, quæ de hoc myſterio ad populum in diuerſis partibus habui, ſcribentur.

Prima pars hiſtoriæ Paſsionis Domini, de ijs quæ in horto Gebſemani contigerunt.

IN hac prima parte quatuor tradũt Euãgeliſtæ. Primò deſcribunt locum. Secundò narrant ꝓlixam Chriſti orationem. Tertiò triſtitiam, agoniam, & ſudorẽ ſanguineum. Quartò quomodò in horto captus fuit à Iudæis. Locũ quidem omnes Euangeliſtæ deſcribũt, ſed variè: alij preſsiùs, alij autem diſtinctiùs. Matth. & Marc. aiunt, Chriſtum Dñm, peracta Cœna, exiſſe hymno dicto, in montẽ Oliuarũ. Lucas ait exiſſe in montẽ Oliuarũ, ſecundùm cõſuetudinẽ, nihil addens. Rurſus Matthæ. & Marc. dicũt, iuiſſe in villã Gethſemani, quæ erat ad mõtis radicem. Ioan. autẽ. c. 18. tradit, eũ tranſiuiſſe torrentẽ Cedron, & iuiſſe in hortũ. Quarè quatuor nobis conſiderãda ſunt. Primò, quis fuit ille hymnus. D. Tho. putat fuiſſe oratio nem quam refert Ioan. c. 17. habuiſſe Chriſtum ad Patrem: Pater, venit hora, clarifica filium tuũ. Tamen hoc non ita apparet veriſimile. Nam Euãgeliſta appellauit hymnum, id eſt, Canticũ & Pſalmũ: & ille hymnus dictus eſt ꝓ gratiarũ actione, qualis non eſt illa oratio. Euthymius ꝓ hymnũ eſſe intelligendã putat gratiarum actionẽ, quam Chriſtus & Apoſtoli poſt Cœnã Deo exhibuerũt. Hic mos erat Chriſto, dicere verſum illum: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dñm qui requirunt eum. Chryſ. hom. 16. in Matthæ. ait, hunc hymnum eſſe exemplũ eius, quod obſeruat Eccleſia in celebratione Miſſæ, poſt cõmunionem. Solet enim recitare aliquot orationes pro gratiarum actione. Vnde inuehitur in Chriſtianos ſui tẽporis ibi Chryſoſtom. qui peracta cõmunione, protinùs decedebant ſine gratiarum actione. Sed mihi plùs arridet quod annotauit Paulus Burgen. in additionibus ſuper Pſal. 112. Laudate pueri Dñm. Traduntenim Hebræi rem memorabilẽ ex illis Pſalmis, qui sũt à. 112. vſq; ad. 118. hoc eſt, à Laudate pueri, vſq; ad Beati immaculati, incluſiuè, ab Hæbreis appellari magnũ Alleluya, hoc eſt, magnum hymnum, ſeu canticum; & fuiſſe morẽ Iudæis, hos Pſalmos in tribus præcipuè feſtis, & in ſacrificiorũ ceremonijs maiori quàm cæteros religione decãtare. Et poſt Cœnam Agni Paſchalis, hos Pſalmos pro gratiarum actione ſumma cum deuotione canebãt: atq; hunc arbitror eſſe hymnũ quem Matthæus, & Marcus tradũt Chriſtũ recitaſſe poſt Cœnã. Sed hic quæritur, Cur Chriſtus non remãſit Hieroſolymis, & ibi voluit capi à Iudæis, ſed exijt extrà vrbem. Et reſpõdetur id feciſſe: quia voluit inimicis ſuis dare maiorem opportunitatem capiendi ipſum. Si enim fuiſſet Hieroſolymis, vel nõ fuiſſent auſi ipſum capere metu populi, aut ſi id tentaſſent fortè tumultuante populo deſtitiſſent ab incepto.

Burgen.

Ioan. 18.
D. Thom.
Ioan. 17.
Euthym.
Pſal. 21.
Chryſ.

Secundò nota in monte Oliuarum.

VRbs Hieroſolyma erat poſita in excelſo monte, & habebat circumcirca alios montes, ſecundùm illud Dauid, Montes in circuitu eius. Horum montium eminentiſſimus & excellẽtior erat alijs mons Oliuarum, ſic appellatus à multitudine oliuarum. Adiacebat Hieroſolymæ ad partem eius Orientalem: diſtans ab ea (ſecundùm Joſephum lib. 2. Antiq. &. 6. de Bello) quinque aut ſex ſtadijs. Lucas Actor. 1. ait eum eſſe iuxta Hieruſalem itinere Sabbathi, hoc eſt, quantum itineris licitum erat Iudæis facere in Sabbatho: quod (vt Echumenius ſuper caput primũ Actorũ probat) erat vnũ milliare. Ex culmine huius mõtis aſcendit Dñs in cœlos. Sed quid ſibi vult ꝙ Chriſtus Dñs initium ſuæ paſsionis in monte Oliuarum celebrat? In Scriptura, oliua, ſeu oleum ſignificat lætitiam, ſeu exultationem. Vnxit te Deus oleo lætitiæ. Significat corroborationem, & præparationem; ſignificat

Pſal. 124.
Joſephus.
Actor. 1.
Echum.
Pſal. 44.

pacem, denotat miſericordiam. Chriſtus in monte Oliuarũ inchoat paſsionẽ, vt oſtendat quanta lætitia pro nobis patiatur: & in illo monte per orationem præparauit ſe ad certamen ſubeundum. Declarauit deinde pacem perfectam, & reconciliationem hominum cum Deo efficiendã per ſuam mortem. Poſtremò voluit ſignificare, paſsionẽ ſuam eſſe opus maximæ miſericordiæ; & in nullo opere plùs eius emicuit pietas. Quarè nonnulli illud Pſal.50. Miſerere mei Deus, ſecundùm magnã miſericordiam tuam: ſic interpretãtur. Id eſt, propter paſsionem filij tui, in qua maxima miſericordia demonſtrata eſt, miſerere mei: vnde illam Paulus 1. Tim. 3. ad Timot. vocat magnum pietatis myſterium.

Pſal.50.

1. Tim. 3.

Tertiò ex Gethſemani.

QVem Matthæus villam, Marcus prædium appellat. Sed Græcè eſt, Miõ, apud vtrunq; , quod ſonat locũ, ſeu agrum. Hilarius legit agrũ. Et locus hic ſic deſcribitur à Brocardo. Erat ad radices montis Olueti, adhærens cuidam rupi ex monte pendenti, in qua rupe iuſsit Dominus diſcipulos ſedere, & expectare quoad oraret Patrem. Procul autem ab hoc agro quantũ eſt iactus lapidis, vbi Dñs procumbens orauit, remanſerunt figuræ genuum, & manuum Saluatoris in lapide quodam impreſſæ, authore Brocardo. Gethſemani ſignificat vallem pinguedinis. Nam Geth, Hæbreis eſt vallis, Semani, pinguedinem ſonat. Eſai.25. de hoc loco loquẽs appellat vallem pinguiſſimam, propter oliuas & hortorum delitias. Sed quæro cur ſit initium paſsionis in iſto valle? Reſpondeo. Lucas cap.18. tradit: Cùm filius prodigus reuerſus eſſet ad patrẽ ſuum, iuſsiſſe patrem afferre vitulum ſaginatum, quod fuit ſignum reconciliationis patris: & ſignificauit non potuiſſe genus humanum reconciliari Deo, niſi per vitulum pinguem Chriſtum: & ideò præparatur in valle pinguedinis. Victimæ Legis nõ placebãt Deo, quia erant ſteriles: nam (vt ait Dauid) Deus vult holocauſta pinguia & medulata, qualis fuit Chriſtus. Huic poteſt accommodari illud Eſai.25. Præparauit Dñs in hoc monte conuiuium pinguium, pinguium medulatorum, vindemiæ defecatæ. Nam in hoc horto cœpit ſanguis Chriſti fundi, & vitulus pinguis ſcilicet corpus eius ad ſacrificium præparari: vt pacem inter Patrẽ ſuum & genus humanum perficeret.

Hilar. Brocard.

Brocard.

Eſai.15.

Luc.15.

Eſai.25.

Tertius locus eſt torrẽs Cedrõ, &c. Ioan. ait Chriſtum trãſiſſe torrẽtẽ, Cedrõ, & veniſſe in hortũ. Torrens iſte fluebat per vallem Ioſaphat, qui interiacebat inter Hieruſalem, & mõtem Oliuarum. Sed quæritur, quarè dictus ſit Cedron. Quidã putant à copia cedrorũ quæ erat ibi ſic eſſe appellatũ. Sed hæc vox Hebraica eſt, & Hebraicè dicitur Chidron. Sic appellatur hic torrens tribus locis Veteris Teſtamenti (2. Reg. 15. & 4. Reg. 23. & 2.) quia Hebræi cedros appellant azazin. Igitur Chidrõ ſignificat tenebras, denigratum, triſtem: quæ ſignificatio optimè quadrat ibi geſtis. Intra hunc torrentem Sol iuſtitiæ cœpit obtenebrari, & denigrari, & triſtis eſſe vſque ad mortẽ. Huius Chriſti per torrentẽ Cedron ad paſsionẽ olim figura fuit, quod narratur de Dauid. 2. Reg. 25. qui propter filij ſui Abſalonis, & populi Iſraël, qui illum ſequebatur, rebellionem, fugiens à Hieruſalem, trãſiuit hunc torrentem maximo fletu ac eiulatu. 3. Reg. c. 15. Aſa Rex Iudã ſimulachrum Priapi dei voluptatũ Venerearum dicitur combuſsiſſe in torrente Cedrõ. Cuius enim Venereas voluptates non conſumeret contẽplatio triſtitiæ, & ſanguinei ſudoris Chriſti in hoc loco?

2. Reg. 15.

3. Reg. 15.

Quartus locus eſt, quem Ioannes ppellat hortum. Brocardus tradit, loca intra torrentem Cedron aquis eius irrigua, fuiſſe amæniſſima, plena delitijs, multis viridarijs, & hortis conſita. Adam in horto peccauit, eoq; peccato ſe & omnem poſteritatem ſuã perdidit: Chriſtus in horto incipit perſoluere pœnas peccato illi debitas: & ideò fudit ſudorem ſanguineum, vt lauet peccatum in horto commiſſum. Addit Ioan. hunc locum fuiſſe notiſsimũ Iudæ proditori: quia (vt tradit Luc.) Chriſtus antea ſolitus erat frequẽtare hunc locũ orandi cauſa. Quarè optimè dici poterit de Chriſto illud Pſalm. 109. De torrente in via bibit: propterea exaltauit caput. Tranſiuit torrentẽ Cedron, vt biberet amariſsimũ calicem: propter quod Pater dedit ei nomẽ, quod eſt ſuper omne nomen.

Brocard.

Pſal. 109.

Secundò ſequitur de triſtitia, agonia, & ſudore ſanguinis.

DE hoc loco Ioannes nihil ſcribit, ſed tres priores Euãgeliſtæ, Matth. & Marc. & Luc. dicũt: Cepit triſtari, & mœſtus eſſe. Et dixit: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ. Marcus verò: Cœpit tædere, & pauere. Reliqua

liqua ſicut Matth. Luc. ait. Factus in agonia prolixiùs orabat, & factus eſt ſudor eius, tàn quam guttæ ſanguinis decurrentis in terrã. Pro eo quod in Marco legitur contriſtari, eſt in Matthæo tędere, quod in vtroq; idẽ eſt verbum, quod propriè ſignificat grauiter angi, propemodum exanimari, & deficere præ dolore. Eſt autem verbum Græcũ, achimonia, & pro eo quod eſt in Marco (pauere) in Græco eſt achimaniſte, quod ſignificat obſtupeſcere, ſeu expaueſcere, cum ſtupore quodam. Hoc autem, vt Matthæus refert, ſolis tribus diſcipulis quos ab alijs ſeparauit dixit. Illos voluit huius ſpectaculi ſpectatores eſſe, qui fuerunt ſpectatores ſuæ gloriæ in transfiguratione: ob idq; minus cęteris debebãt perturbari, &c. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Dupliciter interpretãtur hęc verba. Primò, Anima mea præ triſtitia propè eſt vt moriatur, ſic Aug. ſuper Pſal. 86. Secũdò, Tãta eſt triſtitia, quãta ſolet eſſe morientiũ, quãta ſolet sẽtiri in morte: ſic Euthymi⁹. Tertiò, Hęc triſtitia tã valida inuaſit me, ꝙ nec abibit, nec minuetur, ſed durabit vſq; ad mortẽ, ſic Hiero. Quartò, Hęc triſtitia tãta eſt, vt mihi omnino mortẽ afferret, niſi ego mea virtute diuina mortem auerterem, & meipſum ſuſtẽtarem: ſic Hilarius. Circa illud, *Factus in agonia*, duo notãtur. Primò, quidẽ, quia vox Græca dicitur à nomine Græco Agon, ꝙ ſignificat luctã, ſeu certamẽ, putarũt ſignificari luctã & certamẽ, inter carnẽ Chriſti & ſpiritũ eius; carne auerſante & horrẽte paſsionẽ, ſpiritu verò eãdẽ amplectẽte & exhortãte. Quibus videtur fauere illud ꝙ dixit Chriſtus: Si poſſibile eſt trãſeat à me calix iſte. Id ex infirmitate carnis dixit; ſed ex fortitudine ſpiritus dixit: Verumtamẽ non mea, ſed tua fiat voluntas. Non tamẽ videtur probanda hæc ſententia: qm̃ pugna & lucta, inter carnẽ & ſpiritum in homine, nõ fit niſi cũ peccato, vel nõ, niſi ob peccatũ, vt benè diſputat Paulus Rom. 7. In Chriſto autẽ, ſicut nullũ fuit peccatũ, ità nulla fuit pugna: Caro eñ omni no fuit ſubiecta & obediẽs rationi. Licet nõ incongruè poſſet dici, hanc reſiſtentiã carnis non fuiſſe cõtra rationem, ſed ſequendo ſuum naturalem appetitum viuendi, quem Dominus explicuit in prima parte orationis. Nec enim carnis erat, ea quæ ſunt ſuperioris rationis attendere, vt ſtatim dicemus. Quarè hanc vocem (agoniam) accipere debemus, ſecundũ vulgarẽ interpretationem, qua ſignificatur magna quædam moleſtia, & angor animi, per ſimilitudinem eius quæ ſolet accidere dimicantibus ſingulari certamine, qui propter eminentem timorem ſudant ex angore ob mortem impendentem. Secũdò dicitur, non ſine cauſa Lucã dixiſſe, Dominũ cùm angeretur prolixiùs oraſſe: vt ex ẽplo Chriſti diſceremus, quãtò grauioribus malis premimur, quantò pluribus aduerſis contriſtamur; tantò magis inſiſtendũ orationi. *Factus eſt ſudor eius tanquã guttæ ſanguinis.* Hilarius libr. 10. de iuſt. & Hiero. lib. 2. contra Pelag. monet, hanc orationẽ de ſudore, in multis codicibus Græcis & Latinis non inueniri. Sed quòd debeat legi, patet: quia ſic legit Eccleſia à tẽpore Apoſtolorum. Iuſtinus Martyr in dialogo Triphonem commemorat eã tanquã Euangelicã. Irenæus lib. 3. cap. 32. & libr. 4. cap. 69. Athanaſ. 6. volumine de beatitudine filij Dei, inter alios anathematiſmos, & hunc ponit. Qui negarit filium hominis ſudaſſe ſudore ſanguineo; anathema ſit. Deinde illud vocabulum (Guttæ) Græcè eſt Octidromi) quod ſignificat idem quod partes ſanguinis craſſas, globos concretos. Et quia hoc viſum eſt quibuſdã incredibile; ideò Euthymius ſuper Lucam dixit, Chriſtum verè non ſudaſſe globos ſanguinis, ſed ſudaſſe tantũ ſudorem aqueum: per ſimilitudinem autem & cõparationem appellari guttas ſanguinis: vt ſit sẽſus: Ita ſudauit tanquàm craſſum ſudorem; vt ſunt partes ſanguinis concreti. Theophilactus autem ſuper Lucam ait, hãc eſſe locutionem methaphoricam, & prouerbialem. Non enim ſignificat Chriſtum ſudaſſe ſanguinem; ſed vt ſignificetur eũ plurimum ſudaſſe, dicitur ſudaſſe ſanguinem: ſicut dicitur de quibuſdam, Fleuit lacrymas ſanguinis. Iſtis duobus videtur ſuffragari illa particula, tanquam, vel quaſi ſanguinis guttę. Reprehendenda tamen eſt hæc ſententia, nec tenenda. Siquidem omnium Patrum & Eccleſiæ hic eſt ſenſus, ſudorem illum Chriſti verè fuiſſe ſanguinem. Et ad argumentum reſpondetur, particulã (quaſi) in Scriptura non ſemper denotare ſimilitudinem, ſed aliquãdò exprimere veritatem. Vt Ioann. 1. Quaſi vnigeniti à Patre. Vbi (quaſi) ſignificat veritatem, quia verè erat vnigenitus. Sic etiam hoc loco reſpondetur, guttas tãquã ſanguinis verè eſſe ſanguineas. Secundò illud (quaſi) non cadit ſuper ſanguinem, ſed ſuper guttas, vt ſit ſenſus. Sudauit ſanguinem ad modum & ſimilitudinem grandium guttarum.

Auguſt.

Euthymi⁹

Hierony.

Hilarius.

Rom. 7.

Hilarius.

Iuſtinus.

Irenæus.

Athanaſ.

Euthymi⁹

Theophil.

Ioan. 1.

Tertiò quæritur, an iſte ſudor naturaliter factus ſit, an miraculosè. Reſpõdetur, ſudorẽ ſanguineũ tripliciter poſſe accidere homini: primò ex morſu cuiuſdã ſerpẽtis qui ab effectu appellatur Æmorrhois, a quo qui
Solinus. percuſſus eſt, vt Solinus narrat cap. 30. laxatis reſolutiſq; omnibus venis ſanguinem pariter & animã fundit. Altero modo ob copiam ſanguinis immodici indigeſti (vt ait
Ariſtot. Ariſt. lib. 3. hiſt. cap. 19.) Neutrã ob cauſam Chriſtus ſudauit ſanguinẽ vt patet. Tertio modo poteſt contingere, vt ex nimio dolore & angore quis incipiens vbertim ſudare, & intenſo & continuato illo angore, deficiente materia ſudoris, ſanguinem ipſa natura emittat loco ſudoris. Exemplum ponit Ca-
Caietan⁹. ietanus in venereo coitu, vbi accidit quòd nimium ac diu veneri intenti, poſt effuſionem ſeminis emittant deinde ſanguinem. Aliquot ab hinc annis accidit, Principem quendam adoleſcentem totam noctem in venereis actibus conſumpſiſſe, & exhauſto ſemine ſudaſſe ſanguinem, & deinde vitam.
Hilarius. Hilarius libro. 10. de Trinit. ſentit, ſudorem hunc non potuiſſe fieri naturaliter, ſed miraculosè. Quod confirmat hoc argumento. Chriſtus in horto ſummo timore & triſtitia affectus eſt: verùm timor & triſtitia naturaliter habent vim compellendi calorem & ſanguinem ad cor, quo fit, vt timentibus & triſtibus extrema corporis frigeſcãt & palleſcãt. Fuit igitur cõtra paſsionẽ triſtitiæ & timoris quã tunc paſſus eſt Chriſtus, vt ſanguis emitteretur foras. Poterit nihilominus dici, fortaſſe fuiſſe miraculũ, vt tãta triſtitia & angor, quãtã Chriſtus tũc ſuſtinuit, nõ ei afferret mortẽ; ſed poſito illo dolore & angore tali & tãto, naturaliter eſt conſequutus ſudor ille ſanguinis. Nã ſi tãtus angor emittere tm̃ ſudorẽ è corpore poteſt, & maior maiorẽ; ergò poteſt ita tm̃ augeri, vt potẽs ſit & omnẽ ſudorem, & poſteà ſanguinẽ emittere. Et confirmatur, quia ſudor ille ſanguineus fuit naturale indicium, & argumentum incomparabilis angoris, quo anima Chriſti tunc angebatur. Et ad argumentum factum reſpondetur, Chriſtum ſenſiſſe timorem & triſtitiam, poſtmodum fuiſſe correptũ ſummo dolore angore animi: quarẽ licet paſsio triſtiæ & timoris euocauerit ſanguinem ad cor, tamen ſummus dolor, & angor deprompſit illum à corpore.

Quæritur, An ſanguis ille deberet fluere tenuis & liquidus, vtpotè expreſſus à calore illius angoris. Reſpondetur, potius fluxiſſe ad modũ globorum concretorum. Ratio eſt quia ſanguis ille proditus extra pellẽ ob circũfusã aëris, & nocturni tẽporis frigiditatẽ cogebatur in partes craſſas, & cõcreſcebat, ſicut guttæ pluuiæ in æſtate grãdiores, rotũdiores, & cõcretiores cadũt. Ob hãc anthy-
Auguſt. pariſtaſim D. Auguſt. ex libro Sententiarũ Proſperi ait, ideò ex corpore Chriſti manaſſe ſudorem ſanguineum, vt ſignificaretur ex corpore eius, quod eſt Eccleſia, manaſſe martyria, id eſt emanaſſe futuros plurimos martyres in Eccleſia. Et addo ego Deũ dixiſſe primo parenti: In ſudore vultus tũi veſceris pane tuo; ſed ſecundo Adamo cœleſti Deus Pater grauius onus impoſuit. Nec enim in ſudore vultus dumtaxat, ſed totius corporis, non aqueo, ſed ſanguineo veſci debuit pane ſuo. Panis Chriſti fuit facere voluntatẽ Patris, perficere redemptionis opus. Erat corpus Chriſti ſublimatoriũ, anima erat mina plena floribus, ignis quo flagrabat erat charitas & vis paſsionis, ex qua per corpus exijt odorifera aqua naribus Dei. Nã ſi Gene. dicitur, Odoratus eſt Dñs ſacrificiũ Noë; quãtò magis iſte odor placuit Deo in odorem ſuauitatis? Obſerua. Sudanti duo ſunt cõtraria, frigus & vẽtus: vndè cum Saluator in horto adeò ſudauerit, vbi expoſitus erat frigori & vento, etiam hoc modo putandum eſt auctum eſſe dolorem eius.

Sed de triſtitia quæritur primò, An fuerit contra excellentiam fortitudinis Chriſti, adeò timere & contriſtari propter mortẽ? Secundò, An potuiſſet propulſare hunc timorem ac triſtitiam, cùm eam voluntariè ſuſcepit? Tertiò grauiùs quæritur, An triſtitia & dolor Chriſti fuerit in parte inferiori eius, hoc eſt, in carne & in ſenſu, an etiam in parte ſuperiori, hoc eſt, in intellectu, & voluntate? Circa primum videtur fuiſſe contra excellentiam fortitudinis. Primò, quia ipſe docuerat Diſcipulos non timere mortem cùm dixit, Nolite timere eos qui occidunt corpus. Secundò, ipſe paulò antea demonſtrauerat ſe multum deſideraſſe mortem, cùm cœnantibus dixit: Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar. Et alibi, Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coarctor, vſq; dum perficiam illud. Et Petro diſſuadenti paſsionem dixit. Vade poſt me Satan. Tertiò, quia multi martyres non ſolùm intrepidè, ſed alacriter, & gaudenter mortem appetierunt. Laurẽtius, Stephanus, Andreas, Vincentius & alij. Propter has rationes Epipha-

Ephipha- Ephiphanius ait Chriſtum verè non timuiſſe mortem, ſed ſimulaſſe metum mortis: vt ita diabolum prouocaret, & quodammodò animaret ad inferendam eam. Diabolus enim putans eum timere, accelerauit ei mortem, quam poſteà ſequuta ſalus eſt totius generis hominum: ſicut facit Dux qui ſimulat fugam, vt attrahat hoſtes
Hilarius. & percutiat eos. Alij verò, ſicut Hilar. lib.
Baſilius. 10. de Trin. Baſil. lib. 4. contra Eunomium.
Ambroſ. Ambroſ. ſuper. 22. cap. Luc. & lib. de Fide,
Auguſt. cap. 3. Hier. ſuper cap. 26. Matthæ. Auguſt. ſuper Pſalm. 21. &. 93. tradunt, Chriſtum verè timuiſſe, & turbatum eſſe; verumtamen non propter mortem, ſed ob alias cauſas, quas tunc verſabat in animo, & illam triſtitiam & dolorẽ efficiebant. Cæterùm non eſt negandum, quin timuerit & contriſtatus ſit propter mortem impendentem, quod explicuit in oratione ad Patrem, cùm dixit: Pater, ſi poſsibile eſt tranſeat à me calix iſte. Deinde filius Dei permiſit carni ſuæ, vt ageret & pateretur ſecundùm conditionem ſuæ naturæ, vt tradunt Patres: ſed conditio humanæ carnis eſt, vt præſentatam ac obiectam mortem ſenſibus perhorreſcat: hoc euenit Chriſto, ergo. Ad hoc repræſentatio imaginaria paſsionis Chriſti maiorem dolorem afferebat Chriſto, quàm alijs. Primò quia certò ſciebat ſe non euaſurum mortem. Alij enim ſemper habent aliquid ſpei. Secundò quia proponebat ſibi ſigillatim omnes dolores, ac tormenta quæ paſſurus erat. Sed ad hanc cauſam doloris acceſſerunt aliæ, quas Patres tetigerunt. Primò obſtinata malitia Iudæ, deſperatio, & impœnitentia ipſius. Secundò ſcandalum & fuga ſuorum diſcipulorum, negatio Petri, dolor ſuorum amicorum, & maximè Virginis ſanctiſsimæ Matris ſuæ, deinde impietas populi Iudæorum, & ob hoc extrema eius abiectio & reprobatio. Vltimò ingratitudo futurorum Chriſtianorum, qui tantum beneficium neglecturi, & conculcaturi erant. Sed hoc cùm per modum concionum de hoc myſterio agemus fuſiùs in ſecunda parte tractabimus. Et ad argumenta, ad primum reſpondetur, quòd Chriſtus non vetuit diſcipulos contriſtari ſimpliciter propter mortẽ; ſed ita cõtriſtari vt abſorberentur triſtitia, & retraherentur à bono ad malũ. Ad ſecundũ reſpondetur, q̃ Chriſtus mortem ſuam deſiderabat, ſecundùm rationem & voluntatem deliberatam: cauebat tamen mortem, ſecundùm naturalem affectionem, & ſecundùm ſenſum triſtabatur. Ad tertium dicitur. Martyres ideò erant læti & intrepidi: quia in ſuo martyrio plurimis Dei auxilijs recreabantur, quibus omnibus Deus voluit Chriſtum carere tunc propter noſtram ſalutẽ. Notandũ tamen eſt, quod Magiſter in. 3. diſtinct. 16. ſub *Magiſter.*
fine tradidit quadruplicem ſtatum hominis, & ex omni ſtatu Chriſtum aliquid aſſumpſiſſe. Primus fuit innocentiæ, ex quo Chriſtus ſumpſit immunitatem peccati. Secundus ſtatus fuit poſt peccatum, ex quo Chriſtus ſumpſit miſerias & dolores. Tertius fuit ſtatus gratiæ, ex quo accepit plenitudinẽ gratiæ. Quartus eſt gloriæ, ex quo accepit viſionẽ Dei, ſecundùm partẽ ſuperiorem. Et D. Bonauentura in Cõmentarijs *Bonauen-*
illius, hoc adnotauit Magiſtrũ ſumpſiſſe ex *tura.*
Boëtio. Verumtamẽ licèt Chriſtus de ſtatu *Boëtius.*
hominis poſt peccatum ſumpſerit paſsiones: aliter tamen fuerunt in Chriſto, quàm in nobis. Et differentiæ ſunt quinque. Primò in nobis iſtæ paſsiones proueniunt ex ex peccato originali, in Chriſto nõ ex peccato. Secundò in nobis ſunt omninò neceſſariæ, non poſſumus eas prohibere; Chriſtus voluntariè ſe illis ſubiecit. Tertiò iſtæ in nobis præueniunt iudicium rationis: in Chriſto omninò pendebant ex præſcripto rationis, & ex imperio voluntatis, quãtum ad initium, quantùm ad modum & menſuram, & quantum ad durationem & finem. Quarta differentia eſt, quòd in nobis plerumque monent & inuitant nos ad illicita, & in Chriſto nunquàm. Vltimò in nobis paſsiones inferioris redundant in ſuperiorem partem, eam afficiunt & perturbant; in Chriſto nulla fiebat redundantia, ità vt turbaret rationem. Propter has differentias ſignatas D. Hieronym. ſuper Cap. 26. Matth.
quem ſequuntur omnes ſcholaſtici, dicit in *Hieronym.*
Chriſto nõ fuiſſe paſsiones, ſed propaſsiones: nam in ſe cœpit pauere & mœſtus eſſe, quaſi à ſua voluntate paſsiones hæ inciperent operari.

Quæſtio ſecũda fuit, Cur voluit in horto ſuſtinere tantam triſtitiam & agonem, ſi in manu eius erat reprimere? Reſpondetur, Chriſtũ ſua voluntate ſuſcepiſſe multas ob cauſas. Primò, vt demonſtraret veritatem naturæ humanæ aſſumptæ. Nam ſi caruiſſet illis, exiſtimatus eſſet non verus homo, ſed phantaſticus. Et hinc coarguitur error Appollinaris & Arrianorum, qui putarunt in Chriſto non fuiſſe animam, ſed tantùm

tùm corpus & verbum, verbum autē implere uisse vicem animæ: sed contrà hoc est, quia Christus dixit, Tristis est anima mea vsque ad mortem; ergò tristitia, timor & agonia, sunt passiones animę, & non solius corporis. Secunda causa, quia voluit per experiētiam gustare mala nostra, & discere ea. Nam, vt
Hebræ. 4. ait Paulus, habemus Pontificem, qui possit compati infirmitatibus nostris, tēptum per omnia. Tertia causa est: vt demōstraret hoc facto incredibilem acerbitatē passionis suæ. Nam si sola præmeditatio, & imaginaria quædam repræsentatio futuræ mortis adeò eum afflixit, vt ex toto corpore expresserit sudorem sanguineum; quanta fuit acerbitas in ipsa præsentia dolorum, cùm in actu prę sentem suam passionem videbat? Quartò ne quis putaret accidisse Christo in sua passione, quod memoratur contigisse multis martyribus, quorum animi miris solatijs fuerunt à Deo recreati; ita vt vix affligerentur sensu doloris; Christus verò acerbissimos dolores tulit, sine vllo singulari solatio, adeò vt exclamaret dicēs. Deꝰ Deus meus, vt quid dereliquisti me? Quintò, in documē tum, & exemplum. In documentum, vt discerent fideles tristari & trepidare propter mortem; non esse in seruis Dei vitium: quia est naturale. In exemplum: vt exemplo suo cum tentantur, & affliguntur, munirent se præsidio orationis, & voluntatem suam omninò subijcerent voluntati Dei. Vltima causa, Christus in sua tristitia & trepidatione promeruit seruis suis in tentationibus & tribulationibus quas passuri erant; lætitiam & fortitudinem. Illa enim hilaritas, illa inuicti & interriti animi magnitudo quam præ se ferebant martyres in medijs tormentis, ex hac Christi tristitia & angore promerita est. Nostras enim infirmitates ipse suscepit: vt suas nobis firmitates impartiretur. Quem
Leo Papa. locum Leo Papa sermone. 3. de passione luculenter tractat his verbis. Dominus in nobis trepidabat, suo metu nostrum pellens, sua tristitia nostram exterminans. Infirmitatem nostram induit: vt inconstantiam nostram suæ virtutis soliditate firmaret. Venit in hunc mūdum diues cœli negotiator; mirabili commutatione nostra accipiens, & sua tribuens, &c. Tertia quæstio fuit cùm Christus dixit, Tristis est anima mea vsque ad mortem, Vtrùm tristitia illa tantum occupauerit partem inferiorem, hoc est sensum, an etiam afflixit partem superiorem, hoc est, voluntatem rationalem. Non enim videtur potuisse contingere partem superiorem. Nam pars superior erat beata videndo Deū, ergò erat in summo gaudio: alioquin tristitia, & gaudium fuissent simul in eodē subiecto, præsertim cùm gaudium esset summum & tristitia summa. Deindè quādò duo extrema siue contraria sunt simul, vnum remittit & minuit aliud. Si fuisset in parte superiori tristitia, remitteretur gaudium, vel è contrà. Confirmatur quia Aristot. libr. 5. Ethic. ait, Tristitiam impedire delectationem, non solùm contrariam, sed etiā quamlibet aliam, &c. Tametsi tristitia de passione, non sit contraria gaudio eius de visione Dei; tamen vna impedit aliam. Confirmatur. 2. quia hęc videtur esse doctrina D. Thomę in disputatis. q. 6. de veritate. ar. 10. &. 3. p. q. 46. art. 8. vbi affirmat, tristitiam fuisse tantùm in parte inferiori, & non redundasse in superiorem, sicut nec gaudium superioris redundauit in partem inferiorem. Neotherici quidam affirmat Christum fuisse contristatum, non solùm secundùm sensum, sed etiam secundùm voluntatem rationalem, in illa eadem parte, in qua erat beatitudo & gaudium. Propterea Dauid in persona Christi ait, Repleta est malis anima mea. Non ergò tantum vna pars animæ Christi sensit mala; sed omnes partes. Et Esa. 53. dicitur. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Si non fuisset secundùm partem superiorem contristatus, non sensisset tristitiam & dolorem nostrū, acerbiores enim sunt dolores partis superioris, quàm inferioris. Tertiò, Christus obtulit se se Patri hostiam pro peccatis nostris, & vt dicunt Patres, egit pœnitentiam pro omnibus peccatis; optimum autem sacrificiū pœnitentis consistit in corde contrito & spiritu contribulato vt Psalm. 50. dicitur: ergò. Quartò, ad Hebr. 4. ait Paulus Christū fuisse tentatum per omnia, vt sciret compati nostris infirmitatibus; at si non sensisset tristitiam in parte superiori, non fuisset tentatus per omnia, nec didicisset experientia compati nostris infirmitatibus. Quintò, hæc sententia magis extollit patientiam Christi & obedientiam eius erga Patrem, charitatem eius erga nos, plenitudinem suæ gratiæ & sanctificationis. In eo enim in quo maximè peccauerat Adam, in eodem voluit satisfacere; maximè autem peccauerat in parte superiori, ergò. Præterea hæc videtur esse doctrina Ecclesiæ in. 6. Concilio, vbi probatur in Christo fuisse duas voluntates: alteram

Aristot. *D. Thom.* *Psal. 87.* *Esai. 53.* *Psal. 50.* *Hebr. 4.*

alteram diuinam, & alteram humanam rationalem: quia Christus dixit in horto, Tristis est anima mea vsque ad mortem, Verumtamen non mea, sed tua fiat voluntas:
Damasce. ergò tristitia illa, & horror ille mortis pertinebat ad rationalem voluntatem. Damas. 3. lib. capit. 26. docet solam diuinitatem in Christo fuisse impassibilem omninò, in reliquis fuisse passum in mente & carne.
Bonauen. Idem cap. 33. confirmat testimonio Athanasi. Bonauent. in. 3. d. 16. affirmat hanc esse sententiam omnium Theologorum. & D.
D. Thom. Thom. 3. part. quæst. 15. artic. 6. & quæst. 18. artic. vltimo inclinat in hanc sentētiam. Sed restat declarare, quomodò fuerit in parte superiori Christi tristitia. Primò fuit propter passionem & mortem, & propter peccata hominum, vt erant diuinę voluntati contraria, & offendebant eius maiestatem. Prior tristitia tripliciter afficiebat partem superiorem. Primò, quia erat contra naturalem inclinationem voluntatis rationalis, quæ naturaliter vult salutem & conseruationem personæ. Mors & passio secundùm se non erat debita Christo, sed tantùm ex suppositione, id est, ex ordinatione Patris, & in ordine ad finem redemptionis nostræ; est autem doctrina Philosophorum, Quandò aliquid non est volitum secundùm se, & est volitum ex supppositione, illud aptum est afferre tristitiam. V. g. Mercator proijcit merces in mare metu mortis, quam proiectionem secundum se non vult, sed tantùm ex suppositione: & ideò illa contristat eum. Tertiò, anima rationalis in Christo erat forma naturalis illius corporis, & pars superior habebat naturalem connexionem cum inferiori, vnde passiones superioris redundabant in inferiori. Sed contrà. Quia gaudium beatificum non redundabat in partem inferiorem. Sed respondetur non valere hoc. Tum quia illud gaudium non conueniebat animæ Christi, vt erat forma corporis, & erat connexa cum sensibilibus, sed vt erat per se subsistens modo supernaturali. Deindè non redundauit, ne impediretur negotium redemptionis. Sed redundantia tristitię & passionis nihil impediebat, ergò altera tristitia erat, quæ attingebat partem superiorem, quā capiebat Christus de peccatis hominum: prout erant contraria voluntati diuinæ, quę erat multò acerbior, secundùm quam verè pœnituit, & habuit veram contritionem, & absolutam satisfactionem pro peccatis nostris. Ad argumentum Canus libr. 12. de locis. capit. 14. dicit non fore impossibile *Canus.* & absurdum, si dicatur animam Christi ad breue illud tempus passionis suæ habuisse perfectam beatitudinem essentialiter, quæ consistit in visione & amore Dei; tamen caruisse gaudio beatifico, quod est vnum de accidentibus consequētibus essentiam beatitudinis. Nam vt docet Aristot. 10. Ethico. *Arist.* Voluptas non est operatio in qua est felicitas, sed est aliquid cōsequens eius operationem: quarè per potentiam Dei absolutam potest separari à felicitate, sicut Deus separauit calefactionem ab igne in fornace, & illuminationem à sole tempore passionis suæ. Veruntamen quidquid sit de hoc, An possit separari gaudium à beatitudine (quod nonnulli negant, & Aristot. 7. Ethico. ait *Arist.* Græcos ideò appellasse beatum (Machareos) quod verbum dicitur Acheim, quod est gaudere, quasi gaudium sit de ratione beatitudinis) non est necessarium confugere ad ista; sed dicitur falsum esse quòd gaudium de visione Dei, & tristitia de passione sint contraria. Nam contraria debent esse intra idem obiectum: quarè sicut scientia hominis, & ignorantia leonis, non sunt contraria & possunt esse simul; ità non implicabat contradictionem, esse in Christo summum gaudium de vno, & tristitiam de alio. Secundò dicitur, licet naturaliter tristitia impediat gaudium, etiam non contrarium ei, & è contra; tamen in Christo per dispensationem diuinam fuerūt simul. Sicut enim non potest esse naturaliter simul esse comprehensor & viator, & tamen fuit Christus; & sicut naturaliter non potest superioris partis gaudium & felicitas non afficere inferiorem; & tamen in Christo non redundauit in illam, ergò.

Sequitur tertium, scilicet Oratio Christi in horto.

CIrca quàm Orationē quatuor sunt exponenda. Primum, quomodò Christus se præparauit ad illam: Secundum, quid dixerit & orauerit: Tertium, quemadmodùm oranti apparuerit Angelus confortans eum: Quartū, quomodò ter ex oratione reuersus sit ad Discipulos, & quid dixerit illis. De primo tres Euangelistæ dicunt Christum se præparasse ad orationem dupliciter. Primò, eligendo locum idoneum, hoc est, locum

secre-

cretum & solitarium, & aliquantò à Discipulis suis remotum. Marcus ait. Processit parum. Matthæus, Progressus est pusillùm. Lucas, Aulsus est ab eis quantum est iactus lapidis, &c. Basil. in Epist. celebri ad Gregorium Nazian. de laudibus eremi, inter alias eius vtilitates & voluptates hanc refert, quòd maximè cõducat orationi, & meritò, tres ob causas. Primò, quia in solitudine liberius orat quis, & potest omnes affectus animæ reprimere. Secundò, non est ibi periculum inanis gloriæ. Tertiò, non est qui obstrepat oranti, & auertat ab oratione. Christus id docuit exemplo, legimus eum orasse, & noctu, & in montibus, & consuluisse, *Matth. 6.* Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora Patrem tuum in *Dan. 6.* abscondito. Daniel ter orabat in die, in superiori conclaui domus. Sic Petrus cum vidit *Actor. 10.* linteum. Sed aduerte hoc esse intelligendum de priuata oratione. Est enim oratio publica quæ fit in Ecclesia: huic locus conuenit publicus, vt sunt templa. Secundò, præparanit se Christus decenti compositione corporis: primò orauit flexis genibus (vt ait Lucas) deindè procidit in faciem suam (vt ait Matthæus) denique procubuit, & procidit in terram (vt ait Marcus) sicuti crescebat animi affectus, ita augebatur demissio exterior corporis. In Scriptura legimus apud Iudæos quatuor modos orandi, quod *Luc. 18.* attinet ad compositionem corporis. Primus est stando, non leuando oculos in cœlum, percutiẽdo pectus, sicut Publicanus in Euãgelio. Secundus est flexis genibus. Sic Da- *Dan. 6.* niel cap. 6. ter in die orabat. Et Paulus ad *Ephes. 3.* Ephesios. 3. Huius rei gratia flecto genua. Tertius modus flexis genibus, & extensis *3. Reg. 8.* manibus in cœlum, vt. 3. Regum. 8. Salomon publicè in dedicatione templi à se ædificati orauit. Quartus modus, toto corpore prostratus in terra, Iosue. 7. Orauit vs- *Iosue. 7.* que ad vesperam. Huiusmodi cerèmonia exterior in oratione, non est superstitiosa, vel hypocrita, vt garriunt hæretici; sed est maximè vtilis & laudabilis. Primò, quia prouenit ex interiori affectu orantis humiliantis se coram Deo, & affligentis se. Secundò valet ad hunc affectum excitandum, præsertim in hominibus non multum exercitatis in orando. Tertiò congruit pœnitentibus contritis: quia exterior inclinatio corporis, affert molestiam corpori, & cruciatur. Vltimò, sicut Deo interiùs submittimus animũ, quia est Dominus animę; ità conuenit vt exteriùs etiam procumbamus corpore: quia etiam est Dominus corporis. *Basilius.* *August.* Lege August, Epist. 121. de orando Deum ad Probam, & lib. de Oratione, vbi inuehitur in eos, qui orant sedentes. In oratione sua Christus Dominus quatuor vel quinque expressit notãda. Primum est illud, *Pater*, Secundum (*si possibile est*, Tertium, *Calix iste*, Quartum, *transeat à me*, Quintum, *Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.*

Ante omnia sunt excutiendæ hæ dubitationes. Prima, Vtra pars Christi hãc orationem fecit, an superior, an inferior? Respondetur; pars superior; nam inferior, hoc est, sensus non potest orare Deum: quia oratio est eleuatio mentis in Deum, hæc faciebat eam exprimens affectum partis inferioris. Vndè dicebat, *Spiritus promptus est, caro autem infirma.* Quod autẽ dicunt Patres, Christum orasse, non secundùm partem superiorem, sed secundùm partem inferiorem; sic intelligendum est. Quia exprimebat affectum partis inferioris, & agebat eius partes. Secũda, si oratio est eleuatio mẽtis in Deũ, Christus autem semper habebat eleuatam mẽtem in Deum, quia semper eum videbat; quomodò egò dicitur nunc orasse? Respondetur, mentem Christi per illam operationẽ intellectus, quam exercebat per species infusas, vel more humano conuertendo se ad phantasmata orasse tunc: nam hanc operationem non semper exercebat. Tertia quæ- *Ioan. 11.* stio est, cùm Christus dicat se in omni ora- *Hebr. 5.* tione exauditum fuisse à Patre, & quandò dixit, Scio quia semper me audis, & illud, Exauditus est pro sua reuerentia: quomodò hìc non est exauditus. Respondetur, quidquid Christus exorauit absolutè & ex voluntate deliberata; obtinuit, & exauditus est. Nunc autem non orauit absolutè, sed tantùm exprimens affectum naturalem. Vndè *Iustinus.* subdit. *Nõ quod ego volo, sed quod tu vis.* Quod benè notauit Iustinus Martyr in dialogo Tryphone, in hac oratione Christi impletũ fuisse illud Dauid, Psal: 21. Deus meꝰ, clama- *Psal. 21.* bo ad te per diem, & non exaudies: & nocte & non ad insipientiam mihi. Ait Iustinus. Ne quis putasset Christum orasse Patrẽ in horto, quod non erat impetraturus ex in- *Prosper.* scientia, subdit: Et non ad insipientiam mihi. Prosper de promissione Patriarcharum *Iud. 11.* cap. 20. ait, signum huius rei fuisse id quod narratur Iud. 11. Iephte sacrificasse filiã suã Deo, vt debellaret hostes populi Dei, & eũ liberaret. Filia tamen petijt ab eo indutias mortis,

mortis, vt fleret virginitatẽ & mortem suã: Christus vt debellaret diabolum, & liberaret genus humanum, in ara crucis immolauit carnem suam, quæ ante mortem fleuit & expauit. *Pater*, sic ait hìc. Matth. verò Pater mi, illud, mi, exprimit filialem affectum, & demonstrat aliter Deum esse Patrem Christi, aliter nostri. Christi propriè, vnicè & naturaliter; nostri verò cõmuniter, & per gratiam adoptionis. Vndè dicitur, Pater noster. Marcus, Abba Pater. Multi dicunt esse geminationem (nã est vox Chaldaica significans Patrem) ad maiorem emphasim, quod est frequens in Scriptura. Domine, Domine: Deus Deus meus, & alibi sæpè. Pater, si possibile est. Lucas ait. Si vis. Non enim (vt *August.* benè notauit Aug.) dubitat, An possit simpliciter, sed an possit volendo, an velit. Marcus ait. Pater, omnia tibi possibilia sunt, absolutè. Quo verbo declarat absolutam infi- *Iacob. 1.* nitamque Dei potentiam. Docemur autem debere nos accedere magna fiducia ad orationem, sicut ait Iacobus. Postulet autem nihil hæsitans in fide.

Sed circa hoc, est prima quæstio. Si Christus certò sciebat Deum velle vt ipse moreretur, ac proinde fieri nõ posse quin nõ moreretur, quomodò ergò tanquã nescius, vel dubius huius rei dixit, Si possibile est, & si vis? Respõdetur, Christum ita esse loquutũ, non ex ignorãtia, vel dubitatione diuinę voluntatis; sed primò vt exprimeret affectum hominis, & sensum carnis auersantis & refugientis mortem. Deindè vt doceret seruos suos, qui futuri erant incerti diuinæ voluntatis, quo pacto deberent eum orare, pro liberatione malorum temporalium, quibus premerentur: nimirum non absolutè petendo, sed cum cõditione, si vis, si congruit. Secunda Quæstio. An tunc cùm Christus hoc dixerit, fuerit possibile Deo impedire mortẽ Christi. Ratio dubitandi est, quia Marcus dixit. Omnia tibi sunt possibilia, transfer à me calicem istum, ergò è contrariò impossibile est mutari Dei voluntatem, quæ erat æterna, vt Christus moreretur; ergò impossibile erat quin moreretur. Respondetur cum distinctione. Mors Christi quinq; modis potest considerari. Primò in ordine ad Dei potentiam, & voluntatem absolutè, & per se, & ità possibile erat etiã tunc impediri mortem Christi: quia Deus semper est omnipotẽs, & volũtas libera est ex se ad omnia quæ sunt extra Deũ: ergò. Secũdò, mors Christi considerari potest, vt est medium conferẽs ad redemptionem generis humani; & sic poterat impediri: quia poterat per alios modos saluari à Deo genus humanum. Tertiò potest cõsiderari, vt ab æterno volita à Deo & ordinata; & sic impossibile erat eum non mori: quia voluntas Dei est immutabilis, & non potest non impleri voluntas absoluta. Quartò consideratur, vt prædicta à Prophetis, & sic nõ poterat impediri: quia vt ait Dominus, Cœlũ & terra trãsibunt, verba autẽ mea nõ prẽteribũt: & vt dicitur num. 23. Nõ est Deus vt homo, vt mẽtiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur. Et Paul. ait. Fidelis est Deus, seipsum negare nõ potest. Quintò modo potest cõsiderari mors Christi, posito φ voluit Deus saluare hominem, per medium valdè conueniens saluti hominis; & sic non potuit impediri mors Christi. Quia licet Deo possibiles erant alij modi saluandi, non fuit tamẽ possibilis alius modus conuenientior, vel vtilior isto, sicut prẽclarè dixit Augustinus. 3. de Trinit. cap. 10. Non dicamus aliũ *August.* modum saluandi homines Deo possibilem defuisse, cuius potestati cũcta æqualiter subiacent; sed dicimus sanandæ nostræ miserię alium modum conuenientiorem non fuisse, nec esse potuisse; ergò. Tertiò in oratione Christi est, *Calix iste*, Haud dubiè per calicẽ significatur passio & mors Christi, per metaphorã. Est emim similitudo ducta ab antiqua potantiũ cõsuetudine, qua in conuiuijs, ab eo qui appellabatur rex vini, vel magister potãdi, sua cuiq; cõuiuæ portio vini, quã exhaurire deberet prẽfiniebatur & propinabatur. Vndè Phrasi Hebraica in Scriptura significat suã cuiq; fortẽ, vel bonã, vel malã, à Deo paratã. Sumitur autẽ nomẽ Calicis in Scriptura, aliquãdò in bonã partẽ, & significat bona parata bonis à Deo. Psalm. 25. Dñs *Psal. 25.* pars hæreditatis meę, & calicis mei; & Psal. *Psal. 22.* 22. Calix meus inebrians, quã præclarus est: Et ibi. Calicem salutaris accipiã, & nomẽ, *Psal. 115.* &c. Sed frequentius vsurpatur in malã partẽ, vt significet pœnã, supplicium, & mortẽ. *Psal. 20.* Psal. 20. vbi de pœnis impiorum agitur, dicitur. Ignis, sulphur, spiritus procellarũ, pars *Psal. 78.* calicis eorũ. Et Psal. 74. Calix in manu Domini vini meri plenus mixto. Et hoc bibent *Esai. 57.* peccatores. Hac phrasi vtitur Esa. cap. 57. & *Hiere. 25.* Hiere. 25. vide ibi, & Matth. 25. Potestis bi- *Matth. 25* bere calicem, quem ego bibiturus sum? Et in hoc loco. Sed quare passio Christi appellatur calix? Tres rationes afferemus ex *Theophil.* Teophil. & Clemen. Alex. 7. libr. Pędagogi *Clemen.* cap. 6. Prima, sicut maxima siti ardens aui- *Alex.* dissimè

disimè capit poculum, & totum potat; ità Christus auidissimè subiuit passionem, & mortẽ. Secunda, Sicut ęgrotus potum amarissimæ potionis magno exhaurit animo, vt expellat morbum & sanitatẽ comparet: ita Christus qui omnium nostrũ morbos susceperat, vt eos purgaret exhausit totum pharmacum passionis amarissimũ. Tertiò, sicut qui largè bibit, & capacissimum poculũ exhausit sõno corripitur ad breue; sed vbi dormiuit vinũ continuò euigilat; sic Christus bibens calicem passionis correptus est somno mortis; sed ad breue quia post triduum reuixit glorios⁹, vt ipse dicit, Ego dormiui, & soporatus sum, & surrexi, quia Dñs suscepit me. *Quartum est, Transeat à me.* Hoc variè interpretantur Patres. Ego quinq, præcipuas expositiones reperio. Prima est Basilij libr. 4. contra Eunomium. Hierony. super 26. cap. Matt. Euseb. hym. de passione Christi, & eã tãgit Amb. super. 22. cap. Lucę, Christũ non petisse vt calix passionis remoueret ab ipso; sed ne propinaretur sibi à populo Iudaico, quẽ sciebat ob illatã sibi mortẽ reprobatum & abiectum iri à Deo. Quare non dixit Trãseat à me calix; sed adiunxit (iste) id est, quẽ mihi parant propinare Iudæi. Secundò Hila. cano. 31. in Matthęũ, Non orat vt non moriatur (ait) sed vt fruct⁹ & gloria suę mortis, nõ in ipso tm̃ maneat, sed trãseat ad omnes alios. Tertiò eiusdẽ ibidẽ, Petit, vt quomodo ipse bibiturus est calicẽ passionis, eo modo bibãt eum serui sui post ipsum. Primò magna charitate, constantia, & patiẽtia sine spei diffidentia, sine metu mortis, & sine sensu doloris. Est enim phrasis Scripturæ dicere, Deum accipere de spiritu vnius, & & transferre in alium, pro dare illi similem spiritum. Ita legimus: Tũc accepit Deus de spiritu Moysi, & trãstulit in seniores alios. Quarta est Dion. Alex. Petit, non vt mors non contingat ipsum; sed vt statim ab ipso transeat, & ipse redeat ad vitam. Quod eñ transit, & fuit, & non permansit. Quinta est Ambros. Orig. Chrysost. & est cõmunis & mihi placet, Christũ ex affectu naturali hominis, & ex sensu carnis deprecatum esse mortem, id est, petisse, vt liberaretur à morte. Nã (vt docet D. Tho.) quod quis vult secundũ rationẽ deliberatã, illud vult simpliciter; sed quod vult secundũ sensum, vel secundùm naturalem inclinationem, vult secundum quid, & dicitur velleitas. Quintum orationis verbum est, *Veruntamen, non quod ego volo, sed quod tu vis.* Quibus verbis significat Christus voluisse fieri quod volebat nõ fieri. Nam vult vt fiat quod vult Deus, & nõ quod ipse vult. Nã volebat mori secundũ voluntatẽ rationis, cũ tamẽ vellet nõ mori, secundũ sensum carnis. Ex hoc loco confutatur hæresis Monoselitarũ dicentiũ, in Christo fuisse vnam tantum voluntatem diuinã. Qui error dãnatus est. 6. Synodo generali. Nã in actio. quarta recitatur epistola Agathonis Papæ, in qua probatur, in Christo fuisse duas voluntates, vnã diuinã, & alterã humanã. Primò ex hoc loco, Nõ quod ego volo, sed ꝙ tu vis: secundò, ex illo Ioan. 3. Descendi de cœlo non vt faciam voluntatẽ meam; sed eius qui misit me. Tertiò, ex illo Mar. 7. Ingressus Iesus in domum voluit latere (volũtate humana intelligitur) & nõ potuit. Probatur ratione. Christus fuit perfect⁹ Deus & homo; habuit ergò volũtatẽ diuinã & humanam. Hugo de sancto Victore libr. de voluntate Christi facit in Christo quadruplicẽ volũtatẽ, vnã Deitatis, alterã rationis, tertiã pietatis, quartã carnis, & ait. In Christo volũtas Deitatis per iustitiã dictabat sententiam mortis: volũtas rationis per obedientiam latam sententiã approbat: voluntas pietatis, id est, naturalis affectus, per compassionẽ in malo suæ carnis suspirabat, voluntas carnis per passionẽ in proprio malo murmurabat, id est trepidabat.

Basilius. Hieron. Eusebius. Ambros. Hilar. Dionysius Alexan. Ambros. Origenes. Chrysost. D. Thom. Ioan. 3. Mar. 7. Hugo.

Prima dubitatio est, An voluntas Christi fuerit perfectè cõformis voluntati Dei? Videtur non fuisse, quia non omnimodo voluit quod Deus volebat. Quia Deus volebat ipsum mori, Christus etsi id volebat secũdũ rationẽ & voluntatẽ deliberatã; tamẽ id nõ volebat secundùm naturalem affectum, & secundùm appetitum sensus. Respondetur tamen, in Christo voluntatem humanã fuisse perfectissimè conformem diuinæ, secundùm conditionem status eius. Nã ipse dixit. Ego descẽdi de cœlo; non vt faciã volũtatẽ meam, sed eius qui misit me, & ego quæ placita sũt ei facio semper. Et Pater dixit. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Sciendũ tamẽ est, hanc esse differẽtiam inter statum viatoris, & cõprehensoris. Huius enim voluntas secundùm omnem modũ est subiecta Deo: in statu autem viatoris vno modo oportet voluntatem viatoris esse conformẽ voluntati Dei sibi notæ secundũ rationem & voluntatem deliberatam: debet enim absolutè velle id quod scit Deum velle, & hoc pacto Christus voluit omninò ꝙ Deus volebat. Vndè & dixit. Nõ quod ego volo,

Ioan. 3.

volo; &c. Non est autem necessarium, vt homo viator velit id quod Deus vult secundùm naturalem inclinationem, vel secundũ appetitum carnis: quia potest Deus aliquid velle nõ secundùm naturalem appetitum hominis, vt mori: & hoc modo nõ est necesse vt voluntas viatoris conformetur diuinæ voluntati. Potest etiam esse difformis voluntas nostra ex suppositione, sic. Vellem non mori patrem meum, si Deus aliter non ordinauerit. Vterque enim appetitus à Deo est, voluntatis, & rationis. Vide D. Thom. 2. 2. q. 19. art. 20. ¶ Secunda dubitatio est, si in Christo fuerunt diuersæ voluntates contraria appetentes: quæritur an fuerint inter se cõtrariæ. Respondetur non fuisse contrarias, licet contraria appetierint. Sic enim est diffinitum in sexta synodo generali. Quòd patet primò; quia Christus secundùm vnam partem animę volebat mori, hoc est, secũdũ rationẽ, secũdũ verò sensum nolebat; ergo nõ secũdũ idẽ. Secundò Christus volebat mori, vt mediũ ordinatũ ad saluãdos homines, nolebat vero mortẽ, secũdũ quòd mors dissoluebat naturalẽ vnionẽ animę, & corporis: ergo. Tertiò, volũtas quæ nolebat mori, nõ impediebat volũtatẽ quę volebat mori: ergo nõ erãt cõtrariæ: quia quę sunt verè cõtraria mutuò se impediũt, & minuũt vices suas. ¶ Tertia dubitatio est, Vndè Euangelistę cognouerũt ꝙ Christus orauerit in horto, quòd Angelus ei apparuerit cõfortãs eũ, ꝙ sudauerit sanguinẽ: quia ipsi non viderũt, nec videt Christũ id eis dixisse, quia statim est captus à Iudeis. Hãc ponit Euth. & soluit dicẽs, tradidisse Christũ eis post Resurrectionẽ, antè Ascẽsionẽ ad cęlos. ¶ Quarta quęstio est, quoniã cõstat ex Matth. Christum Dominũ bis interrupisse orationẽ veniẽdo ad discipulos quos reliquerat, & orauisse, quarè ergo hoc facere voluit Christus? Respõdetur: interruptio orationis declarat magnitudinem tristitię, & angoris Christi, qui nõ finebat eum continuare orationem; repetitio autem orationis significabat fortitudinem spiritus, qui prœualebat, & vincebat infirmitatem carnis. Secundò fecit hoc, vt significaret perfectam debere esse perseuerãtiam in orando, ideò ter orat: vt testaretur perseuerantiã cõtinuam in orando. Vndè Paul. ait. Ter Dñm rogaui. Id est, fui perseuerãs perfectè. Vndè Dominus, Petite, & accipietis: secũdò, Quęrite, & inuenietis. Tertiò, Pulsate, & aperietur vobis. Ad hęc voluit hęc facere, vt intelligatur quibus de causis soleat interrumpi oratio: Nempè ob duas causas, vel ob imbecillitatẽ corporis, vel ob vtilitatem proximi: vtrumque in Christo reperitur. Ex tristitia interrumpit, & visitat discipulos exhortãs eos, ne intrent intẽtationẽ. ¶ Quinta dubitatio est, quare voluerit Dominus tantopere contristari, & angi, ante mortem suam. Respondetur duas ab causas. Prima, vt intelligeremus, quod accidit ipsi, hoc euenturũ membris suis, & Ecclesię. Nã hoc ferè contingit omnibus, vt ante mortem maximè affligantur: idem euenturum est Ecclesiæ Dei, vt ante finem suum tempore Antichristi maximè affligatur. Altera ratio est: vt intelligerent serui eius, non solùm ex persequutione mortis, sed etiam ex meditatione eius perpeti dolorem. Ipse præmeditans eius mortem, maximè est afflictus: vt serui Dei eam verè meditando maximè compatiantur.

D. Tho. Euthym.

De apparitione Angeli, &c.

SOlus Lucas ait. *Et Angelus de cœlo apparuit ei confortans eum.* Prima dubitatio est, An hæc confortatio Angeli sit accipienda tanquã Canonica. Ratio dubitandi est, quia Hilarius lib. 10. de Trin. reliquit hoc tanquã incertũ. Hier. lib. 2. contra Pelag. ait in quibusdã codicibus Latinis reperiri, & in multis non reperiri. Ex quo colligit tanquã verĩ simile, quosdam Catholicos zelo Dei, sed nõ secundũ scientiam expunxisse hęc verba ex Euangelio: eo quòd Arriani, vt narrat Epiphanius, valdè insultabant Catholicis dicẽtibus de Christo, quòd fuerit confortatus ab Angelo. Verũtamẽ hãc sententiam Ecclesia approbat vt Canonicã. Dion. Areopagi. de Cęlesti Hierarchia. c. 4. inquit, hac historiã exponi in Sacrosanctis nostris traditionibus, hoc est, in ijs quę Euãgelistę scripto tradiderunt. Quarè de hoc non est dubitandũ. Nã insultatio Arrianorũ est fatua: ipsi enim fatentur Christũ, licet nõ fuerit Deus equalis Patri, tamẽ fuisse supra omnes creaturas: ergo potest retorqueri cõtra ipsos, quomodò ab Angelo est cõforratus? Vndè dicẽdũ est fuisse cõfortatũ ab Angelo, vt homo passibilis secũdũ partẽ inferiorẽ. Sed quęres. Quis fuit iste Angelus? Respõdet secũdũ aliquos, Raphael cui⁹ officiũ est cõsolari afflictos: secũdũ alios Gabriel, qui deputatus erat obsequijs, & ministerijs pertinẽtib⁹ ad Christũ: secũdũ alios Mich. qui erat princeps synagogę, & ipse apparuit Ios. c. 5. quãdo erat trãsitur⁹ Iordanem.

Hilarius. Hieron. Dionysius.

Iordanem, & ità vt figura reſpondeat figurà to, apparuit Chriſto, qui erat tranſiturus torrentem mortis, vt nos liberaret ab inimicis, & introduceret in ius hæreditatis æternæ. Secundùm alios fuit ſupremus Angelorum; non enim decebat Chriſtum confortari ab alio, quàm à primo. Hæc varietas oſtendit
Gerſon. eſſe rem incompertam. Ioan. Gerſon ait, eodem tempore apparuiſſe Angelum Gabrielem beatæ Virgini, & confortaſſe eã ad perferendam imminentem Paſsionem filij. Sed quandò apparuit, & quomodo? Aliqui dicunt in tertia oratione in fine. Aliqui, quòd ſicut Chriſtus ter orauit; ità & ter apparuit ei Angelus, in qualibet oratione ſemel. Tamen hoc voluntariè dicitur, ſed primum eſt verũ. Id enim inſinuat Lucas dicens. Et factus in agonia prolixiùs orabat. Apparuit autem in forma ſenſibili, & humana, & hoc innuit Lucas dicẽs: Deſcẽdit ₰ cœlo. Apparuit etiã, & vultu, & habitu accomodato ad cõſolãdũ, & vſus eſt verbis idoneis ad mitigãdã
Epiphan. triſtitiam. Sed quomodò confortauit. Epiphan. hæreſ. 69. interpretatur, confortauit, id eſt, prædicauit. Confeſſus eſt ſuã fortitudinẽ, & potẽtiã dicens. Tua eſt Dñe fortitudo & potentia, tu prævalebis aduerſùs mortem, & infernum, & liberabis genus humanum, ſicut Scriptura dicit. Date robur Deo. Id eſt,
Theophil. prædicate Dei robur. Theoph. ait; eſſe valdè iniurioſam hanc interpretationem. Quarè reſpondetur, cõfortaſſe Angelum Chriſtũ, nõ internè cõfortãdo intellectum, aut voluntatẽ; ſed externè proferẽdo verba cõſolatoria. Itẽ nõ effectiue, ſed tãtũ obiectiue, oſtẽdendo ea vndè Chriſtus poſſet cõfortari. Quę autem dicebat Angelus Chriſto? Credibile eſt hoc dixiſſe. Primò, quomodò per mortẽ eius Deus Pater eſſet glorificãdus per totũ orbem. Secundò, quomodò nomẽ eius futurũ eſſet glorioſum toto orbe per mortẽ eius, referens illud Eſa. 53. Dñe, nonne Pater tuus dixit, Si poſuerit animã ſuã pro peccato videbit ſemen lõgæuũ. Tertiò, dicebat quòd millia hominũ erant promouendi ad vitam æternã per ſuam mortẽ. Tu Dñe non dixiſti, Niſi granum frumẽti cadens interram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, ſi autẽ mortum fuerit, multum fructũ adfert. Et, Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ip-
4. *Reg.* 13 ſũ. Recordare Dñe, quia ſicut Heliſęus mortuus reſuſcitabit mortuũ; ità tu morte genus humanum propter peccatum mortuum. Quartò, confortare Domine: quia tu reparabis ruinas noſtras, & hominibus illas trades ſedes quas perdiderunt noſtri. Sed quare voluit confortari? Reſpondetur, vt oſtenderet veritatem naturæ humanæ, ſecundùm quam erat minor Angelis, vt dicitur
Hebr. 2. Hebræorum. 2. Secundò, vt oſtenderet in illo articulo eſſe deſtitutum omni ſolatio. Nam neque à Deo dabatur ei ſolatium, nec ex gaudio animi aliquid redundabat, vel ab amicis. Tertiò, vt doceret afflictis propter Chriſtum, & perſeuerantibus in oratione, non defecturam conſolationem cœleſtẽ, & quamuis nõ impetrent ₰ orant; tamen ſemper impetrant ſolatium à Deo. Vltimò, vt intelligeremus orantibus adeſſe Angelos. Nam Angelus adeſt oranti, vt dirigat in orando. Secundò, vt defendat ab hoſte inuiſibili impediente. Tertiò, vt orationes offerat, & perferat ad Deũ. Vltimo, vt à Deo referat ad nos ſolatia, & auxilia diuina.

Quando Chriſtus captus fuerit à Iudæis in horto?

CIrca hoc quatuor notant Euangeliſtæ. Primum qui fuerint qui iuerũt ad capiẽdum Dñm. Secũdum, quid Dñs dixerit eis, & quid cum eis egerit. Tertium, quid fecerint Apoſtoli. Quartũ, quid Chriſtus dixerit diſcipulis, maximè Petro. Euãgeliſtę deſcribunt quatuor genera hominum qui iuerunt ad capiendum Dñm. Nam omnes dicũt iuiſſe turbam multam hominum miſſam à Sacerdotibus, Phariſęis, Scribis, & ſenioribus. Lucas ſolus ſcribit, iuiſſe etiã aliquos Sacerdotes, & magiſtratus templi. Ioan. ſolus inquit iuiſſe cohortẽ, per quã intelligere debemus milites Romanos, qui præſidij cauſa erãt Hieroſolymis. Erat mos apud Romanos in prouincijs extremis ditioni ſuæ ſubditis habere milites præſidiarios. Vegetius lib. 2. de
Vegetius. re militari. c. 6. ait, apud Romanos in vna legione fuiſſe decẽ cohortes, & prima quę erat dignior, & numeroſior habebat milites. 1105. Equites vero. 132. reliquæ omnes nomẽ cohortis tenẽtes ſingulę habebãt pedites. 555. Equites vero. 66. Quarè cum Ioan. ait, iuiſſe cohortẽ ad cõprehendẽdum Chriſtũ; nõ eſt intelligendũ iuiſſe integram cohortem, ſed aliquos milites ex illa. Niſi dicam⁹ cohortes Romanorũ minores fuiſſe præſidiarias quã quę erant in bello. Quartũ genus cæteris peius fuit, vn⁹ Iudas horũ dux, & ante ſignan⁹. Vndè Petrus Act. 1. loquẽs de illo dixit.
Act. 1. Qui fuit dux eorũ, qui cõprehẽderũt Dñm Ieſum

Ieſum. Et vt hoc inſinuaret Lucas dicit, ₰ Iudas antecedebat cæteros. Iudas autem prænonuerat eos quos ducebat. Primum, ſicut narrant Matth. & Mar. ſe daturũ ſignũ, quo eum agnoſcerent, nempe oſculum. Secũdum, vt cautè eum duceret; quod ſolus Marcus dicit, hoc eſt, circũſpectè, ne elaberetur è manibus. Timuit enim Iudas, ne Chriſtus faceret ₰ aliàs fecerat: nẽpe ne ſe faceret inuiſibilem, & ſubduceret ſe è manibus, ſicut
Luc. 4. de illo dicitur: Ieſus autem tranſiens per medium illorum ibat. Veritus etiam eſt, ne tumultu aliquo excitato conarẽtur eũ eripere, & ipſe mercede ſibi promiſſa fraudaretur. Sed dices, quare Iudas dedit ſignum oſculi ad dignoſcendum Chriſtum? Quatuor rationes dãt Patres. Alij aliter. Primò, ne propter nocturnas tenebras erraretur in capiendo eum. Secũdò, propter milites Romanos,
Origenes. qui non nouerant Chriſtum de facie. Tertia eſt Origenis, ne forſan Chriſtus ſe in aliã figuram transformaret, & non agnoſceretur. Origines enim refert ex antiqua traditione, ſolitum fuiſſe Chriſtum ſæpè tranſfigurari in alias formas. Hieronymus ait,
Hieron. Iudam audiuiſſe quòd Chriſtus ſe tranfigurauerat in mõte, quod ille ſceleſtus attribuebat arti magicæ. Quanuis dictum Hieronymi poſsit habere dubitationem: nam Chriſtus transfiguratus eſt coram ſolis tribus, quibus præcepit ne cuiquam dicerent ante eius mortem. Quartò, Iacobus iuſtus, qui frater Domini cognominabatur, dicitur fuiſſe ſimillimus Chriſto, adeò vt niſi à familiaribus, & intimis vix poſſet agnoſci: ne igitur vnus pro alio caperetur; voluit dare hoc ſignum. Quę tamẽ ratio non eſſet admodũ probabilis, ſi verum eſt quod Epiphanius hæ-
Epiphan. reſi. 73. dicit. Nẽpe hunc Iacobum obijſſe vigeſimo quarto anno poſt Paſsionẽ Dñi, cũ eſſet nonaginta ſex annorum. Ex quo efficitur, tẽpore Paſsionis Domini fuiſſe hunc Iacobum ſeptuaginta annorum, & amplius, in qua ætate non poterat eſſe ſimilis Chriſto, qui erat triginta trium annorũ. Verum eſt, quòd hæc ſententia Epiphanij non eſt omnino vera: nã Iacobũ obijſſe vigeſimo quarto anno poſt Paſsionem Domini, falſum eſſe
Hieron. docet Hieron. lib. de Eccleſi. Script. vbi ait ipſum obijſſe trigeſimo anno poſt Paſsionẽ Domini, ſeptimo verò Neronis anno. Quarè duæ primæ rationes cõuenientiores ſunt. Ibant autem iſti benè inſtructi ad capiendum Dominum. Aduerſùs tenebras, & inſidias ferebant lucernas, faceſque: aduerſùs vim illorum, ſi qui ſibi opponerentur, geſtabant arma, gladios, & ligna, ſeu fuſtes. Iudas igitur ante alios primus obuiã iuit Chriſto. Circa quod eſt dubium, quia Ioan. narrat, ₰ cùm Chriſtus ſciret iam aduentare hoſtes proceſsit obuiã illis, & interrogauit eos quẽ quærerent, & fecit eos retrorſum cadere. Et reliqui Euangeliſtæ dicunt, Iudam antequam Chriſtus accederet præueniſſe, & oſculando ſalutaſſe illum. Ex quo oritur quæſtio, An fuerit primum Chriſtum veniſſe ad illos, an Iudã dediſſe oſculum Chriſto? Variæ ſunt circa hoc ſentẽtiæ. Cyrillus *Cyrill.* lib. 20. ſuper Ioan. c. 33. Dion. Carth. dicunt, *Dio. Carth.* priùs Dominum interrogaſſe Iudæos, & proſtraſſe illos, quàm acciperet oſculũ à Iuda. Contrà verò Ammonius Alexandrinus *Ammon.* in harmonia Euangelica. Aug. lib. 3. de cõſenſu Euangel. capit. 7. Magiſter hiſtoriæ *Auguſt.* Eccleſiaſt. & Ianſenius loco hoc dicunt, *Hiſtoria Eccleſ.* priùs Iudam dediſſe oſculum Chriſto. Pro- *Ianſen.* batur primò, quia Lucas ait, quòd Iudas antecedebat alios, & prius ſe Chriſto obtulit: ergo prius dedit oſculum, quàm Chriſtus accederet ad illos. Secũdò, vt Chriſtus agnoſceretur ab illis, cõuenerat ſe daturũ oſculum; ſi ergo Chriſtus prius interrogaſſet Iudæos quẽ quæritis, cũ ipſe bis reſpõdiſſet, Ego ſũ, nõ fuiſſet vſus ſigno oſculi Iudas. Elige quod malueris. Accedens ego Iudas oſculans Chriſtũ dixit. *Aue Rabbi.* Hoc narrãt Matth. & Mar. qui bis ponit Rabbi, Aue Rabbi, Rabbi, ita in Græco, niſi fortaſis alterum ſit additũ, quia Matth. nec in Græco habet. Circa ₰ tria ſunt conſideranda, primum, fuiſſe in more antiquo apud Iudæos, vt omnes conſanguinei viri honeſti, & honorati dato oſculo ſalutarentur. Sic Iacob in Meſopotamia Rachelem in agro oſculatus eſt ſalutans illam Geneſ. 29. Ioab dux Dauid Amaſiam *Gen. 29.* oſculans ſalutauit dicens: Salue frater. 2. *2. Reg. 20.* Reg. 20. Dominus noſter Luc. 7. inſimulauit Phariſæum præterniſſi officij humanitatis, quia nõ dedit ei oſculum. Et diſcipuli *Luc. 7.* Chriſti, quotieſcũque ex aliquo loco veniebant ad eum; ſalutabãt illum oſculãdo, Aue Rabbi: & hoc viguit inter Chriſtianos in principio. Vndè Paul. 1. Corint. 16. Salutate *1. Cor. 16.* inuicem in oſculo ſancto. Idem in. 2. ad Cor. *2. Cor. 13.* c. 13. Secundò, conſideranda eſt impudẽtia, & malitia Iudæ, qui oſculo prodidit filium Dei. Sic ſimulans fraternũ amorẽ, & celato odio dixit ad Abel Cain, Egrediamur in agrũ. Sic Ioab interemit Amaſiã. Oſculũ *Prou. 27.* Iudę fuit oſculum aſpidis, & verè dicitur

à Salomone. Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm frudulenta oſcula odientis. Tertiò, ſciendum eſt triplicem dari tropologiã à Patribus huius oſculi. Oſculum Iudæ exhibitum Chriſto, quo datus eſt in manus hoſtium; ſignificat blanditias, & illecebras carnis, per quas anima noſtra traditur in poteſtatem dęmonis. Rectè dicit Plato, Omniũ malorum eſca eſt voluptas. Alij dicũt. Nunquam homo traderetur in manus dæmonis, niſi peccaret; nũquam peccaret niſi deciperetur oſculo animi: quia nemo peccans reſpicit ad malum. Motiuum peccati eſt per oſculum, id eſt, per apparẽs bonum decipitur homo. Reſpondit autem Dominus Iudæ.

Plato.

Amice ad quid veniſti, &c.

Euthym. EVthymius legit enuntiatiuè, vt ſit animo ſuſpẽſa, & imperfecta oratio, & ſupleatur. Operare apertè, relicto dolo, & fraude. Tamen primò melius legitur. Cui ſuffragatur quod Lucas ait ſubiunxiſſe Dominũ. Oſculo filium hominis tradis? Sed quare Chriſtus appellauit Iudam amicum? Orig. hom. 35. in Matth. docet, quòd hęc loquutio, Amice, in Scriptura ferè ſumitur in malam partem. Legimus enim in parabola de nuptijs dixiſſe Dominum non habenti veſtem nuptialẽ: Amice, quomodò huc intraſti? Et in illa de operarijs locatis ad vineam: Amice, non facio tibi iniuriam. Quidam dicunt ſic appellaſſe, per antiphraſim, & ironiã: quaſi diceret. Nihil minus quã amicus es. Alij amicum dicunt appellatum: non quia tunc ſed quia anteà fuerat. Alij, quia ſimulabat ſe eſſe amicum in ſpecie, non in veritate. Alij dicunt amicum, non ex parte Iudæ, ſed ex parte Chriſti. Nã licet eſſet inimicus Chriſto: tamen Chriſtus amicum gerebat ſe erga illum. Nam præterquam quòd elegit eũ, & fecit Apoſtolum; etiam poſtquã prodiderat eum, tria, vel quatuor argumenta amicitię exhibuit ei. Lauit enim pedes eius, dedit Sacramentum corporis ſui, ſignificauit ſe cõſciũ eſſe illius proditionis: voluit enim illũ à tanto malò auertere, cùm dixit: Bonũ erat ei, ſi natus non fuiſſet. Et Chriſtus dolebat plus de illius exitio, quã de ſua proditione. Et parat⁹ erat, ſi pœnituiſſet, remittere. Denique quia cooperabatur ſuæ Paſſioni, per quam liberandum erat genus humanum, licet hoc eſſet præter intentionem Iudæ, vocat eum amicum. Adeò enim Chriſtus cupiebat mori pro gloria Dei, & ſalute noſtra, vt amicos appellaret proditores. Sic apud Prophetas Nabuchodonoſor appellatur ſeruus Dei: quia per eũ Deus puniebat Iudęos, licet hoc ipſe non cogitaret. Hinc Chriſtus in horto proditorem vocat amicũ, & in cruce orat pro inimicis. *Ad quid veniſti?* Nõ dicit hoc quaſi neſciret animum eius; ſed admirãdo tantã eius impudentiam, audaciam, ingratitudinem, & impietatem. Vel quaſi tacitè cõpellendo eius cõſcientiam, quaſi dicẽs. Benè ſcis tu ad quid veneris. Lucas ait, Chriſtũ dixiſſe: Iuda, oſculo filiũ hominis tradis? Ne quis putaret illud, Ad quid veniſti, dixiſſe ex ignorantia: quaſi diceret. Oſculũ eſt ſymbolum pacis, & amoris, tu abuteris illo ad odium, & perniciem meã. Quę verba benè Ambroſ. ſic exponit: Amoris pignore vulnꝰ infligis? Charitatis officio ſanguinẽ fundis? Inſtrumẽto pacis mortẽ irrogas? Seruus Dominum tuum, diſcipulus magiſtrum, electus authorem, per oſculum hoſtibus tradis filiũ hominis? Quaſi diceret. Ego cũ eſſem filius Dei, pro tua ſalute, & omnium factus ſum filius hominis; & tu tanto ingratus beneficio, hominem quem ſuſcepi vis perdere, & morti tradere. His verbis declarabit Chriſtus, quàm fuerit ſibi amarum illud oſculum, quã acerba illa ſimulata amicitia. Vndè Dauid repręſentans Chriſti perſonam, hoc factum præuidens in Pſal. 54. ait. Quoniam ſi inimicus me⁹ maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique: & ſi is qui oderat me, ſuper me magna loquutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos. Poſt hæc narrat Ioan. Chriſtum proceſsiſſe obuiã Iudęis, & interrogaſſe eos. *Quem quæritis?* Nõ quia neſciret quorſum venerint, ſed vt oſtenderet ſe ſcienter, libenter, & intrepidè mortem oppetere. Deindè vt ex reſponſo eorum occaſionem caperet edendi illud miraculum quo demonſtrauit omnipotentiam ſuam, & quàm facilè poterat ſi vellet omnes perdere. Illi autem reſponderunt, *Ieſum Nazarenum.* Sic enim appellabatur à Iudęis. Cyrillus lib. 11. Commenta. in Ioannem capit. 33. reſponſum hoc expendit. Non dixerunt Iudæi in ſecunda perſona, Quęrimus, ſed in tertia. Vndè apparet, quod licet Chriſtus multis illorum fuerit anteà notus, & tũc ſigno Iudæ fuiſſet pręmõſtratus omnib⁹; tamẽ cũ Chriſtus eos interrogauit, nõ nouerũt eum: quod inquit Cyrillus, miraculi loco habẽdũ eſſe. Dñs enim perſtinxit eorũ viſũ; vt videntes eum non

Ambroſ.

Pſal. 54.

Cyrillus.

Gen. 19. non agnoſcerent. Hoc accidit Sodomitis cum Loth, & militibus Siris cum Heliſæo.
4. Reg. 6. Et diſcipulis euntibus in Emaus. Reſpondit
Luc. 24. Dominus. *Ego ſum. Et abierunt retrorſum, & ceciderunt in facies ſuas.* Auguſt. tract. 172.
Auguſt. in Ioan. exclamat ſuper hoc. Vbi eſt militum cohors? Vbi terror, & murmur armorum? Vna vox dicentis, Ego ſum; tãtam turbam odijs ferociſsimam, miniſque terribilẽ, ſine tello vllo percuſsit, repulit, ſtrauit. Nimirum Deus latebat in carne, Deus membris occultabatur humanis. Iudicaturus quid faciet, qui iudicandus hoc fecit? Quid poterit regnaturus, qui moriturus tãtum potuit? Quàm formidabilis erit illa ſentẽtia Iudæis, Ite maledicti, cùm tam terribilis fuerit hęc vox, Ego ſum? Greg. homil. 9. in. 4. Ezechi.
Gregorius. & 3. Moral. cap. 8. ait, in Scriptura multum intereſſe inter cadere retrorſum, & in faciem ſuam. Illud in malã partem dici, hoc
Gen. 49. in bonam: nam Geneſis. 49. dicitur, Fiat Dan coluber in via, Ceraſtes in ſemita mordens vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retrorſum. Quod ſancti Patres interpretantur de Antichriſto, qui futurus eſt ex tribu Dan, qui ſua perſequutione multos etiã de magnis viris cadere faciet retrorſum in infernum. Sic Iudæi hoc loco. Econtrariò Paulus in ſua conuerſione, & Dominus in horto cecidit in faciem ſuam. Cadere in faciem ſuam, ait Gregorius, eſt quando homo, licet labatur in peccatum, tamen illud agnoſcit, plangit, & per pœnitentiam diluere nititur veniam à Deo impetrando. Tamen peccatorem cadere retrorſum, eſt ita peccare, vt neque peccatum agnoſcat, nec caueat, & totum rebus terrenis hærere. Vndè ſecundùm Auguſtinum hic caſus Iudæorum in terram, figura fuit ruinæ eorum de quibus Eſai. cap. 25. prædixerat. Vadant, & cadant retrorſum, & capiantur. Addit Auguſtinus, Sicut tunc Iudæi dixerunt ſe quærere Chriſtum, & Chriſtus dixit, Ego ſum, & tamen abierunt retrorſum; ſic omni tempore Iudæi quærunt Meſsiam, & Chriſtus per prædicatores ſuos, & miracula, & per voces Prophetarum, & per Gentilitatis conuerſionem clamat, Ego ſum; ipſi tamen abeunt retrorſum amore rerum terrenarum. Sed quæritur qua ratione factum fuit, vt ipſi ſubito exanimati caderent in terram. Quatuor modi traduntur. Hie-
Hieron. ronymus Epiſtol. 140. ad Principiam Virginem, ait, Chriſtum Dominum aliquandò ſolitum è vultu ſuo emittere fulgorem quendam cœleſtem, & diuinum: vel ad trahendum homines ad ſe, vel ad terrendos ipſos. Sic, inquit, attrahit ad ſe Apoſtolos, ſic proſtrauit Iudæos interram. Leo *Leo Papa.* Papa Sermon. 1. de Paſsione Domini ait, hanc vocem Chriſti, Ego ſum, intonuiſſe in auribus Iudæorum, tanquam horribile tonitruum, & fulmen horrificum, atque ita cecidiſſe. Et Sermon. 15. ait. Nunc Chriſtus reſpondit, nunc omnis illa virtus, quę regit, & ſuſtinet membra iuſſu Dei eſt ſuſpenſa: & ideò tanquam Paralytici ceciderunt. Alij dicunt hanc fuiſſe propriam efficaciam vocis Chriſti. Nam qua voce Chriſtus ſiccauit arborem ficus; imperauit marí & ventis, expulit dæmones, ſanauit leproſos, paralyticos, mutos, & ſurdos, ſuſcitauit mortuos, remittebat peccata, & immutabat corda hominum: qua panem, & vinum tranſubſtantiauit in corpus, & ſanguinem ſuum; eadem voce proſtrauit Iudæos. Po-
Pſal. 28. tentiam huius vocis ſcripſit Dauid cũ Pſal. 28. dicit. Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia. Vox Domini confrigentis cedros, & intercidentis flammam ignis, & comminuentis deſertum. Rurſus Chriſtus interrogauit eos, & reſponderunt. *Ieſum Nazarenum.* Quibus verbis apparet magnitudo animi, & charitas erga ſuos, quos illęſos, & intactos dimiſit, cùm dixit. *Si ergo* *Chryſ.* *me quæritis, ſinite hos abire.* Chryſoſt. ait, hoc non deprecatiuè ſed imperatiuè dixiſſe, ac ſi diceret. Me permitto à vobis capi, & occidi, ſed hos nolo vt tangatis. Idem hom. 82. in Matth. hoc dictum Chriſti, ait, fuiſſe adeò efficax: vt cùm Iudæi eſſent infeſtiſsimi Apoſtolis, & propter auriculam abſciſſam à Petro voluiſſent ſine dubio occidere eum; tamen nihil mali tunc fecerunt, nec mulieres à cruce depellere potuerunt. *Vt impleretur, inquit Ioan. ſermo quẽ* *dixit. Quia quos dediſti mihi non perdidi ex* *eis quenquam.* Dominus in oratione quam habuit ad Patrem, in ſermone poſt Cœnã, *Ioan. 17.* ſic orauerat. Pater quos dediſti mihi cuſtodiui eos, & nemo ex eis perijt, niſi filius perditionis. Quæ vltima verba denotant Dominum loquutum fuiſſe de perditione animæ, non tamen de perditione corporis: quia tunc Iudas non perierat adhuc corpore, ſed tantùm anima. Quomodo ergò Ioannes nunc illa verba Chriſti applicat ad perditionem corporum diſcipulorum? Reſpondetur, Apoſtolos Chriſti tũc fuiſſe in illo ſtatu, vt ſi fuiſſent capti à

Iudæis, cruciatibus tunc negaſſent Chriſtũ, & perijſſent ſecundùm animam, ſicuti patet ex fuga eorum, & ex negatione Petri: quarè liberatio eorũ à perditione corporis, tunc fuit etiã liberatio à perditione animæ. Deinde ſolus Lucas narrat, Apoſtolos, cùm viderent propè eſſe vt Iudæi comprehenderent Chriſtum, interrogaſſe Chriſtum. *Domine ſi percutimus in gladio?* Græcè eſt in futuro, Pataſomen, percutiemus. Volebant dicere. Num diſplicet tibi, ſi percutiamus illos? Vndè gladios habebant Apoſtoli. Mul-
Cyrillus. tas cauſas affert Cyrillus libr. 20. in Ioan. cap. 35. an Petrus potuerit geſtare gladium, & alij diſcipuli ſimiliter. Sed dicunt fuiſſe penes Apoſtolos tũc duos gladios: quod indicarunt dicentes: Domine ecce duo gladij hîc. Et duos gladios iſtos portabant Petrus, & Ioannes. Ipſi enim præmiſsi fuerunt à Chriſto ad parandum paſcha. Quarè ad ma ctandum agnum paſchalem geſtabant illos. Alij dicunt, fuiſſe ibi in horto alios gladios. Quarè Apoſtoli tanquam dubij conſuluerunt Dominum: quia ex vna parte meminerant Chriſtum dixiſſe illis, qui non habebant gladium, vt emerent; quo putabant opus eſſe ſibi gladio ad defenſionem; ex adverſo autem nouerant Chriſtum ſemper fuiſſe alieniſsimum ab omni ſpecie vindictæ, imò docuiſſe, vt percutienti vnam maxillam, præberemus & alteram. Et cùm Ioannes, & Iacobus ægrè ferrent quòd Samaritani noluiſſent recipere Chriſtum in ſua ciuitate, & peterent à Chriſto, vt iuberet ignem è cœlo deſcendere, vt conſumeret illos: reſpondit Chriſtus. Neſcitis cuius ſpiritus ſitis. Filius hominis perdere non venit, ſed ſaluare. Sed Petrus, non expectato reſponſo, ardentior, & animoſior cæte-
Num. 25. ris (& fortaſſè, vt inquit Ambroſius, facti recordatus Phinees, qui zelo Domini accenſus, gladio transfodit duos: quod factum fuit acceptum Deo, in tantum vt perpetua Pontificatus dignitate illius poſteritatem remuneratus fuerit) tanto impetu inſurrexit in quendam, qui vel primus, vel ferociùs cæteris manus iniecerat in Chriſtum, vt vno ictu abſcinderet eius auriculam. Volebat Petrus ei medium caput ſcindere, ſed non ſucceſsit, vel errore manus, vel quia ille declinauit caput, vel quod magis credo, Chriſto moderante vim Petri. Circa hoc Petri factum primò notandum eſt, diuerſimodè narrari ab Euãgeliſtis. Omnes dicunt, eum qui abſcidit auriculam fuiſſe ex ijs qui erant cum Chriſto: ſolus Ioannes nominat Petrum fuiſſe. Secundò, omnes dicunt illum percuſſum fuiſſe ſeruum Pontificis, ſolus Ioannes nomine proprio eum appellat Malchum. Tertiò, omnes dicunt abſciſſam fuiſſe auriculam, Lucas, & Ioannes dicunt fuiſſe dexteram. Quarto, ſolus Lucas ait, Chriſtum tetigiſſe auriculam, & reſtituiſſe eam in locum ſuum. Tactu *Caietanus* ſanauit, vt inquit Caietanus, ne diceretur carnem ſuam tempore paſsionis perdidiſſe virtutem, quam prius oſtenderat. Euthym. *Euthym.* teſtimonio Chryſoſtomi confirmat, hunc Malchum fuiſſe illum, qui Chriſto impegit alapam in domo Pontificis. Quod ſi verum eſt, non erit vſquequaque verum quod tradunt Theologi, quencumque Chriſtus ſanauit miraculoſè, perfectè ſanaſſe tam in animo, quàm in corpore. Sed cur Chriſtus hoc loco miraculum fecit? Quinque ob cauſas. Primò, vt hoc tam illuſtri exemplo doceret nos benefacere, etiam ijs qui mala nobis inferunt. Secundò, quia tempore paſsionis maximè apparebat infirmitas carnis Chriſti, voluit per aliqua miracula noua declarare latentem in ſe diuinitatem. Tertiò, vt tantæ humanitatis, & beneficientiæ exemplo, vel reuocaret Iudæos à ſcelere, vel certè furorẽ mitigaret. Quartò, vt eſſent inexcuſabiles Iudæi, qui vilis tantis miraculis, & acceptis tantis beneficijs auſi fuiſſent Chriſtum comprehendere, & morti tradere. Vltimò, ne Iudæi haberent occaſionem accuſandi Chriſtum, quòd pro eius defenſione, ipſo videnti, miniſtri iuſtitiæ fuiſſent violati. Huius autem facti duplex ſenſus myſticus traditur à Patribus. Primus eſt Hieronymi, Am- *Hieron.* broſ. Cyrilli, & Auguſt. Malchus erat ſeruus; *Ambroſ.* & tamen nomen ſignificat Regem: *Cyril.* deſignat populum Iudaicum gloriantem de *Auguſt.* genere ſuo regali, cùm tamen ſeruili timore ſubiectus eſſet legi Moyſi: & quod peius eſt, erat omnium vitiorum mancipium. Perdidit dexteram aurem, & retinuit ſiniſtram: quia noluit Chriſtum præſentem agnoſcere, & in eum perdidit fidem, & veram intelligentiam Scripturæ, & veram cognitionem, & amorem rerum cœleſtium. Retinuit ſiniſtram, id eſt, ſtudium circa literam Scripturæ, amorem, & cognitionem rerum terrenarum. Apoſtoli abſtulerunt auriculam dexteram: quatenus relictis Iudæis abieruntad Gentes. Hoc Paulus, quia *2. Theſſ. 2.* non crediderunt, inquit, veritati, miſit eis Deus

Deus ſpiritum erroris, vt credant mendacio. Hoc de Iudæis ad literam dicit Paulus. Chriſtus autem abſciſſam auriculam ſanauit: quia ſpes eſt in fine mundi conuerſum iri Iudæos. Gladius Petri ſignificat authoritatem excommunicandi, qua vtuntur Pontifices. Abſciſsio auriculæ ſignificat pœnam excommunicationis: quia excommunicatus priuatur multis bonis Eccleſiæ, quæ non percipiuntur ſine auditu, nimirum conciones, Miſſæ diuina officia, perceptiones Sacramentorum, præcipuè Confeſsionis, commendationes, & communicationes fidelium. Et excommunicatus eſt *Matth. 18* vt infidelis, ſecundùm illam Domini ſententiam: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus: fides autem eſt ex auditu; ergo. Subdit Lucas dixiſſe Dominum diſcipulis. *Sinite vſque adhuc.* Quæ verba exponuntur quatuor modis.
Auguſt. Auguſtinus putat eſſe dicta ante abſciſsionem auriculæ, quando Apoſtoli interrogauerunt Dominum, Si percutimus in gladio: & ſic interpretatur: Sinite iſtos progredi, vſque ad me capiendum, & occidendum: ſic enim eſt voluntas Patris mei, & ſic
Caietanus eſt in Scripturis prædictum. Caietanus ſic declarat. Sinite illos ſæuire in me hoc tempore: quia hæc eſt hora ipſorum, & poteſtas tenebrarum. Alius ſic. Nolite reſiſtere, & defendere vos armis, ſicut hucuſque feciſtis, nec enim reſtitiſtis vſque adhuc.
Euthym. Euthymius verò putat hoc dictum fuiſſe poſt abſciſsionem auriculæ, ac ſi diceret. Sinite, id eſt, ſatis eſt quod feciſtis. Iam permiſi vos inimici auriculam præſcindere, deſiſtite iam, nec progrediamini vltrà. Matthæ. & Ioan. narrant Chriſtum conuerſum ad Petrum reprehendiſſe factum eius. Matthæus dixit, Conuerte gladium in locum ſuum. Ioan. autem dixit, Mitte gladium tuum in vaginam. Deinde quatuor rationibus reprehendit illum. Primò indicat occiſoribus, ac percuſſoribus ſimilem pœnam manere, dicens. Omnis qui gladio percutit, gladio & peribit. Pro eo quod eſt gladio vti ad percutiendum, vel occidendum. Hebraiſmus eſt, & intelligitur de eo, qui gladium defert propria authoritate, vel extra vſum neceſsitatis. Nam publica poteſtas habet authoritatem puniendi, vt magiſtratus, & eius miniſtri licitè vtũtur gladio: ſimiliter quę libet priuata perſona, vt repellat vim pro defenſione vitæ, cum moderamine inculpatę tutelæ. Quæ ſententia Chriſti non reperitur in lege Moyſi, niſi fortè hoc ſenſu, quòd lex præcipit par peccatum ſimili pœna plecti. Videtur tamẽ ſumpta ex cap. 9. Gen. vbi dicitur. Qui fuderit humanum *Gen. 9.* ſanguinem, fundetur & ſanguis illius. Quo modo loquendi vſus eſt Ioan. Apocal. cap. *Apoc. 23.* 23. Qui gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Sed contra, quia non videtur vera ſententia. Nam multi homines euadunt pœnam; ergo. D. Auguſt. interpretatur de in- *Auguſt.* teritu animæ, & nõ corporis: quia omnis homicida perit ſecundùm animam. Quia non nulli diſtingunt quinque gladios: corporalis vnus, ſecundus continentiæ, quæ male agẽtes percutit: tertius verbi Dei, vt ait Paulus ad Heb. & diuinæ legis. Quartus gladius *Heb. 4.* diuinæ vindictæ, & animaduerſionis: quintus gladius doloris, & contritionis, ſecundùm illud Simeonis: Et tuam ipſius animã *Luc. 2.* pertranſibit gladius. Ex quibus reſpondetur, quòd omnis homicida, licet effugiat gladium corporalem, alijs quatuor gladijs percutietur, continentiæ gladio, & verbi Dei, & diuinæ legis, ac vindictæ, doloris etiam, ac cõtritionis. Sed quia iſta allegorica ſunt, dicendum eſt intelligi debere ſimpliciter de gladio corporali; & ſenſus erit. Qui gladio percuſſerit gladio peribit, id eſt, dignus eſt qui gladio pereat. Itaque non denotatur euẽtus rei, ſed perſonæ meritum. Sed quæritur ſecundò, quia videtur factum Petri licitum, imò & laudabile. Defendit enim magiſtrum ſuum virum innocentiſsimum, preſertim cũ Scriptura præcipiat Eccl. 4. Libera hominẽ *Eccleſ. 4.* qui patitur iniuriam, de manu ſuperbi, & Prou. 24. Educ eos qui ducuntur ad mortẽ. *Prou. 24.* Nihilominus reſpõdetur, Petrũ dignũ fuiſſe reprehẽſione, quãdo quidẽ Dñs reprehẽdit illũ. Primò, quia cũ cõſuluiſſet Dñm an percuteret, nõ expectato reſpõſo id fecit. Secũdò Petrus nouerat Chriſtũ abhorrere ab omni genere vindictę, & violẽta defẽſione: ſciebat enim Dñm libẽter ſubire mortẽ quã impedire volebat, vndè ei dixit diſſuadẽti mortẽ: Vade poſt me Satana. Tertiò, quia Petrus volebat impedire, ne implerẽtur Scripturę, quę erãt de morte Chriſti. Quartò, reſiſtebat ordinationi, & decreto Dei de morte Chriſti, & cõprehẽſione. Quintò, erat actio temeraria, & ideò reprehẽdẽda: quia vnus homo gladio volebat reſiſtere tot hominib⁹ benè armatis. Sextò, defẽſio Petri nõ ſolũ nõ erat vtilis Chriſto, ſed potius erat maximè pernicioſa ad magis excitãdã fæuitiã Iudęorũ in cũ, vt Iudęi iuſto titulo poſſẽt accuſare

Chriſtum, tanquam violatorem publicæ iuſtitiæ. Ex his aliæ quæſtiones oriuntur. Prima, An Chriſtianis liceat armis vti, & bellum gerere contra infideles: nam Eraſmus in ſuis annot. ſuper. 22. capit. hîc con-
Eraſmus. tendit defendere dogma Lutheri, qui id negauit. Quem errorem egregiè confutat beatus Roffenſis. 34. actione contra Lutherum, & Auguſtinus multis rationibus Epiſ.
Roffenſis. Auguſt. 5. ad Marcellam, &. 22. contra Fauſtum, & Alfonſus de Caſtro aduerſùs hæreſes, voce, Bellum, probant licitũ eſſe. Secũda quæſtio eſt, An Eccleſiaſticis viris eſſet licitum vti armis, vel prælatis aduerſùs ſuos ſubditos, vel priuatæ perſonæ ad ſe defendendũ. Sed hæc quæſtio tractatur in Decretis. 23. q. 2. &. 24. q. 7. Igitur ad primum propoſitum redeuntes, ſecunda ratio Chriſti oſtendit, ſe nõ egere defenſione Petri, nam, ſi vellet, poſſet ſe alio modo defẽdere. *An putas quia nõ poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones Angelorum?* Circa quod quæritur primò, An hoc dixerit Chriſtus, vt oſtenderet ſe non capi à Iudæis ex impotentia, ſed ex propria voluntate: vel ſecundò vt oſtenderet ſe illo tempore paſſionis, non fuiſſe de relictum à Patre, ſed valere apud illũ maxima acceptatione & gratia. Secunda dubitatio eſt, quarẽ Chriſtus non dixit, Poſſum vno verbo iſtos interimere, vel poſſum me non ſolùm è manibus eorum, ſed etiam à totius mũdi potẽtia eripere. Reſpõdetur, hoc dixit, vt oſtẽdat ſe nõ indigere defenſione Petri. Si enim defenſione externa indigeret, poſſet aduocare mi
Vegetius. lites cœleſtes. Legio apud Romanos, ait Hieron. cõtinebat ſex millia militum. Vegetius lib. 2. de re militari ait, q̃ cõtinebat ſex millia militũ, & ſeptingẽtos viginti ſex equites. Et quia ab initio facta eſt diuiſio in Septuaginta duas Gẽtes, & duodecim legiones Angelorum efficerent Septuaginta duo millia Angelorum, aduerſùs quãlibet Gẽtẽ eſſent mille Angeli, ſignificatur hoc. Si ego vellẽ, non ſolum contra hos, ſed etiam contra omnes Gentes poſſem habere tantum preſidiũ.
4. Reg. 18 Et cum ex. 4. Reg. conſtet, vnum Angelum occidiſſe vna nocte. 185000. Aſyriorũ, colligitur quãm magnum, imò & excellens eſſet præſidium, ad defendendum ſe de vniuerſo orbe. Quarẽ hęc ſententia Chriſti eſt celeberrima, & valet ad redarguendos errores Philoſophorum, & veritates aperiendas. Primus error fuit dicentium Deum agere ex neceſsitate, & tantum quantum poteſt, & non aliud quàm facit. Quę ſententia refellitur dicendo. *Poſſum rogare Patrem, & exhibebit mihi, &c.* Secundus error fuit aliorum dicentium, non eſſe plures Angelos quã ſunt orbes cœleſtes. Cùm tamen hîc dicat Dominus. *Exhibebit mihi pluſquã duodecim legiones Angelorũ.* Et apud Dan. dicitur; Millia mil- *Dan. 7.*
lium miniſtrabant ei, &c. Tertius error fuit aliquorum Philoſophorum dicentium, Angelum non habere aliquam aliam operationem externam, quàm mouere cœlos. Hic error refellitur, quoniam ait Dñs, illos eſſe deſtinatos tanquam milites ad defendẽdos homines. Vndè puer Heliſæi vidit totũ mõtem plenum equorum, & curruum igneorũ pro defenſione Heliſæi, qui dixit. Plures *4. Reg. 6.*
ſunt nobiſcum quã cum eis. Et Pſ. 33. dicitur. *Pſal. 33.*
Immittit Angelos in circuitu timẽtiũ Dñm. Immittere autem in Hebraico verbo ſignificat caſtrametari. Quartus error fuit dicentium, Angelos eſſe immobiles, affixos orbibus: contra quos dicit Chriſtus mittendos eſſe Angelos ad terras. Et ex hac Chriſti ſententia etiã colligitur eſſe diſpares Angelos in officio. Nam legionarij milites non ſunt pares: alij enim ſunt Centuriones, alij ſigniferi. Et in illo quod dicit, Quomodò implebuntur Scripturę, duas innuit, vnã ex Pſ. 22. *Pſal. 22.*
alteram è cap. 53. Eſa. Quarta ratio hæc fuit. *Eſai. 53.*
Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illũ? Quaſi dicat. Tu vis reſiſtere ordinationi Dei. Poſt hęc narrant Euangeliſtę tres Dñm dixiſſe Iudęis. *Tanquàm ad latronem exiſtis cum fuſtibus, & armis comprehendere me. Quotidiè apud vos eram in templo docẽs.* Dicit quotidiè, hoc eſt, frequentiſsimè, referendo ad dies ante paſſionem proximos, in quibus quotidiè verſabatur in tẽplo. Lucas ait dixiſſe Dominum. *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.* Significãs, illo tempore paſſionis fuiſſe permiſſum Iudæis ſeuire in Chriſtum: alioquin non potuiſſent. *Tanquã ad latronem, &c.* Duo voluit ſignificare. Primum, illos iniquè agere cum ipſo, tanquàm cum latrone: cum eſſet optimus vir, quotidie in templo docens eos; quod non eſt latronis. Secũdò voluit docere, ſe quando noluit capi non eſſe captum, quando autẽ permiſit tunc eſt captus. Nam ait, Quotidie erã apud vos, & nõ me tenuiſtis. Quare? Quia ego nolebã: & etiam nunc ſi vellẽ nõ me teneretis.

Narrãt Matthæus, & Marcus deinde Dominum fuiſſe captum, & omnes diſcipulos fugiſſe. Marcus ait, quendam adoleſcentẽ amictũ ſindone ſuper nudo ſequutũ fuiſſe Dominum,

Dominũ, & cum teneretur aufugit. Magna quæſtio eſt quis fuerit iſte iuuenis. Epipha-
Epiphan. hæreſ. 74. ait, fuiſſe Iacobum fratrem Domini, qui cùm rigidiſsimã vitam ageret, vna tantum veſte induebatur. Idem ait Hiero-
Hieron. nym. ſuper Pſal. 37. Quanquam non omnes Cõmentarij in Pſalmos, qui arbitrantur eſſe Hieronymi, in veritate ſint eius. Tamen Epiphan. ſibi contradicit. Quia ſecundùm ipſum Iacobus iſte tempore paſſionis cõple-
Ambroſ. uerat ſeptuageſimum annum: & Marc. di-
Gregorius. cit, quòd erat adoleſcens quidam. Alij dicunt fuiſſe Ioannem, qui iunior erat cæteris, & non poterat diuelli à Chriſto. Ita Ambroſ. & Gregor. lib. 4. Moral. cap. 33. &
Beda. Beda ſuper hunc locum Marc. Sed contra hoc eſt, quòd Marcus ait aufugiſſe: Ioann. verò, ait Petrum, ſequutũ Dominum, & aliũ diſcipulum, qui erat notus Pontifici: quem alium omnes intelligunt Ioannem. Sed Beda reſpondit, quòd primò fugit, deinde reuerſus reaſſumpſit veſtem, & ſequutus eſt
Caietan. Dominum. Caietan. in ientaculo. 6. & ſuper hunc locum probat non fuiſſe Ioannem hoc argumento. Ioannes eo tempore explebat trigeſimum annum, & vt traditur in Hiſtorijs Eccleſiaſtic. obijt ſexageſimo ſexto poſt paſſionem Domini, cùm ageret nonageſimum nonum annum ætatis ſuæ. Non ergo poterat dici adoleſcens. Putat igitur Caietan. hunc adoleſcentem fuiſſe filium hortulani illius horti. Theophil. ſuper hunc lo-
Theophil. cum, & Euthym. ſuper. 26. cap. Matth. refe-
Euthym. runt opinionem Epiphan. de Iacobo tan-
Epiphan. quàm antiquam; ſed exiſtimant iſtum adoleſcentem veniſſe cum Domino in hortum ex domo vbi cœnauerat. Ego tamen dico duo. Primum, hunc adoleſcentem non fuiſſe ex Apoſtolis: quia amictus ſolius ſindonis, nõ erat ordinarius apud Iudæos, præſertim cum Chriſtus Dominus vteretur pluribus veſtibus; veriſimile eſt, nec aliquem Apoſtolorũ vſum fuiſſe vna veſte. Tum etiam, quia hoc aperte demonſtrat narratio Marci. Nã cũ primò dixiſſet fugiſſe omnes Apoſtolos; ſubdit. Adoleſcens quidam. Vnde apparet fuiſſe diuerſum à diſcipulis. Deinde veriſimile eſt mihi, fuiſſe aliquem ex eis qui erãt in horto, & ea hora decubuiſſe in lecto; audito autẽ rumore, arrepta ſindone exiliſſe amorum ſtrepitu audito, & cum Iudæi vellẽt eum comprehendere, fugit. Sed quare Mar. narrauit hoc quod leuis momẽti videtur eſſe? Reſpondetur: vt oſtenderet Marc. quãta illo tempore fuerit trepidatio omniũ circa Chriſtum, ita vt nullus auderet non ſolũ opitulari Chriſto; ſed nec iuxtà illum conſiſtere. Et ita impleta ſunt quæ à Prophetis *Pſal. 37.*
de hoc prædicta fuerant Pſal. 37. Qui iuxtà me erant de longè ſteterunt: & vim faciebant qui quærebant animam meam. Et
Pſal. 87. Pſal. 87. Longè feciſti notos meos à me. Et infrà. Elongaſti à me amicum & proximũ. Et hîc terminatur prima pars hiſtoriæ paſſionis Domini.

In ſecunda parte agendum eſt primò de ijs quæ acta ſunt circa Dominum in domo Annæ, & Cayphæ: ſolus Ioann. narrat nõnulla prætermiſſa ab alijs Euangeliſtis, quæ cõtigerunt poſtquã Dominus in horto captus eſt, & ligatus, & ductus ad Pontifices. Primùm narrat Chriſtum fuiſſe adductũ ad Annam, & dat rationem: quia erat ſocer Cayphæ, qui erat Pontifex anni illius. Secũ dò dicit Ioann. Petrum fuiſſe ſequutum Dominum, à longe tamen, vt alij Euangeliſtæ dicunt cum eo alium diſcipulum, tacito nomine: qui quoniam erat notus Pontifici, introduxit Petrum in atrium Pontificis. Hoc ſolus Ioãnes dicit: Quis autem fuerit iſte alius diſcipulus, cõmunis coniectura eſt fuiſſe Ioãnem. Quomodò autem erat notus Pontifici, dicunt aliqui, quòd propter nobilitatem, & peritiam Legis. Quod mihi nõ placet. Nã erat pauper piſcator, vt ait Hieronym. Alij *Hieron.*
dicunt, quòd pater Ioannis ſolebat eum mittere frequenter ad Pontificem cum bonis piſcibus. Alij putant aliquem conſanguineũ Ioannis fuiſſe famulum Pontificis, & ſic notus erat. Tertiò Ioannes cõmemorat vnam Petri negationem fuiſſe factã in domo eius Pontificis. Quartò narrat, Chriſtum interrogatum à Pontifice de diſcipulis eius, & doctrina: cui Dominus liberè reſpondens percuſſus eſt alapa à ſeruo Pontificis. Vltimò ſubdit, Annam miſiſſe eum ligatum ad generum ſuum Caypham.

Circa quæ omnia eſt prima quæſtio. Nam videtur repugnantia inter Ioannem, & alios tres Euangeliſtas, qui tradunt, Chriſtum ductum eſſe ad Caypham; Ioannes vero ad Annam. Reſpondetur, nullam eſſe repugnantiam, quia alij dicunt ductum ad Caypham ſimpliciter, ſed non addunt primò. Ioãnes addit, & ait eſſe primò adductum ad Annã. Alij autem Euangeliſtæ omiſerunt adductionem Chriſti ad Annam: quia nihil ibi me-
Clemens Rom. morabile, aut inſigne actum eſt. Clemens Roman. lib. 5. Conſtit. Apoſt. capit. 13. in hac narratione diſcrepat à Ioanne. Ait enim,

Christum primô ductum fuisse ad Cayphã, & apud eum fuisse tota illa nocte, manè verò fuisse â Caypha missum ad Annam. Quare quod ait Ioann. primò ductum fuisse ad Annam; interpretatur non simpliciter, sed manè facto. Sed hæc opinio Clementis, non potest concordari cum Euangelistis. Nam reijcienda est; primò, quia Ioann. simpliciter ait fuisse primò adductum ad Annam, ergo è suo sensu Clemẽs adiunxit illud Manè. Secundò est contra narrationem Marci. capit. 15. dicentis: Confestim autem manè inito consilio, duxerunt illum ad Pilatum. Tertiò secundũ Clementis sententiam necessarium esset, vt aliqua negatio Petri fuisset facta manè: atqui secundùm Euangelistas, & secundùm Patres omnes fuerunt factæ antè ad Galli cantum; ergo. ¶ Secunda quæstio est, Quare est adductus primum ad Annam? Quatuor rationes afferuntur. Primò, quia sic mandauerat Cayphas, idque vel vt honoraret socerum suum, vel quia credebat fore gratum illi, qui fuerat præcipuus author necis Christi. Vel vt ex iudicio Annæ probabilior esset condemnatio Christi, quam ipse facturus erat, & faciliùs induceretur Pilatus ad condẽnandum Chri-

August. stum. Secundò, vt Augustin. & Beda di-
Beda. cunt, quia ducentibus Christum prior occurrebat domus Annæ, quàm Cayphæ: & ideo factum est, præsertim cùm Cayphas id
Euthym. iusserit. Euthymius super. 20. cap. Matth. ait, vnam fuisse amborum domum, cuius domus erat vnum atrium, sed diuersa habitacula, quorum alterũ tenebat Annas, alterum verò Cayphas. Tertia causa tra-
Cyrill. ditur à Cyrillo libr. 11. in Ioann. capit. 37. Ad Annam primò: quia pactus erat pecuniam Iudæ. Huius pecuniæ repiciendæ vesana cupiditate Iudas instituit, vt primò duceretur ad Annam. Quartò, quia cùm omnes seniores, & principes conspirassent in mortem Christi; Annas erat cæteris honore, & dignitate præstantior: ideò ad il-
Ioseph. lum primo ductus est. Nam, vt ait Iosephus libr. 20. Antiqui, hic Annas ad satietatem gessit Pontificatum, & ex quinque liberis quos genuit, quilibet functus est Pontificatu: quod, ait Iosephus, nemini ante illum, vsq; ad illam ætatem contigisse. Huius filius, vt ait Iosephus, iussit occidi Iacobum fratrem Domini. ¶ Tertia quæstio est, An quæ narrat Ioann. acta in domo Pontificis, nempè introductionem Petri in atrium, negationem eius; interrogationem Pontificis de doctrina Christi, & alapam illi impactam: An hæc, inquam, gesta fuerint in domo Annæ, an Cayphæ. Ioann. enim dicit facta hæc fuisse in domo Pontificis. Sed incertum est in qua domo. Patres diuisi sunt circa hoc in duas partes. Augustin. libr. 3. de consensu. cap. 6. *Auguſt.* & tractatu. 113. in Ioann. Euthymius super *Euthym.* 26. capit. Matthæ, & Caietan. super hunc *Caietan.* locum Ioann. denique ferè omnes cõmuniter dicunt, hæc quæ narrat Ioann. facta in domo Pontificis, acta fuisse in domo Annæ. Probatur hoc argumento, nam Ioãnes postquàm narrauit hæc facta in domo Pontificis, subdit. Misit autem eum Annas ad Caypham. Ex quo colligitur, superiora facta fuisse in domo Annæ. Contrariam tamen sententiam tenet Cyrillus, *Cyrill.* lib. 11. & Iansenius, & fortè magis proba- *Iansen.* bilẽ. Quòd ea quæ narrat Ioannes acta in domo Pontificis, contigerunt in domo Cayphæ. Primò, quia inter illa est negatio Petri; sed tres Euangelistæ apertè tradunt omnes negationes Petri factas fuisse in domo Cayphæ, ergo. Nam quod ait August. omnes tres negationes factas in domo Annæ, nimis apertè contradicit narrationi Euangelij. Quod autem dicit Augustin. *August.* fuisse factas tres in domo Annæ, alias tres vel quatuor in domo Cayphæ; non ita verum apparet, vt infra patebit, sed improbabile omnino est. Secunda ratio contra hoc est. Quia omnes quatuor Euangelistæ dicunt, Petrum sequutum esse Dominum, & ingressum domum in qua negauit eum: hanc domum dicit Ioann. esse Pontificis: Lucas principis sacerdotum. Marcus summi sacerdotis, qui erat Cayphas, ergo per põtificem Ioannes intellexit Cayphã. Tertia ratio est, quia Ioan. narrat hæc esse acta in domo Pontificis, sed ipsemet dicit, & hoc loco. & c. 11. Pontificẽ illius anni fuisse Caypham, & quotiescunque nominat, vocat eum Pontificem, quo nomine nunquam hîc vocat Annã; ergo. Quanuis enim in historia Euangelica sæpè reperiamus appellari in numero plurali Pontifices, & Principes sacerdotum, qui sunt vel qui gesserunt Pontificatum, vel Principes familiarum filiorum Aaron; tamen nunquam reperimus in singulari vocari Pontificem, vel Principem sacerdotum, nisi qui est summus omnium, & illius anni. Quarta ratio huic nostræ opinioni fauet, & fidem adiun-

adiungit textus Euangelicus, qui est in Cõmentarijs Cyrilli. Nam post illa verba, Adduxerunt illum ad Annam, sequuntur immediatè hæc verba. Miserunt autem eum ad Caypham. Et posteà quæ sequũtur, quę nos habemus. Erat autem Cayphas, qui cõsilium dederat Iudæis, Expedit, vt vnus homo moriatur p populo, &c. Et tũc sequũtur quæ Ioannes narrat acta fuisse in domo Põtificis. Vndè sequitur, per Pontificem intelligendum esse Caypham. Ad rationem autem Augustin. quòd postquã Ioan. narrauit acta in domo Pontificis, subiungit, *Et misit eum Annas ligatum ad Caypham*, ex qua apparet illa superiora fuisse acta in domo Annæ; Respondetur, Ioan. scripsisse illa verba, *Et misisse eum Annam ad Caypham*; non sequendo ordinem rerum gestarum, sed quod superius ponendum erat, & ab ipso omissum fuerat, & nunc per recapitulationem memorari, quia dixerat ductum fuisse in domum Annæ soceri Cayphæ: quia mentionẽ fecerat de Caypha, subitò subtexuit quæ acta fuerant in domo illius. Huic interpretationi fauet textus Cyrilli. Misit igitur *Cyrill.* eum ad Caypham Annas. Fauet etiam textus Græcus, quia non habet illam coniunctionem, &, sed simpliciter dicit, misit eum Annas ad Caypham. Iansenius dicit, &, sumi pro, quia, aliquando: vt ibi, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, &c. Et Verbum caro factum est, id est, quia Verbum caro factũ est. Sic, & misit eum ad Caypham, idem est, ac si diceret, quia misit eum ad Caypham. Vndè cùm prius retulisset per anticipationem quæ facta sunt in domo Cayphæ, declarat & dicit quia misit eum Annas ad Cayphã. Postquàm autem antè illum stetit tãtisper, subdit Ioan. Petrum sequutum esse Christum. Alij Euangelistæ addunt, à longè: sequebatur amore ipsius Christi, & desiderio videndi euentum rei. Sequebatur à longè, ne videretur ab hostibus, & vt fugam facilè posset sibi arripere. Gessit typum Petrus Christianorum, timide, verecundè, cũctanter sequentium Christum, qui non propè sequũtur eum, sed à longè metu hominum, timore in famiæ alicuius, vel alterius damni. Ex quo docemur, quàm periculosum sit nos à longè sequi Christum: quia Petrus timidè eum sequebatur, leuissimo oblato periculo, ter Deum negauit: sic isti leuissima quaque causa deserunt Christi famulatum. Duo sunt genera hominum sequentium Christum. Alij longè nempè secu-

lares, qui versantur in magnis periculis. Alij propè, nempè religiosi, qui renunciant mundo. Disputant interpretes, quis fuerit ille alius discipulus, qui introduxit Petrum: & dixi supra plerosque arbitrari fuisse Ioannem, & varias causas attuli quare erat notus Pontifici. Sed Nizephorus lib. 2. Eccles. *Nizephor.* cap. 20. & cap. 3. affirmat, Ioannem amplam domum, quæ ei in Galilæa paterna hæreditate obuenerat, vendidisse huic Pontifici Cayphæ, eaque de causa fuisse illi notum. Sunt tamen aliqui viri docti, qui discedunt ab hac opinione communi, dicentes, hunc non fuisse Ioannem, vel aliquem alium Apostolorum; sed fuisse nobilem aliquem virũ Hierosolymitanum ex discipulis Christi occultis. Habebat enim Christus ex nobilibus Iudæis aliquot discipulos occultos, vt Nicodemum, & Iosephum ab Arimathia, quorum vnum colebat Pontifex: quia erat strenuus dignitate. Aiunt enim, & non improbabiliter, quòd (præterquam quòd Ioãpiscator, & ignobilis non fuisset admissus ad tantam familiaritatem cum Pontifice, quæ erat tunc suprema potestas apud Iudæos) discipuli Christi erant omnibus infesti, & sic eadem ratione Ioannem, ac Petrũ malè tractarent. Subdit Ioannes. *Interrogauit eum Pontifex de discipulis eius, & doctrina.* Quorsum hæc interrogatio? Certè, vt posset eum calumniari de discipulis, & diceret eum esse seditiosum, & factiosum hominem, & ad hoc sibi aggregasse homines, & gratiam populi, & collegisse hominum conuenticula. De doctrina, vt ostenderet doctrinam eius esse nouam, contrariam legi Moysi, eruditioni seniorum, & iurisdictioni Romanorum. Respondit Dominus. *Ego palam loquutus sum mundo, in templo, & in Synagogis, vbi omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus sum nihil.* Quibus verbis ostẽdit Christus, adeò esse publicã suã doctrinã, vt non opus haberet nouo examine. Ad interrogationẽ verò de discipulis nõ respondit: quia illa pendebat ex hac doctrina. Cyrillus doctrinam Christi ex eo fuisse pu- *Cyrillus.* blicam docet, quia Esai. cap. 45. dixit: Non *Esai. 45.* sum loquutus absconditè, nec in tenebroso terræ loco. Et cap. 65. Tota die expandi ma- *Idem. 65.* nus meas ad populum non credentem, sed cõtradicentem mihi. Possumus etiam afferre illud Salomonis de sapientia diuina quæ erat Christus Prouer. 8. Sapientia clamitat *Prouer. 8.* foris, in plateis dat vocem suã, &c. *August.* mouet hanc quæstionẽ quomodò Christus *August.* dicat;

dicat ſermone occulto ſe nihil loquutũ fuiſſe; cùm multa docuerit priuatim, & ſecretò ſuis Apoſtolis? Illis enim dixit: Vobis ſolũ datum eſt noſſe myſteriumregni cœlorum, cæteris autem in parabolis. Ad quam quæſtionem reſpondetur, Chriſti doctrinã fuiſſe publicam tripliciter. Primò, quia ſi quæ priuatim diſcipulos docuit; eadem publicè docuerat Iudæos. Secundò, quæ docebat priuatim diſcipulos; eadem per ſubſtantiam docebat Iudæos, ſed diſcipulos alio modo, nẽpè apertè, Iudæos autẽ in parabolis. Tertiò quæ docebat occultè ſuos, mandabat vt ipſi publicè ea docerent poſteà. Quarè dixit illis: Quæ dixi vobis in tenebris dicite in lumine; & quæ audiſtis in aure, prædicate ſuper tecta. Sequitur. *Interroga eos qui me audierunt. Ecce ipſi ſciunt quid dixerim ego.* Cyrillus adnotauit, cùm hęc verba dixit Chriſtus, digito demonſtraſſe multos ex illis adſtantibus, qui olim miſſi fuerant à magiſtratibus ad comprehendendum Chriſtum; audientes autem, & admirantes Chriſti ſapiẽtiam, reuerſi ſunt dicentes: Nunquam ſic loquutus eſt homo.

Matt. 10.

Cyril.

Ioann. 7.

De Alapa.

HINC ſubdit Ioann. vnum de illis miniſtris dediſſe alapam Ieſu dicens, Sic reſpondes Pontifici? Quare hoc tantum facinus fecit miniſter? Quia putauit reſpõſum Chriſti ſpectare ad contemptum, & contumeliam Põtificis: vt gratiam hoc facto apud Pontificem lucraretur. Alij in veteri teſtamento retulerunt Chriſti figuram in hoc. Michęas Propheta, vt dicitur. 3. Reg. 22. quia Regi Achab pronunciauerat funeſtum belli euẽtũ, percuſſus eſt alapa ab vno pſeudopropheta. Item Hieremias propheta, denũcians Iudæis ex mandato Dei quædam quę illis diſplicebant; percuſſus eſt colapho à ſacerdote Principe domus Dei. Simile contigit Paulo, iuſſu Põtificis percuſſus eſt alapa. Sed illud mirũ eſt, quomodò illi impio miniſtro ſtatim non exaruit illa manus, vt Regi Ieroboam contigit, cùm manum extẽdiſſet ad cõprehendendũ Prophetam Domini. Quomodò nõ ſtatim mortuus eſt, ſicut mortuus fuit Oza, qui indignè tetigit Arcã Domini. Audite pulchram in hoc loco ſententiam Auguſt. Quid reſponſione Domini verius, manſuetius, & iuſtius? Cùm nos agitamus quis fuerit qui adegerit alapam, nonne volumus percuſſorem illum, aut cœleſti ignẽ conſumi, aut terra dehiſcẽte abſorbi, aut correptim à diabolo volutari, aut alia qualibet grauiori pœna puniri? Quid enim horũ Chriſti potentia nõ poſſet iubere, per cuius virtutem factus eſt mundus? Niſi nos docere voluiſſet patientiam, manſuetudinem, & clementiam, qua vincendus erat mundus? Valde notabile eſt etiã illud Cyrilli in hoc loco. Primos parentes cùm ſunt præuaricati, quaſi alapam impegiſſe Deo. Nam Eua plus credebat ſerpenti quàm Deo, Adã plus voluit gratificari Euæ quàm Deo; quarè maxima fuit Dei offenſa. Apud homines autem honeſtos, & nobiles percuſsio colaphi grauiſsimæ cõtumeliæ loco ducitur. Quare Dominꝰ noſter colapho ignominioſiſsimo quẽ accepit; ignominiam à noſtris primis parẽtibus Deo illatam expiare, & abſoluere voluit. Euthym. teſtimonio. Chryſo. affirmat hũc percuſſorem fuiſſe Malchum, cui abſciſſam auriculam Dominus reſtituerat. Verũ hoc parum veriſimile eſt. Tum quia cõmunis eſt ſententia doctorũ; quẽcunque Deus ſanauit miraculoſè, & anima, & corpore ſanaſſe. Tum etiã, quia Ioannes poſuiſſet hîc nomen eius, præcipuè cùm hoc multum faceret ad exaggerãdam eius ingratitudinem, & Domini patientiam, atq; clemẽtiam. Sed quia Dominus percuſſus eſt alapa, curioſè poſſet quis forſan quærere, in qua ſit maxilla percuſſus. Probabiliter reſponderi poteſt, quòd in ſiniſtra. Quod colligitur ex eo quod Auguſt. epiſt. 5. ad Marcellinum, ait, illud quod Dominus dixit Matth. 5. Si quis te percuſſerit in dextera maxilla, præbe ei ſiniſtram; non eſſe intelligendum propriè, ſed figuratiue: non enim, inquit, ſolet percuti dextra, ſed ſiniſtra; ictus enim percutientis colapho directè fertur in ſiniſtram. Percuſſori Chriſtus mitiſsimè reſpondit. Si malè loquutꝰ ſum, teſtimoniũ perhibe de malo, ſi autem bene, cur me cœdis? Exclamat Euthym. hoc loco. Perhorreſcite cœli, & obſtupeſce terra, vel tantam viliſsimi ſerui audaciam, & impietatem, vel magis incomparabilem Domini patientiam, & manſuetudinem. Qui cùm omnes illos poſſet vno verbo ad nihilum redigere; voluit tamen leuiſsimis verbis, & ſuam innocentiam, & illorum iniuſtitiam demõſtrare. Nota quòd reus exiſtens coram iudice in accuſatione, & probatione, non ſolet ibi percuti à miniſtris; ſed ſi bene, aut malè loquitur, alibi ſuppliciũ patitur. Cum Chriſto verò nullus terminus iuris, nec rationis ſeruatus eſt. Auguſt. quærit, cur

3. Reg. 22.

Hiere. 20.

Actor. 25

3. Reg. 13.

2. Reg. 6.

Auguſt.

Cyrillus.

Auguſt.

Euthym.

Auguſt.

cur Dominus non ſeruauerit hoc loco cõſilium quod dedit diſcipulis præbendi alteram maxillam percutienti. Reſpondetur, vt doceret, illud conſilium ſeruandum eſſe ſemper, ſecundùm præparationem animi; verumtamen re ipſa tum demum ſeruandũ eſſe, cum poſcit, vel maior Dei gloria, vel maior vtilitas proximi, vel id cõfert ad profectum perfectionis noſtræ: nulla harũ cauſarũ hic fuit; ergo. Sicut nec Paulus ſeruauit cũ percuſſus eſt, Act. 23. ergo, ait Auguſtin. erga percuſſorem intus in animo ſeruanda eſt ſemper beneuolentia, & auertendum odium, & appetitus vindictæ. In externo autem aliquando eſt ſeruandum, aliquando non, quod Dominus conſuluit. Nam conſilium illud per figuram eſt intelligendũ, & non propriè. Significatur enim eum qui iniuriam accipit, ſatius eſſe alterã grauiorem iniuriam accipere, quàm patientiam & beneuolentiã perdere. Et ſic ei qui te percuſſerit in dextera, hoc eſt, qui voluerit tibi impedire bona ſpiritualia, quæ ſignificantur per dexteram; tu præbe ei ſiniſtram, id eſt, patere potius iacturam bonorum temporalium, quæ ſignificantur per ſiniſtram.

Act. 23.

Apud Matth. & Marc. proditio falſorũ teſtium, & prolatio teſtimoniorum contra Chriſtũ ſcribitur, & aiunt ſubornatos fuiſſe multos teſtes, ſed non erant conuenientia teſtimonia, hoc eſt, non erant valida ad eum condẽnandum: ſic Origenes. Vel non erant inter ſe cohærentia, & conſentientia: ſicut teſtimonium duorum ſenum contra Suſannam non fuit conueniens, ſed fuerunt conuicti à Daniele. Figura huius rei fuit in Naboth. 3. Reg. 21. qui quoniam noluit vendere vineam Regi Achab, ſubornatis falſis teſtibus, quaſi blaſphemaſſet Deũ, & regẽ, lapidibus eſt peremptus. Iſte adũbrauit Chriſtum. Vinea ſunt animæ fidelium quas Chriſtus redimere volebat. Iezabel, Synagoga impia, maritus Achab, diabolus qui vineã volebat habere. Impleta ſunt duo Dauidis vaticinia in hoc facto. Primum Pſalm. 21. Circundederunt me vituli multi; tauri pingues obſederunt me, aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens & rugiens. Tale fuit hoc conſilium. Et Pſal. 26. Inſurrexerunt in me teſtes iniqui, & mentita eſt iniquitas ſibi. Tacitis alijs vnum tãtum cõmemorant Euangeliſtæ. Duo teſtes dixerunt. *Audiuimus eum dicentem: Poſſum deſtruere templum Dei, & in triduo reædificare*, Vel ſecundùm Marc. *Ego deſtruam hoc templum manu factum, & in triduo aliud non manu factũ reædificabo.* Simile quid dixerat Dominus Ioan. 2. *Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud*: ſed iſti non intellexerunt ſenſum Domini, & deprauauerunt verba. Dominus autem loquebatur figuratè de corpore ſuo; illi autem intellexerunt de tẽplo Salomonis. Deinde Dominus dixit, Soluite; ipſi dicebant eum dixiſſe, Ego poſſum deſtruere tẽplum hoc, vel diſſoluam. Quare ſubdit Marcus. *Et non erat conueniens teſtimonium.* Quo ſignificat duo. Vel hos teſtes diſcrepaſſe in hoc teſtimonio, vel fuiſſe inualidum ad condẽnandum. Nam etiam ſi Dominus id dixiſſet, nõ erat dictum dignum morte; tamen videbatur præ ſe tuliſſe iactãtiam aliquam, & Pilatus irriſiſſet. Sed cur Euangeliſtæ tantùm cõmemorant hoc teſtimonium? Reſpondetur duas ob cauſas. Primò, vt ex eius falſitate, & leuitate æſtimaremus cætera. Deindè, quia hoc teſtimonium deſignabat myſterium paſsionis & reſurrectionis. Tunc Pontifex exurgens in medium, ait Marcus, hoc eſt, præ ira, & rabie aduerſùs Chriſtũ exiliẽs è ſolio ſuo in mediũ Conſilij, dixit illi. *Nihil reſpondes ad ea quæ iſti teſtantur aduerſum te?* Quaſi diceret. Cùm tot teſtimonijs coarguaris, quare te non purgas? Quare te non defendis, niſi quia conuictus veritate tuorum criminum non audes reſpondere? Chriſtus autem, vt inquit Matth. tacebat, & vt ait Marc. nihil reſpondit. Tunc impleta ſunt duo vaticinia Dauid Pſal. 37. Inquirẽtes mala loquuti ſunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & tanquã mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum ſicut homo non audiens, &c. alterũ in Pſa. 38. Cùm cõſiſteret peccator aduerſùm me, obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis. Id eſt, innocentiæ meæ gloriam non quæſiui, iniuriarum mearum vltionem non ſum ſequutus, omnia Patri meo cõmendaui. Primò nõ reſpondit Chriſtus: quia Conſilium illud non erat legitimũ, nec iuridicè exercebatur; ergo non tenebatur Dominus reſpõdere. Secundò, quia Chriſtus ſciebat teſtimonia illa etiam iudicio ipſorum Iudæorum eſſe friuola, & inualida, nec egere defenſione. Tertiò, quia ſciebat per omnes ſuum reſponſum retorquendum eſſe ad calumniam, & magis incitandam eorum ſeuitiam: nam antè pro vero, & miti reſponſo

Origenes.

3. Reg. 21.

Pſal. 21.

Pſal. 26.

Pſal. 37.

Pſal. 38.

in

ingentem alapam acceperat. Quartò, quia venerat eò, non vt ſe defenderet; ſed vt patienter omnes eorum cõtumelias, cruciatus ſubiret, & mortem. Poſt idem Pontifex inuenit aliam rationem circunueniendi Chriſtum, quam non poſſet ille fugere, & dixit ei. *Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus filius Dei viui?* Id eſt, an tu ſis Meſsias, qui expectatur à nobis. Non interrogat, an ſit ſecunda perſona Trinitatis, quod myſterium ignorabat Cayphas; ſed interrogat, An ſit filius Dei per excellentiam quãdam, gratiam & gloriam, ſecundùm quam ipſi exiſtimabant Meſsiam fore filium Dei. Hæc autem fuit Pontificis tecna in hac interrogatione. Aut reſpondebit, aut non. Si non reſpondet, agetur reus: quia contempſit authoritatem ſummi Pontificis, & quia adiuratus per Deum, contempto Deo noluit reſpondere: Si reſpondet, aut fatebitur ſe eſſe Meſsiam, aut non: ſi ſic, condemnabitur tanquam affectator dominationis aduerſùs Romanos: ſi negauerit, condẽnabitur etiam: quia alias vſurpauerat ſibi hunc titulum, & nuper ante ſex dies ingrediens Hieroſolymam permiſit ſibi acclamari, Benedictus qui venit Rex Iſraël, & monitus, vt compeſceret illas acclamationes, noluit. Apud Latinos adiurare, idem eſt quod iurare; ſed in Scriptura triplicitur ſumitur. Aliquandò adiurare aliquem, eſt facere illũ iurare, & adigere illum ad iuramentum, ſicut Abraham adiurauit ſeruum ſuum, ne daret vxorem
Genæ. 24. de Chanaã Iſaac filio ſuo, dicens: Pone ma-
Gene. 45. num tuam ſuper femur meũ, &c. & cap. 45. Ioſeph ait ſic fuiſſe adiuratũ à Patre, vt ſepeliret eum in terra Chanaã; id eſt, iuſſum fuiſſe à patre hoc iurare, & promittere. Secundò modo, Adiurare, eſt ſubijcere aliquem execratorio iuramento, & maledi-
1. Reg. 14. ctioni. Sic vſurpatur. 1. Reg. cap. 14. Adiurauit Saul populũ, dicens: Maledictus qui
Num. 5. comederit vſque ad veſperam. Et Nume. 5. Mulierem ſuſpectam de adulterio ſacerdos adiurabat, id eſt, ſuijciebat eam maledictionibus, & execrationibus, ſi adulterium cõmiſerat. Tertiò modo ſumitur pro eo ꝙ eſt metu violandæ religionis, & offendẽdi Deum obſtringere ad aliquid agendum, vel
3. Reg. 22. dicẽdum: hoc modo Rex Achab dixit Michææ. Iterũ atq; iterum adiuro te, ne dicas mihi, niſi quod verum eſt in nomine Domini. Et in hac ſignificatione ſumitur hoc loco, id eſt, per obedientiam, & reuerentiam debitam Deo viuo; ego te adſtringo, vt dicas id ꝙ interrogo, ita vt niſi dixeris reus ſis contempti iuramenti, & nominis Dei. Sic adiurantur dæmones per exorciſmos. Nam exorcizo, Latinè dicitur, adiuro. D. Thom. 2. 2. copioſè tractat de adiuratione, *D. Thom.*
& docet poſſe adiurare Deum, Angelos bonos, dæmones, homines, & creaturas irrationales. Et duobus modis fieri adiurationem, vel per modum deprecationis, & ſic Deum, & Angelos bonos, & homines ſuperiores, & non ſubditos deprecor. Vt cùm dico, per Chriſti paſsionem deprecor vt dicas hoc. Vel per modum imperij, vt ſuperiores ſubditos, exorciſtæ dæmones, &c. Sed quæritur quandò fuerit facta hæc interrogatio, vel nocte qua paſſus eſt, an mane ſequentis diei, à ſummo Põtifice, vel ab alijs. Matth. & Marc. narrant eſſe factam nocte, & à Summo Pontifice. Lucas manè, & à Cõcilio quod ibi conuenerat. Illi aliter dicit Dominum reſpondiſſe, & aliter Lucas. Duobus reconciliatur modis hæc diſſonantia. Primò Auguſtin. lib. 3. de conſenſu Euang. cap. 7. qui ait, re vera factã fuiſ- *August.*
ſe manè, vt ait Lucas, quia ipſe expreſsit tẽpus: Cùm manè autem eſſet factum. Matth. & Marcus inter acta illa nocte narrant, ſed per anticipationem. Quod autẽ aliter narrent iſti, hoc non eſt diſſonantia: quia vel eandem ſententiam exprimũt alijs verbis, vel aliæ circunſtantiæ huius facti ab alijs narrantur, ab alijs tacentur: vel ſumunt ſingulare pro plurali, vel contra. Ianſenius ve- *Ianſen.*
rò reſpondet altero modo, nempè hanc interrogationem factam eſſe bis, ſemel noctu (vt dicunt Matthæus, & Marcus à Pontifice) ſecundò manè à toto Concilio, vt narrat Lucas. Vtrumque mihi probatur, licet pro Auguſtin. ſententia ſit hæc ratio. Nã ſi fuiſſet facta nocte, cùm iam tunc fuiſſet condẽnatus ad mortem, nõ erat cur iterum fieret manè: quia iam nocte reſponderat.

Reſpondit Chriſtus, Tu dixiſti.

HÆC reſponſio ambigua eſt ſecundùm Theophil. Nã vel ſignificat, Tu dixiſti, ego non dico, vel tu dixiſti, ita vt eſt, rem attigiſti. Secundùm Lucam ſic reſpondit. *Vos dicitis, quia ego ſum.* Vos dicitis per ludibrium; ſed re vera ego ſum. Quare non eſt dubium, quin Chriſtus ſuo reſponſo docuerit ſe eſſe Meſsiam apertiſsimè, idque ſic intellexerunt illi, Nam dixerunt. Blaſphemauit. *Theophil.*

mauit. Adiecit Chriſtus. *Verumtamen dico vobis, amodò videbitis filium hominis ſedentẽ à dextris virtutis Dei, &c.* Quaſi diceret, Nõ tantùm dico me eſſe Meſsiam, ſed vos ipſi veſtris oculis videbitis clariſsimè ita eſſe; cùm me conſpicietis fulgentem ſumma gloria, & poteſtate, & omnium bonorum abundatia. Quod ſignificauit metaphoricè, per illa verba, Sedentẽ à dextris Dei. Illud autem. Veniẽtem in nubibus, di-
Daniel. 7 xit propter viſionem Danielis, cap. 7. vbi ait ſe vidiſſe quaſi filium hominis venientẽ in nubibus ad antiquum dierum; & accepiſſe ab eo poteſtatem æternam ſuper omnes Gentes: à modo, id eſt, paulò poſt. *August.* Quando hoc euenit? D. Auguſt conſideràs vim vocis, à modo, ait non referendum id ad diem iudicij; ſed ad tempus poſt miſsionem Spiritus ſancti. Tunc enim aliqui ex illis Iudæis conuertendi erant ad fidem, & oculis fidei videre debebant: quia crediturí erant ipſum eſſe verum Meſsiam, & in gloria Patris ſedere. Hoc dicit Auguſtin. in epiſtol. 80. ad Eſychium. Veruntamen hæc expoſitio eſt potius myſtica, quàm literalis. Ideò ſecundùm Chryſoſtom. Hieronym. *Hieron. Chryſoſt. Theophil. Euthym.* Theophil. & Euthym. ſatius eſt referre ad diem iudicij; & voluit ſignificare Dominus, & dicere. Ego in primo meo aduentu veni pauper, & humilis à vobis iudicandus, & occidendus; in ſecundo aduentu veniam glorioſus, potens & iudex omnium. A modo, id eſt, poſt hunc aduentum. Nõ eſt nouum in Scriptura prædicare ſecundum aduentũ Chriſti, tanquàm rem inſtantem: eo quòd tẽpus aduentus primi dicitur vltima ætas, hora nouiſsima, finis ſeculorũ. Deindè etiã frequens eſt in Scriptura, A modo, vſurpari indefinitè, pro tempore quod ſequitur præſens, ſiue ſit proximè, ſiue longè poſt. Sicut cras in Scriptura, non tantum ſignificat diem craſtinum proximum, ſed tempus futurum indefinitè. Voluit ergo Dominus percellere animos illorum terrore ſecundi aduentus. In quo datur documentum iudicibus, vt in iudicando ſemper ante oculos habeant vltimum iudiciũ, vt iuſtè iudicent. Sed quæritur, cum Chriſtus anteà noluerit reſpondere, cur modo reſpondit huic adiurationi? Reſpondetur, id feciſſe Dominum quatuor ob cauſas. Primò ne videretur omnino contẽnere authoritatẽ Pontificis, qui ex plena poteſtate ſua faciebat hanc interrogationem, licet iniuſtè exerceret ſuam poteſtatem. Nam vigebat tunc vſque ad mortem Chriſti. Secundò, ne videretur parui pendere nomen Dei, per quod fuerat adiuratus. Tertiò, vt auferret à Iudæis omnem prætextũ ſuæ infidelitatis, ne poſſẽt aliquã dò ſe excuſare, quia rogatus Chriſtus in Concilio publico noluit fateri. Quartò, vt oſtenderet Dominus, quòd ſi in illo Concilio Synagogico, in quo iniquo, & malo animo fuit interrogatus, voluit tamẽ docere veritatem; quanto magis in Concilio Eccleſiaſtico legitimè congregato, in quo zelo Catholicæ fidei quæritur veritas, credendum eſt eam Chriſtus reuelare. Quintò voluit reſpondere, quia veritas quę poſcebatur ab eo, non erat qualiſcumque veritas, ſed erat fundamentum totius fidei. Credere enim Dominum Ieſum eſſe Meſsiam & filiũ Dei, eſt columna noſtræ fidei; quam quia cõfeſſus eſt Petrus, tanti eam confeſsionem fecit Chriſtus, vt in eius remunerationem dederit Petro principatũ Eccleſiæ. Quare Paul. dixit 1. Timot. 6. Præcipio tibi coram Deo, *1. Timo. 6.*
qui viuificat omnia, & Chriſto qui bonum teſtimonium reddit coram Pontio Pilato. Hæc autem confeſsio fuit teſtificari coram Pontio Pilato ſe eſſe Regem, & habere regnum in altero mundo. Si propter hoc dixit illud, etiam & nos poſſumus dicere: Bonũ teſtimonium fecit Dominus corã Caypha. Subiungunt Euangeliſtæ, quòd Pontifex audito hoc reſponſo, tanquam ſi fuiſſet blaſphemia contra Deum, ſimulans magnum gloriæ Dei zelum, ſcidit veſtimenta ſua, & exclamauit cum toto Concilio, dicens. *Rem. 8.*
Blaſphemauit, reus eſt mortis. Malis omnia cooperantur in malum, ſicut bonis in bonũ. Iſte Põtifex peccauit contra Legem. Primò, quia ſcidit veſtem, Deus autem prohibuerat Leuit. 21. ne ſummus Pontifex, vel ape- *Leuit. 21.*
riret caput, vel ſcinderet veſtimenta. Secundò, quia quamuis Chriſtus fuiſſet blaſphemus, & dignus morte; non tamen deberet eſſe puniendus cruce, ſed lapidibus obruendus ſecundũ Legem. Leuit. 24. præ- *Leuit. 24.*
cepit Deus blaſphemum à populo lapidib⁹ obrui. Sciendum eſt ſciſsionem veſtis veterem fuiſſe ceremoniam apud Iudæos, qua ſignabatur dolor quo animus interius lacerabatur: & fiebat duabus de cauſis. Primò vel ob calamitatem acceptam, priuatã vel publicam. Ita Iacob audiens filium Ioſeph deuoratum à fera, ſcidit veſtimẽta ſua, *Gen. 33.*
Gen. 33. Iob quoque c. 1. & Dauid. 2. Reg. 7. *Iob. 1.*
propter mortem Saulis, & Ionathę. Vel ſe- *2. Reg. 7.*
cundò fiebat in execrationem alicuius horrendi

rendi ſceleris, præſertim autē blaſphemiæ
Eſai.37. contra Deū. Quare Eſa.37.dicit, Regē Eze-
chiā auditis blaſphemijs Aſsyriorū ſcidiſſe
Num.14. veſtes. Et Num.14. Caleb & Ioſue audito
clamore populi recuſantis ire in terrā pro-
miſsionis; ſciderunt veſtimēta ſua. Tertia
Ioel.2. cauſa erat, in ſignū pœnitētiæ. Vnde Ioel.2.
dicitur: Cōuertimini ad me, &c. & ſcindite
corda veſtra, & nō veſtimenta veſtra. Qua-
ſi diceret: Nolo ego tantū pœnitentiā ex-
ternam in veſte. Quartò, ſolebat adhiberi
ſciſsio veſtis, tanquā ſignū diuiſi regni, & a-
3.Reg.11. miſſæ dignitatis. 3.Reg.11. Ahias propheta
cū geſtaſſet palliū nouū ſcidit illud in duo-
decim partes, & dedit decē Ieroboā, dicens:
Sciſſum eſt regnum Salomonis, &c. Et. 1.
1.Reg.15. Reg.15. cùm Saul vellet retinere Samuelē
abeuntē, apprehēdit palliū eius, & ſciſſum
Caietan. eſt. Et dixit Samuel: Ita ſciſſum erit regnū
tuū. Caiet.ſup.14.c.Mar.ait. Cū dicitur Pō
tificē ſcidiſſe veſtimenta ſua, non eſt intelli
gendū propriè ſcidiſſe, ſed aperuiſſe tantū
Hieron. veſtes ſupra pectus. D.Hieron. hic, & Leo
Leo Papa. ſerm.6.de Paſsione Domini, dicunt inſciē-
ter prophetaſſe verbis & factis, q̄ futurum
Ioann.11. erat. Verbis cū Ioan.11. dixit: Expedit vo-
bis, vt vnus moriatur homo pro populo: fa-
ctis etiā, neſciēs qd faceret ſcindēdo veſtes;
ſignificauit ſe condēnādo Chriſtū diſcede-
re à ſede Pōtificali. Nā deſignbaat poſt mor
tē Chriſti cathedrā Moyſi ſore vacuā omni
poteſtate, & authoritate. Quare ſcidit ve-
ſtes, quaſi iam veſtes illæ Aaron ſcindendæ
eſſent, & abijciendæ. Secundo ſcindēdo ve
ſtes ſignificabat ſcindendū eſſe regnum Iu-
dæorū, tollendumq; Pontificatum, & adim-
plendū in illis q̄ paulò antea illis dixerat:
Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur
Genti facienti fructus illius. Nec tamen im
pijs illis hominibus ſat fuit condēnaſſe ita
iniuſtè Chriſtū; ſed incredibili rabie, & fu-
rore illū contumelijs, & ludibrijs affecerūt,
colaphis eū percutiendo, & in faciem eius
conſpuendo.

Quatuor genera malorū fuerūt illa quæ
ab Euangeliſtis ponuntur, vt ex his paruis
nos alia credamus. Primū conſpuerunt in
faciē eius. Quanta autē hæc fuiſſet ignomi-
Num.12. nia apud Iudæos, patet Num.12.c. & Deut.
Deute.25. 25. vbi traditur. Si quis vxorem fratris ſui
defuncti ſine liberis ſumere noluerit in vxo
rē, mulier illa ad perpetuā ignominiā il-
lius conſpuat faciē eius. Et quandò aliquis
vult ſputa emittere, quærit villiorē locū, vbi
non videatur ab alijs. Iſti verò impij, ac pro
caces, in faciē Chriſti (in quā, vt ait Petrus *1.Petr.1.*
deſiderant Angeli proſpicere) non verebā
tur conſpuere, quaſi res viliſsima eſſet, quā
Dauid, & Moyſes, & cæteri Patres deſide-
uerunt videre. Secundo velauerunt faciē
eiꝰ, & hoc vt audacius, & inuerecūdius poſ-
ſent eū cædere, & onerare cōtumelijs. Vn-
dè dicunt Euangeliſtæ. *Percutiebant eū dicē-*
tes: Prophetiza, quis eſt qui te percuſsit. Et tunc
impletū eſt illud Eſa.53. Abſcōditus erat vul *Eſai.53.*
tus eius, & deſpectus. Vnde nec reputauī-
mus eū. Tertio cędebāt eū colaphis & ala-
pis, id eſt, manibus apertis, & clauſis: quare
neceſſe erat faciē eius reddi liuidā, & tumi
dā. Quartò vellebant genas, & barbā eius.
Hoc non tradunt Euāgeliſtæ, ſed prædixit
Eſai.c.50. Corpus meū dedi percutientibꝰ, *Eſai.50.*
& genas meas vellentibus. Subdit Lucas. *Et*
alia multa blaſphemātes dicebant ei. Hīc ſunt
impleta multa vaticinia Prophetarū. Primo,
illud Iob.c.16. vbi loquens de Chriſto in per *Iob.16.*
ſona ſua, ait: Aperuerunt ſuper me ora ſua,
& exprobrātes mihi percuſſerunt maxillā,
& ſatiati ſunt pœnis meis. Cōcluſit me Dñs
apud iniquū: & in manibus impiorū tradi-
dit me. Et Pſa.21. Ego ſum vermis, & nō ho *Pſal.21.*
mo: opprobriū hominū, & abiectio plebis. *Thren.3.*
Dabit percutiēti ſe maxillā, & ſaturabitur
opprobrijs. Et Eſai.50. Corpus meum dedi *Eſai.50.*
percutiētibus, & genas meas vellētibus. Fa-
ciē meā nō auerti ab increpantibus, & cōſ-
puētibus in me. Hebraicè ab ignominia &
ſputo. Lanctant.lib.4.inſtit.c.14. producit *Lactant.*
multos verſus Sybillę Ærithreæ, in quibus il
la vaticinata eſt filiū Dei perpeſſurum hæc
omnia genera cōtumeliarū, quæ narrāt Euā
geliſtæ. Sed nō eſt præterundū, euenisſe Iu
dæis q̄ Salomon dicit. Stultus iacit lapidem *Eccle.27.*
in altum, & cadit ſuper caput eius. Nā hæc
mala quæ intulerunt Chriſto, in caput eorū
ceciderūt, & in magnā pernicię illis fuerūt.
Nā pro eo q̄ tā inuerecundè velauerunt fa-
ciē Chriſti, velauit Deus mentes eorū, vt le-
gentes Prophetas nō intelligant, nec verita
tē agnoſcant. Vnde. 2. Cor.3. dicitur, Quōd *2.Cor.3.*
vſq; in hodiernū diē eſt velamen poſitū ſu-
per cor eorū. Et Dauid optat eis hanc vin-
dictā, dicens: Obſcurentur oculi eorum ne
videant, & dorſum eorū ſemper incurua. Et
Eſa.6. Excęca cor populi huius. Pro ijs ma- *Eſai.6.*
lis quibus afflixerunt Chriſtum, afflixit eos
Deus innumeris calamitatibus, vt ſint totī
mundo ludibrio. Vnde Hierem.24. dicitur: *Hiere.24.*
Dabo eos in vexationē, & afflictionē cun-
ctis Gentibus, in opprobriū, parabolam, &
malę-

maledictionem cunctis Regnis, &c. In his
quæ acta ſunt in domo Cayphę, vna fuit ne
gatio Petri, quæ quia multas habet difficul
tates, peculiariter de ea agendum eſt.

De negatione Petri.

DE qua duo ſunt explicanda. Primò e-
nim declaranda eſt prædictio futuræ
negationis à Chriſto: tùm ipſamet negatio
quomodò facta ſit. Circa primūm duæ ſunt
quæſtiones. Prima, An Chriſtus ſemel tan-
tū prædixerit Petro negationē, an bis, vel
terē Secunda, an Petrus trinā negationē fe-
cerit ante galli cantū, vel poſt? Cauſa dubi-
tandi, primò eſt hæc. Quod quatuor Euan-
geliſtæ tam diuerſè tradunt prædictionem
iſtā, vt nō videantur poſſe adaptari ad vnā
prædictionē. Hoc patet dupliciter. Primò,
quia Lucas, & Ioannes manifeſtè narrant
Chriſtū prędixiſſe eā, priuſquā è domo vbi
cœnauerat exiret: Matth. autē, & Marcus
narrant eſſe factā, poſtquā egreſſus fuit in
montem. Matt. *Dicto hymno* (inquit) *exierūt*
in montem Oliueti. Tunc dixit Dominus. Omnes
vos ſcandalizabimini in me in iſta nocte. Et po
ſteà ſequitur præſumptio Petri, & prędictio
negationis. Deindè quia Ioan. ait Petrū in-
ductum fuiſſe ad oſtendendā ſuā præſump-
tionem, ex eo quòd Dominus ei dixerat:
Non potes me modò ſequi, ſequeris autē po
teà. Lucas autē dixit Petrū ad id inductū,
ex eo quòd Chriſtus dixit ei: Simon, ecce
Satan expetiuit vos, vt cribraret ſicut trici-
cū. Ego autē rogaui pro te, &c. Matth. &
Marc. narrant, quia Dominus dixerat: Oēs
vos ſcandalizabimini; ideò Petrū dixiſſe.
Etſi oēs ſcandalizati fuerint in te, ego verò
non ſcandalizabor. Vnde apparet nō fuiſſe
vnam prædictionem. Propter has rationes
Auguſt. D.Aug.lib.3.de conſenſu. Euang.c.2. Beda,
Beda. & D.Th.ſup.16.Matth.dicunt, Petri nega-
D.Thom. tionē Chriſtū ter prædixiſſe. Primò ſicut
narrat Ioann. Secundò, ſicut narrat Lucas.
Tertiò, ſicut Matt. & Mar. Quare illę quas
narrant Lucas, & Ioan. factę ſunt prius quā
Chriſtus exiret de domo: tertia verò Matt.
& Mar. poſt egreſſum ad montē Oliuarū.
Ianſen. At verò moderni, inter quos Ianſenius, pro-
babiliter putant fuiſſe vnā tantū prædictio
nē. Quod probatur vno argumento. Nā in-
credibile videtur tantā fuiſſe præſūptionē
Petri, vt cū fuiſſet bis iā reprehēſus à Chri-
ſto, & monitus de ſua negatione, nihilomi-
nus tñ etiam tertiò monitus auderet præſu
mere; ergo. Et hanc vnā factā dicunt priuſ-
quā exiret è domo. Et Matt. & Mar. narrare
eā poſt egreſſum, p recapitulationē, nō ſer-
uato ordine hiſtorię. Illud aūt, Tunc Matt.
apud ipſum frequēter, nō ſignificat imme-
diatā cōnexionē dicendorū cū ante dictis;
ſed ſimpliciter, vt ſi diceret, In illo tēpore,
vel in illa nocte Cœnę dixit hoc Dñs Petro.
Licet Aug. opinio magis probetur. Circa ſe-
cundā quæſtionē ſciendū eſt, quinq; modos
eſſe eā ſoluēdi. Prima ſolutio eſt Caiet.ſup. *Caietan.*
14.c.Mar. Chriſtum primò dixiſſe id q̄ ait
Mar. ſcilicet, Petrū ipſum negaturū ter an-
tè quā gallus bis cātaret; ſed cū Petrus per-
geret iactare ſuā fortitudinē. Secūda, Petro
denúciaſſe per omnia, Ante primū cantum
galli ter me negabis, ſicut alij tres Euangeli
ſtæ habent. Quā ſolutionē manifeſtè redar
guit narratio Mar. quippè qui expreſſè nar-
rat primā negationē eſſe factā ante primū
galli cantū, ſecundā aūt, & tertiā poſt pri-
mū cantū, & ante ſecundū. D.Aug.lib.3. de *Auguſ.*
cōſen. Euāg.c.2. duos inuenit modos dicēdi.
Primò, inquit, illud q̄ dixit Chriſ, ſecundū
tres Euāgeliſtas, Priuſq̄ gallus cātet ter me
negabis; habet hunc ſenſum. Ante galli can
tū in tantā perturbationē incides, vt prop-
ter illā, deinde me ſis negaturꝰ. Vnde illud,
negabis, nō ſignificat exequutionē negatio
nis; ſed præparationē animi ad negandum.
Quę ſolutio mihi nō placet: quia nimis durā
interpretationē habet. Negabis me, id eſt,
eris præparatus ad me negandū. Secundus
modus dicendi Aug. eſt, Quòd prima nega-
tio cepta eſt ante ptimū galli cantū, ſed cō-
ſūmata eſt ante ſecundū. Tñ ſi trina Petri
negatio fuiſſet cōtinua, ſuſtineri forſan poſ-
ſet hęc ſolutio, ſed fuit interpollata, & inter
ſecundā & tertiā interceſsit ſpatiū vnius ho
ræ, vt tradit Luc. Deindè quia oēs Euāgeli-
ſtæ, ita narrāt tres negationes; vt clarè oſtē-
dant eas oēs eſſe cōſūmatas ante galli cātū.
Quarta ſolutio eſt Chryſ.hom.86.in Matt. *Chryſoſ.*
Euthy.ſup.Mat.et Dion.Cart. Iſti dicūt, gal *Euthym.*
lū in vna voce qua cantat edere multas vo- *Dionyſ.*
ces, aut ſonos, bis enim, aut ter cantat vel
ſæpius. Ergo tres Euangeliſtæ per cantū gal
li intellexerunt totā illā vicē cātandi. Mar.
diſtinxit varios cātus in eadē vice. Hæc ſolu
tio eſt ꝓbabilis & vera: quia nihil habet cō-
tra cōmunem. Quinta eſt Aſelij, & Ianſ. & *Aſel.*
admodūm probabilis. Iſti diſtingūt dupli- *Ianſen.*
cem cātum galli. Primum circa mediā no-
ctem, poſteriorem ante lucem in quarta vi
gilia, quæ appellatur gallicinium. Huius du
plicis cātus meminit Iuuenal. ſatyr.9. illius *Iuuenal.*
autem ſecūdi meminit Eccleſia, in hymno
ad Laudes Dñicę, & ad Laudes feriæ ter-

Plin. riæ (Ales diei nuncius) de hoc Plin. lib. 10. c. 21. ita ſcribit. Galli noſtri ſunt vigiliæ nocturnę, quos excitādis in opera mortalibus, rūpendoq; ſomno natura genuit. Igitur tres Euāgeliſtę dicētes Petrū negaturū antè galli cātū, intellexerunt antè galli cantū ante lucanū qui propè manè fit. Voluerūt enim nominare iſtū, tanquā notiorē, & magis obſeruatū ob hominibus, per quē excitantur à ſomno ad opus. Marcus verò volens diſtinctè docere ordinē temporis, quo factæ ſunt negationes, ait, primā factā ante primū cātū mediæ noctis, duas poſteriores ante ſecūdū cantū antelucanū. Quod aūt dicit Marcus, Priuſquā gallus bisvocē dederit, intelligere oportet duas vices cantandi in diuerſis tēporibus, circa mediā noctē, & ante lucem: alioquin in vna vice plures voces edit gallus. Hęc de prædictionibus negationis.

Sed modò agendū eſt de ipſa Petri negatione. Circa quā prima quæſtio erit de diuerſitate quę videtur eſſe apud Euāgeliſtas in enarrādis tribus negationibus Petri. Triplex enim diuerſitas circa hāc rē inuenitur in eis. Prima eſt in ordine tēporis. Nā Ioan. inter primā, & duas alias negationes interponit multa alia acta: cæteri Euangeliſtæ continuè, & ſine interruptione narrant oēs has negationes. Rurſus Matt. & Marc. dicūt factas poſt teſtimonia producta cōtra Chriſtū, poſt interrogationē, & adiurationē Pōtificis, poſt reſponſum Chriſti, poſtquā crudeliter tractatus eſt à toto cōcilio. Lucas verò narrat illas ante hęc. Secunda diuerſitas eſt in hoc, q̄ Ioan. primā indicat eſſe factā in domo Annæ, alias verò duas in domo Cayphæ, cæteri Euangeliſtæ apertè dicunt oēs tres eſſe factas in domo Cayphę. Tertia diuerſitas in modo narrandi quālibet negationem, qui tā diuerſus eſt apud vnūquemque, vt non eandē, ſed diuerſam negationē narrare videantur. Verūtamē dilucidè oſtēdemus nullā eſſe diſcrepantiā inter Euangeliſtas, ſed ex variatione omniū cōflare vnā integrā, & perfectā narrationē. ¶ Primò nota, has negationes factas in domo Cayphæ, vt docent tres Euangeliſtæ (nā Pontificē in cuius domo Ioānes dicit factā fuiſſe primā negationē, non fuiſſe Annā, ſed Cayphā oſtendimus ſupra.) Secūdò, not. q̄ Euāgeliſtæ ſemper eandē rē diuerſis verbis narrāt nec eſt diſcrepantia in re, & aliqui eandē rē verbiūs, & explicatiūs, alij breuiūs & inuolutiūs, aliqui omittunt vnā circunſtantiam, alij tradunt; & cū multa cōuenerint ad quālibet negationem, vnus Euangeliſta tangit vnū, alius aliud, & alius aliud. Tertiò not. Euangeliſtas poſteriora narrare priūs per anticipationē; priora narrare poſteriūs per recapitulationē, & frequenter abuti plurali pro ſingulari, & è contra. Et aliquando vnū Euangeliſtā dicere vnū aliquem dixiſſe, vel feciſſe aliquid, alios verò dixiſſe multos: quia vnus fuit primus & principalis, qui mouit alios ad dicendum, & faciendum.

Prima negatio Petri.

CIRCA quā primò oēs Euangeliſtæ dicunt Petrū fuiſſe in atrio Pontificis cū miniſtris ad ignē. Lucas dicit, in medio atrij. Matt. foris in atrio. Mar. in atrio deorſum. Nam in atrio Pontificis primò erat ianua & ingreſſus palatij, pòſt erat veſtibulū, poſt qd atriū, deinde erat dom⁹ interior, & ſuperior, vbi erat Chriſtus & cōciliū Iudęorū. Vnde atriū illud vbi erat Petrus, erat foris reſpectu domus interioris, & deorſum reſpectu ſuperioris dom⁹. Matt. dicit Petrū ſediſſe. Lucas Petrū in medio miniſtrorū calefacientū ſe deſcribit. Ioan. ſtantem eū ad prunas, cū alijs miniſtris ponit. Sed fuit ita. Nā alternis vicibus ſedebat & ſtabat, vt facere ſolent qui ſedēt ad ignē; niſi fortè apud Ioannē, ſtare, nō ſignificat rectum corporis habitū, ſed eſſe. Secundò, oēs dicunt primā negationē habuiſſe ortū, & occaſionem ab ancilla, ſeu, vt eſt Græcè, puella: hanc Ioā. dicit fuiſſe oſtiariā Marc. ancillā Pōtificis, hæc acceſsit vbi erat Petrus, & ſecundùm Mar. & Luc. intuita eſt eū, & primò ſecūdū Lucā dixit miniſtris, Et hic ex illis eſt: deinde conuerſa ad Petrū dixit q̄ habet Ioā. Nunquid tu ex diſcipulis es hominis iſtius? Et poſteà cū fortè Petrus negaſſet, dixit aſſeueranter, Et tu cū Ieſu Nazareno eras; vt Marcus, nā Galilæus es; vt Matthæus. Tūc Petrus, ſecundū Ioan. reſpondit, Nō ſum: ſecundū Lucā, Non noui hominem: ſecundū Marcū, Nec ſcio, nec noui quid dicas. Poſt hæc addit Matthæus Petrum exiſſe portā, nō palatij, ſed atrij, in quo erat: nā ex atrio egreſſus eſt in veſtibulum, & hoc patet ex text. Græco apud Matt. (iſtompilona) exiuit in veſtibulum, & Marcus habet, Exiuit foras ante atrium. Exiuit autem percuſſus metu propter verba ancillæ, ſubduxit ſe ex conſortio illorum, non eſt tamen auſus prorſus abire, quod ſi feciſſet, non incidiſſet in duas alias negasiones: veritus enim eſt ne

miniſtri propter digreſſum eius confirmarentur in eo quod dixerat ancilla, & perſequerentur illum. Quare ſimulato metu, reduxit ſe ad conſeſſum miniſtrorum. Solus Marc. ait. Cùm Petrus exiſſet cantaſſe gallum, qui fuit prior galli cantus à ſolo Marco deſcriptus, ante quē facta eſt prima negatio, paulò poſt media noctem. Secunda negatio. Lucas ait. Poſt puſillū, id eſt, paulò poſt primam negationem. Quantum autem interuallū fuerit, neſcitur: quia nullus Euangeliſta expreſsit. Secundùm Marcū, venit ancilla quam Matth. ait fuiſſe aliam à priori, quæ dixit adſtantibus: Et hic ex illis eſt. Cuius verbis, ſecundùm Lucā, motus quidam ex adſtantibus dixit Petro: Tu ex illis es. Ioann. aūt ait hoc dixiſſe adſtātes, in plurali: nec eſt vlla in hoc cōtradictio. Nam vel Ioann. poſuit plurale pro ſingulari, vel primò adſtantes interrogauerunt: Nunquid tu ex illis es? deinde quidam aſſeueranter dixit: Tu ex illis eras; ſecundùm Marcum. Et ille iterum negauit ſecundùm Ioann. Non ſum: ſecundùm Lucam, O homo, non noui illum: ſecundùm Matth. At ille cum iuramento dixit, Quia non noui hominem iſtum. Itaque hæc ſecunda negatio fuit cum periurio.

Tertiam negationem Matt. & Marc. dicūt factam fuiſſe poſt puſillū à prima: quātum fuerit hoc puſillum, declarat hîc dicēs, fuiſſe ſpatium vnius horæ. Tunc circunſtātes dixerunt Petro: Et tu cum illo eras: nā & Galilæus es. Vel vt Matth. Nam & loquela tua te manifeſtum facit. Nā licet Galilæi, & Hieroſolymitani vterentur eadē lingua; dignoſcebantur tamen ex pronuntiatione, vt multotiens fit. Sic Iudic. cap. 12. *Iud. 12.* Ephratęi ex pronuntiatione dignoſcebantur. Lucas ait, hoc idem dixiſſe quēdam, in ſingulari. Quare vel dicendum eſt illos poſuiſſe plurale pro ſingulari, vel Lucam hūc nominaſſe, quia hic vehementius vrgebat Petrū. Cūm autē Petrus negaret, tūc, ſicut habet Ioan. quidam ſeruus Pontificis cognatus Malchi dixit illi. Nonne ego te vidi in horto cū illo? Petrus verò (qui iam conuictus tanto teſtimonio tenebatur, nō poterat negare ſe fuiſſe in horto, & detegebatur iniuriā feciſſe miniſtro Pōtificis) cœpit exaggerare negationē. Vndè ſecundū Matt. cœpit deteſtari, vel ſecundū Marc. & anathematizare, & iurare, quia nō noui hominē. Iſto enim iuramēto execratorio aſſeruit, & cōfirmauit ſe nō nouiſſe illū. Dicebat enim: Afficiat me Deus innumeris malis, ſim ego cūctis deteſtabilis, & execrabilis, & anathema, eripiat mihi Deus vitā, detrudat in infernū, ſi ego noui illū. Et adhuc eo loquēte, inquit Lucas, conuerſus Chriſtus reſpexit Petrū, & gallus cantauit, nēpè poſteriori tēpore, paulò ante lucē: de quo loquūtur tres Euangeliſtæ. Marc. dixit, Et iterū gallus cātauit, & recordatus eſt Petrus (dicunt hi tres præter Ioannem) verbi quod dixerat ei Ieſus: Antequā gallus cātet ter me negabis. Dicit Marc. Et cœpit flere. Matth. & Luc. Et egreſſus foras fleuit amarè. Hoc fecit reſpectus Chriſti, vt recordaretur verbi q̄ dixerat ei Ieſus, & vt egrederetur foras, & fleret amarè. Hic eſt vnus modus concilian di Euāgeliſtas. Alter modus eſt: Cum dicitur Petrum negaſſe ter Chriſtum, non eſt intelligendum tantùm tres negationes expreſsiſſe, ſed intelligendum eſt tribus vicibus, per diuerſa interualla temporis eū negaſſe. Potuit autem contingere, vt in qualibet vice ſæpius eandem negationem exprimeret, prout ab vno, vel pluribus ei infligebatur quòd eſſet diſcipulus Chriſti. Quare Euangeliſtæ varios modos, quibus Petrus ſingulas negationes expreſſerit, alij alios cōmemorantes, variè ſcripſerunt hiſtoriam negationū. Notandū eſt, q̄ fuerit triplex præſumptio Petri. Prima quādò dixit. Animā meā pro te ponā. Secunda cùm dixit: Et ſi oēs ſcandalizati fuerint, ego nō ſcandalizabor. Tertia, Etſi oportuerit me ſimul cōmori tecū, non te negabo. Hinc natū eſt triplex crimē Petri. Primò ſimplex negatio Chriſti: deinde negatio cū periurio. Tertiò negatio cū periurio & execratione. Verū hoc triplex crimē fuit poſteà purgatū, per trinam amoris erga Dn̄m confeſsionem. Quòd Aug. tract. 123. in Ioannē bene expoſuit. Redditur negationi trinæ trina confeſsio; ne minus amori ſeruiat lingua, quā timori, & plus vocis elicuiſſe videatur mors imminens, quā vita præſens: vt ſit paſtoris officium paſcere Dominicū gregē, ſi fuit timoris indicium negare paſtorem.

Secunda quæſtio eſt, Cur Dominus permiſerit tantū Apoſtolū, qui futurus erat Eccleſiæ caput, in tam grande, & execrandū crimen cadere. Varias reddunt cauſas Patres huius permiſsionis, maximè verò *Chryſoſt.* Chryſoſt. hom. 83. Matt. Aug. ſerm. 124. de *Auguſt.* tēpore. Cyrillus, li. 12. in Ioan. c. 1. Leo Papa. *Leo.* ſerm. 9. de Paſsione. Caietan. ſuper cap. 26. *Caietan.* Matt. Sunt autē tres cauſæ. Prima Cyrilli: *Cyrill.*

voluit Christus ostẽdere Petro, qui eratferuentior,& fortior cæteris,quales essent discipuli ante missionẽ Spiritus sancti,quã infirmi,& imperfecti, & quales fuerint post Spiritũ sanctũ missum,quã feruẽtes, & quã constantes. Nã Petrus qui vnius ancillæ voce perterritus negauit Dñm; postea totius cõcilij minis nõ potuit prohiberi, nè publicè prædicaret Christũ. Secunda est Chryſ. Voluit Christus per humilitatẽ huius lapsus sanare superbiã,quę erat in Petro. Fuerat autẽ triplex superbia. Primò, noluerat credere Christo prædicenti casum ipsius. Secundò, præposuit se omnib⁹ alijs, dicẽdo. Et si oẽs scandalizati fuerint,&c. cõfidit suis viribꝰ, & nõ gratiæ Christi. Debuisset enim dicere Petrus: Dñe ego desidero mori priusquã te negẽ, & paratus sum; sed qa noui meã fragilitatẽ, obsecro adiuua me. Aug. & Leo Papa alias duas abhibẽtratiões. Prima, Petr⁹ futurus pastor totius Ecclesię; data erat illi facultas ligãdi & absoluẽdi; erat naturadurꝰ, & seuerꝰ; pmisit Christus vt laberet in hoc peccatũ fragilitatis: vt sciret deindè ignoscere subditis, & ex ijs quæ passus erat, disceret cõpati infirmitatibus subditorũ. Quartò voluit docere Dñs quã nihil possit homo sine speciali gratia eius: & ideò semper debere hãc implorare, & cognoscere q̃ dixerat eis. Sine me nihil potestis facere. Caiet. Considera extrema, vir iuste. Petrus testimonio Christi mundus erat, ob idq; charitatẽ habebat, Sacramentum corporis & sanguinis Christi dignè acceperat, prẽmonitus fuerat à Christo futuræ suæ tẽtationis, fortior erat cæteris discipulis, ac ardentior, verè paratꝰ erat tunc mori pro Christo; hîc tamẽ vnius puellæ voce negat, peierat, anathematizat Christũ. Cur hoc? Primũ, vt appareret, q̃ nõ sufficit habitũ habere gratiæ, sed q̃ continuò indigemus auxilio Dei speciali, quo quia Petrus hîc caruit sibi derelictus, ideò peccauit, sicut & Moysi, & Dauid contigit. Iustè aũt est sibi derelictus, ꝓpter præcedẽtẽ sui præsumptionẽ, & superbiã. Sexta causa, vt esset in Ecclesia insigne exẽplũ & metus, & spei. Metꝰ viris iustis, ne sibi fideret, sed timerent lapsum; spei, vt si cadant sperent redire in gratiã, sicut Petrus cecidit & surrexit.

Tertia quæstio est, Quale fuerit peccatũ Petri, & habet quinq; dubitationes. Prima, An Petrus sit verè mentitus Hilar. Can. 31. &. 32. in Matth. & Ambr. lib. 10. Cõmen. in Lucã, significant Petrũ non fuisse mentitũ; & verba eius continere sententiã, nõ falsã, sed ambiguã. Cũ enim dixit; Non noui illũ, voluit significare Christũ, qui erat filiꝰ Dei, esse incõprehensibilẽ; Nã Christus dixit, Nemo nouit filiũ nisi Pater. Itẽ dicẽdo, nõ cognosco hominẽ, significatur, nõ cognosco illũ tanquã purũ hominẽ, sed Deũ & hominem. Hæc autem magis sunt pia quã vera. Hieron. sup. 26. Matt. & epist. 49. & Augus. tract. 66. in Ioan. valdè reprobauit istã opinionẽ. Vbi ait Hieron. Isti dũ pij esse volũt erga Petrũ; impij sunt aduersùs Christũ: nã dũ excusare volunt Petrũ à mendacio; Christũ insimulãt mendacẽ. Si enim Petrus nõ est mẽtitus, ergo Christus mẽtitus est, qui dixit ei, Ter me negabis. Fortè Hila. & Amb. præaffectu voluerunt dicere, responsum Petri ita fuisse tẽperatum, vt posset bonũ recipere sensum. Secunda dubitatio est, An mentitus fuerit timore mortis, vel ex amore Christi. Cyril. lib. 11. in Ioan. c. 41. ait Petrũ mentitũ esse ex amore Christi. Videre enim volebat Christũ, & ab eo nõ separari, quod non poterat obtinere si esset agnitus discipulus eius. Quare mẽtitus est se esse discipulũ eius, vt posset videre Christũ. Quam sententiã D. Th. sup. 18. c. Ioã. lect. 3. appellat inanẽ quandã pietatẽ. Certè nõ est vllo modo probabilis: nã & narratio Euãgelistarũ ostẽdit Petrũ ex timore negasse Christũ, & cõcorditer id tradunt Patres, & Christus hoc docet apertè, nẽpè Petrũ non negasse quia amaret Christũ, sed vt fugeret mortẽ. Quia Christus dixit illi: Animã tuã pro me pones? dico tibi; quia ter me negabis. Tertia dubitatio est, An negatio Petri fuerit peccatũ mortale? Et videtur quòd non. Nã Bernar. vt eũ citat D. Tho. sup. 16. c. Matt. ait in Petro charitatẽ nõ extinctã, sed sopitã, cum negauit Christum. Simile dicit Leo serm. 4. de passio. Dñi. Non fuit in Petro fides ficta, nec charitas auersa, sed constãtia turbata. Respondetur tamen proculdubio peccasse mortaliter: quia dixit mendacium pernicioſum, & fuit negatio fidei, loco & tẽpore quo tenebatur cõfiteri. Adhibuit periuriũ, vsus est iuramẽto execratorio. Quare modestè interpretãdi sunt Bern. & Leo Papa: volunt enim significare, Petrũ, nõ ex malitia, sed ex infirmitate peccasse, & quia statim resipuit, & mox redijt ad gratiã; dixit Bern. q̃ charitas fuit in eo sopita. Leo verò dicens, q̃ nõ fuit auersa charitas, non loquitur de charitate infusa, hãc enim proculdubio amsiit, sed de affectu beneuolẽtiæ erga Christum.

Christum. Itaq; vult dicere: Cùm Petrus negauit Christum, non peccauit ex odio in Christum; adhuc enim humana amicitia eum amabat. Quarta dubitatio est, Quantũ fuit peccatũ Petri, graue, an leue? Chryſ. hom. 83. in Matt. ait, fuisse atrocisimũ crimen: contrà vero Augu. serm. 124. ait fuisse leue & exiguũ. Possunt tamen reconciliari inter se, si consideremus peccatũ Petri æstimari quinq; modis. Tribus prioribus consideratum est grauissimum, duobus posterioribus est leue. Primò obiectiuè, id est, ratione eius cõtra quẽ peccauit. Is fuit Christus, qui dixit, Qui me negauerit corã hominibꝰ, negabo ego eũ corã Patre meo. Secũdò formaliter ex propria specie fuit grauissimũ etiã: quia fuit negatio fidei, periuriũ, & iuramentum execratoriũ. Tertio, ratione personæ negãtis etiã fuit grauissimũ. Tria enim erant quæ peccatũ Petri valdè aggrauabant. Primò ingratitudo: quia negauit eum, à quo tantoperè dilectus & honoratus fuerat. Secundò infidelitas: quia ter promiserat Christo se non negaturũ eum, & tamẽ negauit. Tertiò ratione scãdali: quia ipse fuerat coniunctior Christo, & erat caput aliorũ, & fortior cæteris, negãdo Christũ maius scandalum exhibuit. Duobus autem modis fuit leue. Primò effectiuè, id est, ratione eiꝰ vnde prouenerat, scilicet, ex passione, & ex vehementi timore, & ex fragilitate. Secundò fuit leue ratione moræ quã fecit in peccato: statim enim resipuit, & pœnituit.

Quinta dubitatio est, An Petrus negãdo Christũ perdiderit fidẽ. Nã quidam Patres dicunt eũ defecisse in fide. Respondetur, Si loquamur propriè de fide per quam credimus quæ credenda sunt, corde Petrus non perdidit fidem: non enim credebat verum esse q̃ ore proferebat, negabat enim ore, sed non corde. Dicitur autẽ perdidisse fidẽ quatuor modis. Primò perdidit fidẽ viuam, quia perdidit charitatẽ, sine qua fides mortua est. Secundò, fidẽ non quoad actũ interiorẽ, sed quoad exteriorẽ: quia non est cõfessus Christũ, iuxtà illud Pauli: Corde creditur ad iustitiã, ore autẽ cõfessio fit ad salutẽ. Tertiò, fidẽ, id est, fidelitatẽ: quia nõ fuit fidelis magistro. Quartò, fidẽ perdidit quoad æstimationẽ aliorũ, & ratione scãdali.

Vltima quæstio est de cõuersione & pœnitẽtia Petri. Solus Lucas aperit causam cõuersionis & pœnitentiæ Petri, cũ dixit, *Et cõuersus Dñs respexit Petrũ*. Hinc tria prouenerunt. Primò Petrus recordatus est verbo rũ Dñi. Secundò egressus est foras. Tertiò fleuit amare peccatum suũ. Vnde duo colligimus. Primũ cõtra hæreticos Nouatianos dicentes; peccantibus post baptismũ nõ esse locũ pœnitentiæ. Ecce Petrus baptizatus peccauit, & impetrauit gratiã per pœnitentiã. Secundũ contra hæreticos nostri tẽporis, qui dicunt pœnitentiã nõ esse agendã cũ mœrore, sed cũ gaudio. Notat Chryſ. hom. 1. & 4. de pœnitentia, tantã esse vim pœnitentiæ, vt per eã possit peccator resurgere, nõ solũ ad parẽ gratiã; sed etiã ad ampliorẽ; & probat exẽplo Petri. Duæ sunt adhuc dubitationes. Prima, quomodò verũ est q̃ ait Lucas, Cõuersus Dñs respexit Petrũ. Nam Petrus erat inferius in atrio; Dñs verò tunc erat intra palatiũ superiꝰ; quomodò potuit inde videre eũ? Quare est cõmunis opinio, istã inspectionem Christi fuisse spiritualẽ. Sic Aug. li. de gratia contra Pelagiũ. c. 44. &. 45. Et est sensus; Dñs qui Petrũ sibi ipsi reliquerat, auxilio suo ipsum erexit. Potest tamẽ dici fuisse corporalẽ inspectionẽ. Nã vltima negatio Petri fuit circa lucẽ; potuit ergo tunc fieri, vt dimisso cõcilio Christus deduceretur deorsum, & transiens per atriũ respexit Petrũ. Secunda dubitatio, intelligendo de inspectione spirituali, Quid sibi vult respectus, & cõuersio Christi? Cõuersio Christi nõ fuit aliud, quàm collatio spiritualis auxilij, quo Petrũ moueret ad pœnitentiã; sicuti auersio Christi à Petro, nõ fuit aliud quã permissio, vt ille caderet in negationẽ. Cõuersio Christi est efficax voluntas Christi dãdi Petro auxilium, vt resurgeret: respectus fuit auxiliũ q̃ dedit Petro. *Respexit Petrũ*, hoc est, mentẽ, volũtatẽ, & memoriam reduxit ad hoc, vt recordaretur prædictionis suę, & præsumptionis ipsius. Intellectũ, quia fecit, vt cõsideraret grauitatẽ peccati sui: voluntatẽ mouit ad maximũ dolorẽ. Et dicit Mar. *Cœpit flere*. Verbũ Græcũ q̃ hîc est, ambiguũ, ait Theophil. est. Nã potest significare erũpere, & cũ impetu incipere. Et erit sensus. Petrus magno impetu erupit in lacrymas. Secundò, ait Theophil. Epibalõ (hęc est enim dictio quæ in Græco est) significat velamẽ inijcere. Et significat, Petrũ misisse palliũ in faciẽ suã, & obtexisse præ nimio dolore. Hęc triplex negatio Petri adũbrauit triplicẽ negationẽ Christi in Ecclesia ab infidelibus factam; propter quã Ecclesia valde vexata est diuersis temporibus. Prima fuit Iudæorũ, qui negauerunt Christum fuisse Messiam. Secunda fuit Pa-

ganorum qui negauerunt Chriſtum fuiſſe Deum,& Saluatorem mundi. Tertia hæreticorũ, qui tripliciter negauerunt Chriſtũ. Quidam negauerunt ipſum eſſe Deũ, vt Ariani, quidam eſſe verum hominem, vt Manichæi, & Valentiniani; quidam eſſe verum Deum,& hominem, vt Neſtoriani, & Euthychiani. Negatur etiam corde, ore, & opere. Triplex occaſio eſt negandi Chriſtum. Concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vtiæ. Morales ſenſus ſequẽdo debem⁹ excutere capita. Primò, initium negationũ Petri fuit à muliere. Secundo, Petrus non negaſſet Chriſtum niſi in ſocietate malorũ. Tertio, negauit nocte, dũ erat frigus, & dum ſederet ad ignem Iudęorum. Nimirum quia omnis peccans eſt ignorãs, & quia vbi refrigeſcit charitas abundat iniquitas, & quia qui ſequitur concupiſcentiã huius mundi non poteſt nõ negare Chriſtum. Quarto, primus galli cantus non profuit Petro ad reſipiſcentiam, nec profuiſſet ſecũdus, nĩſi, vt ait Lucas, Chriſtus cõuerſus reſpexiſſet eũ. Sicut enim ad aſpectum ſolis molitur gelu, & eliquatur ab eo: ſic ad aſpectum Chriſti peccantium gelata corda ſoluuntur in lacrymas, & in dolorem pœnitentiæ. Vltimò pœnitentia Petri tria obtinuit, recordationem verborũ Chriſti, egreſſum foras, & fletum amarũ. Talis debet eſſe pœnitentia, iuxtà illud Ezechiel. Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ.

Simile.

Eſa. 38.

De Pœnitentia, & morte Iudæ.

SOLVS Matth. narrat, poſtquã Dñs noſter decreto Pontificis, & totius populi Iudæorũ fuerat adiudicatus morti, & deferebatur ad Pilatum, vt ferret in eum ſententiã ad mortẽ, cũ cognouiſſet Iudas Chriſtum condemnatum ad mortem: *Pœnitentia ductus retulit triginta argẽteos Principibus ſacerdotum, & ſenioribus, & dixit: Peccaui tradens ſanguinẽ iuſtũ. At illi, Quid ad nos, tu videris? et ille proiectis argẽteis in tẽplo abyt, & laqueo ſe ſuſpendit.* Circa hoc eſt prima dubitatio, vnde acciderit Iudæ pœnitentia. Reſpõdetur, tres potuiſſe cauſas fuiſſe illius pœnitẽtiæ. Primò potuit proficiſci ex cõſcientia ipſius Iudæ. Nã vbi refugit ab eo cupiditas auaririę, qua fuerat obcęcatus, cœpit ſecum cogitare patratũ facinus quãtũ fuerit. Et veriſimile eſt eũ reputaſſe hæc. Primò ſanctitatem & innocentiã Chriſti, incõparabilem eius humilitatem, manſuetudinem, & charitatẽ, quas benè expertus erat. Deindè beneficia quæ illi priuatim, & ea quæ publicè cõtulerat hominibus. Tertiò innumera quæ viderat miranda miracula. Quartò cœleſtem quã prędicauerat doctrinã. Quintò, ꝙ beneficus fuerat erga ipſum, etiã vſq; ad illud tempus quo illũ prodiderat. Nam recordabatur ſe fuiſſe electũ Apoſtolũ, procuratorem totius familiæ Chriſti, accepiſſe ab illo poteſtatem faciendi miracula, lauiſſe pedes, dediſſe corpus & ſanguinẽ in Sacramento, etiã cũ proderetur, accepiſſe oſculũ, & blandè eum ſalutaſſe. Et ex altera parte cogitabat pœnã quã promeruerat, & veniebat ei in mentẽ id ꝙ dixerat Chriſtus: Bonũ erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille. Ex hac pœnitentia Iudæ colligunt quidam, nõ fuiſſe animũ, nec opinionem Iudæ Chriſtũ occiſum iri, nec voluit, nec putabit, cùm eũ vendidit; ſed putauit ipſum incarcerãdum, vel afficiendũ aliqua pœna, vel certè quod Chriſtus ſuis verbis placaret Iudæos, ſicut aliàs fecit, vel euaſurum ẽmanibus eorũ. Alterã cauſã pœnitentiæ, dicunt aliqui, potius fuiſſe diabolũ, qui ſolet in peccãdo excæcare homines, & extenuare peccata; poſt peccatũ autẽ aperire oculos, & amplificare delictũ, adimere ſpẽ veniæ, & obruere hominẽ iuſtitia & deſperatione. Tertia cauſa pœnitentiæ potuit eſſe Deus, qui iniecit hãc in animo Iudæ pœnitentiã non profuturã ei; ſed tandẽ ad teſtimoniũ innocentiæ Chriſti. Nã Iudæi habebant aliquẽ prætextum necis Chriſti, nimirum quia Iudas intimus Chriſti diſcipulus eum tradiderat, tanquam execratus eius vitam & mores. Voluit ergo Deus, vt hic prætextus tolleretur, & ipſemet Iudas palã confiteretur ſe peccaſſe, & Chriſtum eſſe innocentẽ, & iuſtum: & fortè tres oẽs cauſæ cõcurrũt. Secunda dubitatio eſt, Qualis fuit pœnitentia Iudę. Reſpondetur, Si ſpectemus rem ipſam, fuit integra: quia habuit oẽs tres partes, contritionẽ: quia, vt ait Matthæ. ductus eſt pœnitentia, & quia prę nimio dolore ſe ipſum ſuſpẽdit. Deinde cõfeſsionẽ: quia dixit, Peccaui: tertiò ſatisfactionẽ: nã reſtituit pecuniã. Re vera tñ non ſolũ fuit pœnitentia inefficax & inutilis; ſed fuit deterior ipſo peccato ꝙ admiſerat: nã caruit vera fide. Ait Leo ſerm. 1. &. 5. de Paſsione Domini, Iudam non credidiſſe Chriſtum fuiſſe Deum, ſed tantùm hominẽ iuſtũ. Caruit ſpe: quia deſperauit veniã, & diffidẽs fuit de miſericordia Dei. Fuit ſine chari-

Leo Papa.

charitate: quia licet oderat peccatũ; nõ tamen ex charitate, vt offenſã Dei, non enim propter illud ſe interemiſſet, ꝙ erat maior offenſa. Itaq; rectè Pſal. 108. de illo dicitur: Fiat oratio eius in ſcandalũ, id eſt, pœnitentia eius in peccatum. In quo triginta (vt ait Rupertus) maledictiones Iudę deſcribũtur. Figura huius fuit pœnitentia Cain, qui occidit fratrem, & dixit: Maior eſt iniquitas mea, &c. Talem pœnitẽtiã agunt dãnati in inferno, quæ deſcribitur Sapien. 5. ¶ Tertia quæſtio, Quantũ fuerit illud pretiũ triginta argẽteorum. In Scriptura reperimus hæc duo nomina, argenteũ, & ſiclũ, & ſigni ficant nũmiſma æqualis pretij. Siclus valebat ſemiunciã argẽti, hoc eſt, quatuor dragmas, paulò amplius quã quatuor Iulios: ergo trigenta argentei erant centũ viginti Iulij. Ex quo licet refellere tres illas opiniones.

Pſal. 108.

Rupertus.

Gen. 4.

Lyra.

Prima Lyræ qui ſup. 28. c. Matt. dicit vnum argenteũ valuiſſe decẽ denarios, & triginta argenteos trecentos denarios, tanti numorũ quantũ vnguentum valuit Magdalenæ. Voluit enim Iudas dãnum illius vnguenti venditione Chriſti reſarcire. Altera opinio eſt Ruperti ſup. 26. c. Matt. dicẽtis, argenteum valuiſſe vnum denarium, id eſt, iuliũ. Iudas ſolebat decimare omnia quæ afferebãtur ei in vſum Chriſti: & quia vnguentũ Magdalenæ valebat trecentos denarios, cuius pretij decima ſunt triginta denarij; ideò voluit Chriſtũ vẽdere triginta denarijs. Tertia eſt dicentiũ, quoniã Ioſeph venditio fuit figura venditionis Chriſti: quia Chriſtus dicitur venditus triginta argenteis, dicunt etiã Ioſeph fuiſſe vẽditũ triginta argenteis. Et certè ita habẽt quidã codices Gen. 37. Septua gĩta habẽt viginti aureos. Amb. li. de Ioſeph Patriarcha, c. 3. ait illo loco variari codices. Quoſdã habere viginti aureos, alios viginti quinq;, alios triginta argenteos; tamen libri Hebræi oẽs, Chaldaica paraphraſi, emẽdatiſsimiq; quique Latini codices habent Ioſeph venditũ viginti argenteis, & ita fuiſſe, ait Hieron. quæſt. ſuper Gen. & ſuper. 20. c. Matt. hoc eſt, tertia parte minus quã Chriſtus. Ioſephus lib. 1. Antiq. ait fuiſſe venditũ Ioſeph viginti minis, vna autẽ mina pendebat ſexaginta ſiclos, vt tradit Ezechiel. Quare viginti minæ faciebant quatuorcentos & octoginta aureos. Quod aut eſt error librarij, aut mentitur Ioſephus ad cõmendationẽ Patriarchæ. Quarta dubitatio eſt; an Iudas mortuus fuerit ante paſsionẽ Chriſti. Leo ſerm. 2. &. 3. de Paſsione, ait fuiſſe mortuũ ante mortẽ Chriſti, & hoc videtur indicare ratio. Matth. quippè ait Iudã ſtatim, atq; cognouit Chriſtum eſſe cõdemnatum à Iudæis retuliſſe argẽteos & ſuſpẽdiſſe ſe. Et hæc eſt ſententia cõmunis, & mihi probatur. In lib. tñ quæſt. noui & vet. Teſt. qui ſub nomine Aug. fertur. q. 49. traditur Iudã nõ fuiſſe mortuũ, niſi poſt mortẽ Chriſti, & colligit poſt mortem Chriſti Iudã mortuũ, ex hoc quod Matt. narrat Iudã retuliſſe triginta argenteos in templũ ad Principes ſacerdorum, & ſeniores: ſed illo die quo Chriſtus crucifixus eſt Principes duxerũt Chriſtum ad Pilatum, & adſtiterunt condemnationi eius, & nõ dimiſerunt, donec mortuus eſt; ergo non erant in templo tunc. In qua ſentẽtia videtur fuiſſe Euthym. & Theoph. Reſpondetur ergo ad argumentũ: primò, author illius libri nõ fuit Auguſ. vt patet: quia plurimas ſentẽtias falſas continet. Ad rationem dico, non valere: quia erant multi Principes ſacerdotũ, & ſeniores, ex quibus quidã adſtiterunt condemnationi Chriſti, alij remanſerunt in templo. Quod cõfirmatur: quia erat primus dies Azimorũ; nõ ergo eſt credibile, quòd illo mane eſſet templũ abſque ſacerdotib⁹. ¶ Quinta quæſtio eſt, Quo genere mortis Iudas interierit. Matth. ait. Abijt, & laqueo ſe ſuſpendit, quo ſignificatur eũ periſſe ſuſpẽdio. Luc. Act. 1. plus narrat de eius morte, nam inquit. Et ſuſpenſus medius crepuit, & diffuſa ſunt omnia viſcera eius: tã terribili ergo morte perijt: ſed illud quod ſequitur; Crepuit medi⁹, & diffuſa ſunt eius viſcera; affert nonnullis difficultatem, quomodò ſuſpenſus crepuit. Quare duobus modis hoc intelligitur. Vel vt primò ſit ſuſpenſus & mortuus, deinde fracto laqueo procidit pronus, & põdere corporis ramus illius arboris, ſeu ligni fuerit fractus, & ſic crepuerit. Secundo modo, ꝙ etiã pendens crepuerit hac ratione, ſpiritus eius quĩ detinebatur in corpore procluſo hoſtio, ex vi illa quærens exitum crepuerit: vt euenire ſolet in terræmotu. Nam ſpiritus profuſus intra viſcera terræ, cũ habet exitum prohibitum, vi prorũpere nititur, & terram tremere facit. Cõmunis ergo ſententia eſt, ꝙ obierit ſuſpendio. Theoph. & Euthy. ſuper. 27. c. Matth. dicunt non periſſe illũ ex ſuſpendio, ſed ſuperuixiſſe poſteà aliquanto tempore, Deo permittẽte, vel vt haberet ſpatium pœnitentiæ, vel ad maiorem eius cruciatum, confuſionem & opprobriũ, vel in exemplum aliorum; mox tamen fuit hydro-

Ambroſ.

Hieron.

Ioſeph.

Leo.

Euthym.

Act. 1.

Theophil.

Euthym.

hydropiſi correptus, & adeò intumuiſſe, vt ſe non poſſet mouere. Cumq; ſemel veheretur curru, pronus cecidit è curru, & tunc
Ecumen. crepuit medius. Ecumenius ſuper cap. primũ, Actorum cõmemorat antiquam traditionem, Iudam poſt ſuſpenſionem vixiſſe. Nam cùm eſt ſuſpenſus, vel fractus eſt ramus, vel cognitus à prætereuntibus antequã ſuffocaretur fuit depoſitus, ſed poſteà grauiſſimis morbis affectus eſt, ita vt ex toto corpore ſcaturiret fœdiſſima ſanies, & vermes ebullirent, & adeò inflatus fuerat, vt nec ipſe videre poſsit, nec videri vellet, & mortuus eſt in ſuo prædiolo; quo in loco tã tus erat fœtor, vt non poſſet aliquis illac tranſire, niſi naribus plicatis manibus. Ego tamen credo quod mortuus eſt ſuſpendio, & hæc opinioiã præualuit. ¶ Sexta quæſtio eſt, quomodò verũ ſit, quod dixit Chriſtus de Iuda volens oſtẽdere ſummam eius miſeriam, & infelicitatem. *Bonum erat illi ſi natus non fuiſſet homo ille.* Matth. 26. Videtur enim hoc nõ eſſe verum, quia ſemper eſt melius eſſe quam nõ eſſe: dãnatus enim habet eſſe; ergo habet aliquid meli⁹ quã qui nõ eſt ſimpliciter. Itẽ ſi Iudas nõ fuiſſet, nõ apparuiſſet tanta Dei bonitas, & clementia.
Auguſt. Vltimò, quia Auguſtin. lib. 3. de liber. arbi. cap. 18. ait, nec damnatos quidem appetere non eſſe, quia non eſſe non eſt appetibile. Vnde grauis eſt quæſtio hæc inter Theologos, An melius eſſet dãnatis non eſſe ſimpliciter, quàm eſſe. Auguſtin. lib. 1. quæſtio.
Auguſt. Euang. cap. 40. ait, duobus modis poſſe intelligi dictum hoc Domini. Melius fuiſſet ei ſi natus non fuiſſet, diabolo, ſcilicet, ad peccandum: acſi diceret, *Mejor fuera no auer nacido, que ſer ſieruo del diablo.* Secundo modo, Meli⁹ fuerat illi ſi natus nõ fuiſſet, Chriſto ad Apoſtolatum. Iſtæ tamen expoſitio-
Caietan. nes ſunt nimium violentæ. Quare Caietan.
Euthym. Euthym. Theophil. ſuper. 26. cap. Matth.
Theophil. dicunt Chriſtũ voluiſſe dicere. Melius erat ei ſi fuiſſet mortuus in vtero: quia tunc incurriſſet ſolũ pœnam damni. Verũ hæc interpretatio non videtur ſufficiens, nec ſoluit difficultatem. Primò, quia non erat neceſſe dicere, ſi non fuiſſet natus; ſufficiebat dicere, ſi nõ veniſſet ad vſum rationis: quia licet fuiſſet natus, ſi obijſſet ante vſum rationis, fuiſſet idẽ. Secundò, quia illud, eſſet natus, ſignificat, non natũ ex vtero; ſed idẽ quod genitum, productum ac factum. Patet
Matth. 1. quia Archãgelus Gabriel loquẽs Ioſeph de virgine grauida, ante partũ dixit: Quod enim in ea natũ eſt, de Spiritu ſancto eſt, id eſt, genitũ, productumque: prætereà id ſolent intelligere homines, quãdo præ nimia triſtitia quã patiuntur ſolent dicere, *No qui ſiera ſer nacido.* Confirmatur, quia Iob. 3. ma *Iob. 3.*
ledixit diẽ in qua natus eſt, & in qua cõcep tus erat. Ego autem ſic reſpõdeo. Hæc duo, non eſſe ſimpliciter, & eſſe dãnatum, tripliciter poſſe conſiderari. Primò, conferendo ea inter ſe; tñ abſq; vllo reſpectu ad aliud, ſiue ad perſonã dãnati, ſiue ad iuſtitiã Dei, ſiue ad aliud; ſed ſimpliciter conſideratum, dico quod ſic melius eſt eſſe dãnatum, quã nõ eſſe ſimpliciter. Nã tunc, non eſſe, non poteſt habere rationẽ boni: quia bonũ fundatur in aliquo eſſe; non eſſe autẽ non poteſt habere rationẽ boni, nec veri, nec apparentis: cũ in non eſſe, neq; apparentia quidem ſit. Et ita intelligitur Aug. li. 3. de Trin. c. 8. *Auguſt.*
cũ dixit: Non eſſe, non eſt eligibile. At verò eſſe dãnatum licet ſit malum, & magnũ malum; tamen eſt aliquod bonum, ſcilicet eſſe, & eſſe intellectiuũ. Secundò modo poteſt conſiderari eſſe dãnatum in ordine ad meritum dãnati, ad iuſtitiã Dei, & ad perfectionẽ vniuerſi; & tunc etiã melius eſt eſſe dãnatum quã non eſſe: nã dãnatus meretur, ꝙ ſit ſemper in tormentis. Similiter iuſtitia Dei exigit, vt dãnat⁹ perpetua pœna afficiatur; ideò melius eſt, vt ipſe ſit. Hoc etiã poſcit perfectio Vniuerſi, nẽpè vt boni ſemper ſint in gloria, & mali ſemper ſint in pœna. Vnde dãnatus ſecundũ rectã rationem, nõ poteſt appetere nõ eſſe ſimpliciter. Tertiò, non eſſe, & eſſe dãnatum, poſſunt conſiderari, non in ordine ad iuſtitiã Dei, ſed in ordine ad naturalẽ appetitum dãnati; & ita aſſero ꝙ eligibilius eſt dãnato, non eſſe ſimpliciter, quã ſic eſſe dãnatum, & in illa pœna. Quòd patet, quia in dãnato ſunt duo, & eſt culpa, & eſt offenſa Dei, & eſt pœna, & tormentum ꝙ patitur. Reſpectu culpæ, nõ eſt dubiũ, quin elegibilius ſit nõ eſſe quàm culpa mortalis. Melius eſt enim eligere non eſſe, quã peccare. Reſpectu autẽ pœnæ (quę eſt grauiſſima duplici nomine, extẽſiuè, quia eſt æterna ſine vlla ſpe remiſsionis, intẽſiuè, quia eſt grauiſſima) & ita cõſiderãdo eſſe reſpectu pœnæ eligibilius eſt ſimpliciter non eſſe, quã eſſe: vt patet Eccl. 30. Melius *Eccleſ. 30.*
eſt mors quàm vita amara, & requies ſempiterna, quàm lãguor perſeuerans. Id eſt, nõ eſſe ſimpliciter, quã ſemper eſſe in labore, & lãguore. Confirmatur: ſicut ſe habet vita corporalis ad grauẽ pœnã tẽporalẽ, ita vita

perpe-

perpetua ad perpetuam pœnam; ſed ita eſt. quòd eligibilius eſt non haberet vitam corporalem, quàm habere grauem pœnam, & miſeriam corporalẽ; ergo ſi eligibilius eſt non habere vitam temporalem, quàm habere grauem pœnam, & miſeriam corporalem, & priuari vita temporali, quàm ſubire tanta mala; eligibilius etiam erit non eſſe ſempiternum, quàm eſſe ſempiternè damnatum. Nam licet damnatus habeat eſſe; tamen eſt tantum malum pœnæ in illo, vt nullum guſtum poſsit capere in in ſuo eſſe, imò odit ſuum eſſe. Et hæc eſt
Auguſt. ſententia Auguſtini, nam lib. 5. contra Iulian. cap. 8. ait, de infantulis mortuis ante baptiſmum, ſe non audere affirmare melius eſſe illis nunquam fuiſſe, quã ſic eſſe. De
Hieron. adultis autem qui paſſuri ſunt graues pœnas in inferno, melius eſſet illis non eſſe. Hier. hoc tenet apertiſsime ſuper. 20. capit. Iob in illa verba, Maledicta dies in qua natus ſum: & ſuper cap. 4. Eccleſiaſ. in illa verba, Laudaui magis mortuum quàm viuum, & feliciorem vtroque iudicari qui nondum
Bonauen. natus eſt. Et ita tenet Bonauent. in vltima diſtinct. Ad argumentum autem, Non eſſe ſimpliciter non eſſe eligibile, quia non eſt bonum, nec apparens bonum. Reſpondetur, quod non eſſe ſimpliciter, vt ſic, non eſt eligibile, ſed quatenus per non eſſe careo ſumma miſeria, ſic eligibile eſt: quia ſic habet
Auguſ. rationem boni. Nam vt ait Auguſt. non ſolùm eſt bonum quod eſt bonum verè; ſed etiam quod habet rationem boni, quod eſt priuatio mali.

De ijs quæ acta ſunt circa Dominum in domo Pilati, & Herodis.

EX tribus primis Euangeliſtis patet fuiſſe duo concilia Iudæorum acta in domo Cayphæ aduerſùs Dominum. Vnum noctu, alterum manè, in quibus adiudicatus eſt morti. Sed quia Iudæis per leges Romanorum non licebat quenquam occidere, ſed erat hęc poteſtas penes præſidem: ideò ſummo manè duxerunt Ieſum in atrium Pilati. Sed quæro, quarè tantopere Iudæi procurabant illum occidere? Duas ob cauſas. Prima, ex odio, non poterant amplius ferre eius vitam. Secunda, ex metu quia verebantur ſi tardarent, ne aliquo modo illis eriperetur. Tertiò, vt expedita morte Chriſti poſſent melius vacare, & liberius cultui diuino, ſine vlla cura. Et dicit Ioan. quòd Iudæi non ſunt ingreſſi prætorium Pilati, ne contaminarentur, vt poſſent manducare paſcha. Nam ex traditione ſeniorum perſuaſum habebant Iudæi, ex ingreſſu in domum Gentilis contrahi immunditiam legalem quæ redderet eos indignos ad eſum agni. Sed hinc oritur quæſtio: Nam cum Dñs pridiè manducaret paſcha more Iudæorũ, quomodò hoc die dicit Ioan. quòd Iudæi habebant paſcha manducare? Hinc enim ſequitur, vel Chriſtum manducaſſe paſcha ante tempus legitimum, vel Iudæos poſt illud tẽpus. Euthym. Theophil. & Chryſoſt. ſuper. *Euthym.* 26. cap. Matth. dicunt Chriſtum manducaſ- *Theophil.*
ſe paſcha vno die ante tempus legitimum. *Chryſ.*
Idem cenſent Græci, qui aduerſùs Latinos contendunt Chriſtum conſecraſſe in fermentato, & non in azimo, & Iudæi manducauerunt paſcha veſpere illius diei, quo Chriſtus crucifixus eſt. Rupertus ſuper. 26. *Rupertus.*
cap. Matth. & Burgen. ibidem, idem dicunt *Burgen.*
Chriſtum manducaſſe paſcha tempore prę cripto ſecũdum Legem: at verò Iudęos, poſt reuerſionem ex captiuitate, ex decreto magiſtrorum Synagogæ ſolitos manducare illud vno die poſt præſcriptionem Legis. Iſtę duæ opiniones ſunt contrariæ Euangelicæ hiſtoriæ, quæ apud tres primos Euangeliſtas manifeſtè docet Chriſtum manducaſſe paſcha, quando Iudæi manducabant, & quandò neceſſe erat ſecundùm legem, & conſuetudinem. Confirmatur, quia ſi Chriſtus non manducaſſet paſcha legitimo tempore, Iudæi exprobraſſent ei hoc tanquam maximum crimen, & capitale; quomodò ergo Chriſtus manducaſſet illud antequam Iudæi? Notandum, hoc nomen paſcha, in Scripturis ſummi quatuor modis. Primò pro tota ſolennitate paſchali ſeptem dierum, vt Act. 12., dicitur, Herodem *Act. 12.*
concluſiſſe Petrum in diebus Azimorum, volens poſt paſcha producere eũm populo. Sed non ſic ſumitur in hoc loco. Secundò modo ſumitur pro agno paſchali, qui inmolabatur, & comedabatur quartadecima luna ad veſperam, cum ceremonijs quæ Exod. 12. & Leuit. 23. mandabantur. *Exod. 12.*
Vndè Chriſtus dixit: Deſiderio deſide- *Leu. 23.*
raui hoc paſcha manducare vobiſcum ante quam patiar, id eſt, agnum paſchalem: non tamen ita ſumitur hic: quia Chriſtus iam manducauerat. Tertiò, ſumitur ſecundùm D. Thom. 3. part. quæſt. 46. art. *D. Thom.*
9. pro paſchalibus cibis, id eſt, azimis pa-

nibus, qui illis septem diebus manducabantur, & ait sic sumi in hoc loco nomen paschæ: vt sit sensus: vt possent manducare pascha, id est, Azimos cibos paschales. Sed contra hoc videtur agere, quia nunquam in Scriptura reperio panes azimos nominari nomine paschatis. Secundò, neque reperitur ad esum panum azimorum opus fuisse munditia aliqua legali. Nam Exod. 12. & Leuitic. 23. describuntur omnia, quæ opus erant ad manducandum pascha, & nunquam dicitur debere esse mundos Iudæos ad edendos panes azimos. Tertiò, quia illis septem diebus, nullus alius panis, nisi azimus reperiebatur in domibus Iudæorum sub pœna mortis. Quartò, sumitur pro sacrificijs paschalibus: nam per illos septem dies solent fieri certa sacrificia singulis diebus, vt dicitur Numer. 23. Horum sacrificiorum quædam cedebant in esum offerentium, sicut hostiæ pacificæ, ad quarum esum opus erat munditia legali. *Leu.7.* Vtrumque traditur Leuit. 7. & Deu- *Deut.16.* teron. 12. Quod autem pascha sic sumatur *3.Esdræ.1* patet ex Deuteron. 16. Et. 3. Esdræ. 1. Post quam dictum est, Immolate pascha, subiungitur, dedisse Iosiam oues, & agnos ad immolandum pascha, vbi pro sacrificijs sumitur pascha, vel phase, quod idem est: Immolabis pascha de ouibus, & bobus, vbi non potest intelligi agnus paschalis pro *Tostatus.* pascha. Sensus ergo est, vt ait Tostatus, in opere defensorio, vt manducarent pascha, id est, vt possent rectè offerre sua sacri- *August.* ficia, & illa participare. Augustinus ait. Timebant contaminari alieno habitaculo, & non timuerunt contaminari proprio peccato. Benè de illis dicit Christus. Hypocriræ excolantes culicem, camelum autem deglutientes.

Respondit eis Pilatus. Accipite eum vos, & secundùm legem vestram iudicate illum. Quatuor modis potest intelligi: primò vt sit dictum quasi insultando Iudæis. Nam Romani Iudæis dempserant potestatem occidendi quenquam: nam illi dixerant, Si non esset hic malefactor: & Pilatus. Quam accusationem afferris. Dixit ergo eis, si non vultis obseruare ius in accusando, sed videtur vobis sufficere vestrâ authoritatẽ, accipite ergo eum vos, &c. Secundò, quòd Iudæis exhibuerit potestatem iudicandi Christum, & afficiendi eum aliqua pœna, non tamen mortis. Nam illi dixerunt: Nobis non licet interficere quenquam. Volumus quidem eum interficere, sed potestate caremus. Accipite ergo eum, & alia pœna, quę non sit mortalis lege vestra constituta poteritis afficere eum. Tertiò, Iudæi habuerunt potestatem occidendi, sed nõ morte crucis qua Christum occidere volebant: illorum enim sunt verba illa Hierem. 11. Mittamus lig- *Hier.11.* num in panem eius, hoc est, crucem in corpus eius. Nam Iustinus in dialogo cum *Iustinus.* Thryphone, & Tostatus, & Hieron. sic *Tostatus.* interpretantur. Et illud Sap. 2. Morte tur- *Hieron.* pissima condemnemus eum. Quarto mo- *Sap.2.* do, & hic mihi magis probatur, vt hoc dixerit Pilatus per indignationem: vt sit sensus. Vos petitis à me hunc hominem condemnari sine occasione, hoc non patitur lex Romanorum: nam vt dixit Festus Act. *Act. 25.* 25. consuetudo Romanorum est non condemnare quenquam, nisi prius adsint accusatores, & dato spatio reo defendendi se. Vndè apparet, istos Iudæos reddidisse legem Dei valdè execrabilem, volentes condemnari aliquem sine accusatione. Responderunt Iudæi. *Nobis non licet interficere quenquam.* Difficultas est, quomodò eis non licuerit secundùm leges interficere quenquam. Nam ipsi dixerunt. *Nos legem habemus, & secundùm legem debet mori.* Deinde lex Mosayca statuerat pœnam mortis aduersùs blasphemos, adulteros, homicidas, sodomitas, violatores Sabbathi, idolatras, contumaces contra parentes, & summum Pontificem. Occiderunt Stephanum, & sæpè tentauerunt occidere Christum. Potest ergo primò intelligi: Non licet secundùm leges Romanorum: quia ademerunt nobis potestatem inferendi mortem. Vel non licet in die festo: quia erat primus dies azimorum. Vel non licet eum afficere morte crucis, qua eum afficere cupimus: nam non reperimus legem veterem statuisse pœnam crucis vlli peccato. Quatuor crimina obiecerunt Christo. Primum, quòd subuerteret populum. Secundũ, quòd prohibebat tributa dari Cæsari. Tertiũ, quia se fecerat Christum regem. In quo duplex crimen latebat. Primum aduersus Romanos affectati Regni: alterum contra Iudaicam religionem affectando nomen Messiæ. Pilatus audiens arripuit vltimum, interrogans Christum. *Tu es Rex Iudæorum? Respondit. A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me? Rursus Pilatus. Gens tua, & Pontifices tui, &c. Christus vero respondit. Regnum meum, non*

non est de hoc mundo. Quasi diceret, Noli timere de Regno Romanorum. Primò, considerandum, Christum non negasse se esse Regem, imò significasse: & hoc verè intellexit Pilatus dicens. Tu igitur es Rex Iudæorum. Secundò not. Non negat Christus Regnum suum in hoc mundo, vel super hunc mundum, quod in hoc incepit, & in altero consummatur; sed dixit, non est de hoc mundo: quia non est ad similitudinem Regni huius mundi. Nam, *August.* vt Augustinus docet, per Regnum intelligit subditos, super quos regnat, & ait significare electos Christi, qui dicuntur non esse de hoc mundo: quia non sunt mundani, id est, amatores rerum mundanarum: vel non mihi seruiunt, sicut in hoc mundo seruitur regibus dando tributa. Quo significatur, electos esse super mundanos; quorum electorum conuersatio in cœlis est. *Chrys.* Chrysostomus per Regnum intelligit potestatem, & authoritatem Regiam; vt sit sensus. Potentia, & authoritas mea non est de hoc mundo, id est, non habui eam, vt in hoc mundo habetur, vel per successionem carnalem, vel electionem subditorum, vel per vim. Sed Christus accepit Regnum à Deo Patre diuinitus. Vel non est de hoc mũdo, id est, non est simile Regno mundano: quia non est temporale sed æternum, non corporale, sed *Dan.7.* spirituale. Vt Daniel scribit cap. 7. Vn- *Psal.2.* dè Psal. 2. dicitur. Ego autem constitutus sum Rex ab eo. Et Gabriel ad Virginem *Luc.1.* dixit. Et Dabit ei Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis. Vel sic, Regnum meum non est de hoc mundo, hoc est, non regno sicut Reges terræ, qui exigunt tributa, & capiunt vtilitatem à subditis maiorem quàm subditi ex ipsis. Christus nullam ex nobis capit vtilitatem, & nos ex illo multam. Et licet Christus regnet in hoc mundo; tamen si comparatur Regnum Christi quod est in hoc mundo, cum cœlesti, quasi nullum est. Potest tamen fieri comparatio & penes subditos, inter quos non est comparatio: quia illi sunt omnes perfecti, hi pauci & imperfecti. Bona etiam quæ Christus dat in hoc mundo, cum cœlestibus comparata nulla sunt; sed sunt sicut guttula aquæ in comparatione Occeani. Hinc colligunt Theologi, Christum, cùm esset in hoc mundo, non habuisse potestatem Regni terreni, nec Apostolis eam reliquisse. Nec tamen ex hoc licet inferre, vel summum Pontificem, vel Episcopos, non debere habere potestatem secularem, quæ optimo iure habetur ab ipsis: nam etsi à Christo immediatè non fuerit relicta, tamen fuit eis donata à pijs Principibus. Et hoc loco dixerunt Manichæi esse duos Principes, vnum huius seculi malum, alterum verò alterius mundi bonum Deum, quia dixit Christus, Regnum meum non est de hoc mundo. Dia- *Ioan.10.* bolus autem dicitur huius Regni princeps, secundùm illud: Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Sed hoc Ioan- *Ioan.1.* nes redarguit dicens. Et mundus per ip- *Psal.8.* sum factus est, & Dauid, Domini est terra, & plenitudo eius. Pilatus hoc audiens dixit. *Ergo Rex es tu? Et Christus respondit. Tu dicis, quia Rex ego sum. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Omnis qui est ex veritate audit vocem meam.* Quorsum hoc Christus dixit? Dupliciter potest connecti cum præcedentibus. Primò, quia Christus dixerat, Regnum eius non esse de hoc mundo; poterat ei dici. Quid ergo agis in hoc mundo? Et ad hoc respondet. Non sine causa sum in hoc mundo: quia veni ad eum, vt ostenderem hominibus huius mundi vbi sit Regnum meum, & qua via possint peruenire ad illud. Secundò (vt ait Caietanus) quia *Caietan.* videri poterat Pilato incredibile ipsum habere Regnum, & non in hoc mundo; ne talia putes, scias me non posse mentiri, sed verum dicere: quia missus sum à Deo, vt sim testis veritatis, & doceam eam. *Ego in hoc natus sum, &c.* Hîc indicat naturam humanam, quam ex Virgine accepit. *Et ad hoc veni.* Hîc indicat quòd secundùm naturam diuinam erat in cœlo; Sed exiui à Patre, & veni, vt testimonium perhibeam veritati. Nempè, vt testificer vbi sit veritas, vel vt confirmem veritatem. Sed quæ est ista veritas? Tripliciter respondetur. Primò, est veritas Prophetarum de Messia: & est sensus, Ego veni, vt impleam prædicationes Prophetarum. Secundò, potest intelligi veritas promissionum Dei, qui multa, & magna populo Hebræo promiserat

rat præstanda per Messiam. Quam veritatem Christus impleuit. Tertiò, intelligitur doctrina cœlestis in se, & omnia quę homini erant credenda, & agenda, vt placeret Deo, & consequeretur vitam æternam. Hanc attulit Deus in mundum, & eam confirmauit exemplo vitæ, & multis miraculis. Quartò, intelligitur summa veritas quędam, nempè quod ipse esset Messias, & mundi Saluator, Dei filius. De his omnibus testimonium perhibuit probando se esse talem miraculis, vita, & vaticinijs Prophetarum. Si dicatur ei, Cur ergo pauci credunt tibi, si es magister veritatis? Christus occurrit huic quæstioni dicens. Omnis qui est ex veritate audit vocem meam. Quasi diceret, omnes qui amant veritatem mihi credunt. Qui liberam à vitijs, & impedimentis terrenis vitam agunt, hi audiunt veram doctrinam ex veritate, hoc est, ex Deo: quia qui est ex Deo verba Dei audit, id est, qui amat Deum, & illi placere desiderat, iste me audit, alij verò
August. non. Vel secundùm Augustinum, qui ex Deo est, id est, electi, & prædestinati audiunt vocem meam, & cognoscunt me; sunt pauci electi, licet multi vocati. Quæstio est; Christus ait venisse vt doceret veritatem, & tamen venit vt mortem subiret pro genere humano. Respondetur, Christus principaliter venit vt saluaret homines, ad quos saluandos duo pertinebant. Primum, vt eos doceret veram doctrinam. Secundò, vt sua morte eos redimeret. Sed quia redimere homines per mortem pertinebat ad eum exsuppositione, si occideretur à Iudæis: docere autem veritatem erat simpliciter ex Deo; ideò hoc dixit, & non illud. Respondetur secundò. Quòd hæc fuit vna præcipua veritas, qua testimonium perhibuit, quòd ipse sua morte esset liberaturus hominem, vt Esai. 58. patet, quam sua morte compleuit: ideò dixit. Ad hoc natus sum, vt mortem subirem pro homine, vt hac morte mea huic veritati anteà prædicatæ testimonium perhiberem. *Pilatus dixit. Quid est Veritas?* Non interrogauit metaphysicè, prout verum conuertitur cum ente, vt Quid est Deus, quid summa veritas; sed quæ est ista veritas ad quam testificandam dicis te esse natum? Christus nihil respondit, non quia noluit, sed quia Pilatus non expectato responso exiuit statim ad Iudæos, vt Ioannes innuit dicens. *Et hoc dicto exiuit foras.* Duas ob causas non expectauit responsum. Primò, quia Pilatus interrogauit frigide, & obiter, nec curabat multum illud scire. Vel, vt ait Augustinus, cupiebat Pilatus Christum absoluere placando iram Iudæorum, & ne videretur si *August.* plurimum moraretur, comperisse vllam in eo causam mortis, statim exiuit. Vel interrogauit quasi irridens responsum Christi, simul id dicens & exiens, vt solent homines responsa aliorum irridendo, exeundo ab eis replicare. Iudæi vero cęperunt clamare audientes Pilatum, qui vt facerent Christum suspectum Pilato, & exosum dixerunt ipsum esse Galileum: quia Galilæi erant seditiosi, rebelles, & bellicosi, & sæpè aduersus Romanos se rebellauerant. Vndè Iudas Galilæus, qui prohibebat tributa dari Cæsari, multum negotium exhibuit Romanis, vt dicitur Actorum. 5. & Iosephus lib. 15. *Iosephus.* antiquit. Pilatus etiam oderat Galilæos, *Act. 13.* vt Act. 13. ipse occiderat multos Galilæos, inter sacrificandum. Audiens Pilatus hęc misit eum ad Herodem. Primò, vt explicaret se ab isto iudicio sibi molesto. Secundò, vt gratificaretur Herodi, de cuius ditione erat Christus. Tertiò, vt testimonio Herodis ostenderet illum esse innocentem: Sperabat enim Pilatus quòd Herodes absolueret Christum, & quia erat Galilæus, & quia innocens. Stella ait, *stella.* hoc primo manè Christum fecisse primò viam à domo Cayphæ ad Pilatum, quæ continebat. 774. passus; alteram à prætorio vsque ad Herodem, quæ continebat 450. passus; posteà reditus in prætorium, ità vt nec vnum temporis instans habere potuerit quietum. Herodes viso Christo gauisus est; valde: Vel quia multo tępore desiderabat eum videre, propter mirabilia quæ de eo audierat, vel quia sperabat se visurum aliquod miraculum ab eo, partim in gratiam Herodis, partim vt sic euaderet mortem. Tertiò, propter honorem sibi illatum à Pilato, & quia sic reconciliabantur. Sed quæ fuerunt quæ illum interrogauit Herodes? Dicunt interpretes quòd hęc. An fortè esset ille puer, quem pater suus quæsiuisset vt occideret. Secundò, an esset Ioannes Baptista, quem ipse decollauerat.

uerat. Tertiò, quærebat an essent vera miracula facta ab eo in ditione sua Galileæ. Audierat quippè quòd ambulasset super mare, quòd suscitasset duos mortuos, & quòd quinque panibus saturasset tot millia hominum. Christus autem non respondit, ne impediret mortem suam, vel differret. Secundò, quia interrogatio erat curiosa & vana, non necessaria. Tertiò, propter indignitatem personæ, propter incestum vxoris fratris sui. Quartò, quia sciebat Herodem multa audiuisse à Baptista, & nihilominus posteà ei obtruncasse caput. Vltimò, quia Herodes abstulerat vocem eius quæ erat Ioannes Baptista, quem decollauerat. Tunc Herodes spreuit eum, & indutum veste alba remisit ad Pilatum. Nam in domibus principum iusti spernuntur, & illuduntur. Apud Græcos induebantur veste alba qui ambiebant magistratus: vndè dicebantur candidati: qua veste induebantur, & Reges, ac principes: tertiò, etiam moriones, & fatui. Tractauit ergo Christum Herodes tanquam fatuum, & quod affectasset Regnum ex quadam stultitia. In Scriptura candida vestis est signum victo-
Apoc. 3. & 7. riæ, Apocal. 3. & 7. sancti martyres candidis vestibus induti ambulant. Secundò, est signum lætitiæ, propter immortalitatem, & gloriam cœlestem: Vndè in Resurrectione, & Ascensione Christi apparuerunt Angeli in albis. Tertiò, est signum Innocentiæ, & puritatis: vndè Virgines talibus induuntur, & baptizatos Ecclesia etiam albis induit. Significabatur ergo quòd Christus illa illusione merebatur hominibus victoriam de hoc mundo, & immortalitatem, ac cœlestem gloriam, & puritatem, simul cum innocentia. *Et facti sunt amici Herodes, & Pilatus: nam antea*
Iud. 15. *inimici erant adinuicem.* In morte Christi reconciliati sunt, & sic solet accidere; vt inter se dissidentes conueniant, ad bonitatem & veritatem impugnandam. Figura huius fuit illud de vulpibus Sansonis, quarum caudæ erant simul ad malum colligatæ, vbi erat ignis. Et hoc etiam fuit prædictum
Psal. 2. Psal. 2. Conuenerunt Principes aduersùs Dominum, & aduersùs Christum eius. Sed quæritur quis fuerit iste
Epiphan. Herodes, qui illusit Christum? Epiphanius contra hæreses hæres. 78. & Sulpitius libr. 2. sacræ historiæ dicunt, hunc fuisse filium Archelai, & nepotem magni Herodis, & succesisse Archelao in principatu, & appellatum fuisse Agrippam, & 18. vel. 20. anno Regni eius fuisse passum Christum, & ipsum regnasse viginti quatuor annis. Sed iam supra cap. 14. à principio ostendimus ex Iosepho, hoc esse falsum. Nam hic Herodes cognominatus Antipas, fuit filius magni Herodis, & frater Archelai, & fuit patruus Agrippę, & princeps Galileæ, non Iudeæ, vbi Archelaus regnauerat. Et. 18. anno Regni eius passus est Dominus, & sexto, vel septimo anno post Passionem Domini, ab Imperatore Caio Caligula relegatus est in Gallias, & Regno spoliatus obijt. Pilatus autem (cùm tentasset duas vias liberandi Christum ex Iudæorum manibus: primò enim examinato Christo dixit Iudæis, nihil se reperisse criminis in illo: deinde misit ad Herodem, qui remittens illum ad Pilatum testatus est illum non esse dignum morte) sed cùm nihil profecisset inuenit tertiam rationem liberandi Christum. Consuetudo erat, quolibet anno in paschate proponere populo duos reos mortis, vt eligerent ex eis vnum, quem vellent absoluendum. Secundùm hanc consuetudinem obtulit Iudæis vtrum dimitti vellent, Barabbam, an Christum? persuasum habens pecituros potius, vt Christum absolueret quàm Barabbam. Sed contra euenit. Illi enim præoptauerunt dimitti Barabbam potius quam Christum. Primò videndum est qualis fuerit ista consuetudo apud Iudæos, vndè emanauerit. Quadrupliciter ad hoc respondetur. Primo, Ciryllus lib. *Ciryllus.* 12. in Ioannis cap. 13. & Theophilactus su- *Theophil.* per. 12. cap. Ioanis dicunt, hoc non fuisse præscriptum in lege, sed fuisse traditionem Iudaicam, & antiquam consuetudinem. Fortasse manarat ex eo quod Numer. 35. præcipitur à Deo, vt sint ciui- *Num. 35.* tates refugij ad quas confugiant qui homicidia casu fecerunt. Et quia postquam Iudæi fuerunt subditi Romanis, non potuerunt obtinere ciuitates refugiorum, impetrauerunt vt saltim in paschate remitteretur aliquis. Secundus modus est Ori- *Origenes.* genis, & Teophilacti, qui dicunt ortum habuisse hanc consuetudinem, ex eo quod
1. Reg. 14. 1. Reg. 14. narratur, quòd cùm Ionathas esset adiudicatus mortiì patre suo propter præuaricationem iuramenti, à populo tamen ereptus est; ex quo hæc consuetudo

Hiſtoria Scholaſt. ſuetudo cæpit. Tertius eſt Magiſtri Scholaſticæ hiſtoriæ, & hiſtoriæ Euangelicæ cap. 166. fuiſſe conſuetudinem apud Iudæos, vt in feſto paſchatis duo agerent. Primum, vt liberarent à morte aliquem, in memoriam liberationis à ſeruitute Ægypti, & à cæde primogenitorum: aliud verò, in memoriam cædis primogenitorum iubebant aliquos occidi, & mori; & ſic liberauerunt Barabbam, & ſimul cum Chriſto occiderunt duos latrones. Quartus eſt D. Th. ſup. 26. cap. Matth. non fuiſſe Iudæorum hanc conſuetudinem, ſed ex indulgentia præſidum Romanorum proueniſſe, qui vt grati fierent populo, & honorarent paſcha, hoc concedebant. Et quia Pilatus tunc inchoauerat ſuum regimen, voluit hoc indulgere populo. Quanuis hoc vltimum redargui poſſit: Quia tunc temporis agebat Pilatus ſeptimum annum ſui regiminis. Hoc tamen eſt certum, fuiſſe antiquam conſuetudinem. Nam Ioan. dicit. Eſt autem vobis conſuetudo. Et alius Euangeliſta. Cùm neceſſe eſſet vnum vinctum dimitti. Quidam myſtice interpretatur hanc conſuetudinem, & adnotat tria, vel quatuor non contemnenda. Primò ait, Hanc conſuetudinem habebat Chriſtus in terra, & habebat in cœlo: vt in diebus ſolemnibus maiora conferret beneficia, & plus eſſet liberalis: nam in Sabbatho ſanabat multos, ob quod indignabantur Iudæi, & tria, vel quatuor beneficia maxima quæ fecit, in diebus maximis ea præſtitit: Euchariſtiã, & redemptionem noſtram, in feſto paſchatis: Spiritum ſanctum in Penthecoſte miſit. In cœlo etiam ità facit, cùm videamus Chriſtianos cõſueuiſſe certis diebus plᵒ frequentare Eccleſiam, & ſacramenta. Secundò notat, hanc conſuetudinem debere eſſe apud Chriſtianos, vt dimittant reos, vt proximis condonent iniurias, & debita. Sed in primis poſtulent à Deo dimitti à morte Barabbam, id eſt, animum peccatorem. Tertiò dicit, Chriſtianos eſſe imitatores Iudæorum. Nam videt pleroſque liberare Barabbam à vinculis, id eſt, concupiſcentias ſuas ſoluere tunc ad omnia vitia, & damnare Chriſtum: peccando enim eum quodammodo crucifigunt. Iudæi clamauerunt. *Dimitte nobis Barabbam.* Iſte Barabbas, vt ait Matthæus, erat inſignis facinoribus, & flagitijs. Ioannes appellat eum latronem ſimpliciter. Marcus, & Lucas dicunt eum fuiſſe ſeditioſum, & homicidam. Quod factum Iudæorum duo ſignificabat, & futuram eorum miſeriam & effectum Paſſionis Chriſti. Barabbas ſignificat diabolum: Diabolus latro fuit: quia voluit gloriam furari Deo: ſeditioſus, quia factum eſt prælium in cœlum: homicida, quiâ primus in mortem induxit primum hominem. Inuidia enim diaboli mors introiuit in mundum. Secundò denotabat, Iudæos ſimiles fore Barabbæ quem elegerunt. Nam vt ait Ioſephus lib. 18. vſque ad finem, & de bello Iudaico, poſt Paſſionem Chriſti Iudæi dederunt ſe totos latrocinijs, ſeditionibus, & homicidijs, quas ob res perditi bello fuerunt à Romanis, & debellati ab eis pœnas ſuorum ſcelerum dederunt. Conſidera ignominiam quam Iudæi hoc facto intulerunt Chriſto, qui non tantùm cum iniquis ab illis reputatus eſt, ſed ſceleratiſsimo Barabbata iudicatus eſt peior. Sed Deo omnia dirigente, hoc factum Iudæorum fuit prophetia denotans effectum Paſſionis Chriſti. Barabbas ſignificauit Adamum, & totum genus vitiatum, qui fuerat fur, & ſeditioſus, & rebellis Deo, & primus inter carnem, & ſpiritum induxit ſeditionem. Homicida fuit: quia ſe ipſum, & poſteros neceſsitati morĩ di ſubiecit. Dimiſſus eſt liber per Paſſionem Chriſti, & Chriſtus damnatus eſt. Figura huius fuit Leuit. 16. de duobus hircis, quorum vnus mactabatur, alter non. Eſt notandũ, quòd Chriſtus in ſua Paſſione duos latrones liberauit, vnum tamen Barabbã à morte corporis, alterum à morte animæ in cruce. Quo ſignificatur, per Paſſionem Chriſti liberandum eſſe hominem, ab vtraque morte. Iudæi perſuaſi ab Scribis, & Phariſæis, & Sacerdotibus, non ſolùm petierunt Barabbam, ſed clamauerunt vt crucifigeretur Chriſtus. Quomodò populus iſte, qui tot Chriſti miracula, & beneficia viderat, qui eum tanquam Prophetam, & Meſsiam prædicauerat, potuit citò perſuaderi vt hoc peteret, Quod nobis documentum debet eſſe, quanta ſit leuitas & inſtabilitas humana. Principes hoc populo tribus perſuaſerunt. Primò dixerũt: In ſuſpicionẽ affectati Regni iſte venit apud Romanos, ſi vos fauetis illi, eritis in eiuſdẽ rebellationis ſuſpicione. Deindè, iſte facit ſe Meſsiã, & eſt magnum dedecus Gentis noſtræ, vt iſte pauper, & vilis habeatur Meſsias, quem tanto pere expectamus. Vltimò, iſte minatᵒ eſt deſtructionẽ tẽpli, & veſtram,

D. Thom. *Ioſephus.* *Leuit. 16.*

Cyrillus. veſtram, ergo non expedit, vt viuat. Cyrillus ait, ad hunc clamorem populi, Crucifige, accomodari illud Hierem. 12. Facta eſt mihi hæreditas mea tanquam leo in ſylua, dedit contra me vocem ſuam. Tradunt enim hunc eſſe morẽ leonis, vt cùm eſt in ſylua, & vult capere aliquam feram, edit terrificum quendam rugitum, quo audito animalia imbecilliora ibi exiſtẽtia metu conſternata cadunt. Vndè Scriptura ait, Leo rugit, quis non pauebit? Iudæi ergo facti ſunt leones Chriſto: quia emiſerunt rugitum, Crucifige, qua voce Chriſtus eſt damnatus ad mortem. Lingua enim eorum gladius acutus. Cùm Pilatus poſuiſſet hanc electionem Iudæis, & eorum reſponſionem expectaſſet in tribunali, vxor eius miſit ad eum dicens: Nihil tibi, & iuſto illi. Vel vt alij dicunt. Non pertinet ad tuum iudicium: quia ipſe viuorum, & mortuorum iudex eſt. Multa enim per viſum, id eſt, in ſomno paſſa ſum propter illum: nam mihi dormienti terrifica ſomnia obiecta ſunt hac nocte. Circa quod primum dubitatur, An illud ſomnium impeditiuum mortis Chriſti fuerit immiſſum à Deo, an à dæmone. Diuus Thomas ſuper. 26. caput. Matthæi reliquit in dubio, ſed magis propendit fuiſſe à dæmone. Magiſter Hiſtor. Scholaſti. Lyranus, Caietanus, & alij dicunt, non à Deo fuiſſe: quia Deus & Angeli boni nolebant impedire Paſſionem Chriſti, vt pote per quam erat redimendum genus humanum, ſed à dæmone, qui licet anteà inſtigauerat Iudæos ad mortem Chriſti; nunc fortè cæpit dubitare, an eſſet Meſsias ille. Et tria dubium ipſum reddebant. Primum, miracula quæ viderat eum feciſſe in horto, voce proſtando Iudæos, & reſtituendo auriculam Malcho. Secũdũ eximia patiẽtia, manſuetudo, & humilitas eius in tantis iniurijs, & contumelijs. Tertium, quia Chriſtus adiuratus à ſummo Pontifice clare confeſſus fuerat ſe eſſe filium Dei. Quartò, voluebat diabolus mente quæ dicebantur à Dauide Pſal. 21. de Paſſione Domini, & ab Eſai. 53. vbi dicit Meſsiam eſſe acerbiſsimè torquendum, ſed per ſua tormenta liberaturum homines. Quartò ait Magiſter, quia dæmon videbat ſanctos Patres in limbo gaudere valdè præter conſuetudinem ſuam. Altera eſt opinio forſan credibilior, immiſſum fuiſſe ſomnium à Deo, per bonos Angelos: ſic Origines, Hilarius, Chryſoſt. Hieron. & Theophil. ſuper Matthæum, & Athanaſi. lib. de Paſſione Domini: probatur primò. Quia ſi dæmon voluiſſet impedire Paſſionem Chriſti, non deberet hoc agere per Pilatum, qui cupidus erat liberandi Chriſtum, ſed per Iudæos, eos mitigando ab ira, & odio quod in eis immiſerat, & ab ea cogitatione auertendo. Secundò, ſi dæmon voluiſſet tunc impedire, ergo poſtea non inſtigaret Iudæos ad crucifigendum Chriſtum: ipſe enim eũ crucifixit, quia eius impulſu. Et non hoc ſolùm docent Auguſt. &, Leo, ſed Pau. 1. Corint. 2. Chriſtus non fuit cognitus à principibus huius mundi, ideſt, dæmonibus; ſi enim eum agnouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Licet poſſet reſponderi ad hæc, quòd dæmon ideò potius Pilatum inſtigauit ad liberandum Chriſtum, quia videbat illum ad id inclinatum, & facili ſuaſu poterat ad id trahi. Iudæi autem ità obſtinatè imbiberant odium aduerſùs Chriſtum, quod diabolus eis immiſit, vt etiam ſi diabolus vellet, iam non poſſet eos auertere. Sed quia clarè non cognouerunt Chriſtum dæmones: ideò etiam in dubio illum nitebantur liberare, nec totum ſuum conatum poſuerunt ad eum eripiendum. Sed ad argumentum alterius partis reſpondetur, Chriſtum illo ſomnio non voluiſſe impedire Paſſionem, ſciebat enim illum non valituru ad impediendũ Paſſionem, ſed immiſit illud ad illuſtriorem teſtificationem ſuæ innocentiæ, & ad maiorem confuſionem Iudæorum. Secunda queſtio eſt, Quare iſtud ſomnium immiſſum fuit vxori Pilati, & non ipſi Pilato? Chryſoſt. reddit has rationes. Prima, quia fortaſſe vxor dignior, & melior erat. Secunda, quia ſi Pilatus habuiſſet ſomniũ, non dixiſſet, ne qui erat iudex videretur agere perſonam aduocati. Tertiò, quia etiã ſi ipſe dixiſſet, non credidiſſent Iudæi: quia putaſſent fuiſſe confictum ab illo, vt liberaret Chriſtum: Addo etiam quartũ, quia ſi fuiſſet Pilato immiſſum, credi potuiſſet illud ſomnium fuiſſe naturale, & ex naturalibus cauſis, non autem miraculoſum à Deo: nam talia ſolent eſſe ſomnia nocturna, quales ſolent eſſe cogitationes, & curæ diurnæ, quæ nos premere ſolent, vt ait Ariſtoteles, Somnia eſſe reliquias diurnarum cogitationum: & quia Pilatus multum cogitauerat de liberando Chriſtum; ergo. Notandum

Origenes. *Hilarius.* *Chryſ.* *Hieron.* *Theophil.* *Athan.*

1. Cor. 2.

Chryſ.

Ariſtot.

tandum est, tempore Passionis Dñi neminem laborasse pro liberando eo, nisi duos Gentiles, Pilatum, & vxorem eius: quo significabatur quàtus futurus esset affectus Gẽtium erga Christum, qui post eius Ascensionem in cęlũ demõstratus fuit. Vltima quæstio, Vtrũ ista vxor fuerit saluafacta à Christo. Origen. ait esse incertũ, inueniri tamen in scripturis non publicis neque authenticis fuisse saluam, & conuersam. Theophilactus dicit, istud somnium, licet non profuerit ad liberandum Christum, profecisse tamen ad ostendendam innocentiam Christi, & ad saluandam vxorem Pilati, cui ego libenter assentio.

Origenes.

Theophil.

De flagellatione Christi.

CVM Pilatus animaduertisset omnes rationes quas quæsierat vt liberaret Christum irritas fuisse; excogitauit aliam, vt nimirum diutissimè flagellaret Christum, vt sic moueret Iudæos ad comiserationem dimittendi ipsum. Putant quidam Christum bis fuisse flagellatum. Primò, ante quam Pilatus ferret sententiam crucifixionis, vt narrat Ioannes: iterum verò post latam sententiam crucis, & cùm iam erat ducendus ad crucem. Erat enim mos Romanorum, vt dicit Hieronymus, super. 26. caput. Matthæi, vt damnati ad crucem prius verberarentur. Et hoc videntur indicare Matthæus, & Marcus. Pilatus flagellatum Christum tradidit, vt crucifigeretur. Mihi tamen non probatur: Quia nullum Patrem alicuius nominis reperio qui hoc tradat. Itaque sequor Augustinum, qui dicit Christum flagellatum fuisse, antequam sententia ferretur de cruce, sicut narrat Ioannes. Nam Matthæus, & Marcus, hoc ipsum videntur indicare, cùm dicunt, Et flagellatum tradidit eis Iesum. Græcè autem, flagellatum, est præteriti temporis, id est, cùm prius flagellasset, posteà tradidit. Sed quæro, à quo fuit flagellatus? Beda ait ab ipsomet Pilato: nam hoc, inquit, tradidit Ioannes. Tunc Pilatus apprehendit eum, & flagellauit. Hieronymus ait fuisse per ministros Pilati flagellatum, & ita credo: erat enim indecorum vt præses suis manibus flagellaret illum, id enim non poterat contingere, nisi Pilatus eximio odio & rabie in Christum, oblitus dignitatis suæ corripuisset flagella in eum; at verò ei beneuolebat, & cupiebat illum liberare. Secundò not. quòd flagellatus exuitur vestibus, & nudus relinquitur: quod quàm fuerit Christo acerbum, facilè existimabit, qui cogitet quantum esset hoc tormentum homini pudico. Sed hoc Christus pertulit, vt eius exemplo discerent sancti, cùm propter Christum palam nudarentur, ferre illam verecundiam ignominiamque. Athanasius lib. de Passione Domini duas causas reddit huius rei. Prima, vt exueret Adamum tunicis pelliceis quibus indutus fuerat post peccatum, quæ significabant mortalitatem, & corruptionem, in quam propter peccatum inciderat, & vt nos immortalitate indueret. Secundò, exuitur quia eo tempore debebat luctare cum diabolo, velut alter Iacob. Exutus ergo Dominus ligatus est ad columnam, vt habemus ex Hieronymo in Epitaphio Paul. vbi dicit, columnã ad quam Christus ligatus est vt flagellaretur, suo tempore fuisse in Ecclesia, quæ erat in monte Sion in Hierusalem, & sustinebat porticum Ecclesiæ, & certa vestigia cruoris Domini videntibus demonstrabat. Et idem confirmat Beda fuisse suo tempore. Tertiò, tradunt periti rerum antiquarum, fuisse in more apud Romanos, vt aliter cæderentur liberi, aliter serui. Liberi damnandi morte cædebantur virgis, & fustibus: serui autẽ & mancipia flagellis. Est autem, ait Euthym. flagellum verber ex funiculo seu loris contextum, quo dorsa damnatorum cædebantur. Dominus enim cæsus est tanquam seruus, qui sicut seruus lauerat pedes, & tanquam mancipium venditus fuerat à Iuda: nam & formam serui accepit. Paulus Palatius super. 26. capit. Matthæi ait, traditum esse à grauissimis authoribus ipsum Dominum fuisse cæsum tribus modis, primò virgis spineis, deinde chordis, in quarum extremitatibus erant puncta quędam ferrea. Tertiò, cathenis, quarum extrema erant adunca ad extrahendas partes carnis laceratione. Quartò, in hac flagellatione adimpletũ fuisse vaticiniũ illud Dauid. Ego in flagella paratus sum, & quę nõ rapui tũc exoluebã. Esa. 52. Disciplina pacis nostrę super eũ, & liuore eius sanati sumus. Disciplina, id est, flagella: pacis nostrę, id est, per quę nos sumus Deo pacificati. Et liuore eius, id est, vulneribus relictis à flagellis, nos sum⁹ sanati. Et illud Ps. 90. de viro

Augustin.

Beda.

Hieron.

Hieron.

Beda.

Euthym.

Psal. 37.

Esai. 52.

Psal. 90.

viro iusto. Non accedet ad te malũ, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Id tamen contra euenit Christo, sed Christus voluit flagelliari: voluit enim flagellari, vt promereretur iustis id quod Dauid canit. Quintò nota Christum fuisse crudelissimè flagellatum. Patet primò: quia flagellatus est, vt cõmiserationem moueret in Iudæis, quarè oportuit ita flagellari, vt posset homines quantuncunque feros emollire. Secundò, quia hoc dicit Dauid, Cõgregata sũt super me flagella, id est, multitudo magna. Et alibi, Fui flagellat⁹ tota die. Nõ extẽsiuè, sed intensiue. Id est, ità sæue est tractatus, vt si tota die modo ordinario fuisset flagellatus, non fuisset durius percussus. Tertiò Christus voluit sustinere flagella, quæ merebantur homines pro peccatis suis: vulnerat⁹ est enim propter scelera nostra; sed flagella peccatoribus debita erant multa. Vndè ait Dauid. Multa flagella peccatoribus. Quartò tradunt Doctores fuisse reuelatum seruis Dei numerum flagellorum quæ sunt inflicta Christo, fuisse quinque millia. Conuocauerunt eñ totam cohortem, & vicissim flagellabant eum. Dicet aliquis. Quomodò hoc fecerunt Iudæi, cùm esset cõtra legẽ apertè? Nam Deuter. 25. dicitur: Pro delicti mensura erit & plagarum modus, ità tamen vt quadragenarium numerum non excedat: ne frater tuus fœdè laceratus cadat ante oculos tuos. Iudæi ergò vt seruarent legem, semper vnum flagellum ex quadraginta remittebãt. Vndè Paul. 2. Cor. Quinquies quadragenas vna minus accepi. Sed respõdetur q̃ Christus flagellatus est à Gentibus, & nõ à Iudęis, pro suo arbitrio, quibus nõ erat lege Romanorum prescriptus numerus flagellorum. Hoc autem quia Sancti piè cõtemplãtur nõ debemus nos auersari, licet fortè nõ fuerit tãtus numerus flagellorum: quia nullus hominum vnquã id ferre valuit, nec tale auditum est inter homines, licet credere debeamus mille plagis affectũ Christũ, idq; fecisse Pilatũ vt furorẽ Iudæorũ mitigaret.

Psal. 34.

Psal. 72.

Psal. 31.

Deut. 25.

2. Cor.

De coronatione Domini.

CIrca hãc historiam sex sunt adnotanda. Primò, hanc coronationem factam esse ante latam sententiam mortis à Pilato: sic Ioan. docet. Quarè Matth. & Marc. qui narrant eam post latam sententiam; intelligendi sunt narrare id per recapitulationẽ. Nec obstat quòd Matth. narrans eam ait, Tunc milites, &c. quia vt aliàs dixi, dictio, Tunc, apud Matthæum non significat immediatum tempus, sed circa. Fuit autem Dominus flagellatus intra prętoriũ Pilati, & posteà indutus suis vestibus, deindè milites duxerunt eum extrà in atrium prætorij, vt narrat solus Marcus, vbi facta est coronatio. Tũc milites, iterũ exuerũt Christũ suis vestib⁹: & quia vestes corpori lacerato pœnitus adhęserãt, nõ potuerunt detrahi sine maximo dolore, & quin simul aliquę partes pellis & carnis abstraherẽtur. Sciendũ est, Dñm tẽpore passionis quatuor fuisse exutũ vestib⁹. Primò, vt flagellaretur. Secũdò, vt indueretur chlamyde purpurea. Tertiò, quãdò exutus est chlamyde, & indutus proprijs vestibus, vt baiularet crucem. Quartò, vt crucifigeretur. Secundò, nota. vbi exuerunt Christum vestibus, induerunt eum secundum Matth. chlamydem coccineam: secundùm Ioan. & Marc. purpureã. Chlamys erat vestis militaris breuior pallio & abstrictior, qua milites & Imperatores vtebantur. Matth. appellat rubeam, alij duo purpuream. Quod dupliciter potest intelligi. Vel vt ità fuerit purpurea, vt ille color vergeret ad rubeum: nam purpureus color varius erat & multiplex. Vel (vt ait Hiero.) erat purpurea, habebat tamẽ lũbos coccineos, & ruffos, id est, fascias ambientes extremitatẽ vestis: nã tali ornatu antiqui Reges vtebãtur. Quid autẽ significabat hæc vestis purpurea? dico, quòd vt chlamys erat militaris vestis ad bellũ, vt purpurea, erat Regia, & designabat sãguinem. Vndè significabat Christũ per suã passionem pugnasse cũ diabolo, & eũ debellasse, & acquisiuisse Regnũ suum, purpura significatum: color autem rube⁹ & purpureus sanguinem passionis eius referunt. De eo dicitur Gene. 49. Lauauit stolã suã in vino, id est, in sanguine. Et Ioan. in Apoc. cap. 19. Vidit filium Dei habentem vestem aspersam sanguine, & scriptum in femore; Rex Regum. Et Esa. 65. Quis est iste qui venit de Edõ, tinctis vestib⁹? Quarè ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcãtiũ in torculari? Tertiò, imponitur capiti eius corona spinea, quã Magister historiæ asserit fuisse cõtextam ex iuncis maximis, quorũ acus nõ minus pungit quam spina. Vndè Poëta quidam dixit. Et acutè iunci cuspidè. Cyrillus ait, Istam coronam fuisse impositam à Gentilibus: & illæ spinę demõstrabãt quales tunc essent Gtẽiles, spinę eñ sunt steriles, & pungunt, & sunt materia ignis, tales erãt Gentiles antè cõuersionem,

Genes. 49.

Apoc. 19.

Esai. 65.

Hist. Schol.

Cyrillus.

ſteriles bonorum operum, perſequutores Chriſtianæ fidei, mancipia diaboli. Iſtæ tamen ſpinæ tactu Chriſti & ſanguinis eius verſæ ſunt fertiliſsimæ, beneficæ, & ciues cœleſtis Hieruſalem. Chriſti ſpinis coronati fuit figura aries, quem Abraham vidit cornibus hærentem inter ſpinas, quem immolauit pro Iſaac. Denique Deus maledicēs terræ propter peccatum Adę dixit. Maledicta terra in opere tuo, ſpinas & tribulos germinabit tibi. Maledicta fuit terra, hoc eſt, natura humana rea mortis æternæ propter peccatum, & proferebat ſpinas, id eſt, peccata, quæ Chriſtus cepit. Fecit ſibi coronam, in qua non eſt principium nec finis, vt ſignificetur, Chriſtum omnia peccata à principio mundi vſq; ad finem deleuiſſe. Et impoſuit capiti (caput Chriſti Deus) vt intelligeretur Chriſtū ſua paſsione virtute ſuę diuinitatis deleuiſſe omnia peccata: quarè illæ ſpinæ capiti Chriſti impoſitæ redduntur innoxię, & perdūt aculeū & aciē: nam licet pungāt, non inficiūt, imò proficiunt capiti, quibus imponuntur. Quartò dederūt ei ſceptrū in manu, id eſt arūdinē. Omnia faciebāt in cōtumeliā Chriſti, ſed Deus ad maiorem gloriam ordinabat. Arundo ſignificabat crucem Dñi, quæ ante paſsionem eius erat grauiſsima, & non poterat portari; ſed per paſsionē Dñi facta eſt leuiſsima, vt eā & pueri & puellę manu geſtēt (vt ait Athan. lib. de paſsione Dñi.) Tradūt nōnulli arundinē habere virtutē tollēdi & interimendi ſerpētes: quo ſignificatur per crucem Chriſti deſtruēdū eſſe imperiū, & virus antiquæ ſerpentis. Quintò, milites mille modis illuſerunt Dñm, expuentes in eum, & alapis percutientes. No. q licet mille iniurijs Chriſtū dehoneſtauerunt; tamen non velauerunt faciem eius, ſicut fecerāt anteà Iudęi in Cōcilio illudētes ei. Quo oſtēdebatur, Chriſtū nō abſcōſurū faciē ſuam à Gentilitate, ſicut à Iudæis; & Gentiles viſuros faciem Chriſti, id eſt, credituros in ipſum; populū verò Iudaicum non viſurum, nec crediturum, quia velauerūt faciē. Sextò, hic habitus Chriſti, ſecūdū tropologiā duo repręsētabat. Primū felicitatē regū terrę, ex auro & gemmis exteriùs, ſed interiùs re vera eſt ſpinoſa: quia eorū animi curis, & ſolicitudinibus ac timoribus innumeris lacerātur. Habent ſceptrū, in facie ſpecioſum, & glorioſum, ſed re vera arundinē, id eſt fragilē, ſpineum, & propediem defecturū. Sic em Regem Ægypti, vocat Dñs baculū arundineū. Induitur purpura coccinea, qui color imitat flāmas inferni: quia niſi reſipiſcāt Reges, cōuenit eis, q Sapiens dicit. Potentes potenter tormenta patientur. Subdoli & adulatores flectunt genua ante eos, & quaſi deos venerātur exteriùs, ſed interiùs irrident & deſpiciunt illos.

Athan.

Eſai. 36.

Sap. 6.

Ecce Homo.

PIlatus autem Chriſtum ſic flagellatum, & illo ornatu Regio ad contumeliā indutū produxit foras ſpectandū populo, vt illo miſerabili ſpectaculo mitigaret furorē populi, & animos Iudęorum flecteret ad aliquā cōmiſerationē, & dixit. *Ecce Homo.* Quæ verba multas poſſunt exprimere ſententias, licet non omnes intenderit Pilatus. Primò, *Ecce Homo.* Id eſt, quē vos accuſatis, quòd ſe fecerit filium Dei & Regē, & q perturbaſſet populum; ecce ita flagellatum, & coronatū ſpinis, ità miſerè tractatum, deſpectum, & abiectum; vt non ſit periculum amplius quòd populus veſter credat eū eſſe filium Dei, aut eligat eum in Regē. Secundò, *Ecce homo.* Id eſt, non eſt hic lapis aut brutum, ſed eſt homo, id eſt, caro veſtra, & os veſtrum. Si ergò eſtis homines humani, nihil humani alienum putare debetis à vobis, mouemini ad cō miſerationē: nā ſi canē, vel equum tam malè tractatum cerneretis, miſereremini illorum, cùm Salomō dicat, q iuſtus etiā iumētorum miſeretur. Tertiò, *Ecce Homo*, in quo ego nihil reſpexi dignum pœna, & tamē vt vobis gratificarer & ſatisfacerē, eum cōtra meā cōſciētiā crudeliſsimè flagellaui, ſpinis coronaui, & mille iniurijs affeci: ſatis ſupplicij vobis dedi, nolite poſtulare, vt aliquid grauius cōtra ipſum faciā. Quartò, *Ecce Homo*, qui ante oculos veſtros tot miracula fecit, tot vobis cōtulit beneficia, quē vos vt ſanctum & Prophetā tenebatis, quē nuper ingredientē Hieroſolymā tāto applauſu, & honore excepiſtis, quomodò incitati eſtis in tā contrarium affectum? Qui multis veſtrùm vitā tribuit, quomodò ei vos machinamini mortē? Quintò, *Ecce Homo*, Hic eſt qui veſtros miniſtros vno verbo proſtrauit in terrā in horto, & auriculā vnius ex illis abſciſſam mirabiliter reſtituit, qui in tantis miſerijs, & contumelijs incredibilem manſuetudinē & patientiā oſtēdit: quibus rebus ſatis demōſtrauit ſe eſſe chariſsimum Deo, & ſi vellet, potē tem euadere manus veſtras. Quarè videte, ne dum ipſum perſequimini, Deum veſtrum grauiſsi-

Prouer. 12.

mè irritemini, & huiꝰ ſceleris pœnas luatis: tunc verè dici potuit illud Cantic. 3. Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem, in diademate quo coronauit eum mater ſua. Et illud Eſai. 53. Vidimus eum quaſi deſpectum, & nouiſsimum virorum, quaſi leproſum & humilitatum à Deo. Et illud Hiere. 9. Obſtupeſcite cœli ſuper hoc, & portæ eius deſolamini vehementer. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontē aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas veteres, quę cōtinere nō valēt aquas. Id eſt, ſpreuerunt filium Dei, & elegerunt ſibi Barabbā, vel, abiecerūt Chriſtum ne regnaret ſuper eos, & maluerunt Cæſarem Regē habere. Iudæi viſo Dño, ſicut elephantes viſo ſanguine, ſæuiores efficiuntur, atque odio & rabie cōtra eū exclamāt, Crucifige, crucifige eum. Figura fuit illud, Num. 20. Moyſes bis virga percuſsit petrā, & fluxit aqua, qua nō ſolùm homines, ſed & iumenta ſatiata ſunt. Sic Synagoga verbis linguæ ſuæ, petrā quæ eſt Chriſtus bis percuſsit, dicens: Crucifige, crucifige, ex quo fluenta exierunt, quibus non ſolū Iudęi ſed & Gētiles potarētur. Cur autē debeat crucifigi cauſantur legem ſuā. *Nos legem habemus, & ſecūdū legē debet mori: quia filiū Dei ſe fecit.* Indicant his verbis legem mortis, quę erat lata cōtra blaſphemos, & pſeudoprophetas. Sed cōuincuntur falſitatis Iudæi. Primò, non fuiſſe blaſphemum declarāt eius opera, & miracula: nā vt dixit Nicodemus, Nemo poteſt facere hæc ſigna, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Et, Si mihi non creditis, operibus credite. Deindè dicunt Iudæi eſſe morte dignum, quia ſe fecit filium Dei; ergò vos Iudæi nō recipitis Meſsiā: nā Prophetæ prædixerunt Meſsiā futurum filium Dei, & ſic oſtentaturum; ergò. Tertiò, ſi lex veſtra, Iudęi, blaſphemum occidit, at nō iubet crucifigi, ſed lapidibꝰ tm̄ obrui. Ergò verum eſt, q illorum Iudæorum linguā Deo regente, & omnia eorum dicta & facta ordināte, ad maiorem Dei gloriam, iſta ipſorum verba verā ſententiā cōtineāt. nēpè q Chriſtus ſe fecerat filium Dei, & q ſecundùm legem deberet mori: fecit enim ſe filium Dei, non quin ipſe fuerit filius Dei naturalis, non factus ſed genitus; ſed quia ipſe, ſimul cum Patre & Spiritu ſancto effecit vnam hypoſtaſim humanitatis cum Verbo ęterno, per quem factum eſt, vt idem eſſet filius Dei & filius hominis. Hoc fecit in tempore. Deindè verùm eſt, q Chriſtus debebat mori, ſecundùm triplicem legem; diuinā ſcilicet, æternā, & Moſaycā, & poſitiuā ipſiuſmet Chriſti. Secundū primam: quia lex æterna hęc eſt, vt peccatum non ſit impunitum, & vt ſatisfiat diuinæ iuſtitiæ. Chriſtus ergò ſuſcepit ſuper ſe peccata omnia, & voluit ſatisfacere pro eis quā maximè poterat: ergò debuit mori: quia Pater ita ordinauit. Secundūm moſaycā etiā nā lex & Prophetæ prædixerunt Meſsiam moriturum pro redēptione hominum: vndè Chriſtus Diſcipulis ſuis dixit, ſecundum leges & Prophetas ſic oportuiſſe mori filium Dei. Pilatus cùm videret implacabiles eſſe animos Iudæorum, & obſtinato animo petere mortem Chriſti, accepta aqua lauit manus ſuas, dicens. Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius, vos videritis. Eſt ceremonia lauare manus, & ſignificat, & ſe non conſentire, & compulſum id facere. Quæ lotio manuum profecit multùm ad teſtificationem innocentię Chriſti, ſed non profuit Pilato ad ſui excuſationem. Non enim debebat ipſe poſtulatis Iudæorum tam impijs deflecti à vero iudicio. Nam Exod. 23. dicitur. Non ſequaris turbam multam in faciendo malum, nec conſilio plurimorum acquieſcas, vt à vero deuies. Quæ quia lex moralis eſt, ad Gentiles etiam pertinet. Quarè Leo Papa ſerm. 8. de paſsio. ſic loquitur ad Pilatum. Nō purgant, Pilate, contaminatum animū manus lotæ, nec in aſperſis aqua digitis expiatur quod impia mente committitur. Exceſsit quidem culpam tuā facinus Iudęorum; ſed non tu reatum euades, qui cooperàtus ſeditioſis, dum proprium reliquiſti iudicium, in crimen tranſiſti alienum. Iudæi clamant.

Cánt. 3.

Eſai. 53.

Hiere. 9.

Num. 20.

Exod. 23.

Leo Papa.

Ioan. 3.

Ioan. 10.

Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.

HOc eſt, parati ſumus nos, & omnes poſteri noſtri luere pœnas effuſi ſanguinis huius. Maledictio iſta ſit ſuper nos. Hieron. Malam profectò hæreditatem reliquerunt filijs ſuis. Deprecatio Pilati ſignificauit, mortē Chriſti non imputatum iri Gētilitati ad eius reprobationē: imprecatio autē Iudæorū ſignificabat, mortem Chriſti illis imputandā ad perpetuā eorum dānationem. Sāguis eius, &c. Beda ait. Vltio huius ſāguinis vſq; adhuc nō finit viuere Iudæos. Hieron. ait, Iudæos dicere quòd peccatum hoc, propter quod tot mala patiuntur toto orbe,

Hieronym.

Beda.

Hieronym.

Hieron. orbe, fuit idolatria. Quod tamen eſt falſum: nam tempore Chriſti non fuerunt idolatræ, imò poſt captiuitatem Babylonicam, non amplius idolis ſeruierũt: nã eam quæ tẽpore ſuorũ Regum commiſerunt, per captiuitatẽ Babylonicam puniuit Deus per ſeptuaginta annorum ſpatium, & placatus eſt: quarè reſtat quod peccatum, ob quod tanto tempore puniuntur, fuit mors Chriſti. Quod ſignificatur *Amos. 2.* Amos. 2. Super tribus ſceleribus Iſraël, & ſuper quarto non conuertam eum; eò quòd vendiderit pro argento iuſtum, & pauperẽ pro calceamẽtis. Tria ſcelera maxima cõmiſit ille populus. Primũ, adoratio vituli in deſerto, ob q̃ cæſa ſunt multa millia ex eis, & iterũ Deus eſt placatus. Secundũ fuit, quandò repugnantes Dei voluntati noluerunt intrare terram promiſsionis; propter dicta exploratorum exterriti, pro quo ſcelere triginta & octo annos peregrinati ſunt in deſerto, & omnes qui murmurauerãt ſunt occiſi. Tertium fuit cædes Prophetarũ, & idolatriæ crimen tẽpore Regũ, & maximè Manaſſes (vt ait Hieremias) pro quo ſunt ducti in Babyloniam per. 70. annos, ſed rurſus eſt Deus illis placatus. Quartum ſcelus propter quod dicit non conuertendos Iudæos, fuit, quia vẽdiderunt iuſtum pro argẽto, & pauperem pro calceamentis. Nam Iudas vendidit Chriſtum triginta argenteis, quod pro calceamentis emendis nondum *Dani. 9.* erat pretium ſufficiens. Vndè & Daniel capit. 9. dixit. Poſt ſeptuaginta duas hebdomadas annorum occidendum eſſe Chriſtum, ſubdens. Et non erit eius populus, qui eum negaturus eſt. Ciuitas & ſanctuarium diſsipabitur, & vſque ad finem & conſummationem manebit deſolatio. Pilatus non deſinebat differre condemnationem Chriſti quantum poterat, & reducens Dominum intra prætorium interrogauit ipſum, quis nam eſſet? Chriſto autem non reſpondente, faſtu Romano dixit. *Mihi non loqueris. Neſcis quia poteſtatem habeo, &c.* Ex ore tuo te iudico, Pilate. Reſpondit Dominus. Non haberes poteſtatem, &c. Et quia Dominus ferè tacuit, quandò reſpondit; oſtendere voluit debere eſſe eius reſponſum à fidelibus obſeruandum. *Non haberes aduerſum me poteſtatem, &c. Propterea qui tradidit me tibi maius peccatum habet.* Voluit hac ſententia Dominus reprimere arrogantiam Pilati. Quę ſententia eſt difficilis. Primò, quia illud, deſuper, eſt ambiguum, & ſubobſcurũ. Deindè quia nõ apparet quomodo id quod ſubiunxit Dñs (Propterea qui trãdidit me tibi maius peccatum habet) cohæreat cum præcedenti ſententia. Sciẽdum eſt tamẽ duplicem eſſe ſenſum. Primò per illud (niſi tibi datum eſſet deſuper) in verbo Græco (anophete) ſignificatur poteſtas Imperatoris Romani, quæ erat ſuprema cõparatione Pilati, qui omnẽ ſuã poteſtatem habebat ex conceſsione Tyberij. Vult ergò dicere Dominus. Ne glorieris de tua poteſtate: nã eã non habes ex te, ſed ad tempus acceptam, deſuper à ſuperiori Romano Imperatore. Et quia tu times offendere iſtam ſuperioritatẽ Romanorum, ideò me condemnas & in hoc peccas. Veruntamen magis peccauerunt Iudæi, qui nõ ex metu ſuperiorum, ſed ex mei inuidia me tibi tradiderunt ex odio. Secundus ſenſus eſt, vt deſuper ſignificet è cœlo, vt Ioan. 3. & ita Græci accipiunt; vt ſit ſenſus. Ego nõ eram ſubiectus tuę poteſtati, partim quia ſum innocẽs, vt expers omnis peccati, partim quia filius Dei ſum, ſuper omnẽ poteſtatem & legem conſtitutus: ſed Pater meus, vt per meã mortẽ redimeretur genus humanũ, permiſit tibi poteſtatẽ condẽnãdi me, & Iudæis trãdendi me tibi, qua quia tu abuſus es, peccaſti, ſed magis Iudæi peccauerunt, quia ea ſunt magis abuſi. Nec moueri debetis quia dixit datum, & non permiſſum: nam Scriptura ſolet permiſsionem Dei explicare verbo efficiendi, dandi, & tradendi. *Ioan. 3.*

Quarta pars Paſsionis Dñi, de his quæ geſta ſunt poſtquã Chriſtus damnatus eſt à Pilato, ductuſque in mõtem Caluarium & ibi crucifixus.

HÆC Quarta pars tria præcipuè continet explicanda. Primò, quæ acta ſunt circa Chriſtum in itinere. Secundò de ſupplicio. Tertiò qualis fuerit crucifixio. Primum ab horto ad domum Annæ. Secũdum hinc ad domum Cayphæ. Tertium hinc in domum Pilati. Quartũ hinc ad palatiũ Herodis. Quintum hinc rurſus in prætorium Pilati. Sextum ex prætorio ad montẽ Caluariæ, & in his multa paſſus eſt Chriſtus. Septimũ fuit poſt mortẽ ad inferos, in quo nihil eſt paſſus: quod fuit proprium eius. Alij enim omnes deſcendentes ad inferos patiuntur, vel pœna ſenſus, vel ſaltem in voluntaria detentione in eo loco. Quæ res duo nobis indicat. Primum hoc fuiſſe ſignificatum

Iob. 5. ficatum à Iob. cap. 5. cũ dicit. In ſex tribulationibus liberabit te, id eſt, in ſex itineribus paſsionis, in quibus multa paſſus eſt, & in ſeptima non tanget te malum: qm̃ in inferno non paſſa eſt anima Chriſti aliquod tormentum. Secundò cogitandum eſt ſex vias inueniſſe Deum, quandò mundum creauit, *Prouer. 8.* de quibus Prouer. 8. dicitur, Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, id eſt, ante prima opera mundi, quę dicuntur viæ *Iob. 40.* Dei. Et Iob. 40. dicitur de diabolo. Iſte eſt initium viarum Domini. Id eſt, primus inter opera Dei. Dicũtur ergò viæ opera ſex dierum: quia per ea Deus quodammodò exiuit extra ſe. Vndè appellantur opera ad extra, ad differentiam operationum ad intra. In ſeptima autem die ſabbathi requieuit Dñs ab omni opere quod patrarat. Chriſtus per has ſex vias reſtaurauit mundum; conſummato autẽ opere quieuit ſicut Deus in creatione. Quidã Doctores tradunt viã à Prętorio vſque ad Caluarium fuiſſe mille octingẽta ſeptuaginta duorũ paſſuum. Poſtquã ergò damnatus eſt Dominus à Pilato; tortores (vt tradunt Matth. & Marc.) exuerũt eũ purpura, & induerunt eũ veſtimentis ſuis. Exuerunt eum, vt ex proprijs veſtimentis agnoſceretur ab omnibus, & quia mos erat, vt veſtes damnatorum cederent in vſum tortorum. Sed nec hoc vacat myſterio. Traditur *Leuit. 16.* enim Leuit. 16. quod in feſto expiationis, in quo ſummus Pontifex tantum bis in anno ingrediebatur Sancta ſanctorum, & fiebat ſacrificium pro expiatione totius populi; ſummus Sacerdos non induebatur pretioſis veſtimentis, ſed vilioribus & ſimplicibus, & ſic pergebat ad ſacrificium. Quod figura huius fuit. Chriſtus enim acturus ſacrificium, pro expiatione omnium peccatorum, exutus eſt regalib⁹, & indutus eſt viliſsimis. Solet quęri, ſi detraxerunt ab eo coronã cum *Euthym.* purpura. Euthy. ait per milites detractam *Origen.* fuiſſe, & ſine illa fuiſſe crucifixum. Orig. au- *Anſelm.* tem tract. 35. Matth. & Anſelm. aiunt Dominum geſtaſſe illam: nam reliquerunt eam ad maiorem pœnam, & ne caderet à capite Chriſti fortiùs eam impegerunt, & ita pingitur, & communiter habetur; quod eſt magnum argumentum. Deindè impoſuerunt humeris eius crucem, cui erat affigendus. Nam vt ait Ioan. cap. 19. Exiuit à Prætorio baiulans ſibi crucem, & vt poteſt colligi ex Marco, portauit eam per ciuitatem, & ex- *Ioannes* trà poſuerunt eam Cyrineo. Ioan. Gagneus *Gagneus.* ſuper 19. Ioan. ait fuiſſe contra conſuetudinem, vt Chriſtus portaret crucem, ſed crude liter eos hoc feciſſe. Quod mihi non probatur. Nam (vt dicemus ſtatim) mos fuit vt qui crucifigendi erant ſuam crucem portarent. *Auguſt.* Auguſt. ait. Exiuit Chriſtus portãs crucem. O grande ſpectaculum! ſi ſpectet impietas, grande ludibrium: ſi ſpectet pietas, grande myſterium: ſi ſpectet impietas, grande ignominiæ nocumentum: ſi ſpectet pietas, grande fidei munimentum: ſi impietas, videbit Regem pro virga Regni lignum portare ſupplicij: ſi ſpectet pietas mirabitur Regem lignum portare, in quo ipſe figatur, & quod fixurus erat in frontibus Regũ, in quo ſpernendus erat ab infidelibus, ſed in quo gloriatura erant corda fidelium: adeò vt Paul. exclamet, Abſit mihi gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Portat Chriſtus crucẽ, ſicut Iſaac ligna ad ſui immolationẽ: ſicut Moyſes iturus ad liberandos Hebręos portat virgam manu, ſicut Dauid cum baculo exijt cõtra Goliã gigantem. Hìc ſunt tria vaticinia impleta. Primum Eſa. 9. Factus eſt *Eſa. 9.* Principatus eius ſuper humerũ eius. Ipſe aperit & nemo claudit, ipſe claudit & nemo aperit. Tertiũ eſt Dauid. Pſal. 95. Dñs regnauit à ligno. In codicibus qui nũc ſunt, Hebræis, *Pſal. 95.* Græcis, Latinis, non reperitur dictio illa, lignũ: verũtamẽ Iuſtinus Martyr in dial. cum Tryphone, & Apolog. 2. pro Chriſtianis ait olim in verſione Septuaginta fuiſſe à ligno, Iudęos verò odio crucis Chriſti expunxiſſe illã particulã. Ita citat Tertul. libr. 3. contra *Tertull.* Martionẽ. Leo ſerm. 3. de paſsio. Aug. ſuper *Leo.* Pſalm. 95. Eduxerunt autẽ Iudæi Chriſtum *Auguſt.* extra ciuitatem crucifigendum: nam mons Caluariæ, licet nunc ſit intra ciuitatem; olim tamen erat extra, nam Chriſtiani dilatarunt mœnia vrbis, vt locum crucifixionis, & ſepulchri intra mœnia haberent & ſeruarent. Cauſa verò quarè Dominus voluit crucifigi extra vrbem, multiplex reddi poteſt. Primò talis erat conſuetudo apud Iudæos, vnde legitur Leuitic. 24. quendam *Leuit. 24.* blaſphemum deductum eſſe extra caſtra, & ibi lapidibus obrutum. Secundò ſignificatur hac re quòd virtus & effectus paſsionis Domini non erat includenda intra Iudęos, ſed erat effundenda ad omnes. Imò extrà vrbem Iudæorum patitur: vt intelligatur paſsionem ſuam parum profuturam Iudæis, multùm autem Gentibus. Tertiò vt oſtendatur, cultum & ceremonias templi Hieroſolymitani ceſſaturas, & deinceps *Geneſ. 4.* nõ fore acceptas Deo. Ad hoc Abel foras &

in agro fuit occiſus, vitulus & hircus expiationis extra vrbem mactabantur, Leuitic. 6.
Leuit. 6. Veruntamen partim ex nimia laſsitudine, partim ob exanimationem corporis & effuſionem multi ſanguinis, non poterat eam geſtare, ſed ſubindè cadebat. Iudæi ergò auidiſsimi necis Chriſti, & veriti ne Pilatus mutaret ſententiam, quam inuitus tulerat, veriti etiam tumultum populi, ſi retardaretur mors: denique vt magis poſſent vacare feſtiuitati illius diei, impoſuerunt Chriſti crucem ſuper alium hominem, & hoc factum eſt extra ciuitatem. Et quæritur quomodò iſte portauerit crucem Domini,
Origen. Hieron. Euthym. Theophil. an ſolus, an ſimul cum Chriſto? Origen. Hieronym. Euthym. Theophilact. ſuper 27. cap. Matth. ſignificabant ſolum Simonem portaſſe eam. Caiet. id negat, ſed inquit adiuuiſſe Chriſtum in portando. Nam ſi ſolus portaret, exiſtimaretur Simonem eſſe
Luc. 23. qui crucifigendus erat. Luc. capit. 23. ambiguè videtur loqui, ait enim: Impoſuerunt Simoni portare crucem poſt Ieſum. Nã illud (poſt) poteſt ſignificare quòd Simon poſt Ieſum, in loco poſteriori à Chriſto portabat integram crucem, vel quòd portabat poſteriorem partem crucis, & Chriſtus anteriorem. Vtrumque poteſt teneri. Prior mihi magis arridet, tum quia verba Lucæ hoc videantur ſignificare. Dicit enim, Impoſuerũt Simoni crucem portare poſt Ieſum. Quo ſignificatur ſolùm Simonem portaſſe, ſed ſequendo Chriſtum. Deindè credibile eſt Iudæos totam crucem inpoſuiſſe Simoni, vt Chriſtus expeditius ambularet, & citius peruenire ad locũ ſupplicij. Iſte Simõ hac geſtatione crucis magnum quoddam myſterium denotabat. Simon ſignificat obedien-
Philip. 2. tem. Paulus commendat Chriſti obedientiam, cũ ait, Factus obediens vſq; ad mortẽ crucis. Illi ſoli tollunt crucem, qui volũt ſequi Chriſtum obediendo eius præceptis, vel cõſilijs, ſicut ipſe dixit. Qui vult venire poſt me, &c. Erat iſte Cyrineus, & veniebat ex villa, id eſt, erat Gentilis. Eſt enim communis ſententia omnium Patrum, iſtum fuiſſe Gentilem, & eſt credibile: nã nullus Iudæus potuiſſet compelli ad portandam crucẽ. Ex villa: quia Gentiles non erãt ciues, & domeſtici Dei, vndè dicũtur Pagani, id eſt, ex Pago. Marcus addit, fuiſſe hunc patrem Alexãdri & Ruffi. Quod narrare voluit, non ſolũ propter maiorẽ certitudinẽ hiſtoriæ; ſed in gloriã eorũ. Nam dicũt iſtos fuiſſe de Diſcipulis Chriſti: & quia erat iſte Gẽtilis, ſignifi-

cabatur, crucẽ Chriſti quam repudiabãt Iudæi, amplexaturos eſſe Gẽtiles. Hũc autem Simonem angariauerũt (hoc eſt coegerunt) vt tolleret crucem. Poſteà autem conuerſus ad fidem Chriſti (quod habetur ex traditione) pro ſummo gaudio & honore habebat q̃ tuliſſet crucem Chriſti: vt de illo dicĩ poſſet ſententia illa Aug. Felix neceſsitas quæ ad meliora compellit. Tertul. lib. contra hæreſes ait, fuiſſe hereſim Marcionis, & aliorum dicentium Chriſtum Dominum, ita prẽſtinxiſſe oculos Iudæorum: vt relicto Simone cum cruce, ipſe ſe ſubduxerit ex eorũ oculis: ex quo euenit vt Iudæi crucifigentes Simonem arbitrarentur ſe crucifixiſſe Chriſtum. Et Mahumetani ſunt in hoc errore, & irrident nos. Lucas ſolus narrat Chriſtum ſolum iuiſſe ad montem Caluarię magna comitantium multitudine. Alij enim erant miniſtri Iuſtitiæ, alij milites, alij tortores, alij ſubindè Phariſęi & Sacerdotes ad illudendum ei, alij conuenerant ſpectandi cauſa, alij ex beneuolentia & amore Chriſti, & in hoc numero erant mulieres, quę comitabantur Dominum ad mortem. Plangebant autẽ illum propter atrocitatem ſupplicij, tùm etiam propter iuuentutem Chriſti, tùm quia multa beneficia ab illo acceperant. Ad quas conuerſus eſt Dominus (nam alij indigni erant colloquio Chriſti) & dixit illis. *Nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete, & ſuper filios veſtros.* Nõ damnat Dominus, quia flebant mortem eius ſimpliciter: ſed quia flebant ex falſa cauſa, exiſtimantes eum pati ex infirmitate & impotentia, & ideò eſſe miſerum. Deindè non tam damnat fletum earum, quàm oſtẽdit habere ipſas maiores cauſas flendi, propter mala propria, quæ ipſis imminebant. Quarè hæretici huius ſeculi, non rectè ex hoc loco colligunt paſsionem Chriſti, non eſſe cũ fletu cõmemorandam, contrà antiquam conſuetudinem Eccleſię, iã indè ab Apoſtolis ortam. Contra quos ſunt duo argumenta ex Scriptura. Primò, quia beata Virgo amariſsimè fleuit, & doluit de paſsione Chriſti: hoc enim prædixit ei Simeon cum dixit. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Alterum argumentum eſt, quia Dominus in horto, ex ſola imaginaria repræſentatione imminentis paſsionis, tanto mœrore & dolore afflictus eſt, vt toto corpore ſudorem ſanguineum largiſsimè profuderit. Sciẽdum eſt tripliciter defleri poſſe paſsionem Chriſti. Primò ex naturali compaſsione,

Auguſt. Tertull.

quæ

quæ haberi ſolet erga innocentes in magna calamitate poſitos. Secundò, quia cum paſſio Chriſti ordinata fuerit ad ſalutem omnium; fleri debet tàm paucos per eam ſaluari. Tertiò flendum eſt maximè: quia cauſa quæ Chriſtum adegit ad crucem fuerunt
Eſai. 53. peccata noſtra, vt ait Eſai. cap. 53. Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras. *Quia venient dies, &c.* Prænunciat illud excidium Hieroſolymitanum factum à Tito, & Veſpaſiano, quod euenit poſt, quadrageſimo anno poſt mortem Chriſti, in quo tanta mala contigerunt Iudæis, vt eſſent incredibilia, niſi ea narraſſet Ioſephus Hebræus, qui interfuit illis. *Quia ſi in viridi id faciunt, in arido quid fiet?* No. prius loco, Viridi, in Græco eſſe (Igio) id eſt humidi: nam humidum opponitur arido. Lignum autem hoc loco ſignificat arborem phraſi Hebræa: nam Hebræi appellant arbores ligna. Significatur autem arbor, & viridis & florens, & fructifera, ſata propè aquas. Vndè vitali humore ſemper alitur, vegetatur, & fœcundatur, qualis eſt illa de qua
Pſal. 1. in primo Pſalmo dicitur. Erit tanquàm lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum. Comparatur Chriſtus huic arbori: quia ipſe erat plenus gratia, & humore Spiritus ſancti: arbor autẽ viridis propter humorem non eſt apta ad combuſtionem. Prætereà, quia eſt fructifera non abſcinditur; arida autem eſt idonea ad combuſtionem. Et huic comparatur populus Iudaicus, cuius figuram tulit ficulnea, cui Chriſtus maledixit, quia non ferebat fructum, & confeſtim arefacta eſt. Senſus ergò eſt, Si filius Dei talia & tanta patitur, qualia paſſuri ſunt crudeles, & impij Iudæi? Aduertendum eſt illud, Faciunt, ad quod referatur. Qui ſunt qui faciunt. Multi Patrum exiſtimant referri ad Romanos, id eſt, ſi Romani à vobis inſtigati, in me exercent crudelia, cùm tamen cognoſcant me eſſe innocentem: quomodò in vos animaduertent, propter veſtras ſeditiones, & rebelliones?
Theophil. Euthymi. Ita Theophil. & Euthym. Secundò poteſt referri ad Iudæos. Si Iudæi hoc faciũt in me cõtra iuſtitiã; quid fiet illis? Tertiò referũt ad Deũ, etſi ſit in plurali, vt ſit sẽſus. Si Deꝰ hũc hominẽ innocentẽ Dei filiũ, & pro peccatis alienis ita mori crudeliter permiſit; quomodò aduerſus Iudęos eius ira deſquiet qui facinoroſi, & maximè peccatores ſunt: iuxtà illã Petri ſentẽtiã. Si iuſtꝰ ſaluabitur,
1. Pet. 4. impius & peccator vbi parebunt?

Lucas ait, Et ducebantur cum eo alij duo nequam.

DVÆ Cauſæ poſſunt afferri, quarè Chriſtus ſit crucifixus cum duobus alijs reis. Vna, quia eſt mos apud Iudæos, vt in magna feſtiuitate ad quam maxima multitudo concurrebat Hieroſolymam, inſignes malefici ſupplicio afficerentur: vt id eſſet exemplo & terrori alijs. Altera cauſa: quia id impetrauerunt Iudæi, vt aiunt Patres, à Pilato ad maiorem Chriſti ignominiam, vt ipſe tanquam Princeps malefactorum haberetur: & ſic impletum eſt illud Eſai. Et cum iniquis deputatus eſt. Tertiò, vt ſic appareret tria eſſe genera ferentium crucem. Quidam pro peccatis ſuis, ſed inuiti, & ſine fructu, vt malus latro. Alij pro peccatis ſuis, ſed patienter, & cum fructu vt bonus latro. Alij, non pro ſuis, ſed pro alienis, & pro maiori Dei gloria, vt Chriſtus.

De ſupplicio Crucis.

TAM In ſacris literis quàm in ſcriptoris Gentilium hæc nomina idẽ ſignificabant, lignum, patibulum, furca, crux, arbor infelix. Vſitatũ enim erat apud Romanos infelici arbore eſſe ſuſpendendum malefactorem. Plin. libro. 16. cap. 26. Infelices ar- *Plin.*
bores exiſtimantur ex religione damnatæ: quia nec feruntur, nec fructum ferunt. Ex hoc genere erant illæ vndè ſuſpendebantur homines, præcipuè ſambuſea arbor. Nam vt refert ille libr. 29. capit. 4. ſolebant Romani ſingulis annis ſupplicio crucis afficere canes: quia inuadentibus Gallis Capitolium anſares concinuerant, canes verò ſiluerant, & viuos figebant illos ſambuceæ arbori. Varijs modis ſolebant affici ſupplicio crucis. Quidam in iecto laqueo ad collum ſuſpendebantur ex patibulo, vt modò fit. Alij è conuerſo, capite in terram, & pedibus in cœlum leuatis, vt diuus Petrus. Alij ſtipite per aluum transfixo, vt modo fit inter Turcas. Alij in cruce fortiſsimè diſtendebantur manibus, & pedibus; ita vt omnia membra diſtraherentur, & laxarentur, vt fertur de beato Andræa. Alij non ſolùm diſtendebantur manus, & brachia, ſed clauis configebantur: quo genere mortis

Dominus noſter affectus eſt. Veruntamen duo erant generales modi occidendi in patibulo. Alter per laqueum, quo ſuſpenſi & præfocati interibant, alter verò cum clauis transfigendo occidebãtur. Fuit etiam mos, vt qui afficiendi erant ſupplicio crucis, vel fures ipſi geſtarent eam, vndè vocati ſunt furciferi, vt tradit Plinius, & Marius Cario lanus in problematibus Romanis. Et Ciceronis lib.1. de diuin. ait, Reus per crucem cùm verberibus cæderetur furcam ferens ductus eſt. Quarè falſi ſunt, qui dixerunt eſſe factũ contra morem in Chriſto, qui coactus eſt portare ſuam crucem. Secundò, no. ſupplicium crucis fuiſſe vetuſtiſsimum: reperitur enim viſitatum mille nongentis annis antè mortem Chriſti. Legimus in Scriptura. 2. Regum. 21. Gabaonitas concedente Dauide, crucifixiſſe ſeptem filios Saulis. Legimus in libro Ioſue. cap. 8. Regem Chanaam captum in bello iuſſu Ioſue fuiſſe ſuſpensũ in cruce. Et Deut. 21. Deus ſtatuit, vt ſi quis adiudicatus morti appenderetur cruci; eodem die deponeretur. Et Num. 25. Deus iuſſit, vt Principes Iudæorum, qui fornicati fuerant cum Madianitis, ſuſpenderentur in cruce contra Solem. Et Geneſ. 42. Magiſtrum piſtorum Pharaonis fuiſſe ſuſpenſum in cruce, ſicut ei prædixerat Ioſeph, à quo tempore vſque ad mortem Chriſti fluxerunt mille nongenti anni. Ex hiſtorijs Gẽtilium manifeſtum quoque fit; fuiſſe in vſu apud Carthaginẽſes, Græcos & Romanos. Vndè ſolemnia erant verba illa apud Romanos. Lictor colliga manus, caput obnubilo arbori infelici ſuſpendito. Tradunt Iuriſconſulti, erectionem crucis ſeu furcæ, in aliqua terra eſſe magnum ſignum, & argumentum capitalis & criminalis iuriſdictionis, & meri imperij in ea regione. Tertiò not. ſupplicium crucis fuiſſe crudeliſsimum, & ignominioſiſsimum, vt demonſtrat Scriptura. Nam Dauid ſub perſona ſua prænuncians acerbiſsimam mortem Meſsiæ, Pſalm. 21. ait. Foderunt manus meas, & pedes meos, &c. Cicero in ſecunda contra Verrem exaggerans facinus Verris, qui ciuem Romanũ ſuſtulerat in crucem, vniuerſis eloquentię ſuę viribus & neruis, vt ait Lactan. libr. 4. cap. 18. velut effuſis totius ingenij fontibus dixit. Nefas eſt vincire ciuem Romanum, ſcelus verberare, prope parricidium necare, quid dicam in crucem agere? Et ait Suidas fuiſſe legem, & conſuetudinem apud Athenienſes, vt qui extra patriam, vel in exilio, vel in aliqua calamitate morerentur; nec ſepulti fuiſſent in agro Athenienſi, ſed in ſepulchris eorũ imaginarijs erigeretur crux lignea, in ſignum calamitatis eorum. Quartò not. Chriſtum affectum fuiſſe ſupplicio crucis duas ob cauſas. Altera orta ex Concilio Iudæorum, altera ex Concilio & propoſito Dei. Iudæi voluerunt crucifigere Chriſtum: vt eum crudeliſsima morte afficerent. Secunda, vt ſic magis appareret obedientia Chriſti erga Patrem, charitas eius erga homines, iuſtitia Dei ſeueriſsima aduerſùs peccatum. Exigit enim mortem crucis à Filio ſuo, vt ſatisfaceret iuſtitiæ ſuæ. Vndè Paulus factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Tertiò vt clarius appareret toti mundo potentia Dei, qui per crucẽ qua nihil erat contemptius, & abominabilius, ſaluare voluit mundum. Paul. verbum crucis (ait) Iudæis ſcandalum, Gentibus ſtultitiam eſſe. No. crucem Chriſti conſtare ex duobus lignis, quo ſignificatur, cùm tres fuerint in Chriſto naturæ, corpus, anima, & diuinitas, duas tantum in paſsione ſenſiſſe dolorem crucifixionis, & paſſas fuiſſe, nempè corpus & animam. Præterea alterum lignum eſt tranſuerſum per latitudinem, alterum à terra erectum eſt per lõgitudinem in cœlum, quo ſignificatur fructus & effectus crucis Chriſti diffuſum iri per totam terram: quod ſignificabat lignum tranſuerſum, & ad cœlos, quod ſignificabat ſuprema pars crucis. Id enim Paul. ad Coloſſen. ait. Chriſtum per crucem reſtauraſſe omnia, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt. Pars inferior defixa in terra, ſignificabat deſcenſum eius ad inferos per virtutem crucis, quæ illucuſque penetrauit. Quintò not. quod Iuſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone ait, aſſationem agni paſchalis geſsiſſe ſimilitudinem expreſſam crucifixi Chriſti. Nam aſſabatur in duobus lignis, alterum rectum ab imo vſque ad caput traijciebatur, alterum tranſuerſum traijciebatur per occiput, & in eo cornua & brachia agni alligabantur, & de ſanguine eius ſignabantur poſtes ſigno crucis: vt Angelus interficiens primogenita Ægypti cernens illud ſignum, non noceret Iudęis. Et hoc vult dicere Ezechiel, eos tantùm ſeruatos eſſe ab occiſione, qui habebant ſignum Thau, quod ſecundùm characteres Hebræos, quibus olim vtebantur Samaritani, habebat ſignum crucis. Idem in ſecunda Apologia pro Chriſtianis ait, Signũ crucis repræ-

Plinius. Marius Catiolanus. Cicero. *Philip. 2.* *2. Reg. 21.* *1. Cor. 1.* *Deut. 21.* *Num. 25.* *Gene. 42.* *Coloſ. 1.* *Iuſtinus.* *Pſal. 21.* *Cicero.* *Lactanti⁹* *Suidas.*

repræſentari in anthenis nauium, in inſtrumentis foſſorum & opificum: quia habebãt figuram hanc: & in volatu auium, cùm expanſis alis pendent in aëre: in ipſa facie hominis, nam naſus inter frontem & os præeminens, reddit ſimilitudinem crucis: quin etiam cùm homo erectus expãdit brachia, effingit figurã crucis. Solet homo ad quatuor extendere brachia: vel ad orãdum: ſic Moyſes ſuper montem orãs, expanſis brachijs, impetrauit Ioſue bellanti cõtra Amalec victoriam. Exod. 13. Secundò ad amplexandum. Tertiò ad luctandum. Quartò ad natandum. Legitur enim. 3. &. 4. Reg. Heliam, & Heliſæum cùm vellẽt ſuſcitare duos pueros mortuos, expandiſſe ſe ſuper eos, manus ſuas ſuper manus; quæ compoſitio corporis exprimebat Crucem, & ita ſuſcitauerunt illos, vt rectè dictum ſit: Nos autẽ gloriari oportet. Vide plura de hoc in Commentarijs noſtris ſuper Pſalm. 118. tract. 22. verſ. primo: Appropinquet deprecatio mea.

Exod. 13.

De crucifixione Domini.

QVatuor Euangeliſtæ tradũt Chriſtum eſſe perductum ad locũ ſupplicij, qui Hebraicè dicitur Golgotha, ſiue Caluarię, ibiq; inter duos latrones medium fuiſſe crucifixum, ſuperimpoſito Cruci titulo Hebraicè, Græcè, & Latinè, continente hæc verba: Ieſus Nazarenus Rex Iudæorũ. Circa quod tractandæ ſunt aliquot quæſtiones. Prima quæſtio eſt, An locus crucifixionis Domini dictus ſit mons Caluarię. Pro quo ſciendum eſt, Hebræos poſt reuerſionem è captiuitate Babylonica detuliſſe ſecũ Chaldaiſmũ, & miſcuiſſe linguam Chaldaicam, ſiue Syriacã cum Hebræa, qua omnes Hebræi vulgo vtebantur: quia erat valde ſimilis Hebraicæ, & hac lingua loquutus eſt Dominus noſter. Cur autem locus ille appellabatur Caluarię, duæ ſunt rationes. Prima, quia erat locus publicus, in quo dãnati capite truncabantur, & ex truncatione capitum appellabatur Caluarium, quarè erat locus valde infamis & ignominioſus. Hanc ignominiam voluerunt Iudæi Chriſto Domino irrogare. Secunda ratio antiquæ traditionis videtur eſſe, quòd in eo loco ſepultus eſt Adam, vel certè caput eius ibi fuerit conditum. Vnde à Caluaria Adam dictus eſt locus ille Caluarius: factum autem eſſe magno Dei conſilio, vt ibi moreretur Chriſtus, vbi ſepultus fuerat Adam: vt Chriſti ſanguis diſtillatus ſuper Adam deleret peccatum eius, & totius poſteritatis: & ad hæc accommodatur illud ad Epheſ. 3. Surge, qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus; quæ ſententia non reperitur in Scriptura, tamen à Paulo citatur tanquàm Scripturæ. Hanc traditionẽ pleriq; antiqui Patres, & probarunt, & memoriæ prodiderunt, Noe tempore diluuij oſſa Adam recepiſſe in arca, & hæc, acto diluuio, diuiſiſſe tribus filijs vnà cum orbe, vt vnuſquiſque eorum partem ſuam ferret in regionẽ quam incolẽdam acciperet: Filio Sem quem cæteris præficiebat, cui obtigerat Iudæa, dedit Caluariam Adam, quæ condita fuit in hoc monte. Hanc traditionem commemorat Paula in Epiſt. ad Marcellam, quæ numeratur tertiadecima inter Epiſtolas B. Hieron. Hilarius Canone. 33. in Matth. & Ciryllus Hieroſolym. cathecheſi. 13. dicunt montem Caluarium fuiſſe meditullium totius terræ, & volunt probare ex eo, Operatus eſt ſalutem in medio terræ: quod tamen dictum eſt phraſi Hebræa, id eſt, in terra, vel inter homines, qui ſunt in terra, ſicut alibi, In medio veſtrum ſtetit: In medio populi mei habito, id eſt, inter illos. Secunda quæſtio eſt de tẽpore crucifixionis. Videtur enim eſſe repugnantia inter Marcum, & Ioannem. Marcus enim ait crucifixũ eſſe Dominum hora tertia. Ioannes verò dicit, quando Pilatus ſedit pro tribunali, vbi refert ſententiam, fuiſſe quaſi horam ſextam. Erat autem Paraſceue Paſchæ quaſi hora ſexta, & tradidit Chriſtum, vt crucifigeretur. Vt autem tolleretur hæc apparens cõtradictio, varias rationes excogitarunt Patres, ad conciliandos hos Euangeliſtas: ſed ex his tres potiſſimas dicam. Prima, quia quidam aiunt numeros iſtos eſſe corruptos, vel in Marco, vel in Ioanne. Nam Græci deſignant numeros per literas, & gamma ſignificat ternarium, & ſigma ſignificat ſenarium. Dicitur ergo mutatos fuiſſe in vno eorum. Secunda ratio eſt quam tradit Auguſt. tract. 117. in Ioan. & lib. 3. de Conſen. Euangeliſtarum, cap. 13. in lib. 65. quæſtionum, q. 15. & ſuper Pſal. 63. & Beda ſuper cap. 15. Marci, & Ioan. 19. Hæc autem ratio duplex eſt, Chriſtum verè crucifixum eſſe à militibus hora ſexta, ſicut colligitur ex Ioanne: à Iudæis autem crucifixus eſt hora tertia, quando clamauerunt: Crucifige, crucifige eum, & compulerunt Pilatum, vt ferret ſententiam Crucis cõtra Dominum, & hæc ſpectauit Marcus. Hæc

Epheſ. 3. *Hieron.* *Hilarius.* *Ciryllus.* *Auguſt.* *Beda.*

interpretatio mihi non ſatisfacit. Primò, quia valde durum & violentum eſt interpretari apud Marcum, Crucifixerunt, pro eo quod exclamauerunt, Crucifige, crucifige eum: & facit Auguſt. Marcum loqui valde obſcurè, & æquiuocè: quia ſecundùm illum aliquando vtitur verbo crucifigendi, pro vera crucifixione, aliquando pro voce crucifixionis. Sed ſecundò magis vrget. Si quis enim conſiderat narrationem Marci: clarè videbit Marcum loqui de vera crucifixione facta à militibus. Altera ratio Aug. eſt, quòd Ioan. cùm nominat horam ſextã, intelligat non diei, ſed præparationis Paſchatis, nam ait: Erat autem Paraſceue Paſchæ quaſi hora ſexta: pro Paſcha autem intelligendum eſt non Iudaicũ, ſed Chriſtianum, qui eſt Chriſtus, ſecundùm Paulum: Paſcha noſtrũ immolatus eſt Chriſtus, qui cœpit præparari ad immolationem hora nona noctis, quando in concilio clamauerũt Iudæi, Reus eſt mortis. Nam ſecũdùm Auguſtinum, prima hora noctis Chriſtus dedit cœnam Apoſtolis vltimam: & poſteà petijt hortũ: tertia hora noctis captus eſt in horto: hora nona adiudicatus eſt morti coram Caypha. Hora prima diei ductꝰ eſt ad Pilatum: hora tertia crucifixus eſt, vt ait Marcus: hora ſexta factæ ſunt tenebræ: hora nona emiſit ſpiritum. Ergo quo tempore Chriſtus crucifixus eſt, erat tertia hora diei, ſecundùm Marcum, ſed ſecundùm Ioannem erat ſexta, ex quo in concilio fuit adiudicatus morti. Hanc rationem Auguſt. non opus eſt multis confutare, nam vt eſt pia tenẽdo ſenſum myſticum, ita ſecundùm literalem non congruit hiſtoriæ Euangelicæ. Quarè dicendum eſt, quòd ſicut apud Iudæos nox in quatuor vigilias, ita dies in quatuor horas ſeu ſtationes diuidebatur. Quarum prima incipiens à diluculo, durabat vſq; ad horam diei tertiam. Secunda incipiens à tertia, durabat vſq; ad horã diei ſextam, dicebaturq; hora tertia, eò quòd à tertia initiũ ſumpſit. Tertia verò pars incipiens à ſexta, durabat vſq; ad nonam: dicebaturq; ſimiliter à ſuo principio hora ſexta. Quarta autem incipiens à nona, durabat vſq; ad Solis Occaſum: dicebaturq; hora nona, vel veſpera. Ad hunc enim modum diem diuidi à Iudæis ſolitum eſſe, & paſsim eorum literæ, & parabola, quæ de patrefamilias conducẽte operarios in vineam ſuam, quæ eſt Matthæ. 20. clariſsimè indicat. Illîc enim operarij conducti dicuntur diluculò, hora tertia, hora ſexta, hora nona, & item vndecima. Itaque iam pulchrè conueniunt Euangeliſtæ, qui priùs diſſentire videbantur. Quod enim Ioan. ait, fuiſſe ferè horam ſextam, cùm Pilatus ſederet pro tribunali, ſatis indicat nõdum fuiſſe horam ſextam: fuit igitur adhuc tertia hora, ſeu ſtatio ſecunda, hoc eſt, ea pars diei, quæ eſt inter horam tertiam & ſextam. Nihil igitur mirum, ſi tunc cùm Chriſtus crucifigeretur, nõdum fuerit hora ſexta, præſertim cùm aliquandiù in Cruce pependerit, antequã hora ſexta fierent tenebræ. Re igitur vera Chriſtus à militibus hora tertia crucifixus fuit: quia ſexta nondum aduenerat, & re vera Pilatus hora fermè ſexta ſedit pro tribunali, quia tertia iam tunc maiori ex parte fuerat elapſa. Hanc ſententiam etiam paſsionis hiſtoria confirmat: quia in ea nominatim diluculi, tertiæ, ſextæ, & nonæ horarum fit mentio, cùm de reliquis inter ipſas labentibus omninò taceatur. Ioannes autẽ dixit hora fermè ſexta: quia tũc immolari ſolebat, & parari Paſcha, & ideò dixit Paraſceue Paſchæ, & nõ Sabbathi, vt figura reſponderet figurato: nam Chriſtus verus eſt Agnus, qui abſtulit peccata mundi. ¶ Secundò tractandũ eſt, quomodò Chriſtus ſit affixus Cruci. Dupliciter potuit fieri. Vel vt priùs Crux fuerit exaltata & infixa, deinde Chriſtus ex aliquo tabulato ſuperiori fuerit infixus Cruci rectus. Vel vt Chriſtus ſuper iacentẽ Crucem iactus fuerit extenſus, & ita ei affixus, & deinde ſimul cũ Cruce erectꝰ. Tertiò notandũ eſt, Anabaptiſtas tẽpore noſtro negare Chriſtũ clauis affixũ Cruci, ſed tãtùm funibus, & ibi fuiſſe duriſsimè diſtentũ, & laqueo ſtrangulatũ. Probant, quia lex mortis iubebat aliquos ſuſpendi in patibulo; ſed non reperimus iuſsiſſe vt crucifigeretur aliquis; ergo. Deinde, mos Iudæorum erat ſuſpendere in ligno, non autem clauis figere, vnde dicitur, Maledictꝰ qui pẽdet in ligno. Verumtamen Chriſtũ fuiſſe clauis affixum certum eſt, non ſolùm certum, ſed tanquam dogma fidei tenendum. Patet ex Pſalm. 21. *Pſal. 21.* Foderũt manus meas, & pedes meos. Rabbini deprauauerunt hunc locum: nam pro, foderunt, quod Hebraicè eſt, Canech, ipſi ſuppoſuerunt, Carich, quod eſt ſicut leo: & ſic habet quædam paraphraſis Chaldaica, quæ fertur nomine Ionathæ. Sed hoc eſſe figmentum Iudæorum, patet duplici argumento. Primò, quia trecẽtis annis ante Chriſtum 70. Interpretes verterunt, Foderunt.

Secundò

Hieron. Secundò, D. Hieron. non ſolùm vertit ita, ſed nec meminit eſſe vllã aliam lectionem apud Hebræos: quarè tempore Hieronymi nõ erat iſta lectio. Vltimò, iſtimet Rabbini fatẽtur in multis codicibus emendatis, præcipuè Hiſpanienſibus legi Coruch, id eſt, foderunt, ſicut teſtatur Maſoreth. Secundò patet manifeſtè, quia Lucas. 24. diſcipulis non credentibus ipſum eſſe, oſtẽdit eis loca *Ioan. 20.* clauorum. Et Ioan. 20. Thomas dixit: Non credam niſi videro fixuras clauorũ. Vltimò narrat Theodorus lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 8. beatam Helenã, ſimul cum Cruce reperiſſe clauos, quibus Chriſtus affixus fuerat, & vnum clauum impoſuiſſe in galea ſua Conſtantinum, alium impoſuiſſe in freno equi, quo vtebatur in bello, vt ſic eſſet ſaluus cõtra hoſtes, tertium miſiſſe in mare, vt propi- *Zach. 14.* tius eſſet. Et tunc adimpletum eſt illud Zachar. 14. In illa die erit quod eſt ſuper frenum equi, ſanctũ Dño Deo. Tandem dubium vocari ſolet, an quatuor vel tribus clauis fuerit affixus Chriſtus. Tribꝰ ſolet pingi communiter, ita vt ambo pedes vno clauo transfixi fuerint. Verùm ex alia parte videmus antiquiſsimas Chriſti crucifixi effigies cum quatuor clauis: ita vt ambo pedes ſeorſum fuerint transfixi, vtrum autem ſit verius incompertum eſt nobis, licèt multi viri docti teneant quatuor fuiſſe confixum clauis Chriſtum Dominum in Cruce. Nam præterquam quòd hoc fuiſſè in more veriſimile eſt, etiam adiuuabat ad maturandam necem Chriſti, quem ipſi volebãt quàm celerrimè occidere. Nam vno clauo vtrunque pedem perfodere, nimis operoſum eſſet. Quod autem dicũt Anabaptiſtæ, non fuiſſe in more Iudæis crucifigere, repellitur pri- *2. Reg. 21.* mò: quia legitur. 2. Reg. 21. Gabaonitas, concedente Dauide, crucifixiſſe ſeptem filios Saulis. Deinde ſi non fuiſſet in vſu hoc ſupplicium, Iudæi non clamaſſent, Crucifige, crucifige eum. Ad hæc licèt lex expreſſè non habeat hanc pœnam crucifixionis: tamen non excludit eam, ſed generaliter amplectitur. Nam ſuſpendere in patibulo, poteſt fieri dupliciter, vel funibus alligando, vel clauis infigẽdo: nam etiam Eccleſia canit de Chriſto: Suſpẽſus eſt patibulo. Vltimò dicimus: hoc ſupplicium crucifixionis non intuliſſe Iudæos, ſed Pilatum: Iudæis enim erat adempta poteſtas capitalis. Apud Græcos autem, & Romanos erat in vſu hoc ſupplicium, quod indicat verbũ, Crucifigo, ſubfigo, quo vtuntur antiqui Romani. Et Plutarchus in Apothemagtis, pro verbo, crucifigo, vtiturꝰ verbo Græco, Proſilotho, quod ſignificat clauis figere: nam, ilos, ſignificat clauum.

De titulo Crucis.

QVarta quæſtio de titulo Crucis. Hunc titulum omnes Euangeliſtæ tradiderunt, ſed non eodem modo. Marcus, Rex Iudæorum. Lucas, Hic eſt Rex Iudæorum. Matthæus, Hic eſt Ieſus Rex Iudæorum. Ioannes, Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum. Fuiſſe titulum talẽ, qualem Ioannes ſcripſit, patet primò: quia Ioannes ſcripſit poſt omnes alios, & præſens affuit in crucifixione Chriſti, & legit ipſum titulũ. Secundò, quia titulus Crucis, qui eſt Romæ in tẽplo Sanctæcrucis, ſic habet, vt Ioan. ſcribit. Sed cur iuſsit hunc titulum Pilatus ſcribi, & ſuperimponi Cruci Chriſti. Tradunt quidã fuiſſe à Romanis, vel lege cõſtitutum, vel conſuetudine vſurpatũ, vt in loco ſupplicij palàm proponeretur cauſa dãnationis cuiuſlibet: ne vel iudici liceret quenquam innocentem, & incognita cauſa damnare, vt palàm eſſet omnibus, qua cauſa quẽ morte afficiebant, eſſet morte damnatus. Verba huius tituli continent cauſam veriſimam mortis Chriſti triplicem. Nam primò mortuus eſt Chriſtꝰ: quia eſt Ieſus, id eſt, Saluator: venit emꝫ ſaluũ facere populum à peccatis eorũ. Remiſsio autem peccati debebat fieri per ſanguinem eius: nam in huius figuram, vt põderauit Paul. ad Hebræos, in veteri Lege *Hebr. 9.* nullius peccati fiebat remiſsio ſine effuſione ſanguinis. Deinde quia, Nazarenus, id eſt, flos, germen, ſanctitas, vt ſuo ſanguine rigata, & fœcũdata Eccleſia floreat, & germinet omne genus ſanctitatis. Rex Iudæorum. Hoc Regnũ ſuper credentes aquirere debuit per ſanguinem. Vnde Paul. Empti *1. Cor. 6.* eſtis pretio magno, &c. Et Petrus: Redẽpti *1. Petr. 1.* eſtis, non corruptibilibus auro & argento, ſed pretioſo ſanguine filij Dei. Cuius figura fuit Sanſon, qui morte ſua plures hoſtes po- *Iud. 16.* puli Dei occidit, quàm viuus. Quàm fuerit glorioſum Chriſto Domino mori, pro victoria populi Dei, poteſt probari exemplis Gentiliũ. Celebrabatur maximè apud Græ cos factum Regis Codri vltimi Athenien- *Codrus.* ſium, qui quoniam oraculo Apollinis traditum erat, victoriam fore penes eũ populum, cuius Rex interfectus eſſet, ipſe pietate & amore ſuorũ, ſumpto habitu viliſsimo,

& in-

& ingreſſus in caſtra hoſtium incognitus ab illis eſt occiſus, & ſic victoria fuit penes Athenienſes, propter quod tanquàm Deũ coluerunt eum. Scriptus eſt autem titulus tribus linguis, hoc eſt, ſemel ſecũdùm quamlibet linguã totus. Primò Hebraicè: ſecũdò Græcè: tertiò Latinè, vt videre licet in titulo eodẽ. Fecit hoc Pilatus, vt qm̃ in illo feſt. Paſch. multi ex varijs mũdi nationibus, cõuenerant Hieroſolymã, poſſet ab omnib⁹ legi & intelligi. Factũ tamẽ fuit hoc magno Dei cõſilio. Primò, vt ſic declararetur qualitas Regni, quantùm ad rei amplitudinem & excellentiam. Sicut enim iſtæ tres linguæ erant per vniuerſum orbem diffuſæ: ſic Regnum Chriſti erat dilatãdum toto orbe, quantum ad excellentiam Regni Chriſti, quæ erat futura quadruplex. Nam in lingua Hebræa denotabatur antiquitas & ſanctitas illa: quoniam ſicut illa lingua loquutus eſt Adam, ſic Regnum Chriſti eſt omnium antiquiſsimum ab Adam & Abel. Alia Regna cœperunt ducentis annis poſt diluuiũ. Sanctitas verò in ſolo Chriſti Regno eſt; loquutus eſt enim ſanctis Prophetis. In Græco, in quo erat ſapientia & eloquentia, denotabatur, in Regno Chriſti futurã veram doctrinam, & prædicatores eius adeò eloquentes fore vt perſuaſuri eſſent toti mundo ſuam doctrinam. In Latino potentia, gloria, & extenſio, atq; duratio denotabatur.

Quinta pars Paſſionis Domini. De ſeptem verbis Dñi pendentis in Cruce.

NOuiſsima verba quę Chriſtus in Cruce pendẽs loquutus eſt paulò priùs quàm ſanctiſsimam animam ageret: fuerunt hoc ordine ſeptẽ ab eo prolata. Primum: Pater, dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt. Secundum latroni: Hodie mecum eris in paradyſo. Tertium Matri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus, & diſcipulo, Ecce Mater tua. Quartum: Deus, Deus meus vt quid dereliquiſti me? Quintum: Sitio. Sextum: Conſummatum eſt. Septimum: In manus tuas commendo ſpiritum meũ. Ex his primum, ſecundum, & vltimum Lucas ſolus tradit: tertium, quintum, & ſextum ſolus Ioannes: quartum verò ſoli Matthæus, & Marcus.

De primo verbo.

Irenæus. P*Ater, dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt.* Beatus Irenæus lib. 3. contra hæreſes, cap. 20. ponderans hæc verba, obſtupeſcit incomparabilem Chriſti miſericordiam & clementiam, qui excuſat eos, à quibus occiditur, & eis veniam poſtulat à Patre. Benè (inquit) præſtitit opere quod docuerat verbis: Diligite inimicos, &c. Chriſtus in Cruce agebat Pontificẽ immolans ſeipſum Patri: munus autem Pontificis, vt ait Paul. ad Hebræ. 9. erat orare pro populi ſui ignorantia. Tunc verè impleuit illud Eſai. 53. Et pro tranſgreſſoribus deprecatus eſt. Hinc apparet verũ eſſe illud Paul. Hebr. 12. Sanguinem Chriſti meliùs clamare, quàm ſanguis Abel: quia hic vindictam, ille verò miſericordiam clamauit & veniam. Quæritur an Chriſtus in hac oratione fuerit exauditus, nam fuiſſe exauditum probatur ex c. 5. ad Hebr. vbi Paul. ait, Chriſtum in Cruce oraſſe cum clamore valido, & lacrymis, & pro ſua reuerẽtia fuiſſe exauditum. Confirmatur, quia hæc petitio fuit abſoluta, non conditionata: ergo profecta eſt ex volũtate abſoluta, quæ ſecundùm Theologos ſemper impletur. Vnde in electis adimpleta eſt.

Hebr. 9. *Eſai. 53.* *Hebr. 12.* *Hebr. 5.*

Sed circà illud, *Neſciunt quid faciũt*, quæritur, an Iudæi cognouerint Dominũ fuiſſe Meſsiam, & filium Dei, & ita ex malitia occiderint illum: an verò ignorauerint hoc, & ex ignorantia illum interfecerint? vtrunq; enim ex Scriptura videtur oſtendi poſſe. Quòd peccauerint ex ignorãtia, patet: quia Dominus dixit, Neſciunt quid faciunt. Secundò ex illis verbis Petri Acto. 3. Scio, fratres, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri. Tertiò ex Pauli. 1. Cor. 2. Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Quartò ex verbis Dñi Ioan. 8. Neq; me ſcitis, neq; Patrem meum ſcitis, dixit Iudæis. Beda ſuper. 12. c. Matth. & 23. Lucę clarè docet principes Iudæorũ cognouiſſe Dominum eſſe Meſsiam, & filium Dei, & peccaſſe ex malitia. Euthym. ſuper. 23. cap. Lucæ ait traditum eſſe à quibuſdam, verba hæc Chriſti non fuiſſe dicta de Iudæis, ſed de militib⁹ Romanis, qui eũ crucifixerunt. Illi enim ignorãtes oracula Prophetarum, & miracula Chriſti peccauerunt ex ignorantia. Sed ipſe ſuper. 21. c. Matth. ait, Iudæos, præcipuè maiores, cognouiſſe Chriſtum eſſe Meſsiam, ſed non cognouerunt eſſe filium Dei. D. Tho. 3. p. quæſt. 47. art. 5. ait, maiores Iudæorũ cognouiſſe illum eſſe Meſsiam, ignoraſſe tamen eſſe Deum; ſed hanc ignorantiam fuiſſe affectatam. Si enim voluiſſent aduertere ad eius opera, ex illis

Acto. 3. *1. Cor. 2.* *Ioan. 8.* *Beda.* *Euthym.* *D. Thom.*

illis hoc euidenter cognouiſſent, minores verò neutrũ cognouiſſe de Chriſto. Nam etſi anteà, viſis eius miraculis, de hoc dubitauerint, vel etiam crediderint; tamen poſteà videntes eius vilitatẽ & miſeriam, maximè verò perſuaſi à ſuis Doctoribus, non crediderunt eſſe Meſsiam. Caiet. ſuper. 22. cap. Lucæ, ſuper illa verba: Si dixero vobis non credetis mihi, ait, ne ipſos quidem principes cognouiſſe ipſum eſſe filium Dei, aut Meſsiam. Illud autem quod dixit Petrus Acto. 3. Scio quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri; duplicẽ ſenſum habere poteſt. Primò, ambo feciſtis per ignorantiam, ſed diſsimilẽ; vos per craſſam, illi per affectatam. Sed hic ſenſus benè conſideranti locum non placebit. Tum quia ſic videretur Petrum luſiſſe ambiguitate vocabuli ignorantiæ: tum etiam, quia Petrus hoc dixit, volẽs quodammodò excuſare populares à peccato crucifigendi Chriſtum: at ignorantia principum nullo modo erat excuſabilis. Secundus ſenſus magis germanus eſt, vt illud, Sicut principes veſtri, non iungatur cum illo verbo, feciſtis, vt ſit ſenſus, Chriſtum vos crucifixiſtis, ſicut principes veſtri crucifixerunt, hoc eſt, vos perſuaſi à principibus, ſequuti eorum authoritatem & exemplum, feciſtis quod videbatis eos facere; exiſtimantes vos debere facere quod fecerunt veſtri maiores.

Caiet.

Secundum verbum: Hodie mecum eris in paradyſo.

Chryſ. LIcèt Matth. & Marc. ſcribant, latrones qui cum Chriſto crucifixi ſunt, improperaſſe illi, & propter hoc Chryſoſt. Hiero. Theophil. & Euthym. ſuper. 27. Matth. tradant ambos latrones ab initio fuiſſe infideles, ſed poſteà alium eſſe conuerſum; attamen multò credibilius eſt quod tradit Auguſt. lib. 3. de Conſenſu Euangeliſt. cap. 18. Matth. & Marc. poſuiſſe plurale pro ſingulari, & re vera vnum tantum latronem improperaſſe Chriſto, alterum verò ab initio fuiſſe fidelẽ. Enarratio Lucæ facilẽ id perſuadet, Vnus improperabat illi, & alter increpabat illũ. Quã fuerit admirãda fides, & cõfeſsio huius latronis, trib⁹ ex reb⁹ exiſti mari poteſt. Ex eo quod primũ eſt cõfeſſus ſummam innocentiam Chriſti, dicens: Hic autem nihil mali fecit. Secundò, abſolutè agnouit eũ eſſe Dominũ, dicens: Domine. Tertiò, eſſe Regem, & habere Regnum cœleſte, dicens: Cùm veneris in Regnũ tuum. In quo implicitè confeſſus eſt eum eſſe Deũ verum. Quartò, habere eum poteſtatẽ dandi cui vult Regnum cœleſte. Memẽto mei, quaſi dicat, Admitte me in Regnum tuum, fac mè participem. Secundò exiſtimandum eſt ex circunſtantijs. Tunc enim ipſe iſtam confeſsionem fecit, quando ipſe erat in maximis cruciatibus, & doloribus morti proximis, coram Iudæis capitalibus inimicis Chriſti, quando plurima apparebant argumenta, quæ contrarium demonſtrabant de Chriſto. Vltimò, quando intimi & amici eius non ſolùm non auſi fuerant eum confiteri, ſed etiam perfidioſè negauerãt, & Petrus negauit, & alij fugerunt. Tertiò, quia ſancti Patres hanc confeſsionẽ ſummis laudibus prædicant, & in cœlũ efferunt. Ciryl. cathe. 13. & Euſeb. homi. de beato Latrone. Chryſoſt. homi. de Cruce, & Latrone. Aug. ſerm. 139. Leo Papa ſerm. 2. de Paſsione. Si quæratur vnde iſte latro tantam fidem de Chriſto conceperit? Hieron. ſuper. 21. cap. Matth. reſpondet, quòd ex prodigijs viſis, circa mortẽ Domini. Verùm narratio Lucę perſpicuè oſtendit confeſsionem latronis fuiſſe ante illa prodigia. Leo Papa ait, latronem nulla ratione, vel ſigno externo fuiſſe ad hoc motum; ſed tantùm interiori illuminatione Spiritus ſancti. Ego ita ſentio principalem cauſam iſtam fuiſſe gratiam Spiritus ſancti interiùs illuminãtis, & mouẽtis: nam vt dicit Dominus: Omnis qui audit à Patre, & didicit, venit ad me. Potuit Dominus iſti dicere, quod anteà Petro: Beatus es Simon Barionà: quia caro, &c. ſed Pater meus, &c. Ciryl. vbi ſuprà ait, hunc latronẽ ante omnes ſanctos veteris Teſtamẽti fuiſſe factum participem beatitudinis æternæ, & hoc etiam alij tradunt. Auguſt. libro. 1. de Anima & eius orig. cap. 9. teſtimonio Cypriani confirmat, hunc latronẽ fuiſſe martyrem. Quod tamen intelligendum eſt amplè ſumendo tale nomẽ. Iſte enim moriens confeſſus eſt fidem Chriſti, & ita quodammodò martyr: verùm non eſt mortuus pro confeſsione iſtius fidei, quod requiritur ad veram rationem martyrij. Ait Auguſt. non incredibiliter dici à multis, iſtum latronem aqua quæ fluxit ex latere Domini, fuiſſe perfuſum & baptizatũ. Habuit iſte, præter interiorem illuminationem, famam præteritorum miraculorum Chriſti, miram patientiam & manſuetudinem in tormentis, ſummam charitatem erga inimicos.

Auguſt. *Euſeb.* *Chryſ.* *Auguſt.* *Leo Papa.* *Hieron.* *Leo Papa.* *Ioan. 10.* *Ciryl.* *Auguſt.* *Auguſt.*

Sed

Sed circà illud: *Hodie, &c.* notandum eſt primò, quàta ſit bonitas & benignitas Dei erga peccatores verè pœnitẽtes, quibus tàm citò, tàm liberaliter, & perfectè condonat peccata, non ſolùm quoad culpã, ſed quoad omnem pœnam, & plus tribuit quàm quod petitur ab eo. Vnde Ambroſ. ait: Mos eſt *Ambroſ.* Domini, vt plus tribuat, quã rogetur. Nam latroni non ſolùm promittit ſe memorem eius futurum, quod petierat; ſed etiam illum eodem die ſecum in paradyſo futurum. Exclamat Leo & ait: Excedit conditionem humanam iſta promiſsio, nec de ligno Crucis, *Leo.* ſed de throno editur maieſtatis. Secundò eſt notãdum, quanta ſit vis veræ pœnitentiæ, quæ etiam in extremo vitæ momento fructuoſa eſt. Nunquàm pœnitẽtia ſera eſt, etiam qui vocatur vndecima hora, ſi in illo tempore pauco benè ſe geſſerit, denarium diurnum promerebitur. Nuſquàm enim legimus Deũ præſcripſiſſe terminũ in Scriptura ad pœnitendum; ſed in quocunq; momento, &c. Hoc exemplum latronis adimit maximè peccatoribus omnẽ cogitationem deſperationis. Reſtat declarare quid ſibi *Iuſtinus.* velit illud, *In paradyſo.* Iuſtinus Martyr ad quæſt. 76. Orthodox. ait, hoc loco per paradyſum intelligi debere terreſtrem, à quo *Irenæus.* eiectus fuit Adam. Hoc etiam cõfirmat Irenæus lib. 5. in Hierem. & probat teſtimonio presbyterorum Aſiæ, qui fuerunt diſcipuli Apoſtolorum. Hoc autem probatur dupliciter. Primò, quia nomen paradyſi in Scriptura ſignificat locum delitiarũ, in quo poſitus fuit Adam Geneſ. 2. nec poteſt hîc ſignificare Regnum cœlorum: quia Chriſtus *Geneſ. 2.* non niſi poſt quadraginta dies aſcendit ad cœlos. Probatur ſecundò, quia exiſtimant omnes animas iuſtorũ ante diem iudicij retineri in paradyſo, nec admitti ad viſionem beatificam. Hæc ſententia reprobanda eſt. Primò, quia poſt diluuium non remanſit paradyſus hic terreſtris, vt plures Patres docent. Secundò, nituntur alio fundamẽto falſiſsimo, ſcilicet, quòd animę iuſtorũ antè iudicium non videant Deũ: quod damnatũ eſt in Concil. Florent. ſub Eugenio. IIII. Tertiò, vtuntur falſa ratione. Exiſtimant enim nomen paradyſi in Scriptura non ſumi niſi pro illo terreſtri. Quarè eſt conſiderandum hoc nomen paradyſi propriè ſignificare generaliter quemlibet locum corporalem, amœnum, plenum delitijs, aptum ad oblectandum homines. Et quod non ſolùm ille Adã ſic appellatur in Scriptura, patet. Nam Gene. 13. terra Sodomę, & Gomorrhæ *Geneſ. 13.* dicit fuiſse ſicut paradyſus. Et in lib. Eccleſ. c. 2. dicitur Salomonẽ feciſse hortos, & pomaria, in quo Septuaginta trãſtulerũt paradyſos. Vnde eſt nomen Perſicum, & inde deſumptum eſt. Nam horti, in quibus delitiabantur Perſarum Reges, paradyſi dicebantur, vt patet in Xenophonte. Per ſimilitudinem autem nomẽ paradyſi transfertur *Xenoph.* ad denotandam gloriam cœleſtem. Apoc. 2. *Apoc. 2.* Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradyſo Dei mei. Et. 2. Cor. 12. ait Paul. *2. Cor. 12.* raptum fuiſse in paradyſum, & in tertium cœlum. Vltima interpretatio horũ Patrum clarè repugnat illi verbo, *Hodie.* Nam illo die Chriſtus non fuit in paradyſo terreſtri: quoniam ſtatim poſt mortẽ anima eius deſcendit ad inferos, nec aſcẽdit ſuper terram, niſi triduò pòſt in reſurrectione. Nec illud, *Mecum*, poteſt referri ad ſuppoſitũ diuinũ: quia eſſet friuola locutio: nam ſuppoſitũ hoc & diuinũ idem eſt, & vbiq;: & multò minùs ad corpus; ergo. Nos autem cum Auguſtino Epiſt. 52. vbi hunc locum exponit, dicimus, per paradyſum intelligi felicitatẽ æternam, quam Dominus noſter ſtatim largitus eſt latroni poſt mortem.

Tertium verbum: Mulier, ecce filius tuus.

HOc dictum Chriſti ſolus Ioannes narrat: voluit enim ſupplere quod omiſſum erat ab alijs, & etiam quia ad ipſum pertinebat, & in eo cernebatur quantùm Chriſtus dilexiſset Ioannem, cui commiſit id, quo nihil in terra habebat charius & pretioſus. Solet Ioan. eſse valde diligẽs in narrando ea quæ Chriſtus egit, vel dixit, quo ſignificauit præcipuum, & ſingularẽ amorem erga ipſum Ioannem. Tollenda ſunt primùm quædam, quæ videntur dıaphonia inter Euangeliſtas. Nam Marcus, & Lucas dicunt ſanctas mulieres longè fuiſse à Cruce Domini. Ioannes verò ait, fuiſse iuxtà Crucem. Sed tollitur: primò ſecundùm Auguſtinum, & Diuum Thomam, iuxtà, & *Auguſt.* longè, dicuntur reſpectiuè, quarè reſpectu *D. Thom.* diuerſorũ idem poteſt eſse longè, & iuxtà: quia erant in conſpectu Chriſti, quem & videre poterant, & audire loquentem. Erant tamen longè, reſpectu tubæ, Centurionis, & militũ, qui viciniores erant Cruci. Quærit Auguſtin. quænam habebat Ioan. ſua & *Auguſt.* propria, dixerat enim cum alijs, Ecce nos reliquimus. Reſpondet Auguſt. illud, Sua, non

non ſignificat prædia, non palatia, ſed in ſua, id eſt, in ſuam curam, vt illi inſeruiret, & famularetur, & omnia officia præſtabat, *Nizeph.* quæ à filijs præſtari ſolent parentibus. Nizephorus lib. 2. Eccleſiaſt. hiſtoriæ. cap. 3. refert ex antiqua traditione, Ioannẽ venditio patrimonio, domum emiſſe in monte Sion, in qua Dominus egit vltimã Cœnam; & Beata Virgo vſq; ad mortem ſuam habitauit in ea: vbi Dominus apparuit, ianuis clauſis; in quam deſcendit Spiritus ſanctus, & fuit prima Eccleſia conſecrata ab Apo- *Cyril.* ſtolis (vt ait Cyril. Hieroſolym.) Ego cum Auguſt. credo non habuiſſe domum.

De quarto verbo Domini: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me.

HOc narrant ſoli Marcus, & Matthęus, & dicunt fuiſse prolatum à Deo circa horam nonam, ipſe autem expirauit completa hora nona. Sumpta autem ſunt ex *Pſal. 21.* Pſal. 21. ſecundùm lectionẽ Hebraicã. Nam lectio Græca, & Septuaginta, & noſtra ſic habet: Deꝰ, Deꝰ meus, reſpice in me, quarè me dereliquiſti? Et quia Dominus initium huius Pſal. applicuit ad ſe; ſignificauit pleraq; illius Pſalmi in ſenſu literali pertinere ad illum, ſicut ſunt illa: Omnes videtes me, deriſerunt me, &c. Et illud: Foderunt manus meas, &c. Sed quæritur quomodò dicatur Deum dereliquiſſe Chriſtũ. Nam hæc verba dederunt nonnullis occaſionem errandi. Euthychiani (exiſtimantes Chriſtũ non habuiſſe animam, ſed Verbum fuiſſe corpori vice animæ, vnde Chriſtus mortuus eſt, per ſeparationẽ Verbi à corpore) dicunt, quòd Chriſtus ſignificauit appropinquare mortem ſuam, diſcedente Verbo à corpore. Neſtorius putauit, non fuiſſe vnitum Verbum homini Chriſto ſubſtantialiter, & perſonaliter; ſed tantùm accidentaliter, videlicet dum vixit, in morte autẽ diſceſsiſſe ab illo. Illud nobis faceſsit negotiũ, quòd duo ſanctiſsimi Patres, Hilar. Can. 33. in Matthæũ, *Hilar.* & Ambroſ. lib. 10. Comment. in Lucam, di- *Ambroſ.* xerunt his verbis ſignificaſſe Chriſtum diffidium, & diſceſsionem Verbi à carne. Quæ verba ſi ſicut ſonant accipiantur, continent ſententiam hæreticam. Nam Verbũ fuiſſe ſeparatum, ſiue à corpore, ſiue ab anima, eſt contra fidem, & contra rationem. Contra fidem: quia in Symbolo Apoſtolorum proponitur credendum filium Dei ſepultum eſſe, deſcendiſſe ad inferos, à mortuis reſurrexiſſe; quod non poteſt eſſe verum, alio ſtante. Ideò quippè hos articulos fatemur: quia filius Dei erat vnitus corpori perſonaliter, & ideò dicimus fuiſſe ſepultũ. Et quia animæ etiam perſonaliter vnitus erat, confitemur deſcẽdiſſe ad inferos. Et quia vtriq; erat vnitum, ideò reſurrexiſſe. Contra rationem: quia ratio Theologica cogit nos fateri hoc. Si enim gratia adoptionis ſimul data homini, nõ aufertur ei ſine eius culpa, quantò minùs gratia vnionis, quæ & maior eſt, & ſic permanentior, data Chriſto non debuit ei auferri ſine culpa eius? At Chriſtꝰ nullum peccatum fecit; ergo. Sed quia illi Doctores valde Catholici fuerunt, ideò eorum verba ad bonũ ſenſum ſunt reducẽda. Voluerũt igitur ſignificare, Verbũ diſceſsiſſe à carne, non quidem ſoluendo vnionem hypoſtaticam; ſed permittendo Chriſtum tot tormentis affligi, & ita crudeliter mori. Et habuit ſe per modum diſcedentis, non prohibendo tormenta, & nullũ ei ſolatium, ſeu adiuuamen præbendo. Sed ex tract. 35. *Origenes.* Orig. in Matth. eliciuntur aliquot interpretationes horum verborum. Prima eſt, ea debere intelligi comparatiuè, comparando gloriam quam habuit Chriſtus ab æterno apud Patrem, & quam ei dederat anteà tot miracula faciendo, cum ignominia Crucis. Sicut enim reſpectu prioris dicebatur Deus eſſe in illo: ita reſpectu poſterioris dicebatur derelictus ab illo. Secundò, derelictus dicitur, nõ ſimpliciter, ſed ex opinione hominũ. Qui enim videbant illum in illo ſtatu miſerabili, iudicabant eum derelictum à Deo. Tertiò, ſignificauit, fructũ ſuæ paſsionis, quæ ſufficiebat ad ſaluandos omnes homines, peruenturũ eſſe ad pauciſsimos. Itaque Chriſtũ quodãmodò eſſe derelictum cum paucis electis. Vt ſit ſenſus. Vt quid me dereliquiſti, quaſi ſolum, cum tam paucis electis qui meæ paſsionis erunt participes? Ego tria dico circa hęc verba. Primũ, Chriſtum ea protuliſſe duas ob cauſas. Primò, vt exprimeret naturalem affectum hominis, & ſenſum carnis, quem magni cruciatus & dolores ſolent elicere, & ita demonſtrare ſe eſſe verum hominem, & quanta eſſet acerbitas tormentorum, quæ ſuſtinebat. Itaque ſimile eſt hoc dictum eius quod in horto dixerat: Pater, ſi poſsibile eſt tranſeat à me, &c. Secundò, protulit, ne quis putaret ſe in illis tormentis fuiſſe à Deo magnis ſolatijs, & voluptatibus ſpiritualibus recreatum;

tum; ita vt non ſentiret dolores. Oſtendit enim ſe omni ſolatio caruiſſe. Et hoc indicant verba ſequentia Pſal.21. In te ſperauerunt Patres noſtri: ad te clamauerunt, & liberaſti eos, &c. Ego autē ſum vermis, & non homo. Id eſt, ita me derelinquis, ac ſi eſſem vermis. Secundò, in his verbis, Eſſe derelictum à Deo, nō aliud ſignificat, quàm Deū permiſiſſe, vt ipſe tantis ſubijceretur tormentis, & tàm ignominioſæ morti traderetur, & nullum ei auxilium, ſolatium vè interius, vel exterius tribuiſſe. Sicut enim Deus dicitur derelinquere aliquos, quoad culpā, quia permiſit eos cadere in culpā, cùm poſſit prohibere, nec dat auxilium efficax, quo reſurgant à culpa: ſic Deus dereliquit Chriſtum, quoad pœnam: quia illum permiſit cadere in illam grauiſsimam pœnam, nec vllo auxilio aut ſolatio eum ſuſtulit, aut mitigauit. Tertiò, illa interrogatio, Vt quid, vel quarè, duobus modis accipi poteſt. Primò, vt nō indicet, vel impatientiam, vel ignorantiam Chriſti; ſed vt demonſtret nullam fuiſſe cauſam in Chriſto, cur derelinqueret, ſed cauſam eſſe peccata aliena, quæ ipſe ſuſceperat, ſicut prædixerat Eſai. cap. 53. Poſuit Dominus in eo iniquitates omnium noſtrùm: Vulneratus eſt propter ſcelera noſtra. Et Dauid: Suprà dorſum meū fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitates ſuas. Quia Chriſtus luit pœnas pro peccatis factis, & faciēdis ab initio mundi, vſq; ad finem. Secundo modo, illa interrogatio, Quarè, ſecundùm Cyril. Alexand. lib. de Recta fide ad Reginas, ſæpè in Scriptura eſt particula non ignorantis, ſed dolentis & gementis. Idem valet, atq; interiectio, Heu, v.g. Exod. 32. ait Moyſes: Quarè iraſceris, Domine, populo tuo? Et Pſalm. 42. Quarè me repuliſti, quarè triſtis incedo? Id eſt, Heù Domine, tu me repuliſti. Et Pſa. 30. Domine, quid multiplicati ſunt, &c. Et Iob. 3. Quarè abſcondis faciem tuam â me? Eodem modo hîc, Heù Pater, etiam ne derelictus ſum à te, abſq; omni ſolatio & auxilio?

Pſal.21.

Eſai.53.

Pſal.128.

Cyrillus.

Exod.32.

Pſal.42.

Pſal.30.

Iob.3.

Sextum verbum: Sitio.

IOannes hoc narrat, quomodò Dominus vt cōſummaretur Scriptura, dixit: Sitio. Et ſtatim occurrit quæſtio, Cur cùm Dominus cruciaretur ſecūdùm omnes partes; ſolius linguæ & palati expreſſerit tormentum. Duæ cauſæ ſunt. Prima, quia cruciatus aliarum partium omnibus erat manifeſtus, & conſtans, iſtæ interiores videbantur eſſe liberæ à cruciatu; vt ergo declararet ſe in his maximè torqueri, ideò de hoc præcipuè loquutus eſt: quia peccatum Adæ per linguam & palatum eſt commiſſum. Oſtendit ergo ſe pœnam luere pro illo peccato Adæ. Fuit autem iſta ſitis corporalis, quæ nata eſt ex nimia laſsitudine, exanimatione, & profuſione ſudoris, & ſanguinis. Quod declaratum eſt Pſal. 30. Aruit tanquàm teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis, & oſſa mea ſicut cremium aruerunt. Altera cauſa fuit, quam Ioannes ponit, vt conſummaretur Scriptura, quæ erat in Pſalm. 66. Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Sed video Chriſtum potatum aceto, ſed non video cibatum felle. Reſpondetur, fuiſſe bis datū potum Chriſto. Primò, ante crucifixionem, quod ſolus Matthæus, & Marcus narrant: quòd dederunt ei myrrhatum vinū cum felle mixtū, & erat per modum ſorbitiunculæ, quæ & habet rationem potus, & cibi. Verùm videtur quòd non ſit bona ratio Euangeliſtæ, vt impleretur Scriptura: quia prædictio Scripturæ nō fuit cauſa vt Chriſtus ſitiret: ſed quia futurum erat vt Chriſtus ſitiret, id circò prædictum eſt. Reſpondetur: omnia quæ Chriſtus pertulit in paſsione, fuerunt ab æterno ordinata à Deo & decreta. Et hæc ordinatio fuit enunciata in Scriptura. Chriſtus autem pertulit ea, vt impleret ordinationem Dei, & quia illa erat expreſſa in Scriptura, dicitur impleſſe Scripturam. ¶ Quarè datum eſt Chriſto acetū pro potu? Ioannes innuit, dicens: Erat ibi vas plenum aceto, quo ſignificatur fuiſſe morem vt crucifixis ſitientibus præſtaretur potus aceti. Habet enim vim citò refrigerandi, & accelerandi mortem, & penetrandi citò, & ſic datum vulneratis, maturat mortem: & hoc etiam adnotauit Hiero. Narrat Plutharcus in vita Marci Antonij, quòd cùm ipſe Antonius ſibi lethale vulnus inflixiſset, ſitiēti, poſcentiq; potum eſſe datum vinum, quo celeriter ei mors accideret. Ad hoc multò magis præſtat acetum. Datum eſt autem acetum in ſpongia impoſita calamo, vel arundini, ſecundùm Marc. & Matthæ. vel hyſſopo, ſecūdùm Ioan. in quo videtur diſſenſio inter Euangeliſtas. Quarè quidam dixerunt, potum illum eſſe confectum ex aceto & hyſſopo. Sed hanc intelligentiam reſpuunt verba Græca, & Latina: ſed hyſſopum impoſuerūt arundini, & ſuper hyſſopū acetum;

Pſal.30.

Pſal.66.

Plutharc.

acetum: nam ſpongia erat ex hyſſopo, cui circumpoſuerunt acetum. Sed circà hunc potum nota primò, vt ait Cyril. Cathec. 13. Qui ex ſilice eduxerat aquas, tunc petit potum à Synagoga; illa verò dat acetum, ſicuti demonſtrans ſuam corruptionem, & degenerationem à ſanctitate maiorum ſuorum: acetum enim eſt vinū corruptum, & degenerans. Synagoga ſitiēti Chriſto dat quod eum vehementiùs cruciet, & citiùs interimat. Quarè quadrant hoc loco illa verba, vbi Chriſtus ſic de Synagoga cōqueſtus ait: Circundedit me felle, repleuit me amaritudine, inebriauit me abſynthio. Dauidi valdè ſitienti, & cupienti aquam ciſternæ Bethleem, quidam eius milites maximo periculo per medios hoſtes hauſerunt aquam, & tulerunt ad Dauid. Iudæi autem Chriſto Domino aquam, quàm in prōptu habebant, præbere noluerunt. Saltem, dicit Doctor quidam, tantū aquæ dediſſent Iudæi Chriſto, quantum ſudoris & ſanguinis ex corpore eius expulerant. D. Anſelm. lib. de Stimulo diuini amoris, diſertiſsimè de hoc verbo, Sitio, tractat.

Cyril.

Anſelm.

Sextum verbum: Conſummatum eſt.

IOannes ait: *Et poſtquàm accepit acetum, dixit: Conſummatum eſt.* Ex quo apparet quàm habuerit in ſua poteſtate mortē. Noluit enim antea mori, quàm acetū biberet. Vt conſummaret Scripturas, diſtulit mortem quoad voluit. Verbū hoc denotat ſeptem cōſummationes, quæ factæ ſunt, Chriſto moriente. Prima fuit omnium quæ prophetiæ de illo prædixerant. Vnde ipſe dixit Luc. 8. Ecce aſcēdimus Hieroſolymam, & conſummabuntur omnia quæ dicta ſunt per Prophetas de filio hominis. Secunda cōſummatio fuit operis quod ei Pater commendauerat, nempè vt perficeret opus noſtræ redemptionis. Sic enim Ioan. 8. cap. dixit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei, & opus, quod dedit mihi (vt ipſe dixit:) Opus cōſummaui quod dediſti mihi vt facerē. Tertia fuit regni peccati, diaboli, & mortis. De peccato prædixerat Dani. 9. cap. Conſummabitur præuaricatio, finem accipiet iniquitas, delebitur iniuſtitia. Loquitur de effectu paſsionis Chriſti. De diabolo Dñs dixerat: Princeps huius mundi eijcietur foras. De morte eius: Ero mors tua, ô mors. Et Eccleſia dicit: Qui mortem noſtrā moriendo deſtruxiſti. Quarta conſummatio poteſtatis, quæ permiſſa fuerat diabolo, & Iudæis ſæuiendi in Chriſtū. Chriſtus dixerat: Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. Tunc etiam conſummata eſt omnis paſsio Chriſti. Errauit Nicolaus Caſſanus, qui dixit animam Chriſti in inferno ſenſiſſe dolores damnatorum, pro redemptione eorum, ſicut in terra. Quinta, Lex Moyſis Nam per mortem Chriſti ceſſauit virtus & obligatio Legis veteris. Sexta, conſummata fuit malitia Iudæorum: nam Scriptura, cùm vult malitiam alicuius eſſe ad ſummū perductā, ſolet dicere, eſſe completam & conſummatam nequitiam. Vnde Geneſ. 25. dicitur: Nondum ſunt completæ iniquitates Amorrhæorum. Improbitas Iudæorum peruenit ad ſummum, quando occidit Chriſtum: quia nō potuit fieri grauius peccatum. Vnde Chriſtus dicebat Iudæis: Implete menſuram Patrū veſtrorum, id eſt, implebitis. Nam ſolet vti Scriptura imperatiuis pro futuris, quaſi diceret: Patres veſtri occiderunt Prophetas, ſed vos implebitis menſuram, quā illi non impleuerunt. Septima, apparuit in morte Chriſti conſummatio iuſtitiæ diuinæ pro peccatis hominum: nam de ſummo rigore fuit ſatisfactū. Fuit etiam conſummatio obedientiæ Chriſti erga Patrem, & eius charitatis erga homines.

Nicolaus Caſſanus.

Dani.9.

Ioan.10.

Oſeæ.13.

Septimum verbum: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum.

Hoc narrat Lucas, & ſubdit Ioan. *Et inclinato capite, emiſit ſpiritum.*

OCcurrit adnotare, & quærendum, cur Chriſtus expirans clamauerit voce magna. Reſpondetur id fuiſſe primò, vt declararet ſe ſua volūtate, nō verò neceſsitate naturæ, aut violentia hominum mori, & ſe eſſe Dñm mortis & vitæ. Qui vehementer clamat, oſtendit naturam non eſſe ita debilitatam, vt ſolet eſſe in mox morituris; qui autē ſtatim moritur, demonſtrat naturā eſſe debiliſsimam. Et impletū eſt illud quod dixerat: Nemo tollit à me animam meam, ſed ego pono eam à me ipſo. Clamauit Chriſtus, vt oſtenderet ſuam potētiam: nam iſto clamore fuit tota natura excitata: petræ ſciſſæ ſunt: terra tremuit: diuiſum eſt velū: aperta ſunt ſepulchra. In reſurrectione Lazari clamauit voce magna. Quid mirum ſi eductur us immenſos Patres ex infernis clamet? In manus tuas, &c. Quod volumus habere

Ioan.10.

charum, & pretioſum in munus damus, & in hoc explicamus nos velle ſumma diligentia illud cuſtodiri. In hoc autem ſignificatur, quòd chara fuerit Patri Chriſti anima: quia in manus eius eam reliquit. In manus eius, qui creauit omnia, qui conſeruat omnia, qui cuncta gubernat, de quibus nemo poteſt rapere. Et poſtquàm Chriſtus animam ſuam tradidit in manus Patris, animæ etiam iuſtorum recipiuntur in manus Dei, quæ anteà in ſinu Abrahæ recipiebantur: in manus enim Dei, qui formauit eam, debet anima hominis tradi, vt reuertatur ſpiritus ad Deũ qui dedit illum. Commendo, Græcè eſt in futuro, Paratiſo, commẽdabo.

Pſal. 30. Et ſic eſt in Pſalm. 30. Græcè, & Hebraicè, quaſi dicat: Pater, cùm ego moriar, commendabo tibi ſpiritum meum. Significat autem commendare, tanquàm depoſitum ſuo tempore reddendum, quo ſignificatur futura mox reſurrectio Chriſti. Chriſtus omnia ſua chara alijs tradidit: tanta erat eius charitas. Petro commendauit ſuam Eccleſiam: Ioanni ſuam Matrem: Latroni paradyſum dedit: nobis corpus & ſanguinem in Sacramento: Nicodemo corpus in ſepulturam: Patri tamẽ ſpiritum ſuum. Spiritum meũ. Nam in Chriſto ſunt tria, Caro, Anima, & Verbum. Caro hoc non dicit: nam caro nec intelligit, nec orat. Non anima: diceret enim, Commendo me. Reſtat ergo vt ſit Verbum, non ſimpliciter, ſed vt ſubſiſtens in illa humanitate. Et quia Verbum vnitum erat perſonaliter illi animæ; appel-

Caietan. lat eam ſuam, ſicut caro erat caro Dei. Caietanus notat, Chriſtum non dixiſſe animam, ſed ſpiritum meũ: quia anima ſeparata non habet rationem animæ propriè, quia non viuificat: habet tamen rationem ſpiritus, quia tunc etiam eſt ſpiritualis. Sed hoc frigidum eſt: quia Scriptura etiam ſeparatam

Sap. 3. appellat animam, iuxtà illud: Iuſtorũ animæ in manu Dei ſunt. Vltimò nota, exitus vitæ Chriſti egregiè conuenit cum eius introitu in vitã. Nam vt ait Paul. ad Hebr. 10.

Hebr. 10. citans Pſal. 39. Ingrediens Chriſtus in mundum (ait) ſeipſum obtulit Patri, dicẽs: Ecce

Pſalm. 39. venio, vt faciam Deus tuam voluntatem: ita in fine clamat: Pater, in manus tuas, &c. vt

Ioan. 16. intelligatur quàm benè ipſe dixerit: Exiui à Patre, & veni in mundum: iterũ relinquo mundum, & vado ad Patrem. In templo manè, & veſperè immolabatur agnus. Chriſtus obtulit ſe manè, in initio vitę ſuæ,

Pſal. 140. & veſperè in Cruce, ſecundùm illud: Eleuatio manuum mearũ ſacrificium veſpertinũ. Ideò voluit Chriſtus mori ad veſperã: quia Adam ſpiritualiter mortuus erat ad veſperam, & Agnus Paſchalis figura Chriſti ad veſperã immolabatur. Inclinato capite, &c. *Theophil.* Theophil. & D. Tho. dicunt, hoc euenisſe *D. Thom.* præter conſuetudinem morientium, quibus poſt mortẽ caput inclinatur, non ante mortem. Contrà ſentit Cyril. naturaliter euenisſe, conſumpto carnis vigore, & anima, quæ corpus tenebat abeunte. Inclinatur caput, non tamen caret myſterio. Primò inclinauit caput (ait Cyrillus) quaſi vocans mortẽ ad ſe, quæ non audebat eũ attingere, ſciens ſe non habere in illum poteſtatem. Secundò, quaſi exhibẽs honorẽ Patri, cuius nomẽ inuocauerat. Tertiò, vale dicẽs mundo, qui non erat ampliùs viſurus eũ in carne mortali. Quartò, quaſi expoſtulans Synagogam, & dicens: Quid potui facere pro te, & non feci? Quintò, deſignans iter, quod facturus erat poſt mortem ad inferos: corpus enim erat depoſitandum in ſepulchro, anima autẽ ad inferos deſcenſura. Sextò, quia rationabiliter appareret iratus, & infenſus Iudæis, propter iniurias, & cruciatus, quib⁹ erat affectus ab ipſis: Inclinatione capitis ſignificauit amorem erga eos: nam expanſio manuum, & inclinatio capitis, eſt ſignum eorum, qui aliquem amãter amplexari volunt: & impletum eſt illud: Expãdi manus meas, & caput meum. *Et emiſit ſpiritum, expirauit.* Quo ſignificatur habuiſſe in poteſtate ſua ſpiritum ſuum. Doctores dicunt, hoc tempore, cùm iam anima à ſpiritu ſepararetur, ſenſiſſe maximũ omnium dolorem, non ſolùm propter cauſam communẽ omnibus morientibus (quia maximũ omnium terribilium eſt mors) ſed propter duas cauſas ſoli Deo proprias. Primò, quia cæteri moriuntur, aut nullo ſenſu, aut valde debilitato, & perturbato: Chriſtus autem mortuus eſt integerrimo ſenſu. Altera eſt, quia licet in alijs hominibus ſeparatio animæ à cõrpore naturaliter ſit acerba, in Chriſto tamen acerbiſsima. Tum quia nullum fuit corpus humanum adeò amicum animæ, ſicut fuit in Chriſto: quia erat perfectiſsimè temperatũ & congruens ipſi animæ, inſeruiens ei perfectiſsimè ad omnes operationes. Tum quia anima illa nullam vnquam ſenſerat rebellionem, vel repugnantiam in illo corpore: quia ſemper obedientiſsimum fuerat illi ad omnia, quæ imperauerat: In reuelationibus beatæ Brigidæ traditur reuelatum

uelatum ei eſſe, quo tempore Chriſtus expirauit, omnium hominum qui erant in mundo corda, ſubito inuaſiſſe quẽdam dolorem & triſtitiam ſummam, quamuis non ſciuerint cauſam. Voluit em̃ Deus vt morte

Geneſ. 8. filij ſui, ſicut natura rationalis, ita amor rationalis condolerent. Legitur Geneſ. cap. 8. quòd Noe ex Arca emiſit columbam, quæ poſteà reuerſa eſt, ferens ramum viridem. Verbum autem ex corpore miſit Spiritum columbinum, id eſt, animam Chriſti, quæ triduò pòſt reuerſa eſt ad Arcam, corpus ſcilicet, ferens ramum oliuæ, ſignum miſericordiæ & pacis, vndè ſtatim, vt reſurrexit, dixit diſcipulis ſuis: Pax vobis.

De prodigijs circa Paſſionem Chriſti, quæ fuerunt quinq.

PRimum, Obſcuratio Solis euenit, viuẽte adhùc Chriſto, duranit autem per tres horas, à ſexta vſq; ad nonam. Reliqua quatuor prodigia poſt mortem eius euenerunt. Tres Euangeliſtæ hoc narrãt, tacente Ioanne. Matthæus, & Marcus dicunt à ſexta hora factas eſſe tenebras ſuper vniuerſam terram. Lucas, Et obſcuratus eſt Sol. Factum eſt hoc prodigium ad demoſtrandam iram Dei aduerſùs Iudæos, & futuram eorum vindictam, ad declarandam innocentiam & dignitatem Chriſti, ad exprimendam cæcitatem Synagogæ. Tunc adimple-

Amos. 8. tum eſt illud Amos. 8. In die illa occidet eis Sol in Meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis. Id eſt, luminoſo die Sol obſcuratus eſt, quaſi claudens oculos ne videret immane ſcelus Iudæorum, nolens illos luce ſua frui, cupiens commori Domino ſuo morienti, deniq; induens quaſi luctum, & lugubrem habitum propter mortem Do-

Exod. 10. mini Dei ſui. Moyſes extendens manus in cœlum, fecit vt eſſent tenebræ in Ægypto per tres dies. Chriſtus, expanſis manibus in Cruce, fecit vt eſſent per tres horas, à Meridie vſque ad veſperam. Quo denotatur tempus, quo duratura erat cæcitas Iudæorum, ſcilicet ab aduentu Chriſti, vſq; ad iudicium & finem mundi: tunc enim conuertentur. Cùm Deus voluit creare mundum, primùm fuerunt tenebræ ſuper vniuerſam terram, deinde lux orta eſt, & mundus eſt fabricatus. Per mortem Chriſti erat reparandus mundus, primùm ſunt tenebræ ſuper illum, poſteà oritur lux prædicationis Euangelij, & ſic conuertetur mundus ad Chriſtum.

Prima quæſtio eſt, Quomodò facta ſit hæc obſcuratio Solis? Tres ſunt opiniones. Prima, per retractionem radiorum Solis. Quod non eſt ſic intelligendum, quia Sol in potentia ſua habeat emittere & retrahere radios; ſed ſignificatur Deum, ſuſpendiſſe lumen Solis, quoad actum ſecundum, id eſt, quoad illuminandum. In hac ſententia eſt Cyprianus libro de Bono patientiæ. *D. Cypria.* Hieronymus ſuper. 26. cap. Matthæ. Paul. *Hieron.* Oroſius lib. 7. c. 8. Caiet. ſuper. 27. Matth. *Oroſius.* qui dicit ſe non poſſe aliter intelligere. Al- *Caiet.* tera opinio eſt, Factas eſſe propter ingentes, craſſas, & denſas nubes obductas, & obiectas Soli, quæ impediebant tranſmiſſionem lucis ad homines. Sic Orig. tract. *Orig.* 36. in Matth. Eraſmus ſuper. 26. Matth. In- *Eraſmus.* nuit etiam hoc Leo ſerm. 6. & 10. de Paſ- *Leo.* ſione: & hoc modo, ait Origenes, fuerunt tenebræ Ægypti. Tertia opinio, Fuiſſe factas per eclypſim Solis, nõ naturalem, ſed miraculoſè factam. Ita Diony. Areopagita: *Diony.* ipſe enim in duab⁹ epiſt. altera ad Polycarpum martyrem, altera ad Apoleophamen Philoſophum, teſtatur, ſe, cùm eſſet viginti quinque annorum, & in vrbe Heliopoleos Ægypti, ſimul cũ Apoleophamene iſto vidiſſe in plenilunio, feria ſexta in meridie ſubitò obtenebratum Solem. Cumq; rationem inueſtigaſſet, reperiſſe eſſe factam contra rationem eclypſis, & notaſſe diem, & horam. Poſteà verò, Paulo prædicante Athenis, ex ipſo cognouiſſe illo eodem tempore mortuum eſſe Dominum, cuius cauſa factum fuerat illud prodigium, & ſic conuerſus eſt ad fidem. Ego dico primò, plùs cæteris credendũ eſſe Dionyſio. Tùm propter authoritatem eius: tùm quia fuit teſtis oculatus. Nec dubitandum eſt de epiſtolis, an ſint Dionyſij, ſicut more ſuo dubitat Eraſmus, nam pridẽ ſunt recognitæ in Eccleſia tanquam eius, & Michael Fingelius, *Mich. Fin.* ab hinc propè mille annis, qui ſcripſit encomium S. Dionyſij, narrat hanc hiſtoriam citans has Epiſtolas. Secundò videtur præter eclypſim Solis, fuiſſe etiã obſcurationẽ factam per retractionem radiorum. Nam cùm Luna ſit multò minor Sole & terra, non poteſt Lunæ oppoſitio auferre lumen Solis vniuerſæ terrę huius Emiſpherij. Tertiò dicò, hoc prodigium fuiſſe maius, quàm duo alia quæ circà Solem anteà erãt facta. Alterum tempore Ioſue, quando Sol, *Ioſuę.* 10.

& Luna ſteterunt in medio cœli. Alterum
Eſai.38. tempore Ezechiæ, quando Sol regreſſus eſt per decem lineas.

Secũda quæſtio, An iſtę tenebræ fuerint ſuper vniuerſam terram noſtri Emiſpherij habitabilis. Orig. & Eraſm. vbi ſuprà negãt & dicũt tantùm fuiſſe in Iudæa. Et probant
Orig. Eraſm. primò, quia alia prodigia fuerunt tantùm in Iudæa; ergo etiam hoc. Secundò, quia ſi fuiſſent in toto orbe, Aſtrologi, & Philoſophi obſeruaſſent illud. Erant eo tempore Strabo inſignis, Geographus, Valerius Maximus, Philo Iudæus: paulòpòſt duodecim annis fuit Seneca, Plinius, & Ioſephus: & centum annis pòſt Ptholomęus; nullus tamen iſtorum hoc prodidit memoriæ; ergo. Contraria tamen opinio eſt abſq; dubio tenenda. Nam tres Euangeliſtæ concorditer aiunt, factas eſſe tenebras ſuper vniuerſam terram, & dicere id dictum eſſe per hyperbolem, eſt ridiculũ: quia maxima pars terræ per hyperbolem poteſt dici tota terra: Iudæa autem erat minima particula terræ, vt ait Auguſt. Et præterea, quia Dionyſ. erat in Ægypto, & vidit hoc prodigium. Ad argumẽtum autem reſpondetur primò, non eſſe mirandum, ſi nullus prodidiſſet: quia cùm tunc nõ eſſet tempus naturalis Eccly-
Tertul. pſis, Philoſophi, & Aſtrologi eam obſcurationem non putauerũt eſſe ex eccly pſi, ſed accidentaliter quiſque factam eſſe putauit in ſua regione. At verò quia in Ægypto nullæ ſolent eſſe nubes, aut rariſsimæ, Dionyſius, qui ibi erat, nõ potuit illam obſcurationem referre ad nubes, quarè diligentiùs adnotauit. Sed quia vix fit credibile tantam obſcurationem trium horarum, in qua apparuerũt toto cœlo ſtellæ, & viſa eſt Luna, non fuiſſe ſub Sole, & id animaduertiſsent Aſtrologi. Ideò reſpondetur ſecundò, Falſum eſſe quod ſumit Orig. iſtud non fuiſſe obſeruatum à Gentilibus: nam Tertullianus in Apologetico affirmat hoc prodigiũ eſſe annotatum, & relatum in Annalibus Romanorum, & ſeruari ſuo tempore in Archiuis Romanorum: quocircà hortatur Ro-
Euſeb. Oroſius. manos, vt legant ſuos Annales. Euſebius in Chronicis, & Oroſius libro. 7. cap. 4. aiunt, prodigium hoc etiam tempore ſuo legi in libris multorum Græcorum, qui tradiderunt illud. Et Oroſius citat Verſum cuiuſdam Poëtæ, tacito eius nomine:

Impiaq; æternam tenuerunt ſæcula noctem.

Elegon. Elegon laudatiſsimus Olympiadum emendator & ſcriptor tempore Adriani Imperatoris in lib. 14. dicit: Anno. 4. Olympiadæ 202. (erat autem hic annus. 18. Imperij Tyberij Cæſaris, quo Chriſtus eſt mortuus) circà Meridiem, inſignis, quã anteà vnquam eclypſis Solis extitit, die verſa in noctem tenebroſam: ita vt toto cœlo micantes cernerentur ſtellæ. Maximus item motus terræ fuit, quo plurimæ ædes Nicęnæ Vrbis in Bithynia, aliarumq; ciuitatũ corruerunt. Ad ſecundum Orig. reſpondetur, Falſum eſſe, cætera prodigia tantùm facta eſſe in Iudæa: nam terræmotus fuit etiam alibi. Et quamuis alia fuiſſent tantùm in Iudæa, non valeret tamen eius argumentum: quia iſta prodigia ſunt particularia: obſcuratio autem Solis eſt vniuerſalis mundo. ¶ Poſt mortem Chriſti extiterunt quatuor prodigia, ſcilicet, Sciſsio veli templi, Terræmotus, Sciſsio petrarum, Apertio monumentorum, & Reſurrectio mortuorum. Facta ſunt hæc ad demoſtrandam iram Dei in Iudæos, innocentiam & potentiam Chriſti, duritiam & obſtinationem Iudæorum, denique paſsionis Chriſti virtutem, & efficaciam. Pertendebatur enim fore vt poſt mortem Chriſti prædicatione Euangelij commoueretur vniuerſus mundus, & dura corda hominum ſcinderentur ad pœnitentiam, & qui in peccatis mortui iacebant, reuiuiſcerent ad vitam gratiæ. Primum fuit ſciſsio veli. Orig. 35. tract. in Matth. ait, fuiſſe du- *Orig.*
plex velum in templo: alterum in ingreſsu, & hoc fuiſſe modò ſciſsum: alterum quod erat ante Propitiatorium, & hoc manſiſſe integrum. Sed ego non probo: quia nunquã in Scriptura fit mentio de velo ingreſsus. Sed in Exod. 35. & 40. deſcribitur duplex *Exod. 35. & 40.*
velum Tabernaculi. Vnum quod erat ante Tabernaculum, diuidens ipſum ab atrio: alterum quod erat ante Sanctaſanctorum, & *Ciryl.*
hoc erat ſanctum, & pretioſiſsimum, & pro- *Hieron.*
pter excellentiam dicebatur abſolutè velũ. *Leo.*
Ciryl. Hiero. Leo, & alij hoc loco intelligũt velum, quod erat ante Sanctaſanctorũ. Admoneт Hieronymus in Euãgelio ſecundùm Hebræos, quo vtebantur Nazarẹi, & quod ipſe vertit in Latinum ſermonem, & vtuntur Patres teſtimonijs ipſius, in iſto ſcriptum eſſe, Domino moriente, fuiſſe fractum, & dirutum ſuper liminare templi, quod, inquit Hieronymus, erat immenſæ magnitudinis. Sciſsio veli quinque ſignificabat. Primò, luctum & dolorem propter mortem Chriſti, & execrationem ſceleris Iudæorum: nam ad hæc duo declaranda ſolebant

ſolebant Iudæi ſcindere veſtes ſuas. Significabat templum illud Iudaicum eſſe prophanatum, & quæ deinceps in eo agerentur, nec fore accepta à Deo, nec hominibus ſalutaria. Tertio, finem & ceſſationem omnium legalium. Quartò, omnia myſteria in lege tecta, poſt mortem Chriſti eſſe reſeranda. Quintò, velum illud impediebat aditum ad Sanctaſanctorum, ſciſsio illius aperuit acceſſum, & ſignificabat, per paſſionem Chriſti ſublatum eſſe impedimentum in cœlum: vnde eodem illo die admiſſi ſunt ad Sanctaſanctorum Latro & Patres lymbi. Secundum prodigium fuit terræ-
Pſal. 17. motus, & impletum eſt illud Pſalmi. 17. In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui, & exaudiuit vocem meam, & commota eſt, & contremuit terra. Fundamenta montium conturbata ſunt & commota ſunt: quoniam iratus eſt eis. Hic terræmotus non tantùm eſt factus
Euſeb. Oroſius. Plinius. in Iudæa, ſed alibi etiam, vt probant Euſebius, & Oroſius teſtimonio Gentilium, & nos verba Flegontis commemorauimus. Plinius lib. 2. cap. 84. ait: In Principatu Tyberij maximum poſt hominum memoriam extitiſſe motum terræ, quo duodecim Aſiæ vrbes proſtratæ vna nocte ſunt. Eundem
Corn. Tacitus. terræmotum prodidit Cornelius Tacitus, lib. 1. Annalium. Quarè nonnulli fecerunt coniecturam, hunc terræmotum ſub Tyberio eſſe eundem, quẽ commemorant Euangeliſtæ accidiſſe in morte Chriſti. Quibus
Euſeb. ego non libenter conſentio. Quia video Euſebium in Chronicis, terræmotum quo iſtæ vrbes Aſiæ corruerunt ſignare, & motum terræ accidiſſe anno quinto Tyberij, hoc eſt. 13. anni, ante mortem Chriſti.
Hieron. Hierony. ſuper. 27. Matth. & Euſeb. aiunt tunc auditas fuiſſe voces in templo dicentium: Egrediamur hinc, & probant teſtimonio Ioſephi; licèt videantur lapſos eſſe memoria. Nam Ioſephus lib. 7. de Bello Iudaico, cap. 12. narrat iſtud prodigium accidiſſe circa feſtum Penthecoſtes, & ante initium belli Iudaici, id eſt. 12. anno Neronis, vt ipſe tradit lib. 2. de Bello Iudaico, cap. 7. 34. annis poſt mortem Chriſti. De tertio prodigio, ideſt, ſciſsione petrarum, nihil eſt memorabile adnotandum. Quidam tradunt rupem montis Caluariæ, in qua erat infixa Crux Domini, fuiſſe ruptam. Quartum fuit apertio monumentorum, & reſurrectio mortuorum: ita hoc narrat Matth. vt videatur ſignificare iſtos reſurrexiſſe ſtatim poſt mortem, ſed non ita fuit. Nam monumenta ſunt aperta tunc, ſed reſurrectio facta fuit, reſurgente Domino. Matth. autem narrat hoc per anticipationis figuram. ¶ Quæſtio eſt, An iſti reſurrexerint ad vitam immortalem (ſicut Chriſtus) an ad mortalem iterũ morituri, vt Lazarus, & alij? Prima opinio eſt, iſtos reſurrexiſſe ad vitã immortalem: ita Remig. & Caiet. ſuper. 27. Matth. & Ian- *Remigius. Caiet.*
ſenius, & in ea fuit D. Tho. in. 4. d. 43. Prob. *Ianſen.*
primò, quia ſi ſic reſurrexiſſent, nõ fuiſſent *D. Thom.*
idonei teſtes reſurrectionis Chriſti, quę fuit ad vitã immortalẽ. Sed hoc non valet, nam qualiſcunq; reſurrectio eſt efficaciſsimum argumentũ ad probãdum illam veritatem. Secundò probatur, quia talis reſurrectio fuiſſet magis tormentũ, quàm beneficium. Cogebantur enim bis ſubire dolorẽ mortis, & differebatur eis fruitio vitæ æternæ. Nec hoc valet: quia idẽ diceretur de Lazaro, & alijs, imò de Moyſe, qui reſurrexit in corpore ſuo in transfiguratione Dñi: ſicut cenſet Hieron. ſuper. 17. Matth. Dilatio gloriæ futura erat iſtis ad modicũ temporis: vnde aliqui dicunt, eosvſq; ad Aſcenſionem Dñi duntaxat vixiſſe, & potuit Dñs eripere animas horũ ex corpore ſecunda vice ſine dolore. Tertiò, Matth. ait, q̃ iſti apparuerunt multis: ſi ſurrexiſſent ad mortalẽ apparuiſſent omnibus, ſed quia ad vitã immortalem ſurrexerant, erant inuiſibiles, niſi quibus ſe oſtendebant; vt Dñs in reſurrectione. Soluitur hoc, quia iſti reſurrexerunt ad modicũ tempus, quoad teſtificandã reſurrectionem Chriſti, & nõ debebant eam teſtificari omnibus, ſed aliquibus, ideò non apparebant omnibus, & hoc miraculoſè, Deo illos abſcondente, & oſtendente quibus erat opus. Tertiò, iſti ſi reſurrexiſſent ad immortalem vitam, aut iſta reſurrectio data eſt eis, vt teſtificarentur reſurrectionem Chriſti: ſed ad hoc ſufficiebat qualiſcunque reſurrectio ad vitã: aut tributa eſt beneficij cauſa, quo Deo iſtos dignatus eſſet: ſed hoc incredibile videtur: huiuſmodi enim beneficiũ potiùs deberet conferri tot Patriarchis, & Prophetis ſanctioribus, & Deo charioribus: nec videtur poſſe reddi ratio, cur iſtis minoribus tributũ fuerit, & non alijs. Quartò, ſi ita reſurrexiſſent, vtiq; etiam aſcendiſſent cũ Chriſto in cœlũ: atqui ſi aſcendiſſent, nõ tacuiſſent Euangeliſtæ, maximè Lucas diligentiſſimus in ſcribẽdo Aſcenſionẽ Dñi: nã iſtud erat valdè inſigne, & memorabile, maximèq; ptinebat ad illuſtrandã gloriã Dei, &

ad fidem, & ſpem noſtram confirmandam, de reſurrectione noſtrorum corporum ad immortalitatem & aſcenſionem in cœlum. Vtinnò, ſi debebatur concedi talis reſurrectio, maximè S. Ioanni Baptiſtæ, quippè qui ſanctiſsimus erat omnium mortalium, qui mortui erat, & Chriſto amiciſsimus, & maximè idoneus ad teſtificandū de Chriſto: nam plurimū valeret authoritate apud Iudæos: atqui non ſic reſurrexiſſe Ioan. fidem faciunt reliquiæ eius, quæ ſeruantur in Eccleſia; ergo. Nihilominus tenendū eſt, iſtos reſurrexiſſe ad vitā immortalem, & aſcenſiſſe cū reliquis Patribus in cœlū eodem die quo Chriſtus, licet nō eodē inſtanti, vt ſemper Chriſtus eſſet primus aſcenſor cœlorū, & hoc vt eorū corpora comitarētur gloriosum corpus Chriſti, ne ſolum ipſum eſſet in cœlo, ſicut animæ Patrum comitabātur eius animam beatā. Nam rationes quæ in cōtrarium adhibentur, facilè poſſunt ſolui, cum coniecturis nō magnis innitantur. Supra dictis prodigijs adiungi poteſt aliud quā memorabile, quod fortaſſe contigit eodē tempore mortis Chriſti. Narrat Plutharcus lib. de Oracul. defectu, cuidā Hieramo Ægyptio rectori nauis nauigando iuxtà inſulas Equinaras, ter magna voce ex quadā inſula inclamatum eſſe. Cūq; ille tertiò appellatus reſpondiſſet, maiori voce imperatū eſt. Cùm veneris iuxtà paludē, magno clamore denuncia magnū Deum Pan eſſe mortuū. Quod ille præſtitit. Nam iuxtà paludē pronus expectans in mare, maxima voce clamauit: Magnus Deus Pan mortuus eſt. Confeſtim q; ingens eiulatus, & gemitus fermè innumerabilium iuuenum cōmixtus, quaſi plangentium mortē alicuius toto mari perſonauit. Cumq; iſti perueniſſent Romā, & id reſciuiſſent, Tyberius voluit explorare, & inuenit ita eueniſſe. Scribit autem Plutharcus ſe id cognouiſſe Romæ, ex eo qui ea naui ferebatur, & tēpore Tyberij Cæſaris.

Pluthar.

Euſeb. Euſeb. lib. 5. de Præparatio. Euangel. refert hoc ad Chriſtum Dñm, per cuius mortem diabolus mortuus eſt, non ſecundū ſubſtantiam ſuam, ſed quantum ad dominatū quem habebat in omnibus. Sicut dixit Chriſtus: Nunc princeps huius mūdi eijcietur foras.

Ioan. 10.

Septima & vltima pars, de tempore Paſſionis Chriſti

IN hac parte queſtio præcipua eſt, Quoto anno ætatis ſuæ Chriſtus ſit mortuus? Oportet tria fundamenta præcedere. Primum, quòd oportet præſupponere numerū annorum ab ortu Chriſti, vſque ad præſens fuiſſe. 1591. eſſe pro certo habendum. Patet primò ex indubitato conſenſu omniū Scripturarum Eccleſiæ, & totius populi Chriſtiani, nullo vnquam contradicente, & tradito ab initio Eccleſiæ, per omnes ætates fideliter ad nos vſq; tranſmiſſas. Secundum, Dñs noſter mortuus eſt feria. 6. hoc eſt, die Veneris: nam Marc. 15. dicitur, diē mortis Chriſti fuiſſe ante Sabbathū. Et Luc. 23. ait, Poſtquam Dñs ſepultus eſt, incepiſſe diem Sabbathi; quia apud Iudæos incipiebat à veſpera. Ioan. 19. ait, propterea Iudæos fuiſſe ſolicitos, vt illo die deponerētur crucifixi: quia inſtabat dies Sabbathi, quarè fregerunt crura latronibus, quo citiùs morerentur. Secundò probatur ex obſeruatione Eccleſiæ, quæ diem Veneris propriè dicauit memoriæ paſsionis Dñi, & quotannis paſſionem Dñi commemorat die Veneris. Et hanc eſſe traditionē Apoſtolicam affirmat Aug. Epiſt. 118. Tertiò probatur, Si enim nō eſſet mortuus die Veneris, vel igitur nō reſurrexiſſet die Dominico, vel non tertia die reſurrexiſſet: vtrunq; autem eſt & cōtra traditionem, & fidem. Traditio Apoſtolica eſt, quòd ſurrexit die Dominico, fides autē eſt quòd die tertia; ergo. Secundum fundamētum: Mortuus eſt Luna. 15. primi mēſis. Probatur primò. Pridiè quàm moreretur, comedit Paſcha cum diſcipulis ſuis (vt narrant Euangeliſtæ) ſed Paſcha comedebatur 14. Luna ex lege Moyſi ad veſperam; ergo Dñs mortuus eſt. 15. Ita in Canone Miſſæ habetur: Qui pridiè, &c. Confirmatur teſtimonio Dionyſij Areopagitæ (vbi ſuprà) qui teſtatur ecclypſim illā, quæ, moriēte Dño, accidit, factā fuiſſe. 15. Luna, cùm erat plena & toto diametro oppoſita Soli. His poſitis, ſciendū eſt de anno ætatis Dñi, quo mortuus eſt, varias eſſe ſententias: primo loco confirmabo quam puto eſſe veram, deinde alias confutabo: nam probatio noſtræ ſententiæ erit omnium aliarum cōfutatio. Noſtra ergo ſententia eſt, Chriſtum Dominū eſſe mortuum. 33. anno ætatis ſuæ, hoc eſt, expletis triginta duobus, & tribus circiter menſibus trigeſsimi tertij, hoc eſt, quantum fluxit temporis à. 25. Decēbris, quo natus eſt, vſq; ad finē Martij, quo mortuus eſt. Confirmatur quatuor rationibus. Prima: Natus eſt Dñs. 42. anno Regni Auguſti (ſicut demōſtraui ſuprà de Tempore Natiuit. Chriſti.)

Auguſt.

Dionyſ.

Impe-

Imperauit autē poſteà Auguſtus. 15. annis. De primo certum eſt, cùm omnes Kalendæ id clament in Vigilia Natiuitatis Dñi: Auguſto autem proximè ſucceſsit Tyberius, cuius. 18. anno mortuus eſt Dñs, vt ferè cōuenit inter Scriptores Eccleſiaſtic. A quadrageſimo autem ſecundo Auguſti, vſq; ad decimum octauum Tyberij, interfluxerunt triginta & tres anni, nō integri. Confirmatur id. Natus eſt Dñs. 4. anno Olympiadis 94. mortuus autē eſt anno. 4. Olympiadis 202. nam hoc etiam Gentiles tradiderunt. Flegon enim tradit ecclypſim illam Solis factam in oriente Dño, contigiſſe. 18. anno Tyberij, &. 4. anno. 202. Olympiadis: à quarto autem anno. 94. Olympiadis, vſque quartum. 202. numerantur. 33. anni. Hæc ratio ſumpta eſt ex hiſtorijs Gentiliū. Altera ratio eſt, traditione Eccleſiæ. Dñs noſter poſt Baptiſmum prædicauit tribus annis, & aliquantò ampliùs: ita D. Ignatius Epiſt. ad Italicos. Euſeb. lib. 8 de Demonſt. Euangelica, vbi de. 70. hebdomadibus Dan. ait, eſſe hanc traditionē antiquam Eccleſiæ, quod confirmatur teſtimonio Hieron. ſuper. 9. c. Dan. Sed Chriſtus baptizatus eſt in principio. 30. anni, vtpotè cū incipiebat illū, vt ait Luc. c. 3. Ergo ſi prædicauit per tres annos mortuus eſt. 33. Tertia ratio deducta eſt partim ex Scriptura, partim ex Aſtronomia. Chriſtus Dñs mortuus eſt feria. 6. &. 15. Luna, ſed à. 30. anno ætatis Chriſti, vſq; ad 33. non reperitur cōcurriſſe ſimul feria. 6. & 15. Lunā, niſi in anno. 33. Chriſti; ergo. Prob. min. ex Toſtato in opere defenſorio. cap. 11. & ſeq. & à Ioan. Lanio tract. de Vero die Paſchæ. c. 9 &. 15. & à Paulo Medel Burg. in Summa Paulina. Prob. ex tabulis Alphonſinis, & per literam Dominicalē, poſito numero aureorum ab ortu Chriſti, vſq; ad præſentem annū. Quarta ratio ſumitur ex Euāgelica hiſtoria. D. Ioan. qui vltimus ſcripſit Euangeliū, diſtinctè deſcribit annos prædicationis Chriſti poſt Baptiſmū eius, diſtribuens eos per Paſchata Iudæorū: ſed Ioan. poſt Baptiſmum Chriſti quatuor Paſchata enumerat acta à Chriſto. Primū nominat c. 2. ſtatim poſt nuptias. Secundū. c. 5. quādo ſanauit paralyticum. Tertium. c. 6. quando multiplicauit panes. Quartū. c. 13. 18. &. 19. quādo paſſus eſt Dñs. Cùm igitur Chriſtus Dñs baptizatus ſit initio. 30. anni, die. 6. Ianuarij: ſit vt Paſcha primū ageret in. 30. ſuo anno: ſecundū. in. 31. tertium in. 32. quartū in 33. in quo mortuus eſt. Contra vltimū argu-

D. Ignāt. *Euſeb.* *Hieron.* *Luc. 3.* *Toſtat.* *Ioan. Lan.* *Burgēſis.*

Irenæus. *Euſeb.*

mentum ex numero. 4. Paſchatū feſtiuitatum, quæ Ioan. narrat Chriſtum egiſſe, duo poſsūt obijci. Primū eſt, Quod nos facimus ſecundum Paſcha, & diximus tradi à Ioan. c. 5. ille non appellat Paſcha, ſed diem feſtū Iudæorum, Erat autē dies feſtus Iudæorū: quarè ex Ioan. non colligūtur niſi tria Paſchata expreſſè, ſicut ſentit Epiph. hæreſ. 51. per illū autem diem feſtum intelligi debere Penthecoſtē, probatur authoritate Chryſ. Cyril. Theod. Euthym. D. Tho. & Caiet. Reſpōdetur rectè nos per diem illū intellexiſſe Paſcha: tùm quia ſic intellexit Ireneus lib. 2. hæreſ. 9. cap. 39. & Euſeb. lib. 3. de Demonſt. Euang. vbi ait de Septuageſima hebdomada. Dan. & Theod. ſuper. 9. cap. Dan. tùm etiam, quia ſæpè in Scriptura legimus nomine feſti ſimpliciter intelligi Paſcha: ſic appellat Luc. c. 2. & Matth. 26. & ſic Ioā. 13. nuſquam autem in Scriptura nomine feſti ſimpliciter intelligitur aliud feſtum, quām Paſcha. Alterū quod poteſt obijci, eſt, quòd Ioan. numerat. 4. Paſchata poſt nuptias factas in Cana Galileæ, ſed illæ nuptiæ factæ ſunt vno anno poſt Baptiſmum Chriſti, ſiquidem miraculū illud vini eodē eſt factum die, quo Chriſtus eſt baptizatus (eſt enim opinio cōmunis tria facta eſſe miracula eodem die: Adorationē Magorū: Baptiſmum Chriſti: & cōuerſionem aquæ in vinū: vnde Eccleſia canit in feſto Epiphaniæ: Hodie ſtella Magos duxit ad præſepe: Hodie Chriſtus baptizatus eſt: Hodie vinū ex aqua factum eſt) ſi ergo nuptiæ fuerunt vno anno poſt, id eſt cùm Chriſtus eſſet ingreſſus. 31. & poſteà fuerunt. 4. Paſchata, quæ continēt tres annos; ergo Chriſtus mortuus eſt. 34. anno. Reſpondetur, nos nō ſequi iſtam opinionem cōmunem, q illud miraculum nuptiarum fit factum eodem die quo Chriſtus baptizatus eſt vno anno poſt, ſed poſteà: putà illud miraculū factū fuiſſe aliquot diebus poſtquā Chriſtus exiuit de deſerto, & incepit habere diſcipulos, id eſt. 2. vel. 3. menſe à ſuo Baptiſmo. Mouet me hæc ratio: quia alioquin neceſſe eſſet, vel Chriſtū vno anno integro, à Baptiſmo vſque ad nuptias nihil egiſſe, nec prædicaſſe; quod eſt abſurdum (quia in Baptiſmo eſt declaratus Doctor à Patre) vel dici debet prædicaſſe, & multa feciſſe, ſed illa tacuiſſe Euangeliſtas; quod non eſt veriſimile, nec credibile: nam Ioannes ſcripſit, vt relicta ab alijs Euangeliſtis traderet. Efficeretur etiam Chriſtum prædicaſſe per quatuor annos,

contra antiquam traditionem. In hac quoq; ſententia eſt Epiph. Euſeb. & alij. Ad argumentum reſpondetur (vt ait D. Maximus, ſerm. de Epiph. & Auguſt. ſerm. 37. de tempore) incertum eſſe, quodnam illorũ trium contigerit die illo. 6. Ianuarij, alios eũ aliud tradere. Quocircà voluiſſe Eccleſiam vno die memoriam illorũ trium agere, tùm propter conuenientiam eorum inter ſe (nam in his omnibus apparuit excellentia Chriſti) tùm etiam, quia incertũ erat quo die quodlibet illorum eueniſſet. Ad illud verò quod Eccleſia dicit, Hodie, de illis tribus, quaſi eſſent eodem die, reſpõdetur, illud, Hodie, non indicare diem rei geſtæ, ſed diem commemorationis eorum: nec enim eſt ſenſus, Hodie ſunt iſta acta. Et quòd ita loqui ſoleat Eccleſia, oſtẽditur primò. Eccleſia eũ ſingulis annis agens feſtũ diei Paſchæ, ait: Hodie ſurrexit Chriſtus, & tamen ſunt diuerſi dies ſingulis annis. Secundò, in feſto Penthecoſtes, in præfatione dicit: Hodierna die in filios adoptionis effudit, id eſt, commemoratur effudiſſe. Quinq; ſunt opiniones. Prima eſt, obijſſe Chriſtũ. 30. anno ſuæ ætatis, &. 15. Tyberij. Sic Tertul. contra Iudæos, & Clemẽs Alexand. 1. Strom. Iuli. Aſi. vt refert Hieron. ſuper. 9. c. Dan. Lactant. lib. 4. c. 10. hanc attribuit Valentino hæret. Epiph. hæreſ. 50. Ex hac ſentẽtia efficeretur, Chriſtum nõ prædicaſſe, niſi per 50. dies ad ſummum. Nam ipſe poſt Baptiſmum fuit in deſerto per. 40. dies, id eſt, vſq; ad. 25. Februarij, inde vſque ad Paſcha eius anni non ſuppetunt. 50. dies: hoc autẽ quàm ſit abſurdũ, patet. Secũda opinio eſt, quòd anno. 31. ſuæ ætatis paſſus eſt. Hãc attribuit Appollinari Epiſcopo Laodiceo Hieronymus ſuper. c. 9. Dan. Eandẽ tenere videtur Philacticus in Catal. hæreſum. Tertia opinio eſt, obijſſe. 32. anno. Inhac videtur fuiſſe Seuerus Sulpitius lib. 2. ſacræ Theologiæ. Et Oroſius lib. 3. c. 4. ait enim obijſſe Chriſtũ anno. 11. Tyberij. Contra omnes iſtas opiniones ſunt duo argumenta ſuprà poſita. Alterum de tribus annis, quibus Chriſtus prædicauit poſt Baptiſmũ. Alterũ de quatuor feſtis Paſchæ, actis poſt Baptiſmum à Chriſto. Quarta eſt, mortuũ eſſe. 34. anno. Beda lib. de Ratione tẽpor. c. 45. Et Honophrius in Faſtis Roman. & in Chron. Eccl. Eandem attribuit Chryſoſtomo Magiſter Hiſto. Scolaſ. c. 33. hiſt. Euang. Contra eam faciunt quatuor argumenta ſuprà allata pro noſtra opinione. Propriè autẽ refellitur hoc argumẽto. Quia ex tabulis Aſtron. conſtat 34. anno ab ortu Chriſti. 15. Luna. 1. menſis fuiſſe diem Mercurij: at Chriſtus mortuus eſt die Veneris, Luna. 15. ergo. Vltima opinio Irenæi lib. 2. c. 39. vixiſſe Chriſtum vſq; ad. 46. vel etiam. 50. annum, vnde Iudæi dixerunt Chriſto. 50. annos nondum habes: & hoc ſenſiſſe (ait) presbyteros Aſiæ diſcipulos Apoſtolorum. Auguſt. 2. de Doctrina Chriſt. c. 28. hanc opinionẽ ait eſſe errorem natum ex ignorãtia Chronologiæ. Et confutatur euidenter. Chriſtus baptizatus eſt 15. anno Tyberij, & mortuus eſt ſub Tyberio, & ſub Pontio Pilato: ſed Tyberius non regnauit niſi. 23. annis, vt cõſtat ex hiſt. Pilatus diſceſſit ex Iudæa vltimo anno Tyberij, ſi autẽ Chriſtus vixiſſet. 45. annos, mortuus eſſet. 7. annis poſt mortem Tyberij, & poſtquã Pilatus diſceſſerat ex Iudæa. Confirmatur, quia Euangeliſtæ non tradunt nobis res geſtas, niſi. 3. annorum à Ioanne, vſq; ad. 33. annũ. Quarè prætermiſiſſent tot geſta Chriſti. 13. annorũ? Et illæ fuiſſent memorabiles: nam quæ Chriſtus geſsit annis poſterioribus, erant memorabilia.

Maximus Auguſt. *Irenæus.* *Auguſt.* *Tertul.* *Clemens Alexan.* *Iul. Aſi-ſius.* *Lactan.* *Epiphan.* *Appollin.* *Hieron.* *Philact.* *Seuerus Sulpitius.* *Oroſius.* *Bedã.* *Onofrus.*

De menſe.

COmmunis opinio Patrũ eſt, eſſe mortuum. 25. Martij. Euſeb. & Theophil. dicũt. 23. Epiphan. 20. Martij, Honoph. 26. Toſtatus, & Ioann. Lucius, & Paul. Medel Burgenſis probant ex tabulis Aſtrono. & per calculos Mathematicos. 33. anno, quo mortuus eſt Chriſtus. 25. Martij, fuiſſe diem Mercurij, & quintam, vel ſextam horam. Confirmant iſta: quia nullo anno conuenerunt dies Veneris. 15. Luna, &. 25. Martij, niſi. 175. poſt mortẽ Chriſti. Tenent autem mortuũ eſſe Chriſtum Dñm. 3. die Aprilis. Nam tunc in illa tertia die conuenerunt, & videtur eſſe probabilius.

Nota, quòd Chriſtus natus eſt anno. 62. ætatis Auguſti. Quod probatur: quia natus eſt Auguſtus, Marco Cicerone, & Antonio Conſulibus anno Vrbis conditæ. 690. Sed Chriſtus eſt natus, anno vrbis. 752. Imperij verò Auguſti, à primo Conſulatu anno. 42. Patet, quia primũ Conſulatum egit Auguſtus, cùm eſſet. 20. annorũ, vt patet ex Scriptoribus Vrbis conditæ. 710. Poſt Monarchiam verò ſuam anno. 30. Patet, quia Monarchiam iniuit anno vrbis cõditæ. 722. cùm ergo omnes ferè Patres aiunt, Chriſtũ eſſe natũ anno. 42. imperij Auguſti: intelligendi ſunt de Conſulatu, non de Monarchia.

Euſeb. *Theophil.* *Epiphan.* *Honoph.* *Toſtat.* *Ioan. Luc.* *Burgenſ.*

Poſtquàm

POſtquam ea quę ad ſenſum litteralem attingebant, Deo dante, ea qua quiuimus diligentia explicuimus; nunc ea quę populo in publicis cõcionibus propoſuimus, omnibus manifeſta dam⁹, quę non pauca, nec minori diligẽtia elaborata ſunt. Et primò ſub hac Pauli ſententia ad Gala. 2. Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me; ſic incipiamus. ¶ Myſterium hoc paſsionis Chriſti Domini, pelagus quoddã profundiſsimũ eſt, ità vt nullius ingenij acumen illud attingere valeat, & quantò plus ęſtimat ſe attigiſſe, minus efficit. Mãdauit Dominus Prophetæ Ezechieli vt intraret flumẽ quoddã, & in ipſo ſtatim veſtigio vſque ad genua attingebat aqua, & cùm ſe paulò plus immerſiſſet, iã medium corpus cooperiebat aqua, & vltra progrediens omninò ſubmergebatur, nec tranſuadari poterat flumen. Hoc ſolum myſterium, quod eſt Deum hominem fieri, ſic profundum eſt, vt gigantum & magnorum virorũ genua tremere faciebat. Cõſiderare illum in carne mortali, & paſsibili, aliorum hominum miſerijs ac pœnalitatibus ſubiectum; iam hoc medietatem hominis ſuperat; nec enim tota eius natura ad id pertingere poſſet, niſi id à Deo eſſet reuelatum ei. Et ſi vltrà progredimur, ac non ſolũ Deũ mortalem ac paſsibilem conſideramus, verùmetiam in cruce inter duo nequam ſuſpẽſum ac mortuum; iam hoc omnes ſuperat vires: in hoc pelago & ipſi Seraphin ſubmerguntur, nec vlla hominum quantumuis magna ſapientia tale vnquam excogitare valuit. Tripliciter namque conſiderari poteſt myſterium hoc: & ex parte iuſtitiæ Dei quæ in homine Chriſto executioni mandata eſt: & ex parte amoris quo patitur: & ex parte peccatorũ noſtrorum, pro quibus patitur; & ex qualibet harum partium mirabile, & immenſum apparet. Iuſtitia quippè quæ in hoc myſterio reſplẽdet, noua ac inaudita videtur. Poteſt enim eſſe quod ſentẽtia ſit iniuſta, executores autẽ iuſtiſsimè eam exequãtur: nam poteſt iudex abſque vlla iuſtitia hunc hominem capitali ſententia damnare, & tamen quia carnifex non tenetur id examinare; abſque vlla iniuſtitia caput eius amputare poteſt. Sed quòd ſentẽtia ſit iuſta, & exequutores in exequendo illam iniuſti; hoc profunditatem magnam ac nouitatem prę ſe ferr. Si enim ſententia iuſta eſt, quomodò exequutor iniuſtus? Hoc ergò in hoc paſsionis Chriſti myſterio cernimus. Iuſtiſsima quippè fuit ſententia quæ in Dei ſummo tribunali ab ęterno Patre cõtra Filium ſuum promulgata eſt, propter hominis debitum, quod ſuper ſe ſuſceperat Filius; & tamen quod infinitum erat, & infinitã poſcebat ſatisfactionem: ſed hæc ſententia à ſũmo deſcẽdebat ſolio, & à ſuo Patre: quarè nullum ſecum poterat deferre errorem, aut iniuſtitiam. Paulus autem clamat. Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Et ipſemet Filius dicit. Filius quidem hominis vadit, ſicut definitũ eſt de illo. Sententia ergò non ſolùm iuſta, ſed iuſtiſsima fuit, omnem continens ęquiratis rationem. Et tamen exequutores crudeliſsimi iniuſtiſsimique fuerunt, omnia tã diuina, quàm humana iura prætergredientes. Qui inuidia quadam, ac infernali rabie moti, falſiſque teſtibus, ac fallacijs illum ad mortem ſæuiſsimam traxerunt. Ecce quomodò iuſtitia Dei noua, ac mirabilis appareat. Verùm ſi charitatem qua Chriſtus paſſus eſt mortem attẽderis, altiſsimorum ſpirituum alas colligere faciet. Supereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti, dicit Paulus. Eò quòd omnem creatam ſcientiam longè exſuperet. Sed de hoc in proceſſu ſermonis poſt pauca agendum eſt. Si autem peccata perſpexeris pro quibus paſſus eſt Chriſtus, multa ac maxima ſunt. Sumus enim fons quidam omnium ſpurcitiarum ſentinã emanans, puteus à quo putredo, lutum, ac cœnum perpetuò prodit; quod in confeſsionibus experimur in nobis. Nam poſtquam à pedibus confeſſorum ſurrexi, & tantillum temporis effluxit: iam video me iterum habere neceſsitatem confitendi. Quid hoc miſerię eſt, niſi manale immunditiarum, quod mecum porto? Hoc enim ſemper de nouo noua parit peccata, ità quod multoties mei ipſius tœdet, quòd ferè nullus præterit dies, in quo in me non inueniam aliquid quod cõfiteri debeã. Exhauſta eſt aqua in hac cõfeſſione, & vix ex illa ſurgis, & iã iterum emanauit nouus putor: ità quod à ſacriſtia ad altare iam inueniam noua delicta. Proh miſeram & lamẽtabilem ſortem! Quid erit ſi omnes ſimul vnieris confeſsiones? Quod mare ac pelagus peccatorum conficient? Igitur omnia hæc inacceſsibile myſterium illud efficiunt. Opus eſt ad inueniẽdum vadum in pelago iſto, verſùs fontem vndè oritur retrocedere. Id enim faciunt, qui tranſitum ac vadum in profundo aliquo flumine quęrunt: verſùs fontem retorquent iter, quia ibi ſemper tranſmeabile eſſe ſolet flumẽ. Sic

Galat. 2. *Ezec. 47.* *Rom. 8.* *Luc. 22.* *Epheſ. 3.* *ſimile.*

& nos facere oportet. Tanti boni fons & origo amor eſt. Ab hoc pelagus hoc bonorum oritur, Sic enim Paulus in verbis propoſitis ait. Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum
Hiere. 31. pro me. Ex eo quòd dilexit me ortũ habuit myſteriũ hoc, quòd tradidit ſemetipſum pro me. Deus ab æterno quidem nos dilexit, ſecundùm illam Hieremiæ ſententiam qua Deus dicit. In charitate perpetua dilexi te. Amor hic abſconditus erat in Deo vſque ad creationẽ hominis, in quo manifeſtari cœpit, ſed tamen & tunc, non magno impetu effluxit, ſed quaſi gutta quędam illius abyſſi diſtillata eſt. Hinc illa vox Propheræ.
Eſai. 63. Vbi nunc fortitudo tua & zelus tuus, multitudo viſcerum tuorum ſuper me continuerunt ſe? Viſcera quidem amoris tunc patere cœperunt, ſed multitudo viſcerũ adhuc cõti nebatur in Deo. Hãc in ſua paſſione manifeſtè profudit: tunc enim apertę ſunt chataractæ cœli, & fontes abyſſi rupti ſunt. Tunc erat fons ſignatus, nũc autem mucrone diræ lanceæ apertum eſt latus Chriſti, vbi claudebatur fons, & tunc lauacrum: hoc generationis abundè profluxit in nobis, & per manus, pedes & caput impetu magno erumpebat hic amor, qui in crucis arbore manifeſtatus eſt. Ab hoc totum bonum noſtrum prodijt, ſicut ab alio totum malum noſtrũ. Arbor illa tota amara nobis fuit, hæc tota dulcis, & quidquid in ea eſt hanc dulcedinem profert. Vndè & Eccleſia dicit. Crux fidelis inter omnes, arbor vna nobilis, nulla ſylua talẽ profert, frondè, flore, germine. Dulce lignum, dulces clauos, dulce pondus ſuſtinet. Fidelẽ hanc arborẽ vocat Eccleſia: quoniam plena eſt fide, multaq; fide opus eſt, ad credẽdum myſterium crucis. Arbor vna nobilis: qm̃ nobiliſſimum fructum produxit. Nulla ſylua talem profert. Nec paradyſus ipſe terreſtris talẽ vnquã arborem tulit: dulce quippe fuit lignum, dulces & claui, & omne quod habuit dulce fuit. Claui enim dulces ſunt: qm̃ hac pinguedine dulcedinis Chriſti ſunt perfuſi, ſauumque iſtum penetrarunt, à quo tanta profluit dulcedo: quarè etſi ferrei fuerũt, ex illis iſtã ſuggemus dulcedinem. Dulce pondus ſuſtinuit: qm̃ ipſũ
Philip. 2. ſauum mellis tulit. Quarè hic diuinus amor totus hìc nobis ſe prodit. Vndè Paul. ait. Exinaniuit ſemetipſum. Hoc eſt, totum ſe euacuauit, repletuſq; eſt vulneribus, & foraminibus; vt per illa amorem iſtum exiniret, & nobis proderet, & per illas vacuitates ſuis corporis, ſanguis eius, ac Sacramẽta prodirẽt, cũ quibus ſimul & amor totus euacuaretur. Vel, exinaniuit ſemetipſum. Impletus eſt defectibus, non culparum ſed pœnarum, quibus ſic plenus eſt: vt nec ſeruus, nec mancipium talia pertulerit. Et ideò dicit, Formam ſerui accipiẽs. Nam ſeruũ quidem ſuſpendebant aliquandò in ligno, non flagellabant, non illudebant, non ſpinis obſidebant. Ligabant quidem illum ligno, non clauis configebant. Chriſtum autẽ peius quã mãcipiũ tractauerũt: quia his ſe repleuerat defectib⁹ pœnę. Vndè apud Septuaginta vbi nos legimus in Eſa. cap. 29. Vidimus eũ no- *Eſai. 29.*
uiſſimum virorum, legitur: Virum deficientem præ omnibus. Sic Tertullianus contra Iudæos, & Auguſt. 18. de Ciui. cap. 29. Suſce- *Tertul. Auguſt.*
pit enim humanam naturã, in qua hos pœnales defectus pertulit, quos in diuina ferre non poterat, & tot ſuſtulit, vt nullus vnquam hominum, nec ipſa vilia mancipia talia pertulerint: & ideò dicit virum deficientem præ omnibus. Et totum hoc efficit amor. Hinc & Sapiens ait. Deriuẽtur aquæ *Prouerb. 5.*
tuę foras Id eſt, amor, fluui⁹ iſte amoris per Chriſtum tanquam per venas aquæ iſtæ ad nos veniunt. Vndè amor occidit Chriſtum. Nec enim mors id poterat, niſi amor effeciſſet, & potius eſt dicendum, amorem illum interemiſſe, quàm mortem. Hæc ergò origo fuit huius profundiſsimi fluminis, & hæc radix ex qua arbor iſta crucis pullulauit, & hac radice inuenta, cætera eius myſteria inueniemus. Vnde Paulus ait. In charitate radicati & fundati. Ad quid vult nos Paulus radicatos, & fũdatos in charitate? Vt poſsitis (inquit) comprehendere, quæ ſit longitudo, & latitudo, ſublimitas, & profundum, ſcire etiam ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti. Ac ſi diceret. Omnia penetrabis, ſi hanc radicem inueneris, quæ eſt amor, qui maximus in cruce patefactus eſt. Nam per vulnera, quaſi per magnos riuos ſe totum effudit. Patent mihi viſcera Chriſti, *Bernard.*
per vulnera (ait Bernardus) Vndè enim magis mihi eluxiſſet, quòd tu Domine multus es in miſericordia? Ecce ergò fontem diuini amoris, qui ſic noſtrum ſuperat, vt eius comparatione nihil ſit; amor autem Dei tàm potens, vt indè ſacramentorum fluuius originẽ traxerit. Nam licet in Deo nulla ſit cauſa, nec vna virtus diuina alterius ſit effectus, aut cauſa; tamẽ in effectibus ſic. Vna virtus eſt alterius cauſa. Quarè idem eſt dicere. Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me; ac ſi diceret. Quia dilexit me, tradidit ſemet-

Epheſ. 3. ſemetipſum pro me. Et alibi ad Epheſ. 3. dicit: Deus qui dives eſt in miſericordia: propter nimiam charitatem ſuam qua dilexit nos, cùm eſſemus mortui peccatis conuiuificauit nos in Chriſto. Propterea dicit. Literis aureis ſcribi deberet cauſalis iſta, Propter nimiam charitatẽ ſuam. Summus amor Dei hæc omnia bona nobis protulit. O diuinus amor, qui tot bonorum es cauſa, qui tantum bonum mundo contuliſti! Quis te in ſua anima ſentire valeret, vt ſic tam magnos effectus intelligere poſſet? Quis te æſtimare, honorare, & obſequia mille præſtare, ſicut mereris poſſet? Mille tibi gratias reddo, tot benedictiones rependo, qui tantum bonum
Rom. 9. mundo præſtitiſti, qualis fuit generis humani redemptio. Paul. Rom. 9. conditionem huius diuini amoris nobis declarat in Eſau & Iacob, ex quibus alterum dilexit, alterum odio habuit: in quo inſinuatur ſe nulli hunc amorem debere, ſed cui placet gratis illum donare, abſque cuiuſquam præiudicio. Pro quo ſciendum, quòd protinus vt peccata in mundo irrumpunt, ſapiẽtia diuina illa reſpicit, & ſtatim Dei iuſtitia illis obuiã ire nititur, vt vindicet & puniat illa: nam mox eius iuriſdictioni ſubduntur. Peccauit Angelus in cœlo, protinus ſapiẽtia diuina peccatũ illud cognouit, & vidit, & iuſtitia obuiauit illi, atque ſeueriſsimè puniuit, ſed ad vindicandum illud peccatum iuſtitia ſola exiuit abſque vllo patrono: ſi ſic aſpexiſſet hominis peccatum, væ illi: quoniam irremediabile perſtitiſſet. Sed cùm homo peccauit, vidit quidem ſapientia diuina illud, & iuſtitia Dei etiam illud proſpexit, vt puniret; tamen non ſola, ſed amore tanquam patrono comitata, atque circunſepta, qui & iuſtitiæ obuiam iuit, illamque reſpexit, *Hizole noſtro*, rigorem que eius ac ſeueritatem temperauit admirabili quodam modo. Perfecit enim cum Deo, vt peccato hominis remedium adhiberetur, nec ſicut peccatum Angeli abſque vlla ſpe relinqueretur, ſed quod pro illo plenaria & rigoroſiſsima ſatisfactio fieret. Et quoniam hanc ſolus filius Dei præſtare poterat, hinc factum eſt, vt eo ipſo quòd à Deo decreta hec plenaria ſatisfactio fuit, Filius ad illã obligaretur, atque ſubindè ad mortem, totius Trinitatis ſententia damnatus eſt: quoniam talis ſatisfactio ab alio quàm ab ipſo adimpleri nequibat. *Eſai. 14.* Vndè apud Eſai. capit. 14. dicitur, Iurauit Dominus exercituum dicens. Si non vt cogitaui ita erit, & quomodò mente tractaui ita veniet. Id eſt, quod in diuino concilio tractatum eſt aſſentiente Filio, ita euenturum erat. Hinc & Paul. ſæpè Chriſtum vocat iuſtitiam noſtram, redemptionem noſtram, & ſatisfactionem noſtram. Et Ioann. in Apocalyp. itidem illum ap- *Apoc. 5.*
pellat Agnũ occiſum à conſtitutione mundi. Deleuit enim chirographum decreti, quod aduerſùm nos erat, & tulit de medio affigens illud Cruci, vt ait Paul. Nam mox *Coloſ. 2.*
vt homo peccauit, diuina iuſtitia contra illum ſcripſit, & decreuit pœnam infinitam debitam peccato: eò quòd contra Deum infinitum commiſſum fuit. Sed quoniam illa homo ſoluere nequibat, tulit illa de medio, & poſuit illa ſuper ſe. Seipſum debitorem pro homine conſtituit, & chirographum in ſinu ſuo poſuit: vt illud lancea dirumperet, & ſanguine deleret. Quod in Iſaac typicè obumbratum eſt. Nam cùm *Geneſ. 22.*
pater eum ſacrificare vellet ex Dei mandato, & ipſe ſuper ſe ferret ligna, nec videret victimam, quæ immolanda erat, dixit ad patrem ſuum. Vbi eſt victima, pater mi? Cui pater, Dominus, inquit, prouidebit, fili mi. Ac ſi diceret. Ad prouidentiam Dei ſpectat prouidere de victima, quæ pro homine immoletur. Nam in tota natura creata, victima quę pro homine immolaretur digna nõ inueniebatur: quia nullus infinitum debitum ſoluere valebat. Interrogabat homo Deũ, quomodò hoc debitũ deberet ſolui? Et reſponſum eſt ei, Dominum id debere prouidere, qui ab æterno præordinauit mirabilem hunc modum ſatisfaciendi pro homine. Quarè cùm Abraham eleuaſſet brachium cum gladio, vt filium ſuum immolaret; Angelus tenuit manum eius ne id faceret, ſed vidit arietẽ hęrentem cornua inter vepres, & ille aries loco filij ſui immolatus eſt, & vocauit nomen loci illius, Dominus videbit, vt per hoc ſignificaretur, non debere purum hominem pro homine ſatisfacere, ſed arietem illum hærentem cornua inter vepres, qui referebat Chriſtum ſpinis, ac vepribus obſitum, brachijs cornua crucis amplexantem, vt Abacuch dixerat. Cornua in ma- *Abac. 3.*
nibus eius. Et vocatum eſt nomen loci illius (Dominus videbit) Ac ſi diceret, *El ſeñor lo vera por ſu caſa*. Nam ex tunc Filius omnia hæc vidit, & ob oculos ſemper habuit crucem, clauos, ſpinas, flagella ac cætera tormenta, quæ perpeſſurus erat, ſecũdùm quod ipſe dixerat: Vinea mea corã

me

me est semper. Ecce fontem ac originem hu
ius profundissimi mysterij, nempè amo-
Esai.53. rem. Qui dilexit me, & tradidit semetipsum
pro me. Ipsemet se tradidit. Oblatus est,
quia ipse voluit. Pater etiam ipsum tradi-
Rom. 8. dit, iuxtà illam Pauli magnificam senten-
tiam. Qui proprio filio suo non pepercit,
sed pro omnibus nobis tradidit illum. Imò
in manibus inimicorum eius tradidit illum,
vt venderent illum, flagellarent, illuderent
2. Reg. 15. ac crucifigerent. Ibat Dauid Rex fugiens
à facie filij sui Absalon, ascendens per mon-
tem Oliuarum transiuit torrentem Cedron
nudis pedibus, ac cooperto capite. Caput
1. Cor. 11. Christi diuinitas est, secundùm illud Pauli,
Caput verò Christi Deus. Hęc protecta &
cooperta erat, vtpotè impassibilis & omnis
Ezech. 1. doloris expers. Vidit Ezechiel Prophęta
virum quendam, cuius aspectus erat quasi
carbonum ignitorum. Hic Christus Domi-
nus erat, qui totus videbatur in tormentis
exuri: sed hoc erat in carne: nã diuinitas nõ
poterat pati. Ideò quippè comparatur Chri
stus Dñs carbunculo, qui teste Plinio, car-
Plinius. Simile. boni ignito assimilatur, tamen neccõburit,
nec comburitur; sed si illũ in capsula pluin-
bea posueris, plumbus comburetur, sed non
carbũculus, si ei applicaueris ignem. Sic di-
uinitas, quæ ignis consumens est, etiam si
in illo subiecto ignis tormentorum ardebat;
carbunculus tamen, hoc est, diuinitas, non
comburebatur, sed sola captula plũbea, hoc
est, caro in illis ardebat: nam diuinitas quæ
erat in dolente nõ erat in dolore (vt ait Leo
Leo Papa. Papa.) Pedes autem quæ significabant eius
humanitatem, nudi, ac tormentis expositi e-
rant, per spinas, clauos, ac lanceam eunites.
Quinimò sic eius humanitas à Patre fuit de-
relicta, & tormentis exposita: vt nullam om
ninò illi consolationem miserit, sicut alijs
sanctis solebat mittere: ità vt filius in medio
tormentorum positus conuersus ad Patrem
potuerit illi dicere. Deus Deus me⁹, vt quid
dereliquisti me? Quasi de hac Patris derelí-
ctione admirans. Benè enim sciebat ipse
rationem; ac si diceret. Quid hoc miracu-
li est, æterne Pater, quod me sic absque vlla
protectione, auxilio, aut consolatione, in
tot tormentis dereliqueris? Nam cùm sit
naturale, quòd omnia membra exponan-
tur cuilibet periculo pro defensione capitis,
in me contrarium euenit, vt potius caput
pro membris periclitetur, & cùm alijs amí-
cis tuis, in tribulationibus suis auxilia-
tus fueris, ac gaudio sic eos repleueris, vt
vnus ex illis dicere potuerit, Superabun- *2. Cor. 7.*
do gaudio in tribulationibus meis; me ta-
men solum vnicum ac dilectum filium om-
ni exutum gaudio, ac consolatione, in tot
afflictionibus ac tormentis reliqueris? Tan
taque tristitia animam eius inuasit tunc: vt
vsque ad interiora eius validissimè pene-
trauerit, ita vt ipse Psalm. 68. diceret. Sal- *Psal. 68.*
uum me fac Deus: quoniam intrauerunt
aquæ vsque ad animam meam. Infixus sum
in limo profundi: & non est substantia.
Christus namque pro omnibus hominibus
pœnituit. Pœnitentia autem duas habet
partes, & interiorem tristitiam, & exte-
riorem satisfactionem, & prima solet esse
causa secundæ. Igitur si interior peccato-
rum dolor in anima, quæ verè sentit quid
sit Deum suum offendere, solet talem pa-
rere dolorem, ac tristitiam, vt multi (si-
cut graues narrant authores, inter quos *Io. Clyma*
Ioannes Climacus) præ nimio dolore sint
mortui, & in Magdalena fuit quasi mira-
culum quoddam quòd præ vehementia do-
loris non spiritum efflauerit, qui tantus
fuit, vt fontem illum lacrymarum expres-
serit, quo pedes Christi Domini abluti
sunt. Si (inquam) tãtam secum fert vim do-
lor pro peccatis vnius singularis personæ,
qui pro omnibus peccatis omnium hominũ
doluit, tàm præsentibus, præteritis, quã futu-
ris, in quibus tot includebantur blasphemię,
idolatrię, adulteria, homicidia, periuria, la-
trocinia, falsa testimonia, pluraq; alia, & in-
mania flagitia, quæ omnia simul tunc Chri
sto Dño præsentialiter apparuerunt, tãquã
peccata, quæ ipse deflere ac dolere deberet,
ac si essent propria; quantis tunc affectum il-
lum putas doloribus. Qui dolor figuratus
est in fenestris illis quas vidit Ezechiel Pro- *Ezech. 40*
pheta in templo, quę exterius angustę inte-
rius amplæ erant, *Como faeteras*. Hęc em vul *Ioan. 2.*
nerã Christi corporis referebant, quod ipse
tẽplum vocauit, cũ dixit, Soluite templum
hoc, &c. Hoc autem dicebat de tẽplo corpo
ris sui. Hæ ergò fenestræ, quę sua vulnera
erant, maiora atque ampliora ex parte inte-
riori perstabant: quoniam ea quæ tunc tẽpo
ris in mente sua voluebat Dominus, plus do
loris in sua anima efficiebant, quam vulne-
ra ac tormenta corporis exteriora. Pater er-
gò illum tot doloribus tradidit. Et hoc est
quod maximam admirationem parit. Quod
in Deificæ Trinitatis cõsilio, ad quod solæ
diuinę personę vocantur, fuisset ad mortem
damnatus filius, pro impio, & scelerato mã-
cipio.

cipio. Quod & Ecclesia miris modis exal-
tat cùm dicit. O mira circà nos pietatis dig-
natio; vt seruũ redimeres filium tradidisti:
Et hoc est quod tortores ipsum, cùm ala-
pis cederent, interrogabant dicentes. Pro-
phetiza, quis est qui te percusit, *adeuina*
quien te dio, Ac si dicerent. Prophetico spiri
tu opus est ad præsagiendum quis te per-
Esa. 53. cusserit, quòd ipse Pater tuus te ad mortem
tàm acerbam tradiderit. Quod Esaias Pro-
pheta prædixerat dicens. Vidimus eũ per-
cussum à Deo, id est percussum Deum, secũ
dùm veritatem Hebraicam, quod ipsemet
Esa. 50. se percusit tradens semetipsum percussori-
bus, secundùm quòd ipse dixerat. Dedi cor
pus meum percutientibus, & genas mas vel-
Ibidem. lentibus. Et ibi. Faciem meam non auerti
ab increpantibus, & conspicientibus in me.
Nam tradidit semetipsum pro me. Et alibi
Esai. 53. Esaias ait. Dñe, quis credidit auditui tuo no-
stro? & brachium Domini cui reuelatum
est? per brachium Domini Christus intelli-
gitur, per quem tãquam per brachium Dei
omnia facta sunt, & hunc qui brachium, &
virtus Dei est, videmus hodiè brachijs ho-
minum percussum, & vulneratum. Tradidit
semetipsum pro me. Hoc est, loco mei. Ego
enim deberem esse traditus pœnis æternis,
ego suspẽdi merebar in furca inferni; & ipse
pro me filium suum in cruce posuit. Tradi-
dit semetipsum pro me, *Sustituyo se por mi, o*
Esai. 53. *fue subrogado por mi*. Vnde & Esai. dixit. Si
posuerit pro peccato animam meam, vide-
bit semen longæuum. Id est, si pro peccato
subrogatus fuerit, vt soluat ipse omniũ pœ-
nas peccatorum. Ac si imaginaremur ipsum
fuisse ideam pecati, & quòd ipsum peccatũ,
Esai. 53. per se puniri poterat, sic in Christo punitũ
est. Quoniam posuit Pater super eum scele-
ra omnium nostrùm. Homo quidem erat
fur, & latro, & Christus super se assumpsit
pœnas latronum. Flagelletur ergò & su-
spendatur inter duos latrones, ac si ipse es-
Psal. 68. set vnus ex eis, vt sic mea furta ipse soluat,
& dicat: Quæ non rapui, tunc exoluebam.
Fuit homo traditor ac proditor, qui contra
Deũ suũ rebellare voluit, & vsurpare sibi
Regnum, quod erat Dei sui: sed quoniam
Christus super se hanc accepit pœnam, il-
ludatur, irrideatur, corona spinea pungã-
tur eius caput, veste purpurea circunse-
ptus, & arundine in manu posita, hanc pro-
ditoris propriam ignominiam portet. Quid
hoc est Domine Deus? Cur sic crudeliter
tecum agitur? Certè quia hanc meæ teme-
ritatis pœnam super te tulisti. Item homo
fuit blasphemus. Sed quia Christus blasphe
mi horum pœnas assumpsit, linguę incastratu-
ra aceti, & fellis, in ore eius imponatur, *Vna*
mordaça de hiel y vinagre se le ponga en la bo-
ca, vt sic meas exoluat blasphemias. Deniq;
quia tot genera malorum cõmiserat homo,
& Christus ea soluere voluit, flagelletur, tra-
harur, crucifigatur, excorietur, lancea & cla
uis transfodiatur, morte turpissima moria-
tur, nudus, vilis, ac miser effectus inter duo
nequam, ac si ipse latro, homicida, traditor,
ac blasphemus fuisset, & omnium nostrùm
peccata habuisset. Tradidit semetipsum pro
me. Hoc est, loco mei subrogatus fuit, quoad
soluendas pœnas meorum peccatorum, si-
cut aries inter vepres loco Isaac immolatus *Genes. 22.*
fuit. Hoc est, quod sanctus Pater Augusti- *August.*
nus in suis meditationibus coram Christi
crucifixi effigie deuotissimè meditatur di-
cens. Quid commisisti, dulcissimè Domine,
vt sic iudicareris? Quod scelus tuum? Quæ
noxa tua? Quæ causa mortis? Quæ occasio
damnationis? Ego enim sum tui plaga dolo-
ris, tuę culpa occisionis. O mirabilis censurę
conditio, & ineffabilis mysterij dispositio.
Peccat iniquus, & punitur iustus: delin-
quit reus, & vapulat innocens: offendit im-
pius, & dãnatur pius. Sic sic, Domine Deus
quia te tradidisti pro me, subrogatus es, pro
meo peccato, fideiussor meorũ debitorum
extitisti & ideò tanto rigore à te debitum
meum exigitur. O quanta mihi restat obli-
gatio, ne vnquam tantum beneficium obli-
uioni tradam, sed crucem tuam, flagella tua,
liuores tuos semper ob oculos portem, & cõ-
silium sapientis exequar quo dicit. Gratiam *Eccles. 29*
fideiussoris tui ne obliuiscaris: põsuit enim
pro te animam suam. Et illud quod Paulus *Hebr. 12.*
ad Hebræos. 12. nos admonet, dicens. Reco-
gitate eum qui talem aduersùs semetipsum
sustinuit pro peccatoribus contradictio-
nem. Nec enim sufficit tantum mysterium
simpliciter cogitare, sed oportet etiam re-
cogitare. Non sufficit vt auribus tuis sonet
sacramentum hoc ea generalitate, qua per
totum mundum diffamatum est. Ideò quip- *Ioan. 3.*
pè per serpentem ænæum figuratus est Chri
stus crucifixus: quoniam æs sonorum est,
vt intelligeremus mysterium Christi cruci-
fixi, per totum mundum diuulgandum esse.
Non igitur ea generalitate auribus tuis inso
net, qua per totum orbem sonuit, sed soni-
tu quodam maiori, qui vsque ad animę aures
penetret, ita quòd non solũ memoria sensi-
tiua

tiua illud cogites, sed intellectiua & affectiua recogites. Nec em̃ De⁹ queritur, quia nõ cogitatur passio eius, sed quia nõ recogitatur. Quare hoc hisce diebus cogitare ac recogitare debemus, cùm iam tanti mysterij fontem inuenerimus: vt sic mereamur augmentum gratiæ in hac vita, & in futura gloriam sempiternam. Amen.

Sermo. 2. Gal. 2.

¶ Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Iã præcedenti sermone (Deo nobis auxiliãte) ostendimus qualis fuerit fõs, vndè flumen hoc magnũ ac profundissimũ beneficiorũ Dei super nos ortum fuerit, à quo tãt⁹ emanauit sanguis, tot merita, tã abundãs satisfactio, tãta gratia & magnificẽtia. Et inuenimus fuisse Dei amorẽ: tales quippè effect⁹ principaliorẽ causã habere non poterãt, sicut Apostolus in assũptis verbis nobis proponit, dicens Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Nunc autem opus est singillatim hanc traditionem tractare, quam de seipso filius Dei fecit in manus peccatorũ. Nam quamuis Iudas fuerit qui triginta argẽteis tradiderit illum; parũ illi profecisset sua maligniſsima diligentia, nisi seipsũm ipse filius Dei tradidisset. Sed ideò Iudæ malitia vsus est Christus: qm̃ ipse optimè nouit malitiam iniquorum in bonum conuertere, & & per illos magnifica opera facere, in quibus sua maxima sapiẽtia resplẽdeat. Hoc autẽ præcipuè apparet in hoc mysterio passionis Christi, in quo (vt præcedẽti sermone dixim⁹) sentẽtia capitis quã Pater cõtra Christum protulit, iustissima fuit, quinimò omnẽ Dei iustitiam in se claudebat, quæ in hoc opere summè & consummatè demonstrata est: exequutores autem huius sententiæ iniquissimi, & maximi peccatores fuerũt, qui nescientes quid facerent, nec illud prorsus intendentes, erant tamen fidelissimi exequutores, ac diuinæ dispositionis ministri. Et sicut ad notificandam mundo sententiã, quã Pater cõtra Christũ tulerat, fecit nũtiũ suũ ac ministrũ Cayphã, qui in malignissimo illo consilio, quod in domo sua aduersùs Christũ habitũ est, post omnium voces ipse dixit: Vos nescitis quidquam, aut cogitatis: Expedit vobis, vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gẽs pereat. Quod tamen vt statim adnotauit Ioannes, à semetipso nõ dixit: Qm̃ sentẽtia illa, nõ ab illo, sed à Deo Patre desuper veniebat. Sic modò quamuis Pater fuit qui filiũ suũ tortoribus tradidit, imò & ipse Christus semetipsum pro nobis tradidit, vt ait hîc Paulus, tamen ministrum assumpsit Iudam, quo prorsus insciente, per eius crudelissimas manus traditio hæc à Patre præordinata fieret. Sicut olim innocentissimus puer Ioseph à fratre suo Iuda triginta argenteis Ismaelitis traditus ac venditus est, qui posteà translatus in Ægyptum Saluator mundi dictus est. Sic diuina factũ est prouidẽtia, vt verus iste noster Ioseph Christus, alio innocẽtior, ac sanctior, per discipulũ suum Iudã triginta itidẽ argẽteis in manꝰ Iudæorum traderetur, qui posteà Romanis tradiderunt illũ, vt sic tã Iudæorum, quàm Gentiliũ manibꝰ cõtractatus, ac elaboratus ipsis omninò ignorantibus, vtriusq, populi, imò totius orbis verus Redemptor ac Saluator efficeretur. Vt etiam in hoc manifestaretur mysterio, quanti Deus hominẽ faciat, & quãti homo Deũ. Deus em̃ plusquàm se hominem æstimat, cùm semetipsum pro illo tradat; homo verò triginta argẽteis ipsum Deum æstimat, quibus suum innocentissimum sanguinẽ, qui nullo est pretio æstimabilis distrahit. Ira, rabies, furor, me aduersũ istum sceleratum discipulum apprehẽdit, omni ferociorẽ bestia, qui post tot accepta beneficia à suo magistro, tanta crudelitate in illum seuierit, vt pro tã vili pretio hostibꝰ suis immanissimis tradat, nisi me verecũdia quædã detineret. Erubesco quippè per meã euoluere linguam, sic detestabilẽ & immundissimum hominem, ne meum os suo fœdissimo nomine contaminem, & simul pias Christianorum aures offendam, tàm immundum nomen eis intonando, sed potius illum in infernorum ignibus relinquens, in quibus cum angelis Satanæ in perpetuum ardet, deueniamus ad narrandum modum, quo Dñs Iesus seipsum pro nobis tradidit. Nã Ioãnes sic hanc exorditur narrationẽ. Egressus est Iesus cum Discipulis suis, trans torrentem Cedron, vbi erat hortus. Post consummatã sacratissimã illam Cœnã, in qua tantum est institutum Sacramentum, assumptis discipulis suis trans torrentem Cedron exiuit, vbi erat hortus qui dicebatur Gethsemani, propè mõtem Oliuarum. Gethsemani quippè pinguedo interpretatur, & ad locum pinguedinis Dñs exijt: quoniã ibi debebat inciperе exprimi Oliua hæc, quæ tantum ex se protulit oleum, quod sic terrã impinguaret; ac fertilem redderet gratia, sanguine, atque Sacramentis diuinis. Erat enim hic mõs Oliuarum, ille de quo prædixerat Prophe-

Genes. 37.

Psal. 67.

ta. Mons coagulatus, mons pinguis, vt quid suspicamur in mõtes coagulatos? Mõs olej, qui

qui ex hac diuina oliua expressus est, cui collati cæteri montes, non pingues in re, sed in suspicione potius erũt. Et hoc in monte oliuarum fiebat, ad ostendendum quod vera illa Oliua illic distillare debebat pinguedinem suam. Oliua (inquam) illa de qua

Hiere. 11. Hierem. cap. 11. dixerat. Oliuam vberẽ, pulchram, fructiferam, & spetiosam vocauit Dominus nomẽ tuum. Hoc est, plenã oleo, misericordia, gratia, meritis, ac cœlestibus donis, quibus humectata, & impinguata terra, magnos ex se produceret fructus. Cũ autem à Hierusalẽ egrederetur Dominus, credendum est, versa facie contra ciuitatem,

Matth. 23. quasi digrediens ab ea sic dixisse. Hierusalem, Hierusalem, quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodùm gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Hierusalem, magno semper desiderio flagraui, vt inte benencus essem, & ad me te traherẽ, colligerem q;, ac fouerem, quemadmodùm gallina fouet pullos suos sub alis, sed tu noluisti. Nunc à te migro, & in pace te vellem dimittere, nisi tua obstaret ingratitudo, propter quã; & ob crudelitatem qua mecũ vteris, ab omnibus deserta & derelicta eris. Nihilominùs quãtum in me est, maneas in pace, obsecro, Deus tecum sit, cum Deo remane, magno quippè dolore à te digredior. In pace mane, templum, nam ego tuis sacrificijs finem imponere pergo vno holocaustò, quod omnia tua sacrificia significarunt. In pace maneant Sacerdotes tui, quamuis ipsi cum bello me à te emittunt: nam meo sanguine tuum & ipsorum sanguinem purificabo. Non me pœnitet quòd Sacerdotes tui, simul cum sacrificijs finem habeant, cum in alia meliora commutẽtur, sed quoniam sanguinem meum despicere debes, qui tuũ debebat purificare. Et cùm hęc dixisset, ad discipulos suos conuertit sermonem suum, finiens dulcissimum illum quẽ in Cœna inchoauerat: talibusq; sermonibus ad torren-

3. Reg. 15. tem Cedron accedunt. Hic erat locus ille, in quo olim Rex Iosias miserat cineres idolorum omnium, quæ in Hierusalem combusserat, & hoc mysterium sese tunc animæ Christi obtulit, quòd ipse esset torrens ille, in quo cineres omnium idolorum, ac peccatorum orbis sepeliri deberent. Nam quamuis ipse peccata quoad culpam non susceperit; tulit tamen eorum cineres, hoc est, fines, ac terminos peccatorum, qui sunt pœnalitates, quæ ad illa cõsequuta sunt, nẽpè mors, acerbi exitus, quos solet relinquere culpa. Hi enim sunt cineres idolorum, & hæc Christus super se suscipiebat. Ipse quippè erat vacca illa ruffa, cuius cineribus aqua res-

Num. 19. persis populus sanctificabatur illis aspersus, sicut Dominus præceperat Moysi. Sic cineribus Christi, hoc est, morte, ac sanguine, laboribus, ac flagellis huius Dñi aspersæ animę nostrę sanctificantur. Igitur cùm in loco illo hæc suæ sanctissimę animæ oblata sunt, & corã oculis iã idola, quorum cineres super ipsum cadebãt offerebantur, nempè peccata quorũ pœnas ipse exoluere debebat; interius cœpit horrorem talem contra peccata concipere, q; licet nõ manifestauerit vsq; ad hortum, iã tamẽ ex illo loco conceptũ ferebat. Iã cũ in hortũ venit, cœpit in memoriã venire hortus ille alter, in quo cœperat culpa, & quòd in hoc debebat incipere pœna. Iã quelibet arbor quã videbat apparebat sibi quòd esset illa vetita, & quòd videbat serpentẽ pendentem ex illo, & seducentẽ Euã. Et videns draconem cum quo bellum gerere debebat, & peccata omnia præsentia quorum ille author fuit; cœpit pauere & tœdere, & mœstus esse. Horror quidam mortis, ac tristitia cecidit super animã eius, vt nequaquã illum dissimulare potuerit. Et sicut virga illa qua Moyses tot mirabilia fecit, prius in serpentẽ versa horrorem ac timorem illi incussit, sic humanitas illa Christi, cum qua tanquam per instrumentum tot fecerat mirabilia Verbum; magnum illi modò incutit pauorẽ, & illum tremere ac tœdere facit. Nã quãuis nõ sit serpẽs, sed mãsuetissima columba, tamẽ qm̃ super illam videt peccatorum serpẽtes, quorum pœnas interiùs & exteriùs ille soluere debet, hoc illi timorẽ, ac pauorẽ causat, ita q; terga vertere videatur, sicut & Moyses fecerat. Et quãuis hanc tristi tiam semper senserit Dñs, maximè tamen quãdò hortum ingressus est. Ex tunc em̃ cœpit illum omnino derelinquere Pater. Nã,

Augustin. vt Aug. docet, sicut quãdò à principio Deus mũdum cõdidit, prima die diuisum est cœlum à terris; sic in hoc primo passionis Christi dolore Pater ab illo diuisus est; in hoc sẽsu, q; illum solum, absque vllo solatio, atque protectione dereliquit, ac si summus hostis eius fuisset. Nã etsi Angelum qui eum cõfortaret ei misit; tamẽ hoc exteriùs tãtum cõtigit, interiora quippè à Patre derelicta erãt, ita q; ex patibulo crucis tenera illa verba ad Patrem protulit dicẽs: Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Ac si diceret. Sic me

dere-

derelinquis,ac ſi inimicus tuus eſſem:vt verum ſit Propheticum illud dictum. Et ita me habuerit quaſi hoſtem ſuum. Nam (vt paulò anteà diximus) cæteris ſanctis ſolatia miſit Deus, ira quòd Paulus dicat ſuperabũdare gaudio;Chriſto verò in toto ſuę paſſionis diſcurſu,nihil in mentem venit quod illi interius, vel exterius ſolatium adferre poſsit,ſed omnia potius eius augebant doloremita quod cum Eſaia dicere potuit. Torcular calcaui ſolus: Namque in laboribus ſuis,nec vllam habet conſolationem, neque à cœlo,neque à terra. Et hæc Patris derelictio turbationem hanc ac metum, quę modò habet effecit in illo.Iratus Dominus cõtra Cain, propter iniquitatem quam aduerſùs fratrem ſuum commiſerat occidendo iniuſtè illum, deturbauit verbis ſuis increpatorijs illum, atque à facie ſua eiecit. Tantus ex hoc terror inuaſit Cain,cùm ſe videret à Deo derelictum, vt per totum tempus vitæ ſuæ tremor occupauerit membra eius, & paralyſim membrorum omnium paſſus ſit. Sic enim & territis & timentibus accidit. Quòd calor ad cor refugiat & membra derelicta dimittit, & in illa tremorem & paralyſim cauſat. Sic & Chriſto hodiè contigit. Nam etſi Pater nunquam à gratia ac amore ſuo eiecerit illum, imò nunc maiori dignus erat amore; tamen quia ipſe peccatum Cain & aliorum peccatorum ſuper ſe tulerat,ipſum Pater dimittit ac derelinquit, ac ſi ipſe tot ſcelerum patrator fuiſſet.Quæ derelictio in illo hunc timorem, tremorem, metum, atque pauorem generat. Derelicta membra à calore tremunt; demiſſa humanitas Chriſti à Deo timet, atque in hunc mœrorem ac anguſtias incidit. Licet & in hoc aliud lateat myſterium. Quoniam Chriſtus veniebat, vt pro peccato pateretur, peccatum autem generatur in corde interiùs, & exijt exteriùs in opere; ſic propter peccata noſtra Chriſtus priùs triſtatur in corde; deindè etiam exteriùs patietur in corpore. Cùm ergò in tanta eſſet afflictione ac mœrore, coram oculis omnia hominum peccata habens; ſegregauit ſe à cæteris, aſſumptis ſecum tribus tantùm fideliſsimis amicis, Petro (ſcilicet) Iacobo, & Ioanne, coram quibus in monte Thabor transfiguratus fuerat, nunc etiam ante eos ſe transfigurat in monte Olueti, non ſicuti tunc, ſed prorſus differenti modo. Talis enim color in faciem eius cecidit, quòd videbatur ſplendorem paternæ gloriæ obtenebraſſe. Vultus ille in quem deſiderant Angeli proſpicere,quem Sponſa candidum & rubicundum vocat, ſic modò immutatus apparuit, vt clarè mœſtitiam quæ animam Chriſti affligebat exprimeret. Non erat quaſi Sol ſplendens, ſed tanquam tenebroſa nox obſcurus,atque voce quadam timida ac triſti dixit ad diſcipulos ſuos: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Grandis ò chari amici,mœror animam inuaſit meam, poſtquã in hũc hortum intraui. Talis erit, quòd me ad mortem deducet: vel tam grandis eſt triſtitia hæc quæ me torquet, quòd videatur ſufficiens ad dandam mihi mortem. Ita magna eſt; vt genus quoddam miraculi ſit pati illam hominem aliquem & viuere. Vos autem adduco huc,amici mei, quos fideles ſemper in meis inueni tribulationibus: vt agnoſcam, an in vobis modò ſolatium aliquod, aut conſolationem inueniam. Vos qui vidiſtis gloriam meam in monte Thabor, videatis nũc pœnam meã in horto Gethſemani:vt ſimul mundo prædicetis, & gloriam, & humilitatem meam. Te autem, Petre, huc adduco, vt diſcas non paruam rem eſſe mortem pati propter alium,nec ſic audeas vitam promittere perdere,vt hodie mihi promiſiſti, cum videas me mortem timere, & quaſi ex amore naturali refugere eam. Vos aurem, filij Zebedęi, hùc adfero: vt qui ſedes poſcebatis propè me, oculis modò intueamini quem calicem prius bibere vos oporteat. Nullum in ſuis ſolamen inuenit Dominus, quinimò eadem ſuper illos cadente triſtitia ac pauore, diuinum eius intuentes vultum ſic in mœrorem immutatum,pauentes, atque pallentes tacendo illum intuebantur. Faciei quippè aſpectus internum animi dololorem ſatis eis oſtendebat. Itaque de eo tunc temporis dici rectè poterat, quod de ſummo illo Sacerdote Onia dictum fuit. 2. Mach.3. quandò depoſita àtemplo Heliodorus Antiochi dux tollere ſatagebat. Iam quividebat ſummi Sacerdotis vultum, mente vulnerabatur: Facies enim & color immutatus declarabat internum animi dolorem. Circumfuſa enim erat mœſtitia quædam viro, & horror corporis, per quæ manifeſtus aſpicientibus dolor cordis eius efficiebatur.Mente vulnerabatur. *Luego le dezia el alma lo que era.* Cùm ergò Dominus videret nullam ſibi conſolationem à diſcipulis ſuis perſtare, qua tamen tunc valdè indigebat; acceſsit ad Patrem ſuum, qui Pater eſt

Iob.19.

Eſai.63.

Gen.4.

2.Macab.

eſt miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, fortè intra ſe dicens illud quod
2.Para.20 Rex Ioſaphat ad Dominum dixerat: Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum reliquum habemus, vt oculos noſtros leuemus ad te Deum cœli. Et illud
Pſalm.6. etiam quod dixit Dauid: Conturbata ſunt omnia oſſa mea, & anima mea turbata eſt valde. Cor meum conturbatum eſt in me, & formido mortis cecidit ſuper me. Timor & tremor venerunt ſuper me: & contexerunt me tenebræ. Et dixi: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam? Ecce elongaui fugiens à facie traditoris Iudæ, & manſi in ſolitudine. Volo pennas ſicut columbæ, vt ad feneſtras cœli volitem,vnde veniet auxilium mihi. Præ
Exod.28. cepit Dominus Exodi. 28. vt quando ſummus Sacerdos ingrederetur in templum ad offerendum ſacrificium, aut orationem, quòd in ſuperhumerali, quod erat vna ex veſtibus ſacerdotalibus, ſuper vtrumque humerum portaret nomina tribuum filiorum Iſraël. Portauit, inquit Scriptura, Aaron nomina eorum ſuper vtrumque humerum. Talis modò ingreditur ſummus Sacerdos Chriſtus ad offerendum ſacrificium Deo, non ſanguinis hircorum, aut viculorum, ſed proprij ſanguinis, pergit ad offerendam orationem ſuam Deo. In pectore portat nomina omnium peccatorum pro quibus erat, & ſuper humeros peccata omnium, pro quibus patitur ac ſatisfacit. Et auulſus à ſuis tanquam iactus eſt lapidis, procidit ſuper terram. Amplexatus eſt terram à qua quaſi inuitus digrediebatur. O bonè Ieſu, laus tibi, quia ideo humum amplexaris, vt in illa hominem amplexeris, qui propter peccatum factus
Geneſ.3. eſt terra. Nam poſt peccatum dixit ei Deus. Terra es, & in terram ibis. Ibi eſt homo; ô bonè Ieſu, ibi illum quære, & amplexare. Apparet mihi quòd videam pium illum Ioſeph ſuos amplexantem fratres, qui illum in ciſternam veterem miſerunt, qui alienigenis illum vendiderunt, qui tot ei mala inferre voluerunt: amplexantem, inquam, illos deoſculantem, cum illis plorantem, pacificè illos alloquentem, illis blandientem, & ad ſe illos attrahentem. Talem te modò intueor, ò vere Ioſeph, amplexãtẽ terram, ac peccatores qui ſe terram fecerunt cum ijs qui te vendunt, offendunt, trahunt, odiunt, milleque modis illudunt, ibi illos vocas, & ad te trahis. Venite ad me peccatores, me amplexamini, me deoſculamini, ponite ſuper me peccata veſtra, illa ego in meam rationem aſſumo, nunc ſuper illa ſanguineum effundam ſudorem, poſteà mecum in Cruce configam. Accedite ad me: quia vos amicos meos conſtituere volo, peccata veſtra dimittens, & ſuper me tollens. O bonè Ieſu, quantum pondus ſuper te aſſumis. Ideò non miror, quòd tantam tibi attulerit triſtitiam, ac pœnam. Quare ſic cum peccatis, & peccatoribus amplexus loquutus eſt ad Patrem dicens: Pater, ſi poſsibile eſt, tranſeat à me Calix iſte. Attentè conſideranda eſt hæc Chriſti Domini oratio, quæ miram ſecum adfert ſapientiam; & artificioſa valde eſt. Ipſe erat verus homo, veramque naturam humanam aſſumpſerat, & ſicut ſuper ſe omnium hominum peccata, ſic & ſuæ carnis ſimiliter curam ſuſceperat; cum verus eſſet homo, & nullus vnquam ſuam odio habuerit carnem, vt ait Paulus: quare naturale *Epheſ.5.* erat voluntati humanæ Chriſti mortem renuere, & vitam appetere. Ex alia parte hæc eadem voluntas humana Chriſti, ſic in omnibus ſubdita erat diuinæ voluntati, quòd non ſolùm vnam mortem, ſed mille perpeti elegiſſet, ne illam vel in minimo prætermitteret. Videte ergo quàm mirabili artificio vtramque in hac oratione expreſſerit. Ex vna parte pro carne aduocatum agit, dicens: Pater, ſi poſsibile eſt, tranſeat à me Calix iſte: ex ea parte qua mihi attingit quòd ſim verus homo, & vitam carnis meæ naturaliter appetere, patroni munus pro illa exerceo: vt ſi poſsibile ſit, Calix iſte mortis tranſeat, abſque hoc quòd bibam illum. Hoc eſt quod ſecundùm ſuam naturam pars mea inferior poſcit. Sed vt oſtenderet quàm obſequentem haberet hanc etiam carnis voluntatem Deo; componit illam, ac ordinat cum parte ſuperiori, dicens: Veruntamen non mea, ſed tua fiat voluntas. Ac ſi diceret:

Hoc eſt quod caro mea poſcit, propter appetitum quem habet viuendi, ſed tàm voluntatem animæ, quàm corporis appetitum tibi, Pater, ſic obſequentem, ac ſubditum habeo, vt vterque non niſi quod volueris faciet: deſiderat quidem caro mea viuere, vt caro, deſiderat anima mori tanquam anima, quæ tuam ſcit ac cognoſcit voluntatem; ſed hunc appetitum inferiorem carnis, ſubiectum
Simile. etiam habet anima mea tibi. Videtur mihi Dominus in hoc loco non ſolũ officium patroni, & aduocati agere, ſed illius qui etiam ſi pro vna parte patrocinium ferat; habet ſe tamen tanquam amicabilis compoſitor amborum: ſic Chriſtus Dominus etſi partes carnis agebat, pro qua ſecundùm inferiorem appetitum poſtulabat; ex alia parte cum parte ſuperiori componebat illam, vt ambæ partes ſubijcerentur Dei voluntati. Et hic eſt proprijſsimus, & naturalis ſenſus, huius deuotiſsimæ orationis Chriſti. Cumque aliquo tempore, in hac oratione perſtitiſſet, ſurrexit præ ſolicitudine ſuorum. Et cùm veniſſet ad diſcipulos ſuos inuenit eos dormientes. Et quamuis omnes propter tantum torporem reprehendit, præcipuè tamen Petrum. Tum quia ipſe plus alijs promiſiſſet ſe facturum pro Chriſto, tum quia prælatis maxima in culpa eſt ſomnium, & torpor & obliuio muneris ſui. Et ideo dixit illi: Simon dormis? Non potuiſti vna hora vigilare mecum? Non illum vocat Petrum: quia hoc erat nomen veluti officij, nam quando illi promiſit ſummum Pontificatum impoſuit illi nomen Petrus, quod ſignificat petram; ſed modò non illum nomine officij appellat, ſed ſuo peculiari quo dicebatur Simon: quoniam prælati ſomno dediti, oſcitantes, epulones, ſecularibus negotijs impediti, carnis delitijs indulgentes, non merentur nomen prælatorum, ſed ſuum proprium: non enim petra ſunt, ſed imbecilles, ac pigri, omnique vera fortitudine deſtituti. Simon dormis: Sic Simon, hoc eſt quod in te habebam, hæc illa verba fidutia plena quæ paulò antea protuleras? Hæc tua conſtantia? Vbi nunc promiſsiones illæ, quòd mecum, & in carcerem, & in mortem ires, cùm modò nec vna hora vigilare mecum poſ-

tueris? Modò experiri poteris quòd ſolus Deus verax ſit, omnis autem homo mendax. Et verè ſic eſt. Omnes enim homines modò ſunt verboſi, ſycophantæ, multa promittentes, & pauca præſtantes. Cæteriſque diſcipulis dixit: Sic non potuiſtis vna hora vigilare mecum? Ac ſi diceret: Sic. Ad hoc vos mecum adduxi? In hoc tempore ſomno indulgetis, cùm periculum præſens eſt? Non eſt tempus ſomni modò, ſed vigiliæ. Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem. Et relictis illis, iterum ad orationem redijt, eundem ſermonem dicens: Pater, ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Antè omnia hoc fixum permaneat, quòd ego voluntatẽ tuam adimplere, & volo & debeo, maximè ſi id ad reparationem hominis neceſſariũ eſt. Ob hoc enim libentiſsimè impendar, & ſuperimpendar. Atque ex illa hora Pater hoc ſacrificium filij acceptauit, & humani generis reconciliatio tunc cœpit. Et ſurrexit ſecundò ab oratione, vt ſuos reuiſeret, quos cum adhuc dormientes inueniſſet, tertiò ad orationem redijt.
In quo mihi videtur eo modo ſe habuiſſe, quo puerulus cùm à gremio matris tantillum diſcedit, protinus ad illud reuertitur, & cùm præſentia matris caret, omnes æſtimat ſibi nocituros. Sic mundi Saluator, ſic filius Dei in hac hora ſe habet. Nam cum extra Deum nullam inueniret conſolationem, mox ad brachia Patris occurrit, & vel tantillo tempore non poteſt ab illis abeſſe, quin mox ad illum reuertatur. Tertiò igitur ad orationem redijt omnino ſe diuinæ voluntati ſubijciens, & eadem repetens verba. Pater, ſi poſsibile eſt, &c. Veruntamen non mea, ſed tua fiat voluntas. Mea voluntas, inquit, parata eſt, vt tuam in omnibus rebus quantumuis arduis omnino faciat: Quoniam ego in flagella paratus ſum: imò & ad ſpinas, *Pſal.56.* clauos, & crucem. Paratum enim cor meum, Deus, paratum cor meum. In *Pſalm.39* capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuã: ſed tamen in hoc tempore accidit Chriſto res ſic noua & miranda, qualis nunquam talis inter homines audita eſt. Nam tantæ anguſtiæ tunc temporis opprimebant Chriſtum,
Simile.

tanto-

tantoq; angebatur mœrore, atque dolore, quòd ceperit ſanguinis guttas ex ſe emittere, ſic copioſas, & continuas, vt ſuper terram magno cum impetu effluerent. O ſanguis pretioſus, ò ſanguis diuinus, ò ſanguis propter peccatores effuſus; adoro te, benedico te, laudo te, cùm ſic properes pro me effundi, & antequam tibi detur locus ad effluendum, tu illum quæris & efficis. O fons diuini ſanguinis, qui hucuſque claudebaris, & priuſquàm te clauis, ac lanceis aperiant, ac viam effluendi parent; tu tanto impetu erumpis per diuinos tuos poros, vt terram ipſam pio tuo cruore tingas? quod ſignum maximè exprimit prõptam voluntatem, quam ſemper pro nobis effundendi habueris. Attẽdite, Domini mei, & agnoſcite quæ fuerit cauſa huius ſanguinei ſudoris in Chriſto. Primum, Pater in hac hora clariùs omnia peccata pro quibus patiebatur ante oculos Chriſti poſuit, quæ ſic præſentia habebat, quaſi oculis iã videret ea. Aperuit tunc Pater illi libros ratiocinationum, quas cum hominibus habebat, & debitum infinitum, quod aduerſùs hominem reſtabat, & illud ipſe debebat ſoluere, quia ad id ſuam obligauerat carnem. Cùm ergo ſe tanto debito obligatum vidiſſet, ſic preſſus eſt hac anguſtia, vt in ſudorem illum erumperet. Ad hæc tam clarè omnia tormenta quæ perpeſſurus erat, tunc ei oblata ſunt, ac ſi iam ea pateretur. Videbat enim alapas, ſputa, opprobria, flagella, ſpinas, illuſiones, crucem, clauos, acetum, lanceam, ac ſi iam in corpore ea præſentiret. Ita quòd videatur poſſe dici, Dominum Ieſum bis crucifixum fuiſſe; prius in anima, cùm omnia ſua tormenta antè illam poſita ſunt, deinde in corpore, cùm cruci affixus eſt. Verum potiſsima cauſa huius agoniæ ac ſudoris fuit voluntas Patris, cui ipſe omnino ſecundùm partem ſuperiorem ſe ſubdiderat. Et intelligens Patris diffinitiuam ſententiam eſſe quòd moreretur, tantam vim inferiori parti intulit, vt daret ſanguineni quem Pater volebat diffundi: tantæque virtutis imperium illud ſuperioris partis extitit, quòd à corde illum diuulſit, vbi præmetu fugerat, & collegerat ſe, & fecit illam per poros, & venas Dominici cor-

poris erumpere. Quare in hac hora conſidero ego Chriſtum Dominum inter duos lapides poſitum, vnum ſuper illum, & alterum infra illum. Inferior eſt metus ille, ac afflictio quam caro fugiens mortem oſtendebat, quo metu ſanguis ad cor retraxerat ſe. Lapis quem ſuper ſe habet, eſt determinata Patris voluntas, quã decretum ſciebat ſe oportere mori. Hæc ergo Patris voluntas ſic Chriſti animam aggrauauit, ſic illam oppreſsit, ſic ſuper bottrum iſtum Cypri, & ſuper fructiferam hanc Oliuam toto pondere cecidit; quòd fecerit illum exprimere diuinum illum liquorem ſanguinis ſui, ſicut lapis facit vuam, aut oliuam exprimere ſuum liquorem. Tanta vi hæc Patris voluntas Chriſti animam oppreſsit, quòd ſanguinem à corde diſiungens, per totius corporis erũpendo poros, terram tingere ac humectare potuit. O ſuauiſsimus liquor plus quàm pretioſiſsimi ambaris. O diuinus ſanguis, qui totius mundi lauacrum es. Cur ſic properas effundi, & ab ipſo diuino corpore erumpere? Serua illum Deus meus, ſerua illum: erit enim tibi neceſſarius ad irrigandas calles Hieruſalem, & Caluariæ montem, & præſidentis atrium. Ne effundas totum hic, bonè Ieſu, nec enim inuenient poſteà ſpinæ ſanguinem quem expungant, nec flagella. Quid remanebit pro clauis, pro lancea, Deus meus, ſi totum hìc modo profuderis? Si tanta tibi auiditas profundendi ſanguinem ineſt, vt phlebotomiam pati deſideres; quàm plures phlebotomici, ac inciſores venarum Hieroſolymis te expectant, qui non lanceola, ſed lancea venas omnes totius corporis incident, quibus cruor omnis effundatur, vt nec gutta quidem in illo maneat. Nunc Domine Deus, agnoſco deſiderium quod te angebat baptizari in proprio ſanguine, cùm dicebas: Baptiſmo habeo baptizari, & quomodò coarẽtor vſquedum perficiam illud. Nunc autem adimplẽtum video deſiderium tuum, cùm te totum tuo ſanguine tinctum, ac rubricatum videam. Nunc quieſces Domine, nunc alleuiatus eris. Tantum tibi onus ſanguis tuus erat, in venis, quòd ſic illum erumpere per diuinos corporis poros cogas? Habet enim
Simile.

Simile.

ſe hîc Dominus, ſicut ille cui abundat ſanguis, quod ſi inciſor venæ detinetur ad effendendum illum, ipſe per nares, per oculos, per os, & per alias corporis partes erumpit, & ſe foras emittit. Sic quia tortores modò detinebantur, ſanguis ipſe ſponte effluit tanto impetu, ac vi, vt fortiter ſuper terram ſtillet.

Geneſ. 2. Nunc video fontem alterius horti in quo fuit Adam, qui in diuerſos riuulos diuidebatur, & irrigabat totam terram. Venite peccatores ſtribundi gratiæ ad hûc hortum Gethſemani; videbitis fontẽ hunc paradyſi cœleſtis, in plures diuiſum riuulos, ne vnus alium impediat. In hoc hoſpitali, ô peccator, debes ſudare tuos peſſimos humores, hîc Dominus illos ſudat multo ſudore, vt ait Hieremias: adiuua tu illum, ſi vales, ſi non cum ſanguine, ſaltim cum lacrymis. *Simile.* Vidiſti ne aliquando in hortis, & viridarijs Regis homines ſculptos, qui ex omni parte videntur ſudare, ac diſtillare guttas aquæ? Sic conſidera modò Chriſtum Dominum. Venit enim tibi tanquam fons viuus, ſudando & diſtillando guttas ſanguinis ex corpore ſuo. Anima mea, ſi lapidea, vel ferrea non es, te ipſam terram fac. Tali ſudore perfuſa, tali irrigata liquore, cur non mollis fies? Cur tali irrigata rore, non optimos fructus produces? De adamante legitur, quòd ſanguine agni mollitur. Cur cor meum durius adamante erit, quod huius manſuetiſsimi Agni ſanguis non emollit? Cumque in tali poſitus eſſet agonia Dominus, factus eſt Angelus de cœlo confortans eum. *Exod. 25.* Et videtur mihi quod ſicut olim Angelus oſtendit Moyſi in monte exemplar tabernaculi quod erecturus erat, cum omnibus atrijs, triclinijs, & vniuerſo apparatu eius, & dictum eſt ei. Vide quod facias omnia ſecundùm exemplar quod tibi in monte monſtratum eſt. Sic in hoc monte Oliuarum adduxit Angelus ad Chriſtum exemplar omnium quæ perpeſſurus erat, & ei notum fecit illam eſſe Patris voluntatem, vt nihil ex illo exemplari præteriretur. Ibi clauos, flagella, lanceam, crucem, & alia ſimul cum exemplaribus, & figuris antiquis, quibus in omnibus reſpondere debebat, ob oculos poſuit, ſignificans illi, quanta obligatione tenebatur illa omnia adimplere, & vera facere: quod potius triſtitiam carnis augebat: tantum aberat, vt conſolaretur eum. Vincit tamen Patris voluntas, quam omnino exequi totus Chriſtus volebat. Sed nunc illum in his anguſtijs dimittamus, fratres: nam in die Veneris reliquas omnes numerabimus. Et tu anima mea, & vos animæ Chriſtianæ, exiſtima, & exiſtimate, quòd ſimus corporaliter in horto cum illo, non tamen dormiamus tanquam timidi, ſed potius deuotiſsimè vigilemus. Contemplemurdiuinum illum vultum tanto mœrore immutatum; quantaque eſſet animæ triſtitia, quam ſic horror corporis manifeſtabat, & quòd cauſa ſuæ triſtitiæ ſim ego. Procidamus ante eum, & adoremus omnium communem Dominum. Quòd ſi guttas ſanguinis plorare nequimus, ſaltem aqueas emittamus. Et ſi tam duros vos inuenitis ſicut & ego, quòd nec aqueas lacrymas exprimere valeamus; ſaltim corde ac deſiderio ploremus, & ſanguineum illum ſudorem loco lacrymarum Patri offeramus: vt ſic in hac vita diuinam gratiam, & in alia perpetuam gloriam conſequi mereamur, Amen.

Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me, &c. *Sermo tertius.* Cum mulier maritum mortali infirmitate confectum habet, magnam habet triſtitiam, magnam ſolicitudinem circa ſalutem viri adhibet, orationes offert, ieiunia, ac ſacrificia, medici congregantur vt de infirmitate viri conferant. Et tandẽ reſoluuntur in hoc, quòd omnino morbus ille remedio caret, & mors infallibiliter ſubſequenda eſt. Tunc eiulatus emittuntur, planctus in excelſum tolluntur, crines dilancerantur, tapetia domus è parietibus auferuntur, cruces parrochiarum ſimul cum clericis congregantur. Sic hodie Eccleſiæ ſanctæ Dei accidit. Nouen iam ſeptimanæ tranſierunt, in quibus dulciſsimum Sponſum ſuum Chriſtũ mortali tanctum infirmitate nobis repræſentauit: quoniam carnem mortalem propter homines aſſumpſit, vt eorum ſanaret morbos. Verè languores noſtros ipſe tulit, ait Propheta, & dolores noſtros ipſe portauit. *Eſai. 53.* Verè quippè paſſus eſt mortem, ad confutandum errores hæreticorum, qui id nolebant concedere. Suſpicata autem Eccleſia quod

quod debebat fieri, & quod verè moriturus erat Sponſus ſuus; ſigna triſtitiæ cœpit oſtendere per nouem continuas hebdomadas, canticaque lætitiæ relinquere, ſe cum ſua familia affligere, ieiunia per quadraginta dies indicendo, & hodie octo dies ſunt, quando medicorum facta fuit congregatio in domo Cayphæ, vbi Chriſtus morti damnatus eſt. Quare hodie eiulatus magnos emittit, lacrymas fundit, ſuſpiria vſque ad æthera ſoluit, ita vt poſsit dici, Planctus magnus eſt hic Chriſtianorum. Se pullatis veſtibus induit, cruces & clerici congregantur, diſciplinæ, & proceſsiones ordinantur; vt ſic omnes dignè ſi poſſumus deploremus indignam, atque crudelem Sponſi noſtri mortem, quam hodie paſſurus eſt. Quæ certè, ſi vt oportet conſideretur, digna eſt, vt in cordibus noſtris intimè, ac grauiter ſentiatur, ſi tamen carnea, & non lapidea corda gerimus: quippè nocte ſe ipſum pro nobis tradidit in manibus hominum crudeliũ, immaniſsimorumque carnificum, quales nunquam in mundo viſi ſunt. Iam altera die dimiſimus Dominum Ieſum in terra iacentem, ſanguineo ſudore perfuſum, coram eo Angelum ſtantem, exemplarque omnium quæ paſſurus erat proponentem, & diffinitiuam Patris ſententiam, qua morti illum deſtinauerat intimantem. Cùm igitur humana Chriſti voluntas, ſic Patris voluntati ſubdita fuerit, intelligens eã eſſe vt moreretur, ſurrexit è loco illo, vbi ad orandum Patrem acceſſerat, detergenſque veſte ſua vultum diuinum ſanguineo ſudore perfuſum, vt à Iuda poſſet agnoſci, perrexit tertiò ad locum vbi diſcipulos ſuos dimiſerat, illoſque etiam ſomno captos inuenit. Cumque videret iam inſtare cohortem militum & Iudam, qui ad illum capiendum veniebant, dixit illis: Adhuc diſcipuli mei perduratis in ſomno veſtro? Cur non iam res ipſa vos admonet, atque expergefactos eſſe compellit? Nonne iam oculos veſtros turbat faſcium, luminarium, ac lucernarum lumen? Nonne auditis iam cathenarum ſonitum, lancearum fulgor non iam ferit oculos veſtros? Expergiſcimini iam, & à veſtro graui ſomno ſurgite, videbitis conſdiſcipulum veſtrum Iudam ducem factum hominum iniquorum, & carnificum; vt me magiſtrum ſuum inſidioſè inimicis meis prodat, vt effundant ſanguinem meum. Et his dictis intrepidus obuiam procedit inimicis ſuis, vt in hoc appareat veritas ſententiæ propoſitæ, qua Paulus dicit: Tradidit ſemetipſum pro me. O bone Domine, ô dulciſsimè Ieſu, vbi nunc anguſtiæ illæ, ac mortis horrores. Vbi nũc tremores illi, ac timores, quibus paulò antè mortem differre volebas? Quis hic animus, & quis ille timor? Ibi timebas, nũc intrepidus, & abſque timore hoſtibus tuis occurris? Verè Domine timor ille ex vera humana natura quam aſſumpſeras proceſsit, & hic tam impauidus animus, ex abundantiſsimo amore quẽ erga me geris oritur, qui te vt voluntariè morti offeras compellit. Et ecce propè locũ vbi erat; agmen militum videt lanceis, gladijs, ac fuſtibus armatum, cum lucernis, faſcis, ac luminaribus, cum funibus, atque cathenis, quorum dux erat proditor ille vnus ex duodecim, qui dicebatur Iudas Scarioth, qui illos admonebat dicendo: Quẽcunque oſculatus fuero, ipſe eſt tenete eũ, & ducite cautè, ne pedibus ſuis euadat, ſicut & aliàs fecit. Cùm ergo illis obuiam occurriſſet Dominus dixit ad illos! Quẽ quæritis? At illi dixerunt. Ieſum Nazarenum. Et ait illis: Ego ſum. Et ceciderunt omnes retrorſum. Vnico verbo totprofternis hoſtes armatos? Maius hoc opus eſt, quàm mandibula aſini tot occidere Philiſtheos, ſicut fecit Sanſon. Quid iudicaturus faciet, qui iudicandus hoc fecit? *Iud. 15.* Quid regnaturus poterit, qui moriturus hoc potuit? ait Auguſt. Sed præcepit illis, vt ſurgerent, quos & iterum interrogauit: Quem quæritis? Qui reſponderunt. Ieſum Nazarenum. Et dixit illis: Dixi vobis, quia ego ſum: ſi ergo me quæritis, ſinite hos abire. Ac ſi diceret: Ego ſum ille quem quæritis. Ego Agnus ille innocens, qui pro mundi ſalute immolari debeo. Ego quem quæritis ſum. Capite me, rapite, apprehendite, ligate, & ad mortem me ducite, ſed diſcipulos meos ne tangatis. Dimittite illos abire, ipſi fugam capiant, ego debeo immolari pro illis. O amor ineffabilis, ô verè bonus paſtor, qui vſque in finem oues ſuas dilexit, pro illis luporum dentibus lacerandum ſe tradens. Tunc proditor Iudas procaci vultu ad eum accedit, ſacrilegumque os vultui iun- *Auguſ.*

gens Saluatoris pacem fictam dat illi, cui cruentum parabat bellum. Oſculatus eſt eum dicens: Aue Rabbi. Dominus autem manſuetiſsimè reſpondit illi: Amice, ad quid veniſti? Iuda oſculo filiũ hominis tradis? Acſi diceret. Quid hoc rei eſt, Iudas? Curhis mecũ vteris inſidijs? Quãdó hoc ego tibi merui? Nunquid quia pedes tuos laui, ante genua tua pronus? Quia corpus & ſanguinem meum tibi cõmunicaui? Amice, ad quid veniſti? ſic me contemptui habes, vt pretio viliſsimo tradas me? cur à me abijſti, qui Apoſtolatus titulo honorificaui, in delitijs te enutriui, & tanquam chariſsimũ filium docui te? Cur me dereliquiſti fontẽ aquæ viuæ, & cum diaboli ſeruis copulatus es? Cur in auaritiã declinauit cor tuum, & me ſummum bonum dimiſiſti, & tam vili pretio diſtraxiſti? Cùm tamẽ agnoſcere deberes, in me omnes eſſe theſauros ſapientiæ, & ſcientiæ Dei. Me triginta argẽteis vendis, qui cœlum & terram diuitijs impleo? Amice ad quid veniſti? In te reuertere, nam quantum eſt ex me, nondum eſt rupta amicitia noſtra, paratus ſum te recipere ſi velis, nam propter te metipſum me inicis meis tradis, & propter te ad mortem propero. Quid in me inueniſti iniquitatis, vt me crudeliſsimis tortoribus tradas? Multa bona opera oſtendi tibi à Patre meo, propter quod eorum me prodis? Sed ſic iã indurato cordi omnia hæc nihil proficiebant. Tunc totum pondus belli verſum eſt contra Saul, hoc eſt, contra Chriſtum.
3. Reg. 22. Nam ſicut Rex Syriæ præceperat ſuis, vt contra neminem dimicarent, niſi contra Regem Iſraèl. Sic Phariſæi iſtis miniſtris præceperant, vt omnibus alijs relictis, ſolũ ad Chriſtum capiendum intenderent, atque aduerſùs illum ſua iacula tenderent, ne euadere vllo modo valeret. Solus quippè ipſe paſſurus erat, propter peccatores. Tũc diſcipuli ſui eo relicto fugerunt, ſolumque illum ad tormenta ferenda dimiſerunt. O membra, cur ſic caput derelinquitis? Cur ſolum illum ad tot vulnera dimittitis? Quis brachium opponet, ne caput feriatur? Super illud certè ictus, & vulnera cadent. Tunc ergo omnis dæmonum, atque hominum rabies & furia irruit in Ieſum. Irruunt enim lupi in manſuetiſsimum Agnum, rabidi canes in domeſticum ceruum, & quadam incredibili ferocitate omnes illum apprehendere nituntur, nec exiſtimabat quiſpiam ſe hominem eſſe, niſi in illum manus ſuas ſacrilegas extenderet. Alij collum eius ſtringunt, alij manus funibus crudeliſsimè ligant, alij venerabilem eius barbam vellunt, alij per pilos capitis trahunt, alij illum impellunt, alij ſacratas lacerant veſtes, vnuſquiſque proteruè illum ferire contendens. Nec mirum: quoniam à ſuis magiſtris, & à perfido Iuda ſuaſi veniebãt, Chriſtum Dominum omnium hominũ iniquiſsimum eſſe, & illos maximis affeciſſe iniurijs, ſimul & rabiem dæmonis quam aduerſùs iſtum inſontem Dominum conceperant, ſecum inuiſceratam gerebant, furiaſque infernales in anima habebant, ſpumaque Cancerberi pleni, quadam incredibili ferocitate impetuq; diabolico, tanquam ab inferno ipſo agitati irruunt omnes in Chriſtum. Et qui funes portabant in illum manus injiciunt, cuius manibus conditi erant; illum ligant qui omnes ſoluere veniebat, & laqueis quibuſdam lubricis manus illas eburneas vinciunt, quæ tot miracula, atque mirabilia fecerant. Et hoc ſic fortiter faciunt, quòd ſanguis per illas præ magna conſtrictione erumperet, atque illum fortiter impellentes, vt aliqui Sancti contemplantur, in terram proiecerant, quaſi vindicare volentes quod ipſe paulò anteà in eos fecerat, cùm ante ipſum ceciderunt retrorſum. Et ſic proiectum calcibus forte ferientes per terram traxerunt, ſicut leones faciunt prædam quam ceperunt. Vndè & Dauid dicebat: Proijcientes me nũc circundederunt me, ſuſceperunt me ſicut leo paratus ad prædam. Et cùm illum à terra leuaſſent, magno ſtrepitu, atque impetu in Hieruſalem duxerunt. O viri Chriſtiani, quod maius improperium excogitari poteſt, quàm ipſam libertatem captam videre. Ecce verum Sanſonem Philiſtæis traditum, propter naturæ humanæ amorem, capillis capitis ſui auulſis, hoc eſt, diuinitatis potentia abſcondita, vbi maiores vires quàm Sanſonis habebat. Ecce Ezechiam Regem, qui exiens à Hieruſalem per portam Ortus, incidit in Chaldæos, qui illum captum in Babyloniam duxerunt. O Deus meus. Fateor, fateor Domine mi, nec ignoro funes iſtos quibus ligaris mea eſſe peccata, quæ patres mei fecerunt, & ego illa retorſi. Sic enim per Dauid tu dicebas. Funes peccatorum

Iud. 16.

4. Reg. 25.

Pſal. 118. torum circumplexi ſunt me. Et ſic te Domine Deus, trahunt vſque ad Hieruſalem. Multi autem antè venerant annunciantes iam Chriſtum comprehenſum, ac ligatum ad ciuitatem accedere. Quare porta ciuitatis plena iam erat Phariſæis, & miniſtris eorum clamantes, atque dicentes: Properate properate, bene feciſtis, ligate fortiter, ne ſuis magicis artibus vos deludat & fugiat. Sic ergo ligatum Dominum duxerunt ad Annam primum, qui erat ſocer Cayphæ, & iſte erat Pontifex anni illius: vt ſic Pontifici adularentur. Nolo modo hîc narrare audaciam huius peſsimi ſacerdotis, qui Chriſtum malitioſè de doctrina eius interrogauit. Non negationem Petri dicere volo, quæ in hac primum contigit domo. Hoc ſolùm eiulatu magno dicere velim, quomodò reſpondente ſumma cum modeſtia, ac manſuetudine Domino; quidam ſeruus Pontificis pediſequus eius, vel potius immundiſsimus carnifex, quodam auſu temerario eleuans ſacrilegam manum, alapam innocentiſsimo vultui Saluatoris impegit, ſic fortiter faciei eius illiſam, vt digiti eius viderentur impreſsi. Contremiſcant cœli, paueãt Seraphin, igneas lanceas emittant ſydera, aperiatur terra, ſuas flammas infernus leuet omniſque creatura in vltionem ſui Creatoris armetur, nec talem illi fieri patiatur iniuriam. Colaphum Deo dari? maior iniuria quæ homini fieri poteſt, in Dominum maieſtatis committi? qui tantæ authoritatis inter creaturas eſt, vt potius ipſæ anihilari permittant, quàm diuinam eius prætergredi voluntatem, & hoc viliſsimum mancipium audeat facere? & quod herus ſuus videat & taceat? Quod minimè feciſſet ſi vel cani ſuo videret calcem impingi. O maledicta manus, quæ ſic percuſsiſti faciem, ante cuius conſpectum curuatur cœlum, ante cuius maieſtatem tremunt poteſtates omniſque natura creata ſe inclinat. Quid in eo vidiſti, quod ſic deturpaſti illius fugaram, qui eſt ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius? Et ſpecioſus forma præ filijs hominum ſic inhonoraſti, diuinum eius vultum ſic fœdaſti? Sic Domine, ferre voluiſti, vt meam ſi poſſes tanto humilitatis ac patientiæ exemplo ſuperbiam contunderes. O homo vilis, ô vermis, & cinis, quomodò tu vindicare vis iniuriolam tuam, videns Dominum maieſtatis tam magnum dedecus ferre? Qui honorem ſuum in ferendo conſtituit, & tu viliſsimum mancipium in vindicando te. Sed non hæc erit vltima iniuria. Nam ab illo loco properanter illum in domum Cayphæ deferunt, qui erat verus Pontifex anni illius. Illic enim conuenerat iam totum ſacerdotum concilium, & vt illum ante ſe ligatum viderunt, gauiſi ſunt valdè, & cùm ab illo diuerſa interrogarent, & ipſe ad omnia prudenter, ac manſuetè reſpondiſſet, cùm demum illum obiuraſſet Pontifex, vt ſi eſſet Dei filius manifeſtaret, & ipſe clarè id faſſus fuiſſet, tanquam blaſphemus reus mortis decretus eſt. Et diſſoluto concilio illum in triclinio aliquo, vel aula miniſtris obſeruandum tradiderunt, & credo equidem illum, vel columnæ alicui alligaſſe, vel noua vincula illi impoſuiſſe ne euaderet, nec illum ſolum auſi ſunt dimittere. Nec vlla in illum tamen flexi ſunt miſericordia, vt vel puſillum noctis illum requieſcere ſinerent. Quinimò nonnullis ex ſacerdotibus, & Phariſæis ſimul cum miniſtris illic dimiſsis, inſueta ludibria, nouaſque illi iniurias illi intulerunt. Nam oculos vitta linea illi operuerunt, & cum illo ludebant dando ei alapas, atque dicendo: Prophetiza quis eſt qui te percuſsit. Atque ſic vnus ex vna parte, genas ſuas percutiebat, alius ex alia parte ſimiliter colaphum dabat, alius collum feriebat, alius vnguibus faciem vulnerabat, & dicebant: Prophetiza quis eſt, qui te percuſsit. O ingrata corda, ô inſanos, ac crudeles homines! Hæccine redditis Domino veſtro, quia vobis diuinum vultum ſuum oſtendit? Faciem quam deſiderauerunt videre Prophetæ, & non viderunt, quem & Moyſes appetijt aſpicere, & nec vidit, ſic percutitis? ſic fœdatis? Sic ſputis deturpatis? Sed quid mirum? Sicut enim non potuiſtis videre faciem Moyſi, poſtquàm cum Deo loquutus eſt, ſed oportuit vt velaret faciem ſuam; ſic tanquam noctuę, ac veſpertiliones, non poteſtis videre diuinam Chriſti faciem, in quam Angeli ſe reſpicere cupiunt, imò & ipſe Pater in illam ſe reſpicit: & ideò ſuper illã ponitis velum. Nec hanc ſolã iniuriam nocte iſta illi intulerunt, ſed multò maiores. Nam cũ mos eſſet apud illos, vt qui tãquã blaſphemus dãnabatur, ſpuerent oẽs in illũ, & hoc ſæpe

ſæpè, ſic crudeliter fiebat, vt multi ſuffocacati à ſputis perirent: cùm Dominus à Phariſæis reus blaſphemię declaratus eſſet, omnes in faciem eius ſpuere cœperunt, immundaque excrementa expectore vi quadam gargarizantes, illius faciem ſic fędam reddiderunt, vt omnes ad commiſerationem mouere poſſet. Et ideò faciem eius velauerunt, ne illorũ forte animos emolliret. Denique tot ludibria in hac nocte Chriſto Do
Hieron. mino facta ſunt, vt dicat Hieronymꝰ, quòd vſque in diem iudicij id non poterit plene cognoſci. Quod ex his colligere poterimus: primùm ex odio quod aduerſus Dominum gens illa gerebat, cui nec illud quod Cain geſsit cum Abel, nec quod Amnon cũ Thamar, aut Eſau cum Iacob comparari vllo modo valeat. Ex quo oriebatur rabies quędam pluſquam diabolica de illo vindictã ſumendi. Erat etiam gens illa ingenio cru
Deuter.32 deli, & inhumano, ideò quippè à Domino vocatus eſt populus ille durę ceruicis, & Ioã nes illos progeniem viperarum dicebat, & Moyſes de illis dixit: De vinea Sodomorũ vinea eorum, & ſuburbanis Gomorrhę vua eorum vua fellis, & botrus amariſsimus. Cũ ergò gens tali ingenio prędita, & quę in vindictam maximam aduerſus Chriſtum exardebat, & nunc illum in ſua poteſtate habebat; conſiderare licebit, quanta in illum ludibria, diraque tormenta exercerent. Talis ergò fuit lectulus Salomonis noſtri, in quo hac nocte requieuit, cui tanti in illum diem parabantur cruciatus. Nondum dies ille cęperat, & iterum omnes Phariſæi, & Sacerdotes in domum Cayphæ conueniunt. Totam conſumpſerant noctem ſubornando populum, & maiores ex illo, vt Chriſti necẽ à Romanorum gubernatore conſtantiſsimè exigerent, ſuadentes illis Chriſtum ſcelera tiſsimum omnium hominum eſſe, populique ſeductorem, & Regni eorum inuaſorẽ. Quare interſe iniquiſsimè conuenerunt, vt Chriſtum ad tribunal Romanorum ducerent, cui Pontius Pilatus tunc præſidebat, & illum brachio ſeculari tanquam relaxatũ traderent. Nondum è lecto ſuo ſurrexerat præſes, & ecce magnum ſtrepitum in ianuis audit, turbatuſque ac celer è lecto ſalit, timens ne aliqua res noua exorta fuiſſet: totum quippè populum in ianuis ſtare audiuit. Sed cùm ad illos exiſſet, & Dominum Ieſum ligatum, & ſputis oblitum coram ſe vidiſſet, mox ſuſpicatus eſt quid eſſet: eo quòd ipſe iam pridem illorum inuidiã aduerſùs Chriſtum intellectam habuiſſet; atque ſic decreuit protinus illum de manibus eorum eripere. Ipſi autem clamabant dicentes, illum eſſe ſeductorem, nouarum rerum cupidum, totãque Iudæam ſuis fallacijs deceptiſſe, incipiẽdo à Galilea, vſque ad Hieruſalem. Pilatus autem intelligens illum de Herodis eſſe poteſtate, protinus ad illum miſit Ieſum ligatum, vt à ſe expelleret iniuſtam cauſam. Gauiſus eſt Herodes viſo Ieſu, deſiderabat enim illum videre, eo quod multa ſigna audiuiſſet facere. Et æſtimans illum eſſe perſtrigiatorẽ, aut magicum, ſperabat quòd aliquod ſignum coram ſe faceret, & interrogabat illum multis ſermonibus. Chriſtus autem, nec verbum quidem reſpondit illi: eo quod Deus ſe à curioſis abſtinet, nec illis ſua manifeſtat arcana, ſed humilibus, & manſuetis, qui humiliter, & deuotè pro ſua vtilitate myſteria eius agnoſcere cupiunt. Quare Herodes illum cũ exercitu ſuo contempſit, & ad Pilatum remiſit indutũ veſte alba, quod erat inſanorum inſigne. Hoc enim eſt quod in regum palatijs cõtingit: vt iuſti ludibrio habeantur, cùm mali, & peccatores in pretio ſint. Quod & *Iob.12.* Iob prædixerat dicens. Deridetur iuſti ſimplicitas, lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus ſtatutum. Et *Simile.* ſic eum ad Pilatum referunt. Conſidera, ò homo prudens, hominem aliquem magnæ authoritatis, & opinionis in populo, qui & doctrina, & moribus celebris eſſet, ſi illum per medium populum videres ligatũ manibus, cum fune ad collum poſito, magno cũ clamore, ac ſtrepitu duci properanter, in modeſteque illum trahere: in quam raperetis admirationem, & metum? Et ob oculos tibi propone hominem ſummæ authoritatis, ac reuerentiæ, qualem nunquam mundus habuit, in manus traditum crudeliſsimorum hominum, per mediam vehi ciuitatem ligatis manibus, & fune ad collum circundato, nunc properare paſſus compelli, quod eius non decebat authoritati, nunc ictibus ac impulſibus trahi, ita vt ſæpè in terram illum cadere cogerent, nec ſe tenere poterat, vt potè qui manus ligatas ferebat. O Domine Deus, ò bone Ieſu, ò fili Dei, quid hoc eſt, quod tibi modò accidit? Cur ſic ad mortem properas? Cur ſic acceleras paſſus? Quæ ſtationes hæ ſunt quas facis? Ab horto ad domum Annæ, ab illa ad domum Principis Sacerdotum, inde in domum Pilati, à quo ad Herodem tranſmitteris, inde iterum

iterum ad Pilatum remitteris. Quomodò tibi vires ſuppetunt, aut halitus non defi-
Ioan.4. cit, in tot greſsibus, & regreſsibus? Si ex hoc quod pedes perficiebas iter, ſic fatigatus ex itinere manſiſti, vt ſedere ſupra fontem fuerit tibi opus, & à Samaritana potum petere, nunc tanta cum laſsitudine, quomodò perſtas Domine Deus? Videò equidem, vi-
4. Reg.4 deo has eſſe deambulationes illas, quas Heliſęus Propheta faciebat ad ſuſcitandum mortuũ puerũ, atque hos greſſus te perage re oportuit, vt hominem mortuum ad vitã
Exod.12. reuocares. Et hæc erat feſtinatio illa qua olim præceperas, vt comederetur paſchalis agnus, qui te veram hoſtiam figurabat. Denique quia meum erat hoc negotium, ſic feſtinanter illud adimples: nam in duodecim horis, coram quatuor iudicibus totũ negotium tuum peractum eſt. Plures mihi inducias tribuis, Domine Deus, lõgiora ſpatia, maiores concedis terminos, vt me defendam, & pro meo iure allegẽ. Vt ad te reuertar, vno anno, imò & pluribus me expectas, & tamen cauſa tua duodecim horis peracta eſt. Et facti ſunt Herodes, & Pilatus amici: nam anteà inimici erant ad inuicẽ. Quaſi iam ex illa hora effectus Paſsionis Chriſti cępiſſet, qui fuit homines ad inuicem reconciliare. Sed cùm vellet Pilatus Ieſum dimittere, & illi clamoribus inſtarent, vt crucifigeret eum; voluit Ieſum alia via punire: vt ſic aliquantulum eorum crudelitati ſatisfaceret. Intromiſit ergò Dominum Ieſum in atrium, & tradidit illum militibus immaniſsimis, qui ſanguine gaudebant humano, in eo enim enutriti, ac paſti erant, ſicut canes qui ſunt in macello. Hi acceperunt Chriſtum, & intromiſerunt in atriũ, & tu, ò anima mea, niſi ferrea ſis omnique ſenſu ac pietate ſis orbata, intra cum Domino tuo Ieſu in atrium præſidis, lacrymas que paratas porta: erunt enim tibi neceſſariæ, ſecundum ea quæ ibi contingere videbis. Acceperunt enim ſæuiſsimi carnifices illi innocentiſsimum Agnum, in quo nunquam culpa locum habuit, atque procaciter illum ſuis veſtibus exuerunt, illumque fortiter columnæ cuidam lapideæ ligauerunt, quæ in atrio prætoris erat, atque aliqui funibus cera tinctis, alij virgis incipiũt crudeliſsimis ictibus ſcapulas illas, quæ omnia creata ſuſtinent, flagellare, iungereque flagella ſuper flagella, vulnera ſuper vulnera, ictus ſuper ictus, ſic fortiter, vt carnes dilaceratæ, & apertæ copioſum ex ſe profunderent ſanguinem, taliter quòd riui illius diuini ſanguinis, per atrium præſidis effluerẽt, parieteſque ac veſtes carnificum tinctæ gutt is ſanguinis eſſent. Sic enim præcepit Do- *Exod.24.*
minus Moyſi, vt altare, & omnia vtenſilia *Heb.9.*
Tabernaculi ſanguine, & oleo tingeret, ac conſecraret. Sic in prętorij atrio hodiè videmus, cùm omnia ſanguine Chriſti tincta eſſent, ſic copioſè, vt ſanguinis imber è cęlo profluxiſſe appareret. O Deus meus, ò Angelorum lętitia, ò hominum requies, ò gloria Dei maieſtatis. Quid hoc eſt rei? Quæ nouitas? Quæ rigoroſa punitio? Quis vnquã audiuit quod flagella ſuper Dei ſcapulas cadere deberent? Non accedet ad te *Pſal.90.*
malum, ait Propheta, & flagellum nõ appropinquabit tabernaculo tuo. Et nunc oculis meis video ſacras ſcapulas tuas flagellis, vulneribus, ac liuoribus plenas, ita quòd ſecundùm multorum ſanctorum ſententiam, inter quos diuus Bonauentura, plus quinque millia flagellorum Dominus à carnificibus accepit. Contemplare, ò anima mea, ac cõſidera hominem tantæ authoritatis ſicut iſte, innocens, & ſanctus, quem tu ſcis eſſe filium Dei, ſic percuſſum, ſic male vulneratum abſque protectore vllo, qui illum defenderet, imò nec præſentes erant oculi qui compaterentur ei. Tui autem oculi, ò Chriſtiane, ſi carnei ſunt, & non baſiliſci, fontes fiant lacrymarum, quę ſanguini Chriſti commiſtę, cum illo fluant: vt ſic collyriũ confletur, quo animæ tuæ oculi illuminentur. Videte hîc, Domini, mei verum Iob, à planta pedis vſque ad verticẽ capitis vlceribus plenum. Videte pauperem Lazarum, in domo diuitis vlceratum, & canes illi compati, cùm homines qui carnea habent corda non miſereantur ei. Quòd ſi tu durior nõ fueris quàm dives ille auarus, compatere ſaltem illi, qui pro te tot ſuſtinet flagella, noua ac inuſitata crudelitate illi impacta. Nam præcipiebat lex, vt nullus reus plus quadraginta acciperet flagella, Ne frater tuus, ait lex, fædè laceratus cadat coram te. Sed in hoc innocentiſsimo Domino, qui nunquàm leges iuſtitię confregit, omnes leges miſeridiæ prætermiſſæ ſunt, cui non ſolùm quadraginta, ſed quinque millibus flagellis cęſus à tortoribus eſt. Imò ſecũdùm aliquorum contemplationem, poſt quàm in ſcapulis flagellauerunt illum, iterum ad columnã ligauerunt, vt in locis vbi flagella non attigerant feriretur: vt ſic adimpleretur quod *Eſai.2.*
Eſaias capit. 1. prædixerat. A planta pedis

vſque ad verticem capitis, non eſt in eo ſanitas. Neque ſic eorum rabies quieuit. Sed poſtquam crudeliſsimè flagellauerunt illũ, ſoluunt eum à columna, in qua erat ligatus, à cuius corpore riui ſanguinis effluebant, & quocumque ibat omnia ſanguine repleban tur, & induunt illum veſte purpurea veteri, & diſſuta, quæ tunc erat regum indumentum: retorquent coronam quandam ex ſpinis, & iuncis marinis, quorum aculei acutiſsimi extrà prodirent, & illam Saluatoris capiti crudeliſsime infigunt. Caput ſacrum perforatur, facies pulcherrima eius ſanguine tingitur, arundinem in manu eius ponunt, totam cohortem militum crudelium ad hoc ludibrium vocãt, genua flectebant antè illum, & dabant ei alapas dicentes. Aue rex Iudæorum. Et accipiebant arundinem, & percutiebant caput eius. Herebat autem arundo inter ſpinas, & mouebat, ac confricabat eas, & ſic magis pungebant caput ſacrum, maiora quæ foramina faciebant, vndè & ſanguis abundãtiùs effluebat. O miraculum ſtupẽdum, *Exod.3.* ô rem admiratione dignam. Mirabatur Moyſes quia Deum ſuper ſpinas videbat, quanto magis miraretur ſi ſpinas ſuper caput Dei aſpiceret, vt modo videmus? Quòd ſi Sponſa lilium inter ſpinas dicitur: quia in earum contemplatione exercebatur; quantò magis verus Sponſus Chriſtus, flos de radice Ieſſe dicetur inter ſpinas liliũ, quia vere inter ſpinas eſt? Apprehendit ergo illum Pilatus, & eduxit foras ad populum: vt videntes tàm miſerandum ſpectaculum ad miſericordiam ſaltem flecterentur. Et dixit eis; Ecce homo. Ac ſi diceret, Si inuidia moti ei⁹ cupiebatis mortem, ecce adduco eum vobis talem, vt potius miſereri quàm inuidere illi debeatis. Metuebatis illum, ne Regem ſe faceret, videte modò illius figuram ſic immutatam, vt nec hominis quidem ſpeciem videatur habere. Ab his ligatis manibus quid timetis? Ab hoc homine flagellato; quid amplius vultis. Atque ex hoc colligere poteris, ô anima mea, qualis erat tunc Domini tui ſpecies vultus eius, cùm iudex exiſtimauerit ſufficere ſpeciem quam tunc præferebat, ad hoc quòd hoſtes tales ad miſericordiam flecterentur, & coram te illam propone, & cogita quòd dicat tibi: Ecce homo. Ac ſi diceret. Intuere, qualis hic homo ſit, & memento illum eſſe Deum, & ad talem miſeriam peruenisse, non ob aliud niſi propter hominum peccata. Vide quid peccata in ipſo Deo effecerunt. Vide quanta opus fuit ſatisfactione, propter peccatum. Ex hoc collige quanto odio Deus abominetur peccatum, qui vt deſtrueret illud, faciem dilecti ſui ſic deturpauit. Attende qualem vindictam ſumet Pater pro delictis proprijs alienorum, qui talem in proprio filio ſuo ſumpſit pro alienis. At illæ beſtiæ quolibet vrſo ferociores, cùm deberent homini illi commiſereri, in maiores clamores eruperunt dicentes. Tolle, tolle, crucifige eum. Rugientes veluti crudeliſsimi leones: vt ſic illud vaticinium adimpleretur, quo dixit. *Hier.12.* Facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo, in via dedit contra me vocem ſuam. Et illud Eſai.1. *Eſai.1.* Expectaui, vt faceret iuſtitiam, & ecce clamor. Victus ergo iudex ab improbitate populi, Dominum Ieſum ad mortem crucis damnat. Qua iniuſtiſsima ſententia prolata, ſicut quando in circo taurus ad agitandum educitur, clamor totius populi oritur; ſic omnis illa turba clamare cœpit. Alij iudicem rectum proclamant, alij vociferantes petunt crucem, alij carpentarium & clauos, cum cæteris inſtrumẽtis adducunt. Et ecce à longè vexillum crucis ad ſe venire intuetur, quæ ſcapulis ſuis minabatur, Quam videns, ſalu- *Simile.* tare illam cœpit dicens. Veni iam crux diu deſiderata, & iam concupiſcenti animo præparata. Veni baculum Iacob, arbor vitæ, generis humani remedium; pondus tuum proijce ſuper has vulneratas ſcapulas: vt ſic requies homini fiat. Tradidit ergo Pilatus Ieſum voluntati eorum. Ad tuam voluntatem Pater Filium ſuũ tradidit tibi. Nam ſi illum vt præceptorem volueris, factus eſt pro nobis ſapientia à Deo; ſi vt Redemptorem, ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris; ad omnia nobis traditus eſt, diues eſt enim, vt ait Paulus, in omnes qui inuocant illum. *Rom.10.* Nam vt verum manna deſeruit vniuſcuiuſque voluntati. Sed iſti acceperunt illum vt crucifigerent, tu vt inobediens ſis illi, alius vt blaſphemet illum, Petrus vt neget, Iudas, vt vendat. Poſuerunt ergo crucem ſuper humeros eius, quæ erat lignum quoddam, quod ſecundùm aliquos habebat viginti quinque pedes lõgitudinis. Vt adimpleretur in eo illud Eſa. Fa- *Eſai.9.* ctus eſt principatus eius ſuper humerũ eius.

Nihil

Nihil aliud ſuper humeros tuos videò, niſi grauem ipſam crucẽ, quarè ipſam exiſtimo eſſe principatum. Verus Iſaac qui ligna tu ipſe portas, vt in eis immoleris. Pater fert gladium ſuæ iuſtitiæ nudum coram te, non op⁹ eſt vt interroges, Vbi eſt victima pater mi, tu enim eſt vera victima, quæ pro omnibus immolari vadis. Vide obſecro Domine, quòd crux quam fers, eſt palus ille in quo portabatur botrus terræ promiſsionis. Veniat ergo Simon Cyrineus, vt ſimul portet tecum. Tam graue quippè erat lignum illud, & tam grande, vt à parte poſteriori per terram traheretur, & in petris offenderet; ita vt vires naturales Saluatoris non ſufficerent ad portandum illud, ſed renouabatur vulnus, quod iam ſuper humerum fecerat lignum, ſuper quod portabatur crux. Quarè pondere crucis preſſũ, multi Sancti dicunt, Dominum cecidiſſe in terram, ex qua ſune, & calceis eleuauerunt illum, dicentes id conſultò, & ex certa malitia feciſſe. Quare nõ ex pietate, ſed ex crudelitate potius, vt citius ad locum ſupplicij accederent, coegerunt Simonẽ quendã Zyrinienſem, vt tolleret crucem poſt Ieſum. Adiuua tu etiam Chriſtum tuum: nam qui creauit te ſine te, non ſaluabit te ſine te: hoc eſt, ſine proprij arbitrij conſenſu, & operatione: Tolle crucem tuam, & vade poſt eum: nam huius botri merita grãdia ſunt, eo quòd ſint cœleſtia: quare oportet te ſimul cum Chriſto cooperari. Tandem cum eo ad montem Caluarium peruenerunt. O mons ſanctus, mons benedictus, mons huius Agni ſanguine conſecratus. Non enim te comprehen- *2.Reg.1.* dere poterit maledictio illa quam Dauid ſuper montes Gelboe miſit, vbi ceciderunt fortes Iſraël. Nam licet inte fortiſsimus Iſraël ceciderit; eſt tamen in te ſacrata crux, quæ totius mundi benedictio eſt, quæ be- *Iud.16.* nedictio etiam attinget te. Hic eſt mons ad quem tulit Sanſon duas portas, nẽpe Chriſtum, & matrem ſuam, aut humanitatem, & diuinitatem Chriſti. O fortiſsime Dauid, qui ad dimicandum cum Philiſtæo pergis, non regalibus armis indutus, ſed funda, & baculo: nam in baculo crucis quaſi funda in circulo configendus eſt. Exuerunt tunc ſuis veſtimentis Dominum, & ipſum nudum co- *Gen.9.* ram omnibus poſuerũt. O maledicte Cain qui veſtes tui patris Noe tollis ab eo, vt illuderes illi, alius operiet illum, & hic erit Gẽtilium populus credens in eum, & ignominiam eius portans. Igitur clauis illum cruci affixerunt leuantes in altum crucem. Ecce *Ioan.3.* ſerpentem in deſerto eleuatam, ad quam *Num.21.* aſpicientes vulnerati ſanabantur. Ionathas ſuam lanceã accepit, vt deſtruat Philiſthęorum populos: atque baculo ſuo tranſit Iordanem Iacob. Cumque eleuatus fuiſſet in *Gen.32.* aëra Dominus, ad caſum crucis in foueam omnia oſſa Chriſti ſtridorem dederunt, & præ magnitudine motus ſanguis per manus, pedeſque erumpere cepit. Ecce fra- *Gen.2.* tres mei, fontẽ paradyſi in quatuor diuiſum fluuios totam irrigare terram. Omnes ſitien- *Eſai.55.* tes venite ad aquas. Hæc enim eſt aqua illa viua, quam Dominus promiſit Samaritanę. Ecce percuſſam petrã quę eſt Chriſtus, in *Num.20.* virga crucis, & effluere ex illa aquam omni melle dulciorem. Has guttas collige anima Chriſtiana, nec illas perire ſinas: quoniam ineſtimabilis pretij ſunt: Terra tali irrigata rore, ne ſpinas aut tribulos deinde producas, ſed lilia, roſas, atq; flores, fructuſq; bonorũ operum profer. Super hæc ligna ſcapulas *Gen.22.* tuas pone, ô verus Iſaac, vt pro omnibus immoleris. Sub vmbra iſtius arboris te *Gen.3.* abſconde, ô ſecunde Adam, & dormi ſub *3.Reg.19.* iunipero hoc ver⁹ Helias, & ſuper hos curr⁹ igneos in aëra aſcẽde. Aſcede calue, aſcẽde *4.Reg 2.* calue, venerabilis ſenex Heliſę⁹ aſcẽde, nec deſcẽdas. Sed Chriſtus mãſuetior aſcẽdit quã Heliſeus. Hic enim vrſis præcepit, vt dilaniarẽt pueros qui ipſi improperabant verba hæc. Sed Chriſtus primum verbum q̃ profert in cruce hoc eſt. Pater dimitte illis quia neſciunt quid faciunt. Ecce mel in ore leonis mortui, quandò fętere videbatur, tunc mel in ore eius inuenitur. Quandò interpellare deberet Dei iuſtitiam aduerſùs crucifixores ſuos: tunc potius hæc verba profert. Pater ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt. Ecce mel de petra effluxit: *Iud.14.* Dulcis ſermo iſte, & ille quem ad latronẽ dixit: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradyſo. Sed nũquid Domine, qui crucifigentium te memoriam habes, & latronis qui tecum crucifixus eſt, obliuiſceris matris tuæ, quæ iuxta crucem tuam eſt? Abſit à te Domine, qui præcepiſti honorare parẽtes. Voluit enim Dominus, vt quoniam Pater in illa hora illum deliquerat, mater ſaltẽ eius præſens adeſſet. Et ſicut Salomon poſuit matri ſuæ thronum prope ſuum, ſic & matrem ſuam voluit iuxtà crucem ſtare, vt crucem ſuam in ſua haberet anima, ita vt in cruce Chriſti duæ eſſent animæ, & vnum corpus, Corpus ſcilicet, & anima Chriſti, &

matris

matris suæ anima. Sed leua oculos, ô beata Domina, illorumque pias lacrymas terge: vt possis melius attendere, an ipsa quam vides sit tunica veri Ioseph filij tui, & cum
Gen.37. Iacob dicere. Tunica filij mei est ista. Fera pessima deuorauit filium meũ Ioseph. Hoc est, Synagoga mater fera illum mihi abstulit, & occidit seuior quam fera quelibet. O crux sacrata, ô crux benedicta, quæ pretium nostræ redemptionis fers. Flecte ramos arbor alta, tensa laxa viscera, & rigor lentescat ille quem dedit natiuitas: vt superni mẽbra regis miti tendas stipite. Flecte ramos, vt colligamus fructus eius, & cũ
Cant. 7. Sponsa dicamus. Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius. Hæc palma est crux, in qua triumphauit Christus, in eam debemus ascendere, fide ac cõsideratione, mortificatis sensibus nostris: vt sic fructus eius capiamus, nempe in hac vita gratiam, & in alia gloriam.

Aliter nunc super eandem materiam procedendum est.

Sermo primus. Et primò sub hoc themate, in primo sermone quem feria secunda hebdomadę sanctæ habui apud cœnobium sancti Stephani Salmanticensis, in quo, & præcedentes, & sequentes contiones dixi, & incepi.

Thema. Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris, posuit enim pro te animam suam. Eccles. 29.
Eccles.29

HOC supernum mysterium Passionis filij Dei in carne, quod hisce diebus sancta mater Ecclesia sub tam proprijs ceremonijs nobis repręsentat; tantam secum adfert admirationem, ac nouitatem, quòd omnis intellectus creatus in eo deficiat, omnisque humana consideratio exhauriatur. Qui enim illum ex vna parte in maiestate Dei contemplatur tanta cum gloria, & authoritate, trementes cœlorum columnas coram eo, Cherubin tantę magnitudinis contemplatione raptos, denique considerat illum Deum, quo nihil altius excogitari potest: ex alia parte videt illum in tam differenti statu miseriæ positum, flagellatum tã quã furẽ, sputis oblitum quasi blasphemũ, spinis coronatum sicut proditorẽ, illusum, ac si esset insanus, inter duos pendentem latrones, ac si dux aut princeps eorum esset: negotium hoc est, ad quod creata vlla sapientia nullatenus attingere valet. Quòd si fides tantæ rei certiores nos faciat; sic tamen magnam admirationem in nobis causat, vt quasi stupidum humanum ingeniũ maneat, nec verba inueniat quę ministrare possit linguæ, vt rem tam nouam, ac mirabilem explicet. Quando amici Iob ad visitandum illum venerunt, qui illum in sua prima gloria, ac regali maiestate cognouerũt, omnibus Orientalibus regibus ditiorẽ, ac potentiorem, sic sapientem, vt omnes eo loquente tacerent, & digitum imponerent ori suo, in plateis parabant cathedrã illi, vt ex illa doceret omnes: cùm posteà illum in sterquilinio positum cõspexerũt, à planta pedis vsque ad verticem capitis lepra percussum, liberis, seruis, ac re omni familiari orbatum, à propria coniuge despectum; sic attoniti, suspensi, ac stupidi permanserunt videntes talem in tali viro immutatam sortem, vt septem diebus muti, & absque loquela coram eo sederent. Quid faciam ego si te ex vna parte, Deus meus, considero in throno regali Dei maiestatis, sic diuitijs potentem quanto in maiestate magnum, si te infinitum contemplor, Patris sapientiam, ante quem Seraphin stulti, & ignorantes fiunt, imò tu omnium magister, ac Doctor es; & nunc ex alia parte te video in sterquilinio positũ, inter caluaria, & ossa damnatorum, à planta pedis vsque ad verticẽ capitis percussum, ac vulneratum, pedes clauis in ligno confixos, caput spinis obsitum, ossa omnia dissoluta, scapulas flagellis laceratas, faciem liuidam, despectum ab omnibus, ludibrio habitum ab omnibus, derelictum ab omnibus, etiam à proprio, & naturali genitore: cur his visis, maiori circundatus stupore quàm illi amici Iob non permanebo, & per hos septẽ dies elinguis, ac mutus absque loquela persistã? Sed heu, heu Domine Deus, quoniam plagæ tuæ, ac vulnera quæ inte intueor, linguæ sunt quæ publicè clamant ea, quæ ego meo silentio tacere volo. Nolo obliuioni tradere gratiam quam mihi præstitisti, cùm te fideiussorẽ pro me cõstituisti, & morte propria fideiusionẽ soluisti, ne tãto ingrat⁹ beneficio inueniar. Infer Dñe Deus meus animę meę considerationẽ in ipsis diuinis plagis, ipsæ loquantur mihi: vt ego erumpere in digna verba valeã. Et quoniam nullum alium qui tibi in tuis doloribus compatiatur habes, nisi in beatissimam Matrem tuã, quam tibi in tuis tormentis asistere, & corpore, & anima voluisti; ad ipsam propatrocinio

cinio occurro, salutationem illi Angelicam offerendo, dicens. Aue Maria, &c.

Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris, posuit enim pro te animam suam, &c. Hęc assumere volui verba in huius mysterij prosequutione: eo quod in ipsis duæ nobis declarantur res, quas Deo fauente prosequi mihi in animo est in præsenti contione. Altera est pœnarũ improbitas, ac magnitudo, quas Deus in Passione sua pro nobis pertulit, altera obligatio quę nobis inest tantum beneficium non obliuisci, vt in ipsis nobis verbis proponitur, cùm dicitur: Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris. In hoc quod hominis fideiussorem appellat Christum, & quod pro ipso vitam suam soluit, declaratur nobis dolorum suorum acerbitas, cùm illis persoluerit tam ingens debitum, quod omnes homines simul illud minimè soluere poteramus. Et hoc nos admonet Sapiens ne obliuiscamur, esset enim pessima ingratitudo, cum aliud à nobis Deus nõ exigat, in tanti beneficij recompensationẽ, nisi eiusdem dumtaxat memoriã. Ob hoc quippè hoc iuge sacrificiũ altaris nobis dereliquit, in quo quotidie eius renouamus
1.Cor.11. Luc.22. memoriam, secundum illud quod ipse Dominus in eius institutione dixerat: Hæc quotiescumque feceritis in mei memoriam facietis. Hoc idem significabant illi duo agni, qui iugiter in templo immolabãtur, vnus manè, & alter vesperi, quod iuge sacrificiũ
Num.28. vocabat. Per hoc enim instruebamur, vt iugiter in nobis hæc memoria perseueraret, mane & vesperè, quæ sunt duæ partes in quas diuiditur dies, offerendo illud in nostris cordibus semper in sacrificium Patri. Et quando memoria hæc defecerit, tunc
Dan. 11. adimplebitur tremenda illa Danielis Prophetæ sententia, qua dixit defecturum esse iuge sacrificium. Hoc est, quando memoria Passionis Christi à mortalium memoria excidat. Hæc autem memoria non solùm conseruat, verùm & accendit Christi amorem in cordibus nostris, quantumcumque lapidei fuerint. Hinc Dominus præcipiebat antiquis, quòd ignis ille quo sacrificia quæ in templo offerebantur, cremabantur, nunquam deficeret aut extingueretur, sed semLeuit.6. per arderet: quod vt aptius fieret, sacerdotes tenerentur quotidiè illum ignem ligni oliuæ reficere. Nam vult Dominus, vt ignis sui amoris nunquam in nobis extinguatur, quem oportet lignis oliuæ pascere, hoc est, memoria crucis Christi eum semper reaccendere, quæ fuit oliua fructifera, vt potè quæ talem liquorem nobis protulit. Hæc enim memoria hunc ignem, & conseruat, & inflammat in nobis. De hac quip
Hier.11. pè oliua Hieremias dixerat: Oliuam vberẽ speciosam, & fructiferam vocabit Dominꝰ nomẽ tuum. O Crux benedicta, tu enim es oliua hæc fertilis, pulchra, fructifera, cuius memoria accendit atque conseruat ignem hunc amoris diuini, qui in animarum nostrarum templo ardere debet, cum quo cõburimus sacrificia, quæ illi accepta debent esse: sola quippè opera in charitate facta placent illi. In cuius signum in monte oliuarum cœpit huuc sanguinem effundere: ad significandum, quòd illa deberent esse ligna, quæ hunc ignem accenderent, & conseruarent. Hoc ergo est quod nobis in his verbis commendat Sapiẽs, monens ne obliuiscamur gratiã fideiussoris nostri, qui pro nobis posuit animam suam. Igitur in hoc q̃ Christum Dominum vadem, ac fideiussorem nostrum dicit, acerbitatem tormentorum quæ pertulit nobis insinuat. Ad æqualitatem quippè, imò ad superabundantiam debitum nostrum persoluerunt. Erat enim tale, quòd tota creaturę possibilitas illũ soluere non valebat. Quarè conuenit attentè considerare, quòd in Christo Redemptore nostro exequutioni mandata est quædam rigurosissima iustitia aduersùs peccatorẽ, & peccatũ. In ipso quippè fuit punitus peccator, & peccatũ dãnatũ, & eliminatũ. Hic enim fuit diuinę sapiẽtię ordo, quo voluit, vt homo in toto rigore iustitiæ liberaretur: vt sic cùm maiori honore liber à captiuitate dæmonis, ac peccati exiret. In rebus humanis, cum rex absoluta potestate reum absoluit, non hoc in tantum honorem illius cedit: non enim sua illum iustitia suffragatus est, sed regis liberalitas, & potentia. Cæterum cùm ordine iuris seruato suæ illi culpę obtenduntur, & ipse se ab illis iuridicè, & rectè purgat, & sic absoluitur; hoc innocentiæ suæ maximum indicium est, ac proinde maiori cum honore liber euadit. Poterat quidem Deus potestate absoluta debitum hominis, ac delicta dimittere liberaliter absoluendo illum, & sibi reconciliando; tamen non remansisset tunc causa illius sic iustificata, nec tanto cum honore liberatus fuisset, cũ ipse non fuisset sufficiens à sua se culpa purgare, nec dignam pro suis delictis satisfactionem reddere; imò necessarium fuit tali vti liberalitate cum illo. Sed
Simile.

cum

cum ordine, ac rigore iuris seruato, & soluendo ipse plenissimè, imò & superabundãter totum debitum, liberatur; sic melius negotium suum peractum est, honorificentior
Esai.1. que hæc illi victoria prouenit. Quod & Esaias cap. 1. prædixerat dicens. Sion in iustitia redimetur, id est, *per tela de juyzio*. Quod
Ioan. 10. idem Dominus manifestauit Ioannis. 10. cùm appropinquante Passione sua dixit. Nũc iudiciũ est mundi, nũc princeps huius mundi eijcietur foras. Ordo autem iudicij hic fuit. Peccatum tyrannicè occupauerat mundum, taliter quòd in homines omnes vsque ad Christum in quo non habuit potestatem, regnauit, iuxtà illam Pauli sententiam ad Romanos. 5. Per vnum hominem
Rom. 5. peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Nam ratione primi peccatoris, qui fuit Adam, peccatum per totum mundum extensum est; sic enim & alibi dicit Paulus. Regnauit mors ab Adam vsque
Ibidem. ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in similitudinẽ præuaricationis Adæ. Mors, id est, peccatum, ad quod consequuta est mors, propter similitudinem quam omnes cum primo præuaricatore habemus, propter originem quam ab illo trahimus. Igitur iratus Deus, quòd peccatum præualeret, animasque suas sibi tyrannice vsurparet, sedens pro tribunali, hanc contra peccatum, & peccatorem fulminauit sententiam. Quòd peccator moreretur, & in infernum descenderet; peccatum autem à mũdo exularet, & expelleretur. Hanc autem addidit in sententia diffinitionem. Quòd si in aliquo homine inueniretur omnium hominum peccata, iste comprehenderetur, ligaretur, flagellaretur, illuderetur, & baiulans sibi crucem, in illa configeretur inter duos latrones, & corpus suum sepulturę traderetur, & anima in tribunali diuinæ iustitiæ probata est, & quantum ad priorem partẽ, quotidie exequutioni mandabatur: nam omnes peccatores morti subdebantur, & ad inferorum loca descendebant. Secunda autem pars sententię maximam secum adfert difficultatem, vt exequutioni mandaretur: eo quòd nõ poterat inueniri homo aliquis, qui totius naturæ peccatum super se tolleret, vt in illo talis exerceretur sententia, & homo, & natura humana liberarentur. Singuli quippè homines propria habebãt peccata quæ exoluere tenebantur: & originale peccatum, licet commune totius naturę sit; tamen vnicuique hominum proprium est, quemlibetque peccatorem constituit. Quare satis quisque faceret, si pro se solueret q̃ debebat, nec sibi suppetebat facultas, vt pro omnium peccato satisfaceret: vndè non poterat hoc peccatum expelli. Nam licet ab hoc aut ab alio tolleretur, manebat tamẽ in tota natura eius potestas. Sicut cùm ty- *Simile.*
rannus aliquis totum semel occupauit Regnum, licet ab hoc aut ab alio loco expellas illũ, parum aut nihil facis: quoniam ciuitates, ac castra totius Regni sub illius potestate sunt. Aduersùs totum Regnum certamen inire oporteret: quoniam totum suum est. Sic quoniam peccatum totum humanum genus inuaserat, atque sub sua ditione ac potestate illud habebat, licet hic, vel ille homo ab illo mundarentur, non ideò à mũdo expellebatur, sed oportebat omnium causam sumere, nec in tota humana natura inueniebatur aliquis, qui id facere valeret. Primùm, quoniã cuilibet non minima cura imminebat vt à se expelleret peccatum, & pro illo satisfaceret Deo. Deinde quoniam ad hoc magna requirebatur potestas, & bellum generale aduersùs totum mundũ indicere, ad quod nulla erat in ipsa natura creata facultas. O diuina bonitas, ô infinita sapientia Dei, tu modum inuenias oportet, te ordinem dare necesse est, vt res tam difficilis fiat. Deus homo fiat, & absque peccato, quo carens non habebit proprium debitum quod soluere teneatur, & Deus existens potestatem habebit pro omnibus satisfaciendi. Causam omnium super se tollat, & ad omnium peccatum obligetur, cùm creat proprio quod exoluere debeat: vt per eum agatur omnium causa, in quo sit omnium natura sine culpa, vt ait Leo Papa. *Leo Papa.*
Quare obligatus est ad soluendam omnem pœnam debitam peccato, & ideò carnem assumpsit humanam, atque passibilem, sed diuinitati vnitam, vt pretium quod exoluere debitum valorem habeat. Vndè Euse- *Eusebius Emyssen⁹.*
bius Emyssenus dicit. Immẽsa illa maiestas de nostro obtulit sacrificium, de suo contulit pretium. Ideò enim tanti valoris fuit sacrificium illud, quoniam offerens fuit De⁹. Hinc ergo colligi poterit quanti fuerint Christi dolores: quoniam ipse solus pro toto genere humano passus est. Ipse enim fideiussorem, ac vadem se præbuit: vt si non inueniretur homo qui totum humanæ naturę debitum

debitum persolueret, ipse superabundanter solueret illud. Non est inuentus in toto humano genere qui id faceret, quarè ipse obligatus adsolutionem tanti debiti reman sit. Et quoniam debitum tantum fuit, pœna etiam in Christo fuit magna. Obligatus fuit pro peccato, & ideo sententiæ contrà illud prolatæ se subdit. Et quia peccatum
Esai. fuit positum super illud; fuit etiam punitum in illo. Posuit super eum scelera nostra, nempè quantùm ad pœnam illis debitam. Et quia sententia continebat, quòd esset flagellatus, tractus, illusus, atque inter duo nequam suspensus, & corpus suum sepulturæ traditum, & quòd anima ad inferos descenderet; hæc omnia omni rigore perpessus est. Nam licet anima eius sanctissima non est passa inferorum pœnas, imò illas ab his qui ibi detinebantur abstulit; fuit tamen quędam quasi pœnalitas animę Christi, quòd per tres dies in loco non suæ dignitati conuenienti detineretur. Sed quoniam ira Dei aduersùs peccatum maxima erat, & Christus se pro peccato obligauerat, tota super illum cecidit, atque desęuijt: Quarè omnes gentes exequutores suæ iustitiæ fecit, qui pro omnibus patiebatur. Nullum maiorem hostem humanum genus habet quàm peccatum, illud supra se posuit Christus; totum ergo hominum genus persequatur Christum: Quare ab omni hominum genere passus est. A Iudæis, à Gentibus, à Pontificibus, à Principibus, à suis discipulis. Ex quibus vnus illum vendidit, alius negauit, & omnes illum solum reliquerunt. Milites etiam crudelissimis illum modis cruciarunt, vexarunt, vulnerarunt. A transeuntibus illudebat, à latronibus blasphemabatur, populus mortem acclamabat, & vt nullum hominum genus deesset; etiam mulieres illum persequutæ sunt: vna quippè fœmina causa fuit, vt Petrus illum negaret. In corpore tulit tormenta, in anima tristitiam maximam, in honore, in fama, atque in omnibus eius membris. In corpore tormentum crucis tulit, nec enim capite plexus est, vt Paulus, aut lapidatus, vt Stephanus, nec aliqua celeri morte raptus, sed in crucis tormẽto necatus. Vbi mors dilatata crescebat, ponderęque suo corpus inclinabatur maioraque vulnera manuũ, & pedum faciebat, & intentiorem, ac maiorem dolorem mẽbris omni-
b⁹ sui sacratissimi corporis dissolutis, taliter
Psal.12. quòd nullum in suo loco permansit, ita q̃ omnia ossa eius connumerari poterant, vt Psalmista dixit. Caput sacrum spinis obsitũ, oculi velati, aures opprobrijs, & cõtumelijs plenæ, facies colaphizata, & sputis, ac sanguine liuida, lingua eius felle, ac aceto amaricata, brachia in cruce extensa, pedes & manus clauis transuerberati, denique à planta pedis vsque ad verticẽ capitis totus percussus, & vulneratus. Nam quia ipse pro peccato se vadem dederat; talis in eo debebat fieri iustitia. O peccatum sic à Deo odio habitum, quòd quia super se accepit pro- *Rom.8.*
prius filius, non perpercit ei. Misit Deus lo- *Exod. 10.*
custas super omnem terrã Ægypti, & quãdò per intercessionẽ Moysi plaga illa à populo ablata est, omnes, simul in mari rubro suffocatæ sunt. Peccata totius mundi sunt hæ locustæ, nam nulla locusta sic terræ fructus populatur, sicut peccata ănimam fructus destruunt: vt ergo Deus peccatum à mundo expelleret, vt Ægyptum ab hac plagâ liberaret, omnia peccata in mare rubrum proijcit. Hoc est, vt omnia suo sanguine suffocentur, cadant super illum peccata nostra, vt ipse ea soluat. Fiat ipse mare quoddam sanguinis, vt in eo suffo- *Psal.21.*
centur, & dicat cum Propheta. Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea. Non amplius æstimabant sanguinem è Christo effundere eius tortores, quàm si è puteo aliquo effunderent. Non magis faciebant ipsum flagellis cædere, quàm si lignum quoddam ferirent. Non plus dolebant dissoluere corpus Christi, & ossa è suis coniũcturis separare, quã si esset corpus quoddam mortuum, in quo anothomiam facere vellent: Sicut aqua effusus sum, ac si diceret. Sic passus sum effundere sanguinem meum, ac si esset aqua; sic enim necessarium erat ad soluendum homi- *Psal. 41.*
nis debitum. Abyssus abyssum inuocat, in voce catharactarum tuarũ. Hoc est abyssus peccatorum meorum inuocat abyssum tormentorum tui corporis, ac dolorem tuæ animæ: quoniam talis iniquitatum abyssus, per abyssum talium dolorum debebat remediũ accipere, & per catharactas, hoc est, per fenestras suorum vulnerũ ingreditur hic clamor peccatorum meorum, & exijt tuæ misericordiæ vox. Omnis hic rigor iustitiæ necessarius fuit, vt peccatũ toto rigore iustitię exularet à mundo. Vndè Paulus ait. Eũ qui *2.Cor.5.*
non nouit peccatũ, pro nobis peccatum fecit: vt nos efficeremur iustitia Dei in illo: Hoc est, illum fecit hostiam pro meo peccato; vt sic nos efficeremur iustitia Dei in illo.

illo. Hoc est dicere. Applicandomihi iustitiam Christi, opera mea fierent iusta, & accepta corã Deo, propter iustitiã Christi mihi applicatam, quę est iustitia Dei, quoniam Christus est Deus. Satisfecit pro me Christus de rigore iustitię, & in eo plenissima iustitia facta est cõtra peccatũ. Qua propter anima quę per iustitiã Christi illi applicatam iustificatur, habet iustitiam cum Deo: quoniã iam non habet peccatum, quod illã reddebat iniustam. Sufferẽdo Christus sententiã latam contra peccatum, iuridice damnauit peccatũ, & ad iudicium vocauit peccatũ, & sedẽte pro tribunali Patre, petijt vt eliminaret à mundo peccatum. Deus suum filium mittens in similitudinẽ carnis peccati (ait alibi Paulus) de peccato dãnauit peccatum in carnem. Misit illum in similitudinẽ carnis peccati: quoniam misit illum penalitatibus, ac miserijs peccati subditum, & de peccato, id est, de eo quod assumpsit de peccato, nã de illo assumpsit nõ culpã sed pœnas, de hoc dãnauit peccatũ, ferendo pœnas quas de ipso peccato assumpserat. Itaq; de eo q̃ assumpserat de peccato, nẽpè pœnis, ipsum damnauit peccatum, sicut ex eadẽ vipera quę te percussit, tiriacã facis aduersùs eius morsum. Ita Dñs de eodem peccato q̃ mundum infecerat, medicinam sumpsit cõtra ipsum peccatum. Nã assumpsit ab eo pœnas, quas ferẽs peccatũ relegauit à mundo. Quod Ecclesia in hymnis suis his verbis dicit. Hoc opus nostræ salutis ordo depoposcerat, multiformis proditoris ars vt artem falleret, & medelam ferret inde hostis, vnde læserat. Hęc ergo fuit fideiussio quam Deus pro homine fecit, & quę nũquã à nostra dẽbebat excidere memoria, sicut Sapiẽs in verbis propositis nos admonet dicẽs. Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris: posuit enim pro te animam suam. Dedit pro te vitam suam. Et quam vitam? Illam vtique quæ vitis omnium Angelorum pretiosior est. Dedi dilectam animam meam, ait ipse Dominus, in manibus quęrentiũ eã. Vt hoc nũquam obliuiscaris, ò Christiane, ne de te dicatur illud quod antiquo populo dictum est. Nõ sunt recordati diei qua redemit eos de manu tribulantis, quãdò aquæ erant eis pro muro, vt transirent sicco pede. Hoc tibi hodie beneficium præstat Deus, ò homo. Posuit murum magnum aqueum ad suam dexteram, qui est anima sua, id est, mœrores illos atque angustias, ita quòd aqua vsque ad os pertingeret eius, iuxta illud Psal. 68. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animã meã. In finistra, quę erat corpus suũ, posuit crucem, flagella, clauos, pœnas, & hoc ideò ne inundans illa laborũ cõgeries opprimeret nos, sed sicco pede trãsirem⁹ per illos. Percussa est hęc petra, vt oleũ, & mel pro nostris commodis educeret quinq; magnis vulneribus, & alijs liuorib⁹ multis: vt ex illis suggat homo quod suæ animæ maximè necessariũ est. Tãtum ergo bonum obliuioni debet mandari? Tanta misericordia non semper manebit in mẽte? Tot beneficijs ingrati erimus? Nõ id obsecro permittat Dñs, sed semper huius diei memores sim⁹; & illius qui pro nobis posuit animã suam, vt sic fructum Passionis eius consequamur, Amen.

Rom. 8.

Simile.

Hier. 12.

Psal. 77.

Psal. 68.

Feria tertia, sub hoc themate sic dixi.

Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Apoc. c. 1. *Apoc. 1.*

HEri, Deo dante, vidimus quanta teneamur obligatione, vt nunquam à memoria tantum excidat beneficium, quod Deus humano generi cõtulit, pro illo mortì se obligando crucis, vadem se pro eius debito offerendo; & quod ipse soluere non valebat ipse superabundanter compleuit: hodiè cum iam soluere incipit huiusmodi debitum, pro illo sanguinem in horto fundendo, & mœrore nimio animam sanctissimam affligendo; quænam fuerit principalior causa quæ ad hunc illum effectum mouit, Deo fauente, tractabimus. Dilexit nos, ait Ioannes, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Omnia illa veteris legis lauacra quæ sanguine fiebant, hoc diuinum balneum sanguinis Christi, quo animæ nostræ maculæ tolluntur, significabant. Sed in omnibus illis sacrificijs ignis deseruiebat, siue holocausta essent, siue quodlibet aliud sacrificium, semper ignis consumebat illud. Hoc erat tamen discrimen inter holocaustum, & reliqua sacrificia, quòd holocaustum totum cremabatur in honorem Dei (hoc enim sonat holocaustũ, id est, totum incensum:) aliorum sacrificiorum pars tantum cremabatur, vt in omnibus figura cum re ipsa figurata conueniret. Et quemadmodùm sanguis qui ex illis animalibus fundebatur sanguinem Christi referebat, ferebat, sicut satis ostendit Paulus in Epistola ad Hebræos: sic ignis quo cremebantur significabat hunc diuinum amorem Christi, qui fuit ignis quo holocaustum hoc consummatum fuit. Nam vt diximus, holocaustum significabat totum incensun: quoniam totum hoc holocaustum amor fuit quo dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Quare in sacrificio vaccæ ruffæ, quod propriſsimè hoc Christi sacrificium expresit, vacca ipsa igne comburebatur, & eius cineribus aqua madefactis immundi purificabantur. Christus hanc exprimit vaccam ruffam: quoniam ignis amoris ipsum ruffum, ac rubicundum reddit, nam candidum, & rubicundum illum vocat Sponsa, & David, qui eius fuit typus, ruffus erat? Extra Hierusalem oblatus est, sicut & vacca illa extrà castra cremabatur, & totus in holocaustum amoris incensus, & concrematus cineribus suis purificat corda. Cineres sunt reliquiæ ignis, per quas intelligitur memoria huius diuini amoris, quam in nobis reliquit, qua mundantur mentes, & ideò aspergimur illis, vt nunquam tantum beneficium obliuiscamur. Nec enim mors suam potestatem exercere poterat in Christo, si amor illam non adiuuisset, nec mors suam iurisdictionem ad illum extendere valeret, si amor illum è cœlo ad terram ipsum descendere non fecisset: Nam mortis dominium atque iurisdictio in terra est, amor in cœlo dominatur, & viget. Neque mors potestatem habet nisi super illos qui semen suum habent, quod est peccatum: nam peccatum fuit semen ex quo generata est mors iuxtà illam Pauli sententiam: Per peccatum mors intrauit in orbem terrarum. Quare vbi non est peccatum non habet locum mors. In Christo autem, nec fuit, nec esse potuit peccatum, quarè nullam super illum mors potestatem habebat. Quis ergo illam illi concesit? Amor certè qui illum mortalem fecit, vt morti propter amicum subderetur. Hinc prouerbium illud ortum habuit, quòd mors, & amor pharetras tetigerunt, & arcus, & mors ad amorem sagittas suas direxit, & fecit illum morti obnoxium, & amor sua sagitta mortem petijt, & illam amabilem reddidit. Nam post Christi mortem multi appetunt ac desiderant illam. Amor ergo Deum mortalem reddidit. Desiderauit quippè effectus, & extrema amoris experiri, quorum vnum est vitam pro amico exponere, secundùm illam Domini sententiam, Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Et quia hoc experiri non poterat nisi mortalis fieret; homo mortalis factus est, & mortem obijt, & experientia didicit verum esse quod de amore solet dici, nempè esse fortiorem morte, & ab illa triumphum ferre secundùm illud Cantic. Fortis est, vt mors dilectio. Quoniam si mors mortalem occidit; amor facit immortalem mori. Solus ipse poterat hæc duo extrema iungere, vitam ac mortem. Ille cuius iuramentum erat dicere, Viuo ego: Viuo ego, dicit Dominus, ac si diceret, solus ego sum viuens: quoniam vitam habeo propriam, & à nullo meam communico vitam, imò ego sum fons vitæ, à quo omnia quæ viuunt hauriunt illam: hic, inquam, iam experitur mortem. Hanc ergò copulam inter mortem, & vitam fecit amor: vt in vno, & eodem vtraque caperent, & vita interiret amore, & verum esset illud propheticum dictum. Videbis vitam tuam pendentem ante te: nam ex ligno suspensam vidimus vitam, & mortem. Rectè ergò Ioannes dicit amorem fuisse huius sacrificij causam. Qua propter quia ex amore obtulit, voluntaria fuit eius oblatio, iuxtà illud Esai. 53. Oblatus est quia ipse voluit. Amor quippè voluntariè operabatur; nam est prima passio animæ: qua propter omnia quæ pertulit, voluntariè pertulit, & tristitiam quam hodiè patitur, voluntariè illam assumpsit. Quod hodiè nobis Euangelista insinuat, cùm refert Dominum in ingressu horti separasse tres discipulos seorsum, & cœpit pauere, & tedere, & mœstus esse. Cœpit, ait, nam ipse quandò voluit cœpit tristari, & anteà quia noluit non est tristatus: nam voluntariè hanc assumpsit tristitiam. Per totam vitam alta mente repositam tulit mortem, & sigillatim agnouit anima quæ passurus erat, vt ipse multoties discipulis suis manifestauit: detinebat tamen tristitiam, ne toto suo pondere super animam ferretur, nec illa quę pati debebat sic offerret animę, quasi res afflictiuas, & sẽsibiliter dolorem incutientes: quemadmodùm & gloriã animæ detinuit ne resultaret in cor-

Num. 19.

Cant. 5.

1. Reg. 16.

Rom. 5.

Ioan. 15.

Cant. 8.

Esai. 53.

pus, niſi quãdo ipſe in transfiguratione voluit. Nunc autem cœpit pauere, & tædere, & mœſtus eſſe. Hoc eſt, dedit locum potentijs, & permiſit illis, vt quælibet ſuũ munus exerceret, & quòd omnia quę triſtitiã effice re poſſunt ſuę phantaſię repreſentarentur, ſic fortiter, *tan al viuo*, ac ſi eas præſentes haberet, & realiter eas pateretur: vt ſic res illæ nunc animam mœrore affligerent, quę poſteà corpus doloribus cruciare debebãt. Et hoc fuit initium Paſsionis Chriſti, *El prĩ mer paſſo de ſu Paſsion*, & ab anima cœpit: vt doceret, ab illa omnia quę in ſua Paſsione fiebant procedere, nec caſu contingere, ſed
Eccleſ.10. ex propoſito ea velle pati ipſum. Vt ſicut peccatum hominis ab anima cœpit (fuit enim primum peccatum hominis ſuperbia, quod eſt potius animæ quam corporis peccatum, ſecundùm illam Sapientis ſententiam, Initium omnis peccati eſt ſuperbia) ſi cut, inquam, in anima incepit culpa, ſic in anima inciperet pœna quę delere debebat culpam, & in corpore terminaretur, vbi & terminatum eſt peccatum, ore corporis co-
Gen.1. medendo vetitum fructum. Prima die qua conditus eſt mundus, tenebræ erant ſuper faciem abyſsi: ſic prima die in qua reformatio incipit mundi; abyſſus animæ Chriſti plenus eſt triſtitia, & mœrore. Primùm enim animæ Chriſti oblata ſunt omnia mũdi peccata præſentia, præterita, & futura, cùm omnibus circunſtantijs aggrauantibus, tan quã onera quæ ipſe portare debebat. Quòd ſi peccata vnius hominis talem in veris pœnitentibus ſolent generare triſtitiam, vt refert Ioannes Climacus, vt vi doloris animas
Ioannes Climacus. efflauerint; quantò maiorem dolorem efficerent totius mundi, & omnium hominum peccata, pro quibus ipſe Chriſtus pœnitere, & triſtari debebat tanquam ſi ab ipſo commiſſa fuiſſent? Et tanto magis, quantò plus grauitas peccati cognoſcitur. Nam quandò quis animam peccatoris illuminat, & eam intelligere facit quãm grauis res ſit peccatum, & quanta dignitas offenſi; tantò maiori afficitur mœrore, quantò plus hæc omnia conſideret. Nullus autem profundiùs quàm Chriſtus hæc intellexit, etiam ſecundùm ſcientiam humanam, ac proinde nullus tantã pro peccatis proprijs, triſtitiam aſſumpſit, quantam Chriſtus pro alienis. Et ſi his addas, quòd quantò quis plus Deum diligit, tantò plus dolet de peccatis commiſsis contra ipſum: & nullus tantum dilexit Deum quantum Chriſtus Dominus; hinc colliges quantum tunc pro alienis peccatis doluerit, quæ tanquam propria vindicanda acceperat. Sic enim, & ipſe Pſal.21. dicit. Deus, Deus meus, reſpice *Pſal.21.* in me, quarè me dereliquiſti, longè à ſalute mea verba delictorum meorum. Quæ ſunt hæc delicta tua Domine Deus, ait *Auguſt.* magnus Auguſtinus, nullum enim vnquam commiſiſti peccatum? Non tua erant, ò bone Ieſu, ſed mea, quæ tamen tua fieri voluiſti, vt tuam iuſtitiam meam iuſtitiam faceres. Delicta noſtra ſua delicta fecit (ait Auguſtinus) vt iuſtitiam ſuam noſtram iuſtitiam faceret. Videte quæ cambia, quas commutationes nobiſcum fecerit Deus, vt noſtra delicta tanquam propria in ſe punię da reciperet, vt ſuam nobis tribueret iuſtitiam, qua iuſti efficeremur. In me quid niſi peccata eſſe poſſunt, in ipſo autem omnia iuſtitia ſunt. Felix vtique commutatio. Sumat delicta mea; & mihi ſuam tribuat iuſtitiam. Quare rectius illi dicere poſſumus ho- *1.Reg.15.*
mines, quod dixit Saul ad Samuelem. Et nunc porta quæſo peccatum meum. Sume tu Domine peccata noſtra ſuper te, vt nos *Matt.11.* ab illis exoneres, & clama, & dic. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Et ita fecit. Quarè peccata mea maxima triſtitia repleuerunt ani- *Pſal.87.*
mam eius, ſicut ipſe dicit. Repleta eſt malis *Auguſt.*
anima mea, hoc eſt triſtitia, & malis pœnæ, *Gen.6.&*
propter aliena peccata: ſic Auguſtinus. Per *7.*
fecerat Noe Arcam illam in qua ſaluanda erat generatio iuſtorũ, & cęperunt animalia illa, bina & bina ingredi in illam, munda & immunda, quoaduſque totam illam occupauerunt. Et tunc cataractæ cœli cœperunt aperiri, & rumpi fontes abyſsi, & tota terra aqua repleri, donec montes omnes operirentur. Chriſtus fuit hęc Arca, in qua omnes ab ira Dei ſaluari debebamus. Perfecta eſt hęc Arca, quandò perfecta ætas in Chriſto adimpleta eſt, in qua venit plenitudo temporis, in quo decretum erat ipſum pati. Tunc autem cęperunt in animã Chriſti, tanquam in Arcam Noe ingredi animalia munda, & immunda, iuſti ſcilicet, & peccatores. Et non ſolùm bina, & bina, ſed coacerbatim intrabant peccata hominum in animam Chriſti, ſerpẽtes, baſiliſci, viperæ, ſcorpiones, leones, lupi, vulpes, vrſi: hoc eſt, blaſphemiæ, hæreſes, adulteria, periuria, mẽdacia, homicidia, & omnia abominabilia, & deteſtanda

deteſtanda facinora, quę ſemper mũdus tulit, ac ſi in eo protegenda eſſent ab ira Dei: quoniã in ipſo ſalua facta ſunt peccata (ſi ſic licet loqui) in hoc ſenſu, quòd ſi Deus odio habet peccatum, & peccatorẽ, ſecundũ illã
Sap.14. Sapientis ſententiam, Similiter odio eſt Deo impius, & impietas eius: & Chriſtus pro peccatis, & peccatorib⁹ paſſus eſt, in ipſo videtur ſaluari ab hoc odio, & vindicta Dei, ne propter illa in illos ira ſua ęuiat. Et ſicut Noe attentè animalia quę in Arcã ingrediebãtur intuebat, & ea omnia optimè cognoſcebat; ſic Chriſti anima attentiſsimè peccata omnia attendebat ſimul cum peccatoribus qui in illum protegi debebant, & multò melius ea oĩa agnoſcebat quãipſimet qui illa perpetrarãt, vel perpetraturi erãt. Et ſtatim poſt hæc apertæ ſunt cataractæ cœli, & rupti fontes abyſsi, & cepit tẽpeſtas iræ Dei ſuper hanc arcã deſcendere, poſt has triſtitias, & anguſtias animæ eius: nã vt ſtatim videbim⁹ illi diuini pori aperti ſunt, & tempeſtas ſanguinis erupit qui guttatim fluebat ſuper terrã: & poſtero die rupti ſunt fontes abyſsi, hoc eſt, pedũ, & manuũ, atq; lateris vulnera, quę terrã à fæcib⁹ diluuij debebãt mũdare. Fuit autẽ tãta abundantia aquę, atq; mœroris, quę animam Chriſti tũc tẽporis inuaſit, quòd quaſi tãta tribulatione attrit⁹ ad Patrẽ ſe cõuerterit, dicẽs illud
Pſal.68. Pſ.68. Saluũ me fac Deus: quoniã intrauerũt aquę vſq; ad animã meã. Infixus ſum in limo profundi, & nõ eſt ſubſtantia. Ac ſi diceret, Vſq; ad profunditatẽ dolorum demerſus ſum, ita quòd in mea humana natura vires videantur deficere ad ſufferendum. Excedere quippè videbantur facultatem virium mearum tot anguſtiæ, atq; dolores, qui denique conſumpturi ſunt vitã meam. Veni in altudinem maris, & tempeſtas demerſit me. Cœpit ergo pauere, & tędere ad ingreſſum horti: quoniam in horto cępit culpa, & in horto debebat incipere pœna: ibi ſub ficu voluit deliteſcere Adam, quę eſt arbor confuſionis; hîc ſub oliua quæ eſt miſericordiæ frutex. Et cùm tres ex ſuis diſcipulis ſeorſum ſecũ duceret, demiſſo vultu, colore immutato, voce quadã lugubri dixit eis. Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem, id eſt, ſic eſt grãdis triſtitia mea, vt ſit mihi durior morte, vel quòd me ducet vſque ad mortem. Talis fuit triſtitia, vt potuiſſet cõparari cum morte, cùm tamen nihil terribilius ſit morte. Si tanta fuit afflictio, & per-
2.Cor.1. ſequutio quam paſſus eſt Paulus in Aſia, quòd ſicut ipſemet. 2. Cor. 1. fatetur, videretur ſibi impoſsibile illã poſſe ferre viuens: Nam ait. Supra modum grauati ſumus, ità vt tęderet nos etiam vitæ: ſed & nos ipſi reſponſum mortis in nobis habuimus. Ac ſi diceret. Tã grandis fuit triſtitia, & afflictio, quòd mihi ſimul cum illa eſſet iam pœnoſa vita. Et reſponſum mortis in nobis habuimus, hoc eſt, *Yę me deſanciaua a mi miſmo*, & videbatur mihi impoſsibile cùm tanta triſtitia viuere. Quantò magis Dominus potuit triſtitiam ſuam cum morte conferre, cùm nulla vnquam tan grandis hominem in hac vita apprehenderit? Et vidẽs ſe omni auxilio deſtitutum, non illam potuit continere, quin manifeſtam diſcipulis ſuis daret, dicens: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, id eſt, triſtitia eſt quæ confertur anguſtijs mortis. O bone Ieſu, ad quantas tẽ peccata mea adduxerunt anguſtias. Quòd cũ tu omnium creaturarum ſolatium ſis, & earum gaudiũ, atq; lętitia, nunc indigeas, vt illę tibi aliquã cõſolationẽ tribuant. Quis te in alienis portis ſicut alterũ Lazarũ immiſit? Quis te tuarũ creaturarũ mendicũ fecit, niſi earũ amor atq; redemptio? Admonebat Pau. 1. Cor. vt cõſolarẽtur hominẽ quẽdam, cui pœnitentiam ipſe Paulus propter peccata ſua iniunxerat, ne abundantiori triſtitia abſorberetur ille. Videbatur quidem triſtitia Chriſti in hac hora abſorbere illum atq; ſubmergere, & ideò quaſi auxilium poſcẽs à diſcipulis manifeſtat illis triſtitiam ſuam. Sed nullũ in eis remediũ reperit. Nam ſi ipſe à quo ipſi cõſolationem habebãt illa carebat, à quo alio ipſi mẽdicare poterãt, vt illi darẽt? Quarè nullã ab illis cõſolationem ſperãs dereliquit eos, & ad Patrẽ qui totius cõſolationis Deus eſt, cõfugit. Et auulſus eſt à diſcipulis ſuis tanquã iactus lapidis: nec enim amor ſuorũ permiſit illũ lõgiùs ab eis abire; ille enim cor *illius* tenebat ne omnino illos relinqueret: vt doceret nuſquã multũ à nobis abeſſe, ſed ad manũ nos habere illũ cũ illius auxilio indigemus, etiã ſi cætera omnia creata nobis deficiant, iuxtà illud Pſal. Prope eſt Dñs omnibus inuocantibus eũ, in veritate. Et ibi anguſtijs, & timoribus mortis oppreſſus, quę illum ab ingreſſu horti illius aprehenderant, procidẽs interrã, hęc verba ad Patrem protulit, dicens: Pater, ſi poſsibile eſt trãſeat à me calix iſte. Verũtamen nõ mea, ſed tua fiat voluntas. Procidit ad inſinuandum, quanta cũ reuerẽtia cum Deo opt. mo maximo agendum ſit. Hæc

verba duo inſinuãt nobis, vt ſupra explicui mus. Primum, veritatem naturæ humanæ quæ in Chriſto erat, & deſiderium naturale quod habebat conſeruandi ſe in vita. Alterum eſt, ſubiectionem qua voluntati Patris ſic ſubdebatur; vt etiam ſi opus eſſet contrà carnis inclinationem vitam amittere, minimè dubitaret. Quarè prima verba, in nomine carnis, ac partis inferioris profert: ſecunda verò nomine, ac vice voluntatis. Ac ſi diceret: Quod appetitus meus naturalis vult, hoc eſt, quòd mors excuſetur in me, & quòd non moriar ſed viuam, & hoc vult voluntas, in quantum natura quædam eſt. Hoc deſiderium conſeruandiſe, ô Pater, naturale omnibus rebus à te conditis eſt, quod tu in eis ſigillaſti, atque ita caro mea hoc naturali deſiderio flagrãs hoc poſcit atque deſiderat, & ego loco illius id exprimo: nec enim contra te, ſed à te hoc deſiderium eſt, quod tu in me ſicut in alijs reb⁹ imprimere voluiſti. Verũtamen mea voluntas humana, ſecundùm quod libera eſt, & procedit à ratione, nihil aliud quàm quod tu vis vult. Verùmtamen non mea ſed tua fiat voluntas. Vt ſuos diſcipulos qui ſuo nomine Chriſtiani dicuntur doceret, quomodò voluntas Dei ſuper omnes noſtros appetitus dominari debeat, & quòd carnis, ac naturæ noſtræ appetitus negare debeamus, cùm voluntas Dei id exigit. Semper enim inferius ſuperiori ſubijci debet. Cumque diu in hac oratione permãſiſſet, ſurrexit ſuorum diſcipulorum anxius, quos nec in tali tribulatione obhuiſcebatur, & inuenit illos graui oppreſſos ſomno dormientes. O hominum torporem, & ignauiam! & Dei curam, ac vigilantiam! quę quãdo homo negligentior eſt, & ſui ipſius oblitus, quaſi ſocordia ſopitus dormit, tunc circa eum maiorem adhibet curam Deus, ſicut & modo maximè videmus. Et dixit eis. Sic nõ potuiſtis vna hora vigilare mecum? Quid hoc eſt negligentiæ, ac torporis, vt nec vna quidem hora mecum vigilare poſſitis? Et tu Petre, quem paſtorem, & ſuperintendentẽ ſuper gregem meum conſtituo, quomodò dormiendo id exequi valebis? ſignificabat hic ſomnus Petri, prælatorum Eccleſiæ torporem, qui in maiori neceſsitate ouium ſuarum, cùm Chriſti, & Eccleſiæ fides periclitatur, deberẽt ipſi dormire, & extraneis omnino rebus vacare. Et iterum ad orationis arcem fugit eadem repetens verba quę priùs dixerat. Et reuerſus eſt ſecundò ad diſcipulos ſuos, cumque illos dormientes reperiſſet, dimittens eos, tertiò ad orationem redijt eadem verba dicens. Tunc autem omnia quæ paſſurus erat denuò ſic ad mentem venerunt, ac ſi preſentia iam eſſent. Videnſque Patrem in ſua diffinitiua ſententia permanere, magnus illum apprehendit angor, tantaque triſtitia eſt affectus, vt illum in maxima poneret agonia. Apud Dan. cap. 5. refertur, quòd cũ Balthaſar Rex Babylonis cœnam magnã feciſſet cũctis principibus Regni ſui, inter ipſa fercula & pocula vidit contra candelabrum articulum manus in pariete hæc ſcribentem verba. Mane, Techel, Phares: quod ſic interpretatus eſt Daniel. Numerauit Deus Regnum tuum, & compleuit illud. Techel, Appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens. Phares, Diuiſum eſt Regnum tuum, & datum eſt Perſis, & Medis. Tantus tunc timor ac tremor Regem apprehendit, vt totũ corpus tremore concuteretur, & genua trementia inuicem collidereẽtur, immutato vultus ſui colore, vt nec poſſet in ſe ipſo ſtare. Tale quid hodie Domino meo Ieſu euenit. Fecerat quidem cœnam magnam Dominus Ieſus diſcipulis ſuis hodiè in Hieruſalem, in qua corpus & ſanguinem ſuum ſuis contulerat commeſalibus, videt modò in pariete corporis ſui digito Dei peccata noſtra ſanguineis literis ſcripta, ſimul cum ſententia Dei aduerſùs illa prolata, in hęc verba. Mane, Numerauit Dominus Regnum tuum, & compleuit illud: hoc eſt, adimpleti ſunt dies in quibus huius Regis Dauid filij vita tollẽda eſt. Nam ſic in diuino ordinatum eſt tribunali. Techel, Appẽſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens. Hoc eſt, multa adhuc maiora à te exigenda ſunt, nec ea quæ nunc pateris iuxtà diuinam diſpoſitionem ſufficiunt. Nam quamuis quodlibet Chriſti opus, quia erat perſonæ diuinæ, ſuperabundans fuiſſet ad ſatisfaciendum pro homine, & triſtitia quam ſumit nunc, & ſanguis quẽ ſudat, infiniti eſſent valoris; tamen in ſtatera diuinæ iuſtitiæ decretum erat ne iſta ſufficerent, ſed quòd exuberans eſſet ſatisfactio; ità vt ſtatera magno pondere traheretur. Plus reſtat ſoluendum, ô bone Ieſu, quoniam in ſtatera crucis ad huc ſuſpendendus es, atque ferro, & ſpinis onerari debes, vt iuſtitiæ Dei bilãx trahatur, & ſaturata ſimul, & adimpleta permaneat. Et ideò, Diuiſum eſt Regnum tuũ. Hoc eſt, Regnum quod anima tua cũ corpore habet, ipſa

Dan. 5.

ipſa corporis, & animæ tuę vnio diuidenda, atque diſſoluenda eſt pro nunc, & Medis, & Perſis tradendus es, hoc eſt Gentilibus, & extraneis, vt per vim tormentorum hanc in te diuiſionem efficiant. Cùm ergò videret Dominus meus Ieſus, hanc contra ſuam carnem prolatam ſententiam, cur nõ paueret? Genuaque cõcuſſa tremore, ipſum coram Patre procumbere fecerunt, atque præ anguſtia ad illum clamare, & ſic premere, vt illum faceret ſanguineum ſudorẽ effundere. Nam & pori eius aperti ſunt, & ſanguis per illos erumpens veſtes penetrãs, in terram guttatim cadit totumque Chriſti corpus ſimul cum terra riuulus quidam ſanguinis effectus eſt. O ſanguis pretioſiſſimus, ac diuinus, quanta vi, ac deſiderio pro nobis effunderis, cum nullo adhuc exigente te prodis. Non te modò flagris cædunt carnifices, non te ſpinis pũgunt, non manus ac pedes clauis terebrant, nõdum Lõginus latus tuum vulnerat lancea. Quis te modò tangit Dñe? Quis te percutit? Quis te tam copioſum ſanguinem effundere cogit? O bone Ieſu? Certè amor fortior morte te cõpellit anguſtias mortis probare. Vulnerata ſum charitate, ait tua humana natura, amoris mucro me ferit, acumina eius, quæ adamantina ſunt, me pũgũt, & ipſa me profundere ſanguinem cogunt. Fideiuſſor pro me, Dñe, extitiſti, & iam meum debitum in cipis ſoluere, & ſacculus ipſę tuę humanitatis, in quo erat pecunia ſoluenda incluſa, nẽpe ſanguis tuus, iam incipit rumpi. Nam de te ait Sapiens. Sacculum pecuniæ ſecum tulit. Et tanta abundantia ſẽ ſe iam prodit pecunia, ô Domine Deus meus, quanta ſanguinis copia hæc eſt quam effundis. Lacrymæ enim ſanguinis ſudor iſte eſt, quas propter peccatores emittis. Dicebat Hieremias Propheta. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, & plorabo interfectos filiæ populi mei? Si ſolùm ad plorandum peccata Hieruſalem tanta abundantia lacrymarum neceſſaria erat, ad ploranda peccata totius mundi, tam prętérita quàm futura, vide quantę lacrymæ neceſſariæ ſunt? Quarè parum viſum eſt Chriſto lacrymis peccata mea deflere. (Nam cum lacrymis, & clamore valido, vt ait Paulus, emiſit ſpiritum) ſed omnes poros ſui corporis fontes effecit lacrymarum, non aquæ ſed ſanguinis: quoniam ſic neceſſarium erat ad deploranda tot hominum peccata. O verus Adam à paradyſo relegatus proter aliena delicta, qui ſudore vultus tui mihi panem lucraris, quandò tanto beneficio tibi gratus exiſtam? O terra tali irrigata rore, talique temperamẽto nutrita, quomodò iam ſpinas feres? Cur non potius flores, & fructus optimos germinabis? O anima mea hoc diuino ſanguine humectata, cur non fructus dignos produces? Cur ſpinas, & tribulos potius germinas? Cumque in hac agonia Dominus eſſet, venit Angelus à Patre miſſus confortans eum. Non quòd aliquid doloris tolleret ab eo, ſed quia ob oculos poſuit magnitudinem fructus, qui mortem, ac Paſionem ſuam deberet ſequi, vt illum ad dolores fortiſsimum redderet, ſaltem hæc exteriùs illi proponendo. Sicut cum medicus, qui inciſionem mẽbri præcipit, vtilitatem quæ ex eo ſequutura eſt tibi refert, quòd ſanus ſemper viues, quòd cito dolor tranſibit, & permanebit confirmata ſalus. Non quòd ſic dolorem tibi inciſionis imminuat, ſed quòd te fortẽ ad ſufferendos dolores efficiat. Sic Angelus cum Chriſto ſe habuit. Sed ſimul etiam antè mentis oculos tormenta quæ ferre deberet propoſuit. Et licet neſciamus quid illi Angelus dixerit, tamen ſancti contemplatiui verba hæc referunt illi dixiſſe. Hoc eſt, Superne Domine, quod tibi Pater tuus mihi præcepit vt dicerem. Tu chariſsimè fili, rectè noſti quòd in perpetua charitate te dilexerim, & quòd ſemper in te mihi benè complacui, & quod maius omnibus eſt, omnia quæ æternaliter mea fuerunt ſemper tibi communico, & ego ſemper in te, & tu in me æquè permanes. Sed quoniam voluntate tua peccatorum cauſam vt tuam propriam aſſumpſiſti, hoc nunc exigit mea iuſtitia, ſcilicet, quòd te omnino à mea protectione, & conſolatione de relinquens in manus peccatorum tradam, & ſic erga te me habeam, ac ſi eſſes hoſtis meus. Et quod ex te ſolo omnium peccatorum vindictam ſumam. Omnes ſicut oues errauerunt, vnuſquiſque in viam ſuam declinauit, & quoniam ſic debitum eorum ſoluis, ſuper te ponere debeo omnium iniquitates; & propter ſcelus populi mei te percutere. Tu ſolus quod non rapuiſti exolues, & in vindictam peccati armabitur contra te orbis terrarum. Nam cęlum ſuos retrahet fulgores, aër frigore corpus tuũ in cruce nudũ affliget, terra tremẽs viſcera tua cõcutiet, ac mẽbra; aqua in acetũ, & fel cõuertetur tibi.

Prou. 7.

Hier. 9.

Simile.

Eſai. 53.

Sap. 5.

Voluntati tuorum inimicorum te tradam, qui omnigena tormenta inte experientur, & hi qui à te maxima ſunt beneficia adepti, te blaſphemabunt, illudent atque contemnent. Tua hæreditas erit tibi crudelis ſicut leo in ſylua, & turpiſsimè morti te dãnabunt. A planta pedis vſque ad verticẽ capitis, non erit inte locus abſque plaga. Ab amicis derelictus ſolus calcabis torcular: tua ſanctiſsima Mater huic ſeuę iuſtitię preſens ſtabit, vt derelicto comitem ſe preſtet: tuã ignominiam cum amaritudine ſui cordis videbit, & à latere tibi aſtabit. Sed hoc non tibi ad ſolamen erit, ſed potius ad maiorẽ amaritudinem tuam. Sed confortare fili, & conſurge, aſſume fortitudinem ſicut in diebus antiquis: quoniã ſi poſueris pro peccato animam tuam, videbis ſemen longeuũ. Tua morte mortem interimes, vinces fortem armatum, & vniuerſa arma in quibus confidebat ab eo auferes, & ſpolia diripies. Errabundam ouem quam quærebas, ſic ſuper humeros tuos portabis ad paſcua vberrima cœlorum. Hæc & alia altiora verba Angelus loquutus eſt ad eum, quibus illum ſuo ſanguineo ſudore perfuſum dimiſit. Et nos illum ſic etiam dimittamus, vſque in diem craſtinum, vt & nos hoc ſanguine loti atq, balneati fructum eius cõſequamur, qui in hac vita eſt gratia, & in futura gloria, Amen.

Hier. 12.

Eſai. 51.

Eſai. 53.

Luc. 11.

Luc. 16.

Feria quarta ſic incepi ſub hoc themate.

Qui proprio filio ſuo non pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Roman. 8.

Rom. 8.

Sermo tertius.

DIE præterita hanc veritatẽ diffiniuimus certam, quòd cauſa qua Deus ſuũ pro nobis ſanguinem fudit, quo noſtra delicta lauit, fuit amor eius magnus qui ad talia illum extrema compulit. Vidimus quippè illum incipere effundere diuinũ cruorem, illumque per poros ſui ſanctiſsimi corporis ſudare anguſtijs, ac anxietate mortis oppreſum. Iã enim incipiebat ſoluere pecuniam fideiuſsionis quã propter hominem fecerat, aperiebatque iam ſacculum illum pecunię, quam pro homine debebat reddere. Hodie videre debemus, quomodò Pater illum tradat in manus miniſtrorum crudelium, qui hoc debitũ quod pro homine debet, ab illo ſeueriſsimè exigere debent, & quomodo ipſe ſe capi permittit ab hominib⁹, qui debitores erant, fugiẽtibus, & ipſum in manibus lictorum relinquentibus, qui exequutores debebant eſſe diuinæ iuſtitiæ, & in ſua diuina perſona crudelem facere exequutionem, rumpentes, & in multis partibus perforantes ſacculum illum ſuę diuinæ carnis, quoadvſque totam pecuniam noſtræ fideiuſsionis educerent, quæ erat totus ſanguis eius. Quæ omnia diuus Paulus in verbis propoſitis ſatis magnificè explicat, dicens. Qui proprio filio ſuo non pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Ac ſi diceret. Conſiderate iram Dei aduerſùs peccatum. Nam quia filius ſuus vadem ſe pro illo obtulit, non illi nec minutum, aut tirũtium pepercit, ſed miniſtris iuſtitiæ illum tradidit, & illi iudici tradiderũt, qui & tortoribus cõmiſit, vt ab illo immaniſsimis cruciatibus, vſque ad vltimum quadrantem vniuerſum debitum exigerent: quoniam nec vnam quidam guttam ſanguinis in corpore ſuo dimiſerunt. Quapropter optimè diuus Bernardus dixit, quòd homines nunquam potuerunt agnoſcere grauitatem peccati, donec filius Dei fieret homo, & pateretur tot cruciatus pro illo. Si ergo Pater proprio filio ſuo non pepercit, quomodò inimici parcerent illi? Regula quippè Topicorum eſt, quòd ſi illud deficit quod minus deberet deficere, non mirum ſi alia deficerent. Si Pater qui protegere debebat filiũ, illũ carnificibus tradidit, quomodò hoſtes eius miſerebuntur? Quid mirum quod deficiat ei diſcipulus? Dixerat quidem Deus per Prophetam Eſaiam cap. 49. Nunquid poteſt mater obliuiſci infantis vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Poterit quidem eſſe, ait Dominus, vt mater nõ miſereatur infantis vteri ſui; non tamen quòd ego tui obliuiſcar; & tamen omnia hęc in filio Dei defecerunt. Nã videmus hodiè filium illum dilectum (de quo ipſe dixit, Ex vtero ante Luciferum genui te, hoc eſt, de mea ſubſtãtia) ab ipſo Patre nõ ſolũ derelictum, verum etiam manibus inimicorum traditũ, quomodò ergo hoſtes eius ſanguinis ſitibundi miſerebuntur ei? Si Pater ſic crudeliter illum tortoribus, ac morti tradidit, quid miramur ꝙ eum tradiderit Iudas? Sed tamẽ magnũ in hoc diſcrimen eſt. Nam Pater tradit illũ pro me, Iudas contra ſe. Quòd ſi Pater illũ ſic tradit, quid

Bernardus

Eſai. 49.

Pſal. 109.

Quid magnũ quòd Pilatus volũtati ſuorum hoſtium tradat eum? Ieſum verò tradidit volũtati eorum, ait Lucas. In his verbis tanquam ſub compẽdio perſtringuntur ea quę Chriſtus paſſus eſt: quoniam traditus eſt voluntati hominum crudelium, qui illum ſummo odio proſequebantur, vindictamque ab illo ſumere maximè appetebãt, vt in illo mille modos crudelitatis exercerent, & ſuam malitioſam in illum explerent voluntatem, iniurijs, ludibrijs, blaſphemijs, cæteriſque ſeuitiæ adinuentionibus quibus vellent illum afficerent. O nunquam hucuſque immanitatem auditam! Nec enim vnquam proditor patrię, populator vrbium, inſidiator viarum, pirata, aut publicus latro, homicida, parricida, incendiarius, plagiarius, falſarius, vel quantumcumque facinoroſus homo ſic à iudice vllo inimicis ſuis traditus eſt, vt ſuam in illum malignam voluntatem explerent. Imò potius morti damnatis ſi vita eis condonari non debet, in modo tamen plectendi illos ſuus modus ſeruatur; quatenus miſericordia quæ in vno deeſt addatur in alio, nec vnquam iuſtitia à miſericordia deſeratur, ſine qua feritas potius quàm iuſtitia dicenda eſt. Quod & in ipſis latronibus qui cum Chriſto crucifixi ſunt perſpeximus. Nec enim de illis legimus, quòd ſuas cruces portaſſent, quòd flagellati aut ſpinis obſiti, aut ludificati fuiſſent, nec quòd in cruce illis improperaſſent alij, nec quòd aceto, & felle potati fuiſſent, nec alia ſimilia in eis acta fuiſſent ludibria. Solus hic innocens Dominus, ſolus hic manſuetiſsimus Agnus (de cuius innocentia, & iudex qui ipſum ad mortem damnat, Iudas qui illum tradit, tortores qui ipſum cruci affigunt, teſtimonium ferunt) nõ ſolùm ad crucem damnatur, ſed etiã in modo illum cruciandi non ponitur modus, ſed voluntati rabidorũ canum dimittitur. Dilacerent, carnibus eius ſaturentur, & ſic adimpleatur quod per Iob ipſi dixerãt. Dixerũt viri tabernaculi mei, quis det de carnibus eius vt ſaturemur? Nam domeſtici eius, diſcipulus qui ſimul cum illo dulces capiebat cibos, alij ſumma cum laude eius ſolebant audire doctrinam, ſaturari volebant carnibus eius, & ſuum ſanguinem bibere: & horum voluntati traditur. Pro nobis omnibus tradidit illum. Loco peccatorum ſubrogatur, vt ipſe patiatur quod nos merebamur. Ad quod voluit, vt ipſimet peccatores carnifices eſſent, vt ipſi ſua punirent peccata in perſona Chriſti. Et quia peccator regulariter ſæuus, ac crudelis eſt (peccatum quippè quaſi furia quædam infernalis eſt, quæ peccatorem crudeliſsimum reddit: vndè leonibus, viperis, ac cæteris ferocioribus animalibus comparatur peccator in Scripturis) ipſe Dominus dixit: Filius hominis tradẽdus eſt in manus peccatorum, ac ſi diceret in manibus viperarum, leonum, luporum, carnificum. Hanc ergo traditionem hodiè Pater facit de filio ſuo. Ad quam traditionem faciendam Iudas vnus ex duodecim miniſter extitit, qui ac ſi multa, ac grauia damna à Domino Ieſu recepiſſet, cùm tamen multa bona ab eo acceperit, ad Concilium Phariſæorum diſceſsit, & obligauit ſe illis tradere Dominum, ac magiſtrum ſuum ſolo pretio quod ipſi voluiſſent illi dare. Nam dixit eis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Ac ſi diceret: Non pretium aliquod à vobis pro illo poſco: exiſtimo enim illum tam paruo dignum pretio, vt quodcumque vos ipſi ſtatueritis abundet. Et cum Phariſæi auariſsimi eſſent, etiam ſi ſummopere appeterẽt illum ſibi tradi, triginta argenteos pacti ſunt illi dare, tam vile pretium, vt quælibet vel minima beſtia plus æſtimari ſoleat in mercatu. Vt intelligas quis ſit homo, & quàm vili prætio æſtimet Deum ſuum; & quis ſit Deus, quanti faciat hominem. Æſtimat homo Deum triginta argenteis, & æſtimat Deus hominem plus quàm vitam ſuam, quam pro illo expendit. Tradidit homo Deum triginta argenteis, & Deus ſeipſum pro illo tradit. Et quotiens homo propter voluntatem, vel temporale commodum dimittit Deum peccando; totiens hunc proditorem Iudã imitatur. Cùm igitur Dominus per Angelum intellexit Patris voluntatem eam eſſe, vt ipſe pateretur, quam tamẽ multò antea intellexerat; ſurrexit à loco vbi eũ præterito die dimiſimus, & inueniens diſcipulos ſuos tertiò dormientes, dixit eis. Dormite iam, & requieſcite, ecce appropinquat qui me tradet: Ac ſi diceret, Quid vos dormitis, cùm condiſcipulus veſter Iudas contra me cum armatis veniat? Non auditis vocem eius, qua cæteris dicit? Quẽcumque oſculatus fuero ipſe eſt, tenete eũ, & ducite cautè. Veniebat proditor ille corã militibus, & carnificibus, tãquã dux eorũ exhortans eos, ac docẽs, quomodò in illo ſe

Iob. 31.

deberent habere conflictu. Attendite, ò milites, ac viri fortes, aiebat, ego prius accedam, & oſculabor faciem eius: tunc vos fortiter irruite in eum, & tenete validè, nõ effugiat, nec aliquod præſtigiũ faciat, vt ſolet, quo vos deluſos relinquat, & fugam capiat. Agnoſcite illũ, ſeductor eſt, & auarus: facit enim diſcipulos ſuos fame perire, & ſpicas ſiccas cõfricare, & comedere, nolens illis dare panem, cùm interim ille cum publicanis, & peccatoribus mãducet, & bibat lautè. Potator vini eſt, nec ſicut Ioannes locuſtis paſcitur. In domo Lazari fecit, vt mulier quędam, non multum bonæ famæ vnguento pretioſiſsimo caput eius lauaret, q̃ pluſquàm trecẽtos denarios valebat. Si ipſe eam ſanctitatẽ, quam preſefert haberet, optaret vtiq; vt pretium illius vnguenti daretur pauperibus, nec ſuper ſe tã vanè effunderetur. Venite, opprimamus eum: quoniã ſeductor, ac præſtigiator eſt. In concionibus ſuis dominos veſtros Pontifices, ac Phariſæos proſcindit, infamat, detrectat, multaque de eis mala dicit, cùm tamẽ ipſi ſanctiſſimi ſint, & legis obſeruantiſsimi. Venite mecũ, comprehendite eum, ego vobis eum tradam. Mandatum dominorum veſtrorũ adimplete, ſi cenim expedit. Hęc, & ſimilia his procaciter militibus perorabat, vt illos ad tantum facinus excitaret. Ieſus autẽ ſciẽs omnia quę ventura erant ſuper eũ, vt oſtẽderet quam voluntariè pateretur, occurrit illis, & dixit eis. Quẽ quęritis? At illi dixerunt: Ieſum Nazarenum. Et dixit eis: Ego ſum. Quo audito, abierũt omnes, & cecidерunt retrorſum. Ego ſum, vox eſt quæ eius diuinitatẽ ſignificat, ſic enim ipſe ad Moyſem dixerat. Ego ſum, qui ſum, hoc eſt nomẽ meũ. Dedit voci ſuæ vocẽ virtutis. Voci Chriſti diuinitatis virtutẽ dedit, qua omnes creaturas ſub pedibus ſuis ſubiecit, & vt oſtẽderet poteſtatem iuſtorũ ſupra peccatores, quos vna voce proſternũt, diabolũq; ac ſatellites eius deuincunt. Sed quoniam tunc non erat tẽpus manifeſtãdi diuinitatis vim, ſed poti⁹ obijciendi illis fragilitatẽ ſuæ carnis, in qua paſſurus erat: quoniã non tunc erat opportunum capillaturam diuinitatis oſtendere, in qua ſiccam fortitudinem habebat ſicut Sanſon; ſed potius occultare eam, quatenus Philiſtæi valerent irruere in illum, & comprehendere, & ad molam crudeis illũ ligare: ideò præcepit eis, vt ſurgerẽt. Et iterum interrogauit eos, quẽ quærerent, & illis dicentibus Ieſum Nazarenum, reſpondit. Dixi vobis quia ego ſum. Protinus Iudas oſculatus eſt eum ſacrilegè dicẽs, Aue Rabbi. Tunc iniecerunt manus ſuper eum: quod videns Petrus gladio percuſsit Põtificis ſeruum, & amputauit auriculã eius dexteram. Iã Petrus hîc deficere cęperat, & ſignificare Prælatos ignauos, & defectuoſos. Primũ enim nõ cõtra maiores ſurrexit, ſed ſeruum illorum dumtaxat percuſsit: Nã vt ex Euangelica hiſtoria colligitur, multi ex maioribus ibi præſentes erant. Quoniam iners prælatus, qui non multo ardet zelo, nec multum ſpiritualis eſt, aduerſùs imbecilles, & paruulos habet manus, non aduerſùs magnates. Seruos, & mulierculas puniet, & reprehendet, cùm interim maioribus innumeris permittat graſſari ſceleribus. Quare ei dixit Dominus: Conuerte gladium tuum in vaginam. Debile quippè adiutorium tuum mihi es. An putas quia nõ poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò pluſquam duodecim legiones Angelorum? Quomodò ergò implebuntur Scripturæ, quia ſic oportet fieri. Calicem quem dedit mihi Pater, nõ vis, vt vibã illũ? Et tetigit auriculam ſerui, & ſanauit eam. Auricula fidem ſignificat, nam fides ex auditu eſt. Quandò ergo prælatus in fide damnum infert, vel prædicans falſam doctrinã, aut prædicare conſentiens, vel nõ illis qui prædicant citò obuiam it: quoniam hoc dãnum ab ipſo prælato eſt, ſolus Deus remedium adhibere poteſt, ſolus ipſe ſanabit auriculam. Nã ſi illi qui remediũ apponere deberent, ſunt qui dãnum faciunt; nullum remedium humanum ſufficiens erit, ni ſi diuina virtus adſit talia vulnera ſanans. Tunc dixit ad illos, qui ad illum cõprehendendum venerant. Tãquã ad latronem exiſtis, cùm gladijs, & fuſtibus cõprehendere me. Quotidiè apud vos ſedebam in templo docens, & non me tenuiſtis. Sed hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. Nam in illa hora data eſt poteſtas hoſti generis humani, & principibus tenebrarum, vt omnem ſuam rabiem, iram, odiũ oſtenderent ſuper illum. Et ſicut cũ ei facta eſt copia perſequẽdi virũ iuſtum Iob, in omnibus ſuis rebus excepta vita, tot ei mala intulit quæ legimus: quia nec domum, nec pecus, nec filios ei dimiſit, imò & vxorem propriam, & amicos aduerſùs illũ excitauit, ipſum à planta pedis vſq; ad verticem capitis percuſsit vlcere peſsimo, & in ſterquilinũ projecit: Quid modò faciet cũ illi dãt facultas

Pſal. 67.

tas ſuper alium iuſtiorẽ, & magis patientẽ, quàm Iob abſque exceptione vitæ? Nam ſi conſideratis obſtinatam malitiam, qualis eſt diaboli & Satanæ, cui tam abſoluta datur facultas perſequendi iuſtum, quem ille maximè odio habet, quas furias, quas rabies, quas mortes, quas crudelitates exercebit in illum? Hinc ortũ habuerunt tot genera tormentorum, tot modi, tot inuentiones ipſum torquendi, illudẽdi, occidendi. Iam illũ colaphis cœdunt, iam ſputis illuunt, iam tanquam inſanum tractant, tanquam latronem flagellãt, ſpinis tãquam regni appetitorem coronant, illudunt, crucem ſuper humeros eius ponunt, clauis configunt, felle & aceto illum potant. Iam illum in cruce poſitũ irrident, ſubſanant, blaſphemant, atque inter duos collocãt latrones, lancea latus eius aperiunt, innumeraq; alia genera cruciatuũ inferunt. Cùm igitur filijs tenebrarum hęc poteſtas data eſt, tanquam leones in illum irruunt incredibili quadam furia perciti. Et quoniã Iudas ipſos admonuerat, vt ducerẽt eũ cautè ne è manibus eorũ elaberetur, fortiores prius fortiter amplexantur illum, tenentes eum donec alij accederent & ligarẽt eum, qui funibus manus eius duriſsimè vſq; ad effuſionem ſanguinis per digitos cõſtrinxerunt, & ſic in illum omnes maximo cum clamore irruerunt, ſicut Philiſthæi ſuper Sanſonem, impulſibus, ictibuſq; illũ dehoneſtauerunt. Quod innuere videtur Euãgeliſta, cùm dicit: Tenuerunt eum, & iniecerunt manus in eum. Quomodò enim illũ tenere poterant niſi manibus? Sed hoc addit ad maiorẽ expreſsionem; ac ſi diceret: Nõ quomodocunq; illum tenuerunt, ſed manus ſacrilegas crudeliter, & inhumanè inijcientes in eum. Ecce verum Sanſonem in manibus Philiſthæorũ, nec quieſcent donec illũ ad piſtrinũ crucis crudeliter ligent, vbi colũnas, & brachia crucis apprehendẽdo, plures Philiſthæos moriens, quam viuens occidat. Ecce verũ Agnum Paſchalem quem ad Hieruſalem ducũt immolandũ, vt ſanguine ſuo poſtes noſtrarum animarum tingantur, ne gladius Domini percutiat nos. Sed hoc mihi admirationẽ maximã parit, quomodò gens iſta non remanſit plena timore, & ſtupore, cũ vidiſſet ſe in terram proſtratam ſolo Domini verbo. Quomodò auſi ſunt manus inijcere in eũ, cuius diuinitatis vim paulò anteà experti ſunt? Certè ex hoc colligo ego quantam vim inferat animis imperium Regum ac ſuperiorum, quibus placere homines tantum appetunt: nam vt voluntati eorum obſequãtur, Deo, & æquitati claudũt oculos. Nã ſi Rex (quod Deus auertat) præciperet miniſtris ſuis, vt eccleſias omnes incenderent, nihil curarent quod ibi eſſet ſacroſanctum Domini corpus, ſed ſimul eum lapidibus, ac lignis illud comburere non vererentur: ſic ergo ducunt eũ primũ ad Annam, vbi quia ad interrogationem Pontificis de doctrina eius reſpondit Dñs mãſuetiſsimè, dicẽs: Ego in templo loquutus ſum, & in Synagogis, vbi omnes Iudæi cõueniũt, & in occulto loquutus ſum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui me audierũt. Ob hoc tam iuſtum reſponſum, quidam immundus ſeruulus dedit alapam Ieſu dicens: Sic reſpondes Pontifici. Cœlum, terra, mare, aſtra, Angeli, homines, plantæ, beſtiæ, omnes inuoco, omnes interpello, oẽs adiuro, vt tantam veſtri Creatoris iniuriam vindicetis. Alapam Deo dare? Diuinum vultũ ferire? Faciem illam in quã deſiderant Angeli proſpicere, tam magna iniuria afficere? Si ob hoc duntaxat quod Dauid particulã veſtis Saul ſecauit, ſtatim percuſsit cor ſuũ, quaſi crimen læſæ maieſtatis cõmiſiſſet, eo quòd veſtem chriſti Domini tetigerat; hic peruerſus omnium hominũ audaciſsimus, Satanæ membrũ, inferni titio, cuius & corpus & anima in ſepiternũ ardebit ibi, quomodò auſus eſt tam grauem iniuriã Chriſto Domino inferre? Faciem Domini alapa cœdere? Quis vnquam tale audiuit? Ob ſolùm hoc quòd Oza Arcam Teſtamenti tetigit, quæ minabatur ruinã, repentina morte ſublatus eſt: & ſuffert terra audaciſsimũ iſtum nebulonem, qui faciem Domini alapa cœdit? & non aperitur, & deglutit illũ? Non deſcendit ignis de cœlo, & vltricibus flãmis conſumit eum? Non tunc erat, domini mei, tempus, quo oſtẽdere deberet Deus iram ſuam, ſed potius patientiam & humilitatem ſuam, vt ſic confunderet, atque cõfunderet ſuperbiã tuam, ò homo, qui propter qualemcunq; occaſionem occidis proximum tuum, cùm tamen Deus tuus colaphizetur, & taceat. Percuſſerunt maxillam iudicis Iſraël, ait Propheta; ſed quid mirum q̃ carnifex iſte hanc faciat iniuriam Chriſto Domino, cùm diſcipulus ſuus tunc temporis negauerit illum? Nam ſecundũ quorundam opinionem, quàm ſupra retulimus, in domo Annæ cœpit Petrus negare Dominum. Quare ſi hoc ita eſt, pluſquam tribus vicibus negauit Petrus Chriſtũ, imo ſeptẽ-

1. Reg. 24

2. Reg. 6.

ter in domo Annæ, & quater in domo Cayphæ, vt Caietanus vult: ſed de hoc ſupra ſatis. Petrus autem ſequebatur eũ à longè, vt videret finem: deſiderabat videre quẽ terminum haberet res illa, ſed hoc à longè, iam enim incipiebat videri Petri tepiditas & ignauia. Deſiderabat videre Chriſti mortem, ſed à longè, ne tangeret eum. Similes illis ſumus tepidi, ac inertes Chriſtiani. Gaudemus enim de paſſione Chriſti loqui, legere, audire, ſed hoc à longè, non vt nos tangat, nec vt aliquid patiamur pro illo. Intellige ergo hoc eſſe initium negandi Chriſtũ. Nam ſi de paſſione Domini ſpiritualem accipis guſtum, ad imitandum illam extendi debet, vt tu etiam iniurias, alapas, & alia dãna pro nomine eius feras. Si compatiamur, vt & conglorificemur, ait Paulus. Ibat cum Petro alius diſcipulus, quem aliqui dicunt fuiſſe Ioannem, & hic erat notus Pontifici. Nam aliquandò mali conſociantur bonis, & fictas cum illis amicitias iungunt. Vt hic Pontifex cum Ioanne, vt & ipſi tanquam boni & iuſti reputẽtur. Introduxit ergo hic diſcipulus Petrum, qui acceſsit ad ignem, & calefaciebat ſe cum cæteris, frigus quippè erat. Iam enim tunc cœperat Petri charitas frigeſcere: nam in anima potius frigus erat, à qua in corpus redundabat. Et acceſsit ad ignem peccatorum. Nam quandò iuſtus ad calorem & ignem peccatorum accedit, non mirum ſi ad illum comburatur & igneſcat. Calor quippè peccatorũ amor proprius eſt, calor iuſtorum, amor diuinus. Ille eſt ignis ciuitatis Babylonicæ, ait Auguſtinus, iſte ciuitatis nouæ Hieruſalem. Cùm ergo Petrus ad amorem proprium cœpit calefieri: friguit in eo diuinus. Et acceſsit ad eũ ancillula, & dixit ei: Tu ex diſcipulis es hominis iſtius; nã & loquela tua manifeſtum te facit. Et ille reſpondit: Mulier non noui hominem. O bone Petre, tã malus homo magiſter tuus eſt, vt pudeat te fateri ſaltem ꝙ cognoueris eum. Priùs tu illum condemnas quã Pilatus, cũ illum ſic malum reputas, vt vel agnoſcere illũ pro ignominia magna ducas? cũ tu homo popularis, ac piſcator dũtaxat ſis. Hæc ſunt verba quæ paulò anteà iactabas, quòd eligeres potius mortem, quã magiſtrum tuum, ac Dominũ negare? Poteramus tibi modò dicere, ꝙ dixit Zebul ad Gad qui pollicitus fuerat ſe non recepturũ Abimelech. Vbi nunc os tuum quo loquebaris? Vbi nunc, ò Petre, os tuũ, quo dicebas, Etſi omnes eſcandalizati fuerint in te ego nunquam ſcãdalizabor, nec te negabo? Et paratus ſum tecum, & incarcerem, & in mortem ire. Quomodò ergo nunc tam citò à ſermonibus tuis deficis? Eſt ne hoc os, quo illum filiũ Dei viui confeſſus es? Quomodò nunc idem os negat illũ, & iuras, & anathematizas te non noſſe illũ? Quid conſequentiæ habet, Tu es filius Dei viui, &, Nõ noui hominem? Tu qui ſocios tuos roborare ſolebas, quomodò nunc in tã leui occaſione deficis? Poſſemus quidẽ dicere tibi illud, ꝙ amici Iob ad illũ dixerũt. c. 4. Ecce docuiſti plurimos, & manus laſſas roboraſti, vacillantes confirmauerunt ſermones tui, & genua trementia confortaſti. Nunc autẽ venit ſuper te plaga, & defeciſti, tetigit te & conturbatus es. Tu qui debiles confortare debebas, ſicut tibi dixerat Dominꝰ: Tu aliquandò conuerſus confirma fratres tuos; ignorãtes docere, timidos roborare, quomodò nũc ad vnius ancillulę vocem deficis, & turbaris? Vbi eſt timor tuus, & fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarũ tuarũ? Vbi eſt timor ille filialis, quo reuerebaris magiſtrum tuũ? Quomodò nunc quaſi hoſtem negas illũ? Vbi fortitudo illa tua quã paucis retrò horis iactabas, & aggreſsio contra hoſtes quã in horto feciſti? Vbi patientia illa ad ſufferendã mortẽ pro Chriſto, & perfectio quã ſicut caput habere debes? O verè Chriſti fideles, in hoc docemur noſtrã agnoſcere fragilitatẽ, ac variabile ingeniũ, mutabilemq; naturæ noſtræ conditionem, quãtaq; facilitate mutamur, atq; proſternimur. Nulli dubiũ eſt, quin ex corde protulerit Petrus verba illa in Cœna: Etſi oportuerit me ſimul cõmori tecũ, non te negabo: & tamen imbecillitas carnis, & timor mortis illũ tàm citò ad negandũ Chriſtum cõpulerunt. O humana fragilitas, quã quælibet vel leuis occaſio tanquã arboris foliũ mouet; de qua ſcriptum eſt: Qui tanquam flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra. Et nunquã in eodẽ ſtatu permanet. Agnoſcamus fragilitatẽ noſtram in capite noſtro, ꝙ eſt Petrus, & intelligamus quãta nobis ineſt neceſsitas ſemper inniti Deo noſtro, vt iuxta Paul. ſententiã. 1. Cor. 2. nõ ſimus fidẽtes in nobis, ſed in Deo, qui ſuſcitat mortuos. Quemadmodũ palmes ſi aſſerẽ tollas cui innititur, protinus in terrãcadit. Debebat eſſe Petrus huius Eccleſiæ fundamẽtũ & defecit. Sed tamen, quia primũ fundamentũ eſt Chriſtus, cui innititur hoc ſecũdũ fundamentũ, & hæc Eccleſiæ viſibilis fabrica: ideò ipſe Chriſtus debiles confirmat & roborat, iuxta illud, Ego confirmaui colũnas eius. Nã etſi Papa fuerit peccator, ſicut fuit Petrus; firmitas tamen eſt in Eccleſia: nã Chriſtus illã tribuit qui eſt prima petra, ſecundũ illã Pauli ſententiã. Fundamẽtum aliud nemo poteſt ponere, præter id ꝙ poſitũ eſt, ꝙ eſt Chriſtus Ieſus. Huic enim primo fundamentali lapidi alij lapides inituntur, & ideo firmitatem in perpetuum hoc ædificium habebit. Caro & ſanguis non reuelauit tibi, dixit Dominus Petro, ſed Pater meus. Ac ſi diceret: Ab eo habes firmitatem, non à te qui debilis es. Et continuò gallus cantauit: ſed nec hoc ſat fuit ad hoc quòd expergiſceretur Petrus, donec Dñs reſpexit illũ. Reſpexit Dñs Petrum. O bonè paſtor, cuius oculos errabunda ouis poſt ſe rapit. Quemadmodũ cũ paſtor incidit in latrones, & videt oues ex caulis fugere; nõ attendit ad colaphos, ictus, & alias iniurias, quas à latronibus patitur; ſed ſe ab illis ſolui cupit, vt poſt oues fugientes currat. Exuunt eũ veſtimentis ſuis, & tamen horũ oblitus oues reſpicit quas cuſtodit. Sic Dñs non tantũ ad colaphizantes, & ſpuentes in eũ attendebat, quantũ ad ouẽ illã, quæ ſibi è manibus elabebatur: & inter alapas, ſputa, & blaſphemias reſpexit Dñs Petrũ, & loquutus eſt ad cor eius, dicens: O Petre qui heri non te reputabas dignũ, vt lauareris à me, & nunc non reputas me dignũ, vt dicas agnouiſſe me. Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu, ꝙ dixerat, &c. Et egreſſus foras fleuit amarè. Foras è domo diuitũ ad flẽdũ peccatum Petrus abit: nam in talibus domibus non flentur, ſed ridentur peccata. Vide quã citò reſurgit iuſtus. Nã ſepties in die cadit iuſtus, & reſurgit. Quare Chryſoſt. ait; quòd etiã peccata iuſtorũ pulchra ſunt, ſicuti corpus pulchrũ etiã poſt mortem ſuã oſtendit pulchritudinem. Iuſtus in caſu & peccato ipſo oſtendit quod eſt. Peccat enim rariùs, & ſurgit cautior, & velocior: fleuit amarè, vt humectaretur cardo portæ cœli, & faciliùs moueretur ad dimittẽda peccata, qui antea tardior erat. Nam nec ſepties volebat dimittere, vt ſupra c. 16. diximus. Hæc in illa nocte paſſus eſt Chriſtus; feria ſexta dicemus alia, ſi hæc nunc amarè ſimul ac dulciter contemplati fuerimus.

Iob. 4.

Luc. 22.

1. Cor. 2.

Iud. 9.

Simile.

Simile.

Prou. 24. Chryſoſt. Simile.

Feria ſexta Paraſceues, ſic ſub hoc themate dixi.

Humiliauit ſemetipſum Dominus noſter Ieſus Chriſtus, factus obediẽs vſque ad mortem, mortem autem Crucis. Philipp. 2.

IN hac obedientia quã filius Patri ſuo vſque ad mortẽ exhibuit, ſola Virgo mater ſua ſpeciali quadã amoris celſitudine, cum illo perſeuerauit ſub vmbra illius arboris ſanctæ Crucis, fructus illius colligens, qui tunc erant guttæ ſanguinis, quæ ex corpore Chriſti diſtillabãtur. Quemadmodũ in Cãticis ſpiritualiter dicitur. Sub vmbra illius quẽ deſideraueră ſedi: & fructus eius dulcis gutturi meo. Sedi, ait: nã licet Virgo ſtabat ſub vmbra corporis Chriſti, ꝙ de cruce pendebat; ſedebat tamen anima ſimul cũ corpore filij affixa cruci. Acerbus fuit tũc illi fructus iſte, qui tamen nobis dulciſsimus fuit. Verũ fuit dulcis animæ ſuæ propter portionẽ, quæ ex illo illi contingebat. O Domina mea, oculis intueor optimè, quanto dolore virgineũ pectus tuũ ſit plenũ, & videtur mihi ꝙ ad nos verba illa dicas, quæ cuidãm atri tuæ dicta ſunt. Non vocetis me Noemi, id eſt; pulchram, ſed vocate me marã, id eſt, amarã, quia amaritudine valdè repleuit me Dñs. Video quippè ꝙ mare amaritudinis, atq; doloris, ꝙ ſic plene in filiũ tuũ inundat, quaſi ex aduerſo redundat, & euacuatur in te, & ꝙ anima tua recipit ſonitũ malleorũ, voces blaſphemantiũ; quare non poteſt aliter fieri, quin abundet in te inundatio maxima lacrymarũ & dolorũ, atque ideo virginei oculi fontes lacrymarũ effecti ſunt, quas cũ filio tuo fundis, quia ſanguinẽ effundere nequis. Aſperge, ò Virgo beata, animã meã, & eorũ, qui adſtant mecũ, hac ſuperabundantia lacrymarũ: quatenus oẽs tecũ ſimul cõmunẽ Dñm defleamus. Quod ſi tunc in tã iuſto dolore tecũ comites non ſtetimus, nunc quandò eius memoriã ſolẽniter celebratur, genibꝰ flexis Crucem, ac Crucifixũ adoramus, & tibi ſalutationẽ Angelicam offerimus, dicentes, Aue Maria.

Sermo. 4.

Cant. 2.

Ruth. 1.

Humiliauit ſemetipſum, &c. Hodie iam in perſona Chriſti fit vltima exequutio, *El trãce y remate*, propter fideiuſsionẽ quã pro homine fecit, & ſacculus pecunię dirumpitur, qui fuit ſuũ ſanctiſsimũ corpus, à quo totus ſanguis exhauſtus eſt, qui fuit pecunia quã

pro

pro nobis ſoluit, & hoc in mẽſa crucis, in qua tota hæc pecunia ſic ſigillatim numerata
Pſalm.21. eſt; vt potuerit ipſe dicere: Omnia oſſa mea numerata ſunt: nã omnia mẽbra, & oſſa ſua huic fideiuſſioni obligata erant. Et ibi rupta eſt ſchedula, in qua obligatio noſtra ſcripta erat per quã exequutio in perſona Chriſti facta eſt, & nos abſoluti ab illa obligatio
Coloſ.2. ne remãſimus. Delens q̃ aduerſùm nos erat chirographũ decreti, & illud tulit de medio: affligens illud cruci, vt ait Paulus: Sanguine quippè ſuo deleuit illud, & clauis, ac lãcea dirupit. Hoc autem fecit maiori humilitatis, ac obediẽtiæ exẽplo, quã vnquã in mundo viſum, vel auditũ eſt. Fuit quippè obediens Patri vſq; ad mortẽ, non qualemcunq; ſed crucis. Quare cũ ſpiritum Patri dedit, inclinauit caput, in ſignũ obedientiæ paternæ. Ac ſi ad imperiũ Patris, quo præcepit illi vt moreretur, inclinaret caput, annũẽs q̃ vſq; ad mortẽ obediebat illi. Itẽ hęc
Eſai.53. volũtas ſic propria fuit, vt nullus ad id coegerit illum; ſed oblatus eſt quia ipſe voluit. Vnde & hîc Paul. ait. Humiliauit ſemetipſum, &c. Ipſe ſeipſum humiliauit, non alius
Philipp.2. illũ, nec poterat: qm̃ eius perſona nullam aliã habebat ſuperiorẽ. Exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens. In hoc ſemetipſum exinaniuit, q̃ voluntariè formã ſerui accepit, in qua poſſet ea capere quæ in natura diuina nõ poterat, vtpotè mortem, & alia: nã diuina hic cõpleta eſt, vt nullũ locũ exinanitũ haberet, vbi hæc caperent, ſed in humana ſic. Erant enim loca exinanita, vbi quinq; millia flagellorũ caperent alapę, ſputa, claui, lancea, ſpinæ, deniq; mors ipſa terribilis. Hæc ergo humiliatio, & exinanitio Chriſti fuit propter obedientiã Patris, quæ vſq; ad mortẽ perſeuerauit. Mortẽ aũt crucis, quæ cunctis ignominioſior & crudelior erat. Nã in concilio q̃ mali aduerſùm Chriſtũ habuerunt, dixerunt. Morte turpiſsima
Deute.21. condẽnemus eũ: & in Lege maledictus erat
Galat.3. omnis qui penderet in ligno: & Chriſtus, vt ait Paul. factus eſt pro nobis maledictũ, ſed ipſe maledictionẽ in benedictionẽ conuertit. In cuius ſignũ prima benedictio quæ in mũdo data eſt, fuit in modũ crucis. Nã Iacob benedicens filios Ioſeph, Ephraim, & Manaſſen, manus cõmutauit in modũ crucis, in quo ſignificabatur, quòd in cruce debebat genus humanũ benedici. Nã ſi in Lege ſcriptum fuerat, Maledictus omnis qui pependit in ligno: Sapiens tamen dixit: Bene dictum lignum per quod fit iuſtitia. Per crucem, namq; iuſtificamur corã Deo. Quare quæ antea ignominia erat magna, nunc eſt maxima gloria, iuxta illam Pauli ſententiã. *Galat. 6.* Mihi autẽ abſit gloriari, niſi in cruce Dñi noſtri Ieſu Chriſti. Iam enim non eſt maledictus qui in cruce moritur, ſed benedictus, nec peccator, ſed iuſtus & iuſtificator. Hodie ergo hoc crucis myſterium per totũ mundum celebratur. Sed antequã ad illud veniamus, oportet continuare reliqua quæ paſſus eſt à domo Annæ, vbi iniuria illi magna illata eſt, quandò alapa iniuſtiſsimè maxillã eius ferierunt. Inde autẽ in domum Cayphæ delatus eſt ligatis manibus, collo fune circũdato, vultu præ nimia anxietate & oppreſsione ſuccenſo, maxilla vna alapa dedecorata; ibi conuenerant reliqui Pontifices, ſacerdotes, & Phariſæi. Et cũ illũ adiuraſſet ſummus ſacerdos, an eſſet Chriſtus filius Dei benedicti, & ipſe veritatẽ faſſus eſſet; vtpotè qui ad hoc venerat in mundũ, vt teſtimoniũ perhiberet veritatis, oẽs illũ tanquã blaſphemum, & regni Meſsiæ inuaſorẽ cõdẽnauerunt. Et ſic diſſoluto cõcilio, in Saluatoris faciẽ procaciter oẽs ſpuentes in domos ſuas abierunt, & totã noctẽ inſomnẽ duxerunt, cogitantes qua via poſſent perdere Saluatorẽ. Nec illum requieſcere ſiuerunt, nec dare ſomnũ oculis ſuis, aut palpebris ſuis dormitationẽ, cũ tamẽ eo maximè indigeret Dñs: vtpotè qui tot iã perpeſſus erat labores, & tot erat perpeſſurus. Sed illum tortoribus, ac carnificibus tradiderunt, vt illi illuderent, & in faciem eius ſpuerẽt. Cautum fuerat in Lege, vt cũ quis abſq; liberis diſceſsiſſet, frater eius, aut cognatus propinquior vxorẽ eius acciperet, vt ſuſcitaret ſemẽ fratri ſuo; ita q̃ liberi quos ex illa muliere acciperet, nomen, & hæreditatẽ defuncti fratris haberent, ne eius extingueretur memoria in Iſraẽl. Quòd ſi quis admonitus renueret accipere fratris ſui vxorem, alius propinquior eã acciperet ſpuens in faciem illius, qui noluit, & dicens ei: Sic fiet ei, qui non vult ædificare domum fratris ſui in Iſraẽl. Synagoga ſterilis, & abſq; liberis & viro, eo q̃ iã à Deo repudiata fuerat, ſpuit in faciẽ Chriſti, eo q̃ illã non vult accipere in vxorẽ ſed aliã ſponſam ex Gẽtibus accipit, quæ eſt Eccleſia ſua. Sed hoc immeritò, & irrationabiliter factum eſt. Nã cũ Synagoga eſſet ſterilis, & abſq; gratia & meritis, nõ in illa poterat ſuſcitari memoria viri prioris, ſcilicet Dei, ſed oportuit aliã accipere, nẽpè Eccleſiã ſuã, quæ ſanguine Chriſti, ac
Deut. 25.

meritis eius perfuſa, & irrigata, tot filios viro ſuo Chro procrearet, & adimpleret qđ
Eſai. 54. ad illã per Prophetã dictum eſt. Lætare ſterilis, quæ non paris, erũpe, & clama, quę nõ parturis: quia multi deſertæ filij, magis quã eius quę habuit virũ. Nec hoc ſolum dãnum illi intulerunt, ſed vnus alapã illi impingebat, alius impellebat illum, alius aliquod illi improperiũ dicebat, alius crudeliter minabatur ei. Sed pediſſequi illi ſerui, ac carnifices, quibus relictus fuerat; illum in tricliniũ aliquod recluſerunt, & ibi fortiter ligãtes illum ad aliquod lignum domus, velantes oculos eius dabant ei alapas, dicentes: Propheti za, quis eſt qui te percuſsit. Et credo quòd multi ſimul alapas illi impingebãt, vnus à dextris, & ali⁹ à ſiniſtris, & alius in collo, & ſic illudebant ei ſpuentes in faciẽ eius. Facies eſt hæc, vt in illã ſpuatis? Facies eſt vbi gloria Patris ſplendet, ab ipſo ore Patris egreſſus, quẽ ipſe Pater ſimilẽ ſibi ſpuit, ſecũ
Eccleſ.24 dũ illud: Ego ex ore Altiſsimi prodiui. Hũc homines turpiter ſpuere non verentur. Et velabant faciẽ eius: quia in eum intendere
Sapien. 2. non volebant, ſed dicebant: Grauis eſt nobis etiã ad videndũ, quaſi noctuę quę lumẽ
Exod. 43. reſpicere nequeunt: & ſicut Moyſes ponebat velum ſuper faciẽ ſuã, ſic iſti velabãt faciẽ Chriſti, quaſi ſignificantes ſe nolle veritatẽ admittere, ſed ſub vmbris, & inuolucris antiquæ Legis permanere. Dilexerunt magis tenebras quã lucẽ, & adhuc velamen
1. Cor.3. poſitum eſt ſuper cor eorum, vt ait Paul. Et ille malus Chriſtianus oculos operit Deo, qui ſic offendit illum; vt vellet quòd nec aſpiceret, nec puniret, nec eſſet qui vetaret peccata. Inde manè facto habito cõcilio, illum ad Pilatum ducũt cathena ferrea collo eius circũdata, quæ peregrinis euntibus ad viſitãda loca ſacra ſolebat oſtendi. Qui ſciẽs quòd per inuidiã tradidiſſent illum remiſit ad Herodẽ, corã quo nec vllum verbum loquutus eſt Dñs: qm̃ in domib⁹ diuitũ veritas in nullo habetur pretio, & tunc currit cõſi-
Matt. 7. lium Saluatoris quo nobis dicitur: Nolite ſanctum dare canibus, nec mittatis margaritas veſtras ante porcos, &c. Quare tanquã inſanus veſte alba indut⁹ eſt. Nã in domib⁹ diuitũ deridetur iuſti ſimplicitas, vt dicitur
Iob. 12. Iob. 12. Tanquã inſanus habetur ille, in quo ſunt oẽs theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei abſcõditi. Nõ ei alia deficiebat iniuria, quã quòd pro inſano reputaretur ab hominibus. Fuit enim habitus tanq̃ ſeductor, & ſeditioſus, atq; de hoc crimine accuſatus eſt apud iudices, tanquã reus mortis; fuit reputatus quaſi magus & nicromãticus, qui pactũ cũ dæmonibus habebat; & ſic dicebant de illo. In Beelzebub principe dęmoniorũ eijcit dęmonia: fuit etiã de gula infamatus tanquã comeſtor, vnde vocabãt illũ potatorẽ vini, voracẽ. Item fuit habitus tanquã homo, qui peſsimis aſſociabatur hominibus, cũ illiſque familiariter tractans eorum fieret imitator morum, vnde dicebatur peccatorum, & publicanorũ amicus. Reputatus eſt etiã ex mala ortus progenie, & dicebant de illo quòd Samaritanus eſſet, & dæmonium haberet. Et deniq; tanquã hæreticus & blaſphemus fuit habitus, de quo dicebant vſurpare ſibi Dei virtutẽ, cuius ſolius eſt peccata dimittere. Nã cum dixiſſet paralytico: Dimittuntur tibi peccata tua, dicebant illi. Hic blaſphemat. Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Quid reſtabat, niſi quòd pro inſano haberetur ab hominib⁹? & ita hodie factum eſt. Nã proceres & magnates de domo Herodis illũ tãquã inſanum irriſerunt indutum veſte alba; vt diſcamus nos hominũ iudicia contẽnere, quæ vana ac fallacia ſunt. Et quis dubitat niſi q̃ à pueris & popularibus irrideretur, cùm per calles Hieruſalẽ illum tali veſte indutum viderent, & acclamarent illum, Inſanum, inſanum, & lutum & puluerẽ proijcerent in eum, ſicut fecit Semei contra Dauid, quandò fugiebat à *2.Reg.16.* facie Abſalon vocans illum filium Belial, virum ſanguinũ, & alia ſimilia, quæ Semei dixit ad Dauid: ſed cum Pilatus Dominum iterum coram ſe videt, tractauit, & nitebatur illum eripere de manibus illorum, ſicut fecit Ruben cum Ioſeph. Et ad hoc ex- *Gene.37.* cogitauit hoc medium. Erat conſuetudo in illo populo vt in hoc Paſchate vnus dimitteretur reus, quẽ ipſi petijſſent. Lyra, & Beda dicunt hunc morẽ increbuiſſe in memo- *Lyra. Beda.* riã illius ſummi beneficij quod illis præſtiterat Deus, quando mortuis & ſuffocatis Ægyptijs ipſi liberi euaſerunt. Et ob hoc quendã vinctum dimittebant, & alios occidebant, vt in hoc, & eorum liberationẽ, & Ægyptiorum ſubuerſionem ſignificarent; quẽ morẽ illi inuiolabiliter ſeruauerunt. Et ideo dixit eis Pilatus: Eſt autẽ conſuetudo vobis, vt dimittã vobis vnũ vinctũ: & propoſuit illis Barabbã ſimul cum Chriſto, qui erat latro, & in quadã ſeditione homicidiũ fecerat. At illi perſuaſi à maioribus petierũt, vt Barabbas latro dimitteretur, & Chriſtus innocẽs occideretur. O maledicta gẽs,

& ſtulta, benè te abſque conſilio, & impru-
Deute.32. dentem vocauit Moyſes, cùm dixit: Gens abſq; conſilio eſt, & infidelis. Hæccine reddis Domino, populeſtulte & inſipiēs? Quæ electio tam peſsima hæc eſt, quod conſiliū tam iniquum, quòd viuat qui vitā ab eis tollit, & moriatur ille qui vitā eis tribuit. Quòd viuat ſeditioſus, & moriaſ pacificus. Quòd viuat latro qui eis bona ſua furatur, & intereat innocens qui eis bona ſua cōmunicat.
Leuit.14. O mundus immundus ac improbus, ſemper enim faues malis, & cōtradicis bonis. Hoc fuit expreſſum olim, quādò ex duobus paſſeribus, qui adducebantur ad emundationē leproſi, vnus liber abibat, & alter in aquis viuis immolabatur, quæ aqua deſeruiebat ad emundationē leproſi. Non erat ſufficiēs Barabbas ad emundandam hominū leprā, & ideo dimittitur liber, ſed Chriſtus Dñs oportet quòd immoletur in aquis viuis, quę ſimul cum ſanguine è latere ſuo fluxerunt: vt tali ſacrificio lepra noſtra emundetur.
Eſai.53. Deinde iuſſu præſidis flagellis diutiſsimè cæditur, vt adimpleretur quod dictum fuerat per Eſaiam Prophetam dicentem: Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore
Pſalm.90 eius ſanati ſumus. Adimpletum video illud quod Regius Propheta dixerat: Scapulis ſuis obumbrauit tibi. Videns enim ſcapulas ſuas ſacratiſsimas plagis plenas, propter peccata, & delicta mea, illuminor ad intelligendum, quàm magnum malum ſit peccatum, propter q̄ Deus ipſe flagellatus fuit. Poſt hæc totā congregant cohortem ad illudendum Domino, quem purpura veſtiunt, ſpinis coronant, arundinem in manibus ponunt, flectentes antè eum genua, & irridentes, atq; dicentes: Aue Rex Iudæorum. Et dabant ei alapas, & ſpuebāt in faciē eius; ita quòd vultus eius videretur quaſi deſpectus, ſanguine, puluere, atq; ſputis liuidus, fœdatus, taliter quòd vix ab his qui antea eum viderant poterat agnoſci. O ſplēdor gloriæ Patris, ô ſpeculum ſine macula maieſtatis Dei, ô fons aquæ viuæ qui à paradyſo exis, & irrigas totam terram. Quis te ſic obſcurauit? Quis te ſic turbauit? Quis te ſic tam fœdū, atq; deſpectū reddidit? Peccata mea, Domine Deus, peccata mea te ſic deturpauerunt, inſaniæ meæ te illudunt, vanitates meæ te coronant, latrocinia & proditiones meæ te flagellant, deniq; peccata mea carnifices tui ſunt, & ſpinę quæ caput tuū pungunt, alapæ quæ faciem tuā deturpāt. Heu heu heu me qualem peccata mea animam meā reddiderunt, cū talem vultū Domini mei aliena reddiderint. Sed cū nec ſic videre Saluatoris faciem illorum iram potuerit mitigare, ſed magis inualeſcerent voces eorum, adiudicauit iudex contra propriā cōſcientiam fieri petitionem eorum. Cumque crucem à longè proſpiceret Dominus ſibi minitantem, lætatus eſt corde, & intra ſe blā diebatur illi dicens: Benè venias benedicta crux, humani generis reparatio, cathedra *Num.33.* ſuper quam ſic altiſsimam doctrinā docturus ſum: arca Noë in qua peccatores ab ira Dei protegendi ſunt: virga Moyſi quæ mare rubrum ſanguinis mei debes aperire, per quod homines à ſeruitute diaboli liberentur, & ad libertatem filiorū Dei in gloriam cœleſtē transferantur: lignum q̄ aquas amaras mortis, & dolorū dulceſcere facis: porta cœli, clauis paradyſi, arbor vitæ, colum- *Eſai.9.* na Martyrum, peccatorū remedium, iuſtorum robur. Veni virga iuſtitiæ Patris mei, in me deſæui, in me totā Patris mei irā exequutioni manda, tu mihi mortem infer, vt alijs vitā tribuas, moriar ego in te, & viuant omnes in te. Ecce humeros meos, ſuper illos tuū onus impone, tu meū es imperium; tu meū es ſceptrum, quo mundū debellare debeo, quod prædixit Eſaias me ſuper humeros deportaturū, paratus ad hoc ſum, bono animo te recipio. Et ſic accepit libentiſsimè ponderoſum illud lignū crucis ſuper humeros ſuos, in quo ſculpta erant omnia noſtra peccata, quæ crucem grauiorem reddebant. Sic ad Caluariæ locū ducunt illū, vbi eum nudauerūt coram omnibus, talemque ignominiam carni illius fecerunt, quæ flos omnis carnis erat. O genitrix Dei, ô Virgo beata, ô Domina noſtra, corā cuius virgineis oculis talis iniuria tuo filio infertur: tu illū pānis inuoluiſti in Bethleem, & nunc nudus in aēre pendet, & nullus cooperit illum. Ibi ſuper præſepē, hîc ſuper crucem. Ibi inter duo animalia, hîc inter duos latrones. Ibi laudes canunt Angeli, hîc illum blaſphemant Gentes. Ibi illū vidiſti, & hîc vides fructū hunc tui virginalis partus. Quis poterit dicere, quid tunc cor tuū ſenſerit in hoc quod oculi tui vident? Nō tibi oculi, ſed tortores, ac carnifices tui ſunt: nam vbicunque vertis illos, in tuum dolorem conuertis. Poſtquàm illum cruci affixerūt, leuauerūt lignū illud in altū. Vexilla Regis prodeūt, fulget crucis myſteriū, quo carne carnis conditor ſuſpēſus eſt patibulo. Ecce Chriſtiani arborē vitæ, in mōte Caluaę

Caluariæ plantatā, fructus ex illa pendens, nō ille veſtitus eſt, ſed qui debet illius dāna
Gene.28. reparare. Ecce ſcalam Iacob, qua aſcendere in cœlū debemus. Ecce terebynthū illū,
Gene.35. *Num.21.* ſub quo idola ſepeliuit Iacob. Ecce ſerpētē viuū eleuatū in deſerto, ad quē aſpicientes peccatores à noſtris vulneribus ſalui ſumus,
Num.13. quem & aſpiciēs latro ſaluus factus eſt. Ecce terræ promiſsionis botrū, qui in medio duorū latronum pendet, ſicut racemus ille inter duos portabatur. Ecce iā illū prælum exprimit in torculari, q̄ ipſe ſolus calcare
Iud.16. debebat, vt ex illo vinū diſtilletur q̄ debet germinare virgines. Videte verū Sanſonem
Ibidem. ad molam alligatum, vt ibi moliatur frumē tū electorum. Videte iterum illum ad colūnas domus innixum concutientē illas brachijs: vt plures Philiſthæos moriens quā viuens interficiat, & vt templa eorum diruat.
Gene.9. Prætereuntes autem blaſphemabant eum. Aſpicite verum Noë amore ſuæ vineæ inebriatum, quomodò à filijs ſuis irridetur. O crux benedicta, quæ ſic tenſa mēbra delicata Regis tenes, cur nō laxas viſcera eius? ſpinetū es, & ideo ſic pungis ſacrata mēbra. Nā vt Doctores dicunt: Ex rubro ſpinoſo fuit facta crux, imô aliqui dicūt, arborē in qua delituerūt patres noſtri poſt peccatū, fuiſſe rubrū, quæ etſi alijs animalib⁹ vmbra eſt, & refugiū; ſoli tamē ouiculę, & agniculo non eſt: qm̄ ſi per illā trāſit, aculeis ſuis lanā & coriū eius excutit, & ſibi rapit. O crux benedicta, ô rubrū quē viderat Moyſes incōbuſtū, in quo gloria Dei nunc ardet, oēs protegis, omnibus arbor vitę es, vt illa quā
Daniel.4 viderat Nabuchdonoſor, quæ omnibus vmbrā faciebat: & tamen ſolæ huic manſuetiſsimæ oui, ſoli huic benedicto Agno Paſchali crudelis extas, qui in te pellē, & vellus au reū dimittit, in te excoriatur, mactatur, & occiditur, aliqua ſaltē in illū flectere pietate. Flecte ramos arbor alta, tenſa laxa viſ-
4.Reg.4. cera, &c. Ecce verum Heliſeum collectum totum ſuper mortuum quē ſuſcitare debet, & menſum cruci, in qua ſepties oſcitat illa ſeptem verba proferens, & in vltimo dat ſpiritum Deo, cùm dixit: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et inclinato capite in ſignum obedientiæ, emiſit ſpiritū. O verus pellicanus, qui aperta habes viſcera, vt ſanguinem tuū ſuggamus, recipe me in te, qui ſic dilacerāris pro me: vt ſic tuo ſanguine viuam, hîc per gratiam, & illic per gloriam, Amen.

Item ſub hoc themate ſic dixi.

Sicut pullus hirundinis ſic clamabo, meditabor vt columba. Eſai.38.

Eſai.38. OFficium prædicatorum his diebus hoc eſt, lingua depingere illud opus, quod in ſacratiſsima Domini noſtri Ieſu Chriſti carne carnifices illi immaniſsimi pinxerūt, qui neſcientes quid facerent hāc nobis expolierunt petram, quæ eſt Chriſtus, tanta induſtria, tamque eleganti pictura, quantū neceſſarium erat ad hoc quòd eſſet clauis, angulariſque petra huius pulcherrimi ædificij vniuerſalis Eccleſiæ ſuæ, abſq; hoc quòd nec minimum quid prætermitterent, ex modo & ordine quē Pater æternus apud ſe iā diu præordinauerat. Sed vt ego opus hoc tam magnum verbis depingere queā, opus habeo quòd Deus ipſe linguam meā moueat alia intentione, quàm ea qua manus carnificum motæ ſunt ab ipſis, vt pijs, ac deuotis verbis, ac conſideratione pia proferam ego quod illi crudelibus manibus exercuerūt. Si illi artifices quos olim Moy- *Exod.31.*
ſes elegit ad fabricam illius antiqui tabernaculi, non auſi ſunt manus adhibere labori, niſi prius repleti ſcientia & intelligentia à Deo; quomodò ego audebo, ô Pater æterne, linguam meam adhibere huic myſterioſæ fabricæ huius veri tabernaculi, in quo figuræ & ſacrificia veteris cōſummata ſunt, ſi priùs tu amore tuo non accendis animam meam, luce tua illuminaueris intellectum meum, & labia atque linguam meam ſicut Iſaiæ cremaueris? Vt recta intentione attingam, quòd iſti crudeles miniſtri tā mala attigerunt. Non auſus eſt Moyſes ac- *Exod.3.*
cedere ad ſpinas niſi nudis pedibus, & præſumam ego hunc ingredi hortum ſpinis obſitum, clauis, flagellis, ac liuoribus plenum, in amoris igne ardentē, niſi aliqua ſcintilla eius in me ardeat? Vt tali liquefactus igne lacrymas ab oculis meis ſtillem, & alios illas effundere faciam: vt ſic talem educamus florem, hoc eſt, Ieſum Nazarenum, qui floridus dicitur, ex tantis ſpinis, ignibus, atque tormentis. Ad quæ maximè nobis confert beatiſsimæ Mariæ interceſsio, quæ fuit virga quæ nobis hunc florem produxit, vt intelligamus an modò illū inter tot agnoſcat ſpinas, & eius veſtigia vſque ad crucem ſequendo Crucifixi fauorem lucremur, illam prius Angelica ſalutatione ſalutando, atque dicendo, Aue Maria.

ſicut

ſicut pullus hirundinis ſic clamabo, meditabor vt columba. Eſai. 68. Hæc verba quæ vobis propoſui tanquam fundamentùm huius myſterioſæ fabricæ, quam hodie contexere debeo, apud Eſaiam reperiuntur in c. 68. quæ Ezechias rex dixit verſus ad parietem, poſtquam per Prophetam illi relata eſt ſententia quam Dominus contra eum protulerat, quòd deberet mori ex illa infirmitate: quæ nos etiã hac die dicimus in nomine noſtri veri Regis Chriſti, qui vnctus dicitur, verſi verſùs parietem carnis ſuæ, ſuper quam ſicut ſuper murum debebant cadere ictus iræ Dei, qui ſuper nos deſcendere debebant, poſtquam ſententia in conſiſtorio Dei prolata à Caypha illi notificata eſt in concilio publico, in qua expreſsit decretum æterni Patris, quo decreuerat, q̃ filius ſuus pro ſalute humani generis moreretur. Quæ verba id ſignificant, quod deberet anima noſtra propter hoc clamare, ſicut filius hirundinis clamat ad matrem, & meditari illam ſicut columba, quæ auis meditabunda eſt. Hoc eſt dicere, quòd interiùs, & exteriùs paſsio Chriſti deplorãda eſt meditando illam, ſicut columba interiùs oculis mentis, & plorando illam exterius oculis corporis, ſicut filius hirundinis, qui clamat pro cibo ad matrem. Quare exteriores fletus, & planctus, quibus paſsionem Domini hiſcè dieb⁹ debemus flere, in hoc deſeruient, vt ab illo ſpiritualem cibum ſui ſanguinis poſtulemus, & tanquam veri filij pelicani hoc ſanguine noſmetipſos paſcamus, ore mentis viſcera eius ferientes tanti myſterij conſideratione: vt ſic clamores noſtri, non ſint ſolùmodò carnis voces, ſed potius ſanctæ ac deuotæ ſpiritus noſtri petitiones, quibus effectum huius diuini ſanguinis in nobis ipſis experiamur. Quæ voces tũc efficaces erunt, quandò ex meditatione columbæ proceſſerint. Colũba (domini mei) inter alia animalia meditabunda maximè videtur, quod ex ipſo cantu apparet: nam pro cantu habet gemitum. Sic debet cantari, prædicari, & meditari paſsio filij Dei: vt poſtquamlibet conſiderationem emittamus gemitum penetrantem cœlos, qui aliquando ex propriorum delictorum conſideratione prodeat, & ex eorum dolore, vtpotè quæ talem in Chriſto cauſati ſunt, aliquando ex compaſsione videntes talem tamque innocentem virum, tam malè tamque iniuſtè tot doloribus affectum, tot ludibrijs, ac iniurijs dehoneſtatam, & hoc, vt ſolueret quæ non rapuit, ſatisfaceretque pro culpis, quas non commiſit. Columba etiam nidum ſuum in præruptis petrarum collocat, inque rupium, & murorum aperturis, vt ibi à rapacibus auibus protegatur, quæ illam deuorare cupiunt: ſic animæ Chriſtianæ ac deuotæ, in foraminibus huius petræ quæ eſt Chriſtus nidum ſuum componere debent, atque in illis plagis ſe debent protegere, hoc eſt, in foraminibus illis capitis quod ſpinæ perforarunt crudeliter, & in aperturis manuum & pedum, quos claui terebrauerunt, ſimulque in prærupto lancea latere eius, illic abſcondi debent à rapacibus auibus, & dæmonijs, & peccatis fugiendo, quæ illas crudeliter deuorare deſiderant. Sic Spiritus ſanctus animam Chriſtianam cõſiderabat, cùm in Cantic. dicebat: Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ. *Cant. 2.* Sic deuota anima ſe habet, ſicut vera columba à foramine in foramen per conſiderationem volitando, de vulnere in vulnus, de ſpina in ſpinam, à flagello in flagellum, & illic fel euomit, & de aue rapaci in columbam transfertur, omittendo fel, & amaritudinem peccati, vbi & volare appetebat propheta Dauid, *Pſal. 54.* cùm dicebat: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam? Hoc eſt, quis mihi ſic celerem volatum præſtabit, vt poſsim vſque ad arborem crucis aſcendere, & in rupem illam ac petram quæ ibi pendet, collocare nidum mihi, in quo tot video foramina, vbi requieſcam? In cuius ſignum, cùm Dominus baptizatus eſt, Spiritus ſanctus ſuper caput eius quaſi columba apparuit, ad ſignificandum quod ij, qui ſpiritum Dei habent ſuper caput Chriſti ſpinis perforatum ſicut veræ columbæ nidificant, baptizanturque in ſanguine illo regali, qui ab illa effluit, vt illo loti tanquam columbæ albeſcant. Nam tales animæ comparantur columbis quæ lotæ ſunt lacte, cùm dicitur: *Cantic. 5.* Oculi tui ſicut colũbæ quæ lacte ſunt lotæ, hoc eſt, iuſti, qui ſunt oculi Eccleſiæ, aſsimilantur lotis colũbis in lacte, quæ candidiores ex illa prodeunt, quàm ipſæ erant. Sanguis Chriſti quamuis ille rubicundus fuit, nobis tamen candidior extitit lacte: quoniam ipſe tulit dolores, & amaritudinem; nobis autem, in gloriam, munditiem, & pulchritudinem animarum ceſſerunt, quas ſanguis Chriſti candidiores

diores niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo reddit. Quarè illum ſanguis rubicundum, nos candidos facit. Sic enim illum viderunt Angeli cœlos penetrantem, *Eſai. 63.* cùm interrogantes dixerũt: Quarè rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? Ioannes autẽ *Apoc. 7.* in Apocal. ſanctos vidit veſtibus albis indutos, & interrogauit Angelum qui ſecum erat, Qui nam eſſent illi, & reſpondit ei: Hi ſunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine Agni. Ibi eĩ dealbauerũt animas ſuas. Quare dilectus *Cant. 5.* dicitur candidus & rubicundus. Rubicundus ſibi, candidus nobis: nam ſibi tormenta & dolores fuere, quæ nobis gloria & honor extiterunt. Anima ergo, quæ per conſiderationem, & communicationem Sacramentorum, ſæpè in hoc ſanguine tingitur, atq; lauatur; inde quaſi columba lacte lota candida emergit. Hoc ergo eſt paſsionem Chriſti quaſi colũba meditari, & quaſi pullus hirũdinis deflere illam. Vel ſecundò, quia duo inuenimus cõſideranda in Chriſti paſsione, & internũ dolorẽ quem in anima pertulit, & exteriores dolores, quos in corpore ſuſtinuit. Primũ interiùs ſicut columba meditari debemus, & ſecundum tanquã hirundinis filij exteriùs quaſi clamoribus deflere. Circa quod ſcitote, domini mei, quòd Chriſtus Dominus duas ſuſtulit cruces: alteram in anima, & in corpore alteram. Animæ crux dolores fuerunt, atq; triſtitiæ, quæ illam vndiq; circundederunt, in mag- *Pſal. 68.* noq; angore poſuerunt. Quarè Pſal. 68. dicebat: Saluum me fac, Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſq; ad animam meam. Et ad diſcipulos ſuos dixit: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Alia, ſupplicia quæ corpus eius tulit, fuit. Itaq; corpus & anima Chriſti in hac admirabili fabrica polita *Exod. 31.* ſunt. Exod. 31. dixit Dominus ad Moyſen, q̃ elegerat duos artifices, Beſeel, & Ooliab, quibus dedit ſcientiam & intelligentiam, vt omnia opera illius antiqui tabernaculi fabricare ſcirent, tàm interiora tabernaculi, quàm vtenſilia eius. Omnia tamen faciebãt ſecundùm formam, quam Deus in monte ipſi Moyſi oſtenderat. Hi duo artifices etiã fuerunt in hac myſtica fabrica noui tabernaculi, quod eſt Chriſtus. Vnus interiora operatus eſt, & hic fuit triſtitia, anxietas, & agonia, quæ animam eius ſanctiſsimam hodie magnis afflixerunt mœroribus. Alius exteriora tabernaculi, vtenſiliaq; eius fabricauit. Hic fuit dolor ſenſibilis, torm̃eta, & cruciatus, quæ ſua ſacratiſsima membra magnis affecerũt doloribus. Omnia autem hæc, ſecundùm formam à Deo datam, facta ſunt: quoniam nec apicem quidem prætermiſerunt ex omnibus, quæ per Prophetas ſcripta ſunt, & tanquàm ſi coram ſe habuiſſent exemplar, quod ſequi deberẽt; ſic opus ſuum faciebãt, eo ordine & modo quo Deus prædefinitum, ac præordinatum habebat. Quod & Ioannes nobis expreſsit. Poſtquàm *Ioan. 11.* eĩ dixerat Cayphã in concilio illo nefando dixiſſe: Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat; ſubintulit, dicens: Hoc autem à ſe ipſo non dixit, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius prophetauit, &c. Ac ſi diceret. Ipſi miniſtri tantùm erant, ac operarij: exemplar enim à Deo erat, & à Prophetis datum & expreſſum, quod ipſi neſcientes adamuſim imitabantur. Quarè omnes iſti miniſtri, inter quos dux fuit Iudas, nihil omninò prætermiſerunt ex omnibus, quæ præordinata, & ſcripta erant. Quod & ipſe Dominus Ieſus exprimere voluit, cùm in vigilia paſsionis ſuæ in medio poſuit eis agnum illum Paſchalem, qui erat exemplar, atque pictura ſacrificij, quod ipſe Chriſtus erat oblaturus in Cruce: ſicut qui exemplar operis coram ſe ponit: vt intelligeremus nihil ipſum prætermiſſurũ ex omnibus quæ ſcripta erant. Et carnem in fruſta diuiſit, atq; cum lactucis agreſtib⁹ & amaris deuorauit illum, ſicut lex ordinauerat. Per quæ ſignificabantur hi duo miniſtri, quos ſecum ferebat, nempè interior animæ triſtitia, & exterior corporis cruciatus, qui carnẽ eius ſanctiſsimam dilacerare debebant. Si ergo prædicatorum officium eſt hanc depingere fabricam ſermonibus ac lingua: operæpretium erit explicare opus, quod quilibet horum miniſtrorum fabricatus eſt. Atque hodie interiorem fabricã explicabimus, alijs dieb⁹ exteriores corporis cruciatus dicem⁹. Et quãuis hæc prima conſideratio fortè non ſit tantæ efficaciæ ad mouendos exteriores ſenſus, ad lacrymarũ expreſsionem; in animabus tamen deuotione ac diſcretione plenis, ſtuporem quemdam ac admirationem grandem efficiet, ſi tamen ea rectè conſiderare, & corde reuoluere ſciẽt. Igitur quòd in hoc myſterio vera columba meditari debet, id eſt quod multotiens audimus, & quod in plurimis Scripturæ locis, atq; ſanctorum dictis ſparſim legimus, & q̃ in hoc myſterio

plùs quã in alijs nobis ſignificatur, nẽpè ꝙ ſic ſe habuit Chriſtus Dñs in ſuæ perſonæ victu & cura, & in ferendis iniurijs, ac cruciatibus hodie, & per totam vitam ſuam, ac ſi ipſe fuiſſet, nõ ſolùm peccator, verumtamẽ maximus omnium peccator. Sic voluit ſeipſum circa ſe gerere, & ꝙ alij erga ipſum ſe haberent, ac ſi ipſe ſolus cõmiſiſſet cõtra Patrem ſuũ omnia peccata cõmiſſa & committenda, & quę cõmitti poterãt per omnes ætates, & gẽtes totius orbis. Videmus enim ꝙ pœnæ quas pertulit, ſufficientiſsimè, imò & ſuperabũdanter pro vniuerſo orbe ſatiſfecerunt. Mors quippè quã ſuſtulit, & vniuerſæ circũſtantię eius, ſigna manifeſta maximi peccatoris exteriùs circunſpecta fuerunt. Talem autem pati voluit mortem, non quòd ipſe peccator eſſet, qui peccatum non fecerat, ſed ſic ſe gerens ac ſi fuiſſet: vt pro illis, qui verè peccatores erãt, pœnitentiam ageret, & remedium afferret. Et quãuis veritas hæc ex multis ſacræ Scripturæ locis ſumi poterat, ex illo ſolo loco Paul. ad Roman. 8. illã colligere volo, vbi ſic ait: Deus filium ſuũ miſit in ſimilitudinẽ carnis peccati, & de peccato dãnauit peccatũ in carne: vt iuſtificatio Legis impleretur in nobis. Miſit Deus filium ſuũ (ait) non creãdo, aut de nouo illũ faciendo, ſed eũ qui ante tempora ſecularia erat. Nec etiam vt eſſet vbi anteà non erat, ſed vt nouo modo eſſet in carne humana & viſibili, in ſimilitudinem carnis peccati. Non dicit veniſſe nõ in vera carne ſed in ſimilitudinẽ carnis, vt Manes blaſphemat: veram enim carnem habuit, vt mors hodierna teſtatur; ſed in ſimilitudinẽ carnis peccati. Non enim habuit carnẽ peccato maculatã, vt cæteri filij Adæ, ſed ſolũ aſſumpſit ſimilitudinem carnis peccatricis: quoniam aſſumpſit carnẽ & naturam paſsibilẽ. Per peccatũ autẽ caro noſtra reddita eſt mortalis & paſsibilis. Talem autẽ naturam paſsibilẽ aſſumpſit, vt de peccato damnaret peccatũ, hoc eſt, vt per carnem paſsibilem (quæ propter dictã ſimilitudinẽ dicitur peccatũ: vel vt Orig. dicit: quia facta eſt hoſtia ꝓ peccato) deſtrueret & deleret peccatum. Vt iuſtificatio Legis impleretur in nobis. Et hoc vt iuſtificatio ꝓmiſſa per Legem, ſed non data, adimpleretur in nobis. In tantum autẽ verum fuit Chriſtum ſic ſe habuiſſe, ac ſi ipſe fuiſſet patrator omniũ ſceleruũ; quòd peccata noſtra vocauit ipſe ſua; ſicut Pſal. 21. & 32. & alijs patet: nam Pſal. 21. ait: Deus, Deus meus, reſpice in me, quarè me dereliquiſti? longè à ſalute mea verba delictorũ meorum. Quod ſic explicat Aug. Delictorũ meorũ (ait) quia pro delictis noſtris ipſe precatur, & delicta noſtra ſua delicta fecit: vt iuſtitiam ſuã noſtram iuſtitiam faceret. Sicut procurator aut patronus, ſuæ partis iuſtitiam aut acta vocat ſua. Qm̃ ſicut per illam vnionẽ diuinam, & admirabilem iunctũrã duarum naturarũ, diuinæ ſcilicet & humanæ in vnã perſonam, ea quæ ſunt verè & propriè Dei de homine dicuntur, & ea quæ ſunt hominis, de Deo: ſic per vnionẽ illam myſticam, & amoris Chriſti cum ſua Eccleſia, qua fit vnum corpus myſticum, vt Paul. Epheſ. 2. docet, peccata nſra ſua vocat, & merita ſua noſtra: ſicut ad longũ Auguſt. ſuper Pſal. 37. docet, deducendo ex illo loco Paul. Epheſ. 5. Erũt duo in carne vna, Sacramentum hoc magnum eſt, ego autẽ dico in Chriſto & Eccleſia. Per huius vnionis medium inter Chriſtũ & Eccleſiam diuiniſsimi quidã cambij, & recãbij fuerunt nobis vtiliſsimi & maximi lucri, Chriſto autẽ maximi doloris ac pœnæ, in quibus quod nos dedimus Chriſto, pœnæ & labores fuerũt, nos autẽ lucra & merita diuina recepimus. Eduxit Deus ab Adam coſtã; quæ fortis erat, vt ex illa produceretur Eua, & carnẽ, hoc eſt, fragilitatem poſuit pro ea. Quod ex vna parte dulciſsima res eſt ad contẽplandum, & ex alia copioſiſsima ad tractandum. Liquefit Auguſtinus amoroſiſsimis affectibus, quotieſcunque huius rei meminit. Nunc enim in Chriſti laudes rapitur, nunc ſeipſum ad tãtum bonum percipiendum alacriter roborat, nunc affectuoſiſsimè Deum Patrem alloquitur, dicendo: Quæ nam iuſtitia eſt hæc, æterne Pater, quòd patiatur filius tuus, ac ſi eſſet ipſe peccator, & quòd ego merear ac ſi fuiſſem iuſtus? Quòd mea ſint peccata, & ſua merita, & talem mecum commutationem ipſe fecerit, quod ſuper ſeipſum aſſumat peccata mea, & ſua faciat, & mihi ſua merita tribuat, & faciat mea. Itaque hoc pro certo habemus, quòd Chriſtus Dominus ſic peccata omnia noſtra ſuper ſe ſumpſit, ac ſi ipſe commiſiſſet ea. Quòd ſi huic aliud myſterium iungimus, quod nobis patefaciat rem, nempè quòd odium quo quis deteſtatur offenſam Dei, commenſuratur amori, quo quis eius bonitatem diligit. Nam eãdem menſura, qua quis amat Deum, eãdem deteſtatur offenſam contra eum commiſſam, & qui parum diligit, parum de eius offenſa dolet: quoniam

Rom. 8.

Orig.

Pſalm. 21.

Auguſt.

Similè.

Epheſ. 2. Auguſt.

Epheſ. 5.

Geneſ. 2.

Auguſt.

niam ex amore naſcitur dolor, & aliæ animæ paſsiones, ideò enim triſtamur, quia bono concupito caremus, vel nos, vel ille, quem amamus. Quarè menſura triſtitiæ de malo, eſt amor contrarij boni. Verbi cauſa. Peccator tactus à Deo cogitatus ſuos ſoluit, & in Dei bonitatem rapitur, quã magnam erga ſe conſiderat; ex qua cõſideratione in deſiderium accenditur tantæ bonitati obſequendi. Deinde inclinat oculos ſuos ad ſe ipſum, videtq; ſe tot offenſis contra Deum obnoxium, triſtatur, & aduerſùs ſe indignatur, quòd tantã bonitatẽ offendere nõ erubuerit, ſeq; tanquàm proditorẽ punit, quod in Dominum ſuum deliquerit. Nam certè principale motiuum doloris & triſtitiæ aſſumptę pro peccatis, hoc debet eſſe, ſcilicet, bonitas Dei offenſa. Si ergo ita eſt, quòd ſecundùm menſuram amoris Dei, eſt triſtitia & odium peccati, quis poterit ponderare quanto odio Chriſtus Dñs proſequutus fuerit peccatũ, cùm Deum ſuũ infinitè dilexerit? Iungamus ergo hæc duo ſimul in Chriſto, & odium quod habebat contra peccatũ, quod eſt offenſa Dei, quẽ ipſe ſic diligebat, & ex alia parte vidẽs omnia hæc peccata ſuper ſe, & quòd ipſe erat obligatus illis, nam ſuper eũ Pater poſuit ſcelera omnium noſtrùm: ex hoc colligere poteritis, ꝙ genus vindictæ cõtra ſe ipſe Dominus aſſumeret, quanta ſe aſperitate tractaſſet, quãto rigore aduerſùs ſeipſum vtereꝛ. Hinc videte quãto deſiderio flagraret, ſeipſum laboribꝰ ac doloribus omnibꝰ obijciendi, vt ſic tot culpas, atq; peccata contra Patrẽ ſuum commiſſa, aboleret. Hinc oriebatur nullũ velle admittere ſolatium, niſi illud duntaxat quod ſibi ad cõſeruandam vitã humanam, quã veram habebat, eſſet ſibi neceſſariũ. Hinc cõtinua crux, aſsidui labores, ſeq; in aquas tribulationis immergere, orta ſunt. Portabat quippè tanquam ſpinam cordi ſuo infixam hæc omnia peccata, nec quieſcere poterat donec ſe omninò liberũ ac exoneratũ ab illis videret. Quarè cùm ipſe ſuper ſe noſtras tulerit culpas, quas tanto proſequebatur odio: hinc colligi poterit quãta fuerit animæ ſuæ triſtitia ꝓ illis, & quanti ſui corporis cruciatus, cùm nulli parceret labori ac dolori, vt culpas & offenſas aduerſùs Patrẽ ſuum commiſſas deleret. Hinc agonia illa & anxietas, quæ illũ compulit ſanguineas guttas ſudare, hinc lacrymæ illæ quas emiſit cũ clamore valido efflauit ſpiritũ, hinc liuores, flagella, ſpinæ, alapæ, ſputa prodierunt: vt in ſe omnium hominũ peccata vindicaret. Hic zelus ille erat, qui cor eius corrodebat, de quo Pſalmiſta prædixerat: Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderũt ſuper me. Ambæ res ſuper illum erant, nempè amor feruentiſsimus ſui Patris, quem zelum vocat propter eius magnitudinem, & noſtra peccata ſuper ſe tuliſſe, & ſic ſe erga illa gerere, ac ſi ipſe cõmiſiſſet illa. O bone Ieſu, iam nõ miror, ꝙ tanta aſperitate tuum delicatiſsimũ corpus tractaueris, neq; quòd ſanguineo te videã perfuſum ſudore, nec flagella, aut ſpinas, quas ſuſtines: qm̃ ſi Iacob parũ videbatur gelidas noctes, & calidiſsimos perpeti dies, præ amoris magnitudine quo diligebat Rachel; cur nõ potiùs tibi ea quæ ſuffers parua videantur, vt per hæc offenſas contra Deũ commiſſas deleas, quẽ tam potenti amore diligis? Quarè de hac dicebat Paul. Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu. Hoc eſt. Apud vos cõſiderate quãta fuerit triſtitia pro nobis aſſumpta contra peccata, quæ Patrem ſuũ, quem ſummè diligebat, offendebant, & hoc meditamini ſicut columbæ. Sed vt huic rationi vires maiores addamus, quæ maximæ conſiderationis eſt, debetis apud vos fingere, quòd virtutes ſint compoſitæ ex corpore & anima, habeãtq; rationis vſum. Imaginemini charitatẽ ratione vtentem, quid ſentiret, ſi per viam & domos ambulans videret odia, inimicitias, vindictas, crudelitates, quas homines in inimicũ exercent? Si videret pauperes fame interire, hoſpitalia pauperes excludere, quia non habẽt quo illos alãt, audiret periuria, blaſphemias, mẽdacia, falſa teſtimonia, libidines, aut cætera nefanda ſcelera, quæ in mundo fiunt? Certum eſt magnã illi triſtitiam hæc omnia gignere, magniq; doloris ac pœnæ ſibi omnia hæc cauſam exiſtere. Idẽ fingite de iuſtitia, quæ ac ſi eſſet res viua, & rationis compos, ſic mala ſentit. Si enim videret vſuras, violentias, iniuſtitias, rapinaſq; publicè exerceri, repetundas iudicum, tyrannides Principum: quomodò conſolari poſſet ſic ſe deluſam ac contemptam in mundo videns? Idem de alijs virtutibus dico. Deinde ſcitote, quòd omnes hæ virtutes in Chriſto vitam habebant. Cùm ergo nunc conſideraret hominum peccata, quæ ſic virtutes floccipendebant, contemnebant, & opprobrijs afficiebant, quæ tamen in illo vitam habebant; videret etiam tot ſcelera virtutibus quæ in illo viuebant ſic aduerſa: neceſſariò

Pſal. 68.

Gene. 29.

magnam in corde ſuo triſtitiam gignere debebant, quæ ſic animam ſuam affligebat, vt maior eſſet triſtitia ab hac conſideratione cauſata in anima eius, quàm cætera corporis ſui tormenta, cùm tamen duriora fuere, quàm vnquàm homo viuens in carne paſſus ſit. Et licet hæc ſola cogitatio ſufficiens erat ad efficiendum maximum mœrorem in anima Chriſti: tamen alia ei iungebatur anxietas, quæ illum in ſummo gradu affligebat. Conſiderabat quippè tunc Dominus, quòd ſanguis ille, quem tot cruciatibus, & doloribus pro hominibus tunc fundebat, plurimis inanis, & abſque fructu deberet eſſe, maximoq; afficiebatur dolore, quòd tantũ non æſtimaretur pretium, reſq; tam grandis ab hominibus vilipenderetur. Si ſummus Sacerdos Onias ſic dolebat, quòd depoſita quæ in tẽplo erant ad pauperum miſerias ſubleuandas, perirent, inq; poteſtatem alienigenarum deuenirent, vt
2. Mach. 3 legitur. 2. Machab. 3. quantò magis doleret iſte verus, ac ſummus Sacerdos Chriſtus, quòd ſanguis ſuus ſacratus, qui in pretium ac redemptionem pauperũ & peccatorum deberet fundi, & eſſet depoſitandus in ſuæ Eccleſiæ Sacramentis ad hoc opus, in poteſtatẽ dæmonis deueniret? Hoc eſt, quòd vt diaboli voluntatem implerent homines, & vt placerent illi, ſanguinem ſuum cõculcarent, ac contemnerent, & fructus eius periret: quia illum homines vilipenderent, & quòd ſanguis ille ſuus, de cuius pretio deberet emi ager in ſepulturam peregrinorum (nam omnium debebat eſſe remedium) hic in templo fuiſſet proiectus triginta diſtractus argẽteis, ſic vili æſtimatus pretio, quo Iudas & eius imitatores illum æſtimauerũt. Quomodò non maximo mœrore hæc omnia eius ſanctiſsimam animam afficerent? Hæc ergo & multa alia, quæ in illo tẽpore animæ ſuæ repræſentabantur, ſic illam angoribus repleuerunt, & anguſtijs oppreſſerunt, vt nullus hominum ea capere valeat, ſed ſolus Pater ea perfectè cognoſcere po-
Pſal. 68. tuit. Quarè Pſalm. 68. conuertitur filius ad Patrem ſuum, dicens: Deus, tu ſcis improperium meum, & confuſionẽ meam, & reuerentiam meã. Ac ſi diceret: Tu ſolus hæc quæ patior ad iuſtum perpendere vales: homines enim nec creaturæ id attingere ne-
Leuitic. 9. queunt. Id Leuit. 9. explicatur, cùm dicitur: Omnis æſtimatio ſiclo ſanctuarij ponderabitur. Ac ſi diceret: Omne quod pretioſum & magni ponderis fuerit, mei ſanctuarij bilanci ponderabitur. Nam qui attentè librũ hunc Leuitici perſpexerint, inuenient duplicis generis pondera in illo populo fuiſſe: alterũ vocabatur ſtatera, hoc eſt commune: pondus ſanctum, quo quidquid in templo offerebatur ponderabatur. Vnum ad prophanas & communes res æſtimandas, aliud ad diuinas & ſanctas deſeruiebat. Vt per hoc ſignificaretur, quòd vno pondere debebant opera & merita ſui filij ponderari, altero reliquorum hominum. Merita quidem vnius ſancti meritis alterius metiri poſſunt: quoniam nullus ſanctus, aut ſancta in cœlo eſt, ad cuius æqualitatem non poſsit etiam Deus facere, imò q̃ exſuperet in meritis. Quarè dolores & tormenta vnius martyris, cum alterius doloribus metiri poſſunt. Solus hic æternitatis hæres, non ſub hac intrat ratione. Nec enim noſtro ponderatur põdere, nec ea menſura qua nos metitur: faciliùs quippè eſſet montes pondere menſurari, quàm merita Chriſti æſtimare. Quomodò enim poſsibile eſt illum pondere metiri, qui omnia pugillo ponderat, aut quòd ille qui omnia menſurat, menſuretur? Surſum in ſanctuario Dei, vbi à Patre comprehẽditur, poteſt æſtimari opus hoc Chriſti, eiuſque merita ac tormenta metiri. Merita quippè eius ſic omnia exſuperãt, vt nec in Angelis inueniantur merita, quibus poſsit cõparari, & per conſequens tormenta, & dolores, quæ pertulit, tanti ſunt ponderis ac grauitatis, quòd nullius martyris cruciatus ſint quibus conferri queant. Et quoniam ſolus Deus eſt, qui eius ad æqualitatem ponderat merita: ſolus ipſe eſt qui cruciatus eius perfectè æſtimare valet. Quarè ad illũ conuertitur, dicens: Deus, tu ſcis improperium meũ. Igitur tam ex parte perſonæ patientis, quàm ex parte dolorum quos patiebatur; maiores & duriores fuerunt, quàm homo viuens in carne vnquàm paſſus eſt. In his ergo conſiderationibus anima deuota hiſcè diebus ſe exercere debet. Hîc debet vera columba baptizari, vt candidior lacte prodeat. Quòd ſi oculos ſuos nõ aſpergit lacrymis, cùm animã his cogitatibus replet, durior lapidibus erit, qui tunc mortẽ ſui conditoris ſignis ſenſibilibus plorauerunt. Faxis, ô æterni Patris filius, cuius anima in tantis anguſtijs poſita hac hora fuit, vt noſtras tuo lumine perfundas mentes, quatenũs & gemere, & ſentire tuum valeamus dolorem, vt ſic nobis hic proſit ad gratiam, & in futuro ad gloriam, Amen.

Feria quarta ſub eodem themate ſic dixi.

Sicut pullus hirundinis, ſic clamabo, vt columba. Eſai. 38.

MAximo dolore á nobis exigit ſentiri myſteriũ hoc paſsionis Chriſti, quod hiſcè diebꝰ ſancta mater Eccleſia ſic ad viuum repræſentat: vtpotè quòd non ſolùm corde triſtari cũ Chriſto debeamus: verumetiam exterioribus actionibus compati doloribus, ac cruciatibus ſui ſacratiſsimi corporis, non ſolùm ea meditãdo tanquam columba, ſed etiam clamando tanquã filij hirundinis, qui anxij, quia cæcos ſe ſentiunt, clamãt ad matrẽ pro viſu. Sic nos ſcientes, quòd ex humanitate & carne Chriſti debet collyrium exire, quo oculi noſtræ mentis vncti aperiantur, ſuſpirijs ac gemitibus corporis, clamoribus etiam ac fletibus ſentiamus eius dolores, ſuggendo vt veri pellicani ſanguinẽ eius, qui hodie ex ſuo diuino corpore pro nobis effunditur, vt ſic Pauli conphilip. 2. ſilium adimpleamus, dicentis ad Philip. 2. Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu. Ac ſi diceret: In animam tuam transfer imaginem viuam Chriſti, qualis hac die ob oculos nobis proponitur, liuidam, ſanguine perfuſam, decoloratam & mortuam: vt videndo illum ſic vulneratũ propter me, ſentiam ego in me, quod ipſe ſentit in ſe. Conſidera illum tranſeuntem torrentẽ Cedron pedibus ſuis, & quòd poſt paululum videbis
2. Reg. 15. eum in laboribus vſq; ad oſ immerſum. Videbitis verum Dauid, pedibus nudis tranſeuntem hunc torrentẽ, & remanere in ciuitate Abſalon filium eius inſidiantẽ animæ ſuæ. Sic Dominus meus Ieſus trãſit torrentem Cedrorũ, & manet diſcipulus eius Iudas in ciuitate, de eius proditione tractãdo. Egreditur igitur Dominus ab Hieruſalem cum vndecim diſcipulis ſuis, & in via cum eis loquens illum ſermonẽ quem in Cœna cœperat, finit. Cumq; in montẽ Oliuarum aſcenderet, in mentem venit myſterium, q̃ ipſe eſſet oliua illa, quæ in prelo Crucis expreſſa oleum ad fouenda vulnera illius, qui incidit in latrones debebat exprimere. Vulnera quippè eius ac ſanguis fuerunt vnctiones, quas ipſe tãquã verus Chriſtus & Meſſias in mundum deferre deberet. Finierat iam dulciſsimos ſermones ſuos, & venerunt ad hortum, qui dicebatur Gethſemani, qui erat locus notus Iudæ: quoniam ibi ſolebat ire frequẽter Dñs Ieſus cum diſcipulis ſuis. Cumq; hortum ingreſſus eſſet, nouæ cogitationes mentẽ eius aſcenderunt. Hic quippè erat hortus ille ad quẽ inuitauerat eũ Spõſa Cantic. 5. cùm dicebat: Veniat dilectꝰ meus *Cant. 5.* in hortum ſuum, vt comedat fructus pomorum ſuorum. Nam fructus quos ibi comeſturus erat, labores erãt, quos ibi ppeti debebat: nam poſt peccatum horti terræ ſpinas, & tribulos germinabant, & hæc debebat ipſe in horto guſtare. Cogitabatq;, quòd ſi alijs vicibus ibi conuenerat cum diſcipulis ſuis ad requieſcẽdum puſillum à laboribus ſuis: tunc tamen non ad id veniebat, ſed vt ibi pati pro homine inciperet; ac proinde intra ſe dicebat. In horto culpa cœpit: in horto & pœna incipere debet. In horto homo amiſit ſuum honorẽ, atq; victus remanſit perditus: in horto debet illũ recuperare, atq; cum hoſte confligere, & portare victoriam. In horto ſerpens virus ſuum effudit, & hominem ſuo infecit veneno: in horto Iudas virus ſuũ per oſculum in me diffundere laborabit, vt ſic in manibꝰ hoſtium tradar. Ab illo horto expulſus eſt Adam per Angelum cum gladio igneo: ab hoc horto ego tractus & impulſus extrahar. Illîc in vna arbore commiſſa eſt culpa, hic in alia exoluenda eſt pœna. Illum hortũ quatuor fontes irrigabant, quæ ab illo exibant: hunc meus ſanguis rigabit, quem ego ex meipſo effundam. Cumq; hæc, & his ſimilia ſecum manſuetiſsimus Agnus reuolueret, tãta triſtitia animam eius occupauit, atque tanta vi in corpus redundauit, q̃ color vultus eius immutatus eſt: mœſtus quippè, ac pauens valdè viſus eſt, cœpit enim pauere, & tædere & mœſtus eſſe, ita quòd poſſemus illi dicere quod dixit Hierem. ad Phaſur: Pauorẽ vo- *Hiere. 20.* cauit te Dñs vndique. Nam vndiq; pauor circundabat Dominum in hac hora: erat quippè anima eius triſtis, & in corpus hic mœror redundabat, eò quòd anima recuſaret exitũ, & corpus eam etiam detinere volebat; quarè vndique circundatus erat pauore. Cumq; ſe ſic mœroribus & anguſtijs circumſeptum videret, ſeparauit ſecũ Ioannem, Petrum, & Iacobum, tres fideliſsimos amicos, ac ſuorũ ſecretorũ conſcios, vt videret ſi in illis conſolationẽ aliquam inueniret ille qui iam ſe à Patre derelictũ ſentiebat. Exiſtimauerunt fortè alij diſcipuli quòd aliquid magnum & nouum illis reuelare volebat, vt alijs vicibus fecerat, & expecta-

bant ab illis audire illud, ſed non ita euenit modò. Iam ſegregatus cum illis Dominus, immutato vultu, voceque lugubri, & præ anguſtia preſſa dixit eis: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Stupor magnus apprehendit diſcipulorum mẽtes, cùm hæc verba audiſſent, nec ei vllum verbũ reſpondere potuerunt, videntes diuinum illum vultum, quem tranſiguratum in monte Thabor perſpexerant, ſic immutatum, ſpeculum illud diuinæ maieſtatis turbidum, omnium creaturarum robur metu concuſſum. Quis hic pauor eſt, Domine Deus? Quis metus? Quæ magna turbatio? De te quippè Propheta Eſaias prædixerat: Non erit triſtis, neque turbulentus. Vnde ergo hæc triſtitia ac turbatio oritur. Nonne tu hanc ſemper deſideraſti mortem? Nonne heri diſcipulis tuis dixiſti, te deſideraſſe cum illis hoc Paſcha manducare, in quo pro illis immolandus eras? Anteà dixeras: Baptiſmo habeo baptizari, & quomodò coarctor, vſque dum perficiam illud? Cur ergo times? Cur tremis, cùm præſens videas quod ſemp deſideraſti? O Dñe Deꝰ meus, benè ſcio ego, quòd triſtitia hæc, ac metus in parte inferiori animę tuæ ſolũmodò eſt, ad oſtendendam veritatem humanæ naturæ, quam habes. Pars quippè ſuperior libera, & abſoluta ab hac eſt tribulatione. Scitote, domini mei, quòd hic timor, licet verus fuerit, ex propoſito tamen fuit, & artificio quodam aſſumptus, vt hoſtem humani generis deluderet, qui videns illum tanto timore concuſſum, tanquàm purum hominẽ adoriretur, nec præſentiret quantum robur ſub illo metu celaretur, quo poſteà ille capiendus erat. Quemadmodùm, cùm Ioſue vertit terga cum populo, & ſimulauit fugam coram Rege Ahim, vt illum deluderet, & à ciuitate diſtraheret, perſequendo fugientes: poſteà eleuauit ſcutum in altum, & populus contra Ahim conuerſus, & populum & ciuitatem cepit atque ſubuertit. Sic verus Ioſue populi terrarum Saluator, deluſit inimicum diabolum, cùm hanc, licet veram, arte quadam aſſumeret triſtitiam: vt ſic ille animos caperet ad illum perſequendum vſque ad Crucem. Cæterùm poſt paululum ſcutum eleuauit in altum, hoc eſt, corpus ſuum, quod fuit ſcutum, quo nos à Dei ictibus protecti ſumus: quia in corpore Chriſti recepti ſunt: hoc, inquam, corpus in altum leuauit in Cruce, vbi & ſpiritum efflauit, & diabolum cepit, eiuſque ſpolia ſuſtulit. Ad hoc ergo, Domine Deus, hanc voluntariè veram aſſumpſiſti triſtitiam. Et etiam ad condemnandas meas diſſolutas triſtitias, meos leues riſus: vt videns te propter me triſtari, ego aliquando contriſter propter te, & externis gemitibus, interiores tuos dolores ego ſentiam. Sentiamus ergo hoc nos, ô Chriſtiani: quia in Ægypto nulla domus eſt, quæ non habeat aliquem mortuum deflendum: nulla anima eſt quæ careat peccato gemendo; contriſtemur cum illo, clamemus cum filijs hirundinis, vt mereamur cum illo gaudere. Hoc vnum mihi maximam infert conſolationem: quoniam dicis triſtitiam tuam ſolummodò vſque ad mortem duraturam, nam citò finietur: quoniam properabunt homines te occidere, nec requieſcent donec tormentis exhalare te cogant animam tuam, & tunc terminabitur triſtitia tua. Væ illis qui vſque ad mortem lætantur: triſtabuntur quippè poſt mortem. Et videns ſe nihil ſolatij in ſuis inueniſſe, ad Patrem cucurrit, & dixit illis: Sedete hîc, donec vadam illûc, & orem. O Domine, quanta te cura tenet quietis hominum, maior tibi ineſt neceſsitas quieſcendi, vtpotè quem tot expectant labores. Sede tu, Domine Deus meus, quieſce, vigilent ipſi pro te. Non hoc tu vis, bone Ieſu, ſed audio te dicentem: Quieſcant homines, ego laborabo pro eis. Ad hoc veni in mundum, vt meo labore ipſorum quietem lucrer. Sedete hîc, donec vadam. Vos ſedete, ego ambulabo: vos dormite, ego vigilabo: vos quieſcite, ego laborabo: vos viuite, ego moriar. Et cùm auulſus eſſet ab eis tanquàm iactus lapidis (vt ſignificaret ſe petram ab illis fore derelinquendum, & ab eis petræ firmitatem defecturam) dicebat ſecum in via illud Baruch: Ambulate, filij, ambulate, ego enim derelicta ſum ſola, exui me ſtola pacis, indui me ſtola obſecrationis, & clamabo ad Deum altiſsimum. Verba ſunt humanitatis Chriſti hæc ſecũ colloquentis. Et procidens in terram, vt amplexaretur illam, & daret illi oſculum pacis, vt oſtenderet magnitudinem amoris, quo erga illam affectus erat. Sicut quando ab aliquo amico recedis, amplexaris, & deoſcularis illum. Tanto amore terram dilexit Dominus, vt cùm ab ea per mortem vult recedere, tribus vicibus amplexetur, & deoſculetur illam, pacem illi tribuens. Remane in pace, ô terra, Deus tecum maneat,

Eſai.42.

Ioſue.8.

Exod.12.

Baruch.

neat, ſummo cũ dolore à te recedo. Pacem meam do tibi: pacẽ relinquo tibi. Hanc tibi Angelorũ vocibus adduxi, cùm ad te per humanam natiuitatẽ veni, eandem tibi relinquo modò. Procidit ſuper terram, quaſi deoſculans eam, & faciem ſuam ſuper illam poſuit, ac ſi vellet ſuam imaginẽ in illa imprimere, ad hoc enim venerat. Creauerat quidẽ Deus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinẽ ſuam, ſed ille per peccatũ hanc deleuerat, & obliterauerat imaginẽ: venit filius Dei, & noſtrã aſſumpſit imaginẽ, vt ſuã nobis iterũ imprimeret. Quod hodie facere intentat, cùm faciem ſuam ſuper terram ponit, quaſi nitens illi ſuam imprimere imaginem, atque ſuper illam ſudorem ſuum ſanguineum perfundit: quoniam hæc erat color & vmbra, qua illam illuſtrare deberet. Igitur in terram proſtratus dixit ad Patrem: Mi Pater, ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Verumtamen non mea, ſed tua fiat voluntas. Ac ſi diceret: Ante omnia, Pater mi, ſalus hominum ſuum conſequatur effectum, quòd ſi hæc euenire poterit, abſq; hoc quòd bibam hunc calicem, licet viuere naturaliter caro mea deſiderat: verumtamen non mea, ſed tua fiat voluntas. Si enim tu aliter ordinas, id & voluntas mea vult. Nam ſpiritus quidẽ promptus eſt, caro autem infirma. Quarè hæc verba naturæ humanæ ſunt, exprimentis deſiderium naturale viuendi. Sed aduerte quàm blandè alloquatur Patrem, Abba Pater, ait. Abba vox eſt Syriaca, nec propriè Patrem ſignificat, vt docet Hieronymus, ſed eſt vox illa quam infantes pronũciant, cùm incipiunt loqui, ac ſi diceremus noſtro idiomate, *Tayta, papa*. Quid ergo hoc eſt, fili Dei, ſapientia cœli, neſcis loqui? Neſcis verba pronunciare? Nonne tu es Verbum Patris æternum, quo ſibi ipſi, & omnibus creaturis loquitur? Quomodò nũc vix verba effari vales? Nonne tu ad emendandam linguam balbutientis Moyſis veniſti, quomodò tu quaſi balbutiens loqueris? Quaſi clarè Patrem nominare non valeas, ſed dicas, Abba, abba, tanquam infans incipiens loqui. O Adam, qui perfectus homo conditus es, integra ſapientia ac loquela, qua omnibus rebus nomina imponere valuiſti, veni in hortum Gethſemani, & videbis Creatorem tuum, tanquàm infantem factum: quia tu homo eſſe neſciſti. Quamuis hoc ex teneritudine amoris, quo ad Patrem loquebatur, procedebat. Videtur mihi audire Hieremiam Prophetã balbutientem, atque dicentem: A, a, a, Domine Deus, puer ſum ego, neſcio loqui. Eſt ne hoc ideò, ô bone Ieſu, quia vides cum Propheta illo virgam vigilantem: quoniam iam ante oculos habes virgam Crucis, quæ contra te vigilare videtur, aut cum eodem Propheta vides ollam ſuccenſam à parte Aquilonis. Vides enim oculis mentis tuæ in portis Hieruſalem accendi lucernas, inflammari faces, fulgurare lanceas, ordinari agmen, cuius dux eſt Iudas, vt ad te comprehendendum veniant. Cumque Dominus meus Ieſus videret Patrem ſibi reſponſum non reddere, ſurgit ab oratione, ſolicitudine ſuorum diſcipulorum actus: nam qui præeſt, in ſolicitudine ſuorum præeſſe debet. Et inuenit eos dormientes, à ſua ſolicitudine & anguſtia alienatos. O homines ingrati, inertes, barbari ac inurbani, in vrgentiori neceſsitate dormimus. Vna hora, qua Dominus noſtra vigilantia videbatur indigere, ſomno opprimimur. Si à Deo aliquid petis, & moras trahit, iam putas illum dormire, & tui obliuiſci, & clamas importunè ad eum; & dormis tu, cùm ipſe videatur tui indigere. Si hac nocte Chriſtianus dormit videns Deum in tanta afflictione poſitum, quid mirum ſi & ipſe Dominus in tuis neceſsitatibus dormiat? Et accedens ad diſcipulos ſuos dixit: Quid eſt hoc, diſcipuli mei, in tali tempore dormitis? Ad hoc ego vos huc adduxi? Hoc ego in vobis habebam? Hanc mihi ſocietatẽ facitis? Vos eſtis fortes, qui dicebatis calicem meum bibituros, & nec ſperare illum vigilando audetis? Vigilat contra me Iudas, & vos non poteſtis vigilare pro me. Cur plùs valet in illo cupiditas tringinta argẽteorum, quam in vobis promiſsio Regni cœlorum? Quòd in illo plùs poſsit odiũ quod contra me habet, quam in vobis amor quem erga me geritis? Et tu Simon dormis. Tu ne ille es, qui dicebas te mecum moriturum, & vna hora non potuiſti vigilare mecũ? Quid hoc eſt? Aliquid magnum debet hodie huic homini euenire, cum quo tanta cura habetur. Illi enim ſpecialiter dicitur: Simon, dormis? Non potuiſti vna hora vigilare mecum? Vult quidem Deus in hoc, vt intelligamus, quàm periculoſus ſit ſomnus prælatorum? Nam quia ipſi dormiunt, & extraneis vacant rebus, tot ſequuntur animabus pericula. Quia Principes dormiunt: multa mala patiuntur ſubditi, &c.

Hieron.

Hiere.1.

Rom.12.

Quia dormiunt maiores: tot damna sustinent minores. Vigilate, & orate in hac nocte, vt non intretis in tentationem. Citò enim in magna vos videbitis pressura, ex qua nisi ex Dei auxilio erui nequaquã valebitis. Atq; illis dimissis, ad orationem rediit eundem sermonẽ, dicens: Mi Pater, &c.

Iona vlt. Si nõ potest saluari Niniue, nisi hedera exsiccetur, ita fiat. Si non potest mundus redimi, nisi areat tanquàm testa virtus mea,

psal.21. fiat voluntas tua. Cumq; secundò ad suos venisset, & dormientes adhùc inuenisset, relictis illis, abijt tertiò ad Patrem. Tantæ illum angustiæ opprimebant. Eadem verba, & modo profert, dicens: Pater, si possibile est. Quæ lucta est hæc, ô bone Iesu! Quæ te angustiæ præmunt? Qui sunt hi timores, ac dilationes, quibus mortẽ excusare niteris? Tribus vicib⁹ ad Patrẽ venis, & semper eadẽ verba repetis. Videris mihi te habere

simile. sicut infirmus homo, cui præcipitur vt potionem amaram sumat, & quando illam coram se videt stomachus turbatur, & renuit. Idem secundò facit. Demũ sciens id necessarium esse ad suam salutem, clausis oculis haurit eam. Sic, Domine Deus, cerno quòd meæ salutis desiderium te cogit ad hanc bibendam amaritudinem, & eius terror, & amaritudo verã naturam tuã terret, & cogit vt semel, & iterũ illam renuas; sed tandem plùs poterit meæ vitæ amor, quàm huius

3.Reg.18. calicis amaritudo. Intueor, Domine Deus, Heliam incuruatum, caput inter crura tenentẽ, Deum orando, & videntem nubeculam insinuantem se, tanquàm vestigium hominis, & turbinem magnum pòst illam venientem. Sic tu, ô bone Iesu, sic tu inclinatus & curuatus oras, & turbinem militum à Hierusalem venientem sentis. Sudoremiam præsentis sanguineũ, qui tanquã nubecula quædam est: vestigium tamen, & indicium tempestatis, & turbinis, quæ super illũ ventura erat. Igitur cùm cerneret Patrẽ in sua diffinitiua sententia perstare: sic creuit angustia ac mœror, vt factus in agonia prolixiùs oraret: Pater mi, quod nã genus crudelitatis hoc est, quo mecũ videris vti hodie? Propter decẽ iustos terræ toti Sodomorum parcebas olim, & mihi, qui iustitiam semper colui parcere nõ vis; sed quòd propter alienas culpas pati debeo? Vt videatis quid faciat peccatũ in anima: nam propter decem iustos indulgebatur vni toti prouintiæ, & ob peccatum animæ nõ fit satis, nisi sanguis Christi effundatur pro illo. Sed tamen non mea, sed tua fiat voluntas. Hæc ergo anxietas sic illum oppressit, & constrinxit, vt in agonia illa sudor ei magnus superuenerit, non aqueus, sed sanguineus, quo corpus eius ac vestis, simul cum terra perfusa sunt. O magnum & ineffabile prodigium! Quis vnquàm tale audiuit? quòd homo præ agonia guttas sanguineas sudauerit, sic copiolas, vt in terram ex omnibus poris abũdandantissimè effluerent? O diuinus ac pretiosus sanguis, quantum tibi peccatores debemus, qui tãta auiditate pro nobis effunderis, & priùs quàm tibi detur locus, tu illum quæras, vt erumpas! O grauis hominum infirmitas, ad cuius medelam necessarius fuit sanguineus Domini sudor, nec aliquibus satis sit! Multo sudore sudatum est (ait Ezechiel) & non *Ezech.24* exiuit rubigo eius nimia. Frustrà conflauit *Hierem.6* conflator, malitiæ eius nõ sunt consumptæ. Hic est verus ros cœlestis, quẽ antiqui Patres summis precibus postularunt, quo humectata terra, nõ iam spinas sed flores germinet. O guttæ balsamo pretiosiores, cadite super animam meã peccatricem, perfundite illam, & humidam reddite, vt tali rore producat fruct⁹ dignos Deo! Anima Christiana tali rore perfusa, cur spinas gignis? Cur non flores germinas ac lilia? Vt in te pascatur Agnus, qui pascitur inter lilia. Sanguinem iusti Naboth, quẽ iniustissimè *3.Reg.21.* effudit Rex Achab, linxerũt canes: sic sanguinem huius innocentis Christi, quem iniustissimè effudit Pilatus, veniant peccatores, qui sunt canes, & lingant eum: vt ex canibus agni fiãt. Maledixerat Dominus ser- *Genes.3.* pentem, quia hominem seduxerat, & præceperat illi, vt terram lingeret, eademque maledictio peccatores seductos ab ea comprehendit, iuxtã illam Psalmist̃ sentẽtiam: Inimici tui, Domine, terram lingẽt. Vt ergo peccatores, qui terram lingunt, in eadem *Psal.71.* terra suam inueniant medicinam: perfundit eam hodie Deus sanguine suo: quatenùs lingendo terram, sanguinem quoque eius lingant, qui antydotum est contra venenum, quod serpens effudit in illam. Lingite ergo, lingite, ô peccatores, sanguinem hunc innocentis Christi, vt ex serpentibus venenosis in columbas transferamini, & ex lupis oues, ex rabidis canibus cicures, & domestici Dei efficiamini. Perfundatur hoc sanguine terra, noscat ac experiatur hodie innocentem sanguinem: quoniam vsque adhùc omnis sanguis super illam effusus *Luc.16.* erat peccatorum. Lingebant canes vlcera Lazari,

Lazari: lingant peccatores sanguinem huius pauperis ac mendici pro me vlceribus pleni; non tantùm vt sui corporis vulnera sanet, quàntum vt animæ tuæ maculas emundet. O Adam qui aliquandò in horto fuisti, & hortulanus extitisti, posteà in manus latronum incidisti, qui pluribus te affecerunt plagis; veni in hunc hortum Gethsemani, & videbis plantam balsami guttas sudantem, quæ tui medeatur vulneribus, atque sub illo prosternere, vt sic per te guttæ cadant & meliùs habeas. O tu sancte Propheta Moyses, verus & fidelis Dei amicus, qui sic faciem eius videre cupiebas, intuere nunc illum sanguine tinctum, maximè pulcherrimam eius frontem, & vide si fortè est ea, quam in monte Thabor transfiguratam vidisti Sole ac stellis splendidiorem. O tu beata Virgo mater, cui tanta pars horum dolorum obuenire debet, quę sicut vera Sponsa in hortos ad colligendam myrrham amarã

Cant.4. ire cupiebas, cum aiebas, Ibo mihi ad montem myrrhæ; veni nunc in hortum Gethsemani, & videbis eum virgultis myrrhæ plenum, vbi manipulos multos amaritudinis myrrhæ plenos alligare poteris. Tu autem deuota & amantissima Magdalena, quæ tãtum amoris apud pedes huius Domini accepisti; credo equidem si præsens adesses, quòd capillis tuis sanguineũ eius sudorem, ex suis diuinis poris stillantem abstergeres. Tu autem æterne omnium Pater, qui ex arce cœlorum sic illum sanguine perfusũ intueris, quid facis? Quomodò filij dilectionis tuæ non compateris? Cur illum in terra iacere permittis? Cur non illius sanguinis misereris? Protector noster aspice Deus, & respice in faciẽ Christi tui. Aspice illum, qui tuæ

Psal. 83. Maiestatis speculum est, sic turbidum rubicundo sudore atpersum, cui ipsamet terra compatitur, & aliquod ei solatium è cœlo mitte quantumuis paruum: vt ad tantas ferendas angustias vel tantillum subleuetur. Et sic decreuit Pater mittere ad illum aliquantulum solatij, quod vltimum in suis tormentis deberet esse. Et factus est Angelus de cœlo confortans eum. Et hoc exteriùs dumtaxat, & quia ad confortandum illum venerat de cœlo, credi potest quòd erat Angelus Gabriel, qui fortitudo Dei dicitur. Et miror equidem cur non ad domum Virginis matris priùs venerit, vt qui primus illi annunciauit lætum nuntium quòd tanti filij deberet esse mater; etiam & triste portaret, quòd talem filium deberet amittere. Noluit tamen Dominus, vt à principio suorum dolorum mater eius esset præsens, ne tam longo dolore contabesceret. Alijs vicibus Angeli hominibus apparebant bonorũ *Genes.18.* nuntiorũ baiuli. Abrahæ apparuerunt pro- *ibi.18.* mittentes ei filium heredem bonorum suorum, & patrem illũ futurum Messiæ. Loth apparuerunt, vt illum ab incendio Sodomæ *Iud.6. &* liberarent. Manue, & Gedeoni etiam bona *13.* nuntiantes sese ostenderunt. Cæterũ Regi Dauid apparuit Angelus stricto gladio, atque cruento, in signum iræ Dei quæ in populum desęuiebat. Sic existimo hodiè Angelum apparuisse Christo stricto gladio, in suo proprio sanguine tincto, in signũ quòd deberet Patris sententia contra filium exequutioni mandari. Tenuit quidem Angelus *Genes.22.* manum Abrahæ, ne percuteret filium suũ Isaac: nunc autem non ad hoc Angelus venit, vt manum Deo teneat, sed ad intimandam ei Patris sententiam: quoniam verbũ eius non debebat excidere, aut retrocedere, sed quòd diffinitum est, ipsum pro hominibus debere mori, & illam esse vltimã Patris diffinitionem. Quarè hæc verba debuit habere ad illum Angelus. Domine, ego à Patre tuo missus sum, vt tibi notam faciã eius diffinitiuã sententiã aduersùs te prolatam, eò quòd pro hominibus obligari voluisti: nã Dei diffinitio non potest nõ adimpleri. Tu- *Genes.22.* enim es aries ille quem vidit Abraham inter vepres hærentem cornua, vt illum loco fil.j sui immolaret. Nec enim homo purus sacrificio huic aptus erat, nisi tu qui Agnus innocens es, inter vepres & spinas positus. Nec in terrã promissionis potest intrari, nisi per mare rubrum transitus fiat. Hoc est, non possunt homines ingredi cœlum, nisi sanguine tuo quem modo effundere cœpisti tincti fuerint. Necesse fuit, vt postes domorum in quibus filij Israël habitabant, sanguine agni immolati tingerentur, vt gladius Angeli qui percutiebat primogenita Egyptiorũ, domos illo sanguine rubricatas pertransiret, & non noceret illis. Nisi velis, ꝙ Angeli ministri exequutores iustitiæ diuinę illam in omnes homines exequutioni mandemus, necesse est, vt tu verus Agnus immoleris, tuoq; sanguine rubricatæ animę fideliũ, ab ira Dei desæuientis in homines protegantur. Denique salus hominis, quàm tu tantopere concupiscis, nõ potest suum exequi effectum, nisi morte tua interueniente. Exurge Domine, & roborare: quoniam tali medio debent homines per te redemptionẽ

ac ſalutem ſuam veram cõſequi. Sic ſic Angele Dei, exhortare illũ, vt moriatur: quoniam noſtra vita ex eius morte pẽdet. Quod ſi hãc ei propoſueris rationem, nempè quod ad noſtram ſalutem id expediat, hęc illum conuincet ad mortem: quoniam plus noſtrã
1. Reg. 20. quàm ſuam æſtimat vitam. Exiuit Ionathas in campum, vt quæreret Dauid, cui patris ſui Saul ſententiam ac voluntatem notam fecit, qua deſtinarat illum occidere; & abinuicem ſeparauerunt ſe plorantes. Lacrymatus eſt Ionathas & Dauid; ſed plus Dauid fleuit, quàm Ionathas. Sic Angelus hic in hortum hunc deſcendit, vt vero filio Dauid diffinitiuam ſui Patris ſententiam intimaret. Flẽt ambo, ſed magis Chriſtus, Angelus tamen modo ſibi poſsibili compatiebatur ei. Hinc illum cum Angelo vſque ad Feriam ſextam dimittamus, guttulas illas omni balſamo pretioſiores tota fide, ac deuotione colligentes, & in cordibus noſtris recondentes: vt ſic ab illo integram peccatorum veniam adipiſci mereamur. Amen.

Feria ſexta Paraſceues, ſub eodem themate.

Sicut pullus hirũdinis ſic clamabo, &c.

QVis noſtrum ignorat, o Chriſtiani, dolorem illum quem hac die beata Virgo in ſuis recepit viſceribus, maiorem fuiſſe omnibus quos vnquã perſona aliqua humana in carne pertulit, videns dilectiſsimum filium ſuum in manus carnificum crudeliſsimorum traditũ, exercendo in illum noua genera ludibriorum, & tormẽtorum, qualia vnquam alicui hominũ contigerunt, ità quod in illa abundè adimpletũ eſt quod
Luc. 2. Simeon vaticinatus fuerat dicens. Tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Hoc eſt, quòd gladius ille qui carnem Chriſti ſecare deberet, animam matris eius trãſuerberaret. Res huculſq; inaudita. Quòd gladius ſecet, ac vulneret carnem, naturalis res eſt, quã quotidiè cernimus, ac experimur: ſed quòd gladius inueniatur, qui animam penetret, qui ſpiritum ſecet, qui viſcera vulneret, inaudita certè res eſt, acutiſsimam aciem talis gladius debuit habere. Hinc ergò perpendes quàm acutus ac penetrans fuerit gladius, qui vitam abſtulit filij Dei, cùm acies eius viſcera, & animam matris tranſuerberare valuerunt. Quàm crudelia fuerunt tormenta corporis filij, quæ talem operatę ſunt effectum, in animam matris. Amor quem erga filium gerebat mater, acuit aciem gladij, vt ad animam pertingere ita valeret. Quoniam ſi propter ſocietatem, quam anima habet cum corpore, propter illam mutuam amicitiam vnus alterius dolores ſentit, nam ſi corpus feris, triſtatur anima: ſi huic veritati iunxeris illud Auguſtini, quod anima potius eſt *Auguſt.* vbi amat, quàm vbi animat: cùm anima Virginis præ amore ſic inuiſcerata in corpore filij ſui eſſet, quòd videretur anima matris eſſe anima corporis filij, & ex alia parte habebat in ſuis viſceribus propriũ filium; certum eſt quòd dolorem quem corpus ſentiebat filij, anima matris etiam portabat: nam præ amoris magnitudine habebat ſe ſicut corporis illius animã, & ideò tangendo corpus filij, animam matris etiam tangebant, cui filius tam intraneus erat. Quarè pluſquã omnes alij in ſe ſenſit quod *Philip. 2.* filius ſuus ſenſerat, & accepit Pauli conſilium, ſentiens in ſe quod filius ſuus. Igitur ſi nos ſentire volumus quod Chriſtus in ſeipſo ſenſit; ſentiamus quod Virgo mater ſenſit, & ſentiemus quod Chriſtus ſenſit: nam ipſa in anima ſuſtulit quod filius in corpore pertulit. Quod ſi eadem in mentibus ſentiamus, iam ſentiemus quod Chriſtus ſenſit. Hoc ergò volumus, o beata Domina, ſentire tecum tuas anguſtias, vt illas ſimul tecũ portemus. Tecum hac die ſtationes, & paſſus quos tu ambulaſti ire volumus: vt in nobis æſtimemus pretium ſanguinis quem tu adoraſti. Quod ſi veluti Petrus tepida deuotione nos te ſequuti fuerimus à longè, frigidi ac indeuoti; reſpice nos tuis pijſsimis oculis, ſicut Filius tuus reſpexit Petrũ, ne ſit potens caro facere vt illum negemus, à quo tanta bona accepimus. Et vt hoc melius conſequi valeamus, Salutationem illi Angelicam offeramus dicentes, Aue Maria.

Sicut pullus hirundinis. Oportet ſemper hanc Domini noſtri paſsionem meditari, nec eius vllatenus obliuiſci: cùm tanta nobis ad hoc obligatio ſit poſita. Nam etſi lapides eſſemus inſenſibiles, nondum excuſationem haberemus, cùm & lapides & clauſa ſepulchra illam ſuis nutibus plorauerint. Quarè ſancta mater Eccleſia, nihil noſtræ imbecillitati & torpori fidens, tot diebus, tantis ceremonijs, vocibus, ac repræſentationibus nos tanti myſterij admonet, atque exhortatur, vt illius ſemper memores ſimus.

ſimus. Mulier illa Raab de qua apud librum
Ioſue. 6. Ioſue meminit Scriptura, noluit exploratoribus credere quos Ioſue miſerat ad explorandum terram, nec ſuo ſolùm ſe commiſit iuramento, quo polliciti ſunt ſeruaturos eã, quia illos in domo ſua occultauit ne proderentur, & perirent, vitam ſuam pro illis periculo exponens; ſed ea die qua ciuitas capta eſt funem coccineam è feneſtra pendentem poſuit: vt illo ſigno recordarentur beneficij ab illa accepti, nec ingrati illi eſſent. Sic Eccleſia mater noſtram ignauiam agnoſcens; noluit ſe noſtræ memoriæ credere, nec promiſsioni quã in baptiſmo fecimꝰ, quod tantum nunquam obliuiſceremur bonum; ſed ſignis multis eius nos ſepè recordari facit. Quid enim monumenta hæc, faſces ardentes, luminaria, cruces, ſanguineæ diſciplinæ, cruentatæ veſtes, niſi funes coccineę ſunt, quas ex ſuis feneſtris ſuſpendit Eccleſia, ad excitandam memoriam labilem noſtram: quatenùs noſtri benefactoris recordaremur, qui non ſolum periculo vitam ſuam poſuit pro nobis, quinimò & ignominioſiſsimę & crudeliſsimę morti tradidit. Hoc ergò debemus in nobis ſentire, tanquam colũbæ, & ſicut pulli hirundinis clamantes deflere. Quòd ſi viſum tibi deficere ſentis, ad hoc videndum accipe fel illius piſcis, vt fe-
Tob. 11. cit Tobias, & ſuper oculos tuos illud pone, amaritudines Chriſti ſuper oculos mentis tuæ ponens, & habilior inuenieris ad hæc myſteria ſentienda. Si vires tibi non ſuppe-
1. Mach. 6 tunt, fac quod in libris Machabeorum legitur. Nam ad reddendos ferociores elephantos ſanguinem vuæ illis oſtenderunt. Non nunc opus eſt ſanguinem fingere, cùm tantum, tamque verum hodiè Dominus per cales Hieruſalem fuderit, qui abundauit quidem ad roborandos quoſcunque animos, ad quæuis magna ſubeunda pericula. Sentite
Matth. 27 ergò hoc, & non ſicut vxor Pilati, quæ hæc myſteria ſomniando ſenſit. Nam multi fidelium quaſi in ſomnijs videntur audiſſe hæc myſteria paſsionis Chriſti, nec penetrant corde; & ideò non nos clamare compellit. Væ homini Chriſtiano, qui hæc ſomniare ſibi ſat eſſe putat, & non amplius iſta conderat. Igitur appropinquante hora qua Dominus tradendus erat, ſecundùm Patris definitionem, abijt vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iſchariotes ad Principes Sacerdotum, & dixit eis. Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Fuit adinuẽtor maioris ſceleris, & proditionis, qualis nunquam in orbe audita eſt. Nec enim legitur, quòd quis fuerit venditus ad hoc quòd mori traderetur. Vendiderunt quidem fratres *Gen. 37.* ſui Ioſeph Iſmaelitis, ſed non vt occideretur, ſed potius vt à morte illum liberarent. Emit peſsimus Aman populum Iudæorum à Rege Aſſuero, vt deleret illum, ſed non ſic euenit vt volebat, ſed potius ipſe interfe-
Esther. 3. ctus eſt. Solus hic Dominus qui nullũ vnquam crimen commiſit, à proprio diſcipulo traditus eſt vt interficeretur. Quid vultis mihi dare, &c. O vox præſumptione & inſania plena! Dominum omnis creaturæ, cui Pater omnia dedit in manus, ac ſi in tua eſſet poteſtate promittis te traditurum. Quid vultis, &c. O vox qualibet pœna digna! Dominũ tuum & magiſtrum, qui in te tot cõtulit beneficia, te enim ſuum Apoſtolum ac œconomum fecit, qui te ad prędicãdum cũ alijs Apoſtolis miſit, qui te facere miracula docuit, tanquam vile mãcipium, & nullius pretij in auctione publica vendere niteris? & ſic parui illum æſtimas vt nihil pro illo poſcas, ſed quod ipſi tibi voluerint dare? Quid vultis, &c. O peſsimè omnium hominum! Quarè tu pretio illum vendere vis? Pater gratis illum nobis tradidit, ipſe ſe voluntarie morti offert, & clamat, Venite, emite *Eſai. 55.* abſque argento & abſque vlla commutatione, & tu vendere nobis illum ſatagis? Quid vultis, &c. Quis eſt ille? Ignoras ne nomen eius? Impone nomen mercibus tuis quas vẽdis. Quòd ſi nomen eius noſti, cur tam inurbanus ac malitioſus es, vt illum te nominare pigeat? Tãtò illum odio proſequeris, vt nec nomen quidem eius in tuo ore aſſumere digneris? Quarè nõ dicis, Quid vultis *mihi* dare pro primogenito omnis creaturæ, æternitatum hærede, ac vnigenito Dei? Quid vultis mihi dare pro filio Virginis, pro Ieſu Nazareno? Sed tu non es dignus in ore tuo illũ aſſumere: quoniam nemo poteſt dicere, Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto; tu autem ſpiritu maligno repletus es. Et ego vobis eũ tradam. Si vẽditor es, merces tuas lauda, ſic enim omnes venditores faciũt, præcipuè cũ vendunt mancipia. Dic, dic, nam cum veritate dices, Quid dabitis mihi, & vẽdã vobis mancipium quoddam pulcherrimum, humaniſsimum, magni ingenij, diligentiſsimum, & laborioſiſsimum, in verbis gratum, & in conſilijs prouidum? Dic, dic, quia cum veritate dices, Quid dabitis mihi, & dabo vobis hominem qui ſcit condere cœlos, ſculpere ſtellas, Solem, & Lunam, & cętera luminaria facere,

facere, hominem qui terrã cum tot plantis, & animalibus creauit, qui mare, fluuios cum piſcibus fecit. Dic dic, quia cum veritate dices. Quid dabitis mihi, & tradam vobis hominem qui ſcit cęcis lumen dare, ſurdis auditum, mortuis vitam, mutis loquelam, claudis ſoliditatem, leproſis munditiem præbere? Qui ſcit dęmones expellere, & alia multa mirabilia facere? Sed in tam nefanda lingua non hæc tam grandia capiebant. Eia homines, videte Dominum noſtrum in publica auctione poſitum, quid pro illo vultis dare? Quis auget pretium? Quilibet illum mercabitur eo ꝙ voluerit pretio: diues eleemoſynis, pauper lacrymula, aut dolore cordis. Quid vultis mihi dare? O Iuda, vide ꝙ ſecundũ leges non potes illum vendere, vel diſtrahere, niſi prius ad proprietatem recurras, vt videas ſi pro ſimili pretio, *Po. el tanto*, vult illum. Homo quippè iſte Reginæ cœlorum eſt, ipſa illum concepit, peperit, & enutriuit. Require ergò eius voluntatem: quoniam ipſa plus pretij pro illo tibi dabit; nam ſua eſt ipſa humanitas & caro quam toribus eius tradis. Si pecuniam vis, illa tibi dabit quod volueris pro eo, etiam ſi ſciat ſemetipſam vendere. Lacrymis & ſanguine ſuo redimet hanc venditionem: quoniam vitam ſuam pro illo libentiſsimè commutabit. Et pacti ſunt triginta argenteos illi dare. O pro quàm vili pretio pretium noſtræ redẽptionis diſtrahis. Non legiſti quod ſit pretioſior cunctis opibus, & quòd omne deſiderabile huic non valeat compararí? & tradis illum pro tam vili pretio? Propter hoc
Amos.2. indignatus Dominus per Amos Prophetã. cap 2. dicit. Super tribus ſceleribus Iſraël, & ſuper quarto non conuertam eum: eò quòd tradiderit iuſtum pro calceamẽtis. Tam vile quippe fuit pretium, vt vix eſſet ad emẽdos calceos ſufficiens. Et adimpletum eſt va
Zachar.11 ticinium Zachariæ, quo dicit. Appenderunt mercedem meam triginta argenteis, & dederunt in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus. Cùm ergo Iudas pactus fuiſſet cum Principibus, vt traderet eũ illis, venit ad hortum cum turba multa: quia ille locus erat notus ei. Ieſus exijt obuiam eis, & dixit: Quem quæritis? His blandis verbis eos interrogat: vt probet eos, ſi ſic eorum dura corda emollire valeat. Ac ſi diceret, Quem quæritis, innocentem, inculpabilem, cuius doctrinam audiſtis, cuius miracula vidiſtis? Attendite & videte magnum eſſe crimen, in illum quem innocentem ſcitis, quem Dñm eſſe verum ex miraculis ſuis intellexiſtis, manus violentas injicere. At illi dixerunt: Ieſum Nazarenũ. Dixit eis. Ego ſum. Ac ſi diceret. Deum quæritis, qui de ſe dixit, Ego ſum qui ſum. Quo audito, abierũt, & cecidere retrorſum. O homines quid hoc eſt miraculi? Quæ magna potentia Dei eſt hæc? Si cùm magis carnis infirmitatem oſtendit, quandò ab hominibus ſe comprehendi permittit, tantam fortitudinem habet quòd ſolo vno verbo eos proſternit in terram, quid poterit modò cum cœlum immortalis iam habitat. Quid in die iudicij faciet, quãdò cũ ſumma potentia omnes nos iudicaturus aduenier? Quis tam audax erit peccator, qui hunc Dominum cœlorum regna moderantem offendere audet, cùm tantam potentiã ſuper homines habuerit in terra? Et vide, ò homo, non tibi contingat, quod his perditis hominibus, qui Deum quærere veniebant, & vt accidit aliquibus animabus leuibus, quibus aliquandò deſiderium venit quærendi Deum, & dum iam iam in manibus habent illum, & occaſio offertur bene faciendi, conuertuntur retrorſum & non faciunt. Non ſic debes facere. Sed ſi inueneris Deum, tene eum cum Spõſa, nec dimittas. Non pergas ad Deum cum tuis armis, ſicut iſti maledicti fecerunt. Hoc eſt, non tibi fidẽs, aut tuis innixus viribus ad eum vadas, cum æſtimatione, aut confidentia tui. Hoc enim eſt audacter cum iſtis carnificibus ad Deum pergere. Præcepit eis Dominus, vt ſurgerent, & vt dimitterent ſuos abire, & tunc eo relicto omnes fugerunt, dempto Petro, qui educto gladio percuſsit Pontificis ſeruum, & amputauit auriculam eius dexteram. In quo myſterium hoc includebatur.
Exod.21. *Deut. 15.* Nam lex præcipiebat, quòd in anno Iubilęi ſeruus Hebręus liber maneret: quòd ſi ipſe ſponte ſua voluiſſet fieri ſeruus perpetuus heri ſui, ſubula ſaginaret auriculam ſuam dexteram, & ſic maneret ſeruus in æternũ. Populus ille perpetuæ addictus erat ſeruituti; venit Iubilęi tẽpus, hoc eſt, libertatis, & prædicationis Euangelij, quandò Saluator mundi venerat eos liberare à ſeruitute peccati, ipſi autem renuerunt, & volunt in perpetua ſeruitute manere, & ideò auricula eorũ cæditur & ſaginatur: nam per aurem ingreditur fides, vt ait Paulus: Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Sed quia hanc fidem recipere noluerũt, auricula eorum preſcinditur, ſed Dominus ſanauit auriculam eius, vt oſtẽderet quòd aliqui

qui ex illo populo tradituri erant. Ideò dimiſit illis auriculam aſſutam: nam fidem per fragmenta receperunt, *à remiendos*, ſed populus Gentilicus integrè fidem illam aſſumpſit: & ideò nulla ei auricula deeſt.

Tunc audacter, & inuerecundè acceſsit ad eum Iudas & oſculatus eſt eum dicens, Aue rabbi. O nunquam auditum ſcelus, atq; proditio! cum pace bellum facere, & cum ſigno amicitiæ proditionem committere. Cũ oſculo quod eſt ſignum pacis, & cum ſaluta
2. Reg. 3. & 20. tione quę ſignum eſſe ſolet amicitię, nefandum committere ſcelus, magiſtrum ac Dominum tradendo in manibus inimicorum eius. Id fecit Ioab cũ Amaſa, & Abner. Salue frater, & immiſit ei gladium vſque ad ilia. Aue rabbi. Cur magiſtrum vocas eũ, cuius nunquam voluiſti diſcipulus eſſe? Non enim tale quid in eius ſchola didiciſti. Voca magiſtram cupiditatem ac auaritiam tuã, voca magiſtrum diabolum & infernũ à quibus tantum ſcelus didiciſti. Et oſculatus eſt eum. Poſuit Dominus ſignum in Cain, vt nõ interficeretur, iſte autem in eo ſignum poſuit, vt morti traderetur. Nõ hoc certè oſcu-
Cant. 1. lum erat quod Sponſa poſcebat cùm dixit. Oſculetur me oſculo oris ſui; ſed aliud longè diuerſum. Et miror equidem quomodò loco oſculi non momordit faciem Domini: tanta erat rabies quæ illum agebat. Sed tamen illum dimiſit lupis rapacibus qui ibi erant, vt illum dilaniarent ſecundùm illam ſententiã
Iob. 17. Iob. Prædam pollicetur ſocijs; Lupis agnum committit, vt illius ſaturentur carnibus, & dirumpant. Nam tunc totum pondus belli verſum eſt contra Saul, & omnes qui cum Iuda venerant irruunt in Dominum Ieſum. Irruunt lupi in agnum, latrones crudeles in manſuetum paſtorem, in patrem inobedientes filij, peccatores in Deum, filij tenebrarũ in verum lumen. Et nec aſpicientes ſuauem Chriſti converſationem, & amicitiam, neq; Dei maieſtatem, nec ſuorum miraculorum magnitudinẽ, in illum ſacrilegas manus injiciunt. Apprehendunt eum qui paratus erat apprehendi, trahunt eum qui trahi volebat: quoniam ſi ipſe reſiſtere voluiſſet, non equidem valerent illi nec tangere eum. Et conſiderare debes hîc, quòd non vnus aut duo in illum manus mittunt, ſed omnes, & omnes aduerſùs illum irati. Primũ, quoniã à maioribus perſuaſi veniebant Chriſtum omnium hominum peſsimum eſſe: ſecundò, quoniam confuſi erant & pudefacti tot diebus illum voluiſſe apprehendere, & nõ valuiſſe: & tertiò, quoniam pro magna iniuria acceperant illos in terram modò ſolo verbo proſtrauiſſe Chriſtum, & tanquam gens ira percita & obcæcata, nunc quando facultas eis datur, totis viribus irruunt in eum. *Simile.*
Quemadmodùm cum exercitus multis diebus obſidet ciuitatem aliquam à qua magnã accepit iniuriã, & vult ſibi vindictã ex illa ſumere, eo die quo illam vi armorum ingreditur, ſanguine, & igne omnia depopulatur, hos iugulat, illos ſpoliat, alios apprehendit, illos præcipitat, hos varijs tormentis interire facit, nulli ordini ſexui aut ætati parcit. Sic iſti crudeliſsimi homines, qui tot iam diebus inſidiabantur Chriſto à quo ſe accepiſſe iniuriam putabãt, nec poterant capere illum; hodiè cum eis facultas cõceditur, omni rabie defæuiunt in eum, & nunc factis, nunc rebus & verbis illum laceſſere non quieſcunt. Hic manus ligat, ille barbam vellit, alius alapis maxillas cædit, alius veſtes lacerat, alius capillos euellit: Denique omnes in illum manus procaciter mittunt. Ligant crudeliter funibus manus eburneas eius qui fabricauit auroram & Solem, & ſic ligatum illum properanter ducunt in Hieruſalem. Quod maius improperium quàm liga tam libertatem videre? O homines qui manus ligatis Deo veſtro, ad cuius confugietis auxilium? Quis à periculis veſtris vos liberabit? Reſpondebit enim tibi Deus, Tu manus ligaſti mihi, quibus tibi auxilium præbere ſolebam, nunc vade, aliud quęre auxilium ſi inueneris. Vide innocẽtem puerum Ioſeph venditũ Iſmaelitis per manus vnius ex fratribus ſuis: vide libertatem captiuam, vide Deum in manus peccatorum, agnum in ore luporum, & manſuetum paſtorem in poteſtate latronũ. Et ſic ligatum duxerunt illum in ciuitatẽ, vbi expectabant eum reliqui Sacerdores, & multitudo plebis quã ipſi conuocauerant; & clamantes & vociferãtes cõtra ipſum, perferũt illum ad Annam, vbi iniuriam illam paſſus eſt à ſeruo Pontificis qui dedit ei alapam, de quo iam plura ſupra diximus. Et per totam illam noctem maximis ludibrijs illum affecerunt & alapis illũ cędebãt dicẽtes, Prophetiza, &c. Vbi adim
Simile. pletum eſt ꝙ Pſalmiſta dixerat. Circundederunt me ſicut apes. Apes cũ iraſcuntur, hinc & indè, & ex omni parte aculeis ſuis feriunt faciem & caput hominis; ſic ij ex omni parte diuinum Chriſti vultum in quem deſiderant Angeli proſpicere, alapis cædebant, & ſpuebant in eum, & alijs maximis iniurijs

afficie-

afficiebant illum. Ita quòd tunc adimpletũ
Iob.26. eſt illud, Iob.26. Hoſtis meus terribilibus o-
culis intuitus eſt me: aperuerunt ſuper] me
ora ſua,& exprobrantes percuſſerunt maxil
lam meam, ſatiati ſunt pœnis meis. Et mul-
Pſal.108. ta falſa teſtimonia dicebant aduerſùs ipsũ,
vt adimpleretur illud Pſalmiſtę. Circun de-
derunt me viri mẽdaces,& ſermonibus odij
circundederunt me. Indè ad tribunal Cæſa-
ris ducitur, à quo & ad Herodem defertur,
qui deriſit eum tãquam inſanum, & remi-
ſit ad Pilatum indutum veſte alba. Apud
Ezech. 9. Ezechielem Propheram dicitur, quòd vidit
hominem quendam indutum veſte alba, &
& atramentum ſcriptoris ad renes eius, &
ſignabat Thau ſuper frontes virorum dolẽ-
tium, atque gementium. Chriſtus Dominus
eſt hic vir, quem modò videmus indutũ ve-
ſte alba, poſt paululum illum videbitis.
cum atramento ſcriptorum ad renes eius,
hoc eſt, cum cruce, in qua ſcapulas ſuas po-
net, ſuo ſanguine loco atramenti tincta. Pẽ-
ę ſunt claui, cultelli, lancea, cum illa Thau,
hoc eſt, ſignum crucis ſignauit ſuper ani-
mas omnium eorum, qui ſaluari debent. Pi-
latus illum eripere nitebatur de manibus
Gen.37. eorum, ſicut Ruben Ioſeph de manibus fra-
trum ſuorum; ſed cum voces eorum inuale-
ſcerent, aſſumpſit Dominum Ieſum, & tra-
didit eum in manibus carnificum. Qui ſpo-
liauerunt illum, & alligauerunt columnæ,
& multis flagellis cæciderunt illum. O ad-
mirandum ſpectaculum & horrendum ſce-
lus, vt ille qui omnibus abundanter tribuit,
tanquam latro qui aliena ſurripit plectatur.
Ego commiſi furtum & ille flagellatur. Poſ-
2.Reg.24. ſumus nunc conuerti ad Deum Patrẽ ſuum,
& cum Dauide quandò vidit Angelum eua-
ginato gladio ſanguine tincto vibrantem il-
lum contra populum, dicere ad illum. Ego
qui peccaui, ego qui malum feci, hic qui ouis
eſt, quid mali fecit? Quid meruit? Ego latro,
qui furatus ſum gloriã tuam, hic qui potius
quærit eam tibi, quid fecit? Ego lupus, quid
commeruit agnus? Contra me deſæuiat ira
tua, o Pater æterne, parce innocẽti filio tuo,
& arma tua contra me cõuerte: ego eĩ ſum
qui peccaui, ego qui malum feci. Sed benè
ſcio ego Domine, quòd non potero portare
iram tuam: & ideò illam ſuper filium tuum
Pſal.37. immittis, qui ferre eam valeat. Benè in per-
ſona filij tui dixit Dauid: Quoniam ego in
flagella paratus ſum, hoc eſt, tot mala quot
voluerint ſuper me homines immittere, pro-
pter hominem ſeram, etiam ipſa flagella.

Benè ego video Domine Deus, quoniã Pa-
ter poſuit ſuper ſcapulas tuas peccata mea? *Eſai.53.*
ideò illas flagellis cędere permittis. Quoniã
ego in flagella paratus ſum, & licet crude-
liſsimè vulnerent ſacratas carnes tuas, nec
verbum quidem aut ſuſpirium vllum emit-
tis. Vbi ſunt illæ lacrymæ quas ſuper Hie-
ruſalem fudiſti? Cur non hic pro tuis dolo-
ribus fundis? Quoniam ego in flagella para-
tus ſum, & plura dãna quã hęc pro homine
libentiſsimè perferam. Dic quomodò illum
coronauerunt ſpinis, & adde. Egredimini fi- *Cant. 3.*
liæ Sion, & videte Regem Salomonem, in
diademate quo coronauit eum mater ſua, in
die deſponſationis eius & in die lætitiæ cor
dis illius. Nouerca mater ſua ſynagoga hãc
illi coronam intexuit, cùm illi deberet dare
coronam Regni Dauid: ſed expectauit, vt fa
ceret vuas, & fecit labruſcas. Sed vocatur
hic dies deſponſationis eius: quoniam ſpon- *Eſai.5.*
ſus ſanguinum debebat nobis eſſe, & eſt dies
lætitiæ cordis illius: quoniam etſi ſecun-
dùm corpus dolore afficitur; gaudet tamen
corde: quoniam in bonum noſtrum, & glo-
riam Dei hęc omnia denique cedent. Et
ſpuebant in eum, & dabant ei alapas, ita vt
poſsit de eo dici illud Eſai. Non erat ei ſpe- *Eſai.53.*
cies neque decor. Et quoniam pro nobis fa-
ctus eſt maledictum (vt ait Paulus) & terræ *Gal 3.*
hæc data fuit maledictio Gene.3. Maledicta *Gen. 3.*
terra in opere tuo, ſpinas & tribulos germi-
nabit tibi: ideò ipſe etiam hanc pro nobis
pertulit maledictionem. Adduxit ſic illum
Pilatus foras ad populum, cum hac tã miſe-
rabili figura, & dixit eis: Ecce homo. Ac ſi
diceret. Oportet vt ego vobis illum demon-
ſtrem, ad hoc quòd cognoſcatis eum. Talis
enim venit, vt nullus illũ agnoſcere valeat.
Vel Ecce homo. Ecce quid peccator deberet
eſſe: nam talẽ ſe pertulit poni Chriſtus, qua-
lis debebat peccator ob ſua delicta poni:
quoniam ipſe perſonam peccatoris aſſum-
pſit, ad ſufferendum quod peccator deberet
ferre. Ecce Adam quali vnus ex nobis factus
eſt. Ecce ſecundus Adam vt adimpleret de-
ſiderium primi, quaſi vnus ex nobis fit: nam
Adam factus eſt Deus, & Deus factus eſt ho
mo, ſub figura peccatoris Adam, eius peccati
perferens pœnas, portat enim imaginẽ &
vindictam peccatorum. Vel ecce homo, hoc
eſt, in Lege promiſſus & eo modo quo eſt
promiſſus. Nã in lege promiſſus eſt paſsibi-
lis ac redemptor, vt Paulus docet. Vel ecce
homo, qui in tot aduerſis nunquam perdi-
dit hominis fortitudinem. Vel qui ſolus
fuit

fuit homo ſine peccato: cæteri enim degene
rauerant ab eſſe hominum; nam homo per
peccatum comparatus eſt iumentis inſipien
tibus, & ſimilis factus eſt illis: & ideò hic ſo
lus perfectam & ſanam naturam humanam
Hierem.4 repræſentat. Nam & Hieremias cap. 4. di-
xerat. Aſpexi terram, & ecce vacua erat: &
aſpexi cœlos, & non erat lux in eis. Vidi
montes, & ecce mouebantur, & omnes col-
les turbati ſunt, intuitus ſum & non erat ho-
mo. Per terram intelligit populum illũ omni
virtute vacuum, per cœlos intelligit præ-
latos, qui tunc erant cæci, & abſque luce:
mouebantur montes, hoc eſt, diſcipuli, qui
timore concuſsi commoti ſunt & fugerunt,
& magnus mons, hoc eſt Petrus negauit il-
lum; & ideò nullum perfectum hominem
Dan.4. inueni, niſi hunc, in quo erat natura omniũ
ſine culpa. Item quia homines in proſperi-
tatibus euaneſcunt, vt Nabuchodonoſor,
qui ſic per Regni potentiam euanuit quòd
deſciuerit ab eſſe hominum, & quaſi beſtia
inter feras commoratus eſt, imò & aduerſi-
tates illos ab eſſe hominum deijciũt: hic au-
tem vbique integer homo, nec euanuit in-
trãsfiguratione, nec in paſsione, nec in pro-
ſperis elatus, nec aduerſis depreſſus eſt; imò
propter vanitates meas ſpinis modò co-
ronatur. At Iudæi nec ſic flecti potuerunt,
quinimò clamabant dicendo. Tolle, tolle,
Sap.2. crucifige eum. Ac ſi dicerent, nec aſpicere
eum dignamur: grauis eſt enim nobis ad vi-
dendum, quoniam diſsimilis eſt alijs vita e-
ius. Tandem importunatione populi victus
Pilatus condemnauit Dominum Ieſum ad
mortem crucis. Acceptauit ſententiam Do-
minus tanquam à Patre datam. Et exuerunt
eum tunica coccinea, quæ erat veſtis Rega-
lis, ad ſignificandum quòd non moriebatur
tanquam Rex, ſed tanquam homo: poſuerũt
crucem ſuper eius humeros, vt adimple-
retur illud Eſai. Factus eſt principatus eius ſu
Eſai.9. per humerum eius, & ſic duxerunt eum ad
mortem, in locum qui dicebatur Caluariæ.
Hîc Sancti contemplatiui dicunt Virginẽ
ſacram obuiam exijſſe Domino Ieſu Chri-
ſto, atque per veſtigia ſanguinis poſt illum
abijſſe, quem cum in vijs diffuſum videret,
corde adorabat eum dicens. O cruor diui-
nus de meis viſceribus genitus, quãm indi-
gnè te homines ingrati effundunt, lacrymas
meas ſuper te fundo, quia ſanguinem effun-
Hier. 13. dere nequeo. Exeamus ergò nos cum il-
la extra caſtra improperium eius portan-
tes, & cùm illa dixerit nobis, Adiuro vos, fi-
liæ Hieruſalem, dicatis mihi, Nũ quem di-
ligit anima mea vidiſtis; & dicamus ei: Qua- *Cant. 5.*
lis eſt dilectus tuus ex dilecto, qualis eſt di-
lectus tuus, & quæremus eum tecum? Dile-
ctus, meus ait ipſa Domina, candidus & ru-
bicundus, electus ex millibus, caput eius au
rum optimũ, comę eius ſicut elatæ palmа-
rum, vẽter eius eburneus, diſtinctus ſaphy-
ris, manus eius tornatiles plenæ hyacintis,
& totus deſiderabilis. Et nos dicamus ei, Nõ
his ſignis cognoſcemus eum. Nam vidimus *Eſai.35.*
eum, & non erat ei aſpectus, conſideraui-
eum, virum dolorũ, vndè nec reputauimus
eum. Non erat ei ſpecies, neque decor. Et ſic
cùm iam ad Caluariæ montem accederent,
Mater filium, & filius matrem aſpexit, &
duo illa luminaria inuicem ſe viderunt, ob-
ſcuratumque eſt cor Virginis præ triſtitia
& dolore. Similiter & cor Filij ad Matrem
dicebat. Cur hîc, o Mater mea, colũba mea
Sponſa mea veniſti? Tuus dolor meum au-
get, & meus tuum facit accreſcere. Attende
o mater mea, non tuæ condecere dignitati
comitatus latronum: nondum aquæ diluuij
exſiccatæ ſunt, adhuc viget tempeſtas do-
nec cataractæ corporis mei rumpantur. Re-
uertere, ergò columba mea, ad Arcam: quia
in his procellis non inueniet pes tuus vbi
quieſcat. Reſpõdit cor Virginis ei & dixit.
Cur mihi hoc præcipis, o dilecte fili, quòd o-
culos meos ego vllo modo à te auertam? Tu
ſcis nullum aliud ſolatium animæ meæ ſu-
pereſſe, præter te, in quo totum gaudium
meum ſitum eſt, tecum vſque ad crucẽ pe-
ueniam, & animam meam cum tuo corpo-
re crucifigam, ſicque tecum vſque ad mortẽ
indiuiduus comes perſtabo. Venerunt ergò
ad Caluarię locum, ibique Dominum clauis
cruci affixerunt, illamque ſuo corpore qua-
ſi pallio quoddam ornauerunt, nec tamen
fibulis ſicut ſolent tapetia ſuſpendi illum in
cruce poſuerunt, ſed clauis terebrarunt ma-
nus, & pedes eius perforauerunt, & ſic illo
ſuo corpore lectũ crucis ornauerunt. Lectus
qui illum cum in mundum venit excepiſti,
lectus qui fuit virgineus vterus, veni modò,
foue illum, quoniam in aëre nudus pẽdet.
Tunc in præſepio fœno coopertus eſt, nunc
in aëre pendet. Tunc inter duo animalia po
ſitus, nũc inter duos latrones ſuſpẽſus. Tũc
ab vberibus matris pendebat, nunc à cruce.
Tunc Angeli ei laudes concinebant, nunc
homines illum blaſphemijs & iniurijs petũt
dicentes. Vah, qui deſtruis templum Dei,
& in trib⁹ diebus reędificas illud? Et loqu-
tus

tus est in cruce septem illa verba, & in vltimo verbo clamauit. Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et inclinato capite tradidit spiritum. Solent alij homines cùm moriuntur, post mortem inclinare caput, Christus verò Dominus prius inclinat caput, & deindè emittit Spiritum. Iam tunc deerant verba, quoniam mors præsens linguam impediebat ad exprimendos suos diuinos conceptus, quos tunc temporis mente reuoluebat. Sed dum amor abundat, non desunt modi, quibus se explicent amantes, etiam cùm deficiunt verba. Igitur inclinare caput antequam animam efflaret, fuit nutibus significare, quanto amore homines prosequeretur, & inclinando caput responsum reddere multis interrogationibus, quas tunc illi poteramus facere. Dic nobis, o bone Iesu, si propter hominem oporteret iterum de Virgine nasci, in summa egestate, tempore rigido, in loco horrido & penoso, faceres ne? Inclinato capite respondet quòd sic. Si necessarium esset iterum labores teneræ infantiæ tuæ pati, propter ouium tuarum bonũ, patienter ne ferres illos? Inclinato capite respondet quòd sic. Quid de laboribus illis ac sudoribus, quos ob prædicationem Euangelij pertulisti, simul cũ maximis persequutionibus ac inuidijs, quæ aduersùm te insurrexerunt, nunquid iterum ea paterere, bone Deus? Inclinato capite dicit quòd sic. Erit ne possibile, quòd in ipsa sanctissima anima amoris flammæ sic potentes inuenirentur, quæ propter hominis dilectionem te compellerent iterum offerre corpus tuum, iterum & iterum, tot millibus flagellorum, alapis, spinis, clauis, lancea, denique vitam & honorem simul amittere? Inclinato capite respondet quòd sic. Tanta vis ac copia amoris in pectore Christi abundabat, vt cũ esset in hora mortis & iã verba defecissent, nutibus explicare nititur venã amoris sui nondum exhaustam esse. Videtis ergò, o veri Christi fideles, Dominum Deum nostrum pro nobis crucifixum, & mortuum, pulcherrima brachia sua in cruce extensa, delicata membra disiuncta, & hoc per manus hominum quos ipse cõdiderat. Sed nec sic diffidendum est illi, quantumuis ab hominibus illusus, quantumuis grauia fuerint scelera tua, quinimò tota cordis humilitate, ac fide crucem eius cum mulieribus amplexemur, eleuatisque oculis ad illum, qui cruci est affixus, obortis lacrymis à corde excussis, sic maiestatẽ eius alloquamur. Summe cœlorum ac terræ Rex, æterni Patris æterne fili, immensè omnium rerum factarum artifex, possibile ne est tantã vim in te habuisse amorem, vt in talia extrema te cogeret? Quid ad te, o Domine, quòd ego perirẽ? Quid tu perdebas, si ergo perderer? Quam vitam tibi mea vita præstabat, vt pro ea poneres tuam? Nonne tu ab æterno Deus es, antequã ego essem? Fateor, Domine, fateor, ideò te tot mala perpessum, vt mihi tot bona conferres. Video faciem diuinam tuam, in quam desiderant Angeli prospicere, immutatam, liuidam, pioque cruore perfusam, qui ex tuo sacro capite stillat. Caput sacrum quod Sponsa aurum optimum appellabat, crebris spinis perforatum, eburneas ac regales manus, quæ fabricatæ sunt auroram & Solem, duobus ferreis clauis affixas: sanctissimos pedes qui cœlos calcant, terramque pro scabello habent; crudelissimo ferro terebratos: denique nihil in tuo corpore cerno quod vulnere careat, signaque vindictæ non præ se ferat. Et omnia hęc propter peccata mea video quòd patiaris: quoniam tua vita innocentissima fuit. Omnia pateris, vt voluntatem Patris tui adimpleas, cui sic obediens extitisti, vt quoniam ipse sic disposuit te tot doloribus exposuisti. Rogo ergò te pientissimè Domine, per vulnera flagellorum, per liuores vultus, per spinas capitis tui, per clauos manuum & pedum tuorum, per mucronis vulnus, & super omnia per amorem quem mihi ostendisti, & per Matris tuæ dolores: rogo, inquam, te o bone Iesu, per hæc omnia quæ tibi proposui, vt peccatis meis indulgeas, pro quibus mortem pati dignatus es, nec permittas me ingratum esse tàm grandi beneficio, & tàm grandi benefactori meo, nec consentias vt pereat, qui tanto à te pretio redemptus est, quin potius semper hæc beneficia in mente retinens, sic tibi gratus semper existam, vt per meritatalis mortis merear ego consequi vitam, hic gratiæ, & illic glóriæ. Amen.

Cap. XXVIII.

VESPERE *Autem sabbathi, quæ lucescit in prima sabbathi, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum.* Hæc est postrema Euangelicæ historiæ pars, ea scilicet

scilicet quæ Christi resurrectionem, & eiusdem resurrectionis manifestationem continet, & simul suam ascensionem, in qua & historia Christi & nostræ redẽptionis perfectio & finis continetur. Nam sicut mortuus est propter peccata nostra, vt nos ab illis absolueret; ità & resurrexit propter iustificationem nostram, vt nos ad immortalitatem secum perduceret, & sua resurrectio est causa nostræ resurrectionis.

Caietanus Iansenius.

Sed circa hæc verba huius Capitis, relictis alijs interpretationibus, hæc quæ Caietani & Iansenij est mihi magis arridet. Nempè quod cum Hebræi celebrarẽt sabbatha sua à vespera vsque ad vesperam; per vesperam Sabbathi, aut Sabbathorum (vt Græci legunt) videtur intelligenda ipsa extrema Sabbathi pars, quæ initium fuit noctis sequentis, quandò iam Sabbatho transacto operari licebat Iudæis. Hanc vesperam lucescere dicit Matthæus, in prima Sabbathi, aut (vt Græca habent melius) in primam Sabbathorum. Hoc est dicere. Nocte illa, in qua festum Sabbathi finitũ est, quæ nox secundùm Hebræos erat alterius diei, nempè Dominici, cùm iam nox illa terminabatur, & inciperet lucescere aurora diei Dominici, qui vocabatur prima Sabbathi, siue Sabbathorum, aut vna Sabbathi, quod idem est apud Hebæos, quod prima, apud quos dies septimanę à Sabbatho numerabantur: nempè prima Sabbathi dicebatur dies Dominica, & secunda Sabbathi dies Lunæ, & sic deinceps. Nam prima Sabbathi, sicut verũ & propriè dicitur Sabbathum, non cœpit à diluculo & matutino tempore, sed à vespertino diei præcedẽtis, alioquin nox, quę propriè dictũ Sabbathum sequebatur, nullius fuisset diei, cùm neque ad precedentem, neque ad sequentem pertinuisset diem. Vespera autem Sabbathi, Matthæus dicit mulieres venisse ad videndum sepulchrum, non quòd tunc exierint ad sepulchrũ, sed quòd tunc conuenerint inter se, seseq; ac sua parauerint, ad egrediendum & videndum sepulchrum, atque vngendum Dominum, quod Marcus post Matthæum scribens ità explicauit apertius. Et cùm trãsisset Sabbathum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerẽt Iesum. In Vespera ergò Sabbathi conuenerunt mulieres ad id perficiendum, quod per religionem prohibitæ fuerant facere in Sabbatho, emeruntq; aromata, & ea nocte illa parauerunt, vt quàm primùm illud liceret, summo scilicet diluculo egrederentur ad vngendum Dominum. Matthæus autem breuitati studens, cùm tempus notasset quo primùm mulieres conuenerunt eo animo vt viderent sepulchrum, sicut prætermisit quid illa velpera fecerint, quod Marcus expresit; ità prętermisit illud explicare tempus, quo mulieres sunt ad sepulchrum egressæ, quod alij diligenter expresserunt, subijciens mox quæ contigerunt cùm ad videndum egrederentur sepulchrum, quasi illa ipsa vespera Sabbathi cõtigerint, cum matutino tempore alterius diei acciderint.

Venit Maria Magdalene, & altera Maria scilicet, mater Iacobi & Ioseph, de quibus suprà fecerat mentionem. *Et ecce terræmotus factus est magnus, Angelus enim Domini descẽdit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum.* Sicut in eius passione terra mota est vt indicium daret se quasi dolere de morte sui creatoris; sic in resurrectione terræmotus fit, in signũ lætitiæ, & exultationis, quasi saltare gestiens. Nam si in exitu Israël de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro, montes exultauerunt sicut arietes, & colles sicut agni ouium; quãtò magis in Christi resurrectione, cùm spoliato Ægypto, id est inferno, sanctorum animas, quæ ibi detinebãtur captiuæ, secum eduxit, per mare rubrum sui sanguinis iter præbẽs populo Dei, deberet terra exultare & moueri, sicut agni nouelli in aurora coram matribus suis saltant? Et etiam fit terræmotus, ad insinuandum resurgentis potẽtiam, sicut in morte ad indicandam absconditam potentiam morientis. Angelus autem, cui corporalia subsunt, hunc fecit terræmotum tanquam minister resurgentis, in quo & mutatio rerum, quæ in prędicatione Euangelij debebat contingere, etiam insinuatur. Et ipse Angelus mouit lapidem à monumento, non vt daret locum resurgenti, qui ex clauso vetero matris exierat, & ianuis clausis ingressus est ad discipulos suos; sed vt indicium custodibus, & mulieribus daret Christum iam resurrexisse, & pateret mulieribus ingressus ad monumentum. Et sedebat super lapidem: vt manifestaret se reuoluisse lapidem, nec casu, aut alia causa id contigisse. *Erat autem aspectus eius sicut fulgur; vestimẽtum eius sicut nix.* Hoc est, igneum præ se ferebat aspectum: vt sic terreret custodes, & per candida vestimenta, in admirationem raperet: nam ideò subditur. *Præ timore autem*

Psal. 113.

eius exterriti ſunt cuſtodes, & facti ſunt velut mortui. Hoc eſt, penè exanimes facti ſunt: tantus eos horror inuaſerat. *Reſpondens autẽ Angelus dixit mulieribus. Nolite timere vos.* Hoc eſt, etſi cuſtodes increduli timuerunt, & terrore concuſsi ſunt; vos tamen non debetis timere, quę bona fide ac deuotione Ieſum quæritis: vndè ſubdit. *Scio quòd Ieſum, qui crucifixus eſt quæritis. Non eſt hic, ſurrexit enim, ſicut dixit. Venite, & videte locum, vbi poſitus erat Dominus.* Ex hoc loco clarè patet quòd perſona Verbi non reliquerit corpus: aliàs dixiſſet, Venite, & videte locũ vbi poſitum erat corpus; at nunc dicens vbi poſitus erat Dominus, perſonã Verbi ſignificat, pro qua hîc ſupponit Dominus: nam Dominus Ieſus perſona Verbi eſt, ſub humanitate. *Et citò euntes dicite diſcipulis eius, quia ſurrexit, & ecce præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis.* In Hieruſalem quidem viderunt Dominum diſcipuli eius, ſed non omnes, ſed nunc hi, nunc illi, in Galilæa verò omnes eum viderunt, & pluries, & manifeſtius. *Ecce prædixi vobis.* Hoc eſt. Ego meum peregi miniſterium nuntiando vobis veritatem; veſtrum erit credere: nam ea quæ ipſe Dominus prædixerat, etiam adimpleta videtis: locum etiam vobis demonſtro vacuum à cadauere eius. Opus erat vt homines de tanto myſterio ab Angelis certiores fierẽt. Teſtes enim cœleſtes neceſſarij erãt, vt eorum teſtimonium maximè crederetur, ſublatio autem lapidis ab hoſtio monumenti, ſignificat ſublatam eſſe legem veterem, quæ in tabulis lapideis ſcripta eſt, & introductam nouam, quæ in tabulis cordis carnalibus ſcribenda erat. Translato quippè ſacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis translatio fiat.

Brocardus *Et exierunt citò de monumento, cum timore magno & gaudio.* Hîc aduertendum eſt ex Brocardo monacho, in deſcriptione terræ Sanctæ, ſic deſcribere ſpeluncam Domini. Dicit enim: Eccleſia ſepulchri Dominici totunda eſt, habetq; in medio aperturam rotundam, ſub qua ſepulchrum Dominicum ſub diu cõſiſtit, nullo tectum imbricamento. Spelũca ſepulchrum Domini continens habet in lõgum aliquot pedes: foris quidem marmore tecta, intus verò adhuc nuda conſpicitur, ſicut tempore paſsionis fuit. Oſtium quod ducit in hanc ſpeluncam ponitur ab Oriente, & eſt valdè paruũ. Et cùm ingreſſus fueris ſpeluncam, ſepulchrum ponitur ad dexteram, hoc eſt, ad parietem ſpeluncę Septẽtrionalem factum de marmore griſei coloris, habens in longitudine octo pedes, ſicut & ſpelũca ipſa. Nec eſt in crypta illa lumen aliquod cœleſte, ſed lampades aliquæ accenſæ reddunt eam illuſtrem. Et nota quòd ante ſpeluncam ſepulchri Dominici eſt alia crypta eiuſdem magnitudinis, & figuræ, ſolo pariete intermedio à priori ſegregata, & ad hanc primò deſcẽditur, deindè per oſtiũ intermedij parietis venitur in ſpeluncam Dominici ſepulchri. Et oſtium illud fuit clauſum, quandò mulieres tempore reſurrectionis Dominicæ dicebant, Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Hæc ille. Ex quibus clarè patet, quomodò intelligi poteſt quod dicit Marcus, mulieres ingreſſas in monumentum, cùm Angelus ſedens ſuper reuolutum lapidem eas alloqueretur. Intelligi enim poteſt eas ingreſſas in anteriorem monumenti ſpeluncam: Lucam autem loquutum de ingreſſu in interiorem ſpeluncæ partem, ex eo patet, quia dicit eas non inueniſſe corpus Ieſu, imò & Marcus Beda. ſic intelligi debet. Vide autem & apud Bedam deſcriptionem ſepulchri Dominici lib. 5. hiſtoriæ Angelorum cap. 17. & expoſitionem eius in vltimum caput Marci. Et aduerte quòd licet Matthæus non nominet hîc, niſi duas mulieres, & Ioannes vnam, nempè Mariam Magdalenam; plures tamen fuerunt: nam Marcus adiungit Mariam Salomè, quæ fuit mater filiorum Zebedęi, Lucas verò non expreſſa Salome alijs duabus adiungit Ioannam quam cap. 8. dixerat fuiſſe vxorem Thuſæ procuratoris Herodis, ſcribens item ſine nominis expreſsione alias quæ illis tribus adiunctæ ſunt, cũ dicit. Et cęterę quę cũ eis erant. Nã & ſi alij Euangeliſtæ non omnes referãt, non ideò negant adfuiſſe. Item eſt aduertendum, quòd cùm Euangeliſtæ ea prætermittunt in ſuis hiſtorijs quæ alij dixerunt, ſic proſequũtur ordinem hiſtoriæ, ac ſi illa iam ipſi narraſſent. Exierunt ergò hę mulieres de monumento, cum timore magno. Afficiuntur ſimul timore & gaudio, vt timor gaudium temperet, & gaudium timẽtes ſubleuet. Perſeuerabat adhuc timor viſi Angeli, aderat gaudiũ auditę reſurrectionis, quamuis non plenè creditæ. *Currentes nuntiare diſcipulis.* Per curſum hũc intellige velocẽ ambulationẽ, quæ in mulere graui appellatur curſus. *Et ecce Ieſus occurrit illis dicẽs: Auete. Illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius & adorauerunt eũ.* Multa hîc prætermittit Matthæus, quę Ioãnes narrat. Venit emMaria Magdalena, primò cum alijs

alijs ad monumentum, & nuntiauerunt diſcipulis, ſed Magdalena præcipuè dixit Petro, & Ioanni, quæ viderant, & audierant ab Angelis, & Petrus & Ioannes venerunt ad monumentum, & ità inuenerunt, ſicut mulieres dixerunt. Venerunt etiam iterum mulieres illæ cum illis, & reuertebantur iterum in ciuitatem, cùm interim remanſit Maria Magdalene ad monumentum foris plorans, & contigit ei quod Ioannes narrat. Sed poſtquam eam reliquit Dominus cucurrit, & conſequuta eſt alias mulieres in via, quæ iã defeſſæ minus celeriter ibãt, & tunc omnibus ſimul apparuit Dominus in via, & dixit eis. *Auete.* In propria ſpecie tunc apparuit illis, & ſolita voce ſalutauit eas, & propterea ſtatim cognouerunt ipſum eſſe Ieſum, & abſque vlla hęſitatione adorauerunt eum. *Illæ autem acceſſerunt & tenuerunt pedes eius.* Ad oſculum adorationis tenuerunt pedes eius, vt loca vulnerum quæ in pedibus eius apparebant oſcularentur: Maria Magdalene paulò antè fuerat repulſa à contactu Ieſu, quia in amplexum eius ruebat, & propterea modò prudentior ac reuerentior ſeipſa effecta, ad contactum pedum tendit, nec repellitur. Tunc ſtans amplexura neſciẽs quid faceret repulſam patitur, nunc conſiderans adoratura procumbens admittitur. *Tunc ait illis Ieſus.* Mira res! Ieſus quęſitus, inuentus, cognitus, adoratus, tactu corporali tentus; nihilominus quia mortuus fuerat, & apparuit illis, timore correptæ ſunt. *Ite, nuntiate fratribus meis.* Vide ſuperbiam humanam concuſſam. Ieſus iam immortalis effectus, omni accepta poteſtate in cœlo & in terra, ſeruos ſuos, eoſque peccatores, quos olim humilis vocarat amicos, modò fratres appellat; cùm homunculus miſer, ſi ad altiorem ſtatum aliquantulum eleuetur, quos prius habebat fratres dedignatur iam amicos habere. Et præter hoc tàm grande humanitatis exemplum: ideò fratres ſuos diſcipulos appellat, cum iam immortalitatis aſſequutus eſt ſtatum, vt eiuſdem naturæ ſe & illos eſſe teſtaretur, nec crederes cum noua immortalitate & gloria, nouam adueniſſe naturam. *Ite ergò (dicit eis) dicite fratribus meis vt eant in Galilæam, ibi me videbunt.* Hoc etiã dixerat Angelus eis. *Quæ cum abiiſſent, ecce quidam de cuſtodibus venerunt in ciuitatem, & nuntiauerunt principibus Sacerdotũ omnia quæ facta fuerant. Et congregati cum ſenioribus, conſilio accepto, pecuniã copioſam dederunt mili tibus dicentes. Dicite quia diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum vobis dormientibus, & ſi hoc auditum fuerit à Preſide, nos ſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus. At illi acceptã pecuniã fecerunt ſicut fuerant edocti, & diuulgatum eſt verbum iſtud apud Iudæos vſque in hodiernum diem.* Hîc in ipſis quidem Sacerdotibus agnoſcere licet, quantum malum ſit inuidentia alieni nominis, & proprij nominis gloria, in ipſis verò militibus, quam pòtens ſit malum auaritia: cùm per hęc vtriq; veritatem certò agnitam non dubitauerunt, in tam apertum conuertere mendacium. Nã quomodò inermes ac imbecilles, imò & timidi diſcipuli, qui eo relicto fugerũt, illum inter milites furari auſi fuiſſent, & reuoluere lapidem magnum abſque hoc quòd ipſi cuſtodes ſentirent. Et ſi dormiebant, quomodò viderunt furtum? Si autem non viderũt, quomodò id teſtificari potuerũt? Quod ſi diſcipuli furari illud voluiſſent, potiùs id prima nocte feciſſent, quãdò nullus erat cuſtos, quã ſecũdã quãdo ſciebãt ibi eſſe cuſtodes. Sed traditi ſũt in reprobũ ſenſum: vt veritate neglecta, mẽdacio aureſaccõmodarẽt

Moralitas ſeu cõcio.

Attẽde quid hîc dicat Angelus mulieribus. *Nolite timere* (ait) *ſcio enim quòd Ieſũ qui crucifixus eſt quæritis. Nõ eſt hic, ſurrexit, &c.* A ſi diceret. Ideò ſurrexit, quia crucifixus eſt: qm̃ per ſuam paſsionẽ meruit ſuæ carnis reſurrectionẽ. Quod clarius apud Lucã cap. 24. dixit Dñs duobus diſcipulis eũtib⁹ in Emaus. Nõne ſic oportuit pati Chriſtũ, & ita intrare in gloriã ſuã? Hoc eſt, per meritũ paſsionis glorioſũ reddere corpus ſuũ: nã animã à principio ſuæ cõceptionis beatã habuit, propter vnionem ad Verbum. Circa q̃ ſic dices. Res quę in ſeipſis difficultatẽ prę ſe ferũt ad hoc q̃ credãtur, & ex alia parte neceſſarię nobis maximè ſunt; iure ſibi vendicant curã ac diligentiã ad hoc q̃ tractẽtur, & multò magis vt intelligantur. Myſteriũ hoc reſurrectionis Chriſti à mortuis, veritas ſic difficilis ad credendũ eſt, q̃ oportuerit omnes Euãgeliſtas illã ſcribere, & omnes Apoſtolos illã docere, & adhuc incredibilis pluribus videbatur. Paulus poſtquã mirabilia magna Athenis prædicauerat, vbi placidas illi maximè prę ſtiterãt aures, cùm de Chriſti reſurrectione, & noſtra cum illo, mẽtionem fecit, continuò deriſerunt illũ, & cõtẽptui habuerunt, doctrinamq; eius quaſi ficti tiã reputare cœperunt. Quarè Chriſtus Dominus pluries à Diſcipulis ſuis poſt reſurrectionem ſuam viſus eſt, in diuerſiſque

Luc. 24.

Actor. 17.

figuris illis apparuit, modò tanquam peregrinus, modò ſicut hortulanus, pluries autem in propria ſpecie ſe viuum illis exhibuit. Comedit cum illis, permiſit vt Apoſtolus eius Thomas digitos per fixuras clauorum, manus autē per lateris vulnus mitteret, vt omnes firmiter hanc veritatē crederemus. Vtilitas autem quæ nobis ex hoc myſterio prouenit, maxima eſt. Nā ſi Chriſtus non reſurrexit, nec nos reſurgemus; ꝙ ſi homines immortalem vitam nō expectaremus, quis auderet huiuſmodi bona contēnere? Quis pœnitentiæ opera aggrederetur? Hac enim ſpe ſubleuati talia damna pertulerunt ſancti. Hoc quippè Apoſtolus docet
1. Cor. 15. cùm dicit. Quod ſi in hac vita tantum ſperātes ſumus in Chriſto, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Nam certè iuſtorum ſors miſera eſt in hac vita, cùm nihil eorum quibus alij fruūtur ipſi velint. Si ergò aliam meliorem non expectāt vitam, & huius bonis non fruuntur, miſerrima ſors eorum eſt. Nunc autem aliam meliorem vitam per reſurrectionem expectantes, feliciſsima ſors iuſtorum eſt. Igitur myſterium hoc reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex vna parte valdè difficile, ex alia vtiliſsimum eſt. Sed quod in hoc myſterio plus admirationis affert, & quod maximè conſiderandum venit, hoc eſt. Quod cùm facile poſſet Dominus Ieſus corpus ſuum ad reſurrectionis gloriam eleuare, voluit vt hoc fieret per crucē, & mortem, pendente corpore in ligno. Et cùm potuiſſet Regni cœlorum viā faciliorē & planiorem facere, imò & ampliorem, noluit niſi quòd arcta ac ſtricta eſſet; ità quod oporteat teipſum dolare, & attenuare, vt illa te capiat. Quòd ſi tantillum eleueris caput, protinus illud deprimere debes, ne vul-
Rom. 12. nereris, nec alta ſapere, ſed humilib⁹ cōſentire, ne te Deus deprimat & humiliet. Et hoc eſt quod Angelus hodiè dixit mulieribus, & clarius Dominus diſcipulis, cum ait. Nōne ſic oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Ad quod duas accipe rationes. Altera vt oſtendat nobis, quàm longè diſtent viæ eius & cogitationes eius à no-
Eſai. 55. ſtris, & verum ſit quod ipſe per Eſaiam Prophetam dicit. Nec enim viæ meæ viæ veſtræ, dicit Dominus, nec cogitationes meæ cogitationes veſtræ. Sicut enim eleuantur cœli à terra, ſic eleuatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris, & cogitationes meæ à cogitationib⁹ veſtris. Mundus quippè illum eleuat, qui ſe ipſum eleuat, & illū facit qui ſeipſum facit, Deus autem eum, qui ſe humiliat, exaltat, & qui ſeipſum deſtruit, cōponit. Imò illū, qui ſe exaltat humiliat, & qui ſe componit deſtruit. Quod eſt dicere in noſtro ſermone. *El mundo haze al que ſe haze, y Dios haze al que ſe deſhaze, antes al que ſe haze deſhaze.* Sic enim cum Lucifero ſe habuit. Homines ergò illi, qui ſciunt ſuis commoditatibus aſſiſtere, fauoreſq; magnatum omnibus quibus poſſunt vijs aucupari; hos mundus eleuat & magni facit: Deus verò eos qui hæc omnia contemnunt, & ſuæ ſe relinquunt voluntati, hos maximis præmijs exaltat. Cùm igitur Chriſtus Dominus in mundum venerit vt Verbum Patris, ad explicādas hominibus cogitationes Dei atque conceptus, & hoc non ſua dumtaxat doctrina, verùm etiā factis, & his maximè quæ in ſua viderentur perſona: ideò oportuit vt hac via tā aliena ab ea qua mundus vtitur, exaltaretur. Et voluit Pater, vt Filius ſuus prius minueretur, & in cruce laceraretur, quàm ad gloriam reſurrectionis reſurgeret, ità quod de illo verè diceretur illud Pſalmiſtæ. Ego autem *Pſal. 21.* ſum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Nunquid Dominus Chriſtus non fuit homo? Fuit equidem, imò electus ex millibus hominum, de quo ſolo potuit verè dicere Pilatus: Ecce homo. Cæteri enim omnes imperfectiſsimi homines fuerunt, ſed dicitur quòd nō fuit homo, quantum ad hominum æſtimationem. Nam mundus non reputat pro homine, niſi illum qui diues eſt, ac potens & honoratus, qui de iniurijs ſibi illatis vindictam ſumit. Chriſtus autem Dominus mendicus fuit, & pauper, ita quòd in hora mortis non habuit, vbi caput ſuum reclinaret, ſed ſuper humerū demiſit illud, ſic contemptui habitus, ac illuſus ab omnibus, qualiter nunquam homo alius viſus eſt. Opprobrium hominum factus & abiectio plebis, & ideò non homo, ſed vermis habitus eſt. Nam ſicut vermem *Simile.* omnes peſſundant, conculcant, parui pendunt, nec vllus circa eum miſericordia flectitur (miſeremur enim canis cū occiditur, & aliorum animalium; vermium autem nullus miſeretur) ſic nullus iſtius hominis miſertus eſt, cùm flagellaretur, pungeretur, illuderetur, & crucifigeretur, ſed omnes illum tanquam vermem conculcauerunt, & contemptui habuerūt. In quo mundi inſania ac ſtultitia manifeſta fit, qui illum vocat hominem, qui ſerpens eſt, & illum qui ſecundùm hominum rationem viuit, & virtutem ample-

amplectitur, quaſi non ſit homo contemnit, & quaſi ſit vermis conculcat. Videbis etiā vermem, qui teredo dicitur, ex ligno naſci, & ipſum corrodere lignum; ſic Chriſtus Dominus ex carne natus eſt; & tamen ipſam carnem exedit, delitias, ac honores eius corrodens, & deſtruens, vitam pauperem eligēdo, & ex matre Virgine naſcendo, in pulue rem omnia conuertit, ſicut vermis lignum, oſtendens omnia eſſe vanitatem. Sed cū hora mortis acceſsit, & ſi mortuus eſt vt vermis, reſurrexit tamē vt leo, ſecundùm illud,
Apoc. 5. Vicit leo de tribu Iuda. Aliud enim eſt mori, aliud reſurgere. Mortuus eſt vt vermis ſe ipſum euiſcerādo: vt nos ſerica veſte immortalitatis indueret; reſurrexit tamen vt leo,
2. Cor. 13. fortiter diabolum fortem vinciendo, & ſpolia eius auferendo. Nam vt ait Paulus, Mortuus eſt ex infirmitate carnis, ſed viuit ex virtute Dei. Et ideò humanam naturam diuinæ copulauit: vt mori ex vno, & reſurgere poſſet ex altero, ſicut ait Leo Papa. Ex quibus omnibus apparet, quantò procacius ac inuerecundius hodiè homo aduerſùs Deum audax ſit peccando, ac quantum in ſe eſt, ruſsus illum crucifigendo, quàm impij illi carnifices, qui in illum manus ſacrilegas iniecerunt. Nā illi illum cōtemſerunt, quem purum hominem, imò vermem & non hominē arbitrabantur; tu autem peſsime Chriſtiane, illum offendis, quē pro comperto habes, quòd ſit Deus, & quòd tanquā leo fortis
Eſai. 53. victor ex infernis euaſit. Vndè Eſai. 53. dicitur, Domine, quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt? Et aſcendet ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. Non eſt ſpecies ei neque decor. Quis enim credere poterit rem tàm admirabilem, & tàm nouam. Quod hominem pauperē & deiectum Deus ad thronum ſuæ Maieſtatis ſubleuet. Cui Dominus vnquam ſui brachij virtutem manifeſtauit, vt hominem ſic deiectum tanquam virgultum eleuet, & ſicut radicem de terra ſitienti? Mirabili modò Propheta explicat nobis Chriſti Domini exaltationem in medio ſuę humilitatis ac paſsionis, nempè ſicut radix de terra ſitienti. Circa quod conſiderandū eſt, quòd præſens Eccleſiæ ſtat⁹ arbor quædam eſt frondoſa, & magna cuius radix Chriſtus eſt. Nam vnuſquiſque noſtrùm huic arbori per fidem Baptiſmi inſerti ſumus. Et ſicut radix eſt principium arboris, & ab ea arbor tota prodit; ſic tota hæc Eccleſia à Chriſto ortum habet, & ipſe origo omnium noſtrū eſt, & ideò omnes ab eius nomine appellamur Chriſtiani: quoniam ab illo tanquam ex Patre orti ſumus. Igitur Eccleſia hęc à Chriſto originem duxit eo tē pore, quo ipſe radicis officium exercuit, ꝙ fuit tempore ſuę paſsionis, tunc enim illum radicem vocat Propheta. Extenderunt namque Dominum in cruce, vbi ſomnum mortis dormiuit, & apertū eſt latus eius, ex quo aqua & ſanguis fluxit, & indè orta ſunt Sacramenta, quæ huius Eccleſiæ columnę ac fundāmēta ſunt. Cum Deus à principio cō- *Gen. 2.* didit hominem tantis ditatum bonis, ait Scriptura, quòd Dominus illum in Paradyſo voluptatis collocauit, vbi ei lectum floridum & delectabile parauit, ſub vmbra frondoſę & vmbroſæ alicuius arboris, & immiſit Dominus ſoporem in Adam, & ex latere illius dormientis coſtam tulit ex qua condidit mulierem Euam. Cùm autem à ſomno expergefactus eſt Adam, pulcherrimam fœminā ad latus ſuum inuenit, quam Dominus ei in vxorem aſſociauit. Id & huic ſecundo Adā contigit. Dormiuit ſomnum mortis ſuper lectū crucis, qui erat in ſe aſperus, ſpinoſus, ac durus fuit; tamen amor quo propter nos duritiem illam patiebatur, faciebat, vt ſibi blandus ac lenis, ac ſi ex floribus eſſet compactus appareret. Nam ſi beato Tyburtio, cùm ſuper accenſas prunas nudis plantis ambularet, videbatur ſuper flores incedere, propter amorem Dei, qui omnia ſuauia reddit, quantò magis Chriſtus Dominus: cuius amor omnes alios longè ſuperat, duritiesilla blāda ſibi propter amorem videretur? Cumque ſomnum mortis obdormiret, apertum eſt lancea latus eius, ex quo Sacramenta quæ Eccleſiam conſtituunt fluxerunt. Sed hodiè à ſomno mortis per reſurrectionem excitatus, in later⁹ ſuo nouam ſponſam Eccleſiam ſuam reperit, cui cùm manus præberet, eam in perpetuam ſponſam aſſumpſit pretioſiſsimis illam donarijs ac margaritis ditans. Et dixit ſicut alter Adam, Hæc nunc os de oſsibus meis, & caro de carne mea: quia fortitudo Eccleſię ſuæ ex illo eſt, & cum illa carnis conſanguinitate coniungitur. Vndè poſt reſurrectionem dixit Dominus Magdalenæ. Vade, dic fratribus meis. Aſcendo ad Patrem meū, & Patrem veſtrū. Et Paulus ad Hebr. ait. Quia igitur pueri cōmunicauerunt carni & ſanguini. Et alibi. Propter quod non cōfunditur eos vocare fratres. Ideò ergò dicitur radix; quoniā ex ipſo orta eſt Eccleſia.

Secundò hoc habet radix; quoniam ipsa in se deformis est & obscura, tota autem pulchritudo arboris ex ipsa consurgit: ab ipsa enim oritur, & foliorum viror, & bonus odor florum, atque fructus suauitas. Christus Dominus suæ sanctæ passionis tempore, quandò radicis officium exercuit, cùm speciosus forma præ filijs hominum esset: tamen tunc deformis & absque vllo nitore apparuit. Talem enim vultum eius ac corpus tortores reddiderunt, vt non esset ei species neque decor, vt prædixerat Esaias. Vidisses enim tunc vultum illum diuinum, in quē desiderant Angeli prospicere, sic liuidum & obscurum, vt nullam hominis præ se ferret speciem. Corpus glorioſum vndique vulneratum, & perfusum sanguine, atque dissunctum. Ex hac ergò radicis deformitate tota pulchritudo Ecclesiæ suæ ortum habet: ex ea enim & virginum flos, & confessorum viror, & martyrum fructus, & omnium sanctorum speciositas prodit. Tertiò radix in se ipsa debilis est, facileq; quocunque volueris flectitur & inclinatur; ex ipsa tamen totum robur trunci nascitur. Christus in passione sua radix fuit, imbecillem quippè se ostendit facilè cedens tortoribus, vbicunque illum voluissent flectere. Nam si voluissent illum alapis cædere, faciem suam dedit percutientibus, & genas suas vellentibus, nec faciem suam auertit ab increpantibus & conspuentibus in eam; ab illo tamen tanquam à radice robur ac fortitudo martyrum emanauit. Quomodò enim tantam haberent vim pauperes piscatores, imbecilles, vt nō solùm flagella propter Christum sustinerent, verùm à conspectu consilij alacres egressi sunt, quoniam digni sunt habiti pro nomine Iesu contumeliam pati? Ex illa etiam radice beatus Andræas accepit, vt crucis supplicium non formidaret, sed blandis sermonibus crucem ad se alliceret, & martyres ad mortem, tanquam ad epulas irent. & Beatum Dominicum sitire martyrium, sicut sitit ceruus ad aquæ fluuium. Voluit namque Christus Dominus se pauidum ad mortem ostendere, vt asperitatem eius in se accipiens, iam non pauidi, sed securi illam nos aggrederemur. Taliter enim asperitatem mortis in se ferens abstulit: vt mors potius vita iam dicenda sit, nec amara deinceps, sed dulcis pro Christo illam suscipientibus videatur. Hoc in typo expressum est in Sanſone, qui cùm ad sumendam sponsam in terrā Philisthinorum pergeret, occurrit ei leo rugiens in via, in quem cùm irruisset Sanſon dilacerauit eum, quasi hędum in frusta decerperet. Cumque iterum illac reuerteretur; diuertit vt videret leonem quem interfecerat, & inuenit examen apum in ore eius, & tunc proposuit ænigma illud conuiuis, dicens: De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Leo hic mors est, quæ totum orbem inuaserat: nam in omnibus aculeum suum inueniebat, qui erat peccatum. Putauit autem se idem ius habere contra istum nostrum verum Sanſonem Christum Nazarenum, sicut ille Sanſon, qui ex ventre matris suę Deo dicatus fuit: aggressus est illum, sicut ille leo Sanſonē: Christus autem apprehendit mentum eius, & suffocauit & decerpsit eam; tollens super se quod asperum & amarum erat in illa: nam mortem nostram moriendo destruxit: quinimò dulcem ac mellifluam illam reddidit: quoniam multi iam illam fortiter & impauidè aggrediuntur, imò quod plus est, alacriter, tanquam ad fauum mellis ad illam currunt, vt in beato Andræa, & in alijs visum est. Quare iam satis nouimus, quid velit significare ænigma hoc: De comedente exiuit cibus; & de forti egressa est dulcedo. Hoc est, mors quæ anteà deuorabat omnes, iam illam comedunt pueri & puellæ quasi fauum mellis. Quæ anteà etiam in memoria amara erat, iuxtà illud Sapientis: O mors quàm amara est memoria tua; iam modò quasi dulce quoddam symbolum deglutitur. Sic enim & Propheta vaticinatus fuerat: Ero morsus tuus, inferne. Hoc est, tu quæ alios comedebas, iam morsibus ab alijs comederis, & sancti veluti ad epulas ad mortem properabant. Vnde Paulus dilaceratum cernens leonem istum, & confractas mortis vires, illam irridens conuitijs illam impetit dicens: Vbi est, mors, victoria tua? Vbi est, mors, aculeus tuus? Absorta est mors in victoria. A si diceret. Iam tu non es mors, nec aculeum, aut vim iam habes: nam quæ anteà alios comedebas, iam te in frusta decerpunt & comedunt puellæ: quæ anteà ab omnibus victoriam reportabas, iam modò victa succumbis, debilisque puella te irridet. Ecce primam rationem, cur hac via Dominus corpus suum immortalitate donauit.

Secunda ratio erit quasi cōfirmatio prioris,

Esai.50.

Act.o.5.

Iud.14.

Osee.13.

Eccles.14

1. Cor.15.

ris, nempè vt mundum & sapientiam eius confunderet. Voluit quippè Deus ostendere quòd ea omnia quæ mundus molitur, vt opera Dei destruat & iustum minuat; eadē sunt media, quibus ea debent fieri, quæ ipse destruere conatur. Ipsissimæ manus impiorum quę iustum demolire nituntur, ipsum perficiunt, vt ad cœli ædificium sit aptus.

Genes.37. Decreuit Deus exaltare Ioseph filium Iacob, & Dominum Ægypti atque suorum fratrum cōstituere; homines autem voluerunt illum deprimere, atque destruere; & ijsdem vijs quibus homines illum deijcere nixi sunt, quod Deus decreuerat in eo fieri factū est. Somniauit quadam vice Ioseph quòd Sol & Luna, & vndecim stellæ adorabant eum, & indignati pater, & fratres eius aduersùs eum, dixerunt ei. Quænam hæc superbia tua est? Nunquid rex noster eris, aut subijciemur ditioni tuę, & pater & mater tua, & fratres tui adorabunt te super terram? Hæc ergò causa somniorum inuidiæ, & odij fomitem ministrabat, decreueruntque destruere illum. Contigit autem quadam die, vt pater eius mitteret eum ad fratres suos, qui in pascendis gregibus morabantur, cūque à longè eum prospicerent venientem, dixerunt ad inuicē. Ecce somniator venit, venite occidamus eū, & mittamus in cisternam veterem, & videamus vtrùm prosint illi somnia sua. Cumque ad illos innocens puer accessisset, veste polymita spoliauerūt illum, & miserunt illum in cisternam veterem, vt ibi famè periret. Deindè viderunt Ismaelitas mercatores transeuntes, & de cisterna eduxerunt illum, vt venundarent Ismaelitis triginta argēteis, qui in Ægypto vēdiderunt illum magistro militū Regis Pharaonis, qui dicebatur Putiphar. Ibat innocens puer de manu in manum, seruus ex libero effectus, Dominus autem erat cum illo, & opera eius dirigebat in manu illius. Erat autem pulcher aspectu iuuenis, & domina eius oculos impudicos iniecit in eum, solicitabatque illum per singulos dies, & nimis illi molesta erat: ille autem operi nefario acquiescere renuebat. Et cùm semel vim illi inferre vellet illa, ille aufugit pallium relinquens, in manu eius. Domina autem se illusam cernens clamauit dicens, puerum illum Hæbræum sibi illudere voluisse, & vim tentasse inferre ad concubendum cum ea. Vir autem eius iratus, & nimium credulus verbis mulieris, illum in carcerem misit, ibique quasi iam oblitus ab omnibus derelinquebatur. Quis crederet hunc iuuenem ampliùs caput leuaturum? Quasi mancipium à fratribus venditus est Ismaelitis, & illi Putiphari, à quo tanquam adulter, & malus in carcerem perpetuò est intrusus, nec iam vllius adiutorium expectans. Hoc ergò fuit suæ exaltationis initium. Nam cum duo ex seruis Pharaonis qui simul cum illo in carcere detinebantur, somnium quilibet vidisset, præsagium futurorum, & eorum somnia sapienter illis annuntiasset, vt rei probauit euentus: & pincerna Regis restitutus in locum pristinum, succedentibus prosperis, sui interpretis oblitus fuisset; contigit vt Pharao somnium videret, quo & fames, & vbertas annuntiabatur, nullusque ex Sapientibus Ægypti illud interpretari valuit. Tunc demùm recordatus pincerna Regi nunciauit, quæ sibi & magistro pistorum acciderant, & ad iussum Regis è carcere educitur Ioseph: & attonso capite, & mutatis vestibus coram Rege astitit somnium prudentissimè interpretatus, totius Ægypti Gubernator institutus est, secundus à Rege, ad cuius nutum frumenta vendebantur. Cumque fratres eius venirent in Ægyptum, vt emerent sibi cibos, & coram Ioseph astiterunt, adorauerunt illum super terram, & sic somnia eius adimpleta sunt, & pater illius illi dona misit, illum superiorem agnoscens. Ecce quomodò illa media quæ homines elegerunt vt iustum deprimerent, eadem illum ad tantam gloriam eleuauerunt.

Sic vero nostro Ioseph Christo Domino contigit. Misit illum Pater in mundum, vt illi bellum inferret, & destrueret illum: mundus autem solicitus fuit, vt illum demoliretur & perderet; copiam fecit Deus mundo, vt quidquid vellet in Filio suo exequeretur, Quid vis o homo? Capere filium meum? Cape, cape, comprehende, colaphiza, & illude. Quid amplius vis? Flagellis & loris illum cædere? Fac vt libet: & sic flagellauerunt illum, vt prius tortores feriendo, quàm ipse ferendo, deficerent. Quid amplius? Veste purpurea circundatum, & corona spinea obsitum, & arundine in manu posita traxerunt illum illudentes, ac in faciem eius spuentes. Es ne hac immanitate contentus? Minimè. Sed crucifigatur. Fiat. Addunt Dñm ad crucifigendum inter duo nequā, crucesuper humeros eius impositā, atq;

in loco publico, vbi malefactores puniri ſolebant, illum cruci affigunt, vbi & mortuus eſt. Quid amplius petis? Quid ab homine mortuo metuis? Adhuc volo vt latus eius lãcea perforet. Fac vt lubet. Veniat Lõgin⁹, & aperiat latus eius, ex quo fluat ſanguis & aqua. Nondum quieſco, niſi illum ſub terrã ſepeliam, & lapidè magno corpus exanime tegam. Et hoc etiã protinus factum eſt. Deeſt aliud? ſic. Sigilletur ſepulchrum, & cuſtodiatur à militibus. Iam nunc (ait mundus) contentus, atq; ſatis factus ſum. O mũde inſane, ſtulte, ac ignorans, quomodò ſtultam fecit Deus ſapientiam tuam. Hęc enim fuit via qua ad gloriam reſurrectionis exaltatus eſt. Dedit quippè Pater vocem, & dixit ei. Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara, quæ ab inferno victor exurgit deuictis Principatibus, & Poteſtatibus. *Pſal.56.*

Vndè potuit tunc dicere id quod dixerat Iacob. In baculo iſto tranſiui Iordanem hunc, & nunc cum duabus turmis regredior. Solus quippè aquas tribulationis tranſiuit, nam diſcipuli ſui omnes fugerunt, & ipſe baculo crucis innixus torcular calcauit ſolus, nunc autem tanto cum comitatu in mundum reuertitur. Poterimus & nos modò illa cantica canere, quæ filij Iſraël cecinerunt Domino, cùm diuiſis aquis maris rubri, iterum in vnum reuerſæ ſunt, vt Pharaonem cum exercitu ſuo ſubmergerent. Tunc Maria ſoror Moyſis, cum alijs fœminis tympana acceperunt, & cecinerunt dicentes. Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt. Equum & aſcenſorem proiecit in mare. Aquæ diuiſæ ſunt, quandò anima à corpore diuiſa eſt, & tunc nobis via aperta eſt per rubrum ſanguinem Chriſti. Hodiè autem iterum in vnum reuerſæ ſunt aquæ, cùm ànima corpori reunita eſt, & diabolus & ſatellites eius ſuffocati ſunt. Quarè dicere poſſumus cum Maria matre Ieſu. Cantemus Domino, glorioſè enim honorificatus eſt, &c. Ecce ergò quàm diuerſæ ſunt viæ Dei à vijs hominum: quia Deus humiles exaltat, mundus autem ſuperbos eleuat: & ideò dicebat Dauid. Elegi abiectus eſſe in domo Dei meĩ magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Quomodò ergò, inſane, cogitas aliam viam ducere, quàm eam qua Chriſtus & Sancti, alij iter egerunt. Ipſe cum cruce ſuper humeros peragrauit iter, hac claue cœlum aperuit; non aliam tu ſtulte cogites viã, ſed ſi compatimur conglorificabimur ſimul in ſempiterna beatitudine. Amen. *Geneſ. 32.* *Eſai.63.* *Exod. 15.* *Pſal.83.* *Rom.8.*

Alia moralitas, ſeu alia concio.

Ieſum qui crucifixus eſt quæritis, ſurrexit, non eſt hîc. Iã ſupra diximus hæc verba ſignificare, quòd propter obedientiam Chriſti vſque ad mortem crucis, data eſt ei gloria reſurrectionis. Memini me ſuprà, cum de paſsione Chriſti agerem, ſub hoc themate illam concluſiſſe quod Paulus ad Philippenſ. 2. habet, cùm dicit. Humiliauit ſemetipſum Dominus noſter Ieſus Chriſtus, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis: & quia ſtatim ſubiungit: Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. Poteſt conſequenter ad illud, & hoc ſubiungi, quòd in præmium obedientiæ ſuæ exaltauerit illum Deus hodiè, illum à mortuis ſuſcitans, & deinde ad dexteram ſuam collocans: quoniam ſemper obedientiæ præmium honorificum eſt. Abraham, quoniam obediuit Deo volens ſacrificare filium ſuum, pro præmio datum eſt ei quòd eſſet Pater Chriſti, imò omnium fidelium credentium in Chriſto, & quòd iuſti omnes filij ſpirituales Abraham dicerentur. Vndè & Sapiens dicit. Vir obediens loquetur victorias. Ac ſi diceret, *Tiene grandes triunfos que contar de ſi*, Nam quoniam à Deo honorificabitur, in omnibus ſic victor euadet, quòd magna trophæa conſequetur quæ de ipſo dicantur. Præmium obedientię Chriſti fuit victoria contra mortem, contra peccatum, contra diabolum, & aduerſùs infernum. Mortem deuicit moriendo, ſicut ipſe per Prophetam promiſerat: Ero mors tua, ò mors. Et quia mortem noſtram moriendo deſtruxit, & vitam reſurgendo reparauit. Mors quippè iam non eſt mors; ſed principium vitæ æternæ. Nam quandò id quod ex corrupto generatur melius eſt quàm id quod corrumpitur, illa actio, generatio vocatur, non corruptio, vt Ariſtoteles docet in libro de generatione & corruptione. Sicut quando ignis generatur ex ligno quod comburitur. Nam quamuis hæc generatio ſit cum corruptione ligni, tamen quia quod generatur eſt perfectius, quã id quod corrumpitur; generatio vocatur, non corruptio. Idem quandò generatur aqua de terra dices, & aër de aqua: quia ad perfectius elementum aſcendit. Sic modò quod generatur de morte, iam non eſt mors, ſed æterna vita: olim poſt vnam mortem alia ſequebatur peior, quæ erat mors animæ; nunc autem mors iuſti vitam generat æternam: quarè iam non mors, ſed vita nuncupatur. *Philip.2.* *Prouer.21.*

nuncupatur. Natale vocat Eccleſia mortem iuſti. Et hoc fuit certamen, quod inter mortem & vitam in mõte Caluario initum eſt. Nam mors vitam ſua ſagitta vulnerauit, & interfecit illam: Mortua eſt vita, & fecit illam mors mortuam. Vita verò mortem ſpiculo ſuo ferijt, & fecit illam vitam: quoniam iam mors eſt vita, cùm ex illa vita æterna generetur. Hinc illud Pauli. Quaſi mortui, & ecce viuim⁹. Et alibi. Mortui eſtis, ſed vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in gloria. Nam in gloria incipit vita, quæ abſcondita eſt poſt mortem. Et hoc eſt quod Eccleſia in ſuis canit officijs cũ dicit hodiè. Mors & vita duello confligere mirãdo, dux vitæ mortuus regnat viuus. Quoniã in die paſsionis Chriſti mors & vita certamen inierũt, & videbatur victoria ex parte mortis ſtare; ſed in fine vita moriẽdo deuicit mortem, & fecit eam vitam. Hæc ergo fuit vna victoria quã ex morte tulit Chriſtus. De peccato etiam palmam tulit. Nã illud affixit cruci, delens quod aduerſùs nos erat chirographum decreti: illud enim tulit de medio, & affixit cruci vt ait Paulus: vt deſtrueretur corpus peccati, vt amplius non ſeruiamus peccato. Et alibi ait. Nõ ergò regnet peccatũ in veſtro mortali corpore. Væ illi qui vexillum peccati de nouo exaltat, quod Dominus in cruce dimiſit: hoc em per duelliionis notam inurit. Nam vt ait Paulus. Si ea quę deſtruxi iterum reædifico; preuaricatorem me eſſe cõſtituo. Super quem illa maledictio cadet, quã Dominus immiſit ſuper eum qui reędificaret muros Hierico, Ioſue. 6. cap. Maledictus vir coram Domino, qui ſuſciraueriț & reædificauerit ciuitatem Hierico. Nam multo labore diruti ſunt. Per ſeptem enim dies illam circuierunt, tubiſq; clãxerant, Arca Dei etiam illam circuiuit, vociferatus eſt populus, & poſt tot factas diligentias corruit murus Hierico. Vide per quot circuitus deſtruximus peccatum, quot ſumptus fecimus, tot ieiunia, tot tubę clangores, hoc eſt, cõtiones ac voces prædicatorum, populi clamor, ſuſpiria, gemitus, lacrymę, pœnitentię, diſciplinæ, Arca Dei per circuitus ambulat, cũ Chriſtus quatuor iudices circuit, atque ab vno in alium perducitur, & ſic dirutus eſt murus & peccati robur deſtructum eſt. Maledictus ergò qui illud reædificare contenderit. Et hęc fuit victoria aduerſùs peccatum. Diabolum etiam deuicit, ſpoliauit, aque eliminauit à terra, ſecundùm illud Ioann. 10. Nunc princeps huius mundi eijciendus eſt foras. Nõ omninò diabolum deſtruxit, ſed cepit illum, & tanquã victum traxit illum, atque ligauit, ſicut Gabaonitæ & Amorrhæi victi in terra promiſſionis permanſerunt, etſi viui, populo tamen Dei ſubiecti fuerunt. Diabolus quidem viuus manſit, & fomes peccati etiam in iuſtificatis poſt Chriſti mortem remanet; ſubiecti tamen illis, qui gratiam Dei in vacuum non receperunt. Sicut ſi vnus Rex alterũ in prælio cepit, ac ſuperauit; nec tamen illum occidere vult, ſed ſecum circumferre, ad maiorem ignominiam & confuſionem victi, & vt triumphus ſuus clarior appareat. Sic em̃ fertur feciſſe Saporẽ Regem Perſarum cũ quodam Romano Imperatore, quẽ in bello viuũ ceperat, & Tamorlanus cũ quodam Mahumeto Imperatore Turcarum. Nunquid illudes ei quaſi aui, aut alligabis cum ancillis tuis? dicebat Iob. Nam puellæ diabolum illudunt, & quaſi captum ferunt ad maiorem ignominiam & confuſionem eius. Et hęc eſt victoria, quam ex diabolo & inferno lucratus eſt Chriſtus. Sic enim prędictum fuerat, Morſus tuus ero, inferne. Quoniam ſicut qui momordit panem, partẽ ſumit, & partem reliquit; ſic in inferno dãnatos reliquit Chriſtus, bonis ab eo eductis. Quod & Paulus docet cum ait. Spoliãs Principat⁹ & Poteſtates, traduxit illos, *Truxo los à la verguença*, triumphans illos confidenter in ſemetipſo. Hæ ergò victoriæ fuerunt obedientiæ Chriſti præmia. Quarè benè dixit Sapiens, quòd vir obediens loquetur victorias. Propter quod & Deus exaltauit illum. Tantis enim victorijs illum illuſtrem fecit. Triumphauit quippè de morte, de inferno, de peccato, & de diabolo, imò & de mundo, vt ipſe dicit. Cõfidite, ego vici mundum. Et has victorias cõmunicauit nobis. Nã per illũ hęc omnia nos etiã vincimus, ſecũdũ illã ſentẽtiã Pauli, qua dicit. Deo gratias, qui dedit nobis victoriã per Chriſtũ. Igitur quia Dñs obediẽs fuit Patri vſq; ad mortẽ; ideò exaltauit illũ, & hic eſt dies ſuę exaltationis. Quarè & in hoc capite poſt reſurrectionem ſuã dixit Dñs. Data eſt mihi omnis pot eſtas in cœlo & in terra. Qm̃ caput Eccleſię triumphãtis, ac militãtis effect⁹ eſt. Nã ſi Chriſt⁹ reſurrexit (ait Paul⁹) & nos reſurgem⁹. Imò & exẽplar noſtræ reſurrectionis ipſe eſt; ita q; ad ſimilitudinẽ ei⁹ & nos reſurgere debemus. Hinc Paul⁹ ait. Nũc aũt Chriſt⁹ reſurrexit primitiæ dormiẽtiũ. Id eſt, primus qui reſurrexit, ad vitã immortalem. Et alibi ait. *2.Cor.6.* *Coloſ. 3.* *Coloſ.2.* *Rom. 6.* *Ibidem.* *Gala.2.* *Ioſue. 6.* *Ioan.10.* *Simile.* *Iob.40.* *Oſea.13.* *Simile.* *Coloſ.2.* *1. Cor. 15.* *1. Cor. 15.*

Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Configuratum ait, hoc est, ad exemplar & similitudinem eius. Tamen ipse primitias immortalitatis tulit. Sicut primogenitus in optimis bonis melioratur inter alios fratres suos; illi autem ei innitũtur, & ab eo pascuntur: sic nos à Christo omnia immortalitatis bona communicamus, si tamen cõpatimur vt & cõglorificemur. Igitur cum Christus Dominus Patri vsq; ad mortem obediens extiterit; hodiè (qui erat dies exaltationis suæ) in præmium suæ mortis illum in statu resurrectionis collocat. Anima sua sanctissima in limbo erat, infernum ipsũ paradysum faciens, corpus suum frigidum, & vlceratum in sepulchro remanserat. Quid hoc est Domine Iesu, sic sacri corporis tui obliuisceris, quod sic bonam gessit societatẽ cũ anima tua? Legẽ quãdam statuit Dauid, quòd quãdo diuiderẽtur spolia in bello parta; idem ius esset euntis ad bellum, & remanentis ad sarcinas. Corpus tuum remansit in sepulchro animã expectans; ipsa ad infernũ debellandũ, & spoliandũ descẽdit parta iam victoria, debes ò bone Iesu, cũ illo diuidere spolia. In mẽtẽ mihi venit q̃ diuinitas dicebat ad carnẽ sanctissimã tũc. Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, iam enim hiems trãsijt, imber abijt, & recessit, flores apparuerunt in terra nostra. Ac si diceret diuinitas Christi eius carni. Iã hora est, formosa mea (omnia enim opera carnis Christi formosa fuerunt, nec fœdum aliquid in ea fuit) hora est iam, inquam, vt à somno mortis surgas: præteritjt em̃ hiems, aquę diluuij siluerũt, ira Dei cessauit, tẽpestas flagellorum iam trãsijt, nubila etiã dissipata sunt, serena iam omnia ac rutila erunt. Et quemadmodùm in diluuio non solùm aquæ transierunt, & serenitas cœlo restituta est; verùmetiam arcus in nubibus cœli fuit positus in signum pacis ac serenitatis. Quasi aspectum arcus cum fuerit in nube in die pluuiæ, vidit Ezechiel aspectum Christi cap. 1. sic videre hodiè carnem Christi, pacis signũ est. Quàm delectabile est videre arcum in nubibus cœli, tot varijs ac pulcherrimis coloribus vestitum. Quantò iucundius erit videre hodiè Christi carnem, tot decoratam coloribus, claram ac viridem, propter pulchritudinem & virorem in quo resurgit? rubeo etiam colore aspersam, propter signa vulnerum quæ secum fert. Hic Angelus ille fortis est, qui irim in capite defert: quoniam iris signũ est pacis & placati numinis. Ideò resurgens Christus pacem discipulis suis offert dicens: Pax vobis. Iam enim ira Dei placata est: nam ipse die tertia præterita Patri dixit. Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me. Hodie autem dicit: Conuertisti planctũ meum in gaudium mihi, concidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia. Hoc est, saccum humanitatis meæ, qui ad effundendum sanguinem meum ruptus fuit; iam consuisti illum cum anima mea, & reddidisti sanum, & totum circundedisti lætitia, animam scilicet, & corpus simul. Surge ergò iam anima mea, quoniam iam hiems, turbines, & procellæ omnes abierunt, flores apparuerunt in terra nostra. Iam enim caro germinat flores, quæ sunt dotes cum quibus caro Christi resurrexit; anteà autem spinas & tribulos germinabat, quas & ipsi Domino Christo dedit. Sed postquàm adimpleta est prophetia Ioelis capit. 3. qua dixit. Fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum. Hoc est, postquam gloria animæ communicatur corpori, spinas conuertit in flores. Ad hanc ergò vocem diuinitatis, qua ad humanitatem hæc verba relata dicebat, Surge, propera amica mea, &c. caro Christi gloriosa resurgit, anima intrat illam, & tanta decorat pulchritudine vt verbis explicari nequeat. Et quandò plus æstimabatur quòd mors illum fortiter iam tenebat; tunc exurgit triumphans de illa. Auguſt. 21. de Ciuit. Dei refert, quòd in Ægypto est lignum cuiusdam ficus, quod si in aquam mittatur protinus submergitur, sed quandò sub quis pluribus diebus delituit, & humectatum est, & grauius factum, tunc repentè super aquas apparet. Sic caro Christi & humanitas eius sanctissima, quæ die tertia præterita in ligno crucis mortua pependit, & sub terram mersa atque sepulta est, quandò grauior videbatur esse pondere terræ aggrauata, hodiè qui dies tertius est, super terram viuus, imò & omnium mortuorum vita apparet. Hoc quippè est suæ obedientiæ præmium, propter quod Deus hodiè exaltauit illum, & de puluere terræ leuauit, iuxtà illam Psalmistæ sententiam. Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem: vt collocet eum principibus. Hæc ergo trophæa, atque victoriæ suæ obedientiæ fuerunt. *Vndecim autẽ discipuli abierunt*

Philip. 3.
simile.
Rom. 8.
1. Reg. 30.
Cant. 2.
Gen. 9.
Ezech. 1.
Apoc. 19.
Psal. 87.
Psal. 29.
Ioel. 3.
Auguſt.
Psal. 112.

runt in Galilæã, in montem vbi cõstituerat illis Iesus, & videntes eum adorauerunt, quidam autem dubitauerũt: Et accedens Iesus loquutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Euntes ergo docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti: docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq; ad consummationẽ seculi. Hæc apparitio omnibus fuit maior, nempè illa quæ à Dño promissa est fienda in Galilæam omnibus simul discipulis, tàm publicis, quàm absconditis, putà Nicodæmo, Iosepho, & alijs. Et fortè illa est de qua Paul. dixit. Deinde visus est plùsquã quingentis fratribus simul. 1. Corint. 15. deinde Iacobo, deinde Apostolis omnibus. Et hæc saltem facta fuit post dies octo, post quos vndecim, præsente Thoma, apparuit Dñs. Quod autẽ dicit: Quidam dubitauerũt, intelligit de aliquibus qui non erant ex vndecim: illi enim iam credideràt; vel refert illos, qui ante hãc apparitionem dubitauerunt. *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Hoc est, ego qui secundùm q̃ Deus omnipotẽs sum, modò secundùm quòd homo, potestatẽ omnem accepi super cœlum, & terrã. Nam hactenùs in statu fui, quo frigori, calori, flagellis, ac morti subiectus fui; modò autẽ statum adeptus sum Regni, quo præsum cœlo, & terræ: & qui prius quatenꝰ homo potestatẽ habebã sup omnia ex simplici dono diuino: modò ex merito passionis, & mortis meæ adeptus sum potestatẽ super terrestria & cœlestia. *Euntes ergo docete omnes Gẽtes, baptizantes eos, &c.* Docenda quippè prius sunt ea quæ sunt credenda, amanda, & sperãda, & chara habẽda. Hinc Ecclesia catechismũ præmittit Baptismo. *In nomine Patris, &c.* Non dicit, In nominibus: quia vna est virtus trium Personarum, in qua baptizamur, hoc est, abluimur Christiani: baptizare quippè, abluere dicitur Latinè; & quia ablutio fit aqua, præsupponitur, quòd hæc sit materia. *Eos.* Hic discimus quòd nullus baptizare seipsum potest: dicit enim, Eos, non dicit, Vosmet, significando diuersitatem personarum abluentium, & abluendarum. Instituit autem Dñs. Iesus omnes baptizari, vt effectus passionis, mortis, ac resurrectionis suæ, mediante Sacramento Baptismi, applicaretur singulis saluandis merito ipsius Christi. Confertur enim per Baptismũ interior ablutio animæ: ita vt nulla macula, aut obex sit, q̃ impediat ne statim ad cœlũ aduolet, nisi ipse impedimẽtum ponat. Ex his etiam consequitur, quòd vera forma Baptismi est. *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti.* Nam nunquam aliter collatus est Baptismus. Nam etiam si in Actis Apostolorũ videatur referri Baptismus collatus in nomine Christi, & D. Amb. lib. 3. de Spiritusancto, id videatur insinuare; non tamẽ debet intelligi, quòd Baptismus duntaxat in nomine Christi conferretur, & quòd solum nomen Christi in forma Baptismi exprimeretur; sed intelligitur, eos in fide Christi, aut in merito eius, aut efficacia passionis eius, baptizatos in Christo Iesu. *Docentes eos seruare omnia, quæcunq; mandaui vobis.* Sicut Baptismũ debet præcedere catechismus, ita & bona opera subsequi. Nec enim sufficit scire credenda, sperãda, & diligenda ex charitate; sed etiã scire quæ sunt operanda, & à quibus est abstinendum: hæc enim sunt quæ seruare oportet. Verùm hæc omnia comites sunt, tàm antecedentia, quã consequentia, sine quibus tamen verũ constat Baptisma: quoniam non partes eius, sed comites, vt patet in Baptismo paruulorum.

1. Cor. 15.

Sed quoniam in his verbis expressè mysterium sanctissimæ Trinitatis profitemur, & ideò in Missali Romano in ipsius festiuitate legitur; aduertendũ est, hoc sanctissimæ Trinitatis mysterium excelsius ac maius esse omnium quæ in fide profitemur, quod absque fide impossibile est omninò nos capere, aut intelligere posse, vel credere. Confitemur enim vnum Deum, vnũ Dominum, vnum omnium Gubernatorem solum: sed hoc etiam Philosophus naturali duntaxat lumine fretus confessus est. Lumine quippè naturali cõstat esse vnam primam causam, vnum solum Principem, vnum solum totius Vniuersi Gubernatorem, à quo omnia, per quem omnia, & in quem omnia sunt, continentur, & gubernatur. Hoc autem luce clarius est, imò ipso Sole splendidius, ad quod solo lumine naturali pertingitur, quamuis ei qui hebes est, lumen fidei hoc etiam docet. Imò & ille qui huius veritatis iam demonstrationem habet, si lumine fidei simul illustratus est, certiùs & firmiùs huic assentitur veritati. Nam si dederis mihi duos Philosophos, qui huius propositionis, Deus est, demonstrationẽ habent, quorũ vnus sit Christianus, & alter paganus, maiorem certitudinem habebit Christianus, quàm paganus: quoniam ille habet fidem, quæ habitus quidam est, licèt obscurus, certissimus tamen,

Moralitas seu cõcio.

atq; firmissimus, & infallibilis, & quia maiori certitudine, quàm ea quæ à lumine naturali præstatur, assentit suis veritatibus. Igitur profiteri vnũ solum Deũ, commune etiam est Gentili Philosopho, ac Christiano, licèt hic certiùs assentiatur. Cæterùm Christianus plùs cõfitetur. Fatetur quidem vnum solum Deum, vnũ solum Dominum, vnum solum Gubernatorẽ Vniuersi, vnam solam substantiam infinitam, hanc tamen in tribus subsistentẽ personis, quæ æqualiter eandem numero substantiam communicãt, idem esse, & idem posse. Et quòd quælibet harum personarum Deus est, infinita, & æterna, sed nihilominùs non sunt tres Dij, nec tres Domini, nec tres omnipotentes, nec tres æterni; sed vnus solus Deus infinitus & æternus. Et quòd ex his tribus personis vna innascibilis est, à nulla aliarum procedens, & aliæ duæ sic. Pater est ingenitus, à quo procedit Filius, & Spiritussanctus ab vtroq;. Et cùm sit eadem essentia, idem esse, idem posse, idem velle harum trium personarũ; sunt tamen tres distinctæ personæ, est vnica tamẽ essentia. Interroga obsecro hoc Aristotelem, quantuncumque Philosophus fuerit, & irridebit te, & dicet hoc impossibile omninò esse, & mille cõtra te sophismata cõfinget, quæ putabit esse demonstrationes, cùm tamen in veritate non sint: nam vna veritas alteri non cõtradicit. Et licèt hæc sit veritas supernaturalis, naturali nostra excelsior; non tamen est cõtra illam: nam ad hoc non hoc lumine, sed alio maiori, & illustriori pertingitur, quo ille caruit, quo tamẽ nos Dei misericordia illustramur. Quarè cùm hoc mysterium Dñs manifestare voluit Nicodæmo, sic nouum ac mirabile ei visum est, quòd etsi Doctor legis erat; tamen tanq; stultus se habuit, cùm dixit: Quomodò possunt hæc fieri? Ac si diceret: Quomodò ea quæ tu dicis constare possunt? Quomodò potest homo nasci denuò? Quis est Pater qui eum generat? Quis ille Spiritus, qui insufflat ineo? Quis est iste filius de quo loqueris? Quis eum mittit? A quo procedit? Quod est nomẽ eius, aut quod nomen Patris eius, si nosti? Non hæc certè capere possum. Nec mirum: non enim hoc lumine, quo hæc illustrantur, perfunderis. Naturale quidem intellectui est veritatem amplecti, nam condidit Deus intellectum nostrum sic veritatis amicum, ac inquisitorem illius: vt mox quòd audiat veritatem illam amplectitur, illi protinùs insidet: quoniam propria sedes veritatis intellectus est, & ideò cõfestim amicitiam inter se ineunt, & tãquàm affines, & amici se mutuò agnoscunt. Magnam certè cognationem habet intellectus cum veritate, debet tamen illi esse proportionata, & æquabilis luci quam ipse intellectus habet. Sicut naturale est oculis videre lucẽ, & apertis oculis, iocundissimè illa perfruitur homo; debet tamen esse lux proportionata: nam ad radios Solis cæcutiunt oculi, nec eos intueri valent: quoniam lux illa non illis proportionata est, sed excellens nimium. Nam etsi radij Solis lucidissimi sunt, non tamen ad illos imbecillitas nostrorũ oculorum pertingere valet, sicut oculi nòctuæ aut vespertilionis aspicere quidem possunt lumen stellarum, non tamen Solis, quod imbecillitatem illorum longo interuallo excellit. Igitur veritas lux est, quæ maximam cognationẽ cum nostro intellectu habet, debet tamen illi proportionari & æquari. Lumen quidem Lunæ, ac stellarum intelligere possumus, hoc est, veritates has naturales omnibus communes; sed Solem ipsum, hoc est, diuinitatẽ Patris, radios eius ac splendores ab eo procedẽtes, Solem ipsum, qui est Pater, diuinitatis principium; Filium, qui est splendor gloriæ eius; Spiritumsanctũ qui radius quidam est istius Solis: hæc non est lux nro intellectui æquabilis, in immensum nostram superat lucem, & cum splendidissima in se sit, nobis tamẽ tenebræ sunt: posuit enim tenebras latibulum suum, & dicit: Quomodò possunt hæc fieri? Induerunt Dauid, cùm pastor esset, armis Saul, vt cum illis pergeret ad certamen contra Goliath: at ille ea ferre non valuit, sed à se abiecit. Quid enim? Ille rusticus pastor erat pellibus indutus, soccis calceatus, peram in brachio portans, inter quercus & fagos nutritus, nunquàm assuetus ensi, sed funda lapidem iacens, vel ipso strepitu minabatur ouibus, aut sybilo eas vocans trahebat; quomodò ferre posset loricã ferreã, aut ocreas æreas? Et in capillis contortis, quomodò galea posset sustineri? Auferte (aiebat) ista à me: nec enim his assuetus sum. Date mihi meam peram, meam fundam, meum baculum pastoralẽ, quibus cum leonibus & vrsis dimicare soleo. Si meam in circulũ duxero fundam, illa inimicũ hunc prosternam: nec enim alijs etiam meliorib⁹ armamentis vnquàm assueui. Sic homo rusticus ac insolens rerum magnarum est, qualia sunt ea quæ fides docet, quæ nõ sibi cõmensuratę sunt, nõ illis assuefact⁹ est, nec ea vllatenus capere potest intellectus eius, cuius in immẽsum mensurã excedũt: dimittite illum circumagere fundã, mundũ hunc rotundũ circũire, ea quę palpat, videt, sentit & audit, hæc vix capere potest, quibus tamen assuetus est, quæ nec suam capacitatem excedũt; & tamen à paucis, & per longum tẽpus, & mille intermixtis falsitatibus hæc ab eo capiuntur. Quomodò alia intelligere valebit? Verũ si his armis assuesceret, illis vtiq; dimicare valeret. Si hos supernaturales habitus indueret, illis vti ad intelligenda maiora posset. Verum est, quòd hic habitus deberet esse supernaturalis, qualis est fides supernaturaliter à Deo infusa, habitus quidam diuinus à Deo datus, quo imbutus intellectus noster, imbecillitas eius roboratur, vt possit videre lumẽ Solis, quod antea nõ valebat (est enim quædam participatio superni luminis) quarè cognationẽ iam ac propinquitatẽ cũ illo habet: & ideò in intellectu cui infidet, eundẽ efficit effectũ circa veritates supnaturales, quẽ lumẽ naturale circa naturales facit. Nam sicut intellectus noster veritatibus naturalibus assentitur, eò quòd lumini quod in se habet consentiunt: sic intellectus fide illustratus veritatibus supernaturalib⁹ assentitur: nam iam lumini fidei, quod in se habet, conueniunt, & proportionãtur, iam eas agnoscit, quoniam ab eodem originẽ ducũt. Si enim veritates supernaturales sunt, lumen etiam est supernaturale à Deo infusum: & si veritates è cœlo venerunt, fides etiam inde originem trahit, nec industria humana haberi potest. Dei enim donum est (ait Paulus) ne quis glorietur. Quarè ipsa debet nos in his supernis mysterijs ducere: namq; naturale lumen id non valet, imò deficit tũc, & absconditur quasi cedens superiori lumini. Sicut qui nauigãt ad mare Sur, versùs Polum Antarticum, certo interuallo ac distãtia ab hoc Polo absconditur Polus hic, & alter adhùc non videtur, & tunc nautæ (vt ipsi referunt) per tres stellas, quæ in cœlo tunc apparent, gubernantur, quæ loco Poli illis deseruiunt. Sic lumẽ naturale, quod est Polus quo gubernamur in hac vita homines, cũ tres stellæ nobis apparẽt, hoc est, cùm Trinitatis mysterium perscrutamur, absconditur & occultatur nobis, deficit enim tũc lux eius, nec ad tantum mysterium nos ducere valet cedens tàm immenso lumini. Ascendimus quippè iam valde suprà illud, & ideò dum alter Polus nobis apparet, qui erit lumen gloriæ in beatitudine; per has tres stellas, hoc est, per fidem trium personarum diuinarum gubernari debemus. Hæc enim est quæ tres Reges duxit ad Deum. Et hoc est quod Paulus insinuare voluit, cùm ad Corinthios scribens præcipiebat, vt mulier velato capite oraret; vir autẽ, aperto capite, orationem faceret: & quòd mulier non loqueretur in Ecclesia, vir verò sic. Nam lux naturalis, respectu luminis fidei, gerit vicem mulieris, debilis quippè ac imbecillis est ad mysteria fidei pertingenda: lumen autem fidei gerit vicem viri. Lux ergo naturalis velet caput suũ & oculos: quia hæc perspicere nequit, & in Ecclesia nõ loquatur, sed maiori lumini cedat: quia nec intelligit, nec videt ea quæ supra se sunt; captiuetur intellectus in obsequium fidei. Hæc autem quæ viri gerit vices, in Ecclesia loquatur, discooperiat caput: oculos quippè habet ad videndum diuina & supernaturalia, saltem eo modo quo hîc perspici, ac videri possunt: nam sine illa nec Cherubin, nec Seraphin ea intelligere valerent. Quarè cùm Samaritana à Domino aquam illam viuam postulasset, dictum est ei: Vade, voca virũ tuum. Et illa dixit: Non habeo virum. Quoniam fide carebat, sine qua viua hæc aqua mysteriorum fidei potari non poterat. Vnde ad vocem, quæ de throno exibat (vt ait Propheta) Seraphin qui circa thronum volitabant, demittebant alas suas, & illis operiebant oculos: quoniã Seraphin qui naturali intellectu sic excellunt & eleuantur, vt super omnia alia extendant alas suas, & volent: tamen cùm vox de throno sonat, hoc est, cùm fides loquitur, quæ est vox de throno Dei exiens, demittunt alas suas, & ingenia alta humiliant, subijciendo se lumini fidei, tanquàm superiori sibi, humilem confitentes quemlibet intellectũ creatum lumini fidei collatum. Et alis suis quibus volant, operiunt oculos: quoniam multotiens delicatiora ingenia, quæ super alios volare videntur, sibi ipsis impedimento sunt ad videndum ea quæ sunt fidei, & suo paruulo lumine freti cæcutiunt ad maius lumen. Seraphin ergo huic lumini se impares esse agnoscunt. Ascẽdit (ait Propheta) super Cherubin, & volauit super pennas ventorum. Eleuatur quippè Deus, & super velocitatẽ ventorum, qui spiritus in Scriptura dicuntur, & super omnes Angelorum spiritus, & super hominum maiora ingenia, quæ per ventos

1. Reg. 17.

Ephes. 2.

simile.

2. Cor. 11.

2. Cor. 10.

Ioan. 4.

Psal. 17.

ventos ſignificantur. Dices ergo, ſi nec Angeli, nec Seraphin, nec ſublimiora hominũ ingenia ad hæc myſteria pertingere queũt, quid agendum eſt? Ad quem occurrẽdum? Cui hæc fienda interrogatio eſt? Quomodò poſſunt hæc fieri? Angeli ad hæc non pertingunt, hominum ingenia multò minùs, quis ergo hunc nobis nodum diſſoluet? Vultis, fratres mei, Eccleſia Catholica Romana eſt, ad quam accurrere debemus. Illa enim harum veritatum magiſtra eſt, quam Spiritus ſanctus docuit, cuius inſtructa doctrina contra Arrium, contra Sabellium, & contra alios perfidos hæreticos nos docuit huius
Iud.14. myſterij veritatem. Memineritis, obſecro, illius hiſtoriæ, quæ in libro Iudicum narratur, quandò Sanſon in terrã Philiſthinorũ pergebat vt vxorem acciperet, & in via occidit leonem, ad quẽ cùm poſt aliquos dies diuertiſſet, vidit examen apum in ore eius, & propoſuit ænigma illud conuiuis. De comedente exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo. Quod cùm non potuiſſent conuiuæ enodare, ſuaſerunt vxori eius vt ab eo exquireret, & indicaret illis. Quod cùm feciſſet, & illi ænigma propoſitũ rectè interpretarẽtur: reſpondit eis Sanſon, & dixit: Si non araſſetis in vitula mea, non inueniſſetis propoſitionẽ meã. Eccleſia Catholica Romana eſt hæc Sponſa Chriſti, cui ipſe ſecreta cęleſtia reuelauit, & ænigmata ſic obſcura, vt nullus creatus intellectꝰ illa diſſoluere valeret. Quid ergo faciendum? Certè hanc Chriſti Sponſam ſolicitare, & dicere ei: Quomodò poſſunt hæc fieri? *Que coſa, y coſa es.* Quomodò tres, & tamen vnus: & ſi vnus, quomodò tres? Quid hoc rei eſt? Et poſt quã id nobis docuerit, cõfiteamur illud in Credo, quod quotidie confitemur, & profitemur in Eccleſia, & cùm nos id audierit confitentes Dñs, dicet: Si non araſſetis in vitula mea, non inueniſſetis propoſitionem meam. Si id non interrogaſſetis, & didiciſſetis ab Eccleſia mea, quæ per fidem mihi deſponſata eſt, nunq̃ hæc diſceretis ſecreta: Illi enim ego reuelaui. Quod & D. Aug. cõfitetur, cùm dicit: Euangelio non crederem, niſi me authoritas Eccleſiæ commoneret. Nec enim ego ſciebam quod eſſet Euangelium in quo veritas certa cõſtabat, Matthæi, an Marci, an Nazaræorum, niſi mihi Eccleſia quatuor Euangelia propoſuiſſet, in quibus certa fidei noſtræ veritas cõtinetur. Hinc & Paul. ad Timot. ait: Hęc ſcribo tibi, fili Timoth. vt ſcias quomodò oporteat te conuerſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentũ veritatis. Ab illa enim hæc veritas pendet, & in illa ſuſtinetur. Ad illam igitur properare debemus, dicentes: Quomodò poſſunt hæc fieri? Quod nam tam grande myſterium hoc eſt, Eccleſia Dei? Dic nobis qua ratione id effici queat? Et reſpondebit nobis, ipſam nihil aliud horum myſteriorũ ſcire, quàm ea quæ Sponſus ſuus in ſuo Euangelio manifeſtauit illi, nec vlla alia ratione fulciri, niſi quia Deus dixit, cuius authoritas omnibus demonſtrationibus Euclydis præponderat, & certior eſt. Et quod Euangelium docet hoc eſt. Quòd dato Deum eſſe vnum, & ſimpliciſsimum, taliter quòd nulla res ſic vna eſt, ac Deus, imò eſt vnitatis principium, à quo omnis vnitas deriuatur: nihilominùs in illo ſunt tres perſonæ diſtinctæ, ſicut ego, & tu, & alius. Nam dato ꝙ Deus ſit vnus; tamen quia eſt non ſolũ beatus, verũ & ipſa beatitudo, tenemur ab illo ſolitudinem excludere, ſicut excluderemus à quolibet homine, qui eſt totius mũdi eſſe, vt eſſet beatus. Nam ſi eſſet ſolus, beatus nõ eſſet: quoniam beatitudo in vna ſola perſona cõſiſtere nequit, ſed oportet vt beatitudinẽ ſuam, quã ſemper habuit, habet, & habebit, alijs communicet perſonis coæternis ſibi. Intelligimus ergo vnum Deũ, & tres perſonas, quarũ quælibet ſit Deus hac ratione. Dicimus enim ꝙ Deus cognoſcit ſeipſum, & ex ſeipſo ꝓducit imaginem ſui ipſius, conceptum, vel notitiam quandam, quæ ipſum Deũ exprimit ac repræſentat, ꝓut ipſe eſt. Cui notitiæ ac imagini cõmunicat ſuum eſſe, ſuam ſubſtãtiam, ſua bona, & totũ quod ipſe eſt. Deus quippè eſt naturæ intellectualis in infinitũ perfectioris, quàm Angelica, & ſeipſum intelligit ac cognoſcit: quoniam ſua beatitudo in cognitione ſui ipſius ſita eſt. Et hic conceptus quẽ ex ſe producit Deus, & per quẽ ſeipſum agnoſcit, debet eſſe coæternus ipſi Deo; quippè qui ab æterno cognouit ſe, & infinitus etiã, cùm rem infinitã exprimat; & cùm nihil ſit ęternũ, aut infinitũ niſi ſolus Deus; hinc fit ꝙ cõceptus ille neceſſariò ſit Deus. Et cùm in Deo nullũ ſit accidens, ſed totum quod in ipſo eſt, ſit ipſiſsima Dei ſubſtãtia; hinc fit ꝙ conceptus hic ac notitia, ſit ſubſtantia Dei, & hunc conceptũ propriſsimè vocamus filium Dei eadẽ proprietate, imò & multò maiori, quàm illũ quem ex te genuiſti vocas filium tuum. Ideò quippè ille dicitur filius tuus, quia ex te procedit in ſimilitudinem propriæ naturæ: hic conceptus procedit à Patre in ſimilitudinem propriæ naturæ; ergo verè dicitur filius eius. Vocamus autẽ hunc filium, Verbũ, & conceptũ: ne putares eodẽ modo gigni, quo filius tuus carnalis. Nec enim ea fœditate, ac imperfectione à Patre generatur hic filius; ſed tanq̃ Verbum, ac conceptus mẽtis ſubtiliſsimè, delicatiſsimè, ſimulque puriſsimè ab illo procedit, ſicut cõceptus, ac verbum immaterialiter producũtur ab intellectu. Et hæc eſt ſecunda perſona, quã filium dicimus. Ex hac autẽ cognitione Dei conſequitur amor, qui Spiritus ſanctus dicitur. Nam omnis voluntas non impedita producit amorẽ, ſecundùm totam ſuam vim, & ſecundùm id quod diligit: Deus autem infinitus eſt, & id quod amat etiam infinitũ: amat emẽ ſeipſum, qui infinitè diligibilis eſt. Igitur hic amor infinitus eſt, & æternus, ſicut ipſe Deus: nihil autem eſt infinitũ & æternũ, niſi Deus; ergo amor hic Deus eſt. Et quia nihil in Deo, præter Deũ, nec accidẽs, nec extranea ſubſtantia aliqua eſt in eo, ſequitur ꝙ hic amor ſit ipſa ſubſtantia Dei, & hic dicitur Spiritus ſanctꝰ. Tanta quippè vi hic amor à Deo procedit, vt ipſam Dei ſubſtantiam rapiat poſt ſe. Hæ ergo ſunt tres perſonæ diuinæ, quas in vna ſubſtantia cõfitemur, & hoc eſt quod fides Catholica docet, & quod in vndecimo Concil. Tolet. Hiſpani profeſsi ſumus, & profitemur modò, tempore Recharedi Gotthorum Regis celebrati, conſobrini B. Leandri, & Fulgentij, poſtq̃ per trecẽtos annos in Arriana ſecta detẽti fuerãt. Nunc autẽ non hæc myſteria videmus, ſed credi-
1.Cor.13. mus: nam (vt Paulus ait) videmus nunc per ſpeculũ in ænigmate, tunc autẽ facie ad faciem. Nunc in Eccleſia hæc Sacramẽta videmus tanq̃ in quodã veritatis ſpeculo, in quam radius quidã luminis huius reflexus nr̃os intellectꝰ illuſtrat. Veniet, veniet dies (faxit Deus) in quo in ſeipſa, & ſicuti eſt, hãc videbimus veritatẽ, & cũ Regio Propheta
Pſal.47. cãtabimus, & dicemus: Sicut audiuimus, ſic vidimus, in ciuitate Dñi virtutum, in Ciuitate Dei noſtri, quãdo ex hoc exilio ad Patriam propriam transferemur. Nihil enim falſi nobis Eccleſia dixit, cùm omnia hæc videamus clarè ita eſſe, ſicut Fides docuit.

Ex his autẽ duo ego colligo, quę cor meũ ædificent. Primũ, Agnoſcere magnitudinẽ ac excellentiam Dei, ad quã noſter pertingere non valet intuitus; vt tantæ humilie-
Iob.36. mur maieſtati, & cum Iob dicamus: Ecce

Deus magnus vincens ſcientiam noſtrã: vt cum timore & tremore noſtram ſalutẽ operemur, & exultemus ei cũ tremore demittentes alas intellectus noſtri corã illo, cognoſcentes quanta nos ſuperet maieſtate, eo modo quo ante eũ columnæ cœli cõtremiſcunt & pauent ad nutũ eius, quem adorant Dominationes, & tremunt Poteſtates. Secundum, quòd cui talia myſteria reuelata ſunt, ad quæ conſequẽda aſpirare debet, iniuriam ſuo irrogat cordi, ſi in rebus parui momenti illud detinet. Qui emẽ Dei gloriam ſperare poteſt, cur ad minima attẽdit? Non ſolùm autẽ (ait Paulus) ſed & gloriamur in *Rom.5.* ſpe gloriæ filiorũ Dei. Speramus emẽ talia, vt ea ſolùm poſſe ſperare magna nobis gloria ſit. Et quia hac ſupernaturali luce ſpundimur, vt filij lucis debemus ambulare. Eratis enim aliquãdo tenebræ (ait Paul.) Nunc *Epheſ.4.* autem lux in Dño, vt filij lucis ambulate. Fructus autẽ lucis eſt in omni bonitate, & iuſtitia, & veritate, probantes quid ſit beneplacitum Deo. Et nolite cõmunicare operibus infructuoſis tenebrarũ, magis autẽ redarguite. Et. 1. Pet. 2. Vos autẽ genus electũ, *1.Pet.2.* *Gente entreſacada del mundo.* Regale ſacerdotium, Gens ſancta, populus acquiſitionis, id eſt, acquiſitus Deo, vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuũ. Qui aliquando nõ populus Dei, nunc autẽ populus Dei; qui nõ miſericordiam conſequuti, nuc autem miſericordiam conſequuti. Gens tantis titulis decorata, quid in fęcibus terræ ſedet? Cur non alta petit? Filij hominũ (vel filij inclyti, vt *Pſal.4.* habet alia litera) vſquequò graui corde? Cur cor deprimitis, & non potiùs in alta leuatis? Vt quid diligitis vanitatẽ, & quæritis mendacium? Intellectus in tam alta myſteria doctus, cur ſe exercet in his caducis, inueniendo modos rapiendi, theſauros augẽdi, alios decipiendi, & ſic de alijs; & non potiùs in intelligẽdo diuina, ad quæ ꝓ gratiã Chriſti vocatus es, vt ea interna gaudia poſsideas? *Et ecce ego vobiſcũ ſum omnibus diebus, vſq̃ ad conſummationem ſeculi.* In hoc promittit ſe *Moralitas* nunquàm defecturum Eccleſiæ ſuæ, & ꝙ in *ſeu cõcio.* Eccleſia ſua nunquã deficient iuſti, & fideles, quibuſcum ſit. Licèt etiam hoc poſsit intelligi de aſsiſtẽtia Chriſti in Sacramẽto Euchariſtiæ, in quo realiter & præſentialiter, licèt ſacramẽtaliter, eſt nobiſcũ. Quod maximi amoris, ac beneuolentię ſignũ fuit. Id enim eſt quod Salomon admirabatur, quando poſt conſummatũ magnificũ illud

templi

templi ædificium ſimul cum propitiatorio, quod erat vmbra, ac figura huius veritatis,
2. Paral. 6 dicebat: Ergo ne credibile eſt, ꝙ Deus habi-
3. Reg. 8. tet cum hominibus ſuper terrã? Et 3. Reg. 8. Ergo ne putandum eſt, ꝙ verè Deus habitet cum hominibus ſuper terrã? Verè dicit, vbi inſinuat de veritate, potiùs quàm de figura illa loqui. Certè valdè mirabile eſt, quòd res tàm grandis, qualis eſt Deus, tantæq; maieſtatis ac potentiæ, nõ dedigneturin ſua propria ac diuina perſona cohabitare ſuper terram, cum tam barbara, ruſtica, ac inurbana gẽte, quales homines ſumus. Quilibet em̃ æqualem ac ſimilem ſui quærit, quo cum conuerſetur & tractet. Sapientes illi Chal-
Dan. 2. dęorũ, quos Nabuchodonoſor Rex vocauit, vt ſomnium quod viderat & fugerat ab eo, ſimul cum ſolutione & interpretatione eius dicerent, *Que le dixeſſen el ſueño y la ſoltura*: reſponderunt Regi ac dixerunt: Sermo quẽ tu quæris, grauis eſt, ô Rex, nec reperietur quiſquã, qui indicet illũ in cõſpectu Regis, exceptis dijs, quorũ nulla eſt cum hominib⁹ conuerſatio. Nec em̃ excogitare aut credere poterant, ꝙ res ſic grandis, qualis eſt Deus, deijceret ac demitteret ſe, vt cum re tam parua, qualis eſt homo, conuerſari dignaretur. Et ideò dicebant, Quorũ nulla eſt cum hominibus conuerſatio. Nec em̃ intelligere poterant, quãta eſſet bonitas Dei, quantoq; amore miſellũ hominẽ proſequeretur, ac diligeret, nec ipſammet Deum dicentẽ audierant, Delitiæ meæ eſſe cum filijs hominum. Et ideò mirabantur homines, & dicebant: Ergo ne credibile eſt, ꝙ Deus habitet cum hominibus ſuper terram? Ita certè credendum eſt. Ipſe enim dicit modò: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſq; ad conſummationẽ ſeculi. Et ideò adinuenit hunc mirabilem modũ exiſtendi cum hominibus ſuper terram, nempè altaris Sacramentũ, in quo ſe nobis reliquit tanquã Sacramentũ, & tanquã ſacrificium. Tanquã Sacramentum; vt in Eccleſia ſua perpetuò eſſet, & in omnibus fidelibus per huius Sacramenti communicationem: tanquã ſacrificium, vt rem altiorẽ quàm Lex vetus haberemus ad offerendum Deo ſic purũ ac acceptum ſacrificium, quale homo neceſſarium habebat. Tanquã Sacramentũ, quatenùs homo vteretur illo: tanquã ſacrificium, vt illo placaretur Deus. Tanquã Sacramentũ, vt illum preſentẽ haberemus. Tanquã ſacrificium, vt quotidie illud offerremus Deo. Primùm, ꝙ tanquam Sacramentum ſe nobis Dñs reliquerit, conſtans apud oẽs Catholicos eſt, qui veritatem Dei & Eccleſiæ ſuæ ſanctæ credunt. Definitum ſic eſt in hac domo Dei columna & firmamentũ veritatis, & tanquã hæreticus dãnatus eſt qui aliter ſenſerit de Sacramentis, quàm Eccleſia Dei ſentit. Et ex definitione Sacramẽti hoc etiam cõſtat. Nam Sacramẽtum eſt ſignũ rei ſacræ, pertinens ad noſtrã iuſtificationẽ. Hoc Sacramentum ſumptũ eſt ſignũ gratiæ, quæ animas iuſtificat; accidentia illa alba, quæ in hoſtia conſecrata videtur, ſunt oculis ſigna eius qui intùs continetur, nempè Chriſti iuſtificatoris noſtri; ergo Sacramentum eſt. Imò & maximũ omnium Sacramentorum. Nam cætera Sacramẽta continent gratiam, hoc authorem gratiæ. Alia participant aliquam virtutẽ Dei, tanquã eius inſtrumẽta; hoc continet ipſum Deũ. Alia ad hoc ordinantur Sacramentũ; hoc autem eſt ſcopus, & finis aliorũ. Baptiſmus quippè aperit nobis ianuã Regni, & ingreſſum ad illud: Confirmatio roborat, vt illud ſumere valeamus, Pœnitentia, imò & aliquãdo extrema Vnctio nos diſponũt ad illud: mundant quippè domum cordis, vt dignũ ei præparemus hoſpitium. Matrimonium hanc ineffabilem vnionem ſignificat, quã Deus cum anima, hoc Sacramẽto mediante, efficit: in eo quippè comunicatur nobis tanquam cibus, qui in ſe ſumentem trãsfert, & ſecum illum iungit, ac vnit. Deniq; Ordo ſacer ad eius miniſterium inſtitutus eſt: quarè altius cæteris Sacramentis eſt, finis & conſumatio eorũ. O quanta nobis inerat neceſsitas, Dñe Deus, vt tua frueremur ſocietate, ac preſentia. Impoſsibile quippè fuerat abſq; te tranſigere vitam, niſi te nobis in hoc reliquiſſes Sacramento. Continua quippè bella, continuum nobis certamẽ reliqueras, cũ diabolo, mundo & carne, præcipiens nobis, ne aliquod fœdus, aut cõmerciũ inter nos & illos eſſet. Nolite diligere mundũ, nec ea quæ in mundo ſunt, ait Apoſtolus tuus Ioannes. Et alius: 1. Ioan. 2.
Nolite (ait) conformari huic ſeculo. Omnes Roma. 12.
creaturæ ſunt muſcipulæ, & retia pedibus inſipientium: ita vt B. Antonio videretur impoſsibile eſſe illa euitare. Et Paul. dicebat: Non eſt nobis colluctatio aduerſùs car- Epheſ. 6.
nem & ſanguinem, ſed aduerſùs principatus, & poteſtates, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Et cùm gens ſit fortis contrà quam dimicare debemus: tamen præcepiſti nobis vt inermes graderemur: ita quòd nec baculos, nec calceos, nec perã tandẽ duceremus

ceremus nobiſcũ, ſed ſicut oues in medio luporũ ambularemus, nec nos defenderemus, ſed percutienti nos in vnã maxillam, aliam illi præberemus. In his omnibus periculis conſtituti neceſſaria maximè nobis tua erat præſentia, Dñe, qua nos foueres, promptiores, animoſoſq; faceres, & tanquã optimus
Simile. dux nobiſcũ eſſes: vt ſic tot onera bellorũ, laborũ, ac tentationũ ferre poſſemus. Multum intereſt Ducis ac Imperatoris præſentia, vt milites fortiter in bello ſe habeant; animos quippè maiores capiunt, cùm præſentem cernunt illũ, qui fortiter geſta præmiare, & ignauiam punire debet. O Chriſtiani, præſentẽ noſtrũ Ducem ac Imperatorem habemus Chriſtum, qui ex illo eminentiori altaris loco nos intuetur, vt videat quis rectè dimicet, vt præmiet; quis deficiat, vt roboret; quis inimico cedat, vt caſtiget. Talẽ quippè illũ intuebatur Sponſa,
Cant. 2. cùm dicebat. En ipſe ſtat poſt parietẽ noſtrum reſpiciens per feneſtras, proſpiciens, per cancellos. Per vitreas quippè illas feneſtras, per cratem illam, ac cancellos nos ſpeculatur, circũſpicit: vt ſciat qualiter ſe vnuſquiſq; gerat. Roborare fortis miles Chriſti, animoſquè cape robuſtos, confundere ignaue, meticuloſeq; præliator: quoniam Imperator tuus te intuetur, quomodoq; te habeas circũſpicit. Ideò Moyſes renuebat in deſertum progredi tanta cum multitudine populi, niſi Deus ꝓmitteret ſe cũ illis iturũ.
Exod. 4. Vnde & Exod. 4. dicebat: Mitte, Dñe, quẽ
Ibid. 25. miſſurus es. Et cùm poſteà. c. 25. promiſiſſet illi Deus ſe miſſurum Angelũ, qui eos præcederet per deſertũ: reſpondit Moyſes, &
Ibid. 33. dixit. c. 33. Si tuipſe nõ præceſſeris nos, non educas nos de loco iſto. In quo em̃ ſcire poterimus nos inueniſſe gratiam in conſpectu tuo, niſi ambulaueris nobiſcum? Ac ſi diceret: Remaneant Angeli ad mouẽdos cœlos, & vt tuæ miniſtrent maieſtati: te em̃ quærimus, tuamq; præſentiam depoſcimus. In quo enim ſcire poterimus nos inueniſſe gratiam in cõſpectu tuo, niſi tu gradiaris nobiſcum. Multò meliùs hodie id adimpleuit nobiſcum Deus; nam populo illi Angelũ dedit, qui vices eius gereret, nobis autẽ ipſemet Deus aſsiſtit, ſuaque diuina perſona nobis
Hebr. 1. præſens eſt, iuxta illam Pauli ad Hebræ. 1. ſententiam, qua dicit: Multifariè, multiſq; modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouiſsimè diebus iſtis loquutus eſt nobis in filio. Ecce (inquit) vobiſcum ſum. Ecce, ait. Ac ſi diceret: Attendite, qm̃ nouo modo vobiſcũ ſum, & maneo, ſicut anteà ſolebam, ſed altiori & propinquiori modo, nempè mea ꝓpria perſona. Igitur præcedit nos magnus hic conſilij Angelus, ducẽs nos per deſertũ. In hoc quippè Sacramento habemus columnã illam ignis, qua per noctẽ Exod. 13.
illuminabatur populus ille, & nubẽ albam, qua per diẽ ducebatur. Nam in hoc Sacramento eſt Chriſtus Dñs, qui eſt lux vera, quæ illuminat omnẽ hominẽ venientem in hunc mundum. Qui ſecundùm diuinitatem, columna ignis eſt, iuxta illud: Deus noſter ignis conſumens eſt. Et ne ignis hic conſummeret nos, nec ſuſtinere illũ poſſemus (quis enim ex nobis habitare poterit, cũ igne deuorante, vt clamat Eſaias) tempe- Eſai. 33.
rat nobis lucem ac calorẽ eius cum candida illa nubecula paruæ ac rotundæ illius quãtitatis, qualis eſt hoſtia illa, ſub qua Deus ipſe deliteſcit. Nam etſi tenuis ac clara videatur, denſior tamen eſt quã apparet: qm̃ radios Solis ipſa continet, ita quòd dicere poterimus cũ Eſaia: Verè tu es Deus abſcõ- Eſai. 45.
ditus. Qua nube tam lux quã calor ſic temperantur; vt & imbecillis & fortis illã aſpicere queant. Hoc autem tanta fit ſapientia, & potẽtia; vt nullus valeat intellectus creatus attingere. Vnde & Eccleſia clamat, & dicit: Quantum potes, tantum plaude: quia maior omni laude, nec laudare ſufficis. Habere ergo Imperatorem noſtrũ præſentem, hoc hoſtes maximè deterret ac fugat. Si em̃ 1. Reg. 4.
Philiſthæi tanto timore correpti ſunt, au- & 5.
dientes Arcã Dei eſſe in cãpo filiorũ Iſraël, vt plorantes dicerent. Væ nobis. Quis nos liberabit de manib⁹ deorũ iſtorum magnorum, qui perdiderunt Ægyptum? Et tamen illa vmbra erat. Quid faciet veritas? Vnde & Philiſthijn Deum ſuum Dagon coram Arca Teſtamenti prouolutum inuenerunt, capite ſimul cum manib⁹ & pedib⁹ truncatis. Nam coram hac Arca dæmones cadũt, caput ſerpentis abſciditur, & poteſtas illis nocendi auferetur. Et ſicut populus ille grãdi cum ſolemnitate circumducens Arcã ſuper humeros Sacerdotum, vociferantes deterrebat hoſtes: ſic & nos verum Dñi corpus ſuper humeros noſtros ferentes, clamantes, & laudantes Dñm intolerabiles hoſtibus efficiemur. Igitur ꝓpter noſtrã conſolationem, vt in nra eſſet ſocietate præſens, ſicq; nos cõtra hoſtes roboraremur, & terribiles illis efficeremur, ſe nobis Dñs in hoc Sacramento reliquit. Vnde & Eccleſia in hymnis canit & dicit: O ſalutaris hoſtia, quæ cœli

pandis

pandis oſtium, bella premũt hoſtilia, da robur, fer auxiliũ. Puſillanimes cõforta, & teneros adiuua, tyrõnes robora, & ex eo loco in quo es, officiũ recti ducis exerce. Sed ſub Sacramento ſe nobis reliquit, ſub illis ſpeciebus abſconditus: hoc enim Sacramentũ dicit effectũ inuiſibilẽ, ſub rebus viſibilibus latentem Inuiſibile autẽ eſt melius: nam viſibilia minoris momenti ſunt, nec tamẽ ſine magno conſilio ſic nobis ſe Dñs reliquit, nõ in aperta figura: qm̃ hoc imbecillitas noſtra ſuſtinere nõ poſſet. Cœlicolæ, ſicuti eſt illum comedunt: vident em̃ facie ad faciem, quoniam dentes & ſtomachũ habent ad talẽ cibum comedendum. Nam & intellectus, & cor eorũ, quæ ſunt dentes, & ſtomachus, ibi ſatiantur. In hac vita ſic edere illũ non valemus: qm̃ nec dentes, nec ſtomachũ ad id habemus. Nec enim intellectus noſter, dum eſt in corpore, ad Deũ vidẽdum pertingere valet: quinimò & in beatitudine ſubleuatur per lumen gloriæ, & roboratur, vt videre Deũ queat. Voluit autẽ nobis Deus eundẽ cibũ præbere, quo beati in cœlis aluntur; & ideò adiecit iſtũ modum, quo condiret ſic panem iſtum Angelorũ, vt poſſet etiam eſſe cibus viatorũ, & ideò ſub illis ſpecieb⁹ ſe nobis abſcondit. D. Aug. ſuper Pſal. 33. docet, *Auguſt.* eodem alimẽto mater filios maiores ac minores cibat, ſed differenter condito ac præparato. Panẽ & carnẽ robuſtis iam filijs tribuit in cibũ, eundem & infantibus dat; ſed illis in ſua ſpecie: quia habẽt dentes quibus illũ mandant, & ſtomachũ quo illum digerere poſſunt: infantibus autẽ ac lactentibus hunc cibum dat. Sed vel per opus naturæ in lac conuerſum, vel in buas liquefactũ blandas: qm̃ nondum dentes ad mãdendum, nec ſtomachũ ad digerendum habent. Suffocaretur enim, & extingueretur in eis natura, ſi cibus integer, ſicut alijs eis cõferretur. Filijs tuis, ô Dñe Deus, qui iam in viros perfectos euaſerũt, quales ſunt beati, panẽ hunc integrum, & in ſua ſubſtantia tribuis, nos autem eodem indigemus pane, ſumus enim filij, & huius corporis mẽbra, cuius caput eſt Chriſtus, Spiritusſanctus vita: membra autẽ eodem cibo paſci debent, quo caput. Verũ ſumus paruuli lactentes, ac teneri, nec Deũ in ſua ꝓpria ſubſtãtia cernere poſſumus, aliâs moriemur, vt paruuli fortiori cibati alimento: ſcriptũ quippè eſt: Non videbit me homo, & viuet. Sed tu, Dñe, matris ac nutricis officium agens, ad noſtrũ modũ nobis præparas illũ ac condis. Accepit (inquit) panẽ *Exod. 35.* in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, & tanquàm mater ac nutrix quadã ſecreta verborum virtute, non naturali ſed diuina liquefactum, in ſe conuertit, & ſic ſub ſpeciebus noſtri proprij alimẽti ſeipſum nobis in hoc Sacramẽto reliquit, vt ſic panẽ ac cibũ noſtrorum maiorum fratrũ, & nos manducaremus, qui ſunt Angeli, & poſſet Eccleſia dicere: Panẽ Angelorũ manducauit homo. *Pſal. 76.* In quo & nr̃æ ſubuenit neceſsitati, & amorem ſuum maximũ erga nos oſtendit, non ſolùm nos generans, & cõdens, verũetiam tanquã mater nos ad vbera ſua nutriẽs, cibũ hũc noſtro modo præparatũ nobis præbẽs, quibus lacte opus erat, non ſolido cibo. Sed quãdo in virũ perfectũ creuerimus, & dentes & ſtomachũ habeamus, tunc videbimus eum ſicuti eſt, & in ſua ſubſtantia abſq; tegumẽto aliquo comedemus illum. Secũdò, ideò ſub his tegumẽtis ſe nobis reliquit De⁹, prouidens honori ſuo. Eſt quippè homo ſic audax, ſic procax, ſic honoris ſui ꝓpugnator, vt ſi aliquid contra honorẽ ſuum prolatum fuerit, corã ipſo Deo vindicare non pigeat. Et in tantùm hæc hominum ſuperbia creuit, vt id quod coram Deo velato ſub illis ſpeciebus faciunt, aduerſùs ipſum clarè viſum etiam auderent. Vt ergo honori ſuo prouideret, noluit apertus, ſed velatus nobiſcũ eſſe. Hac induſtria vſus eſt Dauid *1. Reg. 21.* corã Achis Rege Geth, apud Philiſthæos. Nam cùm fugeret â facie Saul, & agnitus eſſet in Palatio Regis Achis, ſe occultare voluit, fingens ſe inſanũ eſſe. Nam ferebatur manib⁹ ſuis, & defluebãt ſaliuæ ſuper barbã eius. D. Aug. ſuper Pſal. 33. docet, ꝙ Dauid *Auguſt.* fugiens â facie Saul, eſt Chriſtus Dñs fugiẽs â facie Iudæ, & Synagogæ, quæ illum miris modis perſequebatur, & tunc hoc conuiuiũ ſacrum inſtituit. Nam vt ait Paul. Dñs Ieſus *1. Cor. 11.* in qua nocte tradebatur, accepit panẽ, &c. Eccè fauũ mellis in ore leonis mortui. Nam *Iud. 14.* cùm deberet de ſe fętorẽ emittere: tũc mel in ore eius apparuit. Sic leo hic de tribu Iudã, in qua nocte tradebatur, cùm delicta hominũ maximè eius interpellabãt iuſtitiam, & mala eorum fœtidiora erant, cùm in illos ſeueriùs deberet animaduertere: tunc inuentũ eſt mel in ore eius. Nam in qua nocte tradebatur accepit panem, & benedixit, & fregit, Accipite & mãducate, hoc eſt corpus meũ: accipite & bibite, hic eſt ſanguis meus. Vnde & Spõſa dicebat: Mel & lac ſub lin- *1. Reg. 14.* gua tua: hoc eſt mel illud quod Ionathas guſtans, & robur, & viſum reaſſumpſit: nam vt illud

illud guſtauit, illuminati ſunt oculi eius. Diſsimulauit autẽ ſe coram Achis, hoc eſt, corã nobis, qui tale myſterium nõ capimus, ſed dicimus cum Hebræis: Quid eſt hoc? Et *Exod. 16.* cum alijs: Quomodò poteſt hîc nobis carnẽ *Ioan. 6.* ſuam dare ad manducandũ? In hoc autẽ fuit diſsimulatio hæc, ꝙ ferebatur manib⁹ ſuis, & effundebat ſaliuã ſuper barbam eius. Res cunctis retrò ſeculis inaudita, quòd quis ſe ipſum manibus ſuis ferret. Ferebatur manibus ſuis. Nam Chriſtus Dñs filius Dauid accepit panẽ in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, & in corpus ſuum conuertit, & dabat diſcipulis ſuis, & ſic ferebatur manibus ſuis, cùm ſeipſum manibus ſuis dabat diſcipulis. Et tũc adimpletũ eſt quod Ioan. dixit: Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus. Nam cùm ſeipſum conſecratũ in pane habebat: omnia in manibus ſuis erant, quia ipſe Deus omnia eſt. Et fundebat ſaliuã ſuper barbã. Saliua ab ore procedit, & ſignificat verba, & barba authoritatem denotat. Effundere ergo ſaliuã ſuper barbam, eſt verba fundere ſuper authoritatem Dei: nam verba authoritate Dei prolata, hoc Sacramentum conficiunt. Nec em̃ verba ſola id poſſent, niſi ſuper Dei authoritatẽ funderentur, qui talem illis verbis virtutẽ contulit, & ideò ſic velatus ſe nobis tradidit, ne audaciſsimus homo ſuę irreuerẽs eſſet maieſtati. Tu autẽ, ô Chriſtiane, nõ debes eſſe ſicut Achis ignorãs, ne illũ contemnas. Dauid quippè diſsimulatus eſt, licèt tu id minimè intelligas. Nec enim ob hoc minori reuerentia dignus eſt, quia ſic *Simile.* diſsimulatus venit. Nam licèt Rex vbique dignus ſumma reuerẽtia ſit: tamen quando maiori cum maieſtate ſe oſtendit, tunc eſt, cũ inter cortinas latet. In cubiculo namq; ſuo cum amicis clarè ſe videndũ præbet, & familiariùs cum eis loquitur; ſed cùm foras exit ad populũ, grauitatem ac ſeueritatem maiorem præ ſe fert, ne illũ indoctũ vulgus *Iob. 26.* contẽnat. Sic cum beatis & nobiſcũ ſe ha- *Iob. 25.* bet Deus. Illis em̃ clarè ſe manifeſtat, & nihilominùs columnæ cœlorũ tremunt ad nutum eius, quantò magis homo putredo, & filius hominis vermis: cùm illũ oculis fidei intuetur inter candidas illas cortinas velatũ? Ne ſis ſtultus, ac ignorans velut Achis: qm̃ verus Dauid eſt, qui interfecit Goliath, cui filiæ Iſraël canebãt in choris, dicentes. Percuſsit Saul mille, & Dauid decem millia in millibus ſuis. Reliquit ergo ſe Dñs tanquàm Sacramentũ, ob has rationes. Reliquit etiã ſe tanq̃ ſacrificium, vt illo vteremur, manducaremus, comederemus, & palparemus illũ, ſub aliena ſpecie occultatũ. O magnas hominis delitias, ꝙ poſsit morſibus comedere Deũ. Iob. c. 31. de ſe dicebat: Si non di- *Iob. 31.* xerunt viri tabernaculi mei, quis det de carnibus eius vt ſaturemur. Ac ſi dicerent; *Quien ſe le comieſſe à bocados.* Sic em̃ eis, quos maximè diligimus, ſolemus dicere. Erat autem Iob ſic amabilis ſuis, vt ſemper eius deſiderarent præſentiam, & eius aſsiduo fruerentur colloquio. Si tantũ Deum diligis, ô anima Chriſtiana, comede illum morſibus, ſatiare ex illo, nam ipſe dicit: Niſi man- *Ioan. 6.* ducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, non habebitis vitã in vobis. Et qui manducat meã carnẽ, & bibit meum ſanguinẽ, in me manet, & ego in eo. Et ideò ſeipſum priùs mãducauit Dominus: nam (vt multi aſſerunt D D. & præcipuè Hiero. & *Hieron.* D. Tho.) priùs ſeipſum cõmunicauit Chri- *D. Thom.* ſtus: poſteà autẽ diſcipulos ſuos, vt hominem ſecurũ redderet huius diuini edulij, *Para hazerle la ſalua.* Ne cogites ô homo, ꝙ ſit mortiferum venenum, ſed hyoſcamos ſalutaris. Hoc eſt, *No es veneno q̃ mata, ſino bebcõ que enamora. Bien querencias ſon de Dios, prẽdas de ſu diuino amor.* O anima Chriſtiana, ſic delicatè nutrita, tam dulci paſta alimento, quod ipſe Deus eſt, vnde tibi carnis delitiæ, aut odor cœparum Ægyptiæ? Tuum eſſe, genus, & alimentũ eſt lac, & mel, ſpiritus diuinus, nec ſolus Angelicus, cui ſimilis efficeris. Cur à tanto degeneras ſanguine? Cur plùs in te conuerſatio, quàm nutritio valet? Cur non iam in Deum tranſlata es? Cur poſtquã illum tanquã cibũ tot vicibus comediſti, ſic caro factus vt anteà manes? Fruſtrà tam delicato cibo paſceris: cùm non ideò meliùs habeas. Ergo credibile eſt, ꝙ Deus habitet cum hominibus ſuper terrã, & ſicut Sacramentum, & ſicut ſacrificium. Itẽ ſe nobis vt ſacrificium dimiſit: quoniã iam ſibi faſtidio erant veteris Legis ſacrificia. Sacerdotes quippè accincti ephod, ſemper gladios nudos geſtantes in manibus, iugulãtes pecora, ſicut laniones in macello, perfuſi ſanguine ipſi, & pauimentum templi erant. Propter quod thymiama in templo cremabatur, ne ſanguinis fœtore intrantes offenderentur. Igitur cùm iam hæc ſacrificia nauſeã feciſſent Deo, vnũ inſtituit, quod omnium aliorum eſſet finis, quo explerentur variarũ ſacrificia victimarum. Nulla quippè vnquàm tam barbara natio, aut Reſpublica fuit, quæ propria nõ habuerit ſacrificia, quibus Deũ coleret,

coleret,alia Romani,alia Græci,alia aliæ nationes habebant. Ipſa namq; ratio naturalis docet, ꝙ Deo debeat immolari, & hoſtiæ illi offerri. Reſpublica ergo Chriſtiana barbarior cæteris deberet eſſe? Nonne oporteret,ꝙ ſacrificium ipſa haberet, quo Deum verũ coleret? Nullum autẽ aliud ſacrificium in populo Chriſtiano, nec in Eccleſia Dei inuenitur præter hoc;id ergo ſolũ & verum eſt in ea ſacrificium, ne & ipſa careret eo quod omnis natio ſemper habuit. Oratio quippè, eleemoſyna, ieiunium,& alia opera bona, & ſatisfactoria ſecundùm ſe non ſunt ſacrificia, niſi in quantũ per virtutẽ religionis Deo offeruntur. Aliquid ergo debet in ea eſſe, quod ex ſua cõditione ſit ſacrificiũ. Quarè & Theologi dicunt, Sacramẽta non ſolùm eſſe noſtræ iuſtificationis ſigna, verumetiam ceremoniæ quibus Deus colitur, & honoratur. Quod ſi in veteri Lege erant ſacrificia hoc ſignificantia, cur non in noua?

Pſal. 86. Nam, vt Pſalmiſta ait: Diligit Dñs portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Et tertiò, quia aliter non poteſt ſaluari, quòd Chriſtus fuerit Sacerdos, ſecundùm ordinẽ Melchiſedech, qui panẽ & vinum obtulit. Nam in Cruce nõ ſe obtulit Deus in ſpecie panis & vini, ſed in propria ſpecie. Ergo in hoc Sacramẽto ſe offert ſub ſpecie panis, & vini, & ſic ſaluatur ꝙ ſit Sacerdos ſecundũ ordinẽ Melchiſedec. Et hoc maximè debet in hoc myſterio attẽdi. Quòd cũ nobis tantum donum conferat, quale eſt diuinũ hoc & incruentũ ſacrificium; in eo ipſo præbeat quo tãto reſpondeamus dono, & cùm tãtum accipiamus beneficium, eodẽ gratias referamus benefactori. Quarè & hoc ſacrificiũ vocatur etiã laudis, iuxta illud: Sacrificiũ laudis honorificabit me, & illic iter quo oſtendam illi ſalutare Dei. In eodẽ quippè ſacrificio, & cõſiſtit noſtra ſalus, & gratiarũ actio. Vnde & in eo memoriam renouamus omnium beneficiorũ, & mirabilium Dei, ſecũdùm illud Pſal. Memoriam fecit mirabilium *Pſal. 110.* ſuorum miſericors, & miſerator Dñs eſcam dedit timẽtibus ſe. Ecce quomodò verũ ſit ꝙ Deus habitet cum hominib⁹ ſuper terrã, & quomodò adimpletũ ſit quod ipſe modò dicit in vltimis verbis quæ loquitur: Ecce ego vobiſcũ ſum omnib⁹ diebus, vſq; ad conſummationem ſeculi. Si prima verba nobis narrauerũt Chriſti generationẽ, ſecundùm carnẽ, qua præſens tũc factus eſt nobis; hæc vltima verba hãc nobis perpetuã annunciãt memoriam: ita vt poſsimus ab illo petere, vt adimpleat verbũ ſuũ, & dicere ꝙ diſcipuli eius apud Emaus dixerunt: Mane nobiſcũ, *Luc. 24.* Dñe, quoniã adueſperaſcit, ne ſine tanto lumine tenebris errorũ, ac peccatorũ euoluamur. Dicam⁹ ergo ei: Mane nobiſcũ, Dñe, qm̃ adueſperaſcit. Noctem obſcurãremoue, omne delictũ ablue, piam medelã tribue.

Ecce faciem hominis cum Matthæo expreſsi vobis, & cum omnibus Chriſti fidelibus faſſus ſum eius humanitatem: faciem aquilæ forſan oſtendã Euangelium Ioannis interpretãdo, ſi hæ meæ lucubrationes quales quales fuerint, à vobis æquo animo acceptæ fuerint: vt ſic integras duas Chriſti naturas fatens, per humanitatẽ eius merear ad diuinitatis lumẽ perduci. Meæ ſocordiæ ac inſcitiæ indulgeatis obſecro, ô viri Chriſtiani, multa em̃ minùs rectè fortè hîc dicta inuenietis: homo em̃ labilis ſum. Sed omnia ſacroſanctæ matris Eccleſiæ iudicio ac correctioni cõmitto, cui tanq̃ vnus ex filijs, licèt indignus ac minimus in omnib⁹ ſeruire ſtatui, ex meaq; paupertate hunc aſsẽ offerre, quem Deus Opt. Max. in ſuis theſauris recondat: vt mihi illũ auctum in æterna beatitudine reddat. Cui laus & gloria per infinita ſeculorum ſecula. Amen.

In Conuentu S. Thomæ, apud Madritum in die S. Antonij. Anno. 1590. poſtquàm tres annos & duos menſes in his ſcribendis Commentarijs conſumpſi.

INDEX IN QVO OMNIA QVAE CONTINENTVR IN HIS COMMENTARIJS, applicantur Euangelijs totius anni, tàm de tempore, quam de Sanctis: vbi aduertendum, quòd cum contigerit Euangelium, alicuius diei ex Matthæo eſſe deſumptum, præter ea quæ in cõmentarijs eiuſdem Euangelij peculiariter notata ſunt, alia ex alijs locis in hoc indice annotantur.

Dominica prima Aduentus, iuxta vſum fratrum Prædicatorum, & aliorũ, Euangeliũ: Cum appropinquaret Ieſus Hieroſolymis, & veniſſet Bethphage ad montẽ Olineti.

Vide Dominicã in Ramis, à pagin. 292. vſque 313. Tomo. 2.

In eadem Dominica Euangelium: Erunt ſigna in Sole, & Luna, &c. Lucæ. 21.

Vide tom. 2. à p. 169. vſque 172. & à pag. 449. vſque 471. & à pag. 505. vſque 515.

DE Triplici Chriſti Domini aduentu memoriam facit Eccleſia in hoc ſacrato tempore. Primus eſt, cum temporaliter in terris viſus eſt, & cũ hominibus conuerſatus. Secundus, cum dignatur ad animam venire, eam dignis ſua miſericordia ornãs ſpiritualibus munerib⁹, quæ tẽplũ eius efficitur, & Spiritus ſancti habitaculũ. Tertius, cum rationem veniet ſumpturus de ſuis beneficijs, & gratijs, quæ p̃ primũ & ſecundũ Aduentũ nobis attulit. De hoc triplici Aduentu. Vide tom. 1. pag. 721. col. 2.

Duos Domini Aduentus. Primus, cum caro factus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Secundus, cum iudicaturus veniet in fine tẽporum. Iudæi ſua culpa confundebant, quæ de primo à Prophetis dicta ſunt, ſecundo applicantes, & conuerſo: ideò ſua malitia, & obſtinatione eũ non receperunt. Tom. 1. pag. 735. col. 2.

Iudicium finale ob quas cauſas futurum ſit, & vniuerſale, cum iam in cuiuſq; morte de illo ſit ſtabilita ſententia, & ibi erit futurum lignum, vbi per mortem cecidit: & quo ordine iudicium hoc ſit peragendum. Vide tom. 2. pag. 170. col. 1. & ſequentibus.

Eccleſia ſancta ideò iudicij diem nobis in in memoriã reuocat, vt illius timore velut clauo carnes noſtræ fixę ſint, ne cõtra ſpiritũ inſurgant, & vt iuſti præmio in eodem iudicij die illis præparato in preſſuris & tribulationis, ſpe conſolentur. Quod timore, & præmio homines officio contineantur. Vide tomo. 1. pag. 794. col. 2.

Chriſtus Dominus cum iudicaturus mundum venerit, ſecuris erit ad arboris radicem poſita, quæ ita radicitus peccatores ſecabit, vt vltra ad gratiam, & beatitudinis ſpem germinare non poſsint. Tom. 1. pag. 171. col. 2.

Sed & ventilabri exercet officium, malorum paleas ſuæ potentiæ ventilabro à iuſtorũ

grano separatas igni tradit inextinguibili, iustis in eius horreo seruatis. Tom.1. pagin.176. col.1.

Extremi,& vltimi iudicij habendi quæ sit ratio. Et quod in eo Christo Domino qui ab iniquis iudicatus est,regnum erit æternum tradendum inimicis sub eius pedibus positis. Vide curiosè Tomo.1.pag.449.col.1.

Dũ præsens durat vita,mali sunt bonis permixti,ipsis occasiones suæ coronæ præbendo, exercendo patientiam. Sed in illa die extremi iudicij exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum,& mittent eos in caminũ ignis. Qua ratione boni sint in hac vita malis permixti in die iudicij separandi. Vide Tom.2.pag.28.col.2.

Erunt signa in Sole,& Luna. De signis Aduentus Dei in anima: de isto enim Aduentu etiam in hoc tẽpore ab Ecclesia Dei fit mentio. Vide integram contionem,Tom.1.p.721. & sequentibus.

Erunt signa in Sole,& Luna. De signis quę præcedent iudicij diem. Vide Tom.2. p.429, col.2.& sequentibus.

Virtutes cœlorum mouebuntur. Virtutibus cœlorum à suis motibus cessantibus, & vniuersæ creaturæ, quæ ab earum pendent virtutibus, peribunt. Quid culpæ cõmiserunt creatæ res intellectu carentes, quòd illas etiã punis,Dñe? In hoc ostendere vult quam digna ira contra peccatum exardescat quod etiã ipso peccatore igni tradito,creaturas quibus, vt suorum peccatorum instrumẽtis abusus est, delet. Vide Tom.2.p.320.col.2.

In iudicij die palam fiunt hominum corda, absconditæ cogitationes, & omnia hominum peccata. Et â domo Dei incipiet indicium,ab his, scilicet, qui in Ecclesia Catholica, & Dei domo per baptismum, & fidei professionem habitant. Tom.2.p.359.col.2.

Respicite, & leuate capita vestra.Nunc boni malorum persecutione oculos habent lacrymis plenos,capita demissa. Tunc faciet Dominus suorum vidictam, eis præmia tribuendo, & absterget omnem lacrymam ab eorum oculis, vt liberè, & sanis oculis respicere possint ad æternam illis paratam beatitudinem. Tom.1.p.690.col.2.

Leuate capita vestra. Capita leuare iubet, oculorum ostẽdere alacritatẽ, & pulchritudinẽ,vt claritatẽ corporis quã post resurrectionem habebit ostẽdat: apparebunt enim sancti absq; macula,& ruga. De qualitatibus corporis resurgẽtis, vide Tom.1.p.697.col.2.

Dominica secunda in Aduentu Domini. Euangelium: Cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi, &c. Matth. cap.11.

PRæter ea quæ in commentarijs super hoc Euangelium habes, & sequentia accipe ex alijs locis. Tom.1.pag.709.& sequentibus.

Tu es qui vẽturus est, an aliũ expectamus? Quæ signa ostẽsa sint in Christi natiuitate, vitæ progressu,prædicatione & miraculis, vt verus Messias,& mundi redẽpror probari possit. Vide Tom.1.p.15.col.2.Vbi quod futurus esset ex semine Abrahæ probatur,& q̃ nasciturus ex Virgine,ibidẽ p.80.&sequentibus,& quod à Regibus adorandus,ibidẽ pag.88.& sequentibus,& quod in Bethleẽ nasciturus, & tempore quo non erat Rex in Israel, ibidem.

Renunciate Ioanni quæ audistis & vidistis. Verbis & operibus ostendit Dominus quam de eo deberent homines habere opinionẽ.Nullum sigillũ sic ostendit cuiusq;vitã quã opera. Opera esse quæ testimoniũ præbẽt,quis verus Christi discipulus sit iudicandus, & operibus fidem ostendendã,non verbis. Vide Tomo.1. p.710.col.2. & p.720.col.1. Huic intẽto applicari possunt quæ dicuntur in explicatione testimonij illius â Christo Dño prolati,Mat.7. Non omnis qui dicit mihi, Dñe,Domine,intrabit in regnũ cœlorũ,&c. Videibi. Ostendit etiã qualiter Christi Domini ministri,& prædicatores facere debeant suæ doctrinæ testimonia operibus ab ipso exhibitis corroborare, vt illa aprobare ostendant opere quæ verbis prædicauerant. Sic enim & ipse alibi fecit, nã vt habetur Matth.8. Cũ descendisset de monte vbi prædicauerat, statim infirmos curauit. Vide Tom.1. p.565.col.1.

Beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Attende quam variæ sint hominum conditiones, & intentiones,quid verius,vtilius,iocundius excogitari poterat Christi Dñi doctrina, & operibus? Sed ea est hominũ deprauata cõditio,ij sunt deprauati mores, vt sicut aranęę ex floribus,ex quibus,apes mel, ipsæ venenũ hauriunt. Sic peruersę intentionis homines ex Christi doctrina,& operibus,ex qua boni dulcedinẽ,& bene instituendæ vitæ sumebãt materiã,mali scãdali occasionẽ, vt iuxta Apostoli sententiam, alijs fuerit odor vitæ in vitã, alijs odor mortis in mortem. Tom.1. p.793.col.2.

Illis autem abeuntibus.Priusquam de Ioannis laudibus sermonem institueret, discipulos voluit Ioannis abesse,ne videretur,si illis præsentibus,

sentibus,cũ laudaret ad eius adulationem sermonẽ dirigere, quod omnibus modis ab eius erat conditione alienum. Vide de adulationis vitio, Tom.1.p.711.col.2.& pag.310.col.1. & sequentibus,& p.514.col.1. & p.720.col.2.

Quid existis in desertum videre. Ioannis Baptistæ laudes ad longum habes. Tomo.1. pag.132. & sequẽtibus.Et in explicatione capitis tertij beati Matthæi, in principio multa inuenies, huic Euãgelio facili accõmodanda negotio.

Arundinẽ vento agitatã. Malos comparat arundinibus vento agitatis qui in varia seculi desideria quotidie voluuntur: non sic sancti qui vno corde,& intentione in vnum solũmodo Deũ sua opera,& intentiones ordinãt semper in eadẽ manentes sentẽtia, quadratis (vt Philosophi vtar exemplo)lapidibus similes, quæ in quãcunq; partẽ voluantur semper sibi similes perseuerant. Nõ absre huic intento poterit applicari doctrina quæ à nostro authore scribitur dũ illud explicat: Lucerna corporis tui est oculus tuus, Tom.1.pag.469. & sequentibus.

Arundinem vento agitã. Ostendit Dominus Ioannis constantiã qui intrepide veritatẽ prędicans pro ipsa mortuus est. Tales debent esse Euangelij prædicatores,qui nullo metu, vel ambitione temporalis lucri veritatẽ occultent. Tom.2.p.333.col.1.

Hominem mollibus vestitum. Ioannis cõmendat abstinentiã,& in omnibus parsimoniam. Talem decebat esse Christi Domini legatũ qui ad tale,&tã arduum negotium à Domino destinabatur, qui neq; crapula, neque ebrietate,neq;curis huius seculi ad spiritualia & diuina negotia redderetur ineptus. Abstinentes aptos esse ad spiritualia, & ardua pertractanda negocia,vide To.1.p.382.col.2.

Dominica tertia in Aduẽtu Dñi. Euãgelium: Miserũt Iudæi ab Hierosolymis Sacerdotes,& Leuitas. Ioan.cap.1.

TV quis es? Non ita facilis erat responsio. Difficile certè est homini seipsũ cognoscere,cum enim nos diligamus,& amoris affectus sua potentia intellectũ ad voluntatis faciat transire partes, fit vt cæcus veluti reddatur intellectus à voluntate cęca passionis affectu ductus,sui esse difficilẽ cognitionem. Vide Tom.1.p.466.col.1.

Ego vox clamantis in deserto. Vide huius explicationẽ To.1.p.155.col.2.& sequentibus.

In deserto. Impedimenta omnia, quæ eum poterant à Domini auertere obsequio euitauit in deserto habitans,videlicet,gentium tumultus, rerum temporaliũ curas. Hæc omnia fugienda esse ab eo qui vult expeditè Christum sequi, vide Tom.1. pag. 617.col.1. in fine.

Cuius non sum dignus vt sõluam. Vide inter Christum, & Ioannem magnum in humilitate certamen: Christus Ioannem super suum caput ponit ab ipso baptizatus, ipse neque se dignum æstimat, qui pedes tangat, neque calceamentorum corrigiam. Certamen hoc habes explicatum. Tom.1.pag.189. col.1.&.2. Sed & hac humilitate, sic Deum ad se traxit, vt illum mererẽtur habere suarũ laudum prẽconem, sicut præcedenti Dominica vidimus. Quod humiles Deum habeant exaltatorem. Tom.1.pag.642.col.1.

Ioannes Christi Domini secundùm carnẽ erat cognatus. Sed hac tanta humilitate sublimiorem cognationem assecutus est, spiritualem, scilicet, sic enim ipse dixit: Qui fecerit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est.Quod humilitas istam cognationem promereat. Tom.1.p.44.col.1.

In hac insigni humilitate asimilari videtur Ioannes pilæ lusoribus qui pilam statim, vt manu accipiunt reddunt non sinentes moram apud se trahere: sic faciunt veri humiles, qui statim, vt beneficium accipiunt largitori reddunt humiliter se indignos tali beneficio profitentes sed Domini benignitate accipisse: sic fecit Ioannes. Cùm enim à Christo se laudatum videret, hodie sua humilitate acceptum à Deo beneficium reddit. Quod humilitas Deo reddat accepta beneficia. Vide Tom.2.p.204.col.2.

Dominica quarta in Aduẽtu Dñi. Euãgelium: Anno quintodecimo imperij Tyberij Cæsaris. Lucæ.cap.3.

NOn absre erit in hoc Euangelio, vbi de paranda Domini via fit sermo, tractare quę sint signa,per quæ conijcere possimus Chr̃ũ ad animas nostras venisse, signa enim, & viæ erunt per quæ curandũ, vt ad animas veniat. Habes de hoc integram, & deuotam contionem. To.1.p.721.col.1.

Ego vox clamantis in deserto. Ioannes tuba illa erat, qua ad iubilei solennitatẽ populus à quinquagesimo in quinquagesimum an-

nũ vocabitur, nũc enim cũ acceptabile tẽpus nobis ꝓponitur, in quo misit Deus filiũ suũ, vt perfectam remissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hæreditatis: ad æternã enim hæreditatem per hunc plenissimum iubileũ adducimur, Ioanne, & tuba hac in deserto clamante, Parate viam Domini. Tom.2. pagin.229.col.2.

Parate viam Domini. Habet se Ecclesia in hoc Aduentus tempore velut illi qui in expectatione sunt alicuius magni principis qui allaturus est salutem, & libertatem, & ideò totis viribus conatur suos fideles disponere ad tanti hospitis expectationem. Tomo.2. pag.297. col.1.

Et venit in omnem regionem Iordanis. Prædicator velut Sol debet esse: omnibus cõmunicet suæ doctrinæ lucem, & quantum in se est nemo se abscondat à charitatis eorum feruore, neque in vno loco tantum prædicet. Tom.1.pag.651.col.2.& Tom.2.pag.231. col.1.

Prædicans baptismum pœnitentiæ. Dignus pœnitentiæ prædicator, qui totus in victu, vestitu, deserti habitatione, opere prius pœnitentiam redolet. Tom.1.pag.728.col.2. & Tom.1.pag.224.col.1.& pag.306.col.2.& pag.595.col.1.

Prædicans baptismum pœnitentiæ. Pœnitentiam omnibus necessariam prædicat: sed modum faciendæ pœnitentiæ singulis tradit, iuxta singulorum cõditionem: milites docet contentos esse debere suis stipendijs, &c. Quòd prædicator debeat suam doctrinam captui audientium, & conditionibus accõmodare. Tom.1.pag.250.col.2.

Baptismum pœnitentiæ. A pœnitentia incepit Christus suæ prædicationis initium, sed & Ioannes: est enim pœnitentia primũ prædicabile in Ecclesia. Tom.1.pag.224.col.2.

Baptismum pœnitentiæ. Optimus pœnitentiæ prædicator, qui sic faciebat pœnitentiam. Ioannis pœnitentia laudatur. Tomo.1. pag.159.col.2.

Baptismum pœnitentiæ. Qualiter sit facienda pœnitentia, curiosè habes Tomo.1. pag.152.col.2.

In Vigilia Natalis Domini. Euangelium: Cum esset desponsata, &c. Vide quæ circa hoc Euangelium habes Tom.1. pag.51. & à pag.52. deinceps.

In natiuitate Domini.

SVum erga homines amorem **nunquàm sic manifestauit Deus sicut modò, cum filiũ suum misit in similitudinem carnis peccati,** vt nos redimeret, & tot ac tanta bona **nostræ** sua vnione communicauit naturæ, **Tomo.2.** pag.425.col.2.& sequentibus.

Ad magnam dignitatẽ **euecta est humana natura,** cùm eam tam stricto vinculo **sibi filius Dei vniuit,** vt homo factus **in vnitate** suppositi secum vnã fecerit, & **omnia bona** sua cœlestia, & diuina illi **eommunicans,** eius in se assumpsit pœnalitates, vt **quæ antea etiam ipsis brutis animantibus contemptui erat, nunc ab Angelis veneretur. Tom.2.** p.306.col.2.

Osculetur me ait Sponsa osculo oris **sui.** Desiderat Ecclesia suum Sponsum **Christum** sibi prẽsentem, vt ore ad os loquatur **ei: nunc** impleta videmus eius desideria **cùm in terris** visus est, & cum hominibus cõuersatus. **Hiuc** intento applicari potest doctrina **quæ in explicatione illius testimonij, Matth. 4. Et** aperiens os suum, traditur, **hodie enim exemplorum** præsentia docebit postea **verbis aperto ore. Tom.1. p.252.col.1. & sequentibus.**

Quid ex hypostatica vnione **virtutis, humanę** naturæ aduenerit, vide **ad longũ To.1.** p.645. & sequentibus.

In Euangelium: Exijt edictum à Cæsare Augusto. Lucæ cap.2.

EVangelizo vobis gaudium **magnũ. Quod** maius gaudium poterat **hominibus annunciari, quàm Christi Aduentus, & eius** salus, & doctrina nulla enim **maior lætitia** homini prouenire potest quã **cũdesideria, quę** de re eximia concepit **implentur. Desideriũ** (ait Sapiens) cum cõpletur, **delectat animam.** in procemio, col.p.1.2.&.3.

Quia non erat ei locus in diuersorio. **Paupertatem amans, pauper natus pauperem duxit vitam, & vt finis vitæ principio conueniret, pauper mortuus est, & in alieno sepulchro cõditus. Paupertatis laudes, & quomodo eam Christus elegerit & amauerit. To.1.** p.255.col.1. & sequentibus.

Et hoc vobis signum, &c. Quod signum ostendis Domine, vt te Messiam hominum redemptorem cognoscamus? Si dæmonem fortem armatum qui hominem captiuum tenebat, & in mũdi arce inclusum liberaturus **venisti**

venisti vbi sunt tuæ potentiæ signa? Vbi milites, & armorum strepitus: signa ista infantis pauperis inermis sunt. Lacrymæ & vagitus signa sunt doloris. Hæc sapientia carnis est, quæ Deo est inimica: sed ista mundana sunt signa, signum verò eius qui venerat, superbiam, mundi amorem, carnis delitias è mundo eliminare, humilitas, mundi contemptus, & dolores sunt. Sed & hæc sunt veri Christi imitatoris signa. Tom.2.p.792.col.1.

In Euangelium: In principio erat Verbum. Ioann.cap.1.

IN principio erat Verbum, & Verbum caro factũ est. Duæ in Christo natiuitates, temporalis, & æterna explicantur. Tom.2.p.115. col.2.

Dedit eis potestatẽ filios fieri Dei. Quãti sit æstimanda Dei filiatio adoptiua. Tom.2. pagin.145.col.2. Quomodo ad hanc filiationem peruenire possimus, eleganter, & ad longum explicat noster author. Tom.1.à pag.43. vsq; ad pag.50. Quanta dignitas Dei adoptiua filiatio. Tom.1.pag.192.col.2.

Fuit homo missus à Deo. Ioannis de Christo testimonia, excellentiæ, & laudes ad longum habentur Tom.1. in explicatione cap.3. Matth. in principio, non era ille lux. Quod fuisset inconueniens Ioannem Baptistam lucem vocare, qui lucerna ardens & lucens à Domino vocatus est, cum & Apostolos, & eorum successores lucem vocauerat? Sed non erat ille lux: nam cum de Dei filio in quo pater lucem condidit, qui cum eo creator lucis est, qui ipsa lux est, & tenebræ in eo non sunt vllę, sermo est; creaturæ vel maximè lux; tenebra dicenda est in conspectu solis, non ergo erat lux illa per essentiam. Vide Tom.1.pag. 320.col.1.

Et Verbum caro factum est. Non incongruè Euangelista Ioannes æternam filij Dei generationem cum temporali coniunxit, habent enim hæ duæ natiuitates inter sese in maiestate symbolum. Tom.1.pag.81.col.2.

In Euangelium: Transeamus vsque Bethleem, Lucæ.2. In illud: Et videamus hoc Verbum. Verbum hîc prodigium, & rem mirandam significat. Quod ergo maius prodigium excogitari poterat, quàm Regem cœli, qui ab Angelis comitatur, & adoratur, in præsepio animalibus sociatum videre hominem factum? Maius certè, & mirabilius hoc quàm quod quęsiere legati Regis Babylonis, vt habetur 2.Paralip.32. Vide Tom.1.pagina. 114.colu.2. & pagin. 88.89.

In Circuncisione Domini. Euangelium: Postquã consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer. Lucæ.c.2.

POstquàm consummati sunt dies octo. Aduerte quanta diligentia Dominus salutem tuam curet, cùm dies octo penè natus de te redimendo tractet, & velut Gigas ad currendam nostræ redemptionis viam exultet, tanti enim æstimandum censet tuæ saluationis negotium, qui scit tuorum peccatorum grauitatem, & periculum, & gloriæ magnitudinem, quod nullã morã contrahendã duxit, sed statim vt medici accepit officium, ad infirmi periculosum morbum curandum currat. Quod & Heliseus insinuauit, cùm tanta celeritate voluerit mortuo puero succurrendũ, vt neminẽ resalutare in via præceperit ministro, quia periculum in mora erat. Vide Tom.2. p.253. Dum illud explicatur Matt. 20. Qui exijt primo mane. & pag.256.in fine.

Vt circumcideretur puer. In hac sanguinis Christi effusione magna datur hodie Christiano lætitiæ causa, cum iam videat botrum illum (huius veri figura) qui allatus est ex promissionis terra, cœlo, scilicet, iam circuncisione mediante, vinum suæ sanguinis quo redimendi sumus exprimere. Quod antiquis illis patribus non est concessum videre. Tomo.2. pag.298.col.1.

Vt circumcideretur puer. Circuncisio olim in remedium peccati originalis præcipiebatur, à quo cùm Christus Dominus esset alienus, cur voluit circuncidi? Certè magnum nobis præbens exemplũ legibus obediendi: voluit etiam legi subijci, vt nos eriperet de maledicto legis. Vide Tom.2.p.302.col.1.

Vocatum est nomen eius Iesus. De nominis Iesu excellentia, & impositione, vide nostrum authorem dum illud explicat Matth.1. Vocabis nomen eius Iesum. Tom.1. pag.77. col.1. & sequentibus.

De nominis Dei reuerentia, & materia iuramentorum. & eorum abusu. Tom.1. p.371. vsq; ad. 379.inclusiuè.

Nomen sanctum Dei qualiter sanctificandum. Tom.1.pag.424.col.1.

In Vigilia Epiphaniæ, vide Tom.1.pagin.137.&.138.

In Epiphania Domini. Euangelium: Cum natus esset Iesus in Bethleem in diebus Herodis Regis. Matth.2. *Vide Tom.1.à pag.100.vsque.115.*

CHristo nato, & in præsepio posito, hominibus data est ad ipsum accedendi potestas. Antea enim neq; ad radicē montis ad quē Deus descensurus erat legem Moysi daturus, nemo accedere audebat. Nunc & Gētibus suæ patuit misericordiæ porta, nulli peccatori denegatur ad ipsum aditus, qui venit peccatores saluos facere. Tom.1.pag.695.col.1.& sequentibus.

Lux cognitionis Christi omnibus patuit, licet in remotissimis habitauerint regionibus. Nulli ergo excusationis relinquitur locus, q̄ ad illum adorandum non venerit. Tomo.1. pag.724.col.2.

Ecce Magi. Quæri hic potest cur cum omnes Reges terræ in ignorātiæ tenebris, & infidelitatis essent, istis potius quā alijs lux Euāgelica splendorem, & lucem attulerit: sed si ipsam primam causam intelligere vis, meram & absolutam Dei voluntatem intellige esse, quæ nemini faciens iniuriam, & omnibus auxilium præbens quo saluari possint, hunc efficaciter vult saluari, illum cum auxilio sufficienti relinquens. Tom.2.pag.250. quæ errore Typographi est.220.& sequentibus.

Vidimus stellam eius. Stella hæc fides est, quæ homines Deum facit cognoscere adoratione, & obsequio dignum, quæ de cœlo est nostram excedens naturalem cognitionem: quòd fides nostram excellat cognitionē quā ex naturalibus, habere possumus. Tom.1. pagin.101.col.1.

Vidimus stellam eius. Solius stellæ testimonio mirum est quod isti Reges eum Regem adorent quem vident tanta paupertate oppressum, & in stabulo positum, cum nihil magis à terreno Rege alienum videatur quàm stabulum, & animalium societas: sed stella lucebat in oculis corporis, fides in oculis animæ, quæ vim habet mirabilem, & lyncis oculos quæ abscondita, & remota penetrat: vide fidei mirabilem virtutem. Tomo.1.pagin.104. col.2.

Aduerte in his Magis Ecclesiæ ex Gentibus principium, quod firmum, & stabile hodie fides fecit. Quòd fides sit Ecclesiæ fundamentum firmum. Tomo. 1. pagina. 469. col.1.

Vidimus stellam eius in Oriente. In Oriēte vident; stellam fidem, scilicet, quæ ortum habet à Patre luminum, & Filio eius, cuius nomē Oriēs est, quæ cœlū nos respicere facit, à quo habet principium, & ad ipsum, vt finem ordinatur. Nunquàm Magi isti oculos auertebāt ab stellæ contemplatione, quam habebant itineris ductricem velut alteram filiorum Israel columnam. Quòd fides sit semper respicienda ab his qui ad cœlum tēdunt. Tom.1.pag.469.col.1.&.2.

Vidimus stellam. A Chaldæa in Iudæam adeò distantes prouintias stella hæc videre facit paruulum in præsepio: sed quod maius est, à præsepio in cœlum, cùm eum cognoscere faciat cœli Regem, & creatorem quem in præsepio vagientem indicat. Quod fides per stellam significata res faciat à longè videri. Tom.1.pag.804.col.2.

Procidentes adorauerunt. Istorum Regum exemplo suademur Regem Christum adorare, illi seruire, ab ipso salutem, & omne bonum expectare. Quòd Christus sit nostra salus, & ille adorandus, & in Regem recipiendus, & non alius præter ipsum. Tom.2. pag.295.col.2.

Audiens Herodes Rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Principe turbato, & omnis turbatur populus. Quid Hierosolyma turbaris illum aduenisse audiens, quem tanto tempore, & desiderio expectabas? sed infirmo capite, & Principe, totum languet corpus subditorum. Tom.1.pag.103. col.2. Sed & malus Rex seu princeps malos generat subditos. Tom.1.pag.115.col.2.

Obtulerunt ei aurum. Vtique charitatis amorem, quæ omnes excedit virtutes, sicuti aurum omnia superat metalla. Quod charitas margarita sit, & thesaurus. Tom.2.pag. 52. col.1. Charitatis supra alias virtutes excellentias vide Tomo.2. pag.379. col.1. & sequentibus.

Thus. Stellam acceperunt sui itineris comitem, quæ fides est ad cœlum nos dirigens: & hanc fidem per thus significatam quam receperunt grato animo illi reddunt, captiuantes suum intellectum in illius obsequium, veluti aues quæ offerendæ erant retorto ad collum capite. Quod fides per thus significetur. Tom.1.pag.118.col.2.

Et

Et myrrham. Myrrha amara est, sed corpus conseruat à putrefactione: sic pœnitentia, in præsenti videtur (iuxta Paulum) non esse gaudij, sed mœroris, sed animam à peccatis præseruat, pacatissimum illi præbens iustitiæ fructum. Quòd pœnitentia mereatur Christum habere caput, & regem. Tomo.1. pag. 465. & sequentibus. Aduerte, quòd pagina hęc errore Typographi est.469. sed si numerum aduertas est. 465. De Christi baptismatè hodie fit mentio, per quod spiritualiter regenerati sumus. Tom.1.pagin. 106.col.1. & integras contiones, vide à pag. 185. vsque. 196.

Dominica prima post Epiphaniam. Euāgelium: Cum factus esset Iesus annorum duodecim. Lucæ cap.2.

REmānsit Iesus in Hierusalem. Matre & Ioseph relictis mansit in Hierusalem, cum enim sponsam Ecclesiam sibi matrimonio spirituali copulasset, propter hanc sponsam, vt ipse præceperat, reliquit patrem & matrem. Tom.2.pag.232.col.1.

Ascendentibus, parentibus eius Hierosolymam, &c. In festo, & in solennitate amisserunt Christum, & licet hoc non fuerit sua culpa, tamen ob nostram doctrinam, vt intelligamus in otio, & mundi prosperitatibus Deum amitti, qui postea dolore, & pœnitentia, & lacrymis sit inueniendus. Tomo.2. pagin.261. col.1.

Dominica secunda post Epiphaniam. Euangelium: Nuptiæ factæ sunt in Cana Galileæ. Ioann.cap.2.

NVptiæ factæ sunt. Spirituales nuptias quæ inter Deum, & animam media ipsius gratia fiunt homo optare debet: de quibus, vide Tomo.1.pag.633.col.1.& Tomo.2. pag.361.col.1.

Vocatus est Iesus, & discipuli eius. Indignum videtur esse Domini schola nuptijs mundi, & eius delitijs interesse. Sed hoc fecit miro suæ sapientiæ consilio, qui discipulos suos non duxit illico ad asperitatem, & suæ Euangelicæ legis iugum reducere. Sed nouellis plantationibus, vsque dum coalescerent voluit indulgere aliquantulum, & hoc licitè, ne oneris rigore non assueti deficerent. Vide de hac materia Tom.1.pagin.636. col.1.

Coniugati qualiter ad æternam beatitudinem pergant lata via, religiosi angusta, & veluti semita, sed illi curis, & solicitudinibus pleni, hi ab ipsis vacui. Vide status vtriusque comparationem, Tomo.1. pagina. 716. col.1.& sequentibus, & Tom.2.pag.232. col.2. & sequentibus.

De matrimonij institutione. De amore inter coniuges seruando, de indissolubili inter eos vinculo, & alijs ad matrimonij materiam spectantibus. Vide Tom. 2. pagin. 225. & sequentibus, & pagina.231.colum.2. & sequentibus.

Quid mihi, & tibi est, mulier? Neque in hoc indicium aliquod dedit, quòd parui æstimauerit matrem suam, quam tot titulis decorauit, sed significare voluit non esse miracula, & spiritualia bona consanguinitatis titulo tribuenda. Sed secundùm Dei leges, & iuxta Ecclesiæ leges, & dignioribus, & his qui in Ecclesia sunt ipsi vtiliores. Tom. 2. pag.284.col.1.

Hoc miraculum ad sensum mysticum explicatur. To.2.pagin.335.col.2. &.229.vsque.235.

Dominica tertia post Epiphaniam. Euāgelium: Cum descendisset Iesus de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ. Matth.cap.8.

Vide de Leproso, & Centurione. To.1. pag.566.vsque.578.

TEtigit eum manibus, quæ instrumentum erant diuinitatis. Illis enim manibus ex diuinitatis coniunctione ea virtus inerat qua omnia mundi creata sunt. Quæ virtus humanitati communicata sit ex hypostatica vnione. Vide Tom.1.pag.568.col.2.& pagin.645. col.2.

Vide nemini dixeris. Christi Domini exēplo docemur in nostris operibus non captandam popularem auram, fugiendam vanam gloriam, & ab eo quærere honorem qui scit quantum nostris operibus, in gratia factis præmium, & honorem debeatur. De vana gloria fugienda, vide Tomo.1. pagin.397. col.1.& pag.398.col.2.& pag.399. col.1. & pagin.593.col.1.& Tom.2.pag.80.col.1.

Ostẽde te sacerdoti. Quid necessitatis erat sacerdoti manifestari salutẽ concessam à summo & æterno Sacerdote. Præsertim cum illius temporis sacerdotes penè omnes iniqui erant, & eorum sacerdotium, Sacerdote Christo in mundo præsenti euacuandum esset. Ostendere voluit, quem honorem Sacerdotis, licet mali essent ob eorum sacrosanctum ministerium deferendum esset. Tom.1.pag.317.col.2.

Domine non sum dignus vt intres, &c. Iste sua humilitate Dominum à sua domo prohibebat. Sed hæc est humilitatis conditio, quod tantò magis Deus ad humilem accedat, quantò ipse Domini præsentia se iudicat indignũ. Hanc humilitatis conditionem explicatã habes. Tom.1.pag.642. col.1. Humilitas animã disponit ad diuina beneficia.

Sicut huic contigit Centurioni cuius humilitas Deum in carne habuit suæ fidei, & humilitatis laudatorem. Tom.1. pag.743.col.2.

Audiens Iesus miratus est. Christum admirari, quomodo intelligatur. To.1.pag.579. col.1.

Seruo meo fac hoc, & facit. Perfectę obedientiæ exemplum in Centurionis seruo â seruis imitandũ est, & nos eius exemplo docemur Deo obedire, si volumus ex seruis cognati effici Christi Domini, quod per Dei obedientiam Dei cognationem spiritualem adipiscamur. Tom.1.pag.44.col.1.

Non inueni tantam fidem in Israel. Per hanc meruit iste Centurio ad æternum Christi regnũ admitti, filijs regni Isaac, & Abrahã, & Iacob, quibus peculiariter regnum erat promissum, propter eorum infidelitatem exclusis. Quod fides sit regni cælestis principiũ. Tom. 2.pag.36. col.1. Vbi & fidei quanta sit virtus ostenditur.

Non inueni tantam fidem in Israel. Fides hîc pro fiducia à multis Sanctis expositoribus sumitur Quod fides sæpè numero in Scriptura pro fiducia sumatur. Vide Tom.1.pagin.211. col.2.

Et quod fiducia magna à Deo obtineat beneficia. Vide tom.2.pag.191.col.1.

Dominica quarta post Epiphaniam. Euãgelium: Ascendente Iesu in nauiculam. Matth. cap.8.

Vide Tom.1. pag.598. visque.605.

ITa vt nauicula operiretur fluctibus. Consultò Dominus suos voluit in summa constitui angustia, vt vbi humanum, & terrenum defecerit auxilium, ibi nouerint diuinum affuturum adiutorium, vt sic homines ad Deum discant in summa angustia confugere. Tom.1. pagin. 638.colu.2. & pagin.68. col.2.

Ita vt nauicula operiretur fluctibus. Nauicula hæc Christi est Ecclesia, quæ persecutionum, & hæresum fluctibus quotidie quatitur: sed nunquam submergitur. Vide curiosè, Tom.1.pag.137.col.2.

Ita vt nauicula operiretur fluctibus. Ecclesiæ nauis persecutiones, & tempestates describuntur. Tom.2. pag.85. col.2. Lege vsque ad pagin.90. inclusiue, & pagin.99.col.1.in fine.

Ipse verò dormiebat. Adest nobis Dominus cum tribulamur, licet dormire videatur, qui post tribulationem magnam faciet tranquillitatem. Tom. 2.pag. 257.col.2.

Ipse verò dormiebat. In tanto vitę discipulorum periculo, in summa cordium ipsorum angustia, in tam sæua tempestate maris, & ipse in puppi, & super ceruical, vbi maior est aëris impetus, ipse dormiebat: & hoc fecit, vt discipulorum exerceret patientiam, & experiretur confidentiam, cuius est corpore dormiente cor vigilare: quod in tribulatione spes experimentum sui faciat. Vide Tom.1.p.131. col.2.

Salua nos perimus. Ad Dominum clamant, intelligunt à Deo posse, propter eorum peccata tribulationem mitti. Sed aliqui sunt adeò in peccatis obstinati, qui non sentiunt Dei flagella. Tom.1.pag. 790.col. 1.

Salua nos perimus. Vide magnam in tribulatione vtilitatem, quæ homines ad Deum mittit, quos ab ipso sæpènumero prosperitas abstrahit: & excitatus est (ait Dauid) tanquã dormiens Dominus, vtique ad suorum clamores: quod tribulatio ad Deum mittat. Tom.2. pag.261. col.1.

Facta est tranquillitas magna. Quod post tempestatem, & tribulationem tranquillum facit Dominus, & tempestatibus ducat animam ad quietis portum. Vide Tomo.2. pagin.157. col.2. & Tom.1. pagin.109. colu.2. in fine.

Quid timidi estis modicæ fidei? Quare non timeant qui in paruo nauiculo, in magna se vident constitui tempestate? & quare non timebit homo tribulatione se premente, sui corporis fragilis impotentiam & imbecillitatem expertus: sed qui Dei sperat præsentiam affuturam, licèt dormire sibi videatur, non est quod timeat, neq; de eius diffidat clementia. Quòd tribulatio veros probet Dei amicos. Vide tom.1.p.469.col.1. Quòd sæpenumero tribulatio Dei arguat præsentiam. Tom.1.p. 603.col.2.

Dominica quinta post Epiphan. Vide. To. 2.à.p.27.vsq;34.

Dominica in Septuagesima. Euãgelium: Simile est Regnum cœlorum homini patrifamiliàs, qui exijt primo mane. Matth. cap.20.

Vide Tom.2.à.p.247. sed præcipuè.250. vsque.265.

PArabolam hanc. Quid sit parabola: eius proprietates, & necessitas, & explicandi modus habetur Tom.2.p.3.& sequentib.

Regnum cœlorum. Regni cœlorũ nomine quid intelligatur, quot modis sumatur in Scriptura. Vide Tom.1.p.154.col.1.&.258.col.1

Homini patrifamiliàs. Patris nomen in hac parabola sibi Deus vsurpat, in quo multa suæ paternæ misericordiæ opera nobis conferre manifestat, & quòd vineam suam nobis confert, & laboris opus, & fructum in nostram vult cedere vtilitatẽ, se ad mercedem soluendam laborantibus suã benignitate obligat. Patris nomen, & eius attributa habes explicata Tom.1.p.416.col.1.& sequentib.

Patrifamiliàs. Hominem Deum Patrẽ vocat, non quòd humanitatem sumpserit, quod soli Filio conuenit: sed humanitatem, & misericordiam, & longanimitatem eius significare volẽs. Vide. Tom.2. p.354. col.2. Quot titulis Deus pater noster sit. Tom.2.p.402.col.2.

Regnum cœlorum in hac parabola, & Ecclesia militans, & triumphans intelliguntur, quæ eisdem legibus, eodem cœlesti Rege gaudent, & propter earum coniunctionem: nam in militante Ecclesia homines in vinea Domini laborant pondus diei, & æstus portãtes: in triumphanti denarium, & æternam mercedem recipiunt. Quod Regnum cœlorum sit vtraq; Ecclesia. Tom.2 p.44.col.2.

Quid hic statis tota die otiosi? Fortasse otiosi erant timentes laborem in colenda vinea: & pondus diei & æstus se non posse ferre præsumentes. Quòd virtus difficilis videatur, non exercitatis. Tom.1.p 247.col.2.

Voca operarios, & redde illis mercedem. Considera Dei bonitatem, cùm omnia bona opera in nobis non sine nobis Deus in nobis operetur, & nihil (vt Iacobus ait) habeamus quod non acceperimus. Ipse (ea est sua bonitas) pactum & conuentionem facit, vt nostris operibus eius auxilio & gratia factis præmium daturus se obliget. Tom.1.p.290.col.1.

Multi sunt vocati, pauci verò electi. In quã paruo numero sint ij qui saluantur, respectu eorum qui pereunt. Tom.2.p.176.col.2.

Dominica in Sexagesima. Euangelium: Cùm turba plurima conueniret, &c. Luc.cap.8.

Vide Tom.2.p.10.col.2.verbò, Antequã, sed præcipuè à.p.13.vsq;.27.

HVius Euangelij materia ferè eadem est, ac illa Matth.13. Eius explicationem videre poteris Tom.2.p.10.col.2.

Exijt qui seminat. Prædicatores verbi Dei seminatores sunt, suo exemplo agros, & fidelium animas exercere tenentur: ideò enim missi vt euellant, dissipent, ædificẽt, & plantent. Tom.1.p.309.col.1.

Semen est verbũ Dei. Quomodò verbum Dei sit audiendum, vt fructum faciat. Vide Tom.1.p.797.col.2.

Aliud cecidit supra petram. Contra eos qui verbum Dei, neq; audire volunt, quod si audiunt, vertitur eis in fabulam, ac si nihil ad eos pertinerent, quæ in concione à prædicatoribus proponũtur. Vide Tom.2.p.357.col.2.

Spinæ sunt diuitiæ: Spinæ sunt quia (vt hic ait Gregorius) cogitationum suarum punctionibus mentem lacerant: cùm enim non omnes eas possidere possint, eò quòd in paruo sunt numero, & multi eas appetant, necessariò mentem desiderantium cruciant. Secùs sunt cœlestia bona, quæ securitatem habent cùm possidentur: delectationẽ cùm acquiruntur. Melior est enim negotiatio eius negotiatione auri & argenti, & omnia quę desiderantur huic non valent comparari. Vide Tom.1. p.469.col.1.

Spinæ sunt diuitiæ: Quòd diuitiæ seruos faciant habentes, & in diuersas immergant curas. Tom.1.p.474.& sequentib.

Spinæ sunt diuitiæ. Quæ mala diuitiæ secũ afferant. Vide tom.1.p.642.col.2.

Spinæ sunt diuitiæ. Quàm difficile sit diuitibus verbo Dei fructificare, & ad vitam æternã intrare: & in quo difficultas ista consistat. Tom.2.p.229.& sequentib.

Spinæ sunt diuitiæ. Quôd diuites suis diuitijs & delitijs quas cum illis comparant contenti, spirituales & diuinas negligunt nuptias. Tom.2.p.355.col.2.

A solicitudinibus & curis huius seculi suffocantur, magnum pondus habent huiusmodi curæ, quæ suffocare valent verbi Dei semen. Vide Tom.1.p.750.col.2. & sequentib.

Semen est verbum Dei Quod prædicatores spargere teneãtur verbi Dei semen, vt fructificet: sicut discipuli spicas manibus confricatis faciebant, quod in mystico sensu explicatur Tom.1.p.761.col.1.

Dominica in Quinquagesima. Euangelium: Assumpsit Iesus duodecim discipulos suos secretò. Luc.cap.18.
Vide Tom.2.à.p.265.vsq;.270.&.287.

HVius Euangelij primam partem habes explicatã Matt. 20. Tom.2.p.265.col.2.

Ecce ascendimus Hierosoly mam. Qualis sit illa cœlestis Hierusalem, ad quã properamus. Tom.1.à.p.291. Et deinceps. Sed præcipuè p. 302. & sequentib.

Assumpsit discipulos suos secretò. Sed & Iudam assumpsit suorum secretorum participem, quem sciebat ipsum esse traditurum, vt iciamus quo honore tractandi sint sacerdotes ob eorũ mysterium, licèt eos nõ videamus honestè conuersari. Tom.1.p.317.col.2.

Et Filius hominis tradetur. Quarè Filio Dei, & non alteri ex diuinis personis redimendi hominis sit negotium commissum, explicatur Tom.1.p.799.col.1.

Et Filius hominis tradetur. Consultò Ecclesia in tempore, quo mundus conuiuijs, musicis, & delitijs vacat, diuersum sonum intonat qui ad lacrymas, & suspiria inuitet, passionem, scilicet, Christi qua nihil efficacius ad hominum corda ad pœnitentiam mouenda. Sic semper fecit Christus, & nihil hodie in mundo magis necessarium, quàm ad planctum & caluitiũ homines vocare, cũ tot calamitatibus mũdus sit oppressus. Tom.1.p 794.col.1.

Ecce ascendimus Hierosolymam. Ascensus Hierosolymæp, rogressum, quẽ de virtute in virtutem facere debemus, significat. Quod ad virtutem per gradus sit ascẽdendum non subitò: sicut quidam volũt ostendere se fecisse, qui heri profani & mundani, hodie sancti & aliorum prædicatores euasisse præsumunt. Tom.2.p.282.col.1.

Assumpsit duodecim secretô. Discipulos à reliqua turba arcet, quo significet quôd sacerdotes si participes volunt esse mysteriorum, & secretorũ Dei, debere alios sanctitate excellere. Tom.2.p.144.col.2.

Et tertia die resurget. Per hoc significans ante glorificationem, & Dei visionem præcedere debere tribulationes, & passionem. Tom.2.p.163.col.1.

Cæcus clamabat. Sed à turba clamare prohibebatur. Quanta sint accedenti ad Christũ impedimẽta: & quod accedens ad seruitutem Dei præparet animam suam ad tentationem. Tom.1.p.614.col.1.

Feria quarta Cinerum. Euãgelium: Cùm ieiunatis nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Matth.cap.6.
Vide Tom.2.à.p.455.vsq;.470.

NOlite fieri sicut hypocritæ tristes. Hypocritę viperis cõparãtur, quę cùm concipere volunt, venenum deponunt, postea reassumpturæ. Sic hypocritæ cùm suas volunt explere cupiditates, vitia deponere videntur, sanctitatem assumere: postea ad sua reuersuri. Tom.1.p.165.col.2.

Hypocritæ tristes. Hypocritę de exterioribus tantùm curant, veram virtutem, quæ in interiori consistit postponentes. Quid exteriora valeant sine interiori cordis munditia. Tom.1.p.288. & sequentib.

Hypocritæ tristes. Pharisæi hypocritæ suã omnem iustitiam in eo ponebant, vt homines eos iustos putarent: non sic vestra debet esse iustitia, quæ per ieiunia, & veram pœnitentiam acquirẽda est, sed quæ intùs in corde firmetur. Tom.1.p.353.col.2.

Hypocritarum hic est finis, humanam captare auram, apud inordinatũ vulgus in pretio haberi. Quod quàm vanũ sit Vide Tom.1. p.395.col.2. & sequentib.

De hypocritarũ etiam materia. Vide dum illud explicatur Matth. 7. Attendite à falsis prophetis. Tom.1.p.510. & sequentib.

Hypocritæ velut alquimistæ sunt: Qui veræ virtutis aurum sub falso & apparenti ostendãt, cùm sint omni virtute vacui. Tom.2.p.101.col.1.in fine. Et pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Bona opera qualiter facienda, quomodò in eis vana gloria fugienda, diuina in nostris operibus gloria quærenda: & quod licèt operemur in publico, sit intentio

rentio in occulto. Vide Tom.1. p.337. & sequentibus.

Tu autem cùm oraueris. Qualiter sit, & qua intentione orandum. Vide Tom.2. à.p. 414. & sequentib.

De hypocritarum vitio. Vide Tom.2.à.p. 114. & sequentib.

Sub themate: Conuertimini ad me in toto corde vestro. Quomodò ad Deum conuerti debeat peccator: qualiter dolor excitandus: quid contritio & attritio valeant: quid tandẽ ieiunia corporeæ affli ctionis, & carnis macerat io. Vide eleganter Tom. 1. p.152. & sequentibus.

In toto corde vestro. Toto corde ad Deũ conuerti debet peccator, & dignos pœnitentia facere fructus. Tom.1.p.167.col.2.

Gula reprehenditur, & ieiunium suadetur curiosè. Tom.1.p.204.col.2. & sequentibus.

In ieiunio. Ieiunandi regula exẽplo Christi datur. Tom.1.p.298.col.1.

In ieiunio, & fletu. Quis fletus, & quæ lacrymæ vtiles. Quod lacrymarum præmium. Vide explicationẽ tertiæ beatitudinis Matth.5. Tom.1.p.268.col.1.

In toto corde vestro. Quantum Deo placeat cordis oblatio. Tom.1.p.623.col.2.

De pœnitentia hic solet, & sub hoc themate institui sermo, de qua & sequẽtia vide. Pœnitentiæ veræ exẽpla in Niniuitis. Vide Tom.1. p.791. col.1. Pœnitentia ad cœlum itur. Tom.1.p.108.col.1. Pœnitentiæ tempus non differendum, cùm hoc Quadragesimæ sit tempus sanctũ acceptabile. Ibidem. Contra eos qui ad mortis horam pœnitentiam differunt. Tom.1. p.798. col.2. Pœnitentia quomodò facienda. Tom.2.p.344.col.2. Pœnitentia torcular est, in quo peccatoris exprimuntur lacrymæ timore, & metu diuinorum iudiciorum, à quo pœnitẽtiæ incipit salubris dolor. Tom.2.p.345.col.1.

Sub themate: Memento homo quia cinis es. Vult Ecclesia hominẽ ad suum reducere principium, vt considerans, ex qua fuerit formatus materia, in quem etiam tendat finem: principio & fini vitæ media faciat proportionari. Eadem ratione, vt aqua regenera retur homo, submergi voluit eum in baptismate. Tom.1.p.191.col.1.in fine.

De morte bonorum & malorum: de sepultura, & cineris consideratione, multa habes Tom.1.p.692.col.2.& sequentibus.

Corpus hoc quod corrũpitur, aggrauat animam, & carcere inclusam detinet, à quo soluta anima, corpus putridũ remanet. Tom.1. p.721.col.1.

Cinis qua ratione pœnitentiæ sit symbolum. Tom.1.p.740.col.1.

Mortis habendam memoriam in tota vita, quæ via est ad mortẽ, docemur. Tom.2.p.68. col.2.

Breuitatem vitæ considerantes, cùm solicitudine de peccatorum venia, & pœnitentia agere debemus, tantò magis, quantò videri mus appropinquantem diem. Tom.2.p.302. col.1.

Exhortatio ad ieiunium, & laudes eius. Vide Tom.1.p.451.&.53.

Feria quinta post Ciner. Sicut suprà Dominica tertia post Epiphan.
Feria sexta post Ciner. Euangelium: Audistis quia dictum est antiquis, Diliges proximũ tuum. Matth.c.5.
Vide Tom.1.á.p.181.vsq;.393.&.397. & deinceps.

DIligite inimicos vestros. In nullo alio magis splendet Christiana mansuetudo, quàm in remittendis iniurijs. Columbæ similes tenemur esse Christiani, vt Christi in omnibus imitemur mansuetudinem. Tom.1.p. 195.col.2.& sequentibus.

Diligite inimicos vestros. Huic proposito quadrat doctrina de mansuetudine. Tom.1. p.263.& sequentibus.

Diligite inimicos vestros. Ad iram moderandam, & comprimẽdam suademur ex professo. Tom.1.p.259.col.2. & sequentibus.

Diligite inimicos vestros. Quid tibi prodest de proximo vindictam sumere, si in eo quod alium videris lædere, teipsum iugulas: mutuus proximorũ amor: & non sumendam vindictam suademur. Tom.2.p.384.col.2.& sequentibus. De mutuo amore inter fratres seruando. Tom.2.p.462.col.2.

Fratrum cõcordiam summopere Deus cõmendat. Tom.1.p.361.& sequentibus.

Qualiter sufferẽdæ iniuriæ, & an sit iniurianti respondendum. Tom.1.p.380.col.1.

Ego autem dico vobis. Quem emphasim hęc verba habeãt ex illis colligi poterit Matthæ.10. Ecce ego mitto vos. Tom.1.p.677. col.2.

Benefacite his qui oderunt vos. Maius certè opus est ex inimico amicũ facere, quàm illum

illum interficere: bonis ergo operibus inimicus demerendus, vincendus, & reducendus est. Tom.1 p.679.col.1.

Diligite inimicos vestros. Non esse sequendam vindictam, si Deum volumus non fieri nostrarum iniquitatum vltorem. Tom.2. p. 224.col.1.&.2.

Benefacite his qui oderunt vos. Vide de misericordia, vbi & hoc explicatur testimonium: Stote ergo vos perfecti. Tom.1.p.277. & sequentibus. Sed præcipuè.p.279.col.2.

Diligite inimicos vestros. Summus fortitudinis actus est iniurias sustinere: ideò enim Christus Dominus plusquàm omnes martyres suâ manifestauit fortitudinẽ, quia plusquàm omnes sustinuit maiori & excellentiori patientia. Neque tu iniurias sustinens parui & deiecti animi iudicaberis. Tom.1.p.289.col.1. & sequentibus.

Vt sitis filij patri vestri. Nunquid Pater qui in cœlis est timidus est? Nunquid fortitudine caret qui respicit terrã, & facit eam tremere? Nunquid fulgura non habet, quibus comburat peccatores? Habet certè, sed patienter sustinet propter electos. Sic tu non causeris, cùm iniurias non vindicandas suaderis: timidus iudicabor & imbecillis: Melior est enim (ait Sapiens) qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Vide Tom.1. p.133. quæ typographi errore est.132. col.1. in fine, &.p.136.col.1.&.p.137.col.2.

Attendite ne iustitiam vestrã faciatis coram hominibus. Non prohibet bona opera coram hominibus facere, sed eo intento fieri, vt videantur, hoc prohibitum est. Deo gloria tribuenda est de nostris operibus: benè nobiscum agitur si vtilitatis cupidis, vtilitas ex opere relinquitur: & id à nobis procurandum. Tom.1.p.336. col.2. & sequentibus.

Sabbatho post Ciner. Sicut suprà Dominica quarta post Epiph. Et Tom. 2.à.p.83.vsque.91.

Dominica prima in Quadragesima. Euangelium: Ductus est Iesus in desertum, vt tẽtaretur. Matth.c.4.

Vide Tom.1.à p.201.vsq;.219.

TVnc ait Euangelista: Ductus est Iesus, ac si diceret, Tunc ductus est cùm baptizatus est: vt nobis præberet exẽplum, vt arma & vires, quæ in Baptismo accepimus, statim in pugna exerceamus, & ieiunio, & abstinentijs conseruemus, vt nomẽ quod in Baptismo militiæ Christi dedimus, non sit otiosum. Tom.1.p.195.col.1.

Ductus est. A quo ductus sit, inter sanctos Doctores est disputatio: sed ab Spiritusancto intelligendum est, vt placet Gregorio, vt hominibus ostenderet eos viuere in ciuitatibus, veluti feras in deserto: cùm homines inter se litibus, contentionibus, iniurijs, veluti feras dimicent: vnde vtiliùs esse inter feras in deserto viuere, quàm inter homines ipsis feris deteriores. Tom.1.p.151.col.2.

Ductus est in desertũ. Primum ferè opus, quod Dominus in publico aggressus est, pugna fuit cum dæmone: vt sciant qui Christianam profesi sunt vitã ad prælium & tentationes se præparare debere. Sed sicut victo dæmone Angeli Domino ministraturi accesserunt: sic Christiano post victoriam magnũ est præparatum præmium. Pugna hæc & præmium hoc depingitur Tom. 1. p.295. col.1.

Et cùm ieiunasset quadraginta diebus. Sic tu si vis Angelos habere socios, in vitæ itinere cogitationes habere Angelicas, contemplatiuam elige vitam: desertum, & locum à mundi negotijs semotum ama: carnem ieiunijs & abstinẽtijs afflige. Vide Tom.1.p.145. col.1.

Et cùm accesisset tentator. Dæmonis vis & astutiæ ad nos tentandum, explicantur Tom.1.p.447.col.2. Vbi quid sit tentatio, quotuplex, & quomodo intelligatur nos à Deo tentari, explicatur. Vide

Et accedens tentator. Quid faciendum sit in principio tentationis. Habes ibidem.

Cùm ieiunasset. Exemplo Christi ad ieiunium suademur. De ieiunij laudibus, & qualitatibus, quibusque rationibus exhortandi sunt fideles ad ieiunandum. Vide Tom.1.p. 451.&sequentib.

Cùm ieiunasset. Qua cura maceranda sit caro, ieiunio, & pœnitentia, vt spiritui subdatur, & anima seruetur. Vide ad longum dum illud explicatur Matth.10. Qui amat animã suam, perdet eam. Tom.1. p.603. & sequentibus.

Dic vt lapides isti panes fiant. Dæmon carnis delitias nobis procurat, carnẽ instrumentum sumit, vt spiritui bellũ inferat: ideò nullatenus carni assentiendum, cùm spiritui contraria velit. Tom.1.p. 402.col.2. Vbi caro, sinistra manus, spiritus, dextra intelliguntur.

Feria

Feria secũda post.1.Dom. Quadragesi. Vide Tom.2.à.p.505.vsq;.515.

Feria tertia post.1.Domin. Quadragesi. Tom.2.a p.314.vsq;.322.&.326.

Feria quarta post primam Dominicam in Quadragesima. Euangelium: Accesserunt ad Iesum Scribæ & Pharisæi, dicentes: Magister, volumus à te signum videre. Matth. cap.12.

Vide Tom.1.á.p.785.vsq;.399.

SIgnum quærit. Vide huius Euangelij explicationem Tom.2.p.137.col.2.

Volumus. Arrogans nimium postulatio. Deum volunt suam adimplere voluntatem, cùm è contra fieri debet, vt semper à Domino postulemus, vt suam cõcedat in nobis impleri voluntatem. Tom.2.p.286.col.2.

Volumus à te signum videre. Signum de cœlo volunt quo ostentationem faciat: meliùs illis consuluit Dominus, signa faciendo, non quæ timorem ingerãt, sed quæ amorem præ se ferant, & vtilitatem. Signũ Ionæ quo aër mitigetur, mare quiescat. Sic vobis concedã signum quo maius nunquàm visum sit, vt mei morte Dei mitigetur ira, tempestas peccatorum quiescat, & omnes salui fitis. Tom.1.p. 729.colu.1. &. p. 625.col.2. & sequẽtibus hæc materia curiosè tractatur.

Regina Austri surget in iudicio. Non quòd Gentiles, Iudæos sint iudicaturi. Sed comparatione Iudæorum tolerabilior erit eorum pœna. Illi enim iustos se esse existimantes, à fide Christi defecerunt, quẽ prædicãtem, & miracula facientem viderunt. Isti ad prædicationẽ hominis ignoti à mari proiecti, nullis visis miraculis, crediderunt. Vnde similis nobis sententia timenda est. Vide Tom.1.p. 732.col.1.&.p.740.& sequentib.

In historia Ionæ Prophetæ. Aduertẽdum quantum sit peccati pondus in Iona figuratum: cùm enim naui consultũ putarent nautæ, mercibus in mari proiectis, vt nauim aleuiarent: tamẽ plus oneris habebat Ionæ peccatum, quàm omnia nauis mercimonia: vnde cùm in mari proiectus esset Ionas, statim mare quieuit. Ionas in profundum maris tanto onustus pondere cecidit: adeò est graue peccati onus, quod neq; cœlum à Deo ex incorruptibili materia factum eum non potuit sustinere Angelis ab illo proiectis, neq; terra cùm deglutiuit Dathã, & omnem congregationem Abyron: neq; mare, vt hodie videmus in Iona. Tom.1.p.750. col.2. & sequentibus.

Feria quinta, secundùm vsum Roman. Tom.2.á.p.108.vsque.131.

Feria sexta post primam Dominicam in Quadragesima. Euangelium: Erat festum Iudæorum. Ioan.cap.5.

ET mouebatur aqua. Quid motus aquæ significet. Vide Tom.1. p.115.col.2.

Angelus autem Domini mouebat aquam. Angelus iste Christus intelligi potest noui Testamenti dictus, qui sua humanitate, vt instrumento suæ diuinitati vnito aquis, quas in Iordane tetigit, talem tribuit virtutem, vt generi humano longa peccati ægritudine laboranti homo factus ei salutem tribuit æternam. Huic intento ea omnia facili negotio applicari possunt, quæ author morali stylo pertractat, dum Christi explicat in Iordane Baptismum. Tom.1.à.p.185.col.2.&sequentibus.

Qui primus accedebat, sanabatur. Sic tu non differas per pœnitentiam quærere tuæ salutis remedium. Quod non sit pœnitentia differenda. Tom.1.p.791.col.1.

Hominem nõ habeo. Hominem qui tantæ sit charitatis, qui meas misertus miserias suis me humeris portet. Hunc hominem quem paralyticus iste se non habere dicit, & ipse habuit, & nos habemus, peccatores recipientẽ, cum illisq; manducantẽ. To.1.p.625.col.1. & sequentib.

Hominem non habeo. Paupertas, & infirmitas potuerunt homini isti auferre temporalis remedij subsidium, sed non Dei & hominis adiutorium, ad quẽ poterat exgrabato clamare: nulla ergo excusatio poterit quempiam defendere, quod non potuerit secum Deum habere, licèt in lecto sit, vel in carcere, Deus omnibus adest, qui toto corde illum quærunt. Tom.1.p.710.col.1.

Noli ampliùs peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Vide peritum medicum: morbi radicem euellẽdam docet, peccatum, scilicet, à quo omne malum. Quod peccatum sit omnis mali radix. Tom.1. p.77. col.2. & sequentibus.

Noli ampliùs peccare. Ac si diceret. Per peccatum à Deo discessisti, nunc alia via pergendum

gendum est, vt ad Deũ accedas, peccati occasiones fuge, morborum & ægritudinũ corporalium & spiritualium causas. Tom.1.pag. 105.col.2. &.p.101.col.1.

Iam noli peccare, &c. Infirmus iste tam longa detentus infirmitate peccatorem designat, longa peccandi consuetudine infirmũ, qui nisi Domini imperio curari non potest. Tom.1.p.588.col.1. & sequentib.

Noli ampliùs peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Peccata esse infirmitatum corporalium causam ostendit author Tom.1. p.611.col.2.

Tolle grabatũ tuum. Pondus enim grabati, & peccati, in quo iacebat antea infirmus peccator, sicut onus graue grauatum erat super eum. Sed cùm Domini liberalitate & gratia sanus factus est, facile pondus ei visum est carnem, & ea quæ spiritui sunt contraria, domare. Quantũ sit peccati onus. Vide Tom. 1.p.750.col.2. & sequentib. & p.755.col.1.

Ne deterius tibi aliquid contingat. Quæ mala ex peccatorum reincidentia oriantur. Vide Tom.1.p.805.col.2.& sequentibus. Sed præcipuè.p.806.col.2.& sequentib.

Sabbatho, sicut in secunda Dominica, secundùm vsum Roman.

Dominica secunda in Quadragesimæ. Euangelium: Assumpsit Iesus Petrũ, & Iacobum. Matth.cap.17.

Vide Tom.2. à.p.173. Sed præcipuè á.p. 176.vsq;.183.

MOysi dictum est, cùm de ædificando Sanctuario, & omnibus ad cultum Dei necessarijs instrueretur. Vide vt omnia facias, secundùm exemplar quod tibi in mõte monstratũ est. Similiter & Salomoni, cùm de ædificando templo tractaret, vt ipse fatetur dicens. Omnia venerũt ad me, scripta manu Domini. Hoc quidem fecit hodie Dominus in monte Thabor, dicens: Ipsum audite, hoc vobis exẽplar proponitur, vt vestras animas templum Deo faciatis. Christus, scilicet, Dei filius, in quo omnia creauit Pater. Tom.1.p. 201.col.2. & sequentib.

Domine, bonum est nos hîc esse, & alius Euangelista ait, nescieus quid diceret. Iure S.Petrus reprehẽditur, qui cùm ad regẽdam Dei Ecclesiam esset electus, bonum esse sibi putabat in tantæ gloriæ cõtemplatione permanere in monte, illos obliuiscẽs qui in inferiori loco.curis, & doloribus, & doctrinæ tenebris premebantur. Quod prælati è contẽplatione aliquando descẽdant adsubditorum curam. Tom.1. p.566.col.1.

In eadem Dominica secunda, in Quadragesima. Euangelium iuxta aliquarum Ecclesiarũ morem: Egressus secessit in partes Tyri, & Sydonis. Matth.cap.15.

Vide Tom.2. à.p.108.vsque.131.

IN hoc Euangelio, cùm huius mulieris ex ore Domini cõmendetur in oratione humilitas, perseuerantia & fiducia: de oratione solet sermo institui. De qua vide tractatum Tom.1.p.409. & sequentib. &.p.500. & sequentibus.

A finibus illis egressa. Peccatorum fines, occasiones sunt à quibus egredi debet qui ad Christum accedere vult, vt à Dæmone liberetur. Fugiendas esse peccatorũ occasiones. Vide Tom.1.p.573.col.1. & Tom.2. p. 124. col.2.& sequentib.&.p.178.col.2.

De orationis qualitate, & perseuerantia, & de eius laudibus, vide quę adnotamus Dominica in Rogationibus.

Filia mea malè à dæmonio vexatur. Qualiter vexentur hi, qui à dęmone possidentur per peccatum. Tom.1.p.771.col.1.

Malè à dæmonio vexatur. Quare permittat Deus homines à dęmonio vexari. Tom.1. p.775.col.2.

Non sum missus nisi ad oues, &c. Quæ sint rationes, ob quas præsentia Domini corporalis, & Apostolorum quandiù ipse Dominus in carne vixit, solis Iudæis sit communicata. Vide Tom.1.p.664.col.2.

Feria tertia post secundam Dominicam. Vide Tom.2.á.p.399.vsque.407.

Feria quarta post secundam Dominicam in Quadragesima. Euangelium: Ascendens Iesus Hierosolymam. Matth.cap.20.

Vide Tom.2.á.p.270.& deinceps.

DE huius Euãgelij prima parte, vide quæ adnotamus Dominica in Quinquages. Ecce

Ecce ascendimus. Iter quo ad cœlestẽ Hierusalem itur, labores sunt, flagella, & crux, sed omnia facilia & leuia iudicãtur ab eis qui aspiciunt in remunerationem. Tom.1.p.108. col.1.

Et filius hominis tradetur. Et mater filiorum Zebedæi, cùm de hoc ageretur, suorum filiorum exaltationẽ petit. Sed protinùs audiuit exaltationem, præcedere debere humiliationem, passionem, & crucem. Vide Tom. 2.p.266.col.1.

Adorans, & petens, &c. Adorandus latria solus est Deus, & ea quæ ipsum repræsentãt. Sed proh dolor, quod Dei est, sibi homines tribui volunt: præsertim mulierculæ vanæ ob perituras diuitias ita extollũtur, vt ab hominibus cultum velint sibi exhiberi, qui soli Deo debetur. Hoc magnũ malum reprehenditur Tom.1.p.79.col.2.

Adorans, & petens aliquid. Ista Dominũ adorat, vt primos honores filijs impetret: peiores multò ista sunt, qui dæmones adorant ab ipsis hæc expectantes, quæ dare non possunt: quæ mala media auaritia hominib⁹ dæmones afferant. Tom.1.pag.207.col.2. & sequentibus.

Dic vt sedeant. Vide mulieris de temporali filiorum augmẽto curam: vtinam sic solicitæ essent matres, vt filij sui & filiæ in virtute proficerent. De filiorum, & seruorum cura. Vide Tom.1.p.709. col.2. & sequentibus.

In Regno tuo. Christi Regnum an temporale sit, qualeq; sit spirituale quod in oratione Dominica petimus, vt nobis adueniat: in quo si isti primas peterent sedes suis meritis quærendas, laudandi essent. Vide Tom.1.p. 427.& sequentibus.

Indignati sunt Discipuli de istorum petitione. Vnde consequens fuit omnes intellexisse in hoc mundo condiscipulos primatum ambijsse: nam si cœlestia petijssent, non esset cur turbarentur: nam cùm infinita sint quæ ibi à sanctis possidẽtur, nullus alterius potest impedire possessionem, sicut in hoc mundo, in quo cùm res quæ possidentur in paruo & finito sint numero: vnus diuitijs & honoribus abundat, alius vacuus remaneat; veluti si à centro lineas ad circunferentiam deducas, quantò lineæ magis centro adhærent, tantò magis inter se iunguntur, & veluti coarctatæ se comprimunt; sed quantò magis à centro ad circunferentiam accedunt, tantò ampliùs à se discedunt, & spatiosum locum habent. Sic quando homines bonis temporalibus, quæ in hoc mundo (centro simili respectu cœli amplitudine) possidentur, inhiant tantò magis inter se, propter eorum possessionem certant. Non sic cùm à terrenis discedentes ad cœlestia anhelant, vbi mãsiones multæ sunt: tunc non datur certandi locus, ab illo vera bona expectantes, qui dat omnibus affluenter. Quod diuitiæ, cùm sint in exigua quãtitate, nõ possunt omnium ambitioni satisfacere. Tom.1.p. 468.col.2.

De hac petitione Discipuli indignati sunt, inuidiæ stimulis agitati, non considerantes, non esse apud Deum personarum acceptionem, sed æqualem illi esse curã de omnibus. Tom.1. p.639.col.1.

Feria quinta. De diuite, & Lazaro. Tom.2.á.p.237.vsque.241.

Feria sexta post secundam Dominicam in Quadragesima. Euangelium: Homo quidam erat paterfamiliás, & plantauit vineam. Ex Matth.c.21.

Vide Tom.2.à.p.330.vsq;.350.

HVic Euangelio quadrant quæ de operarijs & vinea dicuntur. Matth.20. Tom. 2.p.247.col.2. & sequentib.

Quàm pulchrè in hac parabola malorum perturbatam conscientiam, describit Dominus, quæ sui conscia delecti timida est: sibi isti intellexerunt diffinitam sententiam: cogitationibus suis se inuicem accusantibus. È contrà mirabile est, quàm mirandam pacem habet bonorum conscientia. Cùm Iudas Christo Domino dicente: Vnus vestrum me traditurus est, solicitè quærit: Nunquid ego? Ioannes inter Iudæ angustias, in Christi sinu quiescit, & securè interrogat, quis nam sit. Malorum perturbatam conscientiam, bonorum pacificam curiosè depictã habes Tom. 1.p.67. &.68.

Christus Dominus mirabili discursu in suis factis, & dictis, suæ vitæ & nostræ redemptionis Sacramenta adumbrauit, & depinxit, vt in hac parabola vides: & in Regum adoratione curiosa moralitate noster author aduertit, quæ non incongruè huius Euangelij scopo aptari potest. Tom.1.p.110.col.2.

Aduertendum in hoc Euangelio, quàm blandè & sapienter Dominus populum reprehendit. Quod & Natham Propheta cum Dauide egit, ipsum de adulterio reprehendens,

dens,in tertia persona apposita figura, peccatum ponens. Sic & hodie fecit Christus, sub aliorum figura populum arguit: docemur quo ordine se debeat homo habere,cùm proximum fraternè reprehendere curat: vt salus proximi spiritualis ex nostra reprehensione sequatur,priùs blandè & prudèter est reprehendendus. Sed & si oportuerit, & in nostra sit proximus potestate , acriter. Modus seruandus in correctione fraterna habetur. Vide ad longum & curiosè Tom.2.pag.207. col.2.& sequentib.

Auferetur à vobis Regnum Dei. Hoc explicatur p.172.col.1.

Auferetur à vobis Regnum Dei. Aduertendum maximè est, ne propter nostra peccata, Domini vinea, & fidei confessio, quæ in Ecclesia vera Domini vinea solùm est, à nobis auferatur. Tom.2.p.103.col.1.

Locauit eam agricolis. Vide quàta nobis, & quàm pretiosa tradita sunt, & de quantis reddituri simus ratione: anima nostra Christi sanguine redempta nobis tradita est, quæ pretiosior est argento & auro. Sed & vinea dici potest Christi sanguine irrigata. Tom.2. p.96.& sequentib.

Et qui ceciderit super lapidem istum,confringetur. Quomodo ex Christi doctrina quidam summè profecerunt, alijs scandalum patientibus. Ostenditur Tom.2.p. 161.col.1.

Dominica tertia in Quadragesi. Euangelium: Erat Iesus eijciens dæmoniũ, & illud erat mutum. Luc. cap.11.

HVius Euãgelij explicatio habetur Tom. 1.p.768.col.1.&.771.vsq;.778. &.799. vsq; in finem. Et Tom.2. p.191.vsq;.192.

Et postquàm eiecisset dæmoniũ, loquutus est mutus. In quot miserias homo per peccatum incidit, à quibus Domini imperio solutus est, qui à dæmone captiuus tenebatur. Vide Tom.2.p 305.col.2. & sequentibus.

In Beelzebub principe dæmoniorũ. Quis Beelzebub fuerit: & quod Domini exemplo iniurias æquo animo ferre debeamus. Vide Tom.2.c.1.p.686.col.2.

In Beelzebub principe dæmoniorum. Notandum quàm temerariè isti de hoc miraculo iudicauerint: quæ Dei virtute fiebant, dæmoni tribuebant,absq; aliqua causa,vel indicio, solùm praua intentione eũ iudicare præsumunt,qui iudex est constitutus à Deo viuorum & mortuorũ. De iudicijs temerarijs, vide quę adnotat noster author in illud Matthæ.7. Nolite iudicare To.1.p.484.& sequẽtibus. Sed si volueris cõtra deprauatas linguas tuam ordinare concionem , vide integram concionem de linguæ vitijs Tom.1. p. 488.col.2.

Omne Regnum in seipsum diuisum desolabitur. Quantam diuisionem dæmon in Regno Iudęorum intulerat, tempore quo Christus filios Israël, qui dispersi erant, venit in vnum congregare. Vide Tom.1.p.150.col.1. vbi ex Danielis prophetia hoc probat author.

Omne Regnum in seipsum diuisum desolabitur. Summum malum diuisio causat; summum concordia bonum; pax & concordia citharę, & sanitati cõparatur. Tom.1.p. 388.col.1.

Omne Regnum in seipsum diuisum desolabitur. Si Regnum diaboli,quod malum est, vnione constat: Regnum Dei, quod bonum est, quomodò diuisione poterit constare & conseruari . Si volumus , vt Dominus in nostra anima, veluti in pacatissimo Regno permaneat: non demus alteri Regi in anima locum: non regnet peccatum in nostro mortali corpore: non poterimus Deo & diuitijs ex æquo seruire: diuisum erit Regnum animę duobus Regibus conditione contrarijs , in anima de Regno inter se certantibus. Vide Tom.1.p.472.col.2.

Filij vestri , in quo eijciunt. Qualiter sit Apostolis potestas super dæmones collata. Vide Tom.1.p.657.col.2.

Inuenit eam scopis mũdatam & ornatam. Ac si diceret, viam per quam ad animam intrare possit, stratam: animam nullo bono hospite occupatam: ostium apertum, & omnia inuenit dæmon suæ mansioni apta. Istæ sunt animæ omnium vitiorum generi præbentes aditum. Vide Tom. 2. p.18. quæ errore typographi est 20.&.p.23.col.1.

Inuenit eam scopis mũdatam,& ornatam, id est,inuenit in ea dispositionem,& occasionem, vt iterum ad eam redeat : quapropter vitandæ sunt peccatorum occasiones , ne eis visis dæmoni redeundi ad animam aperiatur porta. Tom.2.p.124.col.2. & sequentibus. Et p.126. inuenies quæ mala dæmon in anima, quam per peccatum possidet, efficiat.

Assumit alios septem spiritus secum: vt multitudine vincant, quem fortiter dimicaturum vident decreuisse: vt securiùs iam victum possideant. Hoc in insigni diui Hieronymi exemplo probatur,qua ratione & causa dæmones adnuentur. Tom.1.p.210.col.1. Sed & ibidem habes quàm attentè dæmon tentandi consideret occasiones,& infirmiora animæ loca: vt ipsam veluti arcẽ adoriatur, inclinationes cõsiderat ad quæ sit anima affecta. Vide etiam Tom.1.p.213.col.1.

Feria secunda, Dominica tertia, Tom.2. pag.62.

Feria tertia, Dominica secunda, Tom.2. a.p.208.vsque.215.

Feria quarta post tertiam Dominicam in Quadragesima. Euangelium: Accesserunt ad Iesum ab Hierosolymis Scribæ,& Pharisæi, dicentes: Quarè discipuli tui? Matth.15.

Vide Tom.2.à pag.93. vsque.108. & pag.192.

QVarè discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum. Quàm proprium est malis, & eis qui sunt praue affecti, illa tantùm in alijs notare, quæ aliquam imperfectionem videntur in se habere,illa non attendentes,quæ de se bona sunt. Vide Tom.2. p.359.col.1.

Vos autem dicitis, &c. Isti doctrinam; quam purè & sine praua affectione docere debebant, cùm vera doctrina omni careat tenebrarum errore,ad suum reducebant temporale lucrum. Similes istis inuenies in Ecclesia prædicatores, & Ecclesiæ ministros, qui doctrina sacra ad sua temporalia commoda abutũtur. Tom.1.p.323.col.2. &.p.334. col.2.& sequentib.

Munus quodcunq; ex me tibi proderit. Falsum hoc Pharisæorum dogma confunditur. Tom.2.p.367.col.2.

Hypocritæ, benè prophetauit de vobis Esaias. De hypocrisis vitio, præter ea quæ adnotantur Feria quarta Cinerum, dum illud explicatur: Nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Vide Tom.1.pag.455.col.1. & sequentibus.

Populus hic labijs me honorat. Nihil estimat Deus verba, quæ operibus non respondent: quid enim illi interest, quòd tu dicas, Domine, Domine,& non facias quæ ipse dicit. Tom.1.p.350.col.2.

Cor eorum longè est à me. Proprium hypocritarum est virtutem ostendere, malum in corde celare. Propinquos se Deo esse prędicant, cũ corde longè absint. Tom.1.p.616. col.1.

Quarè discipuli tui transgrediuntur,&c. Inuidi & superbi sunt qui de sua iustitia pręsumentes alios iudicant malos, qui suum non sequuntur viuẽdi modũ. Tom.1.p.624.col.2.

Populus hic labijs me honorat. Proprium hoc est adulantium, bona ostendere verba, abscondere cordis amaritudinem. De adulatione vide Tom.1.p.310. & sequentibus: & pag.514.col.1.&.711. col.2.&.pag.713. & sequentibus.

Labijs me honorat, cor autem eorum. Sic multi faciunt Christiani, quibus dulce est benè de Christo loqui: dulcius q; dæmon vult operari. Tom.1.p.726.col.2.

Non lauant manus. Quàm proprium est murmurantium, & eorum qui malo animo laborant, festucam videre in aliorum oculis, trabem in suis non considerantes. Tomo.1. p.716.col.2.

Populus hic labijs me honorat. Proprium est hypocritarum sub exteriori ceremoniarum apparentia vitia occulta celare. Tom.2. p.206.col.1.

Sinite illos. Consultò noluit Dominus parabolæ sensum Pharisæis aperire, nè margaritas mitteret ante porcos, nè merces suas spirituales his qui curiositatis causa non vt emerent, volebant videre. Sic de spiritualibus margaritis debet facere Dei minister. Tom.1.p.711.col.1.

Cæci sunt & duces cæcorum. Ex praua consuetudine claudendi oculos ad veritatis lucem euenit, vt cæci remanerent. Tomo.1. p.329.col.1.& sequentib.

De corde exeunt. De cordis munditia, & cordis acceptione,& alia huic Euãgelio consona habes,dum illud explicatur Matthæi.5. Beati mundo corde,&c. Tom.1.p.285. Vbi habes quid apud Deum exteriora valeant, sine cordis puritate.

Vobis datum est nosse mysterium Regni Dei. Quibus sint mysteria Regni Dei reuelanda , & quibus occultanda: qui sint canes, quibus non est sanctum dandum: qui porci, quibus neq; margaritæ. Vide Tom.1.p.497. & sequentibus.

Misericordiam volo , & non sacrificium. Anteponendam voluit Dominus in necessitatis articulo proximi misericordiam suo sacrificio. Tom.1.p.361.col.1.

Feria quinta, Dom. tertiæ. Tom. 1. à. p. 587. vsque. 591. & Tom. 2. p. 131.

Feria sexta post tertiam Dominicam in Quadragesima. Euangelium: Venit Iesus in ciuitatem Samariæ. Ioannis cap. 4.

FAtigatus ex itinere. Nostrũ est, & nostri causa quod fatigatur Iesus: quod fatigatur ille per quem fatigati recreantur, vt eius infirmitate, & fatigatione nos cum Paulo dicere possimus: Omnia nos posse in eo, qui nos confortat Iesu Christo. Tom. 1. pag. 106. col. 1.

Sedebat sic suprà fontem. Ad aquæ fontem peccatricem istam conuertit, quo futurũm significaret fontium baptismatis aquis peccatores esse iustificandos. Tom. 1. p. 185. & sequentibus. Vbi de virtute aquis collata à Christo in eius baptismate ad longum tractatur.

Venit Iesus in ciuitatem Samariæ. Vt Sol iste visibilis omnia circumit, & non est qui se abscondat à calore eius, neq; lutum, neq; res immundæ. Sic Christus qui illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mundum, omnes quærit, omnes illuminaturus, vsq; ad cor istius mulieris luto similis, in quo vilia animalia, peccata, scilicet, volutabãtur, eius peruenit calor. Tom. 1. p. 238. col. 1.

Fatigatus ex itinere. Vt ex ista fatigatione, qua expertus est nostras miserias, discat fatigatis nobis misereri: debuit enim per omnia fratribus assimilari, vt misericors fieret. Tom. 2. p. 257. col. 1.

Venit Iesus in ciuitatem Samariæ. Vide quantus sit Dei in nos amor, qui illum veluti à sua sede ad nos traxit, vt nostras in se susciperet miserias & dolores: propter quas fatigatur. Tom. 1. p. 619. col. 2.

Non eoguntur Iudæi Samaritanis. Miratur mulier cum Iudæi tanta solicitudine malorum consortia iudicauerint vitanda, cur ipse cum Samaritana, quam vt à sua fide alienam illi abhorrebat, colloqueretur. Vitanda esse malorum consortia, præcipuè hæreticorum, & eorum qui pelle ouina contecti intùs lupis simile habent cor. Vide Tom. 1. p. 517. & p. 570. col. 2. & pag. 573. col. 1. & Tom. 2. p. 142. col. 2.

Nemo tamen dixit, &c. Non iudicarunt indignum tanto Magistro, cum mulier cum colloqui: simplices enim erant corde, bono & candido animo talis Magistri discipuli. De iudicijs temerarijs vide quæ author adnotat, dum illud explicat Matthæi. 7. Nolite iudicare. Tom. 1. p. 484. col. 1.

Videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem. Qua lætitia afficeretur Dominus, gaudens, sicut qui lætantur in messe, sui aduentus videns copiosum fructũ. Vide Tom. 1. pag. 248. col. 2.

Dominica quarta in Quadragesima. Euangelium: Abijt Iesus trãs mare Tyberiadis. Ioan. cap. 6.

Vide Tom. 2. à. pag. 74. vsque. 79. & à pag. 132. vsque. 134.

SEquebatur eum multitudo magna. Eos qui ipsum sequũtur ad eius videnda signa, & vt ab eo remedia suarum necessitatum accipiant, ipse paternis oculis intuetur. Tom. 1. p. 251. col. 1.

Vt autem impleti sunt. Comederunt omnes, & saturati sunt, & desiderium eorum attulit eis Deus, non sunt fraudati à desiderio suo: quod hodie factum est, & in cœlesti & æterno conuiuio per hunc figuratum, fiet: in quo solus Deus animæ famem & desideria satiare potest: vt Dauid ait: Satiabor cũ apparuerit gloria tua. Quod solus Deus animæ famem satiare potest, quæ cùm ad eius imaginem creata sit: ipse solus, cuius imago est eam adæquare poterit. Tomo. 1. pagina. 799. col. 2.

De æterna beatitudine, quam conuiuium hoc adumbrat, sequentia accipe. Beatitudinis æternæ status, quã conuiuium hoc adumbrat, ad longum explicatur Tom. 1. p. 291. & sequentibus: & Tom. 2. pag. 49. col. 1. & sequentibus.

Quod in Deo, qui beatitudo nostra est, omnium bonorum sit collectio. Tom. 2. pag. 51. col. 1. & p. 55. col. 2.

De huius miraculi materia vide Tom. 2. pag. 73. colum. 1. dum illud explicatur Matthæi. 14.

Conuiuium hoc illud repræsentat quod faciet Deus medulatorũ pinguium in mõte excelso æternitatis. In quo illud est considerationedignum, quod idem cibus omnibus proponatur, sicut in hodierno conuiuio videmus, vt eadem res, eademq; videatur omnibus,

nibus, beatitudo, neq; hoc cum illo cohærere videatur: sicut stella ab stella differt in claritate, ita erit & resurrectio mortuorum. Et Christus Dominus: In domo Patris mei mansiones multæ sunt: & non omnes eundẽ merentur beatitudinis gradum. Hoc explicatur Tom. 2. p. 255. col. 1. in fine, & sequentibus.

De cœlesti hoc, & diuino beatitudinis eternæ conuiuio tractat noster author in explicatione parabolæ Lucæ. 14. de eo qui fecit cœnam magnam, quę in spirituali sensu huic Euangelio quadrare videntur. Vide Tom. 2. pag. 362. col. 1..

Feria quarta post quartam Dominicam in quadragesima. Euãgelium: Præteriens Iesus vidit hominem cæcum. Ioan. cap. 9.

RAbbi, quis peccauit hic, aut parẽtes eius? Quod sæpenumero filij puniantur propter peccata parẽtum: vel quod propriùs dicitur, parẽtes in filijs puniãtur. Vide Tom. 2. p. 114. col. 2.

Fecit lutum ex sputo. Ad hoc venit Christus, vt hominem reformaret, & ad pristinũ reduceret statum, à quo per peccatum ceciderat: fecerat eum Deus ad imaginem suam, sed ex limo terræ. Limo terræ sua compositum saliua eum recuperat. Saliua ex ore veluti similitudo est eius qui illam expuit. Sic vulgo dicimus, *Parece que le escupio.* Illa ergo similitudine Patris, ad quam, & per quam condita sunt omnia, & ipse homo, ab ipsa reformatus est. Vide huius discursus explicationem Tom. 1. p. 353. col. 2. Vbi explicatur quòd Christus reformaturus hominẽ aduenerit: quod huic intento congruere videtur.

Lutum fecit ex sputo. Periti medici est contraria contrarijs curare; Superbia homo cecidérat, qui cum ex limo terræ esset formatus, ad Dei voluerit ascendere æqualitatem: nunc luto & humilitate sua ob oculos posita ipsum curat. Tom. 1. p. 457. col. 1.

Fecit lutum ex sputo. Non ita facilè æstimauit Dominus, quòd homo seipsum cognosceret: hoc ergo facit lutum super oculos ponens hominem ad sui cognitionem adducere. Tom. 1. p. 466. col. 1.

Non est hic homo à Deo, qui Sabbathum non custodit. Quàm cæca est deprauata voluntas. Nam qui potuit facere vt cæcus natus videat, etiam virtute Dei, in qua hæc fecit, poterit & in obseruatione Sabbathi dispensare: cùm tamen Sabbathi obseruantia non frangeretur operibus misericordiæ homini exhibitis, ipsos illuminãdo, & sanãdo: in quo istorum duplex malitia ostenditur, quòd isti zelatores erant legum, in his quæ minima erant æstimãda, & fractores in his quæ in maiori pretio erant habenda: & secundò exteriora tantùm curabant, nihili æstimãtes quæ interiora & perfectiora erãt: Hæc omnia reprehenduntur Tom. 2. p. 68. col. 1. & sequentibus.

In hoc enim mirabile est, &c. Vide cæci huius in Christi confessione perseuerantiam, qui neq; minis, neq; verbis suaderi potest, vt ab incepto desisteret: tales vult Deus in bono perseuerantes, vt illis tribuat coronam. Cæcus iste sua perseuerantia eum meruit videre suis oculis, quem multæ Prophetæ, & Reges voluerunt videre, & non viderunt: & huic cæco seipsum manifestauit, oculis ipsi restitutis miraculosè, vt tantum bonum videre posset. Sic ille merebitur in æterna beatitudine eum videre, qui perseuerauerit vsq; in finem. Tom. 1. p. 686. col. 2.

Audiuit quia eiecerunt eũ foras. Eos quos mundus à se reijcit, Christus ad se fugientes recipit. Sic fecit cum hoc cæco, eiectum à communione Pharisæorum, ad sui cognitionem & amicitiam recepit. Ne ergo desponde as animo si te odit mundus, ad Deum confuge certus quòd apertis brachijs ab ipso recipieris. Tom. 1. p. 727. col. 1.

Feria sexta post quartam Dominicam in Quadragesima. Euãgelium: Erat quidam languens Lazarus. Ioan. 12.

TRium mortuorum suscitatio, quos in Euangelio legimus Christum suscitasse, triplicem peccatorum statum significat, qui spiritualiter mortui iacent: ex quo discursu & morali explicatione integram poteris efficere concionem. Tom. 1. p. 648. col. 2.

Erat quidam languens Lazarus. Lazarus languidus, mortuus, & fœtidus, & illius sepulchrum grandi lapide coopertum, peccatorem designat animæ infirmitate laborantem, malæ famæ fœtore hominibus molestum, & peccati graui onere coopertum. Quale, & quantum sit peccati onus, vide Tom. 1. p. 750. col. 2. & sequentibus. & p. 755. col. 1.

Lazarus in sepulchro, peccatorem significat. Quod peccator in sepulchro dicatur, habitare, & huius significationem vide Tom.1.p.609.col.1.

Domine, si fuisses hîc, frater meus non fuisset mortuus. Benè sciebat ibi mortẽ adesse, vbi Deus abest: hoc ergo curandum est, vt malorum simus expertes, præsertim spiritualium: Deum nobiscum habere. Tom.1.p.633.col.2.

Porrò vnum est necessarium. Martha circa plurima turbatur, & de plurimis curat, cùm vnum sit necessarium. In cuius comparatione cætera quæ homines curant superuacanea sint. Necessarium quippè est, Deum secum habere totius boni fontem, cum quo omnia possidentur, ad cuius præsentiam omne euanescit & fugit malum. Quod & ipsa fatetur Martha. Domine, si fuisses hîc, non fuisset mortuus frater meus: mors enim cum vita per essentiam simul esse non potest. Vide huius considerationis explicationem curiosè Tom.1.p.84.col.2.

Lacrymatus est Iesus. Vtiq; misericordia motus lacrymatur. Misericordiæ laudes, & quomodo affectus misericordiæ in Christo fuerit. Vide Tom.1.p.278.col.2.& sequentibus.

Soluite eum, & sinite abire. Discipulis, Apostolis, & Ecclesiæ ministris, Ecclesiæ cõmittitur, vt per eos vita spiritualis, & bona omnia hominibus communicentur: Quales ergo esse debent qui ad tale ministerium assumuntur, vide Tom.1. p.312.col.1.

Soluite eum, & sinite abire. Ante Christi mortem non habebant sacerdotes potestatem ad suscitandos homines à peccatorum morte. Sed ad hoc veterum sacerdotum potestas se extendebat, vt quos Deus à peccato suscitaret, viuos ostenderent; & ideò non præcipit Apostolis vt Lazarum suscitent: sed vt suscitatum ostendant. In noua verò lege, sacerdotes verè mortuos viuificant à peccatis absoluentes: licet authoritatiua potestas in solo Deo sit ad remittenda peccata. Vide Tom.1.p 615.col.2.

Soluite eum & sinite abire. Apostolorum & eorum successorum, prælatorum, & sacerdotum est animas soluere à peccatorum vinculis: & quantò magis eas videant ligatas, & in sepulchro iacentes, & consuetudine peccatorum, veluti grandi lapide coopertas, & per malam famam fœtidas, tantó magis curare debent, vt eas soluant. Vide Tom.2. p.305.col.2.& sequentibus.

Dominica in Passione. Euangelium. Quis ex vobis arguet me de peccato. Ioan.cap.8.

QVis ex vobis arguet me de peccato. Iam morti propinquus suæ vitæ coram inimicis examen facit: non quod necessarium illi esset, qui neq; peccatũ fecit, neq; dolus inueniri potuit in ore eius. Sed vt nobis exemplum præberet ante mortem præoccupandam faciem iudicis in confessione, & nos metipsos iudicemus, ne iudicemur, id est, vt liberi in iudicio simus: conscientiæ examen faciendum esse ante mortis horam. Vide Tom.2.pag.353.col.1. Quod non sit ad ipsum mortis articulum differenda pœnitentia, eò quòd non omni ex parte voluntaria in eo tempore iudicanda. Tom.1.p.791.col.1.

Si veritatem dico. Aduerte quàm fortiter & audacter Dominus inimicos reprehendit. Nihil veritate fortius, qui illa armatur, nihil timet. Super omnia enim vincit veritas. Tom.1.p.115.col.1.

Si veritatem dico. Aduerte in toto hoc Euangelij discursu optimi & consumati prædicatoris norma, veritatem patefecit, quæ amara solet esse: sed eam verborũ dulcedine temperat: sal est vt ipse Dominus suis dixit ministris, quæ dolorem vulneribus faciat, cibos dulces reddat. Hanc veritatis conditionẽ qualiter prædicandam vide Tom.1.pag.309. col.1.& sequentibus.

Si veritatem dico. Docet Dominus non occultandam veritatem, sed forti animo nullis, vel blanditijs, vel minis ab eius prædicatione desistendum. Tom.1.p.718.col.2.

Si veritatẽ dico. Imò quia veritatem dicis, ideò odio haberis ab illis, qui oculorum lippitudine laborant, quibus odiosa est lux veritatis, quæ puris est amabilis. Tom.1.pag.724. col.1.&.p.729.col.2. & Tom.2.p.105.col.1.

Si veritatem dico. Qualiter veritas omni postposito timore, à prædicatoribus prædicanda sit. Tom.2.p.71.col.2.

Qui ex Deo est, verba Dei audit. Quomodo sit audiendũ verbũ Dei, vt fructũ faciat. Vide Tom.1.p.797.col.2.

Nonne benè dicimus nos, &c. Vide quãta patientia iniurias sustinet, dæmonium eum habere dicunt, in quo est plenitudo diuinitatis, vt discipulos doceat non scandalizandos, si propter euangelium persecutiones & blasphemias sustineant: cùm discipulus suprà Magistrum non sit, melioris vè conditionis. Tom.1.p.689.col.2.

Iesus autem abscõdit se, & exiuit de templo. Quid, Domine, fugis? Nonne tu cœli & terræ es Dominus, ante quem columnæ cœli contremiscunt? Nonne arcẽ Patris tui mundum, scilicet, recuperaturus aduenisti? Cur nunc eam deseris? Fecisti aliquando ex funiculis flagellum, vt eo templum, & Patris tui domum prophanãtes, ex eo expelleres: magis nunc isti templi maiestatem offendunt, cùm in eo lapidem angularẽ, qui ferro, clauis, & cruce apranduserat, lapidibus volunt obruere, & tu à templo absconderis? Hoc fecit ne offensæ, quas in templo isti contra Deum faciebãt, grauiores essent si in templo & eius fierent præsentia. Vide Tom.1.p.109. col.1.

Fer.2.To.2.p.314.vsq; 332.&.p.326. Feria quarta post Dominicam in Passione. Euangelium: Facta sunt encœnia in Hierosolymis, & hyems erat. Ioan.cap.10.

ET hyems erat. Vt frigida ostenderet in Dei amore eorum corda, temporis frigidi posuit circunstantiam. Infirmi & febricitantes, & frigore, & calore premuntur. Peccator similis istis infirmis describitur. Tom.1.p.586.col.2.& sequentib.

Circundederunt eum Iudæi, veluti lupi agnum. Vt agni ostenderetur mansuetudo: & lupi si vellent, agni visa mansuetudine, in ouium conditionem transmutarentur. Vide Tom.1.p.679.col.1.

Circundederunt eum. Homines hominem circundant, suis fraudibus & dolis feris deteriores ipsum persequuntur: vt dicere possimus, Homo homini dæmõ. Tom.1.pag.684. col.1.

Oues meæ vocem meam audiunt. Verbi Dei natura & fructus, quem operatur in eis qui ex corde illum recipiunt: & alia huic Euangelio consona vide Tom.2.pag.13.col.2. & sequentibus.

Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est. Quod ex scripturis probari possit, Christum verum Messiam Deum esse. Vide Tom.2.p.397.col.1.& sequentibus.

In hoc Euangelio Christi Domini fortitudo & constantia probatur: qui neq; metu, neq; inimicorum circunstantium turba moueri vllo modo potuit, quin veritatem prædicaret. Hanc cõstantiam imitari debet Euangelicus concionator. Tom.1.p.712.col.1.

Si mihi non vultis credere, operibus credite. Si Christus operibus voluit quis esset ostẽdere, & Christi discipuli operibus se esse eius discipuli ostendant, non verbis: Ostende (ait Iacobus) tu mihi fidẽ tuam ex operibus. Tom.1.p.710.col.2.&.p.720.col 1.

Feria sexta post Dominicam in Passione. Euangelium: Collegerũt Pontifices, & Pharisæi concilium. Ioan.11.

COllegerũt Pontifices, & Pharisæi concilium. Hoc concilium inuidia collegit. Quæ mala ex inuidia oriantur. Vide Tom.1. p.775.col.1.&.p.639.col.2.&.p.785.col.2.

Quid facimus. Perplexum, & difficultatibus implicatũ Pontifex iste se videt, ex vna parte metu amissionis Pontificatus, & honoris, ex alia multitudine signorum Christi, & applausus populi, timet in eũ manũ mittere. In quas difficultates sit immersus peccator, ad quem labyrinthũ irretiatur. Vide Tom.1. p.787.col.1.

Quid facimus, &c. Vide qualem ex tali principio inferat conclusionem: Multa signa facit, ergo occidatur. Intellectum clarum habuit ad considerandа principia: sed passio & praua affectio in voluntate fecit, vt intellectꝰ. ad voluntatis praua affectione affectæ partes transiret, & secum intellectũ traheret. Summopere ergo cauẽdum ne voluntas passione turbetur, & malè sit affecta: facit enim vt intellectꝰ amarum iudicet dulce, & dulce amarum. Vide Tom.2. p.115.col.2. in fine.

Collegerunt Pontifices, & Pharisæi concilium. Plenum erit hoc cõcilium misericordia, in quo præsident Sacerdotes & Pontifices, qui vncti misericordiæ oleo, habent in pectore scriptũ, Misericordia & veritas. Sed nulla gens deterior & crudelior malis sacerdotibus, sicut nulla melior bonis. Tom.2.p. 281.col.2

Vnus autem ex ipsis Cayphas nomine. Hic summus Sacerdos, qui per simoniam sacerdotium emerat, & alij Pontifices auari, pleni doloris, quam sententiam poterant proferre, nisi eam quæ à talibus fontibus deriuaretur. Contra malos sacerdotes vide To. 2.p.314.col.2.vsq; ad p.222.

Abijt in regionem, quæ vocatur Ephrem. Videns hominum praua consilia, fraudes & dolos, ab eis in regionem desertam secessit, nobis innuens hominum fugere consortia, & fraudes. Vide Tom.1.p.216.col.2.

Abijt in regionem, &c. Abijt & fugit, vt discipulis ostenderet quādoq; fuga sibi consulendum esse, neq; fugere erubescant. Tom. 1.p.687.col.2.

Dominica in Ramis. Euangelium: Cùm appropinquaret Iesus Hierosolymis, & venisset Bethphage. Matth.21.

ASinam alligatam, & pullum cum ea. Iudæorum, & Gentium ad Christum vocatio in asina & pullo à sanctis expositorib⁹ significari asseritur. De qua vocatione vide Tom.1.p.100.&.101.

Ad montem Oliueti. Ad montem Oliuarum venit noster Redēptor, nostræ redemptionis opus executurus, vt misericordiarum oleum, quod secum nobis afferebat, ostenderet. Tom.1.p.100.col.1.

Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus. De mansuetudine in commmuni, & in particulari de Christi mansuetudine tractat ad longum noster author, dum illud explicat Matthæi.5. Beati mites.

Si volueris collationem facere huius mysterij cum illo, in quo veniet Christus in extremo iudicio, non solùm vt ementes & vendentes columbas ex templo eijciat: sed vt omnes iniurias patri illatas vindicet: non vt à pueris Rex proclametur, sed ab Angelis, hominibus, iustis, & reprobis, non humili iumento sedens, sed lucidissima nube. Nunc vestes ei substernuntur, tunc æternus Pater ponet omnes inimicos sub pedibus eius. Vide Tom.1.p.432. & sequentibus. Vbi de Regno Christi, quod ei Pater tradet in illa die, agitur.

Feria quinta in Cœna Domini. Euangelium: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit eius hora. Ioan.cap.13.

IN finem dilexit eos. Si summum amoris opus in fine vitæ ostēdit, cùm amor vnionem faciat, quomodo ab eis per mortē diuidi permittet? Vt mors fortis prædicatur dilectio: fortior amor cùm illa diuidat à corpore animam: amor vniat: Hoc eleganter explicatur Tom.1.p.689. col.2. & sequentibus.

In finem dilexit eos. Charitatis excellentias vide Tom.2. p. 379. col.1. & sequentib.

In finem dilexit eos. Quòd charitas tunica illa Christi inconsutilis sit vsq; ad finem contexta. Quod eius vitæ comparari potest. Vide Tom.1.p.390.col.2.

Cœpit lauare pedes discipulorum. Vt superbiam vinceret, humilitatem docuit. Vide curiosè Tom.1.p.78.col.1.

Domine, tu lauas mihi pedes. Vide Christum, & Petrum de humilitate certantes. Simile certamē, & eiusdem Christi in Iordane cum Ioanne, cùm ipsum ab eo prohibet baptizari. Tom.1.p.189.col.2.

Cœpit lauare pedes discipulorum. Quid ista pedum Apostolorum ablutio significet: curiosè habes Tom.1.p.229.col.1.

In finem dilexit eos. Ac si id diceret, quod nostra vernacula lingua dicimus, *Echo el sello al amor*, Amorem in suis collocauit finibus, illum fecit ad omnes se extendere amicos, & inimicos, bonos & malos, occisores, & latrones. Quòd charitas ad omnes se extendat. Tom.1.p.390.col.1.

Sciens quia ad Deum vadit. In qua nocte tradebatur. Notauit Paulus circunstantiam temporis, & hic Euangelista. Ac si dicerent, in memoria habent, per quos dolores & plagas ad Patrem pergebat: tot circundatus malis, veluti sui oblitus, nostra quærens instituit sui corporis & sanguinis Sacramenta. Proprium hoc est Christi ardētissima charitate, quæ non quærit quæ sua sunt. Quod charitas faciat sanctos suorum obliuisci dolorum, vt aliorum doloribus subueniat. Vide Tom.1.p.728.col.1.

Scitis quid fecerim vobis, &c. Quod inter veros Christi sectatores hæc debeat esse æmulatio, & contentio, vt quilibet minor & abiectior habeatur. Vide Tom.2. pag. 288.col.2. Quàm periculosum sit superbiæ vitium. Ibidem.p.289.col.1.

In finē dilexit eos. De dilectione & amore Vide Tom.2.p.379.col.1. Vide vsq; ad pag. 396. Vbi de charitate & amore in Deum, & proximū agitur: & de excellētijs charitatis.

Vos debetis alter alterius lauare pedes. Pedes proximi laua, si vis à Deo sublimari, & inter populorum capita reputari. Tom.2.p. 406.col 2.

Feria sexta. In Parasceue. De Christi passione.

Vide totum tractatum de Passione.

PAssio Christi quanta fuerit, & quàm hominibus necessaria. Tom.2.p. 270. col. 2. & sequentibus.

Quòd Christi passio fuerit vniuersalissimum beneficium, & iuge sacrificiū. Tom.2. p.274.col.2. Quòd fuerit omnium virtutum exemplar. Ibidem. Quòd pro omnium salute patiens omnium sustinuerit dolores. Ibidem. Quòd fuerit remediū contra omnes nostras necessitates, & infirmitates, quas continuè patimur. Tom.2.p. 287.col.2.

Ceciderunt retrorsum. Sic peccatores cadunt, & obstinati retrorsum, non in facie; sua enim non considerāt peccata: secùs sunt qui delicta sua si quę perpetrarūt corā se semper habentes, sua videntes delicta quotidie plorant. Vide Tom.1.p.641.col.2.

In Resurrectione Domini. Euangelium: Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi, & Salomæ. Marci. 16.

Vide Tom.2. à.p.641. & præcipuè pag. 642.vsq;.650.

SI Occurrerit hac die testimonium illud Oseæ explicare: Ero mors tua, ô mors, vt Christi ex dæmone mirabilis victoria recenseatur: Habes hoc eleganter explicatū, dum filius Dei homo comparatur, qui carne coopertus à dæmone per mortē deuoratus, ipsum suo morsu peremit. Tom.1.p.36. col.1.

Si complantati fuerimus (ait Paulus) similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Qualiter similitudinem mortis in nobis complantare debeamus. Ipse explicat Paulus: Consepulti (ait) sumus cum illo per baptismum in morte. Hæc habes explicata Tom.1.p. 193.col.1. & sequentib.

Et valdè mane vna Sabbathorum. Diluculo veniunt, solicitè, mulieres ante lucem, vbi mortuorum sunt corpora: & non semel, sed ibant & reuertebantur, vt ex alijs constat Euangelijs. O quàm solicita est charitas: non est otiosa: nihil timet: omnia se posse confidit: & tandem omnium virtutum in se continet perfectiones, & thesaurus est absconditus. Vide Tom.1. p.53.col.2. in fine, & sequentibus.

Quibus rationibus probari possit corporum resurrectionē futuram, ostenditur Tom. 2.p.375.col.2.

HVcusq; multa, quæ ad conciones habendas conducunt, ampliori tabula vobis ostendi: vt ad Euangelia quæ in Matthæo non sunt, haberetis, quid ex omnibus quæ hic dicuntur, applicare valeatis. Sed quoniam hoc elenthū æquale penè toti operi faceret, & non omnia forsan quæ hic, alijs locis applicantur, omnium ingenijs sic consona viderentur, operæpretium duxi, vos ad tabulā sententiarum remittere, & vnde colligatis quæ vobis consona videantur, his Euangelijs quæ apud Matthæum non sunt. Vt V. g. si de Dominica in albis sermonem habere cupitis, vbi de pace, & de sacerdotij dignitate agitur, in tabula verbo, Pax, aut verbo, Sacerdos, inuenire multa poteritis, quæ tali optimè proposito congruant. Idem de Dominica: Ego sum pastor bonus, dicere licebit, cùm in verbo, Pastor, aut, Prælatus, ea inuenire poteritis, quæ ibi rectè applicari possint. Quapropter ea deinceps solùm insinuabo, quæ in Euangelijs quæ de Matthæo loquuntur, inuenire valeatis. In ordine autem Dominicarum post Pentecosten, seu post Trinitatem, & mei Ordinis vsum, & Romanum insinuabo.

DE Litanijs Vide Tom.1.à p. 500. vsq; 506.& à.p.409.vsque.412.

In die sanctissimæ Trinitatis. Tom.2. à pag. 651.vsque.655.

De Sacramento. Tom.1.p.444. Sed præcipuè Tom.2.à.p.655.& deinceps.

Dominica prima post Trinitatem, secundùm vsum fratrum Prædicatorum Euangelium est: Homo quidam fecit cœnam magnam. Ex Luc.cap. 14. Vide Tom.2. à.p.362.vsque.365

Dominica secūda post Trinitatē, seu quarta post Pentecosten. Vide Tomo.1.à. pag. 624.& deinceps.

Dominica tertia, seu quinta. Tom.1.à.p.484. & deinceps.

Dominica quarta, seu sexta. Tom.1.à.p.598. vsque.605. & Tom.2.à.p.83.vsque.91.

Dom.5.seu.7. Tom.1.à.p.253.vsque.256.

Dom.6.seu.8. Tom.2.à.p.132.vsque.134.

Dom.7.seu 9. Tom.2.a.p.407.vsq;.409. & deinceps per multas. Et præcipuè Tom.1. à.p.512.vsque.521. & deinceps per multas paginas, in tractatu de falsis prophetis.

Dom.10.seu.12. Vide verbo Humilitas, & verbo Superbia, in tabula sententiarum.

Dom.14.seu.16. Tom.1.à.p.472.vsque.484.

Dom.17.seu.19. Tom.2.à.p.379.vsque.396.

Dom.18. seu.20. Tom.1.à.p.613. vsque.618. & Tom.2. p.80. Quomodo impedimento sit turba.

Dominica. 19. seu.21. Tom.2.à pagina.354. vsque.362.

Dom.21.seu.23. To.2.à.p.214.col.2. & maximè à.p.217.col.1.vsq;.225. &.229.vsq;.230.
Dom.22.seu.24. Tom.1. à.p.366.vsq; .375.
Dom.23.seu.25. Tom.1.à.p.673.vsq; .650.

De Sanctorum festiuitatibus.

IN festo sancti Andreæ. Tom.1.à.pag.227. vsq; .240.
In festo sancti Nicolai. In commmuni Confessorum.
In festo sanctæ Luciæ. In communi virginũ de thesauro.
In commemoratione Annũtiationis. Tom.1. à.p.81.vsq; .88.
Sãcti Stephani prothomartyris. Tom.2.à.p. 422.vsq; 429.
Sanctorũ Innocentiũ. To.1.à.p.127.vsq;.135.
Antonij Abbatis. Tom.2. à.p.241.vsq; .247.
Sancti Sebastiani. Vide ea quæ cap.5.à principio dicuntur.
Sancti Ildephonsi. In communi Doctorum: Vos estis sal terræ.
In conuersione sancti Pauli. De Euangelio. Tom.2. à.p.241.vsq; .247.
In cathedra sancti Petri. Sicut in die eiusdẽ.
Matthię Apostoli. Tom.1 à.p.749.vsq. 759.
Sancti Thomæ Confessoris. In communi: Vos estis sal terræ.
Sancti Gregorij. Ibidem.
Sancti Iosephi. Vide in Vigilia Natalis Dñi.
Benedicti Abbatis. Vt suprà in conuersione sancti Pauli.
Annũtiatio Dominica. To.1.à.p.81.vsq;.88.
Ambrosij, & Vincentij. In communi: Vos estis sal terræ.
Marci Euangelistæ. Vide in communi Euangelistarum.
Petri Martyris. Tom.2.à.p.164.vsq; .172.
Sanctæ Catherinæ Senẽsis. De grano synapis. Tom.2.à.p.34.vsq3 .42.
Barnabæ Apostoli. Vide in communi Apostolorum.
Natiuitas sancti Ioannis Baptistæ. Tom.1.p. 141.& deinceps.
Petri, & Pauli Apostolorum. Tom.2.à.p.143. vsq; .162.
In commemoratione sancti Pauli. Vide in Conuersione ipsius.
Dominici Confessoris. Vide, Vos estis sal terræ, in communi.
Transfiguratio Domini. Vide Dominic.2.in Quadragesi. secundùm vsum Rom.
Bernardi Abbatis. Tom.2.à.p.241.vsq;.247.
Decollatio Baptistæ. Tom.2.à.p.67.vsq;.72.
Natiuitas B. Virginis. Vide communia Virginis.
Matthæi Apostoli. To.1.p.619.& deinceps.
Michaelis Archangeli. Tom.2. super Euangelium.à.p.195.& præcipuè.à.p. 197. 201. & exinde de Angelis vsq; ad.206.
Francisci Confess. To.1.à.p.741.vsq; .749.
Lucæ Euãgelistæ. In communi Euangelistarum. Et super illud: Dignus est operarius cibo suo. Vide Tom.2.p.194. verbo Inuenisse. Et vide multa Tom.1.c.10. per multas paginas.
In festo omnium Sanctorum. De doctrina Christi, & de beatitudinibus. Tom.1.à.p. 243.vsq; .291. Sed p̃cipuè à.p.291.vsq;.306.
Martini Episcopi, & Catherinæ Martyris. In communi Confessorum, & virginum.

Communia Sanctorum.

ET primò communia sanctissimæ Virginis Mariæ. Et primò circa Euangelium: Liber generationis. Quod communiter in suis solennitatibus canitur. Vide Tom.1. à p.11.vsq;.15.&.p.18. vsque.19. &. à.p.22. vsq; .23.&.p.25. 28.&.29.vsq;.32. Et de laudibus Virginis à.p.35. vsq; .46. & à.p.57. & deinceps: ex quibus ad plures festiuitates eiusdẽ Virginis poteris sermones multos elicere. Sed pro Euangelio lege præcipuè Tom.1.à.p.46.vsq;.50.
In communi Euangelistarũ. Tom.1.p.7.&.8.
In communi Apostolorum. Tom.1. p.619. & deinceps: & ferè per totum cap.10. &.pag. 227.vsq;.231.
In cõmuni Martyrũ. Tom.2.p.164.vsq;.172.
In communi Confessorũ. Vos estis sal terræ. Tom.1.à.p.306.vsque.340. & deinceps. Et iterum à.349.vsq;.353. Et si oculus tuus fuerit simplex. Tom.2.à.p.490.vsq;. 472. & Tom.2.à.p.241.vsq;.247. &.à.p.472. vsq; 478. Et de talentis à.p.497.vsq;.505.
In communi virginum. De thesauro. Tom.2. à.p.44.vsq; .61. Et de decem virginibus à 481.vsq;.494.
In dedicatione Ecclesiæ. Tom.2.à. pag.322. vsq;.326.
Contra iuramenta. Tom.1.à.p.319. sed maximè à.p.377.vsq;.379.
De Eleemosyna. To.1.à.pag.403. vsq;. 407.
De iudicijs temerarijs, & de peccatis linguę. Tom.1.p.253.& deinceps.

FINIS.

TABVLA

TABVLA LOCORVM

Cõmunium, & insignium sententiarum, quæ continentur in his Cõmentarijs super Matthæum, ordine Alphabetico digesta, in qua primus & secundus Tomus, in quos diuisa sunt commentaria, per literam T. & numerum. 1. &.2. designantur, secundus numerus paginam notat, tertius columnas.

A

AVel ab, in Scriptura aliquando significat causam, aliquando præsidentiã rei. Tom. 2.p.196.c.2.
Abrahæ nomen quid significat. Tom.1.p.18.c.1.
Abrahæ filij qui dicendi. Tom.1.p.170.c.1.
Abstinentia. Vide ieiunium.
Abstinentia animam ad Deum eleuat. To.1. p.502.c.1.
Abstinentia ad vitam contemplatiuam necessaria. Tom.1.p.145.c.1.
Abstinẽtes ad negotia spiritualia apti. To.1. p.382.c.2.
Accedia resistendo vincitur. To.2.p.128.c.2.
Actus interiores mali prohibiti. To.1.p.485. col.1.
Accepit Deus nostra, vt nobis diuina tribueret. Tom.2.p.293.c.1.
Acceptio personarum non est in Deo. To.1. pag.639.c.1.
Acceptio personarum longè absit à iudice. Tom.2.p.214.c.1.
Adiurare tripliciter sumitur in Scriptura. Tom.2.p.524.c.1.
Admiratio est eorum, quorum ignoramus causam. Tom.1.p.579.c.1.
Aduentus Christi triplex. Tom.1.pagin.721 col.2.
Aduentum Christi primum, cum secundo confundebant Iudęi Tom. 1.p.735.c.2.
Adulatores quibus comparẽtur. Tom.1. pagin.514.c.1.
Adulatio reprehenditur. Tom.1.p.711. col.2. p.310.c.1.& sequentibus.
Adulatores parientum linitores. ibi.
Adulatores in domibus magnatum, quæ mala faciant. Tom.1.p.720.c.2.
Ad mensuram amoris Dei, est tristitia, & odium peccati in anima. To.2.p.627.c.1.
Adulterium cõmune malum. Tom.1.p.366. col.1.
Adulterium, an dissoluat matrimonium. Tom.1.p.370.c.1.
Amor Dei fortissimus, fortemq; facit animam. Tom.1.p.345.c.2.
Amor diuinus qualis. To.1.p.619.c.2.
Amor Dei, omnia insipida, & aspera dulcia reddit. Tom.2.p.40.c.1.
Amor diuisionem facit, & vnionem. Tom.1. p.700.c.1.
Amor Dei nunquàm in anima est otiosus. Tom.2.p. 53.c.1.
Amor inter hominis passiones, primatum tenet. Tom.2.p.380.c.1.
Amor Dei solus plus valebat omnibus rebus creatis simul sumptis. To.2.p.54.c.1.

TABVLA ALPHABETICA.

Amor morti comparatur. tomo.2 p.246.c.2. & pag.345.c.2.
Amor diuitiarum amorem impedit superna turalium. tom.2.p.363.c.2.
Amor creaturæ suam habet mẽsuram, amor verò Dei nullam. tom.2.p.389.c.1.
Amor Dei, fons est, à quo dimanant immẽsa beneficia. tom.2.p.586.c.1.
Amor. Vide charitas.
Amicitia per Lyram significatur. tom.1.pagin.387.c.2.
Amicitia Dei honesta, vtilis, & delectabilis. tom.2.p.382.c.2.
Amicitia vera multum estimanda. tomo.1. p.615.c.1.
Amicitia vera, non facile dissoluitur. tom.2. p.336.c.2.
Amici Dei, quomodo ab eo probentur. to.1. p.469.c.1.
Amicis Dei prospera, & aduersa conuertuntur in bonum. tom.2.p.115.c.1.
Amicus amici speculum. tom.2.p.208.c.1.
Amicorum mortem flere, signum est sincerę amicitiæ. tom.2.p.67.c.2.
Agonia quã Christ⁹ habuit initio passionis, quid fuerit. tom.2.p.529.c.2.
Angelorum officium est diuina consilia hominibus reuelare. tom.1.p.69.c.2.
Angeli digni sunt honore, ob multas rationes. tom.2.p.202.c.2
Angeli hominis pędagogi. tom.2.p.201.c.2.
Angeli diuersis modis hominibus apparent. tom.1.p.70.c.1. & sequentibus.
Angelus, quantò maior in naturalibus, tantô in supernaturalibus perfectior. tom.2.pagin.203.c.2.
Angelus substantia completa. tom.2.p.201. col.2.
Angeli inflexibiles, & immobiliter apprehẽdunt. tom.2.p.205.c.2.
Angeli singuli, singulis dantur hominibus. tom.1.p.202.c.1.
Angelorum perditio in quo posita fuit. tom.2.p.204.c.1.
Angelus custos in natiuitate datur. tomo.2. p.202.c.1.
Angeli potentissimi sunt. tom.2.p.161.c.1.
Angeli singuli, singulis deputantur prouintijs. tom.2.p.202.c.1.
Angelus vnus matrẽ & fœtum custodit. ibi.
Angelus qui apparuit Christo posito in agonia, quis fuerit. tom.2.p.529.c.2.
Angeli humilitate meruerunt suam beatitudinem. tom.2.p.203.c.1.
Angeli custodes, muri sunt quibus protegimur ab inimicis. tomo.2. pagin.331.col.1.
Angelorum nouem ordines. tom.2.p.205.c.1.
Angeli sunt ferè in infinito numero. ibid.
Angeli quomodo semper Deum vident. ibi.
Angeli sepes Ecclesiæ vineæ. tom.2.p.330. cap.1.
Anima solicitè seruanda, quia subiectũ pretiosorum Dei. tom.2.p.45.c.2.
Animæ cibus quis. tom.1.p.275.c.1.
Anima suas habet cupiditates, sicut corpus. tom.2.p.55.c.2.
Animam perdere quid sit. tom.1.p.703.c.1. & sequentibus.
Anima, quia Dei templum est, nimis est seruanda à peccato. tom.2.p.97.c.2.
Animæ capacitatẽ solus Deus implet. to.1. p.799.c.2.
Anima nostra vinea est: ideò nimis excolenda. tom.2.p.332.c.1. & p.262.c.1.
Animæ immortalitas probatur. tom.2.p.375. col.2.
Archangelus Michaël maior est inter principatus. tom.2.p.161.c.1.
Altiori matrimonio cõmunicat se Deus nobis per Theologales virtutes, quã per lumen naturale. tom.2.p.59.c.2.
Aliter se habet Deus in iudicio cum homine Christiano, aliter cum infideli. tom.2. pagin.360.c.1.
Aliqui nolunt sequi Christum, sed quod Christus eos sequatur. tom.2. p.165.c.1. p.184.c.1.
Aliquando Scriptura loco vtriusque præcepti dilectionis Dei, & proximi, ponit vnum illorum. tom.2.p.237.c.1.
Aliter se habet Ecclesia cum adultis, aliter cũ pueris in distributione meritorũ Christi. tom.2.p.286.c.1.
Apud Hebreos dictio, quæ significat dolorem, significat etiam peccatum. tomo.2. p.319.c.1.
Apostolorum super Prophetas excellentia. tom.1.p.3.c.2.
Apostolorum dignitas, & sanctitas cum Ioanne Baptista comparatur. tomo.1.pag.145. c.2.
Apostoli doctrinæ frumenta populis impetrarunt, & illis impertierunt. tom.1.p.300. c.2.
Apostoli primi Ecclesiæ fundatores. tom.1. p.753.c.2.
Apostoli baptismo Christi fuerunt baptizati. tom.1.p.180.c.1.
Apostoli ex ignobilioribus populi electi. tom.1.p.227.c.2

Apostoli

Apostoli Christum sequebantur, vt practicantes. to.1.p.638.c.1
Apostolorum insignes tituli. to.1.p.653.c.2.
Apostoli quare duodecim. to.1.p.656.c.1.
Apostoli Christi legati. to.1.p.657.c.2.
Apostolis duplex potestas diuersis temporibus data est. to.1.p.658.c.2.
Aulici magnam socordiã habent in rebus diuinis. to.2.p.63.c.1.
Auaritia, & ambitio magnum malum. to.1. p.207.c.1.
Auaritia reprehẽditur. to.1.p.280.c.1.p.460. col.1.
Auaritia rigidus, & crudelis tyrãnus. tom.1. p.474.c.1.
Auari pecunijs seruiunt. ibi.
Auari, cui similes sunt. to.2.p.149.c.1.
Auaritia quæ mala gignat. to.1.p.667.c.1. & sequentibus.
Auaritia, & ambitio rationibus probatur mala. to.2.p.245.c.2.
Azarias sacerdos legis antiquæ suo facto cõfundit sacerdotes legis nouæ. to.2. p.339. col.1.

B

Baptismus Ioannis non fuit sacramentum. to.1.p.161.c.1.
Baptismus Ioannis ad quid ordinabatur. ibi.
Baptismus Ioannis, an habuerit determinata verba. to.1.p.162.c.1.
Baptismum in igne, & aqua fieri, quomodo intelligatur. to.1.p.171.c.1.
Baptismata quatuor purę aquæ ante Aduentum Christi. ibidem.
Baptismi sacramentum, quando institutum fuit. to.1.p.179.c.1.
Baptismi Christi excellentia supra Ioannis baptisma. ibidem.
Baptismus quare generatio dicatur. tomo.2. p.116.c.1.
Baptizandi sunt paruuli. to.2.p.236.c.1.
Beatitudo in quo consistat, multæ opiniones. to.1.p.246.c.1.
Beatitudo pro actu sumitur. tom.1.p.253.c.2.
Beatitudinis fundamentum paupertas spiritus. to.2.p.246.c.1.
Beatitudo quid sit. to.1.p.253.c.2.
Beatitudinis Euãgelicæ actus, an sit in præcepto. to.1.p.254.c.2.
Beatitudines Euangelicæ sunt octo. ibi.
Beatitudines Euangelicæ scala Iacob. tom.1. p.255.c.1.
Beatitudo duplex vitæ, & termini. ibi.c.2.
Beatitudo dicitur terra possidenda. tomo.1. pagin.264.col.2. & sequentibus.
Beatitudinis diffinitio expresse ex Boetio. to.2.p.49.c.1.
Beatitudo consolatio dicitur. to.1.p.271.c.1.
Beatitudo summa est saturitas. tom.1.p.276. col.1.
Beatitudo æterna merces est nostris operibus ex pacto debita. to.1.p.290.c.1.
Beatitudo duplex datur sanctis in præsenti, & futuro. to.1.p.281.c.1.
Beatitudo æterna quale gaudium. ibi. & to.2. p.181.c.1.
Beatitudo in sola vna persona consistere nõ potest, vnde Deus trinus est. to.2. p.654. col.2.
Beatitudo sicut Deus per negationẽ cognoscitur. to.1.p.292.c.1.
Beati intellectus assimilatur Deo. tom.1. p.294.col.1.
Beatitudo dicitur conuiuiũ. to.1.p.580.c.1.
Beatitudinem, & animæ quietem solus Deus potest concedere. to.1.p.799.c.2.
Beatitudo omnia bona continet. to.2.p.48. c.2. & p.55.c.2. & p.254.c.1.
Beatitudo cum sit magna, magno est emenda pretio. ibidem.
Beatitudo in paupertate est abscondita. to.2. p.50.c.1.
Beatitudo laboribus est acquirenda. tom.2. p.264.c.1.
Beelzebub dæmon à quo dictus. to.1. p.768. col.1.
Benefacere proximo in nostram cedit vtilitatem. tom.2.p.503.c.1.p.386.c.2.
Benedictio prima quæ data fuit in mundo, in modum crucis data fuit. to.2. pag.620. col.1.
Bona temporalia accessoria sunt ad æterna comparata. to.1.p.422.c.2.
Bona regni cœlorũ sub asperis rebus, & horridis delitescunt. to.2.p.45.c.1.
Bona quæ casu, & fortuitò inuenimus, pluris æstimamus. to.2.p.49.c.21.
Bona temporalia excedunt temporalibus, sicut numerus centenarius excedit vnitati. to.2.p.245.c.1.
Bona mundi non sunt vera bona, licèt illa imitentur. to.2.p.283.c.1.
Boni prælati conditiones ponuntur. tom.2. p.472.c.1.
Bona opera, quę iustus facit obliuioni tradit, quasi nihil faceret. to.2.p.508.c.1.
Blasphemia quid sit. to.1.p.616.c.1.
Blasphemiam Spiritus sancti non remittẽdã, quomodo intelligatur. to.1.p.779.c.1.

Carphar-

C

Capharnaum Christi ciuitas. tomo. 1. p.611.c.1.
Capharnaum ciuitas vbi sita. to.1.pag. 227. c.1.
Caro manus sinistra, spiritus dextra. tom.1. p.402.c.2.
Caro ieiunio maceranda.to.1.p.452.c.1.
Carnem dominari in rationem, summum malũ. to.1.p.584.c.1.
Caro nostra lunæ comparatur. tom.1.p.600. col.2.
Caro multarum delitiarũ auida, & incapax maceranda.to.1.p.705.c.1.
Caro mortificanda, vt digni simus cœlesti conuiuio. to.2.p.78.c.1.
Causæ multæ, & pulchri vsus parabolarum assignantur. to.2.p.4.&5.
Canes dicuntur peccatores ob multas rationes. to.2.p.113.c.1.
Caste viuere qui nimis familiariter cõmunicat mulieribus, ferme impossibile. to.2.p. 130.c.1.
Causa socordiæ nostræ est non existimare reddituros rationes Deo.to.2.p.218.c.1
Calix quem propinat mndus suis cultoribus, maximè distat à calice Dei. tom.2. p.283. col.2.
Calix in Scriptura aliquando sumitur in bonam partem, aliquando in malam.tom.2. p.527.c.2.
Calix dicitur Christi passio, & quare. ibid.
Causa verissima mortis Christi posita fuit in titulo crucis. to.2.p.571.c.2.
Carbunculo comparatur Christus, & eius ostendit proprietates in passione. tom.2. p. 588.c.1.
Catherina martyr tres habuit coronas. to. 2. p.489.c.1.
Cœlorum regnum quando fuit homini vsui apertum. to.1.p.153.c.2.
Cœlorum regnũ quot modis sumatur. to.1. p.154.c.1. & to.2. p.248.c.1. & p.666.c.1. & p.258.c.1.& p.426.c.1.
Cœlum Christo baptizato apertum quid significat. to.1.p.191.c.2.
Cœlorum regnum pro Ecclesia militanti, & triumphanti sumitur. to.2.p.252.c.1.
Cœlestes creaturæ Dei sedes. tom.1. p.376. col.1.
Ceremoniæ cortex arboris, & ante murale. to.1.p.517.c.1.
Ceremoniæ virtutis accidentia.ibid.
Centenarius numerus quid significat. to.1. p.582.c.2.
Centurionis fides, humilitas, charitas, & sapientia. to.1.p.578.c.1.
Cibus corpori quis necessarius. to.1.p.442. c.2.
Cibus animæ spiritualis duplex to.1.p.443 c.2.
Cibus corporis quali sit diligẽtia quærẽdus. to.1.p.477.c.2.
Cineris consideratio ad humilitatem prouocat. to.1.p.462.c.1.
Confessio diuisionem à vitijs generat. to.1. p.49.c.1.
Confessio peccatorum duplex.tom.1.p.162. col.2.
Confessio quæ fiebat Ioanni Baptistæ qualis. tom.1.p.163.c.1.
Confessionis multiplex genus in lege veteri. to.1.p.163.c.1.
Confessio sacramentalis peccata delet. to.1. p.778.c.1.
Confessio, vt suum sortiatur effectum, sit integra, & cum intentione vera non peccãdi. to.2.p.125.c.1.&2.
Confessionis præceptum infertur ex illis verbis, Quodcunque solueris. to.2.p.147.c.2.
Cõscientia bona securã generat mentem.to.1. p.66.c.2.
Conscientia mala perturbat. to.1.p.66.c.2. & sequentibus.
Contritio, & attritio duæ sunt puellæ, quæ reginam Esther comitantur. to.1.pag.152. col.2.
Contemplatiuam vitam abstinentia comitatur. to.1.p.145.c.1.
Cõscientiæ securitas, signũ gratiæ.to.1.p.723. col.1.
Conscientia mala, timida. to.2.p.71.c.1.
Consilium semper vtile. to.1.p.570.c.2.
Consilium ab alijs petere exemplo Domini docemur. to.2.p.133.c.2.
Conditiones illius vitæ quam fruntur beati. to.2.p.493.c.1.
Consanguinei olim inter Iudæos osculo salutabantur. to.2.p.531.c.2.
Consortia malorum fugienda. to.1.pag.517. col.2.
Colũba quæ apparuit in Christi baptismo vera columba fuit. to.1.p.182.c.1.
Columbæ proprietates moribus applicantur. to.1.p.195.c.2.& sequentibus.
Communis via, & antiqua sectanda, & noua fugienda. to.2.p.441.c.1.
Cogitatio vana statim in principio abijcienda. tom.2.pag.23.c.2.pag.439.c.2.
Cognitio peccati initium salutis. to.1.p.569. c.2.
Cognitio peccati necessaria. to.1. p.723.c.2.
Cognitio sui difficilis, quomodo acquirenda. to.1.p. 466.c.1.
Cogitationes malæ expellendæ. to.1.p.369. c.2.
Cogitationes cordis Deo patent. to .1. p.612. c.1. & soli illi patent. p.616.c.1.
Cogitationes malas expellere est in nostra potestate. to.2.p.23.c.2.
Cor Deo offerendum.to.1.p.113.c.2.
Cordurum reprehenditur. to.p.1.280.c.2.
Cor mundum quale. to.1.p.282.c.1.
Cor pro voluntate sumitur in Scriptura. to. 1.p.282.c.2.& tom.2.p.92.c.2.
Cordis munditiam habere possibile est. to.1. p.283.c.1.
Cordis motus, dexter oculus. to.1. pag. 369. col.1.
Cor indiuisibile non potest ad duos oppositos amores. to.1.p.473.c.1.
Cordurum lapidi simile.to.1.p.505.c.2.
Cor principium vitæ. to.1.p.565.c.2.
Cordis obligatio Deo grata.tom.1.pag.624. col.1.
Cor durum incapax verbo Dei. to. 2. pag.15. c.2.& sequentibus.
Cor nostrum aptissimũ ad amandum est, vt ex eius qualitatibus patet. to.2.pag.387. col.2.
Corpus nostrũ ex se tenebrosum lucis incapax. to. 1.p.442.c.1.
Corpus animæ carcer. to.1.p.721.c.1.
Correctio fraterna qualis debeat esse.tom.1. p.309.c.2.
Correctionis fraternæ præceptum affirmatiuum est. to.2.p.207.c.1.
Correctionis fraternæ modus seruãdus. ibidem.
Correctio fraterna, præceptum naturæ. ibi. c.2.
Correctio fraterna ex charitate procedat.to. 2.p.211.c.1.
Correctio fraterna ex se ad omnes se extendit etiam ethnicos. to.2 p.806.c.2.
Correctio fraterna, quia præceptum est charitatis, ad legẽ nouam pertinet. to.2.pag. 208.c.2.& p.209.c.1.
Corripiendus est frater leniter ne obsit correctio. to.2.p.212.c.1.
Cui assimilãtur qui corrigunt fratres suos aspere. ibi optimè.
Correctio fraterna pro diuersitate personarum diuersa sit. tom.2.pag.212.col.2.
Correctionẽ odire, signũ maximę perditionis est, & similis diabolo. ibi.
Cupiditas omnium malorum radix. tom.1. p.474.c.1.
Cui similes sunt prædicatores, qui dicunt & non operantur. to.2.p.404.c.2.
Charitatis motus animam perficiunt. to.1.p. 283.c.2.
Charitas vinculum perfectionis quærenda. to.1.p.286.c.1.
Charitas ars est que amicitiæ cithara pulsatur. to.1.p.837.c.1.
Charitas perfectionis vinculum. to. 1.p.389. c.1.
Charitas tunica Christi inconsutilis. tom.1. p.390.c.2.
Charitate Ecclesiæ ædificium componitur. to.1.p.469.c.1.
Charitas cœlum respicit.ibi.c.2.
Charitas lumen cordi præstat. tom.1.p.471. col.1.
Charitas reginę Esther comparatur, quæ regi placuit. to.1.p.519.c.1.
Charitas vela nauis Ecclesiæ. tom. 1.p.599. c.2.
Charitas diffusa, & extensa debet esse. ibidem.
Charitas omnes nititur Dei amicos facere. to.1.p.624.c.1.
Charitas magna facit parua. tom.1.pag.708. c.1.
Charitas nõ quærit quæ sua sunt, sed quæ aliorum. to.1.p.727.c.2.
Charitas facile reddit Christi iugum. tom.1. p.756.c.1.
Charitas floribus comparatur. to.2. pag.20. c.1.
Charitas fermentum est omnia proficiens. to.2.p.38.c.1.
Charitas margarita, & thesaurus. to.2.p.52. col.1.
Charitatem se habere nemo scit. ibid.
Charitas non est otiosa. ibi. & pag.53.c.1. & p.255.c.1.
Charitas facies est qua perfectus cognoscitur Christianus. to.2.p.57.c.2.
Charitas robur, & dulcedinem præbet operibus.to.2.p.334.c.1.
Charitas vino comparatur. to.2.p.335.c.2.
Charitatis excellentias. to.2.p.379.c.1.
Charitas omnes alias virtutes in se eminenter continet.to.2.p.53.c.1.
Charitas sua habet signa, & effectus exteriores quibus cognoscitur. to.2. pa.58.c.1.

TABVLA ALPHABETICA.

Charitas operatur coniugium animæ cum Deo. to.2.p.134.c.2.
Charitas duplici via adquiri potest. tomo.2. p.234.c.2.
Charitas manus præbet animæ ad operandum. to.2.p.255.c.1.
Charitas comparatur collo. tom.2.pag.345. col.1.
Charitas habitus iustorum est, quo distingũtur ab impijs. to.2.p.360. c.1.
Charitas facies est animæ qua Deus cognoscit illam. to.2.p.369.c.2.
Charitas in cœlo est, sicut in propria sua sphœra.to.2.p.379.c.1.p.491.c.1.
Charitas fons est à quo bona spiritualia dimanant. to.2.p.488.c.1.
Christus potens erat in verbis, non alij prædicatores. to.2.p 10.c.2.
Christus comparatur grano sinapis. tom.2. p.41.c.1.
Christus venit in mundum, vt peccatores venaretur. to.2 p.124.c.1.
Christus fuit in sepulchro tres dies naturales, & tres noctes. to.2.p.140.c.2.
Christus licet venit propter oues domu Israel, ex abundantia vero suæ misericordiæ sæpè Gentibus prædicauit.to.2.p.130: col.2.
Christus fuit filius Dei viui: iusti filij Dei mortui. to.2.p.145.c.2.
Christum sequi possumus, præcedere nullo modo. to.2.p.242.c.2.
Christus semper conuertit faciem suam ad labores. to.2.p.243.c.1.
Christus discipulorum gaudia temperabat memoria suæ passionis. to.2.p.269.c.1.
Christus quia passus est pro singuiis delictis hominum, passus est pœnas cuilibet delicto decretas. to.2.p.275.c.2.
Christus Vnicornio comparatur. to.2.p.285. col.1.
Christus tres habet sponsas, quas multũ locupletauit. to.2.p.361.c.1.
Christus quia iudex futurus est viuorum & mortuorum, nullam debuit, nec potuit habere culpam. to.2.p. 513.c.1.
Christus principaliora fecit opera in Sabbatho, vt festa discamus sanctificare. tomo.2. p.558.c.1.
Christus morte sua duos latrones liberauit, differenter tamen.ibid.
Christus omnia sua pretiosa alijs tradidit.to. 2.p.578.c.1.
Christus ob multas causas inclinabit caput cum mortuus est. to.2.p.578.c.2.
Christus eximium habuit dolorem, quia pro omnibus pœnituit. to.2.p.588.c.2.
Christus medijs laboribus exaltari voluit ob duas notabiles rationes.tom.2.p.644.c.1. p.646.col.2.
Christus à Iudæis, & Gentibus desideratus. t.1.p.1.c.2. & sequentibus.
Christus quomodo rex .t.1.p.8.c.1.& p.432. c.2.
Christi regnum non fuit temporale.tom.2. p.84.c.1.&.2.
Christus rex regum.to.2.p.292.c.1.
Christus Deus, & homo. to.1.p.8.c.1.
Christus sibi similes facit iustos.ibid.
Christus ex semine Dauid nascitur. ibi.
Christi generatio quomodo quadruplex intelligatur.to.1.p.11.c.2.
Christi incarnatio magnum mysterium.to.1. p.12.c.1.
Christi generatio contraria generationi Adę ibid.col.2.
Christi generatio nouum, & inauditũ signũ. to.1.p.12.c.2.
Christi generatione omnia sunt innouata.to. 1.p.14.c.1.
Christi nomen quid significet, & vnde originem trahat.to.1.p.14.c.2.
Christi annorum nomen vnde incipit.ibid.
Christus quare potius filius Dauid, quàm Abraham dicatur. to.1.p.16.c.2.
Christus primogenitus,& sacerdos. to.1.pag. 17.c.2.
Christi genealogia, scala Iacob. to.1.pa.39. col.1.
Christus hamus coopertus carne quo dæmõ capitur. to.1.p.36.c.2.
Christus quomodo dicatur ab Spiritu sancto genitus. to.1.p.74.c.2.& p.75.c.1.&.2.
Christi incarnatio quare tribuat potius Spiritui sancto, quam Patri.ibid.
Christus omnibus natus. to.1.p.77.c.1.
Christus sua humilitate superbiam vicit nostram.to.1.p.78.c.1.
Christum de Virgine nasciturum multæ figuræ prædixerunt. to.1.p.83.c.2.
Christus quare in Bethleẽ natus.t.1.p.88.c.1.
Christi natiuitas non potuit cognosci ex dispositione siderum,to.1.p.97.c.2.
Christus lapis angularis gentes Iudæis iungens.to.1.p.100.c.1.
Christus rex natus. to.1.p.103.c.1.
Christus dæmonẽ debellaturus statim vt natus est ipsum turbauit. to.1.p. 104.c.1.
Christi vita oratio fuit, exordium, & epilogum habens. to.1.p.110.c.2.

Christi

Christi passio & nostra redemptio mirabiliter figurata. ibidem.
Christi incarnatio portentum magnum.to.1. p.114.c.1.
Christus quare fugit in Ægyptum. to.1.pag. 119.c.2.
Christus quo tempore suæ ætatis fugit in Ægyptum. to.1.p.121.c.1.
Christus quot annis fuit in Ægyptum, & quid ibi fecerit. ibidem.
Christus cur tam paruo temporis spatio in Ægypto manserit. to.1.p.135.c.2.
Christus quare dicatur Nazaræus. to.1. pag. 139.c.1.
Christus quatuor habuit testimonia excellẽtiora testimonio Ioannis. to.1.pagin.147. col.1.
Christi fortitudo. to.1. p.173.c.2.
Christi diuinitas quomodo significata. to.1. p.174.c.1.
Christus non ambulauit sine calceis. ibi.
Christo à patre quadruplex munus collatũ. to.1.p.176.c.1.
Christi humilitas in baptismo. tom.1.p.179. col.1.
Christi potestas excellentior explicat. to.1. p.181.c.1.
Christo baptizato quomodo aperti sunt cœli.to.1.p.182.c.1.
Christi omnia opera Patri grata.ibid.
Christus Patrem gratum nobis promeruit. ibid.
Christus qua ætate baptizatus.tom.1.p.184. col.1.
Christi humanitas Moysi virga.tom.1.p.186. col.1.
Christi ieiunium,an miraculosum. to.1.pag. 197.c.2.
Christus qualiter à dæmone tentatus.tom.1. p.299.c.2.& sequentibus.
Christus Christianæ vitæ exemplar, optime.to.1.p.201.c.1. & sequentibus.
Christus sol omnia illustrans. tom.1.pag.220. col.1.
Christus quare habitauit in Capharnaum. ibidem.
Christus quo ætatis suæ tempore primam habuit concionem. to.1.p.240.c.2.
Christi doctrinæ excellentia.ibid.
Christus noster pædagogus. to.1.p.256.c.1.
Christi paupertas. to.1.p.260.c.1.
Christi misericordia etiã ab Abrahã hæreditata. to.1.p.278.c.1.
Christus habitibus omnium virtutum fuit indutus. to.1.p.279.c.1.
Christus patiẽter sustinẽs, fortissimus omniũ fuit. to.1.p.289.c.2.
Christus multa habet imitanda excellentia to.1.p.299.c.1.
Christus caput Ecclesiæ triumphantis. to.1, p.305.c.1.
Christus vir lineis indutus Ecclesiæ fundator. to.1.p. 307.c.1.
Christus lucerna in candelabro crucis. to.1. p.335.c.1.
Christus veterem legem quomodo seruauit. to.1.p.339.c.2.
Christi doctrina argentum purum. to.1.pag. 357.c.1.
Christi charitas ad omnes extensa. tom.1.p. 391.c.1.
Christus in quantũ homo Patri subiectus.to. 1.p.436.c.2.
Christus radix nostra. to.1.p.469.c.2.
Christus caput nostrum. ibid.
Christus Ecclesiæ fundamentum.ibid.
Christi doctrina dulcis. to.1.p.523.c.2.
Christus reparator eriã vitæ corporalis, quomodo intelligatur. to.1.p.565.c.2.
Christi humanitas virtutem diuinitatis habuit cõmunicatam. to.1.p.568.c.2.
Christi potentia cum misericordia. tomo.1. p.587.c.1.
Christus quare pauper. to.1.p.595.c.1.
Christus quare filius hominis dicatur. tom.1. p.597.c.1.
Christi charitas peccatores recepit. tomo.1, p.625.c.1.
Christi humanitas instrumentum diuinitatis. to.1.p.645.c.2.
Christi humanitati quid accreuerit ex vnione diuinitatis. to.1.p.645.c.2.
Christum ambabus manibus tenere quid sit. to.1.p. 763.c.2.
Christus habuit omnes virtutes in gradu heroico. to.2.p.51.c.2.
Christus thesaurus absconditus. tom.2.p.58. col.2.
Christũ admirari quomodo intelligatur.to. 1.p.579.c.1.
Christi scientia triplex, diuina, infusa,& experimentalis.ibid.
Christianis primitiuæ Ecclesiæ falsa testimonia imponebantur. to.1.p.290.c.1.
Christiani pietate pollere debẽt. to.1.p.587. col.1.
Christi fimbria quid significet. tom.1.pa.91. col.1.
Christus per crucem sequendus. to.2.p.165. col.1.

Christi

TABVLA ALPHABETICA.

Christi passio foramini acus comparatur. to.2.p.240.c.1.
Christi passio via ad eius exaltationem. to.2. p.292.c.1.
Christi mansuetudo,& misericordia. tom.2. p.213.c.1.
Christi aduentũ ad Iudicium qui figua præ cedent. to.1.p.601.c.2.
Christianæ vitæ perfectio in quo consistat. to.2.p.237.c.2.& sequentibus.
Creaturæ omnes executores sunt illius sententiæ latæ à Deo, In quacunque die comederis, &c. to.2.p.478.c.1.
Crastini diei nomine quid intelligatur.to.1. p.482.c.2.
Crudelitas spinis comparatur. to.2. pag.20. col.2.
Crux candelabrum, in quo Christus lucem Ecclesiæ dedit. to.1.p.335.c.1.
Crux angusta porta ad Deum. to.1.pa.508. col.2.
Crux Christi quomodo ferenda. to.1.p.701. col.1.
Crux Christi antidotum contra carnisvitiũ. to.2.p.129.c.2.
Crucis supplicium vetustissimum est. to.2. p.568.c.1.
Crucis supplicium crudelissimum, & ignominiosissimum fuit semper.ibid.
Crucis supplicio mortuus est Christus ob duas causas. to.2.p.568.c.2.
Crucis signum inmultis rebus repræsentatur. to.2.p.569.c.1.
Crux Christi omnibus est proficua nisi ipsi Christo qui ibi mortuus est.to.2.p.623.c.1.

D

DEliramentum Pythagoræ de transmigratione animarũ de corpore in corpus, quomodo ab alijs intelligatur.tom.2. p.64.c.1.
Deriuatio claritatis animæ ad corpus Christi in transfiguratione miraculosa fuit.tom.2. p.175.c.1.
Delitijs, & voluptatibus dediti bestijs similes sunt. to.2. p.78.c.1.
Denarium significat præmium iustorum. to. 2.p.254.c.1.
Deus quando est in anima manifestat se:quasi in ea nõ capiens propter suam magnitudinem. to.2.d.110. c.2.
Deus sequendus est nõ tantũ in tranquillitate, & pace, sed per deserta, & aspera loca. to.2.p.117.c.2.
Deus multa habet media ad sustentandum sperantes in se. to.2.p.132.c.1.
Deus citissimè præmiat, & soluit seruitia hominibus. to.2.p.149.c.1.
Deus non vult amicos inuoluntarios, quia propter se est appetendus. to.2. pag.164. col.1.p.167.c.2.
Deus sæpè iubet ea quæ multum valent, & parum sonant. to.2.p.166.c.1.
Deus in Thabor commitia fecit ad iurandum vnigenitum successorem regni. to.2.p.181. col.1.
Deum non esse cogitat peccator, vt sic liberius peccet. to 2.p.218.c.2.
Deus non tantũ puniet peccatores, sed coadiutores peccati. to.2.p.221.c.1.
Deus non tam respicit ad externa munera, quæ illi offerimus, quã ad bonam voluntatem. to.2.p.242.c.1.
Deus intromittit se in medio illorũ, qui pro se laborant, vt eos consoletur,& fortiores reddat. to.2.p.257.c.2.
Deus non tantum odit, & punit peccatum, sed & instrumenta peccati. tomo.2.p.320. col.2.
Deum amabiliorem esse omnibus creaturis, ratione probatur. to.2.p.381.c.2.
Deus in operibus gratiæ habet se ad modum agentium naturalium. to.2.p.386.c.1.
Deus trahit ad se hominem beneficijs deuictum. to.2.p.386.c.2.
Deus licet ditissimus sit, semper tamen vult amari. to.2.p.395.c.1.
Deus vnicuique creaturæ dat quod sibi ipsi debet,non quod creaturæ. tom.2.pag.510. col.1.
Dei notitia ex creaturis quomodo habenda. to.1.p.13.c.2.optime.
Deus qualiter quærendus. to.1. p.101.&.102. & p.134.c.2.
Deo vocanti statim respondendum. tom.1. p.113.c.1.
Deo accedendum, à quo omne bonum. to.1. p.251.c.1.
Dei misericordia summum homini bonũ. to. 1.p.281.c.1.
Deus cognoscitur nunc in suis effectibus. to. 1.p.284.c.1.
Dei cultus in quo consistat. ibi.c.2.
Deus quomodo vniatur intellectui beato.to. 1.p.293.c.2.
Deus cum vbique sit quomodo dicitur in cœlo. to.1.p.303.c.2.
Dei cognitio suprema est quæ omnes excedit naturales scientias. to.1.p.324.c.2.

Deo

Deo tribuenda est gloria de operibus nostris. to.1.p.337.c.1.
Dei prouidentia vsq; ad minima.to.1.p.375. col.1.
Deus honorem suum in condonandis peccatis ponit. to.1.p.387.c.1.
Deus vbiq; præsens. to.1.p.413.c.1.
Deus primo inuocandus. to.1.p.419.c.2.
Dei nomen quomodo sanctificandum. to.1. p.424.c.1.
Deus pater noster.1.p.416. & sequentibus.
Dei voluntas quomodo impleatur. tomo.1. p.435.c.1.
Dei tripliciter considerata voluntas.Ibid.
Deus vt iudex odio habetur à malis. tom.1. p.480.c.2.
Deus solus dominus. Ibid.
Dei prouidentia erga suos. to.1.p.482.c.1.
Deus essentialiter bonus. to.1.p.505.c.1.
Dei voluntas semper intendit bonũ nostrũ. to.1.p.568.c.1.
Dei voluntas,& potestas cõnexę. Ibid.
Dei in nos dominium. to.1.p.583.c.1.
Deo obedientia debetur. Ibid.
Dei patris de Christo specialis prouidentia. to.1.p.603.c.1.
Deus solus authoritatiuè remittit peccata. to.1.p.619.c.1.
Dei in nos quantus amor. tomo.1.pagin.619. col.2.
Dei præsentia nobis necessaria.tom.1.p.633. col.2.
Deus non est acceptor personarũ.to.1.p.639. col.1.
Dei misericordiam nulla peccata exhauriũt. to.1 p.650.c.1.
Deus est in omnibus rebus. to.1.p.721.c.1.
Deus animæ dominus iure creationis. to.1. p.800.c.1.
Deus omne bonum dat possidenti. tomo.2. p.51.c.1.
Dei misericordia magna. to.2.p.123.c.1.
Dei misericordia non clauditur terminis. to.2.p.214.c.2.
Deus rex,& iudex. to.2.p.217.c.1.
Deo nihil occultum. Ibid.
Dei voluntate saluantur qui salui fiunt. to.2. p.290.c.1.
Deus laborantibus nobis adest.tom.2.p.262. col.1.
Dei voluntas,nõ nostra est adimplenda.to.2. p.286.c.2.
Deus immobilis omnia motat. tom.2.p.295. col.2.
Dæmon non omnia aduertit. to.1.p.56.c.2.
Dæmoni non omnia quæ vult permittitur facere. Ibidem.
Dæmon obcæcatus est splendore miraculorum Christi. to.1.p.57.c.1.
Dæmon in qua figura apparuit quando Christum tentauit. to.1.p. 198.c.1.
Dæmon qui Christum tentauit,Lucifer fuit. to.1.p.198.c.2.
Dæmon non cognouit Christum esse filium Dei. to.1.p.199.c.1.& p.606.c.2.
Dæmones quare adunantur.tomo.1.pag.210. col.1.
Dæmonis in tentando astutiæ. to.1,pag.213. col.1.
Dæmon stella de cœlo cadens.tom.1. p.307. col.2.
Dæmon radici virtutis insidiatur.to.1.p.317. col.1.
Dæmon peccatorum caput. tom.1.pag.467. col.1.
Dæmon, & Deus non possunt simul cohabitare. to.1.p.473.c.1.
Dæmoni quomodo deseruiat peccator. to.1.p.480.c.1.
Dæmon quomodo dominus. Ibid.
Dæmonis seuitia ostenditur. tom.1.pag.605. col.2.
Dæmones hominum morte delectantur.to.1. p.606.c.2.
Dæmonis crudelitas. to.1.p.608.c.1.
Dæmones persequentes nostras fabricant coronas. to.1.p.608.c.2.
Dæmones Apostolis subiecti. to.1.pag.657. col.2.
Dæmon molestus hospes.to.1 p.771.c.1.
Dæmon animæ inimicus in ea non admittẽdus. to.1.p.800.c.1.
Dæmon timidus est,ideò non timendus.to.1. p.804.c.1.
Dæmonis primum peccatum quod fuit.to.2. p.204.c.1
Dextrum,& sinistrum quid sit.tom.1.p.369. col.1.
Detractionis radix iudicium temerarium. to.1.p.485.c.1.
Detractio quadrupliciter contingit.tomo.1. p.490.c.1.
Detractionem audientes peccare. tomo.1. p.491.c.2.
Delectatio morosa prohibita. to.1. pag.366. col.2.
Diuitiæ omnia fouent vitia tomo.1. p.207. col 1.
Diuitiæ ad beatitudinem præsentem conducunt. to.1.p.259.c.2.

TABVLA

Diuitiæ hamus sunt vermi coopertę. tomo. 1. p. 456. c. 1.
Diuitiarũ nimia sollicitudo reprehenditur. ibidem.
Diuitiæ in cœlo securæ. tomo. 1. pagina. 469. col. 2.
Diuitiæ temporales corruptioni obnoxię. to. 1. p. 469. c. 2.
Diuitiæ contemnendæ. ibid.
Diuitiæ securus, & rigidus tyrannus sunt. to. 1. p. 474. c. 1.
Diuitiæ sibi faciunt homines deseruire. to. 1. p. 474. c. 2.
Diuitiæ flegmata sunt. tomo. 1. pagina. 479. col. 2.
Diuitiæ verbi Dei fructum impediunt. to. 2. p. 16. c. 2.
Diuitiarum bona apparentia. tom. 2. pag. 51. col. 1.
Diuitiæ animę faciunt ecclypsim pati. to. 2. p. 59. c. 1.
Diuitiarum amor difficilem reddit ingressum cœli. to. 2. p. 238. c. 2.
Diuites quare camellis similes. to. 2. p. 240. col. 1.
Diuites cœlestes epulas contẽnunt. tomo. 2. p. 355. c. 2.
Diuisio malorum radix. tomo. 1. pagin. 473. col. 1.
Difficultas in exponendis parabolis Euangelicis, vnde oritur. to. 2. p. 8. c. 1.
Discrimen est notandum inter nostrum intellectum, & voluntatem. tom. 2. pag. 40. col. 1.
Diuina mysteria non sunt nimis curiosè scrutanda. to. 2. p. 8 c. 1.
Diuites passim frangunt legẽ Dei. to. 2. p. 98. col. 1.
Diuinitas in Christo aliquando seipsam sua luce se manifestabat. to. 2. p. 114. c. 1.
Diabolus crudelissime tractat animas quæ sibi p peccatũ subduntur. to. 2. p. 126. c. 1.
Didragma quid sit, & eius valorem. tom. 2. p. 192. c. 2.
Dignitas animæ à solo Deo cognoscitur. to. 2. p. 210 c. 1.
Distributor præmiorum Christ⁹ est, qui expertus est labores nostros. tom. 2. pag. 257. col. 1.
Differentia est notanda est inter medicinas spirituales, & corporales. to. 2. p. 316. c. 2.
Dignus fuit reprehensione Christi Petrus abscindendo auriculã. to. 2. p. 535. c. 2
Dominiũ duplex, seruile, & ciuile. to. 1. p. 582. col. 2.
Doctrinæ Christi excellentia. tom. 1. p. 243. col. 1.
Doctrina sana quæ sit. to. 1. p. 511. c. 2.
Doctrina noua suspecta. Ibid.
Doctrina vana panis est, falsa verò fermentum. to. 2. p. 142. c. 1.
Doctrina Euangelica semper recipienda, à quocunq; prædicatore seminata. tomo. 2. p. 399. c. 1. p. 404. c. 2. & sequentibus.
Doctores, & prædicatores dispertire debent cibos spirituales, secundũ qualitatem stomachi cuiuscunq;. to. 2. p. 358. c. 1.
Duo sunt in Euangelio genera parabolarum. to. 2. p. 8. c. 2.
Duplex causa incarcerationis Baptistæ assignatur. to. 2. p. 64. c. 2.
Duas egressiones fecit Christus, vnã æternã, aliam temporalem. to. 2. p. 115. c. 2.

E

EAdẽ vitia, quæ in nobis minima, in proximo magna iudicãtur. to. 2. p. 107. c. 1
Ecclesiastici fugere debẽt negotia secularia, vt alijs prosint. to. 2. p. 26. c. 1.
Ecclesiasticis non licet thesaurizare, quia eius prouentus pretium sanguinis Christi sunt. to. 2. p. 77. c. 1.
Ecclesiastici manus sunt Christi, quibus sustendandi sunt pauperes. to. 2. p. 77. c. 1.
Ecclesiastici velut stomachus sunt populi. to. 2. p. 314. c. 2.
Ecclesiasticos sequentur reliqui in moribus. to. 2. p. 314. c. 2. & p. 315. c. 1.
Ecclesia militans regnum cœlorum dicitur, & quare. to. 2. p. 44 c. 2. & p. 451. c. 1. p. 252. col. 1.
Ecclesia Catholica, quia plantatio Dei non poterit eradicari. to. 2. p. 99. c. 1.
Ecclesia terræ comparatur, propter suam firmitatem. to. 2. p. 157. c. 1.
Ecclesia quomodo dicitur fundari super Petrũ diffusè tractatur. to. 2. p. 157. c. 2. & sequentibus.
Ecclesia semper eadem perseuerat à primo iusto Abel. to. 2. p. 338. c. 1.
Ecclesia legis gratię perfectior est, quã Ecclesia legis veteris. to. 2. p. 338. c. 1.
Ecclesia mens est ob altitudinem excellẽtię. to. 1. p. 249. c. 2.
Ecclesia militans ciuitas super montẽ. tom. 1. p. 331. c. 1.
Ecclesia nouas timet doctrinas. t. 1. p. 331. c. 1.
Ecclesiæ Romanæ firmitas. ibid.
Ecclesia militãti omnia visibilia sunt. to. 1. pag.

ALPHABETICA.

pagina. 333. col. 1.
Ecclesiæ fundamentũ in cœlo. to. 1. p. 469. col. 2.
Ecclesiæ ædificium virtutibus Theologicis fulcitur. to. 1. p. 469. c. 2.
Ecclesia nauicula fluctibus agitata. tomo. 1. p. 598. c. 2.
Ecclesia arca vbi triticum est cum palea: tomo. 2. pag. 32. col. 1. tomo. 1. pag. 177. col. 2.
Ecclesia militans sagena bonos, & malos congregans. to. 2. p. 60. c. 1.
Ecclesia militans, & triumphans vnum sunt regnum. to. 2. p. 45. c. 1.
Ecclesiæ nauis periclitatur, sed non submergitur. to. 2. p. 85. c. 2.
Ecclesiæ ceremoniæ amplectendæ. tom. 2. p. 93. c. 1.
Ecclesia arbor illa Danielis. tomo. 2. pag. 99. col. 2.
Ecclesia Romana sequenda. tom. 2. pag. 145. col. 1.
Ecclesiæ clauibus quomodo vtendum. to. 2. p. 147. c. 1.
Ecclesia Domini vinea. tom. 2. p. 259. c. 2. & p. 331. c. 1.
Ecclesia qualiter veneranda, vbi corpus Christi seruatur. to. 1. p. 109. c. 1.
Ecclesia impugnatur, sed non vincitur, optime to. 1. p. 137. c. 2.
Ecclesiæ ædificium quale. tomo. 1. pagin. 233. col. 2.
Ecclesiæ & Synagogę discrimen. to. 1. p. 238. col. 2.
Ecclesiæ militantis, & triumphantis differẽtia. to. 1. p. 302. c. 1.
Ecclesiæ fundamentum in cœlo absconditũ. to. 1. p. 304. c. 2.
Ecclesia cella vinaria. tomo. 1. pagina. 305. col. 1.
Ecclesia paradisus. ibidem.
Ecclesia hortus plantationum. ibid.
Effectus amoris est linire, & liquefacere cor. to. 2. p. 16. c. 1.
Egressiones duas debet facere homo ad imitationem Christi. tom. 2. pag. 115. c. 2. & sequentibus.
Eligibilius est dãnato in ordine ad suum appetitum naturalem non esse simpliciter, quàm sic esse damnatum. tom. 1. pag. 552. col. 1.
Eleemosyna semper facienda etiam ex paruis prouentibus, vt crescant. to. 2. pag. 79. col. 1.
Eleemosyna suadetur. tom. 1. pag. 280. c. 1. & p. 403. c. 1.
Eleemosynæ præmium bona temporalia. to. 1. p. 402. c. 1.
Eleemosyna remittit peccata. ibid.
Eleemosynæ faciendę modus. tom. 1. pa. 403. col. 1.
Eleemosynæ laudes. ibidem, & p. 404. c. 1. & sequentibus.
Eleemosyna sacrificio anteponitur. tom. 1. p. 627. c. 2.
Eleemosyna ministris Ecclesiæ exhibita remunerabitur. to. 1. p. 705. c. 2.
Eleemosyna danda de his quæ sunt in pretio. to. 1. p. 707. c. 2.
Eleemosynam non dare est habere manum aridam. to. 1. p. 763. c. 1.
Eleemosynæ magnum exẽplum. to. 1. p. 102. col. 2.
Eleemosynæ duplex merces. to. 2. pag. 244. col. 1.
Eleemosynæ faciendę circunstantia. tom. 1. p. 399. c. 2.
Eleemosyna diuitias meretur æternas. to. 1. p. 460. c. 1.
Eleemosyna proprijs manibus danda. to. 2. p. 76. c. 2.
Eleemosynã largiri strictiori vinculo tenentur Ecclesiastici. ibi. p. 77. c. 1.
Ecclesiæ ieiunium quale. tom. 1. pagin. 197. col. 2.
Emanuel nomen quid significet. to. 1. pa. 84. col. 1.
Euangelium quibus prædicandũ. to. 1. p. 498. col. 1.
Euangelium bonum nuncium. to. 1. p. 1. c. 1.
Euangelistarum infallibilis authoritas. to. 1. p. 98. c. 2.
Euangelium quare reti comparetur. tomo. 1. p. 234. c. 2.
Euangelium flos rationis naturalis. tomo. 1. p. 395. c. 1.
Euangelistæ non omnia Christi facta scripserunt. to. 1. p. 484. c. 1.
Euangelistæ ordinẽ temporis in rebus gestis à Christo nõ omnino curarunt. to. 1. p. 593. col. 2.
Euangelicæ doctrinæ excellẽtia. to. 1. p. 243. col. 1.
Eucharistia panis supersubstantialis. tom. 1. p. 444. c. 1.
Eucharistiæ excellentiæ. ibidem.
Eucharistię figura fuit conuiuium factum ex ex quinq; panibus. tom. 2. pagina. 73. c. 1.

Ex peccatoribus aliqui semetipsos vendunt alios Deus vendit. tomo. 1. pagina. 221. col. 1.

Exorcistæ fuere ante Christi aduentum. to.1.p.769.c.2.

F

FAcies corporis Christi mystici, Ecclesiastici sunt. to.2.p.186.c.1.

Facies qua Deus suos agnoscit, charitas est. tomo. 2. pagina. 57. col.2. & pagina.368. col.2.

Fama & honor maxime æstimabilia. tom.1. p.490.c.1.

Fœcunditas verbi Dei ante constitutionem mundi apparuit. to.2.p.22.c.1.

Fermentum in malam partem aliquando sumitur. to.2.p.141.c.1.

Fides Abrahæ qualis. tomo.1.pagina. 47. col.1.

Fides absq; addito in Scriptura formata intelligitur. to.1.p.47.c.1.

Fidei mysteria nostram excedunt naturalem notitiam. to.1.p.101.c.1.

Fidei vis mirabilis. tomo.1. pagina.104. col.2.

Fides per thus significatur. tom. 1. pag.118. col.2.

Fides sine charitate infructuosa. to.1.p.172. col.2.

Fides scutum seruans cor. tomo. 1. pag.254. col 2.

Fidei consideratio manducatio dicitur. to.1. p 275.c.1.

Fides visione Dei consummabitur. tomo. 1. p.291.c.2.

Fidem dictis adhibere, voluntarium est. to.1. p.311.c.2.

Fide Ecclesiæ ædificium fulcitur. to.1.p.469. col.1.

Fides cœlum respicit. ibi.c.2.

Fides pisci similis. tomo. 1. pagina. 505. col.2.

Fides angusta porta. tomo.1.pagina. 507. col.2.

Fides charitatis socia. tomo. 1. pagina. 519. col.2.

Fides per saphirum significatur. to.1.pag.522. col.2.

Fides magna intensiue, & extensiue. tom.1. p.579.c.2.

Fides nauis Ecclesiæ clauus. tom.1. pag.599. col.1.

Fides cum charitate nauem ad portum ducit. to.1.p.599.c.2.

Fides aliquando sumitur pro fiducia. tom.1. p.211.c.2.

Fides principium iustificationis. to.1.p.641. col.1.

Fides sine opere nihil habere meriti. ibidem.

Fides sine pœnitentia nihil proficit ad salutem. to.1.p.739.c.1.

Fides à longè facit videre. tomo.1.pag.804. col.2.

Fides sine opere Deo non offerenda. tom.2. p.15.c.1.

Fides regni cœlestis principium. tom.2.p.36. col.1.

Fides grano sinapis similis. tomo. 2. pag.36. col 1.

Fidei veritas demonstratione certior. ibid. p.37.c.1.

Fides in peccatore manet. tomo.2. pagin.38. col.2.

Fides radix vitæ Christianæ. tomo.2.p.347. col.2.

Fides cum charitate facit imaginem Dei. to.2.p.369.c.1.

Fides comparatur clauo, & quare. to.2.p.371 col.1.

Fides si in anima perseueret, adhuc est spes, quòd alia damna spiritualia resarciantur. to.2.p.38.c.2.

Fides non perditur per peccatum mortale, licet aliæ virtutes perdantur. tom.2.p.38. col.2.

Fides nuncio assimilatur, qui semper remansit viuus apud Iob. to.2.p.38.c.2.

Fides arbori comparatur, optime to.2. p.38. &.39.

Fides fortem, & robustam reddit animam contra diaboli ictus. to.2.p.39.c.1.

Fides Petri dicitur fundamentum totius Ecclesiæ Christianæ, & quare. tom.2.p.160. col.1.

Fides latronis in cruce, maxime splenduit in multis. to.2.p.573.c.1.

Fideles per baptismum efficiuntur plantæ Dei, sed per peccatum infructiferę reddũtur. to.2.p.100.c.2.

Fidutia maxima in cõmendatione in beata Virgine. to.1.p.68.c.1.&.2.

Fidutia magna, & pretiosa obtinuit. tomo.2. p. 191.c.1

Filius imago est patris per quam seipsum cognoscit sicut est. to.2.p.368.c.2.

Filium Dei dici magna dignitas est. tom.1. p.391.c.2.

Filiationis spiritualis origo. tomo.1.pag.417. col.1.

Filij bene sunt educandi. tomo 1. pag. 709. col.2.

Filias perire malitia matrum, quantum malum. to.2.p.110. c.2.

Fortitudo mare rubrum transiens, veram assequitur promissionis terram. to.1.p.49. col.1.

Fortitudinis principium est sustinere. to.1. p.289.c.2.

Fortitudo, & constantia Sanctorum. tom.1. p.712.c.1.

Fornicatio simplex prohibita. tom.1.p.366. col.1.

Fornicatio fugiendo cauetur. tom.1. pag.369. col.2. to.2.p.128.c.1.

Fornicatio ara est cui maxima sacrificantur. to.2.p.69.c.1.

Fortissimus murus decalogus, quo defendimur à dæmone. to.2.p.343.c.2.

Fugere à peccatis ad gratiã optima victoria est, & non fuga. to.2.p.59.c.1.

Fugere ab ira Dei dupliciter contingit. to.1. p.167.c.1.

Fratres sumus omnes nõ tantum quoad corpus, sed quoad animam, & ideò nos diligere debemus. to.2.p.402.c.2.

Frequenter Scriptura manifestè exponit quæ prius obscure, & ænigmaticè dicit. tom 2.p.13.col.1.

G

GAllinæ comparatur Christus, & eius habet proprietates. to. 2. pag.423.col.1. p.426.c.2.

Gaudijs nostris miscere debemus passionem Christi ne culpabiliter lętemur. t.2.p.269. col.1.

Gaudet Deus nostris precibus, & vt perseueremus differt elargiri, quod maxime desiderat dare. tomo. 2. pagina. 118. col. 1.

Generatio adultera, cur populus Iudaicus dicitur à Christo. tomo.2. pagina. 137. col.1.

Gerentes curam animarum non solum Sanctos, sed doctos esse oportet. tomo. 2. p.152.c.1.

Generatio in Scriptura quatuor habet acceptiones. to.1.p.1.c.2.

Generatio Christi mirabilis. tom.1. pag.51. col.2.

Gentium primitiæ Magi. tomo.1. pag. 100. col.1.

Gentium vocatio, & Synagoge reprobatio. ibidem.

Genesareth lacus qualis. tomo.1.pagin.227. col.1.

Gentiles paralyticis similes. to.1.pagin.575. col.2.

Gloria vana non semper est mortale peccatum. to.1.p.397.c.1.

Gloria vana non expectet premium à Deo. to.1.p.397.c.1.

Gloriæ vanæ vitium manet alijs vitijs superatis. tom.1.p.398.c.2.

Gloria vana hæresis mater. tomo.1. pag.399. col. 1.

Gloria vana fugienda. to.1.p 593.c.1. & to.2. p.80.c.1.

Gladius equiuocus est, & multa sunt genera gladiorum. to.2.p.535.c.2.

Gloriæ æternæ mensura. tom.1.pagin.494. col.1.

Gloriæ æternæ magnitudo. ibid.

Gloria æterna, vide beatitudo.

Grati tenemur esse Deo pro beneficijs temporalibus. to.2.p.323.c.1.

Ingratitudo reprehenditur, tomo.2.pag 330. col.2.

Gratiam habere, non possumus scire certo. to.1.p.722 c.1.

Gratiam habere, quæ signa ostendant. ibidem.

Gratia prima non cadit sub merito, ideò inueniri dicitur. to.2.p.47.c.1.

Gratia Dei, & eius auxilium alę sunt quibus vehimur in cœlum. tomo.2. pagin. 267. col.1.

Gratiarum actio facienda post sumptionem corporis Christi. to. 2. p.519.c.1.

Grãdis est dignitas sacerdotum. to.2.p.15.2. col.1.

Gula qualis tentatio. tomo..1. pagina. 205. col.1.

Gula animã reddit ad spiritualia inhabilem. ibid.

Gula saluti corporis contraria. tom. 1.p.453.

Gula miseriæ nostræ causa. tom.1.pag.457. col.1.

TABVLA ALPHABETICA.

H

Hæbrea lingua manifestata sunt mysteria Dei. tomo.1. pagina. 498. columna.1.

Herodes quare vulpi similis. tomo.1.p.595. col.2.

Hæretici meretrici comparantur, & quare. to.2.p.37.c.1.

Hæreticorum conditio est adunari contra Ecclesiam. to.2.p.137.c.1.

Hæreticorum peruersa conditio. to.1.p.211. col.1.

Hæretici foris suaues, intus veneno pleni sunt. to.1.p.310.c.2.

Hæresis vanægloriæ filia. tom.1 .pagin.399. col.1.

Hæretici similes locustis. tomo.1.pagin.516. col.2.

Hæretici quibus signis dignoscendi. tom.1. p.525. & sequentibus.

Hæretici contrarij venti seditionem causant. tomo.2.pagina.86.columna.1.& sequentibus.

His corporalibus, & visibilibus rebus facit nos Deus spiritualia cognoscere. tomo.2. p.35.c.2.

His temporibus facilius perditur fides, quàm olim, quia minus radicata. tom.2. pa.103. col.2.

Hyperbolica loquutio vsitata est in Scriptura. to.2.p.239.c.2.

Hypocritæ apparere cupiunt virtuosi, licet non sint, & quare. tomo.2. pagina.101. col.2.

Hypocritæ de Euangelio se iactant, sed in opere tantum caro conspicitur. tom.1.p.65. col.1.

Hypocrita de exteriori iustitia contentus, de interiori non curat. tom.1. pagina.66. col.2.

Hypocritæ in hæresim sæpè labuntur. to.1. p.131.c.1.

Hypocritæ viperis comparantur. to.1.p.165. col.2.

Hypocritæ in suis operibus sibi honorem quærunt non Deo. tom.1. pag.337.col.1. &.2.

Hypocrisis reprehenditur. tom. 1.pagin.337. col.1.& sequentibus. pa.353.c.1.&.p.393.& sequentibus.

Hypocritæ parasiti, & histriones sunt. to.1. p.400.c.1.

Hypocritæ opera non tendunt in Deum.to. 1.p.455.c.1.

Hypocritæ duo habent nomina. ibi. p.456. col.1.

Hypocritæ aranearum texunt telas. tomo.1. p.458.c.2.in fine.

Hypocritæ artem imitãtur. ibidem pa.459. col.1.

Hypocritę struthioni similes. tom.1.pa.465. col.1.

Hypocritæ figuræ pictæ. ibid. pagina. 464. col.1.

Hypocritæ simulatores. tomo. 1.pagin.496. col. 1.

Hypocritæ lupi. to.1.p.513.c.1.

Hypocritæ formicis assimilantur, vt formicas capiant. ibi.

Hypocrita malum celat in corde. to.1.p.616. col.1.

Hypocrita abutitur Ecclesiæ ceremonijs. to.2.p.306.c.1.

Hypocritarum primuũ telũ adulatio est .to. 1.p.266.c.1.

Homo arbor euersa. to.1.p.469.c.1.

Homines barbari effecti. tom.1. pagin.499. col.2.

Hominum præcepta media sunt, vt præcepta Dei impleantur, & sic non est in illis sistendum. to.2.p.107.c.2.

Homines quæ sibi sunt proficua volunt, laborare pro illis nolunt. tomo.2.pag.272. col.1.

Homo imago est per quã cognoscitur Deus. to.1.p.366.c.1.

Homo de rigore iustitiæ, & cum maiori honore liberatus est â peccato per mortem Christi, quam si condẽnatus esset à Deo. to.2.p.605.c.2.

Homo vestigium Dei, & imago. to.2.p.19. col.2.

Homo quare arbori comparetur. to.1.p.100. col.1.

Humilitas in Scriptura nomine iustitiæ sumitur. to.1.p.179.c.2.

Humilitatis tres gradus.ibi.

Humilitatis certamen magnum inter Ioannem. & Christum. tomo.1.pagin.189.c.1& &.2.

Humilitas paupertatis nomine commendatur. to.1.p.257.c.2.

Humilitas propria Christiani virtus. tomo.1. p.460.c.2.

Humilitas veros probat prophetas. tomo.1. p.518.c.1.

Humili-

Humilitas vera & falsa. tom.1. pagina.608. col.2.

Humilitas peccatorum veniam consequitur to.2.p.639.c.2.in fine.

Humilitas Deum ad se trahit. tom.1. p.642. col.1.

Humilitas animam disponit ad diuina beneficia. to.1.p.743.c.2.

Humilitas Dei signum. tomo.1.pagina.797. col.1.

Humilitas paruuli imitanda. tom.2. pa.192. col.1.

Humilitatis laudes.ibi. & p.197. & sequentibus.

Humilitas centrum virtutis. ibi. pagina.198. col.1.

Humilitas Deo reddit beneficia. tom.2.pagin.204.c.2.

Humilitas quibus rationibus suaderi possit. to.2.p.406.c.2.

Humiles animæ corpore parturientes. to.1. p.44.c.1.& sequentibus.

Humiles animæ per bona opera adipiscuntur Christi cognationem spiritualem. ibidem.

Humilis quomodo se debet trahere cum Deo. to.2.pag.204.c.2.p.406 c.1.

Humilitas maxime Deo placet inter omnes virtutes. to.1.p.290.c.2.& p.406.c.1.

I

Ieiunium magnum bonum. tomo.1.p.451. col.2.

Ieiunium opus satisfactorium, ibid.

Ieiunium concupiscentiæ remedium. ibid. p.452.c.1.

Ieiunium minister castitatis.ibi.

Ieiunij laudes, & exhortatio ad illud. ibi.

Ieiunium qualiter sit meritorium. tomo. 1. p.208.c.1.&.2.

Ieiunium orationis socius. tom.1.pagin.502. col.1.

Ieiunij duplex finis. tomo. 1. pagina.632. col.1

Ieiunium Helię, & Moysi quale.tom.1.p.197. col.1.

Ioannis Baptistæ laudes. tom.1.pagina.142. col.1.

Ioannes Baptista epilogus legis, & exordiũ Euangelij. to.1.p.142.c.2.

Ioannis Baptistæ, & Euangelistæ sanctitas. to.1.p.145.c.2.

Ioannis Baptistæ de Christo testimonium super omnes prophetas excellentius multis rationibus asseritur. tomo. 1. pag 146. col.2.

Ioannes Baptista cur in deserto vixit. tom.1. p.151.c.2.

Ioannes Baptista precò ante Christum clamans. to.1.p.156.c.1.

Ioannes Baptista baptizatus fuit baptismo Christi. to.1.p.180.c.1

Ioannes Baptista quomodo Christũ cognoscit. to.1.p.181.c.1.

Ioannes Baptistæ lingua acu transfigitur ab Herodis concubina. tomo.2. pagina. 66. col.1.

Ioannis Baptistæ reliquię seruatę. ibi.

Ioannis Baptistæ persecutores, quo fine interierint. ibid.

Ioannis Baptista decollatus. tomo.2.pag.65. col.2.

Ioannis Baptistæ necem Sybilla prędixit. ibi. p.67.c.1

Ioseph quã ætatem habebat quando Mariam sponsam accepit. to.1.p.53.c.1.

Ioseph quam artem exercebat. ibi. pag.54. col.1.

Ioseph an tantum vnam habuerit vxorem. ibid. col.2.

Ioseph incrementum interpretatur. tom.1. p.58.c.2.

Ioseph laudes.ibi.

Ioseph bene iudicare nos docet. tom.1.p.54. col.2.

Iusti grano panis assimilantur, & quare. tomo.1.pagin.27.col.2.tom.1. pagina.176. col.2.

Iusti maxime sunt necessarij ad conseruationem mundi.ibid.

Iustorum pædagogus est impius. to.2.p.28. col.2.

Iusti muri sunt quibus ab ira Dei defendimur. to.2.p.67.c.2.

Iusti in vita præsenti in spe filiorum Dei viuunt. to.2.p.269.c.2.

Iustus est Dei imago, peccator verò tantùm similitudo. to.2.p.272.c.1.

Iusti in hac vita sub conditione debent petere liberationem malorum. tomo. 2. p.527.c.1.

Iusti quare cum peccatoribus mixti. tom.2. pagina.28.column.2. & pagina.31.col.2.in fine.

Iustorum opera comparãtur naturæ propter firmitatem. tom.1.p.459.c.1.

TABVLA ALPHABETICA.

Iusti oleo comparatur. tomo.1. pagina.600. col.1.
Iusti in fatum cadunt mali retrorsum. tom.1. p.641.c.2.
Iustis omnia in bonum cedunt. tom.2.p.115. col.1.
Iustitia causat pulchritudinem in anima.to. 1.p.243.c.2.
Iustitiæ desiderium esse ratio cur dicitur. to. 1.p.275.c.1.
Iustitia generalis virtus. tom.1.p.275.c.2. & p.395.c.1.
Iustitia, & misericordia coniunctę virtutes. to.1.p.277.c.1.
Iustitia Christianorum qualis esse debeat. to.1.p.353.c.1.
Iustitia distributiua reperitur in Deo, & non cõmutatiua. to.2.p.510.c.1.
Iudæi permittuntur à Deo inter Christianos dispersi, propter Ecclesiæ vtilitatem. to.2.p.32.c.1.
Iudicium finale comparatur arcui, propter multa to.2..p.172.c.2.
Iudicium finale conuenientissimum est, vt coram omnibus detur Christo honor sibi debitus. tom.2.pagin.461.c.2. & sequentibus.
Iudicium vniuersale esse futurum in iure naturæ fundatur. to.2.p.468.c.1. & sequentibus.
Iudas qua morte finierit vitam .to.2. p.551. col.2.
Iudęis non licebat infligere alicui mortem crucis. to.2.p.554.c.2.
Iudicium finale, securis ad radicem arboris. to.1.p.171.c.1.
Iudicium finale ventilabro comparatur. to.1.p.176.c.1.
Iudicij extremi grauitas. tomo.2. pagin.217. col.1.
Iudicium finale, quale sit futurum. tomo.1. p.433.c.1.
Iudicij finalis tempus incertum. ibi.
Iudicij finalis obliuio vnde procedat.tom.2. p.218.c.1
Iudicio finali omnia, tàm bona, quàm mala apparebunt. to.2.p.170.c.1.
Iudex non respiciat munera. tom.1.pag.572. col.2.
Iudex omnes ex æquo respiciat. to.2.pa.214. col.1.
Iudæorum populus camelo similis. tomo.1. p.157.c.2.
Iudæorum triplices sectæ. tom. 1.pagin.163. col.1.
Iudæorum excidium comminatur Ioannes. to.1.p.171.c.2.
Iudæi leprosis similes. tomo.1. pagina.573. col.2.
Iudæi vinea Domini. tomo. 2. pagina. 330. col.2.
Iudicium temerarium detractionis radix. to.1.p.485.c.1
Iudicium malum propter tres rationes. ibid. col.2.
Iudicare alienum à tua iurisdictione malum est. ibid.
Iudicium temerarium graue peccatum est. to.1. p.486.c.2.
Iudicium indeliberatum non est mortale. to.1.p 486.c.2.
Iudiciũ vt vitio careat quæ indicia requirat. ibi.p.487.c.1.
Iudicium vt sit temerarium debet esse de re graui. ibi. c.2.
Iudicandum est bene de proximo nisi contraria indicia constent. tomo.1. pag. 488. col.1.
Iudicium nõ est pręcipitandum. to.1. p.570. col.1.
Iudicandum non est de minimis in proximo, in nobis maiora non considerãdo. tom.2. p.106.c.2.
Iuramentum religionis opus. tom.1, p 372. col.1.
Iurauit Paulus licitè ibi.
Iuramentum quibus circunstantijs vestiri debeat. ibi.c.2.
Iuramentum cum veritate licet ex leui causa non est mortale. to.1. p.373.c.2.
Iurare per creaturas illicitum est de se. to.1. p.374.c.1.
Iuramentorum abusus damnatur.to.1.p.377. c.1. & sequentibus.
Iuramentum de re illicita non est implendum. to.2.p.71.c.1.
Iuramentum promissoriũ Herodis fuit crudele. ibi.
Ignis inferni luce carebit. tomo.1.pagin.581. col.1.
Imaginem suam impressit Deus in homine, in reliquis creaturis vestigium tantùm. to.2.p.17.c.2.
Imperatores Ecclesiæ hostes antiquitus, obediebant Pontifici, & conseruabant fidem. to.2.p.103.c.2.
Impijs omnia male eueniunt licet prospera videantur. to.2.p.115.c.1.
Impij, & peccatores quomodo sint necessarij Deo. to.2.p.302.c.2.

Inęsti-

Inæstimabilis pretij sunt paupertas, & alij labores: quia in illis Christus includitur. tom.2.p.50.col.2.
Infernus in corde terræ est. tom.2. pag.137. col.2.
In magno pretio est apud Deum vinea Ecclesiæ suæ quã ipse plantauit dextera sua. tom.2.p.260.col.1. & sequentibus.
In vindicta, quam nobis Deus propter peccatum infligit, remedium posuit contra illud.tom.2.p.261.c.2.
Inexplicabile est præmium, quod Deus iustis præparauit.tom.2.p.265.c.1.
In apparẽtia exteriori repræsentabat Christus esse Regem nostrum. tom.2.pag.292. col.2.
In suis Ecclesijs residere oportet pastores. tom.2.p.297.c.1.
In lege gratiæ cum maiori solicitudine tenemur Deo seruire.tom.2.p.302.c.1.
In fine vitæ nostræ præmium & pœna reperitur,non in principio, vel medio. tom.2. p.474.c.2.
In hac vita impius prevalet contra iustum,in iudicio verò commutabũtur sortes.tom.2. pag. 512.c.1.
In Christi morte morte omnia sunt facta sicut præordinata erãt à Deo.tom.2. p.625. col.1.
In hac vita minatur nobis Deus mala, ne infligat æterna, si resipuerimus.tom.2.p.223. col.2.
Innocentum cædes quo tẽpore facta. tom.1. p.215.c.1.
Innocentes qui fuerint.Ibidem.
Innocentes an iure dicantur martyres.Ibidẽ.
Innocentes quare martyrũ primitiæ dicuntur.tomo.1.p.129.c.1.
Innocentes Regnum Dei possidebunt.tom.2. p.225.c.1.
Inferni ignis qualis.tom.1.p.178.c.2.
Infernus quare gehenna dicitur.tom.1.p.359. col.1.
Infernus carcer perpetuus.tom.1.p.365.c.1.
Inferni tenebræ exteriores quales. tomo.1. p.580.c.2.
Inferni fletus, & stridor dentium quomodo intelligendi.Ibi.p.181.c.1.&.2.
Inferni pœna quomodò vna & diuersa.tom.2. p.33.c.1.
Inferni cruciatus,debita peccatis pœna.to.2. p.356.c.2.
Iniuria quomodò tollenda,tom. 1. p.639.c.2.
Inuidia occasiones quærit. tom.2. pagin.231. col.1.
Incantationes ridiculosæ sunt & vitandæ. tom.1.p.680.c.2.
Intellectus infiniti capax.tom.2.p.56.c.1.
Inimicus quomodò diligendus. tom.1. p.38. col.1.
Infideles cuius dicuntur.tom.1.p.497.col.2. &.p.498.c.1.
Inimicus bonis operibus vincendus. tom.1. p.697.c.1.
Inimicorum vindicta reprehenditur. tom.2. p.384.c.2.
Intentio bona virtuti necessaria. tom.1.p.393. col 1.
Intentio vnita debet esse, vt bona sit.tom.1. p.471.c.1.
Intentio simplex bona,quæ debet esse.Ibid.
Intentio bona, arbor bona. tom.1. pag.515. col.1.
Hierusalẽ ciuitas Magni Regis.tom.1.p.374. col.2.
Iesus nomen primis Dei sectatoribus reuelatum.tom.1.p.79.c.1.
Iesus nomen omnis religionis incrementum. Ibidem.
Iesus nomẽ à Sybillis prophetatũ. Ibi.p.79. col.1.
Iesus nomẽ acquisiuit Christus propter opus redemptionis nostræ.tom.1.p.79.c.1.
Iesus nomen celsitudinem super omnia nomina obtinet.Ibidem.
Iesus nomen, quæ bona secum afferat.tom.1. p.76.c.1. &.2.
Iesus nomen, Heliæ oleo comparatur.tom.1. p.77.c.1.
Ira quæ prohibetur, quæ sit. tom.1.pag.359. col.2.

L

Lacrymæ, & luctus sanctorum commendantur.tom.1.p.49.c.1.&.2.
Lacrymarũ, & luctus varietas. tom.1. p.268. col.2.
Lacrymarũ quatuor species. Ibidem. p.268. col.1.
Lacrymas nos persuadent sanctorum exempla,scripta, locus,incolatus,& alia.tom.1. p.272.col.1.
Lacrymarum multiplex fructus.Ibidem.
Lacrymæ animam lauant.Ibidem.
Lac dulcedo deuotionis. tom.1.p.511.col.2.
Laudes Apostolorum Petri, & Pauli.tom.2. p.152.c.1.&sequentib.
Lapis molaris,mola asinaria dicebatur.tom.2. p.196.c.1.

TABVLA ALPHABETICA.

Largitio Regni cœlorum ex sola Dei voluntate pendet. tom. 2. p. 251. c. 1.
Labores & ignominias, quas pro Christo toleramus, scalæ, quibus ascendimus ad Deũ. tom. 2. p. 266. c. 2.
Labile membrum lingua. tom. 2. p. 366. col. 1.
Legis Dei non sufficit vnã obseruare partẽ, sed integra seruanda. tom. 2. p. 344. c. 1.
Legislator Christus duas legum differentias constituit. tom. 2. p. 384. c. 1.
Legis Moysi & Euangelicæ differẽtia. tom. 1. p. 253. c. 2.
Legis nomine quinq; libri Moysi intelligũtur. tom. 2. p. 253. c. 2.
Legis nomine aliquãdo tota Scriptura intelligitur. Ibidem.
Legis veteris ceremoniæ quales, & qua ratione iniunctæ illi populo. tom. 1. p. 340. col. 1.
Legis veteris ceremoniæ, Christo adueniente meritò cessant. tom. 1. p. 340. c. 1.
Lex Christi, lux naturalis. tom. 1. p. 753. c. 1.
Lex Christi suaue iugum. tom. 1. p. 756. c. 1.
Lex vetus arcui comparatur. Ibidem. c. 2.
Lex Christi perficit naturam. tom. 1. p. 758. col. 2.
Legis dispensatio in publicam vtilitatem debet fieri. tom. 1. p. 761. c. 2.
Leges humanæ pauperibus, aranearum telę. tom. 2. p. 98 c. 1.
Leges Ecclesiasticæ sæpe. tom. 2. p. 343. c. 2.
Lepra peccatum significat. tom. 1. p. 569. c. 2.
Libera ac voluntaria causa est Deus in effectibus suis. tom. 2. p. 251. c. 2.
Licet ex parte obiecti vna sit omnium beatitudo: tamẽ ex parte beatorum vnus excellentius alio videt Deum. tom 2. p. 255. col. 1.
Librorum malorum lectio quantum noceat. tom. 1. p. 206. c. 1.
Liberi arbitrij libertas ostenditur. tomo. 2. p. 236. c. 2. in fine: & p. 254. c. 1.
Lingua moderanda. tom. 1. p. 251. c. 2.
Lingua omnium malorũ radix. tom. 1. p. 489. col. 1.
Lingua si benè vtaris, nobile instrumentum. tom. 1. p. 489. c. 2.
Lingua bona, & mala. tom. 1. p. 781. c. 2.
Loquutio publica accommodatissima ad docendum simplices. tom. 2. p. 5. c. 1. & 2.
Lunatici non tantùm à luna, sed ab ipso dæmone vexantur. tom. 2. p. 189. c. 1.
Lux naturalis propter hominis fidei vicẽ gerit mulieris: tom. 2. p. 653. c. 2.
Luna malorum symbolum. tom. 1. p. 600. c. 1.
Lunaticus quis dicatur. tom. 1. p. 239. c. 2.
Lucis naturalis qualitates spiritualiter exponuntur, dũ illud Matth. 5. xponitur: Vos estis lux.
Lucerna ardẽs, bona intentio in opere. tom. 1. p. 471. c. 1.
Lumen duplex, corporale & spirituale. to. 1. p. 580. c. 2.
Luxuriæ, & vẽtri deditos, inepti ad negotia. tom 1. p. 282. c. 1.
Luxuria quomodo vitanda. tom. 2. p. 233. c. 1.

M

MAria pulchritudinem dedit corpori Christi. tom. 1. p. 37. c. 1.
Maria virgo, & Mater. Ibid. p. 2.
Maria comparatur cupresso, palmæ, & rosæ. tom. 1. p. 2. c. 1.
Maria quam excellentiam sit consequuta ex eo quòd sit Mater Dei. tom. 1. p. 38. c. 2. & p. 57. col. 2.
Maria habet omnium sanctorũ excellentias. Ibidem.
Mariæ vterus nouitiorũ domus, in quo filius Dei habitũ nræ mortalitatis assumpsit, & professionem nunquã carnem dimissurus fecit. tom. 1. p. 40. c. 2.
Maria Salomonis ferculum. Ibidem.
Maria vniuersalis omnium aduocata. tomo. 1. p. 41. c. 2.
Maria diuinum armentarium. tomo. 1. p. 42. col. 1.
Maria quam habebat ætatem quando genuit Christum. tom. 1. p. 52. c. 2.
Maria quare desponsata. tom. 1. p. 56. c. 1.
Maria nomen excelsum. tom. 1. p. 58. c. 1.
Maria mari comparatur. Ibidem.
Maria Regina cœlorum est. Ibidem.
Maria inuocanda. Ibidem.
Maria sic genuit Christum, sicut terra, aurũ absq; semine. tom. 1. p. 61. c. 2.
Maria dicitur cœlum. tom. 1. p. 62. c. 1.
Mariæ venter cur dicitur beatus. Ibidem. c. 2.
Maria medium est inter virgines, & coniugatas, & est virgo & coniugata. to. 1. p. 67. col. 1.
Maria liber, vbi scribitur Dei verbum. Ibid. col. 2.
Maria thalamus sponsi. Ibidem.
Maria vrna vbi est manna absconditũ. Ibid.
Maria Regale palatium. Ibidem.
Maria aceruus tritici vallatus lilijs. Ibidem.
Maria virgo permanens concepit. optimè tom. 1. p. 80. c. 1. & 2.
Maria post partũ virgo permãsit. Ibid. p. 81.
Maria fuit baptizata Christi baptismo. to. 1. p. 180. c. 1.
Maria locuples nuncium apoteca. tomo. 1. p. 300. c. 1.
Maria immunis fuit ab omni labe superbiæ, & vanegloriæ. tom. 1. p. 810. c. 2.
Maria honorauit nomen mulierum. tomo. 2. p. 113. c. 2.
Maria virgo super omnes creaturas est diligenda. tom. 2. p. 392. c. 1.
Maximè necessarium est videre exempla & opera virtuosa, vt accendamur ad virtutem. tom. 2. p. 116. c. 2.
Maximum remedium est contra vitium carnis orare. tom. 2. p. 129. c. 2.
Magnum præmium est ipsum pati labores Christo. tom. 2. p. 257. c. 2.
Magi qui dicantur. tom. 1. p. 90. c. 1.
Magi fuerunt Reges. Ibidem. p. 92.
Magi an fuerint tres. Ibidem.
Magi de qua regione venerint. Ibidem.
Magi quo tẽpore venerint. tom. 1. p. 93. c. 1.
Magi cur Hierosolymam venerint. Ibidem p. 94. c. 1.
Magia bona & mala. tom. 1. p. 90. c. 1.
Maiora nobis confert Deus beneficia, quam quæ nos petimus, vel speramus ab eo. to. 1. p. 215. c. 1.
Maius miraculum quod Christus fecit in vita quale fuit. tom. 2. p. 321. c. 1.
Malitia non tantùm voluntatem, sed etiam intellectum obcæcat. tom. 2. p. 105. col. 2.
Mansuetudo cũ paupertate in scriptura iungitur. tom. 1. p. 263. c. 2.
Mansuetudinis triplex gradus. Ibidem.
Mansuetus aliquando iustè nascitur. tomo. 1. p. 264. c. 1.
Mansuetis tẽporale præmium promittitur. tom. 1. p. 264. c. 2.
Mansuetudo inter beatitudines Euangelicas meritò numeratur. tom. 1. p. 266. c. 1.
Matrimonium verum fuit inter Mariam & Ioseph. tom. 1. p. 55. c. 2.
Matrimonium in commune bonum fuit institutum. tom. 1. p. 366. c. 1.
Matrimonium indissolubile vinculũ. tom. 2. p. 225. c. 2.
Matrimonium vinculo amoris conseruandũ. tom. 2. p. 226. c. 1.
Matrimonium à Deo institutum ideò venerandum. tom. 2. p. 281. c. 2.
Messiæ signum fuit esse ex semine Abrahæ. tom. 1. p. 15. c. 2.
Messiæ signum fuit ex virgine nasci, & à Regibus adorari. Ibidem. p. 80. & sequentib. & p. 88. c. 1.
Messiæ signum fuit nasci in Bethleem, & tempore quo non erat Rex in Israel. Ibid.
Meritum à gratia procedit. tom. 1. p. 395. c. 2.
Mendacium nõ est fingere aliqua dicta, vel facta ad significãdum aliquam rem. tom. 2. p. 7. c. 1. & c. 2.
Metaphoricum sensum Scripturæ quando fugiendum, quando non. tom. 2. p. 7. c. 1.
Medijs illicitis nullus rei exitus prosperi expectandus est. tom. 2. p. 54. c. 1.
Meretrices crudeliores sunt cunctis animalibus. tom. 2. p. 69. & p. 70.
Metitur Deus tentationes cum viribus nostris. tom. 2. p. 121. c. 2.
Meliora sunt offerenda Deo, & non debiliora tom. 2. p. 296. c. 1.
Misericordia superexaltat iudicium. tom. 2. p. 66. c. 1.
Misericordia vt sol omnia calefacit. tomo. 1. p. 277. c. 2.
Misericordia à Deo maximè commendatur. Ibidem.
Misericordia Deum habet patrem, & Mariam matrem. Ibidem.
Misericordia quantum ad causam est passio appetitus sensitiui, quantum ad effectum virtus. tom. 1. p. 278. c. 2. & sequentib.
Misericordia est in Deo; quoad effectum. tom. 1. p. 279. c. 1.
Misericordia ex modo significandi ponit in Deo maximas perfectiones. Ibid. c. 2.
Misericordes Dei misericordia compensantur. tom. 1. p. 281. c. 1.
Misericordiam sacrificio anteferendam quomodo intelligitur. tomo. 1. p. 361. col. 1. & p. 629. c. 1.
Misericordia quod impossibile videtur, possibile reddit. tom. 1. p. 479. c. 2.
Misericordiæ opera medium ad ingrediendum cœlum sunt. tom. 2. p. 77. c. 2.
Miseria tẽporis nostri, & facilitas in amittenda fide. tom. 2. p. 104. & p. 105. c. 1.
Misericordia in Deo non tantum ostendit superioritatẽ eius, sed carentiam omnium miseriarum. tom. 2. p. 123. c. 1.
Misericordia Dei in hac vita triumphum gerit super iustitiam: è contrà erit in iudicio. tom. 2. p. 509. & sequentibus.
Misericordia ad omnes se extẽdit creaturas. tom. 2. p. 123. c. 2.
Misericordia Dei illum pigrum reddit ad vindictã exercendam in nos. tom. 2. p. 256. col. 2.

Mirabilia multa operatus est Deus in monte Moriath, vbi ædificatum est templum Salomonis. tom.2. p.323.c.2.
Mirum est, quod cùm tam diligibilis sit Deus, non rapiat nos in suum amorem, sicut cæteræ creaturæ. tom.2.p.383.c.2.
Mortuos sepeliri mortuos quomodo intelligatur. tom.1.p.597.c.2.
Mortui quomodo lugendi. tom.1.p.647.c.2.
Mors somnus est. tom.1.p.648.c.1.
Mors quæ timenda, quæ verò desideranda. tom.1.p.692.c.1.& sequentibus.
Mors secunda quæ sit, & quàm timenda. tom.1.p.696.c.1.
Mors corpus putridũ relinquit. t.1.p.721.c.1.
Mortis pœnitẽtia qualis. tom.1. p. 791.c.1.& p.798.col.2.
Mors amicorum lugenda. tom.2. p.67.c.2.
Mortis dies celebrandus, & non natiuitatis. tom.2. p.65.c.1.
Moyses, & Helias in propria persona apparuerũt in trãsfiguratione. tom.2.p.175.c.1.
Moyses in trãsfiguratione apparuit in ppria anima, sed in corpore assumpto. Ibidem.
Mortale peccatum grande impedimentum est, ne recipiat anima charismata Dei. tom.2. p.263.c.2.
Mors corporis post mortẽ Christi nõ amara, sed dulcis. to.2.p. 646.c.1.&.p.648.col.2.
Multum interest in Scriptura inter cadere in faciem suam, & cadere retrorsum. tom.2. p.533.c.1.
Mulierum magna ira. to.2.p.69.c.2.
Mulierum occasione quæ mala mũdo illata. Ibidem.
Multi peccatores, similes sunt Pharisæis de sola exteriori munditia curantes. tomo.2. p.98.c.2.
Multi fuerunt qui Christum tradiderunt in mortẽ, sed differentissimè. tom.1.p.192.c.1.
Multiplicibus vijs Deus homines tangit. to.2. p.236.c.1.
Mundi falsa iudicia. tom.1.p.132.c.2.
Mundi bona momentanea. tom.1.p.211.col.2.
Mundus mari comparatur. tom.1.p.234.c.2.
Mundi inconstantia. tomo.1.p.712.c.2.
Mundo non fidendum. Ibidem.
Mundi per Apostolos conuersio magnum miraculum. tom.1.p.227.c.1 & sequentib.
Mundus quas merces ponat in suis nundinis mercatoribus suis. tom.1.p.298.c.2.
Mundi creatio eius per Apostolos reformationi consona. tom 1. p.224.c.1.
Mundus fugiendus est, si expedite volumus sequi Christum. tom. 1.p.617.c.2.
Mundus Christo contrarius. tom.2.p.25.c.1.
Munditia dupliciter sumitur in Scriptura. tom.1.p.282.c.1.
Murmuratores qui similes sunt. tom.2.p.106. col.1.
Murmuratores cæci ad videndum bona proximi apparens malum detrectant. tom.2. p.106.c.1.
Musica ferociratem mitigat. tom.1.p.429.c.2. vide sua loca vbi ponendo miraculorum effectus fidei attribuũtur. tom.1.p.582.c.2.
Miracula veritatis sigillum. tom.1.p.789.c.2.
Meditatio cœlestiũ necessaria. to.1.p 617.c.2.
Mortẽ filij Herodiadis vide tom.2. p.66.c.1.

N

NAtiuitas duplex explicatur. to.2.p.74. col.2.
Negotium nostræ salutis arduum, & sic soli illi incumbendum est. tom.2. p.24.c.2.
Negotium hominis Christiani in rebus pretiosissimis situm est. tom.2.p.96.c.1.
Nihil habet homo propriè suũ quod Deo offrat, nisi amorem. tom.2.p.394.c.1.
Nobilitas partum quid sine virtute prosit. tom.1.p.169.c.2.
Non fructificare verbum Dei in nobis, defectus est noster. tom.2.p.22.c.1.
Non assumpsit Christus agilitatis dotẽ ambulando super aquas. tom.2.p.81.c.2.
Non cõuenit Deum interrogare cur hoc, vel illud faciat. tom.2.p.94.c.1.
Non est despiciendus frater, quia habet aliquod peccatum, considerantes alia maiora in nobis. tom.2.p.95.c.2.
Non vult Deus sacrificiũ si patres in magna necessitate relinquis. to.2.p.102.c.2.
Non Deus mutatur quando comminationem executioni non mandat, sed homo. tom.2. p 224.c.1.
Nox orationi apta. tom 1. p.501.c.2.
Numerus ternarius perseuerantiam significat vsq; in finem. tom.2.p.40.c.2.
Numerus septenarius perpetuitatem significat. tom.2.p.214.c.2.
Numerus denarius perfectus est, & in se omnes includit numeros. tom.2.p.478.c.2.
Nullum est signum infallibile ad cognoscendum vtrum in gratia simus. tomo.2.p. 46. col.1.
Nullo tempore à bonis operibus vacandum est. tom.2.p.101.c.1.
Nulla anima iusta est nisi à iustitia Christi illi communicata. tom 2.p.361.c.1.

O

OBedientia hominẽ facit Christi cognatum. tom.1. p 44.c.1.
Obedientiæ perfectum exemplum vide in beato Ioseph. tomo.1. p. 87.c.1.&.pag.131. col.2.
Obediendum Deo vocanti. tomo.1.pag.113. col.1.
Obediendi regulam vide tomo. 1.pag. 132. col.1.
Obedientiæ prõptitudo in Apostolis. tom.1. p.233.c.2.
Obedientia Deo debetur. tom.1.p.583.c.1.
Obedientia in quo consistat. tom.2.pag.167. col.1.
Obedientia cõputatur inter præcipuas virtutes, quæ ad perfectionẽ adiuuant. tom.2. p.234.c.2.
Obedientiæ perfectæ laudes. tom.2.pag.234. col.2.
Obedientia non est maior virtutum. Ibid.
Obedientia victimis anteponenda. Ibidem p.235.c.1.
Ob multas causas admirabiles voluit Christus sustinere tristitiam in horto. tomo.2. p.524.c.1.
Oculos habere illuminatos à Deo oportet, vt cognoscamus in quo sita sit spes vocationis nostræ. tom.2.p.52.c.2.
Occasio peccatorum fugienda. tom.1.p.131. c.2.&.p.210.c.1.p.573.c.1.& tom.2. p.124. c.2.&.p.178.c.2.
Occasiones peccandi à nobis tollit Deus sua misericordia. tom.2.p.348.c.2.
Otiositas quæ mala pariat. tomo.1.pag 780. col.2.
Otiositas malorum magistra. tomo.1. p.802. col.1.
Otiositas contraria instituto hominũ. tom.2. p.17.c.1.
Otiositas reprehenditur. tom.2.p.165.c.2.
Otiosi sunt qui digna salute æterna non operantur, licet mundi grauentur occupationibus. tom.2 p.258.c.1.
Otiosi non sunt Christiani, quia agricolæ sunt. tom.2.p.346.c.1.
Otiositas quàm peruersum vitium. tomo.1. p.172.c.2.& sequentib.
Oculorũ obseruantia suadetur. tom.1.p.367. col.1.
Oculus dexter, & sinister quid in Scriptura significent. tom.1. p.369.c.1.
Oculus bonus pro animo liberali sumitur, malus pro prauo. tom.2.p.218.c.2.
Oculos leuare, est auxilium petere. tomo.1. p.499.c.1.
Oculus in corpore lucerna eius. to.1.p.470. col.1.
Oculus mẽtis purus, bona intentio in opere. Ibidem.
Oculi corporei qualitates, spiritualiter explicatæ. tom.1.p.470.c.1.
Odia arma sunt, quibus homines se inuicem lædunt. tom.1.p.387.col.1.
Odium fraternum magnum malum. tomo.1. p.446.c.1.
Odium ponderosa res. tom.1.p.486.c.1.
Officium prælatorum laboriosum est, sicut officium agricolæ. tom.2.p.331. c.1.
Oleum iustorum gaudium. tomo.1.pag.494. col.1.
Omnia perfectissimè habet qui Deum solum habet. tom.2.p.51.c.1.
Omne bonum spirituale prouenit nobis per Christum. tom.2.p.293.c.1.& sequentibus.
Omnes creaturæ necessariò mouentur, Deus verò non potest moueri. tomo.2.pag.295. col.1.
Omnis solicitudo nostra de corpore est, non de anima. tom.2.p.374.c.1.& sequentibus.
Omnes homines etiam mortui viuunt Deo etiam quoad corpus. tom.2.p.377.c.1.
Omnium rerum mensura debet esse amor Dei. tom.2.p.383.c.1.
Omnium laborum & passionis Christi causa fuerunt peccata nostra. tom.2.p.589.c.1.
Opera bona non sunt omnibus manifestãda. tom.2.p.24 c.1.
Opera nostra ad valorem Regni cœlorũ non attingunt. tom.2.p.48.c.1.
Opera bona nimis æstimãda sunt, quia eorũ pretium est Regnũ cœlorũ. tom.2. p.260. col.2.
Opera sine charitate facta, insipida gustui Dei. tom.2.p.334.c.1.
Oratio thuri comparatur, & quarè. tomo.2. p.111.c.2.
Orationes aliorum prosunt nobis, cùm ex parte nostra adiuuamus nos. tom.2. p.112. c.2.p.286.c.1.
Oratio omnes virtutes in lucem prodire facit. tom.2.p.119.c.1.
Oratio ieiunio & eleemosyna sociata, Deo grata. tom.1.p .105.c.1.
Oratio communis laudabilis. tom.1.p.408. col.1.
Oratio attenta secreta quærat loca. Ibidem col.2.

TABVLA

Oratio ad Deum ordinetur. Ibidem. p. 409. col.2.
Orationis necessitas qualis, & de eius laudibus. Ibid. c.2. & sequentib.
Oratio vicem gerit humidi radicalis in anima. tom.2. p.119. c.2.
Oratio medicina est ad curãdas omnes ægritudines animæ. tom.2. p.120. c. 1.
Oratio vector est, quia omnia necessaria animæ affert de emporio cœli. to.2. p.127. col.2.
Orationem comitetur ieiunium, vt proficua sit animæ. tom.2. p.192. c.2.
Oratio necessaria animæ, vt viuat. tomo.2. p.285. c.2.
Oratio misericordiã Dei ad nos trahit. to.2. p.286. c.1.
Oratio priuata in solitudine, & secretò facienda est. tom.2. p.526. c.1. tom.1. pag.501. col.1.
Orationis duæ sunt animę, ieiunium, & eleemosyna. tom.1. p.451. c.2.
Orare Deum nõ derogat eius prouidentiæ. tom.1. p.500. c.1.
Oratio Deum recognoscit vniuersalem prouisorem. tom.1. p.500. col.2.
Oratio diligens, cõfidens, perseuerans. Ibid. p.501. c.1.
Oratio mansuetudinem, & misericordiam generat. tom.1. p.503. c.1.
Oratio velut diuinos homines facit. Ibid.
Oratio nostra fortitudo. tom.1. p.504. c.2.
Orationẽ præcedat ieiunium. tomo.1. p.632. col.2.
Oratio pro qua necessitate fieri debeat. to.1. p.762. c.2.
Oratio est eleuatio mentis in Deum. tomo.2. p.80. c.1.
Orationis magister Spiritus sanctꝰ est. tom.2. p.285. col.1.
Orationẽ opera comitentur. tom.2. pag.408. col.2.
Orationis perseuerantia necessaria. tom.2. p.127. c.1.
Orans sine peccato sit. tom.1. p.505. c.1.
Oriens, & Occcidens quomodò spiritualiter intelligantur. tom.1. p.589. c.1.
O sanna quid significet, & ex quo deriuetur. tom.2. p.289. c.1. p.293. c.1.
Ostendit Deus suam sapientiam, & magnitudinem in rebus minimis. tom.2. p.44. c.1. &. p.45.

P

PAtientia armet se qui Christo seruire incipit. tom.1. p.138. c.2.
Patientia necessaria virtus. tom.1. p.389. c.2.
Patientia opus perfectũ habet. tom.1. p.389. col.2.
Patientia verũ ostendit Dei amicum. tom.1. p.469. c.1.
Patientia sanctorum commendatur. tomo.1. p.604. c.2.
Patientia & perseuerantia generant spem. tom.1. p.722. c.2.
Pacificus quis dicatur. tom.1. p.286. c.2.
Pacifici dicuntur qui alios pacificare studẽt. tom.1. p.287. c.1.
Parabolæ diffinitio ponitur. tom.2. p.3. c.1. & sequentibus.
Parabola diuersimodè sumitur, & diuersas habet acceptiones in Scriptura. Ibid.
Parabola de Lazaro, & diuite historia fuit, & res gesta. tomo.2. p.7. c.2.
Parabolarum necessitas. tomo.2. p. 4. c.2.
Parabolæ prophetis familiares. Ibidem. p.5. col.2.
Parabolarum materia an de facto contigerit. Ibid. p.7. c.1.
Parabolarũ explicandarum difficultas. Ibid. p.8. c.1.
Parabolæ sensus literalis quis. Ibid. c.2.
Passiones irascibiles, & concupiscibiles ciuiliter obediunt rationi. tom.1. p.583. c.1.
Passiones rationi subdendæ. tom.1. pag.585. col.2.
Passio Christi, crumena, vnde pretiũ nostræ redemptionis exiuit. tom.2. p.219. c.2.
Passio Christi omnium virtutum exemplar est. tom.2. p.275. c.1.
Passiones multò aliter fuerunt in Christo, quàm sunt in nobis. tom.2. p.523. c.2.
Paschę nomen in Scriptura quadruplicitèr sumitur. tom.2. p.553. c.2.
Patris æterni attributa. tom.1. p.417. c.2.
Pater omnium origo & fons. tom.1. p.46. c.2.
Paupertas spiritus quæ dicatur. tom.1. p.256. col.1.
Pauperes spiritu Reges potiùs dicendi. to.1. p.258. c.2.
Pauperes securi quiescunt. Ibid. p.259. c.1.
Paupertatem amat Deus. Ibid. p.260. c.1.
Paupertatem quare Christus elegit. Ibidem.
Paupertas discipulorũ Christi cõmendatur. tom.1. p.760. c.2.
Paupertas in se continet beatitudinẽ. tom.2. pag.50.

ALPHABETICA.

pag.50. col.1. & sequentibus.
Pax ordinẽ dicit, & resultat ex ordine. tom.1. p.288. c.1.
Pax vera in cœlo quomodo resultat. tom.1. p.340. c.1.
Pax sale significatur. tom.1. p.313. c.1.
Pax cithara charitate pulsata. tom.1. p.388. col.1.
Pax hospitibus precanda. tom.1. p.676. c.1.
Pax amoris lege stabilitur. tom.2. p.385. c.1.
Peccatum malorum omnium radix. tomo.1. p.77. c.2.
Peccati triplex captiuitas, à quibus per Christum liberamur. tom.1. p.79. c.1.
Peccati grauitas ostenditur. tomo.1. pag.214. col.2.
Peccatum summum malum. tom.1. pag.214. col.2.
Peccatores fame cruciantur. tomo.1. p.276. col.2.
Peccatum tenebra dicitur. tom.1. p.366. c.1.
Peccatum Regum quale. tomo.1. pag.427. col.1.
Peccatoris summũ malum est esse sine Deo. tom.1. p.84. c.2.
Peccator aufert à Deo ius suũ. tom.1. p.445. col.1.
Peccatum debitum grande. Ibidem.
Peccatum considerandum ex vtroq; termino, à quo & ad quem finem tendat. tom.1. p.461. c.1.
Peccatum voluntarium est. tom.1. p. 462. c.2.
Peccatum iteratum velut pulsi intercadentia. tom.1. p. 464. c.1.
Peccator membrum Christi aridum. tom.1. p.466. c.2.
Peccatum planctu magno flendum. tomo.1. p.467 c.2.
Peccator porco similis. tom.1. p.498. c.2.
Peccati cognitio principium salutis. tomo.1. p.569. c.2.
Peccatum animæ febris. tomo.1. p.588. c.1.
Peccatorum inundatio describitur. tomo.1. p.600. c.2.
Peccator in sepulchris habitat. tom.1. p.609. col.2.
Peccatores in multis sunt in Ecclesia similes iustis, sed in charitate dissimiles. tomo.2. p.32. c.2.
Peccata carnis fugiendo vincuntur, vt ex Scriptura patet. tom.2. p.128. col 1. & sequentibus.
Peccata per pœnitentiam condonata, manifestanda sunt in iudicio, vt Dei misericordia eluceſcat. tom.2. p.171. c.1.
Peccator post lapsum solet resurgere cautior. tom.2. p.178. c.2.
Peccatum ex consuetudine, ieiunio, & oratione vincitur. tom.2. p.191. c. 2.
Peccatum mortale occultum, est materia fraternæ correctionis, & non alterius iudicij. tom.2. p.209. c.1.
Peccatores ita manifestè peccant, vt ab omnibus possint tales iudicari. tom.2. p.220. col.1.
Peccatores camelis comparantur ob multas rationes. tom.2. p.240. c.2.
Peccator ni si indumentis Christi vestiatur, nõ efficietur dignus Deo. to.2. pag.303. c.1.
Peccatores iugum Dei suaue nolentes portare, iugum diaboli ferreũ portant. tom.2. p.364. c.1.
Peccator propriè loquendo non diligit, sed odit seipsum. tom.2. p.392. c.2.
Peccatum ex consuetudine difficile vincitur. tom.2. p.440. c.2.
Peccatum quod Christi morte deletum est, non debet reiterari. tom.2. p.649. c.1.
Peccatum infirmitatis corporis causa. tom.1. p.611. c.2.
Peccati curatio maior quàm corporis infirmitatis. tom.1. p.613. c.1.
Peccatum Deus odio magno prosequitur. tom.1. p.618. c.2.
Peccatũ sanguini simile. tom.1. p.620. c.1.
Peccator quare homo dicatur. tomo.1. p.620. col.2.
Peccatum infirmitas est. tom.1. p.628. c.1.
Peccator vir sanguinum. tom.1. p.640. c.1.
Peccati medicina in solo Deo. Ibidem.
Peccantium tria genera explicantur. tom.1. p.648. c.1. & sequentib.
Peccator quomodo conuerti debeat. tomo.1. p.152. c.2.
Peccatorum obstinatio maximum malorum. Ibidem.
Peccator serpenti assimilatur. tomo.1. p.683. col.1.
Peccatum onus graue. tom.1 p.750. col.2. & sequentib. p.755. c.1.
Peccata infernales furiæ sunt. tom.2. pag.59. col.1.
Peccator Dei imperfecta imago. tom.2. pag. 371. c.1.
Peccatum dura seruitus. tom.1. p.776. c.1.
Peccatum spina. tomo.1. p.801. c.2.
Peccati grauitas ex quibus pensanda. tom.2. p.215. c.2.
Peccator potest per se cadere, sed non resurgere. Ibidem. p.221. c.1.

TABVLA ALPHABETICA.

Pecunia adinuenta est tanquàm rerum omnium pretium.tom.2.p.315.c.2.
Pœnitentiæ verę exemplum in Niniuitis.t.1. p.791.c.1.
Pœnitentia ad cœlum itur.tom.1. p.108.c.1.
Pœnitentiæ tẽpus non differendum.Ibidem.
Pœnitentia mortis hora facta,qualis.tomo.1. p.798.c.2.
Pœnitentia quomodô facienda.t.2.p.344.c.2.
Pœnitentia torcular.Ibid.p.345.c.1.
Pœnitentiæ Iudæ causæ ponuntur. tomo.2. p.550.c.2.
Pœnitentia Iudæ falsa, caruit virtutibus theologicis.tomo.2.p.550.c.2.
Pœnæ damnatorum æternæ sunt, cõtra Origenem & alios.tom.2.p.514.c.1.
Per ea quæ homines appetunt, eos ad se Dñs trahere nititur.tom 2.p.55.c.2.
Periculosum est valdè iustos cum impijs conuersari.tom.2.p.142.c.2.
Petri maximũ & singulare encomium. to.2. p.150.c.1.p.156.1.c.
Perfectio vitæ Christianæ essentialiter consistit in obseruatione præceptorũ Dei, secundariò in obseruatione consiliorũ.to.2. p.238.c.2.
Perseuerantia Deum vincit.tom.1.p.501.c.2.
Perseuerãtiæ corona debetur.to.1.p.686.c.2.
Perseuerãtia est in præcepto.Ibid. p.687.c.1.
Perseuarantia in oratione necessaria.tomo.2. p.127.c.1.
Permitti rem aliquam quatuor modis cõtingit.tom.1.p.370.c.1.
Periurium : vide iuramentum.
Pœnitentia duplex, mentalis,& vocalis.to.1. p.152.c.2.
Pœnitẽtia pro actu pœnitẽtis sumitur. Ibid.
Pœnitentia qualiter facienda. Ibid.optimè.
Pœnitentia Ioan. Baptistæ etiam in verbis commendatur.tom.1.p.159.c.2.
Pœnitentia primum prædicabile in Ecclesia. tom.1.p.224.c.2.
Pœnitentia initiũ prædicationis Christi fuit. Ibidem.
Pœnitentiam facere debemus, vt Christum mereamur habere caput.tom.1.p.465.c.1. & sequentibus.
Petrus Apostolus omnibus sanctis in charitate maior.tom1.p.146.c.1.
Petri duplex vocatio explicat. t.1.p.225. c.2.
Petri excellentia super alios Apostolos.to.1. p.658.c.2.
Petri excellẽtia in fide, & charitate.tom.2. p.82.c.2.
Petrus & eius successores fundamentum Ecclesiæ.tom.2.p.161.c.1.
Prælato infirmo, seu Principe,subditi infirmantur.tom.1.p.103.c.2.
Prælatus,& Princeps malus,malos generant subditos.tom.1.p.115.c.1.&.2.
Prælatorum periculosus casus.to.1.p.214.c.1.
Prẹlati omni sint virtute ornati.t.1.p.306.c.2.
Prælati boni suo exẽplo facilẽ reddunt virtutis viam.tom.1.p.308.c.1.
Prælati mali inutiles.to.1.p 313.c.1.
Prælatis cœli & terræ curam cõmissam,quomodò intelligitur.tom.1.p.319.c.1.
Prælatis titulos quos sibi proprios vindicat Deus communicat.tom.1.p. 320.c.1.
Prælati,sicut oculi in capite debent esse. tom.1.p.325.c.2.
Prælati ad maiora ascẽdant virtutis fastigia. tom.1.p.566.c.1.
Prælati non acceptatores personarũ. tom.1. p.587.c.2.
Prælatorum qualis debeat esse cura.tomo.1. p.657.c.1.
Prælati auaritiam fugiant.tom.1.p.667.c.1.
Prælati per alios ministrantes reprehenduntur.tom.1.p.677.c.2.
Prælati quare ouibus comparentur. Ibidem p.678.c.1.
Prælatus in se austerus, in alijs mitis sit. to.2. p.405.c.2.
Prælati multi hortũ delitiarum faciunt sibi de Ecclesia.tom.2.p.339.c.2.
Prælati medici sunt.tom.1.p.738.c.2.
Prælati de necessitatibus subditorum sint soliciti.tom.2. p. 76. c.1.
Prælati strictiori vinculo tenentur eleemosynas facere.tom.2.p.77.& sequentibus.
Prælatus exercitium subditorum ducens,illis fortitudinem prẹstat,si bonus est.to.2. p.83.c.2.
Prælatorum absentia, nauis Ecclesiæ periclitatur.tom.2.p.85.c.2.
Prælati sic curẽt de bonis tẽporalibus, quòd principalia sint spiritualia.t.2. p.147.c.1.
Prælati agricolæ sunt.tom.2.p.331.c.1.
Prælati residere tenentur.tom.2. p.297.c.1.
Prælatorũ munus est animas soluere à peccatis.tom.2.p.305.c.2.
Prædicatoris honorandi sunt.to.1. p.142.c.1.
Prædicatores quid prædicare debeãt. to.1. p.154.c.2.
Prædicatoris eximij exẽplum fuit Ioannes Baptista.tom.1.p.160.c.2.
Prædicator faciens quæ docet, libertatẽ habet vt acriter reprehendat.t.1. p.164.c.2.
Prædicatores fuerũt ante diluuium, qui persuadebant homines vt fugerẽt ab ira Dei. tom.2.p.470.c.2.
Prædicatores odio habentur,quia reprehendunt cum libertate vitia.tomo.2. p.332.c.2.
Prædicatores quales tenentur esse, & quãdo prædicare.tom.1.p.224.c.1.
Prædicator de multitudine auditorum lætatur.tom.1.p.243.c.2.
Prædicator suam doctrinam auditoribus accommodet.tom.1.p.250.c.2.
Prædicatorum doctrina sana populis communicetur.tom.1.p.300.c 2.
Prædicatores vbera dicuntur. tomo.1.p. 302. c.2.&.p.327.c.1.
Prædicatores omni sint virtute ornati.tom.1. p.306.c.2.
Prædicatorum munus est terram sterilẽ reddere fœcundam.tom.1.p.309.c.1.
Prædicatores mali quantum noceant.tom.1. p.312.c.1.
Prædicatores decorat Christus titulis insignibus salis,lucis,ciuitatis.tom.1. p.319.c.1.
Prædicator intendens temporale lucrum reprehenditur.tom.1.p.323.c.2.&.p.334.c.2.
Prædicatorum doctrina sali cõparatur. Ibid.
Prædicatores fulgura.tom 1.p.326.c.1.
Prædicator capræ comparatur, ob splendidum oculorum lumen.tom.1.p.326.c.2.
Prædicatores adulterantes verbum Dei, qui dicantur.tom.1. p.327.c.2.
Prædicator ciuitas super montem dicitur, & quare.tom.1. p. 330. c.2.
Prædicatorũ peccata sanguis super petram. tom.1.p.339.c.1.
Prædicatores bonæ & malæ doctrinæ quomodò dignoscendi.tom.1.p.511.c.2.
Prædicator malus vera prædicans, non est dicendus fallus propheta.tom.1. p.512.c.1.
Prædicatores mali lupi sunt. tomo.1. p.512. col.1.
Prædicatores & falsi prophetę, quibus signis dignoscantur. tom.1.p.525.c.1. & sequentibus.
Prædicatores à tẽporalibus sint liberi.tom.1. p.595.c.1.
Prædicatoris est mundum arguere. tomo.1. p.642.c.2.
Prædicator omnibus prædicet.tom.1.p.651. col.2.
Prædicator columbæ comparatur. tomo.1. p.683.c.2.
Prædicator venerãdus, & hospitio recipiendus.tom.1.p.705.c.2.
Prædicator veritatem constãter prædicet. tom.1.p.712.col.1.
Prædicatorum munus est homines ad Deum mittere.tom.1.p.725.c.1.
Prædicator verbo & opere doceat.tomo.1. p.728.c.2.
Prædicator mundum relinquat. tom.2.p.231. col.1.
Prædicator non semper prædicet in eodem loco.Ibid.
Prædicatoris mali doctrina sequenda, non vita.tom.2.p.398.c.2.
Principum propria debet esse clementia. tom.2.p.313.c.1.
Principum peccata maiora.tom.2.p.98.c.1.
Proximus quis dicitur.tom.1.p.384.c.2.
Pontificũ veteris legis dignitas. tom.1.p.116. col.1.
Porci proprietates peccatoribus applicãtur. tom.1.p.498.c.2.
Portam cœli angustam qui intrant. tomo.1. p.108.c.2.
Proximus in ordine ad beatitudinem est diligendus.tom.2. p.388.c.2.
Propinquior morti est iuuenis sene,quia magis vitiosus.tom.2.p.476.c.2.
Prudentia serpentis imitanda. tom.1.p.680. col.1.
Phariseæi quare viperis comparẽtur. tom.1. p.165.c.1.
Phariſæorum iustitia qualis.tom. 1. p.353.c.1. & sequentibus.
Phariſæorum triplex peccatũ. tom.1.p.484. col.2.
Præcepta impleri non possunt sine Dei auxilio.tom.1.p.500.c.1.
Præcepta Dei angusta porta carnalibus.t.1. p.508.c.1.
Prædestinatio precibus sanctorum iuuatur. tom.1.p.615.c.2.
Prædestinatio bona sors.tom.1.p.749.c.2.
Præmium æternum quomodò debeatur nostris operibus ex iustitia. tomo.1.p.291.c.1. p.395.c.2.
Præmium, & timor homines faciunt bene operari.tom.1.p.794.c.2.

Q

Quatuor dotes gloriæ ostẽduntur in sole. tom.2.p.33.c.2.
Quantò maior tribulatio instat, magis est orandum.tom.2.p.122.c.1.
Quare Deus dines dicatur in misericordia. tom.2.p.123 c.2.
Quanto alius sit homo adiutus à Deo quàm relictus suæ naturæ.tom.2.p.164.c.1.
Quare Christus sæpè dicitur filius hominis. tom.2.p.299.c.1.

TABVLA ALPHABETICA.

Quare Christus in Scriptura dicitur Dauid, & filius Dauid.tom.2.p.403.c.2.
Quare Deus superbis resistat, & humiles eleuet.tom.2 p.406.c.1.vide.
Quæ in pretio habentur abscondita vocantur in Scriptura. tom.2 p.45.c.1. pag.49. c.2.p.52.c.2.
Quæstio de tempore quo Christus fuit in sepulchro,ex professo tractatur. t.2.p.137. .c.1. & sequentibus.
Quæ conferunt ad salutem animæ, non omnibus propalanda.tom.2.p.270.c.1.
Quædam habet homo bona, quæ solius Dei sunt,quædam quæ mundi.tom.2 pag.367. col.2.
Quælibet amicitia fundatur in communicatione.tom.2.p.388.c.1.
Quis ille puer fuerit, quem vocabit Iesus ad docendum humilitatem discipulis. tom.2. p.195.c.1.
Quinquies memoriam fecit Deus suæ passionis, vt quinq; sensus crucrifigeremus. to.2. p.271.c.1.
Qui contra proximum peccat, sibi prius nocumentum parat.tom.2.p.337.c.2.
Quis ille adolescēs fuerit, qui amict⁹ sindone sequutus est Dominum in passione.tom.2. p.537.c.1.
Qui cum Christo surrexerunt,ad vitam immortalem surrexerunt..tom.2.p. 581.c.2.
Quod proprium & tuū est, offert Deo, alienum non vult.tom.2.p.102.p.367.c.2.
Quomodò Deus in Scriptura dicitur venire & moueri.tomo.2.p.295.c.1.
Quotquot salui fiunt, in fide Christi salui fiunt.tom.2.p.298.c.1.
Quomodò intelligitur illud quod dicitur Iudæ : Bonum erat ille, si natus non fuisset. tom.2.p.552.c.1.optimè.
Quomodò verum sit quod Christi Regnum non sit de hoc mundo.tom.2.p.555.c.1.
Quo anno, & ætate Christus mortuus est: vide tom.2.p.582.c.1.

R

RAtio vir in homine.tom.1.p.585.c.1.
Rationes aliquæ assignantur cur sint æternæ pœnæ dānatorū. to.2.p.514.col.2.
Radix dicitur Christus,à quo tota dimanauit Ecclesia.tom.1.p.645.c.1.
Res spirituales cognoscuntur à nobis dum viuimus, medio rerum naturalium.tom.2. p.4.c.2.
Regulæ notandæ pro exponendis parabolis Euangelicis.tom 2.p.8.c.1.
Regnum cœlorum rebus pretiosissmis comparatur.tom.2.p.20.c.1.&.p.36.c.1.
Regnum cœlorum tantum valet, quantum habes.tom.2.p.50.c.1.
Regnum & magistratus ad faciendum iustitiam ordinantur à Deo.tom.2.p. 76.c.2.
Regum & optimatum corda quantum interest,vt à Deo moueantur.tom.1 p. 108.c.1.
Regibus māsuetudo necessaria.tom. 1.p.267. col.2.
Regnum Dei quale. tom.1. p.426.c.2.p.428.
Regni temporalis proprietates Regno spirituali applicantur.tom.1.p.427.c.2.
Regnum misericordia prosperatur. tomo.1. p.429.c.1.
Reges quales debent esse.tom.1.p.427.c.1.
Regis est ius suum vnicuiq; tribuere. tomo.1. p.429.c.2.
Regnum cœlorum pro Messia & Ecclesia sumitur.tom 2.p.27.c.2.
Resurrectio corporis qualis futura. tomo.1.p. 697.c.2.& tom.2.p. 181.c.2.
Resurrectionem corporum futuram. tom. 2. p.376.c.1.
Restitutio famæ quomodò facienda. tomo.1. p.492.c.2.
Res turpis nec peti debet, nec impetrari ab amico.tom.2.p.70.c.1.
Res pretiosas & non viles nituntur homines imitari arte.tom.2.p.101.c.2.
Rebus spiritualibus nimis deditus,non multum curat corporis vices, nec vana iudicia mundi.tom.2.p.107.c.1.&.141.c.1.
Religiosi sensus quibus Christus qui est caput se manifestat.tom.2.p.400.c.1.
Religiosi à consanguineis debent esse remoti. tom.2. p.62.c.1.
Religio quieta semita.tom.1.p.1.c.715.c.2.
Religionis cum proprietate collatio. tom.2. p.92.c.1.
Religio holocastum est.tom.2.p.233.c.2.
Reprobi in inferno agnoscunt sanctorum felicitatem.tom.2.p.493.c.2.
Resurrectionis mysteriū, qa difficiles,ab omnib⁹ Euāgelistis describitur. t.2.p.643.c.2.
Resurrectionis mysterium vtilissimum est, vt iustè viuamus.tomo.2.p.644.c.1.
Resurgens Christus triumphauit de morte, de inferno, & peccato.tom.2.p.648.c.2.
Rex erat olim Deus populi Israël.tom 2.pag. 296.col.1.
Rex est Christus etiam in quantum homo. tom.1.p.296.c.2.
Rex supra legem est.tom.1.p.428.c.1.

S

SAba Regina,quæ fuerit.tom.1.p.784.c.1.
Sacerdotij veteris Legis dignitas. tomo.1. p.116.c.1.
Sacerdotes ambitiosi Herodi similes. tom.1. p.130.c.2.
Sacerdotes medium inter Deū,& nos.tom.1. p.313.c.2.
Sacerdotes malos neque imitari, neque contemnere debemus,tom.1.p.317.c.2.
Sacerdotum veteris Testamenti ornatus, nostris specialiter applicatur.tom.1.p.319. col.1.
Sacerdotes veteris Legis non curabant sicut sacerdotes nouæ Legis.tom.1.p.572.c.1.
Sacerdotes nō acceptent munera in confessione.tom.1.p.587.c.2.
Sacerdotes mali suo malo exemplo prohibēt intrare alios in Ecclesia.tom.1.p.614.c.1.
Sacerdotes Christi fimbria.tom.1.p.641.c.1.
Sacerdotibus sustentatio debetur. tomo. 2. p.674.c.1.
Sacerdotibus interdicitur malorum consortium.Ibid.p.675.c.1.
Sacerdotum ambitio reprehenditur. tom.2. p.84.c.2.p.408.c.2.
Sacerdotes cæteris sanctiores esse debent. tom.2.p.147.c.1.
Sacerdotia, & præbendæ non sunt consanguineis danda.tom.2.p.284.c.1.
Sacerdotum tēporalis splendor ad spirituale ordinatur.tom.2.p. 147.c.1.
Sacerdotes non residentes, iniustè gaudent bonis Ecclesiæ.tom.2. p.321.c.2.
Sanctorum patrocinio maximè indigemus. tom.2.p.112.c 1.
Sanctorum intercessio proderit nobis si nos ipsos adiuuemus.tom.2.p.161.c.2.
Sancti dum sumus in hac vita,adiutores sunt nostri, non tamen ipsa transacta.tomo.2. p.484.c.1.
Sancti frumento comparātur.tom. 1. p. 176. c.2.& sequentib.
Sanctis duplex contingit beatitudo in præsenti, & futuro.tomo.1.p.291.c.1.
Sancti quomodò Deum videant. Ibid.p.293. col.2.
Sanctorū vita merces ptiosa sub vili panno abscondita.tom.1.p.298.c.1.
Sanctorum exempla nundinæ sunt diuitijs plena.Ibidem.p.297.c.1.
Sanctorum communio quid sit.tomo.1.p.333. col.1.
Sanctis dulce fuit pro Christo pati. tomo.1. p.392.c.2.
Sancti dæmonibus formidini erāt. tom.1.p. 607. col.1.
Sanctorum patrocinium quantum valeat. tom.1.p.611.c.2.p.615. c.2. & tomo.2.p.112. col.1.
Sanctorum vita per miracula ostensa. tom.1. p.638.c.2.
Sanctus:vide iustus.
Sal carnes cōdit, & præseruat, & dulces reddit.tom.1.p.307.c.2.
Sal pacis symbolum.tom.1.p.313 c.1.
Sacramentorum veteris, & nouæ Legis collatio.tom.1.p.341.c.1.
Sacramenta indignis nō sunt cōmunicanda. tom.1.p.499.c.2.
Sacramenta sancta dicuntur. tom.1. p.497. col.1.
Sacramenta peccatorū medicina.to.1.p.628. col.1.
Sacramentorum frequentia signum prædestinationis,tom.1.p. 723.c.2.
Sacramentum Eucharistiæ maximum omnium Sacramentorum. tomo.2. p.659.c.1.
Sacrificium quid sit. tom.1.p.629.c.1.
Sanguis Christi in anima conseruatus, signū vitæ spiritualis est, at effusus ab illa signū mortis.tom.2.p.222.c.1.
Sanguis Dei extra animā effusus vindictam perit.tom.2.p.222. c.2.
Sacrificium passionis Christi omnia imbibit sacrificia.tom.2. p.274.c.2.
Sacræ Scripturæ testimonia arma sunt contra omnes incursus dæmonū. tom.1.p.331. col.1.
Sancta Ecclesia gallinæ comparatur. tom.1. p.424.c.2.
Secretum cui sit reuelandū.tom.2.p.264.c.1.
Sedere quid significat in Scriptura. tomo.2. p.250.c.1.
Serui fideles benè tractandi.tom.1.p.570.c.2.
Seruitus ob peccatum instituta.Ibid.
Sepultura non multū curanda.tom.1.p.692. col.2.
Septenarius numerus pro infinito sumitur. tom.2.p.214.c.1.
Sæpe Deus peccata patrum punit in filios. tom.2.p.114.c.2.
Sequi debemus Dominum in laboribus, non præcedere,neq; comitari.tom.2. p.167.c.2.
Secretum amicis selectis tantum est propalandum.tom 2.p.180.c.1.
Seipsum perfectè diligit qui bona spiritualia quærit.tom.2.p.392.c.2.

Separatio perpetua à Deo maior omnibus pœnis.tom.2.p.509.c.1.
Septem consumationes. N. factæ sunt Christo moriente.tom.2.p.577.c.1.
Sententia mortis Christi ex parte Dei iustissima fuit, executores iustitiæ iniquissimi. tom.2.p.585.c.1.
Sepulchrum Domini,& eius forma describitur.tom.2.p.642.c.1.
Simonia ob tres causas prohibita.t.1.p.667. col.1.
Simonia reprehenditur.tom.2.p.321.c.2.
Similes sunt colubris peccatores, qui cæci cùm sint ad videndum suos defectus,oculos habent lynceos ad videndum alios. tom 2.p.95.c.1.
Synagoga per ficũ significatur ,pter multa. tomo.2.p.327.c.2.
Somnia bonorum & malorum qualia. tom.1. p.129.c.2.
Societas hominum vitanda. tom.1. p.151.c.1.
Solitudo quærenda.Ibid.
Sol iustorum figura.tomo.1.p.660.c.1.
Solicitudo temporalium vitanda. tomo. 1. p.476.c.1.
Solicitudo tẽporalium duplex.tom 1.p.480. col.2.
Solicitudo moderata tẽporalium bona. to.1. p.482.c.2.
Societas malorũ verbi Dei impedit fructum. tom.2.p.15.c.2.
Societas malorum magnũ periculum.tom.2. p.142.c.2.
Superbia nostri mali causa. tomo.1. p.457. col.1.
Superbia retunditur. tom.1. pag.578.c.1. & tom.2.p.334.c.2.
Superbi auibus similes.tom.1.p.594.c.2.
Superbia vitium periculosum.tomo.2.p.289. col.1.
Superbi inter omnes peccatores ipsi Deo inferre volunt bellum.tom.2.p.289.c.2.
Superbiam inter omnia vitia principaliter odit Deus.tom.2.p.290.c.1.
Sudor ille Christi in horto naturalis fuit. tom.2.p.425.c.2.
Sudor sanguineus ex triplici causa accidit homini.tom.2. p.425.c.2.
Suscipere paruulum,est aliquod obsequium ei præstare.tom.1.p.196.c.1.
Scripturæ multi libri perierunt.tom.1.p.139 col.1.
Scripturæ lectio valdè vtilis. tomo.1.p.206. col.1.
Scriptura margarita.tom.1.p.497.c.1.
Scriptura turris vineæ Ecclesiæ. tom.2.p.331. col.1.
Scandalum graue peccatũ. tom.2.p.200.c.1.
Spes quam iusti habent videndi Deum, eos in via lætificat, & facit benè operari. to.2. p.347.c.1.
Spes comparatur vino.tom.2.p.347.c.1.& sequentibus.
Spes galea caput tegens.tom.1.p.204.c.2.
Spes habẽda in tribulationibus. tom.1.p.216. col.1.
Spes in eo ponenda,qui etiã auibus alimenta præbet.tom.1.p.476.c.1.
Spes quo comparatur.tom.1.p.505.c.2.
Spes anchora. tom.1.p.599.c.1.
Spes est de non visis.Ibid.c.2.
Spes Ecclesiæ fructus lætitia plenus. tom.2. p.347.c.1.
Sperandũ in Deo ex collatis beneficijs suademur tom.2.p.132.c.1.
Spiritus sanctꝰ,qui est noster aduocatus, corrigit petitiones nostras,demẽdo, vel addendo,quod illis deest.tom.2.p.122.c.2.
Stephani maxima laus fuit primum oppetere mortem pro Christo.tom.2. pag.425. col.2.
Stephanus quomodò plenus gratia. tomo.2. p.427.c.2.
Status, & vita beatorum nuptijs comparatur. tom.2.p.489.c.2.
Stella quæ Magos duxit, qualis.tom.1.p.94. c.2.& sequentib.
Stella toto itinere comitata est Magos.to.1. p.98.c.1.
Stella quæ Magos duxit,fidei cognitionem designat.tom.1.p.101.c.1.
Spiritus sanctus quare aqua & ignis dicitur. tom.1 p.175.c.1.
Spiritus sanctus quomodò doceat nos orare. tom.2 p.285.c.1.
Spiritus sanctus vẽtus Ecclesiæ nauẽ ducens. tom.1.p.599.c.2.
Somnium vxoris Pilati circa liberationem Christi à Deo immissũ fuit, nõ à dęmone. tom.2.p.559.c.1.
Scisio vestiũ, vetus ceremonia fuit aliquibꝰ causis.tom.2 p.543.c.2.
Sol in Ecclesia Christus,alij prælati Luna,& stellæ.tom.2.p.457.c.1.

T

TAnta est gloria pati pro Deo,quòd querela iustorum erit in die iudicij aduersùs eos qui fuerunt illis impedimento, ne tales labores tolerarent.tomo.2. p.257. col.2.
Templa Deo esse erigenda, multis rationibus patet.tom.2.p.323.c.1.
Templum vineæ torcular.tom.2.p.330.c.2.
Tempus vitæ nostræ laboris est, non delitiarum.tom.2. p.258.c.2.
Temporalia omnia rapina dicuntur. tom.1. p.468.c.2.
Temporalia minima solicitudine quærenda. tom.1.p.479.c.1.
Tentamur, Deo permittente, vt fidutia in eo probetur.tom.1. p.131.c.2.
Tentator dicitur dæmon. tom.1.p.198.c.2. & p.447.c.2.
Tentatio à Deo permittẽte bona, à dæmone exequente mala.to.1.p.203.c.1.& sequentibus.
Tentare Deum quid sit.tom.1.p.211.c.1.
Tentat nos Deus promouendo ad bonum. tom.1.p.447.c.1.
Tentat nos caro retrahendo à bono.Ibidem.
Tentatio virtutis ædificium probat. tomo 1. p.521.c.2.
Tentationibus dæmonum viriliter resistendum. tom.1.p.804.c.1.
Tepiditas quæ mala pariat. tom.1.pag.473. col.2.
Temperantia cingulum, quo caro constringitur.tom.1. p.204.c.2.
Terra Dei scabellum.tom.1.p.375.c.1.
Timor Dei peccatorem sanat.tomo.1.p.588. col.1.
Timor Dei seruilis, & filialis vtilis. tomo.1. p.694.c.2.
Timore,& præmio homines in officio continentur.tom.1.p.794 c.2.
Timor ad pœnitentiam,& contritionem incitat.tom. 2. p.344.c.2.
Tolerandi sunt peccatores à iustis.tomo.1. p.32.c.2.
Tota vita nostra præparatio quędam esse debet ad bonam mortem. tomo.1. pag.475. col.1.
Turpis promissio etiam cum iuramento nihil valet.tom.2.p.71.c.1.
Traditiones, & leges humanæ à diuina lege pendent.tom.2.p.93.c.1.
Transfigurationis definitio ponitur. tomo.2. p.174.c.1.
Transfiguratus est Dominus, non secundùm quantitatem, sed secundùm qualitatem. tom.2.p.174.c.2.
Transfigurationis Christi qualitas glorioſa fuit quantũ ad essentiam, licet non quoad modum essendi.tom.2.p.174.c.2.
Tres calices porrigit Deus fidelibus suis ad bibendum.tom.2.p.273.c.1.
Tres differentiæ Christianorum sunt in Ecclesia militanti.tom.2. p.481.c.1.
Tribulatis succurrit Deus cùm sunt in extremo malorum.tom.1.p.68.c.2.
Tribulatio ad magnam lętitiam nos adducit. tom.1.p.109.c.2.in fine.
Tribulatio necessaria,& ad quid.to.1.p.176. col.2.
Tribulatio veros ,pbat amicos.t.1. p.469.c.1.
Tribulatio aliquãdo Dei arguit præsentiam. tom.1. p.602.c.2.
Tribulatio fornax coronam fabricans.tom.1. p.608.c.2.
Tribulatio ad Deum mittit. tom.1.p.637.c.1. & tom.2.p.261.c.1.
Tribulatio nõ impedit Dei obsequiũ. tom.1. p.710.c.1.
Tribulationibus conuertuntur ad Deũ peccatores.tom.1.p.786.c.2.
Tribulationes maiores fortioribus à Deo dãtur.tom.2.p.121.c.2.
Tribulationes præcedunt Dei visionem. tom.2.p.163.c.1.
Tribulationes vulnerant,sed non perimunt. tom.2.p.157.c.2.
Trinitas tota noster pater. tom.1.p.418.c.2.
Trinitas diuinarum personarum significatur in Abraham, Isaac, & Iacob.tom.2.p.378. col.2.
Tria sunt genera ferentium crucem. tomo.2. p.567.c.2.
Tristitia, & dolores Christi immensos fuisse colligitur ex aliquibus.tom.2.p.627.c.1.
Tristantur iusti in hoc mundo, & lætantur peccatores:vide causam.tom.2.p.292.c.1.

V

VArietas locutionis fastidium tollit veritatis.tom.2.p.6.c.1.
Valdè vtilis est memoria passionis Christi contra vitia animæ.tom.2.p.288.c.1.
Varijs modis olim homines occidebantur in cruce.tom.2 p.567.c.2.
Vana gloria,vide gloria vana.
Verbum Dei gladius.tom.1.p.699.c.2.
Verbum Dei libenter audire signum prædestinationis.tom.1.p.723.c.1.
Verbum Dei à Deo prædicatum filios Dei generat.Ibidem.
Verbum Dei ouo simile.Ibidem.p.15.c.1.
Verbum Dei licet minimũ in quantitate videatur,magnũ ,ducit fructũ.t.2. p.21.c.1.

TABVLA

Verbi Dei admirabilis efficacia. tom.2.p.13. &.14.p.20.& sequentib.
Verba Dei arma contra omnes tentationes diaboli.tom.2.p.14.c.2.
Verbum Dei, quod dicitur semen, maximè differt ab alijs seminibus. tom.2.p.21.c.2.
Verbum Dei origo omnium virtutũ,& operum bonorum.tom.2.p.21.c.1.
Verbum Dei in Scriptura plurimis nominibus nominatur.tom.2.p.21.c.1.
Verbum Dei dicitur in Scriptura omnipotens,& quare.tom.2.p.21.c.2.p.470.c.2.
Verbum Dei omnia in se continet bona,tam corporis,quàm animæ.tom.2.p.22.c.1.
Verbum Dei præuias exigit dispositiones, vt fructificet.tom.2.p.22.c.1.
Verbum Dei dicitur semen,& quare. tom 2. p.22.c.2.
Veritas cingulum cæteras colligẽs virtutes. tomo.1.p.204.c.1.
Veraces nos vult Christus esse.to.1.p.336.c.2.
Veritatem cum proximo tractare Euangelicum est.tom.1.p.711.c.2.
Veritas non occultanda. tom.1. p.718.c.1.
Veritas malis odiosa lux.tom.2.p.115.c.1.
Veritatis conditio est odium parere, & inimicitias.tom.2.p.105.c.1.
Veritas tãtum reperitur in Ecclesia quæ columna est,& fundamentũ veritatis.tom.2. p.155. c.1.
Viperæ proprietates. tomo.1. p.165.c.2.
Virtus prima facie terribilis, posteà iocũda. tom.1.p.248.c.1.
Virtus secundùm naturam est, & ideò facilis. tomo.1.p.307.c.2.
Virtutem facilem reddunt boni ministri Ecclesiæ.tom.1.p.308.c.2.
Virtus lux dicitur.tom.1.p.336.c.1.
Virtutis opera à Deo sunt, & ad Deum tendunt.tom.1. p.396.c.2.
Virtutes theologales in oratione Dominica profitemur.tom.1.p.423.c.1.
Virtutes theologicæ cœlũ respiciunt. tom.1. p.469.c.2.
Virtutes quarẽ arma lucis dicantur. tom.1. p.471 c.2.
Virtutis via quare arcta dicatur. to.1. p.507. col.2.
Virtutis supellex apparẽtia exterior. tom.1. p.516.c.2.
Virtutes theologales ad iustificationem necessarię.tom.1.p.615 c.2.
Virtus verũ & solidum bonũ.tom.2.p.51.c.1.
Virtutis magna fortitudo,quæ à Regibus timetur.tom.2.p.72.c.1.
Virtus non acquiritur in instanti. tomo.2. p.282.c.1.
Virtus pretiosa res à solo Deo oritur.tom.2. p.101.c.2.
Virtus bonum commune est,& quilibet eam habere potest.tom.2.p.114.c.1.
Virtus occultari non potest.tom.2.p.220.c.2.
Vita est actus animæ, secundùm suam substantiam.tom.1.p.565.c.2.
Viæ quibus mundus intendit destruere iustum,seruiunt ad exaltationẽ suam.tom.2. p.647.c.1.
Viam Regni cœlorum in laboribus posuit Deus,& quare.tom.2. p.644. c. 1.
Vigilare continuò oportet, ne nos mors imparatos inueniat.tom.2. p.477.c.1.
Vinea maximè inter omnes arbores eget cultura.tom.2.p.334.c.2.
Vincula diuini amoris expeditiorem faciunt hominem ad currẽdum in via Dei, in quo differunt ab alijs vinculis. tom.2.p.54.c.2.
Voluntas tua necessaria est, vt iustificeris. tom.2.p.297.c.2.
Voluptates non sunt quærẽdæ in hoc mũdo. tom.2.p.386.c.1.
Voluntas nostra conformis esse debet voluntati Dei.tom.2.p.263.c.2. &.p.286.c.1.
Voluntas Dei regula est omnis boni.Ibidem p.286.c.2.
Voluntas nostra clauis, qua custoditur, vel destruitur thesaurus animę nostræ.tom.2. p.96.c.1.
Voluntas & intellectus noster non quietantur,nisi intelligendo, vel amando Deum. tom.2.p.56.c.1.
Vxoris vox non est audienda,cùm id gloria Dei poscit.tom.2.p.365.c.1.
Vulpes dolosi figura.tom.1.p.595.c.2.
Vulgi varia opinio.tom.1.p.613.c.2.

Z

ZElotipia pessimũ malũ. tom.1.p.66.c.1.
Zachariæ qualiter Angelus apparuit. tom.1.p.74.c.1.
Zacharias ille qui inter templum, & altare occisus est, quis fuerit.tomo.2. pag.420. col.2.

F I N I S.

INDEX

INDEX AVTHORITATVM

Scripturæ, quæ sparsim in toto hoc opere explicantur ab authore secundùm ordinem veteris, ac noui Testamenti: in quo quid literæ,& numeri significent dictum est in tabula Sententiarum.

EX GENESI.

Cap.1. In principio creauit Deus cœlum, & terram. tom.1. p.592.c.1.
2 Plantauit Deus paradisum voluptatis, in quo collocauit hominem. to.2. p.99. col.1.
Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. tomo.2.p.372. col.1.
Immisit Dominus soporem in Adam, & ex latere ipsius dormientis tulit costã ex qua mulierẽ condidit. to.2.p.645. col.2.
Omne quod vocauit Adam,ipsum est nomen eius. to.1.p.320.c.1.
3 In sudore vultus tui vescêris pane tuo. to. 2.p.522.c.2.
Serpens erat callidior, cæteris animantibus.to.1.p.680.c.1.
6 Hæ sunt generationes Noë vir iustus, atque perfectus,&c. tomo.1.pagin.12. col.1.
8 Misit Noë columbam quæ reuersa est postea ferens ramũ oliuæ. to.2.p.579. col.1.
9 Quasi hortum, & olera dedi vobis hæc. to.1.p.422.c.2.
15 Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. tomo.1.pagin.395. col.1.
17 Abram in circuncisione vocatur Abraham. to.1.p.18.c.1.&.2.
22 Iacob luctatur cum Angelo, & in fine accipit benedictionem ab illo. tom.1. p.19. c.1.
25 Dedit Dominus cõceptum Rebeccæ,& collidebantur in vtero paruuli. to.2. p.31.c.2.
28 Vidit Iacob scalam, per quam ascendébant, & descendebant Angeli. tom.2. p.35.c.2.p.324.c.1.
37 Iacob fecit Ioseph tunicã polymitã, vsq; ad talos. tom.2.pag.475.c.1.& tom.1. p.687.c.1.
48 Iacob manum dextram posuit super caput nepotis minoris, & sinistram super maiorem. to.2.p.374.c.1.
49 Iuda,te laudabunt fratres tui, & adorabũt filij matris tui. Tota prophetia explicatur. to.1. pagin.20.c.1.& sequentibus.
Salutare tuum expectabo Domine. to.1. p.77.c.2.

Nephtalim seruus emissus dans eloquia pulchritudinis. to.1.p.224.c.1.

Ex Exodo.

3 VIsio rubi qui ardebat, nec comburebatur tota exponitur. to.2.p.257. col.2.
5 Populo Dei, quia sacrificare Deo volebat dicit, Vacatis otio. tomo.1.pa.152.
10 Quãdo cessauit locustarum plaga, omnes in mari suffocatę sunt. tomo.2.p.607. col.2.
15 Misisti iram tuam, quæ deuorabit eos, sicut stipula. tó.2. p.212.c.1.
Diuisis aquis maris rubri, post transitũ filiorum Israel, iterum reuersę suffocauerunt Pharaonem, & tunc cecinit Mariã, Cantemus Dño. &c. to.2. p.648.c.1.
17 Cum populus Israel præliaretur contra Amalech, Moyses super petram positus eleuatis manibus orabat. tom.2. p.151.c.2.
20 Præcepit Deus ne per gradus ascendant ad altare. to.2.p.268.c.1.
23 Non coques hędum in lacte matris suæ. to.1.p.511.c.2.
25 Arca habebat quatuor angulos, & vectes qui non separabantur ab arca. tom.1. p.5.c.1.
26 Corynę templi factæ sunt opere plumario. to.2.p.241.c.1.
28 Præcepit Deus, quod in fimbria vestis sacerdotalis ponerentur malogranata aurea, & cymbala argentea. tomo.1. pag.350.col.2. & to.2.p.474.c.2. to.1. p.689.c.1.
31 Beseleel, & Oliab fabricauerunt opera tabernaculi, tàm interiora, quàm vtẽsilia eius, secundum formam ostensam Moysi, &c. to.2.p.625.c.1.
32 Placatus factus est Dominus de malignitate, quam dixit facere populo suo. to.1.p.483.c.2.
38 Iubet Dominus, vt in ingressu tabernaculi fieret mare aquæ, & circum circa mulierum specula ponerentur. to.2. p.108.c.2.
In templo erant duo altaria, vnum holocaustorum, alterum thymiamatis. to. 2.p.491.c.1.

Ex Leuitico.

1 PRæcepit Deus, vt animali offerendo prius pellis detraheretur, & post diuideretur. to.1.p.72.c.1.
Primum sacrificium institutum à Deo fuit holocaustum, in quo totum animal consumebatur. tom.2. pagin.167. col.1.
Præcepit Dominus, vt ad portam tabernaculi afferrẽt hostias, quas offerre deberent. to.1.p.449.c.1.
Præcepit Deus quod turtur in sacrificio iuguletur, sed non separetur caput à corpore. to.1.p.700.c.1.
2 Torrebis, & confringes primitias frugum igne, & confringes in morem farris. tom.1.p.762.c.2.
3 Non solum caput, & corpus animalis volebat Deus in sacrificium, sed etiam caudam. to.2.p.40.c.2.
5 Præcipit Deus, vt immunda, neque tangantur, neque comedantur. tomo.2. p.364.c.2.
6 Præcipit Deus, vt ignis nunquam extinguatur in templo, & quod pascatur lignis oliuæ. tomo.2. pagina.388. col.2.
8 Prohibet Deus ne comederetur sanguis, eo quod in sanguine est anima animaliter. to.2.p.222.c.2.
11 Talpa, & cygnus animalia immunda reputabantur. to.1.p.798.c.2.
14 Ad emundationem leprosi duo passeres sumebantur, quorum alter tantum immolabatur. tomo.1.pagin.193. col.2.
20 Qui duxerit vxorem fratris sui, rem facit illicitam, &c. absque liberis erit. to.2.p.64.c.2.

Ex Numeris.

4 SOlis sacerdotibus licebat portare vasa tabernaculi, absque operculis, leuitis verò inclusa. tomo.2. pagina.11. col.1.
13 Explo-
13 Explorato res duo afferunt botrũ è terra promissionis positum in palo. tom.2. p.248.c.1.
19 Vas quod non habebat operculum immundum erat. to.2.p.19.2.
In sacrificio Vaccę ruffę vaca comburebatur, & eius emeritus immundi purificabantur. to.2.p.609.c.1.
20 Moyses bis virga percussit petram, & fluxit aqua, qua satiati sunt homines, & iumenta. to.2.p.563.c.1.
21 Ita delebit populus iste omnes qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas, vsque ad radices carpere. to.1.p.505.c.1.
23 Assumpta parabola Balaam dixit. tom.2. pagin.4. col.1.

Ex Deuteronomio.

6 AVdi Israel Dñs Deus tuus vnus est, &c. Diliges Dominũ ex toto corde. to.2.p.387.c.2.
13 Nolebat Dominus, vt offerretur ei animal claudum, vel cum vno pede tantùm. to.2.p.15.c.1.
14 Animalia quę reptant super terram, immunda erant ad esum, & ad sacrificiũ. to.1.p.45.c.1.
32 Quomodo persequebatur vnus mille, nõne, quia Deus suus vendidit eos. to.2. p.222.c.1.
33 Innundationes maris, quasi lac sugent. to.2.p.40.c.2.
Qui dixerit patri suo, aut matri, Nescio vos, hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt. tom.1. pag.700.c.2.

Ex Iosue.

6 RAhab funẽ coccineam posuit in fenestra, vt recordarẽtur exploratores beneficij accepti illo signo. to.2.p.635. col.1.
Maledictus vir coram Domine qui reædificauerit ciuitatem Hierico. tom.2. p.649.c.1.
7 Acham vsurpauit de anathematè Hierico regulam auream. tom.2.pagin.142. col.2.
8 Iosue simulat fugam coram rege Achim, vt illum deludat, sed post eleuat scutum. to.2 p.630.c.1.
10 Iosue illos quinque reges qui impediebant ingressum terrę, in cauernam inclusit. to.2.p.271.c.2.

Ex libro Iudicum.

1 FIlia Caleb suspirauit sedens super asinam, & dedit illi pater irriguum superius, & inferius. tom.1. p.155.c.1. to.2.p.300.c.1.
6 Gedeon postulauit à Deo, vt prius ros in vellus caderet, & terra circunstans maneret, absque humiditate. tomo.2. pagin.299.col.1. & tom.1. pagin.100. col.1.
7 Præcepit Deus Gedeoni, vt suos prius probaret milites in transitu aquę, illos perferens ad bellum qui stantes biberent. to.1.p.352 c.1.
11 Iepte votum fecit, & promisit offerre Deo primum quod occurrisset ei ex domo. to.2.p.380.c.2.
14 Sansoni occurrit leo quem dilacerauit; & post inuenit in ore eius examen apum. to.2.p.646.c.1.
16 Capilli Sansoni conferebant vim, & fortitudinem cum essent in capite, sed abscisi non. tomo.1. pagina.356. col.1.
17 In diebus illis non erat rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur agebat. tomo.1. pagina.570. col.1.
22 Qui transibant vada Iordanis, & proferebãt ziboleth occidebantur: qui verò siboleth, viuebant. to.2.pag.484. col.2.

Ex libris Regum.

Ex primo.

6 PRæcepit Dominus Sauli, vt deleret Amalech, & vniuersam Gentem, nec vlli sexui, aut ætati parceret. to. 2.pag.128.c.1. & sequentibus.
15 Maledixit Dominus Sauli eo quod non interfecerit lactentes Amalechitas. to.2.p.439.c.2.
16 Spiritus Domini malus exagitabat Saul. to.1.p.203.c.2.
Occultauit Dominus vnctionem Dauid in Regem præcipiẽdo Samueli, Vitulum

lum de armento tolles, &c. to.1.p.56. col.2.

30 Æqua portio sit euntis ad bellum, & remanentis ad sarcinas. tom.1. pag.706. col.1.

Ex secundo.

4 Dormiente Isboseth in domo sua occiditur ab inimicis propter negligentiam ostiariæ. tomo.2.pag.96.c.2. & sequentibus.

15 Fugiens Dauid à facie Absalon transijt Cedron nudis pedibus, & capite cooperto. to.2.p.588.c.1.

23 Aquam allatam Dauid à viris fortibus libauit Domino. to.2.p.283.c.2.

Dauid sapientissimus omnium sedens in cathedra, & ipse tãquam tenerrimus ligni vermiculus qui octingentos interfecit impetu vno. tom. 1.pag.267. col.2.

Ex tertio.

6 DVo Cherubin in propitiatorio duabus alis tegebant parietes, & arcam testamenti in medio habebant. to.2.p.384.c.2.

Salomon posuit columnas duas ante fores Templi, quæ duodecim cathenis cingebantur. to.1.p.16.c 2.

18 Vsquequo claudicatis in duas partes. to 1.p.473.c.1.

21 Nõ fuit alter, sicut Achab, qui venundatus est, vt faceret malum in conspectu Dei. to.2 p.221.c.2.

Voluit Achab fodere vineam Naboth in hortum. tom.2.pagin.258.c.2. & p.339. col.2.

Canes lingent sanguinem tuum in agro Naboth. to.2.p.223.c.1.

Naboth lapidibus est peremptus accusatus à falsis testibus, quia vineam noluit vendere Achab. tom.2. pag.541. col.1.

Ex quarto Regum.

2 PVeri irridebant Heliseum dicentes Ascende calue. tomo.2. pagina.269. col.1.

4 Heliseus cum vellet suscitare filium viduę, intrabit cubiculum. Totum explicatur. to.1.p.111.c.1.

18 Vituperat Dominus reges qui non abstulerunt excelsa, & laudat Ezechiam, quia abstulit. to.2.p.117.c.2.

Ex libr. Paralipom.

Ex primo.

6 SOlus Azarias recensetur cum nomine sacerdotis. to.2.p.338.c.2.

15 Elegit Dominus Leuitas, & portauerũt arcam. to.1.p.353.c.1.

Ex secundo.

7 DOmum quam ædificaui, tradam in parabolam. to.2.p.3.c.2.

Ex libr. Esdræ.

Ex tertio.

1 DEdit Iosias oues, & boues ad immolandum Pascha. tomo.2. pag 554. col.1.

3 Super omnia autem vincit veritas. to.2. pag.70.c.1.

Ex libr. Tobiæ.

4 NOlli auertere faciem tuam ab vllo paupere. to.1.p.399.c.2.

Ex libr. Iob.

1 Dominus dedit Dñs abstulit. tomo.1. p.384.c.1.

Boues arabant, & asinę pascebantur, iuxta illos. to.1.p.654.c.2.

Extende paululum manũ tuam super eũ. to.1.p.692.c.2.

4 Tigris perijt, eo quod non haberet prædam. to.1.p.513.c.1.

5 In sex tribulationibus liberaui te, & in septima non tanget te malum. tom.2. p.565.c.1.

Vidi impium firma radice, & maledixi pulchritudini eius tomo.2.pagin.100. col.2.

7 Visitas eum diluculo. to.2.p.252.c.2.

Militia est vita hominis super terram, & sicut

sicut dies mercenarij dieseius. to.2. p.261.c.2.

Auferat à me virgam suam, & pauor eius non me terreat, loquar, & non timebo eum. to.1.p.626.c.1.

8 Humectus videtur scirpus, donec veniat sol. to.2.p.101.c.1.

9 Si venerit ad me non videbo eũ, si abierit non intelligam. to.2.p.46.c.1.

11 Spes illorum abominatio est animæ. to.1.p.716.c.2.

15 Operuit crassitudo vultũ eius. to.1.p.233. col.2.

18 Habitent in tabernaculo eius socij eius, qui non est. to.1.p.523.c.1.

22 Qui inclinauerit oculos suos saluabitur. to.2.p.95.c.1.

Nubes latibulũ eius, circa cardines cœli perambulat, nec nostra cõsiderat. to.2.p.346.c.1.

24 Ad calorem nimium transibunt ab aquis niuis. to.1.p.588.c.1.

26 Ligat aquas in nubibus, ne pluant pariter deorsum. to.1.p.250.c.2.

Obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus, & venter ad tactũ eius tremit. to.1.p.641.c.1.

27 Assumens parabolam suam Iob. tom.2. p.4.c.1.

Ædificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit vmbra cœlum. to.1. p.803.c.1, & p.207.c.2.

29 Oculus fui cæco, pes claudo. to.1.p.717. col.1.

28 Extendit manũ suam ad filium subuertit à radicibus montem. tom.1.p.77. col.2.

31 Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clare, si osculatus sum manum meam ori meo. tom.2. pag.204. col.2.

Semper quasi tumentes fluctus timui Deum, & pondus eius ferre nõ potui. to.2.p.344.c.2.

Si comedi buccellam meam solus, & nõ gustauit alienus ex ea. to.1.pag.708. col.1.

36 Dic mihi, si habes intelligentias, per quãviã spargitur lux, diuiditur æstus super terram. to.1.p.39.c.2.

39 Nunquid obseruasti parturientes ceruas, incuruantur ad fœtũ, & pariũt: to.1.p.250.c.2.p.44.c.1.

36 In manibus abscõdit lucẽ, & præcepit ei, vt rursus adueniat, to.1.p.328.c.2.

38 Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti? to. 1.p.23.c.1.

Vbi eras quando ponebam fundamenta terrę, indica mihi si habes intelligẽtias, super quo bases illius solidatæ sunt. to.1.p.231.c.2.

39 Equus cũ audit sonitũ in bucinę dicit Vach, terrã cingula fodit. to.2.p.24. col.2.

40 An extrahere poteris Leuiathã hamo, aut fune ligabis linguam eius. tom.1. p.36.c.1.p.219.c.1.

Nerui testiculorum eius perplexi. to.1. p.787.c.2.

Bestiæ agri illudent ei. tom.1.pag.774. c.2.

Sub vmbra dormit in secreto calami, in lucis humẽtibus. tom.1.p.800.c.2.in fine, & sequentibus.

41 Corpus eius compactum squamis se prementibus. to.2.p.19.c.1.

Halitus eius prunas ardere facit, sternutatio eius splendor ignis. tom.2.p.39. col.2.

Cor eius indurabitur quasi lapis, & strin getur quasi malleatoris incus. tom.1. p.804.c.2.

Qui feruescere facit profundum maris quasi cum vnguenta ebulliunt. to.1. p.601.c.1.

Faciem eius præcedet egestas. tomo.1. p.771.col.2.

Ex Psalterio.

1 NOn sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proijcit ventus à facie terræ. to.2.p.29.c.2.& p.511.c.2.

Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum. to.1.p.648.c.1.

2 Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. to.1.p.640.c.2.

Qui habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus subsanabit eos. to.2.p.463. col.1.

3 Signatũ est super nos lumen vultus tui Domine. to.1.p.338.c.1. & to.2.p.17. col.2.

9 Sub lingua eius labor, & dolor, sed & in insidijs cũ diuitibus in occultis. to.1. p.563.c.2.

10 Vt sagittent in obscuris rectos corde. to.2.p.359.c.1.

12 Si ambulauero in medio vmbrę mortis non

non timebo mala quoniã tu mecũ es. to.1.p.223.c.1.
13 Qui deuorant plebem meam, ſicut eſcã panis. to.1.p.253.c.2.
17 In corde, & corde loquuti ſunt. tom.1. p.377.c.1.
19 Memor ſit Dominus omnis ſacrificij tui. to.1.p.274.c.2.
21 Deus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti: longe à ſalute mea verba delictorum meorũ. to.2.p.626. col.1.
Ego autem ſum vermis, & non homo, opprobrium hominũ, & abiectio plebis. tom.2.pag.644.c.2. & to.1.p.112. col.2.
23 Verbo Dei cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. tom.2. p.21.c.2.
Quis aſcender in montem Domini? innocens manibus, & mundo corde. to. 2.p.258.c.1.
27 Da illis ſecundũ opera eorũ, & ſecundũ nequitiam adinuentionum ipſorum, & non ædificabis eos. to.1. pag.807. col.2.
30 In manibus tuis ſortes meæ. t.1.p.749. c.2.p.750.c.1.
33 Guſtate, & videte quoniam ſuauis eſt Dominus. to.1.p.510.c.1
34 Ego autem cum mihi moleſti eſſent induebam me cilicio. to.2.p.192.c.1.
30 In te Domine ſperaui non confundar in æternum in iuſtitia tua libera me. to.2.p.460.c.2.
42 Poſuiſti nos parabolam in Gentibus. to.2.p.3.c.2.
47 Hic eſt Deus, Deus noſter in æternum & in ſeculum ſeculi ipſe reget nos in ſecula. to.1. pag.32.c.2. & ſequentibus.
49 Non in ſacrificijs tuis arguam te: holocauſta aũt tua in conſpectu meo ſemper. to.1.p.370.c.2.
50 Tibi ſoli peccaui. to.1.p.383.c.2.
55 In me ſunt Deus vota tua. t.2.p.235.c.1. & to.1.p.213.c.2.
Ipſi calcaneum meum obſeruabunt. to. 1.p.762.c.2.
59 Dediſti metuẽtibus te ſignificationẽ, vt fugiant à facie arcus. tom.2.p.172. col.2.
In Idumeam extendam calciamentum meum. to.1.p.174.c.1.
61 Mendacis filij hominum in ſtateris. to. 1.pagin.494.col.1.
68 Factus ſum illis in parabolam. to.2.p.30. col.1.
Deus tu ſcis improperiũ meum, & confuſionem meam, & reuerentiã meã. to.2.p.628.c.1.
70 Domine libera animã meam de manu peccatoris. to.1.p.213.c.2.
74 Calix in manu Dñi vini meri plenus mixto. to.2.p.508.c.1.
77 Aperiam in parabolis os meum. tom.2. p.4.c.1.
80 Vineam de Ægypto tranſtuliſti. to.1. p.137.c.1.
90 Non accedet ad te malum, & flagellum nõ appropinquabit tabernaculo tuo. to.1.p.292.c.1.
101 Aruit tanquam teſta virtus mea, quia oblitus ſum comedere panem meũ. to.1.p.622.c.1.
103 Petra refugium herinacijs. to.2. p.337. col.1.
109 Tues ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech. tom.1.pag.17. col.2.
Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedũ tuorum. tom.2.p.379.c.1.p.462.c.2. & tom.1. p.433.c.2.
Virgã virtutis tuę emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorũ tuorum. to.1.p.186.c.1.
In ſplendoribus ſanctorum ex vtero ante luciferum genui te. tom.1.pag.416. col.2.
115 Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. to.2.p.219.c.2.
117 Circundederunt me, ſicut apes, & exarſerũt, ſicut ignis in ſpinis. to.1.p.384. col.1.
118 Non enim qui operantur iniquitatem in vijs eius ambulauerunt. tom.1.p.806. col.2.
Os meum aperui, & attraxi ſpiritũ. to. 2.p.285.c.2.
Factus ſum ſicut vter in pruina. tom.2. p.344.c.2.
Omnis conſũmationis vidi finem. to.1. p.390.c.1.
119 Heu me, quia incolatus meus prolongatus eſt. to.1.p.777.c.2.
Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. to.1.p.488.c.2.
120 Leuaui oculos meos in montes, vnde venit auxilium mihi. to.1.p.469.c.1.
135 Qui fundauit terram ſuper aquas. tom.1. p.138.c.1.
143 In Pſalterio decachordo pſallam tibi. to.2.p.391.c.1.to.1.p.388.c.1.
144 Das eſcam illorum in tempore opportuno. to.1.p.442.c.2.
103 Sol cognouit occaſum ſuum. to.1.p.396. col.2.
88 In imaginem pertranſit homo. tomo.1. p.464.c.1.

Ex Prouerbijs.

1 AVdi fili mi diſciplinã patris tui. to.1. p.756.c.1.
3 Circũda eas gutturi tuo, & deſcribe in tabulis cordis tui. t.1.p.352.c.1.
4 Omni cuſtodia ſerua cor tuũ quoniã ex ipſo vita procedit. to.2.p.97.c.1.
5 Fauus diſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. t.2.p.37.c.1.to.1. p.310.c.2.
Bibe aquam de ciſterna tua, & deriuentur aquæ tuæ foras. to.1.p.145.c.2.
6 Sicut diuiſiones aquarum ita, & cor regis in manu Domini. to.1. p.524.c.1. p.167.c.1.p.616.c.1.
21 Veni inebriemur vberibus. to.2 p.346. col.1.
9 Vocauit ancillas ſuas ad arcem. to.2.p.53 col.1.
17 Oculi ſtultorum in finibus terræ. tom.2. p.110.c.1.
18 Impius cum in profundum malorum venerit contẽnit. to.2.p.219.c.1.
Fugit impius nemine perſequente. to.1. p.67.c.1. &.2.
19 Domino fœneratur qui miſeretur pauperis. to.1.p.405.c.1.
20 Qui delicate nutrit ſeruum ſuum à pueritia, poſtea inueniet eum contumacẽ. to.1.p.452.c.1. in fine.
21 Vir obediens loquitur victorias. tomo.2. p.648.c.2.
27 Ferrum ferro exacuit. tomo.1.pag.775. col.1.
23 Ne intuearis vinum quando flaueſcit, cũ ſplenduerit in vitro color eius. tom.1. p.643.c.2.
25 Sicut tinea veſtimẽto, & vermis ligno, ſic triſtitia viri nocet. tomo.2.pagin.385. col.1.
30 Tria ſunt difficillima mihi, & quartũ penitus ignoro. to.1.p.145.c.2.
31 Guſtauit, & vidit, quia bona eſt negotiatio eius. tomo.2.pagin.487.c.2.
Manum ſuam aperuit inopi, & palmas ſuas extendit ad pauperem. tomo.1. p.763.c.1.
Quaſi nauis inſtitoris de longe portans panem ſuum. to.1.p.513.c.2.
Si quæſieris eam quaſi pecunia, & quaſi theſaurus effoderis eam, tunc intelliges timorem Domini, & ſcientiã Dei inuenies. to.1.p.135.c.1.

Ex libr. Eccleſiaſtes.

1 NOn ſatiatur oculus viſu, neque auris auditu impletur. to.2.p.56.c.1.
Nihil nouum ſub ſole. to.1.p.12.c.2.
2 Oculi ſapientis in capite eius. to.2.p.110, col.1.
10 Muſcę morientes perdunt ſuauitatem vnguenti. to.2.p.28.c.2.
11 Mitte panem ſuum ſuper tranſeuntes aquas, quia poſt tempora multa inuenies illum. to.1.p.406.c.1.
12 Verba ſapientũ quaſi ſtimuli, & ſicut claui in altum defixi. tomo.2.pag.36.c.2. & pagin.110.c.1.

Ex Canticis.

1 SIcut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. to.1.p.604.c.1. & tom.2. p.399.c.1.
Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi. to.2.p.14.c.2.
Meliora ſunt vbera tua vino. to.2.p.37. col.1.
Genę tuæ ſicut turturis. to.2.p.57.c.2.
Nigra ſum, ſed formoſa. to.2.p.60.c.1. & p.358.c.2.
Oſculetur me oſculo oris ſui. tom.1.p.11. col.2.
Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. to.1.p.112.c.1.
2 Leua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. to.1.p.403.c.1. & p.763.c.2.
Dilectus meus mihi, & ego illi. t.2.p.234. col.2.
3 Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani, columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum. to.1.p.40. c.1. & ſequentibus.
4 Sicut vitta coccinea labia tua, ſicut fragmen mali punici genę tuæ. to.2.p.288. c.1.p.523.c.2.

Sicut turris Dauid collum tuum. tom.2. p.345.c.2.& to.1.p.42.c.1.& sequentibus,& p.331.c.1.
Duo vbera tua, sicut duo hinuli caprarũ gemelli.to.1.p.327.c.1.
Vulnerasti cor meum soror mea in vno crine colli tui. to.1.p.642.c.1.
5 Manus meæ destillauerunt myrrham primam. to.2.p.220.c.2.
Manus eius tornatiles auro plenæ .to.1. p.526.c.1.
Labia tua destillantia myrrhã primam. to.1.p.327.c.1.
Mesui myrrham meam cũ aromatibus meis. to.1.p.635.c.2.
6 Quis det te mihi fratrem meum sugentẽ vbera matris meæ. to.2.p.306.c.2.
Reuertere vt intuemur te. tom.1.p.212. c.1.
Auerte oculos tuos à me:ipsi me auolare fecerunt. to.2.p.79.c.2.
Ascensum eius fecit purpureum,reclinatoriũ aureum. to.2.p.268.c.2.
Sicut cortex mali punici, ita genæ tuæ. to.1.p.654.c.1.
8 Pone me, vt signaculum super cor tuũ. to.2.p.487.c.1.

Ex libr. Sapientiæ.

3 IVstorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. to.1.p.693.c.2.
5 Propter hoc qui loquitur iniqua non potest latere,nec præteriet illum corripiens iudicium: in cogitationibus impij interrogatio erit.to. 2.p.170.c.1.
Lassati sumus in via iniquitatis,ambulauimus vias difficiles. to.1.p.776.c.1.
8 Omnipotens sermo tuus. to.2.p.21.c.2.
Intrans in domum meam conquiescam cum illa,non habet amaritudinẽ conuersatio illius. to.2.p.164.c.1.
Attingit à fine,vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. tom.1.p.208. col.2.

Ex Ecclesiastico.

1 DEus ostendit sapientiã super omnia opera sua. to.2.p.252.c.1.
2 Fili accedens ad seruitutem Dei sta in patientia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem . tomo.1. p.48.c.1.
6 Inijce pedes tuos in compedibus illius, & torques illius collum tuum. tom.1. p.756.c.2.
7 Memorare nouissima tua, & in æternũ non peccabis. to.2.p.476.c.1.
10 Regnum transfertur de gente in gentẽ, propter iniustitias. to.2.p.336..c.1.
Qualis rector ciuitatis, tales & ministri eius. to.1.p.115.c.2.
Si spiritum potestatem habentis super te absconderit locum tuum ne dimiseris. to.1.p.213.c.2.
16 Non exorauerunt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti. to.1.p.500.c.2.
21 Stultus risu exaltat vocem suam.. tom.1. p.490.c.1.
Quasi à facie colubri fuge peccatum. to. 1.p.449 c.1.
Qui odit corruptionem vestigiũ est peccatoris. to.2.p.212.c.2.
Cor stulti in os eius,os autem sapiẽtis in corde. to.1.p.251.c.2.
23 Vir multũ iurans replebitur iniquitate, & à domo eius non recedet plaga. to. 1.p.378.c.1.
24 Quasi Cedrus exaltata sum in Libano, quasi Cypressus in mõte Siõ,quasi Palma exaltata sum in Cades, & quasi plãtatio rosæ in Hiericо. to.1.p.38.c.1.
Ego quasi Libanus non incisus euaporaui habitationem meam. to.1.p.81.c.2.
Qui edunt me, adhuc esurient. tomo.1. p.308.c.1.
25 Non est caput nequius super caput colubri,& non est ira super iram mulieris. to.2.p.69.c.2.
27 Iustus permanet, vt sol: stultus, vt luna mutatur. to.1.p.600.c.1.
30 Melius est mors,quam vita amara, &requies sempiterna,quam languor perseuerans. to.2.p.552.c.2.
31 Nequius oculo quid creatum est. tom.1. p.472.c.1.
44 Non est inuentus similis illi qui conseruaret legem excelsi. tom. 2.pagin.51. col.2.
36 Da mercedẽ sustinentibus te,vt prophetæ fideles inueniantur. tom.1.pag.731. col.1.

Ex Isaia.

1 AVferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. to.1. p.647. col.1.
Vę genti peccatrici.to.1.p.773.c.1.
Argentum tuum versum est in scoriam. to.2.p.102.c.2.
2 Confiabunt lanceas suas in vomeres, & gladios suos in falces. to.1. p.218.c.1.
Si fuerit numerus filiorum Israel, sicut arena maris,reliquiæ saluæ sunt. to.1. p.237.c.1.
3 Agnitio vultus eorum respondebit eis. to.2.p.220.c.2.
Dicite iusto,quoniam bene. to.2.p.114. c.2.& sequentibus.
4 Apprehendent septem mulieres virum vnum,dicẽtes: Panem nostrum comedemus.to.2.p.304.c.2.
5 Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ. to.2.p.333.c.1.
Væ qui habetis iniquitatem in funiculis vanitatũ,& sicut vincula plaustri peccatum. to.2.p.340.c.1.
Væ qui coniungitis domũ domui, & agrũ agro copulatis. to.2.p.363.c.2.
6 Videntes non vident, & audientes non audiunt. to.2.p.15.c.2.
7 Ecce Virgo concipiet & pariet filiũ, & vocabitur nomen eius Emanuel. to.1. p.84.c.1.
9 Vocabitur nomen eius,Admirabilis,Pater futuri seculi, princeps pacis. to.1. p.31.c.2.& sequentibus.
Iugum oneris eius superasti, sicut in die Madian.to.1.p.235.c.2.
10 Computrescet iugum à facie olei.tom.1. p.756.c.2.
11 Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me,ad euangelizandum pauperibus misit me, vt mederer contritis corde. to.1.p.627.c.2.
Delectabitur infans ab vbere super foramina aspidũ. to.1.p.694.c.1.p.114. col.1.
Cuius ignis est in Sion, & caminus ignis in Hierusalem. to.2.p.491.c.1.
24 Et erit sicut populus sic sacerdos.tom.2. p.144.c.2.
Congregabuntur in cõgregatione vnius fascis in lacum.to.2.p.33.c.1.
Hilarabunt vocem,atque laudabunt, & erit cũ sanctificatus fuerit Dñs in eis hinient de mari.to.1.p.291.c.2.
25 Et faciet Dñs in monte hoc conuiuium pinguium pinguium medullatorũ vinum defecatæ.to.1.p.292.c.1.
26 Vrbs fortitudinis nostræ Sion, Saluator ponetur in ea murus, & antemurale. to.1.p.332.c.2.
Videant, & confundantur, & ignis hostes tuos deuoret. to.1.p.507.c.1.
A facie tua Domine concepimus,& quasi parturiuimus spiritum salutis. tom.1. p.44.c.1.
62 Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Dñi nominauit. to.1.p.77.c.2.
28 Non enim in serris triturabitur git, nec rota plaustri super ciminum circuibit. to.2.p.121.c.2.
Nunquid tota die arabit arans, vt serat, proscindet, & seuit humum suam. to.1.p.31.c.1.
29 Spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem. to.1.p.418.c.1.
31 Dicit Dñs,cuius ignis est in Sion, & caminus ignis in Hierusalem.to.2.p.379. col.1.
32 Sedebit populus meus in pulchritudine pacis in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta. to.1.p.292.c.1.
34 Ibi cubabit ericius. to.2.p.19.c.2.
35 Gloria Libani data est ei,decor Carmeli, & Saron. to.1.p.37.c.2.
42 Tacui,semper silui,quasi parturiens loquar.to.2.p.511.c.1.
44 Delebit vt nubem iniquitatem tuam. to.1.p.619.c.1.
47 Descende,sede in puluere virgo filia Babylonis, non est soliũ vltra tibi,sede in terra, non vocaberis vltra mollis, & tenera.to.1.p.776.c.1.
51 Qui dixerunt animæ tuæ,Incuruare, vt transeamus, & posuisti,vt terra corpus tuum. to.2.p.20.c.2.
Ecce testem populi dedi eum ducem, ac præceptorem. to.1.p.245.c.2.
52 Disciplina pacis nostræ super eum,& liuore eius sanati sumus. to.2.pag.560. col.2.
53 Si posuerit pro peccato animã suã, videbit semẽ longeuum.to.2.p.589.c.1.
Quis credidit auditui nostro, & brachiũ Domini cui reuelatum est, & ascendet, sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti. tomo.2. p.645.c.1.

54 Ponam iaspidem propugnacula tua. to.1.p.332.c.2.p.522.c.2.
Ecce ego creaui fabrum sufflantem ignem prunas. to.608.c.2.
55 Non enim vię meæ, vię vestræ, dicit Dominus, nec cogitationes meæ, cogitationes vestræ. to.2.p.644.c.1.
Venite, emite absq; argẽto. tom.2.p.48 col.1.
59 Impegimus in merendi, sicut in medijs tenebris. to.2.p.269.c.2.
60 Qui sunt isti, qui vt nubes volãt, & quasi columbæ ad fenestras suas. tom.1. p.394.c.1.p.113.c.1.
Pro ære seram aurum. to.1.p.662.c.2.
25 Factus est fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua. tomo. 2. pag.488.c.2.

Ex Hieremia.

2 SAcerdotes non dixerun, vbi est Dñs, & pastores preuaricati sunt simul. to.2.p.458.c.1.
4 Aspexi terram, & vacua erat, & aspexi cœlos, & non erat lux in is. tomo.2. p.639.c.1.
6 Cui loquar, aut quem contestabor, vt audiat: ecce in circuncisæ sunt aures eorum. to.2.p.23 c.1.
7 Filij comportabant ligna, & patres accẽdebant ignem. to.2.p.30.c.1.
11 Mittamus lignũ in panẽ eius. to.2.p.554. col.2.
12 Facta est hæreditas mea, tanquam leo in silua to.2.p.559.c.1.
13 Abscondit Hieremias lumbare sub terrã iussu Dei, & post inuenit eum corruptum. to.2.p.29.c.1.
17 Perdix fouet quæ non peperit. tomo.1. p.805.c.2.
Et in tempore siccitatis non erit solicitus nec aliquãdo non desinet facere fructum. to.2.p.101.c.1.
18 Posuit Hieremias cathenas ferreas super collum loco lignearũ cathenarũ quas quas ruperunt principes Hierusalem. to.2.p.364.c.1.
23 In prophetis Hierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij. to.1.p.514.c.1.
5 Ibo ergo ad optimates, & loquar eis, ecce ipsi magis confregerunt iugum. to.2. p.98.c.1.
23 Confortauerunt manus pessimas, vt non conuerterentur vnusquisq; à malitia sua. to.1.pagin.339.col.1.
22 Scribe virum sterilem, neq; enim erit de semine eius vir qui sedeat super soliũ Dauid. to.1.p.29.c.2.
31 Nouum faciet Dominus super terram: fœmina circundabit virum. tom.1.p.13. col.1.& p.52.col.1.

Ex Hieremia in Threnis.

2 TEtendit arcum suũ quasi inimicus, firmauit dexteram suam quasi hostis. to.2.p.103..c.1.& p.341.& sequẽtibus.
Præcipitauit omnia mœnia eius, & dissipauit munitiones eius. to.2.p.104.c.1.
4 Effudit quasi ignem indignationẽ suam. to.2.p.104.c.1.
Lamię nudauerunt mammas: lactauerũt catulos suos. to.2.p.129.c.1.p.440.c.1.
Quomodo obscuratum est aurum: mutatus est color optimus. to.1.p.315.c.2.

Ex Baruc.

3 POst hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. to.1. p.151. col.1.

Ex Ezechiele.

1 VIsio illa quatuor animaliũ exponitur. to.2.p.243.c.1.& to.1.p.8.c.1.
4 Præcepit illi Deus, vt describat ciuitatẽ sanctam Hierusalem in laterem. to.2. p.58.c.2.to.1.p.138.c.2.
8 Vidit viginti quinq; viros dorsa habentes cõtra templũ, & adorabant ad ortum solis. to.1.p.650.c.1.
9 Omnẽ super quẽ videritis Thau, ne occidatis. to.1.p.687.c.1.
16 Trãsiens per te, vidi te conculcari in sanguine tuo, & dixi viue. to.1.p.620.c.1.
Ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ. to.2.p.14.c.1.
18 In quacunq; hora iustus auerterit se à iustitia sua, omnes iustitiæ suę obliuiscẽtur. to.2.p.96.c.2.
34 Facti sunt oues meæ in deuorationẽ bestiarum agri, eo quod nõ esset pastor. to.1.p.632.c.1.
32 Descenderunt in infernum cum armis suis, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis, & fuerunt iniquitates eorũ in ossibus eorum. to.1.p.521. col.1.
40 Fenestręin templo intus erant amplæ, extra angustæ. to.2.p.588.c.2.
42 Vidit templum ad quod duxit eũ Deus per viam Aquilonis. tomo.2. pagi.59. col.1.
47 In vestigio fluminis aqua attingebat, vsque ad genua, & post medium corpus cooperiebatur, &c. tom.2.p.585. col.1.

Ex Daniele.

2 STatuã quam vidit Nabuchodonosor cum capite ex auro pectore exeritur, exponitur. to.2.p.106.c.1. p.154. c.1.& to.1.p.78.c.1.
4 Arborem excelsam quam vidit, sub cuius vmbra quiescebant animalia, exponitur. to.2.p.99.c.2.
5 Cum fecisset cœnam principibus Balthasar vidit manum scribentem Mane, Thecel, Phares. to.2.p.612.c.2.
9 Stillabit super eos indignatio tua. to.2. pagin.104.col.1.

Ex Osea.

2 DVcã eã in solitudinẽ, & loquar ad cor eius. to.1.p.617. c.2.
Et erit in illa die, vocabis me vir meꝰ, & non vocabis me vltra Baalim. tomo.1. p.393.c.1.
Vadam post amatores meos qui dant panem meum mihi. to.2.p.261. c.1.
4 Fornicatio, vinum, & ebrietas auferunt cor. to.2.p.365.c.2.
7 Frumentum, & vinum ruminabant. to.1. p.763.c.1.
11 In funiculis Adam trahã eos, in vinculis charitatis. to.1.p.794.c.1. & tomo.2. p.54.c.2.
12 Ego visionem multiplicaui, & in manibus prophetarũ assimilatus sum. to.2. p.6.c.1.& p.35.c.2.
13 Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium. to.2.p.22.c.2.
8 Seminastis ventum, & collegistis turbinẽ. tom.2.p.25.c.2.

Ex Amos.

2 SVper tribus sceleribus Damasci, & super quartum non conuertã eum, eo quod vendiderunt pro argento iustũ, & pauperẽ pro calceamentis. tom.2. p.564.c.1.& to.1.p.807.c.2.
3 Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ, sic eruentur filij Israel qui habitãt in Samaria. to.2.p.14.c.1.
5 Filij Israel quadris lapidibus ædificaturos promittunt. to.1.p.45.c.1.
9 Percute cardinem, & commouebuntur superliminaria. tom.1.p.103.c.2.& p.214.c.1.

Ex Michæa.

3 PRophetę qui seducunt populũ meum, qui mordent dentibus suis, & prædicãt pacẽ, & si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prælium. to.1.p.505.c.1.
7 Qui optimus ex eis quasi paliurus, & qui rectus quasi spina de sepe. to.2.p.20. col.1.
Væ mihi, quia factus sum, sicut qui colligit vuas post vindemiam. to.2.p.176. c.2.p.260.c.1.
10 Ponam Samariam super aceruum lapidum. to.1.p.705.c.1.

Ex Abacuc.

1 VEspere fame cruciati excũt, idq; velociter, quia parũ diei supererst, atq; crudiliter in greges quos offendunt grassantur. to.1.p.513.c.1.
Propterea non peruenit, vsq; ad finem iudicium, quia impius prævalet aduersus iustum. to.2.p.511.c.2.
2 Væ qui multiplicat non sua, vt quid agrauat cõtra se densum lutũ. t.2.p.169.c.1.
3 Exultatio eorũ, sicut eius qui deuorat pauperẽ in abscondito. to.2.p.169.c.1.

Ex Sophonia.

1 EGo ipse scrutabor Hierusalẽ in lucernis. to.2.p.217.c.2.
3 In ignem zeli mei deuorabo terram. to. 2.p.386.c.2.

INDEX

Ex Aggæo.

2 ADhuc modicum veniet desideratus cunctis Gẽtibus. to.1 p.2.c.1.&.2.

Ex Zacharia.

1 VIdit quatuor fabros, & dicit, Isti sunt qui reparabunt domum Domini. to.1 p.5.c.1.

3 Vidit sacerdotem magnum Iesum vestibus sordidis vestitum, & præcepit Deus, vt regalibus vestibus induerẽtur, & ponerent cidarim super caput eius. to.2.p.463.c.1.

12 Videbunt in quem confixerunt. tom.1. pagin.434. col.1.

Ex Malachia.

1 SI offeratis cœlum ad immolandum nõ ne malum est? to.2.p.131.c.2.

4 Maledictus dolosus qui habens in grege suo masculum, immolat debile Domino. tom.2.p.296.col.1.

Ex Marco.

4 FActum est in illa die cum sero esset factum. to.1.p.493.c.1.

Ex Luca.

3 IAm securis ad radicẽ arboris posita est. to.2.p.39.c.1.p.103.c.1.

10 Domine nõ est tibi curę quod soror mea reliquit me solam ministrare? tom.2. p.112.c.1.

Samaritanus vinum, & oleum effudit super vulnera illius qui incidit in latrones. to.2.p.209.c.2.

11 Quod superest, date eleemosynam. tom.2. p.48.c.1.

Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. to.1.p.62.c.1. & sequentibus.

Si in digito Dei eijcio dæmonia, peruenit in vos regnũ Dei. to.1.p.432.c.1.

Quis vestrum habet amicum, & ibit ad illum media nocte. to.1.p.500.c.2.

12 Ignem veni mittere in terrã, & quid volo nisi, vt accendatur. to.2.p.386.c.2. & p.389.c.1.

16 Eleuans diues oculos vidit Lazarum in sinu Abrahæ. to.2.p.493.c.2.

21 Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. to.1.p.374.c.2.

Capillus de capite vestro non peribit. tom.1.p.698.c.2.

Ex Ioanne.

1 DEdit eis potestatẽ filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. to.2. p.13.c.2.

3 Qui non credit, iam iudicatus est. tom.1. p.360.c.1.

Omnis qui natus est ex Deo, nõ peccat, quoniam semen ipsius in eo manet. to.2.p.369.c.2.

4 Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis. to.1.p.505.c.1.

8 Si filius vos liberauit, veri liberi eritis. to.1 p.79.c.1.

10 Per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. to.1.p.697.c.2.p.507.c.2.

11 Lazarus amicus noster dormit. tomo.2. p.377.c.2.

13 Hoc est præceptũ meum, vt diligatis inuicẽ, sicut dilexi vos. to.2.p.388.c.2.

18 Regnum meum non est de hoc mundo. to.1. p.719.c.2.

19 Manifestaui nomen tuum hominibus. tom.1.p.424.c.1.

Ex Actis Apostolorum.

2 POssedit agrũ de mercede iniquitatis. to.1.p.345.c.2.in fine.

3 Scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. to.1.p.371.c.1.

28 Vipera à calore soluta manui Pauli adhæsit. to.2.p.106.c.2.

Ex Epistola ad Romanos.

1 TRadidit illos Deus in reprobum sensum. to.2.p.11.c.2.

Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. tom.2.pag.423. col.1.

Non

AVTHORITATVM.

5 Non solum, sed & gloriamur in tribulationibus, &c. tom.2.p.52.c.2.

Charitas Dei diffusa est in cordib⁹ nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. tom.1.p.599.c.2.

6 Gratia autem Deo, quoniã fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis. tom.1.p.744.c.2.

Habetis ergo fructum vestrũ in sanctificationibus, finem verò vitam æternam. tom.1.p.285.c.2.

Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. tom.1. p.50.c.1.

7 Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. to.1.p.49.c.1.

Inuenio aliam legem repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. tom.1.p.585.c.1.

8 Nihil ergo dãnationis est his qui sunt in Christo Iesu. tom.1.p.74.c.1.in fine.

De peccato damnabit peccatũ. tom.2. p.608.c.1.p.626.c.1.

Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonũ. t.2.p.53.c.2. &.p.114.c.2.

Quos præsciuit & prædestinauit cõformes fieri imaginis filij sui. t.2.p.13.c.2.

Quid oremus, sicut oportet nescimus, Spiritus postulat pro nobis gemitib⁹ inenarrabilibus. tom.2.p.285.c.1.

9 An non habet potestatẽ figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam? tom.2. p.94.c.1.

Cupiebam anathema esse pro fratrib⁹ meis. tom.1.p.566.c.2.

10 Finis legis Christus est. to.2.p.268.c.2.

Ignorantes enim iustitiam Dei, & suã quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. tom.1.p.355.c.1.

13 Nox præcessit, dies autem appropinquabit. tom.2.p.302.c.1.&.p.303.c.2. & p.360.c.1.

Qui diligit proximum, legẽ impleuit. tom.2.p.390.c.1.

14 Neq; enim est verbum Dei esca & potus, sed iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto. tom.1.p.286.c.2.

Ex Epistola prima ad Corinthios.

8 QVia verba eius erant in potestate probata. tom.1.p.524.c.2.

5 Tanquam paruulis in Christo lac potũ vobis dedi. tom.1.p.511.c.2.

4 Mihi p minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, qui enim iudicat me Dominus est. tom.1. p.400.c.1.

6 Nihil habentes, & omnia possidentes. tomo.2.p.245.c.1.

Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cũ eo. tom.2.p.40.c.1.

Esca ventri, & venter escis, Deus autẽ hunc, & illã destruit. tom.1.p.368.c.1.

9 Ego autem sic pugno, non quasi aërem verberãs, sed castigo corp⁹ meũ, &c. tom.1.p.352.c.2.

Quis militat suis stipendijs vnquam. tom.1.p.674.c.1.

Nunquid Deo cura est de bob⁹? tom.1. p.667.c.1.

10 Tentatio non vos apprehẽdat, nisi humana. tom.1.p.448.c.1.

11 Mulier in Ecclesia oret velato capite, vir autem discooperto. tom.2.p. 149. c.1. &.p.653.c.2.

13 Horum autem maior est charitas. tom.2. p.57.c.1.

Charitas omnia sustinet, omnia suffert, &c. tom.2.p.32.c.2.

Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autẽ non habuero nihil sum. tom.2.p.483.c.1.

15 Cùm tradiderit Regnum Deo, & Patri cùm euacuauerit omnem principatum, & potestatem. tom.2. p.462.c.1.

Quotidie morior propter vestram gloriam. tom.1.p.702.c.1.

Ex Epistola secunda ad Corinthios.

2 NOn ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei. tom.2. p.366.c.2. tom.1.p.327.c.2.

3 Nos verò reuelata facie gloriam Domini speculantes in eãdem imaginẽ transformamur. tom.1. p.322.c.2.

4 Deus qui dixit de tenebris lumẽ splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris. tom.1.p.321.c.2. &.p.328.c.2.

5 Eum qui non fecit peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in illo. tom.2.p.607.c.2.

6 Quasi tristes, semper autem gaudentes. tom.1.p.248.c.1.

10 Non enim qui seipsum commẽdat, ille probatus est, sed quẽ Deus commendat. tom.1.p.754.c.2.

Huiusmodi pseudoapostoli operarij subdoli transfigurant se in Apostolos Christi.tom.1.p.531.c.2.

11 Quis infirmatur, & ego non infirmor. tom.2.p.16.c.1.

12 Datus est mihi angelus Satanæ, qui me colaphizet.tom.1.p.584.c.1.

4 Momentaneũ hoc, & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternæ glorię põdus operatur in nobis.tom.1.p.494.c.1.

Ex Epistola ad Galatas.

4 ILla quæ sursum est Hierusalem mater nostra, libera est.tom.1.p.302.c.2.

5 Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.tom.2.p.272.c.1.

6 Quæcunq; seminauerit homo, hæc & metet.tom.2.p.26.c.2.

Ex Epistola ad Ephesios.

1 MIhi autem sanctorũ minimo data est gratia hæc, euangelizare inuestigabiles diuitias Christi. tomo.2. p.293.c.2.

Et ipsum dedit caput super omnẽ Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnib⁹ adimplet.tom.2.p.400.c.1.

2 Deus qui diues est in misericordia. t.2. p.123.c.2.

3 In charitate radicati, & fundati, vt possitis comprehẽdere quæ sit longitudo & latitudo, &c.tom.2.p.25.c.2.

Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur.tom.1.p.417.c.2.

4 Sol non occidat super iracundiam vestram.tom.1.p.361.col.1.

6 Calciati pedes in præparationẽ Euangelij pacis.tom.1.p.790.c.2.

x Epistola ad Philippenses.

2 QVi cum in forma Dei esset, non rapinã arbitratus est esse se æqualem Deo.tomo.1.p.746.c.2.

Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens tom.1.p.586.c.1.

Humiliauit semetipsum factus obediẽs vsq; ad mortem, propter quod Deus exaltauit illum.tom.2.p.648.c.2.

3 Fratres, ego non arbitror me comprehendisse, vnum autem quę retrò sunt obliuiscẽs, ad ea verò quæ priora sunt extendo meipsum. tom.2.p.267.c.2.

Multi enim ambulant, quos sæpè dicebam vobis, nunc autem & flens dico inimicos crucis Christi.tom.1.p.548. col.1.

Ex Epistola ad Colossenses.

1 ADimpleo ea quę desunt passionum Christi in carne mea.tom.2.p.273. c.1.&p 298.c.1.

Per ipsum placuit reconciliari omnia. tom.1.p.86.c.1.optimè.

3 Super omnia charitatem habete, quod est vinculũ perfectionis.t.1. p.519.c.2. p.389.c.1.

Deus erat omnia in omnibus.tomo.2. p.265.c.2.

Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram.tom.1.p.318.c.1.

Ex Epistola prima ad Thessalonicẽses.

5 DIes ille, sicut fur in nocte veniet. tom.2.p.478.c.1.

Ex Epistola prima ad Timotheum.

1 REgi seculorum immortali inuisibili soli Deo honor & gloria.t.2.p.217. col.1.

Quidam relinquẽtes bonam conscientiam circa fidem naufragauerunt. tom.2.p.219.c.1.

2 Deus vult omnes homines saluos fieri. tom.1.p.435.c.1.

Ideò nos gratias agamus Deo sine intermissione, quoniam accepistis verbum, non sicut verbum hominum, sed sicut est verè verbũ Dei.t.1.p.798.c.1.

3 Nõ sit Neophitus, ne superbia elatus incidat. in laqueũ diaboli.to.1.p.331.c.2.

4 Diuitibus huius seculi præcipe non sublime sapere.tom.1.p.643.c.1.

5 Nemini citò manus imposueris. tom.1. p.497.c.1.

6 O Timothee, depositũ custodi, deuitãs prophanas vocũ nouitates, &c.tom.1. p.535.c.2.

Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerũt à fide.tom.2.p.319.c.1.

Ex Epistola secunda ad Timotheum.

2 CVm modestia corripientem, &c. ne quando Deus det illis pœnitẽtiam. tom.2.p.12.c.1.

Fidelis Deus seipsum negare nõ potest. tom.2.p.252.c.1.

3 Erunt homines amantes seipsos cupidi elati sine affectione.tom.2.p.335.c.2.

Ex his sunt qui penetrant domos, & captiuas ducũt mulierculas ornatas peccatis, docentes quæ non oportet. tom.1.p.549.c.1.

Ex Epistola ad Titum.

2 NEmo te contemnat.tom.2.pag.148. col.2.

Ex Epistola ad Hebræos.

1 QVi cũm sit splẽdor gloriæ, & figura substantiæ eius.tom.2.p.183.c.1.

6 Qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus.tom.1.p.599.c.1.

Ex Epistola Iacobi.

1 VNusquisq; tentatur â cõcupiscentia sua abstractus.tom.2.p.24.c.1.

2 Qui in vno offendit, factus est omnium reus.tom.2.p.344.c.1.

3 Et lingua ignis est vniuersitas iniquitatis.tom.1.p.489.c.1.

Ex Epistola prima Petri.

1 APud quem nõ est transmutatio, neq; vicissitudinis obũbratio. to.1.p.421. col.2.

2 Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplũ, vt sequamini vestigia eius.tom.2.p.275.c.1.

3 In quo his qui in carcere erant, spiritu veniẽs prædicauit, qui increduli fuerant aliquando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cùm fabricaretur arca.tom.1.p.724.c.2.

Ex Epistola secũda Petri.

2 AQuo quis superatus est, huius & seruus est.tom.2.p.221.c.1.

Ex Epistola prima Ioannis.

2 OMne quod est in mũdo, aut est concupiscẽtia carnis, &c. t.2. p.25..c.1.

3 Videtur qualem charitatem dedit nobis Pater, quòd filij Dei nominemur, & simus.tom.1.p.419.c.1.

5 Vt simus in vero filio eius.t.1.p.321.c.1.

Mandata eius grauia non sunt. tomo.1. p.753.c.1.

Ex Apocalypsi.

8 VIncenti dabo mannà absconditum, & nomen nouum.tom.2.p.78.c.2.

6 Vidit virum sedentem super equum album, cui datus est arcus, & exiuit vincens, vt vinceret.tom.1.p.228.c.2.

8 Factum est silentium in cœlo, quasi dimidia hora.tom.2.p.493.c.1.

Vidit stellam de cœlo cadentem, quæ dicebatur absynthiũ, & omnes aquas terræ amaras reddidit.to.1.p.307.c.2.

10 Vidit Angelũ qui habebat pedem vnũ in mari, alterũ in terra.t.1.p.144.c.2.

9 Potestas eorum in ore, & in caudis eorũ erat.tom.1.p.563.c.2.

16 Facta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates Gentium ceciderunt. tom.1. p.523.c.1.

18 Facta est ruina magna. tom.1. p.523.c.1.

Cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmoniorũ. tom.1.p.775.c.1.

FINIS.

Secundi tomi errata.

FOl. 13. col. 1. lin. vlt. à quò, dic quòd. 13. 2. vlt. alium eciam, etiam. 20. 1. 1. ficiás, ficiens. 20. 2. 35. era inculcat, erat inculta. 24. 1. 5. tẽtantur, tẽtatur. 25. 1. Christus est, Christi est. 24. 2. 35. illi, illẽ. 33. 1. explorat, explicat. 64. 2. 1. prioris, prioris. 67. 1. 17. gol, glo- 67. 2. 14. prænunciabat, cum, prænunciábat. 35. 1. propitius, proprius. 78. 2. potio, portio. 89. 1. 38. excitati, excitari. 100. 2. 4 tũ-, tem- 106. 1. 21. rubea, &, rubea &. 109. 2. peccatori, peccatorum. 113. 1. 8. permanebit, permanebimus. 125. 1. 35. Egyptũ, Ægypto. 137. 2. 34. ei signũ, ei, nisi signum. 140. 1. 7. commerciat: empore, commercia: tempore. 140. 2. 12. vsualis, vsuales. 149. 1. 4. sangui nis, sanguis. 151. 1. Dei, mei. 154. 1. 5. Bosia, Bosia. 153. 2. Christi, Petri. 153. 2. formix, fornix. 156. 1. 11. illum, illud. 159. 1. commoneret, commoueret. 160. 2. 12. existentibus, existentibus. 163. 1. effectu, affectu. 164. 1. 40. scientia mea, scientiam meam. 167. 1. 29. Rege: Ahi, Rege Ahi: 176. 1. 7. habet, habent. 180. 1. 45. Alphaticiæ, Asphaltite. vlt. Sultitia, Stultitia. 181. 1. cum alio, cũ Elia. 182. 1. 30. lumitis, luminis. 183. 1. 20. quu postea per peccata, quâ postea per peccatum. 183. 2. indicens. inducens. 183. 1. 26. ad riorem, ad priorem. 183. 2. 1. pinẽ, ginẽ. 194. 1. 36. state-, sta- 195. 1. vicibus, viribus. 197. 2. pen. vorabi- vocabi- 198. 1. 19. minimis minimus. 204. 2. 26. mili, milem. 207. 2. expositione, exequtione. 209. 2. differri, afferri. 112. 2. 50. cum se, cum, qui se. 221. descenderat, descenderunt. 213. 1. 32. alijs, illis. 22. 2. 1. voluit, noluit. 215. 1. 11. greminás, germinás. 215. 1. liceret, non liceret. 232. 1. 38. figura, figura. 233. 1. 14. congrabo, congregabo. 238. 2. 24. impedi- impedimen- 240. 2. 11. indiecientem, indeficientem. 241. 1. 1. delectores, dilectores. 241. 1. 27. rat, ra. 242. 1. pius, prius. 254. 2. 28. diru, diur. 257. 1. 49. vt soluar, soluere. 51. vellet, velit. 259. 1. 4. certum, centrum. 267. 1. 38. cmu, cum. 267. 1. 37. studio, stadio. 268 1. 20. corrigam, corrigiam. 269. 1. trementes, rumentes. 30. Quia, Qui. 271. 2. 10. tota molis & vis, toram molem & vim. 273. 1. 1. si id, sui defensionem, si id. 273. 1. 3. lio, nio. 27. amarẽ, amarẽ. 273. 2. 40. Patri, Patre. 274. 149. auditui, aut dici. 280. 1. 4. amara, amarã. 281. 1. 41. edocti, edoctos. 284. 2. 6. Dominus, Dominos. 285. 2. pen. flegmatis, flegmat bꝰ. 286. 2. 11. salutar, icum, salutari, cum. 287. 2. 7. illa omittere, illa non omittere. 13. strum, strum. 15. pestrigia præstigia. 59. qua- quo- 283. 1. pen luggere, fugere. 289. 2. 34. vitã, victã. 149. Mortem, Montem. 190. 1. 33. Deus, decus. 290. 1. 16. lætãtur, lætantur. 191. 1. 2. dans, dant. 41 tantã, tantùm. 191. 2. 32. iudicum, iudaicum. 292. 1. 6. Dominũ, dominium. 10. nas, nos. pen. ad re, ad te. 297. 1. 36. vineatoris, vinitoris. 297. 2. 50. vellis, velis. 201. 1. antep vire, vitæ. 302. 2. 20. immemoriam, in memoriam. 52. milli, missi. 303. 2. 27. reddit, redit. 304. 2. 34. sedenti, ferenti. 52. flectus, fletus. 305. 1. 21. ciuitatem, ciuitate. 305. 2. 4. Ecclesiæ soluere bestias, hoc est, peccatorum animas, & diga Ecclesiæ, &. 305. 2. 42. Dominum, dominium. 306. 1. 4. hinniet, hinniat. 20. millias, milia. 307. 1. 1. fortis. foris. 14. ille, illum. 43. quàm Angeli, quàm antea. 307. 2. 13. tuam, suam. 308. 1. pen. fomes hæc, fomes hic. 308. 2. 4. terrenarum, terrenorum. 309. 1. 33. ante Lucanos, ante lucanos. 311. 2. Dei, diei. 309. 2. pen. tingerant, tinxerant. 312. 1. 10. clesiæ, clesia. 313. 1. 31. docet de seneca, docet Seneca. 313. 2. 29. clamorem, clamore. 315. 1. 13. malencholiam, melancholiam. 315. 1. 42. Cereté, Certé. 49. Cæteræ, cæteri. 316. 1. 18. stalum, starum. 43 Theologi, Theologos. 319. 1. 4. illud, illis. 18. vellis, velis. 319. 2. 24. reueletur, rebellet. 30. recipieritis, receperitis. 320. 2. 2. reperierunt, repererunt. 5. circesibus, vbis, ceceribus, vuis. 41. vellit, velit. 50. quidem, quidam. 321. 1. 23. effudere, effundere. 321. 2. 19. Grezi, Giezi. 322. 1. 37. eijci, eijcit. 41. conscientia, conscientiæ. 324. 2. 25. plectetur, plectatur. 325. 1. 23. Et, El. 325. 2. 18. era, erat. 30. agulis, angulis. 326. 1. 26. eis domus Mea, eis, Domus mea. 327. 1. 46. recipis recepis- 50. applausabiliter, applausibiliter. 327. 2. 14. in somnem, insomnem. 35. ille, illæ. 40. feredis, ferendi. 328. 1. 5. deficia- deijcia- 328. 2. 25. superueniens imber, superuenientem imbrem. 328. 2. 42. præquoqui, præcoquæ. 43. præmaturi, præmaturæ. 331. 145. occula, occulta. 332. 2. 10. rationenẽ, rationem. 336. 1. 16. qui, quod. 341. 1. 14. amicorum, Reges ministrorum, amicorum Regis, ministrorum. 342. 1. 36. tquã, tanquam. 342. 2. 21. exercebant, exercebunt 41. nobibus, nubibus. 344. 1. 19. ri decem, ie decem. 344. 2. 1. totus, torius. 345. 1. 31. fide, hæc. 346. 1. 33. metaphysicè, metaphoricè. 347. 2. 13. humanas, humanæ. 349. 2. 9. culmeao, culmen. 1. ædificatio- ædificationi. 351. 1. 25. cõmodio, cõmunior. 351. 2. 34. Prioris, Priores 252. 1. 36. obedientiam, inobedientiam. 38. inceperant, acceperant. 352. 2. 21. tributus, tribubus. 36. est quæ, estq; 353. 1. 11. homines, animi. 7. traditum, tradirus. 354. 1. 36. quæ, q; 353. 2. 4. concionatores Apo- concionatores Apo- 355. 2. 5. stoli. scilicet, stoli scilicet. 38. noleremus, nollemus. 357. 1. 52. Ecclesia, Ecclesiæ. 357. 2. 7. curemus, curamus. 18. nos, eos. 359. 1. 2. expositis, expositi. 359. 2. 38. illas, illos. 360. 2. 26. videbat, viuebat. 44 ligabit, ligauit. 361. 1. 13. matres, matris. 362. 1. 4. veris, beris. 362. 2. 33. oculos, oculus. 363. 2. 17. egere, egeat. 31. cura, curam. 364. 1. 5. mimẽ, nimi. 38. tũ, tu. 364. 1. 47. rit, ris. 40. lãcea, lanea. 365. 1. 1. experire, experiri. 13. partes, portes. 365. 1. 31. poposcit, poscit. 36. is, ijs. 365. 2. 1. in vrbanos, inurbanos. 365. 2. 36. Iudææ Galilææ, Iudæ Galilæi. 365. 2. 45. quæ, q; 366. 1. Galilææ, Galilæi. 366. 1. 10. reuelationem, rebellationem. 13. Non, Nam. 366. 2. 28. mandata semitæ, mandata: semitæ. 366. 2. 35. nõdum, non modo. 367. 1. 5. contiores, contiones. 370. 1. 13. sigilla, sigillas. 370. 2. 13. licitudo que, licitudo, quam. 371. 1. 11. cæteri, cæteros. 12. filii, filios. 372. 1. 4. necdũ est, nedũ non est. 372. 2. 1. reminiscere, reminisci. 373. 1. 17. sculpta scuta. 375. 1. 22. quõ, quo. 24. cui, quo. 376. 1. 15. perf ctæ, peifectè. 42. inuiin vi. 381. 1. 9. Dei dari, Dei capacitatem dari. 384. 2. 1. alias ho- alias quæ ho- 386. 1. 2. lutuoso, lutoso. 3. lutuosa, lutosa. 386. 2. pen. Christiani, Christianos. 389. 2. 44. hæc, hæ. 390. 1. 38. amores, amore. 395. 1. 16. refertur, refertus. 395. 2. 33. abreuiatum immundabit, abbreuiatũ inundauit. 398. 1. 15. ponẽdi, ponẽdos. 40. bẽs, bem. 42. quàm, quam. 399. 1. 29. venit, veniat. 400. 1. 46. donas, dona. 400. 2. 49. membranas, membranis. 403. 1. 9. summus, sumus. 403. 2. 15. nomini nomine. 30. eo quæ, eoq; 404. 1. 39. mors, mores. 405. 2. 8. rigidæ, rigidè. 406. 1. 8. imponentes, impotentes. 32. vester, vestes. 33. quæ, q; 408. 1. 45. ua sunt, ui sunt. vlt. eum, cum. 410. 1. 4. re mota, remora. 33. Dominum, donum. 412. 1. 23. quæ, que. 27. se posuisse, se posuisse Ioui. 413. 2. 28. Vide, Tibi. 30. potis, possis. 45. fauenda, facienda. 414. 2. 3. hic, hinc. 11. volum, bolum. 414. 2. 36. culicem, calicem. 37. interne, internè. 415. 1. 2. pareat, par erat. 416. 1. 13. hypocrisi, hypocrisis, 16. plenas, plenos. 423. 2. 5. ad volãte, aduolãte 426. 1. 47. veridicea, veridica. 427. 1. 17. bit, uit. 428. 1. 37. suggerũt, suxerunt. 428. 2. 51. torrentes, torrentis. 430. 1. 6. no, quæ, noq; 431. 1. 23. Ita quæ, Itaque. 412. 1. 37. desolationes, desolationis. 29. adiuniendo, adiungendo. 435. 1. 34. id, ij. 436. 2. 4. vultu res, vultures. 437. 1. 13. ad amores, ad mores 439. 1. 6. soceris, soceri. 13. concipiant, concipiunt. 14. quod, eo quod. 15. diuidendæ, diuidendi. 444. 1. mutabuntur, mutabunt. 452. 2. adeò, ad ea. 475. 1. 21. valeamus, valebimus. 477. 1. 29. da ba- dabi- 385. 2. fili Dei, filij olei. 489. 1. 42. naturam, natura. 495. 1. nauis, satis.

Iuan Vazquez
del Marmol.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA